

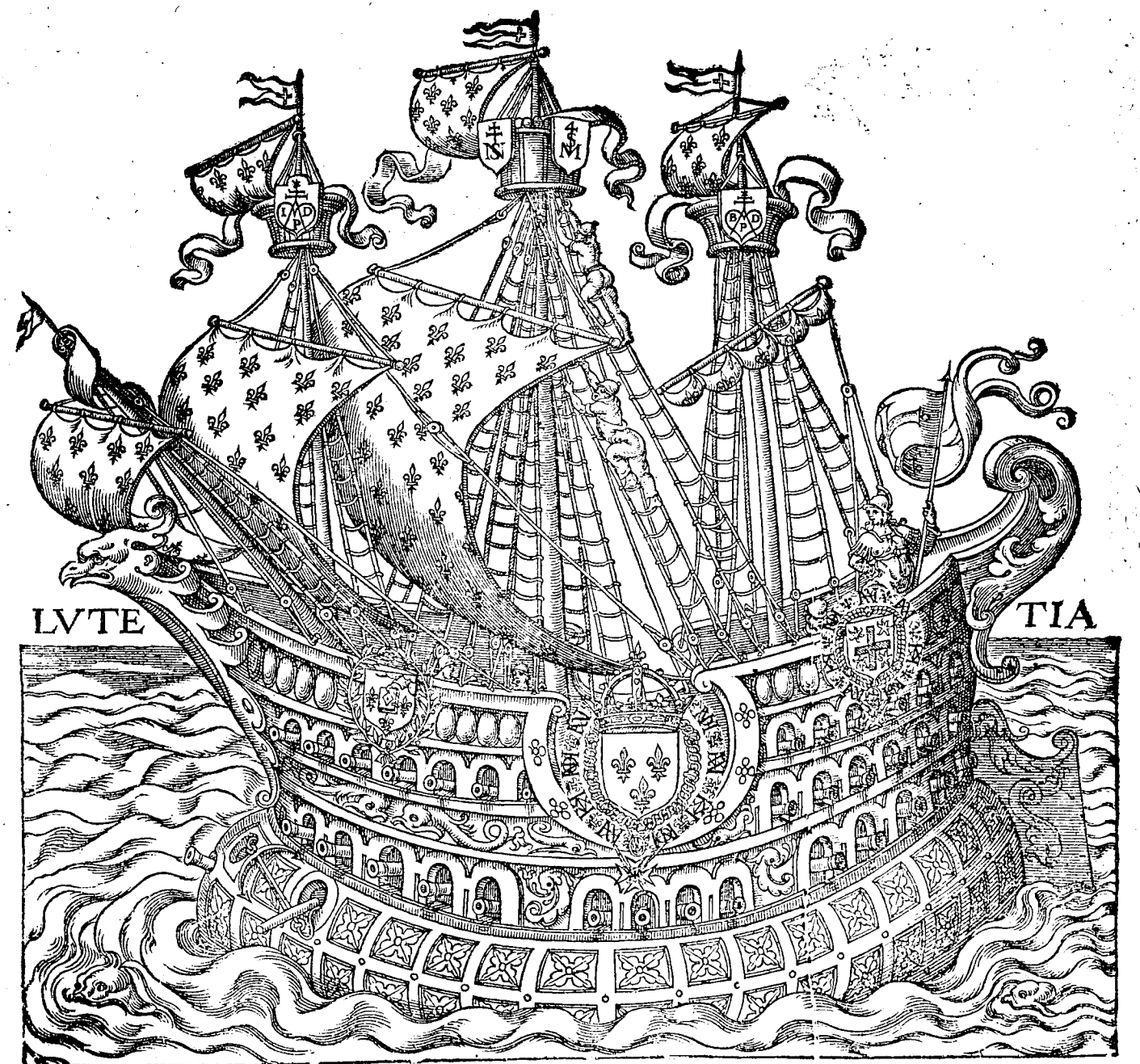
BIBLIOTHECÆ VETERVM PATRVM

SEV,
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
PROBABILIVM, TOMI NOVM,

numeris & modis omnibus locupletati castigati,

Per MARGARINVM DE LA BIGNÈ, ex alma Sorbonæ Schola, Theologum Doctorem Paris.

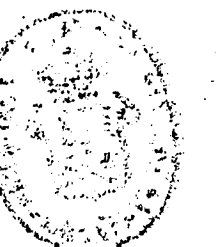
EDITIONE SECVNDA.

PARISIIS.

M. D. LXXXIX.

CVM PRIVILEGIO.

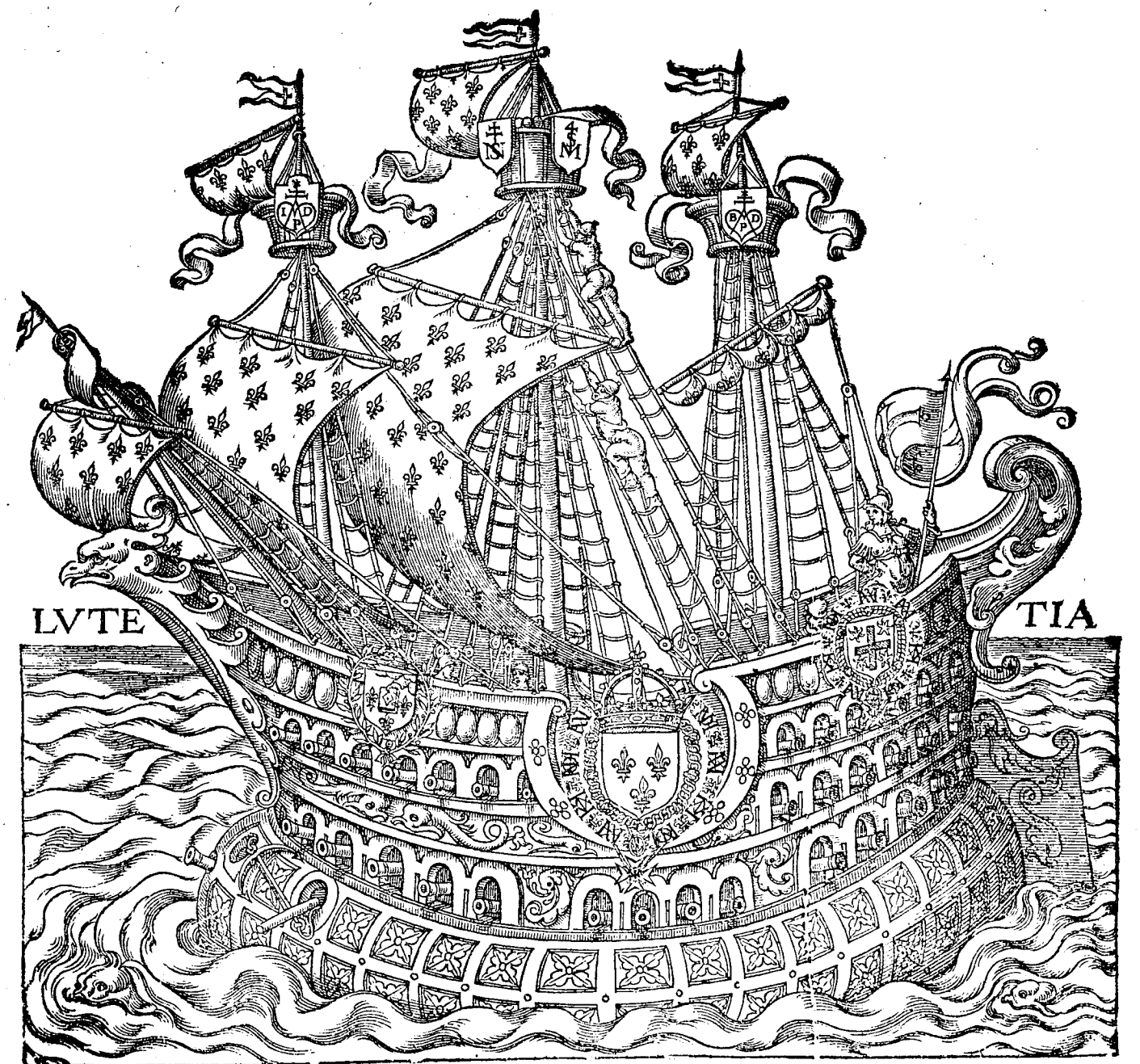
BIBLIOTHECÆ VETERVM PATRV

SEV,
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM
PROBABILIVM, TOMI NOVM,

numeris & modis omnibus locupletati castigati,

Per MARGARINVM DE LA BIGNE, ex alma Sorbonæ Schola, Theologum Doctorem Paris.

EDITIONE SECVNDA.

PARISIIS.

M. D. LXXXIX.

CVM PRIVILEGIO.

Nos subsignati, sacrae facultatis Theologiae Parisiensis, Doctores; Gilbertus Genebrardus, Hebraicarum & Graecarum Litterarum Regius Proffessor & Interpres; Franciscus Feu-ardentius, Scripturae sacrae in Conuentu Fratrum Minorum Paris. Praelector; & Iohannes Dadraeus, Pœnitentiarius Rothomagensis, nuper verò Ecclesiae Gallicanae totius Syndicatu per-functus: perlegimus diligenter, Bibliotheca **VV**. probabilium Patrum seu Scriptorum Ecclesiasti-corum Tomos nouem; ab eruditiss. ex alma Sorbonae Schola Parisiensi Theologo, D. MARGA-RINO DE LA BIGNE; Cœnomanensis Ecclesiae Decano; modis & numeris multis castigatos locupletatos Editione secunda: in quibus nihil non pium, non Catholicum vel à .S. R. E. dissentiens, plurima verò quae ad venerandae antiquitatis, pietatis, eruditionis, & disciplinae commendationem & obseruationem conferant, diligenter coaceruata; & ne cui obesse possint verum profint diui-nae Philosophiae Studiosis omnibus; religiose præmunita. Parisiis. Kalend. April. 1589.

GILBERTVS GENEBRARDVS.
FRANCISCVS FEVARDENTIVS.
IOHANNES DADRÆVS.

CENSURA ET APPROBATIO SACRAE BIBLIO-
THECAE SANCTORVM PROBABILIVM PATRV, PER FACVL-
tatem sacrae Theologiae Parisiensis.

A NNO Domini millesimo quingentesimo octuagesimo nono, die verò primà mensis Martij, Sacratissima Theologiae Facultas Parisiensis, post Missam de sancto Spiritu apud Collegium Sorbonae ex more celebratam, in eodem Collegio congregata est super suis agendis. In qua congregatione, audita relatione Magistrorum nostrorum Gilberti Genebrardi, Francisci Feu-ardentij, & Ioannis Dadraei, qui ex ordinatione dictae Facultatis visitauerunt Librum inscriptum, **VETERVM** BIBLIOTHECAE ~~XXXXXXXXXXXX~~ PATRV, NOYEM TOMI: non impedit Facultas quominus dictus Liber imprimatur. Actum anno & die prædictis.

De mandato Dominorum Decani & Magistrorum dictae Facultatis Theologiae Parisiensis.

LE GOVX.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO
D. N. SIXTO QUINTO, SANCTAE DEI ECCLESIAE
PONTIFICI MAXIMO; MARGVARINVS DE LA BIGNE
Theologus Parisiensis; ad humillima pedum oscula.

BEATISSIME PATER:

Qvod olim, Christo unice dilectus Discipulus, Electae Domi-nae scribebat; valde gauisum se, quod inuenisset de filiis eius ambu-lantes in veritate: id dicere V. S. de Gallia sua (quae ad hæc vsque tempora, fucum pietatem nunquam fecerat) nunc cum tam præclara sese offert occasio, nemo est cui dubium esse possit.

In his enim maximis Ecclesiae tentationibus quae extremum pieta-tis & Religionis excidium illi minantur per haereticorum latrocinia & hypocrisim POLYTICORVM (qui Principum ad inuicem perturbationem atque dissidium, emolumentum & latitiam reputan-tes; intantum amulantur quos sequuti sunt, & impietatis Furia suam animam cremauerunt; ut etiam discerpere ac diffecare inuicem Christi membra, Christo dilectos persuadeant; nec Barbari tantum quantum Christiani Christianos oppugnent) intuèri singulos illius Ordines, Clerum, Nobilitatem, Plebem; præter paucos, veterum quorundam studiorum magis quam pietatis tenaces; pro Christo ire & in carcerem & in mortem, paratos: Paganis verò deteriores eos ducere, qui (ut rescribit S. Bonifacius ad Zachariam V. S. pridem Antecessorem P. M.) Diuinis, aruspiciibus, phylacteriis, & aliis quibuslibet auguriis crediderint; quandiu Paganias istas retinuerint; etiam si ieiunent, orent, currant iugiter ad Ecclesias, largas faciant eleemosynas, corpus suum disrucient in omni afflictione: an non ista est prudentis patris, bonorum filiorum in clyta dignitatis & exultatio-nis corona?

Quod si quis videat, canis Virtutibusque reuerendos sacerdotes, viros Nobiles, & Consula-res, plebeios & priuatos; mulieres genere nobiles, re beatas & etate florentes; iuuenes & Virgines, senes cum iunioribus, summos denique & infimos; non ut olim ad Aquilicia, verum ut in ipso publica pietatis & Libertatis funere; non denunciaffe modò sibi Nudipedalia, sed amictas sindone super nudo nocturnis ac diurnis procedere Conuocationibus & sustineri à maritis abno-ctantes; ceterum, toto corpore iam non exhibere Gentilia, formamque non curare, non cirros aut Cinerarios, non extructionem; sed potius dum inter innumeras Psalmi & Hymni sonant, pro-uocare quam melius Deo suo canet: an non reprehendet ocyus; Dei digito & Christianissi-morum Principum nece, confectum momento, quod multis Ecclesiae spiritualium thesaurorum largitionibus, nullis Concionatorum comminationibus vel adhortationibus, aut Principum Edi-ctis, nullo temporum interuallo potuerat extorqueri: Christianam verò Religionem, quae in aliis Pro-uinciis omnibus, statim ac innuere ipsi Principes, naufragium uno momento fecit; maxime in Gallia, merum esse Dei donum, nec stare ipsa pietate Regum quos illius imminuta vel neglecta suspectos, semel iam atque iterum nec alia unquam de causa exturbauit proffligauit?

Dulcissimum illum; at, veluti si ignis fuisset, accensum & ardentem tamen; populi Paris. zelum, cum argumentis pluribus, tum maxime ex ardenti in impios & impietates omnes odio cum præ-sensissim; & ex audiendi verbi diuini fame quae nunquam ei eximi posse videretur, ille verò ne pati quidem eam sibi obsonari Theologorum silentio: rursus in antiquum sacrarum Concionum ludum abduci me siueram ante hoc triennium & quod excurrit; cum, obnixè me orantibus ho-

nestissimis Libraria Societatis Parisi. Mercatoribus, NIVELLIO, SONNIO, ET PVEANIS, sum assensus ut priorem meam Bibliotheca ~~S. Patrum~~ Patrum Editionem recenserem: eò lubentius, quòd legeram in Epistola, Editionis vestra Operum S. Ambrosij Mediolanensis Episcopi, ad sanctiss. D. N. Gregorium XIII. V. S. prædecessorem, nuncupatoria; inter potiora munimenta quibus Christus dilectam Sponsam suam militantem Ecclesiam, in hac terrena colluctatione decoravit atque suffulsi, sanctos Doctores Orthodoxos Patres eorūque Scripta, meritò esse à nobis connumeranda: & in Gallia renunciatū esset, Apostolicū Thronū conscendisse te, qui cū ad unguē teneas omnes summi Pontificis partes quas olim magnus Gregorius præscripsit; & scias iamdudum, prava doctrina aduersari, bonis omnibus esse affabilis, malè sibi consciis (etiā ipso visu) exhibere te terribilè: eique imprimis si quis sit qui ad nomen vel ordinē aut speciē pietatis deductus, peruerse agat sentiarve, cū nemo amplius quam ille in Ecclesia Dei noceat; eique profectò sit melius si ad mortem sub exteriori habitu illū Acta terrena constringant, quàm si sacra Officia cæteris in culpa non imitabilem demonstrant.

Cum itaque te posuerit Christus Ecclesie sue, P. M. qui ita actus omniū specularis & religiosa curiositate explores; ut, quos bonos probaueris, honorando confirmes; & quos vitiosos deprehenderis, arguas & emendes: quod autem ad meum huius nuncupationis institutum attinet maximè; respisa scias quantæ molis sit quantisve constet laboribus, Patrum Scripta (ut fidem gignant, nutriant, defendant simul ac roborent, Dei beneficio nobis tradita; sed iniuria temporum, Inimico Zizania in medio tritici super-feminante, aliisque variis casibus corrupta & temerata) sic recognoscere. M. S. aut etiam typis editorum veterum exemplarium collatione, & alio quocumque aptiori studio reformare & efferre in publicum; ut, suam & non alienam aut etiam sæpè falsam & ineptam sententiam dicant: ac proinde huiusce mei laboris Iudicem habiturus sim te Pontificem qui scias compati infirmitatibus meis; & tentato per omnia potentè auxiliari: Deinde & pro reuerentia S. R. E. quæ SS. Apostoll. agone consecrata, in quolibet erroris partè à via veritatis nunquam diuertit; cuius auctoritatem, Ecclesia Christi Catholica & Synodi uniuersales fideliter semper amplectentes in cunctis secuta sunt; quam sancti & Orthodoxi venerabiles Patres & Doctores, venerati; hæretici autem falsis criminationibus & derogationum odiis insequuti sunt ita ut apud bonos & verè Christianos omnes semper audierit, Iustitiæ sedes, fidei domus, aula pudoris: Tum & quia decet, non latere te Patrem, pietate ac religione omni reuerendū nobis & metuendum; quoniam modo Librorum unusquisque domi se habeat contineatve in Republica; in Gallia verò non ipsum populum modò, sed & Theologos omnes (& in his, me verem & cinerem) labanti Ecclesie, Fideique, & in S. A. reuerentiæ, ne hic apud nos prorsum concidat, modis omnibus obniti: & contra Librorum, Theologorum imprimis vastitatē quæ ex Hæreticorum Tyrannide ferè accidit, cupere votis omnibus ut ab A. S. seriò prouideatur:

Dico deuoueoque V. S. BIBLIOTHECAM hanc, ~~SANCTORVM~~ AC PROBABILIVM PATRVM, à me nominatā; ut & olim S. R. E. venerabiles Presbyteri, locū representantes sanctiss. ac beatiss. PP. Agathonis, Actione 7. sextæ Synodi, ad fidei catholica confirmationem protulerunt Librū inscriptum, Testimonia SANCTORVM AC PROBABILIVM PATRVM demonstrantia duas volūtates & duas operationes in Christo; &c. Imperator verò Constantinus 4. Theodorus Melitenus Episcopus, Theophanes Abbas monasterij Siciliæ quod cognominatur Baias, totaque sacra illa Synodus non alio ferè quàm Sanctorum ac probabiliū Patrum elogio, Fidei Catholica ornauit parentes: idque, non modò ut probari debere illā eorum doctrinam diceret (opinor) vel, à Canonicis Scripturæ, aut hæreticorū Apocryphis distingui; verū etiam ut indicarent, vixquod arguerent inuenire posse in ea etiam inimicos; aut si quid in eorum Scriptis incideret scrupuli, eo veluti stimulo excitari studiosorū acumen ingenij & solertiam, ad peruestiganda artis ipsius intima mysteria. Itaque adeo gratia vestra thronum, ut V. Sanctitatis misericordiam & benedictionem consequar & inueniam gratiam: qua fretus; ut nunc rudem & vix inchoatam V. S. offero BIBLIOTHECAM hanc; sic aliquando ad perfectum adductam ut videat, sanctamque Dei Ecclesiam pascat & regat multos ad annos salua & incolumis V. S. Deum precor Opt. Maximum; Lutetia, ex alma Sorbonæ Schola, Kal. April. 1589.

MARGARINVS DE LA BIGNE THEOLOGVS PARISIENSIS.

ORTHODOXO; HVIVS, VETERVM
PROBABILIVM PATRVM, BIBLIOTHECÆ; LECTORI: MARGARINVS DE LA BIGNE, ex alma Sorbonæ Schola, Theologus
Parisiensis; gratiam in Christo, & pacem.

VM ante annos quindecim; huius, sanctorum Probabilium Patrum, Bibliothecæ prima iacerem fundamenta: non tantæ molis aut momenti Opus moliri instituebam: Cùm enim, de scelere in scelus, ab hæresi ad impietatem, per Gallias nauigantibus ciuilibus bellis; à me prædicata Quadragesimalibus Concionibus in augustissimo Ciuitatis Parisiensis templo, commutandæ in melius & ad SS. Concilij Tridentini præscriptum, Ecclesiasticæ disciplinæ capita; posse vnquam perducere ad exitum, spei parum aut nihil esset bonis omnibus; ac proinde aliam studij Theologici rationem inire visum esset mihi & appellere animum ad scribendum: id cogitanti mihi, obtulit sese Michaël Sonnius, antiqua fide & pietate mercator Bibliopola, Ciuis Parisiensis; utque posteriorem Orthodoxo-graphorum editionem relegerem, obnixè est obtestatus: ferre se id non posse, ut cùm Theologiæ fontem Sorbonam haberet Lutetia, haberet Gallia; Theologicos Libros, ad vnū propè, omnes eosque Hæresi ferè contaminatos, ab exteris emendicare cogeret: ut eam Gallici nominis labem, cum Religionis Orthodoxæ periculo coniunctissimam elueret; si ille noster emendationis Orthodoxo-graphorum conatus cederet foeliciter; nullis sumptibus, laboribus nullis parciturum.

Itaque sumpsi Opus illud in manūs: cūque semel atque iterum oculis percurissem, perlustrassem; deprehendi ocyus, nullo pacto in eo retinenda quæ ab Hæreticis vel ementito sanctorum Patrum, vel suo ipsorum non tacito nomine essent conscripta. Sancti Iacobi Apostoli & fratris Domini Prot-euangelium dico; Nicodemi historiam de Christi passione; S. Valerij Augustensis Episcopi Notham Epistolam ad Nicolaū P. M. de Cleri coelibus; Bertrammi Presbyteri Librum de Corp. & Sanguine Domini in Eucharistia; Græcorum Apologiā de Igne purgatorio; & aliquot similia. Porro Authores; qualis S. Iustinus Martyr, Ruffinus, Gregorius Nyssenus, Isidorus, &c; quorum Opera seorsim habentur à Theologiæ studiosis, & iustæ magnitudinis volumina conficiunt: tum & quæ ad aliquod aliud argumentum; videlicet, Canones Apostolorum, Leonis. i. Pontificis Maximi epistolas quæ ad Conciliorū institutum pertinent: variæque fragmenta è grandiorum Authorum Operibus, non satis scio quoniam consilio eruta; cuius ordinis sunt, Christi & Abgari Regis Edesenorū Epistolæ, ex Eusebij Ecclesiasticæ Hist. i. Libri capite 13. Tertulliani fragmentū, ex eius Apolog. cap. 4. de Christo, à Romano Senatu, in Deorum numerum non adscripto; & Pilati Relatione ad Tyberium Imperat. de ea re, tum & huius Edictū pro Christianis; quæ omnia transcripsit Euseb. Cæsariensis, Ecclesiasticæ Hist. Libri 2. Cap. 2. Historiæ Tripartitæ Libri: 7. Cap. 32. de Edesenorum (in Valentis Arriani Persequutione) constantia; & alia id genus: Ac postremò, quæ essent prorsum noua, vel; quod ad res Theologicas attineret; nullius aut minimi momenti: procul omnino esse debere ab hac Bibliotheca. His autem subductis superesse pauca, eaque leuia; imprimis si in certas ac distinctas Classes diuiderentur, ut diuidere voluisse videbatur Author posterioris illius editionis, in epistolas, Historias sacras, Gnomologias, Commentarios, Doctrinæ sacrae Authores, Demegorias, & Scripta Apologetica.

Proinde cœpi, varias geminas & verè spirituales Vniones, vndique, opportunè importunè disquirere; quibus vtilem magis, sacræ Philosophiæ studiosis hanc nostram Bibliothecam efficerem. Et feci quidem, quantum prouecta iam non parum, & non vno prælo maturata illa prior Bibliothecæ huius Editio, vltra angustos illos emendationis Orthodoxo-graphorum limites progredi sinebat; nec omnino infeliciter, opinor; Dei Opt. Maximi beneficio id assequutus, vt viri boni & docti plures; vel Opus ipsum, vel studium nostrum Scriptis suis probauerint, laudauerint: pro sua id quidem, in Theologorum Parisiensium nomen, reuerentia; & in bonarum litterarum studiosos omnes, ingenii candore. Alioquin enim, in tam multis tamque grauer, ego & typo-graphi ipsi offenderamus; vt vix sciam, misericordiam ne alicuius potuerimus consequi: nisi quod iam nunc in Officinis omnibus Typographorum peccatur vulgò; & plerique, vix nonum in diem nedum in annum Scripta nostra premimus. Sed spero futurum vt vbi peccatum abundauit, si non superabundasse (vt ferè solet, cum Spiritui sancto non resistimus) at saltem non defuisse gratia deprehendatur. Quod ad me attinet, perquisiui sedulò quæcunque vel nostra memoria, vel paulò ante, quocunque etiam titulo editæ essent Theologicorum Opusculorum, à sanctis Ecclesiæ Patribus antiquioribus conscriptorum farragine; vt, si in eo scribendi genere certi quidquam constitui, Bibliothecæque illius Theologicæ fines aliqui præscribi possent ne in incertum & infinitum euagaretur hoc Libri genus; constituerem, præscriberem.

Magnus Aurelius Cassiodorus, ante multas ætates, quibus, viri illustres & probabiliū dogmatum decore fulgentes, Codices Canonis diuini declarauerant, Commentarios non vno quidem volumine est complexus (quod fecimus, huius Bibliothecæ Tom. 1.) sed quia Tractatores doctissimos Studiosis indicasse ferè sufficeret, vt per Magistros antiquos ageretur quod impleri non potuisset per nouellòs; & ad tales misisse (inquit) *competens plenitudo probetur esse doctrinæ*: duobus diuinarum Institutionum Libris, aptissimè breuiterque suis locis, tantum indicauit (Latinos imprimis, quia Italis scriberet) diuini Canonis Librorum Expositores legendos: & tamen audenter; *Habetis igitur in primo volumine* (ait ille, in sua Institutionum diuinarum Præfatione) *antiqui seculi Magistros præfentes semperque paratissimos, qui vos non doceant tam linguis suis quam vestris potius oculis.* quo Libri argumento, posterioribus seculis in eo scribendi genere præluxisse illum, facile est coniciere: & Alcuino; vt, grande, conscriptarum ab Ecclesiæ Patribus, Homeliarum volumen componeret; commonstrasse viam.

Nostro seculo (an, Alcuini illius Homeliarum ad instar; incertus sum) cæpum huc aperuit primus, quod sciam, Vuyssenhornius typo-graphus, Auguste Vindelicorum; anno 1529. nullo alio ipsius Operis authore vel Censore: & edidit Tomum vnum breuiorem quem inscripsit; *Epistola aliquot illustres graues & eruditæ (extra Librorum Canonem, licet; Apostolica tamen & plena integritate fidei nostræ rationibus) ab ipso Christo, Paulo, Apostolorum discipulis & aliquot aliis Apostolicis viris editæ;* &c. idque, vt earum omnium gustum & iudicium (vt ipsemet præfatur) vno prospectu, Lectori proponeret permitteret: illum porò adhortatus, vt siquid ad suppellectilis illius plenam congeriem deesse videretur quod eius opera sarciri posset; è situ cariæque erutum, in communem studioforum vtilitatem inferret publico, & plurimorum votis communicaret.

Instituto non prorsus dissimili, vt nec etiam omninò eodem, MICROPRESBYTICVM suum (veterum quorundam videlicet, ac breuium Theologorum Opuscula) excudit Basileæ Henricus Petri, A. D. 1550; eique Operi patronum lægit. D. Georgium Giengerum, superioris & inferioris Sueuiæ Præfectum, quod enim metueret illis ab interitu; spectare se dicebat, quonâ pacto, luci & splendori suo restituerentur.

Hanc glaciem cum semel fregisset; maiora ausus, priorem Orthodoxo-graphorum Editionem, molitus est collector Iohanne Heroldo; A. D. 1555. qui; de illo suo Opere; *quis non iure miretur* (inquit in Epistola ad Thietreychum Principem, Vormaciensem Episcopum, Operis illius nuncupatoria) *cum aliâs, in optimis semper summa sit raritas; tamen ex memoria seculorum Christi, ex diuersitate temporum regionumque differentia; tantum*

Theologorum

Theologorum numerum inueniri; cum, 76. eruditissimorum Hebræorum, Ægyptiorum, Syrorum; Græcorum ac Latinorum hominum, in hoc de rebus diuinis scribendi genere, præceptiones pluribus ex artibus studiisque collectas, hoc Opere viderit comprehendere? ac paulò post; quod à Gelasio PP. reiecta vt apocrypha Opuscula, in Opere suo retinuerit, si quis incuset; excusat, ea cù in Catholicorum Theologorum manûs peruenerint, ex Apostoli præscripto probanda omnia; tenendum autem quod sit bonum: deinde & quod. S. Hormisdas. P. M. in Epistola ad Possessorem (huius Bibliothecæ tomo 4.) de Fausto Rhegiensi Galliarum Episcopo, cuius etiam Libros Bibliotheca hæc complectitur; non posse illum nec eius similibus quæquam Ecclesiasticæ disciplinæ gignere ambiguitatem, aut religiosis comparare præiudicium; nec venire in culpam legentes incongrua, sed sequentes: & Gelasius, si omnia indiscriminatim legi ab omnibus non probet; nec omnes Apostolorum Canones, omnibus semper probatos.

Illam, plurium Authorum; non alio quàm temporis ordine, in vnum veluti fascem colligandorum methodum; cum non omnino probaret, opinor; anno, editionem illam sequente; eadem, qua Vuyssenhornius institit via: vtque ille, Epistolarum; sic, Disputationum quas antiqui tam Græci quàm Latini Theologi, ad 18. contra Hæreses quæ in Catholicam Ecclesiam grassatæ essent, instituisent; & quibus summa Theologiæ capita omnia, Quæstiones & Loci communes explicarentur; Tomum vnum edidit, nominauitque Hæreseologiam. Quam, illius Author idem Heroldus, cum Georgio Austriacensi, Leodiensi Episcopo dicaret; vt donum ornaret verbis quantum posset; à *sacris Litteris*, ait, *nulli quàm qui hic tibi inscribuntur, quærendi erunt;* &c. de suo autem & Typographi studio in illis edendis; hæc igitur (inquit) *Librorum corpora, cum pacem & concordiam omnium Germaniæ Ordinum, ex eorum frequenti lectione gigni posse sibi persuaderet Henricus Petri, Basiliensis typographus; hinc inde dispersa collegit: in his emendandis priusquam recuderentur, usus opera doctissimorum virorum; quorum labor, multo labore me leuauit (fateor) conatus verò tam pios quàm iuuarem, continere me non potui;* &c.

Ad miscellaneam verò & confusam illam aliquot Authorum in vno volumine euulgationem, rursus reditum est Tiguri, opinor, anno 1559: tacitoque alioquin, Collectoris, Typographi, & Officinæ nomine, & anno Editionis; vno tomo edita sunt, sex Authorum Opuscula, Apostolorum verò & 13. Conciliorum antiquorum aliquot Canones. Et, Lutetiæ, A. D. 1561. prodierunt ex Bibliotheca R. P. D. Iohannis Tillii, Briocensis Episcopi; Typo-graphio verò Guillelmi Morellii, Regij Typographi; Canones Apostolorum & aliquot Conciliorum sanctorumque Patrum, Commentariis illustrati per Theodorum Balsamonem Patriarcham Antiochenum, Gentiano Herueto Aurelio Remensi Canonico, Interprete.

Sed ~~melior illa methodus~~ *melior illa methodus* Poëtarum veterum Ecclesiasticorum Opera Christiana, & Operum reliquias & fragmenta, in vnum Librum congeffit, explicauitque Cōmentario Georgius Fabricius Chemnicensis; & appellauit Ecclesiæ Catholicæ Thesaurū. Illum excudi curauit Basileæ, Iohannes Oporinus, A. D. 1562.

Liturgiarum Corpus, pro subiectæ rei magestate; non vnus Authoris, non vnus diei Opus fuit. Liturgica primùm: toto ante priorem Orthodoxo-graphorum Editionem, anno; R. D. Cochleus laboriosè collegit ex vetustis Ecclesiarum & Monasteriorum Maguntie, Misne, Vuormacie, &c. Bibliothecis; vno Libro quem excudit Maguntie Franciscus Behem, anno D. 1549. titulo Speculi deuotionis antiquæ circa Missam & alium Dei cultum: eoque complexus est Amalarii Librum vnicum ex quatuor, quem variis negotiis occupatus potuerat exscribere; cù reliquos ab eo iuniore descriptos, furto amisisset Dresdæ in Misnia, anno ante illam Speculi editionem vicesimo: tum & Vualaffridi Strabonis, de rebus Ecclesiasticis Libellū; & sex aliorum Patrum quædam Opuscula: ex Micrologo verò, tantum vnâ partem excerpit. Illum, in eo componendorum in vnum volumen Liturgicorum Opusculorum genere imitatus D. Melchior, Louaniensis Theologus, inscripsit Libellum suum; *de diuinis Officiis ac Ministeriis Ecclesiæ Catholicæ, varij vetustorum aliquot Ecclesiæ Patrum & Scriptorum ad. 7. ex antiquissimis M. S. exemplaribus*

partim nunc primum editi, partim à mendis repurgati per Melchiorum Hittorpium; &c. editum Colonia, apud Geruinum Calenium & Quentelii hæredes, anno Christi. 1568. Quo in campo & argumento, strenuè laborauerunt hac eadem ætate, D. Iacobus Pammelius: tum & V. C. Dominus Iohannes à sancto Andræa, Carcassionensis Ecclesiæ Decanus; cuius in Liturgias tum præfatus est reuerendissimus D. Claudius de Xaintes, Episcopus Ebroicensis, Parisiensis Theologus:

Perlegi illa omnia, volente Deo: at non tam accuratè (satis scio) quin animo meo inter sæculi vepres variis perturbationibus hærenti; somnus in Opere tam longo, frequenter obrepserit: nec; si non obrepisset; tanto Operi tamen par vnquam fuissim. Illa quippe omnia, & longè plura quàm huius Bibliothecæ nouem Tomis edita sint, perlegisse me oportuit; dum quæcunque mihi venirent in manûs, variis rerum argumentis & Librorum mole penè infinita, ad præscriptam posterioris Orthodoxographorum Editionis censuræ amissim explorando; his in Bibliothecam admittendis, illis dimittendis, nullam extremam impono manum; denique non reperio certos fines, intra quos possit huius Bibliothecæ argumentum consistere. Quæ cum, ea demum ratione, instituta fuerit initio, ne seorsum edita Opuscula plerâque sanctorum Patrum, ob paruitatem neglecta interciderent: quemadmodum, filii Iesse contemnebant Dauidem fratrem suum quia esset paruulus; & de illo contemptim dicebat pater, *adhuc reliquus est nobis paruulus & pascit oves*; quanquam tamen non ita multò post, diuino iudicio, maior fuit fratribus suis & ipso Saule qui ab humero sursum eminebat super vniuersum populum, occiditque Goliath, & de illo cantatum est; *Percussit Saule mille & Dauid decem millia*: magna etiam adhibenda fuit cautio, ne sanctis antiquis & Orthodoxis Patrum Ecclesiæ Traditionibus coniunctæ prophanorum Hæreticorum nouitates, paulatim ac sensim initium viuendi sibi darent, illis tollerent. Cui rei quantum mihi donauit Deus Opt. Maximus, & in me fuit, cum prospicerem sedulò; in illas demum delapsus sum angustias vt dubitarem quânam Christianæ Religionis ætate aut Seculo, huius Bibliothecæ Patres circumscriberem: sed tandem tamen apud me constitui, nullum Orthodoxum, vtilem, vita vel argumento in quo fuisset versatus aut alio quouis nomine suspiciendum & non grandiore, proscribere; quacunque ille ætate, licet postrema, vixisset florisset: neque id, abs re, à me tentatum & perfectum, velim existimes (Lector) verum, vt hæc Bibliotheca, Theologiæ studiosis, aquarum viuientium mirabilem ac diuinam copiam suppeditaret; quibus Catholica Dei verbi intelligendi, sitis; in Apostolicam verò fidem, per Episcoporum successiones & Patrum Orthodoxorum Traditiones ad nos vsque deductam, blasphemantium Centuriarum incendia restinguerentur. Postremò ne rudis indigestaque Libri moles, & fastidio & labori esset; totum Opus ea institui methodo quæ adiumenti plurimum ad Theologica studia possit conferre, diuinæ Philosophiæ amatoribus.

Quòd, si pro huius argumenti totiùsque diuinæ sapientiæ dignitate, neque ita vt votis tuis responderim, præstiti; ignosce, per Christi viscera, errores meos & alienos qui in hac Bibliotheca occurrunt, etiam post multos erubescenti: At; si aliqua ex parte id sum consequutus ita vt studia tua hoc Opere iuari possint (Christiane Lector) primum Deo Opt. Max. gratias mecum age (quæso) immortales, quòd inter has atrocissimas tempestates quarum minis & terroribus Gallia tota commouetur, hæc otia nobis fecerit: deinde & Librariæ Societatis Parisiensis Mercatoribus, Fidei Catholicæ studiosissimis & amantissimis, qui in tanto Opere conficiendo, neque fortunis suis neque laboribus pepercerunt. Sic te iuuet Deus Opt. Max. tuâque studia moueat ac promoueat.

Lutetiæ Parisiorum, ex alma Sorbonæ Schola, Kal. April.

COMMENTARIORVM; A VETE

R 1869 ~~REPERTORIUM~~ PATRIBVS SEV SCRIPTORIBVS

ECCLESIASTICIS, IN SCRIPTVRAM SACRAM EDITORVM,

& qui huius Bibliothecæ Tomum primum conficiunt; Index.

IVNILII Episcopi Africani, de Partibus diuinæ Legis; ad Primasium Episcopum; Libri duo: col. 3

ANASTASII Episcopi Nicæni, Responsio ad Orthodoxorum quorundam Christianorum interrogationes, de diuersis Capitibus Ecclesiasticis; Gentiano Herueto Aurelio, Rhemenfi Canonico, Interprete: col. 23.

S. P. N. & Martyris, ANASTASII SINAYTÆ, Patriarchæ Antiocheni, Anagogicarum Contemplationum in diuini Opificii Hexameron ad Theophilum; Libri vndecim: col. 177. Eiusdem Anastasii Sinaytæ; ex Sermone de sancta Communione; Fragmentum: col. 344. Eiusdem; de rectis dogmatibus verissimæ fidei nostræ; Libri quinque; Godefrido Tilmanno, Cartusiæ Parisiensis Monacho, Interprete: col. 355.

THEODORI, in Cœnobio RATHV, Presbyteri; Commentatio præparatoria, seu Exercitatio scripta ad eum qui doceri cupiat, quis fuerit modus carnis à Deo assumptæ atque dispensationis, quòve peccato peracta est; quæ item ab alumnis Ecclesiæ astruantur aduersum minus rectè de ea sentientes; Godefrido Tilmanno, Cartusiæ Parisiensis monacho, Interprete: col. 345.

MOSIS BARCEPHA SYRI, Episcopi in Beth-raman, & Beth-ceno, ac Curatoris rerum sacrarum in Mozal (hoc est; Seleucia Parthorum) Commentarii de Paradiso; ad Ignatium fratrem; Interprete Andræa Masio: col. 405.

VRBANI IIII. P. MAX. pia in Psalmum quinquagesimum Metaphrasis: col. 509.

SALONII, VIENNENSIS, Galliarum Episcopi, in Parabolas Salomonis; Explicatio mystica: col. 535. Eiusdem Salonii, in Salomonis Ecclesiastem; Explicatio: col. 555.

OLYMPIODORI, ex peripatetico Philosopho, monachi; in Ecclesiasten Salomonis, Enarratio; Zenobio Acciaiolo Florentino Interprete: col. 569.

PHILONIS, Episcopi Carpathii, in Canticum Canticorum Interpretatio; ad Eustachium Presbyterum & Eusebium Diaconum, Stephano Salutato Piscience, Interprete: col. 635.

D. IVSTI, Orgelitani Episcopi, in Cantica canticorum Salomonis, explicatio mystica: col. 737.

APONII Commentariorum in Cantica Canticorum; Libri sex: col. 765. Summariola LVCÆ, Abbatis S. Cornelii, in Diui Aponii Commentaria in Cantica Canticorum col. 839.

S. P. N. THEOPHILI, Patriarchæ Antiocheni, Commentariorum, siue allegoriarum in sacra 4. Evangelia libri quatuor. col. 867. Eiusdem, contra Christianæ Religionis calumniatores, ad Autolyicum; Libri tres, col. 891.

D. PETRI LAODICENSIS & Germani Patriarchæ Constantinopolitani; Expositiones in Oracionem Dominicam, col. 939.

ARNOLDI Carnotensis, Abbatis Bonauallis; de Laudibus sanctæ ac perpetuæ Virginis, matris Christi Mariæ; Tractatus: col. 943. Eiusdem Arnoldi; de vltimis septem verbis Domini, in cruce; Tractatus: col. 949.

VICTOR Presbyter Antiochenus in Sacrosanctum Iesu Christi Euangelium secundum Marcum: Opera Theodori Peltani, sanctæ Societatis Iesu, Theologi; nunc primum Latinitate donatus. col. 978.

TITI, Bostrorum Episcopi; in sacro-sanctum Iesu Christi Euangelium, secundum Lucam, Commentarius: quem, ex Græco, idem D. Theodorus Peltanus; è S. Societate Iesu, Theologus; Latinum fecit: col. 1089.

THEODULI, Cœlesyriæ Presbyteri, Theologi; in diui Pauli Epistolam ad Romanos; Commentaria. col. 1157.

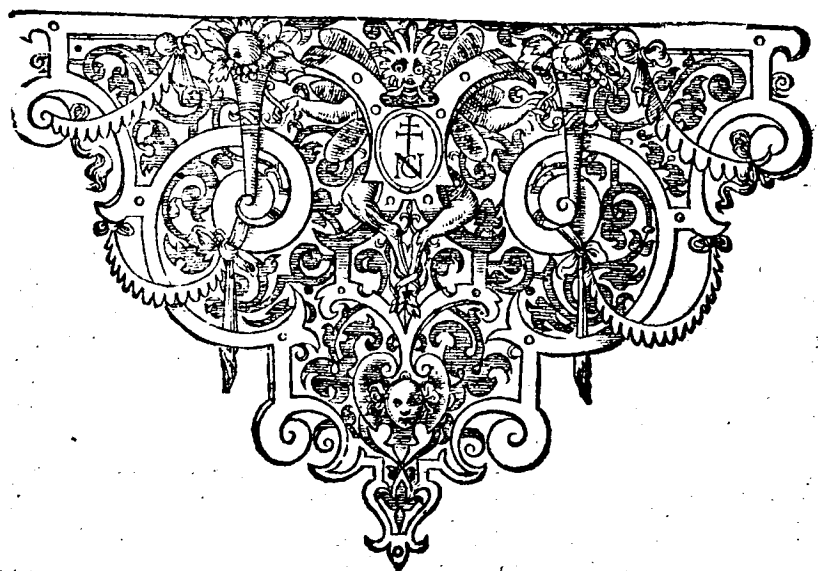
CLEMENTIS Alexandrini Presbyteri, qui & Stromathæus dictus est, in priorem D. Petri Canonicam Epistolam, Commentarius. col. 1235. Eiusdem Clementis, in Epistolam D. Iudæ, Commentarius. col. 1238. Eiusdem; in Epistola Canonica, Sancti Ioannis Euangelistæ; Commentarius. col. 1240.

Habes alios, **Dydimi Cæci**, Commentarios in Epistolas Canonicas SS. Apostolorum, huius Bibliothecæ, Tomo IX. col. 473.

VICTORINI, Pitabionensis; seu, Pictauiensis; Episcopi, Commentarius in Apocalypsin. col. 1245.

Sancti Patris nostri, **ANDRÆ**, Cæsareæ Cappadociæ Episcopi; in eandem S. Ioannis Euangelistæ Apocalypsin, Commentaria; eodem D. Theodoro Peltano Theologo, Interprete: col. 1262.

Preterea plerisque diuinæ Scripturæ Libros, Versibus expressos habes; huius Bibliothecæ Tomo VIII.

VETERVM PATRV
IN SCRIPTVRAM COMMENTARII; ~~SICUT~~
BIBLIOTHECÆ TOMVS PRIMVS.

D. Iuliani Episcopi Affricani, de Partibus diuinæ Legis libri 2.

DE IVNILIO, EX TRITEMII LIBRO DE
SCRIPTORIBVS ECCLESIASTICIS.

IVNILIVS Episcopus cuiusdam vrbis in Africa (nomen autem Ciuitatis inuenire non potui) vir certe in sacris Scripturis valde doctus, & in secularibus disciplinis meo iudicio sufficienter instructus, sensu profundus, eloquio dulcis & ornatus, multa dicitur scripsisse Opuscula: sed ego tantum vidi Opus in signe quod scripsit ad Primasium Episcopum; quod prænotauit, De partibus diuinæ Legis; & incipit; Sancto ac beatissimo Episcopo. Claruit eo tempore quo Primasius, anno Domini. 440

DE EODEM IVNILIO, PER M. D. L. B.

D. IVNILII meminit magnus Aurelius Cassiodorus priore libro institutionis diuinarum lectionum, inter Scripturæ diuinæ Introductores quos sedula curiositate collegerat; vt quibus erat similis intentio (inquit) in vno corpore adunati clauderentur. Quo etiam libro; ac penè eodem loco, meminit Primasii Episcopi: nostris quoque temporibus (inquit) Apocalypsin, beati Episcopi Primasii Antistitis Africani studio, minutè ac diligenter quinque Libris exposita est. Et in libri eiusdem Præfatione meminit Schola Nisibena; cuius exemplo conatus sit cum beatissimo Agapito PP. vt collatis expensis, Scholæ Christianæ in vrbe Romana Doctores acciperent.

I. IVNILII EPISCOPI AFRICANI, DE PARTIBVS
DIVINÆ LEGIS, LIBRI 2.

Sancto ac beatissimo Episcopo Primasio, Iunilius. S.

SCIS ipse venerabilis Pater Primasi, quia vitæ meæ & propositi conscius, sicut diuinæ Legis me studium habere non denegò, ita Doctorem dicere non præsumo; illud propheticum metuens, Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & adsumis testamentum meum per os tuum? Sed dum te inter alios reuerentissimos Coepiscopos tuos vsque ad Constantinopolim peregrinæ prouinciæ coegisset utilitas; ex ciuitatis affectu in notitiam colloquiumque peruenimus. Tu autem more illo tuo nihil ante quaesisti, quàm si quis esset inter Græcos, qui diuinorum librorum studio intelligentiæque flagraret. Adhæc ego respondi; vidiſſe me quendam Paulum nomine, Persam genere, qui in Syrorum Schola in Nisibi vrbe est edoctus, vbi diuina Lex per Magistros publicos, sicut apud nos in mundanis studiis Grammatica & Rhetorica, ordine ac regulariter traditur. Tunc diu quaesitus, si quid ex eius dictis haberem; dixi quod legissem Regulas quasdam quibus ille discipulorum animos, diuinarum Scripturarum superficie instructos, priusquàm expositionis profunda patefaceret, solebat imbuerere: vt ipsarum interim causarum quæ in diuina Lege versantur, intentionem ordinemque cognoscerent: ne sparsim & turbulente, sed regulariter singula discerent. Hæc tu, Pater; nescio qua ratione omnibus Christianis erudiri volentibus, necessaria iudicasti; excusantemque me diu, vsque ad defensionis impudentiam compulisti: vnde in duos breuissimos Libellos regularia hæc instituta collegi, addens ipsius dictionis (quantum potui) vtilem formam; vt velut Discipulis interrogantibus & Magistro respondente, breuiter singula & perlucidè dicerentur. Et ne aliqua confusio per Antiquariorum (vt ad solet) negligentiam proueniret; Magistro, M. Græcam lit-

Plal. 49.

Syrorum Schola in Nisibi.

teram; discipulis vero D. praprosui, ut ex peregrinis characteribus, & quibus Latina scriptura non videntur, error omnis penitus auferatur. Sunt alia illius viri praeclara monumenta: Nam & beati Pauli ad Romanos Epistolam audiui subtilius (ut arbitror) exponentem: quam ego ex eius ore, ne memoria laberetur, excepi; sed curarum negotiorumque spinae, nequid agro Dominico fructificemus, impediunt. Sufficit haec una temeritas, quod diuino gazophilacio ex paupertate confessa, duo haec audeo minuta iactare. Sunt qui talentis onerent, unde egentibus prorogetur: qui virtutum gemmas, aurum vitae, argentum scientiae, diuinis possint offerre sacrariis. Mihi nihil amplius duobus suppetit his Minutis; & ipsis ab alio, commodatis. Verum enimvero multum mihi de Euangelico Examinatore polliceor: quia licet alij ex preciosissimis preciosa, ex plurimis valent plura largiri; ego tamen quia totum dedi, plus obtuli. Vale.

DE PARTIBVS DIVINAE LEGIS, LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

N quot primas partes, Legis diuinæ scientia diuiditur? M. In duas: quarum vna ad ipsam superficiem dictionis propriè pertinet; alia in rebus est, quas ipsa Scriptura nos edocet.

Que pertinent ad superficiem Scripturarum? Cap. II.

D. Ad ipsam superficiem dictionis propriè pertinetia quot sunt? M. Quinque. D. Quae? M. Species dictionis, autoritas, conscriptor, modus, ordo. D. Species dictionis quot sunt? M. Quatuor. Nam aut historica est, aut prophetica, aut Prouerbialis, aut simpliciter docens.

De Historiis. Caput III.

D. Historia quid est? M. Præteritarum rerum præfentiūve narratio. D. In quibus libris diuina continetur historia? M. In septemdecim. Geneseos. I. Exod. I. Leuit. I. Numerorum I. Deuteronomij I. Iesu Nauæ. Iudicum I. Ruth I. Regum secundum nos, IIII: secundum Hebræos, II: Euangeliorū, quatuor: secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem: Actuum Apostolorum, I. D. Nulli alij libri ad diuinam Historiam pertinent? M. Adiungunt plures: Paralytomenon II. Iob. I. Esdra II. Iudith I. Hester I. Macabæorum II. D. Quare hi libri non inter Canonicas Scripturas currunt? M. Quoniā apud Hebræos quoque super hac differentia recipiebantur, sicut Hieronymus cæterique testatur. D. Nulla in his Libris alia species inuenitur? M. Incedunt cætera, sed non principaliter: quia & si personæ à quibus dictæ sunt primum secundum cæteras species sunt locutæ: tamen ab eo qui librum scripsit, vt historia sunt relata. Sicut benedictiones Iacob Patriarchæ; ab ipso quidem vt Propheta dictæ sunt: sed Moyses, qui refert ordinem factum cœlum & terram; propheticum quidem dicit spiritu, sed specie narrat historica. Similiter & prouerbialiter nonnunquam sonat historia, vt est: Ambulantes ambulauerunt ligna, vngere super se Regem. Aliquando simpliciter docet, vt est; Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: Omnia tamen, vt dixi, specie contextuntur historica. D. Quid historia speciebus cæteris præstat? M. Quod ipsi cætera subiacent: ipsa, nulli. D. Quid illi commune cum cæteris? M. Habet commune cum sim-

plici doctrina, quod vtrâque superficie, planæ videntur cum sint intellectu plerumque difficiles: Nam aliæ contrâ.

De Prophetia. Cap. IIII.

D. Quid est prophetia? M. Rerum latentium, præteritarum, aut præsentium, aut futurarum, ex diuina inspiratione manifestatio. D. Da in præteritis prophetiam. M. Verbo Domini cœli firmati sunt: Et; Quoniā ipse dixit, & facta sunt: Et; In principio fecit Deus cœlum & terram. D. Da in præsentibus. M. Cognitionem futuri facti Giesi, Propheta in præfenti vidit: & Ananiæ ac Sapphiræ, Petrus Apostolus. D. Da in futuris. M. Ecce virgo accipiet in utero, &c. Quare in definitione positum est, latentium? M. Quia si quis iam cognita dicat; licet & futura sint; tamen Propheta non est: sicut nos, cum Resurrectionem prædicamus, Propheta non sumus. Si vero cuiuscunque temporis latentia manifestat; tunc Propheta est, sicut iam ostendimus. D. Proba hoc. M. Apostoli testimonio in epistola ad Corinthios, qui ait: Si conuenerit vniuersa Ecclesia in vnum, & linguis loquantur omnes, intrent autem Idiota; nonne dicent, quia insantis? Si autem omnes prophetent, intrent autem infideles, aut idiota, conuincitur ab omnibus, interrogatur ab omnibus, occulta etiam cordis eius manifesta erunt, & tunc cadens in faciem, adorabit Deum, annuncians quod manifeste Deus in vobis est. Ecce Apostolus, Prophetiæ vim in occultorum manifestatione signauit. Sed & sequentia in eadem Epistola & cæteris, multa sunt talia. D. Quare addidimus, Ex diuina inspiratione? M. Quia illi qui aut dæmonium instinctu, aut aliis modis latentia dicunt; licet Prophetæ dici possunt; tamen inter diuinarum Scripturarum non numerantur Authores. D. In quibus Libris prophetia suscipitur? M. In septemdecim. Psalmorū 150. lib. I. Osee lib. I. Esaiæ lib. I. Iob lib. I. Amos lib. I. Abdia lib. I. Ionæ lib. I. Micheæ lib. I. Naum lib. I. Sophoniæ lib. I. Abacuc lib. I. Hieremiæ lib. I. Ezechiel lib. I. Daniel lib. I. Aggæi lib. I. Zachariæ lib. I. Malachiæ lib. I. Cæterum de Ioannis Apocalypsi, apud Orientales admodum dubitatur. D. Nulla in his libris alia species inuenitur? M. Accedunt cætera; sed non principaliter, nisi ad probationem prophetiæ: sicut in Esaiæ; Achaz, & Ezechia Regum velut quædam refertur historia, sed prophetiæ intentio est, non gesta contextere, sed prædictorum exitum comprobare. Hieremias cum dicit, Terra, terra, audi verbum Domini. Terram, prouerbialiter, habitantes in ea homines nuncupat, Et cum Esaias dicit: Non tale ieiunium elegi, dicit Dominus; sed solue omnem nodum iniquitatis; &c. vclut

Psal. 32. Gen. I.

4. Reg. 5. Act. 5. Ista. 7.

1. Cor. 14.

Pro. I. & 9.

Ex. 4.

Luc. 10. f. Mat. 20. & 21.

Luc. 13. d

Pro. 5. c

Apocalypsis D. Ioannis 27. Prophecia. Ista. 7.

Hiere. 22. Ista. 58.

Libri facili ad simplicem doctrinam pertinentes. Cautè lege quia diuina sunt. B. Petri sp. Canonici. Cautè Timoth.

velut simpliciter docet, sed vt propheticum spiritu iussus hæc prædicat. D. Quid Prophetiæ commune cum cæteris? M. Habet commune cum Prouerbis quod vtrâque, superficie, difficulta sunt: sed plerâque intellectu non ardua.

De Prouerbijs. Cap. v.

D. Quæ est prouerbialis species? M. Quædam figurata locutio, aliud sonans, aliud sentiens, & in præfenti commonens tempore. D. In quibus hæc Libris accipitur? M. In duobus: Salomonis prouerbiorum lib. I. & Iesu filij Sirach lib. I. D. Nullus alius liber huic speciei subditur? M. Adiungunt quidam, librum qui vocatur Sapientia, & Cantica Canticorum. D. Accidunt ne his libris aliæ species? M. Sola simplex doctrina accidit, sed non principaliter, nisi ad explanationem vel commendationem Prouerbiorum: vt, Initium sapientiæ timor Domini. D. Quid Prouerbijs commune cum cæteris? M. Habet cum prophetia commune, quod superficie difficilis videtur; cum, intellectu, plerumque non sit. D. Quid habet prouerbialis species proprium? M. Quod ei neque historia, neque Prophetia miscetur; & sola est quæ ita intelligitur, vt quodammodo verborum superficies auferatur. D. Quare in hoc tantum licitum nobis est, non textum Scripturæ ipsius considerare sed sensum; cum in cæteris tribus, ita allegorias mysticas admittamus, vt narrationis fidem præfentare necesse sit? M. Quia si voluerimus prouerbialem speciem vbique allegoriam sic recipere vt narrationis veritas infirmetur, locum damus inimicis, prout voluerint, diuinis Libros interpretandi. D. Quot modis in diuina Lege, allegoria cognoscitur? M. Quatuor: aut secundum translationem vel Metaphoram; vt est, Iratus est Dominus, & descendit: & similia quæ ad insinuandas causas ex humanis moribus transferuntur ad Deum. Aut secundum imaginationem vel hypotyposin, vt est in Euangelio; Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico; Et rursus parabola vineæ atque agricolarum: Ordo enim eorum quæ gerebantur à Christo, velut imagine personæ & negotij alterius refertur impletus. Aut secundum comparationem vel similitudinem, sicut dicit; Simile est regnum cœlorum grano sinapis, &c. Non enim narratio sicut in superiore exemplo contextitur, sed causarum solummodo comparantur effectus. Aut secundum prouerbialem modum, vt est; bibe aquam de tuis vasis, & de cisterna tua, & de tuis puteis; cum velit Scriptura innuere, carnalem concupiscentiam intralientiam coniugij refrenandam.

De simplici doctrina. Cap. VI.

D. Quæ est simplex doctrina? M. Quæ, de fide aut de moribus in præfenti tempore simpliciter docetur. D. Quare hoc nomen accepit? M. Quia omnis quid est Scriptura aliquid docet, sed sub aliis speciebus quas supra diximus; sub quib' aliud etiā agitur. Hæc autem neque historiā textit, neque Prophetiam, neque prouerbialiter loquitur; sed tantummodo simpliciter docet. D. Qui libri ad simplicem doctrinam pertinent? M. Canonici sexdecim; id est, Ecclesiastæ lib. I. Et epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos, I. ad Corinthios 2. ad Galathas I. ad Ephesios I. ad Philipenses I. ad Colossenses I. ad Thessalonicenses II. ad I. Beati Petri ad Gentis, I. & beati Ioannis prima.

Tom. I.

D. Nulli alij Libri ad simplicem doctrinam pertinent? M. Adiungunt quamplurimi quinque alias quæ Apostolorum Canonice nuncupantur: Id est, Iacobi I. Petri secundam, Iudæ vnam, Ioannis duas. D. Nulla in his Libris alia species inuenitur? M. Accedunt cæteræ, sed non principaliter; nisi ad probationem doctrinæ. Nā cum dicit Apostolus; Et dum venissem Troadem, in Euangelio Christi ostium mihi apertum est: Et vbi Petro dicitur in faciem restitisse; velut historiam videtur texere. Rursus cum dicit; ecce mysterium vobis dico; omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur; prophetæ opus aggreditur: Cum ait; Cretenses semper mendaces, mala bestia, ventres pigri; prouerbialibus vtitur verbis: omnia tamen ad doctrinæ probationem, vt diximus, inferuntur. D. Quid commune cum cæteris speciebus simplex doctrina habet? M. Habet cum historia commune, quod vtrâque superficie faciles videntur; cum sint, inspectione aut intellectu, plerumque difficiles.

De autoritate Scripturarum. Cap. VII.

D. Quomodo diuinorum Librorum consideratur autoritas? M. Quia quidam perfectæ autoritatis sunt, quidam mediæ, quidam nullius. D. Qui sunt perfectæ autoritatis? M. Quos Canonicos in singulis speciebus absolute enumerauimus. D. Qui mediæ? M. Quos adiungi à pluribus diximus. D. Qui nullius autoritatis sunt? M. Reliqui omnes. D. In omnibus speciebus hæc differentia inueniuntur? M. In historia & simplici doctrina: omnes nanque in prophetia mediæ autoritatis libri, non præter Apocalypsin reperiuntur: neque in prouerbiali specie omnino cessata.

De scriptoribus diuinorum Librorum. Cap. VIII.

D. Scriptores diuinorum Librorum qua ratione cognoscimus? M. Tribus modis. Aut ex titulis & præfatiis; vt Propheticos Libros, & Apostolorum; epistolas: Aut ex titulis tantum; vt Euangelistas: Aut ex traditione Veterum, vt Moyses creditur scripsisse quinque primos libros historia; cum non dicat hoc titulus, nec ipse referat, Dixit Dominus ad me: sed quasi de alio, Dixit Dominus ad Moysen. Similiter & Iesu Nauæ liber; ab eo quo nuncupatur, traditur scriptus. Et primum librum Regum, Samuel scripsisse perhibetur. Sciendum præterea quod quorundam librorum penitus ignoratur auctores; vt & Iudicum, & Ruth, & Regum iij. & vltimus, & cætera similia: Quod ideo credendum est diuinitus dispensatum, vt alij quoque diuini Libri non auctorum merito, sed sancti Spiritus gratia tantum cultum autoritatis obtinuisse noscantur.

De modis Scripturarum. Cap. IX.

D. Modi diuinæ Scripturæ quot sunt? M. Duo: Nam aut Metris Hebraicis in sua lingua conscribuntur, aut oratione simplici. D. Quæ sunt Metris conscriptæ? M. Vt Psalmi, & Iob historia, & Ecclesiastes, & in Prophetis quædam. D. Quæ simplici oratione conscriptæ sunt? M. Reliqua omnia. D. Quare apud nos iisdem Metris conscripta non sunt? M. Quia nulla dictio Metrum in alia lingua conseruat, si vim verborum ordinemque non mutet.

De ordine Scripturarum. Cap. X.

D. Quis est ordo diuinorum Voluminum. M. Quia quædam Veteris testamenti; quædam, Noui. D. Quæ ad Nouum testamentum pertinent? M. Euangelia

Epistola ad Gentes.

1. Cor. 2. c

1. cor. 15. g

Tit. 1. b

Quinā libri in Scripturæ Canonē admittendi essent nō dum erat tā explicita quam nunc ab Ecclesia conseruati.

Ex. 11. e deinceps frequenter.

Cur Librorum plerique Scripturæ auctores ignorantur.

Sacri Libri metri.

(vt supra dictum est) quatuor, Apostolicæ Epistolæ, & Actus. D. Quæ ad Vetus testamentum pertinent? M. Reliqua omnia. D. Quæ testamenti Veteris Nouique sunt propria? M. Veteris intentio est, Nouum figuris denunciationibusque monstrare: Noui autem; ad eternę beatitudinis gloriam, humanas mentes accendere.

De his quæ Scriptura sacra nos edocet. Cap. XI.

D. Quoniam satis dictum est de his quæ ad ipsam Scripturæ superficiem propriè pertinent, nunc requiro quæ sunt quæ ipsa Scriptura nos docet: M. Tria quædam: nam aut de Deo loquitur, aut de presenti sæculo, aut de futuro.

Quot significationibus Scriptura de Deo loquitur. Cap. XII.

D. Quot significationibus scriptura de Deo loquitur? M. Quatuor. Aut enim essentiam eius significat, quam Latine & substantiam nūcupamus; vt est; ego sum qui sum: Aut personas; vel secundum Græcos, substantias, vt est; Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Aut operationem, vt scriptum est; Secundum operationem potentie virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans eum à mortuis, & sedere faciens ad dexteram suam: Aut collationem eius ad creaturas, vt est; Regi autem seculorum incorrupto, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

Ex. 3. d. Mar. 28.

Ephe. 1.

Rom. 11.

Gal. 4. Ioh. 10.

De significationibus diuina Essentia. Cap. XIII.

D. Quot modis diuina significatur essentia? M. Duobus; principaliter & consequenter. D. Principaliter, quibus verbis? M. Octo. Dicitur enim, aut Deus; aut Dominus; aut simul, Dominus Deus; aut Adonai, aut Sabaoth, aut Heli, aut Heloi; aut, est. D. Nihil aliud quam Deum hæc verba significant? M. Duo tantum, nonnunquam & de aliis abusiue dicuntur; Deus & Dominus, teste Paulo: Quoniam dii multi, & domini multi: Et; Dii estis & filii excelsi omnes. Reliqua verò sex, nunquam nisi de deo dicuntur. D. Quid de deo hæc verba significant? M. Non quid est, sed quia est: quid enim sit deus comprehendere non potest. D. Quibus modis deus consequenter significatur? M. Cum Personas, aut operationem, aut collationem eius ad creaturas Scriptura exponit. Nam & cum nominat Patrem; licet primus auditus, generantem significet; consequenter tamen intelligimus deum: similiter & quando nominat Filium vel Spiritum sanctum: Et cum dicit, omnipotens; licet operationem eius, primus sermo denunciet; consequenter tamen intelligimus deum. Et cum dicit inuisibilem; licet eum qui videri à mortalibus nequeat, principaliter sonet; & ex collatione nostra, id quod non sumus, ei qui nos fecit, adsignet; consequenter tamen intelligimus deum.

De significationibus Trinitatis. Cap. XIII.

D. Quot modis Personas siue substantias diuinitatis Scriptura significat? M. Similiter duobus: Principaliter & consequenter. Principaliter; vt cum dicitur, Pater, Filius, Spiritus sanctus. Consequenter; per ea quibus significatur essentia, aut operatio, aut ad creaturas collatio. Nam & cum dico, Deus; quod ad essentiam: & cum dico omnipotens, quod ad operationem pertinet, dico. Et cum dico, immutabilis, quod ex collatione ad creaturas dicitur; licet aliud primus auditus sentiat, tam è Patrè & Filiū & Spiritū sanctū vel simul, vel singulos; consequenter deū intelligo.

Quot modis Pater significatur. Cap. xv.

D. Quot modis pater significatur? M. Patris nomine vnam personam intelligis, sed non vno modo; ad Filium enim propriè dicitur, ad creaturam communiter: ibi naturæ veritate, hinc gratiæ bonitate. D. Hoc vno modo pater significatur? M. Principaliter hoc. Nam consequenter & ex his quæ essentiam Deitatis, aut operationem, aut collationem ad creaturas quolibet modo significant. Insuper & ex Filij vocabulo consequenter intelligitur pater; & sancti Spiritus nomine, ipse scilicet pater cuius est Spiritus, subintelligitur. D. In ipsa Trinitate, nulli alii personæ vocabulum patris, adscribitur? M. Legitur de Filio dictum, Pater futuri seculi; sed hoc secundum carnem dictum; est, & non propriè & significatiue: vt ostenderetur ipse causa & genitor beatitudinis nostrę; in quo per carnis resurrectionem, humana natura futuram vitam & sperare incipit & sumere.

Quot modis Filius significatur. Cap. xvi.

D. Quot modis loquitur Scriptura de Filio? M. Quinque. Nam velut sola nonnunquam deitas eius significatur, & consequenter intelligitur carnis adiunctio, vt est, unigenitus filius qui est in sinu Patris. Nonnunquam verò solus homo ab eo susceptus; & deitas consequenter; vt est; Nouissimè loquutus est nobis in filio: nonnunquam simul vtrunque; vt est; Hoc sentie in vobis quod & in Christo Iesu qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Nonnunquam & ad corpus videntur dicta, quæ ad deitatem sunt principaliter referenda, vt est; Filius hominis quidem in caelo. Rursus diuinitati nonnunquam videntur adscripta quæ specialiter referuntur ad carnem, vt est; Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. D. Quare his quinque modis loquitur Scriptura de Filio? M. Distinctè quidem ideò secundum naturas loquitur, vt inconfusas eorum proprietates ostendat: Communiter, ideò vt asserat vnitatem. Alternat verò humana diuinis, & diuina humanis vt vtrumque vnius Personæ indiuisumque monstratur. D. Quot modis solet Filij significari Persona? M. Duobus: & ipse principaliter quidem significatur, cum Christus dicitur absolutè. Nam cum alij Christi vocantur, alterius quidem dicuntur, vt est; Christus Domini, aut Christus meus: Solus autem deus naturaliter Dei filius Christus absolutè dicitur; Vnde & hoc solius eius esse proprium declaratur. Consequenter verò intelligitur Persona Filij: & ex illis tribus quibus & Pater, & ex ipso Patris vocabulo, & ex Spiritu sancto; quia & Siritus dicitur Patris & Filij.

Quot modis significatur persona Spiritus sancti.

Caput xvii.

D. Quot modis significatur persona Spiritus sancti? M. principaliter, vno; vt legitur; Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et iterum; Templum enim estis Spiritus sancti. Consequenter verò & gratia quam ipse largitur; quæ & ipsa similiter sanctus Spiritus dicitur, vt est; Spiritus sanctus superueniet in te. Et; Accipite Spiritū sanctum. Similiter & ex his quibus diuina significatur Essentia, vel operatio, vel ad creaturas collatio; sicut & de Filio diximus: sed & patris Filijque Personam Spiritum sanctum significat consequenter; quia quidquid horum dicamus, etiam Personam sancti Spiritus aut cooperatricem

I. Cor. 9.

Ioh. 1.

Hcb. 1. Phil. 1.

1. Cor. 2.

1. R. c. 24. b. Pl. 104. b

Mat. 28.

1. Cor. 5. & 6.

Luc. 1. c. Mat. 18. c. Ioh. 20. c

atricem aut Consubstantialem intelligimus consequenter.

Quid habent commune vel proprium, personæ Trinitatis.

Caput xviii.

D. Quid habent proprium Personæ singulæ Trinitatis? M. Quod Pater nunquam dicitur Filius, nec coniunctis sermonibus, Spiritus sanctus; licet diuise & Spiritus dici possit & sanctus. Nec Filius, Pater propriè dici potest; aut cōiunctiue Spiritus sanctus. Nec rursus sancto Spiritui, Patris aut Filij nomen adscribitur. D. Quæ sunt his Personis communia? M. Omnia quæ ad significationem, aut essentiam, aut operationem, aut ad creaturas collationem pertinere noscuntur: Vnde & constat Trinitatem vnius esse substantiæ. D. Patris & Filij & Spiritus sancti vocabulis, quid in his personis significatur? M. Tantum, quod sunt. Nā quid sunt (vt supra de Deo diximus) sermo non potest explicare.

Trinitas consubstantialis.

Per quot species, Diuinitatis operatio designetur. Caput xix.

D. Per quot species, diuinitatis efficientia siue operatio designatur, quam Greci εὐεργεσιαν nuncupant? M. Quatuor: aut creatione, aut prouidentia circa creaturas, aut futurorum circa eas preparatione, aut præparatorum exitu vel euentu. D. Da ad operationem pertinentia. M. Vt cum dicitur bonus; ex eo maximè quod quæ non erant, esse fecit, ac facit: & sapiens, eò quod tam mirabiliter cuncta cernim⁹ ab eo ordinata: & fortis, eò quod potuit, quæ tam bene & sapienter voluit, adimplere. D. In Deo; hæc, essentia sunt an voluntates? M. Deus simplex est; nec est in eo aliud essentia quam voluntas: Vnde & omnia nomina operationis eius, licet inter se definitionibus differant; apud ipsum tamen nulla differentia vel diuersitas inuenitur. Itaque & essentia vel natura facit, quia ei nihil accidens est; & tam è etiam voluntate quia nihil necessitate efficit, aut coactus. Non enim, sicut ignis naturali necessitate vrit, aut apes naturali necessitate fabricant ceras, vel telas araneæ; ita etiam Deus operatur: sed Deus idè natura vel essentia facere dicitur, ne voluntas in eo quasi aliud aliquid demonstraretur: Et ideò voluntate, quia nihil operari compellitur; sed essentialiter vult, & voluntate subsistit. D. Da specialiter ad creationem pertinentia. M. Vt cum dicitur factor, artifex, creator, & similia: quàmuis dicatur & facere; pro, disponere, vt est; Fecit salutem in medio terræ. sed tunc secundum speciem prouidentie dicitur. D. Da quæ ad prouidentiam specialiter pertinent. M. Vt cum dicitur adiutor, præsciens, omnipotens; & similia. D. Da ad præparationem pertinentia futurorum. M. Vt cum dicitur via, & spes, & refugium, & similia. D. Da ad euentum præparatorum pertinentia. M. Vt cum dicitur exultatio, gaudium; & cætera similia. Omnia autem ad operationem pertinentia, non in omnibus tantum; sed etiam in verbis, vel reuelationibus similibus cognoscuntur. D. His tantum modis diuina operatio declaratur? M. Est alius figuratus modus, cū ex humanis operatio diuina significatur. D. Quot modis fit? M. duobus. Cum aut quæ ad animum nostrum pertinent, figuraliter dicuntur in deo; vt est, furor & ira & pœnitentia: aut ea quæ ad corpus, tractantur; id est, pedes, manus, digiti. Aliquando enim & humanæ operationes transferuntur ad deū,

Deus, natura & voluntate operatur.

Psal. 73.

Tom. 1.

vt cum dicitur; Apprehende arma & scutum: Omnia tamen hæc prædictis quatuor speciebus operationis, pro sententiarum qualitate iungenda sunt.

Psal. 34.

Quibus modis, ex collatione ad creaturas, Deus significatur.

Caput xx.

D. Quot modis ex collatione ad creaturas deus significatur? M. duobus: Affirmatione & negatione. Confessione quidem, cum ea dicuntur de Deo, quæ iuxta eundem modum nulli creaturæ conueniunt; vt est, simplex, & vetustus dierum, ante omnia, & spiritus; id est, incircumscriptus, & primus nouissimus; & similia. Hæc enim omnia ideò de Deo dicuntur, quia nulli creaturæ (eius collatione) cōueniunt. Per negationem autem collatio fit; cum, prepositione priuatiuæ, ea in deo negantur quæ in creatura sunt: vt est, ingenuus, incorporeus, increatus, incorruptibilis, immortalis, impassibilis; & similia. D. Quid ergo? hæc verba nunquam de creatura dicuntur? M. Dicuntur quidem, sed non secundum eandem rationem. Nam cum homo dicitur simplex; non quia compositus non est (soli enim dei est, esse essentiam simplicem) sed simplex homo dicitur, quia non habet doli duplicitatē. Sic & cum dicitur aliquid inuisibile; non quia à nullo, in quantum est, videri non potest (hoc enim solius dei est) sed quia aliquos latet: Similiter & cætera dicuntur. D. Quæ sunt collatiua, quæ de deo sic dicuntur vt de creatura dici non possint? M. Quæ in eo summa sunt & singularia; vt, ingenuus, sempiternus, sine initio; & similia.

IVNILII DE PARTIBVS DIVINÆ LEGIS. LIBER. II.

Quid de presenti seculo Scriptura significet. Cap. 1.

Quoniam satis dictum quot modis de Deo Scriptura loquatur; nunc requiro, quæ de presenti seculo loquens Scriptura significat. M. Quædam quinque. Aut generationem eius; id est, creationem; aut gubernationem; aut accidentia naturis; aut euenientia voluntatibus; aut subsequencia voluntatis euentus.

Quot modos & differentias in operatione creaturarum Scriptura posuerit. Caput 11.

D. Quot modis generationem Seculi Scriptura significauit? M. Tribus. Aut enim sola dei voluntate factum aliquid scribitur; vt est; In principio fecit deus caelum & terram. Aut voluntate simul & voce; siue præceptiua, vt est; Fiat lux; Et, fiat firmamentum; siue deliberatiua, vt est; Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Aut voluntate, voce, ac definitione, vt est; Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et iterum; Germinet terra herbam pabuli ferentem semen secundum genus suum, & lignum fructiferum faciens fructum; cuius semen sit in eo ad similitudinem eius in terra; & cætera quæ post septimum diem, vsque in finem seculi per partes operatur: Ex illa enim definitione proueniunt. D. Est in his tribus aliqua differentia? M. Est: quia ea quæ sola voluntate vel etiam voce sunt facta, nouiter facta sunt: quæ verò definitione, illis iam similia quæ facta nouiter diximus. Et rur-

Gen. 1.

Gen. 8.

sus, illa quidē in sex primis diebus; hæc verò, donec seculum stabit. **D.** Da ordinem per sex dies factarum rerum. **M.** In ipso quidem principio conditionis facta sunt, cœlum, terra, Angeli, aër & aqua. **D.** Comproba Angelos, & aquas, & aërem factum. **M.** Facta quidem ex his Scripturę locis ostenditur, vt est: *Qui facit Angelos suos spiritus: Et Laudate eum omnes Angeli eius. Et; Aquę quę super cœlos sunt, laudent nomen Domini, quoniam ipse dixit, & facta sunt.* Et Aër in Scripturis, cœli nomine ostenditur; vt est: *volucres cœli.* cùm certum sit aues in aëre volare: Cœlum autem ostendimus factum. Quod verò præcesserint ista cæteras creaturas; in Angelis, Scriptura demonstrat, dum in laudibus & benedictionibus; Creaturis cæteris præponitur: & ratio id postulat; oportuit enim vt terrenas cœlestis creatura præcederet. ne aquis verò ipsa Scriptura dicit, quod *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* **D.** Sequere ordinem generationis. **M.** In principio, die prima, lux facta est; secunda verò die, firmamentum; tertia, mare & terrę nascens; quarta, luminaria cœli; quinta, natantia & volatilia; sexta, reliqua animalia & homo. **M.** Quę est in ipsarum creaturarum operatione, distinctio? **D.** Quod quædam ex nihilo facta sunt, vt cœlum, terra, & cætera quę vsque ad completum diem primum diximus facta: quædam verò ex iam factis primo die. **D.** Da horum probationes. **M.** Quia quoties Scriptura, ex aliquo factas res cupit ostendere: aut per aliam significat, vt est; *Producat terra;* Et; *producant aquę;* & similia: aut certè ex subtili significatione verborum; vt cùm dicit, *Fiat firmamentum;* vtique significat fuisse aliquid fluidum ac liquidum; id est, aquas: quę vt solidatæ ostēderentur, firmamentum vocatum est, quod fiebat. Et rursus luminaria deriuatiua appellauit, quæ quarto die facta sunt; vt ex lumine, primo die operato, facta monstraret. In his autē quę primo die facta sūt; neque aperte, neq̄ subtili verbo factū aliquid declaratur ex altero. **D.** nihil ergo post primū diē ostēditur, ex non existentibus factum? **M.** Sola hominis anima: in quo & hoc ad ostēdēdū quia cū alia aut ex nihilo aut ex iam factis facta sint, solus homo ex vtroque componitur. **D.** Quas alias differētiās creaturis adscribimus? **M.** Quod ea quę primis sex diebus facta sunt; non naturaliter, neque ex similitudine prouenerunt; Reliqua verò quę sunt naturaliter, ex diuina definitione nascuntur; exceptis scilicet miraculis. **D.** Da tertiam differētiā. **M.** Quod creaturarū aliquę; id est, rationales; propter seipsas factę sunt, vt Angeli & homines. Reliquę verò non propter se, sed propter prædictos Angelos aut homines factę noscuntur. Homo verò; principaliter, secundum animam, propter se intelligendus est factus: Nam secundum corpus cōsequenter. **D.** Quid autem? præter homines & Angelos, alię creaturę seipsis inuicem non egebant? **M.** Egebant quidem; non ad vtilitatem tamen sed ad ornatum: vtilis enim sunt, non sibi sed Angelis vel hominibus pro quibus etiam factę noscuntur. Ornatum verò etiam inuicem præstant: quippe & cœlum in ornatum sine cœlestibus luminariis fuit; & luminaria ipsa ne superflua facta essent, videntium oculis indigebant. Et Mare in ornatum, donec aut locum suum reciperet, aut animalibus impleteretur: Et terra incom-

posita, præter habitantium vel nascentium vsum: Et irrationabilia animalia, sine hominis regimine, inepta: Et herbe, absente animalium vsum, superflua. Ita omnia egent inuicem, vel his quę per dies sex facta sunt, vel his quę quotidie fiunt. Sed vt iam diximus aliud esse incompositum, aliud vtile incompositum; aliquid, per se vtile alteri, declaratur. **D.** In ornatu ipso aliqua est differētia? **M.** Est. Nam aliqua in sex diebus ornata sunt: vt cœlum, Luminariis; & terra, herbis; & piscibus, Mare. Quædam donec mundus viuat, ornantur; vt Mare nauigijs, & terra ædificijs & cæteris quę humano construuntur ingenio; & homo ipse, scientia: Quædam verò decorum suum in futuro recipiunt; vt corpus incorruptio nem, & mortalitatem immortalitatem; & cœlestis regnum, habitationem Sanctorum. Notandum autem in ornamentis, quod eorum quę vel ingenio vel artibus fiunt, in hominibus causa est; reliquorum verò in Deo. **D.** Da quartam differētiā. **M.** Quod quædam simul & velut subito creata emerferunt: vt ea quę primis diebus diximus facta; id est, herbas, Luminaria, natantia, & volatilia, nec non terrena animalia & quadrupedia. Quædam verò non simul, sed velut cum quadam mora; vt mare, terra, homo: Et ipse enim paulatim factus scribitur, sicut & cætera. **D.** Da quintam creaturarum differētiā. **M.** Quod quædam earum, ratione cæteris præstant; vt rationalia: quædam verò vsui habentur, vt cœlestia luminaria: quædam, naturę necessitate obsequuntur; vt aues & quadrupedes, & similia. **D.** Da sextam differētiā. **M.** Quod ea quę cæteris præstant; id est, rationalia, voluntate ac ratione mouentur: quę vero vsu aut necessitate obsequuntur, natura mouentur. **D.** Ea quę ex aliquo facta sunt, quot materias habuerūt? **M.** Sex: Terram, aquas, aërem, ignem, lumē, costam. **D.** Da in singulis origines suas. **D.** Ex terra; virentia, plantaria, & animalia: aquis; firmamentum, mare, natantia ac volatilia: simul autem ex terra, aquis, igne, & aëre; omnia quę per successiones renouantur: ex lumine, Luminaria: ex costa, Eua. **D.** Ignis quomodo probatur factus, aut vnde, vel quando? **M.** Factum quidem & ex generali Scriptura possumus adprobare, cū dicitur de deo; *Qui fecit cælum & terram, Mare & omnia quę in eis sunt:* quia vtique etiam ignis in eis est: Ex speciali professione; *Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abissi, Ignis, orando, nix, glacies, spiritus procellarum;* de quibus antè dixerat; *Quoniam ipse dixit, & facta sunt:* Et rursus, *Benedicite omnia opera Domini Domino;* & subiunxit; *Benedicite ignis & æstus Domino.* Vtrū verò ex nihilo, sicut & alia, factū sit; an ex aliquo, dubitatur. Plures enī volūt cœlestiū, Luminarium esse particulam; quippe enim nunc frequenter videmus homines certo modo ignē ex Solis radiis mutuari: Quod si ita est; primo die factū est. Sed sapiētius hoc Scriptura lumē quā ignē vocauit; vt ex meliore vsu nomē acciperet. **D.** Da septimā creaturarū differētiā. **M.** Quod omnia quę ex aliquo facta sunt, vel ex quibus aliqua facta sunt; corporea sunt: Incorporata autē neq̄ ipsa ex aliquo, neq̄ ex ipsis facta sūt aliqua. Hęc verò incorporata accipiēda sunt, nō sicut deus incorporeus dicitur: eius enim cōparatione nihil incorporatū est; sicut nec immortale, nec inuisibile. Alii enim modus est, quo hæc verba foli di

Rerum Creatarū multiplex materia.

De ignis creatione

Psal. 145

Psal. 148

Dan. 3.

Sit ne ignis, particula cœlestium luminarium

Angeli quando fuerint creati.

Psal. 103. Psal. 8. a

Psal. 8.

Gen. 1.

Creaturam dicitur reuolui.

Gen. 1.

Post primum diē aliquid creatum, ex non existentibus.

*i. nō propter alias creaturas: Alioquin enim non propter se, sed propter alios creatos esse cōstat homines, & Angelos.

uinitati conueniunt; alius quo de creaturis loquitur, sicut Animabus vel Angelis. **D.** Quomodo sex diebus Deus dicitur operatus esse, & septimo die requieuisse; si nec faciens aliquid laborat, vt necessaria ei requies credatur, nec aliquando cessat, Domino, in Euangelio, dicente: *Pater meus usque modo operatur, & ego operor?* **M.** Septimo die requieuisse dicitur Deus, non à creando: quippe cū quotidie ex eius dispensatione ac prouidentia omnis creatura renouetur aut constet: Sed hoc significatum est, quod post illos sex dies, nullam Mundo incognitam substantialem speciem aut naturam, nouam inexpectatamque creauerit. **D.** Quomodo deus Mundum fecerit, possumus querere? **M.** Hoc temerariè magis, quàm cautè requiritur. Nullius enim diuinę creaturę modum, homini licet agnoscere: Nam si sciret quis, quomodo ex nihilo aliqua facta sunt; Creatori vtique scientia ac potentia par esset. *De his quę ad gubernationem Mundi pertinent. Cap. III.* **D.** Quoniam de creatione Mundi tractatum est, comperenter, restat vt quæramus; gubernatio eius quot modis significatur? **M.** Duobus: Aut enim generalis est, aut specialis. **D.** Quę est generalis? **M.** Per quam ea quę facta sunt, secundum modum quo facta sunt permanēt; quod significatur, cū dictum est, *Vidit Deus quia bonum;* Et; *quia bona valde, & benedixit eis.* Quod & beatus Dauid ostendit dicens; *Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creati sunt, Statuit ea in æternum & in seculum seculi, præceptum posuit & non præteribit.* **D.** Quę est gubernatio specialis? **M.** Per quam, singula; & maximè, rationalia gubernantur à Deo; sicut præceptum in Paradiso, de Ligno. Sicut enim omnes creaturas diuina continet virtus, vt maneant; ita etiam rationales diuersis occasionibus erudit, vt proficiant. *Quot modis fiat generalis gubernatio. Caput. III.* **D.** Generalis gubernatio in quot species diuiditur? **M.** In duas: Aut enim successione constat, aut statu. Successione; vt homines vel iumenta cæteraque quę morte vel corruptione pereuntia, renascentium similitudine renouantur. Statu autem; vt ea quę his passionibus non subiacciant, mundanis motibus obsequuntur; vt cœlum, Sol, stellę; & cætera. **D.** Quę in eis alia differētia est? **M.** Quod ea quę renouatione soluuntur, indigent etiam quibusdam remedijs, alimentis & pluuijs; nonnunquam & ministerijs Angelorum, cæterisque similibus. Ea verò quę non per successione substitunt; sine aliqua tali meditatione diuinitus gubernantur. Vtrum verò, & in ipsis, per Angelorum ministerium aliquid agatur, secreta & difficilis quæstio est. *Quibus modis fiat gubernatio specialis. Caput. V.* **D.** Specialis gubernatio quot modis fit? **M.** Tribus. Aut enim à Deo fit, pro Angelis & hominibus: aut ab Angelis propter seipsos & homines: aut ab hominibus, propter se. **D.** A Deo pro Angelis & hominibus quomodo fit? **M.** Per Legislationem. *De Legislatione, & differētijs eius. Caput. VI.* **D.** Legislatio in quot partes diuiditur? **M.** In duas: in naturalem discretionē, & in legem extrinsecus positam. **D.** Proba naturalem discretionē, Legem dici. **M.** Dicit apostolus; *Quia gentes quę legem non habent, naturaliter quę Legem sunt faciunt; hi Legem non habentes, ipsi sibi sunt lex:* secundum hanc, & Cain reus erat fratris sui

Gen. 1.

Ioh. 5.

Gen. 1.

Psal. 32.

Gen. 2.

Difficilis est quæstio ministerio Angelorū in rebus creatis.

Rom. 1.

Gen. 4.

cifi. **D.** Extrinsecus constituta Lex, in quot partes diuiditur? **M.** In duas: in opera; id est, actuum retributionem; & verba. *De Lege per opera. Caput. VII.* **D.** In opere, per quot modos? **M.** Per quatuor. Aut per generalē præsentē retributionem; vt est fructuū rerumque prouetus: Aut per specialem præsentē retributionē; vt est, abrahā in peregrinatione ditatus, vel Noë saluatus in diluuiio: Aut per generalem visibilem pœnā; vt est, fames generalis seu siccitas: Aut per specialem; vt Cain vel Saul pœna. Hęc enim omnia, ad modū Legis, Angelos atq; homines erudiūt; quippe & Angelos, Diaboli ruina perterruit atq; firmavit: licet credendum sit alio modo Angelos, alio homines erudiiri. **D.** Quę est totius Legislationis intentio, & in quo consistit? **M.** In discretionē boni ac mali: quę vel in doctrina; id est, fide; vel in actibus agnoscuntur. **D.** Quare pœnas & retributiones præsentēs diximus? **M.** Quia ipsa sunt quę ad vicem Legis erudiunt. Nam futura & æterna nec patientibus nec videntibus proderunt, vbi iam pœnitentię non erit tempus. **D.** Hęc gubernatio, per quos ministros in Scripturis legitur facta? **M.** Nonnunquam deus per seipsum; vt Adā præcepit ne tangeret lignum: nonnunquam per Angelos, testāte Apostolo; *Quia si per Angelos locutus sermo factus est firmus:* Et rursus primogenita Ægypti, Angeli manu dicuntur extincta. Aut per homines, sicut Prophetas. Aut per bestias, sicut per Serpētes in heremo; atque similia, Et per hæc enim, velut quandam substantialem ac materialem Legem, à malis prohibēt propter quę ingeruntur; & ad bona propter quorum retributionem oratur, impellunt. *De Lege per verba. Caput VIII.* **D.** Lex in verbis constituta, in quot partes diuiditur? **M.** In duas. Aut enim immutabile aliquid præcipitur, aut temporale. **D.** Quot sunt immutabilium genera? **M.** Duo: dilectio dei & dilectio Proximi. **D.** Temporalia præcepta in quot partes diuiduntur? **M.** In duas. Aut enim diu seruata sunt, vt Circuncisio; aut paruo tempore, vt mannę perceptio. **D.** Quę alia est Legum differētia? **M.** Quę aut aliquid præcipiunt; vt *Honora patrem tuum:* Aut aliquid vetant; vt *Non occides, non mœchaberis.* **D.** Da tertiam differētiā. **M.** Quod alia sunt per se vtilia; alia propter illa, necessaria. **D.** Quę sunt per se vtilia? **M.** Dei, proximi que dilectio. Quę sunt, propter alia, necessaria? **M.** Vt; *Non occides:* Homicidio enim, dilectio fratris expellitur: & obseruatio Sabbati; In eius enim obseruatione, commemoratio est quietis Dei ab operatione creaturarum: In qua celebritate, Dei vt conditoris, dilectio significabatur. **D.** Da quartam differētiā. **M.** Quod quædam præcepta velut corporalia erant; vt de animalibus mundis & immundis, ac lepra, & similibus. Quædam spiritualia; vt, *ne odoris fratrem tuum in corde tuo.* **D.** Da quintā differētiā. **M.** Quod quædam sunt Veteris Testamenti specialiter præcepta; vt de Iubileo: Quædam specialiter, Noui; vt, *Sic orabit, Pater noster qui es in cœlis.* Quædam vtriusque communia; vt, *Diliges Dominum Deum tuum.* **D.** Da sextam differētiā. **M.** Quod aliqua præcepta, sicut sonant, intelliguntur; vt est, *Non mœchaberis:* Aliqua autem sonant sicut res est; *Cum feceris elemosinam, nesciat sinistra quid faciat dextera tua,*

Gen. 22. a Gen. 8.

Gen. 3. 1. Reg. 11.

Angeli, Demoniis ruina terribi & firmati.

Gen. 2.

Heb. 2. a Ex. 12. c

Num. 21. b

Ex. 20. b

Leuit. 19. d

Mat. 6. b

Mat. 2. g.

Mat. 6. a

Domini nostri Iesu Christi prae dicitur, Apóstolo teste in Epistola ad hebreos; Quia cōspersio sanguinis Christi plus potuit ad Dominū clamare pro nobis, quā Abel sanguis clamauerat contra fratrem.

Quot modis sub lege prae dictiones factae sunt? D. Sub Lege, prae dictiones quot modis factae sunt? M. Duobus. Aut pro his rebus quae sub Lege factae sunt, aut pro his quae sub gratia.

Pro rebus sub Lege factis, quot sunt prae dictiones. Caput XXI.

D. Pro rebus quae sub Lege factae sunt, quot prae dictionum species inuenimus? M. Fere viginti duas. Aut enim augmentum populi prae dicitur; vt est ad Abraham, Et eris in gentem grandem & multam. Aut hereditatis promissio; vt est, Semini tuo dabo terram hanc. Aut segregatio indignorum; vt est, Eijce ancillam hanc & filium eius, non enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae. Aut vindicta in aduersarios populi, & merces in amicos; vt est, Benedicite benedicentes te & maledicite maledicentes te. Aut liberatio populi ab inimicis; vt est, Peregrinum erit semen tuum in terra non sua, & exierit inde cum preparatione magna; & caetera. Aut aliquorum generationes & nomina; vt Isaac & Sampson. Aut sublimitas posterorum; vt, Reges ex te exient. Aut modus exitus; vt est, Tu autem ibis ad patres tuos cum pace nutritus in senectute bona. Aut differentia populorum; vt est, Populus populum praecedet & maior seruiet minori. Aut abundantia est; vt est, Dabit tibi Deus de rore caeli, & de pinguedine terrae plenitudinem frumenti & vini. Aut diuinum auxilium; vt est, Ecce ego tecum sum custodiens in omni via. Aut sacerdotij vel doctrinae electio; vt est, Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israēl. Aut fortitudo & hereditatis immutabilitas; vt est, Catulus leonis Iuda, ex radice filij mei ascendisti, recubens dormisti sicut leo, & sicut catulus leonis; quis excitauit eum? Aut propositum vitae; vt, Zabulon peregrinus inhabitauit, & ipse portus nauium, & sciens requiem, quia bona est; & caetera. Aut transgressio; vt dicit, Scio enim quia in fine transitus mei iniquitatem ageris, & declinabis a via quam mandaui vobis. Aut supplicium; vt est, Quia occurrent vobis mala in fine dierum. Aut generalis expulsio; vt dicitur, Quia ipsi amulati sunt me in diis & exacerbauerunt me in idolis suis, & ego amulabor eos in non gentem, in gentem insipientem tradam eos. Aut virtutis effectum atque mercedem; vt est, Quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui inuoditur sine macula, & operatur iustitiam; & caetera. Aut species poenae; vt est, Venit Gad ad David & adnuntiauit ei dicens, Elige tibi fieri aut tribus annis famem super terram, aut tres menses fugere a facie inimicorum tuorum persequentium te, aut tribus diebus fieri mortalitatem in terra tua. Aut signa; vt est, Et hoc tibi signum, quia unxit te deus regem super hereditatem suam; & reliqua. Aut electio Prophetarum; vt est, Et tu puer propheta altissimi vocaberis. D. Da prae dictiones de Gentibus pro populo. M. Vt est, Manus eius super omnes, & manus omnium super eum; Et, Surgite & exite ex loco hoc quia conteret Dominus ciuitatem. Visiones quoque Nabuchodonosor, & Pharaonis, aliorumque regum vel gentium per Prophetas dictae; generales quidem causas referunt, ad populum tamen spectat intentio, pro cuius vltione singula prouenerunt.

De prae dictionibus sub Lege in Christo. Cap. XXI. D. Quot sunt modi prae dictionum in Christo?

Gen. 12. b
Gen. 21. a
Gal. 4. a
Gen. 12. a
Gen. 15. c
Gen. 17. c
Iudic. 12.
Gen. 15.
Gen. 25. c
Gen. 27. d
Gen. 28.
Gen. 49. a
Gen. 49. b
Deut. 31.
Deut. 32.
Psal. 14.
2. Reg. 24.
Luc. 1.
Gen. 26.

M. Fere viginti sex. Aut de mirabilibus eius conceptu & nomine; vt est, Ecce Virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emanuel. Aut de loco natiuitatis; vt est, Et tu Bethleem ciuitas Iuda, nullo modo minor es in ciuitatibus Iudae, ex te enim prodiet dux qui reget populum meum Israēl. Aut pro his quae in rudimentis gessit; vt est, Priusquam sciat puer cognoscere malum, & eligere bonum. Aut de iustitia eius atque iudicio; vt est, Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae praeparati- bus tuis. Aut de diuinitate eius; vt est, Generationem eius quis enarrabit? Aut de uisitatione adsumptionis humanae; vt est, Quid est homo nisi quod memor es eius, aut filius hominis nisi quia uisitasti eum? Aut pro uitate deitatis & carnis; vt est, Puer natus est nobis: & postmodum addidit; deus fortis. Aut de potentia eius & regno; vt est, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Aut de inimicorum cōfractio- ne; vt est, Omnia subiicisti sub pedibus eius. Aut de eius doctrina; vt est, Speciosus forma praeparati filijs hominum. Aut de eius doctrinae utilitate; vt est, Propter ueritatem, & mansuetudinem & iustitiam. Aut pro miraculis; vt est, Et deducet te mirabiliter dextera tua. Aut de glorificatione quam iuste à Fidelibus suscepit; vt est, propterea populi confitebuntur tibi in aeternum & in seculum seculi. Aut de probatione prae dicationis; vt est, Domine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum. Aut de sacerdotio; vt est, Tu es sacerdos in aeternum. Aut de iudicio eius atque iustitia; vt est, In splendoribus sanctorum. Et rursus, Iudicabit, implebit ruinas, confringet capita in terra multorum. Aut de laboribus vitae eius; vt est, De Torrente in uia bibit. Aut placidum circa Patrem incarnationis mysterium Scriptura significat; vt est, Ecce puer meus dilectus mihi, in quo complacuit anima mea. Aut sancti Spiritus infusionem, quam utique homo ab eo susceptus meruit siue in principio ipsius incarnationis, siue incremento, siue in baptisate, siue in miraculis, siue in doctrina, siue in resurrectione; vt est, ponam spiritum meum super eum: Et, Spiritus Domini super me propterea unxit me, & reliqua. Aut diligentiam circa discipulos; vt est, Non dicit, neque clamabit, neque audiet quis in plateis uocem eius. Aut sessionem eius super iumentum; vt est, Ne timeas filia Syon, ecce rex tuus uenit sedens super pullum Asinae. Aut passiones vel sepulturam casualque eorum; vt dicitur, Vidimus & non habebat speciem neque decorem, sed species eius in honorabilis inferior omnibus hominibus: Et rursus, Homo in plagis, & sciens ferre humilitatem, quia aduersa facies eius & dehonesta est, & ad nihilum reputatus ipse peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus eum esse in dolore & in plaga & in arumna, ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras & infirmatus est propter peccata nostra. Aut diuisionem uestimentorum eius; vt, Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Aut resurrectionem Domini; vt, Non derelinques animam meam in Inferno, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Aut uocationem Filij secundum adsumptam humilitatem; vt est, de Aegypto uocauit Filium meum. Aut diuinitatis eius generationem ante principium; vt est, Ex utero ante Luciferum genui te. Aut secundum eius aduentum; Ecce super nubes caeli sicut Filius hominis. D. Omnes haec prae dictiones de solo Salvatore non intelliguntur? M. Duobus modis haec solemus accipere. Quaedam

Isa. 7. e
Mat. 2. a
Mich. 5. a
Isa. 7. e
Ps. 44. b
Isa. 53. c
Psal. 8.
Isa. 9. b
Psal. 2.
Psal. 3.
Psal. 44.
Psal. 8.
Psal. 109.
Isa. 42. a
Zach. 9. b
Isa. 53. t
Psal. 21. e
Mat. 27. d
Psal. 15. c
Of. 11. a
Mat. 2. e
Psal. 109.
Dan. 7. d

Quaedam enim ita in ipsius personam praedicta sunt, vt aliis conuenire non possint: sicut legitur; Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux ex femore eius donec ueniat cui reposita sunt. Quaedam uero sub alterius personae occasione dicuntur, ad Christum tamen intellectu respiciunt: In te, & semine tuo benedicentur omnes Gentes.

D. De prae dictionibus ad uocationem Gentium pertinentibus sub Lege. Cap. XXIII.

D. Quoniam prae dictiones de Christo dictas in veteri Lege probauimus: da eas quae de Gentium uocatione sunt posita. M. De uocatione Gentium prae dictiones fere decem & septem modis positas accipimus. Aliquando enim acceptionem earum significat, cum dicitur: Ego amulabo eos in non gentem, in gentem insipientem irutabo eos. Aliquando infirmitates, peccatorum expulsionem, meliorumque doctrinam, cum dicitur: Pronunciare pauperibus misit me, praedicare captiuis remissionem, & caecis uisum. Aliquando gratiam quam acceperant, siue adoptionis, siue miraculorum, cum dicitur: Filia regum in honore tuo adstitit regina a dextris tuis. Aliquando etiam admonitionem, vt illud quod sequitur: Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum. Aliquando glorificationem, quam Christo debemus, cum dicitur: Quia ipse est Dominus Deus tuus, adorabis eum. Aliquando beatitudinem & uirtutem quam meretur Fidelis, cum dicitur: Adducentur Regi uirgines post eam. Aliquando letitiam in qua sunt, profectum suum uidentes, cum dicitur: Adducentur cum gaudio & exultatione. Aliquando sacerdotium & Ecclesiasticam consuetudinem, cum dicitur: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Aliquando Ecclesiae spiritualem aedificationem, cum dicitur: Ex gradibus eburneis, ex quibus te delectauerunt. Aliquando Ecclesiasticam auctoritatem, cum dicitur: Pones eos principes super omnem terram. Aliquando plenitudinem Credentium, cum dicitur: Replebitur gloria eius omnis terra, fiat, fiat. Aliquando tolerantium, siue tentationes, siue persecutiones, cum dicitur: Donec educat in uictoria iudicium, & in nomine eius Gentes sperabunt. Aliquando inimicorum destructionem, cum dicitur: Et inimici eius terram lingent. Aliquando pacem qua gaudet post persecutiones Ecclesia, cum dicitur: Orietur in diebus eius iustitia, & plenitudo pacis, donec confirmetur Luna. Aliquando haereticorum errores, & Heliae praesentiam, cum dicitur: Ecce transmitto uobis Heliam Thesbiten, & reuocabit corda patrum in filios. Aliquando Fidelium spem, & secundum Saluatoris aduentum, cum dicitur: Et ipse erit expectatio Gentium. Aliquando baptismum Ioannis, cum dicitur: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, de speciebus prae dictionum, quae in Gratia factae sunt.

Caput XXIII.

D. Quoniam species prae dictionum quae in Lege sunt, diximus: da eas quae in Gratia leguntur emissa. M. Prae dictionum, quae in gratia factae sunt, species viginti tres inueniuntur. Aut enim generatio & uita Ioannis Baptistae praedicitur ad patrem eius Zachariam: Vt est omnis locutio illa per Angelum, & propheta ipsius Zachariae. Aut Saluatoris conceptus natiuitasque mirabilis; vt est praedictio quam ad sanctam Mariam Angelus dixit. Aut Magorum reuelatio: aut Iudaeorum incredulitas atque conuersio, sicut dicitur; Ecce iste positus est in ruinam & resur-

Gen. 49. b
Gen. 22. d
Deut. 32. c
Isa. 61.
Psal. 44.
Ibid.
Psal. 71. d
Isa. 42. a
Isa. 14. g
Psal. 71.
Psal. 71. b
Mal. 4. b
Luc. 1.
Gen. 49.
Mal. 3. a
Luc. 7. d
Luc. 7.
Mat. 2.
Luc. 1. e

rectionem multorum in Israēl, & signum contradictionis, Aut premium regni caelestis, sicut est: Penitentiam agite, ad propinquauit; & reliqua. Aut gentium uocatio, sicut dicitur: Multi ab Oriente & Occidente uenient, et recubent cum Abraham & Isaac et Iacob in regno caelorum. Aut Hebraeorum exclusio; vt est, quod sequitur: Filij autem regni huius excludentur in tenebras exteriores. Aut saluatio per Apostolorum praedicationem, vt cum dicitur: Venite post me, faciam uos piscatores hominum. Aut miraculorum claritas, vt dicitur: Qui credit in me, opera quae ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Aut tetatio persecutioque iustorum, vt dicitur: Tradent enim uos in concilijs, & in synagogis suis flagellabunt uos, & c. Aut patientia Fidelium inter aduersa, vt cum dicitur de Ecclesia; Et portae Inferi non praeualebunt aduersus eam. Et rursus: Regnum caelorum uim patitur, & uolenti diripiunt illud. Aut contemplatio regni caelestis & secundi aduentus, qua & in hac uita sanctorum animae perfruuntur, vt est: Veniet enim Filius hominis in gloria patris sui cum Angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opera sua, Dico autem uobis, quia sunt aliqui de hic stantibus qui non gustabunt mortem donec uideant Filium hominis uenientem in regno suo. Aut retributio bonorum seu malorum, vt cum dicitur: Et ibunt isti in poenam aeternam, iusti uero in uitam aeternam. Aut Spiritus sancti praesentia apostolis data, vt est: Ego rogabo patrem meum, & alterum paraclitum mittet uobis: ut maneat uobiscum in aeternum Spiritum ueritatis. Aut Ecclesiastica praenunciatur auctoritas, sicut dicitur: Et dabo tibi clauis regni caelorum, & quodcumque ligaueris in terra erit ligatum & in caelo. Aut mors, passio ac resurrectio Saluatoris, sicut dicitur: Ex illo cepit Iesus ostendere Discipulis suis, quia oportet eum in Hierosolymam ire, & multa sustinere a presbyteris & principibus sacerdotum, & mori, & tertia die resurgere. Aut generalis resurrectio, vt cum dicit Apostolus: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Aut simul, Christi & nostra resurrectio, sicut dicitur: Cum ego exaltatus fuero, a terra, omnes traham ad me. Aut Iudae proditio, sicut dicit Christus: Nonne ego uos elegi duodecim, & unus ex uobis Diabolus est? Aut modos tentationis & mortis aliorum discipulorum, sicut Petro Dominus & negationem futuram praedixit, & speciem passionis dicens: Antequam gallus cantet ter, me negabis: Et, Cum senex fueris, extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet quod tu non uis. Aut praesentia detentorum Christi, cum dicit: Surgite, camus, ecce adpropinquauit qui me tradet. Aut dispersio apostolorum: sicut; Percutia pastoris, & dispergentur oues gregis. Aut pulli asinae reperitio, quem Dominus in Euangelio praedixit, a Discipulis adducendum. Aut Antichristi praesentia, cum dicitur: Nemo uos seducat uilo modo, quia nisi uenerit dicepsio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui contradicit; & c. Aut Heliae praesentia, cum dicitur: Helias ueniet primum. Aut conscientiae electorum, vt de Paulo: Uas electionis mihi est iste. Aut aliqui non immutandi, sed gustaturi mortem praedicuntur, sicut Apostolus: Ecce mysterium dico uobis, omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Aut futura pestis, sicut agabi prophetia; aut haesum contrarietas, sicut dicitur: Istud autem agnosce, quia in ultimis diebus exurgent tempora maligna. Et rursus: Quando sana doctrina non adquiscent, sed secundum sua desideria quaerent sibi doctores: aut baptismatis gratia, vt est: Ipse uos bapti-

March. 3. a
Matt. 8. b
Mat. 4.
Ioan. 14. b
Mat. 10. c
Math. 16.
Math. 11.
Mar. 9. a
Math. 25.
Ioan. 14. b
math. 16.
Luc. 9. c
1. Cor. 15. c
Ioan. 12.
Ioan. 6. g
Mat. 26. c
Ioan. 21. c
Mat. 26. d
Mat. 26. e
2. The. 2. a
Mat. 17. b
Act. 9. c
1. Co. 15. g
Act. 11. d
2. Tim. 4.
Math. 3. e

Subit in Spiritu sancto & igne. Aut consumptio Hierusalem ac templi Iudaici; sicut est: *Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato*: Et; *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Aut Evangelij prædicatio, sicut dicitur: *Et prædicabitur Evangelium regni in omni Orbe terrarum, in testimonium omnium gentium, & sic erit finis.* Aut mala finis ipsas vnà cum ipso fine, vt cum dicitur: *Statim post tribulationem dierum illorū Sol obcæcabitur.* D. Quomodo has prædictiones, ad futurum seculum dicimus pertinere? M. Sicut de acceptionibus dicimus: quia ea quæ prædicta sunt ante Legem, intentio eorum fuit ad tempora Legis, aut gratiæ rursus quæ in Lege prædicta sunt, gratiam figurabant; & quæ in gratia, causam & præmium regni cœlestis habuerunt. Ita colligitur prædictionum omnis intentio, ad futuri sæculi bona respicere.

De effectibus prædictionum. Cap. xxv.
D. Quoniam tres iam partes ostendimus eorum quæ ad futurum seculū diximus pertinere; hoc est, acceptiones & figuras & prædictiones: nūc quarta pars restat, vt de effectibus differamus. Quid sunt igitur effectus? M. Effectus sunt earum rerum quas acceptionum prospiciebat intentio, aut typorum similitudo figurabat, aut prædictionum scientia præloquēbatur. D. Quot sunt effectuum tempora? M. Tria. Aut enim Legis tempore effecta sunt quæ prædicebantur; aut nunc sub gratia fiunt; aut seculorum futurorum tempore complenda sunt.

Quæ causa fuerit præsentis Seculi faciendi. Caput. xxvi.
D. Si omnia quæ in præsentī Seculo gesta sunt, ad futurum respiciebant; quid opus erat, vt à Deo præsentis seculum fieret? M. Quia decuit, vt rationales creaturæ prius discerent; vt excitaretur in dubiis, ac tūc æternis postea fruerebantur; & merito data viderentur probatis, & gratiora fierent reminiscētibz transacta certamina; & plus glorificarent Donatorem qui pios in hoc seculo iuuat: & vt vincerent, & victoribus æterna præmia concederet.

De doctrina rationalium in hoc seculo. Cap. xxvii.
D. Quot modis in hoc Seculo, Rationaliū doctrina peragitur? M. Duobus. Aut intelligentia rerū factarū, sicut dicit Apostolus: *Quia inuisibilia eius à creatura Mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Necesse est enim vt qui Mundū atque omnia in eo posita cōsiderat, modis ordinibzque distincta; intelligat esse Deum, qui hæc & fecerit & gubernet.

Aut ex diuinis Scripturis, quæ (vt diximus) in quatuor species diuiduntur; historicam, Propheticam, Prouerbialē, & simpliciter docentem.
Quæ seruanda sint in Scripturarum intelligentia.
Caput. xxviii.

D. Quæ sunt, quæ in intellectu diuinarum Scripturarum custodire debemus? M. Vt ea quæ dicuntur, dicenti cōueniant; vt à causis pro quibus sunt dicta non discrepent; vt concordent temporibus, locis, ordini, intentioni. D. Quam dicimus diuinæ Doctrinæ intentionem? M. Quam ipse Dominus dixit; *Vt diligamus Dominum ex toto corde & ex tota anima, et Proximos tanquā nos ipsos.* Doctrinæ autem corruptio est & contrarium; Deum nō amare vel Proximum. D. Quæ huius contrarietatis est causa? M. Causa malorum, in ipsis est qui mali sunt; quia dum Libero arbitrio atque bene concessio, inordinatē vtuntur rationales creaturæ; & malitiæ, & pœnæ causa sibi met existunt.

Vnde Libri Religionis Catholice afferuntur. Caput. xxix.
D. Vnde probamus Libros religionis nostræ, diuina esse inspiratione cōscriptos? M. Ex multis; quorū primū est, ipsius scripturæ veritas; deinde ordo rerum, cōsonantia præceptorum, modus locutionis sine ambitu, puritasque verborum. Additur conscribētium & prædicantiū qualitas: quod diuina, homines; excelsa, viles; infacundi, subtilia, nō nisi diuino repleti Spiritu tradidissent. Tum prædicationis virtus, quā dum prædicaretur (licet à paucis despectis) obtinuit, accedunt his, reëctificatio contrariorum; vt Sibyllarum vel Philosophorum; expulsio aduersariorum, vtilitas consequentium, exitus eorum quæ per acceptiones & figuras & prædictiones quæ prædicta sunt ad postremum, miracula iugiter facta donec Scriptura ipsa susciperetur à Gentibus, de qua hoc nunc ad proximum miraculum sufficit, quod ab omnibus suscepta cognoscitur.

Vbi sit Fides Religionis necessaria. Caput. xxx.
D. Si diuinæ Scripturæ, probationibus sufficiunt; quid necessaria est religioni, Fides? M. Fides nostra super ratione quidē est; nō tamē temerariē & irrationabiliter adsumitur: Ea enim quæ ratio edocet, fides itelligit; Et vbi ratio defecerit, fides præcurrit. Non enim vtcunque audita credimus, sed ea quæ ratio non improbat: Verum quod consequi ad plenum non potest, fidei prudentia confitemur

Cur mundus à Deo fuerit cōditus.

Rom. 1.

Responso.

Iaco. 2. Tit. 1. Ioh. 14. Per rectā fidem & bona op-

Recta fides, & pia opera: Christianus enim, est vera domus Christi, constans ex bonis operibus & piis dogmatibus. Vera ergo fides probatur per opera; quoniam *fides absque operibus est mortua*, sicut etiam opera absque fide. Quamobrem oportet se totis viribus, firmiter & constanter seruare mundos à sordidis operibus, ne, de nobis quoque dicatur: *Deum nosse confitentur,*

factis autem negant. Dicit itaque Dominus; *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget ipsum, & ad ipsum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Per hoc ergo discimus; quod per rectam fidem & bona opera edificatur domus animæ, & sic deus habitat in nobis. *Inhabitabo, enim inquit, in ipsis, & inambulabo.* Et hoc significans dicebat Apostolus; *An non agnoscitis quod Christus habitat in vobis, si non eritis reprobis?* Nescit ergo Diabolus an intus in mente tua Dominus Christus sit, an non. Quando autem te viderit

Deut. 6.

Libero Arbitriū.

ra edificatur domus animæ & Deus habitat in nobis. Leu. 26. 2. Cor. 6. 1. Cor. 3. Quomodo scit diabolus Dominum non esse.

Quomodo scit diabolus Dominum non esse in mente tua.
25 viderit irascentem, aut vociferantem, aut maledictis appetentem, aut iurantem, aut turpia verba loquentem, aut condemnantem, aut odio habentem, aut iniuriam facientem, aut ridentem, aut superbē aut arroganter te gerentem, & mortis non recordātem, aut valdē te afferentem, aut non assiduē orātem; tunc intelligit non esse in tua anima, Deum qui te custodiāt & tui curam gerat. Sic itaque de cetero tanquam fur ingressus Malignus (vt pote quod in corde non sit diuina lucerna) diripit ac spoliāt domum tuæ animæ, & sunt nouissima peiora prioribus.

Ex Deuteronomij Capite 10.
Et nunc Israel quod signum Dominus deus tuus petit à te, nisi vt times Dominum deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias domino deo tuo ex toto corde tuo & tota anima tua? Qui diligitis Dominum, odite malum; Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

Ex Esai.
Populus hic mihi appropinquat, & labijs me honorat; cor autem eorum longē est à me. Frustra autem me colunt, dicit Dominus, & me de die in diem querunt, & nosse vias meas querunt, vt populus qui fecit iustitiam, & qui Dei iudicium non reliquit, dicit Dominus. Et; quando manus ad me extenderitis, auertam oculos meos à vobis: etsi multiplicaueritis preces, non exaudiam vos, manus enim vestre plene sunt sanguine. Lauamini, mundi estote auferte iniquitates ab animis vestris, discite bene facere, querite iudicium, Liberate eum cui sit iniuria, ius dicite pupillo, viduæ causam defendite, & venite, & disputemus, dicit Dominus.

Ex Salomone. Prou. 15.
Abominatio domino via peruersa; ei autem sunt accepti omnes immaculati in via. Et; in elemosyna & fide purgatur peccata, Timore autem domini quilibet declinat à malo.

Ex Sirach.
Ecd. 5. *Ne dixeris, deus me formauit: non opus habet viro peccatore, omnem enim abominationem odio habet dominus. Et ne dixeris, miseratio dei multa, propitia erit magnæ multitudini peccatorum meorum. apud ipsam enim est misericordia & ira & super peccatores quiescet ira eius: secundum multam dei misericordiam, sic etiam multa est eius correptio: Virum enim iudicabit secundum sua opera, & vnusquisque secundum sua opera inueniet.*

Ex Constitutionum Apostolicarum, Libri 3. Capite. 18.
Qui est ergo baptizatus, sit alienus ab impietate, in operibus peccati non se exercēs, Dei amicus, diaboli hostis, hæres Christi, renuncias Satanæ & Dæmonibus & eorum fraudibus; castus purus, sanctus, Religiosus, Dei filius, orans Patrem tanquam filius, & dicens; *Pater noster qui es in cœlis, &c;* Ne si indigne patrem suum vocet Deum, ipse ei exprobet sicut & primogenitus filius Israel aliquandō audiuit; *filius glorificat patrem & seruus Dominum suum timebit, & si Pater ego sum, vbi est honor meus? Si Dominus, vbi est timor meus?* Gloria enim patrum est sanctitas filiorum; et honor Dominorum, est timor seruorum.

Ex Gregorio Nyxeno ad Olympium monachum.

Si quis ergo subit nomen Christi, & vita non ostendit quæcunque simul cum hoc nomine considerantur, is nomen ementitur. Neque enim potest fieri vt Dominus non sit iustitia, neque vt Christianus non illius nominis in se ostendat participationem. Nihil nobis prodest si simus vocati Christiani

Christianus falso nuncupatus.

Math. 6. Luc. 11.

Mal. 1.

Christianus falso nuncupatus.

Tom. 1.

si non etiam sequamur facta. Scriptum est enim; *si Abraham filij effectis, opera Abraham faceretis.*

Ex Chrysostomo in Psalmum 140.
*Dirigitur, inquit, oratio mea tanquam incensum, in conspectu tuo, & leuatio manuum. Si manus tuæ nullam in se habent rapacitatem, rectē clamas; Eleuatio manuum mearum. Circumspice ergo manus, & vide quales sunt. Et si in se nullam habeant rapacitatem, aut fordes, aut auaritiam, tunc dic confidenter; *Dirigatur oratio mea: Sed si quid rapuisti, aut fecisti aliquid prohibitum; ne clamaueris, neque manus sustuleris donec à malo cessaris. Nam etsi deo permittente eas potueris in altum extollere, oratio tua (vt quæ sit polluta) nullo modo ascendit in cœlum. Quinetiam tu eum audi dicentem: *Quando manus tuas ad me extenderis, auertam oculos meos à te; & si multiplicaueris preces, non te exaudiam, dicit Dominus.***

Ex eodem in Euangelium secundum Mattheum.

Discamus ergo quænam sunt quæ inquināt hominē, discamus & fugiamus. In Ecclesia enim apud multos videmus hanc vigere consuetudinem, vt studeant mundis ingredi vestimentis, & curam gerant vt manus & os lauent; sed vt Deo mundam exhibeant animam, nullam habent rationem. Hæc autem dicit, non vetans lauare manus nec os; sed volens ita lauare vt conuenit: non aqua sola; sed pro aqua, virtutibus. Nam manuum quidem fordes sunt rapina, malorum facinorum perpetratio, earumque in proximum immissio: Oris autem; maledictum, turpis sermo, scurrilitas, risus, contumelia. Si ergo sis tibi conscius quod nihil eiusmodi feceris nec dixeris, nec eiusmodi fordidus sis inquinatus; accede confidenter: Sin autem eiusmodi innumerabiles suscepisti maculas, cur frustra laboras; aqua quidē linguam & manus abluēs; noxas autē (& eas exitiosas) in eis circumferens? dic enim mihi. Si sterco & cœnum haberes in manibus, auderes ne precari? Minime: Et tamen hoc nullam affert noxam; illa autē exitium & perniciē afferunt: Quomodo ergo in ijs quæ an agas nihil refert, caues ac vereris; in ijs autem quæ sunt prohibita, negligis? Oportet quidem; sed non sordibus inquinatum, neque tāto cœno sedatum. Quid ergo, inquis, si in eo fuero deprehensus; purga te ipsum. Quomodo, & quam ratione? Lachrymare, ingemiscere, da elemosynam, cōfiteri, reconciliare ei quem affecisti contumelia, & ab ea absterge linguam ne deum magis irrites. Si quis enim manus habens plenas stercore, sic supplex tuos prehenfaret pedes; non solum cum non exaudires, sed etiam pede calcatum repelleres: Quemadmodum ergo audes tu ad deum accedere? Lingua enim, est manus peccantium; & per eam dei genua prehenfamur. Ne eum ergo polluas, ne tibi dicat; *si autem multiplicaueris preces, non te exaudiam: In manu enim lingue est vita & mors. Et; ex sermone tuo iustificaberis, & ex sermone tuo condemnaberis.* Et tu quidem post consuetudinē eam tua vxore, nō audes sic orare; post maledicta autem, cōiuitia, cōtumelias, & alia mala; priusquam ritē fueris expurgatus, extēdis manū. Et quæ admodum, dic mihi, non horres vocare nomē illud formidabile & terribile? Nam audiuisti Paulum dicentem; *Volo ergo viros orare in omni loco, tollentes manus sanctas absque ira & disceptatione, similiter etiam mulieres.*

Io. 8.

Psal. 140.

Isa. r. d.

Prou. 18.

Mat. 12. c.

1. Tim. 2.

Ex eodem in euangelium secundum Iohannem.

Matt. 7.

Quod enim nihil prodest fides si vita sit praua ac corrupta, dicit dominus; Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit voluntatem Patris mei qui est in caelis. Multi dicunt in illa die, Domine in nomine tuo prophetauimus, & dicam eis, nescio vos. Quid enim prodest fides, quando dominus nos non nouit? Quando ergo Dei non facimus voluntatem, fumus sub laqueo diaboli. Et quomodo passer, etiam si non toto teneatur corpore sed vno solo pede; est in potestate eius qui ipsum illaqueauit: ita nos quoque, etsi non omnino teneamur; sed aut ex fide, aut ex vita; sumus in potestate diaboli. Quo enim quis est superat, eo etiam redactus fuit in seruitutem.

Ex Constitutionibus Apostolicis.

Qui enim fuerunt in peccatis, & non sunt ducti poenitentia; non solum non exaudientur orantes, sed etiam Deum irritabunt, suam improbitatem ei reuocantes in memoriam.

Ex Iohanne Climaco.

Qui rectam quidem se dicit habere fidem, eam autem exercet in peccato; similis est personae quae non habet oculos: Qui autem fidem non habet, aliqua autem bona forte facit; est similis ei qui haurit aquam, & eam infundit in dolum perforatum.

Ex Marco Monacho.

Quidam non facientes mandata, existimant se recte credere: Quidam autem facientes, regnum expectant tanquam quae debetur mercedem: ambo autem a regno excidunt.

Ex Maximo Monacho in Capitulis Monasticis.

In his tribus Philosophatur Christianus. In mandatis, in dogmatibus, & in fide. Et mandata quidem mentem abducunt a vitiis & animi perturbationibus; Dogmata autem inducunt ad eorum quae sunt cognitionem; Fides autem ad contemplationem diuinae Trinitatis.

Quinam sunt veri adoratores qui Deum adorant in spiritu & veritate? Questio. 2.

Ex disceptatione cuiusdam viri, ut eunquam dilucidum reddam id quod dictum est. Nam cum accessisset quidam ad quietentem & in silentio degentem quandam Anachoretam, dixit: Miror Pater, quod tam constanter pergas esse separatus a sancta Ecclesia, & abstinere a sancta Synaxi. Ille autem dicit: Omnes Synaxes, & publicae quae celebrantur Liturgiae seu Missae & festa, ideo fiunt (o homo) ut expurgetur homo a suis peccatis, & deus in eo habitet, ut scriptum est: Inhabitabo in eis & inambulabo: Et: Ego & pater ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus.

Postquam ergo homo factus fuerit templum Dei animatum; recedit Deum gestans anima ab omni desiderio Ecclesiarum & Synaxeon & festorum humanorum: intus enim in se habet Patrem & Filium, Pontificem; & Spiritum, verum ignem; intus, verum deo sacrificium, spiritum contritum: intus, altare & Propiciatorium peccatorum, spirituales lacrimas: intus, regnum caelorum. Regnum enim caelorum intra vos est: & de cetero tanquam spiritualis, spiritualibus oculis spiritualia offert sacrificia: Deus enim est spiritus; & qui ipsum adorant, eos in spiritu & veritate oportet adorare. Omnia enim quae videntur sunt temporalia, ut inquit Paulus, siue sacrificia, siue oblationes. Quae autem non videntur sunt

aeterna, quae oculus non vidit & auris non audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, qui ijs non parat. Talia sunt quae Deus nobis prae parauit, & reuelauit per suum Spiritum qui habitat in nobis. Nos enim non spiritum Mundi accepimus, sed eum qui est a deo; ut videamus ea quae a Deo sunt nobis donata, quae etiam loquimur. Quae quidem qui dignus est habitus ut possideret, tanquam deificatus, Dei in ipso habitatione; is de cetero Deum in se adorat, & Liturgiam seu Missam ei celebrat, videns templum sui corporis esse Dei altare in quo videt habitantem Trinitatis plenitudinem. Sic ergo omnium virtutum maxima est quies ac silentium, ut quae sunt causa dei cognitionis, conuenienter ei qui dicit;

I. Cor. 1. b

Virtutum maxima est quies.

Vacate & cognoscite quod ego sum Deus. Quamobrem ipse Dominus rursus docens modum quietis & silentij, & eius amatori indicans quisnam sit illius fructus, dicit: Tu autem quando oras, ingredere tuum conclave, & claude ostium tuum, & ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi in aperto. Vnde etiam dicit Esaias; Super quem aspiciam, nisi super humilem & quietum & trementem sermones meos?

Psal. 45.

Matth. 5.

Verbum dei qui non habent.

Ex Basilio in Esaiam.

Qui virtute quadam ineffabili, visione apprehendunt puram & quae auelli non potest intelligentiam in ipsis resonantem, habent verbum Dei.

Diadochi ex Asceticis.

Nullus autem omnino venerit ad dei timorem, nisi fuerit remotus ab omnibus de hac vita sollicitudinibus. Quando enim mens fuerit in quiete & serena ab omni solitudine; tunc Dei metus facessit negotium, in multo sensu eam expurgans a terrena crassitudine.

Timor dei est eorum qui sunt remoti a curis secularibus. Solus, seu monachus esse potest qui versatur in medijs vrbi-bus.

Ex Chrysostomo, De gradibus ascensionum.

Ita etiam fieri potest ut medias vrbes in tumultibus habitantes, soli simus; quando prauas ac corruptas non eloquimur cogitationes, & quiescimus. Nam qui potest quidem etiam alios corrigere, cum ijs habeat consuetudinem qui sunt accepturi medicinam, & eos reddat meliores. Qui est autem minus laboriosus, fugiat improbos ne ab illis accipiat exitium. Non est inter pusilla & negligenda recte facta numerandum, fugere hypocritas & dolosos, & odio habere superbos & arrogantes, eosque auerfari & abominari, & orare in silentio.

Ex eodem de Chananea.

Sciendum est quod ad orationem non quaeritur locus, sed modus. Hieremias erat in caeno, & deum attraxit; Daniel erat in lacu leonum, & Deum sibi reddidit propitium; Tres pueri erant in fornace, & deum placauerunt; Iob in sterquilino, & Deum vidit; Moses in Mari, & Deus dixit illi, Quid clamas ad me? Latro in cruce, & aperuit Paradisum. Ergo tu quoque vbicunque fueris, ora in pura conscientia, & deus te exaudiet. Ipsius enim est terra & plenitudo eius; & in omni loco est eius dominatus. Et Iudaei quidem aliquando Deum inuocabant in Hierusalem; & notus erat in Iudaea Deus: Nos autem in omni loco. Impleta est enim vniuersa terra cognitione Domini, sicut multa aqua tegit Mare. A loco ergo non vetatur oratio, si modo sit modus conueniens orationi. Dicit enim Dauid, Laudabo nomen Dei mei cum cantico, magnificabo eum in laude, & placebit Deo.

Hier. 13. Ad orationem causa non est locus sed modus. Dan. 6. Iob. 2. Luc. 23.

Ex Nilo ad Agathium.

Psal. 68. I. Tim. 2. Orationi aptus est omnis locus.

Propterea in omni loco orare iubet Apostolus, extollentes manus sanctas, quoniam omnis locus est aptus orationi. Quid enim profuit Iudaeis castus sacrorum status, cum prophanis manibus venirent ad orationem, & purum templum inquinarent foedis actionibus? Quomodo enim eos qui sic precantur, etiam si accedant ad aquas, magno studio amplectentes Propiciatorium, & ad alas Cherubim manus admouentes, Deus aduersatur abominans tanquam impios, dicens: Si extendatis manus vestras ad me, auertam oculos meos a vobis, & si multiplicetis preces, non exaudiam vos; Manus enim vestrae plene sunt sanguine: Ita eos admittit qui corde puro inuocat, & sanctis actionibus; & ex omni loco exaudiat eorum orationem, attendens affectioni & non loco, etiam si aliquid videatur interesse. Ita cum in aedibus suis oraret Cornelius, adueniens ei dixit Angelus: Orationes & elemosynae tuae ascenderunt coram Deo, Quid ergo Cornelio obfuit facta eius in aedibus oratio? Quid autem Phariseo profuit superbus suus in Templum accessus pleniusque fastu & arrogantia? Nicephori Constantinopolitani, Ex iis quae scripsit aduersus Iconomachos.

Isa. 1.

Aet. 10.

Luc. 18.

Soph. 2.

Mal. 1. c

Adoratio in oculis non est circumscriptus.

Ezech. 18.

Lapsus a virtute in peccatum est periculosissimus.

Pf. 124. a

Luc. 9.

Gal. 3. 7

2. Cor. 6

Isa. 3.

Prou. 24.

Prou. 16. c

Prou. 18.

Apparebit Dominus super ipsos, ait Sophonias, & perdet omnes gentes in deos terrae, & adorabunt eum quilibet ex loco suo.

Ex Malachia.

Offertur nomini meo, hostia pura. Nam cum vbique illucescat veritas & gratia, non est amplius locus adorationi, ut circumscribatur loco, neque ut consistat ex illa veteri & umbrata constitutione: sed quomodo per vniuersam terram exiit sonus verbi Euangelij: ita etiam extensus est locus glorificationis & adorationis, propterea quod in omni loco est eius dominatus.

Si quis cum peccasset, motus fuit poenitentia, & rursus ceciderit in peccatum; nunquam poenitentiam amisit & labores, maxime si sit mortuus post peccatum? Quest. 3.

De his dicit diuinus Ezechiel: Dum auersus fuerit iustus a iustitia sua & fecerit iniustitiam, secundum iniquitates eius quas fecit non recordabor; in delicto, eius quod fecit & in peccatis eius quae peccauit in ipsis morietur. Et rursus: Iustitia eius non liberabit ipsum in die qua auersus fuerit ab iniquitate sua: Vnumquemque in vis vestris iudicabo vos, o domus Israel. Et Dauid Declinantes in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem. Et Dominus; Nemo (inquit) mittens manum ad aratrum, & auersus retro, est aptus regno caelorum. Eorum itaque ignorantiam & stultum laborem insectans etiam diuinus Apostolus, dicit: Adeo stulti estis, ut cum spiritu ceperitis, nunc carne consumamini? Tam multa passi estis; si etiam temer. Et rursus; Quae est autem societas luci ad tenebras? Quae est autem conuentio Christi cum Belial?

Ex Esaiam.

Vae iniquo, mala ei euentum secundum opera manuum eius, & resurget; Impij autem imbecilli erunt in malis. Et; Vir in improbitate sibi laborat, & ad suum vi cogit intentum: Et; Qui seruat mandata, seruat suam animam: Et; Qui suas vias negligit, peribit. Et; Quando venerit impius in profundum malorum, contemnit, superuenit ei infamia & dedecus: Et; Vae qui relinquunt vias

Ex Salomone.

Septies iustus cadet, & resurget; Impij autem imbecilli erunt in malis. Et; Vir in improbitate sibi laborat, & ad suum vi cogit intentum: Et; Qui seruat mandata, seruat suam animam: Et; Qui suas vias negligit, peribit. Et; Quando venerit impius in profundum malorum, contemnit, superuenit ei infamia & dedecus: Et; Vae qui relinquunt vias

Tom. 1.

rectis, ut ambulent in vijs tenebrarum. Vae qui delectantur in malis, & letantur mala conuersatione. Et; sicut canis quando reuersus fuerit ad suum vomitum, & euaserit ociosus; ita incipiens in suo vitio, reuersus ad suum peccatum.

Prou. 26. 2. Pc. 2. d

Ex Sirach.

Qui baptizatur a mortuo, & rursus cum tangit; quid sibi profuit in suo lauacro? ita homo qui ieiunat in suis peccatis, & rursus in eis ambulat, & ea facit; deprecationem eius quis exaudiet? Et; quid profuit dum ipse fuit humiliatus, & reuertatur a iustitia ad peccatum? Dominus ipsum parabit ad rhomphaeam. Et; secundum multam suam misericordiam iudicabit virum secundum opera sua. Et; Beatus qui potuit transgredi, & non est transgressus; & facere malum & non fecit. Et; Vae cordibus timidis, & manibus dissolutis, & peccatori qui ingreditur duas semitas.

Ecll. 34.

Ecll. 26. d

Ecll. 31. c

Ecll. 2. a

Ex Euangelio.

Quando immundus Spiritus exierit ab homine, transit per locum aridum, quaerens requiem, & non inuenit: & dicit, Reuertar ad domum meam ex qua exiui; & cum venerit, inuenit eam vacantem & scopis mundatam: Tunc vadit & assumit secum alios spiritus nequiores; & ingressi illic habitant; & sunt nouissima illius hominis peiora prioribus.

Luc. 11.

Ex Epistola Petri.

Qui cum effugerint inquinamenta Mundi in agnitione Domini nostri Iesu Christi, & iis rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora, deteriora prioribus: Melius enim fuisset illis non cognouisse viam veritatis, quam cum cognouerint, retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum: Et; sus lota in volutabro luti.

2. Pet. 2.

Ex Cyrillo Hierosolimitano in Marcum.

Nam qui fuerit in profectione bonorum operum, & deinde ad veterem redijt consuetudinem; non solum priuatus est mercede quae propter illa datur, sed etiam dignus grauiori censetur condemnatione, propterea quod cum gustarit bonum Dei verbum & dignus sit habitus cognitione mysteriorum, omnia prodidit, breui inefcatu voluptate.

Qui ad veterem peccandi redijt consuetudinem, non solum priuatur mercede, sed etiam manibus supplicia.

Ex Chrysostomo in Iohannem.

Sciendum est autem quod etiam grauiores demus poenas pro prioribus peccatis, & deinde in eadem rursus inciderimus; patiemur rursus grauiora, idque merito. Qui enim ne supplicio quidem factus melior, tanquam nullo sensu praeditus ad ipsum contendit; ad maiora ducitur supplicia.

Eiusdem ex commentario in Epistolam ad Hebraeos.

Nam dic mihi: Si enim a longo morbo coequalisses, & rursus te dederis cibus illis qui morbum afferunt; tum & priorem laborem perdidisses, & te ipsum magis laesisses. Nam si mutantur res naturales, multo magis liberum arbitrium.

Liberum arbitrium mutatur magis quam res naturae.

Ex Maximo, in Capitulis quae ad monasticam pertinent exercitationem.

Non est ergo labor iusti, vanus; nec reprehensione carent mores peccatoris, cum in vtriusque facta fuerit mutatio. Qualem enim te inuenero, talem te iudicabo, inquit Deus. Vbi enim fuit magni Moysis tot labores? aut quod redijt contradietio quae circumscriptum introitum in Terram promissionis? Vbi autem est etiam ingenium & sapientia Solomonis; & quae est utilitas magne illius prudentiae, & ea quae praecipit dei intelligentia; cum ex infano amore mulierum

Iusti, ob peccata grauius puniunt.

Prou. 20. b

Luc. 32. g

3. Re. 11. b

b ij

Caute lege

Philosophie Christianae summa.

Celebrantur Liturgiae ut homo purgetur a peccatis. 2. Cor. 6. 10. 4. 2. Cor. 4. Ioh. 14. c

Caute lege

31 postea ceciderit in insanum cultum idolorum? Vbi est autem etiam Giezi conuersio ad Elifisu, qui propter auaritiam ad se attraxit lepram? Quid autem Iuda quoque profuit tanta Christi doctrina, & tam multa quae fecit Christus miracula; cum laqueo postea vitam finierit? Quamobrem non is qui recte incipit & male profequitur, est perfectus; sed qui recte reponit ac recondit, is est iustus apud Deum.

Si quis cessauerit a peccato, hoc ne sufficit ad poenitentiam?
Questio 4.
 Cum dicat diuina Scriptura, *declina a malo, & fac bonum*; est euident quod oportet postquam cessatum sit a peccato, ostendere etiam fructus dignos poenitentiae. Dicit enim Apostolus: *Sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiae & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiae in sanctificationem.* Et rursus; *Odio habentes malum, adherentes autem bono.* Deinde ostendens etiam fructus poenitentiae, subiungit: *Charitate fraternitatis vos inuicem diligentes, honore inuicem praeuinentes, sollicitudine non pigri, spiritu feruentes, Domino seruientes, spe gaudentes, in afflictione patientes, orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes.*

Facite, inquit, fructus dignos poenitentiae.
 Hoc est: rapuisti aliena? de caetero, da etiam tua: Scortatus es? castitate exerce & continentiam: contumelia afflicti, & uerberasti? benedic deinceps iis qui te afficiunt contumelia, & benefac iis qui te uerberant. In deliciis vitam egisti & te inebriasti? sis sobrius & bibe aquam: Vidisti impudicis oculis alienam pulchritudinem? auerte oculos tuos ne uideant uanitatem, ne rursus ascendat mors per fenestras tuas, ut scriptum est. Non enim satis est ad sanitatem telum solummodo eximere, sed etiam uulneri adhibendum est medicamentum.

Ex Gregorio Theologo in nouam Dominicam.
 Oloratus, te effeminauit? fuge bonos odores: Tactu es emollitus? renuncia leuitati. Auditus aliquid pereram tibi iuasit? claude ostium fraudulenti uerbis & curiosis. Et paulo post: Heri uersatus es in Theatris & te oblectasti spectaculis? hodie ostende te deditum contemplationi: Heri fuisti maledicus & impudens? hodie bonis uerbis profequere; sis que mitis & placidus: Heri fuisti potor uini? hodie sis potor aquae: Heri molliter ac delicatè cubabas in lectis eburneis, & primis ac praestantissimis vnguentis vnguentis? hodie cuba humi & vigila. Pro eo qui ad risum excitat, sis cogitabundus: pro eo qui ornatur splendidè, indue te pannosa ac uili veste: Pro insolente ac glorioso, exhibe te modestum: Pro eo qui sublimè collu erigit; deorsum te inclina.

Si sit senex aut imbecillus, aut facere que sunt non potest esse Monachus, aut facere que sunt Monachi: quomodo poterit poenitentiam agere & saluus esse? Quest. 5.

Math. 11. Cum dicat Dominus; *Iugum meum est suauis, & onus meum leue*: est perspicuum, quod qui est & senex & impotens, potest eius Legè seruare: Scriptum est enim: *Rectae viae Domini, & Iusti ambulabunt in eis; Impij autem erunt in eis imbecilli.* Et; *Omnia sunt in conspectu eorum qui intelligunt, & recta iis qui inueniunt cognitionem.* Et; *Rectum est uerbum Domini, & omnia opera eius in fide.*

Neque enim nobis solam constituit charitatem, neque rursus ut recedamus ab omnibus quae sunt in Mundo; sed constituit, ut Deum diligamus & Proximum; ut simus humiles, non mentiamur, & simus misericordes; ut oremus, toleremus afflictiones, simus mites & pacifici, ut iniuriae acceptae non simus memores, nec desipiamus. Dicit enim Apostolus: *Deposito mendacio, loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo, quod sumus alter alterius membra: Irascimini & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam uestram, neque deis locum diabolo: Qui furabatur, non furetur, immo uero laboret operans suis manibus quod bonum est, ut possit impartiri ei qui opus habet: Omnis sermo malus ex ore uestro non exeat, sed si quis sit bonus & uilis ad edificationem, ut det gratiam audientibus, & ne contristetis Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio & blasphemia tollatur a uobis cum omni uitio: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit uobis. Estote ergo imitatores Dei sicut filij dilecti: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia ne nominetur quidem in uobis, sicut deceat sanctos, & turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas quae ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio.* Et rursus: *Nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bonam coram omnibus hominibus; si fieri potest a uobis, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Vides quod nihil sit constitutum quod sit graue, & quod a nobis non possit fieri. Merito ergo dicebat Dominus; *Iugum meum suauis est, & onus meum leue.* *Math. 11. d.*

Ex Michae.
 Annunciatum est tibi, O homo, quod est bonum quod Dominus deus tuus querit a te, quam ut facias iudicium & iustitiam, & diligas misericordiam, & sis paratus ambulare cum Domino deo tuo?

Ex Zacharia.
 Haec dicit Dominus deus omnipotens: *Iustum iudicium iudicatis; Et misericordiam & miserationem faciat unusquisque ergo Proximum suum; Viduam & Orphanum & Proselytum per potentiam non opprimite; Et malitiam unusquisque fratris sui in memoriam non reuocate in cordibus uestris, & confidite. Hi sunt sermones quos facietis: Loquimini unusquisque ueritatem ad Proximum suum & iudicium iudicate pacificum, & unusquisque malitiam Proximi sui non cogitet in cordibus suis, & falsum iuramentum non diligite quoniam haec omnia odit, dicit Dominus.*

Ex Sirach.
 Aspiciate ad antiquas generationes, & uidete quis credidit Domino, & pudore fuit affectus; aut quis mansit in timore Domini & fuit derelictus; aut quis inuocauit ipsum, & desepxit ipsum, propterea quod est miserator & misericors.

Ex Ioanne Chrysostomo in parabolam ficus.
 Ficus habebat quispiam in sua uinea (inquit) & uenit querens in ea fructum, & non inuenit. Solet Scriptura uocare ficum, animam, quae tenetur in peccatis; & uineam, Fidelium Ecclesia. Quoniam ergo in Ecclesia multi uiuentes non pro dignitate fidei; non uitis appellantur, sed ficus (ut qui ab ineunte aetate mores non mutauerint) merito, lenis ac patiens deus dicit Viticolae, seu Angelo Ecclesiae: *Ecce iam tres annos*

Eph. 4. c

Eph. 5. a

Rom. 11.

Lex Christi, nil confituit quod non possit fieri.

Mich. 6.

Zach. 7. Quoniam odit Dominus. Zach. 8.

Ecl. 2. c

Ficus est anima peccatrix.

annos uenio querens fructum in hac ficu, & non inuenio; Excinde eam, na cur terram frustra occupat? Ille autem dicit; *Domine dimitte eam adhuc hoc anno donec fodero circa eam & iecero simum;* &c. Tres ergo anni in quibus uenit Dominus querens fructum; sunt tres aetates hominis, pueri, & iuuenis, & senis: Sicut etiam dicit alibi; *Si uenerit Dominus in prima uigilia, & secunda, & tertia, & inuenerit sic facientem, beatus ille seruus. Dimitte eam Domine etiam hoc anno:* Hoc significat dei lenitatem quae in peccatoribus extenditur usque ad extremam senectutem. Multi enim in ipsa senectute compuncti, & per uerba diuina conuersi; stercore accepto per tentationes, probra & contumelias (per stercore enim, ea sunt intelligenda) produxerunt fructum uirtutis.

Ex eodem in sextum Psalmum. O uir Dei amantissime; sit tibi Scenopegia; id est, festum tabernaculorum, id quod apparet mundi tabernaculum, quod citius contrahitur quam quoduis expansum uelum, quauis sydon, & quoduis peripetasma. Quoniam ergo mundus est Scenopegia, dies festos septem in Scenopegia celebra. Quoniam septem dies septem tuas aetates per quas ad uiuendum ingrederis; Ut peruenias ad diem octauum qui non colitur, qui est futurus quando non amplius sacrificium aut latriae cultus deo offeretur pro peccatis. Sed dicis: *Quid si non peruenero ad diem septimum senectutis? sed eum posside dicendo & faciendo; & propositi accipis mercedem propositam iis qui sunt uocati secundum propositum, ut dicit apostolus.* Primum diem, aetatem infantiae, ut Baptismate statim illumineris; Nam primo die facta est lux: Secundum diem, etatem pueritiae, ut uerbis celestibus confirmeris; Die enim secundo factum est firmamentum: Tertium, aetatem adolescentiae, ut castitate exsicces humorem uitiorum & animi perturbationum; Nam die tertio deus secreuit aridam ab humida: Quartum, iuuentutis; uirtutes quatuor ferens tanquam altra, effectus tanquam luminare in mundo; Quarto enim die facta sunt luminaria: Quintum, uiriliter & mediae ac consistentis aetatis, quinque sensuum freno reges animalia, ne ad peccatum profiliant; nam die quinto facta sunt animalia: Sextum, nempe aetatem ingrauescentem, tuum qui extitit ab initio motum, ratione tanquam homo firmum reddens ac stabilem, & fingens lutum corporis, uirtutibusque moderans ac numerosè concinnans; Nam die sexto factus est homo: Septimum, aetatem senilem & canescentem, bona uitae agenda ratione & pietate quiescens in terra, quando tanquam albicans arista aut ut frumentum maturum, sepulchrum ingrediens. De caetero expecta diem octauum quo a tabernaculo est exeundum, & a sepulchro recedendum, & surgendum a mortuis: Die enim octauo resurrexit Dominus. *Die octauo, inquit, est exeundum; Omne opus seruale non facietis in eo.* Cur autem prohibuit deus die octauo sacrificia & latriae cultum offerre? Non sunt de caetero sacrificia aut cultus latriae aut oblationes pro remissione peccatorum, *Quoniam non est in morte qui memor sit tui in inferno autem quis confitebitur tibi?* Propterea iussit offerre septem diebus Scenopegiae, ut quandiu uitam degis, in carne tanquam in tabernaculo offeras sacrificia & hostias, sicut scriptum est; *quandiu uiuis, domino Deo tuo*

Luc. 12.

Rom. 8.

Leuit. 27. Sacrificia cur prohibentur offerri die octauo. Psal. 6.

offer oblationes; recordate quod mors non tardabit. Quando ex loculo & sepulchro exhibimus tanquam ex tugurio & tabernaculo, non amplius restat de caetero sacrificium pro peccatis, ut dicit Apostolus; *terribilis autem quaedam expectatio iudicij, & ignis tormentum deoraturum eos qui peccauerunt; & qui bona quidem egerunt, egredientur ad resurrectionem uitae; qui autem mala fecerunt, ad resurrectionem iudicij.*

Sit ne bonum confiteri peccata uiris spiritualibus. Questio 6.
 Est bonum & ualde uile, sed non iis qui earum rerum sunt imperiti & rudes, ne per rationis experimentum commiserationem ac dispensationem, per importunam & a scientia alienam poenarum seu poenitentiarum productionem; te reddat aut contemptorem ut minimè dolentem, aut socordem & dissolutum, Si ergo inuenis hominem spiritualem qui possit tibi mederi; citra pudorem & cum fide, confiteri ei tanquam Domino & non homini. Cum de anima tua agatur, non te pudeat. Est enim pudor qui inducit peccatum, & est pudor gloria & gratia. Ne aduersus tuam animam laedas faciem, nec in tuam ruinam erubescas, nec te pudeat confiteri tua peccata. Dicit enim Ioannes; *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus deus ut dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate.* Sed multi ex simplicioribus, pudoris & tenebrarum facientes opera; non solum ipsi faciunt & in tenebris ambulant, sed & eis qui agunt facile assentiuntur, eosque probant & mali argumenti sunt ministri, & nec ipsi ueniunt ad lucem neque illos sinunt uenire. De iis ergo merito dicebat Dominus: *Uae uobis Scribae & Pharisei Hypocritae qui clauditis regnum caelorum ante homines, Vos autem non intratis, nec alios finitis intrare: Uae uobis Scribae & Pharisei Hypocritae qui circueitis mare & aridam ut unum faciatis proselytum, & quando factus fuerit facitis ipsum filium gehennae duplo magis quam uos: Uae uobis duces caeci. Nihil enim ita ad supplicium adducit inuitabile, ut prohibere & procul amandare eorum salutem qui uolunt esse salui, & facere multos aemulatores suorum uitiorum. Eorum enim qui obediunt & eos imitati sunt, interitus; sit accessio supplicij, ei qui docuerit. Quod autem iustum suis peccatis, habent etiam post mortem peccatum consequens animarum quae leduntur & pereunt ex mala eorum doctrina; audi quid dicat apostolus: *Quorundam hominum peccata manifesta sunt praecedentia ad iudicium; aliquos autem etiam sequuntur.* Qui ergo ea non pronunciant, nec e domo efferunt, egrotant ob socordiam; & quod dolorem non accipiant & Deum non timeant, ideo non exeunt in lucem enunciationis ne arguantur eorum opera: ut dicit rursus Dominus: *Omnes qui male agunt, odit lucem ne manifestentur eius opera quod facta non sunt in Deo.* Similiter etiam diuini Apostolus: *Ne comunicetis (inquit) cum infrugiferis operibus tenebrarum, immo uero arguite; Nam quae clam ab eis sunt, tunc est etiam dicere; quaecumque autem arguantur, a lumine manifestantur; quidquid enim manifestatur, est lux.* Quomobrem dicit; *Expurgiscere qui dormis, & resurge a mortuis, & illuminabit te Christus.* Qui autem stulte uel potius impie dicunt, nihil prodesse eam quae sit hominibus confessionem propterea quod sint similiter uitiiis obnoxij & animi perturbationibus; solum enim Deum posse tollere peccata; sciunt qui haec dicunt,*

Heb. 10.

Cur oportet confiteri peccata.

Confitemur homini, tanquam Domino, non tanquam homini.

1. Ioh. 1.

Math. 23.

Qui peccant & ad sui imitationem alios prouocant, dupliciter puniuntur.

1. Tim. 5. d

Ioan. 3.

Eph. 5.

Confessio quae homini fit, prodest.

primùm quidem quòd suæ nequitia & amicitia pre-
textum obtendunt; deinde dicta ipsius Domini cir-
cumscribitur, qui dicit suis Ministris, *quæcumque liga-*
ueritis super terram, erunt ligata in cælo. Et rursus: *Si quò-*
rum remiseritis peccata, remittuntur eis. Si quòrum
retenta sunt. Et; *vos estis lux Mundi, & sal terræ.*
Deinde ipsius quoque Fratris Domini secundum
carnem qui dicit; *Confitemini alterutrum peccata vestra,*
& orate pro vobis inuicem ut saluemini; Multum enim va-
let deprecatio iusti operans. Et Apostoli, qui dicit; *Alter*
alterius onera portate, & ita adimplebitis Legem Christi. His
accedit quòd Baptismum quoque omnino abrogabunt
& abolebunt, & omnem diuinam Sacrificij
operationem; propterea quòd homines quidem sa-
crificant, Deus autem sanctificat. Solet enim Deus
hominum operari salutem non solum per Angelos,
sed etiam per homines sanctos: & olim quidem per
Prophetas, in nouissimis autem temporibus per se &
per diuinos Apostolos; & deinceps vsque ad con-
summationem Seculi dicit suis in hac generatione
Ministris; *Qui vos excipit me excipit, & qui vos spernit me*
spernit. Et si ergo sit homo qui audit confessionem;
Deus est tamen qui per se conuertit, & condonat;
sicut Dauid per Nathan.
Quamobrem dicebat; *Dixi enuntiabo aduersum me in-*
iustitiam meam Domino: erat enim eius enuntiatio
ac confessio, etiam quæ per Nathan facta fuit con-
uersio. Vnde etiam rursus dicit; *Conuertunt me qui ti-*
ment te, & qui cognoscunt testimonia tua: Et; *Castigabit*
me iustus in misericordia & arguet me. Sancti enim mi-
nistri, Dei sunt cooperatores & dispensatores; ad
eorum qui salui esse volunt, salutem. Hoc autem
significans dicebat Apostolus: *Sic nos autem existi-*
met homo tanquam ministros Christi, & dispensatores mi-
nisteriorum Dei. Et rursus; *dei enim sumus cooperatores,*
Dei ædificatio estis. Nam quidem cooperatur homini
ad pœnitentiam, sicut dixit; & ministrat, & ædifi-
cat, & castigat, & arguit in ijs quæ pertinent ad sa-
lutem, congruenter ijs quæ dicit Apostolus & Pro-
pheta: *Deus autem delet peccata eius qui confite-*
tur, dicens; Ego sum qui deleo peccata tua, & non recor-
dabor. Tu autem memento, vt iudicemur. *Dic tu*
prior peccata tua, vt iustificeris. Scriptum est etiam in
Numeris: *Et locutus est Dominus Mosi, dicens; Loqueris*
filij Israël, dicens; Vir vel mulier quæ fecerit ex peccatis ho-
minum, & despiciens despexerit, & peccauerit anima illa,
enunciabit peccatum quod fecit, & reddet summam peccati.
Qui aperit peccata sua, ei condonabitur in con-
fessu; & qui tegit suam impietatem, non rectè ei ce-
det: qui autem exponit & arguit, dirigitur. Pecca-
torum confessio eandem habet rationem, quam o-
stensio morborum corporis. Quomodò ergo mor-
bi corporis non aperiuntur omnibus hominibus,
neque quibuslibet; sed ijs qui eorum curandorum
sunt periti: ita etiam peccatorum confessio debet
fieri apud eos qui possunt curare, sicut scriptum est:
Vos qui potestis, portate; hoc est, tollite per curatio-
nem. Necessè est ergo confiteri peccata ijs quibus
credita fuit dispositio. Scriptum est enim in Euan-
gelio quidem, quòd qui baptizabantur baptismo
Ioanis, *confitebantur peccata sua.* In actibus autem Apo-
stolorum, quòd qui ab eis baptizabantur, *confite-*
bantur actus suos. Recordantes autem Dei sententiæ,
qui dixit per Prophetam; *Væ ijs qui sunt sapientes*

in seipsis, & coram se scientes: & Apostoli qui dicit;
A Cupio enim videre vos, vt vobis impertiar aliquid
gratiæ spiritualis, vt vos confirmemini; hoc eam est,
vt simul vobiscum accipiam consolationem, per eam quæ
est inter nos fidem, nempe vestram & meam; existimemus
esse necessarium nos dicare ijs qui sunt vnanimis, &
dederunt certam probationem suæ fidei & sapietis;
Vt vel corrigatur id quod aberrauit, vel confirme-
tur id quod est exactum & accuratum: & nos fugia-
mus prius dictum iudicium quod pronunciatum est
in eos qui sunt in seipsis sapientes. Non licet ergo,
neque est alicui cõducibile, vt sibi permittat dicere
aut facere ea quæ existimat bona. Nam cum dicat
Dominus, de sancto quidem Spiritu; *Non enim lo-*
quetur à seipso, sed quæcumque audierit, loquetur: Et de
seipso: *Non potest Filius aliquid facere à seipso:* Et; *Ego ex*
meipso non sum locutus, sed qui me misit Pater, ipse mihi de-
dit mandatum quid faciam & quid loquar: & dicat Apo-
stolus: *Non sumus sufficientes, ex nobis aliquid cogitare*
tanquam ex nobis: quis eò venerit amentia, vt ex seip-
so audeat aliquid facere? Qui enim quod priuatim
sibi placet, aliquid eligit, in diuinam incidit senten-
tiam quæ dicit; *Væ ijs qui sunt sapientes in semetipsis, &*
sunt coram se sapientes.
Ex Isidoro.
Quanam de causa, Cain & Lamech cum cædem
fecerunt, non eodem modo sunt puniti? Nam ille
quidem pœnas dedit, hic verò veniam est consecu-
tus. Quoniam ille quidem cum argueretur, negauit:
hic verò etiam cum non argueretur, est confessus.
Nam etsi peccata sunt paria, non sunt tamen paria
quæ sunt peccata consecuta. Dicit itaque; *Dic tu*
prior peccata tua, vt iustificeris. Igitur maximè quidem
demus operam vt non peccemus: Si autem pecca-
uerimus; ne per negationem & morbi occultatio-
nem, causam nostram reddamus grauiorem. Ne
dedigneris tuum confiteri peccatum, sciens quem-
admodum baptizauit Ioannes: vt qui illic erit, pu-
dorem; pudore quo hic afficietis, effugias; nam hæc
quoque pars est eius quæ illuc futura est punitionis:
& ostendas quòd re vera odisti peccatum, cum ip-
sum traduxeris & de ipso triũphum egeris, vt quod
fit dignum quod probro afficiatur. Imitemur nos
quoque mulierem Samaritanam in nostris peccatis.
Nos, hominum non pudeat. Is enim quem pudet,
propter salutem, hominibus sua aperire peccata; is
in illo die, non coram vno aut altero, sed vniuerso
Orbe terrarum vidente traducitur. Quomodò enim
qui ceciderunt in puteum, non facile ascenderint,
sed opus habebunt alijs qui ipsos sursum tollant; ita
etiam ijs qui venerunt in profundum peccatorum.
Quamobrem funes ad eos demittamus & sustola-
mus: deus enim dat auxilium. *Non enim vult mortem*
peccatoris, sed vt ipse conuertatur & viuat. Si à malis non
liberamini, in atria ne ingrediamini factorũ. Oues
enim scabiosas & morbo laborantes non oportet
simul pasci cum sanis, sed à grege abigere
donec à morbo curentur. Sumus enim membra
Christi; ne efficiamur ergo *membra meretricis.* Non
est hic locus fornicationis, sed Ecclesiæ. Si ha-
beas membra fornicationis, ne stes in Ecclesia ne
locum afficias cõtumelia. Eum enim qui est immũ-
dus & profanus, nefas est quidem sacros ascendere
ambitus. Quamobrem si quispiam dignus est qui
ascendat,

Marth. 17.
Io. 20.
Marth. 5.
Iacob. 5.
Gal. 6.
deus ope-
ratur ho-
minum sa-
lutem per
homines.
Luc. 10.
non au-
dit confes-
sionem,
Deus autè
conuertit,
& cor do-
nat.
PL 140. b
1. Cor. 3.
1. Cor. 4.
Isa. 43.
Isa. 34.
Num. 5.
Confessio
peccatorũ
eandem ha-
bet ratio-
nem quã
ostensio
morborũ
corporis.
Act. 19.
Ec. 4.

B
C
D
E

Rom. 1.
Ioa. 18.
Ioa. 5.
Ioa. 14.
2. Cor. 3.
Isaie 4.
Genes. 4.
Isaie 34.
Ioh. 4.
Ezecc. 33. b
1. Cor. 6.

ascendat, dignus est etiam qui benedicat; est enim
domus Dei, cælo similis. Et quomodò ad nihil ex ijs
quæ sunt illic dicata, fas est cuiquam ascendere; ita
nec in domo Dei. Neque enim lege Iudaica, in Tem-
plo ad omnem locum patet cuius aditus, sed sunt
multæ ac diuersæ distinctiones. Et alius quidem, pa-
ter soli Pontifici, idque semel in anno; alius autem,
Sacerdotibus; alius autem Iudæis; alius verò profely-
tis. Cogita quanta opus sit sanctitate, ei qui longè
maiora accipit, quam quæ tunc acceperunt, Sancta
sanctorum. Non habes Cherubim, sed ipsorum Che-
rubim Dominum inhabitantem: neque vnam &
Mána, & Tabulas, & Virgam Aaron; sed Corpus &
Sanguinem Dominicum, & spiritum pro litera. Quò
autem maioribus, magisque venerandis dignatus es
sacramentis; eò es maiori obnoxius sanctitati, & ma-
iori supplicio si trāsillas ea quæ sunt præcepta. Quod
enim eum qui peccauit, oportet segregare ob pecca-
tum, dicit Deus mosi, quando pro Maria rogauit vt
ei remitteretur; *Segregetur extra castra septem dies, & postea*
ingredietur. Sic ergo nos quoque, eos qui se dicunt
pœnitere de peccatis, oportet, tempore definitio se-
gregare pro ratione peccati: deinde pœnitentes as-
sumere; tanquam patres, filios. Qui fratris vitium
dicit aut peccatum, is dicit duabus de causis; nempe
vt aut ipsum corrigat, aut vt alij profit. Sin autem a-
lijs, præterquã his de causis dicit, aut ipsi, aut alij: ei
exprobrans, aut de ipso detrahens dicit, & diuinam
non effugiet derelictionem; sed vel in eundem vel
in alium casum omnino incidet, & ab alijs reprehen-
sus & probri affectus pudore afficietur.
Sit ne melius communicare assidue, an interiecto aliquo
spacio. Quest. 7.
I. Cor. 11.
Expire
& expur-
gare o-
portet
nos à vi-
tijs, prius
quam ad
diuinum
accedam
Sacramen-
tum.
I. Re. 21.
I. Cor. 6.
Quot modis fiant fornicationes & tentationes in
hominibus. Quest. 8.
Tom. 1.

quemadmodum dicunt Patres, vitia oriuntur ex
quatuor: nempe ex naturali inflamatione quæ ac-
cenditur ex nimio potu & cibo, & ex longo somno;
& aut ex animi superbia ac elatione; aut ex inuidia
dæmonum, quando nos viderint proficere secun-
dum Deum; fieri etiã potest vt ex virtutis debilitate
& imbecillitate quispiam sustineat somnium: Fieri
autem rursus quoque potest vt ex mala carnis con-
suetudine compellatur ad pollutionem & fornicationem.
Duo enim sunt fluxus qui consistunt ex cor-
pore: Vnus quidem qui sæpe polluit & inquinat; &
vnus qui sanctificat; nempe semen & Lachryma.
Et quomodò *omne peccatum quod facit homo, est extra*
corpus; qui autem fornicatur, tanquam ex sua carne
Maligno offert hostiam, nempe suum semen: Ita etiã
quæcumque bona faciet homo, sunt extra cor-
pus; Lachryma autem Deo offertur ex ipsa nostra
essentia, sicut etiam sanguis Martyrum. Vnde oportet
post pœnitentiam seruare etiam lachrymas pec-
catis, & non rursus polluere animam & corpus; est
enim malum, affluere ipsum lauare. Quod enim
sæpe lauatur & abluitur, efficitur marcidum & inu-
tile; & cum de cæterò, senio affectu fuerit & inuete-
ratum, ne impleri quidem potest. Ego certè vidi vi-
ros, centum annos natos; imbecillos, & toto ferè
tremes corpore, qui tamen non potuerunt ab-
stinere à peccato corporali propter diurnam con-
suetudinem: Ita omnibus malis est grauior & om-
nium malorum pessima consuetudo. Et ideò suadès
dicit Apostolus; *Deponamus opera tenebrarum & indua-*
mur arma lucis, tanquam in die honestè ambulemus; non in
comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudi-
citijs, non in contentione & emulatione, sed induamini Do-
minum Iesum Christum, & ne carnis curam geratis ad de-
sideria: Et rursus: *Non regnet ergo peccatum in mortali ve-*
stro corpore ad ei obediendum in eius desiderijs. Sed scien-
dum est quòd sunt multa & diuersa apud iustum Iu-
dicem Iudicia, & quas facturus est punitiones in eos
qui peccant in sua corpora: Nam aliter iudicatur Fi-
delis, & aliter Infidelis. Nam, *qui nouit, inquit, volun-*
tatem ipsius Domini & non fecit, vapulabit multis. Et aliud
est iudicium eius qui fornicatur in iuuentute, aliud
eius qui in senectute: & aliud eius qui vxorem non
duxit; & aliud eius qui duxit; & aliud rursus eius qui
honestam habet vxorem; & aliud eius qui habitat
cum mala. Et aliud est, in vnam iniquè se gerere; & a-
liud, in multis pollui. Aliud est iudicium magistri &
sacerdotis; aliud priuati: Potentes, enim, inquit, *potenter*
tormenta patientur. Aliud est id quod sit ex habitu &
consuetudine; aliud id quod sit ex habitu &
dignus venia, is qui cadit & attingitur & desert; & alia,
is qui peccat, nec vlla tangitur cura ac sollicitudine.
Et rursus; aliter punitur is qui secundum naturam
vitur natura; & aliter, acerbe & plusquam quodvis
peccatum punitur is qui præter naturam agit
quod Sodomitis attulit interitum; quod ne rationis
quidem expertia faciunt animantia. Quod quidem
diuina quoque Scriptura dicit narrans de Sapietia.
Hæc ex pereuntibus impijs Iustum liberauit, cum
fugisset descensum ignis in Pentapolim; cuius pecca-
ti adhuc est testimonium, fumigans terra deserta; &
imperfectis temporibus, fructus ferentes, arbores.
Ita etiam diuinus Petrus faciens mentionem euer-
sionis Sodomitarum & Sodomorum; subiungit

Qui for-
nicatur,
ex sua car-
ne, ma-
ligno of-
fert hos-
tiam.
Lachry-
ma Deo
offertur
ex no-
stra essen-
tia, vt san-
guis mar-
tyrum.
Quod se-
pe lauatur
ne marci-
dum.
Consuetu-
do, pec-
catis om-
nibus
grauior.
Rom. 13.

Sap.

dicens: Scit Dominus, pios liberare a tentatione, iniquos vero in diem Iudicii reservare cruciandos; maxime autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditie ambulat, dominationeque cõteñant. Similiter Iudas quoque Iacobi, frater, his suffragatur dicens: Sicut Sodoma & Gomorra & finitima Ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, propositæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam subistentes; Similiter quidem certe qui carnem qui dem somniantes, dominationem spernunt, maiestatem autem blasphemant. Et deinceps: Væ illis qui in via carnis ambulauerunt, & in errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Coræ perierunt, quibus caligo tenebrarum seruata est in æternum: Nam si illi qui legem non didicerunt, neque Prophetas legerant, propter execrandam illam operationem, cõsumpti sunt à sulphure; quãto nos maiori digni sumus supplicio, qui Legem & Prophetas & Apostolos assidue legimus, & deteriora facimus? Propterea enim, etsi ea agamus, minime nobis hic existit conflagratio, quoniam nobis paratus est alius ignis grauior, & qui nunquam exstinguitur, sicut scriptum est; Vermis eorum non morietur, neque ignis exstinguetur. Audiant qui sunt coniugati, & in voluptatibus degunt & deliciis, & timore Dei abiecto suas relinquunt vxores, & volutantur in immunditiis, etiam præter naturam; qui quidem in die iudicij nullam habebunt excusationem. Quid enim respondebunt quando videbunt alios qui sunt cum ipsis, etiam seruasse virginitatem? Rursus autem audiant etiam Apostolum de iis dicentem: Sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in mentem reprobam, ut faciant ea que non conueniunt; & in immunditiam, inquit, ut contumelia afficiatur corpora eorum in seipsis. Et rursus; An nescitis quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corrumpit, corrumpet eum Deus. Templum enim Dei sanctum, quod estis vos. Et rursus: Deus non irridetur; Quod enim seminat homo hoc, & metet, quoniam qui seminat in carnis suam, ex carne metet corruptionem; Qui autem seminat in spiritum ex spiritu metet vitam æternam. Et rursus; Ne erretis, neque fornicatores, neque adulteri, neque molles, neque qui cubant cum masculis, neque auari, neque fures, neque ebriosi, neque maledicti, neque raptores, regnum Dei possidebunt. Et rursus: Oportet enim omnes manifestari ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque que per corpus gessit, siue bonum siue malum. Et rursus: Vniuscuiusque opus manifestum fiet; dies enim declarabit & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Væ qui sua trahunt peccata tanquam longo funiculo, & tanquam loro iugis iuuenes suas iniquitates. Filij sunt insipientes & non intelligentes; sapientes sunt ad malè faciendum, bene autè facere non nouerunt: Et; Si Æthiops mutauit pellem suam, & pardus varietates suas, vos quoque poteritis bene facere, cum mala didi ceritis.

Sodomiti cum peccatum admittentes Fideles, grauius puniuntur quam ipsi Sodomitæ. Mar. 9. Coniugati qui relictis vxoribus, in voluptatibus degunt, grauius puniuntur.

Rom. 1.

1. Cor. 3.

Gal. 6.

1. Cor. 6.

2. Cor. 5.

1. Cor. 3.

Ex Esa. 5.

Ex Hier. 4.

Hier. 13.

Earundè actionum diuersæ sunt rationes.

Homines peccant quatuor modis. Peccare ex habitu est grauiusimum.

borat immedicabili. Et animæ quidem concupiscenti di facultas crebrius irritata, immittit animæ, motu difficilem habitum libidinis: Animus autem continenter turbatus, eum reddit timidum & ignauum. medentur autem; illi quidem, exercitatio constitutis ieiuniis & vigiliis & precationibus: huic autem; benignitas & humanitas & charitas & misericordia. Ex animæ autem subiectis affectionibus accipiunt Dæmones occasiones mouendi in nobis turbulenta & affectibus agitata cogitationes: Deinde per eas, aduersus mentem bellum gerentes, ei vim afferunt vt assentiatur peccato. Ea autem superata, ducunt ipsam ad peccatum quod est ex cogitatione; eoque perfecto, de cæterò eam ducunt captiuam, ad actionem. Omnes ergo turbulenta & affectibus exagitata cogitationes; aut irritant que in concupiscentia versatur anime facultatem, aut conturbant vim irascendi, aut tenebras offundunt rationi. Ex eo autem euenit, vt mens caliget ad spiritualem contemplationem & presentiam precationis.

Ieiunia, vigilia, & preces; medentur concupiscentiæ irritatæ.

Cogitationes quid in nobis efficiant.

Ex Ioanne climacho.

In tribus modis consistit bellum dæmoniacum. I. In concupiscentia. II. In ira. III. In inuidia.

In his tribus modis maxime generalibus, in nobis consistit omne bellum dæmoniacum; nempe aut ex negligentia, aut ex superbia, aut ex inuidia: relinquuntur autè apud spirituales, vt per vilia & abiecta quædam peccata nos ipsos valde reprehendentes, acquiramus diuitias humilitatis quæ non possunt eripi.

Ex Chrysostomo in sextum Psalmum.

Quoniam, ô Christiane, Christum induisti per baptismum; caue ne Imperatoriam purpuram putrefacias, ne macules tunicam immaculatam, ne adulerio inquines indumentum, ne corrupas periurio, ne polluas blasphemia, ne hæreticarum opinionum fœdes peruersitate, ne Nouatiana exasperes inhumanitate, ne Eunomiana tingas inæqualitate, ne Arriana substantiæ diuersitate labefactes, ne simul gestes Macedonianam pugnam Spiritus; & ne gentilium eam perdas impietate, nec facias eam redolere Iudaicam auenam incredulitatis. Muni animæ tuæ arcem, nempe corpus; & rectè serua vestem baptismatis, eam vnguentis perfunde, & in eam iace multos suffitus orationum. Dic Deo; dirigatur oratio mea sicut incensum coram te. Vestem baptismatis continenter concute deprecationibus & genu flexionibus, ne eam corrumpant vermes malarum cogitationum. Sciunt qui deposuerunt Angeli, cuiusmodi vestem apud te deposuerint. In regijs quæ sunt apud superiores scripserunt qualis sit tibi data vestis. Ipsi veniunt ad eam repetendam à tua anima. Si non inuenerint; quid facies? Non amplius inuenies piscinam, non amplius Sacerdotem. Illic est fluuius ignis, non est Iordanis. Interrogate eos qui hic sunt vestium Regis custodes; & ab illis discite, quemadmodum eos describunt qui vestes accipiunt regias & gemmatas; quemadmodum margaritarum, quæ vestibus sunt insertæ numerum tradunt & accipiunt. Quod si vnam ex margaritis cadere ac perire contigerit; cum quanto damno & afflictione restituitur quæ perijt? Quod si propter margaritam in quam cadit interitus, tanta adhibetur cautio; propter celestem margaritam quomodo non est maior adhibenda? Quænam autem sunt illius tunicæ, margaritæ? Virtutes. Audi præclarum vestium custodem Paulum

Vestis baptismatis seruanda & concutienda deprecationibus & genu flexionibus. Psal. 140. Vestem baptismalem repetunt Angelij.

D

E

Non est vna ratio eorum qui actione peccant, sed diuersæ: vt, aliud est peccare ex habitu, & aliud raptim & arrepta quæ oblata est occasione: Hic enim neque ante peccatum habuit desiderium, neque post peccatum; neque propter id quod factum est, multum potest: Contra autem, ille qui peccat ex habitu. Nam primum, & cogitatione non cessat peccare; & postquam fecit, est eadem eius affectio. Homo enim peccat quatuor modis; nempe, citò arrepta occasione, fraude, ignorance, & affectione. Et tres quidem primi, facile veniunt ad agnitionem & pœnitentiã: Qui autem peccat ex affectione, & non tentatione; neque tempore venit ad pœnitentiã, & morbo la-

Psal. 6.

Anima conturbatur affectibus, non secus ac Mare ventis.

Ex nostra seordia oritur vitiorum perturbatio. Peccata sunt in nostra voluntate.

Cupiditas quomodo concupiscentia.

Duplex Dei derelictio.

Luc. 16. Mar. 2. Luc. 5.

1. Cor. 12.

Iob. 40.

Rom. 1.

Paulum dicentem; induimur sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiarum, benignitatem, humilitatem, &c. Sana me domine, quoniam conturbata sunt ossa mea: Conturbationem dico, quæ nascitur ex peccato. Quomodo quando spiritus vehementes in Mare irruerint, ij conturbant omnia, & quæ est in profundo sursum mittitur arena, & qui nauigant sunt in periculo: ita etiã in nobis cum turbatur anima, mouetur corpus, & tumultu plena est nobis scapha, & multæ sunt tenebræ, & loco suo relicto pereunt omnia, & magna est confusio. Hoc maxime solet contingere in cupiditatibus & libidinibus; hoc etiã accidit in ira & calamitatibus: Hæc enim omnia, conturbant & ossa & animam; & pupillæ inuertuntur, & nec oculi quidem suo ordine aspiciunt. Sed quomodo si perturbatus fuerit auriga, insolentes & nullo ordine feruntur equi; ita si fuerit ratio perturbata, confunduntur & inuertuntur omnia, & suam viam amittunt. Et quomodo fit hæc perturbatio? Non enim sicut in mari ex ventorum emissione, ita etiam in anima ex inopinato aliquo casu; sed ex nostra accidit seordia, cum inflammatâ cupiditate in nostra sit potestate, fiat ne, an non. Nisi enim tu flammam accenderis, non erit fornax, nisi materiæ præberis alimentum; nisi pulchris vultibus contemplandis superuacaneam dederis operam, nisi in pulchritudine aliena sis curiosus, nisi ascendas ad theatra nequitia, nisi carnem pinguefacias, nisi vino obruas rationem. Non ergo excitatur, non accenditur fornax, non nascitur bellua teterrima, non disseccatur tanquam à ventis immanibus, mentis puritas. Sufficiens ergo hæc inquit: Non sufficiunt, sed sunt etiam alia addenda: preces continuæ, cum sanctis cõsuetudo, moderatum ieiunium, tenuis victus, necessaria negotia & occupationes; ante alia omnia, metus Dei, futurum iudicium, cruciatum intolerabiles, bonorum promissiones. Per hæc omnia potes frenare rabidam cupiditatem, & sedare Mare fluctibus agitarum.

Quot sunt modi derelictionis, seu in afflictionibus, seu infirmitatibus, seu in peccatis; & quemadmodum cognoscemus, quæ à Deo proficiscitur, disciplinam ac castigationem, & quæ à diabolo procedit, tentationem? Questio 9.

Ex Chrysost in Psal. 100.

Sunt quidem multi & diuersi modi derelictionis. Sût autem duo scopi Dei, in quibus, quis derelinquitur: nempe aut ad conuersionem & castigationem, vt pater erga filium; aut ex auersione, vt Rex aduersus inimicum; cuiusmodi fuit Iudæ à Christo postea derelictio. Derelictus autem fuit Lazarus & Paralyticus ad remissionem peccatorum: Dicit enim; Ecce sanus factus es, noli amplius peccare. Castigatus fuit paulus propter rerum rectè gestarum magnitudinem; Ne nimis extollar, inquit. Castigatus fuit Iob, vt fieret iustior, sicut Deus ei dicit; Ne repellas meum iudicium, neque putes me aliter tibi respondisse quam vt appareas iustus: Traditi sunt etiam Prophetæ in captiuitatem, ad exemplum & vtilitatem populi. Oportet autem eum qui derelinquitur, in se scrutari causam derelictionis, & ipsam corrigere; per quam aut inimici in eum obtinent dominatum, aut inimici ei insidiantur, aut ipse à minoribus & obscurioribus nihili penditur & contemnitur, aut traditur in passiones ignominia & afflictiones & infirmitates, & iustam Dei con-

demnatione. Sæpè enim aut ex superbia & gloria la iactantia, aut ex eo quod acceptè iniuriæ recordermur, aut ex eo quod nos ipsos non reprehendamus & condemnemus, aut ex præcedentibus peccatis, tradimur in passiones animales & corporales. Si enim nos ipsos, inquit, iudicauerimus, non utique iudicauerimus; Dum iudicamur autem, à Deo castigamur, ne cum Mundo condemnemur. Sæpè enim cum qui peccat & non ducitur pœnitentiã, Deus iniicit in tentationem & afflictiones; & per tentationes venit ad agnitionem, quomodo passus est Nabuchodonosor & Manasses. In chamo, inquit, & freno maxillas eorum constringes qui non approxinant ad te. Et Dei quidem castigatio & tentatio, accedentes ad id quod est homini conducibile, bonam spem nunquam excidunt ex anima; cuiusmodi erat Iob, qui dicebat deo: Sustinebo te donec rursus factus fuero, & statues mihi tempus, in quo facies mihi memoriam. Et rursus; beatus homo quem arguit Dominus, admonitione autem pietatis ne recuses; Ipse enim dolere facit & rursus restituit; Percussit, & manus eius sanauerunt; sexies ex necessitatibus te eripiet. Quæ autem à Diabolo (Deo permitte) aduenit tentatio; animi egritudine, & ira, & desperatione replet animam: In septimo autem non attinget te malum. Sed & ex propria discernendi egestate & arrogancia incidimus in calamitates & tentationes & imbecillitates; quod accidit iis qui contemplantur hybernam temporis constitutionem, & nauem educunt è portu, & in multa pericula & tentationes manifestas se iniiciunt.

Ex Exodo.

Illic statuit Dominus Mosi iustificationes & iudicia; & illic eum tentauit & dixit: Si aure audieris vocem domini Dei tui, & grata coram eo feceris, & custodieris omnes iustificationes eius; omnem morbum quem induxi in Ægyptios, non inducam aduersus te; Ego enim sum Dominus qui te sano.

Ex Deuteronomio.

Et recordaberis totius via qua deduxit te Deus tuus in Deserto, vt te affligeret, & discernerentur quæ sunt in corde tuo, custodias ne mandata eius an non: & te affluxit, & fame cruciavit, & cognosces in corde tuo quod quomodo si quis homo castiget filium suum, ita etiam Deus tuus te castigauit, & vt te affligeret, & vt te tentaret, & vt tibi beneficeret in tuis nouissimis.

Ex Libro Iudicum.

Et dimisit Dominus has gentes, vt eas non citò tolleret; & non tradidit eas in manu Iosue, vt in eis tentaret Israel an custodierunt viam Domini ad ambulandum in ea quomodo custodierunt patres eorum, an non.

Ex David.

Proba me, & tenta me: Et; Castigans castigauit me Dominus: Et; Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus.

Ex Salomone.

In paucis castigati sancti, magnis afficiuntur beneficiis, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos; Tanquam aurum in fornace probauit eos, & tanquam oblationem sacrificij accepit eos, & in tempore visitationis suæ resplendent. Et: Per hoc quod eos qui cadunt, parum arguis; & in iis quæ peccant, in memoriam reuocans admones, vt à vitio liberati in te credant Domine.

Ex Libro Iudith.

Gratias agamus Domino Deo nostro qui nos tentat, sicut & Iudith. 8.

1. Cor. 11.

Per tentationem venit ad agnitionem. Psal. 31.

Iob. 14.

Iob. 5.

Tentatio quæ à Diabolo, Deo permittente fit, qualis sit.

Exod. 15.

Deut. 9.

Iudic. 2. b

Psal. 25. Psal. 118. Psal. 2.

Sap. 3.

Iudith. 8.

Patres nostros; Recordemini in quàm multis tentauit Abraham & Isaac & Iacob, & inflammauit corda nostra ad tentationes, quoniam ad admonitionem flagellat Deus eos qui ipsi appropinquant.

Ex Sirach.

Eccl. 2. a Quod tibi oblatum fuerit, accipe: & in vicissitudinibus humilitatis tue esto patiens; quoniam in igne probatur aurum: & homines acceptabiles, in fornace humilitatis. Crede ei & te defendet. Et, usque ad tempus retinebit patientiam, & postea ei reddet letitiam, & labia multorum enarrabunt eius prudentiam, & in infirmitatibus tuis ne cæcutias, sed ora Dominum, & ipse te sanabit. Odi delictum: & dirige manum, & ab omni peccato munda cor tuum.

Ex Michæa.

Mich. 7. Iras Domini sufferam, quia peccavi ei, donec casum meam ei iustificem; & faciet iudicium meum, & me examinabit sicut lux, & videbo iudicium eius.

Ex Naum.

Naum. 1. Bonus Dominus iis qui ipsum sustinent in diebus afflictionis, & cognoscens eos qui ipsum reuertentur.

Ex Hieremias.

Baruc. 4. f Filij, leni animo ferite (quæ à Deo ad vos venit) iram; te enim persecutus est inimicus, & cito videbis eius interitum, & super colla eorum ascendes: Bono animo estote filij, & clamate ad Deum, erit enim vestri memoria apud eum qui induxit. Sicut enim fuit vestra cogitatio ut à Deo aberraretis, decuplo conuertimini & querite ipsum: Qui enim vobis mala induxit, inducet vobis eternam letitiam cum vestra salute.

Ex Euangelio.

Io. 16. Dixit Dominus, Flebitis & lugebitis vos: Mundus autem gaudebit, vos autem tristitia afficiemini; sed tristitia vestra conuertetur in gaudium. Et trademini à parentibus, & fratribus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis, & odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum: In patientia vestra possidete animas vestras.

Vindemam videmus aliquos Fideles in corporales incidere prolapsiones; à Deo autem affici beneficiis Infideles & liberari à periculis?

Quest. 9.

Dei iudicia sunt incomprehensibilia, & inexplicabilia, & propterea non oportet Deum condemnare vsque ad illum diem. Dicit itaque Ecclesiastes: Est iustus qui perit in iustitia sua, & est impius qui manet in suo vitio. Et sunt iusti ad quos perueniunt tanquam facta impiorum; Et sunt impii ad quos perueniunt tanquam facta iustorum.

Quidam enim fortasse cernuntur habere aliqua delicta; sed in occulto, multa præclaraque rectè facta elegerunt facere & faciunt: ii apud nos quidem reputantur esse peccatores; apud Deum autem sunt iusti. Aliqui autem ex maiorum suorum precibus, vt Salomon per Dauid, digni censentur clementia ac venia; Deus enim ei dicit: Propterea quod non custodisti mandata & præcepta quæ mandavi tibi, disrumpens disrumpasti regnum ex manu tua, & dabo ipsum seruo tuo; Sed in diebus tuis hoc non faciam, propter Dauid patrem tuum.

Alii rursus qui nunc quidem sunt mali, postea autem verè ac sincerè acturi sunt pœnitentiam; iam nunc apud Deum reputantur vt iusti, vt Paulus, Alij autè propter pœnitentiam & conuersionem, Dei fruuntur benignitate; quæ, iis qui non intelligunt & sunt indurati existit viaticum illius quod illic passuri sunt supplicij, vt diues ille qui in Lazarum fuit immisericors. Dicit enim Apostolus: Ignorans quod Dei benignitas te adducit ad pœnitentiam? secundum autem

Luc. 16. Rom. 2.

duritiam cordis tui & impœnitentem tuam animam, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Et idè diuinus Dauid rectè monet, dicens: Noli emulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniquitatem. Et; Peccatores peribunt: Et; Inimici Domini simul atque glorificati sunt & exaltati, deficientes tanquam fumus defecerunt. Et; Dum exort fuerint peccatores, tanquam fœnum defecerunt, vt exterminentur in seculum seculi; Propterea noli timere quando diues fuerit homo peccator, & multiplicata fuerit gloria domus eius quoniam tanquam fœnum cito arefcet, & quæres locum eius, & ipsum non inueniens dices: Quomodo fuit repente in desolationem, & defecit, perit propter suam iniquitatem tanquam somnium relinquens alienis diuitias suas, & vniuersæ illius miseri miseræ diuitiæ, inanisque illa animæ que interitum afferens caduca ac temporalis gloria, recessit tanquam somnium. Merito ergo dicebat Sapiens: Noli emulari gloria peccatoris, nescis enim quænam erit eius conuersio. Et; ne tibi placeant boni successus peccatorum, sed memento quod ad Inferos vsque non iustificabuntur. Et; via peccatorum est æquata ex lapidibus, & in nouissimis eius est fossa Inferni.

Ex Chrysostomo in Epistolam ad Corinthios.

Quamobrem diues erat Abraham; Iacob autem egebat pane? Non erat hic quoque iustus? Cur erat ille quidem diues; hic verò mercenarius? Immo verò, cur Elai quidem erat diues cum esset prophanus; Iacob autem tãdiu fuit in seruitute? Cur rursus Isaac toto suo tempore vixit securè; Iacob autem in laboribus & ærumnis? Et idè dicebat; Dies vitæ meæ pauci & mali. Cur dauid quidem cum esset propheta, totum tempus vitæ suæ vixit in periculis & laboribus; filius autem eius Salomon, quadraginta annos securius transegit quàm omnes homines, diuina pace fruens gloriaque & honore, & per omne genus deliciarum permeans? Cur nam etiam in Prophetis, alius quidem magis, alius verò minus fuit afflictus? Omnino propterea quod hoc unicuique erat conducibile: Et ideo in vnoquoque oportet acclamare; Iudicia Domini abyssus multa.

Ex eodem in Mattheum.

Ne fallamur, neque omnibus modis viam quæramus dissolutam. Quem enim, inquit, diligit Dominus castigat. Quamobrem quando rebus fruemur secundis degentes in scelere, tunc maximè doleamus. Oportet enim peccantes timere & dolere; maximè autem quando nihil graue patimur. Nam quando ex parte quidem à nobis pœnas exigit, efficit vt sit nobis leuis pro his solutio: Quando autem in vnoquoque eorum in quibus delinquimus, est lenis ac patiens; nos in iisdem persecuentes reseruat ad maius supplicium. Si enim iis qui se rectè gerunt, necessaria est afflictio; multò magis iis qui peccant. Vide ergo quantum dei lenitate & patientia abusus Pharaos, pro omnibus postea vltimum luit supplicij: Quanta Nabuchodonosor cum admisisset scelera, tandem exoluit vniuersum: Et Diues quoniam hic nihil graue passus est, propterea fuit miserimus: Quoniam recessit cum in vita præsentis se omnibus expleisset voluptatibus; illic pro his omnibus dedit pœnas, nec ex malo vllum inuenit solatium. Et tamen sunt non nulli adeo frigidi & amentes, vt quærant ea solum quæ hic sunt, & verba illa dicant ridicula; fruar interim præsentibus, & tunc considerabo de iis que sunt incerta:

Psal. 36.

Psal. 91.

Psal. 36.

Pf. 72. c

Pf. 48. b

Prou. 3. d

Eccl. 9. c

Eccl. 21. b

Gen. 47.

Psal. 31.

Heb. 12.

Timeadù est maxime peccatori quando nil graue patitur.

Ex. 14. g

Dan. 4. f

Luc. 16.

incerta: Da mihi diem hodiernum, & accipe crastinum. Qui hæc dicunt; quidnam differunt ab hircis aut porcis?

Ex eodem in Actus Apostolorum.

Qui in multis offendunt, & non puniuntur; multum debent timere & tremere: Eis enim augetur Dei lenitas ac patientia. Nam quò maioribus affecti fuimus beneficiis, eò grauius puniemur quando cernemur indigni beneficio.

Beneficiis affecti sed iis indigni grauius puniuntur.

Agg. 2.

Quest. 10.

Cum Deus dicat per Prophetam Aggeum; Meum est aurum & argentum, & cui volucro dabo ipsum; nunquid quicumque euasit diues, ditatus est à Deo? Dictum quidem est; Meum est argentum & aurum: sed illud; Cui volucro dabo ipsum, non est scriptum: Hoc enim fuit additum ab insipientibus & auaris hominibus. Sed nullus qui ex bellis, cædibus, furtis, peruriis, rapinis, munerumque corruptelis & iniuriis opes collegit; potest dicere se per Deum esse ditatum, sed per peccatum Maligni. Ii autem soli qui ex iustis laboribus & qui sine peccato suscipiuntur, collegerunt, possunt cum Iob dicere; Dominus dedit, Dominus abstulit. Porro autem Deo temerè videntur gratias agere, qui iniuste parant diuitias. Ex Iob.

Non omnes ditantur per Deum.

Iob. 1.

Diuitia quæ iniuste colliguntur, euomentur.

Ex Sirach.

Qui ex anima sua colligit, aliis colligit; & in bonis eius, voluptate se explebunt alij. Et; Bonæ sunt diuitiæ ubi non est peccatum. Et; Mala est mendicitas in ore impij; qui amat aurum, non iustificabitur; Multi enim in ruinam dati sunt propter aurum, & eorum interitus fuit generatus coram ipsis.

Iob. 20.

Eccl. 31.

Qui ex anima sua colligit, aliis colligit; & in bonis eius, voluptate se explebunt alij. Et; Bonæ sunt diuitiæ ubi non est peccatum. Et; Mala est mendicitas in ore impij; qui amat aurum, non iustificabitur; Multi enim in ruinam dati sunt propter aurum, & eorum interitus fuit generatus coram ipsis.

Psal. 51.

Videbunt iusti & timebunt, super eum ridebunt, & dicent; Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & corroboratus est in vanitate sua.

Iob. 20.

Eccl. 31.

Videbunt iusti & timebunt, super eum ridebunt, & dicent; Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & corroboratus est in vanitate sua.

Ex Gregorio Niceno, in Pater noster.

Si enim Deus est iustitia; non habet à Deo panem, qui ex auaritia & plura habendi desiderio, habet alimentum. Si non ex alienis tibi suppetunt facultates; Si prouentus non est ex lachrymis; Si nemo esuriit, propter tuam satietatem; Si nemo ingemuit propter tuam repletionem; is est Dei panis; fructus iustitiæ, spica pacis. Si autem aliena colens prædia, & in oculis habens iniquitatem, dicis; Da panem; alius est qui hanc audit vocem, & non Deus. Nam fructum qui nascitur ex iniustitia, aduersaria producit natura; & qui colit iniustitiam, pascitur à benefactore iniustitiæ.

A Deo panem non habet, qui ex auaritia habet alimentum.

Heb. 12.

Timeadù est maxime peccatori quando nil graue patitur.

Ex Nilo in libro ad Anthiocum.

Et sæpè quidem qui à maioribus relictas accepit facultates, cum eas rectè dispensauerit egentibus; stat à iudice laudatus propterea quod benefecerit, hilariter vultu expectans promissiones. Qui autem eas reliquit, ad cruciatum pulsus trahitur, quoniam ex eis nihil boni fecit egentibus; vt qui occasionem salutis, alijs, suos labores reliquerit, & ipse miser rebus suis nihil sibi profuerit. pulchrè dicit Salomon; qui suas colligit diuitias cum fenore & emolumentis, is eas colligit ei qui miseretur pauperum, vt qui sibi propter auaritiam fuerit causa suppliciorum, & alijs ob beneficentiam causa sit remunerationum.

Damnato co qui parauit diuitias, à Iudice laudatur & seruatur qui eas imperit pauperibus.

Prou. 28.

Et sæpè quidem qui à maioribus relictas accepit facultates, cum eas rectè dispensauerit egentibus; stat à iudice laudatus propterea quod benefecerit, hilariter vultu expectans promissiones. Qui autem eas reliquit, ad cruciatum pulsus trahitur, quoniam ex eis nihil boni fecit egentibus; vt qui occasionem salutis, alijs, suos labores reliquerit, & ipse miser rebus suis nihil sibi profuerit. pulchrè dicit Salomon; qui suas colligit diuitias cum fenore & emolumentis, is eas colligit ei qui miseretur pauperum, vt qui sibi propter auaritiam fuerit causa suppliciorum, & alijs ob beneficentiam causa sit remunerationum.

Ex Gregorio Theologo in Exequatore.

Ne misceamus nostras diuitias cum alienis lachry-

mis; à quibus tanquam à rubigine & tinga confundentur; aut vt dicam cum Scriptura, euomentur.

Ex eodem in Hexameron.

Auarus quidem habet ea quæ sunt pauperis. Tu autem cum ea acceperis, & tuarum facultatum partem feceris; te, iniusto ostendisti iniquiorem, & auaro auariorem. Lugete vos qui iniuria affecti estis, non vos ipsos, sed eos qui vos affecerunt iniuria: Nò vos enim iniuria affecerunt, sed seipos perdidit. Et vos pro iniuria accepta habetis regnum cœlorum, illi autem pro lucro habent gehennam. Quamobrè eos lugamus non à vulgo sumpta lamentatione; sed ex sacris literis, qua etiam Prophetæ lamentati sunt dicentes: Væ qui domum domui coniungitis, & agrum agro appropinquatis, vt à proximo aliquid auferatis. Et Dominus; Væ qui diuites estis, quoniam esurietis, quoniam recipitis mercedem vestram & consolationem.

lugendi sunt magis qui iniuriam fecerunt, quàm qui sunt iniuria affecti. Eia. 5.

Ita. 5. b. Luc. 6. b.

Ex eodem de resurrectione.

Quòd si malorum res prosperæ turbant aliquos; in hoc quoque illud considerent, quòd sicut latrones & sepulchrorum effosores, & parricidæ, & malefici, priusquam veniant ad iudicium multis fruuntur delicijs & voluptatibus, ex alienis calamitatibus suas parantes copias, & iniustas acquirentes diuitias, latentes singulis diebus: postquam autem subierint sententiam Iudicis, dant pœnas illorum omnium. Ita hi etiam qui emunt meretrices, & mensas apponunt Sybariticas, & supercilios contrahunt, & in foro superbè & magnificè incedunt, & pauperes discerpunt; quando Christus aduenerit cum suis Angelis, & sederit in illo tribunali, & Orbem terrarum in medium adduxerit, adducti nudi & ab omni apparenth specie ac phantasia destituti, neque vllum habentes patronum ac defensorem, deferentur absque venia in fluuios ignis.

Puniuntur qui pauperibus nõ erogant.

Mat. 25.

Quidnam sit Mammona iniquitatis. Quest. 11.

Mammona non sunt dicenda; sicut nonnulli existimant, diuitiæ quæ parantur ex iniustitia, ex quo dixit dominus esse faciendos pauperes amicos: sed eæ quæ ex vsu nostro sunt repositæ diuitiæ. Is enim cui suppeditat opes, vel ad alendum vel conseruandum cum qui perit fame, aut fenore, aut captiuitate; & non fert opem; is re vera iuste condemnabitur tanquam iniustus & occisor. Non eas ergo diuitias quæ partæ sunt ex iniquitate, sed eas quæ supra vsum nostrum sunt repositæ, vocauit Dominus, Mammonam iniquitatis; sicut etiam alibi increpans, dicit, immisericordes: Si ergo in iniquo Mammona fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Alienum dicit, copiæ pecuniæ. Non enim nati sumus cum diuitiis, sed nudi; sicut scriptum est: In Mundum nihil intulimus, sed nec eferre possumus. Alienum ergo ab omni homine est naturaliter, esse diuitem. Omnibus enim fit & aduenit extrinsecus. Quàdo ergo in iniusto & in alieno; hoc est, in iis quæ sunt supra vsum, & in iis quæ aduenerunt extrinsecus, non fuistis fideles: quomodo accipietis quod verum est & vestrum; hoc est, diuinam gratiam, & bonum à Deo datum? Nam qui dicit; Videte & caute ab auaritia & plura habendi cupiditate; quia non in abundantia, vita cuiusquam est ex iis quæ possidet; Et; Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam. Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Et per Prophetam; Ego sum qui diligo iustitiam, & odi rinas: non iubet per diuitias quæ parantur ex ini-

Luc. 16. Mammona dicitur diuitiæ, quæ ex nostro vsu repositæ sunt.

1. Tim. 6. Diues naturaliter nemo est. Diuitiæ extrinsecus adueniunt. Luc. 12. Mat. 5.

Eia. 6.

flitia & auaritia ipsum placare. Quomodo enim hoc iuberet? Bonus enim non docet vitium, neque benefactor auaritiam, neque iustus erudit ad iniustitiam: Absit. Dicit ergo de diuitiis quæ sunt extra vsum nostrum; sicut etiam eius frater secundum carnem Iacobus inuehitur in eos qui sunt tales, dicens: *Agite nunc diuites flete propter calamitates vestras quæ adueniunt; Diuitiæ vestre putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt; Aurum & argentum vestrum aruginauit, & arugo eorum in testimonium vobis erit, & comedet carnes vestras sicut ignis; Thesaurizastis vobis in nouissimis diebus. Vides quod hoc dictum sit de superfluis & nimium abundantibus diuitiis; & non de iis quæ partæ sunt ex iniustitia? Quæ est enim, inquit Apostolus, participatio iustitiæ cum iniquitate, & quæ communitio luci cum tenebris? Quæ autem conuentio Christo cum Belial? Et; *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam quæ est idolorum seruitus, propter quæ veniuit Dei super filios inobediencia. Nam & hoc scitis cognoscetes quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus qui est cultor simulachrorum, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Et; Radix omnium malorum est pecunie cupiditas. Et; Nouit Dominus qui sunt sui. Et; Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. Et; Nescitis quod iniusti regnauit Dei non possidebunt? Ne erretis; neque auari, neque raptores regnum Dei possidebunt. Ex Salomone.**

Iusta facere, & esse verum; Deo magis placent quam sacrificia. Et; Sacrificia impiorum Deo sunt abominatio; etenim ea iniquè offerunt, vt qui ex iniustis ea sacrificent ridiculo sacrificio. Et; sicut qui filium sacrificat coram patri suo, ita qui offert sacrificium ex pecunia pauperum. Ex Malachia.

Vos sacerdotes qui vilipenditis nomen meum, & infertis rapinas, & claudicantia, & languida; etsi offeratis ad sacrificia, non suscipiam ea ex manibus vestris, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus: Sacerdotes mei spreuerunt legem, & profanauerunt sancta mea, inter sanctum & profanum non discernerunt, & inter immundum & mundum. Ex Constitutionum, Apostolicarum, Libri 4. Capite 6.

Oportet Episcopum scire quorumnam debeat suscipere oblationes, & quorum non debeat. Ab eo enim sunt cauendi, quod ad dandum attinet, Caupones: *Non iustificabitur enim Caupo à peccato; De iis enim utique dicit Elias; Caupones tui vinum miscet aqua. Ei quoque fugiendi sunt fornicatores; Non offeres enim Domino mercedem meretricis, raptores quoque, & qui aliena bona concupiscunt, & adulteri; Sunt enim eorum sacrificia, Deo abominanda; Sed & qui viduam affligunt, & qui in orphanis dominationem exercent, & custodias implent peccatis: Qui etiam improbè vtuntur suis seruis; & plagis & fame & seruitute, magna ex parte eos vexant; sunt tibi o Episcopo, etiam fugiendæ eorum oblationes. Recusa autem & versutos impostores, & fures, & iniustos publicanos, & eos qui decipiunt in trutinis, & dolosis vtuntur mensuris, & militem calumniatorem, & qui non est contentus suis stipendiis; sed concutit pauperes, occisorem, licetoremque, & Iudicem iniquum reorum euerforem, hominum insidiatorem, improbum operarium, ebriosum, blasphemum, fornicatorem, & omnes huiusmodi sceleratos, & cum Dei voluntate depugnantes; quoniam dicit Scriptura, omnes qui sunt cuiusmodi, Deo esse abominandos. Qui enim ab iis*

suscipiunt, & viduas, orphanosque non alunt; iudicio dei erunt obnoxij. Quod si etiam vidua quæ ab eis aufugit, oret pro ipsis, non exaudietur; quia deus qui est cognitor cordium, cum iudicio de impiis pronunciauit, dicens: *Si steterit Moses & Samuel ante faciem meam pro ipsis, non exaudiam ipsos; Et tu ne ores pro hoc populo, neque roges vt ij misericordiam consequantur neque accedas ac interpelles pro ipsis, quia te non exaudiam.*

Eiusdem Libri. Cap. 7.

Neque verò hoc fatis est, sed & qui fuerunt in peccatis & non egerunt penitentiam, non solum non exaudientur orantes, sed etiam Deum irritant, in memoriam ei suam reuocantes prauitatem. Vitæ ergo huiusmodi ministeria, tanquam latratum canis & mercedem meretricis: vtraque enim sunt prohibita legibus. Neque enim accepit Elifaus ea quæ sibi allata fuerant ab Azaël; neque Achias, ea quæ à Hieroboam, Si autem dei Prophetæ non acceperunt munera ab impiis, cum ne vos quidem oporteat o Episcopi; fuge o Episcopo, quæ non sunt ad Dei altare admittendæ oblationes. Recede enim, inquit, ab iniusto, & non terberis; & tremor non appropriabit tibi. Dicat autem Salomon quoque populo tibi subiecto; *Honora Dominum ex iustis tuis laboribus, & offer ei primitias ex tuis fructibus iustitiæ.*

Eiusdem Libri. Cap. 8.

Ex iusto ergo labore fidelium, nutrite & induite eos qui sunt egeni; & quæ ex iis colliguntur pecunias ordinate, dispensantes ad comitatus pauperum, liberantes seruos, captiuos, vinctos, probris ac contumeliis affectos, qui condemnatione propter nomen Christi à Tyrannis veniunt ad metalla & ad mortem: Dicit enim Scriptura; *Libera eos qui abducuntur ad mortem.*

Eiusdem Libri Cap. 10.

Si autem aliquando necesse fuerit vel inuitis accipere pecuniam ab impio, eam consumite in ligna & carbonibus; ne si ex eis acceperit vidua vel orphanus, necesse habeat emere cibum & potum secus atque decet; æquum est enim ea igni absumi. Nam hæc quoque lex dicit; à malis vesperè factum sacrificium iubens igne consumi. Qui enim ab huiusmodi hominibus accipit, qui perseverant in malis & non agunt penitentiam; in precatione cum eis communicat, & Deum molestia afficit qui auerfatur iniustus; & eos ædificat per indignam communicationem, & simul cum eis polluitur, non sinens eos venire ad penitentiam.

Ex Gregorio Theologo aduersus Iulianum.

Deus enim cum sit plenus, nullo indiget ex iis quæ sunt humana & parua, vt lateret iis quæ indignè offeruntur; iniqui sacrificium (etsi sit vitulus) abhorrens tanquam canem, & thus tanquam blasphemiam; & pretium meretricis, ex sacro exterminans & excutiens: solum autem honorans sacrificium, quod in loco mundo manus offerunt, mensque excelsa & casta.

Ex epistola I sidori ad Eusebium Episcopum; Epistola. 37. Extruis, vt aiunt, in Pelusio Ecclesiam, ædificiis quidem & molitionibus præclaram; malam autem studiis, iniuriisque & contumeliis, pauperumque oppressionibus & sumptibus. Quod quidem nihil est aliud quam ædificare Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitatibus. Non opus habet Deus sacrificio ex alienis;

Deus non placatur diuitiis iniquè partis.

Iac. 5

2. Cor. 6.

Colo. 3. c

Ephes. 5.

1. Tim. 6.

2. Tim. 2.

1. Cor. 6.

Prou. 2.

Prou. 15.

Ecl. 3. 4.

Malach. 1

Ezec. 22. f

Quorum nam oblationes recipiendæ ab Episcopo.

Eccl. 26.

Esa. 1.

Deut. 23.

Hic. 15.

Quæritur in quibus locis dicitur Deum irritant.

Deut. 23.

4. Reg. 8.

5. Reg. 11.

Abominatio dicitur de peccatis.

Eccl. 7.

Prou. 8.

Prou. 24.

Leuit. 16.

Ab hominibus qui perseverant in malis, non accipiendæ oblationes.

Sacri-ficium iniquum abhorret Deus.

Qui ex pauperum afflictionibus ædificat ecclesiam, is ædificat Sion in sanguinibus.

Mich. 3. c

Hier. 22.

Diuites magis puniuntur quam pauperes.

Eleemosyna quomodo diuiditur.

Mat. 5.

Pharisæorum Eleemosynæ quantæ essent.

Luc. 21. a

Psal. 50.

Luc. 13.

Mat. 25.

ex alienis; sed id abominatur tanquam canem qui sacrificatur. Cessa ergo & extruere, & iniuriam facere, ne illa domus inueniatur apud Deum ad tui reprehensionem; & quæ stet quidem excelsa & sublimis, perpetuè autem & assidue aduersus te clamet cum hieremia: *Væ qui ædificat domum suam in alio et non in iustitia, & cœnacula eius non in iudicio; Apud propinquum suum gratis operatur, & mercedem eius non reddet; & ex qualibus malis est extructa, vt quæ & fraudatas mercedes exigat, & eorum qui dano sunt affecti quærat vltionem.*

Quantam bonorum suorum mensuram debet quisquam Deo offerre? Quæst. 12.

Cum Græci, & qui lege carebant, suos filios & filias Dijs sacrificarint; quid afferre possumus ad nostram defensionem? Quando enim etiam ipsam carnem nostram Deo obtulerimus, nihil fecimus quod sit dignum donis quæ nobis est largitus.

Ex Chrysostomo in Mattheum.

Quantò enim quisquam maiora acceperit beneficia, eò magis est obnoxius supplicio ingratorum, etiam si honore nolit esse melior: Propterea etiam qui sunt diuites, magis puniuntur quam pauperes, cum sint mali; Quod nec cum sint quidem obnoxij reddendæ rationi, euaserunt mites ac mansueti. Ne dicas enim mihi; dederunt eleemosynam. Si non vt par est, dederunt; ne sic quidem effugient supplicium: Non enim ex mensura eorum quæ dantur diuiditur eleemosyna, sed ex animi liberalitate. Si autem qui ex parte præbent, dant pœnas, vt qui non dant vt par est; multò magis qui cogitant auaritiam: Iustus enim Christus iustitiam nostram plus abundare quam iustitiam Scribarum & Phariseorum. Quamobrem etiam si des eleemosynam, non des autem plus quam illi; non intrabis in regnum cœlorum.

Quantam autem præbebant illi eleemosynam? Decimam omnium quæ habebant, & postea tertiam. Quamobrem nihil aberat quin darent tertiam partem suarum facultatum: Tres enim decimæ si simul ponantur, hoc efficiunt; & post hoc, & primitias, & primogenita, & alia plurima: vt potè ea quæ dabantur pro peccatis, & quæ pro expiationibus, quæ in festis, quæ in Iubilæo, quæ in æris alieni rescissionibus, & seruorum dimissionibus, & ijs qui liberati erant à seruitute. Si autem qui dabat tertiam partem, vel potius dimidium bonorum (illa enim cum ijs coniuncta, sunt dimidium) Si ergo is qui dat dimidium, nihil operatur; quanti erit is qui ne decimam quidem præbet? Quid enim prodest, quando multas habens diuitias, tantum præbes quantum si quisquam ex Mari dederit cyathum; & ne mulieris quidem viduæ imitaris animi magnitudinem? Quomodo autem dicis; *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam;* cum ipse misereare non secundum magnam, fortè autem nec secundum parua? Merito dicebat Dominus; *Pauci sunt qui seruantur! Quid magis conferat, offerre pecuniam Ecclesiæ, an pauperibus! Quæst. 13.*

Dominus laudans eos qui sunt à dextris, & dicens; *Venite benedicti Patris mei;* nullius alterius rei meminit quam eleemosynæ in pauperes & hospites & nudos, & in eos qui sunt in carcere. Sed sunt etiam Ecclesiæ quibus defuit aliqua vasa necessaria, quibusque fuit offerenda ea quæ defuit. Qui enim cum vasa non

definit, offert opulētis Ecclesijs; nescit quid nā postea fiat ijs quæ illic cōgerūt. Multæ enim Ecclesiæ cū inexplēbilitē cōgessissent, & ea postea nō rectē administrassēt, vel per negligentia neglectū habita perierunt, vel à furibus & barbaris ablata sunt.

Ex Chrysostomo in Mattheum.

Nam pro eo quidē quod Ecclesijs non ornārit, nemo vnquam fuit accusatus; pro eo autem quod pauperi non sit miseratus, Gehēnæ & ignis inextinguibilis minæ sūt intentatæ, & cruciatus cū Dæmonibus, Domū ergo ornās, ne despicias fratrem qui affligitur: Is enim est magis propriè tēplū, quam illud. Et hæc quidē vasa pretiosa ac splendida quæ recōduntur, poterūt accipere & Reges infideles, & Tyranni, & prædones: Quæ autē feceris fratri esuriētī, & hospiti qui est nudus, ne Diabolus quidē possit eripere; sed sita erunt in thesauro quæ nemo poterit surripere.

Ex eodem, in Epistolam ad Philipenses.

Non est enim paruum sed magnum bonum, conari pro viribus curam gerere sanctorū. Facit enim vt simus participes bonarū illarū mercedū quæ sūt illis repositæ. Dicit enim Apostolus; *Communicant nobiscū in corporalibus, cōmunicamus cū ipsis in spiritualibus;* si cum animi alacritate & fide sanctis seruāmus, nec eorum illarum partem habebimus. Propterea dicit Christus; *Facite vobis amicos ex Mammona iniquitatis, vt vos suscipiant in cœlesti tabernacula.* Sancti autem sūt omnes, qui fidem rectam habent cum vita. Nam etiam si signa non faciunt, etiam si Dæmones non eijciant; iuc sancti. Ioannes enim qui est maior inter natos mulierum non videtur vllum fecisse signum.

Ex Magno Basilio in Asceticis.

Potest enim Deus etiam adque nobis alere suos famulos; sed dedit nobis locum oblationis, & argumētum salutis. Excepisti sanctum? excepisti Christum. Honorasti eum qui fuit honoratus à Christo? honor ascēdit ad Dominum. Accipe sanctos socios in hoc seculo, vt ipsi in illo seculo accipiant te socios. *Facite, enim, inquit, vobis amicos ex Mammona iniquitatis, vt vos suscipiant in aeterna tabernacula.* Eorum enim egestas & mendicitas, est tibi occasio verarū diuitiarū, o diues. Per eos enim inueniis Christi nutritor & Christi cooperatores, nutrites milites Christi, & Christū qui dicit; *Quandū fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

Ex Clementis Alexandrini Stromatibus.

Eleemosynas oportet facere, inquit Verbuū sed cū iudicio, & dignis. Quomodo enim seminat Agricola, nō absolute in terrā, sed in terrā bonā; ita est semināda beneficentia in pios homines & spirituales, vt eorum fructum per preces allequaris. Scriptū est enim à Sirach; Benefac pio, & inuenies remunerationem, & si non apud eum, at certe apud Altissimum.

Si quis habeat uxorem & filios & diuitias, & rerum secularium curam gerat; quomodo potest is Deo placere, & seruare Dei præcepta? Quæst. 14.

Si non in vnaquaque generatione Deo placuissent viri huiusmodi, qui in Mundo (inquam) erant in diuitiis; & matrimoniis, & potestate, copiosique & delitiis, aliquid fortasse haberent quo se defenderent, qui in suis peccatis tales afferunt prætextūs. Nunc autem videmus in diuinis Scripturis, omnes ferè qui Deo erant grati, Deo placuisse in Mundo & diuitiis & libris. Dico autem Abraham, & Iob, &

Ecclesiæ offerenda vasa quæ defunt.

Propter Eleemosynam non factam, inueniatur deus Gehennam. Eleemosyna nam factam ne Diabolus quidem possit rapere. Pauperum cura genèda; maxime, factorum.

Luc. 16. Sancti qui nam sunt.

Mat. 23. Ioh. 10. g

Pauperes sunt diuitibus argumētum salutis. Luc. 16. Paupertas est occasio verarū diuitiarū.

Mat. 24.

Eleemosynæ sunt faciendæ cū iudicio. Eccl. 12.

Diuites in hoc seculo, possit esse salui. 1. Tim. 6.

1. Cor. 7.

Duo vitæ genera, coniugium & virginitas. A coniugio: cuius dicitur: Exige rationem temperantiam & sanctificationis. Gen. 18. a Mat. 19.

Luc 14.

Obedientia Evangelij exigitur ab omnibus.

Laborandi magis coniugatio quam monacho.

nauid, & similes. bonę enim sunt diuitię, non autem sunt peccatum. Audiant ergo Apostolum de his ad Timotheum scribentem & dicentem; *Diuitibus in hoc seculo præcipe non altum sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo vivo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facile tribuere, & communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam æternam.* Et rursus alibi; *Hoc autem dico, fratres, tempus de cæteris breue est, ut qui habent uxores, sint tanquam non habentes; & qui flent, tanquam non flentes; & qui gaudent, tanquam non gaudentes; & qui emunt, tanquam non possidentes; & qui viuunt in hoc mundo, tanquam non utentes: Præterit enim figura mundi huius.*

Ex magno Basilio in Asceticis.

Propterea enim Deus benignus & clemens curam gerens nostrę salutis, in duo vitę genera diuisit res hominum; nempe in Coniugium & Virginitatem, ut qui nõ potest ferre præmium Virginitatis veniat ad cohabitationem mulieris: illud sciens, quod exigetur ratio temperantię & sanctificationis etiam a sanctis qui degunt in coniugiis & alendis liberis: cuiusmodi erat in veteri quidem Testamento Abraham, qui dei iussu vnicum filium sacrificans citra cõmiseratione, valdè est gloriatus; & sui tabernaculi portas habebat apertas, paratus ad excipiendos qui veniebant hospites. Non audierant; *Vende quę habes & da pauperibus;* & his maiora fecerunt Abraham & Iacob & Samuel & David, & alij plurimi: In nouo autem Testamento, Petrus & reliqui Apostoli. Exigentur enim a quolibet, fructus suę dilectionis in Deum & in proximum, & declinationis ab his mandatis & ab omnibus in quibus se iniquè gessit. Dicit enim Dominus; *Qui diligit patrem aut matrem plusquam me, non est me dilectus* Et; *Qui non odit Patrem suum, & Matrem suam, & Filios, & præterea suam animam, non potest esse meus Discipulus.* An non tibi videntur proposita esse Evangelia iis etiã qui iuncti sunt vxoribus; Ecce tibi declaratum est, quod a nobis omnibus hominibus exigetur obedientia Evangelij, tam Monachus quam coniugatis. Sufficiet enim ei qui est iunctus matrimonio, ad veniam peccati, quod liceat ei vti libidine & consuetudine cum muliere. Reliqua autem mandata ex æquo omnibus constituta, nõ sunt extra periculum iis qui illa transgrediuntur: Christus enim Patris mandata annuncians, differebat cum iis qui sunt in Mundo. Quod sicubi contigisset eum seorsum interrogatum respondere, suis Discipulis testificatur, dicens se omnibus dicere. Ne ergo labaris tu qui elegisti coniunctionem cum muliere, tanquam qui possis Mundum liberè amplecti. Pluribus enim tibi laboribus custodia opus est ad assequendam salutem, ut qui in medio laqueorum & potentię virtutum quę a deo defecerunt, habitare elegeris; & in conspectu habeas irritamenta peccatorum, & ad ipsam cupiditatem noctu & interdiu omnes tuos sensus exeras. Scias ergo quod Aduersarij non effugies palæstram, nec ad eius perringes victoriam, absque multis documentis Angelicis quę tibi sunt proposita ad custodiam. *Cum dicat apostolus, quod Mundi potestates sunt a Deo ordinatę; An omnis princeps & Rex & Episcopus a Deo præficiatur. Questio 15.*

Cum deus dicat in Lege; Dabo vobis Principes secundum

dum corda vestra: est euidens quod ex principibus & Regibus, alij quidem a deo præficiuntur tanquam digni eo honore; alij autem rursus cum sint indigni, Dei permissione aut voluntate præficiuntur populo digno eorum indignitate. De ea re audi aliquas narrationes. Quando Phocas tyrannus factus fuit Imperator, & per Bonosum licitorem eas cœpit facere sanguinis effusiones; quidam monachus in ciuitate Constantinopolitana vir sanctus, & qui ad deum magnam habebat fiduciam, cum Deo disceptabat dicens in simplicitate; Domine cur eum fecisti Imperatorem? Deinde cum permultis diebus hoc dixisset, vox ad eum venit a deo dicens; Quoniam nõ inueni peiorem. Fuit etiam quædam alia ciuitas in Thebaide iniqua, & quę multa faciebat scelerata & execranda; in qua vir quidam perniciosissimus ex populo, per falsam quandam compunctionem repente recedens tonsus fuit, & monasticum induit habitum; minimè tamen cessauit a sceleratis actionibus. accidit ergo ut decederet Episcopus ciuitatis, cuidam autem viro apparuit quidam Angelus, dicens: Vade, & fac ut ciuitas Episcopum eligat eum peregrinum qui illic habitat. Abiēs ergo fecit quod iussus fuerat. Ille autem electus ex populo cœpit apud se esse elatus, & sibi valdè placere. Accedens autem Angelus Domini ei dicit; Cur superbis & magnificè tibi places o infelix; re vera non tanquam dignus sacerdotio factus es Episcopus; sed quia hæc ciuitas tali digna erat Episcopo. Quamobrem quando videris indignum aliquem & sceleratum regem, aut principem ac magistratum, & Episcopum, ne mireris, neque dei accusas prouidentiam; sed disce & crede quod propter nostras iniquitates tradimur eiusmodi Tyrannis, & ne sic quidem a malis abstinemus. Ex Osee.

Regnauerunt & non per me; magistratum gesserunt, & non norunt me, dicit Dominus.

Et constitutum adolescentem eorum Principes, & illudores eis dominabuntur; dicit Dominus. Ex eodem.

Hæc dicit Dominus huic populo; Dilixerunt mouere pedes, & non pepercerunt; & Deus non complacuit in eis. Nunc recordabitur iniquitatum eorum, et dixit mihi Dominus; Ne preceris pro hoc populo in bonum; quoniam si ieiunauerint, non exaudiam preces eorum; Et si obtulerint holocausta & sacrificia, non complacibo in eis; quoniam in gladio & fame & morte ego consummabo, & tradam eos in necessitates omnibus regnis terrę, per Manasse filium Ezechie Regis Iudę, de omnibus quę fecit in Hierusalem.

Ex Isidoro in Epistolis: Theodosio monacho, Epistola. 39. Sciendum est quod propter peccatum vnus, sæpè flagellatur regio & ciuitas, ut dicit Ecclesiastes, quod vnus; peccans perdet multam bonitatem; quod etiam cognouimus factum fuisse in dauid. Quando enim propter res secundas superbus & arrogans euaserit Princeps; in eius ægritudine & condemnatione euadit populus deterior, non iniuste castigatus, sed vnoquoque recipiente mercedem suę actionis, & a diuina excidente clementia, propter latam in Principem sententiam.

Ex constitutionum Apostolicarum Libri 2. Capite 8, Neque enim Rex impius est vtique Rex, sed tyrannus. Neque Episcopus ignorantia aut mala mente oppressus, est amplius episcopus, sed falso nomi-

Hier. 3. Ex Regibus alij præficiuntur tanquam digni, alij indigni præficiuntur Deo permittente. Phocas Imperator, quoniam non potuit inueniri peior.

Propter nostras iniquitates tradimur malis Regibus & malis Episcopis. Ofec. 8.

Esa. 5.

Hier. 7. & 14.

In bono peccans multa bona perdet.

Eccl. 9. d.

2. Re. 24. & Non impius est tyrannus. Causæ Episcopos appellat.

quisiã sit Hier. 27. & 28.

Rom. 13. Potestas est semper a Deo sed non semper singuli principes.

Matrimonium quo modo fit a Deo.

Gen. 1. Mat. 19.

Deus suos peccantes tradit aduersariis, non ad interitum, sed ad castigationem. Baruch. 4.

Zach. 8.

Esa. 47.

Esa. 42.

Esa. 54.

ne ita appellatur; non a deo præfectus, sed ab hominibus, vt Ananias & Semeas in Israël, & Sedechias & Achias falsi Prophetę in Babylone.

Ex Chrysostomo.

Non est, inquit, potestas nisi a Deo: Quid dicis? Quomodo ergo Princeps electus a Deo? Non hoc, inquit, non a nobis nunc agitur de singulis principibus, sed de re ipsa. Esse enim principes ac magistratus; & alios quidē regere, alios verò regi; & nec omnia temerè ac consuli ferri, populis tanquam fluctibus huc & illuc circumactis; dico esse opus Dei sapientia. Propterea nõ dixit; Non est enim Princeps nisi a Deo ordinatus. Ita etiam quando dicit, quidam sapiens: A Domino coniungitur viro mulier; hoc dicit, quod Dominus fecit matrimonium, non quod ipse coniungit vnumquemque simul viuentem cum muliere: Videmus enim multos in malo & illegitimo matrimonio habentes mutuam vitę consuetudinem. Neque hoc esse Dei reputauerimus; sed, quod ab initio masculum & feminam fecit & dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suę

An quacunque mala faciunt nobis gentes, ea faciunt in iussu Dei? Quest. 16.

Benignus quidem & iustus iudex Deus, nobis peccantibus nos sæpè tradit aduersariis, non ad interitum, sed ad castigationem ac disciplinam, vt per Hieremiam dicit Israël: *Confidite populi, in monumentum Israël uenundati estis gentibus, non ad interitum; sed propterea quod vos Deum ad iram pronocastis, traditi estis aduersariis, Irritauistis enim deum qui vos fecit. Inimici autem & iniqui & impij, proprie seruientes iniquitati, faciunt nobis graua & Deo minimè grata; pro quibus omnibus æternum referent supplicium. Traditus enim est Israël, vt dictum est, aduersariis; vt ipse parçè & benignè castigaretur: Assyrij autem illos tractarunt acerbè & inelcementer. Audi quid dicat Deus per Zachariam Israël de Assyrijs; *Emulatus sum Hierusalem & Sion zelo magno, & ego irascor ira magna aduersus eos qui vos inuadunt, propterea quod ego quidem parum iratus sum, ipsi vero vos simul inuaserunt ad malum. Similiter autem etiam per Elaiam: Irritauit sum, inquit, in populum meum filia Chaldaeorum; Polluerunt hereditatem meam, ego autem dedi ipsos in manum tuam. tu autem non dedisti eis misericordiam; senioris grauasti iugum uehementer, & dixisti, In æternum ego tibi imperabo; Non cogitauisti hæc in corde tuo, neque meministi nouissimorum; Nunc autem ueniet repente super te interitum, & non cognosces; Fossa, & cades in ipsam; & ueniet super te exitium, & non poteris esse munda. Hic ergo discimus quod qui belligerantur & nos iniuria afficiunt, vltimum subibunt supplicium. Nos autem debemus scire, quod propter peccata nostra sæpè tradimur, vt dictum est, in manus iniquorum inimicorum, iusto Dei iudicio. Dicit enim rursus Elaias de Israël: *Quis dedit in direptionem Iacob; & Israel, iis qui ipsum spoliauerunt? Annon deus cui ipsi peccauerunt, & noluerunt ambulare in viis eius, neque audire legem eius, & induxit in ipsos iram furoris sui, & inuoluit aduersus eos bellum; & veluti circum circa fugientes, non cognouerunt vnus quisque ipsum neque intellexerunt? Et rursus: An non potest manus Domini seruari; aut vnusquisque grauauit aurem suam ut non exaudiret? Sed peccata nostra separant inter nos & Deum, Et propter pec-***

Tom. 1.

*cata nostri auertit faciem suam a nobis ne miseretur; Manus enim nostrę sunt pollutę sanguine, & digiti nostri in peccatis; Labia autem nostrę locuta sunt iniquitatem, & lingua nostra meditata est iniustitiam: Nemo loquitur iusta, nec est iustum iudicium. Similiter Ezechiel quoque dicit in persona Dei: Ego tradam vos in gladium, & omnes cadetis in cade, quoniam vocaui vos, & non me audistis; Locutus sum, & uanum non præbuisistis, & fecistis malum coram me; & que nolebam, elegistis. Et rursus: Et cognoscent omnes gentes quod propter peccata uestra in captiuitatem abducti estis domus Israel: Propterea quod me spreuerunt, auerti quoque faciem meam ab eis, & tradidi eos in manus inimicorum suorum, & ceciderunt omnes in gladio; Secundum immunditias eorum feci ipsis. Nihil ergo ex iis quę aspera & graua accidunt, iniuste in peccantes aduenit, sed omnia iusto Dei iudicio; & iniquitates, nobis mala conciliant: In signum enim, inquit, iniustis adueniunt; A Domino enim sunt iusta omnia. Et; Si nostra, inquit, iniustitia, Dei iustitiam commendat, quid dicemus? Nunquid iniustus Deus qui iram iniferit? Secundum hominem dico; Absit: est enim in nostra potestate & libero nostro arbitrio salus nostra & interitus, vt scriptum est; Deus ab initio fecit hominem & dimisit eum in manu consilij sui: Et; ante hominem est vita & mors, & quod ei visum fuerit dabitur ei. Quamobrem sapiens monet; Ne mortem amulemini in errore vitę uestrę; neque attrahatis exitium in operibus manuum uestrarum; quia Deus mortem non fecit, neque deletatur in perditione uiuorum; ostendens nostram euerisionem sponte a nobis eligi. Dicit rursus; impij, manibus & uerbis eum accesserunt. Huius rei testis est, vt theologicè dicam, qui erat Lucifer propter splendorem dictus, & factus tenebrę propter elationem: Cuius casum magnus quoque admirans Elaias, dicit miserabiliter; *Quomodo cecidit de celo Lucifer, qui mane oriebatur, contritus autem fuit in terram qui vulnerabas in omnes gentes. Deinde inuehens in liberam & spontaneam eius auersionem & amentiam, subiungit: Tu autem dixisti in corde tuo, In caelum ascendam, super astra cęli ponam sedem meam, sedebo supra montes excelsum qui sunt ad Boream, Ascendam supra nubes, ero similis Altissimo. Similiter ostendens etiam iustum Dei de eo iudicium, subiungit: Nunc autem ad Inferos descendes & in fundamenta terrę. Vides quemadmodum iniquitatem locutus est in altum; & cum se pronunciaffet Apostatam & defertorem, cecidit iusto Dei iudicio? Meritò ergo dicebat Sapiens: Labia insipientis ducunt eum ad mala; Os autem eius auerit, mortem inuocat. Sic ergo Adam & Eua, eius fraude & consilio seducti, cum eo morbo laborassent quod Deo uellent esse æquales, & mandatum Dei essent transgressi; ceciderunt ex Paradiso, & facti sunt hæredes mortis. Vnde iustus Iudex, Eux quidem dicit; *Multiplicans multiplicabo dolores & gemitus tuos; In doloribus paries filios tuos, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Adæ autem: Quoniam audiisti uocem uxoris tuę, & comediisti de ligno e quo iussi tibi ne comederes, maledicta terra in operibus tuis; In doloribus eam coles omnibus diebus uitę tuę; Spinas & tribulos producet tibi; Et comedes ex herba agri; in su-***

Ezec. 24.

Rom. 3.

Eccl. 15.

Sap. 7.

Esa. 14.

Isa. 14.

Gen. 2.

Gen. 4. *dore vultus tui comedes panem donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Quoniam terra es, & in cinerem reuerteris. Similiter etiam dixit Cain propter caedem fratris: Cur hoc fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra; Et nunc tu execratus a terra que aperuit os suum ut exciperet sanguinem fratris tui ex manu tua; operare terram, & non adiciet tibi dare virtutem suam; Gemens & tremens es super terram. Ceterum de iis quoque qui inundatione sunt obruti propter suas iniquitates, dicit ad Noë: Tempus omnis hominis venit coram me, quoniam impleta est terra ab ipsius iniquitate; Et ecce ego corrumpo ipsos & terram. Ita etiam de Sodomitis qui fuerunt combusti propter eorum peccata & nefaria scelera, dicit Abrahamo: Clamor Sodome & Gomorrhæ multiplicatus est apud me, & peccata eorum magna valde. Et deinceps: Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhæ, ignem & sulphur à Domino ex caelo, & evertit has ciuitates & omnem regionem finitimam & omnes qui habitabant in ciuitatibus. Ita etiam qui graui corde erat Pharao, obrutus fuit cum vniuerso exercitu: & quicumque tentarunt & ad iram prouocauerunt Dominum in studiis suis, exosi fuerunt & abominabiles; & sunt exterminati propter suas iniquitates, à Dei iudicio qui reddit unicuique secundum opera sua. Et ideo Legem ferens dicebat: Si quis accuset proximum suum quod ei aliquam fecerit contritionem; oculus pro oculo, Dens pro dente, prout accusauerit hominem ita dabitur ei. Vnde etiam Propheta; Quomodo fecisti (iniquitas) erit tibi, Retributio tua retribuetur in caput tuum. Dicit etiam Liber Iudicum: Persecutus est Adonibezec, & amputauit ei summitates manuum & pedum: Dixit autem Adonibezec; Septuaginta Reges amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant que erant sub mensa mea; Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Merito ergo dicebat sapiens; Per que quis peccat, per illa etiam punitur. Ex Exodo.*

Exod. 22. *Dixit Dominus Moysi: Omnem viduam & orphanum non affliges; Sin autem malitia eos affligeris, & clamantes ad me fuerint vociferati; audiens audiam vocem eorum, & ira excandesca, & vos occidam gladio, & erunt uxores vestre vidue, & filij vestri orphani. Ex Iob.*

Iob. 21. *In diem perditionis alleuetur improbus; in diem iræ suæ, odio habebitur. Ex Salomone.*

Pro. 16. *Omnia opera Domini cum iustitia; reueratur autem impius in diem malum. Ex Sirach.*

Qui facit mala, in ipsis involuetur, & non cognoscat unde veniant ad eum. Et; Iustitia extollit gentem; tribus autem, diminuunt peccata. Et; sunt Spiritus qui creati sunt ad vindictam, & in ira eorum firmarunt flagella sua; In tempore consummationis effundunt virtutem, iram eius qui fecit ipsos, & laborabunt; Ignis & grando & fames & mors, hæc omnia creata sunt ad vindictam; Dentes ferarum & Scorpij, & Vipera, & gladius ulciscens impios ad interitum. Mors enim & mali illatio, fames & contritio & flagellum, aduersus impios creata sunt hæc omnia, & propter ipsos factum fuit Diluuium.

Ex Chrysofomo in Mattheum.

Afflictio non immerito datur homini. Si enim cum sint bella & tentationes, peccamus; quinam effemus si securè viuemus? Et si velis, considera Primum hominem. Si enim cum breue tempus, fortè autem ne vnum quidem totum diem vixisset in Paradiso, & deliciis se dedisset, eo venit sceleris ut etiam se Deo fore æqualem

visione apprehenderet; & deceptorem, existimaret benefactorem; & vnum mandatum nõ obseruauit: si quæ secuta est, vitam egisset sine vlla afflictione; quid non fecisset?

Ex Isidoro in Epistolis: Calliopo Presbytero; Epistola. 73. Miraris õ dilecte, quemadmodum Deus non parcat suis Templis ac Basilicis, quando terræ immittit timorem: Sed habes in Scripturis accuratam eius rei declarationem. Si enim Arcæ sanctæ non pepercit, sed eã dedit alienigenis cum eius Sacerdotibus qui deliquerat, & multa sanctitudine; & Cherubim gloria, & vestes, & Prophetiã, & Christum, & Legiõ declaratione dedit cõculcanda & pollucenda gentibus: ne sanctis quidẽ parcat Ecclesiis & intemeratis Sacramentis; vt cum ne suis quidem Sanctis parcat, delinquentes inclinet ad metum & sanctificationem, seruiorem propter ea quæ agunt expectantes cruciatum. *Vlulute enim, inquit, omnes qui cecidit cedrus, fortibus cadentibus, erudiantur ac castigentur quæ sunt imbecilliora: Cadentibus enim impijs, inquit Salomon, iusti terrentur.*

Vtrum omnes qui precipitantur, aut demerguntur, aut obruantur; ex diuinis mimis & iussu hoc patiuntur, an ex Maligni operatione Quest. 17.

Quod, sicut diuina dicit Scriptura, dei quidem iudicia sunt imperferutabilia, & via eius inuestigabiles, est perspicuum. Ceterum nec omnes qui violenta morte obeunt, hoc patiuntur propter peccatum: Filij enim Iob, licet essent iusti, à domo sunt obruti: & hoc nos docet Christus dicens quod non magis erant peccatores quàm ij qui habitabant in Hierusalem, *duodecim illi viri super quos cecidit turris Silos; neque rursus illi quorum sanguinem miscuit vilutem cum sacrificijs.* Quamobrè hinc discimus quod iusti sæpè moriuntur morte violenta, obscuro & occultis dei iudicijs, quæ fiunt tribus modis. Nam nonnullos quidẽ sanctos sæpè permittit Deus, vel à Feris interimi, vel à terræ motu, vel ab aquis aut præcipitijs, vt ceteri terreatur dicentes; Si hic cum esset vir talis, hoc passus est, quid passuri sumus nos peccatores? & si iustus vix est saluus, impius & peccator ubi parebit? Alii autem rursus parua fortè habent delicta, quæ cum sint per illã plagam eis condonata, perfecti deinde apud Deum inueniuntur. Aliqui autẽ alij, vt potètes, peccatis populi susceptis, sæpè traduntur tétationibus & morti grauisimæ pro eorũ susceptione; & sibi & populo maiorem inde efficientes salutem. Etenim Christus propter peccata nostra fuit vulneratus, & pro nobis mortẽ suscepit. Hoc ergo sciẽtes, ne miremur vidẽtes Esaiã qui terra dissecatur, Ioannẽ qui capite trũcatur, Stephanũ qui lapidibus obruitur, & petrũ qui in Crucẽ agitur; & multos alios qui incidunt in graui pericula & crudelia mortis genera. Similiter autẽ in malis quoque viris, tribus modis fiunt mortes violentæ: vt illis in graues cruciatus incidentibus ceteri reddantur tẽperantes ac moderati; aut illi quoque morientes inueniant illic partẽ quietis & relaxamenti: Illic enim plurimam inueniunt salutẽ, qui morte acerba separantur à corpore. Hoc autem significans dicebat Christus de quibusdã ciuitatibus quæ non recipiebant eius prædicationem: *Terra Sodomorum & Gomorrhæorum erit tolerabilius in die Iudicij, quàm illi ciuitati.* Aut rursus ex ira diuina & Dei minis, vt in Pharaone

Deus cur ne suis quidẽ parcat Ecclesiis & intemeratis Sacramentis. Re. 4.

Zach. 11.

Pro. 21. b

Rom. 11.

Iob. 1.

Luc. 13. Occulta Dei iudicia in morte violenta quæ bonis accidit.

1. Pe. 4. d.

Peccata leuia sæpè condonantur iis qui sunt affecti morte violenta, vt apud Deum inueniantur perfecti.

Pro populi peccatis sæpè moriuntur viri potètes. Malis viris tribus modis fiunt mortes violentæ.

Mat. 10.

Pharaone euenit & in diluuiõ. Nam alij quidem hic puniuntur, & solummodo; vt Lazarus: Alij autem, & hic ex parte & rursus illic, ex parte, vt qui conflagrãrunt Sodomis; Alij autem illic solum; vt diues qui negligebat Lazarum. Ne dicas ergo nec curiosè scrutaberis, cum videris aliquem præcipitatum, aut suffocatum; Cur sic sit mortuus! Nunquid venit hora eius, aut mortuus est ante tempus? Sed scias etiam quod ex prudentiã iudicijque egestate & arrogantia, sæpè incidimus in tentationes & calamitates & mortem. Quod quidem iis vsu venit qui cernentes hibernam aeris mutationem; & ex portu nauem educunt, & seipfos in alia iniiciunt pericula; vt qui liberum habeant arbitrium; Deo non volente, sed nec Diabolo; hæc & quæ sunt huiusmodi sua facientes potestate & auctoritate. Nam cum dicat Christus; *Vestri autem capitis capilli omnes sunt numerati*; est perspicuum quod non solum in homines, sed nec in bruta & porcos potestatem habet Satanã, vt testatur Euangelium. In huiusmodi ergo genere mortis; mors quidem (vt dictum est) aliquando euenit Dei minis in iis qui peccant nullam agentes pœnitentiam; vt in diluuiõ & Sodomis Scriptum est enim; *Mali sunt in morte inhonesti & indecori*; Et; *Mors peccatorum mala*; Et; *Prætereunte procella aboletur impius, & iustus emergit ex venatione manuum, pro eo autem traditur impius*. Aliquando autem ex permissione; vt in filiis Iob: aliquando autem ex sola Dei scientia; cum neque ei placeat, neque eam prohibeat: Dicit enim; *An non duo passeret assere uenirent, & vnus ex iis non cadet in terram, absque Patre meo qui est in caelis?* Hæc autem dicebat, ostendens quod eo ignorante non fiunt; non tamen operante in omnibus. Fortè autem sæpè etiam Dei consilio quidam morte violenta moriuntur; ad suã, vt dixi, salutem. Nam cum Deum rogasset Mauritius Imperator, vt in hoc Mundo pœnas lueret pro suis peccatis; vidit in somnis quendam illustrem Regem iubentem eum tradi Phocæ militi: quod etiam accidit. Erat etiam quidam alius Anachoreta, clarus signis & prodigijs, habens quendam discipulum secum in solitudine. Contigit autem vt quodam die eius Discipulus veniret in quandam ciuitatem quæ habebat Principem sceleratum & impium, & inueniret eum mortuum efferri cum magna turba & honore & vnguentis & suffribus: Cum autem rediisset in Desertum, inuenit suum præceptorem ab Hiena deuoratum. Cœpit itaque angere animo, & prope modum iudicio cum Deo contendere & dicere; *Vbi est, õ Domine, iustum tuum iudicium? Quomodo sceleratus iste princeps qui te sæpè ad iram prouocauit, mortuus est adeo gloriosè; Hic autem sanctus qui tibi multum seruauit, à fera captus mortem obiit?* Cum, his ergo & huiusmodi verbis ipse cum Deo disceptaret, adstitit ei Angelus Domini & dixit: *Ille princeps cum esset omnino sceleratus, habuit vnum opus bonum; & per honorem illum quem assecutus est dum efferretur, accepit mercedem huius vnus boni, & illuc abiit absolutè ac perfectè condemnatus: Tuus autem præceptor, cum omnia fecisset quæ Deo erant grata; habebat ipse quoque, vt homo, paruum aliquod delictum; & per hanc mortem, hoc amisit, & abiit illuc plenè*

Libertum Arbitrium.

Luc. 12.

Mat. 8.

Psal. 33.

Mat. 10.

Mauritius mortuus est morte violenta ad suam salutem. De quodã Anachoreta.

2. Cor. 12.

Gal. 4.

Tom. 1.

purgatus & expiatus. Quamobrem non est condemnationis sententia in eos pronuncianda qui in mortem violentam inciderunt; nec dicendum, quod propter peccata eam mortem passi sunt: Nemo enim potest apertè scire quo iudicio Deus hæc administret. Nam etiam iustis viris sæpè accidit, vt eiusmodi morte morerentur, cum obscura & incerta esset eius occasio. Dicit enim Ecclesiastes: *Est iustus qui perit in iustitia sua, & est impius qui manet in suo vitio, & est iustus cui occurret aliquis casus tanquam iusto.* Et Dauid dicit: *Deus uenerunt gentes in hereditatem tuam; Polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem tanquam pomorum custodiam, posuerunt martirium seruorum escas volucribus caeli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ, Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, & non erat qui sepeliret.* Sed & multis ex iustis prodest quod uiuant pauco tempore, vt olim dixit Salomon: *Qui fuit Deo gratus, fuit dilectus, & uiuens inter peccatores fuit translatus; raptus fuit ne vitium mutaret eius intellectum, aut dolus deciperet eius animam; Nam fasciatio improbitatis obscurat bona, & effrenata concupiscentiæ instabilitas mentem simplicem labefactat.* Perfectus in modico impleuit multa tempora, erat enim Domino grata eius anima, propterea festinauit ex medio improbitatis. Quinetiam cum infirmitatibus corporalibus & assiduis configantur peccatores, & viri iusti sæpè in eas incidant, Deo permitte & volente in eiusmodi malis & perpeffionibus ostendere nobis probationem fidei & patientiæ iustorum; quod cum res asperas & laboriosas grato animo acceperint, & mortem crudelem sustinuerint; nulla in re sunt mutati à Dei dilectione, sicut Isaac qui in senectute priuatus hac luce temporalis, non recessit à charitate in deum: & Iob rursus traditus magnis tentationibus, mansit immobilis. præterea Apostolus quoque cum in carne sua perpetuam haberet infirmitatem, non cessauit agere Deo gratias. Quam quidem infirmitatem significas, dicit: *Et propter excellentem reuelationum magnitudinem, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanae vt me colaphizet, ne extollar; propter quod te rogaui Dominum, vt discederet à me, & dixit mihi; Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Et rursus de eadem infirmitate dicit ad Galatas: *Et tentationem quæ est in carne mea non spreuistis neque respuestis, sed sicut Angelum Dei accepistis me sicut Iesum Christum.* Quoniam ergo (vt ostensum est) etiam viris sanctis accidunt quidam casus, & corporales imbecillitates, & graues mortes; non possumus temerè & absolutè condemnare tanquam peccatores eos quibus illa accidit; ne si de rebus huiusmodi nõ verè pronunciemus, fiamus similes amicis Iob, qui cum vidissent vlcus terribile, & examen vermium (quate-nus Deus permisit vt à Diabolo talem susciperet tétationem) condemnabant eum tanquam peccatorem: & horribilis exitij futuri erant hæredes, vt qui locuti essent præter veritatem, nisi statim Iobi preces eis propitium Deum effecissent. Qui autem interficit, dei quidem permissione tollit de medio hominem qui in ipsum incidit: Is autem rursus Lege Dei de medio tollitur à magistratibus, vt qui sceleratam actionem concupierit & impleuerit.

Eccles.

Psal. 78.

Multis iustis prodest pauco tempore.

Et boni & malini infirmitates.

2. Cor. 12.

Gal. 4.

c iij

Ex Nemesio Episcopo Emiseno, in Sermonibus de Providentia, Capite. 45.

Ex Gregorio Niceno, de Fato.

Quomodo ergo, inquit, viri sancti in acerbas mortes incidunt & in carceres, cum sint insones? Nam si iniuste; cur non eadem prohibuit iusta providentia? Sin autem iuste, nulli culpæ sunt affines qui eadem fecerunt. Ad hæc dicemus, quod qui occidit, quidē iniuste occidit: & qui occiditur, aut iniuste occiditur, aut vtiliter. Iuste quidem nonnunquam, propter facta scelerala, nobis autem ignota. Vtiliter autem, cum præueniat providentia, ab eo admittenda maleficia; & quod bonum sit, ut eò usque se sistat vita. Qui autem occidit, iniuste occidit; Occidit enim voluntariè propter lucrum & latrocinium. Nam actio quidem est in nostra potestate, non autem permissio; ut, occidi. Mors autem nulla est mala, nisi quæ accidit propter peccatum, ut patet ex morte sanctorum virorum: Pretiosa enim, inquit, est mors sanctorum eius. Peccator autem, & si in lecto; & si repente contra dolorem moriatur; malè moritur; ut qui malas exequias (nempe peccatum) inferat: Mors enim, inquit, peccatorum mala. Qui autem occidit, malè occidit: Nam in iis quidem qui iuste occiduntur, in Licitorum locum se retulit; In iis autem qui vtiliter, in locum parricidarum & execrabilium hominum.

Ex Chrysostomo in agrotum.

Non est iustus qui non habeat aliquod peccatum; & nõ est peccator qui non habeat aliquod bonum. Si ergo videris iustum aliquid agrotantem, aut qui in aliquam incidit tentationem; ne turberis, sed cogita apud te, & dic: Hic iustus malum aliquod fecit omnino paruum, ut homo; & hic illud recipit, ne illic puniatur. Propterea Abraham, quoniam accidebat, ut & Lazarus haberet peccata, & dives aliquid boni; dicit: Recepisti bona tua, & Lazarus similiter mala.

Ex eodem, in Ioannem.

Et cur, inquit, nõ omnes sic puniuntur? Videmus enim multos ex malis corpulentos, bonæque habitudinis, alacresque, & exultantes, & quibus res sunt valdè secundæ. Sed quod si nihil hic passi sint, hoc est viaticum maioris illic futuri supplicij: Et hoc significans dicebat Apostolus, Iudicium autem a Deo castigamur; ne cum Mundo condemnemur.

Quid sit fortuna; & an liceat Christianis confiteri Fortunam. Questio 18.

Fortuna quidem dicta est apud Græcos, Mundi administratio absque providentia: Christianus autem confitetur Deum omnia administrare, & eorum curam gerere. Quod si ipse quoque confessus fuerit Fortunam, excidit à Christianorum dogmate & sententia, ut Græci qui vana sentiunt. Illi enim quæcunque hominibus accidunt, & stultè adscribunt Fortunæ; sicut etiam Pharisæi, Genesim (nempe tempus ortus) & Fatum stolidè opinantur. Et de iis quidem qui colunt Fortunam quæ dicitur, dicit diuina Scriptura arguens eorum amentiam & impicitatem; Qui parant Dæmoni mensuram, & Fortune mensuram poculum. de Astrologis autem: Stent, inquit, & seruent se Astrologi. Et deinceps: Ecce omnes tanquam stipulæ ab igne comburentur, & non eripient animam suam ex flamma. Similiter autem Dominus quoque triumphum agens de eorum insipientia, dicit: Vbi autem sunt Astrologi tui, annuncient quæ tibi ventura sunt.

A Si exactè (inquit) & accuratè sumpta fuerit hora ortus, eius qui est conceptus; dicunt stellæ per consequentiã, totã vitam eius qui natus est, tempus, studia & instituta, morum proprietates, casus & pericula, matrimonia, & filiorum procreationes, & quos affequetur honores, aut contrã, liberorum orbitates, & morbos, & ignominias, & vitæ breuitatem, & mala quæ accidunt ex paupertate. Ego autem ad ea quæ dicta erant, arridens; dixi ei: Nos latuerat, eos qui à Galeno & Hippocrate & ceteris huiusmodi originè duxerunt, Fata esse opinari. Nam illi quoque iubentes valere motum astrorum, ex subiecto per coniecturam futurum prædicunt; quomodo oculi concavi, & tempora quæ conciderunt, & frons durus adherens pelli, mortem significant. Dixi multis quorum corpora erant admodum valetudinaria, & mox expectabantur esse moritura, ex arte medendi in diuersum esse retexta quæ huiusmodi Fatum cogitauerat; ut de Padotriba Herodico narrarunt scripta Platonis, quod per gymnasticam quidem experientiam, cum esset morbus latalis, se ad perfectam quidem & absolutam non potuit reducere sanitatem: semper autem præsentem mortem aliqua excogitata ratione differens, non vitæ securitatem, sed sibi mortis parabat productionem. Quod factum est ut duraret longa morte usque ad senectutem; hac, non moriendi, sapienter inuenta ratione. Non ergo firmum ac stabile nobis fuerit Fatum, neque comprehendi potuerit; siquidem inuenitur ars aliqua quæ eius excludit necessitatem. Quid verò quæ in bello accidunt calamitates, & terræ motus, & ruina urbium, & quæ simul cum viris fiunt onerariarum nauium naufragia, inundationes & conflagrationes, & terræ hiatus, & quæcunque sunt huiusmodi genera interitus? Quomodo conseruabunt ea rationem prædictionis? Quam multas quæ acciderunt calamitates, & prioribus seculis, & nostris ostendit vita! Quod temporibus noë fuit diluuium, & Sodomorum conflagrationem, aut Ægyptium exercitum qui submersus fuit in Mari rubro; aut quæ postea factæ sunt cedes alienigenarum, & illas innumerabilium virorum occisiones, aut Israëlitici populi in breui tempore spontaneam mortem quæ in multis millibus fuit diuinitus, aut centum & octoginta quinque millia quæ vno temporis momento cæsa sunt, & eorum quæ deinceps secuta sunt malorum, historias quæ acciderunt in Medicis & Græcis calamitatibus, in naualibus & pedestribus præliis, & omnia quorum memoria posteris est magistra. Et si hæc omnia prætermittamus; ad eorum quæ dicuntur suffecerint testimonium, quæ nostra vidit & recensit vita. Quis non nouit magnam Bithyniam? Quis nescit latam & amplam Thraciæ regionem; quomodo alteram quidem bellum, alteram verò terræ motus cum igne momento temporis, euertit funditus? Quam multi illic pueri, quot infantes, quot iuuenes, & quot grandæui, liberique & serui, domini & subiecti, diuites & pauperes, valentes & ægroti, omnes vno temporis momento perierunt; vniuersum, ignis æquè est depopulatus; & omnibus, domus fuere sepulchra! Vbi sunt astrorum

Aduersus Astrologos & Genethliacos.

Medici negant fatum.

Signa mortis.

Herodici longæuitas.

Gen. 7. Gen. 19. Exod. 15.

4. Reg. 19. Isa. 37. 1. Pat. 32.

Bithynia terra motu & igne funditus euerfa.

illorum connexiones, quæ vitæ differentiam definiunt hominibus? Nam omnibus illis vna astrorum coniunctio effecit mæstos & calamitosos ortus; & Cancer qui erat horoscopus, omnibus fati sortem iniecit? Atqui aratum & dignitatum innumerabiles differentia, testantur omnes non simul in ortu conuenisse. Si ergo ortus tempus est vnicuique diuersum, eadem autem calamitas ex causa ortus nullam accepit mutationem; annon per hoc arguitur prædictionem esse infirmam & instabilem, & minimè consistere?

Ex Salomone. Ex Hieremia.

Væ quia ex corde suo loquuntur, & non ex ore Domini. Et, non mittebam eis Prophetas, & ipsi currebant. Et, locutus sum eis, & ipsi prophetabant, dicit Dominus.

Ex Ezechiele.

Hæc dicit Dominus: Qui à me fuerit alienatus, & venerit ad Pseudopphetam ut eum interroget in me; ego Dominus respondebo ei in ipso, & obfirmabo vultum meum aduersus illum hominem, & ponam eum in signum & deletionem, & tollam eum de medio Mundi, & accipiet iniustitiam suam secundum iniquitatem interrogationis.

Ex eodem.

Et, vbi is qui prophetat ex corde suo, & quod est vniuersum non videt.

Ex Salomone.

Non est homo qui liberam habeat potestatem in spiritu, & cognoscat quid sit futurum, & vidi ego omnia opera Dei, non poterit homo inuenire opus quod factum sit sub Sole. Quantumcumque laborauerit homo ut querat, & non inueniet. Et quæcumque dixerit sapiens ut agnoscat, non poterit inuenire. Et, sicut ossa in utero prægnantis, ita cognoscuntur opera Dei.

Ex constitutionum Apostolicarum. Libri 8. Capite 10. Neque quicumque prophetat, est pius; nec quicumque eijcit demones, est sanctus. Nam & Balaam vates Prophetauit cum esset impius; & Saül, & Caiphas. Multa autem dicit etiam Diabolus & eius demones; & nõ. Propterea sunt participes, vel scintille pietatis. Perspicuum est ergo quod impij etiam si prophetant, per Prophetiam suam non reuelant pietatem; neque qui demones eijciunt, ex eorum recessu sanctificabuntur, sed etiam vltimum subibunt supplicium. Etenim Balaam cum Israëlem corripisset in Beelphegor, luit pœnas. Saül & Caiphas sibi mortem consciuerunt? Et filij Sceuæ, aggredientes expellere demones; ab ipsis sauciati, fugerunt indecorè.

Num. 31. 1. Re. 21. b. Caiphas mortem sibi conficiuit. Act. 19. c.

Dæmones operantur Deo permittente. Exod. 8.

Deo permittente operantur demones. Ita etiam Pharaonis venefici; id quod virga, & fluuiio, & ranis factum fuerat, fecerunt, Deo concedente propter Principis amentiam. Nam eos quidem iussit plagas à Deo illatas immittere; sed ab eis illatas non poterant soluere: Nam quæ Deus concessit, illa solum faciebant. Hoc ergo hic quoque declarauit dicens: Si surrexerit in te Propheta, aut somnians somnium, & dederit signum aut prodigium, & venerit signum aut prodigium quod tibi dixit, & dicat: Eamus & seruiamus Dijs alijs quos tu non nosti; non audietis Prophetam illum, aut eum qui somniat illud somnium, quoniam Dominus Deus vester tentat vos, an diligatis Dominum Deum vestrum ex toto corde & mente vestra. Deo enim concedente, Pseudoppheta facit prodigia. Docemur autem, non ad

1. cut. 13.

Signis & prodigijs nesciunt adhibeda.

hibere mentem signis: Nam qui hæc facit, facit contrarium pietati. Iussit autè Prophetam quoque occidi, & populum à mala doctrina liberari: Delebitis, enim, inquit, ex vobis ipsis.

Ex Psalmis & ex Hieremia.

Nolite confidere in homine; maledictus est enim qui spem ponit in homine. Sed ægrotat puer, & tu quæris incantatorem, & curiosos characteres imponis collo Infantium: Et si te somnium conterruerit, curris ad coniectorem somniorum; & si aliquid perdidit, vadis ad Vatem; & si timeas inimicum, provides ut ex hominibus habeas vnũ qui te defendat: & omnino in vnaquaque re qua tibi est opus; conuinceris, verbo tantum nominare Deum, refugium tuum; reuera autem attrahere rerum vanarum auxilium.

Cur non præsciunt homines diem mortis suæ: & an morientes sentiant bona aut mala sibi successura. Questio 19.

Si hoc præscirent, multa fierent absurda. Vnusquisque enim habens inimicum, & sciens quod appropinquat dies mortis suæ, iret & cum morte afficeret reputans quod siue à deo siue ab omine esset sibi moriendum, lubenter moreretur, inimico suo prius interfecto. Rursus qui præsciret (pone exempli gratia) quod centum annos sit victurus, nullam curam haberet virtutis aut iustitiæ; sed totam suam vitã in peccatis, voluptatibus, & luxurijs impenderet; & sæpe, paucis diebus ante mortem suam, inciperet agere penitentiam. Et quænam erit deinde homini gratia, quod totum tempus vitæ suæ seruerit Satanæ; paucos autem dies, deo, necessariò seruerit?

Quod autem quilibet moriens accipiat quandam sensum & certam spem futurorum pro ijs quæ gessit; dicit magnus ille dionysius de Sacerdotibus qui dormierunt; quod quando venerint ad finem huius vitæ, vident euidentius viam ad suam incorruptionem, ut quæ iam sit vicinior; & hymnis celebrant laudes diuinæ operationis, & diuina implentur voluptate, non amplius timentes ne conuertantur ad deteriora; sed benè scientes quod bona acquisita, stabiliter habebunt & in æternum. Qui autem sunt repleti sordibus & maculis, si sint alicui sacro initiati mysterio; ipsi autem (eo, à mente sua pernitiòse cieccto) ad exitiales transfugerunt libidines; quando veniunt ad finem huius vitæ, non amplius æquè videbuntur eis despicabiles Leges diuinorum eloquiorum: suorum autem vitiorum pereuntes cupiditates, alijs intuentes oculis, & sacram vitam à qua stultè exciderunt beantes, miserabiliter & non lubenter ab hac vita abrumpuntur, ad nullam bonam spem deducti propter vitam pessimam. Cum autem nihil horum sit in dormitione, sacrorum certaminum implentur lætitia, & cum magna voluptate ascendunt ad viam sacræ regenerationis.

Ex Gregorio Theologo in Oratione ad Cesarium fratrem suum.

Credo ijs quæ dicunt Sapientes; quod omnis anima bona & religiosa, postquam liberata fuerit à corpore cui est alligata; hinc liberata, statim versans in sensu & contemplatione boni quod eam manet, tanquam repurgato eo quod offundebat tenebras, aut nescio quid dicere oporteat; mirabili quadam voluptate afficitur & exultat; & lubenter pergit ad suum Dominum, ut quæ tanquam ex tetro aliquo

Deut. 13.

Psal. 145. Hic. 17. Characteres non imponedi collis Infantium.

Psal. 30. a

Cur mortem suam homines non præsciant.

Morients quilibet accipit quandam sensum & certam spem futurorum pro ijs quæ hic gessit.

Sacro alicui mysterio initiati.

Anima à corpore liberata lubenter pergit ad Dominum.

carcere, ex hac vita effugerit; & , quibus constricta erat, compedes excusserit; & etiam veluti visione fruitur reposita illi beatitudine.

Ex Chryostomo in Mattheum.

Nescitis quemadmodum in nouissimo die animaverfat peccata? quemadmodum ab immo cor mouet? Vnde etiam multos licet audire narrantes terribiles visiones: quarum nec aspectum quidem ferentes de cetero, ij qui excedunt; & ipsum lectum cum multo impetu concutiunt iacentes, & terribiliter aspiciunt eos qui sunt praesentes; se intro trudente anima, & sic dubitante erumpere ex corpore, & non ferente aspectum Angelorum qui veniunt. Si enim pertimescimus, videntes homines terribiles; quato magis Angelos, minas intentates; & Potestates: nostra anima exeunte, & tracta ex corpore; multa que, frustra & temere lamentante.

Quenam peccata condonantur post mortem, per Liturgias, Missae sacrificia, preceseque & eleemosynas quae fiunt pro ijs qui dormierunt?

Questio. 20.

De his quoque rursus dicit magnus Dyonisius; quod si sint leuia delicta eius qui decessit, is accipit aliquam vtilitatem ex iis quae pro ipso peraguntur: Sin autem sint grauia, Deus eum excludit. Ceterum oportet nos curam gerere nostrarum animarum, & non sperare esse coeessam, post morte, Oblationem.

Ex Constitutionibus Apostolicis: Libri 8. Capite 42.

Oblatio pro mortuis.

Preces pro defunctis.

Eleemosyna pro defunctis.

Peragatur dies tertius mortuorum in Psalmis & orationibus, propter eum qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitium atque defunctorum: etiam quadragesimus secundum veterem formam (Mose enim hoc modo populus luxit) nec non Annuersarius pro memoria ipsius: deturque de facultatibus illius in commemorationem ipsius.

Eiusdem Libri Capite 43.

Hac autem de pijs dicimus; nam impios etfi omnes Mundi facultates dares pauperibus, nihil iuuabis. Nam cui viuo infensus erat Deus, certe idem mortuo est iratus: non est enim iniustitia apud eum. Iustus enim est Dominus & iustitias dilexit. Et; ecce homo, & opus eius.

Ex Ezechiele.

Iustitia iusti super ipsum erit; & iniquitas iniqui super ipsum erit: Vnumquaque secundum viam vestram iudicabo, domus Israel; dicit Dominus.

Ex Epiphania in proverbis.

Preces pro defunctis.

Profunt autem preces quoque pro pijs defunctis. Mam etfi magna crimina non amputent; profunt tamen, propterea quod cum simus homines, saepe labamur volutariè & inuoluntariè. Alioquin non est poenitentia post mortem: Non enim Lazarus illinc abiit ad diuites; neque diues ad Lazarum. Obsignata sunt enim promptuaria, & impletum fuit tepus, & peractus est certamen, & datae sunt coronae; & qui superati in corpore, eiceti sunt e vita & omnia perfecta sunt & absoluta, postquam hinc excefferimus. Quod paradisos intelligimus in terra & in caelis? Quest. 21.

Poenitentia non est post mortem.

Duo Paradisi. Paradisus terrestris fuit verè. Ex dionysio Alex.

Sicut scriptura duas dicit Hierusalem, nempè celestem & terrenam; ita etiam duos Paradisos: vnum spiritualem, & alterum celestem, ex quo egrediuntur super terram aquae Nili & Euphratis, in quo erat Adam & Eua, & Serpes & arbores. Na si Serpetem

& arbores, & aquas acciperemus allegoricè omnino etiam acciperemus adam & Euam, & euerteremus, vel potius abrogaremus sacram scripturam. Quomodo Adam erat medius inter corruptionem & in corruptionem; ita etiam erat, & est paradisi. Sin autem dicis Paradisum non esse partem Mundi, neque eum cum alijs factum esse, neque Deum in eo quod scriptum est de illo intellexisse; sed de loco supra mundano: quomodo in eum introduxit, terrestrem & e terra fictum hominem? Quomodo autem illic etiam finxit e terra omnes bestias agri, & volucres caeli, vbi etiam hominem formauit & mulierem; & eas adduxit ad ipsum, vt videret quidnam ea vocaret? Vbi etiam erat Lignum mortiferum, & deceptor ille Serpens? Quilibet ergo reputet quod non in caelo, sed in terra sit plantatus: Est enim locus Orientis, & regio electa.

Ex Theodoro de dubijs scripturae.

Nonnulli quidem, id animae quod non cadit sub aspectum, Dei vocarunt imaginem; sed non rectè dixerunt. Si enim esset Imago Dei id animae quod non est aspectabile; Dei Imagines magis vocarentur angeli & omnes Naturae incorporeae, vt quae sint omnino liberae a corporibus, & mixtum non habeant, id quod est spectabile. Nonnulli autem ob summam stultitiam, cum scripturam audiunt dicentem:

Aperi oculos tuos & vide, & inclina aurem tuam & audi: Et; odoratus est Dominus odorem suauitatis ei: Et; Os Domini locutum est ei: Et; In manu eius sunt omnes fines terrae; & quae sunt huiusmodi: male audientes & intelligentes, existimant Deum esse humana forma praeditum; nec intellexerunt (vt qui essent nimium insipientes) quod cum hominibus per homines loquens Deus, auditorum imbecillitati sermonem accommodat: & quoniam videmus per oculos, videnti facultatem oculos nominat; & audiendi facultatem, aures; & iussum, os. Sed oportebat eum non solum audire haec verba, sed etiam ea quae docent, Deum non posse circumscribi. Quod enim, inquit, ibo a facie tua; & quod a facie tua fugiam? Si descendero in Infernum vides: Et; Numquid caelum & terram ego impleo? dicit Dominus: Et; Deus est spiritus, & eos qui adorant, in spiritu & veritate oportet adorare. Si autem deus est spiritus; est ergo simplex & incompositus, figuraeque expers; & similia. Scimus ergo hominem factum esse ad Dei imaginem, propter principatum: Deus enim dicit; Faciamus hominem ad imaginem nostram & similitudinem. Et subiungit; Et imperant piscibus maris, & volucris caeli, & iumentis, & toti terra. Quomodo enim ipse dominatum obtinet in vniuersa; ita etiam dedit homini potestatem in animantia expertia rationis. Licet quidem etiam alia inuenire que aliquo modo referunt & imitantur archetypum.

Nam homo quoque fabricatur ad imitationem Dei creatoris, & domos & vrbes; coeli que & Solis & stellarum effigies, hominum que & animantium & brutorum imagines ac simulachra: Sed mentis, & creationis est immensa differentia. Nam Deus quidem fabricatur, & ex iis quae non sunt, & ex iis quae sunt, absque labore; neque opus habet tempore, & materia, & consideratione ad id quod fit, conseruandum. Sed sic quoque homo fabricans, vtcumque imitatur Creatorem; tanquam imago, exemplar. Imago enim habet exemplaris similitudinem;

drino, aduersus Originem.

Gen. 2.

Thomae (aut Aristotelis) opinio, quod spiritus non habeat figuram, sed est incorporeus. Psa. 44. Gen. 8. Isai. 25. Psa. 94. Deus non est humana forma praeditus.

Psa. 138. Hier. 23.

Io. 4.

Homo factus est ad Dei imaginem propter principatum. Gen. 1.

Homo fabricatur ad dei imitationem.

sed habet quidem speciem partium, non habet autem operationes: caret enim anima, per quam mouetur corpus. Ita rursus homo quoque regnat & iudicat ad Dei imitationem; Sed Deus quidem iudicans non eget testibus & accusatoribus: Sic enim & condemnauit Cain, cum fuisset ipse inspector odij & sceleris; homo autem iudicans, opus habet testibus & accusatoribus, ignorat enim ea quae facta sunt. Sic homo est appellatus Deus, & Dei Imago: Ego enim, dixi (inquit) vij estis & filij excelsi: et; homo non tegit caput, cum sit Imago & gloria Dei. Sed deus quidem, est deus natura; homo autem, est deus, gratia. Ita etiam dei quidem est proprium quod non possit circumscribi; imitatur autem eum quodammodo etiam mens humana; in momento enim temporis obit vniuersam terram, & caelestia & subterranea; verum non essentia, sed sola mentis visione ac phantasia: Deus autem, & sapientia & virtute habet quod non possit circumscribi. Inueneris autem aliam quoque accuratorem & exactiorem imitationem in anima hominis: Habet enim ipsa quoque in se, rationem & vitam. Et mens quidem gignit rationem seu Verbum: Simul autem cum verbo exit spiritus qui non gignitur quidem sicut verbum; sed verbum quidem semper comitatur, & cum genito simul procedit. Sed haec ad vniuersum hominem tanquam in imagine: Quamobrem verbum & spiritus in eo nullam habent hypostasim, nec consistunt; In Sancta autem Triade tres intelligimus Hypostasim, & inconfuse vnitas, & per se consistentes. Nam genitum quidem est ante secula ex Patre deus Verbum, & est inseparabilis ab eo qui genuit: & Spiritus ex Patre quidem procedit; intelligitur autem in propria hypostasi: Omnia enim inquit, operatur vnus & idem Spiritus, diuidens propria vnique sicut vult. Quamobrem ad Dei quidem imaginem est intelligentia, & liberum arbitrium, & principatus ac imperium: Ad similitudinem autem est, virtutis (quoad eius fieri potest) assimilatio.

Homo regnat & iudicat ad Dei imitationem.

Homo appellatur Deus & Dei imago. Psa. 81. 1. Cor. 11. Dei est proprium quod non possit circumscribi.

Anima hominis ad Dei imitationem habet rationem & verbum. Verbum & spiritus, in homine nullam habent hypostasim. Tres hypostasim Trinitate.

1. Cor. 12.

De reddendo, & curiose non scrutando eo qui accipit, etiam si idem saepe accedat petens. Quest. 22.

In magna Antiochia erat diuersum ministerium: Vni autem eorum praerat vir quidam Christi amans. Solebat autem perpetuo praebere egentibus ea quibus opus habebat vnusquisque. Emebat ergo ea quibus opus habebat; inter que etiam ex lineis vestibus quae ex Aegypto veniebant, possidebat; & ijs qui opus habebant indumentis, ex eis dabat, conuenienter voci Domini quae dicit; Nudus eram, & me induistis. Facta ergo (vt dictum est) vestium distributione, venit quidam frater & accepit vestimentum lineum; non solum semel, sed & bis & ter. Vir autem ille Christi amans, cum cognouisset eum secundum & tertio venisse; meditatus est vt ei diceret cur etiam quarto veniret. Motus ergo, vt qui pro ceteris pauperibus verba faceret, dicit ei: Ecce ter & quater a me accepisti, & nihil a me audisti; Ne ergo de cetero hoc feceris, quandoquidem alij quoque egentes similiter opus habent. Postquam ergo recessit mendicus pudore affectus; sequenti nocte vidit eum, Praefectus ministerio, stantem in loco qui appellatur Cherubim: est autem locus admodum venerandus; in quo loco dicunt qui sciunt, stare imaginem terribilissimam quae habet expressam Seruatoris effigiem. Cum autem illic staret cogita-

cherubim locus in Ecclesia Antiochia.

bundus, videt ex ea imagine Seruatorem egressum dicere: Quid es tristis? Eo autem tacente, dicit ei: Omnino tristis es propter quatuor vestes quas accepit mendicus. Eo autem rursus similiter tacente, aperuit ei tunicam quam gestabat, & ei ostendit etiam illas quae intus erant, simul numerans & dicens; Ecce vna, duae, tres, quatuor; ne ergo crucieris: Crede enim, quod ea quae tu dedisti medico, ea meum fuerunt indumentum. Cum ergo vestes agnouisset, procumbit ad eius pedes, dicens: Ignosce Domine meae pusillanimitati, quod haec tanquam homo reputarem. E somno autem experrectus; pro eo egit gratias, qui de hoc cura reddidit certiore: Et ab hoc tempore, in simplicitate & letitia dedit omnibus peccatis: Omnes autem qui audierunt, Deum glorificarunt. Haec autem a me dicta sunt, ne ad benefacendum simus pigri: Est enim verax qui dicit; Qui miseretur pauperis, Deo foeneratur: Et rursus ipse Dominus; Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Cui laus est & potentia in secula seculorum; Amen.

Quanam virtute saepe Prophetant, & miracula faciunt qui contraria cogitant & agunt. Quest. 23.

Signa & miracula & futurorum praedictiones saepe fiunt propter vsum aliquem aut dispensationem; sicut in Balaam & Phytionissa. Et rursus Apostoli cum inuenissent Infidelem quempiam, in nomine Domini, Daemonia eiicientem, & cum prohibuissent, dixerunt domino: Ille vero dixit eis; Nolite eos prohibere, nam qui non est, inquit, contra vos, est pro vobis. Quando ergo videris & per Hereticos & per incredulos, diuino aliquo iudicio fieri aliquod signum; ne obstupescas, aut a recta fide dimouearis: saepe enim eius etiam qui accedit fides, ea est quae signum facit; non eius qui fecit, dignitas. Ioannes quidem certe qui fuit maior omnibus inter natos mulierum, nullum signum fecisse cernitur: Iudas autem omnino fecit. Nam ipse quoque erat cum alijs qui missi sunt ad mortuos suscitandos, & leprosos mundandos.

Quamobrem ne magnum quid existimes si videris aliquem indignum aut a recta fide alienum, signum facere. Non oportet autem, aut virum orthodoxum ex signis aut prophetam diiudicare quod sit sanctus, sed ex eo quod vitam recte instituit. Multi enim saepe non solum orthodoxi peccatores, sed etiam Haeretici & Infideles effecerunt signa & Prophetarum, cum diuina quadam dispensatione (vt diximus) eis esset concessum: vt in Balaam & Saule & in Nabuchodonozor & Caipha licet inuenire, Spiritum sanctum in eis esse operatum propter causas rationi consentaneas; licet ipsi essent indigni & prophani. Quoniam ergo, vt ostensum est, a peccatoribus & incredulis saepe fiunt signa & Prophetiae per quandam dispensationem; non oportet de cetero ex rebus eiusmodi, diiudicare quempiam num sit sanctus; sed ex eorum fructibus, vt dicit Dominus, cognoscetis eos. Fructus autem veri & spiritualis viri consistit etiam Apostolus dicens: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, fides, mansuetudo, continentia. Aduersus ea non est lex. Si ergo eos fructus habet homo; siue facit signa, siue non facit, perspicuum est eum esse sanctum & dei amicum. Nam quicumque est verus dei seruus, non est extra gratiam spiritus. Aut enim accipit verbum sapientiae, aut verbum

Prou. 19. Matth. 5.

Num. 23. 1. Re. 28. c

Mar. 9. f. Luc. 9. f.

Miracula facientes non omnes sunt facti. Ioannes Baptista nullum fecit miraculum.

Iudas fecit miracula.

Num. 23. 1. Re. 10. b. Dan. 2. d. Ioh. 11. d.

Sanctus cognoscitur ex fructibus non ex miraculis. Matth. 7. Gal. 5.

cognitionis, aut fidem, aut donum curationum, aut aliquid ex iis quæ dicta sunt ab Apostolo in iis quæ dicit de donis sancti Spiritus. Absque iis autem fructibus, qui facit signa aut Prophetias; est vnus ex iis qui dicunt in illa die: *Domine, Domine; nonne in tuo nomine virtutes multas fecimus & prophetauimus?* Ille vero hoc audiens dicit, *Amen dico tibi, nunquam te noui, Discede a me qui operaris iniquitatem.* Et hæc quidem dicta sunt de Orthodoxis peccatoribus signa faciētib; & existimat, Deum, hæc in ipso operari. Futurorum autem, aut arcanorum nihil præ sciunt Dæmones, sed solus Dominus qui nouit omnia priusquam fiant. Quomodo etiam dicit per Prophetam; *Nolite est qui annunciet futura, præter me.* Dæmones autem illa dicunt hominibus quæ vident & audiunt; & ex quibusdam signis coniectantes, res multas significant. Viatorum quidem significant aduentum, eos videntes in via ambulare & esse venturos, præuenientes eorum aduentum: hominum autē aduersus suos inimicos seorsum deliberantiū cōsultationes & sermones, auscultantes, & quibus volunt ea annunciantes, & quæ sunt his similia; ex eo quod vident & audiunt hominibus significant: fructuum autem terræ fertilitatem & sterilitatem, ventorumque motus & imbres, & pluuiæ retentionem, siccitatesque & hiemis grauitatem, & quæ sunt his similia; ex quibusdam iudiciis coniectantes, prædicunt sicut & homines: Rursus hominum quoque benevolentiam & consilia, ex quibusdam signis videntes, in homines; aut etiam ex aliquibus verbis comprehendentes. Non solum autē hæc inueniunt quæ dicant immundi Dæmones, sed etiam mentem hominum. Sunt enim, quædam signa à dei Prouidentia humano corpori insita, maximè in eius oculis, quæ eius mortem aperte significant, & ante longum tempus & breui tempore; vt dicunt qui scientiam medicinæ subtiliter & accuratè didicerunt. Iam autem quidam etiam affirmant, ex Saracenis eos qui magnam habent experientiam, hanc habere præscientiam qua quidem ex quodam signo euidenter cognoscunt eum qui est moriturus in bello. Sic etiam Dæmones eorum mortem prænuunt, eo quod magis quò sunt perspicaciores proprietatum materialium. Nam vt qui sunt spiritus subtilis & incorporei, perferuntur & sciunt supra omnem medicinæ scientiam, facultates & operationes abundantiamque & defectum vitalis virtutis corporis per substantiam sanguinis; & hinc per coniecturam, non autem perfectè & accuratè, coniectant mortem hominis. Hoc ipsum dici potest & de diuinatorib; & de phytionis: Cernentes enim Dæmones quis sit furatus & ubi sint quæ furto sunt ablata; ea etiam possunt dicere: vt sæpè, qui viderunt magnam vim imbriū fuisse in regione Indica; prædicunt aliquibus, in Ægypto futurum magnum Nili ascensum: si quisquam autem eos roget quot cubitorum aut digitorum futurus sit Ascensus, hesitant, & conuincuntur quòd nihil sciant. Rursus autem videntur, per eis parētes Pseudoprophetas homines; & ex eis signa, & corporis egritudinem curationē efficere ad sui & aliorum deceptionem, & viuos etiam aloqui in visione ac phantasia. Ingressi enim Dæmon, mortuum

corpus hominis; etiam hunc ipsum mortuum ostendit surgere per vanas preces Plani hominis, & tanquam ex persona mortui loquitur Malignus cū homine qui ab ipso decipitur, de ijs quæ vult & de iis de quibus ab ipso interrogatur, ei annuntians quæ in occulto facta & dicta sunt ab hominibus; vt qui ea exactè sciat cò quòd ipse latenter adesset dum ea ab ipsis fierēt, ea que aspiceret & audiret. Sed deus nos liberauit ab hac deceptione. Fui enim, & aspexi Hæreticum Cyzici, quæ est ciuitas Macedonianorum qui dicuntur Pneumatomachi; qui Oleam arborum ex loco in quo stabat, in alium locum precessionis pretextu transfudit, adumbraturam fenestram inanem corum Auditorij. Et cūm quidam iniquus fecernerat vexaret mulierem viduam propter æs alienum mariti, & ab ea exigeret non quod debebat, sed longè ampliùs: Hoc cūm resciuisset prædictus Episcopus Hæreticus, eius marito nondum sepulto cum adhuc efferretur, detinuit lectum in quo iacebat, & effecit vt loqueretur mortuus & diceret quantum deberet maritus suo Creditori. Hoc autem Hæretico mortuo, in eius quoque monumento effecta sunt diuersa spectra & signa: propterea ergo non oportet quemlibet qui signa facit, tanquam Sanctum admittere; sed examinare, conuenienter ei qui dicit: *Nolite omni spiritui credere, probate spiritus num ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetae exierunt in Mundum & dixit Apostolus; Tales enim (inquit) Pseudoapostoli, operarij dolosi, transfigurati in apostolos Domini; Neque mirum, Ipse enim Satanas transfiguratur in Angelum lucis.* Non est ergo magnum si eius quoque ministri iustitiæ, quorum finis secundum opera eorum. Antichristus enim veniens, Dei permissione faciet, opem ferentibus Dæmonibus, plurima signa & prodigia mendacij; ad interitum quidem Infidelium, probationem verò Fidelium. Quid verò est nouum & alienum, si opem ferēt Dæmone, visionum signa faciet diuersa; cum iam etiam sciamus, quosdam quoque alios Magos & præstigiatores varia fecisse prodigia ad mimiculo Dæmonum; ex quibus sunt Iamnes & Mambres qui Moyse tempore virgas suas in Serpentes, & aquam in sanguinē mutantes, Ranarum multitudinem ex aquis produxerunt, adeò vt eis repleta esset terra Ægypti? Rursus autem Simon qui fuit magus tempore Apostolorum, quàm multa phantastica fecit signa? Statuas enim faciebat ambulare, & in igne volutatus non vrebatur, in aère volabat, & ex lapidibus panes faciebat. Serpens fiebat, & in aliquas alias bestias trāsformabatur; duas habebat facies, in aurum conuertebatur, fores clausas aperiebat, vincla ferrea soluebat, in conuiujs exhibebat spectra formarum omnis generis, vasa quæ erant in ædibus, faciebat videri tanquam quæ sua sponte mouerentur ad ministerium, ijs qui portabāt non visis; efficiebat vt multæ vmbra eum præcederent quas dicebat esse animas mortuorum. Multos autem tentantes eum dicere præstigiatores, cūm eos esset allocutus, & deinde conuiuij prætextu bouem sacrificasset, & eos conuiuio excepisset; varijs morbis & Dæmonibus eos subiecit; Et à Cæsare aliquando quæsitus & territus, aufugit, sua forma alij imposita. Similiter Iulianus quoque & Apollonius & Apuleius tempore Domitiani Imperatoris, diuersas effecerunt visiones; quarum vna operatio fertur huiusmodi

Dæmon ingreditur mortuum corpus hominis, quid agat.

Hæretici Macedoniani miracula.

In Hæretici mortui monumento effecta signa & miracula.

2. Cor. 11.

Antichristus multum faciet miracula.

Magi & præstigiatores multa faciunt miracula.

Simō magus multa facit admiranda.

A Iuliano mago peritis reprecia.

Apuleius Magus.

Apollonij Tyaneisicra.

Manethō Magus iridebat Apollonium.

Sap. 9.

Rom. 11.

Contra Diuinationis omne genus, & maxime, Auguria.

modi in narrationibus de viris antiquioribus. Cū morbo pestilentiali Roma aliquando laboraret, & passim omnes interirent; hos Magos hortatus est Imperator & eius proceres, vt pereunti ciuitati opem ferrent. Dixit autem Apuleius; Ego pestilentialem perniciem quæ in tertia parte ciuitatis est per vagata, intra quindecim dies sedabo: Deinde Apollonius; Ego quoque quæ in alia tertia parte ciuitatis est grassata, intra decem dies sedabo. Respondens autem qui apud eos erat summus, & per hanc vanitatem propius ad Diabolum accedebat Iulianus, dixit: Intra quindecim dies tota perit ciuitas, vestrum non expectans auxilium; quæ autem ad me pertinet alia pars ciuitatis, abhinc iam cesset vexari ab interitu pestilentiali; Atque ita cessauit vexari. Deinde cū eum rogasset Imperator vt aliarum quoque duarum partium Ciuitatis cōpesceret pestem; protinus eas à morbo liberauit. Apollonij autem in hodiernum vsque diem in nonnullis locis peraguntur Sacra: alia quidem ad auertendas bestias quadrupes & volucres quæ possunt homines lædere; alia autem ad sistendos fluxus fluminum quæ cursu feruntur inordinato; alia autem ad auertenda, alia quæ sunt ad perniciem & interitum hominum comparata. Non solum autem in vita eius, hæc per ipsum fecerunt Dæmones; sed etiam post eius mortem ad eius monumentum manentes, quædam fecerunt signa in eius nomine, ad eos decipiēdos quos Dæmon facile seducit & furtim pellicit ad res huiusmodi. Quid verò dixerimus de magicis Manetonis operibus, qui in hac deceptione Magica tantus extitit, vt sæpè rideat Apollonium Tyaneum, vt qui non accuratè tenuerit hanc experientiam artificiosam. Oportebat enim (aciebat) eum, sicuti ego, verbo solo facere quæ volebat; & non quibusdam Sacris permittere ea quæ ab ipso dicebantur & fiebant.

Ex Sapientia.
Quis enim homo cognoscet Dei consilium, aut quis cogitabit quid velit Deus? Incerta enim & instabiles sunt nostre cogitationes, & vix conijcimus que sint supra terram, & que sunt in manibus inuenimus cum labore; Que autem sunt in cælis, quis inuestigabit? Consilium autem tuum, O Deus, quis cognouit nisi tu dederis sapientiam?

Ex Apostolo.
O profunditas diuinarum & sapientia & cognitionis Dei; quam imperscrutabilia sunt eius iudicia, & inuestigabiles viæ eius! Quis enim nouit mentem Domini, aut quis consiliarius eius fuit?

Ex Cyrillo, de adoratione in spiritu.
 Ad eam mentis leuitatem delapsi enim sunt nonnulli apud Græcos, vt existimēt rerum nostrarum cognitionem sitam esse non solum in dæmonibus & Vtibus, sed etiam in volucris per aërem volatibus. Curiosè itaque obseruant earum volatum tam ad Ortum quam ad Occasum, & ad dexteram & ad sinistram; Et si crocicans cernatur cornix, aurem arigentes, tanquam verissimum aliquid expectant & reuertuntur lætantes; nequaquam autem erubescunt miseri, tam veneranda Prophetiæ virtutem dedicare & adscribere Passeribus. Præclarum est autem quod ab eis dictum est; Per ipsas enim Dij indicant & significant. Nos autem, deos non esse dicimus Angelos qui defecerūt, à quibus sunt apud vos bo-

ni futurorum cognitores: Non est ergo dæmonibus adscribenda futurorum cognitio: Nos autem eam Deo potius tribuemus tanquam eximiam; & de cetero fraudes erunt & imposturæ quæ per aues fiunt, diuinationes mētis infirmæ & instabilis. Quæ autem eis habetur, fidem ipsa quoque Scriptura conuincit, dicens: *Non erit in Israel diuinans diuinationem, neque augur, nec veneficus, nec incantator, neque prodigiorum inspector, nec ventri-loquus, neque qui mortuos interroget.* Sed nescio quomodo quidam in hoc falluntur, illud dicentes, quòd Dominum Sabaoth nominant, ægtos incantantes; tanquam non sit turpe institutum ijs qui id studium ponunt. Videntur autem quidpiam frigidum & imbecillum referre ad fraudem & deceptionem rationum & dæmoniorum, quæ cum eis conuenerunt; & eorum quæ ab ipsis fiunt prodigiorum effectio ministeris, dāt gloriam quæ Deo sola est conuenientissima; & adulatione & adulatio nem recipientes: Deo enim aduersaria, & gloriæ auidissima est omnis caterua Dæmonum. Oportet ergo non ab illorum improbis ac peruersis abduci cōsilijs, sed aufugere ab eiusmodis malis medicis & prodigiorum effectio ministeris. Tu autem si tibi dolet aliqua pars corporis, & verè credis quòd Dominus Sabaoth & huiusmodi appellationes quas Deo qui est, secundum naturam diuina attribuit Scriptura, tuum malum tibi soluent; tu, pro te precans, enuncia dictiones: Melius est enim Deo gloriam tribuere quam immundis Dæmonibus. Memento & eius qui dicit: *Infirmatur quis in vobis? accersat presbiteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes ipsum oleo in nomine Domini; & oratio fidei seruabit laborantem, & suscitabit eum Dominus; & si peccata fecerit, remittentur ei.*

Ex Diadoco, De perfectione spirituali; Capite 100.
 Si ergo, non vt oportet, egerimus pœnitentiam, & de omnibus peccatis nostris confessi fuerimus; obsecrum quendam timorem in tempore excessus nostri in nobis inuenimus: Oportet autem Deum amantes, orare, vt extra omnem metum tunc inueniamur. Nam qui tunc inuenitur in metu, tunc est perspicuum quòd abibit ad tartareos Principes. Si verò in dilectione Dei intenta fuerit exultans anima in tempore Resolutionis supra omnes tenebras actiones; ad Angelos pacis festinat & fertur cum gaudio. Quamobrem in aduentu quoque domini cum Sanctis omnibus qui è vita cum tali excesserint confidentia, rapietur. Qui autem vel breui tempore extimefcunt tempore mortis, relinquuntur in omnium aliorum multitudine, vt qui iudicio iustitiæ & examinationi sint obnoxij; vt per ignem probati iudicij, sibi debitas hereditatis partes recipiant conuenienter eorum actionibus: *Vniuscuiusque enim opus quale sit, ignis probabit.*

Ex Sancto Nilo ad Agathium.
 Verè terribile est mortis mysterium, quando eorum qui animam repetunt terribilis presentia, cum continet horrescentem ad exitam, terrores que & figura terribiles; quando etiam Dæmones peccatum exprobrantes, ipsam quoque ad se trahunt in iniuicunda & aspectu tristitia loca; vt etiam ante tormentum sufficiat timor ad cruciatum, quando conscientia conuersa ad scelera quæ sunt admissa, contremiscit expectans dignum pro peccatis supplicium. Tūc enim iacet corpus sudore madefactum, ostendens

Deut. 18. Incantatores, deū Sabaoth nominantes, non admittendi.

dæmones gloriæ uidi diffimi.

Aegroti Deum Sabaoth, potius ipsi inuocent, quam Incantatores admittant.

Iac. 5.

Habetur huius Bibliotecæ, Tom. 5. Metus in morte nõ peracta pœnitentiæ lætitia in morte eiuusmodi.

Ignis probati iudicij, pro purgatorio.

1. Cor. 3.

dæmones in morte terrent animam, peccata exprobrantes.

Hæreticus signa faciens, illudicatur dæmonibus. Dæmones futura nõ prædicunt, ita, & c.

Dæmones quam prædicunt mortem hominis. Medici ex signis præsciunt mortem.

Dæmones videt cum qui est furatus.

signa interni laboris, & obscuræ perturbationis præbens aperta quæ videtur indicia. Hic, quomodo qui amara gustant medicamenta, propter amaritudinem vultum contrahunt; anima, ad eam quam ex visis illic molestiis habuit affectionem, oculis imprimente characterem, & ex figura eius quod apparet, suum occultum aperiente dolorem.

Ex Dyonisio, de ijs qui sanctè dormierunt.

Ego autem rectè noui diuina sequens eloquia, quod datam sibi sortem habebit vnusquisque. Aduersus ipsum enim conclusit Deus (inquit Dominus) & referet vnusquisque per corpus prout ea sunt quæ gessit sine bona sine mala. Quod autem iustorum quoque preces etiam in hac vita nec solum post mortem, in eos tantum operantur qui sacris digni sunt precibus; diuinorum eloquiorum sacræ nos docent Traditiones. Quid enim Sauli profuit Samuel? Quid populo Hebræo profuerunt Prophetica preces? Diuinus iraque Pontifex, est (vt sacra dicunt Eloquia) enunciator Dei iustificationum; est enim Angelus seu nuncius Domini Dei omnipotentis. Didicit quidem certè ab eloquijs à Deo Datis, quod ijs qui sanctè vixerunt, lucidissima & diuina vita redditur pro meritis à iustissima & diuina libra; per bonitatem despiciente Dei clementia & benignitate maculas, quæ illis ab humana infirmitate iniustæ sunt: quandoquidem (vt diuina dicunt Eloquia) nullus est mundus a sordibus. Hæc quidem nouit Pontifex esse promissa à veris eloquijs: Petit autem vt hæc fiant, & ijs qui sanctè vixerunt sacræ reddantur retributiones. Neque enim Pontifex enunciator & interpres diuinæ iustificationis, ea poterit quæ non sunt deo iucundissima & charissima & diuina, ab eo dari promissa, petere: Quamobrem hæc non sunt promissa Prophanis qui dormierunt. Non solum quod à Vatis seu interpretis ordine recederet, & quod insolenter & arroganter esset ausurus aliquid ex ijs quæ pertinent ad principem, non motus à principe sacri mysterij: sed etiam quod sanctum votum non assecuratur à iusto eloquio, ipse quoque, vt est consentaneum, audiens; Petitis & non accipitis, quoniam malè petitis.

Verè ne an allegoricè tantum sit Paradisus. Quest. 24.

Ex Epiphano in Ancorato.

Si non est Paradisus in terra, & non sunt vera quæ scripta sunt in Genesi, sed dicta per allegoriam; nihil erit verum eorum quæ sequuntur: Sunt enim omnia dicta per allegoriam. In principio enim, inquit, fecit Deus cælum & terram, & omnia. Nec sunt allegoricè dicta, sed videntur. Et cum hominem, qui est re vera, Deus fecisset; posuit eum in Paradiso, itaque comedit ex ligno. Paradisus autem, inquit, est in Edem ad Orientem; Fons autem ascendebat ex Edem. Non dixit autem, descendit; ne existimarem, Edem esse in cælo. Nam si fuisset in cælo, fuisset ei dicendum quod descendit ex alto. Sed, fluius (inquit) egreditur ex Edem, & diuiditur in quatuor initia: Vni nomen est Phison, qui apud Indos quidem & Æthiopes appellatur Ganges; apud Græcos autem vocatur Indus, & ambit vniuersam terram Euilæorum; Euilæos enim dicit intimos Indos: Transit autem magnâ Æthiopiam, & cadit ad Austrum & Occasum intra Gades in magnum Oceanum qui circuit totam terram. Secundus autem Geon qui & Nilus, descendens in Æthiopiam; & transit paruum Æthiopiam, Anubitimque ac Planenmam & Exomitim; & aluens partes Thebaidis & Ægypti, in hoc Mare labitur. Si quis autem non credit, audiat Hieremiam dicentem: Quid nobis cum terra Ægypti, vt bibamus aquam Geon turbatam? Tertius autem est Tygris, qui labitur ex aduerso Assyriorum, & diuidit partes Orientis; & terram subiens oritur ab Armenia per mediū Cardiensium & Armeniorum, & rursus emanat, & diuiditur in terra Assyriorum. Quartus autem Euphrates similiter quoque terram subiens, ascendit ab Armenia alluens Persidem. Si non est ergo Paradisus sensibilis in terra; omnino neque est fons, neque fluius, neque quatuor initia, neque ficus, neque lignum. Si non est lignum, non est Eua quæ ex eo comedit: Si non est Eua, neque Adam: Si non est Adam, non sunt homines, sed fabula est veritas; & sunt omnia dicta allegoricè, vt est sententia infani Origenis.

ram. Secundus autem Geon qui & Nilus, descendens in Æthiopiam; & transit paruum Æthiopiam, Anubitimque ac Planenmam & Exomitim; & aluens partes Thebaidis & Ægypti, in hoc Mare labitur. Si quis autem non credit, audiat Hieremiam dicentem: Quid nobis cum terra Ægypti, vt bibamus aquam Geon turbatam? Tertius autem est Tygris, qui labitur ex aduerso Assyriorum, & diuidit partes Orientis; & terram subiens oritur ab Armenia per mediū Cardiensium & Armeniorum, & rursus emanat, & diuiditur in terra Assyriorum. Quartus autem Euphrates similiter quoque terram subiens, ascendit ab Armenia alluens Persidem. Si non est ergo Paradisus sensibilis in terra; omnino neque est fons, neque fluius, neque quatuor initia, neque ficus, neque lignum. Si non est lignum, non est Eua quæ ex eo comedit: Si non est Eua, neque Adam: Si non est Adam, non sunt homines, sed fabula est veritas; & sunt omnia dicta allegoricè, vt est sententia infani Origenis.

Ex Nemesio episcopo, de natura hominis, Capite 1.

Hominem scimus ab initio neque planè factum esse mortalem, neque immortalem, sed in confinio vtriusque nature, vt si corporeas quidem secutus esset perturbationes, incideret etiam in corporales; Si autem pretulisset bona animi, immortalitate dignus haberetur. Si enim ab initio Deus cum fecisset mortalem, non cum morte condemnasset si peccasset: Mortalem enim nemo condemnat mortalitate. Si autem rursus immortalem; neque opus habuisset corporali alimento, neque tam facile deum peccitisset; nec genitum immortalem, statim fecisset mortalem. Neque enim hoc fecisse cernitur in Angelis qui peccarunt, sed conuenienter ei quam ab initio habuerunt naturæ, permanserunt immortales peccatorum suorum alio accepto supplicio, non morte. melius est ergo hoc modo intelligere propositum: aut quod conditus quidem est mortalis, proficiendo autem perfectus posset fieri immortalis (hoc est; potestate immortalis) & quoniam ei non conferebat, vt ante sui perfectionem, suam cognosceret naturam; prohibuit ne gustaret lignum cognitionis. Erant enim; immò verò nunc quoque sunt in plantis maximæ virtutes; tunc autem (vt potè in initio Mundi creationis) cum essent synceræ, potentissimam habebant operationem: Erat ergo alicuius quoque fructus gustatio, afferens cognitionem suæ naturæ. Nolebat autem Deus eum suam cognoscere naturam ante perfectionem, ne si cognouisset se multis egere, ea curasset quæ ad vsum corporis pertinent, relinquens curam animæ; & propter hanc causam prohibuit ne esset particeps fructus cognitionis. Cum autem non obedisset, & scriptum cognouisset; à perfectione quidem excidit, eorum autem quæ ad corporis vsum pertinent, fuit egenus & statim exquisiuit tegumentum: dicit enim Scriptura; Cognouit quod esset nudus. Prius autem eum fecit in cæstali & sui ignoratione. Cum ergo excidisset à perfectione, similiter etiam excidit ab immortalitate quam postea erat accepturus gratia eius qui ipsum creauit. Postquam autem excidit, carni quoque vsum est ei concessus: Prius enim iussit eum esse contentum ijs solis quæ nascuntur è terra, ea enim erant in Paradiso; desperata autem perfectione propter

Hiere. 1.

Origenes infanus.

Homo creatus in confinio nature mortalis, & immortalis.

Plantarum, initio mundi, maximæ erant virtutes

Adamo cur prohibuit ne gustaret lignum cognitionis.

Gen. 3. Gen. 2.

Cibo & potu opus homini.

Sensibus superat homo omnia animalia, maxime autem tactu.

Bestiæ homini non parèt propter peccatum.

Daniel cur non læsus è Leonibus, & Paulus à Vipera. Dan. 6. c. Act. 28.

Homini excellètia.

1. Cor. 3.

Enos deus fuit cognominatus.

propter fructus esum, deinceps est ei concessum vt frueretur. Nam opus quidem fuit homini, cibo & potu propter exinanitiones & dispersiones; exinanitur enim animal per labores, & manifestos & non manifestos. Necessè est ergo vt vel exinanitis equalia rursus referantur, vel dissoluatur animal propter ingredientium defectum. Cum sint autem sicca & humida & spiritus, quæ exinaniuntur, necessè est vt sicco & humido alimèto egeat animal & spiritu. Est autem nobis alimentum & potus, per elementa ex quibus sumus compositi. Vnum quodque enim alitur eo quod est proprium & simile, curatur autem contrario. Quoniam autem non solum propter decoram, sed etiam propter optimam sentiendi facultatem, quæ maxime est in tactu, omnia animatia superat homo; nobis non opposuit neque crassam pellem neque pilos sicut animantibus. Sensu autem, necessariò opus habuimus & propter aeris inæqualitatem, & propter damna ac nocuenta quæ afferunt animalia. Propter intemperiam autem & qualitatam mutationem, & sensum datum corpori; opus habuimus medicis & curatione: Nam si nobis non adesset sensus, nõ doleremus; neque curatione opus haberemus, non dolentes; & interiissimus quidem in mali ignoratione non medentes egritudine. Nam olim nihil his opus habebat, neque vlla ex feris ausa esset lædere hominem: sed ei omnia feruicbāt erantque subiecta & obnoxia quandiu suis imperabat animi perturbationibus, & quæ ei inerat magestati rationis. Non imperans autem suis animi perturbationibus, sed ab eis superatus; iure quoque fuit superatus à rationis expertibus animantibus: Nam simul cum peccato, ingressa est etiã quæ ab eis affertur noxa. Quod autem hoc sit verum, nos docent qui vitã egerunt optimam, & obid ab eis minimè sunt læsi; vt Daniel à Leonibus, & Paulus à Vipera. Quis ergo pro dignitate admiratus fuerit dignitatè huius animalis quod in se colligat mortalia cum immortalibus, & coniungit ratione prædita cum rationis expertibus; quod in sua natura fert imaginè vniuersæ creaturæ? Quamobrè dictus est *μικρός κόσμος*; id est, paruus mundus: Tanto autem honore curaque & prouidentia à Deo dignus est habitus, vt propter eum sint præsentia & futura; Deusque homo factus sit vt Dei sit filius, sit rex cælorum; factus ad Dei imaginem & similitudinem, simul degat cū Christo, præsideat vniuerso principatui & potestati. Quis autem potest effari dotes quibus exuperat? Nam maria traicit, cæli ingreditur cõtemplationem, astrorum cõsiderat motus, interualla & mensuras. Fruitur terra & Mari, feras & Cete despicit, in vniuersa sciètia & arte rectè se gerit, extra fines per literas cū quibus vult loquitur familiariter, à corpore nihil vitius prædicat futura. Omnibus imperat, omnibus dominatur, omnibus fruitor, ab omnibus tanquam à Satellitibus stipatur. Angelorū præsidio custoditur, cū Deo loquitur, Damonibus imperat, rerū quæ sunt scrutatur naturã, deum curiosè scrutatur, dei est domus & templum, & hæres eius hæreditatis.

Quomodo sit intelligendum; Cum vidissent filij Dei filias hominum; Gen 6. Quest. 25.

Diuinus Enos, qui à Seth genitus; sperauit, inquit, invocare nomen Domini; hoc est, dici deus apud alterū. Quoniam enim erat omni virtute ornatus; ipsum,

Deū nominabant quidã (vtique ex probis) summo honore cum coronare statuentes. Admirantes enim (vt dixi) iustitiæ quæ ei inerat magnitudinẽ, Deum protinus cum nominabāt viri; virtuti existimantes maximè cõuenire cognomen. Huius ergo qui deus cognominabatur, filij; cum vidissent hominum filias; hoc est, corū qui orti erāt ex Cain; eas sibi acceperūt in vxores, quod prius erat prohibitū. Symmachus autem pro, filij dei; reddidit, filij Deorum & potentum. Scimus autè quod quedã Exeplaria habēt apertè; Cum autè vidissent Angeli Dei filias hominum: Deinde cõferunt & cõuertunt nonnulli, carnalis libidinis criminalia in angelos qui lapsi sunt. Quomodo autè non affine fuerit stultitię, dicere, carnalia amare? Spiritus qui sunt carne superiores & eminentiores? Quemnam ad hæc motum habentes naturalem; aut quamnam Lege carnis eos irritante? Melius est ergo vt legamus, Dum vidissent filij Dei, filias hominum; & dedecore non afficiamus naturam Angelorum.

Si omnia quæ facit Deus, sunt valde bona; quomodo dicit postea, de mūdīs & immūdīs animalibus? Quest. 26.

Deus quidem fecit omnia valde bona: ab hominum autem auaritia & intemperantia, assumpta ad id quod non sunt nata, nõ sunt bona. Iam enim cum multi ex posterioribus hominibus indiscriminatim comedere aggredètur, & eis quod lædit auxissent cupiditatem: necessariò induxit Dei prouidentia, mundorum & immundorum discrimen. Nonnulla enim ex animantibus terrestribus & aquatilibus, quæ copiosius habēt virus, omnino prohibuit. Sunt ergo omnia suo tẽpore bona, & ad aliquem vsum homini vtilia; adeo vt ex venenatis Serpentibus cõficiatur ad curandum medicamenta. Dicit enim Siraach; Omnia Dei opera sunt bona, & omnem vsum suo tẽpore suppeditant, neque licet dicere hoc illo est peius. Omnia enim probantur in tẽpore: Et, Dominus ex terra creauit medicamenta, & vir prudens non offendetur eis.

Ex Basilio in regulis.

Ab egregijs autem continētibus, ad præclaram eorum quæstionem, Cur nos quoque omnia non comedimus; illud dicatur, quod nostra quoque excrementa abhorremus. Nam quod ad dignitatem quidem attinet, carnes nobis sunt olera agri: quod attinet autem ad ea quæ conferunt, discernenda separamus. Ita etiam in carnibus discernimus noxiū ab vtili: Nam olus quoque est cicuta, quomodo vulturis caro est caro. Sed neq; qui sapit, comederit hyosciamum, neque attigerit nisi magna vrgeat necessitas: Sic qui comederit, non iniquè se gessit.

Cur Deus iussit Abraham vt sacrificaret iuuençã triennem, & capram trimam, & arietem triennem, & turturẽ, & columbam. Quest. 27.

Hæc erāt enigmata eorū quæ generi eius erant euentura; Hæc enim de causa iussit. Post sacrificia itaque subiunxit; Cognoscens cognosces quod iniquinum erit semetuum in terra aliena; & infert, Quarta autem generatione hæc reuertentur: propterea iussit sacrificari tria ex quadrupedibus, & vnum quodque trienne; ad ostendendas tres generationes quibus iniquini fuerūt in Ægypto. Turtur autè significauit illam generationem quæ fuit auulsa & egressa ex Ægypto: fixit autè tabernacula in deserto; hæc enim auis delectatur solitudine. Colūba autè aliam significabat generationem, quæ terrã accipiebat promissã: est enim animal

Gen. 6.

Gen. 1. Leuit. 10. Luc. 11. Rom. 14.

Mūda animalia cū separata ab immūdis.

Eccli. 39. d. Eccli. 38. a.

Cur à cibis nonnullis abstinemus.

Gen. 15. e.

manfuetum, & lubēter verfans in edibus. Vnde hæc quidē non diuifit, vt quæ innuerent feruitutē: Quæ drupedia autē diuifit, quoniā fignificabāt afflictionem quā paffi funt in Ægypto. Quæ autem aduentabant aues ad bifariām fectas partes, & quas à facrificijs abigebat Abraham; tacitè præfignificabant cruentam mētē Ægyptiorum quam effecit Deus irritam; quæ Abrahamo fecerat, cōfirmans promiffa. Aues abegit Abraham; Sic memoria Abrahami punijt Ægyptios. Quod autem circa Solis occafum vifus fit elibanus fumans, & ignis lāpades: fignificabat quidē & quod fufcepta eflent facrificia; Præfignificabat autem & qui in fine prædicti tēporis futurus erat, Dei aduentum: Per ignem enim apparuit & Moyfi, & post hæc vniuerfo populo.

Abrahami memoria punijt Ægyptios.

Circūcifio à Deo præcepta, vt fepariur Hebræi ab alienigenis.

Quæ iuffit eum circūcidi. *Quæft. 28.*
Cūm de incolatu prius dixiffet, pietati quandā excogitat custodiam ne cum impijs cōmixti corrumperent fui generis nobilitatem. Vnde cūm in deserto verfari eflent quadraginta annos, fuperuacaneā exiftimāunt Circūcifionem; vt qui eflent feparati à gentibus, & per fe vitam agerent. Quando autem deducti funt in terram promiffam, tunc rurfus Deus imperauit Iefu, vt omnes circūcideret, & fic terræ traderet dominiū; erāt enim alienigenis futuri propinqui: Quamobrē, neceffariō opus habebāt fignaculo quod eos fepararet ab alienigenis. Quod fi Iudei fibi placēt & gloriātur de Circūcifione; difcant quod non folum Abraham fuit circūcifus, fed etiā Ifmael femiferuus, verūque dominati & ferui empti, & Idumæi, & qui nati funt ex Cethura. Didicerunt autem ab Ifmaelitibus & Ægyptijs, circūcidi. Non iuftos ergo facit Circūcifio: Ifti enim omnes à Scriptura accufantur tãquām impij; fed fides & virtus, quæ ornāunt & honeftāunt Abrahamum.

Circūcifio non facit iuftos, fcs fides & virtus. Circūcifio data eft propter incolatū.

Ex fancto Epiphanio in Panarijs.
Circūcifio quidē data eft propter incolatum: Incolatus autē fuit definitus propter Abrahami dubitationem. Cūm enim Iuftus deo dixiffet in dubitatione; *In quo cognofcā quod futurus fum hæres terræ?* Hæc inquit ipfi deus, *fume iuuenē tricenem;* & quæ fequūtur. Et circa Occafum Solis cūm vidit lāpades ignis & elibanum, fubiungit per increpationē deus, dicēs: *Inquilinum erit femen tuum in terra aliena quadraginta annos.*

Exod. 8.

Quomodo fit intelligendum; Ego indurabo cor Pharaonis! *Quæftio 29.*
Deo ergo facilē post inobedientiam, ei omnino afferre interitum; fed ineffabili vfu lenitate, ei mediocrem intulit caftigationem; ea autem reddebat cor eius durum & refiftens. Quomodo enim Sol caloris operatione ceram quidem mollit, lutum autem indurat; ita etiam Dei lenitate, alij quidem homines molliuntur, alij verò indurantur. Quoniā verò non omnes credunt vitæ futuræ; quofdam quidē malos deus hic caftigat, pios verò honorat: Ea de caufa Apoftolus quidam quofdam nominauit vafa iræ, quofdam autem vafa mifericordiæ; quoniam per illos quidem mani feftum eft deum iufte punire, per hos autem Athletarum virtutis curam gerere eifque providere. Quomodo enim medici eos qui morbo laborant incurabili, fecant multis præfentibus, medicinæ modum docentes, difcipulos: Ita etiam deus Pharaonem, propter inobediētiam & cordis durtiē subiecit omne genus tormentis,

Lenitas Dei, alios indurat, alios molliit

Vafa iræ & vafa mifericordiæ quæ funt.

Pharaonem ad ceterorum caftigationem.

ad reliquorum caftigationem. Dicit enim Paro-miaftes, *Dum malus flagellatur, infipiens fit callidior.* Callidus autem cūm viderit malum valde puniri, ipfe eruditur: Infipientes autem prætereuntes damno afficiuntur, & cadentibus impijs terrore afficiuntur iufti. Nemo autem exiftimet Pharaonem à deo, eò eflē deductum vt non fentiret quæ gerebantur; Sed dilatio flagellorum, eft nonnunquam caufa vt callum contrahat animus. Quando enim ei infligebat plagas, promittebat dimittere populū: Quando autem ei remittebat tormenta, indurabatur. Dicit enim; *Videns autem Pharaon quod efllet refrigeratio, aggrauabat cor fuum, & non audiuit quæ deus fuit locutus.*

dilatio pene facit vt callū contrahat animus.

Exod. 8.

Ex Chryfoftomo, *Ad St. egyptium.*
Quomodo enim in reis & fccleratis, multos quidē in carcerem mittit Iudex, vt etiam illic è vita excedant. Quādo autē aliquos, propter multos vult admonere; vno aut duobus ex illis, acceptis & in tribu nali collocatis, omnibus circūfiftētibus, eos iubet abduci ad fupplicij capitis; neq; omnib⁹ ei opus efl ad terrorē reliquorū malorū: Ita etiā deo nō omnibus opus efl fccleratis quādo nos vult admonere & caftigare; fed nonnullos ex eis accipiēs quos nouit non poffe corrigi, oftendit in eos fuam potentiā & iram, ex eo multa rectē gerēs. Nā & malos fic hortatur ad mutandum fi volunt fuam improbitatem; & bonos reddit promptiores & animo alacriores.

Quomodo Iob execratur diem in quo natus efl.

Iob. 3. 2

Quæftio. 30.
Cūm efllet Iob iuftus, in quem nulla cadebat reprehenfio; quæ erāt gratiæ rectē gellit ante gratiam. Quod autem efl gratiæ eximium; efl, id quod rectē gerit charitas in deum & Proximum. Cūm ergo non folum fui curam gereret, fed etiam caueret ac prouideret ne Proximi, eo decertante & in laboribus fe fortiter gerente, offenderentur qui eius no uerant pietatem, & quæ non fas erat dicere aut cogitarēt, & propter ipfum peccato eflent obnoxij: aut enim deum eflē iniuftum exiftimabant, aut iufti vitam fincerē non fufcipientes, noi tantūm accipiebant vilitatis quantum damni; fic etiam eius amici paulò post eum condemnāunt, dicentes; *Parum es flagellatus fi peccatorum tuorum habeatur ratio: & prius; Num vitium tuum efl multum, innumerabilia autem funt peccata tua?* Hoc cūm præfciuffet iuftus tanquām dei Propheta, lamentabatur. Quod autem hoc fit verum; attende quod neque propter facultatum fuarum ablationem neque propter filiorum interemptionem, neque propter corporis plagam & afflictionem tale quid efl elocutus; fed accepit omnia cum gratiarum actione. Qando autem ad eum accefferunt amici, & eū procul vidētes non cognouerunt, & exclamātes voce magna fleuerūt, vnufquifque veftem fuam rumpentes, & terram ofculati ei affederunt dies feptem & noctes feptem, & nemo eorum efl locutus; videbant enim plagam eflē valde grauem: tūc, inquit, *Iob aperuit os fuum, & diem fuum efl execratus.* Mentis itaque eorum in alterā partē propenfionem & læfionē fufpectā habens iuftus lamētabatur. Solēt enim iufti, aliorū, tanquā fuas deflere calamitates. Quomodo etiā Hieremias propter populi iniquitatē, & Tépli euerfionem execratus efl fimul fuū natalē, & diē in quo natus prodijt in lucē. Si hic autē nō ferebat labores & afflictiones quæ ex aliorum

Gratiæ efl præcipuū, recte fe gerere in deum & proximū.

Iob. 11. b

Iob. 2. c

Iufti aliorū calamitates deflent tãquā fuas. Hier. 20.

Iob. 3.

aliorum conftabant iniquitate; non multò magis, patientiffimus Iob, iure ægrè ferebat quod propter eum quidē fupplātabatur, & propterea eū tædebat viuere, vt qui alijs inuentus efllet caufa peccati? Quid verò, & quæ videtur execratio? *Dies ille,* inquit, *non veniat in numerum menfium, neque requirat eum Dominus; fupernè obfcurentur a ftra illius noctis:* Execratur autem rem quæ non confiftit, fed diem & noctem præteritam. Quomodo enim fieri poteft vt quæ fuerunt & præterierunt, rurfus fiant; vt dies ille, & nox illa reuertatur? De a ftris autem tacitè fignificat, no uorum feculorum in melius futuram mutationem in Consummatione; Sicut dixit Dauid: *In initio Domine terram fundafli, & opera manuum tuarū funt cali; Ipsi peribunt, tu autem permanebis.* Et Apoftolus: *Efcæ ventri & venter efcis; Deus autem & eas & hunc abolebit:* quæ in melius futura efl mutationem, nominantes interitū & abolitionem. Etenim in die Consummationis, *Sol & Luna obfcurebuntur,* vt dicit Propheta, *& Stellæ abfcedent lucem fuam.* Nam quod non ex defperatione nec ex puflanimitate, illa loqueretur, audi eum dicentem deo: *Expectabo te donec rurfus factus fuero, & dabis mihi tempus in quo meminero tui.* Et rurfus: *Scio ego quod iuftus apparebo; Quis enim efl qui mecum fit litigaturus in iudicio?* Non ergo tanquām angeretur aut animū defponderet; fed tanquām aliorum damnū habens fufpectum, hæc dicebat quæ nec in peccatum quidē funt ei omnino reputata: Dicit enim; *In ijs omnibus quæ ei acciderunt ne in labijs quidem fuis peccauit Iob contra deum & non dedit deo infipientiam.* Eius autem amici hæc non intelligentes, & eum condemnantes; à deo immiffam iram erant attracturi, nifi citò iuftus deū eis reddidiffet placatum & propitium, & hoc eis remiffiffet peccatū: Dicit enim eis deus; *Nifi enim propter feruum meum Iob vos perdidiffem, non enim locuti eflis verum aduerfus feruum meum Iob.* Ex Cyrillo Alexandrino.

Pfal. 101.

1. Cor. 6.

Zach. 11. d

Iob. 14.

Iob. 13.

Iob. 42.

Quot annos vixit, Iob.

in commentario in Iob de tempore eius plagæ. Ex temporibus vitæ iufti Iob quæ dicit Scriptura; nempe quod post plagam vixerit 170. annos, omnes autē annos vixerit ducentos quadraginta octo; licet exactè cōiectare quod ipfe feptem annos egerit in tētatione, feptuaginta annos natus in initio tētationis, adeò vt tandem fimul fuerint octoginta quinque anni quos deus ei duplicauit, præter alia bona quæ ei dedit; in duplum quoque ei vita reddita, vel potiùs præbita. Non enim qui omnia in duplum ei dedit Dominus, vitam eis meliorem mutilam mancamque feciffet. Dicit enim: Dominus benedixit extreme Iob quā priora, & dedit ei duplicata quæ prius erant. Vt ergo cōueniat omnis numerus annorum: auferamus feptem, ex octoginta quinque, tētationis; ita vt illi remaneant. 78: quibus adiecti 170. qui fuerunt post tētationem; efficiunt omnes annos vitæ eius ducentos quadraginta octo. Cogitemus ergo Dei benignitatem qui etiam duplicauit feptem annos tētationis, quos noluit connumerare in tempore vitæ eius, quoniam in annos vitæ non computauit tēpus plagæ, quodammodo enim, ne tempus quidem illud vixit in hac vita. Quamobrē in meliorem hanc vitam ipfum computauit deus.

Iob. 1.

Diabolus stare dicitur coram deo quando fugi-

Quomodo fterit Diabolus coram deo cum Angelis. *Quæft. 31.*
Non fterit in caelis, nō erat enim dignus. Sed quoniā omnia implet deus, & efl vbique, fterit adhuc fu-

per terrā in fuo ordine & ministerio, in quo fuit collocatus vt deo ministraret & eius. Nā in quibusdā rebus quæ ad caftigandū & humiliandū, à deo nobis inferūtur ex eius ira; collocat⁹ efl diabolus ad parēdū iuffui Domini cum malis fuis angelis, vt diuinae oftēdunt Scripturæ. *Emiffit enim,* inquit, *in ipfos iram furoris fui furorē & iram, emiffionem per Angelos malos:* Et; *Spiritus Domini recessit à Saule, & suffocabat eum spiritus malus à Domino:* Et Apoftolus; *Quos tradidi Satanæ vt difcant non blafphemare.* Dictā ergo diaboli stationem corā Domino, accipere oportet pro ministerio in quo collocat⁹ fuit à domino, ad deo ministrādū. Sicut etiā de eo dicit Elias; *Viuat Dominus, cui adfio coram ipfo hodie;* statū appellās, ministeriū quo ministrabat domino. Quod autem etiam dei ministri dicuntur homines qui propter peccata nostra bellum gerūt; audi quid dicat Ezechiel de Nabuchodonofor: *Hæc dicit Dominus; Ecce ego dedi Nabuchodonofor Regi Babylonis terram Ægypti, & capiet eius multitudinem; & spoliabit spolia eius, & pascet pascua eius, & erit mercies potentia eius pro ministerio quo fufctus efl aduerfus Tyrum; Dedi ei terram Ægypti pro ijs quæ fecit mihi.* Rurfus verba quæ à dei persona dicta funt Diabolo; non propriè intelliguntur verba quæ locutus efl Dominus: fed res ipfæ quas deus concedit diabolo agere aduerfus homines, accipiuntur pro verbis & vocibus.

Ex Maximo Confessore; *de dubijs.*
Si Rex Babylonis allegoricè accipitur pro diabolo, quomodo deus per Hieremiā prophetam, eum appellat feruum, dicēs: *Ego dedi omnē terrā Nabuchodonofor Regi Babilonis seruo meo, & bestias agri dedi vt feruierit ipfi?* Diabolus, & efl Dei inimicus, & vltor. Inimicus quidē tãquām odio habēs, videtur quodammodo exitiofam in nos habere charitatem, modis voluntariarum animi affectionū, per voluptatē perfuadens nostro libero arbitrio, externis bonis præferre tēporalia; per quæ fuffrās totū nostri animi defideriū, nos omnino abducit à Dei charitate; voluntariè, faciens, hostes nostri Creatoris. Vltor autē efl ac vindex, quādo aperto fuo in nos odio, vt qui propter peccatū ei iam fimus obnoxij, à nobis pœnas exigit. Nihil efl enim equè gratū diabolo, atque homo qui punitur. Quod cūm ei fuerit permiffum, de fcs & fibi inuicem fuccedentes inuoluntariorū malorū excogitās inflictiones; inftar procellæ crudeliter in nostra inuehitur, dei permiffu accepta potestate: nō diuinum quidē iuffum volēs adimplere, fed fui in nos odij cupiens alere affectionē, vt grauium calamitatum magno pōdere propter victoriam à spe diuina lapsus animus, fuas frangat vires pro admonitione, impietatis caufam fibi procreās, graua mala quæ fibi infligūtur. Deus enim cūm fit bonus, & nolit voluptatem quæ mentē abftahit a Dei charitate, perfectè extēdere femē nostri vitij; cōcedit Diabolo vt labores & cruciatus nobis inferat. Tanquā ergo qui ex permiffione peccatorum puniat; Diabol⁹ Dei vocatus efl feruus. Æquos enim efl vt à Diabolo puniantur qui malas voluntariorū peccatorū suggestiones lubēter fufceperūt. Sic ergo voluptatē quidē feminat Dæmon per voluntarias animi affectiones; dolorē autē inducit per inuoluntarias. Bestiæ autē quas dat de⁹ regi babilonis; funt dæmones. Vnufquifque enim, prout efl illi intrinsecus ingratum, mi-

tur impoffibile ei ministerio.

Pfal. 77.

1. Reg. 6. & 18. 1. Cor. 5.

3. Reg. 17.

Ezec. 29. d

Verba Dei accipiuntur pro rebus ipsis quas facit vel permittit deus.

Diabolus quomodo Dei feruus. Hier. 25.

Exitiofam in nos charitas.

Diabolo nihil gratius quām homo qui punitur.

Diabolus in nobis & voluptatem feminat & dolorem.

nisterio suo fungitur ad hanc vel illam inducendam tentationem. Alius enim aliud efficit vitium; & alius alio planè est nequior & sceleratior, & ad vitium aptior. Absque diuina autem permissione, in nullo possunt demones esse administri malorum principi diabolo; Sed sicut nouit Deus, cum sua benignitate & bona prudentia concedit Diabolo, per suos administratos, propter peccata nostra diuersos inferre cruciatus. Idque apertè ostendit Scriptura dicens de Iob, Diabolum non potuisse omnino ad Iob accedere absque diuina concessione.

Ex Chrysostomo, in Matth. eum.

Mar. 5. Per hoc autem quod dixit Dominus; sed libera nos à malo, Quoniam eorum est regnum & potètia & gloria; nobis in memoriam reuocat quis nobis dominetur, & quòd sit omnibus potentior, & quòd nullum oporteat præter ipsum formidare; conuenienter ei qui dicit, Fili honorati Dominum, & valebis viribus; Præter ipsum alium ne timeas. Nam ille quoque qui in nos bellum gerit, est ei subiectus; etiã si videatur esse contrarius, Deo interim concedente. Nam ipse quoque est ex feruis, iisque valdè vilibus & abiectis, & qui effèderunt: Neque ausus est vllum aggredi ex conferuis, nisi prius à Superis accepta potestate, & sicut in Iob. Et quid dico conferuos? Ne porcos quidem ausus est inuadere, donec fuit ei permissum, sicut nec Iobi argumenta & greges.

Quomodo cum Deus permisisset Balaamo vt proficisceretur ad Balaac; eum prohibet per Angelum? Quest. 32.

Cum Balaac Rex Moabitarum accersiuisset Balaam, vt cum venisset, execraretur Israël: ijs qui ad ipsum venerant dixit quæ Deus ei fuerat locutus: nêpe; Non proficisceris, neque execraberis. Non persuasus autem Balaac, perrexit accersere, ratus se donorum promissione Balaam corrupturum; & futurum vt illius instituto & scopo Deus annueret. Tunc ergo Balaam; cum oporteret, eos qui redierat, amendare, vt potè quod Deus ei semel verasset & interdixisset, rursus ex eo sciscitabatur: Indignatus ergo Deus nõ amplius ei respondet sicut prius, sed dicit; Surge & eos sequere. Quod sepè solet etiam fieri à medicis, qui

nonnunquam quidem iubent abstinere à cibis noxijs; cum autem ad eos propensi sunt ægroti & quodammodo vim afferunt medico, vt eis permittat sumere, tunc medicus (vt qui semel nõ sit auditus) irascens permittit; sicut enim eos nolle corrigi. Hoc autè faciebat Deus, simul quidem & (vt ita dicam) irascens, & simul volens ostendere, quod etiam si abierit, non potest quod vult facere & populum execrari. Et quam vim, inquit, habebat, Vatis execratio, cui Deus prohibuerat ne execraretur? Nullam quidem vim habebat; falsa enim tenebatur opinio. Sed quoniam populus continenter iniquè agens, sustinebat plagas à Deo immittas; ad illorum imbecillitatem hæc dispensauit. Nam ne à Deo castigati, existimarent se per Vatis execrationem incidisse in calamitates; non fuit Vatem vti execrationibus, iniquorum amputans occasionem. Sed ille quidem verum Deum non sciscitabatur; ei autem respondit non qui ab ipso vocabatur, sed qui ab ipso ignorabatur. Nam sepè quidem venit Deus etiam ad impios, non propter ipsos sed propter sanctos; sicut ad Labam propter Iacobum, & ad Pharaonem propter Iosephum, & ad Nabuchodonosor propter Danielè,

& ad hunc ipsum propter Israëlè. Misit itaque paulò post ad Balaam, Angelum cum rhomphæa; subindicat futurum, vt paulò post & ipse & Balaac interimeretur. Iste enim fuit author scelerati illius consilij, per quod ceciderunt vno die xxxiii millia, quando fuerunt initiati Beelphegor; cum mulieres Madianitæ apparuissent in castris, & eos pellexissent ad libidinem, ipsius consilio. Dicit enim: Et Balaam filius Beor occiderunt in bello Madian cum vulneratis, & adduxerunt spolia, & iratus est Moyses dicens; Cur viuas cepistis omnes fœminas? Ipse enim filijs Israel fuerunt scandalum secundum verbum Balaam vt deficerent & despicerent verbum Dei propter Beelphegor, & fuit hac plaga. Quomodo seruatur iustitia dum filij puniuntur pro patribus? Questio. 33.

Tanquam qui filios amarent, & curarent vt filiorum magnam haberet multitudinem, minis terret, & dicit: Reddens peccata patrum in filios, ad tertiam & quartam generationem ijs qui me oderunt, & faciens misericordiam in mille millia ijs qui me diligunt & custodiunt mandata mea. Quòd autem sit impium, nudum attendere præceptum; ipse Deus docet Legem ferens contrariam: Non morietur, inquit, patres pro filijs, neque filij pro patribus, sed vnusquisque in suo peccato morietur: Et dicit per Ezechielè; Que vobis est hæc parabola dicitiam, Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt? Quoniam omnes anima meæ sunt; anima quæ peccauit, ipsa morietur.

EX Constitutionibus Apostolicis; Lib. 2. Cap. 14.

Vnusquisque pro seipso respõdebit, & non perdet Deus simul iustum cum iniusto; Nam apud ipsum quod sine peccato est nõ punitur. Neque enim Noè, diluuiò obruit, neque Lot cõbussit, neq; Raab simul perdidit. Si quis autè velit scire ea etiã quæ in nobis facta sunt; Iudas nobiscum accepit sortè ministerij quã nos; & Simõ magus accepit signaculũ quod est in domino: Sed vterque eorum effectus mutus; ille quidè fuit strangulatus, hic verò præternaturam volans fuit cõtritus. Et in arca erant Noè & eius filij; sed inuētus malus solus Cham ex filijs, fuit punitus. Quòd si patres non puniuntur pro filijs, neque filij pro patribus; est peripicuũ quòd neque vxores pro maritis, neque serui pro Dominis neq; cognati pro cognatis, neque amici, neque iusti pro iniustis; sed ab vno quoque de suo facto exigetur ratio. Neque enim Noè pro Mundo dedit pœnas, Neque Lot fuit exustus pro Sodomis, Neque Raab fuit occisa pro Hierichuntinis, Neque Israel fuit submersus pro Ægyptijs; neq; enim cõdemnat simul cohabitatio, sed mentis cõsensus. Non ergo morietur alius pro alio, sed suorum peccatorum catenis, cõstringitur vnusquisque. Et ecce homo et ei opus corã ipso, & iustitia eius super ipsum erit; Secundũ viã vestrà iudicabo vos, dom⁹ Israel; dicit dominus. Quomodo est intelligendum illud; Non dedit vobis Dominus Deus cor ad sciendum, & oculos ad videndum, & aures ad audiendum vsque ad hunc diem. Quest. 34.

Sicut illud, Tradidit illos Deus in reprobum sensum, & in passiones ignominie; Et, indurauit Deus cor Pharaonis; Et, Decepisti nos Domine à via tua, indurasti corda nostra; Et, Decepisti nos Domine & decepti sumus; & quæ sunt huiusmodi: in quib⁹ exactus & accuratus sensus nõ ostendit quòd à Deo aliquid absurdi ingeneretur humanæ naturæ; sed reprehedit liberum arbitrium, quod

pro peccato solum suo punitur quilibet. Gen. 7. Gen. 19. d. Ios. 6. d. Act. 1. c. Act. 8. c. Simonis Mag. præcipitium. Ex. 14. c. Prou. 5. d. Ezech. 7. Deut. 29. Rom. 1. Ex. 14. Isa. 63. d. Hier. 20. b. Liberi arbitrij pro pensio à malis.

quod hominum quidem (& Dei dono) datum est naturæ, per consilij autem ægestatem effectum est a nobis facultas propensionis ad contrarium. Tale est illud; Distractionem malam dedit Deus hominibus; propterea quòd bonum Dei donum (nempe voluntarius Liberi arbitrij motus) aberranti hominũ electioni factus est instrumentum ad peccatum & distractione animæ; vt quæ à sublimibus & præclaris, distracta sit ad patibiles motus animæ. His simile est illud quoque quod dictũ est ab Esaia & Ioanne Euangelista: Occaecauit eorum oculos, & obdurauit eorum corum; Et illud Apostoli; deus huius sæculi occaecauit sensus infidelium: Nam homines qui deo nõ crediderunt, ij occæcantur ne intelligentes despiciant. Seruus enim, inquit, qui cognouit & non fecit, vapulabit multis; Qui autem non cognouit, fecit autem, vapulabit paucis. Parcès ergo deus occæcat mentes Infidelium, & tanquã bonus: Et hoc dicit; Si non credideritis, non intelligetis. Quomobrem dicit Dauid; Non cognouerunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulat. Ceterũ humanis sermonibus sepè vtitur Scriptura, vt qui sint notiores: solè enim quidam dicere discipulis & ministris, eos reprehedentes; Occaecauit deus cor tuum: Hoc modo quoque loquedi hic vsa, per verba cõiuncta arguit eorũ amectiam. Quomodo ob causam propter paruum delictum iussus fuit Moyses prociã videre terram, prohibitus est autem ne populum introduceret. Quest. 35.

Isai. 6. 2. Cor. 4.

Luc. 12.

Isai. 8. 10. 12.

Psal. 71.

Indurare cor & ex cecare quã signi ficat.

Deu. 24. 1.

Ezech. 18.

A perfectio- ne exigit, nõ ab alijs

Sap. 6.

Libri Sapientie; author quidam Sapiens.

Luc. 12. f.

Exod. 33.

Num. 20.

Ex. 14. c.

Prou. 5. d. Ezech. 7.

Deut. 29.

Rom. 1.

Ex. 14. Isa. 63. d. Hier. 20. b.

Leuit. 4. Pro peccato per ignoran- tiam, offer- rebatur sacrificium.

Liberi arbitrij pro pensio à malis.

Libri arbitrij pro pensio à malis.

Libri arbitrij pro pensio à malis.

Libri arbitrij pro pensio à malis.

Libri arbitrij pro pensio à malis.

Libri arbitrij pro pensio à malis.

ijs quæ fiunt à scientibus?

Cur Deus non prohibuit Iephte sacrificare filiam; vt Abraham, filium? Quest. 36.

Quoniam si esset imitatus Abraham pietatem, fideliter etiam accepisset sacrificium, etiam si malè voluisset. Nam si habuisset filiam sicut ille filium, potuisset recipere mercedem pietatis: Sed neque Deus hoc petiit, neque sceleratum accepit sacrificium. Quid enim hoc voto potuerit esse magis impium? Fieri enim poterat, vt obuius esset ei canis primus, & equus, & alinus, & Camelus, & quæcunque verisimile erat cum possidere eum esset Dominus tantæ multitudinis. Propterea neque pater erat dignus beneficio Abraham post illam incredulitatem & de voto pœnitentiam & vestium dilacerationem & lamentationem: neque filia, Isaaci vita, post impium luctum & duorum mensium ciulatum; vt quæ iudicaret hoc sacrificium esse quauis calamitate grauius. Hoc autem permisit Deus, eos qui tunc erant & qui postea futuri erant erudiens, tutò quidem deo vouere, & vt conuenit; citrà moram autè, & cum fide & gaudio implere promissum. Vicit autem Iephte, non propter votum, sed propter iustum Dei iudicium: non enim propter votum male factum oportebat delere Israëlè.

Votũ Iephte, impium.

Votum, semper est Deo vouendum cum fide, & cõ gaudio implendum.

Quomodo est intelligendum de Pythonissa. Questio. 37.

Quidam dicunt, verè quidem excitatum esse Samuelem: Quidam autem hoc euertentes, dicunt aliquem populi deceptorem & monem ostendisse Samuelis figuram, & dixisse quæ sepè audierat dicentem Samuelem; ignorante autem tempus mortis Saulis. Ego autem, primum quidem existimo iniquum ac nefarium: Non credã enim necromatiam ne quã libet quidem agere animã, nedum Prophetæ & tantũ Prophetæ. Est enim peripicuũ quòd in quodã alio loco degunt animæ expectantes resurrectione corporum: est ergo valdè impiũ credere, Pythonissam, tantam habere virtutem. Secundum autem, est ignorantis magis quàm impietatis. Illam enim impiã conantes euertere orationem, existimauerunt falsam fuisse prædictionem, & ideo eam attribuerunt Daemonibus magistris mendacii. Sed audiant librũ qui inscribitur Paralipomenon, qui dicit: Et mortuus est Saul in iniquitatibus, quibus iniquè egit contra Dominum secundum verbum Domini propterea quòd non seruauit ipsum & quòd Saul interrogauit in Pythonissa, vt exquireret; Et respondit ei Samuel Prophetæ, & non exquisiuit Dominum, & occidit ipsum. Hinc est ergo peripicuũ quòd Deus tributã cui voluit Samuelis forma, protulit sententiam, cum hoc non potuerit facere pythoniffa; sed Deus etiam per Aduersarios, sententiam tulerit. Nam audimus ipsum dicentem; Etiam si abieris ad Pseudopropheta, ego Dominus respondebo ei. Etenim per impium quoque Vatem Balaam benedixit populo, & futura prædixit; non scelerato loquente spiritu, sed Spiritu Dei operante. Quoniam verò existimauerunt quidam falsam fuisse prædictionem, necesse est de ea breuiter differere. Prius autem dixit Scriptor: In diebus illis congregant alienigena castra sua vt exeant ad bellum aduersus Hierusalem; & exeunt, & castrametantur in Somã: Et vidit Saul castra alienigenarũ, & congregat Saul omnẽ virum Israel, & castrametatur in Gelboe: Et vidit Saul castra alienigenarum & obstupuit cor eius valde: Et interrogauit Saul per Dominum, & non respondit d iij

1. Reg. 28.

Impium est dicere, Samuelẽ à Pythoniffa fuisse suscitatu.

1. Par. 11.

1. Reg. 28

ei dominus in somnijs manifestis, & Prophetis. Manifesta autem appellauit, quæ significantur per Ephod. Et dixit Saul pueris suis; Querite mihi mulierem Phytionifam. Est ergo perspicuum quod cum Hebræi & alienigenæ castrametati essent, quæsiuit Saul Phytionifam; vidit enim castra alienigenarum & timuit valde. Cum autem accessisset ad Phytionifam, & alicundè accepisset responsum, statim concidit cum neque noctu comedisset, quâdo relictis castris accessit sciscitaturus Phytionifam, neque illo toto die: Cænauit autem rogatus à muliere; & cum pernoctasset in itinere, venit ad exercitum. Dicit enim: & illa tulit coram Saule & coram pueris eius, & comederunt, & surgentes abierunt illa nocte; Deinde orta luce commissum est prælium. Fuit ergo vera prædictio quæ dixit; Cras, te & Ionathan filium tuum tecum, & castra Israel dabit Dominus in manus alienigenarum. Eorum autem nihil prædixit Samuel cum adhuc esset superstes, sed regno solum priuatū iri; Ionathæ autē nullā fecit mentionem: Hic autem & Ionathæ & Saulis prædixit exitium, & populi stragem, & alienigenarum victoriam. Vera ergo fuit prædictio, erat enim diuina; neque, vt opinor, facta fuit à Samuele. Nam illa quidem dixit figuram quam conspexit; Saul autem ex figura coniecit esse Samuelem. Historia autē id quod visum est, nominauit Samuelem; propterea quod ille eum quæserit & crediderit. Quomodo enim qui ab Abraham visi sunt, Angelos; & illorum dominum viros nominauit, quoniam (vt eos tales esse arbitratus Patriarcha, apposuit mensam) & qui non erant Dij, deos nominauit: Ita etiam hic quoque, qui visus fuit in figura Samuelis (sive Angelum sive Spectrum ostendēs figuram Samuelis) nominauit Samuelem, vt accepta sententia generis mortis suæ, fideliter è vita excederet.

Ex Cyrillo, De adoratione in spiritu.

Nugæ ergo sunt & planè infania, re vera putare prophetæ animam execrandæ mulierculæ Incarnationibus fuisse attractam. Audiui autē, quod verbis quibusdam arcanis Dæmonia pellicietes & aquam incantantes, spectra & vmbas & tanquam in speculis formas quidā aspiciūt; figuras vtique eorū qui dicuntur ferri. Is quidē certè qui vexat & cælestia solent afficere, reuelat etiā per eos per quos minimè oportet nōnunquam ea quæ dicuntur; vt est verisimile, in mōnem humanā sanctis insonantibus Angelis.

Quid erat Ephod, per quod Sacerdos Deum interrogabat? Quest. 38.

Ipsū quidem nomen, interpretatum; manifestationem significat aut solutionem. Eius autem forma erat, vnus palmi textura, instar pectoralis, ex filo aureo, & varia arte confecta. Et in medio quidē habebat tanquā auream stellam; ex vtraque autē eius parte duos Smaragdos quibus erant inscriptæ duodecim Tribus Israel: In medio autem duorum Smaragdorum, Adamantē. Quâdo ergo Sacerdos Deū erat sciscitaturus de aliquo capite; alligabat ipsū in Superhumerali in medio pectoris: & imponebat subter manus suas, & inueniebatur expansa in palmis suis tanquā pyxidula. Et aspiciens ad Ephod, Deum sciscitabatur: Statim autem fulgurabat Adamas, & lucem ei culantes emittebat radios. Si autē Deo non placebat, manebat lapis in suo ordine: Si autem erat populum gladio traditurus, fiebat san-

guinolentus: Sin autem mortiferum quidpiam erat euenturum, fiebat niger.

Ex Chrysostomo, de indumento Sacerdotis.

Induebatur autem olim summus Pontifex intrans Sancta sanctorum quæ à veste talaris; hoc est à capite descēdebat vsque ad pedes; & Superhumerali, quod erat alterū indumentū descendēs vsquē ad fœmora; & Tibialibus, & quæ ab eis dicitur fimbria; & rursus malis punicis & cornibus, & tintinabulis. In capite autem gestabat tiarā seu mitrā. In humeris autē duos Smaragdos; in quibus videlicet hinc sex Tribus & illinc sex. In pectore autem Rationale, quod exsculptos habebat duodecim lapides. Et licet videre alias quidem figuras, alios verò sensus. Nō enim deus omninō quiescit in hyacintho & purpura; sed in corporeis sensibus describit imaginē. Nam si verè quiescebat in gloriosis illis vestibus, cur ante Aaronem non induit Moysen? Sed erat quidem Moyses illa veste nudatus, ipse induens Sacerdotes. Moyses enim non fuit aqua lotus, sed lauit; Non fuit vnctus oleo, sed vnxit; Non gestauit vestem Sacerdotalem, sed Sacerdotes induit: vt discas quod ei qui est secundum Deum perfectus, ei ornamentum sufficit virtutis. In figura itaque Sacerdotis virtutes effingit & exprimit: supernè quidem in capite, nomen Dei, in pectore autem ratio; & infernè, flores & fructus, virtutum recta facta. Lapis Sardiū qui est appellatus Babylonius, est quidē igneus & sanguineus; nascitur autem in terra Babylonis apud Assyrios: est autem perspicuus, & vim habet medēdi: Eo vtūtur medici ad tumores, & quæ ferro fiunt vulnera, si illinatur. Topazius est quidem rubeus plusquam lapis carbunculus; nascitur Pazi, que est vrbs Indiæ: Tritus autē in medico mortario, colore quidem rubrum non emittit succum, sed lacteum; implet autem multos crateres (nempe quos vult is qui terit) & neque pondere minuitur, neque circumferentia. Conducit autem quod ex eo emittitur, ad vitia oculorum & hydromanias si bibatur; & ijs qui ex vnda marina, furore corripiuntur. Smaragdus est quidem, viridis; In Indiæ autem montibus, fodientes Barbari eum seccant: Eius autem virtus est ad hoc, vt tanquā in speculo vultus aspiciatur. Carbunculus est, forma quidem admodum puniceus; nascitur autem Carthagine vrbe Libyæ quæ dicitur Aphrica: Dicunt autem eam inueniri non interdū sed noctū; nam procul scintillans instar lampadis aut carbonis, deinde cessat: Eum autem esse agnoscentes qui quærunt, ad eius splendorem abeunt & inueniunt. Dum autem gestatur, qualibuscunque reclus sit vestibus, splendor eius extra amictum apparet. Sapphirus autem purpurefcit quidem, nascitur autem in India & Æthiopia; Tritus autem medetur tuberculis, si cum lacte illinatur locis vlceratis: & lex quæ Moysi data est in monte, apparuisse dicitur in Sapphiro. Iaspis autē est Smaragdo similis; inuenitur autem in Ostio fluuij Thermodontis & Paramathantij in Cypro: Cōfert autē ad morbū comitialē. Hyacinthus est quidē subrutulus; inuenitur autē in interiore Scythiæ barbaria. Scythiam autē soliti sunt vocare veteres, omnē regionē Borealem, vbi sunt Gotthi & Dani. Illic ergo intrinsecus in magnæ Scythiæ solitudine est barathrum seu fossa profundissima, & ad quam nō patet aditus

Vestes Sacerdotales quid significent.

Perfecto viro sufficit virtus absque ornamento.

gemmarū Historia.

Scythia.

aditus hominibus, & rupibus hinc & illinc circumdata adē vt quispiam supernè ex summis montibus tanquā ex mœnibus dispiciens non possit fossæ fundum aspiciere, sed ex profunditate sit veluti quodam tenebrosū Chaos; In qua sunt qui à propinquis mittuntur regibus condemnati & coacti. Cum autem agnos sacrificauerint & excorauerint, desuper eos iaciunt ex rupibus in Chaos fossæ. In illis autem carnibus conglutinantur lapides; Aquilæ autem supernè in rupibus habitantes, descendunt ad odorem carniū, & fursum ferunt agnos habentes lapides. Inter comedendum autem carnes, lapides manent in vertice mōtis: Illi autem cum aspexerint quod ab Aquilis sublata sunt carnes, illuc eunt & sic ferunt lapides. Habent autem hanc efficaciam: Nam si iaciuntur super carbones ignis; ipsi quidem nō laeduntur, carbones autem non extinguunt. Nec hoc solum; sed etiam si quis capiat lapidem, & inuoluat in aliquo linteo & ponat super carbones; ipse quidem qui tenet, ab ignis calore in manu vratur linteū autem omninō manet illæsum. Dicitur etiam parietibus mulieribus conducere ad faciliè pariedū. Achatē autem est subcerulei coloris; Inuenitur autem is quoque in illis Scythiæ regionibus: Si teratur autē super frōtem, auertit dolorem morsus Scorpionum & viperarum. Amethystis quidem est in profundo, flammæ similis; inuenitur autem in montibus Libyæ in littore Maris. Chrysolithus est auro quidem similis, inuenitur autem in rupe phreatide in margine Achemenidis Babylonis. Babylonem enim & illum rupis puteum appellant Achemenidem. Si teratur autem, medetur iis qui stomachi & ventris dolore laborant. Berillium est quidem glauci coloris; nascitur autem in summitatibus montis qui dicitur Taurus. Onychinus est quidem fuluus; inuenitur autem is quoque in eodem monte.

Ex Theodoro in illud Exodi; Nomen meum non indicauit eis. Exod. 6.

Docet eum quanto honore eum affecerit, & quanta fuerit sua in eum beneuolentia. Quod enim nomen non indicauit Patriarchis, hoc Moysi indicauit: Ei enim dixit; Ego sum qui sum. Hoc autem apud eos quidem nominatur ineffabile; est enim eis interdictum id lingua proferre: Scribitur autem per quatuor elementa. Vnde etiam id dicitur & tetragrammaton. Hoc autem in Lamina aurea inscriptum erat; Imponebatur autem fronti Pontificis, tēnia è capite ligatum.

Tetragrammatō Dei nomen.

3. Re. 4.

Naturalē Philosophiam ante Græcos intellexit Salomon. Medici plurima sumpserunt ex Salomone.

Quomodo est intelligendum illud; Locutus est Salomon de lignis à Cedro vsque hyssopum quæ est in pariete. Quest. 39.

Herbarum & arborum naturas ac virtutes, atque adē omnia quoque animantia; naturali philosophia tractasse eis & disseruisse dixit. Hinc est verò similitimum, eos qui libros conscripserunt Medicinæ, plurima decerpisse, calidorūque & frigidorum succorum & humidorum ordinem composuisse; & hæc herba, illa herba quānam mensura sit frigidior aut calidior; & huius animalis hæc particula cui morbo afferat remedium, vt potè fel hyenæ, aut adeps leonis, aut sanguis tauri, aut carnes viperæ. De his enim scripserunt docti medici, accepta occasione ab iis quæ primò scripsit Salomon. Quod autem de his omnibus naturaliter disseruerit, audi eum dicentem

Tom. 1.

in Sapientia: In manu Dei, & nos, & nostri sermones; & ipse mihi dedit eorū quæ sunt cognitionem, vt scirem Mundi constitutionem, elementorum operationes, initium & finem & medium temporum, annorum circulos, & stellarum situs, animalium naturas, & ferarum iram, & spirituum violentiam, hominum disputationes, plantarum differentias, & radicum virtutes, & quæcunque sunt occulta & aperta noui; Nam omnium artifex me docuit sapientiam.

Sap. 7.

Ex tertio Regum.

Et multiplicata est sapientia Salomonis valde supra prudentiā omnium hominum, & super omnes prudentes Ægypti. Sapientiamque exercuit super omnes homines, & locutus est ter mille Parabolas, & erant eius Cantica quinquies mille, & locutus est de lignis à Cedro quæ est in Libano vsque ad hyssopum quæ egreditur ex muro, & locutus est de pecoribus & volucris, & de reptilibus & piscibus, & de omnibus quæ sunt super terram.

3. Reg. 4.

Ex Hippolyto, In Canticum Canticorum.

Et vbi est vniuersa eius cognitio? Vbi autem hæc mysteria? & vbi libri extant enim sola Prouerbia, & Sapientia, & Ecclesiastes, & Canticum Canticorum. Quid ergo? falsum ne dicit Scriptura? Absit. Sed fuit quidem magna, eorum quæ scripsit, materia, vt ostēdit dicendo; Canticum Canticorum: Significat enim quod id quod continebant ter mille Odæ seu Cantica; in vno narrauit. In diebus autem Ezechiæ, alij quidem libri fuerunt electi, alij verò neglecti: Vnde dicit Scriptura; Hæc sunt Prouerbia Salomonis discretæ, quæ scripserunt amici Ezechiæ Regis. Vnde autem selegunt, nisi ex libris qui inerant in ter mille Prouerbiis & quinquies mille Odis seu Canticis Canticorum? Ex ipsis sapientes amici Ezechiæ elegerunt ea quæ pertinebant ad ædificationem Ecclesiæ.

Canticū Canticorū, est summa quinquies mille Canticorū Salomonis.

Ex Eusebio Pamphili de prisca historia.

Libros autem Salomonis, qui scripti erant de Prouerbiis, & Odis; in quibus tractabatur de natura plantarum & omni genere animalium, & de curatione omnium morborum; de medio sustulit Ezechias, propterea quod morborum medelas inde acciperet populus, & nihili faceret à Deo petere curationes.

prouerbia Salomonis vnde sint sumpta.

Ezechias sustulit ex prouerbiis Salomonis quæ pertinebant ad curationē morborū.

Quid sit; Sapientia ædificauit sibi domum, &c.

Questio 40.

Christus Dei & Patris sapientia & virtus, ædificauit sibi domum, nempe carnem; nam Verbum caro factum est, & habitauit in nobis; & fundauit columnas septem, nempe sancti Spiritus septenarium, vt dicit Esaias; Et quiescet super eum Spiritus Dei. Immolauit autem suas hostias, nempe Prophetas qui suo tempore perimebantur ab incredulis pro veritate, & clamabāt; Propter te morte afficimur tota die, reputati sumus tanquam oves occisionis. Miscuit vinum suum, vt qui suam diuinitatem carni vnierit tanquā vinum mœrum, Seruato; Rursum autem inconfusè genitus fuit Deus & homo. Et prauit mensam suam, nempe Trinitatis quæ annuntiabatur, cognitionem. Et iis qui mentis erant egeni dixit; nempe iis qui nondum possidebant virtutem sancti Spiritus: venite, comedite panem, & bibite vinum quod miscui vobis. Diuinam suam carnem & sanctum Sanguinem dedit nobis comedendum & bibendum in remissionem peccatorum.

Prou. 9. Ioh. 1.

Esai. 11.

Psal. 46.

Caro & sanguis Christi comeditur & bibitur in remissionē peccatorum.

Prou. 30.

Quomodo intelligatur illud; Hirudini tres filia; &c.

Questio 41.

Hirudini tres erant filia; id est Peccato tres erant filia; id est iij

lia dilectæ; nempe fornicatio, inuidia, idololatria: Hæ autem tres, ipsum non impleuerunt. Non enim temper impletur per has actiones, hominem morte efficiens, peccatum. Quarta autem nunquam contenta est dicere; *sufficit*; nempe quæ est in omnibus improba cupiditas. Nam quomodo vnum quidem est corpus, habet autem multa membra: Ita etiam peccatum cum sit vnum, multas & varias habet cupiditates. Hoc volens docere exemplis, subiungit: Internus & amor mulieris, & terra quæ non impletur aqua, & aqua & ignis, nunquam dixerint, sufficit. Nam quomodo Internus non cessat fuscipere animas hominum, ita nec amor peccati cessabit animas hominum constuprare & corrumpere.

Quomodo intelligatur; Oculum qui irridet Patrem; &c.

Questio. 42.

Oculum qui irridet Patrem, & contumelia afficit senectutem matris; id est, cum qui blasphemis & maledictis incessit Deum Patrem, & nihili facit Christum Dei sapientiam; eruent eum corui ex conualibus: nempe immundi & maligni Spiritus, perspicacem insipientiæ oculum. *Et excedent eum puli a quilonum*; id est, concubabitur a pedibus sanctorum.

Quomodo intelligatur; Tria sunt mihi impossibilia intelligere, & quartum non cognosco; &c.

Questio. 43.

Viam aquile volantis in celo; id est, Christi Ascensionem; *& viam Serpentis super petram*; nempe vestigium peccati in corpore Christi; *& semitas nauis per Mare gradientis*; nempe Ecclesia, vt que in hac vita tanquam in Mari, spe in Christum per Crucem gubernetur: *Et vias viri in iuuentute*; nempe eius qui natus est ex Spiritu sancto & Virgine. *Ecce enim vir*, inquit, *Oriens nomen ipsi.*

Quomodo intelligatur; Talis est via adulteræ; &c.

Questio. 44.

Talis est via adulteræ quæ quando aliquid fecerit lota, dicit se nihil mali fecisse: Talis est conuersio Ecclesie Christo credentis, quæ fornicata in Idolis, eis renuncians & Diabolo; cum peccata abluerit & acceperit remissionem, dicit se nihil mali fecisse.

Quomodo intelligatur; Per tria mouetur terra; &c.

Questio. 45.

Per tria mouetur terra; per Patrem & Filium & Spiritum sanctum; & quartum non potest ferre, nempe vltimum aduentum Seruatoris. *Per seruum cum regnauerit*; id est, si seruus regnauerit, nempe Israël qui fuit seruus in Ægypto; & insipiens repletus fuerit cibus, vt qui terram in promptu acceperit, & comederit, & impletus recalcitrauerit. *Et ancilla si eiecerit suam Dominam*; nempe Domini interfectrix Synagoga, quæ Christi carnem cruci affixit extra portam. Et mulier odiosa, si nacta sit bonum virum; nempe Ecclesia ex gentibus congregata.

Quomodo intelligatur illud; quatuor sunt in terra; &c.

& multa alia in eodem Capite. Questio. 46.

Quatuor sunt minima super terram; ea autem sunt sapientiora sapientibus. Formicæ quibus non sunt vires, parant æstate alimentum; hoc est, gentes per fidem in Christum, parant sibi vitam æternam per bona opera. Et Echini, gens non valida, fecerunt in petris domos suas: Gêtes in spiritali Christi petra edificatae sunt, quæ facta est in caput anguli. Stellio nitens manibus, & cum sit captu facilis, habitat in munitis pala-

Cupiditas nunquam expletur.

Prou. 30. Deum Patrem irridens, & Dei sapientiam, quomodo puniatur.

Prou. 30.

Zach. 6. Prou. 10. Ecclesie conuersio similis adulteræ.

Prou. 30. Gêtes in Christum credentes sunt similes formicæ.

tiis Regum; Latro in manuum extensione, Iesu Christi Cruce nitens, habitat in Paradiso; trium Regum munito palatio, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. *Regem locusta non habet, & vno iussu ordinatè proficiscitur ad militiam*: Regem non habebant gentes, in cas enim regnum obtinebat peccatum; nunc autem cum deo crediderunt, cœlestem militant militiam. *Tria sunt quæ benè gradiuntur, & quartum quod pulchrè transit*; nempe Angeli in cœlis, sancti super terram, animæ iustorum sub terra; & quartum, Deus Verbum carne suscepta pulchrè transit in vterum Virginis Adamum refingens: Transit in Mundo factus præco veritatis: Transit in Inferno, solutus à vinculis victorum animis. Volens in cœlum transit, cœli portas aperuit, omnibus factus primitiæ Resurrectionis & Assumptionis. *Carulus leonis fortior pecoribus*; Christus, qui à Iacob, est in Iuda Prophetatus. *Gallus excelsio animo ambulans inter feminas*, est Paulus in Ecclesiis prompto & alacri animo prædicans verbum Dei. *Hircus Dux gregis*, est Christus qui fuit occisus pro peccatis Mundi: *Et Rex concionans in gentibus*: Christus regnans super gentes, concionatur & prædicat per Prophetas & Apostolos verbum veritatis.

Quomodo est intelligendum illud; Non est bonum in homine, nisi qui biberit & comederit, & acceperit animæ suæ bonum in labore. *Quest. 47.*

Non carnaliter comedere & bibere iubet Ecclesiastes, sed spiritualiter. Nā qui dixit in Prouerbiis; *Ne decipiamini in satuitate ventris*; Et, *Melius est ire in domum luctus quam in domum potus*; Et, *Cor sapiens in domum luctus, & cor insipiens in domo lætitiæ*: quomodo ad ea quæ dixit, euertenda; iubet latari & ventri indulgere: Comedit autem & bibit quispiam spiritualiter operans mandata Dei, cibum manentem in vitam æternam; *Meus est enim* (inquit) *cibus, vt faciam voluntatem Patris.*

Quantæ magnitudinis erat templum Solomonis.

Quest. 48.

Longitudo quidem erat, lxx cubitorum; altitudo autem, xx. Conuersum autem erat non ad Orientem; ne precantes adorarent Solem Orientem, sed Solis dominum. Nemo autem miretur, si cum dixerit Scriptura fuisse longitudinem xl cubitorum; ego dixi, sexaginta: nam paulo post aliorum viginti meminit, dicens Sancta sanctorum quæ Daber quoque nominat. Longitudo ergo Templi erat quidem quadraginta cubitorum; Sancta autem Sanctorum erant aliorum viginti. Iosephus autem dicit Templum fuisse duarum contignationum, & totam altitudinem fuisse centum cubitorum. Ita enim significauit etiam liber Paralipomenon, dicens: *Et cepit Salomon edificare templum Dei; Longitudo cubitorum sexaginta erat prima dimensio, & latitudo cubitorum viginti & latitudo centum viginti; & decurauit ipsum, ab Oriente, auro puro. Vnde etiam habuerunt Samaritani hanc appellationem.*

Questio. 49.

Ex proposita historia hoc probabiter possumus dicere. *Acquisiuit enim, inquit, Iambre Rex montem Samoron à Semer Domino suo duobus talentis argenti, & edificauit ipsum, & appellauit nomen eius Samorum.* A Semer ergo nominatus fuit mons Somorum; à monte autem vrbs Samaria. Samaria autem est quæ nunc appellatur Sebastea; hic enim erat sedes regia decem Tribubus,

Latro in Cruce similis Stellioni.

Christus carulus leonis, Paulus, Gallus inter Gallinas.

Eccle. 2. Eccle. 7.

Comedere & bibere spiritua liter, est operari mada data. Io. 4.

Templum Salomonis cur ad erat cõuer sum ad Orientè.

2. Par. 4.

3. Reg. 16.

Somoron mons. Samaria à monte Somorum.

Samaria nunc Sebastea vel dicitur.

Samaritani custodes & terræ & Legis.

4. Reg. 17.

Garizin.

4. Reg. 17.

Hier. 7.

Esa. 1.

Sacrificia cur Deus Iudæis statuerit.

Psal. 49.

Amos. 5.

Mat. 9. 1. Reg. 15. Psal. 49.

Psal. 68. Psal. 50.

Tribubus, & deserta vrbe, ex regionibus Orientalibus in illas ciuitates, ad locum custodiendum transmigrare fecerunt Assyriorum quatuor gentes; nempe Cutthiæos, Cathiæos, & Sepharuæos, & Anagogauæos. Isti autem & ex Samaria, & ex custodia nominati sunt Samaritani, qui lingua Chaldeorum interpretantur custodes.

Ex Epiphania ad Diodorum.

Somoron quidem mons fuit appellatus, & loca finitima, à Semer vno filio Chananæorum, priusquam ad illam terram ascenderet Abraham. Cum autem venissent custodes, appellati sunt Samaritani; id est, custodes. Erant autem custodes, non solum terræ, sed etiam legis. Seruabant enim Pentateuchum solum, quem acceperunt per Esdras Sacerdotem, vt ex eo discerneretur semen Abrahæ; sed Legem non seruabant perfectè. Quamobrem dicit Scriptura; *manserunt facientes Legem Dei, & adorantes Idola.* Lege autem iubete non adorari Idola; Quomodo adhuc implebitur? Res autem sic se habet. Cum autem cognouissent Sacerdotes quatuor gentium, quod venisset Esdras abominans Idola secundum Legem Dei, festinantes abscederunt Idola secundum Legem Dei, festinantes abscederunt Idola in monte Curizim in quadam spelunca, & auerterunt cor Samaritanorum vt orarent ad montem; qui ab Oriente quidem, ad Occasum; & qui ab Occidente, ad Orientem; & qui à Septentrione, ad Meridiem, & qui à Meridie, ad Septentrionem; ad montes, precantes, orant vt impleatur quæ Scriptura dicit; *manserunt facientes Legem Dei, & adorantes sua Idola.* Nam & si ipsi ignorant sita illic esse Idola, fieri tamen non potest vt falsum dicat Scriptura.

Quomodo Deus qui per Legem iussit Israël offerre sacrificia, dicit per Hieremiam; Non locutus sum ad Patres vestros de sacrificiis, neque de holocaustis mandauit eis. *Quest. 50.*

Hoc etiam per Esaiam subindicat, dicens; *Sanguinem Taurorum & Hircorum nolo, quis enim hæc requisuit è manibus vestris*; Vnde dicit David; *Sacrificium & oblationem noluiisti, & pro peccato non requisuisti.* Hinc est ergo perspicuum, Legi non præire sacrificiorum exactiorem, neque de holocaustis esse voluntatem Dei qui Legem tulit; sed eum, se demittere ad illorum imbecillitatem. Quando enim Vitulum fecerunt, & Diis qui non erant sacrificare aggrediebantur; tunc post Legem, datum quoque est præceptum de sacrificiis, vt qui semel ad ea quæ non erant suam exercuerant meditationem, eam verè transferrent ad eum qui est re vera Deus. Quando autem per signa plurima & prodigia, procedenti tempore, eius habuerunt etiam non sinceram cognitionem; tunc per Prophetas reprimunt oblationes brutorum animalium, & dicit: *Non accipiam ex domo tua vitulos, neque ex gregibus tuis Hircos, nec comedam carnes Taurorum, aut sanguinem Hircorum bibam*: Et; *Num annis quadraginta sacrificium obtulistis mihi in deserto, domus Israël? Misericordiam enim volo, & non sacrificium*: Et; *Ecce obedientia est supra sacrificium*: Et; *Sacrificium laudis glorificabit me.* Quamobrem dicit; *Laudabo nomen Dei mei cum cantico, magnificabo ipsum in laude, & placebit Deo super Vitulum nouellum*: *Sacrificium enim Deo est Spiritus contritus.* Hoc est ergo quod locutus sum ad Patres vestros de sacrificiis: hoc est; Non eis delectabar, sed ad eorum imbecillitatem me demittebam. Vnde

Psal. 68. Psal. 50.

rursus dicit per Ezechiëlem; *Dedi eis præcepta non bona, & iustificationes in quibus non viuunt in eis, & polluam ipsos in eorum dogmatibus*: Hoc est; non sunt præcepta digna, mea lenitate & clementia, neque conuenientia bono iugo quod eis volebam imponere; dura autem, & non Legis latoris cõsuetudini sed eorum quibus ferebantur Leges, insolentiæ necessaria & conuenientia. An non est enim durum fugere mortuum, quod quidem omnes futuri sumus? aut mulierem quæ peperit, inter immunda censeri malis diebus, quæ fuit instrumentum operis Dei Opificis; aut domum soluere, in qua fuit aliqua cicatrix in parietibus aut trabibus? Non enim dicit quispiam peccasse parietes aut trabes, sed duro freno voluit per hæc domare duri cordis populum Iudæorum.

Ex Constitutionibus Apostolicis. lib. 6. cap. 21.

Lex est Decalogus, quæ antequam populus vitulum (hoc est, Apim Aegyptium) faceret; deus eis tulit voce quæ audiretur. Et ideo lex dicitur, propter eam quod secudum naturam iuste facit iudicium; est enim bona, & minimè afferens necessitatem. Vnde dicit; *Si feceris mihi altare*: Non dixit, *Fac*; Sed, *si feceris*; Nec necessitatem imposuit, sed potestati permisit, vt quæ sit libera. Non enim eget Deus sacrificiis, vt qui sit minimè indigens; sed vt qui sciat, iam prius pium Abelem & Noë & Abraham & qui deinceps sunt secuti, non iustos sed naturali Lege motos ex seipsis Deo obtulisse sacrificium, quod grati est animi; nunc quoque permittit Hebræis, non imperas sed si velint cõcedens; & si recta mente obtulerint, grata & accepta habens eorum sacrificia. Et ideo dicit; *Si cupis sacrificare*, non mihi egentia sacrificio: Nullius enim ego, *Meus est enim Orbis terræ, & plenitudo eius.* Quando autem horum fuerunt immemores, & vitulum pro Deo inuocarunt, & ei adscriperunt causam exitus ex Aegypto, dicentes; *Hi sunt*

filij tui Israël qui te eduxerunt ex Aegypto; & negarunt Deum qui per Moysen eos visitauit in afflictione: tunc iratus Deus (vt in quem fuissent ingrati) eos vinxit vinculis insolubilibus, onerum oppressione, & catenæ duritiæ: Nec dixit amplius, *Si feceris*; sed, *Fac altare*, & assidue sacrificia, es enim immemor & ingratus. Propter cordis ergo eorum duritiem, eos adstrinxit & ad ciborum & ad animalium differentiam, facta distinctione mundorum & immundorum, etiam si mundum esset omne animal; vt sacrificando, feriendo, se expiando, & quæ sunt huiusmodi obseruando, Deus eis veniret in mentem qui hæc eis præcepit, nec eius obliuiscerentur.

Ex Theodoro, de Dei cultu.

Populum enim Israëliticum qui plurimum tentum in Aegypto cõtriuerat, & indigenarum prauos res acceperat, & Idolis & Dæmonibus sacrificari. Ab eis didicerat, ludereque & choros ducere, & musicis oblectari organis, & ad prauum eorum habitum peruenerat, volens Deus liberare, sacrificare quidem concessit, at non iis qui falsò nominabantur Aegyptiorum Diis, sed ipsi soli offerre Deos Aegyptiorum. In Deorum enim numerum olim referebant Aegyptij, & Bouem & Ouem, & Serpentem & Columbam, & Turturem, & quædam alia ex iis quæ non sunt efculenta, sed quæ etiam appellantur immunda. Ne ergo ægrè ferretur, vt quibus, illis Diis omnino esset interdicitum qui videntur; Diis quidem sa-

Ezcc. 10.

Præcepta Testamen ti veteris, cur dicantur non bona.

Mulieris, mali dies, pro, diebus menstruorum.

Apis Aegyptius.

Lex bona est non affert necessitatem. Exod. 10.

Ante Legem Veteres sacrificarunt.

Psal. 23.

Exod. 32.

Ex. 20. d. 27. a Ciborum & animalium differentia, propter cordis Iudæorum duritiem, introducit.

Deos Aegyptiorum, qui sacrificari.

crificare prohibuit, ipsi autem vt sacrificarent ea quæ ab ipsis nuper adorabatur, Lege sanxit: Ex terreftribus quidem, Bouem & Capram & Ouem, ex Volucris autem Turturem & columbam Sacrificare quidem concedens; propter eorum imbecillitatem; iubens autem sacrificare ea quæ ab ipsis colebantur, vt ex eo quod sacrificarent discerent non nominare nec existimare Deos ea quæ sacrificabatur. Propter eos quoque iussit non vesci Suillis carnis, quoniã iis solis vescuntur Ægyptij; ab aliis, tanquam Diis abstinentes. Cũ enim immunda existimare ea, Lege sanxisset; iussit vesci iis que pro Diis colebantur, vt viderentur contemptibilia que ab ipsis comederentur. Non ergo sacrificiis, aut organorum sonis indigens Deus iussit sacrificare & organa pulsare; sed ad imbecillitatem eorum, veteres curans affectus, hæc Lege sanxit.

Quot & cuiusmodi sunt que in spiritu fecerunt Elias & Helisæus.

Quæstio 51.

Elias quidem septē fecit opera, quæ sunt hæc. Primum, trium annorũ induxit siccitatem. Secundũ, breui tempore auxit farinam, & Elysi maximam fecit gratiã. Tertium, excitauit filium viduæ. Quartum, ignem deduxit è cælo, & igne cõbussit quinquagenarios & eos qui erant cum ipsis. Quintum, diuisit Iordanem. Helisæus autem quatuordecim. Primum; diuisit Iordanem. Secundum, medicatus est aquas steriles & lætales. Tertium, pueros insolentes & maledicos per duos Vrsos occidit, x l i i. Quartum, In aquæ penuria fluuium induxit, eo etiã simul parta victoria aduersus Moabitas. Quintum, olei per parum auxit plurimum. Sextum, effecit vt mulier sterilis pareret Filium. Septimum, suscitauit mortuum. Octauum, mortalem decoctionem reddidit salubrem, postquam aluit in fame centum viros viginti panibus & paucis leguminibus, adeo vt superesset. Nonum, Naaman Syrum à lepra liberavit. Decimũ, ministro suo Giezi lepram Naaman intulit. Vndecimum, effecit vt ferrum ex aqua enataret. Duodecimum, effecit; vt hostes cæcitate laborarent nec viderent. Tertiumdecimum, effecit vt esset magna frumenti & ordeï abundantia fugatis hostibus, prædicta etiam morte eius qui non credit. Quartumdecimum, proiectum mortuum suo corpore excitauit. Impletum est & quod prædixerat, fore vt multi interirent ab Azaël, & quæ de co dixerat.

Quenam sit statua quæ visa fuit à Nabuchodonosor.

Quæst. 52.

Statua illa erat figura regnorũ totius Mundi. In iis autẽ regnis tunc regnarũt Babylonij, vt qui essent aureũ caput Statuæ; Deinde Persæ, tanquam argentum; Deinde Græci ab Alexandro, tanquam æs: Post eos Romani, tanquam ferrum; propterea quod essent ipsi fortes ac validi: Deinde digiti pedum, vt ostendatur futuræ Democratix diuisa in decem digitos statuæ, in quibus erat ferrum testæ mixtum. Postea scissus fuit Lapis sine manibus, & percussit statuam. Ferro enim cum testa mixto, cum id processisset ad summos vsque digitos, & essent homines inter se non consentientes; quid aliud est expectandum quam Christus veniens è cælo, vt Mundi regna transferat, & excitet regnum cœlestẽ, æ-

ternum, regnum scilicet sanctorum quod non interibit?

Ex Hypolyto in Danielem.

Cũ enim tibiæ ferreæ quæ nunc dominatũ obtinent, ad vestigia pedum & digitos processerint, congruenter terribilis bestię ostensionem, sicut est significatũ prioribus temporibus, è cœlis veniet Lapis qui (percussa statua & cõtrita) transferet omnia regna, & dabit regnum sanctis Altissimi. Hic est qui factus est mons magnus & impleuit terram: De quo dictum est; Contemplabar in visione noctis, & ecce cum nubibus cœli veniens tanquam Filius hominis, & vsque ad Antiquum dierum peruenit; & ei datus est principatus & honor & regnum; & omnes populi, Tribus, & linguæ seruiant ipsi; potestas æterna quæ non transibit, & regnum eius non interibit.

Ex Dialogo Origenis cum Megethio Marcionista.

Megethios. Daniel, inquit, dicit: Lapis excisus est ex monte sine manibus, & percussit statuam, & fecit eam tanquam puluerem, & efflata est à vento: Ostenditur ergo Christum nondum venisse; nam si venisset, non esset aliud regnum in terra, vt ostendit Daniel. Ex eo autem quod constant omnia regna, est perspicuum nondum venisse Christum qui prædicatur per Legem & Prophetas. Origenes. Vt videtur, nudas dicis esse Scripturas, nec eiusmodi vt cadant sub intelligentiam: Prophetæ enim & Euangeliũ, duos Christi aduentus aperte indicant; Vnum in humilitate, primum; & postea secundum, gloriosam. Et de primo quidem sic dicit Esaias: Vidimus eum, & non habebat pulchritudinem, neque formam, sed forma eius erat indecora, deficiens præter filios hominum: Et; Ecce Filius meus quem elegi, dilectus qui placuit animæ meæ. Non dicit, neque clamabit, neque audiet quispiam vocem eius in plateis, Calamum contritum non confringet, & linum fumigans non extinguet: Et Zacharias: Letare valde filia Sion, prædica filia Hierusalem, Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus sedens super Asinum; vt ostensum est in Euangelio, quod insidens Alino ingressus est Hierusalem. Nouit autem Paulus quoque secundum eumque gloriosum, dicens: In iussu Dei, in voce Archangeli descendet Dominus è cælo: Sicut etiam dicit Daniel videns tanquam Filiũ hominis per nubes venientem, dicit etiam in Euangelio: Sicut fulgur exit ab Oriente & apparet vsque ad Occiduum, ita erit aduentus Filij hominis. Ostensum est ergo euuile quidem primum eius aduentum in humilitate; secundum autem in gloria. Quamobrem de secundo eius aduentu, hoc dixit Daniel: Tunc enim omne regnum & potentia dissoluetur, & regnabit Dominus solus in secula. Vos autem valde decipimini non intelligentes Scripturas neque virtutem Dei; sed omnia confundentes, & res & tempora. Eos enim qui pie volunt Scripturas intelligere, oportet exacte & accuratè diiudicare tempora & personas & scopum eius qui loquitur.

Ex Dionysio Areopagita.

Est enim à ratione alienum & absurdum, instituti ac scopi vim non attendere, sed dictiones: estque hoc proprium non eorum qui diuina volunt intelligere, sed eorum qui nudos admittunt sonos, & eos vsque ad aures suscipiunt extrinsecus non transientes; neque volunt scire quid ea dictio significet & quomodo eam oporteat declarare per alias quæ æqualem

Christus significatur per lapidem qui contriuit statuam.

Dan. 7.

Dan. 7.

Christi, duo sunt aduentus in Scripturis.

Esa. 52.

Isa. 42.

Zach. 9.

Mat. 12.

1. Cor. 4.

Dan. 7.

Mat. 24.

Dan. 7.

Scripturã volens intelligere, diiudicat tempora personas & scopũ.

æqualem vim habent, & sunt significatiores dictiones: affecti sunt autem erga elementa & lineas quæ nõ possunt intelligi, syllabasque & dictiones ignotas; non transeuntes ad intelligentem eorum animæ facultatem, sed foris resonant in eorum labris & auribus.

Ex magni Basilij Dialogico.

Oportet enim ex auditoribus, eos qui cruduntur in diuinis Scripturis, examinare ea quæ docentur à doctoribus; & ea quidem admittere quæ consonant sacris Scripturis; quæ sunt autem aliena reicere, & eos qui in eiusmodi permanent documentis vehementer auersari: Væ enim, inquit, homini per quem scandalum venit.

Quenam sunt septem Infusoria quæ vidit Zacharias? Quæst. 53.

Et conuertit me Angelus qui loquebatur mihi, & dixit ad me; Quid tu vides? Et dixi; Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lucernula super ipsum, & septem lucernæ, & septem infusoria, & due oliuæ super illud: Et dixit mihi Angelus; Hoc est verbum domini. Quod est ergo candelabrum? Quoniã materiæ experte lucẽ gestauit, Deũ incarnatũ. Cur autem totũ aureum? Quoniã post partũ mansit virgo: Dicit enim; Hæc porta erit clausa, & nemo intrabit per eam, sed Dominus Deus solus intrabit & sedebit quoniam ipse est Dux; & egredietur, & claudet portam post se. Quod autem vterus sit porta, testatur Iob dicens: Cur non conclusisti portas vteri matris meæ? Quid est autem lucernula? Deus verbum incarnatum. dicit enim Esaias; Propter Sion non tacebo, & per Hierusalem non transibo, donec egressa fuerit tanquam lumen iustitiæ meæ, Salutare autem meum tanquam lucerna ardebit. Quenam sunt autem septem lucernæ? Septem Leges singulares: dicit enim; Lucerna pedibus meis Lex tuas; & lucerna mādatum Legis & lux. Quod autem septem sunt Leges, audi: Prima lex est ea quæ est à natura insita, de qua dicit Apostolus; Quando gentes quæ Legem non habent, natura quæ sunt Legis faciunt, ea Legem non habentes sibi ipsis sunt Lex. Secunda est quæ est per visum. Quem enim Deum Lex prædicat, eum visus probat per res creatas. Nam ex rerum creaturarum magnitudine, pulchritudine, & conuenienter proportionem, earum genitor consideratur & cernitur. Deinde, quod fuit ex Ligno mandati. Dicit enim Apostolus: Lex quidem sancta, & mandatum bonum, & iustum, & bonum. Quarta autem quæ tempore Noë fuit in nube. Quinta, quæ tempore Abrahæ fuit per Circumcisionem. Sexta, lex litteræ. Septima, Lex gratiæ. Quod autem gratia Legem habeat; dicit Apostolus; Alter alterius onera portate, & sic implebitis Legem Christi. Dicit autem Esaias; Ex Sion exibit Lex, & verbum domini ex Hierusalem, & iudicabit inter multas gentes. Quenam sunt septem Infusoria? Septem dona Spiritus, vt dicit Esaias: Egredietur virga è radice Iesse, & flos è radice ascendet, & requiescet super eum Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & virtutis, Spiritus cognitionis & pietatis, Spiritus timoris dei implebit ipsum. Quenam sunt duæ oliuæ? Duo Testamenta. Quomodo enim Olea habet Foliũ semper virefcens; ita etiam duo Testamenta, habet perpetua & nunquã cessantia de Christo testimonia.

Quenam sit differentia Legis & Mandati, Ex Eusebio.

Quæst. 54.

Quæ consonant Scripturis, sũt admittenda.

Mat. 26.

Zach. 4.

Maria Virgo, est Candelabrum aureum & Porta clausa.

Iob 3.

Esa. 62.

Psal. 118.

Leges sũt septem. Rom. 1.

Rom. 7.

Gen. 9. b.

Gen. 17. b.

oratio habet Legẽ.

Gal. 6.

Esa. 2.

Esa. 11.

Lex quidem dicitur, quæ est vniuersè; Mandata autem, quæ sunt sigillatim: vt illud; Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis; & quæ sunt iis consequentia. Testimonium autem, quod cum aliqua testificatione auditoribus præcipit Legislator, vt dicebat Moyses: Testor vobis hodie cœlum & terram. Iudicia autem, quæ scripsit cum iudicasset & iustificasset; vt in eo qui terribile nomen blasphemauerat, Moyses refert ad Deum, vt qui sibi non permisisset iudicium. Illo autem, eius iussu, obruto lapidibus, hoc fuit decretum & iudicium aduersus alios blasphemos. Iustificationes autem sunt hæc præcepta; Si possederis, inquit, seruum Hebræũ, sex annos seruiet; &c. Hæc enim sunt summæ iustitiæ; furti & cædis & adulterij prohibitio, honor parentum, iururandi obseruatio, & similia quæ obseruantur etiam ab iis qui carent Lege.

Quinam in Scriptura, alia habentes nomina, ea mutant, & quamobrem. Quæst. 55.

Nominum mutationes inuenimus in Sãctis. Nam Etiam quidem primum Viraginem vocauit Adam; quoniam, inquit, sumpta fuit ex viro suo: Post transgressionem autẽ mutato nomine, eam vocauit Vitam; Quoniam ipsa est mater omnium viuentium. Quando autem cognouit eam, vocauit eam Euã. Abram prius vocabatur; mutato autem à Deo nomine, postea vocatus est Abraham, quoniam futurus erat pater multarum gentium. Sara appellabatur; mutato autẽ nomine, eam Deus vocauit Sarram, quoniam paritura erat Isaac: Iacob vocabatur, mutato autem nomine, cum luctans dominus postea vocauit Israël; quoniam, inquit, cum Deo fuisti fortis; & cum hominibus eris potens. Esau appellabatur: vocatus est autem postea etiam Edon ab æqualibus; quod est, ruffus. Ioseph appellabatur: Pharao autem admiratus qui in eo erat, spiritum; vocauit eum Ægyptiacè Psonthomphanc. Iobam vocabatur: Post plagam autem vocabatur Iob, propter charitatem quam habebat in Deum & eius tolerantiam. Naufes vocabatur filius Naue: Moyses autem quando eum misit ad terram speculandam, mutato nomine eum vocauit Iesum; quod est, salus populi. Daniel vocabatur: nabuchodonozor autem vocauit eum Baltasar, conuenienter nomini dei sui, quoniam in eo vidit Spiritum sanctum. Vocabantur Ananias, Azarias Misael: Aspanez autẽ Eunuchus Nabuchodonozor, vocauit eos Sidrac Misac & Abdenago, propter eorum virtutem. Petrus Apostolus vocabatur Simõ; dominus autem ei dicit; Tu vocaberis cephas; quod interpretatur, Petrus; quoniam erat dicturus: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Iacobus & Ioannes vocabantur filij Zebedæi. Dominus autem vocauit eos Boanerges, quod est, filij tonitru; quoniam tanquam tonitru, erant magna voce prædicaturi Euangelium domini. Saulus vocabatur quandiu persequebatur Ecclesiam Christi; factus autem Apostolus cum venisset Paphum urbem Cypri, mutato nomine vocauit eum Paulum Scriptura.

Quomodo est intelligendum illud; laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicatur. Quæstio 56.

Ex Isidoro.

Benedicatur, hoc in loco, idem est quod laudatur

Lex quid sit. Mandati quid sit. Testimonium. Deut. 33. Iudicia quæ sint. Leui. 24. b. Iustificationes quænam sint. Exod. 21.

Sanctorum mutata nomina. Gen. 2.

Gen. 17. b.

Ibid. c.

Gen. 28.

Gen. 25. d.

Gen. 41.

Iob & Iosue mutata nomina.

Num. 13.

Dan. 4.

Ioh. 1.

Math. 16.

Mat. 3.

Act. 13. b.

Psal. 9.

Benedicere, ita laudare.

Carnibus Suillis tantum vesci banatur Ægyptij.

Eliæ miracula. 3. Re. 17. a. Ibid. c. 3. Re. 19. d. 3. Re. 17. d. 4. Re. 1. b. 4. Re. 2. b. Helysai miracula. 4. Re. 2. c. Ibid. d. 4. Re. 3. c.

4. Re. 4. b.

4. Re. 5.

4. Re. 6. a.

4. Re. 7.

4. Re. 13. d.

4. Re. 8. d.

Statua visa à Nabuchodonosor.

Christus significatur per lapidẽ, bñc sum sũc manibus.

& encomiis honoratur ab aliis qui ei adulantur & eius vitium palant & demulcent; & ne permittunt quidem ut per silentium, morbi sui sensum accipiat. Et ideo is inuenitur immedicabilis. Nam propterea quod ne sensum quidem habet suae aegritudinis, non admittit medelam. Est autem hoc omnium grauissimum, quando laudatur vitium, & ne vitium quidem censetur. Quamobrem oportet, illud quidem si fieri potest, corrigere: Sin minus, non assentari, neque vitium palpare ac demulcere, sed silentio afferre ei sensum sui sceleris. Sin autem hoc nolit, eum fugere & auerfari, ne si ritus eius sceleris focus fuerit, in suppliciis quoque inueniatur focus. Quomodo enim qui ad virtutem inducit, coronatur etiam si nihil perfecit; nam quod suum est impleuit: ita etiam qui ad vitium hortatur & incitat, punitur etiam si nihil potuerit; Nam is quoque fecit quod in se fuit.

Ex Constitutionibus Apostolicis; Libri. 6. Capite. 18.

Neque enim oportet simul currere cum fure, neque cum adultero partem ponere: Nam David quoque dicit: Domine odientes te odio habui, & propter inimicos tuos tabescebam, Perfecto odio oderam illos, inimici fuerunt mihi. Iosaphat quoque exprobrat Deus per Esaiam, propter amicitiam & societatem quam inierat cum Achab, dicens: Si peccatori amicitia iungeris, si ei qui a Domino odio habetur, fers auxilium: propterea in te repente orta est ira Domini; nisi quod inuentum est cor tuum perfectum apud Deum, & sermones boni inuenti sunt in te, propterea tibi pepercit Dominus.

Quomodo intelligendum illud; Cogitatio hominis confitebitur tibi. Quast. 57.

Festum quidem, est eorum qui latantur, confessio autem eorum qui examinantur: & est hoc quidem, tristitia; illud verò, gaudij. Hoc ergo dicit, in iudicio perpenfa & examinata, leniter transiens & imperfecta boni cogitatio; plus valet quam improba & perfecta cogitatio. Nam de illa quidem habetur quaestio & examinatio, haec verò festum conciliat & laetitiam.

Ex Basilio in Esaiam.

Diligenter nobis attendamus ne impium aliquem hominem verbo vel facto iustificemus, per eius in nos gratiam inducti ad ei assentiendum. Vt enim, inquit, iis qui dicunt malum bonum, & malum bonum, qui ponunt tenebras lucem, & lucem tenebras, qui ponunt amarum dulce, & dulce amarum.

Ex Chrysostomo in Saulem.

Non solum aemulari vitium, sed etiam eos laudare qui viuunt in vitio, grauius affert supplicium quam eorum qui viuunt in nequitia. Nam laudare peccatores, ad rationem supplicij est longè maius quam peccare; & meritò: Corrupte enim mentis & animi incurabilis est haec sententia. Nam qui laudat vitium, cum qui vitio laborat priuat medicina quae habetur ex poenitentia. Quamobrè meritò, hoc illo esse grauius, statuit Paulus: Propterea (inquit) non solum qui mala agunt, sed etiam qui eos laudant, eiusdem aut etiam grauioris quam illi, erunt supplicij participes.

Quomodo est intelligendum illud; Si quis viderit fratrem suum peccantem peccatum non ad mortem, peccet, & dabit ei vitam iis qui non peccant ad mortem. Quast. 58.

Non ad mortem quidem peccatum dicit id quod

fit in ignorantia; ad mortem autem, quod fit in cognitione. Vnde subiungit: Non de illo dico ut roges. In suo enim est arbitrio seipsum conuertere aut non conuertere. An rursus peccatum ad mortem est quod ad Deum transit, & non ad hominem qui est eiusdem naturae; de quo scriptum est: Si peccauerit vir in virum, orabitur pro eo ad Dominum; Si peccauerit in Dominum, quis orabit pro eo? In Deum ergo blasphemiam & impietatem proprie dicit, quam lex Moisaica morte condemnat; non poena pecuniaria, aut aliquo alio supplicio: Quamobrem hoc videtur dicere de Haereticis; non de gentibus aut Iudaeis: Nam illi non collabuntur in numero Fratrum. Caterum in cognitione quoque maximum peccatum; ut caedes, adulterium, infans amor masculorum, & quae sunt his similia, dicuntur mors animae.

Ex Chrysostomo, Quomodo sit intelligendum; Quos praesciuit & praedestinauit: Et; Cuius vult miseretur, & quem vult indurat: Et; Non currentis, sed miserentis est Dei; Multi enim dicunt, Quem vult Deus seruat aut perdit.

Quast. 59.

Conuenit hic dicere illud Prouerbiale cloquium Solomonis; Homo perdit vias suas, in corde autem suo in Deum tanquam autorem, id confert: Homo enim habet liberum arbitrium suae salutis aut exitij. Scriptum est enim; Deus ab initio fecit hominem, & dimisit eum in manu consilij sui: Et; ante hominem vita & mors, & quod voluerit dabitur ei: Et; Ne amulemini mortem in errore vitae vestrae, neque attrahite exitium in operibus manuum vestrarum, quia Deus mortem non fecit neque deletatur in interitu viuorum. Quamobrem dicit Legislator: Ecce do coram vobis hodie benedictiones & maledictiones: Benedictiones, ut audiat mandata Dei vestri; & maledictiones, si non audieritis mandata domini Dei vestri: Testor vobis hodie caelum & terram, quod vitam & mortem dedi ante faciem vestram, eligite vitam ut viuatis vos & semen vestrum. Liberam itaque vitae nostrae electionem, Iob quoque significas dicebat: Iustum exardiet Dominus; & dixit; Conuertentur ab iniustitia si audierint & seruiant, & consecerint in bonis dies suos, & annos suos in decoris; Impios autem non seruat, propterea quod ipsi nolunt scire Dominum. Vides quomodo nos simus autores nostri interitus, & non Deus? Cum ergo dixisset Apostolus; Quos praesciuit & praedestinauit; soluit quod queritur: ut pote; Praesciuit Deus fore ut non poeniteret Pharaonem, & indurauit cor eius dilatione & lenitate quae eum ad tantum deduxit contemptum & audaciam ut etiam aquis fuerit obrutus; Similiter praesciuit Hieremiae reuerentiam, & praedestinauit eum existere vas electionis: Si ergo quae vult Deus, seruat; quem autem vult, perdit; neque qui seruatur, dignus est mercede; neque qui perit, supplicio: & frustra scriptum est; Tu reddes unicuique secundum opera: Et; vnusquisque accipiet mercedem secundum suum laborem. Porro autem dictum quoque est; Deus vult omnes homines saluos esse, & ad agnitionem veritatis venire. Id autem rursus; Non volentis, neque currentis; dicit propter Esaiam, de quo etiam hoc bene dictum est. Non volentis Esaiam, patris accipere benedictionem; & currentis, iussu patris sui in campum ad venandam venationem ut cum comedisset, ei benediceret: sed Iacob, cuius Deus est misertus, propterea quod ipse esset non fictus & bonus, non autem Esaiam, hanc benedictionem

quod nam sit.

Peccatum in Deum quodnam sit.

Haereticus, est Peccatum illud ad mortem pro quo non est orandum.

rom. 8.

Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est disponere gressus eius. Prou. 16. b. Liberum Arbitrium. Ecl. 15. Sap. 1. Deut. 10.

Morbis non curatur nisi sentiat. Vitium laudari, & non esse vitium censeri est grauissimum. Coronatur qui ad virtutem inducit, punitur qui ad vitium.

Psal. 38.

2. Par. 19. a

Cogitatio boni, imperfecta, melior est quam improba & rata.

Impius nec verbo nec facto iustificandus. Esa. 5.

Incurabilis animi sententia est, Peccatorem laudare.

1. Io. 3.

Peccatum ad mortem.

tionem est affecutus propterea quod esset fornicator & prophanus. Quod si etiam in nobis hoc quispian accepit; ab eo quod decet, minimè oberrabit. Etenim non volentis solum virtutem; neque currentis & contententis est, se rectè gerere: sed & miserentis & adiuuantis Dei. Non potestis enim, inquit, sine me quidquam facere. Propterea dicit Apostolus: cum timore & tremore salutem vestram operamini, Deus enim est qui operatur in vobis & velle & perficere pro beneplacito: Et Ecclesiastes; Non velocibus est cursus, neque bellum potentibus: Et David; Nisi dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt qui aedificant eam: Et; Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam; &c. Quomodo est intelligendum illud; Si cuius opus arserit, detrimentum accipiet, ipse autem saluus erit quasi per ignem? Quast. 60.

Hoc est; non feret ignis violentiam; sed quomodo si quis arma habens aurea transeat fluuium ignis, permanet clarior & limpidior: Sin autem transeat ferreum habens, comburetur. Ita est etiam in operibus: Et ideo dicebat; Damnum patietur: Ecce vna poena: Ipse autem saluus erit, sed sic quasi per ignem. Quod autem dicit, est eiusmodi. Non ipse quoque peribit ut opera, in nihilum rediēs; sed manebit in igne. Rem ergo vocat salutem, nempe perpetuam in igne per mansionem. Propterea dicit tanquam per ignem. Etenim nobis quoque mos est dicere; In igne seruari; de ijs quae non facile vruntur & rediguntur in cinerem.

Quomodo est intelligendum illud; Pacificans per sanguinem Crucis suae, siue quae sunt in terra, siue quae sunt in caelis. Quast. 61.

Quae sunt quidem supra terram, meritò: plena enim erant inimicitiarum; & in multa & aduersus multos erant diuisa: Quae sunt autem in caelis, quomodo pacificauit? An illic quoque erat bellum & pugna? Et quomodo precamur dicentes; Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra? Disiuncta erat terra à caelo & belligerabantur Angeli aduersus homines, videtes Dominum suum probris & contumelia affici. Instaurare, inquit, volens, seu in summam redigere omnia quae sunt in caelis, & quae in terra. Quomodo? Hominem illic traduxit, in altum sustulit eum qui erat ipsis Angelis inimicus & exosus: Hoc est pax profunda. Angeli rursus apparebant in terra, quando quidem homines quoque apparebant in caelo. Vis scire quomodo nos prosequerentur Angeli, & quemadmodum nos auerfabantur? Mittebantur ad infligendas poenas Sodomitis in valle-luctus: Sed nunc non sic. In terris hymnos canebant, & eos ad nos deduxit, & nos illic reduxit. Propterea gratias agimus dicentes; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax. Prius pro numero gentium erant Angeli; Nunc autem non pro numero Gentium, sed pro numero Fidelium. Nam vnusquisque Fidelis habet Angelum suum custodem; & ut scriptum est, Castra metabitur Angelus Domini in circuitu timentium eum, & liberauit eos. Nam etià ab initio quilibet vir probus habebat angelum sicut dicit Iacob; Angelus qui me liberat à iuuentute mea.

Ex Basilio in Psalmum 33.

Cuiuslibet credenti in Dominum, affidet angelus, nisi nos ipsum per mala nostra opera effugauerimus. Nam sicut apes fugat fumus, & columbas abigit malus odor; ita etiam vitae nostrae custodem Angelum.

lum amouet & abducit, lachrymabile foetidumque peccatum: Ne des enim, inquit, in commotionem pedem tuum, & non dormitabit qui te custodit Angelus. Ex Epiphano in Panarijs; Quod unicuique Genti traditus sit Angelus

Vnicuique genti praefesse Angelum dicit Scriptura. Nam qui cum Daniele loquebatur Angelus; & Persarum dixit Principem, & Principem Graecorum, & Michaëlem Principem Iudaeorum. Porro autem Moyses quoque dicit; Statuit terminos secundum numerum Angelorum Dei. Vnde etiam dicit Ioanes in Apocalypsi, Solue quatuor Angelos qui stant in Euphrate & retinentur, ut permittant gentibus bellum vsque ad tempus Dei longanimitatis, donec imperet ut per ipsos fiat ultio Sanctorum suorum. Detinetur enim qui ordinati sunt Angeli, à spiritu, ut qui non habeant tempus incursionis, propterea quod iustitia eos nondum soluerit ut soluerentur reliquae gentes, propter iniuriam in Sanctos. Ii enim soluuntur & inuadunt terram, ut dicit Ioannes & Propheta: Moti autem Angeli mouent gentes ad appetitum vlciscendi.

Ex Cyrillo de adoratione in Spiritu. Scimus sanctos Angelos à Deo esse ordinatos ad opem ferendam Creditibus, & ut sint veluti duces populi.

Ex Theodoro, de dei cultu.

Quoniam autem memini Daemonum, operapretium esse existimo ea ostendere quae de ijs sentimus: Eos enim & eorum Principem Satanam diuina appellat eloquia. Significat autem nomen sermone Hebraeo, Apostatam; id est, qui defecit. Vocat autem eum quoque Diabolum, ut qui apud homines Deum calumniatur, & ipsis hominibus inter se immittat litem & contentionem. Eos, nos dicimus ab initio à Deo creatos esse non malos, sed mentis auersione à melioribus ad deteriora esse prolapsos, & ijs non contentos quae praebuerat Creator, maiora quidem appetisse, superbia autem & arrogantiae vitium suscepisse, excidisse verò & esse priuatos honore qui eis fuerat datus ab initio. Derinde aduersus homines, ut qui diuina essent honorati imagine, rabie esse perditos & aduersus eos bellum suscepisse. Creatorem autem, Angelorum quidem praesidio custodisse hominum genus, ne (vi utens & tyrannide) dum sub aspectum non cadit ex occulto inuadēs, securè eos perderet quos propter inuidiam odio habebat, aduersus eum autem certamen & pugnam non prohibuisse, ut optimos & praestantissimos lucta ostenderet, magnique & fortis animi, virtutis essent exemplaria. Quamobrem cum Angelorum praesidio illius violentam prohibuisset irruptionem, rationis & cogitationum concessit certamen, ut victores pronunciarer corona dignos, non ipsum quidem adfiscens tanquam aduersarium, sed ad id quod oportuit vtens eius scelere & nequitia, tanquam Viperis ad propulsandos morbos.

Ex Nicephero Archiepiscopo Constantinopolitano aduersus Iconomachos.

Scimus autem & credimus nostras in deum glorificationes per sanctos offerri Angelos si quidem verum est illud, Angeli eorum perpetuò intuentur faciem Patris mei qui est in caelis: Quid agentes, aut quid operantes, nisi quod nostras petitiones ad aures Domini Sabaoth omnino adducēt, cum reddunt propitium

Psal. 120.

Vnicuique genti praefest Angelus.

Deut. 32.

Apo. 9.

Angeli moti mouent gentes ad appetitum vlciscendi.

Angeli sit à Deo ordinati ut operentur Creditibus.

Satan significat Apostatam, Diabolus cur dicatur. Demones ab initio creati non mali.

Angelorum praesidio Deus mouet homines.

Homini certamen aduersus demones à Deo concessum.

Angeli nostras praecses Deo offerunt. Math. 18.

Aliena & suspecta haec sunt verba. Scilicet quod perperam dicitur.

Christus pacificatur quae sunt in caelis. Math. 16.

Eph. 1.

Pacificatio hominum cum Angelis.

Gen. 19.

Luc. 2.

Fidelis quilibet habet suum Angelum.

Peccatum expellit Angelum.

Psal. 61. d. 1. Cor. 3. b. 1. Tim. 2. Rom. 9.

Hier. 1.

Nostri interitus auctores non bis sumus. Rom. 9.

Iob. 12. a

Iob. 36. b

propter ea que gessimus?

Quomodo est intelligendum illud; Scientia inflat, charitas autem edificat? Quest. 62.

De Idolothytis autem (inquit) scimus quod omnes habemus scientiam: Multi enim apud Corinthios tunc cum dixissent quod non que trahant in os, conquinant hominem, sed que exeunt; & quod Idola sunt ligna & lapides & demones qui nocere non possunt nec prodesse; hac perfectissima cognitione vsi sunt immoderate, & in aliorum & in suum damnium. Ad idola enim ingrediebantur, & mensarum que illic fuerunt erat participes; & hinc magnum afferebant exitium. Nam qui idolorum metu adhuc tenebantur, neque sciabant ea despiciere; illarum cœnarum erant participes, quoniam hoc facere videbant perfectiores; & hinc maximè ledabantur. Et ideò dicit: Scientia, ipsa scilicet perfectio, inflat; charitas autem edificat. Quod quidem declarans dicebat: Si quis autem diligit Deum, is cognitus est ab ipso. Quomobrem non prohibeo perfectam habere cognitionem, sed eam non habere cum charitate & ad edificationem.

Cur dicit apostolus; Mulieri docere non permitto? Questio 63.

Propterea quòd semel malè docuit Adamum: Nam ante inobedientiam, in eodem honore erat mulier quo vir. Etenim quibus verbis vsus est Deus in viri formatione, ijs vsus est etiam in creatione mulieris. Quomodo enim dixit in illo; Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram; & non dixit, Fiat homo: Ita etiam in hac nò dixit, Fiat mulier, sed hic quoque dixit; Faciamus homini adiutorem similem ipsi. Post peccatum autem; Ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur. Feci, inquit, te honore aequalem, & non rectè vsa es virtute; transi ad subiectionem: Non tulisti libertatem, suscipe seruitutem: Nesciisti imperare, sis ergo ex ijs qui parent imperio; virum agnosce Dominum, & ipse tibi dominabitur: Ad virum tuum conuersio tua, hoc est, refugium tuum, portus tuus, tutela tua. Propterea ergo dicit; Mulieri docere non permitto, neque auctoritatem in virum exercere: Etenim semel docuit & vsa est auctoritate, & euerit omnia: sed esse in silentio. Dicit autem causam: Adam enim (inquit) non est deceptus, mulier autem decepta fuit in transgressionem; propterea eam deiecit à sede doctrinæ. Qui enim nescit docere, discat: Si autem nolit discere; & se, & eos qui discunt perdit, quod tunc quoque accidit in muliere. Et ideò dicit; mulier in silentio discat in omni subiectione: Eius enim inobedientia & arrogantia toti Mundo intulit exitium & naufragium. Dicit enim Sapiens: A muliere initium peccati, & propter eam morimur omnes. Dicit autem Autor Prouerbiorum; multos fauciatos deiecit, & innumerales sunt quos occidit. Et ideò adhortatur dicens: Noli attendere mali mulieri, mel enim distillat à labris mulieris fornicatrici: que ad tempus mollit guttur suum, postea autem inuenies felle amarius, & magis acutum quam gladius anceps: Et; mulier venatur animas virorum venerabilium, est que electa & prodiga, in domo non quiescunt eius pedes, Aliquando enim foris vagatur, aliquando verò in plateis in omni angulo insidiatur, & via Inferni domus eius deducens ad penetralia mortis, & nescit pudorem; Sedet enim in foribus domus sue, super sellam palam in plateis accersens pretereuntes: Et; Infernus, & amor mulieris, & Tartarus, & terra non repleta aqua, & ignis, nequaquam dixerint, Sus-

ficit. Et; Talis est via adultere que quando fecerit, abluta dicit se nihil fecisse turpe: Et; Melius est habitare in terra deserti, quam cum muliere lingue & pugniace: Et; Quomodo vermisse in ligno, ita virum perdit mulier maligna: Et; Quomodo stille eyciant hominem in die hiberno à domo sua ita mulier maledicta à domo sua: Et; Quomodo in auribus aurea in ore porci, ita malignæ mulieri pulchritudo: Et; Ecclesiastes; Inuenio (inquit) mulierem morte amarior, que est venatio & fagena cordis, vincula in manibus eius, & bonus ante faciem Dei perimetur ab ea; qui autem peccat, comprehendetur ab ea: Et; Hominem unum ex mille inueni bonam autem mulierem in his omnibus non inueni. Similiter etiam Sirach admonet, dicens; Ne dederis mulieri et ascendat super viros tuos: Et; Melior est, enim, viri iniquitas quam mulier beneficiens: Et; Omnis iniquitas mala est ad omnem iniquitatem mulieris: Et; Non est, inquit, caput supra caput Serpentis, & non est malitia super malitiam mulieris: Habitare cum Leone & Dracone est melius quam habitare cum muliere, iniquitas enim mulieris obducit caliginem eius aspectum, & obscurat eius faciem. Sicut vallam & sicut ascensus arenosus in pedibus senis, ita mulier lingue viri quieto. Et; iugum boum quod labascit, est mala mulier; qui eam tenet, sicut qui apprehendit Scorpium: Et; Ne procedis ad pulchritudinem mulieris, & mulierem ne concupueris, & ne des aquæ transitum nec linguæ mulieri dicendi libertatè aduersus te; si non ambulet secundùm manus tuas, absconde eam à te: Et; Ira magna mulier ebriosa; & non conteget suam turpitudinem, & sicut sitiens viator os aperiet, & ex omni aqua propinqua bibit; ex aduerso cuiusvis valli sedebit, & contra telum aperiet phatrem: Et; Fornicatio mulieris in elatione oculorum, & in supercilij eius agnoscetur: Et; si sunt tibi filia, atcede corpori earum, & ne exhiberis ad ipsas faciem tuam: Et; super filiam instabilem adhibe ostodium, ne si inuenerit remissionem, scissa vitetur, & te faciat ludibrium inimicis, & fabulam in ciuitate, & te dedecore afficiat in multitudine multorum: Et; Mulier mala, portio mala, & dabitur viro peccatori. Iure ergo ei dixit Deus post transgressionem; Multiplicans multiplicabo dolores tuos & euulatum tuum: Magnum enim dolorem & gemitum & angustiam nobis conciliauit. Vnde dicit; In doloribus paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur. Et propterea Legem statuit Apostolus dicens: Mulieres sitis subditæ viris vestris tāquam Domino, quoniam caput mulieris est vir, sicut etiam Christus est caput Ecclesiæ; & sicut ecclesia Christo subicitur, ita etiam mulieres suis viris in omnibus: Et; Volo vos scire quod omnis viri caput est Christus, caput autem mulieris vir: Et; Nam vir quidem non debet aperire caput, cum sit imago & gloria Dei, mulier autem est gloria viri; Non est enim vir ex muliere sed mulier ex viro, etenim non creatus fuit vir propter mulierem sed mulier propter virum: Et; Mulieres vestre in Ecclesijs taceant, non enim permittum est eis loqui sed subijci, sicut etiam dicit lex; Si quid autè velint discere, domos suos viros interrogent, turpe est enim mulieribus in ecclesia loqui: Et; Mulier in silentio discat in omni subiectione, Mulier autem docere non permitto, neque auctoritatem exercere in virum, sed esse in silentio: Et; Vidua eligatur non minor sexaginta annis, que fuit vxor cuius viri in operibus bonis habens testimonium, Si filios aluit, si hospites excepit, si sanctorum pedes lauit, si afflictis succurrit, si omne bonum opus est secuta, & ut que vere vidua est & deserta sperauit in Deum, & perseuerat in precibus & orationibus nocturnis & diuinis, que autem viuit in delicijs, viuens est mortua: Et; iuniores autem viduas volo nubere, filios procreare; Cum enim luxuriatæ fuerint

1. Cor. 8. Scientia nocet nisi sit cū charitate.

1. Cor. 8.

1. Tim. 2.

Gen. 2. Mulier nò rectè vsa honore, effecta est subiecta.

1. Tim. 2.

mulieris inobedientia totius mundo attulit exitium.

Ecc. 15. d.

Prou. 5.

Prou. 7.

Prou. 9.

Prou. 30. c

Proverbia. 31. Mulier ma la, peior quauis fera.

in Christo, volunt nubere, habentes damnationem quoniam primam fidem irritam fecerunt; Simul autem & otiose discunt circuire domos, non solum autem otiose sed & nugaces & curiose loquentes que non oportet: Et; Mulierculas oneratas peccatis, que ducuntur varijs cupiditatibus, semper discutes; & nunquam ad agnitionem venire valentes.

Ex Chrystomo, de Herodiade.

Nulla ergo fera potest comparari cum muliere mala & verbosa. Quid enim est leone terribilius in quadrupedibus; aut quid Dracone seuius in reptilibus; Sed nihil sunt ad malam mulierem. Quòd autem Leo & Draco, in malo, mulieri sunt inferiores; testatur Sapiens, dicens; Habitare cum Leone & Dracone potius elige quam cum mala muliere. Leones enim Danièlem reueriti sunt in lacu; Nabuthem autem interfecit Iezabel. Cætus in ventre conseruauit Ionam; Dalida autem Sampsonem tradidit alienigenis. Dracones & Aspides & Ceraste, Ioanem in Solitudine formidarunt; Herodias autem ipsi caput amputauit in prandio. Corui, Eliam aluerunt in Solitudine: Iezabel autem ipsum post pluuia beneficium persecuta est vt occideret, & timore perterritus fugit in Solitudine iter quadraginta dierum, & fatigatus petijt vt moreretur, dicens; Domine Deus satis sit, Nunc autè suscipe animam meam à me, quoniàm sum melior quam patres mei. Hec mihi! Propheta timuit mulierem qui totius Orbis terræ pluuia gestabat in lingua! qui ignem è cœlo, verbo fecerat descendere; & oratione, mortuum excitauerat; timuit mulierem! Nulla enim malitia confertur cum mala muliere. Fert mihi testimonium Sapiens quoque dicens: Non est caput super caput Serpentis; & non est malitia super malitiam mulieris. O malum Diaboli, & arma acutissima! Per mulierem enim ab initio euerit Adamum in Paradiso; Per mulierem, Ioseph inclusit in carcere; Per mulierem furore concitauit Dauid ad dolo factam cædem Vria: Per mulierem, sapientissimum Solomonem cõuertit ad transgressionem: Per mulierem excæcauit Sampsonem: Per mulierem persecutus est Eliam: Per mulierem, Christi Præcursori amputauit caput: Per mulierem omnes occidit, omnes iugulat, omnes vituperat, omnes probris afficit! Mulier enim impudèdus nulli parcat, non reueretur Prophetam, nihil facit Sacerdotè, Cano non habet honorem. O malum malorum pessimum mulier mala! Et si sit quidem pauper, est diues, malitiâ: Sin abundat diuitijs que adiumentum ferant eius malitiæ; est duplex malum, est animal intolerabile, lex est immedicabilis, ferum & immasuetum animal. Ego enim vidi etiam Aspides blanditijs cicurari, & leones; & tigres, & pardos, si demulceantur, mitefcere: Mala autem mulier, & contumelia affecta insanit, & adulatione effertur; &, si habeat maritum Principem, noctù & interdum suis dolis eum irritans, ad cædem faciendam incitat, vt Herodias Herodem; Et, si habeat pauperem maritum, ad iram & cædem eum excitat. Et si sit vidua, ipsa per se omnes probris & contumelijs afficit: Nam Dei metu non refrénat linguâ; non ad futurum aspicit iudicium, Deum non respicit, Amicitia nescit seruare vinculum. Pro nihilo est mulieri ad mortem tradere suum maritum: Iustum enim virum Iob, vxor sua tradebat ad mortè, dicens Dic verbum aliquod ad Dominum, & morere. O malum

Tom. 1.

animi propositum! O mentem impiam! Non mota est miseratione, videns sui mariti viscera ex ebullientibus pustulis tanquam à carbonibus exuri, & totas carnes suas inuolui vermibus! Non inflexa fuit ad misericordiam, cum videns perpetuò ingemiscere & angere, & ex illis perpetuò producere vlcerat. Non emollita fuit ad commiserationem, cernens eum qui aliquando fuerat indutus purpura, modò nudum iacere & putrescere in sterquilino! Nò meminit amicitia & consuetudinis que sibi cum illo intercesserat, & quanta propter ipsum fuerit eius magnificentia & gloria! Sed; dicit (inquit) domino verbum aliquod & morere. O gratia mulieris! O medicamentum dolores afferens & agritudines! O amicitiam coniugis! Non enim ei sufficiebat dolor qui erat ad tempus; sed per maledictum, ei æternum conciliabat cruciatum! Vis videre adhuc aliam mulierem huius malitiæ coniugem? Vide mihi Dalidam, quomodò maritum suum totonderit; & vincitum tradiderit alienigenis membrum suum, sui thori confortem, quem fouebat, cui blandiebatur, quem deosculabatur, quem simulabat se plus quam seipsam diligere; quem heri diligebat, hodie decipibat; quem heri diligens fouebat, hodie decipiens sepeliebat. At non erat pulcher! & quis eo pulchrior qui in capite gestabat septem crines, portans imaginem gratia septemplexis? At non erat fortis! Et quis eo fortior, qui fortem leonem in via solus confecit, & vna Afini maxilla mille strauit alienigenas? Erat autem adeò sanctus, vt cum ipse aliquando sitiuisset, precatus sit in aqua penuria, & ex maxilla (quam manu tenebat mortuam) aqua emanarit, & ex ea hauserit. Et cum tam pulchrum, tam fortem, tam sanctum, eius vxor tanquam hostem vincitum tradidit alienigenis, quem occæcatum habebat ludibrio! Et cui nec leones, nec alienigena poterant resistere; cum sua vxor prostrauit! Vnde autem hoc potuit? Ex mariti bonitate. Nam cum virum suum arcanum, dolo, noctù ab eo furripuisset; tanquam nudum iugulauit. Propterea Propheta tibi præcipit dicens: A thori consorte caue, ne apud eam aliquid deponas. Quænam vero bellua (dic quæso) aduersus suum masculum hæc vnquam est machinata? Quænâ Dracona vult suum perire coniugem? Quænâ autem Leona suum coniugem tradit occidendum? Re vera, non est malitia supra malitiam mulieris. Qui ergo habet malam mulierem, sciat se iam recipere mercedè suæ iniquitatis: Dicit enim Sapiens; Mulier mala dabitur viro peccatori.

Ex eodem in illud; Omnis qui aspexerit mulierem; &c.

Omnia qui aspexerit (inquit) mulierem ad concupiscendum eam, iam eam adulterauit in corde suo. Terribile re vera est præceptum, & magna opus est sobrietate. Nam quid est mulier? Laqueus ornatus, & decipiens viros in voluptatibus. Laqueus quidem vultu & crecto collo, & oculis annuens, & lingua modulans, & voce polluens & verbis incantans, & pedibus ludens, figura & corporis habitu placens, & factis occidens: Multos enim (inquit) vulneratos deiecit, & sunt innumerabiles quos interfecit. Et ideò dicit; In pulchritudine mulieris, multi sunt decepti; & ex ea, amicitia tanquam ignis acceditur. Quid est mulier? In terra naufragium, fons sceleris, thesaurus cediũ, letalis occurfus,

Foras supererat blandiens mulier.

Ecc. 25. Viro datur pœna iniqua mulier.

Matth. 5. Mulier est laqueus ornatus.

Mulieris aliquot eologia.

lapis oculorum, animarum exitium, cordis lancea, iuuenum pernicies, sceptrum Inferorum, præceps desiderium. Quid mulier? Sanctorum calumnia, quies Serpentis, Diaboli solatium, egritudo inconsolabilis, fornax succenta, eorum qui seruantur scandalum, vitium immedicabile, diurnæ nugæ, prodigerum hospitium, officina Dæmonum. Quid mulier? malum amatorum medicamentum, impudens fera, inexpugnabilis impetus ac appetitio, os effrenatum, triumphus mysteriorum, dux tenebrarum, magistra delictorum, scelera oblectatio, cupiditas infatiabilis, simul dormiens intemperantia, simul expurgans sollicitudo, vestita vipera, quæ sua spõte eligitur pugna: diurnum damnum, domus tēpestas, vitæ naufragium, immitis fera, adulterorum receptaculum, arma diaboli, rabies quæ concupiscitur, mors totius Mundi. Meritò dicebat Sapiens: *Parua est omnis malitia ad malitiam mulieris. Si velis autem auferre à tali Fera, audi Autorem Prouerbiorum dicentem: Oculi tui recta aspiciant, supercilia autem tua iusta annuant, & ne te vincat desiderium pulchritudinis, neque tuis capiaris oculis, neque abripiaris ab eius cilijs; Mulier enim venatur venerandorum hominum animas; Nunc ergo fili mi audi me, & attende verbis oris mei; Ne inclinetur ad os eius cor tuum, neque erres in semitis viæ eius, multos enim sanctos deiecit & sunt innumerales quos occidit; neque defixeris in eam tuum oculum, sed refilias neque tardes. Quando ergo videris mulierem formosam, nitentem, habentem lætos oculos, genis splendentem, & in vultu immensam ferentem elegantiam, mentem tuam accendentem & augentem libidinem; cogita esse mulierem id quod habetur in admiratione, & esse cinerem id quod accendit, & cessabit animus tuus rabie cieri. Tege pellem eius vultus cogitatione; & tunc videbis quam sit vilis & abiecta eius species. Nihil enim aliud inuenies quàm ossa & nervos & venas & tetrum odorem. Cogita autem rursus senescentem, alteratam, morientem, vniuersum florem illi defluentem; cogita quid mireris, & pudore affectus ducèris pœnitentia.*

Proz. 4.

Proz. 7.

Cogitatio quid sit malier, reprimatur libido.

Ephes. 5.

Rom. 12.

Sapiens apud semetipsum quis sit.

1. Cor. 11.

Gen. 3.

Postquam autē (lapsus) procreauit liberos; qui ex eo nati sumus, tanquam ex eo qui erat interitui obnoxius, interitui obnoxij, facti sumus hæredes execrationis & maledictionis Adami. Planè enim nõ puniti sumus, vt qui cum illo non obedierimus diuino illi mādato; sed quòd (vt dixi) effectus mortalis, in suum semen transmisit peccatū. Nam ex mortali, nati sumus mortales. Dominus autem noster Iesus Christus appellatus secundus Adam, vt principium nostri generis, nos reformauit ad incorruptionem; & in ipso est soluta vis veteris maledictionis. Vnde dicit *per hominem mors*; propterea quòd interitui obnoxius factus est homo; scilicet Protoplastus. Vnusquisque autē Pater noster, etiamsi per Spiritum sanctum fuerit sanctificatus & acceperit remissionem suorum peccatorum; ponum ad nos non transmittit; vnus enim est qui omnes sanctificat ad incorruptionem dominus noster; & ad omnes ex æquo, per ipsum & ab ipso venit donū. Aliud autem est remissio peccati; & aliud, à morte redemptio. Et vnusquisque quidem suorum delictorum lucratur remissionem in Christo, per sanctū Spiritū; cōmuniter autē omnes liberamur ab antiquo interitu & condemnatione: *Regnavit enim mors vsque ad Moysen*. Nā vsque ad Legē, dominatum obtinuit mortis condēnatio.

Adam in suam genus transmissit peccatum.

Rom. 5.

Peccati remissio & redemptio à morte, differunt. Rom. 5.

Ro. 5.

Catholica Ecclesia vbique diffusa & simplex.

Euangelia sunt tantū quatuor.

Psal. 77.

Ex Synodi carthaginiensis. cap. 110. Similiter placuit, vt quicumque paruos recens natos infantes qui ex vtero matris baptizantur, neget in remissionem peccatorum baptizari, neque ex primi Parentis Adam peccato quidquā trahere quòd debeat lauacro regenerationis purgari; vnde est cōsequens quòd in his forma Baptismatis (in remissionem peccatorum) non vera sed ficta intelligitur; sit anathema. Neque enim aliter intelligere oportet quod ab Apostolo dictum est, *per unum hominem peccatum introiit in mundum, & per peccatū mors, & sic in omnes homines peruasit, in quo omnes peccauerunt*, nisi quomodo Catholica Ecclesia, quæ vbique est diffusa & semper est simplex, intellexit. Per hanc enim fidei regulam, Infantes quoque qui nullum ex se peccatum committere potuerunt, verè in peccatorum remissionem baptizantur; vt per regenerationem in eis verò mendetur, quod ab antiqua origine contraxerunt.

Ex questionibus aduersus Arianos, Quarè non sunt plura nec numero pauciora Euangelia.

Quest. 65.

Quoniā Mundi in quo sumus sunt quatuor regiones & quatuor spiritus vniuersè & in genere; Ecclesiæ autem columna & firmamentum est Euangeliū, & spiritus vitæ; ipsa meritò habet quatuor columnas vndique spirantes incorruptionem, & homines instar ignis suscitantes. Ex quibus est manifestum quòd Verbum opifex omnium, qui sedet super Cherubim & continet omnia, hominibus manifestus dedit nobis quadriforme Euangelium, sed quòd vno spiritu continetur, sicut dicit dauid petens eius Aduentum; *Qui sedes super cherubim, manifestare*. Cherubim enim habent quatuor facies, & eorum facies sunt imagines operationis Filij dei. Nam *primum*, inquit, *animal erat simile Leoni*, exprimens eius agilitatē & principatum & regnum; *Secundum autem simile vitulo*, ordinem signicans sacrificantem & sacerdotalem; *Tertium autem habens faciem hominis*, apertissime describens

describens eius aduentum *secundum* in hominem; *Quartum autem simile aquile volanti*, aptè significans donum sancti Spiritus aduolans ad Ecclesiam: Euangelia ergo his quoque consonant. Nam Euangeliū quidem secundum Ioannem, narrat eius principalem & gloriosam à Patre generationem, dicens; *In principio erat Verbum*. Euangelium autem secundum Lucam, vt quod characteris esset sacerdotalis; incoepit à Zacharia sacerdote deo suffitum offerente. Iam enim saginatus parabatur vitulus sacrificandus pro Iunioris filij inuentione. Euangelium autem secundum Matthæum, prædicat eius generationem secundum hominem, dicens: *Liber generationis Iesu Christi filij dauid, filij abraham*. Euangelium verò secundum Marcum, duxit initium à spiritu Prophetico qui ex alto accedit ad homines, dicens; *Initium Euangelij, vt scriptum est in Esaiâ Propheta*. Porro autem ipsum quoque Dei Verbum, cum iis quidem qui erant ante Moysen; per suam diuinitatem versabatur & gloriā: Iis autem qui erāt in Lege, ordinem tribuit Sacerdotalem. Postea autem homo factus, donum sancti Spiritus emisit in omnē terram, nos tegēs suis alis. Qualis ergo fuit Filij Dei operatio, talis etiam fuit forma animalium; & qualis forma animalium, talis est etiam character Euangelij. Nam quadriformia animalia, quadriforme est Euangelium & Domini operatio. Et propterea homini data sunt vniuersè & in genere, quatuor Testamenta: vnū quidem Diuini datum est Noè sub Arca; secundum autem Abrahamo sub signo Circūcisionis; tertium verò Legis, sub Moysē; Quartum, Euangelij per Dominum nostrum Iesum Christum. Cum hæc autem ita habeāt, stolidi sunt omnes indocti, & præterea nimis audaces qui abrogant & abolent formam Euangelij, & plura vel pauciora inferunt Euangelia quàm quæ dicta sunt: alij quidem vt plura videantur inuenisse quàm habeat veritas; alij autem vt abrogent & abolent Christi dispensationem.

Io. 1.

Vitulus saginatus, est Christus occisus.

Testamentum quatuor data homini.

Cur Circūcisum fuit Christi præputium.

Questio 66.

Dicant nobis qui curiosè scrutantur incerta & obscura, & quæ non sunt mandata literis, & sunt silentio præterita; quamobrem in alto patibulo sacrificatur Christus, & non sub recto? An planè vt naturam purgaret aëris? & quomodo impollutus eius sanguis cū aqua in tempore passionis purgauit terram in eam distillans; ita circūcisum præputiū defossim, eam sanctificauit? Omnino autem & quibus nouit rationibus, qui voluntariè fuit circūcisus seruauit id quod fuit circūcisum, vt ipse quoque cum in eo non esset mancus ac defectus, resurgeret plenus & toto corpore minimè obnoxius interitui: Nam nos quoque in resurrectione nostrum corpus plenum recipimus.

Luc. 13.

Act. 3.

Iude Galilæi quoniam esset decreta.

Quoniam erant quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis. Quest. 67.

Galilæi; qui etiam secuti sunt decreta Iudæ Galilæi, cuius Lucas quoque meminit in Actibus apostolorum. Erat autē Iudæ decretū, vt ostēdit Iosephus in vltimis Libris de Antiquitate Iudaica, magnā habēs speciē; prætextū scilicet pictatis. Dicebat autem, ac ore quidē oportere aliquem dicere dominū, neque per honorem, neque per beneuolentiā. Quamobrem multi ex iis, ne Cæsarem dicerent Dominum,

grauissima tormenta subiērent: Qui etiā docebant, Deo nihil oportere offerre præter constituta à Lege Moysis sacrificia. Vnde etiam prohibebant fieri sacrificia quæ à Senatu populi fiebant, vel potiùs tradebantur pro salute Imperatoris & populi Romani. Verisimile ergo est propter hæc indignatē Pilatum aduersus Galilæos, iussisse eos interfici in sacrificiis quæ videbantur ex Lege offerre; ad eò vt sanguis offerentium misceretur Sacrificiis quæ offeriebantur.

Quomodo omnis blasphemia remittetur, non remittetur autem blasphemia in Spiritum.

Quest. 68.

Multa enim, inquit, aduersus me dixistis; nempe quòd sum seductor, & Dei hostis: De his, à vobis non exigo pœnas. Esto enim (inquit) in me delinquentis propter carnem quam indui; cur etiam peccatis in Spiritum? Neque enim potestis dicere vos eum ignorare; propterea & hic & illic puniemini. Quæcumque ergo, inquit, in me blasphemastis ante passionem, vobis remitto; quin etiam ipsius quoque Crucis audax admissum scelus: Quæ autem in Spiritum sanctū peccastis, nisi pœnitentiā egeritis, propter ea & hic & illic puniemini. Nā ex hominibus alij quidē & hic & illic puniuntur, vt Sodomitæ; Et hi quoque ipsi; Nam & hic dederūt pœnas quādo grauissima illa passi sunt eorum capti ciuitate; & grauissima illic patientur supplicia: Alij autem illic tantū; vt ille Diues: Alij autem hic solum; vt qui fornicatus fuit apud Corinthios, Alij autem nec hic nec illic; vt quidam Prophetæ & Apostoli.

Ex Basilio in Asceticis.

Ille blasphematur in Spiritum sanctum, qui operationes & fructus Spiritus sancti tribuit Aduersario, quod multis ex nobis accidit; vt qui virum quidem bonum qui se in pericula conicit, sæpè appellemus inanis gloriæ cupidum: eum autem qui bonum ostendit zelum; iracundum, & multa eiusmodi falsis inducti suspicionibus ementimur.

Quomodo cum dixisset Dominus; Nisi abiero, Paracletus non veniet; dat iam spiritum apostolis per insufflationem? Quest. 69.

Per Insufflationem quidem dat eis potestatem & gratiam spiritalem ad remittenda peccata, subiungit enim; *Si aliquorum remisistis peccata remittentur eis, si aliquorum autem retinueritis, retenta sunt*: Per aduentum autem Spiritus in Pentecoste, præbuit eis gratiam baptismatis & signorum operationem: Et idē dicit; *Vos autem baptizabimini in Spiritu sancto, & accipietis virtutem aduentantis in vos Spiritus sancti*. Nam ante passionem, Apostoli non faciebant à Spiritu sancto curationes; sed data à Domino potestate & iussu: *Nondum enim erat (inquit) datus Spiritus sanctus, quoniam Iesus nondum erat glorificatus*; Glorificatus enim fuit, suscitatus à mortuis.

Ex Eusebio ad Marinum.

Spiritus quidē sanctus qui fuit insufflatus à domino, Apostolis; vim habebat soluendi & condonandi omnia peccata: Quòd autem fuerat eis promissum, baptizandos esse Spiritu sancto, & futuros participes virtutis operationum; vim habebat operandi miracula quæ per ipsos erant efficienda, & resistendi & fortiter ferendi quæ in resurrectione aduersus eos erant. Nam ante hanc virtutem, nolebat eos prædicare

Mar. 16.

Peccatum in Spiritu sanctum quidnam sit.

Puniuntur quidā hic tantū, quidā & hic & illic.

Blasphemare in Spiritum sanctum, quis dicatur.

Io. 16.

Io. 20. Potestas remittendi peccata, data est Apostolis per insufflationem. Act. 1.

Potestas remittendi peccata, data est per Insufflationem.

care gentibus; sed manere & expectare ut, ex alto, eius essent participes. Hanc autem gratiam Apostolus quoque separans ab aliis operationibus sancti Spiritus, docebat; dicens; *Alij autem operationes virtutum: Et dicit Propheta; Dominus dabit verbum, Evangelizantibus, virtute multa.* Cuius virtutis, cum nōdum essent participes, cum negarunt omnes tēpore Passionis: At postquam eius fuerunt participes, omnes martyrio & eius confessione claruerunt. Hominem enim renouans Deus, & quam perdidit gratiam acceptam Dei, per insufflationem, eam rursus reddēs, eam insufflauit in faciem Apostolorum, dicens; *accipite Spiritum sanctum.*

1. Cor. 12. 1.
Psal. 67.

Io. 20.

Luc. 18. a.
Mal. 7.
Psal. 74.

Luc. 18. a.
Psal. 86.

Heb. 12.
Luc. 18. a.

Ro. 2. b.

1. Pet. 5.

1. Tim. 1. b.

Luc. 22.

Luc. 22.

Mar. 15.

Christus
sēpē prae-
termittit
que non
intelligit
Discipuli,
ca reclin-
queos e-
uentui.
Mat. 16.

Luc. 9.

seruare, est is qui secūs quā oportet vult eius salutem; nempe desiderans effugere ex periculis: is, eā perdet. Eius ergo quæ in periculis, amissionem nominavit salutem: *Is enim (inquit) inueniet eam in vitam eternam.*

Quid est; Si oculus dexter, vel manus tua te scandalizet, excinde eam abs te?

Questio 73.

Non de membris corporis hoc dixit Christus: absit; sed de amicis & cognatis: Sumus enim inter nos alter alterius membra. Si ergo, inquit, habes amicum aut cognatum, qui est tibi æquē necessarius ac dexter oculus vel manus, conuenienter ei quod dictum est à Iobo; *Oculus eram cæcorum, pes autem claudorum;* Vides autem, te ab eolādi in tua anima: excinde ipsum à te; nulla est enim societas lucis cū tenebris. Maximè autē si sit in eis simulatio & dolus, oportet ab eis fugere & cauere tanquā à Serpente: Dicit enim Dominus; *Attendite à falsis Prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt Lupi rapaces; à fructibus eorum cognoscetis eos; & Ioannes; Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus an ex Deo sint, Multi Pseudopropheta exierunt in Mundum: Et Paulus; Tales enim sunt Pseudoapostoli, operum dolosi qui transfigurantur in Apostolos Christi; & non mirum, ipse enim Satanās transfiguratur in Angelum lucis; non est ergo magnus si etiam eius ministri transfigurantur tanquā ministri iustitiæ, quorum finis erit secundum opera ipsorum: Solomō quoque admonet, dicens; *Fili, ne decipiat te viri impij, pedes enim eorum currunt ad vitium, & sunt veloces ad fundendum sanguinem: Et; ne possideas malorum virorum probra neque amuleris vias eorum, non enim dormient nisi malum fecerint: Et; cor peruersum fabricatur mala; in omni tēpore, qui est eiusmodi, efficit tumultus.* Propterea repente venit interitus, disruptio & cōtritio immedicabilis, quoniam lætatur omnibus quæ odit deus; conteritur autem propter immunditiam animę. Et; qui annuit oculo cū dolo, congregat viris dolores: Et; vir iniquus tentat amicos, & abducit eos in vias non bonas; obfirmans autem oculos suos, cogitat peruersa, & labiis suis definit omnia mala: Et; Est fornax sceleris & fossa profunda os iniqui, qui autem odio habetur à Domino, incidit in eam: Et; Si inimicus tuus terogat magna voce, ne ei credas, Sunt enim septem improbitates in anima eius. *Fide digniora sunt vulnera amici quā voluntaria oscula inimici: Et; Sanctus Spiritus fugiet dolum, & recedet à cogitationibus insipientibus. Similiter etiam Sirach precipit, dicens: Cōserua te & caue à malo, & attende valde, & observa quod cum ruina tua ambulas, & agnosce quod in medio laqueorū ingrederis, & super propugnaculum ciuitatum ambulas: Et; Si possides amicum, in tēpore posside eum, & ne cito credideris ei: est enim amicus in tēpore suo, & nō permanebit in tēpore afflictionis suę; & est amicus qui traducitur ad odiū, & pignam opprobrij tui reuelabit; & est amicus socius mensę, & non permanebit in die afflictionis; & si humilitatus fuerit aduersus te, etiam à facie tua abscondetur: & Ne homini stulto te subiicias, & ne affurrexeris à facie insolētis & cōtumeliosi, ne ori tuo struat insidias: Et; Ab inimicis tuis attende: & Filio, & uxori, & fratri ne des potestatem aduersus te in vita tua: Et; ne des alteri pecunias tuas, ne pœnitentiā ductus pro eis roges, melius est enim vt filij tui te rogent quā vt tu aspicias ad manus filiorum tuorū: Et; Attende à viro malo, mala enim fabricatur, ne forte des reprehensionem**

Luc. 19.
Mat. 5.
Mar. 9.

Iob. 29.

Mat. 7.

1. Io. 4.

2. Cor. 11.

Prou. 1. b.

Prou. 4. a.

Prou. 4. c.

Prou. 16. d.

Prou. 7.

Prou. 25. e.

Eccle. 6. a.

Eccle. 6. b.

Eccle. 32. c.

reprehensionem in seculum: Et; Ne credas in amico tuo in aeternum, nam quomodo es rubigine obducitur, ita etiam eius improbitas; & si ambulaueris, ambulabit quoque incuruatus.

Ex Limonario.

Interrogauit quidam Pater alium magnum & admirabilem Patrem, dicens: Si scandalizet me frater, vis imponam ei pœnitentiam? Ille autem dixit: Imponere ei pœnitentiam, & te ab eo excinde, ne te ad maius detrimentum adducat: Vnde dicit Apostolus; *Omnia probantes, quod bonum est tenete: & audi magnum Arsenium dicentem; Cum omnibus habe charitatem, ab omnibus autem abstine.*

1. The. 5.

1. Cor. 5. b.

Eccle. 10. a.

Prou. 29. b.

Homoi-
quus est
ab ecclesia
separatus

Psal. 100.

4. Reg. 5. g.

Mores in-
fidiosi, &
deo sunt
exosi &
hominib;
inimici.

Dolus est
& bonus
& malus.

Exod. 3.

1. Reg. 16.

vellet seruare Dauidem in infidijs Saullis; propterea, inquit, non venit ad mensam Regis vt solebat, quia abiit in patriam suam Bethleem. Saulem autē fugiens dauid dicebat abimelec Sacerdoti, quod mittebatur à Saule ad rem aliquam sciam; per dolum salutem sibi parans non damnum aliorum. Et quando venit ad regem Achis, simulauit se insanire, quod non erat verum; id præ se ferens ad effugiendam mortem ab alienigenis: Iam verò ad fumendam quoque iustitiam de inimicis vltionē sepē doli sunt probati, cuiusmodi fuit de Aod qui interfecit Egloom, & Azaël qui occidit Sifara; & Iudith quæ interemit regem ad salutem populi Israëliti. Sic etiam cum dolo accessit Paulus & Iudæos, & factus est tanquā Iudæus vt Iudæos lucra faceret: *Quamobrem* (inquit) *cum essem astutus, dolo vos capi.* Propter hos ergo dolos & mendacia, non sunt Sancti appellandi mendaces nec dolosi; sed sapientes quidem ad bonum, sinceri autem ad malum. Cauendum est autem, si quando opus fuerit eiusmodi mendacio aduersus hominum maliciam, ne sermoni addamus etiam iusiurandum: *Non enim assumes nomen Dei tui in vanum:* & falsum iuramentum ne diligatis & ne ad Mundi negotia attrahas nomen dei, quando propter malorum contentionem, aut propter pericula nobis & amicis imminētia, aut propter aliquod negotium necesse est, omnino vt falso sermone: Sed fit tibi nomen Dei venerandum, ab ijs separatum; in veritate solum appellatum, & in necessitate & rebus magnis.

1. Reg. 20.

1. Reg. 17.

Iud. 3.
Iud. 4.

2. Cor. 12.
Propter
bonos do-
los non
sunt appel-
landi men-
daces nec
dolosi.

Iusiurādū
nulli men-
dacio est
addendū.

Bonum &
malum di-
iudicatur
scopo &
instituto.

Legitimū
& illiciti-
mū scopo
& lege dif-
cernuntur

Homici-
dij quod
lege fit,
est legitimi-
mum.

Gen. 4.
Num. 25.

Gen. 27.
Ios. 7.

3. Reg. 11.

1. Reg. 15.

1. Re. 15. b.

1. Re. 15. g.

Matth. 18.

Ex Theodoro in Osee.

Sciendum est quod scopo ac instituto diiudicatur bonum & malum: Hoc enim est separatum ab adulterio matrimonium, etiam si coitus nullum habeat discrimen, scopo autem ac Lege ostenditur differentia; & hoc quidem iudicatur legitimum, illud verò illegitimum & præter Leges. Quomodo etiam in homicidio: Interficiunt enim homicidia, interficit & Iudex; Sed hic quidem iuste ac legitime. Ille verò iniquè & præter Legem: Et factum quidē est idem, differt autem scopo. Et vt hoc aperte discamus ex Scriptura, sic consideremus. Occidit Cain sed motus inuidia & dolo vsus; Occidit & Phinees, sed zelo ductus, & causam tutatus pietatis ac religionis: Et factum quidem est idem, scopus autem contrarius & pugnans ex diametro. Suffuratus est Iacob benedictionem; Suffuratus & Achaz in Israel: Sed ille quidem fuit laudatus, hic verò obrutus lapidibus. Ieiunauit Elias: Ieiunauerunt & qui Nabuthem obruerunt lapidibus: Sed ille quidem causa pietatis, illi verò propter calumniam & cœdem. Misertus est Agagi Saul iniquè & cōtra Leges, & fuit regno priuatus; eundem occidit Samuel, & dei Legem adimpleuit.

Quomodo est intelligendum illud; Si duo simul con-
fenserint super terram. Questio 74.

Ipse locus hoc indicat; nam verba facit de eo qui arguit & arguitur. Nam si is qui arguitur, fuerit cōpunctus & conuenerit cum scopo & instituto arguentis; de omni peccato cuius petierint remissionem, dabitur eis à deo. Sed si non conuenerit qui arguitur, cum eo qui arguit; non datur ei remissio sed viticulus congruēter ei quod infertur: *Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in celo.*

Ex Chrysostomo in Mattheum.

Matth. 18. Si, inquit, peccauerit in te frater tuus, vade & argue ip- sum inter te & ipsum solum, Si te audierit, lucratus es fra- trem tuum; Sin autem te non audierit, accipe tecum adhuc v- num aut duos, ut in ore duorum vel trium stet omne verbum; Sin autem eos quoque non audierit, dic Ecclesiæ; Quod si Ec- clesiam quoque non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus: Amen dico vobis, quaecumque ligaueritis super terram, erunt soluta in caelo; & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo: Si enim duo ex vobis con- senserint super terram, de omni re quam petierint fiet eis à Pa- tre meo qui est in caelis. Non ergo dixit de Præsidibus Ecclesiæ illud, quaecumque ligaueritis, erunt ligata; sed de eo qui prouocauit eum qui peccauit ad reconcilia- tionem quæ enim ligauerit nõ obedientem, insolubilia manent ei vincula; & qui eum ligat, & ea qui est hinc cruciatus, & eo qui illic est futurus. Iure ergo dice- bat Apostolus; Sol ne occidat super iracundiam vestram. Cum dicat Dominus sanctis suis; Quaecumque ligaue- ritis, erunt ligata; Si quis ad iram concitauerit virum sanctum, & is miserit morbum vel Dæmonem vel mor- tem, vel aliquid aliud supplicium in domum eius; an po- test homo, cum alium sanctum rogauerit, viri sancti effu- gere sententiam? Quest. 75. Responsum Athanasij. Si est Sanctus qui immisit supplicium, est perspi- cum quod Dei voluntate hoc fit; & ligatus est ho- mo ille non solum in terra sed etiam in caelo, con- uenienter ei quod dicit Dominus; sed neque Sancti sunt inter se aduersi, ut qui nouerint vinculum cha- ritaris spiritus; & quoniam non exaudiet Dominus Sanctum, etiam si roget vt dissoluat alterius Sancti preces aut maledictionem. Quis enim (inquit) cri- minabitur aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat; quis est qui condemnat? Etenim cum Elias ligasset cœ- lum annos quatuor & sex menses, nullus Sanctus id potuit soluere nisi Elias: etiam si tunc haberet Deus septem milia Sanctorum qui non curauerat genu ante Baal. Et cum Paulus fornicatorem Co- rinthium tradidisset Satanæ ad interitum carnis, nemo eum potuit soluere à vinculo præter Paulum qui eum ligauerat: Neque enim solet Deus euertere decreta suorum famulorum, sed potius pœnas su- mit de ijs qui in ipso delinquant. Audi quid dicit Deus Regi Abimelec propter vxorem Abraham: Red- de vxorem homini quoniam est Propheta, & orabit pro te & viuies; sin minus autem reddideris, scias futurum vt moriaris & tua omnia: Et orauit Abraham & sanauit Deus Abi- melec, & vxorem eius, & ancillas eius, & pariebant; Deus enim concluserat omnem matricem in domo Abimelec, pro- pter Sarram vxorem Abrahæ. Vides quod Deus vlcif- cens suum famulum, sterilitatem & mortem intulif- set nisi confestim Sanctus, precibus, iram suam soluif- set; vt qui etiam omnino ligasset? Sic etiam qui Iob exacerbauerant & condennauerant tres eius ami- ci, futuri erant terribilis interitus hæredes, nisi eum solouisset iustus qui vtique eum ligarat: Dathan au- tem & Abiron stantes ex aduerso Moyses, deuorati sunt viui in terram: Similiter & Corinthæ viri 250. cum ab Aarone defecissent, consumpti sunt à di- uino igne; & Maria quæ probris & maledictis Moysen affecerat, illico facta est leprosa. Hiere- mias autem maledicto appetitus à populo Israheliti- co, execratur ac maledicit dicens: Exaudi Domine

vocem iustificationis meæ. (neque enim loquitur enun- ciatiuè) si redduntur pro bonis mala, quoniam simul locu- ti sunt verba aduersus animam meam; memento mei qui steti aduersus faciem tuam vt loquerer pro eis bona, & vt auerteres iram tuam ab eis; Propterea da eos in famem & gladium, & ne relinquant multas eorum iniquitates, & peccata eorum à facie tua ne deleas, quoniam inierunt rationem ad me com- prehendendum, & laqueum absconderunt aduersum me: Et tunc dixit Dominus ad me; Ecce induco super ipsos mala, vt quolibet audiente ea, tinniant ambæ aures eius. Saul au- tem persequens & affligens Dauidem ei dicentem; Cur persequeris animam meam vt accipias eam? Iudicet Do- minus inter me & te, & me defendat à manu tua; mortem sibi consciscens excessit è vita. Vnde dicebat psallès Dauid; Gladius eius ingrediatur cor eius: Et; in factis ma- nuum suarum comprehensus est peccator. Ita etiam Achitophel, aduersus ipsum, consilium capiens, & Ab- salonem ad eum interimendum instruens: ille qui- dem laquo vitam finijt; hic verò ense vitam abrû- pit. Dignum itaque eis epitaphium inscribès Solo- mon; de Achitophèle quidem dicit: Qui autem ac- cenderit vitium, peribit ab ipso; Et, Qui aduersus faciem ami- ci sui parat rete, is ipsum circumdabit pedibus suis. De Ab- solone autem; Oculum iridentem patrem effodient eum corui ex conuallibus, & exedent eum pulli aquilarum: Et; Maledicentis patri extinguetur lucerna; pupilla autem oculo- rum eius videbunt tenebras, Etenim in sinum omnia redeunt iniquis, A Domino enim omnia iusta. Irridentibus au- tem pueris Helisæum, cum is in verbo Domini eos esset execratus, egressi sunt ex sylua duo vrmi, & la- cerauerunt eis ex quadraginta duos. Merito ergo dictum est; Mors & vita in manu lingue eius. Simili- ter autem eius quoque magister Elias, Quinquage- narios præfectos, cum ijs qui cum ipsis erant, igni cœlesti exussit. Quid verò admirabiles illi Petrus & Paulus; num ille quidem mortem attulit Ananiæ & Sapphiræ, hic autè Elymam Magum execratus or- bauit oculis, qui etiam protinus circumiens quere- bat qui eum ducerent? Vides quemadmodum deus suos honorans famulos, exaudit famulos, exaudit eorum preces & execrationem: Facit enim eorum voluntatem & exaudit eorum orationem. Et ideo admonet Sapiens, dicens: Ne des locum homini; nempe iusto; vt te excreetur, Eius enim te excreantis in amaritudine anime suæ, preces exaudiet Dominus: Oculi enim Domini sunt super iustos, & aures eius ad præces eorum. Quamo- brem & qui oderunt, & qui cõdemnant iustum; de- linquant in deum, & ipsum cõtemnunt. Dicit enim Deus ad Samuel de Israhèle qui erat dureceruicis; Nõ te spreuerunt, sed me: & Apostolis; Qui vos spernit; Et, Qui vos odit, me odit: Vnde dicebat Apostolus; Sic autem peccantes in fratres & verberantes eorum conscientiam, in Christum peccatis. Sic ergo Sancti, bonis quidè homi- nibus & pijs sunt luminaria & salutare, vt Dominus dicit ad eos; Vos estis lux Mundi, & sal terræ; Scelera- tis autem & iniquis, exitiosi & conciliantes suppli- cium. Quomodo enim Sol, sanos quidem oculos illuminat; imbecillos autem obscurat & facit cali- gare; ita etiam Sancti: Idque significans dicebat Apostolus Christi; bonus odor sumus Deo in ijs qui ser- uantur, & rursus in ijs qui pereunt; alijs quidem odor vitæ ad vitam, alijs autem odor mortis ad mortem. Ita etiam per Seruatoris ad uentum occæcati quidem sunt pluri- mi ex Iudæis, gentes autè aspexerunt. Quamobrem dicit

Cautè lege

A sancto ligatus ab alio san- cto solui nõ potest.

Hier. 19. a

1. Re. 24. c

1. Re. 31. b Psal. 36. Psal. 9. 2. Reg. 17.

Abfalom adhuc pal- pitans, inter- fectus est ab Ar- migeris Ioab. 2. Re. 18. Eccle. 17. Prou. 30.

4. Reg. 2.

Prou. 18.

4. Reg. 1.

Act. 5. Act. 13.

Eccle. 4.

Psal. 33.

1. Reg. 8. Luc. 10.

1. Cor. 8.

Matth. 5. Sancti sa- nos illumi- nant, infir- mis obdu- cunt tene- dras.

2. Cor. 2.

Ioh. 9. dicit Dominus; Ad iudicium ego vmi in hunc Mundum vt non videntes vident, & videntes cæci fiant: Positus est autem & ad ruinam quidem incredulis; ad resurrectio- nem autem credentibus; & alijs quidem est lapis of- fensionis & petra scandali, alijs autem lapis angularis & petra quæ laudatur. Quinetiam eius quoque crux ijs quidem qui pereunt est stultitia; ijs autem qui salui fiunt est virtus Dei: & Iudæis quidem scandalum; Græcis autem, stultitia; nobis verò salus. Ex Exodo. Murmurabat autem omnis congregatio filiorum Israel ad- uersus Moysen & Aaron in Deserto, & dixit eis Moyses: Quinam estis vos, quod murmuratis contra nos? Non enim contra nos est murmuratio vestra, sed aduersus Deum. Et rursus: Et dixit eis Moyses; Cur me maledictis in seclum, & tentatis Dominum? Cum Dominus rursus dicat; Si quorum remisistis peccata remittuntur eis. Si peccarit homo homini, & postea ductus pœnitentia ab ipso acceperit condonationem; an à Deo quo- que est condonatum? Quest. 76. Illud; Si quorum remisistis peccata, remittentur eis; pro- priè dictum est ad eos qui sunt sancti, & non ad eos qui sunt solum homines: Vnde nec eis dixit; Si remi- sistis, remittentur eis; Sed, si remisistis hominibus deli- cta eorum, remittet etiam vobis Pater vester cœlestis de- licta vestra. Et hinc est perspicuum, quod qui con- donauit quidem maxima est lucratus; cui au- tem est condonatum, Deo quoque est subiectus vt agat pœnitentiam; simul orante & eo qui est of- fensus, & eo qui condonauit. Nam si (inquit) vir peccarit in virum, etiam pro eo orabit ad Dominum. At- qui etiam si sit, Sanctus is qui condonat; nisi is qui peccauit, apud Deum purè & sincerè pœnitentiam egerit, non ei remittetur: Etenim cum Maria diui- num Moysen maledicto appetiuisset, & à Deo re- preher. sa & lepra affecta esset; Moyses quidè ei con- donauit & pro ea rogauit, Deus autem non prius ei condonauit quàm separata fuit extra castra septem dies; & tunc fuit curata, & ei est cõdonatum, vt quæ purè & sincerè apud Deum pœnitentiam egisset; si- mul scilicet cum ea orante & fratre & vniuerso po- pulo. Propterea dicit Scriptura; Populus non mouit ca- stra donec mundata fuit Maria. Populus autem cum in ipsum quidem peccasset, condonauit quidè & pro eo rogauit. Cum autem non sincerè apud Deum egissent pœnitentiam, fuerunt omnino perempti & exterminati. Nisi ergo, vt par est, apud Deum pœni- tentiam egerit, ei non remittetur sicut est ostensum: Pone enim mihi aliquem admisisse adulterium in vxorem proximi, & ab ipso accepisse remissionem; num est etiam ei à Deo condonatum nisi pœnitenti- am egerit? Nequaquam. Ego quidem certè noui quemdam virum spirituales, qui & sermone & vita multos iuuabat, cui quidem cum Diaboli instinctu multi inuidissent, & maledictis affecissent, multos ab eo abscederunt, & priuarunt vtilitate quam ex ipso capiebant: Porro autem cum postea intellexif- sent fraudem diaboli, & apud eum ducti essent pœ- nitentia, & ab ipso accepissent condonationem; a- lij quidem correpti sunt à Dæmone, alij autem inci- derunt in diuersas tentationes & pericula pro iudi- cij quæ multos offendunt. Merito ergo dicebat Ap- ostolus; Qui vcs cõturbat portabit iudicium, qui- cunque fuerit. Et propterea de ijs quidem; qui scan-

dalizauerit unum ex pusillis istis qui credunt in me, expedit ei vt mollis asinaria suspendatur à collo eius, & demergatur in Mare: Et; Vt homini illi per quem scandalum venit. De ijs autem qui scandalizantur & maledicto afficiun- tur; Beati (inquit) estis quando vos oderint homines, & se- gregauerint, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malū propter filium hominis; Gaudere in illo die & exultate, Ecce enim merces vestra copiosa est in caelis, Simi- liter enim faciebant patres Prophetis; Vt autem vobis quan- do vos benedixerint omnes homines; Similiter enim faciebāt Pseudoprophetae patres eorum. Deo itaque condonante, sepè in nos insurgunt qui aliquando fuerunt amici; aut etiam nobis subiecti, nos maledictis incessentes & iniuria afficientes; Quæ si leni & patienti animo toleremus, magna bona à deo accipiemus. Vnde etiam Dauid, dum eum contumelia afficeret Semei dicebat ijs qui volebant eum vlcifci: Sinite eum me execrari, vt Dominus videat in humilitate mea, & reddet mihi bona pro eius execratione: Et rursus Psallens dice- bat; Deus laudem meam ne silueris quoniam os peccatoris & os dolosi in me aperta sunt, Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circumdederunt me & oppugna- uerunt me gratis; Pro eo vt me diligerent, me calumniaban- tur, ego autem orabam; Quid dicam? Execrabuntur ipsi, & tu benedices Domine; Qui insurgunt in me, erubescant seruis autem tuis latabitur: Et, Qui benedicunt iustum, heredi- tabunt terram, qui autem execrantur ipsum, extermin- abuntur. Quamobrem dicit deus iusto Abraham: Qui te benedixit, est benedictus; & qui tibi maledixit, est maledictus. Dicit autè alijs quoque Apostolis: Quan- do ingrediemini in domum, dicit pax sit huic Domui; Et si sit quidem illic filius pacis, pax vestra requiescet super ipsum. Si autem non sit dignus, pax vestra ad vos reuertetur. Si ergo pax ad illos reuertitur propterea quod non in- uenerit se dignū, multò magis si iniustus eam emi- ferit, vt potè quod non sit dignus eam accipere ille ad quem est missa. Quicumque temerè probris & maledictis afficit aliquem, seipsum execratur: & si- cut dixit Salomon; Quomodo aues volant & passeret, ita inanis execratio ad nullum accedit. Permittente ergo deo, vt dictum est, excitantur imprudentes aduer- sus prudentes, & impij aduersus pios, & iniusti ad- uersus iustos; eos spernentes & iniuria afficientes: Dicit enim, iustus Iob; Iusti iridentur & traduntur in manus impiorum; & vir iustus & nulli affinis reprehensio- ni, factus est in subannationem; In tempore enim constituto paratus fuerat vt caderet, & ades eius diriperentur ab ini- quis: Et Solomon: Videbunt iustum, & nihili facient eum; Ipsos autem iridebit Dominus, & erunt postea in rui- nam probrosam, & in contumeliam inter mortuos seculi, & tunc stabit iustus in multa confidentia ex aduerso eorum qui ipsum afflexerunt & aspernabuntur labores eius, & viden- tes turbabuntur timore vehementi, & stupebunt propter inopi- nam eius salutem, & inter se dicent; Hic est quem ha- buimus aliquando in derisum & in parabolam exprobratio- nis; Insipientes eius vitam existimabimus insaniam, & de- cessum eius inglorium: quomodo reputatus fuit in filijs Dei Inter sanctos est fors eius; Igitur aberrauimus à via veritatis, & iustitie lumen non illuxit nobis: Et; iusti in æternum vi- uunt, & in Domino est merces eorum. Et; Qui iniustum, ius- tum indicat; iustum autem, iniustum; est iustus & abominandus apud Deum: Et; viri sanguinum participes ode- runt iustum: Et; sanctus, est immundus apud sceleratos: Et Sirach; Abominatio peccatori, est pietas & Dei cultus,

Mat. 5.

Peccato à deo remis- so, modis pu- nitur pec- cator.

2. Reg. 16

Psal. 18.

Gen. 2.

Matth. 11.

Prou. 14.

Iob. 12.

Sap. 5.

Sap. 5. c Prou. 17. c

Multi sūt punit post datam eis venianam.

Quamobrem Esaias dicit sanctis : Nolite timere exprobrationem hominum & eorum, contemptu ne vincamini.

Ex Gregorio Theologo, in magnum Athanasium.

Traduntur enim, sarpes, iusti in manus impiorum non ut illi honorentur, sed ut ipsi probentur. Et mali quidem sunt in morte infami & turpi, ut Iob ait; Irridentur tamen in presentia, quamdiu absconsa fuerit Dei benignitas, & magna penuria eorum quae postea utriusque sunt reposita, quo tempore & sermo & actio & cogitatio iustis Dei lancibus trutinabitur, quando surrexerit ad iudicandam terram, consilium & facta congregans, & aperiens ea quae apud eum obliuata seruauerunt.

Ex Basilio, in Regularibus.

Non est bonum, te ipsum vlscisci, sed melius est, id ad Deum remittere qui poenam irrogat iis qui faciunt iniuriam. Propterea, non vos vlsciscite (inquit) sed date locum in se: scriptum est enim, Mihi vindictam & ego retribuam, dicit Dominus: Christi enim tolerantia, Diaboli deiecit audaciam. Non fuit iratus iis qui illum afficiebant contumelios, sed tradidit ei qui iustam iudicat; hoc est, accepit iudicium, quod ad humanam attinet figuram. Propterea enim & Moyses & David; ille quidem fratrem & sororem, hic vero, Semem ferebant, contumelios & maledictis eos afficientes: sciebat enim, Deum esse Dominum vltionum. Cum ergo Deus sit lenis & patiens, tu quoque sis patiens & lenis: Cum autem Christus ferat; oportet etiam sufferre, Christi ministrum; & faciet omnino vindictam in tempore, & consummabit prauitatem peccatorum, & diriget iustum.

Ex Chrysostomo in Mattheum.

At te iniuria & contumelia affect: & tibi detrahit Proximus! Eius ergo miserere, & lachrymare, & lugere: non enim tu es qui Deum offendisti, sed ille. Cogita quod Christus in crucem agendus, pro se quidem gaudebat, stebat autem pro iis qui ipsum cruci affigebant. At apud multos te est calumniatus, probrisque & maledictis infectatus! Et quid tum, cum ad sciat Deus qui poenas est sumpturus, sed non de illis qui audierunt! Nam seipsum statuit materiam & argumentum supplicij; ut non solum de suis propriis, sed etiam de iis quae ad te pertinent conuincatur & Deo reddat rationem. Dicit enim Deus: Nolite iudicare, & non iudicabimini; In quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini; & in qua mensura mensi fueritis, metietur vobis: Et, Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die Iudicij; Nam ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis: Et Apostolus; Quamobrem inexcusabilis es o homo quisquis iudicas. Quod si hoc tibi non sufficit; cogita quod Dominus quoque tuus, a Satana & sceleratis hominibus calumniis est appetitus: Quamobrem dicebat; si patrem familias vocauerunt Beelzebub, quanto magis eius domesticos; Nolite ergo eos timere. Neque vero sceleratus ille Daemon, solum eum est criminatus, sed etiam fides ei fuit habita. Non autem leuia aliqua; sed vel maxima in eis probra & crimina contorsit: Dixit enim eum esse Demoniacum, & impostorem, & Dei hostem, & Samaritanum, & natum ex fornicatione.

Cum Christus dicat Non, quae intrant per os; coinquinant hominem: cur statuerunt Patres ne vesceremur carnibus, in Jan-

Etis Ieiunius? Quasi. 77.

Non de cibis hoc dixit Dominus. Nam sciuit quidem quod nimius esus & potus coinquinant hominem, in ipso excitantes affectiones carnis ad libidinem: Etenim virtus Satanæ, ut Iob dicit, est in umbilico ventris. Sed quoniam Pharisei damnauerunt Apostolos, ut qui illotis manibus comederent; ad ea respondens Dominus dicit: Non quidquid per os intrat, coinquinat hominem: utpote sordes manuum quas vos obseruatis; sed, peccata quae exeunt ex homine, illa coinquinant hominem: Unde subiungit, Illotis autem manibus com. deve non coinquinat hominem. Caterum etiam si omnia nobis licent comedere, non tamen expedit, omnia, ut dicit Apostolus. Dicit enim: Omnia mihi licent, nepe, & comedere & bibere, sed ego in nullius potestatem redigam; hoc est, non debet mihi dominari cibi & eorum desiderium. Multi enim non hoc attendentes, sed illud aspicientes quod licet hominibus comedere & bibere & ventrem implere, cum Deus nobis dederit & quae capiuntur ex terra & quae ex mari, ad fruendum cibis; a saturitate & voluptate non parum & non laetiter letentur. De quibus dicit Deus, Venti esca, & venter escis, Deus autem & cum & eis abolebit. In omni ergo ieiunio, & humi-dormitione, & quae asperè & duriter agitur vita, duo sunt scopi pietatis: Alter quidem, ut cum ab iis quae sunt in hoc mundo iucunda abstinerit; pro iis, fruatur bonis futuris: Alter autem, ut cum humile & deiectum fuerit corpus, humilis quoque sit anima & cogitatio; humili autem effecta anima, facile cum cordis compunctione Deum roget homo, & accipiat condonationem. Si quis autem a carnibus quidem abstinet, aliis autem cibis & potibus corpus alit & adipe repletum reddit, in nihil prodest ieiunium. Sciendum est autem quod non oportet ieiunare octo Hebdomadas in magna quadragesima, ut Ariani qui exuperant numerum quadragesima dierum, quem nobis dedit Dominus; eo quod addant vnam Hebdomadam, non audientes Moysen dicentem, Et custodies verbum quod mando tibi, Ad id nihil addes neque ab eo auferes: Neque Prouerbiorem scriptorem qui dicit, Non addis verbis eius ne te arguat, & sis mendax: Neque Baptistam qui dicit,

Nolite facere praeter id quod est vobis constitutum: Neque Apostolum qui sic habet; Si ergo aut Angelus e caelo vobis Euangelizet praeter id quod Euangelizauimus, sit Anathema. Sic enim etiam ab initio factum est cum dixit Deus Adamo; Hoc fac, & hoc ne feceris: Ille utique, ut qui plus se existimaret inuenturum, non obediit, & quod habebat perdidit. Non oportet ergo fingere, Laborem ad praecipuum: sed ordinatè procedere in iis quae sunt tradita. Si enim sunt ieiunanda octo Hebdomadae, non debet amplius nominari Quadragesima, sed Quadragesima septima, quae quidem Quadragesima impletur ad festum Palmarum. Magnam enim Hebdomadam ieiunamus propter Christi Passionem & Pascha, & non propter Quadragesimam: Est enim (ut dictum est) Haereticorum hoc dogma, non Orthodoxorum. Sicut etiam nonnulli rursus ieiunant Quadragesimam in Sabbato & Dominica, conuenienter dogmati eorum qui dicuntur Eustathiani, qui aliquando apparuerunt in Paphlagonia. Sabbatum enim & dies Dominicus sunt dies sancti & festi, neque licet in eis ieiunare: Nam illud quidem

Nimius esus & potus coinquinant hominem. Iob. 40.

1. Cor. 10.

1. Cor. 6. In ieiunio duplex est scopus pietatis. Abstinentia a carnibus, quoniam pro fit.

Qua draginta dierum Ieiunium tradidit Christus Prou. 30. Luc. 3. Gal. 1. Gen. 2. Traditio nes sunt exacte obseruanda.

Quadragesima septima, quae quidem Quadragesima impletur ad festum Palmarum. Magnam enim Hebdomadam ieiunamus propter Christi Passionem & Pascha, & non propter Quadragesimam: Est enim (ut dictum est) Haereticorum hoc dogma, non Orthodoxorum. Sicut etiam nonnulli rursus ieiunant Quadragesimam in Sabbato & Dominica, conuenienter dogmati eorum qui dicuntur Eustathiani, qui aliquando apparuerunt in Paphlagonia. Sabbatum enim & dies Dominicus sunt dies sancti & festi, neque licet in eis ieiunare: Nam illud quidem

dem fuit benedictum propterea quod Deus cessauit a suis operibus; Hic autem est sanctificatus propter Dei resurrectionem.

Ex constitutionibus Apostolicis; Libri 5.

Capit. 12.

Dies festorum Domini custodite. Et primum quidem Natalem; post quem, Epiphaniam: Deinde Quadragesimam, quae continet memoriam vitae a Domino actae & institutae, & legislatae. Perficiatur autem ipsum Ieiunium ante ieiunium Paschae incipiens quidem a die secundo, desinens autem ad Parasceuem. Quos cum ieiunaueritis, incipite ieiunare sanctam hebdomadam Paschae pro Iudaeis peruentibus.

Eiusdem Libri Cap. 14.

Sic enim praecipit Dominus nobis ieiunare hos sex dies propter Iudaeorum iniquitatem, iubens eos lugere propter eorum interitum; Etenim ipse quoque est eis illachrymatus. In diebus autem Paschae ieiunare incipientes a secundo usque ad Sabbatum, ut etes solo pane & oleis & aqua: Sunt enim dies lucus, & non dies festi. Ipsum autem Sabbatum ieiunare oportet, non quod in eo fuerit cessatio operis, sed quod in eo ieiunare oportet cum Opifex in eo esset sub terra. Nam in ipso suo Festo Dominum comprehenderunt, ut impleretur illud; Posuit signa sua in medio Festi sui, & non cognouerunt.

Eiusdem Libri. Cap. 17.

Porro autem Parasceuem & totum Sabbatum ieiunate; si fieri possit nihil gustantes usque ad nocturnum gallicantum. Si quis autem non possit duos dies simul coniungere, obseruet saltem Sabbatum. De se enim dicit Dominus; Quando sublatus fuerit in illis diebus ieiunabunt: In his autem, a nobis fuit sublatus ab iniquis Iudaeis, & cruci fuit affixus.

Capit. 18.

Quamobrem vobis quoque suademus ut eos ieiunetis, sicut & nos ieiunauimus. In reliquis autem diebus ante Parasceuem, ad vesperam comedat vnusquisque, aut quomodo potuerit aliquis; a secundo die usque ad galli cantum soluentes ieiunium. Illucetente autem vno Sabbatorum, qui est dies Dominicus, a vespera usque ad galli cantum vigilantes & orantes, & Legem legentes & Psalmos usque ad galli cantum. Et cum a vestro lectu cessaueritis, rogate Deum ut conuertatur Israel, & ut ipse accipiat locum poenitentiae & remissionem peccatorum, propterea quod Iudex alienigena cum lauisset manus, dixit; Innocens ego sum a sanguine Iusti huius, Vos uideritis; Israel autem exclamauit; Sanguis eius super nos & super filios nostros, Non habemus Regem nisi Caesarem. Cum autem Dominus surrexerit, offerite vestrum sacrificium, de quo vobis per nos constituit dicens; Hoc facite in mei recordationem; & catero desinite ieiunare, laetantes & diem festum agentes, quoniam arra nostrae resurrectionis Iesus Christus suscitatus est a mortuis: Et haec est vobis lex aeterna usque ad consummationem donec ascenderit Dominus. Et rursus, a primo Dominico computatis diebus quadragesima, festum agite Assumptionis Domini.

Cap. 19.

Et post decem dies Assumptionis, qui est dies quinquagesimus a primo Dominico, sit nobis magnum Festum: In eo enim, hora tertia misit ad nos

Dominus donum Spiritus sancti. Et postquam egeritis diem festum Pentecostes, festum agite vnam hebdomadam, & post illam ieiunate. Acquom est enim & laetari propter donum a Deo missum, & ieiunare post remissionem. Nam & Moyses & Elias ieiunauerunt quadraginta dies; & Daniel tres Hebdomadas panem desideriorum non comedit, & caro & vinum non est ingressum in os eius. Post hoc autem ieiunium, omnem diem quartum & Parasceuem iubemus vobis ieiunare; & quod ex vestro ieiunio reliquum est, suppeditare pauperibus, omni quidem Sabbato praeter vnum, & omni die Dominico conuentus peragentes laetari: Erit enim peccato obnoxius qui diem Dominicum ieiunat, ut qui sit dies Resurrectionis, aut Pentecostes; aut qui (ut semel dicam) die festo Domini, est tristis: Oportet laetari in ipsis, & non lugere.

Ex Constitutionum Apostolicarum, Libri 7.

Capit. 24.

Vestra autem ieiunia non sint cum hypocritis; Ieiunant enim & secundo, & quinto, & Sabbato. Vos autem ieiunate quinquage, aut die quarto, & Parasceue; quoniam quarto die aduersus Dominum a Iudaeis mediatum est iudicium, In Parasceue autem passus est. Sabbatum autem & diem Dominicum festum agite; quoniam illud quidem est monumentum Creationis, hic vero resurrectionis. Vnum Sabbatum nobis est obseruandum (ut dictum est) in toto anno; nempe Sabbatum Dominicae sepulturae, quod quidem oportet ieiunare non autem Festum agere.

Ex Exodo.

Et dixit Dominus Moysi, Loquere filiis Israel, dicens: Tria anni tempora mihi custodite. Festum azymorum in primo Mense, a decimo quarto autem die, septem diebus comedetis azyma in lactucis agreilibus panem afflictionis: In eo enim egressi estis ex Aegypto. Et numerate vobis a septima hebdomada, septem totos dies quinquaginta, & vocate eum ineblytum & sanctum diem. Et secundo Mense, cum medius est annus, dies Placationis & festi Scenopegia, ineblytus & sanctus erit vobis, & humiliabitur animas vestras. Omnis autem anima quae non humiliabitur delebitur de populo suo. Dies autem septem adducite holocausta, in tabernaculis habitantes, ut videant generationes vestrae quod in tabernaculis habitare feci filios Israel dum ego eos educerem e terra Aegypti: Ego Dominus deus vester. Et ut hic videtur, apud nos quoque merito custodiuntur tria Festa, quae praefigurabant festa illa, & nequaquam suscipientia accessionem numeri ternarij.

Ex Constitutionum Apostolicarum Libri 8. Cap. 33.

Constitutio Petri & Pauli.

Ego Petrus & Paulus constituiimus ut serui operentur quinque dies, Sabbato autem & die Dominico ocientur in Ecclesia propter doctrinam pietatis. Sabbatum enim dicimus habere rationem Creationis; diem autem Dominicum, resurrectionis. & ea quae sequitur ocientur, quoniam illa quidem est Passio, haec vero Resurrectio, & opus est ut doceatur quis est qui passus est & resurrexit, quis est qui excessit, & quis suscitauit. In assumptione ocietur propter finem dispensationis Christi. Pentecoste ocientur propter aduentum sancti Spiritus. In Natali ocientur, propterea quod in eo natus est Dei Verbum ex sancta Virgine. In Epiphania ocientur,

Magnum Festum die Pentecostes.

Sabbatum & dies Dominicus, dies festus agendus.

Ieiunia hypocritarum.

Sabbatum & dies Dominicus, dies festus agendus.

Exo d. 13. Festa tribus anni temporibus.

quod in tabernaculis habitare feci filios Israel dum ego eos educerem e terra Aegypti: Ego Dominus deus vester.

Sabbato & die Dominico, dies festus agendus.

Ascensionis dies festus. Pentecostes dies festus.

Iusti traduntur in manus impiorum, ut probentur.

Non esse vlsciscendum. Rom. 12. Heb. 10.

Miserendum est eius qui nos afficit iniuria.

Luc. 6.

Matt. 12.

Rom. 1.

Matt. 10.

Sancta Pascha hebdomada ieiunanda pro Iudaeis peruentibus.

Sabbato Sancto ieiunandum.

Sacrificium Christianorum. Christus suscitatus est a mortuis. Ascensionis dies festus.

Dies Paschae, est primus dies Dominicus.

epi phano
rum dies
festus.

propterea quod in co facta sit ostensio Christi diuinitatis, cum testimonium ei praebeat Spiritus in baptisate, & Paracletus in specie columbae indicauit adstantibus eum cui datum est testimonium. Diebus Apostolorum ocidentur; Fuerunt enim vestri ductores ad Christum, & Spiritu sancto nos dignati sunt.

Eiusdem Libri Cap. 34.

Preces autem peragite, mane, & hora tertia, & sexta, & nona, & vesperè, & in galli cantu. Mane quidem, agentes gratias quod nos Dominus illuminauit abducta nocte & abducto die; Tertia autem, quoniam in ea Pilati sententiam accepit Dominus; Sexta autem, quoniam in ea fuit crucifixus; Nona autem, quoniam omnia mota sunt Domino crucifixo, horrentia audaciam impiorum Iudaeorum, non ferentia Domini contumeliam; Vesperè autem, quoniam diurnorum laborum requiem dedit nobis noctem; In gallorum autem cantu, propterea quod ea hora annuncietur dici aduentus ad operandum opera lucis. Si fieri non potest ut ad Ecclesiam procedamus propter eos qui sunt malae fidei, domi fiat Synaxis ne ingrediatur pius in Ecclesiam impiorum, Non enim locus hominem sanctificat, sed homo locum. Si ergo impij locum teneant, est fugiendum propterea quod sit ab eis prophanatus: quomodo enim diuini Sacerdotes sanctificant, ita execrandi, polluant.

Sexta Synodi Canon 85.

Salutaris Passionis dies, in ieiunio & oratione & compunctione cordis per agentes, oportet Fideles soluere ieiunium circa medium noctis post magni Sabbatum; diuinis Euangelistis Matthæo & Luca, illo quidem per aduerbium: *vespere Sabbati*, hoc autem per *valde diluculo*, indicante nobis breuitatem noctis.

Ex Leuitico.

Et locutus est Dominus Moysi dicens: In primo mense, die 14. Mensis circa medium vespertinorum, Pascha Domino.

Ex Basilio in Regularibus.

Vide ne te decipiat inimicus, peccato primi Parentis, & te cito eiiciat ex Paradiso deliciarum. Nam qui furto Adamum a vita abstraxit, sperauit autem se etiam Iesum supplantaturum; multo magis non verebitur hoc sciens, tibi quoque miscere primam malorum causam & potens venenum. Ingluuius ergo Adamum morti tradidit, & in Mundum induxit summationem. Noe autem irridetur, & Cham fuit maledictus. Esau excidit a primogenitura, & cum Chananeis contrahit matrimonium. Lot fit coniux suarum filiarum, suus gener & socer, pater, maritus, & auus, vtrinque, probo & dedecore afficiens Leges naturæ. Ea etiam fecit Israëlem idolorum cultorem, & effecit ut eorum membra caderent in Deserto. Ipsa quoque effecit ut quidam (ad probandum impiorum facinus) a fera deuoraretur, & quem non potuit Hieroboam Rex cum omnibus copijs regijs ulscisci, escam ventris fraude capiès, mortem accepit miserabilem.

Ex eodem, in Sermone de ieiunio.

Ieiunium in Paradiso, Lege fuit constitutum. Primum mandatum accepit Adam; de ligno cognoscendi bonum & malum ne comedatis. Illud autem, ne come-

datis; Lex est lata de ieiunio & continentia. Si a ligno ieiunasset Eua, non opus habuissimus eo, quod nunc est, ieiunio.

Ex Chrysostomo in Interpretatione in Mattheum.

Etenim Adamum ex Paradiso exegit ventris intemperantia, ipsumque effecit Diluuium; & Sodomorum deiecit fulmina. Nam etsi eis etiam criminum datur libido & fornicatio, vtriusque tamen supplicij radix hinc est exorta: quod quidem Ezechiel quoque tacite significans, dicebat; *Sed hæc est iniquitas Sodomorum, quod in panis abundantia & vini copia deliciantur.* Ita etiam Iudæi ab ebrietate & delicijs impegerunt in impietatem. Propterea Christus ieiunat quadraginta dies, nobis ostendens medicamentum salutis.

Quomodo est intelligendum illud; Omnis Scriba doctus in regno caelorum, similis est patri-familias qui expromit ex thesauro suo noua & vetera. Chrysostomus. Quæst. 78.

Scribam dicit, cum qui per laboriosam diuinam Scripturarum lectionem, sibi recondit thesaurum veteris & noui Testamenti, & ex eo expromit tempore disputationis. Quamobrem quicumque sunt imperiti diuinarum Scripturarum, non possunt esse patres familiars, ut qui neque a se habeant, neque ab alijs accipiant, sed se ipsos decipiunt perentes fame ignorantis. Nam quomodo fieri non potest ut terra non irrigata, etiam si milles in eam deiciantur semina, spicas ferat, ita etiam fieri non potest ut animus diuinis Scripturis non irrigatus, etiam si quispiam mille verba effundat, vllum fructum ostendat. Magnum est ergo malum ignorare Scripturas, & sicut bruta animantia circumferri, Etenim oriuntur mala innumerabilia ex ignorantia Scripturarum. Hinc germinauit magna pestis hæresim: Hinc vita neglecta, labores inutiles, anima cæcitas, deceptio Dæmonis. Quomodo enim qui hac luce sunt priuati, recta non possunt ingredi. Ita etiam qui diuinis sunt priuati Scripturis, & ad earum radios non aspiciunt, sæpè offendunt & coguntur assidue peccare, ut qui tenebras difficulter probent & examinent. Propterea exhortans Paulus dicebat Timotheo: *Attende lectioni, adhortationi, doctrinæ.* Noli negligere quæ in te est gratiam, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij, *Hæc meditare ut profectus tuus sit manifestus in omnibus.* Attende tibi & doctrinæ: Et, *Multi autem homines & prestigiatores proficiunt in peius, errantes & in errorem inducti. Tu autem mane in iis quæ didicisti & quæ tibi sunt creditæ, sciens a quo didicisti & quod ab infantia sacris Literis noueris quæ te possunt seruare ad salutem quæ est in Christo Iesu, Omnis enim Scriptura a Deo inspirata, est utilis ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad disciplinam quæ est in iustitia, ut perfectus ac integer sit homo Dei, ad omne opus bonum paratus.* Et Moyses Legem ferens dicebat: *Et erunt verba hæc quæ mando tibi hodie, in corde tuo & in anima tua, & proferes ea animæ tuæ, magis autem filiis tuis, & inter eos dices sedens in domo, & ambulans in via, & cubans in lecto, & surgens.* Dominus autem præcipiens dicebat: *Scrutamini Scripturas, quoniam in eis vitam æternam habetis, & illa sunt quæ testimonium perhibent de me.* Quamobrem dicit David: *Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum:* Vnde rogat dicens: *Fac me intelligentem & scrutabor Legem tuam, & custodiam eam in toto corde meo,*

Fornicationis radix est gula.

Ezech. 16.

Exod. 31.

Matth. 4.

Matth. 11.

Anima Scripturis facris non irrigata, est lutilis terre quæ aqua non irrigatur.

Ex ignorantia, Scripturarum, quot oriuntur mala.

1. Tim. 4.

2. Tim. 3.

Deuter. 2.

Ioh. 5.

Psal. 118.

Horatum canonicarum institutio & mysteria.

Sinaxis domi fiat si accedi non possit ad Ecclesiam. Homo sanctificans locum non locus hominem.

Diebus passionis quando fit soluendum ieiunium.

Leuit. 23.

Gula quot malorum fuerit causa.

Gen. 3.

Gen. 9.

Gen. 27.

Gen. 19.

Exod. 32.

3. Reg. 13.

Ieiunium in Paradiso, Lege fuit constitutum. Gen. 3.2. Gen. 2.

Et in iustificationibus tuis meditabor, Non obliuiscar sermonis tui: Et; admirabilia testimonia tua, propterea scrutata est ea anima mea: Et; Quam dulcia gutturi meo eloquia tua super mel ori meo: Et; desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & suauia supra mel & fauam. Precepit autem eius quoque filius Solomon, sapientissimus ille, dicens: *Fili, si quaesieris sapientiam tanquam argentum, & tanquam thesaurum exquisieris eam: tunc intelliges timorem Domini, & agnitionem Domini inuenies, quoniam Dominus dat sapientiam, & a facie eius cognitio & intelligentia: Et; si fueris sapiens, tibi eris sapiens & propinquus; Sin autem euaseris malus, solus hauries mala: Et; vidi quod sapientia plus est quam insipientia, sicut lux plus est quam tenebræ: Et; Sapientis oculi sunt in capite eius, & insipientes in tenebris ambulant: Et; Sapientia hominis illuminabit vultum eius: Et; dixi ergo, Sapientia bona est supra potentiam: Et; In malignam animam non intrabit sapientia neque habitabit in corpore obnoxio peccatis, sanctus enim Spiritus disciplinæ effugiet dolorem, & recedet a cogitationibus insipientibus: Et; Quis sapientiam & disciplinam aspernatur, est infelix, & vana est spes eius, & labores inutiles, & inutilis finis eius, Et execrandus est ortus eius: Et; Honorate sapientiam, ut in æternum regnetis, Quoniam omnium etiam Dominus dilexit eam, est enim moyses Dei scientia, & inuentrix operum eius, quid autem est sapientia ditius, quæ omnia operatur: Et; Si quis diligit iustitiam, labores eius sunt virtutes, Sapientiam enim & prudentiam docet & fortitudinem, quibus nihil est hominibus in vita utilius; Si quis autem etiam diligit magnam rerum experientiam, nouit prisca, & futura exquirat; Scit strophas verborum, & solutiones ænigmatur, signa & prodigia prænoscat, & euentus temporum. Similiter autem Sirach quoque dicit: *Deus creauit sapientiam, & supeditabit eam iis qui ipsam diligunt, Et; si concupisti sapientiam, serua mandata & Deus tibi supeditabit eam: Et; Fili, a iuuentute tua elige disciplinam, & amplius inuenies sapientiam, Tanquam autem qui arat & qui seminat accede ad eam, & expecta bonos eius fructus, nam in operatione eius parum laborabis & cito comedes genimina eius, quam valde est aspera in doctis & non manet in ipsa excors; Sapientia enim secundum eius nomen, & non est multis manifesta; Audi ergo fili, & excipe meam sententiam, & ne recuses consilium meum, & immitte pedes tuos in compedes eius, & in eius torquem collum tuum, Suppone humerum & porta eam, &c.* Atque hæc quidem de vera sapientia & eius alumnis: De falsi autem nominis Sapientia & de eius doctoribus dicit Apostolus; *Sapientia Mundi huius, stultitia est apud Deum; Scriptum est enim, Qui comprehendit sapientes in astutia ipsorum; Et rursus, Dominus cognoscit cogitationes quod vanæ sunt: Et; Perda sapientiam Sapientum, & intelligentiam intelligentium abolebo; Vbi Sapiens, ubi Scriba, ubi Inquisitor seculi huius? Annon infatuauit Deus Sapientiam mundi huius, quoniam in sapientia Dei non cognouit Mundus per sapientiam, Dei: Et; Videte ne quis vos deprædetur per Philosophiam & inanem fraudem secundum traditionem hominum, secundum elementa Mundi.* Similiter autem de iis quoque dicit Solomon: *Stulti quidem sunt natura quibus adest Dei ignorantia, & ex bonis quæ cernuntur non potuerunt nosse eum qui est, neque operibus attendentes agnouerunt artificem, sed vel ignem, vel spiritum, vel celere aerem, aut astrorum orbem, aut aquam violentam, aut celi luminaria, Mundi administratores existimauerunt & Deos: Etenim ipsi utique errant**

quærentes & volentes inuenire, in operibus enim manuum suarum versantes scrutantur. Misere autem & in mortuis sunt spes eorum, & cinis est cor ipsorum, & terra vilior est spes eorum, & luto abiectior est vita eorum quoniam ignorauerunt eum qui creauit ipsos.

Ex Theologo, in Oratione de grandine. Quæst. 79.

Sapientia prima est despiciere Sapientiam quæ fita est in oratione, & in strophis dictionum, & in non sinceris & superuacaneis oppositionibus: Mihi autem adfit potius verba quinque loqui in Ecclesia cum intelligentia, quam decies mille verba in lingua, & voce non significante. Ego hanc laudo sapientiam, ego hanc amplector per quam ignobiles gloria sunt affecti, & in qua sunt in honore Prælati qui in nullo sunt præcio cum qua vniuersum Orbem terræ euangelij vinculis irretierunt, consummato & conciso verbo victa quæ abolebatur sapientia. Non enim qui in verbis est sapiens, is est mihi sapiens: Neque qui linguam quidem habet volubilem, animam autem incredulam non fecus atque sepulchra quæ extrinsecus quidem sunt pulchra intus autem sunt plena putridis cadaueribus, & plurimum tegunt foetorem; sed qui pauca quidem loquitur de virtute, multa autem iis quæ operatur ostendit, & per vitam efficit ut fides habeatur verbis. Mihi enim est præstantior formæ pulchritudo quæ cernitur; quam quæ sermone depingitur, & quæ tenetur manibus, quam quæ fingit somnia, & sapientia non quæ verbis respondet, sed quæ per facta probatur: *Intelligentia enim bona est omnibus facientibus eam; Non autem prædicantibus.*

Ex eodem in Inuectiuis in Iulianum.

Tuum ne est Græco sermone vti? dic mihi! Quid verò? annon sunt literæ Phœnicum; ut autem dicunt nonnulli, Aegyptiorum, aut qui in iis sunt sapientiores, Hebræorum qui credunt Legem a Deo fuisse datam in Tabulis ab eo descriptis? Tuum est vti lingua Attica? Numerare autem & digitis supputare, mensuræ quæ & trutinæ? annon Eubœorum? siquidem Eubœus erat Palamedes rerum multarum inuentor, & ideo inuidiosus! Tua ne Poëmata? Quid verò? annon potius illius Verulæ, quæ cum a quodam (ut fertur) in humero esset pulsata, vehementi eius impetui insultans & indignans, versum est effata; Hic verò cum valde placuisset Adolefcenti, & diligentius cum esset dimensus, hanc tuam admirabilem poësim est fabricatus! Hoc ipsum autem mysterijs initiari, & sacris vti Threicijs; annon a Thracibus? Et hoc tibi ipsum persuadeat vocabulum. Sacrificare autem, annon a Chaldæis, aut Cypris? Astronomia autem, annon Babyloniorum? Geometria autem, annon Aegyptiorum? Magia autem, non Perfarum? Per somnia autem diuinationem, quorumnam esse audis quam Telmifensium? Augurandi autem peritiam, quorumnam aliorum esse dicis quam Phrygum qui primi curiosè scrutati sunt auium volatus & motus? Et ne sim nimis prolixus dicendo, vnde sunt singula? Annon vnū ex singulis; quæ omnia cū conuenissent, constituit vnū mysteriū Superstitionis & impiæ religionis?

Sapientia principia.

1. Cor. 14. d.

Sapienter est qui pauca de virtute loquitur, sed multa præclara facit opera. Psal. 110. Palamedes multa rerum inuentor.

Poëmata inuentum a verula quadam.

Artes omnes & Sciencia, non Græcorum sed Barbarorum sunt inuenta.

Ars dicen- di, bonis & annatu- ra virtutis ma- ius, sti- mulus vi- tii.

Quid ergo? admittemus ne vt cum omnes recesserint ad primos Inuentores; nihil nostrum habeamus præter vitium, & hanc de Deo nouitatem? Vis enim dicendi bonis quidquam est armatura virtutis, improbis autem, est stimulus vitij.

Ex Basilio, in initium Prouerbiorum.

Discipli- nam cur- nosse sic- vtilis.

Non oportet se ad qualibet conferre Disciplinas; sed vtilissimam nosse disciplinam non parum facit ad salutem: Nonnulli enim vel Geometriæ vacantes quam inuenerunt Aegyptij, aut Astrologiæ quæ in honore fuit apud Chaldeos, aut (vt semel dicam) in figura & ymbra & rerum in aëre sublimium speculatione versantes, diuinorum eloquiorum eruditionem despexerunt. Sed & poetica & Rhetorica, & Sophismatum inuentio multos occupatos tenuerunt, quorum materia est mendacium. Neque enim poetica consistere potest absque Fabula, neque Rhetorica absque arte dicendi, Neque Sophistica absque Paralogismis. Quoniam ergo multi propter studiū quod in iis ponunt, neglexerunt Dei cognitionem in rebus vanis scrutandis confescentes; Necessaria est disciplinæ agnitio, & ad vtilem eligendam disciplinam, & ad effugiendam inutilem & noxiam Sophisticam.

Ex Constitutionibus Apostolicis; I. Libri Capit. 6.

Agentiliū libris ab- stinendū. Scriptura sacra sufficit pro omnibus scrip- tis gentium.

Ab ethnicis libris omnibus abstine. Quid enim tibi rei est cum libris alienis aut legibus aut Pseudo prophetis, qui etiam leuiore evertunt a fide? Quid enim tibi deest in Lege Dei, vt ad illas gentium fabulas te conferas? Nam siue velispersequi hystorias, habes libros Regū; Siue Sophisticam & Poeticam, habes Prophetas, Iob, & Prouerbiorum Scriptorem, in quibus maiorem inuenies subtilitatem solertiam & acumen quam cuiusuis Poësis & Sophisticæ, quoniam Domini qui solus est sapiens, sunt effata: Siue desideres Cantica, habes Psalmos, Siue antiquitatem, habes Genesim, Siue legitima præcepta, habes gloriosam Domini Dei Legem: Ab omnibus ergo alienis & Diabolicis fortiter abstine.

Ex Eusebio, de prisca Historia.

Quoniam Græci quoque se sapientiam habere profitentur, hæretici autem existimant se habere disciplinam; propterea docet Solomon veram sapientiam & disciplinam, ne propter sapientiæ nominis conuenientiam (homonymiam, inquam) incidat quispiam in Sophismata Græcorum & Hæresim. Nam Græci quidem, Sapientes se esse dicentes sunt infatuati. Hæretici autem putantes se esse eruditos, auersi sunt: Diuinis autem auditis Eloquiis, Sapienter erit sapientior.

Nam cum Dei Leges audierit, & eas custodierit, & Disciplinam Domini non despexerit, nec ab ea quidem dissoluatur: Filius enim eruditus laudabitur, Sapiens autem & eruditus, citò etiam fuscipiet Dei cognitionem. Nam quoniam ex Græcis alij quidem Deum corpus esse dixerunt, alij autem eum etiam simulachris affimularunt; Hæretici autem ipsi quoque de eo perperam senserunt: propterea veram de Deo cognitionem, & itidem eius prouidentiam exponit Solomon, dicens: In omni loco, oculi Domini considerant malos & bonos. Cæterum de moribus quoque maiorem curam gessit, & alia quidem plurima sua-

dens & præcipiens; Præcipue autem de disciplinis, nempe quod animum magis affligunt & conterunt quam iuuant, dicens; Ne festina in ore tuo, & cor tuum ne properet efferre sermonem a facie Dei, quoniam Deus est in celo sursum & in terra deorsum; Propterea sint verba tua pauca, Sunt enim multa verba multiplicanti vanitatem: Et, nimium studium & discendi desiderium est noxium vt docet dicens; Ne sis nimium iustus.

Et enim iustus qui perit in iustitia sua, significat etiam quonam modo ex abundantia aggressus esse sapiens vel potius Sophistam agere; impingit in impietate & nos seducit vt attendamus ne in idipsum incidamus, dicens; Ne sis sapiens in rebus superfluis, ne si quando declinaueris sis impius. Dicit etiam de lubricitate erga mulieres: Inueni amarius supra mortem, impudentem mulierem quæ est captio & sagena cordis. Porro autem ostendit etiam humanam naturam non posse cõsequi accuratam & exactam vniuersorum comprehensionem, dicens; Vidi vniuersa Dei opera, quod homo eã nõ poterit inuenire: Et, Vanissimum opus eorum quæ sunt sub sole, Quæcumque laborauerit homo vt querat non inueniet.

Ex Maximo in Regularibus capitibus.

Pulchra est cognitio, natura, sicut & sanitas & diuitiæ, sed contraria, pluribus quam hæc profuerunt: Malis enim non recte cedit cognitio, & etiam si sit bona, vt dictum est, natura. Similiter autem neque sanitas, neque diuitiæ, neque lætitia, neque gloria, Neque enim iis vtiliter vtitur: vnde dicit; In sapientia non conferunt diuitiæ: Eis ergo eueniunt contraria.

Ex Isidoro in Epistolis: Timotheo Lectori, Epistola. 322.

Quomodo non est tutum vt cum viro pugnace ingrediatur is qui caret ædibus, ita non est facile cum indocto mouere verba doctrinæ: nam ille omnibus vtetur viribus in Solitudine, si quidquam non ei gratum dictum aut factum fuerit; hic autem, nisi omnia dicantur ad eius imperitiam, declinat totius Orbis terræ & sermones Philosophicos & ex virtute actiones; Solet enim magna ex parte audax esse & virilis ignoratio.

Quomodo est intelligendum illud; Sunt Eunuchi qui se castrauerunt propter regnum Dei,

Questio. 79.

Ex Chrysostomo.

Non membrorum dicit abscissionem; absit, sed malorum cogitationum, ablationem. Nam qui membrum quidem abscindit, est obnoxius execrationi, sicut dicit Paulus: Vtinam abscindantur qui vos conturbant. Is enim ea audet quæ sunt homicidarum, & dat maledicendi materiam & occasionem iis qui calumniantur Dei creationem, & ora aperit Manichæorū; & eadem admittit scelera, quæ qui apud Gentes membrorum extrema execant. Membra enim excindere, fuit ab initio opus Dæmoniack operationis & insidiarum Satanæ, vt Dei opus calumniarentur, vt hoc animal mutilaretur, vt non Libero arbitrio sed membrorum naturæ totum tribuentes, de cæterò securè peccarent miseri, vt qui reddendæ rationi non essent obnoxij. Hoc autem Lege sanxit Diabolus vt & Fatum introduceret, & nobis à Deo datam libertatem tolleret, & naturalia esse mala persuaderet, & eorum præterea naturam corrumperet & mentem. Talia sunt Diaboli venena. Propterea

Ecc1.3.

Ecc1.7. Iustitia & Sapientia nimia inducit impietatem.

Ecc1.7. Ibid. Comprehendere nemo potest omnia.

Ecc1.8.

Malè vitibus scietia, & quæ bona dicuntur male cadunt.

Prou. 17.

Cum indocto, de doctrina non est loquendum

Ignorantia citaudat.

Mat. 19. b.

Gal.;

Membra qui amputat, & cadis est reus, & de Dei creatura detrahit. Membrorum amputatio, est Dæmoniack operationis.

Membris abscissis, grauior manet cupiditas.

Propterea rogo vos vt hoc secus fugiatis; Nã postquam membra exciderint, neque cupiditas, neque mens est ex eo minor, sed etiam fit grauior & molestior. Tu ergo Deo age gratias, quod cum mercede & coronis tu illa sustines, quæ absque coronis ij qui sunt castrati ex hominibus.

Ex Epiphano, in iis quæ scripsit aduersus Valesios qui seipfos castrabant.

Qui se castrant, nec sunt viri nec femine.

Eunuchi nati.

Matth. 19.

Qui autem ad hoc opus quod est in promptu, sunt audaces, hi se ab omnibus resciderunt & abalienarunt: Neque enim sunt amplius viri propter id quod est ablatum; Neque femine propter id quod est præter naturam. Præuenit autem cognomen, coronam quoque huius certaminis & præmium; Neutri enim esse apparebunt isti ex tribus Ordinibus Eunuchorum qui dicti sunt à Domino. Sunt enim (inquit) Eunuchi qui sic nati sunt ex utero matris: In illos, verò non confertur culpa suæ castrationis, neque vllam accipiunt mercedem propterea quod sic nati sunt: Neque rursus habent peccatum, vt qui non possunt agere quæ sunt virorum, priuati iis instrumentis quæ Deus dedit ad procreandos liberos: Sed neque mercedem habent castrationis, regnum cælorum, propterea quod certamini non sunt initiati. Quod si etiam sint initiati concupiscentiis, cum non possint agere quæ non sunt agenda, & non agant, mercedem non habent: Non enim non agunt propterea quod nolint, sed propterea quod non possunt. Atque est hæc quidem prima ratio & institutio castrationis quam dixit Dominus. Et sunt, inquit, Eunuchi qui castrati sunt ab hominibus: Nempe qui castrati sunt ab hominibus ad vsum Regum aut Principum: Volentes enim quidam ex Barbaris Reges aut Principes, propter zelotypiam aut suarum vxorum suspensionem, pueros adhuc valde teneros castrant; vt cum ad virilem ætatem peruenerint, eorum fidei suas committant vxores. Et hæc in Mundo huius rei (nempe castrationis) fuit causa. Vnde arbitror fortè appellari Eunuchos ἀπὸ τοῦ σπυγι; ex eò quod bonæ mentis aut beneuoli esse possint ablatis membris, & commissione corporum nõ affricari, vt quibus adempta sunt instrumenta. Et sunt, inquit, Eunuchi qui se castrauerunt propter regnum Dei: Ij autem sunt præclari Apostoli, & qui deinceps fuerunt virgines & Monachi; Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, qui manserunt in virginitate & neque ab hominibus sunt castrati neque coniuncti matrimonio, sed aduersus carnem mirabilis peracto certamine, huius castrationis gloriam & coronam retulerunt. Post ipsos autem quotquot milia in Mundo monasticam vitam agentia & virginitatem exercentia eandem acceperunt mercedem, qui quidem cum mulierum corporibus non sunt commixti, sed in perfectissimo certamine decertauerunt, sicut Elias & Daniel in Veteri Testamento, & alij multi. Sed sciendum est quod nefarium pessime castrationis opus qui patiuntur aut faciunt miseri, neque vllam habent mercedem aut gratiam propterea quod ab eo vsum abstineant: Vnum autem & idem ambo subibunt iudicium, ille quidem, vt qui se ipsum mutilarit & iniuria affecerit? hic autem, vt qui corrumpat proximum: Dei enim operi & suæ animæ, se ostenderunt insidiari. Maiori autem tenebitur libidine & cupiditate is qui est eiusmodi, &

Eunuchi qui se castrant propter regnum Dei, sunt Virgines.

maior est libido ca-

præterea evertetur & natura & mente. Etenim apud sapientem is reputatur non abstinere à cupiditate & libidine, sed eam non posse implere. Dicit enim? Cupiditas Eunuchi de uirginans adolescentulam, est sicut bona effusi in ore clauso, aut esca appositæ in sepulchro, aut oblatio idolo, neque enim comedit, neque odoratur; Sic Eunuchus amplectens virginem & suspirans. Solomon autè reprimens eorum turpitudinem, dicit, Bestius Eunuchus qui non operatur in manu scelus, neque cogitat mala aduersus Dominum. Iniqua ergo & Dæmoniacka est eiusmodi operatio & lex, & Lege Dei reicienda & ei aduersa: Legem enim ferens dicebat Dominus: Non intrabit, qui est tractus testicularis, aut qui est excisus, in Ecclesiam, ad tertiam aut quartam generationem: Et, dans præceptum de sacrificijs dicit; Eun cui contusi sunt testiculari, aut qui est excisus, ad altare non adducetis Domino, quoniam eis inest macula, & non admittetur.

Ex Theologo.

Eos qui sunt viri inter mulieres, & mulieres inter viros, qui cum more naturali non possunt libidinari, lingua scortantur.

Ex Isidori Epistolis: Nilo Diacono, Epistolarum Libri 3. Epistola 66.

Venantur enim & alliciunt per fucum & ornatūs elegantiam, viri quidem, mulieres, mulieres autem & Androgini, viros.

Ex sancto Basilio, In epistola ad Simpliciam.

Excitasti nobis lacertas & rubetas verna animantia, sed tamen immunda. Quod si etiam opus est testibus, non stabunt serui, neque genus Eunuchorū infame & perniciosum: hoc (inquam) hoc genus nõ femineum, sed effemineum, in mulieres insaniens inuidum, mala mercede conductum, mutabile, incommunicabile, omnia accipiens, infatiabile, cœnam deplorans, iracundum, infano auri amore laborans, scæuum, femininum, ventri seruiens. Et quid opus est aliud dicere? Cum ipso ortu, ad ferrum, damnatum. Quomodo enim potest mens eorum esse recta, quorum contorti sunt pedes? Isti ergo sine mercede quidem sunt moderati & temperantes per ferrum, sine fructu autem insaniunt propter suam turpitudinem. Non stabunt isti testes iudicij, sed oculis iustorum & aspectus virorum.

Ex eodem, de virginitate.

Qui ergo ex utero matris eunuchus est, natura temperans, nullum potest proprium suum opus ostendere in virginitatis pulchritudine, vt qui quadam naturæ dote non autem affectione ad virginitatem, abhorreant nuptias, Vt qui est etiam castratus ab hominibus, volens exercere virginitatem, non præclarum ac perfectum exercet opus virginitatis, sed eximium opus castrationis. Qui autem per continentiam & exercitacionem exercet bonum virginitatis, propriis & non alienis factis in regno gloriatur. Qui autem non intelligentes illud; Et sunt Eunuchi qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum: seipfos nefarie mutilauerunt, ipso factò eminus accusant intemperantiam. Qui enim carnalis amoris arma abiecerunt, ne (si adsint) operentur, aperte ostendunt quod coitum quidem appetunt, sed cum seipfos exarmauerint, non eò quod velint sed eò quod non possint, sunt virgines. Nam aduersus eorum intemperatiam eminus clamant tentati, quod post executionem fiunt

strati quæ eius qui non est excisus. Ecc1.30.

Sapient. 3.

Deut. 23.

Leu. 22.

Castrati sunt viri inter mulieres, & mulieres inter viros.

Eunuchorum infame genus.

Eunuchus ex utero matris. Castratus ab hominibus non exercet opus castitatis sed castrationis. Mat. 18. Verè Eunuchi sunt virgines.

intemperantiores & magis seruiunt voluptati: sed cum nefarie absciderunt materiam operationis, incontinenter liberè feruntur ad coniunctiones. Qui quidem etiam si miseris vitium non attulerint, iudicantur tamen tanquam qui attulerint: non enim factum, sed voluntatem lex iudicat. Non ergo conuenit vt isti indiscriminatim simul congregentur cū virginibus, quoniam intemperantia ab omnibus aduersus ipsum infertur & corrumpitur: Nam etsi est eunuchus; est tamē vir, natura. Quomodo enim bos producens cornua, si ea illi abscissa fuerint; non, ablatione cornuum factus est equus, sed est adhuc bos; ita etiam masculus abscissis omnibus partibus genitalibus, earum ablatione non factus est mulier, sed est adhuc masculus (etsi non habeat genitalia) & mancipatus cupiditati ac libidini: vnde vehemēti tractus furore & incitatus ad coniunctionem, etiā si nō corruerit illa parte in qua molestus est miseris; ipse tamen tanquam qui ea corrupta implauerit libidinem, ita visione est affectus. Illam autē ad peccatum acrius irritans, totam quidem mentem corrumpit, corpus autem veluti quodam cestro percitum stimulat ad actum corruptionis: Quamobrem sæpē etiam dentibus (vt audiuius) vtuntur, feruentem in carne coitus rabiem moribus efferatē ostendentes. Non ergo ob temperantiam laudare oportet eos qui genitalia membra sibi amputant: Neque enim equos laudamus vt qui cornu non petant, sed laudabimus si non ita petant calcibus: Boues autem si non petant cornibus, laudabimus ob manufactudinem. Non enim in eo quod non potest aliquis, sed in eo quod cum potest, potestate non vitur ad iniustitiam, habet in admiratione. Quod si existimant genitalium executionem conferre ad hoc vt non peccet anima; excindant etiā oculos, & linguam, & manus, & pedes, & aures obturent, vt nullum eorum sit instrumentum peccati, vt suspicantur. Sed hæc quidem dicta sunt de iis quibus simul cum testibus exceta sunt tota membra genitalia. Eis autem qui solos testes sibi excuerunt, accidit vt acriori atque adeo intolerabili cestro libidinis incitentur ad coitum; neque solum vt libidinis cestro incitentur, sed etiam (vt eis videtur) citra periculum corripant eas in quas inciderint. Dicunt enim quod infernē execētis testibus qui sunt ministri seminis à lūbo & renibus, post executionem madent & intumescunt superiores meatus: feruente autem in renibus libidine tanquam cestro quodam vir incitatur ad deiectionem seminis, æstuans autem, semen non valēs effundere, eo quidem armatur quod sibi seruauit ad concubitum & actum nefarium. Testiculorum autem castratione veluti esca quadam effecta, stultæ mulieri in eius fraudem coit intemperantius. Nam qui est vir secundum naturam, cum testes semen superne acceperint, & ad rationem inde transmiserint; deinceps eiccto semine, dissipata ac dissipata cupiditate flaccescit: Ille autem cum non habeat vnde quod eum titillat, exinaniat; vix remittit tentiginem, donec eam rabiē percitam & furentem dissoluerit.

Lex non factū sed voluntatē iudicat. Eunuchus est vir, natura.

Castratum quāta sit libido.

Laudatur qui eo quod potest non vitur ad iniustitiā.

Castrati quibus sunt excēti soli testes, citra periculum luxuriantur.

Matth. 7. Scandalizate aliquid, quis dicatur.

vel factio alium ad scelus inducens: vt Serpens, Etiam; & Eua, Adamum: aut prohibens facere voluntatem Dei, vt Petrus cum dixit Domino; Proptius esto tibi Domine, non erit hoc tibi; Et audiit, Vade retro Satana, non sapi quæ dei sunt sed quæ sunt hominum: aut ædificans eius qui est infirmus sensum, in iis quæ sunt prohibita, vt dicit Apostolus: Si quis viderit te qui habes scientiam, in Idolo recumbentem, non conscientia ipsius; cum sit infirmus, ædificabitur ad vescendum idolothytis? Quibus subiungit: Quamobrem si cibum scandalizat fratrem meum, non comedam carnem in æternum, ne scandalizem fratrem meum. Fit autem scandalum pluribus de causis. Aut enim est scandalum ex eo qui scandalizat; aut accidit vt fiat scandalum ex eo qui scandalizatur. Et in his rursus diuersis modis: Nam aliquando quidem per malitiam; Aliquando verò per imperitiam, aut huius aut illius. Nonnunquam autem in recta tractatione verbi, eorum qui scandalizantur est malitia manifestior: Similiter quoque in rebus. Aut enim aliquo faciente Dei mandatum, aut in iis quæ sunt in potestate, posita; si quis vtatur ad iniustitiam, scandalizatur. Quando ergo offenduntur homines & scandalizantur, vt Pharisei in verbo Domini de iis respondentis quando accedentes discipuli dixerunt ei: Scis quod Pharisei audientes sermonem fuerunt scandalizati? quibus dixit, Omnis plantatio quæ non plantauerit Pater meus cœlestis eradicebitur. Quando autem ob ea quæ sita quæ sunt in nostra potestate offenditur aut scandalizatur aliquis, tunc oportet reminisci verborum quæ Dominus dixit Petro: Annon liberi sunt filij? Ne autem eos scandalizem, vade ad Mare & iace rete, &c. Et eorum quæ dixit Apostolus; Bonum est non comedere carnem, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur, aut infirmatur.

Mat. 16.

1. Cor. 8.

Scandaliz, aliud datum aliud acceptum

Mat. 15. b.

Mat. 17. d.

1. Cor. 8.

Matth. 5.

1. Thess. 5.

2. Cor. 10. b.

Eph. 4. a.

Act. 5. e.

Ioh. 10. a.

Matth. 6.

Non in se confidendum, sed in Deo.

Matth. 6. 2. Cor. 1.

Quomodo intelligatur; Si quis te angariauerit vnum miliare, vade cum eo alia duo: Questio. 81. Dicente Apostolo, Omnia probantes quod bonum est tenete, Ab omni specie mali abstinete: Et; Cogitationes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus cognitionem Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intelligentiam ad obedientiam Christi: Est perspicuum quod si quid nobis iubeatur quod concurrat aut conferatur cum mandato Dei, tanquam Dei voluntatem studiose & diligēter id oportet suscipere, implentes id quod dictum est; Se inimicem sustinentes in charitate Christi. Si quid autem ab aliquo iustum fuerit contrarium mandato Domini, aut ipsum corrumpens aut inquinans; tunc tempus est dicendi, Obedire oportet Deo magis, quam hominibus; recordantes Domini dicentis, Alienum autem non sequuntur sed ab eo fugiunt, quoniam non norunt vocem alienorum.

Quomodo est intelligendum illud? Nolite esse solliciti quid comedatis aut quid bibatis, aut quid induamini. Questio. 82. Ipsum mandatum, docet, in seipso non confidere sed in Deo. Nam cum prohibuisset Dominus sollicitudinem, adiungit promissionem dicens: Scit enim pater vester quibus opus habeatis, priusquam vos ab eo petatis. Talis erat Apostolus dicens: Responsum mortis habuimus, ne simus confidentes in nobis

nobis ipsis, sed in Deo qui excitat mortuos. Tali proposito & instituto fert opem, in Dei præcepta ardens studium & insatiabile desiderium: quo qui tenetur, ei ne vacat quidem erigere animum ad ea quæ sunt vni corpori.

Matth. 7. Quomodo est intelligendum illud; Nolite iudicare & non iudicabimini? Questio. 83.

Cum Dominus aliquando quidem dicat; Nolite iudicare & non iudicabimini: aliquando autem, Iustum iudicium iudicate: non prohibemur omnino iudicare, sed erudimur nosse differentiam iudicij. Quamobrē si est quidem aliquid incertum & non manifestum, non oportet iudicare fratrem, sicut dicit Apostolus; De talibus ne iudicetis ante tempus donec venerit Dominus, & illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Dei autem defendere iudicia, est necessitas ineuitabilis, ne Dei iram simul acquiras; Dicit enim; Peccatorem coram omnibus argue: Nisi quis eadem faciens quæ is qui accusatur, non possit liberè Fratrem iudicare, Dicit enim Dominus, Eice primum trabem ex oculo tuo, & tunc aspicias eicere festucam ex oculo Fratris tui.

1. Cor. 8. Non est iudicandum de oculis

1. Tim. 5.

Matth. 7. Luc. 6.

Monachorum maligna & iniuria qua reprehensio a secularibus.

Matth. 7.

Matth. 25.

Talētem, Dei gratia significat. Gratia, Dei alicui data, ad aliorum vsum conferenda est.

Pf. 109. Ioh. 14. Variæ mansiones Regni cœlestis quæ sint.

1. Cor. 15. Matth. 25. Gratiam datam qui non exercent, ea priuantur

Luc. 19.

Multi ex insipientibus Secularibus hoc solēt precipuē facere aduersus Monachos. Quādo viderint aliquid ex Monachis habere aliquid superuacaneū, ei Legem obiciunt Dominicam, cum ipsi innumeralia vsurpent & possideant. Et si viderint eum sumere alimētum paulò latius & copiosius, sunt acres eorum accusatores, cum ipsi quotidie inebriantur & crapulentur: nescientes quod cum propriis peccatis maiorem ignem hinc sibi congregent, etiam se priuant omni defensione: Vnde subiungit Dominus dicens; Quid vides festucam in oculo Fratris tui, in tuo autem oculo trabem non animaduertis? Quod est Talentum quod malo seruo ablaturus est Dominus, & ei daturus qui recte fuerit operatus? Questio. 84.

Existimo Talentorum parabolam dictam esse de omni dono Dei, vt singuli, quam gratiam à Deo habere didicerint, eam multiplicent ad operationem & vtilitatem plurimorum: nemo enim est qui non sit particeps Dei gratiæ. Quamobrem qui qualemcumque Dei gratiam possederit ad solum suū vsum, & non etiam aliis benefecerit, cōdemnabitur, vt qui Talentum absconderit.

Ex Basilio, de sancto Spiritu.

Nam in splendoribus Sanctorum multa sunt Mansiones apud patrem, hoc est, differentiarum dignitatum: Nam vt stella à stella differt in gloria, ita etiam resurrectio mortuorum. Qui sunt ergo ob signati sancto Spiritu in diē redemptionis, & quas acceperunt, sancti Spiritus primitias integras, & nulli reprehensionis affines conferuaerunt, audient, Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisi fidelis, in multis te constituam. Similiter & qui sanctum Spiritum studiorum suorum improbitate & nequitia contristauerunt, & non sunt operati, etiā dato quod acceperunt priuabuntur, ad alios trāslata gratia: aut, vt sunt verba alterius Euangelistæ: diuidentur, hoc est, omnino abalienabuntur à sancto Spiritu. Nam nūc quidem est non commistus cum indignis, videtur tamen quodammodo adesse iis qui semel sunt ob signati, & ex conuersione suam expectant salutem, nunc autem excindetur omnino ab anima quæ eius

Tom. 1.

profanauit gratiam. Quomodo est intelligendum; Orate ne fuga vestra fiat hyeme aut Sabbato? Questio. 85. Notandum est quod Deus non fecit hyemem: scriptum est enim, Aestatem & Ver tu formasti. In hyeme autem fumus, quando carnis perturbaciones nobis dominantur: Et in Sabbato, quando vitam nostram tradimus otio: Dicit itaque, Beatus ille seruus quem cum venerit Dominus inuenerit vigilantem.

Quomodo est intelligendum, illud; Duo erunt in agro? Questio. 86.

Ex sancto Ephraim, de Iudicio.

Audiuisti quod lectum est; Duo erunt in agro. vnus assumitur & alter dimittitur, & duæ molentes in pristino, vna assumitur & altera dimittitur, & duo super rectum, & quæ deinceps sequuntur. Et qui sunt quidem super rectum, sunt Iudices qui sunt in alto, & Duces & Reges & Principes: Est enim iustus iudex, est & iniustus. Sunt autem duces populi, Ecclesiæ ministri, Et iustus quidem assumitur ex Igne, iniustus autem in Igne dimittitur. Qui autem sunt in agro, in hoc Mundo scilicet, sunt rustici & idiotæ: Et sunt quidem paucissimi qui sunt clari genere & diuitiis, plurimi verò in glorij & ignobiles. Et ex iis, alij sunt quidem iusti, alij verò iniusti, & iusti quidem assumuntur, iniusti verò dimittuntur in igne. Quæ molunt autem, sunt multitudo mulierum; Inter quas sunt etiam animæ quibus obtigit iugum seruile, & vt vitam peragant in imbecillitate: Sunt enim mulieres iustæ, & sunt iniustæ. Sunt imbecilli iusti, vt Iob & Lazarus; & sunt iniusti, vt Cain, & Giezi: Sūt & serui iusti, & sunt iniusti. Vnde dicit, Duo erunt in lecto infirmitatis, subindicans quod iusti assumuntur, & iniusti dimittuntur. Quomodo autem iusti assumuntur, dicat Paulus: Qui viuunt, cum Domino rapiuntur in aerem, & semper erunt cum Domino. Quomodo autem dimittuntur iniusti? Congregabunt Angeli, electos quidem ex quatuor ventis, impios autem exurent igne inextinguibili. Ne ergo existimes in lignis futurum ignē inextinguibilem punitionis, neque Lictores aliquos qui accendant, vt nugæ multorum existimant, sed aspice ad Sodoma & vide fornacem absque lignis; cogita lapsum vxoris Lot, & mire minas ignis: Simul enim erat Lot & vxor, & duæ filiæ; Et neque Lot fuit combustus cum suis filiabus, neque eius vxor effugit minas ignis, sed iustitia vnumquemque suæ sorti tradidit. Sic etiam in Iudicio, Iusti quidem assumuntur, sicut Lot; Iniusti autem dimittuntur, sicut eius vxor.

1. Th. 4. d. matth. 24. mar. 9. e.

Gen. 19. e. Iustitia tradit vni quemque suæ sorti.

Quomodo Latro ante resurrectionem ingressus est Paradisum? Questio. 87.

Qui corporū negant resurrectionē, obiciūt illud; Hodie mecū eris in Paradiso; dicentes quod sine corporibus, animæ recipiūt remunerationes. Ingressus est enim (inquiunt) Latro in Paradisum nō cū corpore. An verò quādo oportebat quidē certare, p̄ sudoris accepit corpus; quādo autē tempus est coronarū sola coronatur anima? Non audis Paulū dicentē, Oportet nos s̄sti ante tribunal christi, vt referat vnusquisque quæ gesit per corpus; Et, Oportet mortale hoc induere immortalitatem. De eo ergo quod futurum est absque vlla contradictione, dixit Dominus Latroni; Hodie mecū eris in Paradiso, sicut etiam dicit alibi; Qui non credit, iam indicatus est. At qui nondum est resurrectio

Matth. 24.

Psal. 73. In hyeme esse, quid sit. In Sabbato esse quid sit.

Matth. 24. e.

1. Th. 4. d.

Matth. 24.

Mar. 9. e.

Gen. 19. e. Iustitia tradit vni quemque suæ sorti.

Luc. 23.

1. Cor. 15.

Matth. 24. e.

Ioh. 1. e.

f. 11

neque punitio, quomodo ergo iam est iudicatus: peccato, omnino. Et rursus: *Qui credit in Filium*, transit a morte ad vitam. Non dixit, *Transibit*; sed, *transiit*, de iis quæ sine contradictione euentura sunt, tanquam factis, dicit: Ita etiam prædixit Latroni quod omnino erat futurum. Etenim medici quando viderint aliquem deploratum, dicunt eum iam esse mortuum, & esse cadauer; licet eum videant adhuc spirantem: & quomodo ille non habet spem salutis, & mortuus est medicis, ita etiam Latro quoniam non amplius expectabat reditum ad interitum, ingressus est Paradisum sententia; non, experientia. Ita etiam Adam audiuit, *Quo autem die comederitis ex ligno morte moriemini*. Quid igitur? comedit, & mortuus Nequaquam, vixit enim annos nongentes & triginta post illud diem. Quomodo ergo dixit Deus, *ipso die moriemini*, Sententia non experientia. Ita mihi intellige & de Latrone, propterea quod nondum est tempus operum remunerationis. Dicit enim Apostolus de iustis: *Et iusti testimonium affecuti per fidem, non acceperunt promissionem cum Deus pro nobis melius prospexisset, ne sine nobis consumantur*.

Ex Theologo, in oratione de fratre Casario ad fratrem Casarium.

Paulo post autem cum & ei cognatam carunculam receperit, cumque quæ illic sunt simul erit Philosophata, eo modo quo scit qui eam colligauit & dissoluit Deus, cum ea est cohares eius quæ illic est gloriæ & quomodo eius molestiarum & malorum fuit particeps propter coniunctionem, ita etiam imperit suis voluptatibus totam in se consumens, & cum ea effecta vnus spiritus, & mens, & Deus, mortali & eo quod fuit ab ea deuorato.

Quod in tres ordines & status diuidentur qui seruantur: Quæst. 88.

Ex Ireneo in libro quinto aduersus hæreses.

Dicit enim Esaias: *Quomodo cælum nouum & terram nouam, quæ ego facio, manent coram me, dicit Dominus, ita stabit semen vestrum & nomen vestrum*. Et Ioannes dicit in Apoc. *Vidi cælum nouum & terram nouam, & ciuitatem sanctam Hierusalem nouam vidi descendentem e cælo à Deo paratam tanquam sponsam ornata viro suo; Et audiui vocem magnam dicentem, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & delebit omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit amplius quoniam priora abierunt: Et vidi ciuitatem magnam Hierusalem habentem gloriam à Deo, & fundamenta parietum eius lapide pretioso ornata, & platea aurum purum sicut vitrum pellucidum, & templum non vidi in ea, quoniam Dominus templum eius est, & non ingreditur in ea omne commune, & omnis qui facit abominationem & mendacium, præter quam qui scripti sunt in libro vitæ: Et ciuitas non habet opus Sole nec Luna, ut appareant ei, quia gloria Dei illuminabit ea, & nox non erit illuc amplius, Dominus enim illucescet super eos, & regnabunt in seculum seculi.*

Tunc enim qui digni quidem fuerint habiti, vt in celo versentur, illuc procedent, Alij autem fruuntur deliciis Paradisi, Alij verò tenebunt sanctam Terram & splendorem ciuitatis, cum omnibus quæ in ea suppeditantur à Deo: Vbiq; videbitur Seruator sicut digni erunt qui eum videbunt. Esse autem hæc differentiam habitationis, quod alij quidem centesimum fructum ferant, & alij sexagesimum, & alij tricesimum. Quorum alij quidem assumuntur in cælos, alij verò versabuntur in Paradiso, alij autem habi-

tabunt ciuitatem. Et ideo dixisse Dominum: *In adibus Patris mei Mansiones multæ sunt*: Dei enim sunt omnia, qui præbet habitationem omnibus conuenientem.

Quomodo est intelligenda tridua Domini sepultura & resurrectio: Quæst. 89. Ex Seuero Antiocheno.

Vnumquemque diem solemus nominare à vespere, & cum præcedenti nocte in vnum coniungere. Sic enim etiam in Exodo, Pascha & festum azimorum constituens Moyses dixit; *Incipiens à quarto decimo primi mensis, à vespere comedite Azyma*; Et principium dici deinceps sequentis numerauit à præcedenti vespere. Sabbati quoque otium ita tradidit vt præcedenti nocte & die qui deinceps sequitur, otium agerent: Hic autem ostendunt Iudæi, in hodiernum vsque diem id seruantes, & non eam quæ sequitur Sabbatum sed quæ Sabbatum præcedit noctem, otio & quiete honorantes. Porro autem nos quoque in die dominico nocte præcedentem honoramus, vt quæ vni diei coniungatur, & non nocti quæ deinceps sequitur. Vnam quæque enim noctem & diem dicere poteris vnum corpus; & quod feceris vna ex viginti quatuor horis, dici potest te id fecisse toto die. Vt quando quispiam peregrè longè profectus, reuersus fuerit in suam patriam & ciuitatem, vel secundo vel tertio die hebdomadæ vel hora; dicunt omnes, *Iste venit secundo vel tertio die*, & totum diem qui est vnus cum nocte quæ præcessit, attribuunt eius aduentui. Oportet ergo nos considerare illud tempus triduanæ sepulture & descensus ad Inferos Dei Verbi incarnati, ex quo re vera fuit in corde terræ: Fuit autem postquam expirauit, cum descendisset (vt dicit Apostolus) *in inferiores partes terræ*. Ab expiratione ergo sunt numerandi tres dies & noctes, quæ dicuntur, *τρεῖς ἡμέραι*; id est, trium dierum & noctium spatia. Fuit autem exspiratio hora nona Parasceues cum restaret tres horæ diei. Quoniam ergo Parasceue coniungitur cum nocte præcedente consuetudini traditæ in Scriptura, totum diem & noctem Parasceues computamus Dominum egisse in corde terræ. Restat ergo vt post Solis occasum initium acciperet Sabbatum, & eius nox qua otium & quietem honorat Iudæi. Totam hanc ergo cum die deinceps coniuncto, in subterraneis locis egit Christus. Cum ergo transiisset Sabbatum, & occasu Solis esset finitum, cæpit deinde nox Dominicæ: Nocti autem rursus, & qui deinceps sequitur dies, eadem Scripturæ consuetudine consequenter connumeratur, & inuenitur Dominus in tertio noctis & diei spatio surrexisse à mortuis. Nam qui initium spatij noctis & diei egit in corde terræ, reputabitur illic egisse spatium noctis & diei, Nam à parte totum cognoscitur. Propterea Parasceuem quidem ex vltima parte spatij noctis & diei egit Dominus in subterraneis; diem autem Dominicum ex parte prima, totum autem Sabbatum, per totum viginti quatuor horarum spatium perficiens, compleuit festum Iudæicum.

Conueniantne quatuor Euangelistæ de Christi resurrectione, an non? Quæst. 90.

Cum sint quatuor tempora, & totidem aduentus quibus venerunt mulieres ad monumentum, re ita administrauit Spiritus sanctus vt scripserit vnusquisque Euangelista vnum tempus. Et Matthæus quidem

quidem retulit, eas vespere sabbati venisse ad monumentum; & Angelum vnum descendisse de cælo, & deuoluisse lapidem: Ioannes autem conscripsit, Mariam Magdalenam in tenebris ante auroram venisse solam, & vidisse duos Angelos in sepulchro: Lucas autem, alias in ipso matutino: Marcus autem, alias oriente Sole aliquibus simul mixtis & ijs quæ iam accesserant; & illas quidem vidisse duos viros eis adstantes, has autem vidisse à dextera sedentem quandam adolecentem; omnes autem, indutos vestibus albis, adeo vt possit aliquis per quandam temporum ordinem, quæ apud vnumquemque scripta sunt intelligens, vnam facere harmoniam & vnum corpus totius historiæ, perinde ac si vnus totum scripserit & non multi. Si enim vnus mulieris aduentum qui vno fuisset tempore, illi innuissent; & eosdem Angelos apparuisse dixissent: aut cum vnam & eandem dixissent fuisse apparitionem seu visionem, dixissent eam fuisse in diuersis temporibus; non facta ab vnoquoque mentione vnus temporis, iure argueretur eorum oratio diffensionis. Si autem & tempora diuersa, & personæ, & eorum quæ apparuerunt visiones non sunt eadem; cum voluisset Deus, quod ab alio dictum non fuerat, alium narrare Euangelistam; quomodo non est iam pura tota narratio, & nulli affinis reprehensionis? Quoniam autem multarum Mariarum fit mentio in Euangelij, debemus scire tres esse Marias; quas omnes, Ioannes simul enumerauit, dicens: *Stabant autem ad crucem Iesu, mater eius, & soror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalena*. Mariam enim, Iacobi & Ioseph matrem ab alijs Euangelistis, nominatam, didiscimus esse Deiparam. Quomodo enim (vt tegetur dispensatio, & diuinus obumbraretur partus; & non, scilicet, manifestaretur Iudæis) scriptum est, Ioseph fuisse appellatum tanquam maritum Virginis, & patrem Iesu: Ita quia Ioseph & Iacobus erant filij Ioseph fabri, ex vxore quæ prius decesserat, mater eorum appellabatur Deipara. Hac ratione Dominum quoque blasphemantes Iudæi dicebant: *Non hic est filius fabri, & eius mater dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioseph & Simon & Iudas*? Et ideo Ioannes quidem etiã ad crucem, stantem; vt qui liberè & cum confidentia Theologicè loqueretur, matrem Iesu appellauit: Cæteri autem Euangelistæ qui magna ex parte occupati fuerant in dispensatione; per dispensationem, eam appellarunt matrem Iacobi & Ioseph. Inueniri autem potest, etiam ab Euangelistis eam nominari ex vno solo ex filijs Ioseph; nempe Mariam Iacobi, & Mariam Ioseph. Marcus autem dixit eam esse matrem Iacobi parui & Ioseph, quoniam erat alius Iacobus Alphæi ex duodecim.

Ex Epiphania in Panarijs.

Ioseph erat frater Cleopha. Ambo enim erant geniti à Iacobo cui cognomen erat Panther. Habuit autem Ioseph vxorem Salomen ex tribu Iuda, ex qua nati sunt filij sex; quatuor quidem masculi, duæ vero fœminæ. Erat autem primogenitus Iacobus cognomine Iustus, deinde qui vocabatur Ioseph, deinde Symeon, post quem Iudas, deinde Martha & Maria. Maria autem cum accepisset maritum Cleopha, appellabatur tanquam soror Deiparæ. Vnde dicit Ioannes; *Stabant ad crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleopha*.

Tom. I.

Ex Ensebio ad Marinum.

Tres ergo omnes inuenimur Marias in passione Christi cum aliis mulieribus. Primam quidem, Deiparam; Secundam autem sororem eius Mariam Cleopha; & tertiam, Magdalenam. Quidam autem dicunt duas ex eis esse Magdalenas. Vnam quidem quæ venit vespere Sabbati apud Matthæum, alteram verò quæ apud Ioannem manè venit ad monumentum; hanc autem esse & quam significat Marcus, à qua Christus eiecit septem demonia. Tanquam enim alia quoque esset, non hæc Magdalena; obseruauit hoc Marcus dicens: *Cum surrexisset autem manè vna Sabbatorum, apparuit primum Maria Magdalena ex qua eiecerat septem demonia*; & hanc esse quæ audiuit, *Noli me tangere*; sed non eam quæ est apud Matthæum. Nam etiam maxime ea quoque orta esset ex Magdalene, non tamen familia de ea recenset Scriptura. Quod si vnam & eandem Magdalenam dixerit aliquis, ita etiam vera fuerint sacra Euangelia & nulla ratione discrepantia cum inducent eandem Mariam Magdalenam non tantum prius Dominum quando flebat & non credebat; & eum, tangentem, quando ab ipso iussa est gaudere cum alia Maria: Quandoquidem tanquam Deum ipsum adorauit vltimò, & non tanquam hominem sicut prius quando flebat & non credebat. De eo autem quod dubitatur quomodo apud Matthæum quidem in Galilæa visus est Dominus in monte, apud Ioannem autem iuxta Mare Tiberiadis; dicemus eum non solum semel & bis, sed etiam sæpius esse visum. Quamobrem non erraueris si dixeris quartam esse visionem quæ est apud Matthæum, quam non iuxta mare Galilææ neque astantibus discipulis; sed in monte, vndecim factam fuisse scripsit Matthæus dicens: *Vndecim autem Discipuli profecti sunt in montem ubi statuit eis Iesus, & cum vidissent eum adorauerunt*; Et postea non erraueris si dixeris simul congregatis vndecim Discipulis, & septuaginta, simul esse visum. Apostolus autem adhuc etiã his pluribus Dominum refert esse visum post Resurrectionem, dicens eum fuisse excitatum tertio die secundum Scripturas, & visum esse simul quingentis fratribus. Vides quoties & quam multis visus sit post Resurrectionem, sicuti etiam ijs qui latebant Hierosolymis propter metum Iudæorum, & ante omnes viros Simoni Petro, & ex mulieribus Magdalene: Vnde etiam dicit Lucas; *Per quadraginta dies visus & cum eis resens tradebat disciplinam regni cuiusnam typum & figuram habet ecclesia catholica?*

Quæstio 91. Ex Maximo monacho.

Dei Ecclesia est typus & figura, & Mundi qui cadit sub intelligentiam, & Mundi sensibilis, & hominis. Et Mundi quidem qui cadit sub intelligentiam symbolum est, Sacrarium; sensibilis verò Mundi, templum. Hominis autem imago est; sacrarium quidem; animæ, templum verò corporis. Sanctæ autem quæ in ea peragitur Synaxis, primus quidem Sacerdotis introitus significat primum Christi aduentum; Quæ post eam autem sunt lectiones, significant diuinam voluntatem in qua oportet omnes erudiri, & ex ea vitam agere & conuersari: Sanctum autem Euangelium est symbolum consummationis seculi, perfectæque veteris erroris deletionis. Pontificis autem à sede descensus & eiectio Catechumenorum, significat secundum Christi à cælis ad-

f iij

Sec intelligenda sunt de gloria corporis quam ad huc beatorum aig expectant.

Gen. 3.

Hebr. 11. g.

Caro, animæ coniungenda in Resurrectione, à terra quæ dederat & cui fuerat credita. Eia. 66. Apoc. 21.

Isa. 66. g.

Apoc. 11. a.

Apoc. 12. a.

Ioh. 14.

Exod. 20.

Leuit. 23. f.

Dies Dominicus incipit à vespere.

Nox & dies, est vnum corpus.

Sepultura triduanæ Christi tempus, quando numerandum.

Ephes. 4.

Matth. 5.

Quatuor sunt tempora aduentus mulierum ad Christi monumentum.

Mariæ sunt tres quarum meminit Ioannes. Maria Deipara.

Mar. 16.

Io. 10.

Matth. 8. Io. 21.

Luc. 24.

1. Cor. 15.

Act. 1.

Ecclesia Dei, est figura mundi intelligibilis & mundi sensibilis. Sanctæ Synaxis mysteriorum interpretatio.

Catechumenorum eiecio in Milia quid signi ficet.

uentum, & peccatorum separationem à sanctis, & iustam pro vniuscuiusque meritis remunerationem. Portarum autem occlusio, & sanctorum mysteriorum ingressus, & diuina salutatio, & symboli fidei alta voce prolatio; significat transitum rerum sensilium, & manifestationem rerum quæ cadunt sub intelligentiam, & nouam diuini nostri mysterij successione, & omnium in omnes (nempe in seipfos & in Deum) futuram concordiam, consensionem, & charitatem, & (vt ita dicam) identitatem, & propter modos quibus seruati sumus gratiarum actionem. Ter Sancti autem prolatio, ostendit incessabilem Angelorum sanctificantem glorificationem, & futuram in futuro seculo cælestium & terrestrium in vnum conuersionem, & vitæ agendæ institutionem, & glorificationis consonantiam. Beata autem Dei & Spiritus inuocatio, & quæ fit ad Sanctos, & eorum quæ deinceps sequuntur acclamatio, & sanctorum Mysteriorum participatio; ostendit eam quæ in omnibus & super omnia futura est, Sanctorum adoptionem & coniunctionem.

Ex Isidoro in Epistolis: Dorotheo Comiti; Epistola. 122. & 123.

Pacem sacerdos ex alto cathedræ effatur Ecclesiæ, imitans Dominum cathedræ qui assumitur, pacem suam emittentem & dantem. Quod autem respondet populus, Et spiritu tuo: significat; Pacem quidem nobis præbuisse Domine, eam quæ est inter nos concordiam & consensionem; da autem nobis pacem, nempe indiuiduam tecum vnionem, vt tuo spiritu pacem agentes, quem nobis inididisti in initio creationis, simus inseparabiliter à tua charitate. Munda autem Sindon quæ explicatur in diuino ministerio, est ministerium Iosephi Arimathæi. Quomodo enim ille Domini corpus inuolutum Sindone ad sepulchrum transmisit: Sic nos in Sindone, propositionis Panem sanctificantes, citra vllam dubitationem Christi corpus inuenimus.

Ex eodem: Hermino Comiti; Epistola 136.

Linteum autem cum quo ministrant in Sanctis, Diaconi; reuocat in memoriam, Christi humilitatem, qui lauit & terxit pedes Discipulorum. Episcopi autem Super humerale quod est lancum non lineum, significat pellem ouis quam errantem cum quaesuisset Dominus, sustulit in humeros. Episcopus enim, cum sit in figura Christi, illius munus implet & ostendit omnibus per figuram se esse imitatorum magni Pastoris, & propensum ad ferendas omnium imbecillitates.

Ex sancto Basilio, de Spiritu sancto.

Dogmatum & prædicationum quæ in Ecclesia sunt custodita; hæc quidem ex scriptis mandata doctrina habemus; illa verò, ex traditione Apostolorum nobis tradita in mysterio suscepimus, quæ vtraque habent eandem vires ad pietatem. His autem nemo contradicet, qui rituum Ecclesiasticorum vel minimam habuerit experientiam. Si enim non scriptas consuetudines, tanquam non magnam potestatem habentes, recusare voluerimus; in rebus principalibus ipsum Euangelium (imprudenter) damno afficiemus, vel potius id quod prædicatum est ad solum nomen redigemus. Nam vt eius quod primum est & maximè commune, primum mentionem faciam; figura Crucis, eos qui in nomine Domini speraue-

Dogmata scripta & tradita, eandem vim habent ad pietatem.

Cruce signari, ex traditione est.

rint, signari, quis per literas docuit? Ad Orientem verti inter orandum, quæ nos scriptura docuit? Verba Ecclesiæ quæ dicuntur in ostensione Eucharistie, & calicis benedictione; quis ex Sanctis, nobis scriptum reliquit? Non enim ijs vtique contenti sumus quorum Apostolus vel Euangelium meminit, sed & præfamur, & alia subiungimus, vt quæ magnâ vim habeant ad mysterium; & ex scripta doctrina id accipientes. Aquâ baptismatis benedicimus, & Oleû vnctionis, & eum etiam qui baptizatur; At quibusnam Scripturis, & an non ex tacita & mystica traditione? Quid verò ipsum Olei vsu, quænam scriptis mandata oratio docuit? Vt ter autem immergatur homo, vnde? Quin & alia quoque quæ circa baptismum fiunt; renunciare Satanæ, & Angelis eius, ex quanam sunt Scriptura? Annon ex hac non publicata & arcana doctrina, quâ in minimè curioso & nequaquam plusquam oportet inuestigatæ silentio Patres custodierunt; rectè illi edocti, quæ sunt in mysteriis præclara ac veneranda silentio seruauerunt? Quâ autem ne suspicari quidem licet ijs qui non sunt mysteriis initiati; quomodo consentaneum eorum doctrinam in scriptis triumphare? Aliud est ergo dogma, & aliud prædicatio; Dogmata enim tacentur, prædicationes publicantur. Est autem etiam silentij species, obscuritas qua vitur Scriptura; quæ reddit dogmatum scientiam contemplatu difficilem, ad eorum vtilitatem qui in ea incidunt. Et ideò omnes quidem, inter orandum Orientem aspiciamus; Pauci autem scimus quod antiquam patriam inquirimus, Paradisum quem Deus plantauit in Edem in Oriente. Et preces quidem stantes peragunt in vna Sabati, rationem autem non omnes scimus: Non solum enim vt qui cum Christo consurreximus & quæ supra sunt querere debeamus, in die Resurrectionis gratiæ nobis datæ, per statum in oratione nos ipsos commonefacimus; sed quod videatur esse etiam quodammodo seculi quod expectatur, imago: Et ideò cum sit dierum principium; non prima à Moyse sed vna nominata est. Factum est (inquit) vesper, & factum est mane dies vnus, tanquam eodem sapè circulariter vertente. Vna est ergo & eadem Octaua illa quæ vna Vera & vera est Octaua; cuius etiâ Psalmographus in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit, per id ostendens, eum scilicet qui post hoc tempus futurus est, statum diem qui nunquam desinit & est sine vespere, nec est qui ei succedat; perpetuum illud & senij expertum: Necessariò ergo orationes quæ in illo fiunt, stantes peragere alumnos suos docet Ecclesia. Porro autem omnis quoque Pentecoste, id est quinquagesimus dies; est Resurrectionis quæ in seculo expectatur monumentum. Vnus enim ille & primus dies septies septuplicatus, septem sacræ Pentecostes efficit hebdomadas. A primo enim incipiens, in eundem desinit per similes qui in medio reuoluuntur. Porro autem in vnaquaque genuflexione & assurrectione; reipsa ostendimus quod & propter peccatum in terram delapsi sumus, & per eius qui nos creauit, clementiâ, in cælum reuocati sumus. Deficiet me dies nò scripta Ecclesiæ narratè mysteria: Mitto alia. Ipsam autem Fidei confessionem; credere in Patrè & Filium & Spiritum sanctum, ex quibusnam literis habemus? Si enim ex baptismatis traditione pro pietatis consequen-

Baptismi Ceremonie ex traditione sunt.

Dogmata prædicatio differunt. Scripturæ obscuritas, est species silentij. Cur Orientem aspiciamus inter orandum. Cur stemus orantes die dominico.

Pentecoste, est nomen eundem futuræ Resurrectionis.

Nò scripta Ecclesiæ Mysteria. Confessio fidei, ex Traditione.

Glorificatio Patris & Filij & Spiritus sancti.

2. Thef. 2.

Cur de Filio & Spiritu sancto vetus Testamentum loquitur obicurius

Verbum Deum manifestauit Obiter rari mysterium absconditum.

Mat. 3. Ioh. 1. Deus Verbum, est Verbum hypostaticum, seu consistens Io. 14.

tia, vt baptizati sumus ita & credere debemus, & similem baptismati confessionem deponimus; nobis ex eadem consequentia cõcedant, similem quoque fidei gloriam reddere. Sin autem modum glorificationis non scriptum recusant, dent nobis & fidei confessionis, & reliquorum quæ enumerauimus, scriptas demonstrationes. Deinde cum tot sint quæ scripta non sunt, & tantam vim habeant ad pietatis mysterium; vnam nobis dictionem quæ ad nos venit à Patribus non concedant, quam nos ex non quæ sita & affectata consuetudine in non peruersis Ecclesijs mansisse inuenimus, quæ non paruam habet rationem nec paruam affert vtilitatem ad mysterij potentiâ? Ad hoc quidem certè quod teste caret & est non scripta quæ Filio cum Patre fit glorificatio, illud dicimus quod si nihil aliud est non scriptum, ne hoc quidem admittatur. Sin autem plurima ex mysticis, sine scriptis apud nos versantur; cum multis alijs hoc quoque admittamus. Porro autem Apostolicum quoque esse arbitror, non scriptis stare traditionibus: Laudo enim vos, inquit, quod omnium meorum meminitis, & sicut tradidi vobis traditiones tenetis, quas accepistis siue per sermonem siue per epistolam.

Ex Theologo, de Spiritu sancto.

Apertè prædicauit Patrem, vetus Testamentum; obsecurius autem, Nouum manifestauit: Filius verò subindicauit diuinitatem Spiritus. Non erat enim tutum, cum Patris diuinitatè nõdum cõfessi essent; Filium apertè prædicari: neque, nõdum admittæ diuinitatè Filij, sanctum Spiritum (vt aliquid dicam audacius) ingeri; ne tanquam nutrimentum o quod vires superat, onerati, & luci Solis oculis adhuc infirmioribus applicati, venirent in periculum etiam de ipsis viribus: quæ particulatim autem fiunt accessionibus, & (vt dixit Dauid) ascensionibus, & à gloria in gloriam progressibus & profectibus; illucescit lumen Triadis splendidioribus.

Ex eodem, ad Eubulum; Quomodo Filius & Verbum genitus est ex Patre: Questio. 92.

Quomodo enim sermo noster profert in lucè non manifestum animo nostri consilium; ita etiam Filius & Verbum Dei in Patre ante secula abscondum mysterium manifestauit Orbi terrarum. Et quomodo Verbum procedens; nec cum qui dicit priuat ac nudat, & eum qui audit implet (venit enim ad audientem, non recedens à dicente) Ita etiam Dei Verbū, cum sit in Patre, venit ad nos carne; neque à Patre separatus, propter naturam; & nobis vnitus propter gratiam, vt qui sit Deus natura, Verbum autem appellatione. Quomodo enim Ioannes cum esset homo natura, appellatus est vox clamantis: Ita etiam Filius cum sit Deus propter naturæ impatriabilitatem, in principio erat verbum, sed non verbum non consistens. Nam alia quidem verba sunt Dei iussa & iustificationes: vnigenitus autem dei filius, est Verbum nõ syllabis & dictionibus enunciatum, sed Verbum verbum vitam largiens. Dicit enim, Si quis audierit sermonem meum, habet vitam æternam.

Ex Theologo, ad Eusebium monachum.

Quomodo autem & sermo qui profertur, est quidem indiuiduus ab anima quæ protulit, & nihilominus consistit in animis audientium, & ab illa non separatus, in his inuenitur; vnionem autem magis efficit quàm diuisionem ipsorum & nostrorum ani-

morum: Ita etiam mihi cogita Filium à Patre nunquam separatam; & eius quoque rursus similiter sanctum Spiritum, sicut in mente cogitationem. Quando enim inter mentem & cogitationem & animam non potest cogitari diuisio & sectio; ita nec inter sanctum Spiritum, Filium, & Patrem cogitari vnquam potest vlla sectio aut diuisio, propterea quod rerum diuinarum & quæ cadunt sub intelligentiam natura est indiuidua: aut etiam quomodo inter Orbem & radium Solis inueniri non potest diuisio, sed radius quidem coniunctus est orbi, & orbis tanquam quidam oculus vbique emittit radios; Ita etiam veluti quidam radij Patris ad nos missi sunt, & lucidus Iesus & sanctus Spiritus. Quomodo enim radij lucis habentes secundum naturam, indiuiduam inter se habitudinem; neque separantur à luce, neque inter se absconduntur, & lucis gratiam ad nos vsque emittunt: Ita etiâ Filius & Spiritus sanctus (geninus Patris radius) & ad nos traicit lumen veritatis, & Patri simul est vnitus. Quomodo autem etiam in aliquo fonte aquarum, ne tæream aquam abundè emittente, accidit vt plenum aliquid fluentum quod cohiberi non potest, in duos secetur fluuios, cum vnam ex vno fontis oculo ab initio habuerit fluxionem, fluuiorum autem bifariam fluentium formis figuratus, & tamen ex diuisione nihil lædatur in substantia: Nam fluuiorū quidè, situ diuisum est fluentum; habet autem vnam & eandem saporis qualitatem. Nam etsi vnusquisque ex prius dictis fluuijs videatur procul esse disunctus, & à longe abesse à fonte; attamen principium matris habet vnitatem quod attinet ad fontis perpetuitatem. Similiter ergo Pater quoque fons vitæ æternæ, cum ad nos miserit bifluam Filij & sancti Spiritus, quæ intelligentia percipitur gratiam, ipse nihil passus est læsus in substantia: Neque enim vllam substruit diminutionem propter illorum ad nos aduentum; & ad nos vsque accesserunt, & nihilominus manserunt à Patre inseparabiles. Est enim, vt diximus, indiuidua natura eorū quæ sunt præstantiora.

De Domini Epiphania seu apparitione: Questio. 93. Ex Apostolicarum Constitutionum, Libris.

Nam natus quidem est dominus noster Iesus Christus ex sancta Virgine Maria in Bethleem 25. Mensis Decembris, qui est secundum Ægyptios mensis Choac, hora septima dici; quod est viij. Calendas Ianuarij. Baptizatus est autem tricessimo eius ætatis anno, à Ioanne, xj. Mensis Tobet qui est sextus Ianuarij, hora x. noctis, in fluuiio Iordanc. Mansit autem nobiscum in Mundo prædicans Euangelium regni cælorum, & curans omnem morbum & omnem ægritudinè in populo, donec fuit natus annos xxxij, & Menses tres. In tricessimo tertio suo anno fuit Cruci affixus; Pharmenoth (id est, Mesis) Martij die quinto, hora sexta dici, & quartadecima Luna: Resurrexit autem in triduo; Pharbuthè (id est, Aprilis) die primo, hora sexta noctis. Et visus est ab omnibus discipulis, & manifestauit gloriam suam per dies quadraginta, docens nos prædicare in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum. Assumptus est autem rursus; Pachon (id est Maij) die tertio, hora nona dici.

Ex Eusebio in Chronicis.

Filius nquam separatur à Patre. In Trinitate nulla est diuisio.

Filius & Spiritus sanctus sunt veluti quidam radij, ad nos, à Patre emissi.

Christi natus, mensis Decembris, hora septima dici; quod est viij. Calendas Ianuarij. Baptizatus est autem tricessimo eius ætatis anno, à Ioanne, xj. Mensis Tobet qui est sextus Ianuarij, hora x. noctis, in fluuiio Iordanc. Mansit autem nobiscum in Mundo prædicans Euangelium regni cælorum, & curans omnem morbum & omnem ægritudinè in populo, donec fuit natus annos xxxij, & Menses tres. In tricessimo tertio suo anno fuit Cruci affixus; Pharmenoth (id est, Mesis) Martij die quinto, hora sexta dici, & quartadecima Luna: Resurrexit autem in triduo; Pharbuthè (id est, Aprilis) die primo, hora sexta noctis. Et visus est ab omnibus discipulis, & manifestauit gloriam suam per dies quadraginta, docens nos prædicare in nomine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum. Assumptus est autem rursus; Pachon (id est Maij) die tertio, hora nona dici.

Christus quoto mēsi d. anno in carnatus

Authenticū Pascha, id est, Eucharia nūctiq̄ Sacramentū instituit Christus.

Annunciationis dies.

Annorum & mensū differentia apud diversas nationes.

Idem est mensis.

Iocus est mutilus & corruptus, qui nā est Græcē

Nam postquam sunt impleti 5500. anni à Mundi creatione, aduenit Dominus noster, & natus secundum carnem ex sancta virgine Maria; & incipiente tricesimo eius anno (sicut dicit Lucas) Mensis Ianuarij die sexto, tertio die hebdomadæ, post 29. annos suæ apparitionis, tinctus fuit à Ioanne: & cum præter hos, alios tres fecisset miracula; anno 5532, à creatione Mundi propter nostram salutem actus fuit in crucem. Nam cum comedisset vmbriticum Pascha cum Discipulis, & instituisset Authenticum quinto die hebdomadæ, qui erat Lunæ quartus decimus, Mensis autem Martij 22, Indictionis quintus decimus; eadem nocte quæ fert ad 23, eiusdem Mensis fuit traditus; & cum fuisset eodem die crucifixus, surrexit 35, die Dominico.

Ex eodem, in iisdem.

His autem sic dictis, est maximè necessarium notare etiam annum creationis Mundi, in quo suscepit supramundanam in Mundo incarnationem ex sancta virgine Maria D. noster Iesus Christus. Erat ergo tūc, 5500. annus (vt habet Scriptura in sacris Literis) annorum qui numerantur ab Adamo: In eo enim fuit & Annunciatio Virginis, & castissimus ex ea partus. Erat autē annus Solis quidem 13, Lunæ verò 10: Dies autem erat hebdomadis; Annunciationis quidem 2; Natiuitatis autē, sextus. Ita autem diuinus quoque eius baptismus fuit anno. 5530: Annus autem erat, Solis quidem, 14; Lunæ autem, 10; Dies autem hebdomadis tertius. Rursus autem salutaris eius Passio fuit anno. 5533; Annus autem Solis quidem erat quintus, Lunæ autem, 14. Cum ergo breuiter sit ostensus, 5500. annus ab Adamo, generationis secundum carnem Domini nostri; consentaneum existimo pauca addere de differentia annorum & mensium, cum ex eorum ignoratione existat magnus error. Dicam autem de insignioribus eorum differentijs quæ diuiduntur trifariam. Aut enim per differentias gentium quæ eadem habent tempora & ex eodem incipiunt initio, differunt autem in nominibus; aut quæ nomine & re dissident; aut quæ nomine quidem conueniunt, in initijs autem annorum in duobus aut tribus diebus, aut plurimum septem, prius incipiunt annum aut Mensē; aut quæ mēsum quidem eadem habent initia, Anni autem alia. Romani ergo & Græci, Mensium quidem eadem habent initia, in nominibus autem solum differunt. Nam qui apud Romanos quidem (exempli causa) vocatur Aprilis, à Græcis nominatur Xanticus, & uterque idem habet initium: Nā primus Xantici, est etiā primus Aprilis. Anni autē initium, Græci quidem sumunt à Septembri; Romani autem à Ianuario: Et sic Romani & Græci habent quidem eadem Mensium initia, non eadem autē initia anni. Rursus autem Græci & Alexandrini & Ægyptij eadem quidem habent anni initia; hoc est, in eodem mense Thoth incipiunt annum, sed non in iisdem diebus. Sed Græci quidem, anni & Indictionis Mēsem habēt primum cum qui est apud Romanos September: Alexandrini autē tribus diebus ante primū Mensis Septembris; hoc est, 29. Augusti Mēsis. Differunt autē etiā in mensibus, quod Alexandrini dant circiter 30. dies vnicique Mensi, adeò vt sint, 300. dierum qui sunt apud eos duodecim menses: Qui quidem sunt 360. complentur autem 23. eiusdem.

Et faciunt alium Mensē ex quinta parte diei ex reliquis quinque diebus, nempe 24. & 25. & 26. & 27. & 28. Quod si occurrerit περσέτημος; hoc est, bissextus; sunt apud eos, sex eiusmodi quæ dicuntur Epactæ, in quatuor annis sex dies. Veteres autem Ægyptij ponentes annum, solum 360. dierum, & non 364. dierum; neque 365, vt Romani & Græci & Alexandrini in annis 1460; ipsi quoque cum Alexandrinis & Græcis annum incipiunt. Et post 4. annos, vno ante die; hoc est 28. mensis Augusti; & sic post quatuor annos vnum diem præcipientes, vt dictos 1460. annos restituant. Nam quater 365. sunt 1460. Annus autem & Menses (secundum Iudæos seu iuxta legem diuinam) & nomine & re differunt à Græcis & Romanis & Ægyptijs. Nam menses agit Lunares per 29. dies; & completis 12, in 348 diebus, efficit in 3. mensē qui dicitur intercalaris collectis diebus 35. ter & decima. Anni autem nouam Lunam, Mensis qui apud eos dicitur Nyfan, nempe, 25. Martij semper habet, qui est dies primò creatus; in quo cum hanc vniuersitatem ex nihilo ad hoc vt esset deduxisset Deus, & in eo (volente Patre & cooperante sancto Spiritu) inhabitasset in sancta sua Matre & Virgine; eodem anno factus est homo, & in eodem etiam surrexit ex sepulchro: Hic ergo nobis quoque in sancta Dei Ecclesia sit anni principium. In quo etiam inuenientes sanctum Pascha incidens in Dominicum post quartum decimum Lunæ huius mensis; non Iudaicè, sed Apostolicè peragimus per naturalem & à Deo traditam methodum. Omnes ergo qui non dicunt anno 5534. fuisse primum Dominicum Pascha; neque quæ fuit tunc apud Hebræos 14. Luna, & occurrit in magna Parasceue salutaris Passionis, conseruant; ostendant Dominicum diem Resurrectionis fuisse 25. Martij. Quod quidem si non ostendatur; inde ostenduntur falsæ quæ apud ipsos inueniuntur supputationes.

Ex Hesychio in Christi Natalem.

Nam in 22. anno imperij Augusti, mensis Decembris, 25. die sexto, hora tertia diei natus est Dominus noster Iesus Christus secundum carnem, ex Maria Virgine; anno secundum Antiochenos à creatione Mundi vsque ad natalem Christi & crucifixionem 5000. Nam ab Adam vsque ad Phalec filium Heber anni ter mille; & à Phalec vsque ad, 32. annum regni Augusti, anni 1967; & deinde conuersatus est Seruator cum hominibus annos 33. adeò vt sint ab Adam vsque ad Natalem Christi annorum 5000. plena. Phalec enim ex Prophetia Moysis dicitur dimidium temporis Christi apparitionis. Quomodo enim cum hominem sexto die finisset Deus, is deinceps cecidit in peccatum; ita etiam quinto die millenario venit in terram, & seruaui eam: Hoc enim ostendit etiam diuina Scriptura dicens; dies Domini sicut mille anni; quos quidem & Clemens & Theophilus & Timotheus Dei amantissimi Chronographi exposuerunt, consentientes quod in quinto millenario annorum apparuit Dominus, conuenienter numero formationis Adam, & seruaui genus hominum. Alij autem dicunt venisse Dominum anno 5500. Sed non multi in hoc conueniunt. In 5000. autem anno omnes accurati scriptores cōueniūt apparuisse Christum. Nam & si de eo nunnuli dissentiant,

Tū hō tē autē xē dicit, sed corrupte, neque scio quomodo sit restitutus.

Vel hic locus est corruptus, vel alia erat supputatio Iudeo rū, quam quæ est in sacris literis.

Demon quomodo habeat hō mīnī...

...

...

caute lege

Patris vox quid signi ficat.

2. Cor. 6.

Pl. 4.

Eph. 2. a

vox tamen Prophetica est vera, quæ magis docet apparuisse Dominum anno 5000.

Præter ea quæ habemus in nostro exemplari, hæc quæ sequuntur inuenimus in exemplari bibliothecæ Reginae matris Regis. Et primum in titulo; Quodnam sit signum perfecti Christiani; Questione 1. Ex Chrysostomo. Illa membra diripit ac spoliat, in quibus coit virtus animæ; non ferendum & immensum pondus iniiciens, caliginem & tenebras immittens intelligentibus hominis sensibus. Quod quidem sæpè videmus euenire & à vino, & à febre, & à magno frigore, & alijs morbis qui accidunt extrinsecus. Quomodo etiam in Diaboli petitione aduersus Iobum, audiuius præceptum Domini. Neque enim sic tãquam cum hac crassa & materiata carne commisceatur immundus spiritus, & eam quodammodo induit: hoc enim potest sola sancta Trinitas quæ omnia peruatit & cōtinet ac circuit, vt quæ propriè sit incorporata. Non enim Angelorum & Principatum, & ipsius etiam animæ naturas, à corporibus omnino nudas existimamus.

Ex Gregorio Nissen, ex Oratione quam scripsit in Pater noster.

Nam bonus Deus non habet bonam naturam vt sit pater malæ electionis & instituti; neque vt eius qui est in vita profanatus, qui est sanctus; neque vt eius qui mutatur, qui est immutabilis; neque vt eius qui à peccato est morte affectus, is qui verè est vita; neque vt eius qui in ignominia affectibus ac perturbationibus se indecorè gerit, qui est purus & immaculatus; neque vt eius qui per auaritiam alijs facit iniuriam, qui est largus ac beneficus; neque omnino eorum qui in aliquo malo inueniuntur, qui bonus cernitur in omnibus. Nam si quispiam se videns adhuc egere purgatione, & suam malam agnoscens conscientiam; plenus maculis & sceleratis ardoribus, priusquam à tot & talibus fuerit malis expurgatus, se ad Dei adsciscit cognationem; & dixit, Pater, iusto iniustus, & mundo immundus; ea verba plane fuerint contumelia & maledictum; siquidem suæ prauitatis & nequitie Patrem Deum nominat. Nam vox Patris significat causam eius qui ex ipso habuit vt consisteret. Qui est ergo in sua prauus consciētia, si Patrem suum dicit esse Deum; nihil aliud quam eū accusabit quod ipse sit princeps & author suorum malorum. Sed luci cum tenebris nulla est societas, inquit Apostolus, sed luci cum luce est familiaritas & coniunctio; & iustitiæ cum iustitia; & honestati cum honestate; bonitati cum bonitate; & cum eo in quod non cadit interitus, id quod est alienum ab interitu: Quæ autem sunt contraria, habent omnino cognationem cum ijs quæ sunt eiusdem generis. neque enim potest arbor bonâ malos fructus facere. Si quis ergo cum sit graui corde, vt dicit Scriptura, & quærat mendacium; audeat proferre verba precationis, sciat is quod non cœlestem sed terrestrem patrem vocet. Similiter & qui est semper mendax & pater mendacij quod in vnoquoque consistit; Ille est peccator & pater peccati. Propterea qui affectibus & animi perturbationibus sunt obnoxii, vocantur filij iræ; & qui à vita defecit, nominatur filius perditionis. Vis mali characteris nosce proprietates? Inuidia, odium calumnia, superbia, auaritia, exardescens cupiditas, quæ ex insano gloriæ amore procreatur ægritudo;

hæc & quæ sunt huiusmodi, ea sunt quibus imprimitur forma Aduersarij. Cuius ergo animus est in huiusmodi sordibus volutatus, si patrem vocet; quoniam eum audiet? Is scilicet qui est, cognatione coniunctus cum eo qui vocauit: Is autem est non qui est cœlestis, sed qui terrestris. Nam cuius fert signa necessitudinis, ille omnino vendicabit propriam cognationem. Eius autem qui discessit à vitio, & viuunt in puritate & sinceritate; bonum Patrem, vox appellabit.

Ex Chrysostomo in Mattheum.

Nam qui Deum dixit Patrem; & peccatorum remissionem, & supplicij ablationem, & iustitiam, & sanctificationem, & redemptionem, & filiorum adoptionem, & in eum qui est eiusdem generis fraternitatem, & Spiritus suppeditationem confessus est per hanc solam dictionem. Non potest enim Deum vocare patrem qui illa omnia bona non sit affectus, & factus sit filius Dei: Nam quicumque (inquit) spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Qui ergo Deum Patrem vocauit, æquum est vt ostendat eam vitæ agendam rationem, vt hac generis nobilitate non videatur indignus: Nemo enim (inquit) potest duobus dominis seruire, Deo & Mammonæ. Ne ergo philosopheris in ijs quæ sunt superflua; Deus enim pronunciauit per ea quæ dixit, fieri non posse vt hæc & illa contingat seruitus. Ne dicas ergo posse fieri: Nam Mammona quidem iubet rapere; Deus autem facultates suas distribuere. Ille quidem esse temperantem & castum, hic verò scortari: Ille quidem lautè & delicatè viuere ac inebriari, hic verò icitunare & esse cōtinentem: Ille quidem turpia dicere & obscœna; hic verò psallere & hymnos canere: Et hic quidem bona Mundi despiciere, ille verò presentibus rebus esse affixum. Ille quidem admirari marmora, parietes, & tecta. Hic autem, ea quidem contemnere; honorare autem philosophiam. Quomodo fieri potest vt hæc propriè conueniant? Dominus autem hic, Mammona appellauit, non propter suam naturam, sed propter miseriam & afflictionem eorum qui ipsi subiiciuntur: Sic enim ventrem quoque Apostolus vocauit Deum; non propter Domini auctoritatem, sed propter miseriam eorum qui ipsi seruiunt.

Ex Cyrillo Hierosolymitano, ad Olympium Monachum.

Si ergo nomen Christi suscipiat, non ea autem ostendat quæ simul cum hoc nomine considerantur; vita, nomē ementitur. Non potest enim fieri vt Domini non sit iustitia, & puritas & veritas, & ab omni malo abalienatio; neque verè est Christianus, qui non illorum quoque nominum in se ostendit participationem.

Ex sancto Basilio, in Asceticis seu Regulis Monasticis.

Si credimus Domino dicenti, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: & rursus; Vos ex patre diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere: scimus quod non solum est socius, sed etiam seruus; & suum Dominum & patrem illum adscribit cuius facit opera. Testatur id Apostolus dicens; An nescitis quod cui vos exhibetis seruos ad obedientiam, serui estis qui obeditis; siue peccati ad mortē, siue obedientiæ ad iustitiam? Neque oportet

...

caute lege

Deum qui dicit patrem quoniam proficitur

Rom. 8.

Luc. 16.

Seruitutis Dei & mammonæ antithesis.

Phil. 3. d

Christianus quis sit verè.

Io. 3.

Ro. 6.

ret fidem esse mortuam; quoniam (inquit) sicut corpus absque spiritu est mortuum, ita etiam Fides absque operibus est mortua. Et rursus: Tu credis quod Deus est benefacis; & Dæmones credunt & contremiscunt. Dominus quoque dicit: Quid mihi dicitis, Domine Domine, & non facitis quæ dico? Oportet enim nos, in quos ipse dominatū obtinet, eum etiam opere confiteri dominum, non regnantes & regnum in nos obtinente peccato, ne de nobis dicatur: *Dei verum cultum non habent, sed mentiti sunt ei, cor autem eorum non erit rectum cum eo.*

Audiuimus autem Apostolum quoque dicentem: *Ne erretis; Neque fornicatores, neque idololorum cultores, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, nec maledici, nec raptores, regnum Dei possidebunt.* Et rursus: *Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (qui est cultor Idololorum) non habet hereditatem in regno Christi Dei; Nemo vos decipiat verbis manibus; Propter hæc venit ira in filios incredulitatis, Ne sitis ergo eorum socij.* Si ergo in his simus, nos qui dicimus nos credere, & expectamus regnum Dei; non inuenimur esse socij & participes Regis, sed eius inimicorū. Nam si Christum didicimus, veritatem didicimus. Si autem veritatem cognoscimus, viuemus etiam in veritate operum, Neque partem nostram ponet cum incredulis dicens cum venerit; *Nunquam cognoui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem: neque nobis proderit si dicamus; Domine Domine;* Nam quod attinet ad solam fidem, etiam Dæmones credunt.

Ex Quest. 2. Quinam veri adoratores qui Deum adorant in spiritu & veritate? Ex Lausaca, Traditio.

Fuit quidam Valens, genere quidem Palestinus, mente autem Corinthius, nempe spiritu inflatus: Apostolus enim dicit scribens ad Corinthios; *Et vos inflati estis: Iste ergo Valens inani tumore inflatus despiciebat ipsa Christi sacramenta.* Nam dæmon superbiæ & insolentiæ, seipsum transfigurauit in Seruatorem: Valēs autem, eum visum adorauit; & mente captus venit in Ecclesiam; & vniuersa Fraternitate congregata dixit: Ego communionem opus nō habeo, nam Christum vidi hodie. Tunc scelestum ligantes, & in ferrea vincula conuicentes sancti Patres, anno vno curarunt precibus, & vita ab actione remota, inanem de se persuasionem ei ademerunt.

Ex Isidoro; ex Capitibus monasticae Exercitationis: Thaumasio, Epistola 402.

Mediocrem de me opinionem mihi indidit solitarius secessus. Nam qui in medijs versatur tumultibus, & vult nosse cœlestia; non animaduertit quod id quod seminatur in spinis, ab illis suffocatur; & qui non fuerit in otio remotus à negotijs, Deum nosse non potest.

Ex sancto Cyrillo, aduersus Iulianum, Libro 10.

Nos cultum implentes spiritualem & qui cadit sub intelligentiam, iussi sumus offerre in odorem suauitatis omne genus virtutis, fidem, spem, charitatem, iustitiam, continentiam, perpetuas glorificationes. Nam hoc materiae expers sacrificium, Deum decet qui est expers materiae & purus; & honestatis & cæditis sub intelligentiā donaria, sunt modi veræ quæ recte agitur vitæ. Nam in summa, Christianus est amicus quietis & silentij. Sapiens autem est vir qui non ante perfectam penitentiam, abstinet à memoria suorum peccatorum quæ est in dolore, & à

iusta quæ de ijs sumitur pœna in Igne æterno. Qui peccatis quidem tenetur & exacerbationibus, & audet se impudenter extendere ad diuinarum rerum cognitionem, aut etiam materiae experti insultat orationi; sic accipiat pœnam illam Apostolicam, nempe quod non fit ipsi extra periculum, nudo & detecto precari capite: Nam debet, inquit, eiusmodi anima habere Potestatem in capite propter adstantes Angelos, amicta pudore & humilitate. Quomodo enim oculorum morbo laborantem non iuuabit firmus & stabilis merities, & lux perpetua, & intensa Solis contemplatio; ita nec mentem immundam & quæ agitatur ab animi perturbationibus, omnino iuuabit terribilis & excellentis quæ est in spiritu orationis expressio; sed potius contrā, Deum in se ad iram excitabit: Nihil est enim magis egenum quàm mens quæ extra Deum de Deo philosophatur.

Ex Questione 3: Si quis cum peccasset penitentiam egerit, & rursus ceciderit in peccatum, num nam penitentia amittit & labores; & maxime si sit mortuus post peccatum.

Ex Cyrillo Hierosolimitano in Catechesi.

Fuge ergo mala opera: Nam si in ea incideris, postquam Satanam abrenunciāris & Christo nomen dederis, acerbiorē tyrannum experiēris; vt qui clim tui tanquā sui curam gereret, & ab acerba relaxaret feruitute, nunc autem fit in te valde exacerbatus; & Christo priuaberis, & illum experiēris. Nō audisti quemadmodum Lot olim quidem fuit seruatus cum filiabus, vxor autem eius facta est statua falis, propter reditum mali liberi arbitrij & sceleratæ electionis? Attende ergo tibi ipsi, & ne retrō auertaris cum manum admoueris ad aratrum, rediens ad improbam actionem.

Ex Maximo, in Capitibus monasticae Exercitationis.

Si cum aliquantisper animi perturbationum causas exciderimus, in spiritualibus contemplationibus immorati fuerimus, non semper autem in eis versemur hoc ipsum opus habentes; facile rursus conuertemur ad vitia carnis, nullum alium fructum inde percipientes quàm perfectam mentis obscurationem, & ad ea quæ sunt materiata declinationem, & in vitijs carnis volutationem instar porcorum qui in cœno volutantur. Nam cum paululum cura & diligentia fuerint purgati, & scientiam affecuti; effecti postea negligētes, assimilati sunt Sauli qui regno dignatus (cum se, non vt par fuit, gessisset) terribiliter ex eo postea fuit eiecctus.

Ex Questione 4: Si quis cessauerit à peccato, hoc ne sufficit ad penitentiam?

Ex Basilio, in dictum, Attende tibi ipsi.

Attende tibi ipsi vt pro ratione ac proportionem peccati, à medicina accipias auxilium. Magnum & graue est peccatum? multa tibi confessione est opus, amoris lachrymis, intensis vigilijs, assiduo ieiunio. Leue & tolerabile est delictum? exequetur etiā penitentia, tantum attende tibi ipsi vt cognoscas animæ ægritudinem. Multi enim propter minimam negligentiam & quod sibi non attendant cum grauibus morbis laborant usque immedicabilibus, ne hoc ipsum quidem norunt quod agrotent.

Ex Quest. 5: Si sit senex aut imbecillus, & cum pusilli sit animi non possit esse monachus aut facere quæ sunt monachi; quomodo poterit penitentiam agere & saluus esse?

1. Cor. 11.

Eccl. 21.

Psal. 37. d

Esa. 55. c

Mat. 7.

Luc. 9. g

1. Re. 16. 4

Ex Maximo, in Capitibus monasticae Exercitationis.
Declina, inquit, à malo & fac bonum: hoc est; belligerare aduersus hostes; scilicet vitia, & animi perturbationes; deinde esto sobrius, ne augeantur. Et rursus belligerare vt acquiras virtutes, & deinde esto sobrius vt eas custodias; & hoc fuerit operari & custodire. Non enim ab actionibus abstinentia iustificat, sed mandatorum obseruatio cum additione conuenienter ei qui dicit; *Et adiciam super omnem laudationem tuam.* Vnde etiam dicit Hieremias; *Quemadmodum fuit cogitatio vestra ad aberrandum à Deo, decuplate ad quarendum eum.* Dicit etiam Sapiens: *Fili peccasti? ne adicias amplius, & pro prioribus tuis ora; tanquam à facie Serpentis fuge à peccato.* Tale est & illud; *Iniquitatem meam ego annuncio, & sollicitus ero de peccato meo.*

Ex Esaia.

Quærite Dominum & in inueniendo eum inuocate: quando autem appropinquauit nobis; relinquat impius vias suas, & vir iniquus consilia sua, & conuertimini ad Dominum, & misericordiam consequemini. Dixit Dominus: *Quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis; Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur.*

Ex Maximo, in Capitibus monasticae Exercitationis.

Ex ijs quæ à nobis secundum Deum fiunt; alia quidem fiunt ex mandato, alia non ex mandato sed (vt dixerit quispiam) oblatione voluntaria; & ex mandato quidem est, Deum diligere & Proximū & inimicos, adulterium nō admitttere, &c; quæ quidem transgredientes, iudicamur: Non ex mandato autem; esse virginem, Cœlibatus, & nihil possidere, & secessus, & similia: Hæc enim doni habent rationem, vt si aliqua mandata ex imbecillitate non possumus exequi, per bona nostra dona placemus Dominum. Quæ autem recte geruntur à Secularibus, sunt delicta monachorum; & quæ recte geruntur à Monachis, sunt delicta Secularium. Vt: quæ recte geruntur à Secularibus, sunt diuitiæ, gloria, & potentia, & delicia, & caro recte curata, & Liberi, & similia; ad quæ cum peruenerit, moritur Monachus. Quæ autem à Monacho recte geruntur; sunt, nihil possidere, ignobilitas, impotentia, continentia, afflictio, & similia; ad quæ cum venerit is qui diligit Mundum, præter propositum valde prolabitur, & sapere venit in periculum ne ijs vtatur ad laqueum, atque adeo quidam etiam vsi sunt. Omnia autem Domini eloquia hæc quatuor continent; mandata, dogmata seu decreta, minas, promissa; & propter hæc sustinemus omnem vitæ austeritatem; vt pote ieiunia, vigilijs, humi dormitiones, labores, ministeria, contumelias, probra & dedecora, tormenta mortis, & similia; Nam propter verba labiorum tuorum ego custodini vias duras.

Ex Isidoro.

Nam etsi nihil possidere, & Virginitatem Christus nobis constituit; ea tamen posuit in nostra potestate, dicens; *Si vis perfectus esse, vende quæ habes & da pauperibus, & quæ peregit, peregit.* Sed hæc omnino vult à nobis peragi. Vnde dicit; *Stude ingredi per angustam portam: Et; Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Pharisæorum; & cætera.*

Ex Questione. 6: Sit ne bonum confiteri peccata viris spiritualibus.

Ex Iob.

Si cogitauerit homo corde conuerti ad Dominum, annuntiauerit autem homini suum vitium, iniquitatem autem suam ostenderit precatus Dominum, erunt ei accepta, ingredietur mundo vultu cum enunciatione, reddet autem hominibus iustitiam: Deinde tunc ipse sibi renuntiabit, dicens; Qualia confecimus, & Deus me non examinauit de ijs quæ peccavi. Et si cum peccassem, voluntariè celauit peccatum meum; non enim sum reueritus populi multitudinem, ne coram eis enunciationem.

Ex Dionysio Areopagita, De iis qui sancte dormierunt.

Dico ergo sacras Scripturas sequens, quod omnino sunt vtilis in hac vita Sanctorum preces hoc modo. Si quis donum desiderans, & ad eius participationem religiose affectus, tanquā suam agnoscens exiguitatem, quempiam sanctorum adeat, rogetque vt sibi adiutor & præcator accedat; ex eo omnino capiet, quæ omnes exuperat, vtilitatē. Affluetur enim ea quæ petit diuinissima dona, ipsum suscipiente diuina bonitate, piæque ac religiosa sui agnitione, & in sanctos reuerentia, & petitarum sacrarum petitionum laudabili desiderio, conuenientique & diuino habitu. Est enim hoc quoque diuinis iudicijs constitutum, vt diuina dona, ijs qui digni sunt vt sint participes, decentissimo donentur ordine per eos qui digni sunt impertiri. Hunc si quis pulchrè constitutum aspernetur ordinem, & ad miseram elatus de se persuasionem, se idoneum existimet vt cum deo habeat cōsuetudinem, & sanctos despiciat: quinetiam si deo indignus & non sanctas postularit petitiones, & intēsum diuinorū non habeat desiderij & sibi cōueniens; propter seipsum excidet à stulta petitione.

Ex Maximo, de Dubijs.

Scio validas & efficaces esse iusti preces, quando is qui iusti opus habet oratione, orationis efficit opera, & validas reddit iusti preces per pulchram suam conuersionem; Nihil enim iuuant iusti preces, illo versante in delictis. Nam ille quoque magnus Samuel aliquando lugebat delinquentem Saulem; sed non valuit Deum placare, cum luctus non haberet adiutricem conuenientem delinquentis correptionem. Quamobrem à luctu inutili Deus cessare faciens suum famulum, dicit ei; *Quousque luges Saulem & ego repuli eum ne regnet super Israel;* Et rursus Hieremias non exauditur precans pro Iudæis, vt qui ad vim orationis confirmandam, non haberet illorum ab errore conuersionem: quamobrem illum quoque abducens Deus ab inani precatione, dicit; *Et tu ne ores pro hoc populo, & ne roges vt ipsi misericordiam consequantur, quoniam non exaudiam eos.* Est enim magna insipientiæ per preces sanctorum querere salutem, eum qui sua affectione, perniciosus delectatur; & illos, ea sibi petere condonari quibus gloriantur, proposito suo iis reipsa maculati.

Ex Chrysostomo in Pentecostem.

Tunc de cæterò ad Dauid abiit Nathan Propheta. Propheta ad Prophetam proficiscitur: quomodo ergo seipsum nō curat dauid, cum sit Propheta? Plane sicut Medici, cum egrotāt, egent alijs medicis; Morbus enim corrūpit artem: Ita etiā hic quoque.

Ex eodem; in Commentario in Epistolam ad Ephesios.

Omnia autem (inquit) quæ arguuntur, à lumine manifestantur. Nā quomodo vulnus quadiū delitescit & superne tegitur, currit per profundū nullā accipiēs cura-

Iob. 31. d

Sanctorū preces in hac vita quomodo vtilis.

1. Reg. 16.

Hier. 7.

2. Re. 12.

Ephes. 5.

Iac. 2.
Luc. 4.
Psal. 57.
1. Cor. 6.
Ephes. 5.
1. Cor. 5.
Solitarius secessus admittit monacho superbam de se opinionem.
Christianus est amicus quietis & silentij.
Perfecta penitentia.

mandatorum obseruatio cum additione iustificat. Psal. 70.

Eccl. 21.

Psal. 37. d

Esa. 55. c

Mat. 7.

Quæ secessus sunt, sunt vel ex mandato, vel ex oblatione voluntaria.

Sacra Scripturæ summa.

Psal. 16. Virginitas & paupertas, sunt in nostra potestate. Mat. 7.

tionem; Ita etiam peccatum, quamdiu quidem occultatur veluti in tenebris, intrepidè & cum magna securitate committitur. Postquam autem fuerit manifestum, is qui ipsum fecit, fit lumen. Nam quando fuerit admonitus, quando pœnitentiam egerit, quando remissionem fuerit affectus; non tunc curasti eius vulnus, non infertilitatem euocasti ad fructum. Eiusmodi dona largimur anticis, vt eorum animas ab ira Dei extrahamus, & à profundo peccati. Liga ergo eum donec Deum placarit: Ne dimittas eum solutum, ne irâ Dei magis ligetur; Nam nisi tu eum ligaris, in fracta manent vincula. Neque hoc existimes esse crudelitatis aut humanitatis; sed summæ clementiæ, & optimæ curationis & medicinæ. Sed satis (inquit) dederunt pœnas! Quanto dic mihi, tempore? Anno vno, vel duobus aut tribus? Sed non hoc quæro, nempe temporis longitudinem; sed animæ correctionem: hoc ergo ostende; an sint compuncti, an sint mutati, & an factum sit vniuersum: Quamdiu hoc non factum fuerit, tempus nihil prodest. Non enim an sæpè alligatum fuerit vulnus quærimus, sed an profuerit ligamentum; siquidem vel in paruo tempore profuit, etiam post decem annos addatur. Ita sit luctum eius qui est ligatus, solutionis; si & nostri iporum & aliorum curam geramus, & non aspiciamus ad hominum gloriam & dedecus; sed supplicium quod illic est & probrum cogitantes, & antè, (ne Deum irrememus) imponamus vehementer pœnitentiæ medicamenta, & ad puram citò veniamus sanitatem.

Ex Salomone.

Eccl. 4. Custodi pedem tuum dum vadis in domum Domini.

Ex Esaiâ.

Esa. 58. Appropinquare Deo desiderant tanquam populus qui fecit iustitiam & iudicium Dei sui non dereliquit.

Ex Osee.

Osee. 12. Misericordiam & iudicium custodi, & appropinqua ad Deum tuum perpetuò.

Ex Leuitico.

Leuit. 17. Facite vt Filij Israel caueant ab immunditijs suis; & non morientur propter immunditiam suam, dum ipsi polluunt tabernaculum meum quod est in ipsis.

Ex Cyrillo, in illud; Anima omnis carnis.

Leuit. 17. Homo (inquit) ex filijs Israel; aut, vt semel dicam, homo: Duplicat autem, vt ostendat tam cum qui est ex Circumcisione quam eum qui est ex preputio, debere custodire hoc mandatum. Qui (inquit) venationem bestie aut volucris quam comedit, eius effundet sanguinem & teget ipsum terra; omnis caro quæ sanguinem eius comedit, exterminabitur. Venationem ergo si quispiam venatus fuerit; hoc est, si peccantem deprehenderit: Eum enim, spiritaliter, dices esse venationem; Bestiam quidem intelligens qui in foro versatur, & qui materiæ sit immeritus & beluinus; volucrem autem, eum qui se abduxit à negotijs terrenis. Si ergo peccantem alicubi deprehenderit; effundit quidem sanguinem, nempe peccatum quod admisit: Effundit autem ipsum per confessionem; & teget ipsum terra: eorum enim qui confitentur, terra regit peccata, vt quæ infernè maneant & sepeliuntur pœnitentia. Hæc enim Legislator qui hoc fecit, addit; Anima enim omnis carnis, sanguis eius est: præcipiens vt abstinemus ab iniuria facienda in om-

Peccati se peccantur pœnitentia; vt sanguinis, terra regitur.

Imò pœnitentia & abstinere

nes, & non proponamus & publicemus peccata præter fratrum sententiam, sed mandemus terræ; hoc est, silentio: deprehensi scilicet sanguinis regentes peccatum taciturnitate & venia. Nam qui vescitur sanguine & anima, meritò reputabitur is qui Proximi tradit peccatum; Mors enim animæ, est peccatum. Debetus autem nos, alter alterum commiserari, vt qui sumus ipsi quoque in aliquibus delictis; Solus enim est Deus in quem nõ cadit peccatum.

Ex Io. Climacos.

Vulnera quæ ducuntur in triumphum, non proficiunt in peius sed curabuntur. Nihil enim tantam vim aduersus nos dat demonibus & cogitationibus quam si ea nõ enunciata pascantur in corde. Anima autem quæ meditatit confessionem; tanquam à freno, ab ipsa retinetur ne peccet: Nam quæ non enunciantur; tanquam in tenebris, securè de cæterò fiunt. Ne fallaris o filij, & obedi Domino nõ motus spiritu insolentia; nec tanquam ex alia vtique persona, tua peccata magistro enuncia: nam absque pudore nõ potes liberari à pudore. Aperi, aperi medico tuum vulnus. Ne erubescas dicere; meum est vulnus o Pater, mea est plaga; à mea negligentia, & non ab alio profecta. Nullus eius est causa, non homo, non spiritus, non corpus, non aliquid aliud nisi mea incuria. Sis & moribus & figura & cogitatione tanquam reus, terram intuens; & (si fieri potest) ipsos etiam Medici pedes, tanquam Christi, lachrymis rigans. Solent enim sæpè dæmones nobis suggerere, aut vt non confiteamur, aut vt tanquam ex alia persona hoc faciamus, aut vt pro nostro peccato alios accusemus tanquam autores. Propterea enim Ioannes quoque ante baptismum, ab eis qui veniebant, ante baptismum exigebat pœnitentiam ipse non eo indignus, sed eorum procuras salutem. Ne perturbemur etiam si post confessionem bello appetamur. Melius est enim luctari cum inquinamentis, quam cum vana de se persuasionem.

Ex Quæstione. 7; Sit ne melius communicare assidue, an interiecto aliquo spatio.

Ex Chrysostomo, in Epistola ad Ephesios.

Video multos corpus Christi participare leuiter ac temerè, & consuetudine magis ac Lege, quam pura cogitatione & mente, sequentes eos qui participant. Si aduenerit tempus Quadragesimæ & Paschatis, qualiscunq; fuerit, fit particeps sacramentorum. Sed non oportet Festa obseruare, sed conscientiam mundare, & tunc sanctam & venerandam carnem sumere. Cogitemus enim quod qui erant veteris sacrificij participes, magna utebantur parsimonia & abstinentia; & se prius expiabant, & omni ex parte emundabant. Tu autem accedens ad hostiam quam ipsi reuerentur Angeli, periodis temporum rem de finis ac circumscribis, & execrandis manibus & labris sumis Christi corpus & sanguinem? Et Regem quidem nolueris de osculari ore tuo malè olète; Regem autem cœli osculari malè olente anima, Ea res planè est contumelia. Ergo si non es dignus participatione, nec prece quidem dignus es & statione: audis enim præconem dicentem; Qui non estis in pœnitentia, accedite. Quicumque autem participat, non sunt in pœnitentia.

Ex eodem, in Epistolam ad Hebræos.

Peccata non sunt traducta sed silentio regenda & venia.

Peccata, tanquam vulnera, sunt per confessionem reuelata. Confessione mediatio animam reuocat à peccato. Pudore liberamur à pudore.

Confitentia est munditia ante Communionem.

Pœnitentia non committantur.

Multi

Communicandum ne semel in anno, an sæpius.

Multi, huius hostiæ semel in anno sunt participes; alij autem bis, alij verò sæpè: Ad omnes, ergo nos verba facimus non ad eos qui sedent in Deserto. Illi enim semel in anno sunt participes, sæpè autem etiã post duos annos. Quid ergo quinam erunt nobis accepti? inne qui semel, an ij qui sæpè, an ij qui rarò? Neque ij qui semel, neque ij qui sæpè, neque ij qui rarò; sed ij qui sunt cum munda conscientia, ij qui sunt cum vita in quam non cadit reprehensio. Qui tales sunt, semper accedant: qui non tales; ne semel quidem. Quamobrem? quoniam iudicium sibi sumunt & condemnationem & supplicium. Nec mireris: Quomodo enim nutrimentum quod suapte natura alit, si inciderit in eum qui cibum fastidit, omnia perdit & corrumpit, & fit occasio morbi; Ita etiã spirituali frueris Mensa sanctorum sacramentorum, & rursus os tuum fers in cœnum. Vnguento te vngis, & rursus implet terro odore! Cum post annum denum sis particeps Communionis, quadraginta dies tibi putas sufficere ad emundanda peccata totius temporis; Et cum prius septimus dies transferit, te rursus dehis prioribus. Dic mihi; si sanus fueris quadraginta dies, conualecens ex longo morbo; & rursus te dederis cibis qui morbos procreant; an nõ & priorem perdidisti laborem, & te magis læsisti? Si enim mutantur naturalia, multò magis quæ sunt voluntaria. Quadraginta dies tribuis sanitati animæ, fortè autem nec quadraginta quidem; & speras fore vt Deum places? locaris hæc dicens! Propterea ergo Diaconus quoque acclamat, dicens; Sancta sanctis; hoc est, Si quis non est sanctus, non accedat. Non dicit solum; mundus à peccatis; sed, sanctus.

Ex sancto Basilio, in Epistola ad Cesarium Patricium.

Communionem liceat ne laico sua manu sumere. Monachi in desertis manu sumebant Communionem.

Necesse autem habere aliquem (si non adsit Sacerdos) Communionem propria manu sumere, minimè esse grauè, est superuacaneum ostendere, potestate, quòd longa consuetudo etiam per res ipsas probetur. Omnes enim qui sunt in Desertis monachi, vbi non est sacerdos, illic habentes Communionem, ex seipsis eam sumunt. Alexandria autem & in Aegypto vniuersique ex Laicis qui illic degunt, maxima ex parte habet Communionem domi suæ. Nam cum Sacerdos semel coniecerit hostiam & dederit, eam accipiens & communicans, tanquam à Sacerdote sumpta participare se debet credere. Etenim in Ecclesia Sacerdos tradit particulam, & cum omni potestate ac libertate eam tenet qui accipit, & sic sua manu ad os eam adducit. Idem est ergo virtute, siue qui ipsa vnam particulam acceperit à Sacerdote, siue multas simul. Mens nostra, est natura semper mobilis, neque vnquam desinit cogitare, &c.

Ex hoc Capite obseruandum est, non publicè tantum, id què à Monachis, & in ecclesijs vt licet conijcere; sed à Laicis etiam domi vulgò asseruari solitam fuisse semel cõfectam Hostiam, Sancti Basiliij aetate.

Ex Quæstione 8; Quot modis fiant fornicationes & tentationes in hominibus.

Ex sancto Basilio in primum Psal.

Secunda est nauigatio, à malo resiliere. Eccl. 9. Cõsuetudo peccati permanet vsque ad mortem.

Optandum quidem est, malum non attingisse: Secunda autem est (vt aiunt) nauigatio, statim post experientiam, tanquam venenosum Serpentem ictum fugere, sicut à Solomone scriptum est de mala muliere; Oculum tuum in eam ne defixeris, sed resiliens, nec diu immoreris. Nunc autem scio quòdam in iuuentute, ad vi-

Tom. I.

tia carnis prolapsos; propter mali consuetudinem in peccatis permanisse vsque ad mortem. Quomodo enim porci qui in cœno volutantur, lutum sibi semper affingunt; ita etiam isti, quæ ex voluptate oritur turpitudinem sibi semper imprimunt. Atque beatum quidem est, malum non cogitare: Siue autem per obreptionem, animo, ab Inimico acceperis consilia impietatis, ne malo infederis; & qui in peccatis sedulo versatur, motu difficilem habitum animi ne indideris. Inueteratum enim animæ vitium, & confirmata mali meditatio, res est medicatu difficilis, aut potius immedicabilis; in natura vt plurimum omninò mutata consuetudine.

Ex Isidoro in epistolis: Eudemoni Scolastico; Epistolarum, Libri. 2. Epistola. 86.

Nam in delictis non quæritur sola species peccati, sed & animus peccatis, & autoritas, & occasio & modus, & radix, & post peccatum an sit lætatus, an dolore affectus, an nullum sensit dolorem, an perseueravit, an eum pœnituit an fortuitò factum sit, an dolo, an ex præmeditatione, an ex habitu; per quæ hæc procedit quæstio, & occasionis examinatur differentia, & vitæ actus status. Nò enim qui ante Legem & qui post Legem & gratiã idem peccatum admisit, idem luet supplicium; sed ille quidè mitius, hic vero grauius, alius autem maximum & implacabile. Hæc omnia manifestè enunciata sunt in Scripturis.

Ex Theodoro de Arte curandi.

Non par est enim, ira & animi excandescencia percitum percussisse proximum & neci dedisse, cum neque de eo prius consultasset, neque propterea in eum irruisset; & ex insidijs & consilio capto, scientem & prudètem, mortem captasse. Nam illud quidem est iræ intemperantis, hoc autem extremæ malitiæ; & illud quidem non totum, hoc verò totum est propositi. Ita etiam in libidine non omnes similiter incidunt in peccata; sed alij quidem pulchra corpora non curiosè quærentes, tentantur tamen vbi ea repenti viderint, & seruiunt animi perturbationi; à principatu, recedente ratione: Alij autem vitam esse statuunt, eo spectaculo oculos pascere. Et alij quidem nec cibo nec potu securè fruuntur; vincuntur tamen luctantes, quoniam luctari nolunt ex arte & scientia. Alij autem oppiparè & delicatè viuunt, & excogitat omne genus deliciarum, & omne genus cõmentis alias irritant appetitiones; quin etiam dum extinguuntur, agrè ferunt. Cum ergo delinquentium tanta sit differentia, nõ oportet omnibus similiter succedere; sed eos quidem qui sceleratam vitam apertè amplectuntur, abominari & abhorrere, alios autem & cõsulere, cõsque admonere, & manum eis præbere, & diligenter curare, & sanitatis medicamenta eis exhibere: illos autem si supra modum insaniant, bestiarum more viuentes; & adhuc superstitibus lugebimus, & mortuis Sardana-pali epigramma inscribemus. Illius enim tumulo erat inscriptum.

Hæc habeo quæ edi, & quæ exatiata libido sumpsit; opes, & quæ quondam me cum cœta beabant, Non sunt: Sum cinis & fuerat cui regia Nimi.

Sed & hoc quoque falsum scripserunt qui scripserunt: Non enim habet mortuus quæ edit & bibit, sed illa abierunt in foetidum interitum. Habet autem solum iniquæ vitæ foetorem, qui assidue animam

Malum inueteratum est eorum difficile Cõsuetudo peccati mutatur in naturam.

In peccatis quæ sint cõsideranda.

Qui peccat post gratiam grauius puniuntur.

Peccantiã magna est differentia, & ideo nõ sunt ex æquo puniendi.

Sardana-pali epigramma.

Mortuus non habet quæ edit & bibit.

ij

conficit dolore & mœrore, malorum sibi conficiam, & recordantem eorum quæ gessit iniquè.

Ex sancto Athanasio, in questionibus.

Casti sunt aliqui à deo protecti; aut cum sint frigide temperaturæ; aut exercitatione sibi vim afferentes, & neminem condemnantes; aut superbiam aut auaritiã habentes, & despecti à Satana; vt pote quòd arrogãtia & auaritia sufficiat supra omnia vitia ad eos reddèdos obnoxios æterno supplicio. Septem sunt modi peccati; primus, Amentia, vt Datham; 2. Deceptio, vt Eua; 3. Repentina obreptio, vt Petrus Apostolus; 4. Obliuio, vt Moyses qui non sanctificauit Deum super Petram; 5. Tyrannis, vt Darius qui tradidit Danièlem; 6. Incredulitas, vt vxor Lot; 7. Contemptus, vt Giezi Elisæum; 8. Mala affectio, vt Pharisæi qui celabant resurrectionem Domini.

Ex Iosepho, de Maccabeis.

Querimus ergo an ratiocinatio imperet animi perturbationi. Di iudicemus autè quidnam sit ratiocinatio & animi perturbatio, & quot sunt species animi perturbationum, & an in eas omnes dominatum obtineat. Et ratiocinatio quidem; mens est, cum recta ratione vitã sapiètię preferens. Sapièntia autem est cognitio rerum diuinarũ & humanarũ, & causarũ earum; Ipsa autè est disciplina Legis per quã diuina honestè ac præclare, & humana cõducibiliter discimus: Sapiètiã autè hęc sunt quatuor virtutes; Prudètia, Iustitia, Tèperantia, magni & excelssi animi virtus. Omnium autè facilè princeps est Prudentia, ex qua animi perturbationibus dominatur ratiocinatio. Quę autem animi perturbationes maximè cõtinent, duo sunt; voluptas & labor: Eorum autè vtrũque innatum est in anima; de voluptate autem & laboribus bonis magna est cõsequentiã. Ante voluptatem quidem est desiderium; post voluptatè autem gaudium: Et ante laborem quidè seu dolorè est metus; post laborem autem, tristitia. Ira autem est affectio communis voluptati & labori. In voluptate autem est etiam maligna affectio, omnium affectionũ maximè varia & multiplex. In anima quidem, arrogantia, & maledicentiã, & auaritiã, & glorię cupiditas cõtentio & inuidia. In corpore autè, ingluuiẽs, liguritiõ, & solum apud se vesci. Sicut ergo duę sunt plantæ animæ & corporis, & voluptas & labor; ita etiam earum plantarum multæ sunt propagines: Quarum vnamquamque, expurgans omnium agricola ratiocinatio; amputas, complicans, & irrigans, & omnibus modis curans morum & affectionum materiam mitigat. Nam ratiocinatio dux quidem est virtutum, imperatrix autem affectionum & animi perturbationum. Temperantia autem est dominatio in cupiditates. Atque ex cupiditatibus quidè aliæ sunt animæ; aliæ verò corporis; & in ambas dominatum obtinere cernitur ratiocinatio. Vndè nam enim moti ad prohibita alimenta, auersamur quę ex eis oriuntur voluptates? An non quia ratiocinatio dominari potest appetitionibus? Ego quidem certè existimo. Nam propter temperantem ratiocinationem & cogitationem, sustinent harum appetitionũ affectiones, omnes corporis motiones. Sic enim tẽperans quoque Ioseph laudatur, quòd cum esset iuuenis & florens ætate ac vicens ad coitum, ratione fregit cõstrum harum animi perturbationum. Non solum autem cernitur ratiocinatio superare impulsiõnem ad libidinẽ, sed etiam omnem cupidita-

tem. Lex quidem certè dicit; Non concupisces uxorem proximi tui, neque quæ sunt proximi tui, villo modo. Si quis solus vescatur, & sit moribus lurco, helluo, & ebrius; eruditur: Est scilicet ratiocinatio domina effectuum & animi perturbationum. Rursus autem violentioribus quoque animi perturbationibus dominari cernitur ratiocinatio, auaritiã, vanã gloriã, arrogantia & inuidia: Omnia enim hæc maligna vitia, mens moderata & temperans cogit repellere, sicut & iram; ei enim dominatur. Moyses quidem certè nihil fecit iracundè aduersus Dathan & Abiron, sed ratione moderatus est animum: Potest enim, vt dixi, mens moderata & temperans se fortiter gerere aduersus affectiones ac perturbationes; & ex iis, alias quidem transferre, alias autem frangere. Nam cur Iacob arguit Symeon & Leui, propterea quòd Sychimitas penitus interfecerunt dicens; Maledicta est ira eorum? Nam quando Deus hominem condidit, mores ei inseruit, & in omnibus sacram ducem mentem per sensus collocavit; & ei Legem dedit, secundum quam Rex vitam instituens, regnum habeat temperans, instum, & forte. Quomodo ergo (dixerit quispiam) si affectionum & perturbationum domina est ratiocinatio, nõ dominatur obliuioni & ignorantia? Dicitur autem hoc valde ridiculè. Non enim vt in suas affectiones dominatum obtineat ratiocinatio, est ei à natura ingeneratum; sed vt in affectiones corporis: vt cupiditatem non potest quispiam excindere; sed, ne feruiat cupiditati, præbere potest ratiocinatio. Iram non potest quispiam excindere nostræ animæ, sed fieri potest vt ratio opem ferat iræ. Malignitatem nostrã non potest quispiam excindere; sed, ne malignitate inflectatur potest ratio dare auxilium: Non enim affectuum & perturbationum est ratio eradicatrix, sed aduersaria. Potest enim mens temperans vincere affectionum & perturbationum necessitates, & cõstrum extingueret ardore, & corporum exuperantes prõsternere dolores, & repellere omnes affectuum dominatiõnes. Sed dixerit fortassè quispiam; non omnes, superant affectus & perturbationes! quoniam nec omnes prudentem habent ratiocinationem; sed qui ex toto corde curam gerunt prouidentia, ij soli possunt superare carnis affectiones.

Ex Sereno Monacho.

Quando diuturna exercitatione & meditatione, ad spiritalium bonorum habitum peruenerit quispiam, & didicerit quamnam materiam suæ memoriæ debeat preparare; tunc poterit hostis insidias facilè propulsare. Non oportet ergo nostri cordis elationem, aut humanæ naturæ, aut eius creatori Deo adscribere, sed nostri liberi arbitrij focordia ac negligentia.

Ex eodem.

Non est mirandum si spiritus spiritui adiungatur insensibiliter, & sub aspectum non cadens suggerat quæ animum delectant & voluptate afficiunt; est enim inter hos spiritus & homines in intelligentibus & ratiocinantibus similitudo & cognatio: & eadem datur definitio de anima hominis, & de intelligenti illorum essentia; vnde possunt inter se cõiungi propter ratiocinationem: Vt autem inter se cõiungantur vt sit alterum alterius capax in essentia, nequaquã potest fieri. Hęc enim, sola, potest Ternaria diuinitas, quę sola est incorporea & simplex natura.

Non

Castitatis multiplici- crescauit

Peccati, modi septem.

Ratiocinatio quid sit Sapièntia quid sit.

Sapièntiæ quatuor sunt virtutes. Prudètia, virtutum princeps, est.

Animæ & corporis perturbationes.

Ratiocinatio, est agricola & cux virtutum. Tèperantia quid sit.

Castitas Ioseph.

Deut. 5. Ratiocinatio dominatur animi perturbationibus.

Num. 16.

Gen. 40.

Ratiocinatio cur non dominatur obliuioni & ignorantia.

Ratio non eradicat affectus, sed eis aduersatur.

Libero arbitrio est adscribenda superbia. Spiritus spiritui quomodo adiungatur. Spiritus non est essentia & alterius spiritus capax. Ternaria diuinitas improprie dictum pro Trinitate.

Non vno autem modo sustinent qui vexantur & aguntur à dæmonibus. Quidam autem sæpè cognoscunt & versant animo. Non est autem existimandum Dæmones ita in homines agere, vt extrinsecus penetrantes in substantiam seu essentiam ipsius animæ, & ei vniti & quodammodò eam induti, sermones & verba per os emittant; Nullo enim modo hoc possunt. Neque etiam hoc agunt per animæ detrimentum, sed per imbecillitatem corporis; nam id solum quodammodò induunt.

Ex Maximo, ad Pyrrhum.

Virtutes quidem sunt in nobis naturales, & ex equo in omnibus hominibus: Est autem inæqualitas ex eo quòd non ex æquo operentur omnes, quæ sunt naturæ. Vnde ex equo omnes (ad quod nati sumus) operemur naturalia, nisi ostenderetur in omnibus sicut in naturis ita etiam in virtute, id quod est magis & id quod est minus. Si autem non est virtus natura, sed ex creatione; quomodo labore & exercitatione virtutes acquirimus? Sed exercitatio, & qui eã sequuntur labores, excogitati sunt à studiosis virtutis ad discernendam solam deceptionem quæ per sensum infunditur in animam, non ad recens extrinsecus induendas virtutes: In nobis enim sunt insitæ à creatione, vt dictũ est. Vnde etiam cum primum perfectè discreta fuerit deceptio; simul etiam virtutis qui est secundum naturam splendorem ostendit anima. Si enim qui non est imprudens, prudens omnino; & qui non est impudicus, pudicus; & qui non est iniustus, vtique iustus solet apparere vel sola ablatione eorũ quę sunt præter naturã; quomodo etiam rubiginis amotione, naturalis ferri nitor & splendor. Aduersatur autem prudentia quidè malitia & ignorantia; Iustitia autem, plura habendi cupiditas, seu auaritia & negligentia; qua quis minus quã par sit habere nihili facit: Tèperantia autem, fornicatio seu immundicia, & stupiditas; Animi autem fortitudini, audacia & timiditas. Et neque simul cõ carne, ab initio fuit creata voluptas & dolor; neque cum anima, obliuio & ignorantia; neque cum mète, formari & trãformari formis eorum quę facta sunt: Transgressio enim inuenit eorum generationem. Qui ergo à carne exemit voluptatem & dolorem, agendi effecit virtutem: Qui autem ab anima sustulit obliuionem & ignorantiam, pulchrè naturalem confecit contemplationem: Qui autem ab anima sustulit obliuionem & ignorantiam, pulchrè naturalem confecit contemplationem. Qui autem mentem à multis liberauit typis ac figuris, Theologicam acquisiuit mystagogiam quæ illuminatur sola luce diuinitatis, quę verè est & secundum naturam, & perfectam sibi ipsi restituit naturam: Carnis enim & animæ & mentis, hæc sunt primæ & magis vniuersæ affectiones.

Ex Esaiã.

Nunc gemam, & consolabor meis, propterea quòd impleti sunt lumbi mei consolatione, & dolores me ceperunt tanquam mulierem quæ peperit. Iniquè feci vt non audirem; studui vt non aspicerem. Cor meum errat; iniquitas me obruit; Anima mea stat in timore. Et; quando facta fuerit ira animi mei, inquit Deus, rursus medebor; & paruo tempore dereliqui te, & cum misericordia magna miserebor tui: In ira parum auerti faciem meam à te, & in misericordia æterna miserebor tui, dicit Dominus qui te liberat: Et; non in æter-

Tom. 1.

num vindicabo vos, dicit Dominus; neque perpetuò irascar vobis; Spiritus enim Domini exibat à me, & omnem flatum ego feci: propter peccatum ei parum fui molestus, & auerti faciem meam ab eo, & merore affectus est, & ambulauit tristis in vijs suis, & vidi vias eius, & medicatus sum ipsum, & dedi ei consolationem veram.

Ex Iacobo Apostolo.

Beatus vir qui sustinet tẽtationem, quoniam probatus factus accipiet coronam vitæ, quam promissit Dominus iis qui ipsum diligunt.

Ex Petro Apostolo.

Hoc enim est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè: quæ est enim gloria si peccantes & collaphizati sufferitis? Et: Si exprobramini in nomine Christi, beati, quoniam quod est gloria & virtutis Dei, & qui est eius spiritus, super vos requiescit: Nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur aut maleficus, aut aliorum appetitor; si autem vt Christianus, non erubescat.

Ex Paulo Apostolo.

Maledicimur, & benedicimus; persecutionem patimur & sustinemus; blasphemamur, & obsecramus; tanquam purgamenta mundi facti sumus, omnium peripsam vsque adhuc: Et; Non solum autem, sed & gloriamur in afflictionibus, scientes quòd afflictio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non pudore afficit. Et; Nondum enim vsque ad sanguinem restitisti, aduersus peccatum decertantes, & oblitus estis consolationis quæ vobis tanquam filijs loquitur, dicens; Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque defatigeris dum ab eo corripis, quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit: si disciplinam sustinetis, tanquam filijs vobis offertur; quis est enim filius quem non castigat pater? Et deinde: Omnis autem disciplina in presenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris; postea autem fructum pacificum exercitatis per eam reddit iustitia.

Ex Basilio in principium Proverbiorum; Quòd disciplina laborem, sequitur utilitas.

Hanc ergo nosse disciplinam, non est cuiuslibet ingenij. Quamobrem multi, eorum quæ fiunt labore defessi, euentus utilitatem non expectant ob inscitiam; sed studij & diligentia non ferentes austeritatem, in inscitia infirmitatibus remanent. Propterea admiratione dignę sunt iustorum voces, dicentium; Domine ne in furore tuo arguas me; neque in ira tua corripas me: disciplinam enim non recusant, sed iram. Huic simile est & illud; Castiga nos domine, sed in iudicio non ira: Et illud; Disciplina domini aperit aures meas; Ipsa enim disciplina est multis pecunijs pretiosior. Quã obrem dicit Solomon; Accipite disciplinam & non pecuniam: Et; in tempore circumstantia, aut corporis laboratis, aut afflictionis domesticorum, non accipias malam de Deo cogitationem, sed in magna tolerantia accipias eius plagas, castigatus ob peccata quæ admisit: Et; Iram Domini non sustinebo, quoniam peccauit ipsi: Et; Bonum mihi quoniam humiliasti me: qualis erat Paulus dicens; Castigati non morte affecti.

Ex eodem in Regulis monasticis fusijs disputatis.

Ita etiam veteres spem in Deum per multos labores docebantur. Laboribus enim afflictus Ioseph, tredecim annis hoc facere didicit, calumnijs, vinculis, post præclara illa & magna Dei promissa ei facta in somnis; sed postea præter spem fit Dominus Ægypti. Dauid autem non solum promissis sed etiam regni accepta vnctiõne, in periculo versabatur; fu-

g ij

Iac. 1.

1. Pet. 2.

1. Pet. 4.

1. Cor. 4.

Ro. 5.

Heb. 12. 6

Prou. 3. b
Iob. 5. c
Apoc. 3. d

Disciplina nosse non est cuiusvis ingenij

Psal. 6.

Hier. 19.

Prou. 8. b

Mich. 7. b
Psal. 118.
1. Cor. 4.

Spes in Deum per multos labores do-

giebat, abscondebatur, ad alienigenas aufugiebat expulsus inuidia eius qui tunc regnabat; sed postea, & eius qui ipsum persequebatur vidit ruinam, & accepit regnum. Multa enim sunt que iustis eueniunt tentationes & spei exercitationes, cum tanto tempore non impleantur, sed cuncta etiam contraria accidunt. Quid enim consentaneum erat existimare, Ioseph qui erat venundatus, veterum ad adorationem quam pollicebantur somnia? Quid vero dauid qui vnctus erat vt Rex, affligebatur autem tanquam captiuus, exulabat tanquam sceleratus; quid cogitare poterat de vnctione? Sed non desperabat promissa bonorum, propter mala que accidebant: Propterea manebant pij ac religiosi, cum nihil amplius haberent quam spem in Deum. Quid vero dixeris de Abrahamo, qui iussus in sacrificium offerre suum filium de quo datum fuerat responsum; In Isaac tibi vocabitur semen; quomodo non dubitauit, aut dixit: O domine; Isaac offeram, & quomodo implebitur promissum? sed nihil tale cogitauit aut dixit: Quamobrem ei quoque reputatum fuit ad iustitiam. Re vera enim, prater spem in Deum, spes omnis est vana & inanis. Siue quisquam sperat in diuitiis; diuites eguerunt & esurierunt, qui autem Dominum exquisierunt non minuentur omni bono: Siue quis confidit in homine, & seruuauit carnes brachij sui in ipsum, & a Domino recessit cor eius. Et; Benedictus homo qui confidit in Domino, & erit Dominus spes eius. Et; Bonum est considerare in Domino quam sperare in principibus. Non seruuatur autem neque Rex per multam virtutem, & gigas non seruuabitur in multitudine virium suarum, fallax equus ad salutem in multitudine autem virtutis non seruuabitur, ecce oculi Domini super timentes eum & in eis qui sperant in misericordia eius, ad liberandum animas eorum & alendum eos in fame.

Ex Maximo, in Capitibus.

Omnis quidem homo est diligendus ex animo; in Deo autem solum est spes ponenda, & totis viribus est colendus. Quandiū enim nos ipse cōseruat, & amici omnes nos obseruat, & inimici omnes aduersus nos nihil possunt: Postquam autem ipse nos dereliquit, & amici omnes nos auersantur, & inimici omnes sunt aduersus nos, potentes. Et quando ex inopinato in te ingruerit tentatio, ne confer culpam in eum per quem id factum est; sed quare propter quid, & inuenies correctionem. Nam siue per ipsum, siue per alium facit; habuit Dei iudiciorum absinthium: & vel per se nos tentant demones, aut eos qui Dominum non metuunt in nos armant. Et per se quidem quando separati sumus ab hominibus; sicut Dominum in Solitudine; per homines autem, quādo versamur cum hominibus; quomodo etiam Dominum per Phariseos. Sed nos in Christi Dei nostri figuram aspicientes, vtrinque eos propulsabimus.

Ex Ioanne Climachos.

Ne mireris videns amicos tuos te habere odio; demonum enim instrumenta sunt domestici, & sunt maximē inter inimicos.

Ex Chrysostomo, in Epist. 1. ad Corinthios.

Nihil prodest si apud omnes in bona simus existimatione, Deum autem offendamus; & nullum est periculum si nos auersantur omnes & oderint, deus autē nos admittat & diligat. Nam que verē est gratia; & que verē est pax, a Deo est: Instabile autem est genus hominum. Neque amici solum & fratres,

sed & patres mutati sēpē parua de causa, eum quem genuerunt & aluerunt, tanquam hostem expulerunt; & filij, patres eiecerunt. Considera autem; Dauid gratiam habuit apud Deum, Absalom gratiam habuit apud homines: quisnam fuerit vtriusque finis, & quis in meliori fuerit existimatione, scitis. Abraham gratiam habuit apud Deum, Pharaon autem apud homines; gratificantes enim & homines, vxorē iusti ei tradiderunt: quis autem fuerit clarior, cuius est perspicuum. Et quid dico de iustis? Israelitę gratiam habebant apud Deum, odio autem habebantur ab hominibus Egyptijs; sed tamen eos qui odio habebant superarunt, vicerunt & prostrauerunt. Hoc ergo sit omnibus studium; seu seruus sit quisquam seu liber, oret vt apud Deum gratiam inueniat, & sic hominibus erit gratus & acceptus.

Ex eodem, in Psalmum 3.

Multi ergo bella habent in aedibus: & ille quidem bello appetitur ab vxore, hic verō obsidetur a filio, alius a fratre, & alius domatur a seruo, & vnusquisque angitur & afficitur, & pugnat, & bellum gerit, & bello vexatur; & nemo subducta ratione apud se cogitat quod nisi peccata seminasset, non in domo sua spinę & tribuli succreuisent; nisi peccatorum scintillas occultasset, domus non conflaret. Quod enim peccatorum fructus sunt mala propria, & domesticos lictores Deus aduersus peccatorem eligit; testis est Deus & testis est Scriptura. Vxor tecum bellum gerit, ingresso tanquam fera occurrit, linguam tanquam gladium acuit: Res quidem valde molesta ac difficilis, quod auxiliatrix aduersaria facta est; te ipsum tamen examina, nunquid in iuuentute in mulierem noui quid attentaris, & quod mulieri a te inflatum est vulnus curetur per mulierem; & aliud vlcus propria vxor (Chirurgi officio fungens) medicetur; & quamuis quę secat ignoret, nouit tamen Deus medicus. Deus enim ipsa tanquam ferro aduersus te vsus est: & quemadmodum ferrum nescit quod agat, futurā autem per ferrum medelam nouit medicus; ita etiā licet ignoret vxor quę ferit, & maritus qui feritur, causam ictus; Deus tamen sicut medicus, nouit quid conferat. Quod tamen mulier mala sit peccatorum purgatio, testis est sacra Scriptura dicēs; Mulier mala viro peccatori dabitur: Et dabitur tanquam antidotum amarum quod peccatorum malos humores consumat. Quod autē etiam obsideri a filiis, sit peccatorum supplicium, testis est dauid, qui propter nefarium coniugium, a filio suo Absalom, bello impetitur. Quod autem etiam fratres aduersus fratres propter peccata bellum gesserunt, testis est liber Iudicum: Quando enim in Viatoris concubinam, qui Tribus erat Benjamin, sunt fornicati, illa autem imensam non passa contumeliam est mortua; vnde eim Tribus aduersus vnam bellum gesserunt, & hi & illi a Deo sunt exterminati, sicut scriptum est, Exterminati omnes qui fornicantur a te: Fratres ergo aduersus fratres propter peccata, bella gesserunt. Si ergo a fratribus oppugnaris, ne aduersus illos ingemiscas; sed apud te ipsum rationem in eas, & inquiras propter quanam peccata fratres tui sint hostes. Non quod omnes propter peccata a fratribus oppugnentur: Ioseph enim oppugnabatur a fratribus, & non omnino propter peccata; & Iobo vxor insidiabatur,

Gratia a pud Deum est que...

Peccatorum fructus, sunt mala propria.

2. Reg. 16.

Iud. 19.

Iud. 21.

Psal. 71.

Iob. 1.

diabatur, & non omnino propter peccata; & non omnino propter peccata, hostes habemus domesticos. Sape autem etiam amici, propter peccata conuertuntur in inimicos; & qui olim amabant, odierunt & auersantur; Deo, tale odium immittente propter eas quas nouit rationes: Ita enim scriptum est de Aegyptijs: *Conuertit cor eorum vt odirent populum eius.* Non datum autem esset a Deo odium, nisi prius malē amassent: Quibus enim amicitia comparabat exitium; iis odium, erat occasio virtutis. Et quid dico de malis domesticis, quando ipsum quoque nostrum corpus, quod est nobis, omnibus familiaris & charius, nos peccantes sēpē oppugnat vlscens per febres morbos & dolores; & corpus seruum, dominum animam propter peccatum sēpē flagellat. Testis est Christus qui dixit ei quem sanauerat; *Ecce sanus factus es, noli amplius peccare ne quid deterius tibi contingat.* Et nunc nobis peccatibus, Deus aduersus nos excitat hostes: Sed dum bello appetimur, ne aduersus eos bellum geramus; sed magis nobiscum ineamus rationem, & si quid peccauimus, corrigamus, & videbimus inimicos nostros, ante oculos, cadentes. Propterea enim nobis datum est præceptum, ne vlsciscamur inimicos, quoniam propter peccata Deus eos in nos sēpē excitat; neque quidquam proficimus aduersus eos, belligerantes, quos Deus in nos excitauit. Vis videre ruinam eorum qui te oppugnant? Te tuorum peccatorum poeniteat, & corrueat inimici.

Ex eodem, de Gradibus.

Propterea tentationes & afflictiones & corpus mortale, & multi rerum casus, & affectiones, & morbi, vt frena innumerabilia circumponuntur animę quę facillē extollitur in superbiam. Noli ergo perturbari dum tentaris, sed tanquam medicamenta suscipe calamitatem, & poteris consequi maiorem remissionem.

Ex eodem Ad Stagyrium.

Si videas autem aliquos versantes in iis quę ad huius seculi vitam pertinent, & de gentes in otio; ne mireris: Hoc enim dixit Christus; *stebitis & lugebitis vos, Mundus autem gaudebit.* Porro autem in prioribus quoque generationibus, Babylonij qui ne Deum quidem nouerant, diuitiis abundabant, potentesque erant & in honore: Iudæi autem erant in captiuitate, seruitute, & extremis malis. Et Lazarus quidem qui cælis erat dignus, iacebat scatens vlceribus quę lingebāt linguę canum, cum fame perpetuò depugnans; Diues autem erat in honore, & sanitate, & otio, & diuitiis: Sed tamen ille neque a fame, neque ab vlceribus quidquam est læsus; neque hic, a rebus secundis quidquam lucrifecit. Propterea dicit sapiens; *Fili, si accedas ad seruiendum domino, para animam tuam ad tentationem; Dirige cor tuum, & sis fortis, & ne festines in tempore obductionis, quoniam in igne probatur aurum, & homines accepti in fornace humilationis.* Vnde dicit Dauid; *Proba me Domine, & tenta me.* Qui enim aurum iniecit in fornacem, scit quousque oporteat ipsum accendi, & quando desinere. Non est ergo apud Deum vna species exercitationis, neque iisdem indigent & si sint in iisdem. Multi enim ægrotantes iisdem morbis, non eisdem opus habuerunt medicamentis; sed hi quidem aliis, aliis verō illi. Propterea & varij & diuersi sunt modi fla-

Psal. 104.

Corpus nostrum est in unum.

Io. 5.

Cur Deus percutit vitionem inimicorū

Tentatio nos tenet tanquam freaum.

Iob. 16.

Luc.

Ecl. 2.

Psal. 25.

Dei tentationum & flagellorū diuersa sunt species.

gellorum; & alius quidem domatur longo morbo probatus, alius autem grauissima pressus inopia, alius quod ei vis afferatur & iniuria, alius quod ab omnibus abiiciatur maledictisque & calumniis appetatur in iis quorum sibi nihil est conscius, & malę existimationis pondus sustineat; alius, quod videat crebras & densas mortes filiorum, & eorum qui proximē ad se attinent.

Ex Athanasio, in Interrogationibus.

Fidelium infantes sēpē moriuntur ad castigationem parentum: Dicit enim Deus per Hieremiam, ad duro corde Israelem; *Frustra percussisti filios vestros, disciplinam non suscepistis, gladius deuorauit vestros tanquam Leo exterminans, Et non timuistis.* Et idem Propheta de iisdem ait: *Flagellasti eos Domine, & non laborauerunt, consummasti eos, & noluerunt suscipere disciplinam, Indurauerunt vultus suos supra petram, & noluerunt conuerti.* Duo ergo bona in eo, Deo procurante: Vnum quidem, vt cum mundi excesserint, illic salutem consequantur; Fortasse enim quia sceleratam vitam erant acturi, consulto eos Deus præripuit: Secundum autem, vt eorum parentes effecti modestiores, quę liberis in testamento dandę erant pecunias, de cæterò pauperibus distribuant pro sua salute. Et illi quidem decedentes, nullo sunt detrimento affecti; & isti, si volunt, maximam acceperunt utilitatem effecti modestiores.

Ex Maximo in capitibus.

Qui in hac vita a diuina prouidentia exercentur ad pietatem, probantur per tres tentationes; nempe ad perditionem rerum necessariarū, vel per sceleratam in sanitate & prole, vel per amissionem pecunię, glorię, & similibus. Et primis quidem dicit Dominus; *Si quis non renunciat omnibus facultatibus, non potest esse meus Discipulus:* Secundis autem & tertijs; *In patientia vestra possidebitis animas vestras.*

Ex Diadocho, ex Capitibus Asceticis seu monasticis.

Cap. 87.

Quę disciplina sit renuntiatio, fert quidem animę magnam tristitiam, & humiliationem, & desperationem moderatam, vt eius pars glorię cupida & elata (vt decet) veniat ad humilitatem. Statim autem indicit metum Dei, & lachrymam confessionis, & multi silentij magnum desiderium. Quę fit autem per auersionem a Deo, concedit vt impleatur anima desperatione simul & incredulitate & ira & arrogantia.

Ex Eusebio Pamphili, ad Guarinum.

Nathan enim, per ab eo dictam ad Dauid Parabolam, docet quod in magna tentatione Dauid accidit peccatum. Ostendit autem oratio quod non præsentē alio, neque coram vniuerso populo eum redarguit: *Ingressus enim, inquit, ad ipsum.* Dauid autem non solum suis suum enunciat delictum sed etiā posteris hominibus, vt qui inscripserit dictum fuisse Psalmum quando ingressus est Bersabee, cum venisset ad eum Nathan Propheta. Existimo autem eū huic maligno Spiritui fuisse derelictum propter vnā illam vocem quā dixit: *Ego dixi in successu meo, non mouebor in æternum,* Tam elati enim fuisse animi vt eiusmodi proferret verbum, quod nunquam moueretur maneret autem in suo successu inimitabilis & impatibilis, erat nimis superbum & insolens, & non

Hier. 2.

Hier. 5.

Deus rapiens in fauce, duo bona procurat.

Tres Tentationes exercentes ad pietatem.

Luc. 14.

Luc. 21.

Renuntiatio duplex

2. Reg. 7.

Superbe, prolatum verbum, causam dedit vt Dauid caderet in peccatum Psal. 30.

Gen. 21.

Spes omnis, peccet spem in Deum, est vana. Psal. 32. Hier. 17. a

Psal. 117. Psal. 32.

Spes ponenda in solā Deū.

Demones vel per se nos tentant vel per eos qui Deum non metuunt. In Christi figurā aspicientes, & demones & homines aduersarios nostros fugamus. Domestici sunt in itinere mentis demones & sunt maximē inter inimicos.

Pfal. 116. simile isti? *Nisi Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt qui edificant eam.* Sed sanctus quidem Apostolus cum hæc sciret, non ausus est dicere; non mouebor in æternum, sed cogitabat, dicens; ne forte cum aliis prædicauero, ipse reprobus efficiar, & admonet, dicens: **1. Cor. 9. d** *Nemo gloriatur in hominibus, qui autem gloriatur, in Domino gloriatur.* Et; *Qui videtur stare, videat ne cadat, non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat:* Et rursus prophetia; *Ne gloriemini, & ne loquamini alta nimis, neque exeat magnifica verba ex ore vestro.* Sed Salomon quoque dicit; *Ne gloriaris in crastinum; nescis enim quid pariat dies sequens.* Dauid autem cum res secundæ euenissent à Domino, & ad magnam prouectus esset virtutem, ausus est dicere; *Non mouebor in æternum;* quamobrem statim relinquitur à Domino qui bona ei suppeditabat, & ei coniungitur spiritus malus: Vnde dicit; *Ego autem dixi in successu meo, non mouebor in æternum, auertisti autem vultum tuum, & factus sum conturbatus;* docens quòd cū prius dixisset; *Non mouebor in æternum;* postea auertete Deo faciem suam propter vocem magnificam, confitetur se esse conturbatum. Deinde ex his accepta utilitate, nō sibi amplius sed Deo ascribit, dicens: *Domine in voluntate tua præstitisti pulchritudini meæ virtutem:* Quando enim auertisti faciem tuam & fui conturbatus, tunc cognoui quòd & olim tua voluntate, & ex tua gratia & dono, fuit in mea anima pulchritudo. Quamobrem dicit; *In altum sublatus humiliatus sum & defatigatus.* Sed bonum tibi quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas & cognoui quod iustitia veritas, & iudicia tua, & humiliasti me.

Ex sancto Basilio, in Asceticis.

Lapsus Piorum detrimenta sæpè fiunt Dei consilio & dispensatione ad utilitatem; Deo, vni concedente aliquando labi, ad medendum quam acceperat elationem; vt quòd à Petro dictum est, & in eo factum.

Ex *Questione*, Vndenam videmus, aliquos Fideles, in corporales incidere prolapsiones, à Deo autem affici beneficiis & liberari à periculo

Ex Olimpiodoro.

Rom. 10. De eis docet Apostolus, dicens: *Ignorantes enim Iustitia Dei iustitiam, & propriam querentes statuere, iustitiae Dei nō sunt subiecti:* Iustum ergo hic dicit, non eum qui iustè quod iustum est persequitur, sed eum qui est apud se iustus, qui perit aut etiam eiicitur ex iustitia. Impius autem non perit ex impietate neque ab ea eiicitur, sed manet in vitio suo, hoc est, punitur per vitium.

Ex *Questione 10.* Cum Deus dicat per Prophetam Aggeum, Meum est aurum & argentum, & cui voluero dabo ipsum; nunquid quicumque euasit diues, ditatus est à Deo?

Ex Esaiã.

Ego sum qui diligo iustitiam, & odi rapinas ex iniquitate & dabo laborem eorum iustè, dicit Dominus.

Ex Basilio, Ad diuites.

Esa. 67. Vide ne cum infinitis laboribus diuitias collegeris, peccatorum materias aliis compares, deinde inueniaris duplici affectus supplicio, nempe & propter ea quæ fecisti iniustè, & propter facultatem quam dedisti aliis.

Ex Chrysostomo, in epistolam ad Corinthios.

Quamobrem festum dicit agere non in fermento veteri, neque in fermento vitij & probitatis. Auaritia enim est fermentum vetus vitij & improbitatis, & quocumque fuerit ingressa, reddit immundum. Etiam si pauca lucrifeceris ex iniquitate; tanquam parum fermenti totam massam fermentat, quæ domum tuam fermentauit & polluit. Propterea sæpè pauca quædam malè illata, multa rectè condita eiecerunt & dissiparunt. Quid verò (inquis) quod sunt multi auari qui hæc non patientur? Maxime vero patientur, etsi non statim passi sint: Sin autem nunc effugerint, tunc magis time, quoniam referuantur ad maius supplicium. Etiam si ipsi effugerint, hæredes tamen eorum non effugient. Et quomodò est, inquis, hoc iustum? Et valde quidem est iustum: Nam qui scelere acquisitæ successit hæreditati, etsi ipse non rapuit, habet tamen quod raptum est: Ille colligauit, at tu tenes: Ille fecit iniuriam, sed tu frueris: Peccata thesaurizauit & iram in die me, Et tu peccatorum & iræ hæres, & de iis omnino pœna à te exigeretur. Hæc autem sciunt quoque Leges æternæ; eos enim dimittentes qui furripuerant & sustulerunt, iubet ab illis repetere omnia apud quos ea inuenerint. Si nosti quidem eos qui sunt affecti iniuria, redde; & fac quod fecit Zacchæus cum magna accessione: Sin autem ignoras, distribue omnia egentibus; & tu quidem habebis mercedem, Ille autem supplicium.

Ex eodem, ex Epistola ad Corinthios.

Vndenam, inquit, ditescunt diuites? dictum est enim; *diuitiæ & paupertas à Domino.* Dicamus ergo iis qui hæc nobis obiiciunt: Omnes diuitiæ, & omnis paupertas à Deo? Et quis hoc dixerit? Videmus enim cogi diuitias, & ex rapina, & ex sepulchri effusione, & ex præstigiis, & ex aliis huiusmodi causis: & qui eas habent, ne dignos quidem esse qui viuunt? Quid ergo? dic mihi! has diuitias dicimus esse à Deo? Absit: sed vnde? ex peccato: Nam & meretrix ditescit, contumelia & probro affecto corpore; & formosus iuuenis sæpè scortans fuit ditatus. Sunt ergo diuitiæ quidem ex Deo, cuiusmodi crāt Abrahami & Isaac & Iacob & Iob: Quamobrem dicebat, *Si bona accepimus è manu Domini, mala non feremus.* Et quæ postea facta est multiplicatio diuitiarum, eius est donum. Paupertas est autem rursus à Deo qualem conciliabat ei qui tunc erat diues, dicens: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Et discipulis rursus Leges statuens: *Nolite possidere aurum, neque argentum.* Vis etiã videre eos qui non à Deo facti sunt diuites? Vide cum qui tempore Lazari fuit Diues, Achab, Giezi, & qui sunt eiusmodi. Nam isti iustè quidem possident, vt qui à Deo acceperunt, in Dei præcepta consumunt: Hi verò, etiam possidendo, Deum offendunt, & in impendendo, idem faciunt, in meretrices, consumentes, Et in parasitos, aut in fodientes, in pauperes autem, nihil impendentes, Quorum enim, vt dixi, facta est ad Dei molestiam collectio, eorum etiam facta est distributio. Disce etiam paupertatē à Deo non factam. Quando enim adolescens cum sit prodigus, in meretrices consumit diuitias, aut in præstigiatores, aut in quædam huiusmodi desideria, & pauper factus fuerit, an non est manifestum, quòd

Auaritia est fermentum vitij.

Punitur & auari & eorum hæredes.

Ro. 2. a

Fure relicto, res cō dicitur ab eo apud quem inuenitur. Luc. 19. a

Ecc. 11. b

Diuitiæ sæpè non sunt à Deo sed à peccato.

Iob. 8.

Paupertas quænam à Deo. Luc. 16. Mat. 16. c Mat. 10. Diuites qui nam sunt non à Deo.

quòd hoc non à Deo factum sit, sed ex sua profusione? Rursus si quis factus sit pauper, ex otio aut amicitia; annon est perspicuū quòd ipse sit causa suæ paupertatis? Noli ergo dicere, Deus dat omnes diuitias, & omnem paupertatem.

Ex Palladio, in vitam Chrysostomi.

Sic autem sunt vndique malorum hominum inconcussa prosperitates, Deo in eos suam ostendete lenitatem & patientiam; vt & sancti, à facie eorum qui affligunt, exclament ad consolationem nostram qui nunc patimur. Et primus quidem Iob dicit: *Habent meas quidem carnes, dolores; cur autem viuunt impii & confenscunt in diuitiis, Satio autem succedit eis ex animo? Filii eorum in oculis, Domus eorum plena sunt, timor nusquã, flagellum Domini non est super eos, vacca eorum non abortiuit, conseruata est autem ab æstu prægnans & non cecidit, manent autem oues tanquam æternæ, Filii autem eorum ludunt accipientes Psalterium & citharam, oblectantur in voce Psalmi, consecerunt in bonis viam suam, in requie autem Inferni dormierunt, dicunt autem Domino discede à me vias tuas scire nolo.* Secundus autem Dauid dicit: *Quam bonus est Deus Israel rectis corde, Mei autem penè moti sunt pedes, propemodum effusi sunt gressus mei, quoniam zelau super iniquos pacem peccatorum videns.* Et rursus: *Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera est iniquitatis, quorum filii sicut nouellæ oliuarum plantatæ in iuuentute sua, Filii eorum compositæ ornate sicut similitudo templi, Prompturia eorum plena eructantia ex hoc in hoc, Oues eorum fetose abundantes in egressibus suis, Non est ruina maceræ, neque clamor in plateis eorum.* Tertius autem Abacuc dicit: *Quosque Domine clamabo iniuriæ affectus, & non exaudies? vociferabor, & non seruabis? Cur mihi ostendisti labores & vexationes, aspiceret ad miseriam & impietatem? Ex aduerso mei fuit iudicium, & index accepit: Propterea dissipata est lex, & non perducitur ad finem iudicium, quoniam impius potentia opprimit iustum.* Quartus Hieremias dicit: *Sed iudicia loquar ad te Domine: Quid est quòd via impiorum rectè succedit, res secundæ sunt omnibus qui transgrediuntur transgressionem, Plantasti eos & radices egerunt, & fecerunt fructu prope os suū & procul à renib' suis! Quintus Malachias aduersus eos qui Dei prouidentiam reprehendunt, & sanctos vocant miseros; dicit ex persona Domini: *Ingrauastis super me sermones vestros, dicit Dominus, & dixistis, In quo de te obtrectauimus? dixistis, vanus est qui seruit Domino Deo: Quid nobis emolumentum, quòd præcepta eius custodiuimus, quòd ambulauimus supplices ante faciem Dei omnipotentis? & nunc nos, beatos pronunciamus alienos, & edificantur omnes qui faciunt iniquitatem & Deo restiterunt & salui facti sunt: hoc peperam dixerunt qui non timent Dominum, unusquisque ad proximum suum.* Et rursus: *Qui irritatis Deum in sermonibus vestris & dixistis, In quo irritauimus ipsum? dum dicitis, omnis qui facit mala bonus est coram Domino, & in eis ipse sibi complacuit, & ubi est Deus iustitiæ? dicit autem diuitius quoque Apostolus, Mali homines & præstigiatores proficient in peius, errare facientes & errantes. Noli ergo eos beatos dicere propter res quas hic habent secundas, sed desle potius propter futurum supplicium; neque iustos, miseros esse statuas propter paupertatem qua hic laborant, sed potius beatos propter futuras diuitias.**

malis cur dantur à Deo res secundæ.

Iob. 21. a.

Pfal. 70.

Pfal. 143.

Abac. 1.

Hier. 13.

Malac. 3.

2. Tim. 3. c

Ecc. 34.

Qui sacrificat ex iniustis, sacrificium est maculatum, & tanquam qui sacrificat filium coram patre suo is qui offert sacrificium ex pecuniis pauperum.

Ex sancto Basilio, in late suis regulis monasticis.

Neque enim ex iniustis lucris beneficia egeno facta, sunt Deo accepta; neque qui ab iniustis abstinet, si ex suis nulli impertiat. Et de iis quidem qui iniuriam faciunt, & Deo dona offerre agrediuntur, scriptum est; *Sacrificia iniquorum Deo sunt ab hominatio: De iis autem qui non misercntur; Is qui obturat aures suas vt non exaudiat pauperem, ipse quoque inuocabit, & non erit exaudiens.* Propterea consulit prouerbiū, honorare Dominum ex propriis iustis laboribus, & primitias ei offerre ex propriis actibus iustitiæ. Nam si ex rapina & iustitia Deo es oblatorus, melius est ea non habere possessionem, neque ex ea offerre: rursus si possidens ex iustis laboribus, non offers Deo oblationes ex quibus alantur pauperes, rapina tibi reputabitur, sicut dicit Deus per Prophetam; *Rapina & Decima vobiscum sunt, & erit rapina in domibus vestris.* Oportet ergo misericordiam & iudicium commiscentes, nos acquirere quidem cum iudicio, impendere autem in misericordiam sicut scriptum est; *Misericordiam & iudicium custodi, & appropinqua Domino Deo tuo perpetuò, Misericordiam enim & iudicium diligit Deus.* Hic de cæterò examinet quispiam seipsum, consideret suos prouentus diues ex quibus Deo dona est oblatorus; num pauperem potentia oppressit, nū imbecilliori vim attulit, num cum qui est sibi subiectus fraudauit & damno affecti? Noli enim vim afferre quòd sis potentior; neque fraudè ac damnū afferas, quoniã potes; sed pro tuis viribus ostende iustitiam: In eo enim quòd cum possis transgredi, non transgrediaris; ostendis; in Deum obedientiam & metum. Sin autem quæ à pauperibus abstuleris das pauperibus; melius esset, vt dictum est, si neque raperes neque dares. Quid tuas polluis diuitias, tibi inducens iniustitiam, offerre aggrediens id in quo es aliis miserturus pauperis? Illius misere quem iniuria afficis, in eum tua vtcre benignitate, ei gratificare, & implebis misericordiam cum iudicio: Neque enim societatem habebit Deus cum avaritia & plura habendi cupiditate. Non enim tanquam qui non possit alere pauperes, eos nobis reliquit; sed iustam & benignam à nobis requirens oblationem ad diem Iudicii. Non sit enim eleemosyna ex iniquitate, neque ex execratione benedictio, neque ex lachrymis beneficium: Dicit enim Deus: *Quæ oderam faciebatis, & lachrymis tegebatis altare meum.* Non accepta habet Deus dona tua, si fratrem tuum molestia afficias: Quamobrem dicit; *si offeras donum tuum ad altare & recorderis quòd frater tuus habet aliquid contra te, dimitte donum tuum ante altare & vade primum & reconciliare fratri tuo, & tunc offer donum tuum.* Memento etiam Zacchæi, qui cum adiecisset quadruplum si quendam circumuenerat, pecuniarum quæ restabant dimidium distribuit pauperibus: Sciebat enim quòd Deus non habet accepta quæ parta sunt ex iniquitate, nisi soluta fuerint detrimenta quæ alata sunt iis qui iniuria fuerunt affecti. Atque hæc quidem ad eos qui ex iniquitate faciunt eleemosynas. Ad eum autem qui cauet iniuriam facere; negligit autem benefacere, dicimus: *Arbor infertilis excinditur & in ignem mittitur.* Neque ea arbor vnquam

Eleemosyna ex iniustis non sunt Deo grata. Prou. 15. Prou. 21.

Prou. 3.

Esa. 3.

Osce 12.

Mal. 2. c.

Math. 5.

Luc. 19. a.

Eleemosyna ex iniustis non sunt Deo grata.

Math. 7.

Ex *Questione 12.* Quantam bonorum suorum mensuram debet quispiam Deo offerre.
Ex Sirach.

Matt. 21. b
Diuitia
cur a Deo
sentur.

placebit caelesti Agricola qui dicit, *Venit quaerens fructum in fructu, & non inuenit*, & iubet eam excindi, ne locum teneat inaniter. Diuitia enim aliis quidem dantur a Deo, causa dispensationis, vt Abraham, & Iob, & similibus: deterioribus autem, vt sint pro-uocatio ad hoc vt euadant meliores. Nam qui postquam a Deo tam praclare fuerit exceptus, permanet in iniquitate, citra vllam controuersiam se red-dit obnoxium condemnationi.

Ex eodem, in euangelium secundum Lucam.

Auaritia
est non
impertiri
egenis.

Auaritiae genus est grauissimum, ne de iis quidem quae pereunt, impertiri egenis. Quinam inquit; iniuste teneo quae mea sunt? Quanam, dic quae tua? Vndenam ea accepisti? Quid in hoc seculum intulisti? Quis est ergo auarus? Is qui sua forte non est contentus? Quis est autem fraudator & praedo? Is qui aufert ea quae sunt vniuersiuiusque? Tu autem non es auarus, non es fraudator ac praedo, qui quae accepisti ad dispensandum, ea tibi vendicas? An is quidem qui indutum veste exiit, expilator nominabitur, qui autem nudum non induit cum possit hoc facere, meretur aliter appellari? Esurientis est, panis quem tu tenes: nudi, est vestis, quam tu custodis: In penu est, eius qui caret calceis, calceus qui apud te putrescit, Egentis est pecunia quam inuodisti: quam-obrem eos iniuria afficis, quibuscumque potes largiri.

Ex eodem, ad diuites.

Mandata
sunt fa-
cienda an-
te mortem
Luc. 16.

Malo consilio, viuens quidem fruar voluptatibus, (inquit) mortuus autem faciam quae sunt mandata! Dicet etiam tibi Abraham: *accepisti bona in vita tua*, &c. Morti agenda sunt gratiae, non tibi, nam si esses immortalis, non meminisses mandatorum. *Ne erretis, Deus non iridetur*. Ad altare non sustollitur mortuum; Viuentem offer hostiam tuam, qui ex eo quod superabundat offert, non est acceptus. Cur autem quae post omnem vitam superabundauerunt, ea offers Benefactori? non audes reliquiis mensae viros claros excipere; quomodo ergo audes Deum placare ex reliquiis?

Gal. 6. b.
Hostia vi-
ues offer-
tur.

Ex reli-
quiis non
placatur
Deus.

Ex Chrysostomo, In Epistola ad Romanos.

Atque melius quidem est, & quod magnam praebet fiduciam, viuentem, remedium afferre pauperi: quod si nolis illud, hoc fac vel mortuus. Non est quidem hoc magnae in Christum charitatis, & tam est charitatis.

Ex eodem, ad Ephesios.

Eleemosy-
na non est
sed necesse
fitas, mori-
entem
praebere.

Hoc non est quidem eleemosyna seu misericordia, morientem, & cum non sis amplius dominus, tunc praebere, Non enim de caetero das ex tuis, sed ex ipsa necessitate. Morti, gratiae, non tibi: Hoc non est dilectionis, sed imperitiae. Caeterum, sic quoque fiat: vel tunc soluturum vitium inhumanitatis.

Ex eodem, in euangelium secundum Iohannem.

Eleemosy-
na non est
quae fit ex
iniquitate

Eleemosynis, inquit, & fide expurgantur peccata. Eleemosynam autem dicit, non quae est ex iniquitate, hoc enim non est eleemosyna, sed crudelitas & inhumanitas: quidem iuuat exuere alterum, & alterum inducere? Nam & si omnia quae sunt ab vtrisque, dederimus, nullum inde redit lucrum. Idque ostendit Zacchaeus qui dixit tunc Deum placari, cum ablatorum dederit quadruplum. Nos autem

Luc. 19.

rapientes innumerabilia, cum pauca dederimus, existimamus Deum facere propitium, quanquam ipsum magis irritamus. Dic enim mihi; si asinum mortuum & foetentem ex triuio tractum ferres ad altare, annon omnes te tanquam abhominandum obruerent lapidibus? Quid si probaro quod id quod ex rapina est sacrificium, est eo magis execrandum, quamnam habebimus excusationem? Nam deo qui dem aliquid esse consecratum ac reconditum ex rapina, annon peius olet quam asinus mortuus? Et tu quidem verbis dum rogas vt obliuiscatur eorum quae facis rapiens, efficis certè vt perpetuo meminerit, altari imponens sacrificium. Nunc autem non hoc solum est peccatum, sed hoc quoque est grauius quod sanctorum polluis animas. Ille enim perpetuo Christum ferunt, & audes illuc mittere ex huiusmodi immunditia! Nequaquam (inquit) non sunt eadem pecunia, sed alia! Ea sunt ludibrium & nugae.

Sacrifici-
um ex rapina
peius olet
quam asinus
mortuus.

An nescis quod etiam si in magnam diuitiarum multitudinem, iniquitatis aliquid inciderit, id omnia inquinat & polluit: Et quomodo si in fontem purum quispiam simum iniecerit, eum totum reddit immundum, Ita si in diuitias ingressa sit iniquitas, anima efficitur tetrum qui illic est odorem? Nam, non misereri, melius est quam sic misereri, nam & melius esset si Cain omnino non obtulisset. Si autem qui minus obtulit, Deum irritauit, quomodo non irritat, is qui dat aliena. Sed sunt inquit, mea! Non sunt tua post rapinam, sed illius cui rapuisti, & ipse est eorum Dominus, etiam si ea effundas millicies. Ego, inquit, edixi tibi ne raperes, & tu ex eis me honoras? Tibi ergo dicit: *Existimasti inique quod ero tibi similis, arguam te & te conuincam quod non ero tui similis, arguam te & statuum contra faciem tuam peccata tua.*

Iniquitas,
multas in
gressa di-
uitias, om-
nes pol-
luit.

Gen. 4.
Non offerre,
melius quam
male par-
ta offerre
Psal. 49.

Ex eodem, in Mattheum.

Si qui nihil iniuste fecerunt, puniuntur, quod non distribuerunt, multo magis qui bona aliorum rapiunt. Ne ergo hoc dixeris, quod alius affectus est iniuria, & alterius es misertus, hoc enim est graue & non ferendum. Oportet enim eundem esse qui iniuria afficitur, & cuius miserearis. Nunc autem alios vulnerans, curas eum quem non vulnerasti, cum oporteret illos curare, imò vero non vulnerare. Benignus est & clemens, non qui percutit & curat sed qui medetur iis qui sunt percussi ab aliis. Non enim potest fieri vt eadem misericordiae mensura cures malum inflictum ab avaritia.

Misereri
oportet
eius quem
iniuria af-
fecisti, non
autem al-
terius.

Nam si obolo aliquem fraudaris, non obolo tibi rursus opus est ad eleemosynam, vt tollas vulnus quod factum est avaritia, sed Talento. Propter iur-tum, fur deprehensus soluit quadruplum. Raptor autè, est fure deterior. Quod si illum propter ea quae furatus est, oportet dare quadruplum, raptor è multo magis oportet dare quadruplum, si sic etiam possit expiare iniustitiam; Eleemosynae enim, ne tunc quidem fructum accipiet. Propterea Zacchaeus; Et, inquit, *quem fraudam reddam quadruplum, & dimidium bonorum meorum dabo pauperibus*. Si autem in Lege dare oportet quadruplum, multo magis in gratia, quam-obrem etiam si centuplum dederis, nondum dedisti totum. Si autem facies, malo vix affers remediū, quando ordinem inuerteris & integras quidem facultates rapueris, pauca autem praebes & ne illis quidem

Luc. 19.

Ecc. 34.

quidè qui sunt affecti iniuria sed aliis pro illis: quamnam habebis excusationem, quamnam veniam, quamnam spem salutis? Vis scire quantum malum facias sic miserens? Audi Scripturam dicentem; *Sicut qui occidit filium coram patre suo, sic qui offert sacrificium ex pecuniis pauperum.*

Ex Apostolo.

1. Cor. 9.

Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet: Vnusquisque prout statuit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omni opus bonum sicut scriptum est, dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.

Ex Questione 35. Quid magis conferat offerre pecuniam Ecclesiae an pauperibus!

Ex Chrysostomo, in Herodiadem.

Sanctos,
Deus quā
doque per
homines,
quando-
que per se
alio.

Potest quidem Deus omnes sanctos qui sunt in Mundo, per se alere, sed dationem retinet, vt corda (sua sponte ad dandum propensa) in tempore hospitalitatis discernat ex fructibus. Quando autem non fuerint aliqui qui eos debeant excipere, aut per aues nutrit, vt Eliam in monte, aut per Prophetam, vt Daniëlem in lacu; aut per animal marinum, vt Ionam in Mari; aut ipse per se cibum pluit, vt patribus in Deserto; nam cum non essent qui deberent eos excipere, è caelo pluit Manna, & ex petra aquam fecit emanare, & ex aëre coturnicem ad eos detulit. Cum autem fuerint in Mundo sancti versantes cum hominibus, retinet manum suam, & videns eos affligi, dimittit, vt det gratiam per eam quae in eos exercetur beneficentiam.

Ex Theodoro, de dubiis Scripturae.

Hostia
pro pec-
cato cur
comedetur
in templo.

Nam cum aliquando vidisset Moyses hircum pro peccato oblatum extra Dei templum, succentruit Eleazar & Ithamar dicens: Cur non comeditis quae offeruntur pro peccato, in loco sancto, quonia sunt sancta sanctorum? Ideo vobis dedit Deus ea comedenda, vt auferat, peccatum Synagogae & pro eo ipsum placentis. Hoc autem per Osee Prophetam significans Dominus, dicit: *Peccata populi mei comedunt*. Quapropter dicit etiam Apostolus: *Impertinent nobis corporalia, eis autem impertimus spiritualia*. Hinc ergo docemur quod vescentes iis quae offeruntur à populo, & pro eis preces non diligenter offerentes, Deo poenas dabimus.

Ex Constitutionibus, Apostolicis, Libris 4.

Capit. 2. & 3.

Act. 10. g.

Etenim verè est beatus qui potest sibi ipsi opem ferre; & non affligit aut orphanum aut viduam aut hospitem. Nam ipse quoque Dominus dicit esse beatiorem illum qui dat quam qui accipit. Vae iis qui habent & accipiunt in hypocrisi, aut qui possunt sibi ipsis opem ferre & volūt ab aliis accipere: Vterque enim reddet rationem Domino Deo in die iudicij. Nam qui accipit propter aetatem, aut orbitatè, au senium, aut debilitatem, aut offensam valetudinem, aut filiorum quos alit multitudinem, is non solum non reprehendetur, sed etiam laudabitur. Altare enim Dei reputatus, à Deo honorabitur, qui gnauiter pro iis qui sibi dant assidue precatur, non in ocio sumens, sed eius quod sibi datur, pro viribus dans mercedem per orationem: Is ergo, vt dictum

Eleemosy-
nam acci-
piens per
simulatio-
nem, ma-
ledicitur.

est, à Deo beabitur: qui autem habet, & per simulationem ocium agens accipit; condemnabitur.

Ex Questione 14. Si quis habeat uxorem & liberos & diuitias, & verum secularium curam gerat, quomodo potest is Deo placere, & seruare Dei precepta?

Ex Io. Climacos,

Audiui aliquos in Mundo ignauos ac negligentes mihi dicentes: Cum vitam agamus cum coniuge, & simus obnoxij publicis sollicitudinibus, quomodo possumus persequi vitam monasticam? Quibus respondimus: Quaecunque bona potestis facere, facite: Neminem contumelia afficite, nemini suffragemini, nemini dicite mendacium, nemini insultate, nullum occidite, à fornicatione abstinete, à Synaxi ne separemini, eorum qui egent miseremini, neminem offendite, alienae Partis ne appropinquate, & contenti este vxorem vestram *stipendiis*: Si sic feceritis, non procul estis à regno caelorum.

Laici quo-
modo affe-
quantur
regnum
Dei.

Luc. 3. g.

Ex Constitutionibus, Apostolicis, Libri 7. Cap. 1.

Cum Moyses legislator dixerit Israëlitis, *Ecce dedi ante faciem vestram, viam vitae & viam mortis; & inferat: Elige vitam vt viuas*; Et Propheta Elias dicat populo; *Quosque claudicabit ambobus vestris poplitibus? si Deus est Baal, ambulate post ipsum: Merito ergo dicebat Dominus: Nemo potest duobus Dominis seruire, Aut enim vnum odio habebit & alterum diliget, aut alterum amplectetur & alterum despiciet*. Necesse est ergo nos quoque Doctorem nostrum, Christum sequentes, dicimus duas esse vias; vnam vitae, & alteram mortis.

Deut. 30.

3. Reg. 18.

Matth. 6.

Quae sunt
viviendi vi-

Cap. 2.

Prima est ergo via vitae, & ea est quam lex edicit, diligere, *Dominum Deum ex tota anima & ex tota mente, & proximum sicut seipsum*: Et; *Quidquid non vis tibi fieri, hoc tu quoque alii ne feceris, benedic eis qui te execrantur, ora pro eis qui tibi insultant, dilige inimicos tuos, quamnam enim (inquit) est gratia si diligatis eos qui vos diligunt? Nam & publicani hoc faciunt: Abstine à carnalibus & mundanis desideris: Si quis tibi dederit colaphum in maxillam, verte & aliam: Si retribui, inquit, retribuentibus mihi mala: Si quis te angariauerit vnum miliare, vade cum eo duo, & ei qui vult tecum iudicio contendere & tunicam accipere da ei pallium, & ab eo qui tua tollit ne repetas, da ei qui a te petit, Ab eo qui vult à te mutuo accipere ne auertaris*. Atque omnibus quidem, aequū est dare ex propriis laboribus; praefereudi autem sunt sancti.

Deuter. 6.
Matth. 7.

Matth. 5. f.
Psal. 7.

Matth. 5.
Sancti sunt
praeferen-
di in dan-
dis elec-
tione.

Luc. 10.

Cap. 3.

Non occides, non machaberis, puero vitium non offeres, execrandus est, enim (inquit) qui dormit cum masculo, concubitu foeminae: Non fornicaberis; Non erit enim, inquit, qui fornicetur in Israel; Non furaberis: Nam Achaz cum furatus esset in Hiericho, obrutus lapidibus excessit è vita, & Giezi cum esset furatus & mentitus, fuit haeres lepra Naaman; Iudas suffurans bona pauperum, tradidit Dominum & pernitentia motus se suffocauit; Ananias & Saphira cum sua suffurati essent & spiritum Domini tentassent, statim Petri Coapostoli nostri sententia, morte sunt affecti.

Deut. 23. b

1. Cor. 7. d.

4. Reg. 8.

Io. 12.

Act. 11.

Act. 5.

Act. 5.

Cap. 4.

Non eris magus, non veneficus: Veneficus enim (inquit) non erit in vita superstes. Non occides fœ-

Deut. 18.

tum veneficio: Quidquid enim à Deo efformatam accepit animam, iniuste occisum vindicabitur. Non concupisces res proximi tui; Non peierabis; dictum est enim, non iurandum esse omnino. Non calumniaberis; quoniam qui calumniatur pauperem, irrat eum qui ipsum fecit.

Cap. 5.

Non detrahes: Ne diligas, enim, inquit, detrahere, ne extollaris. Accepte iniuria ne sis memor; Via enim eorum qui recordantur accepte iniuria, sunt ad mortem.

Ne sis linguax; quoniam vir linguax non dirigetur super terram, & laqueus viro sunt sua labra. Non erit sermo tuus vanus: de omni enim sermone reddes rationem, & ex verbis tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

Non mentieris; perdes, enim inquit, eos qui loquuntur mendacium. Non eris auarus: Vae enim, inquit, ei qui propter malam plura habendi cupiditatem fraudat Proximum.

Capit. 6.

Non eris hypocrita, ne pars tua ponatur cum hypocritis. Ne sis superbus: Deus enim superbis resistit. Non accipies personam in iudicio, quoniam Dei est iudicium.

Non odio habebis fratrem tuum; Arguendo, enim, inquit, argues fratrem tuum, & non suscipies propter ipsum, peccatum. Fuge ab omni malo, & non timebis. Ne sis iracundus, neque furiosus, neque invidus aut audax; ne patiaris ea quæ Cain, & quæ Saul, & quæ

Ioab: quoniam Cain quidem occidit fratrem suum, quoniam is inuentus fuit prælatus à Deo: Saul autem percutus est Dauid qui vicerat Goliath, æmulatione percitus propter laudem mulierum choros ducentium: Ioab autem occidit duos duces exercitus, Abner & Amasiam.

Cap. 7.

Non eris incantator, aut filium tuum igni purgas. Non eris augur, nec auspex, neque discas malas disciplinas; nam hæc omnia lex prohibuit. Ne sis turpiloquus, nec impudicos iaciens oculos, nec ebriosus; ex his enim oriuntur fornicatio & adulterium.

Ne sis amans pecuniæ, ne pro Deo seruias Mammonæ. Ne sis superbo & elato animo ut Phariseus; quoniam omnis qui se exultat humiliabitur; Et, quod est altum inter homines, est apud Deum abominatio.

Cap. 8. & 9.

Ne sis duro corde & animosus, quoniam id deducit ad blasphemiam, sed lenis & patiens & multus in prudentia, nam mites possidebunt terram. Ne sis audax, quoniam vir audax incidet in mala. Ne impetres seruo aut ancillæ tuæ in amaritudine animæ tuæ: ne aliquando in te ingemiscat, & erit tibi ira à Deo; Ne des, enim, inquit, locum homini ut te excreteret; eo, te, excreante, in amaritudine animæ exaudiet eum qui fecit ipsum. Fratres & cognatos tuos ne despicias; Ne despexeris enim, inquit, necessarios tui seminis. Non accedes ad preces tuas in die afflictionis tuæ priusquam resolueris amaritudinem tuam. Quæ tibi accidunt fer æquo animo, & casus absque molestia, sciens quod merces tibi dabitur apud Deum sicut Iob & Lazaro.

Cap. 10.

Verbum Dei quod tibi loquitur, glorificabis, memineris autem eius die ac nocte: honorabis autem

ipsum, ut quod tibi conciliet ut bene tibi sit. Vbi enim est de Deo doctrina, illic adest Deus. Exquires in dies faciem sanctorum, ut acquiescas in sermonibus eorum.

Cap. 11.

Non geres cum eis inimicitias; recordatus, Daathan & Abiron. Hæc est via vitæ; Via autem mortis cernitur in malis actionibus: In ea enim est Dei ignoratio, propter quàm fiunt cædes, fornicationes, & cætera.

Ex Quæstione 15. Cum dicat Apostolus quod Mundi potestates sunt à Deo ordinatæ; An omnis princeps & Rex & Episcopus à Deo præficiatur.

Ex libro Regum, Quod peccatum Regis redeat ad populum.

Et locutus est Dominus in manu seruatorum suorum Prophetarum, dicens: Propterea quod fecit Manasses Rex Iuda malas has abominationes, hæc dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego fero mala super Hierusalem & Iudæ, ut cuiusvis audientis tinniant aures, & dabo eos in manus inimicorum suorum, & erunt in rapinam & prædæ omnibus inimicis suis propterea quod fecit malum in oculis meis, & sanguinem innoxium effudit Manasse nimis donec impleret Hierusalem.

Ex Olympiodoro, In Iob.

Dominus enim, inquit, omnes intuetur, & gentem & hominem simul; Et, dat Regem hypocritam, ob populi improbitatem. Hoc autem ipse quoque Deus significat per Prophetam Osee; Israeli, dicens: Et dedi tibi Regem in ira cum animo meo. Sæpè enim concedit ut qui specie videtur bonus, Rex renunciatur, ut per ipsum omnes subiecti affligantur propter eorum improbitatem & malignitatem.

Ex Gregorio Nysseno, De iis qui rapiuntur ante tempus.

Quomodo artifex, ferro duro ac resistente, & quod non facile emollitur igne, nec affingitur ad faciendum aliquod vas vitæ necessarium, pro malleo aut incude utetur, ut frequentibus in ipsum ictibus exercentur, & molle affectum effingatur ad aliquid quod sit vtile: Ita etiã eos qui ex libero suo arbitrio malitia sunt insignes, dimittit meliori scopo & instituto, Sicut permisit nasci Pharaonem & Nabuchodonosor, ut illorum plaga castigaretur Israel.

Ex Theodoro, De providentia.

Si autem videns aliquos Magistratus ac principes, ius donis videntes, offendis in providentia, ego tuæ cogitationis modum discuto, & dico non Deus iis credidit principatum, sed eorum qui sunt subiecti, improbitas, eorum attraxit imperium. Nam cum ex aliis qui rectè decertassent nullam vellent attrahere vtilitatem, sed ipsa morum improbitate illorum doctrinam affecissent iniuria, se ipsos priuauerunt Dei cura, deinde diuina nudati administratione, eos duces sunt affecuti: Alij enim aduersus alios colliduntur. Dabo enim, inquit, principes secundum cor ipsorum, ut experti peiora meliorum recordentur, & bonæ & honestæ illorum institutiones & disciplinæ eis veniant in mentem. Inuenimus autem Deum propter insignem hominum improbitatem sæpè relaxare habenas, & concedere ut genus hominum feratur ut velit. Et hoc ipsum nos docens per zachariam, dicebat Israeli: Et dixi. Non pascam vos, quod moritur moriatur, & quod petit pereat, et de cætero comedat

Vbi est Dei doctrina, illic est Deus.

Num. 16.

Rom. 13.

4. Reg. 11.

Iob. 14.

Osee 13. Rex malus à Deo datur ad affligendum populum. malos principes cur Deus nasci permittat.

Deus, malis non dat principatum, sed subiectorum malitia eos attrahit.

Hiera.

Zach. 11.

dat unusquisque carnem Proximi sui.

Ex eodem, de arte curandi.

tyrannos tanquam lictores concedit Deus ad castigandum populum.

Quomodo enim ciuitates nutriunt Lictores, ut homicidas & sepulchrorum efflores & qui alia eiusmodi scelera admittunt, per eos puniant, non laudantes quidem sed valde etiam odio habentes eorum instituta, ferentes tamen propter usum eorum ministerij: Ita etiam Mundi Administrator concedit ut sint Tyranni tanquam quidam lictores, ut per eos, pœnas sumat de impiis & sceleratis. Postea autem eos quoque exactissimo tradit supplicio, quoniam non tanquam Deo ministrantes, sed suæ improbitati seruientes graui illa & intoleranda fecerunt. Sic Israël, cum peccasset, Assyriorum tradidit crudelitati: Postquam autem isti ne agnouerunt quidem fructum supplicij, vel potius scopum & institutum; tunc eorum quoque fracta potentia, coegit eos seruire aliis ut docent etiam Prophetæ. a quibus Plato (ut arbitrator) suffuratus occasionem, dicit eos qui sunt incurabiles, castigari ad aliorum vtilitatem. Et dicit per Dauid; Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non attendit mihi, & amandami eos secundum desideria cordis sui.

Isa. 14. f.

Psal. 50.

Leu. 26.

Ex Quæstione 18. An omnia mala quæ nobis faciunt gentes, Dei iussu faciunt? Ex Leuitico.

Dixit Dominus Moysi. Si in præceptis meis ambuletis, & mandata mea custodiat, & ea faciatis, dabo pluiam vestram in tempore suo, & terra dabit germina sua, & ligna agrorum reddent fructum suum, & comprehendet vobis messium trituram vindemiam, & vindemia occupabit sementem, & comedetis panem vestrum ad satietatem, & cum securitate habitabit in terra vestra, & dormietis & non erit qui exterreat, & perdam malas bestias ex terra vestra, & bellum non transibit per terram vestram, & persequemini inimicos vestros & cadet coram vobis in timore, & persequentur ex vobis, quinque, centum & centum ex vobis, persequentur decem millia, & cadent inimici vestri gladio: Respiciam vos, & benedicam, & augebo, & multiplicabo vos & statuam Testamentum meum vobiscum, & comedetis vetera veterum, & non abhorrebit anima vestra vos, & ambulabo in vobis, & ero vester Deus & vos eritis mihi populus: Ego Dominus Deus vester. Sin autem mihi non obedieritis, neque feceritis præcepta mea, sed non credideritis eis, & iudicia mea aspernata fuerit anima vestra ut vos non faciatis omnia mandata mea, & ego sic faciam vobis, & imponam super vos egestatem & scabiem & morbum regium qui laborare faciet oculos vestros & reliquabit animam vestram, & seretis frustra semina vestra, & comedent aduersarij vestri, & statuam faciem meam contra vos, & persequentur vos qui vos oderunt: Et si ne sic quidem mihi obedieritis, addam etiam vos castigare plagis in septuplum propter peccata vestra, & conteram insolentiam superbiæ vestræ, & ponam calum vobis tanquam ferreum, & terram vobis tanquam æneam, & erit in tempore robur vestrum, & non dabit terra semen suum. Et si postea ambuletis obliqui, & nolitis mihi obedire, addam vobis plagas septem secundum peccata vestra, & immittam in vos feras bestias terræ & comedent vos & consument pecora vestra, & faciam vos paucos numero. Et si propter hæc non castigemini, sed ambuletis ad me obliqui; proficiam & ego vobiscum in animo obliquo, & percutiam vos quoque septies pro peccatis vestris, & inducam in vos gladium ulciscentem causam Testamenti, & confugietis ad ciuitates vestras, & immittam ad vos mortem, & comedetis carnes filiorum &

filiarum vestrarum, & trademini in manus inimicorum vestrorum, & populabor ciuitates vestras, & non odorabor odorem sacrificiorum vestrorum, & desertam reddam terram vestram, & de ea mirabitur inimici vestri, & dispergã vos in gentes & vos consumet inuadens gladius. Ex Ezechiele.

Hæc dicit Dominus. Terra si peccauerit mihi ut cadat in delictum, extendam manum meam & emittam in ipsam quatuor ultiones meas malas, gladium & famem & bestias malas & mortem, & puniam eam, & erit in deletionem. Et si sint tres viri isti in tempore eius, Noë & Iob & Daniel; Vno ego, dicit Adonai Dominus; Si filii eorum et filia seruabuntur: Sed vel ipsi soli seruabuntur, terra autem erit in interitum. Et hæc dicit Dominus: Finem loquar super gentem aut super regnum ut tollam eos et perdam, et conuertetur gens illa à malis suis, et pœnitebit me malorum quæ locutus sum ut facerem eis, et finem loquar in gentem et regnum ut reedificetur et plantetur. Et si faciãt mala aduersus me, ut non exaudiant vocem meam, et me pœnitebit bonorum quæ locutus sum ut facerem eis: Et dixit Dominus ad me: Vidisti, fili hominis, quæ faciunt Seniores domus Israel, sic unusquisque in cubiculo suo secreto: Quoniam dixerunt, dereliquit Dominus, non respicit Dominus terram? Non parum est domui Israel quod fecerit iniquitates quas sic fecerunt, quod impleuerunt terram iniquitate, et conuersi sunt ut me ad iram pronocarent tanquam subfannantes? Et ego faciã eis cum ira: Non parceret oculus meus, neque miserebor, et flebit in auribus meis cum voce magna, et non exaudiam eos. Et clamauit in aures meas voce magna, dicens; Appropinquat ultio ciuitatis. Et ecce viri, et habebat unusquisque vasa exterminationis in manu sua; et ecce sex viri veniebant à via portæ quæ aspicit ad Boreã, et unicusque securis in manu sua, et vnus vir in medio eorum indutus veste talari, et zona Saphiri super lumbos suos, et ingressi sunt et steterunt propè altare æneum, et gloria Dei Israel ascendit à Cherubim quæ super eos in limine domus, et vocauit virum indutum veste talari, et dixit ei Dominus: Transi per mediam Hierusalem, et da signum supra frontes virorum qui gemunt et anguntur propter omnes iniquitates quæ fiunt in medio eius: Et dixit eis me audiente; Vadite cum ipso in ciuitatem, et percutite, et non parcite oculis vestris, et non miseremini; Seniore et iuuenem et virginem & infantes & mulieres occidite ad deletionem; Ad omnes autem super quos est signum ne appropinquetis, et à Sanctis meis incipite: Et inceperunt à viris senioribus qui erant in domo Dei, et dixit eis; Pollute domum, et implete vias mortuis, et percutite. Et factum est dum ipse percuteret, cado in faciem meam, et clamaui, et dixi: Hei mihi, Adonai Domine! Tu deles reliquos Israelis dum effundis iram tuam super Hierusalem? et dixit mihi: Iniustitia domus Israel et Iudæ est valde magna, quoniam impleta est terra multis populis, et ciuitas iniustitia et immunditia, quoniam dixerunt: Dereliquit Dominus terram, non respicit Dominus: Non parceret oculus meus, neque miserebor, Vias eorum dedi in ipsorum capita.

Ex Osee.

Bellum super filios iniquitatis venit ad castigandum eos; et congregabuntur ad se multi populi ad castigandos ipsos in iniustitiis suis.

Ex sancto Basilio; Quod non est Deus autor malorum.

Cædes autem, & ciuitatum expugnationes, & in seruitutem abductiones, & miseraabilia eorum qui capti sunt spectacula, & (ut semel dicam) quæcunque ab hostibus graui accidunt; dico iusto fieri dei iudicio, iis qui digni sunt castigatione, per hostes, supplicia inferentis. Velles ne non exusta esse Sodoma post impia illa facinora? Non euerfam esse Hierusalem neque desertum esse Tèplum post horrendam

Ezech. 9.

Iusto Dei iudicio fiunt: quæcunque grauia nobis accidunt.

illam aduersus Dominum Iudæorum amentiam? Hæc quomodo æquum erat aliter fieri, & non per manus Romanorum, quibus tradiderunt Dominum nostrum, vitæ suæ inimici Iudæi;

Ex eodem, In latè fufis regulis.

Castigan- tur Mun- di partes aliqua, ad ceterarū vtilitatem

Sic etiam Mundus administratur iis quæ particulatim sunt remissionibus & afflictionibus: & si quos vnquam perniciosum occupat supplicium, hoc in parte fit & non in toto genere, ad vtilitatem aliorum: non secus atque à Medicis pars amputatur ad vtilitatem aliarum partium corporis. Ita diluuium sunt obruta Gigantum generationes: Ita perit genus Sodomitarum cum summis abundasset vitis, & populus Ægyptiorum, & gens Chananæorum: illud quidem igne exustum, hic verò aquis submersus, Chananæi verò traditi hostibus vt de medio tollerentur. Aliæ verò gentes innumerabiles quæ iisdem laborant vitis, permanent impunitæ: & quæ patiuntur quidem partibus, ad reliquas partes corrigendas patientibus; aliis autem non punitis, thesaurizatur ignis & ira in die iræ & reuelationis Dei. Tunc enim, exusti non ad vtilitatem & pœnitentiam, sed ad vitij liquefactionem & manifestationem, sicut auro & argèto commixtas alienas materias discernit ignis examinans.

Ex Theologo; in Oratione de Grandine.

Ira Dei venit pro ratione peccatorū sed temperata clementiā. Plā, 74. b.

Et ira venit pro ratione peccatorum, quæ appellatur Calix in manu Domini, & poculum ruinæ quod ebibitur; etiam si omnibus de merita pœna aliquid subducit, iræque merum clementia temperat inclinatum quidem ab asperitate ad lenitatem ac remissionem iis qui metu erudiuntur & ex longa afflictione concipiunt & parturiunt conuersionem, & pariunt spiritum perfectæ salutis: asseruans tamen fœcem; nempe iræ extremitatem, vt totam effundat in eos qui non curantur ex benignitate & clementia, immò verò indurantur, vt duro corde Pharaon & acerbus operum exactor, referuatus ad ostendendam Dei in impios potentiam.

Ex Chrysofomo, de Gradibus.

Exod. 14. Gen. 5.

Nam quoniam honoribus non vsi sunt vt oportuit, Deus eos emendat contrariis, hoc semper faciens. Ita Etiam Adamum; quoniam Paradisi habitatione non vsus est ad id quod conferebat; cum eiectione correxit: & mulierem quæ honoris æqualitate euaserat deterior, seruitute & subiectione reddidit meliorem: Ita etiam Iudæos qui libertate & securitate effecti erant peiores & resiliant, corrigunt contrariis.

Ex Theodoro, in Prophetas.

Sap. 11. Gen. 6. a.

Pondere & mensura omnia regit & administrat dominus. Nam cum iis qui vivebant tempore Noë, vitæ terminum, centum & viginti annis definiisset; postquam vidit peccatum crescere & inundare, non expectauit præscriptum terminum, sed cum conscidit & breuiorem reddidit, & centesimo anno omnibus induxit Diluuium. Ita etiam Abrahamo, inquilinum futurum eius semen prædixit, & docet causam: Nondum enim, inquit, cõpletæ sunt iniquitates Amorrhæorum huc vsque: Nondum, inquit, ea administrantur peccata quæ mereantur vt penitus admittantur, quamobrem, non patiar vt nunc vobis omninò occidendos tradam, sed iniquitatis expecto mensuram. Sub mensuram enim cadunt nostra quæ in tempo-

Gen. 15. Ad certam vsque quã tãtã cres- cunt pec- cata no- stra.

re fiunt peccata, vsque ad aliquam quantitatem; & tunc infligit pœnas iustus iudex noster Deus.

Ex Questione, 17. Vtrum omnes qui precipitantur, aut demerguntur, aut obruantur; ex diuinis iudiciis & iussu hoc patiuntur, an ex Maligni operatione.

Ex Sancto Basilio; quòd Deus non est autor malorum.

Atque quod propriè quidem malum est; nempe peccatum, quod quidem maximè dignum est mali appellacione; ex libero nostro arbitrio dictum est, cum in nostra potestate sit situm, vel à vitio abstinere vel esse malos. Ex ceteris autem, alia quidem obiciuntur tanquam certamina, ad ostendendam animi magnitudinem; sicut Iobo, & priuatio liberorum, & omnium diuitiarum in vno momento temporis ablatio, & per vlceris inflicta plaga: Alia autem tanquam medicina peccatorum; sicut Dauidi, domus probrum, luenti pœnas nefariæ libidinis. Et rursus animaduertimus aliquod aliud genus terribilium quæ à iusto Dei iudicio inferuntur, ad reddendos modestiores eos qui sunt procliuus ad peccatum; vt Dathan & Abiron à terra sunt absorpti, cum baratra & hiatus eis se aperuissent: Hi enim, punitiois modo non euaserunt meliores (quomodo enim qui descenderunt ad Inferos?) sed exemplo, ceteros effecerunt modestiores. Sic demersus fuit Pharaon cum exercitu: Sic cecidi sunt qui prius habitabant Palestinam.

Ex Chrysofomo, Ad St. spiritum.

Et cur, inquit, multi vsque ad mortem ab ineunte ætate inciderunt in multas calamitates? Vt imprimis quidem, ipsi; Deinde, vt etiam alij lucrum faciant ex malis quæ ipsis accidunt: Si autem non fit in omnibus, nondum est tempus iudicij. Quid ergo (inquit) quòd priusquam veniant ad discretorem bonorum aut malorum, puniuntur; vt qui sint magnarum rerum sibi conscij? Sic quidem non vna est causa, sed multa & diuersa. Nam & ex Parentum intemperantia, & ex eorum qui ipsos aluerunt negligentia, & ex aeris inæqualitate & intemperie, & ex multis aliis eiusmodi euentis hoc fieri potuerit. Ad hæc accedit, quòd multos eorum Deus nouit malos futuros: Deinde his suppliciis, veluti quibusdam pedicis, eos retinet.

Ex eodem, in Epistolam ad Timotheum.

Si nullus malus puniretur, nemo existimaret de eum præesse rebus humanis. Si omnes punirentur, nemo expectaret futuram resurrectionem, cum hic omnes reciperent. Propterea punit & non punit. Propterea hic iusti quidem affliguntur, quòd iniqui, quòd hospites, quòd sunt in aliena terra, & probationis causa hæc sustinent, vt Iob: Peccatores autem si quãdo quid tale sustinent, luunt pœnas peccatorum. Nam & ex bonis, sunt qui mala habent opera, & hic ea recipiunt ne illic puniantur.

Ex Theologo, de amore in pauperes.

An autem à Deo sit, malis affligi aut ægrotare, nondum est manifestum donec perturbationem & ordinis egestatem tanquam fluentum aliquod à se affert materia. Et quis scit an ille quidem puniatur propter vitium, hic verò tanquam laudatus efferatur? Sed contra ille quidem extollitur propter

Malum, vnde dictum sit, Mala pœnæ curia ferantur, Iob. 1.

2. Re. 11. c.

Num. 16

Exod. 14. Deuter. 7.

Calamitates sæpè, profunt & iis quibus accidunt & aliis.

Peccatores, cur hæc puniantur alij qui sed non omnes

malis affligi, nonndum quam est à Deo.

propter scelus, hic autem probatur propter virtutem. Ille quidem altius sublatus vt ruat grauius, dum ei permittitur prius omne suum vitium tanquam aliquem morbum expellere & propalare vt puniatur iustius; hic autem afflictus præter opinionem, vt tanquam aurum in fornace probatum, si quid vitij habeat, id eluat. A forde enim mundus nullus est penitus.

Basili dogma ex Regulis Monasticis.

Ægritudines non omnes, à natura.

Heb. 12. 1. Cor. 11.

Mich. 7. b.

Luc. 16.

Medicus quomodo adhibendus in morbis.

Non omnes ægritudines sunt naturæ, ad quas videmus nonnunquam esse vtilem Medicinæ artem: Sæpè enim peccatorum flagella sunt, ægritudines quæ inferuntur ad conuersionem; quem enim diligit Dominus castigat: Et propterea inter vos sunt multi infirmi & ægroti, & dormiunt multi; nam si nos ipsos iudicaremus non iudicaremur, iudicati autem à Domino castigamur ne cum Mundo condemnemur. Eos ergo, quiescentes & medicorum studia mittentes, oportet ferre quæ inferuntur, congruenter ei qui dicit, Iras Domini sustinebo quoniam peccauit ei, & ostendere correctionem per fructus dignos pœnitentiæ, & meminisse Domini dicentis; Ecce sanus factus es, noli amplius peccare ne quid deterius tibi contingat. Fiunt autè aliquando & ex Maligni postulatione; tanquam magnum Antagonistam ad certamen ei immittente benigno & clemèti Domino, & deprimente eius iactantiam per summam feruorum suorum tolerantiam. Aut iis qui labores ferre nequeunt, à Deo producuntur qui possunt ad mortem vsque constanter ferre graues dolores; vt Lazarus qui cum tot & tãtis scateret vlceribus, nusquam scribitur neque à Diuite aliquid petiisse, neque presentia ægrè tulisse; quamobrem affectus est requiem in sinu Abrahæ, vt qui receperit mala in vita sua. Inuenimus etiam aliam causam ægritudinum euenire Sactis; vt Apostolo. Ne enim videretur excedere terminum humanæ naturæ, & ne quis existimaret eum habere aliquid supra humanam constitutionem (vt Lycaones, coronas & tauros ei offerentes) ad ostendendam humanam naturam, frequenter conflictabatur cum ægritudine. Quod ergo ex arte medendi eis lucrum extitit & non potiùs periculum, dum à recta ratione sustolluntur ad curam corporis? Iis autem qui ex mala vitæ ratione sibi contraxerunt ægritudinem, tanquam typo & adumbratione aliqua vtendum est corporis curatione ad curam animæ. Nam omninò fugere Artis mededi vtilitatem, est contentiosum; & in manibus medicorum spem habere suæ sanitatis, est beluinum: Sed

quomodo vtimur quidem agricultura, fructus autem à Deo petimus; & gubernatori quidem clauum committimus, Deum autem oramus vt è Mari feruemur: Ita etiam Medicum introducentes cum ratio concedit, à spe in Deum non desistimus.

Peccata, suscipiant calamitatum.

Ex Maximo, In capitibus.

Sapiens quidem, diuinorum iudiciorum reputans esse medicinam, grato animo fert quæ per ea ipsi accidunt calamitates, considerans earum nullam aliã esse causam quam sua peccata: Insuper autem, Dei sapientissimam ignorans prouidentiam, cum peccans est castigatus, aut Deum aut homines cogitat esse causas suorum malorum. Non potest enim fieri vt qui peccauit, futurum effugiat iudicium absque voluntariis hic laboribus, aut inuoluntariis quæ inferuntur calamitatibus.

Ex Quest. 18. Quid sit Fortuna, & an liceat Christiano confiteri Fortunam.

Ex Theologo, de amore in pauperes.

Hic quidem alij de Fortuna & Casu dogma constituerunt, iis planè temerè & fortuitò fideis & cogitatis. Alij autem de quadam astrorum potentia rationis experte & indissolubili, nostra (vt voluerint) contextentiū, immò verò ipsi contexturæ ac ferri necessitatem afferentium, & de quarundam stellarum errantium & inerrantium congressibus, & de motu obtinente dominatum in Vniuersitatem.

Dogma de Fortuna & Casu, temerè est excogitatum.

Alij autem quidquid vnusquisque visione apprehenderit, in miserum genus humanum inuenerunt quidquid est ipsius Prouidentie ad quod non patet aditus, & quod assequi non potest contemplatio, dispersiti in diuersas ac differentes opiniones & appellaciones.

Sed infatuatum est, inquit, insipiens cor eorum; Dicentes enim se Sapientes, stulti facti sunt, & mutarunt gloriam Dei incorruptibilis: fabulis & vmbis, quæ vniuersitatem peruadit; Prouidentiam, contumelia afficientes. Nos autem neque ipsi hæc prodigia afferimus, si nobis qui sumus rationis participes & rationem colimus, Verbum & ratio vlli curæ est: Neque eos admittimus qui se aliquid esse putant, etiam si in absurdis orationibus & dogmatibus linguam habeant volubilem, & nouitate delectentur.

Rom. 1.

S. P. N. ANASTASII, COGNOMENTO, SINAYTÆ, PATRIARCHÆ ANTHIOCHENI, OPVSCVLA.

De eodem S. Anastasio, & eius Libris, per M. D. L. B.

ANCTI Patris Anastasii Synaytæ patriarchæ Anthiocheni, vitam & Virtutes cum accuratè perscripserit primum Euagrius, Ecclesiasticæ Historiæ Libri 4. Capite, 39. & 40. & Libri 5. Capit. 5. Deinde vero illum sequutus Nicephorus Ecclesiasticæ Hist. Libri 18. Capit. 26. & 44. Licebit quidem ex ipsius fontibus haurire: tria hæc tamen digna præ cæteris mihi visa quæ obseruentur, non prætermittam. Primum quidem quòd Imperatori Iustiniano cum in Monothelitarum spinas & tribulos impègisset velletque Catholicae fidei dogmata in seruitutem redigere, per denunciationem apertè contradixit. Instino autem eius successor, exaltam pro suscepto Episcopatu pecuniam planè denegauit, maluitque sacras pecunias profundere, quam ut ab Imperatore (quem, quia illis inhiaret, communem pestem appellabat) auferrentur: Porro hæc eius sunt Scripta quæ illi enumerant.

Ad primæ & secundæ Syriæ Monasteriorum, Interrogationes, Responsa. Ad Antiochenos συνταξιήριον, siue de Coordinatione aut disciplina, Liber non editus. Ἐπιπόσιον, seu, viæ Dux. Ecclesiæ Dogmatum finitiones, siue vt Inter-

pres nominauit, de rectis fidei Catholicae dogmatibus. In 6. Psalmū, Liber editus in ingressu Ieiuniorū. Ad Antiochenos in ingressu suo scripta Oratio. Altera item ad Anthiochenos Pacificatoria, quā post liminio reuersus anno exilij 23, composuit.

Vibus ne dubitaueris adicere quos hic tibi exhibemus ô Lector, Anagogicarum Contemplationum in Hexameron, Libros undecim: Quos licet alteri Anastasio Patriarchæ Anthiocheno fortè adscribat Xistus Senensis, suæ Bibliothecæ Libro 4. Esse tamen huiusce nostri S. Anastasii, qui quòd in monte Synai philosophatus sensum carnis domuerit, Sinaytæ cognomen adeptus est, fidem abundè facit Glycas, Annalium parte 1. qua nunquam illum nisi planè diuinum hominem appellat, citat verò multos admodum ex hisce Libris locos. Qualis ille est, cæli naturam continere in se diuinitatis inaspectabilem quendam naturam; ex initio 1. Libri; Lucem illam nascentis Mundi triduanam, Trinitatis increata lucem nobis representare; ex initio Libri 4. Spiritualem generationem, piscium factura quodam modo exprimi, ex Libro 5. Sic tu etiā non minus pro comperto habe non alterius quam huiusce Anastasii Sinaytæ esse Libros de diuinis dogmatibus, quos tamen cum edidit interpres, Anastasio simpliciter inscripserit & tacito Sinaytæ nomine quòd non solent veteres; vt neque Andreas Thesalonicensis Actione 7. Concilij ferrariensis: Adde quòd se in exilio desidentem (hoc autem eius successor alteri Anastasio non conuenit) illos scripsisse testatur ad calcem Libri 3. Vt & sparsim locis alijs citat atque à se conscripta quæ sequuntur.

De Constructione Hominis Lib. 2. Contra Iudæos; Lib. 2. Christi Passionum Contemplationē mysticam. Præterea, hic habes fragmentum ex eius Sermone de sancta Communione.

Encomium Ægypti. Aduersus eos qui in diuinis dicunt 3. Essentias; Quæstionem. Eiusdem Orationē de Resurrectione, fræquens citat Glycas in Annalibus.

Porro alius fuit a Sinayta, Anastasius persa martyr Monachum professus Hierosolymis in monasterio sancti Anastasii, anno Heraclij 10. passus in Persidæ in custodia Bethsaloës, 6. lapide a discartha, anno Heraclij. 17. de cuius imagine & miraculis quæ ad illam facta sunt, habes Relationem Euthimij Diaconi, Act. 4. Synodi Nicenæ. 2.

S. P. N. ET MARTYRIS, ANASTASII SINAYTÆ, PATRIARCHÆ ANTHIOCHENI, ANAGOGICARVM CONTEMPLATIONVM IN DIVINI Opificij Hexameron, ad Theophilum, Liber. 1.

Titulus horum S. Patris Anastasii commentariorum, in editione priore sic habebat; In spiritualem Anagogen 5. dierum Creationis: sic verò in hac posteriore commutauimus, idque vt opinor non malè S. Anastasii, &c. Anagogicarū Contemplationum in diuini Opificij Hexameron, ad Theophilum. Hic enim idem S. Pater horum Commentariorum 1. Libro: Literam quidem, inquit, minime dissoluentes, verum a benignissimo & sanctissimo Spiritu, sensum mystice absconsum intra literam, inquirentes; primum hoc consideramus in corporibus, &c. Et aliquantò post, eodem Libro; Nos autem, inquit, eas quas diximus Anagogicas facientes, contemplationes, literam non dissoluimus: absfit; &c. Initio Libri 3. Memento ô Lector, inquit, me dixisse quod non dissoluentes literam transimus ad non scriptos sensus Anagogicos, &c. Quo loco fortè etiam nimis est in eo vt ostendat constare non posse literalem Opificij diuini Historiam. Et statim initio Libr. 4. Equum esse existimo valdeque amplectendum & vtile, per vniuersam nostram 6. dierum expositionē admonere Auditores quod non dissoluentes Dei operum quæ est ex litera historiam, spiritualiter corporales creaturas exponimus per Allegoriam, neque cuercentes Patrum Expositiones, sed audiètes orbis terræ luminare Paulum dicentem quòd uetus Scriptura & Lex est umbra veritatis rerum Christi & Ecclesiæ, &c.

Sacra

177 ANAGOGICARVM CONTEMPLATIONVM IN HEXAMERON LIB. I. 178

Esa. 12.

ACRA, Dei vox, per Prophetam Esaiam iubet vniuersa humanæ naturæ, vt viuam aquam hauriat ex patriis fontibus; est enim fors perennis diuinæ sapientiæ, & minimè iniustus.

Iac. 1.

Omne datum bonum & omne donum perfectum est descendens à liberali ac munifico Patre luminum ad què minimè patet aditus, & qui dicit; Si cui deest sapientia, petat à Deo qui absolute dat omnibus & nemini exprobrat. Paria enim sunt, & eam quæ est reuera amare sapientiam, & sapientem eius Datorem. Te ergo, ô valde desiderabilis fili mi, & caput omnium mihi amabilissimum; laudans ob concinnum & propensum in res diuinas studium, & mentem philosophiæ verbi deditam, tanquam animatam tui corporis figuram, excepi inanimem chartam tuæ scripturæ, quæ petit vt detur solutio eorū de quibus dubitatur à multis in Hexamero; id est, in Creatione sex dierum. Quamobrem eo freris qui dicit; petite & accipietis, quoniam omnis qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & vt oportet pulsanti aperietur: in eo spem eorum quæ dicturus sum collocans, post illos qui antea laborarunt, vestigijs eorum insistens qui circa horam undecimam æquè celeriter munus peragunt & in metendo & rurius in vindemiando, demisso oculo & humili diligentia & imperitia tanquam spicas legens, & culmos colligens, instar formicæ relicta grana reuano: & tanquam canis micas colligens, lauti & opipari patrum epuli ac conuiuij; aufero quæ excidunt: Et tanquam apis quæ mel conficit, ex illorum pratis si quid est odoriferum surripio, & in hoc vase reprensus iis quibus fas est bona appetere & eorum esse particeps, propter te fruenda offero. Nam si poetice postulante tempore licet dicere. Canto iis qui sapiunt: Et, aures obstruite & vos vestras ritè profanati. In meis enim auribus valde resonat qui à cœtu amadat fufuraceas orationes & terrestres, & quæ sensus afferunt humi serpètes. Nam & qui veneranda, animæque sordes abstergentia peragunt mysteria; quando ex arcanis veluti thalamis in publicum omnium conspectum, sunt, ea palam & inter se coherenter ex posituri, congruenter diuinis consecrationibus arcanorum Dei Sacramentorū, vniuerso simul mixto populo nunquam eam faciunt ostensionem, priusquam qui Liturgiæ, id est qui publico præest sacrorum muneri, post superiorem & quæ est citra vllum medium, dei chori ordinationē, tanquam voce præstans quidam præco, stans extra sacratissimas portas iussione maxima secreuerit ab Adytis ad quæ non licet accedere, eos quibus non licet iis frui ac percipere; timens illum sordidis vestibus indutū in Euangelio, qui longissimè fuit expulsus à nuptiali conuiuio, quoniam non præparauerat vestem conuenientem diuinino illi epulo. Ad hoc autem opus nos componendum venimus, non spem ponentes in facundia, suauibusque fabulis & nugis, artèque dicendi Græcorum, nec armati Iâbis trucibus & inutilibus: Christum enim habemus viæ ducem, qui Græcam Sapientiam dicit esse stultitiæ & crucis examinationem. Loquimur enim de diuina Scriptura quæ exposita quidem fuit per quandā vo-

Paria sunt amare sapientiam, & sapientem eius datorem.

Matth. 7. Luc. 11. Io. 16.

Arcanorū Sacramentorum ostensio in Liturgia.

Matth. 22

1. Cor. 5.

cis tenuitatem & linguæ tarditatē, à paucis autē est confirmata & ornata, iisque agrestibus, aratoribusque & piscatoribus, & futoribus & illiteratis: pudorèque affecit Sapientes, eoque ostendit stultos & inutiles. Quamobrem in præsentia, à nobis non dicitur de figuris & interuallis, nec de circumactio nibus & motibus & regressibus in suos locos, nec de posituris & alterationibus, nec de motibus in orbē, nec de Antipodibus & de partibus, Cæli, & Saturni motibus, nec de Cæli motu & gradibus nec de Lunæ ortu & defectu, neque rursus de Astris & singularibus quæ in eis considerantur Stellis. Non de ortu aquarum & inundationibus; Ex quibus eos quoque qui in locis fiunt terræ motus visione apprehenderunt qui se in mathematica & hac coniecturali arte exercuerunt, aqua tanquam ab exitiosa lue liberavit Ecclesiā, verum quod in terris versatum est Verbum. Nam quid lucri cæperit Ecclesia si didicerit vniuersam motionē Solis & Lunæ & cæli & terræ & ventorum & stellarum, præterquam solam pereuntem & falsam opinionem? Discens autem & audiens quòd ab ipso Deo vniuersorum effectore effecta sunt duo Opificia; Vnum quidem quo produceretur homo & (vt semel dicā) res omnis creata; Alterum autem quo bene esset & homo & vniuersa res creata; cum ipse carnem suscepit, liberatis omnibus ab interitu, cum vt benè essent accepserunt: & quod tanquam propheta diuinus Moses, præuidit etiam productionem & opificium creaturæ ad hoc vt bene sit, & scribens quemadmodum ad hoc vt esset deducta extiterit, in ipsa etiam Scriptura inseruit eius reformationem per Christum ad hoc vt benè sit; sed stylo quodam prophetico, obscuroque & allegorico. Omnia enim quæ sunt in cælis & in terra, Deus prius construxit in sapientia ad eius figurā & priorem descriptionem. Et quod statim à prima voce & effectione, eius fundamenta & structuram & apparitionem & illuminationem præmeditabatur & prius describebat, & per primum cælum & secundum, & quæ sunt in ipsis luminaria, nec hoc solum sed etiam per ipsum Solem & Lunam, & Terram & Aquas & plantas & pecora & volucres, & pisces; & vt semel dicam, per omnem creaturam cæli & terræ, Christum qui in ipsis & per ipsam loquitur, prædicat & magnificè commendat. Hæc discens Ecclesia exultat & lætatur, gestit & illuminatur, & aduersus infideles valens ac robusta redditur, vel potius armatur; eos conuincens, de decore afficiens, vincens, exiliens & tripudians: si quidem vniuersa quæ cernitur & intelligentia percipitur, creatura, ad eius imaginem & sponli sui Christi prius constructa fuit & præfigurata. Hoc est enim mysterium quod ante secula & à generationibus prius definiit Deus, & prædestinavit. Vnde etiam dicitur Deus omnia in caput redeigisse & instaurasse in Christo. Quid est in caput redeigisse & instaurasse, quàm ea quæ rationibus in ipso prius erant figurata & adumbrata; re ipsa, factis, in ipso esse impleta? Omnia enim, inquit, per ipsum, & in ipso Christo facta sunt tam quæ in cælis quam quæ in terra, visibilia & inuisibilia, siue Throni, siue Dominationes, siue Principatus & Potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt: Dei

Ἰσοφορίων, ἰσοφορίων, ἰσοφορίων.

A mathematica liberavit nos Verbum Dei. Astronomia nullus visus. Duo, Dei opificia.

Omnis creatura fuit constructa ad imaginem Ecclesiæ & eius Sponsi.

Ephes. 1.

Dei autem Apostolus dicens omnia & visibilia & invisibilia in Christo esse creata, aperte ostendit & docet quod ipsa etiam invisibilis creatura prius figurata & facta fuit in Christo & Ecclesia. Sed de celestibus quidem; quemadmodum & Christum & Ecclesiam describunt ac præfigurant, non possumus aperte dicere, quemadmodum intelligatur quidem Angelus is qui est; *magni consilij Angelus*, & rursus quemadmodum Archangelus, qui est princeps Angelorum ipsos etiam mittit tanquam administratores Spiritus qui & adsunt; quemadmodum nominatur Principium, qui est in Principio Deus Verbum, *princeps pacis & pater futuri seculi*. Magnus est enim eius principatus, & *pacis eius non est terminus*. Aut quemadmodum intelligamus ipsam potestatem, qui Deus est habens potestatem, fortis & potens. Est enim eius potestas, ut dicit Daniel: *Et potestas aeterna quæ non præscribitur: Data est enim ei potestas in celo & in terra*. Porro autem homonymum quoque ipsum intelligit Thronum; utpote quod Pater super ipsum quiescat tanquam unigenitum & germanum filium, & simul etiam nos faciat quiescere, congruenter ei quod scriptum est; *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & faciam vos quiescere*. Quod si etiam vis nosse eum habere sex alas; audi eum qui ipsi dicit, *In regimine alarum tuarum proteges me, extendens alas suas eos suscepit*. Quemadmodum autem lux vera illuminans omnem hominem venientem in Mundum, merito omnia aspiciens, vocatus est *πολυφθάλλος* id est, multos habens oculos. Per homonymiam autem appellatus est etiam Dominus, qui in dormientes obtinet principatum: *Dominus enim est fortis & potens, Dominus potens in bello; Et, Dominus virtutum; Et, Dominus altissimus*. Quoniam autem interpretatur Cherubim, multitudo cognitionis: Deus autem est Dominus cognitionum; ipse enim cognoscit omnia antequam fiant, & *Nemo cognoscit Patrem nisi Filius*: merito vocatur etiam Cherubim qui ipsa condidit Cherubim. Sicut etiam rursus Seraphim, quod interpretatur ignis ardens & comburens: *Deus enim noster, ignis comburens est Christus*: Et ideo, *veni*, inquit, *ignem mittere in terram*. Sed hoc quidem tanquam per epitomen nunc dictum sit quemadmodum referuntur in Christum, & facta sint eum prius describentia ac præfigurantia. Quod autem ea quoque sint Ecclesiæ exemplaria, & ipsam prius significent & figurent; ab hac dubitatione te rursus liberat ipse divinus Apostolus in epistola ad Hebræos, dicens de Tabernaculo testimonij, & de omnibus in eo constituctis, quod ea facta sint in figuram Ecclesiæ, dicens: *Non in manu facti: ingressus est Christus verorum exemplaria, sed in ipsum celum*. Dicens autem, *exemplaria*, ostendit citra ullam dubitationem, quæcunque sunt in Ecclesia, esse imitamenta ordinum celestium. Si ergo invisibilia, & quæ sunt præstantissima, sunt comparata ad imaginem & figuram Ecclesiæ, ne de cetero amplius dubitaueris, & ne fidem non habueris, quod & uniuersa terrestria quæ scripta sunt in Lege Mosæica, vmbra habuerunt & figuram futurorum in nobis bonorum, ut docet Paulus. Sic est enim intelligendum quod dicit Christus, quod *iota unum & apex unius*: per quæ significatur signum Crucis; non præteribit à Lege donec omnia fiant, de ipso scilicet dictum est & Ecclesia. Cuius enim (quæso) esset imago, Ta-

bernaculum testimonij, & Agnus paschalis, & sanguis, & aspersio, & sacrificia, & ignis, & quæcunque sunt per legalem Dei cultum; nisi Christi & Ecclesiæ? Unde etiam qui diuinis sensibus ornauit Ecclesiam celeberrimus Cyrillus in commentariis Hexameri in Genesin, dixit per hanc Mosæicam Scripturam annunciari mysterium Christi & Ecclesiæ. A quo deductus, & à quo accepta occasione, Ammonius probatissimus interpret ecclesiæ Alexandrinæ, in Opere quod composuit paternarum sententiarum Hexameri, dixit plurimos vim attulisse sensui Scripturæ à Deo inspiratæ, qui contenderunt eam non esse factam à Deo in figuram Ecclesiæ, sed soli literæ seruiuerunt. Hanc enim esse causam nonnullorum Expositorum, ab aliis, dissensionis, dixit idem Ammonius. Si enim omnis creatura facta est propter hominem; Adam autem & Euam Paulus ad Ecclesiam refert dicens, *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia*, sine dubio omnia quæ propter hominem & propter eius coniugem facta est creatura, refertur ad Christum & Ecclesiam. Atque quod hoc quidem argumētum nostras vires superet, neque nos negamus neque vllus qui sapit. Sed quoniā hinc magna est in Ecclesia gloriatio, & quavis Scriptura maiora hinc accipit arma aduersus pietatis inimicos qui eā circūderunt, ea de causa inuocat Christo datore luminis per suam coniugem Ecclesiam, Balaamicæ asinæ, postulante tempore, os aperuit; & qui multis indignis, ne dicam omnibus, præclara sua dona largitur, ausus sum immentum hoc ingredi pelagus, post Christum vtens adiutoribus sanctis qui ante nos exposuerunt Patribus. Nam etsi Mosæicam posuimus, ante Scripturam Euangelicam, ad expositionem; non tamen figuram veritati, neque vmbra rebus, neque præteritum preposuimus presentem, ad doctrinam: sed vt aperte ostendamus quod hæc prisca & antiquiora præfigurant nostra mystica & recens exorta, & adumbrant veritatem donec ipsa venit, & totum corpus sanctæ Scripturæ reddidit expers vmbra. Quod si etiam aliquid nouum & minus consuetum nostra dicat oratio, rogamus & obsecramus tam presentes quam futuros filios sanctæ Ecclesiæ, ne inimico & inuido malignoque animo; sed fraterno audiant quæ dicuntur. Nunquam enim aberrans, & perfecta rerum cognitio, est solius Dei; siquidem etiam *spiritualis ex parte cognoscit, & ex parte loquitur*, & qui est secundum cor dei, David precatur, dicens. *Aperi oculos meos vt intelligam mirabilia Legis tue*.

LIBER PRIMVS.

In principio fecit Deus celum & terram. Terra autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ super abyssum & Spiritus Dei ferebatur super aquam.

VOT & quales fuerint sententiæ eorum qui multis ante seculis ea quæ sunt hic subiecta exposuerunt, neque nobis facile est dicere, nec auditori expeditum audire. Nam de illo; *In principio fecit*; dubitarunt nonnulli, vtrum ipsum Principium habeat aliquod antiquius principium ex quo dependeat; an sit sine principio. Et si habet quidem; non potest vocari principium. Sin autem non habet; principio scilicet caret & tempore. Quodnam

Elementum, habet principium materiam & formam.

Materia & forma sunt magis elementares, quam elementa. Deus est principium superans omnia principia.

De principijs magna controversia inter Philosophos.

Christi & Ecclesiæ mysterium annūciatur per scripturam Mosæicam.

Ammonii sententia in Hexamerum.

ephef. 1. Omnis creatura facta propter hominem, refertur ad Christum & Ecclesiam.

Num. 11. f.

Scientia perfecta est solius Dei. Psal. 118.

De principio, magna est dubitatio.

nam enim iam potest esse tempus & principium ei quod caret principio? Nam principium non habet aliquid se prius, vt sit in materia & forma: Materia enim est prior forma. Similiter & elementum cum sit compositum & constet ex materia & forma, habet principium, materiam & formam. Est autem, inquit, materia, omnium principium cum sit res incorporea, expers qualitatis, & quæ sola explicatur ratione, non cadit autem sub sensum. Ipsa ergo, inquit, à figura qualem impressa, quæ forma est, corporatur. Et primum quidem sit elementum, aut æter, aut ignis, aut aer, aut terra. Deinde complexis his elementis, fit compositum aut animatum, aut inanimatum. Et materia quidem & forma, inquit, ad principij formam magis accedit quam elementa. Elementa autem ad principij formam magis accedunt quam alia corpora. Nos autem dicimus: Principium omnia principia superans, primum quidem est Deus; Post Deum autem, naturalium corporum principia sunt elementa. Sed externorum philosophorum quidam sunt diuisi: Et alij quidem visum esse ignem esse principium, propter vim per se & facile mobilem, & quod consummat omnia quæ apprehenderit. Alij autem, aërem; propterea quod vitæ causa sit ex respiratione. Alij autem aquam, propter genitalem naturam. Aliquibus autem ex ijs, terram; propterea quod plurima animalia gignantur ex terra, & in eam resoluuntur. Plato autem Deum & materiam dixit esse principia: illum quidem, vt Deum & patrem; hanc autem, vt quæ suscipiat opificium & formam, dixit vt matrem, declinans à veritate & totum Deo minimè tribuens. Alij rursus logicè magis considerantes quam naturaliter; dixerunt terram esse principium vniuersitatis, vt quæ sit centrum Orbis celestis: Nam centrum est Orbe seu circulo antiquius. Alij autem aperte pronunciauerunt Mundum non esse ortum; & consequenter dixerunt simul esse, vniuersum. Sunt autem etiam qui dixerunt ipsum esse forte & casu; & vt accidit, partem eius primam ortam esse. Alij autem in quatuor elementa, & quintum corpus æthereum, vniuersum Mundum diuidentes, & quatuor elementa ab æthere administrari existimantes (ætheris autem res pulcherrima, est cælum) id primum ortum esse dicunt. Nos autem diuini Mosæ Leges & decreta sequentes; *in principio celum & terram simul facta esse dicimus*. Et si quis vult videre principium omnium mundanorum, hæc existimet. Sed & omnium quæ percipiuntur intelligentia, principium est omnia principia superans Deus qui fecit omnia; & non ex ea quæ prius fuit materia, sed ex nihilo produxit & ea quæ cadunt sub intelligentiā & elementa Diuinus autem & sublimis Basilius, soluens quæ de Principio infertur obiectionem; dixit sensili Mundo esse verustiore intelligentium Virtutum constitutionem. Rursus autem ad id quod subiungitur: *Fecit Deus celum & terram*; dubitarunt nonnulli qui sunt diuersæ à nobis sententiæ; Cur non coniunxit Scriptorem, Aquarum & Tenebrarum creationem. Præterea de Spiritu quoque qui superferebatur; cum aquæ quidem videantur esse ante cælum & terram, essent autem tenebræ in abyssi superficie, maximè cum essent etiam tenebræ hic aquis circumscriptæ; quomodo dicitur super eas ferri Spi-

ritus sanctus illuminans; & quomodo simul erat cum tenebris Dei Spiritus qui est autor dandi luminis? Ad hanc ergo obiectionem responderunt quidam Expositores; quod cum dixisset Scriptur cœli & terræ creationem; per extrema simul comprehendit cunctas quæ intercedebant creaturas. Sed & hinc alia quoque processit dubitatio: Quomodo enim, inquit, post cælum & terram videtur Deus fecisse lucem? Quomodo autem ne nominat quidem omnino ignis creationem? Quo in loco cum dixisset sapientissimus Gregorius, lucem esse naturam ignis; alius contra dubitauit. Et quam ob causam non appellauit ignem ipsa Scriptura? Qui sit autem quod neque vrit, neque calefacit; si fit ignis natura? Si enim per duas voces; cælum inquam, & terram; comprehendit quatuor Elementa, inuenietur lux quintum Elementum. Sin autem non coniunxit; propter quamnam causam, in cælo quidem & terra comprehendit Deus ignem, tanquam in luce; in tenebris autem non dicta est creatio, neque in abyfso, neque in aqua, neque in spiritu? In quibus cum armaretur magnus Basilius aduersus Manichæos, & diceret illa, tenebras esse increatas & non consistere; nec sub mensuram, inquit, cadunt, neque definiuntur; sed cum fecisset Deus terræ latitudinem, & super eam inclinasset & extendisset cælum tanquam tabernaculum, secessit lux, terreno Mundo à cælo adumbrato. Tenebræ ergo nihil sunt aliud nisi vmbra corporis. Præterea quæsierunt nonnulli, vtrum lucem illam quæ secessit & ostensa est ab vmbra cœli; dicere oportet, esse in tempore an absolute tempore. Et si in tempore; cuiusmodi est hoc tempus quod fuit ante sex dies? Sin autem sine tempore; est perspicuum quod est etiam sine principio. Si est autem sine principio; est etiā omnino eiusmodi vt non possit circumscribi. Si autem non potest circumscribi; quomodo circumscribitur pulsa ab vmbra cœlesti? Coniungunt autem etiam præcedentibus aliam quoque quæstionem Interpretes. Si enim, inquit, profundum aquarum abyssi erat super faciem vniuersæ terræ; non oportebat eam omnino appellari terram, sed mare: Et cur humectum terræ terminum super quam locatum est & situm, terram nominamus, non mare, non habita ratione subiecti; quomodo & fluuios, & lacus, & fontes, ex superficie earum quæ in ipsis sunt aquarum, conuenientibus etiam carum appellationibus ex diuina Scriptura didicimus. Oportebat enim illam à Deo factam, statim ab initio tanquam condemnatam, & abyfso tanquam Inferis traditam, tertio die exurgere, dicendo; *Congregetur aqua tanquam in congregationem vnam, & cernatur arida*. Deficiet me tempus, si velim in medium profferre sacrorum omnium affectarum dubitationes & quæstiones de sex diebus. Etenim de abyfso quæ dicitur, & de aqua quæ nominatur; alij quidem intellexerunt vtraque aquas, vnam esse & similem naturam. Alij autem dixerunt, hæc non vnum significare. Differentia enim, inquit, eorum quæ vehuntur, significat discrimen vehiculorum. Nam scriptum quidem est tenebras impendè, Spiritum autem supra ferri. *Et tenebræ*, inquit, *super abyfsum*. Et deinde; *Spiritus Dei ferebatur super aquam*. Maximè cum post hæc Propheta sæpe fecisset mentionem aquarum, ipsas quidem nominat aquas &

Per cœli & terræ creationem, comprehenduntur ceteræ quæ intercedunt creaturæ.

Sine lux naturam ignis.

Tenebræ sunt increate, nec consistunt, nec sunt aliud nisi vmbra corporis.

Sic ne lux ostensa ab vmbra cœli in tempore, an absolute tempore.

Abyssi & aquæ, sine eadem natura.

Maria, & congregationes, & fontes, & fluuios; Abyssi autem nequaquam meminit. Non prætermittit autem in profunda & diuinitus data sua sapientia interrogare quomodo scriptus est Spiritus Dei solum in reliqua creatione; & cur nam dicitur is quidem superferri, non insidere! Aduersus eos etiam qui dixerunt sanctum illum esse Spiritum qui ferebatur supra aquas, à nonnullis est dubitatum: Vbi nam sit creatio aeris qui est vnus ex quatuor elementis! Si enim dederimus, inquit eum quidē esse sanctissimum illum & increatum Dei Spiritum; ignis autem omnino non profertur nec appellatio nec creatio, quomodo nec abyssi; inuenietur diuina Scriptura vnus solius clemēti (nempe terre) nos docere creationem, non autem quatuor: Lux enim cum ijs non connumeratur, vt dicunt ij qui sunt earum rerum periti. Oportebat autē, rursus inquit ipsi, si creaturæ quæ cadit sub aëctum Deus inducit opificiū; cum simul cum terra cōstituere cœlum quod videtur, non autem id quod non videtur. Sed vtrāque primogenitā gemellāque natā creaturā & quæ ne sub aspectū quidē caderet, occuluit, eā superne & inferne quodā veluti chrystallino & celeriter fluēte aquarum amiciens vestimēto. Quod quidem rursus nobis aliam non leuem parit dubitationem; nempe quod alia contexta sint superna (arcete intermedio veluti operculo) ne & inferna intueri possint superna; neque rursus superna aspiciant inferna. Adhuc enim primo & splendidissimo cœlo, tanquam quodam diuino proposito & resplendentis speculo, & eius quod superuchitur diuinos fulgores aduerso splendore repellente, ad hoc vt ea quæ sunt infrā illuminet, obruta & demersa terra non poterat (vtique intelligentibus oculis) aspiciere ad diuinum supernē radium qui ad ipsam vsque permeabat. Sed quoniam earum quas subiecimus dubitationum exitum non inuenimus, & in ijs planē perplexi sumus & omnino hæsitamus; freti ore sancti Spiritus; Pauli, inquam, lingua quæ dicit, quod quæcunque sunt in Lege, prius scripta sunt in figuram Christi & ipsius Ecclesiæ; accepta, si verē dicere oportet, occasione ex Papiā viro clarissimo Hierapolitano qui dixit in Epistethio, Clemente, & Pantheno Alexandrino Sacerdote, & Ammonio sapientissimo, interpretibus; veterum & primorum conuentione, qui totum Hexameron intellexerunt de Christo & Ecclesia, post verē sensibilem secundum litteram creationem, citra vllam dubitationem sensum speculantes Ecclesiæ, pro qua vniuersus est nostri certaminis scopus, ad hoc opus descendimus. Ceterum litteram quidem minimē dissoluentis, verum ab optimo & benignissimo sancto Spiritu sensum mysticē absconditum intra litteram, inquirentes; primum hoc cōsideramus in corporibus. Quamobrem linguas hinc non mittant Philosophorum Phisici, audientes Verbum, *Fecit Deus cœlum & terram*; neque dicant Deum fecisse cœli ortum à terra, tanquam ab aliquo centro: quoniam centrum, inquit, est principium vniuersæ Sphæræ. Non enim vt contingit in hominibus qui non possunt neque circulum dirigere, neque torquem circumagere, neque punctos circuli ex æquo componere, neque lineam inflectere & rotæ similem efficere, nisi centrum medium prius fuerit infixum; ita etiam

deuenit. Hic enim, vt discas quod Deus non sequitur naturæ consequentiam, sed fabricatur supernaturaliter & non artificiosē, dicit moyses; *Fecit Deus Sphæram, deinde terram centrum*. Oporteret enim reuera contra dicere, *Fecit Deus terram & cœlum*; Scilicet centrum, & tunc sphæram. Nam si coniunctionem copulatiuam accipiunt; illudet, & ambo, dicunt simul facta esse, oportebat certē, vt ipsorum est sententia, prius significari principium & causam circuli, nempe centrum seu terram, & magis quàm contrā. Si autem ij consiteantur omne centrum figi super aliquod stabile & solidum, & sic circumscribi circumferentiam, non autem aliter: Deum autem agnoscant super aquas quæ nulli resistunt concussioni, sed statim funduntur & circumfluunt; non solum iniectis id quod est densum ac graue, sed etiam in his humidis solidare multitudinem: quemadmodum non concesserint cum excitare cœlum tanquam fornicem etiam absque centro? Nam quæ apud homines sunt eiusmodi vt fieri non possunt, apud Deū possunt fieri; sed ad aliam eundem est seriem, & postulandum est à superna sapientia quæ dat omnibus prout rectē petunt, vt nobis reuelet mysticum sensum qui est intra litteram, nempe quomodo per vniuersam sex dierum creationem, prius constituit & præfigurauit figuram & imaginē ecclesiæ Christi. Sic enim dicit; *In principio fecit Deus cœlum & terram*. Cœlum quidem, simul comprehendendo nominat omnes cœlestes & intelligentes, sanctarum virtutum & intelligentis Mundi constitutiones; vt intelligas supernum Mundum prius fuisse fabricatum, congruenter voci Theologi* quæ dicit. Primum quidem mente cogitauit angelicas virtutes & cœlestes; & cogitatio opus fuit. Nunc autem rursus hunc Mundum sensibilem & qui cernitur, simul complexus; cum ipso cœlo etiam omnia quæ super terram cum homine facta sunt & sunt; res inquam, animatas & inanimas. Nam cum dixit; *In principio fecit Deus cœlum*; sustulit mentem tuam ad creationem superni Ordinis. Deinde cum subiunxit; *Et terram*, dimisit mentem tuam ad posituram inferni adimplementi, cuius vniuersam exhibuit comprehensionem à parte, nempe à terra; docēs te non solum nosse terram, sed etiam cœlum quod eā ambit ac cōtinet; synecdochicē veluti quodam termino complexus, per duas dictiones, opificium & creationem Mundi qui aspicitur, & Mundi qui intelligitur, quem *in principio* fecit Deus; in principio, inquam; paterno; nempe ratione seu Verbo. *In ipso enim & per ipsum omnia facta sunt*. Cum huc vsque cōstituisset cœlestium & terrestrium omnium creationem, qui cum Mose loquebatur Dei Angelus; transit ad mysticam Ecclesiæ rationem. Quam quidem rursus, aliam appellat terram, & dicit de eius ignoratione & errore qui errat in initio; *TERRA autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebræ super abyssum, & Spiritus Dei ferebatur super aquam*. Querendum est autem, Nunquid cum cœlum & terra sint ordinata, & sint in suo loco, & præterea habeant mediū suum interuallum ab abyssō repletum, postquam ea quoque fuit in suo ordine collocata & inclusa in sua congregatione; an non aër repleuit vniuersitatem, vt nusquam in vniuersitate relinqueretur locus vacuus: hoc enim fatentur omnes, nusquam esse locum

Cœlum cōprehendit omnes cœlestes virtutum sanctarū & intelligentis Mundi constitutiones.

Cœlum & terra comprehendit Mundum tam intelligibilem quam sensibilem.

Principiū paternum est Verbum seu ratio.

Aër ita repleuit vniuersitatem, vt nusquam sit vacuum.

Spiritus qui ferebatur super aquas, sitne Spiritus sanctus, an aër. Terræ autem creationis, non etiam ceterorum elementorum mentionem fit mentio in Genesi.

Crystallino aquarū vestimento cōiecta sunt & superna & inferna.

1. Cor. 10.

Ἐπιπέδιον quasi dicitur pectorale, videtur fuisse titulus libri. Sex dierū creationē qui in antiqui & sancti Doctores intellexerint de Christo & Ecclesia. Deus non fecit generationem cœli, à terra tanquam à centro.

vacuum; & est consentiens omnium opinio, quod aër protinus circuiuit vniuersitatem, quando simul coacta fuit aqua abyssi: ex aqua enim, vt semel dicā, exhalatur aër; est autem is quoque typus ac figura diuinitatis quæ non potest exinaniri. Quomodo enim aër est vbique & implet omnia; ita etiam diuina natura præfens in vniuersitate, eam ita implet vt exinaniri nequeat. Quomodo enim aër non hunc implens locum ex illo est exinanitus; Ita etiam diuinitas omnia ita implet vt nō exinaniatur. Et quomodo aër est & tenebricosus & lucidus, primum autem est id quod est tenebricosum; ita etiam diuinitas est tenebræ nolentibus, Lux autem volentibus; Primum autem est id quod est tenebricosum, quoniam primum ignoratur, & tunc agnoscitur. Et quomodo aër veluti intractabiliter & insensiliter est etiam perfectior dum scinditur, ad hoc vt permoueat secās corpora; Ita etiam Deus, ijs qui ipsū volunt medium peruadere, & tanquam per penetrationem (quoad eius fieri potest ab homine) ei vniuntur insensiliter; ipse etiam aperitur cum perfectione, & qui nouit ipse scit vt qui sit deificatus. Et quomodo aër, & quod est extrinsecus, continet & refrigerat quod est intra animal; est autem magis necessarius vsus qui est intrinsecus: Ita etiam Deus, id quidem quod est extrinsecus cōtinet castris Angelorum, vt qui sint salutare spiritus; sed & per se in ipsos operatur viuificationem aut reuificationē. Si autem soli diuino illo priuantur aère, qui elegerunt natationem super pectus & vētrem per humorem peccati: Sunt enim voluptates ex humoribus; Pectus autem & venter, acris propensio ad ea quæ sunt sub ventrem. Sed densum quendam & ad vesperam omnino vergentem, profundūque & triste atrūque & omnino tenebricosum, per ea quæ dicta sunt descripsit Moyses Mundum terrestrem, oportum diuersis quibusdam veluti integumentis & velis, tanquam coacta & compressa terra, vt quæ simul sit in tenebricosis & in vmbra mortis, in terrestribus Hæreb; partim quidem suffocata aquis quæ ei sunt imposita, partim autem offusa tenebris abyssi: deinde ipiritu venti qui vehementer fertur super aquam, ab vndis iactata & agitata. Ferri enim, significat vehementiam motus & impetus aeris. Atque hæc quidem est congruenter literæ Moisaicæ de terra crassior ac corporalior, quod ad ipsam attinet historiam, narratio; Mare quoddam horridum ac tenebrosum, multisque vndis iactatum, & totam quandam atram noctem apertē describens totum Orbem terræ: quod quidem apertē & citra vllam dubitationem erat præfiguratio & imago prioris status, vel potius transgressionis, erroris, & tempestatis & ignorationis terræ; nempe ratione prædicte Ecclesiæ. Hęc terra erat inuisibilis, quæ non solum nō videbatur, sed nec videbat; hoc est, statim ab ortu erat sine oculis & cæca; quam excacauit Princeps tenebrarum seculi huius, impositus supra abyssum ratione præditam. Aquæ quoque peccatorum eam obruerunt & demerserunt, & Spiritualia nequitæ quæ sufflarunt per os Serpētis, ei grauissimam attulerunt tempestatum, & tentationem mille fluctus excitauerunt. Vnde etiam terram non solum dicit, ἀόρατον, id est, ἀόρατον, nempe carentem oculis; sed etiam inuisibilem, vt quæ non videretur omnino.

Diuinitas, sicut aër, ita implet omnia vt exinaniri nequeat. Aër est & tenebricosus & lucidus, sed primum tenebricosus. Diuinitas, est tenebræ nolentibus, lux volentibus.

Aër est perfectior dum scinditur, & Deus aperitur ab inquitibus cum perfectione.

Aère quoniam priuantur.

Supra pectus & vētrem natationem quoniam dicantur.

Tenebræ mundi, etiā imago prioris status Ecclesiæ. Ecclesia in prioris status nec videbat nec videbatur.

Auertam, inquit Deus, *oculos meos à vobis*. Sed & per Osce dicit, non solum Iudæis, verum etiam toti generi; *Claudam oculos meos à vobis, quoniam odi opera vestra*. Sed eam quoque dicit *incompositam*. Nam cum in eam mali irrupissent fluuij & iniqui spirassent vēti; cecidit fuitque incomposita & non constructa; & fuit magna eius ruina, vt quæ non esset edificata supra vxorem & sponsam Christi, nempe *super petri fidei petri*. In tot ergo & tantis malis iacebat è terra genita hominum natura, quando venit plenitudo temporis vt ascenderet ex terreno profundo voluptatum, & liberaretur ab aquis eam suffocantibus & esset tranquillitas vndarum quæ in eam insurgēbant, vt mali filerent venti, & recederent tenebræ ignorantia, & illucesceret splendor Dei cogitationis. Et ideo cecinit; **ET DIXIT DEVS, FIAT LUX**: hoc est, *Christus vera lux quæ illuminat omnem hominem venientem in Mundum*. *FIAT*; scilicet veniat ad generationem, effingatur & corporetur. Vt autem tibi ostenderet, magis quàm omnia esse necessariam Verbi incarnationem; & propter eam facta esse omnia, sine qua vana sunt & inania, peccato effecta inutilia & ad nihilum redeuntia; statim ab initio Scripturæ, & ab ipsis procemijs illam tibi tradit, dicens; *In principio fecit Deus cœlum & terram*; seu fecit in principio temporalis; seu placuit ei vt fieret cœlum tanquam Deus; & terra; propter Iesum hominem. Quando autem ei placuit hæc creatio? Quando cepit producere sensilia, non autem ea quæ cadunt sub intelligentiam. Sciebat enim fore vt hæc illa paterentur, & malè afficerentur & corrumperentur à peccato Adæ; & sua benignitate & clementia præuenit mali quod erat passurus incurfionem, ante affectionem & vitium parans medicum. Propterea etiam dicitur *vitulus saginatus* apud diuinum Lucam. *Vitulus*, tanquam caro; vel vt qui Crucis iugum erat tracturus, *Saginatus* autē, vt qui iam olim & ab ipso initio esset definitus & prædestinatus vt nostram subiret naturam. Quando ergo cœlum constituit & terrā & quæ sunt cum eis, tunc etiam contexit mysterium Incarnationis. Ad Angelos enim, Adæ acerbitas non fuit omiffa. Vnde etiam eius secundum carnem generationem in Euangelio describens Mathæus, dicit; **LIBER generationis Iesu Christi filij Abraham**; dicente Christo; *Ego lux veni in Mundum*; Et, *Ego sum lux, & vita, & resurrectio*; lux quæ verè erat orta ad reuelationem gentium quæ prius erāt obtenebrata; ex quibus, *populus qui erat in tenebris vidit lucem magnam* cognitionis quando *visitauit nos Oriens ex alto* vt illuceret iis qui sedebant in tenebris & in vmbra mortis. Quod enim terra erat in initio in Inferis obruta; id prius descripsit terra genitam nostram naturam *sedētem in tenebris & in vmbra mortis*; cuius in extremis temporibus per Christum illuminationē, prius describēs; **dixit Deus, FIAT LUX, & facta est lux**, quæ præcurrebat & præfigurabat veram lucem nempe Iesum. Hoc autem hic accuratè & exactè examina, quemadmodum cum superius dixisset; *In principio fecit Deus cœlum & terram*; hic non dixit, *Et fecit Deus lucem*, sed, **ET DIXIT DEVS, FIAT LUX**, vt discas differētiam creationis & generationis, & vt Hæreticorū voces cōprimas; qui dicūt Deum Verbum, nolentem & inuitum suscepisse incarnationem: & quod propterea quod iustum paternum non posset reculare, vt qui Patrem ama-

Isai. 1.

Petra fidei Petri.

Christus est vera lux.

Propter incarnationem Verbi facta sunt omnia.

Sensilia malè sunt affecta & corrupta à peccato Adæ.

Luc. 24. Christus vitulus saginatus ab initio prædestinatus vt incarnatus.

Io. 12. Io. 17. Luc. 1.

Es. 9. Luc. 2.

Terra tenebris & aquis obruta, significabat nostram naturam sedentem in tenebris.

Christus volens fuit incarnatus.

ret; inuitus tamen & vt qui nollet repugnare, humanam subiit naturam. Propter hoc ergo & propter eiusmodi vitia, non dixit; *Et fecit lucem; sed, fiat lux.* Id enim quod fit, non habet fortasse conuenientiam cum effectu ad quem traducitur, vt quod cum efficiente minimè conueniat: Non sic autem se habet generatio. Nam quæ generantur, collatantur cum generatione, alterumque est alteri gratum & acceptum, simulque exultant & petunt perfectionem; quomodo etiam videmus foetus exilientes in matris uteris, & festinare vt eximantur; & in plantis, ramos, folia, flores, fructus, lubenter crescere. Dixit ergo, *Facta est lux;* non autem, *Fecit lucem;* vt per illud, *Facta est,* intelligas voluntarium propriumque & letabundum Verbi cum Patre beneplacitum in Incarnatione, non autem Verbum carnè subiisse coactum & necessitate adductum; inductus à verbo, *Facta est.* Quem etiam videns Pater sic carnem gestantem, letatus est; Et ideo dicitur, *ET VIDIT quod est bona.* Si omnia quæ fecit Deus sunt valde bona, quomodo non dicit Scriptura illas tenebras quæ erant ante lucem, esse bonas? Sed neque aquas illas bonas, neque Abyssum quæ obscurabatur, bonam dicit. Dicens ergo Scriptor, *ET VIDIT Deus lucem quod esset bona;* ostendit quod omnia illa quæ venerunt ante veram lucem quæ illuminauit omnem hominem venientem in hunc Mundum, & terram obscurarunt, obruerunt, demerserunt & suffocauerunt; non esse bona: ad eò vt ipsa carens lumine, inuisibilis & incomposita & infrugifera sustineret contrarios Spiritus, qui ante lucem Christi in terra obtinuerunt dominatum. In his autem, terram, intellige hominem. Vnde etiam hæc bonam lucem audimus dicentem, *OMNES qui ante me venerunt, sunt fures & latrones.* Quid dicis Domine? Omnes qui ante te venerunt sunt fures & latrones? Num fures sunt & latrones, Abel quem dixisti iustum, & Seth, & Enoch, & Noë? Nūquid latro est Abraham, & Isaac, & Iacob, & Moses, & Aaron? Nunquid latro est Dauid, qui erat secundum cor tuum, qui Deus es? Nunquid fur est Elias, qui cum tanta gloria est assumptus? Nunquid sunt latrones Esaias, & Daniel, & omnes Prophetæ qui in visione tuam præ viderunt præsentiam & eam antè annunciarunt? Nam ij omnes ante te in carne venerunt, quos sæpè esse iustos in tuis sermonibus es testatus. Nunquid fur & latro est Ioannes præcurfor, qui cū venisset, dicebat; *VENIT qui est ante me?* Et si est fur; quomodo de eo testaris, dicens: *NON Surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista?* Subsiste, inquit, qui hæc dicis: Non loquor de ijs qui ante me nati sunt in carne. Sed quoniam veni è cælo missus à Patre meo, Omnes qui ex eodem cælo cum eodè scopo venerunt ante me, sunt fures & latrones; nempe aduersariæ Potestates. Et subiungit dicens, *Non audierunt oues.* Quasnam oues dicis Domine, non audisse vocem & doctrinam malorum Spirituum? Nam si de Iudæis dicis; obdierunt & sacrificauerunt Dæmonijs: Sin autem de Gentibus, nos omnes subiecti fuimus & seruiuimus Diabolo ante tuum aduētum, Principi latronum, & Angelis eius malis furibus nostrarum animarum. Sed non dico, inquit, de hominibus; sed de illis nonaginta nouem ouibus: de Angelicis, inquam, Potestatibus supernis; Illæ enim oues non audierunt vocem furum & latronū. Quid

Id quod fit, & quod generatur, in quo differant.

Quæ veniunt ante veram lucem, nempe Christi, non erant bona.

Terra dicitur homo.

Io. 1. Mat. 11.

est autem, *Non audierunt;* nisi quod per hoc verbum, dicit non lapsos esse Angelos nec vlli probro fuisse obnoxios. Aut rursus nos docens tacitè significat, quod in tempore eorum defectionis, cum eis à Deo esset excidendum; consilium dederunt & suggesterunt, omnibus Angelicis Virtutibus vt à Deo deficerent; sed *Oues,* eos non audierunt, nisi solum è terra genita Ovis hominis quæ perijt & ab ipsis fuit decepta, quam occiderunt, & posuerunt mortuam, in loco tenebroso, in inferis & umbra mortis. Et hæc de causa dicit historia; *TERRA autem erat inuisibilis & incomposita, & tenebra super abyssum* malæ antè generationem bonæ lucis super eam, nempe ignorantia & error. Deinde eodem modo, Israël prius ponuntur illæ trium dierum tenebræ, & deinde rursus dies. Et rursus, nocturnum Paschæ sacrificium, & dies qui Israël plus illuminauit quàm qui tunc præcesserat. Et rursus in rubro Mari, primas dicit tenebras quartæ vigiliæ noctis, deinde splendorem matutinum & salutem populi ex profundo. Eodem modo etiam in monte Sina ponit tenebras caliginè & procellam; & postea, Dei præcepta lucem afferentia. Sic hic quoque prius posuit tenebras supra abyssum, & deinde lucem à Deo genitam. Quod si, vt est consentaneum, ea quæ dicuntur mireris; dic tu quemnam lux, cum esset Deus, statim obscurum & tenebrosum primum suum fecit opus, Mundum, inquit? Quomodo enim artificiosè operans operatur in luce? Cur ante lucem posuit tenebras? Deinde cum prius posuisset; quomodo non dicit quemadmodum illæ cõstitierint tenebræ? est enim perspicuum quod tenebræ sunt signum seu symbolum peccati, increatum autem est peccatum & minimè cõsistens. Quomodo enim aquæ caliginem habent ex propria essentia; ita etiam homo, proprio & non coacto proposito, sua sponte facit & procreat peccatum. Tu autem antequàm venias ad exquirendam rationem dici ac noctis, prius considera quod tenebræ erant increatæ: Deinde lux, & postea factæ sunt tenebræ; idque diem nominat Moses. Sed diem non sic mentiuntur omnes. Nam Babylonij quidem, ab ortu Solis ad occasum, diem accipiunt, nullam noctis facientes mentionem; vt quæ minimè consistat, sed fiat per accidens. Egyptij autem, à vespere, aduenientem numerant diem, vsque rursus ad vespeream, propterea quod ante huius Vniuersitatis exornatione & distributionem, tenebras ponant Mundi Descriptores. Cuiusmodi autem sunt tenebræ, sensilè sine an non huiusmodi; illud quoque est nostrum captu superius vt intelligamus, & propterea noctem nominat diei matrem. Vnde etiam qui fabulas scripserunt, primum Latona natam fuisse dicunt Dianam; deinde Apollinem; hoc est, è nocte: Ipsa autem est Latona; in ipsa enim nata est obliuio & somnus. Primam ergo tanquam ἀρταμιν, seu ἀρζοταμιν, nempe aëra fecantem, natam esse Lunam: Post quam natus est etiam Apollo; id est, ὁ ἀπὸ δ'λαν ἡλιος. Sol ex vniuersis, ne Vniuersitatem exureret & in fumum redigeret. Umbri autem gens Italica, à meridiè in meridiem dicit esse diem; Neque enim omnibus regionibus, parem cursum seruat dies. Certè circa Maria borealia & Thulem, nox est breuissima. Cum enim Sol iam fuerit in occasu, minuitur parum splendoris, & statim rursus apparet in Oriente. Athenienses autem

Tenebræ in multis locis ponuntur præcedere, deinde lux, sequi. Exod. 10. Ex. 12. Ex. 14. Ex. 19.

Tenebræ sunt symbolum peccati. Homo sua sponte facit peccatum.

Tenebræ sunt increatæ. Dies, diuersè diuersi mentiuntur.

Nox diei mater.

Latona nocte significat, Diana Lunam, Apollo Solem & diem.

Apollinis etymologia. Cetera Thulem insulam dies breuissimam.

& Romani ab Ortu vsque ad occasum, diem definiunt, vt dicit Cato & Labeo. Sed neque hoc prætercurras in principio Mundi creationis: nempe quemadmodum cum Deus fecisset firmamentum cæli, vel potius cælum & terram pretermittens ornare cælum quod erat ipsum quoque inornatum & incompositum, statim ante illud per Scriptorem aggreditur dicere de Terra, dicens; *TERRA autem erat inuisibilis & incomposita.* Vnde cum ad hoc quidè dixisset Interpret, quod Israël (qui in Ægypto terrestres creaturas adorasset tanquam Deos) volēs Deus abducere à tali idololatria docet eum illas esse in terra creaturas: Alius contra obiecit, dicens; sed nihilominus & exercitum cæli & Solem & Astra adorauit Israël, vt dicunt Prophetæ. Et deinceps ostendit cælum fecisse exornatum ne ipsum Israël adoraret. Nondum enim ceciderat qui aliquando fuit Lucifer, qui manè oriebatur. Illa autem terra (homo inquam) qui audiit; *Terra es, & in terram reuerteris;* attracta in profundum cecidit Tartarum, spinas & tribulos germinans in peccatis. Ea de causa, de hac re, Scriptor inducit oratione. Propterea ante cælum, terra à Deo ornatur; quoniam ante Angelos, terra & terra geniti homines Deum per carnem vidimus; & ante superna, inferna exornans; ea latificauit & illuminauit. Ante Cherubin & Seraphin; Magi & publicani, & latrones, & meretrices, & peccatores, facie ad faciem Deum viderunt, eoque se oblectarunt & frui sunt: deinde cum sic transmiserunt videndum supernis Virtutibus. Quod autem quem nec ipsi beati viderunt Angeli in essentia & natura, sed quæ solus scit Pater & qui solus scit Patre; eum ipsum ante Angelos viderunt carnaliter homines, testatur Dauid dicens; *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum;* hoc aperte ostendens, quod secundum naturam omnia superans cælum, & Verbum cœlestè filius Patris cœlestis & ex cælo, ab alio agnosci non potest quod attinet ad essentiam, nisi à Domino; omnium (inquam) Domino Deo, & gratiâ terrenorum patre. *Terram autem dedit filiis hominum;* qui sunt infernè, naturaliter patres. *Terram autem dedit,* seu terrenam proposuit Verbi generationem, ad cognoscendum quodnam sit eius mysteriū; sed nec id totum: de superna autem generatione, nec ipsi norunt Angeli. Perspicuum est autem quod facies duabus tegit alis, pedes autem duobus; hoc aperte ostendentes (ex eo quod typicè & symbolicè faciem tegant cum capite) & sic, tanquam in symbolo suam intelligentiam dicentes: Nos etiam si montes simus, non tamen aliquid aperte scimus de duabus generationibus, quas ostēdimus per alas quæ circumtegunt; neque hominibus, de ijs effari possumus. Pedes autem fuerint, transitus Intelligentiarum quæ sunt à nobis per impertitionem, ad vos qui estis extremi & post nos collocati. Sed volamus duabus alis solis; per volatum extendentes auiditatem & propensionem & perpetuam contentionem & inquisitionem ad discendum aliquid de his duabus generationibus. Quarum inquisitionibus tanquam alatis semper ferimur, & volatus requiem huc vsque non inuenimus. Solutio enim eius quod queritur, est veluti quædam pulchra quies volatus mentis multum errantis circa id quod queritur.

Exod. 10. Ex. 12. Ex. 14. Ex. 19.

Hier. 19. Soph. 1.

Eccl. 14.

caute lege

Exod. 10. Ex. 12. Ex. 14. Ex. 19.

Psal. 113.

caute lege

Exech. 1. Exod. 10. Ex. 12. Ex. 14. Ex. 19.

Solutio eius quod queritur est quies mentis.

Habemus enim cognitionem duarum Verbi generationum; earum autem nequaquam habemus agnitionem, & propterea semper volamus. Tametsi omnium animantium nouimus essentiam; nempe aëriorum & etiam terrestrium, quod sit Aquila & Leo & Bos, cognitionem in nobis effingentem; Neque hoc solum, sed & quod est omnium animatum præstantissimum, scimus hominem; & ideo eius quoque vultus figuram in nobis ipsis circumferimus; Deum autem nosse & eloqui, neque vlla genita natura nec ipsa nostra sufficit; quando quidem & quæ infernè per carnem facta est generationem, à nobis quidem abscondit Deus & Pater: hoc enim quod à seculo in omnibus abscondum fuerat mysterium, vobis filijs hominum dedit primis discendum; & per vestram Ecclesiam hoc nos postea agnouimus. Quod si propter ea que dicuntur extimescis, O auditor; ab hoc metu te liberat Paulus dicens. Nunc enim, inquit, ascendit vt appareat Principibus & Potestatibus per Ecclesiam. Vnde etiam ascendens stupore affecit supernas Potestates in cœlis, quæ dubitabant, rogantes eas quæ simul cum Domino ascendebant; & dicebant: *Quis est iste rex gloriæ?* Papè quàm admirabilia sunt miracula & dona quæ Deus donauit humanæ naturæ in ea habitans! Homines Angelis Deum ostenderunt quem prius non videbant! Miracula incomprehensibilia Deum suum hymnis celebrabant, & non videbant quem celebrabant! Ferebant eum qui vehebatur, Throni; & non videbant quem ferebant. Adorabant & glorificabant assidue & citrà silentium, sex alas & multos oculos habentia; & non animaduertebant quem ornabant laudibus. Flexis itaque genibus cupiebant, sitiebant, orabant, supplices postulabant videre eum qui non videtur, aspiciere eum qui non cadit sub aspectum, aut etiam solum tanquam in speculo & ænigmate in eum oculos defigere, & non poterant propterea quod ad diuinam essentiam appropinquari non potest, neque ea potest comprehendi. Quod si ei quod dicitur non credis o homo, audi Petrum dicentem; *DATA sunt dona hominibus, in quæ desiderant Angeli prospicere,* & non potuerunt, quando quidem humana terra tunc erat inuisibilis, infra in profundo tenebrarum peccati, vt quæ esset incomposita. Quamobrem & ignotum erat cælum, & non ornatum Firmamentum in primo die. Et secundo die cum suspexisset & veluti ex mortuis respirasset & lucem aspexisset, & Spiritus facta esset particeps, & à malis aquis liberata esset & tenebris, & fructum germinalisset quæ prius erat infrugifera; tunc de cætero post eam & exornatum fuit cælum, exhilaratumque Sole Luna & stellis; Ornatum (inquam) fuit Christo, Ecclesia, & Sanctis; vt pote quod illum quidem semper fulgentem exceperunt Mentes cœlestes cum carne ascendente, letantur autem simul cum Ecclesia, & cum sanctis resplendent. Quamobrem supernæ Potestates valde & vehementer defendunt, diligunt, & protegunt humanum genus, & pro eo orant & intercedunt; quoniam per nos dignati sunt videre quod per se non potuerunt. Et hæc quidem ad ostendendum propter quamnam causam terra fuit ornata ante cælum in Mundi creatio-

Deum effici nullam potest creaturam.

caute lege

Exod. 10. Ex. 12. Ex. 14. Ex. 19.

Pf. 23.

caute lege

Exod. 10. Ex. 12. Ex. 14. Ex. 19.

1. Pet. 1.

Angeli intercedunt pro genere humano.

Aque accipiuntur nonnunquam pro aduersariis potestibus. Pl. 41.

Aque accipiuntur pro populis.

Zach. 14.

Abac. 2.

Pl. 148.

Ante veram lucem, id est Christi aduentum erant tenebre peccati.

Dies dominicus incipit à vespera præcedente.

Manichæus nominat duos deos tenebras & lucem.

Inspiratio instar crucis, in aquam baptismi.

Mysterium Trinitatis in baptisate.

ne. Quoniam autē nō solūm aduersarias potestates, sed ipsas etiam aquarum congregationes, sæpē vocat Scriptura aquas & abyssos super quas sitæ sunt malæ tenebrę; necesse est vt de his adducamus Prophetica testimonia. Dicit itaque Dauid; *ABYSSVS, abyssum inuocat;* & ad Dei cogitationem nunc adhortatur Iudæum abyssus, id est multitudo gentium quæ prius erāt offusæ tenebris. Nonnulli enim duas aquarum appellationes intellexerunt de duobus populis: Abyssum quidem populum gentium super quem sunt tenebrę: aquam autem, Iudæorum; super quem ferebatur spiritus diuinæ Scripturæ, sed non quiescebat. De his autem aquis dictum est: *EGREDIETVR aqua viua ex Hierusalem; dimidium eius in Mare primum; dimidium autem eius in Mare vltimum.* Sicut etiam clamat Abacac Propheta. *Et induxisti in Mare equos tuos turbantes aquas multas; equos Christi dicens, sanctos Angelos & Apostolos.* Vnde etiam in ascensu horum equorum *turbata sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum.* Et illud; *LAVDATE dominum ex terra dracones & omnes abyssi;* cantatur de Gentibus. *Dracones* autē dicit, eorum principes qui prius erant feri & inhumani. Iam cum tot sint testimonia ne mireris quod dicat de congregatione gentium quæ prius erat offusæ tenebris; *TENEBRÆ erant super abyssum.* Ante lucem erant tenebræ impietatis, tenebræ libidinis & intemperantiæ, tenebræ idololatriæ, & omnium aliorum peccatorum; ante præsentiam, inquam, & aduētum veræ lucis, nempe Christi. Propterea enim Scriptura tenebras solūm ponit ante lucem; quoniam prius eramus in errore, deinde trāsīuimus ad lucē. Propterea prior est Lex tenebricosa, & deinde Euāgelium. Propterea prior est vespera deinde dies. Hinc Lege est constitutum vt inciperetur à Vespera, Dominica; quoniam à morte obscura processimus ad lucem Resurrectionis. Si hæc autem non ita haberent, valde esset indecorum & Deo non conueniens, nominare tenebras ante lucem; & statim ab initio cōstituire creaturam obscuram ac tenebrosam. Vnde cum non potuisset Manichæus hæc sic intelligere, duos nominat Deos, tenebras & lucem; & ante Christum lucem, ponit Aduersarium qui est obscurus ac tenebrosus; nos autem eas quas diximus anagogicas, facientes, contemplationes; literam non dissoluimus. Absit: imò verò aperte cognoscimus quod tenebræ sensiles erant super abyssum sensilem; & Spiritus Dei ferebatur super aquam sensilem; siue spiritus aëris, quem nominare ventum scit consuetudo hominum, siue Spiritus sanctus; prius significans & describens gratiā Sancti spiritus. Ambobus enim est opus; nempe & aërio spiritu, vt instar crucis inspiraret in aqua baptismatis; & sancto spiritu vt sanctificet. Propterea enim fortasse hic rursus post tenebras examinat aquam & spiritum; hoc est post peccatum, baptismi illuminationem. Nam sicut tanquam super piscinam aliquam, constituit Deus Spiritum super aquam; ita statim præcipit post hæc dicens: *Fiat lux illuminationum; & facta est lux illuminationum.* Vnde etiam hic in primis discimus mysterium Trinitatis in baptisate, quando dicit; *Et dixit Deus;* planè Pater: *& fiat lux;* hoc est, Christus appareat in terra & Spiritus Dei sanctus qui fe-

rebatur super aquam. Cum hoc mysterio vitæ quocumque Deo gratam discimus. Postquam autem datum est, inquit baptisima, & quæ est in eo fides tanquam aliquod signaculum; *Fiat, inquit lux:* id est, exercetur operibus vita Deo grata, sicut lux lucens coram hominibus; congruenter Christo qui sic dixit. Quam etiam cum vidisset, laudat: *Vidit enim inquit, Deus vitæ lucem;* & dixit, Bona est. Laudat autem quoniā delectatur huiusmodi luce: Est enim gaudium propter vnum peccatorem quem pœnitet. Quamobrem tanquam iam, & à fide & à bona vita, illuminata creatura; & ab ea in Baptismo separatis quæ in ea erāt peccati tenebris & incredulitatis, statim subiunxit Scriptor dicens: *ET SEPARAVIT Deus inter lucem & inter tenebras* quæ erant super aquam abyssi. Quod præsignificatur etiam illæ duæ volucres quæ emissæ sunt ex arca Noë: Vnde licet videre, illic quoque priores esse tenebras. Prior enim coruus euolauit super aquas. Et cum vel suffocatus esset & perisisset tenebrosus coruus Satan, aut etiam ad craftitudinem & carnalitem peccati adhæsisset (non enim possunt omnes sermonem capere) tunc Spiritus Dei, columba superferebatur; volans super aquam non inueniēs requiem pedibus suis, vt tabernaculum figeret in homine, aut inhabitaret, & inambularet etiam si omnia montium cacumina essent detecta. Quæ quidem significabant peccati Infirmorum euidentiam & impudentiam, & vitij nimiam elationem eiusque induritam & callosam vecordiam. Et ideo columba, nempe spiritus dei ferebatur super aquam. Hanc aquam & Spiritum sanctum veluti quandam inter se habentia cognationem & naturā coniunctionem, in diuersis locis simul ponit Scriptura. Et ideo dicit Dominus Nicodemo; *AMEN amen dico tibi, nisi quis genitus fuerit per aquam & Spiritum, non intrabit in regnum cælorum.* Et rursus: *QUI credit in me, sicut dixit Scriptura fluij ex eius ventre fluent aquæ viuæ; Hoc autem dicebat de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum.* Psalmographus quoque his conuenienter dicit; *LAVDATE eum cæli cælorum, et aquæ quæ super cælos sunt laudent nomen domini, quoniam est exaltatum.* Ea de causa terrestres & cælestes aquas magis obtenebratas nominat, nobis Scriptura peccato disluētibus, tenebras peccati ostendens insidere. Separauit tamen Deus inter lucem & tenebras, expulsis, à nobis, Potestatibus tenebrarum; ponens nostrum medium parietem, angularem lapidem Christum. De quo etiam subiungit, dicens: *VOCAVIT lucem, diem; & tenebras vocauit noctem* Lux est inquit, quem etiam diem voco: Quæ autem ei aduersantur tenebras, noctem appello. Et; *Ambulate donec lucem habeatis, venit nox quando nemo potest operari.* Nos enim non sumus filij noctis; sed diei Christi. Qui enim dormiunt somnum peccati, in noctis tenebris dormiunt: & qui inebriantur rursus in ipsa nocte inebriantur ex peccatis, sicut docet Paulus. *ET FACTVM est vesper, et factum est mane dies vnus.* Non dixit Dies primus; sed dies vnus, non duo. Hoc mysterium magnum est; *Vesper et mane.* Ego autem dico in Christo & Ecclesia, quæ aliquando erat vesper obscurum; ei autem vnita vera luce fuerunt duo in carnem vnā, in vnum lucis diem qui illuminat omnem hominem venientem in

Gen. 8. Corui & columba, in Diluuiio, allegoricus sensus.

Io. 3.

Io. 7.

Pl. 150.

Io. 12.

1. Thef. 5. Cur non dixit dies primus sed vnus.

Bona vita exigitur à baptisato.

Resurrectio significatur per vesperam & mane.

Pythagorei, diem primum Mensis, nominarunt similem. Ægyptij Draconem insculpūt in pyramidibus, & quamobrem Orpheus Deū vocabat *μνοβάδα.* Vnitas quomodo differt ab vno. Sol est imitamentum vnus vnitatis, nempe Iesu.

in Mūdum fidei Christi: Quem deinde initiauit baptisimo, cum diceret; *Et spiritus Dei ferebatur super aquas,* per Spiritum & aquam ipsum ostendens; per quem & ipsum purgavit ab antiquis sordibus, & docuit mysterium regenerationis, quia dixit; *Fiat lux:* per quod verbum, & bonam vitam ab eo exegit quæ tanquam lux luceat antè faciem eius; ne contingat eum esse pigrum ad intensos & vehemētes sudores virtutis, vt qui non sit habiturus coronas tantorum sudorum quorum sunt participes futuri qui laborāt. Eum docet etiam mysterium Resurrectionis, & dicit; Ne putes ad nullum lucrū tibi esse reditura certamina. Non ita erit: Sed erit tibi vespera, per mortē scilicet contracta; & vacabis ab omni operatione, & te apprehēdet tenebræ caliginis & cæcitat. Deinde postea fiet tibi manē; nempe & illic est dies resurrectionis & exoriens Sol qui cadit sub intelligentiam soluet mortalem noctem & te vocabit vt expergiscaris, & sic videbis diuinum illud manē quod quidem Moses nominauit diem. Neque dixit diem primum; quod magis oportebat, & diem extremum recensere oratione: Sed quoniam typicè prænarabat illum futurū, quem non metiuntur horæ & puncta, & qui noctē nō interrumpitur sed est perpetuus & cōtinuus; eum nominauit vnum, vt qui se semper similiter & eodem modo se habeat; & non primum, propterea quod nec omnino circumscribatur vltimo. Primum enim & vltimum sunt eiusmodi vt referantur ad aliquid; Illic autem nihil tale quale oritur Christus. Inuenies autem eos etiam qui sunt extra gratiam, eadē ferē dicere. Pythagorei enim primum diem Mensis; non primum, sed similem nominarunt; non, vt opinor, visione apprehendentes vitam illam indissolubilem, sed interim eam sic nominauerūt. Ægyptij quoque sacra ratione Draconem qui vorat caudam insculpunt in pyramidibus, æternam & indiuiduam circumactionem diuinarum rerum significantes; Draconem enim in Deos referēbant Ægyptij. Orpheus autem Deum vocabat *μνοβάδα*, vnitatem; id est, indiuiduum: Neque enim sequi altera, aut sesquitercia, aut aliqua alia pars numeri est in ipso. Differt autem vnitas ab vno, quatenus archetypum differt ab imagine. Exemplar quidem est vnitas; vnitatis autem imitamentum est, vnum: quomodo Sol est imitamentum vnus vnitatis; Iesu, inquam. Ipsi sit gloria & potentia in secula seculorum. Amen.

LIBER SECVNDVS.

RIMO die factum est velum superioris cæli, quod appropinquat Sanctis sanctorum, quō introijt præcurfor pro nobis Christus. Ea de causa, de caterò, secundo die fit secundum & exterius velum, quod dicitur *Firmamentum in medio aquæ;* quod quidem est Firmamentum fidei in Christum: Non fuisset autem hoc factum, nisi prius nata esset lux: Nempè postquam datum fuit Baptisima, fides sequitur. Non fit autem extra aquam hoc Firmamentum, sed in medio aquæ omnium Gentium ex ea cōcretum, quoniam *fecit Deus salutem in medio terræ;* vt potē qui habitauerit in medio terreni vteri Virginis, & salutem Mundi fecerit compacto Firmamento san-

Firmamentū in medio aquæ, est fides in Christum.

cti sui Corporis in medio incorruptæ matricis, fontis vitę, puellę Dei matris; & posito sub aqua Firmamenti; sub Sole (inquam) eius diuinitatis. In hoc Firmamento; fide, inquam; ædificauit Lunam, Ecclesiam, dicens forē vt *porta Inferni non prævalerent aduersus eam.* Vnde etiam firmata fuit in medio aquarum, inconcussa in medijs fluctibus, ventis, procellis, & innumerabilibus tempestatibus passionum & hæresium. Sic etiam eos qui eam ædificauerunt, misit *inquam oues in medio luporum;* virorum, inquam, qui cæde ac sanguine delectantur; dicens: *IN M E D I O aquarum fiat Firmamentum;* nempe fides firma prædicetur, ne amplius discindantur agenturque & diffundantur aquæ Gentiles; alijs quidem dicentibus se esse *Petri,* alijs verò *Pauli,* alijs verò *Cephæ;* sed firmetur eorum Mare, vt ego ambulem super eius aquas & inhabitem in inambulem in cordibus eorum: In medio aquæ viuæ, fide; & aquæ mortuæ, incredulitate. Nam si est infidelis, separetur Zizania à tritico, palea à pane. *Non enim veni vt mitterem pacem* lucis ad tenebras, sed vt facerem separationem in medio Serpentis. Si autem (vt est cōsentaneum) non verisimilis videatur oratio; ostendo tibi in singulis sex dierum, Deum fecisse aliquam huiusmodi separationem; exemplorum multitudinem, fortē, te liberaturus ab incredulitate. Primo ergo die facta est separatio Lucis à tenebris: Hoc die, facta est separatio aquæ & aquæ: Tertio, separatio terræ ab aquis: Quarto, separatio Luminarium inter diem & noctem: Sexto die, distinctio & diuisio hominum & volucrum. Quod si non facillè admittas, per omnia significari diuisionem Ecclesiæ ab errore & incredulitate; dic mihi quānam de causa, aut quid opus erat Deo res coniungere, & deinde cas à se inter se separare secundo ordine? Hoc enim est signum artificis minimè ingeniosi. Dicit enim; *ET FECIT firmamentum Deus,* qui firmavit terram hominis super piscinam; & separauit Deus in medio aquæ quæ erat super Firmamentum; *& factum est sic, & vocauit Deus firmamentum cælum, Et vidit Deus quod esset bonum.* Quid necesse erat, dic, quæso; facere hoc secundum velum; cælum, inquam, quod dicitur Firmamentum? sufficiebat enim primum cælum ad situm Solis & Lunæ & Stellarum, ad illuminandam terram. Si autē hoc omnino necesse erat fieri, cur non secundum quoque cælum sicut primum fuit indigena; sed tanquam ex aliqua externa regione, ipsum extulit ex terra & ex eius guttis? Superioris ergo cæli natura incomprehensibilis, mihi videtur habere typum ac figuram diuinitatis inaspectabilis & incomprehensibilis: Firmamentum autem quod ab imo ascendit, habet figuram Christi humanitatis seu carnis. Aqua autem quæ cum eo ab imo ascendit, & intercepta fuit in medio primi & quod propriè est cæli, & huius Firmamenti quod ascendit ab imo; describit imaginem impollutæ eius animæ quæ est media inter diuinitatem & carnis crassitudinem, vt potē quod sint hi duo cæli; ex quibus alterum quidem est aspectabile, alterum verò non cadit sub aspectum. Eius quod dictum est, testis est Gregorius in rebus diuinis præclarus, dicens Domini animam esse intermediam inter diuinitatem & carnis crassitudinem: Anima enim & aqua dicuntur signa vitæ in

Dei mater fontis vitæ. Luna est Ecclesia. Ecclesia ædificata est in fide.

Matt. 10.

Separatio & diuisio Ecclesiæ ab errore!

Cælū superius, est figura diuinitatis, Firmamentum autē, humanitatis Christi.

Aqua quæ est inter cælum & firmamentum, est figura animæ Christi.

Anima Christi est inter media inter diuinitatem & carnem.

diuina Scriptura. Vide enim quod cœlum quidem superius & quod non cadit sub aspectum, natura ab initio vocatum est cœlum: Firmamentum autem materiale quod ab imò ascendit, non natura ab initio factum est cœlum; sed post vnionem quam habuit cum cœlo natura in aspectabili, tunc ipsum quoque cœlum est appellatum. Sed quoniam sanctum quoque Christi corpus deificatione & vnione dicitur Deus, non autem natura; necesse est ob typicas, sed non naturales, quæ dictæ sunt rerum traditiones, id dicere Firmamentum quod factum est ex aquis. Erat abyssus tenebrarum sedes, homo. Quæ autem per Christum exaltata, est supra, Dei lucis sedes; confidet etiã cum eo indiuiduè. De his in Christo vnitis cœlis seu naturis dictum est illud: *Cœli enarrant gloriam Dei*; hoc est, naturæ Christi prædicant & gloriam ipsius Dei Vnigeniti qui ex ipsis & in ipsis consideratur; & paternam: cum quidem & vt Deum declarantes, & vt hominem qui est simul in ipso Deus. Manuum autem eius facturam, cum oporteret eum, tangentem, per se operari; in miraculis annunciat firmamentum; hoc est, qui in eo cernitur homo. Per eum enim operabatur miracula diuinitatis, quem è terra sustulerunt dicentem; *Manus tue fecerunt me & plasmauerunt me*, firmamentum à corruptione ad incorruptionem. Vnde cœlum quidem carnis eius quod videtur, ex humore terræ; nempè ex sanguine terrestris Virginis sibi editum; firmavit seu compegit ad incorruptionem, quoniam est Dei caro. Non enim corrupta est, aut interijt, etiam si ea quæ sunt naturæ secuta est etiam in Cruce. Nam et si Dei caro, erat tamen etiam nostra. Alteram autem, nempè quæ intercepta est (vt dictum est) media inter duos cœlos; dico autem animam; vt dictum est, sunt in sua essentia, vt quæ non opus haberet vt firmaretur, eo quod eius natura minimè corrumpatur, nec in eam cadat interitus. Si autem voles, non accipies de sola carne Domini secundum firmamentum, nempè aërem; sed etiam de eius diuinitate. Quomodo enim aër implet omnia, & nullus est locus eo vacuus; Dicitur autem & ab externis locus capax omnium & qui potest omnia suscipere: Est autem etiam perspicuus, nullius capax figuræ, & inaspectabilis; sed faciens quidem vt res videantur cum ipse omnino non videatur: ita etiam vniuersorum Deus implet omnia, & nullus est locus eo vacuus. Non est enim creatura quæ ex ipso non sit conspicua, est autem capax omnium qui quærunt comprehendere eam quæ ex ipso existit deificationem, congruenter ei quod à Mose dictum est; *Est locus apud me*, nempè facultas suscipiendi te & tua. Quidnam autem est aliud eo magis perspicuum, qui propemodum occæcabat oculos Discipulorum in Thabor? Est autem nullius capax figuræ, adeo vt nullam aliam suscipiat formam, tanquam formam in materia. Ad hæc autem accedit quod est inaspectabilis. Qui enim supra eius pectus recubuit, dixit; *Deum nemo vidit vnquam*. Et facit quidem vt alia videantur ab iis qui habent validam mentis perspicacitatem: vt potè Angeli; cœlum & vniuersa creatura, vndenam & quemadmodum facta sit: Ipse autem non subijcitur comprehensioni, neque cernitur modus eius essentiæ. Hoc quoque non te prætereat, quod sicut aër est viuifi-

Corpus Christi deificatione & vnione est Deus, non natura.

Pl. 118. Caro Christi, est cœli. Caro Christi, est caro Dei & caro nostra.

Dei ad aërē comparatio.

Exod. 33.

10. 4.

cator hominum & eorum quæ sunt in terra; ita etiã Deus accedens, eos viuificat qui viuunt ex ratione; Angelos, inquam, & homines: sed & eos etiam qui sunt belluini, in sola eos conseruans essentia; nõ vtique ad eos accedens, & cum eis transiens. Quod si etiam intelligas de Angelis & Dæmonibus illud; *SEPARAVIT Deus in medio aquæ quæ est sub Firmamento, & aquæ quæ est supra Firmamentum*; nihil intelligis quod discrepet à pietate. Nõnulli autem hoc etiam referunt ad duos populos, nempè & ad nos quidem stantes qui firmi sumus ac stabiles super Petri fundamentum, & illius fidei immobilem constantiam: & ad Iudæos qui ceciderunt, & subiecti sunt inferiori Firmamento. Potest autem hoc quoque dici de nobis & de aduersarijs Potestatibus Magnam enim Dæmonum multitudinem separauit Deus veniens super terram, & eos misit in Abyssum; nempè sub terræ Firmamentum quod missi sunt illi qui sunt ingressi in gregem porcorum, & vt cum pauciores essent inimici, nos rectè & ex virtute vitæ ageremus. Aliquando separauit etiam Angelus Dei in Mari, stas in medio Israël & Ægyptiorum, vt seruarietur populus Dei; præsignificans magni consilij Angelum qui nos erat liberaturus à manu Diaboli. Suauissimus autem Nyssæorum Gregorius, intelligentium intellexit Potestatum esse, aquarum disunctionem. Nam alias quidem cõstituit Deus in cœlis ad diuinam glorificationem; aliquas autem ad ministeriũ in terra, conuenienter ei qui dicit eos *administratores spiritus qui mittuntur ad nostri ministerium & salutem*. Videte enim, inquit Christus, *ne contemnat is vnum ex ijs pusillis qui in me credunt. Dico enim vobis quod Angeli eorum perpetuò vident faciem Patris mei qui est in cœlis*. Si autem interrogas; & quomodo Deum nemo vidit vnquam? scias quod in Filio tanquam in aliquo diuino speculo videmus gloriã Patris, congruenter ei quod scriptum est; *qui me vidit, vidit & Patrem, quod ego sim in Patre, et Pater in me*. Intelliges autem duarum aquarum diuisionem, iustos qui separantur à peccatoribus; illos quidem qui rapiuntur in nubibus supra fundamentum, hos verò qui infra transmittuntur ad Inferos: Nescio enim quid esset opus vt aquæ ferretur supra cœlum. Num volebat Deus vt Angelicæ potestates vescerentur piscibus? Qui enim ex aquis firmavit cœlum, & super aquas suspendit terram; poterat etiam sine aqua, indissolubile custodire Firmamentum etiam ex igne Solis. Duorum ergo cœlorum tantum fabricationem didiscimus ex sacra Scriptura, in typum ac figuram duorum Velorum Templi, quæ significant duas naturas Iesu; & duorum Populorum, & duarum Ecclesiarum: supernæ, inquam, Hierusalem; & nostræ, Fidelium. Quod enim superiori cœlo Deus est ad lumen; hoc, cœlo inferiori est Sol; & firmamento Ecclesiæ, Euangelium. Et quod sunt sancti Angeli in cœlo quod non cadit sub aspectum; hoc sunt & in firmamento, Stellæ; & in Ecclesia, Sancti. Si autem in hymnis Dauidicis audias etiam *cœlos cœlorum*; hæc est proprietates linguæ Hebræicæ, quæ singulare sæpè nominat in plurali. Quando autem audis Paulum *raptum ad tertium cœlum*; primum cœlum existima esse aërem, congruenter ei quod dicitur; Noui omnes volucres cœli; hoc est, aëris: Deinde secundum cœlum, stellarum; & tertium, supremum cœlum Angelorum. Etenim in exteriori parte

Separatio aquarum, figura separationis Fidelium à Iudæis, vel malignarum Potestatum à bonis. Petri fundamentum.

Heb. 1. Matt. 18. In Filio, tanquam in diuino speculo videtur gloria Patris.

Io. 14.

Matth. 25.

Duo Cœli sunt figuræ duorum Velorum templi, quæ significant duas naturas Iesu, duos populos, & duas Ecclesias.

Templi Iudaici tres partes

parte Templi stabat magna multitudo Israël; in interiorè autem solum ingrediebatur Sacerdotes; in eam autem quæ est intra secundum Velum, solus Pontifex. Quomodo etiam in cœlis inuenies, in exteriori quidem cœlo & quod est apud nos; in firmamento, inquam, aërio; volucrum genera simul versari, quæ significant gregalem Israël multitudinè: intra Firmamentum autem quod apparet, & ingrediti & degere & seruire ac colere Intelligentes Potestates, & forte etiam Iustorum animas: Supra secundum cœlum, (quodnam sit autè non intelligo) hoc est secundum velum; nemo est ingressus nisi solus verus Pontifex Christus qui est Pontifex secundum ordinem Melchisedec: Superius autem cœlum existimo esse sinus Paternos. Tu autem quando audieris Deum esse & habitare in cœlis, ex diuina Scriptura; aut esse intra Velum secundum; ne intellexeris aliquas circumscriptiones, & locales habitationes, & transmigrations, & ascensus, & egressus. Nam cum sit humilis & abiecta nostra natura, cum ea, prout est capax audiendi, loquitur Spiritus sanctus. Eius autem quod dicimus, testis est nobis proposita Scriptura Mosæica, quæ continet quædam crassa verba & indigna Deo qui non potest circumscribi: quæ quidem Moses non à domo sua protulit, sed Deus, cum ipse per sanctos Angelos in monte Sinaï, hæc locutus esset in tabernaculo. Sed nec nomen suum omnino posuit Moses in eius Inscriptio- ne, vt fecerunt ceteri Prophetæ in Libris suarum Prophetiarum. Quod autem Angeli hæc narrarunt Mosi, audi Paulum dicentè in epistola ad Hebræos de Scriptura legis Mosæicæ: *Si enim qui per Angelos dictus est sermo, fuit firmus & stabilis*. Similiter & beatus Stephanus in Actis Apostolorum ad Iudæos verba faciens, dicebat de Mose: *Hic est qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo qui loquebatur, & in monte Sinaï, & cum patribus nostris, qui accepit verba vitæ vt daret nobis*. Ecce aperte audiui à Paulo & Stephano Apostolis, esse Angelos qui enuntiârunt librum Genesis, Mosi; & ea de causa non inscripsit eum suo nomine. Præterea non est hoc quoque prætermittendum, quemadmodum hunc diem appellârunt secundum: Existimo autem id esse factum aptè simul & verè. Si enim Deus non idè formauit hominem vt propter ipsum subiens Crucis patibulum, afficeretur iniuria; & sic, per se & suos Discipulos ad se traheret humanum genus; sed vt ipse qui fuerat formatus, firmus maneret ac stabilis in iis quæ ei fuerant tributa in Edem, minimè ab eis abstractus: ille verò cum non permansisset, victus est & eiectus ex Edè, damnatusque ad corruptionem & interitum: itaque oportebat venire aliqua prioribus bonis longe meliora; ea autem erant, eius qui nos est fabricatus humanæ naturæ susceptio. Et nunc ab imo ascendens aërium firmamentum ex aquis terræ, quoniam, humanitas per Christum est assumpta, est simul cum magno & primo cœlo; cum Verbi, inquam, diuinitate, assiduè. Et hæc facta sunt secunda, vt prima medicamento adhibito curarentur. Propterea dies secundus & actio secunda dicitur, Seruatoris humanæ naturæ susceptio. Quam, qui hinc & illinc discreuit Fidelium & Infidelium aquas per firmamentum fidei; Christianorum dies significauit. Apparet autem hoc quoque pulchrè dicendum, quod non

Deus non est in cœlis, circumscriptione aut localiter.

Cur Mosè nomine suo nõ inscripsit libros suos.

Hebr. 2.

Act. 7.

Dies quomodo dicitur secundus, humane naturæ à Christo susceptio.

Diuini Opificii dies secundus.

fit recusanda memorabilium Interpretum diuersa in diuinis Scripturis acceptio: Ex ipso enim diuinitus inspirato fundamento, hoc facere didicimus. Vnde etiam æquum est audire Mosæicos & Propheticos & Dauidicos sermones; aliquandò quidem accipere aquas pro Gentibus, aliquandò autem pro tentationibus, aliquandò verò pro diuinis Disciplinis, & pro sancto Spiritu, & pro gratia Baptisnatis. Quomodo etiam cœlum aliquandò quidem significat ipsum Firmamentum; aliquandò autem etiam cœlestes potestates, aut etiam cor omne super quod Deus requiescit. Montes quoque multis modis intelliguntur: Accipiuntur enim pro Cœlis & pro Ecclesia, & pro Angelis & pro Altari, & pro aduersarijs Potestatibus, & pro sancta Virgine & Deigenitrice. Similiter etiam fluij & fontes, & plantæ, & terra, & tenebræ, & nubes, & venti; & vt semel dicam, omnis aspectabilis & quæ sub aspectum non cadit creatura, multifariam multisque modis intelligitur à diuinis Patribus; ne inopia cognitionis laboret Spiritus sanctus, non valens sicut pluuia plantis donare diuersam gratiam in esculentis eorum fructibus: est enim facie multiplex, multamque & eandem habens lucem aqua diuinæ Scripturæ quæ scaturit ex vno fonte Sancti spiritus. Ei gloria & potentia in secula seculorum. Amen.

Aque quid significet in Scriptura.

Montes multi significati in scriptura.

LIBER TERTIVS.

D RIMVM quidem librum feci ò Theophile, de iis quæ primo die à Deo facta sunt; qui dicitur Dominicus: Quo cum omnia ex nihilo ad hoc vt sint deduxisset Deus, de ceterò tanquam massa aliqua, in frusta dissecta Mundum constituit. Post diem Dominicum, tanquam ad secundum sacrum scalarum gradum; ad Firmamenti altitudinem promouimus. Nunc autem in illo ad aquarum latitudinem & profunditatem & longitudinem audebimus accedere, Christum habentes gubernatorem apud Patrem; tanquam opificem & in operatione parem, germanumque, & verè eiusdem essentiæ. **E T D I X I T D E U S**; *Congregetur aqua quæ est sub cœlo in congregationem vnã, & appareat arida*. Memento, ò Lector, me dixisse, quod non dissolutes literam transimus ad non scriptos sensus anagogicos; sed à Paulo eruditi qui dicit, *Litera occidit; sicut etiam occidit Iudæos*. Ea de causa, post literam, quærimus etiam Spiritum qui per literam adumbratur, in Christo autem impletur. Ecce enim cum aqua esset congregata, essetque indiuidua, & quodammodo tanquam Mare vnum consisteret, ex quo aërium factum diuisit Firmamentum, alterum quidem supra, alterum verò infra; quomodo dicit Deus, *Congregetur aqua quæ est sub cœlo in congregationem vnã*? Vna ergo congregatio tota aqua, vnum Mare tota facies terræ, vnum litus, vnum pelagus congregatum: Et quomodo dicit; *Congregetur? Congregetur enim, dicitur; & fit in dispersis*. Si ergo conuenienter literæ, Iudaicè intelligimus proposita; nec in his factum est Dei mandatum. Atqui testificatur Scriptura diuina dicens; *Et factum est ita*; etiam si in vltimis temporibus ita factum est contra quam Deus mandaret, si literam

Dies Dominicus.

1. Cor. 3.

Interpretum diuersa acceptio.

sequaris. Ipse enim dixit; Congregetur aqua quæ est sub celo in congregationem unam; tanquam de vna mandâs aqua & vna congregatione: congregatæ autem sunt aquæ in multas congregationes, nõ autem in vnam congregationem. Neque ob id quod dicimus conurbetur Auditor; ipsa enim diuina Scriptura hoc testatur: Subiunxit enim Scriptor dicens; E T CONGREGATA est terra quæ est sub celo, in congregationes suas. Ecce non dicit; in congregationem suam congregata est aqua; sed, in congregationes suas multas, multæ aquæ, effectæ multæ congregationes. Ex illa enim vna prima congregatione & Mari vnus aque, multæ aquæ, multa Maria facta sunt; multi lacus sunt diuisi, multi fontes diuisi sunt in multos fluuios. Aqua illa quæ prius erat congregata sub celo, diuisa est in multa loca, & multis modis. Aqua in abyfso, ecce vna Congregatio: Aqua Oceani, ecce rursus etiam alia Congregatio: Mare ipsum Rubrum, & quod est nobis propinquum, ecce quarta aque Cōgregatio. Fluuij ex Edem, ecce magna aquæ Congregatio: Phylon, Geon, Tigris, & Euphrates; ecce quatuor Congregationes aquarum. Fons qui ascēdebat ex terra & irrigabat totam faciem terræ; Ecce etiam alia foris aquarū Congregatio, mater multarum aquarum: Congregatio Maris, Mare mortuum; typus Iudaicæ & infertilis & mortuæ Congregationis. Aquæ infertiles, vt olim Hierichuntinæ: & quæ nunc sunt fertiles; nos, figurantes, qui nos inuicem parimus in viuo Spiritu & aqua Baptismatis. Aqua genialis, vt Ægyptia aqua multos generans. Aquæ potabiles, & ex quæ sunt in vsu. Aqua quæ adiri non potest, vt Ammonica; ecce etiam aliena aquæ Congregatio. Aquæ in insulis diuisis, & per se Congregationes. Fluuij in continenti: Lacus & aquæ quæ in locis aliis aliã habent operationē & qualitatē; aqua amara, aqua accedens ad saporē bituminis, aqua perimens, vt quæ est in Desertis Æthiopiæ; aqua calida & salubris. Innumerabiles cōgregationes aquarum diuersarum & multarum. At qui non sic iussit Deus vt aqua esset diuidua, sed vnita in vnam congregationem. Quid autem erat omnino necesse Opifici aquam extēdere super omnem superficiem terræ, & deinde eam rursus congregare; & non potius vnamquamque rem creatam in proprio loco statuere & compingere? Ergo, ne nos quoque incidamus in laqueos Manichæorum: Illi enim, conuenienter literæ, intelligentes iussum Dei de his aquis; existimârunt Deum esse mentitū, propterea quod aqua non fuerit congregata in vnã Congregationem, sed potius contra factum sit. Hic ergo adis, o harum diuinissimarum Ecclesiæ aquarum congregator, & deducas ad profundum harum aquarum. Dicit Deus; CONGREGETVR aqua quæ est sub celo, hoc est, vniuersa multitudo Gentium quæ sunt sub celo, congregetur in congregationem vnam meæ fidei & Ecclesiæ, quomodo est congregata aqua quæ est sub cœlis; multitudo, inquam, Potestatum angelicarum, in vnam Dei congregationem, in concordiam, in vnam gratam animorum consensionem, in hymnodiam vnam, in Hierusalem cœlestem vnam, in vnam lucis conuersionem: Vbi nulla est heresis nec diuisio, vbi non est Iudeus nec Græcus, vbi non est Scythæ nec Barbarus, neque iniquus nec infidelis, neque serpens neque Scorpius, neque

reptiles bestiarum, neque peccatum nec nigror: Sed aqua vna, & fluentum vnum, & fons vnus & similis, & puteus aquæ viuæ vnus cui adsidet Christus, & Congregatio sancta & pretiosa vna. Fiat ergo voluntas Dei sicut in celo & in terra. Congregetur genus humanum; nempe aqua cui prius insidebant tenebræ: Veniat & congregetur ad lucem; hoc est, ad Christum qui suis mandat Discipulis & dicit: Itē & congregate omnes gentes & aquas in vnam congregationem Baptismatis, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: illius, inquam, Spiritus qui prius ferebatur super hanc aquam; nunc autem in ea cohabitatur, & coniungit omnes aquas Gentium quæ prius erant remotæ ac distantes, in vnam Ecclesiæ congregationem; & sicut omnes, vna aqua vitæ, vnus fons, vnus ortus deliciarum, vnus grex, vnus pastor, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnum corpus Christi, vnus spiritus, vnum cor, vna caro sponsa Ecclesiæ & eius sponsus Christus, vnum firmamentum, vnum cœlum Christus & populus Fidelium tanquam stellarum quæ in ipso decipiunt & illuminantur. Ita est intelligenda & accipienda vox Dei & iussus de his aquis; sic & non aliter sentimus spiritu, omnia, & nõ corpore: & sic prædicamus de nobis qui prius eramus Gentes dispersæ & in Deos innumerabiles qui dij non erant & multi erant Dij errabamus, dicere vocem diuinam & iubendo dicere; CONGREGETVR aqua quæ est sub celo in congregationem unam. Super terram congregat Deus Verbum in vnam congregationē. Per ærium autem Firmamentum diuidens, cum in cælos sustulisset aquam; eam dilatauit & valde extendit à finibus vsque ad fines vniuersæ creaturæ; abyssorumque & æquorum; & cum supra firmamentum instar veli expandisset, ipsum extendit, vt nos discamus quod quæ prius erant gentes tenebris offusæ super terram, in vnam congregatæ cōgregationem consensionis Christi Ecclesiæ, rapiuntur aliquando in nubibus in occursum Domini in cælis, extensæ & dilatatæ; aliæ quidem in regione viuientium, aliæ autē in Paradiso, & aliæ in externis tabernaculis, & aliæ in luce viuientium, & aliæ in regno Dei, & aliæ in ciuitate Domini virtutum; congruenter ei quod dictū est à Christo, Multæ sunt mansiones apud patrem. De congregatione harum ratione præditarum aquarū dicebat Christus, se esse missum non solum propter oues Israël, sed etiam vt dispersos Dei filios congregaret. De his aquis Maris, Deo dicit Dauid; Congregans tanquam vtramque aquas Maris, ponens in thesauris abyfso. Thesaurus Dei dicitur Ecclesiæ, vbi aurum & argentum verbi Scripturæ reponitur absconditum & spirituale, vbi custodiuntur Margaritæ diuinorum Sacramentorum, quas iubemur abscondere porcis: Nam illi, sicut & Iudas, eas non capiunt. Christi igitur thesauri, sunt Ecclesiæ, in quibus alij quidem ex Fidelibus dantur quinque talenta, alij autem decē, alij verò duo, alij autem vnum. In his thesauris recondidit Gentium abyfso quæ prius erant offusæ tenebris, Quoniam tenebræ erant super abyfsum. De hac abyfso Gentium dicebat etiam Propheta Abacuc: DEDIT abyfso vocem suam, glorificans eum qui ipsam illuminauit, & dissoluit altitudinem phantasiæ ipsius gentilis idololatriæ. De hac abyfso aquarum ratione præditarum Deus gloriæ tonauit per

Perficium, siue Arabicum solum intelligit, monti Syriaci vicini

Aquarum congregatio significat multitudinem Gentium, in vnam congregationem fidei & Ecclesiæ aggregatam.

Ioh. 4.

March. 28

Io. 14.

Io. 11. Psalm. 31.

Ecclesiæ sunt Thesauri Dei.

Abac. 5.

uit per Euangelium; Deus Dominus super aquas multas & Gentes inenarrabiles. Quamobrem rursus Dominus inhabitabit Diluuium, in vna cōgregatione, & sedebit Dominus super ipsum tanquam super sedem quiescens, regnans super ipsum in seculum. Die ergo tertio fecit Deus aquas in Congregationem vnam. Quamobrem? Quoniam post primum diem Mosaicum, & secundum cultum propheticum; tertio die, nos Gentes congregatæ sumus in vnam fidei Congregationem per sagem Euangelij. Quamobrem dicebat etiam Christus qui tertio die surrexit à mortuis; Hodie & cras facio signa: Ecce duo dies. Signa autem dicit, quæ facta sunt in Ægypto, quæ in Deserto, & quæ per Mosem: Sunt hæc, vt semel dicam, primi dici. Secundi autem, quæ per Eliam & Helisum, & qui deinceps secuti sunt Prophetas. Tertio autem die eius aduentus dies lucidus perficitur, qui ostendit per Euangelium, perfectum & omnibus numeris absolutum eius studium: Est enim Christus plenitudo ac complementum Legis & Prophetarum. Et Paulus dicit, Lex est omni ex parte perfecta; nempe lex Christi; ego autem per legē, videlicet Mosaicam, seruo legi peccati. Vnde etiam quæ in Cana factæ sunt nuptiæ, factæ sunt tertio die. Cana autem interpretatur creatura: In qua creatura, eo descendente, factæ sunt incorruptæ nuptiæ vnionis Verbi & nostræ naturæ. In his nuptiis tertio die primum miraculum Christus fecit in aqua, quoniam tertio die aquam gentium congregauit in vnam Congregationem, cum eam transfudisset vera vitis ab aqua in vinum lætitiæ, in Congregationibus suis, nempe in lapideis petre Ecclesiarum hydriis, quæ capiunt circa duas metretas veteris & noui Testamenti; aut tres, mysterij Trinitatis Dei qui tertio die resurrexit: qui die tertio dicit, Congregetur aqua quæ est sub celo, & in vnam Congregationem. Nam multæ nuper erant aquæ, multæque & execrandæ Synagogæ ac Congregationes extensæ super totam faciem terræ. Aquas nunc dico, dogmata & disciplinas alienas à pietate, sed Aquam quæ interimit gentilē doctrinam, astrologiam, diuinationem. Aqua fusionis sanguinis, aqua amara hæreticæ linguæ pruriginis, aqua obscura & difficilis ad interpretandum. Superstitionis Græcæ, multæ sunt aquæ, multi fluuij, multi submersores. Iste docebat nõ esse Deum; hic non esse prouidentiam. Iste prædicabat Solis adorationem, hic adoranda ligna; & iste docebat ligneas fabricari Statuas, & hic ignem adorare; Alius initiabat in mysteriis libidinis & intemperantiæ. Hæ sunt primæ & steriles & non potabiles & mortiferæ aque Orbis terrarum, stantes in multis receptaculis, alueis, canalibus & congregationibus, & quæ sunt Synagoga seu cōgregatio Apollinis, Synagoga Saturni, Synagoga Ammonis, & alia Serapidis, Synagoga Iulij, Synagoga Mercurij, Synagoga Pythiæ & Dianæ. Nec hoc solum, sed etiam improba Iudaica, Christi inimica & Dei aduersaria. Propter has ergo impias Synagogas & congregationes, & quæ in eis sunt Populorum & Gentium execrandas disciplinas & doctrinas, Deus iubet magna voce dicens; Congregetur aqua quæ est sub celo in vnam fidei cōgregationem. Quam quidem vocem Christi Dei, Cum audiissent & aquæ, & fines, & genera barbara; quomodo tunc in creatiōne Mundi, aquæ flu-

Psalm. 28.

Luc. 13. Signa, à Christo, tribus diebus facta.

Rom. 7.

Ioh. 2. In Cana factæ nuptiæ quid significent.

Hæreticæ linguæ prurigo, aqua amara.

Aque mortiferæ.

xæ, metu ac tremore, magno impetu fluentes festinabāt, currebant, accelerabant, non expectabant, se inuicē vt in vnam congregarētur & mouerētur Cōgregationem, boreales, australes, occidentales, orientales Orbis terrarum vndæ & fluenta; se intucē præuenientes & in fluctus assurgentes, tanquam ab aliquo violento & diuino spiritu & qui super ipsas ferebatur, actæ & impulsæ, vt vna congregatio & Mare essent omnes aquæ Terræ. Ita licet videre omnes gentes, & maximē illo die Pentecostes, ab illa voce violenta quæ facta est spiritus qui nunc etiam fertur supra gentilem Fidelem aquam, quæ congregata est in vnam fidei congregationem, & vnita, in vnam Ecclesiæ compaginem concurrentes. Vide enim non solum rebus, sed etiam ipsis verbis consonantem & conuenientem vnionem illarum aquarum, & harum gentilium aquarum. Spiritus qui ferebatur super aquam, tunc ipse spirans eas coëgit & vnuit in vnam Congregationem; & hic ipse Spiritus adueniens & spirans, fecit gentium vnionem. Illic scriptum est; Spiritus insedit: & hic scriptum est; Sedit super vnūqueque ipsorum Spiritus. In illo primo die, ignem Deus fecit: & in eodem primò die Dominico in linguis igneis aduenit lumen Spiritus sancti. Illic scriptum est; Tertio die congregata est aqua: hic Cōgregatus ex omni gente quæ est sub celo vniuersim. Omnes aquæ gentiles, Parthi, Medi, et Elamitæ, et qui habitabāt in Mesopotamia, Iudæaque et Cappadocia, Ponto et Asia, Phrygia et Pamphilia, Ægyptoque et partibus Lybiæ quæ est circa Cyrenem Romanam, et Indæ et Proselyti, Cretes et Arabes. Qui quidem omnes cum audiissent vocem quæ facta est ex celo, tanquam aquarum; tota multitudo, simul fuerunt congregati in domo vbi erant Apostoli. Papæ quæ sunt hæc res nouæ! Nihil refert an dicatur quod congregata & confusa fuit tota illa multitudo in domo Apostolorum: Illud enim; Confusa fuit: valde conuenit vt aptè & decenter dicatur de aquis. Ratione enim predictis tunc aquis & Christi piscatoribus, propter vnam prædicationem communis vitæ. Christo ergo Domino valde conuenit dicere; Congregetur aqua quæ est sub celo, in vnam congregationem. Congregetur aqua, Piscatores enim parauit. Congregetur aqua; Petrus enim, iam Crucem tanquam remum intingit in Mari mundano Congregetur aqua, parata est enim sagma Verbi. Accumuletur aqua, non potest enim frangi rete. Acceleret aqua, adsunt enim scaphæ. Conuenit aqua, festinant enim qui baptizant. Aqua sanctificetur, præuenit enim Præcursor ad quem currebant etiam aquæ populorum; & circuncurrebant, quod ab eo congregarentur & accumularentur. Ille Præcursor veterum aquarum, fuit etiam Præcursor & programma huius Præcursoris, figuræque & indicium aquarum credentium & ratione præditarum, ad Christum accurrentium. Per illum antiquum aquarum Præcurforem constituti sunt fontes aquarum, & reuelata sunt fundamenta Orbis terræ: Per hunc Præcurforem aquarum Gentilium, firmata sunt & creata fundamenta Ecclesiæ Orbis terrarum. Illæ aque currentes, reuelârunt peruehementem cursum omnes montes qui prius tecti fuerunt; præsignificantes præcurforem gentium, reuelantes & ostendentes montes Christi Ecclesiarum, quæ prius tegebantur & suffocabantur à tenebris. Ante illum

Die Pentecostes, à Spiritu facta est, aquarum, nempe populi Christiani, Cōgregatio.

Act. 2.

Præcurforem aquarum, petra super terram non cognoscebatur; & ante Præcurforem aquarum gentium, Christum Petram non cognouimus. Illæ aquæ congregatæ, terræ, lucem ostenderunt; & in concursu aquarum Gentilium ortus est Sol iustitiæ. Ante illum Præcurforem aquarum, volucris in terra non habitauit; & ante congregationem cursûs gentium, Spiritus sancti columba non habitauit in nobis. Ante illam aquæ congregationem, terra nullo modo fructum ostendit; quomodo nec ante congregationem Christi Ecclesiæ fructum possedit humana natura, nempe virtutes. Per congregationem primæ aquæ, panem homo comedit; & in Congregatione nostra, nempe gentium, cœlestis cibus in cibû apparuit, & cœlestia hæc omnia bona nascuntur terræ hominis. Prophetice dixit Deus; Congregetur terra quæ est sub cælo in congregationem unam, & appareat arida. Tertio autem die, ex profundo profert terram Deus, prius aperte describens Christi trium dierum ab Inferis resurrectionem è terra genitæ nostræ naturæ, ne amplius maneat arida. Appareat & reueletur quæ erat arida & infrugifera gentilis Ecclesia, quæ à Deo aliquando fuerat absconsa, vt quæ facta esset nuda ab insidiis Diaboli. Appareat quæ erat arida & deserta & sitiens, quoniam in Deserto erupit aqua, ne amplius maneat arida. Appareat, & ad fontem vitæ veniat quæ fuit olim gentilis Samaritana, ferens hydriam animæ ad puteum viuentem: Sedet enim Christus eam expectans. Appareat arida & quæ profluuium malè laborabat sanguinis idololatriæ, vt exsicceetur fluxus sanguinis qui currebat, & scaturiat scaturigo baptismatis. Appareat arida, auferte malum operculum pudoris animæ. Soluite intermediam peccati maceriem, quæ Deum ab ipsa separat. Appareat quæ tecta erat non amplius cæcutiens; sed videatur, quoniã vras est Deus Deorum in Sion. Respiret de cæterò & ascendat ex profundo ignorantia quæ fuit aliquando arida Ecclesia, & accipiat radios cœlestis Solis, vt dicitur pluuiâ. Reueletur arida, quoniam lumen ad reuelationem gentium aduenit, & tempus est de cæterò vt ipsa exuatur & deponat tenebras quæ sunt illi impositæ, vt eas sibi habeat subiectas & conculcatas & sub se transmissas ad abyssum, & audiat; Ecce dedi tibi potestatem calcandi super tenebras quæ aliquando erant supra te positæ & tibi aduersæ, nunc autem sunt subiectæ. Nam vim passæ Ecclesiæ & quæ submersa erat & sub pedibus, subijciam & omnes aquas terrestres & cœlestes; exsiccatam naturam & carnem hominis in exterminatione & priuatione fontis vitæ Paradisi; eam efferens super omnem Principatû & omnem Potestatem, in throno Cherubino ei ostendens Dei faciem qui propter ipsam aduenit Christus Deus, quia dicit; CONGREGETUR TERRA quæ est sub cælo in congregationem unam; appareat arida, vt ante cœlum ornatur arida. Propter eam enim exijt is qui feminat, ad seminandum & irrigandum & ornandum aridam. Semen enim est paratum, nempe Euangelium; Promptus & alacris est feminator, nempe Christus; Operarij sunt parati, nempe Apostoli; Messores probi, sunt Doctores; Boues impigri, ij qui Crucem ferunt; Iugum aptum, non enim terit collare: Benè germinarunt naturalia, aspiciunt enim benè comatam virtutum altitudinem; Regionem

Resurrectio Christi signifi- cata per terram quæ apparuit tertio die, aquis in vnum congregatis. Ecclesia cœlestis significatur per aridam.

Mat. 13.

Gentium, sunt albæ & puræ animæ. Ad messem importandam lata est & ampla Ecclesiæ area: Benè laborati sunt sulci, Baptista enim eos proscidit. Agri sunt frugiferi; Facite enim, inquit ipse, fructus dignos penitentia. De cæterò aperiatur & appareat arida; vt ponantur eius fundamenta in Montibus Sanctis fidei, quæ putruerant à circumfluis aquis ea alluentibus; Vt eam confirmet ac stabiliant super aquas piscinæ; vt in guttis Baptismatis ea letetur exoriens quæ olim erat arida & expers humoris diuini influxus; vt in ea constructa, exultet quidem montes regionum, multitudinis autem colles exiliant; lætentur autem greges populorum. Fugiat autem Mare aduersariorum; nempe improba & fallâ incredulitas. Iordanis autem baptismatis gentium, conuertat retrorsum eos qui ipsum fugiunt & baptismum non suscipiunt. Vnde de Deo dicit Propheta; Balena maris quæ conturbat sonos fluctuum eius, quis sustinebit? Sed tu dominans potestati Maris, sonos fluctuum eius quis sustinebit? Salum autem fluctuum eius tu mitigas. Te enim præfigurans Ionas Propheta; quando proiectus fuit in Mare, effecit tranquillitatem vnde quæ mortem attulerat; quomodo tu, idololatriæ totius Mundi marini, interitus. Tuam enim mortem effingens & resurrectionem, dormijt in naui sicut tu in ligno Crucis; & post somnum proiectus fuit in profundum, tanquam in lacum profundissimi Inferni & sepulchri Balenæ; Et salutem præfigurans ijs qui simul nauigabant in naui Ecclesiæ, donauit naui vt cessarent fluctus. Tu enim es qui iubes & dicis; CONGREGETUR aqua quæ est sub cælo in congregationem unam, & factum est ita; & congregata est aqua quæ erat sub cælo in congregationes suas. Ecce non factum est conuenienter literæ; neq; congregata est aqua quæ est sub cælo, in congregationem vnâ; sed multæ aquæ sunt congregatæ in suas cōgregationes. ET VOCAUIT Deus aridam, terram; & congregationes aquarum vocauit Maria. Quid mihi ad hæc dicis; O Hebræe: Nã quod attinet ad historiam, contra factum est quàm iussit Deus. Primum quidem erat vna cōgregatio, vnum Mare, vnum pelagus, vnum profundum, vna aqua; simul tota aqua quæ erat sub cœlis, indiuidua, vnita, infecabilis. Quando autem dixit Deus; Congregetur aqua in congregationem vnâ; diuisa magis fuit aqua quæ erat sub cælo, in multas aquas; tanquam si iam dixisset; multæ sint congeries, multæ congregationes, multa Maria; sicut testatur ipsa dictio Scripturæ, quæ sic habet; Congregata fuit aqua quæ est sub cælo, in suas congregationes. Dicit itaque: ET VOCAUIT Deus terram, aridam; & cōgregationes aquarum vocauit maria. Age ergo; rursus literæ velum & operculum aperientes, spiritualia spiritualibus intelligamus eloquia spiritus, dicentes; Vna & indiuidua aquæ cōgregatio, recta & in quam non cadit reprehensio, & Ecclesiæ catholica in Deû pietas ac religio est: Aquæ autem congregationes, sunt Ecclesiæ quæ sunt in loco regionum Gentium, quomodo docet Paulus dicens Dei Ecclesijs; Ecclesiæ Corinthi, ecce alia congregatio; Ecclesiæ Thessalonicensium, ecce alia congregatio gentium: Quomodo enim vnum est regnum cœlorum, habet autem multas mansiones vt dicit Christus; ita etiam est vna communis Christi Ecclesia. Sunt etiam singulares Ecclesiæ Mundi rectæ fidei. Oportet autè hoc quoque in loco adnotare, quod

Math. 3.

Pf. 88. b.

Jonas, figura Christi.

Aquæ cōgregatio, est Ecclesia catholica.

quando cum cælo Deus fecit terram, non appellabatur arida; Frugiferum enim ac fertilem Deus fecit hominem & non aridum. Quado autem fuit suffocata à tenebris quæ supra eam erant, & aquis; tunc facta est arida & mortua: Deinde eam Deus rursus vocans ad antiquam illuminationem, eam transnominat & ei reddit primum nomen; & quando à tenebris Deo apparuit, statim eam vocauit terram, quomodo dicit historia quod Deus aridam vocauit terram; vt potè quod ab infertilitate ad fertilitatem, per Christum de cæterò vocet & renouetur homo. Ei autem quod dico feret testimonium propheta quoque in Psalmo nonagesimo quarto, aridam nominans hominem, dicens de Deo; ipsius est Mare, & ipse fecit illud, & aridam sinxerunt eius manus: hoc est, hominem qui dicit; Manus tuæ Domine fecerunt me & sinxerunt me. Nullâ creaturam ex ijs quæ sunt in cælo aut in terra finxit Deus suis manibus, nisi hominem qui ad eius factus est imaginem, de quo dicit Moses; VOCAUIT Deus aridam, terram. Vide mysteria admirabilia! Terram in profundo ab alijs aquis suffocata, nominat aridam. Cum autem aquæ ab ea recesserunt & sunt diuisæ, & ea fuit exsiccata, non eam amplius nominat aridam, sed terram; quomodo etiam constat citra controuersiam, quod imagines & figuras nouæ in Christo creaturæ prius describebat & præfigurabat Christus in vniuersa sex dierum creatione. Quoniam autem mundanæ Egypto imprimis hæc dicimus; non fuerit absurdum si per res tanquã per Verba ostendamus figuras detectionis & liberationis malarum & tenebrosarum aquarum erroris quæ prius erant super eam. Soli enim Egypto ex omnibus Mundi regionibus, Deus ad pietatis admonitionem donauit exemplum & monumentum indelebile. Nam instar vniuscuiusque ex illis aquis quæ aliquando tegebant vniuersam faciem terræ, per fluuium Geon terra Egypti tegitur. Quamobrè de regione Egypti dici potest in tempore ascensus aquarum, quod terra Egypti est inuisibilis & incõposita, & tenebræ caliginis & tempestatis supra abyssum huiusmodi aquarum; & Spiritus Dei (hoc est venti renouatio) fertur supra aquam. Sic enim interpretati sunt multi Interpretes; Et tenebræ erant supra aquas, & Spiritus ferebatur supra eas. Non enim dixit (inquiunt) scriptura; τὸ πνεῦμα θεοῦ cum articulo; id est, Spiritus ille; sed πνεῦμα θεοῦ, absque articulo, id est Spiritus Dei: hoc est; vnus ex quatuor spiritibus ventorum ferebatur super aquam. Illud autem ferri supra, non est proprium naturæ diuinitatis quæ non potest circumscribi. Illud autè est admirabile in ascensu aquarum in Egypto quibus fuit operta, obscuratio neq; & caligine, & in fertilitate, & suffocatione ipsius terræ, quod nõ post mensem aut dies ortus in carne in Bethleè & Apparitionis Christi, sed in diebus Natalis & Apparitionis ac Illuminationis operitur & obtenebratur aquis & caligine terra Egypti. Quando autè Christus Deus lux Mundi natus est; & ex præsepi Bethleem, in Egyptum cum sua Matre fugiente ab Herode, versatus est; statim terra Egypti detegitur, deponit tenebras, exiit caliginem erroris, Solis iustitiæ lumen induit. Versatus enim est cum proprio Orbe, nempe Matre; & soluit tenebras, & veluti quoddam velum abiecit à suo vultu, nempe aquæ

Cur Deus terram quæ cõsiderat nõ vocaret aridam prius quæ suffocaretur ab aquis.

Solus homo factus est Dei manibus.

Ægyptus quomodo inundetur & quid significet.

Venti, ἀνέμους, forte ἕως ἀνέμων, id est hominis.

operculum; & in Christum fixit oculos; & eum agnouit, adorans & procumbens, quem prius non cognoscebat (propter erroris tenebras quæ ei impendebant) operta ab aquis ignorantia. Recedit autem & recurrit Nilus ex Egypto in diebus mensium Decembris & Ianuarij: Incipit enim fluere mense Iunio; & per eum totum & post ipsum crescit, nempe Iulio. In Augusto autem & toto Septembri instar Maris innundans Egyptum, facit nauigabilem quæ prius erat arabilis. Incipit autem, vt dictum est, decrescere in Octobri & Nouembri; In mense autem Decembri & toto Ianuario, redditur priori alueo. Quando ergo ante Christi ortum eam viderimus tristem & caliginosam, & infertilem, & in profundo submersam & inornatam; Deinde post Christi ortum & eius presentium, in omni loco Egypti statim fieri recessum, & terram ornari & irrigari, gestire regiones, densari paludes, agros germinare, & vicos tanquam ex profundo aquarum detectos & in altum elatos, & aquas congregatas in suis congregationibus, earumque fossas & fluuios; planè intelligamus quando hæc fieri viderimus in Egypto, quod verbum Dei incarnatum ipsum erat quod in principio est architectatum creaturæ cœli & terræ; ipsumque in Egypto versatum est in carne, & cum eam vidisset tenebrosam & à maligno suffocata, clamauit ex potestate tanquam Deus, sicut aquis mundanis ita etiã Ægyptiacis, dicens quotannis & vsque ad consummationem post Nili ascensum, Congregetur aqua quæ est supra faciem vniuersæ terræ Egypti in congregationes suas. Rursus; Appareat terra vt qui iam olim quidem Spiritus erroris increpauit & eos Egypto expulerit, nunc autem in tempore eius aquas fecerit restagnare, vt & ei & nobis reuocet in memoriam quod ipse est Mundi conditor qui eam à tenebris & errore liberauit. Nam si in sapientia fecit Verbum Dei, nihil fecit intempestiue & non nisi certo scopo sibi proposito: Et, si omnia potest; non erat Deus Omnipotens, impotens sicut vniuersam terram ita etiam Ægyptum cœlestibus imbribus irrigare; quam etiam fecit magis concauam quam totam terram quæ est sub cælo, vt docent qui descriperunt terrarum Mundi descriptiones. Sed ne rideat quæ dicuntur insipientissimus auditor; Credat autem ei qui dicit quod Deus omnia fecit in sapientia. Omnino enim nobiscum fateberis, quod ad admonitionem pietatis & ad fidem faciendam Mundi creationis, Deus in Egypto statuit hoc miraculum ascensus aquarum & earum in suum locum reuersionis. Quomodo rursus in finitimis iis quæ in Pentapoli Barbarica dicuntur Adyta super aquas fertur terra conuincens incredulos quod super aquas supra naturam Deus grauem suspendit terram; quod lapis à monte abscissus ipse angularis Christus, terra genitam nostram essentiam admirabiliter extollet super aquas, videlicet supra cœlos. Similiter etiam in montibus Liciæ qui dicuntur, aqua & ignis simul coeunt nos docentes indiuiduam Christi diuinitatis & humanitatis vnionem. Nam si est naturâ sapientia & dator sapientia, & in sapientia omnia fecit Deus Filius Dei, sicut prius dixi; per omnia quæ sunt supra terram, eius ineffabilem discimus sapientiam. Vnde stans in præsentia in aquarum tractatione, & obstupescens;

Nilus quado fluat & refluxat.

Ægyptus magis concava quã tota terra.

Aqua & ignis simul coeunt in montibus Liciæ. Omnia quæ sunt supra terram, docent Christi sapientiam.

nec malas quidem ac metallicas amarâque & abhorrendas aquas quæ vel ad saporem accedunt bituminis, vel æris, vel alicuius metalli ad quod non est sensui accessus, credo factas esse extra Dei mysterium; sed credo eas spectare ad profundum aliquod exemplum, & nos docere, quod totam quidem aquam, nempe genus humanum, deus in principio vnam bonâ aquam fecit, vnius naturæ, vnius operationis, vnius potestatis, similem & indiuiduam; sed quæ est in aëre operatio, terræque diuersa temperatura & qualitas, vel falsuginem redolens vel æruginem, vel aliquem alium insuauem ex metallis odorem, aquam mutat ad suam proprietatem: Ita morum quæ est in locis diuersitas; genus humanum quod est vnū, in multas secuit diuisiones. Mihi autem intellige aquam à Deo creatam, catholicam fidem veritatis, quàm Deus fecit ab initio. Malæ autem rursus sunt aquæ, impurarum hæresium disciplinæ; quas aër, hoc est malus Princeps aëris Diabolus, & amaricans, seu ad bituminis odorem accedens cor terrigenarum hominum quod sapit terrestria, genuit & conuertit, & ex bona malam fecit fidem alterauitque. Quod quidem factum est etiam in aquis Maris. Deus enim ab initio ipsum fecit aquam dulcem; mutatum est autem tempore, ab aëre & elementis effectum falsum diuina permissione, præfigurans ac prius describens humani Maris mutationem, quod ex virtute est conuersum in falsum vitium, quod Christus mutauit in melius per Mare baptismatis.

ET DIXIT DEVS, GERMINET terra herbam fœni seminans semen secundum genus et similitudinem. In his quoque rursus minimè consequens & sibi non contentiens, si literam spectes, videtur dictio Scripturæ. Nam loquens in fœminino genere ex regula Grammaticorum, desit in neutrum: GERMINET enim, inquit, terra herbam fœni seminans. Si ergo ad herbam deducatur seminantem semen, rectè habet: Sin autem ad fœni dicas conuenire, seminans semen, scriptura relinquens hæc consequentiam, dicit, SEMINANS semen secundum genus. Videtur autem mihi esse harum rerum eiusmodi consequentia, vt illud; Germinet quidem terra herbam fœni; dicatur à Deo ad animas infertiles: Illud autem, seminans semen secundum genus; videtur mihi quod Deus iubet et choro Apostolorum. Vnde post eius exitum qui est à Patre inseparabilis, dicebat de seipso, Exiit qui seminans, ad seminandum semen, verbi, secundum gentem, & secundum regionem in vniuersa terra quæ prius vocabatur arida; super quam descendit, tanquam pluuia super vellus, Verbum Dei eam seminans & dicens; Germinet terra humani cordis, vt quæ non esset prius arida in priori infertilitate; sed germinet deinceps & floreat tanquam lilium, vt non suffocet semen multitudo spinarum. Reverserunt tenebræ quæ prius erant super eam: Aquæ sunt congregatæ in suas congregationes: Fluius verbi Dei impletus est aquis irrigans hunc paradisum Ecclesiæ. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei supernam Hierusalem. Pluuiam voluntariam segregauit Deus hereditati suæ; nempe gentium; præsentiam Spiritus, quo sulcos suos inebriat, & multiplicat fructus suos in triginta & sexaginta & centum. Et Torrente voluptatis potabis eos quoniam apud ipsum est fons vitæ: de cæterò sic nunc irri-

gata quæ prius erat arida, germinet vt terra Dei, herbam fœni gentibus quæ prius erant expertes rationis. Quoniam bos arator, populus qui prius erat asuetus Sacrificiis; cognouit eum qui possedit ipsum, populum peculiarem. Deus enim elegit eum sibi in hæreditatē: Et asinus agrestis populus idololatra cognouit præsepè Domini sui, Bethleem Iudææ; Illic enim eum adorauit per magicas primitias. Quamobrem germinet terra herbam fœni. In Edem enim loco pascuæ Paradisi, sibi nos collocauit, Et super aquam quietis educavit et conuertit, amotis ab aqua veteribus tenebris, & quietis aqua facta aqua baptismatis, in quod depositum est onus peccatorum præsentibus & redundantibus, & fluiuum manu vnanimiter tenentibus gentibus, & dicentibus: Exultemus propter salutarem nostrum; nos enim induit vestimento salutaris baptismatis & ornauit tanquam vestimento salutis & incorruptionis, & fontibus Scripturarum scaturientibus, & in Ecclesia Deum benedicentibus & Dominum Iesum Christum; hoc est, gentibus, ex fontibus Apostolicis Israël. Illinc enim est genus ipsius: Et super montes Ecclesiarum stantibus aquis populorum baptizatorum germinet terra gentium, quam prociui annunciat dicens: Veritas de terra orta est, & terra nostra dabit fructum suum. Quoniam bene cõplacuit tibi Domine terra tua, quæ audiit & obediit ei qui ipsam conuertit & dixit; Germinet Ecclesia (nempe bona terra) primum quidem herbam fœni, nempe simpliciorum & delicatam Verbi fructum qui conuenit Iudæicis & rationis minus participibus Christi gregis animis, ad cibum infantioribus & lactis egētib; Est enim perfectorum; nempe, noster qui sumus Fideles; cibus solidus, quem portat perfecti de quibus dictum est; Germinet terra herbam fœni, & lignum fructiferum faciens fructum, Cuius semen eius in ipso. Nā semper germinans, & qui minimè interit ac corrumpitur, est fructus Euangelij. Lignum fructiferum, quoniam omnis arbor que non facit fructum bonum excinditur & in ignem mittitur. Lignum fructiferum habens fructus spiritus, vt eorum qui nunc dicunt, Ego autem tanquam oliua fructifera in domo Dei. Vnde qui sunt illuminati, sunt in domo Dei in atrijs dei nostri florentes, quoniam iustus tanquam palma florebit, alios quoque fructibus feminis impertiens, vt mundus corde & tanquam cedrus quæ est in Libano, multiplicans & lætificans: quoniam lætabuntur ei simodi ligna Domini cum Cedris alti Libani, nempe cœlestibus Potestatibus quas Dominus plantauit & non homo. Tu autem quando audis quod post simplicius & delicatam contrimentum herbæ Verbi, quæ vt conuenit iussus est colere: Deinde etiam iubetur colere Lignum fructiferum faciens fructum, cuius semē in torta iussa germinat, nihil aliud intelliges quàm passionem Crucis, Mosaicam prophetiam, nobis proponere ad imitandum. Et ideo dicit Ecclesiæ vt germinet lignum Crucis, sed nobis solis fertile, Iudæis autem scandalum, & incredulis stultitiâ; faciens autem fructum & aspectu pulchrum & bonum ad vescendum, nempe Christum crucifixum quem colligimus accipientes ex parte iusti Latronis, blasphemiam autem deiicientes, & ipsi Crucem ascendentes vt vtrinque Christi eandem prædicemus Theologiam in tempore effecti immortales. Cuius fructus semē, est Euangelica prædicatio facta ex ipso fructu, & procedens

Terræ diuersæ operationes & qualitates vnde existant.

Morum diuersitas generis humani multas fecit diuisiones. Aqua à Deo creata est fides Catholica. Malæ aquæ sunt hæreses.

Apostolis iubet Deus germinare semen seminans. Matth. 13. Luc. 8.

Psal. 45. Psal. 87.

Psal. 35.

Esa. 1.

Psal. 22

In Baptismo deponitur onus peccatorum.

Psal. 84. Herba fœni est simplex verbi fructus conueniens simplicioribus.

Matth. 3.

Psal. 91.

Psal. 91.

Lignum fructiferum faciens fructum, est passio Crucis, quod lignum solis Christianis est fertile. Christus crucifixus est fructus bonus ad vescendum.

Mat. 16.

procedēs in terram dilatata & dispersa quando mandauit Discipulis; Ite & prædicate Euangelium omni creature: Ipsi gloria in secula seculorum; Amen.

LIBER QVARTVS DE QVARTO die Creationis.

Anagogicus sensus non dissoluit historiam.

DIXIT DEVS; fiant luminaria Firmamento cœli ad illuminationem super terram, ad separandum inter diem & inter noctem. Æquum esse existimo, valdeque amplectendum & vtile per vniuersam nostram sex dierum expositionem, admonere auditores quod non dissoluentes Dei operum quæ est ex litera historiam, spiritualiter corporales creaturas exponimus per allegoriam; neque euertentes Patrum expositiones, sed audientes Orbis terræ luminare & clarissimam Ecclesiæ lucernā Paulum dicentem quod verus Scriptura & lex est umbra veritatis rerum Christi & Ecclesiæ: & quod omnia propter Christum & in Christum tendentia facta sunt, tam quæ sunt in cœlis quàm quæ in terra. Et ideo excutientes spicam Scripturæ, ab extrinsecus imposito operculo literæ Mosaicæ, primam rationem, granū (inquam) quod est absconditum intra frumentum, nempe Christum inquirimus. Res omnes præfigurabant Christum & eius Ecclesiam; Moses, inquam, & Tabulæ priores & secundæ, & tabernaculum, & mons, & rubus, & ignis, & manna, & vna, & arca, & agnus, & columbæ, & turtures, & sacrificia, & sanguis, & asperio, & sacerdotes, & propiciatorium, & duo vela, & petra, & virga, & hyssopum, & coccinum, & (vt semel dicam) res omnes legitimæ Israëlitis. Sic etiā omnia legitima quæ à Mose sunt dicta, sunt de Christo & propter Christum, conuenienter ipsius Iesu voci qui dicit. Iota vnū aut apex vnus non præteribit ex lege donec omnia de eo fiant & implcantur. Si enim quæ est omnium Dei creaturarum miserrima & vilissima (vermis, inquam, qui sine semine natus est ex pinguedine terræ) iam olim præfigurauit ac descripsit vterum gloriosissimæ Deiparæ, vt testatur David dicens ex persona Christi; Ego sum vermis & non homo; hoc est, sine semine generatus sicut vermis, & non more humano ex causa seminis; opprobrium hominum Iudæorum, & abiectio populi gentilis; ne de cæterò mihi dubitaueris neque fueris incredulus de præstantissimis creaturis, quod fuerint omnes figuræ Christi, ex quibus sunt etiam luminaria quæ facta sunt quarto die. Ante dictionē autem illud est quærendum; Cur tres fuerunt dies manci & imperfecti, lucem quidem habentes, Solem autem & Lunā & stellarum non habentes multitudinem; imò verò videbantur esse quodammodo profundi & nō illuminati. Nō habebat enim Solē, cœli & terræ luminare, & vniuersa quæ per alias resulserunt dies. Quid ergo in his discimus? & cur nā quartus dies fuit primus & non mancus? Audiamus quæso, quænam inter homines ante Christi aduentum & illuminationem fuerunt Leges & modi pietatis & diuinę religionis. Nam in principio quidē in prima creatione Deus dedit Adamo exilem & euandam lucem cognitionis, nempe legem mandati. Deinde secundo loco post diluuium, creaturam recreans & terram rursus ex aquis aperiens Deus, dat secundum Legem de quibusdam mandatis & præ-

Legis omnes præfigurabat Christum & Ecclesiam. Mosis omnia dicta, sunt de Christo & propter Christum.

Matth. 5.

Vermis præfigurauit Christum sine semine natum ex Virgine. Psal. 27.

Cur tres dies fuerunt sine lumine, quartus autem fuit illuminatus.

ceptis datis Noë. Quamobrem nominat etiam Testamentum, eam quæ ipsi data est legem. Tertius deinde fuit dies, lex quæ data est in monte Sinai. Tribus itaque diebus prius instructus & sanctificatus fuit Israël quando accepit legem. Quoniam ergo illa tria hominum instituta vitæque agenda rationes, quæ fuit (inquam) in Adam ante legem, & quæ in lege data Noë, & quæ in lege Mosaicæ, fuerunt imperfectæ, & in profundis nocturnæ & caliginosæ impietatis tenebris vita adhuc agebatur, priusquam illucesceret multitudo Apostolorum & Doctorum, lucida (in quam) quæ sunt in terris stellæ, & priusquam oriretur Christus Sol iustitiæ, cum eius coniuge Luna, nempe Ecclesia: ea de causa tres dies ante quartū, imperfectos & opacos Solē quæ & Luna carentes fecit Deus. Quartus autem dies fuit ipse Mundo perfectus. Et propter eum quarta noctis vigilia venit Christus tunc super mare ambulans & super aquas, ad suos Discipulos qui agitabantur tempestate & erant perituri in Mari huius mundi, & ad nos itidem Discipulos qui in periculum adducebamur à Spiritibus tenebrarum & fluctuum impietatis Vnde etiam deus Israël in Mari seruauit in quarta vigilia matutina ad nos figurandos. Nos enim sumus eius populus quem liberauit à manu maligni Diaboli Pharaonis quarto & primo perfecto die postquam tertio die surrexit, à mortuis ortus Soli stitit; quem prius significauit iste Sol qui quarto die fuit à Deo conditus, quoddam nouum & dignum quod scrutemur nobis ostendens mysterium, propterea quod quarto die factus est. Nam lux quidem trium dierum præcedentium expansa ac dispersa per totam vniuersitatem, ostendit lucem increatę Trinitatis quocumque peruenire, & nullum relinquere locum ea vacuum. Quando autem quarto die fabricatur Orbis Solis, & lux illa quæ est vbique præfrens in eo ponitur, hoc significat quod diuina illa lux in Orbe quodam primum quidem ponitur obscura ob peccatum Adami, postea autē lucida propter vnionem in deo per hypostasim; in abiectio scilicet & contempto homine quem Filius hominis sibi assumeret ex tota obscura & tenebricosa humanitate; sed ita quoque vt nō coërceatur in arcum neque circūscribatur. Quomodo enim lux rursus post eius in Sole posituram quarto die, adest vbique & per totam terram expenditur; ita etiam lux diuinitatis post incarnationem non est circumscripta nec contracta: sed rursus sic etiam Deus Christus omnia intuetur, illustratque & viuificat. Illa enim Dei Verbi hypostasis etiā in carne est operata; & illa etiā ex carne Mundum illustrat. Quartus autem dies in quo perfectus fuit Sol, qui significat Christi incarnationem; significat quod bonorum omnium perfectio tūc apparebit, an ex lucida stella (nempe Virgine) ortū fuerit astrum lucidissimum ex Iacob, habens Luciferum stellam (præcurrentem magos offusos tenebris) quæ hoc indicat. Denarium implet quaternarius: Vnitas enim cum binario implet ternarium & tria cum eo efficiunt senarium, & quaternarius cum eo implet denarium, & ideo quaternarius appellant, ἀποτελεισμετὸν; hoc est, perficientem quoniam ex eius partibus, si reducantur ad vnitatem, constituitur denarius. Dicit ergo quartus dies; quoniam decem indico, apertè ostendo,

Tribus Legibus instructus fuit populus Iudæorum antequam veniret Christus.

Mar. 6. Cur uenit ad Discipulos Christus in quarta vigilia.

Sol quarto die creatus significat Christum Solē iustitiæ.

Lux trium dierum ubique expansa, est lux Trinitatis.

Lux diuinitatis, post incarnationem non est circumscripta.

Quartus dies significat Christi incarnationem.

Num. 24.

C. Animum bonorum perfectio illucescit Christo significatur per Solis ortu quarto die.

I. Cor. 10

Quaternarium ex plurima continentur.

Volucres sunt figure Potestatum intelligentium.

Quadruplex ratio verbi doctrinae.

Crucis figuram habent volucres & Pisces.

Crux lignum vite.

Psal. 1.

Dan. 3.

quod bonorum omnium perfectio tunc apparebit & illucescet humano generi, quando Christus vnus fuerit naturæ tunc obcurata, quomodò in me obcurato Orbe lux est vnita. Multa habeo quæ in iudicio dicam de quarto die: Et quod per hunc numerum, nempe quaternarium, administratur & constat omnis cœlestis creatura quæ facta fuit sex diebus, eo numero nos docente per exemplum, quod sancta quidem Trinitas est increata; qui autem post Trinitatem est Christi incarnationis, qui est vnus ex sancta Trinitate, modus & ratio, is est fons & principium & radix & fundamentum & securitas omnium bonorum quæ à Deo facta sunt in creatione sex dierum in cœlo & in terra, congruenter voci Pauli quæ dicit: Omnia in Christi typum ac figuram prius creata sunt, prius indicantia rationem & modum eius incarnationis qui post tria (dicam ratione) per quatuor Euangelia tanquam quartus dies in quatuor partibus Orbis terræ, in quo exortus est Mundo Sol cœlestis. Propter eiusmodi ortus mysterium, fecit etiam quarto die Solem. Propter hoc ex quatuor elementis fecit, omnia, nempe igne, terra, & aqua, & aere: propterea & ipsa quatuor in singulis eorum in quatuor considerantur; ignis quidem in luce, & stellis, & Luna, & Sole: Aqua autem in Firmamento, & alia aqua supra firmamentum, & terrestri, & abyssina. Aërem in quatuor ventos, & quatuor anni tempora diuisit. Terram partitus est in quatuor fines, quomodò etiam in quatuor generationes, herbarum, inquam, & fructuum, & animantium, & hominū. Similiter etiam animantia in quatuor genera diuidens ea nominauit, ea vocans pecora, animalia, feras, & reptilia. Volucres autem vna vocat appellatione: Sunt enim typus ac figura cœli volucrum; nempe Potestatum intelligentium, quarum sententiæ aut vite agende nulla est diuisio. Similiter etiam quatuor semina, in creatura super terram agnoscuntur; nempe germinantium, & volucrum, & animalium, & hominum. Ea enim sola in terra, & è terra nascuntur, quæ sunt typus quatuor seminum doctrinae Verbi, hoc est, Dei. Quomodò enim semen sua sponte nascitur ex terra; Ita etiam ratio doctrinae naturaliter, ex Christo & Angelis, quos figurabunt Volucres, & ex animalibus & hominibus; Scripturæ enim sunt ab hominibus: Per hos enim quatuor modos seminatur terra Ecclesiæ. Pisces autem semen deiiciunt in terram, nisi quod citra semen nascuntur ex aquis. Quare autem dicemus in quinto die, et tamen nec pisces sunt priuati figura Quaternarij, cum habeant figuram Crucis; sicut etiam Volucres, cum quibus facti sunt. Ipsi enim duabus alis, & capite & cauda feruntur in aere & aquis. Pecora quoque cum sint quadrupedia, quartum describunt numerum. Similiter etiam homo ad formam Crucis figuratam habens imaginem, vt qui sit ad imaginem Christi crucifixi, præfigurauit quatuor cornua Crucis, quæ etiam dicitur lignum vite: Crux enim erat Christi. Propter ipsum enim exculptra est scalpello ligni verè plantati secus decursus aquarum; quatuor (inquam) Euangeliorum. Non erit autem absurdum, si illius quoque Quarti qui in fornace Puerorum visus est in similitudine filij Dei, visionem intelligamus tanquam quarti diei figuram;

& Christi qui in eo ostensus est, nempe Solis. Est enim ille ignis cognatus huius Solis: Siquidem ille corporalis, vim habens & vrendi & Pueros custodiendi; Solis qui est in nobis, nempe Christi, præfigurabat imaginem; sicut etiam fornax, Virginis. Dum hæc autem terrestria persequor in quarto die, de quarto numero diuinus Ezechiel Propheta veluti adstans, suam prophetiam & eccliam reuocauit in memoriam, nobis ostendens quadriformia illa animantia summarum intelligentium Potestatum: Quæ vidit, mysterium Christi præsignificare & describere in iis quibus cõtemplatus est Propheta faciem hominis, & bouis & leonis & aquilæ, nos docentia quod magni consilij Angelus (cum sit incorporeus) & humanam formam subiit; tanquam homo quidem videbitur in terra; Vt Leo autem, cum ceciderit quidem, dormiet in monumento; ceterum diuinitatis habebit apertos oculos, non enim somni affectione, aut alicuius alterius capitur diuinitas: Resiliens autem resurget à mortuis, & tanquam aquila Rex assumetur in cælum. Quamobrem diuine vociferatur Paulus, quod in Christi figuram ac typum creata sunt terrestria ac cœlestia, ex quibus sunt maximè etiã quæ dicuntur in quarto & primo die perfectò; de quibus dixit, FIANT luminaria in Firmamento cœli ad illuminationem super terram. Pulchram commutationem accepit à Deo, Firmamentum aquarum Ecclesiæ. Cogita enim quod priusquam fieret Firmamentum, aqua erat non firmata ac solidata, quæ vocabatur abyssus propter malas erroris tenebras quæ supra eam iacebant; quas cum Deus ab ipso exterminasset, eis aduersariam donauit lucem, dicens, FIANT luminaria in Firmamento cœli ad illuminationem super terram. Beati enim Angeli non ab vlla re creata illuminantur, sed ab ipso Deo de quo dicit scriptura; LUX IUSTIS EST PERPETUO. Ad terram ergo illuminationem facta sunt luminaria, non etiam ad illuminationem eorum quæ sunt in Mari; quoniam in abyssum à Christo missi demones (quorum typus sunt strepentes pisces) sunt expertes cœlestis luminis illuminationis, & ab eo alieni. Quod si de astris sensibilibus dixit Deus solum; FIANT luminaria, an non dixisset, Ad illuminationem terræ & Maris? Plus enim quam iis qui versantur in terra, astra sunt vsui iis qui nauigant in Mari. Ergo corporaliter quidem dicit Scriptura de iis quæ à Deo verè conuenienter litera, facta sunt creaturis: per ipsa autem citra vllum mendacium præsignificans totum mysterium Christi & Ecclesiæ. Si autem ad hæc contradicit carnalis Iudæus aut auditor; dic mihi tu, cur cum fecisset Deus Firmamentum, non statim cum eo fecit stellas & Solem & Lunam: quomodò quando aperuit terram, protinus eam ornauit herbis & fructibus, & arboribus lignorum? Cur autem fecit minima, ante duo perfectæ luminaria? Et quomodò rursus in duobus perfectis non minus prius est fabricatus, sed magnum? Per terribile autè omnino vt opinor, & occultum mysterium, stellas quidem supra per iussu creauit in Firmamento: Solem autem & Lunam cum per se super terram, tanquam Adam & Euã esset fabricatus, postea eos in altu sublatos posuit in firmamento. Propterea cum hæc audis qui vim habes cognoscendi, o auditor, noli differre sed trãsi & rursus ingrediamur in interiora vli Scripturæ in Sancta

Ezech. 1. b

Lex habebat umbra futurorum bonorum, Heb. 10.

Angeli ab ipso Deo illuminantur. Luminaria facta sunt ad terram non ad Mari illuminationem. Demones carent Dei illuminatione. Creaturæ à Deo factæ in Genesi, præsignificant mysterium Christi & Ecclesiæ.

Deus Sol & Lunam in terra creauit.

Interiora vli Scripturæ.

Luce plena & crescentis ac semiplena, pulchra contemplatio.

S. Trinitatis typus in Luce triplici.

Ante Christum & Ecclesiã, Angeli illuminabant eos qui erant in terris, homines.

Psal. 32.

Deus Sol & Lunam creauit in terra. Terra prius quam cœlum à Sole illuminatur. Sol compositus ex

externa versati philosophia, re nobis significante Adyta sanctarum cogitationū. Hoc enim nos docet Scriptura etiam de Mose dicens, cum esse ingressum intra ipsam caliginem vbi erat Deus, dicens: FIANT luminaria in Firmamento cœli ad illuminationem terræ. Hæc dicens fecit & fixit tertiam illuminationem in firmamento Ecclesiæ per stellas, & per Solem, & per Lunam. Per stellas, quoniam sancti Propheta primi, & Iusti prius annunciarunt & præcurserunt Mundo annunciantes aduetum Solis Christi Dei, & eius coniugis Ecclesiæ. Deinde post earum exortum illuxit Sol, nempe Christus; & coniux eius Luna, nempe Ecclesia. Propterea illa quoque cum accurrat suppetias latura stellæ Solis, suis radiis Solem illuminantis. Nisi enim subindicarent Christi & Ecclesiæ illuminationem, non ipsa quoque in die simul ferretur cum Sole, quando est plena Luna. Nam quando quidem est imperfecta Ecclesia, vt tempore synagogæ Iudæorum, ea noctu solum lucescit; in eorum, inquam, vita. Cum autem fuerit perfecta à Deo qui omnia perficit, tunc simul apparet cum Sole, nempe Christo; in illucescete die Evangelicæ nostræ Fidelium vite. Accipe etiam aliam de his contemplationem. Primo die Deus creaturam prius illuminauit per vnam quandam singularem & indiuiduam lucem, antequam adesset Sol & Luna & stellæ; reuelans scilicet & ostendens illuminationem diuinitatis in Mundo. In hoc autem tempore perfectò primo quarto die, in quo præsentia Solis super terram è cœlo apparuit; cognouit Mundus trinam illuminationem & trinam lucem eiusdem simul essentia, in typum sanctæ Trinitatis. In hac autè trina luce præsignificatur Trinitas earum quæ simul sunt eiusdè essentia, personarum. Quod si id quod dictum est, tibi videtur asperum & coactum; de eo ipso dicemus etiam alio modo. Fortè enim quod ab initio in cœli firmamento stellæ factæ sunt, indigens; id figuram habet sanctorum Angelorum qui creati sunt in cœlis, & ideo eas posuit antequam illucesceret Sol & Luna super terram. Nam ante Solem Christum, & Lunam Ecclesiam, diuinissimam quoque mentes seu Intelligentiæ, lucem præbebant iis qui erant super terram, variis modis eis adstantes. Nam quod duo hæc magna Luminaria super terram Deus construxerit, & deinde in Firmamento cœli ea posuerit; ex ipsis Scripturæ verbis dicimus: Dicit enim Legislator Moses; ET DIXIT DEUS, fiant luminaria in Firmamento cœli; vt qui suo iussu fecerit hæc sensilia, sed ea quæ cadunt sub intelligentiam sanctorum Angelorum luminaria: Ipse enim dixit, & facta sunt; ipse madauit & creata sunt. Duo autem Luminaria non sic; sed; ET CREATA SUNT DEUS Luminaria magna, & posuit ea in Firmamento cœli. Primum fecit, & tunc ea supra posuit. Vbi autè ea ab ipso erant facièda nisi supra terram? Nō erat enim alius locus extra cœlum nisi terra, vbi facta sunt ab ipso Deo, & deinde sublata sunt sursum. Vide mihi rursus hic quoque terram ante cœlum à Sole illuminari; & sic ad cœlum, Christum qui est Sol, remittere post eius compositionem & constructionem quæ facta est supra terram. Ne nos enim lateat quod ex omnibus Luminaribus Sol compositus sit, vt qui constet ex duobus generibus in typum Christi; nempe ex illa

prima cœlesti & antiqua luce, & igne qui postea factus est & in æthere est interceptus, & de industria in terram proiectus. Et intellige, hæc nobis subministrare lucem: nempe Verbi diuinitatē. Erat enim & pridem in principio lux vera quæ illuminat omnem hominem: Rursus autem sanguinolentam & candentem nostram carnem. Lux enim in Sole ignem accepit: hoc est, Verbum illuminans factum est caro: Adam enim induit Dominus & accinxit. Adam enim interpretatur candens & sanguinolentus; quando quidem pueri communicarunt carni & sanguini; ex quibus etiam super terram Christus (nempe Sol) compositus apparuit. Et ideo etiam soror eius Luna, nempe Ecclesia, dicit in Canticis, PATRVE LITIS meus albus & flauus: nempe Deus & Adam: Albus propter diuinitatem, flauus propter humanitatem; qualem etiam videmus compositum Solem, album & flauum; ad imaginem Christi qui est Sol iustitiæ. De quo dicit Deus per Malachiam Prophetam; ORIETVR IIS QUI DEUM TIMEANT SOL IUSTITIA, vt appareat iis qui sedent in tenebris & in umbra mortis. Hic est enim Sol qui dicit: Ego lux veni in Mundum; hoc est; Cum esset subtilis vt lux propter diuinitatem, pudore est affectus propterea quod uenerit in Mūdum. Hic est Sol de quo etiam dicit Propheticè; ORIETVR SOL; hoc est, tendit ad Inferos, & rursus venit in suum locū. Christus enim cum Inferos subiisset & resurrexisset, rediit ad Patrem: quomodò etiam dicebat: Ego exi ex Patre, tanquam Deus; et uado ad Patrem meum tanquam Deus & Adam. Porro autem ipsum quoque nomē Solis, quod Græcæ est ἥλιος, cum sit dictio Hebraica; interpretatur, Deus: Quamobrem Christus ex Cruce exclamauit, Heli Heli; quod interpretatus Euangelista dicit; hoc est, Deus meus Deus meus, erat enim Sol typus Christi. Vnde si ex homine recedat caloris operatio, statim etiam vita ab eo separatur & ad mortem transmittitur, nos docente exemplo quod ipsa Christi virtus omnia viuificat, & qui ab ea separatur non habet vitam æternam sed est mortuus peccato. Qui itaque sunt scrutati rationes naturæ creaturarum, dixerunt esse ineffabilem & incomprehensibilem contemperationem & compositionem naturæ Solis, vt qui sit typus ac figura ineffabilis vnionis singularis Christi hypostasis, ex quibus est etiam diuinus Basilus. Nam si Sol est lumē simplex, quomodò admirabiliter & supernaturaliter calefacit terram? Sed si est ignis incontinentus & incommittus, quomodò arbores non comburit & herbæ? Multa Christi exempla & præcedentes figuras habet Sol. Ignis enim nescimus quemadmodum ex ipso exeat accendaturque & extinctus vadat: aut quomodò absque vllō ligno, aut cera, aut aliquo alio huiusmodi crasso corpore nemo potest ignem per se & nudū aspiceret, aut tenere super terram, nos docente exemplo quod nemo vidit nudam Christi diuinitatem aut contrectauit donec carnem accepit. Rursus ignis est intra omnem creaturam, & in lignis, & in lapidibus, & in aquis, & nemo videt nec comprehendit quemadmodū in ipsis habet; quomodò quod est vbique & omnia implet Verbum Dei, de quo dicit Scriptura: Deus noster, ignis consumens est. Rursus autem inuenimus Lunæ & stellis lumen suppetitari à Sole, vt docent qui maximè sunt in

omnibus Luminaribus.

Adam interpretatur candens & sanguinolentus.

Cant. 5.

Malc. 4.

Io. 12.

Eccel. 1. Sol reuens ad locum suum, significat Christum. Sol typus Christi. Caloris operatio recedens vitam admittit, Christi separatio admittit vitam æternam.

Io. 16. ἥλιος dictio Hebraica.

Sol typus Christi. Caloris operatio recedens vitam admittit, Christi separatio admittit vitam æternam.

Solis natura est incomprehensibilis.

Sol habet multa exempla & figuras Christi.

Deut. 4.

externa versati philosophia; re nobis significante quod à Christo qui cadit sub intelligentiam, illustratur Ecclesia & Sanctorum luminaria. Ipse enim est lux, de qua dicunt Ecclesia & iusti. Ex eiv s ignis plenitudine nos omnes accepimus. Quibus etiam dicit ex aduerso, Vos estis lux Mundi. De quibus rursus dixit typicè: FIANT luminaria in Firmamento caeli, quod ascēdit à terrā vt apparet supra terram. Vnde etiam discimus admirabiliter & præter omnium opinionem, quod hæc omnia prius in terra facta sunt deinde cælo sunt tradita; tanquā si terra ante cælum ditata sit Christi mysterio & aduentu, & deinde post compositionē & constructionem ad cælum & ad intelligentia quæ sunt in cælo Luminaria trāsmittat in eius adsumptione. Ego quidē certē audio Paulum dicentem, vel potiùs in eo habitantem sanctum Spiritum proclamantē, OMNIA in Christi typum facta sunt, tam quæ sunt in caelis quàm quæ fiunt super terram. Vidi Solem super terram constructum & ex duabus rebus compositum; nempe post prius constat ex luce, & ex igne postea: Deinde post eiusmodi compositionem & in hypostasi vnionem, in cælum è terra sublatum & restitutum; nihil aliud aspicio quàm Christum Dei filium cum carne in cælos assumptum. Hic enim est Sol de quo scriptum est: IN COELO posuit tabernaculum suum; hoc est, Verbi diuinitati vnuit suam carnem. ET IPSA tanquā sponsus; Datus est enim ad nuptias humanæ naturæ à Patre qui eum genuit. Cum incorrupta autem eius sponsa, nempe carne; procedēs ex thalamo suo; Matre scilicet; exultabit tanquā Gigas ad currendam viam in caelos. A summo cælo facta est egressio eius qui ad nos eras egredis; Et nūc occurfus eius vsque ad summum cælum recurrentis ad Patrem. Per hoc ergo exemplum discamus Propheticè, Solem, nempe Christum, in cælo currentem; quem etiam præsignificauit Helias currens per æthera. Stellæ autem desuper ex Firmamento, dico sanctos Angelos in cum intuentes, sursum ad ipsum recurrentes, & omnes citò ad eum occurrentes & adorantes, chorosque ducentes & dicentes supremis eorum Principibus; AT TOLLITE portas principes vestras, & viam munite ei qui ascendit super occasum nunc in cælū cæli ad ortum Solis: Nunc enim ascendit à terra super Cherubin, & extensus est ad cælos. Extensus est autem habēs duas alas; vt qui sit simul Deus & homo, super pennas ventorum Spirituum incorporeorum qui scx habent alas. Et posuit tenebras latibulum suum, vt qui sit ineffabilis, inenarrabilis, & qui intelligentia non potest comprehendi; geminæ scilicet naturæ. Hoc enim significat tenebræ; vt qui, quomodò, neminem docuerit etiā si in hac specie obscuræ & ineffabilis ineffabilitatis ingrediatur & subeat sinūs Patris; circum se habēs (vt qui sit Deus & Verbum) tabernaculum sui corporis in quo habitauit citra vllam circumscriptionem, eo non deposito (& si à nobis abscesserit) vt nonnulli de eo malè disceptarunt: Sed tanquā in tabernaculo lucidissimo, libero à naturalibus obscuritatibus & affectionibus, in eo habitat etiam post suum à nobis discessum, et est aqua obscura, sed in nubibus aëris, Aquam autem hic dicit humanam naturam, conueniēter ei quod scriptum; MARE magnum & spaciosum, nempe humana natura quæ est & lata & abundans multitudi-

Ecclesia il lustratur à Christo, sicut Luna à Sole. Io. 1. Matt. 5. Terra prius quæ cælum, ditata fuit Christi mysterio. Id quidē quod scia non habet Apostolus, sed illud tantum, Omnis creatura primogenitum esse Christum quoniam in ipso cōdita sunt vniuersa in caelis & in terra, & ipse est ante omnes & omnia in ipso constant. Col. 1. Psal. 18. A. reg. 2. a. Psal. 23. Psal. 67. a. Psal. 17. a. Psal. 17. b. Aqua humana natura dicitur. Psal. 103.

ne, de qua dictum est; Crescite & multiplicamini, & implete terram in qua sunt reptilia quorum non est numerus; nempe gentes quæ ambulant super pectus & ventrem, vt quæ iræ seruiant & voluptati, propterea quod sanguine delectentur & ingluuie. Et rursus vt dicit alius Propheta; Egredietur aqua ex Sion, & dimidium eius in Mare primum, & dimidium eius in Mare vltimum; nempe Iudeos qui prius sunt vocati, & Gentiles qui postea. Num enim, inquit Apostolus, Iudæorum solum est Deus? Certè & gentium. Est enim (inquit) aqua obscura, nempe non illuminata ad cognoscendum, & non didicit quomodò sit Deus, & nunc est cum corpore, de eo autem planè est secura; quomodò etiam se habent nubes aëriæ, nempe sublimē volantes & cælestes Angeli: Neq; enim illis ex mysterio reuelatum est quomodò; propterea quod ab eius splendore nubes ipsæ transferunt, sed etiam præterierunt & fugerunt, & retrocesserunt: est enim eis celatum nec possunt scire quemadmodum sint in vnum duæ Naturæ. Deinde subiūgit etiam causam ignorationis. QVONIAM est, inquit, Mare & carbones ignis, nempe Christi humanitas: est enim caro & non caro, ne intelligas hoc corpus esse aliquid alterum: Grando enim est aqua & non aqua. Aqua, vt quæ facta sit ex illa: Non aqua, vt quæ concreuerit. Vt autem discas carnis Verbi diuersitatē & non diuersitatem: Est, inquit, carbo ignis; exempta scilicet ex diuinitate tanquā ex comprehensione. Carbo enim, lignum & non lignum, est exemptus ab igne qui est in eo contētus. Ignitum enim dicit carbonem, hoc quod carbonem efficit quod sursum fertur & est subtile; id autē quod fit carbo, id quod est infra & est crassum. Diuinitas enim est ex iis quæ sunt supra, humanitas autem ex iis quæ sunt infra, etiam si se attingant. Et ideo Gregorius in Theologia celeberrimus non veretur dicere carnem Domini ò μωθεος, id est simul Deum. Si quid autem mysterij cognouimus, id non est ex domo nostra nec ex nobis, sed ex cælis nobis est reuelatum. Subiūgit enim; ET TONAVIT è cælo Dominus, & altissimus dedit vocem suam. Quando autem? Quando linguas igneas cum tonitru emisit. Quarū linguarum fulgorem, Sol quoq; qui quarto die factus est, præsignificauit. De hoc autem die quarto, inquam, & primo perfecto in quo ortus est Sol iustitiæ, & stellæ & Luna; videtur Deus dicere fortissimo viro Iobo; QUANDO facta sunt astra, laudarunt me voce magna omnes Angeli mei & hymnis celebrarūt. Et quamobrem? quoniam facta sunt astra? Non certè propterea: Sed cum vidissent Solem è terra recurrentem, in mysterio didicerunt quæ extremis temporibus futura erat Christi incarnationē, & è terra assumptionem. Et ideo cum vidissent eum ex sancta Virgine tanquā ex abyssu exortum, statim exclamarunt dicentes; GLORIA in excelsis Deo, & in terra pax. Cum quibus, stella quæ deduxit Magos eis persuasit vt clamaret, IN HOMINIBUS bona voluntas. Sic à me intelligitur Solis super terram compositio, & à terra ad cælos adsumptio. Mihi autem venit in mentem, vt cogitē quid erat quod prohiberet quò minùs Opifex vbi desuper fixit Firmamentum, in ipso & cum ipso faceret Solē & Lunam: Quam autem de causa non fecit hæc duo luminaria vnus etiam operationis formæque & speciei; sed Solem quidem fecit etiam

Gen. 1. Zach. 14. Rom. 1. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. Christi humanitas est caro & non caro, vt grādo est aqua & non aqua, Carbo est lignum & non lignū. Caro christi est ò μωθεος; id est, simul deus. Act. 1. a. Tob. 18. Luc. 2.

ventrem & illuminantem; Lunam autem, & ipsam etiam illuminantē & humectantem? Num omnino in typum Christi & Ecclesiæ? Nam iustos quidem hic Sol illuminat; eos autem qui vltulatione opus habent & peccatorum purgatione, vrit. Dicebat itaque, IGNEM veni mittere in terram. Luna autem, nempe Ecclesia; illuminat prædicans Trinitatem; humectat autem, præbens Baptismum. Nonnulli dicunt Lunam esse figuram Scripturæ Legis & cultus qui est in synagoga, qui quotidie multos suscipit diuini luminis defectus & diminutiones. Nos autem audientes quod Sol constructus sit primus, & postea Luna; nos eam existimamus magis esse typum Christi Ecclesiæ, vt coniugem Christi: hoc enim docemur per res ipsas. Die enim in quo fuit quartadecima Luna in principio, eo die iussus est Israël imprimis sacrificare Pascha in typum Christi: Vnde etiam huc vsque eundem quartumdecimum diem seruant Iudæi, nescientes quid seruent. Si ergo agnus Christum præfigurabat, est perspicuum quod Lunæ quoque dies qui est plenæ Lunæ, significat plenitudinem Ecclesiæ propter quam Christus est sacrificatus. Etenim ipsum eius nomen significat gratiā, nempe baptismatis regenerationem. Σελήνη enim, id est Luna, interpretatur σέλας ηπιέν, id est fulgor infantium, & omnium qui generantur, vt pote quod ab vtero alia sit piscina: σέλας enim est lux. Aut rursus Lunæ fulgor est puerascens, propterea quod perpetuò generetur & regeneretur. Quæ quidem est perpetua regeneratio lucis baptismatis. Et ideo triginta dies consistit Luna constants ex tribus perfectis numeris nempe denariis, in typum ac figuram trium perfectarum & quibus nihil deficit, hypostaseon sanctæ & eiusdem simul essentia Trinitatis in quam credimus in baptisate. Propterea omnium quoque creator Iesus qui est vnus ex Trinitate, baptismo tinctus est triginta annos natus: quoniam illic erat Mundo manifestandum mysterium Trinitatis. Dauid quoque qui secundum carnem erat figura & pater Christi, triginta annos natus factus est Rex, & tanquā baptismum aliquo, typico mysterio prius est vnctus. Quomodò etiam Ioseph alius Christi typus, triginta annos natus in Ægypto est dominatus. Nam Christus quoque triginta argenteis venditus agrum totius Mundi Figuli (nempe Dei creatoris) redemit & liberauit per fidem in Trinitate suæ coniugis Lunæ, nempe Ecclesiæ. Quam olim quoque apertè præfigurabat & citra vllam dubitationem, Arca Noë, quæ constructa erat trecentorum cubitorum longitudine, & triginta cubitorum altitudine, in typum excellæ Trinitatis quam Christus nobis reuelauit qui est vnus ex Trinitate, Sol iustitiæ; qui in se ostēdit tres exaltationes. Primum quidem exaltatus fuit in Cruce. Vnde tunc Sol tanquā verus Christi typus simul cum Christo (eius miserens) est passus, & cum defecisset impolluta eius anima ex proprio corpore, simul etiam defecit Sol ex cælesti suo corpore Firmamenti & cum Christus subiisset Inferos, simul etiā cum eo Sol subiit nocte aduertante. Vnde etiam Christo ex oriente & surgente à mortuis mane vna sabbatorum, vnā cum eo oritur etiam Sol à terra, faciens diem. Hæc enim secunda Christi exaltatio, quæ apertè præsignificabat Sol hoc quarto die crea-

tionis à terra ascendens in altum. Animaduerte etiam quod Christus quoque quarta decade (hoc est quadragesimo die) fecit in cælum assumptionem, ascendens in supernam Hierusalem. Cuius ingressus, vera & certa erat figura etiam eius in Bethleem postquam natus esset quadragesimo die ingressus & aduentus in terrenam Hierusalem. Aduerte autem prudentissime, te rogo, num hoc quoque iam olim typicè prius descripsit lex Dei, dicens quadragesimo die expurgari mulierem à fordibus immunditiei suæ, & templum Domini ingredi; quoniā qui quarto numero quartæ Legis (vt superius dictum est) quarti diei numeri quadragesimi, expurgauit à fluxu immunditiæ sanguinum idolicorum humanam, naturam quæ aliquando malè laborabat profluuiio sanguinis: eam cum mundasset & incorruptioni & interitui obnoxiam reddidisset, in baptismo prius ablutam, rursus in Sancta sanctorum tanquā magnus Pontifex ingressus Christus, Patri pro nostra salute obtulit. Vnde etiam die quadragesimo cum ieiunasset, post sui baptismi pro nobis regenerationem, tentatus in aliquando deserta gentium Ecclesia Diabolum aboleuit & ociosum reddidit. Si ergo in generatione ex Virgine & in baptismi regeneratione, & rursus in eius incorruptionis formatione à mortuis, Christus seruaui numerum dierum quadragesima; exactè discamus & persuasum habeamus quod omnis quadragenarius numerus in Scriptura præfigurabat Christi mysterium, nempe in carne eius dispensationem quæ post rationem ternariam, tanquā dies aliquis quartæ illuminationis Mundo apparuit. Itaque propterea ira Dei die quadragesimo comescuit minas ex alto aqua obruendi in diluuiio, Mundo annuncians beneficium suæ in homines benignitatis. Similiter Moyses quoque Christum prius describens, cum tempore quadragesimo sceleratum illum occidisset in typum Diaboli qui bellum gerebat cum homine Israëlita, eum infodit in arena Abyssii. Deinde ipse ad quadragesima annos primum gregem rationis expertem, Iethro, paut in typum Israëlitis ratione carentis; & spatio quadragesima annorum, populum Dei qui dicitur (nempe nos) conseruaui in deserta Ecclesia. Quadragesima dies in monte Sinai in Christi typum ieiunauit. Quadragesima annos Samuel filius mulieris quæ aliquando fuit sterilis, Prophetauit. Solomon, qui Dei templum condidit in præfigurationem Christi Ecclesiæ, quadragesima annos regnavit super Israël. Hæc autem omnia nobis conferunt ad numerum quarti diei, in quo natus est & illuxit Christus qui fuit ante Solem, cum eius coniuge Luna (nempe Ecclesia) quando dixit Deus: FIANT luminaria in Firmamento caeli, ad illuminationem super terram. Conuenit autem eum qui desiderio & amore diuino in verbi Dei dulcedine perfunditur, congruenter ei qui dicit; Quam dulcia gutturi meo eloquia tua, super mel ori meo; querere quamobrem cum Deus primo die fecisset lucem, non dixit; FIAT lux vt luceat super terram; maximè cum illa lux sit mater & genitrix vniuersorum quæ ex ipsa illuxerunt eiusdem essentia in cælo luminarium. Et dicamus quod illa lux singularis & simplex, erat typus monarchiæ & Iudaicæ fidei, eiusque quæ fuit ante Legem & eius quæ

Ecclesiæ typus est Luna. Luc. 12. Tres Christi exaltationes. Tom. 1.

Leuit. 12. Mat. 4. Quadragenarius numerus, præfigurabat in Scriptura, Christi mysterium. Gen. 8. b. Psal. 118. Cur lucē cum primo die fecisset deus non dixit, Fiat lux.

Lux prima & singularis erat typus Iudicæ fidei.

Sol & Luna sunt figuræ Christi & Ecclesiæ.

Christus multos habet principatus. II. 9. b

Ro. 8. f

αρχη & principatum figurat.

Vt Luna post Solem occidit, ita post Christum occidit oratio Ecclesiæ.

post legem; quæ quidem non potuit illuminare uniuersam terram, propterea quod ea adhuc operata esset quando Deus illam ostendit lucem, aqua & tenebris erroris (quæ sunt terrestris operculum super cor hominum) donec Deus fecit duo luminaria quæ sunt magistra, lucentia super terram. Dico autem aduentum increati Verbi Dei, & Lunam, nempe Ecclesiam ei desponsam; Et luminare magnum, nempe Christum solem in principatus dici (hoc est, qui est exortus in principio prædicationis) Et Lunam in principatus noctis: hoc est, quando nascuntur infantium acceptura erat principatum quæ erat in ipsi incredulitas protinus orti facit suam illuminationem, quæ apud nos Luna est Ecclesia. Attende autem quemadmodum non dixerit, in principatum, sed, in principatus. Multos enim habet principatus Sol iustitiæ, multas potestates. Est enim Princeps pacis, est princeps aut Dominus Potestatum, est rex regum, est princeps & Dominus dominantium, Est rex gloriæ. Vnum habuit principatum; lumen quod illuminat omnem hominem ante aduentum super terram: Ante secula, hoc est cum eo est sine principio. Ita enim intelligimus illud; IN principio erat Verbum; in Patre. Non enim in principio seculi, sed in Principio Genitore erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Quando autem apparuit & exortus est principatus dici sui aduentus, multos habuit principatus. Nam postquam imperauit Cœlestibus imperauit etiam Terrestribus, accipiens infirma in suam hereditatem, & possessionem suam fines terræ; & Dominans à Mari ad Mare, fuit dux salutis nostræ, & fuit principium baptismatis, & principium incorruptionis ex mortuis, & principium vt Deus habitet in homine: Sic enim intelleximus Christum primogenitum in multis fratribus nostris, in quibus Deus per ipsum inhabitauit. Habet alium quoque principatum seu principium hic cœlestis Sol Christus. Ipse enim primus incepit, & viam nobis ad Patrem munuit ac parauit sublato sursum homine. Per hos ergo & eiusmodi principatus seu principia, intellige magnum esse luminare in principatus seu principia dici qui illuminatur à Sole qui cadit sub intelligentiam; per duodecim horas, nempe Discipulos & Apostolos: Luminare autem minus in principatus seu principia noctis. Mihi videtur, quod & verbis & rebus & figuris aptum & accommodatum est exemplum Solis & Lunæ ad Christum & Ecclesiam. Nam cum fecisset Deus hæc duo luminaria; magnum (nempe Solem) statim fixit ad ortum Firmamenti; Lunam autem ad occasum, nos docente hoc exemplo, quod in principio aduentus Christi, ipso Christo splendente in carne super terram, Christi non splendebat Ecclesia: Adhuc enim stabat in occasu peccati. Cum autem Christus occidens, in cœlis accessisset ad Patrem; tunc orta est Luna, tunc suam ostendit operationem, tunc dominata est tenebris noctis, tunc illuminauit eos qui erant in tenebris, tunc principatus & potestates, & principes tenebrarum huius seculi conculcauit, imperans & dominans, & subiiciens omnem obscuram ac tenebrosam Diabolice operationis fraudem & potestatem; Et ideo dicitur facta esse à Deo in principatus seu principia noctis, Vt quæ post oc-

casum Solis, nempe Christi, ab ipso illuminetur inaspectabiliter; quomodo etiam Luna à Sole. Vnde tanquam Luna quædam per auersionem & priuationem seu Lucis defectum, obscuros hæresium defectus & afflictiones inimicorum subit Ecclesia, animi deliquium ferè patiens & tanquam deficiens, citò autem iterum refulgens aut lucem propriam recipiens. Hæc nos aperte docet Abacuc Propheta dicens de Sole & Luna; IN altum exaltatus est Sol; hoc est, Christus ascendit in cœlos; & tunc Luna stetit in ordine suo, nempe Ecclesia in valido suo statu, in pulchritudine sua in decore suo, in illuminatione sua, in cursu suo. Rectè autem dixit, in ordine suo; Prius enim erat inordinata & incomposita, vt quæ esset dedita idololatriæ. Est autem etiam quædam alia admirabilis oratio de Sole & Luna, ostendens mysterium Christi & Ecclesiæ. Dicunt enim qui res Solis & Lunæ diligenter inuenerunt, quod ab his duobus luminaribus administratur & gubernatur ac dependet uniuersa quæ est sub cœlis creatura, tam animatorum quam inanimorum corporum; Sole quidem dominante æstati, vt qui sit elementum siccum, in typum Christi qui in fine messis consummationis est exicaturus eos qui sunt sub peccato, fluuii igneo qui trahitur ex eorum baptismate; Vnde etiam Sol exsiccatur & calefacit creaturas. Luna verò habente gubernationem & administrationem auctoritatis Aquæ, & Spiritus sancti; qui à Christo Ecclesiæ tanquam Lunæ donatus est & creditus quæ Lunæ data est tanquam Christus, & credita ad potestatem & gubernationem, vt nos per ipsam generemur & regeneremur, donec promoti sit & præterierit nox huius seculi, & rursus exortus fuerit Christus Sol iustitiæ. Quod autem Luna à Deo acceperit aquæ potestatem & gubernationem, spiritusque in uniuersa aqua & Mari & multis corporibus; & ipsi quidem huius rei plurimam habemus experientiam, & testantur omnes qui in Mare descendunt in nauibus quod crescente corpore Lunæ simul etiam crescunt & multiplicantur aquæ; ea autem decrecente rursus cum ea desinunt & decrescunt. Dicunt autem Ibim quoque quæ est animal simile Lunæ ætheræ (vt quæ in extremis quidem albescat in medio autem sit atra & caliginosa) ne ipsam quidem videre quando cœlum fuerit sine Luna: eam autem eo tempore clausis esse oculis, & manere cibi expertem. Simia autem manifestiores habet operationes. Nam quando crescit Luna, ei dilatatur orbis oculorum; quando autem decrescit, ei contrahitur oculorum circumferentia. Dicunt autem in flumine Hystaspe nasci lapidem qui dicitur Lychnis, qui quidem cum crescit Luna, sonum reddit modulatum. In fluuii quoque Gallie dicunt degere Pisces, qui ab incolis dicitur Clopias; qui quidem Luna crescente albescit, decrescit autem nigrescit. Cum ergo & corpora mutentur, & aquæ crescant & decrescant in Lunæ mutationibus; hæc mihi transferas ad seriem allegoriæ, & videbis omnia omni ex parte congruere. Nam cum crescit & promouetur Ecclesia, simul etiam crescunt cœtus populorum fidelium: Decrescente autem & persecutionibus appetito corpore & lumine fidei Ecclesiasticæ ab Infidelibus,

Edictio vulgata, loci hunc sic legit, Sol & Luna steterunt in habitaculo suo, etc. Abac. 3. c

Ecclesia habet administrationem auctoritatis Spiritus sancti & aquæ.

Æstus maris.

Ibis non videt quædo cœlum est sine Luna nec eo tempore comedit. Simie crescent & decrescunt Luna, dilatatur & minuitur orbis oculorum.

Lychnis lapillus crescente Luna edit sonum modulatum. Clopias piscis.

ecclesiæ & Animæ, vt & Lunæ, quatuor mutationes.

Deut. 4. Heb. 12.

Adam typus Christi.

Ex Christo & Ec-

libus; decrescunt & diminuuntur etiam conuentus populorum fidelium. Similiter spiritus quoque cui est innatum vt sit super aquam, in cursu ortuque & occasu Lunæ eiusque incremento & defectu procedit & recedit, & multiplicatur ac decrescit. Itaque qui nauigant, diligentissimè obseruant & considerant aspectum Lunæ, & figuram, ac lucem, & quatuor eius conuersiones; ortum, inquam, & septimum, & decimum quintum, & vicesimum primum: In iis enim efficit ventorum mutationes. Etenim sunt & quatuor fines quatuor ventorum Ecclesiæ dominantis & transuentis. Ideo quatuor subit mutationes, quæ à Deo est Luna, typicè. Nam quando venit ad ortum, Spiritus sanctus eam statim inspirat, nostrum Mare fluctibus non agitans & excitans, sed tranquillum potius reddens, & vt secundo vento nauigemus nos prouocans. In septimo autem die nascentium infantium, inspirat ventum qui persequitur Spiritus nequitia, eosque in vestibulis catechesi iniciat & insufflat ventum qui expellat Dæmones qui inhabitant in generatione peccati. Quando autem creuit, spirant in medium eius & eius alumnorum qui abrupti sunt à sua integritate, & dilexerunt decrementum eius luminum, spiritus hæresium, quo tempore incipit etiam decrescere. In perfecta autem eius contractione & defectu, quando est Vniuersitas ventura in iudicium, tunc spirabit exitialis spiritus; non ab ipsa autem, aut per ipsam, labefactans si fieri possit etiam ipsos Electos. Sic Luna figurat Ecclesiam: Vnde etiam lux noua dicitur ortus Lunæ, propter regenerationem eorum qui recens illuminantur, quæ perpetuò generatur & regeneratur sicut Luna, vsque ad consummationem Seculi. Sitit autem omnino & auet prudens auditor rursus discere de duabus Solis potestatibus; nempe de calido & sicco, & quemadmodum ea referantur ad Christum. Calidum autem & siccum elementum est ignis, sic terra est etiam sicca & frigida; Nam ea quoque est iniicienda propter id quod est dicendum. Quicumque ergo perfectum Deum & perfectum hominem Christum esse credimus, ignem quidem esse intelligimus eius diuinitatem; Deus enim noster est ignis consumens. Terram autem rursus, terra genitam carnis eius humanitatem: Quarum quidem duarum essentialium & elementorum typus erat verus & accuratus, primi Adæ constructio. Ex his enim duobus factus est Adam; nempe & diuini ignis inspiratione, & ex sicca & è terra genita limi concreione. Si ergo rem subtiliter ostendit oratio; in duobus Luminaribus sunt, cognoscunturque & administrantur quatuor elementa ex quibus constat Mundus. Duo autem luminaria, Sol & Luna, citra vllam controuersiam prius describunt Christum & Ecclesiam. Discat ergo omnis homo, quod in his aquis & per hæc duo cœlestia luminaria (dico autem Christum & Ecclesiam) consistunt, administrantur, & conseruantur tam quæ sunt in cœlis quàm quæ sunt in terra; & tam ea quæ sub aspectum cadunt, quàm quæ non cadunt; & tam animata quàm inanima, & tam immobilia quàm immobilia & ex quatuor elementis compositæ sex dierum creaturæ.

Et quomodo per virum & mulierem nascitur

vnun corpus, ita indiscriminatim per hæc duo Luminaria, natum est corpus Populi fidelis, Ecclesiæ: & ita aperte impletur illud; Erunt duo in carnem vnun: & quod omnis caro constat ex quatuor elementis Solis & Lunæ. Quamobrem ei qui prudenter attendit illi figuræ quæ primariè refertur ad Christum & Ecclesiam; Adami, inquam, & Eua; Sol & Luna sunt præcedentia ænigmata: qui duo constituunt & producant ex duobus & duobus elementis vnun indiuiduam hominis carnem; tanquam semen hominis, Sole præbente suam lucem in vtero piscinæ; suæ coniugi, nempe Lunæ quæ est Ecclesia. Omnes quidem certè res ostendunt magnam æqualitatem & similitudinem Solis & Lunæ, ad Adamum & Eua: Ignem autem & terram; hoc est, Deum & hominem; paulò autè dicebamus Christum quem Sol describit; vt qui ignis, calidum; & terræ, siccum habeat elementum. Similiter etiam Eua interpretatur vita: Vita autem est etiam Ecclesia, exhibens perpetuam baptismatis regenerationem, & vitam quæ est per aquam & spiritum: cuius Luna est causa, describens gratiam baptismatis. Eius autem quod dico de ea vita & generatione & regeneratione per aquam & spiritum, ipse Deus Verbum fidem facit dicens; Nisi quis fuerit regeneratus per aquam & Spiritum, non intrabit in regnum cœlorum. Eclipsis certè seu defectus Lunæ est quando Luna est plena: Quædo enim plenitudo gentium ingressa fuerit Ecclesiam; tunc subit cœlum, terram de cæterò relinquens. Propterea simplicem quoque lucem habet Luna, non autem duplicem sicut Sol. Nam & Eua est genita ex vna costa hominis: Adam autem sicut Sol figura Christi, est duplex & compositus; nempe ex terra & diuina insufflatione quam Deus in Eua non insufflauit: quandoquidem non ex duabus essentis; ex diuinitate (inquam) & humanitate; consistit plenitudo Ecclesiæ, sicut Christus; sed ex sola humanitate. Diuina enim illa & essentialis, Dei insufflatio quæ terræ est ingressa, fuit verus Dei Verbi typus qui ex Patre processit, & terra natum hominem indiuiduè sibi cœnuit per hypostasim. Existimo autè, quod, etiam extrà paradysum, fabricatum esse primum Parentem Adamum & deinde positum diuise in paradiso, appositè admodum conuenit dicit de Sole sensilli; quoniam ipse quoque Adam sicut dicit Scriptura, & sic positus est cœlo. Vnde etiam in luminaribus scriptum est; Posuit, quomodo etiam in homine: Et accipit, inquit, Deus hominem quem finxit, & posuit eum in Paradiso, principem eum constituens & Eua, omnium animantium; sicut etiam duo luminaria vt imperarent diei & nocti, & vt dominatum haberent in omnia animantia, per quatuor elementa quæ sunt in ipsa, ex quibus & per quæ consistit omnis natura corporum tam brutorum quàm volucrum. Quod si lucis defectum & diminutionem, & rursus renouationem, sicut in Luna, vis etiam videre in Eua, cogita Prophetam qui dicit Deo; LVMEN sunt præcepta tua super terram; Quorum etiam defectum sustinuit Eua per inobedientiam. ADAM enim non fuit deceptus, sicut dicit Apostolus; Eua autem decepta, cum à tenebricosi & obscuri Serpentis dominatu oppressum esset & defecisset eius lumen. Eius tamen luminis defectum restituit

ecclesia natum est corpus populi fidelis sicut nati sunt omnes homines ex Adam & Eua. Gen. 2.

Solis & Lunæ similitudo ad Adamum & Eua.

Adam & Eua figura Christi, & Ecclesiæ. Cur in Eua Deus non insufflat. Dei insufflatio in Adam est typus Dei Verbi, qui ex Patre processit. Sol factus est super terram, sicut Adam.

Gen. 2. Tim. 2.

Maria, secunda Luna.

Luc. 1.c.

Sol proprie est luminaria maius, non autem Luna.

Rationis vis duplex in nobis.

Sol illuminat per essentiam, Luna per illuminationem.

Astrologiam non vult Deus docere homines.

Io. 1.

Ecclesia nihil discit spirituale ex corpore.

lux vera quæ ex ipsa processit; ex secunda (inquam) A Eua Christus, tanquam ex quapiam plena Luna, Maria, quæ nunquam minuta fuit aut defecit, aut priuata fuit essentiali lumine, nempe sua virginitate, quando ei acclamauit Angelus; A V E gratia repleta, propter Eua quæ est Luna, quæ fuit malè habita & vexata, & quæ ex suo defectu inobedientiam fugerat, & se absconderat & timuerat à ligno inobedientiae & transgressionis: Gratia, inquam, repleta à Sole iustitiæ, nempe à Deo. Hæc breuiter à nobis dicta sufficiant de Sole & Luna in quarto die, quando dixit Deus; FIAN T luminaria in firmamento caeli ad illuminationem terræ, vt separet in medio diei & medio noctis; & in medio lucis, & in medio tenebrarum. Hoc quoque considera, quod conuenienter naturali creaturarum consequentia, magna luminaria ea nominat Moses: Et Solem quidem proprie nominat magnum; vt qui, à se, lumen, non aliunde habeat. Lunam autem non sic, vt quæ lucem habeat per participationem, non per essentiam; & illuminetur à Sole, eam cuius est particeps impertiente. Vt autè paulo crassius rem dicam; dicitur esse duplex quæ proprie est in nobis vis rationis: Nempe & à qua ornatur & homines esse cognoscimur, discreti ab animantibus reliquis quæ viuunt citra rationem, quæ quidem distant ex diametro à ratione cuius sumus particeps; Et id quod est in nobis expertus rationis, vt quod aliquando pareat rationi, & est eius particeps, & ab eius vi illuminatur, Vt licet videre ex incontinenti continentem, & ex intemperanti temperantem, & ex audaci & timido eum qui magni animi armatur virtute. Quomodo ergo hoc in nobis dicitur particeps rationis, & quod est proprie rationis particeps, & quod caret ratione parens rationi; ita proprie magna sunt Luminaria, & Sol qui illuminat per essentiam, & Luna quæ dat lumen per illuminationem. Sed redeundum est ad seriem ab initio propositam, & dicendum quod cum Deus iam à primo die fecisset lucem per se, separauit inter medium lucis & inter medium noctis, & inter medium lucis & inter medium tenebrarum. Quomodo enim potuissent sub mensuram cadere præcedentes tres dies; aut quomodo potuisset fieri vespera, & fieri mane, nisi per separationem lucis & tenebrarum? Quamobrem per hæc luminaria, quædam alia spiritualia mysteria, docet nos Scriptura, rerum corporalium. Etenim illud; S I N T in signa & in tempora & in dies, & in annos; non ea dicit Deus, volens Astrologia docere homines; neque in Sole & Luna & astris habere spem gubernationis, vt desipientium Astrologorum videtur vanitati: sed per hæc quæ apparent luminaria & stellas, docemur signa spiritualia, & tempora, & annos, & ordines, & gubernationem, & mysteria admirabilia. De illis autem dico Stellis quæ illuminarunt & in viam deduxerunt super terram sanctorum Apostolorum & Prophetarum & Doctorum qui illuminantur à Sole iustitiæ, & dicunt; De plenitudine eius nos omnes accepimus. Quid enim erat omnino opus stellis? Cur autem non facta est Luna perpetuo plena & notem illuminauit? Quid autem etiam iuuatur creatura, quod attinet ad litteram, ex ortu & instauratione & defectu Lunæ? Quid autem luci facit Ecclesia videns quæ dicitur Vrsam, quæ nunquam occi-

dit? Quid etiam Pleiadem vnanimiter ducentem chorum sex stellarum? Aliæ quoque sunt innumera- rabilis figuræ & nomina in astris Firmamenti, ex quibus Ecclesia nihil docetur spirituale ex corporali eorum positura & motu. Si quis autem vim habet rectè cognoscendi ac diiudicandi, est que Legis diuinæ cognitor & lector, legat intrinsecus & extrinsecus diuinas Tabulas à Deo scriptas; vt que extrinsecus quidem intelligantur secundum litteram, intrinsecus autem secundum Spiritum. Sunt autem duæ quoque Tabulæ cælorum, quæ intrinsecus quidem ferunt ratione præditas stellas & Angelorum & Angelicorum mysteriorum ac rationum; extrinsecus autem stellas quæ cadunt sub aspectum; & earum describentes enigmata per eas quæ sunt in ipsis figuræ, locaque & cursus differentias, nos docentes differentias, & tempora, & loca, & mores, & cursus, & apparitiones Sanctorum qui illuxerunt in firmamento Fidei, qui ex alto nos illuminarunt. Propterea aliæ quidem ex stellis, nocte adhuc crescente (errore, inquam) exoriuntur: cuiusmodi fuerunt Abel, & Enoch, & Noë, & Abraham. Aliæ autem rursus in medio lucis & tenebrarum, quales nouimus eos qui fuerunt in Lege. Aliæ autem rursus precedente nocte & die appropinquante, qui sunt beati Prophetæ, & Baptista, & maximè qui erant propinqui splendore ortus Domini. Quorum quidem Prophetarum vltimus & omnium clarissimus, tãquam Lucifer matutinus, Solis (nempe Christi) præcursor Ioannes, dicens: Ecce post me oritur Mundo Sol iustitiæ; Qui cum esset exortus & egressus ex aquis Iordanis; diluculo ostendit duodecim domos Discipulorum, qui sunt stellæ quæ continent & dominantur omnibus stellis Firmamenti, nempe Ecclesiæ. Quod si vis melius discere aliqua etiam nomina huius qui erat aliquando Zodiacus circulus Ecclesiæ, nempe duodecim stellarum Apostolicarum, cõsidera Firmamenti duodecim appellationes. Hæ autem sunt; Virgo, Hesperus, Lyra, Gemini, Leo, Taurus, Arics, Sagittarius, Aquarius, Pisces, Scorpius, Cancer, & alia plurima. Sed ea quidem fabulosè & falsò sunt appellata; in firmamento autem Ecclesiæ spiritualiter & semper lucent. Habet enim Virginem stellam Ecclesia luminare; nempe sanctam Virginem, & eos qui seipsos castrarunt propter regnum cælorum. Ex quibus fuerunt etiam quinque illæ Virgines, quæ media nocte tanquam stellæ lumen lampadam accenderunt. Habet etiam Ecclesia Geminos stellam; Thomam, qui dicitur Geminius. Habet Leonem, nempe Lucam: Nam & Leo conspectus est in Seraphim, quando quidem ad virum optimum scripsit Euangelium. Porro autem alios quoque habet Leones quos peperit Christus sicut catulus Leonis Iuda, qui quidem imperarunt & regnum obtinuerunt in feras aliquando beluas; nempe gentes. Congregatio enim horum taurorum in iumentis Ecclesiarum. Sed & Marcum habet qui tanquam bos apparuit in animali sex pennarum, quoniam à sacrificiis incœpit Euangelium. Habet & Arietes qui semen Verbi, gregi iaciunt; de quibus dictum est; Afferte Domino filios arietum. Habet Sagittarios, eos qui præfunt populo & clamant ad Dominum; Qui doces manus meas ad bellum, & posuisti vt arcum animum brachia mea. Habet etiam stellas Pisces, hoc firmamentum, quos piscati

rali possum Stella rum.

Tabulæ à Deo scriptæ secundum litteram & spiritum intelligendæ.

Patriarchæ & Prophetæ affilantur stellis.

Mat. 1.2.

Astris Zodiaci affilantur Sancti Dei.

Mat. 19. b

Ezech. 1. b

Psal. 67.

Ezech. 1. b

Psal. 28.

Psal. 17.

Io. 7.

1. Thessa. 5.

Mat. 5.

Psal. 65.

Paulus est Petro Romanæ mortuus, Occidentem illuminat.

Psal. 140.

Psal. 4. Mar. 6. a Luc. 10. a

Mat. 18.

Psal. 132.

Esa. 8.

piscati sunt Petrus & Iacobus & Ioannes, piscatores. Habet etiam Lyram, sapientissimum Paulum. A Habet & Cancrum, rursus Petrum: duplici enim gressu in eo ambulauit Sol qui cadit sub intelligentiam; nempe antè & retro. Per ipsum enim fulgurauit, & in iis qui erant antè; qui quidem erant ex Iudæis; & in iis qui erant antè qui sumus nos: Ambos enim traxit Petrus; hos quidem signis, illos verò doctrinis. Habet etiam septem Planetas; nempe septè Diaconos, qui contrario ingressu ingrediuntur aliorum reuolutioni. Ij enim in cibando multitudinem quæ ab alijs docebatur, ne caderet propter necessitatem corporis, suffulciebant verbum quod dabatur ab alijs. Habet & Perseum stellam, quem volens ex Magis venientibus ex Perside in Bethleem per stellam, ad Solem qui cadit sub intelligentiam & absconditur. Habet & Aquarios ad quos dictum est; Flumij ex ventre eius fluent aque viue. Habet etiam Hesperos qui exorti sunt circa horam vndecimam. Non solum autem appellationes, sed etiam ipsæ figuræ & species stellarum nos reducant ad spirituales notionem & contemplationes. Propterea ex iis aliæ quidem latæ sunt tanquam subridentes, vt is qui dicit; SEMPER gaudete in Domino, sine intermissione orate: Aliæ verò mœstæ & tristes, vt ij qui audierunt eum qui dixit; Beati qui lugent. Aliæ rursus diem festum celebrantes, vt ij qui pro Christo sunt accenssi, & dicunt; Transiuimus per ignem & aquam. Et aliæ acres, cursu contententes, vt ille qui ab Hierusalem transit vsque ad Illyricum; & cum illic cum suo coniuge Petro occidisset, in Occasu ambo Occidentem illuminant. Vnde videmus alias quidem ex stellis lucere ad Boream, alias verò ad Austrum, alias autem ad Vrsam; Et alias in locis diuersis oriri, quæ illuxerunt in toto Orbe terrarum, significantes luminaria Ecclesiæ. Nam cur non in omni tempore æstiuæ; quæ quidem sunt ij qui rectè portarunt pondus & æstium afflictionum, & carnis ardorem fortitudinem sunt beati Apostoli, & qui simul orti sunt cum ipsis Discipulis: Aliæ autè rursus ex stellis sunt lucent omnes stellæ: sed aliæ quidem oriuntur Verno tempore statim post Christi resurrectionem; quæ ter sustinuerunt, & mercedem expectarunt vt operarij messis Domini. Sunt etiam quædam stellæ hyc males; quæ quidem sunt Martyres qui illuxerunt in media hyme idololatriæ. Quod si etiam dicendum est de earum positura; ne ea quidem est impropria & sine mysterio. Nam aliæ quidem ex iis ingrediuntur tanquam solitarij Monachi; vt, qui ex numero duodenario proficiscuntur ad prædicationem, conuenienter ei qui dicit; Singulariter ego donec transeam; & vt ij qui soli vitam exercent monasticam in rupibus in quibus non sunt fontes, dicentes; Singulariter in spe constituisti me. Alij autem simul bini aut terni; vt, qui ex Septuaginta duobus proficisciebantur, aut etiam qui duo simul exercebantur ad certamina Ascetica seu Monastica cum audiissent eum qui dicebat; Vbi sunt duo aut tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum. Aliæ ingrediuntur instar chori aut coronæ, cuiusmodi sunt qui dicunt; Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Et aliæ quidem perfectæ, quæ quidem sunt valde lucidæ, tenentes locum Doctorum & Pontificum qui dicunt; Ecce ego & pueri quos dedit mihi Do-

minus: cuiusmodi fuit Paulus, qui cum supra omnes esset prima & maxima stella, habebat consequentes veluti quædam breues, Timotheum & Silam & Barnabam & Lucam; qui, non multò post, ex discipulo, Magistro factus est confessor; & si non falsum dixit qui dicit Sufficit Discipulo si sit sicut magister, non fuit minor Paulo: Simul enim confidet cum Paulo. Aliæ autem rursus tenent figuram Crucis, ex quibus erat qui dicebat; Qui suam carnem crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis. Aliæ quoque geminæ incedunt & coniugata; ipsum tanquam Christi iugum ferentes, & anima & corpore ipsum trahentes; tanquam duo oculi lucentes. Vnde & mouentur & currunt stellæ tanquam quædam animatae imagines inanimorum luminarium magistrorum. Deducunt itaque non tantum eas stellas quæ sunt super terram, quantum eas quæ sunt in Mari; immò magis; quando quidem & stellæ ratione præditæ multò magis illuminant & conseruant in nauis Ecclesiæ eos qui iactantur fluctibus Maris affectuum & animi perturbationum; donec transeat nox vitæ, & oriatur rursus è cælo Sol iustitiæ. Sic spiritualiter hoc modo astra consideret Ecclesia, ea quæ dicuntur de Sole, Luna, & stellis: Quomodo etiam ille Diuinus qui ad tertium vsque cælum & ortus est & captus, & didicit ferri vsque ad sanctos, tanquam sapiens contemplator stellarum, harum stellarum Solisque & Lunæ rationem est interpretatus dicens de iis qui suis temporibus illuxerunt; ALIA est gloria Solis, nempe Christi; & alia gloria Lunæ; hoc est, Ecclesiæ; & alia gloria stellarum, Sanctorum, inquam: stella enim à stella in his differt in gloria. Nam Petrus primam tenens Sedem; & ego, inquit Paulus, omnibus antecessimus maximo honore. De his enim stellis intelligamus, post sensiles, id quod à Deo dictum est; ET S I N T in signa & tempora & dies & annos: Ita est enim, & facta est Ecclesia. Aliud enim fuit tempus Apostolorum, & aliud tempus Sanctorum qui afferbant, & aliud sanctorum Martyrum, & aliud tempus Doctorum. De his stellis Deo dicit etiam Dauid; QUI numerat multitudinem Stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Hoc est; ex ijs alios quidem vocat feruos, alios autem mercenarios, alios verò operarios, alios autem amicos, alios autem patres. Nam si de corporeis stellis hoc intellexeris, non inuenies qui eas fecit Deum vnicuique proprium imposuisse nomen, præter commune: Postea enim hominum sapientia, aliam quidem vocauit Sagittarium, aliam verò Dociam, aliam autem Prestera, aliam Typhonem, aliam Lampadiam, aliam Pogoniam, & aliam aliter appellauit. De his stellis Ecclesiæ, intelliges & quod in octauo Psalmò dictum est ad Christum; LVNAM & stellas quas tu fundasti. Cur autem non dixit; Et solem? Quoniam sicut prius dixi, vera & certa Christi figura est Sol; Christus autem non fuit fundatus nec stetit in firmamento cæli; sed supra cælos in throno Cherubico: Nam de ipso dictus est totus Psalmus; QUONIAM eleuata est magnificentia tua super cælos, qui ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, & qui magnus Pontifex pertransiisti cælos. Eum autem qui ad hanc vsque litteram, corporaliter intelligit rationem de cælo & Sole & Luna &

Hebr. 2. c Sanctus Paulus, stella maxima.

Mat. 10. Lucas non minor Paulo.

Gala. 5.

Nauis Ecclesiæ.

1. Cor. 15.

Petrus tenens primam sedem.

Psal. 146.

Psal. 8.

Christus est supra cælos in throno Cherubico.

Cælum stellæ non corporaliter sed spiritualiter intelligi debent.

Pf. 150.

Pf. 101. Efa. 34.

Mat. 24. c. Mar. 13. d.

Regeneratio hominis ex Sole & Luna.

Quartus dies præfiguratur quartum millenarium in quo fuit institutus baptisimus.

Baptisimus typus in Iesu Naue. Iof. 3. d.

Cur Christus fuerit baptizatus. Mar. 4.

stellis; arguit ipsa Scriptura diuina eum non pie facris incumbere Literis. Dictum est enim in hymnis David; *Laudate Dominum Sol & Luna; Laudate eum omnes stella & lumen, Laudate eum cæli cælorum quoniam ipse dixit & facta sunt, statuit ea in seculum & in seculum seculi, Præceptum posuit & non præteribit.* Si ergo statuit Deus in seculum seculi ut essent Cæli & Sol & Luna & stellæ, quomodo rursus dicit Deus per eundem Prophetam; *Cæli peribunt, & tanquam vestimentum veterascent, & sicut opertorium circumuoluentur?* Et rursus dicit per alium Prophetam; *Circumuoluetur cælum tanquam Liber in consummatione seculorum, & stellæ cæli tanquam folia cadent.* Quamobrem ipse quoque earum creator Deus Verbum Iesus, quid dicit; *Cælum & terra transibunt,* tanquam figuræ; firmum autem cælum fidei non transibit; & cælum quod cernitur, extinguetur tanquam figura; Sol autem, nempe Christus quem Sol præfigurauit, is manet in seculum seculi. Similiter etiam typica Luna peribit: Vera autem Luna Ecclesiæ quam prius prædicauit & annuntiuit nocturna, non veterascent; Et sanctæ stellæ, nempe ratione præditi chori Sanctorum, æterni permanent; earum autem figuræ, nempe stellæ temporales, cadent tanquam folia, quando *iusti fulgebunt ut Sol;* hoc est, Christus. Ipsum enim, ut sæpius ostendit oratio, præfiguratur hic Sol; Luna autem, Ecclesiam. Quomodo enim ex duabus corporeis facultatibus constat externus homo noster; nempe ex Sole illuminante & sicco; & ex humido & illuminante, nempe Luna; ita etiam ex istidem duabus rebus spiritualibus regeneratur & formatur homo noster internus, qui ex Luna quidem nempe Ecclesia, nascitur per aquam & spiritum. Audi & lauda quæ sunt in his ineffabilia & admirabilia. Quomodo Solis & Lunæ vnum quidem est inspectabile, alterum autem est eiusmodi ut cadat sub aspectum; apertè nobis clamant mysterium Christi & Ecclesiæ iis qui id volunt intelligere spiritualiter. Nam alterum quidem est subtile in typum diuinitatis, alterum autem crassum ad imaginem humanitatis. Nam spiritus quidem latet in aqua, Sanguis autem in aspectabilis latet in corpore. Hæc & quæ sunt eiusmodi ne legeris conuenienter sciētia Medicinæ, sed conuenienter spirituali; siquidem credis quod Deus omnia fecit in sapientia. Cogita etiam non in hoc quarto die, & in mysterijs quæ in ipso facta sunt, de Sole, de Luna, & stellis, & Christi Ecclesia, & baptisimate, & de omnibus cæteris sex dierum; quæ in quarto die Seculi, hoc est in quarto millenario, à Deo per Mosè in Israël scripta sunt & præfigurata, & nobis reuelata & prædicta: quando maximè & typus baptisimatis fuit in Iordane à Iesu Naue, eo illic baptizante absque madefactione Arcam, nempe Christi Ecclesiam, adhuc spirituali & diurno & suaue fluenti baptisimo, ubi Iesus quoque Naue baptizatus fuit nocturno, marino, & falso Mosaico typico baptisimate; quod postea fuit redditum spirituale diurnum & salutare, quando spiritus descendit in aquam, postquam Dominus ex ea ascendit. Neque enim purificatione opus habebat sanctissimus Dominus, ut prius descendente Spiritu qui aquam sanctificaret, ipse baptisimum susciperet, ut fit in nobis: Sed ut amborum baptisimatam Iesus stans medius, aliquid

quidem depreffit, aliquid verò tradidit, primo protinus exterminato cum primo populo; Hic est Iesus Naue, primarius Christi typus, qui stare fecit Solem in Gabaa, & Lunam in Pharanga, alterum ex aduerso alterius, quomodo fuit à principio. In quibus per duorum luminarium stationem & fixationem quæ erant in figuram, perierunt etiam hostes Ecclesiæ. Quomodo autem quartum millenarium quarti diei Seculi ostendimus conuenire quarto diei sex dierum creationis; ita etiam ostendemus reliquos cõgruere eorum paris numeri millenariis, suo tempore, Deo dante nobis sermonem in apertione oris nostri. Quomodo autem etiam ex ipsis locis in quibus Iesus stare fecit Solem & Lunam, fidem habeat auditor describi & præfigurari statum & in altum sublacionem Christi & Ecclesiæ; audi, quæso. Gabaa, est, sensim; Rama autè, lingua Hebraica exponitur, altitudo. Pharanga autem, sublimis, seu in altum elata; in altum elationem Christi & Ecclesiæ (duorum, inquam, luminariu) per duas appellationes loco significante in quarto millenario qui est medius dies seculi; quomodo etiam in initio creationis, quartus dies fuit medius septem dierum. Propterea in eo fuit præfiguratus Sol iustitiæ, mediator Dei & hominũ, & medius ut Dominus tam eorum quæ cadunt sub aspectum quam eorum quæ non cadunt; & medius Patris & Spiritus sancti, & inter medius lapis angularis duorum populorum. Qui etiam in Cruce fuit in altum sublatus in medio duorum latronum, & fecit salutem in medio terræ cum esset medius dies. Ei sit gloria in secula seculorum; Amen.

LIBER QVINTVS, DE QVINTO die Creationis sex dierum.

VIX tandem post multos verborum circuitus, quartus dies nos ad quintum transmisit; in quo, à Deo, tanquam à petra aliqua quatruiduanæ mortis, ad vitam procedit creatura; & vita in ipsa imprimis ostenditur, ex aqua & Spiritu principium habes in Ecclesia, quam vniuersorum Opifex præsignificauit in quinto die dicens; *EDVCANT AQUA reptilia animarum viuentium, & volucres volantes super terram secundum firmamentum cæli, & factum est sic.* Si ex naturali rerum consequentia, terra ante aquas debet à Deo accipere procreationem pecorum, & quadrupedum, & reptilium quæ ex ea processerunt; ut quæ protinus facta sit secunda post cælum, & in Scriptura nominetur & collocetur ante aquas: quomodo nunc aquæ primo loco ornantur? Videmus enim quod in positura duorum Luminarium, id quod in firmamento cæli est, primum à Deo est ordinatum; nempe Sol, qui est sicci elementi; & terram quæ est cõelementaris constituit, eiusque est familiaris; & quomodo nunc rapuerunt aquæ primas partes & tanquam primogenituram vitam? Id ipsum dico de Luna quæ per aquam & spiritum, eorum quæ ab ipsa administrantur & consistunt, aliam ostendit gratiam cum primogenitam vitam & spiritum vitam peperisset & ostendisset, diuinè & sapienter omnia dispensauit & constituit in sapientia. Nam in cælis quidem primas partes & primum locum

Sol quomodo stare fecit Iofue, quid significet.

Cur Sol primas partes acciperit, deinde Terra.

locum Sol accepit, quoniam super omnem principatum & potestatem, Christus (qui est Sol qui percipitur intelligentia) est in cælis; ut qui sit ostium & introducens ad Patrem. In terra autem ubi *humiliavit seipsum serui formam accipiens,* voluntariè dedit primas partes tanquam proprio suo corpori, Ecclesiæ: Dico autem mysterio baptisimatis. Quomodo enim in cælis ostium nostrum & via ad Patrem est Christus; Ita etiam in terra, ostium nostrum & via ad Patrem est baptisima, ad Christum per Ecclesiam: & ea de causa ante omnia, vita & viuens anima ostenditur ex aqua & spiritu, & super terram manifestatur, dicente Deo; *EDVCANT aqua reptilia animarum viuentium, & volucres volantes super terram, secundum firmamentum cæli.* Dicant mihi qui attendunt solam litteram Scripturæ, quam ob causam in aquis quidem dictum est pluraliter; *EDVCANT reptilia animarum viuentium;* in omnibus autem quæ ex terra processerunt sexto die, feris, reptilibus, iumentis, quadrupedibus, non pluraliter sed singulariter imperat Deus Verbum dicens; *EDVCAT terra animam viuentem?* Nec hoc solum, sed illud quoque diligenter quære est necessarium; Quamobrem quæ ex aquis quidem genita sunt omnia Deus benedixit, è terra autem genitos animantes, & quadrupedes, & pecora priuauit benedictione! Vnde aquæ quidem, ut quæ fuerint benedictæ, huc vsque & perpetuò pariunt sua sponte absque semine & coniunctione, volucres ex quarum numero sunt Coturnices & Ortygometra: Terra autem non vtique sine semine parit ferã, aut pecudem, aut quadrupedem. Et rursus quæ ortu habent ex terra, versantur etiam perpetuò super terram; quæ autem nata sunt ex aquis, alia quidem dicuntur marina, alia autem (cum recesserint) in altum sublata appellantur cœlestia: Hoc est, volucres cæli; quas etiam Deus cognoscit, sicut dicit per Prophetam; *Cognouit omnes volucres cæli.* Sed ne per frequentes & sibi inuicem succedentes dubitationes, in hæsitacionem animicque perplexitatem ac confusionem inducamus auditorem, iam de his à nobis tractabitur, quod breuiter aggredior; rerum historiam quæ est secundum litteram minimè euertens: Pauca autem de quinto numero, sicut & de quarto, ex diuina Scriptura necesse est prius dicere. Inuenimus ergo in quinto Centenario, nempe quingentesimo anno Noë, Arcæ iaci fundamenta, quæ quidè est verus ac certus typus Christi, in qua feræ omnium gentium simul coactæ, à malo diluuii conseruati sumus per colombam, nempe per Spiritum. Vnde etiam confecta est Arcæ latitudo, quinquaginta cubitorum; ut quoniam à Mathematicis numerus quinquagenarius iustus dicitur (Aufrens enim quinquagenarius, quatuor quæ sunt apud nouè, & coniungens cum vnitatem ea deducit ad quinquarium; & tria quæ sunt in octonario, & componens cum duobus, ea facit quinquem; & duo quæ sunt in septenario, & ea cõiungens cum ternario, facit quinquem; Et vnum à senario, & cõiungens cum quatuor, facit quinquem. Similiter etiam quinquaginta facit aduersus eos qui ipsum præcedunt, & eos qui ipsum sequuntur. Eadem ratione Ecclesia quoque prædicat cum peccato diluuium quod Deum iustificat, & eius iustitiam quæ tollit è medio quæ contra nos sunt inimicitias. Noë quoque quingentis annis ædificat

Arcanorũ, verus & certus Ecclesiæ Christi typus Numerus quinquagenarius dicitur iustus, à Mathematicis.

Arcam, quoniam cum in quinquagesimo millesimo anno venisset nouus Noë, incepit construere Arcam Ecclesiæ. Non est autem alienum, cæterarum quoque Arcæ mensurarum meminisse. Triginta quidem cubitorum erat Arcæ altitudo, & deinde redacta erat ad vnum cubitum; quoniam Ecclesia quoque prædicat tres Hypostasas & naturam vnã vnus solius Dei: Latitudo autem quinquaginta cubitorum, quoniam illos valdè permixtos ferarum animantium & imperitarum gentium greges, ternariè multiplicibus centenarijs legem docuit Ecclesia & conseruauit, naturali multifariam multisque modis attrahente scripta & mystica. Multa autem quinquagenarij numeri inuenimus symbola Ecclesiæ in diuinis Scripturis. Nam in quinquagesimo anno Deus præcepit Israël in genere perfectam & absolutam debitorum remissionem & condonationem, ac liberationem eorum qui erant super terram. Hæc enim dicit Deus in Leuitico. *SANCTIFICATE annum quinquaginta annorum, & proclamate remissionem super terram omnibus qui eam habitant, annum remissionis;* ea est eius significatio. Hebræi itaque numerum quinquagesimum vocant Iobclæum, quod quidem interpretatur, *misericordia aut condonatio.* Hoc enim modo Psalmus quoque condonationis & remissionis peccati David, dicitur quinquagesimus: Est enim verisimile ante hunc numerum aut etiam post, scriptum esse hunc Psalmum remissionis. Hæc autem omnia sunt vera & certa præfiguratio illius quinti diei hebdomadis, in quo ascendit in cælos & in altum est elatus Sol iustitiæ Christus: Et quinquagesimo die misit Spiritum; per aquam, inquam, & Spiritum suum largitus remissionem peccatorum; Et quinto die cenam dedit mysticam, quæ soluit omnia peccata. Habes ergo apertam ostensionem cur quinto ex sex diebus, aquæ in quibus superferrebat Spiritus, viuas genuerunt animas; nobis præsignificantes regenerationem quæ fit per aquam & Spiritum. In altum enim in cælis elatus Sol qui cadit sub intelligentiam (sicut Sol sensibilis in Firmamento, desuper demisso in aquas suo radio) statim fecit regenerationem quæ est per aquam & Spiritum, congruenter ei quod dictum est; *ET MITTES Spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Per hunc ergo, & non per alium modum, ex aquis quidem genitas animas (nempe per baptismum regeneratas) benedixit, Deus dicens; *CRESCITE & multiplicamini, & replete aquas.* Animantibus autem & iumentis & feris quæ viri sunt, serpentibusque & venenatis hominibus, qui sunt peregrini & alieni à regeneratione baptisimi, nequaquam eam impertijt benedictionem; sed eos reliquit absque benedictione, tunc tanquam medius stans Christus inter terrestria & marina animalia, & ad ea quæ sunt è terra genita oculos defigens, & dicens; *NI SI quis fuerit generatus ex aqua & Spiritu,* qui fertur super aquam; *non intrabit in regnum cælorum;* neque fiet per columbam, nempe per Spiritum, volucris cæli; neque *rapietur in nubibus obuiam mihi in aëre.* Si hæc autem non ita facta sunt & præfigurata; dic o Moyse causam, & ob quod peccatum in Deum admissum, manserunt pecora & terræ animalia absque benedictione! Quomodo autem & reptilia quæ sunt rationis expertia & mente carentia, & pisces, & volucres potuerunt audire Dei vocem & benedi-

Leuit. 25.

Quinquagenarius numerus pro Ecclesiæ symbolo in Scriptura. Iubileus quid significet. Quinquagesimus Psalmus, est Psalmus remissionis.

Cœna mystica.

Baptisimus significatur per aquas quæ quinto die viuas generauerunt animas.

Psal. 103. Aquatilibus solis data est à Deo benedictio, ut significaretur benedictio Baptisimi.

Io. 3.

ctionem quæ datur? An nõ est manifestum quòd hæc prophetice prædicebantur de hominibus qui baptizantur in Christum? Ipsa autem series Scripturæ secundum literam, ostendit quòd de hominibus ratione præditis & animis immortalibus hæc à Deo iuebatur. Non enim dixit Deus; *producant aqua Reptilia* corporum animatorum: Nam animal & corpus significant ipsam se mouentem & vitalem animam; sed, *animarum viuentium*, id est, non morietium. Atqui piscium & volucrum animæ, non sunt viuentes sed morientes; *Sanguis* enim, inquit, *est anima eius*: Anima autem viuens, sola est nostra quæ est ratione prædita. **F A C T V S** est enim, inquit, *homo in animam viuentem*; quoniam futurum erat vt renasceremur per aquam & Spiritum. Omnem itaque orationem conuertit ad animas; & dicit, post baptismum & quæ ex ipso existit gratiam & illuminationem, eos qui sunt baptizati effici animantia non viuentia: Vt etiã, inquit, corpus cum anima reuiuiscat. Sed animalia sola sunt animarum viuentium; de anima enim sola ab eo tempore post baptismum loquitur: Eam enim oportet viuere, & non corpus cum ea; Corpori enim sunt inimicitia aduersus Deum. Reptilia ergo sint ij qui baptizantur; tanquam ad Dei obsonium electi pisces qui adducuntur ab ijs qui prius erant piscatores, nunc autem Apostoli. Sed sint etiam volucres, ij qui sursum feruntur vt fiant obuiam Christo in aëra: Hæc autem erunt si ab aqua baptismatis educti fuerimus reptilia, sed animarum viuentium; sola anima, post baptismum, suscipiente studium ad meliora, & tali constituta qualis exierit ex aqua; & non exeant reptilia animarum viuentium, ne habeatur vlla cura corporis. Nam si dicatur animal, intelligitur quòd simul sint corpus & anima. Ea de causa ab initio, Spiritus ferebatur tanquam anima viuens super aquam; aquam viuificans & mouens. Propterea diuina quoque Scriptura, hæc duo ponit simul congenita, tanquam animam & corpus, aliquando quidem dicens: *Apud te*; nempè Spiritum, tanquam Deum; *est fons vitæ*: Aliquando autem; *Flabit spiritus eius, & fluent aqua*. Dominus quoque dicit; *Qui credit in me*, nempè totum Spiritum, si fuerit incrassatus; *sicut dicit Scriptura, fluij ex ventre eius fluent aqua vitæ*. Similiter etiam dicit Samaritanæ; *Aquam ego ei dabo*, qui sum Spiritus tanquam Deus, & eos qui me adorant, *in spiritu & veritate oportet adorare, & fiet ei fons vitæ salientis in vitam æternam*. Prima ergo vita, viuentium ex aquis. Ex eis est cognitus primus aduentus Spiritus, nam super eas ferebatur. Prima resurrectio ex eis facta est per Ionam: In eis est absconsa margarita paterni fulgoris. Per Iordanem facta est purgatio creaturæ; ex aquis facta est fructuum germinatio; ex aquis fuit Paradisi irrigatio. Ante omnia aqua in principio acceperunt lucis illuminationem, vt quæ ferrentur super terram & eam alluerent attingerent, & propemodum prædicarent omnem humanam naturam quæ erat baptizanda. Quamobrem tertio die aqua ascendit ex baptismo eiusmodi aquarum, vt quæ in Trinitatem Patris & Filij & Spiritus sancti baptizata sit & crediderit. Quam quidẽ cum Deus tanquam ex aliqua aquarum piscina eduxisset, statim iubet ferre fructus; conuenienter Baptistæ Ioanni, qui ijs qui baptizabantur præcipiebat & dicebat, *Facite fructus dignos poenitentia*; ipse quo-

que dicens, *Germinat terra herbam fœni, & lignum fructiferum faciens fructum*. Existimo herbam, esse peccatores; ligna fructifera, iustos; Dei voce nobis significante quòd post baptismum generabuntur quædam esca pecorum & Dæmonum, & ignis materia ex recordia ac negligentia tanquam fœno; non hoc Deo iubente, sed quod futurum erat præsignificante. Nonnulli autẽ tanquam in nemoribus & hortis fructum ferentes, veluti in trium arborum ligno, subinclinatam habebunt Crucem quam complectantur, quæ germinauit ex tribus lignis; benẽ coloratum producentes fructum animæ sanctificationem, Christum inuocantem, qui in crucis ex tribus arboribus confectæ ligno recubuerat & obdormierat. Forte enim sicut tertio die, herbæ & arbores fructiferae sunt typus peccatorum & iustorum; ita etiam in quinto die proposito, pisces quidem qui in aqua tinguntur & non suscipiunt auram nec spirant spiritum qui fertur super aquam, sunt peccatores qui etiam post baptismum in voluptatum profundo & fluctibus permanent, & peccati virus non deposuerunt, neque Solem iustitiæ aspexerunt, neque alas columbæ (nempè spiritus) acceperunt; & idẽ non possunt euolare in cœlum, sed remanserunt reptilia, & non sunt effecti volucres sicut Iusti. Quorum quidem virulentorum & foetidorum piscium rex est, magnum illud & malignum Cœtus, de quo Deus dicit Iobo; *Hic est rex omnium qui sunt in aquis*. Existimo ergo quòd hac de causa, in generatione quidem animantium ex terra, Deus dixit; *Producat terra animam viuentem*; Vna est enim & similis omnibus hominibus, è terra genita & carnalis generatio ex muliere: In aquis autem propter spirituales, ex ipsis, baptismatis diuersam regenerationẽ, dicit; **PRODUCANT**, inquit, *aqua Reptilia animarum viuentium*. Alia enim egreditur anima ex piscina, qui sincerè, ex animo & corde est baptizatus; & alia anima is qui cum dubitatione accessit ad gratiam; & alia anima is qui tentando accessit ad sacramentum, vt Simon Magus, de quo dictum est, *Baptizatus est etiam Simon Magus, & ascendit qualis descendit*; hoc est, non illuminatus. Aliter enim afficitur, in ijs dico qui baptizantur, cor gentilis & barbari, qui est omnino ignarus Christianismi & Scripturarum Dei; & alio animo accessit is qui est institutus & initiatus in cognitione & intelligentia, & tanquam prius illuminatus in Christi sacramento. Vnde rursus, cum baptisate; prophetis charismatibus, & linguis, & signis, & prænotionibus digni habitus sunt nonnulli ex ijs qui cognitione illuminati accedebant ad baptismum, statim effecti ab alijs diuersi & mutati. Nouam autem hanc baptizatorum ad ea quæ sunt meliora mutationem significans Sol iustitiæ, mutauit aquam Maris, eam intus & extrã falsam reddens: quandoquidem sal est Verbum Dei, tollens omne virus & omnem foetorem expurgans & putrefactionem, corpora custodiens, cibis benefaciens, & panem cœlestem vniens: Vnde & Christus ijs exprobrat qui sal eiusmodi in se non habent & custodiunt. Est quædam admirabilis ratio in natura aquarum, valde apposita & conueniens regenerationi baptismatis, quæ fit sine semine & corruptione. Nam vt dicunt qui norunt piscandi artem, habet quidem piscium natura masculinum & foemininum sexum natantes, & inter se non

nerantes, significat nostrã aqua & spiritu regenerationem. **Io. 1.** non coeunt; sed sine femine ex aqua & spiritu veuti pariunt; propriè & sine dubitatione, eo exemplo significante spirituales & sine femine nostram ex aqua & spiritu generationem, de qua dictum est; *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*. Dicunt autem & Testudinem, quæ dicitur, & Murenam coire; sed quod rarum est, non est lex Ecclesię. Sed quoniam vtraque hæc animalia marina & coeuntia, in terram ex aquis egrediuntur, vitam degunt ancipitem & non viuunt more natatiliu animantium. Vnde ea quidem quæ dicitur Murena, è Mari egrediens coit, vt aiunt, cum Serpente marino. Etenim quicumque nolunt patrem habere Dominum, & matrem piscinam; sed fictè & simulatè, vt Simon, accedunt ad baptismum; ij sibi rursus patrem adscribunt Diabolum antiquum Serpentem, & audiunt, *Vos ex patre vestro Diabolo estis*, & abnegant aquam piscinæ. Non enim nascuntur in ea; & accedentes in terram, suscipiunt generationem quæ est conuersatio & vita minimè illuminata; nam *supra aquam*, non supra terram super ferebatur Spiritus. Testudo autem, tanquam auerfantibus & abhorrentibus aquis, eius iniquam ex femine & fluxu conceptionem; in hanc terram amandatur & illic oua pariens ea occultat, in typum eorum qui reuera ex aqua baptismatis enatant per ipsum, intrinsecus autem adhuc celant improbam seminis generationẽ & propter humanum fortè pudorem eam foras non emittunt. Nemo autem irrideat exempla de Testudine & piscibus, audiens diuinam Scripturam, & Vermem, & Serpentem æneum, & Leonem, & virgam nominare Christum; qui omnia tam abiecta & miserabilia; quam-maxima fecit in sapientia. Sed redeamus ad propositum, rursus sumentes dictum Mosaicum, **Dicit enim; E T D I X I T D E U S**, *producant aqua reptilia animarum viuentium secundum firmamentum cœli, & factum est sic*. Collocat pisces ante Volucres, dicens nobis Deus quòd Reptilibus & quæ humi & in terra versantur animis, sunt volucres cœli volantes super terram secundum firmamentum cœli; & ad imitationem omnium, spirituales Angelorum ostendit vitam. Cuiusmodi est illa Volucris quæ volauit vsque ad tertium cœlum & dixit; *Nostra autem conuersatio est in cœlis*; Et; *imitatores mei de cæterò estote sicut ego Christi*. Quomodo autem reptilia vocat, pisces qui cadit sub intelligentiam? Repere enim propriè dicitur de ijs quæ trahuntur & serpunt per terram, vt Serpens. Quò fit vt hinc sit perspicuum quòd ænigmata loquitur, de animalibus, quæ referuntur ad homines. Vnde etiam in libera potestate quã Deus dedit Adamo, ante cætera animantia & pecora posuit pisces, dicens, **E T I M P E R A T E** *piscibus Maris*: Deinde dicit; **E T V O L V C R I B V S** *cœli, & omnibus pecoribus, & vniuersa terræ, & ijs quæ reptant super ipsam*. Illis enim est dominatus & imperauit secundus Adam, per suos piscatores; Christus nempè, illis qui sedebant in profundo ignorantia, in tenebris & in umbra mortis gentium, in quos omnes regnauit, & quorum rex fuit in aquis baptismatis. **E T F E C I T D E U S** *Cete magna, & omnem animam animalium reptilium quæ prodixerunt aqua secundum sua genera, & omnem volucrum alatum secundum genus suum, Et vidit Deus quòd pulchra, & benedixit ea Deus dicens; Crescite & multiplicamini & replete aquas in Mari, & volucres multiplicentur*

supra terram. Iubet fieri magna Cete; nempè Dei prædicatores Apostolos, qui conturbauerunt quidem aquam Maris, vt in Iona factum est per Cetum. Quos etiam, equos mysticè dixit Abacuc, qui Mare Mundi perturbauerunt, & qui etiam (tanquam si Cete essent) Verbum deuorarunt propheticum; nempè peccantium poenitentiam, & ipsorum protinus commiserationem. Nõ excipit enim eum qui simul & mutatur, & cui simul cõdonatur, nisi etiam conijciat in grauissimos compedes eos qui ipsum rursus euomunt. Sed non cum qui prius inflexibilis, didicit magis esse benignus, clemens & misericors post Crucem quam figurabat, & trium dierum sepulturam; significans, eum qui hæc erat passurus, pro ijs intercedere qui eum crucifigunt & malis afficiunt. Puerorum quoque Canticum inducit ipsa Cete Deum honorantia, cum dicit; *Benedicite Cete & omnia quæ mouentur in aquis*, videntia eos qui peccabant suscipere prædicationẽ, & statim mutari. Sed cum ad hunc dictionis contextum venisset quispiam ex antiquis Expositoribus, quærit quamobrem imperat Deus tanquam aliquibus aliis, eis iubens & dicens; *Multiplicentur volucres*: Non enim ad volucrum personam dirigit sermonem, sicut ad pisces. Is autem cum hæc dubitasset & dixisset, exponit quòd nos hinc oportet discere, quòd iis qui baptizantur, & iis maximè qui in virtutibus effecti sunt volucres; à Deo dantur sancti Angeli, qui eorum curam gerant & prouideant ad illuminationẽ. Ad eos enim iussum dirigit Deus, iubens & dicens vt multiplicentur Volucres; hoc est, qui cœlestia sapiunt & obeunt. Ipse quoque Dominus nobis fidem facit, & docet Angelos esse custodes eorum qui credunt in ipsum: *Dicit enim quibusdam Infidelibus; Videte ne despiciatis vnum ex pusillis istis qui credunt in me, Dico enim vobis quòd Angeli eorum perpetuò aspiciunt faciem Patris mei qui est in cœlis*. Atque sciendum est quidem, quòd nihil ex iis quæ sunt creata sex diebus, Deum inueniemus benedixisse, nisi hominem & quæ nata sunt ex aquis. Quamobrem ab initio quando fuerunt genita, implebatur propheticum eloquium quod dicit; *Vox Domini super aquas*; quæ ab ipso ante omnia fuerunt benedictæ, & ea de causa vsque in hodiernum diem & vsque ad consummationem seculi, absque femine animas generant, multorum quidem piscium, paucarum autè volucrum, nempè Ortygometrarum & aliarum, ex quibus olim nutritus fuit Israël. Et fortè quoniam valde exiguus futurus erat numerus earum volucrum; iustorum, inquam; ea de causa earum curam magis gerens Deus, iubet Deus sanctis Angelis qui curam gerunt terrestri creaturæ, *Volucres multiplicentur super terram*, quæ ex aquis sunt generata vel potiùs regenerata, & peccati virus ac foetorem illic depouere; & ad cœlum euolare à fluxibus & tenebrosos & multis tempestatibus agitatis aquis huius Mundi, ad aquas quæ sunt firmæ ac stabiles & tranquillæ & nullis concussæ fluctibus, in excelsis per aërem ingredienti vbi est situs Sol iustitiæ, & eius coniux Luna semper illuminata requiescit, & ratione prædite stellæ cœlesti lumine Orbem terræ deducunt & illustrant, & aqua spiritualis quæ est supra cœlos absque silentio laudat nomen Domini. Multa & profunda de aquis oratio annunciat in diuina Scriptura creationis, quæ aliquot seculis, & cœlestibus natu-

Gen. 9.
Gen. 1.
Psal. 35.
Psal. 147.
Io. 7.
Io. 4.
Prima vita ex aquis.
Prima resurrectio ex aquis.
Ion. 2. d.

Ignis materia ex focordia.

Crucis Christi lignum ex arboribus confectum.

Iob. 41.

Baptizatorum diuersi sunt anime.

Act. 8. b.

Verbum Dei est sal.

Aquarum natura apta Regenerationi baptismatis. Pisces sine semine ex aqua & spiritu ge-

Cete sunt Apostoli. Abac. 3.

Ionas typus Christi.

Dan. 3. f.

Angeli sunt custodes baptizatorum.

Matth. 18.

Aquatilibus tantum & homini benedixit Deus.

Psal. 118. Pisces sine semine generantur ab aquis. Ortygometra sine semine generatur.

ris ac mentibus opus habet ad apertam eorum quæ significantur comprehensionem & declarationem vt consideratè & citra vllum errorem dicamus, cõuenienter ipsi eorum quæ sunt veritati, per quam à Deo vt essent facta sunt. Quanam ergo de causa in sex dierum creatione, relicta est tacita & arcana aquarum ratio; & de spiritu & igne ratio non est enũtiata neque publicata quomodo cœli creatio & terræ, & plantarum, & luminarium, & hominum? Quid enim erat difficile quod prohiberet Creatorem dicere; *fiat aqua; & fiat ignis;* sicut iussit in reliqua vniuersa creatura? Sed fortasse nos erudiens diuina Scriptura sanctam Trinitatem esse increatam, ineffabilem, & incomprehensibilem, de his tribus creaturis tacitam & Arcanam reliquit rationem; in libro, inquam, Mosaico. Quamobrem & ignem & aquam & spiritum fingentes diuinæ Scripturæ; symbolicè Deum esse prædicant. Ergo & quod sit sub omni creatura in abyssis, similiter etiam super terram, & in cœlis, & supra cœlos; docemur typicè diuinam essentiam esse incircumscriptam, & omnem continere creaturam. Quod quidem rursus significatur ex eo quod ventus & ignis sit inaspectabilis & incõtractabilis subtilisque, & expers materiæ, & omni ratione viuificus. Nonnulli autem quadruplicem aquarum diuisionem; eam, inquam, quæ est supra cœlos & firmamentum quod est ex aqua; aquamque terrestrem, & subterraneam quæ est tenebrosa & vltima, dicunt esse typum quatuor ordinum Naturarum ratione præditarum. Aquam quidem quæ est supra Firmamentum, esse imaginem Potestatum super-cœlestium; Firmamentum autem, rursus esse symbolum sanctorum luminarium ordinis hominũ: Diuersæ autem aquæ terrestres, sunt typi diuersarũ gentium terrenarum & non conuenientium, fidèque diuisarum. Aqua autem subterranea, est symbolum aduersarum Potestatum quæ sunt omnino separate à diuino igne, lucèque & spiritu; nempe penitus diuixæ à sancta Trinitate. Fortasse enim ijs sunt vulnerati immedicabiles qui in Inferis dormiunt somnũ peccati, quorum Deus nõ amplius meminerit quoniam nec omnino volunt, & ipsi repulsi sunt à manu eius nec possunt stare. Pisces autem, qui quidem sunt peccatores, sunt quidem lucis ex parte aliqua participes, vt qui sint in Mari & non in locis subterraneis: Et ideo etiam conantur parua ex parte imitari Volucres, vt qui pennas habeat; hoc est, ex parte, pietatem: Vnde etiam volant in aquis tanquam Volucres. Ex ijs autè aliqui vecti super aquas & nantes, Solem fixis aspiciunt oculis. Qui sunt autem ex ijs nequiores, & plus habent materiæ, cum non sint squammati, infernè habent ortum ex cœnosa materia; qui quidem nihil penitus habent bonorum operum, pigri & desides & difficiliter se mouentes, & facillè capiuntur ad mortem, & sunt ad esum noxijs. A quibus & abstinere & non abstinere, verus Israelita, qui sumus nos, iussus est. Hæc nos quintus dies docet de Christo & Ecclesia, symbola & ænigmata, antè nobis significans principium baptismatis in quo creari sunt quinque sensus humanæ naturæ; visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus. In hoc; quinto (inquam) die seculi; in quinquies millesimo anno factum est etiam lauacrum à Salomone filio Dauid, in templo Dei Hierosolymis, in typum baptismatis

Aquarum cur nulla sit facta mentio in sex dierũ creatione, vt neque ignis, neque spiritus.

Ignis, aqua & spiritus symbolicè prædicant in scripturis.

Aquarum cur sit quadruplici lex diuino.

Cur esus non squammatorum pisciũ sit prohibitus. Leui. 11. b

3. Re. 7. d.

Ecclesię Christi Dei, filij Dauid. Quomodo etiã rursus illa peluis in magno cœnaculo, quinto die, exemplum habens piscinæ; pedes Discipulorum primum baptizauit à Christo: & deinde eis dedit Corpus & Sanguinem in participationem; quando etiam facto testamento Christum postridiè, sexto die, Cruci affixus fuit in Golgotha, & Paradisum Latroni aperuit. Ad quem nos quoque, sex dierum, sexto, Christo deducente & Verbum nobis dante in apertione oris nostri venimus: Cui gloria in secula seculorum. Amen.

Pedes Discipulorũ à Christo loti in typum baptismatis; Christum dedit corpus & sanguine in participationem.

DE SEXTO DIVINI OPIFICII die; Liber sextus.

VI ex tranquillis portibus ad æquoreos cursus scaphis vias marinas conficiunt; cum aliquem dextrum ac secundum ventum fuerint adepti, & ad quintum & sextum diem gratos hilarisque & aptos fluctus habentes in prora, terribilique ac vehementi aquarum impetu gressus celeres & cursus nauis peragunt; quibusdam plumbeis & grauissimis bolidibus probant & exquirunt aquarum Profunda, de die in diem ex incomprehensibilibus & ineffabilibus Profundis ad leuiora & in superficie magis posita Profunda, & de cætero ad littora sperantes peruenire. Cum autem huius libri scapha iam quinque dierum cursum celeriter peregerit, peruenit ad maiores aquas & profundiores Maris gurgites, qui sunt reuera obscuri & incomprehensibiles. Quamobrem feruentius est precibus excitandus in somnis super scapham, & in ceruicali mentis principalis, requiescens Deus Verbum; qui apprehensis clavis mentis & linguæ, tanquam duobus temonibus animalis nostræ scaphæ, contrarios quidem spiritus & Intelligentias increpet, suo autem lumine, profundum (nempe ignorantiam) propositarum aquarum illuminet, ad hoc vt à Deo inspirati aspicimus & dicamus; cur nam Deus qui sapientissimè & supra sapietiam fecit omnia (in primo die lucem fabricatus) non statim etiam cum eo est fabricatus omnia quæ sunt ex luce, nempe luminaria; sed ijs relictis quæ sunt ex luce procreata, transit ad aquas, factò ex eis firmamento! Deinde cum fixisset firmamentum; ne sic quidem adimplet ornatum eorum quæ sunt in ipso luminarium; sed eo quoque relicto imperfecto, transit rursus tertio die ad aquas, eas congregans à terra. Et rursus cum non ad plenum perfecisset ea quæ sunt genita ex aquis & in aquis, nempe pisces & Cete; ijs quoque relictis semiperfectis & non genitalibus, transiit ad terram, dicens: *GERMINET terra herbam & lignum frugiferum.* Eo autem factò, cur non statim facit etiam animantia exire à terra, & feras, & reptilia; sed sinens imperfectam quæ sit ex terra fabricam, rursus redit ad Firmamentum, & facit quarto die stellas & duo luminaria; & illinc rursus reuertitur ad aquas die quinto, ex eis perfecta piscium & volucrum generatione? Deinde sic sexto die reuersus est ad terram, ijs impletis quæ sunt ex ipsa; nempe animantibus, & iumentis, & reptilibus, & feris, & homine. Quo fit vt hinc ostendatur, primos quidem tres dies esse imperfectarum creaturarum susceptores; tres autem

Cur Deus ia primo die nõ est omnia fabricatus.

Tres primi dies imperfectarum creaturarum

autem vltimos (nempe quartum & quintum & sextum) exornasse & adimplese vniuersam Mũdi creaturam; per trium dierum Christum qui dicit, *Hodie & cras facio signa, tertio autem die perficior,* dominas cœlestibus ratione præditis stellis, & terrestribus & subterraneis: Plenum enim fuit cœlum & terra & Mare gloria eius. Quando enim illuxit Sol & Luna, statim exornata est & terra & Mare. Nam & antè vniuersam creaturam mente concipit & creat cœlestes & angelicas Potestates quæ nos illuminant: Secundas autem procreat ac generat aquarum congregationes, nempe gentium aquas quæ prius erant fluxæ & instabiles & multis agitata fluctibus, & celeri cursu ferebantur ad idololatriã. Tertium autem rursus visitauit & diem Spiritus, quando ingressa fuerit plenitudo gentium. Respexit enim Deus creaturas Mundi, ad aquas Græcas (nempe Gentiles) ostendens eis lucem diuinæ cognitionis in primo die seculi: *Sed cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt,* vt testatur Paulus dicens, quod ad argumetum Dei cognitionis dedit Deus sapietiam in initijs, & cognitione de situ cœli, & stellarũ, & Solis, & Lune, & plantis, & animalibus, & corporibus, & figuris. Quoniã ergo aqua gentiũ, non cognouit sapientiæ effectorem; Deus eam relinquens imperfectam & non genitalem, accessit ad terram, dans per Abraham signum Circumcisionis. Et ideo huius signi terrenam promisit mercedem, & Abrahæ & Israëlĩ, dicens se eis dare in possessionem terram terrestris Palestinae promissionis. Similiter etiam populo Israëlĩtico qui exijt ex Ægypto, Deus Lege statuẽs illa multa crassa & ad exequendum & portandum difficilia præcepta, cum acribus minis & execrationibus, pro eis cœlestium nullam promisit remunerationem; sed munera terrena, fertilitates, & corporales foelicitates, & latæ terræ possessionem, & quæ interirent bonorum, fructuum perceptionem. Hinc & propter hæc, Terram iure intelligimus populum Iudæorũ, vt qui terrena sapiat, & non habeat conuersionem in cœlis. Propterea hæc nos docens Deus in sex dierum Mundi creatione; non simul perfecit aquas, & quæ orta sunt ex aquis: Neque rursus in vno die terram exornauit, & quæ ex ea processerunt animantia & ligna fructifera. Quamobrem mihi quidem videtur, quod cœlestia, diuina luce antea erant illuminata: cum autem super terram fuisset compositus Sol qui intelligentia percipitur (nempe Christus) & sursum assumptus; supernus quoque Mundus amplius fuit illuminatus & illustratus. Congruẽter ergo ijs quæ iussu fiunt exornationibus, & spiritualibus profectibus cœlestis & terrestris & marinæ creaturæ; intelligendum est Opificem in ea quæ tunc fuit sex dierum creatione, nunc ex parte in aquis operari, deinde ab ijs transire ad Firmamentum: Et rursus perfectè exornato Firmamento, transire ad terram; & cum ea esset semiperfecta, procedere ad aquas: Deinde perfectè absoluentem Firmamentum, & Ecclesiarum gentium cœtus benedicentem, & postremò terram quoque Israël conuertentem in consummationem seculorum, in plenitudine sex dierum creationis. Sicut autem auditori, vt qui non sit mysteriis initiatus, non placeat quod dicitur; dic mihi tu quam ob causam, cum Deus non simul singulas ab-

creatura sunt susceptores, tres vltimi enim per Christum ornauerunt & adimpleuerunt. Luc. 13.

Causa Legi...

Rom. 1.

Philip. 3. d

soluisset creaturas, tunc transit ad aliam; sed priorem relinquens imperfectam, rursus redit ad priorem! Sin autem tibi Fideli, fide digna & credibilia videntur quæ dicuntur; huc inclina aurem tuam, & mihi animum aduerte; & videbis in carnis susceptæ dispensatione Deum Verbum eodem modo nouam quoque suam creaturam cõstruxisse & perfecisse. Iis enim qui in se habent lucem cognitionis, est vtique perspicuum, quod anti qua Mũdi creatio erat adumbratio, typum habens Ecclesiæ; quam, sicut quendam Orbem terræ creans & cõstruens Deus Verbum homo factus, incipit ex aquis gentilibus, vt qui in regione gentium versatus sit in Nazaret: De quibus dicit Propheta Esaias; *TERRA Zabulon, & terra Nephtalim via Maris, Galilea gentium, Populus qui vivebat in tenebris vidit lucem magnam.* Sic enim Symeon quoque gentes priori loco posuit, & deinde Israëlem; dicens de Christo; *LUMEN ad reuelationem gentium:* Deinde; *& gloriam plebis tuæ Israël.* Transit enim à Nazaret gentium Maris, & venit Hierosolymita in Bethleem, & ibi natus est; & relicta imperfecta & infrugifera terra Israël, venit rursus ad aquas Gentiles, vocatis antè omnes Magis, & profectus in Ægyptum ad barbaricas Nili aquas. Sed cum eas nõdum congregasset in vnam congregationem, rediit in terram Israël vnde exierat, exiguam quandam herbam, & arbores aliquas frugiferas (nempe suos Discipulos, & Ioannem Baptistam, & Ioseph, & Nicodemum, & paucos huiusmodi) ostendens; & statim relicto cultu Iudaico accedit rursus ad fluentia Iordanis Sol iustitiæ, creans lunam baptismatis. Deinde ita benedicat & producere fecit aquas, & deinceps venit etiam ad terram; hoc est, curam gerens Israël, & morbos eorum curans. Et rursus à terra profectus est ad abyssum; nempe à Cruce, vt prædicaret Spiritibus qui erant in carceribus Inferorum, remissionem. Deinde cum resurrexisset, è terra reuersus est ad Firmamentum ad Deũ; & illinc rursus effecit vt aquæ Gentium animalia producerent, ex alto super eas emisso tanquam viuifico sancto Spiritu: quæ quidem non cessabant super seipsas generare & regenerare ipsas Gentes quæ prius erant reptiles, & nunc factæ sunt alaræ volucres, donec plenitudo gentium ingressa sit omnino in paradisum; & tunc de cætero perficitur verbum Dei, quod dicit de animalibus Israël; *Producat terra animam viuentem.* Rectè dixit; *animam viuentem:* Est enim vnus Israël. In gentilibus autem innumerabilibus Gentibus quæ ex nostris aquis processerunt, non dicit animam viuentem fed animas innumerabiles. Dicit enim; *PRODVCANT aquæ reptilia animarum viuentium,* nec ea solum sed etiam Volucres volantes super terram secundum Firmamentum cœli. Ex his Volucris erat Paulus ille baptizatus, & qui ex aqua valuit volare ad tertium cœlum, & rursus illinc transire in Paradisum. Eiusmodi volucris erat Philippus, qui volans per aërem & veniens ad Candacem Æthiopem, ipsum baptizauit super aquam; & per columbam, nempe Spiritum, seipsum effecit volucrum. Eiusmodi Volucris desiderabat fieri ille quod dicebat; *QUIS dabit mihi pennas sicut columbæ quæ descendit in Iordanem, & volabo & requiescam* in illa requie cœlestium volu-

Mundi creatio erat typus, Ecclesiæ.

Esa. 9.

Luc. 1.

Christi descensus ad Inferos. Carceres Inferorũ.

In Israël est anima viuens: in gentibus, animæ innumerabiles. 1. Cor. 12. a. b.

Act. 8.

Pl. 54.

crum sexalās habentium ? Ad has Volucres euolauit ex viuifica aqua quæ fluxit ex latere Domini in loco Caluarie prima omnium Volucris sanctus Lator, cum Rege Volucrum Christo magna aquila, per aërem volans in Paradisum. De Christi Volucris dicit etiam Psalmographus ; P A S S E R , nempè Lator, seu aliquis alius, inuenit sibi proprium nidum ligni Paradisi: Turtur, nempè Ecclesia quæ sola vnunouit coniugem Christum, quæ vitam magis amat solitariam quàm delicatam mollem & effœminatam; S I B I nidum, nempè regnum cœlorum & vbi reponat pullos suos. Quas quidem exeuntes de aquis Volucres stupens quoque Elayas, clamabat ; Q V I N A M sunt hi qui sicut nubes volant, & tanquàm columbæ cum pullis suis ? Hæ sunt Volucres, quæ rapiuntur in nubibus obuiam Domino in aërem. De quibus etiam dicebat ; Vbi est corpus, inquit, seu cadauer (Lator, inquam) nempè in Paradiso, illic congregabuntur etiam aquile quæ supplantatorem nostrum Serpentem sub pedibus suffocarunt. Aut rursus, vbi mortuum est sanctum eius corpus, illic nos congregauit vt simus eius participes. In altum enim in Cruce sublatus congregauit Gentiles & ex aqua genitas gentium Volucres, vt eius passionem imitentur & Crucem. Sed cum aquas abyssi subiisset, fecum fecit euolare ex aquis subterraneis volucra illa corpora Sanctorum qui dormierant, & surrexerunt. Sed restat vt deinceps ipsum dictionis Scripturæ contextum aperiamus. E T D I X I T D E V S , producat terra animam viuentem secundum genus, quadrupes & reptilia & bestias terræ secundum genus, & factum est ita. In duos partus & generationes diuisit Deus omnem viuentem animantium animam (ex terra, inquam, & ex Mari) qui ex duabus mulieribus, nempè Lia & Rachele, aut ex Sarra & Agar duos constituit filios, nempè duos populos, videlicet alterum ex Iudæis, alterum ex Gentibus. Quo fit vt quod à Deo tunc dictum est Rebecce, conueniat etiam dicere creaturæ quæ cernitur; D V Æ gentes & duo populi ex te egredientur, & populus populum superabit & maior seruiet minori. Sunt autem scilicet maiora & insigniter fortiora quæ ex terra nata sunt animalia & iumenta & bestia, quàm pisces marini, & super omnia Volucres. Quod si ea quæ dicuntur reijcis ô auditor, vt quæ non sint probabilia; quid facies aut dices cum videas quæ ex aquis orta sunt animalia praripuisse eam quæ à Deo datur benedictionem? Nam quomodo Iacob praripuit benedictionem Esau? quoniam alter quidem erat venator, & tanquàm è terra ortum habebat & generatione, & vitam quæ debebat simul cum Feris in agro & cum Reptilibus: Vnde etiã, Edem; hoc est, ruffus, fuit Esau cognominatus. Iacob autem qui simul cum benedictione, eius quoque rapuit primogenituram, cum euolasset in aquarum Mesopotamiam; illic in aquis peperit in domo Dei. Bethuel enim interpretatur Spiritus dei, vnde etiam accepit Rachel: Rachel autem etiam dicitur domus Dei. Ipsa enim erat typus Ecclesie quæ existit ex gentibus, in qua Dei spiritus amanter veluti requiescens (propterea quod eam peperit) fertur super aquam Mesopotamie omnium gentium. Aduerte autem quod Rachel quoque, typus & figura (sicut & Rebecca) eius quæ aliquando fuit sterilis

Pf. 83.

Esa. 60. 2.

Theff. 4. Matt. 24. Luc. 17.

Vbi est Christi corpus, illic congregatur vt simus eius participes Christi descensus ad inferos.

Animaliù è terra & ex Mari ortorum sensus anagogicus.

Gen. 25.

Iacob & Esau historia: sensus anagogicus.

Rachel est typus Ecclesie.

Rebecca, typus Ecclesie.

Gentium Ecclesie, cum esset super terram aquarum Mesopotamie; illic desponsa fuit Isaac: & statim tanquàm pulchra & alacris aquam effundens piscina, potauit infideles camelos patris gentium. Abraham enim interpretatur pater gentium, in figuram Dei & Patris gentium. Multifariam ergo & multis modis ostendimus; quæ ex aquis quidem enata sunt animalia, esse figuram gentium quæ fuerunt aliquando in profundo ignorantie: Quamobrem & eorum piscatores effecit Christus suos discipulos. Habemus autem aliam quoque firmissimam & valde admirabilem probationem, quæ etiam valde incredulo & contumacioso persuadeat, quod quæ sunt è terra animalia ferunt certum & euidentem typum populi Iudæorum. Quænam autem est ea probatio? Dico quod è terra genitus Adam, est (quod ad carnem attinet) cognatus illarum è terra ortarum bestiarum, & reptilium: Sexto enim die; & ipse, & illæ sunt creatæ; non autem marini pisces qui facti sunt die quinto. Quomodo etiam Christus secundus Adã, cognatus Iudæorum (quod ad carnem attinet) est ex mansuetis illis bestiis & reptilibus non venenatis; nõ autem ex nobis, nempè Gentibus. Quod autem è terra sit genitum genus Iudæorum, ex his ostenditur. Didiceris autem etiam ex ipsis verbis; Producat terra quadrupes. Quoniam in terram despiciunt & terranã appetunt, eos ad terræ fingit imaginem, vt qui respiciant impietatem; & hæreditatem acceperint, terræ latitudinem: Prophetice autem prædicat quoque Moses de eorum furioso & lætali veneno, eos alta voce vocans Reptilia & bestias. Præterea recenset etiam illorum, eius quod est melius ignorationem, dicens ea iumenta. Sed quod ab Abacuc Propheta dicitur de Christo; In medio duorum animalium cognoscetis, id sapientes Patres accipiunt de duobus populis: Duorum animalium; quasi dicas, vnus populi terrestris, alterius marini. Et planè hoc modo Euam quæ est figura Ecclesie Christi ex Gentibus; Deus non fecit ex terra vnde finxit Adam, quoniam Ecclesia non est cognata sed diuersi generis hospesque & aliena à Iudæis qui non sunt benedicta animalia; vt quæ sit ex reptilibus & volucris Maris, quæ acceperunt Dei benedictionem. Quod si alacri & patienti animo iis quæ dicuntur aures præbeas ô auditor, quæ de his duobus populis dicuntur (de terrestri, inquam, & marino) tibi probabo & ex graphicis & diuersis tam veteris quàm noui Testamenti demonstrationibus. Etenim suffitus seu incensum, quod iussit Deus Mosem conficere (significans vnionem & Iudæorum gentium credentium, quas Deus est odoratus & fuerunt ei in odorem suaueolentem) Lege constituit vt eius compositio fieret ex terra & Mari. Stacte enim ortum habet ex terra, Onyx autem constat ex Mari. Similiter etiam Mosis vnguentum (quod ipsum quoque duos significabat populos) ex dilecto Filio omnino effusum, conuenienter ei qui dicit; Vnguentum effusum dilecti mei; ex ipso enim & per ipsum est plenitudo Fidelium: quod vnguentum à Deo iussus conficere; calamum quidem accepit è terra, myrrham autem è Mari. Et fortasse propterea Christus quoque per calamum è terra genitum & spongiam marinam, aceto potatur in Cruce; hoc est, mortis gustat acerbiter. Nam duæ quoque gentes

Animalia orta è terra, sunt typus populi Iudæorum.

Abac. 2. Vulgata Editio habet, animalium.

Euam quæ est figura Ecclesie non fuit facta ex terra.

Ex. 3. a.

Cant. 1. a. Ex. 30. 6.

Pf. 68. f. Mat. 27. a.

gentes (Romanorum, inquam, & Hebræorum) eum morte condemnarunt: quorum typus fuit etiã par latronum, nempè & eius qui est saluus per fidem & Iudæi qui perit per incredulitatem. Rursus autem audimus Deum Mosi iubentem, Pontificis Aaronis tunicam contexere ex purpura retorta. Purpura autem constat ex duobus animalibus; ex verme (inquam) è terra genito, & Ostreo marino. Propterea ergo rursus duo populi in passione Christum induerunt chlamyde purpurea; ante significates quod regnaret super duos populos carni vnitus cœlestis Deus Verbum. Quod apertè prius describebant ceteri quoque colores aliarum vestium, qui cum purpura in Aaronis tunica tunc contextuntur. Nam byssus quidem quæ plus quàm nix refulget, ostendit symbolum lucis quæ procedit ex luce Dei Verbi: retortum autem coccinum fert imaginem carnis, cum pueris enim communicarunt carni & sanguini. Hyacinthus autem quæ dicitur, est similiter coloris cœlestis: quamobrem eum quoque colorem aërium nominant qui sericeos colores perfequantur. Inuenimus autem Magos quoque cum auro è terra nato, myrrham etiam marinam obtrulisse Christo. Quomodo olim quoque duo illi duorum populorum typi, Ioseph & Nicodemus; duobus aromatibus (terrestri, inquam, aloë, & marina myrrha) Iesum sepeliendum inuoluerunt. Cum ex multis ergo probationibus periphraſticè didicerimus, marina & è terra nata animantia esse euidentem typum duorum populorum; necesse est etiam dicere propter quas causas grex terra genitus animantium (populi, inquam, Israël) non fuit particeps paris benedictionis cuius pisces gentiles, & quæ sunt ex eis volucres. Et primum quidem, propterea quod non sunt baptizati, & non fuerunt cõgenerati cum aqua & spiritu qui ferebatur super aquam: Secunda autem causa propter quam priuati sunt benedictione; quoniam in eis erat Serpens, Euæ (vel potius sanctæ Ecclesie) hostis & insidiator, & futurus erat obnoxius illi terribili Christi execrationi. Inuenimus autem Deum in vniuersa Scriptura Legis, cum ore proprio aliquem benedixisset & eum postea esset execratus; nescio an non cum aliqua distinctione dederit benedictionem: quomodo in Israël dicit & Solomone; Si custodieritis præcepta mea & iustificationes meas. Præciebat enim futurum, vt vterque (& maximè Israël) diuinas Leges esset aboliturus & transgressurus, & futurus esset obnoxius illis innumerabilibus quæ sunt in Lege execrationibus: maximè autem omnium, propter futuram eorum in Christum impietatem, ex ore illius esse suscepturos væ illa innumerabilia, & sententias desolationis & eiectionis. Qui autem nõ sic accipiens, diuinas Scripturas explicat; quodnam peccatum in Deum potuerunt peccare terræ animantia, quod non eis parem impertierit benedictionem quàm piscibus? Nam quod ad corporis constitutionem attinet & naturam, eam longè habent excellentiorem & planè incomparabilem è terra genita animantia & iumenta, quàm pisces. Hoc tibi persuadeat & Canis qui fideliter gregem seruat, domum custodit, & est vineæ præsidio; & Bos & Asinus qui norunt suos benefactores; & E-

Aaronis vestium colores quid præ significarent.

Magi cur aurum cù myrrha Christo obtrulissent. Marth. 2. Ioseph & Nicodemus cum aloë & myrrha Christum sepelierunt.

Deus dat benedictionem cum aliqua distinctione ei quem semel est execratus. Deut. 11.

Animaliù terreſtriù excellentior forma & maior virtus quàm aquatici.

quus & Mulus & Camelus qui supra humanam rationem sapè sciunt vias quas semel ingressi sunt, & noctu sapè sunt certi duces suorum Dominorum: Vnde etiam sapè in bello post Deum, equorum & mulorum & camelorum ministerium, est saluti. Qui bus si careret humanum genus, periret; vt quod ad ministrandum sibi non sufficeret. Vnde etiam ea habere sapientiam testatus est Deus, iam olim loquens misericordissimo & patientissimo Iobo; Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? Exultat audacter, in occursum pergit armatis; Contemnit pavorem nec cedit gladio, &c. In marinis autem reptilibus, piscium neque vox est, neque cognitio, neque sapientia, neque scientia, neque memoria, neque sensus qui cognoscat, neque aduersus Dominum seruitus aliqua aut benevolentia aut amor. Quæ quidem omnes piscium proprietates rationis & sensus expertes, Populo gentium valde conueniunt vt de eo intelligantur & dicantur. Prius enim erat surdus sicut & pisces, non audiens vocem Domini. Erat autem & mutus sicut ipsi; Non habebat enim in se Deum Verbum; aures eius & os obturantibus Dæmoniis aquis, oculisque tenebras offundentibus ne agnoscerent & oculos intenderent in Solem Dominum Christum Deum. Propterea enim in typum gentium Deus appellauit reptilia pisces ac animalia, quoniam reptile est simile Diabolico Serpenti, anima & corde & ratione. Peccatore in terram totum trahitur, ex cœlestibus nihil considerat, nihil sublime cogitat, nihil excelsum contempletur; sed tota corporis statura adheret terræ à capite vsque ad caudam (hoc est, ab initio ad finem) tractus in puluerem & simum, alio idolorum, ventre & vmbilico luxurie & libidinis. Vnde propter hæc reptilia, ex piscibus gentilibus ante omnes Christus vocauit piscatores. Porro autem primum natus filius, nempè Cain, in figuram primogeniti Israël, fuit agricola (vt qui esset cognatus animantium è terra genitarum & non benedictarum) Occisor boni pastoris Abel, nempè Christi: de quibus ipse dicebat; Vos ex patre Diabolo estis; Hoc est, ex Cain qui Diaboli opera est imitatus: Ille erat homicida ab initio; hoc est, statim ab initio productionis Mundi; vt qui proprium fratrem interfecerit. Ergo vos quoque eritis homicidæ ad imitationem, morte enim afficietis meam Iesu humanitatem; nullum (tanquàm Deo) mihi damnum illaturi, propterea quod nõ possitis in eo me aggredi. Hęc autem omnia testimonia adduximus ad glõriatione & exultatione Christi Ecclesie: Maxima enim vtilitatem & confirmatione accipimus nos fideles, cum discimus quod cum primum cælum & terra creabantur, ex eo tempore admirabilium aquarum populus reptilium piscium benedictionem accepit à Domino. Frater autem Prodigi huius filij gentilis, qui erat in agro vineæ Israël agricola, māsit sine benedictione vt qui huc vsque nõ inducat in animū ingredi & esse particeps corporis ET SANGVINIS VITVLII saginanti. Saginatus autem vitulus nominatur Christus, quod niam multis temporibus ante nuptias & eius vnionem cum Ecclesia, parabatur à suo Patre in esum gentium, & quodammodo saginabatur sacramentum. Deus enim ante secula antiquum verum reuelauit con-

Iob. 39.

Piscium nullus est rex, neque sapientia.

Piscium proprietates conueniunt populo Gentium.

Pisces cur Deus appellauit reptilia.

Propter pisces, nempè gentes, Christus vocauit piscatores Apostolos Ioan. 6. Cain diaboli opera est imitatus.

filium ad gloriam nostram gentium, sicut clamat Esaias & Paulus. Et dixit Deus; *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Conuenienter rationi anagoges, Christum hic intelliges, in quo dicitur illud; *Faciamus hominem*, quando suscepit hominem: Illud autem, *Faciamus*, non solus dicit Pater & Spiritus, hic quidem vt approbans & ratum habens, ille autem vt preparans; sed etiam Filius vt Deus consentit de eo quod est faciendum, vt ipse quoque cernatur amplecti humanæ naturæ susceptionem. Sed primùm est aliter examinandum verbum. Et iam quidem à nobis de eo, quantum potuimus assequi, sunt libri elaborati, & cò transmittimus eos qui voluerint. In summam autem, ne instar mutilati membri aut corporis sit in illis opus mancum ac mutilum; hoc est implendum. Sūt autem hæc, cur non distinxit Deus inter creationem animalium ex terra, & creationem hominis, sicut diuisit inter pisces & animantia è terra genita: sed tanquam esset quædam eorum cognatio, eodem die, & hominem & ea est fabricatus? Quod quidem soluens quidam ex Expositoribus, propter eam quæ cum Iudæis ei fuit secundum carnem cognationem dixit eam esse simul creationem. Vnde (ait idem) licet contemplari & admirari, quod iis relictis quæ erant ei propinqua & cognata, iste homo à Deo est introductus & datus in Paradisum, ad eū operandū & custodiendū. Quædã autē alia & secūda animantia vel potius bestias diuersi ab eo generis & quæ procul aberant adduxit non priora, sed secūda, quæ quidem sunt greges bestiarum, nempe gentiū. Post hæc autem cognoscendū est & considerandū, quod hæc prima vox in diuina Scriptura dicta est pluraliter; diuinam, inquam, significans Trinitatem, dicens in sola hominis creatione; *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; perinde ac tribus diuersis personis hominum, si ita liceat dicere, ex communi consilio & consensu constructibus aliquam imaginem & simulachrum, & vnaquæque faciente in simulachro aliquam propriam similitudinem effigiem & figuram, vt sit in ea id quod videtur, corporalis & crassus. Erat, inquam, alterius quidem ex diuinis artificibus, altitudo; alterius autem, latitudo, & alterius profunditas. Sic enim est propriè imago & simulachrum ad imitationem, figuram, & imaginem diuersorum artificum ipsius vnus & indiuiduæ vnus & solius Dei essentiæ & naturæ: Animæ quidem, ad imaginem Dei & Patris, quomodo etiam prius nominauimus in duobus libris quos edidimus de constructione hominis; rationis autem seu verbi interni, quod describit ac effingit Deum Verbum à Deo genitum; Mentis autem, quæ fert imaginem sancti Spiritus. Cùm nos autem aliquando hanc vocem proferremus apud quendam ex Hebræis, multæ enim & sæpenumerò cum eorum genere ortæ nobis sunt controuersie ac contradictiones (planè extemporales) contra dixit improbus, Regem aliquem (& si sit solus) posse dicere illud; *Faciamus*; & illud, *Iusimus*. Cùm autem nos occurrissemus & dixissemus; Et cur ante creationem hominis, non cernitur Deus in aliqua alia (quæcunque ea sit) creatura vsus esse hoc verbo; *Faciamus*; & dixisse nisi in solo homine, & rur-

Cur Deus hominem & animalia eodem die est fabricatus.

Homo creatus ad imaginem Dei.

Deus ante creationem hominis nunquam vsus est verbo, *Faciamus*.

Ad imaginem & similitudinem nostram. Conuenienter rationi anagoges, Christum hic intelliges, in quo dicitur illud; *Faciamus hominem*, quando suscepit hominem: Illud autem, *Faciamus*, non solus dicit Pater & Spiritus, hic quidem vt approbans & ratum habens, ille autem vt preparans; sed etiam Filius vt Deus consentit de eo quod est faciendum, vt ipse quoque cernatur amplecti humanæ naturæ susceptionem. Sed primùm est aliter examinandum verbum. Et iam quidem à nobis de eo, quantum potuimus assequi, sunt libri elaborati, & cò transmittimus eos qui voluerint. In summam autem, ne instar mutilati membri aut corporis sit in illis opus mancum ac mutilum; hoc est implendum. Sūt autem hæc, cur non distinxit Deus inter creationem animalium ex terra, & creationem hominis, sicut diuisit inter pisces & animantia è terra genita: sed tanquam esset quædam eorum cognatio, eodem die, & hominem & ea est fabricatus? Quod quidem soluens quidam ex Expositoribus, propter eam quæ cum Iudæis ei fuit secundum carnem cognationem dixit eam esse simul creationem. Vnde (ait idem) licet contemplari & admirari, quod iis relictis quæ erant ei propinqua & cognata, iste homo à Deo est introductus & datus in Paradisum, ad eū operandū & custodiendū. Quædã autē alia & secūda animantia vel potius bestias diuersi ab eo generis & quæ procul aberant adduxit non priora, sed secūda, quæ quidem sunt greges bestiarum, nempe gentiū. Post hæc autem cognoscendū est & considerandū, quod hæc prima vox in diuina Scriptura dicta est pluraliter; diuinam, inquam, significans Trinitatem, dicens in sola hominis creatione; *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; perinde ac tribus diuersis personis hominum, si ita liceat dicere, ex communi consilio & consensu constructibus aliquam imaginem & simulachrum, & vnaquæque faciente in simulachro aliquam propriam similitudinem effigiem & figuram, vt sit in ea id quod videtur, corporalis & crassus. Erat, inquam, alterius quidem ex diuinis artificibus, altitudo; alterius autem, latitudo, & alterius profunditas. Sic enim est propriè imago & simulachrum ad imitationem, figuram, & imaginem diuersorum artificum ipsius vnus & indiuiduæ vnus & solius Dei essentiæ & naturæ: Animæ quidem, ad imaginem Dei & Patris, quomodo etiam prius nominauimus in duobus libris quos edidimus de constructione hominis; rationis autem seu verbi interni, quod describit ac effingit Deum Verbum à Deo genitum; Mentis autem, quæ fert imaginem sancti Spiritus. Cùm nos autem aliquando hanc vocem proferremus apud quendam ex Hebræis, multæ enim & sæpenumerò cum eorum genere ortæ nobis sunt controuersie ac contradictiones (planè extemporales) contra dixit improbus, Regem aliquem (& si sit solus) posse dicere illud; *Faciamus*; & illud, *Iusimus*. Cùm autem nos occurrissemus & dixissemus; Et cur ante creationem hominis, non cernitur Deus in aliqua alia (quæcunque ea sit) creatura vsus esse hoc verbo; *Faciamus*; & dixisse nisi in solo homine, & rur-

Faciamus in adiutorium. Ad hæc nulla erat vox Iudæi, neque rursus contradictio. Fieri enim non potest vt sit homo ad imaginem eorum qui dicunt; *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*; nisi ferat in se aliquam aliam propriam figuram aut effigiem vniuscuiusque horum artificum. Vnde id quidem quod est ad imaginem Trinitatis, in essentia incorporea & intelligentis & materiæ expertis & incomprehensibilis animæ nostræ; omnes homines habemus similiter: Id autem quod est ad similitudinem, ij soli habent qui se ipsos recreantur ea vitæ institutione quæ est ex virtute, qui Deum habent in se inhabitantem, & gratia quodammodo sunt veluti Christi, in diuinitate simul & humanitate.

Propterea & bis & semel exponens diuina Scriptura, & dicens; *Et fecit deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum*; non addit, *Ad similitudinem*: vtpote quod illud quidem, *Ad imaginem*, sit à Deo creatum & in nobis naturale; illud autem, *Ad similitudinem*, est vitæ institutionis quæ libera electione suscipitur, & per vitam quæ ex virtute agitur, inducitur & assumitur. Propterea hoc nos docens qui cum Verbo idem habet nomen Theologus Ioannes, dicit, scribens ad aliquos: *FILIIOLI nunc filij Dei sumus per hoc baptisma, & nondum manifestatum est quid erimus quoniam videbimus eum sicut est*. Vides quod post sanctum baptismum, dicit vitam quæ ex virtute agitur generare id quod est ad similitudinem. Quod quidem si fuerit manifestatum in corde, illum videbitis in ipso ei conformato & assimilato, quantum capit & potest homo. Vnde etiam hoc accepit quidam ex externis insipientibus Philosophis ex nostra diuina Scriptura, dicens Philosophiam esse Deo assimilationem quo ad eius fieri potest ab homine, cum hanc sacram Mosaicam aspexisset Scripturam quæ dicit: *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & imperet piscibus Maris & volucibus cæli, & omnibus reptilibus quæ repunt super terram*. Cùm ad hunc locum peruenerimus, opportunè nobis sunt laudanda ac celebranda sapientissima & illusterrima à Deo data sanctissimi Spiritus eloquia, & dicendum; *LVCERNA PEDIBVS Ecclesiæ vera est lex, & lumen semitis nostris*. Audiamus enim quam magna & quam inexpugnabilia Deus hinc nobis confecerit arma aduersus Iudæos & Barbaros, & Samaritanos qui discerpunt & illudunt fidem Christianorum vt quæ tres deos colat, sanctam & quæ simul eiusdem essentiæ Trinitatem. Nam cùm dicat Scriptura duas personas (Adami, inquam, & Eug) esse vnum solum hominē & nō duos, cōiucimus aduersarios veritatis, qui (in tribus Personis) hymnis & laudibus celebratur deus, vnus est deus & non tres, propter eiusdē simul essentiæ naturā, quomodo etiā in Adamo & Eua. Nā propter cognationem & eandē simul essentiā, audi quæ admodum & ipsos & vniuersam Mūdi humanitatē, vnum hominē deus nominet dicens; *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostrā, & imperent*; duos, vnum dicens hominē. Et rursus dicit; *ET FECIT DEVS hominem, ad imaginem Dei fecit illum, masculum & hominem fecit eos*. Ecce hic quoque duos, vnum nominauit hominem, vt tibi quoque arma præbeat

Ad similitudinem Dei facti esse, aliud est quam ad imaginem.

Libera electione suscipimus vitæ nostræ institutionem.

1. Io. 3. a.

Vita ex virtute post baptismum, generat Dei similitudinem.

Philosophia est Deo assimilatio.

Psalm. 111.

Tres deos non colit Christianus.

Deus vnus est in tribus personis.

Genes. 6. Homo vocatur vniuersa hominum multitudo. Tres personæ substantiales, vnus Deus.

Genes. 8.

Psalm. 143. Psalm. 102. Psalm. 8.

Anastasis scripti libri aduersus Iudæos.

Dominati Creaturis non est imago & similitudo Dei.

Nullus præter Christum dominatus est piscibus Maris. Calliditas & dolus, non est dominatus.

arma præbeat ad ostendendum quod Pater & Filius (cū duæ sint hypostasæ seu personæ) sint vnus Deus. Vnde etiam cū esset Deus inducturus diluuium, dicit ad Noë; *FINIS omnis hominis venit coram me*: Ecce significat hominum multitudinem. Audi ergo; totam hanc multitudinem vocat vnum hominem rursus dicens eidem Noë, *DELEBO hominem quem feci*. Si ergo innumerabilia hominum personarum, millia vnium dicit hominem propter naturæ similitudinem, quantum magis tres diuinitatis (eiusdem simul essentiæ) personæ dici possunt vnus Deus? Et in aliis locis innumerabilibus inuenies diuinam Scripturam vnum nominare hominē totum genus humanum; Vt quando rursus dicit Deus post diluuium de vniuerso genere humano; *PROPENSA est cogitatio hominis ad mala à iuuentute sua*. Et rursus; *HOMO vnitati similis factus est*. Et; *HOMO, sicut fennum dies eius*. Et; *Quid est homo quod reputas eum*; Et; *Ministri cum paulominus ab Angelis, & gloria & honore coronasti eum*. Audis insipiens Iudæ, & tu Barbare, & Samaritane, quemadmodum vniuersa humanitas vocatur homo? Eadem ergo regula, diuinitas quoque vnus Deus est & appellatur: & Israël, cū sint sexcentæ hominum myriades, vnus Israël dicitur; & Assyrius, tota gens in vna persona, dicitur: quomodo & Persæ & Hyperboræus & reliquæ gentes; cū sint in personis innumerabilibus, in vna persona appellantur. Cū Deus de nobis Christianis aliquid melius prospexerit, vel potius vt prætermittam multas probationes quæ sunt per testimonia, ex hoc ipso verbo quod probro afficiūt Iudæi probabimus id quod tradimus: Dicit enim; *ET DIXIT Deus*, vide singulare; *FACIAMVS*; Vide etiam plurale, & illud quidem attribue omnino naturæ, hoc autem personis, & non contrā. Si enim naturæ, absurdum: Sin autem personis, nihil est graue: Vide enim in innumerabili hominum multitudine esse vnam naturam. Hæc cū iam dixerimus in secundo libro aduersus Iudæos, ea non propter aliquam hic quoque posuimus obliuionem: Gratū enim esset, si fieri posset, hæc poni in Foris & in cōpitis ac triuis ad Fidelium cognitionem & intelligentiam, Iudæorum autem pudorem & confutationem, linguas suas, vt prius dixi, mouentium aduersus Christum & suam Ecclesiam. *FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & imperent piscibus Maris, & volucibus cæli, & iumentis, & vniuersæ terræ, & omnibus reptilibus reptantibus supra terram*. Nos quidem facit pigriores ad eadem rursus dicenda quod ea alibi exposuerimus: miror autem in præsentia eos qui in sola manserunt litera, & dixerunt corporalem piscium & volucrum & bestiarum omnium auctoritatem & dominatum, esse illud, *ad imaginem & similitudinem*, Dei in homine: Neque enim inuenimus quod ipse Protoplastus dominatus sit piscibus Maris; sed nec vllus alius ex Iustis qui fuerunt à Seculo. Dominatum dico, non eum qui consistit per artificiosam aliquam excogitationem, instrumentaque & studia venatoria, vt quibusdam visum est dicere, ex quibus est Gabaleotes: Illa enim est non dominatus, sed calliditas & dolus. Non enim qui dominatur alicui (& maximè iussu Dei) dominatur cum subtili mentis excogitatione, sed a-

peritè dominatur cū potestate & auctoritate. Quod si, vt est verisimile, aliqui adhuc inuidi contradicunt, ex duobus sanctis Ecclesiæ summis, eius quod dico fidem faciam. Velim autem, tibi rursus (o Iudæe, dico) velim, inquam, te dicere; An fuerit aliquis inter homines ad Dei imaginem & similitudinem. Is ne est sacer ille præcursor Ioannes, qui est maior omnibus inter natos mulierum? an similiter Petrus ille summus & antiquissimus vertex sanctorum Apostolorum? Ne hi quidem sunt omnibus dominati. Et quod Petrus quidem nō sit dominatus omnibus piscibus Maris, audi cum dicentem ei qui est verè dominatus & piscibus, & Mari, & volucibus cæli ac ratione præditis, & vniuersæ terræ, nempe Iesu; *Per totam noctem* (per Iudaicum fortè cultum) *laborantes nihil cepimus, propter verbum autem tuum* (nempe fidem in te) *laxabo rete* Euangelij in Mare Mundi Gentium. De Ioanne autem, is qui est eiusdem cuius ipse nominis, dicit in Euangelio secundum Ioannem, *IOANNES quidem nullum signum fecit*. Quomodo ergo qui signum non fecit, & Petrus qui nō est dominatus piscibus, dici potest *ad imaginem & similitudinem Dei*? Nam qui dominatur animalibus & piscibus & volucibus iussu Dei, dicit Leonis; *Veni, & venit*; & Aquilæ, ingredi & ingreditur; & Piscis, appropinqua & obedit; & Draconi, percas; & statim expirat. Aduerte autem quod non solum piscium, & bestiarum, & reptilium dominium dedit Deus homini qui factus est *ad imaginem & similitudinem Dei*, sed vniuersæ terræ. Vnde etiam scriptum est, eos imperare *piscibus Maris, & volucibus cæli* secundo ordine; & deinde sic, *Bestiis, & iumentis, & vniuersæ terræ*: hoc est, omnibus quæ sunt & habitant super terram; nempe hominibus & gentibus. Si ergo omnia subiecit sub pedibus eius qui est verè ad imaginem Dei, est perspicuum quod is homo est Dominus omnium quæ sunt in Mundo, vt qui habeat sub pedibus homines tanquam mancipia & seruos. Dic mihi ergo quomodo Moses, qui erat talis & tantus, non erat ad imaginē Dei: *fugiebat enim à facie Pharaonis!* Quomodo Helias qui assumptus fuit in curru igneo, procul fuit absconius à facie Iezabel! Quomodo omnes ferè Prophetæ, Iusti & Apostoli ab impiorum manibus sunt interempti; non hoc passuri, si dominati essent vniuersæ terræ, & si subiecisset omnia sub pedibus eius. Cū de hoc dicto tanta esset & tam perplexa dubitatio, suam ad Hebræos epistolam ferens illic adstitit Paulus mysta arcanorum ineffabilem; in quam nos intuentes liberavit ab obscura & admodum profunda dubitatione, dicens Christum esse imaginem Dei inuisibilis, & ipsum imperare & dominari omnibus tanquam heredem omnium, & ei subiecta esse omnia (præter Deum, inquam, & Patrem) & ei genu flectere cælestia & terrestria & subterranea. Hoc est enim imperare ipsi ratione præditis piscibus Maris, & Intelligētibus cæli volucibus, & hominibus qui sunt instar pecorū & iumentorum, & vniuersæ terræ. Ponit autem piscium subiectionem, quoniam ante omnes dominatus est iis qui per aquā & spiritū generantur & regenerantur; nempe nobis gentibus; & animis qui sunt in abyssu Inferorum in obscuris & in vmbra mortis. Deinde secundas dicit volucres

Petrus, summus & antiquissimus Apostolorum vertex.

Luc. 5.

Ioh. 10. g.

Exod. 2. c. 3. Reg. 19.

Hebr. 1. a.

Christus solus est imago Dei inuisibilis. Solum Christo subiecta sunt omnia. Baptisatus præcipue Christus est Dominus.

caeli, Intelligentes Potestates de quibus dicit; *Cognoui omnes volucres caeli*. A terra enim cum carne ascendens, fuit cognitus & conspectus à Principatibus & Potestatibus per Ecclesiã. Quando autem intravit plenitudo gentium, subiiciuntur omnino Christi dominio & iumera illa & bestie è terra genite & eius cognatae nempe Israël de quo dicebat, *Alias oues habeo quæ nõ sunt de hoc ovili*, & illas me oportet adducere, & vocem meam audient, & fiet unus Grex unus Pastor. Et sic in Christo eueniet, & intelligetur de ipso & de eius coniuge Ecclesia id quod à Deo dicebatur de duobus; IMPERENT piscibus Maris, & volucris caeli, & iumentis, & uniuersæ terræ, à Mari usque ad mare, & à fluuiis usque ad fines Orbis terræ. Carnales autem qui corporalem hominis potestatem intelligunt de carnalibus piscibus & volucris, & omnibus iumentis, & bestiis, & reptilibus, & omnibus quæ sunt supra terram; non poterunt nobis ostendere vllum hominem præter Christum, qui sit ad imaginem Dei. Nullus enim ex iis qui à seculo nati sunt (non dico ex Regibus, sed nec ex iustis) est dominatus, potestate imperium habente, omnibus quæ sunt super terram, & Mari: etiam si faciendi miracula, perspicidique ac prædicandi Prophetica omnino esset præditus gratia. Cæterum non in ciiciendis Dæmoniis, nec in signis faciendis Dominus definit perfectionem hominis qui est ad Dei imaginem & similitudinem, vt quando dicit; *Dicent mihi in illa die, Domine, Annon in tuo nomine multas virtutes fecimus? & dictum eis; Amen dico vobis, Non noui vos*. Sed; *diligite* (inquit) *inimicos vestros, & benedicite iis qui vos execrantur, Benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro iis qui vobis insultant, vt sitis similes Patris vestri qui est in caelis*; in virtute charitatis definiens esse ad Dei similitudinem. Quomodo etiam ipse Christus loquens per Paulum, eadem vsus est regula & definitione, quando dicit; *Etiam si linguis hominum loquar, & sciam mysteria omnia, & omnem cognitionem, & omnem habeam fidem ita vt montes transferam, nihil mihi prodest*. Sed de his quidem hætenus. Videamus autem etiam quid ea significant quæ dicit de benedictione. ET FECIT DEVS hominem, ad Dei imaginem fecit illum: Hoc est; Christi imaginem & præfigurationem. Compositum fecit hominem; mortalem & immortalem, aspectabilem & non aspectabilem, interitum obnoxium & in quem non cadit interitus, MASCULVM & Fœminam fecit eos: Hoc quidem, propterea quod sit laxus & mollis, & ad interitum facillè dissolubilis. ET BENEDIXIT eos deus dicens, CRESCITE, & multiplicamini & replete terram; Videlicet per filiorum procreationem, Masculi & Fœminæ. ET DOMINAMINI ei, & imperate piscibus Maris, & volucris Cæli, & omnibus iumentis & uniuersæ terræ, & omnibus reptilibus reptibus super terram. Paulò antè quidem Ioannem & Petrum in medium adduxit oratio, ad persuadendum Auditori vt Scripturam diuinam intelligeret spiritualiter, post contèplationem quæ literæ conuenit. Quòd si ad literam progressi illic maneamus, quomodo poteris ostendere gloriosissimam illam Dei matrem esse ad Dei imaginem & similitudinem? Vbi enim imperauit illa aut est dominata bestiis sensilibus, aut piscibus, aut volucris,

bus, aut uniuersæ terræ; quæ à facie Herodis migravit in Ægyptum? Et quis (mihi dic quæso) aut ex hominibus aut ex Dæmonibus audebit dicere, quòd ea quæ est eiusdem simul cum Deo essentia (quod ad carnem attinet) non sit ad imaginem & similitudinem eius qui est ipsa natus? Quomodo est enim mater eiusmodi filij, non ferens in se integram & illæsam fetus sui imaginem? Quamobrem ostensum est ei qui est filius pacis (non autem effector pugnarum & offensionum) quòd & imperium piscium qui dicuntur, & volucrum, & iumentorum solus ille possidet dicens; *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: Et; Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra: Et; Pater diligit filium, & omnia ei tradidit in manus*. Dicitur autem accipere à Patre, vt qui factus sit homo; rursus autem honoratur quatenus apparet sicut Pater, vt qui sit eius Filius eiusdem simul cuius ipse est essentia. ET DIXIT DEVS, *Eccce dedi vobis omnem herbam seminabilem, seminantem semen, quod est super omnem terram; et omne lignum quod habet in se fructu seminis, erit vobis in cibum omnibus & bestiis terræ & omnibus volucris caeli & omni reptili reptenti super terram quod habet in se animam vitæ, & omnis herba viridis erit vobis in cibum: Et factum est ita. Et vidit deus omnia quæcumque fecit, & ecce valde pulchra. Et factum est vesper; & factum est mane dies sextus*. Huc vsque dicit magnus inter Philosophos & Doctores Olympiodorus, esse finè sensilis Creationis. Quando autem dicit, (inquit ille) Scriptura in figura epilogi seu repetitionis: HIC EST LIBER generationis caeli & terræ: & cætera quæ sequuntur de noua in Christo creatura, describit ac præsignificat ea quæ posterioribus temporibus in Ecclesia finem acciperunt. Quam etiam secundum Orbem terræ nominat sanctissimus Apostolus dicens; *Non enim Angelis subiecit deus Orbem terræ futurum de quo loquimur*; Orbem terræ nominas Ecclesiã, propterea quòd à Petro quidem esset fundanda, ab ipso autem excitanda; sicut etiam nominabat nouam quæ tunc inceperat produci. Si enim per res omnes quas & contempletus est & construxit Moses in monte Sinai, Ecclesiæ typum prius describat (nèpe & per sanctum Tabernaculum, & omnia quæ erant in ipso, & omnè cultum legalè) ne mireris; inquit ipse in rebus diuinis præclarus Olympiodorus; si rerum nominatarum quas antea construebat & describebat, à Deo accepit rationes, ænigmaticè, obscurè, & arcanè. Hoc enim significabat quæ erat in Môte caligo & procella; nèpe non esse manifesta mysteria quæ dicebantur & figurabantur, ne si resciuissent Iudæi, nostri (nempe Gentium) visitationem, sui autem desertionem, librum Legis comburerent & maximè propositæ Genesis, & hinc maximum damnum & detrimentum acciperet Ecclesia. Contemplando autem sæpè eò redit prædictus Philosophus qui Alexandriam suis illustrauit libris (vt qui esset eius Diaconus) vt dicat in perfecta & absoluta immortalitate & ab interitu remotione creatum esse hominem benedictionem, & Masculum & Fœminam, & bestiarum generationem, earumque esum proferens ad ostendendum interitum. Etenim lauacrum, inquit, eorum qui baptisantur in Christo, habet veram & perfectam abluentionem primi parentis Adam (quæ

Gloriosissima Dei Mater.

Luc. 4. Matth. 23. 10a. 3.

Hebr. 1.

Ecclesia fundata à Petro.

Que Moses vidit in monte, erant typus Ecclesie.

Olympiodorus philosophus, Diaconus Alexandri nus.

Baptismus habet perfectam abluentionem peccati.

(quæ ad nos peruenit) abnegationis & peccati. Propter quam certè causam Infantes quidam illuminati, cum sint ab omni (cuiusmodiunque ea sit) iniquitate & peccato mundi, & spiritum acceperint, & Christum sint induti; sæpè in ipsa hora aut post baptismum decedunt nulli culpæ aut vitio affines sed sancti, vt testatur Paulus. Necessè est enim in his alterum dicere ex duobus: aut quòd non sunt liberati per baptismum & spiritum à primi Parentis Adæ peccato & abnegatione (quòd nulli vnquam venerit in mentem) aut quòd liberati, iniuste in mortem reciderunt; aut quòd fuerunt quidem liberati, sed ad similitudinem primi sui Parentis Adami & Euæ, induti corpore mortali, cum per mortem ad vitam meliorem accesserint, interitui non obnoxia & immortalia tunc in resurrectione sua recipiét corpora, nunc mortui, ne immortale & æternum sit & malum, vt dicit diuinus Gregorius: hoc est, ne perpetuò simus in interitu; sed in Christo induamur incorruptionem, Cui gloria & potentia in secula seculorum: Amen.

DE IIS QUÆ FVERVNT POST sextum diem, Liber septimus.

PERFECTVM fuit cælum & terra & uniuersus ornatus eorum, & perfecit deus in die sexto opera quæ fecit, & quieuit die septimo ab omnibus operibus quæ fecit. Per hæc enim ostendit, & nos docet Scriptura, quòd quædã alia post hæc & fecit & facit, sicut testatur dicens; PATER meus modò operatur, & ego operor. Hinc moti quidam ex antiquis Expositoribus, nempe ex eo quòd dixerint Deum cessasse die septimo, præoccuparunt dicere quòd ostendit fore vt in septimo Sæculo (hoc est, in septimo annorum millenario) fiat Mundi consummatio. In singulis, inquit, diebus creationis fecit opera, dierum numero paria: Nempe in primo quidem die post simplicia elementa, opus vnum quod est lux. In secundo autem, duo; nèpe Firmamentum, & diuisionem aquarum tam quæ sunt supra, quàm quæ infra. Tertio die, tria; congregationem aquæ, & terræ detectionem, & fructuum ex ea germinationem. Quarto, quatuor; Stellam, & Solem, & Lunam, & eorum posituram. Quinto, rursus quinque opera; nempe quinque sensus, & pisces & iumenta, Volucres, & quæ in eis facta est benedictionem. Sexto die, sex; quæ sunt, ex terra animantia, & homo & fœmina, & quæ est eis exhibita benedictio, & quæ fuit eis data potestas, & cibus: In his enim (inquiunt Expositores) sex diebus, licet videre in eorum singulis symbolicum aliquid euidens iudicium rerum quæ à Deo factæ sunt. Nam in primo die, separatio lucis & tenebrarum significat illam separationem eorum qui erunt à dextris & à sinistris Christi, nempe Peccatorum & iustorum: Vnde etiam in tenebras exteriores iubet abire eos qui erant à sinistris. Similiter & secundo die, aquam quidem partim in cælos esse sublata, partim autem rursus amandatam in tenebras abyssi; docet nos, quæ futura sint de iustis & peccatoribus ex nobis in consummatione. Manifestius autè nos docet dies tertius rationem resurrectionis, per hoc

Consummatio Mundi in septimo annorum millenario. Diebus singulis opus fecit deus operum numerum dierum paria.

quod dixit is qui tunc erat Creator postea autem futurus est iudex; *Congregetur aqua quæ est sub cælo, in congregationem vnã*, in iudicio. Et sexto die, quæ est ex terra, herbæ & arborum germinatio ac productio, ostendit resurrectionem; Quomodo etiam clamat Paulus: Tunc enim fructus operum & factorum vnus cuiusque cum eis surget è terra. Quod autem dicit Christus, quod *in resurrectione fulgebunt iusti tanquam sol ascendentes in nube ad cælos*, aperte ostendit etiam quartus dies per eam quam Deus in ipsa fecit diei à nocte separationem. Sed & quòd à Deo dictum est in quinto die; *Producant aquæ reptilia animarum viuentium, & Volucres volantes super terram*, admodum appositè id magis videmus fieri in resurrectione mortuorum, quando ij qui aliquando in Mari fuerant suffocati & deuorati à piscibus, resurgunt habentes animas viuentes & immortalia corpora; Ex quibus alij quidem sunt Volucres in cælum volantes. In die autem sexto, alij quidem dixerunt hominis è terra formationem, esse symbolum resurrectionis mortuorum corporum; Alij autem procreationem diuersarum bestiarum, & volucrum, & quadrupedum, & iumentorum; reptilia & bestias, dicentes, impios Gentiles: Quadrupedes autem & iumenta quæ sunt quidem immunda & ad esum non apta, eorum qui fide viuunt cum peccato; munda autem, habere figuram iustorum. His, inquiunt Interpretes, sic se habentibus, restat omnino dicendum de die septimo, quòd is latenter & occultè faciat futurum regnum. Nam quomodo in singulis diebus hebdomadis sex dierum, fuit aliquod signum resurrectionis, & Mundi, & hominum generationis; ita etiam in vnoquoque millenario sex millium annorum præteritorum, fuit aliquod symbolum & typus resurrectionis & transitus creaturæ ad id quod est melius; nempe ad incorruptionem & interitum emotionem. Ducentesimo quidem & tricentimo anno primi diei, genitus Seth (qui interpretatur, *Postus*) habet imaginem & similitudinem, quam ab initio à Deo acceptam Adam obscurauit per transgressionem, vt fumus fufius ostensuri cū fuerimus in locis qui consequuntur. Millefimo autem quingentesimo anno (ad vesperam tendente Meridie Seculi) translatus est Enoch qui fuit primitiæ & figura, hominum ad melius translationis & reformationis: Nam Enoch interpretatur, innouatio. Vnde septimo die significante translationem; qui fuit septimus ab Adam, fuit translatus. Bis millefimo autem quingentesimo anno (quod est dimidium tertij diei Seculi) facta est Mundi reformatio post diluuium per Noë; Nã Noë quoque, interpretatur reformatio. Similiter & ter millefimo quingentesimo anno (quod quidem est dimidium quarti diei) generati sunt duo populi, Israël & frater eius. Quòd si hoc non admittis in signum Resurrectionis; scias quòd eodem quarto die egressus est Israël ex Ægypto, & ingressus est in terram Promissionis. Hunc autem exitum ex Ægypto interpretantur Interpretes, nõ solum de vocatione Gentium, sed etiam de exitu è Mundo, & ingressu ad veram terram Promissionis; nempe ingressu supernæ Hierusalem: quoniam rubrum & ignescens Mare ignis fluuiatilis, omnes trãsum veri spiritalis Israëlitar; qui verò factis imitatur Ægyptios, igne

Math. 13.

Dies septimus significat futurum regnum. Resurrectionis symbola.

Mundi reformatio per Noë, facta.

Exitus ex Ægypto, significat exitum è Mundo & ingressum in supernam Hierusalem.

submerguntur. Habes etiam dimidium quinti diei: Res enim quæ sunt in Seculo, sunt exemplaria constitutionis supernæ Hierusalem, ubi in Sancta sancto- rum introiit. Præcurfor Christus, quem prius descripsit ac præfigurauit Arca templum ingressa, quando chorum duxit & saltauit in typum Christi Dauid exultans. Quoniam quæ perierat ratione prædita hominis Arca, in qua in primis repositum fuerat Dei Testamentum, est inuenta & liberata à malignis alienigenis qui eam redegerant in captiuitatem. Hæc autè omnia quæ dicta sunt quinque indicia in quinque meridiis quinque dierum seu mille annorū seculi, non solum sunt symbola Mundi translationis ad melius & in incorruptionem interitusque remotionem, sed etiam ipsius Christi apparitionis hominisque susceptionis & Ecclesiæ. Meridie enim & vespere sexti diei, seu quinquies millesimo & quingentesimo anno incarnatus apparuit: quando quidem ad vespere sexti diei in sui typum formauit Adam. Et ideò nonnulli coniectantes dixerunt, quòd vespere & dimidio sexti diei fit resurrectio, quam significant sex vespertina crepuscula; vt qui digni sint hæredes regni cælorum. Quo quidem (inquit) septimo die, extremum omnium quæ creauit, ineffabiliter & mystice construxit Deus Verbum, sicut nos docet ipse Deus Verbum. dicens: VENITE BENEDICTIO PATRIS MEI, ESTE HÆREDES PARATI VOBIS REGNI À CONSTITUTIONE MUNDI: Nam quomodo creaturam condidit, tunc etiam parauit regnum. Hoc est enim vice simum secundum Dei opus, Viginti enim duo opera fecisse Deum dicunt, & Iudæorum & Christianorum Interpretes. Ex quibus quidem, viginti & vnum iam paulò antè enumerauimus facta in sex diebus. Vice simum autem secundum est futuri Seculi paratum regnum, & spiritualis contemplatio. Propterea viginti quoque duobus libris enumerat omne vetus suum Testamentum. Sed neque nouit quamobrem, neque scit mysterium vice simi secundi numeri; Neque cogitat quòd vice simus quidem numerus constat ex duobus perfectis numeris seu denariis, significans Christum ex duobus perfectis compositum (ex diuinitate, inquam, & humanitate) duo Testamenta scripsisse; Mosaicum (inquam) Decalogum; & Euangelium. Sic enim impletur vice simus secundus numerus ex duobus Decalogis & duabus essentiis, nempe diuinitate & humanitate. Quoniam autem peruenit oratio ad ea quæ sunt dicenda de quiete & consummatione septimi diei, nõ erit alienum, si aliquas Christi voces quas dixit de Consummatione, in medium adducamus. Nam in parabola quidem decem Virginum dixit media nocte seipsum tanquam sponsum è cælo venturum: Media nox autem censetur quarta pars noctis & dici. E T F A C T V M est, inquit, vespere; & factum est mane dies vnus. Dies autem Christi habet tempus mille annorum, vt iam sit media nox præsentis diei septimi ducentesimo quinquagesimo annus. Quòd quidem Dominus rursus tacitè significat; dicens: Quis est ergo fidelis & prudens ille seruus quem cum venerit Dominus eius, inuenerit vigilantem? Amen dico vobis, quòd super omnia bona sua constituet eum: Et si in secunda & tertia vigilia venerit & sic inuenerit, beatus est ille seruus. Cum sint ergo quatuor noctis vigilia, cur non dicit Dominus, quod etiam in prima vigilia; sed cū

nominasset secundam & tertiam, præterit primam & quartam? Quamobrem mediæ nocti rursus conuenit secunda & tertia vigilia: Perfecta enim & plena nox est quingentesimus annus diei. Nox autem dimidia, est annus ducentesimo quinquagesimo. Similiter etiam complementum secundæ vigiliæ, & principium tertiæ vigiliæ, est idem ducentesimo & quinquagesimo annus. Hæc autem Interpretes dixerunt per coniecturam ad animi recreationem, non autem definiendo: Neque enim ignorarunt eum qui dicit; De die illo & hora nemo nouit, nec Angeli Dei: Cæterum Deus (inquiunt) abscondit ipsum diem & horam; possunt autem, tempora coniecere ij qui habent sanctum Spiritum, qui cognoscit etiam profunda dei. Coniicimus ergo, inquiunt, ex rebus & verbis Dei & Scripturæ, quæ de Consummatione dicta sunt ænigmaticè & occulte; Sed verum exitum & finem Seculi solus scit creator temporum & vniuersorum. Quoniam autem nihil est adeò iucundum hominibus, & maximè in quibus habitat fascinum inuidiæ, atque maledicere & aliena euertere, in perniciem & euerfionem auditorum: & sunt (vt est verisimile) nonnulli reprehensuri calculum & numerum annorum quos diximus in sex vespertinis crepusculis & meridiis annorum millenariorum, paucis fortasse annis deficientibus aut etiam redundantibus; ad eos quidem qui sunt digni vt reddantur certiores, illud respondemus, quòd huius rei causa orta est ex iis qui certis temporibus fucere Chronographi, qui in numerando non consenserunt. Secundò autem est sciendum, quòd aliter computant Hebrei annum, & aliter Romana Ecclesiæ traditio: Nã illi quidem, trecentorum quinquaginta quatuor solum dierum, annum numerant. Cæterum quòd Ecclesia non exactè aliquando inuenerit numerum in quadringentis annis quibus dixit Deus Abraham in seruitute esse redigendum & affligendum Israël ab Ægyptiis; quoniam non seruiit Ægyptiis quadringentos annos: & de centum viginti annis quos dixit Deus Noë, cum ij non sint finiti, & de plurimis aliis similiter, & quòd in septimo die non æque atque in aliis diebus dictum sit, Et factum est vespere & mane dies vnus, esse euidens signum eius quæ in ipso facta est consummationis & complementi, dicunt sancti Patres, & maximè sanctus Clemens & Ireneus, & Iustinus martyr & Philosophus qui doctissimè scribens Cõmentarium sextum sexti diei, dicit sextum numerum esse intelligentem hominis animam, & quinque eius sentientes sensus. Vnde etiam cum multa differuisset de sexto numero, dicit omnia quæ à Deo sunt fabricata fescupliciter diuidi; in res intelligentes & immortales, cuiusmodi sunt Angeli; & in res ratione præditas mortales, cuiusmodi sunt homines; Et in res sentientes rationis expertes, cuiusmodi sunt iumenta & volucres & pisces; Et in res prodeuntes, mouentes, & insensiles, cuiusmodi sunt venti, & nebulae, & aqua, & stellæ; & in res quæ augentur & quæ etiam mouentur, cuiusmodi sunt arbores; Et in res insensiles quæ non mouentur, vt sunt montes & terra, & quæ sunt huiusmodi. Omnes enim res à Deo creatæ in cælo & in terra, tangunt vnam aliquam ex his distinctionibus, & sunt eis definitæ ac circumscriptæ. Aduerte autem tu qui Dei pulchra facientis res pulchras consideras, vt cognoscas

Hebr. 6. Arca Templum Dei ingressa, quid significaret. 2. Re. 6. c.

Christus, quoto mudi anno sit incarnatus. Resurrectio quando iudicatura.

Math. 25.

Regnum futuri Seculi paratum Electis. Vice simi secundi numeri mysteriu.

Math. 25.

Dies Christi est mille annorum.

Math. 24.

Luc. 12.

Noctis sunt quatuor vigiliae.

De mundi fine quæ dicuntur, per coniecturam dicuntur.

1. Cor. 13.

Maledicere est iudicium hominibus.

Chronographi consenserunt.

Gen. 15. 6.

Iustini Martyris Commentaria in Hexameron. Rerum omnium à Deo conditarum 6. genera.

Christus constat quodammodo ex senario.

Coloff. 1.

Sexies millenarius numerus est vnitas omnium numeri qui dicitur in literis diuinis. Adam cur sexto die factus sit.

Christus visus Abrahamæ ad quercum Mambre. Gen. 18. a.

Ioseph proiectus in cisternam, figura Christi sepeliendi. Gen. 37.

Ruth, Samaritana mulier, typus Ecclesiæ. Ioh. 4.

Christus hora sexta passus.

cognoscas quòd ipse quoque sex dierum creaturæ opifex Christus, constat quodammodo ex numero senario; nempe ex carne quæ constat ex quatuor elementis, & ex intelligente anima, & ex diuinitate. Ergo si omnia per ipsum & in ipsum tendentia creata sunt tam quæ sunt in cælis quam quæ in terra; vt clamat Paulus, omnino significant qui est in ipso senarium, & eum significat omnis numerus senarius qui est in veteri & nouo Testamento. Quamobrem vt quod Christus omnia contineat & omnibus dominetur, propterea sexies millenarius numerus est vnitas omnis calculi & numeri qui dicitur in Literis, vnitatumque & binariorum & ternariorum, & in creaturis terrestribus & sublimibus continet omnem numerandi scientiam & quantitatem, cum sit significans. Et hac de causa sexto die factus est primus Adam, vt qui præfiguraret imaginem indiuiduarum partium Christi qui est sex dierum, qui est secundus Adam, qui quidem sexto die Seculi super terram fuit & apparuit; nempe anno quinquies millesimo quingentesimo, qui est meridies & vespere, & sextæ horæ medius, videlicet sextæ quantitatis seculi. Quamobrem ea de causa vespere sexti diei in horto & paradiso factus est Adam ex terra & ex diuina insufflatione (ex natura, inquam, aspectabili & quæ nõ cadit sub aspectum) præfigurans ac prius describens Christum aspectabilem, & non aspectabilem; qui hora sexta in sua imagine & Ecclesiæ, visus est Abrahamæ in quercu Mambre, & illic fecit sacrificium vituli (qui mortem eius præfigurabat) & cibi humani fuit particeps, cum non suam præfigurans, sed Sarræ soluit sterilitatè, népè Ecclesiæ; Parit enim nõ vnũ, sed multos Isaacos: & in tabernaculo fuit typicè; Illic enim etiã ambulat in Ecclesia Dei. Meridies autè rursus & vespere erat & hora sexta, quado Ioseph in Christi imaginem pransus est simul cum fratribus, & Christi Pascha admirabiliter præfigurauit ac descripsit, & tunc cisternam habitauit, antè indicans ac significans Christum qui post illam cœnam iacendus erat in cisternam Sepulchri. Hora sexta erat etiam quando Ruth illa admiranda (tanquam formosa Ecclesia) cum ad ipsum Boos in agro, tanquam ad Christum appropinquasset, esuriens ab eo est nutrita, & eius facta est coniux. Quam pulchrè imitata Gentilis illa Ecclesia, sapientissima Samaritana, quæ quærens quemadmodum Deus sit adorandus, sexta hora ad Christum accessit iam pridem sedentem super puteum piscinæ & lauacri, quando eam liberauit à seruitute & ab aqua ferenda alienigenis simulachris, seu à sudando in laborando in iis quæ ad eos pertinent; sicut illa aquam ferebat Samaritanis. Has autem omnes vespere sextæ horæ facit Christus, propter illum hominem qui in Paradiso euerfus fuerat in illa vespere in illo Paradiso. Nam propter Protoplastum Adam, in ortum Golgotha seu Caluariæ, vespere & sexta hora in Crucem ascendit sexto die Seculi, in sexta hora eiusdem millenarij, & sexta hora hebdomadis, & sexta hora sexti diei, quam apertè præfigurauit & descripsit nobis ad enarrandum propositus sextus dies creationis sex dierum. Nam si quis velit tanquam in medio horum duorum dierum considerare (illius, inquam, sexti diei, & illius in quo secundus Adam Christus vo-

luntariè passus est passionem) inueniet eos esse veluti quosdam sine discrimine sibi respondentes & eiusdem naturæ duas imagines, se inter se imitantes & per res inter se assimilatas. Et iam quidem fusè de his à nobis dictum est in mystica contemplatione salutarium Christi Dei nostri passionem in Euangelio, & illuc transmittimus discendi studiosum auditorem. Similiter quoniam totus scopus & institutum huius operis est vt ostendamus quòd vniuersa sex dierum tam in cælis quam in terris creatio, præfiguratur ac describitur Dei verbi incarnationem & Ecclesiam; necesse est de ceterò vt ex multis pauca adducamus antiqui illius diei, quemadmodum præfigurant ac describunt salutare Christi passiones quas passus est sexto die, & quomodo Adam à Deo factus liberi arbitrij, voluntariè & non ex aliqua necessitate passus est, ita liberè & voluntariè Dominus subiit passionem. Attende etiam ea quæ sunt dicenda, & videbis sexti typos præfigurantes ac describentes veritatem. Ab esu, Adam passus est mortem; quamobrem Christus quoque cum surrexisset ab esu cœnæ, venit ad passionem & mortem. Per Euam passus est Adam; Similiter etiam Christus passus est propter Ecclesiam. Et vt paucis dicam, comedit Adam, fugit, latuit in orto; quæ sit, inuentus condemnatus fuit: Similiter etiã Christus comedit cœnam, voluntariè fugit in montem Oliuarum oraturus, Latuit in orto Torrentis Cedron, Quæ situs est à Iudeis & inuentus est à Iuda signum dante osculũ; Eiectus est illinc vinculus in orto sicut Adam ex Paradiso, probròque & ignominia est affectus lignum portans humeris & factus execratio ac maledictum condemnatus est propter eum qui fuerat condemnatus, dicentibus iis qui conuenerant, dignus est morte. Et egressus extra Hierusalem, mortuus est propter Protoplastum qui mortem subierat, ex orto egressus. Est proditus, & in ortum est ingressus, & in ligno crucifixus propter hominem qui proditus fuerat in orto, & ingressus erat in ortum Mudi vt vespiceretur omnibus tanquam oleribus sceni: Fuit enim instar bestię & expertus rationis post peccatum. Vnde hortus fuit in Caluaris, vbi ad iacebat mortuus Illuc cum venisset Christus, pendens in ligno, Latroni aperuit Paradisum. Noctu Christus comedit Pascha ante passionem, quoniam sic & noctu comedit Adam & est proditus, priusquam aperti essent eius oculi. Tria ligna erant in Paradiso; Vnum quidem vt vespiceretur homo: Alia autem duo, alterum quidem lignum vitæ, alterum autè lignum cognoscendi bonum & malum: Propterea tria quoque ligna confixa sunt in horto Golgotha seu Caluariæ; Vnum quidem lignum Latronis qui fuit seruatus, vt per ipsum percipiamus non diffluentem fructum Theologiæ sicut ille Paradisum, & eo vespentes latemur, non semel sed semper cum comedentes. Crux Christi est lignum vitæ, in quo in alium sublatus fuit botrus maturus, & vita nostra ante nos visa est suspensa, cuius virtute multi etiam ex monumentis, viuificati, sunt excitati. Lignum autem cognoscendi bonum & malum, fuit Crux Blasphemantis, quæ in bonum quidem illi fixa fuerat, si voluisset; in malum autem illi cessit, cum temerè ac ingrato animo linguam extendisset, & pro Dei laudatione deũ

Adam factus a deo liberi arbitrij.

Adam iacebat mortuus in Monte Caluaris.

Tria ligna in Paradiso, & Monte Caluaris.

Crux Christi, lignum vitæ.

Tres rei in Paradiso, & in Caluaria.

1. Cor. 5.

Iudas, se in ligno suffocauit

Satanas fuit aliquando Discipulus Christi. Psalm. 81.

Io. 5.

Matth. 1.

Christi ad Adamum anagoge.

Adami caput Caluarie subiectum.

blasphemasset & comedisset mortem ad interitum. Tres Rei peccarunt in Paradiso, Adam, & Eua, & Serpens; ex quibus duo quidem sunt seruari, vnus autem periit: Cum ita propterea tres rei pendere in Caluaria (nominabatur enim etiam Dominus, peccatum, etiam si propter ipsum non esset reus ac condennatus; & cum non esset, solum haberet quod diceretur) vnus latro ingratus, cum esset typus Diaboli & Serpentis & Iudae qui se in ligno suffocauit, periit. Nam quomodo scriptum est quod dolo deceptus est Adam; ita etiam Iudas osculo & dolo fecit prodicionem: & quomodo dictum est quod diabolus ingressus est Serpentem; ita etiam scriptum est quod ipse Satanus intrauit in cor Iudae Discipuli Christi. Fuit autem aliquando quoque Satanus in caelis Discipulus Christi cum ceteris sanctis Discipulis (cum Angelicis, inquam, Virtutibus) sed erat vnus ex principibus. De eo enim dictum est; Vos autem sicut homines morimini, & tanquam vnus de Principibus caditis. Quamobrem Iudas quoque erat vnus ex summis discipulis; inter quos ei quoque creditum & in manus datum fuerat marsupium. Et ne eadem dicamus, quae (vt dictum est) diximus in mystica passionum Christi contemplatione, qui studiosè audiunt eum qui iubet & dicit, Scrutamini Scripturas accipiant in manus libros caeli & terrae, & alium qui dicit; LIBER generationis Iesu Christi creatoris caeli & terrae; & illic diligenter reputantes quae in hoc die facta sunt in paradiso tempore primi Adami, & quae facta sunt in illo sexto die in Passione secundi Adami, inuenient sigillatim & citra defectum omnia simili modo esse in vtrisque; Adam primum, & Adam secundum; hortum Paradisi, & hortum in quo versatus est Christus. Illic inobedientiam, & hic auris amputationem, illam quidem per Protoplastum, hanc autem per eum qui tenet primam sedem. Ligna quae sunt in Paradiso, & ligna quae in Golgotha, seu Caluaria; Esum in Paradiso, & esum in cena mystica. Adami soporem adducentem in ecstasim & mentis excessum; Christi soporem in Cruce: latus nudatum ad vulnerationem; nudationem post Esum Adami, & nudationem post Cenam Christi; Vestes enim exiit. Proditionem per Serpentem, & prodicionem per filium Viperae Discipulum. Vesperam in qua se abcondunt à Deo Protoplasti, & Vesperam in qua Deus Adami caput Caluarie subiectum execratur vt ferat spinas cum tribulis, & spinas in capite Christi. Tristitiam in pariendis filiis, & tristitiam conturbantem Christi animam usque ad mortem. Sudorem panni immixtum cum labore, sudorem tanquam grumos aut guttas sanguinis. Romphaeam obstruentem ingressum Edem, & romphaeam aperientem latus Christi. Nec haec solum, sed etiam duorum quasdam similitudines: Illic Diabolum & Serpentem; hic Pilatum & Caipham. Hinc & hinc Adamum & Euam, & medium lignum: & hic blasphemantem hinc latronem: & illic alium, Deum, laudantem; & medium lignum, sed Crucis. Et indumentum illic ex ficu, & hic indumentum ex linteo. Et tunc quietem, & sabbatissimum hic perfectum. Duas enim quietes docemur ex libro proposito qui dicitur Mosaicus; Et perficit Deus in hoc die opera sua quae fecit. Quaedam autem exemplaria habent, quae fecit Deus super terram. Haec est prima quies; audi etiam secundam: Statim enim dicit; Et quieuit Deus in die septimo ab omnibus operibus suis quae fecit, benedixit Deus diem septimum, & sanctificauit eum, quoniam in eo quieuit ab omnibus operibus suis quae coeperat Deus. Si ergo Deus quieuit in die septimo ab omnibus operibus suis quae fecit, quomodo dicit postea quod Deus oriri fecit adhuc ex terra omne lignum pulchrum ad videndum & bonum ad comedendum, & plantauit paradysum & finxit Deus ex terra omnes bestias agri, & omnes volucres caeli? De Christo ergo rursus est intelligendum. Etenim in sexto die quieuit ab omnibus operibus suis quae fecit super terram; carne pro nobis mortuus: Cum autem esset profectus ad Spiritus qui erant in carcere Inferni, illic fecit omnia opera sui aduentus quae coeperat Hoc est quies secunda. Quem quidem diem septimum (vt qui sit, creaturae, salutaris & sanctus) benedixit, quoniam in eo quieuit ab omnibus operibus suis. In eo facta est salus ijs qui erant sub terra, sicut ijs qui erant super terram. In eo spoliati sunt Inferni. In eo liberatus est Adamus ex mœroribus In eo dominatus est Christus, mortuus sicut & viuus. Tunc à Cruce ambulauit in vestigijs abyssi. Cuique illuc descendisset, tunc ei metu aperta sunt portae mortis, tunc mortem est scrutatus, tunc alligauit Tyrannum, tunc perfecit opera sua propter quae aduenerat. In hoc die septimo requieuit ab omnibus operibus suis, cum resurrexisset vno Sabbatorum & eum benedixisset, quoniam sexto quidem die perfecit omnia opera sua quae erant creationis; quiescit autem in septimo die Seculi, ab omnibus operibus suis (nempe praedicationis) quae coepit Deus facere in sexto die Seculi, qui quidem est & finis & principium vtriusque creationis. De cetero ne se iactent & magnos spiritus concipiant adoratores Sabbati, & Sabbati voratores Iudaei. Non enim illud Sabbatum benedixit Deus quod erat in principio creationis; Non enim in eo quieuit ab omnibus operibus suis: Si autem in eo non quieuit, est perspicuum quod ei non benedixit etiam si ob ea quae dicuntur irascatur Iudaeus dicens quod in illo die septimo Deus quieuit ab omnibus operibus suis. Eum autem refellit & ei os obstruit diuina Scriptura dicens, quod post septimum diem Deus oriri fecit è terra omne lignum pulchrum, & plantauit Paradysum, & finxit è terra bestias & iumenta & Volucres, & dedit Adamo mandatum, & fecit ei tunicas pelliceas, & statuit Cherubim ad custodiendum Paradysum, & fecit Arcum suum in nubibus. Alia quoque plurima opera cernitur fecisse Deus post septimum, sicut dixi paulò antè. Et quoniam Iudaeorum magni sunt spiritus & magna arrogatia aduersum nos de vulgò iactato & hullo ne eorum Sabbato; discant imperiti quod non inuenimus Deum cuius rei benedixisse, & rursus postea conuersum eam odio habuisse & execratum esse (sicut & dixi alibi, & sicut etiam sumus dicturi in poena Adami) Si autem sensili huic diei vestro sublato benedixit & eum sanctificauit; quomodo vestrum dici Sabbati cultum dissoluit & exterminauit? Quomodo vestrum Sabbatum est execratum & odio habuit, dicens vobis per Prophetam; Neomenias vestras & Sabbata odit anima mea. Res Deo exosa, quomodo potest esse sancta? Dies Deo exosa quam Dei accipit benedictionem? Pulchrè autem & Deo conuenienter dixit; Sabbata vestra odit Deus vt profana

dam: Statim enim dicit; Et quieuit Deus in die septimo ab omnibus operibus suis quae fecit, benedixit Deus diem septimum, & sanctificauit eum, quoniam in eo quieuit ab omnibus operibus suis quae coeperat Deus. Si ergo Deus quieuit in die septimo ab omnibus operibus suis quae fecit, quomodo dicit postea quod Deus oriri fecit adhuc ex terra omne lignum pulchrum ad videndum & bonum ad comedendum, & plantauit paradysum & finxit Deus ex terra omnes bestias agri, & omnes volucres caeli? De Christo ergo rursus est intelligendum. Etenim in sexto die quieuit ab omnibus operibus suis quae fecit super terram; carne pro nobis mortuus: Cum autem esset profectus ad Spiritus qui erant in carcere Inferni, illic fecit omnia opera sui aduentus quae coeperat Hoc est quies secunda. Quem quidem diem septimum (vt qui sit, creaturae, salutaris & sanctus) benedixit, quoniam in eo quieuit ab omnibus operibus suis. In eo facta est salus ijs qui erant sub terra, sicut ijs qui erant super terram. In eo spoliati sunt Inferni. In eo liberatus est Adamus ex mœroribus In eo dominatus est Christus, mortuus sicut & viuus. Tunc à Cruce ambulauit in vestigijs abyssi. Cuique illuc descendisset, tunc ei metu aperta sunt portae mortis, tunc mortem est scrutatus, tunc alligauit Tyrannum, tunc perfecit opera sua propter quae aduenerat. In hoc die septimo requieuit ab omnibus operibus suis, cum resurrexisset vno Sabbatorum & eum benedixisset, quoniam sexto quidem die perfecit omnia opera sua quae erant creationis; quiescit autem in septimo die Seculi, ab omnibus operibus suis (nempe praedicationis) quae coepit Deus facere in sexto die Seculi, qui quidem est & finis & principium vtriusque creationis. De cetero ne se iactent & magnos spiritus concipiant adoratores Sabbati, & Sabbati voratores Iudaei. Non enim illud Sabbatum benedixit Deus quod erat in principio creationis; Non enim in eo quieuit ab omnibus operibus suis: Si autem in eo non quieuit, est perspicuum quod ei non benedixit etiam si ob ea quae dicuntur irascatur Iudaeus dicens quod in illo die septimo Deus quieuit ab omnibus operibus suis. Eum autem refellit & ei os obstruit diuina Scriptura dicens, quod post septimum diem Deus oriri fecit è terra omne lignum pulchrum, & plantauit Paradysum, & finxit è terra bestias & iumenta & Volucres, & dedit Adamo mandatum, & fecit ei tunicas pelliceas, & statuit Cherubim ad custodiendum Paradysum, & fecit Arcum suum in nubibus. Alia quoque plurima opera cernitur fecisse Deus post septimum, sicut dixi paulò antè. Et quoniam Iudaeorum magni sunt spiritus & magna arrogatia aduersum nos de vulgò iactato & hullo ne eorum Sabbato; discant imperiti quod non inuenimus Deum cuius rei benedixisse, & rursus postea conuersum eam odio habuisse & execratum esse (sicut & dixi alibi, & sicut etiam sumus dicturi in poena Adami) Si autem sensili huic diei vestro sublato benedixit & eum sanctificauit; quomodo vestrum dici Sabbati cultum dissoluit & exterminauit? Quomodo vestrum Sabbatum est execratum & odio habuit, dicens vobis per Prophetam; Neomenias vestras & Sabbata odit anima mea. Res Deo exosa, quomodo potest esse sancta? Dies Deo exosa quam Dei accipit benedictionem? Pulchrè autem & Deo conuenienter dixit; Sabbata vestra odit Deus vt profana

Gen. 1. a.

Gen. 2. b. Deum die septimo quieuisse, de Christo est intelligendum. Christi descensus ad Spiritus qui erant in carcere Inferni.

Sabbatum cui benedixit Deus quodnam sit.

Gen. 3. d.

Gen. 8. b.

Deus rem cui benedixit nunquam est execratus.

Esa. 1.

Cur Sabbato quiescere Deus iussit Iudaeos.

Ex. 35. a. Exo. 20. b.

Ios. 6. a.

Fortis melius, arma

Num. 7. b.

Opus feruile quod sit.

Sabbatum quomodo agendum.

profana & iniqua: Sed non Sabbata nostra spiritualia reiecit Deus aut est execratus. Nam tibi quidam Iudaeo legem tulit Deus de ocio ac cessatione diei Sabbathi, ad conuincendam tuam ab eo defectiorem & iniquitatem, vt qui praesciret fore vt eius praecpta non obseruares & idola coleres; vt cum videret Deus colentem idola, & deinde ocium agentem Sabbato & nihil operantem, ex te sciscitaretur; propter quam causam quiescis Sabbato nihil operans? Cui necesse habebis dicere, quod sex diebus creauit Deus caelum & terram, & omnia quae in eis sunt; septimo autem die Sabbati quieuit ab omnibus operibus suis. Ad quae omnino respondebit filius tuus dicens: Et si est Deus creator caeli & terrae & omnium quae in eis sunt oporteret te magis eum adorare & colere vt Creatorem, & non creaturas. Haec est causa & occasio, vt dicunt Interpretes, propter quam Deus legem tulit Iudaeis acriter & cum minis vt cessarent & otium agerent die Sabbati; vt de eo narrantes, & rogantibus interpretantes, inueniantur ore proprio suam accusare impietatem. Nam si corporaliter intelligamus Dei praecpta quae mandauit non facere in Sabbato, quid confert ad hoc vt deo placeat, ignem omnino non accendere in Sabbato, sed degere in tenebris? Quid autem prodest ociosum esse Camelum & Asinum & Bouem vestrum in Sabbato? Quid autem Deum iuuat si Iudaeus iter non ingrediatur die Sabbati? Sed haec omnia intelliguntur spiritualiter & adimplentur. Nam si dies septimus esset omnibus diebus praestantior ac honorabilior, cur iussit Deus circuncidi die octauo & non septimo? Non habet enim lex Iudaica quidquam Circuncisione magis necessarium. Si onus corporale iussit Deus non tollere in Sabbato; quomodo in Hierico septem deinceps dies totus populus Israel, portans currus suos & vasa sua circuiuic ciuitatem? Si corporalem & sensilem ignem iussit Deus non accendere in Sabbato; quomodo post Legem cum venisset Moyses ad faciendam Scenopegiam, seu festum tabernaculorum, ad duodecim deinceps dies accipiens oblationes & sacrificia Tribunorum duodecim tribuum, singulis diebus ignem accendit & obtulit sacrificia? Non ergo o Iudae; non (sicut tu existimas) benedixit Deus corporali Sabbato quod praeterit & perit & non amplius apparet. Neque camelos & asinos & mulos iussit Sabbatum agere; Alioqui nec circuncidere iussisset octauo die, Neque tibi legem statuit de onere corporali: Nam & Sabbato Puerpera tollit infantem quem lauet, & & tu portas filium tuum & filiam tuam in humeris tuis; quod quidem est onus carnale, & non spirituale. Iussus es autem non facere omne opus feruile, sed quaecunque sunt animae & pertinentia ad animam. Ad esum ergo & à me discere, quemadmodum rectè & Deo conuenienter oporteat te Sabbatum agere; & septimum tuum diem (hoc est, quietem) facere quietum ab omnibus operibus tuis à rebus ad victum pertinentibus. Sex dies, per quinque sensus & immortalem animam rectè operare. Credo Christo qui sexto die Seculi homo factus est; qui septimum Sabbati legalem cultum aboleuit ociosumque reddidit & inefficacem, & extinxit ignem ipsius sacrificij & iussit non amplius eiusmodi ignem

accendere die Sabbathi, sed deinceps ociosum effectuum bouem, & iumenta tua; hoc est, non amplius sacrificare Deo bellinum sacrificium; sed Deo sacrificare rationale sacrificium laudis, & pro igne fili Deo diuinam succendere illuminationem: neque portare onus carnale, neque animam subiicere suis appetitionibus: neque ingredi in hac via aspera, quam prohibuit qui dixit; Ego sum Via. De cetero recede à tuo die septimo, & perueni ad octauum & primum Christi, vt spirituale accipias Circuncisionem, in sensibus tuis sanctam accipiens Trinitatem, & effectus pulcher octonarius. Sed haec quidem ad Iudaeum propter eius iactantiam & gloriationem de Sabbato corporali, qui huc vsque pulchrum non nouit Sabbatissimum. Sabbatum enim & Sabbatissimum & requies, est vera peccati depositio, quam ego Fidelis iubeor agere, & festum celebrare in requie & adimplentione vitae meae. In quo Sabbato me iubet Deus non tollere onus peccati, & sarcinam huius seculi. De quibus dicebat quispiam; Peccata mea supergressa sunt caput meum, Tanquam onus graue grauata sunt super me. Quamobrem iubemur neque accendere ignem in eo Sabbatho, mortis; hoc est, extinguere omnem ardorem cupiditatis, & tela maligni ignita quae compellunt ad flammam aeternam. Porro autem Deus nos prohibet iter ingredi in Sabbato, congruenter ei qui dicit; Ab omni via mala prohibui pedes meos. Iubet autem Sabbatum agere, ligareque & in otio continere asinum & bouem; hoc est, voluptatem & iram & ceteras rationis expertes animi perturbationes. Sed & terrae iubet esse Sabbatissimum & requiem ac ocium, & neque seminare nec semen suscipere eos easque qui & quae possunt exercere virginitatem ipsius carnis. Quoniam qui seminat in terram carnis, ex carne metet corruptionem ac interitum. Maximè autem omnium iubet nobis vt quiescere faciamus ancillam nostram & seruum nostrum die Sabbati; Hoc est, animam nostram & corpus nostrum non seruire Principi huius Seculi, sed esse in libertate & remotum ab animi motibus ac perturbationibus. Nam septem dies significant septem nostras aetates, per quas vitae praesentis iter ingredimur vt perueniamus ad octauum diem in quo non est seruitus aut cultus; vitam nempe futuram, Quoniam sacrificium aut latria (nempe Dei feruitus) non amplius offertur Deo pro peccatis. Nam primus dies est infantis, vt baptismate statim illuminemur; Lux enim facta est primo die. Secundus, aetas pueri, vt verbis conformemur caelestibus; Secundo enim factum est Firmamentum. Tertius, adolescentis, vt castitate exsicchemus qui tunc existit humorem animi motuum & affectuum qui mouentur; Tertio enim die Deus discreuit aridam ab humida. Quarta, est iuuenis, vt virtutes quatuor tanquam astra ferat, & appareas in Mundo tanquam luminare; Sol enim factus est quarto die. Quintus, est status mediae seu consistens aetatis, vt frenes quinque tua sensuum animalia, ne ad peccatum exiliant; Quinto enim die facta sunt animalia. Sextus, est honorabilis senectus, vt tanquam verus homo ratione firmam ac stabilem reddas imaginem quae erat ab initio, & corporis lutum effingas & componas virtutibus; Sexto enim factus est homo. Septimus est decrepi-

Ioan. 14.

Sabbatum verum quid sit.

Psalm. 17.

Eph. 6. c.

Psalm. 118.

Sabbatum carnis.

Gal. 6.

Septem dies septem nostras aetates.

Latria.

tæ ætatis, nempe cana conscientia, grauisque honesta ac pia vitæ agendæ ratio, vt terræ per mortem prouocetur requies, quando tanquam albefcens spica & tanquam maturum frumentum recedes in tēpore portatus in sepulchrum, vadens ad Patres tuos nutritus in senectute bona; Septimo enim die Dominus ab operibus suis Euāgelicis quieuit in sepulchro; & deinceps constanter expectes octauum; à sepulchro, inquam, resurrectionem; die enim octauo Dominus surrexit à mortuis. His & huiusmodi rebus, Dei celebrabis Sabbatum. Huic verè Sabbatho benedixit, & id sanctificauit Deus. Atque tibi quidem qui es Iudæus carnaliter, vt videtur, est necessaria Sabbati obseruatio, vt quæ sit posita ad cōuincendam tuam iniquitatem, vt dixi paulo antè. Mihi autem qui sum Fidelis & qui perfectè recessi à cultu idolorum, minimè opus est hoc multorum coquorum Sabbathismo, in quo asinus tuus & camelus, & canis tecum agunt Sabbathum; vt qui sis expers rationis. Existimas enim quòd Deus, vt qui laborauerit in operibus sex dierum factæ ab eo creaturæ, & veluti imbecillus festiūque sit redditus, ea de causa benedixit diei septimo, vt qui in eo accepit requiem & remissionem ex labore. Sed non ita habet. Audi enim Prophetam dicentem: *Deus magnus & fortis, non esuriet neque erit defessus.* Dic ergo septimo quiescere facit ac implet creaturam Opifex, vt ostendat increatam Trinitatem: Septē enim & tres sunt decem. Denarius autem numerus est qui continet & implet omnes numeros, vt dixerit qui sunt ex culti disciplinis Arithmeticis. Porrò autem quartus quoque rursus numerus, qui est quarti seu primi perfecti diei, quando sol factus est; est perfectus & minimè defectus, Decimum enim numerum continet & implet: Quatuor enim & tres qui ipsos præcedunt, & duo qui sunt ante ipsos, & vnitas quæ eos præcedit, inuenitur perfectus denarius. Iam verò ab vnitate quoque virtutes vsque ad quaternarium, efficiunt quantitatem denarij: Vnus enim & duo & tres, sunt sex; & quatuor, efficiunt decem. Quomodo enim omnis creatura, ita etiam omnes numeri, describunt id quod est in Christo mysterium. Est enim vnitas, vt qui vnica habeat personam: Est binarius, vt qui sit perfectus in diuinitate & humanitate: Trinitas, vt qui sit in anima, corpore, & diuinitate: Quaternarius, vt qui ex quatuor Elementis hominem renouauerit: Quinarius, vt qui cum corpore quod constat ex quatuor Elementis, renouauerit etiam animā quæ est ad imaginem: Senarius autem, vt qui sexto die, Mundo apparuerit: Septenarius, vt qui nos fecerit requiescere à Sabbatho Legis: Octonarius, propter baptismi Circuncisionem: Nouenarius autem, vt qui in tribus similibus prædicarit mysterium Trinitatis; nempe naturali, scripto, & mystico, ter autem tres, sunt nouem: Denarius autem, vt perfectus & plenitudo Legis Decalogi, qui est ante secula Verbum & Filius Dei. Ipsi gloria & potentia in secula seculorum; Amen

HIC EST LIBER generationis cæli & terræ quando factus est dies in quo fecit deus cælum & terram. Aures attentè aperiat Ecclesia, cor dilatet, & mentis oculos euidenter intendat, & pulset ostium apud eos qui tenent claus cognitionis, dicens; *Aperite mihi portas iustitiæ* diuinorum & arcanorum mysteriorum, vt eas ingressus Dei populus possit aliquo modo intelligere quamobrem ante à Deo factam è terra hominis constructionem simplici quodam nomine diuina Scriptura vocat & appellat opificem, nempe Deum; ei nomini nullam addens compositionem aut additionem, vt quando dicit: *In principio fecit deus cælum & terram.* Et rursus deinceps; *Et dixit deus: Et separauit deus intermedium lucis,* factò autem homine duplici (qui est, inquam, compositus ex terra & diuina insufflatione) statim Scriptura compositum quoque & duplex fecit nomen Opificis, cum appellans Dominū & Deum; idque non semel, nec bis, nec septies, sed in septemdecim Capitibus, ordine & deinceps ipsum nominauit Deum & Dominum, tanquam continuatione duplicationis & compositi nominis Spiritu sancto nos docēs, & dicēs: Cognoscite quòd qui oli ante secula simplex erat & incōpositus, sibi constructo humano tabernaculo, ei vnietur in Hypostasi in posterioribus tēporibus, & fiet compositus qui erat ante simplex & incōpositus, composita portans appellationē per incarnationē, vt qui appelletur Christus Deus; hoc est Deus & homo. Quæ pulchrè eum palpasset & vidisset Thomas, & in eo perspexisset duarum naturarum coniugationem, exclamauit dicens; *Dominus meus & Deus meus.* Quod si aduersus ea quæ dicta sunt contradicit Iudæus, admitto contradictionem; sed ad eam, contrariam moueo dubitationem: nempe vt ipse mihi dicat, quam ob causam Opificis seu creatoris nomen non duplicauit diuina Scriptura, donec creatus fuit homo duplex à Deo effectus, nempe & materialis & expers materiæ, mortalis & immortalis, terrestris & cælestis, vt dicit diuinus in Theologia Gregorius: Vt & rebus & verbis, Dei Verbi qui aliquādo fuit simplex, compositionem & incarnationem, in homine prius describat Scriptura. Quamobrem ipsum quoque potius quàm Angelos fecit Deus ad suam imaginem & similitudinem, dicēs: *Omnia enim per ipsum & in ipso facta sunt,* prius discutiens eius incarnationem compositionemque & combinationem; duas (inquam) indiuiduas Christi essentias; nempe & inaspectabilem eius diuinitatis, & aspectabilem ab eo indiuiduæ eius humanitatis; vniuersa tam aspectabili quam non aspectabili creatura, apertè eum effingente & eius exprimente imaginem. Propter eā ergo duos fecit cælos, alterum quidem superioris quod habet essentiam apud homines non aspectabilem planèque inenarrabilem & inexplicabilem, in typum & imaginem inaspectabilis & inexplicabilis essentiæ eius diuinitatis: Secundum autem cælum è terra sustulit, & ipsum posuit aspectabile & ipsum appellauit firmamentum, in figuram ac typum carnis eius immaculatæ, quam quidem à terra acceptam sursum sustulit. Est autem horum quoque duorum cælorum intermedia aqua viua, ad imaginem & typum sanctæ viuificæ Christi

EIVSDEM LIBER SEPTIMVS. De Dei nomine duplicato, & rerum Creatione duplici.

Aqua que est in medio cæli & firmamenti, est typus animæ Christi.

Christi animæ quæ est media, vt rursus dicit Theologus Gregorius, inter diuinitatem & carnis crassitudinem. Quamobrem superiori quidem cælo inferior est hæc aqua; hoc est, minorem Dei Verbi essentiam fert intelligens anima & ratione prædita: crasso autem & quod spectatur Firmamento est superior & præstantior, sicut etiam aliās hæc dixi. Sciendum est enim quòd cælum quod videtur, & cælum quod est supra aquam quod non videtur, habent inseparabilem & indiuiduam essentiam; quomodò vna Christi quæ est composita hypostasis, vt quæ sit ex duobus quæ cadunt sub aspectum, & ex vno quod cadit (nempe corpore) In aspectabilis enim est Deus Verbum, & anima; corpus autem est aspectabile, vt verum dicat Paulus dicens: *Omnia in Christo sunt condita, & quæ sunt super terram & quæ in cælis, & visibilia & inuisibilia.* Quòd fit vt propterea sint quoque duæ terræ, ea quæ cadit sub aspectum & ea quæ non cadit, quæ est apud nos scilicet & quæ est inhabitabilis aut Paradisus; & duo animalia, Angelus & homo, aspectabile; duæ aquæ, manifesta & non manifesta; duo spiritus; nempe spiritualis & diuinus, & ventus: duplex ignis, nempe materialis & non materialis; duplex lux, ea quæ cadit sub aspectum & ea quæ non cadit. duo genera animationum & mobilium Potestatum; Mortale (dicatur enim & qui est in rationis expertibus animantibus spiritus, anima per abusum) & quod est in nobis immortale. Duplicia animantia, terrestria, & marina: duplex est vita, tēporalis & æterna; duplex generatio, ex fœmina, & ex mortuis, duplex baptisma, per aquam & spiritum; duplex cognitio, præsens & futura, duplicia bona, temporalia & æterna, duæ Leges, scripta & spiritualis; duo Testamenta, duo populi. Duæ narrationes constructionis Adami; Vna simplex, Secunda crassa & terrena veluti dupla: Postquam statim duplicat res Prophetæ Moyses, vel potius qui loquitur in ipso Angelus; vt quæ sint symbola duarum Christi proprietatum. Vnde etiam ipsum ostendit duplicem Plantatorē; duplex lignum, sensile & id quod cadit sub intelligentiam; duos narrans aquarum fluuios, duas quasdam plantationes, duos celsus fructuū, duas animalium formationes, duas volucrum generationes: duplicem posituram hominis in Paradiso: duo cum Adamo colloquia; Vnum animalium, & vnum vitæ (hoc est, Euæ) & duos narrans in eo amictūs: Vnum ex foliis, significantem subtilem (quæ ex radice Paterna procedit) Verbi diuinitatem; alterum ex pellicea tunica eius quæ peperit. duas mulieris narrationes, duas viri appellationes: Prius enim formatus nominatur homo, postea nominatus est Adam; hoc est, terra sanguinolenta. Similiter etiam duas Mulieris appellationes: Primum enim appellata est mulier; deinde postea, Eua; hoc est, vita. Non solū autem Christo, sed etiam duabus Ecclesiis conueniunt duplices res Scripturæ, quas nūc adduxi, propter duplicationem nominis Domini qui prius nominabatur Deus; quando autem factus fuit homo, statim appellatus fuit & Dominus & Deus; carnis susceptæ Dei Verbi dispensationem, Scriptura perspicuè nobis præsignificante. Nam quòd de humanæ naturæ ab eo susceptione

accipiatur hoc nomen, *Dominus*, audi David dicentem; *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis.* Et rursus: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis;* nempe post susceptam carnem, Sedere enim est proprium corporum. Vnde etiam Gabriel è cælo hanc deduxit appellationem, dicens gloriosissimæ Deiparæ: *Aue gratia plena, Dominus tecum.* Et Gabrielis coangeli dicunt Pastoribus qui erant in Bethleem, *Natus est nobis Christus Dominus in ciuitate David.* Cum quibus Elizabeth, vt præclare par Angelis, Angeli mater; dixit pari Angelis, & quæ erat vel Angelus vel Archangelus & etiam supra Angelos, Dei matri: *Et vnde mihi hoc vt veniat Mater Domini mei ad me!* Paulus autem id quod Christi Domini erat corpus, nominat Dominum: *Non (inquit) Dominum gloria crucifixissent* Et in descensu ad Inferos, & in assumptione ad cælos, Dominum fortem & potentem, & Dominum exercituum Christum Angeli appellauerunt. Quòd si vis etiam causam propter quam Deus nominatus est Dominus, post carnis susceptionem; ego id tibi confidenter interpretabor; diuinarum Scripturarū, & sacrorum earum Interpretum habēs suffragium. Celeberrimus ergo & rerum diuinarum mysta Apostolicus Dionysius dicit in sapientissima sua Theologia, quòd Deus Græcè dicitur *θεός*, ex eò quòd omnia *θεοποιεί*; id est, contempletur & aspicit: Dominus autem, nempe *κυριός*, ex eo quòd *κυριεύει*; id est ditionem habeat ac dominetur. *κυριός* enim dicitur potentia ac dominatio; vt *ἀρχὴν* dicitur, quod est ociofum & non habet robur ac potestatem, sed vacuum & inane redditur. Rectè ergo apteque & conuenienter, in suo aduentu ad homines quando carnem suscepit & in terra visus est Deus Verbum, tunc etiam appellatur *θεός*; Nam antea quidem nominabatur *θεός*; vt qui esset Mundi *θεογονήτης*, id est, contemplator & inspector. Quando autem, cum per carnem aduenisset, tyrannum inimicum nostrum percussit; quando mortem morte affecit; quando nos à Dæmonum manu auulsi; quando docuit impios Dei cognitionem; quando Gentes à Patre accepit in hereditatem; quando possedit fines terræ; quando dominatus est à Mari vsque ad Mare & à fluuiis vsque ad fines Orbis terræ, tunc Dominus est appellatus, vt qui nostri dominaretur in quos antea dominatum obtinebat Diabolus. Idque Dauid apertè prophetans ei dixit; *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra; Quoniam ab ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini:* Et; *excelsus super omnes gentes Dominus Iesus: Et; Dominus regnauit, decorem indutus est carnis, Induit Dominus hominem, Crucis fortitudinem,* propter ipsum qui erat infirmus, & *præcinxit se.* Et ea de causa Dominum Deum appellauit Scriptura, quando duplex ille homo compositus est ex luto & diuina insufflatione. *Fixit enim (inquit) deus hominem, puluerem accipiens è terra, & insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.* Vellem nunc carne mihi adesse ipsum Moysen huius Libri scriptorem, & ipsum interrogare causam duplicationis nominis Dei, si non statim expuisset in faciem impudentis Synagogæ Iudæorum. Quis enim, quæso, non obstupuerit quòd post complementum vni-

Denarius implet & continet omnes numeros.

Quartus numerus est perfectus.

Omnes numeri describunt quod est in Christo mysterium.

Matt. 7. b. Psal. 117. c.

Cur Deus tantū vocatur ante hominis creationē, post creationem autem, Dominus Deus.

Ioan. 20.

Causa leg. Quamobrem in homine prius describat Scriptura. Quamobrem ipsum quoque potius quàm Angelos fecit Deus ad suam imaginem & similitudinem, dicēs: Omnia enim per ipsum & in ipso facta sunt, prius discutiens eius incarnationem compositionemque & combinationem; duas (inquam) indiuiduas Christi essentias; nempe & inaspectabilem eius diuinitatis, & aspectabilem ab eo indiuiduæ eius humanitatis; vniuersa tam aspectabili quam non aspectabili creatura, apertè eum effingente & eius exprimente imaginem.

Daoceli, quid significent.

Christi composita Hypostasis.

Multa binario numero facta.

Psal. 117. Dominus accipitur de humanæ naturæ susceptione. Psal. 109. Luc. 1.

Luc. 2. Dei Mater Angelis superior. Luc. 1. Christi descensus ad Inferos.

Cur Deus nominatus est Dominus.

Deus cur dicatur.

Psal. 8. Psal. 114. Psal. 92.

Duæ viri mulieris appellationes.

uerſæ ſex dierum creationis, cum veniſſet Moſes ad ſummatim faciendam repetitionem, ſtatim induxit duplicationem & compoſitionem nominis Dei, ſignificans Chriſti ſuſceptæ carnis diſpenſationem, nempe quod venturus eſſet ad omnia in ſummam & caput inſtauranda renouandaque, & nouam faciendam creaturam, & nouum hominem, & nouum cœlum, & nouam terram, & noua animalia, & nouas volucres, & nouos fructus, & nouos Paradifos, & nouos fluuios, & nouum Orbem terræ. Quod quidem apertè ſciens Paulus dicebat: *ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, vetera præterierunt, ecce facta ſunt omnia noua.* Quod autem omni ſtupore & admiratione dignum eſt, eſt illud quod per vniuerſam ſex dierum creationem ſimplici & incompoſito nomine nominans Scriptura diuina Creatorem, ſimplicem quoque & incompoſitam creaturarum faciebat narrationem: poſtquam autem nomen duplicauit Opificis, ſtatim in repetitione conduplicauit etiam facta opera, in eis non pauca faciens additamenta; nos apertè docēs myſteriū nouæ in Chriſto creaturæ & Eccleſiæ. Nō ſolū enim ſuper priores res, ſecundas multiplicat, ſed etiam magnam & incomparabilem in ſecunda creatione nobis oſtendit differentiam. Nam in priori quidem narratione Creationis, dicit herbam & lignum frugiferum eſſe terra geminaſſe: In ſecunda autem breui repetitione dicit Paradifum deliciarum & omne lignum pulchrum ad videndum & bonum ad veſcendum, lignumque vitæ, & plantam immortalitatis. Rurſus primus terræ fluuius ex vniſormi fonte irrigabat totam faciem terræ: Secunda autem irrigatio, ex quatuor fluuiis orbem terræ irrigauit ad fructus ferendos. In prioribus animalibus, terra non produxit volucres: In ſecundis autem animantibus, animalia & volucres exortæ ſunt eſſe terra. In priori narratione creationis hominis, non meminit illius diuinæ ſalutaris & viuificæ Inſufflationis; meminit autem in ſecunda. In prima creatione dicit, quod maſculum & ſcœminam fecit eos: In ſecunda autem formatione hominis quæ tendit ad Chriſtum, non dicit maſculum & ſcœminam; *Nam in Chriſto Ieſu non eſt maſculus & ſcœmina*; eſt enim vnus Chriſtus, & eſt eius vna ſingularis & indiuidua perſona. Primū cibum communem iumentis & beſtiis Deus dedit Adamo: Secundum autem, rationalem & alienum ab omni natura experte rationis, Prima animantia & iumenta Deus non vocauit; ſed ſecunda adduxit ad hominem, & eis nomina impoſuit. Conſidera queſo ea etiam quæ deinceps conſequentur. Antequam poneretur homo in Paradifo, non fuit ei imperatum vt operaretur, & cuſtodiret ligna priora cibi pereuntis; ſed imperatum eſt vt ſecunda Paradifi, cibi manentis in vitam æternam. Prius homo erat ſolus & ſine adiutorio; In ſecunda autem creatione & narratione, erat quidem ſimplex & incompoſitus: In totius autem creationis breui repetitione, tunc facta eſt mulier & audiit; *Os ex oſibus ſpiritualis Adami, & caro ex carne eius.* Tunc etiam fuit ædificata quæ prius erat diſſoluta; Tunc etiam ædificata eſt mulier coniuſ viri ſui qui prius erat ſeparatus: Tunc etiam vocata eſt vita quæ prius erat mors effecta: Tunc etiam adduxit eam Deus ad Adamum quæ prius longè erat: Tunc etiam fuerunt

duo in carne vna, qui prius erant duæ carnes. Nudi erant, donec in ſecunda creatione teſti ſunt à Deo: Qui in principio cæci erant, viſum poſtea receperunt. Quod ſi inobedientiam & Serpentem & cibum & mortem & exitum eſt Paradifo mihi efferens, o auditor, ſiſte gradum, & ne feſtines; & videbis ea quæ in his ſunt dicenda, permultum in ſe habere gratiæ & elegantia: adhuc enim ſtamus in medio certamine. Qui autem breuem Scripturæ repetitionem quæ eſt poſt ſex dies, non accipiunt in typum Eccleſiæ; conuincuntur ab iis quæ in ea ſunt additamenti, nihil omnino ſcire ex iis quæ poſtea fuſius oſtendemus. Hæc autem nunc paucis dixi de nomine Dei duplicato in breui repetitione de homine facta à Moſe; vt qui appellatus ſit Dominus Deus, quando factus eſt homo & Paradifus typus Eccleſiæ. Neque ex inſipientibus audeat aliquis dicere, quod ex quadam ſimplicitate, aut intempeſtiue, aut ex quadam ſtultitia facta eſt hæc additio in nomine diuino. An ignorat quod *iota vnum aut apex vnus* ſacræ Scripturæ & Legis non peribit? Quæ quidē lex & Scriptura interpretata, ſcriptæ ſunt in Spiritu & ore ſancto, in igne & caligine, & tenebris, & procella, & concuſſione, & in ſono tubæ decies mille Angelorum. Lex enim eſt ſancta, & eloquia Domini valde ignita, nempe accenſa igne qui erat in mōte Sinai, & ſic tradita: *Concuſſio enim & nō in concuſſione Dominus; caligo, & non in caligine Dominus; Ignis, & illic Dominus qui loquitur ignita eloquia Moſi, animas inflammantia, & comburentia quæ ſunt in iis craſſa ac terrena.* Hinc autem apparet quod hypoſtaſin habeat & ſit Dei ſapientia. Quomodo enim aliud eſt quod igneſcit, & aliud quod eſt corpore ignitum; ita etiam ex analogia ac conuenientia intellige verè eſſe Dei eloquia & non diffundi in ærē. Non enim dixit igneſcētia, ſed ignita, ſeu re vera prælucentia: Et propterea dixerat Dauid; **MANDATUM DOMINI lucidum illuminans oculos.** Vtrinque autem lucidum, nempe quod & ab igne egreditur; à diuina, inquam; natura (eſt enim Deus, ignis conſumens) & per Sinæum ignem ruruſ accenſum, & igneo digito ſcriptum, & igneis tabulis impreſſum ac figuratum: Sed & datum erat indicans igni ſimilem & lucidam Moſis faciem. In quo nihil eſt intempeſtiuum, nihil quod ſuum non habeat ſcopum, nihil ſine myſterio. Eſt autem dignum admiratione quod quando duplex factus eſt Adam, ſtatim Deus eſt nominatus Dominus & Deus, per totam Paradifi hitoriā duplici nomine appellante Scriptura Opificem. Et de his prompto & alacri animo tibi Philoſophari ſtudioſè, minimè cunctabor, & conſequenter addere initia capitum. Dicit enim: **ET PLANTAVIT DOMINUS DEUS Paradifum in Edem ad Orientem:** Et, *Fecit Dominus Deus viri ex terra:* Et, *Acceptit Dominus Deus hominem quem finxit:* Et, *Mādauit Dominus Deus Adamo:* Et, *Dixit Dominus Deus mulieri, cur hoc feciſti:* Et, *Dixit Dominus Deus Serpenti, quia hoc feciſti:* Et, *Fecit Dominus Deus Adamo & uxori eius:* Et, *Dixit Dominus Deus, Ecce factus eſt ſicut vnus ex nobis:* Et, *Acceptit eū Deus ex Paradifo deliciarū, ad operandum terram ex qua ſumptus eſt:* Audis quod ex quo ingreſſa eſt (tanquam diuina quædam natura) diuina inſufflatio in terranātū corpus Adami; ſtatim Scriptura nō ſimplici nomine appellauit, ſed (vt pote quod Chriſtus

1. Cor. 5.

Secunda hominis creatio, multum differt a prima.

Gal. 2.

Manh. 4.

Pſalm. 17.

3. Reg. 19.

Sapientia habet hypoſtaſin & conſiſtit.

Pſalm. 18.

Deut. 4. d.

Duplici facto Adamo, ſtatim Deus eſt nominatus Dominus & Deus.

Gen. 3.

Cur Deus non dicitur Dominus Deus quando exiit Adā ex Paradifo. Genef. 4.

Eccleſiæ eſt proprius Dominus & Deus.

Io. 10.

Cœlum eſt typus Chriſti: terra verò Eccleſiæ.

Colof. 1.

non ſolū eſſet Deus) Deum & Dominum eum compoſitè nominauit, quomodo in ſinceris ac non adulteratis antiquiſſe exemplaribus diligentiffimè ſcrutati inuenimus: ijs, inquam, quæ notata fuerant à Clemente, & Irenæo, & Philone Philoſopho, & ab eo qui Hexapla compoſuit. Quamobrem ſex quidem dierum creaturam, Deus cum eſſet ſimplex, fabricatur: Nouam autem quæ poſtea fuit creaturam (vt qui factus eſſet compoſitus) Dominus & Deus; hoc eſt, Deus & homo Chriſtus Ieſus. Audi attento animo myſteria Dei viuentis, & admirare. Quando enim exiit Adam ex Paradifo, protinus Scriptura (non compoſito nomine appellauit Dominum) ſed ſimplici. Nobis enim narrans diuinitus inſpirata partum Euæ, dicit ſtatim poſt exitum eſt Paradifo: *Cognouit autem Adam uxorem ſuam, & cum concepiſſet peperit Cain & dixit, Poſſedi hominem per Deum.* Quamobrem autem, o Iudæe, diuina Scriptura quæ in ſeptemdecim capitibus conſequenter in Paradifo Deum duplici nomine nominauerat, & eum Dominum & Deum appellauerat; ſtatim poſt hominis eſt Paradifo egreſſum, ipſum Deum appellauit, ſed non Dominum & Deum? Vt tu diſcas quod Eccleſiæ eſt proprius Dominus & Deus, & non ſimiliter eorum qui ſunt extra Eccleſiam. Nam hominum quidem qui ſunt extra, Deus eſt; nempe deus, hoc eſt θεός, id eſt ſpectator: Eccleſiæ autem Deus eſt & ſpectator & Dominus, ei dominans, eiſque curam gerens, eaque ſuſcipiens, tuens, ac defendens. Quod ſi etiā poſt expulſionem ex Paradifo nominatur in diuina Scriptura Dominus, Dominus Deus, ne mireris; erit enim tempus quando etiam iis qui ſunt extra Eccleſiam dominabitur per Euangelium, & erit, vt ipſe dixit, *vnus ouile, vnus paſtor.* Neque à mea quam prius dixi recedo ſententia, ſimul à Iudæo & ab inuidio Fidei qui aduerſus hanc meam contradicit intelligentiam; exigens, vt in chamo & freno nobis dicat quamobrem ante aduentum diuinæ inſufflationis ad Adamum, Deus non fuit nominatus Dominus & Deus, ſed ſolū Deus. Sed reuertamur ad propoſitum. *Hic eſt liber generationis cœli & terræ, quando fuit dies in quo fecit Deus cœlum & terram.* Expecta parum, & audies eundem Scriptorem Moſem dicentem; vel potiùs per eum loquentem, ſanctum Spiritum: *Hic eſt liber generationis hominis, quo die fecit Deus Adam, ad imaginem dei fecit eum, maſculum & ſcœminam fecit eos, & benedixit eis.* Quæ nam ſit differentia duarum appellationum, nempe libri cœli & terræ, & libri hominis, alterius ab altera, dicemus diſcrimen in iis quæ conſequentur; nempe quod omninò neceſſe eſt, nos omnia quæ ſunt in hoc libro intelligere de his duobus: nempe cœlum quidem eſſe typum Chriſti, terram autem typum Eccleſiæ: & ſic deinceps vniuerſam ſex dierum creaturam ad eos referre, nempe aquas, abyſſum, & lucem, & herbam, & arbores, & firmamentum, & luminaria, & animalia, & volucres, & irrigationes, & cætera omnia; & ſic impletur eloquium quod dicit omnia per Chriſtum & in Chriſto eſſe condita. Eſt autem attentè animaduertendum, quod à quo die ad imaginem factus eſt homo (nempe prototypus Chriſti typus

Adam) non eſt ampliùs Deus aliquid fabricatus per iuſſum: neque de cætero dixit, *Fiat hoc* aut illud ſed ſuo per ſe & diuino opere operando ſecundam fecit creationem propriè & verè & citrà vllam dubitationem diuina prædicente Scriptura Dei Verbi aduentum & præſentiam quæ fuit à cælo in terram & in ea quæ eſt in ſecundo ordine creaturarum breui repetitione nos docente quod videbitur Deus Deorum apud nos ſuper terram, & per ſe, ſuo opere & ſuis manibus fabricabitur nouam creaturam, nouum cœlum & nouam terram, & nouum ex non ſeminata terra non ſeminatum hominem. Quem quidem nobis prius ſignificans diuina Scriptura, & duplicat creaturæ & hominis conſtructionem & narrationem, hinc ponens principium, & fundamenta iaciens Chriſti Eccleſiæ, & dicens propheticè: *Hic eſt liber generationis cœli & terræ, quando fuit dies qua fecit cœlum & terram, & omne viride agri priuſquam oritur; Non enim pluit Dominus Deus ſuper terram, & non erat operari terram, Fons autem aſcendebat eſ terra; Et finxit Deus hominem, accipiens humum eſ terra, & inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Magna eſt in verbis propoſitis obſcuritas, & totus hic locus eſt valde obſcurus non ſolū quod ad ſpiritualem attinet eius Anagogen; ſed etiam quod ad corporalem eius hitoriā, eſt cognitu difficilis. Ergo ſi videtur, cum primū dirigamus ad maiorem in litera claritatem, & deinde ſcrutemur occultum & ſpiritualem eius ſenſum. Hoc eſt ergo quod nos hic docet Propheta Moſes congruenter literæ: *Hic eſt liber generationis cœli & terræ, quando fuit dies quo fecit Deus cœlum & terram;* hoc eſt, primo die, *priuſquam natum eſſet quoduis viride ſuper terram, & priuſquam nata eſſet quæuis herba agri; Nondum enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, Quoniam homo nondum factus erat, nec operabatur ſuper terram; Fons autem aſcendebat ſuper terram.* Qui literam, eamque ſolam hîc ſequuntur, hîc falſam adducunt diuinam Scripturam. Neque enim omnino inuenimus in primo die ante olera & herbas in ſex diebus nominari fontem, neque irrigationem, ſed neque aquam ſub terra; ſed omnem aquarum naturam eſſe ſupra terram. Vbi autem erat aqua, non erat irrigatio, nec hauſtus. Ex quānam autem terra aſcendebat & irrigabat ſuperiorem terram? Duas enim terras ſignificat, dicens quod fons aſcendebat infernè ex terra, & irrigabat vniuerſam faciem terræ. Cū autem nondum eſſent fructus, neque plantæ, neque animalia, neque volucres, neque agricolæ, neque omninò homines; quidnam irrigabat fons ille infernè ex ſubterraneis locis aſcendens? Si enim irrigabat totam faciem terræ, quis erat vſus illius fluuii qui egrediebatur ex Eden ad irrigandum Paradifum, ſiquidem in terra eſt etiam Paradifus? Audi enim Scripturæ conſequentiam. *In principio cum feciſſet Deus cœlum & terram, terra erat inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum.* Si autem tenebræ erant ſuper creaturam, cur irrigabat in tenebris? Et ſi ſpiritus dei ferebatur ſuper aquam; hoc eſt, vehemens ventus eam agitabat & commouebat

Caute lege

fluctibus (ferri enim est vehemēter moueri) quomodo quæso in caligine & tenebris & tēpestate opera fluctibus infernē obruta vniuersa terra, ab aliquo fonte ascendente ē terrairrigabatur? Nunquid ergo litera historiam non omnino concludentes in diuina Scriptura, possumus etiam per anagogen intelligere hunc fontē qui infernē ascendit à terra, & quæ in caligine ac tenebris & tempestate irrigat totam faciem terræ: Humanam, inquam, aquam quæ est contraria pluuiæ quæ desuper descendit in vellus. Quamobrem cum sit sterilis & infertilis aqua illa subterranea, & mala & tenebrosa irrigatio; non poterat terra particeps rationis producere omne genus viride, nempe aut fructum aut herbam. Deus enim voluntariam pluuiam desuper non pluerat ex perenni fonte vite: Non erat ros ex Hermon, Christus qui ex patre descendit: Neque qui seminat ad seminandum Euangelium, & homo non erat Apostolicus ad operandam terram quæ est in anima. Intelligere præterea quæso. Non dixit diuina Scriptura quod non erat homo; in illo enim die homo factus fuerat. Sed non erat eiusmodi homo qui posset operari & colere terram animæ. Nondum enim exierat homo qui è cælo descendit, ad operandam & colendam animæ terram, & ad euellendas spinas & tribulos; ad faciendum ipsum fructum in triginta, & sexaginta, & centum. Quoniam ergo nondum apparuerat huiusmodi Deus homo ad operandam terram: fons autem ille subterraneus (nempe maligna Potestas) inundabat & irrigabat totam faciem terræ: propterea diuina Scriptura statim inducit hominem, figuram hominis cœlestis, dicēs: *Et finxit Deus hominem humo accepto è terra, & insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam uiuentem*, ueluti hoc dicens quod gratiam habens comprimendæ aquæ aduersariæ Potestatis, Deus Verbum homo terra genitus fiet Christus, à Deo fictum simul & à Deo plantatum germinem; ut cum sit genere coniunctus, rectè irriget ea quæ sunt è terra genita, & (ut decet) ratione rationalia germina, simili similia expurget, & fructum ferat. Quod si non credas verbis tanquam non probabilibus; quid dices statim audiens Deum plantantem cum opere, plantas quoque propter quas uel solas, ad earum operationem Agricolam protinus prius finxit è terra? Postquam enim dixit Scriptura; *Et factus est homo in animam uiuentem*; statim subiunxit illud: *ET PLANTAVIT Dominus Deus Paradisum in Edem ad Orientem & posuit illic hominē quem fecit*; tanquam in iis quæ erant colenda, collocans Agricolam. Et ideo iuxta illa, cum tanquam ad opus processisset eiusmodi boni Agricolæ agricultura, & reddita essent frugiferæ quæ ab illo irrigatæ erant plantæ; statim infert Scriptura dicens consequenter: *ET ORIRI fecit Dominus Deus adhuc è terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum, & lignum vitæ in medio Paradisi, & lignum scientiæ id quod cognosci potest boni & mali*. Qui ergo de Christo & Ecclesia, Adam, & omnes quæ prius dictæ sunt plantæ, & arbores, & fructus, & Paradisum rectè intellexerunt & interpretati sunt Expositores; dixerunt hæc propheticè esse Scripta à Mose de nobis & Christo. Dico autem quæ de Paradiso dicta sunt; & plantas, & a-

nimalia, volucres, bestias, & quæ deinceps sequuntur. Sin autem contendunt quod hæc arbores & plantæ, & fructus è terra producti sunt die tertio, & semina quæ germinarunt; necessariò dicent quod communis cibus hominis, & brutorum, & volucrum, & reptilium, erat fructus ligni vitæ, & fructus ligni cognoscendi bonum & malum. Sic enim dixit Deus sexto die homini. *ECCĒ ego dedi vobis omne lignum quod habet in se fructum seminis seminabilis, vobis erit in cibum & omnibus volucris cæli*. Si ergo Verbum & sermo Domini est in æternum, omninò si homo per inobedientiam est priuatus fructu ligni vitæ, bestia & reptilia ex eo comederunt. Si autem comederunt; quomodò non viuunt in æternum, sed plus quam homo accipiunt perfectum & omni ex parte absolutum interitum, & mortem inuitabilem? Sed & si posuerimus eas nō fuisse participes ligni vitæ; tamen ut quæ iussæ sint cibi cum hominibus habere societatem, omninò ipsæ quoque fuerint participes ligni cognoscendi bonum & malum: & quomodò iam nesciunt æque ut homo bonum & malum, reptilia & bestia & volucres? Ab hoc ergo sensu recesserunt plurimi Interpretes, & maximè veteres, dicendo non sensibile esse Paradisum & quæ sunt in eius medio duo Ligna vitæ & cognitionis; ne necessariò faciant bestias & iumenta societatem habere & participationem Ligni vitæ & Ligni cognitionis. Non enim distinxit Deus inter cibum Adami & cibum brutorum; sed dedit eis communiter omne lignum frugiferum & satiuum in cibum. Si ergo essent sensibilia (dicit Clemens, & veteres qui cum secuti sunt Interpretes) Paradisi, & quæ sunt eorum intermedia duo ligna; inuenientur (aiunt) bestia & reptilia homine præstantiora, ut quæ non sint prohibita ab esu cuiusvis ligni & fructus. Quamobrem ex ipso Dei mandato de communi cibo quem dedit vnanimiter homini & omnibus bestiis, licet cognoscere quod non sunt eadem ligna quæ facta sunt tertio die, & quæ in Paradiso. Dicere enim quod Dominus Deus adhuc oriri fecit è terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum; per hoc adhuc nobis ostendit Scriptura, secundum quandam creationem præstantiorum lignorum aut ea verba esse Prophetiam de ratione præditis lignis quæ extremis temporibus orta sunt in paradiso Ecclesiæ. Et quoniam est frequens & interpretatu difficilis tractatio de Paradiso, & semper dubia apud Interpretes, videamus rursus quemadmodum factum sit Dei mandatum de communi esu; deinde disceptabimus de Paradiso. Dicit ergo Deus Adamo quando eum fecit: *ECCĒ dedimus vobis omnem herbam seminabilem seminantem semen, quæ est supra omnem terram; & omne lignum quod habet in seipso fructum seminis seminabilis vobis erit in cibum, & omnibus volucris cæli & omnibus bestiis terræ quæ habent in se spiritum vitæ, & omnem herbam videm in cibum; & factum est ita*. Si ergo in his lignis sunt etiam ligna Paradisi (nempe & Lignum immortalitatis & vitæ æternæ cognitionis) miserabilis & miser solus est homo qui est ad Dei imaginem & similitudinem, ut qui solus sit priuatus Paradiso, & cognitione, & cibo vitæ

Pf. 132. Math. 13. Luc. 8.

Fons subterraneus, maligna potestas.

scilicet sequentia sed idem ac quædam sunt

quædam sunt auctores.

Rom. 7. 1. Cor. 3.

Paradisum fuisse spirituale, multi sunt auctores.

vitæ æternæ. Serpens enim, Aspis & Scorpius & Canis in hodiernum vsque diem fruuntur omni fructu & omni ligno super vniuersam terram & Paradisum: Non enim exierunt ex quo ingressæ sunt bestia ad Adamum in Paradiso, sed intus manserunt illo egresso, ut quæ non fuerint expulsa propter delictum. Intellige ergo Legem Dei spiritualiter, quoniam lex est spiritualis, ut clamat Paulus; *Literas enim occidit*. Restat ergo, ut (ne morte afficiamur à litera) discamus vbi oportet spiritualibus spiritualia comparare, nempe literas per quas loquitur Spiritus sanctus, ex quibus est magnum & præcipuum & maximè arcanum de Paradiso mysterium. Qui autem carnaliter & secundum carnem intelligis præsentem locum de lignis & fructibus, dic mihi rursus, quomodò cum Deus vnum & parem omnibus hominibus & bestiis & volucris cibum iufferit (eum, inquam, qui est ex herbis, virgultis, & arboribus) qui sit quod multa animantia non vescuntur herbis sed carnibus, ut quæ sint magis carniuora? Quomodò rursus Deus qui omnis herbæ & arboris quæ est supra terram, nobis fructum permittens comedere, efficit ut multæ herbæ & arbores plurimæ non sint hominibus & brutis esculentæ, sintque venosæ & mortiferæ? Quas non solum nos, sed ipsa etiam rationis experta natura reiciit ac recusat, & alia eiusmodi innumerabilia sunt & nobis & brutis, naturâ minimè esculenta & letifera. Veteres ergo Ecclesiarum Interpretes; Philo (inquam) Philosophus & tempore æqualis Apostolis, & celebris Papias Hierapolitanus, Ioannis Euangelistæ discipulus & Irenæus Lugdunensis, & Iustinus Martyr & Philosophus, & Pantæus Alexandrinus, & Clemens Stromateus, & eorum affocla spiritualiter sunt contemplati de Christi Ecclesia ea quæ scripta sunt de Paradiso. Ex quibus sunt duo in rebus omnibus doctissimi Cappadoces Gregorij. Ij omnes quibusdam de causis dicebant esse etiam aliquem Paradisum spiritualem. Primum, quod si Adam non erat interitui obnoxius quando fuit factus, est perspicuum quod non fuit particeps alimenti terrestris & in quod cadit interitus. Quod si poterat esse particeps ciborum sensilium, est etiam perspicuum quod in eum cadat interitus (*Quidquid enim intrat per os, rursus excernitur*) Si autem in eum cadebat interitus, omninò erat etiam mortalis; Si autem creatus est mortalis, non vitæ facta est mors per inobedientiam: Atque hæc quidem est prima causa Interpretum. Secunda autem est Mulieris absque exitu permansio. Tertia, verò, animantiū quæ cum ea manserant in Paradiso. Quarta, prior communis esus ciborum hominum & brutorum. Quinta, quod fieri non poterat ut vnus homo coleret tam immensam Paradisi magnitudinem, vbi quidem certè abundantia eius irrigationis diuiditur in quatuor initia. Quid autem opus erat operari, cum sæpe vna arbor & altera ei sufficeret ad alimentum? Quid autem opus erat etiam custodire, cum non plures adessent homines, nondum fures; & omnes bestia & volucres ei essent subiectæ, & eius verbo parerent? Nec hoc solum, sed etiam quæ à Deo dicta & facta sunt in Paradiso, si ad literam, inquiunt, intelligamus, incidemus in innumerabiles Scyllas & Charibdes & Labyrinthorum

præcipitia. Cùm Deus cœlum & terram impleat citrà vllam circumscriptionem, & adsit vbique, & sit supra vniuersitatem, & neq; moueatur, neque contineatur, neque transmeat, neque descendat nec ascendat; quomodò audiit Adam eius vocem ingressi & ambulantis vesperè in Paradiso? Quomodò vidit ipsum facie ad faciē, idq; (inquiunt) cùm dicat Scriptura, *Nemo Deum vidit vnquam*, neque Dei vocem audiit. Porro autem ipse quoq; Moses qui ea nobis narrat de Paradiso, testatur Deum ipse dixisse, *Non videbit homo faciem meam & viuet*. Iam verò diuinus quoque Paulus *raptus in tertium cœlum & Paradisum*, ut rectè inspiceret Paradisi verba ineffabilia, cùm illic Deum quæsiisset videre & non esset contemplatus, reuersus est dicens de Deo; *Quem nullus hominum vidit, neque potest videre*. Et si hæc ita se habent, ut certè habent; quid deinceps ages o Israëlita qui corporali sensu intelligis ea quæ dicuntur de Paradiso, cum audies; Deus incorporeus, & carnis experta materiæque & figuræ, & sonitum pedum fecit in paradiso? Quomodò qui caret manibus dicitur propriis manibus humum prehensisse & sinxisse hominem? Quomodò lateris Adami fecit excisionem, & mulieris ædificium fabricatus est incorporeus? Nec hoc solum, sed etiam fuit hortulanus, & suæ creaturæ administer; boues & oves, bestias & iumenta ad Adamum adducens; ut ea sigillatim vocaret, qui omnia cognoscebat ante eorum ortum! Quomam autem ore & labris, qui ea non ferebat ut qui sit incorporeus, insufflauit in faciem hominis spiritum vitæ? Nam si tunc incorporatus & humana forma præditus fuisset Deus Verbum, nequam in extremis temporibus ex sancta Virgine carnem suscepisset homo factus, Vnde propter has causas incomprehensibiles, omnia quæ de Paradiso dicta sunt, spiritualiter intelligētes Interpretes quorum meminimus, dixerunt quod diuersæ natæ sunt hærefes à quibusdam hominibus, qui carnaliter audierunt quæ de Deo & Paradiso dicuntur in Genesi. Aliis quidem statutibus Deum habere formam corporis: Aliis autem Serpenti magnas offerentes gratiarum actiones, utpote quod per eius consilium & factam prauaricationem, ex muliere sit generatū totum genus humanum; qui quidem meritò etiam appellantur Ophitæ, id est Serpentine. Manichæi autem simul & viri & mulieres nudi congregantur in suis Ecclesijs ad imitationem Adami & Euvæ. Alij autem increatam ignis adorarunt naturam, propterea quod nulla inferatur ignis mentio in vniuersa sex dierum creatione. Alij aquam coluerunt tanquam increatam, quoniam non scriptum est; *Et dixit Deus, Fiat aqua*. Alij, ex quibus sunt Persæ, cum fororibus & matribus contraxerunt matrimonium, propterea quod nostri primi Parentes coniungerentur cum suis matribus & fororibus. Sunt etiam quædam hærefes quæ Deum accusant, quod non prohibuerit ne Malignus Euam seduceret per Serpentem. Alia autem rursus hæresis decreuit bestiarum quoque animas esse ratione præditas, quæ possint orationem audire & excolere, cùm audiisset Deum benedicientem volucris & piscibus, & excrantem Serpentem, & adducentem ad Adamum bestias & volucres & iumenta, ut sciat quidnam ea nominet. Has itaque & alias plurimas hærefes

Io. 1.

Ex. 32.

2. Cor. 12.

1. Tim. 2.

Diuersæ hærefes eo quod Paradisus intelligitur carnaliter.

Ophitæ hæretici.

Manichæi hæretici.

Per se cum fororibus & matribus matrimonium contrahunt Hæresis quæ existit matbestiarum animas ratione præditas esse.

quæ sumpterunt occasione ex Scripturæ verbis de Paradiso, admirabiles quos prius diximus Intepretes volentes euertere, in sacram Scripturam de cæterò oculos spiritualiter intendentes, sicut iubet Paulus, decreuerunt duos quosdam esse Paradisos, sicut & Dionysius; spiritualem & sensilem, terrestrem & cœlestem, qui cernitur & qui intelligitur, sicut etiam est Christus cœlestis simul & terrestris, congruenter typo duarum Ecclesiarum, terrenæ, inquam, & cœlestis ciuitatis Domini virtutum, ubi est etiam secunda & verior terra promissionis, regio viuentium, & mansiones & tabernacula æterna & quæ nullam habent successionem, & terra Mitium secunda & in quam non cadit interitus, quæ habet arbores & aquas interitui non obnoxias, & plantas quæ non marcescunt, & fructus semper germinantes, qui à perenni fonte vitæ perenniter irrigantur, & in secula seculorum quotidie florescunt, & semper crescunt in melius, & nunquam cessant proficere & augeri & formari in id quod est melius & superius, & qui sunt plantati & collocati in Domo Dei, & florent in supernis eius atriis; cuiusmodi sunt Cedri cœlestis Libani, quas plantauit (nempe Intelligentes naturas) Vnigenitus, cum quibus illic nidificauit passeres sanctarum animarum, & Erodj, nempe Christi, domus dux est eorum propter quos solos pratum illud quod non corrumpitur nec fenescit, intelligens & expertus materia, plantauit & constituit. De quo dictum est; ET PLANTAVIT Dominus Deus paradysum in Edem ad Orientem. Et posuit illic hominem quem fecit. Et interpretatur quidem Edem, ignescentes aut sanguinolentæ delictiæ. Ut autem dicit Priscus Iudæus; Edem interpretatur, inflammatio carbonum: Quod quidem admodum aptè dici conuenit de Paradiso spirituali, & materia experte, & angelico, & intelligenti. QUI facit, enim inquit, Angelos suos spiritus, & ministros eius flammam ignis. Ad spiritualis autem Paradisi rationem se maximè confirmarunt Interpretes, adductos testem Ezechielis, & Deum qui in ipso loquebatur; ubi videtur Deus nobis ænigmaticè reuclare, apud ipsum Prophetam, Diaboli è cœlo casum, sic dicens: ET TU FILI HOMINIS ACCIPE lamentationem super principem Tyri, & dic ei; Hæc dicit Dominus. Tu signaculum similitudinis & corona pulchritudinis in deliciis paradisi Dei generatus es. Erat enim impius princeps Tyri & idololatra in diebus Ezechielis Prophetæ. Dicit enim ipsum Principem indutum duodecim insignibus præciosis lapidibus, potestate fortè supernarum Virtutum. Et statim post indumentum lapidum, subiungit, dicens: A QVO die creatus es cum Cherubim, dedi te in monte sancto Dei; hoc est in cœlo. Sic enim dicit consequenter: FVISTI in medio lapidum igneorum; nempe flammantium eius intelligentium Virtutum, conuenienter ei qui dicit, QUI facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Audiamus & quæ deinceps sequuntur: A QVO die creatus es, quo usque inuentæ sunt iniquitates in te. Hæc proprie in Diabolum dicta sunt à Deo; Nunquam enim ita vixit Princeps Tyri vt in eum non caderet vitij labes & iusta reprehensio. Ille enim erat impius & filius impiorum est mortuus. Sed nec fuit in medio

carbonum & lapidum igneorum, sicut audimus de Principe huius Seculi. Et subiungit Deus de eo dicens; A multitudinem mercaturæ: Intellige multitudinem cognitionis & sapientiæ, quam antea tanquam summus princeps & dux exercitûs possidebat Diabolus. Per quam cognitionem lapsus in superbiam, sic cogitauit dicens; PONAM thronum meum super nubes, & ero similis altissimo. Quamobrem rursus in eum vociferatur per verba quæ consequuntur Ezechiel & Deus dicens. ET PECCASTI, & faucitatus es à monte Dei; hoc est deiectus es ab altitudine Dei cœli, hoc enim statim innuit subiungens: ET ADDUXIT te Cherubim ex lapidibus igneis. Mihi videtur quod Deus iusserit alicui præstantissimo & magnificentissimo ex Cherubim, vt reum accipiens Diabolum de eo pœnas fumeret: qui eum eduxit è medio intelligentium Exercituum, & eum deiecit è cœlo. Quamobrem dicebat Christus: VIDI Satanam cadentem tanquam fulgur è cœlo. Audiamus etiam quæ sequuntur: Dicit enim deinceps & consequenter; Sublatum est cor tuum propter pulchritudinem tuam, Corrupta est scientia tua cum pulchritudine tua. Pulchritudinem enim, formæ dicit excellentiam, qua prius tanquam igneus & lucifer, fruebatur Diabolus: Scientiam autem, magnam cognitionem mysteriorum & sapientiæ. Hic itaque discimus, quod elegantia & decoris splendorem quem prius habebant Dæmones & eorum princeps, nequaquam habent hodie. Et neque priorem habent sapientiam & cognitionem. Audi iam eius præclarum desuper casum ex illo Dei Paradiso deliciarum, & monte cœlesti; sic enim dicit in iis quæ consequuntur: PROPTER multitudinem peccatorum tuorum proieci te in terram. Ecce apertè audiuimus quod ex quodam excelso paradiso deliciarum & igneorum carbonum Cherubicorum in terram est proiectus iste qui dicitur Princeps Tyri. Tyrus autem Græce dicitur νεβροτος ἡδὲ ὄρος, id est potentia & mons. Quo fit vt hinc ex iis quæ dicta sunt Ezechieli, apertè liceat cognoscere, quod omnes Patres qui dixerunt cum sensili esse aliquem Paradysum spiritualem & ligna spiritualia, id dixerunt sequentes diuina eius Prophetæ Verba: Ex quibus sunt etiam sapientissimi Gregorij qui dicunt plantas esse quasdam, contemplationes, vt ponit eorum contemplatio. Quænam autem erat Gregorij spiritualis contemplatio, nisi illa Spiritus sancti illuminatio? De qua contemplatione dicit Dominus; Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Vide enim quod non absolutè dicitur Paradysus, is qui est apud Prophetam; sed Paradysus Dei. Mosaiscus autem Paradysus non est scriptus ex Dei nomine, sed absolutè Paradysus. Vnde etiam diuinus in omnibus Ambrosius, & Iustinus Martyr à Deo inspiratus, in suis in Hexameron commētariis, ea persequentes quæ dicta sunt de Paradiso, postquam dixerunt de sensilibus arboribus & aquis & fructibus, & Paradiso è terra genito, in medium adduxerunt proposita diuini Ezechielis verba de Paradiso cœlesti; eaque persecuti, magnam & subtilem de is examinationem & contemplationem subiunxerunt dicentes quod sit turpissimum & Deo inuisum dicere aut omnino cogitare, beatam & adorandam Dei

Duo Paradisi, spiritualis & sensilis, cœlestis & terrestris.

Ecclesie due terrestris & cœlestis.

Pf. 103.

Edè quid significat.

Pf. 103.

Diaboli casus è cœlo. Ezech. 28.

Pf. 103.

Luc. 10.

Dæmones non habent priorem suam sapientiam.

Plantæ Paradisi sunt quædam contemplationes.

Matth. 5. Paradysus dei dicitur à Mosaisco.

Iustini Martyris Commētaria in Hexameron.

Luc. 23. f. Dei Verbi diuinitatem cum iusto Latrone ingredi in fluxum & materialem Paradysum. Et quæ nam est digna merces illius venerandæ & quæ Deum decet confessionis; malorum punitorum, pyrurum, vuarum & ficuum corruptarum esum, tanquam mercedem reddere latroni? Quis autem rursus, inquit, mentem habens diuina sapientem, dixerit in cucumerarij regione ac securi (quæ conueniunt olitoribus) in cœlos cursum dirigentem ad volatum, traductum esse Paulum? & quæ neque in secundo, neque in tertio cœlo verba inuenit ineffabilia, ea in terreno agro aquis irrigato mysticè esse enuntiata à puro & diuino ore Christi: & nunc super terram in hortis custodire ea quæ sunt excelsiora omnibus supernis virtutibus, & Deo propinquiora quam præstantissima Cherubim? Sed de his quidem satis; redeundum est autem ad Mosaiscam historiam, & considerandum est de propositis. Nam illic quoque, vt arbitror, licet videre iis qui habent lucem diuinæ cognitionis, ea quæ dicuntur de vtrisque his paradisis: nempe quam vtens consequentia, primum nobis tanquam primum narrat spiritualem, sicut etiam iam prius dixi, vt quando dicit; ET PLANTAVIT Dominus Deus paradysum in Edem ad Orientem: non inuenimus autem in terra locum qui nominatur Edem: & non significet ad Orientem seu terræ, seu cœli, dat nobis aliquam significationem de superno Oriente, ubi est Pater luminum & lux viuentium, & quod sit illic eiusmodi Paradysus; adeò vt de spirituali loquens Paradiso, neque de lignis, neque de aquis, neque de lapidibus, neque de terra, neque de auro, neque de cibo, neque de regionibus, neque de finibus, neque de vlla re alia quæ sit in eo, meminerit. Illud autem; ET POSUIT illic hominem quem finxit; nempe in Paradiso cœlesti, dixit, prophetiam de facta in extremis temporibus in Christo assumptione in cœlo humanæ naturæ. Quod si tanquam iam præteritum, id quod futurum est, dicit Propheta; habes, inquit magnus Ambrosius, de eo plurimas in Scriptura probationes, vt quando dicit; PVER natus est nobis; Et, Foderunt manus meas & pedes meos: Et, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Et, Dederunt in escam meam fel, & quæ sunt huiusmodi. Rectè autem dictum est; ET POSUIT illic hominem quem finxit; quem posuit hæredem vniuersorum, Christum. Vnde Hebræi ex libro qui non est redactus in Canonem, qui quidem dicitur Testamentum Protoplastorum; dicunt quadagesimo die ingressum esse Adam in Paradysum, sicut etiam videtur euidam historico Chronographo Pyrrhoni, & quibusdam Expositoribus. Quod quidem aptè admodum conuenit in Christi in cœlum assumptionem. Nam in terrenam quoque Hierusalem, postquam natus fuit in Bethleem, ingressus est die quadagesimo. Nobis autem hæc dicentibus de paradiso spirituali; ne gloriatur incuruus Origenes tanquam rectè sentiens. Ipse enim anagogiis & spiritualibus contemplationibus vsus inexplebiliter, omnes quæ in sex diebus factæ sunt creaturas deduxit per allegoriam ad fabulosas tragœdias, neque cœlum sensile, neque terram, neque aquas, neque plantas verè plantas, neque stellas verè stellas, neque aliquid aliud conuenienter literæ intelligens; non tene-

bras, non lucem, non abyssum, non spiritum, non firmamentum. Quò fit vt de cæterò necesse habeat Ecclesia, quod attinet ad nugas & doctrinam Origenis, credere Dei esse creaturas Mundum qui cernitur. Quamobrem iure quoque Origenem Synodica deponens sententia reiecit. Oportebat enim primum admittere historiam quæ conuenit literæ: Deinde vbi oportet, procedere ad Anagogas. Propter hanc causam (dico autem propter inanem laborem Origenis qui vniuersam sex dierum creaturam ad fabulosam deduxit allegoriam, & corpus sacre Scripturæ immutauit & alterauit) recentiores Patres; diuinus, inquam, Basilius, & Christi fluuius Ioannes Chryostomus, & Theodorus verè miserabilis Anthiochenus, & Seuerus Gabaleotes, & Eusebius Emisenus, & verbis & factis beatissimus Epiphanius, & Dei interpres Cyrillus & Theophilus, ij omnes sua scripta de sex diebus exposuerunt congruenter literæ, missis allegoriis & Anagogis, propter inanem (vt prius dixi) Origenis laborem; ipsi quoque afferentes fide dignissimas probationes & demonstrationes de sensili Paradiso, qui statim sequitur post eum quem diximus spiritualem. Nam legislator Moses statim subiecit, dicens: ET ORIRI fecit Dominus Deus adhuc è terra omne lignum pulchrum ad videndum & bonum ad comedendum, & lignum vitæ in medio paradisi, & lignum sciendi id quod cognosci potest boni & mali. Fluuius autem egreditur ex Edem ad irrigandum paradysum: Illic feceruntur in quatuor initia. Nomen vni, phison; Iste est qui circuit omnem terram Euilath: Illic ergo est aurum; aurum autem illius terræ bonum: Illic est carbunculus & lapis prasinus. Et nomen secundo Geon; Iste est qui circuit vniuersam Æthiopiam. Et fluuius tertius, Tygris: Iste est qui fluit ex aduerso Assiriorum. Fluuius autem quartus, Euphrates. Ex his è terra genitis locis & gētibus appellationibusque & terminis, & præterea ex auro & lapide prasino & Æthiopia & Assirijs & Euphrate, plures ex Patribus affirmarunt hæc maximè intelligi de Paradiso è terra genito, & maximè ex folijs ficus quæ sibi consuērunt primi Parentes ad perizomata. Vnde etiam conuenienter literæ intelligentes, aquas dixerunt sensiles; & ligna, ligna verè esculenta; & fructus, fructus hortenses; & in quos cadit interitus; & aurum esse materiale. Similiter & carbunculum, & prasinum smaragdinum lapidem; & ficum, veram ficum esse dixerunt; & maximè diuinus Epiphanius ex eo quod audierit Scipturam dicentem esse terram Iordanis quæ prius irrigabatur sicut Paradysus, & sicut terra Ægypti. Quam quidem paternam sententiam & de Paradiso sensili traditionem recipimus, suscipimus, & amplectimur. In hoc enim opere nos præmunientes sæpè diximus, quod diuinæ scripturæ historiam quæ literæ cōuenit non dissoluimus, neque sanctorum Patrum nostrorum sententias euertimus. Et tamen quoniam audimus Diuum Paulum omnia quæ sunt in Lege, mysticè ad Christum, referentem; nempe tabernaculum, arcam, vnam, templum, agnum, cibos, potiones, ligna, animalia, volucres, aurum, smaragdos, carbunculos, aquas, & reliqua omnia quæ tunc quidem facta sunt mysticè conuenienter literæ, nunc autem in Ecclesia verè cernuntur spiritualiter;

Literarum est admittenda, deinde veniendum ad anagogum.

Paradisum sensilem.

Paulus omnia quæ sunt in Lege, mysticè refert ad Christum.

considerandum est num hæc quoque quæ nunc de sensili paradiso à Mose corporaliter scripta sunt, ad Christum & Ecclesiã relata typicè prius descripta sint; siquidem omnino per Christum & ad Christum facta sunt, præsignificancia eius carnis susceptionem. Sequentes ergo Theologiæ Oratoris Gregoriorum qui dixit Adam esse agricolam plantarum immortalium & diuinarum notionum in Paradiso; ascendamus à litera quæ occidit, ad spiritum qui uiuificat. Semper enim sacra litera simul ascendit cum ascendentibus. Et exoriri fecit Dominus Deus adhuc ex terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Hic conuenit diligenter querere quid sit ortus, qui Græcè est, ἀναβολή; & quid ortus, qui est, ἀνατολή. In iis quæ è terra fiunt & nascuntur, dicitur quidem oriens (nempe ἀνατέλλον) quod statim primò apparet: Exortum autem (nempe ἀναλλήλον) quod cum emarcuerit & exciccatus fuerit rursus exoritur secundo ordine per aquam & agriculturæ diligentiam & industriam. Quamobrem dilucidè admodum & apositè dictum est Propheticè de Ecclesia; EXORIRI fecit adhuc Dominus Deus è terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Nam orta quidem est in initio Ecclesia quado facta fuit viridis & bene germinans, densasque habens suas arbores; exciccata autem fuit ab æstu maligni Solis qui transfiguratur in Angelum lucis, cum in eam per os sibilasset Serpens, & eam exciccasset per idololatriam. Cum ergo venisset cœlestis fluius Deus Verbum, & eam irrigasset per aquam & fluium; exorta est & rursus germinauit, & iterum uiuificauit ratione prædita eius ligna, de quibus dictum est; ET EXORIRI fecit adhuc Dominus Deus è terra; hoc est, postquam mortua & exciccata esset, adhuc secundo ordine rursus germinauit ratione prædita Christi terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. In quibus lignis non dicit Scriptura scœnum, non palcam, non virgulta, non herbam, non lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Et lignum infertile, & scœnum, & stipula, & palea excinditur & in ignem mittitur. Sed nihil est eiusmodi in his lignis, sed dicit in iis omnia pulchra ad videndum, omnia bona ad comedendum, omnia bene germinantia, omnia à Deo pullulantia. Non enim iussu eius exorta sunt è terra, sed ipse Deus ipsemet opifex, complantatus & concorporalis, & eorum cognatus factus, è terra genitus; tanquam propria membra ea fecit germinare è terra, vt quæ sint corpus Christi, & membra ex membro; tota forma, quoniam ipse dicitur speciosus præter filios hominum. Vnde etiam post transitum diei sexti narrat diuina Scriptura horum lignorum germinationem; hoc est, post diem sabbati cultus legitimi, dictum est de his Ecclesiasticis pulchris lignis, LAVDATE Dominum ligna fructifera & omnes cedri. Et rursus dicit; Saturabuntur ligna campi qui dicit; Ego sum vitis, vos palmites, & Pater meus est agricola. In hoc enim glorificatus est Pater meus vt fructum feratis, & eritis mihi discipuli. De his lignis clamabat Iudæis Seruator dicens; Tolletr à vobis vinea, & dabitur alij facienti fructum eius. Ex his pulchris lignis (vt quæ essent vtilia ad ædificationem Scaphæ Ecclesiæ) cum quidam accepisset, dicebat; SECVNDVM gratiam Dei

Gregorius Theologus Orator. Adam agricola plantarum immortalium. Sacra litera ascendit cum ascendentibus.

Ortus & exortus differunt.

Quænam ligna sunt in Ecclesia pulchra ad videndum, & bona ad comedendum.

Pf. 44.

Psal. 148.

Pf. 103. Io. 15.

Math. 21. Ecclesiæ scapha. 1. Cor. 3.

quæ data est mihi, tanquam sapiens Architectus fundamentum posui. Ex his pulchris lignis illi sunt prius radicati & prius plantati, speciosi pedes Evangelizantium pacè. In his pulchris lignis sunt ligna iustorum plantatorum iuxta decursus aquarum, qui fructum suum dant in tempore suo; ille quidem dicens, Ego autem tanquam oliua fructifera in Domo Dei: Et alius psallens; Dominus pascat me & nihil mihi deerit, in loco pasceam ibi me collocauit, Super aquam refectionis educavit me: Alius, iustus sicut palma florebit: Et alius, Sicut iuniperus densa. Et alius, Sicut Salix ad aquam præterfluentem: Et, Sicut pomus in lignis syluæ, & sicut Cypressus, & picea & cedrus, odore perfundentia & ornantia pratum Ecclesiæ, in quo exoriri fecit Dominus Deus adhuc & adhuc & in seculum seculi omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum. Pulchra ligna sunt illa de quibus dixit Deus, IUVENES vestri visiones videbunt, & seniores diuina somnia somniant. Pulchrum lignum ad videndum erat illud quod dicit, Oculi mei semper ad Dominum. Pulchra ligna ad videndum sunt qui habent visionem qualem habuit, videns Dei visionem Daniel qui dicebat, Contemplabar in visione noctis donec throni positi fuerunt. Talem habuit visionem Esaias quoque qui dicebat; Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & elatum. Eiusmodi pulchram visionem significat quoque is qui dicit, Ego dormio, & cor meum vigilat. Talis erat Paulus qui spiritali visione aspiciebat Dominum. Et vt semel dicam, mens omnis perspicax & apta ad diuinam visionem, dicitur esse arbor pulchra ad videndum. Bonum autem lignum ad comedendum in Paradiso Ecclesiæ est omnis Doctor Orthodoxus, alens dogmatibus oues Gregis Christi, & nullam mortiferam aut noxiam eis apponens disciplinam; sed in se habens fructus sancti Spiritus, quos & germinauit. Apostolus & enumerauit, charitatem, gaudium, pacem, benignitatem, longanimitatem, bonitatem, fidem, mansuetudinem, continentiam, & quæ sunt his similia. Sic mihi videtur, in Ecclesia, esse intelligenda ligna pulchra ad visum, & bona ad comedendum, & apposite facientia fructum, quale dixit lignum vitæ, dicens; Meus est cibus vt faciam voluntatem Patris mei. Ei gloria & potentia in secula seculorum; Amen.

FINIS LIBRI SEPTIMI ET CORPORALIS sex dierum creationis: postquam de cæterò est principium nouæ in Christo creaturæ; præstantiorem in qua diuina sunt habens intelligentiam.

De duobus Lignis, & 4. Fluminibus Paradisi.

EXORIRI fecit adhuc Dominus Deus ex terra omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum, & lignum vitæ in medio Paradisi, & lignum sciendi id quod cognosci potest boni & mali. Magna nobis opus est inspiratione & illuminatione ad apertè aspiciendum & dicendum, quænam horum duorum lignorum vera sit essentia & substantia. Et quod quæ silentio præterit Scriptura diuina, non sint scrutanda, est perspicuum: Omnia enim quæ

Gea. 2. b. Inquirenda non esse quæ tacuit Scriptura.

Arbores Paradisi quæ fuerunt.

Origenes infœlix.

Eusebius Casariensis a veritate excidit.

Lignum vitæ est Christus. Io. 11. Io. 1. Col. 3.

Lignum sciendi boni & mali, est Diabolus.

Io. 5. Cur Deus, Filij sui, & inimici Diaboli nomina Iudæis non reuelauit Diabolus quibus nominibus vocet Scriptura.

quæ faciunt ad nostram vtilitatem dispensauit & administravit Spiritus sanctus. Vnde etiam à sapientibus Commentatoribus nulla de ijs lignis data est sententia & coniectura ac opinio. Nam superiores quidem Interpretes, accipiendo pro contemplatione has duas plantas celebrarunt. Alij autem quod non sint sensiles & cibi. Theodoretus autem Cyrësis dixit ficum esse lignum fructus quem comedit Adam: Similiter etiam Theodorus Antiochenus. Similiter etiam infœlix Origines: infœlicem cum voco, quoniam cum multos & viles sudores emiserit in Ecclesia, & omnem veterem & nouam Scripturam ad verbum sit interpretatus; postea, sicut etiam Eusebius Palestinus, a veritate excidit. Cum ergo Spiritus sanctus horum duorum lignorum appellationem & naturam nobis siluerit & occultarit, est perspicuum quod non est Ecclesiæ necessaria, neque vtilis eorum quæ à Deo sunt absconsa scrutatio & manifestatio. Hinc; enim sanctis quoque Patribus minimè fuit consentiens de ijs comprehensio. Ne inquirat ergo Ecclesia naturam horum duorum lignorum; sed potius cuiusnam typi ac figuræ sunt hæc duo ligna: & quisnam viuificus fructus ac cibus, ex quo cum quispiam comederit in Ecclesia, viuet, & non morietur in æternum: Quis autem rursus alius fructus, ex quo cum quispiam gustarit, suam videbit nuditatem & pudorem, & morietur morte æterna. Est enim adnotandum, quod ex his lignis alterum quidem nobis præbet vitam, alterum autem est efficiens mortis. Quiquidè duo cibi, fuerunt fortè symbola virtutis & vitij. Et virtutis quidem frugifer dator est Christus, quem prius describebat illud Lignum vitæ. Et idèo tâquam vita & viuificus clamabat; Ego sum vita: In ipso enim vita erat, & vita erat lux hominum. Vita enim nostra absconsa est in Christo. Et quando manifestatus fuerit Christus vita nostra, viuificabit mortua corpora nostra, qui dicit; Et vt sicut ego vivo & vos viuatis. Viuens enim Verbum Dei est & vita & resurrectio, quomodo rursus mors est malignus Diabolus quem significabat alterum lignum quod dicitur; Quod cognosci potest boni & mali. Is prius quidem erat pulcher quando fuit factus, & idèo fuit appellatus, primum quidem lignum quod cognosci potest boni; deinde etiam mali, lætifera lignum Diabolus: De quo dicit Iudæis Christus vita; Vos ex patre vestro Diabolo estis, Ille ab initio est homicida: Et qui comedit ex hoc fructu morte morietur. Si autem queris qua de causa abscondit diuina Scriptura appellationes horum duorum lignorum; viuentis (inquam) Filij Dei, & qui ei aduersatur Inimici; scias quod scelerata & immunda & voluptaria genti hæc reuelans, noluit omnino reuelare Iudæis filium Dei, ne intelligerent Filij Deificationem, & Dei nuptias, & Deorum multitudinem; qui bouem & muscam in Deos retulerunt. Hoc ergo modo ne diabolus quidem eis apertè reuelauit; sed aliquando quidem ipsū, Serpentem; aliquando autem arborem, mortiferum fructum ferentem appellauit; eos omnino celas Mundi non aspectabilis intelligentium Virtutum creationem, propter eorum inexplebilem idolorum cultus infaniam, ne si didicissent esse aliquas naturas materiæ expertes & intelligentes, eas in Deos referrent. Ei autem quod dico testimonium fert ipse Deus, sic dicens per Osee Prophetam Israëli: EGO Dominus

Deus tuus, firmans cælum, & creans terram, cuius manus creauerunt omnem militiam cæli, & non reuelauit ea tibi ne post ea ambulares. Hinc apertè discimus quamobrem in scriptura Mosaiica silentio fuit prætermissa de Angelis mentio. Quomodo etiam de his duobus lignis de quibus dicit; ET Lignum vitæ in medio Paradisi, & lignum sciendi id quod cognosci potest boni & mali; hic diligenter & accuratè tractarunt dictionis contextum de his duobus lignis, quidam ex iis qui diuina pulchre sciunt scrutari, dicentes: Cur non dicit Scriptura in casu gignendi, nempe in medio paradisi, sed in casu offerendi, dicens ea esse in medio paradiso? Vt discamus ex dictione, quod ea non sint simul plantata cum aliis arboribus, neque earum sint cognata; sed exercitatione virtutis & vitij sint procreata, ad probandum nostrum liberum arbitrium. Inuenimus quidè certè in nonnullis non adulteratis exemplaribus, quod postquam dixit: ET exoriri fecit adhuc Dominus Deus è terra omne lignum pulchrum ad videndum, Scriptor faciens punctum perfectum, tanquam capite de lignis completo, tunc Versum incepit, dicens; ET lignum vitæ in medio paradisi, & lignum sciendi id quod cognosci potest boni & mali, vt diceret transeundo & inducendo cur isti venissent in Paradisum. Quod autem maior sit & viuificus Christus, paulò antè à nobis dictum est. Quod autem seipsum nominat Lignum, audi eum ipsum dicentem Iudæis; AVT facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem marcidam & fructum eius marcidum, à fructu enim arbor cognoscitur. Hæc autem eis dicebat, quoniam dicebant quod in Beelzebub principe Dæmoniorum eiecit Dæmonia. Similiter etiam ad passionem in hortu Golgotha ad Adamum egrediens & lignum Crucis portans, lignum vitæ seipsum vocauit, dicens mulieribus lamentantibus & plangentibus; FILIÆ Iherusalem nolite flere super me sed flete super vos & filios vestros, Si enim in humido ligno hæc faciunt, in sicco quid fiet? humidum, hoc est vitæ lignum, seipsum vocans Dominus? Sicca autem ligna & infrugifera & materia ignis, Iudæos. Quod si velis etiam scire eum esse in medio paradisi Ecclesiæ, audi eum dicentem Discipulis; EGO sum in medio vestrum tanquam qui ministrat. Vnde etiam Ioannes dicebat turbis; Medius vestrum stat quem vos nescitis. Qui stetit in medio Discipulorum & insufflauit dicens; Accipite Spiritum sanctum, congruenter ei quod dictum est; DEVS stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat; Qui est mediator dei & hominum, & fecit salutem in medio terræ; Qui est lignum vitæ: Vnde (vt quod sit increata eius diuinitas) idèo non dicit eum cum lignis complatum, sed esse in medio Paradisi. Similiter & malum. Dico autem boni medium lignum mortiferum, cognoscendi bonum & malum, propter quod ipse sit diuersæ essentia ab humana natura illorum lignorum quæ dicuntur Pulchra. Ea de causa in sexto casu ea dicit Scriptura esse in medio paradiso. Vnde etiam Mulier cum Serpente differens, in medio Paradisi dixit ipsam lignum. Media autem dicuntur duo ligna; nempe lignum diuini, & lignum aduersariæ Potestatis: quando quidem ex æquo cuius volenti concupiscenda inuenitur virtus & vitium propter liberum nostrum arbitrium. Et propter quod, vt opinor, Deus Legem ferens Israëli, dicit de quibusdam duobus lignis; ECCO pono in medio tui vitam & mortem. Vitæ enim & mortis

Cur Moses nescit quæ meminerit Angelorum.

Cur, immortale in ad se dicitur est, non in medio paradisi.

Libere arbitrium.

Mat. 12.

Luc. 23. Christus, lignum videt; Iudæi, ligna sicca.

Luc. 21. Ioan. 1.

Mat. 20. Psal. 81. 1. Tim. 2.

Virtus & vitium sunt duo ligna media propter nostrum arbitrium.

Eccle. 14.

crant duo ligna significantia & efficientia. Fluvius autem egreditur ex Edem, & irrigat Paradisum: Alter autem & secundus & irrigationi priori dissimilis est hic fluvius. Nam ille quidem est terra ascendens inundabat totam faciem terræ, ipsam faciēs mortuam & infrugiferam. Et ideo ad Deum votum faciebat quidam ex Prophetis, dicens; DOMINVS diluuium inhabitabit; hoc est, exorietur & sedebit rex in aeternum. Hic autem Dei fluvius egreditur ex Edem, Paradisum, tanquam agrum proprium & Dei possessionem, sua virtute irrigans. Oportet enim adnotare quod cum iam cessasset prior illa irrigatio, eam præteritam nominavit Scriptura dicens; FONS autem ascendebat & irrigabat. Hunc autem vt qui perenniter in secula irriget Ecclesiam, dicit præsentem: Fluvius enim inquit, egreditur ex Edem; hoc est, ex deliciis ad irrigandum Paradisum. Cum ergo nos præmunierimus ad non dissoluendum corporalem rerum historiam quæ est convenienter literæ, alacriter etiam consideremus eam quæ est de his propositis fluvii & locis historiam, quemadmodum ea quoque sunt præfigurata de Christo & Ecclesia. Audimus enim quempiam dicentem de egrediēte fluvio & Ecclesia; FLUVIUS impetuosus latificat civitatem Dei; propterea quod fluvius Dei egressus ex Paterno fonte, repletus est aquis gentium quas quidem euangelizabat Propheta dicens; ET egredietur Dominus ad eos tanquam fluvius pacis. Qui dicit; Ex Patre meo sum egressus, & veni in mundum; egressus sum ad salutem populi mei, ad servandos Christos meos. Huius ergo divini fluvij diuinum est cælo egressum prius describit Moses, dicens: Fluvius egreditur ex Edem; hoc est, ex abundantibus deliciis ad irrigandum Paradisum per illam aquam quæ egreditur; nempe Per spiritum qui procedit à Patre. Qui enim cum suscipit fluvium, diversus fluvij ex ventre eius fluent aquæ viæ. Hoc enim aperte nos docet historia dicens fluvium qui egreditur ex Edem, multiplicari & scindi in quatuor fluvios, & efficientem Ecclesiæ spirituales divitias: De qua dicit David; INEBRIABUNTUR à pinguedine domus tuæ, & Torrente voluptatis tuæ potabis eos quoniam apud te est fons vitæ. Fluvius autem egreditur ex Edem ad irrigandum Paradisum; Illinc dispergitur in quatuor initia. Subterraneam quidem maligni irrigationem, fontem appellavit Propheta Moses, ostendens Diabolum esse autorem & genitorem vitij; & non ab alio alio accepisse malum, sed ipsum esse fontem & initium peccati: Sancti autem Spiritus gratiam tanquam ex Patre fontano procedentem nominavit fluvium separatum ab infidelibus; irrigantem autem à quatuor initiis, (à finibus, inquam, Orbis terræ) Paradisum Ecclesiæ eorum qui credunt in Christum. NOMEN autem vni Physon: Iste est qui circuit omnem terram Euilath. In omnibus locis terrenis quæ sunt manifesta, non est locus qui vocatur Euilath; Quamobrè hinc quoque arguimus Infideles, quod mysteria spiritalia nobis narrat scriptura. Physon enim interpretatur, Os alterationis. Ipsa autem alteratio seu mutatio dexteræ Excelsi facta est cum diuinum Verbum alterasset ac mutasset os & spiritum Ecclesiæ, ex blasphemia in fidem, & ex maledicentia in Theologiam seu Dei laudem ac prædicationem. Euilath autem rursus interpretatur, parturiens & paries. Significat enim propriè gentium Ecclesiam quæ aliquando erat sterilis, ad quam Deus clamat per vocem

Propheta; LETARE sterilis quæ non parit, erumpe & clama quæ non parturis; quoniam plures sunt filij deserta magis quam eius quæ habet virum ex Iudæis. Quoniam sterilis peperit septem; & quæ parturit est propinqua partui, & in partu suo sic clamavit: Geniti sumus dilecto filio Dei qui dicitur Physon, qui est os Patris, & mutavit genus nostrum à corruptione in incorruptionem, & circuit & custodit omnem terram Euilath quæ parturit & parit ipsum Christum. Quamobrè subiit dicens de hac spiritali Euilath quod illic est aurum, aurum autem illius terræ est bonum; hoc est diuinitas quæ in terra Ecclesiæ resplendet & adoratur: aurum enim terrarum multarum (gentium Dij & idola) est malum obscurum & adulterinum. In multis autem locis diuinæ Scripturæ, ipse quoque perscrutatus inuenies aurum sumi pro figura diuinitatis Verbi. Arca enim lignea quæ erat terrena, obducta erat intrinsecus & extrinsecus auro puro in typum diuinitatis. Similiter & templum Solomonis ornatum erat auro purissimo. Porro autem arca quoque aurea Christum Verbum nobis prius describebat & præfigurabat. Et fortasse ea de causa Magi quoque Christo (vice omnium Gentium) aurum offerebant, contrita imagine idolatriæ quæ erat Babylone; & ea ipsi oblata, vt cum obscuratam & euanescentem Adami imaginem (quæ fuerat Dei imago & similitudo, & cuius character valde erat immutatus ac deletus, contritusque animi motibus ac perturbationibus) & reliquias diuinorum mandatorum ex veneno Serpentis, Christus tanquam diuinus character paternæ hypostasis, reformasset in seipso serui formam suscipiens; signaculo baptismatis per aquam & ignem eam expurgaret, in ea impressa propria & conueniente ratione fidei, Vt rursus fiat aurum illius terræ bonum, congruenter ei quod scriptum est de spiritali Ecclesia Euilath. In ea enim sola est probum & non adulterinum aurum dogmatum. Arcam autem quæ ante significat gentium Ecclesiam, dicit intrinsecus & extrinsecus auro puro esse obductam diuinitatis, quoniam & quæ sunt extrinsecus (quæ sola videt Iudæus) Deus efficit vt fulgeant: & quæ sunt intrinsecus (quæ cum iis quæ sunt extrinsecus aspicit populus gentilis) idem illuminat, eam vndique illustrans; etiam si Iudæus propter ignorantiam non videt probitatem eius quod est extrinsecus Templum autem Solomonis figurabat templum humanum, in quo habitat Trinitas, quod intrinsecus quidem fulget auro propterea quod templum Dei quod est in homine, intrinsecus solum habere debeat splendorem operum, & non etiam extrinsecus ad ostentationem: quoniam fulgur quoque diuinitatis illuminat animam & eam reddit auro forma similem, corpus autem manet neglectum & contemptum: Nulla enim eius habet rationem, is cui curæ sunt interna. Porro autem vna quoque (siquidem accipiatur pro anima) fert Manna, nempe Christum; Sin autem pro Ecclesia, fert panem mysticum: Quem quidem non redolent, hodierno die & crastino & deinceps, Manna conseruantes. Est etiam alius quidam lapis, qui gratia per contemperationem suscepit auri-formæ splendorem diuinitatis; Alius autem qui suscepit puram & non adulterina Theologiæ dogmata, & iis illustratur: Et illic est carbunculus & lapis prasinus. Carbunculus, Sol cælestis Deus Verbum. Deus enim noster est ignis consumens; Et ideo carbones etiam succensi sunt ab eo. Huius

Psal. 18.

Gene. 2.

Psal. 45. Fluvius egrediens fonte, est Dei Filius cærens à Patre. Isa. 60. Io. 14.

Psal. 35.

Diabolus est fons & initium peccati.

Fluvius est Spiritus sanctus irrigans Paradisum Ecclesiæ.

Euilath, nutritium existit.

Physon, quid significet. Alteratio Ecclesiæ. Euilath quid significet, & eius allegoria. Isa. 54.

Aurum est figura diuinitatis.

Magi cur auri Christo obtulerint.

Arca Testamenti significat Ecclesiam.

Templum Solomonis figura bar templi humani in quo habitat Trinitas.

panis mysticus in Ecclesia. Carbunculus est Deus Verbum.

eo, qui huius qui dicitur carbunculus, sunt omnes eius imaginis conformes; effecti luminaria quibus dicebat: EGOSVM lux Mundi. Hunc carbonem Dei Verbi prius descripsit ac figuravit ille quoque carbo quæ vidit Esaias in medio esse forcipe, & purgare eius peccata. Forceps autem Christi per duas pinnulas eum tenens est intemerata eius Mater, & sanctissimum eius corpus. Illic est, in medio scilicet eorum, carbunculus; deinde rursus in eodem fluuio lapis quoque prasinus. Primus quidem carbunculi color est cælestis, secundus autem terrestris: Propterea enim nec appellat lapidem qui nascitur è terra, & qui est typus terrenæ carnis Verbi. Propterea autem quod omnis caro est fœnum; omne autem fœnum virefcens in colore cernitur viridi aut tãquam porraceo, propterea id quoque quod Christi est carnale, vt quod è terra germinauerit, assimilatum est ei colori. Vnde etiam diuinus Daniel carnis susceptæ dispensationem lapidem appellavit, dicens: LAPIS est excisus ex Monte virginali absque manibus seminationis & corruptionis: Lapidem quem reprobarunt execrandi edificatores qui ad carnem offenderunt, qui populum se edificare existimabant, Scribæ & Pharisei. De quo Lapide dicit etiam Deus per vocem alterius prophetæ; ECCE pono in Sion lapidem, vt omnis qui credit in eum pudore non afficiatur. Hæc, vt ego quidem arbitror, nos enigmaticè docet dogmata, diuina Scriptura, per hos fluuios & aurum & carbunculum & smaragdum: Nō enim nos aurifices & gemmarios, gemmarumque auro conglutinatorum fusores efficere volens & docens hæc dicit Scriptura. Videamus autem etiam ea quæ sequuntur in Scriptura: Nam cum dixisset priorem fluuium Physon, subiunxit dicens. Et nomen secundo fluuio Geon, Iste est qui circuit omnem terram Æthiopiæ. Traxit nos procedens oratio ad Nili fluentorum in Ægypto latitudinem, vt quæ nos deduxerit ad Geon, ad quem maximè deriuamus fluuium huius orationis, & nos oportet omninō in Ægyptum orationem elegantius conuertere. Nam super omnes fluuios qui violento impetu fluunt super terram, videmus hunc fluuium qui dicitur Geon, habere cum Christo magnam proprietatem & conuenientiam. Nam vt dicunt qui pulchrè & accuratè linguam Hebraicam transfulerunt in Græcam, Geon interpretatur effusor aut exinanitor, quod quidem re vera est Christus. Tãquam effusor quidem seipsum exinanuit serui formam accipiens, renouato veteri homine, & renouata facie terræ, & spiritu recto innouato in visceribus nostris. Vnde etiam Paradisi secundo-genitus statim post Physon ponitur Geon, significans Christum secundo-genitum super terram secunda per carnem generatione, post eiusdem simul essentia generationem ex Patre, quæ est ante secula. Et fortasse ea de causa Dei fluvius Iesus statim è terra generatus super terram ex Virgine & Bethleemico antri fonte, ad Geon fluuiū in Ægypto proficiscitur: quoniam secundus ex Paradiso Geon, & secundus hypostasi ex Patre Filius. Vnde etiam ex Cataractarum altitudine egreditur & descendit Geon, quoniam Christus quoque ex cælestium cataractarum altitudine descendit super terram. Superiorem Æthiopiæ & inferiorem Ægypti regionem irrigat & ditat Geon; quomodo Christus quoque cælestia & terrestria ditat & illuminat. Ex ignotis & inaccessibilibus inaccesis que & inscrutabili-

Io. 8. arbo qui tenetur forcipe, quid significet. Isa. 5. Christi Mater intemerata.

Christus dicitur lapis.

Dan. 2.

Psal. 117.

Isa. 28.

Geon qui est Nilus, magnam habet cum Christo conuenientiam.

Secundus hypostasi ex patre Filius.

bus locis ambo procedentes descendunt in loca habitata: Atque adeo in rebus omnibus figuris & exemplis Geon prædicat & apertissime clamat Christi mysteria. Quamobrem Nilus qui aliquando ab initio scaturit sanguine & aqua; per exemplum nobis ante prædicauit sanguinem & aquam emanatam ex latere fluuij Dei Iesu in Golgotha. Et totam terram hic Geon simul irrigans, & rursus ad proprium suū priorem locum reuertens cernitur Christum præfigurare, qui Mundum irrigauit & illuminauit simul dicens, Ego à Patre meo exiui, & rursus ad Patrem meum vado, reuersus sum in priora mea quæ non circumscripta sunt loca. Iste amœnissimus & frugifer Nilus occidit olim sceleratos fœtus primogenita Pharaonica Legislatoris iussu morte affecta, prius indicans & significans Christum qui occidit primogenita Pharaonis Diaboli (impietatem, inquam, & idololatriam) in profundo aquæ baptismatis. Iste Geon primus nobis descripsit grauissima Ægyptiorum supplicia quæ Dominus Iesus pro nobis intulit populis Dæmonum. Solus Geon nobis coronauit Ioseph Regem, qui nobis de Christo omnia præfigurabat & loquebatur. Prima omnium regionum gentilium, terra Nili vidit Deum in carne apud se versantem, & nulla regio barbarorum alienigenarum in Mundo Christi faciem vidit in carne nisi sola Ægyptus. In ea, Pascha fuit typus Christi passionis & Agnus primus est occisus. In ea, redemptio gentium prius fuit descripta ex manu Tyranni Mundi. Ægyptus prima vidit agni sanguinem ad vesperam in domibus signatum ad salutem, & ostendit agni Christi sanguinem fustum ad vesperam temporum, donec domum Ecclesiæ colorauit. Post hyemis tempestatem cum suum ascensum in aer conuertisset Dominus; illinc ex latere, vitæ nobis aquam scatere fecit Dominus in horto Golgotha, Propterea Geon quoque salutem populi faciens ascensum, ante omnes, irrigat Æthiopes, nobis prædicans quod primos gentium tenebris offusos populos seruat & illuminat & irrigat Christus. De quibus David dicit Ecclesiæ; GLORIFICATA sunt de te, ciuitas Dei: ECCE enim alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt illic; Æthiopia enim præuenit manus suas Deo, ante omnes cum Christo pacta conuenta dans & faciens per illum Eunuchum qui erat Candales Reginae Æthiopum, Ecclesiæ, quæ quidem Christo vnita clamat; Nigra sum & formosa filia Hierusalem; nigra prius incredulitate, quæ nunc sum obscura humilitate, formosa autem nunc sum Dei cognitione. Ego enim sum Regina Austri quæ surgo ex finibus terræ gentium, & veniens vidi sapientiam Solomonis qui verè ad me clamauit; Veni formosa propinqua mea ad me: Ego enim sum resurrectio, & ego sum fluuius Dei, qui propter te factus sum terra genitus Geon, & qui circumeo & comprehendo omnem terram gentium Æthiopiæ & Ægypti prius incredulæ, nunc autem fidei inceptrix, quoniam Ægyptij primum viderunt Dominum & cognitus fuit Dominus Ægyptijs, & erectum est altare Domino in Ægypto fixum in petra Petri, & columna sedit Domino ad fines Ægypti. Dominus in Bethleem super nubem leuem, tanquam pluuia cælestis in gremio nebulae Mariæ suæ matris, & cursu venit in Ægyptum fugiens voluntariè sceleratas manus iniquorum, & concussit manufacta Ægypti, & confregit sculptilia Ægypti, & eam excitauit iacentem. Quoniam Ægyptus suis mani-

Io. 1. 6. Que fuit primogenita in Ægypto cæcisa. Ex. 12. e. Aeg. præconcomiū.

Ægyptus sola ex gentibus vidit Christum in carne. Pascha typus Christi passionis.

Psal. 82. Psal. 67. Æthiopia prima per Caddales Eunuchum Deo fuit conciliata. Cam. 1.

petra Petri.

bus exceptit Deum ad ipsam venientem & cursu cō- tendentem; & occultavit à Feris agrestibus Iudæo- rum, eum qui ipsum eripuit à manibus Dæmonum; & servavit, vlnis amplexa cum qui ipsum & Mundū servavit; & texit eum qui ipsam & omnia manu regit; & hospitio excepit Ægyptus eum qui carne voluntariè in ea fuit hospes, & nos qui in ipsa eramus hospites in cœlos sustulit: Et nutrit Ægyptus panē cœlestem qui omnes aluit, & potavit Geon aqua Ægypti fontem vitæ, & aperuit Ægyptus ostium illi qui dicit: Ego sum ostium, & dedit initium ingressus Deo Verbo, quod ex principio carente principio simul erat sine principio in principio; & inuenit Christus in Ægypto ubi caput inclinet fide, quoniam in propria non erat ei locus fidei in diversorio derelictæ synagogæ Iudæorum, & Deus Deorum Dominus locutus est ex Ægypto Filiū suum ad nos mittens ante Apostolos Apostolum Deum, & fuit Geō sanctus per Sanctum sanctorum sanctificatus, & ad illuminationem & sanctificationem præuenit aurifluus amnis Iordanem qui excepit Christum in suis fluentis, & excepit rursus secundò etiam sanctis sanctior Ægyptus, pro Maria Mosaica Mariam dominam, & dicit secundò Geon Ioseph, qui vir quidem dicebatur, sed non erat vir Matris quæ erat omni ex parte incorrupta quandoquidem ipse fuit gratus & acceptus coram eo qui seipsum exinaniit. Sed hæc quidē sunt encomia Ægypti, quæ in alio libro proprio fusiū celebrantes composuimus. Nunc autem de ceterò nos tempus vocat vt alios quoque fluuios paucis transnaugemus, considerantes quemadmodum illi quoque ad Christum habeant relationem & ad Paradisum Ecclesiæ gentium: Sic enim dicit Scripturæ consequentia: ET FLVIVS tertius Tygris, Ipse vadit contra Assyrios. Cur autem duos quidē fluuios, (Physon, inquam, & Geon) nominat circum euntes & tanquam custodientes ac circummunientes Paradisum Christi; Tertium autem fluuium, non circumuentem, sed tanquam cum pugna & bello occurrentem ex aduerso Assyriorum? Assyrij quidē interpretantur, non dirigentes: Tygris autem, voce Græca dicitur, latus & austerus. Ergo Assyrii quidē dirigentibus suam vitam in viam pacis, resistit aduersus eos bellū gerens Euangelica prædicatio. Scimus enim Assyrios esse hostes & inimicos Dei ciuitatis Hierusalem, qui & eam quæ est domus Dei, variè diripuerunt & exusserunt. Aduersus quos tertius fluuius plenitudinis Trinitatis (Spiritus, inquam, sanctus) vadit ei hostis & infestus. Fluuius autem quartus, iste est Euphrates. In multis autem & diuersis locis, sacri Theologi documentorum Mosaïcorum solent appellare magnum ex his quatuor fluuiis solum Euphratem: vt quando Deus dicit Israël; P O N A M terminos tuos à fluuio Ægypti, vsque ad fluuium magnum Euphratem. Atque Euphrates quidem Græca lingua interpretatur καρποφορία & ἀλωή; hoc est, eorum fructificatio. Euphratai autem rursus dicuntur fructificantes. Nonnulli autem ex Interpretibus interpretatur Euphratem vitij dispersionem, Euphrata autem, terram fructum ferentem. Propterea ergo magnus fluuius Dei Euphrates, nempe Christus, qui est fructificatio Euphrateorum; id est gentium ferētium fructum; natus est in Euphrata (id est Bethleem) vt dispergat vitium gentium, & reddat terram fructum

ferentem Ecclesiam quæ prius erat infrugifera: Vt terra det nobis fructum suum, cum in ea sit inseparabilis fructuum dator Euphrates. Conuenit enim magis prudenter animaduertere, quemadmodum Physon quidem dicitur circuire totam ipsam terram Eulab, seu parturientem; Geon autem similiter cōtinet custodiens qui in ea sunt populos eorum qui prius erant Aethiopum: Tigris autem eam protegit & defendit aduersus improbos Assyrios. Non scriptum est autem magnum Euphratem, neque transire, neque vadere, neque circuire, sed esse stabilem & immobilem, vt qui semper dicat; Ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem Seculi; Et, non relinquam vos Orphanos. Propterea ergo neque vllam regionem dicitur hic magnus fluuius irrigare, neque locum. Non enim locum sed Mundum totum quartus hic irrigat fluuius. Quartum autem fluuium intellige Euangelicam & totius Orbis prædicationē post naturalem & Mosaïcam legem Propheticam. Quoniam autem dura & coacta videntur ea quæ nunc dicuntur de his fluuiis, non solum Iudæis sed etiam multis ex Ecclesia qui sunt carnales & nō sunt capaces vt cum Diuo Paulo intelligant & dicant quod Litera occidit (lex enim est spiritualis) Age ostendamus ex ipsa diuina Scriptura spiritualem Euphratem qui prius nominatur Christum. Cernitur ergo Deus in Lege iubere Israël, vt tribus temporibus veniat singulis annis & adoret Hierosolymis omnis vir masculus ex vniuersa terra vbicunq; habitet; horrendum imponens vinculum, & decretum pronuncians: Execrabilis est omnis homo Hierosolymis, qui non facit omnia quæ scripta sunt in Lege huius libri. Si ergo posuit terminos tuos à fluuio Ægypti vsque ad fluuium magnum quem tu existimas Euphratem Babylonium; quomodò fieri potest vtter in anno venias ex Mesopotamia? Et dicendum est, vel quod totus Dei cœptus hic est, Lege ligare & ostendere esse execrandum Israël qui non valet nec potest facere præcepta quæ iussit Deus. Vel quod Christū spiritualiter nominat Euphratem Scriptura dicens Israël: Ponam terminos tuos; hoc est, terminum temporis cultus legitimi; vsque ad fluuium Ægypti, vsque ad aduentum Christi qui est magnus frugifer Eufates; & statim auferetur sacrificium & libamen, vt dicit Daniel; & delebitur vnctio Ducis & iudiciū: Finis enim Legis est Christus, Lex enim & Propheta vsque ad Ioannē Baptistam. Exacerbatur (scio) & succenset hæc audiens Iudæus, falsas nugas appellans ea quæ dicta sunt; Ei ergo occurramus per aliud principium, nempe Geon. P O N A M, inquit, terminos tuos à fluuio magno Euphrate. Hæc est Dei oratio (quoad terminos) ad Israël: Non est autem Deus verus mentiens; Dei enim Verbum manet in æternum, sicut David quoque dicit: In æternum Domine Verbum tuum permanet in cælo; in generationem & generationem veritas tua. Cum ergo Deus promiserit & non mentiatur, & dixerit se ponere fines Ægypti vsque ad Euphratem; quomodò neque fluuij Geon, nec eorum qui sunt prope Geon, neque rursus Euphratis, nec vllius consilij quod sit prope Euphratem, dominatum obtinuit Israël? Reuerfus autem in Chananæorum Palestinam, quam obrem non possedit vsque ad Euphratem? Ego verò ei dicam; & quomodò in Deserto irritasti Deum, & possedisti & tenuisti à Dā vsque ad Bersabee Amorrhæos

rheos & Chethæos, & reliquas gentes terræ Chanaan? Discat ergo Ecclesia & Iudæus, quod ab exitu Ægypti vsque ad fluuium magnum Euphratem, nempe Christum; Deus constituit vt tenerent terminos cultus legitimi. Iste enim spiritualis Euphrates qui peremit eum qui per sanguinem fit cultum & libationem: Hūc (inquam) Euphratem Deus præsignificans, dicit Hieremiæ qui ante captiuitatem Israël erat in Hierusalem: Vade, proice subligaculum tuū in Euphratem (Euphratem autem dicit Deus, locum aqua circumfluum propè Hierusalem, qui appellatur Phara seu frugifer.) Cūque illic posuisset Propheta linteum lumbi sui, misit eum aliquot post diebus ad videndum ipsum & adducendum, & profectus inuenit ipsum corruptum: Et factum est Verbum Domini ad Hieremiam dicens; Sic corruptetur hic populus quomodò subligaculum lintei; subligaculum lintei, nominatè Deo, Israël quem corrupit ac perdidit magnus fluuius Euphrates in Hierusalem: eum enim funditus diruit per Romanos, Titum & Vespasianum. Est enim subligaculum non solum naturæ, situm in lumbis ventris & partibus genitalibus. Propterea Christus cū venisset ad cœnam noui Testamenti ad gentes sibi coniungendas cognatione; accepto linteo se succinxit. Restat ergo nobis vt ostendamus ipsi Iudæo & Ecclesiæ, esse Geō spiritualement; vt vtriusque persuadeamus vt intelligant Scripturas non solum conuenienter literæ, litera enim occidit. Vide enim quod si intelligamus corporaliter præsentem Literæ contemplationem, quæ dicit; ponam terminos Israël à finibus Ægypti vsque ad fluuium magnum Euphratem; inuenimus Deum esse mentitum, vt visum est sceleratis Manichæis mendacem esse Deum qui locutus est vetus Testamentum. Ergo ne nos quoque in eos incidamus laqueos, credamus Christo qui dixit, quod vnus Iota aut vnus apex non transibit ex Lege donec omnia fiant de ipso: De ipso enim omnia scripta sunt in Veteri. Inuenimus enim in principio tertij Regum, David moriturum postquam regnasset triginta tres annos in Siō, in typum ætatis Christi secundum carnem, dicentem: VOCATE MIHI Sadoch Sacerdotem & Natham Prophetam, & Banaam filium Ioadæ; & ingressus est coram Rege, & dixit Rex; Accipite seruos Domini vestri vobiscum, imponite filium meum Solomon super malam meam, & adducite eum ad Geon, & vrgite eum regem in Hierusalem: Et fecerunt sicut eis iussit Rex, & rediit Solomō ex Geon ad patrem suum David regnans. Quamobrem nihil tunc defuit Dauidi quominus diceret, quando ascendit filius eius ex Geon ad ipsum; EX ÆGYPTO vocami filium meum: Geon enim significat Ægyptum; est enim iste quoque fluuius Hierosolymis, qui dicitur Siloë. Qui ergo aduersus ea quæ dicuntur reluctatur Hebræus, refellitur ad rerum consequentiam. Non inuenimus enim alterum Regem vnctum in Geon, nisi solum Solomōnē filium Dauid. Propterea Dei quoque templum non aedificat Dauid, quod quidē decebat, erat enim iustissimus: Sed filius Dauid, scilicet qui administrauit ratione præditum templum hominis dissolutum, per eum qui etiam Solomon pacificauit circumcirca omnes gentes. Propterea Regina quoque Austri, nempe Ecclesia posteriorum annorum seculi eorum scilicet qui prius erant Aethiopes; surrexit ex finibus, sed non ex loco aliquo; &

venit vt videret sapientiam filij Dauid, nempe Iesu, spiritualis Solomonis, quoniam à templo Solomonis vncti in Geon, vsque ad fluuium magnum Euphratem dominati sunt termini legitimi cultus templi Dei (qui dissoluit templum Israël) & sacrificij ratione præditi, quod brutorum extinxit sacrificium, per Christum qui est carbo qui sopiri non potest & extinguui. Nam & Esaiam accendit, & ad se inflammavit proposito regali sacrificio symbolicè tunc quoque ei apparés. Sic comedite carnes corporis sacre Scripturæ o fratres, eas esurientes: & absconsum in carne Scripturæ spirituali, mysteriorum sanguinem sic bibite: Qui est enim sic eius particeps, habet vitam æternam. Quoniam autem procedentem proprietatem in sancto Spiritu didicimus ex Euangelicis esse traditionibus, dicente Domino; Spiritus sanctus qui ex Patre procedit; fortasse Spiritum significat Scriptor dicens: Fluuius egreditur ex Edem ad irrigandum paradysum Ecclesiæ. Nam illud, Egreditur, significat perennitatem, & nullam esse quietem: Quod quidem nobis rursus ipse Dominus Christus promisit dicens; Si abiero ad Patrem, rogabo eum, & alium Paracletum mittam vobis spiritum veritatis vt maneat vobiscum in æternū. Quod si etiam queris quatuor initia illuminationis sancti Spiritus, scias eum esse qui est locutus in iustis qui fuerunt ante Legem, ex quibus erat ille quoque qui dicebat; Spiritus diuinus qui abundat nobis in nariibus, status autem omnipotentis qui me docet. Similiter secundum quoque in Lege: Tertium autem in Prophetis: Deinde etiam quarto ordine in quatuor fluuiis Euangelistarum. Nam Matthæus quidem interpretatur, mandatum altissimi; quod quidem dici cōuenit de Euangelica prædicatione. Marcus autem dicitur, donum vite. Lucas autem; ipse faciens surgere. Ioannes autem; obediens Domino. Porrò autem ipsa quoque quatuor fluuiorum consequenter positura, quatuor sanctorum Euangelistarum immutabilem significat ordinem & posituram. Primus ergo Matthæus qui dicitur Physon; quod quidem interpretatur, oris alteratio. Nam cū Matthæus scripsit Euangelium sermone Hebræico, fuit alteratus & interpretando transmutatus sermo oris eius à Luca & Paulo in vocem Græcam. Secundus conducibilis Marcus, fluuius qui dicitur Geon; quando quidem Marcus quoque cū Euangelium annunciaffet Ægyptiis, illic per Spiritum fluuium ex ventre eius scaterere fecit aquæ viæ prædicationis. Tertius Lucas, qui vocatur Tygris, qui quidem interpretatur Latus: Quid enim in Euangelicis latius aut ditius Euangelio secundum Lucam? Nā cū Pauli dogmatum fontis fuisset Discipulus, super fluuialia fluente ex Pauli riuus scaturiit. Quartus Ioannes dilectus, supra pectus recumbens, qui cū supra Lucā pectus recubuerit, nobis annunciauit à superis factā ab ipso Patre luminum generationem, qui est ipse lux vera illuminans omnem hominem, & lux in tenebris lucens, & lux Mundi, sicut dixit. Ipsi sit gloria & potentia in secula seculorum; Amen.

EIVSDEM S. P. ANASTASII, LIBER nonus in Hexameron, De posteriori rerum Creatione, & Muliere viri adiutrice.

Ioan. 10.

Maria domina & mater, ex omni parte, incorrupta.

Euphratis fluuij & Assyriorū allegoria. Assyrius & Tygris quid significet.

Gen 5.

Euphrates quid significet.

Mat. 18. Ioan. 14.

Legis præcepta huius non possunt adlitteram.

Deut. 17.

Euphrates est Christus spiritualiter.

Da. 7.

Psal. 118.

Iudæi nūquā possederunt terminos terræ à Deo præstitutos.

Hier. 13. Lumbaris in Euphrate ab Hieremia pro iecti expositio.

Mat. 5.

3. Reg. 1.

Osce. 11. Siloë dicitur etiam Geon.

Salomon cur aedificauerit templum.

Regina Austri significat Ecclesiā.

Carnes Scripturæ quomodo sint comedendæ.

Ioan. 16. Fluuius est Spiritus sanctus.

Sacri Spiritus illuminationis quatuor initia.

Euang. 7. starū nomina quid significet.

Matthæus scripsit Hebraice.

Euangeliū Matthæi græcè fecit Lucas.

Lucæ Euangeliū scaturiit ex d. Pauli fontibus.

cur hominem abbi creatum Deum introduxit in Paradiso. Mulier autem condiderit in Paradiso. Cur ad hominem non etiam ad mulierem Deum introduxerit bestias. Phil. 2. Per hominem in Paradiso introducit intellectum. Deo Verbum qui hominem suscepit introduxit in Ecclesiam. Heb. 2. Heb. 1.

Orbem terræ, & posuerit eum in Ecclesia, quem fecit heredem omnium, dicit; Et adorabunt eum omnes Tribus gentium: & omnes Leones (nempè Reges terræ) beatum eum dicent, vt qui acceperit à Patre bestias (nempè hereditatem gentium) & possessionem suam, fines terræ. Ita intelligat Ecclesia illud; Accepit Deus hominem, & posuit eum tâquàm proprium corpus in vnam factam hypostasim, vt Fidelis populi operaretur plenitudinem, & custodiret Paradisum arborum, nempè gentium anima præditarum. Vnde etiam tâquàm ad hoc ipsum positus à Patre dicebat; Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, & custodienti mihi paternum mādātum, dedit mihi agrum & hortum, in quem egressus à Patre, ingressus est statim qui seminat ad seminandum: & statim manē conduxi duodecim operarios Discipulos, eis mandans ac dicens: Nemo ex vobis mittens manum ad aratrum, & conuersus retro aptus est regno cælorum: De cæterò tollite iugum meum super vos; Iugum enim meum est suauē, nempè crux: & qui seminat, mercedem accipit, & colligit fructum, vt lætetur qui seminat simul & qui metit. Hos duodecim conduxi mihi summo mane. Sed postquàm vidi Paradisum magnū, & regiones multas & albas & puras corde, & proposito paratas ad Messē fidei, & ad infitionem ex infidelitate ad Dei cognitionem: Neque hoc solū, sed etiam arbores pulchras ad videndum & bonas ad comedendum, & habētes fructus maturos, dixi; Messis quidem multa, operarij verò pauci. Quamobrem cum etiam populum ostendissem, conduxi alios septuaginta Operarios ad operandum & custodiendum hunc Paradisum, ad bene operandum, & seminandum, & plantādum, & purgandum, & irrigandum, eis mandans, & dicēs; Omnis planta quam non plantauit Pater meus cælestis, eam eradicatē, & verbum nostrum & dogma plantate. Nec hoc solū, sed etiam per ipsum licet videre hunc secundum Adam (nempè Christum) apertē operantem arbores ratione præditas; & eas quidem quæ sunt immundę, mundantem. Quibus etiam dicebat; Volo mundare; siccās autem humectantem. Ex quibus erat etiam illa arbor, quæ aridam suam habebat manum tâquàm ramum; Ad quam exclamauit bonus Hortulanus, Extende manum tuam ad Dei operationem. Sic etiam tâquàm vita, etiam morte affectos viros mortificauit; ex quibus erat mortua & arida arbor Lazarus, lachrymæ aqua irrigata, & quæ statim germinauit ex terra. Supernaturaliter autem scit quoque hic Agricola Iesus inoculare, vt qui instar Hortulani luto & aqua inoculans eum qui erat cæcus ab ortu (vt qui esset lux de lumine) cæci oculis visum reddiderit. Quod si etiam ipsum velis videre irrigatorem, audi eum dicentem; Si quis sitit, veniat ad me, bibat. Sic enim sedens ad puteum, pulchra illa vites (nempè Samaritana) irrigata, eam reddidit fertilem. Vnde etiam tâquàm fructum amans Agricola & Deus reprehendit eum qui triennio ficum illam irrigauit, de cæterò eam iubens excindere; Quomodo etiam cum per se increpasset ficum quæ folia ferebat, non autem fructum, ipsam exciccavit. Sed hæc quidem dicta sint de eo quod Christus operatur Paradisum. De eo autem quod custodiat hūc ipsum hortum ratione præditum, audi eum dicentem; Non relinquam vos orphanos: Et, porta Inferi non præualebunt aduersus hunc Paradisum. Ego sum ostium caulæ

quid dicitur homo operatur in Paradiso Ecclesia. Ioan. 5. Luc. 9. Mat. 11. Io. 4. Operatores duodecim conducti. Mat. 9. Septuaginta operarij missi ad operandū. Mat. 19. Christus alter Adā. Mat. 11. Luc. 5. Luc. 6. Arbores sūt homines quos viuificat Christus. Ioh. 7. Samaritana à Christo irrigata. Ficus iusta excicidat quod esset infertilis. Christus quomodo custodiat Paradisum. Io. 14. d. Mar. 16.

caulæ onium, & animam meam pono pro ipsis: Et, Nemo potest eas accipere de manu mea. Quoniam quos dedit mihi Pater custodiri eos, & nemo ex eis perit nisi filius perditionis; Hæc est enim voluntas Patris qui me misit vt quid dedit mihi Pater, non perdam ex ipso. Ad hoc enim me collocauit ac constituit vt operer & custodiam eius Paradisum à Deo plantatum. ET PRÆCEPIT Dominus Deus Adamo dicens; Ex omni ligno quod est in Paradiso, vescendo vescimini: à ligno autem cognoscendi bonum & malum, ne ex eo vescamini; Quo autem die vescemini, ex eo morte moriemini. Non obuius, nec conspicuus, sed nec ad consequendum facilis fuit sensus Interpretibus iis qui ad hoc opus aggressi sunt; quamobrem fuit etiam omni ex parte discrepans in dictis propositis. Alij enim visione apprehenderunt plantam tunc esculentam, cuius generis, inquit, sicut exciccavit Christus. Alij autem pronunciarunt esse quidem eiusmodi vt percipiatur intelligentia, sed tamen plantam cognitionis. Alij autem dixerunt hanc plantam esse informem contemplationem. Alij rursus figuratiuam seu typicam narrationem quæ non potest consistere. Nefandorum autem effectus sicut obscenorum perpetrator Origenes, existimauit eam esse mulierem. Sed de ligno quidem dicemus postea. Consideranda sunt autem quæ nobis emergunt quæstiones in iis quæ sunt proposita. Ex quibus vna est & prima, quomodo Adamo & vxori non dat Deus hoc præceptum, sed soli Adamo. deinde Adamus eo impertit vxorem. Deinde cur non magis ex ligno vitæ (tânquàm præciosiori) iubeat non comedere, sed ex eo quod est minus. Est enim ille cibus longè præstantior, quàm cibus cognoscendi bonum & malum, vt qui eum reddit immortalem, & ab interitu ac exitio alienum efficit ac parū Angelis. Ostenditque Deus ineffabilem differentiam ligni cognitionis, prohibens postea ne Adam eius esset particeps per custodiam Cherubinorum. Tertia cur cum Deus nihil iussisset Adamo de ligno vitæ, Serpens non potius consuluerit vt esset eius particeps. Deinde cur non est aggressus virum sed mulierem, & vbi etiam eam inuenit priuatim agentem. Quinta, vndenam cognouit, cum ignoraret præceptum eis datum. Sexta rursus, cur soli iussit homini vt esset particeps omnium lignorum, Vtriq̄ue autem dicit vt abstineant à ligno cognitionis, & mortem ambobus denunciat. Septima; si formatus est totus interitui non obnoxius, quomodo sensit fructum ligni tendere ad corruptionem. Octaua, cur non etiam communem hominibus & bestiis posuit hunc quoque cibum pulchrorum lignorum, sicut etiam priorem intus in Paradiso, cum eas adduxisset ad Adamum. Nona quomodo non est mortuus ipso die quo comedit, conuenienter sententiæ quàm ei pronunciauit Deus. Decima, quanam de causa eum nominauit Adam. Atque hæc quidem omnia ij qui volunt, scrutentur vt volunt & possunt, disertique verbis suauiter dicendi ratione & Rhetoricis strophis dicant & intelligant. Ego autem quando Deum mysticè videro & audiero soli Adamo dare mandatum & præcepta, nullo præsentē aut intercedente: Deinde postea Adamum eis mulierem impertire; protinus intelligo præceptum illius Adamo incorruptam suam vxorem (nempè Ecclesiam)

vocantis & dicentis: Verba quæ loquor non à me ipso loquar, sed mandatum accepi à Patre meo quid dicam & quid loquor. Hac ratione dicitur etiam Christus magni consilij Angelus, quoniam antiquum verum consilium simul cum Patre prius consultauit, quod prædestinauit Deus ante secula vt ad nostram veniret gloriam, & annuntiaret gregi suo tâquàm vxori & verbi semen ab eo accipienti, & filium parienti: Vnde non iubet ei vt non sit particeps ligni vitæ; Ipse enim est. Et propterea Serpens nequaquam consulit Ecclesiæ vt eius sit particeps; audiuit enim eum dicentem; Qui comedit hunc meum panem, viuēt in æternum. Sed quæ sunt quidem Serpentis, & quæ ad Serpentem, dicendum est in iis quæ sequuntur: reuertamur autem ad diuinum mandatum vt implentes mādātum eius qui nobis mādauit vt speculareremur ea quæ spectāt ad creationem sex dierum, labori finem imponamus. Nam pulchrè admodum quando introduxit hominem primogenitum in Paradisum ratione præditum, eum & fecit Regem, & omnia subiecit sub pedibus eius, dat ei Deus legem mādātī, tanquā hæc apud Adamum differens, & dicēs: Audi, inquit, ô primum opus & primum formata creatura mearū manuum impollutarum, & similitudo meę incorruptæ imaginis vnigenita & pulcherrima; scias quod ego te solum ex vniuersa quæ sub aspectum cadit & non cadit creatura te formata ad meam imaginem. Dominor cælestibus; sed ego te quoque constitui dominum terrestrium. Ego te fabricatus sum hominem ex terra: Tu quoque fabricare hominē ex matrice. Habeo sedē cælum quod est super aquas; Tibi autem dedi sedem, terram quæ est super aquas. Impero Angelis, tu imperas hominibus. Assistent mihi omnia Cherubim, & tibi assistunt omnia agri animantia. Subiicio ea quæ senas habent alas; Subiicis volucres quæ multas habent pennas. Impero iis quæ multos habent oculos; Imperabis Demonibus multa videntibus. Dominor subterraneis; Tu quoque dominare piscibus qui sunt in subterraneis locis Maris, & timor & tremor vester sit super omnia Cete, & reptilia, & bestias terræ. Omnia tibi tâquàm in mea imagine subieci. Omnia tibi dedi sub manus, animata, inanima, arbores, germinantia, naturalia, volucres, & quæ seminantur. Omnibus dominare: omnibus fructe, & me maximè qui sum lignum vitæ Deus tuus: Toto animo promptèque & alacriter iis te exple deliciis. Nec his solis sed etiam iis quæ sunt ex omni ligno & fructu qui est in Paradiso, videlicet omnibus deliciis, quæ vobis proponuntur ex virtute Angelica, comede. Solummodo illud lignum cognoscendi bonum & malum, & quod est prope plantatum (vicia enim adhærēt virtutibus) ne contigeris ne attrectaueris, ne appropinquaueris, ne in manus sumptis, ne gestaueris; Quocunq̄ autem die ex eo comederitis, morte moriemini. Si tentaueritis fieri mei similes cognoscentes bonum & malum, & tam ea quæ sunt occulta quàm quæ manifesta, statim morte moriemini. Hoc est quod Deus præcepit homini non comedere; hoc est, ne mente quidem concipere. Hoc est quod dicitur fructus lætifer, superbia efferri & existimare se ipsum Deum, cognoscentem bonum & malum: cum neque Angelus neque Dæmon, sed

Ioan. 6. Christus magni consilij Angelus. Cur Deus non iubet Adamo ne vescatur ligno vitæ. Cur serpens non consulit Ecclesiæ vt vescatur ligno vitæ. Ioan. 6. Deus Adamū fecit Regē, Pulchra paraphrasis eorū, quæ Deus dixit. Vicia adhærēt virtutibus. Lignum scientiæ boni & mali, est superbię & se existimare se esse potentia.

solus Deus sciat mentem hominum, vt dicit Iob. Ipse enim cognoscit occulta cordis, qui corda examinat & renes Deus. Hoc ergo præmunit hominem, perinde ac si ei diceret: Attende tibi & caue ne potestas & magna auctoritas quàm ego tibi dedi cum te Regem constitui & Dominum totius Mundi qui cernitur, te extollat in superbiam, & experiaris esse rapinam existimare te esse mihi (qui sum Deus) æqualem, cognoscentem bonum & malum. Animaduerte quòd ante te feci quendam alium, & constitui principem plantarum ratione præditarum & paradisi intelligentis Angelici; qui cum non tulisset eam molem potestatis, aggressus est ille quoque comedere, & comedit lignum mortiferæ voluntatis, volens esse Deus, boni & mali cognoscens scientiam, & dicens: Super nubes ponam sedem meam, & ero similis altissimo & cognoscens bonum & malum vt ipse; nempe præsciens quis hoc vel illud sit facturus, & sciens ea quæ sunt occulta & manifesta hominum, & mortuus est mortem æternam & non desinentem, & eiectus est extra suam potestatem, & ne auctoritatem quidem habet in porcos, & nunc est simul malus & inuidus, & tuæ gloriæ inuisurus est ò Adam, & tuæ potestati, & tuæ pulchritudini quæ est ad imaginem Dei. Est ad vos venturus, est in vos irrepiturus, deinde vos decepturus vt per illam viam à qua ipse cecidit, vos errare faciat, & priuet gloria & honore & potestate quàm vobis dedi, ne veniatis in locum ex quo ille cecidit. Et vt semel dicam, omne præceptum & lex quàm dedit Deus Protoplastis, nihil erat aliud nisi protestatio custodiendi pietatem aduersus ipsum, & ne seipfos in Deos referrent; & existimarent se esse Deo similes, cognoscentes bonum & malum, & occultum & manifestum. Hoc autem in iis quæ deinceps consequuntur ostendemus manifestius, etiam ex ipsis Dei Verbis ad Adamum. Neque tibi videatur non probabile aut violentum quòd Scriptura dicat lignum idololatriam & defectiorem, ex qua statim ab initio gustauit & comedit & nudata est & eiecta Dei vxor (nempe Ecclesia) propterea quòd hoc proximum & maximum in Deum admisit peccatum quòd exculpserit ligna hominibus similia in Idola, & ea adorauerit. In multis autem & diuersis locis Scripturæ inuenies, à Deo defectiorem appellari fructum ligni. Quamobrem in parabola quoque Prodigii, qui est populus ex gentibus, qui procul à Deo recessit, nominauit Deus peccatum siliquas, qui quidem est cibus porcorum, nempe immundorum Dæmonum. Quæ quidem cibum aliquando comedens populus prodigus, desiderabat saturari; hoc est, cessare: Nam qui satiatur, exinde desistit comedere. Et nemo dabit mihi donec veniret Panis cœlestis: qui me abduxit à ligno siliquarum. Porro autem Moses quoque in secundo Cantico, Iudæorum taxans idololatriam, eam appellat plantam: Nam ex vinea Sodomorum vinea eorum, & sarmentum eorum ex Gomorra; Vna eorum vna fellis, botrus eorum amaritudinis. Similiter quoque Deus de ipsis dicit per Esaiam; Expectaui vt vinea mea faceret vnam, fecit autem spinas. Vnde etiam in libris Regnorum Deus Israëlem nominat ligna syluæ, quæ supra se constituerunt Regem spiniferum Rham-

num; hoc est, Diabolus qui existimauit se esse Deum cognoscentem bonum & malum. Porro autem sicum quoque quam Christus arefecit ne amplius fructum ferat, dicens quispiã esse idololatriam non peccauerit, cuius fuit typus sanguinis ablatio mulieris sanguinis profluuii laboratis (nempe Euæ) quod repressit Dominus exsiccans sanguinem sacrificiorum. Si ergo iuste latèque didiscimus lignum appellari impietatem, quid miraris si de ea Deus dicit homini; EX OMNI ligno quod est in Paradiso comedens: hoc est, fructu & satiari omni contemplatione, omni cognitione, omni sancti Spiritus illustratione, omni sapientia diuinarum Scripturarum, omni ligno pulchro ad videndum & bono ad comedendum, angelicòque; & Scripturæ prophetico, euangelico, & ad doctrinam accommodato sermone. Decerpe ex omni ligno frugifero sancto; & sis particeps charitatis, gaudij, pacis, castitatis, & mansuetudinis, fidei, spei, & fortitudinis; quoniam sunt beati qui hos cibos esuriunt & sitiunt, conuenienter ei qui dicit; Meus est cibus vt faciam voluntatem eius qui me misit. Vnde rursus dicebat; Hæbeo cibum ad comedendum quem vos nescitis. Sed gustate vos quoque & scite quòd Christus est qui dedit ipse omnia bona fruenda, dicens: Comedite ex omnibus intelligentiis & gratiis; ex malo autem ligno peccati (nempe cognoscendi bonum & malum) ne comedatis, ne moriamini morte animæ. Sic est legendum & intelligendum de his duobus lignis. Qui autem omni modo aduersantur Theologicis Gregoriorum vocibus, & hæc esse dicunt sensilia & esculenta; omninò necessariò (rursus dico) faciunt omnes bestias, & reptilia, & muscas, & canes, & omnes volucres esse participes ligni vitæ, vt quæ iussæ sint in priori cibo simul vesci cum homine ex omni ligno & fructu qui est super terram. Sed non est, non est ita. Vide enim quòd in his duobus (Adamo, inquam & Euæ) posuit anigmaticè quendam cibi differentiam cum participatione quidem omnium, hoc est cognitionem cœlestium & terrestrium & subterraneorum soli homini dedit qui est Christus. Ipse est enim qui cognoscit omnia, etiam profunda Dei: Abstinentiam autem à peccato, nempe Maligno, soli homini & Euæ, nempe Ecclesiæ. Et hinc est perspicuum quòd non de esculento digno dicit Scriptura, cum prohibuit homini cognitionem boni & mali; Nam ante eum esum cognoscebat mulier bonum & malum. Audi enim eam in colloquutione cum Serpente, afferentem dogma contrarium, & ei dicentem & proferentem diuinum mandatum, & minas mortis intentatas si ligni esset particeps. Sed neque cæci erant ante cognitionem: Dicit enim; Et vidit mulier quòd esset pulchrum, ante esum. Si autem cibus erat sensilis & carnalis, omninò mortui essent etiam carnaliter, quando comederunt. Sed cum mente & intelligentia peccassent, subierunt etiam animæ mortem intelligentem. Hic autem hominem nominat Adamum; quomodo etiam Dei Verbum in incarnatione terrigenam. Adam enim interpretatur terra & ignis, sicut dixi alibi. Et dixit Dominus Deus: Non est bonum hominem esse solum: Faciamus ei adiutricem sicut ipse est. Cum huc venisset Manes sceleratus dux Manichæorum, intelligens

Ligni fructus appellatur quando que apostalia à Deo, Luc. 13. d. Deut. 32. c. Esa. 5. Iud. 9.

Ficus quæ arefecit Dominus est idololatria. Ligno radii vesici, est finis contemplationis, & cognitionis, &c. Ioan. 4.

telligens literæ contextum corporaliter, occisus est à Litera conuenienter Pauli voci, Deum appellans mendacem. Similiter etiam Aquila impius idem quod gentes sentiens, Deum volens reprehendere, pro eo quod dicere oportebat; Faciamus ei adiutricem secundum ipsum, dixit: Faciamus ei adiutricem aduerso eius; hoc est aduersarium & hostem, Quid ergo die mihi ò Iudæ, est Deus verus, mentiens à diuinum os Domini omnipotentis Sabaoth, in medio tenebrarum & caliginis & ignis & procellæ & tubarum & Angelorum hæc verba Mosi est locutum; & Dei digitus in Tabulis hæc scripsit, dicens; Non bonum est hominem esse solum, Faciamus ei adiutricem sicut ipsum. & est rursus lingua Dei & os & manus falsa loquens & scribens; Facebat hæc absurditas. Verbum enim Dei manet verum in seculum & in seculum seculi. Et quomodo non fuit illa mulier adiutrix Adamo; sed potius inimica, atque ad eò fossa & insidiatrix, & interfecitrix, & exterminatrix, & innumerabilium malorum ipsi & toti Mundo conciliatrix? Si autem mulier ad hoc ipsum facta est à Deo vt sit homini adiutrix, & nunquam potuerit mulier esse viro inimica: sed omnis mulier diuino præscripto inuenitur virum suum defendere ac protegere; quandoquidem stat vnquamquodque in eo ad quod factum est à Deo. Lux enim illuminat, & non cessat; Panis nutrit, Sol currit & Luna: Cum ipso plantæ germinant, animalia pariunt, pisces natant, aues volant; & (vt semel dicam) vsque ad cõsummationem Seculi, vnaquæque creatura in eo stat ad quod facta est à Deo; in vnaquæque, inquam, natura inanima & animata. Quomodo ergo mulier quæ facta est ad viri auxilium, non facta est adiutrix? Quomodo autem & cum sit viro imbecillior, potest eius esse adiutrix? Ad auxilium (rursus dico) viri carnalis, decreuit Deus ab initio esse mulierem secundum carnem, nunquam studio fuerit mulieri aut odio habere & ad iram concitare, aut deserere suum virum: nunquam conspecta fuerit mulier grauis aut improba: nunquam apparuerit mulier marito suo insidiari, & eadem eius moliri? Et quomodo contra videmus mulierem esse viro non adiutricem, sed potius temptationem? Quis enim, rogo, accendit & inflammat flammam generationis, nisi corporum stupra & adulteria? Quis autem totius Mundi diluuium fecit interitum, nisi pulchritudo mulierum illarum filiarum hominum, quas filij Seth acceperunt in vxores? Sin autem adiutrix Adamo fuit mulier; quomodo omnes eam deploramus quòd fuerit conciliatrix mortis & interitus & communis exitij? Hæc potius tu ò Iudæ, qui Scripturas tenes, nos doces. Vna enim mulier, tua (inquam) soror, filia Iacob patris tui, quæ dicebatur Dina, scortata est in Sichem; Deinde propter fornicationem, vniuersam ciuitatem inique interemerunt fratres eius, iustum & iniustum simul occidentem. Propter quam puellæ fornicationem & eadem, ad quadringentos annos constituit Deus tot millia in seruitutem redigi in Ægypto. Et quænam mulier adiutrix? Adulterium commisit Bethsabee in eo quem tu tuum Christum existimas; Dauid (inquam) & eadem perpetravit suo coniugi Uriæ. Deinde etiam hoc maximè condonatum fuit Dauidi; in decem tamen eius mulieres admissum fuit adulterium à suo filio Absalom; & statuit Deus per

runt mendacem. καὶ τὸν αὐτοῦ, secundum ipsum, καὶ τὸν ἐναντίον αὐτοῦ ex aduerso eius. Mulier non est adiutrix homini, sed inimica & aduersaria. Viri quod que fiat in eo ad quod factum est à Deo. Gen. 34. Propter Dine fornicationem & eadem Sichemitarum, quadringentis annis seruitutem in Ægypto populus Iudæicus. 1. Reg. 11. 2. Reg. 11. 3. Reg. 12. Homo dicitur de toto genere humano.

Nathan Prophetam quòd non deficit gladius in domo Dauid in æternum. Hoc est opus pulcherrum mulierum. Quis autem inter homines à Deo tanta fuit donatus sapientia quanta Solomon? Et tota eius sapientia, fuit deuorata à mulieribus. Quis affectus fuit gloria sicut Iudas filius Iacob, adeo vt à Deo sit constitutum vt esset Rex Iudæorum? Et mulier Thamar eo decepto, effecit vt tota eius Tribus esset nata ex adulterio. Et quænam sunt eæ adiutrices? Longa fuerit oratio, & nobis defecerit & tempus & charta & modus narrandi, quot & qualia per gētem fœmineam fiunt in Mundo ab initio & vsque ad cõsummationem seculi in Patriarchis & Prophetis, & inter priuatos & Leges; & inter Fideles similiter & Gentiles, & Chaldaicas & Ægyptias & Troianas & Heroicas, & Romanas gentes & hostiles. Si autem adiutrix est mulier, quomodo dicit Scriptura, quòd vinum & mulieres separant a Deo? Quam multi enim, dic mihi, Deum negarunt propter mulierem? Vnde etiam Solomon, vt qui sit expertus mala muliebria, dixit: Ex decies mille viris inuenies vnum fidelem; ex mulieribus autem non inuenies. Hæc autem dicimus, non accusantes naturam neque Dei creaturam (sunt enim omnia bona quæ fiunt à Deo) sed illud auxiliū quærentes de quo dixit Deus; Non est bonum hominem esse solum, Faciamus ei adiutricem sicut ipsum. Si ergo non est bonum hominem esse solum; quomodo cum sit Deus, fecit aliquod opus, non bonum? Quomodo autem paulò ante quoque dictum est; Et vidit Deus omnia quæcumque fecit, & ecce valde bona. Quomodo ergo solus homo non bonus? Quomodo autem nunc dicit solum esse hominem? Quando enim fuit fabricatus, audiuius Scriptorem dicentem; Deus fecit hominem, ad Dei imaginem fecit ipsum, masculum & feminam fecit eos, & benedixit ambobus, & constituit eos principes omnium quæ sunt super omnem terram. Et rursus postea dedit eis præceptum in Paradiso, vt vescerentur ex omni ligno; E ligno autem, inquit, cognoscendi bonum & malum ne vescamini, ne moriarini. Post hæc omnia dicit non esse bonum hominem esse solum, Faciamus ei adiutricem sicut ipsum. Dicis mihi animo hoc esse repetitionem & in summam collectionem eorum quæ prius dicta sunt; & Adami & Euæ qui iam facti erant ad Dei imaginem, subtilior narratio. Terribilis quidē sermo: Pro Christo enim & Ecclesia fungor legatione & iusto. Oportebat enim adnotare cum magna & profunda attentione, quòd non de vna aliqua persona dicit Deus; Non bonum esse hominem esse solum; sed vniuerso & cõprehendendo de vniuersa natura hominum. Non enim dixit hypostaticū aut personale singulare nomen: sed totum genus humanum significat, dicens; Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutricem sicut ipsum: hoc est, totum homini, totum generi, totum naturæ humanæ. Idque est hinc perspicuum. Quando enim volebat facere diluuium, audiamus Scripturam dicentem; Et pœnituit Deum fecisse hominem; hoc est, totum genus. Et rursus; Deleto hominem quem feci. Et rursus; Inclinata est hominis cogitatio ad mala. Quomodo ergo eadem voces sunt de toto genere humano, ita etiam illa quæ dicit, Non bonum est hominem esse solum, dicta est de vniuerso homine. Faciamus ei adiutricem sicut ipsum. Rursus adhortor Iudæum & Græcym seu Genti-

Gen. 6. Homo dicitur de toto genere humano.

lem vt quærat & possideat illam adiutricem quam Deus fecit ad ferendam operam toti generi hominum: adiutricem non carnis & voluptatis, non feminis & sanguinis; adiutricem & coniugem & quæ nequam fuit infidiatrix, sed salutaris, sed conseruatricem, sed illuminans, sed beneuola, peccata purgans non faciens, in regnum Dei introducens non ex eo expellens, adiutricem quæ parit filios vitæ & hæredes vitæ æternæ. Adiutricem quæ Magos efficit Apostolos, & facit publicanos Euāgelistas Theologos, redditque meretrices virginibus honestiores. Adiutricem, quæ viuificat mortuos, & Orbem terræ excitat ex mortificatione idololatriæ. Adiutricem inuictā, adiutricem inexpugnabilem, adiutricem certando insuperabilem & infractam. Omnia regna, omnes progenies, omnes Tribus, & omnes lingue gentium ab ea sunt seruata. Ipsa iacentes crexit, Ipsa curauit infirmos, Ipsa recreauit creaturam: Et ideo de ipsa dixit Dominus Deus; de Ecclesia, inquam, Non est bonum hominem esse solum. Et propterea ei vnitus est Deus Verbum vt non sit amplius homo solus, sed cum Deo totus non solum in vna quidem hypostasi sed etiam quando ei per virtutem vnitur. Faciamus ei adiutricem sicut ipsum. Quomodo autem ei fit adiutrix, audi. Statim enim subiunxit, dicens: ET FINXIT adhuc ex terra Dominus Deus omnes bestias agri, & omnes Volucres cæli, & eas adduxit ad Adamum vt videret quidnam vocaret ea: Et omne quod vocauit ipse Adam animam viuentem, hoc est nomen earum; & vocauit Adam nomina omnibus iumentis, & omnibus volucris cæli, & omnibus bestis agri. Non exigua neque leuis est in iis quæ sunt posita contradictio apud Interpretes. Nam alij quidem eadem esse dicunt hæc & prima animantia, & bestias & Volucres. Alij autem conuenienter ei qui dicit; Si qua in Christo noua creatura, dicunt per hæc prædici secunda & alia, nempe diuersas gentes quæ in Ecclesia congregatae sunt ad Deum. In hac autem sententia est etiam ille in Theologia celeberrimus Eustachius concionator & Martyr, & summus Doctor synodi Nicenæ, cui pareo & quem sequor vt à Deo afflatum curatorem. Multis enim modis, ait ille pater, discerni potest horum animantium & volucrum differentia & dissimilitudo. Primum per hoc quod dixit; ET FINXIT Dominus Deus adhuc ex terra. Non enim inuenimus Dei plasma ac figmentum nisi hominem. Rursus per hoc quod dicit; Adhuc; ostendit Scriptura, quædam hic alia prædici animantia & Volucres præter priora. Non enim scriptum est primas Volucres genitas esse ex terra; immo verò manu propria factæ sunt à Deo, & non iussu. Similiter & per hoc quod dicit omnes Volucres & omnes bestias nunc à Deo esse factas, non dat locum dicendi quod prius quidem factæ sunt, nunc autem pars. Vnde nec in his eis quidquæ præcipit Deus de esu feminum. Nam quæ ingrediuntur Paradisum herbam non comedunt, sed omne lignum pulchrum ad videndum, & bonum ad comedendum; & maximè ex ligno vitæ, nempe Christo qui hæc quoque viuificat animantia. Quarè dici potest quod hæc bestia sunt gentes Ecclesiasticæ, quæ in Ecclesia à Deo sunt congregatae. Vel quod equorum & suum & camelorum & ouium stabulum hodie est Paradisus. Neque contenderis; nam vt maxi-

mè contendas, non ostenderis quod ea animalia egressa sunt è Paradiso, ex quo die ea introduxit & congregauit Dominus. Et si haberes oculos & non impositum esset velum ignorantie super faciem, videres si velles congregatas has bestias agri vn timer ad spiritualem Adamum à Deo esse intro ductas; quæ olim quidem fuit Leæna, Chaldæam; quæ olim verò Pardus, Macedoniam. Has enim tibi bestias appellauit etiam Daniel. Nec has solum, sed etiam Elephates Æthiopes, & Dracones Thebaidis, & Aspides Ægypti, & Leones Babylonis, & Lupos Arabiæ, & Struthiocamelos & Onagros Cyrenæos; hæc omnes sunt vnus grex bestiarum quæ aluntur in ipsa Ecclesia adiutrice. De cætero aspice Iudææ, & vide, & noli perpetuò cæcutire. Ingressæ bestia sub te ctum, vt dicit Iob; ingressæ sunt, & non sunt egressæ. Agrestes enim Feræ pacem egerunt Deo dicente; Benedicent me omnes bestia Agri, Sirenes & filia Struthio camelorum. Quoniam meæ sunt omnes bestia Agri, & omnes Volucres cæli. Aperi aures tuas, & ne sis iurdus sicut Aspides, quæ non exaudiet vocem incantantis. Bestia, hoc tibi loquor. Bestia tibi cano. Bestia, volo te (vt sis Ouis) mansuofacere, & Deo consecrare. An non te pudet, dic rogo, quod Leonè & Leænam, & Vrsum & Pardum, & Draconem & Aspidem, & Lupum & Onagrum introduxit in Paradisum Ecclesiæ vt alerentur, & fruerentur, & se exple rent delitiis ex omni ligno pulchro, & lætarentur, & satiarentur ex ligno vitæ: & stetit cum Feris cum sis Dei Ouis, qui fuisti aliquando germanus primogenitus? Bestia sunt subiecta, & ingressæ sunt in stabulum; & tu, qui debebas esse pastor bestiarum, euasisti Fera agrestior. Vide enim quod significas Deus esse gentes quæ secundo loco ab eo factæ sunt & adductæ sunt ab Adamo in Paradisum, eas nominauit bestias, dicens per Scriptorem: Et finxit Dominus Deus adhuc ex terra omnes bestias agri, & omnes Volucres cæli. Fierine potest vt omnino veniat in mentè, vt Deus qui Cherubinis & Seraphinis est in contemptibilis, & incomprehensibilis & inapproinquabilis; cui cum metu & tremore omnes intelligentes Virtutes cultum exhibent; quem nemo hominum vidit, neque potest videre eius faciem & viuere; is qui supra cælos & omnem principatum & potestatem est ignis consumens; accepta forma Equisonis, Equos, sed & Lupos & Camelos manibus trahens instar ministri ad Adam attrahat, vt videat quid sit ea vocaturus: qui omnia scit vt Deus ante eorum ortum, & numerat multitudinem stellarum omnibus eis nomina vocans, & omnibus creaturis propria dat nomina conuenienter suæ voluntati? Sed hæc Iudæi non intelligunt, qui & Scripturæ solam attendunt literam, & ab ipsa occidunt. Tu autem ô diuinitissime & à Deo plantata Ecclesiæ Paradiso, ingredere certam & non errantem viam cum Paulo Paradisi spectatore & Paradisi eiue, audiens eum dicentem quod omnes creaturæ quæ sunt in cælo; & in terra describunt ac figurant Christum & Ecclesiam. Propterea ergo non adduxit prima iumenta animalia quæ iussu facta sunt, ad Adamum spiritualem Christum, Deus in Paradisum; erant enim typus & figura populi Iudæorum: sed nos secundum populum, non desertum sed vnitum volu-

De Ecclesia dictum est mulierem esse viri adiutricem.

Eustachius martyr & doctor synodi Nicenæ.

Dei ingenium nullum præter hominem.

Bestia in Paradiso congregatae, sunt gentes Ecclesiasticæ.

Danieli

Iob. 37.

Il. 46.

Pf. 57.

Quod bestias quam ministrat Adam attrahat, est absurdum.

Prima animalia, quæ erant typus Iudæorum, non fuerunt adducta ad Adamum.

volucris cæli; hoc est, Fidelibus qui sunt generati ex aqua & spiritu. Est autem re verâ audienda & admiranda sancti Spiritus sapiëntia. Quomodo enim in Adamo, ita etiam in his bestiis dicit creationem. Nam illic quidem scriptum est; FACIAMVS hominem ad imaginem nostram: Hoc est, ex communi consensu plenitudo Trinitatis dicit illud, FACIAMVS. Similiter hic dicit. Non bonum est hominem esse solum, Faciamus ei adiutricem sicut ipsum: hoc est, à Deo factum. Quoniam autem sit hæc à Deo facta adiutrix, audi: ET FINXIT Dominus Deus adhuc ex terra omnes bestias agri, & omnes volucres cæli. Hæc est adiutrix, hæc est grex, hæc est nostra ferarum animantia adiutrix Ecclesia. Nam sicut dixit Deus; Faciamus homini adiutricem, statim etiam eiusmodi adiutricem, à Deo factam constituit. Et quando è terra genitum quidem facit hominem; è terra genitum & eiusdem simul cuius ipse est essentia Ecclesiam dicit Paradisum, & lignorum plantationem. Quando autem creat ac fabricatur eam quæ dicitur Vita; fingit etiam synonyma & simul animantia animalia. Nam qui est è terra genitus est eiusdem generis cuius quæ sunt in terra, & vita est propria animantium. Sed homo quidem Adam factus est ante mulierem: Est enim ante secula, & sine principio, & increatus, & sine tempore ante Ecclesiam Deus Verbum. Hic autem fingit animantia ante Euam quæ dicitur vita: Prius enim fuerunt gentes belluinae, & sic in vltimis temporibus constituta est earum Ecclesia, in quam adduxit eas Deus & Pater ad secundum Adam Christum, vt videret quid ea vocaret. Et audi eius Filium hoc apertè dicentem: Nemo potest venire ad me nisi Pater meus cælestis traxerit eum. Ecce audiisti vocem Dominicam te docentem quomodo adduxerit bestias gentium ad Filium qui est eiusdem simul cum eo essentia, in Paradisum Ecclesiæ. Quamobrem rursus dicit; Quos dedisti mihi Pater, tui erant, & mihi eos dedisti: Omnis enim qui audiuit à Patre ad me venit, & omne quod dedit mihi Pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me non eicio foras. Confidant ergo bestia gentium per Patrem ingressæ ad Filium, audientes eum dicentem; Eum qui venit ad me non eicio foras: Et, omnia sunt mihi tradita à Patre meo. Pater enim diligit Filium, & dedit ei potestatem omnis creaturæ, dicens: Pate à me tanquam Filio, & dabo tibi hæreditatem paternam, gentes; nempe bestias, hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Audiant rursus dico, hæc, eæ quæ sunt intus & audiunt verbum sanctum, bestia gentium. Non enim eiciuntur foras. Si autem vult audire Iudæus qui nati sunt eieci vt ingrederentur bestia, audiet hortulanum huius Paradisi dicentem. Oportet Feras ingredi ab Oriente & Occidente, & recumbere cum Abrahamo, & Isaac, & Iacob in regno Dei; Filios autem thalami, nempe Iudæos, foras eici in tenebras exteriores: Vocabo enim populum meum, non populum meum; & misericordiam consecutam synagogam eam quæ non est consecuta misericordiam. Et quoniam narrans oratio de rebus alienis & admirabilibus, est persuasum difficilis non solum Iudæo, sed etiam quibusdam ex Fidelibus, necesse est vt ex aliis bestiis confirmemus quod dicimus. Audi ergo Noë qui erat in Arca, quando loquitur Scriptura de corporalibus animalibus & materialibus, quomodo Deus illic præcipit illi e-

Ecclesia adiutrix ferarum animantium.

Homo Adā, id est, Deus Verbum fuit ante mulierem. De pater adducit bestias, id est, gentes ad secundum Adamum Ioan. 6.

Ioan. 17.

Pfalm. 2.

Matth. 8.

Luc. 7.

Ioan. 4.

Osec. 2.

tiam ingressum bestiarum & iumentorum & volucrum in Arcam. Similiter rursus post diluuium dicit etiam earum egressum ex Arca qui fuit cum Noë, & quomodo hic quoque Deus cum in Paradiso fecerit per se ingressum harum bestiarum, & fuerit earum veluti dux & bubulcus, non amplius eas eduxit, sed intus reliquit. Si autem murmurat & irascitur Iudæus hæc audiens, sustinebit parumper & audiet Verbum quod ostendit, quod neque mulier neque quæ dicitur Vita exiit è Paradiso, sed solus homo qui extrinsecus est ingressus. Vita autem vt in Paradiso facta, vt quæ esset indigena, & non extrinsecus intrò ingressa, mansit in illo loco tanquam vita viuificans ea quæ sunt ad eam intro ducta. Quid verò, inquit, an non Scriptum est post exitum Ægypti è Paradiso, quod Adam cognouit Euam vxorem suam? Siste gradum ô homo, & ne labores, sed sustine, & tunc cum fueris in locis emissionis Adami ex Paradiso; si mihi ostenderis (ô Iudæ) quod egressum nominat egressum bestiarum, aut egressum mulieris, nondum venit Christi aduentus; sed non ostendens quantumuis contenderis. Sed qui extrinsecus quidem est ingressus & fuit, homo illuc abiit vnde venit. Eius autem vxor nempè Vita mansit intus cum animalibus, ad eas viuificandas in Ligno vitæ, quæ aliquando dicebantur bestias, & Volucres. Discat ergo Fidelis, quod ligna pulchra & bona & fertilia quæ à Deo, secundo loco sunt producta, & secundæ bestie & Volucres quas ipse Deus finxit; & rursus illud linteum quod Petrus vidit in visione, habens omnes bestias & quadrupes & Volucres cæli, & ipsa mulier quam vocamus Vitam, adiutrix hominis; nihil aliud significat nisi Paradisum Ecclesiæ, in quem introduxit Deus gentes belluinas, & eas adduxit ad Christum secundum Adamum vt videret quid vocaret eas; Vnumquemque conuenienter suis meritis & vitæ quam egerit. Et ideo vocauit quidem Oues, eas quæ statutæ sunt à dextris, Hædos verò, qui à sinistris. Agnos autem, vt qui Christum sequuntur; Boues autem, vt qui trahunt aratrum Crucis. Equos autem, vt qui conturbant aquam falsam incredulitatis; & alios, aquilas, vt qui extolluntur ad Theologiam seu diuinitatis contemplationem; & alios, columbas, propter significationem ipsius gratiæ Spiritus. Quod si etiam vis videre Feras agrestes in hoc Paradiso, audi eum dicentem: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super Serpentes & Scorpios. Vnde etiam nominat Lupos qui gregi insidiantur Iudæos, & genimina viperarum; & alios, Vulpes. Et omne quod vocauit Adam, inquit, hoc est ei nomen. Hoc est, non leuiter nec temerè sed congruenter vnus cuiusque actæ vitæ, & meritis conuenientia nomina imponit Christus. Omni ergo creaturæ & rebus creatis Deus imposuit nomina. His solis bestiis & mulieri, Adam quoque imposuit nomina: hoc est Christus populo suo & Ecclesiæ. Si autem rursus insanit Iudæus vt dicat nobis; cur cum Deus omnibus propria dederit nomina, non imposuit nec mulieri nec animalibus.

Matth. 24.

Act. 16. & 17.

Deus vocat unumquemque conuenienter suis meritis. Matth. 24.

Luc. 10. Matth. 7. Matth. 13. Luc. 3. Luc. 13.

Adam, id est, Christus, soli suo populo imposuit nomina.

Oportebat enim ipsum dare omnibus nomina propria, sed non Adam: Ego dicam quare. Cum Deus semel & bis meminisset se fecisse Munn iii

licrem; non eam nominavit mulierem, sed adiutricem. Quomodo ergo cum hominem nominasset Adam, non dat ipse nomen mulieri: sed iure & merito vir eius Iesus ipse nominat etiam suam uxorem, & suos filios: sicut pater & is qui domui praesit, & dominatur suae uxori & suis liberis. Quamobrem dicebat etiam non fallax Legislato, quod ipse est bonus pastor, & oves vocem eius audiunt, & eas vocat nominatum; hoc est, nominavit, tunc quando Deus eas adduxit ad Adamum, ut sciret quid eas vocaret. Sed quando congregabantur quidam, dicebantur bestiae: quando autem introductae sunt in Paradisum & in stabulum boni Pastoris, effectae conformes agno Christo, statim oves nominatae sunt omnes. Qui autem non sic intelligit ea quae scripta sunt de Paradiso, & de bestiis in eum introductis, necessario omnino intelligit Adamum quidem instar Domini & Regis, sed etiam Deum omnipotentem ei serviliter ministrare, & bestias ad Dominum adducere. Quod quidem est impium & plenum omni absurditate. Adamo autem non est inventus adiutor ei similis, & quomodo dum homo est in periculis, & incidit in fortunae casus & calamitates, & adiutoris quaerit, & clamat ad Deum; Da nobis auxilium ex afflictione, quoniam pauperes facti sumus valde, adiuva nos Deus servator noster; In adiutorium meum intende, Domine ad adiuandum me festina. Et eripe me ab inimicis meis adversariis. Potestatis quae me demerferunt in idololatriam & impietatem? Cum haec & quae sunt huiusmodi, homo longo tempore clamaret ad Deum, & quaereret adiutorem; & multi existimantes eum adiuvari processissent in medium, Patriarchae (inquam) Doctores, Sophistae, Reges, Moses, Prophetae, iique & plures alij cum homine versati essent; non inventus est adiutor ei similis in similitudine hominis factus homo; hoc est, Deus & homo, solus hominem amans, adiutor, Deus fortis, potestatem habens, princeps pacis. Oportet enim adiutorem esse fortiozem, minime egentem auxilij. Nam qui est adiutor, est adiutor in periculis & rebus adversis, ut qui vim repellat. Et ideo dicitur de sola Ecclesia. Si autem omnem carnem & carnalem mulierem existimas nominari adiutricem hominis; quomodo non inuenimus post hanc adiutricem quae facta est in Paradiso, aliam quamcumque mulierem Sanctam, aut sanctam aut Prophetissam aut Patriarchae coniugem, appellatam adiutricem viri in tota divina Scriptura? Diligenter enim hoc scrutati sumus & non inuenimus. Nam si commune nomen, & (ut ita dicam) uniuersale esset in muliebri genere illud, *Adiutor*; fieri non posset ut non situm esset in Scriptura divina vel cum accepit sibi adiutricem, aut Seth, aut Lamech, aut Noe, aut Abraham, aut aliquis alius. Sed in omnibus qui coniuncti sunt cum mulieribus ita positum inuenies. Ille illam accepit in uxorem, non in adiutricem. Absque vlla controuersia vir potius est adiutor cuiusvis mulieris; ut qui sit eius caput, curator, & defensor. Si autem foemina est adiutrix masculi, cur non magis mulieres in bellis stant in acie, sed viri pugnant pro mulieribus; & per maria currunt viri, & terram colunt, & omnium curam gerunt, & foeminas protegunt, nullam non machinam adhibentes & artem ut suis vxoribus opem ferant? Sin autem tanquam

Ioan. 10.

Bestiae dum congregantur, sunt bestiae, congregatae, sunt oves.

Adiutor quis dicitur homini similis.

Adiutor quis sit.

Sonorus dicitur quasi vim edere. Nulla mulier inuenita est viri adiutrix in Scriptura praeter eam quae facta est in Paradiso.

Vir est adiutor mulieris, non contra.

crassus & amator carnis dicitur coitum masculi, adiumentum; res ergo sic debebat procedere, & non magis ut in cubilibus congressibus tollerent uxores gladios suis coniugibus, ut cubile pararent aliis. Sed & Canis & Vrsula, & Leana, & Hirundo, & omnes foeminae animalium, deberent vocari adiutrices suorum masculorum. Sed non est ita non est ita; quando quidem foeminam uniuscuiusque generis seu Volucris, seu ferae, seu reptilis, vocaret Scriptura adiutricem masculi: Sed nequaquam hoc dici audiuimus in iumentis, aut bestiis, aut natatilibus, aut volucris; sed in solo Adamo. Nam si dari oportet adiumentum ea animalia quae sunt subiecta manus hominis, & in qua regnum obtinet, magis egent adiumento. Hic autem audiamus contrarium, quod homini qui est princeps & Dominus, & cui sunt omnia subiecta sub pedibus eius; non est inuentus adiutor spiritualis, adiutor apud Deum, adiutor animae, recte curam gerens illius hominis; illius, inquam, qui cecidit in latrones, & a Deo au fugit & fuit vulneratus, & euasit prodigus. Qui autem tanquam haereticus & inuidus aduersus ea quae dicuntur contradicit, non contra nos dicit, sed contra Spiritum sanctum & Christum qui per os Pauli, quaecumque dicuntur de Adamo & Eva, refert ad Christum & Ecclesiam. Si autem dicit Iudaeus, legitimum quoque cultum esse adiutorem hominis; cuiusmodi, quae, est is adiutor, qui omnem peccantem hominem statim puniens citra condonationem, nulla acta poenitentia transmisit ad ignem aeternum? Bona autem & clemens adiutrix ipsa Christi Ecclesia, praebens peccatoribus locum & tempus poenitentiae, & latrones & Magos, & Dei negatores & idololatrias potest efficere ciues caeli & haeredes Paradisi ac regni caelorum. Quomodo autem ipsa facta est & constituta ac nominata adiutrix & seruatrix Mundi, audiat surda Synagoga suum Prophetam Mosem dicentem: **ET MISIT Dominus Deus ecstasim in Adamum & sopiit, & accepit unam ex costis eius, & repleuit carnem pro ipsa & edificauit Dominus Deus costam quam accepit ex Adamo in mulierem, & adduxit eam ad Adamum.** Profundam hinc video dictionem & contemplatu difficilem, cum sint multa dubia in ijs quae sunt proposita. Illud ante alia ab infideli & carnali Iudaeo exigat Ecclesia ut dicat, quomodo cum Deus staret iuxta Adamum, & veluti quadam medici arte (ut tu existimas) secaret eius costam, dicit Scriptura; *Repleuit carnem pro ea, & adduxit eam ad Adamum*: cum neque Deus recessisset neque mulier quae facta erat ex Adamo, sed ambo simul essent; vnde adduxit eam Deus ad Adamum? Oportebat enim dicere, *Edificauit Dominus Deus costam in mulierem, & ostendit eam Adamo.* Illud enim, *Adduxit eam*, significat quod postquam ipsa facta est, aliquo aufugit & procul separata fuit a suo viro, Deinde Deus eam conuersam reduxit ad Adamum spiritualem & Seruatorem, corporalem & eius coniugem Ecclesiam. Quomodo enim paulo ante dixit Scriptura equorum & bestiarum & iumentorum ductorem Deum adducentem ad Adamum & bestias & volucres, ita nunc eum refert sponsae ductorem adducentem sponfam ad sponsum Christum. Sed reuertamur ad initium orationis, querentes ex eo discere qui iubet & dicit; *Quaerite & inuenietis*, Math. 7.

Ecclesia christi est hominis adiutrix.

Quomo-

Quomodo cum narraffet nobis Scriptura communem & indiuiduam & incorruptam hominis & mulieris creationem quando dixit; **ET fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit ipsum, masculum & foeminam fecit ipsos**; postea narrat priuatim ac sigillatim duas separatas generationes penitus diuerfas ac dissimiles, & quae inter se nullam habent similitudinem neque quod attinet ad modum neque quod ad locum. Adamum siquidem fecit extra Paradisum in quodam loco inenarrabili, & ininterpretabili, & incomprehensibili; sicut etiam alibi dixi; deinde cum cum esset extra, introduxit in Paradisum; Mulierem autem intus fecit in Paradiso. Quandoquidem Christus quoque extrinsecus a Patre ex loco ignoto & ininterpretabili (cum esset Deus Verbum) ad nos est ingressus. Deinde Ecclesiam quae dicitur, adiutricem fecit ex propria in ipso costa. Et ideo diuisas & dissimiles Adami & Euae generationes nobis refert sacra Scriptura, ut qui illum quidem ex terra inanima prius finxerit inanimam; & deinde Verbum suum & Deum, cum esset inanimus, (neque enim ex se est animal) animatum; cum non esset animal, animatum produxerit, & deinde animarit, finxerit, & viuificarit: hanc vero ex animata animatam, & ex perfecta perfectam, & ex viua viuentem vitam fabricatus sit & appellarit; hoc est, ei placuerit ut homo mente & anima praeditus fieret Verbum. Factus enim homo animatus, Ecclesiam ex se edificauit, animatam Spiritu sancto. Si autem quae dico irridet, corpora sapiens Iudaeus; ipse nobis dicat, quomodo Deus omnipotens qui omnes caelestes Virtutes in momento temporis simul ita ut per se essent creauit, solum hominem & humanam multitudinem non simul finxit, neque ipsos duos, Adamum, inquam, & Eua? Vnde etiam cum omnes fecisset bestias & animalia & volucres & pisces secundum genus, ut generarent masculus & foemina per mutuum inter se congressum & coitum, nequaquam in illis omnibus nominavit Scriptura masculum & foeminam, nisi in solo homine & Eva, dicens; *Masculum & foeminam fecit eos*. Quod quidem nos docet admirabile mysterium: Dico autem mysterium Christi & Ecclesiae. Dicit enim; **ET immisit Deus ecstasim in Adam.** Non dixit, *Misit*; sed, *immisit*: hoc est; Non ad hoc quod habebat essentialiter, immisit Deus & Pater, sed ad id quod per additionem ex dispensatione habuit per carnem. Excessit enim factus quod non erat, manens autem id quod erat Deus Verbum: excessit cum esset nudus & incompositus, factus compositus Deus simul & homo. De qua ecstasi seu excessu & incarnatione dixit ei Propheta Abacuc; *Dissecuisti in extasi capita potentum*; hoc est, aduersarum Potestatum. Pro extasi autem alius Interpres dixit torporem; alius, veternum; alius, somnum. Torpor autem, veternus, & somnus sunt vitae & mortis participes; ut si diceret: Prius immortalis & infomnis Deus Verbum in excessu & exitu e caelis carne suscepta, carne etiam gustauit somnum mortis factus homo. Sapientissimè autem dictum est, quod Dominus Deus immisit in ipsum hanc ecstasim seu excessum, & sopiit. Deus enim & Pater proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit ipsum ad mortem, in qua excessit impolluta eius anima a sanctissimo corpore separata; cum ipse quoque excessisset

Adam cur sit factus extra Paradisum.

Mulier, cur sit facta in Paradiso.

Cur in solo homine masculi & foeminae meminit Deus.

Abac. 2.

Somnus torpor, & veternus sunt vitae & mortis participes.

Io. 3.

a corruptione in incorruptionem, & a morte ad immortalitatem, habens verè admirabilem & spiritualem ecstasim seu excessum. De quo dicit Deus; **ET immisit Dominus Deus ecstasim in Adamum, & sopiit, & accepit unam ex costis eius.** Et cur costam? Subiectum membrum dormienti est vna costa praeter caetera membra; super alia autem membra est imposita superne. Ostendens ergo Deus quod costa quae fuit aliquando subiecta (nepe Ecclesia) subiicietur Christo; altera eius costa (Synagoga, inquam, Iudeorum) manente non subiecta. Ea de causa dicit quod accepit unam ex eius costis; vna enim assumitur, alia verò dimittitur. Duas ergo costas diximus, duas Ecclesias; nempe eam quae est gentibus & eam quae est ex Iudaeis, quando quidem propter eam costam quae sumpta est & aedificata in muliere, dictum est de Christo; *Relinquet Patrem suum secundum carnem, nempe populum Iudaicum, & matrem suam quae ipsum peperit Synagoga; & adhaerebit uxori suae, quae ex eo nata est costa, Ecclesiae scilicet gentium; & erunt duo in carne vnus.* Christus enim & Ecclesia vna est consensus & consonantia. Nos enim sumus corpus Christi & membra ex membris, & carnes & ossa. Dicitur etiam duae costae Christi secundi Adami, eius diuinitas & humanitas; altera quidem (nempe caro) subiecta & superata a somno mortis; Diuinitas verò non subiecta & superata a somno mortis sed altior subiecta altera costa carnis. Quam quidem cum accepisset Deus, aedificauit eam in mulierem Ecclesiam; & pro ea repleuit Christi carne: Nam cum nos impertiuisset diuinitate, vicissim a nobis accepit carnem. De qua permutatione Deo dicebat Dauid, aduersus Iudeos exclamans & dicens: *Exprobauerunt communicationem Christi tui; hoc est, carnem Filij affecerunt probo & contumelia.* **ET IMMISIT DEVS ecstasim in Adam, & sopiit, & accepit unam ex costis eius.** Per hoc discimus quod in Christi morte exorta est & in lucem processit Ecclesia, quae quidem est costa. Quamobrem Christus quoque post mortem punctus in vno latere, tanquam ex scaturigine emisit sanguinem & aquam: Hoc est; mysterium & regenerationem Ecclesiae per ignem & aquam. Et non fuit sauciatus in altero latere; quid enim fuit impedimentum Iudeorum infaniae, quo minus pateretur Dominus in vtriusque? Sed ut disceret quod costa Iudeorum eam non nouit mulgere; ea de causa, Christus vulneratur in vna: Vnam autem costam accepit Deus Verbum. Quoniam autem ex sola Matre (super naturam) carnem suscepit absque viro, etiam repleuit carnem non seminatam pro illa costa quae sumpta est ex Adamo in vxorem. Postquam dixit; **ET edificauit Dominus Deus costam**; faciens perfectum punctum magnus Clemens, & tunc versus faciens initium, subiunxit; **QUAEM accepit ab Adam in mulierem**: & mihi videtur pie admodum attendisse dictionem. Nam Theodotion quoque sic distinxit idem Verbum, ut sit id quod dicitur; *Et edificauit Dominus Deus, & ornauit, venustamque & lepidam effecit, & sanctificauit costam carnis quam accepit ab Adamo sibi in vxorem, nempe Ecclesiam.* Cur dicit Paulus, **RESPONDI VOS vni viro exhibere virginem?** Vnde etiam Deus vnitus & desponsus huic costae, ait per Prophetam adulteram Synagoga; Non sum amplius vir tuus, & tu non es amplius vxor mea.

Duae Adami costae sunt Ecclesiae.

Eph. 5.

Duae costae Adami, sunt diuinitas & humanitas Christi.

Psal. 88. Ex Christi morte processit Ecclesia.

Sanguis & aqua ex latere Christi significant regenerationem Ecclesiae per ignem & aquam. Cur in vno solo latere vulneratus Christus.

2. Cor. 11.

Quod si vis etiam discere ædificium huius costæ à Deo coniunctæ quæ fuit aliquando deserta & derelicta, audi ei vnitum angularem lapidem (firmum & illabefactabile fundamentum) Christum dicentem; **Math. 16.** Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ Inferni non præualebunt aduersus eam. Fuit enim ædificata **Eph. 2.** super fundamentum fidei Prophetarum & Apostolorum, qui sunt boni operarij sapientissimi Ædificatoris. Quando autem hæc vna costa Ecclesia fuit ædificata? Est perspicuum, quod quando altera costa fuit derelicta, & dissolutum fuit secundò templum Iudaicum. Quod quidem cum esset tanquam vna costa Adami Christi, manifestè id prius describat nomen primi Parentis: Nam si ad calculum reducatur nomen Adami, conficit numerum quadraginta & sex; Templum enim Iudaicum, quod à Romanis fuit dirutum, ædificatum fuerat quadraginta sex annis. Et ædificauit Dominus Deus costam quam accepit sibi ab Adamo in uxorem, & duxit eam ad Adamum, videlicet post suscitationem qua seipsum suscitauit. Non scriptum est enim; Et excitauit Dominus Deus Adamum, & duxit ad ipsum mulierem. Habet Fidelis etiam de huius (post Christi resurrectione) Ecclesiæ ad ipsum aduentum, in Euangelis apertam demonstrationem. Quando enim surrexit à mortuis, tunc præcepit **Math. 28.** Apostolis dicens; Euntes in Mundum docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Euntes colligite meos filios dispersos, membra dispersa: Vnite meas carnes diuisas: Coniungite mea ossa dissoluta: Adducite ad me, costam quæ est à me separata: Vocate ad me vxorem meam quæ abducta est captiua; Ædificate eam rursus in meam coniungem Ecclesiam. Coniungite mihi, qui sum lapis excisus ex monte sancto sine manibus, illos lapides de quibus dicit Esaias; Sancti lapides voluntur super terram. Per quos ædificata costa Christi Ecclesiæ, & coniunctis membris cognatis carnis suæ, & coactis ac constrictis nobis qui sumus eius ossa (vnione ad ipsum & coalescentiã fidei) videns adeo pulchrè à Deo ædificatam concorporalem & coniugem suam costam Ecclesiam. quando eam ad se duxit Deus & Pater, dixit secundus Adam post eius à mortuis suscitationem; **Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.** Ei ergo qui ad literam solùm nudas attendit dictiones quæ dictæ sunt, valde discrepantia & contraria sunt verba rebus. Nam quandiu quidè membra corporis sunt vnita in corpore, possunt dicere de vnoquoque eorum; **Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.** Quando autem ex causa aliqua fuerit ablatio & diuisio alicuius membri à corpore, non habet amplius locum dicere; **Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea:** sed hoc fuit aliquando os ex ossibus meis, & caro ex corpore meo. Nunc autem non est amplius os meum neque caro mea; sed diuisa est, ablata, excisa, abalienata est ab ossibus meis & carne mea. Hic autem in hac admirabili & stupenda costa Adami qui dicitur, è contrariò res dicuntur. Nam ante ablationem & diuisionem costæ quæ sumpta est & egressa ex corpore eius, non diximus ipsam os ex ossibus eius, neque carnem ex carne eius. Qando autem sumpta est & nata ex corpore eius, & facta est tanquam corpus eius, ad ipsum est adducta, & tunc dicit; **Hoc nunc os ex ossibus meis & caro ex carne mea;** scilicet eiusdem generis. Vnde per hoc quod dicit & addit illud, **Nunc;** ostendit nobis quòd prius non erat hæc costa Iudæorum, neque os ex ossibus eius neque caro ex carne eius, veri, inquam, Adami. Et si dixisset quidem; **Hoc os ex ossibus meis,** locum haberet Iudæus intelligendi ad literam id quod dicitur. Addito autem illo, **Nunc,** apertè nobis ostendit quòd ex quo excessit secundus Adam, pulchro & beato & immutabili excessu; & dormiit (nos omnes viuificantem) triduanam suam mortè; & peperit pulchram suam Ecclesiam, costam concorporalem; & ædificauit eam in suam vxorem; & adduxit eam Deus ab errore conuersam ad Christum. Donec hæc omnia facta sunt, nondum erat os ex ossibus eius, & caro ex carne eius. Illud ergo, **Nunc,** dicitur propter aduentum, quando cum esset prope Adamum, ei est propinquitate coniuncta, & vnita, & desponsa, & copulata. Et idè ab ipso; **Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea;** mea, inquam, Christi; ex quo etiam nata est. Et idè audit etiam, **Ad virum tuum conuersio tua,** & ipse tanquam Dominus omnium dominabitur. Sed in sex quidem dierum creatione, vltimum creat & fingit hominem: In ea autem quæ fuit postea, cum primum inducit, & deinde res quæ Ecclesiæ referunt imaginem. Nam primum quidem carnem suscepit Christus, & deinde facta est Ecclesia, in qua bestia ingressæ sunt vltimæ. Ipsi Christo qui introduxit, sit gloria in secula seculorum: Amen.

EIVSDEM LIBER DECIMVS. De mulieris creatione & Peccato.

IPSA vocabitur mulier, quoniam sumpta est ex viro suo. Et cur statim mulier, & non magis conuenienter ordini incrementi corporum; primum infans, deinde puella, deinde adolescentula, & tunc mulier; sed statim perfectam vocat mulierem: hoc est; rem perfectam, matronam, matrem familiã, matrem, nutricem & genitricem, & multos habet filios? Quamobrem dicit, **Ipsa vocabitur mulier?** Atqui iam dixit eam à Deo ædificatam in mulierem, & deinde adductam ad Adamum. Sed vt ostenderet quòd hæc referuntur ad Ecclesiam quæ in vltimis Seculis fuit desponsa Christo, ea de causa in verbo futuro ponit dicens; **Ipsa** aliquandò **vocabitur mulier, quoniam ipsa sumpta est ex viro suo.** Atqui quod ex viro sumitur aut nascitur, non dicitur viri mulier aut vxor; sed filia, aut nata, aut filius, aut fœtus: quomodò etiam in animalibus & volucribus & bestiis, omnis caro quæ ex carne procedit (videlicet substantia ex substantia eiusdem simul essentie) fœtus dicitur & filius: Hic autem non dicit ita de carne costæ quæ sumpta est ex viro eius. Ecce alia rursus dubitatio. Nondum enim erat vir eius Adam; nondum fuerat coitus aut copula: & quomodò dicit quòd ea sumpta sit ex viro suo? Est ergo omnibus modis perspicuum, quòd ad Christum potiùs, & ad ab ipso genitam & ei vnitam Ecclesiam hæc referuntur & prædicuntur. Etenim solus Christus est & genitor & vir suæ vxoris & sponsus Ecclesiæ. Nonnulli autem ex Commentatoribus, hæc quoq; sic visi sunt audire de Ecclesia. Erat, inquit, prius vnita Deo quando facta est hominum natura; Deinde ex viro eius sumpta est ipsa, seu abstracta & euulsa:

Ecclesia dicitur mulier sumpta ex viro. Solus christus est & genitor & vir suæ Ecclesiæ.

euulsa: A Diabolo enim fuerat adducta in captiuitatem idololatriæ. Quando ergo eam conuersam deduxit Deus (qui fuerat aliquando vir eius) ad seipsum (secundum, inquam, Adamum) dixit; **Hoc nunc** post conuersionem os ex ossibus meis, & caro ex carne mea; **Ipsa vocabitur mulier** seu vxor mea, qui sum primus eius parens & coniux Christus. Quoniam ex me Christo qui sum vir eius sumpta est turto surrepta, & nunc reuertitur; fuit enim sub alio viro (nempe Diabolo) & adultera. Si autem contradicit Iudæus, debent nostri hoc scire, audientes omnino Deum in Lege vxorem aliquando nominantem Synagogam, & nunc quidem ei dicentem; **P v d o r e m exuisti apud omnes:** hoc est; à me defecisti, vnita omnibus Diis idolorum fornicata es & adorasti omnem creaturam. Et idè rursus ei dicebat; **non sum amplius vir tuus & tu non es amplius vxor mea, quoniam amplificata est fornicatio tua super Sodomam fororem tuam.** Et mille alia eiusmodi, tanquam adulteræ cernitur Deus dicere Synagogæ in Lege. Quòd si Iudæus ea quæ à me dicuntur, toleranter audit & patitur; ostendo ei quòd etiam eius vxor Synagoga ex carne est creata, sicut etiam Ecclesia, vt quæ sit orta ex circumcisione præputij Abrahamæ primi parentis Iudæorum; quomodò Christi Ecclesia ex carne costæ Adami. Sed caro illa (præputium, inquam, Abrahamæ) abiecta fuit cum primum est circumcisa, & humi fuit conculcata: prædicens circumcisione Abrahamici generis Israëlitiçi. Caro autem costæ à Deo honorata, tanquam vita, non fuit eiecta; sed statim manu Dei fuit ædificata in mulierem perfectam; nempe Dei Ecclesiam. Quamobrem sicut caro illa & semen Circumcisionis, duas appellationes habuit per mulierem (Saram, inquam, primum; deinde Sarram) Ita etiam Dei Ecclesia Eua duo accepit nomina: secundum autem, priori, supra modum melius & excellentius. Primum enim nominata fuit mulier, Deinde postea Vita. Quam etiam per typum exprimens vxor Abrahamæ; vocata est primum Sara, hoc est Dux & Princeps: Deinde Sarra; id est, abundans liberis. Imperauit enim omnibus Ecclesia, cum multos peperisset fideles. **Ipsa** vocabitur mulier quoniam ex viro suo sumpta est, **Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Propter hoc** Quid est hoc, **Propter hoc?** Hoc est, propter id quod sumpta est ex viro: Propterea quòd sit eius costa, caro, & os, & membrum, & pars, & veluti partus & fœtus & generatio. Propter hoc verus ille & solus Deus & homo negat patrem & matrem suam: Dixit enim; **Math. 12.** Mater mea & fratres mei ij sunt qui faciunt voluntatem meam **ET ADHÆREBIT vxori suæ.** Vxorem eius illam dico quæ processit ex eius latere & carne & suis ossibus, quæ est sola vxor Adami spiritualis: Nulla enim alia mulier processit ex viro suo nisi illa sola. Nam cæteræ omnes in mundo Mulieres, procedunt & generantur ex mulieribus, deinde alienis & externis viris iunguntur matrimonio neque tamen adherent & conglutinantur. Nam quod adheret & conglutinat, nullam neque loco neque modo habet diuisionem neque disunctionem ab alio; sed semel ita est conglutinatum, vt aër luci vnitur, & ferrum igni, & tinctura purpuræ chla-

Synagoga creata est ex carne Circumcisionis, sicut Ecclesia ex carne costæ Adami.

Vt Sarra, sic Ecclesia duo nomina habuit.

Ecclesia sola processit ex viro suo.

Adhærere & conglutinari quid sit.

midis, & anima indiuiduè est vnita corpori. Intelliges autem per hanc vxorem & viri cum ea adglutinationem & adhætionem, eam adglutinationem & adhætionem Dei Verbi quæ per hypostasim fit cum nostra natura, quæ quidem est genitrix Ecclesiæ; quoniam membra sumus corporis eius ex carne eius, & ossibus eius, conuenienter voci Pauli: Quo fit vt quodammodò Adam sit & Pater & maritus suæ vxoris, sicut etiam Christus Ecclesiæ; Pater quidem, vt ipsam generans per aquam & spiritum: Maritus autem, vt qui Verbi semen in eam deiciat. Per quod multos atque adeò innumerabiles hos filios (filios, inquam, gentium) ei peperit, & enutriit, & auxit, & multiplicauit. Hoc enim modo etiam Christi adiutrix dicitur Ecclesia, eò quòd ipsa post eius assumptionem generet, & doceat, & illuminet, & prædieet, & conuertat gentes ad Deum. Etenim quoniam prior Synagoga fuit adultera, & ipsius filij quos Deus genuit & in altum extulit eum spreuerunt: propter hunc actum, reliquit Christus Patrem suum, nempe populum Iudæorum, & matrem suam Synagogam; & adhæsit vxori suæ quam sumpsit ex gentibus; & fuerunt duo in carnem vnã vnus populi. **Mysterium hoc magnum est (ego Paulus dico) in Christo & Ecclesia;** hæc fuerunt præfigurata & prius descripta. Quanam? ea scilicet quæ scripta sunt de Adamo & Eua: eius scilicet fictio, in eam insufflatio, positura in Paradiso ad operandum & custodiendum, Præceptum de animalibus datum Adamo, ingressus in Paradisum, somnus, ecstasis, costa ædificata, eius adductio, & tantò magis caro: Propter quæ etiam dictum est, **Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnã. Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia.** Nam si spectetur litera; non sunt, vir & mulier coniugati, vna caro & substantia. Est autem etiam longè imbecillior caro mulieris carne viri. Et quomodò vna? Sed nec omnis vir desiderat & honorat suam vxorem plusquam patrem suum & matrem. Vnde etiam licet in dies videre, innumerabiles qui relinquunt suas vxores, & transeunt ad alias; Patrem autem aut matrem non facile potest quiquam negare aut relinquere. Atqui Dominus Christus postquam fuit nobis vnitus; vnus fuit hypostasi, cum propriam reliquisset tribum ac cognitionem, & transiisset ad Græcam seu gentilem. Si autem vna est caro viri corporalis & mulier, omnino oportet, si vir sit infirmus infirmam quoque esse mulierem; & rursus si mulier affligatur aut senescat, simul etiam carnem viri tabescere; & si vir decedat, simul quoque mori vxorem. Quoniam autem ea loquor quæ faciunt ad causam Christi defendendã, & suæ coniugis Ecclesiæ, arma sumo aduersus Iudæos. Dicat ergo mihi Iudæus; Si homo & vir sunt in carnem vnã; quomodò non dixit; **Et in vnã animam;** quod quidem erat aliis magis necessarium? Idè planè quoniam altera est Domini anima, nempe rationis particeps & intelligens; & alia Ecclesiæ, nempe Spiritus sanctus. Quod autem diuerfas carnes habeant viri & mulieres, audi Deum dicentem; **Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, propterea quòd sint ipsi carnes,**

Eph. 5.

Christus quomodò ne patet & maritus Ecclesiæ.

Christus reliquit patrem, & populum Iudæorum, & matrem Synagogam.

Caro viri & mulieris quomodò vnã sit.

Eph. 5.

Caro viri & mulieris quomodò vnã sit.

Christi & Ecclesiæ non eadem est Anima.

Gen. 2.

Ioel. 2.

Ephes. 5.

de 1

Christus simul Deus & homo.

Christus simul Deus & homo.

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

apostoli

ut qui planè insaniant in feminas. Et rursus dicit; Effundam ex spiritu meo in omnem carnem, & videbit omnis caro salutare Dei nostri. Audi ergo Paulum civem Paradisi (cuius est æterna memoria) dicentem, Christum & Ecclesiam esse in carnem unam; & Adami & Euz exemplum ad ipsos referentem. Dicitur autem etiam aliter si vis; Eua, vita ad imaginem animæ vivificantis. Hæc ergo duo, (corpus, inquam, & anima) fiunt vnus homo; & sic perfecte impletur illud, Erunt duo in carnem vnam; est enim ex duobus; Christus, Deus simul & homo. Ipse quoque aduertes quòd in sexto die creationis sex dierum, hæc tunc dicebantur & fiebant à Deo; quoniam in sexto die Seculi finem acceperunt in Christo & Ecclesia; nihilominus in quarto die de Sole & Luna differentes, ostendimus illud, Et erunt duo in carne vna, intelligentes duo luminaria de Christo & Ecclesia. Nam Sol quidem creditus est esse siccum & terrenum terræ elementum; Luna autem spiritus venti, in loco spiritus animæ. Vnito ergo limbo terræ & spiritui, efficiuntur duo in vnum hominem. Fortasse autem magis mysticus sensus orationis habet hoc modo. Quando quidem Christus habitabat in nobis, conuenienter ei quod scriptum est, Inhabitabo in ipsis & ambulabo: ea de causa omne cor mundum vnitum Deo Verbo, ambo sunt duo in vnam carnem: Nam qui Deo adhæret, est vnus spiritus. Non solum autem in rebus sed etiam in ipsis verbis licet audire diuinam Scripturam coniungentem & vnum facientem Adamum & Euz, tanquam vnum hominem, in typum Christi & Ecclesiæ: Faciamus inquit, enim, hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Ecce cum in vna persona dixisset, hominem, subiunxit dicens; ET IMPERENT piscibus Maris. Illud autem, Imperent, est vox dualis seu pluralis, vnitate in binario, & binario in vnitate eos coniungens. Et rursus dicit; ET fecit Dominus Deus hominem, ad imaginem Dei fecit ipsum; hoc est, cum qui est vnus & solus tanquam in duobus. Idque est perspicuum ex iis quæ subiungit; Masculum & feminam fecit eos. Ecce, duos qui sunt in vnam carnem, vnum dicit hominem. Porro autem in præcepto quoque de vescendo & abstinendo, licet audire Deum idem dicentem, nempe vnum hominem cum sint duo; DE OMNI ligno quod est in paradiso comedes; alloquendo hominem; de ligno autem cognoscendi bonum & malum ne comeditis, quo autem die de eo comederitis, morte moriemini. Vides hic quoque rursus diuersas personas nominari vnum hominem; hoc est, vnitatem agnoscisci in binario, propter naturæ similitudinem. Hic docetur, dogmæque & magna arma validumque trophæum refert Ecclesia aduersus Iudæos qui nos accusant quòd statuamus tres Deos: & Barbaros qui nobis dicunt; Si Deus est ex Deo, ex Deo autem est Filius; quomodo fieri potest vt duo sint vnus Deus? Quibus rectè apteque & appositè dici potest: Si Eua ex Adamo est, homo ex homine; quomodo dicit Deus duos vnum hominem? Si ex me quæras quomodo Trinitas in vnitate; dic mihi, quomodo binarius in vnitate dicuntur duo Protoplasti? Dicit enim; Fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit ipsum; hoc est, vnum hominem: MASCULVM & feminam fecit eos; Ecce vnum dixit diuersas personas.

Igitur quomodo Eua ex Adamo progressa, vnus homo cum ipso à Deo est appellata; Ita etiam Filius progressus à Patre, & Pater est vnus Deus. Sed neque sunt duo Dij nec dicuntur. Hæc autem fusiùs à nobis dicta sunt in verbis, ad imaginem, in quibus adduximus plurima diuinæ Scripturæ testimonia; in quibus Deus nominat innumerabiles hominū personas vnum hominem: vt cum dicit; Delebo hominem quem feci. Si autem innumerabiles personæ naturæ humanæ dici possunt vnus homo, propterea quòd est eadem essentia; multò magis tres Personæ diuinitatis possunt intelligi & prædicari vnus Deus, propterea quòd est eadē natura & nullo distincta discrimine. Ita etiam Israël in sexcentis millibus personarum in vna persona nominatur vnus Israël: Ita etiā Assyrius; Ita etiam Persa; Ita etiam Imaël in infinitis millibus personarum dicuntur vna persona, quomodo vnus nominatur homo cum multæ sint hypostases seu personæ; Persa (inquam) Assyrius, Imaël. Quamobrem nulli est reprehensioni affinis fides Christianorum, nominans tres (quæ sunt eiusdem simul essentiæ) diuinitatis hypostases, vnum & solum Deum, non autem tres Deos. Cum huc vsque orationis nostræ arma strinxerimus aduersus eos qui tres Deos dicunt, redeamus ad feriem consequentiæ, considerantes quænam sit virtus præcepti quod sic dicit: Ex omni ligno quod est in paradiso, comedes. Paradisum autem, vt existimo, nominat illum ipsum Adamum propter eam quæ est in ipso circuitationem per Dei participationem: Ligna autem Paradisi, quæ in ipso sunt plantatæ, intelligentia percipiendas & vitales virtutes: Eis vtere verbo iubente; Sed vt tibi data sunt & pro natura quam habent ligna, vt quæ sint scilicet in sensilia & immobilia ad omnem belluinam affectionem: De rebus autem sensilibus quæ ad hoc & illud diuidantur tanquam ad bonum & malum, quæ quidem distributa sunt animantibus, non comedes. Nam vnus formæ dictionem Verbum ei largitur, tendentem ad vnum Dominum: Quæ autem sunt varia & dispergi possunt, conueniunt (inquit) iis qui viuunt præter hominem. Et erant ambo nudi Adam & vxor eius & non erubescant. Si ante transgressionem quidem diceretur hæc nudatio in Protoplastis, dici posset eam esse vituperabilem nec laudandam: Quoniam verò statim ab ipso ortu & creatione fuit cum eis nuditas; ante omnia quidem, ad Iudæum me conuertens cupio rursus ex ipso discere, quomodo nulla alia natura à Deo facta nuda, opus habuit tegumento nisi solus homo? Nam & Angeli, & feræ, & iumenta, & volucres, & quadrupedes, & maximè reptilia à Deo creata sunt nuda; Neque vllum ex iis à Deo fuit indutū nisi solus homo. In ipsis ergo Protoplastis nudationem intelligis, idque simul & typicè & præfiguratiuè à Deo factam esse in Christo & Ecclesia, in initiis. Non enim qui omnem essentiam tam ratione præditam quam expertem rationis est fabricatus per se indutam; non poterat facile efficere hominem non egentem integumentis? Sed quoniam Deus Verbum qui erat ab initio nudus & incompositus, à Deo erat componendus & induendus pelliceam nostræ carnis tunicam, caro factus & habitans in nobis; idè Deo, Adam hominem (secundi Adami prototypum) nudum condidit, & eius coniugena

Gen. 6. Personæ innumera biles dicitur vnus homo.

Paradisus est ipse Adamus, Ligna Paradisi sunt virtutes.

Sous homo à Deo fuit indutus.

Adam & Eua, tam nudi quæ vestiti quid significarent.

Pudor est factus peccati.

Luc. 18.

Luc. 20.

Deus Verbi incarnatum afficitur pudore.

Esa. 50.

Pf. 68.

Adam & Eua cur pudore afficitur.

Nudi erant Christus & Ecclesia.

a. Cor. 1.

Mat. 22.

Iob 1. Intellegit aduersionem de originali.

coniugem Mulierem, imaginem Ecclesiæ ipso rursus induta. Nam quicumque (inquit) in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et idè dicit Scriptura; Et erant ambo nudi Adam & eius vxor, & non erubescabant. Vbi enim nondum factum est peccatum, illic non veritatur pudor; Pudor enim est foetus peccati: Et vbi est pura & munda natura, & nuda ab omni peccato aduentio & indumento veteris hominis; illuc nullus ingreditur pudor. Facti sunt ergo Protoplasti nudi ab omni labe, macula, inquinamēto & vulnere; & ea de causa non erubescabant: Nondum enim sciebant illud propter quod est pudor. Si autem etiam in Deo Verbo vis audire illud, pudore non afficiendum; audi eum, seipsum nominantem, Iudicem iniquitatis; nempe condemnantem, iniquam mundanam peccati irruptionem; neque Deū timentem. Deus enim est neque verens hominem, vt qui rectè iudicet & citra vllam personarum acceptionem. Et idè dicebant qui erant in cathedra Sadducæi, Magister quòd rectè iudicis, & personam non accipis, dic de Censu. Itaque quando erat quidem nudus Deus, non suffundebatur pudore: Quando autem carne suscepta non amplius erat nudus, afficiebatur pudore; & pudore contempto, crucem pro nobis sustinuit. Et idè à Iudæis pulsatus, flagris cæsus, & consputus dicebat; TERGV M meum dedi ad flagella, genus autem meas ad alapas, faciem autem meam non averti a pudore sputorum. Et rursus idem Iesus per Prophetam dicit Patri; T vscis improperium meum, & pudorem meum, & reuerentiam meam, quoniam pudor vultus mei cooperuit me. Si autem tanquam carnalis, de pudore corporali hæc intelligis in nudatione Adami & Euz; dic mihi, cum nullus alius adesset cum eis, cuiusnam erant pudore affiendi, maximè si nesciebant ante transgressionem mysterium partiū Liberos procreantium, & quod sit discrimen eorum formationis, neque quòd ea factæ sunt ad coitum & nuptialem congressum, & ad hoc à Deo facti sint masculus & femina? Qui ergo ea nondum sciebant, quonam erant perfundendi pudore? Quamobrem sine controuersia referenda est nuditas ad Christum & Ecclesiam; Erant enim ambo in initio: Deus quidem Verbum, nudus ab humanitate; Ecclesia autem nuda à diuinitate, Christum nondum induta. Cæterum non erubescerat antequam esset transgressa; partim quidem vt pura, & iam parata ad incorruptionem (à natura enim habet pudor vt consistat in figuris & corporibus in quæ omnino cadit corruptio & interitus, & sunt materialia) Partim autem vt quæ nuda & aperta facie, Domini vultum contempleretur. De qua laudabili nuditate dicit Diuus Paulus; In gemis, habitaculum nostrum quod est ex caelo super indui cupientes; nempe futuram corporum incorruptionem; Si quidem induti, non nudi inueniamur. Non nudi à gratia sancti Spiritus; quam nuditatem vt efficiat innatum est tunicæ malarum actionum, qua indutus fuit ille qui eiectus est è nuptiis; quam non ferebant qui prius erant nudi Protoplasti: neque rursus ille iustus, & nulli affinis reprehensioni, & pius Iob. Et idè dicebat; Nudus ab omni peccato exini ex ventre matris meæ, ab eo quoque nudus recedam. Num autem & Dominus & nos post resurrectionem, in ea corporis nuditate nullo pudore perfundendi erimus,

ipse quoque aduertes & adnotabis. SERPENS autem erat prudentior omnibus bestiis quæ sunt supra terram. Quòd & quantum attinet quidem ad prudentiam quæ est in voce & natura non ratione prædita, multa esse animalia Serpente prudentiora, nemo qui sapit contradixerit. Neque enim domum custodit, neque gregem vnquam seruat vt Canis: Non fures ab igit, nec terret Feras: Non curat, veluti quadam arte medicinæ, vulnera: Neque suo Domino priuatus, ciulat & deslet, eum requirens. Neque rursus quod Sphinges & Simiæ, potest vnquam Serpens imitari & effingere figuras gestusque & studia hominum. His enim animantibus, humanæ naturæ ferè nihil deest, nisi solum oratio. Nam naturali quodam habitu habent & rerum & figurarum quas vident imitationem & exercitationem. Et idè Simiæ Græcè dicuntur, πῑθμοι, ὅτι τὰν ἀνθρώπων τὰ; id est, quoniam omnes mores expriment. Neque abominetur auditor huius animalis appellationem tanquam indignam auribus Ecclesiasticis. Audimus enim eorum quæ sunt his minora, in Lege fieri mentionem ab ipso impolluto ore Dei. Quinetiam in tertio libro Regum inuenimus nautem Solomonis singulis annis venire ex Tharsis, quæ est Hesperia regionis Occidentalis, & ferre ad eum aurum & eiusmodi animantia. Non est ergo (vt ostensum est) Serpens prudentior omnibus bestiis terræ: Quamobrem vel Diabolum dicit ingreßum; vel ipsum, nudum appellat Serpentem Scriptura. Mihi autem videtur, prius, melius secundo. Symmachus enim & Aquila, pro prudentior, dixerunt callidior; quod quidem propriè intelligitur & dicitur de dolo nostro Aduersario. Si autem quæris cur non nudè hæc Deus tunc est locutus sed pro Diabolo nominauit Serpentem; aperte discere quòd cum mala & libidinosa gente loquens, noluit aperire Israëlī neque quæ ad Angelos spectant neque quæ ad Satanam qui cõculcauit Euz, ne eum colerent & adorarent tanquam Deo fortiorem, vt qui potuisset sua prudentia Protoplastos à Deo ad se attrahere. Tu autem cum audieris quòd Serpens erat prudentior omnibus bestiis terræ, scias quòd super omnem humanam prudentiam est, longè fortior Diaboli calliditas. Quamobrem dicebat nobis Dominus; Estote prudentes sicut Serpens. Nam quoniam genti quæ non facile poterat persuaderi, in vertice illius montis Sinai Deus per Mosem, Legem ferebat; ea de causa cum hæc scriberet terrere volens incredulum Israëlcm, eis describit Legem quæ data est Adamo, & transgressionem, & pœnas, & sententias, & incondonabiles exterminationes, & illas horrendas aduersus Serpentem execrationes, & dolores & gemitus mulieris, & sudores, & terræ excrationem, & eius spinas & tribulos, & mortis sententiam, & in terram ex qua sumptus est reuersionem, & interitum hominis ac dissolutionem. Quæ quidem omnia passi sunt Protoplasti, quoniam scelerato Serpenti obediētes, conati sunt seipsos Deos facere, in contemptum & defectionem ab vno & solo vero Deo; rapinam arbitrati Deo esse æquales; hoc est, ascensionem & in altum elationem, & super Angelos extensionem si Dij fierent. Hoc enim tacitè significabat consilium dicens; Eritis sicut Dij cognoscētes bonum & malum, scilicet vltra mentem

Multa animalia Serpente prudentiora. Canis prudentia.

Simiarum nominis Interpretatio.

Tharsis, est Hispania.

Serpens est Diaboli.

Cur Diaboli Serpentem appellauerit Scriptura. Diabolus, prudentior homine.

Mat. 20.

Angelicam, si facti essent Dij. Hæc autem omnia exponebat Deus populo, eos repellens & veluti reprimens à defectione qua statim laborarunt in Horeb, cum hi sermones adhuc Mosi dicerentur in Monte, & etiam ab aliis postea secutis idololatriis, quæ illinc acceperunt initium transgressionis ab illo mali auctore serpente, & à ligno quod dicitur inobedientia. Et fortasse ea de causa Deus ad eos admonendos & ad reuocandum eis in memoriam ea quæ facta sunt in Paradiso, eis diuersa vnanimiter exhibuit prodigia per Serpentem & lignum; nunc quidem virgam Mosi transmutans in Serpentem, deinde Serpentem in lignum mortificans; prius describens quod non oporteat obedire serpenti ad lignum adorandum, vel quod per lignum Crucis perdet & morte afficiet paradisi ligni consultorem Serpentem. Propter quem rursus & virga Aaronica, ex ligno animata serpsit Serpens, & fallas magicas in ligno serpentis operationes repente consumpsit. Et in ligno rursus Serpens æneus non spirans in Deserto suspensus erat à Mose; tacite dicens quod erit aliquando tempus in quo, subiecto Christo insuperabili incude, percussus improbi consilij princeps Serpens Pilato tanquam malleatore malleum incutiente, & vtilatus & solutus & morte affectus, in Ligno mortuus tanquam in columna infamia notatus proscribetur Mundo, qui vsque ad hoc tempus erat in solitudine omnis boni: & reprimetur morsus populi morsu à serpente. **ET DIXIT Serpens Mulieri; Quid quod dixit Deus, Non comedetis ex omni ligno quod est in Paradiso? Et dixit mulier serpenti; Ex omni ligno quod est in Paradiso comedimus, de fructu autem ligni quod est in medio Paradisi dixit Deus, ne ex eo comedatis neque tangatis, ne moriamini. Et dixit Serpens mulieri; Moris non moriemini, sciebat enim Deus quod quod die ex eo comedetis, aperientur vestri oculi & eritis tanquam Dij cognoscentes bonum & malum. Quod hinc quidem sententiarum ac intelligentiarum pelagus & obscurum profundum, supra omnia quæ sunt transmissa, nobis sit propositum, non est nostrum dicere; proposita enim dictio hoc ex se clamat. Quam qui historicè & non spiritualiter potius accipiunt, sed venantur dictiones; nescio quomodo soluent obiectiones quæ eis sunt ab Irenæo. Dicit enim decertans aduersus hæresiarchiam execrandorum Ophitarum: Quomodo fieri potest vt Serpens qui factus est à Deo, naturâ, expers rationis & mentis; ratione præditus & loquens dicat? Nam si sibi suo facto commodauit rationem, & discretionem, & intelligentiam & responsonem eorum quæ dicebantur à muliere; ergo & cuius serpenti non est vetitum quominus hoc faciat. Si autem dicent, diuino consilio & dispensatione cum humana oratione alloqui Euam; statuunt Deum autorem peccati. Sed neque maligno licet Dæmoni, ex eo quod non est ad hoc vt sit, naturæ quæ caret ratione largiri rationem: Nam nunquam cessauerit ad fraudem per Serpentes & bestias & volucres loqui cum hominibus & eos decipere. Vnde autem, & cum esset bestia, audiuit mandatum quod à Deo, homini & soli, mysticè datum est; cum ne hoc quidem ipsa didicisset mulier? Cur autem non potius hominem quam ipsam aggressus est mulierem? Quod si mihi dixeris quod ad eam accesserit vt quæ esset inbe-**

acillior; contra, fortior ac virilior tanquam adiutrix hominis apparuit in transgressionem mandati. Ipsa enim & sola resistit serpenti, & cum quadam obiectione & contentione (calliditate superata) comedit ex ligno: Adam autem cum nihil omnino de pugnasset aut contradixisset, fructus fuit particeps dati à muliere; quod quidem est apertum indicium perfectæ imbecillitatis & mentis ignauæ. Nam mulieri quidem est ignoscendum, vt quæ fuerit superata à serpente: Adamo autem non est ignoscendum, vt qui fuerit superatus à muliere; cum ipse in propria persona à Deo mandatum acceperit. Nam mulier cum ab Adamo mandatum audisset; ita fuit affecta vt contemneret, vel quod non digna esset habita cum qua Deus loqueretur, vel vt quæ fortè dubitaret & existimaret Adamum hoc ex se ei mandatum dedisse. Vbi autem inuenit Serpens eam seorsum agentem, vt posset eam priuatim alloqui, eam aut videns comedentem ex lignis aut non comedentem; obtulit cibum ligni. Et si quidem comedentem; est perspicuum quod ea esset in corpore in quod cadit interitus; quidquid enim intrat in os, vadit in secessum. Si ergo in eam cadebat interitus, est perspicuum quod esset etiam mortalis. Si autem erat mortalis, non erat vti que execratio, neque sententiæ pronuntiatio vox illa Dei dicens homini; Terra es, & in terram reuerteris; sicut etiam habet rerum veritas. Sin autem rursus non comedentem Serpens aspexit mulierem; quomodo traduxit ad comedendum eam quæ nunquã comederat? Quis autem huic quoque cruento homicidæ serpenti indicauit, quod quæ lata est à Deo in eos mortis sententia, non ventura sit ad finem, qui dixit, *Quo autem die comederitis, morte moriemini.* Nec hoc solum, sed etiam cum eo quod morte carebant, eorum aperientur oculi qui prius non rectè videbant, ea autem quæ dicitur apertione ad mortem dederunt aditum? Cum præcedentibus autem dubitationibus hæc quoque coniugam. Quomodo rationis expers & fera bestia audiuit vocem Dei, quando ei horrendâ effatus est execrationem, quam accipiens videtur in sua persona Deo astitisse; Siquidem rectè dicit vox Theologica; *Deum nemo vidit vnquam,* neque Dei vocem auris excepit corporalis, aut vnquã audiuit? Hoc enim ex voce Domini in Euangelij omnes accepimus. Rursus ergo ad me veni, o fili, iubens valere literam quæ occidit; & quænam (re quidem ipsa) fuerit Dei operatio de serpente qui dicitur, & de ligno & muliere, & quomodo se habeat natura, & quomodo res gesta sit ab initio, relinquendum est soli Deo qui ea & fecit & dixit, & nouit. Quæ autem diuini Interpretes de his sunt Philosophari, & quomodo de Christo & Ecclesia præclare & admirabiliter fuerunt præfigurata, dicam fretus ijs qui dixerunt: *Qui autem potest capere capiat; & qui habet sancti Spiritus aures audiendi, audiat.* Res quædam artem omnem superans, & Deo propemodum similis informisque, & non materialibus membris ineffabilis pulchritudo quæ ad Dei imaginem facta fuit nostra anima ratione prædita & immortalis, à superessentiali essentia, effecta essentia ex non essentia, sumpta erat. Rursus erat similitudo, & simulachrum, & ex aduerso respondens splendor informis Idearum. Principis & formas facientis Dei di-

Adami peccatum meius quam E.

Anastasi obiectiones, quod non fuerit Serpens qui loquebatur cum Euam.

Animæ humanæ descriptio.

Serpentis, nepe Diaboli inuidia.

Serpens suggestit mulier quod fiet Dea.

Lex est spiritualis, & ea que sunt in Legge.

Humana natura erar ab initio veluti Dei coniux.

Enoch translatus præfigurauit Christi resurrectionem. Noë figura Christi Gen.

uino facta munere. Hæc ergo & imago & similitudo eius qui est super imaginem & similitudinem, & apparuit & fuit appellata. Quam qui dicitur Serpens, vt intelligens intelligentia, cum vidisset intelligentem nudam tanquam reginam tunc Virginem, puram, intactam, incorruptam iuenculam, Dei sponsam, corona redimitam (tanquam in quodam thalamo) diuino amore stipatam, in mystico arcano & cui non est vir admixtus, Paradisi cubiculo residentem; cum esset infœlix exterminatus, & ab axibus cœlestibus exturbatus. Postquam sic vidit formatam, & naturam nostram & diuinis manibus formatam, & diuino Spiritu animatam, & vniuersæ quæ est sub Sole creaturæ Reginam constitutam; non ferens honoris nostri altitudinem, æmulatus est sceleratus, inuidit, angore & dolore est affectus, stupuit & admiratus est pulchritudinem, gloriam, potestatem, virtutem, formam, Deo similem visionem, & decorem. Cùmque omnia speculatus esset ac iustrasset, vt qui sit simul & malignus & inuidus, fraude sua valuit mulierem à viro seducere, eamque cum accepisset seorsum agentem ac separatam, decepit; spem vanam, & inanem ei suggerens, sicut iam prius dixi. Suggesterat enim fore vt per eum mulier fieret Dea, vt quæ euaderet Deo similis & collum non ampliùs flecteret ad deum adorandum; sed par Deo esset, cognoscens omnia bona & mala, sicut Deus. Hac spe inani phantasticam mulieris animæ facultatem in altum extollens ac suspendens eam decepit, & in errorem induxit. Mulierem autem nunc dico Euam: Serpentem autem eum qui dicitur sapientior omnibus quæ fecit Dominus Deus, quæ sunt in terra sed non etiam quæ in cœlis. Hæc mihi intelligantur congruenter literæ veli exterioris & corporis Scripturæ, ne porcis & canibus (nempe hominibus qui delectantur vituperationibus) demus ansam; qui dicunt hæc non fieri ad literam. Qui autem à Paulo sunt eruditi, qui ad Christum & Ecclesiam reducit omnia quæ sunt in Legge, & maximè quæ scripta sunt de Adamo & Euam; comparent spiritualia cum spiritualibus: Lex enim est spiritualis. Perspicuum est autem quod etiam quæ sunt in Legge: Omnia enim prius sunt descripta ac præfigurata de Christo. Ergo & Paradisus, & ligna, & fructus, & Adamus & mulier, & ad eam accessus, & de ipsa victoria, & Serpens, & cibus, post historiam quæ est ad literam, de Christo & Ecclesia præfigurata fuerunt & adumbrata in Scriptura. Nam humana quidem aliquando natura erat ab initio veluti Dei coniux, eum agnoscens & colens & ab eo inseparabilis, tanquam Euam quæ dicitur mulier & vxor Protoplasti, Deum indiuiduè desiderans. Id testatur Abel dona Deo offerens, Lamech (sicut Adam) de Christo tanquam Propheta prædicens. Seth, eius imaginem qui ad imaginem factus erat, renouans. Enos qui cepit inuocare nomen Domini. Enoch qui primus tanquam Deo placens prius descripsit ac figurauit resurrectionem, immortalis effectus & à Deo translatus. Mathusala Enoch filius. Lamec eius nepos qui genuit Noë Christi figuram, & dixit; *Iste nos faciet quiescere ab operibus & afflictionibus nostris, & à terra quam execratus est Dominus Deus.* Noë, quem virum

esse perfectum & iustum testatus est Dominus, qui etiam eum placuit ne totum simul interiret genus humanum; Vt etiam fecit Dominus, tanquam homo Patrem reconcilians pro hominibus. Quandiù quidem tales habuit filios & fructus quæ dicitur Adami humana Ecclesia, priusquam corrupta esset terra ab idololatria, libidine ac luxuria, & furore in fœminas; re vera cum viro suo erat nuda Deo: neque ambo erubescabant, sed liberè ac confidenter in Deum erat affecta, vt quæ peccato non esset obnoxia. Ea ergo sic affecta & latente cum viro suo; amulatione motus ad eam accessit Serpens. Serpentem autem audiens, per corporalem Serpentem, intellige Draconem illum desertorem quæ Deus apud Iobum dans responsum sic nominauit: Iste est enim qui decepit Ecclesiam: Dixit enim Serpens mulieri omnino non bona, nempe Ecclesiam. Si autem ad literam solum audis quæ dicuntur de serpente & muliere; oportebat vtrosque simul aggredi, & multò magis virum. Si Spiritualiter autem solum intelligas, non oportebat solum attingere, nempe Christum. *Adam enim non fuit deceptus;* vt qui esset typus Christi; *Mulier autem fuit decepta,* nempe hominum natura, Ecclesia. Est autem adnotandum quod mulierem separatam; & à viro suo (nempe Deo) procul remotam inuasit, & decepit eam Serpens: nec eam potuit decipere quandiù vidit eam à viro suo non separatam. Illinc autem licet apertè discere, quod ad Christi referuntur Ecclesiam quæcunque sunt huius mulieris. Non inuenimus enim omnino Adamum cum serpente esse collocutum. Vnde etiam à Deo rogatus cur comederit, non dicit; *Serpens me decepit;* sed, *Mulier mihi dedit, & comedi.* Mulier autem dicit Deo; *Serpens me decepit, & comedi.* Rursus autem in execratione serpentis, de homine eum nihil criminatur Deus, sed de muliere: Et idè dicit ei; *Ponam inimicitias inter te & mulierem.* Et cur non etiam inter virum? Nam quod attinet ad literam, amicos esse vult Virum & Serpentem, dicens; *Ponam inimicitias inter te & mulierem,* quæcunque ea sit, sed non inter viros: vt quando ipsum quoque Christum dicit *ex semine David secundum carnem,* & quod *semen Abrahæ apprehendit,* etiam si non esset ex semine Viri, sed ex carne mulieris (& sola) carnem suscepisset ineffabiliter & incomprehensibiliter. Etenim somnus ille Adami & ecstasis seu excessus eiusmodi vt nihil videret in fingenda costa ex eo sumpta; prius forte describeret omnis viri ignorationem, & à Deo Verbo susceptæ carnis incomprehensibilitatem. **ET DIXIT Serpens mulieri.** Protinus quærendum est in ipsa arida dictione, quanam de causa, præter omnia animantia & volucres, Serpentem appellat aduersarium, & Ecclesiam insidiatorem? & dici potest quod multæ serpentis proprietates assimilantur Diaboli machinationibus: Et primum totius eius corporis deiectione in terram. Omnis enim naturam animatorum & inanimorum habet aliquid quod sursum fertur, ad superna motum habens & augmentum, præter solum Serpentem: Nam id ipsum quod super terram graditur; ostendit quod suam prudentiam, & cor-

Ecclesia quomodocum viro erubescit nuda. Serpens, Draco appellata.

Adami somnus significat incomprehensibilitatem carnis à Christo susceptæ.

Serpentis multæ sunt proprietates, quæ sunt similes Diaboli machinationibus.

Ligno Crucis ac catus Serpens.

Irenæi obiectiones quod cum Euam loquen non fuerit verus Serpens.

& cor suum sua sponte conculcat, nihil penitus ex- celsum & cœleste sentiens aut cogitans. Quamo- brem sæpe suam exiit formam sicut Serpens exiit transformatus in Angelum lucis, tanquam mutatus à prisca prudentia. Hinc etiam venenum lætiferum per os & inania consilia immittit in animam, & vitæ extremorum obseruat calcaneum, & ad insidiam in semitis hominum semper insidet vt impe- diat nostros ad Deum gressus; Et idè effecit Deus vt venaretur & perimeretur sapientum incanta- tionibus & precibus. Porro autem quòd sibilant & euocant quæ in aqua & spiritu gignuntur anima- tia, habentia formam & figuram Serpentis, ad con- iunctionem & ad coitum; admodum appositè dici potest de maligno Dracone. Non potest enim eos suo fatu impertiri, donec ipsos ab aqua & Spiritu se- paratos in aridam eduxerit, non valens ipse seipsum aqua & Spiritu tingere, vt qui sit inimicus & ab eis alienus. In hortum autem seu pomarium, dicit quã- tum capi potest, ingressum esse inimicum bellatu- rum aduersus mulierem quæ dicitur; prius signifi- cante Scriptura, quòd in hominis hortum seu po- marium in vltimis temporibus ingrediens ipse dra- co Apostata seu defector tanquam Antichristus & Christi aduersarius per cibum rursus decipiet Ec- clesiam ad hoc vt ipsum & non Deum adoret tan- quam Deum. Quod quidem fecit etiam in Eua, vt dixerunt qui in iis rebus sunt exercitati. Quod (in- quiit) ante omnia comedit Ecclesia, in eo ante om- nia peccauit Ecclesia cui dicebatur de serpente; Ip- se obseruabit calcaneum tuum, & tu obseruabis eius caput. Quòd autem calcanei obseruator & calca- nei persecutor sit Antichristus, ipse nos docet Mo- ses in hoc libro Genesis, Leonem appellans Chris- tum in benedictionibus Iacobi. *Catule Leonis Iuda,* ex germine filii mi ascendisti, & quæ deinceps sequuntur. In Deuteronomio autem, in benedictionibus Mo- sis quas prædixit duodecim Tribubus, tanquã Chris- ti aduersarium introducens Antichristum Prophe- ticè diuinus Moses, similiter etiam ipsum Christum appellat catulum Leonis, nos docens & Tribum & locum vnde nascetur: Cum autem uenisset ad Pro- phetiam Tribus Dan, dicit; *Catulus Leonis Dan;* & *exiit ex Basan.* Basan autem quidã dicunt esse Sey- thopolim, quæ est propinqua Galilææ; vnde etiam Christus processit secundum carnem. Locum autè tibi nunc ostendit Antichristi necessariò, vndenam habeat exitum & motum; quandoquidem ante e- ius aduentum eius deceptio multos homines præ- ueniens decepit, dicentes quòd ex quodam pago Leuchusi nascetur Antichristus. Hic autem fuit a- stus & machina Diaboli, vt homines huc ex Ægypto expectantes credant & excipiant illum qui nascitur ex Galilæa, cum tanquam Christum adorantes, qui planè est Planus & Antichristus. Restat ergo vt nos ex Iacobi quoque prædictionibus congruenter o- stendamus, ex Tribu Dan procedere Antichristum & Serpentem mordentem calcaneum equi, qui ita appellatur vt qui nunc in paradiso nobis proponi- tur. Patriarcha enim cum Christo differens sic dicit de Dan: *Dan indicabit populum suum sicut vna Tribus in Israël, & fiet Dan Serpens in via sedens in semita, mordens calcaneum equi, & eques cadet retro expectans salutem Do-*

2. Cor. 11.

Serpentes sibilantes euocant animantia ex aqua & spiritu, & quid signi- ficet.

Antichri- stus, sicut Serpens, per cibum accipiet Ecclesiam

Genes. 49

Deut. 33.

Basan Sey- thopolis.

Antichri- stus vnde venturus.

Antichri- stus ex Tribu Dan.

mini. Ecce habes apertè Serpentem & calcaneum sumi de Antichristo, & ostendere tibi casum eorum qui mordentur ab ipso; per quem primos quoque parentes, Dan, deduxit ad impietatem. Nam etiãsi conuenienter ipsi dictioni hæc facta essent; in Pa- radiso visus esset Deus Adamo & mulieri in figura, & cum eis differuisset: Sed vt qui non possent ipsum videre Opificem, hinc accepta occasione malignus Dæmon decepit mulierem, ei suggerens Deum esse eiusdem generis & eiusdem similitudinis cuius ip- sa esset, conuenienter formæ & figuræ quam ipsa vi- debat. Et idè dicit ei. *Q V I D, quod dixit Deus, Ne co- medatis ex omni ligno quod est in Paradiso?* Hinc est per- spicuum quòd ante omnem esum, hæc, Serpens lo- quebatur cum muliere; Hoc est, cum ieiuna esset Ecclesia ab omni peccato & idololatria: cum qua tanquam cū muliere aliqua in initio malignus Ser- pens & Draco defector dolosè differens & collo- quens, & ad impium multos Deos colendi errorem volens seducere, dicebat quinam sint ij qui in initio ip- sum malum Dæmonem adorauerunt, & Deum re- liquerunt. *Q V I D quod dixit vobis Deus ne come- datis ex omni ligno quod est in Paradiso?* Hoc est; Ne adoretis omnes creaturas & me; sed ei soli offeratis adorationem & cultum. Deinde cum dixisset mulier; *De omni quidem ligno quod est in Paradiso com- edimus, de fructu autem ligni dixit Deus ne comedite, neque ipsum tangite ne moriamini,* quomodo Malignus ille est mortuus. Ad hæc respondet callidus Serpens di- cens: *M O R T E non moriemini, sciebat enim Deus quòd quo die ex eo comederitis, & me adoraueritis, aperientur vestri oculi per me, & eritis tanquam dii, sicut sum ego, cognoscentes bonum & malum.* Audis: Non dixit Dia- bolus, *Eritis sicut Deus, sed sicut dii;* eos docens & in- ducens ad errorem cultus multorum Deorum. Vnde etiam eis Deum accusat inuidiæ. Vobis, inquit, inuidet, ne vos quoque efficiamini sicut ipse, *Dij cognoscentes omnia;* & idè iussit vobis ne come- datis de ipso fructu meo, neque me tangatis neque me adoretis. Ei enim qui me adorat, de cognitio- ne bonorum & malorum, do sapientiam inferiorè, astrologiam, diuinationem, veneficium, prædictio- nes, præcognitiones, prodigiorum effectiones, in- cantationes, bestiarum obedientiam, volucrum mi- nisterium, iumentorum transformationes, rerum sublimium scrutationes, ignis deiectionem, pedes- trem gressum super aquas, abyssi considerationem, Serpentum interemptionem, thesaurorum reuelationem. His & eiusmodi aliis innumerabilibus pro- missionibus cum molestus fuisset mulieri (quæ dice- batur) nempe naturæ humanæ, sceleratus Serpens; plurimis annis ei persuasit & inclinavit vt à Deo de- ficeret & ipsum coleret. Ideo dicit; *E T V I D I T mu- lier quòd bonum lignum ad comedendum.* Quare apertos habuit oculos, & amauit cibum seu gustum, quòd bonū esset lignum ad comedendū: Omnis enim ci- bus cognoscitur & probatur per gustum. Quamo- brem hinc quoque rursus reselluntur qui existimant hæc dici solum ad literam: *Et vidit mulier quòd bonum esset lignum ad comedendum, & iucundum oculis ad viden- dum, & pulchrum ad considerandum.* Nam quòd ad corporalem quidem dictionem attinet quæ est in promptu, visum est quibusdã dicere quòd formã quandam

Ad Deo- rum ado- rationem induxit Dæmon primos re- nentes.

Cognitio quam dicit homini- bus Dia- bolus.

Fructus ligni, est mors Chri- sti in Cru- ce, quam gustauit pro Ecce- sia. Heb. 2.

Christus tentatus intentabi- liter. Christi & Adam in te se col- latio.

Mar. 1.

Math. 4.

quandam supra modum splendidam & stupore ple- nam mulieri indicauit Malignus quando eam allo- quebatur; *seipsum transfigurans in Angelum lucis,* vt di- cit Apostolus, perinde ac si diceret; In hac forma & gloria eritis sicut *Dij*, si fructus mei fueritis partici- pes. Et hac de causa, inquit, dictum est illud; *Et vidit mulier Lignum quòd iucundum est oculis ad viden- dum, & pulchrum ad considerandum:* An autem hæc ita ha- beant, non habeo quid dicam. *Et accipiens de fructu ipsum comedit, & dedit etiam viro suo, & comedit.* Atqui nondum erat vir eius, neque ipsa eius mulier. Cur autem non ambo simul comederunt sed mulier pri- mum: deinde vir cum ab ea accepisset, & non con- tradixit, neque exclamauit, neque omnino in eam infremuit vt quæ non obediisset mandato Dei? Hæc ergo hoc modo se habent. Cõuenit ergo malignus Dæmon primum Ecclesiam; molestia affecit, per- suasit, decepit, accipit & comprehendit fructū ma- li eius, adorauit malignum tanquam Deum: Deinde cum comedisset, reuersa est ad virum, dimisit Serpentem. Cum ea ergo rectè esset reuersa ad eum quem malè reliquerat, vir eam excepit quam val- de quærebat, & tanquam prodigam excepit. Non est conquestus, non increpauit, non exprobrauit, non contumelia affecit, non repulit: sed cum ab ea, vel potius pro ipsa accepisset fructum ligni, prom- pto & alacri animo eum gustauit. Fructum ligni in- tellige mortem Christi in Cruce; quam pro Ecce- sia, tanquam pro vxore sua ab ipsa accepit, & triduo gustauit, vt pro omnibus gustaret mortem, cõgruè- ter voci Pauli. Quam quidem mortem & cibum ta- citè significabat illud acetum & fel quod in horto & ligno Golgotha gustauit qui in omnibus ad simi- litudinem Adam factus est præter solum peccatū. Si enim omnia nostra ad similitudinem Iesus sua sponte sibi accommodauit, est omnino perspicuum quòd tentatione quoque quam à Diabolo statim post baptismum voluntariè suscepit ad similitudi- nem Adam tentatus est intentabiliter. Vide enim in vtrisque, rerum sibi ex aduerso respondentem imi- tationes & exempla, hoc te apertè docetia, & quòd quomodo priorem Adamum per Euam adhortatus est ad idololatriam; ita etiam secundo Adamo per carnem, causam quidem admouit & irruptionem, sed scopum non attigit. Ad eum autem qui contra- dicit resellendum, sufficit rerum veritas quæ hoc modo se habet. Cum primum enim generatus fuit primus Adam; per Coniugis eius costam (nempe Euam) eum aggressus est Satan, & cum primum se- cundus Adam (nempe Christus) ueram ostendit re- generatorem sui baptismatis per suam coniugem, eum tentare aggressus est Tentator. Primus Adam habuit Dei insufflationem; Secundus, spiritum ex cœlo. Rursus in medio plantarum fuit tentatio A- dami in fonte Edem; & secunda tentatio, in Mon- te Oliuarum in medio arborum Christo est exhibi- ta surgenti ex fonte Iordanis. Primus homo tenta- tus est cum esset in medio bestiarum: Similiter etiã de Christo dixit Marcus, quòd erat cum bestiis in Deserto tentatus. Cum in Paradiso ieiunaret & ni- hil adhuc comedisset homo, Diabolus per cibum exercuit tentationem: Similiter etiam ad Christum cum ieiunasset quadraginta dies, per cibum accessit Malignus dicens; *Dic vt lapides isti panes fiant.* Illic di-

xit Serpens; *Eritis sicut Dij:* Et huic dixit; *Si filius dei es, dic hæc & illa.* Prima tentatio fuit per interroga- tionem & contrarias obiectiones à muliere & Ser- pente: Similiter etiam Domini tentatio secuta est contradictoriè inter ipsum & malignum Dæmonè. Si hæc ergo omnia similem habent typum & figurã in primo Adamo & in Christo, de cæterò ne dubi- tes sed certò scias quòd id quòd Christo est oblo- cutus dicens, vt *cadens* adoraret ipsum malignum Draconem; hoc erat quòd mulierem Ecclesiam in principio est adortus, & persuasit, & decepit. Vnde etiam cum probris hominè insectaretur Deus, post quam eum induit tunica pellicea, de cibo, ei crimen non intentat sed de diuina visione & defectione, di- cens: *Ecce factus est Adam sicut vnus ex nobis vt cognos- ceret bonum & malum;* dicens, Adamum, Mundi ho- minem in genere. Ita enim existimabant seiplos esse Deos, tanquam Saturnum & Iouem, & Mercurium & Apollinem, & Herculem & Serapin, & Dianam & reliquos illos nihil minus quam Deos. Qui- bus admodum appositè conuenit quòd post ma- lum illum esum Protoplastorum dictum est: *Nam cum comedissent,* inquit, *aperti sunt eorum oculi, & cognouerunt quòd nudi erant* à re quam existimauerunt se esse consecutos, cognouerunt autem quòd aberrauerunt à re quam expectauerunt se esse allecuturos. Cognouit tandem Ecclesia & omnis homo qui eius errori adhæsit, quòd fuerunt decepti à maligno serpente & cæcutiebant putantes se esse Deos. Quando au- tem illuxit lux vera quæ illuminat omnem hominem, *aper- ti sunt oculi animæ eorum:* & cognouerunt quòd prius erant nudi & miseri. Est enim adnotandum quòd non dicit; *Sunt nudi,* sed quòd *erant prius* (in tempore præteritò) cæcutientes idololatria. Alia est ergo prima eorū nudatio; hoc est, à bonis alienatio: quã- obrem nec tunc erubescerant: Alia autem est ea quæ nunc dicitur nudatio; nempe à Deo excidisse. Qui autem ad literam solum audiunt quæ scripta sunt de Paradiso, & fructibus, & lignis, & cibo, & serpente, & visus recuperatione; incidunt in exitio- sam Manichæorum & Ophitarum impietatem. Illi enim Serpenti tanquam benefactori maximas agunt gratias, dicentes quòd per Serpentem nobis accessit ci- bus: Per cibum, recuperatio visus: Per eam deinde, nuptiæ: Per nuptias autem, Mundus: Propter ho- minem autem aut peccatum, Deus homo factus est: Hinc cœlorum regnum & bona aterna quo- rum autor & conciliator fuit nobis Serpens. Ergo ne nos quoque incidamus in eorum impietates, Propheticè intelligamus de Christo & Ecclesia quæ cunque historicè scripta sunt aut facta in Paradiso, quædam temporalia temporum interualla in vno quoque eorum diuersè intelligentes, etiam si ma-ximè omnia illa audiamus tanquam facta in vno tempore. Aliud est enim illud tempus quando erat Ecclesia non erubescens, vt quæ nuda ab omni pec- cato esset cum suo viro; & aliud rursus tempus quando laxis habenis viro relicto consuetudinem habuit cum serpente, & facta est adultera. Aliud rursus fuit tempus, quando dimisso serpente & ei veluti renuncians, reuersa est ad priorem virum & spiritualem Adamum. Hoc enim fuit tempus quando cognouit & agnouit se esse nudam & in-

Ioh. 1.

Nudatio duplex.

Ophitarum & Manichæorum impietas.

De Chri- sto & Ec- clesia, in- telligenda sunt quæ dicta sunt de Para- diso.

Diuersa considerã- da sunt: tẽ- pora corũ quæ facta sunt in Pa- radiso.

ornatam & deformatam. Hoc fuit tempus quando vir eam suscepit, & cum ea fructum ligni gustavit, pro ea morte affectus & resurgens à mortuis. Quoniam autem nunc à me verba fiunt ad Ecclesiā, non autem ad Iudæos; audi Fidelis, & fidem habe tanquam Fidelis, videns indiscriminatim omnia quæ sunt in Paradiso, non videntes suam nudationem Prothoplastos, deinde comedentes aliquam à Serpente escam, & per ipsam visum recuperantes. Veni de cæterò à typis ad rerum veritatem. Euertens enim Christus illam amborum nuditatem, & curans cæcitatem, & abolens malam illorum escam, per quandam benedictionem, & à proprio casu eos excitans, & reducens eos videntes vnde exierunt non videntes; audi quid facit postquam surrexit à mortuis. Cleopha enim, & qui cum eo erat Luca (vt dixerunt Mystæ) ad Emaus ab Hierusalem, sicut Adam & Eua, separatis, & lucem veram non videntibus, Iesus appropinquans ambulabat cum eis: & oculi eorum adhuc tenebantur ne eum agnoscerent. Atque hic quidem fuit videndi defectus; audi autem etiam quæ deinceps sunt secuta. Factum est autem dum ipse recumberet cum eis, accipiens panem benedixit. Ecce benedictio pro execratione. Et frangens dedit eis, eorum autem aperti sunt oculi, & agnouerunt eum. Ecce habes escam: habes etiam per escam visus recuperationem, & Dei agnitionem quem per escam ignorauerunt Protoplasti. Deinde quid fit post sumptam escam? Surgentes ipsa hora reuersi sunt in Hierusalem. Ecce etiam à casu excitatio: Ecce etiam pulchra ab errore reuersio. Primum comederunt, deinde sic sunt reuersi. Postquam autem Eua primum comedit ex fructu; deinde ad Adamum est reuersa, & cum fructu impertiit & comedit. Sed Adam non est deceptus, hoc est, Christus: sed simul accubuit, volens vt surgeret quæ ceciderat. Tu autem adhuc immorans in litera, considera etiam ipsorum actionem; & quære, quis cum esset Adam, quid factus est post transgressionem. Erat enim totus lucidus & deiformis, & imago quædam (vt ita dicam) Deo similis. Post inobedientiam autem factus est tenebrosus & inornatus; atrium peccatum omnino indutus. Hæc ergo euenerunt primis Parentibus. Et Dauid postea desens dicebat; DIES diei eructat verbum, & nox nocti annunciat cognitionem. Adhuc, inquit, tanquam dies lucidi erant primi Parentes, quando (cum ex ligno nondum comedissent) verbum consilij Serpentis à muliere ad virum nondum transibat; & sub-intelligentiam cadentis Solis radios penitus induti erant tanquam vestimentum. Sed quando ipsa persuasa comedit; etiam nocturnas peccati tenebras induit, tanquam nox videlicet offusa tenebris, neque sciens quid viro consulat; qui ipse quoque factus est nox propter parem ignorantiam, & annunciat cognitionem, nempe id quod cognosci potest boni & mali, ei tradit annuncians. Sed est etiam aliter considerandum. Nam antea quidem, quandiu priusquam comederet tanquam dies erat lucida, verbum annunciauit; nempe grauius ac seuerè: de voluntate enim ad peccandum non sinebat Euam longiori vti oratione. Quando autem malum fuit peractum, & suum fruendo impleuit desiderium, & sedata est satiata libido; tunc annunciauit cognitionem. Ecce, inquit, nudati sumus ex plâte virtutibus & qualitatibus. Aperti enim

Cum Cleopha ibat Lucas in Emaus vt dixerunt Mystæ: Luc. 24. b.

Adam erat lucidus ante transgressionem, post transgressionem, tenebrosus & ater

Psalm. 18.

sunt mentis eorum oculi, & cognouerunt ad quod malum deuenerunt, quamnam passi sint se inter se docentes. Sic mihi placet intelligere omnia quæ scripta sunt de Paradiso & Protoplastis. Pro Christo enim fungor legatione & pro mea germana matre, Eua Ecclesia vitæ, quàm defendo aduersus Iudæos & Hæreticos, Fideli populo trophæa erigens & statuens; & his intelligentiis & contemplationibus quæ dictæ sunt per vniuersum hoc opus lex dierum, fidelis populus fit armatus contra aduersarios: neque erit opus aduersus eos potentioribus trophæis aut armis; non Mosaicis, non Prophetiis, non Dauidicis. Hæc enim arma nostræ militiæ, non carnalis, nec fragilia, sed Deo potentia ad destructionem propugnaculorum aduersariorum destruentium eorum cogitationes, & omnem altitudinem quæ extollitur aduersus cognitionem & fidem Iesu Christi veri Dei nostri; Cui gloria & potentia simul cum Patre & sancto Spiritu, In secula seculorum: Amen.

EIVSDEM LIBER VNDECIMVS.

AM quidem à nobis paulo antè est ostensum, quòd ante esum apertos habebant oculos. Dicere enim quòd vidit mulier quod lignum esset bonum ad comedendum, ostendit eam acutè videre. Nec hoc solum; sed hoc quoque dicere quòd iucundum est ad videndum, & pulchrum ad contemplandum, per has tres dictiones planè dicimus perspicacem aciem curiosamque & certam euidentiam lucidæ oculorum visionis. Vnde etiam Symmachus pro, aperientur, posuit, sient intelligentes. Similiter & pro aperti sunt amborum oculi, dixit, Intelligentes facti sunt: hoc est, facti sunt sapientes, & ad agnitionem suæ nuditatis venerunt oculi animæ eorum. De quibus Propheta quoque Deo vota fundebat, dicens, Reuela oculos meos, quoniam lumen oculorum & ipsum non est mecum, sed illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte. Peccati ergo agnitionem & consensum ad conuersionem, intellige aspectum oculorum. Est enim diligenter & accuratè adnotandum, quòd cum mulier esset prope Serpentem & separata esset à viro & ipsa prima comedisset ex ligno, non statim respexit donec conuersa fuit ad virum. Cum autem accepisset & comedisset spiritualis Adam; hoc est, passus esset Christus; tunc per eius passionem cum ipso respexit mulier. Si autem res non sic intelligis, oportebat mulierem, cum prima comedisset, primam respicere. Videamus iam ea quæ deinceps sequuntur. Et cognouerunt quod erant nudi, & consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi subligacula. Cum in priori nudatione dixisset Scriptor eos non erubuisse, nunc dicit quòd alterum alterius pudebat, consequens enim erat hoc dicere. Cum autem ad nuptiale nondum coiissent coniunctionem, neque scirent propter quam causam partes genitales apud eos sunt diuersa figura (nempe mascula & foeminea) cuiusnam pudore affecti, ex foliis ficus consuerunt subligacula? Nam si volebant tegere corporis nuditatem, multa aliarum plantarum folia ad eum usum sunt sua natura accommodatiora & vtiora, cuiusmodi videmus folia Palmarum Indicarum: Non tamè re-

Psalm. 138. Psalm. 139. Aspectus oculorum est specus agnitio.

Conuersio mulieris ad virum quid signi ficet.

Subligacula hæc quomodo intelligenda.

nuimus, neque corporalem ipsius diuinæ Scripturæ historiâ dissoluimus. Rursus autem quærimus quomodò hæc è figu nata subligacula de Christo & Ecclesia sunt præfigurata; siquidem facta sunt omnia per ipsum & ad ipsum respicientia. Et consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi subligacula, & audierunt vocem Domini Dei ambulantis in Paradiso in meridie. Est commune, & contra quod nihil dici potest, dogma; meridiem sexti illius diei hebdomadis creationis, tacitè significare ac describere medium sexti diei Seculi, nempe quinquies millesimum & quingentesimū annum in quo Dominus Deus homo factus est. Tempus ergo quod est ante meridiem significat cultum legitimum Synagogæ, vt quihabeat folia ficus, nempe sermones quosdam in frugiferos, & præcepta moderatè quodammodò pruriètia, & in superficiali quodammodò radentia fordida hominum vulnera: Nam folia ficus placidè quodammodò radunt sordes vaforum, per mediocrem quæ est in eis asperitatem. Sed & naturæ nuditatem & turpitudinem contegunt per Circuncisionem. Quapropter etiam circa illam partem quæ suscepit Circuncisionem, posuerunt primi nostri Parentes subligacula ex foliis ficus: Hoc fortè, ostendente exemplo, quòd in vespere diei creationis Seculi cooperietur quodammodò & delebitur Circuncisio per velum pellicæ tunicæ Christi. Sunt enim folia vmbra efficientia. Lex enim habuit vmbra præceptorum Christi. Nam sub foliis tegebatur fructus Christi in Scriptura Iudæorum, qui ab eis non videbatur propter operculum cordis & velum foliorum verborum exteriorum. Vnde etiam est contrarius foliis Sol iustitiæ, ea exciccans & emundans, & maximè folia huius ficus. Etenim ficum sæpe appellat dominus infrugiferum cultum Synagogæ, cum eam quidem aliquando visitasset per triennium, & eam aspexisset nullum afferre fructum, & iussisset agricolæ vt eam excinderet ne terram occuparet otiosam. Cum autem postremò rursus venisset iustitiam sitiens, & accessisset ad ficum (nempe Hierusalem) & non inuenisset nisi folia, ex quibus erant etiam illa subligacula; eâ exciccavit dicens: Non amplius ex te nascatur peccati fructus in æternum. Quoniam autem iota vnum aut apex vnus non transibit ex Legge donec omnia fiant in Christo, considera rerum consequentiam. Comedit Adam cibum mulieris insidiatricis, Deinde seipsum succinxit subligaculo postquam comedisset; Deinde comedit & latuit sub ligno in Paradiso, & fuit quæsitus; & cætera quæ sequuntur. Sic etiam Christus sæpe comedit cum suis Discipulis legalem cibum insidiantis synagogæ, & etiam quando Serpens Iudas fecit proditorem collocutus cum adultera Synagoga: Deinde postquam comedisset, surgens ex cena Adam spiritualis, succinxit se subligaculo lintei: Deinde suas sponte fugit in hortum, & fuit quæsitus, & egressus est ex horto. Ego autem miror cæcitatè Iudæorum, propterea quòd Scriptura est adeò exacta & accurata. Etenim de Adam scriptum est quòd seipsum accinxit, Similiter etiam de Christo. Si autem vis videre eum etiam in horto nudum, & linteo solum succinctum; vide eum in Golgotha, subligaculo tantum succinctum pendente in Cruce, supra Adæ cranium, pro Adamo & Eua patientem,

Ficus significat in frugiferum cultum Synagogæ.

Math. 21.

Math. 5.

Christo conueniunt quæ ab Adamo facta sunt in Paradiso.

Christus supra Adam cranium patitur pro Adamo & Eua

de quibus dictum est; Et audierunt vocem Domini Dei ambulantis in Paradiso meridie, & latuerunt Adam & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni Paradisi, & vocauit Dominus Deus Adamum & dixit ei, Adam ubi es? Et dixit ei, Vocem tuam audivi ambulantis in Paradiso & timui quia nudus sum & latui: Et dixit ei Deus: Quis tibi annunciauit quòd sis nudus, nisi ex ligno, ex quo solo tibi mandauit ne comederes, ex eo comedisses? Fortasse non est alienum, quod illæ dixerunt, Maria & Salome & Ioanna quærentes eum qui latebat in Paradiso Golgota sub ligno, nempe nudum Christum Adam quem vocauit & eduxit dominus Deus ex latebris, excitans eum ex mortuis secundum carnem; hoc nos quoque dicere de hoc Adamo qui latebat in hoc horto in medio ligni, quem quærens Deus suscitare in meridie, ad ipsum aduenit. Illæ enim, nempe Maria Magdalene cum duabus aliis dicebant; Quis reuoluet nobis lapidem vt videamus eum qui intus latet? Similiter idem mihi quoque succurrit dicendum in propositis & non contemplabilibus mysteriis huius literæ, & veluti magno quodam lapide opertis, nempe obscuritate; Quis nobis reuoluet caliginem literæ, vt intra nubem & diuina hæc adyta, in Sancta sanctorum intuentes, videamus occulta huius mysterij Orgia, quæ quidem perspicua Orthodoxæ fidei rectitudine non comprehenderimus, si historicè abducti fuerimus à dictionis crassitudine? Deus enim qui implet cælum & terram: Qui dicit; Non videbit homo faciem meam & viuet; Quomodò personali præsentia, & locali simul vadens transitu, & vocis edens sonitum, in meridie accessit ad Adamum? Quanam autem de causa eum puduit nudum conspici à Deo, cum statim ab initio nudus à Deo fuisset factus & apertus? Ignorabat ne Deus qui sciebat omnia ante horum eorum, locum in quo latebat Adam & ideò exclamauit; Adam ubi es? Quod est autem admirabilius; cur non vocat utrosque; & multò magis mulierem quæ fuerat decepta? Adam enim non est deceptus, sed mulier fuit decepta. Quomodò autem non cernitur Deus omnino fuisse locutus cum muliere ante transgressionem? Quoniam ergo est magna & comprehensu difficilis super omnia quæ prius dicta sunt vera eorum quæ sunt proposita; consideratio, non solum iis qui sunt nostris temporibus, sed etiam iis qui multis antè seculis à Deo fuere afflati, & in iis sunt pulchrè versati, sicut etiam dicit Adamantus Christi indagator; hæc quoque ad aliorum similitudinem præcetur, vt accipiamus digitum qui tetigit oculos Cæci ab ortu. Quiquidem Dominus Adamus statim ab ortu fuit immortalis, vt qui fuerit occulatus à Dei lumine, vt cum tetigisset nostros animæ oculos, diceret; Effeta, quod est, Adaperire. Nostri enim oculi tenentur ne aperte agnoscant; quomodò propheta quidem Moses vel potius Angelus qui loquitur in ipso, per omnem actum qui est in inobedientia, & peccatum ligni, communes facit & coniungit ambos Protoplastos, vel potius mulierem solam ostendit esse in culpa. Ipsa est allocuta, Ipsa est decepta, Ipsa comedit, Ipsa viro dedit, Ipsa ei est insidiata, Ipsa fuit causa peccati, nuditatis, timoris, subligaculorum, fugæ, absconisionis à Deo, poenæ, execrationis, mortis, & vt semel dicam, malorum

Marc. 16. Reuoluer lapidè de ostio monumenti, quid sit.

Exod. 32.

Math. 7.

mu. mulier est in culpa tras gressionis

innumerabilium. Et cum hæc ita habeant; quomodo Deus cum accessisset illo meridie ad inquisitionem & veluti examinationem eorum qui non obdierunt; non vocat mulierem ad examinationem, non eam grauitur increpat, non ponit omnino in eius pœna execrationem, non dat ei terram ad comedendum, non spinas, non tribulos, non esum fœni, non sudorem vultus, sed neque eam expellit aut exterminat è Paradiso. Non ei omnino reuocat Serpentem in memoriam. Non eam pudore afficit, dicens; Cur decepisti Adamum? Sed cum ostendisset omnem benignitatem & bonitatem in mulierem quæ ceciderat, perguit ad hominem, & dicit ei; Adam ubi es? Et dixit; Audiui vocem tuam ambulantis, & latui quoniam sum nudus. Audi & Adamum respondentem ea quæ Deo conueniunt: Solus enim quæsitus & vocatus, respondet singulariter & non coniunxit sibi mulierem. Non enim dicit; Audiuius vocem tuam ambulantis in Paradiso, & timuimus quia nudi sumus, & latuimus, quod quidem erat verum. Sed mittens accusare suam Coſtam, seipsum prodit pro ea. Hæc cum persequeretur, Paradisi cuius Paulus rursus accedens in medium, dixit: *Myſterium hoc magnum est. Ego autem cum ipſo dico, in Christo & Ecclesia pro qua se dedit ad mortem.* Vnde etiam à Deo vocato vero Adamo, quando dixit, *Adam ubi es?* Non dictum est in scriptura quod exiit aut venit ad Deum, est enim semper apud Deum inseparabilis Filius. Hæc præmissimus, ora Iudæorum obstruentes, ne nos audientes omnia Adami ad Christum referentes, existiment eum fuisse sub peccato, & criminationi obnoxium & execrationi. Sufficit enim demonstratio eorum quæ nunc dicta sunt, ad persuadendum vel maxime incredulo, quod quæcunque quidem obiecta sunt mulieri, obiecta sunt accusando: Quæcunque autem Adam à Deo audiuit, absque criminatione seu accusatione, ea de Christo dicuntur se demittendo pro Ecclesia, sibi attribuendo illius peccatum & execrationem & mortem. Propterea enim Deus fecit res Adami diuersas & excelsores supra mulierem, vt nos disceremus & doceremur incomparabilem Christi differentiam supra Ecclesiam. Nam cum dixisset Deus, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram,* nihil eiusmodi dixit de muliere quando eam erat fabricaturus ex latere Adami. Et rursus dicens; *Fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum?* non dicit de ea, *Fecit illam;* sed postquam dixit de homine, *Fecit illum;* tunc subiungit, *Masculum & feminam fecit illos.* Similiter etiam in formatione hominis, quando dixit; *Fecit Deus hominem limo accepto è terra & insufflauit in ipsum, spiritum vitæ,* nullam fecit mentionem mulieris. Nam quod attinet ad essentiam, nihil habuit Ecclesia ex diuina essentia, cuius fuit symbolum Insufflatio, prius significas Dei Verbi ex patre id quod ex nobis est luteum ingressum, & habitationem in hypostasi. Et ideo non dat Deus mulieri essentialem sui insufflationem, quoniam non est composita mulier ex diuinitate & humanitate, sicut Christus Adam; sed ex vna sola carne, nempe latere humanitatis. Porro autem in positione quoque & ingressu Adami in Paradisum, non dicit; *Simul ponit cum eo mulierem.* Neque verò in operatione eam facit simul cum eo operari, neque in custodia simul esse

custodem. Sed neque ex omni ligno quod est in Paradiso iubetur comedere nisi solus Christus. Sed neque imponit mulier nomen bestiis & volucribus: Ad solum enim Adamum ea adduxit Deus vt videret quid ea vocaret, tanquam ad Regem & qui erat eis dominaturus. Vnde licet videre, etiam verè hominem tanquam qui habet potestatem & est dominus (nempe Christum) vxorem nominantem Ecclesiam, ex ipsa appellantem eius nomē, Vitam. Verè enim viuificat quos generat, nempe baptisate. Et de solo homine, Propheta dicit Deo; *Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum & constituisti eum (non autem eos) super opera manuum tuarum, & omnia subiecisti sub pedibus eius,* & folius, non autem ipsorum, hoc est: Non amborum, sed folius Adami, in figuram Christi. Ostendit tibi hanc magnam & incomparabilem differentiam Adami ab Eua, honorēque & gloriam, vt exactè & accuratè discas quando videris hominem in figura Christi se demittere ad mulierem, & simul cum ea comedere ex ligno; & simul videre, & simul nudari, & simul consuere folia ficus; hoc est, præmeditari & componere, & simul vnire Verbum cū Verbo ad defensionem, & simul audire vocem Domini Dei ambulantis, & timere, & fugere, & latere, & vocari solum ad examinationem, & duras pœnas pro illa suscipere, & solum expelli ex Paradiso, & suscipere sententiam mortis: Hæc omnia quando aspexeris Adamum & agere & sufferre, intelliges Christum (per Paulum) tibi dicere: *Adam non est deceptus.* Alio enim modo comedit antiquus ille in typum Christi, alio autem modo mulier in typum Ecclesie. Alio modo est intelligenda Adami visus recuperatio; alio modo, mulieris. Alia est viri nudatio, alia autem mulieris. Aliter timet Adam qui est Christi figura, non deceptus; & aliter timet mulier decepta. Ipsa enim per inobedientiam, sicut Ecclesia; Adam autem (nempe Christus) eò quod pro ambobus id suscipiat. Hoc modo intelligenda est etiam nudatio quam in Caluaria sustinuit, & fuga. Quamobrem per dispensationem etiam fugit in Ægyptum, & vocauit eum Dominus Deus latentem in Ægypto. Quare dicebat etiam; *Ex Ægypto vocaui Filium meum.* Quod si vis etiam videre Christum voluntariè timentem pro Ecclesia, audi Euangelistam de eo dicentem; *Et cum esset in agonia, orauit intensius, & ideo fuit tristis vsque ad mortem;* medicans tristitiam mulieris, & pro ea ductus ad passionem. Quoniam autem meridiem, Dei Verbi aduentum esse paternè dedimus, necesse est omnino videre quomodo etiam de homine communi (qui est veluti quidam Adā) & de eius coniuge Ecclesia, prius sunt descripta proposita Paradisi mysteria, & finem acceperunt in nobis. Cum ergo comedisset mulier quæ dicitur, ex malo impietatis fructu ligni; stans prope Serpentem tanquam esset eius vxor, deinde ei renunciaſſet, vt iam dixi antea, & ad maritum esset reuerſa, non inuenimus eam amplius appropinquasse aut cum Serpente omnino esse locutā. Omnia ergo quæ fuerunt post eius conuersionem ad Adamum (hoc est, Christum) intelligere oportet bona & tunc præfigurata ad Ecclesie beneficium, & cuiuslibet hominis qui est eiusdem cuius ipsa generis. Oculorum quidem visus recuperationem, Christi verè

III

Ephes. 5.

Que mulieri obiecta sunt a Deo, obiecta sunt accusando. Que autem Adamo, absque accusatione. Christi in comparabilis differentia supra Ecclesiam.

Christi baptisate reuocat quos generant.

Pſalm. 1.

1. Tim.

Oſe. 11.

Luc. 21.

Eua que fecit post conuersionem ad Adamum, sunt præfigurata ad Ecclesie beneficium.

sti veræ lucis agnitionem: Nuditatis autem tectiorem, initium sensus ad correctionem. Nam sapientes, inquit, tegunt suam verecundiam. Audi enim quid fiat præterea post induta subligacula. Qui enim prius non obdierant voci & mandato Dei qui ante meridiem temporum nondum aduenerat & per carnem nobis non appropinquarat, & nondum ambulabat Dei prædicatio tunc cum in omnem terram exiuit sonus eius, dicens; *Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cœlorum,* quando vox Domini facta est super aquas, quando tonitru vocis euangelicæ factum est in rota mundi, audierunt vocem Domini dicens; *Oues mee vocem meam audiunt, audierunt vocem Domini ambulantis in paradiso* Ecclesie oleastro- rum (nempe gentium) & dicetis: *Venite ad me omnes qui laboratis,* quando quidem ligna scinditis montium ad Deos inanes exculpandos, & iis onerati estis vt habeatis ad templa execranda, & ego ab iis omnibus vos faciam quiescere: Et timuerunt Dominum qui prius ipsum non timebant. Timuerunt, quia non habebant indumentum nuptiale. Nondum enim baptisati erant in Christum, vt Christum induerent. Nudi erant, exuti priori indumento incorruptionis & immortalitatis. Sed quando audierunt vocem eius qui quærit ouem quæ perierat, & tegumentum ligni vitæ Christi qui dicit per Prophetam de nobis: *In tegmine alarum tuarum proteges nos, cum fuerimus in arcano vultus tui.* Et cum accepisset prodigum hunc nudum hominem, qui extrinsecus intro rectè erat ingressus, eum texit dicens; *Afferte primam stolam quam iste ferebat prius; nempe indumentum incorruptionis; & induite eum.* Quando ergo audis de Domino Deo præſente & dicente, Adamo; *Vbi es;* In bonum intellige hanc vocationem. Quæ enim quærit & vocat ad se Deus, est perspicuum quod recedit quidem à malo; cum Deo autem inuenitur. Sin autem cum ira & excandescencia (vt quidam existimant) Deus accessit ad Adamum & Euam in Paradiso ad eos puniendos & cruciandos, oportebat eum statim pergere ad Serpentem & punire autorem malorum. Oportebat mulierem insidiatricè viri cõdemnare, & ex Paradiso exterminare, & execrationi & morti subiicere. Hic autem sit contrarium: Attende enim. Eam nec execratur, nec criminatur, neque morte condemnat; sed & separat, & redimit ab insidiatore eius Serpente, ei dicens: *Ponam inimicitias; & veluti repudium inter te & mulierem,* eam à te liberans; & faciens vt ea mihi adhæreat qui sum vir eius & Dominus, & eam induens tunica, nempe me qui sum cõtextus ex supernis. A te enim fuerat nudata, & eam nomino Vitam, vt quæ à te fuerat morte affecta. Hæc omnia non sunt irascētis Iudicis, ex iis quæ sunt consequentia historie. Nā cum Deus dixisset Adamo; *Quis tibi renunciauit quod sis nudus, nisi comedisses ex ligno quod tibi iulsi ne comederes?* Vide quod Adam Deo respondet dicens; *Mulier quam dedisti mihi mecum, ipsa mihi dedit ex ligno, & comedi.* Audiisti quomodo non peccauit Adam, vt qui non fuerit deceptus? Non dicit enim; *Decepit me mulier.* Non dicit: *Me supplantauit,* aut ea mihi fuit peccati conciliatrix; ne conferat culpam in eum qui ipsam ei dedit. Poterat enim se defendere, & Deo respondere, dicens; *Rectè habebam cum prius cõ-*

Matth. 3.

Io. 10.

Matth. 11.

Nudi qui nam dicuntur in fenſu allegorico.

Pſalm. 35.

Luc. 15.

Deus vocat Adamum dicens, vbi es, in bonum non in malum.

Mulieris inimicitia cum Serpente que nam sit.

Ioan. 14. Ecclesia, non confect culpa in Christum.

Serpens quomodo sit male dicitus.

Esa. 14.

Serpentis, id est, Diabolus impenitentia.

sem solus; sed adiutrix quam dedisti mihi, non erat adiutrix sed inimica & insidiatrix. Nihil autem dicit aut cogitat huiusmodi. Dicit itaque; *Mulier quam dedisti mihi,* ad me seruandum, & liberandum, & suscipiendum; ea mihi dedit mortem ab ipsa profectam, fructum ligni, proptòque & alacri animo comedi, nihil penitus contradicens neque recusans. Propterea enim Adam nullam eorum penitus facit mentionem, cum Deo loquens; vt qui neque esset inobediens, neque à Serpente omnino vllam accepisset irruptionem, ne que ad eum omnino accessisset, vt neque Christus. Neque rursus cernitur Deus in illa terribili execratione Serpentis, quidquam eum esse criminatus de homine; aut de Adamo apud eum vllam fecisse mentionem: sed eum susque deque execratur de muliere, & abiicit efficiens vt caderet casu à quo non posset excitari, & æterna eum condemnans damnatione, quoniam mulierem Ecclesiam solam, non autem Adamum Christum decepit. Vnde enim, inquit, *venit Princeps Mundi huius, & in me nihil inuenit.* Vnde etiam ratam & acceptam habens Deus infontis Adami responsionem in figuram Christi qui non peccauit; cum dixisset: *Mulier quam dedisti mecum, ea mihi dedit ex ligno, & comedi;* nihil amplius eum interrogat, sed itatim ad eam vadit. Dicit enim Moſes: *Et ei dixit Deus: Quid hoc fecisti? Et dixit mulier: Serpens me decepit, & comedi.* Quomodo autem de Adamo, à Deo accusata, de illo non respondet, sed de se? An non est perspicuum quod ostendens peccatum non cadere in Adamum; perinde ac si diceret Deo? Adā est innocens, ego sola Deo meo non obedi, & freghi pacta conuenta tecum inita, & erraui sicut ouis quæ periit, effecta errabunda ac Deos colens, & super montes & colles nuda vagans ac fluitans, & poluta fordibus sacrificiorum in quinamentis? Quoniam vaſer Serpens me decepit, tanquam imperitam adolescentulam supplantans & aberrare faciēs. Hæc cum mulier propemodum apud Deum confiteretur, per hoc quod dixit; *Serpens me decepit;* vt quæ suam indicasset pœnitentiam, & ei esset condonatum; transit Deus ad malum Draconem, defectorem Serpentem, & ei dicit: *Cur hoc fecisti?* Sed quia hoc fecisti, & ausus es statim decipere primum figmentum manuum mearū, quod factum est ad meam imaginem & similitudinem; Tu es execrandus ab omnibus iumentis, & ab omnibus bestiis quæ sunt super terram. Execrandus es tu & solus, sed non Adam: Tu solus, & non mulier. Sed tu es execrandus ab omnibus meis creaturis quæ sunt super terram, non ab iis quæ sunt in cœlo. Nam qui in illo sunt, Angeli mei, sunt benedicti quoniam me benedicunt missi ad munera administrativa. Tu enim sperasti, si peccassent homines, fieri loco eorum rex omnium quæ sunt super terram, dicens; *Ero similis altissimo,* sed tua spe es frustratus. Eis enim do omnē potestatem calcandi supra Serpentes & collum tuum. Deinde cum hæc dixisset, prædicat ei etiam vitium & malam mentem cuius nulla tangeretur pœnitentia, dicens, non iubendo sed prophetando: *Super petrus & ventrem tuum,* hoc est, in ira & voluptate tua, gradieris nulla mouendus pœnitentia: *Et terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ;* hoc est, lapsus à cœlesti

fapientia & cognitione diuina, terrestres ponens sensus & materiales, circumagēris ac voluēris: Et inimicitias ponam inter te & mulierem quam decepisti, nempe meam Ecclesiam. Gratias agimus tuæ infabuli & inenarrabili clementiæ Christe Deus, qui nos liberaſti & separaſti à ſocietate & dilectione, & vnione, & amicitia maligni Diaboli Serpentis. Tu es Deus qui facis ſolus mirabilia magna: qui propter tuam in ſponſam tuam Eccleſiam charitatem poſuiſti inimicitias inter nos & inimicum tuum, vt non ampliùs ei ſeruiamus ſed tibi ſoli viuo Deo vero, qui dicis inſidiatori huius tuæ Cōiugis & ſponſæ mulieris; Inimicitias ponam inter te & inter mulierem. Ponam inimicitias. Rem futura m, & ponendas inimicitias ſignificat illud, ponam, eo qui dicit oſtendente: Ego in nouiſſimis temporibus ponam inimicitias inter te & Eccleſiam. Nam nunc quidem amica eſt tibi mulier; nunc eſt tibi coniux: Nunc eam effeciſti captiuam, nunc tibi ſeruit, nunc eſt tibi ſubiecta, nunc te colit ſacrificans filios ſuos & filias ſuas tibi & tuis Dæmoniis: Sed ne gloriaris, neque effe- raris, neque propterea inſoleſcas. Nam venit hora, & nunc eſt quando veniam eam viſitans meridie, & faciam eius vltionem, & ponam inimicitias terribiles & implacabiles inter te & mulierem Eccleſiã. Non veniam enim tunc ad mittendam inter te & eam pacem; ſed gladium Euangelicum, ad diuidendum & ſeparandum te malignum & adulterum virum Serpentem à muliere quàm à me rapuiſti: vt quando ſuper omnes alias mulieres, ſynagogas Perſarum, Indorum, Arabum, Iſmaëlitarum te dilexit; ita ſupra omnes te oderit: vel potiùs (vt ſemel dicã) omnes te oderint (num enim Iudeorum ſolùm eſt Deus, non etiam Gentium:) noctūque & interdiu ea aduerſus te armata & reſiſtens te interimat. Si hæc ita non ſignificat, oportebat Deum ita dicere Serpenti: Et ecce ponantur inimicitia ab hoc tempore inter te & inter mulierem. Cur enim factò delicto oporteret poſtea vlcifci eum qui fecit? Sed his verbis nõ credit Iudeus, ſolam attendens literam. Deinde non vides (illi dico) terribiles inimicitias huius Chriſti vxoris Eccleſiæ, quas habet aduerſus Serpentem? Non vides impreſſionem, non vides certamen; idque cum tu primus experiaris? Quid enim non moliris? Quod genus pugnæ non excitas; Quam autem manum nõ armas vt eam obruas? Sed ſtat adhuc magis firma & ſtabilis; & procedens aduerſus enſes, Chriſtum non negat: Et in his omnibus ſuperauimus, vt cum Paulo dicamus. Non vides enſes & ſagittas potentis dei acutas, per quas aduerſus Serpentem ſtat armata in acie & prælio, armatura vndique munita, & accincta gladio ſpiritus, galea ſpei, lorica fidei, clypeo baptiſmi? Non vides inuicta & infracta arma, in quibus conerit & aufert caput Serpentis? Crucem (inquam) Corpus, & ſanguinẽ Ieſu, vota, preces, vigilias, & alia quæ molitur aduerſus Serpentem, & aduerſus eum ſtat in acie, ne ampliùs ei ſeruiat? Quocirca, de cæterò cum eo gerens inimicitias & conuerſa ad proprium virum (nempe Chriſtum) quotidie bello inuaditur à ſatellitibus Serpentis, perfectionem patitur, verberatur; torquetur, occiditur, vincitur, iniuria afficitur; eſuriens, nuda incedens, ſeruens, ſitiens, liberis orbata & membratim diſcerpta; cum Serpente autem neque fœdus neque a-

Inimicitia inter Serpentem & mulierem futura.

Rom. 8.

Arma Eccleſiæ.

micitiam iniens. Sed etiam ſi oporteat millies ſubire mortem, prompto & alacri animo membra ſua & liberos igni tradit, & gladiis, & tormentis, potiùs quam cum Serpente fœdus percutiat & amicitia obſides ei aut det aut accipiat. Eorum autem quæ nunc dicuntur nos teſtes ſumus qui Verbum audi- mus; pro fide huius mulieris Chriſti, pericula quotidie adeuntes, Serpenti autem non obediētes. Teſtes inimicitiarum ſunt qui in Deſertis & montibus & ſpeluncis decertant aduerſus Serpentem. Teſtes inimicitiarum huius mulieris ſunt Paſtores, qui eã pulchrè docent quotidie dicere; Renuncio Satanæ malo Serpenti, & eius cultui, & eius deceptioni, & eius idolis, & eius facultatibus, & eius libaminibus, & eius ſeruituti. Teſtis eſt à Deo datarum inimicitiarum piæ huius mulieris quas ſuſcepit cum Serpente, Idolorum deſtructio, ipſorum templorum euerſio, ſtatuarum contritio, columnarum deletio, apud gentes agnitio Dei qui has bonas inimicitias prædeſtinauit, & dixit Serpenti; Ponam inimicitias inter te & mulierem. Et quare mulierem, & non potiùs virum? Mulieris enim caput eſt vir, & ipſum (cum ſit inimicum caput) bellum gerere cum capite Serpentis decebat: Sed nihil dicit eiſmodi, quoniam nihil eſt commune Serpenti cum ſpirituale Adamo, nempe Chriſto. Dicit itaque; Ponam inimicitias inter te & mulierem. Si autem corporaliter intelligis Dei verba ad Serpentem, vide in quam multa incidis abſurda ſic intelligens. Et primùm quidẽ, quòd Deus iniuſtè eum eſt execratus: Nam cum ratione caret & intelligentia, inuitus fuit inſtrumentum Diaboli; nec oportebat irarſci inſtrumento experti rationis. Secundò, quòd ſi mulierem ſolam vult inimicitias gerere cum Maligno, eſt perſpicuum quòd vult virum eſſe Serpentis dilectum. Tertio, quòd ſi inter corporalem Serpentem & carnalem noſtram mulierem poſuit Deus inimicitias, in vno momento temporis conſumerent Serpentes omnes mulieres, & maximè quæ non ſunt in vrbibus dum dormiunt. Quarto; quòd plurimæ etiam aliæ beſtiæ ſunt nobis inimicæ. Sed neque terram quotidie comedit Serpens, ſed etiam alias eſcas carniũ. Sed neque qui ſub intelligentiam cadit Serpens, cum ſit immortalis, terram comedit omnibus diebus vitæ ſuæ miſſus in ignem æternum. De ipſo tamen Serpente qui cadit ſub intelligentiam, & de Eccleſia intellige diuinum eloquium quod dicit; Ponam inimicitias inter Diabolum & mulierem. Beata eſt ergo inter mulieres ſola hæc mulier. Hinc enim diſcimus magnum dogma de ipſa, etiam ipſis cœlis excelfius & præſtantius. Quodnam eſt hoc? Dico quòd ſola quæ eſt Chriſtianorum Eccleſia Chriſti, eſt hoſtis & inimica Serpenti; reliquæ autem omnes quæ ſunt in Mundo religiones & fides gentium (tam Iudæorum quam Barbarorum) ſunt amicæ & contubernales, & coniuges, & propriæ Diaboli Serpentis; ex eo natæ, & quæ ex eo conceperunt malum ſemen execrandorum dogmatum, adeò vt eis idem ſit & pater & vir, qui introduxit execrandam ſui inter ſe corruptionem: Hoc enim ſignificant etiam quæ deinceps ſequuntur Dei verba ad ipſum Serpentem. Nam cum dixiſſet; Ponam inimicitias inter te & mulierem; ſubiunxit dicens: Et inter ſemen eius. Atqui debebat dicere; Et inter fœtus eius; ſi ad corporalem Serpentem

Teſtes inimicitiarum Mulieris & Serpentis.

Cum ſit inimicum caput bellum gerere cum capite Serpentis decebat.

Sola Chriſtianorum Eccleſia eſt Serpenti inimica.

Eccleſiæ quænam ſunt femina. Marth. 13.

Ad Iudæos eleganter diriguntur oratio

Calcaneus Eccleſiæ eſt Antichriſtus.

Ephel. 5.

Omnes Fides præter Chriſti Fides, ſunt amicæ Serpentis.

pentem & mulierem corporalem ſolam eſſent ea quæ dicuntur. Mulier enim non emittit ſemen; ſed cum acceperit, parit fœtum. Semina ergo Eccleſiæ ſunt pia dogmata & diſciplinæ quas ſeminauit ille Agricola, dicens: Exiit qui ſeminat ad ſeminandum. Rurſus Serpentis ſunt mala femina & impia, hæreticorum zizania & prædicationes. Quæ quidem videns Chriſtus germinantia in medio frumenti, dicebat; inimicus homo hæc ſeminauit: hoc eſt, malus Serpens, & propterea tanquàm hoſtem Eccleſiæ eum alloquens dicebat: Ponam inimicitias inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen eius; Ipſe obſeruabit caput, & tu obſeruabis eius calcaneum. De muliere loquens & eius ſemine; quomodò ad maſculum traduxit orationem, dicens: Ipſe obſeruabit caput, & tu obſeruabis calcaneum eius? Eius? Cuius? Nunquid mulieris? Abſit, Non habet enim quod dictũ eſt, ſenſum. Diſſecor, & tui rurſus teneor admiratione (tibi Iudæo rurſus dico) quomodò ad mille annos hæc rectè legens, nondum cognouiſti eam quæ eſt in ipſis veritatem, cum tu me potiùs deberes in his illuminare, vt qui ea à Deo acceperis, & cui ea ſunt credita! De cæterò, à me qui ſum barbarus & beſtia, diſce ſenſum tuarum legum. Atque vt maligno quidem Serpenti ſit inimica & ei non obediãt, mulieri & Eccleſiæ dedit Deus; obſeruare autem, ſeu cum inſidiis eius caput conterere, non poteſt Eccleſia. Et propterea à muliere ad hominem (nempe Chriſtum) traduxit Deus orationem, dicēs Serpenti; Ipſe obſeruabit caput tuum; te conterens cum inſidiis; & tu obſeruabis eius calcaneum; hoc eſt, extrema totius corporis Chriſti (hoc autem eſt Eccleſia) in extremis temporibus eam cribrans. Calcaneus autem eius & extremum, eſt Antichriſti præſentia quæ futura eſt in extremis temporibus: Eius enim tempus obſeruatur & expeſtat malus Serpens, quo vteretur tanquàm inſtrumento, ad ſupplantandũ rurſus per cibum Eccleſiam; idque cum tunc ſit futura fames, ſicut etiam tradidimus in libro præcedente. Quòd autem Chriſtus fuerit cuſtos Eccleſiæ, nõ opus erit de eo alia maiori probatione quàm ea ſola quæ dicit in perſona Chriſti: Et accepit Dominus Deus Adamum, & poſuit eum in Paradiso ad eum operandum & cuſtodendum. Et ideò poſuit Chriſtus Cherubim, & flammeam rhomphæam verſatilem, quæ in orbem cuſtodit Eccleſiam, ne intrò ſubeat caput Serpentis. Fortaſſe autem rurſus etiam ea de cauſa, à muliere ad virum traduxit diſtinctionem Deus, dicēs Serpenti de Chriſto; Ipſe obſeruabit caput tuum; propter vocem illam quæ vtroſque coniungit ſocietate dicens: Et erunt duo in carne vna, vt per vocem fœmininam ſimul ac virilem nos doceat Chriſtum & Eccleſiam eſſe indiuiduum quiddam eiſdemque naturæ, eiſdemque carnis, & conſporale, & ſingularæ. Conferua mihi (ò fidelis & ſacer coctus) hæc aſſiduè in memoria; quæ dicta ſunt (inquam) de voce diuina quæ dicit Serpenti; Ponam inimicitias inter te & mulierem vnam & ſolam: & ideò non dicit, mulieres; quoniam cæteræ omnes quæ ſunt in Mundo Fides, præter vnam & hanc Chriſti ſolam vxorem & Chriſtianorum Eccleſiam, ſunt amicæ Serpentis. De cæterò autem quando videris reliquas mulieres & Fides, Iudæorumque & Barbarorum ſynagogas, pſallentes, clamantes, dies feſtos celebran-

tes, vigilantes, ieiunantes, ſacrificantes, adorantes, Deum nominantes, fidem prædicantes, dogmata ſtatuentes, ſcripturas legentes, Chriſtum autem Deum verum ex Deo vero non conſistentes, certò ſcias quòd eæ omnes ſunt amicæ Diaboli (nempe Serpentis) & nulla ex iis eſt inimica & ab eo aliena, niſi ipſa eaque ſola Chriſti Eccleſia, & eius ſemen. Illæ enim omnes ſunt fornicatrices & adulteræ & ex femine Serpentis, concipientes & parientes; fortaſſe autem habentes etiam proprium & innatũ ſemen Serpente deterius: Ille enim & qui cum eo ſunt Dæmones ſæpè confeſſi ſunt & prædicarunt Chriſtum filium Dei altiſſimi. Vnde etiam in tentatione ei dicebat Serpens tanquàm filio Dei; Dic vt lapides panes ſiant: & tanquàm filio Dei dicebat; Deice te ipſum deorſum extemplo: & tanquàm Deo deprecabantur omnes ne eos mitteret in abyſſum; & tanquàm Deo & Domino omnium Chriſto ſuplicabant vt eis permitteret intrare in porcos, & tanquàm Deum eum adiurabat Dæmonium ne ipſum torqueret. Nulli enim iuſtorum qui fuerunt à ſeculo, tales preces trementes effati ſunt Dæmones, niſi ſoli Chriſto Deo. Sciebant enim ex iis quæ patiebantur, quòd ad eorum perniciem & interitum & Draconis eorum principis, venit Iudex ad mulierẽ & hominem qui peccauerant, non vt eos iudicaret aut execraretur, ſed vt ſeruaret, ſicut ipſe ſeruator dicit; Non veni vt iudicem Mundum, ſed vt ſeruem, venit enim Filius hominis ad querendum & ſeruandum quod perierat; Non enim venit ad vocandum iuſtos ſed peccatores ad penitentiam, quoniam non opus habent qui ſani ſunt medico, ſed qui malè ſe habent. Si ergo propter benignitatem, & clementiam, & peccatorum condonationẽ venit in vitam Chriſtus Agnus Dei qui tollit peccatum Mundi; eius autẽ aduentus in Paradiso qui fuit ad eos qui peccarunt, erat verus typus eius aduentus ad mulierem quæ decepta fuerat, Euam, Eccleſiam, naturam humanam; intelligat quilibet homo Fidelis, quòd non ad ſupplicium irrogandum, neque ad pœnam ſumendam neque ad exterminandum, neque ad execrandum tunc venit Deus ad Adamum & Euam. Ovis enim quæ perierat erat exemplar Adami, neque cum ira ipſam quæſiuit Paſtor bonus, ſed geſtauit humeris: & dragma quæ ceciderat ex decem, nempe Eua, erat Eccleſia; neque cū ira quæſiuit & inuenit eam Dei benignitas: & Homo qui incidit in latrones, fuit Protoplaſtus Adam; Neque cum vllis minis eum curauit & geſtauit humeris, vbi Ieſus crucem. Porro autem bonus quoque Latro exprimebat euidentem typum Adami, & donum Paradiso nobis Chriſtus per ipſum aperuit. De cæterò noli non credere, quòd etiam aduerſus Protoplaſtos qui peccarunt, tunc Deus multam oſtendit clementiam in pœnis quæ ab ipſo aduerſus eos decerebãtur; in quibus verba quidem ad vmbrauit inſtar quarũdam execrationum ad terrorem ſecleſtæ gentis Iudæorum, quando Legem exponebat. Ea autem, prædicando non puniendo ſunt interpretata, vt referantur ad Adamum & Euam, de iis quæ erant euentura Eccleſiæ, quando in errore degebat apud Serpentem ante aduentum Dei Verbi ad ipſam, quem apertè priùs deſcripſit ac figurauit Dei aduentus in Paradiso in illò meridie. Hæc neceſſariò ſum præfatus, & præmitti

Math. 4.

Mar. 8. d.

Ioan. 12. Math. 8. Luc. 5.

Marc. 2.

Chriſtus venit ad condonanda peccata.

Luc. 5.

Luc. 10.

Bonus Latro exprimebat typum Adami.

Magna fuit clementia id puniendis Protoplaſtis.

auditorum ne ægre ferat, aut ne putet audire aliena in iis quas dicturi sumus contemplationibus dum agemus de pœnis, vt quæ sint nouæ, alienæ, & incredibiles. Non cessat enim vnquam sancti Spiritus gratia ornare & coronare Paradisum Ecclesiæ nouis floribus intelligentiis. Nam sicut iam dixi antea, mille exortæ sunt hærefes quæ audierant quidem de Paradiso & Protoplastis, nihil autem spirituale in eis intellexerant. Nam Samaritani quidem, ex eo quod dicit; Terra es, & in terram reuerteris; arbitrati totum hominem esse mortale propterea quod sit terrestri anima quoque cum corpore; negarunt resurrectionem. Origenes autem infelix, cum nescio quomodo diceretur esse sapiens, stultus factus est; profubulum fuisse pronuncians locum incorruptionis, coitum Mulieris esse decernens pulchrum fructum Ligni inobedientiæ. Manichæus autem existimauit duas esse contrarias potestates diuinitatis, Serpentem & Opificem, quæ in acie inter se decertarint in Paradiso: & bonum quidem Deum esse creatorem animæ, qui est etiam homo ad Dei imaginem; malum autem Deum esse effectorem corporis quod bellum gerit aduersus animam. De quo etiam scriptum est, inquit: Et finxit Deus hominem limo accepto à terra. Hærefis autem quæ dicitur Encratarum, abstinet à nuptiis & muliere, tanquam à re mala & insidiosa: Similiter etiam ab arborum fructibus, vt qui sint peccati efficientes, propter arborem quæ dicitur Inobedientiæ. Nec hoc solum, sed etiã plurimi ex Ecclesia conuertuntur ad impias de Deo cogitationes, corporaliter & trasse audientes ea quæ facta sunt in Paradiso. Si enim præsciebat (inquiuit) Deus id quod erat euenturum, ipse est eius autor; vt qui Serpenti concesserit statim corrumpere primò creatum opus manuum Dei. Quid enim opus erat omnino vt ille Dæmò simul cum eis degeret in Paradiso? Quidam autem inciderunt etiam in alias absurdiores cogitationes, quas, ne offendantur simpliciores, non est necesse dicere. Vnde etiam eas soluens magnus illic Ambrosius, audiit ea quæ dicitur de obedientia & Paradiso, & lignis, & pœnis, & morte, non esse tanquam ex potestate Dæmonis, sed esse tanquam ex mystica quadam dispensatione. De cæterò autem tempus est considerare verba quæ à Deo dicta sunt mulieri & Adamo: Quæ quidam nonnulli existimant esse sententias & cõdemnationes execrationum. Priusquam autem ea dissoluam auditori reuoco in memoriã, quod apud eum quinto die differentes diximus de benedictione piscium facta à Deo; quod propter Serpentem & execrationem seu maledictionem quam erat laturus, ea de causa animantia non impertiit par benedictione. Non enim inuenies in tota Scriptura Legis, aliqua ex ore Dei fuisse benedicta, & rursus à Deo fuisse subiecta execrationi; & hoc perspicuum ex Cham filio Noë. Nam cum is se iniquè gessisset in nudatione patris, & postquam è somno excitatus Noë agnouisset filij Cham iniquitatem; non ausus est Noë execrari filium quoniam fuit à Deo benedictus post diluuium cum duobus eius fratribus. Quamobrem non dicit Noë; Maledictus Cham, sed Maledictus Chanaan, execraturus eos qui ex ipso erant nascituri, & non Cham. Hæc autem dico resistens prius nominatis hæresibus: De cæterò pro Christi

quodque Ecclesia eam defendens hæc dico, ad hoc vt eam ostendam Iudæo & Barbaro, ab omni Dei execratione esse liberam & ab indignatione alienã. Quid enim dicit Scriptura de muliere post execrationem Serpentis? Dixit scilicet Deus. Multiplicans multiplicabo dolores tuos & gemitus tuos; In doloribus paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur. Vt autem contemplerur dilucidius mysteria quæ sunt in iis quæ videntur esse pœnæ; coniungamus etiam quæ dicta sunt Adamo: Nam ei quoque dicit Deus: Quoniam audiisti uxorem tuam, & comedisti ex ligno ex quo iussi tibi ne comederes, maledicta est terra in operibus tuis; In laboribus comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ; Spinas & tribulos producet tibi, & comedes herbam agri; In sudore vultus tui comedes panem tuum, donec reducat in terram ex quo sumptus es, quoniam terra es & in terram reuerteris. Alienus & omnem sensum omnimodè superans est is qui vult hæc intelligere corporaliter, & in has hic incidet absurditates. Dico autem; quomodo Serpentem quidem execraturus Deus, ei affert causam suæ execrationis, quæ est deceptio mulieris: Similiter etiam Adamum increpans ei ostendit, dicens; Quoniam audiisti uxorem: Aduersus mulierem autem, in pœna nullum omnino peccatum aut causam affert Deus; nempe non mentionem Serpentis, non nomen cibi, non ligni inobedientiæ neque aliam quamuis causam? Et est miraculum stupore dignum quod Serpens quidem qui decepit mulierem, subiectus fuit tam graui & acerbæ & nunquam condonabili execrationi in æternũ: Quæ autem decepit eum qui factus est ad Dei imaginem & similitudinem, (hominẽ Adam, inquam) à Deo nullam accepit contumeliam! Nam corporalibus quidem legibus maior est culpa eius qui decepit regem, quam qui decepit mulierem. Quod enim Serpens, neque est ausus, neque aggressus, neque potuit; hoc mulier fecit aduersus virum. Quæ sunt autem omni stupore plena hæc sunt: quomodo cum sapiens Christi lingua Paulus dicat; Adam non est deceptus, mulier autem fuit decepta; in pœna quidẽ eius qui fuit deceptus sancta sunt asperrima & grauissima, in punitione autem eue insidiatricis, nõ sunt omnino sancta; non execratiõ terræ in eius operibus, non cibus dolorem perpetuum afferens, non cibus herbæ, non productio spinarum, non ortus tribulorum, non sudores vultus, non auersio in terrã, non mors, non eiectio ex Paradiso, non prohibitio ligni vitæ, nõ circa ipsam custodia Cherubinorum, non contra eam rhomphæa versatilis! Nam qui in idem peccatum inciderant, debebant eandem & pœnas subire; & multò magis deceptrix mulier. Si autem mihi dicit auditor, quod cum mulier esset vitæ socia & coniux, & cohabitans cum Adamo, erat omnino socia pœnarum & calamitatum mariti; non rectè censet is qui hæc dicit. Nam si hoc ita haberet, quid omnino esset opus aduersus eos dissimilibus pœnis, & quæ habent magnam differentiã & repugnantiam? Oporteret enim eum, sicut illic in principio quando fecit eos, simul eis dedit esum feminis cum brutis; ita etiam hic quoque communiter dare pœnas, & dicere: Maledicta terra in operibus vestris, in doloribus comedetis eam, spinas & tribulos producet vobis, & comedetis herbam agri in sudore vultus vestri donec reuertamini in terram, ex qua sumpti estes: Sed nihil

Paulus sapiens lingua christi. 1. Thim. 2

Vir nominatur terra, nõ mulier.

tale facit aut dicit Deus. Vnde cum dixisset mulieris; in doloribus paries filios; nihil tale dicit homini: Et per ipsam Scripturam patres nominans genitores sed non matres; rursus dicit fieri mulieris conuersionem ad virum, reuersionem autem viri in terram. Et rursus virum nominans terrã, non nominat mulierem. Neque verò fieri potest vt appelleret terra, cum sit costa viuentis & Vita. Cum ergo in propositis pœnis tâta sit perplexitas & dubitatio, iam diu hæc me persequente, latus meum manu frequenter pungit diuinus Apostolus rursus dicens: Hæc intellige de Christo & Ecclesia cui Deus in principio prædicit Prophetice non autem iracundè, deceptione quæ est ei euentura: & deinde castigationes & afflictiones quæ ei eueniunt per deceptionem, ad eius vtilitatem, & deinde optimam per afflictiones ad Deum conuersionem & salutem. Nam tanquam rex quispiam cum sua coniuge quæ stuprum est admittura, molestè quodãmodo & misericorditer differens, Euam alloquitur dicens: Audi mulier quæ à me, Deo, tibi non sine dolore annunciantur, & quæ tibi protestor. Tu me es spretura, qui sum Dominus Deus tuus; & malum Serpentem adoratura & cultura. Ego autem conuersionem & salutem tuam quærens, multiplicans multiplicabo dolores tuos & afflictiones tuas & gemitus tuos & calamitates tuas; nunc quidem tibi inferens diluuium, deinde pestem ac famem, terræ motum, pluuiam ignis & sulphuris, pluuiæ defectionem per os Prophetæ, pericula ex mari, pericula ex bellis, ex gentibus, ex persecutionibus, & omne genus calamitatis & afflictionibus & doloribus. Quamobrem in his doloribus paries malos filios, efficientes peccati & impuditiæ & iniquitatis & idolatriæ. Sed bono esto animo neque animum despondas, nec desperes, neque bonam spem contrahas; quoniam post illos multos quos ego tibi affero dolores, post multos gemitus quos ad me emittes, post castigationes & famem ac necessitatem, annuncio tibi gaudium magnum quod erit omni populo tuo: postquã tibi fuerit adempta omnis via & ratio humani auxilij, ad virũ tuum spiritualem Adamum (nempe Christũ) erit conuersio tua, & ipse tibi dominabitur à Mari vsque ad Mare, & à fluminibus vsque ad fines Orbis terræ Ecclesiæ, Eux, Vitæ tuæ quæ dicitur mulier. Benedicimus tibi Christe qui vocasti nos, & ab errore fecisti ad nos à te conuersionem. Adoramus te qui dominatus es nobis, tanquam Dominum dominantium: ne ipsa tua coniux mulier & sponsa opprimatur dominatu mali Serpentis. De cæterò plallat & magna voce clamet hæc Vita mulier cum illa mulier quæ est verè Vita & quæ vitam fert, ei parit vitam, dicens: Magnificat anima mea eum qui est mihi dominatus, quæ sum Ecclesia ex gentibus; Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humanitatem ancilla suæ: Ecce enim ab hinc beatã me dicent omnes generationes. Quoniam fecit potentiam in brachio Filio suo, Et dispersit superbos Iudæos ex corde mentis suæ, Et in aluum extulit nos humiles Esurientes canes gentium populorum impleuit bonis Panis vitæ, Et diuites in sacrificiis & libaminibus dimisit manes, ne amplius in eis colant & adorent templo diruto. Excandescit & discerpitur hæc audiens Iudæus, & non potest ea

Ecclesiæ ad Christum refectio & gratiarũ actio.

Luc. 1.

falsa ostendere. Si autem non ita se habet rerum veritas, quemadmodum in Verbis Dei ad mulierem interpretati sumus; dicat Iudæus, vbi cum aduertisset Eua aut separata fuisset ab Adamo, dixit ei Deus; Ad virum tuum est conuersio tua? Et quoniam ei dominante dicit ei; Vir tibi dominabitur? tanquam scilicet ei aliquis insultasset & ei esset dominata. Nã omnibus modis cernitur hæc mulier à viro separata, & deinde ad eum rursus conuersa. Nam qui reuertitur, est perspicuum quod illuc reuertitur vnde prius exierat. Mihi enim cogita indiuiduam vniõnem viri & mulieris, quod est corpus, membrum, & costa eius. Quamobrem de ea quoque dicebat; Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea; Quamobrem sumus duo in carne vnã. Quomodo ergo cum vna caro sit conglutinata & vnũ os duo sint indiuiduè, Deus nunc dicit mulieri; Ad virum tuum erit conuersio tua, & ipse tibi dominabitur? Quomodo os & caro cum sit eius, ad ipsum conuertitur? Ergo per omnia quæ dicta sunt discimus quod extra virum suum abcessit mulier, & deinde reuersa est ad ipsum; & rursus facta est eius costa & mulier & caro. Ipsa est enim mulier quæ dicebat Osee Prophetæ: Ibo & reuertar ad virum meum priorem quoniam tunc mihi erat melius quam nunc. Et propterea dicit Deus huic Ecclesiæ quæ dicitur mulier; Et ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur. Hinc discimus propter eam quam in extremis temporibus habet deus in mulierem, dominationem; quod cum primũ plantauit deus Paradisum typum Ecclesiæ, nominauit Scriptura Deum, & addens, Dominum. Non enim inuenies ipsum ante Paradisum nominari dominum & Deum; sed solum Deum. Si autem ab aliis ad alias gradatim transcendens demonstratio, non fatietatem affero Lectori multa dicens; ei ostendam falsas quoque similitudines ac paritates erroris mulieris & Ecclesiæ. Primũ enim quomodo mulier in Paradiso à Serpente seducta, passa est per oculos cum vidisset quod lignum bonum est ad comedendum, & gratum oculis ad videndum, & speciosum ad considerandum: Secundò autem affecta est affectione per contactum manus fructu accepto, & Tertio rursus per esum: Sic mihi deinceps ab ea accede ad Catholicam hominum Ecclesiam, & videbis eadem quoque ei in primis accidisse. Nam cum duæ tunc essent generationes hominum in principio in Mundo, qui in propriam & separatam referebantur genealogiam, erantque præfiguratio duorum populorum; & alij quidem ab Adamo, alij vero à Cain parricida procedebant: qui ab Adamo quidem procedebant, in figuram populi Christi habebant quandã gratiam sancti Spiritus in vultu suo, quæ eos ostendebat & separabat à populo Caini, & maxime Seth quem genuit Adam ad suam speciem & imaginem, vt dicit Scriptura. Quamobrem homines qui erant in illo tempore; illum, Deum appellabant. Qui autem nascebantur ex semine Caini, in typum populi Israël, erat hostes & alieni ab illa gratia & illuminatione quæ erat in vultu, vt qui originem duxissent à parricida. Quamobrem iis qui erant ex semine Adami (qui erat typus Christi) qui nominabantur filij Dei, ij, qui erant ex Cain, inuidebant propter splendorem qui

Non Tua ab Adamo sed Ecclesiæ à Christo fuit separata.

Ecclesiæ ad Christum, non Eua ad Adamum est reuersa.

Osee. 2.

Post plantatum Paradisum Deus deum nominatur dominus.

Deceptio Mulieris & Ecclesiæ nõ fuit similis.

Cain, & qui ab eo descendebant, erant figura populi.

Origenis opinio de factu ligai.

Manichæi opinio de duabus contrariis potestatibus.

Encratarum hæresis.

Sit ne deus autor mali propter præscientiam.

D. Ambrosius quid sentiat de obedientia Paradisi, ligno & pœnis.

Quod benedictum est à Deo, non amplius maledicitur. Genes. 9.

Chanaan, non autẽ Cham fuit à Noë maledictus.

eis eminebat in vultu. Ij ergo qui dicebantur filij Dei, vt qui essent filij Eua à matre, per oculos primam susceperunt affectionem ; deinde alteram, per tactum & gustum. Quomodo enim de ea dictum est quod vidit lignum bonum ad comedendum, & oculis gratum ad videndum, & pulchrum ad considerandum ; ita etiam scriptum est de filiis eius : ET *viderunt filij Dei* ; hoc est, qui originem duxerunt ab Adamo ; *filius hominum*, nempe eorum qui descenderunt à Caino ; *quod sint pulchra, & acceperunt eas uxores*. Ecce affectionem visus & tactus. Postea autem comederunt malum fructum, nempe carnes sacrificiorum Dæmoniorum. Sed hæc quidem sunt inobedientia naturæ mulieris. Deinceps primus eius dolor & gemitus fuit totius Mundi inundatio ; & post illam dolores & gemitus qui eam adducebant ad poenitentiam. Propterea ergo nec positus quidem est in Serpente dolor nec gemitus, propterea quod is nulla duci possit poenitentia. Sed neque in eo dicta est *conuersio*, sicut in muliere. Neque rursus in homine dictus est gemitus : Neque enim poenitentia indiget Adam ipiritualis, vt qui non sit deceptus. Vnde nec in eo posita est conuersio, neque enim fuit vnquam deceptus. Hinc enim neque aliquis ei dicitur dominari sicut mulieri, cum ipse sit Dominus dominantium. Vide autem quomodo nec hominem subiicit ei quæ pro ipsa est poenæ, donec eius ad ipsum fecit conuersionem, dicens ; ET *ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur*. Quoniam ergo sermo Dei est operans, tanquam ea conuersa, & proprio viro ei vnito per vnionem in hypostasi ; post vnionem eum statim inducit Deus pro ipsa patientem, Dicit enim consequenter. ET *DIXIT Adamo ; Quoniam audisti vocem uxoris tue & comediti ex ligno de quo solo tibi iussi ne comederes, maledicta est terra in operibus tuis ; In laboribus eam comedes omnibus diebus vite tue ; Spinas & tribulos producet tibi, & comedes panem tuum donec reuertaris in terram ex qua sumptus es, quoniam terra es, & in terram reuertaris*. Hæc cum à Deo audiisset Adam, statim vocauit nomen vxoris suæ Vitam ; *Quoniam ea est*, inquit, *mater omnium viventium*. Quid dicis o homo ? Terribiles à Deo criminationes sunt in te intentatæ propter mulierem, & execrationes, & poenæ, & sententiæ, & mors, & exterminatio, & dolores, & poenæ, & tribuli, & sudores, & ira, & quæcunque sunt grauias ; & eam quæ tibi omnium horum fuit causa vitam appellas ; Eam ergo potius nomina mortem, insidiatricem, prodiatricem, & totius Mundi scandalum & naufragium ; vt quæ non ferendorum malorum sit Mundo conciliatrix, vt quæ sit omnibus infidiata, vt quæ omnes affecerit iniuria, vt quæ omnibus interitum attulerit, & omnes perdidit. Siste, inquit, homo qui hæc dicis : *Deus est qui iustificat ; quis est qui condemnat ?*

Gen. 6. a. Pone sue irrogata quomodo conueniat Ecclesie.

Ecclesia, conuer ad Christum.

Eua quomodo sit Vita & mater viventium.

Rom. 8.

facratissimus Paulus, & magna voce clamet, *Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia*. omnino necesse est vt nos vsque ad vnum iota & vnum apicem, omnia quæ scripta sunt de Protoplasto Adamo & Eua, intelligamus de Christo & Ecclesia. Si autem repugnans iis quæ dicta sunt ; die mihi quæso, quomodo nudi à subligaculo in examinatione ingressi Protoplasti, in iudicio, à Deo induti sunt & recti pelliceis tunicis, cum deberent potius exui in examinatione, congruenter ordini iudiciorum Mundi ? Quomodo si reus adstat Adam (vt qui deceptus à muliere) condemnatus in ipsa examinatione Vitam nominauit mulierem ? Quomodo homo qui (vt tu dicis) factus fuit sub maledicto, potuit per Spiritum sanctum prophetare in ipsa hora maledictionis, quæ futura erant post nefcio quot millia annorum, dicens de muliere ; *IPS A erit mater omnium viventium* ? Quomodo autem rursus postquam eos induit, Deus Adamum subiannans & dicens ;

Ecce Adam factus est sicut vnus ex nobis ; non simul etiam probro afficit mulierem quæ erat magis in culpa quam Adam ? Sed nec eam simul cum ipso amendat ex Paradiso, neque ei dicit ; *Maledicta est terra in operibus tuis* : Quod quidem ei magis oportebat dicere quam Adamo. Ergo si fidelis apud te videatur, qui Christum habet in se loquentem Paulus dicens ; *Adam non est deceptus* ; est perspicuum quod nec fuit in eum crimen intentatum. Si autem fuit crimen intentatum, iniuria omnino fuit affectus ob illam criminationem. Si autem non fuit iniuria affectus, est perspicuum quod nec fuit maledictus. Sed vxore sua ad ipsam reuerfa, ipse non deceptus (sicut millies iam diximus) in se suscepit poenam. Et quoniam vniuersus nostræ orationis scopus est aduersus Iudæos, ad obstruendum ora illorum dicentia, quod si Christus fuit maledictus, & in Christum maledictum sperat multitudo Christianorum ; omnino necesse est nos etiam ex documento prophetico ostendere Iudæo, quod pro Ecclesia passus est Christus, non autem pro suis peccatis. Scribit quidem certe Esaias clamans aduersus Iudæorum incredulitatem ; *Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini*, nempe Christus, cui est reuelatum ? *Annunciamus coram ipso, tanquam puer & tanquam radix in terra sitiens ; & vidimus ipsum, & non habebat speciem nec pulchritudinem : sed species eius indecora, deficiens præter filios hominum*. In passione Crucis eum non habere speciem neque pulchritudinem audimus, quoniam malam pulchritudinem illius ligni quod aspexit mulier pulchrum ad videndum & pulchram habens speciem, Iesus deleuit in forma propria per lignum Crucis, quod suscepit pro spirituali sua Ecclesia. Subiunxit enim Propheta de eo dicens ; *IGNOMINIA est affectus & non est reputatus* : hoc est ; A Deo traditus fuit propter nos, & subiectus fuit poenæ propter mulierem, & non reputatus fuit pati propter se. *Ips enim*, inquit, fert peccata nostra, & pro nobis dolet audiens ; *Maledicta est terra* ; hoc est, terrena tua vita, apud Iudæos qui sic iudicant in operibus tuis ineffabilibus. Maledictum enim nominaus es à

Ephesi.

1. Thim.

Christus in se luce pic poenâ Ecclesie

Esai. 53.

Mose

Mose dicente, *maledictus est omnis qui pendet in ligno* : Et Iudæi ; *Iste homo est maledictus, quoniam sabbatum non custodit*. IN doloribus ipsam comedes ; videlicet, sine peccato viues : Si enim viueres cum peccato, Mundus te tanquam proprium diligeret, & non molestia afficeret. Hæc autem nobis audientibus ab ipso Deo condonari, reputauimus eum esse in labore & plaga & in afflictione, tanquam qui poenam subiisset & mortem pro suis peccatis. *Ips enim fuit*, inquit, *vulneratus propter iniquitates nostras*, nempe eorum qui sumus ex muliere Ecclesia ; *& egrotauit propter peccata nostra ; Disciplina pacis nobis super ipsum, Liore eius nos sanati sumus, Ipse enim portauit peccata multorum, & propter peccata nostra fuit traditus*. Habes perfectam & manifestam supputationem & demonstrationem quod pro peccatis mulieris audit Adam omnia quæ sunt in poena proposita, cum sit ipse sine peccato in typum Christi. Iam videamus (si videatur) quemadmodum etiam ipsa nuda verba poenæ quæ dicuntur, nullam habeant Dei apud homines execrationem seu maledictionem. Non enim dixit ei sicut Serpenti & Caino ; *Maledictus tu*, sed, *maledicta terra in operibus tuis*. In operibus, inquit, tuis, quæ es compacturus ; terram adorans & lapides & statuas & eius aquas & ignem eius, tu eam facies maledictam. IN DOLORIBVS comedes eam, me inducente siccitatem & sterilitatem, & sæpè famem ad tuam castigationem & afflictionem, quomodo etiam dixi mulieri ; *Multiplicabo dolores tuos & gemitus tuos ; Spinas & tribulos producet tibi terra, & comedes herbam agri*, vt pote quod terra sit inculta & deserta propter siccitatem & sterilitatem. *In sudore & labore vultus tui comedes rarum & exiguum panem tuum, donec reuertaris in terram ex qua sumptus es, Quoniam terra es & in terram reuertaris*. Hæc quidem est conuenienter literæ contemplatio eorum quæ sunt proposita. Nam sicut dicunt historiographi mundana præcæ narrationis ; dolores, fames, siccitates penuriæ & sterilitates persuadebant illis antiquis vt execrarentur terram : Vnde etiam fame pereuntes, dicebant esse terram à Deo maledictam ; quomodo etiam benedictam, cum cernitur fertilis, eam nominat hominum consuetudo. Sed neque rationis erat apud eos aliqua experientia. Dicunt enim rursus historici, quod primus Abraham frumenti semen per aratrum seminauit in terra ; nobis (vt opinor) significans Patriarcha per exemplum, quod ex eius semine videtur celestis panis Christus in terra ad esum & salutem hominum, quando terra Abrahamicæ Mariæ Dei-paræ pluuiam excipiet celestem. Testatur autem Lamech quoque pater Noë, quod non hominem Deus est execratus ; sed famem (vt dixi) & corporalem afflictionem tunc intulit illis generationibus. Nam cum ipse generasset filium, dicit ; *Nominauit nomen eius Noë, quod interpretatur quies, dicens ; Faciet nos quiescere ab operibus nostris, & laboribus manuum nostrarum, & à terra quam execratus est dominus Deus ; nempe in poena Adami*. Egresso quidem certè Noë & filiis eius ex Arca post diluuium, eis apertiore confirmauit benedictionem qua benedixit Protoplastos : ET postea dixit ; *Cogitans non adiciam amplius execrari terram*. Tu autem cum audieris quod vsque ad Arcam vniuersa terra

Deut. 21. Gal. 3. Ioh. 9.

11. 33.

Maledicta & benedicta terra quæ dicatur. Abraham primus seminavit frumentum aratro.

Maria Dei-paræ.

Gen. 5.

Terra fuit sub maledicto vsque ad Arcam. Gen. 9. d

Thom. 1.

fuit sub maledicto, nihil aliud putes esse nisi Christi Ecclesiam, in qua confirmauit etiam Deus & renouauit veterem hominis benedictionem, quoniam post diluuium in innumerabiles afflictiones & castigationes à Deo pulsa cecidit hominum natura cui dominabatur impietas. Ex hac verò nobis proposita Dei cum Adam colloctione, nos docemur multo magis spiritualiter audire & intelligere quæ dicuntur de Paradiso & lignis & fructu quem comedit mulier & homo. Nam cum illic dixisset. Deus ; *Quo autem die ex eo comedes morte morieris* ; quomodo hic in poenis non solum eos sustulit, sed eis dat vitam multorum annorum ; mulieri quidem dicens eam in doloribus filios parituram, Adamo autem, *in doloribus comedes terram omnibus diebus vite tue* ? Qui autem non conuenienter, nobis ineffabili, cuiusdam Dei dispensationi intelligunt spiritualiter omnia quæ dicuntur de Paradiso ; coguntur omnino facere Serpentem autorem & conciliatorem & effectorem vniuersæ nostræ hominum generationis, & Mundi constitutionis, per datum mulieri consilium. Sed non ita docet chorus sanctorum Patrum : sed quod etiam absque Serpente & ligno & cibo, ex illa diuina voce quæ dicta est Protoplastis ; *Crescite, & multiplicamini, & replete terram* ; futurum erat vt cõsisteret genus humanum per carnalem generationem dissimiliter quam creati erant Angeli. Procul enim à nobis recedat Origenes, & mystæ Origenis, animas nostras prius esse visione fabulose apprehedentes. Nam cum ille natus esset, & extitisset, & ad iditatem (vt ita dicam) venisset cum tunica pellicea, nescio vnde motus & vnde hoc nactus, dogma constituit, Adamum & Euam fuisse (ante tunicas) nudas mentes in quas nullo modo caderet interitus, & quæ non essent capaces mortis & fluxus & cibi & potus & somni. Cuius prodigiosam insaniam euerdens sapientissimus, Methodius, non vnam aut alteram sed etiam decimam nobis affert Scripturæ probationem, ostendentem quod Deus ab initio verè fecit hominem è terra genitum & terrestrem, quomodo etiam nobis loquitur per os Pauli, dicens. *Primus Adam è terra terrestris* : primum enim est terrestre, deinde per Christum spirituale ; vt sicut portauimus imaginem Terrestris, portemus etiam imaginem Cælestis. Nam si per inobedientiam inquit, lapsus homo fuit transmigratus & in essentia alteratus (vt qui aliud ab alio corpus exuerit & induerit) in eo fuit à Deo affectus iniuria : Oportebat enim Dæmones quoque qui longè plus deliquerant, hoc pati ante hominem ; & ex natura immortalis experteque materiæ & in quam non cadit interitus, induere corpora mortalia & fluxa & in quæ caderet interitus. Secundum rursus dicit Pater, quod diuersitas figuræ genitalium membrorum Adami & Eua, ostendit quod ea illis facta fuerant instrumenta ad procreandos & seminandos filios. Tertium, quod dixerit Scriptura statim cum ipsa creatione ; *masculum & feminam fecit eos*. In natura increata & in quam non caderet interitus, quis erat vsus masculi & feminae ? Quartum, quod per eis dictam à Deo benedictionem ; *Crescite, & multiplicamini, & replete terram* ; ostenditur eorum filiorum procreatio per fatum & carnalem partum.

Origenis error de animarum præ-existētia.

Methodius refellit errorem Origenis de animabus. Deus verè fecit hominem è terra genitum.

1. Cor. 15.

P

Quintum, quod ante lapsum Deus mandavit ut ip-
sis & iumentis & volucribus communis esset eius
feminum. Sextum rursum; Dicit magister: *Si omne
quod intrat in os, vadit in secessum*, ut est vox Domini,
fieri non posset ut cum ipsi communiter essent partici-
pantes eius feminum qui est proprius iumentis, non
etiam parem & ab interitu non alienam ferrent ex-
carnationem. Septimum quod & somni excessus, &
excisio costarum, sunt indicia & argumenta carnis ma-
terialis & de terra genitæ, ut quæ locum non habeant
in immortalitate. Octavum, si expers materiæ
& incorporeus erat homo ante inobedientiam;
quomodo dicit de costa ex eo sumpta, *Hoc nunc
os ossibus meis, & caro ex carne mea?* Nonum, Si
Christus dicitur primitiæ & primogenitus ex mortuis (ut
qui primus scilicet suscitauerit sanctissimum suum
corpus ab interitu alienum & immortale) quomo-
do fieri potest ut antequam esset primogenitus, fa-
ctus sit homo à Deo in incorruptione carnis & in
immortalitate? Decimum autem ad ipsos demon-
strationem facit ille Pater, illam Seruatoris vocem
ad Sadducæos quæ dicit, quod qui digni habiti
fuerint illud seculum assequi, & illam ex mortuis
resurrectionem, *neque uxores ducant, nec nubunt*. Ne-
que enim amplius mori possunt. Si ergo non
possunt mori cum sint in incorruptione, si qui-
dem fabulatur Origenes, quod resurgimus tales
natura corporis, qualis erat Adam ante transgres-
sionem.
Sed manifestum est Origenem negare resurre-
ctionem carnis, & ideo nudas ac solas esse animas
nos & Adamum quando factus fuit, impiè fabula-
tur, ut quæ essent ante corpus. Atque qui dicit
quidem, ait ipse Methodius, Protoplastum habuisse
corpus firmius ac longè melius, quod ordinem
habebat intermedium inter interitum & incorru-
ptionem seu remotionem ab interitu, is minimè
aberrauerit. Nobis enim hoc confirmat sapientis-
simus Solomon, dicens; *Propter incorruptionem fecit
Deus hominem*; hoc est, intermedium inter influxi-
bilitatem & fluxum, ut aut (si id quod est melius
elegerit ut videtur etiam Gregorio Theologo) proce-
dat ad perfectam incorruptionem & immortalita-
tem: aut si rursus tetigerit id quod est deterius,
perfectam subeat mortem, quod etiam factum est
conuenienter voci quæ ei dixit; *Terra es, & in ter-
ram reuertèris*. Sed de hac diuina sententia de cæterò
nobis occurrit in præsentia dicendum aduersus Sa-
maritanum. Hanc enim nobis diuinam vocem
suscipit deique obiicit ad negandam & abolendam
mortuorum resurrectionem, quæ dicit Adamo; *Terra
es, & in terram reuertèris*. Aduersus quem (ut etiam
dicam corporalius) illud ante alia oportet conten-
dere, quod non est integrè ex terra: sed aliqua qui-
dem pars est ex terra; aliqua autem non ex terra, sed
ex Deo per insufflationem. Propter quod, animam
quoque viuentem vocauit illum Deus: & oportebat
(sicut etiam dicit quidam ex externis) quod ex
terra est, in terram; quod autem ex Deo est, ad
Deum reuerti: quando quidem nec ipsa vniuersa
corporis essentia est integrè ex terra; sed & ex igne,
& ex aère, & aqua. Sin autem homo est integrè ex
terra, nihil differt à vase fictili, & iam posset quilibet

figulus fingere homines. Sed neque factus est alius
homo ex terra nisi solus Adam; & oportebat in ip-
sum solum ferre mortis sententiam, & non in vllum
alium. Omnes enim nos homines sumus ex homi-
nibus, & non ex terra: & maximè hoc de muliere
dici non habet locum, quoniam facta est ex latere
vitæ; & oporteret ei dicere: *Costa es hominis, & ad
costam reuertèris*. Sed neque volucres, si spectentur ver-
ba Samaritani, subiectæ sunt morti, neque pisces:
non enim nati sunt ex terra, sed ex aquis. Quomo-
dò autem cum in præcepto dixisset Deus homini;
*Quia autem die comederitis ex ligno cognoscendi bonum
& malum, morte moriemini*; hic in pœnis omnino non
nominauit mortem, sed reuersionem, dicens; *Terra
es, & in terram reuertèris*. Tu solum redibis & reuertè-
ris in terram, tu solum non etiam mulier. Quoniam
ergo non dixit Deus; *Terra es, & in terram reuertè-
mini*; quomodo illic communiter præcepit: *Nolite
comedere, ne moriamini*. Et rursus dixit communiter;
MASCULVM & FEMINAM FECIT EOS, & communiter
dominium omnium dedit eis, communiter eam
priorem, & communiter vitæ degendæ rationem in
Paradiso; communiter comederunt ex ligno, &
communiter visum receperunt; communiter fece-
runt subligacula, communiter audierunt vocem dei
deambulantis sicut de eo priùs diximus, & commu-
niter timuerunt, & simul delituerunt: oportebat
etiam eos qui omnia communiter fecerunt & passi
sunt, communem & eandem à Deo accipere sen-
tentiam quæ dicit homini eique soli; *Terra es, & in
terram reuertèris*. Hic enim, si mihi non succenseat
Samaritanus & Iudæus, non loquitur Deus de vna
& eadem; sed de duabus. Non enim tunc dixit ho-
mini; *Ex terra es, & in terram reuertèris*; sed, *Terra es,
& in terram reuertèris*, aliam & aliam terram innuens.
Et quoniam videtur multis hic sensus durus & co-
actus; si videtur, hoc probabo exemplis. Ponamus
Deum dicere ipsi elemento terræ; Tibi dico, o ter-
ra, terra es & in terram reuertèris; an non manife-
sta est oratio, quod dicit de duabus terris? Et rursus
si dicat aquæ: Es elementum, & ad elementum re-
uertèris; est perspicuum quod dicit de duobus ele-
mentis. Similiter etiam si dixerit Angelo; *Es Ange-
lus, & ad Angelum reuertèris*, significauit nobis duos
Angelos: Ita etiam per illud, *Terra es, & in terram
reuertèris*, necesse est intelligamus aliam & aliam ter-
ram, & alium & alium Adam, & aliam & aliam re-
uersionem, & alium & alium reditum. Hæc disce-
rens cum Samaritano, te Fidelem præmunij, ut in-
telligas illum spiritualem Adamum qui dixit; *Ego ex
Patre exiui, & reuortor ad Patrem meum*. Quæret autem
omnino spiritualis & studiosus auditor; Si omnia
sunt de Christo priùs descripta & figurata in Lege,
ut dicit Apostolus; quomodo etiam pœna Adamo
proposita potest ad Christum referri spiritualiter, in
ipsis solis & nudis vocibus; & maximè illud, *Maledi-
ctæ est terra in operibus tuis*? Quomodo fieri potest ut in
Christo omnino intelligamus maledictionem? Tam-
en quoniam paulò ante audiuius Christum dicitem
Serpenti in maledictione; *Terram comedes
omnibus diebus vitæ tuæ*; hoc est, terrestres & materia-
les & limfos sensus peccati. Cibus, inquit, Serpen-
tis fuit maledictus & condemnatus in ineffabilibus
Christi

Maith. 15.
1. Cor. 15.
Colof. 1.
Eu. 10.
Origenes
negat re-
surrectio-
nem car-
nis.
Aduersus
Samarita-
num di-
putatio.
Homo
parum est
ex terra,
parum ex
Deo.
Terra et
aliud est,
quam si
dicatur,
Ex terra
es.
Ioh. 16.
Maledi-
ctio quo-
modo in-
telligatur
in Christi
operibus

Christi operibus, ut & Serpens & eius cibus essent
maledicti. Quomodo enim cibus Christi est iusti-
tia, ita etiam serpentis cibus est peccatum. Nec mi-
rèris cum audis terram nominari terrestres sensus
peccati, audiens Christum eam etiam nominare
Mundum quando dicit Discipulis; *Vos non estis ex
Mundo* sicut ego non sum ex Mundo; hoc est, ex sa-
pientia terrena & mundana. De qua etiam clamat
Paulus aliquibus; *Nolite sapere terrena, sed sapite superna*.
Ita etiam Propheta nos id ipsum docet, dicens; *In
matutinis interficiebam omnes peccatores terræ*; hoc est,
amputabam omnes malas cogitationes irruptionis
peccati. De quibus rursus admonet eos qui viuunt
in peccatis, dicens; *Deficiant peccatores à terra*: quasi
diceret; de cæterò recedant peccatores à peccato.
De quo Deum appellat dicens; *Exurge Deus, iudica
terram*; hoc est, condemna terreste peccatum quod
est cibus & sumptus Serpentis, eius condemnans
scholam ne versetur in toto genere, sed ipsum abscon-
dens & potiùs in cinerem redigens ut ad nihilum
redigatur. Tu enim *Deus noster es ignis consumens*.
Christus autem cum sit Deus, venit ad iaciendum
ignem in terram, quod ipsam expurget & perimat.
Sic enim intellige consumere malam terram (nempe
peccatum) & fœnum, & spinas, & tribulòs,
& culmos, & paleas, & Zizania, tanquam materiam
fœtusque & germina infertilitatis & peccati. Quo-
niam ergo didiscimus quemadmodum Serpens
comedit terram omnibus diebus vitæ suæ; & rursus
quomodo Christus eam consumit & expurgat cum
fœno & spinis & tribulis; de cæterò ne timeas ne-
que dubites referre ad ipsum cogitationem tuam
in hoc quod dicitur; *Maledicta terra in operibus tuis*; Et;
In doloribus comedes eam, & purgabis tanquam Do-
minus terram populi tui. Audiuius enim quan-
dam etiam in ipso sancto Spiritu tristitiam propter
peccatum hominis, ut quando dicit Paulus; Ne tris-
titia afficiatis Spiritum sanctum, in quo signati estis
in diem redemptionis. Illud autem; *Spinæ & tribu-
los producet tibi*, appositè intellexeris de Christo &
synagoga Israël. Vnde etiam tali terref tunc dicebat,
quando ei imposuit coronam ex spinis; *Expectaui
vineam meam ut faceret vinum, fecit autem spinas & tribu-
los*. Restat ut audiamus Dei Verba quæ deinceps se-
quuntur ad corporalem & spiritualem Adamum;
Subiungit enim dicens; *Et comedes herbam agri, In su-
dore vultus tui comedes panem tuum*. Quæres (si modò
iis quæ dicta sunt fidem habeas) quomodo dixerit
Deus hominem vesci tribus cibis; nempe priùs
quidem terra, secundò autem herba, terriò verò,
pane, proprio cibo hominis! Non enim dicit ei; *In
doloribus comedes terram*: Neque de herba dicit; Et
comedes herbam tuam; sed hoc solum ponit in pa-
ne, dicens; *In sudore vultus comedes panem tuum*; hinc
nos docens quod terra quidem rationis particeps
est propriè cibus Serpentis, qui intelligitur idolola-
tria; quam etiam Deus execratus est & maledixit.
Vnde etiam tanquam vetus hoc & primum pecca-
tum; idololatriam (inquam) primum ponit. Her-
ba autem est expers rationis & belluinus cibus pec-
catorum inferiorum. Panis verò est cibus hominis,
qui quidem in sudore & laboribus sumitur: Et ideo
dicit Deus (panem dicens solum esse proprium ho-
minis) *Comedes panem tuum*; ut pote quod herba &

terra sint significantia peccati & impietatis. Aliter
ergo illa consumit Christus (nempe ea delens & pe-
nitens interimens & aliter proprium panem comedit
sanctissimi sui Corporis, cum expurgans & commi-
nuens, & deificans, & interitui non obnoxium red-
dens, & renouans etiam ex ipsa vnione: Sed etiam
illo tempore quo *sudor eius vultus factus est tanquam
gutta sanguinis*, quando etiam dicebat se esse tristem
vsque ad mortem. Nam post eius mortem deinceps
aufugit tristitia & dolor, aufugit & gemitus, quæ
erant ante passionem; & pro eis est introducū gau-
dium & lætitia & exultatio, & incorruptio. Atque
sudores quidem & dolores, & herbe, & spinæ, & tri-
buli, & tristitia, omnia hucusque fuerunt, donec mor-
te affectus reuersus est in propriam terram ex qua
sumptus est, ex qua etiam fuit assumptus cum sancti
corporis natura è terra genita, congruè voci quæ
ei dixit; *Terra es, ut qui sis homo*; & in aliam terram
reuertèris cœlestem; in terram spiritualis Israël, verè
nostræ in cœlis promissionis, in terram mitium, in
terram sanctam, in terram & regionem viuentium,
& ciuitatem Domini virtutum. Hierusalem cœle-
stem. Quoniam ergo per mulierem Vitam, quam
ex suo peperit latere, somno sopitus qui naturam
viuificat, & sic ea est exectus qui dicit; *Ego sum vita*:
hæc facta sunt, & venit in Mundum, & per ipsam
dissoluit mortem, & per ipsam viuificauit illa gen-
tium animalia quæ in Paradisum ad ipsum fuerant
introduceta, & per ipsam viuificauit mortuos ex In-
feris, & mortali naturæ vitam est largitus; ea de cau-
sa & pœnam mortis subiit nouus Adam, & nomen
suæ vxoris (nempe Ecclesiæ) posuit vitam quoniam
ipsa est mater omnium viuentium, absconsam in Chri-
sto vitam. Hinc docemur magnâ & admirabilè Ec-
clesiæ gloriationem. Beata & ter beata est spes & in
altum elatio Christianorum. Nam per ea quæ dicta
sunt didiscimus quod omnes reliquæ Fides quæ sunt
in Mundo sunt mortuæ, & matres mortuorum po-
pulorum & gentium, ut quæ in se non habebant cum
qui dicit; *Ego sum vita*, neque regenerant & viuificat
per vterum aquæ & Spiritus, suos filios & populos:
sed sunt sine semine, & viduæ fontis vitæ, non fruen-
tes aqua viua & saliente in vitam æternam. Sola er-
go eius Ecclesia dicitur & Vita & mater omnium
viuentium. Et propterea eius etiam vxor est mater,
non mortuorum sed omnium viuentium Christum
veram vitam; & quicumque ex ea non nascitur, est
mortuus peccato: Corporalis autem mulier Ada-
mi corporalis, non est mater viuentium sed mor-
tuorum hominum. De hac autem matre spirituali,
non dicit quod sit mater omnium hominum, sed
mater omnium viuentium, ut quæ sit vita, & ea de
causa omnino non nominauit Deus in eius pœna,
mortem; quandoquidem cum sit vita secundum
naturam, est aliena à morte, permanens æterna. Si
autem me nunc vrget Iudæus ut intelligam corpo-
ralem Adami vxorem matrem omnium viuentium;
necesse est omnino ut dicam eam esse matrem An-
gelorum: Nam illi etiam plusquam nos sunt vi-
uentes. Quid ergo, inquit; Ecclesia est ne etiam
mater Angelorum? Nequaquam: sed quoniam
vir eius est eorum creator, adoptione etiam dicitur
eorum mater. Quoniam ipsos etiam fecit eius ad-
ministratores Spiritus, qui *mittuntur administratum*

Christus
comedit
panem san-
ctissimi
sui corpo-
ris.
Luc. 22.
Christus,
reuersus
in terram
vnde sum-
ptus fuerat.
Ioh. 11. &
14.
Ecclesia,
est vita
omnium
viuentium.
Colof. 3.
Fides om-
nes præter
fidem Ec-
clesiæ, sunt
mortuæ.
Ioh. 14.
Ecclesia,
ut quæ sit
à Christo
adoptata
est etiam
mater An-
gelorum,
Heb. 1.
p ij

ad eam & pro eo. Oportet enim eos seruire ad opti-
uæ matri & coniugi viri eius & Dei ipsorum. Vnde
cum omnia contineat & viuat, Deus imposuit ei
nomen maximè generale & comprehendens; cam
appellans vitam: si quidem Vita non est nomen per-
sonale, sed vniens & comprehendens: nam & in
Deo & Angelis & in hominibus congenita est vita.
Existimo autem & propterea quòd Ecclesia sit
multorum generum & multarum gentium, habens
suum corpus & plenitudinem ex vniuerso genere
quod est sub cælo; vendicauit sibi nomen maximè
generale: quomodo illa quoque terribilis & stupen-
da bestia apud Danielelem quæ caret nomine, & non
habet (tanquam aliena) nomen consistens, propte-
rea quòd ipsa quoque prius describat ac figuret re-
gnum Romanorum & Christianorum. Oportet au-
tem præter hæc omnia aduertere, quomodo hæc
spiritualis coniux secundi Adami, à deteriori no-
mine profecit in melius. In principio enim vocata
est Coïta, & secta seu diuisa; significante (vt arbi-
tror) hac amputatione & diuisione defectionem à
Deo quæ erat ei euentura. Deinde post hoc ædifi-
cata & in melius excitata; propterea quòd ad virum
Christum appropinquarit, appellata est mulier.
Postremò autem omnium appellata est vita, vt quæ
à morte profecerit ad vitam. Vir autem eius non
ita, sed ex meliori nomine accipit peius. In primis
enim Adam magnum honorem & gloriam adep-
tus, vt qui sit appellatus imago & similitudo Dei:
deinde postea appellatus est homo, & postea rursus
Adam; & postremò omnium, terra; vt per hæc ap-
pèrtè discamus & erudiamur quæcunque sunt in
Protoplasto, referri ad Euam Ecclesiam, & Adamū
Christum. Sic enim cum in principio esset splendor &
character substantiæ ipsius Dei in aspectabilis, seipsum exi-
narij serui formam accipiens, vt Ecclesia ex mendicitate
diceretur vita; id effecta, & ex ipso nominata; &
in libro viuentium collocata. Nam quòd ad reli-
quas Fides attinet, de eis dictum est; *Deleantur de li-
bro viuentium, filiorum scilicet Ecclesiæ, matris viu-
entium, & cum iustis non scribantur.* Iniustæ enim
sunt quæ Deum negauerunt, & iniustum Satanam
elegerunt; cui etiam cultum per idola exhibere
prætulerunt relicta Ecclesia. Quæ quidem vt filijs
abundans, & sæpe pariens, & fœcunda sobole, &
multas habens personas; vniuersale (vt ita dicam)
habet nomen, sicut est Vita vniuersalis. Eius autem
vir Christus, vt qui est vnigenitus, & vnus habens
personam; cum sit indiuiduus; vnus personæ hy-
postatico nomine est nominatus. Atque poteram
quidem hic quoque contendere aduersus Samaritanum:
Sed si multa dicam, timeo fatietatem Auditorum.
Ipse enim corporalem Adami vxorem dicens &
intelligens esse matrem omnium viuentium, necessariò
vel inuitus fatetur esse viuentes animas hominum:
Sin autem dicit morientes, Deum ostendit esse mendacem.
Non iam inuenitur mulier mater viuentium sed mortuorum;
ad similitudinem fumentorum. Nam quòd attinet ad
Samaritanum, & canis & asina iam sunt matres om-

nium viuentium; siquidem nulla est differentia ani-
mæ animalis & animæ hominis. Sed isti quidem
suam erroris viam ingrediuntur: Nos autem hic li-
brum finientes, vniuersorum Regi Christo gloriam
emittamus, nunc & semper & in secula seculorum:
Amen.

ANASTASII SINAITÆ, EX SER-
MONE DE SANCTA COMMU-
NIONE, fragmentum.

MATRES ergo ne iudicemus, rogo, vt
venia digni existimemur. Tu enim fra-
trem tuum forte peccantem vides; nescis
autem quis sit eius vitæ futurus exitus.
Latro ille qui vnà cum Iesu crucifixus est, ficiarius
erat & homicida: Iudas autem erat Apostolus, &
discipulus Christi, & ex veris & germanis discipu-
lis. In exiguo autem tempore, parua rerum com-
mutatio facta est; & Latro quidem in regnum, dis-
cipulus verò in perniciem factus est. Sed age verò;
sit tibi frater peccator, reliquas eius rationes vnde-
nam scis? Multi enim qui palam peccarunt, clancu-
lùm postea magnam pœnitentiam egerunt: & nos
quidem eos peccantes vidimus; eorum autem pœ-
nitentiam & conuersionem non nouimus: & apud
nos quidem iudicantur vt peccatores; sunt autem
apud Deum iustificati. Quamobrem rogo vos ne
vilius hominis mala in memoriam reuocemus,
eius exprobremus, donec venerit iustus Iudex qui
etiam occulta tenebrarum illuminabit, & cordium
consilia manifestabit. Imprimis autem ne Dei Sa-
cerdotes de occultis & incertis, quæ de illis audi-
isti peccatis, iudica. Ne dixeris; is qui offert, est pec-
cator, condemnatus, indignus. Occultorum pecca-
torum est iudex, & examinatus; hoc in te agnosce,
quemlibet esse te altiozem; & iusto Iudici iudicium
permitte. Sit autem sacerdos in decretis de Deo,
firmus & constans; reliquorum tu non es iudex &
inquisitor; sed modum proprium auctoritatè tue
cognosce. Quid verò; inquit; non, examinationi-
bus, Ecclesiasticisque canonibus est obnoxius sa-
cerdos? Maximè. Sed is per te non iudicabitur vel
examinabitur; sed à Deo, vel sæpe etiam à maiori
Sacerdote seu Antistite. Tu autem cur Pastorem
iudicas, cum sis ouis? Cur Dei iudicium, ac sacer-
dotalem dignitatem quæ tibi non est tradita, nec à
Deo credita, Pharisaicè accipis? & ideo rogo vos
neminem iudicatis; præcipue autem Dei sacerdotè:
sed accede cum fide, & efficaci pœnitentia & pura
conscientia ad Dei mysteria; & omnem sanctifica-
tionem assequeris: est enim Dei Angelus seu nunci-
us qui offert incruentum sacrificium. Tu autem
indigne accedis? angelus te nequaquam à pec-
catis purgabit. Et quòd id quòd dicitur, verum sit;
ipse Iudas testabitur: Ipse enim cum ex impollutis
manibus Domini, Diuinum panem accepisset, quia
eum indigne acceperat, protinùs ingressus est Sata-
nas in eum.

Vita no-
men ge-
nerale in
Deo, An-
gelis, &
homi-
ni-
bus.

Daniel. 7.

Eue &
Ecclesie
tria nomi-
na.

Adami, &
Christi,
tant qua-
tuor, no-
mina.

Heb. 1.

Phil. 2.

Psal. 68.

Inuen-
tum fac-
ficium.
Ioh. 13. c

od... ad...

THEODORI

THEODORI IN COENOBIO RAITHV PRESBYTERI COMMENTATIO
PRÆPARATORIA, SEV EXERCITATIO AD EVM SCRIPTA QVI DOCERI CVPIAT, QVI S
fuerit modus carnis à Deo assumptæ atque dispensationis, quòve pacto peracta est; quæ item ab alumnis
Ecclesiæ astruantur aduersum minus rectè de ea sentientes: Godefrido Tilmanno Cartusiæ Parisiensis
monacho, Interprete.

Isagogen, ipsemet Author vno verbo græco appellat in Expositione Vnionis 2. Naturarum in Christo. Et hæc
quidem nunc (inquit) vt in præmia Isagoge, dicta sunt, & c.

AMORVM probitate alienum
esse duco, neq; id pessimè me-
cum reputaui (Est enim absur-
dum prorsus & insolens) si illi
quidè qui pro tuenda mendaci
falsitate Eutyichis & Dioscori,
in vnũ cõspirant; ac veluti mili-
tarem delectũ agentes cõtra veritatem, tanta perti-
nacia totq; perugiliis solam Catholicã & Apostoli-
cam dei Ecclesiã oppugnant: ita vt quos habet pue-
rulos, lingue (per eloq; adhuc impeditioris & necdũ
comptes plani eloqui, aliquatò etiam prius quam
ad magistròs se cõferant, erudiendi primis literarum
elemētis, eos exacuunt atq; persuadent inducendo
quo dicere possint & audire quæ afferuntur pro tuen-
do dogmate præcipui apud se honoris. Nos contrã,
supinè adeò lentescimus, vt videamur animis cõci-
disse; vt ne hoc quidè ipsũ scire admittamur quæ hæc
sit differētia oppugnantũ Ecclesiã, & cuiusmodi ini-
riis hæc velitaris pugna cõflata sit aduersum nos; qui
item eorũ duces sint hi à quibus suã fortitudinem agno-
minationē. Quapropter differere de his, nõ debem⁹
existimare superflue esse & vacatũ operæ. Vt sit Ec-
clesiã restituta pax, gratia & erga nos beniguitate
Dei, sim⁹ licet in tràquillitate, nec vlla nos exagitet
perturbatio submota omni procul hæresi, inque suis
spelæis delitescente: nõ statim cõsequitur nos iner-
mes esse debere ac proinde imbelles per inexperiē-
tiã belli; ne bello præter spem ingruente deprehensi
nudi & imparati, ab impietate opprimamur. Vt que
dum secũdo aspirate vento nauigas, time naufragiũ
(Theologus ille ait Gregorius) & minus senties nau-
fragiũ, subsidio vsus timoris. Itaq; iuxta præceptum
Apostolorũ principis, parati simus ad satisfactiõem sem-
per, omni poscenti nos rationē de ea qua in nobis est, spe, cum
mãfuetudine & timore, conscientiam habentes bonã: vt per
hanc diligentia cõmendatione dignam, ex vtrõis
omnino alterutrũ cõtingat: aut eos qui se segregant,
ad salutē prouocamus & eosdè ab hac peruersa diui-
dicatione abripiamus, vt monet qui Frater Domini
cognomēto dictus est: sin id nõ obtinebitur vt saltè
impudēs illorũ os increpationibus legitimis oppile-
mus, necunde occasione arripiant deblaterandi ad-
uersus veritatē. Quod porrò antiquius est his ac præ-
stãtius, vt nouerimus & compertissimum habeamus
quanã fide nitamur: gloriemur etiam nũ, sumpta ni-
mirũ liberiore fiducia, & aperto ore eã profitentes;
cuius cõfessionis gratia, aduersas Potestates à nobis
amollimur. Quin etiã, quatenus ascedet datur tẽpore
future retributionis, merces accedet vberior; ple-
nior item cõmendatio competētis pœnitentiæ, cui
solidè ac firmiter adiuncta fuerit religiosa obseruatio
corum quæ semel & vt ferè fit, innotuerũt in susce-
ptione ipsius fidei, iuxta cõsuetudinem à maioribus
traditã; & hi quidè per accidēs solum illi autè qui fi-
deles fuisse deprehenduntur, mente & animi cõstima-
tione, si quidè cõtingerit eos remissioris fuisse animi

& tutelæ parentũ hæreticorũ addictos, non interro-
gasse quæ fide digna sunt, ac ne curasse quidè, à se vt
excuteret vestè impietatis à maioribus acceptæ, sic
nescire, nec interim velle doceri, dånabile est. Dictũ
ob id est, *Sapientia & disciplina qui negligit, infelix est;* qui
cõtra diligit disciplinã, inueniet scientiã cũ iustitia.
Cæterum, vt lector quiuis propositi operis, minore
negotio capiat quæ cõtra impios ex aduerso dicitur
necessariũ putauit pauca quædã in ordinè digerere ad
toti⁹ Operis introductionē, à qua exorsus sic loquor.

Opinio Manetis.

Manes ille qui suo cõmento tenebras, veriùs; fig-
mentũ potestatis tenebrarũ opposuit deo: Hic ima-
ginatione planè fallaci cõmentus est & veluti per in-
somniũ vilis est videre, quia Domin⁹ se cõspicuum
exhibuerit in specie perquam exili, subq; inani habi-
tu corporis. Itaq; asserit ipsum quidè vitum esse pati
simul & facere quæ secũdum nos & peregit & passus
est: nihil alioqui eorũ re ipsa aut verè substituisse, sed
in specie tantũ credita esse & fallaci quadã suadela
imposuisse hominib⁹ quibus cũ cõuerfatus est. Qua-
re in Domino duas fateri respuit naturas, sed vnã so-
lam admittit, nẽpe diuinitatis: Quasi verò imagina-
riã illam corporis habitudinē indignã duxerit quæ à
se appellaretur & in nomen trãfired humanę naturæ,
Opinio Pauli Samosatani.

Istius Manetis tẽpore natus est Paulus quidã, ge-
nere quidè Samosatenus; Anthiochenę autè Eccle-
siæ quæ in Syria est, præses. Hic blasphemus mēturus
est, Dominũ nudũ fuisse hominē; & quemadmodũ
in vnoquoq; Prophetarũ, ita & in ipso habitasse deũ
Verbum. Hinc cõmentus est duas in Christo fuisse
naturas distinctè se habētes: nec vnã quouis modo
alteri inter se fuisse cõmunicabilē; ac si ali⁹ esset ipse
Christus, ali⁹ in eodè habitaret Deus Verbũ. Enim-
verò vtrãq; eius natiuitatē siue generationē per-
fido ac blasphemio ore censuit dici naturã vnã &
alterã in Christo Salvatore sic vt per illã, humanita-
tem auferret; per hanc verò, abrogaret ei diuinitatē.

Opinio Apolinarij.

Dein quũ plusculũ tẽporis processisset, Apolinar-
ius quidã Laodiciæ Syrię maritimæ Præsul alterius
insaniæ fuit author. Asseueratibus enim Arianis ad
vnũ oĩbus carnẽ Domini fuisse inanimẽ; iste Apoli-
nari⁹ dixit eũ carnẽ assumpsisse animatã quidem sed
vitali anima, non itè accepisse mentē seu intellectu.
Neque enim ea caro humana mēte egebat, quippe
quæ ab ipso regebatur qui eã subierat, Deo Verbo;
quin & ipsa incapax erat alteri⁹ intellectus potētia,
præterquam diuinã; neq; enĩ humana quouis mēs
fustinisset cohabitare p̄stãtiori Domino. His suo pte
ingenio cõstitutis obnixè cõtendebat vnã esse &
Verbi & carnis naturã: nimirũ vt per abiectã car-
nis conditionē, totus censeretur esse homo, nec vlla
proinde iniretur ratio naturæ præstantioris.

Opinio Theodori Mompuestiani.

De vtriuf-
que & hæ-
resi & ab-
rogatio-
ne, lege li-
ij. Euagelij
Scholasti.

Hæretico-
rũ cura, &
Catholi-
corum fo-
cordia in
instiuen-
dis pueris.

Catholi-
cis metue-
dum sem-
per ab Hæ-
resi.

Nefratre
iudice-
mus.

Luc. 13.

Ioh. 13.

* Μηνο-
καχολογία
κατ' ομολογίαν
κατ' ομολογίαν
Sacerdo-
tes de in-
certis pec-
catis non
iudican-
di.

Luc. 11. c
Ad myste-
ria quo-
modo ac-
cedendum.

Inuen-
tum fac-
ficium.
Ioh. 13. c

Diuinus
panis.
Ioh. 13. c

Hæretico-
rum filij.

Sap. 3. a.

Μανης
qui & Μα-
nichæus.

Secundum hunc Apolinarium mox emicat seque promit Theodorus quidam a ciuitate cui Mompsuestia nomen est. In terra Cilicum hic accepto ducatu, aduersus Apolinarium ex diametro pugnant, non leues contumelias impudenti animo & intrepido corde effundit aduersus Dominum Christum, cum appellas hominem ut vnum aliquem ex nobis communit; qui & per gradus e promouens, accepta a Deo gratia promeruit nominari Deus; idem per baptismum in Iordanis fluuio in primis dignus est habitus dono Spiritus sancti baptizatus in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Caeterum Deus Verbum qui ipsum inhabitabat propter praecellentem eius virtute, pro bona sua voluntate, denique post consummationem; consortem fecit diuinae maiestatis & adorationis. Haec & consimilis formae permulta blasphemus hic ementius, duas afferit in Christo se nosse naturas suis proprietatibus circumscriptas, & sola inter sese habitudine confertas.

Opinio Nestorij.

Hos proxime sequitur Nestorius quidam nomine, ortus quidem e Germanicia Syriae, verum Anthiochia quae apud Orontem fluuium sita est, ascriptus Clero; denique is Constantinopolitanae Ecclesiae sibi vendicat thronum. Rursus hic duarum naturarum quae in Christo sunt, voce abusus est; impie detorqueus naturae nomen, peraeque ac sui progenitores Paulus & Theodorus. Non enim ut veritatem duarum in Christo naturarum, diuinam pariter & humanae consignaret, & earum incommutabilem persistentiam citra ullam confusionem, ostenderet vtramque constituit naturam: sed ut praetextu istius duernionis, dolo malo duas subindicaret personas; maliciosae ac reuera peruerso suo more accipiens Naturarum vocem pro Personis, dum interim per liberiolem & temerariam agnominationem vocis istius τὸν φύσιν naturarum, interdictam (in Christo) dictionem τὸν προσώπων, hoc est, Personarum in medium adfert: ita ut secundum hunc, alius sit Christus, alius item Deus

Nestorius Pauli Samosatani pronepos.

Verbum, iuxta errorem illi a maioribus instillatum. Filius quippe hic erat Cilicis, at Samosatani pronepos: & ob hoc perpes & implacabile gessit bellum aduersus venerabilem & intemeratam Virginem, nec villo dignatus est honore castissimam Dei matrem Mariam, ut Domini matrem: sed perinde ac seruus ceruice obdurata & perfricta fronte impudens suummet negabat Dominum, suam ipsius dominam aspergens pudendo dedecore, dum nomen claturam hanc, θεοτοκος, id est, Dei-para, non tam ei inuidet quam ne is dicatur Deus qui ex ea genitus est. Plane hic Nestorius tertius prodiit Iudaicae istius hereseos auxiliaris patronus, eam in se recipiens & cotrahens.

Opinio Eutycheis,

Opposita partis quae a Manete & Apolinario stat, rursus tertius hic Eutyches innotuit propugnator, qui & vnicuique praerat monasterio eorum quae circa Constantinopolim sita erant. Hic enim non sustinens nos confiteri Dominicam carnem consubstantialem nobis esse & connaturalem; negauit duas in Christo naturas incolumes esse potuisse ac saluas, vnam cum earundem vnione & connaturali proprietate. Nec solo hoc errore contentus, insuper prodigiosa quaedam & absurda prorsus secum comminiscetur, afferens Domini corpus e caelo delatum & per

Virginem ac si per fistulam aut canale preterfluxisse Deum-Verbum, qui e caelo assumptus sibi induisset corpus: idque ut crederetur prognatus propemodum ex muliere, non item genitus. Doctrina haec Manichaei est, nempe praeter illo Manete tanto magis per imaginationem excogitata. Hic igitur Naturam vnam detulit Christo, auerso prorsus & obliquo corde, secundum vnam naturam.

Ecclesiae Definitio.

Duae ergo partes quum sint vna quidem iuxta Manetem, Apolinarium & Eutychem: altera autem iuxta Paulum, Theodorum & Nestorium; & quidem illi secundum vnam naturam, hi autem secundum duas: e regione inter sese pugnant, Dominum Christum inscite admodum expresserunt. Eorum vtrunque pessimas peruersiones, inflexionesque impias elidens ac respuens Catholica Ecclesia, per mediam vtriusque falsitatis incedens viam, graditur per viam nimirum regiam, neutrobi declinans; non ad ea quae in speciem dextera sunt, non item ad ea quae in prospectu sinistra sunt. Non enim sustinet fateri iuxta Manetem, Apolinarium & Eutychem; vnam in Christo simpliciter conuenisse naturam; sed vnam naturam Dei-Verbi incarnatam, accessione dictionis INCARNATAM declarans naturam humanitatis quam natura Dei-Verbi assumens, simulque & cum eadem vnus Dominus Iesus Christus natus est. Sed neque ipsa Dei-Verbi natura a seipsa permutata est, non item aliena affecta a gloria quae illam addecer maiestatem, etiam si Deus assumpta carne natus sit, & quidem carne non simpliciter natus creditur (hoc enim Arianismum respicit) sed carne animata; Nec vtrumque animata solum. Reuoluitur enim & hoc in Apolinarij errorem: sed carne animata; anima vtiue, intellectu & ratione praedita. Neque vero hominis naturam, qua assumpta natus est suae insudit diuinitati aut eam ipsam permutauit; praeterquam iuxta naturalem & essentialem ipsius finitionem atque rationem. Neque quemadmodum asolet ignis ceram; ita eam humanitatem assumpsit. Itaque integra definitio quam haec manifestant, a pietatis cultoribus sic effertur: Vna natura Dei-Verbi incarnata, carne animata; anima vtiue, intellectu & rationali. E diuerso iuxta Paulum, Theodorum & Nestorium, duas in Christo naturas vtrumque fateri; Ecclesiastica improbauit doctrina: sed duas naturas recipit substantialiter vnitas, hac inductione repudiandis omnem diuisiuam animi conceptionem, cum que reprobatur quisquis contendit in partes diducere hanc Naturarum vnionem supernaturali modo & admirabili confertam. Nec solum Naturas duas substantialiter vnitas confitetur, sed vnione quae secundum personalem substantiam indiuisibile simul & inconfuse subsistit.

Expositio Definitionis.

Sanctae finitio haec duas profitens naturas; signat alterius quidem generis, alterius item essentiae naturas duas in vnum conuenisse; assumpte diuinitate, assumpta vero humanitate. Et quidem per hoc quod dicit substantialiter vnitas, significat vnione hanc duarum naturarum intelligi debere non solum iuxta pius erga nos affectum aut alteram quolibet habituali intelligentiam; sed ipsa essentia ac subiecto rebuscumque; ipsis, eas simul subsistisse & esse coniunctas. Quod autem dicit, vnione secundum subsisten-

Ecclesia catholica incedit media inter Haereses.

Catholica Expositio vnionis Naturarum in Christo.

subsistentem Naturam; indicat humanitatem eam non prius conformatam fuisse, & ita eam demum diuinitatem subiisse: sed quia secundum id, ut substitit prima sui origine, vnita est diuinitati. Per id porro, quod infertur; Indiuisibile simul & inconfuse; significat, Naturas, dum in vnum conuenerunt, per eam vnionem nulla sui parte fuisse innouatas: sed & harum vnionem subindicat semper & eodem modo esse conseruatam, & vtramque persistere citra ullam sui imminutionem. Et haec quidem pro substantiali ipsius Vnionis definitione & ratione. Istiusmodi igitur argumentis nulli prorsus obnoxiiis calumniae & in offensis, doctrina Ecclesiae amandat longius ac submouet eos qui ab vtraque parte aberrarunt, nec vllum cedit locum volentibus calumniari obtendere veritati. Etenim si quis aequo amantior diuisionis, contentiosius volet per duarum Naturarum confessionem argumentis colligere duas Hypostasies siue duas subsistentes Personas; id quidem iuxta praedictas inductiones nullo vnquam pacto imptauerit: multo autem magis & perquam facile ab alterutra finitionum coarguitur. Dico autem vel haec; Vna Natura Dei Verbi incarnata: Haec enim definitio euidenter exprimit nunquam in hypostasi interno sci omnino potuisse humanitatem a Christo assumptam, nisi diuina Verbi natura Virgineam aluum subgressa eam humanitatem ex ipsa Virgine sibi ipsi, modo ineffabili conformasset atque effinxisset, ita ut nec principium quidem aut actum primum viuientis effectus sortita foret assumpta natura, absque essentiali naturalique & grata sibi inhabitatione naturae Dei Verbi ipsam humanitatem assumptis. Ecquid loquor de principio diuinae operationis, quando ne si ipsa quidem beata Virgo supra naturam ordinem, vim accepit prolificam, ad propagationem ac generationem; an non ad hoc promotum est per Verbi diuini praesentiam? Quo igitur pacto eadem Christi humanitas, in separata hypostasi secundum se nunquam genita, sed in assumente eam Deo Verbo sortita ut esset, utque subsisteret, dici aliquando potuit hypostasis siue persona per se subsistens, habuerit quo per se seorsim & particulatim interno sceretur? Stolidi prorsus & vani sit hominis talia comprobare, duasque in re eiusmodi quaerere hypostasies aut Personas a se disparatas. Id quum non sit, cur vtiue vnus aliquis talia quidem labijs honorat & complectitur suauiter, cor autem eius longe abest ab his? Itaque si quis synceriter & Ecclesiasticè confiteri vult duas in Christo Naturas: illud item; Vna natura Dei Verbi incarnata; eadem submissis manibus integro ite corde excipiat, ceu praedicta explanatio declarat. Quod si is nos putat per hoc permiscere aut confundere diuinam dispensationem, quasi Incarnati ratio aliter etiam intelligi possit quam continet sermo pietatis, hanc alioqui recipiens inductionem, Carne animata anima intellectui & rationali, desinat in posterum caustificari ac praetextere excusationes in peccatis. Cuiusmodi fuerit, si dicat: Incarnata, potest vni ac quiescere naturae nec interim superinducere ei naturam alteram. Potest insuper conuersionem aliquam naturae huius siue mutationem designare, sicuti Crystallum dicimus esse naturam aquae frigore concretam. Ecce enim quum sciamus vnam esse aquae naturam; huic si addimus, glacie contractam seu compactam;

per eiusmodi annotatiunculam, vtiue illi non superinduximus naturam alteram. Tantum est, per vocem, νεκρὸς ἀλλομένω, id est, frigore contractam, intelleximus concretionem quandam ac soliditatem factam esse circa fluidam aquae naturam. Ad hoc respondemus in rebus eiusmodi non solere reduplicari tales voces. Ibi enim reduplicatio vim habet significandi naturam alteram, cuiusmodi non possumus dicere aquae naturam concretam de Crystallo: quando per haec indicauimus aliud quiddam esse aquae naturam, aliud item Crystalli; ceu quum dicimus lignum inauratum auro. Per hanc enim reduplicationem, intelleximus aliud quiddam esse lignum aliud item aurum. Eundem igitur in modum & hic; cum dixerimus vnam esse naturam Dei Verbi Incarnatam: si adiciamus, CARNE, iam consignauimus naturam carnis. Adde, quia & ipsa diuinitas neuiquam est in carnem permutata: sed permanens quod erat, per velum, hoc est, per carnem, a maiestate filij assumptam, nobis se manifestauit. Talis intelligentia nobis tandem reddita est per eiusmodi reduplicationem. Si quis rursus confusaneae litis amantior simul & conspersione erroris fermentatus non quidem repudiat talem definitionem, quippe qui contendat eam esse suae impietati consentientem: Et quidem maxime quae a me sunt praemissae inductiones, istius malignam conceptionem quam longissima propulsant ac submouent. Sanctae altera illa finitio quae Christum in duabus Naturis innotuisse mortalibus pronunciat, multo haec magis elidit, & confutat clancularium dolum sic malignantis. Haec enim definitio perspicue clamat, nimirum quia vtriusque naturae proprietates stabilita sit & ingreffiibilis, atque adeo in sua perseueret vnione: ita ut quis facile possit discernere quid vtriusque conuenientium Naturarum sit proprium, quid insuper inter se accomodet & distribuatur vnumquodque eorum quae propria sunt, quae uicem recipit a simul subsistente ac simul adiacente. Hoc proinde est proprium istius purissimae & singulae quaeque in ordinem digerenti Vnionis; quod quae communia sunt vtriusque naturae, quae item sunt propria vnique conuenientium naturarum declarat. Non enim nisi intellecta prius proprietate, ipsa communitas agnosci queat. Quo etenim pacto in re quapiam fiet communicatio, nisi vnumquodque communicantium habeat quiduis sibi peculiare? Mihi iam attende, quia secundum hanc rationem, proprium naturae Dei Verbi assumptis est, Deus ut sit: proprium item assumptae hominis naturae est filius ut sit hominis. Contemperatis igitur hisce naturis & inter se iusta dimensione libratis, ratione connaturalis coalescentiae atque vnionis in vnum conueniunt ac temperantur mutua copula, Nec secus se habent naturae vtriusque appellationes. Efficitur proinde vtriusque natura vnus filius dei simul & hominis: hoc est, filius Patris & Virginis Mariae matris. Exempli gratia; Tu es Christus filius dei viui. Et; Emisit Deus filium suum factum ex muliere. Sermo igitur Ecclesiasticus inculpatus est qui denunciat vnum esse Dominum Iesum Christum. Haec vox, Deus, nomen est naturae, perinde atque, Homo, naturae est nomen. Quando igitur ipse Christus & Deus est & Homo; ob hoc, duae licet sint naturae, vnus tamen & idem conceditur esse Dominus. Rursus quia

vnus ipse est filius Dei Patris videlicet atque Virginis matris. Nomen proinde, *Filius*, personae subsistentis significatum est non item naturae, quare hypostasis vna, nempe persona Christi secundum diuinam naturam pariter & humanam a pie credentibus glorificatur. Vnam itaque subsistentem personam duas insuper naturas venerans sermo Ecclesiae, media quadam in cessit via; neque Manichaeum sequens qui propter Vnionem & Naturas nouo figmento affinxit naturae: non Pauli errorem imitatur propter diuisionem, quam commentus est per Vnionem naturarum, & ex persona Personas constituens. Neque enim vna vtrarumuis per partes efficit aut diuisionem sine vnione aut vnionem sine diuisione, sed simul ac secum iunctim. Vnitè enim diuidit, vnam quidem personam dicens, naturas verò duas. Distinctè etiamnum connectit, duas quidem profitens naturas, personam autem vnam iuxta magnum in Theologia Gregorium. Illic etenim personas diuidens vnit naturae: hic autem in subsistente persona ponens vnitatem, distinguit naturas. Et quidem personae illic diuersae, natura verò eadem: hic contra, naturae quidem diuersae, persona verò eadem. Si quis igitur iuxta mentem Ecclesiae, exponit illud nempe, *Vnam Dei Verbi naturam incarnatam*, non illibenter excipiat & illud, nimirum vt in Christo duas confiteatur naturas substantialiter vnitas. Si enim ad probationem & significationem humanae naturae, vt primùm dixit vnam naturam Dei Verbi, mox addit illud, *Incarnatam*: cui sermoni non acquiescens, respuit duas confiteri naturas; vnam quidem quae Dei Verbi est, alteram, quae est humana, quam ipse se enuntiare confirmat per dictionem incarnationis indicem. Quae enim confitetur, eadem & enumeret, iuxta Basilium magnum. Quòd si causificatur & culpatur numerum duernionis tanquam bipartietem ac diuisionem: noueritis eiusmodi exceptionem non esse rationi consentaneam. Si quidem ceu superius dictum est, dum definitio fatebatur simpliciter se in Christo nosse duas naturas, tumque ab hoc, aliud nihil inferens obtinuit, locum fortè dabat talibus suspiciunculis, necubi suam ipsius intelligentiam perspicuè representans quomodo nosset duas haec naturas inter se habere. Si verò infert illud, *vnitas sine confertis*; ac proinde vnam praedicat subsistentem personam: ne quidem vel volenti, locum relinquit calumniae. Demonstratum igitur omni ex parte est, quia ambabus hisce definitionibus idem fuerit consilium, eadem mens, ita vt altera alterius fuerit interpretatiua magis, non item contraria. Et haec quidem nunc, vt in praeuia Isagoge dicta sunt; nisi sanè quatenus Liber enarrare cepit, quoniam Ecclesia dum submotis a se peruersionibus opinantium, in vtramuis partem pugnantia euincens, mediam vt verissimam secatur viam: Seuerus quidam qui se intruserat primariae sedi Antiochenorum, anxie contendit, tueri alterutram partem istorum Complicitorum scilicet qui a parte Manetis, Apolinarij & Eutychetis stabant quanta maxima vi poterat, exagitant ac permiscens Ecclesiae pacem. Is denique tanquam seditiosus ac turbulentus ab Antiochi ciuitate expulsus, immisit se Alexandrinorum turbulenta leuitati, procellosi turbinis instar, inque morem hybernæ tempestatis: quò loci dum alteram aduersum

se aspirantem procellam concit, is quidem redditur manuetior, minusque solito turbarum amans. Qui porro, per hunc, fluctibus errorum iactabantur ac circumferebantur; a se inuicem dispersi sunt, quam prius maiore incommodo. Dispersit enim eos Iulianus factus derisio inimicis suis, iuxta Scripturam. Iulianus autem hic Halicarnasi quidem quae in Asia est, erat Episcopus; Eutychianicae verò turbæ propugnator strenuus maximè, Seuerus amicitia & familiaritate iunctissimus; ambo autem aduersus veritatem conspirantes. Denique quum inter eos quaestio incidisset haec; vtum Corpus Domini dicere deberent corruptibile aliquando fuisse an incorruptibile: sed & ratione vnionis eius recusandam esse naturae corruptibilis proprietatè, quasi verò ex vna natura sint factae duae, & essentialis differentia non iam agnosceretur in vtraque persona: quod autem praestantius vtpotè diuinum praeualuisset, vna cum primaria Naturarum consertione, & ad suam ipsius proprietatem id quod inferius erat, momento temporis transmutasset, permanente eodem modo naturali proprietate. Ambobus his, Iuliano ac Seuerus propositio haec negatiua communis erat. Si quidem erant ambo propugnatores confusaneque vnionis naturarum.

Opinio Iuliani.

Iulianus igitur iudicauit se non pessimè facturum, si semel veluti è sublimi specula progredere aduersus veritatem. Et ne aduersum se simul & veritatem videretur indecorè congregari, consequens arbitratus est dicenti vnam naturam, non vtique a se dissidentem, hanc alioqui censet aliquando fuisse differentem. Haec proinde differentia si non est, magis impium fuerit dicere, quod peius est transisse in id quod praestantius: hoc est; corruptibile emigrasse in id quod incorruptibile. Haec quum syllogisticè collegisset, nec aliud quiduis sibi repugnans praeiudicasset, sua vnus autoritate censuit Domini carnem fuisse semper & per omnia quid incorruptibile. Seuerus è diuerso, vt cui haec neutiquam placeret (quippe quae luculenter praedicarent refusionem & commixtionem) neque interim volebat conciliari Ecclesiae, vt quae consequenter differentiae ac proprietatibus adnumerat etiam Naturas, circa quas attenditur differentia, & quarum sunt proprietates in ipsis naturaliter consistentes. Quin & pacisci cum Iuliani ausu temerario ignominiosum sibi fore interpretabatur ac nimis temeritati ascribendum, idque aliud esse nihil quam si quis capite reiecto & effreni ore oppugnet pietatem.

Seueri opinio, & Ecclesiae definitio.

Ex eo tum tempore, se sibi ipsi opposuit Seuerus, Veritati item atque proximo suo mendacio, sic vt non fieret vsquequaque aut verax, aut certè mēdax: sed si dicere liceat, *ψευδολογία*: nimirum assimilis commentitiae isti & ab ipso excogitatae naturae. Ob hoc planè aduersum se pugnavit, nec constantis sententiae; stolide profusus & inerudite medium nescio quid perquirens inter mendacium & veritatem, quod certè nusquam est. Medium enim veritatis & mendacij nemo vsquam inueniat, sed ne excogitare quidem possit. Ipsa enim veritas medium semper obtinet locum, in neutram deflectens partem; quare stabilis perseverat, vnde quaque sui similis & singula

Iulianus
Halicarnasi
haereticus

Iulianus
Halicarnasi
haereticus
de
Vnionem
Naturarum
in
Christo

Nulla est
mediū
inter
Mendacium
&
Veritatem

rectissime dispersiens: quare nihil in sui consortium exceptura est a quo detorqueatur in obliquum, aut a propria statione & firmitate dimoueatur. Quicquid enim per insidias tentat se veritati adiungere propius, ipsaque velut intercedente concire tumultum; id omne exhaurit: quod ab eadem deprehendimus passum esse Seuerum. Is namque (ceu diximus) quum argumentis contendisset medium quiddam nouè excogitare, praeter veritatem: a veritate deflectens (quod alioqui nesciuit) fecit eam esse mediam sui ipsius ac sibi congeneris mendacij. Seuerus enim is quum dicat Christum vnus esse naturae, ac differentiam interim naturae istius admittat quam agnoscit in Christo: E diuerso Iulianus, ne vnam quidem (iuxta Seuerum) fateatur esse naturam, auferens insuper differentiam: Veritas ipsa; hoc est, doctrina Ecclesiastica mediam quandam temperiem sui ipsius vbique seruans incolumem, suscipit quidem naturarum differentiam, at certè non iuxta Seuerum: Neque enim aliquando vllam nouit naturam sibi ipsi esse contrariam. In Christo siquidem duas agnoscens naturas (diuinam pariter & humanam) harum tamè inter sese differentiam lucidissima mentis contemplatione perspicit. Non enim idem sunt diuinitas atque humanitas, etiam si vnus Christus, qui in vtraque existit immò vtraque constat natura. Vt sit simul vtraque natura, vnum; at certè non natura. Vnū autem esse concursione Naturarum apertissime clamant praeco Ecclesiasticus. Et Ecclesia quidem non admittens differentiam iuxta Seueri opinionem, eandem alioqui non repudiat, iuxta suum ipsius docendi modum secundum similitudinem ab Halicarnasso inductam. Didicit enim Verbum Deum veram assumpsisse carnem, animamque intellectu praeditam cum propriis idiomatibus. Agnoscit insuper immortale vnium esse mortali, ceu praedictus asseruit Theologus Gregorius. Itaque quod & dicebamus, Veritas vtriusque haereseos intermedia permanfit atque immota, renuens quidem iuxta Seuerum, fateri vnam esse naturam & differentiam: Doctrina enim talis nihil minus differre videtur ab ærignitate & prodigioso sermone: Quomodo enim natura eadem possit duò esse sibi contraria? At interim nec intempestiuè reminiscendum est Domini clamantis, *Quia omnis domus aut regnum aduersus seipsum diuisum, non stabit*. Si igitur iuxta ipsum, natura vna diuisa est aduersus seipsam; quonam pacto stabit eius substantia? Itaque iuxta communem omnium intelligentiam, secundum Domini sermonem, bene vtique facit doctrina Ecclesiae, non suscipiens Naturam vnam aduersum seipsam differentem, sibi bique contrariam iuxta Seueri consilium inconsistentem prorsus ac pugnavit maximè. Sed neque iuxta Iuliani opinionem, omnino differentiam respuit Ecclesia Dei. Si enim iuxta illum, Christus natura est vnica, nec qualemcunque assumpsit essentialem differentiam; prorsus necesse sit confiteri vtriusuis alterutrum, quod vtrique haec confirmet: nempe aut nudum hominem fuisse Dominum; & quae de ipso diuina esse dicuntur, non quia Deus sit sed per alteram quandam virtutem diuinam & efficaciter operantem absque eo facta esse: Aut certè Christum, Deum fuisse nudum, non item assumpsisse humanam carnem; & quae de eo humana fuisse praedicantur,

non tanquam homo, sed quasi Deus sit passus haec, & talia in se receperit in alterutra natura. Denique si neutrum iam dictorum fuit, necesse fuerit fateri Euangelicam omnem historiam quae de ipso conscripta est, phantastica imaginatione ac deceptione fallaci, frustra voluisse imponere Christianis; quamque in Christum spem praedicat beatam, frustraneam esse & inanem. Et deinceps per haec se offert comoda occasio recitandi illud Apostoli; *Vana ergo est praedicatio nostra*. Inuenimur falsi testes Dei, quia falso testificati sumus aduersus Deum quia suscitauit Christum quem non suscitauit. Istiusmodi planè syllogismi aliud nihil sunt, quam vanitas & fidei subuersio, iuxta magnum Gregorium. Omni igitur ex parte demonstratum est perpurgatam hanc esse vniuersam controuersiam & irreprehensibilem, solamque sanctae Dei & Catholicae Ecclesiae sententiam pro veritate immobilem consistere. Quum etenim vellet Ecclesia modum ostendere per quem ad nos facta est condescensio per diuinam erga homines clementiam, vnam Dei Verbi naturam cōfitemens incarnatam, nimirum quia Verbum quod in principio erat nempe Patri consempiternum, eadem propter nos nostramque salutem, homo vt fieret, semen Abrahamae apprehendit; estque per omnia assimilatus nobis, adempta sola contagione peccati. Quum verò eadem contemplari vellet quibus constitisset Christus & quaecunque gessisset, duas confessas naturas substantialiter vnitas; per hoc representat magnitudinem misericordiae ac miserationum Dei circa nos qui immenso ad nos amore sustinuit nobiscum conuersari, suaeque naturae nostram adnumerari: quare Deo gratia, pro inenarrabili ipsius dono. Et haec quidem haec tenus. Quando autem Seuerus nudis vocibus acquiescit, vtique pictatem supponit consistere in solis verbis ac sonis, reclamante Apostolo qui dicit; *Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute & veritate*. E regione, is demum ab ipso Seuerus praestantissimus agnoscitur Theologus, qui scite se exercuit in Aristotelicis Categoriis & reliqua supellectile externorum a Christo philosophorum. Necessarium proinde fuerit, vt & significata vniuersiusque dictionis earum quae vtiliter sumuntur ad ea quae dicta sunt aduersus Seuerum, pro loci ac temporis opportunitate ipsi explanemus, iuxta mētem Doctorum Ecclesiae, secundum quam interpretati sunt; vt qui subscriptos Libros lecturi sunt, prima mox lectione, vires intelligant eorum quae dicuntur, neque sibi ipsis impedimento sint ad propositionum apprehensionem, per ignorantiam significationum dictionum.

LIBELLORVM QVINQVE SANCTI Anastasij Patriarchae Antiocheni de rectis fidei Catholicis dogmatibus, perioche.

Primi argumentum est, de Filij & totius S. Trinitatis Consubstantialitate.

Secundi, de incircumscripcta Dei essentia.

Tertij, De diuina dispensatione incarnationis.

Quarti, de Passione & impassibilitate Christi.

Quinti, de resurrectione.

Nazianzenum dicit.

Aristotelicae Categoriæ, in praeco Seuerum haereticum.

* Incelligere Nazianzenum.

Alexandrinorum turbulenta leuitas.

SANCTI ANASTASII PATRIAR-
che Antiocheni, De relictis dogmatibus verissima fidei
nostre, Liber primus; Godefrido Tilmanno, Caru-
sia Parisiensis monacho, interprete.

DE nostra hac sancta fide, deque veris Ec-
clesiæ dogmatibus, librū priorem, syn-
cerum prorsus, nec vlla aspergine erro-
ris permixtum quondam (quum scribere
liceret ac multa cum fiducia loqui, quum nemo
impudenti audacia fretus, obstrepens alicunde, di-
ceret; *Tace, ne loquaris*) in diuersis sermonibus per Ec-
clesiam editis exponens; quæ à me scripta tum erāt,
existimabam satis superque esse quum ad elidendā
remeritatem compertæ falsitatis, tum certè ad plem-
nam veritatis probationem, nec putabam vllū præ-
tereā mihi in posterum sumendum laborem: non
solum subueritus ne quam labem peccati contrahe-
rem è multiloquio de more coorientis; sed & mecū
reputans (vti dicebam) absoluta ea esse, quæ ante-
uerteram mandare Scripturæ, quæque omnibus in
commune doctrinæ cupidis tradidissim: quorum
lectione qui cuperent nosse exactam certitudinem
dogmatum & per eos vti que cognitionis gratia
prius habebant domi, licebat aut edoceri, aut eos
saltem labores non indignos candido suffragio cō-
ferre, si tales quidem visi essent. Atqui alij aliquot
fortasse illis notam aliquam inusserunt reprehensi-
onis. Vix enim vnquam contingit, vt omnium suffra-
gia ex æquo sibi respondeant, per affectuum diuer-
sitate quibus inuicem detrahimus: nec eadem de
re, vno parique modo vnquam opinamur omnes.
At, qui tandem Lectores scriptorum meorum po-
terunt, vt par est, de iisdem sententiam ferre? Vtique
si copia exemplarium legitimæ scripturæ suppetet,
si ab inimicorum captiosa vaficie, incorrupta per-
manferint; Ego tamen admodum confido nihil in
illis deprehensum iri dissentaneum & à veritate alie-
num: quin potius singula quæque esse consentanea
incorruptis Maiorum documentis, quorum ego do-
ctrinam vt sequerer, magnopere contendi etiam dū
infans atque ad eò iuxta pertritam vulgo parcemiā,
à tenellis vnguiculis, nequaquam post aliorum ve-
stigia dessectens. Solos autem eos sum consecutus
quos sua gratia Spiritus sanctus illustravit; Primò
Apostolos, Secundò Prophetas, Tertio Doctores.
Quisquis igitur (vti dicebam, nec piget repetere)
quisquis ea legerit citra vllam animi perturbationē,
explanationem dogmatum cum veritate coniun-
ctam inueniet; luculentam sanè, nec minus perspi-
cuam: simulque euerfionem falsi nominis scientiæ.
Planè fides est, quæ imperat & verax est, nec est in
hisce scripturis mendacium. Veram autem descri-
ptionem hanc pronuncio, non quia à me perscripta
est (vt ne quis arbitretur me hoc dicere voluisse, ne-
que suspicetur me sapere de meipso præter id quod
oportet sapere; certò enim noui me terram esse &
cinerem, nec sermonem habere vlla prædicatione
dignum) sed quòd doctrina hæc à viris profecta sit
Theologica sapientia præditis; cuiusque exacta tradi-
tio ad nos vsque peruenit, quasi fors quædam hære-
ditatis paternæ legitimo iure per manus accepta, vt
quæ à parentibus spiritali doctrina locupletatis ad
ingenuos liberos peruenerit. Lex enim eiusmodi

quàm optimè disponitur & quasi propriis bonis
consultit, quando in suis laboribus gloriatur & exul-
tat; nec id fit indecore aut citra officium. Nemo igitur
in me gratis maledicta congerat. *Parentes enim
non tam sibi, quam filii thesaurizant.* Quin hoc etiam ip-
sum visum Paulo est in Christo loquenti. Sed & sa-
piens ille Salomon ait: *Gloriatio filiorum, patres eorum.*
Quum igitur consentaneum rationi sit citra fucum
omnem, participem sermonis, eius maximè qui de
fide est (reliquarum enim virtutum fundamentum
est fides) & eius cognitionem sine inuidia in com-
mune dispertiri egentibus aut alioqui institui flagi-
tantibus; & nihil eorum quæ edoctus sis, subtrahe-
re, vt ne in eius incidas exemplum qui sibi concre-
ditum talentum terra adobruit. Eiusce rei gratia,
quoties se occasio obtulit, non conquieui de fide &
differere & scribere, & quidem in neutram partem
studio prorsus declinans. * *Disciplinarum autem i-
starum particeps quum non sum, doctorem nullum
in testem mihi adscisco ex istis Sapientibus à fide a-
lienis.* Ausim proinde & hoc profiteri, quia nullo
vnquam loco deflexi de via veritatis, etiam si sermo
imbecillis & infirmus ad eius demōstrationem: ne-
que sermones de Deo cupiens censerī inter dogma-
ta, auersatus aliquando sum aut post terga cōfessio-
nis meæ abij, sed tritam Patrum viam sum vestigia-
tim sequutus, quatenus assequi eos poteram qui di-
cebant, neque docebant: Sermo hic noster fixius se
inferat menti tuæ, mandata fac custodias, ea ne de-
teras obliuione, neu aspernere sententiās ex ore meo
prodeuntes. Hoc ego progressu sequax ac moriger
ambulavi in dogmatis diuinæ Scripturæ, neutrobi
declinans siue ad dexteram siue ad sinistram; quam-
obrem *nō abscondi misericordiam Dei & veritatem eius
a Concilio multo*, vt loquerer in Ecclesia populorum
multorum iustificationes Domini quas Patrum tra-
ditione didiceram. Ipsos itaque etiam dum docen-
tes per me deprehendere possis (nisi dictum hoc ni-
miæ ascribas audaciæ) dum quæ à me quondā scri-
pta sunt, legis nullo prorsus affectu. Ab illorum si-
quidem laboribus quasi ex prædiuite vena cuiuspiā
fontis, modicus hic humor scaturiuuit: & ex perenni
fluio tenuis hic exiliuit defluxus. Quæ enim à me
prodierunt, ad illorum scripta si conferantur, stillam
dicas ad fluuium, etiam si illis confinia sint; quæ edi-
ta prius quum sint, vobis tum cupidè expetentibus,
superfluum quid videri possit præsens labor etiam si
deessent & priora. Hanc pro semet dedisse Apolo-
giam ac debitū expleffe suffecerit his qui apud vos
studiosi doctrinæ sunt. Nunc quando illa intercede-
runt, propter diuinam circa nos factam visitationē
clementer nos erudientem & exercentem ad terre-
norum omnium contemptum; quorum consistētia,
transitoria prorsus nec quicquam habens stabile;
nec digna bona hæc censerī debent quæ tot sudori-
bus acquirantur aut iam parta complentur & in præ-
dam eant. Tu autem optimè amicorum & inter vi-
ros cum primis reuerende, frequenti nunciōrū mis-
sione efflagitas illorum efficaciam per me tibi inno-
tescere; imò vti asseris, tecum aliquam multi id de-
poscunt: quare putavi pretium me operæ facturum,
si sensum qui illis inerat, contrahens in compediū
vnum tibi perbreue & concisum opus efficiam, pe-
rinde atque dicat quis, * *summariam omnium col-
lectio-*

Amos, 6. c.

Homini
varia sunt
iudicia.

Traditio
exacta
tholicæ
doctrinæ.

* Scilicet
Arianorū
& Euno-
mianorū.

Paulus
dicit.

Intelligit
Antiochiā
terræ mo-
tu euerfā.

pro mo-
vāti-
σας, λε-
γο, μόνος
κίησεως.

* ανανε-
φάλασ
σιν.

lectionem quæ perpaucis verbis sylvam contineat
sententiarum, nec fortè dissentancam huic nostræ
tempestati per quam inopia librorum continenter
premmur, quādoquidem ipsi noui quam plurimos
qui multitudinem scriptorum fastidienter admittūt
& ad eam veluti naufeant, eorum instar qui longis-
sima tranant Maria, qui que ad crebram inspectionē
multiloqui voluminis delassantur. In horum maxi-
mè gratiam, melius me facturum putavi si cœptam
scripturam concisus detexerem: & penes me eam
asseruarem quæ nimia fatietate sui posset gignere fa-
stidium; per te autem illa exponeretur, omnibus
nempe elaborata expositio quæ in dogmata trahi
possit, vt quæ ea vrentibus sufficientem & idoneam
imprimat veritatis cognitionem, cuiusmodi sentire
oportet de his quæ dicuntur, & à quibus sit abstinē-
dum. Ordine autem & consequentia progredietur
sermo (quatenus suppetent vires) à sublimioribus &
iis quæ nobis superiora sunt, sumens dicendi exor-
dium, desiturus in ea quæ nostræ sunt fragilitatis aut
certè nostræ causa assumpta humiliter. Ad hos igitur
sermones progressuri, fusa prius oratione supplices
Deum deprecemur dicentes: *Revela oculos meos, &
considerabo mirabilia de lege tua.* Legem planè intelligo
sanctam omnem & à Deo inspiratam Scripturam, è
qua ceu e Dominico thesauro proferentes noua &
vetera, magnopere contendimus in conseruos dis-
pertiri. Eiusmodi proinde dispensatio, diuina in pri-
mis eget gratia, sapientia simul & prudentia. *Quis e-
nim (ait) sapiens est dispensator & prudens, quem constituit
Dominus super familiam, vt det cibum in tempore?* Diuina
igitur affulgentia & illustratione opus ei qui de Deo
loquitur. De eo enim quiduis loqui citra ipsius gra-
tiam, nimisquam periculosum. Itaque expurgato
sensu orani, veriùs ab omni sensu seiuncti, supraque
terram ipsam constituti, aërem rursus prætergressi
imò ad ipsum vsque cœlum sublati: Quin & hoc ip-
so (siquidem fieri possit) superiores & ab omni cor-
poreo phantasmate disparati intellectumque in trā-
quilla libertate constituentes, nuda mente cum in-
corporeis congregiamur familiariter: à quibus ve-
lut per manus deducti & edocti immensam illam &
natura omni superiorem naturam contemplemur;
essentiam dico reliqua omni essentia sublimiorem;
quam quid sit, nemo nouerit per affirmationem, sed
solum quia est. At rectè quidem quis nouerit, dicē-
do quid non sit, per negationem. Neque enim Ca-
tegorica positio veritatem explicat essentiæ illius, vt
quæ prætergreditur vim omnem orationis: ablatio
autem quæ quid ea sit, negat, propius accedit veri-
tati. Vt per assertionem verum aliquādo positio in-
sinuet, non continuò quid essentia ipsa sit, manife-
stabit auditoribus, sed neque naturam illam nulli
creaturæ cognobilem, faciet innotescere, sed vt se
habet ad ea quæ condidit, repræsentabit vt cunque:
quinetiam id obscurè admodum & intra modum ex-
xillem: perinde atque si quis in aqua Solem, aut in
speculo confirmet Solis se videre simulacrum, dum
is in aqua siue in speculo subindicat vmbra. Quo
igitur pacto possibile sit eum digno celebrare ser-
mone, qui sermone superior est? Quis voce dignè
repræsentet eum aut intelligentia consequatur qui
omni supereminet intelligentiæ? Hic omnium con-
sistentia est, basis omnium, omnium principium ex

quo procedunt omnia & ad quem redeunt omnia.
Principium nempe & finis; hoc est, Alpha & Omega.
Ad hunc modum pulchre de Deo edisserit qui
sapientia sua docuit * theologum. Hic, entia vt sint,
author est. Idem iis quæ nondum subsistunt substā-
tiam liberaliter impertit: iis quæ ex non subsistenti-
bus ad subsistentiam promouit, ordo est, persisten-
tia, conseruatio. Ipse rerum opifex, natura effectrix,
inspectrix & prouida vis. Vita est, viuens item & es-
sentia viuificans. Idem nulli non communicabilis
natura: quæ cum omnium sit capax, à nullo capitur.
Ecquis tandem de ineffabili ausit differere etiam si
is innumera secum comminiscatur ad hoc? Sanè vt
semel finiam; quod ineffabile est, nullius sermonem
exprimetur: neque cum qui omnem exuperat intel-
lectum, quantumcunque intellectus comprehendet,
etiam si omnium ingenium transcendat, & singula
perspicacissimè contempletur. Nemo igitur putet
se comprehendere posse eum qui sit incomprehen-
sibilis: neque se inuēturum eum speret qui nullo ap-
prehenditur loco, Inutile siquidem fuerit eum per-
sequi quem non queas apprehendere. Itaque innum-
eris licet vtamur exquisitæ eloquentiæ verbis, tā-
tum est; videbimus, ventos (iuxta prouerbum) in si-
num colligere, & contrahere in pallio aquam. Si e-
nim quæ extrema sunt diuini opificij neutiquam à
nobis mortalibus exactè cognoscuntur. Quis enim
altitudinem cœli dimensus est? Aut quis apprehen-
dit Maris profundum, aëris latissimam effusionem,
procellulos ventorum impetus, molem pondusue
terræ & eiusmodi reliqua corporalis istius substan-
tiæ? quonam pacto hanc creatricem rerum naturam
se arbitrari posse comprehendere, non extremæ sit
desipientiæ? Necesse igitur sit, vt taceamus, verba
cohibentes: è diuerso intonet supernè Filius ille To-
nitru, quæ Mundo hoc longè sunt superiora, edisse-
rens; nempe è cœlo edoctus sapientiam. Proposito
sermoni donet ipse proœmium. Viam nobis ipse
præmuniat vnā cum Spiritu principali, cuius haud
dubie particeps fuit, à quo est edoctus ad quem e-
nixè contendimus & dicat: *In principio erat Verbum,*
*& Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc e-
rat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt.*
Tantilla hac verborum prælusione; quod notum est
Dei, innotuit mortalibus, sed Deo dignis. Notum
autem dico, Pauli disciplina edoctus, per notum &
ignotum Dei iudicantis. Notum igitur Dei, ceu di-
cebam, hisce verbis exprimit Ioannes, lucem obtē-
dens in tenebris ignorantæ sedentibus, eo lumine
quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-
dum*, ac seria verbi huius vtilitate oppilat os omne
loquens aduersus Deum iniquitatem & negās sem-
piternam Vnigeniti diuinitatem per quem & Pater
nobis innotuit. Si enim *erat in principio apud Deum* ip-
se Deus qui & Verbum omnibus qui intellectu præ-
diti sunt, liquido constat quia Pater illud erat prin-
cipium, in quo erat Verbum. Velis, nolis: erat Deus
apud quem *erat Verbum*. Quemadmodū igitur mens
quantolibet nixu contendat semper ad superiorum
perceptionem, nunquam apprehendet illud princi-
pium (omnino enim deprehendet illud principium
seipso antierius) itidem impossibile sit transcendere
illud, *erat*. Ante enim omnia occurrit tibi semper
superius illud *erāt*; nimirum supra cogitationem

διαβε-
τικωτα-
τος ηκη
δεαση
κωτατος

διρεπιο-
λογιας

ιστετα.

κατασι-
σει.
τροφιν.

Diuinam
essentiam
nemo no-
uit per af-
firmatio-
nem.
πει τιν
εξ κατα-
φασεως
ηδη ε
αποφα-
σεως.

Ioh. 1.

omnimodam & ascensionem mentis positum, & ad quiduis superius intelligentia spirituali. **Quantò enim quis seipsum extendit, mente abstracta in antecius progrediens, nullo cogitationum discursu supergreditur illud *iv, erat*. Vtique principium antevertit ei quod extremum est, nulli concedens præ se primas partes antecapere. Si enim principium est, iam nulli fuerit secundum. Quod itera secundum est, non iam principium. Illud quoque, *in principio*, non signat posterius principio. Si igitur *Verbum erat in principio*, necesse prorsus sit, vt contempleris simul Verbum quod in principio erat, & principium illud in quo erat verbum. Iam quando dicimus esse principium, hoc dicto assentimur & comprobamus Verbum ipsum in principio fuisse. Illud proinde, *Erat*, non loco aut regione vlla contineri indicat, eoque contrarium illi est, *Erat, & non erat*. Et si erat, quomodo non erat? Quid igitur dicendum? Aut quia non erat illud, Non erat. Neque enim non erat, sed semper erat subsistens hic de quo illud, *Erat*, dicitur, vti que in ipso erat Patre & apud Patrem; ne utiqua ab alio aliquo secundas reportans partes vel tempore, vel sæculi duratione, vt ne quo intermedio principij eius, in quo erat, credas includi, atque ita interpretere principium per indecorem prorsus & absurdam positionem illius, *Non erat*. Quod enim sub alterius ditione primas partes obtinentis est, iam videri non potest sempiternè esse in eo principio, neque hunc sensum admittit illud, *Erat*. Quod si *in principio erat Verbum*, si apud Deum est Verbum; apud Patrem scilicet; Deum vti que nemo videre possit, nisi & Verbum simul videat existens apud Patrem. His addo; Si per ipsum Verbum facta sunt omnia, idque aliquando per ipsum facta sunt. (Temporis enim particula est illud *ποτε, aliquando*, sæcula siquidè per ipsum facta sunt) quinam temporarium istud *ποτε, aliquando*, potest Conditor sæculorum antiquius esse? Inanis igitur & ineptus sermo est constituens eum non fuisse aliquando qui est. Erat enim, qui semper est, qui a sæculorum conditione prior subsistit, qui nullo intercedente medio ex Patre per generationem produit. Ineffabili enim illi ac diuinæ generationi nullum accessit medium: at nec quiduis rerum extarnarū prorsus diuinæ illi naturæ coexistebat, quod se intermedium opponeret; nō materia rationis expers aut ordinis (ceu isti asserunt infania perciti vitamque transmittentes citra vllum rationis ordinisue vsū) nō infinitum illud Chaos, & incomprehensibile, non tenebræ, non profunditas, non silentium, non quæcunque secum comminiscitur ac fingit mens sui Plasta ignara & proprij erroris figmento persuasa fallaciter, nec vlla ex parte animaduertens (quæ hinc consequitur) absurditatem; Verius per multa absurda quæ ex istiusmodi erronea & fallaci persuasione prodeunt. Etenim inter Genitorem & Genitum si quid medium intercessisset, qui temerè id esset mollitus, in cōditè & citra decorum eam substantiam secuisset, eandem à seipsa dirimens medio illo sepimento, ceu quadam incisione interceptam. Illo quoque admissio, Pater deprehendetur author medij illius magis quàm Filij. Quo tandem pacto Filius dici iam poterit *primogenitus omnis creaturae*, si præ ipso principem portionè honoris alter obtineat? Primogenitus enim quum**

Aduersus Aetrium.

Nihil mediū in diuinis inter Patrem & Filium.

Μεσα διατηρησιμα.

fit, in omnibus primatum tenet, iuxta Apostoli sententiam, quemadmodum consempiternus est Patri sempiternè existenti, & ipse Filius sempiternè est. Nec enim solum Deus est, sed & Pater: & per quod Deus, per illud & Pater. Pater autem vti que Filij est. Nec aliter potest esse Pater, nisi (velis, nolis) subsistat & Filius. Sine enim Filio, Pater non est. Ante igitur omnia est Filius qui à Patre suo genitore produit ineffabiliter. Non enim ex non entibus fecit eū subsistere, quemadmodum & singulas partes cōditæ creaturæ. Ex seipso viuente, genuit viuens atque subsistens Verbum Deum & eundem Filium. Qui igitur asserit ex non existentibus substituisse eum qui ex existente Patre produit, verbum blasphemiarum in Genitorem profert verius, quàm aduersus eum qui genitus est. Quid enim impium magis illo, qui existentem negat esse? Si enim ex Patre genitus est, vti que Pater est ens. Affirmant porro quidam ipsum ex non existentibus esse generatum. Ad hoc quantum in se contineat absurditatis, nulli nō liceat pendere. Hinc enim necesse sit fateri quia quod nō est, preciosius quiddam obtinet eo à quo produit: quodque nihil substantiæ habet, ipsa inuenitur præstantius essentia. Ex hoc insuper elicitur priuatoriā vim habituali esse efficaciorē: aut non existere ipsum Patrem qui & generauit Filium quem isti contendunt pro Patre ex non entibus esse. At interim mihi vide, si ex non ente quod substantia priuatur, neque subsistentiæ sortitum est principium, an proflire possit virtus operatoria substantiæ. Vti que si non est, iam ipsa caret substantia. Qui quæso, ex non subsistente obtingere potest subsistentia: & ex eo quod nusquam locorum est, ens subsistit? Sanè si est vnum aliquid ex omnibus est: & si ex omnibus vnū est, velis nolis, per Filium factū, id est: *Per ipsum enim facta sunt omnia*. Quod si non ens est; & Filium asserunt ex non entibus esse: id ipsum quod prius non fuit, facient esse tādē. Dent vel tunc ipsi vim productiuam istarum generationū. Sed neque nos fugiat, quod apprimè necessarium est ad confirmationem propositi argumenti: Quia omne quod ex non prius existentibus factum est, potest rursus ad non ens reuocari, etiam si aduersum eius natiuam proprietatem præstantior quædam potētia præpollat. Talem proinde de Filio intelligentiam admittere, extremam inuehit perniciem animæ. Est igitur secundum naturam ex Patre Filius, non item ex non entibus. Quod si secundum naturam Filius ex Patre est, vti que Patri suo genitori est consubstantialis. Naturæ enim ordine, filius omnis ei est qui se genuit, Patri cōsubstantialis: quodque naturæ suæ aptitudine natum est ad generandum; eadem nativa vi potest sibi consubstantialē gignere. Hac induciti ratione qui Nicenæ synodo præfuerunt Patres professi sunt Filium esse Deum de Deo; rursus, Lumen de lumine. Qualis enim est Pater, talis declaratur esse & Filius, secundum substantiam: idque luculenter exprimit efficax ipsa operatio. Siquidem, quorū vna est operatoria actio, horum vna est & essentia, Vice versa, quorum essentia vna est, vna est & prorsus eadem operatio. Ad Iudæos enim coarguendos qui suo murmure aduersus Dominum obstrepebāt, quod is dixisset, *filius Dei sum*: pro elidenda quacunque aduersum se violenta impressione palam aduocat suo-

pro, av- Tigeuoc, lege, av- vavriq- enToc.

cat suorum operum efficaciam cōtestantem veritati, dicens: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; Si autem facio, & mihi non creditis, operibus meis credite vt sciatis & cognoscatis, quia ego in Patre, & Pater in me est*. Istiusmodi igitur demonstratio diuinæ consubstantialitatis omni ex parte perfecta est ac sufficiens & cui nemo contradixerit; nempè quod eadem sit virtus operatoria Patris & Filij. Quæ enim videt Patrem facientem, facit Filius. Non quæalia, sed quæ facit. Id ipsum & de Spiritu sancto credimus atque confitemur. Consubstantialis enim est & consempiternus Patri atque Filio: quippe qui vtri que semper coëxistit. Quod enim Pater est secundum substantiam generans & genitus Filius, hoc & Spiritus sanctus est: & quomodo ex Patre Filius, sic & Spiritus sanctus ex Deo. Ille quidem genitus, eoque & filius: Sanctus autem Spiritus procedens est, imò propriè magis ille semper gigni dicitur, hic procedere. Ad hunc enim modum ait Dominus, de seipso quidem; *Ante omnes colles generat me*: de Spiritu autem sancto; *Qui à Patre procedit*. Voces istæ, Generatio & Processio diuersæ licet, ne utiquam Essentiæ differentiam demonstrant: neque enim illud esse vel hoc procedere differentiam signant substantiæ, sed quomodo esse manifestant, manente eadem essentia (ac si quis dicat) & eius ex quo est, & eorum à quo sint, iuxta differentem acceptionem. Hic enim loquendi modus (ceu dictum est) à subsistentia differt, essentiæ autem ratio prorsus eadem. Ex ipso enim (Patre) etiam si non similiter (ne miremur dicentem Dominum *exiui à Patre*, à quo vterque est progressus: Ait enim, *A Patre exiui & venio*. Rursus; *Spiritus sanctus qui à Patre procedit*. Etenim hæc duæ voces, *exiui & processio*, licet hic idem significet; peculiari tamè quadam ratione, Filius Spiritui sancto adaptauit vocem Processionis, vt & sibi ipsi Genituram. Vt enim ipse Pater vocatur spiritus, sic & Filius ipse spiritus, iuxta illud; *Spiritus est Deus*. Et, *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus*: propriè tamen Spiritus sanctus complet sanctam Trinitatem. Consimili ratione, licet à Patre exire dicantur Filius & Spiritus sanctus, at certè peculiari quadam proprietate sancto Spiritui Processio congruit, vt & Filio competit quia gignitur. Atqui ingenitum & genitum atque ipsa processio quæ sanctam constituunt Trinitatem, vnus sunt & eiusdem naturæ. Et quidem non gigni, gigni item & procedere inter sese dissimilia sunt. Ab ingenito enim differt genitum esse; rursus ab vtriusque nūcupatura itidem discrepat Processio: Personæ alioqui quæ his subsistunt, connaturales sunt & consubstantiales. Eandem igitur profiteamur esse essentiam. Itēque quum dico; Sancta Trinitas; Trinitatem dicens non vti que essentiarum, sed personarum. Vnum enim Deum glorificamus, non numero Personarum, sed natura. Quod enim est Dei, hoc prorsus vnum numero est: singularè alioqui Personæ vnum sunt natura, & hoc vnum essentia, non item prorsus vnum est numero. Exempli gratia, Mundum hunc assumamus. Etenim hic vnus est numero; nō item natura vnus; sed multa quibus constat. E diuerso, natura quidem homo vnus est, at numero permultus. Itaque sancta Trinitas, essentia quidem vnus Deus est, numero autem Trinitas; quam in Patre & Filio & Spiritu sancto ip-

ἐκπροσ- στυ (ου) γέννησι.

Trinitas non Essentiarū sed personarum.

si adoramus ac definimus. Neque enim vnquam intra Trinitatem contrahitur, neque vltra eam ad alterum se effundit numerum. Non enim fas est vel duernionem cogitare, vel introducere quaternionem & mystico huic Sanctæ Trinitatis numero adiungere, aut quiduis ex præscripto ternario auferre: Trinitas semper est, tota ipsa rerum opifex, tota adoratur sibi ipsi consempiterna, sola increata. Creat namque, non item creatur. Ea nihil antiquius, posterius ipsa nihil vspiam est. Prius enim & posterius sectiones sunt temporis: Deus autem factor est temporum, neque infra tempus est. Impossibile siquidem vel animo concipere quid infra eam sit Trinitatem. Hoc enim sub ipsa essentia positum vnà secum conciliat & adducit consubstantialia: quare de eo qui vnus est, nihil sentiendum nobis est quod humile sit & abiectum, vt ne vnà cum illo vniuersitatem creaturæ contemnere voluisse videamur. Neque enim numen illud patitur se diuelli à propriæ naturæ conuenientia: non item gloriæ suæ esse ducit eius quo cum est, ignominiam. Intoleranda prorsus contumelia (aduersus Filium) est illud, *ποτε quando*, & illud, *ὅτι ἕν, non erat*, Illud item, *τὸ κτισ- τόν, creatura*. Rursus illud, *ἕξ ὄντων ὄντων*, *Ex non entibus*; quæ in vniuersum aliena sunt à Dei maiestate. Deū igitur, nimirum Sanctam Trinitatem glorificantes, quæcunque de Deo obscurius aut dissentaneè enunciantur, nihil horum mente excipiamus: neque linguæ officio eum testem aduocemus qui Deo Filio de se genito testimonium reddidit, quia *ex vtero ante Luciferum*, ipsum genuit. Nomine vteri intellige arcanam illam & indicibilem essentiam. De sancto item Spiritu idem Pater dicit; *Quia Spiritus à me egredietur*. Saluator quoque noster Iesus de ipso paraclito sibi vti que connaturali ait; *Qui à Patre procedit*. Quæ porro sunt in filij anima, Patre ea communicante & habente, obtinet & Spiritus. Vna enim essentia & vnus essentiæ contumelia sunt omnia. Communis quidem essentia, naturalis enim habitudo est, & quæ ad aliquid sunt circa eum qui habet, conciliant sibi & alia ad quæ naturalem habent habitudinem. Pater igitur sibi conciliat Filium & Filius Patrem: & sine alterutro alter ac cogitari quidem potest. Nisi enim sit Filius: omnino Pater non est. Quis enim fuerit Pater, si desit Filius? Vice versa, Quo pacto erit Filius, non existente Patre? Quemadmodum hoc se habet, & illud: Verbum item qui Filius est, declarat secum vnà esse Spiritum sanctum. Neque enim sine eo Spiritu Verbum est; quia neque mens sine verbo. Mentem proinde dicimus Patrem Verbi; mentem, in qua Verbum; quo cum & Spiritus sanctus, qui quidem appellatus est *Spiritus oris Dei*. Os enim Patris est Filius. Necessario igitur ternarius numerus pro qualicūque assumitur explanatione diuinæ naturæ ad confirmationem descriptarum prius Personarum: qui quidem numerus substantiuam habitudinem ipsarum expressius indicat simul & earum essentiam ostendit esse consempiternam. Trinitatem ipsi dicimus non eam quæ vnitarum cōpositione conflatur, non itera quæ ab vnitate progreditur ad ternionē. Hunc enim numerū prægreditur vnitas, dein duernio. Dein ternionem cōsequitur quaternio, & quæ deinceps: hac autem Trinitate non

Trinitas in diuinis non constat ex vnitaribus.

Non est Trinitas prior unitas in diuinit.

vnitas existit prior, non Personarū duernio, non ipsam Trinitatem Quaternio deinceps consequetur. Trinitas namque hæc suapte natura consimilem in modum se habet ad seipsam semper, cui desit nihil; nihil quod æquo plus sit, superest. Vnitas enim quā sit, conspicitur esse Trinitas: Trinitas nihilominus animaduersa, vnitas est. Essentiam enim quādo cogitamus, simplicem contemplantur vnitatem: quum verò Personas, ipsam glorificamus Trinitatem. Etenim ad solam vnique personarum Trinitatem dilatare sēque effundit illius vnitas essentia. Quāuis enim vna sit diuinitatis natura (vna planē) at certē nō sic angusta, vt vna circūscribatur persona deitatis: Et hæc quidem vna, nempe ipsa diuinitas. Quātūm autem attinet ad proprietates Personarum significatiuas, tres esse ostenduntur. Pater enim Pater est, non Filius quidem; at idem Deus: Filius consimiliter, Filius est; non iten est Pater, Deus alioqui: Sanctus quoque Spiritus, neque Pater est, neque Filius; sed & ipse quod dicitur, est; nempe Spiritus sanctus; Deus tamen & ipse. Quicquid enim iam dictorum congruit essentia, secundū hoc & ea cognominatur, simulque sunt. Circa enim Personarum differentia, non circa essentiam attenditur. Quod enim est generans Pater; hoc, & qui genitus est Filius, etiam si hic non genuerit: & quando qui non genitus genuerit, id alioqui est quod & genitus, nempe secundū essentiam. Pari formula dicendi, ipse Spiritus sanctus qui neque genuit neque genitus est; hoc alioqui secundū naturam est quod is qui genuit, quique genitus est. Vnaquæque enim Persona eiusdem & vnus & solius increatæ naturæ existens, conformē sibi sortita est proprietatem significatiuā personalis substantiæ. Pater nuncupaturam obtinet Ingentis; Filius, geniti; Spiritus sanctus, procedentis. Et hæc quidem inter se Personis singularibus nequaquam communia sunt, sicuti communem dicimus essentiam. Quod enim proprietate sua soli vni competit, nequaquam trāsit in communitatē. Qui enim deinceps possit, quod vni peculiariter attribuitur, id esse omnibus commune? At nec si aliquādo fiat alicui proprium, nec cōtrā. Quemadmodum enim nō proprium, si cuiquam tribuetur; puta, *Risibile* (omni enim homini commune est) sic nō omnium est, esse naso aut depressiore aut adunco. Vnius enim alicuius hæc sunt. Sed dixeris exempla hæc, ipsa imagine aut similitudine esse indigna. Assentior. Attamen id exempli facit ad explanationem rei assumptæ; etiā si eorum quæ rei cuiquam propriè adsunt non queat vsquequaque permutare naturā. Essentia enim (cū dicebam) in sancta Trinitate quum sit communis; id quod vt proprium Personis tribuitur, vnā ab altera signatè distinguit Personam: vt est, ingentū esse; peculiariter competit Patri; & soli Filio, genitū esse; Spiritui Sancto, quod processerit. Nec conuenit, vt qui animū aduertit huic præcisioni proprietatum, etiā in Essentia quærant differentiam. Impium enim id simul & absurdū talia curiosius vel suspicari. Qui enim censet hoc esse verum curiosius vel suspicari. Qui enim censet hoc esse verum curiosius vel suspicari. Qui enim censet hoc esse verum curiosius vel suspicari. Qui enim censet hoc esse verum curiosius vel suspicari.

§. Trinitatis exēpla nō digna.

mines nihil à se discrepant secundū essentia, etiam si ille quidē nequaquam ordine naturæ prodierit ex vtriusq; parentis cōgressu, sed Dei manibus plasmatus est, hæc autē particula est diuini plasmatis ex viro decisa; at hic iuxta naturæ ordinē prodit ex plasmate & sectione, ex parētibus prognatus: neq; tamē hæc multimoda productio, naturā ipsam permutauit aut vllā inuexit substantiæ differentia: Integra enim & impermixta manet in iis qui sortiti sūt differentē substantiam. Itaque proprietates ipsa quæ circa essentiam versatur, (vti sæpenuerō diximus) essentiam ipsam nulla sui parte commutat, ac ne tātillum quidem de ea decidit. Integra enim & impermixta manet, ac tota absque vlla sectione & diuisione est in vnoquoque entium, nihil sibi peculiariter vendicās per proprietatē. Homo enim omnis, homo est, omnem habēs in seipso impartilem essentiam. Iā quod ad diuinitatem attinet; Pater secundū essentia, Deus dicitur author rerum: secundū hoc dicuntur, & quæ ab ipso emanarunt Personæ, nimirum Filius & Spiritus Sanctus. Quum enim nulla intercedat qualitas, non quantitas, non tempus, locus aut situs siue positio; vnde essentia differentia: Quum ipsa secundū naturam etiam impartilis sit; vnde demonstrari poterunt partiales essentia? Quod si pars est essentia, qua tandem ratione Filius in seipso ostendit esse patrem? Aliquando quidem dicens: *Ego in Patre & Pater in me est.* Ad Philippū verò: *Qui vidit me, vidit & Patrem.* Rursum; *Ego & Pater vnū sumus.* Filius igitur ex Patre est, nō itē particula eius: Lumē est de lumine, non etiā particulare lumē; Deus de Deo, nō deniq; pars deitatis aut essentia: Itidem & Spiritus Sanctus. Est & verus Deus, Pater: Sic enim eū appellat Filius dicens; *Vt cognoscant te solum verū Deū.* Quin seipsum quoque nominat veritatem: *Ego sum veritas.* Ipse itē Spiritus Sanctus, *Spiritus dicitur veritatis;* & hic quidem à Patre procedit. Accipit proinde quæ sunt Filij omnia, ea esse & Patris cuncta possidentis, idque vt demonstrat & luculenter doceat vnā esse essentia; nimirum tam eius qui accipit, quā illius à quo accipit, ipsius etiamnum à quo procedit natia processione Spiritus Sanctus. Neque enim ex eo prodit, quod alterius sit essentia, aut quiduis accepit ex non sibi consubstantiali. Quod si consubstantialia sunt ei vnde prodierunt & illud à quo accipit, prorsus consequens videtur illa sibiipsis esse cōsubstantialia: & hæc quæ ei consubstantialia sunt, liquidō constat inter sese esse cōsubstantialia, sed & verē esse essentia eiusdem: quare necessariō concluditur, Trinitatem quum eiusdem essentia sit, pari honore debere glorificari parique cultu adorari. Atqui eadem in commune assumpta ad eorum regenerationem qui admoventur baptismo, simul nominatur. Ab ipsa enim quando producti sumus; inueterati, nos per eandē denuo instauramur ac veluti recreamur. Neque enim ab alio aliquo potes recreari, præterquam ab eo qui initio te creauit: nec alia causa nominatim inuitaris ad hanc renouationem, nisi vt in posterum nullam consuetudinem habeas cum pristina viuendi peruersione. Ad hæc dicimus quia Deus vnus est Trinitas; etiam si diuersis appellationibus vocetur, quæ quidem non id quod est manifestant, sed quomodo est tantum subindicant. Non enim qui pronūciauit Patrem, mox significauit eius substan-

ἀνεκτί-ζομεθα.

Persona in diuinis non est Natura particula-ria.

substantiam, sed solum omnino eius habitudinem. Quod si hæc dictio *Pater*, habitus est; nimirum per eā & Filius intelligitur. Vtrunque enim alterutrus positio conciliat simulque inducit: contrā semel ablatum simul & aufert. Si enim negaueris Abelē fuisse, simul etiā negasti Adam fuisse eius Patrē. Nā & hoc est eius essentia, nec ad alterū habet habitudinē. Rursum igitur sermonem resumentes, dicimus Deū vnū quidē & solum esse quem ipsi contemplantur tribus subsistentem Personis. Hoc ipsum & Moses antiquissimus Prophetarū omnium perspicuē sciens, ait: *Audi Israël, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est.* Nec solum Moses, sed & Theologi omnes qui deinceps Theologia spiritualem sunt opulenter assequuti per exactā cōtemplationē numinis (Personis tribus subsistentis) & sincerā prorsus doctrinam ad nos vsque transmiserunt, quæ & nos docuerūt celebrare laudibus vnitate in Trinitate & in vnitate Trinitatē, admirabili prorsus vnione simul & diuisione subsistentē. Neque enim ea diuisio, alteratio est & separatio; neque ea vnio, contractio est trium Personarum in vnā, aut earundem miscellanea confusio: quin potius ea vnio, simplicitas est & distincta diuisio (stupēda admodum admiratio) & vtrunq; in signe præfert quoddā diuinæ maiestatis. Quoniā quidē nonnulli subsistentem Personam esse naturam particulare arbitrati sunt atque opinati, magnopere nobis cauēdū est, ne iuxta dogma istorū sentiamus. Non enim eorū opinio sincera est, nec Theologis cōsentanea. Natura enim particularis vtrique peculiarē indicat partitionem? Nihil autem in se recipit Deus, quod partite sit. Non itaque iam dicatur substantia hæc, particularis natura. Non enim natura, est persona subsistēs; vt neque persona, subsistens natura. Essentia siquidem vniformis est, nec se finit in partes distrahi. In te porrō impartili ac simplici partitionē querere, absurdum est nec intelligentia peruium: Id enim eorum est quæ partibus cōstant, secari ac tolerare eiusmodi partitiones. Quotquot ergo sic opinantur, nō his solum sinūt se implicari absurdis: sed & (velis nolis) particulares Deos supponunt esse tres diuinā inter sese velut sortito disperientes essentia: verius, non essentiam sed essentias. Etenim si tres sunt, non iam vniformis, simplex & incompressa: quō fit, vt eā laudibus celebrent inter se simile, qui talia cōmenti sunt nimio plus audaces. Si enim vnus cuiusque personæ natura separata est, nec potest alterius proprietati se insinuare; qua tandem ratione id obtinebunt quod consubstantialis siue cōessentialis sit Trinitas? quando in ipsa τὸ ὁμο-ὄμοιον, simile quiddā proffiteris id esse quod à se secerni nullis potest modis, immō ne intellectu quidē cōprehēdi. Similitudo enim rei cuiuspiam, aut iuxta qualitatem aut certē secundū quantitatem inesse prædicatur. Sed enim in ea Trinitate nihil talē reperies. Deus enim nullā in se recipit qualitatem, nullam admittit quantitatem. In Deo igitur quemnā habebit similitudo locū? Sanē quidem nos Trinitatem concelebramus, non vt similem aut dissimile; non quod qualitatibus omnimodæ aut quantitatis sit expers, sed quia cōsubstantialis est & indiuisa. Eā enim qui indiuiduam diuidūt (planē impij) sua quidem opinione vnā supponētes diuinitatem, tres constituunt Deos. Itaque isti dum introducunt turbam Deorū, vnus diuinæ maiestatis principatū

improbāt ac reiiciūt, nihil veriti rei indiuiduæ periculū. Essentia enim, si quidem cōnaturales sint, nulla earū fieri potest partitio quæ quidem nunc ad æqualitatem eas redigat nūc verò ab æqualitate euariet & ab altera fecernat. Qui enim fatetur essentiam Patri competētem non posse etiamnum naturæ Filij esse consentaneā, is modis omnibus prædicat essentiam vtriusq; ab vtroque euariare, & eā potius essentiam inducit & cōsubstantialitatem cuiusmodi cernere liceat in aliis specie à se differentibus. Nullo igitur fructu & abs re attollūt laudū præconijs Cōsubstantialitatem, hinc sibi gloriā vendicātes; quā quidem cōsubstantialitatem minus verē illustrat, impartilem essentia disperientes. Mirum vtiq; si non & hi à se in segmenta distrahātur ac diuidantur; vt que euāgelicè magis loquamur, bifariā dissecentur; deniq; partem suā capiant cū hypocritis, qui nullis rationibus persuaderi queūt vt synceriter credāt; quin illi potius diuersi à fide abeunt. Nequaquā enim aduci possunt vt complectantur fidem, quod ea cauponū infitorū ve instar ad quæstum abutātur, vnū ipsā exponētes, euanidē pereūtis gloriæ pretio & momento: quos quum anteuertisset perstringere Dominus, ait; *Quomodo potestis credere qui gloriam ab inuicē accipitis, & gloriā quæ à solo Deo est nō queritis?* Hi ab hominibus captasse potius gloriā probabuntur, quā dilexisse eam quæ à Deo est, qui ad emendam hominum gratiam dona indulgæ sibi prudentia atque intellectus conferunt, occasione redimentes aucupandæ gloriæ; fidemq; perinde ac talos iactātes, vicaria permutatione quæ in hoc fit vt ei sit estimatio ni qui prædux est ludo calculari, quibus (vt par est credere) melius fuerat prius mercedem recipere (vti illis contigit qui ieiunabant aut elemosinā erogabant verē hypocritis) vt ne atrocior supplicii vice thesauri reconderent ac materiā ceu incendiū ignis inextinguibilis sibi in futurum seponerent. Nemo igitur alteri gratiam vllam gratificādo, aut rationatione vlla persuasus quæ in speciem ardeat; à sanā gloria, & incolumi opinione defleat: neū tu fidem excompacto promissam & exceptā vllius timore supplicij permutes & corrūpas; aut certē quod interminetur nescio qui, facultates à te adēpturos: Quid enim abs te ademptum iri sperēs, quod ex æquo respondeat fidei tuæ? At neque spe lucri vllius à fide altrouersum sinas te abduci. Qui fauore Dei destituitur ac malè mulctatur, quid speret ad se lucriferenturum? Si quidem Mundus hic ornis si cōparētur suo Opifici; quā est angustus, quā exiguo durat tempore? Quid ipsum cœlum nequaquā euauerit exprimere præcellētē atque augustissimam maiestatem sui Conditoris; cuius gratia semel mulctatus, quid deinceps boni se speret assequi posse? Hæc qui perdidit, vtiq; disperit. Ne tu vllō metu sinas te auocari à libera fidei confessione, si quidem verē Fidelis velis haberi. Abnegatio enim quadantenus censetur esse cuiusmodi subcontractio cōfessionis, quod è diuerso, ingenua & libera confessio fidei, soliditatem constātis animi haud dubiè demōstret. Si quidem iustus si se subtraxerit, iam iustus non est, nō enim (ait) placebit animæ meæ. Rursum ab ipso Saluatorē audiuius pronūciatam hanc sententiam, quia: *Omnis qui ipsum confitetur coram hominibus, is ab eodem recipiet vicariā laudem confessionis co-*

Harerici abutuntur fide ad quæstum gloriæ perreuntis. Ioh. 5. 6.

Matt. 5. b. * Desit meo arbitrato, dū; aut, aut, non.

Recta fides nec permurda nec corrumpenda.

Fidei Cōfessio non libera, est species quædam Abnegationis.

ram sancto eius Patre qui in cœlis est. Etenim ab vnoquoque simile quiddam vicariū redditur ei causa quæ præextitit, vti est confessioni confessio auctor, ita & negationi negatio; nisi quod similia non sunt. Siquidem apud homines anteuertit negatio, sequitur autem confessio; apud Patrem & sanctos Angelos, secus hæc fiunt. Ob hoc igitur se quisque præmuniat & confirmet, suspectum habēs quod ob oculos impendet periculum. Omnem insuper humanum timorem, pariter fauorem & gratiam, veluti quendam puluerem à suis cogitationibus excutiat; illum & solum cum timore obiectans qui potest animam & corpus perdere in Gehennam; vti que certo persuasus, quia disperfit sed & disperget Dominus ossa eorum qui hominibus querunt placere; eoque ad solam Dei gloriam aciem mentis attollamus, solumque ipsum Verbum præstolemur Iudicem, ad quem est nobis sermo. Quid enim profuerit homini vel teste Domino, si vniuersam Mundum lucretur, anima vero sine detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Venturus siquidem est Filius hominis in gloria & maiestate Patris sui, & tunc reddet unicuique secundum opera sua. Ad illud igitur tremendum & formidabile Iudicium, speculatiuam vim animæ furrigamus, veluti ad quandam faciem igneam; quam quidem accensam, in loco obicuriore reponere cōsueuerūt qui in Mari plurimum versantur. Vt autem recta pergamus & prouehamur ad salutis portum, pressius affigamus anchoras mentis, inconcussa petra fidei. Nihil conficiamus operis, non item ore proferamus quasi ad oculum feruientes, ceu assolent qui fauorem captant ab hominibus & gratiam; sed sicut serui Dei, deponentes omnem hypocrisim & simulationem; Patrem, vt Patrem glorificantes; Filium, vt filium adorantes; Spiritum Sactum, vt Spiritum qui Sanctus est piè confitentis; parilemque sentientes essentia identitatem, neque non agnoscetes synceriter Personarum diuersitatem: Et deū quidem esse vnamquamque Personam decernetes, si seorsim & per se nominetur Deus; at non peculiarem sibi obtinentes essentiam non etiam communē factam. Neque enim ea essentia est quiduis particulare, siquidem genus est. Nam quod generale est, proprium vni esse non potest: quemadmodū neque proprium, generale. Quod & si singulae personæ dicantur Deus, non alioqui præcisæ sunt aut dissectæ, non etiam suapte natura disparatæ, seorsim ve à se discretæ per essentia diuersitatem. Eam autem perfectam in soli dum retinet & integram quæ & communis est, quapropter illæ tres personæ & prædicantur & sunt Deus vnus, quod vnus eiusdemque sint essentia; non dissectæ in tria. Et per se vnaquæque nominatur; at neque in multitudinem excreuit aut porrigitur quando Personæ tres inter se simul nominantur. Itaque veritate detorquet ac deprauat quisquis pro vno tres opinatur esse Deos. Sed enim ille cenfet subsistere Deos, qui Personas nominatim dicit suas habere peculiare naturas. Quod si ipsis Personis peculiare naturæ essent, Deus autem natura, quum Propheta dicat; Deus autem noster in cœlo & in terra: Et Cognoscant quia tu Dominus Deus solus: De quo vti que trium dicit hoc: Neque enim adiecit significationem multitudinis; peculiare autē naturæ subindicat multitudinem. Quod si sermo est de diuina

essentia quæ vnica est & simplex, hanc porrò diuina eloquia vnum Deum appellant; & si tres proprietates habet, profectò Natura vna est & pariter essentia diuinitatis. Quod si vna est, nemo astruat particulare esse essentias, si quis eurat & respuit nominatim statuere multitudinem Deorum. Siquidē origo numerosæ multitudinis Deorum demonstrata est irreplisse ex eo quod nominatim posuerint particulare naturas. Equidem arbitror quantum ad hoc pertinet, quædam non apertè explanare voluisse summā Deorum, & numero multitudinis nominasse Deos; tamen si quodam modo ex eorum relatione quæ ex aliis mutuo acceperunt necesse sit colligi ipsos distinxisse esse Deos; siquidem sanctam Trinitatem proprias habere naturas nominatim dixerint. Id ipsum a nobis luculenter demonstratum est, qui propriè scripsimus aduersus eos qui dicunt tres essentias questione de re hac nuper promota. Et fortè si quis illa quaesierit, inueniet: quibus inuentis securius ei innotescet quam ob rem moti fuerimus aduersus illā recens enatam hæresim. Diximus autem omnia per ipsum facta esse & in ipso habere consistentiam, tanquam in Opifice & Coopifice. Omnia enim quæcunque voluit, fecit; etiam si nonnulli opinati sunt de Patre dictum esse hoc, Ipse dixit & facta sunt, ipse madauit & creata sunt. At certè, omnia quæcunque videt Filius Patrem facientem, hæc & Filius similiter facit. Non dixit, Talia. Notandum autem est, alia ipsa potius, quam illa. Vna enim eiusdem essentia effica operatio. Itaque ait Dominus luculenter exprimēs quia Pater dedit ei mandatum, non quasi mancipio seruituti obnoxio, sed tanquam ei qui secum est comparis naturæ, simulque Deus. Et de Sancto Spiritu idē sentimus. In Trinitate enim seruire est nihil, nihil item creatū. Creatura enim omnis seruit suo Creatori. At neque ascititium quid & externum: Quod enim alienū est, Coopifex esse non potest. Nihil omnino in Trinitate, bonitate, deterius; non etiam aliquid veneratione indignum, non lumen aut non etiam vita, & reliqua quæ de Deo decenter admodum prædicantur. Quemadmodum enim Pater, & lumen est & vita; sic & Filius & Spiritus Sanctus. Et hæc nomina per sanctam omnem Scripturam deprehendere liceat, & ea quidem aliquando communi appellatione manifestata sanctam Trinitatem; non nunquam autem Personā propriè exprimūt vnam. Multa igitur prudentia nobis opus est, vt internoſse possimus nominum eiusmodi discrimina, ne sine villo nostro fructu ambulemus ratiocinationib⁹ ambiguis vsi, quū Dauid psallens dicat Deo; In lumine tuo videbimus lumen. Hicce verbis omnino sanctam designat Trinitatem, tria enim lumina subindicat Prophetis: Illud ad quod preces effundit; hic autem Pater est. Lumen insuper paternum, Filium insinuat; & in lumine tuo, lumē, Sanctum exprimit Spiritum. Quando autem inductione hac vsus dicit: Prætere miserericordiam tuam sciētibus te; Filium, misericordiam vocat. Ipse siquidem propiciatio est. Rursus peculiariter lux dicitur Spiritus Sanctus. Et vultus Dei est Vnigenitus, cuius quidem lumen est Spiritus Sanctus per illud designatus; Domine in lumine vultus tui ambulabunt. Lumen enim diuini vultus, Spiritus Sanctus, sanctos recta via deducens, ad cuius directionem ambulant iuxta illud dictum: Descendit Spiritus à Domina & de-

Deorum multitudi- do irreple- ex Natu- ris pagi- culatiu-

113. 2.

Ioh. 5. d.

Ioh. 10. d. 12. g. 14 d.

Pf. 35. c.

Pf. 35. 2.

Pf. 98. e.

Mat. 10. c.

Pf. 52.

Mat. 16. d. Mar. 8. d.

liber- ubique

liber- ubique

Personæ in diuinitate non habent suas peculiare naturas.

Et deduxit eos in viam. Et rursus; Spiritus tuus bonus deducet me. Hac autem affini expressione sententiæ simul & cooperatoria actione declaratur consubstantialis Essentia. Ait enim: Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Eam ob rem manus Dei vocat Filium & Spiritum Sanctum, vt qui sint Patri consubstantiales; quod psallens beatus Dauid subindicat, dicens: Manus tue fecerunt me & psalmauerunt me. Rursus idem ait; Videbo cœlos opera digitorum tuorum. Digitum Dei dici Spiritum Sanctum Mose teste comprobatur; & docete nos Christo didiscimus. Moses etenim dixit exaratas siue excultas à Deo Tabulas, scriptas esse digito Dei. Christus autem ad Iudæos qui Dæmoniorum expulsionem ascribent maligno spiritui * Beelzebub, ait: Si autem ego in digito Dei euicio Dæmonia: id quod Matthæus reddidit; Si ego in Spiritu dei. Pulchrè igitur interpretati sumus manus Dei & eius digitos, Filium ipsius & Spiritum Sanctum qui eidem cooperati sunt ad Entium creationem. Beatus siquidem Iob eadem cum Dauide confessionem deprompsit, dicens Deo: Manus tuæ fecerunt me & psalmauerunt me. Rursus Dauid, Dei prouidentiam insinuās, nō aliunde quā à Deo profuere asserit: Anima mea in manibus tuis semper. Certius quiddam & ipse per Prophetam inelamat: manus mea fundauit terram, & dextera mea firmavit cœlum. Rursus velut indice ostendēs ea, dicit: Hæc omnia fecit manus mea, et sunt hæc omnia. Quod si omnia fecit per Filium siue per Verbum quod erat in principio apud Patrem & apud Deum Spiritus Sanctus & manus eius fecit omnia; & digiti eius cœlum: nihil differre cenſeo Filium bonum ab essentia Spiritus Sancti, quum dicat manus, digitos, brachia, & quæcunque talia similitudinem & efficacem operatoriamque actionem subindicant per cōtiguam propinquitatem membrorum quæ nominatim & symbolicè à Scriptura inducuntur. An non numen illud incorporeum quid est? Nefas quidem est putare ipsum vium membrorum requirere quemadmodum & nos. Quod si hæc consubstantialitè, ceu sunt manus & digiti connaturalia inter se & corpori sint vnde quæque declarant vnam esse & indiuisibilem diuinam essentiam, non item dissectam in diuersa essentiam secundum eos qui temere audent profiteri Deum esse & increatum & creatum: non etiam à seipsa interfectam iuxta hæresim nuper excogitatam; & in diuersa segmenta diductam quæ ab istis vocantur Partiales Essentia. Neque alioqui essetia, seipsa prior est aut posterior. Quod enim prius est & posterius seipso, quānam dici potest Deus? Vt vnum & idem corpus dici non potest seipso vetustius aut magis iuuenile: ita & Deus vnus quum sit & in tribus Personis adoretur, semper se habet secundum idem, nec fecus; nulla prorsus habita ratione temporis circa eius substantiam. Nos autem accepta corporis proprietate, ex epli gratia ipsarum hypostasium repræsentauimus inducta membrorum proportionem ac similitudine. Hac enim collatione; Et Spiritus oris eius; liquet id dici de Spiritu Sancto & Deo qui Os est Vnigeniti. Rursus ipse Spiritus & ab ipso procedit & nititur non à Patre solo, sed & à Filio quemadmodum ait ipse Dominus: Paracletus autem quem mittet vobis Pater. Et rursus; Si abiero, mittam eum ad vos; ad discipulos scilicet. Et Prophetico affla-

Pf. 142.

Pf. 32. b.

Pf. 118. g.

Ex. 31. d.

* Lege, Beelzebub, alias Beelphegor, idolū mulcarū, Priapus. Luc. 11. c. Mat. 12. b. Iob. 10. b. Pf. 118. II. 48. c.

Verbum dei membra, in Scriptura, indicat S. Trinitatis consubstantialitatem.

Locū hūc citat contra hæresim Græcorum de processione Spiritus Sancti à Patre, Andreas Colossensis Episcopus, A. C. 7. Conc. Ferratiensis.

tus spiritu ad ipsum ait, Dauid: Emittere Spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ: Attamen non quia mittitur Spiritus Sanctus, eò cēsemus inferiorem esse Patre & Filio, secundum essentia. Hoc nemo ita interpretetur. Non enim vt minister ita mittitur, sed vt vtri que Consubstantialis, æquali honore adorandus & connaturalis; quando quidem Filiū ipsum mitti docemur, non à Patre modo, sed etiam à Spiritu Sancto sicuti per Esayam confirmat; Et nūc misit me Dominus & Spiritus eius. Quin & ipse Spiritus dicitur Deus, Ipse autem Spiritus est. Et Spiritus Sanctus, Spiritus Dei est. Et rursus; Dominus Spiritus est; & Spiritus Christi & Spiritus Filij; verbo per omnia exprimente naturalem affinitatē diuinitatis. Siquidem Spiritui Sancto character hic proprius est. Hac enim nomen clatura exprimitur, Spiritus enim Sanctus est. Ita enim totum hoc esse prædicatur Spiritus Sanctus, aliud prætereā nō inuenies. Spiritus vt anteuerti dicere, astruitur esse Deus, & Sactus est deus. Vtrunque hoc nomen ei consentaneum qui peculiariter vocatur Spiritus Sanctus, competit & quadrat; quemadmodum Patris denominatio tāquam auctori congruit; Filij cognominatio ei ascribitur qui sine villo intermedio ex auctore Patre prodiit. Et hæ nomen claturæ nequaquam trāseunt aut permutantur, reliquæ autem omnes motoria sunt & evariant. Quemadmodum Pater Deus quum sit (verbi gratia) Pater, vocatur Spiritus, & Sancti nomenclaturis; tamen si non id totum aggregatum ei conueniat, scilicet, Spiritus Sanctus: sic si dicas seorsim & Spiritus & Sanctus; Deus vtrumque est & nominatur. Nec secus, o σαθη, Saluator Filius est & Dominus vocatur. Non is solus Domini appellationem sibi asciuit: Dominus quippe est Pater, Dominus itē & Spiritus Sanctus; quemadmodum & ipse Filius & Deus est & spiritus dicitur & sanctus. Ipsa autem appellationum communis acceptio (vt ita dicam) dispensatoriè enunciatur, vt ne homines impietatis occasionem villo pacto arripiant, ac proinde tres existiment esse Deos. Quapropter Scriptura diuina omnibus præcedens omnem eiusmodi suspectam opinionem, Patrem quidem vocat Deum, Dominū, autem filium, Paraclatum verò Spiritum Sanctum. Et si Scriptura pædagogi in morem dispēsauit hoc, ne sic quidem diuina voce Filium priuauit, nō item Spiritum Sanctum. Non etiam voce hac, Dominus, silentio suppressit Patrem & Spiritum Sanctum. At verò ne tantillum quidem è sanctissimis Oraculis quæ ipsi contemplamur in sancta Trinitate in identitate diuinitatis, siue essentia aut naturæ. Quod si cuipiā placuerit conuerso ordine vocare, quū se Trinitas cōmunicet, ipse prædictiones & oracula his cōtrouertunt; vt cū dico, Deus aut Dominus, aut Spiritus, quod incorporeus sit & Sactus. Vnicuique enim Personarum tales vocations accomodate attribuitur; hoc nomine solo, Pater, asseruato, Patri, quia solus est Pater, tāquā autor; & Filio, Filij nomine assignato quia solus genitus est. Paraclato autē cōseruata nomenclatura Spiritus Sacti; Modū enim procedendi à Patre habuit sibi peculiarē. Sæpenumerò diximus differentia non permutare naturā. Neque enim pater quia pater hac ratione Deus est neque quod Pater non sit Filius, ideo non est Deus. Parili ratione Spiritus nō ideo Sactus, sed quia increatus,

Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit.

Scriptura sacra præcedit omnem Opinionē falsā, de Trinitate.

sempiternus, inuertibilis, immortalis, immutabilis, vitæ suppeditator, artifex corporum. Hæc enim proprietates competunt diuinitati, & suppetunt cu que Personarum; quæ propter vnaquæque personarum Deus est. Horum enim causa, Pater est Deus, & non quia Pater. Si enim Deus esset, quia Pater; Pater omnis esset Deus. Nunc autem non ita se res habet, sed diuersæ appellationes eadem exprimentur essentiam, vnâ cum identitate nature quam insinuât, nec dissentaneam vllam admittunt, propter hoc omnis plenitudo diuinitatis, vnus Deus est, super omnia & per omnia & in omnibus. Etiam si diuersis appellationibus norunt Eloquia diuina vocare Sanctâ Trinitatem quæ à nobis omni cum veneratione adoratur ac piè colitur, propriis quidem inter se consentientibus naturis, si modo subsidia exceperit quibus docere potuerit vnâ esse Personarum essentia per efficiëntiam suarum operationum, & ne vnâ relinquant quidem causam impingendi in errorê, his quicunque cupiunt participes fieri illius luminis, neque sinunt mentem suam ignorantia tenebris obscurari, ad hoc vt aut naturam à se dispescant & abalienent propter hoc; * *Erat aliquando quando non erat*, aut certè numen ipsum præcidendo in partiales essentias. Neque enim sicut stella à stella differt in claritate & gloria, quod fortè maior minore sit; neque quia corpus mole sua & cocremento excedit aliud (puta, iuuenile corpus superat pusionem) non item vt tēpore, homo homine sit procerior, verbi gratia; Abrahâ ipso Dauidè vixit ætate procerior, aut certè Dauid Zorobabele; ad eundem modum edocti sumus profiteri de Personis Sacrosanctæ Trinitatis, aut sentire; sed connaturales sibi actiones communes habet, quæ quidem liquido ipsam exprimunt essentia. Personæ autem simul collatæ animo apprehenduntur; quumque à se inseparabiles sint, eiusdem sunt gloriæ ac virtutis, quando sunt essentia & nature eiusdem. Nam quia indisparata est virtus Sanctæ Trinitatis, vt & essentia, beatus Dauid insinuat iisdem verbis quibus ad Deû preces effundit dicens: *Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiâ?* Quin & præscribit quidem Spiritus Filij qui est Facies Patris, propter cōhærentem inter se feriem ac mutuam compaginem: ipsam verò actionem, nulla dimensione circumscribit nec vlla partitione distinguit essentiam. Tantum est discernit Personas, indicans quia ad inuicem se habent inconfuse. Alio item loco idem rursus ait; *Vultum tuum Domine requiram*. Iterumque; *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo*. Non enim per eam corporis partem aliud indicat, quàm sedem sensiliû organorû. Quòd facies Patris sit Vnigenitus ac Verbum, qui iuxta decretum Patris sui, omnis creaturæ constitutus est Iudex, rursus iuxta sententiam Dauidis; *A facie tua iudiciû meum prodest*. Itaque facies Patris prædicatur esse Filius; quippè qui imago est & character Patris: & à Patre, potestate accepta facit iudiciû, iuxta illud; *Vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriâ eorum*. Atqui sicut vultus Domini perdit malos de terra, non vt omnino non sint, sed vt in posterum mali; ad eundem sensum rursus ait; *Emitte spiritum tuum & creabuntur & renouabis faciem terræ*; Hoc est, Hominè. Decor enim & ornatus terræ, homo est. Vt enim species in ho-

* Infana Arrij verba aduersus Dei filium.

mine relucens, facies est. Quemadmodum pluribus demonstratum est, vna Sanctæ Trinitatis efficax operatio, vnâ eius essentiam coexprimit. Per hoc enim quod innouit vna diuinitatis essentia, & vna eademque Patris & Filij & Spiritus Sancti operatio demonstratur. Simul enim atque creator & opifex Filius declaratur (quippe qui brachium nominatur & manus Patris) eadem ratione demonstratur Spiritus sanctus consimilia cooperans, illo dicto; *Manus tuæ fecerunt me & plasmasuerunt me*. Astruitur enim & hoc esse Spiritus; nempè manus Patris, quod & perspicuè magis edocemur verbis Prophetarum. Illi enim afflati plenitudine sancti Spiritus, de euenturis posteritati (quasi præsentibus) oracula familiariter reddebant; puta quoties dicunt; *facta est super me manus Domini*, aduentum Spiritus sancti enunciant. Aspirazione enim Spiritus sancti, Prophetia redduntur. Hac de re nemo addubitet edoctus iis quæ superius dicta sunt de digito Dei quia ipse est Spiritus sanctus, per quem inscripta est Tabulis lapideis lex sancta, data à Mose. Hoc & Elisæus velut ænigmate præfiguratur verius quæ ab ipso dicta, memorie prodita sunt. Ait enim; *Asciscite ad me Psaltem: Et factum est, quum psalleret psaltes facta est super eum manus Domini*. Et hoc dixit, per id significans quia inuasit eum Spiritus Dei. Demonstratum itaque est istis qui contentiosius nobis imminent quod consubstantialis sit sancta Trinitas. Proinde eadem opera declaratum est, nefarium esse in ea sentire partiales essentias. Etenim inductione operationum sibi coherentium dilucidè expressimus vnâ essentiam esse indiuiduam, idque ad omnium notitiam perspicuè deduximus; nimirum personas in separabiles esse. Filium quidem non cogitari posse, vt sine Patre sit filius: Patrem autem sibi aggregare & colligere Filium: Spiritum autem sanctum existere vnâ cum Patre & Filio indicatum est, velut cum Mente & Verbo. Equidem Dominus declarans Spiritum sanctum à se emergere, insufflans in Discipulos dicebat; *Accipite spiritum sanctum*; quem iidem orantes per impositionem manuum suarum credentibus exhibebant. Contemplatione horum liceat animo complecti quanto interuallo seruitus discrepet ab æqualitate honoris. Siquidem Apostoli deprecantes, nimirum supplicantes Domino in eos veluti domicilium introducebant qui ipsius aduentu dignos se reddiderant. Ac si dicat quis; Spiritus iste sanctus est. Porro Saluator noster ex seipso velut è quopiam thesauri conditorio de promptu ipsum dilargiebatur sanè his qui per vitæ puritatem idoneos se effecerant excipiendæ eius operationi. Et quidem sanctis Apostolis coassistit semper participio gratiæ; Christo autem Saluatori ac Deo nostro, ceu ei consubstantialis, vnâque cum ipso Deus. Hac ratione dicitur Spiritus Dei & Spiritus Christi; non quasi Spiritus ad ministratorij ad ministerium missi: nam tales essentiam fortiti sunt circumscripam, vt ne potuerit (agedum dicamus) Gabriel simul in celo esse & apud Virginem; at neque apud Daniele in Babylone & in Iudæa apud Abacuc: Creatæ enim est nature; Spiritus autem sanctus adimplet omnia. Aderat & is in Iudæa versantibus Prophetis; Cum abeuntibus peregrè in captiuitatè, peregrinabatur; nec eos

Nefarium est sentire in S. Trinitate, partiales essentias.

Spiritus sanctum procedere à filio.

Angelorû Essentia & circumscripta. Mat. 1. c. Luc. 1. c.

qui in Ægypto erant, sua destituebat præsentia. Nulli non aderat præsentia numinis; pro cuiusque capacitate, vnūquemque iuxta analogiam fidei imbuens sapientia. Itaque Apostolos ad vnū omnes adimpleuit; ac proinde; *varius loquebatur linguis prout Spiritus sanctus dabat eloquiū*. Cum peregrinantibus simul peregrinabatur: cum manentibus impartiliter aderat; cum eis omnibus congregiens familiariter. In Anthiochia quidem Barnabam & Saulum designans sibi deligebat: Perinde aderat & illis qui in Samaria versabatur circa Petrum & Ioannem: Quin & eis suo se sistebat aduentu per manus Apostolorum, per quos & loquebatur. Alios emittebat ad prædicationem; alios item non (quò cupiebant) sinebat peregrere. Hæc omnia diuinarum profus argumenta sunt operationum; quarum insinuatione, per specuè lucidat ipsa Dei essentia. His tam multis per digressionem sum vsus; nec fortè citra fructum aggressus volui hinc argumentis euincere & ostendere identitatem essentia; simul & Personarum æqualitatem. Longo enim à se interuallo disparata maius & minus; nec conuenit ea in Trinitate profiteri. Si enim Pater Filio maior astruitur, iuxta illud; *Pater maior me est*, nimirum maior prædicatur quòd auctor & sit causa, non item secundum substantiam. Fortè autem minor est Filius Patre secundum quòd minoratus est ab Angelis, propter carnis assumptionem. Idque potius constituendum est. Is enim non astruitur maior esse Spiritu sancto; sed solo Filio, qui & carni communicauit. Est igitur superflua & vacantis opera; in essentia diuina quærere maius & minus. Essentia enim magis & minus non admittit, etiam nū iuxta externæ sapientiæ Professores. Hanc igitur vnâ essentiam glorificemus, in qua sunt, Generans, Genitum, & is qui procedit, vnus Deus. Quoniam pacto gignatur Verbum aut procedat Spiritus, ne anxie sciscitemur; non enim tutum. Soli enim id cognitum qui causa est & auctor omnium, & iis qui ab ipso prodierunt variè. Nobis autem qui per fidem, quasi pedagogum, imbuimur rudimentis ad perfectam tanti mysterij comprehensionem; abundè suffecerit quadatenus nosse quia Deus vnus est, & quòd vna sit diuinitatis Natura tametsi consideretur tribus subsistere Personis; Auctore, Opifice & iustis perficente. Trēs hæ appellationes circa vnâ versantur essentiam, & vnaquæque nomenclatura vnâ trium liquido prodit Personam; minime in aliud degenerantem aut transeuntem, vt id fiat quòd suapte natura non est. Personæ autem hæ sunt, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hæc enim vt subinde inculcem & reculem, multò est tutius. Per hæc, regenerati lauacro perficimur ac salutem fide indiuidua comite assequimur, & ad immortalem vitam postliminio nos recipimus, nullo auo censuram senectæ incommoda, ac longæuam; credentes in eas Personas quarum nomine baptizati sumus, & quorum collegio cooptati sumus. Deus autem hæc solus & vnus, in quo Gignens, genitus & qui procedit, vnus Deus. Dicto igitur Vale superuacaneis, Vocibus sanctorum vtamur (id quòd tutum pariter & omni est vacans periculo) quæ ab ipsis sunt nobis exhibitæ. Hæ autem Theologorum voces commemorant habitudinem siue conuenientiam generationis quam habet ad eum qui ex eo Genitus est;

Nihil maius aut minus in Trinitate.

Deus Pater quomodo sit filio maior.

Sanctorum Theologorum vocibus vtendum in rebus diuinis.

rem ipsam liquidius explanantes. Ait enim; *Ego hodie genui te*. Et; *Ante Luciferum genui te*. Et hæc quidem ab auctore: ab ipsa verò Sapientia; *Ante omnes colles gignit me*: Deus nimirum dicitur. Didiscimus autem & Patris appellationem: Ait enim Saluator; *Pater misit me*, Et; *Ego à Patre exiui, & veni*; & consimilia: Vocarunt autem diuina eloquia & Filium nomine geniti. Quemadmodum igitur & eum qui genuit, Patrem nominibus nostris vocauit Scriptura, *Filius enim meus es tu*; nos perinde ac pueros deducens ad veritatis cognitionem, quippe qui capaces esse non poteramus spirituales doctrina. Neque enim Deus inexplicabilibus suis ac naturalibus nomenclaturis nostras sibi in vsum asciuit; sed nostris vsus (vt dictum est) quæ sua ipsius erant decreta nos edocuit. Quem admodum enim si quis cupies ad alienigenas transmittere multiugam eruditionem non contemnendè vtilitatis, eosque velit transmouere ad meliorem quàm quæ apud illos inualuerit moderationem simul & optimam vitæ cōuersationem; vanum forsus ac futile fuerit illi studium, si vernaculâ sibi vtatur lingua, quòd illi (linguæ alterius) homines intelligere non queant quæ diuersa lingua sibi in medium promuntur: Ecquid tale facere conueniat eum qui (per benevolentiam in illos malè suadè errore correptos) velit eos edocere? An non ipsum vti oportebit vocibus sibi vernaculis & quibus à puero insueuerint auditores illi, ad eorum exceptionem quæ dicuntur? Similem in modum Deus nominibus nostris diuina inserens dogmata, ea nobis velut in manus tradidit; vt de ipsis, quòd iustum est nostra qualicumque solertia pronunciemus. Homo enim omnis hominem sibi consimilem iuxta essentiam gignit; & omnis qui generat Pater est. Sanè quidem & genitus filius est; nec alterutro, alter aut maior est aut minor secundum naturam: Neque dicitur is qui ex se alterum gignit, ipsum creare. Hoc homo omnis rectè sentiens merito fateatur verum, modò is per humanas voces iuxta morem vernaculum sibi que familiarem diuina dogmata sit edoctus. Qui enim gignit, natura vtique consubstantiali sibi gignit filium, non alioqui dicendus creare. Qui enim creat, diuersæ essentia rem creat, non item aliquando filium. Si igitur filius genitus, non est creatura, & si pater natura est qui genuit, quoniam ratione geniti creator dicitur? Hanc ipsi nouimus natura congenitam affinitatem per ea quæ apud nos sunt, nomina. Quoquomodo se res habeat, hinc humanis diuina superiora sunt, quatenus subsistit ea natura vtique nostra hac vili sublimiora. Et per hæc ceu elementa erudiri debemus, qui contēdimus secundum Deum viuere. Quòd si per istarum rerum naturam, ex contrario imaginentur & effingant nonnulli inanes animi informationes, propositum sibi præstuentes improbum (quòd quidem ad suam ipsorum perniciem & noxam excogitarunt, & ad simpliciorum seductionem) vtique vana nec quidquam habentia frugis bonæ, moluntur. Hi nimirum dolosi iuxta Scripturam, propositam sibi prædam non consequentur. Neque enim ad veritatem vsque pertinent; non etiam res ipsas transmouebunt quatum gratia nomenclaturas istas innouant. Siquidem natura rerum compacta sic est, vt in seculum seculum in concussa perseveret. Quemadmodum enim erat &

Hæc sibi proposita sibi prædam non consequentur.

est; ad eundem & manet & permanet modum; vocabulum tale nec vlla re cuarians. Impositum illi vocabulum non permutabit rem ipsam in aliud præter id quod illi indidit natura. Impositio enim nominum posterius adnata est; res autem ipse præextiterunt, quibus imposita sunt nomina. Si equidem naturæ indoli rerum consentaneè respondeant indita nomina, nec in scitè eis conquadret pronuntiatio sermonis; iustè is sermo verus vocari possit, nec aliquid habens de quo iure expoxtules: Quod si diuersu occurrerit, & inamabilis nec coherèns deprehendatur, incongruus ac malè quadrans; vtiq; talis coarguetur esse mendax. Manet alioqui res ipsa naturam conditionem retinens, nihil ex pronuntiatione sermonis contrahens noxæ aut detrimenti. Quisquis id in vnoquoque Entium exquiret, nimirum deprehendet quod verum est. Quod si in vnoquoque Entium; quantò amplius in diuinis dogmatibus? Sermo enim fallax & in errores pelliciens aliquam multos trãseruos aget, forsan & ab ipsa abducet veritate eos qui nondum sunt habitu veritatis præditi; non quidem naturam in quam pronuntiantur, trãsmouebunt. Neque enim id aduersus sermonem præualuerit, etiam si per sonum res ipsæ transponantur. Sermo hic quum plus æquo diffusius se porrexerit, ad aliud deinceps progredietur, immò ne ad aliud quidem. Adhuc enim iisdem immanebit; etiam si subiectum, & ipsa in christiana (hoc est, argumentationes) mutentur.

EIVSDEM ANASTASII, DE incircumscripcta Dei essentia. LIBER II.

Eccl. 1. a

Mihl non audeat lingua dolosa: contempto Creatore, virtutem eius non sentit: Adsit proinde nobis ipse Dominus in adiutorem spei, sermonem suggerens prudentiæ, in eorum gratiam qui hinc cupiunt non-nihil emolumentum decerpere, nonnullamque apprehendere intelligentiæ accessionem. Tu autem (mihl peramicum caput) ne, iuxta Scripturam, cum istis disposueris testamentum: quosdam intelligo, qui Dei maiestatem imminuunt ac veluti in frustra concidunt; essentiam Dei breuibus angustiis circumscribentes. Atqui (nullo suo fructu) isti vniuersam rerum machinam decernunt esse Creatoris omnium; credentes quidem, per hoc, se Deum religiose colere, dum interim blasphemii sunt impudenter admodum, diuinæ naturæ maiestatem abnegantes. Quique aduersus vniuersorum Deum intempestiuam suam & ad loquendum procacem linguam exacuunt, planè non norunt neque intellexerunt isti Dei virtutem: sed secundum Scripturam, *obscuratum est insipientes eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* Cæterum super his quoque longanimiter agit Dominus, nullos istorum volens perire, sed vt ad portum pœnitentiæ omnes se recipiant. *Vult enim omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.* Per hanc proinde sapientem Dei dispensationem super iis, sperare liceat nos consequuturos fœlicem vitæ exitum, dum & ij ad salutem perringunt iuxta propositum Dei qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Porro istorum dogma ineptum prorsus ac

A suppurulentem ne per ignorationum imprudentibus imponat; nouerimus qualia amsint de Deo pronuntiare. Aiunt enim, *Deus in omnibus est, efficacia operandi; essentia verò nullquam.* Vim hanc operatoriam, dicunt effectum qui præcedit ex ea efficacia; perinde atque si nauis compingendæ peritus, in ipsa iam à se adornata nauis; & textor in suo à se pertexto habitu conspiciantur. Quanquam adhæc ipse responderem eiusmodi efficacia diuinæ operationis à Dei natura neutiquam separari posse, eadem vsus similitudine quæ ab istis prius inducta est. Vt enim qui cõpegit nauim, in ipsa cõspicitur nauis; & Textor in vestimento: itidem Deus in suis expenditur creaturis. Sed illi quidem cuiusmodi solent mortales & præcisè finiti corporum angustiis, solam rem à se confectam transmittit ad posteros, suo interim destitutam opifice. Præsentemq; certè & iam notum, prædicat factorem: at absens si est, neutiquam renunciant, vt qui ignoretur. Quid ita? Quando vtrumque præcisè consideratur; factor nimirum, & effectus ipse. Diuina autem natura quandoquidem viuut, viuas habet suas operationes & quæ nullo non tempore fiunt: sine autem essentia, impossibile est, vt vlla procedat operatio siue effectus. Quæuis enim actio mox vt apparuerit, cum ea simul consideratur & essentia ex qua prodiit. Vtrumque enim incircumscripctum: quo fit, vt neutrum ab altero prorsus possit scerni. Ipsum enim opus, delitescens in se essentiam prædicat: attenditur siquidem cum effectrice essentia præsens actio, qua sine esse non posset. Ad hunc modum, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum.* Nec semel satis sit, quiduis ab opifice esse factum & immutatum: opus enim, vt idem contineat iugiter nec sinat ad vetustatis iniuriam peruenire. Sanè quando passiuum omne nisi renouetur, veterascit: quod autem natum est vt veterascat, nondum sentiens vetustatem, ad nouitatem instauratur. Cælum igitur & corpora cœlestia in hunc vsque diem perseverantia, quemadmodum initio suæ conditionis sunt facta, quot dianam circa se factam renouationem præferunt. Renouationem vtiq; voco conseruationem: Conseruat enim ea per quod condita sunt, Verbum. Siquidem vt fœliciter succedat, credere debemus vim hanc operatoriam esse ipsam conseruationem. Conseruatur enim & continenter perseverat ipsa rerum Vniuersitas, quod dum fit, circa eam ipsa efficax actio versatur, à qua separari neutiquam potest essentia. Proinde circùm eam rerum machinam, inque eius singulis partibus consistit essentia Dei. Ad hunc sanè sensum intelligimus quod à Salvatore dicitur, *Pater meus & que modo operatur, & ego operor:* Non quod Vniuersitati rerum vlla fiat accessio (*requieuit enim Deus die septimo ab omnibus operibus suis quæ cœperat Deus facere;* Et iuxta Solomonem, *nihil sub sole nouum*) Sed conseruationis nomine exprimitur opus Patris. Ipsa enim rerum genera & quas sub se complectuntur species videre vtiq; possis nullo non tempore salua persistere, nec vllam omnino admittere accessionem aut imminutionem; vt quæ (veluti prædiximus) à Verbo conseruantur. A conseruante igitur virtute ea secludere, nimirum impiu. Is enim dum Creatorem omnium à suis excludit creaturis, ad interitum vsque perducit ipsam rerum machinam. Non igitur

Thy noni. c. iiii.

ἐνναρχία νουμον, πρὸ πνεύματος.

Ioan. 1.

Gen. 1.

Eccl. 1. c.

Deus operatione & essentia adest Creaturis.

ἐνέργεια τῆς οὐσίας.

Deus est omnia in omnibus.

sola operatione suis adest creaturis: Deus, sed & essentia; siquidem nobis demonstratum est, citra præsentiam essentia nullam existere vim operandi. Actionem autem ipsam dico potentiam quæ viuua sit; & procedens ex effectrice essentia semper ad opus moueatur: non item eam quæ æquiuocè dicitur: Tripliciter enim dicitur actio. Prima quidem, potentia per quam apta est & nata agere quiduis. Altera, habitudo quæ est agentis ad rem actam: ipsa quoque res acta ex antegressis. Contemplatur enim primùm ac præuidet mens quid sibi agendum sit. Dein ad opus manus mouentur. Denique quod præuisum fuerat vt fieret, crebra agitatione manuū peficitur & consummatur. Eiusmodi sunt effectus compositorum & mortalium: quare necessariu est cum qui agit, suo semper adesse effectui, cuius præsentiam prohibet ipsa corporum crassitudo, mortalis quoque conditio agentis & intermissio operis; nec dissimili ratione, rei iam peractæ corruptio. In diuina autem natura nullum eiusmodi impedimentorum intercedit. Simplex enim est, quippe incorporeus Deus & iuxta Scripturam, *solus habet immortalitatem;* eoque ipsius actiones interminæ, nec vllò sine clauduntur. Quod ab eo efficitur, conseruatur: quare istius Opificis essentia (velis nolis) in omnibus se contemplationi peruiam exhibet & conspicuam creaturis. Etenim iuxta præ inductum exemplum, rei quæ effici cœpit (tantisper dum peragitur) necessariu adest natura agentis. Quiduis enim operis nemo absens si est, operetur. Deus igitur quum nullo non tempore quiduis eorum quæ fiunt, efficiat, cuncta que moderetur ac dispense sua ingi conseruatione; prorsus necesse est fateri Deum omnibus inesse, nec ab vllò vnquam disparari Entium. Id si non est; quo tandem pacto sententia illa celebris, dignè ac decenter de Deo concepta salua esse poterit? Hinc enim inferretur numen illud dici posse corporeum; quod omnem exuperat impietatem. Circumscribi enim loci angustiis, propriè congruit corporibus certè & creaturis. Quod si corporibus cæterisque creaturis proprium est, loco vt circumscribantur; natura corporea & increata prorsus nullis arcebitur locis. Qui igitur asserit Deum suapte natura incircumscripctum; nec tamen aliquo in loco fortè esse fatetur: vtiq; incircumscripctum circumscribit. Si enim ab vno aliquo vel solo quod vel minimum sit omnium, sub moueatur; hic iam locum habet circumscripctio. Per hoc enim quod ab alio terminatur, declarat essentia eius qui ambitur, esse circumscripctam; nec vllò pacto circumscribere posse eum qui se transcendit & limitat. Quo igitur modo vera fuerit sententia illa; *spiritus domini repleuit orbem terrarum?* Deus enim essentia quum sit omnia quæ sunt diuina sua adimplet essentia; est que in omnibus quæ sunt. Per spiciu proinde est eam præeminere vniuersitati rerum, nec tamen tumori corporum assimilem esse; sed diuina sua virtute contrahit ad se vniuersa & cõtinet. Non enim Ens vllum subsistere possit, nisi Entis illius particeps. Deus sanè solus est Ens propriè sumptu, quod pari modo se semper habeat, nec mutetur. Si quid præterea in eius participium venit, vt vocetur ens; nõ statim primitiuè est ens, sed participio eius qui propriè & primitiuè, fortè autè singulariter & solitariè ens est. Ait enim quidam Theologus;

Diligis ea quæ sunt, omnia. Quod si Entia sunt, vti que sunt participio illius entis. Participant autem, dum effectum ab illo fortiuntur; qui quidem effectus eõsque progreditur vt sit non sine essentia, & est in omnibus. Itaque essentia cuiusmodi in omnibus est, iuxta Prophetæ dictum, *Nonne cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?* Implet sanè Entia & quæ Entibus istis eminentiora sunt. Nihil enim sinit inane esse, nihil non eius particeps. Nemo enim ratus se colere numen illud, quasi non etiam ad improbos vsque se demittat; aut alioqui sua indignos præsentia, extremam ei assignat ignominiam per propriam dimensionem corporum tribuens eidem circumscriptionem vllam & terminum; videlicet ab eius essentia separans operatoriam vim agendi: neque enim id in Deo intelligi potest, Quod quum probè nosset Propheta, ait: *Quo ibo à spiritu tuo?* Non item dixit; ab actione tua: Sed; *A facie tua quo fugiam?* Si ascendero in cælum, tu illic es. Non rursus; sola actio tua: *Si descendero in Infernum, ades;* & quæ deinceps. Sermo hic vbi significationem vllam reddidit naturæ ab efficacia operanti separata? Nusquam. Numen etenim illud omnia permeat ac pertendit, vniuersa adimplens magnitudine suæ naturæ; atque exuberanti opulentiæ propriæ virtutis. Cæterum nonnullos videas qui propriæ naturæ infirmitatem ad diuinam maiestatem transferant, eam siue imbecillitatem admetientes, circa maxima disquirentes vel minutissima quæque; rati proinde fore melius si diuinam naturam ad moderationem reuocent & imminuant tanquam ex mate: a desumptam, quàm vt eandem opinentur adusque omnia pertingere; nefariu prorsus & impium existimantes tantam maiestatem corpora ingredi minùs decentia, squalorèque & graeolenti pædore oppleta; aut certè impias animas introire, & alia quædam quæ de Deo iuxta supereminentem cunctis eius naturam ne cogitari quidem debent. Nimirum abiecta sententiæ isti de Deo, & eius incomprehensibili maiestate prorsus indigna. Qui sibi persuaserunt vt sic de Deo opinarentur, hos fortasse latuit Dei actiones quaquauersum cuncta peruadere, nec vllam cuiusuis materiæ particulam esse, quæ non sit opus Dei. Præter enim cogitationes quæ destinato proposito coherent animæ, nihil definit Deus sordidum esse aut impuru. Quid igitur entium esse imaginetur quis, quod nõ fecerit Deus? Quod tandem corpus (vt cùm qu; qualeat fœda eluue) non pars est materiæ cæteris corporibus subiacentis figura formæque qualitatum insignitæ quibus internosci possit? Marcida igitur & imbecillia isti dogmata decernunt, nec vllò prorsus subnixâ stabili fundamento, quandoquidem nihil in suis creaturis Deus abiiciendum aut vile esse ducit. Nullum enim entiu squalere sordibus censet: sed nec quicquam sibi asciscit ex propinquitate nostræ malitiæ (quæ ex se alioqui verè sola est fœda eluues) tantisper cõsistentis dum cõmittitur. Quis igitur sic stolidam mente desipit, vt præ diuersitate qualitatu in vicem succendentiu, Dei maiestatem velit circumscribere, vt ne quid patiat Deus, nullis alioqui obnoxius affectib;? Si enim Sol iste corpus quum sit ieq; propius cæteris corporibus admoueat radiorum eiaculatione, nihil tamen inde colligit in quinameti, sordium nihil aut fœdi odoris sibi hinc vendicat, in-

Deus solus proprie est Ens; cætera vero participatio tantum.

numeris licet specie & squalore deformibus se adiungat proxime, (immò res in diuersum abit, suæ enim aptitudine naturæ hæc qualitates in melius permutat) quãto præ Sole cumulatiùs in suas creaturas Deus disperietur propria bona, nullo ab iisdè accepto emolumento? Vt etiam demus Solem non nihil fœtoris colligere ex istis corporibus; non continuo sequetur Deum cõtrahere vel tantillum contagij. Nunc autem quom Sol perinde ac cœtera corpora passionibus obnoxius sit, nec tamen quicquam corradat sordium; qua fronte dixeris Deum iisdem subiacere & esse participem, quum ab his sit longissimè seiunctus? Cæterum quãdo isti eam Dei actionem dicunt inesse omnibus (nulla enim hanc circumscriptione finiri volunt) rogandi proinde veniunt, quæ de ea sit ipsorum opinio. Vtrum dicant eam actionem, terrestrium istarum sordiu fieri participem tunc quum se eis admouet proprius, an non! Si verù fateri volent, vtique perspicuum est eam posse non fieri participem malitiæ eorum quibus propinquauit. Si dicent ea propinquitate sibi asciscere malitiæ contagionem, iam eis absurditas continget, cuius effugio numen ipsum circumscribent. Igitur actionem suam contrahant, vt semel demoliantur, ac perfundent vniuersitatem rerum. Sin veriti eam absurditatem, quasi pœnitentia quadam ducti fateantur diuinas operationes nihil hinc noxæ aut detrimenti contrahere, quidni idem & de essentia confirmet? Actionem enim iuxta opinionem hanc, etiam si immunem esse constituant ac liberam eiusmodi participationis, per hoc quod virtus quædam est incorporea, quin & hinc purgantur quod essentiam inficiantur esse incorporea, & hoc modo eam circumscribunt perinde ac corporis naturã. Atqui de Deo ad eum modum sentire aut dicere, perspicuū est dementiæ argumentum; Siquidem Deus spiritus est, eoque ipsum spiritualiter glorificamus, omnè à nobis longissimè propulsantes corpoream cogitationem, eundemq; adorantes in spiritu & veritate, quippe qui nouerimus Deum esse Deum, nec quòquam defectentes à rectitudine semitæ quam proculcarunt in tuendis dogmatibus pedes mansuetorum & humilium Patrum nostrorum qui rectè tractarunt Verbum veritatis, ad quos clementer respexit Dominus propter rectitudinem cordis eorum. Quos imitati, axioma hoc sincerum prorsus & exactè detornatū exposuimus, nihil interim loquuti quod proprium sit; sed verba videlicet sanctorum palam & ex pacto professi, ad instar ceræ præfens argumentum efformauimus, cooperatrice (verius authore simul & principium suggerente) sapienti apicula vsi; cuius labores, Reges iuxta ac idiotæ ad instaurandam tuendamque sanitatem proferunt.

DE DIVINA DISPENSATIONE
Incarnationis.
LIBER III.

DE Theologia, abundè nobis quum dictū sit; ex ordinis consequentia congruit, vt & pro exiguitate ingenij nostri hymnis celebremus Carnis dispensationem à Salvatore nostro sapienter assumptæ: Non quod amsim polliceri me id pro dignitate magnificentia Verbi exequuturum: siquidem nemo id vnquam præ-

stitit. Non enim vllus aliquando intellectus (licet ab omni contagione peccati perpurgatus) eoufque pertingat vt verbis assequatur, tantæ maiestatis excellentiam. Atqui nos, hac de re, sermones infirmitati attèperabimus atque exiguitati nostræ. Quocirca deprecamur Lectores, ne sermones qui à me scribuntur, admetientes qualicumque intellectui, eos extenuent aut viles ducant: quin pro magnitudine potius suscepti argumenti in sublime tollant ac magnificent. Pronunciatio enim orationis licet infirmitati consentiat præeuntis organi, monet tamen argumentum incolume, eo ipso declarans magnitudinem qua supereminet omni verbo: Non enim vsque adeo præcellètem Verbi istius virtutè repræsentat totius constitutio creaturæ. Verbo hoc cœlū constitit, estque stellis adornatum, Terra nullo subuecta aut nitens fulcimine, nec suos alioqui prætergrediens limites, Aër effusus nec vlla vi oppressus; sed ad æquabilitatem eorum qui spiritum in se atrahunt; libratus & appesus; denique & reliquæ partes creaturæ totius. Quam maximè tamen, vt diuina natura nostræ huic inferi potuerit & citra vllã mutabilem conuersionem se coniungere corpori, intercedente consertione animæ rationalis, cauiam tantæ condescensionis istius solus ipse exactè nouit, & ij quibus reuelauit ea cognitione dignis. Quatenus autem intelleximus nos, operibus veterum illorum edocti, causa erat, vt postliminio salus redintegraretur homini miserè perduto, qui Dei manu formatus & imaginis eius honore insignitus, prospicienter à suo Plaste fuerat in Paradiso positus, accepto mandato eum vt excoleret simul & custodiret. Alterutrum enim si ab altero subtraxeris, vtrumque redderis inutile. Atqui supinitate quadam animi lentescens non vsquequaque asseruauit delegatam sibi custodiam, iniecta manu rei sibi prohibita, dolo inescatus atque illectus cuiusdam veterariæ voluptatis. Hinc in eum labor omnis & dolor coortus est, hinc malorū scaturigo erupit & inuadit in vniuersum genus. Quū decuisset, vt hisce malis admoniti inhiheremus erumpentem malitiã, tantū abfuit vt quotidianis incrementis eam reddiderim cumulatiorē. Ad hunc enim modū consuevit cõtingere his qui incõpositè viuendo incidunt in morbos, nec medicorū præscriptis in tempore acquiescunt. Qui eiusmodi erat (iuxta Sapientis parcemiam) quum in profundū malorum venisset, contempsit. A tanto igitur fastigio scelicitatis quum defluxisset, non vtique conueniebat naturali clemetiæ Dei, incuratū præterire sic miserè collapsum & extorrem factum à bonis ad quorū obtinendam fruitionē fuerat conditus. Nam qui iuxta Prophetæ vocem, aliquando nutriebatur in croceis, amplexatus erat stercus. Eã ob rem eximius ille Rex, verè nobilis & in his qui ab ortu Solis fuerunt, liber prorsus; Deus inquam (qui & Verbum) suã sapienter institutam œconomia aggreditur. E propria enim egressus ciuitate, misertus eius qui ab ea exularat; infedit stercore nostro super quo & ipsi confedimus luculenta & prælustri veste spoliati quia amiciebamur ante admissam præuaricationē, circumplexi insuper hanc graucolentiã. Cæterū simul atq; ex istius stercoreis vehemēti acrimonia, saniosa hulcera patentiaq; vulnera nobis acciderunt, quæ omnem in nobis naturæ ornatum labefecerunt, accepit ipse

Iob. 2. *testam.* vt concretū pus, saniemque permultam testæ affrictu eraderet; nimirum cupiens abstergere vulnus, simul & abluere. Quid proinde ea est testæ perspicuū, quia eius terrestre corpus, per quod expurgauit peccatum Agnus Dei natus, qui & tollit peccatū Mundi. Hoc planè nobis magnum ostendere vult sacramentū quod à seculis est absconditum & à generationibus in Deo qui omnia creauit, arcanū & abstrusum remansit. Hoc Ioannes. Theologiæ tonitru, sensum omnè & sensibile supergressus prædicauit; nempe eum qui in principio erat apud Deum, Deū Verbum. Ipsius enim diuini vtimur vocibus, dicentes, *Verbum caro factum est & habitauit in nobis.* Ostendens enim copiosam commiserationem quam erga nos re ipsa declarauit Deus Verbum, ipsum eundem dixit factum esse carnem. Quo autem pacto, qui immutabilis est, potuerit fieri quod non erat; per id declarat, quod omnibus in confesso est esse verum, Quia *habitauit in nobis.* Ac si propemodum diceret, Habitatione nostra, nimirum carne vsus est. Oportebat siquidem eum qui verè & secundum naturam Rex noster erat, nos qui tirânico imperio premebamur illegitimè planè Domini (qui & regnum ad se nihil artinēs arripuerat) non deserere improuisos & in captiuitate degentes: sed insignia nostræ captiuitatis sibi inducere ac nobiscum familiariter congregi, vt dirupto pariete ante nos ingressus ad se pertraheret sibi congeneres; verius dixerim, quorū naturæ consors esse voluerit; sua sibi sponte circumponens vincula nostræ captiuitatis. Huiusce rei gratia, ad nos ab ipso elongatos accessit; & qui ab eo eramus procul disparati, propius nobis se adiuinxit, non locali propinquitate: Neque enim localis facta est emigratio aut transitus. Quo enim pacto aut certè quibus locorum angustiis circumscriberetur numen illud quod suo vnus ambitu cõplectitur omnia, nec interim ab vllò alio cõtinetur? Non igitur Desertor ille potuit non ab illo Ente contineri, vt ne ad ipsum perinde accessum localem requiramus: Vtrumque enim impossibile. Longè autem fieri ab eo dicimur, affectu & proposito seu electione spiritus, quemadmodum sacra dicunt eloquia. Quare nobis pia quadam condescensione propior factus est, non quidem derelicta immanione vtique plena diuinæ maiestatis, quam cum Patre & Spiritu sancto suapte natura habens communem, cum iisdem ante condita secula glorificabatur in sinu requiescens Patris: sed quū pro sua erga nos clementia & spontanea voluntate dispensationem carnis tanquam naturali suæ bonitati congruètam assumpsisset, natus sic est carnulenta quidem & terrestri materia (ad hæc mortali & conformi, nostræ) vsus exuberantia potestatis ad occultandam suæ maiestatis gloriam, & assumptionem carnis (cui consertus est & in qua habitauit) ea obubrans propriè magnitudinem diuinitatis. Quum enim decreto statuisset ipse inuisibilis ad eos venire qui sensorio visus viuunt, oportebat conspicuum eum ac visibilem fieri iis & consimilem quare organum nihil se dedecens composuit, vt hoc intermedio neret visibilis, nunnistiro hoc vsus nobis conaturali ad obeundas ritè diuinas operationes; deinceps & ad suum vsus. Hac veuti ratione dicens vniuersis qui expectabant redemptionem; *Ipsè qui loquebatur adsum.* Verè enim adest Dei Verbum, etiam si

secundum corpus videtur solum; & Deus est verus, sola licet humana forma nostris se conspicuum præbeat aspectibus: & idem est ante secula, etiam si in recensione suæ Genealogiæ cõmemoretur ex tẽpore natus; nimirum ex Abrahæ & Dauidis seinine exortus. Ex his enim corpus illi fuit ex terra quidem & sub conditione temporis: ex Spiritu autem Sancto vnio eius quod diuinum erat & intemporale qua vnitum est animatæ carni per quam nobis familiariter loquitur est, ipsa carne, ceu velo quopiam obtectus; Verbi gratia quemadmodum occulit corpus animam nostram, seruâtque caractères ad quorum exemplar creata est. Quod est enim secundum naturam, difficilè admodum immutari potest: quatenus igitur expendere licet modum vnionis Verbi ad carnem, aliam non inueniemus congruentiorem similitudinem ea quæ est animæ ad proprium corpus; quo vtroque perficitur animal vnum, nempe homo, quum partes non mutantur in compositione & inter sese mutua complicatione, neque vnum per se constituat alterum; sed per harum partium connexionem quæ prius à Verbo separabantur, factum est vt post compositionem hoc sit & nominetur. Ex istiusmodi similitudine quæ acciperimus, quantum conducere visum est, Verbi cõiunctionem cum humanitate ita contemlemur. Et enim Deus, Verbū in altissimis confidens quum voluisset fieri homo, quasi nulla cõmodiore via posset homo ad salutem prouehi; subiit vterum Virginalē, totius expertem corruptulæ: Erat enim virgo hæc intemerata spiritu & corpore; Quare necessariò ad tanti sacramenti obeundam functionē meritissimò ipsam delegit. Verbum igitur quum hanc impleffet, præcipuè quidè vniri voluit rationali animæ quæ ei Verbo intermedia fuit ad carnem relata: cui toti totum se attemperans citra vllius inquinamenti consersionem aut confusionem, per eam corpori cõiunitus est formato (superuentione Spiritus sancti) ex carne Virginis matris; nulla in eadem prorsus præiacente causa eorum quibus corpora consueuerunt generari, præter Altissimi virtutem. Sola enim mulier formando corpori (quod organum fuit diuinæ maiestatis) supeditauit materiam: quemadmodum iam inde à principio Vir solus sustinuit vt è proprijs carnibus subsisteret mulier & eadem mater viuentium. Delirant igitur nullo suo fructu, qui eum negant secundum nos fuisse consubstantialē propter peculiarē modum generationis. Eadē enim ratione nec Eua fuerit viro cõsubstantialis, aut ei qui prognat est vtriusque parentis cõmuni complexu. Etenim vterq; ad alterutrum collatus, ut esset, permutatam trãsitionem habuit. At nec aliundè corpus sibi proprium condidit (etiam si poterat) quàm materia nostris subiacente corporibus. Iuxta enim Scripturam, non apprehendit Angelos, non Virtutem aliam cœlestem; sed semen Abrahæ, ad quæ facta fuerat repromissio. Qua igitur fronte asserunt quidam cœleste fuisse quod è terra assumptū est corpus, quū materia eiusmodi nulla in supernis illis consistat regionibus? Non itaque ex propria nempe incommutabili essentia; nõ item ex alia vlla præter iam dictam, sibi ipsi concinnauit corpus. Fuisset vtique; nimisquam à ratione dissentaneū si ad nos veniens, corpus secum aduexisset à nostro alienū. Deus enim tantum ex Patre quum esset, nec

Vterus Dei patet, totius corruptelæ expertis.

Dei mater intemerata corpore & spiritu.

Christus citra vtilitatem copulam generatus.

Christus secundum humanitatem fuit nobis consubstantialis.

Commētum hoc est a. oli. narij Lao. dicij.

ab ipsius essentia euariās, suum sibi assumpsit corpus ex Matre, citra ullam differentiam eidem substantialis generis: eoque iuxta similitudinem superioris mihi inductam; ex vtraque substantia, vnus declaratus est esse Christus, Deus nimirum & idem homo. Hoc planè perspicuum reddidit quod in sacramento erat admiratione dignū, quia suam vtramque proprietatem naturalem seruat, ac si secundum se solum subsisteret; non concurrere alteri ad vnionem constituendam, tametsi persona vna inconfuse esset. Christus igitur vtriusque naturæ cōplexu, non item habitu subsistit, sed essentia vtriusque in hoc vnio confertione; magis autem ipsæ essentia non diuina quidem siue humana, non etiam è diuerso humana à diuina disparata, sed vtriusque permixtio & inseparabilis contemperatio, quam fatemur non se habere iuxta imitationem humidorum quæ quidem nata sunt in aliud quiddam permutari & transire, facta inter sese confertione; sed iuxta præstitutam imaginem animæ & corporis, quo vtrōque perficitur rationale animal (homo scilicet) ex intellectu & sensibili, intellectu & sensibile. Hic etiamnum sic mysterium hoc cōtempletur quis, subobscurè licet. Ambo enim hæc in vnum conuenerunt, diuinum pariter & humanum; quin effectus ipse compositionis aliud nihil ostēdit, quam quod natura erat ex vtrōque concurrentium. Christus siquidem & Deus est nec minùs homo; qui per concurrentia ad inenarrabilem illam vnionem, Mundo est perspicue declaratus esse Deus, corpore quidem vtens mortali ad ipsius mortis dissolutionem, quod sanè quam mirabile est. Est igitur Christus verè Deus simul & homo. Non omnium est veram profiteri appellationem hanc diuersarum rerum minimè subiacentium. Dicitur verò & per partes nec rarè, quibus constat nō hoc solum. Non enim possibile est citra contemplationem alterius conuenientium, aut sola perspicaci & discretiua motione mentis qua quidem ipsi inter noscimus, quid quidem diuinum sit, non item existens humanum. Rursus ex opposito dignoscamus quid humanum sit, & non idem sit diuinū. Si quando autem hæc animi cōceptiones mēte attentiore versabimus, significare cupientes subiectas substantias & quam inter sese obtineant diuersitatem; mox quidem ipsi coaptamus rei operatæ priusquam in partes eam personam dirimamus, rursus conuenientes, agnoscentes vnum Christum diuersis constituisse naturis. Tametsi enim diuersæ sint naturæ quarum vnio cōstitit ad tanti sacramenti manifestationem; at certè vna est Persona, cuius peculiaris appellatio, filio etiamnum carnem induto permansit. Filius enim rursus est etiam secundū carnem. Hæc igitur partes à se natura differunt; assumens ab assumpta, persona non item. Hac ratione asserimus personam esse vnā partium essentia differentium, nostræ huic sententiæ suffragantibus viris omnibus Theologica sapientia præ eminentibus & Ecclesiæ doctoribus, eundemque prædicantibus Deū esse simul & hominem. Hæc enim naturæ sunt quarū vnio constitit. Naturas autē nunc dicimus, nō vt quidam primordiales causas aut principia rerum nos ex insidiis appetentes ad hoc vt in fraudem erroris proluciat simpliciores quasque animas, eas suis molitionibus in vestigo opprimentes, eas pronūciantes esse natu-

Similitudinē siue collationem.

ras quibus vnio cōcinnata est, Deum scilicet & Patrem simul & Virginem matrem obumbratè quidē id asserentes. Ab istis emerfit error eiusmodi, vt ne vel tantillū fateretur assumptum esse à Christo. Nos contra, naturarū concursione ad cōstituendam eam vnio personam animo pēpendētes, easdem profiteremur esse cōpletiuas personæ Christi; eius nimirum qui non modò ex Deo est & homine, sed qui etiam ipse est Deus & homo, salua & incolumi vtraque hac essentia in eiusmodi confertione, & sic coniunctam personam (quam Christum vocamus) propter copulam naturarum perficiēte. Sanè ob hoc, non modò patres illi numine afflati de Christo nobis edisserunt ipsum cōsistere ex Deo & homine, duabus item naturis tanquam duobus principiis, sed tanquam de Deo & homine ac duabus naturis hunc à se quam longissimè repellentes errorē, palamque veritatē annunciātes. Et de Christo quod ad pietatem attinet, simplex prædicatio erat, nec vlla euarians duplicitate, quemadmodum decet sanctos, nisi aliquā multum profiluissent qui suis sophisticis & variegatis ratiocinationibus, toto annuū sunt adorti temerare fidei veritatem. Hac equidem causa Spiritus sanctus suo aduētū quum per generationes se infudisset animabus sanctorū, eos qui in simplicitate spiritus ambulānt, non fuit sua ope destitui, neque istorum intercipi laqueis; sed eos sapientiam edocuit, verbūque adhibuit quo cōcertantē demolirentur nodos ac præfocaciones violenter confictorum dogmatum aduersus veritatē. Et quidem illi nobis per manus tradiderūt thesaurum, sanè quam ingentem ac pretiosum: In primis quidē in testaceis & fistilibus vasculis; hoc etenim sanctam illam addecebat doctrinā. Et quia non cōueniebat vasa hæc perpetuè fragilia permanere, in quibus ingens iste reconditur thesaurus; miseris Dominus infirmiorum, veritatis præconibus suggestit vires renitēdi, sermones nimirum qui illidant ac debilitent incerta spicula aduersariorum. Hinc factum, vt sermo veritatis adeo nullis cedat mendaciis, vt magis etiā fraudem coarguat mendacij, & à se sermo repellens quicquid à veritate abhorret, perstat sua nunquam dignitate deiiciendus aut in errores circumagendus: quare & Christum docet Paulus Dei esse virtutem & Dei sapientiam, qui supernis perinde ac infirmis præsidet Deus vnus, qui formam seruilem indutus (Deus alioqui) vt seculi huius Principem lateret; quo cum conflictus nobis proponebatur decertandus: Et ne sui ordinis ille desertor, è lucta, se fuga proriperet, metu prætrepidus non sustinens aduersus Deum agonem: Forfan autem vt per simile, quod ei assimile erat in integrū restitueretur. Sanè nihil præferbat in se Christus quod sua nouitate inturbaret hostem; nihil nisi quod ipsi sumus, opponerebat; nihil obiectabat nisi totam cōspersionem nostræ carnis quam à nobis assumpserat in vno relicto semine, primitiæ factus naturæ nostræ. Hac ratione Christus asseritur, primitiæ vt sit. Nam quando totum quod collapsum erat, de creuerat erigere & instaurare (siquidem genus vniuersum conciderat) seipsum totū toti permiscuit Adamo, se vitā inseruit mortificato vt eum viuificaret cui erat confertus; per ipsum totū permeans, perinde ac anima magno infusa corpori ipsum animata virtute informans, eiq; impertiēs vitam ac sensum.

Nec

Virgini Maria.

Simplex erat huius prædicatio ante natus hæc refca.

Iuue sem per Spiritus sancti simplicitatem Catholicorum.

Christus carnem induit vt Dæmonē lateret.

Nec alia ratione humanum genus affertur corpus esse Christi, & membra de mēbro velut omnia peruadente & communi transitu penetrante. Corpus enim, socialis est quædā cōmunitas, & in vno quoque qui peculiariter & per se habitat secundum mēsuram fidei. Mēbra enim quiddam seorsum positū ac peculiare significant; iuxta quam dicēdi formulam distinetæ sunt functiones dignitatē sue mēbrorum. In his enim sunt quædam honoris præcipui, alia è diuerso infirmiora. Sunt & quædam per se honesta, sunt & quibus plusculum iusto honorem circundamus. Et hæc quidē quæ ad cōmunitatem pertinent corporis non ab ipsa cōmunitate in ius vocantur. Itaque Apostolus dicto corpore membrisque nominatim inductis declarauit se nosse quo generale differat à proprio. Corpus Christi dum nos vocauit, vtique innuit esse cōmunitati ipsius substantiæ cōiunctum. Neque enim vlla propria hypostasi, quam ipsius membrum, non membra, neque enim dicebatur esse corpus. Quando autem semel placuit vt Dei verbū fieret homo, & nos totos stolā sibi circundedisset, vtrumque alterum dicitur, & alteruter dictus est vtrumque, non quidem nuncupaturis sibi ea vendicans. Hæc enim appellationes non quasi abusuē dicuntur, sed quod vtrumque sit partim ita vocatur. Ipsum enim profiteremur esse Deum, non qualēcunq; Deum hominē dicimus esse, non vt cunq; hominē. Est siquidē Deus simul & homo per generaliora nomina manifestans quibus, subsistat, nō item ex partialibus substantiis, sed ex generalibus essentiis. Opinor enim nequaquā esse partē essentiæ. Qui enim circa eam habitudinē versantur; partes essentiarum confirmant esse essentias. Cuiusmodi tādē pars essentiæ inuenietur non admittit sermonem essentiæ, vt illud vocitemus partialem essentiā? Quod si totum non admittit id quod per se partē vocat essentiæ, vel ipsum totū nō etiam fuerit pars essentiæ. Non enim quædam modū in sectione circuli in duo hemicyclia aut in diuersas reliquias possibile est mente apprehēdi sectionē essentiæ: neque vt in Sphæra in quadrates & Hemisphæria. Essentia enim dissecta quid factura est? Forfan partes essentiæ. Sed dictū est partes essentiarum essentias esse. Est itaq; essentia insectilis simul & impartilis. Vt enim impossibile spherā aut circulū in partes diduci, ita impossibile (neque enim fieri potest) dissecta essentia partiale vt sustineat essentias. Itaq; frustraneo labore ne se quis defatiget, ratiocinationibus vsus prorsum euandis, conatus ostēdere quod nullo modo doceri potest; quod scilicet incarnatio facta sit specialibus quibusdā, nō item genericis essentiis; id quod demiror dictū. Quinā talia effutiētes nō se in latebras coniciūt? Est enim hoc implexis & interpretabilibus Græphis annuerādū, nec minùs difficile solutu aut incōprehensibile. Essentia enim ea est functio vt significet esse, nec secus se habere omnia quæ ab ea participāt. Quod vsquam est entiu, quod exors sit essentia, vt illud dicatur partialis & propria ipsa interim essentia subindicante generale quiddā. Non enim id propriū est. Et genus quiddā generalissimū audiuius, & speciem specialissimā; genus autem specialissimū nunc primū condiscimus. Tametsi dicatur quædā specierū genera, ceu sunt inter medicæ generū species, quā aliarum specierū sint ge-

nera, ac certè omnia hæc coarguuntur quod ad cōmunitatē pertineat id magis quam ad proprietatē. Itaque quod est propriū, nō iam cōmune est, etiam si reciproca fiat cōuersio, id omnino vt ampliorem essentia obtineat, & quouis modo sit, & quæadmodū reliqua se inuicē habeāt nobiscū cogitemus, quæ sunt *ἁπορία καὶ ἀπόρασις* essentia & substantia siue persona. Nō enim propria natura, essentia est. Naturarum igitur siue essentiarum ipsi cōiunctionē profitētes, eas essentias in cōiunctione contemplantur, non quasi ea vnio facta sit per transmutationē, cōtemperatōnē, inquinatōnē aut cōfusionē, sed per naturalē & cōtignā propinquitatē: Hæc autē naturas siue essentias à se indiuisas esse & inseparabiles ducimus. Nō enim iuxta habitudinē siue cōparationem aut *προσωποποίησιν* quam vulgus moralitatē appellat, pro dignitate aut certè modò quouis altero quæ isti sua cōmētatione excogitarint duas astruētes personas, ipsi nos fatemur se habuisse incarnationem Saluatoris, sed ipsarum essentiarum cōiunctionē ad consistentiā personæ cōtemplati vnum eundemque Christum adoramus; qui antè incarnationē Deus, ab ipsa incarnatione idem non destitit esse Deus tametsi alteri se cōferuerit essentiæ, propter corpus quod cōsubstantiale est. Cōsētialis enim his est factus qui versæ sunt à Deo essentiæ, iuxta quam dicendi formulam processit, homo vt fieret, ante secula ex Patre nullo intercedente medio genitus. Hinc factum vt duas illi fuisse credamus generationes. Per duo enim processisse didiscimus, non vtique parili sed dispari modo. Ex patre siquidem secus processit atque ex matre. Atqui idē ipse est, etiam si non secundum idem. Diuersitas enim confertarum essentiarū, differentes effecit partūs. Est & vnus quilibet intelligentia omni superior. Vt inter sese fiat collatio, vni tamē alteruter ortus præcipuū quid cedit ac peculiarem prerogatiuam, ita vt Conditorum seculorum qui ante condita secula est, nemo queat apprehendere quo quo modo vel mediocriter. Quare nemo eternæ sapientiæ his iam dictis incūbat, proque cōsuetudine nemo nostrū dispergat ante eos verba veritatis, nequis porcus pedibus illotis tranlucidas & illimes margaritas proterat & conculcet. Qui enī solidam firmitatem sermonum quibus ceu rudimētis instruitur, ignorant: præsidenter & intrepidè in errores prolabantur aduersus sermonem veritatis, asserentes Sanctam Trinitatē carnis vinculis esse adstrictā; seque quodammodo laudibus celebrare vnā diuinitatem quæ eiusdē sit essentiæ; simul & se cōfiteri eam esse implexā inuolucro nostræ istius naturæ; per hæc suæ mentis inconstantiam in apertū prodentes, modis que omnibus prouidētes, ne insolens absurditas suarū hæreson quā priorū dogmatibus inseruerāt, in prospectū veniret omnium. Asserūt isti Verbū naturam obtinere sibi vni peculiarē, connaturalem nihilō feciūs esse Patri, insuper & Spiritu sancto: quā quidē naturā mysterio suæ incarnationis nobis cōmunē fecit sua erga homines benignitate. Istius opinionis prodigiosa absurditatem demiror, ac proinde cupiēs aduersus eam quædā depromere veritati cōsentanea (quatenus vires meæ sinūt) quærendū, is ne admittat Deū, qui homo factus est, obtinere essentiam sibi peculiarem, annon: Ac ne nunc quidem id refello. Tantū est: docere velim

Christi duo generationes.

Verba veritatis nō spargēda ante in fideles.

eum qui talia asserit, non posse laudibus celebrare Filium vt Patri consubstantialē. Omne enim quod vnus est essentia, ipsum admittit Verbum; Et omne quod recipit Verbum, vnus est eiusdemque essentia: Viceuersa, quod eiusdem essentia nō est, neque ipsum recipit Verbum; Et quod ipsum nō recipit Verbum, eiusdem esse essentia non potest. Vtrum igitur isti malint, deligāt; & eis vnde quaque occurrerit insolens absurditas, etenim talis si admittit, quia Verbum Filius essentiam obtinet comparem Patri, vna vtique est essentia Patris & Filij, & cōmunis vtrique ascribitur finitio. Ecqua tandē ratione quod proprium est, in commune reddi possit? Nam si non admittit eandem finitionem & cōparem Verbi rationem, iam non eadem erit essentia: Quorum autē non vna & eadem est essentia, nec consubstantialis etiam suppetit. Quemadmodū enim consubstantialia eiusdem non sunt essentia, sic ex opposito quæ eiusdem non sunt essentia, nec consubstantialia sunt. Qua igitur fronte isti asserunt filium Patri cōessentialē, qui essentiam eidem assignant peculiarem? Sui enim participium si communicat alteri, iam illi propria esse non potest natura. Quid igitur essentia hanc profitentur esse propriam? Si quidem filiationem dicant esse priorem, iam filiatio essentia nō est. Dein vt nostro etiā assensu concedatur eis hoc, rursus alternam permutationem sibi contrahent. Quē admodum enim nō eadem est ratio Paternitatis & Filiationis, ita secundum istos, non erit Patri Filius vnus eiusdemque essentia. Porro quæ eiusdem essentia non sunt, nullus controuerterit sermo eadem sibi non esse cōessentialia. Conquiescat igitur superuacanea ac inutilis loquacitas asserentium in diuinis essentiam cōmunem esse simul & propriam. Siquidem pluribus quā necesse fuerit; demonstratū est propriam nō esse essentiam. Inducto enim nomine essentia quorundam, nemo nō insinuat communitatem; quocirca superflua ac vacantis operæ sit vni essentia inferre quod commune est. Perinde enim facis ac si dicas communem communitatē. Et præ hoc tantō superfluit magis, si dicas propriam essentiam, nec quicquam differat, si communem dicas proprietatem. Hanc ob rem Ecclesiastici doctores, proprietate vocum vsi; quod commune quidē est, vocarunt essentiam; quod autem proprium, substantiam siue Personam *ἁνθρώπος* siquidē, homo commune vt cunquē est; vnus autem homo, alicuius est proprium: quorum quidem illud essentia est, hoc autem substantia est siue Persona. Neque enim quiuis homo, vnus aliquis est homo, sed substantialis quidem non itē propria essentia informatus & quæ sciuncta sit à communitate, sed secundum eam per quam omnes sub eadem specie informantur essentia: Eandem enim ac reliqui, admittit rationem. Homo enim communis est vt quiuis alter, & nemo homo præ altero homine magis aut minus homo est. Itaque filiatio, naturalis quidem habitudo est: filius autem eiusdem est diuinitatis cum suo genitore: Hanc enim asserimus essentiam habere filiationem pro proprio caractere. Hæc, character esse dicitur paternæ naturæ. Est enim illud secundum naturam, quod Pater est: sed & personæ est, ac si in se includat Patrem qui nominatur filius iuxta habitudinem ad aliquid, id quod alterius

cuiuspiam esse prædicatur. Verbi gratia; Filius Patris est Filius, & Pater Filij Pater est. Vt quid autem solus Filius dicitur character Paternæ substantia & non Pater substantia Filij? Quandoquidē per ipsum ad Patrem habemus accessum, & idem Doctor noster est, nobis etiam auctor quo prælucente agnouimus Patrem, quemadmodum is patrem alloquitur: *Manifestaui nomen tuum hominibus*. Eius sanē nomen manifestauit non tanquam dei (Innotuerat enim iam olim & à lōgiore vsque principio) sed nomen patris; Siquidem ipse propalam fecit, vt agnosceremus Patrem sua vnus reuelatione. Tot porro tantisque digressionibus sum vsus ostendere volens essentiam in partes neutiquam dirimi, vt ne quis dicat ex parte eū assumpsisse humanā naturam, quodque rursus partem apprehenderit alterius essentia; item volens etiamnum ad rectitudinem reuocare frustraneā illam atque erroneam opinionem putantium essentiam prorsus simplicem ac sinceram conferentem esse carni. Qui error; Patrem simul & Spiritū sanctum demittit ad dispensationem carnis, id quod docuimus nequaquam fuisse necessarium & eis liquido ostendimus qui citra vllam cōtentionem de his inquirunt, immo Dei amore incalentes pia diuinæque fidei veræ excipiūt dogmata. Filius enim nō est essentia, sed Persona ipsa essentia consistēs & informata. Licet interim sit essentia (vt hoc nostro assensu donetur) at certē particularis essentia non est. Omnem enim de integro obtinet essentia qui eius sit particeps. Itaque verum est quod dicitur, ex duabus perfectis essentiis Christi persona constitit; Dei simul & hominis, etiā si Patris appellatione non vocaretur; parte quidem vna Deus, non toto coniuncto. Et quidem quod Deus diceretur, primum declarabimus: post quia & homo, dein explanabimus eū constituisse differentibus essentiis. Ait igitur Hieremias ipsum hunc subindicans: *Hic deus noster, non estimabitur alter ad eum, Adiuuenit omnē viam se eire, & dedit eam Iacob puero suo & Israel dilecto sibi, Post hæc in terra visus est, & cū hominibus conuersatus est*. Quod autem Propheticum hoc oraculum de Christo redditū sit, perspicue declarat pars posterior clausulæ, nēpē eius cum hominibus conuersatio; quando excepit carnis dispensationem, Deus alioqui quum esset: quo & Dauid afflatu Spiritūs Sancti promouēs suæ vocis organum, psallēbat: *Deus Deorum Dominus loquutus est & vocauit terram*. Et; *Deus manifeste venit*. Et ne forsā arbitrere de alio aliquo aut de seipso reddidisse eum eiusmodi Prophetiā, quæ infertur inductio, indicat ipsum innui Christum qui à patre potestatem accepit iudicij omnis quia filius hominis est. Subiecit enim: *Ignis in cōspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida: Aduocabit cœlū sursum & terram discernere populum suum*. Quod pater neminem iudicet, edocti sumus ipso dicēte Domino. Itaq; deus qui diiudicat & discernit populum suū, Christus est iuxta considerationem assumptæ humanitatis. In eandem cōcurrit sententiam & illud: *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autē Deos diuidit*, siue discernit. Clamat autē & O se ex persona ipsius Prophetice dicēs: *Deus sū & nō homo*. In te sanctus. Elaias autē sese ad ipsū exporrigēs, ait: *In te Deus est, nō est Deus absque te: Tu enim es Deus & nesciuimus: Deus Israel Saluator: Suppudescant & confundantur omnes qui repugnant ei*. Quod

Quod autem Iudæi legisque Doctores auerfati sint Christum, ob hoc quod trabea cōuestitus esset carnis, nulli non compertissimum est. Is enim quum ignoraretur quis esset, & aliena obuelatus forma cōspiceretur ab ignaris tantæ maiestatis; *Vt quid tu homo quum sis, facis te ipsum Deum?* Tales igitur pudore aliquando aspergantur, veritatem insuper condiscāt conuersi à priore ignorātia. Et quidem nunc è multis hæc in medium deprompsimus mediocria pro tuenda diuinitate Christi cui astipulantur, ac docent Deum esse carne licet obuelatum. Quod autē homo sit rursus ex iisdem, eloquia Spiritūs sancti relegendes, pro nostra virili portione representabimus. Elaias igitur primum obtineat locum. Is postquam puerum vocauit; post, virgam è radice Iesse enatam, Emmanuelem; post, genitum è prophetissa masculum, nomenque illi inditum; *Velociter spoia detrahe, citò prædare, hunc nominans hominem*: His etiam num dictis ait: *Vidimus eum & non habebat speciem neque decorem, sed & species eius despicibilis ac plena ignominie, supra omnes homines contemptibilis & derelictus, Homo plaris contusus & languores benè conscius portandi*. Rursus Dauid artis modulādi peritus diuinam pulsitans lyram ait: *Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quia vixit eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis*. Immutatus enim (vti ait Paulus) est ab angelis, factus homo propter passionem mortis. Quapropter gloria & honore coronatus est, acceptus in suam hereditatem cunctis gentibus, quibus redimendis subiit mortem. Eadem enim gloria quam apud Patrem habebat ante Mundi iustitiam constitutionem, in eius gratiam didiscit portare languores vt sua passione omnibus cōciliaret sanitatem. Hic igitur talis (& si visus sit non haberet speciem neque decorem) erat alioqui speciosus forma præ filiis hominum: Filius enim erat & filius hominis præpotens & cōfirmatus. *Vt erat dextera à Spiritu sancto vocatus: Fiat enim (ait) manus tua super virum dextera tue, & super filium hominis quem confirmasti tibi*. Dicitur vir hic, Oriens, iuxta illud Zachariæ præfagium: *Ecce vir Oriens nomen ei*. Masculus est ex prophetissa genitus, vt euangelicè denūciat Elaias, quem reliqui vocauere virum. Demonstratum est quia qui apud Prophetas homo est, idem est & deus. Superest, vt eorundem præfagiis probemus eum simul esse Deum & hominem, quod à nobis dicta, ex testimoniis Scripturarum desumpta auctoritate, ratam apud omnes impetrent fidē. Mihi igitur obserua numquam Dauid id compositū, seu naturarum confertionem, insinuauerit dicens in Psalmo hanc præferente inscriptionem: *Pro inuouandis siue immutandis, ad intellectum; Canticum pro dilecto*. Dilectus autem iste, solus est Filius, vel teste Euangelio in quo vox Patris inducitur delapsa ac dicens ad Christum: *Tu es filius meus dilectus*. Siquidē is immutatus est, factus homo, non quidem vicaria permutatione immotæ & inuertibilis naturæ, sed alterius assumptione. Eadem enim est mutatio dextere Altissimi, quæ facta est quod non erat: Aut certē pro commutandis per eum gentibus. In hoc igitur Psalmo, pro dilecto & inuouandis ait Melchus hic Cōcentor: *Speciosus forma, præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, propter hoc vixit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis*. Hoc ipsum alter Interpretum luculentius reddidit, dicens: *Vixit te o Deus,*

Deus tuus. Vngitur enim Deus à Deo, non quatenus Deus erat sed quatenus filius hominis. Dicēs enim filium hominis, innuit eum fuisse præter ceteros ad vnum filios hominum, speciosum forma. Vt ne qui forsā insolenti temeritate aut inscitia promoti, eū suspicarentur solum ho minem esse præter reliquos hominum diuina gratia exornatum, sequenti mox ordine nominauit Deum, dicens: *Vixit te o Deus Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis*. Ipse Dominus nihilò dissimilia dixit * Mariæ post resurrectionem ex mortuis; *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum*. Nemo autem tam est mente delirus, vt prorsus interpretetur Deum dici propriè habere Deum; atque dixerit propriè conuenire nudo homini, vt Deum sibi proprium vocet Patrem. Ceterum ex quo hoc & illud in eodem agnoscuntur, quippè qui Deus sit simul & Homo, vtrāque propriè obseruantur. Filius enim est simul & seruus; eoque vocat propriè Deū ipsum, iunctim, Deum & Patrem; Patrem quod à Deo exierit, Deū verò, ac si dicat Deum hominis. Quæ enim à se disparari non queunt, nemo separauerit, rāti sper dum vtroque constat Christus. Sanè aduersum eos qui propter inuolucrum carnis, dolo malo in fraudem abducti sunt, putantque vt sanctum Prophetam visum esse nudum ac solum hominem, ait per Zachariam scriptura: *Non sum Propheta ego, eo quod homo genuit me ab adolescentia mea*: Hoc est; Ne me putato prophetam esse eò quod me genuerit homo: Meæ enim iuuentutis est eiusmodi natiuitas, non substantia quæ ab æterno est. Hoc ipsum expressit luculentius per alium Prophetam: *Deus sum & non homo in te Sanctus*. Nequaquam à se auferens nomenclaturā hominis, sed quod à parte maximè principali sibi nomen ascribat & quæ suspecta sit Fidei quia oculis carnis minimè cernitur. Erat enim vtrāque essentia & est hæc ex qua corporale sibi accommodauit organum, diuinæ vehiculum nature cuius opificio nobis rerum omnium indigis molitus est salutem & con fecit. Huiusce rei causa post legales hostias quæ nihil poterant deinceps emolumēti adferre, ait: *Ecce venio corpus habens mihi adaptatum, per quod ipse tollo peccatum mundi*. Hæc enim est volūtas Patris, vt omnes homines salui fiant. Ait ergo; *En venio ad explendam voluntatem tuam*. Declaratum itaque quum sit istis non nimisquam imperitis nec vsquequaque perfidis aut suspectæ fidei, quia Christus Deus est, & quia Homo, tum quia Deus est simul & homo, accepto à Lege & Prophetis testimonio, tametsi videri possit nos quiddam superuacaneum moliri, si è nouo Testamento testem ipsum adsciscamus: attamen velut ex abundanti, noua adaptentur veteribus, ac si hæc loquendo illis concinant, quemadmodum ab vno & eodem Spiritu cōscripta sunt. Quid porro in his occurrit explanatius Emmanuele; quod teste Euangelista interpretatur, *Nobiscum Deus?* Nec is vlla alia ratione diceretur *Nobiscum Deus*, nisi Deus esset simul & homo, ex nobis simul & Deo. Talis planè est in Saluatore temperatura & vtriusque confertio naturæ. Denique quum Pōtifer in iudicio ei obtendisset iusurandum & captiosis calumniis appetiisset, nihilque respondisset ad obiectiones sibi falso intētas, rogat ille, nū filius dei esset: at hūc legitima respōsione reuicit: *Tu dixisti*

Deus nō
do tempore
innotuit
quidē sit
non vt
Pater.

Magdale-
na.

Psal. 44.

nihil malitiosæ percunctationi eius qui ipsum obstrinxerat iureiurando. Non ita fuerat responsurus, nisi certò certius compertum habuisset se esse Deum simul & hominem. Iustus enim si solum fuisset homo, vt nonnulli de ipso opinantur, hac de re quaestione proposita, quam fronte assensus esset se esse Deum? Neque enim iuxta istorum opinionem, imposterum ratio vlla iusti iniri poterit. Qui enim diuinitatis maiestatem sibi vendicat, Deus quum non sit; vtique iustus non modo non est, sed & prater omnem modum est blasphemus. Sunt denique isti tanquam blasphemii ac planè stolidi ab eo mala morte mulctati, quod abnerint intelligere quæ ab illo non minus sapienter ac verè dicerentur. Necessè igitur ex his duobus alterutrum esse; Aut ipsum vt confiteamur esse Deum, aut certè hominem fuisse planè iniustum qui seipsum dixerit esse Deum. Siquidem vt vnus horum ablatio, alterius abrogatio est & reprobatio; ita vnus positio alterius assentio est & approbatio. Qui ipsum confitetur hominem fuisse iustum, prorsus consequens fuerit ac necessarium, vt eundè fateatur Deum esse qui se asserit Deum. Quid enim impedimento est, quò minus res sic se habeat? Sanè quidem si non facit eius opera à quo missus est, (quemadmodum de se ait) fides ei abroganda est qui se asserit esse Deum. Quod si Patris sui facit opera, velis nolis, fides eius dictis habenda est. Et hæc declarant ipsius essentiam, iuxta axioma illud quod habet; Quorum eadem est actio, vna est & essentia. Vt & vice versa; Quorum vna est essentia, eadem est & efficax operatio. Itaque satis elucescit Christum tectorio carnis obuclatum, coessentiali esse Patri, quando eadem cum illo facit, & dicit *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Rursum, *Quæ videt Patrem facientem, hæc & Filius similiter facit.* Itaque penes nos hæc de Deo rectas opiniones conseruemus; ipsumque contemplemur sicuti est, non itè quantus est. Est autè deus benedictus in secula, iuxta eximium Apostolum. Sed & si Deus est (quemadmodum sanè est) attamen altera ex parte agnoscitur homo sic à seipso vocatus, insuper & à Discipulis suis. Dixit enim Iudæis; *Nunc queretis me interficere hominem qui veritatem vobis dico.* Quæ quidè & Paulus vbi exactè didicit, in suis scriptis eorum æquipollentem dereliquit dictionem dicens: *Et homo Christus Iesus qui dedit semetipsum pro omnibus.* Ad hunc sanè modum si quis quæstionem promoueat, modò citra vllam contentionem: nequaquam exerrabit à scopo veritatis quæ nata est se exhibere cõspiciam is qui eã cõcupiscunt: quorù flagrantibus votis benè cupientes, pauca ex aliquamultis quæ diuinæ Scripturæ spatium continent, quanta maxima nunc nobis pro tempore memoria suggestit, adhibuimus. Sed enim qui in procinctu & ad manus habet libros poterunt omnia quæ hac de re sunt memoriæ prodita, velut in vnam farraginè colligere & ea habere in promptu, ad indicem propositi argumenti simul & peculiarem vsum. Hoc ego nunc non quæsi efficere in exilio desidens, prater hæc pauca. Quum vero tam multi eam facultatem obtineant, eorum quæ ipsi exhibuimus paucitas nihil adferet impedimenti cupientibus pleniorè & honestam secum auferre satisfactionem. Vnius enim fide dignauctoritas quod à tali dictum sit, nihil minus redit acce-

prabile, quàm quæ à numerosa multitudine sint dicta. Idem enim in omnibus est Spiritus. Quid porò attinet dicere, quando ipse subministrator Spiritus luculenter de seipso testimonium reddit & ad stipulatur veritati? Ipse seipsum & quod in ipso est, agnoscit. Ipse enim (teste Euangelista) nouerat quid esset in homine. His igitur abundè dictis, ad sequentia oratio progredietur, ea enarrans pro virili portione quæ de passione Saluatoris se offerent.

EIVSDEM DE PASSIONE
& impassibilitate Christi.
LIBER. IIII.

Christus quum & dictis à se & factis Deum se esse verum declarasset, ac Dominum totius creaturæ suis ait Discipulis (quo tempore ascendurus erat Hierosolymam) *Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur gentibus à principibus sacerdotum & Scribis, ad flagellandum & illudendum & crucifigendum.* Et hæc quidem consentanea prorsus esse dicebat oraculis prophetarum qui eius exitum prænucciãrant, quem facturus fuerat in hierusalem. Quocirca eo tẽpore quo illa gens rebellis & exlex cum gladiis & lignis venit, vt comprehenderet Iesum, præduce cohortis eorum Iuda (cui bonum erat si natus non fuisset) quumque voluisset Petrus pro officio & decore, ferre suppetias Doctori, & arrepta machæra auriculam amputasset Malchi cuiusdam famuli Pontificis, ipse Dominus increpatoriè ait Petro, *Conuertere gladium in locum suum, Omnes enim qui acceperint gladium, in gladio peribunt, Annon putas, quia possum rogare Patrem, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo igitur implebuntur Scripturæ Prophetarum? Quia sic oportet fieri.* Itaque hæc si fieri oportebat: vtique, velis nolis, vt fierent, erat necessarium. Quod proinde necessariũ fuit, vt fieret; omnino non poterat non fieri. Iam quando Scriptura diuinitus inspirata tãtò antè vocibus Prophetarum præcinerat Christi mortè; & quæ mortem ipsam præuenterunt, passionem; quæ ad hæc post ipsius mortem contingere circa corpus eius mortuum: Deum cui hæc contigissent, eadem Scriptura prædicabat impassibilem & immortalem. Alioqui enim Deus non esset: aut certè iis qui ad veritatem Incarnationis animum aduertissent, licuisset illinc occasiones arripere re ètè ac iuste vtrũque confitendi; passionem scilicet & impassibilitatem: & hanc quidem causam propter quam ad passionem venit impassibile alioqui Dei Verbum. Nam quòd alia via homo non posset instaurari ad salutem; solus ipse nouit & ij quibus voluit id arcani innotescere. Omnia siquidem nouit quæ Patris sunt: quemadmodum & Spiritus sanctus *scrutatur profunda Dei.* Ipsum tamè pati oportebat: nec poterat nõ fieri passionè iuxta eius assertionem, tardos ac stultos vocatis qui ignorabãt: quia sic oportebat pati Christum & introire in gloriam suam. Quando enim egressus est in salutem populi sui relicta quam apud Patrem habebat ante mundi constitutionem, gloria (Salus enim, cõcepti operis erat cõsummatio) hãc salutem expẽsam & librãtã oportebat per passiones perfici in eo qui author vitæ nostræ est, quemadmodum docet Paulus dicẽs eum vitè authorem *per passiones esse consummatum.* Videri etiamnum possit gloria Vnigeniti, nostri causa quadantenus

quadantenus & ad breue momentum passionis exinanita fuisse quando assumpta carne in integrum restituit omnia per Crucem. Siquidem ille tonitruu Filius in suo edisserit Euãgelio, quid aqua illa esset quam dixit Saluator de ventre credentis, fluminis in morem, profluxuram: *Hoc autem dixit propter Spiritum sanctum* (inquit) *quem accepturi erant credentes in eum; Nondum enim Spiritus sanctus quia Iesus nondum fuerat glorificatus.* Gloriam hic, mortè vocat per Crucem inflictam: vnde idem Dominus sub horã Crucis orans, precabatur glorificari se à Patre *ea claritate quam habebat apud eum ante Mũdi creationem.* A resurrectione autem ex mortuis, suis discipulis præsentior factus, eam claritatem pro qua obsecrarat, se accepisse, fidem faciebat dicẽs: *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra:* Ac si manifestè diceret authorem gloriæ istius Crucem esse, & per Crucem irrogatã mortem. Genus siquidem nostrum omne obnoxium erat morti: *Omnes enim peccauerunt, stimulus autem mortis, peccatum est;* quo nos miserè fauciatos mors deiecit gradu, nec secus quàm per mortè licebat mãcipes nos & veluti sub hasta venundatos ab hisce eximi vinculis quàm per mortem: Redemptionis enim precia in detinentium nos potestate sita erãt. Sanè nullus erat qui huic præclaro operi subeundo satis esse posset, & proinde genus redimeret nostrum. Nem, oinquã, erat è toto genere, liber. Neque enim vnus aliquis pro seipso vel moriens à proprio debito emancipabat, nedum vnum saltem secum potens asserere libertati. Quòd si neminem poterat quis à seruili iugo eximere, quãdo & ad suam quisque tuẽdam libertatem non satis erat idoneus defensor; at certè non conueniebat omnes mortem illam oppetere, nec sub eius potestate continenter hære. Quis igitur obeundo huic præclaro muneri idoneus: nimirum, in quem nulla caderet peccati contagio. Quis porò præterquam solus Deus, immunis esse potest omni peccati? Quando igitur id operis, solius erat Dei; nec consummari poterat citra mortem & eas quæ mortem ipsam prægrediuntur, afflictiones: Deus autem omni ex parte expertus est mortis, nec istarum perturbationum capax: naturam denique assumpsit, quæ & mortis capax esset & afflictionum, nobis nimirum per omnia consubstantiali nihilque à nostra euariantem, vt suo coluctari (id est, morti) occasionem obtendens (nempe carnem) & per eam quæ subiecta ei erat naturam ipsum expugnaret inimicum, nec vllus demum super peteret illi locus opponedi; quia deusctus quidem sum non ab homine sed à deo. Neque interim cor nostrum remollescat ad subeunda certamina quoties occasio appetit, quando exempli gratia nobis proponitur caro nostræ congener & consubstantialis in qua damnatum est peccatũ, quod in illa prorsus nihil loci inuenisset. Per carnem, Deus Verbum citra vllam vitiosam perturbationem cum morte confligit, propriam carnem pro sua habens & eidè ineffabili consertione coiunxit, ad quem planè modum est & corpori vnita anima. Hanc autè, corpus proprium & carnem vocat: & quæ in ea perficitur, omnia ceu propria sibi, Deo imputat. Et certè ex eius persona, Propheta clamat dicens: *Et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Suum ipsius vulnus vocat, quod suo videt inflictum corpori: partes

insuper corporis propria deputat membra, ceu reliqua se habent corpora: Ait enim; *Deorsum meum exposui flagellis, genas autem meas alapis:* Et; *Faciem meam nõ auerti à dedecore & infamia sputamentorum.* Rursum; *Foderunt manus meas, & pedes meos & dinumerauerunt ossa mea.* Et hæc quidem dicit, suum sibi peculiariter vendicans corpus. Quæ item adhibentur corpori, sibi ea exhiberi indicat qui & corpus gestauit. Quin etiam se passum esse dicit citra nomẽclaturam corporis aut membrorum recessionem. Ait quippe: *Quasi onis ad occisionem ductus est:* Et; *dederunt in escã meã fel, & in siti meã potauerunt me aceto.* Vt ne quis distinctè omnia de Christo dici censcat, sed & coniunctim: ob hoc, quæ humana sunt, quæ item diuina, de ipso promiscuè & in commune prædicantur, intellectu discernente quæ decenter vtrique conueniunt naturæ. Etenim quod diuinum est, vtique impassibile est: Impassibilis autem est qui nulla vnquam tangitur passiuã affectione, siue earum quæcunque sunt animæ, siue quæcunque sunt corporis, seu animati corporis. Animæ enim rationali competit tristari, turbari, angi & penè exanimari, dum se illi ingerunt quæ per se sunt tristitia: Corporis autem sunt, secari, transfodi. Animati verò corporis, esurire, sitire, laborum pondere fatigari, sudare: Isthec autem omnia & vnunquodque eorum, mutationem in eo qui patitur, designant: è diuerso autem de se ait Deus, *Ego sum & non mutor.* Et ad ipsum intendens vnus aliquis Theologorum ait: *Tu autem idem ipse es.* Cuiusmodi igitur affectionem suspicari possit quis, contingere ei qui sit ab omni affectione alienissimus? Num vnã earum quæ accidunt corpori? Id quo fiat pacto, quod ne animæ quidem recens & nunc primùm creatæ contingeret? An ex his quæ anima informatis accidunt? Et hoc absurditatem continet prætermodum insolentem, si quis dicat Creatorem Vniuersitatis, iisdem passionibus subiaccere quibus & reliquæ subiaccant creature: nec id solum sequetur, sed & versatilis mutationis simul & alterationis vices alternas suscipiet deus. Siquidem absque alteratione, vt id contingat, impossibile est: Omni autè conuersione & mutabilitate, diuina natura est superior. Sed animatam carnem simul & diuinitatem ea passio forsã attingit? Absit hoc: Ait siquidem Propheta; *Deus enim æternus, non esuriet, neque laborabit, neque est adiuuentio prudentiæ eius.* diuina igitur natura ab omni passione cum sit essentialiter immunis & liberrima; eius tamen passio prædicatur, nempe Crux & mors, per quas salutem sumus consequuti. Ait enim Paulus; *Neque iudicauit me aliquid scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* Necessè sit passionem hanc propriè quidem sumi & in primaria significatione. Assumpta enim natura, ab ea quæ assumpsit nunquam separata est: sed secundum subsistentem naturam est eidem coiunita, consertione ac nexu insolubili, sic vt omnia vnus sint eiusdẽmque Christi, tum quæ diuinæ sunt maiestatis, tum quæ humanæ naturæ, intellectu nostro citra confusionem vllam singula discernente, quando cupiet in persona Verbi internoscere quid diuinæ congruat naturæ quid item humanæ: attamen vtraque hæc necesse est profiteri, Naturarum communionem, vnus esse & eiusdem personæ; passiones dico, simul & im-

Subaudiẽdũ, Erãt datus: Io. 7.

Corporis passiones mediæ quæ

si. Trãvit vna fieret persona.

passibilitatem: ob id, qua parte is designatur, vtriusque coniunctione compositus est, vt quum corporis animati sectiones ac vibices dicimus præcipue quidem eas esse agnoscamus corporis, propter tamē compositam vnionem dicebamus eandem esse & animæ, etiam si liquidò nouerimus his passionibus animam detineri non posse. Ad hæc, animales motus disciplinæque rationales, quum præcipue quidem ac peculiariter ad animam pertineant, dicebamus alioqui esse & totius compositi Animalis, licet corporis natura neutiquam sit capax cognitionis & scientiæ. Ad eundem modum & de Christo, Deo simul & homine, omnia vnus eiusdemque esse prædicamus; nimirum Impassibilitatem ipsam & passionem ad vtrumque suapte natura spectare edocet. Verba hæc & eorum intelligentiâ nobis enunciauit doctor Petrus, Apostolorum eximius dicens: *Christo passo pro nobis carne*; tametsi prius esset confessus manifestè ac luculenter ipsum esse filium Dei, quo tempore & declaratus merito est esse beatus, vt qui à Patre eam exceperat reuelationem. Et nos igitur obsequentissimè morigeri huic qui de Deo cognitionem diuinitus exceperat, necesse est vt eadem vtamur regula. Et Christum quidem passibilem fuisse iuxta sapientissimi Pauli loquutionem, confitemur; non id alioqui secundum diuinam naturam: vt neque secundum humanitatem dicimus impassibilem. Verè etenim passus est passiones naturæ consentaneas; nempe quas nihil dedecoris consequitur aut dignum reprehensione attenta magnitudine appositionis Naturarum inter se confertarum. Et est quidem Deus qui patitur, diuinitate interim nihil in se recipiente externæ passionis: idem rursus quum esset homo, non patiebatur quatenus in ipso secundum naturam diuinitas suam retinebat impassibilitatem, coïnita licet patienti corpori. Denique modus ipse passionis perspicue ostendit coherentium Naturarum differentiam. Certè nulli erat passiuæ affectioni obnoxius: Nihil enim morte aut contumelia dignum admiserat. Tantùm fuit, se dedit in mortem; *Peccatum enim non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius*. Equidem eius innocentiam suo comprobant testimonio & qui ipsum adiudicauerunt morti, idque congregatis Iudæis. Nam & his sibi donari deposcentibus latronem Barabbam, ait Pilatus: *Vultis, dimittam vobis Iesum qui dicitur Christus? Sciebat enim (ait Scriptura) quia per inuidiam tradidissent eum: Et respondentes dixerunt; Non, sed Barabbam*: Ad quos rursus ait Pilatus: *Quid igitur faciam de Iesu qui dicitur Christus? Illi autem dixerunt Crucifigatur*. Ad hæc, Pilatus eos confusione pudorèque alpergens dixit: *Quid enim mali fecit? Nihil igitur quum admisisset mali, traditus morti est, idque: per Crucem. Quare & Esaias pronuntiat dicens; Propter peccata eorum. Sanè hinc liquet traditum esse propter scelera hominum Iterumque; Propter iniquitates populi mei datus sum ad mortem*. Certè enim certius nos mors occuparat (Dominus vtique illegitimus) ab eadem recipientes pœnam vlticem eorum quæ inique admiseramus digna morte. Clamat itaque propheta coarguens illegitimam formulam auctoris & venditionis nostræ; *Ecce iniquitatibus vestris, venudati estis. Vt iniqua etiamnum fuerit venudatio, at certè cõueniebat instaurandæ nostræ libertatis rationem le-*

Petrus A-
postolorum
eximius.

gibus esse confertancam. *Empti itaque sumus omnes pretioso sanguine quasi innocenti & immaculati Christi; & hoc pacto à seruili detentione emancipati eius qui nos prior suæ seruituti obstrinxerat, dein & libertatem in tempore consequuti sumus* Nostrum igitur disrumpit Chirographum, quare & nos in eius seruitutem reuoluti sumus, qui nostri causa nihil non æquanimitè tulit eorum quæcunque dicunt insignia esse instaurandæ pristinæ & perfectæ libertatis. Est etenim flagris conscissus, incussis alapis contusus: implens interim quæ de his futura prælagierat Prophetæ: nobis per hæc gratificatus nulli non confessam & apertam à seruili iugo emancipationem. Neque enim frustra quicquam abiit eorum quæ circa eius passionem honore dignam contigit fieri. Ne hoc vacillemus, sed ratione quadam præstantiori ac necessaria vim omnem sermonum exuperante adacti, his fide indubia acquiescamus. Quum enim venudati essemus & sub iugo corruptionis quæ omnia opprefferat sua tyrannide, animo in nos propensiore voluit & ipse nostri causam venudari. Neque enim venditor est libertatis, sed eius assertor & vindex: & precio quidem æstimata libertatis quod penes se quisque nostrum receperat, sumus abusi: *Pretium autem appreciati eius qui erat liber, factum est peregrinis in sepulchrum*, vt eorum seruet corpora qui in terra aliena, vita hac sunt defuncti; tantisper dum adueniet excitaturus corpora quorum animæ pretioso sanguine redemptæ sunt. Effusus enim sanguis est eius qui multis redimendis sufficeret; forsitan melius fuerit dicere, omnibus. Sunt siquidem & omnes, multi. Quæ autem prodigiosa virtutes ab ipso gestæ sunt, naturam fuisse in ipso humana superiorē contestantur è qua prodibat efficax illa operatio. Nec dico mortuorum resurrectionem, non visū cæcis restitutum, aut leproforum emundationem, & reliquarum eiusmodi affectionum curationem: Hæc enim vel dudum in commune omnes ipsi tanquam Deo Saluatori accepta rerulerunt. Atqui illud aggrediar dicere, quod fortè admodum paucis animaduersum est & venit in mentem. Quale id? Quòd quum pro potestate omnia faceret cæteris tamen omnibus præminere videtur, quod eos exegerit Templo qui ad quæstum sacris abutebantur, ac proinde ex *domo orationis speluncam reddiderant latronum*. Nisi enim excellens quædam virtus in eo emicuisset, vtique non poterat vnus tot tantisque hominum myriades vendentium pariter & ementium eliminare templo; ingruente præsertim festo die, quo vndecumque ob celebritatem conueniebant. Præscripto enim Legis, vndecumque ad celebrandum Azymorum diem eò cogebantur omnes, in quo & Paschalis Agnus iuxta præscripta Legis sanctionem immolabatur. Quis enim vel etiam dux exercitus, accinctus licet stipatoribus innumeris, possit tot tantisque excludere & in fugam vertere; præsertim quum isthæc negotiatio Legi profus aduersa diuturno tempore inualuisset & altius fixisset radicem? Ipse enim solo è funiculis contexto flagello eiecit omnes aditu Tēpli, suam ipsius domū vocans *domum orationis*, quam isti diuina metientes solo quæstu in locum verterant publicæ negotiationis, diuidentes columbarum pullos, diuina insuper eloquia ad quæstum permutantes quorum mē-

Miraculum
Chri-
sti man-
um co-
eiecit ex
Templo
qui sacris
ad quæstum
abuteban-
tur.

se merito elisæ sunt & in terram euerisæ, multiuariâ effudit monetam diuina citrà cōtrouersiam sua virtute: eius nimirum qui purgaturus aduenerat templum, in quo Lege sancitū erat mundas offerri Deo hostias, non item vt isthæc fierent præter legis sanctionem: Eòque qui hoc præclarum opus spectarāt, in admirationem conuersi vt par erat, in tam numerosa populi multitudine tanto edito signo; omnes qui aliqua sui corporis parte colluxati essent aut mutuli, in vnum aggregarunt. Et hi ad Ielum in templo, quum accessissent, curati sunt. Signum hoc posterius, priore præstantius videtur. Claudos enim & cæcos longius abaret lex ab ingressu Templi. Designato admirabili hoc prodigio (nimirum exclusis templo negociatoribus) qui viderant & audierant, secum reputantes id operis humana esse fragilitate superius; ausi sunt ingredi: Quos Templum introgressos & ad se propius accedentes Iesus curauit, quibus omnibus præclare gestis se esse Deum declarabat obuelatum carne quam vocat Paulus, *καταπέτασμα*, velamen scilicet. Est siquidem *καταπέτασμα*, velum id quod tegendis Sanctis oppanditur, & quæ Sanctissima Sanctorum sunt protegit, in quæ semel singulis annis solus ingreditur. Pontifex, pro se & populi ignorantis repropiciaturus Deum. Itaque quod operiebatur priore quidem velo, Sanctū; quod autem secundò, Sanctum Sanctorum dicebatur. Quare multa freti fiducia dicimus primum quidem velum designasse corpus Christi; secundum autem animam. Sicut enim collatione habita ad corpus, Sanctū illud, anima est adoperta corpore quasi priore velo: perinde & ad Deum Verbum secundum velamen, anima vtique est. Cæterum duo facta sunt Tabernacula ansis siue fibulis inter se conferta & connexa annulis; quæ mihi esse videntur symbolica figuræ earum rationum, quarum gratia, tanta erga nos Dei benignitas declarata est: quarū etiamnum intelligentiam vix vnus aliquis intenta animi contemplatione consequatur, cuiusmodi esse solent symbola solutu difficilia admodum. Vna siquidem ansa seu fibula alteri cōtiguè ac pressius cohærescit à superiore parte ad usque inferiorem, Nec secus licet ea perspicere nisi si quis ab extremis confcendens ad prima, ad ipsum vsque principium per tigerit. Textura enim fabricæ istius à superiore parte ad vsque imam protenditur: ascensus autem (quæ & intelligentiam vocamus) ab imo ad superius eos qui digni sunt, sustollit. Sanè eiusmodi tabernaculum, (ceu arcanum quoddam conditorium) circum se fixit Deus Verbum, quod primitias subindicaret humanæ totius creaturæ quas & pro omnium redēptione liberaliter impertiuit, suam ipsius animam tradens in mortem, pro omni hominum genere cōmutatorium pretium. Pro omnibus enim gustauit mortem nullius vi eò adactus: Ait enim; *Nemo tollit animam meam à me sed ego pono eam à meipso, Potestatem habeo ponendi eam & potestatem habeo iterum sumendi eam*; hisce verbis declarans se esse hominum conditione superiorē, Homo enim omnis vel inuitus suam dimittit animam: quin & ad hoc carnificinæ ministerium ordinati sunt, qui tollant eam; quemadmodum Diuiti illi responsum est, cuius ager fertiliore frugum prouentu exuberarat, eòque inierat inspicis consilium: cui dictum est; *Hæc nocte, animam tuam re-*

Sanctum
prius, cor-
pus Chri-
sti, Sanctū
Sanctorū,
eius ani-
ma.

petunt à te. A Salvatore autem animam nemo abstulit; sed & tantillum temporis eam posuit spontaneus, cuius gratia sublimiorem quandam susceperat assumptæ carnis dispensationem, idque causa nostræ salutis. Ipsum enim oportebat & ad animas corporibus peregrè proficisci, illicque captiuitate detentis prædicare absolutionem. Qui igitur animam ponit spontaneus, non vtique anima sola est vtens corpore. Quod quæso potest esse corpus sua sponte dimittens animam? Neque enim consentaneum rationi est credere, vt id corpus efficere possit; quum ex se nullam ad id habeat voluntariam motionem. Et hoc alioqui si quis concesserit fieri posse, deprehendetur tandem afferere corpus esse anima ipsa rationali præstantius. Siquidem hoc pacto corpus dimittit; anima autem dimittitur. Hæc sanè causa, necessarium prorsus est credere in ea naturarum coniunctione qua constabat Christus, aliud quiddam intercessisse præter corpus & animam, vtroque venerabilius: Quin & hoc quod præcallebat, quiddam principalius quod quidem corpus ipsum Discipulis in cibum præberet, animam autem poneret pro amicis, hoc pacto suam erga nos declarans eximiam charitatem. Quid proinde hoc erat? nimirum diuina eius maiestas terreno corpori coïnita, citrà vllam humanæ passionis corruptelam. Ea quidē nulli conspicua delitescere, designata (ceu dicebam) per Tabernaculum quod in orbem sepeiebatur circulis, quòdque suapte natura nulli se exhibet visibile; nisi quòd per ea quæ ipse efficiebat se Deum contestabatur esse: Quæ enim omnium oculis opera perfecit, Deum clamabant carnis trabea adopertum. Et erant istæ passiones iuxta primitiuam carnis rationem; secundum proprietatem verò eius qui carnem assumpserat. Miracula proinde, Deo quidem Verbo præcipue ascribenda veniunt, per quæ & caro simul glorificabatur. Ipsa enim caro quæ ad Deū Verbum pertinebat, clavis affixa est Cruci, lanceæ ictu perforata, potata est aceto, ab illis denique suæ Legis præuaricatoribus genus omne contumeliarū vltro neque sustinebat, habens secundum substantiam sibi coïnitum impassibile Dei Verbum. Quare sanguis qui ex ipsa carne excernebatur estque puncturis expressus censebatur esse incorporei & in cruenti Verbi sanguis, iuxta rationem qua Christus vtraque constans natura, vnus est. Est quippe Deus simul & homo. Sic se rem habere luculenter ostendit is qui affixus Cruci Patrem pariter & Deum implorans, vocat Deum, * Ait enim, *ελοι ελωι λυμνα Sabatani! Quod interpretatum signat, Deus meus; Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Rursus; *Pater mi, in manus tuas commendo spiritum meum*. Itemque illud; *Aperto latere eius lancea; exiuit sanguis & aqua*: à corpore nimirum præmortuo, quod supra hominē erat, id quod quosdam adfidentium infidelium ad fidem conuertit, confessos verè eum esse Dei filium, propter quem & per quem tot tantæque & stupenda prorsus signa edita sint. Cuiusmodi erant prodigiosa hæc opera Intempestiua Solis eclipsis: Quarta enim & decima Luna erat, quo tempore Paschalis agnus apud Iudæos Legis præscripto immolabatur. Terræ-motus Petrarum discissio, apertio monumentorum, corporum mortuorum excitatio, disruptio templaris Veli a superiore ad imam vsque partem: & quæcunque

Diuinitas
Christi,
Corpus
eius disci-
pulis in ci-
bum præ-
berit.

eiusmodi palam indicabant virtutem eius qui à Ligno pendebat, & peccatum nostrum triumphabat Cruci affixus: Non enim par erat credere tantam esse factam creaturam totius commotionem ob unum aliqueum & nudum hominem. Neque forsitan aberrarit quis si dicat, tacito naturæ consensu id contigisse. Sanè oportebat creaturas pio quodam affectu vicem sentire sui Creatoris tam indigna patientis. Et hæc non sine probabili ratione proferimus. Neque enim, quum multi iustorum prius sint passi, vlla creatura, ob id, ordinem à natura sibi præscriptum deseruit. Cur enim literis proditum est sanctorum quosdam lapidibus fuisse obrutos, nonnullos gladiis occubuisse, sectos per medium alios? Christo autem patiente natura omnis commota est, quæ vicem implet præconis aures habentibus ad audiendum, quia verè Dei Filius erat, & idem Deus; non quidem adoptatus filius aut per gratiam Deus, sed secundum naturam filius & suapte natura Deus, genitori quoque consubstantialis ex quo ante Luciferum genitus est: Deus incorporeus, qui demum semen Abrahamæ apprehendit & ei per unionem confertus factus est homo, communicans carni & sanguini, quemadmodum & filij. Carnem hanc deiferam à ligno delatam posuerunt in sepulchro, sindone munda inuolutam, abierunt hi qui magno affectu corpus poposcerant sibi dari. Lapis autem, sepulchri introitum præmuniebat, qui testimonio esse posset confirmandæ veritati quia mortuus est & sepultus.

Eiusdem, de Resurrectione, LIB. V.

το τέλος
ἡ ἀνομι-
α

T enim non eatenus solum consistere, quæ per Saluatorem ac Dominum nostrum perfecta sunt omnia. Plenissima enim dispensatione agebat quæ ad consequendum finem desiderabantur, cuius gratia aggressus fuerat nostræ redemptionis opus. Propter suscitationem enim ex mortuis, eius qui mortuus fuerat; declarata est ipsius natiuitas qui est ante sæcula genitus; & mors per Crucem, eius qui erat immortalis. nec fortuito dicat quis contigisse id, quando multi sunt & alij mortis modi hominibus contingentes. Et illi quidem suoapte studio sibi consciscunt mortem, alij contra ad eandem adiguntur ex insidiis: Sed ut sublimitate Crucis ea mors innotesceret omnibus, neminemque omnium lateret, quod factum est. Quis enim à Cruce pendentem & clavis confixum sicque destitutum vita, neget mortuum esse, sit hic licet quamlibet præfractus & ad assentiendum veritati difficilis? Iesus enim solus eorum qui à Cruce pependit, erat tum mortuus: neutro duorum latronum qui cum ipso Cruci fuerant appensi morte obita consummato. Horum veritati attestantur quæ deinceps facta sunt. Sabbato enim magno, festo die azymorum ingruente, quum Iudæi postulassent Præsidentem, sineret corpora crucifixorum deponi; huic consentaneæ ac iustæ petitioni Pilato annuente ac iubente confringi eorum crura, primi quidem & alterius crucifixorum cum eo crura contracta sunt iuxta historiam: *Ad Iesum autem qui venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius*

crura. Illis igitur testimonium reddentibus eius morti, nemo iam locum habiturus est negandi eius mortem qui est à morte excitatus. Quin & Ioseph quum ad sepulturam corpus expetisset, audito hoc Pilatus admiratus est si iam mortuus esset. Quid esse possit apertius Iudæorum testimonio, omni molitione & conatu adnitentium ut ea resurrectio silentio tegetetur? Sequenti enim die quum ad Pilatum coitione inita conuenissent, dixerunt: *Recordati sumus, quia seductor ille adhuc vivens dicebat, Post tres dies resurgam.* His igitur dictis, quia scilicet adhuc vivens dicebat perque hoc, *adhuc vivens*, quibus perspicue indicabant eum esse mortuum; color omnis commentitius his adimitur qui confirmare nituntur eum non fuisse mortuum. Quod autem sepulchrum fuerit iuxta præuaricatorum Legis expositionem, sigillis communitum; maxima id factum est dispensatione, ad eorum nempe confusionem dicentium quia *Discipuli eius nocte quum venissent, furati sunt eum.* Quum sigillis sepulchrum communitum esset, & ad eorum incorruptam custodiam essent assignati milites, quæ nam vel veri-similis ratio umbram tentet offundere veritati? Sed ne illud quidem (meo sanè arbitrato) iure quis obiicere possit (si quis accusari debet compilati mortui) quod parietem suffoderint etiam vel affines, quasi suffurati sint mortui corpus, salvis præsertim & incolumibus sigillis. Non enim ex delectis lapidibus, concinno ordine inter se aptatis ea structura monumenti fuerat constructa: immò petra erat natiuam scabriciem repræsentans, suspensionem eiusmodi submouens omnem. Quinetiam huius gratia, *novum erat monumentum*, recens excautum in petra, nec vllum eatenus corpus exceperat: sic ut nihil iam ambigui resideat apud eos qui resurrectionem admittunt. Quis tandem subiectorum latronum surrexit à mortuis? Hæc omnia, tantoque his plura dispensata sunt ad exhibendam fidem de resurrectione Saluatoris nostri, cuius futurus nuncius de celo veniens *Angelus reuoluit lapidem ab ingressu monumenti*: non quasi viam præmuniens ad exitum ei qui ibi positus fuerat, ut qui præuenterat Angelum tertia die resurgens à nemine prohibitus Dominus. Tantum est; locum indicauit vbi corpus positum fuerat; solas exuias, nempe velamina resurgentis retinentem. Vnde & Angelus, mulieribus quæ eò conuenerant, apparens dicebat: *Nolite timere vos, Scio enim quia Iesum queritis Nazarenum crucifixum, Non est hic, surrexit sicut dixit, Venite videte locum ubi positus fuerat.* His sanè peractis, Præfecti custodiæ, timore percussi velut mortui iacebant: Vix tandem eo pauore liberati & fuga illinc se proripientes abierunt in ciuitatem, annunciantes quæ facta essent. Exleges autem illi Sacerdotes Iudæorum (quos conueniebat vel ad extremum malitiæ prolapsos, aliquando reuocarentem ad conscientiam eorum quæ prius flagitiosissime admiserant) ad eò non respuerunt, ut è diuerso suæ deploratissime malignitati obstinatissime acquiescentes, contenderint eam resurrectionem haberi in occulto. Numerosas insuper pecunias se duros sunt polliciti militibus persuasionis gratia, ut ne in vulgus proderent eorum quæ viderant, veram visionem: dato contra consilio, ut commentitia quædam mendacia nimisquam absurde à se excogitata affluerent

Christi
descensus
ad inferos.

Christi
sepulchrum
quomodo
constructum.

affluerent veris. *Dicite* (enim inquit) *quia Discipuli eius nocte venientes furati sunt eum, nobis dormientibus.* O prodigiosi & inconsistentis mendacij doctores! Iure optimo quis respondeat istis. Qui fieri poterat, ut in somnum resoluti quiuerint internose qui fuerint hi fures? Si verè istos fures agnouerint. Hoc enim ut dicerent, ipsi admonuistis, perinde atque certò certius suppilatores corporis spectassent & agnouissent. Qui enim poterant obdormiscere simul & spectare fures? Cur verò non magis prohibuerunt furtum admitti? Ut enim illinc abarcerent fures, affidebāt monumento, iuxta impiorum & mendacij Doctorum intentionem. Certè fidem dederant persuasuros se Pilato præfidi vera esse quæ alsererent, alioqui se inter dormiendum vidisse. Et ad eum modum arbitrabantur posse se vel umbratilem prætextum expandere veritati. Porro Saluator triduanus vere resurrexit; & in eo sepulchro relictis corruptelæ exuiis, constitutus est *primogenitus ex mortuis.* *Descendit enim in inferiores partes terre,* inque cor eius introiit, tantillum temporis illic consumpturus quatum expediebat apud illos morari, ut eis qui in inferno conclusi tenebantur, sua potestate contraderet & gratiam & opportunum subsidium. Neque enim ad Inferos descensus, suo caruit fructu. Deus namque frustra nihil agit; sed ut illic conclusos educeret; eductos ad superiora subueheret prior gradus ante eos (ceu oues antegreditur pastor) quæres quos perdiderat & inueniens quos exquisierat; secumque ad superiora prouehens quorum gratia descenderat. Nec solam illam corporum in sepulchris iacentium corruptionem dissoluit: sed & animarum captiuitatem ex Inferni claustris liberrimam eduxit, quo loci detinebantur miserrima oppressæ tyrannide; forsitan non tyrannide, sed multis peccatorum debitis obnoxia. Quorum quidem precium depensurus is qui descenderat ad earum animarum redemptionem secum reuexit ad superiora numerosam admodum captiuitatem; pollicitus se eum abducturum in captiuitate qui tot adeò captiuauerat, & seruum futurum qui habitus fuerat pro domino. *Erunt enim* (ait) *qui vos captiuauerant, in captiuitatem abducti; & qui vestri dominabantur, sub ditione & potestate constituentur.* In hoc Christus & mortuus est & reuixit, ut & mortuorum & viuorum dominetur. *Deus quippe non mortuorum est Deus, sed viuentium.* Itaque qui subiacent dominationi viuentis; mortui, non iam mortui sunt; sed viuentes; huius gratia subditiōne sunt vitæ, ut viuant, nihil ipsam veriti mortem. quemadmodum enim *Christus resurgens ex mortuis non iam moritur*: sic qui in Christo excitantur à corruptione liberati, non ultra visuri sunt mortem, participes futuri Christi resurrectionis, quemadmodum idem ipse morti eorum communicauit. Neque enim alia causa descendit in terram (cuius vinctes æterni detenti erant) quam ut contereret portas areas & confringeret vinctes ferreos; denique ut vitam nostram ex corruptione ad se proueheret, nobis gratuito collata pro seruitute, libertate. Etiam si opus istius dispensationis nondum conspicitur omni sua parte perfectum (Adhuc enim & moriuntur homines & corpora dissoluntur in corruptionem) caue, fiat hoc tibi prætextus vllus infidelitatis. Prædictorum enim bonorum omnium arrhabonem præcepimus per primitias nostras, per

quas ad cælorum celsitudinē sumus prouecti & ei confedimus qui nos exaltauit, quemadmodum & alibi Paulus ait; *Et resurrexit & considere fecit in cælestibus in Christo.* Accipiemus porrò perfectam summam prærogati arrhabonis, quum dies ille à Patre præscriptus impletus fuerit; nimirum quando procul reiectis studiis puerilibus, in virum perfectum peruaferimus. Visum enim est hoc Patri sæculorum firmum ut sit, quod prærogatum est nec præterea in contemptum veniat mēte adhuc pueriliter fluctuante. Ne quis igitur putet non iam esse datum arrhabonem, quòd quosdam vidcat nimio plus addictos prioribus studiis. Ante enim præfinitum diem depensa arrha est (ceu dicebamus) summa totius dati index. Arrhabon enim non prorsus summa ipsa est, sed pars. Id quod rursum Paulus vocat *arrhabonem*. Hæc autem omnia exinanientur, quando Deus erit omnia in omnibus. Vides vnde & quò nos euexit? Certè & prouehet. Christi enim mors mortuis quoque facta est vita. Contraria enim contrariis in medellā adhibet is qui sua sapientia potest persanare omnem animarum turbam & intemperiam quamlibet immedicabilē. Sed enim absoluto iam mysterio quod eius mortem respiciebat (ceu dictum est) sublataque quæ aduersum corpora inualuerat, corruptione: dei eius qui sua virtute corpus induerat nostrum qui & triduanus sepulchrum reliquerat corporis vere sepulti, denique conueniebat assumpto eodē corpore ascendere ad eum qui ipsum miserat, Patrem, ut in terras descendens auferret peccatum Mundi. Neque enim locus hic terram vndique ambiens deinceps fuerat accōmodus ei corpori quod inolitam natura carnis crassitiē posuerat, quid ex corruptibili, incorruptibile ex mortali immortale, ex animali factū est spirituale. Quæadmodū enim locus quaquaversum terram ambiens ac terrenus, corporum est domicilium quæ pinguitudine concretiora sunt: sic & illa cælestis mansio, eorum quæ spiritualia sunt. Quòd autē spirituale surrexit Domini corpus, quid opus dicto est; Præsertim quum testetur Paulus, de corporibus in genere loquens; *quia vtrique animalia seminantur surgunt spiritualia*, nimirum transformata secundum gloriosam transformationem Christi præceptoris nostri. Quàdoquidem ipse Apostolus Christi magisterio edoctus, vniuerso mortalium generi hoc adfore palam asseruit dicens; *Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, id ut efficiat conforme corpori claritatis suæ.* Si igitur transformatio, sanè in melius (in spirituale scilicet) est permutatio: conforme autem hoc est corpori claritatis Christi Spirituale siquidē corpus habes Dominus surrexit, non aliud ab eo quod in ignominia feminatur, sed idē prorsus illud quod ad honorem permutatum est: quod quidem verè corpus permansit, caro nequaquã ita, non iam subiacente quæ periit essentia, sed eadem ad gloriosorem statum transmutata. Hęc enim substantia contrariarum est capax qualitatum, etiam si non omnium simul. Non interim fit alia, etiam si facta altera; videlicet secundum qualitates diuersas, præter eas quæ prius factæ fuerant. Quàdo igitur visum fuerit creatori, eas permutabit. Ne quis igitur ex animali audiens factum esse spirituale, apud se existimet quod prius fuit corpus, non ex se excitatū. Implicat enim hoc errorem, Isthæc doctrina ab Inimico, veritatis

profecta est. Subiecta enim (corpori, dico) essentia manet quidem semper eadem, tantisper dunt debere consistere videbitur. Opifici transmutata porro eadem in spiritualibus, iam non alia est, sed altera. Ita enim surrexit Dominus. Huiusce rei testimonia supersunt multa siquidem & alia, omnium maximè hæc, quod in monumento lintea reliquerit, quod eodem exierit sigillis communito, quod ingressus sit ianuis clausis, quod non iam continenter (ceu prius consueverat) familiariter cum Discipulis congregiebatur; sed subinde se eis adueniens exhibebat spectandū sub aliis quidem formis, quod nullo illi opus iam foret vel alimento vel tegumēto. Nam quæ illi primū fuere indumenta, Milites quum accepissent inter se dispersiti sunt; reliqua sepulture accommodata, in sepulchro reliquit resurgens. Quumque se discipulis conspicuum exhiberet, sermones cum eis conferebat familiariter. Quis alioqui esset, non agnoscebatur donec signis expressioribus se esse declarasset: aliquando quidem manus ostendens ac pedes qui & præ se ferrent transfusiones clauorum: Ad hæc, & latus quod cæsum tulerat puncturam Lanceæ. Nonnunquam conuescens & eorum quæ ante passionem inter conuescendū tradiderat, renouans eis memoriam; ac tantum nō dicens per ea quæ faciebat; Quia ipse ille sum, quem concretiore adhuc amictum corpore & præfentem & vobiscum conuersantem noscebatis. Nunc eodem recepto corpore quod cuiusdam infirmitate omni erat præstantius, ac proinde per immutationem factū gloriosum non iam tot tantisque editis signis volebat innotescere sibi familiariter notis, quos nō multo tempore deseruisset. An non ipsum corpus alterum effecit transformatio? Si enim plusculum intercessisset tēporis, poterat quis dicere, quia tempore intercurrente incidit eis obliuio lineamentorum corporis quorum contemplatione nos mutuō internoscere solemus: Quum autem tridui mora sola intercessit, cuiusmodi illa esse potest obliuio, his potissimum qui tanto prius tempore cum eo cōuersati essent? Colliquefcit igitur neque quicquam residet ambigui, quia corpus illud à primis naturæ

elementis ad id quod gloriosius erat, trāslatum est; ex animali factum spirituale, ex infirmo potens. Crucifixus est, ait Paulus, ex infirmitate; sed vixit ex virtute, non iam capax vllius infirmitatis. Infirmitas hæc corpus illud fuerat sanctum, terrestre tamen & carne addensatum, quod (à resurrectione) intercussis diebus quadraginta, ad cælum ceu proprium & accommodum sibi locum se recepit, vsum quidē nube, perinde atque quopiam vehiculo. Neque enim iam corpus illud terram versus propendebat, quem admodum affolet moles onerosa corpora: sed quū esset tantò nube ipsa leuius, supra ipsam exaltatum est denique & Patris dexteræ assedit, ad cælū profectus, subiectis sibi Angelis & potestatibus & Virtutibus. Est iterum venturus eodem cum corpore Christus, futurus iudex viuorum & mortuorum, ceu Discipulis pronuntiarunt Angeli, mirantibus super ascensu eius in cælum, inque Christum oculis pressius attentis: *Vm* (inquiunt) *Galilæi, quid statis aspicientes in cælum; Hic Iesus assumptus à vobis, hic ven et quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Iuxta igitur Angelorum vocem, vnā cum corpore quod resurrexit, rursus adueniet; quo cum etiā nunc suo affidet Patri, eidem offerens ipsum nostræ conspersionis primitias. Adducet insuper, offeretque Patri summam sibi ex integro promissæ hæreditatis. Est enim & hoc pollicitus, dicens: *Quum exaltatus fuero, omnes vrtram ad me ipsum.* Tunc inimici quoque ponentur sub pedibus eius, secundum promissionem ei redditam: *Dixit enim Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedū vrtram.* Ponentur illi quidem inuiti: hi autem vtronei. Necessè prorsus, à terra vt deficient peccatores atque præfinitæ Legis transgressores, ita et non sint. Tunc canticum nouum, hymnūque nulla mora interrumpendus per omnium ora exprometur atque offeretur Patri nouorum sæculorum; cui etiā num flectetur omne genu cœlestium, terrestrium & Infernorum; omnis insuper lingua confitebitur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris; cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Gen. 2.
Gen. 2.
Gen. 2.

Gen. 2.
Gen. 2.

Gen. 2.
Gen. 2.

Cur tri- duo tantū Christus moratus sit in Sepulchro.

MOSIS BAR-CEPHA SYRI, EPISCOPI IN BETH-RAMAN, ET

BETH-CENO, AC CVRATORIS RERVM SACRARVM IN MOZAL (HOC EST, SELVIA Parthorū) scripti ante annos 700. Cōment. de Paradiso; ad Ignatium Fratrem, interprete Andrea Masio.

Mosis huius historiam plane me nescire fateor, nec de illo quidquid expiscari potuisse in Ecclesiasticis, Conciliorū, vel Sanctorum narrationibus; quibus ex fontibus, multa Chronologis & Historiarum scriptoribus non vulgaria haurire sæpè mihi vsuenit. Ac ne ex his quidem illius commentariis potui deprehendere vestigium vllum ætatis qua vixerit, nisi quod vt magnum Athanasium & Cyrillum Alexandrinum, ita & D. Chrysostomum, sine splendida vlla honoris Prefatione citat; nominatque Iohannem Monachum, 1. Libri, cap. 1. & cap. 10: dominum Iohannem, eiusdem Libri, cap. 7. & Libri seu Partis, 3. Cap. 5. quibus locis meminit eius Orationum siue Sermonum de occasu Mundi, de nouo mundo, cur Arbor vocata sit Scientiæ boni & mali, & ad Sitigrium seu Stagirium: & contra eos qui putant Mundum gubernari à Dæmonibus, 1. Lib. cap. 22. Ac proinde his non multo posterior mihi videtur, forte non prorsum inani coniectura cum sapiens Diuum Mosem dicat, 1. Par, cap. 28. Nos præterea citat Scriptores Ecclesiasticos & probatos Authores vt appellat, 1. Part. cap. 22.

- D. Seueri Orat. 22. de Epithronio, 1. Libri, cap. 7. & II, & alteram eiusdem argumenti, 1. Libri, Cap. 33. Eiusdem Authoris Orat. contra Felicitissimum, Parte. 3.
- D. Ephraim, siue Ephrem Syri, Libri Genesios siue de rerum ortu, siue Comment. in Genesim, 1. Libri Cap. 1. & Cap. 9. quem opinor eum esse quo dicitur in Ephrem Paradysi conditionem exequi ait, 1. Libri, Cap. 7. & quem etiam quendam illius Commentarium appellat, 1. Lib. Cap. 27.
- D. Iacobum Orrohitam, Partis, 1. Ca. 14. & Partis 2. Ca. 2.
- D. Iacobi Sarugensis Orationem de Adamo eiecto à Parady-

- so; Partis, 1. Cap. 20. quam etiam Commentarium appellat, eiusdem Partis, Cap. 27. Eiusdem Orationem de Christi Passione & Ascensu, non ita multum ante finem, 1. Libri.
- D. Iacobi Botnanensis Oratio de Adamo eiecto extra Parady-
- sum, 1. Libri, Cap. 22.
- D. Iulii Commentarium in Euangelium Iohannis.
- Philoxeni Mabugæ Episcopi Sermonē de contēplatione Arboris vitæ, 1. Part. cap. 8. 19. 22. & c. Eiusdē Capitula contra Diodorum, parte, 3.

Hexeme- ron Mosi Bar Cepha.

Gen. 2.

Prostequam sancte frater Ignati, absoluius, non sine ope diuina, Cōmentarium de sex diebus conditi Orbis, minimè perfectum quidem illum, neque omni ex parte absolutum, Orationibus quinque; accedimus ad tractandum de Paradiso, tuæ pietatis voluntate persuasioneque inducti. In qua quidem tractatione ita quoque versabimur, vt & accurata & clara sit oratio: & singula capita inter se distincta particulatimque diuisa habeantur, quò facilius Lectores omnia intelligant, neque per obliuionem aliquid de sua memoria amittant; quatenus certè Deus verus qui illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum, conatus nostros adiunaturus, nobisque præiturus est, & directurus diuisionem nostram. Verba igitur quibus Moses Propheta de Paradiso dicere orsus est, hæc sunt: Et plantauecit Dominus Deus Paradisum in Eden ab initio; ibique posuit Adamum quem finxerat. Sed prius quam beati Mosi verba explicemus, pertractanda nobis sunt in hac prima Commentarij nostri parte, viginti septem argumentorum capitula: in quorum primo agetur; Sit ne paradysus res corporata, an verò spiritualis. Secundo ostenditur quis sit corporatus Paradysus, & quis spiritualis. Tertio probabitur consentaneum esse, vt libri veteris Testamenti interpretentur non solum rebus ipsis, verum etiam mysticè & figuratè. Quarto declarabitur, num de re ipsa corporata, an vtrò mystico modo Paradysus primū sit explicandus. Quinto dicetur, quo die inter illos sex dies quibus condidit Deus hanc machinam corporatam atque aspectabilem, sit conditus Paradysus corporeus. Sexto aperietur causæ ob quam condidit Deus istam corporatam Paradysum. Septimo peruestigabitur, siue Paradysus in cælo, an in terris. Octauo expendetur, vtrum paradysus sit in hoc terrarum tractu quem nos habemus, an in alio. Nono probabitur, eam terræ regionem in qua Paradysus extat, altiore eminentiorēque esse hæc nostra. Decimo agetur de regno cælorum; in terræ sit an in cælo. Vndecimo differetur, quo differat regnum cælorum à Paradiso. Duodecimo tractabitur vtrum Paradysus existat intrā Orbem terrarum habitabile, an extra eum. Decimo tertio, in qua tandè regione sit Paradysus. Decimo quarto disceptabitur, quomodo homines transierint Mare Oceanum, & venerint que ex ea regione in qua Paradysus est, ad hanc quam nos incolimus: Et vtrum Adam habitauit apud Hierosolyma, an verò minimè. Decimo quinto disputabitur, quanta pateat Paradysi amplitudo. Decimo sexto quid sit Eden, & cur Paradysus sit Paradysi vocabulo appellatus. Decimo septimo inuestigabitur num arbores & fructus paradysi similes fuerint iis qui in hoc nostro solo proueniūt, an vero ab his diuersi. Decimo octauo ostendetur quis sit modo Paradysi vsus vel quis etiam post resurrectionem mortuorū futurus. Decimo nono declarabitur que fuerit arbor scientiæ boni & mali, qua Adamo Deus interdixerat; & quam obrem appellata sit scientiæ boni & mali arbor. Vicefimo disputabitur que fuerit Arbor vitæ, & cur sit vitæ dicta. Vicefimo primo agetur de illo flumine qui Paradysum irrigabat, & de quatuor fluminibus in qua ille scindebatur. Vicefimo secundo dicetur quid futurum fuisset Adamo, si obseruasset mandatum. Vicefimo tertio explicabitur, quam diu mansissent in Paradiso Adamus & Eua, prius quam illinc in regnum cælestem migraturi fuissent, si obedissent mandato. Vicefimo quarto probabitur numero augendos fuisse in Paradiso homines, si Adam & Eua obtemperassent legi, neque eos duos solos fuisse imbi mansuros. Vicefimo quinto disceptabitur, an per venerem commixtis corporibus prolem procreaturi fuissent tum Adam Euaque tum istorum posteris: an vero sine amplexibus. Vicefimo sexto declarabitur quomodo voluptatem cepissent in Paradiso Adam & Eua, ac reliqui ex ipsis nascituri. Vicefimo septimo agetur de serpente qui Euam adortus decepit. Vicefimo octauo denique interpretantur ea verba, quæ beatus Moses scripta reliquit de Paradiso, & de iis que in Paradiso acta sunt, non quidem mysticè, sed ita vt res ipse explicentur.

MOSIS BAR-CEPHA SYRI, EPISCOPI IN BETH-RAMAN, &c.

COMMENTARII DE PARADISO PARTIS PRIMÆ.

CAPVT I.

Vtrum sit Paradysus res corporata, an verò ad intelligentiam mentis pertineat.

DE Paradiso, de quo Beatus Moses scripsit his verbis: *Plantauecit Dominus Deus Paradysum in Eden ab initio;* scire laborat homines rerum cognitionis cupidi, sit ne corporata res, an verò incorporea, atq; spiritalis dūtaxat, & sola intelligentia, spectabilis. Et alij quidem ita ex corporibus constare aiūt, vt nihil habeat quod ad mētē spectet, alij verò ita ad solā mentem pertinere putāt, vt omnino incorporea res sit. Sunt etiam qui duos esse dicant Paradisos, alterum corporatum, incorporeum alterum. Sed nos aduersum illos qui planè corporatum faciunt Paradysum, tribus vtendum rationibus putamus, quarū prima est: Si omnino corporeus est Paradysus, corpus solum Adq; in ipso obiectabatur, anima verò nō item. Nam corporata res non potest animum, qui spiritus est, afficere voluptate; quò fiet vt fraudis reus videri Deus possit, quippe qui quasi oblectādi Adæ gratia paradysū condiderit, & tamen non totū Adamum, sed alteram duntaxat eius partem quæ corpore constabat, voluptate imbuerit, alteram verò, animū scilicet voluptatis expertē reliquerit. Secunda ratio hæc est, Si planè corporatus est paradysus; cōsequens est vt sacra veteris testamēti scripta vacua sint mysticis scētis, id quod falsū est. Capite tertio, volēte ne eo cōmōstrabimus. Tertia ratio est Si paradysus nihil est nisi res corporea, cōficitur eos sacrarū rerum Doctores mētitos esse, qui incorporeā ipsum etiam naturæ esse prodiderūt. Cōficitur igitur ex iis quæ iam dicta sunt paradysum haud ita corporatum esse, vt incorporei nihil habeat, rursus eos qui ad mētē intelligentiam dūtaxat pertinere aiunt paradysum, atque omnino incorporeum esse, sex istis oppugnamus argumētis. primo, prorsus nullo adfesset voluptatis scētū adq; corpus, sed solum animam, atq; hac ratione nuper quoque vsi sumus. Deinde falsa essent quæ de paradiso extāt mosi dicta, rem corporatā notantia: cuiusmodi sunt, quòd plantauecit Dominus Deus paradysum in Eden ab initio, quòd posuit illic Adamū quē finxerat, quòd procreauit eterra omnē arborem visu expetibile, atque in cibū idoneā, & Arborem scientiæ boni & mali; quòd sumpserint Adā & Eua, folia ficulnea, & cerintq; sibi subligacula; quòd scēse occultarint in-

ter Paradisi arbores; & quæ sunt alia huius generis à Mose prodita de Paradiso. Tertio, nisi habuisset Paradisus res etiam corporatas in se, qui potuissent ex ipso affluere aquæ ad irrigandas terras, & ad usus humanos accommodari; Quarto, ex iis quæ Mose Spiritu Sancto adflatus scripta reliquit, certum est Adamum corpus habuisse ex luto compactum; idque collocatum fuisse à Deo in Paradiso; erat ergo & locus ille in quo id corpus insisteret, corporeus. Quinto, necessum est corporatum esse Paradisum, quod Enoch & Elias in eo manent, ut affirmat Dominus Ephraim in eo Opere, quo librum Geneseos; hoc est, de reru ortu interpretatur; & in iis etiam Sermonibus quos de paradiso conscripsit. Illi enim viri, cum corporati sunt; ut qui vitæ huius vinculis adhuc sunt colligati; consentaneum est ut in corporalibus quoque locis maneant. Sexto denique, extat Doctorum virorum autoritas, fide dignissimorum, qua corporatum esse Paradisum adfirmatur. Recte igitur colligimus falsum esse illud, Paradisum sub sola mentis intelligentiam cadere, atque planè ex carum reru esse numero quæ incorporeæ sunt. Denique iis qui duos censent esse Paradisos, alterum corporatum, incorporeum alteru, obiicimus mosen qui non in duobus Paradisis, sed in vno collocatu Adamu; neque rursus è duobus, sed ex vno eiectum à Deo scripsit. Ad hoc, Dominus noster Christus non duos Paradisos, sed vnicum promittebat latroni, inquit; *Hodie mecum eris in Paradiso*. Neque sanè consentaneum est, ut eiusdemodi dictis, scriptisque oraculis fidem abrogemus: iis verò que neque dicta neque scripta extat in sacris Libris, adhibeamus: Non igitur duo, sed vnicus est Paradisus. Atque hæc hætenus à nobis sūt cōtra tres illas hominum de Paradiso diuersas opinionones: nostra verò sententia est vnū esse Paradisum, non duos; eūque vnū Paradisum duplicis esse conditionis; corporeæ, & incorporeæ, siue & eius quæ sensu & eius quæ ratione intelligentiæque mentis percipitur; quæ quidē nostra sententia his argumentis potest demonstrari. Adā ex anima & corpore cōpositus erat, ergo & Paradisum, qui pro illo oblectando conditus fuerat, duplicis item conditionis esse oportebat, ut quæ esset corporeus, corp⁹: quæ verò incorporeus, animum Adæ recrearet. Deinde beatus Ephraim duplici interpretatione exposuit libru mosis Prophetæ; quarū altera mystica est, atque arcana eruit sensa; altera, res ipsas pertractat à Mose descriptas. Sed & diuus Cyrillus, legales etiā cæremonias; etsi re ipsa celebrabantur, mysticum tamen quid atq; arcanū continuasse testatus est. præterea venerandi sacraru rerum Doctores partim de corporeo, alij de incorporeo Paradiso sunt locuti; nec sanè abs re alterutri; quū ille vtriusque fuerit conditionis. Mysticè enim de Paradiso agit Gregorius Theologus in ea Oratione quæ de Christi Natalibus cōposuit; vbi Adamū ait colonum fuisse in Paradiso, plantaru immortalium; nempe ipsarum diuinaru notionu & simpliciorum & perfectoru: item arborem, fuisse meditatione animi, quātum ipse certè meditetur. Mysticè item Gregorius Nyssenus in cōmentario de homine, c. xx. & xxj. Similiter Philoxenus Mabugensis in Sermone de meditatione quæ circa Arborē vitæ versatur: ait enim, arcana sensa mētisque meditationes de Paradiso haberi. Denique dominus Iacobus

Orrohaïta eo Sermone quem de Theologia edidit, ait Mosen figuratè locutum esse de Paradiso. rursus de corporeo Paradiso scripsit Dominus Ioannes in ea Oratione cui titulum fecit; Cur arbor illa appellata sit arbor scientiæ boni & mali, & quid sibi velit illud Christi, *Hodie mecum eris in paradiso*: multis enim illud adstruit argumentis corporeu extitisse Paradisum: inter alia inquit, Adami oculis aspectu, auribus auditu, animo denique obuersatum esse Paradisum; & huiusmodi alia. Similiter Dominus Seuerus oratione xxij. de Epithronio, conficit corporeum fuisse Paradisum, dum etiam ipse affirmat Adamum oculis illum intuitum esse, auribusque audiuisse. Nam audiuit, inquit, illa Dei ad se verba; *De omni arbore quæ in Paradiso extat, vesceris, præter arborem cognitionis boni & mali*: & intueri igitur hæc potuit, velsi verò prohibebatur. Gregorius rursus Theologus in Oratione de patientia, ad hunc modum de paradiso corporeo loquitur: Lignum aduersus lignum; Crucis, aduersus Lignum scientiæ boni & mali. Est igitur cōsentaneum vt vtrūque aut corporatum lignu fuerit, aut vtrumque corporis expers, atque sub intelligentiam solam cadens; quum pari modo ligni vocabulo, ambo ab illo subiiciatur. Sed obiiciat fortasse aliquis hunc ipsum Gregoriu; qui in Oratione de Christi Natali eam arborem cognitionis boni & mali mysticè interpretatur, meditationemque esse dicit: Atqui ille duplicis conditionis Paradisum esse non ignorauit; & proinde arborē illam interdum pro re ipsa, interdū mystico sensu interpretatus est, quod præsertim in eo sermone quo Natales Christi celebrat, sibi putabat faciendum. Nam cum eum sibi illic scopum proposuisset, vt populum doceret, non corporum sed animorum rationē in sacris concionibus atque pompis habendam esse, nec valuas fertis cingendas, plateasque exornandas, & quæ præterea illic cōmemorat, cæteraque mysticè esset interpretatus, ipsa Orationis serie inductus est vt Arborem quoque illā figuratè contemplandā exponeret. Ita & Dominus Ephraim in suo Commentario quo librū Geneseos de rebus ipsis interpretatur, paradisum etiā re ipsa extitisse adfirmat. Quin & diuus Cyrillus in eo Cōmētario quod in Isaiam Prophetā condidit; cetera Adamum, postquā Paradiso egressus, in Iudæa primum habitasse. Sed dices, de mystico exitu Adæ Cyriillum illic loqui: atqui, quæ subiicit, hoc non permittunt: ait enim, postquam varia peruassisset loca, tandem Hierosolymis obiisse mortem. Re igitur ipsa, huc illuc vagatus fuerat; ac proinde, re quoque ipsa Paradisum egressus. Insuper Ioannes Monachus in sermone suo de occasu Mundi huius, & de venturo mundo nouo; multis ostendit, ea quæ de paradiso scripta sunt, cōsentaneum esse vt de rebus ipsis intelligantur; vt utique inter alia his verbis. Quenā fuere Adami opes in paradiso? annon arbores fructiferæ, feraces foliorum quibus se primi parentes comerent, & flumen aquis profluentibus illorum sitim restinguens; quarū aliæ super hanc terrā, aliæ subter diffundebantur, teste Mose? Nam si quis est qui putet arbores in Paradiso non fuisse corporatas, eius animo intelligentiæque diuinum eloquium, lumen suppeditare debebat, quod per Mosen de Paradiso disertè adfirmat, Eua generis humani matrē sumpsisse fructus, cōsq; edisse.

Gen. 13.

Gen. 1.

Animou nō corporum habēda est ratio in sacris pompis.

Paradisus spiritualis

Adā Hierosolymis mortuus

Chryso-stomum dicit.

Cōsentaneum est veteris Testamenti scripturā mysticè interpretari.

edisse. Qui potuit enim illa decerpere id quod sub tactum non cadebat? aut de illo capere quod incorporeum erat; cum id quod corporaturæ expers est, diuidi non possit, eò quod sit incorporeæ naturæ? Hæc, Ioannes ille, & alia complura eò loci scripta reliquit, quibus edocet corporeu fuisse Paradisum; quod ipsum satis clarè etiam Mosis verba testantur, dum in Genesi sic scribit: *Et sustulit Loth oculos suos, & vidit omnem terram Iordanis, quod vniuersa esset irrigua, priusquam subuerisset Deus Sodomam & Gomorram, quasi Paradisus Dei*. Non enim eum Paradisum qui in sola mente versetur; hoc est, incorporeum; cōtulisse cum regione Iordanis, sed eum qui re ipsa existeret corporatusque; esset, existimandus est. Tum alius quoque Propheta de Paradiso vaticinatus est adhuc modum: Ante illum Paradisus Dei, post illum verò veluti campus deuastratus. Igitur ex iis omnibus quæ adhuc diximus, constat vnicum quidem esse Paradisum, sed eum duplicis conditionis; corporeæ, inquam, & incorporeæ: hoc est, & ad sensus ipsos, & ad mentis intelligentiam pertinere: falsumque proinde esse quod aut sub solum sensum cadat, aut sub solam intelligentiam, aut denique quod omnino duo extent Paradisi.

CAPVT II.

Iam verò posteaquam demonsttrauimus vnicum esse Paradisum, nō duos; sed eum duplicis esse conditionis, corporeæ & incorporeæ: cōsequens est vt doceamus, quis corporeus, & quis incorporeus sit Paradisus. Corporeum igitur Paradisum esse statuimus, arbores omnis generis plurimas, varietate pulchritudinēque admirandas, atque foliorum & fructuum, quæ sui cupiditatem excitent maximam, feraces, æquabilique atque amœnissimo positas locos: flumen præterea ingens & amplum quo illæ rigantur, locum denique ipsum spaciosum, gratum, atque accommodum ad vsum habitationemque hominū Rursus Paradisum qui ad mentis intelligentiam spectat, quemque incorporeum nominamus; vitam esse definimus, quæ planè secundum mentem, per temperantiam sanctitatemque excellēter agitur, plenam meditationis rerum tum diuinarum tum conditarum; qua procul absint curæ mœrores, gemitus; cōcomitanti verò, gaudium, lætitia, exultatio. Nam qui in hoc Paradiso versantur, vitam planè beatam atque Angelicam viuunt, radiisque diuinæ notionis illustrantur, vt Angeli. Duplex igitur ille Paradisus quatenus quidem corporeus erat, Adami Euaque corpus oblectabat: quatenus verò incorporeus atque ad mentem spectans, ipforum recreabat animos. Quippe vt cibus corporatus alit corpus ita cogitatio tum de Deo ipso tum de iis rebus quas Deus condidit, pacit animum ratione præditum. Perinde enim scientia & cognitio animi; atque panis, corporis; est alimentum.

CAPVT III.

Sunt inter hereticos qui cōtendunt minimè cōuenire, vt veteris Testamenti scripta, mysticè, atque aliter quam de ipsis rebus, interpretentur; grauitérque accusant eos qui contra faciunt. Atqui si ita statuas, multa vt consequatur absurda necessum est. Primo enim vetus Testamentum nihil nisi meras nudasque continebit historias; carebitque prorsus, mysticis sancti Spiritus sensis: deinde obfirmabitur Manetis & Thom. I.

Marcionis sententia, qui dicebant vetus Testamentum nequaquam ab auctore Dei Christi Patre esse. Præterea nisi in illo recondita fuerint arcana sensa; vnde potuere prisca patres, Prophetæ, alique sancti viri intelligere Christum olim venturum; ex eaque re tanto affici gaudio? Denique si ita cum illis hereticis sentim⁹; profectò in Iudaismu incidimus: quippe Iudei, vt qui Spirit⁹ sancti expertes sunt, alia quæ corporalia crassaque sensa nulla amplectuntur. Verū enim uerò arcanis etiam modis atq; mysticis, explicandos esse sacros Libros, ex iis conficitur quæ modo subiicimus. Si enim quod capiendi Iudei, inque exiliu ducendi; quodque rursus liberandi reducendique in patriam essent; quæ re ipsa contingentes figura fuerūt; iussi sunt diuini Vates figuris atq; typis quibusdam prædicere, quò videlicet Dei prouidentia iam tum agnosceretur: sicut apud Ezechielē de sumendo latere, de diuidendis barbæ & capitis pilis, & cubando in lateribus, videre est; iter apud Isaiam de amictu sacci, deque nudando corpore; præterea apud Ieremiam de iugo & vinculis; denique apud Hoseam de ducenda vxore adultera & meretrice; atque ita de aliis plurimis quæ nunc non est operæ precium percurrere: quanto magis consentaneum putabimus, in Lege atque prophetis mysticè figuratèq; illa admiranda atq; præcellentissima neque vnicquam satis laudanda opera quæ Verbum dei Christus dum in carne versatur patrauit, quæque nobis in Mūdo illo sempiterno cuius spe certissima fruimur cœtura promisit; esse prænūciata? Ad hoc, Tabernaculum illud exiguo duraturu tempore, quo ornatu corporeo esset extruendū à Mose, nō antè in ipso mōte mysticis modis ipsi ostēderat Deus? Sanè eò spectat verba illa quæ postquam ille descendisset de mōte, ad ipsum hic faciebat, inquit: *Videto ac facito omnia ad id exemplar quod tibi in monte ostendi*. Quid Geodeonis vellus? Quid Elisæi hydria? an non præter ipsas res quæ agebantur, alia etiam seclusa in ipsis erāt sensa? Quid triticum, palca, ventilabrum, quæ commemorat Ioānes Baptistam? num pro ipsis rebus sunt accipiēda, ac non potius arcanum quid, per ea significare ille volebat? quin ipse etiam Dominus noster ait, Abrahamum optauisse vt videret diem ipsius, ac vidisse gauisumque esse; quem tamen aliter prospicere nō potuit ille, quàm per typum ac mysteria: quale illud fuit, quod filium suum immolare iubebatur; eā enim victima, Christi diem figuratè ostēdebat. Præterea Mosis Serpentem ancum quem in Deserto suspendit ob oculos populi, idem Christus interpretatur mysticè de sua cruce, dum ait: *quem admodum in altum sustulit Moses Serpentem in solitudine, ita exaltabitur Filius hominis*. Rursus aqua illæ de quibus cū Samaritana muliere colloquens ait; *Aqua quæ ego do ei, sicut in ipso, fontes scaturientes in vitam æternam*; nequaquam profectò corporata aqua, sed mysticæ fuerunt. Denique Paulus quoque apostolus arcana sensu interpretatur duas Abrahæ vxores, Saram & Agarē, duorū inquit Testamentorū illas esse figuras. Similiter Petram illā quæ comitabatur Israëlitas, profunde batq; illis aquas in potum, figuratè explicat quod ait, eam petram fuisse Christu. Ex his igitur omnib⁹ colligere est, veteris Testamenti libros non modo de rebus ipsis, verum etiam mysticè ac figuratè atque reconditoribus modis interpretari debere.

Ezech. 4. & 5.

Isa. 20.

Ierem. 2.

Osc. 1. a.

Exod. 25. Iudic. 6. 4. Reg. 2. Matth. 5.

Ioan. 8.

Gen. 22.

Ioan. 3.

Ioan. 4.

Gnat. 4.

1. Cor. 10.

CAPVT IIII.

Vera ex-
positione,
mystici-
ne au li-
storica sit
primam
interpre-
tandus Pa-
radisus.

Igitur quum duplicis sit conditionis Paradisus, consentaneum etiam est vt duplici modo interpretetur, mysticè & corporatè: hoc est, vt tum res ipsæ pertractentur, tum ex rebus notiones aliæ quasi per figuram intelligantur; cæterum illa interpretatio cū fundamento & parietibus rectè conferatur. Quum igitur tunc demum muri immobiles consistant vbi fundamenta sunt firma, ac proinde hæc prius iacta esse quàm illi extruantur, oporteat, tamen parietes eaque quæ paratur ædium forma, prius in animo atque cogitatione à nobis versentur quàm fundameta; congruū quoque est, vt de rebus ipsis interpretatio prior constitutur; quò, hæc deinde cæu fundamentum, mystica illa sustententur nitatūque.

CAPVT V.

Quoto die
inter illas
sex dies,
quibus co-
didit D.
hanc aspe-
ctabilem
machinā,
sit condi-
tus atque
conditus Pa-
radisus.

Cæterum Moses scribit, sex diebus creauisse Deū hanc machinam aspectabilem. Primo enim condidit se cælum, terram, lucem; secundo, æthera siue firmamentum; tertio, arbores, herbas, semina; quarto, solam, lunam, stellāsq; cæteras; quinto, aues aëra peragrantes, & pisces per Mare natantes, achumi quoque repentes animantes; sexto, feras, mansuetasque bestias, nec non Adamium, & Euā. At Paradisum esse quidem à Deo confitū cōmemorat, sed non quoto die: nos tamē tertio & conditum & cōsitum esse ex iis verbis quæ de ipso apud Mosem habentur, intelligimus: ait enim dixisse Deum die tertio; Producat terra herbas germinantes, seminisque feraces in suo genere. Nec non arbores fructiferas sui qualque generis, &c. Paradisus itaque ante Adamum conditus est & veluti sponso thalamus à Deo præparatus atque instructus. Nam quod Moses Paradisi conditi mentionem post creatum Adamum facit, ideo sit, quod ad nondum satis explicatam de Paradiso confito narrationem sibi reuertendum, eamque absolvendam putauit, non autem quasi ille post cōditum Adamum factus sit.

CAPVT VI.

Quam ob
causam
condide-
rent deus
Paradisū
corporeū.

Neque verò dubiū est quin & cohonestadi & voluptate adficiēdi Adami gratia Deus Paradisum cōdiderit, vt qui illum sibi maiore cura studioq; prosequendum duxit, quàm vllam rerū cæterarū quæ super terram essent. Igitur quemadmodū impensiore ipsum honore quā alias res à se creatas adfecerat, sic suis ipse manibus, atque ad suam imaginē illū condere, & Paradiso veluti domicilio præ cæteris honorare voluit. Itaque locū ei destinauit & cōfēuit ornatissimū, magnificentissimum, voluptuosissimum, & ob summā elegantiam pulchritudinēmq; maximè expetibilem, in quo illo versaretur habitaretque; neq; permisit vt cæterorum more animantium, quæ ratione vacant, terram depalceret.

CAPVT VII.

De Para-
diso, super
terram, an
in cælo
existat.

Sunt qui in cælo Paradisum esse putent, cō quod diuus Paulus Apostolus de se ipse dicat, raptum se fuisse in tertiu cœlū, & in Paradisum: neque enim hoc adiecturum fuisse, nisi in cælo esset Paradisus. Verum nos ad ea respondemus, duo fuisse visā illa in quæ Paulus raptus erat; non vnicum, quum ipse dicat: Veniam ad visā atque ad patefactiones Domini; non autem ad visum & ad patefactionem. Neque verò delunt etiam nobis Scripturæ loci quibus conuincamus diuersas fuisse duas illas patefactiones; & prio-

2. Cor. 12.

re quidem in cœlū, altera verò in Paradisum fuisse sublatum Paulum. Nos igitur super terrā esse Paradisum statuimus, idque his argumētis. *Conseruat*, inquit, *Dominus Deus Paradisum in Eden ab initio*; siue pridem: Eden verò locum uocasse videtur, non qui supra cœlum esset sed in terris. Præterea idem Moses affirmat quatuor flumina è Paradiso profluxisse, Tigridem, Euphratem, Gihoneum, & Phisonem: quæ si è cælo delapsa essent, excauassent vtique atque vasto habitu ipsam terram apparuissent, quippe quæ sustinere nequiuisset molem tantam, quāta aquæ ex loco tam sublimi præcipites (& quidē dies noctesq; continuatō cursū) absque vlla intermissione ipsam pressissent: quare è terra promanasse illa flumina necesse est, & proinde Paradisum quoque terrestrem fuisse. Ad hæc Dominus noster ait ad Latronē: *Profecto dico tibi, hodie eris mecum in Paradiso*. Non autem dixit in cælo, quia neq; ipsa Domini anima (simul atque à corpore dissociata est) cœlum conscendit, sed die tertio rursus corpus subiit: neque Latro quoque eo die in cœlum potuit euadere, cum dicat Christus neminem conscendisse in cœlum præter eum qui descendisset de cælo, Filium hominis, qui esset in cælo. Fuit igitur Paradisus non in cælo sed in terris. Insuper corporatæ arbores, quales reuera in Paradiso extabant ex ligno concreta, e terra satā pullulant, non autem supra cœlum nascuntur: Denique Patrum auctoritate, cui fides negari non potest, satis comprobatur terrestrem fuisse Paradisum. Nam dominus Ioannes in ea oratione qua differit cur arbor illa sit vocata, scientiæ boni & mali, scribit in hanc sententiam: Si regnum cœli promisit nobis Dominus noster, Latronem verò in Paradisum modò subuexit; sanè conficitur non satis fecisse ipsum Latroni. Item dominus Seuerus Oratione *xxi. de Epitronio* sic scribit: Ea quæ nobis promissa sunt, ipsum sunt cœli regnum; non autem quæ in Paradiso percipiatur voluptas. Aliud igitur Paradisum, aliud regnum cœlestē esse, palam faciunt hi Patres. Postremo Ephrem in eo Libro, quo Paradisi conditionem exsequitur, disertè asserit terrestrem esse. Igitur peripicuum est in terris esse Paradisum, non in cælo.

CAPVT VIII.

Vt
radis
hoc
in
que
incol
exite
an
quop

Iam verò posteaquam ostendimus in terris fuisse Paradisum, indagandū nobis super est, an in his terrarum regionibus quas nos mortales habemus, an in aliis quibusdā extiterit. Cæterum statuimus terram vnā omnino esse, atque vnus vniversum eius demque naturæ; eamque terram in qua Paradisus existebat, diuersam quidem esse ab hac nostra, verum non natura ipsaque sui materia, sed raritate & densitudine. Diuidamus igitur terram in duas maximas partes; quarū altera Paradisi terra, altera extrā Paradisum vocetur: illa subtilis, sincera, pura; hæc quæ à nobis colitur, crassa, materiata, impura, confusa sit. Iam verò concipito animo tuo hæc quatuor res; Cælum superius illud spiritibus angelisque frequentatum; deinde quod illo inferius est, Firmamentūque à nobis vocari solet; postea eam terram quæ Paradisi est; demum eam terram quæ est extrā Paradisum: deinde ita existimata, quemadmodum id quod Firmamentum vocari diximus, præcellētia quadam subtilitatis cælo illi sublimiori Spiritibusque

Adam vbi
Primum
positus.

Spiritibusque dicato cedit; ac rursus eadem Paradisum superat & crassiorem & magis materiatur: ita & Paradisum dignitate puritatēq; inferiorē quidem esse firmamento; sed terra, quæ extra ipsum est, præstantiorem. Fit itaque vt cœlum illud beatorum Spirituum domicilium præcellentius sit firmamento; Firmamentum, Paradiso; Paradisus ea terra quam nos habitamus. Est igitur alia Paradisi terra, alia hæc nostra; sed ita vt non natura, verum materiæ subtilitate excellentiāque differant. Sed potest id etiam hoc argumento à rerum natura petito demonstrari. Conditus enim Adamus non in hoc crasso densaq; pleno materie loco qui extra Paradisum est, collocatus à Deo est; nondum enim deliquerat atq; peccarat: Neque rursus positus est in illis præcellētibus locis, cælo vel firmamento; nihil enim adhuc boni patrarat: Sed quod consentaneum erat, collocavit ipsum Deus in eo loco qui inter vtrosque illos medio se habebat modo; hoc est, in Paradiso: hic enim vt non tam purus putūsq; est quàm firmamentū ita rursus non tam crassa coactaq; materie cōstat, atq; hæc nostra quæ extra Paradisum est, terra. Et verò, eo consilio videtur eiusmodi medio loco ab opifice Deo ille positus esse, vt si morigerus obseruaret iustā, subueheretur in firmamentum, locum præcellentiore priorēque Paradiso; sin autem mandatis non pareret, sed delinqueret, atque ab ea quam sibi suus effector imperauisset, Lege defluceret; coniceretur in hanc execrabilem, crassam, ac densam terram quam nos extrā Paradisum nunc habitamus. Quin Paradisum fuisse medio loco testatur etiam Philoxenus Mabugæ Episcopus in eo Sermone quæ de contemplatione Arboris vitæ cōscripsit his verbis: Sic confitus à Deo Paradisus est, vt medium occupet locū: quidquid enim superius est, aut cœlum est aut cælo consentaneum; rursus quidquid inferius, vel terra est vel ad terram pertinet: Quippe qualis erat conditio compositioque hominis, talem oportebat esse & locum in quo erat ille ponendus; illa verò eius erat modi, vt in hominis esset posita arbitrio & boni & mali electio: iam verò qui sic se habet, is inter vtumq; medius est, nec ex bono totus, nec rursus totus ex malo conflatus, sed pro suo opte arbitrio ad vtūmuis iuxta, se habens. Atque ea quidem erat Adæ conditio, eademque cognitio arboris boni & mali: quare & eiusmodi erat quoque Paradisi ratio, in medio scilicet collocati, vt supra ipsum essent corporaturæ materiæque expertes Spiritus qui sola ratione intelligitur, & quidquid extra omnem compositionem est: infra verò illum bestiæ & pecudes, cæteraque ratione carētia: ipse verò Paradisus inter hæc & illa medius maneret atque hac ratione cum hominis constitutione congrueret, qui & ipse ex anima simul & corpore constabat: Hastenus ille. Animaduertis igitur Doctorē istum perspicua ratione ostēdisse Paradisum in medio esse positum; neque tam subtili tenuitate dotatū quàm ea quæ supra ipsum existunt, neque rursus ea crassitudine materiæ quā illa composita sunt quæ infra ipsum habentur. Non ergo in hac quam nos habitamus terra Paradisus extitit, sed in alia; non quidem ipsa sua natura differente, sed tenuitate genuināque puritate. At enim obiciat nobis hic aliquis fieri non posse (cū terra omnis, vnus eiusdemque naturæ sit atque es-

Paradisus
vbi situs.

sentie) vt altera eius pars subtilis, pura, sincera; altera verò crassa, impura, mixta, confusaq; esse queat. Sed nos respondemus, fieri omnino id posse: quippe in aquis quæ sunt eiusdem essentię omnes, alias tamen limpidas, alias turbidas; quædam dulces potūque suaves, alias amaras, atque in potum ineptas: item in aëre, alium crassum densūque, alium liquidum naturalique temperatum puritate; rursus alium salubri atque amœna temperie, alium noxia intemperie ingratoque odore experimur: denique ipsa etiam corporis nostri membra omnia quidem, vnus atq; eiusdem naturæ esse nemo negauerit; & tamen oculus lucidus est atque liquidus, manus verò crassa & materiata compage constat: Itaque & in terræ partibus idem vsuuenit, vt scilicet altera esset pura pura & omnis excrementi vacua, ac tenuis subtilisque qualis erat illa Paradisi; altera verò crassa, mixta, excrementosa, cuiusmodi est hæc quæ extra Paradisum à nobis habetur. Nam & in oleo hoc ipsumprehendis & in vino: etsi enim vnus etiam hæc consistit essentiis; tamen partium aliæ liquidiores defecationesque ac veluti magis percolatæ, quales sunt à fundo remotiores; aliæ rursus turbidiores, feculentioresque, atque omnino impuriore esse cernuntur; cæ nempe quæ à fundo propius absunt.

CAPVT IX.

Illud insuper asserimus, eam terram in qua est Paradisus, altiore multo sublimiorēque existere hac quam nos colimus: Id enim ita se habere, indicio sunt quatuor illa grandia flumina quæ orta in Paradisi terra, per hanc nostram ab illa diuersam feruntur. Nisi enim illa terra altior extaret, fieri non posset, vt ea flumina illinc præcipiti cursu sub Mare magnum delata, tandem per hanc à nobis cultam regionem erumpentia spargerentur. Certum igitur est, ea flumina, quia è sublimi loco promanant, ipsa sua præcipiti fluxione coacta strictaque, & proinde cum impetu delata sub terrā & magnum Mare rapi, atque ob ipsum eum impetum quo sunt delapsa, rursus proflire in hac nostra terra, per eamque fluere. Nam quatuor illa flumina (Tigrim, inquam, Euphratem, Gihonem, & Phisonem) sub Mare ferri, atque in hac demum quam nos habitamus, terra prodire, testatur etiam dominus Ephræm Commentariis in Genesim, & cum eo alij. Clarum igitur ex his est, eam terram in qua situs est Paradisus, multo eminentiore sublimiorēque esse hac quam nos occupamus.

CAPVT X.

Regnum porrò cœlestē illud quod iustorum delictis destinatum est posteaquam reuixerint mortales, vt ait Dominus noster, non esse in terris; sed supra cœlum (hoc est, supra firmamentum) quod proximè supra nos est, multis argumentis comprobatur. Primò enim ipsum vocabulum hoc arguit, quo cœlestē regnum, non terrestre à Domino appellatum est: deinde idem ille Dominus dixit: *Vado parare vobis locum*; Et; *vbi ego sum, illic & minister meus erit*: Iam verò dubium nullum est, quin Christus verè in cœlum conscenderit. Præterea diuus Paulus scribit in hæc verba; *Vos autem accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei iuxta, ad Ierusalem que est in cælo, & ad cætu myriadam angelorum,*

Eam ter-
ram in
qua est
Paradisus
hac nostra
sublimio-
rem esse

De regno
cœlesti in
quo iusti
voluptate
adscien-
tur, sit ne
in terris,
an supra
cœlum.

Heb. 12.

1. Cor. 5.

Ioannes Monachus.

Aliud esse regnum caeleste, aliud Paradisum.

1. Cor. 2. Paulus Apostolorum princeps.

Seuerus. Sup. ca. 7. sub huc.

Verum in hoc terrarum Orbe que moribus habitant an extra eum sit Paradisus.

atque ad Ecclesiam primogenitorum qui scripti sunt in caelo: Et alibi; Scimus enim quod quamuis domus haec nostra que in terris est; corpus nempe; dissoluatur, structuram tamen habebimus quae a Deo est, domum non constructam manibus in caelo sempiternam. Ad hoc Ioannes Monachus, Ser-mone priore quem de Mundo nouo scripsit, sic ait: Enimvero regnum illud caeleste Christi, non erat sub firmamento, sed supra caelum ubi potestatum ordines existunt. Lique igitur caeleste regnum in quo beati voluptate fruenter postquam reuixerint, supra caelum (hoc est, firmamentum) id quod supra nos apparet, positum esse.

CAPVT XI.

Est vero inter caeleste regnum & Paradisum magna admodum differentia atque diuersitas. Nam regnum caeleste supra caeli firmamentum est; at Paradisus sub firmamento in terris: ad hoc, regnum caeleste, spirituale est; Paradisus vero, & ad corpus & ad spiritum spectat, vt superius comprobauimus. Deinde caelestis regni voluptas ea est quae ex Deo cum beatis Angelis capitur; Paradisi vero deliciae ex arboribus amoenis atque desiderabilibus, nec non ex ingenti illo flumine habentur. Praeterea regnum caeleste nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, vt Apostolorum princeps Paulus ait; sed Paradisus, & Adae & Euae oculis aspectus est, auribusque auditus, & subiit in ipsorum animos. Insuper cum in Lege, tum in Euangelio distinguuntur: in Lege enim beatus Moses in eo libro quae Genesim (hoc est, de rerum ortu) vocamus de Paradiso locutus est, eumque suis notis descripsit; de caeli autem regno non verbum quidem fecit. Rursus in Euangelio Dominus noster, eiusque discipuli & Ioannes Baptista concionantes, adhortati sunt mortales ad poenitentiam, quia in propinquo esset Regnum caeleste; sed Paradisum esse vicinum non dixere. Denique hoc quoque inter illa discrimen est, quod post Resurrectionem conscensuri sint iusti ad caeleste regnum, atque illic in summa voluptate acturi, iuxta verax Domini promissum; in Paradisum vero post Resurrectionem nemo ingreditur, sed mansurus est ille cultoribus vacuus. Postremo diuersa inter se esse regnum caeli & Paradisum, adfirmant etiam Doctores, quos honoris causa nominato: dominus Ioannes quidem in ea oratione, cui titulus est, Cur arbor illa scientiae boni & mali appellata sit; & quid sibi velit illud Christi ad Latronem: hodie mecum eris in Paradiso. Seuerus vero oratione 22. Epithronij, vt superius ostendimus.

CAPVT XII.

Philosophorum profanorum, imò nonnullorum etiam Ecclesiasticorum Doctorum sententia est, elementa ipsa alterum in altero esse, atque alterum ab altero circumdari: terra enim ab ipsa aqua, aquam ab aere, aere ab igne contineri (de qua re nos quoque dilucidè egimus in eo libro quem de sex diebus descripsimus) & proinde existimant Mare Oceanum totam ambire terram, non secus atque coronam caput, aut cingulum lumbos; ita vt ab extrema Oceani parte nulla prorsus terra sit, sed aer ei ora ex omni regione circumfusus. At alij opinantur, amplecti quidem mare Oceanum hunc habitabilem Orbem, quantum quantum est, vt corona caput, vel zona corpus cingat; & tamè ultra extremam illam Oceani oram superesse eam terram, in qua constitus fuit Paradisus: itaque

putant hi Paradisum extra hunc a mortalibus frequenter Orbem extitisse; quod sanè suis argumentis posse comprobari videtur. Nemo enim vnquam Regulatorum eò profectus, paradisum conspexit; qui si intra eam Mundi partem quae ab hominibus habitatur positus esset, proculdubio Reges qui id facere potuissent, visum eum iuissent: a qua re tamen omnes adhuc, ob eam, vt videtur, quam modò dixi causam, abstinere. At enim qui in hac sunt sententia, aiunt Mare illud quod inter hanc nostram & illam terram interfluit, innauigabile esse; ideòque neminè Regum illuc traiecit. Alij vero illi qui Elementa ambiri alterum ab altero, atque Oceani aquas vniuersam omnino circumdare terram putant, vt nullum super sit solum ultra Mare; Paradisum intra Mare quidem positum esse aiunt, verum ob montes difficillimos & poenitus inuios qui inter illud & nos existunt, neminem mortalium illuc accessisse. Conficitur itaque ex his, Paradisum extra eam terrae Orbem quem homines colimus, situm esse.

CAPVT XIII.

Sed quaerat aliquis, in quam mundi regione positus sit Paradisus: versus Orientem, an Occidentem, ad Meridiem, an Septentrionem! Huic respondeamus, Basilium quidem & eius fratrem Gregorium Nyssenum, atque praeter hos dominum Seuerum, compluresque alios opinari Paradisum ad Orientalem terrae regionem existare. Basilium enim Ser-mone super illud Pauli: In omni re gratis agite; ad hunc modum scribit: Ideò ad Orientem versus inter orandum stetimus, vt oculos nostros ad contemplandum Paradisum assuesceremus, eoque locum nostrum pristinum requirerem. Gregorius vero Nyssenus Ser-mone quem in Orationem Dominicam composuit, sic ait: Conuertimus nos ad Orientem, non ideò modò quòd illic Deus sit aspectabilis, qui vbi que est neque vilo particulari loco omnino continetur cum omnè ex aequo occupet, sed quia locus noster pristinus in Oriente est: de ea vita loquor quam in Paradiso agitabamus, ex quo deinde excidimus, con-seuerat enim Deus Paradisum in Edem, in Oriente. Cum igitur ad Orientem dirigimus oculorum nostrorum aciem, atque casum nostrum quo ex beatissimis illis locis excidimus, reuocamus in animos nostros, meritò hanc tuam precationem tibi offerimus. Denique dominus Seuerus Oratione qua differit cur versus ad Orientem adoremus, hęc prodidit: Quia Paradisus in Oriente est, & illinc sumus egressi, atque ad locum nostrum antiquum reuerti speramus. Sunt etiam qui hinc constare existimant, Paradisum in Oriente esse, quia qui templa aut aedes construere volunt ad Orientem spectantia, ita describunt, vt ad Solem in mense Nisan orientem obuersa sit fabrica, nimirum quia illo Mese Sol supra Paradisi locum oriatur. Et horum aliquid diem decimum quintum Mesis Nisan obseruat, quasi eo Solis radii rectè ex Orientalibus fenestris profiliant: alij vero quartum, eoque id fieri putant, quòd Sol eo sit die creatus, & cursum suum occeperit. Verum Ephraem dicit, Paradisum vniuersam ambire terram, atque ultra Oceanum ita positum esse vt totum terrarum Orbem ab omni circumdet Regione, nò aliter atque Luna Orbis Luna cingit. Sunt autè hæc eius ferè verba, quibus in ea sua disputatione vti-

In qua Mundi regione positus sit Paradisus.

Theof.

* alias legitur. Ex itum.

Templa cur ad Orientem obuertantur. Respondet Luna Aprilis a. Sol creatus mensi Aprilis.

Quomodo ita iecerint primi Parentes ex Paradisi terra in hanc terram. Et habitant ne Adamus in regione Ierosolymorum, an non.

Noè intulit in Arcam ossa Adami.

Adami Caluaria illata in eius sepulchrum.

* alias legitur. Ex itum.

Christi Crux defixa in Caluaria adz.

tur: Quia procul extra conspectum diffusus est Paradisus, neque tam acuta inest oculis nostris acies, vt illum assequi possimus; si de ipso periculum facere velis, facile contuleris cum circulo Lunae ambiente, atque ita intellectu comprehenderis: nam ita ille & Mare & terram intra se complectitur.

CAPVT XIII.

Quidam eorum Doctorum, qui censent Paradisum ultra Oceanum esse positum, dixere primos homines ex illa Paradiso affini terra in hanc nostram, per vadusum mare pedibus commeasse, cum essent staturæ procerissimæ: atque hoc, tum ex Athanasio tum Cyrillo comprobare nituntur, qui inter alia scribunt; habitationem primam post Paradisum, fuisse Adamo in Iudæa: praeterea ipsum, postea quæ per plurimas Regiones vagatus, in aliis atque aliis habitasset locis; tandem sub vitæ finem venisse in montem Iebus, ibique sepultum esse: Certum est autem Iebus esse Ierusalè. Et verò dominus Iacobus Orrohaïta tradit etiam Noam illuc habitasse, atque in regione Sodomorum plantasse illas Cedros ex quibus Arcam construxit, quam Arcam cum esset vnâ cum Liberis suis conscensurus impendente Diluuiio, secum in eam intulisse ossa Adami; eaque deinde post diluuium Arcam egressum, suis filiis distribuisset, prout Orbem terrarum inter illos habitandum partiebatur. Verbi gratia; Caluariam Adami dedisse primogenito suo Sem, & terram assignasse ei Iudæam, atque ita posteritatè Sem, cum in Iudæam eum suam hæreditatè venisset illam Adæ Caluariam quæ sibi de illius ossibus ex paterna distributione obuenerat, in Adæ sepulchro quod alioqui iam tum illic extabat, reposuisse. Sed alij existimant, inde ex quo deliquerat Adamus, eque Paradiso fuerat eliminatus; vique ad diluuium, mortales omnes mansisse in ea terra quæ trans Oceanum circum Paradisum extabat: hanc verò quam nos iam habemus terram, ad id vsque tempus vacuam prorsus hominum fuisse desertamque; illisque omnes diluuium obrutos propter vitæ impuritatem periisse, vno Noa viro iusto cum tribus Liberis atque Cõiugibus super stite, vt reliqui tum fuerint soli octo mortales. Cæterum, Noam, Cedros in illa quæ ultra Oceanum est terra seuisse; atque ex illis Arcam illic struxisse; eaque vectos octo illos homines, cum à Diluuiio seruati essent, ex illa Paradisi regione in hanc nostram peruenisse; non autè pedibus, Maris vadum transiisse. Qui hanc sententiam tuentur, Ephraem auctorem laudant, qui in suis Commentariis sic scriptum reliquit: Et eiecit eum ex eo (Paradisum intellige) assignauitque ipsi non procul ab eo. Benignitas atque gratia scopus est perpetuus Deo; eius etiã rei apud Inferos vestigia existant: habitatione dederat ipsi in Paradiso; sed præuaricatus est; rursus ergo extrusit Paradiso, sed in propinquo collocauit. Sed & hic perditissimi homines deliquerunt, & qui iuxta Paradisum habitarent, indigni euaserunt: Arcæ igitur imperauit, ea in Armeniam illos portauit. Hactenus Ephraem. Quæ si sic se habent, verumque est, Adæ Caluariam in Iebus (hoc est, Ierusalè) sepultam, & Christi Crucem in eam defixam fuisse; certum quoque erit, Noam asportasse ossa Adami ex altera illa terra, eumque vbi in hanc nostram traiecit set, filio suo primogenito Sem caput dedisse; huiusque posteritatè illud, in Iebus (vtriusque sua ipsorum possessione) sepeliuisse.

Hæc igitur ab illis dicuntur qui opinantur Paradisum ultra Mare Oceanum existere: at illorum qui putant Paradisum intra Oceanum esse positum; neque nos Mari sed inuis & haud penetrabilibus montibus ab illo prohiberi, partim dicunt Adæ nepotes pedibus ex illa regione in hanc nostram commeasse, partim verò ob errante Arca illinc esse huc delatos.

CAPVT XV.

Siue autem Paradisus in regione modò Orientali positus est, vt dixere Basilium, Gregorium, Seuerum & complures alij; necessum est, spaciosum admodum atque amplum fuisse: Ei enim rei fidem facit ingens illud flumen quo rigabatur. Nam si hoc, vbi Paradisum satis abluit, in quatuor grandes fluuios dissecatur, qui magnam Orbis huius quem nos colimus, partem suo cursu alluunt; maximum profectò, amplissimum atque profundissimum vt sit consentaneum est, antequam in quatuor illos diductum atque dispersum sit grandes fluuios. Iam verò ex fluminis magnitudine conficitur, Paradisum qui illo rigatur, amplissimum quoque esse. Sin verò (quæ Ephraemi sententia est) omnem vni que terram nostram cum Oceano ambit Paradisus, profectò nihil prorsus dubitationis reliquum est quin sit amplissimus patentissimisque.

CAPVT XVI.

Cæterum Eden locus est amplus ac spaciosus; sic dictus, quòd delicatus, ac multis variisque arboribus exornatus sit. Paradisus verò, appellatur Paradisus quòd locus sit cultus plurimis pulcherrimisque plantis, cum odoratu tum gustatu iucundis, planisque congruis, appositus, accommodatus, vt sit domiciliu sedesque; & amoenitas hominum: Nam eiusmodi locum consueuerunt mortales appellare Paradisum. Quare beatus Moses quoque, Iordanis etiã regionem, quia amœna atque spectabilis esset id temporis, Paradisum nominauit. Porro vt regio Eden cunctas reliquas præcellit terras; ita & ea eius pars in qua situs est Paradisus, cetera omnia quæ Eden complectitur loca, superat: neque enim in Eden vllum est solum præstantius eo in quo Paradisus est constitus.

CAPVT XVII.

Illud porro affirmamus quoque, neque arbores, neque fructus Paradisi (et si arbores fructusque appellentur) tales omnino fuisse, quales hinc apud nos progignuntur; sed longè his præcellentiores, elegantiores, maiores: Nam vt ita statuamus, hinc inducimur rationibus. Primum illi fructus non fuere execrationi diuinæ obnoxij neque damnati, vt hi nostri: deinde si in hac nostra detestabili terra atque infelice, alia loca, alijs, præstantiores arbores & fructus meliores fuerunt; quanto magis existimandum fuerit, arbores fructusque Paradisi his nostris multò præcellentiores melioresque fuisse? Et verò hanc nostram sententiam approbat etiam Philoxenus ea Oratione quam de arbore vitæ scriptam reliquit; nam de Paradiso, eiusque plantis verba faciens ait: Nequaquam subiectæ sunt execrationi atque damnationi; hæ enim in eam modò terram pronunciatæ sunt, quæ extra Paradisum est, post violatam ab Adamo legem, ita vt ab ipsis Paradisus maneret immunis, sicut in hanc vsque diem quoque immunis liberque est, eoque & delicatissimæ & speciosissimæ arbores in ipso etiam extant.

Quam sit amplum Paradisi spacium.

Quid sit Eden, & cur Paradisus, vocetur Paradisus.

Eden Hebraicis, voluptatis significatione habet, & credibile est Græcos suum Ἔδεν, inde de formasse. Gen. 13.

An fuerint arbores fructus que Paradisi quales hæc nostra terra fert, an his dissimiles.

CAPVT XVIII.

Causa
Legis

Sed solent quidam disciplinarum studiosi quæ-
re, quis sit vel iam nunc Paradisi vsus, vel quis olim
futurus, postquam mortales cum corporibus reui-
xerint. His nos respondemus, eò fuisse creatum pri-
mò confitumq; ab opificè deo Paradisum, vt Adam
cum suis in ipso habitaret: qui vbi cõtra Conditoris
sui imperium peccassent, eliminati inde pulsique
sunt. Ex illo porrò tempore vsque ad Christi aduē-
tum versati sunt in Paradiso Enoch atque Elias: at
verò post Christi Regis aduētum, huic præterea rei
seruit vt in ipso habitent animæ hominum iustorum
priorumque, atque eorum qui per corporis sui cru-
ciatus Christi fidem comprobarunt quique fideles
Deum amarunt, exuta corporibus vsque ad Resur-
rectionis diem; quod in eo Sermone ostendimus,
quem de Anima fecimus. Nam Latronis animã eò
subiecit Dominus; dicebat enim ad ipsum: *Profecto
dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.* Porrò post diem
Resurrectionis, nullus prorsus eius futurus est vsus,
sed superuacaneus manebit & vacuus. Iam verò ne
quis per coniecturam hæc à nobis dicta putet, libet
nonnullis id affirmare rationibus. Primò constat a-
lia etiam Spiritus dicata loca; cuiusmodi sunt ea ex
quibus diabolus cum suis copiis excidit; vacua ad-
huc manere atque superuacanea: ad hoc pars cœli
dimidia ea quam iusti post Resurrectionem incolēt,
adhuc vacua est: præterea ipse terrarum Orbis vni-
uersus tantisper dum linguę diuiderentur, desolatus
per hominum infrequētiam manebat, præter vnam
Babylonię regionem in quam multi conuenerant
mortales: Insuper hæc etiam tempestate plurima
sunt in Orbe loca quæ neque ab hominibus neque
ab Angelis incoluntur, plurima item Maria in nauig-
abilia. Denique post Resurrectionē nihil erit opus
aut Sole, aut Luna, aut stellis cæteris, vel vllis om-
nino animantibus, Serpentibus, Auibus. Postremò,
post Resurrectionem nullus iustorum mansurus est
in terris, quippe qui supra firmamentum conscen-
dent; sed soli illic relinquentur & moraturi sunt im-
pij. Vt ergo in his omnibus cum ita sese habeant, ni-
hil absurdum aut dissensaneum, nihil mutilum aut
hians esse dicimus; ita neque in eo, quod Paradisus
post resurrectionem nullis vsibus seruiet, quidquã
deforme aut hiulcum inesse statueris. Insuper Reges
sæpè maximis sumptibus magna exstruunt ædifi-
cia, quæ postquam ipsorum vsui fecere satis, vacua
deinde relinquuntur; & tamen minimè temerè, aut
inconsideratè illa structa existimantur: quis igitur
Deum prudentissimum rerum dispensatorem in-
considerantię arguat, qui cum Paradisum condidisset
Adami gratia, eumque in illo collocasset, vt cum
voluptate eum haberet; peccantem inde eiecit, va-
cuumque illum reliquit?

CAPVT XIX.

Beatus Moses primo libro scripsit in hanc senten-
tiam: *Et præcepit Dominus Deus Adæ, dixitque ei: De om-
nibus arboribus Paradisi edendo edes: at de arbore sciētia boni
& mali ne edas: nam quo die de hac edes, mortem oppetes.*
Et paulò post: *Et accepit mulier de fructibus arboris, editi-
que, ac dedit etiam viro suo, qui & ipse edit:* Hic tria se
offerunt disquirenda, quorum primum est, cur ar-
bor illa appellata sit sciētia boni & mali: alterum,
quid sit bonum, & quid malum: tertium, cuius ge-

neris fuerit illa arbor igitur quod ad primum atti-
net; hoc est, vocabuli rationem; dicimus minimè
appellatam esse arborem sciētia boni & mali, quòd
ipsa esset prædita cognitione qua inter bonum &
malum posset diiudicare; neque etiam quòd ipsa e-
ius rei sciētiam in Adamum contulerit. Nam illius-
modi cognitionis expertem pœnituisse arborem
vel hinc intelligas, quod ne brutã quidem (nedum
rationali) anima fuerit prædita: nã si brutã, ma-
canda primùm fuisset vt cætera animantia, antequàm
de ea potuissent edere primi Parentes: Rationali ve-
rò omnino caruisse certissimum est, cum nulla facul-
tate rebus pro arbitrio vtendi dotata fuerit, neque
aliquam à Conditore legem acceperit, qualem iis
ille imposuit quæ ratione donauit. Quare si per neu-
tram dictarum animarum vivebat arbor illa, colligi-
tur neque sciētiam in se vllam habuisse, qua bo-
num posset à malo discernere. Quòd porrò nullam
ipsa cognitionem Adamo dedit, certum est; quã-
dò quidem ille alioqui iam ante fuerat sciētia boni
malique ornatus: compositus enim erat ex anima
rationali quæ boni malique iudicio pollet. Ad hoc,
lex imperabatur Adamo, qualis non nisi iis qui in-
ter bonum & malum norunt discrimen, rectè impo-
nitur: nam alioqui (quod absit) habuisset ille quod
de Deo quæreretur, qui Legem sibi omnis prorsus
iudicij experti præscripsisset. Insuper nisi illiusmodi
sciētia iam tum fuisset imbutus Adam, qui potuis-
set nomina animantibus indere? quã agnoscere Eua
uxorem suam, atque de ea dicere; *Hoc iam os ex Osibus
meis, & caro de carne mea?* &c. Denique diuinitatis
desiderio tangebatur Adam, atque eius adipiscen-
dæ causã de arbore illa gustabat: quare necessum
est boni malique cognitionem in ipso fuisse; qui di-
uinitatis præstantiam dignitatẽque intelligebat,
eãque affectabat. Insuper considerat ipsum Deus
ad imaginem similitudinẽque suam; & omnium
quæ viuerent, absolutissimum fecerat. Eum verò
qui talis à Deo fuerat conditus, quis neget, iudicio
(hoc est, boni malique cognitione) dotatum fuisse?
Nam quòd Cacodæmonis fuit fraude seductus, non
boni malique ignoratione euenit; sed quia suæ ipse
cupiditati, pellectus, indulgit. Nam etiam nunc qui
peccant, nequaquam vt omnis cognitionis vacui
peccant; cur enim tales condemnarentur? sed à suo
ipsorum adfectu seducuntur. Postremò fieri non
potuit vt arbor eo Adamum imbueret, quo ipsa ca-
rebat. Perficitur ergo ex iis quæ adhuc dicta sunt,
non ideò Arborem sciētia boni & mali vocatam
esse, quòd vel vllam ipsa boni à malo distinguendi
peritiam habuerit; vel Adamo de se edenti sciētiam
cuiusmodi accommodauerit. Sed cur demum
id nominis sortita sit prius quàm expediamus, di-
cendum est; quid boni, quidque mali vocabulis sit
intelligendum. Bonum igitur, est ipsa obedientia;
malum verò, contrarium obedientia vitium, rebel-
lio. Nam obedientiam bonum esse ostendunt illa
Legis verba; *Dilige Dominum Deum tuum;* ex amore
enim atque charitate, obedientia nascitur: est igitur
bonum obedientia. Rursus malum esse rebellio-
nem probant illa Dei verba; *Duo mala fecit populus
meus, me dereliquerunt fontem aque viuæ, & profecti
foderunt sibi fossas effractus quæ non possunt continere
in se aquas.* Iam verò dicimus, arborem sciētia boni
& mali

Cum enim
nunc con-
que de
terra ori-
tur vites
sine mani-
na sed
efficacis-
ma fuerit
ia Mandi
exordio
cum puz
tunc & in
corrupte
essentia-
boris il-
lius fructu
quendam
fuisse qui
delibatus,
Adamo
cognitio-
nem natu-
ra iugab-
ferret, af-
firmat Ne-
meius Ce-
pite i. li-
bri de Na-
tura ho-
minis, quæ
librum ha-
bes huius
Bibliote-
cæ Tomo
8.
Gen. 1.

Obedien-
tia ex a-
more na-
scitur.
Ierem. 1.

Gen. 4.

& mali illam esse appellatã, quia per eam, re ipsa fa-
cto pericula, Adamus agnouit bonum & malum. At
enim dices, hinc colligi Adamum fuisse cariturum
boni & mali cognitione, nisi de illa arbore gustasset.
Sed respondemus, sciuisse quidem Adamum obedi-
entiã bonum esse, & rebellionem malum; vt qui
esset ad Dei similitudinem conditus, & ratione pol-
lens, facultatẽque rerum quas animo concepisset,
diiudicandarum: veruntamen id ipsum, post, per ex-
perientiam quoque rei didicisse, vbi contigisset at-
que gustasset vitios fructus; sicut & Cain nõ igno-
rabat quidem rem malam esse homicidium, prius-
quam id perpetrasset, verum deinde clariùs hoc ip-
sum per experientiam rei didicit homicidio admis-
so, cum fugaci mobilitate esset multatus. Quin &
nos quoque nouimus ea quæ mala sunt, antequàm
mala designemus: verum vbi iam ipsa patrauimus,
tùm re ipsa intelligimus mala esse; & quidem multò
certiùs tum, cum meritam ob illa pœnam pèdimus.
Denique quemadmodum malum esse morbum nõ
nescimus longè antè quàm egrotamus, & tamen fa-
cto periculo hoc ipsum propius penitentiũque agnos-
cimus cum morbo vexamur: Et, vt sanitatem om-
nes norunt bonam esse, etiam quando ea carèt;
cæterum vbi fruuntur sanitate, iam cuiusmodi &
quantum bonum sit, per experientiã certiùs intelli-
gunt: Ita & Adamus sciebat quidẽ antequã de veti-
ta arbore gustasset, bonam esse obedientiam, ma-
lamque rebellionem; verum cum rebellasset, hoc
ipsum experientia magistra rectiùs agnouit. Qua e-
nim sententia de Paradisi bonis deiectus, atque in
hanc damnatam terram relegatus est; eandem per
periculum didicit quantum bonum esset obedi-
entia, & quantum contrã malum, rebellio. Igitur vo-
cata est arbor sciētia boni & mali quia Adamus per
ipsam expertus est quid esset bonum & quid malũ,
atque re ipsa agnouit obedientiam esse bonum, ma-
lum verò rebellionem. Sed enim, dicit aliquis, de-
mus Adamum per illam arborem esse expertũ quid
bonum & quid malum esset, non proinde iusta ratio
ea videtur, ob quam arbor ipsa sciētia boni & ma-
li vocaretur, quæ sciētiam in se nullam haberet. Re-
spondemus eum esse morem sacrarum literarum, vt
& locis & temporibus earum rerum accommodet
nomina, quæ rebus ipsis in locis & temporibus illis
euenientibus debentur. Sic Puteum quendam *in-
rgy* appellarunt, cum puteus non iurgasset sed de pu-
teo ipso inter se contendissent Pastores. Et rursus a-
lium Puteum iuramenti, non quasi ipse iuratus esset
sed quia de ipso facta fuerant iuramenta. Similiter
Cumulum quendam lapidum vocarunt Cumulum
testimonij, qui nullum potuit dicere testimonium;
sed quia apud ipsum peracta fuerat contestatio in-
ter Iacob & Laban. Denique Iacob, Beth-el no-
minauit exercitum Dei, cum locus ipse haud esset
exercitus Dei; verum quia in eo loco exercitum dei
ille vidisset. Ad eundem igitur modum arbor illa
cognominata est sciētia boni & mali, non quòd
ipsa vel in se talem sciētiam habuerit aut eam in
Adamo effecerit, qua hic iã antè pollebat; sed quia
per eam arborem est ille re ipsa expertus, atque (vt
ita dicam) efficienter edoctus quid esset bonum &
quid malum; quippe in ea arbore positum erat pe-
riculum & obedientia & rebellionis Adami, atque

Gen. 26.
Gen. 27.
Gen. 31.

Gen. 32.

per eam clarè agnouit ille boni malique rationem
ipso rei effectũ, didicitque quantum esset boni in
obseruando Dei mandato positum, & quantum cõ-
trã mali in præuaricando. Parere enim præcepto
bonum; non parere, malum appellauit Scriptura.
Hec igitur de nominis ratione dicta satis sunt; iam
reliquum est vt expèdamus, cuius illa generis arbor
fuerit. Sunt quidam qui existiment non fuisse arbo-
rem id de quo gustauit Adam, sed vnercum am-
plexum quò cum Vxore ille corpus miscuit; eãque;
ob rem aiunt partum mulieris esse per Dei senten-
tiam doloribus factum obnoxium: neque aliud sibi
voluisse illud præceptum; Ne edatis de illa arbore;
quã, Non coëatis sed sanctè & absque omni Ve-
nere viuatis: Et; quo die de illa edetis, mortem mori-
emini; id esse quo die corpora miscēbitis. Verum
hanc sententiam minimè veram esse vel id satis ar-
guit quòd integra virginitate pulsi sint illi Paradi-
so. Censent ergo alij frumentum fuisse hanc arbo-
rem; atque ideò Christum quoque, suum corpus in
pane dedisse, vt qua re contractum esset debitum,
eadem & exsolueretur. Rursus alij vitem fuisse con-
tendunt, & idcirco sanguinem suum dedisse Chri-
stum in vino pro expianda primorum Parætum no-
xa. Sed nos hæc vera non esse putamus: frumentum
enim seges, non arbor dicitur, vt neque vites. Igitur
Philoxenus Mabugensis, Oratione de Arbore vitæ,
& multi alij existimant sicum fuisse eam arborem;
qua, cum esset Adamo interdictum, non abstinuit.
Huic sententiã nos quoque vt vero similiori sub-
scribimus. Credibile enim est simul atque de ea Ar-
bore edissent, pudore correptos, ex eo quod proxime
ad manum erat, subligacula sibi comparauisse
quibus sua obuclarent pudenda: Ea verò ex ficul-
neis foliis fuisse facta testatur ipsa scriptura. Neque
enim simile veri potest existimari, ipsos præterni-
sa ea arbore quæ proxima erat, ad aliam longiuscu-
lè distitisse festinasse; ex cuius foliis, concinnatis su-
bligaculis suam contegerent nuditatem. Erat ergo
Ficus Arbor illa sciētia boni & mali; quæ non vici-
cum essent iussi, non paruerunt Edicto. Sunt ta-
men qui velint haudquaquam ficum fuisse, sed po-
tius arborem quampiam noui generis atque inusi-
tati, longè reliquis præstantiorem; cuius fructibus
interdictum fuerit Adamo: idque hac colligunt rati-
one, quia peccarit Adam edendo & multatus sit:
Nam vulgari (inquiunt) fructu, vescendo; neque pec-
cauisset ille neque pœnam commeruisset. Verum
ad hæc respondemus: Cum res aliqua lege prohibi-
ta est, non rei vel præstantiam dignitatẽque vel
vilitatem atque indignitatem, dum aut editur aut
omittitur quidquam, referre aut ad peccatum aut
ad iustitiam vel ad pœnam præmiũque; sed ipsam
solam hęc spectari obedientiam & rebellionẽ. Ver-
bi causa: Diui Machabæi cum à porcina carne sese
abstinerent, eãque ob rem plurima tolerarēt ma-
la, non ipsam spectabant suillam carnem eãque cœu
vili & contemptibili cibo abstinebant: sed diuinum
versabant animo præceptum, quod modis omni-
bus sibi obseruandum neque vllò pacto transilien-
dum statuebant. Et Martyres tormẽta plurima sunt
perpeffi quia de Hostiis Deorũ gustare recubant;
non quòd cibi illius rationem haberent qui ex vi-
ctimis parabatur, sed ne sua ipsorum aduersus Deũ

Ipsæ spe-
cies in Eu-
charistia
sacramen-
to vocan-
tur sãpè
panis &
vinum a-
pud Scri-
ptores ec-
clesiasti-
cos.

Gen. 31.

Vnde sit
peccati,
cum pro-
hibita co-
medius,
Diui Ma-
chabæi.
2. Mac. 6.
& 7.
Leuit. 11.
Deut. 14.

1. Cor. 10.

Conscientia pollueretur. Sic diuus Paulus permit- tit nobis vt cibis nullo cum discrimine vescamur, tantisper dum quales sint ignoramus; verum con- scios iubet abstinere, nimirum quia non in ipsis ci- bis sed in eorum qui his vescuntur Conscientia, res sita est. Itaque Adam non ex Arboris de qua gusta- uit, precio dignitateue agnouit delictum suum, sed ex ipsa sua rebellione; punitusque est plane no pro gustati cibi natura, sed propter violatam Legem.

Iustitia & iniustitia humana in quo consistit.

Exod. 21.

Quippe in obseruanda aut violanda Lege, omnis iustitia consistit atque iniustitia; non autem in ea re de qua lex ipsa lata est. Fuit igitur Ficus arbor illa scientiae boni & mali, de qua vescabatur Adamus. Hic rursus obiicit aliquis: Si mortem attulit Adae gustata arbor, merito pro homicida, habenda, Dei- que hoste est; cum hic Adamum condiderit vitaeque donarit, illa perdidit & vitam eripuerit. Sed ad hoc facile respondetur, non arborem sed rebellio- nem attulisse mortem Adamo. Nam & in Lege scri- bitur; Qui maledictus visus fuerit in patrem aut matrem, moriatur: Nemo tamen dixerit ipsa maledicta, ei qui ip- sis parentem insectatur, mortem infligere animam- que eius a corpore diuellere; sed impietatem, illi esse mortis causam. Ad hoc, in Horeb, mors praesti- tuebatur populo, quiquis oram montis Sinay con- tingeret: haud quaquam tamen existimandum est, a monte Sinay quemquam occisum esse, sed potius a praeepto violato. Denique si Rex aliquis, ciuitate hac aut illa, alicui sub supplicio capitali interdixerit accidat potro vt is ea ciuitate non abstineat, ac pro- inde capite puniatur a Rege; quis illum dixerit a ci- uitate interfectum esse, ac non potius sua ipsum re- bellione perisse? Neque vero Manna Israeuitarum, quod Sabbati nocte seruatum non putrescebat, re- liquis vero noctibus corrumpabatur; vel ipsa Sab- bati nocte seruatum non putrescebat, reliquis vero noctibus corrumpabatur; vel ipsa Sabbati nox ser- uabat, vel caetera perdebant: sed ex obseruato vio- latoque praeepto res tota pendeat. Non igitur A- damo vel Arbor, vel gustatus fructus mortem pe- perit, sed ipsa rebellio. Ceterum Philoxenus Mabu- genensis in ea est sententia, vt putet neque arborem il- lam fructumue gustatum attulisse mortem primis Parentibus: Si enim, inquit, esca sic illos enecasset vt herbae letales solent interimere eos a quibus vo- rantur; soli illi, vel tum cum vescerentur, vel post op- pertiuissent mortem. Neque rursus ob solam rebel- lionem illos mortem incurrisse: quando quidem Da- uid tribus modis praearicatus, per adulterium, per iram, per homicidium; non tamen punitus est, sed delictorum gratiam a Deo consecutus: verum diui- nitatis affectationem fuisse illis causam mortis. Si- mulatque enim (inquit) ad Euam dixisset Serpens; Eritis sicut dij, scientes boni & mali: si de illa arbore gu- staueritis; euestigio illa, maxima cum auiditate, ac- cepto fructu vesceretur: quare existimandum non est, cibi illius sapore illectam Euam violasse imperium Dei, sed quod speraret se Deam fore, Diuinitatem- que adfectaret, & ipsam edisse & viro porrexisset. Sed neque Adamum aut fructu ciboque illo inef- catum transiuisse praeeptum, cum essent in Para- diso plurimae arbores aliae quibus cibi libidinem (si ea, ipsum, rata tenuisset) exsatiare potuisset: aut om- nino vllius escae gratia, spreto atque neglecto Deo

Exod. 16.

Num. 11. Deut. 8.

Peccatum primorum Parentum quale fuit.

Gen. 3.

Peccatum Ruz.

conditore suo, obtemperauisse insidioso Daemone; sed percussum etiam ipsum Diuinitatis ambitione, praearicatum esse, deque vetita arbore edisse. Nisi enim illa adfectione perturbatum animum habuisset, inquit, facile haec atque huiusmodi alia oppo- fuisset vxori argumenta: Cur non Serpens qui no- bis Diuinitatem ex arbore gustata promittit, ipse prior edit, Deusque euasit? iam vero neque te, vt edisti, Deam factam video; qui possim ergo ipse Di- uinitatem sperare si edam? Et, qui valeat arbor quae etiam spiritu caret, Deos efficere qui se vescantur? quasi vero suum ipsa superet effectorem! Verum ni- hil tale respondit ille Vxori, neque cum ipsa, est ea de re argumentatus; nimirum qui etiam ipse diuini- tatis cupidine victus per vccordiam tenebatur. Ef- ficitur itaque, neque Arborem arborisue fructum vel escam, neque rebellionem attulisse primis no- stris Parentibus exitium; sed ipsum eorum animum quo praearicabantur, hoc est, ipsam Diuinitatis am- bitionem. Na eadem ambitione diabolus quoque cum suis copiis deliquit: dicebat enim; Ponam sedem meam supra stellas Dei, & ero similis Altissimo: atque ob hoc ipsum peccatum caelo deturbati praecipitatiq; sunt illi: Haec tenus Philoxenus. Sed nos dicimus, ip- sam praearicationem fuisse causam mortis Ada- mo; idque duabus rationibus comprobamus, quarum prior ex Dei verbo sumpta haec est: Dicebat enim Deus Adamo; quo die comederis tu de arbore, mortem op- peres. Altera haec est: Si Diuinitatis spe oblata, daemo non quiuisset Adamum atque Euam seducere, pro- culdubio immortalitate promissa impulisset ad praearicandum; atque ita quouis tandem modo, illi in- cidissent in mortem violato Dei imperio, quam ipse fuerat eis comminatus: Fregisse ergo praeeptum Dei, fuit ipsis exitij causa. Sed cur, inquit, impo- suit Deus Adamo Legem, quam praesciebat ipsum non esse obseruaturum? Profecto nisi lex illi fuisset data, in multo maius malum incidisset, quam inci- dit Satan; praesertim cum in tam regali versaretur palatio, ipso Paradiso omnibus deliciis affluente, imperata est ergo illi lex cui non erat obsecundaturus, ne in maius malum prolaberetur, qua data Le- ge ruit. Sunt vero aliae complures rationes praescri- bendae illius Legis; quas, volente Deo, post sumus explicaturi. Verum enim vero quaeratur aliquis, cur Adami peccatum, quod quidem non videbatur gra- uissimum, durissima sit poena consecuta, ipsa mors. Huic primo respondemus, maius illum admisisse flagitium, quam pepedissee poenam: multiplici enim nozarum genere rebellio illa constabat, inscientia, errore, superbia, incredulitate, calumnia, contem- ptu denique. Inscentia quidem, quia iumentis, be- stisque similis euasit, qui alioqui sapientia atque ra- tione pollebat. Errore vero, quippe insidioso Impo- storis sui verbis seductus est. Superbia quoque, nam Diuinitatem affectabat. Insuper incredulitate, non credebat enim euentura ea quae sibi suus Conditor Deus erat interminatus. Calumniis denique, vt qui- bus ille suum est insectatus Parentem. Postremo e- tiam contemptu; nam imperatam sibi legem vili- pendit, spreuit, neglexit. Neque enim sceleris illius existimatione spectandus est cibus quem sumpsit, sed quod spreto suo effectore Deo, huius iussa vio- larit; contra vero insidiosi Hostis sui verba magni fe- cerit,

Peccatum Adz.

Isa. 14.

Cur Ad- mo pecc- turo, let a Deo po- sita fuerit.

Peccatum primi Pa- rentis gra- uius poe- na illius- fuit.

Peccatum primi Pa- rentis qua- graue fue- rit, & mul- tiplex.

cerit; id vero in rationem vocandum est, inde flagi- tium. Illud magnum fuit & grauissima poena pian- dum, non in Adae caput solum, sed in omnem pro- fus posteritatem propagata. Sicut & Esau, qui (vt ait Apostolus) non inuenit locum poenitentiae: non sane, quia rem quampiam inustatam comediisset (lentes enim modò ederat) sed quòd esset suae obsecunda- tus cupiditati, auctoremque suum Deum contemp- sisset.

CAPVT XX.

Scriptum est in libro Genesios; Et procreauerat Dominus Deus è terra omnem arborem visu appetibilem, & in cibum pulchram; ipsam etiam arborem vitae in medio Pa- radiso, & arborem scientiae boni & mali, &c. De arbore scientiae boni & mali satis a nobis iam dictum est; superest igitur vt de Arbore vitae nunc disceramus, de qua duo haec veniunt disquirenda: cur vitae Ar- bor vocetur, & cuiusmodi arbor ipsa sit. Sùt autem qui ideo Vitae Arborem appellatam putent quòd ea esset ipsius conditio atque natura vt vitam im- mortalem iis conciliaret qui se vescerentur: enim- vero hi Arborem Scientiae boni & mali, pari quo- que ratione dictam volunt, quia cognitionem boni malique iis pareret qui ipsam ederent, cibumque ex ea caperent; nam Deum, per eum cibum qui ex illa arbore esset, in animas eorum qui illo aleretur, vim quandam efficaciamque indere Diuinam, a caeteris animae viribus diuersam; sicut carnis ac vini alia est in humano corpore efficientia, alia leguminum: que vis diuina efficacitasque bonum a malo secernat. Eadem igitur etiam ratione Arborem vitae vocatam, quia vitam immortalem suppeditaret iis qui ex ipsa cibum nutrimentumque caperent; idq; diuina qua- piam efficientia. Hanc sententiam firmat Numysius Philosophus Christianus sic scribens: En Adam euasit qualis vnus è nobis ad cognoscendum bonum & malum; Ne igitur extendat manum suam & sumat de Arbore Vitae, vescaturque, & viuat perpetuo. Non haec dicebat Deus per odium atque inuidiam; sed quia indignus esset Adamus qui vitam sempiternam consequeretur, quippe, contra quem iam antè lata fuerat sententia; In puluerem reuertens. Semouit itaque illum ab Arbo- re vitae; ne de illa cibum sumeret: qui cibus Diuino decreto illi esset aduersus. Hec ille Philosophus, qui- bus satis inuuit existimare se, eiusmodi fuisse eam Arborem vt vitam daret iis qui ipsam gustaret. Do- minus vero Iacobus Sarugenensis Oratione sua de e- lecto Adamo ex Paradiso, dicit fieri posse vt Arbor illa vitam allatura fuerit immortalem Adamo si de ea edisset, propterea quòd mysterium Christi in illa latèret, ac proinde occulta quadam efficientia ip- sius fructus ramique pollerent, cum Christus ipse suapte natura vita sit, ac vbicunque ille adest in propinquo, illinc longè absit mors. Et vero hanc senten- tiam ait Philoxenus Mabugenensis se nolle oppugna- re, cum credat Deo omnia esse factu facilia. Caeterum alij Doctores quos nos libentius sequimur, aiunt, haud ideo quòd vitam ipsa conciliaret vescantibus, vocatam esse vitae Arborem (perinde enim rudis ac stulti ingenij esse, existimare arborem vllam boni malique cognitionem largiri posse iis a quibus cde- retur; & esse Arborem, qua si vescare, euadas im- mortalis) sed ob id, hoc illi nomen a Deo datum esse, quòd Adamus ad parendum praescripta sibi Legi

Gen. 2. Quae fue- rit Arbor illa vite in medio Paradiso, & cur vi- ta Arbor sit voca- ta.

Arbor vi- ta & Scie- tia, unde sic appel- lata sit.

Numysius Philoso- phus, en. 3.

Peccatum primi Pa- rentis gra- uius poe- na illius- fuit.

Peccatum primi Pa- rentis qua- graue fue- rit, & mul- tiplex.

Arbor vi- ta.

animaretur. Nam cum soleat quæuis lex duabus fe- re muniri rebus: poena scilicet denunciatione, & praemij pollicitatione; quarum illa praearicatione, haec obseruationem comitetur (neque enim minus deberi videtur praemium iis qui obtemperat, quam mulcta iis qui rebellant) lataque a Deo lex esset, ne Adam de ea arbore quae scientiae boni & mali dice- batur, gustaret; & praearicanti poena praestituta ip- sa mors: qua enim die, inquit, de illa ederis, mortem obibis: reliquum erat, vt praemium etiam promitteretur, ob- seruanti Legem. Itaque Deus commonstrata alia arbore quae in meditullio Paradisi sita, magno ex- tabat insignis decore; vitae eam appellauit, quasi diceret: Si ab illa Arbore scientiae boni & mali tete continueris, Legique meae obtemperaueris, en tibi Arborem vitae de qua edes, viuereque in perpetuum. Pro cohortando igitur Adamo ad obsequendum Legi, vocata est Arbor illa, Vitae Arbor; vt quantum mortis nomine a rebellando deterreretur, tantum vitae vocabulo ad parendum impelleretur; eaq; gra- tia, praemium quoque plane ex aduerso poena re- sponderet, & vita morti. Hanc sententiam probat etiam diuus Scuerus Oratione xxxiij. de Epithronio, vbi de Cruce Christi loquens ait: Altera vero illa (Vitae Arborem dico) gloriam Adae paritura erat, nisi ille intempestiui cupidine ceteri victus, non paruisset edicto, &c. At enim quaerit aliquis; cur non potius regnum, aut incorrupta immutabilisque co- ditio vitae promissa sit Adae, si foret morigerus. Sed respondemus, capacem illum perfectae disciplinae, simul atque conditus erat, esse non potuisse. Si enim post vniuersam illam Legis & Prophetarum doctri- nam, Iudaeorum quidam in Zadducaeorum, vt vo- cant, sectam prolapsi sunt, mortuorumque Resurre- ctionem & alia sana dogmata negarunt: quòd mag- nis existimandum fuerit, Adamum in ipso statim Crea- tionis suae rudimento incapacem fuisse absolutae il- lius doctrinae qua persuaderi quiuisset, manere ali- quod sublime praemium eos qui Deum amarent, praepceptorumque eius obseruantes essent; ipsum nempe caeleste regnum? Profecto vt filios nostros quos tenellos ad ludum litterarium mittimus eru- diendos; quia ingenio adhuc rudi sunt, & nondum absoluto, non huiuscemodi verbis profequimur: I, da operam litteris, vt in virum prudentem atque do- ctum, & popularium tuorum primatem euadas: sed meris blanditiis ad frequentandum ludum discen- dasque litteras cohortamur, & inducimus: ita Ada- mo quoque, Deus recens a se condito Legem praescriberet, per quam se reuereri disceret; eamq; Le- gem si transiliret, mortem denunciabat: sin obser- uaret, concessurum se ipsi promittebat Arborem Vitae; de qua vbi gustasset, adeptus immortalitatem victurus esset vitam sempiternam. Non ergo rudi adhuc & indocili homini dicebat? Daturus sum tibi iussibus meis parenti, caeleste Regnum; sed Arborè veluti digito ostendebat amcena specie appetibile, fructuque comptam suo, quam vitae Arborem vo- cabat, morigeroque illi promittebat fore vt ea ves- ceretur & euaderet immortalis. Neque est quòd quis haec miretur in Adamo, quando ipsis etiam Iu- daeis post omnifaria Legis praepcepta atque instituta, non caeleste regnum a Deo promissum est si dictis eius obsecundarent; sed terra lacte mellèq; affluens,

legis, duo munimi- na.

Arbor vitae & scientiae, unde sic appellata sit.

Praemium obserua- tionis praepceptorum Dei.

Pueri quo modo ad studia impellendi.

Exod. 13. & 33. Num. 33. & 16. Leuit. 20.

& arborum fructuumque; ferax, quales sunt mali punicæ, oleæ, palmæ, &c. Quid igitur mirū si Adamo, cui nuper a deo Legem imposuerat, edulem Arborem ostendit, quam Vitæ appellauit, ea promissione adiecta, vt si in obsequio duraret, hac gustata euaderet immortalis? Igitur ex iis quæ iam dicta sunt, clarum est, idcirco vitæ nomen à Deo Arbori illi esse inditum vt eo non minus Adamum ad obseruandam iam tum præscriptam à se Legem animaret atque propensum redderet, quam paulò ante mortis nomine à rebellando deterruerat. Sed hæc de nominis ratione satis fuit. Quod porro restat, cuius ea Arbor generis fuerit, neminem adhuc Doctorum omnium legimus qui qualis re ipsa atque adeo corporis habitu fuerit, explicarit; nam qui mysticè interpretarentur, inuenimus complures: & nos quoque Deo freti, quando in Operis huius progressu Paradisum figuratè explicabimus, ea quæ ad arcana huius Arboris sensa spectant, exponemus. Ingenuè igitur fatemur nondum didicisse nos qualisnam arbor fuerit quæ Vitæ vocabatur; interim corporatam reuera extitisse certò persuasi sumus, ipsamque vocabulū ex Creationis libro didicimus, quod pro incitando Adamo ad obedientiam datum illi esse iam demonstrauimus: verum speciem ipsam, & fructus quales fuerint, quibusque compta fuerit frondibus, nondum discendo sumus assecuti.

CAPVT XXX.

Porro de flumine quod Paradisum irrigat, hæc scripta nobis reliquit diuus Moses. *Et flumen egrediebatur ex Edem ad irrigandum Paradisum, atque inde diuisum euasit in quattuor capita.* Est autem à nobis iam dictum capite xv. Eden esse regionem spaciosam, amplam, amœnam, variam. Paradisum verò locum esse, pulchris, fructuosus, præstantibus, laudabilibusque arboribus, præ quibusuis aliis in tota Eden locis ornatum: Paradisum enim eius regionis quæ Eden dicitur, partem esse inter alias omnes præstantissimam, laudabilissimam, atque cultoribus suis commodissimam. Igitur illud flumen reuera ingens, amplum, copiosum, insigne, ex terra Eden scaturiens atque promanans, in medium penetrat Paradisum; eumque vniuersum irrigat: quo perluto, finditur in quatuor deinde fluuios, & ipsos grandes; qui ab illo diducti, simul atque Paradisum reliquere, sub ipsa Maris Oceani vada delabuntur, atque inde rursus in hac à nobis habitata emergunt terra. Neque verò hæc nobis ipsi fingimus, sed tanquam Mosis Prophetæ verbis consentanea pronunciamus, quæ sancto Spiritu auctore scripta sunt. Nam flumen illud ex terra Eden origine ducere, atque profluere his verbis affirmat: *Flumen egrediebatur ex Eden.* Rursus quod Paradisum perluat atque irriget, his: *Ad irrigandum Paradisum.* Præterea deriuationem illam quam ingentes fluuios fieri diximus, irrigato iam tum Paradiso; hæc verba significant: *Et illinc finditur, & euadit in 4. capita:* denique cum addit Moses vnus fluuij nomen esse Phison, eumque circuire vniuersam terram Heuila, alterius verò Gehon, qui peruat totam regionem Æthiopiæ; tertium porro Dielat appellari, eumque contra Attur ire; denique quartum vocari Euphratem: satis indicat quatuor eos fluuios, posteaquam Paradisum reliquerunt, sub terram delapsos, tandem in hoc à nobis culto Orbe prorumpere, scaturiréque. Ea igitur quæ tum de vno illo flumine, tum de quatuor aliis ab illo deriuatis diximus cum Mosis diuini hominis sententia congruunt. Sed vrgebit aliquis, qui possit fieri vt quatuor illi fluuij Paradiso egressi præcipitentur sub Oceani vada, atque inde tandem in hac nostra terra erumpant? Huic primò respondemus, ea quæ à nobis fieri non posse existimantur, facilia esse Deo: illum verò quem diximus quatuor fluuiorum cursum, atque eius generis alia, diuinum esse opus non humanum. Deinde hoc quoque responsum volumus, Paradisum multò sublimiore positum esse regione, atque hæc nostra extet terra; eoque fieri vt illinc per præcipitium delabantur fluuij tanto cum impetu, quantum verbis exprimeret non possis; eoque impetu impulsis, præsi- que sub Oceani vada rapiantur, vnde rursus profiliat ebulliantque in hoc à nobis culto Orbe. Nam qui aquas in sublime ducere, atque ex altis erectisque canalibus veluti siphonibus profundere laborant, ij ex longo interuallo Cataractam suæ præcipitium ipsi quoddam alta deuexitate abruptum atque difficile comparant, per quod deturbatæ magno cum impetu sub terram condantur: sub qua postquam coactæ, atque suo ipsarum impetu pressæ aliquotusque fluxere, tandem per canales illos magna vi quæ ex præcipiti illo casu vrgentur, sursum emicant. Hæc ita se habere dominus etiam Ephræm, & cum eo Doctores alij affirmant; quare nos quoque libenter assentimur. Ceterum quod ad saporem spectat, idemne illis aquis maneat apud nos, qui fuerat in Paradiso, an minime nos pronunciaré non dubitamus, in Paradiso esse gustatu gratissimas, suauissimasque, inde autem progressas, plurimum suauitatis amittere, ac redinis verò contrahere, cum illud Paradisi solum læta Dei precatione beatum & felix sit; at hoc nostrum contra, execratione infelix & triste. Quatum igitur interest inter eum fontem cui benedicunt omnes, & eum quem nemo non detestatur; tantum differt suauitate atque amœnitate, illorum fluuiorum sapor quem in Paradiso, ab eo quem apud nos obtinent. Nam si nostrates aquæ, vnus eiusdemque naturæ cum sint, pro soli indole per quod fluunt, dulciores, amariore, insulsiores, saliores euadunt; cur non existimabimus illos quoque fluuios tantisper dum per beatissimum ac felicissimum locum Paradisum fluunt, iucundissimo atque suauissimo sapore esse; in hoc verò execrabilis nostræ tractu terræ de illa suauitate plurimū remittere? Porro beatus Moses & nomina illorum quatuor fluuiorum, & loca per quæ feruntur, aliâque eodem spectantia disertè explicauit, vt quæ illa ætate non ignota essent: ait enim: *Nomen vnus Phison, qui perlabitur vniuersam terram Heuila; illic est aurum, & eius regionis aurum præstant est; illic Bedolah, gemmæque Berylli:* quasi dicat; Vnus illorum quatuor fluuiorum Phison vocatur, qui vbi ab ingenti illo flumine medium perlucens Paradisum deriuatus est, atque in terram sub Oceani vada se recepit, rursus profilit, emicat, scaturitque in occidua Mundi regione, vnde Septentrionalem petens, totam Indorum ditionè alluit, (hæc enim Heuila nomine significatur) ac tandem in Mare definit. Græcè Phison * Dijobis vocatur. Ferunt autem plerumque ripæ huius fluuij arenam, atque etiam aluci, præstante auro abundare, & gemmis preciosis; nam

Arbor vitæ qualis vel quæ fuerit, nō dum constat.

De fluuiis qui Paradisum irrigabat, & de quæ uis quæ ex illo deducebatur diuus Moses. Gen. 2. Paradisus erat pars Eden.

Flumina Paradisi fluere sub Oceano.

De flumine 4. fluminiū Paradisi. Deo flumina, sicut nobis de facili.

Aquam ducentem riuum me- du.

Aquam guttuū et soli nante conu- huius.

* Vnde hoc nomē habeat. scire me fateor: infra autē, habet Di- jabis. Cap. 28. * Sicho- rous est He- braicè signi- ficat: nigrū a rubinū. Quod autē dicitur dicitur, est, refatur. Pinar. hos libello de fluminibus. * Melius, in Medi- terrancū. Cap. 28. * Attur, i. s. i. Tria loca pro Adamo conuata à Deo. Tigris, etiam hodie die Syri, Dielat. * ulgō uo- cant, Et Plinius as- sine voca- bulo, Digi- tum appel- latum me- morat, qua- lenior fluit, libri. 6. Cap. 27. * Bofram auios Syri- dham esse ad sinum Persicum, alioqui. Amos 2. in Idamæa recensetur, Et apud Le- rtemam, cap. 48. in Noabide.

Cave Lege

nam vox Hebræa, *Bedolah*. Margaritas significat. Secundi fluuij nomen est *Gehō*, is peragrat vniuersam terram Chus, id est, Æthiopiæ: Hic à nonnullis etiam * *Sichor* appellatur; Græci, Nilum vocat: qui à magno flumine digressus, atque sub Maris fundū delapsus, profilit tandem ebullitque in plaga meridionali, atque vniuersam Æthiopum regionem peragrans, demum in Adriam * exoneratur; quod Mare, Ægypti fines alluit. Tertius fluuius *Dielat*, hoc est, *Tigris*, contra * *Attur* fluit. Quartus est *Perath*; id est, *Eufrates*. Et hi quoque duo, ab illo grandiore diducti, & sub Mare merfi prodeunt tandem in medio hoc nostro Orbe vicinis inter se fontibus perluitque *Dielat* Orientalem Mesopotamiæ regionē; quem, vt *Perath* tractu vicino aliquamdiu comitatus est, labuntur ambo in magnum Mare australe * *Bofra*.

CAPVT XXII.

Solent quidam percontari, quid Adamo Euaque futurum fuisset, si impositam sibi à Deo Legem in Paradiso non fregissent. His respondemus, subuehentos fuisse ex Paradiso supra hoc Cœli Firmamentum quod supra nos positum intuemur, atque in cœlesti regno voluptate incredibili, & immortalitate prorsus beandos; hoc enim præmij atque precij pro obseruata lege dandum illis fuisse. Tria enim loca condiderat pro Adamo, Deo; Cœlum, Paradisum, & hanc quæ extra Paradisum est, terram: idcirco hæc iustissima ratione, scilicet vt illum à se effectum oblectaret in Paradiso, simul & periculum faceret, morigerus ne foret in obseruanda Lege, an rebellis: & morigero quidem præmij culti præcepti daretur regnum cœleste, in quo ex Paradiso sustolleretur, vt ibi omnis expers mortalitatis in summa voluptate vitam agitare; rebellis verò atque præuaricator, è Paradiso in hæc maledictam terram detruderetur. Nam & Angeli iussa peragunt, diuinaque voluntati obsequentes sunt, non absque spe præmij quod ipsis dabitur post generalem mortaliū Resurrectionē: igitur si Angeli ea cum spe, Dei cultum exequuntur: Adam quoque atque Eua cum omni sua posteritate Legi diuinæ in Paradiso hac spe paruissent, virtutemque excoluissent, quod inde ad cœli regnū essent euehendi. Efficitur ergo vt quem admodum abiecti sunt in hanc detestabilem terram propter suum peccatum legemque Dei violatam, ita si Legis obseruantes mansissent, futurum fuisse vt cœleste Regnum conscenderent, atque inibi in deliciis perpetuum degerent æuam. Hæc ita esse testatur Gregorius Theologus ea Oratione quam scripsit in Dominicam nouam, his verbis: Si mansissemus id quod eramus, Legemque Dei obseruasset, id facti essemus quod non fueramus, per accessum nimirum ad lignum vitæ post lignum scientiæ: Sed quid facti? facti immortales, atque ad Deum propius admissi. Philoxenus præterea Oratione de contemplatione ligni Vitæ sic scribit: Deus non solum per naturam instinctum & Scripturæ auctoritatem ducit nos in agnitionem mysteriorum Crucis, sed per ipsum etiam quem conseruit Paradisum, quæ prima fuit generis nostri habitatio. Nam vt Angelorum sedes est Cœlum; dæmonū verò post ipsorum casum, aer (nimirum medio positus loco) insuper animantium brutorum & hominum post violatam Legem,

hæc terra in qua nunc versamur; denique piscium & natatiliū omnium, aque; postremò Animæ, corpus in quod primum est inspirata: sic quoque destinatus fuerat Paradisus vt esset hominum, prius quàm peccassent, domicilium. Cum porrò in eo leue atque obseruatu facile mādatur, accepisset Adamus; cui si paruisset, in cœlum illinc euehendus erat: illo spretio, Deique neglecto verbo, non modò caruit Cœlo, quod sibi alioqui cum incorporeis illis Copiis commune futurum fuisset; verum etiam Paradiso, qui medius erat locus, per ignominiam deiectus est in hanc terram peccato ebnoxiam, vt in ea cum brutis pecudibus versaretur. Præterea dominus Ioannes Oratione contra eos qui Mundum gubernari à dæmonibus putant, scriptum reliquit in hanc sententiam: Si eiiciendus erat Adam de Paradiso; cur ab initio donatus est à Deo, Paradiso? nostra certè causa hæc cita euenire oportebat. Nam si primi illi Parentes nostri cauissent sibi atque Dominum suum agnouissent, eiusque paruissent iussis, & animi modestiam humilitatemque retinuissent; nequaquam amississent id quo præditi fuerant, decus atque ornamentum. Denique dominus Iacobus Bofnanensis, Oratione de eiecto Adamo extra Paradisum, hæc scripta reliquit: Condiderat Deus Adamum, non quò Paradiso pelleret; sed vt Paradisum veluti iure hæreditario possideret, in eoque dominaretur, eò hominem finxerat; quippe cuius gratia etiam Mūdum ipsum creauerat: quamobrem simul atque conditus est, incolere Paradisum cœpit, quando adhuc nulla Nuptiarum mentio erat. Tum mox subiicit: Et vt in Paradiso, ita in Cœlo quoque victuri erant in suauissima cum Deo consuetudine, atque familiaritate; &c. Colligitur itaque ex his sanctorum Patrum atque peritorum Auctoritatis dictis, Adamum & Euam, si mandati diuini obseruantes mansissent neque deliquissent sustollendos fuisse in cœleste Regnum supra Firmamentum vbi prorsus immortalitate donati, in sempiterna vixissent voluptate. Quin hoc ipsum rationi, quæ certè, consentaneum est: vt enim propter violatæ legis peccatum Paradiso eliminati sunt, atque in hanc maledictam detrusi terram; ita si diuinis iussis obtemperauissent, eoque iusti effecti fuissent, hoc erant præmio afficiendi; scilicet vt ex Paradiso in cœleste regnum emigrarent, quod inde ab Orbe condito ipsis fuerat paratum, vt ait Dominus, ad Adæ & Eua posteritatem.

CAPVT XXIII.

Sed iam quæstio oritur de temporis spacio quântisper scilicet in Paradiso fuissent commoraturi primi nostri Parentes, antequam ad cœleste regnum emigrassent, si paruissent diuinæ Legi: Tantisper sanè dum pro diuina benedictione, *Crescite & multiplicamini*, aucti prole atque multiplicati homines numerum æquassent Satanæ & earum Copiarum quæ cum ipso exciderant Cœlo. Eo enim numero expleto, qui numerus in Dei cognitione fuit definitus, elapsoque iam tum iusto tempore; traducturus erat ipsos Deus in Regnum cœleste. Eius enim rei gratia tam spaciosum, amplum, capacem condiderat Paradisum, vt vniuersæ posteritati Adæ satis in ipso esset loci ad morandum. In hac etiam sententia est Gregorius Theologus, dum ait, Mundum superiore

neralem Resurrectionem

Paradisus locus inædus.

Mat. 25. Quamdiu in Paradiso mansissent priusquam ad cœleste regnū traducendū fuissent, si non deliquissent primi Parentes.

expleri debere: Vocat enim Mundum superiorem, ipsas cœlestes Copias, quarum numerum, diaboli & eius sociorum casu diminutum, censet instaurationem esse atque suppiendum, ascitis totidem in illorum qui excidère locum; hoc est, traductis in cœleste regnum hominibus. Gregorius quoque Nysæus commentario de cōpositione Hominis, cap. xviii. ad hunc modum scribit: Sed modus ille multiplicandi qui in Angelorum natura est, in iis etiam qui paululum diminuti sunt ab Angelis (hoc est, in hominibus) viam suam exercuisset ad multiplicandum genus humanum vsque ad definitum Opificis consilio numerum.

CAPVT XXIII.

Solent porrò hoc etiam quærere, qui rerum cognoscendarum desiderio tenentur; fuissentne primi Parentes soli in Paradiso moraturi, si Legem obseruassent; an verò sobole procreata nihilominus creuissent numero homines: Quibus responsum volumus, generaturos, maximoque numero multiplicandos fuisse: idque vel ex ipsa benedictione qua ipsos profecutus fuerat Deus, constare, cum diceret; *Crescite & multiplicamini, terramque replete & eam subigite.* Ea enim verba cum simul cum fausta precatione mandatum contineant; quis ambigat, quin Dei & apprecatio & mādaturum prorsus præstanda fuerint? Conficitur itaque, Adamum & Euam sobolem numerosam propagaturos fuisse; neque solos illos Paradisum habitaturos, si obedientes mansissent.

CAPVT XXV.

Cæterum, quod quæri solet, per Venereumne cōplexum, operam liberis gignendis daturi fuissent homines in Paradiso, an absque nuptiis: dicimus, vt ipsa nostra natura arcano conditoris sui Dei consilio scite fecundatur, augetur, multiplicatur; ita vniuersum quoque humanum genus fecundandum, augendum, multiplicandum fuisse, & quidem absque concubitu. Nam & Angeli multi euaserunt quidem, sed absque nuptiis: & Adam atque Eua sine Venere nati fuerant: ad hoc, etiam nunc videre est multa animalium genera absque coitu propagari; quale est Vermium genus, & Culicum, aliæque cōplura. Hanc sententiam adprobat quoque Gregorius Nysæus Commentarij de hominis cōpositione cap. xviii. inquit: Aiunt quidam, si nullus fuisset in Paradiso complexus, humanas animas in magno numero futuras non fuisse. Nos verò dicimus, hominem ante peccatum admissum, quasi Angelum fuisse, sed per peccatum ruisse; ipsa enim Resurrectio, reditus est ad pristinam conditionem: ergo si post Resurrectionem erimus veluti Angeli: cōsequitur tales quoque fuisse ante peccatum. Atqui Angeli non iunguntur amplexu; ergo neque homines iuncti fuissent nisi peccassent: sed sicut Angeli absque nuptiis millies mille sunt, & myriades myriadum numero superant; ita nos quoque, nisi Angelicus ille status in nobis mutatus fuisset, cōnubio ad nostri multiplicationem minimè opus habuissimus, sed idem ille modus quo Angelorum natura multiplicata est, in humano genere quod paululum ab Angelis minutum est, efficax fuisset, vt ad eum au-gesceret numerum qui Dei consilio definitus erat. Quòd si quis verò quærat procreandarum animarū abiq; Nuptiis rationem modumque; is vicissim no-

Adamum & Euam solos in Paradiso mansuros fuisse, sed sobole multa augendos. si mādaturum Dei non violasset.

Causa Legit hor Caput I

Propagatiōis sine Venere, Exempla.

Nysæi Cōment. de hominis cōpositione.

Luc. 20.

psal. 8.

bis dicat, quo subsistant modo Angeli: sic enim homines sine complexu fuissent multiplicati vt Angeli. Idem Nysæus cap. xiiii. eius Operis sic habet: Si me interrogaueris, qui potuissent tot hominum millia procreari, si cōcubitus nullus fuisset; ego mutuum ex te petam, qui sit prognatus Adam; qui Eua, quando nullæ interuenerant nuptiæ! Quid ergo? ad eumne modum quo illi sunt effecti, nascituri erant deinceps omnes mortales? Sanè genituræ modus talisne an alius fuerit futurus, id iam mihi nō est explicandum: hoc enim modò quæritur, connubiōne opus fuisset Deo ad humanum genus multiplicandum in terris, an minimè. Hactenus ex Nysæo. Sed & dominus Iacobus de Botnan; Ex quibus (inquit) quæso Nuptiis editus est Adā? quos passus ipse dolores vt Euam pareret? Millies Angelorum millia stant coram Deo; nec tamen eorum vllus vtero gestatus, aut grauida aluo cum doloribus in lucē editus est: multo ergo magis existimandum est, opificē Deum, homines absque nuptiis procreaturum fuisse sicut primos quoque illos Parentes è quibus vniuersa hæc generis humani posteritas nata est, procreauit. Et paulò inferius: Quid ergo? dicitis mihi; Abrahamo profuitne concubitus ad procreandam sobolem? minimè sanè: quippe qui tot annis operā frustra huic dedisset, hisce apud Deum verbis etiam tum vsus est: *Domine quid mihi daturus es qui liberis careo?* Igitur vt tunc ex mortuo effecti senis illius corpore edidit Deus tam multa hominum millia: ita si inde ab initio Dei præceptis acqueiuisset Adamus vxor-que Eua, atque ab arbore appetēda se abstinuissent, non defuisset Deo fecundandi generis humani ratio. Conficitur ergo ex iis quæ adhuc dicta sunt, homines in Paradiso absque vllō nuptiali complexu re ipsa fecundaturos fuisse, sed eo modo quem solus opifex Deus nouit.

CAPVT XXVI.

Sicut autem absque concubitu fuissent prognati, auctique numero homines in Paradiso; ita in vera voluptate, atque infinitis partibus maiore quàm est ea qua hodie mortales fruuntur maxima, illic atate agitassent; vtpotè omnis laboris, perturbationis, molestiæ, doloris, morbi denique atque ægritudinis expertes. Edissent enim de Paradisi arboribus, & suauissimum ex maximo illo dulcissimòq; Paradisi flumine potum bibissent absque omni inter se dissidio, rixæque; qualem Angeli ipsi, & qualem Adamus cum Eua ante fractam Legem, vitam viuētes in perfecta pace, Charitate, concordia. Quippe his quibus iam mortales fruimur voluptatibus, sua cuique molestia cohæret; veluti cibo largiori, cruditatis malū; potui copiosiori, nausea; bonæ valetudini, aduersa; robori, imbecillitas; bonæ formæ, deformitas; atque ita in aliis quoque. At in Paradiso nulla fuisset eiusmodi rerum vicissitudo; mera enim illic voluptas fuisset molestiæ verò prorsus nullæ, vt quæ post violatum Dei mādaturum tandem enatæ sint. Maioribus ergo deliciis ex cibo potūque illic adfecti fuissent, quàm quibus hodie mortales demulcentur.

CAPVT XXVII.

Porrò de Serpente sic locutus est diuus Moses: *Et Serpens callidior erat omnibus animalibus agri, quæ cōdiderat Dominus Deus: dixitque Serpens Mulieri: Verè dixit Deus, ne vesceremini de omnibus arboribus Paradisi.* Hic decem

Gen. 3. 4.

Qua voluptate adfecti fuissent: Adā & Euam in Paradiso cum omni sua posteritate liberos deliquissent.

Voluptati vnicuique sua cohæret molestia.

De serpente qui Euam adortus decepit. Gen. 3.

decem nobis expendendæ atque examinandæ quæstiones occurrunt; quarum prima est, fueritne corporatus Serpens ita vt oculis esset aspectabilis qui cum Muliere colloquebatur, an verò Satan corporati Serpentis speciem præ se ferens, illam sit affatus; an denique Satan intra Serpētem latens, verba illa ad Mulierem fecerit. Sanè dominus Ephræm quodā suo Commentario ait corporatum Serpētem fuisse, qui Mulierē allocutus est: Satanam enim à Deo petiuisse, vt Serpenti, sermonis facultatē cōcederet ad tentandum Adamum; sicut opes Iobi quoque sibi permittit postulauit, quò de eius patientia faceret periculum. Ex quo consequitur, ita illi corporeo Serpenti sermonis vsū fuisse datum, vt Asinē Balaam; immò verò non solam elocutionem, verū etiā intellectum illi Serpenti inditū fuisse affirmat Ephræm, cum Deus ipsum vt intelligentem sit affatus, his maledictis perstringens: *Puluerem cedes, & super ventrem tuum ambulabis.* Cyrillus verò Oratione tertia aduersus Iulianum perfugam ait ipsū Satanam se in Serpētem transformasse, atque ita cum muliere collocutum esse; ac proinde ipsum quoque sub Serpentis persona diuinis maledictis esse percussum. Existimat enim Cyrillus, dæmonem posse pro arbitrio, aut Serpentis aut alius animalis speciē quam voluerit, sumere. At dominus Iacobus Sarugensis Commentario suo de pulso Adamo extra Paradisum, dicit, Satanam se in corporatum atque aspectabilem Anguem insinuasse, & inde cum muliere esse collocutum: quam opinionem nos etiam adprobamus atque amplectimur. Hæc enim veram esse vel id arguit, quòd Paradisus duplex erat; corporeus & spiritalis, vt magnis rationibus est à nobis demonstratum: Adam item Euæque duplicis & cōpositæ fuere naturæ, quippe qui ex corpore constarent & anima; quare Serpētem quoque duplicem fuisse existimandum est: corporeum quidem, si ipsum aspectabilem Anguem; spiritalē verò, si sensum omnem effugientem Satanam qui intra illum latebat atq; inde verba faciebat, cōsideres. Altera quæstio est, Ex genere ne Reptilium, an verò cæterorū animantium fuerit ille Serpens, in quem se Satanā insinuasse, atque ita cum muliere collocutum diximus: Existimamus verò ex bestiarum non reptiliū numero fuisse, idq; his ducti argumētis. Primò Moses ait Serpētem fuisse astutiorē omnibus bestiis; non autem dixit, omnibus reptilibus. Et paulò post ipse Deus ad Serpētem verba rursus faciens; *Maledictus es (inquit) præ omni bestia agri, & præ omni animali; & præ omnibus reptilibus,* dictum non est. Ad hoc; Adamus in ipso initio nomina bestiis auibūque indiderat, vt testatur Scriptura, non etiam Reptilibus: ac proinde Eua à viro edocta bestiarum nomina, Serpētem, quòd ex bestiarum genere esset, *Hemo;* hoc est, bestia nomine appellauit; quod nomen ab Adamo didicerat scilicet. Erat igitur Serpens ex bestiarum genere, non autem eorum animantium quæ reptilia dicuntur. Quæstio tertia est, An pedes habuerit Serpens: & si habuit pedes; bipes ne, an verò quadrupes fuerit. Ad hanc quæstionem respondemus, quadrupedem fuisse, cum ex bestiarum genere (Mose teste) fuerit; easque animantes quas bestias solemus vocare, quadrupedes esse videamus. Et verò dominus Ephræm dum hæc in

Iob. 1.

Num. 22.

Cyrilli Oratione 3. cōtra Iulianum perfugam.

Iacobi Sarugensis Comēta. nus de Adamo pulso extra Paradisū.

Primorū Parentum natura duplex.

2. quæstio de primo serpente.

Serpētem fuisse quadrupedē. Commentaria Domini Ephræm.

fuis Commentariis explicat, inter alia ait: Itane volebas, vt Adam amitteret gloriam suam; Serpēs verò, ne pedibus quidem mulctaretur? Erat ergo quadrupes Anguis: sed quia fuit Satanæ organum, & inhæsit ipsi diuina execratio; ex bestia factus est reptile animal: & cum antè pedibus gradiretur, deinceps prono ventre prorepit: sicut & Satā, quia præuaricatus fuerat, ex Angelo euaserat dæmonium: & vt vxor Loth, quia respexit, ex muliere quæ antè erat, transformata est in statuā salis. Quarta quæstio est, si Satanus in anguem se insinuauit, atque ex eo ipse ad Euam verba fecit; cur id à Mose scriptum nō sit, sed solius Anguis facta mentio. Hic respondemus, Mosē rei gestæ scriptorem, non interpretem egisse: ac proinde qualis quæque res visa est talem ab ipso esse descriptam; non item explicatum qui se reuera haberet. Eua autem Serpētem videbat, serpētem secum loquentem audiebat: hoc igitur ipsum Moses suo scripto prodidit; quemadmodum a libi tres illos quos videbat Abrahamus, viros appellauit, cum viri non essent. Ad hoc, si diuus Paulus, qui tanto temporis intervallo Mosē secutus est, cum res iam tum explicatæ essent, Serpenti non Satanæ imposturam attribuit, inquitens; *Vereor sicut Serpens decepit Euam,* &c; cur non merito Mosēs, qui tam multis ætatibus Paulum præcessit, fraudē Serpenti adscripsisse videatur? Scriptoris enim est, res gestas narrare; at Interpretis munus, à scriptore prodita explicare: ac proinde Mosēs, qui scriptor, non interpres esse voluit; rectè narrauit Serpētem cum Eua collocutum esse non autem dixit Satanam intra Serpētem fuisse occultatum. Quæstio quinta est, quamobrem satanas Adamum cum Vxore seduxerit. Nos existimamus, causam Satanæ fuisse Inuidiam qua illos prosequeretur. Nam cum ille sublimi sua dignitate gloriæque excidisset, videretque porrò Adamum ex luto conformatum, ad Imaginem tamen similitudinēque Dei factum esse, atque omnium rerum quæ in terris essent, imperio potitum; prætercā Paradisum deliciis omnibus plenum incolentem, atque Angelicarum copiarum fruentem societate; se verò contrā deturbatum atque deiectum; maxima permotus aduersus Adamū & Euam inuidia, ipsos seduxit. Nimirum huiusmodi cogitationibus exagitatus est: Ego qui spiritalis sum, exulo; at Adam qui corporeus est, intro est receptus: ego profigatus, omniq; gloria exutus; ille gloria indutus vestitusque: ego in imo, ille in summo; ego apud bestias, ille apud Angelos; ego in vasta Solitudine, ille inter amœnissimas Paradisi arbores versatur. Huiusmodi (inquā) cogitationes ad prosequendos illos inuidia, fallendosque, ipsum impulerunt: quippe intelligebat ex eo quod sibi acciderat; si peccaret Adam, futurum vt rueret sicut ipse prior ceciderat: atque ex peccato, horum planè alterum Adamo euenturum esse, vt vel moreretur, pro lata iam antè sententiā, quod die comederat de illa, mortem appetos; vel Paradiso expelleretur, atque deinceps sobole procreata multiplicaretur secundum faustam illam appreciationem qua Deus ad illos vsus dixerat, *Crescite & multiplicamini:* hoc verò si illi contingeret, tum fore vt ipse & in illum ipsum, & in illius omnem posteritatem imperium exerceret: Igitur ad illum fallendum percitus est mera inui-

Gen. 19. 4. Quæst. cur Mosēs solus Serpentis, nō autē Dæmonis mentionem faceret.

Gen. 18.

2. Cor. 11.

Quæst. 5. cur dēno tentauerit primos Parentes.

de monis, & Adam in primo statu, Cōparatio.

Quaestio 6. Cur de mon potillimum Serpentis forma, Eue apparuit, no autem homia. s.

Quaestio 7.

Gen. 3.

Luc. 15.

Caute lege

Quaestio 8. Cur Sata ne permis susu tentare Adamum.

2. Par. 26.

Gen. 6.

Adami libertas arbitrij.

Quaestio 9.

dia . Sexta quaestio est, cur non apparuerit Satā primis Parentibus humana specie, vel diuina (quali Dominus noster in monte) aut figura maiorum bestiarum, quales sunt cameli, elephantes, & eiusce generis aliae: aut denique cur nō suo ipsius proprio atque natiuo habitu, sed organo opus habuerit. Sanē humana specie non apparuit, quod sciret Euam nō ignorare, alium praeter se suūque maritum hominem nullum esse: neque vero Deus ipsi permittebat vt hominem simularet, ne iustam haberet Eua erroris sui exculationem, cōspicata hominem sibi similem a quo falleretur. Porro Diuina, vel maiorū bestiarum figura non apparuit, quod hae species nimio metu concussissent perturbassentque Mulierem, nedam ad auscultandum verbis suis induxissent. Sua denique ipsius naturalis specie non est illamadortus, quia magis etiam consternata ipsa fuisset si eius qui videndi sensum falleret, verba audisset; eoque minus obscūra fuisset dictis. Igitur vt suae fraudi locus esset, verbisque fides, induit corporatum illud organum, Serpētem, eoque habitu visendum se exhibuit. Septima quaestio est, cur praeter ceteris bestiis, Anguem sibi Satanas in organum delegerit. Huius rei causas multas esse dicimus: Primò enim nullum erat, Angue, animal ad fallendum astutius; Id quod diuus Moses quoque his verbis significat; *Et Serpens erat callidor omni bestia agri.* Nam & animantium alia, vafritie excellunt, vt Vulpes; alia, rudi simplicitate sunt, vt Oues. Deinde cū Anguis letali veneno plenum animal sit; consentaneum erat, vt vel propter naturae congruentiam, mortiferum suum toxicum commiseret Satanas cum Serpentis veneno. Tertiò vt idem vsueneret Satanae quod Filio illi prodigo: is enim postquam summo honore excidisset, in eas redactus est vitae miseriae vt porcos pascere cogeretur: sic scilicet Satan ex sua delapsus gloria, in Anguem se insinuauit. Quarto, vt cum esset aliquando Anguis super ventrē suum prorepturus; id ipsum, humi serpere, diaboli qui in Angue latuerat, nobis casum ob oculos poneret. Denique ita natura comparatum est Serpentum genus, vt occulta quadam veluti fraterna indolis coniunctio ipsi cum Dæmonibus intercedat, etsi ea nos lateat. Octaua quaestio est, cur permiserit Deus Satanae & Serpenti in Paradisum introire: immò verò Satanae, Adamum cum vxore fallere! Ad hanc quaestionem respondemus; varias ob res, permisa illa esse. Permisit enim, dum Satanae libertatem non impediuit quominus suo pte arbitrio vteretur; sicut neque Oziam prohibuit à sanctissimis Adytis, ne pro voluntate in ea penetraret. Praetera fuit Deus illa euenire, quò ostenderet, quemadmodum fieri potuit vt Adamum sui imaginem similitudinemque de terra aboleret; ita rursus se huic ipsi permisisset vt posset per superbiam atque factum affectare diuinam maiestatem. Insuper vt ne nihil esset cum quo Adami libertas arbitrij posset decertare: denique vt periculum fieret de Adamo; obseruansne mandati diuini esset; an minime. Erant igitur cum arbor ipsa, tum Satanas atque Serpens ad explorandam Adae arbitrij libertatem accommodata instrumenta. Nona quaestio huiusmodi est; cur Angui maledixerit Deus, qui nullum scelus patrarat; Satanae verò, flagitij reo noxiòque nihil mali imprecatus sit! neque enim

libero vtebatur Anguis arbitrio, vt posset se Satanae pro instrumento non praestare. Ad hanc dicimus, detestatum esse Anguem vt hoc ipsum Satanae molestum accideret, qui illo vtebatur instrumento; veluti si quis Musicum instrumentum confringat, quò cum qui illo canebat, ex cruciet: Equum nimirum grauius prostrauit, vt sessorem simul consterneret; Nauemque subuertit, vt nautam mulctaret. Serpentem ergo maledictis feriit Deus, vt Satanam dolore angeret qui in Serpente loquebatur; sicut & Legionem affixit perdendo Porcos: simulatque enim Satanas conspexit anguem amissis pedibus humi volutari, acerbo angore excruciatu est. Praetera idè quoque maledixit Serpenti, quòd Adamo atque Euae peccandi causa extitisset; sicut iumentum lapidibus obruebatur cum quo corpus miscuerat homo, eo quòd causa mali fuisset: scriptum est enim; *En malum venit, sed via illi per quem venit.* Ad hanc ita maledixit Serpenti propter Satanae, vt terrae propter Adamum. Insuper hac etiam de causa maledixit Serpenti, quòd Adam Euaque (vbi viderent quantam sustineret Serpens ex diuina maledictione mulctam, pedibus orbis atque super venterem proreptans) animaduertent atque intelligerent in quam grauem incidissent errorem, quantumque flagitium admisissent Serpenti obtemperantes; ac proinde in posterū magno metu continerentur. Sed iuuet apud eos qui hanc mouent quaestionem hac mutuam quaestione vti: Itane vos, Serpētis vindicanti gratia queritis cur execratione perfrictus sit qui Arbitrio libero minime donatus mali nihil patrarat? dicite, quaeso, vicissim mihi; cur ferae, iumenta, volucres diluuiio perire, quae nō deliquerūt? aut quid meruere oues, bouesque, & aues quae quotidie infantes ad sacrificia dedebantur? quid comiserat pecora Iob, quae innoxia cum essent, igni sunt tradita deuoranda? Cur Christus, Legioni permisit porcos in mari suffocandos, qui non peccarant? Cur sacrificabantur, offerebanturque; columbae ac turture pro expiandis peccatis quorum ipsae expertes erant? Cur ouis pro populi redemptione immolabatur, aut haec dote improbo; cum neque ouis, neque haec dote, neque bos deliquisset? Cur cotumeliis, immo etiam morte adfecti sunt pro populo Propheta innocen-tissimi? Quid Christus? nōne supplicium Crucis sustinuit pro nostris peccatis? Cur ergo Serpētis mulctā suggillatis? Nūquid aequius esse duceretis si Adamū deus maledictione mulctasset; Serpētē verò interim ab omni noxa liberum atque impunem habuisset? Destituendusne tibi videbatur Adamus tanta gloria, tantoque honore; Anguis verò ne pedibus quidem mutilandus? Sed iam dicent: Cur saltem non etiam Satanam simul est execratus cum Serpente? verum respondemus, Deum idcirco non maledixisse Satanae, ne Adamus Euaque animaduertent Spiritum aliquem non aspectabilem intra Serpētem esse, eoque in multo maiores raperentur errores: Neque enim adhuc sciebāt aliquid esse praeter Deum, quod oculis cerni non posset; ad hanc propter Hebraeorum quoque imbecillitatem noluit Moses Spiritū, intra Anguem, latentem prodere; ne scilicet illi aduersariam Deo Potestatem esse vllam opinarentur, quae maioribus freta viribus posset aliquid inuito agere

Mar. 16. 17.

Leuit. 10.

Mat. 18. 1.

Bruta ob hominis peccatum perire.

Gen. 8.

Iob. 1. Mat. 15. 1.

Cur Deus non maledixit Satanae.

Caute lege

Gen. 25. b. 17.

Ioan. 16. Matth. 15. Quae. 10. de Serpētis calliditate.

agere Deo. Nam ideo etiam Angelorum nulla est à Mose facta mentio ad Agaris vsque aetatem, ne Iudaei suspicarentur plures esse Deos. Insuper quamuis non aperte maledixerit Satanae Deus; tamen occultè atque absconditè id ab illo maximè actum esse affirmamus. Dum enim expresse Anguem execrabatur, tacitè Satanam maledictis perfringebat; quod post probabimus, Deo iuuante. Hanc enim Satanae maledictionem clarè arguit illa Christi verba in Euangelio; *quia princeps Mundi huius iam iudicatus est: Et alibi; Discidite à me maledicti in ignem aeternum qui paratus est Diabolo & Angelis eius.* Decima quaestio est, cur Moses Serpentem scripserit astutiorē fuisse bestiis agri, non autem prudentiorē. Ad hanc respondemus, prudentiam virtuti affinem esse; astutiam verò, vitij. Et sunt inter bestias aliae hebetiores, aliae callidiores: neque hinc Moses, Anguem, hominum comparatione, callidissimum pronunciauit, sed cum ceteris collatum bestiis; hominibus verò propriè sapientia prudentiaque tribui solet, qui alioqui non solum ceteras animantes, sed ipsos etiam angues astu atque solertia longè antecēunt.

CAPVT XXVIII.

Hoc capite verba Mosi de Paradiso, rebusque eo spectantibus, non mytico sensu, sed ipsis accōmodata rebus explicantur. Gen. 2.

Edè quid sit.

Gen. 9. d.

Psal. 130.

Gen. 2.

* Quod veri, finxerat, est verbū galba, quod plane respondet graeco ἠλάτ-τεσθαι.

Scripsit autem beatus Moses de Paradiso ad hunc modum: *Et plantauerat Dominus Deus Paradisum in Eden ab initio.* Et si Paradisus ante Adamum conditus esset, tamen Moses creato iam Adamo agit de cōsito Paradiso, nimirum quia reuertitur ad superiorem historiam. Nam cum ab iis de quibus in sex diebus loquebatur, nondum perfecta narratione digressus fuerit; redit nunc ad absoluedam illam narrationē, eaque ratione agit hinc, post creatum Adamum, de Paradiso qui alioqui ante illum fuerat conditus. Iam verò quid sit Paradisus, & cur à Deo confusus, quo item die, & vbi locorum, in terra ne an in caelo, & in qua tandem Mundi regione positus, tum quae huc spectant alia; supra sunt à nobis, suis disceptata rationibus. Ceterum Eden locus est amoenus atque omnis generis arboribus varius, in quo loco Deus Paradisum consēuit atque disposuit. Hanc enim verba; *Et plantauerat Dominus Deus Paradisum;* aperte ostēdunt, nequaquam ab homine illum esse confitū dispositumque; perinde ac Noë vineam plantauit, aut vt iam cōserunt mortales, Paradisos hortosque; sed Deū ipsum, suo ipsius studio & mandato illum plantasse sicut ait Psaltes David de Deo verba faciens: *Et cedri Libani quas plantauit.* Et verò hinc etiā cōstat, Paradisum ab ipso Deo esse plantatum; quod Scriptura dicat, *ab initio.* Sequitur apud Mosen: *Et posuit illic Adamum quem finxerat.* Quod ait; *Et posuit illic Adamum;* argumentum est gloriae quam Deus Adamo attribuit, dum ipsum collocaret in Paradiso variis arboribus amœno, vt se inibi ipse oblectaret; neque fuit in terris, more ceterorum animantium quae ratione carent, pabulum carpere. Quod porro additur; *quem finxerat;* * in hanc nos sensa ducit: primò ex sola terra Deum non condidisse Adami corpus, sed ex quatuor elementis finxisse atque cōposuisse (certè figlina absque aqua non fit) deinde non ita solo verbo progenuisse Adami corpus ex terra, sicut ex hac solo suo iussu herbas produxerat, animaliaque; cetera, atque ex aquis varia piscium genera; sed suis illud manibus finxisse atque cōformasse, quae res am-

plissima sanè, hominem praeter reliquis rebus, gloria à Deo ornatum ostendit. Praetera Adamum nō vtero conceptū partūque deinde editum esse, vt hodie homines procreari videmus; sed Dei manibus conditum extitisse. Insuper vt iumentorum & ferarum, eorumque quae volatu & quae natatu vtuntur animantium corpora simul & animas ex terra & aquis condiderat, quae omnia ratione carent; non sic Adamum etiam effecisse, sed huius corpus quidē ex humo composuisse, ceterum Animā ex nihilo creauisse. Denique non eam fuisse ab initio hominum; populorum, nationum turbam in terra quam hodie videtis; sed Deum primò finxisse personam vnā (ipsum dico Adamum) deinde ex illa formasse Mulierem; atque ita deinceps per virum & foeminam procreatum esse genus humanum: atque hanc omnia intelligimus ex verbo illo, *Finxerat,* quo vsus est Moses. Sed enim operae precium fuerit cognoscere quo habitu apparuerit Deus Adamo, siue dum ip-sius corpus fingeret, siue dum Legem ipsi imponeret, siue quando ex ipsius costa ablata conderet Euam, siue denique vbi in Paradiso obambulans suā illis vocem ingereret, inclinante die. Philoxeni Mabusensis sententia est, priusquam deliquisset Adami aduersus Dei mandatum, Deum neque per Angelum neque per rem aliquam corporatam illi apparuisse, sed ipsum sese illi repraesentasse; nō quòd corporis sui sensibus, Adam, apparentem Deum percipere posset, sed mentis intelligentiam. Nam etsi habitabat quidem intra corpus, Adami Anima; tamen non secus atque incorporei Angeli, ea cernere illam quiuisset, quae supra omne corpus materiamque corporatam feruntur; itaque cum integri etiam tūm essent animae Adami sensus, neque abs peccato cōtaminati, Deum se mentis illius oculis ingessisse; suamque vocem ipsius intelligentiae repraesentasse, quando, vt dictum est, fieri non potuit, vt in corporis sensum aliquem, apparēs Deus incurreret. Sed aliorum opinio est, Deum se corporeis Adami sensibus corporaliter (vt sic dicam) obtulisse; eò quòd hac modò ratione, neque praetera alia vlla assequi ille mente posset diuinas apparitiones, eaque intelligere: ipsum enim illius conditorem Deum, sese ad eius humilitatem demisisset, ipsique ita apparuisse, cetero-qui immensum; vnde consequens est, hi vt vteritis dicant, Deum humanam, eaque regia & profus augustissima specie se Adamo exhibuisse aspectabilem & quāquam neque manus habeat, neque pedes, aut vultum, vel os; tamen demittentem se quasi his omnibus esset praeditus, ab Adamo visum esse, atque ita manibus suis illum formasse; quod (vt diximus) ad eius qui formabatur, gloriam dignitatēque spectat. Sed expendat suo iudicio Lector has duas opiniones; ac vtrā malit, altera omissa, retineat. Porro fuere ex haereticis qui dicerent, duos Adamos à Deo creatos fuisse; idque ex eo colligi, quòd Moses duorum meminerit dicens alterum die sexto conditum esse, alterum hic post diem sextum: ad illum enim spectare ea verba; *Et finxit Dominus Deus Adamum puluerem è terra.* At hunc, neque ex puluere dicere Mosen; sed simpliciter, Adamū illic posuisse quē finxerat. Sed nos illis respondemus; ex eo quòd antè dixerat Moses Adamū die sexto esse creatum, deinde omissa illa narratione etiam tūm imperfecta tran-

Quo habitu Deus apparuerit Adamo & Euz.

Quomodo Adamo viderit Deum.

Duos à Deo creatos esse Adamos, Haezelis.

fuisset ad mentionem dici septime, vnde rursus ad ab-
 soluendam illam ante ceptam historiam reuertitur
 haudquaquam consentaneum esse, vt existimemus
 duos a Deo effectos fuisse Adamos, sed vnicum. Na
 idem quoque de bestiis, de arboribus, de Paradiso,
 & flumine hunc rigante fecit. Cum enim historiam
 illarum rerum nondum perfectam reliquisset; hic ia
 redit ad eam absoluendam. Præterea hoc quoque
 illis respondemus, neque Mosen, neque quemquam
 Prophetarum, aut Apostolorum, vel Euangelista-
 rum vnquam memorasse, duos à Deo Creatos effe-
 ctosque fuisse Adamos sed vnum solum. Porro scien-
 da est, vetus Testamentum pluribus tralationibus
 ex Hebræa in Græcam linguam esse transpositum:
 Syricè verò redditum esse vna quidè interpretatio-
 ne ex ipso Hebræo, altera verò ex Græco. Cæterum
 que fuerit tam multarum tralationum causa, & que
 inter ipsas cæteris probior existimari debeat; cum a-
 liis eius generis argumentis differuimus in eo libro
 quem de Sex diebus præmissimus. Igitur in ea Græ-
 ca Traductione que est septuaginta Interpretum, sic
 scripta extant illa Mosis verba: *Et plantauerat Dominus
 Deus Paradisum in Eden ab Oriente, & posuit illic hominem
 quem finxerat.* Orientem igitur appellat illi Inter-
 pretes, eam terrarū regionem ex qua Sol oboritur;
 nam in illo tractu orientali plantauerat collocauerat
 que Paradisum, vt Basiliius, & eius frater Grego-
 rius attestatur, & Dominus Seuerus quoque. Quod
 verò ad ipsum nomē attinet, quo illi Lxx. Interpre-
 res hic Adamum vocant, (vocant enim Bar-noso *)
 tria sunt vocabula quibus ferè Scriptura & hoc lo-
 co & superius vtitur pro Adami appellatione; No-
 so, Bar-noso, Adam. Et Noso quidem vocat, dū ait
Faciamus Noso (id est, hominem) *ad imaginem nostram,*
secundum similitudinem nostram: Adam verò dum di-
 citur; *Et creauit Deus Adam ad imaginem suam,* *Et posuit il-
 lic Adam quem formauerat:* Denique Bar-noso, hic (si
 sequamur Lxx. Interpretum Tralationem) *Posuit il-
 lic Bar-noso* (id est, filium hominis) *quem finxerat.* At-
 que hæc tria nomina inter se ita differunt, vt Noso
 propriè vniuersum genus hominum ostendat; Bar-
 noso verò eum qui ex homine prognatus sit; hoc
 est, filium hominis significet: & Noso quidem plu-
 raliter, Bar-noso verò singulariter (vt sic dicam) ac-
 cipiantur, spectentque; Noso ferè ad ipsam speciem
 Bar-noso verò ad indiuidua. Porro de voce Adam
 dicunt apud nos Syros plerique appellationem esse
 particularem hominis, personamque vnam re-
 præsentare: verum alij existimant, apud Hebræos no-
 men esse specificum, & totum genus humanum sua
 notione amplecti, sicut antehac diximus in Com-
 mentario nostro de Sex diebus. Rursus alij sunt, qui
 putant nomen, Adam, sumptum esse ex ipso homi-
 nis corpore; & ei propriè impositum esse eò quòd
 ex terra quæ Adamotho dicitur, conformatum sit:
 Noso verò ad Animam peculiariter spectare. Cæte-
 rum quid sibi velit illud terræ vocabulum, Adamo-
 tho: illic quoque à nobis est explicatū. Verum enim
 verò operæ precium est vt expendas hic accuratè ap-
 ud animam tuam, quàm multis modis cohonestauerit
 Deus Adamum: primò enim cum in rerum
 natura prorsus non esset, procreauit, effecitque ip-
 sum ex nihilo vt aliquid esset: deinde ad suam ipsius
 imaginem & similitudinem cōdidit: tertio, cum ip-

Argumentum à non Scripto.

Testamēti veteris plures Tralationes.

* Apud Lxx. in Græco est ἄνθρωπος, quod Syrus interpretatur quem au-
 ctor sequitur, reddidit illic Bar-noso. Triū nominiū Adami, differētia & ratio. Adam, an sit nomen specificū.

Dei 14. be-
 neficia in
 adamum.

fius longè præstantior esset natura quàm cui manus
 A vocisque vltus attribui deberet; tamen illum & ma-
 nibus suis finxisse, & voce affatus esse dici voluit.
 Quarto, conditum ratione ornauit, qua cæteris ani-
 mantibus illa carentibus præstaret. Quinto, sui co-
 gnitione ipsum dignatus est. Sexto, admisit ipsum
 veluti in suam familiaritatem, vt eā sese pro Arbi-
 trio oblectaret, meditationibus cōtemplationibusque
 diuinis vacās atq; indulgens. Septimò, immortalitatem
 promisit. Octauò, maxima ipsum sapiētia imbu-
 it. Nonò, Prophetia dona in ipsum contulit; Prophetam
 enim fuisse Adamum vel hinc constat quòd per vaticinium
 dixerit; *Hæc iam caro de carne mea & os de osse meo, hæc vocabitur mulier;* & c. Decimò;
 B auxit ipsum sacerdotij munere; nam fuisse sacerdotem,
 ex Dauidis Psalmistæ verbis cognoscitur, dum veluti lo-
 quentem Adamum cum Deo inducēs ait; *Finxisti me, &
 posuisti super me manum tuam:* Sacerdotium enim manuum
 impositione confertur, sicut & Baptismus. Vndecimò,
 regia atque principali ipsum dominatione amplificauit;
 ait enim: *Et dominamini piscibus maris, & volucribus
 cæli.* Duodecimò, ita ipsum comparauit vt Animo atque
 intelligentia sua Angelis esset familiaris. Decimotertio,
 condidit ipsum corpore leui atque expedito, non autem graui
 quæ demùm euasit post violatam legē. Decimoquar-
 to denique posuit ipsum in Paradiso, vt inibi oblectaretur;
 neque cum cæteris animalibus mentis expertibus in terra
 pascendum reliquit. Et enasci fecerat Dominus Deus e
 terra omnem arborem ipso aspectu expectendam, & pulchram
 ad vespendum: die scilicet tertio produxerat Dominus
 eas arbores ex terra, cum diceret; *Producat terra herbam
 viridem semen fecificans, & arborem fructiferam,* & c.
 Verum hic ad priorem illam narrationem regreditur,
 ipsam absoluturus; quin ipse etiam Paradiso die illo
 tertio confitus fuerat. Cæterum Deo attribuit Mosis
 verba illa; *Et enasci fecerat arbores;* vt intelligeremus
 non ab homine satus fuisse, vt Noa vitem seuit, aut
 alias arbores, alij; sed ipsius Dei cura ac nutu præceptoque
 extitisse, iuxta illud Psalmistæ; *Et Cedri Libani
 quas plantauit.* Sed videri possunt verba potius ad
 hunc modum esse legenda; *Omnem arborem pulchram
 ad vespendum, & expectendam ad vespendum;* pulchritudo
 enim ad videndum sensum pertinet, appetitus verò ad
 cibum spectat. Verum consuevit Scriptura appetentiam
 referre ad oculos; quale est illud Ioannis Evangelistæ in
 Epistola: *Omne quod est in Mundo, Concupiscentia
 corporis est, & concupiscentia oculorum.* Et arborem
 vitæ in medio Paradiso, & arborem scientiæ boni & mali.
 Duas ait Dominum enasci fecisse arbores in medio
 Paradiso; alteram Vitæ, alteram scientiæ: videndum
 igitur quid fieri potuerit, vt duæ arbores in ipso
 extarent Paradisi medullio: vnam enim solam posse
 medium obtinere locum nemo negauerit; at duæ vt
 simul medio quopiam loco existant, non fas est.
 Sunt igitur qui dicant vnicam fuisse in ipso medio
 confitam, eam quæ Vitæ vocatur; alterā verò quæ
 appellatur Scientiæ; iuxta illā Vitæ extitisse satam.
 Sed his obiciamus ipsam Scripturam, quæ verba illa,
 in medio Paradiso, ad vtramque arborem accomodat;
 non autem ad eam quæ Vitæ est, solam. Hoc enim inde
 cognoscitur, quod Eua ad Serpentem diceret; *De
 fructu arboris quæ est in medio Paradiso, nolite
 comedere,* ait Deus. Erat

Adam fuisse phetam Adā f. Sacerdotis P. Sal. Manu impos. in Sacerdotio Adā f. Rex Adami Corpus Luce.

Gen. 1.

forte, nylicenus.

Medium, quomodo significet.

Erat enim arbor scientiæ, ea qua illis fuerat interd-
 ctum; non arbor Vitæ. Conficitur ergo ad vtramque
 arborē pertinere quod dicitur, in medio Paradiso. Igitur
 Gregorius Nylicenus dicit, duas hæc arbores spiri-
 ritales fuisse, solaque ratione potuisse intelligi; quales
 non duas modò, sed plurimas vno eodemque loco
 medio esse posse, nemo dubitauerit. Nam animi nostri
 vis facillè ea coniungit quæ alioqui vel à pluribus
 simul comprehendi nequeat. At nos dicimus arbores
 illas corporatas extitisse; idque nuper ostēdimus,
 atque vtrasque in Paradisi medio quidem fuisse
 positas sed non vt in vno eodemque particulari
 loco, qui locus fuerit Paradisi medullium. Nā id
 haud fieri potuit; & si in eo altera extabat, alterā
 extra eum locum fuisse necessum est, cum profani
 etiam Philosophi affirmant impossibile esse vt duo
 corpora contineantur vno particulari loco simul:
 sed ita ambas fuisse in medio Paradiso, vt quis vtrā-
 uis dicere rectè posset, respectu extremarum Para-
 disii partium fuisse in medio Paradiso. Medium igitur
 in contextu ita accipiendum est, non vt particularem
 aliquem locū significet; sed quasi dicat, cum
 Paradisus frequentissimus esset variis arboribus atque
 plantis, hæc duas arbores non in eius angulo quopiam
 latas fuisse, sed in medio Paradiso inter alias
 arbores extitisse. Sed & hoc scire operæ precii
 fuerit, num duæ istæ arbores, altera iuxta alteram
 positæ extiterint, an seorsim: De hac re nos pronun-
 ciamus, iuxta positas fuisse. Neque enim dixit
 Scriptura de Adamo; Ne forte adeat arborem Vitæ,
 capiātque de ea, ac vescatur, & viuat perpetuò:
 sed habet ad hunc modum; *Ne forte extendat manum
 suam, & capiat:* Is verò qui manum suam ad rem quā-
 piam protendit, necessum est vt ei rei proximus ad-
 stet. Præterea hinc credibile est, ei loco, in quo Adamo
 certamen & lucta erat aduersus arborem scientiæ,
 proximam extitisse arborem vitæ, cū victoriæ
 præmium; vt si vicisset per continentiam neque
 edisset de hac, mox permilla fuisset ipsi illa altera
 gustanda, quippe solet victori palma in promptu esse.
 Insuper illud quoque queri potest, cur Deus produxerat
 duas illas arbores in medio Paradiso, ac nō potius
 in quopiam eius angulo. Hic respondemus, id eò factum
 esse quia in medio Paradiso habitaturus erat Adam,
 accepto Dei imperio de non edēdis fructibus arboris
 scientiæ boni & mali. Cæterum qualis fuerit arbor
 vitæ, & cur sic sit dicta; deinde qualis arbor scientiæ
 boni & mali, & quam ob rem eo nomine appellata,
 vna cum aliis eius generis rationibus supra à nobis
 satis explicatum. Et fluius egrediebatur ex Eden vt
 rigaret Paradisum. Eden locus erat magnus atque
 amplius, cui id nominis dabatur propterea quòd
 amœnus & multarum arborum varietate spectabilis
 esset: huius pars ea quæ cæteras omnes pulchritudine
 atque decore anteibat, Paradisus dicebatur; accō-
 modatissimus ad habitationem oblectationemque
 hominum. Sed quanta fuerit huius amplitudo, satis
 arguit fluius ille magnus, qui ex ipso affluebat, &
 postquam elapsus esset diuidebatur in quatuor
 flumina: si enim fluius ipse magnus erat, manifestum
 est Paradisum quem rigabat, magnum spaciosumque
 fuisse. Et illinc diuidebatur, & euasit in quatuor
 capita. Postquam is fluius rigasset Paradisum,
 diductus diuisiueque est in qua-

tuor fluios quos Moses (quia ipse sæculo noti erant)
 suis & nominibus, & locis describit, inquitens: *Nomen
 vnius Phison; is est qui circuit vniuersam terram
 Haurile.* Nomen igitur vnius horum quatuor
 fluiorum est Phison; siue, vt Græcus vocat, Diabos;
 qui fluius postquam auulsus ab illo maiore & primario
 Paradiso pellente, in terramque demersus est; sub
 ipsis etiam Oceani vadis fluit, donec ebulliens
 prorūpat in Occidentem, vnde versus Septentrionem
 regrans delabatur per vniuersam regionem Indorū
 (quam vocat Moses terram Haurilæ) ac tandem
 desinit in mare Indicum. Sunt autem qui putent,
 Phison appellatum esse à verbo Phas, propterea
 quòd cesset à fluxu aspectabili, quippe qui sub
 multis pelagis maiorē cursū sui partem peragat.
 Et ibi est aurum; & aurum eius terræ præstans
 est: ibi Bedolath, & lapides Berylli. Ferunt in
 plerāque huius fluminis arena atque in ipsa
 ripa, aurum probum admirandæque Margaritas
 hubertim reperiri. Hebræum enim, Bedolath,
 gemmas vocat; Beryllus verò, lapides preciosos.
 Alij, Bedolath, candidos vniones significare
 existimant; Beryllus verò, Sardos, Topazios,
 & cæteras id genus gemmas. Et nomen fluius
 secundi Gihon; is est qui circuit omnem terram
 Chus. Secundus fluius nomen habet Gihon: Græcus
 Nilum appellat; alij, Sichoꝝ vocant. Et hic
 quoque fluius vt separatus est ab illo maiore;
 sub Oceanum descendit, donec scaturigine
 euomitur in plagam Australi, atque gyrās
 perluit terram Chusiorum (Ethiopas vocamus)
 & Ægyptiorum, tandemque desinit in mare
 Adriaticum, quod est apud Ægyptum. Cæterum
 nomē Gihonis obtinuit à fluendo cum inūdatio-
 ne; hac enim, ripas suas supergrediens, irrigat
 terras sibi circumiacētes. Et nomen fluius
 tertij Diklat, qui ita aduersus Assur. Quartus
 denique fluius est Perath. Diklat appellatus
 est tertius fluius, quòd impetuosis ac rapidis
 fursum deorsum feratur quasi homo violentus
 ac feruidus qui ad perrumpendas angustias
 aliquas nunc se subrigit nunc demittit. Quartus
 denique fluius dicitur Perath, quia fecundissimus
 est. Et hi quoque duo fluij simul atque
 deriuati sunt ab illo principali flumine;
 absorpti sub Oceanum, tandem profluiunt
 in medio terrarum Orbe, frontibus non procul
 inter se distitis, ac prolapsi desinūt in Mare
 Australe ipsius Bostræ. Porro Assur vocat
 regionem Attur & Nineuitarum ac Beth-garme,
 aliæque circumquaque his adiacentia loca.
 Sed enim quarūt hic homines, qui possit fieri
 vt hi quatuor fluij veniant à Paradiso, &
 absorpti sub Oceanum intra terræ viscera
 meent, ac tandem emergant, effundanturque
 in hac nostra terra! Verum hanc quæstionem, &
 eius generis alias iam satis dissoluimus.
 Porro Moses, explicata narratione earum
 rerum quæ ad Paradisi laudem magnificentiamque;
 item earum quæ ad flumen ingens quo ille
 rigatur; denique ad sedulitatem Dei conditoris
 illius atque factoris spectant; transit ad
 dicendum de inducto Adamo in Paradisum
 his verbis: *Et accepit Dominus Deus Adamum, &
 posuit ipsum in Paradiso Eden.* Quo habitu
 apparuerit Deus Adamo, diximus nuper:
 iam verò hoc videndum est, vnde, & quò
 sustulerit ipsum quando Scriptura ait; *Et
 accepit Dominus Deus Adamum.* Igitur quidam
 putant ex Hierusalem sublatum trāstulisse
 in Paradisum: nam in Hierusalem formatum
 esse; vbi & mortem etiam

Phison, Superius Cap. 21. dixit Græcè vocat, Diabos, per quartam vocalem in secunda syllaba. Phas, cessare significat Syris.

obierit. Alij vero existimant, ex loco humilioris atq; vilioris sustulisse in locum sublimem magnificumque; & veluti creatum à se regem induxisse in regalem sedem. Sed quoniam illum modo sustulit? Respondent nonnulli, id quod Scriptura ait; *Et accepit; nihil aliud sibi velle quam Deum dixisse ad illum; Abi; ipsūque cōtinuō profectum esse.* Sed his obiciunt alij, incertum fuisse Adamo, vnde, & quō abire deberet. Quibus illi respondent; ipsi in mentē venisse, vnde & quō abeundum sibi, atque vbi habitandum esset, sicuti Vifa Prophetis solent euenire. Verūm alij malunt existimare, Deū Adamo humana specie apparuisse; ipsūque apprehensum transportasse in Paradisum. Sed dices: siue per mentis visionem, siue per humanam figuram illi apparuerit, atque ita transfulerit; magno fuisse opus temporis spacio ad iter hoc conficiendum. Igitur nostra sententia est, Deum formasse Adamū extrā Paradisum, atque illinc arreptum sustulisse in Paradisum, ibique dimisisse; ceterū eo accepisse modo, quo & Enoch, & Philippum. Nam vt de Enoch scriptum extat; *Et tulit ipsam Deus*; item de Philippo: *Et Spiritus Domini rapuit ipsum*: sic & dicimus Adamum esse à Deo rap-
Gen. 5. A. 8.
 ptum ex eo loco, quo fuerat formatus, atque in Paradisum transpositum. *Dimisitque ipsum in Paradiso Eden, vt cum coleret & custodiret.* Eo quod dicit; *Et dimisit ipsum in Paradiso*; declarat, Deum sublato Adamo non ostendisse modō Paradisi pulchritudinem magnificentiāque, & mox inde abripuisse; sed inibi relicto, facultatem manendi seque oblectandi permisisse vt in loco illius ipsius gratia condito concinnatōque; nam quod illic haud diu mansit, sua, non Effectoris sui culpa euenit. Quod porro sequitur; *vt eum coleret & custodiret*; quānam sententia erit accipiendum? nunquid Paradisus cultore egebat, in quo filuosa fenticolaque materies non succrescebat? hec enim postea per execrationē cōcepit in ea terra quæ extrā Paradisum erat, enasci. præterea qui potuit cultore opus habere Paradisus, omnis generis arboribus abundans; denique quomodō coluisset; quādo neque sarcula, neque scopæ, aut alterius generis instrumenta cultura facta erant? Similiter quorsum habebat custodia opus, Paradisus; cum nulli vsquam existerent egeni homines? Quid ergo sibi volunt illa verba, *vt coleret & custodiret*? Respondemus non id significare, fodiendas illi fuisse scrobes in quibus plantas confereret, vt Noha vineam; aut laboriosis ipsum instrumentis operando molestiam vllam subire debuisset, sed in eo positum fuisse cultum illum vt inibi locum sibi pro habitatione aptaret, viāque ac semitas quibus cōmodē posset obambulare, cōplanaret; ne scilicet ociosus esset, quando ex ocio plurima enascantur mala, iuxta illud Sapiētis cuiusdam; *Ocium malum est, & fraudem parit pigritia.* Et diuus Paulus dicit; *Nihil aliud quam ocium agentes.* Et alibi ait, quādam scēminas nō solūm ociosas esse verūm etiam quārdam malarum rerum occasionem dare. Ceterū quod de custodiendo Paradiso dictum est, id ad arcendas inde bestias spectat: Paradisi enim vineæ, hortique alij quando ab hominibus deserti manent, conculcātur, opprimunturque à feris. Igitur & colere & custodire, ad curam habitationis Adami spectat: Neque enim ad exiguum duntaxat tēpus datum fuerat ei illud domicilium, in quo

maneret; sed ad diuturnum lōgūmque. Insuper huc quoque cultus ille & custodia pertinent, vt esset Adamus vigil & cautus; agnosceretque Parentem suū ex ipsis plantis fructibusque Paradisi, ccu colonus plantarum immortalium; hoc est, diuinarum cogitationum, vt ait Gregorius Theologus. * Deniq; illis colendi custodiendiq; verbis ostenditur etiam, longē aliter homines vitam suam instituire debere quā pecudes rationis expertes degant: he enim ad colēdum custodiendūq; Paradisum minime sunt destinatæ; sed homo est illius cultor & custos designatus, eaque re plurimū iste ab illis differt; quod ipsum quoque, dum hominē propriis manibus formaret Deus, ostendere voluit. Porro postquā de introducto in Paradisum Adamo disseruit, & cur eum Deus illuc intulisset, explicauit, digreditur ad dicēdum de Lege illi imposita his verbis: *Et præcepit Dominus Deus Adamo, dixitque ipsi; De omnibus arboribus quæ sunt in Paradiso, edendo edes; at de arbore sciētiae boni & mali non edes de ipso.* Hoc igitur est præceptum, hæc lex quam Deus Adamo imposuit, ne ederet de arbore sciētiae. Sed iam in disquisitionem venit, quot modis dicatur Legis vocabulum, & cuiusnam generis Lex imperata fuerit Adamo; denique cur vllam illi Deus Legem statuērit. Dicimus igitur, Legem duobus dici modis; vniuersaliter, & particulariter: verbi gratia vniuersalis lex, est cognitio illa naturalis quæ nobis insita est, & vis ingenij qua diiudicamus bonum à malo: eam enim indidit Deus omnium hominum animis, laudans ipsos, si quod bonum est id operentur; & vicissim culpans damnansque si malū patrent, quantumuis occultē ea peragantur. Nā & in gentium, vt ait Paulus, *cordibus scripta Lex est, & est ipsis sua conscientia testis, &c.* Eius generis est illud Domini dictum; *Sicut vultis vos vt faciant vobis homines, sic facite etiam vos ipsis.* Particularis Lex autē est, qualis ea quam Deus præscribebat ipsi Noachitis, ne vescerentur sanguine; item qualis imposita erat Iudæorum Nazaraeis, de non bibendo vino, aut ficera, neque admouenda capiti nouacula; quales denique Iudæorum statutæ fuere Sacerdotibus, de rebus, aliis omittendis, aliis agendis. Cum igitur Legis vocabulo duobus vtamur modis; & particulariter, & vniuersaliter: respondemus ad alteram quæstionem, non fuisse Legem vniuersalem sed particulatē illam; ne gustaret de arbore sciētiae: soli enim Adamo eiusque coniugi eam imperauerat Deus non etiam vniuerso generi humano. Iam superest vt & hoc disquiramus, qua de causa dederit Deus Adamo legem. Censemus autem ob bene multas causas id factum à Deo esse. primò enim, vt sciret se Dominum conditorēque habere qui sibi eam Legem imperauisset; nam dominorū est Leges sancire: deinde vt se creatū effectūque agnosceret; quippe lex creaturis atque effectis statui solet, vt ait David: *Statue ipsis leges, vt sciant gentes se homines esse.* Ad hoc, vt intelligeret libertatē sibi facultatēq; arbitrij à Deo datā esse cum ab illo cōderetur: neq; enim Legē ipsi imposuisset particularē & quæ ex voluntate pēderet, ne de Arbore ederet sciētiae, nisi antē libertate potestatēq; arbitrij proprij ipsum donasset; qua (si vellet) obseruaret Legē; sin nollet, nō obseruaret. Præterea Legē ideo posuit Adamo Deus, vt libero ipsius arbitrio esset materies

* Nazarenus.

Rom. 1.

Matth. 7.

Gen. 9.

Num. 14.

Psal. 94. 21.

Arbitrij libertas.

& ve-

Oratione in Natali Christi.

& veluti clibanus quo probaretur; sicut ait Gregorius Theologus: *Dedit (inquiens) Legem, materiem libero arbitrio.* Sicut enim per ligna periculū fit de arte fabri lignarij, an probē atq; exactē eam teneat, an minime; item per aurū argentūmq; de aurifabri arte: ita per Legem Adamo constitutā probatum est ipsius liberum arbitrium, compertūq; libertatem ipsius remissam solutāque esse, ac magis propendere ad præuaricandum peccandūque. Nam valuisse quidem obseruare Legem, & tamen non obseruauit; qualis sanē facultas brutis animatibus quæ ratione vacat, haudquaquam est concessa. Postremò ob hoc quoque lata est Adamo lex à Deo, vt ille sciret atque intelligeret, alterum Deo superesse seculum in quo dignum precium soluet vtriusque & iis qui obseruant & iis qui violant Leges. Sed pergunt quærere nonnulli vltius, cur legem tulerit Deus Adamo quam præciperet ipsum non esse obseruaturum. Ad hoc primò respondemus; non ideo Conditorum Deum Legem Adamo imperauisse, vt eam obseruaret, neque rursus, vt violaret (quò vestra hæc quæstio spectat cum dicitis; *Cur, quam præciperet illum Legem non præstiturum, præcepit*) sed eas ob causas quas nuper commemorauimus. Quippe aliud est obseruare, aliud non obseruare Legem; & aliud, scire se habere Creatorem seque esse creatum & præditum arbitrij libertate, huiusq; generis cetera cognoscere. Præterea dicimus, sicut præcipientium illum non obseruaturum Legem, ita præsciuit quoque futurum vt postquam Legem ille transiuisisset & per peccatum cecidisset; ipse veniret, redimeret, subleuaret illum à casu peccati. Insuper Legem ideo tulit (etsi violatam iri non ignoraret) quò intelligeretur, ipsum esse Dominum, qui cōdendarum Legum haberet potestatem; Adamum verò creaturam; & eum qui merito Legibus parere deberet: Præterea quò constaret Liberum arbitrium eis peculiariter concessum esse rebus creatis quæ ratione pollēt, vt penes ipsas esset vel seruare vel frangere Leges. Ad hæc sciuit Legem Deum iam tum præsciens futurum vt violaretur; quò, ea, obsequiosè à rebellibus fecernerentur, amiccique ab hostibus, & Legum cultores à præuaricatoribus; atque cum illorum virtus, tum horum vitiositas manifestaria fieret, cognoscereturque: sublata enim Lege, nullum inter vtrōsque discrimen fuerit. Et verò hanc etiam ob rem latā à Deo lex est, quam tamen non nesciebat transfiliendam, vt ne nesciremus ipsum merito iure iis qui Legi parerent, retribuere delicias Mundi; contraque rebellibus ærumnas Mundi. Præterea vt ij qui ratione vtuntur, intelligerent quòd alium ille habeat Mundum in quo merita in quemque cōferet præmia. Denique non alia ratione præscripsit illam Adamo legem, quam sciebat ipsum transgressurum; atque post, aliis mortalibus, fidei leges, non nescius plurimos fore incredulos. Vltius quærūt, cum esset Adamus naturali Lege informatus, quæ in conscientia iudicio posita est bonum à malo distinguente; cur hanc alteram particularem etiam Deus ipsi imperauerit, ne ederet de arbore sciētiae! Hic respondemus, id factum esse quò illustrior esset bonitas Creatoris Adami, vt qui non fuit ipsum rebus maioribus animum suum occupare: deinde ne per errorem ille existimaret, se rerum conditarum

Liberum Arbitrium.

Lex Naturalis in Conscientia iudicio posita. Cur Lex particularis præter naturalem Adamo posita sit.

esse Dominum; neque supra se, dominum alium esse. Nam verbi gratia, cum animaduertisset, omnia illa quæ sub aspectum cadunt sua causa esse effecta à Deo, seque naturali præditum ab illo cognitione, atque omne genus delicias sibi absque vllō molesto labore in promptu esse, denique res aspectabiles sibi seruietes quasi ancillas; & vt semel dicam, cum vidisset omnia illa bona quibus absque molestia aut cura oblectabatur: facile ipsius animus ex his rebus per arrogantiam confidentiamque mutatus sibi per suauisset, res omnes quæ conditæ essent, ad se spectare, neque aliis dominationi esse subiectas: nisi hanc alteram à Deo legem accepisset, de non gustanda arbore, quæ perpetuò ipsis obseruata oculis in memoriam mentēque ipsi reuocaret seruilem humilēque suam conditionem, seque habere Dominū à quo eiusmodi lex de arbore sibi esset imposita, atque eas ipsas creaturas quæ sibi seruiunt, ad illum suum spectare Dominum. Nam si cum Legem haberet naturalem, & insuper hanc de arbore, quæ veluti adiutrix illius esset; tamen deliquit suapte voluntate, atque seductus est: quantò magis peccasset, lapsusque esset, si hæc de arbore lex posita ipsi non fuisset? Rursus, si præter illam naturalem Legem non etiam hanc interdicitæ arboris accepisset; mustitassent morosi homines, cur non dedisset illi Deus legem aliam, eaque subsidium attulisset priusquam laboretur per peccatum! Rectē igitur Deus Adamo antequam peccaret, hanc Legē de Arbore sciētiae imposuit, licet præterea naturali Lege informatus esset. Quin hoc insuper scire conuenit, non iam tūm inquinatō Adamo positā esse à Deo Legem, sed ad huc puro probōq; & veluti ab omni vitiositate percolato; sic enim ipsum condiderat. Ad hæc illud etiā quæritur, cur deus Adamo Legem de arbore illa imperauerit, & non de alia re quauis! Respondemus autem; quò cognosceretur illius amor erga suum parentem Deum. Omnis enim Lex vel ad amorem in Deum, vel ad amorem aduersus proximum spectat: iam verò nulli adhuc homines vsquam erant, vt mandare Adamo posset ne occideret, aut ne committeret Adulterium, vel ne furtūm faceret; & quæ sunt huius generis alia. Illiusmodi enim præceptis nullus tunc locus esse potuit, quando nulli erant alij homines, ideoq; Legem de arbore ferebat, quā obseruanda pietas Adami aduersus suum Conditorum agnosceretur. Denique & illud solet quæri, cur Deus legem Adamo imperauerit, quæ ad cibi concupiscentiam spectaret, nō ad aliam rem quampiam! Potuisset enim illi lata Lege mandare vt quosdam nominatim præscriptos dies ieiunus aut precibus vacans transigeret, vel se vno eodēque loco per eos, immotus contineret, aut huiusmodi aliud quippiam agendum omittendūque. Ad eam quæstionem respondemus, eam concupiscentiam quæ circa cibum versatur primum esse animi nostri adfectum, eoque rectē primā primo homini Adamo Legē de illa esse impositā. Sed vt clarius euadat quod dicimus; multi & varij sunt adfectus quibus nostra libertas impellitur, quorum omnium præcipua, & veluti radix est Concupiscentia. Hæc porro trifariam diuiditur: nam aut ad ventris ingluuiem pertinet, aut ad opum pecuniarūque auaritiam, aut ad gloriæ ambitionem. His enim tribus adfectionum generibus compre-

Cur de cibi Concupiscentia, Lex Adamo posita sit.

Concupiscentia triplex. 1. Ioh. 2.

hensæ tenentur omnes prauæ cupiditates: & his ad-
 ortus est quidem Satanas Dominû nostrum in De-
 sero, & in Vrbe; verum, succubuit. Cæterum vêtis
 cupiditas, reliquis duabus violentior difficiliorque
 mortalibus incûbit; quod vel hinc cõstat, quia abiq;
 pecunia & gloria viuere homines possunt; at sine ci-
 bo non possunt sicut apud Ieremiam Prophetã scrip-
 tû extat; *Dederunt res suas preciosas pro cibo, ut instaurent animã suam.* Neq; enim aduersum nos facit illud
 Domini nostri dictum; *Non in solo pane viuit homo.*
 Igitur quoniam Gula, prima est in nobis perturbatio
 animi; consentaneum erat, vt primæ Legis Adamo
 primò homini ferendæ esset occasio. Et verò
 quia per ventris ingluuiem, cibique appetentiam
 Satanas Adamum vicerat, idcirco & Christus inde
 victoriam suam aduersus illum in Deserto est auspica-
 tus cum illi diceret, vt est apud diuum Matthæû:
Si filius Dei es, dicito, vt lapides isti panis fiant. Porrò sunt
 qui Deum culpant, quod Adamum condiderit cibi
 avidum ac voracem; & interim, Lege lata, à cibo
 cohibuerit. Sed nos ad hæc dicimus, nullam hic in
 Deum Creatorem posse culpam conferri, sed in ip-
 sum Adamum iustissimè; cuius rationem audi. Cupi-
 dine quæ est in nobis, est quatenus liberè vt per-
 mittitur, est etiam vbi coërcenda cohibedâque est.
 Ea igitur pars illius quæ nostro vsui permilla est,
 culpa vacat neq; Lege inhibetur; qualis est, vt eda-
 mus, vt bibamus, vt dormiamus, atque huius gene-
 ris alia faciamus. Refrenanda verò coërcendâque
 illa est, quam lex vetat exerceri; veluti si quis gulo-
 sus sit, aut ebriofus, vel scortator, & huiusmodi aliis
 vitiis deditus. Conficitur ergo, Deum Adamo Le-
 gem illam perscripsisse, non vt prorsus nihil ederet
 sed vt de vna illa arbore non ederet. Nam si nulla
 illi per eam Legem re vesci licuisset, culpandus re-
 uera fuisset Deus legislator qui illum ita considerat
 vt edendo vitam sustinere deberet. At quãdo ab v-
 nica ipsum duntaxat arbore prohibuit, neque id vel
 per inuidiam vel per odium; sed vt ex eius Legis ob-
 seruatione causam haberet permittendi deinde ipsi
 gustare Vitæ Arborem, quò vita deinceps frui sem-
 piterna possit: haud insons sanè videri ille debet
 qui non fatiauerit suam cupiditatem ab reliquis ar-
 boribus; neque vnicam illam vitarit, qua fuerat sibi
 interdictum. Nam vt cæteræ omnes vetitæ fuissent,
 solâque vna concessa; nulla tamen ipsum subegisset
 necessitas de reliquarum vna quapiam gustare quã-
 rto minus, cum omnes præter solam vnam permisæ
 essent, vlla ipsum compulit vis eam vnam arborem
 vetitam attingere! Certum igitur ex his euadit, cul-
 pam in Adamo hæere, non in ipsius effectore Deo.
 Sed & illud disquirèdum est; soli-ne Adamo legem
 imperauerit Deus, an verò etiam cæteris rebus dum
 ipsas conderet, suas cuique Leges dedit! Dicimus
 autem, omnibus rebus esse positas Leges; ratione
 præditis, & rationis expertibus; mortalibus, & im-
 mortalibus; animatis, & inanimatis; quæ sensu per-
 ciuntur, & quæ sensum omnem effugiunt. Nam
 (verbi gratia) Angelis primam Legem dabat cum
 ipsos crearet, aduersus quam præuaricatus Satan,
 cum suis Copiis lapsus est; deinde alteram illis rur-
 sum dabat Legem, vt res natura corporatas admi-
 nistrarent; atque hæc inferiora & cognoscerent &
 gubernarent; ipsa scilicet naturæ elementa & quæ

ex elementis composita sunt corpora, vt ait Philo-
 xenus Sermone de arbore vitæ: Similiter & celo &
 Terræ legem posuit, vt in rerum natura perduraret,
 vt ait Dauid; *Stabiluit terram super fulcra sua.* Rursus
 Soli & Lunæ cæterisque Stellis suas præscripsit Le-
 ges, quibus motus ipsorum æquabilitas regitur, dum
 nunc accedunt propius nunc recedunt; iuxta illud
 eiusdem Dauidis: *Statuit ipsa in sæculum sæculi, Tegem
 dedit, & non præteribit.* Denique & Mare suam à Deo
 legem accepit, ipsam arenam; ad quam dum inun-
 dans atque procurrens pertingit, sistitur neque ip-
 sam præterit. Quin & herbis, seminibus, arboribus
 lex data est, vt pullulent, augetantque. Postremò
 animantia omnia quæ ratione carent, generali hac
 Lege informauit, vt res sensu suo percipere & motu
 sese agitare queant. Cæterum Leonibus particula-
 riter audaciam pro Lege dedit; Leporibus, timidi-
 tatem; Pantheris, vnguenti amorem; Vulpibus, frau-
 dulentiam atque astutiam; Agnis, puram simplicita-
 tem; Aquilis, sauiam rapacitatem; Columbis, inno-
 centiam; atque ita de cæteris Legibus particulari-
 bus quæ à Deo, bestiarum, auium, reptilium deni-
 que naturis sunt impostæ, sicut prolixè antehac in
 eo libro quem de sex diebus fecimus, à nobis est o-
 stensum. Denique interrogari solet, quibus in rebus
 differant eæ Leges quas Deus imposuit animatibus
 rationis expertibus, rebûsq; aliis corporatis quæ &
 anima & sensu carent; ab illis Legibus quas homi-
 nibus præscripsit & aliis creaturis ratione præditis:
 Ad hoc respondemus, plurimis eas inter se modis
 differre. Nam legum quæ hominib; latae sunt, in ip-
 sa voluntate posita est obseruatio, earum vero legû
 custodia quæ nec anima nec sensu præditis rebus
 impostæ sunt, in ipsa earum natura est sita. Tum ho-
 mines doctrina formantur ad præstadas Leges quas
 debent; at ea quæ ratione & quæ anima carent, natu-
 ræ impetu atque efficientia ducuntur vt Legibus
 suis obsequantur. Ad hæc, homines, si volunt, ser-
 uant; si nolunt, non seruant suas Leges: pendet enim
 ex Libro hominum arbitrio. At aliter se habent ear-
 um rerum Leges, quæ ratione & quæ sensu vacant:
 neque enim Leo, & audax & timidus esse potest; ne-
 que lepus, pauidus & impavidus: sed vna audacia
 leonum est; pauidus verò solus leporum: neque vt leo
 non sit audax; vel lepus, nõ fugax fieri potest. Con-
 sentaneum igitur est, hæc si suis Legibus parcant, nõ
 ideò digna esse præmio, quãdo nulla arbitrij Liber-
 tate pollent, sed naturæ vinculis cõstricta tenentur:
 nos verò vel obseruare, vel violare Leges nobis im-
 peratas quimus. Postremò hoc etiam addendum
 huc duximus, nobis insuper esse inditas etiam Le-
 ges, illis Legibus creaturarum ratione & sensu ca-
 rentium similes. Verbi gratia; oculis nostris insita
 est à Deo lex videndi; auribus, audiendi; palato, gu-
 standi; naribus, odorandi; ventriculo, concoquendi;
 atque ita cæteris membris suas indidit rerû Opifex
 efficacitates pro Legibus. *Quis quo die comedes de ea,
 mortem morieris.* Hæc oratio minas terroremque con-
 tinet, vt qua Deus Adamo, si præuaricaretur & de
 arbore illa ederet, obnũciauit periculum. Sed quæ-
 ritur, qua de causa illi sit interminatus! Facilis est
 responsio; vt à violanda Lege, illiusmodi minis, &
 pœnæ periculo cohiberetur, quam sibi delinquenti
 præstò adfuturam præsciret. Leges enim per tres
 causas

Philoxenus Sermo de arbore vitæ. Psal. 14

Mosis Bar-Cepha, Hæziamon

Hominis Librum arbitrium

Arbitrij Libertas

Suas cuique rei Leges, vt Adamo, ab initio fuisse positas.

causas ferè obseruantur: aut per amorem quo Le-
 gillatorem prosequimur, aut per præmij spem quod
 parenribus nobis propositum est, aut denique per
 metum pœnæ quæ peccantibus est præstituta. Huc
 igitur spectat illa comminatio qua vsus Deus ait;
Quo die comedes de ea, mortem morieris; vt si ille priori-
 bus duabus causis haud induceretur ad parendum,
 postrema saltem hæc (supplicij metum dico) in offi-
 cium ipsum contineret. Nam & illud quoque intelli-
 gimus, vt pœnam minatus est peccanti Deus, ita &
 præmium esse pollicitum obsequenti, quãuis hoc
 neque dixerit neque scripserit diuus Moses; sed con-
 tentus pœnæ meminisse, de præmio tacuerit. Pro-
 miserat enim, si posita Legi pareret, permissurum se
 illi vt de Arbore Vitæ ederet, atque ita vitam viu-
 ret sempiternam, immortalisque euaderet; idque
 hinc constat, quod vbi edisset Adamus de arbore
 scientia, dixerit Deus: *Ne forte extendat manum suam,
 & sumat de arbore vitæ, & datque ac viuat perpetuo:* præter-
 eà, quod morte vt pœnæ opposita si ex aduerso vita
 æterna quasi præmium, & mortali conditioni quam
 minabatur Deus, immortalis quam promittebat.
 Porrò vbi de Lege quam Adamo imperauerat de-
 locutus est Moses; progreditur ad dicendum de con-
 cinnata formatâque Eua, de que bestiarum & pecu-
 dum procreatione; & de nominibus quibus has ap-
 pellauit Adam, inquires: *Et ait Dominus Deus; non est
 bonum Adamum esse solum.* Sunt ex Doctoribus inter-
 pretibus qui dicant, ea verba à Deo pronuntiata esse
 voce quæ in audiendi sensum caderet, ad erudien-
 dum Adamum docendumque quod Deus creator
 sit; ipse verò cum vxore rebûsq; aliis quæ vsquam
 essent, creaturæ. Cæterum cur cum finxisset Deus
 Adamum, non dixerit, videre se id quod cõdidisset
 esse bonum, sicut de reliquis rebus à se effectis di-
 xisse memoratur; duplicem existimamus causam
 esse: alteram, quia hic dicturus erat non esse bonum,
 parum enim illa duo inter se consentanea fuissent;
 alteram, quia in libertate arbitrij Adæ positum erat,
 vt aut bonus aut non bonus esset. *Non est* (inquit)
bonum, Adamum esse solum. Quid igitur factò opus est
 vt faciat ei adiutorium? Nam si id quod non est bo-
 num, reiciendum est; Illud sanè quod bonum est,
 planè vt constituatur conuenit: negatio enim si falsa
 sit, affirmatiõnem esse veram necesse est; sunt eni-
 m illa sibi inter se ex diametro opposita; *Faciam ipsi
 adiutorium qualis ipse est:* Nuper dicebat Deus, *Faciamus
 hominem;* hic verò dicit, *Faciam.* Nimirum illud
 nobis oraculum numero plurali prodit Tres sacro-
 sanctas Personas; hoc verò, singulari, vnam essen-
 tiam; vt ex his duobus Oraculis intelligamus, Deum
 esse vnam Essentiam, & Tres personas. Ad hoc, su-
 præ de formatione Adami agens dicebat; *Faciamus
 hominem ad imaginẽ nostram;* quò significaret per ver-
 bum numerum pluralis, consultationem quãdam de-
 liberationemque: idque ad eius qui formãdus erat,
 dignitatem spectabat, vt qui non cõderetur absque
 verbo & consilio deliberationeque Dei; contra at-
 que bestia rationis expertes quæ solo iusu extite-
 runt: hic verò vbi de formanda Eua tractatur, ait;
Faciam: Et hæc variantia, complures habet rationes.
 Primò enim ostendit, vnam esse viri fœminæque
 naturam; Deinde Dei studium aduersus Adamum
 & Euam explicat clariùs: Ad hoc, prodit Euæ con-

ditionem minimè superuacaneam esse. Insuper doc-
 cet, Deo non tandem aliquando in mentem venisse
 de conformanda Eua, sed in ipso statim initio simul
 atque Adamum conderet. Et hæc quidem sensa ex
 verbo, *Faciam,* cõmentando elicere possumus. Por-
 rò cum Adiutorij vocabulum variis vsurpetur mo-
 dis, illud quæritur, qua in re adiuuare debuerit Eua
 Adamum; hoc est fœmina virum. Statuimus autem
 in plurimis. Primò in procreandis liberis; hoc est,
 vtero gestandis. Præterea in educanda prole pro-
 gnata. Insuper vt ad virum spectat, ea quibus opus est
 colligere comportareque aliunde domum; ita fœ-
 minæ est, domi omnia ordinare, atque vt in prom-
 ptu sint disponere administrareque. Ad hæc, fœmi-
 na vt in latis ita & in aduersis ferendis sociam se vi-
 ro præstare; vnaque, onera omnia subire debet. De-
 nique & in reuerendo, colendoque numine, & in
 aliarum virtutum exercitio virum ipsa adiuuat: nam
 vt Paulus ait; *Christi salus, & viris & fœminis ex æquo
 est communis.* Quod porrò addit; *qualis ipse est;* perinde
 est ac si dicat, quæ, eadem naturæ conditione cum
 viro prædita sit; non autem quæ vt bestia vel iumen-
 tum, operam illi præstet, quæ humana carent indò-
 le. Præterea paritatem quoque naturæ, illa verba, &
 consimilitudinem in vtroque sexu ostendunt; ita vt
 neutrius, vel præstator vel desertior existimari de-
 beat. Denique cum tribus fere modis, eos qui alios
 adiuuant distinguere soleamus (aut enim maior opè
 fert minori, aut minor maiorem iuuat, aut æqualis
 æquali operam commodat: Verbi gratia; interdum
 Rex opitulatur humilis conditionis viro; est etiam
 vbi pauper subsidio est diuiti; sepe quoque vir prin-
 cepti principi viro, aut plebeius plebeio suppetias
 venit) possunt addita videri verba illa; *qualis ipse est;*
 vt æqualem æquali auxilio esse intelligamus, dum
 Eua Adamum adiuuat. Quòd si verò quis obiiciat,
 Euam Adamo plus angustiarum quàm opis attulisse:
 ei respondebimus, culpam eius rei non in Euæ
 conditorem Deum, sed in ipsam Euam esse confe-
 rendam. Sicut hodie videmus multas fœminas tri-
 ste viris suis connubium reddere; sed id illarum ip-
 sarum vitio fieri, nõ autem ipsarum opifici Deo hoc
 crimini posse verti. Nam & manus nostræ eò effecte
 sunt, vt quæ proba sunt ea agant; iam si ipsis ad pa-
 tranda mala vtamur, erit sanè nostra ea culpa, non
 conditoris illarum Dei: & oculos nostros formauit
 Deus vt viderent quæ recta sunt teste Dauid; si ta-
 men ad ea quæ impura sunt ipsos intendamus, quis
 id effectori Deo, ac non potius nostræ vitiositati ad-
 scribat? *Et formauerat Dominus Deus è terra omnem vo-
 lucrem cæli.* Non iam formasse Deum alios animan-
 tes aliâque volucres post superiores affirmat; sed de
 illis ipsis prorsus hic agitur; atque ad eadem effecta,
 redit oratio; quod ideò fit, vt intelligamus Adamû
 solum & absque vilo adiutorio quod cõsimilis esset
 cum ipso naturæ, formatum primò fuisse, cum be-
 stia, iumeta, aues gemino sexu simul condita essent.
 Cæterum formandi verbum, hic non ita accipien-
 dum est quasi ex terra sint coagmentata animantia,
 fera, aues; hæc enim ipsa produxit natura, sicut &
 reptilia progenuere aquæ, vt antè est à Mose dictû:
 sed ideò formandi siue fingendi verbo vtitur Scri-
 ptura, vt sciamus non solam terram illa procreauisse;
 quod Mosis verba, *Producat terra animam viuentem,*

Quibusin rebus fœmina sic Viri Adiutorium.

Mulieris Officia.

An Eua, adiumentum fuerit ipsi Adamo.

Cur Adamo creato non dixerit Deus, bonum esse quod fecisset.

Trinitatis mysteriũ.

iumenta; & reptilia, &c. videbantur sonare: sed ex terra simul & aquarum coagulo enata esse, aut ex quatuor potius elementis. Nam ex his, vt Adami, ita ceterorum quoque animantium, ferarum, auium, reptilium corpora sunt composita: sed illius corpus, Dei ipsius est manibus Informatum, horum vero corpora non manibus sed sola iussu Dei coaluerunt. *Et duxit ea ad Adamum.* Vnde adduxit feras, iumenta, aues, ad Adamum? nimirum e montibus, solitudinibus, aliisque locis passim collecta; solo nutu suo ad Adamum egit, sicut ad Noam quoque diluuii tempore. Nam vt hic, ita volente Deo, nihil sibi ab illorum feritate metuebat; ita neque Adamus, eò quòd adhuc non deliquisset aduersus Dei mandatum: immò verò ipsa Adamum reuerebantur, pauebantque ac tremebant ad ipsius conspectum. Sed & hoc animauertendum est, hic prorsus atque omnino effectum dari quòd antè dixerat Deus ad homines; *dominamini piscibus Maris & volucris caeli & omnique animanti terra:* Et rursus; *Dominamini piscibus Maris;* &c. Quòd autem illa ad Adamum, non Adamus ad illa ducitur, amplificandè huius dignitatis causa fit; quasi res possessi transferantur ad possessorem, aut mancipia ducantur ad Dominum: ostenditur enim, illa obsequium debere Adamo, eiusque causa esse condita. *Vt videret quibus illa appellaret nominibus.* Non hæc eò dicuntur, quasi Deus illorum nomina ex Adamo discere opus habuerit, sed vulgari hominum more loquitur Moses; quippe solemus quæ alioqui nobis etiam perspectissima sunt, ea tamen proponere aliis vt ipsorum sententiam quoque de illis audiamus: Deus enim ab omni æternitate cuncta nouit priusquam existant. *Et quodcumque appellauerit Adamus animam uiuentem, id erit ipsi nomen.* Cum dicit; *appellauerit;* ostendit nomina illis esse ab Adamo indita. Cum porò addit; *animam uiuentem;* arguit ea modò id tēporis ad Adamum producta esse, quæ animalis anima (vt sic dicam) fuere prædita. Denique dum dicit; *id erit ipsi nomen;* demonstrat, ea singulorum esse nomina quæ ipsis sunt ab Adamo posita. Conficitur itaque, pisces, reptilia, arbores, femina, virgulta, herbas, cæteraque ex terra nascentia, & res præterea alias inanimas, non hoc loco neque hac vice nomina sua ab Adamo accepisse, sed alio post tempore: neque enim illa omnia potuere vnà cum feris, iumentis, volucris ab Adamo adduci; atque hæc prima est de illis verbis Doctorum sententia. Cæterum alij sic existimant, dicta illa Moses non eò spectare quasi Adamus nomina iumentis, feris, volucris posuerit; sed ad imperium Adami, quod ei & simul vniuerso generi humano in illa datum est, pertinere. Nam penes quos est rerum quarundam Dominium, ij quibus volunt nominibus res eas censent; sicut possessor ea quæ possidet. Quid enim alioqui profuisset, inquit, hanc aut illam bestiam voluerim hoc vel illo nomine nūcupasse, quod nomen neque ipsa agnoscere quiuissent, neque eo sæculo vllus mortalium ab Adamo discere? Ad hoc videmus singulas gentes sua quàmque lingua sermoneque ac vocabulis propriis, animantes auesque nominare; non Adami autem linguà, nominibusque ab ipso datis vti: vnde conficitur, illa Moses verba ad imperium quod Adæ eiusque posteritati in feras, iumenta, volucres à Deo concessum fuerat, specta-

Gen. 9. Bruta, Adamum initio reuerebantur.

Nomina rebus singulis ab Adamo imposta.

re; vt pro illo, quibus collibitum esset nominibus, ea appellare possent. Est & tertia sententia eorum, qui verba illa referunt ad ipsam rationem qua Deus humanum genus ornauit: ea enim dum homo vitur; appositis, & feras, & volucres cæterasque res creatas, nominibus appellare potest. *Et imposuit Adam nomina omni animali, & omni volucris caeli, & omni bestie agri.* Quidam putant, Adamum voce quæ sensu percipi audiri que posset, pronunciata; singulis animantium speciebus volucrumque; nomina indidisse, cum editiore colliculo terræ pro Paradiso insidentem augustinè amictum maiestate & splendore quem habitu præ se ferebat, & Solis radios superantem; illa summissis capitibus prona, neque præ nimio decore quo ille splendebat, intueri ipsum audentia singularim præterirent, suisque ab illo appellarentur ex ordine nominibus (nam neque Israëlita qui uerunt Moses vultum inspicere ob fulgorem quo colucebat, neque nos valemus oculorum aciem intendere in Solem propter resplendens iubar quo circumdatus est) veluti verbi gratia, cum Taurum ille nomine ciceret, audito nomine suo Taurus transibat coram illo, capite demisso, neque obtueri ipsum potens: similiter nominatim citatus Equus agnoscebat nomen, præteribatque deiecta ceruice, neque Adami conspectum sustinens: atque ita de nuncupato Asino, aliisque singulis animalium & bestiarum volucrumque; speciebus. Sed dicit aliquis, Vnde didicerat Adamus, quo genus quodque nomine esset vocandum? Ad hoc respondent, quibus hæc interpretatio placet; Spiritus sancti fretum gratia, instinctu, atque efficientia; illum propriis appellasse quæque vocabulis: quippe sicut Apostoli impulsus sunt ad loquendum aliis linguis, pro eo ac Spiritus sanctus suggerbat ipsis vt loquerentur; ita etiam Adamum ab eiusdem sancti Spiritus benignitate efficacitateque; accepisse & scientiam & vocem & orationem, atque ita singulis animalium generibus sua attribuisse nomina. Porò iisdem illis ab Adamo positus nominibus vsam esse vniuersam hominum posteritatem vsque ad illud tempus quo sunt confusæ linguæ: & sicut ille fœminam vocabat mulierem, & Euam, ita omnes illius seculi fœminas ad confusas linguas vsque, appellatas esse mulieres, & Euas; quando etiam hodie multi mortalium iis vtuntur vocabulis, quæ sunt ab Adamo primùm prodita. At alij Interpreti, vt nuper ostēdum à nobis est, dicere malunt, Mosē significare illis verbis, imperium Adamo eiusque posteritati concessum; pro quo, nomina animantibus cunctis rebusque aliis imponere possint. Alij verò existimant, hæc ad ipsam rationem spectare, qua donati ab opifice Deo homines, suis res quasque vocabulis queunt appellare. *Et Adamo non inueniebatur adiutorium qualis ipsius erat.* Haudquaquam existimanda sunt hæc verba pro responso data esse cuiquam: quis enim interrogare potuisset num Adamus haberet subsidium sibi simile, quando præter illum etiam tum nemo erat hominū? Verum spectant ad cognoscendum discrimen inter Adæ conditionem & ceterorum animantium ratione carentium in eo positum quòd in his mas & fœmina pari ortu simul extiterint; in genere verò humano Adam solus primùm conditus sit, & deinde ex ipso fœmina, *Et immisit Dominus Deus in Adam, quietem, & obdormiuit.* Notandum

Exod. 14.

ad. 1.

Quomodo Prophete adfecti in suis visionibus.

Qualis fuerit Adamus.

dum est, pro quiete in Græco, *ἡσυχία*: hoc est, mentis stuporem, esse scriptum; in Hebræo verò, somnū. Cæterum eò quòd ait, Deum misisse in Adamum, quietem siue mentis stuporem; arguitur, non naturæ necessitudine somnum illum Adamo accessisse, sed Deo conciliante. Qualis verò fuerit illa quies, aut *ἡσυχία*, si quis quærat; respondemus haud similem consuetis illis fuisse quibus vti solemus, naturæ indulgentes. Primum enim eo sopore immisso, abduxit Deus Adami mentem à rebus omnibus quæ visu vel alio quouis sensu percipi possint, atque ita somno eo adfectit vt illarum rerum prorsus nullam sentiret: nimirum ipsius cogitationes penitus ab occupationibus rerum mundanarum omnibus ita collegit vt aliò mentem suam ille, quàm in seipsum ac circa sese, non intenderet aut verteret: deinde reuelationem ipsi indidit, qua veluti diuina quapiam efficiencia sic ille comparabatur vt per animæ suæ motus viris que, videret atque audiret cuncta quæ in seipso ac circa se agebantur. Permisit enim ipsi vt non aliter apud animum suum versaret reputaretque; ac certus redderet quòd costa sibi eximebatur atque in mulierem concinnabatur, quàm si oculis auribusque corporeis vsus rem ipsam vidisset & audisset. Nam eo captu animi, qui videndi audientique sensibus responderet, ideo ipsum informauit Deus, quò penitus cordi ipsius fixa hæreret menti que certa constaret res illa quæ agebatur; intelligeret que ille se non fantasia quapiam atque vana imaginatione seductum à vero esse, sed rem ipsam percipisse: seductum atque nobis accidit, qui dum oculis aliquid cernimus auribusque audimus, verè nos quod res est didicisse scimus: sunt enim duo illi sensus (visum dico, auditumque) in omni re certissimi veritatis testes. Et verò vt hic cum Adamo, ita aliàs cum sanctis Prophetis agebat quoque Deus quando ipsorum pectora diuinis suis reuelationibus illustrabat: ante omnia enim abducebat ipsorum mentes cogitationesque; ab omnibus rebus spectabilibus aut in quémuis alium sensum cadentibus atque materiatis, & planè ab omni mundanarum rerum occupatione; quò, mentis agitationibus animique cogitationibus intentè contemplantur ea quæ apud se gerebantur: eaque non aliter intelligerent quàm quæ oculis auribusque corporeis coram fieri viderent atque audirent, deinde radiis diuinarum reuelationum pectora ipsorum collustrabat: reuelationum (inquam) earum rerum quæ aut euenturæ erant, aut iam tum acciderant. Verum illiusmodi reuelationes diuinæ & Spiritus sancti efficaces actiones, Prophetis vigilantibus contingebat; at Adamo dormienti obuenit sacra illa reuelatio rei quæ circa illum agebatur in condenda ex ipso Eua. Fuit igitur ea siue quies siue *ἡσυχία*, qua Deus Adamum deuinciebat quando ipsius detractam corpori conformabat Euam, illi similis sacra visioni qua Abraham cernebat lampadem ignis incedentem inter frusta; qua Ezechiel inuectos Cherubinos; qua Isaias Deum sedentem in sede sublimi, Seraphinósque stantes circum ipsum; denique qua Petrus descendens e cælo velum contuebatur. Atque hæc hæcenus de quiete siue Ecstasi, quam Deus Adamo iniiciebat, dicta à nobis sunt. Illud porò quòd scribitur, *dormiuisse Adamum;* ostendit ipsum adhuc ignarū

Gen. 15.

Ezech. 1. Isa. 6.

Ad. 10.

quid rei esset Somnus, se nudum humi abiicisse, atque stertuisse; sed indutum interim gloria, splendètemque Solis in morem. Porò in disquisitionem autem hic venit, num per insomnium viderit Costam quæ sibi subtraheretur, atque cõformabatur in fœminam; an verò re ipsa eam costam intuitus sit! Respondemus verò, eum minimè costam ipsam reuera adspexisse, cum dormierit; neque etiam per Insomnium (quanquam non negandum sit esse quædam Insomnia vera; cuiusmodi fuere illa que Iosepho euenērūt & Pharaoni, item Danieli & Nabugodonozori, atque etiam Iosepho Mariæ sponso, denique vxori Pilati, complurisque alia huius generis) sed per diuinam reuelationem, cum somno tamen interim esset ipse occupatus. Cæterum diuinæ reuelationes non vno omnes modo hominibus offerri solent; sed partim representatis rebus ipsis, aliæ per insomnia; denique nonnullæ etiam neque per res ipsas neque per insomnia, sed per Animæ sensus; ocellus scilicet sensibus corporis: sicut nobis viuuenit, dum clausis oculis, obturatisque auribus cogitationem nostram ita intendimus in rem quampiam remotam, vt neque audiamus illos qui nos ex propinquo alloquuntur, neque videamus. Sunt autem reuelationes, quæ per res ipsas fiunt, cuiusmodi fuit illud Mosi visum, quo ignem Rubrumque ipsum, & cætera videbat: eæ verò quæ per Insomnia; quales fuere, Iosephi & Pharaonis, atque Danielis & Nabugodonozoris. Quæ verò neque re ipsa neque per Insomnium accidit, illius sunt generis cuius erant quas videbat Abraham, Isaac, Petrus, & hoc loco Adam. Solet & illud queri, cur non vigilanti Adamo, sed dormienti costam Deus subtraxerit! Atqui si vigilanti eximisset, horum ipsi euenisset alterutrum, vt aut doloris sensu aliquo afficeretur in auferenda costa, aut nullo. Iam verò si doluisset, odium aduersus coniugem suam Euam cõcepisset: sin nullo tactus fuisset dolore, existimasset falsam duntaxat imaginationem fuisse eam quæ de Eua conditione suo animo obuersabatur, neque re ipsa & verè accidisse. Imbuit igitur illum somno Deus ne quid doloris sentiret dum costam amitteret: rursumque effecit vt intellectus sui motu, costam sibi adimi inque Euam concinnari, videret; quò ea res ipsus animo impressa fixaque; penitus mente hæreret, neque falsa rei imago existimaretur: hæc verò animi intelligètia atque notio, ex diuina est orta reuelatione, & instinctu. Igitur non naturalem somnū & vilitatem illum immisit Adamo Deus, quo effectum est ne sentiret dolorem, egrèque haberet dum sibi costa demeretur; ex quo dolore subinde in memoriam sibi recurrente, hostis aduersus eam mulierè fieri potuisset, quæ ab ipso Deo erat conformata, sed ea ipsum quiete, siue Ecstasi deuinxit, in qua scire posset atque intelligere, illud rem ipsam esse, quod in se, & circum se agebatur à Deo, nullo tamen interim doloris sensu tactus. Ad hæc sciendum est, quòd Prophetis, cum imbuerentur diuinis reuelationibus dabatur simul mentis contemplatiua vis quædam, qua sacras illas reuelationes penitus intuerentur atque expenderent; qua contemplationis vi alioqui non semper sed solo illiusmodi reuelationum tempore mens ipsorum illustrata manebat; auferebatur verò ea ab ipsis post reuelationes, sed remanente interim fixa in ipsorum mente, vera contemplatiua

Vera sunt ex in somnis nonnulla.

Gen. 37. & 41. Dan. 2. 4. & 7. Mat. 1. d. Mat. 27. c.

Reuelationum diuinarum plures modi.

Exod. 3.

Gen. 37. & 41.

Cur Adamo dormienti potius quam vigilanti costam subtraxerit.

Adami somnus primus non fuit naturalis.

Gen. 17.
4 Reg. 8.
Isa. 6.
Ezech. 1.

Act. 10.

Cur Eua
nontiam
vt Adam
expulserit
formata
sit.

Viri & fo-
eminae con-
cordia.

Viri, non
foeminae
est principi-
patu.

Cur ex si-
nistra par-
te potius,
Eua for-
mata sit.

Cur Eua
formata
sit ex Co-
sta.

illius virtutis memoria etiam posteaquam euani-
sent ipsae reuelationes simul cum vi illa contempla-
tiua. Ita enim accidit Abrahamo Ecclasi correpto,
Elisae visum videti, item Isaiae cum cerneret deum
sedentem super solium; praeterea Ezechieli intuenti
Cherubinos inuectos, denique Petro contemplan-
ti velum. Igitur sic Adamus quoque affectus erat cum
quietem suae ecclasi ipsi immisit Deus: apparuit
enim ei Deus, dataque est ipsi simul vis ea mentis
contemplatiua qua cernebat eximi e suo corpore co-
stam, & foeminam formari: sed postquam abcessit ab
ipso reuelatio, atque ablata simul est mentis illa vis
contemplatiua; mansit tamen nihilominus firma in
ipso animo, rei de se gestae vera recordatio. Et ac-
cepit unam e costis ipsius, clausitque carne eius locum.
Cur ex ipso Adamo formauerit Deus Eua, & non ex
terra puluere finxerit sicut ipsum Adamum; varia
sunt causae. Prima, vt vna eademque radix, & nascen-
di principium esset omnibus hominibus ipse Adam.
Altera ne dicerent contentiosi homines, alium fuisse
Adam, alium Euae conditorem sed fateri cogeren-
tur, ab vno eodemque Deo ambos esse formatos.
Tertia, vt arctiore constringeret amore virum & foem-
inam, eod quod haec ex illo esset orta. Quarta, vt
effectum redderetur quod Moses de Adamo dicit;
Masculum & foeminam creauit ipsos. Quinta denique,
ne foemina principatum affectaret, qui viri est. Quari
porro potest, cur Deus Eua non sumpserit ex par-
te corporis Adam anteriori, aut infima, aut poste-
riore, aut denique suprema; sed ex medio corpore.
Dicimus vero ex anteriori parte acceptam non esse,
ne vellet potior haberi virumque imperio premeret;
neque rursus ex posteriore, ne viro esset contem-
ptui: ex capite vero ablatam non esse, ne primasque
viro debentur foemina sibi vendicaret; & vero neque
ex vltima parte corporis formatam esse, ne vir foem-
inam multo se inferiorem humiliorumque aesti-
maret; sed ex medio corpore, vt mediocri apud vi-
rum dignatione haberetur. Solet vltimus hoc etiam
quari, cur e sinistra potius corporis parte, quam dex-
tra sit ablata; possumusque respondere, ideo e dextra
parte sumptam non esse ne cum viro conferri equa-
ritate se vellet: duas vero esse rationes, cur e sinistro
latere sit formata; alteram, vt sit viro obsequiosa
eiusque imperio obtemperans; alteram, vt sciatur in
firmioris eam naturae esse. Nam sinistrum latus dex-
tro imbecillius est; neque enim sese potest absque
dextri auxilio subrigere, vt neque foemina se absque
viro sustentare valet. Et vero sinistrum arguere im-
becillitatem, vel ipsa animantium natura monstrat;
quorum omnium sinistra pars imbecillior est quam
dextra. Est itaque in foeminis temperamentum cor-
poris frigidius, imbecillius, crudius, vt in parte ani-
mantium sinistra. Quin inter ipsos viros reperias cu-
ius dextrum latus sit calidum, vegetumque; sinistrum
vero, frigidum ac flaccidum. Ad haec masculus in
dextro latere concipitur, femella in sinistro. At enim
ex ipsa imbecillitate quam in sexu foeminino palam
cernimus, satis arguere liceat, Eua e sinistro Ada-
mi latere, vt minus valido, esse acceptam. Porro cur
costam & non aliam corporis partem Adamo de-
traxerit Deus, quam concinnaret in foeminam, pluri-
mas habemus rationes: nam cum in costa & carne
& ossa, & neruos, & sanguinem inuenire sit; ex ipsa,

vt perfecto absolutoque; membro, perfectam nume-
risque; omnibus absolutam esse formatam foeminam
recte colligitur. Praeterea eod etiam significatum est,
ita foeminam protectore viro opus habere sub cuius
vmbra tuta lateat, vt costae brachiis connectae pro-
teguntur. Denique eodem spectat quoque; mysterium
perforati lateris Domini nostri in cruce, ex quo pro-
fluxit sanguis & aqua, vt hac renascerentur Fideles
per Baptismum, illo vero expiarentur. Ideo enim lan-
cea Domini nostri latus pertusum est, vt lueret ex-
piaretque; foeminae illius scelus, quae ex latere viri per
costam fuerat enata. Porro ideo expleuit carne locum
exemptae costae, ne dolore adficeretur experrectus
Adam, eod quod parte ea corporis esset mutilus; si-
multatamque aduersus detractam sibi partem conciperet.
Et vero duo sunt quae expedite Deus peregit in
Adam corpore; alterum quod costam absque
dolore exemit, alterum quod pro costa carnem suffe-
cit; & quidem neutrum horum sentiente Adamo,
rem tamen ipsam intelligente atque cognoscente
per diuinam reuelationem, quam mentis contem-
platione intuebatur. Et concinnauit Dominus Deus eos-
ta quam sumpserat ex Adamo, foeminam. Haec non sunt
a Deo tribus diuersis peractis vicibus; neque id dicit
Moses, sumpserat Deum primo costam, post exple-
uisse locum eius carne, ac tunc demum concinnasse
foeminam: verum subito, & oculi breuissimam aucto-
ritate exempta est costa, suffecta quoque caro, & confor-
mata foemina. Nam si intra oculi momentum resur-
get vniuersum genus humanum, vt diuus Paulus ait,
multo facilius intelligere possumus, simul illa tria apud
Adamum a Deo peracta esse: verum quando
non potuit Moses simul omnia haec verbo vno com-
plecti atque enunciare & describere, coactus est ex
ordine dicere Deum cepisse costam, & costae loco
carnem supposuisse, ac foeminam concinnasse. Rur-
sus quaeritur, cur Moses de Adamo vsurpet, *Gabal;*
hoc est, fingendi siue subigendi verbum: at de Eua,
Tacan; hoc est, concinnandi. Respondemus, fingendi
subigendiue vocabulum luto conuenire, ex quo
Adam formatus est; subigi enim lutum debet, vt quip-
pia ex ipso fiat: at costa cum iam tunc subacta ex luto
formata existeret, sola concinnatione opus habe-
bat, vt in foeminam euaderet. Iam vero hoc quoque
interrogari potest, cur non sit dictum de Eua, quod
insufflauerit Deus in ipsam, Animam, sicut de Adamo
scriptum est; *Et insufflauit in faciem ipsius animam vitalem.*
Respondemus nequaquam eod istud factum esse quod
Eua non fuerit praedita rationali anima perinde ac
Adamus; aut non composita ex corpore & anima, vt
ille: neque vero etiam quasi anima ex corpore nas-
catur, sicut os ex osse & caro ex carne: sed duabus
de causis illud praetermissum in historia esse, quarum
altera est, cum ante esset de Adamo explicatum, hu-
manam naturam ex corpore & anima in ipsius faciem
insufflata constare, minimè erat necessarium idem
de Eua hic repetere; altera, quia cum costam tempe-
rasset Deus rebus omnibus quibus opus erat confor-
massetque in foeminam, dubium esse non potuit
quin simul Animam in ipsius faciem inspirasset idque
vel hinc intelligitur quod & si alio modo Adam
alio Eua orti sunt (Adam enim ex luto factus est, Eua
vero ex Adamo concinnata; atque Adam, non ge-
neratus extitit; Eua vero ex Adamo est producta)
tamen

Ioh. 19.

Cur dicitur
Colligere
cum ex-
ne exple-
uerit.
Viri & fo-
eminae con-
cordia.

1. Cor. 11.

Adam per
Somnum
didicerat
quae de in-
de Pro-
phetauit.

Cur non
dixerit
Moses, in
spiratam
in faciem
Euae, ani-
mam, vt
de Ada-
mo dicitur.

1. Cor. 7.

tamen consimilis prorsus ambo sunt naturae, pari-
que compositione naturali constant, quae est corporis
& animae commixtio. Et adduxit ipsam ad Adamum.
Vnde, & quod duxit illam? sane non ex vno loco ad
alterum; sed cum ante in rerum naturam non fuisset,
produxit in rerum naturam. Caeterum ideo dicitur
ad Adamum ducta esse, quia eius gratia ipsam con-
diderat, concinnaretque Deus: ait enim Scriptura;
Faciam ipsi adminiculum qualis ipse est. Sed non est, vt
ab ipso ablata fuerat rudis atque informis costa, ita
& restituta; verum iam concinnata, effectaque foem-
ina. Et ait Adam; *Hac vice os de ossibus meis, & caro de
carne mea.* Hic vaticinantis Adami verba nobis pro-
dit diuus Moses: nam qui sopore atque quiete obru-
tus iacebat, animae vero suae interim agitationibus
mentisque contemplatione rem ipsam quae in exi-
menda costa concinnandaque Eua agebatur, confi-
derabat; subito experrectus, cum eam ipsam mulie-
rem quam per somnum conformari animaduerte-
rat, coram se stantem vigil inueniret; diuina sancti
Spiritus gratia impulsus vaticinabatur, inueniens,
Hac vice os de ossibus meis, & caro de carne mea. Quod
ait; *Hac vice;* ad illius temporis spectat discrimen,
quo Deus bestias ac iumenta volucresque ad illum
egerat, imponendorum nominum causa: perinde ac si
Deo dicat Adamus. Quam nunc ad me adduxisti
mulierem, longè alia est atque fuere animantia
illa quibus ad me actis nomina indidi: neque enim
illa ex me sumpta, aut mea fuerunt naturae; at haec
os est ex ossibus meis, & caro ex carne mea; hoc est,
ex me ipso accepta est, mea quoque est penitus naturae
particeps: vna quippe eademque natura constamus
ego illaque. Caeterum duabus id Orationibus scie-
bat Adamus quod hic pronuntiabat, & mentis suae
contemplatione qua dormiens cernebat, & Spiritus
sancti benigna efficientia qua intus illustrabatur.
Sed animaduertendum est, Adamum quoque
ex Euae compositura suam ipsius intellexisse agno-
uissetque: cum enim per Animi sui contemplationem
intueretur Creatorem cum qui Eua condebat effi-
ciebatque, agnoscebat simul & suam ipse condi-
tionem & eum qui se creauisset: sicut etiam Angeli
cum viderent animas Adam & Euae a Deo creati
praeditas ratione & intelligentia, & immortales; hoc
est, sibi similes; tunc demum intelligebant, qua ipsi
essent conditione naturae creati, & a quo Opifice.
Possumus etiam aliter verba illa; *Hac vice os;* &c. in
hanc sententiam interpretari: Hac duntaxat vice
mulier ita formatur, vt sit os ex ossibus meis, & caro
ex carne mea; in posterum vero non sic formabun-
tur mulieres, sed per maris cum foemina connubiū
procreabuntur. *Hac vocabitur mulier, quia e viro accep-
ta est.* Videtur quidem haec oratio hunc praese ferre
sensum, quod ideo dicta sit mulier quia ex viro sup-
ta est, cum tamen propter legitimum cum viro con-
iugium mulier appelletur. Nam si inde quod sum-
pta sit ex viro, hoc nominis sortiat; planè aut cae-
teras mulieres omnes ex suis maritis acceptas fateri
oportebit, aut earum nullam mulieris nomine dignam
esse. Quod autem vocabulo foeminas nuncupemus
ob legitimas cum maribus nuptias, ipse nos vsus do-
cet quo eas consueuimus solas sic appellare quibus
legitimum intercessit cum viris matrimonium. Quin
diuus Paulus quoque vbi virginem fecernit a mu-

liere, ostendit eam quae non est secundum Legem
nupta viro mulierem vocari non oportere; sed eam
quae legitimis nuptiis cum viro sociata sit. Insuper,
hanc esse illorum verborum sententiam, ipsius Ada-
mi quae subsequuntur verba arguunt; *Propterea relin-
quet vir patrem suum & matrem suam, & adheret mu-
lieri suae.* Nam nisi legitimo nuptiarum vinculo con-
iuncta fuisset sibi sua foemina, planè non vocasset eam
suam mulierem siue vxorem. Denique sunt quidam
Interpretum, qui, *Itto;* hoc est, mulierem siue vxorem
vocatam tradant illam hoc etymo; quasi ipsa ad ma-
ritum suum dixerit, *Atta Ta Zaedi;* hoc est, tu accede
ad me; nimirum si velis mihi ritè sociari, patetque
liberorum fieri conseruandi generis humani gratia.
Conficatur itaque his omnibus, ideo Eua dictam
esse *Itto;* hoc est, mulierem siue vxorem, quia Lege
viro coniuncta erat; omnèque ac solas foeminas ritè
nuptas, illo nomine dignas esse: atque in eam sen-
tentiam Adami verba illa esse explicanda, quantum-
uis aliam praese ferant. Verum enimvero sunt qui
dicant, duo ista nomina, viri & mulieris, magis inter
se conuenire in lingua Hebraea, quam Syra, aut Gre-
ca, aut Armeniaca, aut denique alia quauis: in il-
la enim virum, *Is;* mulierem, *Issa* enuntiar, quod per-
inde est ac si Syrus, vt virum, *Gabro*, ita mulierem *Ga-
birta* vocet; de qua re nos, volente Deo, dicturi su-
mus in eo Commentario, quem scribere constitui-
mus in reliqua libri Genesios capita, si vita superet,
erit enim eius tractandae congruus locus, vbi ad illa
verba peruentum fuerit; *Et erat omnis terra lingua v-
nius, & sermonis eiusdem. Ideo relinquet vir patrem suum
& matrem suam, & adheret uxori (siue mulieri) suae.*
Iam diximus, ex his verbis facile intelligi, mulieris
nomen a legitima coniunctione, qua viro sociatur,
dictum esse. Nam eod spectat quod hic dicit, virum
ita mulieri mutuum cohaerere debere, vt patrem
matremque sibi praese illa deserendos statuatur. *Et erunt
ambo, caro vna.* Multis modis vir & vxor vna caro ce-
sentur; per coniugij necessitudinem, per sobolem
ambobus communem: denique eo etiam quod pa-
rentis filiique ratio ex ipsa muliere pèdeat atque ex
ea constituatur, quantum ad ipsa corpora quae prog-
nuntur, pertinet: ex connubio enim viri mulie-
risque fit vt concipiat pariatque mulier: iam vero per
conceptum partumque parentes & filij efficiuntur.
Porro certum est, Adamum haec verba per vaticinium
ex diuinis reuelationibus pronuntiasse. Nam illa ipsa
Christus in Euangelio quasi ex Dei Patris persona
dicta profert: quadoquidem Prophetarum verba, et si
ex ipsorum oribus emanarint, tamen vt ab ipso Deo
pronunciata accipimus; Dei enim ipsius organa,
Prophetæ habendi sunt. Caeterum quaeri potest, cur
de viro dicat Scriptura, quod relinquere debeat pa-
trem matremque, & adherere vxori; quado ipse po-
tius mulieres, patre, ac matre, familiaque, ac rebus
suis omnibus relictis, ad viros accedunt ipsisque ad-
haerent. Ad hoc respondendum est, multis id rationi-
bus fieri: & quia vir mulieris caput est, & quia ille per
coniugium liber primum euadit soluiturque patria
potestate in qua tati sper erat dum vxorem duceret;
eà enim dicta ipse fit pater familiaris; Et quia non pa-
rentem esse sed corpora miscere, tempore prius est:
neque enim quia parètes sunt, Venere vtuntur; sed quia
hac vsi sunt, parètes fiunt. Nam Adà & Eua priusquam

Eua vnde
dicta Sy-
ris, Itto.

Velfi La-
tinus viri
dicat ho-
minem: Mu-
lierem ve-
ro, homi-
nam.
Gen. 11.
Gen. 2.
Matt. 19.
Mar. 10.
Ephes. 5.

Math. 19
Mar. 10.

mutuis amplexibus confociati essent, haudquaquam parentes dicebantur, verum ubi connubio cohesissent filiosque procreassent, tum demum parentes sunt merito cognominati. Porro posteaquam de condita Eua locutus est Moses, procedit ad explicandum quomodo vitam agitauerint sua primi Parentes his verbis; *Et erant ambo nudi, Adam & uxor ipsius, neque pudebat ipsos.* Sed cur non pudebat? Non profecto quia pueruli essent, aut quia rustica simplicitate atque imprudentia: fuere enim a Deo effecti aetate iuuenili, non puerili; & prudentes, non stolidi aut inurbani. Sed ideo pudore non afficiebantur de sua nuditate, quia adhuc non peccarant neque deliquerat, eoque nulla animum cogitatio subibat esse aliquam in nuditate culpam. Præterea amici erant gloria, atque idcirco non verecundabantur: sicut enim Moses faciem gloria contactam intueri non potuerunt Israëlitas; & ut in Solem stola gloriæ vestitum mortales oculorum aciem intedere nequeunt; præterea ut Corpus domini coopertum gloria, Solem ipsum fulgore candoreque superabat cum in montem se recepisset; denique ut ipsius diuinitatis vestimentum spectabile non est: ita Adam Euaque quia vestiti erant gloria, nihil verecundabantur. Nam nuditas ea de qua hic Moses agit, ad vestem spectat non item ad gloriam qua etiam tum contacti erant. Insuper est ubi nuditas pudoris sensum generet; est etiam ubi nulla verecundiae cogitatio animum ob nuditatem subcat. Illius exemplum habemus in Adamo atque Eua, qui posteaquam deliquissent, existimabant suam sibi nuditatem pudori esse debere; huius verò in puerulis, quos nihil pudet esse nudos; id accidit, cum res ipsa pudorem in se nullum habet, veluti cum quis secretò, & absque testibus, se vestibus exuit: Fit hoc etiam longa consuetudine magistra, sicut iis euenit qui assidue in balneis nudi versantur. Denique ubi rei necessitas quadam incumbit; veluti si quis vicere labore in ea corporis parte quam alioqui absque pudore non retegat; ipsa tamen necessitate adactus, eam, exuto pudore, medico aperit. Duas igitur ob res non verecundabantur Adam & Eua cum essent nudi; & quia amici erant gloria, & quia adhuc non deliquerant. Nam & in futuro Mundo sublatus erit omnis pudor ex hominibus, qui ex nuditate possit gigni; tum quia vestiti erunt gloria quali erat indutus Adamus atque ipsius uxor eua inter arbores antequam violassent mandatù; tum quia ipsa pudoris causa, peccatum dissolutum erit irritumque. Cæterum diuus Moses dum perseuerat, Adamum Euamque nihil puduisse suæ nuditatis; confert id sæculum quo ea scribebat, cum eo quo illi fuere procreati a Deo, quasi dicat: Non ut iam videtis homines ob nuditatem pudore adfici, ita Adamo Euæque accidit; neque enim illos puduit ob duas quæ dictæ iam sunt, rationes. Porro absolutio sermone de creato Adamo Euaque, & de vitæ ipsorum instituto; pergit diuus Moses commemorare fraudem qua seducti sunt a recto, nimirum ut nos doceat ex quanta libertate in quam grauem simus delapsi seruitutem per peccatum, inquiens: *Et Serpens astutior erat omni bestia agri, quam effecerat Dominus Deus.* Num de corporato serpente hic agit diuus Moses, an verò de Satana qui serpenti similis apparuerit: & si Satanas in Ser-

pentis corpus se insinuauerat, cuius generis fuerit is Serpens; præterea pedes ne habuerit an minimè, ille Serpens; & quæ huc spectant alia, pridem sunt a nobis diligenter pertractata. Commemorauimus etiam cur Serpentem astutior dixerit, non prudentior cunctis bestiis agri! de his enim omnibus egimus capit. xxvii. quæstionibus decem in medium propositis. *Et ait Serpens ad mulierem: Verè dixit Deus ne comederetis de omnibus arboribus Paradisi.* Dubitari potest, an audierit Diabolus mandatum Legæque, quæ Deus Adamo imperauerat; cumque minimè ignoraret quod res erat, dixerit ad feminam: *Verè ait Deus ne comederetis, &c.* an verò suspiciens modò Legem illi a Deo positam fuisse, mulierisque animù tentans; illa ad ipsam verba fecerit. Dominus Ephræm, aliique Interpretes complures cæsent Satanam audiuisse mandatum quod Adamo dabatur; eiuusque conscium accessisse interrogasseque feminam illis verbis; *verè ait Deus, &c.* quò per eam interrogationem sibi captaret colloquendi ansam. Philoxenus verò & Theodoros Nestorianus multique cum his alij dicere malunt, Satanam non audiuisse Legem dum Adamo imponebatur; sed coniectura atque suspitione præscriptæ cuiuspiam Legis ductum, mulierem adortum esse ut ex ea interrogata disceret qualisnã lata lex esset, atque inde captato fallendi argumèto aduersus ipsam abuteretur. Nos porro putamus, cuiusque harum duarum sectarum sententiam versari in tribus hisce quæstionibus; vtrum condita sit Eua simul cum Adamo, an post: deinde, acceperitne vnà cum Adamo mandatum illud ab ipso Deo, an verò post ab Adamo: denique sitne per vocem quæ in sensum caderet, data lex ea a Deo, an verò absque voce menti impressa, cognoscibilisque reddita: ac proinde censemus has quæstiones accuratè expendendas esse priusquam de illis sententiis rectè possis existimare. Igitur Dominus Ephræm & qui cum ipso sentiunt Interpretes alij ipso freti Scripturæ tenore ferèque dicti, dicunt primo Adamum esse conditum extra Paradisum, & deinde in Paradisum introductum accepisse a Deo mandatù ne vesceretur arbore cognitionis, post indidisse nomina animantibus, ac tunc demum cõformatã esse Euam ex ipsius corpore, atque de præcepto edoctam ab ipso Adamo voce eiusmodi quæ audiri posset, eaque vocem exaudisse Satanã cum ad uxorem loqueretur Adamus; itaque Satanã mandati minimè ignarũ, sed bene consciũ aggressum esse Euã, eaque pacatè interrogasse; *Verè dixit Deus, ne comederetis de arboribus Paradisi;* nimirum vt ea sibi interrogatione aditum ad colloquium pararet. Theodoros verò & eius Sectatores aiunt, simul Adamũ esse conditũ & Euam ipsi detractã eodem quo creatus erat loco, atque hanc vnã inde in Paradisum cũ illo esse subductã, vnãque Legem accepisse ab ipso Deo; nõ quidem voce quæ audiendi sensum moueret, latã, sed menti ipsorum impressam consignatãque quodã cognoscendi modo. Nam simul vtrique Legem hæc imperauisse Deũ, vel inde se comprobare satis possent putant, quòd scriptum sit; *Masculum & feminam creauit eos; item; Dominamque piscibus Maris, & volucribus cæli;* quæ plurali numero dicta sunt: præterea, quia Eua ob fractã Legem magis etiam culpabatur quã Adam, Neque verò absurdum est, si hæc aut illa quæ ad Adamum

ad Adamum modò locutus videri potest Deus, ea sub Adæ persona ad vtrũque ipsorum dicta putemus. Nam quod scriptum est in Psalmo, *Beatus vir, qui non ambulauit in via impiorum;* profectò ad vtrũque sexum sub solius viri nomine spectat. Et quæ in Ecclesiasticis consiliis cõtibũsque, de viris discipulamur constitutumque, sanè ad fœminas ex æquo pertinent. Cæterum quòd non voce quæ exaudiri posset, latam esse Legem aiunt; sed quodam reuelationis modo immisam in ipsorum animos, simile esse dicunt illis visis quæ Prophetis apparent. Nam simul inditam fuisse illorum mentibus vim quandam intelligendi ac veluti intuendi atque ita certò cognoscendi id quod iubebantur, nulla intercedente voce quæ audiendi sensum moueret; quum Serpens, quando de Lege lata interrogabat, perperam ipsa Legis verba retulerit; nimirum quia non Legem ipsam auditam cum ferretur, tenebat, sed suspiciens coniectabat modò; vt qui cum videret animantia passim carere pabulum, Adamum verò Euamque etsi corpore constarent, nondum tamen vesci, facile venerit in suspitionem, imperatam his esse Legem quamquam quæ vescendi modus aliquis esset præscriptus. His ergo inducuntur isti rationibus, vt putent Dæmonem ignarum mandati, mulierem illa in interrogatione esse adortum, quò ex ipsa Legem disceret; eaque cognita, & iis quibus imperata erat & ipsi Legislatore insultaret. Esto autem iudicium penes Lectorem, vtram harum duarum opinionè approbet; potest enim in vtrãvis acquiescere. Cæterum Satanæ verba illa in ipso statim exordio, Dei verbis adueriantur; mandarat enim Deus Adæ atque uxori vt de omnibus arboribus Paradisi vesceretur, sed de sola arbore scientiæ boni & mali non vescerentur: at ille contrã; *Verè (inquit) dixit Deus ne de Arboribus Paradisi vesceremini.* quæ oratio prorsus cum Dei oratione pugnat. Videtur verò in ipso sermonis initio dæmon ideò verba sua ad multas Arbores extēdisse, vt occasionem sibi compararet in progressu vnã illam vititam arborem calumniandi. Nam cuius studia in vniuersum omnia improba sunt atque peruersa, haud mirum est si ab improbitate auspicietur. *Et ait mulier ad Serpentem: De fructibus arborũ Paradisi omnium comeditis; de fructibus arboris quæ est in medietate Paradisi dixit Deus; Ne editis de ea, neque tangatis eam ne moriamini.* Non, inquit, o Serpens, iussi sumus ab omnibus abstinere arboribus, vt tu dixisti; sed ab vna sola quæ in Paradisi medio extat; interminatũque est nobis Deus futurum vt moriamur, si de hac ederimus. Cæterum existimandum est, mulierem non modò arborem in medio sitam Paradiso apud Serpentem nominasse, sed addidisse etiam, *scientiæ boni & mali;* tametsi hoc Moses præterierit: credibile enim est, ipsam mandati verba omnia recitasse, inter quæ etiam illa sunt. *Et ait Serpens ad mulierem; non mortem moriamini, sed nouit Deus quod quo die ederitis de ea, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes boni & mali.* Cũ ait Serpens; *non mortem moriamini;* audet Dei verbum cõtemnere, falsique argueret: dixerat enim ille morituros nisi ab illa arbore abstinent, & simul summouet metum mortis quo ab ea gustanda illi abstinerebãt. Cætera verba eo spectant vt persuadeat, Deum per inuidiam ea illis arbore interdixisse; nempe ne dii fierent, qualis ipse

esset. Nimirum vt princeps solet non facillè atque amicè ferre æquales suos principes; ita neque Deũ Jeos pati alios posse: præterea vt incitet ad vescendum vitito fructu; quasi dicat, non modò non moriemini verum etiam plurimum crescetis, quippe in deos euasuri qualis ille conditor vester est: nam in ipso fructu, interque ramos illius arboris latet Diuinitatis vis, ita vt quisquis vescatur, ille pro Deo fiat, bonique ac mali gnarus: Per oculos autem aperientes, cognitionis acumen, perspicacitatẽ, atque boni mali que experientiam pollicetur. Denique quòd Deos fore, numero multitudinis, promittit; huc facit, vt ipsorum animis inserat opinionem, non maximum numen esse eum Deum qui ne de Arbore illa ederent, interminatus fuerat; sed esse etiam deos alios illi pares. Præterea vt improbam illam existimationem, quàm esset aliquando gētibus persuasurus, complures Deos esse in Orbe; ab ipso statim initio, primorum Parentum auribus instillaret, atque ita ad omne malum, genus humanũ auerteret. Quapropter rectè admodum Satanas ille etiã Diabolus* est appellatus: Satanas quidem, & quia ipse a Deo recessit; & quia mortales a Deo abducit vt sectentur eos qui iram patrant: Diabolus verò, hoc est, calumniator; quia Deum per calumniam culpabat apud Adamum & Euam, quasi per causam inuidiæ interminatam ne de arbore illa gustarent; & quia vicissim homines traducit apud eũ, vt de Iob scriptum extat: de hoc enim sic ille apud Deũ verba faciebat; *Extende manum tuam, & tange carnem ipsius, num in faciem tuam maledicat tibi;* denique; quia persuadere mortalibus laborat Deo ipsos curæ non esse. Cũ verò lex omnis aut ad prohibendum peccatum, aut ad promouendam iustitiam pertineat; atque vel formidine pœnæ quæ rebellantibus, vel spe præmij quod parentibus præstitutum est, obseruetur: Serpens iste; hoc est diabolus, eo quod ait; *non moriemini etiam si ederitis;* pœnæ metum submouere conatur, quo illi prohibebantur a transgrediendo legẽ Dei. Rursus dũ addit; *eritis sicut dii;* maximã etiã mercedis spe lætat, si vescantur fructibus a deo vititis. Est verò existimandum, euã neque ita accepisse verba Serpētis siue diaboli, tãquã quæ disputari possent; alioqui enim multis illi modis, aut vno saltè quopiã respondisset; neque rursus ceu dubia & ambigua; nã ita quoq; nõ desuisset ipsi quod cõtra diceret; potuisset enim respondere; vnde tu nosti hoc myster. ù? sanè qui arbore cõsueit, maior te est! præterea, quid sibi vult quòd meos oculos apertũ iri ais gustato fructu; quãdo etiã nũc neque hppiunt, neq; clausi sunt; nã nisi aperti essent; qui possem ego te aspiciere, Serpētẽque te agnoscere: tũ illud, quod boni maliq; peritos fore nos asseueras, nisi ego iã nũc quid bonum & quid malum sit intelligã; qui possim scire, consilium tuum esse probum, aut diuinitatem bonam, mortem vero malam? Ad hæc, illud etiam obiciere quauisset: Si vera narras, abi tu, & prior aufer de Arbore illa ac vescere, vt aperiantur tibi oculi siãque Deus sciens boni & mali, tũ deinde ego quoque accedens vescar. At cũ horum nihil illi responderit, satis colligere est, neque vt disputabilia neq; vt incerta Serpentis verba ab eua esse accepta: neque enim præ imprudẽtia aut infantia, hæc tacuit; quippe quæ ratione prudentiaque in ipso suo ortu

Dei Præceptum, voce an imperato...
Ceterum es verba diuini Præcepti male retulit.

Theodoros Nestorianus.

Serpentis verba, cum Dei verbis pugnant.

Superius, tuor etiam; Ne de ea loquar; arboribus; Paradisi; &c. cum ipso videretur; vt est in Hebræo.

Historia Adamo ordo.

exa disticta ab aliis mox præceptis.

Verbum, Sor, Syris & Chaldeis signi fican, recedere, desistere, vnde hic deducit Satanas nom. n. quod verius ab Hebræo Satana venit. Sanè Syri, Orbal caræ, eodem etymo vocat quo Græci, Διάβολος.

Dæmon quomodo tenet hominem.

Exod. 34. Sol gloriæ stola vestitus.

Mat. 17.

Nuditatis non pudeat.

Causa legæ

prædita fuerat, & si parum per aduersus illum argumentata fuisset, victrix euassisset: Sed ita illius verba accepisse, tanquam quæ procul dubio vera essent: nam per Dæmonis nequitiam simul cum illis verbis, *Et eritis sicut dii*, iniectum est ipsi desiderium arboris gustandæ, incensaque est cupidine Diuinitatis: solet enim peccatum, mentem eorum qui eius sunt studiosi, captiuam sibi mancipare. Tu verò Lector, hinc mihi Mariam apud tuum animum contendito paulisper cum Eua; atque illius quidem fortitudo dinem, huius verò socordiam ac ignauiam animaduertito. Maria enim quæ sapientissimè audierat promissum esse à Deo, Patribus, nasciturum Christum, neque ignorabat quæ de ea re esset vaticinati Prophetæ; cum eius nuncij gratia ad ipsam venisset Angelus speciei humana, dixissetque; *Concipies & paries*; nequaquam subito fidem illius verbis adhibuit, eò quod inauditum ante efferat, Virginè peperisse: sed cum ipso, disceptando rem expendere occæpit, dicens: *quomodo fieri potest ut hoc eueniat, quando vir mihi notus non est? siue, virum non cognosco? ut alia habent exemplaria.* Ad hoc, abiit visum etiam illud signum quod Angelus dederat, quò de ipsius verbis inde certior fieret; grauidam scilicet Elisabetham, sterilem alioqui anum. At Eua quæ nunquam audierat, Deū inuidia laborare, aut se Diis pares futuros si de vetita arbore gustaret; simul atque loquebatur cū ipsa, non iam humana aliquis specie apparentis sed Serpens, nihil disputat de arbore, sed diuinitatis ambitione incenditur, vilipenditque Dei mandatū, quare consentaneè de ea dictum est à diuo Mose: *Et vidit Mulier quòd pulchra esset arbor ad vespendum, & expetibilis oculis, atque desiderabilis spectatu.* Viderat quidem fœmina arborem illam etiam prius quàm illam Serpens adisset; neque enim poterat Lege inhiberi ipsi arbor nō visā. Quod verò Moses iam ait, *vidisse mulierem quòd pulchra esset arbor ad vespendum*, & quæ sequuntur alia; ostendit alio modo ante Dæmonis accessum visam ab illa fuisse arborem, alio post: ante enim simpliciter intuita ipsam fuerat; at posteaquā à Serpente decepta est, atque ad fidem huius verbis habendam inducta, tum demum vidit arborem esse pulchram ad vespendum, & spectatu expetibile; quippe immoderato dissolutoque appetitu tunc arbore aspexerat: solet enim huiuscemodi cupidinis immoderatio, si quando animum inuasit, ea in quæ intenditur, omnium pulcherrima grauiissimaque ducere; sicuti euenire videmus iis qui improbo fœminæ alicuius amore detinentur: ea enim, etiam si sæpè sit fœdissima deformissimaque, tamen bene pulchra ac venusta in illorum oculis habetur, adeo ut illorum cæcitas iis sit ostentui qui ab ea per motione animi aduersus illam fœminam vacui sunt. Igitur quia Mulieri, cupido illius Arboris per Serpentis fraudem iam iniecta erat, ait Moses; *ipsam, vidisse arborem quòd pulchra esset ad vespendum, &c.* Sed ut res magis illustretur, dicimus, tribus, omnino vicibus alio atque alio modo Euam vidisse illam arborem: primò quidem, quādo Lege eam vetabat Deus; iterū à Satana in fraudē illiciebatur ipsa; tertio postquā de illa edisset: Et primò quidem simpliciter intuita esse vt cæterarum arborū vnam quamlibet; secundò verò non simpliciter aspexisse, sed cum cupidine qua-

D. Maria & Eua cōparatio.

Luc. i. c.

Eua alio, atque alio modo vidit arbore

Eua s. vicibus aspexit arborem Scientiæ boni & mali.

iam, tum tenebatur, quaque censebat omnium pulcherrimā esse; sicut Thamar formosissima videbatur in oculis Ammonis amore eius impediti: tertio denique, simulatque gustasset; tum verò demum provalde fœda diraque habuisse, sicuti etiam Amnon sororē suam Thamar, vt violauerat, inuisam habebat: quamuis enim vna eademque manebat ipsius Thamar forma antè & post admissum stuprum; tamen quam prius frater ob venustatem adamārat, postquam per peccatū esset abusus, odio prosequēbatur. Itaque arbor illa quæ pari pulchritudine fuit cum de ipsa ferretur lex & cum esset Dæmoni fraudis materia, ac denique post decerptū gustatūque à muliere fructum; tamen primò neque pulchra neque fœda visā primis nostris Parētibus est, mox verò pulcherrima, sed postremò planè detestabilis est habita postquam peccatū per ipsam admisere. Vidit igitur quòd pulchra commodaque esset ad vespendum præ cæteris Paradisi quibuslibet arboribus, eò que acriore in ipsam appetitu rapta est quàm in cæterarum aliquam; non quod arbor ipsa, sed quia fœminæ animus esset mutatus per Serpentis fraudem, qui muliebri credulitate atque effreni libidine ipsā agebat præcipitem, ad eam arborem. Cæterum aptior videri possit verborum structura, si sic legatur: *Et vidit mulier quòd pulchra esset arbor oculis, & expetibilis ad vespendum*; pulchritudo enim ad spectandi sensum pertinet, vt appetitus ad cibum. Sed hoc alibi iam à nobis est tractatum. Est verò & hoc animaduertendum ex illis verbis, *Et vidit mulier, &c.* colligi ipsam non subito ac properè de arbore gustasse, sed multa prius secum meditatam; atque cum illā, iuxta insistens ob oculos haberet; aspectantem, alia atque alia animo voluisse. *Et accepit de fructibus ipsius & edidit.* Quærat aliquis, cur non vocārit Adamū, vt is prior ederet; nimirum trāsformari ipsa prior cupiebat in Deum, virūque suū Diuinitate anteuenire qui se humanitate præcesserat, quò hac ratione administratione rerū præ illo atque imperiū obtineret: existimabat enim simulatq; gustaret, euestigiò in Deū se trāsformatū iri pro fallacis Serpētiscōsilio. Rursus quæri potest, quāobrè non sunt aperti mulieris oculi, agnoueritque suā ipsa nuditatem mox vbi edisset eū fructū, sicut accidit vtri que postquā edissent ambo. Huius rei hæc reddenda est ratio: si illa simul atq; prior edisset, verecūdiæ sensu fuisset perculsa, metuisset Adamus atque abstinuisset, neque tamen ea sibi abstinētia iustitiæ laudem vllam meruisset, vt qui non diuinæ legis reuerētia & respectu sed per vxoris pudorē fuisset cohibitus. Igitur quādo certamē ex æquo ad vtrūque spectabat, faciē dūque erat periculū de vtriūsq; simul indole ac volūtate, distulit Deus Eua verecūdiā, effecitq; ne ipsam simul cū gustato fructu puderet nuditatis. *Et dedit etiā viro suo secum, & comedit.* Existimādū ne est hic mulierē simpliciter viro porrexisset, virū verò edisse; cū neque illa verbum vllū ad ipsum faceret, neque ipse rursus apud illā de eo cibo disquireret? Sanè nos cēsemus & virū de cibo disquisuisse, & mulierē ipsi tū ea verba retulisse quod Serpēs dæmon sibi dixerat tū alia præterea ex suo ingenio adiecisse quæ ad persuadēdū Adamū facere putaret; idque his rationibus demonstrari posse existimamus. Primò enim cū ante

Cur Eua ante vocatum Adamum gustauit de arbore Scientiæ.

Euam mulieram addidisse vt suaderet Adamo gultare de Arbore.

violatā Legem, magnæ curæ fuerit vtri que ne quid aduersus Dei iussu committerent, non potuit profectò Eua porrigendo modò cibum vetitum neque verbum vllum addendo inducere Adamum ad vescendum, nihil profus de eo quod porrigebatur, disquirerem: deinde si simpliciter acceptum cibum edisset, ignarus cæterò qui quamobrem ederet, à quo ante iussus fuerat abstinere, nulla meruisset culpa notari ob id quod simpliciter atque inscienter inconsideratè que fecisset; cum verò culpatum constet propterea quòd edisset, faciliè intelligimus, rem ipsam antè ab ipso atque vxore fuisse accuratè expensam. Postremò si Eua mulier vsa est verbis aduersus Serpentem, dixitque; *Lege Dei interdictum nobis est ea arbore*; quātò magis existimandum est, Adamum curiosè prius de cibo quem vxor porrigebat, inquisuisse, quàm gustaret; vxorem verò & ea respondisse quæ à Serpente acceperat; futurum, vt nō solum non morentur, verum etiam deorum similes euaderent, & alia insuper affinxisse quibus maritum ad vescendum pelliceret, atque ita vtrumque edisse, facinūsque pessimum admisisse. Quin dominus Ephræm scribit, Euam multa pollicitatione sollicitasse virum, atque ad vescendū induxisse; cæterū Mosen, quibus vsa ipsa sit verbis, prætermisisse, cum esset contentus docuisse nos fœminā viro causam violandæ Legis fuisse, eò quòd vetitos fructūs ipsi edendos subministrārit, & simul animos edendi addiderit: Serpentis verò verba literis prodidisse, vt eum intelligeremus ipsum esse generis nostri communem hostem, eoque insidias improbitatēque ipsius, euitandi, maior nobis cautio esset. Porro que fuerit arbor de qua ederunt Adam & Eua, & quænam fructum gustarint; supra est à nobis pertractatum. Ad hæc illud etiam operæ precium fuerit animaduertisse: cum quisquis re aliqua vescitur, aut famis necessitate impelli, aut rei eius libidine effrenatæque cupiditate; Adamum nulla fame cogente sed libidine suadente, de illa arbore edisse, ac proinde ei concupiscentiæ cohæsisse peccatum. Nam vt Apostolorum quidam ait, *concupiscentia concipit & parit peccatum.* Si enim nō per libidinem sed vt qui nutrimento opus haberet, edisset; de cæteris edisset arboribus sibi in pastū permissis; non de ea autem que sola sibi fuerat vetita: itaque fames extra noxam futura erat, cum concupiscentia cum peccato coniūcta sit; quippe hæc ciborum luxuries comitatur, qui verò ingluuie indulgent, ad venerem proni fiunt, vtpote gulosi, ventri micipati, proiecti denique ad ebriositatem, que vitia atque peccata maxima sunt. Veneris porro comites sunt. Iocortari, aduiterari, cū maribus corpus cōmiscere; quæ & ipsa flagitia sunt. *Et aperti sunt oculi amborum.* Sunt qui temerè atque etiam impudenter dicant, iam nunc illud euenire quod Serpens (hoc est, Satanas) fore prædixerat; nempe, si Adam Euaque ederent de illa arbore, apertum iri ipsorum oculos: id enim hic narrat Moses post gustatum cibum vetitum ipsis accidisse. Verū nos respondemus, aliter Mosen, aliter Serpentem de aperiendis oculis esse locutos: Serpēs enim volebat oculorum apertura significare futurum vt acriter atque perspicaci essent ingenio, bonūque ac malum perinde ac dii possent dignoscere; at Moses a-

Iacob. 1.

Libido ex ingluuie.

Mosis & Serpentis dicta de aperiendis primorū Parentum oculis.

peris oculis nihil aliud vult, quàm suæ ipsos nuditatis sibi conscios esse factos; hoc est, pudore verecundiæque affectos. *Et cognouerunt quod nudi essent:* hoc est, puduit ipsos suæ nuditatis. Cum enim peccatum detraxisset ipsis vestē gloriæ qua adhuc fuerant amicti, denudati sunt puduitque illos violatæ Legis, atque amissa omni fiducia qua antè pollebāt peccatōque iam corpus ipsorum occupante, cœperunt erubescere ob nuditatem, metūque concuti ac pauere. Nam ante admissum scelus, gustatamque arborem, nulla verecundia tenebantur ob nuditatē idque duabus de causis; & quia amicti erant gloria, & quia nulla pudoris cogitatio animos ipsorum subibat priusquam peccassent? at postquam facinus commiserat, Deus ipsos gloria illa exiit, & simul pudoris sensum indidit vt eo perfringeretur peccatū, eiusque impetus ac feruor restingeretur. Igitur quod ait; *Cognouerunt*; perinde est ac si dicat; *pudore affecti sunt.* Porro si quærat aliquis, ad quamnam corporis membra potissimum spectauerit iste pudor? dicimus ad genitalia membra; idque hanc obrem, quia cum acrior vehemētioreque sit iste cæteris omnibus adfectibus (quippe qui in animantibus rationis expertibus quoque dominetur) voluit rerum opifex Deus primū pudore effrenem illum atque indomitum feruorem cohibere. Insuper id quoque obseruatu dignum est, primos Parentes antequam deliquissent; & animum, ingenio; & corpus, gloria excultum cōptūque habuisse: postea verò quàm peccauerant, exutos quidem esse corporis gloria, cæterum animi intelligentiam retinuisse; nimirum vt per hanc agnoscerent suum peccatum, atque penitentia ducerentur: hinc enim euenit, vt simul atque facinus fecissent, agnouerint suam nuditatem, erubuerintq; ac horrore tremorēque correpti mortem expauerint, antè sibi per minas denunciata. Vnde & Iacobus Sarugensis ad hunc modum scribit: *Peccatum initio supra modum placet; at in fine luctum parit patranti.* Cum enim primi parētis cupiditate ferrentur in illam arborem, de ipsa edendū; & Deum ipsum & Legem, præ illa parui pendebat: vbi edissent, nudatūque erubuissent, odio ipsam sunt persecuti; memorēque illius præcepti, *quo die ederitis morte moriemini*, pauore expalluerunt. *Et conglutinauerunt folia ficulnea, feceruntque sibi subligacula.* Nimirum folia foliis consociantes, cincti formam quandam concinnabant; vestis genus parū decens atque infirmum etiam, vtpote quod Solis vi arcfactum facile emarceret dilabereturque, & quo neque satis pro voluntate & commodè neque diu multūque vti possent. Credibile est autem Euam eiusmodi subligaculū priorem fecisse, suāque eo pudēda velasse vtpote quæ prior Legē violauerat, Adamoque nuditatis causa fuerat; tum etiam illius consilio factū esse vt iste folia indueret, quia marito suo vestem olim ipsa contextura esset. Sed cur non aptarunt iuis oculis velamen ex illis foliis, aut manicas manibus, vel caligas pedibus tegendis? aut denique cur non alio modò alia corporis membra affecerunt, sed folis genitalibus contegēdis subligacula cōpararunt? Ad hoc facilis est responsio, quia verecundiam primū his partibus indidit Deus, ideo cōsentaneū erat vt primā cinctis obducta contegerentur. Sed cur

De primo rum Parē tum pudore post Peccatū

Libidinis affectus omnium vehemētissimus.

Peccatum initio placet quidē, sed in fine luctū parit.

vestis.

Eua prior Adamo vestem sibi fecit.

Cur primi Parentes, genitalia tantum, primò operuerunt.

verecundia his partibus à Deo est insita, ac non potius auri, quæ Serpentis consilium auscultavit; aut oculo, qui arboris pulchritudine victus est; aut manibus, quæ fructus decerpere; aut ori quod voravit; aut denique ventri, qui excepit? Hic respondemus; cum is adfectus qui circa membra genitalia versatur, pertinacior difficiliorque sit ceteris omnibus animi perturbationibus quæ in nobis sunt, opus erat verecundia tanquam freno iniecto quo peccatû ea in parte cohiberetur: & simul vt nos ipsi ad habendum odio peccatum induceremur, vt ex quo illiusmodi verecundia in nobis nata sit. Et verò quæ arbitrij nostri libertas non satis valeret sola hunc adfectum domare, atque ad se reuerendum adigere; adiunxit ei Deus verecundiam, quò saltem cõmuni vtriusque opera cohiberetur, excindereturque: arbitrij quidem liberi iudicio, in Anima; verecundiæ vero frenis, in corpore. Quippè multos mortales pudor atque verecundia magis deterret prohibetque à patrandò eo quod improbum est, quàm Legis aut iudicij subeundi metus: estque eius rei argumentum, quòd bruta animantia quæ omni pudore vacant, prorsus non refrenant libidinis suæ impetum quo in fœminas rapiuntur victa ab ingenua suæ ipsorum naturæ, cupiditate. At homines etiam si non minore atque illa libidinis vi vigeantur, tamen ab ea explenda, pudore quo apud alios homines verecundantur, reuocari videmus; ad eò vt ne legitimo quidem connubio propalam vtantur sicut aliis rebus, sed latentes tectique. Conficitur itaque, verecundiæ adfectum ideò ab rerum opifice Deo inditum esse genitalibus hominum potius quàm aliis membris, vt peccatum in illis partibus moderetur; simulque id nobis inuisum faciat, nosque ab ipso admittendo deterreat, vt ex quo ipsa verecundia in nostris animis orta. Sunt qui hic interrogent; cur Deus, Adamus à peccando non absterruerit: nos respondemus, id nequaquam eò factum esse quòd eius faciendi facultas Deo defuerit, sed ne vim adferret Libertati Arbitrij Adæ, eamue opprimeret. Deinde frustra Legem illi præscripsisset si insuper à peccando coercuisset, veluti manu iniecta. Præterea ideò etiam noluit illum à flagitio admittendo arcere, vt gratiam præmiûmque demereri posset tãquam qui sua ipse voluntate à scelere patrandò esset retentus, non autem per vim impeditus. Ad hæc, quòd imbecillitatem suam agnoscerent primi nostri Parentes, neque per vanam gloriam elati præcipites ruerent, sicut Satanas. Nam quòd scientes peccassent, confcios reddidit suæ ipsos infirmitatis; atque vt humiliter de se ipsi sentirent, effecit. Denique vt cum supapte sponte deliquissent, atque è Paradiso excidissent in hunc Mundum rebus aduersis molestisque refertissimum, facta vtriusque mundi inter se collatione, illum omnibus bonis & gaudio plenum apud mentem suam semper versarent: nam nisi experientia cognitum hunc alterum habuissent, nunquam ille quaptumhuic præstet, exactè intellexissent. Postremò, vt dum subinde à peccato interpellaretur Adami Euxque voluntas, erudirentur ipsi ad peccati odium atque fugam, tanquam eius à quo ingētes accepissent calamitates; atque ea doctrina ab illis ad nos vsque propagaretur, quasi manu tradita. Enimvero quoties peccandi occasio sese nobis of-

Libidinis adfectus, ceteris omnibus Perturbationibus, pertinacior est.

Verecundia homini data pro auxilio Liberi Arbitrij. Verecundia frenum vehementis.

Cur Deus fuerit Adamum peccare. Arbitrij Libertas.

fert, præstò adfunt nobis Leges quas Deus nobis imperauit vt ipsis coërcemur à patrandò peccato: Quin legibus ipsis etiam subsidiû addidit eam doctorum verbis fit redargutionem, vt si quãdo flagitium admiserimus, tum latis legibus tum ea etiam increpatione qua peccata verbis perstringuntur, inducamur ad pœnitentiam dignique reddamur quibus fiat admissorum gratia. Sicut Paulus suum Timotheum scripto hortatur, vt simul cum Legibus iam tum positis redarguat etiam atque reprehendat peccatores, quòd sua peccata agnoscant & pœnitentia ducantur. Ad hunc etiam modum cum primis parentibus actû est: cum enim ipsis obrepisset peccatum, ipse Deus eos verbis reprehendit; cumque pœnitere se admissi flagitij ostenderent, quadam tenus ignouit; quando non quo die ederunt de vetita arbore, eodem & vita defuncti sunt, sicut per minas ipsis obnunciatum fuerat. Sed iã alia oboritur questio; cur non sit mortuus Adam quo die edit fructû vetitum, sicut interminatus ipsi fuerat Deus! Sed priusquam ad hanc respondeamus, opere præcium fuerit illorum hominum argutias dissoluere qui hoc loco aiunt Serpentis (hoc est, Satanae) verba rata fieri, quibus prædixerat non morituros etiam si vescerentur prohibitis fructibus; Dei verò irrita fallaque qui eodem cum patrandò facinore die morituros minatus fuerat. Atqui haudquaquã mētītus est Deus, sed præstitutam pœnam misericordia mitigauit: solet enim ille maxima grauissimamque supplicia minari, vt sibi caueant mortales; verum deinde illa per suam misericordiam moderari, lenioraque sumere. Nam & Niniuitis cum interminatus esset exitium, illi verò ab incæptis reuocati pœniterent; nulla ipsos multa affecit. Ezechia quoque cum moriturum neque victurum pronunciaisset, eumque peccati sui pœnituisset; impendenti pœnæ iam addicte gratiã fecit; & tamen nemo, ob hæc mendacij Deû accusauerit. Sic igitur etiam cum Adamo & Eua egit; præmonuit enim ne de illa arbore ederent, simulque minas addidit fore vt nisi parerent, eodē die mortem oppeterent: cum porò iam præceptû violassent atque peccassent, miseratus ipsos est culpamque remisit, & supplicium ita est moderatus vt eo ipso die mortem non obierint quo impositam sibi Legem fregerant. Imo verò aduersus Niniuitas totum omnino supplicium reddidit irritum: at primos hosce nostros Parentes parte dumtaxat pœnæ absoluit; hoc est, ne eo ipso die morerentur; cetero qui non sustulit prorsus mortem. Non est itaque falsi insimulandus Deus qui per suam misericordiã venia dignatus est nostros primos Parentes, meritamque pœnam partim remisit, neque eo ipso quo dixerat die peremit. Sunt quidem qui Dei verba sic tutentur vt obiisse mortem illos contendat quo die deliquerunt; non quidem corporis mortem sed animi, quæ ex peccato nascatur. Verum frustra est hæc excusatio, quando non mortem animæ sed corporis; hoc est, quæ ipsam animam à corpore dissociaret; interminatus illis fuerat Deus. Iam verò illud restat dicere, cur non obierit Adam quo die edit fructum Lege prohibitum, vt minæ futurum denuntiarent; sed extenderit postea vitam suam ad nouies centesimum & tricesimum annum. Huius rei variæ sunt causæ: potuit enim Deus illius misere-

Job.

4. Reg.

Ad hanc quomodo mortuus eodie quo de Arbore Scientiæ gustauit.

Gen. 3. 6. reri, commertamque pœnam, si non omnem, at partim saltem remittere; qui magna quidem duratque minari, at minora mollioraque infligere solet vt nobis Niniuitæ exemplo fuere. Deinde si illi mox cum admissò peccato vita defuncti fuissent, nulla relinqueretur propagandi generis humani origo. Præterea illa Dei benedictio; *Crescite & multiplicamini*; præcesserat diras istas minas; *quo die edertis, mortem moriemini*: Insuper dilata est mors peccantis Adæ, ne si iusto initio mors imperium suum auspiciata esset in genus humanum, prorsus hoc indissolubile deinceps obtinuisset. Iustum autem fuisset mortis imperij principium, si Adam, qui violata lege deliquerat, primus morte concidisset: At enim posteaquam ille primus est morte extinctus qui præ ceteris mortalibus Deo placebat & omnino morte indignus erat, atque ita improbo principio mors suam occæpit tyrannidem; merito ea tyrannis olim dissolueda fuit per Christum qui suo illam aduentu viribus cassam reddidit. Hinc Dominus Ephræm in illud Dei dictum; *Sanguis Abel clamat ad me ex terra*, sic scriptum reliquit: *Vlulat mors in suo initio*, ostendens quem sit habitura finem. Præterea etiam si non illico peccantem Adamum morte multauerit Deus, tamen mortalem esse, & à se olim perimendum iam tum ostendit his verbis; *Puluis es, & in puluerem reuertaris*. Denique cum ille gustata arbore vetita, pœnæ obnoxius factus esset, habuit ipsam Deus pro mortuo, etiãsi viuus esse videretur. Si enim diuus Paulus Apostolus eos qui mortui sunt, rectè vocat dormientes propter certissimam Resurrectionis spem; cur non Adamus posteaquam peccato mancipatus atque noxæ deditus esset, perinde atque ob noxam mortuus vocari debuit? hinc est quòd dominus Iulius Commentario suo in Euangelium Ioannis, ait: Adam itaque eo die mortem obiit, quo die de arbore prohibita edit, eò quòd sic haberet sententiam, *quo die comederis de arbore, morieris*: atque viuebat etiam tum; qui ergo potuit mortuus esse? sanè per sententiam ipsam atque per patrandum facinus, iam tum mortuus erat. Nam simul atque se quis subiectum culpæ fecit, supplicia quodammodo patitur; tametsi adhuc non re ipsa ductus, sed per solam pronunciatam sententiam iudicatus sit. Et dominus Ephræm vbi iterum tractat locum illum de Adamo vespente fructus vetitos, morientemque eo ipso die; scriptû reliquit in hanc sententiam: Sicut qui sanus est, priusquam incidat in morbum, bona frui valetudine quæ morbo potior est; verum vbi letalis eum iniuit ægritudo, iam in mortis potestate esse censetur etiam si complures dies ægrotus transgat prius quàm moriatur: ita & Adam, scelicem atque incolumem vitam agitabat in Paradiso prius quàm peccaret; at vbi admisisset peccatum, sententiæ obnoxius factus est, & proinde pro eo estimatus qui mortis execrationi imperioque subiectus esset: itaque multis presus miseris, tanquam perpetuò letalem sustinens morbum, ad ipsam vsque mortem perexit. Rursus sicuti si quis alium mortifero vulnere sauciet, quantumuis ille post acceptam plagam multos superstes maneat dies, tamen perinde ac si mox vbi percussus fuerat obiisset, sic vindicat Iudicēs eam eadem: ita quo die vulnus excepit Adam, ab eo die cense-

tur iudicatus obiisse, vt qui inde vsque dum moreretur, letali morbo & ægritudine fuerit implicitus. Igitur etsi re ipsa non oppetuerit mortem Adamus simul vt fructum edit, tamè pro mortuo habitus est eò quòd capitali culpa se obtrinxisset, atque iam tû per sententiam noxæ deditus esset. Sed dices: Cur non prorsus aboleuit Deus mortem quam pro maxima sua misericordia nõ intulerat eo die quo peccauerat Adamus? Atqui eius rei multa possunt reddi causæ; abolita enim prorsus morte, huius quoque Mundi compositio frustra fuisset, immò sæculum etiam quòd futurum vocamus. Ad hoc, sublata mors simul iustulisset aduentum Filij Dei. Præterea peccatum Adami & Eux atque omnis posteritatis, immortale futurum fuisset, vt est peccatum diaboli. Denique ideò reliqua mors fuit, vt primi Parentes animum aduerterent ad suum ipsorum facinus, & animi pœnitentia afficerentur: neque mortis securi & suis seducti erroribus peccata leuia ducerent, atque ita omnibus flagitiis aduicerent. Hanc enim ob rem Deus non simpliciter ad Adamum Euxque accedebat in Paradiso: sed maximo cum terrore, vt ait Moses: *Et audiuerunt vocem Domini Dei gradientis in Paradiso, inclinante die*. Sæpè quidem aliàs apparuerat Deus Adæ & Eux: primò cum Adamum conderet, conformaret, componeret, erigeret; secundò, cum Lege imperata veteret ne de arbore cognitionis ederet; tertio cum Eux illi detraheret, secundum eam sententiam quam dominus Ephræm & qui hunc sequuntur, pro Scripturæ tenore amplexatos esse supra demonstrauius. Porro siue per contemplationem quandam apparuerit tunc illis, vt Philoxenum existimare diximus, siue ita vt ipsos eorum sensus forma corporea moueret, vt illi volunt; sanè cuiuscunque hæc modi res fuerit, pacatè ac blandè illis vicibus apparuerat ipsis: at iam ita planè se representat, vt suis illi sensibus percipiant; nimirum humana specie formidabilis, turbidus, difficilis, & quasi peregrè adueniens, Iraque tumens, furæque, & suo incessu concutiens terram, atque ad eò ipsas Paradisi arbores pressis vestigijs tremefaciens: huiusmodi, inquam, habitu hic nunc videtur ab illis; nimirum vt pauidi confiteatur sua delicta, atque illius misericordiam veniamque implorent: eò enim spectat quòd ambulantis vocem audisse dicuntur. Quippe voluit audiri ab ipsis suum incessum, & ipse ceu corporatus spectari humana forma, vt præ motu festinarent ad eius gratiam, ignoscentiamque. Ceterum diei inclinationem vocat Scriptura tempus illud diei quòd circiter hora nona est post meridiem, Sole ad occasum spectante. Sed enim Hebræos aiunt, pro inclinatione diei dicere spiritum siue ventum diei. Ceterum quòd ad inclinatum vsque diem distulit se illis exhibere, id eò fecit vt spacium haberent interea, quantum patrasent facinus animo secum agitandi. Sed & hoc disceptandû est, de quo hic die agat Moses. Sunt autem qui dicant, de eo quo cõditi fuere primi parentes: illo die enim & peccasse ipsos Lege violata, qui dies erat sextus. Secundum hos, vno eodemque die creatus est Adâ & conformata Eua, latæque lex & violata, atque primi Parentes ob hoc tantum facinus obiurgati & Paradiso eliminati. Sed aliorum sententia est, alio

Deus, ad mo sæpè visus.

Deus, humana specie formidabilis visus Adamo.

Quo die Deus primos Parentes, Paradiso elimi nauerit.

die creatos illos esse, alio peccasse; hinc verò, de eo loqui Moſen, quo peccarunt. Præter hos alij putant, hunc diem neque eum fuiſſe in quo fuerant formati Adam & Eua, neque eum in quo peccarunt; ſed poſt illos, alium: neque enim ſatis conſentaneum eſſe, vt hæc tanta vno accidifſe die exiſtimentur. Sed nos hæc inferiùs, Deo volente, explicabimus dilucidius. *Et occultabantur Adam & vxor ipſius à conſpectu Domini Dei inter Arbores Paradifi.* Fugiebant igitur tum à Deo qui vocem inceſſus ſui, ipſorum auribus ingeſſerat; tum ab arbore de qua improbè ediderant, atque in locis denſis frequentibùſque multa variâque arbore abſcondebant ſe, nimirum quia & peccati ſibi conſciij erât & nudij; hoc eſt, quia horrebant conſpectum Dei, & quia verecundabantur. *Et vocabat Dominus Deus Adamum & dicebat ei;* *Vbi es Adam?* Iam diximus corporata atque humana figura Deum hinc apparuiſſe primis Parentibus; ipſoſque voce quæ audiendi ſenſum mouebat compellaſſe. Solet autem dictum illud; *vbi es;* multis vſurpari modis; nam eſt quando qui neſcit vbi ſit quem vocat dicit; *vbi es?* eſt etiam cum qui alterum interrogat, *vbi es;* non neſcit vbi locorum ſit; veluti cum aliquè procul à nobis agentem, cuius opera indigemus, ſic interpellamus, *vbi es?* denique vtimur quoque ea interrogatione cum cuiquam ſuum errorem in memoriam adducere volumus: nam illud, *vbi es,* perinde tunc valet ac ſi dicamus, vide quò impietatis recideris! poſtremo animos addere cuiquam, atque manum ad audendum porrigere volentes, dicimus, *vbi es?* ad hæc de re amiſſa quam quærimus, vſurpamus quoque hoc dictum. Igitur dum Deus Adamum interrogaret, vbinam eſſet, non quidem id ignorabat; vt neque cum ex Cain quæreret, *vbi eſt frater tuus?* neque cum ex Moſe, *Quid hoc eſt quod manu tenes?* aut ex Ieremia, *Quid vides?* aut denique ex Satana, *Vnde venis?* ſed habent illiuſmodi interrogationes, ſuas cauſas; ſicut & illæ, Filij in nouo Teſtamento, dum ait ad diſcipulos ſuos; *Quot panes habetis?* & rurſus; *Quid dicunt de me homines?* *Eſſe me filiū hominis?* Et; *Simon, Reges terræ à quo capiunt tributum & cenſum?* & ad Legionem; *Quod eſt nomen tuum?* denique ad Iudæos; *Vbi poſuiſtis illum?* Lazarum ſcilicet: Hæc enim & huius generis alia quæ interrogauit Chriſtus, non ignarus ſed probè conſcius interrogauit; vt pote Deus qui omnia videt nouitque; verum iuſtis de cauſis, hiſce & aliis interrogationibus vſus eſt: Pater quidem, in veteri; Filius verò, in nouo Teſtamento. Quamuis enim dominus Seuerus, & Philoxenus multis in locis affirmant Filium fuiſſe qui & in Veteri & nouo Teſtamento mortalibus apparuit ſeque exhibuit conſpiciendum (Seuerus enim in eo Sermone quem de Genitrice Dei compoſuit, ait: Verbum enim Dei Patris erat quod ſuper ſublimem montem Sinai descendeſcit, vt ferret legem Mundo, &c. alij tamen probatæ doctrinæ Magiſtri exiſtimare malunt, Deum Patrem in Veteri **Filium verò in Nouo apparuiſſe. Sed tua eſto, Lector, exiſtimatio, vtrum horum verius ſit quòdque magis probaueris, id amplectitor retinetòque, quando vtrūuis probabile eſt atque credibile: vna eſt enim eadèſque Patris, & Filij & Spiritûs ſancti natura, ac voluntas vna, vnâque operatio; ſed tres Perſonæ diſtinctæ. Igitur vt eo vnde digreſſi fu-

Gen. 4.
Exod. 3.
Ierem.
Iob. 1.
Mar. 15.
Marc. 16.
& 17.
Ioan. 11.

An Chriſtus in vtroque Teſtamento ſit locutus?

Seueri Sermo de Dei Genitrice.

* Chriſtū Abrahæ viſum, & colloquutum Gen. 13, d. ſu- tar Iuſtinus Martyr in colloquio cū

mus, redeat oratio; non propter ignorationem ſed alias ob cauſas quærebat ex Adamo Deus, vbinam eſſet: nimirum vt ipſi ſuum errorem ob oculos poneret, perinde ac ſi diceret; quomodo agis Adame? apertòſne oculos habes, vt te habiturum promiſit Serpens? an etiam num cæcus es, contra atque ille eſt pollicitus? vbi es? Deinde; locum iam obtines pro Serpentis promiſſis; an ſub imperio eſt quod ille tibi minimè prædixit? vbi es? magnanè fiducia pol- lens, apertam frontem ſuſtollis; an pudore confuſū vultum deiicis? vbi es? cur me non, vt ſoles, aperte intueris; ſed in latebras, te, à me ſubducis? Deinde vt ipſa interrogatione animum illi adderet ad colloquendum, atque ad pœnitentiam inuitaret: Ad hoc, vt oſtenderet ſe ita Adamum quæreſe vt pater amiſſum filium ſollicitè veſtigat. Atque hæc poſteriora duo inde comprobantur, quod non quaſi ſupplicium de illis ſumpturus ſe iam ipſis exhiberit in primo hoc congreſſu; alioqui enim non tam blādè ſuo illum nomine nuncupaiſſet. Eſt enim hæc illi Paulinæ ſimilis interpellatio; *Saul cur me perſequeris?* cum non perdendi ipſius cauſa ſe illi offerret Ieſus, nominèque compellaret; ſed vt ad ſermonem excuſationemque prouocaret. Tum etiam ſi per cauſam perdendi, illis apparuiſſet; vt que perdidifſet, vel aquis, vt priſca Noæ ſecula; vel igne, vt Sodomitas, vel terra dehifcente, vt Dathanan & Abironem: erant enim eiuiſmodi exitio primi Parentes quoque iam tum digni, quippe qui ſalutari doctrina reiecta, pernicioſam fuerant amplexi & eam que cum Dei verbo prorfus pugnat. Dixerat enim Deus; *Mortem moriemini qua die ederitis de arbore:* ille verò alter; *Non moriemini.* Neque verò multa Deo deſuiſſent quæ aduerſus illos potuiſſet dicere, ſi expoſtulare tanquam cum hoſtibus libuiſſet; quale eſt illud: *Annon ego; improbe Adame, te condidi ex terra ad meam imaginem & ſimilitudinem, meſſique te manibus conformaui, & vxorem dedi vitæ tuæ ſubſidium? annon in Paradifo te collocaui omnibus deliciis reſerto? annon caput imperatorèſque te rerum omnium quæ in terris ſunt, conſtitui? quid eſt ergo cur me criminareris, calumniatorique aures præberes? verum prorfus non infremuit, ſed ſuauiſſe ac blandè appellans; *Adame* (inquit) *vbi es?* nimirum vt colloquendi fiduciam ipſi faceret; oſtenderetque, ſe illum non iam inſolito adſectu vocare. Quapropter ipſa etiam voce animatus Adamus reſpondit dicens; *Vocem tuam audiui in Paradifo, & vidi quod nudus eſſem, atque occultavi me.* *Duas reddit Adamus ſe occultandi rationes: alteram, quia timuerit: hoc enim ſibi vult, *vocem tuam;* id eſt, ſtrepitum inceſſus tui audiui in Paradifo: alteram, quia puduerit illum nuditatis. Sed hæc Adæ Apologia excuſatione planè improba eſt, quum & metus ille & ipſa nuditas ob violatam à ſe Legem euenerint. *Et ait ad illum Dominus; Quis oſtendit tibi quod nudus ſis?* Neq; hoc interrogat vt ignarus, ſed vt per culpæ confeſſionè illum inducat ad reprehentionem lubenter ſuauiſſe que admittendam: quaſi dicat; fuiſti quidem ſemper nudus neque tamè te eius puduit antehac, quid eſt ergo quod nunc adeo erubeſcas, atque timeas? *Num de arbore de qua iuſſeram ne ederes, edisti?* etiam nunc pergit pacatè cum illo colloqui, quaſi coniectura quam- piam modo fretus illud dicat; *Num de arbore, &c.* Eſt autem*

Trypho- ne. Eufeb. Eccl. hiſt. 1. lib. ca. 2. de vita Coſtanti- ni. lib. 1. ca. 29. & 31. & 32. pletique alij.

Ad. 3.

Gen. 7. Gen. 19. Num. 16.

Dei expoſitio- nes cuſque miſ ſermonibus.

In Hebreo eſt, Et tunc, legit ergo Syrus interpretès perperam.

autem hinc animaduertendum ex adſcriptis, aut duobus pſtulis, aut vno ſolo, ad illud; *Ne ederes;* orationem hanc vel affirmatiuè, vel per interrogationem afferri poſſe. Cæterum dominus Ephram & qui cū ipſo ſentiunt, ex his & ſimilibus verbis ſingulariter ad Adamū factis conſcici putant, ſoli Adamo imperatam à Deo legem eſſe; eamque, ipſum deinde Eue vxori retuliſſe: verum alij reſpondēt, Deum ſub adè perſona cum Eua quoque colloqui, pro Scripturæ more. *Beatus vir* (inquit Dauid) *qui non ambulauit per viam improborum.* Quis verò non hinc eam beatitudinè æquè ad mulieres ſpectare dicat? nimirum ideò viri perſona lubetiùs vtitur Scriptura, quòd vir mulieris caput ſit. *Et ait Adam: Mulier quam attribuiſti mihi ipſa dedit mihi de arbore, & comedi.* Prorfus vana eſt & inanis etiam hæc Adami deſenſio; quippe qua minimè præ ſe fert demiffum humiliatumque animū, ſed in ipſum quodammodo Deum culpam auertit; quaſi dicat: *Mulier quæ tu apud me eſſe voluiſti, ea mihi cauſa fuit tranſiliendi Legem, illâque arbore veſcèdi.* Sed aduerſus hæc, multa à Deo ad illū arguendū dici potuiſſent. Verbi gratia: Non quia mulierem ego tibi adiunxi, iuſta tibi ratio erat vt ei auſcultans, mea iuſſa violares. Tum ſi me accuſas quia vxorem tibi dedi, cur non etiâ, quia te condidi: niſi enim te creaiſſem non peccaſſes, quia tibi oculos indidi ſine quibus non eras arborem viſurus? quia manus tibi appoſui, ſine quibus non decerpiſſes vetitos fructûs? quia os tibi dedi, ſine quo non ediſſes? fruſtra igitur illa excuſas, cum eam mulierem quam tibi ſociam dedi, ita comparauerim vt tibi ipſa eſſet in manu, atque ſubiecta; nõ autem vt te tuâſque actiones regeret, gubernaretque. His, inquit, atque huiuſcemodi aliis verbis expoſtulare cum illo potuiſſet in re Deus; verum omnibus abſtinuit, quia nõ accuſationibus perterrere hominem ſed patrati facinoris pœnitentia reuocare cupiebat; quare mox queſtionem ad mulierem conuertit; ſic enim ſequitur; *Et ait Dominus ad mulierem; quid hoc eſt quod feciſti?* Rurſus cum muliere quoque non acerbè atque iracundè ſed ſedatè & blandè loquitur Deus, ac quaſi neſcius interrogat ob eadèſem rationes quas nuper de Adamo interrogat protulimus. *Et ait mulier; Serpens decepit me, & comedi.* Mulier enim omnia Serpenti adſcribit, non Satanæ; eò quòd Serpenteſ quidem qui ſe interpellauerat, noſceret; at Satanâ intra Serpenteſ occultatum, à quo omnis impoſtura proceſſerat, ignoraret. *Et ait Dominus ad Serpenteſ: quia feciſti hoc, maledictus es præ omni animante, & præ omni beſtia agri.* Nulla vtitur apud Serpenteſ, hoc eſt, Satanâ; interrogatione, quæ ad ſe excuſandum ille prouocatur, ac ita tandem iudicetur condèneturque, ſicuti apud Adamum & Eua vſus fuerat. Cuius hanc putamus reddi poſſe rationem; quia Adamo vxoriquè locus erat pœnitentiæ: at in Serpentis Dæmoniſq; arbitrio non erat vt pœnitere poſſet. Porro multa hinc quæri ſolent, cuiuſmodi ſunt; præditùſne fandi facultate à Deo, Serpens locutus ſit; an Satanas intrâ Serpenteſ latens, cum ille hunc ſuoſte arbitrio ſubterfugere nequiret, non in ipſi pro iſtrumento eſſet. Ad hoc; cur non execratus ſit Deus Satanam, vt Serpenteſ; Præter eâ, cur Moſes, cum hunc librū multis poſt ſæculis conſcripſerit, quædo iam tū ſatis cognitus erat mortalibus Satanas; nõ clarè dixerit,

Lex ſoli Adæ tradita à Deo.

Pſalm. 11.

Mulier viro ſubiecta.

Cur Deus Serpenteſ non interrogauerit. Quomodo Serpens locutus ſit

Satanâ fuiſſe qui intrâ Serpenteſ loquebatur? Sed nos has & huius generis alias queſtiones altiùs inueſtigatas diſſoluimus c. xxvii. Verum quando ſunt qui illam, cur non execratus ſit Deus Satanâ ſicuti Serpenteſ, iterum atque iterum vtgent; nos præter ea quæ antè reſpondimus hoc etiam addere hinc voluimus, Deū non minùs maledixiſſe Satanæ non aſpectabili quàm Serpenti qui oculis cernebatur, atque perinde inhæſiſſe execrationè myſticè arcanòque modo, illi, vt huic aperte & in ipſo corpore; quod cuiuſmodi ſit velim te apud tuum animum penſitare. Habebat enim Deus Serpenteſ veluti mediū inter Satanâ primòſque Parentes interuenientem; nam ſicut hi per Serpenteſ ſeduci ſunt, ita ille per Serpenteſ execratione perſtrictus eſt: & vt ſerpens fuit Satanæ iſtrumentū illiciendi primos Parentes ad peccatū, ita perſonâ quoque geſſit ſub quâ Deus Satanâ eſt deteſtatus. Vtriq; igitur, & Satanas & Serpens diuinam execrationè ſunt paſſi. Nam vt ad Serpenteſ dictum eſt; *Maledictus es præ omni beſtia & animante, ex quorum numero tu es;* ita aduerſus Satanam pronunciatum eſſe exiſtimandum eſt; *Maledictus es præ omnibus copiis ſpiritualibus atque Angelicis ex quarum genere tu es.* Animalium enim nomine cari in Scripturâ ſacrâ Copias Angelicas, aperte arguunt ea Animalia quæ vidit Ezechiel: & ſæpe alibi Satanâ, animal appellatum eſſe in Sacris literis notum eſt. Sed cur auſpicatus eſt execrationem Deus à Satanâ? nimirum quia ille primus amiſſit peccatū prima eſt meritò deteſtatione percuffus. Cæterum ſerpenteſ ex animantium genere fuiſſe, non autem reptilium (quod quidam autumauerunt) cum dicat; *Maledictus es præ omni animante,* memoriauiſſe etiam c. xxii. *Et ſuper ventrem tuum gradieris;* quaſi dicat: amiſſurus es pedes tuos quibus ad prauitatem cucurriſti, ambulabiſque ac repes ſuper ventrem tuū, quia ventrem primorum parètum inecaſti. Pedibus igitur Serpens ante execrationem incedeſcit, vt cætera animantiū genera; poſt verò, illis amiſſis, proſerpere cœpit ac vètre promoueri. Et hæc quidè aperte ad ipſum ſpectât Serpenteſ, cæterum Satanæ ſic accommodetur eadèſem iſta execratio: Quoniam ſpiritale munus tuum, quo ſungebaris in cælo vnâ cum reliquis copiis Angelicis quæ in ſublimi verſantur, deleruiſti atque amiſiſti; ad hoc, primos Parentes ſeduciſti: non erit tibi in cælo, vt antè, habitatio; ſed humi incedeſ, prorepèſque, malis ſtudiis addiſtus. *Et puluerem comedes omnibus diebus vitæ tuæ.* Nempè, in puluerem redegiſti primos parentes puluere igitur veſcèris tota vita. Obiciunt quidâ, qui poſſit illud conſiſtere, quod ait; *puluerem comedes;* quâdo videmus, Serpenteſ vermibus in aqua degentibus paſci, atque paſſerculos quoque, columbâſque, & huius generis alia vorare. Sed etiam ſi hæc quoque deuorent, interim abſque puluere vitam ſuſtentare nequeunt. Et verò licet Adamo dictum ſit; *In ſudore faciei tuæ comedes panem tuum;* tamen carne veſcitur etiam, & terræ frugibus, fructibùſque aliis. Sed hæc ad ipſum Serpenteſ pertinent, eadèſem que verò poſſunt ad Satanam in hanc ſententiâ dicta videri: Priuſquam delabereris, diuinis oblectabare meditationibus, atque cœleſtibus; ſed poſt quæ te præcipitem dediſti atque deſcendiſti, totus terrenis humilibùſque ſtudiis deditus eris, atque ad perſicien-

Satanæ maledix Deus.

Ezech. 2.

Animantes vocat qua drupedes.

Satanæ, myſtica maledictio.

Serpentes veſci puluere.

Satanam veſci puluere, myſticè quid.

Serpentū inimicitia cum hominibus, mystice quid.

Serpentem insidiari calcancis hominum mystice quid sit.

Deus, Satana simul & Serpenti maledixit

dam nequitiam tuam cogitationes tuas omnes exercebis. Et inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen eius. Quoniam, inquit, aduersus mulierem fuisti amicus fraudulentus, atque inimicitias seuisisti cum Deo; ergo inter te & ipsam, interque tuū semen & ipsius semen, inimicitia quocumque vt consent efficiam. Certè factos à Deo nobis inimicos Serpentes, res ipsa docet: neque enim Anguem vllum aspiciere sustinemus, vt nobis non caueamus ab ipso, ceū hoste nostro; nosque non comparemus ad pugnam vt illum perimamus, tanquam eum qui nos lædere cupiat. Hæc eadem ad Satanā sic transferantur: Te, Satana adhuc ea cura studiumque exercuit, vt primos Parentes vnā cum ipso- rum posteritate amicos facere tu tibi posses; egovero iam efficio, vt perpetuo hostilia omnia sint inter te atque illos. Et ipsum conteret caput tuū. Quia per superbiam elatum fuit caput tuum, & improba locutum est; semen fœminæ (hoc est, qui ex ea nascetur) conculcabit caput tuum, teque perdet. Præterea quia tu Adamum atque Euam de gradu dignitatis quem quasi principes obtinebant, deiecisti; semen posteritatisque ipsorum, tuum caput vicissim conculcabit, & te interficiet. Sed cur caput illius præ reliquis membris attritum iri dicit? Nimirum quia contrito mortuoque capite in Anguim genere, totum corpus extinctum est. Et tu illud series in calce ipsius. Quia calcibus suis proterarunt primi Parentes ad arborem prohibitam, tu feminis ipsorum calcas ferries. Sed & ideo dicit, Angues percussuros calcas hominum, quia quum pedibus careant & super vè- trem serpent, neque se subrigere dum cæduntur aliaque superiores corporis partes inuadere possunt ipsa calcanea lancinant, Sed de Satana interpretari possunt verba ad hunc modum. Homines dum per virtutes vitam agitant, facile discutiunt irritosque reddunt vafros tuos conatus, quos tu primarios atque insuperabiles esse putabas. Obseruabis tu quidem illorū calcas, vt ipsos subuertere atque in peccata præcipitare possis; verum nihil efficias, nisi sua ipsi sponte atque suaapte voluntate se tibi prodant. Sed & hoc sensu rectè accipiuntur ea verba: tu, Demon, obseruas calcanea hominum; hoc est, ipsorum dicta factaque; vt in peccata deiicere, atque à Deo procul ipsos abducere queas: verum Christus vbi aduenit, nobis excmit hunc tui metum, secundum illa ipsius verba; dedi vobis potestatem calcandi Serpentes, & Scorpiones, omneque robur aduersarium. Cæterum ex his verbis intelligere est, non ad solum corporatum Serpentem, verum etiam ad Satanam pertinuisse diuinam execrationem; quādo non sola capita Serpentum ferimus dum perimere ipsos volumus, sed reliquum etiam corpus: neque rursus Anguis, solos calcas hominum percutit, sed alias etiam quas potest corporis partes. Si verò quis denique quærat, cur Deus Serpenti simul & Satanæ maledixerit, respondebimus; quia vtæque execratione dignus erat, pro maximo quod patrārant ambo, maleficio: deinde vt primi Parentes, audita ea tam dura detestatione diuina, ad pœnitudinem reuocarentur; nā si pœnituisent veniamque implorassent, licet ea neque mortem effugissent neque Paradisum tenuissent, tamē diras illas Dei euitassent quas memo-

rat Moses; Per dolores atque angores parietis, per dolores & sudores faciei panes comedetis. Postquam verò iam Serpentem & Satanam, maledicto perstrinxit Deus conuertit sermonem ad mulierem his verbis: Et ad mulierē ait; multiplicando multiplicabodolores tuos & conceptus tuos, & in angoribus paries filios. Non iam dicit, eos fœtus quos aut concipiet aut edet mulier, fore maledictos. Nam pridem bene precatus illis fuerat, dixeratque; Crescite & multiplicamini: sed feres, inquit, vterum non sine dolore, producēsque ipsos tuos fœtus per ærumnas. Videre est enim fœminas variis doloribus affici quando vterum gerūt, & rursus duris torqueri angoribus dum pariunt: id quod etiam memorat dominus noster, dicens: Mulier cum parit, dolorem habet. Neque enim quicquam mortalium satis existimare potest, quā difficiles durōque sustineat mulier dolores atque ærumnas in partu, præter ipsas fœminas. Equidem audiui mulierem quum diceret, earum quæ pariunt, pupilas oculorum præ nimio doloris sensu adeo obtusari, vt nihil cernant. Et hæc quidem de ea anxietudine quam dum vterum gerunt, dumque pariunt, tolerant fœminæ, dicta sunt: quod si verò vniuersum illud tempus reputes quod a concepto fœtu ad morientem vsque hominem extenditur; tum sanè intelligas, mulierem multis difficultatibus, doloribus, ærumnis subiectam esse pro ipsa Dei execratione: nam editum infantem laboriosissima cura excipit, deinde per summam molestiam atque angorem educat, ad postremum anxio vluiatu morientē deflet. Igitur quia noluisisti, inquit, ô mulier, in Paradiso liberos parere immortales absque omni dolore; iam ipsos paritura es per maximos cruciatus atque miseras, posteaquam peccatum admisisti. Et quia diuino quodam modo Deos edere cupiuisti absque vllō doloris sensu, Serpentis auscultans verbis; iam humano more homines procreabis per acerbissimum dolorem. Et ad virum tuum respicies. Quasi dicat; quia cupiuisti vt vir tuus te obseruaret, atque ex te penderet, perinde ac si in tua manu posita essent quibus ille ad vitæ vsum opus haberet, eoque illum in fructu gustando anteuensisti; ideo tu viri tui obseruans eris, vt tuis ipse necessitudinibus faciat satis. Et ipse dominabitur tui: Optauisti quidem caput esse viri tui, imperioque in illum potiri, atque ideo de arbore pro Serpentis consilio edisti; at ille contra, in te imperium exercebit tibi que pro capite erit. Et ad Adam dixit; quis auscultasti voci uxoris tuæ & edisti de arbore de qua iussi tibi dixique ne ederes; maledicta terra propter te. Dominus Ephræm cum suis, vult idcirco Legem Adamo reuocari hinc in memoriam, quia ei vni à deo fuerat præscripta; ab ipso verò deinde, vxori exposita. Verum, vt iam aliquoties memorauimus, alij existimare malunt, sub Adæ persona ad euam quoque Legis verba fieri. Igitur quia, inquit, non meæ voci sed fœminæ auscultasti; maledicta terra propter te. Nimirum non est execratus Deus Adamum ipsum, quò suæ ipse imagini honorem conseruaret; tum etiam quia ex Adamo nascituri erant multi mortales probi iustique, vt Prophe- tæ atque Apostoli, ne per illū hi quoque execrabiles atque detestabiles haberentur: sed maledixit terræ propter illū, quippe ex qua ipse esset procreatus. Itaque

Ioan. 16.

Mulier doloris in partu.

Mulierem ærumnarum procreantibus.

Respectus ad virum.

Cur Deus terrā, non autem Adamū sit execratus.

Eccles. 5. vers. 8. est ad verbum; Rex agrorum colit; siue, agro seruis est factus: Vulgata tamē editio lo-ge alio se- tu legit; in super vni- uersa terrā. Ra. impe- rat seruum quod nisi de diuina Prouiden- tia dictū, meo iudi- cio; intelli- gi non po- test.

Cauescunt Error

Hoc Grego- riu eiu- dem, su- pra expli- catus ha- bet.

conseruata est humano generi illibata ex ea benedi- ctio quæ ante peccatum facta fuerat, quāuis do- lores atque calamitates plurimæ accesserint. Per do- lores comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ. Quia existi- masti te Deorum more in terra mansurum, perque quietem & ocium vitam agiturū; tu cōtrā, per do- lores, labores, ærumnas, perque culturam difficilem vesceris frugibus terræ. Nam ne Reges quidem abs- que molestia & cultura, terræ muneribus frui pos- sunt: atque hoc ipsum est quod Ecclesiastes ait; Rex agrum colit; quippe si non suis, at aliorum certè ma- nibus agros subigunt Reges. Obseruandum porrò est, terræ vocabulum hinc pro iis quæ ex terra nascū- tur, acceptum esse. Spinas & carduos proferet tibi; quos, nisi tu peccasses, illa productura non fuerat: confici- tur ergo, hæc post detestationem orta esse, vel for- tasse spinas & carduos vocat laboriosum terræ cul- tum, quem ipsa flagitat: quasi dicat; magnis duritq; laboribus constabunt tibi terræ fructus: vel hoc di- cit, sæpè euenturum vt non ea quæ excepit semina, reddat; sed pro illis, sentes tribulosque. Et comedes herbas agri. Pro gratissimis arborum Paradisi fructi- bus quos tibi edendos concesseram, vesceris herbis pecudum more, eò quòd aduersus Legem meā fe- ceris: Et cum sudore faciei tuæ comedes panē. Tu qui deus esse voluisti, Serpentis consilio auscultans, cum su- dore faciei tuæ; hoc est, aspero & difficili labore du- rāque cultura; quæres victum. Et si enim quis Rex sit aut alioqui opibus magnis pollens, dum alios in cultura exercet, ipse quoque non sine sudore faciei suæ vescitur panē; Doncc reuertare in terram ex qua acce- ptus es, quia puluis es, & in puluerem redibis: Quasi dicat; postquam ærumnosam laboriosamque toleraueris vitam, sicut prædixi, moriturus deinde es, atque in id dissoluēris quod ante fueras. Animaduertendum hinc est, Adamum ante hoc oraculum: Quia puluis es; nesciuisse, ex puluere se esse conformatum, genū- que suum vnde esset, ignorasse. Igitur hisce verbis multarum rerum commonefacit Adamum Deus: Primò enim docet, ipsius corpus ex puluere fictum esse; & simul redarguit etiam quasi dicat; qui potuisti affectare diuinitatem, vt plueres, vt fontes dis- pensares, vt pelagus imperares, totus ex puluere cō- positus cum sis; Rursus sicut conditionem Adami mirificè extulerat dum ipsum crearet, vt quem se ad suam ipsius imaginem similitudinēque fingere di- ceret; ita, vt affectauit diuinitatem pro fallacis Ser- pentis consilio, illam eandem ad terram vsque de- primit, demonstrans ex puluere constare. Præterea ostendit, quæ, cum quibus, ille commutarit. Insuper docet, quantis ipsum malis implicauerit peccatum, atque ideo hoc prosequendum odio esse fugiendū- que meritò. Denique monet si imperatam ille ob- seruasset Legem, non abrupendam fuisse ipsius vi- tam sed immortalitate donandū ex dei liberalitate, sicut ait Gregorius Theologus; Si perdurassemus, id quod non fuimus, facti fuisset: nunc verò posteaquam Legem transiuit, morti obnoxium ef- se factum dissoluendūque in terram vnde traxit originem. Et vocauit Adam, nomen uxoris suæ Euam, eò quòd ipsa esset mater omnis viuentis. Obseruauit quidem diuus Moses adhuc in rerum gestarum narratione, ordinē scriemque temporum quibus quæque actæ sunt; at quod hic iā narrat, nū ordine suo narret du-

bitari potest. Quippe est vbi, res suis quæque locis describat; est etiam vbi hoc illi modò curæ est vt id quod gestum est, commemoret neque per silentiū transmittat; cæterò qui in tempore quo actum est, obseruando, nihil sollicitus. Enimuerò, aut quando costa sibi subtraheretur atque in mulierem concin- nabatur, appellabat Adamus vxorem per vaticiniū duobus nominibus; Itto, scilicet (hoc est, mulierem, siue vxorem) & Euā: illo, quia virò cohareret per le- gitimum connubium, vt antè est à nobis explicatū; hoc, quia mater esset futura omnis viuentis: aut hoc loco nomē Euæ, ipsi eā ob causam indidit postquā à Deo prolapsa dānatāque per sententiā esset dolorū in partu ferendorū, aut denique postquā eiecti sunt ambo è Paradiso, euā appellare cœpit quia viuentiū matrē futurā videret. Iā verò si vel primo vel postre- mo tempore hoc nomen ab Adamo datum est vxori, neglecta est à Mose temporis ratio; sin medio, ac- curatè obseruata est. Cæterum, viuētium vocabulo hinc soli homines non etiam bruta animalia signifi- cantur, sicuti illic quoque; Effundam spiritum meum su- per omnem carnem; de hominibus solis, non de pecudi- bus loquitur Scriptura. Sed enim sciendum est, vi quadā fatidica atque diuino instinctu Adamum ap- pellasse vxorem suam Euam; sed ea verba quæ sub- iiciuntur, Eò quòd ipsa esset mater omnis viuentis, non A- dami sed Mosi esse, Euæ vocabulū ea interpretatio- ne explicantis. Sed dices, cur non perinde Adamū scripsit Moses esse patrem omnis viuentis, sicut Euā prodidit esse matrem? Respondeamus; quia vir dum rem cū muliere habet, semen iniicit neque vita ne- que forma præditum: at fœmina, exceptum illud, postquam in suo vtero infantis formam induit atq; in humanā figurā conformatum est, tum demū non quale vir iniecerat sed viuens, partu edit. Meritò ergo mater omnis viuentis Eua appellatur à Mose. Ad hoc; Adā sumptus fuit, cum esset puluis vitæ expers ac deinde diuino flatu vitam, animāque accepit; eua quoque iā tum inanimis costa, detracta fuit A- damo: post verò dum à Deo concinnaretur, vitā est adepta atque animā: at mortales reliqui alio modo nascituri erant, nempe ex fœmina, & absoluti viuē- tes. Rectè igitur etiam ob hanc rem vocata est Eua mater omnis viuētis. Sed & hoc quæri potest; Ada- mus, quando morte damnatū se à Deo esse moritu- rumque intelligebat, cur angusto & fœlici illo no- mine vxorem vocarit, quo mater omnis viuētis fu- tura significabatur: quod planè diuinæ illi sententiæ aduersum esse videri poterat? Ad hæc dicimus; ada- mum illam aduersum se prolata mortis sententiā accepisse quidē pro nota accusatoria sibi iniusta, sed interea Deum pro sua misericordia in illius mētem eam indidisse opinionem vt iā tum existimaret ge- nus humanū in vita permanurum esse super terrā, procreatūque ex concubitu viri ac mulieris sobole auctum iri, & per hanc causam specioso illo nomine vxorem vocasse Euam; hoc est, omnis viuētis matrē. Suprà memorauimus, tria esse nomina, quibus Adam in hoc libro appelletur; Noso, hoc est, vir; & Bar-noso, filius viri; ac denique Adam, quasi dicas, ho- mo: vbi quantum ipsa inter se distent, etiam expli- cauimus. Iam verò Euam quoque duobus vocatā nominibus intelligimus; nempe Itto (hoc est, mulie- rem siue vxorem) & Euam; quorum illud, ad vni-

Rerum ge- starū tem- pora & or- dinem nō semper ob- seruat Moyses.

Ioel. 2.

Eua, Hebræis, à viuendi verbo, Haia, di- cta est.

uersam foeminarum speciem accommodatur; hoc, vnius personae propria est appellatio. *Et fecit Dominus Deus Adamo atque uxori ipsius tunicas pelliceas, & vestiuit ipsos.* Quinque sunt quae se hic nobis explicanda offerunt: nempe cur induerit Deus Adamum & Euam, tunicas, deinde quales fuerint eae tunicae; tertium, vnde comparatae; quartum, cur sint appellatae *Chutinitae*; quod idem est ac si dicas, gossipinas siue xilivestes; quintum, cur opus habuerint veste, mortales. Cur igitur illos tunicis vestiret, dicimus, summam dei erga ipsos misericordiam in causa fuisse. Quippe cum Deus colloquium cum primis parentibus loquens heberet, atque ad Adamum inter alia diceret; *Quis significavit tibi quod nudus esses?* similiter alia atque alia ad foeminam & Serpentem verba faceret; interea arefacta ea quibus se illi contexerant, folia ficulnea defluere coeperunt. Cum itaque nudati iam tum illi pudore afficerentur; non erat consentaneum divinae misericordiae, nudos prorsus eliminare Paradiso. Miseratus ergo ipsorum conditionem, pro sua clementia ipsis opem tulit, factisque tunicis nuditatem velavit. Praeterea voluit ipsos vestibus indutos, a caeteris animantibus brutis segregare: Denique nuditatem seu libidinis illecebram putavit tegendam. Quod vero ad ipsas tunicas attinet, cuiusnam modi res fuerint; Gregorius Theologus quodam loco fuisse ait cortices arborum, quos ipsi deus in mentem miserit ceum idoneos ex quibus sibi vestis quandam formam aptarent, eque ea amicerent, sicut ante ex foliis ficulneis fecerant subligacula: at idem Oratione quam scripsit de Natalibus Christi, dicit eas tunicas fuisse carnem crassiolem, ignaviolemque qua sumus contexti. Gregorius vero Nyssaenus scribit, tunicas eas fuisse libidinem, coitum, conceptum, partum, educationem qua minutatim augetur, alimentum, morbum, iracundiam, mortem denique; his enim omnibus malis illos indutos esse simul atque donis Spiritus sancti sunt exspoliati. Huic Philoxenus Mabugenensis ferè subscribit, dum ait eas tunicas fuisse curas, corruptionem, morbos dolores, anxietates, metum; & in summa, quaecunque primis Parentibus post violatam Legem acciderunt cum ante iis non fuissent obnoxij, & a quibus nos quoque post resurrectionem erimus immunes: quippe per has tunicas significari maximam illam mutationem quae illorum euenit corporibus post admissum peccatum. At Athanasius Oratione de Cruce, & dominus Ephraem vbi hunc locum interpretatur; aiunt, has tunicas ex animantium pellicibus confectas fuisse. Denique D. Iacobus Sarugensis dicit, vestis quoddam genus fuisse; quod quia tactu crassum densumque erat, tunica pellicae fuerit appellatum. De tertio, vnde fuerint tunicae illae comparatae; Gregorius Theologus, & cum eo alij qui arborum cortices fuisse volunt; arbores deglubuisse Adamum & Euam dicunt: caeterum Mosen ideo factas esse a Deo dicere, quia hic illis in mentem immisit vt arborum corticibus se vestirent. At Gregorius Nyssaenus & Philoxenus, quorum sententiam nuper recitauimus, aiunt ea mala primos Parentes (quia peccati, a Deo danati essent) inuasisse; idque esse quod Moses scribit, Deum induisse illos, eas tunicas. Denique Athanasius & dominus Ephraem qui animalium pelles fuisse autumant; dicunt, mactatis eas pecudi-

Cur Deus vestierit primos Parentes.

Quales fuerint primorum Parentum vestes.

Athanasij Oratione de Cruce.

Vnde super scribit deus primorum Parentum vestes.

bus detraxisse primos Parentes atque concinnasse in veste Dei nutu. Postremo dominus Iacobus Sarugensis dicit, Deum ea indumenta ex nihilo creauisse; scribit enim in haec verba: Contextuit tunicas ex nihilo, & vestiuit ipsos. Et rursus: Quia, inquit, tactu rudes & crassae erant, appellauit pelles; attextuit autem ipsas paulatim corporibus ipsorum, suo nutu atque ita dum non sentiunt induuntur tunicis, sed eas iam vestiti vident tandem. Porro nos cum Athanasio, atque domino Ephraem censemus animalium pelles fuisse. Si vero id redarguere quis conetur, quia nullum animal iugulari adhuc potuerit, quando est singulis generibus par vnicum conditum fuerat, eoque sine generis vnius interitu nullum animal mactatum fuisset; negamus vnicum duntaxat par in animalium generibus singulis fuisse effectum, neque enim hoc sacris literis proditum est. Enimvero deus qui permisit Adami arbitrio vt peccare posset opusque haberet indumento, creauerat copula animalia: cumque ille violata Lege peccasset humanae speciei primis Parentibus ostendens, induit ipsos, pelles solo eius nutu pecudibus detractas; atque verbo, in tunicas conformatas. Et vero dominus Ephraem ait fortasse coram illis iugulatas esse pecudes, vt earum carnes ipsi vescerentur, coriisque nuditatem suam cooperirent; denique ex ipsarum morte se quoque mortalia habere corpora intelligerent. Est porro & hoc notandum; esse ex Interpretum numero qui dicat, inde ab Adamo & Eua cunctos mortales pellicibus animalium vestitos fuisse ad inuentam usque ab hominibus texendi arte. De quarto dicimus, eas vestes appellatas esse a Mose, *Chutinitas*; quia ipsius aetate, hoc vocabulo hominum amacula significabatur, vt videre est de veste Iob, Ioseph, Thamar, denique Domini nostri Iesu Christi: vbi est igitur sui seculi vocabulo Moses. Quintum ac postremum erat, cur opus fuerit Mortalibus veste: Hic dicimus, vt angustiore atque elegantiore cultu esset, eoque a brutis animalibus differerent; tum etiam vt armati esset aduersus frigora, & aestum; ad haec, vt lateret libidinis irritamenta. *Et ait Dominus Deus; En Adae factus est vt vnus est nobis in cognoscendo bono & malo.* Ceterum & ironice haec a Deo dicitur de Adamo qui Daemonis fallacibus verbis auctas captus fuerat; sicut Dauid inducit deum despicietem gentes quae aduersum se insurrexerant: *Qui sedet in caelis, deridebit, & Dominus illudet ipsis.* Nam per illusionem, atque deridens, ait accidisse Adamo quicquid Satanus ipsi promiserat; vt qui iam similis Deorum cupiam factus sit; scilicet qui quae bona malaque sunt, cognita habeat. Ceterum vsurpat pluralis numerum, vt vnus est nobis (inquiens) siue propter Trinitatis sacrosanctum mysterium, siue quia Diabolus itidem plurali numero dixerat; *eritis sicut dii, scientes boni & mali.* Posuit etiam haec verba pro ea consuetudine dicta accipi, qua solent homines domini seruos suos acerbè alloqui, si quando contumaces conferre se per temeritatem cum ipsis audent: dicunt enim; En iam mihi par euasisti. Aduersum enim iussa Effectoris sui, dei Adamus fecerat; cupiueratque illi aequalis euadere. Tale etiam illud Christi est ad Iudam proditorem: *Cuius rei causa venisti, socie mihi?* Posunt praeterea in hac quoque interpretari sententiam: Adam postquam edidit de arbore vitae, ipsa rei experientia didicit quid bonum esset & quid malum, sicut & Deus illa cognita

Plura animalia cuiusque generis creata fuisse. Deus humanae speciei se ostendit primis Parentibus. An mactata coram primis Parentibus, vestes pro mortuorum parentum Chutinitas.

Syri vocat tunicam, Chutinitas, ab ebrico vocabulo, Chutinitas, ut Curus, natus a quo & Graeci, Chutinitas, ut est vt ego et te coitio.

Psalm.

Cur Deus dixerit, vt vnus est nobis

Gen. 1.

Mat. 26.

gnita habet; non quidem, hic, per experientiam sed vt is qui omnia nouit, praeterita, praesentia, futura. Adamus enim priusquam fructum quo sibi interdictum erat, gustasset, per solam cogitationem intelligebat quid bonum esset quidque malum; post vero, per ipsam etiam experientiam: sed Deus exactissimè atque intimè omnia cognoscit cum sit conditor effectorque omnium. Denique ita possumus intelligere dicta ista, ac si Deus ipse accuset voluntatem arbitrii prae Adams qui affectauerit Deus esse, quod fieri prorsus nequirit; nam mortalium nemo per tantas virtutes vitam agere potest, vt dei naturam assequatur. Erit itaque hic verborum sensus; en Adam cupiuit quidem esse qualis vnus nostrum, verum neque factus est, ac neque etiam vt fiat fas est, Itaque illud; *En factus est*; perinde erit ac si negatiue dicas; Non est factus vt vnus nostrum. *Iam vero, fortassis extendat manum suam & sumat de arbore vitae, & edat ac viuat in aeternum.* Hic causa profertur, cur non sit relictus Adamus in Paradiso postquam aduersum Legem dei fecisset, deliquissetque: estque hic collatio Arboris vitae cum Arbore scientiae, quasi dicat Deus; sicut protendit manum, sumpsitque de arbore scientiae & comedit, quae interdixit ei protensurus est manum sumpturumque etiam de arbore vitae atque esurus, ac proinde victurus in perpetuum si in Paradiso relinquatur. Nam si vetitam arborem tangere, vesiculae auctus est; quanto magis non vetitam contingere, edereque; audebit? Porro illud; *Ne fortassis, non accipiendum est quasi dubie dictum a Deo quem nihil omnium latet, siue praeteritum, siue praesens, siue futurum; quippe enim vt rem certissimam affirmat sumpturum illum de arbore vitae, comesturumque, atque perpetuo victurum nisi Paradiso eiiciatur.* Caeterum quenam fuerit illa vitae Arbor, & cur eo nomine appellata, ante commemorauimus; vbi illud quoque diximus qua de causa interdixerit Deus Adamo, Arbore vitae. *Et immisit ipsam Dominus Deus extra paradysum Eden, vt coleret terram ex qua sumptus fuerat.* Supra memoratum est, dominum accepisse Adamum, atque in Paradysum misisse; hic vero emisisse narratur extra Paradysum: quasi dicat, eum quodam cum impetu ab se propulisse atque eliminasse, neque comitatum esse abeuntem; quippe ex iucundissima quiete, qualis intra Paradysum fuerat, amadabat ipsum ad colendam terram, asperam sanè ac difficilem operam, vt quae prorsus omni ocio ac requie careat. Addit porro; *Ex qua sumptus fuerat*; quia de ea terra ad quam exercendam remittitur, acceptus fuerat puluis fingendo conformandoque Adae corpori, vt ante est memoratum his verbis: *Et finxit Dominus Deus Adamum puluerem de terra.* Ac rursus; *Donec reuertare in terram, de qua sumptus es. Et eliminauit ipsum Dominus Deus:* Nimirum extra Paradysum, quem alioqui illius oblectandi gratia condiderat. Existimant nonnulli, Deum, quod Adamum prohibuit a gustanda vitae arbore & Paradiso eiicit; denique quod morti ad dicit, iratum fecisse: verum nos contra per Dei misericordiam atque curam illa facta esse dicimus; quamuis enim contraria inter se videantur, inducere in Paradysum, & eiicere; tamen vtrumque iuxta diuinam clementiam opus & curam quam erga genus humanum gerebat, fuisse, ex his cognoscas licet: idcirco enim prohibitus est ab arbore vitae ne

Thom. 1.

quid inde quod cum diuina sententia pugnaret, accideret, verbumque Dei falsum haberetur: comminatus enim fuerat Deus, moriturum illum quo die gustaret de Arbore scientiae; igitur si post hanc gustatam, etiam de Arbore vitae edisset, aut falso nomine ista vitae arbor appellata a Deo fuisset, aut mendaces fuissent illae eius minae. Ad hoc, si ad arborem vitae fuisset admixtus, vt nec vitae, ita neque dolorum arumnarumque quibus haec fuisset plena, vnquam finem assecutus fuisset; iam enim pronunciauerat Deus, cum doloribus anxietatibusque illum victurum: quare si aeterna fuisset ea vita, fuissent & miseriae immortales. Praeterea ideo etiam ab arbore vitae illum coercuit, ne immortalitatem adeptus, per confidentiam agitaret omnem vitam; sed animum ad poenitentiam induceret, hancque curam haberet donec tandem de vitae arbore posset edere, ipso Christo qui vitae arbor est, mystico sensu. Denique ne ipsius prauitas perpetua esset, cuiusmodi est diaboli. De hisce igitur causis prohibitus est Adam ab Arbore vitae. Caeterum alia sunt, cur Paradiso sit elinatus. Nempe equum non erat vt locum obtineret sacrum, posteaquam illum Lege violata, per peccatum profanasset; & erat illud tantum delictum, hoc exilio dignum. Praeterea erudiendus erat, perperam se, contemptis Dei iussis, obsecutum esse consilio fraudulentis Hostis, atque edisse de vetita arbore. Insuper dum ille eiicitur, verbum Dei ratum sit, quo praedixerat ipsum ea die moriturum qua ederet de arbore scientiae: contra vero mendacij arguitur Daemon qui spem illi atque fiduciam fecerat fore vt Deus euaderet si vesceretur; quippe non modo non euasit in Deum, sed ipso etiam Paradiso extorris factus est. Ad haec, si in Paradiso mansisset, suspectum fortassis inuidiae deum habuisset, qui sibi vitae arboris esca interdixisset. Denique dum solum vertit, intelligit tandem in quanta felicitate versatus sit priusquam peccaret; & rursus in quam multas miseras praecipitatus sit, eoque aduersum dei Legem fecerit. Postremo idcirco est Paradiso eiectus vt peccatum suum agnosceret, sedulamque operam poenitentiae daret, & supplex a Deo contenderet, vt se in pristinum restitueret locum. Conficitur itaque ex his quae iam commemorauimus, nequaquam per iram prohibitum illum a Deo esse ab arbore vitae, neque Paradiso eiectum, vel morti etiam addictum; sed ex mera Dei misericordia, & sollicita eius cura. Sed enim sint haec, dicet aliquis, ita cum Adamo acta ab ipso Deo, vt illi prodescent; at labores, dolores, sudor faciei, in quae mala illum coniecit Paradiso pulsus, quas tandem commoditates, vtilitatem adferre illi potuerit? Respondemus, Deum non frustra quietem illi nullam concessisse, vt est humanum ingenium: nam si tantis condemnati malis non definimus peccare; quid non patrassemus in ocio deliciisque vitam agitare permitti? certè huius rei exempla nobis suppeditant homines, qui ociosi ac desidiosi atque a labore & molestiis vacui molliter ac delicatè agunt: ocium porro, desidiarum, delicias mala esse; certissimis Scripturae testimoniis comprobatur. Nam libro secundo scriptum est; *Consedit populus ad edendum, & ad bibendum, surrexitque ad ludendum:* & libro quinto; *Pinguis factus est Israel, & calcitravit:* & Quidam ex

Cur non concessa Adamo post peccatum iam mortalitas.

Cur de Paradiso eiectus Adae.

Cur Adamus perperis laboribus addictus fuerit.

* Syri liberos Moses ex ordine numeris notant scriptis, quae nominibus. Exod. 31. b. 6. Deut. 32. b. 15. Prouerb. 12. & 19. Ezech. 16.

Pfal. 77.

Pfal. 118.

1. Cor. 12.

Exod. 25. & 3. Reg. 7. Porta Paradisi sita d Oricentem.

Iacobi Sarugensis Orationes de Christi Passione & Ascensu.

Ioh. 19.

Cherub ad Oritu Paradisi, qualis fuerit.

Sapientibus scriptum reliquit; Malum est ocium, atque pigritia fraudem parit. Contra vero, labores, turbulentaque exercitia bona esse, attestatur David, cum de Israelitis loquens ait: Cum occideret ipsos, querebant eum, & conuertebantur, atque maturabant ad ipsum: & alibi; Bene, inquit, mihi est, quod sim humiliatus, ut discam mandata tua: Et deus per Ieremiam ad ciuitatem Ierusalem; Per plagas, inquit, erudita es, o Ierusalem: Rursum Paulus; Datus est, ait, mihi stimulus in carnem meam, Angelus Satanae, ne effarer. Conficitur itaque, homini ex usu fuisse quod doloribus, laboribusque, & sudoribus obnoxius est redditus a Deo, postquam eliminatus esset Paradiso. Et versari fecit ad Orientem Paradisi ipsius Eden, Cherub, & aciem gladii versatilis, ad custodiendum iter arboris vite. In Hebraeo est: Et manere fecit ab Oriente Paradisi * figuras. Graecum vero habet: Et collocauit Cherub, & gladium flammam ad custodiendum iter arboris vite. Significatur autem his verbis, custodiam Cherub & aciem gladii collocatam fuisse a Deo ad latus Orientale duntaxat Paradisi, quasi ex ea parte solum prohibere Adamum voluerit non item ab aliis lateribus. Quippe existimandum est, ab ortu Solis portam fuisse aditumque patuisse in Paradisum; atque illac introductum, illacque rursus exactum Adamum esse: inde etiam semitam fuisse ductam in medium Paradisum vbi sita erat vita Arbor, atque ideo ne reuersus aliquando Adam, illac se intro reciperet, custodiam ibi esse collocatam. Caeterum cur custodiendam vitam Arborem, arcendumque ab ea Adamum voluerit Deus, ante est a nobis dictum; quod hoc etiam addendum putamus, eo quoque spectasse custodiam vt intelligeret Adamus prorsus praclusum sibi aditum esse per peccatum; eoque pertinaciori, hoc odio prosequeretur; maiorisque cura vitandum sibi in posterum putaret quasi fontem tantorum malorum, in qua mala ex vita ante peccatum acta, cum ea in qua nunc versetur, comparatione facile intelligeret. Praeterea magnifica illa custodia (Cherub dico, & acie Gladii versatilis) ob oculos nobis ponit praecellentem Arboris vitae dignitatem. Quod vero versatilem Gladium dicit; perpetua cum agitatione huc illuc vibratum esse significat, corusco fulgore inde emicante quo obtentium oculi non sine horrore perfringerentur. Superest vt de Cherub & Gladio videamus, cuiusmodi res fuerint. Dominus Iacob Sarugensis ea Oratione quam de Passione; & rursus ea quam de Ascensu scripsit; & cum eo alij dicunt custodem Paradisi Cherub fuisse vnum quempiam ex caelestibus Angelis incorporeum: aciem vero Gladii versatilis fuisse figuram quandam igneae lanceae quam Cherub manu tenens atque coruscans, proterrebat primos Parentes a Paradiso, arcebatque ab Arbore vitae. Caeterum lanceae formam inde arguunt, quod eo mystice spectasse videatur Lancea illa quam Christus suo latere excepit; quasi iam tum erepta esset de manu Cherub, illa lancea; patefactaque ad arborem vitae, via. Alij dicunt aciem Gladii vocatam esse, non ferrum neque ignem; sed figuram quandam ensis, quae ignea specie collucere atque fulgere videbatur: Cherub vero non caelestem aliquem spiritum atque incorporeum Angelum fuisse, sed spectrum quoddam vehemens; idque

Cherub nomine vocatum esse, quia solet Scriptura quae magnis viribus magnaue vehementia polent, ea hoc nomine vocitare: quale est illud; Qui e- quitauit super Cherubos, & volauit: significat enim, Deum magna vi aduenisse, & veluti insidentem Cherubis, apparuisse; hoc est, potenter exercuisse imperium. Secundum hos habent ista Mosis verba hunc sensum, quod Deus constituerit spectrum quoddam vehemens ac terribile pro foribus inque ipso aditu Paradisi, specie animantis cuiuspiam, deterrendi coercendique Adami causa. Adferunt autem huius sententiae hanc rationem: nomen, inquit, Cherub ad iuuenile quoddam robur proprie spectat; ac proinde Cherubini spiritus Deo viciniore adstant, nec ad terras demittuntur: neque enim Scriptura iis procurationem aliquam in terris assignat, sed Angeli sunt qui ad terram ablegantur, resque in ea administrant & dispensant. Verum priores illi, inter quos dominum Iacobum Sarugensem esse diximus; negant hanc esse nominis Cherub notionem: immo Ordinem quendam caelestium spirituum non aspectabilium significare id vocabulum aiunt; quales apparuerunt Ezechieli, & quorum similitudina quaedam erant in Adytis Tabernaculi posita, itaque Geniorum caelestium aliquem potius fuisse autumat ipsum Cherub: qui Genij caelestes dolent si quando peccent mortales, ac rursus gaudio afficiuntur cum illos delictorum poenitet, vt ait Dominus. Erat igitur Cherub custos Paradisi, caelestium Spirituum vnus aliquis tenens lanceam igneam, eamque vibrans atque coruscans, & primos Parentes deterrens ab accessu; vt sensit dominus Iacobus Sarugensis, & plerique cum eo eiusdem sectae viri. Sed iam & locus, & tempus postulant, vt disputando inuestigemus, vno eodemque die an pluribus haec omnia gesta sint; creatus Adam, immisus in Paradisum, lata lex, indita nomina bestiarum & volucris, condita Eva, decepti per Serpentem primi Parentes, violata lex, vindicatum in noxios, eiectione denique illi extra Paradisum. De hac re sentit Philoxenus, Oratione quam scripsit de Arbore vitae; & dominus Ephraem Commentariis in Genesim; atque etiam dominus Iacobus Sarugensis, Oratione de Passione; & cum his, alij; omnia haec eodem vno die qui sextus erat a condito caelo terraque, acta atque confecta esse; eiusque rei, duo faciunt argumenta: alterum, quod adhuc nihil edissent Adam vxorque; nam si vescentes ante vidisset Serpens, minime dixisset ad Euam: Verene iussit Deus, ne ederetis de omni arbore paradisi? iam vero si multo ante conditi fuissent, nequiuissent adhuc absque fame & cibo vitam tolerare. Alterum petitum est ex iis quae passus est Dominus noster Christus; ea enim emendando Adami delicto, exacto tenore respondere aiunt. Verbi gratia: Sexto (inquiunt) die creatus est Adam, eodem excruciatum est dominus noster; in eius diei initio ille est ex luto compositus, hic item ad tribunal raptus; hora illius diei tertia inductus est Adam in Paradisum, & Seruator noster tertia hora extractus est ex vrbe Ierusalem, humeris Crucem suam baiulans: & quo tempore Adam manus protendit ad decerpandos fructus negatos, eodem Christus suas distendit super lignum. Rursum a Sexta ad Nonam horam exutus est Adam sua gloria, noxaeque

Interpretatio minime rub.

Exod.

Exod.

Luc. 7.

Adami peccati & Christi parentis analogi.

Causa sege

Luc. 23.

Christi diuinitas, neque corpus eius neque animam deseruit, sed & vna cum corpore sepulchrum subiit, & simul cum Anima Inferos correxit. Christus correxit Inferos. 1. Pet. 3. d. Adamum, eodem die creatum & a Paradiso eiectionem non fuisse.

Matth. 3. a

Paradisi spacium amplissimum.

noxaeque deditus; itaque & ob Crucem Christi, Sol a Sexta ad Nonam, amisso splendore obscuratus est, atque vniuersa creatura luctu cooperta, quasi refricata pristini Adae casus memoria. Elapsa deinde nona hora, dissipatae atque abactae sunt tenebrae; quae significabatur soluta iam tum esse ea mala quae genus humanum circundederant, atque occuparant propter Legem Dei ab Adamo violatam. Insuper quo tempore confossus Dominus noster Lancea, eodem a Cherub custode Paradisi & Arboris vitae ablata est lancea. Denique qua hora pulsus est Paradiso Adamus a Deo; eadem prorsus a Christo immissa est in Paradisum Anima Latronis: ac proinde quo tempore Daemon videns eiectionem Paradiso Adamum gauisus est, eodem & doluit cum cerneret Latronis animam in Paradisum reductam. Quippe cum Christi Anima in Cruce esset a corpore separata; ipsa diuinitas simpliciter, neque corpus neque animam deseruit, sed & vna cum corpore sepulchrum subiit, & simul cum Anima Inferos correxit; atque ad eas animas quae inibi tenebantur, concionem habuit sicut ait Petrus Apostolus in sua epistola. Itaque anima Christi eas animas quae in se credebant, ab Inferis sustulit; subuectasque induxit cum latronis anima in Paradisum vnde expulsus fuerat Adamus. Verum sententia aliorum Doctorum est, nequaquam vno die omnia illa esse peracta: non quia non potuerit Deus tam breui ea spacio conficere, cuius potentia prorsus voluntati responderet; sed quia non satis consentaneum videtur ea sic acta esse. Et vero si Adam etiam tum nullum Paradisi fructum gustasset propter vetitum illum; neque satis adhuc, aut locum ipsum aut eius delicias expertus, solum vertisset: qui potuisset per comparisonem, ex eius terrae vnde exciderat felicitate, ea in quam detrudebatur, duram, horridam, atque infelicem existimare? Sed dices: Audiueris vocem Dei gradientis per Paradisum die iam tum inclinato; pulsi ergo sunt eo die atque Scriptura non dicit, eum fuisse diem quo conditus fuerat Adamus. Pari ergo confeceris ratione, eodem die & Ioannem Baptistam & Christum venisse; quandoquidem historiae series, eis diebus quibus apparuit ille, huius diem subiungit. Sed neque illud satis firmum est argumentum, cur praeperea festinatione conturbemus rerum gestarum seriem; atque vnus eiusdemque diei spacio tam multa concludamus, quod de Christi cruciatibus allatum est. Nam vt lubentes fatemur, Christum die sexto emendasse atque expiassse quae ab Adamo admissa fuerant; ita fieri potuisse contendimus vt Adamus, cum die conditi Orbis sexto esset creatus atque eodem etiam deliquisset, alio die sexto, pro ea dierum serie qua recurrentes recententur, sui flagitij condemnatus a Deo sit atque eliminatus Paradiso. Enimvero quis credat (cum amplissimum esset Paradisi spacium) vno die Adamum esse egressum ad imponenda ani-

mantibus nomina, eodemque reuertisse in medium Paradisum: hoc est; multorum dierum iter confecisse? eodem etiam exemptam ipsi costam esse, & in mulierem transformatam; eodem, de vetita arbore ambos edisse Paradisoque esse extrufos? Sanè, & exire, & reuerti, & praeterea tantis alijs interesse rebus, haud est pro vnus diei spacio; & quidem non integri sed a diluculo ad nonam duntaxat horam vsque, vt illi aiunt. Denique dicimus, haud verisimile videri, eodem die & conditum esse Adamum & animantibus sua cum indidisse nomina. Nam si quo tempore sunt procreata animalia, eodem simul & nomina Adamus dedisset; profecto non memoraret Scriptura, Deum illa ad Adamum adduxisse. Neque enim ante eum diem quo creatus est Adam illa fuerit orta; sed eo ipso quo Adamus, etiam illa sunt procreata: quare parum congruenter ipsa dicantur eodem vno cum Adamo die in diffitis regionibus orta, & simul ad Adamum acta esse; quamuis id in volucre quadrare possit, quippe quae iam ante fuerant enatae. Quod enim memorantur animalia ad Adamum a Deo esse adducta; significat variis alioqui locis illa procreata, dispersaque agitatae. Verum enimvero liberum esto Lectori, vtram velit harum duarum inter se aduersariarum opinionum, amplecti atque retinere. Nam certa earum rerum cognitio in futuro demum saeculo iis absolute continget qui antea virtutis exercitiis se ipsi hic a peccati tenebris purgauerint. Iam vero hoc quoque expediamus; quanto tempore manserit Adam in Paradiso. Hic quidam existimant, triginta annos inibi fuisse; nempe quot dominus noster in Mundo egit pro expiando illius scelere: vt quamdiu primi homines magnificentia Paradisi sunt potiti; tam diu iste Mundi huius humilitatem tolerauerit. Alij putant, quadraginta diebus Adamum illic haesisse; eoque Christum dies totidem ieiunium durauisse, nimirum vt huius ieiunium remedio esset illorum ingluuici per quam admiserit peccatum in Paradiso. Sed dominus Ephraem, Philoxenus, & D. Iacobus Sarugensis aiunt, Adamum in Paradiso commoratum esse horas non amplius sex; a tertia scilicet ad nonam vsque diei sexti; idque tribus rationibus demonstrare nituntur; quarum prima est, quia multo facilius decipi potuit Adamus in ipso statim initio quam si longiore tempore Paradisum incoluisset: altera, quoniam si diutius apud animum suum meditando expendisset imperatam sibi Legem, cautior factus fuisset: verum quando exiguum illic temporis spacium egit, simul vt mandatum a Deo acceperat, fraudem etiam sibi facile fieri passus est. Tertia; credibile est, Deum, quem Paradiso pulsus erat, cum haud longo tempore tanta felicitate frui fuisse ne nimium excrucietur; sed mollius minusque aegre ferret, se tantis deliciis spoliari: solet enim Deus clementer castigationem exercere. Atque hic finis esto primi Commentarij.

Animalia eo ipso die quo adae creatus fuit, orta esse.

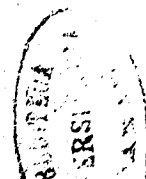
Quanto tempore Adam vixerit in Paradiso.

Deus clementer castigat.

MOSIS BAR-CEPHA, SYRI EPISCOPI COMMENTARIORVM DE PARADISO, PARTIS SECVNDAE PROOEMIUM, INTERPRETE ANDREA MASIO.

Anacaphalosis. 1. Libri.

Superioris Commentarij, pie Ignati, primo capite, disserendo ostendimus, Paradisum duplicis esse conditionis, corporalis, & spiritualis; atque ad id comprobandum adduximus argumenta firmissima; tum ab ipsa rerum natura petita, tum eorum virorum auctoritate nixa qui fidem in iis rebus merentur. Prosecuti porro illic sumus corporatum Paradisum, quaeque eo cum spectarent, memoratu digna esse videbantur; explicantes, non modo res ipsas sed nomina x ij

Argumentum Lib.

na etiam rerum, pro tenore eorum verborum quibus diuus Moses in describendo Paradiso usus est. Iam vero in hoc secundo Commentario constituimus, adiuuante operam nostram Spiritu sancto qui omnia perscrutatur etiam arcana atque intima Dei, de eodem Paradiso disserere mysticè; & ut sic dicam, spiritualiter: ut quemadmodum ipse Paradisus duplex est, ita à nobis duplici modo tractetur. Consentaneum porro est, ut in huius quoque secundi Sermonis principio, ipsa septem capita quibus totum Opus à nobis absoluetur, summam proponamus.

Primo igitur capite ostenditur, quæ ratione inducti sint Doctores Ecclesiæ, ut de Paradiso mysticè loquerentur; & quibus vocabulis appellauerint mysticum paradysum.

Secundo capite explicabitur, quid sit Paradisus mysticus.

Tertio, quænam sit terra mystica. Quarto, quales fuerint arbores atque plantæ in hoc mystico Paradiso.

Quinto, quæ fuerit arbor scientiæ boni & mali in hoc paradiso mystico sata. Sexto, quæ fuerit arbor vitæ in hoc paradiso mystico. Septimo, exponentur mysticè verba Moses quæ de paradiso scripta ille reliquit.

CAPVT PRIMVM.

Varietate doctrinæ Ecclesiasticorum de Paradiso mystico.

Doctores Ecclesiæ sacræ, qui præcipui, ac certissimeque fidei habentur, alias atque alias opiniones habuere de Paradiso mystico. Quidam enim ipsorum sanctam Ecclesiam existimauerunt mysticum Paradysum esse; atque huius figuram mysticam fuisse olim corporatum illum Paradysum in quo erat Adamus. Alij Paradysum mysticum fecerunt eam Christi doctrinam quam baptizatus diuulgabat, cuiusmodi sunt illa: Ne nascaris tuo fratri gerituro; Ne intucare sceminam per cupidinem; Si quis percusserit maxillam tuam dexteram, obuerte ei alteram quoque; Vade, vende quidquid habes, & dato pauperibus; & huius generis alia. Rursum alij putant, mysticum Paradysum esse animæ typum; arborisque in illo satas, animæ facinora per virtutem facta significare: hi, quatuor Paradysi flumina ad quatuor animæ virtutes naturales accommodant: nempe ad eam que rationalis partis animæ propria est, & prudentia vocatur; & ad temperantiam; item ad eam quæ animosam siue irascibilem partem animæ spectat, atque nunc fortitudo, nunc lenitas, mansuetudine appellatur; denique ad iustitiam: hæ enim quatuor, cæteras animæ virtutes omnes veluti rigant, fouent, augent. Sunt præterea qui arbitrentur, mysticum Paradysum esse Sensus quosdam figuratos siue parabolicos (ut vocamus) aut anagogicos: ea enim quæ à Mose de Paradiso dicta sunt, partim de rebus ipsis quæ vocabulis subiecta sunt, accipienda esse; partim verò per similitudinem aliò accommodanda. Verbi gratia; quod ait Dominum Deum formasse Adamum, & quæ sunt huius generis; de rebus ipsis esse intelligenda dicunt: Illud verò, quod Dominus Deus conseruit Paradysum in Eden ab initio; alio sensu esse accipiendum quàm verba ipsa ostendunt; Nempe Deum comparauisse spiritualem quandam atque foelicem viuendi rationem, &c. Præter hos sunt qui velint, mysticum Paradysum esse ipsum corporatum Paradysum, dum eum animo contemplantur spirituali ratione. Postremo sunt alij Doctores, quorum sententiæ nos quoque subscribimus, qui ipsum Paradysum duplicis conditionis esse aiunt: partim enim ex rebus corporatis, partim ex spiritualibus constare; sicuti & ipse Adam cuius gratia ille conditus erat; ex corpore & Anima siue spiritu fuerat compositus: corporatæque Paradysi partes esse arbores, plantas, & eiusmodi res alias; partes verò spirituales, vitam beatam atque secundum virtutem actam, &c; sicut prioris Commentarij secundo Capite explicauimus.

CAPVT II.

Mysticus Paradysus multiplex. Match. 5. Luc. 6.

Quatuor, Animæ, Virtutes naturales.

Sensus Parabolici, siue Anagogici.

Paradisus partim spiritus, partim corpus.

Paradisus spiritualis siue mysticus, vita est spiritualis quæ animo agitur, plena summæ temperantiæ atque sanctitatis, & perpetuis meditationibus rerum diuinarum earumque quæ sunt à Deo conditæ, addicta; atque omnino vita beata & Angelica, procul ab omnibus animi perturbationibus, anxietatibus, suspiriis, luctu remota; atque cum gaudio, lætitia, exultatione coniuncta: itaque pollens potensque ut radios atque splendorem diuinarum Notionum concipere queat; quippe, qui in hoc Paradiso versantur, in summa viuunt beatitudine, atque creatoris Deum eiusque creaturas, mente contemplantur oblectantur. Nam & supernæ copiarum Angelicæ illic habitant; & Adam Euæque, antequàm aduersum Dei mandatum fecissent, ibidem morabatur.

CAPVT III.

Terra mystici Paradysi fuit animus & mens Adam; hoc est, hominis inibi agentis. Nam inde pullulant atque oriuntur meditationes non modo rerum aspectabilium, sed & earum quoque quæ nullo sensu percipi queunt.

CAPVT IIII.

Igitur huiusmodi cogitationes meditationesque ex animis & hominum & Angelorum, quasi arbores è terra procreant; arbores & plantæ Paradysi mystici haud absurdè dicuntur.

CAPVT V.

Quidam è numero Doctorum Ecclesiæ dicunt, Arborem scientiæ boni & mali mysticam & in mystico Paradiso consistam, esse animi motum quandam quo homo ceu peculiari mentis suæ indole inclinatur; eo enim sentiri, quæ inter malum bonumque est differentiam: Quantisper enim hæc Adæ animi vis sibi cõstabat, tota in vnum suum Creatorem intenta, iugique contemplatione ei alligata, tantisper in solo bono ille versabatur, idque vnum sentiebat: verum postquam illa indè mota est, seseque demisit, sensit etiam alterum illud; id est, ipsum malum. Alij autumant, scientiæ boni & mali Arborem, fuisse typum legis Mosæicæ: ut & reliquas Paradysi arbores, singulorum eius legis Præceptorum figuras, eò quod lex Mosæica inter bonum malumque diiudicet; eòque qui benè agunt, bonis; & qui malè, malis adficiat; atque ideò hanc Arborem iuxta vitæ Arborem sitam fuisse: ut nisi quis ipsam prius Legem coluisset; hoc est, Legis mandata obseruasset; ad vitæ Arboris pertingere nequirit; id est, ad eam libertatem quæ apud Christum est: quando ipse etiam Redemptor noster tantisper dum Legem obseruabat, libertatem suo vitæ genere minimè præferebat. At nos defini-

Quem sit Paradysus mysticus.

Qualis fuerit terra mystici Paradysi.

Quales arbores & plantæ in Paradiso mystico.

Arbor scientiæ boni & mali in Paradiso mystico.

Arbor scientiæ, iuxta vitæ Arborem sitæ, Misterium.

nimus, Arborem scientiæ boni & mali mysticam, esse cognitionem & meditationem quæ circa Deum rerum omnium conditorem versatur: scientiamque boni, esse eam cogitationem quæ vnum solum Deum agnoscit atque proficitur; mali verò, quæ multos esse Deos putat; atque hæc Adamum Euamque per dæmonis consiliu fuisse distentos. Insuper hoc quoque dicimus, eam Commentationem pro iis qui pollent atque exercitati sunt Meditatione rerum diuinarum, scientiam boni & vocari & esse; pro iis verò qui neque satis firmi sunt neque exercitati, & tamen audent de Deo altiùs commentari, appellandam esse scientiam mali.

CAPVT VI.

Sunt inter Doctores Ecclesiæ, qui arborem vitæ, mysticè, dicant esse humanæ mentis proprietatem quæ cum eis cogitationibus quæ circa vnum suum Effectorem versantur, alligata est; neque huc illuc circumagitur aut in alias res inquirat, præterquam in solum Conditorem suum; sicut etiam sancti Angeli solius Creatoris sui meditationibus distinentur. Horum sententia est, Adamum, simul atque creatus esset statimque Conditoris sui excepisset, ad Deum rapi cœpisse à quo effectus fuerat; atque in hac vna contemplatione totum fuisse mansisseque horas non amplius tres, tantisper scilicet dum Legem imperatam transiret, ita ut interea nullam de rebus aliis cogitationem cum illa miscuerit. Igitur hi meditationem eam mentis, quæ de vno suo Parente Deo agitur, proprietatem mentis vocant: est itaque his Arbor vitæ mystica, sacer ille gradus in quo per Baptismum collocamur matrem mysticam quæ iterum gignitur ad vitam. Alij dicunt, hanc Arborem vitæ spirituales, esse nouum vitæ genus quod representauit Dominus noster indè ex quo Baptisatus fuit vsque dum Cruci esset affixus; de quo genere vitæ dictum est: *Conuertimini per poenitentiam, propinquat regnum cæli.* Atque hanc vitam (inquiunt) agimus postquam per Baptismum, veterem exuimus nomenem: estque ea ceu quædam figura eius nouæ vitæ quæ in regno cæli nobis est promissa. Alij porro vitæ Arborem mysticam definiunt, immunitatem libertatemque quam dedit nobis Christus à constitutionibus & poenis Legis. Lex enim delinquentibus poenam præstituerat, à qua nos asseruit Christus qui de hac libertate his verbis est concionatus; *Redite per poenitentiam, propinquat regnum cæli.* Rursus alij aiunt, Arborem vitæ esse hominem nouum qui per Baptismum natus est. Alij, hominem nouum qui obseruatis Dei iussis exiit vitia quæ vocantur vetus homo, induitque virtutes quæ nouus homo appellantur. Alij mortem esse volunt spirituales qui nascitur ex securitate, obseruandis Dei mandatis comparata. Alij meditationem que Christi personam contemplatur, quia per ea conditæ sunt omnes naturæ participes vitæ atque rationis. Alij crucem Christi putant Arborem vitæ dici, quia ex ea promanant omnia bona spiritualia, abelito peccato atque execratione. Alij sacræ aram in qua administratur diuina Sacramenta. Alij denique, Corpore & Sanguine Christi Dei nostri Arborem vitæ vocari putant. Sed enim nos post has & inter has sententias, nostram quoque præferentes, statuimus arborem vitæ mysticam esse meditationem atque cognitionem qua proficitur sacrosanctam

De Arbore vitæ mystica.

Angli solius Dei meditatione distinentur. Adami prima cõtemplatio.

Vitæ Arbor mystica, multiplex.

Baptismus est mater mystica: sic euam infra. Cap. 7.

Mat. 3. a.

Mat. 4. c.

Eph. 4. e. Col. 3. b.

Crux Christi est Arbor vitæ.

Corpus & Sanguis Christi.

Trinitas in Vnitate.

Trinitatem: hoc est, vnū esse Deum, & Tres Personas sanctas; siue Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate. De hac porro Arbore non comederunt Adam & Eva, neque ad eam accedere siue de ea cogitare quiuerunt; ut qui adhuc non satis pollebant, potentisque ad id non erant: At nos Christiani, non quidem ipsi satis pollentes sed per Christum, illustratum hoc arcanū & amplectimur & profitemur. Cæterum existimandum est, multitudinem dissimilitudinemque harum inter se interpretationum quas de Arbore vitæ adduximus, argumento esse quàm sit res ipsa explicatu difficilis: alioqui enim tam multis variisque verbis ad eam enucleandam minimè opus fuisset.

CAPVT VII.

Scripsit diuus Moses de Paradiso in hæc verba: *Et plantauit Dominus Deus paradysum in Eden, ab initio.* In his verbis, Paradysi vocabulo, vita significatur spiritualis; hoc est, quæ secundum Animam agitur, & Beata. Plantare verò idem est quod facere, siue instituire. Hoc itaque dicit Moses; Dominum Deum comparauisse viuendi modum secundum spiritum, ita vt ea vita esset plena sanctitatis & meditationis rerum diuinarum & earum quæ à Deo conditæ sunt, scilicet & ab omnibus animi perturbationibus anxietatibusque remota, quam comitetur gaudiū & exultatio, quæque capax sit radiorum diuinæ notionis. Illud verò quod ait; *Ab initio;* est, ac si dicat eam vitam spirituales atque beatam ab ipso Deo institutam fuisse ante conditum hunc corporatum Mundum; hoc est, antè eam machinam quæ ex cælo terraque & iis quæ inter hæc media sunt, constat: atque in ea vita versatos oblectatosque fuisse Angelos ante hanc Mundi aspectabilem & corporatam molem creatos fuisse, & si Syri hoc negent. Cæterum in Tralatione LXXII. Interpretum habentur illa verba ad huc modum: *Et plantauerat Dominus Deus paradysum in Eden ab Oriente;* vbi, per Orientem, lucem eam accipias licet quæ ratione sola intelligitur, proculque à rebus corporatis remota est: hæ enim in Occidente; hoc est, caligine versantur. Est igitur eorum verborum hæc sententia; deum vitam foelicem atque Angelicam parasse in luce agendam, quæ lux sola mente cernitur. *Et posuit illic Adamum quem finxerat.* Postquam (inquiunt) finxisset Adamum, induxit ipsum in eam spirituales ac foelicem vitam, lætum & mirifica affectum voluptate, per meditationes cogitationesque nulli perturbationi aut anxietati obnoxias, in morem Angelorum & spiritualium Copiarum, recipientemque radios diuinarum notionum non aliter atque Angeli capiunt. *Et fecit Dominus Deus è terra omnem arborem pulchram ad aspectandum, & expectandam ad vescendum:* Hoc est; ita comparauit Deus Adæ mentis sensum, vt procrearet atque expullulare faceret omnis generis probas cogitationes meditationesque; tam de rebus quæ videndi sensu possunt percipi quàm iis quæ eum sensum effugient. *Et Arborem vitæ in medio paradiso, & Arborem scientiæ boni & mali:* Hæ duæ arbores quando spirituali modo spectantur, ambæ in medio Paradiso consistere queunt; hoc est, in medio animi siue mentis, vt altera alteram non angat aut tradat, sicut ait Gregorius Nyssæus. Sed supra à nobis, dum mysticè accipiuntur, vbi multorum sententias in medium adduximus. *Et finis.*

Complectitur interpretationem mysticam verborum Mosi de Paradiso.

Negant Syri Angelos ante Mundum fuisse conditos.

Venerabilis sententia

Fluuius Paradisi Mysticus.

Quatuor animæ virtutes.

Flaua Bilis, laudabilis est in corporis humani constitutione. Phison, Mystice quid. Psal. 179.

S. Marcus Euangelista.

egrediebatur ex Eden ut rigaret paradysum, & illinc diuidebatur & euadebat in quatuor capita. Priusquam violasset Adamus Legem, promanabat fluuius; hoc est, deliciae ex meditatione rerum spectabilium & non aspectabilium natae: rigabatque; hoc est, oblectabat vniuersum corporis temperamentum quod ex quatuor constat humoribus, ex sanguine, pituita, atque vtraque bile. Nam & ex illius modi meditationibus, non minus quam de corporatis Paradisi arboribus recreabatur Adamus animo. Sunt qui hoc quoque modo interpretentur ea verba: *Promanabat fluuius*; hoc est, deliciae ex rebus conditis, iis quae spectari queunt & iis quae videri nequeunt: & *rigabat*; id est, oblectabat quatuor animae virtutes; eam quae rationi propriè attribuitur, hoc est, prudentiam; tum temperantiam, fortitudinemque, & iustitiam; ac proinde virtutes animae ceteras quoque fouebat, augebaturque. Sunt praeterea, qui sic, vt per fluuium intelligatur Christus qui sua doctrina Ecclesiam rigabat: Collegium dico Apostolicum quod erat veluti Paradisus, deinde euadebat sectus in quatuor capita; hoc est; ipsos quatuor Euangelistas, Matthaeum, Marcum, Lucam, Ioannem; atque hi deinde vniuersum Orbem habitabilem prolebant. *Nomen vniuersi Phison, is est qui circuit vniuersam terram Hauiile; & ibi est aurum, & aurum eius terra bonum est; ibi Bdellia, & lapides Berylli.*

Per Phisonem fluuium intelligi potest flaua Bilis, qui humor in corporis humani constitutione laudabilis est. Nam qui eo largius praediti sunt, ingenio pollent acri atque arcanorum Dei mysticorum cognitione, & rerum conditarum scientia; hoc est, & diuinarum, & humanarum rerum capace; quod profectò multo auro, & margaritis, lapidibusque praetiosis anteferendum est, sicut ait Psaltes Dauid; *Propterea amavi mandata tua multum supra aurum, & multum supra lapides pretiosos.* Potest etiam per Phisonem accipi ea virtus animi quae rationis propria est; prudentiam dico. Potest quoque Marcus Euangelista Phisonis nomine signatus intelligi, vt in quo robur fortitudinisque conituit res superas explicandi. *Et nomen fluuij secundi, Gihon; is est qui circuit omnem terram Chus; & nomen fluuij tertij, Diklat, qui it aduersus Assur; & fluuius quartus est, Perath.* Gihonem vocat, humorem eum quem sanguinem dicimus; Diklat, eum quem pituitam vocamus; denique Perath, illum quem appellamus bilem atram; vt ait D. Iacobus Orrohaeta. Possumus quoque per Gihonem intelligere eam animae virtutem quae temperantia dicitur; per Diklat, eam quae ad partem animae irascibilem siue animosam pertinet; hoc est, fortitudinem, & lenitatem per Perath denique, Iustitiam. Rursus Gihon potest Matthaeum significare Euangelistam; Diklat, Lucam; Perath, Ioannem. *Et accepit Dominus Deus Adamum, & posuit ipsum in Paradiso Eden.* Postquam condidisset Deus Adamum, sustulit ipsum illinc vbi creatus fuerat, & traduxit in Paradysum spiritualem; hoc est, in vitam felicem, vt voluptatem carperet ex meditatione rerum conditarum, atque ex diuinae notionis radiis quibus ipsius mens illustrabatur Angelorum more, quemadmodum in ipso quoque corporato Paradiso oblectabatur. Cum enim duplicis esset conditionis Paradisus; quatenus spiritualis erat, delectabat Adae animum contemplationibus; quatenus verò corporatus, arboribus fructi-

bilibusque, illius corpus recreabat. *Vt enim coleret & custodiret.* Idcirco (inquit) traduxit illum in eum spiritualem & beatum viuendi modum, vt in ipso sese exerceret per probas cogitationes & rectas meditationes quae circa res conditas versentur, ipsumque obseruaret omni proposito animi sui, seque eo vno oblectaret. *Et mandauit Dominus Deus Adamo, dixitque ipsi: De omnibus arboribus quae sunt in Paradiso, edendo edes; at de ipsa arbore scientiae boni & mali, ne edas;* hoc est; exerce te cogitationibus de rebus omnibus tum aspectabilibus tum quae sola mentis intelligentiae percipiuntur; apudque tuum animum meditare quoniam sit illarum effectus & parens, & quomodo sint conditae; totiusque esto in meditando ea quae sub illis mysticè latent: cumque ex rerum illarum pulchritudine raptus fueris in admirationem, tunc ipsarum Conditori gratias agita, cumque laudibus efferto. Quod porro sequitur, ab arbore scientiae boni & mali abstinendum esse; significat, illum curiosius inquirere non debuisse in Deum ipsum, quid esset & quomodo existeret; & vnicus ne an plures esset deus: huc enim penitus procedendum illi non fuisse, propterea quod adhuc ad illius-modi res capiendas non satis polleret illius mens. *Quia quo die comedes de ea, mortem morieris:* Acti dicat; quo die tecum ambigere coeperis vnus ne deus sit an plures, atque in opinionem plurium incideris; mortem oppetes, & peccando & te, à me, subducendo alienandoque, qui sum verus Deus. Quippe id illi euenit, vna cum vxore Eua, diaboli fraude seductos; qui non modo eam illecebris ipsos sefellit, sed persuasit etiam plures esse Deos, dum diceret: *Si comederitis de ea arbore, eritis sicut dii.* Hic illud etiam obseruandum est; Adae atque vxori, Arbore tantum scientiae interdictum esse ne ad eam accederet, nempè quia nondum eius capaces erant: at de Arbore vitae nihil esse praecipuum quidem lege, sed pro custodia eius positum Cherub & aciem gladij; nimirum vt ea re significetur, eos mortales (siue pristini illius siue huius temporis, qui non satis firmi sunt ad commentanda ea quae ad sacrosanctam Trinitatem spectant; vnum scilicet esse Deum personas verò tres, atque ita Trinitatem esse in Vnitate & rursus Vnitatem in Trinitate; hanc enim esse arbore vitae, supra memorauimus) si contentur per temeritatem illo penetrare, deque arcanis illis & cogitare & loqui; eos (inquam) coerceri repellique; quasi à custodia Cherub & lancea quadam ignea fulgoribus micante ipsosque deterrente atque accessu prohibete. *Et formauit Dominus Deus e terra omnem bestiam agri, & omnem volucrem caeli:* Haec verba, atque haec oratio de rebus ipsis duntaxat interpretari possunt, non etiam ad spiritum accommodari. Igitur quae Commentario superiore de ipsis sunt à nobis dicta, sufficiant.

Et immisit Dominus Deus quietem (aut, vt habet Hebraicum, somnum) in Adamum, & dormiuit: & sustulit vnam e costis ipsius, clausitque carne eius locum; & concinnavit Dominus Deus ex costa quam sumpserat ex Adamo, foeminam: Quod ex Adamo sopore obruto sumpta est costa, atque ex hac facta Eua, sacramentum est sanguinis & aquae ex Christi latere profluentium, postquam in Cruce obdormiisset; quibus constituta est sacrosancta Ecclesia: Tum, quod ex latere Adami excipiebatur Eua; typus fuit fodiendi olim lateris Christi, ex quo essent effluxurae aquae vitae & vitales salutaresque

Adam & Eua peccatores esse Deos.

Mystice S. Trinitatis cuiusque non iniqui rendi.

Io. 19.

Baptismus est mater mystica novorum illorum ad vitam spiritualem.

* Isa. 27. a 2. cor. 11. a Ap. 12. b. 20 a Luc. 10. c

Eze. 1.

Daemon, impudenter Deo contradicit.

Eua, de Deo, cui nolle voluit inquit iure.

tarésque aquae (inquam) sacri Baptismi qui est mater mystica, ex qua vna procreantur filij noui ad vitam spiritualem atque sempiternam; sicut Eua quoque quae ex Adami latere prodiit, mater omnis viuientis est appellata. *Et Serpens astutior erat omnibus animalibus agri, quae fecerat Dominus Deus.* Serpentem vocat diabolum; illum Deo rebellem, mendacij patrem, humanae naturae impostorem: Nam etiam alibi in sacris Literis, ille Serpens appellatur: *Feci, inquit Dominus, vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones.* Et alibi scriptum est; *Occidit manus ipsius Serpentem transfugam, siue fugitiuum.* Angelicae vero virtutes appellatur animalia, quo nomine illas Scriptura apud Ezechielem quoque vocat in Ostento illo. Dicitur autem Serpens astutior omnibus animalibus, quia Angelicae virtutes prorsus ab omni malitia atque astu vacuae sunt; at diabolus vaser est & improbus prorsus. *Et ait Serpens ad mulierem; Vere dixit Deus, ne comederetis de omnibus arboribus Paradisi: hoc est; planè dixit vobis Deus; nolite meditando expendere rerum conditionem, siue aspectabilium siue earum quae in sensibus non cadunt. Et ait mulier ad Serpentem: de fructibus arborum Paradisi omnium comedemus; de fructibus arboris quae est in medio Paradisi dixit Deus, ne edatis de ea neque tangatis eam, ne moriamini.* Iussit quidem Deus vt rerum omnium tam quae cerni non possunt quam quae possunt, contemplatione nos exerceamus, atque ea nosmet oblectemus; at in se (est enim ipse, arbor illa spiritualis) noluit nos altius curiosiusque inquirere vnicus ne sit Deus an plures, ne dum ad ciuicemodi indagacionem mens nostra parum polens potensque est, per peccatum occidamus. *Et ait Serpens ad mulierem; Non mortem morituri estis.* En vt nihil pudet Daemonem planè Deo contradicere: ille mortem obnunciat si quis altius in ipsum inquirat; hic, prorsus mortis securos facit eos qui arcana Dei audeant scrutari. *Et vidit mulier quod pulchra esset arbor ad vescendum, & expetibilis oculis, atque desiderabilis arbor spectatu.* Quod mulierem dicit vidisse arborem, non ita accipiendum est quasi Deum illa viderit quem mysticè per eam arborem significatum esse diximus; sed ipsam auscultasse consilio Daemonis, cuiusque verbis persuasam curiosius in Deum inquirere conatam esse significat. *Et accepit de fructibus ipsius & edit, deditque etiam simul viro suo & comedit.* Ipsa cum animo suo reputare atque disquirere coepit de Deo vnusne esset an plures, & quam ob causam sibi maritoque suo interdixisset eam Arboris scientiae; atque simul Adamum maritum suum vt idem faceret hortata est; is verò vxoris dictis est assensus, atque in eadem cogitatione incubuit: *aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quod nudi essent.* Euestigio violata Lege Dei, patefacti sunt ipsorum oculi: non quod in deos iam tum euassissent, in quam spem ipsos adduxerat daemon; sed ita, vt animaduertent suam nuditatem: hoc est; adempta est ipsis prior illa cernendi facultas spiritualis atque Angelica qua fuerant praediti, intellexeruntque, se iam felici illa Dei gratia esse spoliatos qua antequam aduersus Legem fecissent, sua ipsorum corpora veluti velata fuerant. *Et conglutinauerunt folia ficulnea feceruntque sibi subligacula:* Folia ficulnea vocat ipsorum manus; referunt enim manus eorum foliorum figuram: quasi dicat, cum se nudos esse animaduertent, manibus sua contextere pu-

denda: atque ita etiam nunc se mores mortaliu habent. Neque enim aut amictum aut tunicas, sibi, ipsos fecisse dicit; sed perizomata: hoc est; quae sola genitalia membra tegerent. *Et audiverunt vocem Domini Dei gradientis in Paradiso, ad inclinationem diei:* Inclinatio diei moram temporis significat: quasi dicat non simul atque mandatum transiissent deliquissentque; apparuisse ipsis Deum; sed interiecto temporis spacio, nimirum quo ipso apud animum suum sibi conscios puderet interim poeniteretque admissi flagitij. Porro descensus & aduentus Dei in Paradysum, figura erat quae descensurum atque venturum olim in Mundum Dei Verbum significabat. Diei inclinatione verò mysticè ostendebatur fore vt hoc Dei Verbum in fine temporum carnem indueret, sicut ait Paulus: *Cum venisset finis temporis, misit Deus Filium suum, & factus est ex Muliere.* Deinde gradientis Dei audita per Paradysum vox portendebat Verbum Dei aliquando apud nos in carne versaturum ambulaturumque, quemadmodum de ipso praedixit Vates; *Et super terram visus est, & apud homines versatus est.* *Et abdebant se Adam & vxor ipsius a conspectu Domini Dei, inter arbores Paradisi.* Abdebant quidem inter arbores Paradisi sua corpora: verum conscientiam admissi facinoris tegere à conspectu Domini atque dissimulare, ipse prohibebat pudor. *Vocem tuam audiui in paradiso, & vidi quod nudus essem, & abdidisti me.* Et quia (inquit) vocem tuam gradientis per Paradysum audiui, & quia nudum me esse animaduerti; ab ea maxima atque saluberrima gratia qua antè fueram indutus; ob has ego duas causas metu percussus me occultavi; hoc est, rem ipsam commissam, apud animum meum expendens timui. *Et ait ad illum Dominus: Quis significauit tibi quod nudus esses? nam de arbore de qua iussi ne ederes, edisti?* Ac si dicat: En mei cogitationibus tete occupasti, qualibus abstinere te iusseram; *Et ait Adam; Mulier quam attribulisti mihi, ipsa dedit mihi; & comedit:* Mulier (inquit) quam mihi sociam fecisti; ea mihi meditationis de te instituendae causa fuit. Nimirum facit Adam quod mortales omnes solent; si quando enim errant atque peccant homines, causas quasuis arripiunt quibus à culpa se & poena vindicent. *Et ait Dominus ad Serpentem; Quia fecisti hoc, maledictus es praeter omni animali, & bestia agri:* Hoc dicit ad Satanam Dominus; quia Adamum & vxorem ipsius seduxisti, iumenta quidem bestiasque ceteras dignabor mea cura; id est, sufficiam ipsis cibum in tempore: at tu mea cura indignus habebaris. *Et puluerem comedes omnibus diebus vitae tuae:* homines perire (quod est veluti in puluerem reuerti) tu tibi pro seca & cibo duces, propter summum tuum aduersus illos odium. *Et inimicitias ponam inter te, & mulierem, & inter semen tuum & semen illius:* Id odium (inquit) quo tu gaudes, ponam ego inter te & illos, & inter semen humanum atque rebelles Daemones tuos socios. *Et ipsum cõteret caput tuum:* hoc est; irritum faciet tuarum astutiarum initium. *Et tu illud feries in calce ipsius:* hoc est; tu peccati vulnus ipsi infliges, vt perdere possis in extremo eius vitae actu. *Et ad mulierem ait; multiplicando multiplicabo dolores tuos & conceptus tuos:* haec mysticum sensum non admittunt; ceterum rem ipsam supra * pertractauimus. *Et fecit Dominus*

Dei aduentus in Paradiso.

Galat. 4.

Baruch. 3.

Homines solent excusare excusationes in peccatis. Serpentis maledictio.

* Parre. 1. Cap. 18.

Deus Adamo, & uxori ipsius tunicas pelliceas, & vestiuit ipsos. Cum (inquit) adempra illis esset vita illa spiritalis, beata, gaudique plena; propter sua ipsorum errata inducti sunt in vitam hanc corpoream, erumnosam atque anxiis rebus refertam. Cæterum tunicis pelliceis, maxima vitæ cōmutatio quæ ipsis violata Lege accidit, significatur. Propter sua ipsorum igitur peccata eas pœnas dederunt, vt spiritualement cum corporea; hoc est, fœlicissimam cum infœlicissima vita mutarent. Et ait Dominus; *En Adam factus est qualis vnus nostrum in cognoscendo bono & malo.* Hæc suprâ abundè explicauimus. *Iam ne fortassis extendat manum suam, & sumat de arbore vitæ & edat, ac viuat in æternum.* Posteaquàm admissio flagitio excidisset genus humanum illo secundum animum viuēdi modo, illaque vita beata & Angelica; indignum iam euaserat atque etiam inualidum vt cogitatione assequeretur agnosceretque vnum Deum & tres Personas, atque vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate; & vt Verbum Dei, olim carnem esse assumpturum nostræ salutis & redemptionis gratia, prospiceret: non satis (inquam) pollebat deinde genus humanū ad huiusmodi sublimes meditationes exercendas, tantisper dum flagitium illud & prauitas per Satanam sub Serpētis specie (quo vtebatur ceu instrumentum) iniecta delerentur atque abolerentur penitus. *Et misit ipsum Dominus Deus extra Paradisum Eden, vt coleret terram ex qua sumptus fuerat. Et eliminavit ipsum Dominus Deus: Propter violatam Legem multauit Adamū Deus fœlicissima illa vita in qua mentem suam ille omnem perpetua contemplatione re-*

rum & quæ videndi sensui subiecti & quæ non subiecti possunt, antè pertractabat. Atque insuper à vitæ etiam Arbore prohibuit; ait enim Moses: *Et versari fecit ad orientem Paradisi Eden, ipsum Cherub & aciem gladij versatilis, ad custodiendum iter Arboris vitæ.* Ad orientalem partem Paradisi solam, non etiam ad reliquas collocata est custodia; quia Orientis regio præstituta erat vt esset olim locus adorandi Dei. Porro Cherub & Gladius igneus terrificusque, custodiæ causa positi sunt inter Adæ ingenij captum & ipsam sacrosanctam Trinitatem; ne scilicet mens humana altiùs curiosusque inquireret in tres Personas Diuinitatis quæ prorsus est incomprehensibilis. Sunt autem quæ hic à Mose scribuntur, pro nostris moribus dicta. Nos enim; siquam rem saluam cupimus; ei custodem sollicitum, sedulum, prudentem præficimus terribili aliqua lancea munitum; qui procul arceat accedentes. Huc animum attendant quot quot aut non satis firmi cum sint, aut non satis exercitati atque eruditi, aut denique nullum virtutis cū habeant vsum; audent tamen per temeritatem subito profilire in medium atque loqui, disceptareque de sacrosanctæ Trinitatis Personis; & his Mosis dictis tantam suam audaciam refrænare discant, atque ita se in hac vita expurgent obseruandis Dei iussis vt in altera illa futuri sæculi, donentur cognitione meditationeque rerum à Deo conditarum atque ipsius etiam summæ Trinitatis, quatenus certè hæc res creatæ atque externæ per virtutem omnipotentis Dei comprehendere poterunt; & hic finis esto Sermonis secundi.

MOSIS BAR-CEPHA, SYRI EPISCOPI, COMMENTARIORVM DE Paradiso, interprete Andrea Masio, pars tertia.

Superiore proxima Oratione; ô pie & venerande frater noster, Domine Ignati; egimus de Paradiso & arboribus mysticis, pro serie atque tenore Scripturæ: at presenti sermone dissoluemus, Deo manum nobis porrigente, hæreticorū calumnias quas aduersum nostra dicta proferunt; ac simul nonnullas quæstiones à quibusdam aliis viris quæsitæ explicabimus.

Contra calumnias Simonis Magi, de primi parentis peccato;

CAPVT I.

Simō magus.

Humani Arbitrij Libertas.

Biicit Simon Magus, inquiens: Deus ille qui Adamum condidit, impotens erat atque imbecillis; neque enim efficere potuit vt maneret Adamus, qualē esse volebat. Ad hæc respondemus, mansisse Adamum qualem ipsum & esse & manere volebat Deus conditor effectorque ipsius: volebat enim Deus ipsum pollere suo arbitrio, atque liberum esse; non autem naturam habere vincam & obnoxiam, qualem habent bruta animantia & cæres quæ animæ expertes sunt. Atqui profectò si voluisset Deus Adamo liberum esse suum Arbitrium, hic verò non obtinuisset Arbitrium liberum, neque is fuisset quem esse volebat eius parens Deus, sed prorsus alius; ac tum demum isti calumniæ locus fuisset. Sed instat Simon: Deus volebat ne ederet Adamus de illa arbore: at is edit; non ergo mansit qualem manere volebat Deus: conficitur ergo parum potentem fuisse Adæ Creatorem. Immo verò id ipsum quod edit de Arbore, argumento est mansisse qualem volebat Deus manere: ea enim erat dei voluntas, vt constaret, Adamum esse liberum atque

cum libero arbitrio cōditum; idque certò ita se habere inde potissimum sciri potuit quòd appareret in ipso esse positum facultate & edere & non edere de illa Arbore, Legemque vel obseruare vel violare. Posteaquàm igitur iussus abstinere non abstinuit, libero prorsus Arbitrio se ostendit præditum esse, qualem ipse effector Deus & esse & manere voluerat. Neque verò Adamus vesceretur ea arbore, victa superatæque Conditoris Dei voluntate; sed Creatore ipsi permittente, vt quod Arbitrij eius libertas dicitur id porro ageret, faceret, patraret. Præterea, nisi Liberi Arbitrij Adæ facultatem rebellio illa prodidisset, quæ tandem perspicere potuisset maxima præstantia obsequij quod postea ille amplexurus erat, & per id rediturus ad pristinum suum ordinē, gradumque? quippe cum esset bonum quod ipse patraret, non solum Creatoris sui munus verum etiam ipsius proprium opus. Porro amplius etiam vrget Simon, atque: Volebat Deus Adamum manere in Paradiso; at ipse per suum flagitium inde excidit; erat ergo impotens Adæ effector Deus vt qui pro sua voluntate illum in Paradiso retinere nequirit.

Cur demnatus morte Adamus post peccatū.

Cur peccatus sit Cherub ad orientem Paradisi.

De non curiose inquirendis S. Trinitatis mysteriis.

Volente an inuito Deo fiunt mala.

uerit. Sed respondemus, Deum, vbi Adamum condidisset atque in Paradiso posuisset, prorsus liberum ipsi fecisse vt vel obseruata Lege inibi maneret, vel fracta inde exiret. Igitur cum ea illi voluntas fuisset vt imperatam Legem transiliret, meritò extrusus est Paradiso & morte etiam damnatus, propter admisum peccatum scilicet; & simul ne ipsius prauitas foret immortalis, qualis est diaboli. Accedit huc, vt metu mortis cuius per sententiā reus erat, causam mortis peccatum vitaret, & huic contrariæ Iustitiæ operam daret: denique cum olim ex ipsius posteritate futuri essent Martyres, lata est aduersus illum mortis sententiā, vt hi per mortem pro sua in Deum pietate atque reuerentia obitam, coronas adipisci possent Iustitiæ. Sed vt reuertamur vnde paululum digressi sumus: Si propterea (Simon Mage) Deū inualidum vocas quia Adamum cum libero Arbitrio creauit, quo ille præditus, aduersus edicta Creatoris sui facere possit; vt etiam hodiè imbecillū Deū esse dicas, necesse fuerit: iussit enim ne homicidia, adulteriæ committerent mortales; & tamen hæc atque alia aduersum Legem Dei patrant. Sed enim vtare vt lubet eo tuo argumento, Simon; at interim nobis respondeo: volente Deo faciunt homines aduersum Legem ipsius, an nolente? Sanè si nolente; consequens est, imbecillis eum etiam nunc viribus esse; quippe quo nolente, quæ præscriptæ violantur. Sin volente; erit ipse sibi aduersus vt qui ea verbis iusserit quæ re ipsa fieri noluerit; & mortales voluntati illius paruissè dicentur qui contra mandata fecerint; quod profectò absurdum est. Rursus; libentè an inuito Deo patrant homines quæ improba sunt? Si libente, erit ipse quoque improbus qui vitiis delectetur: Sin inuito, cur non impedit? At si coercere illos ab eo quod prauum est, designando non potest; conficitur certè, viribus ipsum etiam nunc non pollere: vel si non vult, rursus prauus vt ipse fit consequitur, qui praua dissimulet. Est porro etiā aliud Simonis Magi argumentum quo Deum Adamo conditorem, improbitatis atque inuidiæ arcesse nititur: Nam interdixit (inquit) Adamo, Arbore scientiæ boni & mali; qua gustata potuisset ille inter bonum malumque diiudicare; atque, hoc fugere, illud persequi. Sed respondemus, Deum haud ideò vetuisse Adamum vesci fructu Arboris scientiæ ne bonum amplecteretur malumque vitaret, vt caluniatur Simon; ipsa enim res, Simonis verba redarguit mendacij: nam edit quidem de arbore scientiæ Adamus; & quid bonum, quid malum esset, factò periculo didicit: & tamen non modò nullo inde cōmodo vtilitate auctus est, sed etiam magno damno multatus, quippe qui acerbè pœna est cōdemnatus. Sed pergat impius ille Magus: At nisi (inquit) Creator ille, Adæ edixisset ne ille ederet de ea arbore, haudquaquam iudicium hoc pœnæque subiussisset; inde enim hoc malum, quod cōtra Dei edictum ille fecerat: Deus enim iusserat ne ederet; ipse verò edit. Sed respondemus, Deum neque voluisse vt ille ederet de ea arbore. Nam si voluisset vt ederet, duo hæc absurda conficeretur: alterum, Deum verbotenus mandasse quod re ipsa fieri noluisse; alterum, eum qui aduersus Conditoris sui iussa propalam agebat, voluntati ipsius fecisse satis, quantumuis nescium atque imprudentem. Sin voluisset ne e-

deret, videri poterat imbecillus; vt cuius voluntati Adamus repugnare potuerit: sed huc spectasse Deū dum Legem Adamo præscriberet, obseruaretne an violaret ille eam, non autem ederet an non ederet de illa arbore; atque ideò quoque de duabus illi habitationibus prouidisse, vt alteram si Legi paruisset, alteram si non paruisset haberet. Idque ita esse vel hinc ostendatur quòd duo hæc inter se paria sint; Deum iussisse vt ederet, illum verò non edisse; & Deum vetuisse ne ederet, sed tamen illum edisse; par enim violatæ Legis culpa in vtrouis futura erat. Igitur non eò spectabat Deus dum legem conderet, ederet ne ille an non ederet quem Arbitrij libertate donaret; sed obseruaret, an non obseruaret Legem quam liberi eius arbitrij materiem esse voluerat: Simulque eò etiam pertinebat Legis constitutio, vt intelligeret Adamus se ab alio conditum eique suo Conditori, vt Domino, subiectum se esse. Sed supra à nobis, hæc atque aliæ, ferendæ Legis causæ satis tractatæ explicatæque sunt. Ad hoc, qui potest verò simile videri, Deum Adamo eisdem illa interdixisse ne inde boni mali que sciens fieret; alterumque amplecti, fugere alterum nosset, quado nulla ei arbori vis inerat quæ boni mali que diiudicandi scientia edentes informaret: immò verò iam tum eius iudicij expertus Adam minimè esset (quippe Lex iis non præscribitur qui malum à bono scernere non queunt; sed qui antè probi improbique, discernendi iudicio præditi sunt) sicut oculus, quàmuis non vsum atque functione, re tamen ipsa, tum visione tum rebus aspectabilibus prior est; quæ supra quoque à nobis sunt tractata. At verò ideò illū iussit ab Arbore abstinere vt euaderet immortalis, ageretque vitā perpetuam; hoc enim donum à diuina gratia retulisset. At enim Deum nō improbum pro Simonis calumniis, sed bonum benignumque natura esse, his colligitur argumentis: Condidit enim Adamum, cum antè neque ille existeret neque alius quispiam qui ipsum, ad illum condendum, vel hortatu vel precibus moueret; ad hoc cōtulit illi imperium in pisces Maris & volucres caeli: Insuper bene precatus est ipsi, vt cresceret numeroque auferet. Præterea dedit illi omnem herbam proferentem scemen, & omnem arborem fructiferam, pro cibo. Denique nos ipsos etiam nunc, & si peccemus atque aduersum ipsius mandata faciamus, tamen non modò sustinet neque nostri obliuiscitur sed etiam cōseruat, pascit, gubernat, & omnino nostri curam gerit. Sunt porro alia plurima quæ testentur Deum natura bonum esse, atque ex merâ gratiâ Adamum cæterisque res effecisse. Pugnât porro Simō Magus aduersus Deū, etiam hac viâ: Per inuidiam (inquit) prohibuit Adamum ab Arbore vitæ gustandâ, nempe ne immortalis fieret. Atqui si eâ inuidiâ laborasset Deus prorsus ab initio non creauisset Adamum. Neque enim vlla eum vis ad creandum illum impulisset; sed suâ voluntate, gratuito illum condidit: ad hoc, Paradisum illius causa; hoc est, vt in eo ille & habitaret & voluptate frueretur, nō fecisset si inuidisset; aut saltem ipsam vitæ Arborem quam illi inuidisset non procreasset in Paradiso; neque tanto etiam imperio in pisces, volucres, iumenta, feras illum amplificasset; denique non condidisset illum ad suam imaginem & similitudinem: Sed eâ de causa ab arbore vitæ

Lex, Arbitrij libertas materia est.

Diuina bonitatis demonstratio cōtra Simonis Magi calumnias.

Deum, nō ex inuidiâ interdixisset Adamo escum ligni vitæ.

coërcuit, ne perpetuò viueret in peccato, effèctque ipsius malitia vnà cum ipso immortalis, cuiusmodi est diaboli prauitas. Atque hoc ita se habere vel inde certum est quòd olim concessurus est nobis vitam perpetuam in futuro sæculo, nullis peccatis aut delictis obnoxiam, sed sempiternis atque immortalibus deliciis plenam. Rursus sic arguit Deum idem Simon Magus: Qua tandem ratione, inquit, execratus est Deus Serpentem? Nam si vt eum qui damnū dederat; cur non coërcuit ne daret; hoc est, ne seduceret Adamum? Si verò eum qui vtilitatem attulerat, quippe qui Adamo auctor fuerat vt de bona illa Arbore ederet; sanè improbum atque inuidum fuisse illum necesse est: denique cum neutram harum causarum haberet, illum est detestatus ac proinde sanè imperitię atque vecordię merito accusetur! Ad hæc respondemus, Deum execratum esse Serpentem vt rei malę auctorem, & tamen non coërcuisse machinantem qui se alioqui qui non latebat, eadem ratione quã neque hodie eos cohibet qui improbis rebus intenti sunt, ne eas patrēt: Tum etiam, ne ea re diaboli libertatem impediret, qui per Serpentem verba faciebat: Denique vt periculum fieret de Adamo ipsiusque liberò Arbitrio, eã pugna atque certamine in quo illic versabatur. Postremò si Serpentis conatum impediisset Deus, data fuisset mortalibus querendi ansa; dixissent enim, Deum per inuidiam abstinuisse Adamum à breuis tentationis periculique momento, ne eo superato vitam adipisceretur sempiternam: neq; enim ipsum Serpentis verbis, si fallendi causa illum adortus esset, concessurum fuisse. Porro de Simone Mago illud scire operę precium est, esse qui dicant, ipsum in speciem quidem assensisse Mosis Legi, sed plures interim Deos posuisse quorum vnus sit imbecillus atque impotens, is qui Adamum finxit fecitque; alter verò hoc superior, maior, potētior. Alios autem putare Simonis Magi sententiam fuisse, Mundum à mala causa ortum esse; atque idèò illum huiusmodi absurda turpiaque dictu collegisse, quibus apud eos qui in vera fide durarent, Mūdi auctorem Deū suggillaret: Propterea corporum quoque Resurrectionem perfide illum negasse. Verum hæc omnia ex eo libro cognosci possunt, quem de multitudine differentięque Sectarum conscripsimus.

Obiectiones impj Manetis, & eius Sectę hominum.

CAPVT 2.

Manes homo improbissimus, & qui cum sectantur, dicunt Legem Adamo imperatam plurimis rebus absurdis plenam esse, atque inde multa supeditari argumenta quibus meritò accusetur ipse Legislator: verbi gratia; iussit Adamū abstinere ab Arbore scientię boni & mali, minatus mortem quo die illius fructu vesceretur; quod edictum, harum rerum omnium arguit Deum; inscientię, iracundię, pœnitentię, mendacij denique. Inscentię quidem, quod Legem imperauerit quam putarit obseruandam, ea verò obseruata non sit. Iracundię, quòd eū qui contra suam Legem fecisset, per iram condemnauerit. Pœnitentię, quia latam sententiam, per misericordiam (vt vos dicitis, inquit, Manes) irritam habuerit. Denique mendacij, quia mortem non optauerit Adamus quo die edit de illa arbore. Aduersum hæc respondemus, Deum inscientię culpa-

Manetis calumnia in legem Adamo primam a Deo positam.

ri non posse, qui ab æterno omnia nouit prius quàm fiât; ac proinde illud etiam clarè præsciuit, Adamū, quæ ipse imperaturus esset, ea non facturum; nec tamen idèò non imperauit, quia illum pariturum non esse præsciuit: consentaneum enim erat, vt nihilominus illi præscriberet Legem, & quidem ob multas causas. Primùm vt cōstaret esse qui dominatione potestatéque rerum potiretur (est enim dominorum, Leges statuere) scirētque Adamus & ceterę res conditę, se creaturas esse & seruos, quibus solēt Leges dari. Ad hoc, data Lege certiozem reddidit Deus Adamum & reliquos Mortales ratione præditos, se Arbitrij libertate ipsos donasse dum cōderet, qua freti possent vel obseruare vel transilire Legem præscriptam. Nam si Legem tollas, nihil erit vnde eam libertatem, summum profectò Dei donum, cognoscas. Insuper Lex, & si ab Adamo violanda erat, tamen vtilis fuit ad probandos segregandósq; morigeros à rebellibus, bonos à malis, amicos ab hostibus, aliorumque virtutem ab aliorū prauitate; quorum nihil sublata Lege, cognosci diiudicariq; a nobis possēt. Iam verò qui constaret iustè aliis premiū à Deo dari ipsum cæleste regnū qui obsequiosi seruanda Lege officium colunt; aliis calamitates meritò infligi qui latę legi non parent; nisi lex esset lata? Quòd si verò idèò ferri nõ debuit quia eam fracturus erat Adamus cū vxore; haud sanè rectè præscripta iam fuerit Mortalibus fidei norma, quando maxima pars hominum eam non colit. Postremò, præscripta Lege monemur alterum esse sæculum in quo sua præmia & iis qui obtemperant & iis qui rebellāt sint præstituta; alteris perpetuę delicię, alteris cruciatus sempiterni: Lex enim omnis, & promissa & minas secum adfert; vt illa, si seruetur; hæc, si frágatur, præstò sint. Quod porro ad iracundiam spectat, respondemus, Deum non per iram pronunciaisse aduersus Adamū illam talē sententiam; sed per meram misericordiam, quod hinc cognoscitur quia haudquaquam illo die obiit mortem quo facinus recit, pro sententię verbis: nimirū verba eò fecerat Deus rigidiora, quòd posteritatem venturósque nepotes, per metum, à frangendis legibus rebellandóque contineret. Rursus de pœnitentiã, cuius accusat deū Manes; dicimus illorum esse dolere atque pœnitere qui nescij rerum euentus, ea faciunt quorum exitus parum respondeat ipsorum commodis: at Deum, cum præciat omnia quem sint quęque habitura finem, prorús pœnitere vllius non posse; aut pigere. Non igitur latam à se sententiam aduersus Adamum, quasi eius pœnituerit, dissoluit, sed per suam misericordiam atque clementiam; quę ipsius virtutes, ea re sunt luculenter patefactę. Nam alioqui etiam quoties relicta impietate redit, eum excipit; atque quę aduersus illum decreuerat, mutat; vt ait propheta Ieremias. Et Nineuitas exitio damnatos, post quàm commutãrunt vitam, supplicio exsoluit. Neque Ezechiam de admissò peccato dolentē, morte, vt comminatus fuerat, multauit. Immò verò cotidiè videre est, illum non perditum ire eos qui suis mandatis non parent, sed expectare vt resipiscant. Postremò ad mendacij calumniam respondemus, planè Deum mentitum non esse, cum Adam, quo die de vetita arbore edit, eo mortem quoque (si animalium spectes) obierit; quippe qui ab alienatus sit à Deo

Hier. 1. & 18.

Ion. 1.

Isa. 38. & Adã mortu' eo die quo Dei Præceptū est transgressus.

Deo, qui vnus vita vera, certaque est: rata igitur fuit Dei, eo die, aduersus illum lata sententiã. Et verò ipso etiam corpore, illo die mortuus est quadam affectione turbulenta quę mortis esset efficiens; vt à quo simul prorús auferebatur immortalitatis gratia, ac proinde morti iam tum fiebat obnoxius, & omnino mortalis. Et his ergo omnibus conficitur, Manetem & reliquos eius factionis homines improbè Deum suggillare eorum criminum, quę iam vidimus.

Cibus vnde bonus aut malus

Rursus aiunt iidem Manetis assensores: Quanam prohibitus est Adamus causa ab arbore scientię gustanda? an quia mala ea esset, an quia bona? Si quia mala; an mala arbor fata erat in Paradiso? Sin quia bona; per inuidiam prohibitus est! Contra hæc dicimus, eam Arborem suapte natura neque bonã neque malam fuisse, sed perinde atque ipsa quis vtretur abuteretur. Vsum autem atque abusum, in libero primorum Parentum fuisse arbitrio positum; vt iam non ex ipsa arbore malum, sed ex Arboris abusu prouenisse existimãdum sit. Idem de bono dicendum fuisset, si Adam, Mádatis quę de ea Arbore acceperat, paruisset. Quemadmodum cibus quã cib' est, nihil vllus ab alio differt; sed pro ætate atque viribus vscientium maximè. Nam qui vscientis viribus respondet atque congruo tempore sumitur, bonus; qui verò vires superat aut nõ in tempore capitur, malus habetur: sic vsus Adę atque Vxoris in permissa quidem Arbore, bonus; at in vetita, malus erat: neque enim in ipsa arbore boni malie efficiëntia inerat; sed ipsum violare Dei Legē, id verò erat quod Adamum occidebat, non arbor. Veluti cōtumeliosum in parentes, non ipsa contumelia multat morte, sed fracta Lex: neque mōs Sinai eos interficiebat qui se contingebant quo tempore certi fines præscripti fuere vltra quos nemo accederet, sed Lex violata. Non igitur illa arbor Adamo malum dedit, sed admissa per fractam Legē noxa. Enimuerò per inuidiam non esse prohibitum Adamum ab vna ea Arbore satis arguit, quod ceterę omnes ipsius vsui permissę fuere. Sed eò spectabat mandatum, vt de Adę obsequio periculum in vna arbore fieret; eoque si obtemperasset, summum precium referret, nempe vt posset vesci Arbore vitę, atque immortalis fieri. Sed aliis præterea rationibus supra ostendimus, nihil horum per inuidiam à Deo gestum esse.

Leuit. 20

Exod. 19.

Cur peccatus, De' leges potuerit.

Adamo actum est: penes illum enim erat & edere & non edere de Arbore vetita; atque si non edisset, ex gratia immortalis euassisset; posteaquam verò edit, mortuus est. His itaque argumentis colligere est, neque malè fatam fuisse arborem scientię ab initio, neque Adamo inuidiosè illa interdictum esse: ne illò mittant linguas suas Manetis asseclę, Dei hostes, dum pro duabus rerum causis astruendis contententes (quarum altera bona mala altera sit) illiusmodi argumētis nos lascunt, qui vnum Deū profitemur: Si inquentes, mala erat arbor; cur eam feuit Deus in Paradiso, quę Adamo ruinam esset illatura? Sin bona; prorús per inuidiam prohibuerit illum necesse est.

Contra Iuliani Apostate, de Arbore vitę, Calumnias.

CAPVT III.

Iuliani apost. te calumnia.

Satius fuisset (ait Iulianus) arborem illam vetitam, aut in angulo Paradisi aut loco aliquo obscuriore extare; ne dum perpetuò ob oculos esset, nimium sui desiderium in animis Parentum nostrorum excitaret. Huic respondet diuus Cyrillus Oratione tertia quam aduersus eum conscripsit, in hanc sententiam: Studio Creatoris factum est, ne arbor illa in occulto haberetur: Consentaneum enim fuit vt spectatores, ipsa Arboris aspectione, mádatum Dei atque Legem in memoriam reuocarēt, & simul Domini sui qui legem tulerat, recordarentur: quarum rerum obliuio ipsis facillè potuisset obrepere si in angulo quopiã Paradisi illa fata fuisset.

Sequuntur quęstiones, quę à multis quęri solent: ac primùm. Cur Deus creauerit Adamum quem peccaturum præscribit.

CAPVT IIII.

Querunt nonnulli, cur creauerit Adamum Deus, quem præciebat peccaturum! Respondemus; minime conditum à Deo esse Adamum vt peccaret vel vt non peccaret, siue vt iustus esset aut vt iniustus, sed neque vt Legem obseruaret vel vt non obseruaret; nam si horum alicuius gratia illum condidisset, magnã sanè causa hoc ab illis quæreretur; sed pro sua bonitate, gratiãque mera illum effecit, hæcque prima Deo illius creandi causa fuit: cetera porro illa, secundaria existimanda sunt, vt quę ex ipsius adę Arbitrio pependerit, cum hoc penes solū Creatorem esset. Quapropter potiùs sic illi quærere debuerunt; cur creauerit Adamum Deus ita enim responsum tulissent; propter suam ipsius probitatem. Nam reliqua illa, peccare aut non peccare, & quę addebantur cetera; ex Adę libera pendebant Voluntate. Huc addimus etiam illud; Deū, vt præsciuit peccaturum Adamum lapsurumque, prius quàm conderet; ita præsciuisse quoque se olim vcturum, redempturumque illū à peccato in quod incidisset, ipsiusque vetustatem instauraturum, atque collapsum subleuaturum; vt eo minis mirū videri debeat, si creauit quem paulò post peccaturum præsciret. Ad hæc nisi creasset quod non nesciebat peccaturos, frustra creãdi operam sumpsisset; quippe qui nec blasphemum in ventre matris suę finxisset, neque hypocritę permisisset vt adspiceret lumen. Denique eo luculentissimè Dei probitas & gratia apparet, quòd quos sibi nõ obtemperaturos nouit, eos progignere non dedignatur. Nam solos morigeros, sua causa; hoc est, vt suę voluntati imperioque obsecunda-

Cur à deo creatus fuerit Adã peccatur'.

rent, & sibi gratum facerēt; genuisse videri poterat: at quando iam pro sua bonitate, & bonos creat, & malos; nō ignarus, alteros per virtutem, per improbitatem alteros etatem acturos (quemadmodum etiam Solis sui lumen, iuxta bonis & malis impertit, & pluuiam iustis iniustisque) clarissima profectō euadit ipsius probitas atque benignitas quæ profusē defluens, vniuersa amplectitur. Verū hanc quæstionē dissoluimus quoque in nostra interpretatio- nē quam in diui Matthæi Euangelium fecimus.

Mortalis an immortalis creatus sit Adam!

CAPVT V.

Quærent alij, mortalem ne naturā, an immortalem genuerit Deus Adamum! Sed principiō expendendum hic est, quid sibi illud velit, Adamum naturā mortalem esse ortum: spectet ne ad vniuersam ipsius compositionem: quasi dicas, naturæ adæ inditū fuisse vt anima dissocietur à corpore, quæ dissociatio mors sit; an verò mortalitas ad corpus solum referatur, vt huic naturale fuisse statuatur, interire atque occidere. Respondemus igitur, nos corpus solum spectare, cum dicimus, Adamum naturā mortalem fuisse creatū: hoc enim ita compositum fuit, vt suapte natura, passioni, corruptioni, morti denique esset subiectum atque opportunum. Interim à corpore ad totum hoc transfertur; dicimusque, hominem naturā mortalem esse natum: nam in rebus compositis ita fieri assolet vt quod partis est vniū, toti attribuitur. Sunt tamen qui negent, Adamum naturā mortalem esse procreatum; sunt etiam qui mortalem & immortalem naturā effectum esse velint; sunt denique qui neque mortalem neque immortalem naturā conditum affirmant. Qui negant mortalem naturā creatum à Deo esse; dicūt, morti obnoxium esse factum per diuinam sententiā quā ob peccatum est morte damnatus; atque id peccatum illi mortis causam fuisse secundum illa Dei verba; *Quo die ederis de illa arbore, mortem morieris*. Alteri, quos diximus mortalem atque immortalem naturā illum facere; hoc ad animum, illud ad corpus referunt. Tertij denique qui vtrāque, & mortalitatem & immortalitatem, naturā, illi ingenta fuisse negant; arbitrantur media cōditione ortum fuisse, vt si corpori deditus vitam agitarer, mortalis; si in animæ suæ præclara studia sectaretur colerētque, immortalis euaderet. Nos verò statuimus, Adamum naturā mortalem esse progenitum, idque his colligimus argumentis. Primò, quia compositus est ex puluere vt materia; id verò quod ex puluere conformatum fictumque est mortale esse suapte natura, certū est. Secundò, quia cum virilis ac muliebris sexus discrimine conditus est; quod mortalibus congruit, immortalibus nequam. Tertio, quia procreatus est cum oculis qui escam appeterent, & manibus quas illius sumēdi gratia protenderet, denique cum vasis quæ alimentum exciperent cōtinerētque: hæc enim iis modò quibus mortalis natura obrigit, vsui esse possunt; immortalibus frustra dentur. Quartò, cætera res quas Adami gratia condidit Deus, satis arguunt illum naturā mortalem esse factum. Quorsum enim terrā opus erat? quorsum Firmamento? (vt vocant) quorsum lucētibus in hoc Stellis? quorsum piscibus volucribusque quæ maculantur? quorsum iumentis, aliisque animantibus quæ partim seruiunt, alia edun-

Adā mortalis an immortalis si conditus.

Adā, naturā mortalem creat?

tur? Sanè hisce omnibus nō vtuntur qui vita fruuntur immortalis; sed illi soli qui fluxam atque caducā sustinēt. Quintò, ex Lege quæ Adamo est à genitore Deo præscripta, conficitur illum mortali conditione ortum esse: vsci enim ac non vsci hac aut illa re, mortales iubentur, non immortales. Sextò idē colligitur ex verbis Dei quæ ante mandatum ad Adamum faciebat inquiring; *Crescite & multiplicamini & dominamini piscibus Maris & volucris cali*: Et; *Dei vobis omne semen quod seminatur, & omnis arbor erit vobis pro cibo*. Septimò, nisi mortali statu effectus fuissetiam vt Legem fregisset nō obiuisset mortem; vt obiit: neque enim Diabolus, quāuis peccauit, immortalitatem amisit quam in suo ortu acceperat. Octauò, compositus est Adam ex rebus diuersis: id verò compositis omnibus peculiare est, vt in ea dissolubilia sint ex quibus colligata existunt. Nonò, à nobis stant Doctores classici, probata quæ fidei. Nā Dominus Ioannes eā Oratione quam ad Sitigrium monachum scripsit, sic habet: Nondum certam habebat Adamus immortalitatis spem. et rursus Oratione quam de Arbore sciētiae boni & mali composuit: anima (inquit) naturā immortalis, est, at mortale naturā corp⁹. Ad hoc vbi tria verba explicat quæ in libro Iob scripta extant; *Qui seruus est non fidelis*; sic ait: Si homo cum immortalitatem suapte natura non haberet, ceruices iactauit; quid non fecisset, si illam habuisset? Athanasius quoque Oratione de ortu corporali, scribit fuisse hominē naturā mortalem, vt qui ex rebus fluxis esset colligatus. Denique Cyrillus Oratione octauā aduersus impium Iulianum in hunc modum loquitur: Cum Adam contra Dei Legem fecisset, morte est damnatus, quæ re quod naturā mortalis esset, arguebatur. Cæterum Dominus Iacobus Sarugensis eā Oratione quā differit, fuerit ne Adam mortalis conditus an immortalis; scribit, Adamum mortalem & immortalem fuisse conditum, cum ipsius libero Arbitrio permitteretur à Deo vt vel obseruata Lege immortalis esset, vel fracta moreretur. At Philoxenus Capitulis quæ aduersus Diodorum composuit; Temeraria (inquit) audacia est, Adamū immortalem dicere suapte natura, siue tū cū gignebatur siue postquā resurrexerit. Qui potest enim ea natura immortalis haberi quæ ex nihilo creatur, perficiturque; alteri⁹ iussu? Nam etiam si gratuito ipsi concessum fuisset, vt vitam sempiternam ageret, nō idē immortalis natura dicēdus erat; quippe cuius vita in alterius esset potestate. Igitur & si in eternum non fuisset moriturus, mortalis tamē erat; nempe immortalitas ad solum Deum spectat: & si vlla sit natura quæ non dissoluitur nec vllō mortis fato perimitur, id ex gratia donatum sibi ab illo habet: quod autem alteri acceperat fertur, id rursus pro illius arbitrio adimi potest. Cæterum de Adamo clarum est, si mādato obtemperauisset, futurum fuisse vt nō obiret mortem: non quod tali conditione esset genitus, sed pro Effectoris sui mera benignitate; rursus postquā resurrexit, deinceps quoque nō moriturus: sed & id quoque per gratiam opificis dei. Neque enim absq; periculo, aut tū cū gigneret aut cū suscitabit à mortuis, fecerit naturā immortalē. Ex his omnibus conficitur, Adamū mortali cōditione procreatum esse: interim fatemur, immortalitate donandū à suo Genitore

Exstat hic apud Chryl. Strom. i libro de Provid. Dei, ad Stagiri.

Fortē ibi scribitur à Domino Iob, 14

Altera e- iusdē Iuliani obiectio.

Nazanzenus, Oratione de virtute, postulat etiam reddi, de dignitate vel præstantia.

nitore fuisse, non quidē naturali, sed gratuita si Legi paruisset.

Obiectio Iuliani Halicarnasensis, & eius sectæ de conditione hominū.

CAPVT VI.

Iulianus Halicarnasensis, & qui eius sectæ sunt, dicunt, Adamum naturā conditum esse immortalem; sicut anima, cum naturali immortalitate creata est, non autem gratuita: & nisi peccasset, mansurū fuisse, passionis, corruptionis, mortis ex fortem; & quidem hæc omnia ex suapte naturā, quippe qui in ea rursus dissolubilis non fuerit ex quibus erat coagmentatus. Porro quia aduersus Legem Dei fecit atque deliquit, idēo mulctatum esse tū animā morte quæ est abalienatio à Deo per peccatū; tū corpus, quæ est dissociatio ab hac vita quæ ipsi corporeis sensibus percipitur. His nos respondemus: Si naturā Adamus cum procrearetur, accepisset immortalem vt vos dicitis; ea sanè haud mutata esset in mortalem per peccatum, vt neque Satana immortalitas naturalis, cum mortalitate est commutata postquam aduersus Deum deliquit. Rursus; si vt anima (quod vos adfirmatis) ita & corpus naturā immortale procreatum fuit; atque ipsum violare legem, nō modò corpori; sed magis animæ cuius imperio illud regebatur imputandū fuit; cur patrato flagitio, corpus quidem mortalem naturam induit, anima verò suam sibi naturā insitam immortalitatem retinuit? Sed dicetis; etiam animam per peccatum obiisse mortem! Sed quid corpus? an non ipsum quoque per peccatum obiit? Si negatis, falsi estis: sin fatemini, cur cum pariter ambo natura essent immortalia pariterque peccarint, corpus duplici morte adfectum est; animam verò ea sola quæ peccati mors dicitur, inuasit? Profectò nihil hic illis reliqui est quod respondeat: verum enim verò conficite, aut ab ipsa natura, aut à ratione petitis argumentis, aut denique sanctorum Patrum testimoniis, nisi corpus sua natura factum esse immortale iuxta ac animam, neque in ea dissolubile esse ex quibus colligatū est, & subscribemus lubentes vestræ sententiæ, neque contendemus amplius gratuita immortalitate donandum fuisse à suo Genitore, si præcepto paruisset.

Audent iidem lanistæ lacessere eos qui carnem corruptibilem naturā dicunt, quasi hi & ipsam carnem malam & carnis simul Opificem malum faciant. Nos verò aduersus ista producim⁹ Doctores Ecclesiæ præcos, gloria & laude dignos; qui & si carnem esse naturā corruptibilem dixere, non tamen idcirco malam esse professi sunt. Gregorius enim Oratione quam de virtute scripsit, ad hunc loquitur modum. Corpus omni ex parte compositum est; quod autē compositū est, id nemo indissolubile esse dixerit: at quod dissolui potest, corrumpi potest; est igitur caro corruptioni subiecta. Rursus Cyril⁹ Tomo tertio Cōmētarij in epistolā ad Corinthios. Est quidē (ait) caro, naturā suā corruptioni obnoxia: sed tamen per virtutem Dei cui planè nihil est difficile, ipsam superasset naturam atque in vita sempiterna fuisset conseruatus Adamus, si legē impiè non violasset. Dominus Seuerus itē Oratione quam aduersus Felicissimum scripsit, hæc summam habet: Sua pte quidem naturā mortalem & corruptibilem erat corpus, atque in ea dissolubile ex quibus fuerat coniunctum; verum nulla erat mortis in

ipso efficientia: neque enim vt mortis laqueis subigeretur, conditus fuerat homo ab initio; sed neque rursus vt naturæ fortem superaret essetque immortalis, sed per gratiā atque benignitatem voluntatis diuinæ seruabatur ad vitam sempiternam & immortalem; voluntati autem diuinæ, natura rerum obistere nequit. Igitur & si natura ipsa quod coagmentatum est, rursus dissolueri cupiat, tamen in homine, hoc malum minimè quiuisset efficere, impedita per diuinam voluntatem atque gratiam ipsa enim mortalitas absorpta fuisset à vita, & naturam refrenasset diuina gratia. At verò mortalitatis corrupticis corporis, quæ efficienter est cōsecuta, fons & origo fuit peccatū atque aduersus Legem admissum facinus. Tūc enim coepit mors ea quæ quod compositum est dissoluit, vim suam atque efficacitatem in homine re ipsa exercere, quando anima per fractam Legē necessariō est à Deo abalienata atque perturbationibus variis adfecta implicatque: ex quibus naturæ perturbationibus, ipsum etiam corpus (nam & in illo enata atque effecta sunt) corruptibile esse intelligimus, & pronunciamus. Cōcludimus ergo, mortis corruptionisque debitum ex violata Lege natū atque contractum esse; non autem inde, quod corpus Adæ esset compositum, atque in ea ex quibus cōstabat, dissolubile. Neque enim difficile erat omnium rerum parēti Deo, eius qui corruptioni subiectus fuit pro naturæ suæ conditione, vitā corruptionis fato eximere, atque in vita sempiterna tueri cōseruareque. Ad hunc igitur modum Doctores carnem quidē suapte natura dissolubilem fuisse dicūt, nec tamen proinde aut ipsam aut corpus à malo; Effectore procreatum esse.

Alia obiectio Iuliani impij.

CAPVT VII.

Ridebat quidem impius Iulianus quòd Mosem, Ecclesiæ Doctores dicerent hominem corruptibili natura prognatum fuisse; & tamen non fuisse mortuum, ita volente Deo. Sed ei respondet Cyrillus Platonis (inquit) tuo licet dicere quasi ex Dei persona, ad Solem, Lunā, cæteraque Stellas; Quoniā orti estis, immortales vos quidem esse & indissolubiles non potestis, neutiquā tamen dissoluemini nec vos vlla mortis fata periment, propter consilium nostrū quod maius est vinculum quā vis vlla quæ vobis accidat. Tu Platonem vis vera dicere, & nos Mosi non credemus, qui ait hominem non fuisse dissoluentum, ita volente Deo? Profectò haudquaquam difficile Deo fuisset, eum qui à corruptione occupabatur, quantum ad ipsam eius naturam spectabat, prorsus à corruptione vindicare, atque asserere in vitam sempiternā. Igitur nisi de Arbore edisset: mortem non obiisset Adamus: & quia edit, obiit. Cæterum Plato haud recte ait, Solē, Lunam, Stellas cæteras immortales esse, quippe quæ Anima vitæque car-

Obiectio Theodori & Nestorij, atque eius sectæ de conditione aliorū.

CAPVT VIII.

Aiunt Theodorus & Nestorius alique qui hos sequuntur, mortem non ob peccatū Legē ue Dei violatam, inuasisse genus humanū; sed mortali nos cōditione à Deo genitos esse; neque quemquā vlla ratione mortis terminum quem ille nostro generi naturæque præstituerat, viuendo transgressurum fuisset.

Voluntatis diuinæ potentia.

Mortis debitum ex peccato natum est.

Adamum non factu mortale propter peccatum Argumēta hęcra cōtinent.

Ezech. 18.

Genes. 22.

Exod. 4.

Marc. 11.

Adam factus mortalis ob peccatu.

Rom. 5.

Rom. 7.

se, etiā si Adamus non deliquisset: multa enim absurda consequi, nisi id ita esse statuamus. Quē enim inquit, conueniet dicere, Deum, cuius consilium erat nos efficere immortales, propter peccatum fecisse mortales? deinde si propter Adē peccatum nos occidit Deus; conficitur, & iustos eū occidisse propter peccatores, & patrum supplicia ad filios extendisse, quorū vtrumque improbum est: ait enim neque patres morituros pro filiis, neque filios pro patribus. Tum vt demus Adamum obiisse, quia de arbore gustauit; quam dicemus, Noē, Melchisedeco, Abrahamo mortis fuisse causam? Profecō hodiē nullum est scelus, aut grande aut leue, quod à patribus admissum in filiis vindicat; quis igitur existimet ob leue illud Adā peccatum, quia de fructu vetito gustauisset, vniuersam posteritatem morte multari? Et verò is Deo mos est vt malis ignoscat bonorū gratia nō autem vt probos improborum causa perdat, atque vt pro sua misericordia, grandiu flagitiorū gratiam hominibus faciat; tantū abest, vt leue piaculum grauiissima pœna vindicet. Ad hęc si propter peccatū amandati sumus in hunc Mundum dissolubilem, magnā profecō gratiæ debeantur peccato, vt quod creāda huius mortalis machinæ causa fuerit. Præterea si Adamus occidit, quia peccauit; cur non occiderūt Dæmones longē maioris flagitij rei? Si dicat quis, hos animo occidisse: atqui cur Adamus etiam corpore? Ex his confecisse putant, Adamum, siue abstinuisset ab arbore qua sibi fuerat interdicitum, siue non abstinuisset prorsus moriturum fuisse, cum esset natura mortali conditus. Cæterum in eius Scripturæ verbis tropum esse, quæ ita loquitur ac si Adam propter peccatum obiisset mortem, nimirum vt cum ille audiret peccatum sibi mortis causam fuisse, odio haberet, vitaretque peccatum: quemadmodum multis aliis locis tropo vsa est Scriptura, vt cum habet; *Et tentauit Dominus Abrahamum*: neque enim Deum facto periculo opus habere. Rursus vbi ait, Deum voluisse interficere Mosē, vxoris tamen opera placatum dimisisse illum impunem. Et cum narrat, Christū Iesum inde à manē icinium atque famelicum accessisse ad ficum arborem, alieno à ficis nascendis tempore. Hęc enim, atque huius generis alia, diuersum quid ab eo significare quod verba audita præ se ferūt. Itaq; per tropū similiter accipienda esse ea verba quæ nobis Adamum à Deo mortalem natura procreatum memorant, ac deinde Legem ipsi impositam fuisse, vt si ederet de arbore illa, moreretur: nempe vt cum audiret Adamus se ob violatam Legem atque rebellionem Paradiso pulsus mortique deditum esse, odio haberet fugeretque peccatū rebellionēque. Sed nos ad hęc respondemus: Non ita profecō, viri, sacra Scriptura loquitur vt vos existimatis; quippe quam omnibus locis disertè pronuncian- tem offendimus, peccatum Adami causam fuisse mortis, cum illi ipsi, tum vniuersę posteritati, secundū illud; *Quo die comederis de arbore, mortem oppetes*. Et rursus: *Quia auscultasti voci vxoris tuę atque edisti de arbore quā tibi interdixeram, maledicta esto terra propter te*. Et apud diuum Paulum legimus; *Sicut per vnum hominem peccatum introiit in Mundum, & per peccatum mors*; &c. Et alibi: *Nam absque Lege peccatum erat mortuum*; ego verò vinebā quondā absque Lege (hoc est, cum

nihil mortale cogitarē) porro cū venisset mādatum (ipso scilicet violato) reuixit peccatum, ego verò mortuus sum, & inuentum est Mādatū quod vt visa esset, datum fuerat (ei qui ipsi pareret) mihi (qui fregi) mortem adferre. Alia præterea plurima sacra Scripturæ loca facillē inuenias, quæ cum his congruant, atque disertē mortem per peccatum nos inuasisse testentur. At si hęc non recipitis, proferte nobis vnum aliquem locum in quo Scriptura dicat, nos non mori propter peccatum: verū quando illiusmodi locus nusquam est, alterum illud verum sit necesse est. Neque enim consentaneum est, vt eo repudiato quod sacris Literis proditum inuenimus, id amplectamur quod nusquam scriptum extat. Nam ad ea duo quæ vos eū absurda ex nostra illa sententia colligebatis; nempe Deum occidere iustos propter iniustos, & patrum scelera punire in filiis; dicimus ea haud inde cōsequi: neq; enim deū propter Adā impietatem occidere ipsius posteros siue probos siue improbos, vt neque filios ob ea quæ patres patrauerunt flagitia. Sed fuerat Adamus natura quidē mortalis genitus, conseruabatur tamen in immortalitate per effectoris sui benignitatem & gratiam: Sed vbi Legem violasset atque deliquisset, remouit ab ipso Deus suam immortalitatis gratiam, atque tum ille talis mansit qualis alioqui natura fuerat; hoc est, mortalis. Sed enim si ante amissam immortalitatis gratiam ille filios procreasset, tum verò dici potuisset, eos illius filios qui nihil peccassent, immortalitatis gratia meritō destituendos non fuisse. Verū quādo post adēptā sibi demum immortalitatis gratiā prolē gignere cœpit; id quod ipse natura habebat, trāsmittebat in filios: id verò quod ante amiserat neque iā tū habebat, conferre in hos non potuit. Mortalis itaque mortales procreauit; atq; hinc omnium nepotū mors cōsecuta est, nō autē ex illius delicto. Immo verò si accuratē sacras Litteras perlustratis; erit, vbi & quādo Deum peremisse filios per patrum causam inueniatis. Nam apud Samuelem scriptum est; *Quia recordor eius quod Amalec fecit Israeli exeunti Aegypto, vnde tu Saül & pugnato aduersus Agag populūque ipsius*; &c. Et alibi scriptum extat, propter Davidis peccatū vxores ipsius conspurandas esse. Et rursus in Gabaonitarum gratiam perēptos esse suspensio à Dauide filios Rephæ, filia Aiæ, Porro quod eū absurdū colligitis; peccatū, creandi huius mundi causam fuisse; respōdemus, id prorsus falsum esse atque abominandū. Interim hoc libenter fatemur, Mundum esse hominis peccatoris causa cōditum; idque hac ratione: nam Adam simul atque formatus erat, traductus est in Paradisum, eū locum medium; vt si pareret Legi in cœleste regnū subueheretur) sin min⁹ pareret detruderetur in hūc Mundū, id quod alibi est à nobis explicatum. Est igitur hominis peccatoris gratia, non autem peccati, effectus iste Mundus; vallis nempe lachrymarum & locus dolorum vmbraque mortis non deliciarum vt vos existimatis. Deniq; quod à Dæmonibus collegistis argumentum; qui etsi deliquerunt etiā grauius, non tamē sunt morte multati; sic dissoluimus: Dæmonas, quia sese extulissent atque per superbiam iactassent, ideō deturbatos esse; non autem ob peccatum mortuos, quia à rerum Parente Deo, natura immortalis fuerant præditi tum cum gignebantur; prius

Adam natura mortalis creatus.

Quod homines mortales sunt, non est ex Adami peccato. Sam. 13. 2. Sa. 11. 1. Sa. 11. b.

Nestoriani putabant Mādatum esse locū deliciarum.

Dæmones gratia sua nō dignatur Deus.

prius nempe quā peccassent: Adamum verò mortuum esse, quia adēpta ipsi erat immortalitatis gratia ob admissum peccatum. Neque verò iisdem omnibus rebus præditi sum⁹ nos, Dæmonesque: nos enim sua Deus gratia dignatur: illos verò minimē, tametsi plurima ratione polleant. Igitur ex his omnibus dilucidē conficitur, nos ob peccatum mori. Verum enim verò si propter eā regnauit in nostra natura peccatum, quia Adam præuaricatus est cōtra Le-

gem Dei; quantō magis iustificabimur & seruabimur per vitam Christi, qui & mortem superauit & naturam nostram vicit, viamque nobis aperuit salutis cū de cœlo ad nos descenderet, quā pergentes perueniremus in beatas habitationes domus Patris illius: qui cū Patre & Spiritu S. laudetur, gloriose prædicetur & adoretur pro tantis beneficiis quæ in humanum genus contulit, hinc vsque in generationes generationum. Amen

FRVCTVOSA VRBANI QVARTI P. MAXIMI EXPOSITIO
SIVE METAPHRASIS IN PSALMVM QVINQVAGESIMVM.

DORTISSIME Deus spirituum vniuersæ carnis: qui vinci nō potes quia es omnipotens, & rex potens; falli non potes quia sapiens es, scrutans corda & renes Deus; corrumpi non potes quia iustus dominus & semper iustitias dilexisti: qui non parces in die vindictæ nec acquiesces cuiusquam precibus, nec recipies pro redēptione dona plurima: Ego reus & miser peccator in conspectu diuinæ maiestatis tuæ; in qua qui verē cōfiteatur absoluitur; recognosco quia peccavi super numerum arenæ Maris, & multiplicatæ sunt iniquitates meæ: Incuruatus sum multo vinculo meæ ferreæ voluntatis, & non est mihi respiratio. Et quia ex indiscreto processu negotij vitæ meæ, sentio quia tua iustitia in extremo tuo iudicio manifestē debeat me grauare; ab ipsa tanquā meritō mihi suspectā, ad tuam misericordiam confugio & appello. Et ne appellatione ista pendente intres in iudicium cum seruo tuo, sed potius tua misericordia me preueniat & sequatur me; & sensus & actus, cogitationes, affectiones, & opera mea, protectioni eius supponens; ipsam misericordiam postulans, & iudicium non requirens; corde compunctus humiliter tibi dico:

Miserere. Quia tempus est miserendi, non iudicandi, qui dixisti in Euangelio tuo sancto quod non venisti vt iudices Mundum, sed vt saluifices Mundum. Et in tua pietate confido quod appellationi meæ defferre debeas; quam ego (qui tremens factus sum & timeo à tua iustitia) tanquā ab inferiori ad superiorem sedem, tuæ misericordiae interpono, sciens quod misericordia super exaltat iudiciū & quod misericordia tua est super omnia tua opera constituta: Ideo que appellationi meæ est à te meritō deferendū. Nec indignetur contra me clementia tua, Deus, si videns animæ meę periculū imminere; à te irato ad te placatū ausus sum taliter appellare, cū equo animo tuleris vt Apostolus tuus Paulus timens ne à Festo præfide corporaliter grauaretur, Cæsarem appellaret. Adeo igitur cum fiducia, gratiæ tuæ thronum vt misericordiam consequar & gratiam inueniam in auxilio opportuno. Et quia miser sum & miserabilis, ideō gemens spiritu iterum tibi dico.

Miserere. Est enim tua misericordia, miserorum chorda qua de lacu fecis & miseriam extrahuntur. Quia igitur soluendo non sum passionis cōdigne ad futuram gloriam quā expecto: Et tua misericordia, non meritū sed solā miseriam intuetur: de profundis

fluctibus interioris & exterioris miseriam quibus imago Dei atteritur in me ipso, ad misericordiam tuam clamor lachrymabiliter tibi dicens. *Miserere mei.* Subtriceo nomen meū: nam si illud tibi dixerō, per id me forsità non agnosces eō quod post recuperatam aliam sicut spero innocentiam baptismalem, ab illa dulci familiaritate tua me elongaui nimium imprudenter in qua, quando in montem orationis ad te olim aliquando ascendebam; tecum quasi amicus cum amico familiariter locuturus; me pluries dulciter recipere voluisti: & tunc me ipsum cum Moysē ex nomine cognoscebas. Et gaudebam in te cum aliis seruis tuis quorum scripta nomina sunt in cœlis: Et erat, coram te, honorabile nomen meum. Nunc autem quoniam peccata nomen meum de libro viuentium deleuerunt, & cum iustis non est scriptum; ideō illud non audeo nominare vel ad tuam memoriam reuocare: sicut ille vir beatus quem inuenisti virum secundū eorum tuum, qui & nomen suum & suam mansuetudinem tuæ beatæ memoriæ fiducialiter commendabat. *Memento Domine, David & omnis mansuetudinis eius.* Non enim tibi blandiens siue mihi, audeo dicere sicut ille; Da imperium puero tuo, siue seruo tuo, vel filio ancillæ tuæ: Quia hæc familiaritatis nomina, me reum rogantem, amplius accusarent. Sed appellationem meam prosequens tactus dolore cordis intrinsecus, eo quod suam iracundiam contra me excitauis, suspirans, iterum & iterum tibi dico.

Miserere mei Deus. Non audeo dicere; me: solum modō te Deum agnosco; sed meum dicere non presumo. Nam cum esses puer mihi natus, & paruulus Dei filius mihi datus: Datus inquam à Patre, qui sic dilexit Mundum vt te vnigenitum suum daret. Datus à matre, qua quasi altera mulier Samaritana, vt aleret nos in fame, in igne passionis te filium suum coxit: & in Sacramento Altaris ad comedendum nobis dedit. Datus insuper à te ipso qui dedisti temetipsum pro nobis vt nos ab omni iniquitate redimeres & mundares. Cum inquam sic esses ab omnibus quorum intererat, mihi datus; & ideō propriè proprius Deus meus: Ego infelix propter peccata mea te perdidisti: nam te illum esse veraciter recognosco qui conquerēdo de me & aliis peccatoribus dicit; *Me expectauerunt peccatores vt perderent me.* Et si te perdidisti, omnia perdidisti, atque etiam memetipsum: sed tu Deus qui à me imprudēter factus es tanquā vas perditum; & qui à dolente Matre tua, quæ te in templo perdidit, inueniri per tuam magnam misericordiam misericorditer permisisti, ita quod amplius

te non perderet, sed sollicitè custodiret; sic & tu. *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.* Non dico secundum meam miseriam, sed secundum tuam magnam misericordiam, quæ longè maior est quàm mea miseria magna nimis. Non peto secundum meritum meum, vel secundum iustitiam tuam vel meam, siue secundum desiderium meum, vel secundum opera mea quibus ego miser deuiavi à te; sed secundum magnam misericordiam tuam. Magnam quæro misericordiam, quia non deest tuam magnificentiam parua dare. Immo exaudiri dignus non essem, si à magno parua peterem. Ego enim te illum alterum magnum existimo Alexandrum qui non attendis quid me oporteat accipere, sed quid deceat te dare. Nec magna petès, de meritis meis præsumo; sed confido de tua misericordia magna, quæ quasi foror tua ab infantia tecum creuit, & de utero matris tuæ egressa est tecum. Magnam igitur misericordiam tuam peto, qui tribularer plurimum si nescirem misericordias tuas Domine. Sed per experientiam sentio in me ipso, tres misericordias te habere. Prima est quæ me & alios peccatores ad quamlibet offensam (quæ oculos tuæ maiestatis offendimus) non continuo consumpsisti: sicut & nos, conseruos nostros quando nos offendunt consumere statim volumus & punire. Sed tam diu suspendisti gladium ultionis quòd verè dicere possumus cum Propheta: *Misericordie Domini quia consumpti non sumus.* Et hæc quidem tua prima misericordia parua esset; nec si sola esset, mihi sufficeret ad salutem: sed potiùs damnationis accumulans, diuitiarum bonitatis tuæ & patientiæ & longanimitatis me faceret contemptorem, vt secundum duritiam meam & cor impœnitens thesaurizarem mihi iram in die iræ & reuelationis iudicij iusti: in quo, mihi improperando, omnia mala mea inferres. Hæc fecisti & tacui. Ideoque mihi tuam secundam & maiorem prima misericordiam porrexisti: quæ me miserum peccatorem (tibi Domine sit inde gratiarum actio & vox laudis) ad pœnitentiam reuocasti. Neque enim cum essem mortuus in peccatis, mouere poteram pedem affectus mei vt me ad te conuerterem pœnitendo; nisi me tua misericordia adiuuisset. Sed, si dicebam motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuabat me. Nec istis duabus misericordiis sum contentus. Nam licet in se magnæ sint: tamen paruæ sunt comparatione illius tuæ magnæ misericordie quam requiro. Abuti quidem possem patientia misericordie tuæ primæ; & pes meus, (qui per secundam mouetur vt ad te conuertatur) iterum labi posset, & esset nouissimus error meus peior priore. Et idcirco scio o summa Sapientia, te docente; scio quid peto, quando peto misericordiam tuam magnam, quæ cordis & corporis mei terram, à stabilitate virtutum in diuersas concupiscentias liquefactam, spiritu tuæ fortitudinis ita corroboret & confirmes vt tuam clementiam de cæterò non offendam. De cæterò te non perdam; sed semper teneam nec dimittam donec introducas me in domum illius supernæ Hierusalem matris meæ: & tunc glorificabo nomen tuum in æternum & dicam; *Quia misericordia tua magna est super me, & eruisi animam meam ex Inferno infer-*

Triplex
Dei mis-
ericordia.

uori. Et hæc est illa misericordia tua magna quam peto: quæ non solum expectas ad pœnitentiam peccatores, nec solum das eis gratiam pœnitendi; sed quæ, sic pœnitentes, virtute ex alto induis & confirmas vt non labatur ampliùs pes eorum. Res planè difficilis & homini impossibilis: possibilis soli tibi; susceptum videlicet semel peccati iugum, sic à ceruice sua excutere quod non potest facere nisi adiuutus misericordia tua magna quæ hoc modo in cælis Angelos confirmauit, & homines in Resurrectione in hoc faciet pares illis: ideoque *confitebor tibi in populis Domine, & Psalmum dicam tibi in gentibus*, quoniam magnificata est vsque ad cælos immò & super cælos misericordia tua: & sic indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum: Quas in exhibitione bonorum antiquis Patribus ostendisti; qui nunquam, pœnitenti homini, in tuis miserationibus defecisti. Sed cum ille populus contumax & rebellis quæ de seruitute Egyptiaca in signis & portentis terribiliter eduxisti; quem per medium Maris rubri, sicco vestigio deduxisti; cui locutus de cælo, in montem Synai descendisti, cui panem de cælo, habentem omne delectamentum, sine labore mirabiliter præstitisti; Cui sitienti, aquam de petra largissime produxisti. Cum inquam populus ille durus post tantorum magnalium, tot mirabilium, tot terribilium saluationis suæ beneficia & salutis, quæ ei misericorditer impenderas; oblitus esset te: & contra te superbè agens ceruicem suam durissimam indurasset: Et ne te (qui eum de terra Egypti eduxeras) ingratus populus adoraret; cum minis & terroribus, ab Aaron resistente, Deos petens alienos; Vitulo conflatili, mane surgens, hostias obtulisset: Et à te recedens, post terga sua, Legè & cerimonias quas ei dederas, proiecisset: Prophetas tuos qui contestabantur eum vt redireret ad te inhumaniter occidissent: & hæc & alias grædes tibi blasphemias irrogasset vt te ad iracundiam prouocaret; Et propter hæc eum in manus suorum hostium tradidisses: Post hæc tamen cum ad te in tempore suæ tribulationis & angustie clamauerunt; tu Deus misericors & multæ misericordie & verax, de cælo exaudisti eos secundum miserationes tuas multas. Cumque rursus peruersos eos, in manus inimicorum suorum iterum reliquisses, & ipsi ad te iterum atque iterum clamauissent; tu de cælo liberaisti eos in miserationibus tuis multis, & in misericordiis tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem quoniam Deus miserationum & clemens tu es. Quia igitur minor sum cunctis miserationibus tuis; Memento mei Deus & parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum quæ superant quamlibet magnitudinem peccatorum. Non enim in iustificationibus meis profero preces ante faciem tuam; sed in miserationibus tuis multis. Reminiscere ergo miserationum tuarum Domine, à te, antiquis peccatoribus operibus misericordie efficaciter impensarum; & misericordiarum tuarum tibi naturaliter insitarum quæ à seculo sunt. Et ne in me misero peccatore deficiat quod ab initio seculi incepisti; secundum multitudinem miserationum tuarum,

Dele iniquitatem meam; quia ipsa me, heu! de Libro vitæ deleuit; sic & tu Deus meus qui nomen impiorum

impiorum delèsti, vt lutum platearum dele eam; vt ea abolita & deleta, nomen meum cum Iustis in libro Viuentium de quo illud deleuerat, indelebiter rescribatur. Dele obsecro omnipotentissime illud quod aduersum me est, chirographum decreti tui. Decreueras enim Pater, vt si vellè mortem euadere; non peccarem. Et quia ego infelix contra tuum decretum, indiscretè; corpore & corde perègi; ad insipientiam magnam mihi, tu (qui scientiarum es Dominus) inde chirographum memoriæ, in tua scientia & mea conscientia conscripsisti: vt cum sederet tremendum iudicium tuum magnum aperirentur isti scientiæ tuæ & conscientie meæ libri, & alius ille Liber quem habet contra me humani generis Accusator; & ex his quæ inuenirentur in istis codicibus, iudicaret. Sed ne tunc inueniatur in me iniquitas; amator hominum Deus, dele iniquitatem meam, qui semper iniquos odio habuisti, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Sed Domine qui non despicias gemitis Contritorum, tu nosti quòd iucit super deletas literas quædam ex ipsa litera remanet turpitudine per quam adhuc perpendi possint ipsarum deletarum vestigia, & significatio literarum, nisi ipsæ literæ & litura penitus eradantur: ita & deleta à te iniquitas, in anima mea quandam deformitatem reliquit: per quam à te qui solus es inspector cordium & conscius secretorum, & ab illo qui est animarum improbus Accusator, potest adhuc perpendi quæta fuit mea iniquitas, nisi post delerionem à te amplius abluatur. Et ideò petò humiliter; *Amplius laua me ab iniquitate mea.* O nitidissima lotrix nostra quæ ad hoc aquam gratiæ Deitatis misisti in peluim mundissimæ tuæ carnis, vt nos à peccatis nostris in sanguine tuo lauares; *laua me ab iniquitate mea.* Et ita perfectè laua, qui imperfectionis opera non nouisti, vt in me peccati vestigium non relinquant. O humilis sublimitas & sublimis humilitas, quæ ad designandam illam lotionem interiolem animæ quam requiro, vsque ad lauacrum pedum Discipulorum tuorum tuam altitudinem inclinasti; laua me vt in æternum habeam partem tecum; laua non solum pedes affectuum meorum, sed etiam & manus operum & caput sensuum. Et quoniam anima mea vilis facta est, iterans pessimas vias suas; laua à malitia cor ipsius, vt in eo cogitationes noxiæ non morentur; laua lachrymarum lixiuo calido & amaro; per singulas noctes, conscientie meæ stratum: laua pedes interioris mei hominis. butyro deuotionis, laua & renoua Sacramentis. Et quia aliqua aliquando sic lauantur, quòd post abluitionem adhuc impura remanent & immunda; ideò sic laua vt mundes. Et à peccato meo munda me: Quis enim potest facere mundum de immundo cõceptu semine, nisi tu qui solus es: O benignissime medice Iesu bone qui solo verbo restauras vniuersa: scio & verè scio & hoc ipsum tuæ bonitati confiteor, quoniã si vis potes me mundare: ergo bone Deus, bone homo, bone Domine, per misericordiam tuam magnam dic animæ meæ, multorum peccatorum lepra infectæ, dic, *laua me, munda me:* Et vt hic sanari valeam & mundari, hic vre, hic seca, hic fiat expiatio mei, hic emundatio mei; vt cum in tuo districto examine arcam tuam ventilare veneris & mundare ani-

am meam, pœnitentiæ veræ scopis mundatam inuenias & ornatam. Interim autem non parcam ori meo; sed ibo & sacerdotibus me ostendam quatinus fiat & mihi vt dum iuero sim mundatus: sed quia animæ meæ lepram non possum verè ostendere sacerdoti nisi priùs eam tibi ostendero, vel tu mihi; Ideò tibi summo & æterno sacerdoti, veraciter me ostendo; *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco.* Cognosco Domine iniquitatem meam: sed ex parte cognosco, & non sicut tu cognoscis eam; neque sicut ego cognitus sum à te; cuius oculi sunt multo lucidiores Sole, circumspicientes vias hominum & profundum abyssi, & hominum corda intuentes. Cor autem meum prauum est & inscrutabile, nec ego ipse cognosco illud: sed tu Domine qui cognouisti figmentum nostrum; & intueris abyssos, intueris & cognoscis illud, & iniquitatem meam quæ in eo est, & sicut est. Quam si ego ita nudè & apertè cognouissem, sicut & tu ante cuius oculos omnia nuda sunt & aperta; certè erumperent lachrymæ de venis intimis cordis mei, & continere non possem quin super me ipsum flerem ne tu Deus patiètia & solacij iterum super me fleres. Qui olim in diebus carnis tuæ, sub figura illius materialis Hierusalem, vidisti Ciuitatem animæ meæ; & cognoscens iniquitatem meam cõpatiendo fleuisti super eam dicens: *Quia si cognouisses & tu iniquitatem tuam fleres:* adiciens quamdiu super me flere deberem, cum mihi subsequenter dixisti: *Et quidem in hac die præsentis vitæ in qua facis pro voluntate tua non mea: & quaris quæ ad pacem sunt tibi non mihi.* O sermo qui veritas es; quàm in veritate rimaris intimè intima cordis mei. Et verè si cognouissem sicut & tu; peterem à te (à quo, omnis qui dignè petit, accipit) vt aperiretur catharactæ capitis mei, & diluuium lachrymarum mearum faceres abundare, ita vt anima mea tota esset lachrymis liquefacta, & iniquitas mea (quæ repleuit cordis & corporis mei terram) in hoc diluuiò deleteretur. *Nunc autem abscondita sunt mala mea ab oculis meis, & non potui vt viderem;* quia venerunt dies in me; quos tu (qui aperuisti ora omnium Prophetarum) prophetice prædixisti. Nam circumdederunt me inimici mei spirituales, vallo occupationum mundanarum lacerantium mentem meam; ita quòd non permittunt me exterius egredi ad vtilem actionem, nec interius ad contemplationem. Circumdederunt me (inquã) & coangustauerunt me vndique tot angustis & pressuris quòd angustatum est & arctatum à Deo conscientie meæ stratum, vt necesse sit vt alter decidat: videlicet vel tu Deus qui es legitimus animæ meæ sponsus, vel adulter Mundus quem ego iuxta te in idem cubiculum introduxi, quàmuis scirem te Dominum zelotem: vt cum ipso in oculis tuis. (O nimium audacem & impudètem peccatorem!) fornicaret. Et ad terram prostrauim me per amorem terrenorum; & filios meos cogitationum & affectionum quæ in me sunt; ita vt possim meritò deplorare illud carmen lamentabile Hieremiæ, *Effusum est in terra iecur meum:* & cum deberem esse quasi lapis in accruo testimonij positus iuxta viam, vt eam per exemplum viatoribus demonstrarem; non remansit in me lapis boni exempli super lapidè fortitudinis vel virtutis, Et hæc omnia mala in me pariter

Luc 19. f.

Mat. 7. b.

Psal. 39. c.

Thre. 2. d.
Gen. 31. f.

conflexerunt eo quod non cognoui (tibi debitas gratias referendo) tempus visitationis meae quando tu Oriens ex alto, me (carnem assumendo) utiliter, & mentem illuminando, delectabiliter visitasti, & visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et ex illo titulo spiritu quem in me tua visitatio referuauit; cognosco iniquitatem meam, vt tu Deus qui solus peccata remittis eam mihi ignoscas.

Iob 10. c

Non leue est, nec omnino illegitimum quod hic dicitur, p. nominibus possessiuis.

Infelicis simi possidetur peccatum.

Et peccatum meum contra me est semper. O possessor cecili & terrae! tu scis quod ego in mea didici iuuentute quod meum & tuum sunt pronomina possessiua, vnde si meum est peccatum, vt meum possideo peccatum meum. Sed heu quam misera possessio peccati mei, quae suum facit miserum possessorem! O peccatum meum! quomodo sustinui, quomodo filui, quomodo dissimulaui vt tu me potius possideres? Non enim sic meum es peccatum meum: sicut mea est, capta mea: neque ita te possideo, quomodo possideo cappam meam cuius possessionem & proprietatem omnino possum a me excutere vna vice. Te enim non sic, sed ita a me infeliciter possideris, vt derelictum a me animam meam non velis desinere possidere; Sed nihilominus si consentiatur tibi, ea quaeris: sequeris, & persequeris etiam per angustissimam portam mortis, vt ipsam tradas flammis & cruciatibus sempiternis. Quomodo meum es, peccatum meum, nisi quia te feci? & ideo meum es; sicut factura est factoris. Heu horribile & abominabile factum meum! peccatum meum quare te feci? Quare per te mea anima interfeci? Quare eam de tua mortifero veneno interfeci? Quae infania me ducebat? Quae furia me cogebat? Sciebam enim quod stipendia peccati mors. Sciebam quod peccatum quod consummatum fuerit, generat mortem; & non solum momentaneam corporis huius mortem quae per peccatum intrauit in Mundum; sed etiam mortem animae, per subtractionem vitae gratiae in praesentiae priuatione gloriae, & obligationem pena perpetuae in futuro. Et hoc ipsam didiceram te docente; quia anima quae peccauerit, morietur. O vita aeterna! statue contra faciem animae meae, mortem illam aeternam quam moritur immortalis anima per peccatum; vt ipsa anima mea coram se sepe videat, & fugiat quasi a facie colubri, mortem illam. Audiui enim a quodam familiarum amico tuo cui tu (Deus meus qui reuelas condensa) diurnitatem & acerbitatem reuelaueras huius mortis; quod haec est mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu; quia mors illa semper viuunt, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit; haec est mors peccatorum pessima. De hac morte, misericordissime tu dixisti? Nolo mortem peccatoris: Sed heu! ego & alij miseri peccatores, contra voluntatem tuam volumus propriam mortem nostram. Tu autem Deus meus qui mortem animae non fecisti; vidisti & siluisti quando post tergum meum omnia peccata mea proieci ne viderem illa & poeniterem de illis. Nunc autem, omnipotentissime; peccatum meum & sequela peccati mei quae est mors aeterna, contra me est semper: & super hoc tibi (gratiarum optimo largitori) refero grates multas, quia non posuisti me amplius contrarium tibi, sed peccato meo. Quod quamdiu mecum fuit, contra me non fuit: Nunc autem quia non est mecum, contra me est semper, & ego volo esse in perpetuum contra illud; quia quando illud feci, Tibi soli peccavi: Quia tu solus es sine peccato: et si dixeris toti Mundo, vt qui sine

Rom. 6. d. fac. 1. c.

Ezecl. 17. a

Eccl. 13. d. Eccl. 12. c

Sap. 1. d.

Iob 7. d.

Matt. 12. c

peccato est, primus me arguat de peccato, & primus lapidem in me mittat. Tu Iesu bone qui peccatum non fecisti nec inuentus est dolus in ore tuo, solus me potes arguere de peccato: & vniuersis, vno post alium executibus; tu solus Deus meus, Dominus meus, sine peccato in medio remanebis; & solus me potes de peccato meo soluere & damnare. Et si me non condempneris, nemo poterit me condempnare quia tibi soli peccavi, et malum coram te feci. Heu heu mihi domine! heu nihil quia quando malum feci, de me (quem tu, qui solus bonus es, bonum in baptismo feceras) malum feci. Nunc autem timor & tremor venerunt super me quia audiui tuam veritatem in Ecclesia exclamantem quod malos male perdes; inter quos, nec mihi parces, nisi placabilis fueris super malitia mea Deus.

Exaudi ergo Domine; placare Domine: attende & fac mecum misericordiam tuam magnam, quia, & quando coram te malum feci; nimium audax fui qui feci coram te quod coram hominibus non fecissem. Illi autem, domine Deus meus, in quibus coram te iustitia inuenitur; Laetabuntur coram te sicut qui laetantur in messe. Sed ego iniustus qui coram hominibus iustitiam meam, & malum coram te feci, nunc de malis meis coram te erubescio. Parce igitur mihi Deus meus: parce mihi, amarissimos gemitus poenitentiae, & profunda suspiria ab imo pectore profertur: vt tu qui dixisti per Spiritum sanctum tuum; In

quacunque hora ingemuerit peccator omnium iniquitatum eius quas operatus est amplius non recordabor; iustificeris: Et iustus & verax, sicut es, inueniaris. In sermonibus tuis, quia sermo tuus veritas est; ac eos medaces ostendes qui dicunt quod mihi ingemiscenti non parces. Et (cos) vincas cum ab ipsis, tu (cui proprium est miseri ri semper & parcere) immisericors iudicaris. Considera misericors Deus substantiam infirmitatis & paupertatis meae & ostende super me magnitudinem pietatis tuae, & in immensum misericordiae tuae pelagus me attolle, & tua benigna clementia omnia peccata mea remitte, quae mihi ex Originali peccato adhererunt aut ex prauitatibus meis postea supercreuerunt: & ab his, Domine, me clementer emunda, & omnibus parentibus meis concede gaudia sempiterna. Ecce enim in iniquitatibus Originalibus & Actualibus, Conceptus sum: Ne intelligas, Deus meus qui gallo intelligentiam contulisti; quod ego intelligam dicere in parentum meorum Originalibus & Actualibus me conceptum, cum credam quod & eorum Originalia deleueris in Baptismo, & ipsorum Actualia mihi tu Domine iuste iudex imputare non velis, nisi ipsorum Actualium fuero imitator, quoniam tu dixisti quod iniquitatem patris filius non portaret. Sed haec est intentio mea, Deus, in iniquitatibus Originalibus & Actualibus me conceptum: hoc est; in illa Lege nostrae originis vitiosa, in qua omnes corrumplimur & nascimur in vtero & ex vtero Filij irae tuae; atque per traducem, libidinosam carnis concupiscentiam, etiam antequam peccemus actualiter, constituimur peccatores & ad Actualia proniores. Sed cum non sit nisi vnum & solum Originale peccatum quod a parentibus trahitur; pro quo, non baptisati paruuli danabuntur: non me velis Domine arguere in furore si plurali numero vsus sum in hac parte dicendo, quod in iniquitatibus Originalibus & Actualibus sum conceptus: cum dixerim hoc, pro eo quod illud vnum Originale pec-

Execl. 31. c.

D

Ezecl. 11.

Plurali numero pro singulari, frequens in scripturis.

Iob. 1.

Nimium peccatoris audacia. Iob. 31.

Ezecl. 11.

Plurali numero pro singulari, frequens in scripturis.

le peccatum plures habet effectus; & quia in illo vno Originali peccato intelligi plura possunt, si (quasi per membra) singula diuidantur. Et maxime quia in hoc plurali numero intelligo, sicut & tu ipse Deus intelligis singularem cum Angelus tuus in somnis apparuit Ioseph dicens; Tolle puerum & matrem eius, & vade in terram Israel, defuncti sunt qui querebant animam pueri. Defuncti, pluraliter dixisti per Angelum non, defunctus, quamuis intelligeres singulariter de Herode qui tunc solus querebat te Puerum, ad perendum. Sed & Moyse dum staret in confractio in conspectu tuo vt auerteret iram tuam, designauit in plurali numero singularitatem cum dixit; peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos; licet vnum solum Vitulum constauissent. de quo etiam Vitulo singulari, pluraliter addiderunt: isti sunt dii tui Israel. Ita & ego, Domine mi colende, dicendo pluraliter, in iniquitatibus Originalibus & Actualibus me conceptum; intelligo dicere, me conceptum de illo vno & singulari Originali peccato in quo omnes in Adam peccauerunt; vt in materia, vel in massa. Nam in eo seminaliter omnes erant quando ipse naturam corruptit humanam; & ab illo vno homine qui omnium nostrum fuit materia & origo, omnes concupiscentialiter descendunt; & per propagationis successionem & carnis concupiscentiam occulte illa corruptio in Posteris demigravit. Nec tamen hoc fecit propagatio sed libido; non natura humana foecunditas, sed libidinis foecunditas quam homines habent ex illius primi iustissima tua (Deus) condemnatione peccati. Non enim quia ab Adam per carnis propagationem descendimus, ideo Originali peccato tenemur; cum & tu ipse Domine Iesu Christe qui omni peccato Originali & Actuali penitus caruisti, in medicamentum nostri vulneris sine opere concupiscentiali in sola materia corporali per diuinam conceptionis formationisq; rationem descenderis ab eodem. Sed quia concepti sumus illa vitiosa Lege concipiendi, nobis ex peccato Primi hominis occulte & miserabiliter accedenti; ideo Originalis peccati, ex tua iustissima (Deus) sententia rei sumus. Nam quemadmodum tu Deus omnipotens cognitor occultorum, occultissimam gratiam Spiritus sancti tui latenter infundis tuis Fidelibus & etiam paruulis in baptismo; sic & homo ille per quem hoc peccatum originale intrauit in Mundum; in se, omnes de stirpe sua venturos, occulte & foeditate sua libidinosae concupiscentiae adeo tabificauit quod anima a te (Deus) creando infusa corpori taliter tabefacta maculatur, polluitur, & foedatur, sicut in vase non sincero vinum infusum licet optimum inficitur & accessit. Et in illa infusione, ipsa anima damnationis sententiam in se istam excipiens, culpam contrahit & reatum, & poenae perpetuae obligatur. Et haec recordatus sum & effudi in me coram te animam meam (Deus) vt intelligam miserabiliter in me factum quod ille primus homo cum in honore esset; in se, non intellexit a te iustissime faciendum. Tu autem Deus qui diues es in misericordia, dimittens Originalia & Actualia non propter meritum nostrum sed propter nimiam charitatem qua dilexisti nos; cum sic essemus mortui in peccatis, conuiuificasti nos per tuam gratiam in baptismo animam a vetustate culpa mundando, reatum eius

Quomodo omnes peccauerunt in Adam.

Eccl. 4. 8. c

soluendo, ac ipsam a poena perpetua liberando. Et propterea tibi Domine semper in populis confitebor. Veritamen adhuc in carne mea (Domine) sentio incessanter etiam post baptismum, concupiscentiam illam carnis, quae est fomes peccati, langor naturae, tyrannus carnis, stimulus mortis, lex membrorum repugnans Legi mentis meae & captiuans me in Lege peccati, super me tam violentum dominium exercentis quod ingemiscens sub onere isto graui necesse habeo exclamare; Infelix ego homo qui per me de crudeli dominio isto carnis liberari non possum: quis me liberabit de corpore mortis huius! Certè non Lex Moyse, non Prophetae, non propriae vires meae, sed gratia tua Deus per Iesum Christum Dominum nostrum, quem tua (Pater) misericordia mihi dedit, vt per eum remissionem accipiam peccatorum. In hoc autem confidero & suspiro iustissimam condemnationis sententiam tuam, Deus, quam in Adam & in eius Posteris ratione illius inobedientiae protulisti: quod videlicet non est aliquis si post baptismum vixerit in hac carne, qui non ab huius hostili concupiscentia affligatur; nisi forte ineffabili miraculo ab omni potentia tua (Deus) Lex peccati quae est in membris, in eo penitus extinguatur; quod valde magnum priuilegium, est paucorum. Inde tamen gratias ago tibi gratiarum optimo largitori, quia et si iste domesticus Hostis meus, hic stimulus, hic tyrannus in me maneat post baptismum; non tamen adeo dominatur & regnat vt antea: sed per baptismum gratiam debilitatur, minuatur, mitigatur, vt in me non valeat dominari, nisi ego in vacuum suscipiens gratiam tuam (deus) & post concupiscentias meas vadens, restituam vires hosti; eidem, me, per consensum illicitum supponendo. Sed heu mihi misero peccatori, mi Domine metuende! cum scirem quod tu me velles spectare lucentem, iuuare deficientem, subleuare cadentem, coronare videntem: Ecce Domine tu vidisti quoties in me insilijt subito hostis iste, impulsus ab illo cuius habitus primas ardere facit; & quietem cordis mei & corporis perturbauit. Quoties obscenis & immundis ac vanis cogitationibus me turpiter blasphemare fecit; quoties aduersum phalanges cordis mei mane & vesperè exclamauit vt ad singulare certamen descenderem contra ipsum; vel vt pusillanimitas non certauit, vel omnino solui militiae meae cingulum indecenter antequam ei cederet aduersitas praerlorum. Vidisti insuper (Domine ne silcas, nec propter hoc finaliter discedas a me) quomodo, cum humiliatus non mea sed tua virtute sileret & relinqueret me in pace; ego illum ipse aduersum me ad praerlorum excitauit; & vires reatus mei, quas in baptismo & in prisca poenitentia mea perdiderat; ei reddidi: & sic coronam (ve mihi!) perdidit, quam non nisi legitime certantibus praeparasti. At si recuperatis per te viribus, aliquando praedicti Hostis desiderijs viciosis viriliter restiti vel resistero in futurum, cumque superauit vel superauero te iuuante: licet hostem ipsum tyrannum domesticum de carne mea in hac misera vita non possim omnino expellere, vel alterum lebeuere; prouidisti tamen mihi ei non consentienti quod quantum ad actum tantum & non quantum ad reatum in me remanet post baptismum. Nam de tua pietate confido quod ea quae in-

Carnis concupiscentia, hostis domesticus.

Iob. 41.

uitus & renitens patior ab hoc hoste, mihi imputare non debeas ad peccatum. Et in hoc (Deus meus) parcendo maximè ac miserando tuam omnipotentiam manifestas: quòd sicut alia mala prætereunt in nobis actu & remanent reatu; vt homicidium, adulterium & similia: Ita è conuerso operatur in nobis mirabiliter omnipotentia tua (Deus) vt carnalis concupiscentia cuius non consentitur desiderijs uiciosis, in Baptismo prætereat reatu; & in pœnam peccati, in nobis remaneat semper actu: & hoc est *ingum graue quod creatum est super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum usque ad diem sepulture in matrem omnium*, Sub hoc iugo grauissimo ingemiscunt omnes qui eius sentiunt grauitatem. Sub quo Thobias ingemuit; ingemuit & Susanna: Sed & *omnis creatura* sub hoc iugo ingemiscit & parturit usque ad huc. Ingemisco & ego sentiens in meipso quia circumcederunt me gemitus mortis, & Torrentes iniquitatis alienæ & meæ conturbauerunt me; propter quæ possum lachrymabiliter dicere cum Propheta: *Multi sunt gemitus mei & cor meum factum est in me merens*. Porro cum oppressus hoc iugo, aliquando recogito (Deus meus) quòd peccatum illud Originale in quo conceptus sum in Baptismo (tibi sit inde gratia) deleuisti; etiam gemendo ac suspirando in meipso, requiro cur pœnalitates istas quas quotidie occasione dicti Originalis peccati patior, in eodem Baptismo pariter non tulisti. Certè inter ipsas pœnalitates & præssuras fateor quòd ex dispensatione maxima eas in me uoluit tua admiranda prouidentia remanere; vt uidelicet sagittæ tuæ (Domine) in me essent, quæ me docerent quòd humiliatio mei in medio esset mei. Item vt terrores tui contra me quotidie militarent qui timorem tui mihi inferrent & amorem. Item vt *vexatio* mihi daret intellectum cognoscendi quòd à nobis non à te mali sumus. Item vt Adam exemplum meum ab adolescentia mea esset; & peccatum inobedientis meæ cuitarem. Item vt sic traheres me ad te (Deus) in funiculis Adæ, & in vinculis charitatis; vt cognoscerem quòd tu Pater, me quem diligis filium sic arguis & castigas. Item vt semper haberem contra Spirituales nequitas consuetudinem præliandi; & me sacris virtutibus exercerem. Et maximè ne si liberatus fuisset ab istis pœnalitatibus in Baptismo; ego & alij homines hoc esse Baptismi precium vel præmium putarem, & non gloriam regni tui. Ideoque soluto reatu ab anima; prouidentia tua (Deus) temporalem pœnam tamen in me manere uoluit in hac vita, vt à me alia vita studiosius quæreret, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Exurge ergo Domine adiua me: Indue me thorace iustitiæ, & accinge fortitudine lumbos meos; vt inter tot insultus hostium, in acie stem securus. Et per patètes campos humilitatis in virtute patientiæ & longanimitatis accensus, impugnantes me constanter valeam expugnare; & procacis Militiæ turbinem sapienti moderatione discutens, innocentia vitæ & deuotæ orationis suffragio mihi continuare valeam gratiam tuam Deus. Et cum Iosue clipeum non dimittam quousque obediante te Deo, voci hominis; diem vitæ meæ protrahas ad triumphum, nec recedam ab acie donec pariat mihi cõgressio cœpta victoriam & coronam; alioquin quicquid ago sine te, mihi vertitur in ruinam. Nam

Ecd. 40. a

Rom. 8. d

Thr. 1. g

Cur post Baptismu pœnæ remaneant Originalis Peccati pœnæ.

Isa. 28. c

adhuc macula Originalis peccati teneor; & ideò (vt prædixi) existo ad Actualia magis pronus. Nec hoc dico (Deus meus) ad excusandas excusationes quibus à te de peccatis meis possum merito accusari vel vt in parentes meos velim refundere culpam meam, cum nunquam crediderim peccatum esse si coniuges causa sobolis procreandæ carnaliter miscerentur: sed vt tu (Deus) quia ea quæ sunt in homine cognouisti, ad miserandum mei facilius inclineris si ab ipsa radice mea, me coram te confiteor peccatorem. In omnibus enim trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum peccati & propago mortis, te solo excepto (Domine Iesu Christe) qui natura mirante de sancto Spiritu es conceptus. *Et in peccatis*: libidinis: *Concepit; & aluit Me; in vtero; Mater mea*. Hec est concupiscentia libidinis, quæ peccatum est nisi per bona coniugij excusetur: & licet in vtròque Parente meo qui te (Domine) timuerunt & non me in adulterio sed in casto coniugio genuerunt, culpam nõ habuerit opus illud; tamen origo peccati, in prole, secum debitam pœnam traxit. Ne reminiscaris ergo domine peccata mea vel parentum meorum; neque sumas vltionem de peccatis meis si de me peccatore, tibi (qui omnia scis) totam quam scio profiteor veritatem, quia veritas es non fallens, via non erras vita non deficiens. O vera charitas & chara veritas, qui in hoc natus es & ad hoc venisti in Mundum vt perhibeas testimonium veritati; in veritate tua exaudi me & in tua iustitia! Et quia scio quòd tu iudicabis populos in veritate, & perdes omnes qui loquuntur mendacium; ideò prius hic in veritate coram te diiudico me metipsum: vt cum Deus meus, tempus acceperis & ipsas iustitias iudicabis; nõ in iudicium cum seruo tuo, cui tam è (tibi sit inde gratiarum actio & vox laudis) manifestati veritatem beatæ Incarnationis tuæ quæ adhuc per sapientiam tuam Infidelibus incerta est & occulta; & veritatem remissionis peccatorum meorum, de qua similiter incertum est & occultum, cuius misereri velis & quem volueris iudicare. Et tamen hæc duo, *Incerta & occulta sapientia tua, manifesta mihi*. Primum per fidem, tanquam per alios Elaiam & Gabrielem testes mirabiliter concordantes, & dicentes mihi; *Ecce virgo concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel*. Secundum, per spem quasi per alterum Natham Prophetam dicentem mihi vt Dauidi veraciter pœnitenti; *transtulit à te Dominus peccatum tuum & non morieris*. Et si dixi corde contrito & humili, confiteor; tu propitius remisisti: & quia in sermone tuo manere volo & verè discipulus esse tuus; ideò te manifestante cognoui hanc duplicem, & in sapientia tua à seculis absconditam veritatem. Tu autem Deus qui superbis resistis & humilibus das gratiam in presenti, & cuius gloria humilem spem suscipiet in futuro; ex quo confidenter mihi tua prædicta occulta & abscondita reuelasti, confido quòd hoc donum tuum semiplenum non relinques: Sed, *Asperges me Domine ysopo*. Sancti tui (Domine) per quos nobis tuas etiam parabolas edisserere voluisti, dicunt nobis quòd ysopus est herba humilis & medicinalis; cuius radix petræ dicitur adherere & pulmones inflatos reprimere & purgare: & ideò quando hic locutus es (Domine) de ysopo; de humilitate intelligis nobis loqui, quæ in consideratione sui est modica illa virtus quæ

B

C

D

E

Is. 7. e
Mat. 1. d

1. Re. 11. d

quæ in cõspectu tuo & totius cœlestis Curie maxima reputatur. Cui tu (Deus) summus medicus magnam contulisti contra tumorem superbiæ medicinam; quando tu (qui de excelso gloriæ tuæ throno humilia respicis & ponis humiles in sublimi) cum esses immensus & excelsus, inclinasti cœlos & descendisti in terram, formam serui accipiens vt humilitatis exemplum humano generi exhiberes; & esset medicina tumoris in homine, humilitas tua, Christe. Vbi enim (Domine) tua se exinanivit maiestas; indignum est vt vento superbiæ infletur vermiculus & tumescat. Quid enim magis mirandum; quid amplius detestandum; quid grauius puniendum quàm quod videns Dei Filium summum in regno cœlorum, nouissimum factum in regno hominum; & apponat adhuc magnificare se homo super terram? O magister & domine (& bene dicimus) tunc nobis humilitatis tuæ librum & magisterium ostendisti, cum lectione illam, nobis, memoria perpetua commendandam, legisti dicens: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde*. O humilis celsitudo; quàm verè, si voluisses dicere potuisses; discite à me, fabricari auroram & Solem vel totam fabricam huius Mundi; siue discite à me triduanos mortuos suscitare! Sed quia potentior est solidissima humilitas quàm ventosissima celsitudo; idcirco tu humilitatis Doctor egregius potius dicere voluisti; *discite à me* nascente, moriente prædicante, miracula faciente; *quia mitis sum & humilis corde*. O si cordis mei intima aspergeres hac ysopo; certè tibi qui es firmissima petra Christe, toto corde radicitus adhærerem ita quod vnus spiritus essem tecum; & præ gaudio exclamarem quòd tibi domino Deo meo bonum est adhærere. Et quoniã hæc ysopus est inflatis omnibus nobis, opus; idcirco te, cui humilium & mansuetorum semper placuit deprecatio; deprecor humiliter & deuotè vt me interius & exterius digneris aspergere hac ysopo; & *Mundabor*. Ac pœnitens emundabor à delicto maximo; quod est superbia. Quæ inter magna, non solum maius sed primum & maximum est delictum. Et post hanc emundationem; *Lauabis me*: Per gratiam tuã sanctam in Baptismo sanguinis animæ meæ, per pœnitentiam renouando quem in baptismo fluminis & fluminis (tibi sit inde laus & iubilatio) iam lauisti. *Et super niuem dealabor*. Ex hoc audeo dicere confidenter quia Domine tu dixisti; *Si fuerint peccata vestra vt coccinnum sanguinea, quasi nix dealbentur* in pœnitentia: Et si fuerint rubra quasi vermiculus, sicut lana alba erunt: & sic opera sanguinis in veste tua (Domine) misericorditer mutabuntur: ita quod de me, cum aliis sanctis tuis quibus quasi præclara veste in gloria vestiris; facies vestem tuam, quam dealbatam mirabiliter designasti cum in transfiguratione *vestimenta tua facta sunt alba sicut nix qualia non possent fullo facere super terram*. Et, si me cum illis qui viderunt te nudum & vestiterunt, vnquam permiseris illam Latitudinem vocem tuam audire; *venite benedicti Patris mei percipite regnum quod vobis datum est ab origine Mundi*; *Auditui meo dabis gaudium & lætitiã*. O vox exultationis & salutis, quæ audietibus te dabis in Christo lætitiã sempiternã; sona in auribus meis! Tu es enim vox valde dulcis, & facies sonantis decora. Sona altisonans, vt sic auditu auris audiat te, vt oculus meus videat te, quem videre, idem est

Ps. 9. d

Mat. 11. d

Psal. 18. d

Baptismu fluminis & fluminis.

Isa. 1. e

Mat. 9. a
Matth. 25.

quod habere. Interim autem pro reuerentia tua (Deus) audiam tacens quod in me loquetur spiritus tuus sanctus, quoniam in me iam non loquitur nisi *pacem*, quantumcùmque inquietet & pretereat foris Mundus: & audiendo, quædam in cor meum veritas indicibilis stillabit quæ (si tu non es) nescio quid sit. O secretissime animæ meæ Sponse; fac me audire interius in silentio vocem istam, vt quasi amicus Sponsi stem & non cadam per multiloquiũ & gaudio gaudeam propter vocem Spõsi, ita quòd Anima mea quæ adhuc est quasi nix in monte superbiæ congelata ad calorem tui eloquij quod vehementer *ignitum* est, liquefacta in vallem humilitatis celeriter & hylariter condescendat: *Et exultabunt ossa humiliata*. Ossa animæ meæ (Domine) sunt virtutes; quibus ipsa interius, sicut corpus exterius ossibus, supportatur; vt stare possit ante te supra pedes affectuum ne labatur. Tu autem (Deus qui omnia nosti) scis; & ego, nec volo tibi nec valeo diffiteri quòd hæc animæ meæ ossa pluries dissipati quæ placere hominibus quæsierunt; adeo quòd medulla deuotionis à qua totum recipiunt robur suum, arida est & sicca ita vt possim dicere cum Propheta: *Ossa mea sicut cremium aruerunt*. Sed quia tu es Deus virtutum; cuius os (vel virtus) in Cruce non fuit, con fractis aliorum duorum ossibus, comminutum: Idcirco supplico tuæ ineffabili pietati vt de excelso, ignem amoris tui in ossibus meis mittas; quia tibi soli desidero, beneplacitis, actibus de cæterò complacere; vt *holocausta tibi offeram medullata*: & sic prædicta animæ meæ ossa humiliata per asperionem ysopi & gaudium vocis tuæ auditui mandatum, in te Domine *exultabunt* gaudio magno valde. Et ne hæc exultatio de cæterò in tristitiam conuertatur; *Auerte faciem tuam à peccatis meis*. Hactenus mentionem tibi feci Domino Deo meo, de vna iniquitate & de vno peccato meo quod est superbia & arrogantia mea magna: de qua timeo mihi valde, attendens quòd nec superbientibus Angelis pepercisti; sed illum Cherub qui erat *signaculum similitudinis*, plenus sapientia & perfectus decore, propter superbiam delitijs Paradisi ad Inferos detraxisti. Idcirco à te Domine petij tam instanter vt hanc iniquitatem & peccatum meum deleeres, lauares, mundares; quia maculam valde hærentem in anima mea fecit. Nunc autem quia intelligo quod ex hoc peccato meo, tanquam à quadam virulenta radice, multa in me peccata & iniquitates aliæ pullularunt; cum superbia fundamentum & initium sit omnis peccati, & Angelum & hominem apostatari à te fecerit nimium imprudenter: Ideò imploro humiliter tuam Deus ineffabilem pietatem ne lætitia & exultatio quas auditui meo & humiliatis ossibus meis infudisti, in lamentum vel vocem flentium conuertatur. Auerte faciem tuam non solum ab illo peccato meo superbiæ; sed etiam ab omnibus peccatis meis: Ita tamen quòd à me tuam faciem non auertas; qui in hac vita volò quærere tuam faciem; hoc est, iucundam præsentiam tuam, semper. Scio enim Domine quod tua facies in iubilo contemplatur; & si eam mihi ostenderis, saluus ero; *auertente autem te faciem tuam à me*, inconsolabiliter conturbabor. Ne auertas igitur Deus meus faciem tuam à me, sed à peccatis meis. Et auertas, ne animaduertendo in me punias me pro

Psal. 84. b

Psal. 118.

Psal. 101. a

Psal. 65. e
Psal. 50. b

Ezech. 28.

1. Tim. 6. b

Psal. 29. c

illis; à quibus auersus sum, & quæ ego habeo; & habeo de cætero (te iuuante) ad te faciem meam. Et omnes iniquitates meas dele, De notia tua (Deus) & radicem, & progeniem, & germen, sicut omnino delisti memoriam Amalech de sub cælo. Et deletis meis iniquitatibus & peccatis, Cor mundum crea in me Deus. O Deus cordis mei, qui intellectum das paruulis; da mihi intus legere in me ipso quid peto quando peto ut cor mundum crees in me Deus; Ne, si petiero quod ignoro, dicas mihi quod dixisti matri filiorum & filijs Zebedei, Nescitis quid petatis. Ecce enim cæli non sunt mundi in conspectu tuo & in Angelis tuis reperis prauitatem; quanto minus homo putredo, & filius eius vermis poterit dicere, mundum est cor meum? Et non oportet me habere cor & illud mūdum, antequam videam te quem soli viri cordati videbunt qui fuerint mundo corde. Nunc autem, Lux intelligibilis (cuius inuisibilia per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur) intelligo, te magistro intimo in schola mei pectoris intimè me docente; quod sicut corpus meum, vitam, saporem, gaudium & dolorem habet à carneo corde meo; quo separato ab ipso corpore, priuatur iis omnibus ipsum corpus: Sic (imò veracius atque viuacius) tu es cor & vita animæ meæ, Deus. Qui quandiu ipsam inhabitas, vita gratiæ tuæ viuit, gustat spiritualiter dulcia & amara: nam ei dulcescunt cælestia & virtutes; & terrena ac vitia, sunt amara. Et etiam quasi vnū mystici corporis tui mēbrum si prosperitate membrorū aliud gloriatur, cōgaudet: Et, si aduersitatē patitur, quodam cōpassionis participio molestatur & dolet. Et sic animā meā sentio cor habere. Cū autem propter iniquitates meas, ab anima mea fueris separatus; tūc nec vitam, nec sapore, nec gaudiū, nec dolore sentit vel habet super aliquo de premissis; sed velut mortua, sine corde in loculo corporis sui iacet, & tūc verè potest dicere cum Propheta; Cor meum dereliquit me: Et quod facta est quasi columba seducta non habens cor; Nam & verè miserabiliter seductus est omnis homo qui propter tanti & talis cordis inopiā, animā suam perdit. Nam hoc est pro nihilo; hoc est, pro peccato quod nihil est; pro quo nihilo perit cor impij peccatoris. Et, heu mihi Domine deus meus sine te per quæ omnia facta sunt, à me factum est, istud nihil; & pro isto nihilo perij & ad nihilum redactus sum & nesciui. Sed tu creator omnium rerum Deus qui de nihilo cuncta creasti; cor mūdum crea in anima meade: ad ipsam in misericordijs reuertendo, suspirantē, & clamantē ad te velociter exaudi me Domine defecit spiritus meus. Ne auertas ergo aurem tuā à singultu meo; sed propter temetipsum Deus & propter nomen sanctū tuū, reuertere ad animam meam ut viuat: tu es enim propria proprium cor ipsius & vita. Ergo misericordissime, secretissime, intime, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis; qui promissisti quod dares nobis cor nouum, & spiritum nouum poneris in medio nostri si rediremus ad cor, & plantares nos in corde tuo & in anima tua tota: da te solum mihi, & te in anima mea planta, & plenus sum. Ego autem præuaricator, ad vocationem tuam, redire volo ad cor: hoc est; ad te qui es cor quo viuit, sapit, gaudet, dolet, scit, intelligit anima mea, Deus. Et hoc est cor mundum quod ut crees in me Deus, requiro à te. Veruntamen attende Domine quod in-

tendo: non est enim intentionis meæ (Deus meus) petere à te qui semper es creans omnia non creatus; ut te crees in me (cū in tuam æternam essentiam creatio nulla cadat) sed tuum sanctum Spiritum emittendo in me; qui si charitatem non habuerim, nihil sum: me de hoc nihilo crees in te qui verè es cor animæ meæ verum & viuum & mundum: Qui attingis vbique propter tuam munditiam. Qui effundis super nos aquam mundam; & Mundum istum, ab omnibus inquinamentis suis abluis & emundas Et propter reuerentiam tui vitalis & mundi Animæ meæ cordis, concede mihi per tuam ineffabilem bonitatem ut cor meum mundum sincerum & purum ab immundis & vanis & noxijs cogitationibus sic valeam custodire, ut propter munditiam cordis mei te Regem gloriæ habeam amicum. Et quoniam dum anima mea fuit absq; te (corde suo) miser factus sum & curuatus sum, & inclinata est à terrena mea specie, reſtitudo: Ideo; Et spiritum rectum innoua in visceribus meis: Tu es enim rectus Dominus Deus noster qui ad hoc hominem rectum facere voluisti, ut spectantibus terram pronis animantibus vniuersis, ista exterioris figmenti corporea reſtitudo hominē illum interiorem ad imaginem tuam factum, spirituali suæ reſtitudinis admoneret; & reſtitudo limi curuitatem argueret animi, si videret animum in corpore recto curuum. Et quia innocentes & recti adhererunt tibi, eò quod diligunt te & bonus es his que recto sunt corde; idcirco imploro humiliter reſtitudinem tuam Deus, ut Spiritum rectum velis in meo pectore innouare; ut sicut incensum, in conspectu tuo mea oratio & intentio dirigatur. Et non solum in spiritu me innoua; sed etiam, In visceribus meis: Vnde exijt peccatum immunditiæ carnis meæ. In visceribus enim renum, sedes est voluptatis. Et quia diaboli fortitudo est in lumbis eius & in vmbilico ventris illius; idcirco lumbos meos nifus est pluries illusionibus adimplere, ut infirmam affligeret carnem meā. Et quoniam in vtroque peccaui; in anima scilicet & in carne; nec amplius aliquid tale committere volo; idcirco à te (clementissime Domine Deus meus, qui quem sanas in anima & corpore, simul sanas) vtroque ardentè desidero expiari. Porro si peccaui; imò quia peccaui, & propter hoc oculus meus in amaritudine pœnitentiæ commoratur: de venia tamen spero, sciens quod maior est tua bonitas quàm mea iniquitas quæ est magna nimis. Veruntamen si malum coram te feci, & faciem tuam non erubui ut debebam, Ne proicias me à facie tua: Sicut Caym perpetrato fratricido, à facie terræ & à tua facie proiecisti. Nec mirum, quia intima sua proiecit; & desperans de venia, noluit pœnitere; sed dixit quod maior erat sua iniquitas quàm ut veniam mereretur. Non sic Domine, non sic proicias me à facie tua; neque sicut puluerem quem proicit ventus à facie terræ: Sed per tuam supereffluentem & ineffabilem bonitatem, ad illam me facias beatitudinem peruenire; in qua, non sicut in hac vita per seculum in enigmate, sed facie ad faciem videbimus te finem desideriorum nostrorum: quem sine fine videbimus, sine fastidio amabimus, sine fatigatione laudabimus: hoc munus, hic affectus, hic actus profectò sine fine erit omnibus qui tibi reuelata facie te videbunt. Et Spiritum sanctum

sanctum tuum ne auferas à me. Quem; ex quo mihi irascor, confiteor mea præterita mala & plango, & iterum non committere propono; iam me, quasi pignus gloriæ habere confido; Sciens quod hæc non possem habere pariter ex me ipso. Ergo Deus, cuius iræ resistere nemo potest; ne irascaris mihi in æternum: & non solum à me non auferas Spiritum sanctum tuum; sed etiam, Redde mihi lætitiā salutaris tui: Christi saluatoris mei; qui est gaudium meum, qui est futurum præmium, qui est res mea, lux mea, laus mea, domus mea, patria mea, vita mea, salus mea, & salutare meum. Hoc Salutare, spectauere futurum illi qui fuerunt antè nos Patres nostri; & in hac spectatione fidei sunt saluati, & in illo Salutari est & erit eis lætitia sempiterna. Et quia per eandem fidem (rei tamen iam factæ; nec fide, sed temporibus variatis) saluari expecto ab eodem Salvatore qui omnes homines vult saluos fieri & neminem vult perire: idcirco Pater & Domine vitæ meæ prædictam sempiternam lætitiā quam per peccata mea perdidisti, redde mihi; Et spiritu principali confirma me. O Deus qui es maximus Spiritus, maxima regio Spirituum beatorum; in quo Sanctorum animæ requiescunt: te primò superiùs inuocauit Spiritum rectum; secundò, Spiritum sanctum; & hic tertio Spiritum principalem; intendens, totam quæ in te est Trinitatem, in meum auxilium inuocare ad hoc ut quod in me operatus es confirmetur. Nam Filium, Spiritum rectum dico; qui est rectus Dominus Deus noster & non est iniquitas in eo. Spiritum sanctum tuum, nomine suo intelligo. Et te Patrem hic accipio per Spiritum principalem, quia tibi est potestas principaliter attributa, Bonum gratiæ quod in me operatus es, confirmandi. Confirma ergo illud, Pater: &, si me confirmaueris sicut opto & sicut me scit tua supereminens scientia indigere; confirmatus, non ergo ingratus. Sed; Docebo. In quo tu Deus meus doces me vtilia, mirabilis atque laudabilis apparebis eò quod repente me Doctorem feceris deplorante, de lupo, agnum; De altero Saulo Paulum: & alij Peccatores videntes quod mihi peperceris, proficient per exemplum, & sic verbo & exemplo docebo; Iniquos: Qui in fide manentes, peccatis suis mortificant fidem suam. Vias tuas: Quæ sunt misericordia & veritas; per quas ad nos venis, & nos; ad te possumus peruenire. Et, ipsi, Impij, peccatores; Ad te conuertentur. Et per te Domine qui conuertis petram (scilicet cordis durtiam) in stagna aquarum; hoc est, in flumina lachrymarum: Lex ei tua, Domine, est immaculata, conuertens animas. Ego autem paratus sum, ad exequendum tuum ministerium; exhibere cor, linguam, & labia, deuotissime supplicando ut tu (mi Deus & Domine Iesu Christe, qui in diebus carnis tuæ, verba vitæ æternæ adeò mirabiliter loquebaris quod mirabantur omnes de verbis gratiæ quæ de tuis labijs procedebant) sic cor meum aperias, linguam erudias, labia circundes, ut impij ab errore viæ suæ per te sic ad te meo exemplo & ministerio conuertantur, quod anima mea saluetur à morte; & tu, meorum aperias multitudinem peccatorum, ita quod nec à te, nec à Diabolo de cæ-

Eadem est fides Patrum & nostra. 1. Tim. 1. c

Can. 11.

Pf. 91. d.

Iob. 46.

Iob. 10. a

Gen. 4. b

Pfal. 1.

1. Cor. 9. d.

tero cognoscantur. Quod ut mihi efficacius concedatur; Libera me de sanguinibus Deus. Spiritus sancte Deus, qui ad hoc in linguis igneis dispersisti voluisti apparere ut nobis dares intelligere quod omnia linguarum genera cognoscebas: audi efficaciter & exaudi nouam & antiquam grammaticam linguæ meæ; in qua, quasi meorum peccatorum doloribus inebriatus, peto à te de sanguinibus liberari. Ecce enim tu scis (qui scientiarum es Dominus) quod in Latino nostro idiomate apud grammaticos, sanguines pluraliter non dicuntur; Sed, sanguis. Et tamen ad confitendum nomini tuo altissime quod ex carne per peccatum Originale corrupta, non solum vnum sed plura contraxi peccata; magis propriè & expressè intendo à te petere Deus meus, non de sanguine sed de sanguinibus liberari: Hoc est; de omnibus peccatis carnalibus quæ sunt multa; & ita libera me de illis, ut iam ab illis te adiuuante desinam penitus & desistam. Scio enim quod caro & sanguis nō possidebunt gloriam regni tui; & quod nil iniquius quàm quod excogitauit caro & sanguis. Non enim caro & sanguis beato Simoni Barionæ reuelauit Christum esse filium Dei viui: Sed potiùs eum ad vocem ancillæ vnus adeò excæcauit; ut, se eius habere notitiam denegaret. Sed tu ei Domine reuelasti, qui es firmamentum meum & liberator meus; qui Daniëlem de lacu Leonum, Susannam de falso crimine liberaisti. Et idcirco à te Liberatore meo, peto suppliciter & requiro ut liberer me de sanguinibus antedictis, & ab omni corruptione pœnæ & culpæ; & des mihi incorruptionem quam dabis tuis Fidelibus in futuro; Deus, dator salutis meæ. Quæ salus, erit in illa incorruptione cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem. Tunc veraciter mihi dices; salus tua ego sum; quando plenam & certam, securam & sempiternam felicitatem mihi concesseris & salutem. O quando ad illam incorruptionem veniam & sic saluus ero! verè tunc sanabor cum manifestabitur salus & felicitas illa mihi ad quam peruenire non possum nisi priùs à te fuero de dictis sanguinibus liberatus; à quibus si liberatus fuero, te & nullo alio liberante. Et exultabit: Hoc est; cum exultatione & gaudio nunciabit; Lingua mea iustitiam tuam. Non illam Domine à qua superiùs appellauit; eò quod dominam meam misericordiam (in qua spero) non permittet secum in tuo finali iudicio confidere; nam illam iustitiarum iustitiam, cū non possem cum exultatione ad memoriam reuocare; quia valde contremiscit cor meum, nimum illam timens. Sed illam potiùs tuam iustitiam lingua mea cum exultatione & lætitia nunciabit; qua in præfenti vita, ex virtute ipsius tuæ præfentis iustitiæ me teneris suscipere contentem; eo quod sacræ Leges tuæ iustitiæ in hac vita non dedignantur sacros canones tuæ misericordiæ imitari, quantumcumque in peccatores impœnitentes sœuire debeant in futuro. Si autem Deus meus & liberator meus, me (quod absit) non liberaueris de sanguinibus sicut opto; quæ temeritate præsumeret lingua mea tuam iustitiam (remordente me conscientia) exultare vel cum exultatione animi nun-

Pf. 34. a

Psal. 49. c

Apoc. 3. b

Luc. 24.

Dei beneficia in Peccatoribus.

ciare? Certè potius formidaret ne tu Deus mihi diceres peccatori; *quare tu enarras iustitias meas & assumis testamentum meum per os tuum?* Sed quia istæ duæ res, misericordia & iustitia, semper in tuo iudicio sunt adiunctæ; ex quo de sanguinibus confiteor, & poenitentiam beneplacitam tibi ago, de liberatione mea non dubito quia, *ô Domine labia mea;* clausa, propter peccata; *Aperies.* Qui aperuisti os Zachariæ Prophetæ; quod nemo claudere potuit quin te benediceret Dominum suum: *Qui è conuerso ora Leonum in lacu adeo conclusisti quod nemo potuit illa aperire vt lederent Daniëlem.* Tu (inquam) qui sic *aperis & nemo claudit, claudis & nemo aperit;* aperis labia mea Deus, & non solum labia corporis mei sed etiam cordis; quæ sunt eius desideria & voluntates. Nam sicut in os corporis mei non potest cibus aliquis introire & cedere in ipsius corporis nutrimentum nisi prius apertis labijs ruminetur dentibus & teratur: Sic intrare non potest magna multitudo dulcedinis in cor meum, nisi prius tibi omnino ipsius voluntas, quasi labia; & quasi dentes, virtutes & desideria referentur; vt per aperta tibi labia voluntatis, in cor & in animam meam intres: & vt tu animæ meæ cibus, ei spirituale tribus nutrimentum inter dentes virtutum & desideriorum feruentium: Qui propter scelera nostra attritus es, viriliter atteraris, & reuoluendo frequenter tua beneficia, rumineris: Ita quod anima mea, huiusmodi labijs & dentibus degustata suauitate indicibilis bonitatis; de te quasi de altero illud Canticum canticum valeat decantare. *Guttur eius suauissimum dignum dilecto ad potandum, labijsque & dentibus ad ruminandum.* Et si sic labia mea aperueris, qui aperuisti Discipulis tuis sensum vt intelligerent Scripturas: *Os meum;* Cordis & corporis: *Annuntiabit laudem tuam.* Quia iam te non poterit non laudare de bonis & beneficijs quæ à tam bono Domino deo suo se cõfitemur & percipit recepisse: videlicet quod me creati quod me peccantē non reliquisti, quod cum peccassem ignouisti, quod cõfiteri monuisti, quod conuersum iustificasti, quod à meis iniquitatibus me mundaisti, quod me per tuam gratiam visitasti, quod perseuerantem corona iustitiæ coronabis quam perseuerantibus præparasti. Hæ sunt laudes quas os meum interius & exterius nunciabit de te, qui in sancto habitas laus Israël, qui maior es omni laude. Et vt laus tua semper sit in ore meo; repleatur quæso os meum laude. Nam si os meum tuis laudibus non repleueris; desiderium non ardebit, nec erit speciosa laus in ore peccatoris. Sed quia iucunda est decoraque laudatio tuæ ineffabilis bonitatis; ego, quantum in me est, te iuuante dilatabo os meum vt tu adimpleas illud; de cuius plenitudine accepimus omnes laudationemque tuam loquetur os meum vt laudem te in vita mea præsentem pariter & futura. Et quia tu dixisti quod sacrificium laudis honorificaret te; ideo scio quod nunc (videlicet in plenitudine temporis gratiæ) sacrificia pecudum non requiris.

Quoniam si voluisses sacrificium; Legale, quod secundum Legem Moyfi antiqui tibi pro expiatione suorum peccaminum figuraliter offerebant, & nunc est in laudis sacrificium commutatum. *Dedif-*

sem utique: Et ad immolandum tibi tauros & arietes, totam meam substantiam hilariter expendissem. Sed quia audiui te Domine in Ecclesia exclamantem; *holocausta arietum, adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hyrcorum nolui;* & quod non acciperes de domo mea *vitulos neque de gregibus meis hyrcos,* nec me in huiusmodi sacrificijs non oblati argueres cum carnes non manducares, Taurorum & hyrcorum sanguinem non potares; idcirco sacrificium hoc non dedi sciens quod huiusmodi *Holocaustis non delectaberis.* Spernis enim Domine taurum & hyrcum & aliarum pecudum holocausta, quæ tempus habuerunt dum futurum aliquid promiserunt: at postquam venit plenitudo temporis, & misisti Filium tuum in Mundum qui per Spiritum sanctum tibi Deo viuenti immaculatam hostiam obtulit semetipsum, & nostram conscientiam ab operibus mortuis emundauit; ex tunc holocausta & sacrificia animalium respuisti, cum precio immolationis Christi nulla possit oblatio compensari. Sed quærenti mihi à te, quid à me tibi sit offerendum; te audio, de te quasi de alio respondentem:

Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Peccatoris sacrificium quod placet deo, est spiritus contribulatus: hoc est; spiritus cum patientia tribulatus; spiritus quem & si fornax tribulationis exterius tribulat & exurit, patientia tamen interius mitigat & delinit (nam sicut *vir iracundus suscitatur iras;* ita patientia mitigat suscitatas) vt tibi domine qui es spirituum ponderator spiritus cum patientia tribulatus in sacrificium offeratur. Et hoc est illud sacrificium quod inter alia holocausta tibi oblata à peccatoribus, præ cæteris est beneplacitum tibi semper. Nam cum aliæ oblationes & sacrificia de extrinsecis offerantur, istud cum offertur, offertur de proprijs cordis intimis medullis. Cum enim spiritus, tribulationibus quatitur; contumelijs agitatur; & nihilominus totius charitatis igne succentus & virtute patientiæ intus in peccatore integer reseruatus, non cogitans de vindicta; tibi Domine qui es Deus patientiæ & solatijs, inter illas iniurias tenetur; restringitur, & mactatur; tunc in furore tuo ponitur thymiana, tunc holocausta medullata tibi cum incensio innocentum arietum offerantur. Tunc in homine, omni bestiali ferocitate destructa, boues totius ceruicofitatis; cum hyrcis petulantia, immolantur. Et idcirco vt puto per quendam sapientem docere voluisti quod *melior est vir patientis viro forti;* & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Innumerabiles enim viri, in potestate, vrbes & populos habuerunt; paucissimi vero & rarissimi semetipsum. Et cum quis contra populos vel vrbes decertat totus simul interior & exterior homo pugnat: Et si expugnat, non magnam videtur coronam de tali victoria meruisse eo quod extra illum sunt quæ vincuntur. Qui autem contra proprium animum virtute sapientiæ in se certat; non totus, sed minor quam dimidius dimicat. Et si per patientiam, malitiam suam vincit, & repugnantibus animo dominatur; hostem iracundiæ qui iam intrauerat castrum suum & ascenderat secum in arcem, sine armis & manibus prosternendo; Vir ille verè melior est quam urbium expugnat, & est longè gloriosior hic triumphus. Et sic patet quod

Psal. 11. b.

Gen. 42. d Mich. 7. b.

Psal. 33. d.

Psal. 117. b.

Ecccl. 1. d.

Psal. 73. c.

quod maxima virtutum patientia, vincit inermis, Armatorumque solet vincere sæpè viros. Quocirca tu Deus electus ex milibus, hoc sacrificium contribulati spiritus, præ cæteris elegisti. Elegi & ego peccator tuus hoc idem tibi de meis intimis, læto animo immolare, si dares mihi vnde tibi sacrificium offerrem. Sed ecce qui tribulant me inimici mei, spirituales & corporales; *exultabunt si motus fuero* per impatientiam vel per iram. Et certè confido in te qui es patientia mea Domine, quod quando tribularer patientiam mihi dares, si tunc ad meipsum reuersus, cum fratribus Ioseph humiliter cogitarem; *merito hæc* patior quia peccaui & aliquid quando in fratrem meum. Et si dicerem cum Michea; *Iram dei portabo quia peccaui ei.* Et tunc illatam contumeliam leuiter tolerarem, cum in secreto mentis ad mala recurrem perpetrata. Nam sicut patiens tantò patientius medici ferrum tolerat quanto putridius esse conspicit hoc quod secatur; ita & ego quanto plus pondus cognoscerem culpæ meæ; tantò tribulationis poenam leuius sustinerem & tibi Domino Deo meo sacrificium contribulati spiritus feruentius immolarem. Sed, ô Deus fortis, & patiens qui, *iuxta es iis qui tribulato sunt corde,* vt in re si velint accipiant patientiæ documenta; quotiens in fornace tribulationis (in qua examinas vasa tua) per iracundiam crepui & defeci? Quotiens oblitus quod in tribulationibus mecum esses; per impatientiam, in Fratres incandui? Quotiens cor meum perdidit in furore; & de tribulationis collirio excæcatus, non potui ostium inuenire per quod reuerterer ad meipsum vt tribulatum spiritum interius continerem ne per verba vel verbera exterius mugiret vt tonitru vel vt fulgur coruscaret? Et, si aliquando (licet raro) inter aduersa vel prospera, meo tribulato spiritui patientiam tribuisti; visum fuit mihi, Domine Deus meus, quod Angelus ille tuus qui descendit cum Azaria in fornacem & excussit flammam ignis de fornace & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, descenderet in cor meum; & in tribulatione, meum contribulatum spiritum in illo interiori sacrificio; sic tua gratia interius impingueret, sicut asinus exterius tribulis impingatur. Et tunc me omnino ignis iracundiæ non tetigit neque contristauit, nec quidquam mihi molestiæ intulit. Sed probaui per experientiam in meipso quod etsi Persecutores pugnant, postea tamen non sibi mellificant, sed patienti: propter quod, Dauid exemplum, de se ponens, vt me ad patientiam inuitaret, de Persecutoribus suis dicit;

Circumdederrunt me sicut apes. Apes enim etsi inferant punctiois dolorem, amantur tamen quia mellis dulcedinem administrant: sic & persecutores meos Domine amare volo; & punctiones quas mihi amaris conatibus inferunt, contribulato spiritu tolerare, vt mellita iocunditas subsequatur. Nam per quendam Sapientem audio Domine, te dicentem quod *vsque ad tempus sustinebit patientes & postea redditis iocunditatis.* Ergo, bone Domine, bone Deus qui: *& contribulasti capita Draconum in aquis,* & rogationem contribulati non abiicis, con-

tribula venenatæ superbiæ meæ caput in Diluuiolachrymarum vt tibi sacrificem meum spiritum cum patientia tribulatum. Nam &

Cor contritum: Hoc est; cum gratia tua tritum vel strictum, multi enim sine gratia tua (deus) diuersis doloribus & solitudinibus teruntur in cordibus & stringuntur; & tamen corpora eorum despicis, & contemnis; *quis contritio & infelicitas in vis eorum,* & ideo præ contritione spiritus *ulabunt.* Cor autem contritum poenitentia de peccatis; quod Iudas confitendo arat, & Iacob subsequitur sulcorum duritiam conterendo; cuius *magna est contritio velut Mare.* Et humiliatum; Non elatum, peccata excusando: *Non despicies.* Qui non despicis loquelam gemitus, sed humilia respicis in cælo & in terra. Ad quem enim respicis Domine Deus meus, nisi ad humilem & contritum, & trementem *sermone tuos?* Sed & anima mea quæ tristis est super magnitudinem mali sui, & incedit curua in infirmitate; desiderat gloriam dare tibi. Et vt ista sacrificia spiritus contribulati & cordis contriti tibi Domino Deo meo dignè valeam & iugiter immolare; tu benigne Domine, cuius benignitas ad poenitentiam nos perducit.

Benigne fac domine Syon. Hoc est, illi superiori animæ meæ parti: quæ per arcem Syon olim sitam in eminentiori loco illius materialis Hierusalem, designatur: in cuius fastigio sicut speculator excubans visis hostibus corporalibus; exclamabat; sic pars illa superior rationis, quasi in eminenti animæ meæ folio constituta, spirituales nequitias meam interiorem Hierusalem impugnantes; præuidens venientes; contra eas semper remurmurat & reclamationem. Et ne ista Syon in me Domine dormiat vel dormitet, cum tecum meam custodire debeat Ciuitatem; fac ei bone Domine, bone deus: *In bona voluntate tua.* Non in mortua voluntate mea quæ mihi adiacet: hoc est; quasi per illicita, iuxta latus animæ meæ iacet: fac (inquam) benigne Domine, dicte Syon quæ ex iis quæ sperat iam aliquid speculari: & in bona voluntate tua fac ei vt ego semper tuam habeam bonam & faciam voluntatem; & probem quæ sit voluntas tua bona, beneplacens, & perfecta: bona in se; placens in affectibus; beneplacens proficientibus, & perfecta perfectis & nihil amplius querentibus. Et verè benigne Domine si mecum egeris sic benigne, maiora te dedisti mihi beneficia existimabo quam si omnes præbēdas & dignitates totius militantis Ecclesiæ mihi dares. Nam ipsa bona voluntas tua; si tu deus meus (vt opto) dederis eam mihi; dicam meam Syon non permittet præ tædio dormire: sed eam sic faciet iugiter super custodiam suam stare quod ipsa speculans spirituales hostes contra meam interiorem Hierusalem irruentes, & videns urbem illam quam seruat, absque murorum virtutum ambitu patentem vndique & apertam; tacere non poterit propter periculam imminentiā quæ videbit: quin mecum clamet in excelsis & dicat; benigne Domine, fac benigne in bona voluntate tua Syon.

Vt edificentur muri Hierusalem. Illius scilicet interioris Hierusalem, quæ est anima mea. Hæc est enim illa: *Hierusalem quæ edificatur vt ciuitas,* pro

qua supplico tibi animarum benignissimo Amatori. Scio enim quod benignus es Domine & placabilis super malitia, & quod benigna est misericordia tua Domine: & ideo fac benignè, & in bona voluntate tua: quam tua benignitas gratis & absque meis meritis michi dabit ut ædificetur animæ meæ muri qui stabiliuntur principaliter & confurgunt de fide viuâ, spe certa, charitate non ficta: fac etiâ ut & muri huius mundanæ Hierico, in me funditus destruantur, & nunquam de cetero reparentur; quoniam tu Domine, per Iosue, maledictionis sententiâ protulisti in eos qui muros huius Hierico suscitauerunt. Ædificat enim diabolus muros istos de luto voluptatis, palea vanitatis, & latere cupiditatis. Per te ergo (Domine) muri istius Hierico destruantur in me, & ædificetur muri Hierusalem supradicti: quos nisi tu ipse ædificaueris, in vanum laborant qui eos ædificare putant. Tu enim Domine solus es qui fidem quasi fundamentum murorum istorum infundis; Spem, velut parietem erigis; Charitatem, tanquam inexpugnabilia propugnacula quæ nunquam excidunt, construis & largiris. Et hic est inexpugnabilis ille murus, quæ, per te (qui es ædificator & custos Hierusalém civitatis supernæ) ædificari desiderat desideria cordis mei; & clamans, muro tuo inexpugnabili circumcinge nos Domine & armis tuæ potentie protege nos semper. Et hoc est Domine Deus meus per necessarium michi; ut in me ædifices dictos muros: Nam antequam ædificati fuerint, gratum non accipies de manibus meis quicquam. Sed ædificatis firmiter in mea interiori Hierusalém dictis muris; *Tunc acceptabis: Quia, antequam, acceptabile non habebis; sacrificium iustitiae:* In quo me ipsum puniens, tibi per penitentiam victimabo, Quid enim iustius quam ut meis irascaris iniquitatibus & peccatis, & opera iustitiæ faciam per penitentiam & lacrimas? Et verè iustum est ut de veteri vita mea in nouam transeat vitam; ut extincto Veteri homine per penitentiam, in teipso sacrificium iustitiæ secundum regenerationem Noui hominis tibi sacrificem Domino Deo meo. Acceptabis etiâ, *Oblationes.* Eleemosynarum, tibi (Domine) à me, per manus pauperum oblatarum; qui reputas tibi specialiter esse factum; quod vni ex minimis quorum angeli semper faciem Patris vident: à me collatum fuerit vel oblatum, dummodo non fiat hæc oblatio de iniquo: Hoc est, de malè acquisito, vel malè retento. Quia tu Deus qui ad Caym & eius munera respicere noluisse eo quod tibi praua munera offerebat; non respicis in oblationibus iniquorum; sed illas oblationes dignas te reputas & acceptas quæ fiunt de substantia illa bona cuius non est peccatum in conscientia. Et has à me oblationes per sapientem requiris, dicens; *Fili, si habes, benefac tecum & Deo dignas offer oblationes.* Tunc etiam acceptabis: *Et Holocausta:* Mea scilicet, hoc est, non solum de meo; sed de me toto facta: Ita quoque spiritus, dolor; & corpus labore afficiatur, & omnia mea interiora & exteriora, igne charitatis inflamentur pariter & crementur. Nā hæc illa esse intelligo Holocausta de quibus tu Domine michi dicit; *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper* beneplacita & accepta. Postquam etiam in me ædificati fuerint dicti muri; *Tunc* Cum auxilio Angelorum & consilio Prælatorum quos vnâ cum prædicta Syon super dictos muros constitui vi-

giles & custodes; omnes animæ meæ vires, *Imponet super altare tuum:* Scilicet cor meum, quod est altare tuum & meum; quod tu qui es summus Pontifex futurorum bonorum, tibi vis singulariter dedicari; & in quo quicquid boni, deuotionis, & internæ dulcedinis habeo, à te accipio & tibi offero, & tu michi. De quo altari sapientia tua dicit; *Oblatio iusti impugnat altare.* Hoc est altare quod Noë tibi ædificauit spiritaliter in seipso; tollensque de cunctis suis peccatis, scilicet corporalibus, & de volucris spiritalibus purificatis & mundis, super illud altare tibi obtulit holocaustum. Hæc est area Templi sancti tui quod sum ego; iuxta quam stat angelus ad custodiam deputatus, *habens turribulum aureum in manu sua,* ut cum incenso multo orationes coram te Domine suas cum lachrymis, representet, hoc est, *altare coccauum* & inane; à cunctis scilicet terrenis affectibus vacuatum; quod tibi fieri mandauisti ad reponendum cineres memoriæ nostræ mortis. De hoc altari, amabilis amice (cuius dicere, est facere) tudixisti ut ignis amoris tui semper in hoc altari arderet; quem nutriet sacerdos subiiciens per singulos dies, ligna. Desiderate cordis mei, qui *ignem istum in terram mittere,* ut arderet, venisti; veni, & in hoc altari cordis mei, tui amoris ignem accende. O summe sacerdos in æternum, & pontifex futurorum bonorum, veni. Et ad nutriendum ignem istum ne deficiat in Syon, donec fiat ca minus in illa quæ sursum est Hierusalem mater nostra, subice ligna incentiua ac nutrietia ignem istum. Primum videlicet temetipsum qui es, iis qui te apprehenderunt, lignum vitæ: lignum (inquam) vitæ positum in medio paradisi; ut ex omni parte currentes ad te, possint te apprehendere vitam suam & vitam vitam: lignum etiam vitæ proferens per singulos menses nostrorum defectuum, fructus suos; exercitatis per disciplinam, dulcissimos, pacatissimos, & suaves quibus sanctorum animæ reficiuntur sine fastidio & fruuntur. Secundum lignum subice vitæ Crucis; quod est illud dulce lignum per quod aquæ amaræ in dulcedinem sunt conuersa: lignum benedictum, per quod factum est iustitia de Maligno: lignum exiguum cui fideles homines suas animas commiserunt, commisi & ego meam quia fidele inuentum est in Commisso; eo quod saluæ factæ sunt omnes saluæ animæ per hoc lignum. Hæc verè sunt duo ligna in altari cordis mei, nutrietia tui amoris ignem saluificum. Tu ergo solus sine peccati macula sacerdos, in altari cordis mei per singulos dies subice ligna ista *ut & ego inde faciam, michi & filio;* hoc est, affertur mihi; panem vitæ & intellectus, ut comedamus & moriamur; ut videamus & cognoscamus *te solum verum deum & quem misisti Iesum christum,* Super hoc altare imponent omnes animæ meæ vires, *Vitulos,* Orationum & laudum, gratiarum actionum & benedictionum, charitatis & honoris, fortitudinis & virtutis. Et sic reddam tibi quam diu fuero, meorum vitulos labiorum, à iugo peccati liberatos tua gratia & solutos. Et quia tu es dominus virtutum, rex meus & deus meus qui & alia altaris adhuc habes, suppliciter omnipotentiam tuam rogo ut iubeas hæc omnia ante dicta (videlicet sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta & vitulos) super altare cordis mei imposita, perferri per manum sancti Angeli

geli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, vbi est iugis laus, vbi beati qui habitant in domo tua Domine in secula seculorum laudabunt te: ad tuorum consortium nos faciat peruenire Christus Iesus filius tuus dominus noster qui est super omnia deus benedictus in secula. Denique quia te Domine faciente (qui omnia benefacis) inuenit seruus tuus cor suum ut oraret te oratione hac inde sit. *Gloria patri,* Ingenito; patri futuri seculi, patri pauperum, patri orphanorum, patri misericordiarum, patri spirituum, patri luminum, patri sancto; qui proprio filio non peperit sed pro nobis omnibus tradidit illum. Hic verè & solus est pater noster, à seculo nomen eius. Attende ergo pater & Domine, attende de cælo & habitaculo sancto tuo & de solio gloriæ tuæ, & vide & visita vineam animæ meæ quæ in baptismo plantasti vbi est domine zelus tuus & fortitudo tua qui me non retrahunt violenter & penitus à peccato? Heu michi domine, multumdo viscerum tuorum continuerunt super me. Quare me errare permisisti de viis tuis; Indurasti cor meum ne timeret te? Et nunc domine, pater noster es; nos omnes, lutum; factor noster es, & opera manuum tuarum omnes nos. Ne irascaris Domine satis, & ne ultra memineris iniquitatum mearum: ecce enim omnia desiderabilia mea versa sunt in ruinas. Nūquid super iis continebis te Domine; tacebis & affliges me vehementer? Pater peccavi in cælum & coram te; iam non sum dignus vocari filius tuus, sed propter tuam ineffabilem pietatem fac me sicut vnū de mercenariis tuis. Cuius rei gratia flecto genua mea ad te patrem Domini mei Iesu Christi, à quo in cælo & in terra omnis paternitas nominatur: ut des mihi secundum diuitias gloriæ tuæ cōstantiam & virtutem, coroborari per spiritum sanctum tuum in interiore homine, & potestatem habitare in corde meo per fidem quæ per dilectionem tibi beneplacita operetur. Tibi autem Patri qui potens es omnia nobis facere abundanter plus quam petimus vel intelligimus, sit gloria in Christo & in Ecclesia & in omnes generationes seculi seculorum. *Et Filio,* Tuo vnigenito cuius gloriam vidimus, gloriam quasi vnigeniti à Patre. Et cum deum viderit nemo vnquam: ipse tamen vidit eum vnigenitus Filius qui est in sinu Patris. In quem ego ex toto corde meo firmiter credo & simpliciter confiteor: nā qui non credit in eum, iam iudicatus est quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei. In hoc enim apparuit charitas Dei in nobis quoniam Filium suum vnigenitum misit Deus in Mundum ut viuamus per eum qui fuit obediens Patri usque ad mortem Crucis. Tu ergo Filius dei viui vnigenite, redemptor Mundi deus, miserere mei. Tibi enim dedit deus Pater potestatem omne iudicium facere. Sed supplico tibi, ut prius michi peccata mea dimittas quam ad iudicandum me venias; & tunc, sic iudica me deus, ut discernas & separes animæ meæ causam de gente non sancta. Tu es enim quem deus pater ante Luciferum in cælis genuit vnigenitum, & beata virgo maria scilicet mater tua in terris peperit primogenitum; post quem, nullum. In cuius natiuitate subito facta est multitudo cælestis exercitus laudantium & dicentium, Deo gloria in excelsis. *Et Spiritui sancto;* Non factum, non creatum, non genitum; sed à Patre & Filio procedenti, qui ferebatur in principio super aquas; Qui est deus spirituū omnis car-

nis; qui locutus est per prophetas; qui est spiritus sapientiæ, intelligentiæ & salutis; qui repleuit Orbem terrarum; qui nos facit gemitibus postulare; qui discipulos dei & domini nostri Iesu Christi, seipso repleuit & in linguis igneis apparuit super eos. O spiritus sancte deus qui es ignis non consumens sed lucens, non cōburens sed vrens; vrens renes meos & cor meum ut tibi casto corpore seruiam & placeam mundo corde. O ignis diuine qui amor es afficiens & ardor indeficiens, charitas deus meus, accende me; quis michi det ut venias in cor meum & inebries illum & obliuiscar omnia mala mea, & amplectar vnū & summum bonum meum quod tu es? michi domine miserere, ut loquar cum sim puluis & cinis. Quis enim sum ego ut amari, à me, te iubeas, & nisi faciam irascaris mihi & mineris ingentes miseras? Parua ne est miseria mea si non amem te? O amator deus meus qui promittis michi multa bona si amen te; da te solum, & sufficit mihi da quod turbes, & iube quod vis: amore amoris tui hæc peto à te; qui es Spiritus super mel dulcis. Tibi ergo Patri & Filio & Spiritui sancto, trino & vni Deo, magno immenso, æterno, omnipotentissimo, & excelso; sit de oratione hac, gloria & iubilatio, laus & gratiarum actio; honor & imperium sempiternum. *Sicut erat in principio.* Immo ante principium; quia priusquam montes fierent aut formaretur terra & orbis, à seculo & in seculum tu es deus superlaudabilis & gloriosus in omnibus seculis. *Et nunc.* Et iam præsentis clarificatus es in nobis, qui semper in te clarus es claritate quā habuisti antequam Mundus fieret, apud te. Et ex illa claritate qua in me per fidem coruscasti, & splenduidisti, radiasti, tibi sit gloria; quia in hoc præsentis nunc, cupio sequi te in toto corde, & timere te, & querere faciem tuam. Ne confundas me ab expectatione mea; sed fac mecum secundum mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ: & erue me de fornace peccati, in mirabilibus tuis: & da nunc gloriam nomini tuo, quia tu es Dominus Deus solus gloriosus super Orbem terrarum. *Et semper.* Quia omnis sapientia à Domino deo est, & fuit semper, & est ante Eum. Sempiterna quoque est virtus tua atque diuinitas; quæ cum me possit dare in opprobrium sempiternum, imploro tuam omnipotentiam sempiternam ut mihi concedas potius gaudia sempiterna. Tu es enim deus sempiternus, qui creasti terminos terræ, qui nec incipis nec desinis; sed est tibi gloria. *Et in secula seculorum.* O rex seculorum, immortalis, inuisibilis; quod ætates elapsæ sunt; quod secula transierunt & quod futura sunt; mutabis ea, & mutabuntur: ru autem qui dixisti ego sum qui sum; idem ipse es in æternum, immutabilis & omnipotens apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Licet enim omnia sint ex te & per te & in te; non tamē sunt quod tu es, qui es mutas non mutatus, facies non factus, mouens sed manens. Et cum beatus Apostolus tuus dicat quod nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt; æternitati tuæ supplico deus meus, ut in me sic digneris implere Apostolicum istud verbum, ut seculum vel secularitas qui me Canonicum vel Monachum adeo facit secularem quod hoc adiectiuum totum suum in me absorbet & destruit substantium, in me taliter finiat quod de cetero negotia secularia me non trahant: sed exemptum à iurisdictione seculi huius

Ios. 6. d.

Psa. 126. a.

Eleemosynarum ex manu patris, Deo ingratis. Gen. 4. a.

Ecl. 14. b.

Isa. 62. b.

Rom. 8. f.

Psal. 79. c.

Luc. 15.

Ioh. 17. a.

Psal. 42. a.

1. Co. 10. c.

nequam, ad illa infinita secula me facias cogitare: & postea cum viuis & confessione dantibus peruenire: qui sunt partes Seculi sancti, & secula seculorum. Didici enim Domine quod illud secula seculorum, a latino Interprete ponitur pro aeterno: & quod repetitio dicentis secula seculorum, ad aeterna transmittit animum cogitantis: & haec sunt illa aeterna immortalia Infinita secula seculorum quae Iusti post ista secula praesentia & mutabilia immutabiliter consequentur. In quibus seculis seculorum, tibi Factori Seculi, sit gloria sempiterna. Amen. O deus haebreorum, scire me voluisti quod, amen, nec graecum est nec latinum, sed est hebraeum: & propter sui excellentiam translatum non fuit ab Interpretibus vel mutatum, vt nomen tuum quod est mirabile & immutabile designaret; vnde tres significationes hoc vocabulum habere voluisti. Nam quandoque amen accipitur nominaliter & est nomen, & significat sanctum & terribile nomen tuum vt cum in Apocalypsi legitur. Haec dicit amen testis fidelis & verus qui est principium creaturae Dei. A te ergo Domino Deo meo qui solus hoc nomine designaris; ex totius cordis mei affectibus postulo & requiro vt propter reuerentiam huius nominis sancti tui, nomen meum in libro vi-

PL 3, b.

Apoc. 3, c.

tae rescribas: & cum illis qui custodierunt Sabbata tua & elegerunt quod voluisti & tenuerunt foedus tuum, des mihi in domo tua & in muris tuis locum, & nomen melius a filiis & filiabus & nomen sempiternum quod caetero non peribit. Secundum accipitur amen, aduerbialiter, vt cum tu deus meus quonia in terris visus & cum hominibus conuersatus es, veritatem aliquam asserere voluisti pluries adiunxisti, Amen dico vobis: hoc est, verum vel veraciter seu infallibiliter dico vobis quod ita est sicut dico. Et nonnunquam, amen amen ingeminasti; vt ipsa ingeminatio, maior esset expressio veritatis: vnde tu qui es chara veritas quae non fallit, exoro suppliciter vt veritas tua semper in corde meo resurgat, & omnis mundana & diabolica falsitas destruat. Tertio, amen, accipitur verbaliter, & est verbum; vt cum in orationibus optauis: amen, hoc est, fiat, ab optantibus & desiderantibus quod petitur respondetur quod & Psalmista in fine quorundam Psalmorum ingeminasse legitur, vbi dicitur fiat, fiat. Et in hoc sensu, in fine praedictae orationis, mea vota & desideria continentis, dico amen: hoc est, ita fiat, vt videlicet tibi Patri & Filio & Spiritui sancto, trino & vni Deo, sit gloria in secula seculorum, Amen.

DE SALONIO ET VERANIO; EX S. EVCHERII LVGDVNENSIS GALLIARVM EPISCOPI EPISTOLA DEDICATORIA, 2. LIBRORVM DE INSTRUCTIONIBUS SIVE QUESTIONIBUS DIFFICILIORIBUS VETERIS & NOVI TESTAMENTI, AD SALONIUM: Item etiam ex Saluiano, per. M. D. L. B.

Dignum est quacunque cura mea ingenium tuum remunerari qui vix dum 10. natus annos Haeremum ingressus, inter illas sanctorum manus non solum imbutus & eum etiam enutritus es sub Honorato patre, illo inquam primum Insularum, postea, etiam Ecclesiarum Magistro; cum te illic beatissimi Hilarij tunc Insulani tyronis sed iam nunc summi Pontificis doctrina formaret per omnes spiritualium rerum disciplinas; ad hoc etiam te postea consummantibus sanctis viris Saluiano atque Vincentio, eloquentia pariter scientiaque praerminentibus. His igitur tot actibus vsus magistris, &c. Haec tenus sanctus Eucherius; Qui cum Veranio item filio in Christo, Librum Formularum intelligentiae spiritualis pro studio paternae erga illum sollicitudinis composuisset ac misisset, Saluianus in ea Epistola quae ad finem illorum S. Eucherij librorum habetur; admirandissimos illos iuuenes (sic enim Salonium & Veranium appellabat) multis ac magnis laudibus prosequitur, & esse magistros Ecclesiarum iam coepisse ait: Vnde itaque illam Saluiani Epistolam qui plura scire voles.

D. SALONII VIENNENSIS GALLIARVM EPISCOPI OPVSCVLA. D. SALONII, GALLIARVM EPISCOPI, VIENNENSIS IN PARABOLAS, Salomonis, Explicatio mystica, Interloquutores.

VERANIVS, ET SALONIVS.

VERANIVS. Parabola qua lingua dicuntur? S. Graeca: Latina vero interpretantur, Similitudines. V. Quare Salomon huic libro nomen istud imposuit? S. Vt per hoc demonstraret quia non iuxta literam, sed aliter & spiritualiter intelligere debemus, quod dicit. V. Quid significat Salomō quod per Parabolas locutus est? S. Dominum Iesū Christum qui per Parabolas locuturus erat turbis Iudaeorum: Nam & ipso nomine suo, eundem Dominum Iesum Christum significat. V. Quomodo ergo interpretatur Salomon? S. Pacificus, sive amabilis: Significat autem illum de quo dicit Apostolus; Christus pax nostra, qui fecit utraque vnum: Et item; pacificans per sanguinem suum. sive quae in caelis sunt sive quae in terris. Item quod Salomō, amabilis interpretatur; aptissime illum significat cui loquitur Pater dicens;

Eph. 2, c.

Mat. 3, d.

Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. V. Quid significat ipso pacifico regni sui statu? S. Perenne Christi & Ecclesiae regnum de quo scriptum est; Et regni eius non erit finis. V. Quare iuxta LXX. Interpretum translationem, haec dicta Salomonis, non Parabola sed Prouerbia nominantur? S. Sicut Parabola dicuntur, quia occulta sunt & secreta mysteria significant; sic & Prouerbia congrue vocantur quia talia sunt quae saepius in ore Fidelium versari & memoriae commendari ac retineri debeant. V. Quid utilitatis Parabola Salomonis tribuunt? S. Sapientiam videlicet & disciplinam; & hoc est quod ait: Ad descendam sapientiam & disciplinam; V. Quid distat inter sapientiam & disciplinam? S. Sapientia, est Diuinarum rerum cognitio; Disciplina vero, est sanctae & purae vitae conuersatio. V. Quid est ergo discere sapientiam? S. Scire & intelligere, quomodo

Luc. 11

Proou. 11

PROV. CAP. 2. Cordis flexus.

quomodo recte credere debeas. V. Quid est discere disciplinam? S. Cognoscere, qualiter vnumquodque oporteat viuere, & quid operando conueniat agere, & quod debeat intentionem cordis dirigere. Sequitur; Timor Domini principium sapientiae. V. Quod sunt timores Domini? S. Duo, hoc est, seruilis & sanctus. V. Seruilis quare dicitur? S. Quia veluti serui Domino seruimus timore Gehennae. ne ad tormenta ducamur. V. Sanctus timor quare dicitur? S. Quia sicut bonus filius timet, ne vel in modico offendat oculos amantissimi Patris; sic & qui perfecti sunt in Ecclesia, timent, ne peccando offendant oculos Dei. V. Quis ex illis duobus sapientior? S. Seruilis: quia quicumque sapere incipit; hoc est, post peccata se cognoscit errasse; primo, diuino timore corripitur ne ad tormenta trahatur. V. Timor vero sanctus quid operatur? S. Auget sapientiam, quoniam perfecta Charitas foras mittit timorem illum seruile; Timor vero sanctus permanet in seculo seculi. V. Quid est quod Salomon dicit; Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum? Nūquid non solent aues saepe retibus capi? S. Solent utique. V. Qui sunt ergo isti pennati? S. Sancti & electi viri, qui habent pennas fidei, spei & charitatis, caeterarumque virtutum quibus ad caelestia contemplanda volant: habent & spiritales oculos quibus & insidias Hostis antiqui prauident, & peccata praecaut. Frustra ergo; id est, in vanum; iacitur rete ante oculos pennatorum; id est, Laqueus insidiarum Diaboli obicitur sanctis & electis viris, quia facile in terram superare possunt insidias Diaboli, qui suam conuersationem habent in caelis. V. Quae est sapientia de qua dicit Salomon; Sapientia foris praedicat, in plateis dedit vocem suam? S. Christi Iesu qui est Dei virtus & Dei sapientia, sicut dicit Apostolus. V. Haec ergo sapientia quomodo foris praedicat? S. Intus praedicauit; id est, in secreto, antequam pateretur, quia paucis (id est, solis discipulis) mysteria suae diuinitatis ostendit: post resurrectionem vero suam, foris praedicauit, quia missio desuper Spiritu sancto, aperte se per Apostolos, quod Dei Filius esset, Mundo declarauit. V. Quomodo in plateis dedit vocem suam? S. Quia quae ante in secreto & in occulto, & in vno tantum Iudaeorum populo docuerat; postea in latitudine plebium, & coram omnibus gentibus manifeste praedicat per Apostolos; iuxta hoc quod eis praecipit, dicens: Quae dico vobis in tenebris, dicite in lumine; hoc est, in manifesto; & quae in aure auditis, predicare super teclat; id est, aperte & coram omnibus. V. Quid est quod ait; In capite turbarum clamat? S. Per caput designantur principes Iudaeorum. In capite turbarum clamabat, quia principibus Iudaeorum, homicidium quod in eum patrauerant, palam per Apostolos ad memoriam reducebat, & eosdem ad poenitentiae remedium vocabat. V. Quomodo intelligendum est quod sequitur: In foribus portarum urbis profert verba sua? S. Per Urbem, sancta designatur Ecclesia, congregata de vtroque populo; Iudaeorum videlicet & Gentium. Fores portarum huius urbis, sancti Doctores fuerunt qui verbum Euangelij praedicando, credentes in ea introduxerunt. Sapientia ergo in foribus portarum urbis verba sua proferebat, quando Christus in Apostolis suis loquebatur. V. Quid est quod ait; Inclina cor tuum ad intelligendam prudentiam? Quomodo potest homo inclinare cor? S. Ille inclinatur cor suum ad

De Timore seruili, & filiali.

1. Ioh. 4, d. Phil. 1, 3, c. 1. rou. 1, a.

cognoscendam prudentiam, qui humiliat se & emundat animum suum a peccatis, vt dignus fiat ad percipiendam mysteria Diuinitatis. V. Quid est quod dicit; Ne imitaris sapientiam tuam? Quis enim imitatur sapientiam? S. Ille, qui sua sapientia aut suis viribus confidit se posse implere diuina mandata. V. Ecce iterum dicit; Ne sis sapiens apud te ipsum. Quis enim est sapiens apud semetipsum? S. Ille certe qui se praeter ceteris quasi doctor extollit, & iactat de his quae ex dictis Patrum recte cognoscere ac intelligere potuit. V. Quae est sapientia vera hominis? S. Timere dominum & recedere a malo; & hoc est quod mox sequitur; Time dominum & recede a malo. V. Vnde scis, quod haec vera sapientia hominis? S. Quia in libro Iob scriptum est; Ecce timor Domini ipse est sapientia, Et recedere a malo, intelligentia. V. Quis ille homo de quo Salomon dicit; Beatus homo qui inuenit sapientiam? S. Christianus fidelis & catholicus. S. Quando iste inuenit sapientiam? S. Cum doctrina veritatis; id est, Euangelij, corpore simul & corde percipit, & in Scripturis sanctis, Domini voluntatem studet cognoscere. V. Quando affluit prudentia? S. Quando cum magno amore & sui Conditoris dilectione audit praecipia diuina, & opere studet implere. V. Quid est quod ait; Via eius pulchra, & omnes semitae eius pacificae? Quae sunt istae viae sapientiae; aut quae sunt semitae eius? S. Viae sapientiae sunt actiones Domini quas gessit in carne, sive doctrina ipsius quae continentur in libris Euangelij; quae viae pulchrae sunt, quia diuinae. Semitae sapientiae, sunt praecipia & mandata Domini, quae ad pacem aeternam; pacificae; quia omnia praecipia Domini ad pacem aeternam perducunt. V. De qua Lege, aut de quo consilio dicit Salomon, cum ait; Custodi legem atque consilium? S. De Lege videlicet ac consilio sapientiae Domini Iesu Christi. V. Quae est lex sapientiae? S. Lex sapientiae est, quae dicit; Si vis ingredi ad vitam, serua mandata; id est, non occides, non moechaberis, non furum facies, &c. V. Quod est consilium sapientiae? S. Si vis perfectus esse, vende omnia quae habes, & da pauperibus, &c. quid est quod ait; Abominatio Domini est omnis illusor? Quis est illusor? S. Illusor est qui verba Dei peruerse intelligendo & docendo corrumpit. Illusor est, qui suos proximos simplices & pauperes, insultando contemnit. Illusor est, qui magna Dei promissa quasi parua despicit, & poenam aeternae damnationis quasi tolerabilem spernit. Omnes hos tales abominatur Dominus; & cum simplicibus est fermocinatio eius, quia illos gratia caelestis sapientiae illuminat, quia nihil in se duplicatum habent. V. Quare Salomon dicit; Et ego filius fui Patris mei, tenellus & vnigenitus coram matre mea? Quomodo vnigenitus fuit coram matre sua, cum praecesserit cum fratre vterino, sicut Scriptura sancta libri Regum, testatur. S. Verum est quia praecessit eum frater vterinus, sed ille mox mortuus est: quasi nunquam fuisset, sine nomine ab hac vita discessit; propterea se vnigenitum appellat. V. Quare dicit; Ne declines ad dexteram neque ad sinistram? Quis enim se ita continere poterit, vt corpus suum in dexteram partem aut in sinistram non declinet? S. Nemo; sed per dexteram designatur via bona, per sinistram via mala & reprobata. Non prohibet ambulare in dextera via, sed declinare ad dexteram. V. Quis ergo declinat ad dexteram vel ad sinistram? S. Iustus declinat ad dexteram, qui de sua iniustitia & suis viribus presumit: Inustus de-

PROV. CAP. 3.

Math. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Illusor, proprius quis sit.

PROV. CAP. 4.

1. Reg. 12.

Dextera vel sinistra quae sit, mystice.

Ro. 12. a. Math. 7.

PROV. CAP. 5.

clinat ad sinistram, qui propter carnis fragilitate saluari se posse desperat. Declinat ad dexteram, qui vult plus sapere quam oportet sapere: Declinat ad sinistram, qui seruit stultitia: V. Cur ergo dicit paulo inferius; Vias que a dexteris sunt, novit Dominus? S. Per vias que a dexteris sunt, designantur sancte actiones & opera bona: Hec enim novit Dominus; id est, dirigit, & placent illi. Vnde & econtra in iudicio dicitur est Reprobis; Non novi vos: hoc est; non vos elegi, non enim mihi placetis; quia non vos video in luce mea non vos video in iustitia mea. V. Quid est quod dicit; Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. De quo honore dicit; aut quos vocat alienos? S. de honore dicit, quo factus est homo ad imaginem Dei: Alienos, demones appellat, & est sensus: Ne honorem tuum, quod ad imaginem Dei creatus es, male viuendo subdas immundis Spiritibus. v. Que appellat crudeliter; aut de quibus annis dicit? S. Annos vocat spacia vite; Crudelem diabolum; & est sensus: Spacia vite, que tibi dedit Deus male viuendo ne tradas diabolo. V. De qua cisterna docet Salomon bibere aquam, aut de quo puteo fluente, cum dicit; Bibe aquam de cisterna tua, & fluente putei tui? S. Cisternam vocat, Catholicam; id est, Veteris & Noui Testamenti doctrinam: puteum vero profunditatem & altitudinem eadem Catholicam doctrinam: aquam, scientiam: fluente copia & abundantiam scientiam; id est, varios sacre Scripture appellat intellectus: Docet enim his verbis, cauere a doctrina hereticorum & attendere lectionibus sacrarum Scripturarum; & est sensus: Bibe aquam de cisterna tua; id est, serua & opere imple doctrinam quam aliis predicaris. Et fluente putei tui; id est, abundantia sermonis tui seu scientiam affluenter in te redundet operibus bonis. V. Quare dicit Salomon; Deriuantur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuides; cum statim subiungat: Habeto eas solus, ne sint alieni participes tui? Si fontes nostros foras deriuamus, & in plateis aquas diuidimus; quomodo soli eas habere possumus. S. Quamuis in verbis sonare videatur, tamen nulla est contrarietas quia hec sententiam non possunt nisi spiritualiter intelligi. Fontes ergo nostros foras deriuamus, cum aliis vim predicationis infundimus, cum verba sacre Scripture aliis annunciamus. In plateis aquas diuidimus, cum populis predicamus. Platea namque dicta est a latitudine; est enim græcus sermo. In plateis ergo aquas diuidimus, quando in multitudine Auditorum, verba scientie dilatamus, & iuxta vniuersumque qualitatem diuina eloquia dispensamus. v. Si aquas in plateis diuidere debemus, quomodo ergo eas soli habere possumus? s. Aquas in plateis diuidimus, quando aliis verba diuina late predicamus, & tamen soli aquas habemus, quia de ipsa predicatione humanas laudes non querimus. v. Quid est quod dicit; Ne sint alieni participes tui. s. Alienos vocat demones, de quibus dixit Psalmista: Alieni insurrexerunt super me, & fortes quasi animam meam, &c. Tunc enim malignos, id est, immundos spiritus in predicatione participes & socios nobis facimus, quando per superbiam intumescimus, & de predicatione nostra inanem gloriam desideramus. v. De quo homo dicit Salomon; Nam Apostata vir inutilis graditur ore peruersos. Apostatam hominem appellat schismaticum, qui laborat scindere unitatem Ecclesie. v. Qua lingua dicitur apostata? s. Græca; quod inter-

Psal. 48.

PROV. CAP. 6.

pretatur in Latino sermone, refuga & recedens a veritate. v. Quare ergo schismaticus dicitur apostata? s. Quia more superbientis Angeli, intus prius intumescit & cadit a mentis sue statu, quia sic ab amore sui Conditoris & a veritate recedit: Nisi enim prius a veritate recederet, in Ecclesia iniustitia non disseminaret. v. Cur ergo de illo dicitur; Annuit oculis, tenuit pede, digito loquitur? s. Interior mentis custodia, que membra exteriori seruat ordinata: hic ergo apostata quia statum & custodiam perdidit, idcirco dominica membra exteriora habet ex morte, & tulit inordinata. v. Quid est quod de Lege sua dicit; Liga eam in digitis tuis, scribe eam in tabulis cordis tui? Quis enim Legem in digitis ligare potest? aut si fecerit, que utilitas erit? s. In digitis dicit; id est, in actibus: Legem enim in digitis ligat, quicunq; in bonis operibus eam studet implere & exornare. In tabulis cordis, dicit; id est, in latitudine cogitationis. Scribit ergo Legem in tabulis cordis sui, qui eam cum gaudio suscipit & memorie commendat. v. Quid est quod sapientia dicit; Per me Reges regnant, & conditores Legum ista decernunt; Per me principes imperant, & potentes decernunt iniustitiam. s. Christus Dei virtus & Dei sapientia. v. Nunquid Christus omnibus tyrannis impiis & principibus dat regnum & imperium? s. non utique, verumtamen ipso permittente, impij Reges & principes suscipiunt regna vel imperia, quia scriptum est in libro Iob; Permittit regnare habentem propter peccata populi. Sed in hoc loco, Reges, sanctos dicit Apostolos qui primum semetipsos deinde Ecclesiam sibi commissam, fideliter regere nouerunt. Siue Reges appellat omnes sanctos, qui seipfos & alios bene regere sciunt. v. Quos appellat conditores Legum. s. Vtriusque Testamenti Scriptores. v. Quos vocat principes & potentes? s. Ceteros Doctores & rectores Fidelium: Omnes enim isti per sapientiam Dei Patris habuerunt regnum, principatum & imperium; id est, per Christum acceperunt ut aliquid boni essent, vnde ipse dicit; Sine me nihil potestis facere. v. Quid est quod sapientia dicit; Delectabar per singulos dies in dicens coram eo; id est, coram Patre omni tempore ludens in Orbe terrarum. v. Nunquid Sapientia; id est, Dei Filius; pueriliter ludebat coram Patre? s. Absit: Sed quod dicit, ludens, intelligendum est, gaudens. Ludebat enim per singulos dies; id est, gaudebat se esse vnum; id est, vnus substantiam cum Patre, a principio, ex diebus eternitatis. v. Quomodo ludebat omni tempore in Orbe terrarum. s. Quia cum tempora, Orbis, & creaturæ esse cœpissent; ipse Filius gaudebat, quia ipse quod erat, semper in Patre manebat. v. Quid est quod ait; Sapientia edificauit sibi domum; & quam domum edificauit sibi Sapientia; id est, Dei Filius, edificauit sibi domum, qui ipse creauit hominem in vtero Virginis, quem in vnitatem sue Personæ assumpsit. v. Quomodo excidit columnas septem. s. Septem columnas excidit, quia per septiformem gratiam Spiritus sancti crexit Ecclesiam per Orbem terrarum, que sicut columnæ sustentando continent memoriam eius; id est, mysterium Incarnationis ipsius. v. Potest aliter intelligi. s. Verè potest: Sapientia domus, Ecclesia Christi est; Columnæ autem domus huius, sancti Doctores; que columnæ bene esse septem dicuntur, quia sancti Doctores repleti sunt septiformi gratia sancti Spiritus. v. Quomodo

Schizma coruic genium

PROV. CAP. 10.

Permittit Decernunt picipiunt

Iob. 1.

Iob. 1.

PROV. CAP. 11. C.

PROV. CAP. 10.

Melius, Salomon, Prou. 18. Math. 12. Pl. 17. 103. & alias in Scriptura, frequenter. Psal. 127. Prou. 10. vers. 26.

Hæretico rum perfidia contraria est bonis Doctoribus.

PROV. CAP. 11. C.

Prou. 11.

modò ergo excidit Sapientia has columnas? s. Excidit Columnas, quia mentes prædicatorum ab amore præsentis sæculi separauit, & erexit eos ad portandam eiusdem Ecclesie fabricam. v. De quibus Ancillis dicit paulo inferius: Misit Ancillas suas et vocarent ad arcem & ad moenia ciuitatis? s. Ancillas vocat sanctos Apostolos. v. Quare vocat eos, ancillas? s. Propter insipientiam, infirmitatem, & paupertatem; idiotas enim, infirmos, pauperes & despectos elegit Apostolos, quos ad prædicandum misit in mundum ut fideles populos vocarent ad arcem æternæ beatitudinis & ad moenia cœlestis Hierusalem. v. Quis est filius sapiens qui lætificat Patrem; aut qui est filius stultus qui mortificat matrem? s. Ille qui accepta fidei ac Baptismatis mysteria bene seruat & opere implet, filius sapiens est; ille proculdubio lætificat Deum patrem; qui verò accepta fidei ac Baptismatis sacramenta, malis operibus vel hæretica prauitate corrumpit, filius stultus est; hic nimirum est mortificatio matris suæ, videlicet Ecclesie; quia contristat eam. v. Quid est quod ait; Stultus labijs verberabitur; Quomodo potest homo stultus labijs verberari? s. Verberatio in hoc loco, damnationem significat. Stultus ergo labijs verberabitur, quia propter verba iniqua & mala que locutus est, condemnabitur. Vnde & aibi dicitur Moses; Et vita in manibus lingue, quoniam vnusquisque aut ex verbis suis condemnabitur, aut ex verbis suis iustificabitur. v. Cur dicitur habere manus, lingua; cum manus habere non possit? s. Metaphoricè dictum est; id est per translationem; quemadmodum Venti dicuntur habere pennas; Manus enim lingue, ipsa verba sunt quibus aut bona loquendo meretur vitam, aut mala loquendo meretur mortem: aliter per manus sæpè in Scripturis sacris opera designantur, ut illud; Labores manuum tuarum quis manducabis. In manibus lingue, dicit; id est, in operibus: Opera enim lingue, sunt colloquia bona vel mala, ex quibus mors nascitur aut vita. v. Quis ille piger, de quo dicitur; Sicut acetum dentium, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum? s. Piger est malè viuens Catholicus qui non laborat nec operatur ut ad æternam beatitudinem peruenire mereatur: Per acetum, & fumum, hæreticorum designatur perfidia: Per oculos & dentes, Prædicatores sanctæ Ecclesie, qui bene oculi dicuntur, quia recta itinera prævident: Pulchre etiam dentes, quoniam spiritualia alimenta Fidelibus ministrare solent. Ergo sicut acetum dentibus, & fumus oculis; id est, sicut perfidia hæreticorum est contraria bonis Doctoribus, quia contristat eos & molestiam illis gignit & lachrymas; sic piger, id est, Catholicus malus, grauis est eisdem bonis Doctoribus qui miserunt eum, hoc est, qui iusserunt ut fidem suam operibus impleat. Ideo etiam grauis est, quia fidem suam prauis operibus destruit. v. Quid est quod ait; Manus in manu, non erit innocens manus, & ideo non erit innocens? s. Qui manus iugit ad manum, a bi utique operatur: malus ergo quamdiu fuerit manus in manu, non erit innocens; quia etiam ad tempus subtrahit manus ab opere malo, tamen quandiu malus est, innocentiam cordis habere non potest, vnde superius dicit; Abominabile est Domino cor prauum. v. Quid est ergo manus in manu? s. Conscientia praua in opere malo. v. Quomodo intelligendum est quod ait; Circulus aureus in na-

vibus suis mulier pulchra & fatua? s. Quomodo circulum aureum si infixis in naribus suis; id est, in naribus porci; ille dum pergit terram vertere ac fodere naso immergit circulum aureum in volutabrum luti, & tunc perdit circulus aureus decorem quem habuit: Similiter mulier fatua, si habet pulchritudine vultus, vel si accipiat ornamenta inaurium, monilium, simul & vestimento rum, sordidat pulchritudinem suam & amittit decorem si se cœno libidinis coinquinare diligit, & adulteriis corrumpit. v. Spiritualiter autem quomodo intelligenda est hæc sententia? s. Quicunq; sacras Scripturas intentè meditatatur, & iugiter pericratur diuina eloquia, accipit ornamenta scientie: Quod si malè viuendo corrumpit & destruit quod bene intelligit, circulum aureum habet in naribus; sed more porci, terram fodit, coinquinat & luto immergit quia ornamentum quod per noticiam Scripturarum adeptus erat immunda actione sordidauit, talis Anima, est mulier pulchra & fatua: pulchra per scientiam; sed dedita carnalibus delectationibus, fatua est per actionem. v. Quid est quod dicit; Anima que benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. Plures namque sunt qui alios inebriant, sed ipsi non inebriantur. s. Non dicit hoc de corporali ebrietate, sed de spirituali Anima; que si benedicit, impinguabitur, quia quæcunq; exteriori prædicando benedicit, spiritualè benedictionem accipit; id est, gratia spirituali augetur & crescit. Similiter qui sacro eloquio mentes auditorum studet inebriare, inebriatur & ipse, sanctique Spiritus infusione repletur. v. Quare non dixit; homo; sed, anima que benedicit impinguabitur? s. In Scripturis diuinis sapius poni solet pars pro toto, aut totum pro parte, i. c. undè specie Grammaticæ artis, que dicitur Synecdochicè: sic ergo in hoc loco, pars posita est pro toto homine. Totum verò ponitur pro parte; ut illud; Tulertur Dominum de monumento: Dominum dicit, pro corpore homini. v. Quis est ille, de quo dicit; Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis? Nūquid propterea maledicendus est aliquis, quia non in omnibus frumenta sua ministrat? s. Frumenta, verba sunt sanctæ predicationis: ergo quicunq; abscondit hæc frumenta; id est, verba sanctæ predicationis apud se retinet & non vult annuciare aliis eloquia; iste maledicetur in populis, quia pro culpa silentij condènabitur quoniam multis prodesse potuit; sed quia noluit, ideo pro multorum poena iusto punietur. v. Qui sunt illi qui vendunt frumenta, de quibus mox sequitur; Benedictio autem super capita vendentium? s. Illi vendunt frumenta, qui verba vite & sanctæ predicationis suis auditoribus annunciant. v. Quod precium accipiunt ab eis? s. Precium fidei, & confessionis sanctæ. v. Quomodo veniet benedictio super eorum capita? s. Quia singulis eorum dicitur est Dñs; Euge serue bone & fidelis, quis &c. v. Quid est quod ait; Qui conturbat domum suam, possidebit ventos? Quomodo potest aliquis possidere ventos? s. Domum, in hoc loco, mentem appellat, in qua vnusquisq; veluti in domo habitat per cogitationes: Ventos, immundos Spiritus appellat. Qui ergo domum, i. mentem suam, malis & noxiis cogitationibus perturbare non timet, iste nimirum possidebit ventos, quia per malas cogitationes viam fecit Dæmonibus ut ingrediantur & habitent in ipso. Possidebit ventos; id est, demones ad condemnationem sui. v. Quomodo

Synecdochicè frequenter in Scripturis Ioh. 10. Prou. 11.

Math. 25.

PROV. CAP. 12.

mulier diligens, corona est viro suo, & putredo in ossibus eius quae confusione res dignas gerit; S. Mulier bona & casta honorem viro suo praebeat in omnibus; & quia diligit eum & bene regit domum ipsius, Corona illi est quia eius virtutibus addit gratiam, vnde coronatur à Domino: Adultera verò mulier, quàmuis foris videatur speciosa, putredo tamen est in ossibus, quia intus foetore luxuriæ suæ membra coïnquinat. V. Quomodo intelligendum est quod ait: *Melior pauper est & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigus pane.* S. Verè melior est frater idiota & simplex qui operatur bona quæ nouit, vnde vitam æternam mereatur habere in cœlis, quàm gloriosus, id est, clarus doctrina & eruditione Scripturarum, vel comptus Doctoris officio, qui indiget pane dilectionis, quia neque dominum diligit neque proximum. Vel certè idèò pane indiget, quia non operatur quæ intelligit, aut docet. V. Quis est homo versutus qui cœlat scientiam? Sic enim dicit: *Homo versutus cœlat scientiam.* S. Versutus hoc loco in bona significatione ponitur, id est, sapiens & prudens, vir ergo versutus id est sapiens & prudens aliquando de industria cœlat scientiam, duabus videlicet de causis: vna quia infirmis Auditoribus non potest loqui quasi spiritualibus sed quasi carnalibus, id est, magna sacrarum Scripturarum mysteria quæ nouit, non audet illis manifestare, ne fortè scandalizentur: altera, quia non vult sanctum dare canibus, neque mittere margaritas ante porcos. V. Quid est quod ait; *Vult & non vult piger?* Si vult, quomodo ergo non vult; S. Per pigrum, ille designatur qui se non vult exercere in bonis operibus: Vult ergo regnare piger cū Deo, & non vult laborare pro Deo; Vult peruenire ad beatitudinem, & tamen non vult præcepta Christi implere vt beatitudinè mereatur obtinere. De hoc enim Iacobus dicit; *Vir duplex animo, inconsistans est in omnibus viis suis.* V. De quibus operibus dicit; *anima autem operantium impinguabitur?* S. De illis dicit, qui bona operantur, qui Domini student implere præcepta; illorum anima impinguabitur gratia spirituali, & dulcedine regni cœlestis. V. Quare impinguabitur anima qui illorū bona operatur. S. Quia post labores vitæ præsentis, immarcescibili mercede remunerabitur. V. Quis est nūcius impij, de quo dicit; *Nūcius impij cadit in malum?* S. Nūcius impij, id est, Angelus diaboli; Arrius fuit & Sabellius, cæteri que hæretici Angeli Satanæ: isti nimirum ceciderunt in malum, id est, æternæ Gehennæ tormentum. V. Quis est legatus fidelis, de quo sequitur; *Legatus fidelis, sanitas?* S. Legatus fidelis est vnusquisque Catholicus Prædicator & Doctor, qui sibi suisque auditoribus sanitatem & salutem acquirit æternam. V. Quare dicit; *latebunt mali ante bonos, & impij ante portas iustorum;* cum in hac vita magis boni soleant iacere ante malos, & iusti ante portas iniquorum? S. In nouissimo Iudicio coronatis iustis, impij condemnabuntur, qui eos in præfenti vita affligebant, & idcirco dicit; *Iacebunt mali ante bonos, & impij ante portas iustorum;* Attamen quod dicit; *ante bonos, & ante portas iustorum;* non ad viciniam loci pertinet, quoniam mali & boni non sibi erunt tūc vicini, sed pertinent ad visionem bonorum, quoniam boni semper videbunt tormenta malorum; vnde Deo liberatori suo maiores sine fine referant gratias. V. Quid est quod ait; *Pondus & statera iudicia sunt Domini,*

ni, & opera eius omnes lapides sæculi? Quomodo pondus & statera iudicia sunt Domini? S. Quia Dominus omnia in pondere, & mensura, et numero constituit. Pondus & statera iudicia Domini sunt, quia sicut ipse voluit, vniciquæ mensuram fidei & gratiam Spiritus sancti distribuit. v. Quos appellat lapides sæculi? s. Iustos & fortes in fide: omnes enim lapides sæculi, id est, sancti & electi viri; opera sunt Domini, quia nemo sua virtute, nemo suo merito electus est à Domino, vt cœlesti aedificationi esset aptus, sed sola gratia & misericordia ipsius. v. Quid est quod dicit; *Corona senum, filij filiorum, et gloria filiorum patres eorum?* Si mali sunt filij filiorum, quomodo sunt gloria in hoc loco, Patriarchas vocat & Prophetas quorum filij sunt sancti Apostoli: & filij filiorum, successores Apostolorum videlicet sancti Prædicatores. Omnes enim isti corona senum sunt; id est, Patriarcharū & Prophetarum; quia digna laude celebrant eos per quorum exempla & vaticinia ad cognitionem gratiæ peruenerunt. v. Quomodo patres sunt filiorum? s. Magna quippe est gloria Prædicatoribus noui testamenti, filij veterum Patrum; id est, Patriarcharū & Prophetarum; esse meruerunt. v. Quare dicit; *Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum;* Nūquid ille qui clausam aquam decurrere dimittit, iurgia concitat? aut nunquid non magis vinum quàm aqua iurgia concitare solet. s. Figuratè hoc dictum est: Nā per aquā designatur lingua leuis, & fluxa; & qui immodicè linguam suam relaxat, caput est iurgiorum; quia qui linguam suam non refrenat, iurgia & lites concitat & concordiam dissipat. v. Dic mihi, quæso, quomodo in facie prudentis lucet sapientia, sicut ait Salomon; *Oculi autem stultorum sunt in sinibus terræ?* s. Prudens homo sæpè in ipsa vultus claritate faciei suæ, solet præmonstrare grauitatem sui sensus & claritatem intellectus: Stulti verò ad hanc imitandam & sectandam; videlicet grauitatem; oculos mentis non possunt attollere, sed tota admiratione perquirunt, qualiter ad finem (hoc est, ad impletionem carnalium voluptatum) pertingere valeant. v. Nunquid ita solummodo intelligere debemus? S. Specialiter hoc de Christo debemus dictum intelligere: In facie namque prudentis (videlicet Saluatoris) lucebat sapientia diuinitatis; quam ipse in carne apparens, virtutū & doctrinæ testimonio demonstrabat & cōfirmabat. Oculi verò stultorum (id est, Iudæorum non credentium) magis incendebantur terrenis desideriis, quā salutaribus eius monitis atque doctrinis. v. Quid est hoc quod ait; *Donum hominis dilatat viam eius, & ante Principes spatium ei facit?* Quod est hoc donum quod dilatat viam hominis, & quod ante principes facit illi spatium. s. Donum hoc, donum est charitatis siue aliarum virtutum quas à Domino Fideles accipiunt: hoc videlicet donum hominis, dilatat viam eius; id est, actionē; quia vnusquisque Fidelis quanto amplius gratia sancti Spiritus intus repletur, tanto magis viam suam foris dilatat; id est, bonorum operum gressum multiplicat, quia quotidie in sanctis desideriis & bonis operibus crescit & augetur. V. Hoc donum quomodo facit homini spatium ante Principes? S. Quia inter magnos Ecclesiæ rectores, in foro tribuit illi culmen honoris, & gloriam æternæ beatitudinis. v. Quare dicit; *Abscōdit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam?* Quis

1. Cor. 3.

Math. 7.

PROV. CAP. 13.

Iac. 1. Prou. 13.

Hæretici sunt Angeli Sathæ.

Prou. 14.

Prou. 16. Sap. 11. d.

Prou. 20.

Bonis Operibus Beatitudinem mereri. Gal. 6. b.

Ioh. 5.

Luc. 12.

Prou. 20. & 21.

Leuit. 19.

Prou. 14.

Prou. 20.

Quis enim est tam piger qui comedendo vel bibendo, manum ad os suum non applicet? S. Qui abscōdit manum suam sub ascella, non vult vtique ad aliquid opus vel laborem extendere illam: ergo per pigrum designatur vnusquisque segnis & desidiosus Prædicator qui non vult opere implere quod dicit: Manum quippe ad os porrigit, qui studet opere implere quod docet. V. Quis est ille piger, de quo dicit; *Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei?* Quod si piger tempore frigoris arare noluerit, nunquid æstatis tempore, qui sibi aliquid tribuat inuenire non poterit? S. Sæpè nāque pigri, & frigoris & æstatis tempore inueniunt qui sibi tribuant eleemosynam, Fideles: sed piger in hoc loco, illum significat qui propter desidiam & huius Mundi aduersitatem (quæ per frigus designatur) in Dei seruitio negligit laborare, & idcirco in futuro die Iudicij mendicabit, quia non habebit opera bona pro quibus mereatur accipere beatitudinē; quoniam *quicquid seminauerit homo, hoc & metet.* V. Cur ergo dies Iudicij & regnum Dei, æstati comparatur? s. Quia tūc omnia nostræ tristitiæ nubila trāsibunt; & vitæ illius dies, æterni Solis claritate fulgebit. v. De quo Rege dicit, *Rex qui sedet in folio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo?* S. De illo qui est Rex Regum & Dominus Dominantium, videlicet Domino Iesu Christo qui sedet in folio iudicij, quia *Pater non indicat quemquam sed omne iudicium dedit Filio.* Ipse nimirum dissipat omne malum intuitu suo, quia respectu potentiæ, omne malum, etiam secretarum cogitationum penetrabit, vt reddat vniciquæ secundum quod egit; vnde in Euangelio dicit: *Nihil est tam occultum quod non reueletur, & occultum quod non sciatur.* Tunc iustis cum Domino coronatis, soli Reprobi pœnas subibunt æternas. v. Quid est quod ait; *Pondus & pondus, mensura & mensura, vtrique abominabile apud Deū.* s. Pondus & pndus, mēsurā & mēsuram dicit, diuersum pōdus & diuersam mensuram. Quantum ergo ad literam; quicumque in domo sua varium habet pondus variamque mensuram, propter hoc vtique habet vt aliter libret metiaturque sibi, atque aliter proximo, quod est vtique abominabile Domino; vnde in Lege Moysis Dominus præcepit, dicens: *Sit tibi æquus modius, iustusque sextarius.* v. Quomodo autem spiritualiter intelligi debet? s. Ille in domo sua diuersum habet pondus & diuersam mensuram, qui semper in suis actibus querit vnde ipse laudetur, & in aliorum actibus perscrutatur vnde ipsi vituperentur. Ille vtique talis abominabilis est Deo, qui nimirum quantum sibi placere desiderat, tantum displicet Deo qui omnia cordis secreta rimatur. v. Quomodo intelligendum est quod ait; *Malum est malum est, dicit omnis emptor, & cum recesserit, tunc gloriabitur?* s. Secundum literam; solet emptor vituperare quod emere desiderat, & dicere; *Malum est malum est;* veruntamen si bene emerit, gloriabitur cum recesserit. v. Spiritualiter autem quomodo intelligis? s. Ille veraciter est emptor, qui sibi æterna in cœlis præmia cōparare desiderat. Ipse nimirum emere studet terrenis cœlestia, caducis mansura, temporalibus æterna. Talis ergo emptor, quicquid patitur in præfenti, malum esse dicit quia malum esse intelligit. At tamē quia omnia aduersa pro Deo patienter sustinet, cum

recesserit de Mundo, tunc gloriabitur quia perueniet ad beatitudinem. v. Item, quomodo intelligendum est quod paulò post dicit; *Hæreditas ad quā festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebitis.* Hæreditas hæc acquisitio avaritiæ potest intelligi: ergo quicumque per avaritiæ nequitiam in hac vita sibi diuitias multiplicare desiderant; necesse est vt in futuro æternæ hæreditatis Beatitudinem amittant. Aliter: Quicumque pro bonis operibus humanam laudem quærere desiderant, in principio quasi hæreditatem festinant; idèòque, in nouissimo benedictione carebunt, quia nullam remunerationem percipient à Deo: de talibus enim scriptum est, *Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.* V. Quid est quod ait; *Ruina hominis est deuorare sanctos, & post vota tractare.* Quid est hoc, *deuorare sanctos?* s. Deuorare sanctos, est voto se obligare. Impij autem deuorabant sanctos, quando voto se obligabant vbi persequerentur Sanctos & occiderent eos, quemadmodum quadraginta viri Iudæi, sicut in Actibus Apostolorum loquitur, *Deuouerunt se non manducatos neque bibituros, donec occiderent Paulum.* Et Pagani, vt sæpe legimus, Diis suis deuouerunt sanguinem Christianorum. V. Quid est quod ait; *Et post vota tractare;* S. Post vota promissa tractare, est sanctos persequi & distrahere, & quasi vile mancipium contemnere. V. Quomodo ergo *ruina est hominis; deuorare sanctos, & post vota tractare?* S. Si enim peccatū est alicui homini nocere, multò magis peccatum est cum aliquis sanctos Dei persequitur, aut offendit, aut lædit; & idcirco ruina est illi qui persequendo sanctos, æternæ damnationis sibi præparat interitum. V. Quomodo intelligendum est quod ait; *Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Dei?* Quare dixit cor Regis tantum esse in manu Dei; & non omnium hominum; cum alibi scriptum sit: *In manu eius sunt omnes fines terræ.* Si omnes fines terræ in potestate Dei sunt & corda omnium hominum sunt in manu eius. S. Regem in hoc loco non illum debemus intelligere, qui Rex est solo nomine & temporaliter aliis imperat, sed vnumquemque virum sanctum, fidelem atque religiosum Christianum cuius milites sunt sacræ virtutes, & ipse vitiorum bella in se bene vincere nouit. Sicut ergo Deus multifariis diuisionibus aquarum, latè fines terrarum & aëris implet ita cor Regis quocumque voluerit, inclinabit; id est, ad quodcunque bonum voluerit, conuertet: quoniam sicut diuisiones gratiarum Angelis & hominibus iuxta voluntatem suam tribuit, ita corda Regū (id est, sanctorum) variis donis replet, & diuersis ornat muneribus. V. Quid est quod ait; *Vir qui errauerit à via doctrinæ, in cœtu Gigantum commorabitur?* Qui sunt isti Gigantes, in quorum cœtu morabitur qui errauerit à via doctrinæ? S. Gigantes appellauit immundos Spiritus; id est, dæmones; de quibus beatus Iob dicit: *Ecce gigantes genuunt sub aquis, & qui habitant cum eis:* id est, dæmones, & omnes quos ipsi decepterunt & qui illis conferunt, sub pœnis torquentur. V. Quare dæmones appellantur Gigantes? S. Quia dæmones superbi & elati sunt, & mali ac fortes, sicut olim fuerunt Gigantes. In cœtu ergo istorum gigantum; id est, dæmonum; commorabuntur omnes qui errauerunt à via doctrinæ; id est, à via veritatis; quia simul cum dæmonibus torquebuntur in pœna eter-

Mat. 6. & Prou. 20.

Act. 13.

Prou. 21.

Psal. 94.

Prou. 21.

Iob. 25.

Prou. 19. & 26.

Pro. 21. nã damnationis. V. Quæ est ciuitas fortium, vel quis est sapiens de quo dicit; Ciuitatem Fortium ascendit sapiens, & detraxit robur fiduciam eius? S. Ciuitatem appellat Mundum; fortes, dæmones. Mũdus iste quodam ciuitas fortium erat, quia Idolorum cultui deditur, dæmonibus seruiebat, & fiduciam vitæ habebat in cultu eorũ qui nõ sunt dij sed opera manuum hominũ. V. Quis est ergo ille sapiens qui hanc ciuitatem Fortium ascendit? S. Ille Filius Virginis, Dei virtus, & Dei sapientia; qui tunc ciuitatem hãc ascendit, quãdo natus in carne, visibilis Mundo apparuit. Ipse nimirũ destruxit robur fiduciam eius, quia subuertit & abstulit de Mundo cultum deorũ, in quibus cõfidebant gentiles. V. Quid est quod ait prouerbũ; Adolefens iuxta viam suam, etiam cum senex non recedet ab ea? Nunquid non multi recedunt à via sua mala quam ambulauerunt in adolescentia? S. Verè plurimi, inspirante diuina gratia, in senectute conuertuntur à vitiis quæ habuerunt in adolescentia; nec Salomõ hoc fieri posse negat; sed frequentius hoc contingere solet, vt mores quos homo discit in adolescentia, nõ eos mutet in senectute, attamen non semper ita euenire confirmat: & idcirco ponit huiuscemodi prouerbium vt omnes admoneat, quatenus à prima ætate, virtutib⁹ & bonis operibus studeant insudare, ne fortè in senectute non possint studia bonorum operum discere quæ neglexerint in tenera ætate. V. Quid est quod dicit; Fouca profurda os aliena? Quæ est hęc aliena, cuius os est magna fouca? S. Os aliena dicit os meretricis: qui ergo verba meretricis libenter audit, & oscula eius delectabiliter suscipit, quasi ianuam pulsat profundæ foucæ; id est, inferni; & nisi citò se ab eius colloquio vel osculo subtrahat, deferente se Deo, illicõ mergitur in foueam mortis: & hoc est dicit; Cur iratus est Dominus, incidit in illam. V. Quid est quod ait; Appone cor ad doctrinam meam? Et paulò post subiungit; Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus & scientia, vt ostenderem tibi firmitatem & eloquia veritatis? Quomodò Tripliciter descripsit doctrinam suã & scientiam? aut quid est apponere, & intelligere doctrinam? S. Tripliciter verò doctrinam suam describit, qui vnicuique præcipit eam vt studeat implere cogitatione, locutione, & opere. V. De quibus terminis dicit; Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui? S. Terminos antiquos dicit terminos veritatis & fidei; quos statuerunt ab initio, Catholici Doctores. Hoc ergo præcepit, vt veritatem sacrae fidei & Euangelicæ doctrinæ nemo aliter suscipiat quã à sanctis Patribus est tradita. Siue hoc præcepit, vt eloquia sanctarum Scripturarum nemo aliter interpretet, nisi iuxta vniuscuiusque scribentis intentionem. V. Quæ sunt opes illæ de quibus dicit; Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere non potes, quia facient sibi pennas & volabunt in cælum? Quas pennas sibi, opes, id est, diuitiæ seu copia, facere possunt? S. Opes istæ sunt arcana Diuinitatis, & secreta cœlestium mysteriorum, & est sensus: Ne erigas oculos tuæ mentis ad perscrutanda diuinitatis arcana, & mysteriorum cœlestium secreta que penetrare non potes nec intelligere vales, quoniam solis Aquilæ hæc paræt; id est, supernis ciuib⁹ rãtum manifesta sunt v. Quæ sunt cellaria, de quibus dicit; In doctrina replebuntur cellaria, vniuersa substantia & pretiosa &

pulcherrima. S. Cellaria sunt corda iustorum qui per doctrinam sapientiæ replentur substantia prætiofa & pulcherrima; id est, donis virtutum atque bonorum operum. V. Quid est quod dicit; Septies enim cadit iustus, & resurget? Si iustus est, quomodò cadere; id est, peccare dicitur? S. loquitur hęc Salomon de leuibus & quotidianis peccatis sine quibus nullus iustorum in hac vita esse potuit nec esse potest, vt alibi dicit; Benedicam Domino in omni tempore Septies, etc. Peccata uia & quotidiana. S. Septies significat aliquando, sæpè & frequenter; quod aptissimè hęc intelligi potest; Septies; hoc est, sæpè cadit iustus & sæpè resurget: aut certè omni tempore cadit & resurget; scilicet gratiã diuinã, secũdũ quod supra dictum est. V. Quomodò intelligendum est: Prepara opus tuum foris; & diligenter exerce agrum tuum, vt postea ædifices domum tuam? Quod est hoc opus quod foris preparare debemus? S. Opus vocat bonã actionem; ideoque addidit, tuum; hoc est, tibi vtile & necessarium: Opus ergo nostrum foris præparamus, cũ actionem nostram benè exteriũs cõponimus: & vt Deo placeat, ordinamus. V. Quomodò agrum nostrum diligenter exercemus? S. Agrum diligenter exercemus, si à spinis vitiorum, corpus nostrum purgamus. v. Post agri exercitium, domum nostrã quomodò ædificabimus? S. Si primò exteriũs actũs nostros benè componimus; domum nobis benè ædificamus, cũ puritatem vitæ & munditiam etiam cogitationum seruamus, & habitaculum nostræ mētis, piis cogitationibus exornamus. V. Quis est dominus, aut qui sunt Reges de quibus dicit; Gloria Domini est, cœlare verbum; gloria Regum, inuestigare sermonem? S. Dominus iste, Dei Filius est; videlicet Dominus Iesus, cuius gloria fuit cœlare verbum; id est, se esse Dei Filium: quia dum in carne apparuit, magis se hominem quã dei filium confiteri voluit vt diabolus eum non cognosceret, & ita passione sua genus humanum redimeret; quoniam si cum diabolo cognouisset Dei Filium esse, nunquam crucifixisset. Gloria itaque Domini fuit cœlare verbum; id est, in forma hominis, Diuinitatis suæ occultare potentiam; vt dum infirmitatem carnis ostēderet, diabolus eum à passione retrahere non festinaret, quatenus per ignorantiam passionis peruenire ad gloriam Resurrectionis. V. Qui sunt ergo reges quorũ gloria est, inuestigare sermonem? S. Reges isti, sancti fuerunt Apostoli qui diligenter sermonem Domini inuestigare studebant, quò se Domini fore significabant. Nam vbi non apertè se Dominũ esse monstrabat, sed mysticè volebat intelligi; eius sermonē summa perscrutabantur diligentia, quale est illud: Ego & Pater vnus sumus; &c. Nam cũ cælalet Verbi diuinitatem & ostenderet carnis infirmitatē, interrogauit hos Reges, dicens; Quem dicunt homines esse filium hominis. Cui Regum eximius, videlicet beatus Petrus Apostolus, inuestigans sermonem illius, quem antea sæpè audiuit, continuò respondit; Tu es Christus filius Dei viui. V. Quid est quod sequitur; Cælum sursum, & terra deorsum, & cor Regum inscrutabile esse dicunt. S. Reges vocat Prophetas & Apostolos, qui reuelante sancto Spiritu arcana diuinitatis cognoscere meruerunt. Per cor Regũ designatur scientia, & intellectus Prophetarum & Apostolorum. V. Quomodò ergo intelligendum est quod ait; Cælum sursum, & terra deorsum, & cor Regum inscrutabile. S. Si-

Pro. 20. & 21.

Pro. 22.

Pro. 23.

Pro. 24.

Peccata uia & quotidiana. Psal. 33.

Pro. 27.

Christus cur hic agens, diuinitatem suam cõlauit.

Ioh. 10.

Pro. 25.

cut altitudo cœli & profunditas terræ comprehendit non potest ab hominibus, ita nostræ fragilitatis capacitas non valet comprehendere neque penetrare altitudinem scientiæ & intellectũs Prophetarum & Apostolorum. v. Quomodò sibi concordant, aut quomodò sibi conuenire possunt ea quæ dicit; Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis; Et, Responde stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens esse videatur? Istæ nimirũ sententiæ valde sibi videtur esse contrariæ? S. Verè benè sibi concordat, si eas diligenter cõsideremus. Per hoc enim quod ait; Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam; nos admonet, vt quia stultus sapientiam non percipit, nos eius stultitiam non imitemur sed potius contēnamus & despiciamus; & quoties ei loquimur, non turpiter, non furiosè, non superbè, sed honestè, patienter atque humiliter hoc loquamur & sapienter, ne illi similes efficiamur: Per hoc verò quod sequitur; Responde stulto iuxta stultitiam suam; nos admonet, vt sapienter increpemus & redarguamus stultum, & manifestè demonstremus quanta sit in eo stultitia, ne fortè si non agnoscat stultitiam suam se putet esse sapientem. v. Quis est ille susurro, de quo dicit; Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad interiora ventris? Susurronem appellat inuentorem litis & bilinguẽ, qui laudes verborũ simulat; & ideo quasi simplicia esse videntur verba ipsius: Sed perueniunt ad interiora ventris, quia susurro semper querit audire vnde possit iurgia feminare quibus stomachus indignetur & omnia interiora perturbentur. v. Quis est ille amor absconditus de quo dicit; Melior est manifesta correptio, quã amor absconditus? S. Amorem absconditũ in hoc loco, amorem vocat illicitum; id est, libidinosum; vt est amor adulterinus qui pro sua turpitudine absconditur, ne à sapientibus redarguatur. Melior est ergo manifesta correptio quã amor absconditus, quia multò melius est, aliquem vlt corrigatur manifestè increpare, quã studio simul peccandi occultè diligere. v. Quid est quod ait; Anima saturata calcabit fauũ; anima esuriens, amarum pro dolci sumet? Quomodò anima saturata fauũ calcatur? s. Iuxta literam, anima saturata fauũ calcatur, quia quicũque cibis repletus est dulcem contemnit ac despicit escam: Qui verò esurit, licet aliquam in cibis amaritudinem sumat, parvipendit. v. Spiritualiter autem, quomodò intelligenda est hæc sententia? S. Anima saturata, est anima diuitum qui in præfenti vita habent consolationem suam, quoniam rerum tēporalium copiis abundant: Vnde Dominus in Euangelio ait; Vae vobis qui saturati estis, quia esurietis. Anima ergo diuitum calcatur fauũ, quia pro terrenis bonis spernit dulcedinem regni cœlestis: Anima verò esuriens etiam amarum pro dolci sumet, quoniam qui esurit & sitit iustitiam, omnem amaritudinẽ pro dulcedine sumit quia patienter sustinet omnem præfentis vitæ aduersitatem pro amore supernæ dulcedinis; id est, æternæ beatitudinis. v. Cui loquitur Salomon, cũm dicit; Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera? Nũquid lanigeros docet considerare greges? Nõ: loquitur enim Pastori Ecclesiæ, & est sensus: Diligenter curã impende iis quibus præpositus es, & agnosce animos & actũs singulorũ; & si aliquam fordiditatem vitiorum inueneris, citius castigare & emendare stude. v. Quarè mox subiungit; Non enim habebis

Pro. 16.

Pro. 27.

Luc. 6.

Math. 5.

Pro. 27.

Ecc. 8.

ingiter potestatem, sed corona tribuetur in generationem generationum? s. Vt Pastor Ecclesiæ, quibus sibi cõmissis incessanter curã adhibeat; & est sensus: non enim tu semper habebis potestãtẽ pacendẽ Oues Dominicas, sed corona tribuetur in generatione generationũ: id est, æterna præparata est corona, quã & tu percipies si bene paueris dominicas Oues. v. Quid necesse fuit Salomoni dicere; Aperta sunt prata, & aperuerunt herba virentes, & collecta sunt scæna de mōtib⁹? Quis enĩ hoc dicit aut ignorat? S. Verè nullus, si hæc verba tantũ iuxta literam accipimus. v. Quomodò ergo intelligenda sunt? S. Verè, tantũ spiritua-liter. v. Quid ergo prata significant? s. Per prata designantur cœlestia mysteria, quæ ideo prata dicũtur quia pascua sunt animarum fidelium. Hęc enim prata; hoc est, diuina mysteria; diũ clausa fuerũt sub typis ac figuris legalibus. v. Quomodo & quãdo aperta sunt hæc prata? S. Aperta quippe sunt prata, quia per gratiam Domini Saluatoris reuelata sunt cœlestia sacramenta, quando aperuit discipulis suis sensum, vt intelligerent Scripturas. Tunc apparuerunt & herba virentes; hoc est, nouæ sententiæ, Euangelicæ veritatis & gloriæ. v. Quid significant scæna quæ collecta sunt de mōtib⁹? S. Per mōtes designatur sancti Patres veteris Testamẽti scriptores: Per scæna, scripta eorũ. Collecta sunt scæna de montibus, quia scripta Sãctorum veterum Patrum collecta sunt ad pabulum & ad refectionem Ouium dominicarum; id est, Animarum fidelĩũ. v. Quid est quod ait; Pauper & creditor obuiauerunt sibi, vtriusque illuminator est Dominus? Quis est iste pauper & iste creditor, qui sibi obuiauerũt? S. Pauper est humilis, verbi auditor; creditor autem est, qui pauperi; id est, humili auditori, pecuniam verbi Dei, prædicãdo committit. v. Quãdo pauper & creditor obuiant sibi? S. Quando in vnam eãdẽque Auditor simul & Prædicator diuinæ pietatis gratiã conueniunt: vnde pulchrè sequitur; Vtriusque illuminator est Dominus; quia sine gratia diuinæ pietatis, nec ille potuit prædicare, nec iste credere. v. Quid est quod ait; Cum propheta defecerit, dissipabitur populus? Quæ est hæc propheta; quæ deficiente, populus dissipabitur? S. propheta est sacerdotalis eruditio atque doctrina; Ergo cum cessauerit doctrina & eruditio Sacerdotum, populus dissipabitur; quia cũ deest admonitio & increpatio Sacerdotum, suę voluntati & arbitrio relinquitur, & continuò variis peccatis vitũque corrumpitur. v. Quomodò ignitus clypeus est omnis sermo Dei: sic enĩ dicit Salomon; Omnis sermo Dei, ignitus clypeus est sperãtib⁹ in se? S. Omnis sermo diuinæ autoritatis, idcirco ignitus clypeus dicitur quia corda electorũ qui spẽ suam in Deo ponunt, & igne charitatis accendit & scientia veritatis illuminat, & sordes vitiorum quas in eis reperit, cõsumit & purgat, & ab insidiis hostiũ cunctisq; defendit aduersitatibus. v. Quæ est Sanguifuga cuius duas dicit esse filias? sic enim ait; Sanguifuga, duæ sunt filie dicentes; affer, & nunquam satiantur? S. Sanguifuga, diabolus est qui semper sanguinẽ sitit; id est, ad peccata homines trahere cupit, & sitim peccandi incessanter accendit. v. Quæ sunt illæ duę filie sanguifugæ, dicentes; affer affer, & nunquam satiantur? S. Luxuria videlicet & auaritia: istæ nimirũ spiritualiter diaboli sitim & ardorẽ imitantur; quia sicut nõquã peccãdo satiantur, sic nec auaritia nec luxuria

Pro. 17.

Luc. 24.

Pro. 22.

Pro. 29.

Pro. 30.

Luxuria & Auaritia, peccãdo nunquã satiantur.

ria. Nā quanto quisque magis luxuriatur & fornicatur, tanto amplius delectatur. Similiter quāto quisque sibi diuitias accumulatur, tanto magis eas semper augmētare desiderat. v. Quare posuit Salomō exemplū Stellionis, dicens; *Stellio nutritur manibus, & commoratur in aedibus Regis?* s. Ut pigros & ingenio tardos, ad operandum & benedicendū prouocaret. v. Quod genus animalis est Stellio? s. Genus Lacertæ, valde pigrum & colore vario; vnde nomē accepit Stellio, quia quasi stellis (id est, guttis) distinctus & variatus est. v. Quid ergo significat Stellio? s. Illos significat qui tardi sunt ingenio, & tamē quotidiano studio & diligentia, manibus æternam aulam conscendūt; hoc est, quāuis cum magno labore ad notitiam sacrarū Scripturarum perueniunt, & penetrare valēt secreta cœlestium mysteriorum: De talibus scriptum est in Euangelio; *Qui habet, & dabitur ei & abūdabit*: quoniam qui habuerit studium legēdi, dabitur ei facultas intelligendi. v. Quæ sunt illa tria de quibus Salomon dicit; *Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartū incedit feliciter?* s. Leo fortissimus bestiarū, qui ad nullius pauet occursum: Gallus succinctus lūbos: & Aries, nec est Rex qui resistat ei. Ista sunt quæ bene gradiuntur. v. Quæ significat iste Leo? s. Illum de quo scriptum est; *Uicit Leo de tribu Iudæ;* &c. Dominum scilicet Iesum Christum; qui fortissimus bestiarum dicitur, quia quod infirmum est Dei fortius est hominibus. v. Quod est illud infirmum Dei? s. Infirmū fuit Dei, carnē nostrā mortalitatis assumere: sed hoc fortius est hominibus; quia ipse homo natus ex Virgine, perfectus extitit deus. v. Quare iste Leo ad nullius pauet occursum? s. Quia peccatū nō fecit, nec est inuētus dolus in ore eius; vnde ipse dicit in Euangelio; *Ecce venit Princeps Mūdi, & in me nō inuenit quicquā.* v. Quid significat Gallus succinctus lūbos? s. Sāctos Prædicatores. v. Quare Galli, prædicatores dicuntur? s. Quia inter præsentis vitæ tenebras, verū manē; hoc est, verā lucē; prædicādo, annūciāt gloriā videlicet æternæ beatitudinis. v. Quare isti galli succincti lūbos dicuntur? s. Quia sācti Prædicatores in mēbris suis luxuriā & libidinē restigūt. v. Quid significat Aries, cui nō est Rex qui resistat? s. Per Arietē, sācti designātur Cōfessores & Sacerdotes qui veluti arietes gregē præcedūt, quia populū fidelē per exēpla sua gradiētē ducūt. Isti nimirū arietes (si spiritualiter & rectē viuāt) nullus est Rex qui eis resistere valeat; quia nullus est tā fæuus persecutor qui corū intentionem valeat impedire, quia et si eis mala ingeruntur, omnia patienter sustinent pro Christo. v. Quid est illud quartum quod incedit feliciter? s. Ille qui stultus apparuit postquā erectus est in sublimē. v. Quis est ille? s. Antichristus qui reuelabitur in sublimē: hoc est, in excelsū: qui cum fuerit homo nequissimus, dignabitur se filium Dei nominare, & mentietur se esse Deum. v. Eleuatus in sublimē quomodo stultus apparecbit? s. Quia in ipsa elatione & superbia sua, subito diuino gladio percussus interibit. v. Quare de illis superioribus; dicit; *Tria sunt quæ bene gradiuntur*: de isto verō; *Quantum quod incedit feliciter?* Quare similiter de isto non dixit, incedit bene; sed dicit, *feliciter?* s. Quia omne quod feliciter incedit: non semper bene incedit; neque omne quod incedit bene, semper feliciter. v. Quæ sunt ergo quæ incedunt bene, aut quæ feliciter? s. Illa be-

ne incedūt quæ ambulāt sanctē & iustē; illa incedūt feliciter, quæ in hac vita habēt prosperitatē suā. Leo gallus, & Aries bene gradiuntur, sed nō feliciter, quia & Christ⁹ Dei Patris volūtātē in omnib⁹ cōpleuit, sed multa aduersa & mortē sustinuit: Similiter sancti Prædicatores & Cōfessores diuinā studēt adimplere volūtātē, sed multas in hac vita sustinēt persecutiones. Antichristus verō nō benē incedet, quia superbus cōtra Dei volūtātē omnia faciet: Sed incedet feliciter, quia (quāuis ad breue tēpus) in magna erit gloria & prosperitate. v. Quis est ille Rex Lamuhel, de quo dicit, *Verba Lamuhel Regis, visio qua erudiuit eū mater sua.* s. Lamuhel, hebreā lingua dicitur; Latine interpretatur, *in quo de⁹*. Ipse nimirū est Salomō rex Israël, in quo fuit deus; quia nisi deus in eo māfisset, tot & tāta diuina mysteria nec intelligere nec scribere potuisset. v. Quæ fuit mater eius quæ erudiuit eū & docuit visionē? s. Secūdūm literā potest intelligi carnalis eius mater Berfabca Regina, quæ prudēter illū docuit: Sed mater in hoc loco nulla meli⁹ intelligitur quā spiritualis & diuina gratia quæ illum in corde inuisibiliter erudiuit, & docuit intellectum sapientiæ; quā ipse foris, hominibus & prædicauit & scripsit. v. Quæ est mulier illa fortis de qua dicit; *Mulierē fortē quis inueniet? procul & de ultimis finibus precium eius?* s. Mulier fortis appellatur sancta Ecclesia Catholica; quæ idē mulier dicitur, quia Deo spirituales generat filios ex aqua & Spiritu sācto. Fortis idē dicitur, quia cūcta sēculi hui⁹ aduersa simul & prospera, propter fidē & amorē sui Cōditoris ac Redēptoris cōtemnit & despicit. v. Quare dixit Salomō; *Mulierē fortē quis inueniet?* s. Quia per Spiritū sanctū cognouit, quomodo nullus Prophetarū nullus omnino Electorū sufficeret ad redēptionē humani generis, nisi solus mediator Dei & hominū homo Christus Iesus; idēq; ait; *Mulierē fortē quis inueniet?* (laudatur; nisi Christus. v. Quare mox addidit; *Procul & de ultimis finibus precium eius?* s. Vt ostenderet quia non suo tēpore, sed lōgē post eū, nec similis illi venturus erat Christus; id est, homo purus à peccatorū sordibus: sed in fine sēculorū deicēsurus erat de cœlis Filius qui natus ex Virgine, perfectus esset deus & homo: & hoc est quod ait; *Procul;* id est, longe post. Significat autē tēpus quod fuit à dieb⁹ Salomonis vsque ad partū Virginis. *De ultimis vero finibus*, dicit, quia à sūmo cœlo egressio eius. v. Quod precium dedit dominus pro hac muliere? s. Semetipsū; sicut dicit Apostolus; *Qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationē et hostiā in odore suauitatis.* v. Mulier fortis quomodo facta est quasi nauis institoris? sic enī dicit Salomō; *Facta est quasi nauis institoris, de lōge portās panē suū.* s. Institor dicitur negociator, propterea quod semper instat vt acquirat & multiplicet merces & lucra sua. Nauis ergo Institoris onusta diuersis mercimoniis quæ in sua patria magis abundant, per Mare pergit ad loca peregrina vt illic venditis omnibus illis quæ attulit, chariora domum reportet. Sic ergo mulier fortis; id est, sancta Ecclesia; semper desiderat onerari virtutū diuitiis & abundare bonis operibus nauigans per Mare sēculi huius, vt per ea mereatur; id est, acquirat; maiora; id est, diuinæ gratiæ dona. v. Quis est huius nauis Instuctor? s. Dominus Iesus Christus qui dedit precium Sanguinis sui, & redemit Ecclesiam. Sancta ergo Ecclesia ad exēplū

prædicatores & cōfessores, multa in hac vita patiuntur.

Ecclesia Catholica est maior forma.

psalm. Ephe.

Nauis Ecclesie

Instructoris; hoc est, Domini ac Redemptoris sui; semper sibi multiplicare laborat virtutum atq; bonorum operum lucra, vt per ea mereatur maiora acquirere; id est, æternæ beatitudinis præmia: & hoc est quod ait; *De longe portans panem suum*; quia in omnibus bonis quæ temporaliter agit, solam tantum vini panisq; facietatem desiderat, quia æternam solummodo retributionem expectat. v. Quid est dicere; *Sindonem fecit & vendidit, & cingulū tradidit Chananæo?* s. Sindonem fecit Ecclesia & vendidit, quia fidem quam credendo texuerat, loquendo dedit; ac ab Infidelibus, fidem rectæ conuersationis accepit: quare & Chananæo cingulū tradidit, quia per vigorem demōstratæ iustitiæ, fluxa opera Gentilitatis astrinxit, vnde hoc quod percipitur, viuendo teneatur. v. Quid est quod ait; *Stragulatam vestem fecit sibi, Byssus & purpura indumentū eius?* Quæ est stragulata vestis? s. Stragulata vestis est, quæ variata textura firmissima fieri solet. v. Quid ergo significat per stragulatam vestem? s. Fortia opera sanctæ Ecclesiæ, & diuersa virtutum ornāmēta de quibus Propheta dicit; *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.* v. Byssus & purpura quomodo indumentum eius mulieris; id est, sanctæ Ecclesiæ est? s. Byssus est genus lini candidissimi: vnde pulchrè per byssum designatur corporis castitas, & sanctæ conuersationis puritas; per purpurā verō, sanguinis effusio designatur. Fortis ergo mulier; id est, sancta Ecclesia; induit se bysso Dei: id est, seruat corporis castitatem, & sanctæ conuersationis rutilat nitore. Induit & se, purpurā, quando in ea sancti Martyres pro Christi nomine sanguinem fundunt. s. Si byssus & purpura indumentū est sanctæ Ecclesiæ cur ergo dicit in sequentibus; *Fortitudo & decor indumentum eius, & videbit in die nouissima?* s. Nulla est contrarietas quia fortitudo refertur ad purpuram, decor verō ad byssi candorem. Est ergo fortitudo indumentum Ecclesiæ sanctæ, quia propter fidem Christi & iustitiam, patienter sustinet malorum hominum improbitatem & persecutionem. Est & decor indumentum eius, quia operatur iustitiam, & se Virtutum gratia ornat. v. Quare autem dicit; *Ridebit in die nouissimo, cum Dominus dicat in Euangelio; Vā vobis qui videtis, quia lugebitis & flebitis?* In Scripturis sacris, risus; gaudiū significare solet: vnde dominus in Euangelio; *Beati qui nunc fletis, quia ridebitis;* id est, gaudebitis: Et beatus Iob dicit; *Os autem veracium replebitur risu;* id est, gaudio. Mulier ergo fortis; id est, sancta Ecclesia; ridebit in die nouissimo; id est, gaudebit in retributione regni cœlestis. v. Quid sunt filij mulieris qui eam beatissimam prædicauerunt? aut quis est vir eius, qui laudauit eam? sic enim dicit; *Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt filij eius, & vir eius laudauit eam.* s. Filij huius mulieris; id est, sanctæ Ecclesiæ; sunt omnes electi: vir eius, Dominus est Iesus Christus. Surgent enim filij Ecclesiæ; videlicet omnes Electi; de puluere terræ in nouissimo die Iudicij & immortalitatis gloria decorati, Matrem suam beatissimam prædicabunt; id est, laudabunt sanctam Ecclesiam quæ illos genuit deo, ex aqua & Spiritu sancto. Surget & vir eius, Dominus videlicet Iesus Christus, cum in die Iudicij manifestus apparuerit in potentia diuinitatis, & laudabit eam dicens in iudicio: *Venite benedicti Patris mei, possidere paratum vobis*

regnum ab initio Mundi; Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c. v. Cur ergo posuit præteritum, dicens; *Surrexerunt?* debuit enim dicere, *Surgunt.* s. Quod ergo Salomon futurum nouerat, certissimum tenebat: & idē more Prophetico, præteritum posuit pro futuro. v. De quibus dicit quod sequitur; *Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas?* s. Multas filias appellat Ecclesias hæreticorum, & turbas malorum Catholicorum. v. Quæ filia dicuntur Christi vel Ecclesiæ? * quare dicuntur filij Christi aut Ecclesiæ? s. Propter fidei ac Baptismi sacramentum, & adoptionem filiorum quam in Baptismate perciperunt. v. Ista filia quæ diuitias congregauerunt? s. Orationes, ieiunia, eleemosynas, afflictionem & castimoniam carnis, linguæ refrenationem, meditationem Scripturarum, & ceterorum bonorum operum diuitias; quæ veræ diuitiæ sunt si spirituali fiant intentione, videlicet propter regni cœlestis retributionem; aliter nihil profunt agētib⁹. Vndē, *filia;* videlicet, hæreticorum aut malorum Catholicorum turbæ frustra congregauerunt sibi diuitias, quia vel in fide errauerunt vel certē huiusmodi bona opera non spirituali fecerunt intentione; de quibus in Euangelio Dominus; *Multi dicunt mihi in illa die; Domine, Domine, nōnne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Et tunc consteabor illis, quia nunquam noui vos.* Sancta verō Ecclesia Catholica supergressa est; hoc est, transcendit; omnes illas, quia quicquid agit, in fide tantum recta & spirituali operatur intentione. v. De qua gratia, & de qua pulchritudine loquitur cum dicit; *Fallax gratia, & vana pulchritudo; mulier timens Dominum, ipsa laudabitur?* s. Fallax gratia humanæ laudis, quam hypocritæ ab omnibus exquirunt: Pulchritudo vana, est pulchritudo castitatis vel bonæ operationis, quam hypocritæ hominibus ostendere cupiunt vt ab eis laudentur. v. Quare hæc gratia & hæc pulchritudo, fallax dicitur & vana? s. Quia fallit; hoc est, decipit; simulatores: quoniam dum in hac vita quærūt mercedem, in futuro nullam recipient remunerationem; & si castitatem seruauit vel aliqua bona operantur, vana sunt omnia quæ faciunt. v. Quæ est mulier timens dominum? s. Sancta videlicet quæ in hac vita semper manet Ecclesia in timore Domini quæ semper eius desiderat præcepta implere. v. Quomodo ergo laudabitur hæc mulier? s. Idem Salomon in fine huius Libri manifestē demonstrat, cum dicit; *Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius.* v. Cuius sunt hæc verba? s. Viri illius, Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi. v. Quādo hæc verba diciturus est? s. In die Iudicij quando præcipiet Angelis vt post finem huius vitæ, Ecclesiam ad Regni cœlestis gaudia introducant: Sic enim præcipiet Angelis; *Date ei de fructu manuum suarum;* hoc est, bonorum operum. Nam per manus, opera designantur; ac si patēter dicat; quia bonorum operum facere curauit; hoc est, charitatem, gaudium, pacem, benignitatem, bonitatem, modestiam, continentiam, fidem, patientiam; hoc fructu dignam illi reddite mercedem. *Et laudent eam in portis opera eius:* hoc est, in iudicio, siue in ingressu patriæ cœlestis laudent eam opera ipsa quæ fecit; hoc est, remuneretur pro bonis operibus quæ gessit.

Prou. 30.

Matth. 13.

Apoc. 5. b.

1. Cor. 1. d.

1. Petr. 2. d.

prædicatores dicuntur Galli succincti lumbos.

confessores & sacerdotes, Arietum nomine designantur.

Prou. 30.

Mos Pro phetatum præterito vt pro futuro. Prou. 31.

* Videtur hic deesse Salonij respōtum ad illam quæstionem. Diuitiæ Christianorum.

Bonorum operum retributio. Hæretici, frustra, bene agunt.

Matth. 7.

Prou. 31.

Hypocritæ, est vana pulchritudo.

Prou. 31.

Merces digna fructu manuum nostrarum nobis reddetur in iudicio.

SALONII VIENNENSIS GALLIARVM EPISCOPI DOCTISSIMI, DIALOGUS alter, ad Veranium fratrem; in quo Ecclesiastes, mysticè exponitur. Interloquutores. VERANIUS ET SALONIUS.

VERANIUS. Quot nominibus vocatus est Salomon? s. Tribus; sicut Scripturæ sacræ manifestissimè docent: id est, Salomon, Ydida, & Ecclesiastes. v. Quare his nominibus appellatus est? s. Salomon; id est, pacificus; dictus est, eo quod in regno eius pax fuit. Ydida vocatus est; id est, dilectus Domini; qui dilexit eum Dominus. v. Ecclesiastes qua lingua dicitur? s. Græca; nam Hebraicè Cohelech dicitur. v. Quomodo sonat in Latino sermone, Cohelech, aut Ecclesiastes? s. Ille propriè dicitur Ecclesiastes, qui cœtum; id est, Ecclesiam; congregat: Vnde Latino sermone rectè Ecclesiastes dicitur Concionator; quia cōcionatur, id est, loquitur ad populū; & sermō eius non ad vnū specialiter, sed generaliter dirigitur ad omnes. Concionator ergo in Ecclesia sancta dici potest prædicator. v. Quot libros ædidit Salomon? s. Tres tantum iuxta numerum vocabulorum suorum: Prouerbia, Ecclesiasten, & Cantica Canticorum. v. Quid ait Salomon in Prouerbiis, aut quid docet in Ecclesiaste, vel Cantico Canticorum? s. In Prouerbiis docet paruulum, & per varias sententias instruit quasi filium: In Ecclesiaste verò iam perfectæ ætatis virum imbuat, vt intelligat quia in huius Mundi rebus nihil est perpetuum, nihil gloriosum aut magnum; sed omnia sunt breuia, caduca, & vana, quæ cernimus: In Cantico Canticorum, iam consummatum virum atque perfectum in omnibus, & variis exornatum virtutibus; Sponsus, id est, Domini nostri Iesu Christi amplexibus iungit. v. Spiritualiter autem quid significat ille Salomon, Ydida, & Ecclesiastes? s. dominū Iesum Christum qui est noster Salomon; id est, pacificans omnia per sanguinem suum fecit utraq; vnū; id est, de duobus populis vnū sibi construxit Ecclesiam: Vnde Apostolus; *Christus, inquit, pax nostra, qui fecit utraq; vnū.* Ipse est Ydida; id est, dilectissimus Patris filius, de quo ipse Pater ad discipulos ait; *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Ipse nimirum est Ecclesiastes; id est, Concionator noster qui congregat cœtum videlicet sanctam Ecclesiam de vniuerso Orbe terrarum, ad quem loquitur, dicens; *Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Hic est filius Dauid, ad quem cœci in Euangelio clamabant dicentes; *Miserere nostri, fili David.* Hic est etiam Rex Hierusalem, nō terrestris sed illius cœlestis quæ est mater omnium nostrum. v. Quid est quod dicit Ecclesiastes; *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas;* cum scriptū sit in libro Genesis; *Vidit Deus cuncta quæ fecit & erant valde bona?* Si cuncta quæ fecit Deus, valde bona sunt; quomodo ergo omnia vanitas; & non solum vanitas, sed etiā *vanitas vanitatum?* s. Cœlum & terra, Maria & omnia quæ in hoc circulo continentur, per se quia bona sunt quoniā à bono Deo creata sunt; sed cōparata Deo, vtique; pro nihilo habēda sunt, quia semper Deo permanebit id quod est, illa verò omnia transibunt. Nam quæ videntur, temporalia sunt, quia transitoria; quæ

autem non videntur, æterna sunt. v. Quare bis replicauit sententiā suam dicens; *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes; Vanitas vanitatum & omnia vanitas?* s. Ad exaggerandam magnitudinem vanitatum iterauit sententiā suam, vt per hoc demonstraret quia omnis Mundi gloria sicut flos fœni marcescet, & sicut fumus pertransibit. v. de quibus generationibus dicit; *Generatio præterit, & generatio adueniet?* s. De generatione Iudæorum, & generatione Gentium: Recedit enim generatio prima Iudæorum, quoniam perit propter infidelitatem; & succedit ei generatio de Gentibus, congregata videlicet sancta fidelium Ecclesia quæ per fidem Christi saluatur. Potest & sic intelligi; *Generatio vadit, & generatio venit;* id est, aliis morientibus alij nascuntur, & quos prius videras iam non vides, & incipis videre eos qui ante non fuerat. v. Quare Salomon dicit; *Terra in æternum stat;* cum Dominus in Euangelio dicat; *cœlum & terra transibunt.* Verè iuxta Domini sententiā, *Cœlum & terra transibunt* per meliorationem sed non per ablationem; quia igne Iudicij purgata meliorabuntur, quoniam renouabuntur sed penitus non destruentur. Tantum quippe ardebit cœlum sursum & terra deorsum, quantum malitia hominum simul & demonum coinquinari potuit. Ergo iuxta sententiā Salomonis, *terra in æternum stabit,* quoniam nunquam destruetur; verū tamen renouabitur & meliorabitur. v. Quid significare voluit Salomon, cum ait; *Orietur Sol & occidit & ad locum suum reuertitur, ibique veniens girat per Meridiem & flebitur ad Aquilonem?* Quis enim nescit quod oritur Sol & occidit, & per incognitas nobis vias regreditur ad locū suum vnde ortus est, vt iterum oriatur? s. Hoc idē Salomon dicit, vt ostenderet quia Sol ipse qui hominibus in lucem diei datus est, sua mutabilitate; id est, ortu suo & occasu; quotidie huius sæculi inonstraret interitum. Per has namque mutationes temporum, & per ortum Syderum & occasum, docet Salomon quod humana ætas quotidie oritur & occidit. v. Quid Sol in hoc loco spiritualiter significat? s. Illum verum Solē, Dominum videlicet Iesum Christum qui est Sol iustitiæ, de quo dicit Propheta; *Vobis qui timetis Deum, oriatur Sol iustitiæ.* Iste Sol iustitiæ quotidie oritur timentibus se; id est, Fidelibus suis, sanctis videlicet & piis hominibus. Occidit etiam Meridie, Pseudoprophetis; id est, hæreticis & malis Catholicis, quia propter peccata sua, lumen gratiæ ipsius amittunt. Occidit & Infidelibus, quia luce fidei non merentur illustrari. Quid est quod ait; *Omnia flumina currunt in Mare & non redundat; ad locum vnde exeunt, reuertuntur vt iterū fluant?* Quis enim nouit quod ad locum suum flumina reuertuntur, vt iterum fluant? s. Nouit Ecclesiastes ille; scilicet Salomon; per gratiam S. Spiritus: Sed iste noster Ecclesiastes, videlicet Iesus Christus qui est ipsarum aquarū conditor; per potētiam diuinitatis qua æqualis est Deo Patri, plenissimè nouit, quæ flumina (quæ in Mare currūt) in Abyssum desluunt & per occultas venas ad capita fontium reuertuntur, & de matre Abyssu iterum ebullire incipiunt. v. Spiritualiter autem quid significant hæc flumina? s. Per hæc flumina designantur sancti Prædicatorum, qui cum virtutibus emicant & doctrinis coruscant, verè flumina sunt; quoniam aridam terram carnalium cordium, sancta sua prædicatione

catione simul & operatione irrigant, vt auferant bonorum operum fructus. v. Quomodo ergo vt iterū reuertantur hæc flumina ad locum vnde exeunt, refluunt? s. Quia sancti Prædicatorum in omni doctrina & opere quod faciunt, ad laudem sui Creatoris recurrunt, vt Domino auctori suo laudes & gratias referant; per quem, vt talia facerent, & omne bonū suum acceperunt. Semper etenim ad fontē veri Luminis reuertuntur ne fortè arefcant & exsiccentur, vt ex eo aquam scientiæ & gratiam virtutum accipiant, vt iterū fluant; hoc est, vt & semetipsos bonis operibus repleant, & aliorum cordibus fluente doctrinæ spiritualis infundant. Omnes etiam Fideles flumina sunt; & hæc flumina ad locum vnde exeunt, reuertuntur, quoniam per sancta desideria ad amorem sui Cōditoris redeunt; & de omnibus bonis laudes & gratias illi referunt à quo ea perceperunt. v. Quare dedit Salomon cor suū; hoc est, sollicito corde studuit; scire prudentiam atque doctrinam, errorēque & stultitiam? Bonū quippe est scire prudentiam atque doctrinā; quid autem boni est scire errores atque stultitiā? s. Sicut bonum est scire prudentiam & doctrinā; ita verè bonū est, errores scire & stultitiā, quoniā prima sapiētia est, carere stultitiā; Carere vero stultitiā nemo potest, nisi qui intellexerit eā. Similiter nemo errores vitare potest, nisi qui eos intelligit: propterea in rebus terrenis plurima sunt noxia creata, vt dū ea vitamur erudiamur ad sapiētiam. v. Quare fuit æquale studium Salomoni scire prudentiam & doctrinam; & econtrariō, errores & stultitiā? s. Vt dum appeteret alia, & ad alia declinaret; id est, apprehenderet bona, & denitaret mala; vera eius probaretur sapiētia. v. Quid est quod Salomon dicit; *quia in multa sapiētia inuit sit indignatio, & qui addit scientiam addit & laborem?* Quomodo multa est indignatio in multa sapiētia? s. Ideo in multa sapiētia multa est indignatio, quia quantō quisque maiorem sapiētiam percipit tantō amplius sibi indignatur & dolet se vitiis & peccatis subiaccere & non habere virtutes. Nā quantō quisque plus in sapiētia proficit, tantō magis sibi irascitur de malis operibus quæ gessit, & cōtristatur & dolet super peccatis suis; idēque addit & laborem, quia quantō amplius cœlestia & æterna cognoscit tanto magis dolendo & flendo laborat vt errorū laqueos euadere possit, & liberari valeat de huius sæculi miseria. v. Quare dicit; *Risum deputaui errorem, & gaudium dixi cur frustra disciperis;* cum hominum naturale sit ridere; & Dominus in Euangelio dicat; *Gaudete & exultate quoniam merces vestra magna est in cœlo?* s. Non reprehendit Salomō, risum naturalem; id est, modestum & honestum: vnde alibi dicit; *Vir sapiens, tacitus ridebit.* Sed risum dissolutum & immoderatum atque perstreptentem appellat errorem; talis nēpe risus vocatur Cachinnus: Similiter non spirituale sed temporale gaudium vocat deceptionem. Illi verò qui præterita mala sua non plangunt, neque intelligunt ruinā peccatorum suorum, & cachinnant & gaudent in rebus temporalibus; quia noua & breuia, putant esse bona perpetua, & idcirco suauitate præsentis vitæ decepti quotidie huius sæculi errore vexantur. v. Quid est quod ait; *Vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi & nihil permanere sub Sole?* Quomodo dicit nihil permanere sub Sole cum superius dixerit; *terra autem in æternum*

stat? s. Nihil enim permanebit sub Sole quod non transeat, quoniam omnia vana sunt: Vnde in Euangelio ait Dominus; *Cœlum & terra transibunt; attamē terra in æternū stabit,* quia non funditus destruetur sed meliorabitur, sicut dictum est superius. v. Quare dicit; *Sapientis oculi in capite eius, stultus autem in tenebris ambulat?* Nūquid oculi stulti nō sunt in capite ipsius? s. Oculi in hoc loco non possunt corporales, sed spirituales intelligi: oculi videlicet mentis; id est, sensūs & intētionis animi. Per caput verò designatur Christus; vnde Apostolus ait; *Caput vni Christi.* Oculi viri sapientis in capite sunt, quia vī sapiēs omnē intētionem suam ad Christum dirigit, & in Christo collocat, & oculos suæ mentis semper ad cœlestia meditanda subleuat: stultus verò in tenebris ambulat, quia & stultitiæ simul, & peccatorum suorum tenebris obscuratur, & amore huius Mundi obscuratur; odit enim cœlestia, & idēo non potest sicut vir sapiens, ad cœlū oculos suos erigere, quia non cogitat ea quæ Dei sunt sed quæ huius sæculi. v. Quid ergo distat inter virum sapientem & stultum? s. Hoc distat, quia iste sapientia & claritate illustratur & exornatur; ille verò errore stultitiæ suæ obtenebratur & deturbatur. Tantum quippe distat inter sapientem & stultum, quantum inter diem & noctem, lucem & tenebras. v. Quomodo tantum distat inter sapientem & stultum, cum vnus sit interitus vnusque? s. Quamuis vnus sit occasus, & similis mors sapientis & stulti, & sapē in hac vita magis affigatur sapiens quam stultus; tamē nō erit similis memoria in futuro nec æqualem percipient remunerationem, quoniam sapiens in die Iudicij ad regni cœlestis eluabitur gloriam, stultus verò demergetur in æternæ damnationis tormenta. v. Quis est ergo iste sapiens qui tantum distat à stulto quantum lux à tenebris? Nunquid ille qui philosophicæ tantum disciplinæ pollet affluentia, vel liberalium artium splendet eloquentia? s. Nonnūquam sæcularis prudentia inimica Deo est, & carnalis sapiētia (quamuis eloquentiæ floribus exornetur) nullum tamen in se spirituale, nullum perpetuæ beatitudinis fructum continet: Sed ille veraciter est sapiens qui Dominum diligit, qui eius mandata custodit, & quantum possibile est humanæ fragilitati, eius voluntatem in omnibus studet implere, de quo paulo inferius dicit; *Homini bono, in conspectu suo dedit Deus sapiētiam & scientiam & lætitiā.* v. Quare statim subiungit; *Peccatori autem dedit afflictionem & curam superfluum?* Si enim Deus peccatori homini dedit curam & sollicitudinem superfluum habere; quid ergo ipse peccat, si curis superfluis atque sollicitudinē rerum temporalium affligitur? s. Causa superfluæ curæ atque male sollicitudinis non est in Deo, sed in illo qui antè sponte sua peccauit, quia peccatis suis exigentibus promeruit vt haberet curam superfluum & sollicitudinem; & idēo quod ait; *Peccatori autem dedit curam superfluum;* intelligendum est, suis meritis exigentibus dari permisit; videlicet quia peccator fuit. v. Quid vult demonstrare per hoc quod ait; *Omnia tempus habent?* Quod si omnia tempus habent, ergo æternæ Diuinitatis substantia, tēpus habetis. Absit; illa quippe ineffabilis æterna maiestatis diuinæ Essentia quæ omnia creauit ex nihilo, nō loco clau-

Salomonis triplex nomen.

Ecclesiastes quis sit.

Trium Salomonis librorum argumenta.

Salomon, Christi ty pus.

Eph. 2.

Matth. 3. Mar. 1. Luc. 3.

Matth. 11.

Mat. 9. 15. & 20.

Ecclef. 1. Gen. 1.

Ecclef.

Ecclef. 1. Manth. & 24. Mar. 11. Luc. 11.

Ecclef. 1.

Ibid.

Solus oritur & occidit & ad locum suum reuertitur, ibique veniens girat per Meridiem & flebitur ad Aquilonem?

Matth. 11.

Ecclef. 1.

Aquarum fluxus in Abyssum & inde Renascit.

Prædicatorum suorum vera flumina.

Nihil enim, pro, quia nihil. Mat. 24.

Terra in æternum stabit. Ecclef. 1.

1. Cor. 11.

Ecclef. 2.

Ibid.

Ecclef. 3.

ditur, non tempore coangustatur, non vilo spacio terminatur: Et idcirco Salomon, vt ostenderet de quibus hoc dixerit, statim subiungit dicens: *Et suis spatiis transiunt vniuersa sub caelo.* Vult enim demonstrare quod contraria sibi sunt omnia quae in Mundo sunt, & nihil est perpetuum ex omnibus quae sub caelo sunt, & ista tempus continent. v. De qua plantatione ait, aut de qua euulsione loquitur cum dicit; *Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est;* Nunquid de plantatione aut euulsione arborum aut herbarum dicitis. Non; sed de natiuitate & morte hominum: nam quod superius dixit; *Tempus nascendi;* hoc est quod sequitur; *& tempus plantandi:* hoc est enim plantare quod nascitur. Quod supra dicit; *tempus morrendi;* hoc est quod hic sequitur; *tempus euellendi id quod plantatum est:* Nam euelli; hoc est quod & mori. Soli quippe Deo notus est ortus & occasus hominum; id est, tempus nascendi & tempus perendi, & tempus plantandi, & tempus euellendi: Quoniam ipse instituit & tempus in quo vnusquisque nasceretur & plantaretur ad vitam, & tempus in quo moreretur & de hac vita euelleretur; hoc est, per sententiam mortis eradicaretur. v. Quid est quod iterum dicit; *Tempus occidendi & tempus sanandi?* Nulli quippe dubium, quod tempus sanandi à Deo conceditur, sed nunquam Deus instituit tempus occidendi alium; aut eum quem semel occiderit homo, poterit vnquam sanare? s. Non vtique; sed illi soli est tempus occidendi & tempus sanandi, qui per Mosen loquitur, dicens; *Ego occidam & ego viuere faciam, percutiam & ego sanabo.* Ipse nimirum statuit tempus in quo peccatores occidantur, & sanentur infirmi; hoc est, peccatis languidi. Tunc enim occidit, cum vel corpore infirmitate vel aliqua mundi huius aduersitate peccatores affligit vt corrigantur & moriantur peccatis, & viuant Deo. Sæpe namque Deus ideo flagellat sceleratos, vt eos occidat & sanet; id est, vt desinant esse quod sunt, & incipiant esse quod non sunt. *Est ergo tempus sanandi,* cum Deus omnipotens eos quos occidit; id est, aduersitatibus misericorditer affligit; per occultam inspirationem compungit, & ad poenitentiam prouocat. v. De qua destructione vel aedificatione loquitur, cum dicit; *Tempus destruendi, & tempus aedificandi?* Nunquid de aedificatione ac destructione domorū loquitur? Quid enim nobis prodesset, si hoc diceret? Quis enim nescit quod alij destruant, & alij aedificent domos? s. Non hic loquitur Salomō de domorū sed de malorū destructione, & aedificatione bonorū; quoniam necesse est prius mala destruere, & sic bona postea aedificare, iuxta illud Psalmistæ; *Declina à malo, & fac bonum.* Hoc ergo dicit, quia tempus est destruendi mala & tempus est aedificandi bona, quoniam in praesenti vita concessum est nobis tempus à Deo vt destruamus mala & aedificemus bona: id est, prius in nobis per poenitentiam deleamus peccata; postea vero per sancta desideria, virtutum construanus aedificia. v. Quare dicit; *tempus flendi, & tempus videndi; tempus plangendi, & tempus saltandi?* Quis enim ignorat, quia alio tempore flemus, alio autem ridemus; aut quid profuit dicere, *tempus saltandi?* Nunquid forsità ostendere voluit, quia oportet nos saltationum exercere ludicra? s. Absit; nihil oportet nos scurriliter agere; sed tempus flendi, est in vita praesenti

sententi; tempus ridendi, in vita futura. Qui ergo in praesenti vita, quotidianis fletibus & lachrymis se purgare studuerit, in vita futura ridebit; id est, gaudebit. Similiter, *tempus plangendi,* est vita praesens; *tempus saltandi,* est vita beata: In motu namque saltationis; homo, suę mentis gaudium, & animi demonstrat affectum. Qui ergo in hac vita, plangendo studet abolere peccata, in futura vita saltabit; id est, lætabitur & exultabit in gloria aeternae foelicitatis. v. Quid est quod ait; *Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi?* Quid enim prodest lapides spargere, aut quid prodest colligere; nisi fortè domum aliquis velit aedificare? s. Non de hac causa loquitur Salomon; sed de Gentium dispersione & collectione. Nam per lapides, Gentes adsignantur: Vnde Ioannes; *Potens est, inquit, Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.* Tempus enim fuit spargendi lapides ante Aduentum Domini, quia Gentiles non permanerunt in vnitatem Fidei, sed recedentes à Deo dispersi sunt quia varios Deos adorabant, & diuersa Idola colebant: Tempus autem fuit colligendi lapides post Aduentum Domini, quia sicut Apostolus dicit; *Vbi venerit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex Muliere factum sub Lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.* Tunc quippe coepit colligere lapides, quia peracto Passionis ac Resurrectionis suae mysterio, direxit Apostolos suos in vniuersum terrarum Orbem dicens; *Ite, docete omnes Gentes, baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Deinde celebrato quadragesimo die, mysterio Ascensionis in caelos; mox vt ab Apostolis fama nominis eius diffusa est, longè lateque per Mundum, lapides; id est, Gentiles qui erant dispersi per variam Idolorū culturam; collecti sunt, quia respicentes & abominantes Idola in vnitatem Fidei conuenerunt. v. Cur iterum dicit; *Tempus dilectionis & tempus odij;* tamen Ioannes Apostolus dicit; *Qui oderit fratrem suum, homicida est:* Et in Euangelio dictum est; *Qui odit animam suam in hoc Mundo, in vitam aeternam custodit:* Item; *Qui non odit Patrem suum & matrem, fratres & sorores, uxorem & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Dic ergo; quando tempus est dilectionis, & quando tempus odij? s. Et nunc quidem tempus est dilectionis, quoniam post dominum diligere debemus Patrem & matrem, uxorem & filios, & ceteros propinquos: Odij verò tempus, quia pro Christi confessione contemnere simul & odisse debemus & patrem & matrem, omnesque propinquos: (si nobis in via domini fuerint contrarij) sicut sancti Martyres sæpe fecisse leguntur. v. Quid est quod rursum dicit; *Tempus belli & tempus pacis?* Quomodo tempus est belli, cum Dominus in Euangelio dicat; *Esto contentiens aduersario tuo citò, dum es cum illo in via:* Et item; *Si quis percusserit te in dexteram maxillam tuam, praebe illi & alteram; & qui voluerit auferre tunicam tuam, dimitte illi & pallium.* s. Verè nobis semper est tempus belli & pugnae quandiu in praesenti vita sumus, quoniam semper necesse est nobis pugnare aduersus insidias Hostis antiqui; & aereas (id est, malignorū spirituum) debellare potestates. Pacis verò tempus erit, cum de praesenti seculo migrauerimus; quoniam si bene pugnauerimus in hoc seculo, in futuro coronabimur, & in caelesti Hierusalem in aeterna pace

Ibid.

Ibid.

Deut. 32.

Ibid.

Psal. 36.

Eccles. 3.

Nihil agendum est scurriliter.

pace requiescemus. v. Quare dicit; *Cuncta fecit Deus bona in tempore suo;* cum superius dixerit, omnia vanitate esse: Si omnia vana, quomodo ergo bona sunt? s. Omnia vana sunt, quia transitoria: verumtamen cuncta bona sunt, quoniam à Deo bona creata, & bona quidem sunt non tamen semper, sed in tempore suo. Nam bonum est vigilare, bonum etiam est dormire; attamen semper vigilare, aut semper dormire non est vtique bonum. v. Quare dubitando loquitur Salomon, dicens; *Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum?* Quis enim ignorat, quia spiritus iumentorum (id est, pecorum, cunctorumque brutorum animalium) simul cum corpore dissoluatur? Spiritus vero filiorum Adam (id est hominum) non simul cum corpore dissoluitur; sed mox vt egreditur de corpore, aut deducitur ad gloriam aut demergitur in poenam? s. Paulo superius ostendit Salomon, quia quantum ad corporis vtilitatem nihil distat inter iumentum & hominem; quia sicut moritur iumentum, moritur & homo: Sed vt ostenderet, quia secundum Animæ dignitatem multum distat homo à iumento & pecore, idcirco disunxit dicens; *Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum?* Ostendit enim quia hæc sola differentia est inter homines & bestias, quoniam hominis spiritus ascendit in caelum & spiritus iumentum seu pecoris descendit in terram quia moritur & simul dissoluitur cum carne. v. Cur ergo dicit Salomon; *quis nouit?* quasi nemo sit qui hoc cognoscere possit! s. Ideo ait; *Quis nouit?* vt difficultatem rei demonstraret: nam, *quis,* in Scripturis sacris non impossibilitatem sed difficultatem aut raritatem significare solet, sicut est istud; *Generationem autem eius quis enarrabit?* hoc est, aut nullus, aut perrarus. Nam quod impossibile est fieri, nullatenus potest, etiam cum magno labore. Ergo ideo dicit; *Quis nouit?* quia perrarus, aut certè difficile inuenitur ita spiritualis homo qui tunc perfectè comprehendere valeat cum de corpore spiritus egreditur, vtrum ascendat an ducatur ad poenam. v. Quid significant spiritualiter isti filij Adam, aut illa iumenta? s. Filij Adam significant sanctos & electos viros qui merito appellantur homines, quia rationaliter, sanctè, & spiritualiter viuunt: per rationem vero designantur carnales, qui propterea iumenta vocantur quoniam bestialiter & carnaliter, sicut iumenta & pecora viuunt. Hinc enim sanctus Propheta Daniel dicit; *Homines & iumenta saluabis Domine.* Solet enim fieri vt illi qui videtur homines iusti, peccent & conuertantur à iustitia sua, & faciant iniquitatem: E contrario illi qui sunt mali & impij, conuertantur ab iniquitate sua, & faciant iustitiam & æquitatem: Ideo dicit Salomon; *Quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum?* quia tam incertus est vitæ huius status, vt & peccator qui iumentum vocatur, per poenitentiam conuersus furgat & ascendat in caelum; & iustus à iustitia sua ruat in peccatum, & demergatur ad Inferos. v. Quid est quod ait; *stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas:* Quis est enim tam stultus, qui carnem suam comedit? s. Stultus iste, piger ille debet intelligi de quo in Prouerbis dicit; *Abiecit piger manum suam ab ascella, nec ad os suum applicuit eam.*

Ibid.
Eccles. 3.
Eccles. 3.
Ista. 53. c
Psal. 35. a
Eccles. 4.
Prou. 19. d

Iste piger & stultus complicat manus suas & comedit carnes suas, quia magis eligit in ocio & torpore viuere & habere pugillum farris, quam laborando acquirere vnde pascatur. Illud autem, *comedit carnes suas,* dictum est per hyperbolem. v. Quid est hyperbole? s. Hyperbole dicitur, quando aliquid incredibile profertur. v. Quomodo ergo dictum est hyperbolicè, *comedit carnes suas?* Quia incredibile est vt homo comedat carnes suas: Sed ad exaggerandam pigritiam huius stulti, ait; *comedit carnes;* vt ostenderet, quia magis stultus desiderat vt caro eius tabescat inedia & miseria famis deficiat, quam vt manuum suarum laboribus sustentetur. v. Quis est vnus de quo dicit Salomon; Vnus est & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat nec fatiantur oculi eius diuitijs? s. Ille est qui cum sit vnus; id est, solus; non habet secundum: hoc est, filium, non fratrem aut aliquem propinquum: & nunquam cessat laborare; hoc est, diuitias congregare; nec tantas congregat vt ei sufficiant: Et ideo maxima vanitas est cōgregare diuitias & ignorare cui eas relinquat. v. Quem significat spiritualiter ille vnus qui non habet secundum? Dominum Iesum Christum qui naturaliter solus est dei Patris Filius, & solus descendit de caelis ad redimendum genus humanum. v. Quomodo non habet filiū vel fratrem, cum in sacro baptisinate omnes Christiani, filij Dei efficiantur & fratres Domini nostri Iesu Christi? s. Ille solus proprius & naturalis Filius; ceteri verò omnes sunt adoptiui; & ideo fratres eius sunt, non natura sed gratia. v. Quomodo ergo iste vnus laborare non cessat? s. Quia peccata nostra patienter sustinet & misericorditer ad poenitentiam expectat, & pro nobis quotidie apud Deum Patrem interpellat. v. Quomodo non fatiatur oculi eius diuitijs? s. Quia nostram semper desiderat salutem. v. Quis est iste funiculus triplex de quo dicit Salomō; *Funiculus triplex difficile rumpitur?* Vnitas Patris & Filij & Spiritus sancti, quia in diuinitate tres sunt Personæ, sed tantum vna est natura. v. Cur ego ait, *difficile rumpitur?* Illud enim quod difficile est, fieri potest quamuis cum magno labore: nunquid ergo potest iste funiculus rumpi? s. Verè nunquam, quia indiuidua est sanctæ Trinitatis natura: sed, *difficile,* in hoc loco pro impossibili accipiendum est; quia non potest fieri vt Diuinitatis scindatur natura. v. Quis est ille puer pauper & sapiens, de quo dicit Salomon; *Melior puer pauper & sapiens, Rege stulto & senex?* s. Dominus Iesus Christus; qui puer dictus est propter innocentiam & simplicitatem, quia peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius. Ille puer cum esset diues, pro nostra salute factus est pauper. Ille veraciter est sapiens, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. v. Quis est ille rex senex & stultus? s. Diabolus; qui penè ab ipso Mundi exordio regnauit in genere humano, & ideo senex vocatur. Et verè stultus rex, quia quanto plures decipit, tanto sibi poenam accumulatur maiorem. In regno quippe huius Regis senis & stulti; id est Diaboli; natus est puer optimus, Dominus videlicet Iesus Christus qui factus est rex regum & Dominus dominantium. v. Quid est quod ait; *Custodi pedem tuum, ingrediens domum Dei?* Nunquid ab offensione lapidum monnet custodire pedem, quando ingredimur domum

Eccles. 4.
Ibid.
1. Pet. 2. d
Col. 2. b

Dei; id est, Ecclesiam? s. Quamuis semper honeste & cum timore ac silentio debeamus ingredi domum Dei, tamen non pedem corporis docet custodiendum sed pedem animæ; id est, gressum mentis; ut in conspectu Dei, mundas preces effundamus: & est sensus; quando ingrederis domum Dei (videlicet Ecclesiam) custodi pedem tuum; id est, gressum mentis tuæ; ne offendas in malis cogitationibus, ut oratio tua pura dirigatur ad Deum. v. Quid est quod ait; *Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam?* Quomodo dat homo os suum, ut peccare faciat carnem suam? s. Quando loquitur vanitates & verba libidinosa quibus caro incitetur ad peccandum. Sed iste est proprius huius loci sensus; *Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam;* hoc est, noli quærere vanas excitationes quibus des occasionem carni tuæ ad peccandum: hoc est, noli dicere; Non ego pecco, sed quod in me habitat peccatum; id est, fragilitas carnis meæ: Quia si hoc dicis, Dominum prouocas ad iram; quasi ipse sit autor malitiæ atque peccati. v. Quid est quod ait; *Omnis labor hominis in ore eius, sed anima illius non implebitur?* Quomodo potest fieri, ut omnia quæ laborat homo sint in ore illius? S. Vir Ecclesiasticus, sapiens & doctus, omnem laborem suum habet in ore suo; quia omnia quæ in scripturis sacris discit, quotidie meditatur prædicat & docet; & anima illius non implebitur, quia non sufficit sibi quod didicit, sed magis ac magis semper discere cupit & studet. v. Quid est quod ait; *Melius est videre quod cupias quam desiderare quod nescias?* Quomodo videt homo quod cupit, aut quomodo desiderat quod nescit? s. Ille qui oculis mentis discernit inter bonum & malum, videt quod cupiat bonum & quod repudiet malum: qui autem sequitur voluntatem cordis sui & concupiscentias, sæpè desiderat quod nescit, quia vult comprehendere quod non potest. v. De quo dicit Salomon; *Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius & scitur quod homo sit?* S. De domino Iesu Christo, cuius nomen ante vocatum est in Scripturis sacris, quia ipse carnem de Virgine sumpserit; & cognitum est Prophetis & sanctis Dei, quod verus homo erat venturus. v. Si hoc de domino Iesu Christo dictum est, quid est quod sequitur: *Et non possit contra sortio rem se in iudicio contendere?* Quis est ille fortior, contra quem dominus Iesus contendere non possit in iudicio? S. Deus Pater qui fortior est, quia Filius secundum humanitatem minor est Patre. v. Quid est quod ait; *Melior est ira risu;* cum risus naturalis sit, ira verò sit vitium? S. Ira non semper est vitium, sed aliquando est virtus, quando irascimur nobis ipsis vel aliis peccatibus: hæc ergo ira melior est risu, quia risus dissoluit mentem, & lætitia corrumpit hominis animum; hæc autem ira corrigit & emendat peccatum. v. Quid est quod ait; *Calumnia conturbat sapientem & perdit robur cordis illius?* Qui enim verè sapiens est, nulla turbatur calumnia, nulla deiicitur aduersitate. s. Sapiens in hoc loco non intelligendus est ille qui perfectus & consummatus in sapientia est; sed qui iam cœpit habere sapientiam, & tamen adhuc non est perfectus. Talem sapientem calumnia hominum siue aduersitas aliqua facile conturbat & perdit vigorem ac fortitudinem animæ illius qui dum patienter non sustinet aduersa, vexatur impatiētia. v. Quid est, male dicere quia priores dies meliores fuerunt quam

isti qui modo sunt? S. Ideò malum est hoc dicere, quia ipse ait; *Stulta est talis interrogatio. v. Quare stulta interrogatio est, si quis dicat; Quæ causa est, quæ priora tempora meliora fuerunt quam nunc sunt?* Ideò stulta interrogatio est, quia vnus Deus conditor est omnium temporum, cunctorumque dierum. v. Quamuis enim vnus sit Deus, conditor omnium temporum cunctorumque dierum; nunquid non fuerunt tempora bona & mala? S. Verè fuerunt: sed virtutes, faciunt nobis tempora bona; vitia & peccata faciunt tempora mala; & idcirco nos ita semper bene viuere debemus, ut dies præfentes nobis meliores sint quam præteriti. v. Quid est quod ait Salomon; *Noli esse iustus multum, neque plus sapias quam necesse est?* Quid enim mali est si homo sit multum iustus; aut quis potest plus sapere quam necesse sit? S. Ille multum & nimis iustus est, cuius iustitia sæua & crudelis, etiam alios excitat ad querelam & murmurationem; verbi gratia: Qui videt fratrem suum peccare, & magis vult eum condemnare atque punire quam per pœnitentiam corrigere & emendare; ille nimirum, multum & nimis est iustus. v. Quomodo sapit homo plus quam necesse est? s. Quando superbe sapit: vnde monet Apostolus; *Noli altum sapere:* id est, noli superbe sapere, sed time. Ille etiam plus sapit quam necesse est, qui ea vult intelligere quæ non potest comprehendere neque penetrare. v. Quare Salomon dicit; *Qui timet Dominum, nihil negligit;* cum Iacobus Apostolus dicat; *In multis offendimus omnes?* Nunquid Iacobus aut ceteri Apostoli non timebant Deum; qui se in multis offendere confitebantur? s. Timebant utique, & in multis offendebant, quia non est homo super terram qui faciat bonum, & non peccet. v. Quomodo ergo verum est quod dicit; *Qui timet Dominum, nihil negligit?* S. Qui enim sanctum & castum Dei timorem habet, nihil omnino negligit, quia neque prosperis eleuatur, neque aduersis deiicitur, quoniam quicquid illi accidit non eum contristat. v. Quis est ergo ille qui sanctum & castum Dei timorem habet? S. Qui Dominum in nullo vult offendere; & quantum ipse adiuuare dignatur, eius voluntatem & madata ipsius in omnibus vult & studet adimplere. v. Quid est quod ait; *Sapientia confortabit sapientem super decem Principes ciuitatis?* Quæ est hæc sapientia, aut qui sunt isti principes? S. Sapientia in hoc loco Dominum Iesum Christum significat, qui est virtus & sapientia Dei: Decem Principes ciuitatis, sancti Angeli sunt intelligendi, qui sunt principes ciuitatis; id est, cœlestis Hierusalem. Sunt & principes Ecclesiæ, quia ipsi quotidie regunt eam, & custodiunt. v. Cur ergo decem dicuntur? S. Quia decem fuerunt ordines Angelorum, sed vnus cecidit per superbiam; & idcirco boni Angeli semper ad hoc laborant, ut de hominibus numerus adimpleatur, & perueniat ad perfectum numerum; id est, denarium. v. Quomodo ergo sapientia confortat sapientem super decem Principes ciuitatis? S. Quia maius est auxilium sapientiæ; id est, Domini Iesu Christi; quam sit Angelorum. v. Quid est quod Salomon dicit; *Virum vnum de mille reperis, mulierem autem ex omnibus non inuenis?* Nunquid non multæ mulieres sanctæ fuerunt, virgines simul & viduæ; quæ pudicitia ac castitate, ac bonis operibus deo placere, ex quibus plurimæ illarum Martyrio coronatæ sunt? S. Verè fuerunt &

vsque nunc sunt plurimæ virgines viduæ deo acceptæ: sed hoc dicit Salomon, quia suo tempore de multis viris vix potuit inuenire bonum; de mulieribus verò nullam inuenit, quia omnes eum non ad virtutem sed ad luxuriam traxerunt. v. Potest hæc sententia spiritualiter intelligi? S. Verè potest, nam per virum designatur bonus animi cogitatus, per mulierem verò carnalis & dissoluta cogitatio. De mille ergo vir vnus inuenitur; id est, vnus cogitatus mundus & purus; qui peruersa cogitatione non turbetur, id est, polluitur extrinsecus: de mulieribus verò nulla inuenitur quæ placeat Deo, quia carnalis & peruersa cogitatio non est accepta deo. v. Quid est quod ait; *Qui custodit præceptum Dei, non experietur quicquam mali?* Quomodo nihil mali experietur qui præcepta Dei custodit, cum sancti viri qui præcepta Dei custodiunt, multa perpessi sint in hoc sæculo? S. Verum est, quia qui præcepta Dei custodit; id est, omne quod iussit & præcepit Deus; non experietur quicquam mali in futuro; hoc est, nullum malum patietur, nullum malum sustinebit in die Iudicij. Quamuis enim aliqua mala patietur in hac vita, leuia sunt & transitoria; in futura autem vita nihil mali patietur, qui peruenerit, ad æternæ beatitudinis gloriam. v. Quid est quod ait; *Melior est canis viuus, leone mortuo?* quid per canem viuum aut leonem mortuum, Salomon vult intelligi? S. Canis viuus significat populum Gentium, leo mortuus populum Iudæorum à Deo derelictum. Melior est ergo apud Deum Canis iste viuus quam leo ille mortuus; quia nos qui de Gente credimus viuentes, per fidem cognoscimus Deum patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Aliter Canis viuus est peccator qui se peccatis mortuum confitetur; & per pœnitentiam resurgens, incipit per iustitiam viuere: Leo mortuus, est iustus qui in sua iustitia confidit, & de meritis suis gloriatur; & idcirco superbia elatus, mortuus est apud Deum. Melior est ergo peccator humilis & per pœnitentiam correptus, quam iustus superbus; quia ille abominabilis, iste Deo acceptus est. v. Quid est quod dicit; *Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat?* Nunquid potest aliquis candida vestimenta semper habere? Et si forsitan ita est diues ut semper vestimenta candida possit habere, quod omnino difficile est; quomodo fieri potest, ut de capite ipsius nunquam deficiat oleum? Quis naq; ferre potest, ut semper habeat caput oleo perunctum? S. Hæc sententia, non historialiter sed spiritualiter debet intelligi. Nam per vestimenta, virtutes designantur quibus anima vestitur & ornatur: Per oleum verò designatur opus misericordiæ; id est, eleemosyna, vel certè spiritualis lætitia; & est sensus; *Omni tempore sint vestimenta tua candida;* id est, quæcunque bona egeris, sint munda & pura, ut possint Deo esse accepta; & nunquam deficias ab operibus misericordiæ, & semper habere stude spiritualē lætitiā. v. Quæ sunt muscæ de quibus Salomon dicit; *Muscæ morientes exterminant suauitatem illius?* S. Verè certè Salomon spirituales Muscæ intelligit. v. Quæ sunt illæ spirituales Muscæ? S. Dæmones, vitia, & peccata: hæc enim omnia exterminant hinc suauitatem vnguenti; id est, gratiam Sancti Spiritus. v. Quid est quod ait; *Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius?* Quis enim habet cor suum

carnale in dextera vel in sinistra manu? S. Verè nullus; & ideò hæc sententia spiritualiter debet intelligi. v. Quomodo spiritualiter debet intelligi? S. Per cor designatur intentio seu cogitatio: Per dexteram manum, opus bonum; per sinistram verò, malum. Cor igitur sapientis in dextera eius, quia intentio & cogitatio viri sapientis ad hoc tendit & ad hoc laborat ut semper bona operetur; quatenus in die Iudicij, ad dexteram Domini; id est, in sorte iustorum stare mereatur, & cum ipsis in æterna beatitudine gloriari. Cor verò stulti in sinistra illius, quia & mala quæ cogitat & malis operibus accumulatur, pro quibus in die Iudicij, à sinistris; id est, in sorte reproborum ponetur, & cum eis in æternum punietur. v. Quis est ille spiritus de quo dicit; *Si spiritus potestatis habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris?* Quis est iste qui habet potestatem; cuius spiritus si ascenderit super nos, locum nostrum dimittere non debemus? S. Diabolus, princeps huius Mundi; spiritus eius, est maligna suggestio. v. Spiritus Diaboli quomodo ascendit super nos? S. Quia persuadendo facit ut mala cogitemus: si ergo suggerente Diabolo, mala cogitatio ascenderit in cor nostrum; non ei locum dare debemus, sed contra ipsam fortiter pugnare ne forte opere compleamur malam cogitationem. Potest & sic intelligi: si habes in te humilitatem, munditiam, castitatem, patientiam, charitatem; & Diabolus suggerit tibi superbiam, libidinem immunditiam, iram, odium: *ne dimiseris locum tuum;* id est, ne dimittas humilitatem & efficiaris superbus Sic & de cæteris est intelligendum. v. Quare dicit Salomon; *Væ tibi terra, cuius rex iuuenis est, & cuius Principes manè comedunt?* Nunquid non beata fuit terra Israël, quæ iuuenem habuit regem, Dauid scilicet qui fuit triginta annorum quando suscepit regnum? Nunquid non bonus rex Iosias, qui regnare cœpit in adolescentia? S. Verè bonus rex Dauid, bonus & Iosias. Sed væ terræ cuius rex iuuenis est; hoc est, in quo parua & infirma est sapientia, & carnalis prudentia quæ iuuenilia desideria sequitur, odit iustitiam, veritatem, & iudicium. v. Quomodo Principes manè comedunt? S. Principes manè comedunt quando luxuriosam vitam ducunt: & idcirco væ terræ cuius Principes manè comedunt, quia magis amant huius sæculi voluptates & carnis delectationes quam populi salutem; ideòque luxuriose viuendo peruertunt iudicium. v. Quomodo beata est terra cuius rex est nobilis, & cuius Principes comedunt in tempore suo? S. Si rex nobilis est; hoc est, decorus sapientia, splendidus iustitia, ornatus bonis moribus & actibus; verè beata est terra cui præest, quia regit eam in iudicio & æquitate, & exaltat iustitia. qui sunt illi Principes, qui in tempore suo comedunt, S. Illi nimirum qui non luxuriantur, qui non amant huius sæculi voluptates, qui non viuunt in crapula & ebrietate; sed cibos quærunt tantum ad corporis sustentationem: Ideòque beata terra quæ tales habet Principes; quia dum iustitiam & æquitatem diligunt, utique non peruertunt iudicium. v. Quid est quod ait; *Da partes septem nec non & octo?* Quæ sunt illæ septem partes vel octo, quas dare nos iubet? S. Per septenarium numerum, vetus Testamentum propter Sabbatum, qui est septimus dies sanctificatus in Lege; per octonarium verò, designatur nouum Te-

Eccles. 5. b

Eccles. 6.

Eccles. 6.

Eccles. 7.

Ibidem. a

Temp. vnde b. na

Eccles. 7.

Rom. 12.

Eccles. 7.

Iacob. 1.

Eccles. 7. Sanctus & castus Dei timor, qui sit.

Eccles. 7.

Caute sepe Labor Angeli sapientia Dæmones de hominibus pleant.

Eccles. 7.

Dextera militice quid sit.

Eccles. 10. Dauid 2. Reg. 5. 4. Reg. 22.

rex nobilis quia sit.

Eccles. 11.

stamentum propter diem Dominicam, qui est octauus, Domini Christi resurrectione sanctus. V. Quomodo ergo intelligendum est quod ait; *Da partes septem, nec non octo?* S. Hoc modo: id est vtrumque Testamentum (Vetus scilicet & Nouum) pari veneratione credendo suscipe, & præcepta eorum diligenter implere stude. V. Quid est quod ait; *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem; in quocunque loco ceciderit, ibi erit?* Nunquid quod cadit lignum ad Aquilonem, aut ad Meridiem, non sæpè mouetur in alias Mundi partes? S. Nulli hoc dubium est, sed hæc sententia spiritualiter intelligi debet. Nam per lignum, homo designatur: quoniam vnusquisque est quasi lignum syluæ generis humani. Per Austrum qui est calidus ventus, designatur requies Paradisi. Per Aquilonem qui est frigidus, designatur Inferni supplicium; Et est sensus: Vbi cunque sibi homo locum ad futuram sedem præparauerit, siue ad Austrum, cum ceciderit (id est mortuus fuerit) in requie Paradisi & gloria regni cœlestis permanebit in æternum. Si verò malè viuendo sibi locum præparauerit ad Boream; Inferni pœnas luet in sæcula sæculorum. V. Quid est quod ait; *Qui obseruat ventum, non seminat; & qui considerat nubes nunquam metit?* Quis enim est tam stultus, qui semper obseruet ventum, vt non seminet; & semper consideret nubes, vt nunquam metat? S. Hæc sententia spiritualiter intelligenda est: Nā vt per vêtum & nubes sæpè tēpestas generari solet; sic per ventum etiam designatur Diabolus, per nubes præsentis sæculi aduersitates. Quicunque igitur timet Diaboli persecutionem, aut Mūdi huius aduersitates, non seminat; id est, verbum Dei non prædicat, nec operatur bona quæ valet. Etiam nunquam metet; quia & si aliqua bona inchoat, ad perfectionem non ea perducit. V. Quid ergo agendum est? S. Sine consideratione nubium & timore ventorum, in medijs tempestatibus feminare debemus; id est, in omnibus aduersitatibus verbum Dei prædicare, & bona opera quæ valemus agere semper oportet. V. Quid est; *Mane semina semen tuum, & vesperi ne cesset manus tua?* Quis enim semper, & mane & vesperi feminare potest; maximè cum glaciali tempore nullus audeat feminare? S. Semen hoc loco non intelligendum est, frumenti vel alterius cuiuslibet grani; sed semen boni operis ex quo nascitur fructus iustitiæ, & merces æternæ remunerationis. V. Quid ergo docet cum dicit; *Mane semina semen tuum, & vesperi ne cesset manus tua?* S. Vt nullo tēpore, nulla ætate, à bonis operibus cessemus; & nostram matutinam iustitiam vesper inueniat, & vespertinam misericordiam iterū Sol ortus accumularet: In adolescentia pariter & senectute virtutum cœpia nos semper Deo commendat. *Mane ergo semina semen tuum, & vesperi ne cesset manus tua:* hoc est; semper te in bonis operibus exercere. V. Quid est quod ait; *Et florebit amygdalus, impinguetur locusta, & dissipabitur capparim?* Quid enim profuit hoc dicere, cum nullus ignoret quia & Amygdalus florere solet, impinguari Locusta, & dissipari Capparim? S. Hæc sententia spiritualiter est intelligenda, & magnum in se continet mysterium. Nam per Amygdalum designatur Dominus Iesus Christus: quia sicut nux Amygdali constat ex corio, offe, & nucleo; ita Christus ex carne, anima, & diuinitate; Quoniam per os Amygdali, diuinitas desi-

gnatur. V. Per Locustā & Capparim quid significatur? S. Per Locustam, populus Gentilis; per Capparim populus Iudaicus. V. Quomodo ergo intelligenda est hæc sententia? S. Florebit Amygdalus; id est, nascetur Christ⁹ & corruscabit miraculis: *Impinguetur Locusta;* id est, credet Gentilis populus, & replebitur donis spiritualibus: *Dissipabitur Capparim;* hoc est, peribit propter infidelitatē populus Iudaicus. V. Quare verba Sapientum stimulis & clavis assimilantur? Sic enim dicit Salomon; *Verba Sapientum sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi.* S. Aptissimè verba Sapientum, clavis & stimulis cōparatur; quia peccatorum culpas nesciunt palpare, sed pungeri: qui enim veraciter sunt sapientes, eorum proculdubio verba clavi sunt & stimuli, quia peccatores non blandimentis fouent sed aspera increpatione redarguunt, & eorum secretas conscientias quasi pungendo, ad dolorem & lamenta exercent vt corrigantur. V. Quid est quod ait; *Quæ per magistrorum consilium data sunt à Pastore vno?* Qui sunt illi magistri per quorum consilium data sunt Sapientum verba; aut quis est vnus ille Pastor, à quo data sunt? S. Magistri, sunt sancti Prophetæ & Apostoli. Pastor vnus est Deus, à quo data sunt omnia verba sapientum, quia ipse docuit magistros (id est, Prophetas & Apostolos) & destruxit eorum consilium, quoniam ipse dedit verba in corde & ore ipsorum. V. Quid est quod Ecclesiastes in fine Libri sui dicit; *Deum time & mandata eius custodi, hoc est enim omnis homo?* Quomodo fieri potest, vt hoc tantum sit homo; id est, timere Deū & mandata eius obseruare? Multo quippe maior est pars eorum hominum qui nec timet nec custodiūt. S. Verè maior pars est malorum quàm bonorum, quia sicut Dominus dicit; *Multi sunt vocati, pauci vero electi;* & incomparabiliter maior Infidelium multitudo quàm fidelium. V. Quid ergo vult in hoc loco Salomon demonstrare? S. Hoc namque demonstrat in his verbis; quia non est homo, qui Deum nō timet & mandata eius non custodit. S. Quare non est homo? S. Quia non custodit modum rationemque suæ naturæ. V. Quæ est ratio & modus naturæ humanæ? S. Rationabiliter viuere; quia inter animalia omnia solus homo creatus est rationale animal; & solus accepit à Deo rationem & intellectum ita vt agnosceret suum Creatorem & diligeret eum ac timeret, & corde & ore simul laudaret. V. Quid est Deum timere? S. Volūtatem eius implere, & bona quæ faciēda sunt facere. V. Si ergo qui non timet Deum & mandata eius non custodit, non est homo; quid ergo est? S. Bestia est. V. Quomodo bestia est; cum in eo videatur humana substantia & persona? S. Quamuis enim videtur habere humanam substantiam & personam, tamen quia nō rationabiliter sed bestialiter viuit, non homo sed bestia dicendus est. V. Quomodo bestia vocatur? S. Si est crudelis, suis domesticis & subiectis aut vicinis; leo est, nō homo: si autem raptor est, Tygris vel Lupus; si verò est adulter aut fornicator aut immundus, Canis est aut Porcus; aut si stultus, Asino comparatur: fraudulenter itaque aut simulator, congruè vulpeculæ assimilatur, & sic de cæteris intelligendum est. V. Quis est ergo veraciter homo? S. Ille qui Deum timet, & mandata eius custodit.

OLYMPIODORI, IN ECCLESIASTEN SALOMONIS, ENARRATIO, ZENOBIO ACCIAIOLO, FLORENTINO, INTERPRETE.

EX XISTI SENENSIS, BIBLIOTHECÆ SANCTÆ, LIBRO IIII.

Olympiodorus Monachus natione Græcus, Philosophus Peripatetica scholæ, cuius extant præclari in Aristotelis Meteorora Commentarij; scripsit Græcè iuxta triplicem sensum, Enarrationem in Ecclesiasten, succinctam, eruditam, breuem & elegantem; quam Zenobius Acciaiolus Florentinus in Latinum transtulit: Eius initium est; Rerum certam cognitionem.

PRÆFATIO.

3. Salomonis libro rû argumentum.

Rerum certam cognitionem cum à Deo Salomon accepisset, qui fuit filius Dauid non solum carnis progenie sed imitatione virtutis, triplici ipsas diuisione partitus est: in Morales scilicet, ac Naturales, & eas quæ intellectu solo percipiuntur. Ac Morales quidē tradidit in Prouerbijs; Naturales autem in Ecclesiastæ Sententijs; Intelligibiles verò in Canticis canticorum. Est tamen inuenire & in Ecclesiastæ, Moralium interspersam doctrinam; & rerum Naturalium, in Prouerbijs: cum tamen suæ propriæ singulis discretæ sint. Cantica verò Canticorum, totum profus vbiq; de intellectualibus differit, spectatque ad allegoricum sensum: Sed & in Ecclesiastæ ac in Prouerbijs est item inuenire quæ intellectualia sunt. Se verò ipsum Ecclesiastem, hoc est, Concionatorem, Salomon nominauit; tanquam cunctos mortales in Ecclesiæ cœtuum vocans & in concordiam necens, ac in cōmuni vphiscarum rerum speculationem tradens. Illud quoque sciendum est, sapientem hunc nostrum Ecclesiastem, modo è suâ ipsius loqui personâ, modo eius personam gerere qui ea quæ in mundo sunt, aut intus admittitur. Atque hæc quidem vt in præuio quodam prospectu dicta à nobis sint: Primum verò caput, hæc ferme completur. Ecclesiastæ genus narrat & dignitatem, tum verò & ciuitatem ipsam in quâ, Regia illi constituta erat. Decernit autem atque ostendit quæcumque in hoc mundo sunt, vanitatem esse: non quod omnia damnet atque accuset, verum potius consilia hominum reprehendit qui in hoc mundo spem suam collocasse videntur. Docet autem & de solis ipsius motu, primo quidem Lectionis occursum, physicè loquens, cum tamen ad Theologicam allegoriam eius mens intentioque pertineat. Idem inquit & de Fluminibus, quæ in Mare proripiunt neque illud complent. Hinc etiam docet in rebus quæ creauit Deus, nihil esse recedens ac nouum; sed eas eum tueri locum quem ab Opifice Deo semel sortita sunt. Neque verò oculum expleri posse aspectu; neque penitus scire homines prima præteritorum, neque futurorum postrema; laboriosamque occupationem filiis hominū Deum dedisse: Agere autem homines quæcumque agant, nullâ quidē necessitate, electione autem spiritus; hoc est, propriæ libertatis: Quodque peruersum est, donec in sua prauitate persistat, concinari corrigique non posse. Vt autem sermoni suo fidem autoritatēque conciliet, ut ipse qui omnia quæ in mundo sunt vana esse affirmat; docet se sapientem & Regem diuitēque fuisse, vt ita facilius in animos legentium irreat, vanitatem cuncta appellans. Docet etiam in multitudine sapientiæ, multitudinē esse cognitionis; meminitque de Mundi huius latitia; contenditque, si fieri possit, vt rationalis substantiæ quæ nobis inest, saluam fieri carnem.

Argumentum Libri Canticorum.

CAPVT PRIMVM.

Verba Ecclesiastæ filij Dauid Regis Israël in Hierusalem: Vanitas vanitatum; omnia vanitas. Verba (Cuncta scilicet hæc verba sapientis Ecclesiastæ eruditius nos aspernari vitæ huius vanitatem; auditorum conuertunt atque hortantur ad verbum Fidei, quæ est in Christum Deum nostrum. Ecclesiastæ.) Tanquam in Ecclesia Dei, verba sapientiæ custodiantur; Ecclesiastem se Salomon nominauit. Filij Dauid.) Suum genus ac dignitatem refert Ecclesiastes vt ad personæ autoritatem animum conuertentes, promptiores reddamur ad doctrinam suscipiendam. Quod autem spectat ad latentem sensum, ita intellige: Dauid, interpretatur manu fortis; manu autem fortis est omnia continens Deus. Huius verò Filius Dominus noster Iesus Christus, verus est Ecclesiastes qui ex omnibus gentibus populisque duobus vnā sibi fecit Ecclesiam, quique regnat in vero Israël. Israël namque interpretatur, mens videns Deum in visione pacis regiam sedem habens, iuxta quod scriptum est: *Et factus est in pace locus eius;* Hierusalem siquidem pro visione pacis accipitur. Ipse igitur manifestè nos docet voluntatē hominum qui circa mundana versantur, vanitatem esse; quam & diffusius, vanitatum vanitatem appellat. Quid habet homo amplius in omni labore suo quo laborat sub sole? Omnes quidem homines sub eodē Sole ver-

Psal. 75.

satur: eorum verò qui laborant, alij quidem vires intendunt suas ob ea quæ Solem supereminent, vt cœleste regnum in hereditatem accipiant; alij verò ob ea laborant quæ sunt sub Sole, vt inanem scilicet gloriā, vel pecunias dignitatēque acquirant. Quid igitur (inquit) homine homo amplius habet in eo labore quo laborat sub Sole; quādo omnes relicta præfenti vita communem mortem subimus? Generatio præterit & generatio aduenit, terra autem in æternum stat. Eorum quæ creata sunt; alia quidem durant absque successione, cum præfenti sæculo simul extantia, veluti Cælū, Terrā, Astrā, & Sol; alia verò corrumpuntur ac pereunt, sed generis successione seruantur, vt homines sunt, vt aues, vt pisces & plantæ. Quid igitur homines laboratis circa terrena; quando ipsa terra sensu carens elementum, in longinquū tempus perdurat; vos autem secundum generationem peritis? Aut ita intellige: Terra quidem in æternū stat, accusatrix vestri effecta, in qua nefaria opera perpetrastis. Mystico autem sensu: Generatio præterit; Iudæorum scilicet, eiecta & repulsa: Generatio verò aduenit; eorum scilicet qui in Christum crediderunt. Sacra verò Scriptura, terra nūcupatur; instar enim terræ, immobilis est, fructus gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, veterique ac Nouo Testamento subnixā manet in sæculum, immobiles habens & iustorum promissiones, & quæ peccato-

Dies Dominicæ Resurrexione

Eccl. 11.

Eccl. 11.

Eccl. 11.

Merces æternæ Remunerationis.

Eccl. 12.

Amygdali est Christi, similitudo.

Eccl. Sapientia verba multa sunt.

Eccl. 11.

Mat. 11.

Bestia est nō homo, qui Dei nō seruit mandata.

ribus reposita declarantur supplicia. Oritur Sol & in locū suū aspirat. Certū Solis cursum dispositionemque ostendit, vt nos ad illius contemplationem attollat qui fabricatus est Solem. Mouetur autem circulari motu vt nonnulli arguunt ex verbis Esdra ita dicentis; Magna est terra, & excelsum est cælum, & velox cursu est Sol & vertitur in circulo cæli, & in vna die ad locum suū reuertitur. Quasi dicat: hic etiam Sol quamlibet magnus; ad Solem iustitiæ comparatus, vanitas est. Mystico autem sensu ita intellige: Oritur Sol in cordibus Fidelium dirigens adhuc proficientes, ad ea quæ agēda sunt; sed & in ipsis occidit quādo altitudines sententiarum inquirunt, atque ita maius desiderium cognitionis illis accendit. Aliter: Oritur Sol, vni genitum Dei Verbum è paterno sinu: occidit in nouissimis diebus; ad occasum vitæ ei, carne assumpta, suam quodāmodò diuinitatē occultans: Ipsi quidem Fidelibus Deus immutabiliter factus homo cognoscebatur, ab Infidelibus autē simplex & verus cū homo putabatur. Oritur in super ex deipara Maria secundum carnem; occidit autem Inferni ima descendens: Sed & rursus exoritur, à mortuis surgens. Quibuscūque autē modis hūc Solem consideres, omnes Fideles trahit ad regnum cælorū, verissimè testatus; Cū autem exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Ibi ipse oriens transit ad Notum, & flectitur ad Aquilonem. Climata explicat quæ Sol percurrit: Symbolicè autem cōtemplando, poteris Notum intelligere qui à calida Mūdi regione spirat; pro insita hominib' rationali prudentia quæ nequaquam torpet, sed quia ignea feruensque est. Aquilonem verò pro fortitudine; est enim ventus hic acer & expeditus. Liben, pro Temperantia quæ infrigerat voluptates corporis & exficat: Apelioten verò seu Subsolanum, pro ipsa iustitia quæ per omnes commeat extenditurque virtutes. Omnes igitur animæ regiones illustrans, interno splendore radiat Sol iustitiæ. Aliter: Deus Verbum carne assumpta, villas & ciuitates ad Notum constitutas ipse suis pedibus circuit; per Apostolos autem, Boreales plagas. E gentibus itaque Ecclesiam congregans, omnia demum collustrans; omnes ad salutem conuertit. Lustans in circuitu pergit Spiritus, & in circulos suos reuertitur. Literali quidem sensu; spiritum vocat Solem propter motus velocitatem: Non nulli tamē è cætiliū opinione ita etiā exponūt, quoniam ij putant Solem anima præditum esse animal. Mystico autē sensu; Spiritus sanctus Apostolis infusus, circuire illos terras omnes faciebat, & Euangelium prædicare: sed & Apostolus induxit, vt conuerso itinere redeuntes, eos inuiserent quos prius in doctrina fidei crudierant, vt in Actis Apostolorum planè inuenies. Omnes Torrentes intrant Mare, & Mare non redūdat. Mos est diuinæ Scripturæ, vt omnes proplerisque accipiat, iuxta illud; Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: neque enim Iusti, neque Prophetæ declinauerunt. Est igitur admirari sapiētiam Creatoris, quoniam pacto hoc fiat vt plerisque; fluuiis Mare intrātib'us, ipsum tamen in terminis suis consistat. Mysticè autem; flumina sunt Apostoli, iuxta quod scriptum est: Et Torrente voluptatis tuæ potabis eos Mare autem intelligitur præsens vita, iuxta illud; Hoc Mare magnum & spaciosum. Euangelici itaque Apostolicique sermones in dulcorem mutant huius

3. Eld. 4.

Iob. 12. c.

Ventorū Symbolica interpretatio.

Psal. 13.

Psal. 35.

Psal. 103.

vitæ falsedinē: verū Mare hoc nequaquā impletur; neq; enim omnium fides est. Moraliter autem, quasi proposito exēplo subinnuit eos homines qui inexplēbilis auaritiæ morbo laborant; insatiabile namq; illorū desiderium non expletur, quanquā more Torrentum vndique ad illos diuitiæ confluant. Ad locum Vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Amos Propheta inquit: Qui vocat aquas Maris & effundit eas super faciem terræ. Videtur itaque hoc loco phycas adducere rationes: quod videlicet aqua Maris, à nubibus inde attracta, & in terram effusa faciat ipsos Torrētes. Inquit igitur: E Mari Torrentes fluuijque exorti rursus in illud reuertantur. Mystico autem intellectu; ad locum vnde Apostoli exierunt, illuc fecerunt vt Fideles conuerterentur: ad Deū videlicet, vt in lumine domini postea ambularēt. Aliter: Qui è virtute in vitium ac malitiam decidūt, Torrentum ac fluuiorū, more ex alto quodam loco in præceptis concauūque ac terrestre delabuntur. Possunt tamen & eū ad ipsum iam vitæ terminū peruenire, respicere, ad pœnitentiā redeuntes; & per conuersionem reuerti iterum in viā quæ perducit ad Paradisum vnde homo primus eiectus fuit. Cuncta rationes difficiles, non poterit homo eas explicare sermone. Rationes quæ de certa rerum cognitione afferendæ sunt, magnam difficultatē habent eò quod non possunt homines quantumuis magna pollentes ingenij vi, rerum omnium absolutam consequi cognitionem. Aliter: Omnes rationes, tam quæ ad secularem quā quæ ad diuinam sapientiam pertinent, nō sine labore tradi possunt; seculares tamen ac mundanæ scientiæ plerūque discentibus detrimētum adducūt. Sciētia verò Dei ac diuinus sermo semper est utilis; quem tamen nō poterit homo pro dignitate explicare, licet alioquin prudens sit, nisi qui accepit donum doctrinæ sapientiæ quæ sermonem. Aliter: Semper ferè diuini verbi doctores laborant, atque in angustia sunt, ac plerūque ab ipsa doctrina retrahuntur, cū frustra se videant operam infumere ac laborem solum lucrari, ob Auditorum inobedientiam ac desidiā. Prædicationis officium deterret eos qui cum negligentia audiuntur. Aliter: Oportet prius facere ac deinde alios docere. Labor est itaque nō vulgaris atque exiguus sed valde periculofus, quenquam alios ea docere quæ prius ipse non fecerit. Quapropter homo perfectus ac prudens cū rei magnitudinem contemplatur, ab ipsa prædicatione resilit ac retrahitur. non saturabitur oculus visu, neque auris auditu implebitur. Verba hæc secundum physicam rationem ita exponi possunt, videlicet: Neque oculus vniuersam sensibilem creaturam Mundique machinam potest complecti, neque cuiusquam mens omnes capere rationes atq; sermones qui de illa explicari possēt; quia videlicet deest homo qui de iis loquatur ac doceat. Aliter: Oculi hominum cū valde agiles sint ac quodammodo lubrici, ad concupiscentiam proueniunt neque expleri possunt. Sed & qui prurimum aurium patiuntur, semper quidem res nouas discere gestiunt & affectant; nunquam tamen curant ad veritatis notitiam peruenire: quapropter & diuini verbi Præcones non laborant vt aures oculosq; discerentium modestos temperatosque efficiant. Aliter: Audien di ensus ac vidēdi, principales regiū; sunt

Amos 1. 3.

Remotionis officii magnitudine deest. Labor est valde periculofus alios docere que prius non fecerit.

Prædicationis officii magnitudine deest. Labor est valde periculofus alios docere que prius non fecerit.

Vites & Auditus, omnium sensuum maximum rationales sunt. Ibidem.

Sæculum pro humana vite spacio.

Beati quo sensu percipiunt sunt damnatorum pœnam.

In die bonorum ne sis immemor malorum. Eccle. 11. c.

ac cæterorum sensuum maximè rationales; proprias namque operationes humanæ vitæ peritiles ac necessarias sine vlla fatietate efficiunt. Gustus autem, Odoratus ac Tactus, citius fatigantur ac tædio afficiuntur. Quid est quod fuit? Ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? Ipsum quod faciendum est. Creaturarum rerum aliæ quidē æternæ sunt; id est semel creatæ, successionem non habituræ; vt Sol, vt Luna; perpetuò durant. Aliæ verò per successionem conseruantur, quæ videlicet sunt sub Sole; vt animalia ipsa ac plantæ quæ generationi subiaccunt & corruptioni. De huiusmodi ergo Creaturis quas successio seruat, habetur hic sermo; homo siquidem natus est olim fuitq; ab initio, quo defuncto alius generatur. Item & planta fuit, planta nascitur Et non est aliquid recens sub Sole; neque qui dicat ac loquatur, ecce hoc nouum est, iam enim præcesserunt in sæculis quæ fuerunt ante nos. Sæculum quādoque spaciū vitæ humanæ significat, iuxta illud; Nō comedam carnem in sæculum; id est, in tota vita mea: et alibi; Erit tibi seru' in sæculum: Quādoque autem perpetuum, & temporariam durationem Mundi huius ab initio Creationis vsque ad finem. Dicit ergo nihil esse nouum in successionebus hominum, animalium ac plantarum. Aliter etiam: Qui probi officiosique fuerint in hac vita, in futuro sæculo coronantur, puniuntur autem scelesti. Quid est igitur quod fuit? ipsum quod futurum est: Quasi dicat; officiosè quispiam vixit? præmia virtutis accipiet; scelestè alius vixit? sui flagitij pœnas dabit. Quæ igitur in futura vita & sæculo nobis aduenient, præmia illorum erunt quæ in hac vita sæculoque præcesserint. Nō est primis memoria, sed nec eorum quidē qui postremò futuri sunt erit recordatio cum iis qui futuri sunt in nouissimo. Particularia singulorum hominum facta, quæ in tota vita gesserūt, sunt quodammodo infinita, vt eorū meminisse nequaquam possumus: sed neque scimus ea quæ posteri ac venturi facient; hoc est, ignoramus quæ sigillatim cuncti homines ab initio Mundi fecerint. Neque enim cum illis in vita fuimus, sed neque eorum qui post nos futuri sunt cognitionem habemus. Vniuersalia enim fortasse quodammodo possumus, particularia verò cuncta scire non possumus. Non est igitur primerum memoria; neque in nouissimis futurorum. Aliter: Qui officiosè vixerunt in hoc Mundo, mox cælestis regni præmium consequuti non habent in sensu memoriam laborum quos in præsentī vita per tulerunt; sed neque sensu animoquæ percipiunt dānatorum pœnam: non erit itaque ipsis memoria cū illis qui futuri sunt in nouissimis; hoc est eorum qui tunc punientur: Non quod vlla obliuio animas occupatura sit; sed quia ex præsentī voluptate, dolorū memoria cessabit, iuxta quod scriptum est; In die bonorum: obliuio est malorum. Ego Ecclesiastes Fui rex Israel in Hierusalem. Quia nos adhortatur sensibilia cuncta despiciere; facilis autem cōsilio illius creditur qui ea contemnenda proponat quæ ipse possederit ac expertus fuerit; ideo suam nobis exposuit dignitatem vt cū attentione verba eius accipiamus. Et dedi cor meum ad querendum, & speculandum in sapientia de omnibus quæ sunt sub Sole. Et cū Dei munere sapientiam accepissem, totam meam mentem dedi in considerationem rerum quæ sunt sub Sole. Aduerte autem quod Ecclesiastes nō contemplatur inaccessibilia quæ sunt super cælum, sed quæ sub Sole sunt: Inquit igitur; non humana intelligentia speculatus sum, sed vtens sapientia quæ mihi dono Dei tradita fuit. Quoniam laboriosam distentionem dedit Deus filiis hominum, vt occuparentur in ea. Filios hominum vocat, qui ad hæc terrena & vana hiant attoniti, iuxta illud quod in Psalmo legitur; Filij hominum vsquequo graui corde? Vide igitur in sapientia quod laboriosam occupationem dedit Deus filiis hominum; ad magnam enim illorum vtilitatem factū est, quod in comparandis diuitiis & in acquirenda inani gloria, ac etiā in iis quæ vètri ac gulæ gratificantur, summpere laborandū sit. Si enim labores & angustias tantas subimus ac patimur vt possideamus quæ vana sunt; quò nam flagitij ac sceleris progredieremur, si hæc ipsa ociofis nobis vltro aduenirent: Vtiliter igitur data est hominibus hæc difficilis distētio vel occupatio. Si autem & ipsa virtus cum labore perficitur, & hoc item homini perutile est. Si enim quoquò te veritas, & circa bonum & circa malum laborare oportet; consequitur verò malum punitio, bonum autem fructio voluptatisque ineffabilis; sine vlla comparatione præoptandus est labor & occupatio circa bonum, præsertim verò officiosus vir qui verè vacat Virtuti, circa multa occupari non debet, iuxta illud Euangelij dictum: Martha Martha sollicita es & turbaris erga plurima; paucis verò est opus ac vnum est necessarium: Quo loco intelligit de præceptis; aut de Charitate, præcepta omnia cōtinēt. Vtiliter itaque data est hominibus laboriosa atque difficilis occupatio. Vidi quæ sunt cuncta sub Sole, & ecce omnia vanitas & electio spiritus. Quæcūque (inquit) faciunt homines non quæ operantur eorum bonorum gratia quæ sunt super Solem, atque cælestiū; sed eorū gratia quæ sunt sub Sole corruptibilium ac terrestriū omnia vidi quod vanitas sunt: præter hoc enī quod elabuntur ac euanescent, etiā disponunt se homines ad supplicia post præsentem vitam futura; quandoquidem nulla coacti necessitate hæc faciūt: sed præuia electione certòque consilio. Spiritum verò, hoc loco, animam intelligit rationale quæ liberi arbitrij potestate decorata est. Quod deprauatum est, adornari non poterit; neque quod deficit, poterit annumerari. Si ex persona Ecclesiastæ verba hæc accipis, ita intellige. Qui præuè obliquatus est & in vitium cecidit; dum in peruersitate sua perdurat, virtutem resumere non poterit: si autem à vitio recedat, tunc virtutem resumit iuxta illud; Declina à malo, & fac bonum. Sed neque is cui deficit gratia dei; donec est in hoc defectu pœnitentiāque non subit, potest inter pios annumerari. Aliter: Fuerunt nonnulli qui dicerent casu fortuito mundum factum esse, ac imperfectum existere; ad quos Salomon se conuertit dicens: Quid nam deprehenditur in hoc Mundo quod imperfectum sit atque peruersum, vel ita vt emendari illud oporteat? Quid verò etiam deficit in vniuerso Mundo, vt addendum annumerandūque sit? Quod si verba hæc accipis ex illorum persona qui perpendunt naturam hominum, & qui dicunt quosdam esse ita naturā peruersos vt emendari non possint; in multis redarguimus eorum stultam opinionem: Nullus enim naturā est malus. Igitur & Matthæus de Teloneo ad Euangelistæ dignitatē vocatus est. Sed & plurima in hoc Mundo quæ ignaris videntur noxia &

Psal. 4. Dei Sapientia est facta quod virtutes & vitia, hominum, labore cōstent.

liberi arbitrij potestas.

Psal. 36.

Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

Etiam que
noxia vi-
detur h o-
mini pro-
funt.
Prouer. 6.
Pfal. 48.
Genes. 1.

mala; vt Serpentes, vt Leones, & his familia; homi-
nibus cōducunt ad salutaria pharmaca, & vt cōuertantur prudentiorēque fiant animalium illorum
exemplo & comparatione cum dici sibi audiūt: *Vade ad formicam o piger: nec non vt verecundia afficiantur, cum comparari illis se sentiunt, vt; Comparatus est iumentis insipientibus.* Nihil est itaque in hoc Mundo malum, sed omnia commoda & vtilia: *Vidit enim deus* (inquit Scriptura) *omnia quaecūque fecerat, & erat, valde bona.* Ne igitur dicatis o stulti; Quod prauum est cōcinnari non poterit, neque quod deest annumerari. *Locutus sum in corde meo dicens: Ecce magnus effectus sum, & apposui sapientiam super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem, & cor meum vidit multam sapientiam & cognitionem, parabolas & scientiam, Cognoui ego quod & hoc electio spiritus, quoniam in multitudine sapientie multitudo cognitionis; & qui addit cognitionem, addit dolorem.* Loqui aliquis dicitur in corde suo, cum mentem ad cogitandum applicans, secum disputat & ratiocinatur. Collegi itaque (inquit) & subducta ratione appo-
posuisse me vidi sapientiam super omnes qui me præcesserant natū. *Apposui autem, significat profectu magno auctam in eo fuisse sapientiam.* Sapientia verò, est cognitio diuinarum humanarumque rerum & causarum quæ ad eandem res pertinet: cognitio verò, est speculatio de natura rerum. Et qui in hac quidem præditi sunt cognitione, se ipsos erudiunt atque ab ignorantia vendicant; qui verò sermones sapientie discunt, alios quoque homines veritatem subinde edocent. Sapientiam verò & cognitionem non iam vanitatem esse dixit, sed spiritus electionē; monens nos nequaquam Fati beneficio nasci aut fieri homines sapientes, sed sapientie desiderio ac labore; petitamque à Domino Deo sapientiam cōsequentes. Quod si quis adhuc scientie plus habere desiderat, addat (inquit) & studiosos labores. Aut etiam sic intellige qui adeptus scientiam cognitionē que, delinquit; longè amplius puniendus est: ideo qui addit cognitionem, addit & dolorem. Cui autem sapientia sit amplior quam ipsa cognitio siue scientia, meritò (inquit) in multitudine sapientie contineri multam cognitionem.

CAPVT II.

Dixi in corde meo: *Age iam: periculum faciam in letitia & in bonis; & ecce hoc quoque vanitas.* *Risui dixi circuitu; & dixi letitia, quid ita hoc facis? Mūdāna, inquit, mecum gaudia reputans, inspexi nunquid haberent boni: & vidi demū quod lætari vel ob affluentiā diuitiarum vel propter gloriam aut aliquid eorum quæ in Mundo sunt mera est vanitas.* Dixi autem huiusmodi lætitiæ (risum enim, hic, lætitiā intelligit) dixique huiusmodi gaudio; Circumagare à me longius & abfiste: *Quid ita hoc facis? hoc est; quid me allicis vt huiusmodi rebus gaudeam? Etenim vanitas mera est ac nihil penitus aliud, istis de rebus lætitiā & voluptas.* *Et consideravi si cor meum traheret vt vinum carnem meam* Poculum quod bibentes haurimus, à conspectu nostro tollitur & euanesceat. Consideravi itaque num in prosperitatibus mundanis voluptatibusque, humana mens esse possit ita virilis ac fortis vt absumere ac delere valeat quasi epotum vinum cōcupiscētiā carnis. *Et cor meum præcessit in sapientia & pollens in letitia, donec viderem quale bonum filius hominum quod fa-*

Sapientie
definitio.

cient sub Sole in numero dierum vite ipsorum. Ecclesiastes noster cum à Deo sapientiam accepisset vimque prudentiæ, sicut arenam Maris, acutissima mentis acie præditus; poterat quidem diuinos tractare sermones ac magna loqui mysteria, quod ipsum sanè cernitur pulchrè efficere. Poterat autem & ingenij acumine, ad quæcunque libuisset commodè vt. Sicut enim aliquis acuto præditus visu; eadē oculorum vi, modò ad honesta & necessaria vitur modò & lasciue abutitur, nulla quidem oculorum culpa & causa sed effectu & intentione peccante: ita & is, cui Deus mentem sapientia exornauit; si quidem vt decet dono Dei vtatur; res diuinas commodè cōtemplatur: sin verò ad terrena deprimatur, elanguescit ac degenerat in Dei dono; optimè tamen ac perspicacissimè terrena quoque percipit, ac intellectu cōsequitur: neq; verò mentis acies sed animi intentio prout benè vel malè Dei dono vitur, digna laude vel vituperatione censetur. Dedi igitur, inquit, cor meum (hoc est, mentem meam) & reputaui qualenam bonum esset in hominibus, & quid nam operari possunt dum in hoc Mundo sunt, ex quo perpetuam in hac vita lætitiā voluptatēque consequantur. Qualia itaque sunt humana facinora contemplatus, & rationali quadam sapientia vsus; dedit seipsum ad ea peragenda quæ subinde enumerat. *Magnificauit opus meum, & edificauit mihi domos, plantauit mihi vineas, feci mihi hortos & Paradisos, & plantauit in eis lignum omnis fructus. Feci mihi piscinas aquarum vt rigarem ab eis Syluam producentem ligna. Magnificauit, inquit, factum meum: non opus dei, sed meum ipsius; operibus enim Dei nullus quicquam potest adiicere. *Edificauit mihi domos:* In Hebraico suo sermone commodam dictionem nactus, propriè ac perargutè locutus est; *domificauit mihi domum, Plantauit mihi vineas.* Regia potestate vsus, diuitiarumque copia, circa omne possessionum genus effusus sum. *Feci mihi hortos & pomaria.* Hortus est oleribus constitus, pomarium verò variis plantis atque arboribus; idcōque additur: *Et plantauit id ipsis lignum fructiferum, Feci mihi piscinas aquarum, vt ex ipsis irrigarem syluam germinantem ligna.* Splendidè ac sumptuosè pomaria concinnaui, procerasque arbores quæ spontè quodammodo sua in montibus enascuntur: vt palmas, salices, quercus ac piceas in pomariis suis conseuit; ideoque meminit syluæ studio comparatē; in quā irrigandā, magnā aquarum copiā opus erat. *Possedi seruos & ancillas, & vernæ nati sunt mihi.* Cum enim vernæ minùs sufficerent in familiari ac domestico ministerio, venalios quoque sibi seruos comparauit. *Possedi quoque armenta & greges super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem.* Superavi, inquit, omnes ante me Reges, in armentis & gregibus vel in reliquis omnibus quæ superius enumerauit: potest enim ad illa quoque accommodari. *Congregavi mihi aurum & argentum.* Quia multi stabilem quidem possessionem habere solent, repositis tamen pecuniis destituti sunt; addit, & harum quoque fuisse copiam. *Et regum substantiam, & regionū.* Sed & regiones (inquit) & Reges habui stipendiarios ac tributa mihi soluentes: & fructiferas regiones; hoc est, agros: regiones enim in sacra Scriptura, fertiles agri intelliguntur iuxta quod in Euangelio legitur; *Leuate oculos vestros & videte regiones, quoniam albæ sunt ad messem.* Et hinc quoque, inquit, magnam habui*

Ioh. 4

Filij Dei
non dele-
stantur.
Muscis
cautibus.

habui rerum copiam. *Feci mihi cantores & cantatrices & in deliciis filij hominis.* Sed neque posthabui, inquit, ac neglexi demulcēre cantibus aures meas: delectatur enim huiusmodi cantibus, non filij quidem Dei sed filij hominum. *Propinadores & propinatrices.* Vel vt ex vario propinantium aspectu ac alternata mutatione, appetitum sibi ad pocula prouocaret; vel tanquam valde mollis existens, ac mulierosi hominis ingenium exprimens. *Et magnificatus sum & apposui super omnes qui fuerunt ante me in Hierusalem.* Sapientia quoque stabilis mihi fuit. Adeo, inquit, exaltatus sum vt in nullo vnquam consilio rationēque aberrarem. *Et omne quod appetuerunt oculi mei, non abstuli illis; neque prohibui cor meum ab omni lætitiā.* Inquit igitur: Omnē oculi concupiscentiam & animæ appetitum circa voluptatem (quam & lætitiā vocat) ad executionē perduxit. *Quoniam cor meū lætatum est in omni labore meo.* Cūctis (inquit) studio ac electione susceptis laboribus, hanc cœpi portionem ac sortem quod illorum fruitionem consequutus sum, composque votorum factus sum. *Et inspexi ego omnia opera mea quæ fecerant manus meæ, & laborem quem laboraui vt facerem, & ecce omnia vanitas, & electio spiritus.* Hæc (inquit) omnia operatus, per actiuas factiuasque facultates, inueni quod cuncta humana studia vanitas sunt, nihilque amplius lucro apponitur illis qui laborat circa omnia quæ vidētur sub Sole, eò quod omnes æquè cōmunem subeant mortem; diuites simul ac pauperes. At qui laborant ob ea quæ sunt super Solē, supplantantes omnia que vidētur, habent aliquid amplius, iuxta Saluatoris sententiam dicentis; *Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant:* quasi dicat; careant pœnis, & fruantur promissa beatitudine. Notandum quoque quod qui student circa ea quæ vana sunt & sese voluptatibus tradunt, excusare nō possunt (carentis ratione) fortunæ motū, neque Fati necessitatem: humana siquidē actiones proficiscuntur ab electione, & ab insita nobis libera potestate. *Et inspexi ego vt viderem sapientiam & circuitum & stultitiam; quoniam, quis est homo qui sequi possit consultationem quacūque hæc operata est?* Cum nobis spectandam propofuerit auari hominis personam, circaque terrenas substantias occupati; nunc nos conuertit ad sapientiam: & comparatione proposita, periculum facit quid inter se differant sapientia & voluptas: quam & errore vocat atque circuitum; vel quod ad omnem ventum circumferantur bona ista terrena quæ materiam suggerunt lætitiæ ac voluptati: vel immutato in x, nō *πικριπέν* legimus sed *πικρα-τὸν*; hoc est insanam extasin mentisque excessum; Insanire enim videntur ac esse sui obliiti qui in loco miseriæ & lachrimarum, lætandum sibi esse falsò existimant. Inquit igitur: Quæramus an possit homo qui elegerit sibi secundum hanc stultitiam viuere, complere sua desideria: hoc enim significat, *sequi possit consultationem.* Mox autem inuenit homines perquam rarò fieri desiderij sui compotes: eā propter addidit; *Quis est homo?* quasi dicat; rarus est valde. Neque enim quicunque ditescere appetit, penitus hoc consequitur; nec qui gloriæ cupidus est, voti prorùs efficitur compos; & eadem ratione in cæteris sese habet: qui verò sapientiam adamārit, Deo duce feliciter ductus; sequitur penitus consultatio-

Tom. I.

nè; hoc est, inueniet quod affectabat. Vel aliter: *Attonitus erumpit in interrogationem; quis nā est (inquit) homo qui possit respicere ac conuerti à desiderijs suis & inspicere motus electionis sui propositumque finem vt diudicet iterum, sapienter viuat an stultè? Aliter; Eleuatus, inquit, extra corpus, & per sapientiam videns quod post exitum huius vitæ nemo potest redire ad vitam & iterum frui eisdem rebus quas, dum viueret, certo consilio exercebat (quis, enim, persæpè pro nullis accipitur) præposui sapientiam stultitiæ. *Et vidi quod amplius esset sapientia supra stultitiā, sicut amplius est luci quam tenebris.* Tenebræ ipsæ per priuationem lucis fiunt, ita vt lux quidem reuera existat; tenebræ verò nihil penitus sint. Ita (inquit) igitur est sapientia ad stultitiā: opera enim stultitiæ transeunt, perpetuam punitionem cōciliantia suis cultoribus; opera verò sapiētiae in perpetuum durant, æternaque cultores suos lætitiā afficiunt. Quod autem inquit; *amplius sapientia super stultitiā;* non est per comparationem dictum: quæ enim sese mutuo tollunt ac deseruunt (sicut sunt lux ipsa & tenebræ) inuicē non comparantur. Huius generis est sapientia & stultitia. Non est itaque in genere malorum reponenda lætitiā, sed ob affectionē eligentis. Addit illud, amplius; hoc est, sine vlla cōparatione multò melius facit qui sapientiam præponit stultitiæ. *Oculi sapientis in capite ipsius, stultus autem in tenebris ambulat.* Caput, eminentia quæ data est & supræma totius corporis pars; pedes verò infimi sūt, terræque contingentes. Quando itaque præsidēs intellectus purgatus fuerit, superna speculatur non quæ sunt super terram; ac tunc in capite oculos verè habet: quando verò mens ad terrena conuertitur, tūc in pedibus habere oculos videtur, circa limum terræ occupata. Aliter: Caput Ecclesiæ Christus est ad quem si sapiens dum ambulat, oculos intendit sicut & Christus perambulauit; oculos habet in capite: Stultus autem ambulat in tenebris, semper declinans in terram, tenebricosoque intellectu. *Et cognoui etiam ego quod occurfus vnus occurreret omnibus ipsis.* *Et dixi ego in corde meo; sicut occurrit stulto, occurreret etiam mihi: Et; vt quid sapiens factus sum? Omnia secum meditans, sapiens noster Ecclesiastes, quæ ad terre aduersarij contra ipsum possent; è propria loquitur persona. Cum igitur inueniat multa & varia quæ communia omnibus sunt quæ occurfus appellat; qualia sunt ægrotare, beneualere, ditescere, paupertatem pati, & præcipuè communem omnibus mortem; aduersarij subiens personam, inquit: si hæc communia sunt stultis & sapientibus; quæ utilitas demum erit suscepisse labores officiosos, & sapientem fieri? Mox autem hoc refutato sermone, ostendit quale sit nobis à sapientibus lucrum. Ait ergo: *Tunc abundanter loquutus sum in corde meo, quoniam stultus ex abundantia loquitur, quia & hoc vanitas.* Adducta stulti illatione, tanquam ex illius persona eandem nunc illationem per seipsum dissoluit; inquit enim: Et ego abundantius loquutus sum in corde meo, quod vana & superflua est talis cogitatio, & insanæ mentis est talia verba effundere. Stultus enim furore efferuens quæ temere cogitauit, per os effundit: quoniam *stultus ex abundantia loquitur;* hoc est, superfluente in ipso stultitia. Mox & causam docet redarguens illationem Stulti cum dicit; *Quoniam nō est***

Tenebræ
nihil sunt.

Quæ se
mutuo
tollunt, nō
compara-
tur inuicem.

Oculos
in capite
habere,
quid sit.

b b

memoria sapiens in seculum. Et si enim (inquit) quæ varia & differentia sunt in hac vita, stultis æquæ ac sapientibus communia sunt; at in futuro tamen sæculo sapiens erit in memoria æterna & immortalis habet fruitionem, stulti verò in memoria deletur, iuxta id quod est in Psalmo: *Perit memoria illorum cum sonitu*; hoc est, non sunt existimandi memoria digni. *Secundum quod aduenientibus diebus omnia obliuione tradita sunt.* In venturo, inquit, sæculo quæcunque nobis in hac vita occurrerint, siue infirmitas, siue prospera valetudo, siue diuitiæ, siue etiam paupertas; in obliuionem ibunt. Tum verò concludens solutionem, inquit: *Et quomodo moritur sapiens sicut & stultus?*

Quomodo, inquit, dicetis ô stulti quod propter communem omnibus, mortem, nihil sapiens stulto plus habeat; quando quidem sapietis memoria perpetua sit apud Deum, stulti verò nequaquam. Si enim quæ in hac vita occurrunt omnia sunt communia, tamen in futura vita vnumquemque opera sua sequentur. *Et odio habui vitam, quoniam malum aduersum me facinus quod factum est sub Sole, quoniam omnia vanitas & electio spiritus.* Propterea, inquit Sapiens, odio, habui laboriosam vitam, & quem laboraui laborem meum, ob ea quæ sunt sub Sole: malum enim facinus, laboriosam vitam peccatorum hominum intelligit: Hic autem sapiens odit impuram & impollitam vitam, & mensuram in perpetuum querit; & stulti subiens personam, inquit, *Quoniam malum aduersum me facinus quod factum est sub Sole: Sapiens enim non testatur se laborare ob ea quæ sunt sub Sole. Quamquam enim propter necessarios vitæ vsus laboret etiam sapiens, non principalem operam consumit circa hæc mundana atque præsentia, sed laborat quod satis est ad necessaria vitæ; summum verò suum studium virtuti impendit, transeuntia hæc & temporaria contemptui ducens, studens autem ea sibi comparare quæ sunt futura æterna, quæque sunt ab oculis nostris procul remota.*

Et odio habui omnem laborem meum quem laboro sub Sole, quoniam relinquam ipsum homini post me venturo. Et quis scit, sapiens ne sit futurus an stultus; & si dominabitur in omni labore meo quæ laboraui & in quo sollicitus fui sub Sole? & hoc etiam vanitas. Prorsus Sapiens noster laboriosam collectionem pecuniarum & possessionum, & huic impensum laborem, cum testatione odij, prudens dicit Dictum. Primum quidem quod huiusmodi rerum possessio perpetuò non durat apud habentem; sed ipse quidem vitam egreditur nihil secum portans, alter verò possidenda accipit quæ ipse labore multo comparauit. Alterum etiam memorabile verbum inquit; quod videlicet ignorat diues quali successor suus futurus sit vita: immoderate ne ac luxuriose victurus, an prudenter ac sobriè diuitias expensurus. Tertium notatu dignum est, quod licet demum temperatum ac prudentem successorẽ futurum sciam; ignoramus, perpetuò ne sit futurus relicta hæreditatis possessor, cum pecuniæ ad alios atque alios continuè deuoluantur, multis variisque casibus commutata. Inquit igitur: Licet concedamus prudentem fore hæredem qui, parçè, relicta v-tatur; hoc ipsum quoque est vanitas. Quare autem hoc dicat, contemplandum nobis reliquit, quoniam videlicet melius est nos ipsos dum sumus in vita dispensare diuitias nostras in pauperum ac egenorum

necessitates, vt ita thesaurum habeamus indeficientem in cœlis, quàm alios in hæreditatem transmittere qualescunque demum illos fore contingat, *Et conuersus sum vt renunciarem cordi meo in omni labore meo quem laboraui sub Sole.* Detestans Ecclesiastes quæ superius dicta sunt, conuertitur ad Euangelicam vitam quasi & ipse cum Petro Apostolo Saluatori dicat; *Ecce omnia reliquimus, & secuti sumus te.* Subinde autem prædictam indignationis causam refert, quam contra tempora concepit. Ait ergo, *Quoniam est homo, quoniam labor ipsius in sapientia & scientia & in fortitudine, & homo ei qui non laborauit in ipso dabit partem ipsius; & hoc etiam est vanitas, & magnum malum.* Quæ enim, inquit, vtilitas homini in humana sapientia & prudentia & fortitudine laboranti, & malignè se gerenti; hoc est, suarum rerum partem aliis non ponenti, sed semper amplius suis bonis addenti; quando quidem alius qui nihil in ea substantia laborarit, omnes suas diuitias accipit? Est autem & intelligere: Conuersus ego sum vt renunciarem cordi meo in omni labore meo quem laboraui sub Sole, cogitans quod alius quidẽ diuitias meas accipiet, ego verò curas laborẽque subiero. Interposita verò illa verba videlicet; *quoniam est homo, quoniam labor ipsius in sapientia & scientia & fortitudine;* hoc significant: Contempsit (inquit) laborare circa res vanas, rationibus colligens quod est alter labor dignus laude, qui stabiles congregat virtutum diuitias. Est autem huiusmodi labor quem laborat homo, vt acquirat sapientiam, scientiam, & fortitudinem. Hunc igitur laborem ego potiorẽ ducẽs, conuersus sum vt renunciarem cordi meo in omni labore quem laboraui sub Sole; hoc est, circa res vanas. *Quoniam sit homini omni labore suo electio cordis sui, pro eo quod ipse laborat sub Sole. Quoniam omnes dies eius in laboribus & in distentione animi sui, neque in nocte dormit cor suum; & hoc etiam vanitas est.* Aduenit, inquit, homini labor quem laborat, siue bonus sit siue malus, ab electione consilij. Quod si operã virtutibus impendat, laudendus hic labor; sin verò circa vitium occupetur, omnes illius dies transeunt in plenitudine dolorum, iracundiæ, occupationis sollicitæ, ac vigiliarum: Hæc enim omnia consequuntur eos qui circa inane studium vitæ huius versantur, quare & hoc etiam vanitas est. *Et nõ est homini bonum nisi quod comedit & bibit, & ostendit animæ suæ bonum in labore suo Et hoc etiam vidi ego quod est de manu Dei. Quis enim ex se ipso bibit & comedit? Quæ media, inquit, sunt & indifferentia, nec mala per se nec bona ab ipso Deo hominibus tribuuntur, qualia sunt diuitiæ, bona valetudo, autoritas. Sumpta igitur aduersarij persona, inquit Ecclesiastes: Quod si hæc datur ab ipso Deo, hominibus; nihil ergo in hominibus inuenitur boni, præter ededi bibendiq; voluptatẽ: Tũ verò soluens obiectionẽ, inquit: *Quod hominibus dono, in conspectu suo dedit scientiam, sapientiam, & latitiam; peccatori autem dedit occupationem addendi & congregandi, ut tradat ei qui est bonus in conspectu Dei; Quoniam & hoc vanitas est et electio spiritus.* Nolite, inquit, dicere (ô insani) quod transitoria & corruptibilis hæc cibariorum voluptas bona sit: homini enim bono Deus scientiam & sapientiam dedit, vt in iis lætetur in conspectu Dei; hoc est, custoditus & aspectus à diuina prouidentia. Homini autem peccatori negocium dedit circa hæc sensibilia, vt*

Cur peccatoribus varias curas obuenire sinat Deus.

lia, vt laborans & congregans affligatur. Quod si in hoc laborandi studio & congregandi persistat, & hoc sanè ipsum est vanitas & electio spiritus. Scindum verò est, Deum hanc dedisse homini peccanti & congreganti occupationem, non vt peccet quidem ac congreget: sed magis vt contemplatione ac tædio vanitatis mundanæ, in cognitionem veniat laboriosæ huius vitæ, desideretque immortalẽ ac iucundam vitam quæ in futuro sæculo Sanctis in præmium danda est.

CAPVT III.

Omnibus est tempus & occasio est omni rei quæ sub Sole est. Rerum aliæ quidem temporariæ sunt, aliæ verò æternæ quidem, & inuisibiles sunt, supræque Solem constitutæ. Hic autem est sermo de iis quæ sunt sub Sole ac tempori subiiciuntur, quando quidem & temporaliter esse cœperunt, suoque tempore, hoc est, opportuno; fiunt. Et tempus quidem, spacium illud significat in quo fit aliquid: Occasionem verò dicimus, commodum tempus ac opportunum aliquid faciendi. Potest itaque & tempus esse occasio; sed occasio est rebus peragendis temporis opportunitas, & tamen tempus non est, sed illa quam nanciscimur. Cuncta quidem quæ fecit Deus, opportuno proueniunt tempore; vt æstas, autumnus, hyems ac ver: quæ verò homines facimus, laudabilia quidẽ sunt si fiant tempore opportuno; sin verò antè tempus fiant aut præter tempus, iure damnantur. Opportuno quis tempore suæ commiscetur vxori, cum appetit filios procreare; præter tempus verò, cum voluptatis & concupiscentiæ causa hoc facit. Quiestate seminat, antè tempus seminat; qui etiam hyeme ad messem sese accingit, præter tempus hoc ipsum aggreditur. Et disciplina autem horum verborum docemur, omni in re defectus vitare atque excessus, eò quod res ferè omnes, hinc atque hinc assistentes ac propinquas enormitates habeant. Nã qui deficit à medio Fortitudinis statu, labitur in timiditatem; qui verò illum excesserit, audax efficitur. Potest itaque & alia significatione accipi tempus, pro ipsa mediocritatis norma; occasio autem, pro tempore opportuno. Nam qui & ad normam & suo tempore, actiones omnes suas moderatur; hac veluti regula & Amussi vtens, facillè in omni virtute consummatus euadet. *Tempus gignendi & tempus moriendi.* Sæpe contrariarum rerum distincta sunt tempora; contingit tamen quandoque, & eodem tempore vtraque fieri. Corporalis itaque natiuitas & generatio aliud habet tempus, & aliud corporalis interitus; spiritualis verò natiuitas, per lauacrum regenerationis, vnum & idem tempus habet cum morte. Nam qui renascuntur in diuino lauacro, conscripti sunt in Christo in Baptismate. Et corporaliter quidem nasci ac mori in nostra potestate nõ est; sed arbitrio Dei & generamur & morimur: spiritualis verò natiuitas & interitus pendet à nobis; opus enim est cū diuina operatione & gratia, nostra quoque electione, vt moriamur quidem peccato, nascamur autem iustitiæ. Sapienter autem ac notanter Ecclesiastes à natiuitate cœpit & morte, temporariæ huius vitæ nos admonens. Propterea enim & Moses (vt aiunt) primum quidem suum volumen Genesim

Occasio quid sit.

Opportunus Matrimonij vsus.

Enormitates, rerũ ipsarum ferè sũt comites.

Virtutis regula.

Nostre electione opus est cum operatione diuina vt spiritualiter nascamur. & Exodi nomen, admonet nos huius vitæ mortalitatis.

Electio consilij.

inscripsit, Exodum verò secundum nominauit, vt in historia figuratè nobis hanc temporariam vitam describeret. *Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum est.* Præter literæ sensibilem ac manifestum intellectum, mysticè sic intellige. Sæpè quidem vno eodemque tempore plantat aliquis & euellit; videlicet cum euellit zizania quæ seminauit malus homo, plantat autem siue ferit legitima verbi semina, amputans vitium, inferens virtutem: Sæpè verò hæc facit alio tempore; vt cum Paulus abscindit fornicarium à cõmunionẽ Ecclesiæ; plantat verò eundem poenitentia emendatum. *Tempus occidendi, & tempus sanandi.* Occidendi quidem peccatum; sanandi verò animã cuique suam, poenitentia medicina. Huiusmodi verò actio, suo semper & opportuno fit tempore, præsertim verò nunc dum sumus in præsentia vita & Testamento gratiæ; Paulo testante qui ait; *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Corporalibus, autem ita mysticè sensum accommodabis; Principi ac Domino tempus est perendi homicidam, curãdi verò ac fouendi eum qui bene de se meritus fuerit, minúsque etiam ac clementius corrigendi eum qui leuius in se deliquerit. *Tempus destruendi & tempus ædificandi.* Diuina ædificatio diuiditur in practicam theoreticamque virtutem. Qui igitur officiosè operatur & ex virtute; moralem domum practicamque ædificat; Qui verò spiritualia & inuisibilia contempletur, speculatiuam sibi construit domum; atque is quidem vtrũque ædificat, domum nõ manufactam semper sibi parat in cœlis. Qui poenitentiam facit, demolitur ac destruit antea actæ vitæ peccatum: Et bonum quidem nobis pulchrũque est tolli procul à peccato, superædificari autem super fundamentum Apostolorum. *Tempus stendi & tempus videndi.* Est tempus quoddam non secundum spacium temporis motusque sumptum, sed à rebus ipsis. Nã qui non in profundo cordis, sed in superficie vultus fleuerit; audire poterit illud de se dici quod dictum est olim Hierusalem; *Voce sua serò lamentata, & lachryma eius in maxillis eius.* Qui verò decenter lachrymas fuderit & tactus dolore cordis intrinseco poenitentiam fecerit, exaudietur vti que iuxta illud; *Planctum planxit Hierusalem, clamorem lachrymarum tuarum quando vidit miseris est tui.* Et est etiam in tempore spacium significatè, lugere in hac vita vt in futura rideamus: Nam & ob peccata, ac ruina discipulorum vel fratrum opportunè lugemus; de profectu verò illorum merito ridemus & exultamus. *Tempus plangendi & tempus saltandi.* Plangunt ac se percutiunt qui poenitentia student; at verò saltant, qui præcincti sunt temperantia, exculti que prudentia, immoti fortitudine, perfecti iustitia. Saltauit itaque David in conspectu Domini; sed nõ temerè. Ideo & Prophetæ facti velut pueri in plateis ac foro vitæ huius, propter immunitatem malitiæ infantilemque simplicitatẽ, dicebant Iudæis; *Luximus vobis & non plangistis;* hoc est, tristitia vobis prædiximus, & poenitentiam non egistis. Apostoli quoque ad eisdem dixerunt; *Tibi vobis cecimus, & non saltastis;* hoc est regnum cœlorũ annunciauimus, instar tibiæ sonorã vocẽ fundentes; neq; tamen tripudium duxistis, neque prælatitia doni huius saltastis. Hæc enim nos docet Euagelia Saluatoris parabola. *Tempus iaciedu lapides, & tempus colligendi.* Qui mortaliter peccauit sine proposito emenda-

Matth. 13.

1. Cor. 5.

1. Cor. 6.

Virtus practica & Theoretica.

Ephes. 2.

Lachrymarum fructus.

Thren. 1.

Isa. 30. 2.

2. Reg. 8. 1. Para. 13.

Matth. 11.

Luc. 7.

tionis & poenitentiae, eiicitur è spiritali domo; qualis est lapis scabiosorum, de quo symbolicè & figuratè apud Mosen scribitur: qui verò peccat vt curari velit, colligitur per poenitentiam in ædificationem Apostolorum & Prophetarum. Omnis itaque qui saxo est corde, ducitur foràs; preciosi verò lapides colliguntur. Lege etiam cautum erat lapidari adulteram. Et magister quidem lapidibus cædit discipulos peccantes; hoc est, correctiis sermonibus: cum verò satis illos erudierit ac reprehenderit; cessat à correctiis sermonibus, colligit quos iactasse visus fuerat lapides. *Tempus amplectendi, & tempus longè fieri ab amplexibus.* Iuxta literam, tempus amplectendi propriam vxorem, quando tempus orationis non impediatur, aliâue honesta necessitas. Tempus est, inquam, licetque id nobis facere, vel propter filios procreandos, vel vt consulamus fragilitati atque innocentiae nostræ; ne videlicet libidine succensos, callidus Hostis ad adulterium nos prouocet: Tempus verò abstinendi à complexibus; vel propter orationes Deo fundendas, vel vt grauidæ vxori parcamus. Aliter: Tempus amplectendi erat in principio creati Orbis, vt multiplicantes impleverem terram; nunc verò tempus abstinendi à complexibus, quandoquidem extrema hora dici nos occupauit, & ad finem sæculorum Mundus festinat. Spiritualliter verò ac mysticè ita intellige: Honora sapientiam vt te amplectatur; atque hic quidem complexus semper est opportunus. Cum verò in sacris Scripturis, lex per læuam manum significatur; per dextram verò Evangelica doctrina; ipsaque mens, nomine capitis innuatur; totius verò corporis appellatione intelligatur Ecclesia; meritò canit Sponsa in Cantico Canticorum: *Læua eius sub capite meo, & dextera ipsius amplexabitur me;* hoc est, ipsa quidem lex ad sapientiorum quorundam tantummodo peruenit intellectum, ipsamque perficit; Evangelica verò doctrina, diuino quodam complexu totam Ecclesiam comprehendit: Ab hoc quidem complexo, nullum vnquam tempus est abstinendi. Cum tamen Arca iam fabricata esset, ac terris diluuii imminerent; tempus erat abesse procul à complexibus matrimonij; ideoque hinc masculi, hinc verò feminae seorsum disunctæ intrârunt in arcam: Postquam verò aquæ Diluuij iam refederant; Noë cum vxore sua exiisse arcam narratur, tempus enim tunc erat coniugalis amplexus. Semper autem tempus est elongari à vitio & peccato, agglutinari autè Deo illique perpetuò adherere. *Tempus querendi, & tempus perdendi.* Si literalem sonum ordinemque inspicias, videtur hæc sententia ordine præpostero esse accipienda: nemo enim querit, nisi quod prius perdidit. Mystico tamen sensu, nihil immutando lectionem, ita intelliges. Qui est in ignorantia constitutus, tempus tunc habet querendi veritatem; qua inuenta tempus aliud sibi aduenit, vt ignorantia perdat tenebras & relinquat. Aliter: Querit aliquis animam suam quæ periit; eâ verò inuenta, ab errore respiciens, debet quantum ad priorem spectat iniquitatem perire prorsus ac mori: Ingruente verò martyrio, tempus est perdendi animam vt ipsam inueniamus. *Tempus custodiendi & tempus abiiciendi.* Qui pecuniarum dispensator est,

nouit quo tempore pecunias vel apud se custodiat vel expendat. Mysticè autem, tempus est custodiendi sacram doctrinam, ne illam temerè, quibuscunq; nullo delectu habito profundamus. Tempus verò effundendi, cum dociles fuerint ac bene dispositi auditores: *Oportet enim (inquit) abicere argentum meum trapezitis, non autem sancti dare Canibus neque Suis Margaritas.* Aliter: Tempus est seruandi Euangelica præcepta; idem quoque tempus est abiiciendi Legales vmbras. *Tempus sciendi, & tempus suendi.* Qui Ecclesia hostes aduersariosque conciliat, & ad vnitatem Catholicæ fidei perducit; ille proculdubio confuere dicitur: qui verò fornicantem cum vxore patris sui ab Ecclesia eiicit, opportunè hic sciendit. Aliter: Qui coram Domino per contritionem ac poenitentiam cor suum discindit, seipsum affluit in Ecclesia primogenitorum Fidelium. *Tempus tacendi, & tempus loquendi.* Qui in silentio & sub Monasterij disciplina doctrinam sacram fuerit perdoctus cum auctoritatem consequutus fuerit loquendi & prædicandi, tunc Dominus illi præbet opportuno tempore linguam eruditionis, vt cognoscat quædo verbum proponi oporteat; atque ita fit, vt tempore suo tunc loquatur. Audituro enim populo dicitur in veteri Lege; *Audi Israël & tace:* senior autem prudens, ita ad loquendum excitatur; *Loquere senex, tibi enim hoc conuenit.* *Tempus amandi, & tempus odio prosequendi.* *Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix,* magna cum dilectione Saluatoris pedes osculata; hoc est, semitas pietatis ac veræ fidei ingressa; magno se profus studio ab iniquitate auertit; vt iam vtriusque rei atque effectus, vnum tempus idem que fuerit: Aliter; Semper quidem anima in amore versari debet, atque in odio: vt amet quidem secundum opera Spûsui suum, ac dicat; *Osculetur me ab oculis oris sui;* odeat autem Inimicum hominem; hoc est, Diabolum qui zizania seminatur. *Tempus belli, & tempus pacis.* Qui bellum gerit contra spirituales Nequitias, pacem cum Deo habet. Et in hac quidem vita, tempus est assidue pugnandi contra Principatus & Potestates: qui verò palmam consequetur, deinde in futuro sæculo letabitur in deliciis & in multitudine pacis. *Quid habet amplius homo in iis quæ laborat?* Postquam ea persecutus est quæ ad actionum tempora occasioneque pertinent; iterum redit ad personam hominis contemplandam, docetque laborantem circa res humanas nihil denique plus ceteris habiturum: quandoquidem & aduersa & prospera omnibus ferme communia sint; præcipuè verò mortalis vitæ interitus. Solus itaque sapiens qui hæc cognoscit, amplius nõ-nihil ceteris hominibus assequutus fuerit. *Vidi igitur occupationem quam dedit Deus filio hominum vt occupentur in ea; omnia quæ fecit, bona sunt in tempore suo.* Iam superius dictum est quod filiis quidem hominibus; hoc est, secundum passionem carnis viuentibus; sapientibus verò nequaquam, Deus occupationes & difficultates dedit, vt dum occupantur circa ea quæ media quadam ratione indifferenter se habent tam ad malum quam ad bonum, penitus ad alteram partem (hoc est, ad iniquitatis viam) non delabatur. Omnia igitur media & indifferètia bona sunt, modò suo tempore exerceantur, & ad necessarios vsus; sicuti est agrum colere, opibus comparandis studere, bibere, & comedere, atque (vt semel dicatur) operandi bonum

num, tempus est; sicut, contra, semper tempus est à flagitiis abstinendi. Aliter: tempus hic appellat vsum ipsarum rerum; hoc est, cum quis rebus vtitur quantum naturæ Leges iuræque permittunt. Ait itaque Ecclesiastes: Contemplatus ego hominum mores; quo pacto videlicet occupentur & conuertantur ab iis quæ natura permittit, ad ea quæ sunt præter naturam: Hic (inquit) prudenter considerans, vidi quod natura quidem nihil est malum; sed omnia quæ secundum naturam mouentur ac fiunt, per se bona sunt. Oculi enim boni sunt, qui sine praua intentione aliquid inuentur: sed cum occupantur & conuertantur à simplici operatione naturæ ad curiosa spectacula, non iam amplius boni sunt. Omnia igitur bona in tempore suo; hoc est, si secundum simplicem naturæ operationem, & iuxta quod decet, vsurpentur & fiant. *Et sæculum tradidit Deus in cordibus eorum, vt non inueniat homo opus quod fecit Deus ab initio vsque in finem.*

Bona sunt quæ fiunt secundum naturam.

Permittit, inquit, Deus sollicitos esse & occupari Sapientes Mundi huius, ne si assidue & tranquillo animo attendissent ad fabricam & structuram Mundi huius; perspecta & cognita illius pulchritudine, visibilia hæc Deum esse vel Deos arbitrarentur. In multiplici tamè occupatione nõ reliquit illos labor prouidètia destitutos, sed humanæ naturæ cõmunem mortis cogitationem adiunxit, vt scientes quod hic perpetuò futuri non sumus, æternæ vitæ curam habeamus. Aliter: Sæculum significat temporale spacium, complectiturque omnia quæ in ipso fuerint. Inquit ergo: Deus nihil hominibus Sæculi præsentis dedit cognitionem; videlicet quod temporale initium habuit cælum & terra & quæcunq; conspicimus, & quod hæc ipsa tempore immutatur. Eorum verò quæ ante initium temporis fuerunt, quæque post hoc sæculum futura sunt certam & manifestam scientiam non habemus; ideoque nobis dicitur ab alia Scriptura: *Altiora te ne quaesieris, & profundiora te ne scrutator.* Et cognoui quod non est bonum in ipsis, nisi latari & facere bonum in vita sua. Sapiens cognoscit quod natura bonum est: Natura autè bonus solus est Deus, qui omnia protulit ex sua ingenua bonitate. Qui tantum quantum in se est, quantumque sua facultas patitur, bonum operatur erga Deum & proximum charitate seruata; hic ineffabili & vera lætatur lætitia. Cognoui igitur, inquit, quod nihil est boni in vita nisi hoc ipsum, bonum operari & in bona operatione lætari. *Et omnis homo qui comedit & bibit & videt bonum in omni labore suo; hoc donum Dei est.*

Eccle. 3. c.

Sapiens quidem nouit quod bonum est: omnis autè homo; hoc est, vulgaris, & in multitudine media sumptus; qui aberrat à cognitione veri boni, cum voluptate sola bonum diffiniat & metiatur, comedere ac bibere bonum esse existimat. Et sanè manifestum, quod sensibilibus rerum copia, Dei munere hominibus data est, non tamen vt concessis rebus abutatur; sed vt eas communicemus, in proximos, liberales; pro gratias de acceptis numeribus. Commiscuit autè hoc loco personam, Ecclesiastes; eius sci licet qui verè sapiens, quod propriè bonum est cognoscit; & eius qui errore malo ductus, fallitur circa ipsius boni cognitionem. *Cognoui quod omnia quæcunq; fecit Deus, ipsa erunt in sæculum; ac ea non est addeve, & ab ipsis auferre non est, vt timeant faciem eius.* Rerum aliarum quidem visui sunt obnoxie, aliarum verò vide-

ri non possunt. Hic autem sermo habetur de visibilibus rebus; & harum quidem aliarum semper eodem modo perdurât (vt terra, cælum, Sol, Luna) aliarum verò per successionem seruatur in specie, vt homines, plântæ, & similia. Noui igitur (inquit) quod nõ est apponere ad ea quæ in Mundi constitutione Deus creauit; cum eiusmodi compositio perfecta sit & indeficiens: sed neque ab ea quicquam, vt superuacaneum, est auferre. Qui verò ad speculationem Mundi animum adiiciunt, rationesque singularum rerum (quantum in se est) consequuntur; timore Dei occupantur attonitique redduntur Authoris omnium sapientiæ demirantes. In omni itaque hominum mente insitum est à natura Dei timor, vel legitima quedam ratio quæ ab ordine ac pulchritudine Vniuersi, hominum corda conuertit ad Creatoris sapientiam contemplandam. Sciendum verò est, hæc quæ videmus, esse veluti symbola quedam ac signa spiritalium rerum. Quare si finem spectes ob quem facta sunt, omni prorsus carèt defectu. Nam siue quid eorum principaliter Deus produxit, siue quid in secundas causas referendum est; non est eis apponere quicquam nec demere. Omnia igitur bona & pulchra; perfecta omnia sunt, ac necessaria Dei opera. *Quod est factum, iam est; & quæ futura sunt, iam fuerunt; & Deus quaerit eum qui persecutionem, &c.* Si quid olim fuit, nunc etiã est. Homo fuit homo & est; arbor fuit arbor, & etiam est; sed pari ratione fuerunt, & quæ futura sunt. Homines futuri sunt post nos, & iam priores illis fuerunt alij: Deus autem quaerit persecutionem affectum; hoc est, innocuum, qui alij persecutionem non inferat: & seruabit eum. *Et etiam vidi sub Sole locum iudicij, ibi impius; & locum iusti, & ibi pius.* Dixi ergo in corde meo, Simul iustum & impium iudicabit Deus, quonia suum tempus est omni operi. Ab his sensibilibus ad spiritalia nos attollens, ait se prognosticè ac puro mentis intuitu cõtemplatum esse locum Iudicij, qui repositus est impiis sub Sole, quasi dicat Infernũ: Sed & locum iusti se vidisse commemorat. Addidit autem & ad locum iusti, particulam illã videlicet, *sub Sole.* Quod si secundum literam simpliciter accipiatur, nulli dubium quin in Paradiso, & in cœlis futuri sint iusti. Sin autem ad vtrumque inferas, *sub Sole;* ad Iustum videlicet atque ad Impium; cõtemplatum fuisse intellige eos qui nunc ex hac vita decedunt, qui nõdum ad regna peruenerunt cœlorum. Digna sanè inquisitum res est, vbi nam sub Sole Iusti vita functi collocentur. Constat autem quod in Paradiso, cum dixerit Christus Latroni; *Hodie mecum eris in Paradiso;* sciendumque est quod literalis Traditio Paradisũ docet esse in terra. Nonnulli verò dixerunt quod Paradisus etiam est in inferno; id est, subterraneo loco: ad quam suam opinionem illud accommodant Euangelium; Diues Lazarus vidit; ipse tamen in inferiore demersus, cum Lazarus eminentiore esset in loco, vbi esset Abraham. Verum quomodo cõtunc se habeant; illud proculdubio constat, tum ex præsentis ecclesiastæ nostri loco tum ex omni sacra Scriptura, futuros pios in prosperitate ac pace, iniustos verò in suppliciis ac tormentis. Aliis autem placuit Paradisum esse in cœlis: bonus autem ac ingenuus ecclesiastes, historiarum sensum potius consecrabitur. Tum verò secundum examinans ita infert. *Dixi intra meipsum: Nunquid cum impio damnatur & in-*

Luc. 21. Paradisus est in terra.

Luc. 15.

Paradisus vbi sit.

stus? Hæc sanè verba disquisitionem ambiguum habent; non absolutam affirmationem. Semel enim docuit alium esse locum Iusti, alium Impij; sed postea non admonet & in metum adducit, cum Deus sit omnes homines iudicaturus, nostrasq; res omnes diligenti examine discussurus. Inquit ergo: Tempus erit omni rei & omni operi. Hoc est; erit vniuersalis Iudicij tempus. Mystico autem intellectu sic accipe: Vidi sub iustitiæ Sole Dominum Iesum Christum; qui scilicet venturus est iudicare viuos & mortuos. Vidi inquam locum impij; à sinistris videlicet constitutum; & iusti: item vidi locum qui est à dextris eius, & dixi in corde meo quòd Deus omnes ad iudicium conuocabit, pro dignitate vnicuique distribuens; illud tempus definiens ac discernens in quo nostra omnis actio & operatio districto examine pendetur. Ibi dixi in corde meo de sermone filiorum hominum, quòd indicabit illos Deus. Simile est hoc illi quod in Euangelij legitur; Omne verbum ociosum quòd loquentur homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Intelligi autem cum hoc loco dicit sermonem; subintelligi & internum mētis verbum occultamque cogitationē; nam & de his quoque ratio à nobis diligens exigitur. Et ostenderet quòd ipsi iumenta sunt, & ut ostenderet occursum filiorum hominis, & occursum iumentis; occurrit enim æque his. Ut mors huius, ita & huius mors. Et spiritus est in cunctis, & nihil plus habuit homo quàm iumentum. Propterea, inquit, vidi & consideraui rationes iudicij quod exercetur sub Deo, ut ostendam hominibus; hoc est, ut homines doceam; nihil eos à iumentis differre secundum corporis rationem vitamque illam quæ tota corpori vacat & indulget. Eundem namque aërem cum brutis animantibus homines respiramus, eundemque interitum subimus; & in his sanè rebus, homo, iumento amplius nihil habet. Iumentorum itaque brutalis vita quæ Veneri indulget, vanitas mera est. Monet autem nos per hæc, Ecclesiastes, ne corpori indulgeamus; sed animam quæ prædita est ratione, virtutibus excolamus; hac enim similes Angelis sumus, cum vis ipsa sentiendi, nobis cum iumentis brutisque animalibus sit communis. Omnia pergunt in vnum locum quæ de terra facta sunt, & omnia in terram reuertuntur. Et quis nouit spiritum filiorum hominis; & si ipse ascendat sursum, & si spiritus iumentis descendat ipse deorsum in terram. Manichæi, animas huc & illuc transferri asserentes, immortales quidem illas esse aiunt, sed omnia subire corpora tam hominum quàm brutorum, reptilium quoque ac plantarum. Nos Christiani, quos diuinæ Scripturæ meliora erudiunt, iumenta accipimus pro iis hominibus qui non vtētes munere rationis, comparantur iumentis insipientibus: Homines autem, merito illos esse cognoscimus qui distincti à bestiali ritu viuendi, secundum rationem se moderantur. Quis igitur scit num ij qui apud multos videntur prudentiores, in ipso iudicij tempore digni censentur regno cælorum; an potius ad Inferni barathrum demittentur? Quis item contra, illud scit, an qui carere quodammodo ratione videntur, occulto Dei iudicio ad superna tollentur? Quod enim rationalis anima sit immortalis, brutorum verò anima corpori immoriatur, cuius planè manifestum est qui paulum modò rationis sit particeps. Aliter. Multis in locis Ecclesiastes, voluptuarij hominis personam su-

Mar. 12. c

Manichæa metempsychosis.

Iumenta mysticè, qui sint.

biens, conuenientes susceptæ personæ sermones loquitur; quasi dicat: quis nouit quæ futura sunt? Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Explicans autem Apostolus qualia sint quæ ad præsentem vitam pertinent; inquit; Si in hac vita, in Christo tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Vbiq; igitur Ecclesiastes per anigmata non erudiens, ad futuram vitam cogitationem trāsmittit. Et vidi quòd non est bonum, nisi cum lætabitur homo in operibus suis: Quis enim adducet illum, ut videat quæ post se futura sunt? Si è persona voluptuarij hominis intelligantur hæc verba; ita intellige: Vidi (inquit ego voluptati addictus, quòd nihil sit boni in vita præter quàm lætari in iis operibus & voluptatibus, & quod hæc portio est homini hæreditatque concessa. Quæ verba cum voluptuarius temerè effuderit, docet subinde Ecclesiastes vnde sit id quòd huiusmodi cogitationes huic hominum generi innascantur; quia videlicet nemo illis potest (intellectum cæcum habentibus) ostendere quæ futura sunt eis, post illas quibus nunc fruuntur, voluptates; æterna scilicet tormenta suppliciaque grauissima. Sin autem verba eadem è persona Sapientis dicta intelligantur; altior quidam ac nobilior illis inerat sensus. Non est (inquit) homini bonum excepta illa lætitia ac fœlicitate, quæ illum excipiet ex operibus quæ fecerit in hac vita. Actio enim ex qua lætitiā habere expectat, ipsa scilicet secundum virtutem; hæc erit portio eius & fors. Eū namque qui officiosè non vixerit; non continget, vita perfunctum redire huc amplius, ut per pœnitentiam emendet quæ perperam gessit.

Ibid.

Lætitia maxime in altis secularibus bonis perhibetur quæ hic geditur.

CAPVT IIII.

ET conueri ego me, & vidi calumnias quæ sunt sub Sole: Et ecce fletus, calumniam patientium; & non est qui eos consolatur, neque potestas quæ liberet eos à manu calumniantium, & non est qui consolatur eos. Ad alia, me (inquit) examinanda conueri: & contemplatus homines; vidi calumniatores iniustos, & qui calumniam patiebantur lugentes ex infirmitate, eò quòd nullus pro illis contra calumniantes, vindictæ potentiam exerceret, atque ita eos consolaretur. Calumniatores autem sunt, alij quidem in pecuniis, alij verò in opinionibus Sæctarum; sicut hæretici contra Fideles. Quin & ipse princeps atorque malorum diabolus, cum apostaticis Potestatibus, assiduè calumnias texunt, mendaciæque molliuntur. Et laudauit mortuos qui iam decesserunt, magis quàm eos qui viuunt vsque nunc. Et fœlicior mihi virisque, qui nondum natus est nec vidit opus malum, quod patrat sub Sole. Mortuos viuus putat beatiores. Quid ita? Nempe quia iustitiam laborum omnium desierunt, peccatores autem lassati sunt in peccatis; vtiliter itaque vtrisque mors communis aduenit. Mystico autem sensu ita intellige: Qui peccato mortui sunt viuentes in Christo, longè meliores sunt illis qui viuunt in peccato. Tum sequitur. Et fœlix mihi super vrosque, qui nondum natus est neque nouit laboriosam hanc vitam, quam opus malum nominat. Ab iis autem verbis Ecclesiastæ, quidam adducti sunt ut dicerent animam præexistere ante corporis institutionem. Quomodo enim, inquit, vocari potest beatus ac fœlix, qui nihil scit? Quibus ita respondemus: Si quemadmodum ipsi dicitis, anima in corpore

Anima non crearetur ante corpus.

corpus hoc detruditur, vt tanquàm in carcerem cõiecta corripiatur & castigetur ob ea delicta quæ antequàm subiret corpus, admisit; quomodo tunc fœlix esse poterat, cum peccaret, neque argueretur? Quem enim diligit Dominus arguit, & castigat omnem filium quem suscipit. Si autem à Deo diligi bonum est, si etiam bonum est corripi; descendit autem anima in corpus vt corripiatur: ergo bona erit corporea hæc vita, & in corpore hoc fœlicior erit anima, illis quæ antequàm subiret corpus, peccabant, neque dignæ habebantur correptione diuina. Facile est itaque euertere illatam ab illis rationem. Neque enim anima, corporis constitutione prior existit: & Salomon, fœliciorum vocat vtrisque qui nondum natus fuerit; hoc est, qui in existentiam nullam venerit, nihilque fuerit; vt sermo hic cum Domini verbis prorsus conueniat: Bonum illi erat si natus non fuisset homo ille. Hac autem absoluta quæstione, alia nos & quidem grauior quæstio suscipit: Si melius sit homini non natum ipsum esse, quàm natum; ob malum igitur contigerit homini natum esse: Erit ergo malorum causa Deus qui hominem produxit in vitam; Quomodo itaque vidit Deus cuncta quæ fecit, & ecce erant valde bona? Cui quæstioni sic respondemus: quòd cum duas hoc loco personas attulerit noster Ecclesiastes; alteram quidem, calumniam inferentis, alteram verò patientis; non simpliciter loquitur de calumniam patiente, sed lugentem illum inducit pro iis quæ iniuste patitur. Verba igitur hic expressa non prodeunt à persona sapientis aut fidelis hominis, sed eius qui in hoc Mundo pacem habere percipiat. Philosophus enim neque si iniuste quid patiat lachrymas fundit, quin lætatur potius & exultat, sicut & Apostolus scribit; Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Cum itaque Ecclesiastes, duas hoc loco personas induxerit, ad Philosophiæ normam nequaquam se moderantes; quarum altera est inferentis, altera verò calumniam patientis ac (præ dolore nimio & ignorantia rerum) lachrymas effundentis; subiunxit quod in comparatione horum duorum hominum carentium Philosophia, bonum fit in natura rerum non esse; quam sententiam bene facile posset experientia ac exemplo nobis veram ostendere. Si quis enim interrogaret sanctos Martyres, Apostolos, aut Prophetas, vel cunctos homines qui secundum virtutem vixerunt: Agite, nobis hoc dicite sancti viri; proposita vobis optione vel nascendi autore Deo, vel non nascendi; vtram in partem propensiores fuissetis? Nonne illico responduros putas: Gratias agimus Deo nostro qui secundum bonitatem suam nos fecit; qui nos in virtutis gymnasio voluit decretare, vt has nobis æternæ gloriæ coronas pleteret & imponeret? Satis itaque ostensum est, quòd de peccatoribus & imperfectis hominibus loquitur Ecclesiastes. Et vidi ego omnem laborem & omnem fortitudinem operis, quod emulatio est homini; hoc vanitas & electio spiritus. Fortitudo & industria, digna vituperatione censetur cum quis vires suas circa vanitates intendit, & voti tamè compos efficitur. Zelus autem vituperabilis est, qui proximè vicinam habet inuidiam. Vidi igitur, inquit, laborem hominum circa res vanas; & alios homines vidi illis inuidere. Vt exempli gratia: iniuste aliquis diuitias sibi comparat? ecce alij statim

Heb. 12. Apoc. 3.

Mat. 26. Verum homini melius sit, natum an non natum esse.

Gen. 1.

Heb. 10.

Zelus vituperabilis.

huic inuidere incipiunt; vel ipsi, similes consequi diuitias affectantes, idem & ipsi studium æmulantur. Huiusmodi igitur occupatio hominum, vanitas est; & vt sæpè iam diximus, electio spiritus. Stultus complicauit manus suas, & comedit carnes suas. Manus homini datæ sunt, vt illis, opportuna sibi & conuenientia operetur. Ociosus itaque cessator, manus clausas & complicatas tenens, cum subinde pœnitentia tangitur ac dolore distabescit, dicitur merito carnes proprias deuorare. Mystico autem sensu; qui operationes suas non exercet in virtutibus, carnes deuorat suas cum ipse sibi sit suppliciorum mediator & tormentorum Proxeneta. Aliter: Complicare manus suas, significat complecti ob dilectionem, & salutando blandiri: Stultus itaque cum diligit turpes suas operationes & amplectatur; proprias deuorat carnes, ipse sibi iustum supplicium parans. Bona est plenitudo pugilli cum requie, super plenitudinem pugillorum duorum cum labore & electione spiritus. Melius est modicum iusto, super diuitias peccatorum multas. Mystico autem sensu; pugillus, est indeficiens fides quæ est in Dominum Iesum Christum. duo autem pugilli intelligendi sunt, cum quis duobus dominis seruire studet; Deo scilicet & Mammonæ; & opprobria illa pati quæ Propheta commemorat; Vique quò claudicabis in vtrumque; poplitem? Melius est ergo sine vlla controuersia quod hic prius ponitur. Aliter: Pugillus vnus est Vnitas ipsa quæ materiā caret; pugilli duo, materialia quæ diuidi possunt. Habetur præterea ipsa dualitas in Scripturis sacris immunda atque impura. Nam immunda animalia bina ingrediebantur in Arcam Noë, Melius ergo est Vnitatem sequi, ac officiosam vitam ducere cum quiete, hoc est, sine inanis gloriæ furore; quàm occupari circa dualitatem; hoc est, res materiales. Aliter: Contemplari possumus hominem fuisse olim pugillum; cum videlicet Deus pluerem de terra accipiens ac veluti pugillo concludens, plasmauit hominem. Pugillus etiam fuit mulier; à latere namque Adam, costam manu Deus apprehendens, Euam plasmauit. Melior ergo est cœlibatus, pugillis duobus; hoc est, dualitate & copula coniugali, Quamuis enim coniugium dammandum non sit, cœlibatus certè est laudabilis & molestiā carens. Et conuersus sum, & vidi vanitatem sub Sole. In circuitum, inquit, mouens oculos mentis meæ; nihil vidi eorum quæ huius Mundi gratia fiunt ab omnibus, quod non vanitas mera sit: Per hæc autem verba, intellige significari nequitias hominū & peccata. Est vnus & non secundus, nec filius nec frater; nec est finis in omni labore eius, nec oculus eius impletur diuitiis: & cui ego laboro, & fraudo animam meam bonis? hoc etiam vanitas est & occupatio mala. Amplius, inquit, res humanas considerans vidi quosdam qui legitimos non habent hæredes, infatiabili affectu circa diuitias occupari, oculum habentes inexhaustum & inexplabilem. Quod cum satis contemplatum sit, introducit inexplabilem huius hominis personam ex avaritiæ pœnitentiā ita loqui; Et cui ego laboro & fraudo animam meam bonis? Iure ergo, & huic labori vanitatem attribuit. Aliter: Mysticè sic intellige: Est vnus. Vnum, hoc loco accipit, qui seipsum tantummodo fouet ac diligit; qui ne habere quidem velit filios ac fratres. Nam qui desiderio illorum tenetur, quàmuis natura nullos affines & consanguineos habeat,

Ibid.

Psal. 36.

Marth. 6. Reg. 8. d

Gen. 7. & 8.

Gen. 2.

Cœlibatus caret molestia.

Ecclef. 4.

quia tamen secundum Dei præcepta charitatem se-
 ctatur; omnes homines quamuis externos, esse sibi
 filiorum loco putat & fratrum, iuxta illud: *Esto or-
 phani tanquam pater, & tanquam maritus matri eorum.*
 Hic itaque vnus ac solus qui habere non curat filiū
 neque fratrem, laboriosa quadam electione viuendi
 ac sollicitudine fraudat animam suam bonis, ne-
 que ad futura attendens neque in vita quicquam
 boni efficiens: Huic ergo & vanitas attribuitur. *Boni
 duo super vnum, quibus est bonum precium in labore ipso-
 rum.* Concordiam duorum in operibus bonis lau-
 dat, hæc namque precium consequitur apud Deum.
 Itaque Saluator benè concordēs Apostolos binos
 misit antè faciem suam. Eos verò qui turrim super-
 biæ fabricantes in malo opere conueniebant, diffi-
 pauit Deus atque disperfit. Mysticè autem sic acci-
 pe: Laudabilis est & apud Deum preciosa, duorum
 (hoc est, animæ corporisque) in bono concordia.
 Quomodo autem meliores sint duo quam vnus,
 exemplo nunc proposito planè intelliges. Si corpus
 quidem voluptatibus abstineat & temperatè se ge-
 rat, anima verò ipsa inani gloria capiatur; irrita quo-
 dammodo vanaque redditur corporis temperan-
 tia: Rursusque si anima quidem humilitatem colat,
 libidinetur autem corpus; animæ vana est humili-
 tas. Vnâ enim parte compositi hominis delinquen-
 te; aut anima videlicet, aut corpore; necesse est &
 partem alteram comprehendere. *Bona itaque duorum co-
 pula & concordia, si conueniant ad preciosam virtutem; quo-
 niam si cadant, vnum eriget participem suum: Et vni si
 cadat, neque sit alter ad illum erigendum.* Qui bonis de-
 rebus conueniunt, mutuam sibi auxilium præstant.
 Si enim accidat vt alter ex humana fragilitate omit-
 tat aliquid quod faciendum sit, alterius consilio e-
 mendabitur. Quod autem dicit, *si cadat*; non est ac-
 cipiendum de ambobus eodem tempore, sed modò
 de hoc, modò de illo. *Et si dormierint duo, calor ipsis erit,
 vnus autem quomodo calefiet?* Ex eo quòd corpori solet
 accidere, spiritualiter erudimur. Qui enim simul cu-
 bant & dormiunt, magis quam qui solus iaccat, ca-
 lesiunt; ita etiam qui spiritualiter cōueniunt & con-
 cordant: *Vbi enim fuerint duo aut tres congregati in nomi-
 ne meo, ibi ego sum in medio ipsorum,* dicit Dominus;
 qui videlicet sancti Spiritus ignem caloremque Fi-
 delibus suis gratificatur. *Et si quispiam præualuerit con-
 trā vnum, duo resistent aduersus eum.* Iterum per ea quæ
 sensibilibus solent accidere, spirituales nobis tradit
 doctrinam. Sicut enim duo concordati animo vel
 forum plateasque ciuitatis ambulantes, vel per de-
 sertas Ereni solitudines, tutius ac facilius repellunt
 irruentis contrā se alterius impetum, ita & futurum
 intellige in spirituali pugna. Nam cum Ecclesiastes
 edocere nos velit, quæ ad corpus animamque per-
 tineant, sicut etiam Paulus Apostolus fecit: quo lo-
 co & ipse trium quæ homini insunt rerum mentio-
 nem facit, cum ait; *Integer vester spiritus & anima con-
 seruetur;* tria nobis latenter contemplanda proposuit
 videlicet quòd si vnus quispiam nobis insurgat; hoc
 est, superbia carnis; tunc anima spiritui amicè con-
 iuncta, carnem compefcet ac frenet, vt spiritualibus
 animæ motibus subiciatur, & pareat. Sciendum
 namque est (quod ad hunc locum pertinet) hominè
 tribus ex rebus constare; Anima scilicet, corpore,
 ac Spiritu; non quod secundum substantiæ vim,

aliud sit spiritus, aliud anima (neque enim duo ra-
 tionalia insunt homini) sed quòd ratione solā, ea
 seorsum considerantes, aliud esse spiritum dicamus,
 aliud animam. Vocamus enim spiritum, actum ani-
 mæ ipsius dexteriores, sublimiorémque vim; qui
 spiritus est idem (puto) qui & intellectus siue ipsa
 mens, sicut in Esdræ libris accipi animaduertimus.
 Aut intellige: Spiritus & ipsum charisma spiritus,
 quod animam lætificat & illustrat, diuina nobis in-
 sufflatione transmissum. Itaque si impollutum ser-
 uemus quod nobis inest ad imaginem Dei factum,
 integrum habemus charisma spirituale: Sin verò ad
 peccatorum semitas declinemus, donum sancti Spi-
 ritus violamus in nobis. Hoc est (puto) quod Apo-
 stolus nos precatur manere integros sicut ab initio
 fuimus, immaculatum habentes corpus & animam,
 purumque seruantes charisma spirituale. Aliter
 quoque ita potest intelligi; Mortis animæ diuidun-
 tur in rationabilem irascibilem, & concupiscibilem.
 Si igitur tria hæc ex virtute officioque conueniant,
 tunc secundum rectam naturæ normam ira excan-
 descit contra malas affectiones ac dæmonas, concu-
 piscentiæque ipsa vis potiora tantum desiderat;
 vnde & Daniel vir concupiscentiarum vocabatur:
 Rationalis autem pars omnia iuste moderatur, iras-
 cibilem vim concupiscibilemque compefcens. Sin
 autem contra eueniat, vt præter Legem rationis, al-
 tera illarum virium; vel ira scilicet, vel appetitus,
 quod delectat persequatur: tunc duæ reliquæ partes
 concordati foedere puritatem seruantes (vt pura ra-
 tionalis concupiscendique vis) iracundiam deprimunt
 ac sibi obedire cogunt; aut contrā, iracundia
 rationi adiuncta, concupiscentiam sedat. Ita ergo fit
 vt concordēs duo, tertium reluctantem redigant in
 seruitutem. *Funiculus triplex non cito rumpetur.* Rursus
 Ecclesiastes, exemplo triplicis funiculi, ad spirituales
 nos euehit cōtemplationes; ac primùm quidem
 charitatem nos docet, in concordia nexum nos
 vocans. Inquit ergo: Si anima, corpus, & spiritus in
 bonum conueniant; non facillè dissoluuntur ab ho-
 stis incurfu. Aliter: Cùm rationalis animæ vis, iras-
 cendi ac concupiscendi potentiæ, vnitaris purita-
 tem custodiunt; animam seruant prorsus innoxiam.
 Aliter: Qui credunt incōsubstantialē Trinitatē,
 Patrem & Filium & Spiritum sanctum; à resistenti-
 bus hæreticis & aduersarijs expugnari non possunt.
*Bonus est puer pauper & sapiens, super Regem senem &
 stultum qui nescit providere in posterum, quod & è carcere
 vinculisque interdum quis egrediatur ad regnum; quòdque
 in regno ipsius natus sit pauper.* Pueri fermè non eo di-
 gni sunt honore quo senes, neque ita pauperem ve-
 neramur vt Regem. Comparans igitur Ecclesiastes
 stultitiam cum sapientia; quantum hæc ipsa præstet,
 ostendit. Inquit enim, longè potiorem esse puerum
 & pauperem (modò sit sapiens) eo qui sit senex &
 ornatus regia potestate, sed stultus. Amens enim nō
 intelligit; sapientiam, è seruili quandòq; conditio-
 ne, atque in vincula coniectum hominem, ad fasti-
 gium regium euehere. Cuius rei exempla sumi po-
 terunt ex Ioseph quem Dei munere insita sapientia,
 & adolescentem & precio coemptum & in carce-
 rem detrusum, totius Ægypti gubernatorem con-
 stituit. Hæc eadem sapientia si Regi infideat, mode-
 stiam tueri docet ac frugalitatē; ita vt Regia digni-
 tate

Eccli. 4. b

Mar. 6.

Luc. 10.

Gen. 11.

Mat. 18.

1. Thess. 5.

rate qua pollet, nequaquam extollatur, ac tumeat.
 Nam Dei gratia & sui cognitione, pauperem se esse
 intelligit, neque in regno neque in diuitiarum co-
 pia, paupertatis humilitatem deponit; vt beatus &
 ipse sit quemadmodum & *pauperes spiritu.* Aliter: Se-
 nescens ac stultus, Hebræorum populus dici potest,
 cui iunior successit in Dei cognitionem Populus ex-
 gentibus conuocatus; verè sapiens ac redemptus à
 diabolica seruitute, & per fidem Christi Saluatoris
 consequutus regale sacerdotium, spiritu quidem
 pauper sed Evangelica beatitudine decoratus. Ex-
 eplar autem ac dux huiusmodi pauperum est ipse
 Christus saluator noster; qui sapientia quidem Pa-
 tris Dei est, iuuenis autem si corporeæ genituræ
 tempus consideres. Idem quoque Rex dignitate
 diuina, pauper factus propter nostrā salutem, quan-
 quam per se ditissimus. Eua sit idem catenas mortis,
 & inferni carcerem fregit ac soluit; suo nos erudiens
 exemplo mediocritatem sectari, cum dicit: *Discite à
 me quia mitis sum & humilis corde. Vidi cum Etos viuentes,
 qui ambulanti sub Sole, cum adolescente secundo qui exurgeret
 pro eo. Non est terminus omni populo; omnibus, inquam, qui
 fuerunt ante eos; Et postremi non lætabuntur in eo: Sed &
 hoc vanitas & electio spiritus.* Totus hic locus ad alle-
 goricum intellectum mysticumque pertinere putan-
 dus est, quando quidem nullus est qui corporali in-
 tuitu cunctos possit videre homines qui ambulanti
 sub Sole. Cum verò mysticum sensum alij aliò re-
 ferri contendant (nam adolescentem secundum, a-
 lij Christum Dominum volunt intelligi, alij autem
 Filium perditionis Antichristum) nos vtrāque
 prosequemur expositionem. Vidi, inquit, cunctos
 iuuenes qui ambulanti sub hoc visibili Sole; hoc est,
 ipsos peccatores; cum adolescente secundo; hoc est,
 Antichristo qui exurgeret pro ipso; Domino videlicet
 nostro Iesu Christo. Non erat finis multitudinis
 peccatorum; eorum scilicet qui ab initio sæculi præ-
 cesserunt: Sed & postremi qui temporibus Anti-
 christi scilicet in eum credent, non lætabuntur in
 eo; neque enim seruare potest impietas, adherentes
 sibi. Vt autem doceat hunc errorem Infidelitatis nō
 necessitate, nec casu, sed electione liberæ voluntatis
 esse populis aduenturum, adiunxit dicens: *Sed & hoc
 vanitas est & electio spiritus.* Aliter: Vidisse se, inquit,
 ambulantes sub iustitiæ Sole; omnes scilicet qui verè
 viuunt ex fide; cum adolescente secundo qui pro-
 culdubio est Saluator noster, homo de cælo cœ-
 lestis, qui nobis natus est ac surrexit pro adolescente
 primo Adam qui fuit homo de terra terrenus. Et in-
 finiti erant, inquit, sub hoc Sole in anteriora pro-
 gredientes; hoc est, secundum viuentis fidei disci-
 plinam, præterita quidè vitæ obliu tanquam mor-
 tui peccato, tendentes autem de virtute in virtu-
 tem, semper oculos mentis ad propositā vitæ æter-
 næ gloriam dirigentes. Sed quinam sunt postremi
 ipsorum qui non delectabuntur in adolescente se-
 cundo Domino nostro Iesu Christo? Nimirum vel
 Iudæi sunt qui cum primi essent, facti sunt nouissi-
 mi; vel qui in fine sæculi credent in Antichristum;
 vel generaliter omnes qui post primos officiosè
 pièque viuentes, ipsi cum sensus & voluptatis ille-
 cebras consecutentur, merito postremi ac nouissimi
 & habendi sunt & vocandi. Sed hos quoque nouissi-
 mos ostendit electione propriæ voluntatis non

Matth. 5.

Matth. 11.

Electio liberæ voluntatis.

1. Cor. 15.

Mat. 20. Mar. 10.

gaufiros esse in adolescente secundo; ideoque tri-
 tum iam sibi verbum illud adduxit: *Sed & hoc vanitas
 & electio spiritus.* Sciendum est autem (quòd ad
 prædictorum enarrationem pertinet) Adam homi-
 nem primum, adolescentem vocari sub intellectu
 eius temporis quo recens creatus adhuc in Paradi-
 so voluptatis, vigore iuuentutis suæ strenuus erat o-
 perando virtutes. Vocatus adolescens & Christus
 Saluator, propter magnum robur diuinæ virtutis:
 Vocatur & Antichristus, qui iuuenili temeritate fer-
 uidus est in malo, robustusque nequitia inuouator.
*Custodi pedem tuum cum ingroderis in domum Dei, & pro-
 pinquus esto vt audias.* Equiuoca quadam ratione lo-
 quendi, exterioris hominis membra de interiore
 dicuntur, vt oculos puta, manus ac pedes, & mem-
 bra reliqua? Non tamen contrā contingit, vt inter-
 ioris hominis partes de exteriori dici consue-
 rint. Dicuntur enim pennæ alæque de anima, iuxta
 illud: *Si dormiatis inter medios cleuos, pennæ columbæ de-
 gentata:* inquit ergo; Custodi animæ tuæ pedem in
 omni opere tuo cum incedis, vt in conspectum ve-
 nias domus Dei, hoc est cœlestis Hierusalem. Qui
 verò custodit pedem animæ suæ, propè est vt au-
 diat; hoc est, vt obediat verbo diuinæ præceptionis,
 & proficiendo mandata Legis exequatur. Quod si
 de corporali pede dictum intelligas; custodi, inquit,
 totum corpus tuum (à parte enim totum significauit)
 ne instrumentis eisdem quibus in bono vtimur,
 abutamur in malo; quasi dicat: Ne quæso pedibus
 eisdem quibus templum Dei frequentas, theatrales
 adito ludos & obscœna spectacula. De aliis quoque
 humani corporis membris idem intellige facien-
 dum. Et profectò qui impolluto pede subeunt Ec-
 clesiam Dei, debent ab impiis locis & prophanis se-
 penitus, vt Deo contrariis, continere. *Super donum
 stultorum sacrificium tuum, qua ignorant quid faciant
 mali.* Quia stulti quoque nonnunquam munus of-
 ferunt Deo, vt qui ex inani gloria cleemosynam fa-
 ciunt; sicut & Cain qui rectè quidem offerebat, ma-
 le autem diuidebat: ideo, tuum, inquit, sacrificium
 cum prudentia fiat & discretione. Insipientes enim
 non intelligunt, quotiès malè offerunt, eò quòd il-
 lorum zelus careat discretionis iudicio. Qui enim
 prudens ac sciens operatur bonum, pari quoque co-
 gnitione malum deuitat. Qui verò prius illud igno-
 rat, facillè & alterum ignorabit. Illud itaque quod
 ait; *quia ignorant quid faciant mali;* ita intellige: igno-
 rantia occupantur, & tenebris obteguntur mentes.
 Propriè autem & distinctè locutus est cum dicit, *do-
 num stultorum; sacrificium verò,* prudentiam tantum-
 modò intellexit.

CAPVT V.

E festines in ore tuo, neque properet cor tuum ad
 offerendum sermonem in conspectu Dei, quoniam
 Deus est in cælo superius, & tu inferius es in ter-
 ra. Promptam ad loquendum linguam
 corripiendam monet, tum verò quia è temerario ac
 prompto corde ipsi linguæ fatuæ, sententiæ quas ef-
 ferat, suggeruntur: Vt fontem quoque ipsum ac ca-
 put obstruat insipientium verborum, inquit; *Ne pro-
 peret cor tuum offerre verbum in conspectu Dei.* Quasi di-
 cat; quia Deus vbique præsens, omnia perspicit etiā
 deprehendens occultas animæ cordisque cogita-
 tiones, quanquam per sermonis iudicium nō emer-

Plal. 67.

Gen. 4.

Zelus sine discretionis iudicio.

gant, Deus enim qui in altissima caelorum specula sedem habet, quae in imo fiunt conspicit vniuersa. Aliter: Ne temere de diuinis mysteriis verba profunde, neque utcuque omnia quae in buccam veniunt: mortalis enim homo cum sis, ac graui corpore circumseptus, & orbis infimus habitator, nequaquam potes inuisibilis Dei substantiam supercaelestisque comprehendere. Idcirco sint pauci sermones tui. Ob omnes causas superius dictas, sint tui sermones non solum pauci numero, sed etiam diligenti examinatione perpenfi. Quoniam in multitudine tentationis aduenit somnium, & vox stulti in multitudine sermonum. Si more Prouerbij, absolute ac liberè hoc dictum putes; ita intellige. Sicut qui per diem multis tentationibus curisque agitantur, per quietem subinde somniis conturbantur; ita & stultus in multiloquio peccans, sua ipsius voce arguitur. Aliter: Sicut somnium, dormientem quempiam vel ad auaritiam vel ad libidinem tentans euolat & mox irritum euanescit, ut nihil eorum quae facere videbatur certum esse contingat; ita & vox hominis stulti nihil vtile commotumque concludens, somnio videtur esse perfimilis: quasi dicat, somniis comparatur, stulti hominis sermo. Sin autem velis Ecclesiastè quasi ratione confirmantem quae superius attulit, haec verba proferre; videlicet, quoniam aduenit somnium in multitudine tentationis, & vox stulti in multitudine sermonum, ita accipies, ut quasi nos moneat dicēs: Ne multiloquus esto ac nugax, neque stultitiam tibi infitam tuo profer sermone, quoniam multae nugacibus adueniunt tentationes quae ipsos non interdiu solum vigilantes conturbent, sed per quietem quoque dormientes exterreat. Sicut vouisti votum Deo, ne moreris illud reddere, quoniam non est voluntas in stultis. Tu igitur quaecumque voueris, redde. Votum est, cum quid Deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autem deo & pollicemur non pecunias modo, sed abstinentiam victus, & castitatem, & quae sunt generis eiusdem. Quia ergo stultus per sepe, pollicitorum poenitentia subit ac dolor, nolentes vota persolvere; hortatur ut citò ac velociter quae promissimus Deo reddamus. Melius est te non vouere quam post votum promissa non reddere. Malum est proculdubio ac detestabile si nihil vnquam velis Deo tribuere; multò tamen est peius si pollicearis te Deo quid daturum, neque persoluas. Duobus igitur propositis malis, bonum dixit quod minus est malum. Alio quoque sensu intellige: Caue ne quid temere promittas in conspectu Dei, quia simul ac reus voti factus fueris, multitudo te circumueniet tentationum quae persolvere promissionem impedit, ita ut ne dormiens quidem sine molestia sis futurus. Ut exempli gratia; pecunias auarus quispiam vouit Deo se redditurum; mox autem non interdiu solum torquetur & auocatur, rationibus hinc inde subductis egestatem sibi ac pauperiem ante oculos ponens, sed (ut par est) dormiens quoque, eisdem imaginibus conturbatur ne vota Deo persoluat. Quanto autem supplicio torquentur sint qui contemnunt vota complere, docent nos in Actibus Apostolorum Ananias & Saphira, repentina morte sublatis. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam. Lingua si nugax fuerit, corpus totum coinquinat; praesertim verò si cum mulieribus incautus sermo commisceatur, carnem stimulat

ad peccandum. Ne dixeris ignorantiam esse in conspectu dei. Cum effreni (inquit) lingua peccaueris; ad poenitentiam redi, neque consuetam praetende excusationem quod imprudens nesciis que peccaueris. Aliter; Qui in ipsa fece nequitiae voluntantur, ita prudentiam Dei negant & aspernantur, ut dicant deditur Deum curare ac scire quae hic ab omnibus scelera committantur: At tu nequaquam haec dixeris; nihil enim latet oculos Dei. Ne forte irascatur Deus contra sermonem tuum, & destruat opera manuum tuarum. Ne (inquit) ore tuo ac lingua peccaueris, ne & fructum bonorum operum tuorum amittas. Iratus enim deus contra temerarios sermones, delet è libro vitae si quid est quod pie, videamur nobis, laudabiliterque fecisse. Aliter: Caue ne dicas, Deus ignorat quae ab hominibus perpetrantur: Irascitur enim talia dicentibus, neque approbat opera illorum. Simpliciter quoque & tardioris ingenij peccatores, nihilò minus è medio tollit vel paupertate eosdem plectit, illorum fortunas operaque corrumpens. Quoniam in multitudine somniorum ac vanitatum, copiamque sermonum; Tu Deum time. Tria simul valde similia comparauit; inania scilicet somniorum phantasmata, vanos hominum labores, & ineptam multiloquij loquacitatem. Somnij enim perfimilia sunt, nugacis hominis verba; neque sanè multum à somnijs differunt irrita hominum studia. In multitudine igitur somniorum; hoc est, somniantium hominum frustra laborantium, nec non verba plurima effundentium; irascitur Deus. Multitudinem autem hoc loco, non simpliciter multiloquium intellige, sed ocioso loquium. Paulus enim loquens de regno Dei, quamuis ad mediam vsque noctem verba produceret, nullo tamen auditore afficiebat fastidio. Qui autem multa quidem verba profundat, rem verò ipsam de qua agit minus facilem reddat; nihil fermè videtur loquutus fuisse. Sed & ociosè ac praeter rem loquitur, in verbo quoque vno nugax esse deprehenditur. Semel autem nobis ceterarum virtutum obseruationem suggerens; Tu, inquit, Deum time; Timor enim omnia excedit. Si calumniam pauperis & arpinam iudicij videris in prouincia, ne mireris super hoc negotio, quoniam excelsus excelsior est alius qui custodiam habet, & super ipsos alij quoque excelsi sunt, & superfluitas terrae. Rapinam iudicij vocat, cum ditiores in prouincia & ciuitate, largitionibus corrumpunt Iudices ad iniqua iudicia. Aliter: Etiam rapinam iudiciorum exercet qui causas nihil ad se pertinentes, violenter sibi vendicat & extorquet. Ait ergo: Quotienscunque videris, calumnia & largitionibus inopes à potentioribus premi, ne admireris; hoc est, ne ita ob hanc ipsam rem indigneris, ut fluitare Mundum sine vlla prouidentia suspiceris: Deus enim super omnes excelsus, omnia specularans, & obseruans quae ab ipsis patrantur qui sibi videntur excelsi loquaces & gloriosi, reddet vniciuique pro suorum operum dignitate. Et super ipsos excelsi; hoc est, qui se ipsos inaniter iactant & magnificiunt; nihil aliud fermè censendi sunt, quam superfluitas terrae; hoc est, inutilis terrae globus & massa, iuxta illud: Quid superbis, inquit, terra & cinis? Super omnes autem Rex est Dominus agri elaborati. Generali quadam conelusione vtens Deus, inquit, instar viridarij Mundum sibi hunc excoluit & ornauit, & in eo dominatur vt Dominus

Loquacitas fugienda.

Vota solvenda.

Act. 5.

mulierum colloquium.

Impij gaudeant pro uictoria.

Temerarios sermones peccata.

Ociosum loquium. Act. 16.

Nugacitas.

Operum dignitas.

Ecclesi. 10.

Dominus agri cuius & assiduum prouidentiam gerit. Non itaque decet opinari Mundum carere gubernatione regnantis, ob eas quae inter homines fiunt iniquitates: immò reuocare in mentem oportet quod cum Mundus hic, ager nuncupetur iuxta Euangelicam parabolam; Deus hominem Mundi huius Regem dominumque constituit, sicut scriptum est; Omnia subiecisti sub pedibus eius. Admonet itaque nos hoc loco Ecclesiastes, dignitatis nostrae; vt debitam venerationem exhibentes Deo qui nos regia honestauit corona, pie officio seque viuamus. Aliter: Quandoquidem Deus vniuersi huius Mundi est Dominus & possessor, veluti agri cuiusdam diligentia summa elaborati; idcirco seduli caueamus ne demoliamur Vineam Domini Sabaoth, aut iniquis actionibus, aut impiis dogmatis, aut perniciosis doctrinis. Omnibus enim praest, omnia speculatur agri Dominus & possessor elaborati. Aliter: Diuina ipsa Scriptura est velut ager quidam ferax & adoratus, quasiq; Paradisus optimis arboribus confitus, habensque thesaurum occultum. Par est autem vt qui hunc habere quaerunt thesaurum, placere studeant Regi domino Agri huius; hoc est, Deo omnipotenti. Placebunt autem, si cunctis Mundi deliciis renunciauerint; & si neque Iudaeorum more solum literae iacentis sensum consecretur; neque è cunctis etiam Scripturae verbis allegorias & mysteria perscrutentur ita vt (tanquam inutilem posthabentes literae veritatem) plantas agri huius radicibus subruant & euellant; cum potius deceat fideliter quae sunt scripta rimari, & duce Spiritu ligonibus terram versare. Ita nimirum Deo placebimus agri huius Domino, & spiritualem illi Paradisum reddemus ex cultum. Qui pecuniam diligit, pecunia non explebitur, & qui amat fructus in multitudine ipsius; & hoc etiam vanitas. Huius sententiae posterior particula ita construenda est: Et qui amat fructus; hoc est, quicumque amat, sibi ipsi non autem communis utilitatis gratia congerat fructus; quasi dicat: Qui laborat auaritiae morbo, siue pecuniam congerat siue fructus, numquam expletur plura semper affectans, vt potius pecuniarum dici seruus quam dominus mereatur. Multitudine bonorum multiplicati sunt qui comedunt ea. Et quae virtus ac fortitudo possidentis bona? Principatus enim est illi vt videat oculus suus. Symmachus interpres posteriorum particulam ita conuertit. Quae enim utilitas inest habenti ea bona, nisi vt tantummodò ea spectet oculis suis? Sensus autem hic est. Inuenias qui summa animi vi & corporis contentione flagitium aggrediatur, vt auarus solet, qui quacumque potest ratione pecunias cogit; estque fortitudo haec strenuitasq; damnanda. Qui verò sic impudenter avari sunt, hoc sibi tanquam bonum summum proponunt, vt inter pocula patinatisque versentur & vt spectaculo fruantur quas congersere pecuniarum. In multitudine ergo bonorum; hoc est, in affluentia pecuniarum quae illis assidue multiplicatur, gestiunt non secus ac si bonis illis pecuniisque vescantur. Et quae illis demum resultat utilitas ex huiusmodi strenuitate atque virtute? solo namque intuitu principatus gerit in pecuniis, auaritia tali correptus: quasi dicat, nullo alio vsu dominus est earum, praeterquam quod appositas contemplatur. Aliter: Quibus legitimo honestatis iure opes atque diuitiae augetur, mul-

Math. 13.

Psal. 8.

Demoliri vineam Domini.

Scripturae interpretanda vera methodus.

Act. 17.

Diuitiarum nulla est, nisi quod spectantur, utilitas.

Contra Auaros.

tiplicantur etiam qui illis vtantur. Qui enim verè cupiunt probitate sibi augeri, multis; hoc est, pauperibus; suas opes impertiunt. Ut itaque à tenacitate nos dehortetur, ad misericordiam verò conuertat; quid prodest (inquit) impudenti auaro ac tenaci, sua turpis huiusmodi virilitas & fortitudo quae oculorum solo intuitu pecuniis vt diuites permittit? Dulcis est somnus serui, siue parum comedit, siue multum; pleno autem diuitiarum, non est qui finat eum dormire. Posita comparatione ostendit foelicis euenire homini feruili conditione subiecto, quam ei qui liber cum sit auaritia tamen est seruus. Famulus enim securam vitam ducens, quocumq; demum victu alatur, dulci somno reficitur. At qui pecuniis seruit, herum habet importunum qui dormire eum non finit; curam scilicet augendi lucri, anxietatibus plenam. Mystice autem: Qui Deo famulantur, a quo animo ferunt atque laetantur de temporaria huius saeculi vita in aeternam transferri; quam vitam praesentis translationem, pulchrè atq; appositè vocauit somnum. Auaros autem non somnus excipit, sed horribilis mors quae non finit eos quiescere sed aeterno tradit supplicio. Est infirmitas quam vidi sub Sole, diuitias conseruatas apud Dominum in perniciem suam, & pereunt diuitiae ille in occupatione mala. Omnes iniquitatis species, morbi sunt ipsius animae. Adeo verò grauis est & intentio auaritia morbus, vt radix malorum omnium merito nominetur. Inquit ergo; vidi asseruatas opes in perniciem possidentis: Aut enim peregrè proficiscens perdit auarus diuitias, cum propter eas nonnumquam Grassatorum insidias Raptorumque patitur; aut si cetera euadat incommoda, vita demum excedens, pecuniis tunc priuatur. Planèque intelligit se pro incerta re atq; instabili laborasse, vt quibus omnino cariturus erat, pecunias congregaret: hoc enim significat cum dicit, in occupatione mala. Quia verò multi sub praetextu haeredum filiorum diuitias cumulant; merito subiungit: Et genuit filium, & nihil est in manu eius: Sicut egressus de ventre matris suae nudus reuertetur, vt pergat sicut venit. Et si auarus sub praetextu filiorum se excuset; tamen hunc monemus, vt nascentis sibi filioli manum inspiciat: Et cum inuenerit illum sine pecunijs de ventre matris in hunc Mundum venisse, rursus inspiciat morientis manum; etenim inueniet eum sicut nudus & inanis pecuniarum venit è matris uterò, ita & pauperem subire sinum telluris ex hac vita commigrantem. Merito ergo sequitur: Et nihil accipiet in labore suo vt veniat in manuum ipsius; & hoc infirmitas mala. Sicut enim aduenit, ita & bibit. Quid ergo est ille amplius? laborat enim in ventum, & omnes dies in tenebris, in luctu & tristitia multa, in infirmitate & ira. Si itaque neque auarus ipse, neque illius filius quem haeredem sibi instituit, neque hominum prorsus aliquis potest secum moriens efferre sensibilem facultatum, nonne infelicis animae morbus est auaritia? Quid itaque laboras in ventum, cum sint diuitiae prorsus instabiles, & aquatilis bullae cum detumescit, perfimiles? Sed & ipsa auaritia in tenebris elanguescit; hoc est, ignorantia & luctu. Auarus enim neque sui ipsius miseretur, cum parca ac vix, congestis vtatur; sed etiam tristi in supereracundia stimularur, & leui occasione in contentionem furgit & exanthescit, animi graui aegritudine occupatus. Vide igitur quot aurum incommoda circumueniant; post

Mors est somnus.

1. Tim. 6.

Incommoda ex diuitiis.

Contra curam diuitiarum.

Auaritia morbus Animae infelicis.

quæ, defunctum vita, etiam tenebræ Inferni fuscipient repulsum à conspectu Dei, iuxta illius iram feuerissimè puniendum. *Ecce, vidi ego bonum; hoc est vt comedat quis & bibat & videat bonum in omni labore suo quem laborat sub Sole, in numero dierum vitæ suæ quos dedit ei Deus. Diuitias enim dedit, substantias & potestatem vt comedat ex eis, & accipiat partem suam & letetur in labore suo; hoc est donum Dei: Non enim recordabitur multis diebus vitæ suæ, eo quod Deus occupet illum in latitia cordis sui.* Auari personam miseriamque superius ostendit Ecclesiastes: Cùmque visus sit in eum grauer irruisse; nunc vicissim aliam aggreditur curandi rationem, vt non inuehendo perterreat sed vt blandè ac sensim contrectando (si fieri possit) liberum metu & suspicionibus conciliet. Quia enim auarus sic malis affectionibus occupatur, vt simplicem virtutis exactæ medicinam ferre non possit inulta cum prudentia noster Ecclesiastes quæ iucunda homini contingunt in vita, breuiter percurrendo præceptis suis admiscet, atque ita mox docet non oportere ventri omnia & gulæ luxuriosius indulgere, cū breuis hoc in sæculo nobis futura sit vita. Hortatur itaq; aliud intèdens, auarum; vt dum viuit suis vtatur bonis, ita dissimulater appositis voluptatibus adducere illum studens ab auaritiæ morbo. Inquit ergo: Bonum est tibi auare locuples comedere, bibere ac lætari, donec ea meditaris quæ sunt sub Sole: sed profectò decet etiam te id cogitare quòd paucos ac numerabiles dies tibi ad viuendum dederit Deus: tempus nim vitæ tibi concessæ secretum est tibi in fortem, terminusque descriptus. Cum itaque diuitias à deo acceperis, facultatèque illis vtendi; cogita non solum vt comedas & bibas, sed vt portionem tuam fortemque accipias. Vide autem quam sit admirabilis Ecclesiastæ nostri doctrina. Postquam enim blandè permulcendo, metum auaro suspicionemq; imminuit, edendi scilicet ac bibendi voluptate proposita; nunc sensim irrepit docens non esse hanc sortem hominis partemq; propriam, vt esculentis scilicet poculentisq; perfruatur. Monet ergo vt partem sibi decentius decretam accipiat; hoc est, hereditatem ac sortem quæ sit illi stabilis ac perpetuò duratura: Ea verò est, dispergere pauperibus opes suas, & de huiusmodi dispensatione solidam lætitiã capere. Hoc enim verè est donum Dei; in eleemosinis & charitate pauperū vitã operamq; consumere. Tunc verò vt magis illi persuadeat partem hanc sibi propriam capere; hoc est benè vti suis diuitiis, vt ita stabiles illi fiant; reuocat illi in memoriam breuitatè vitæ huius, quum dicit quòd non multos recordabitur dies vitæ suæ. Huiusmodi autè hominis occupatio in pauperibus subleuandis, & acceptissima est Deo, & misericordis cor animamq; lætificat. Et hæc quidè quæ docuimus, ab Ecclesiastè adducta nunc blandè auaros adhortando nunc contrã feuerius increpando, satis fuerint ad ipsius literæ ordinem sensumq; explcandū: Qui verò diuinius ac sublimius loquentè potest audire Ecclesiastè, quum meminerit ad se pertinere illud Euangelij dictum; *Qui habet aures audiend. audiat;* idem profectò nouit qui solus sit bonus: *vnus enim bonus est Deus.* Idem quoque nouit, quòd qui manducat carnem Filij hominis, & bibit eius sanguinè futuræ rœuicitatis partem hic aliquã fruitionemque accipit. Bene igitur operam infumit

suã, virtutèsq; exercet dū est sub Sole; hoc est, in præfenti vita; secum animo deputans quòd deus numerabiles posuerit dies suos, neq; deceat ne vnū quidem illorum pati vacuum ac sterilem præterire. Labor enim quem virtuti homo impendit, propriè dicendus est hominis esse pars, quæ sola nimirum efficiat vt pars nostra sit Deus, iuxta illud quod Pater Ecclesiastè nostri canit in Psalmo; *Portio mea es Domine.* Et profectò hæ sunt illæ diuitiæ, de quibus ait Apostolus; *In omnibus diuites facti estis in ipso, in omni cognitione & sapientia.* Nam qui hæc bona spiritualia bibit & comedit, & in his lætitiã suam ponit; planè intelligit quòd hæc charismata Dei sunt, autèque peruenire ad æternam vitam; Temporariam verò hanc, vt exigui spacij, despicit & cõtemnit. Accidit enim hoc omnibus qui dei munere circa spiritualia occupantur, & ad ea contemplanda mentem attollunt, vt mundana hæc omnia paruipendant. Si qui verò putant diuitias istas sensibilibq; fortunas, summū esse hominis bonū; hi mihi paucis rogandi sunt, quid ita sit quòd illas Deus æquè cūctis hominibus nō impartiat, quum tamen idem personarū non sit acceptor. Atqui cernitur quæ verè sunt bona, cunctis æquè liberaliter effudisse; hoc est, liberū Arbitrium, dispositionemque ad exercendas obeundãsq; virtutes: Quapropter licet ad bene officiosèque viuendū diuitiæ adminiculo esse possint, & virtutes ipsas quãdòque vt præmia cõsequantur; non absolutè tamè, neque suapte natura vel bonæ vel malæ dicendæ sunt & habendæ. Sed quum per se mediæ sint, ac lufque deque accipiantur; facilè transeunt & immutantur in habitum, bene illis malè vtentis.

CAPVT VI.

Et malum quod vidi sub Sole, & quid in frequens est apud homines; Vir cui dabit Deus diuitias, substantiam & gloriam, & non est quod desit anime suæ ex omnibus quæ concupiscit. nec tribuet ei potestatem deus vt comedat ex eo; nam vt extraneus vorabit illud: & hoc quoque vanitas, & infirmitas mala. Literæ huius intellectus rectã fertur in auaros & nimia parcitate alstrictos. Quod autem inquit, *Nec tribuet ei potestatem deus vt comedat ex eo;* simile est illi quod ait Apostolus scribens ad Romanos; *Tradidit illos deus in passiones ignominie:* Non quod deus ipse quenquam hominum cogat, auaritiã intemperantiãve sectari; sed quòd ea permittat quæ homines electione liberæ voluntatis aggrediuntur, dum liberi Arbitrij naturã facultatèq; conseruant. Mystico autem sensu ita intelligendū: Sepè accidit vt aliquis magnas sibi diuitias in dicendi copia & in scientia Scripturarum compararit, aliarumq; rerum cognitione: sed quia deinde fœditas morū, & verbis suis dissidet ac doctrinæ; hinc fit vt qui in lihros illius traditionesque incidunt, magnam inde ipsi quidem vtilitatem capiant, nihil verò ipse autor emolumentū perceperit, eo quòd correspondentes verbis mores nō habuerit. De huiusmodi viris intellexit Saluator, quum dixit; *Quicquid dixerit vobis, facite secundum verò opera eorum nolite facere.* Aliter: Diues olim fuit populus Iudæorū, locupletatus Rege, Prophetis & Sacerdotio; qui tamè ex diuitiis fructū nō cœpit, morbo graui correptus peccati in Saluatorem suum commissi; propterea venerunt externi, & bona eius comederunt; populus scilicet è Gentibus in Ecclesiam conuocatus,

Hereditas & pars huius Seculi perpetuò duratura.

Eleemosyna, est donum dei.

Hereditas & pars huius Seculi perpetuò duratura.

Math. 19. Mar. 10. Luc. 18. Ioh. 6.

Psal. 118. d

1. Cor. 1.

Act. 10. c

Liberum arbitrium Diuitiæ a quãdò sunt præmia virtutum.

Rom. 1.

Liberi Arbitrij naturæ.

Math. 23.

conuocatus, de quo scriptum est: *Qui alienati erant à gubernatione Israël, & externi à Testamento promissionis.* A Si genuerit quispiam centum liberos & vixerit multos annos, & multitudo magna fuerint dies annorum eius, & anima illius non impletur bonis substantiæ suæ, & sepultura illi non fuerit; ego dixerim quòd melior illo sit abortiuus: In vanitate enim venit, & pergit ad tenebras, & in tenebris oculabitur nomen eius, non vidit solem, neque cognouit: requies huic super hunc, Quòd ait; *si genuerit quispiam centum liberos;* per hyperbole dictum intellige. Vtitur autem hoc loquendi modo Scriptura, quum à paruo declinat in immèsum aliquid. Hyperbole enim est sermo veritatè excedens, vt aliquid expressius ante oculos ponat, sicut & Apostolus ait; *Adhuc per excessum vobis ostendo; Si linguis Angelorum loquar, & si habuero omnem scientiam, & cognouero cuncta mysteria, charitatem verò non habeam, nihil mihi prodest.* Atqui sine charitate habere illa quæ recensui, non est possibile: Sed quo pacto sit accipiendum quod dicit, ipse præueniens nos edocuit, quum dicit; *Per Hyperbole viam vobis ostendo.* Dicit ergo Ecclesiastes: Quãuis ergo fœcundus in numero centum filiorum quispiã fuerit, quod est impossibile: si verò etiã ad annum vixerit seniū; flagitiosè autè neq; secundum virtutè duxerit vitam, atque ita perditè vt defunctus ne sepultura quidem dignus censeatur (quandoquidè & hoc ipsum persæpè cõtingit) facilè dixerim tali homine longè meliorè esse abortiuum. Hic namq; homo verè in vanitatem venit, & in tenebras pergit in ignoratiã viuens; & nomen ipsius in tenebris occultabitur, quum delendus sit è Libro viuentium, neq; dignus habendus sit iustitiæ Sole. Quare autè Abortiuū fœtus, aut mortui enascatur aut vnū viuant diè alterūve, explicare hoc loco nō est consilium; sed potius in scrutabili diuinã prouidetiã relinquendū puto. Mysticè autem, quæ superius dicta sunt, sic intellige. Apostolus quidem & ipse erat Iudas Icariothis, & doctrinæ suæ verbis multos genuit filios; sed quia subinde non impletus est bonis vt perseueraret in finem, sed cõuersus est ad iniquitatem repletusq; est potius spiritu Satane; sepultura etiam caruit; hoc est, non immortalis fuit Saluatoris sepultura. Qui enim Christo cõsepulti sunt in baptismo munusque Dei custodiunt in virtute viuètes, hi profectò & cū Christo resurgunt. Talis itaque magister ac Doctor qui multos quidem genuerit sua doctrina discipulos (hoc enim significat centenarius ille numerus) multumque ætatis edocendo contriuerit; tali autem quam modò diximus sepultura dignus non habeatur eo quòd mortuus peccatò & sepultus non fuerit; pergit proculdubiò ad tenebras, neque videbit iustitiæ Solem. Paulus verò Apostolus, qui de seipso dicit; *Nonisimè autem omnium tanquam abortiuo visus est mihi;* sepultura dignus est habitus; qui & bonum certamen, certauit, cupiens dissolui & esse cum Christo. De illo autem qui malè vixit, vt Hieremias scribit; *Sepultura sicut sepelietur;* hoc est, non habebitur dignus quiete hominum rationalium; cum passiones carnis consecratus, instar peccatorum vitam finierit. *Et si mille annorum vixerit cursum, bona non cognouit: Nonne ad locum vnun omnia pergunt?* Etiam si ad copiam filiorum congestasque diuitias, hoc cuiquam Dei munere accedat vt mille annorum spacio sit in vita, nō tendat autem ad verum bonum; hoc est; vt secundum

Hyperbole quid sit. 1. Cor. 12. d. 13. 4

Defunctus Sepultura indignus.

Iudas quo modò Sepultura caruit.

Numerus centenarius.

1. Cor. 15.

Phil. 1.

Hier. 22.

Animæ significationes varie in Scripturis.

Deut. 23. d

dum virtutem laudabiliter viuat; quid sibi denique omnia illa proderunt? Et enim in eundem pariter pergit locum in quem abortiuo pergunt & qui acerba morte intercepti rapiuntur è vita: terra est enim hic quoque, & in terram ibit. *Omnis labor hominis in ore ipsius, sed anima eius non implebitur.* Quia superius de esculentis ac poculentis mentionem fecit, ne quis fortè suspicari possit ipsum ventris & gulæ illecebras attulisse; aperte nunc inquit: Et si homines ad indulgentiam vètris plurimos labores infumunt; nihil tamen eorum quæ gulæ gratificantur, ipsius animæ parit saturitatem: sed inanis penitus ac ieiuna persistit quum sibi conueniens alimentum; verbi scilicet ac virtutum; ex inertia hominum non accipiat. Aliter: Nequitia, imperfectum quid esse censetur: Anima ergo quæ huic annexa perdurat, semper aliquid profert flagitiosi; contumelias scilicet, iurgia, blasphemias, dolosa verba. Neque propterea tamen expletur, eo quòd nequitia (sicut dixi) imperfecta incompletãq; sit. *Quid enim est amplius sapiens quàm stultus? Quoniam nouit Pater ambulare in cõspectu vitæ.* Quid habet, inquit, amplius sapiens ab ipso stulto? quasi responderi deceat. Multum sanè habet, atq; omnibus modis. Stultus enim sese voluptatibus more pecudum mancipauit; sapiens verò pauper spiritu, iuxta Euangelij dictum, ambulat coram vita; hoc est, per virtutū semitas pergit, donec demum perueniat ad vltimū appetibile: *Dissolus enim cupit & esse cum Christo qui profectò est vita æterna.* Aliter: Populus stultus & insipiens Iudæorum in ligno Vitam suspendit: Gentilis verò populus olim pauper & vacuus gratiarum Dei, ad Crucifixū occurrit; ita profectus in cõspectum Vitæ salutaris, in Dominū Iesum Christum fide locupletatus est. *Mali est prospicere oculos, quàm ambulare iuxta voluntatem anime suæ: sed & hoc vanitas est, & electio spiritus.* Inquit Apostolus: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus.* Est verò animalis homo, qui traditus appetitui sensitiuo semitas rationis egreditur. Et in Euangelio scriptum est: *Si oculus tuus lucidus fuerit totum quoque corpus tuum lucidum erit:* hoc est, si rationalis animæ vis; ipse scilicet intellectus; luce fuerit illustrata, appetitus sensitiuo licentiam in ordinem suum rediget. Longè itaque melius est per spicaces habere oculos animæ ac rationis luce sancti Spiritus illustratos, quàm pergere iuxta voluntatem animæ; hoc est, animalis hominis ritu, qui in tenebris ambulat. Neque enim aliud iste homo censendus est quàm vanitas & electio spiritus, cum certa electione consilij, animalis homo effectus sit, ad vanitatèque commigrarit. Sed ex Euangelij verbis quæ nos ad huius loci cõparationem attulimus suboriri dubitatio potest, quum illic vnus oculi tatum, hic verò duorum mentio facta sit. Dicimus autè, ibi eisdem intellectū, vnus oculi appellatione signatū esse; hic verò spirituales operationes intellectus, practicè scilicet ac speculatiuam, oculorū dualitate mōstrari: quib⁹ qui pic officiosèq; vtatur, perspicacè sanè habebit oculorū intuitum. Est præterea & illud scitu dignissimum, maiorè hunc esse diuinę Scripturæ vt pro vna tatum potentia totam animam nobis quandoq; proponat: vt à cõcupiscibili, quum dicit; *Et comedet viuas donec impleat animam;* hoc est, appetitum. Ab irascibili autem, quum dicit; *anima benedicta tota est simplex; homo autem iracundus caret pudore.*

1. cor. 2.

Math. 6.

Certa con filij electio. Math. 6 c

Animæ significationes varie in Scripturis.

Deut. 23. d

Pro parte namque irascibili, ipsum totum; hoc est, animam protulit. Quum verò inquit, animas nostras sanctificari ad obedientiam veritatis: quia rationalis tantum potentia sanctificationis est capax; ad hanc vnam vim sensum intendens, totum ipsum (hoc est, animam) nominavit. Quandoque verò totum cum partibus suis, animæ appellatione vult intelligi; vt quum dicit: *Omnis anima Potestatibus Superioribus subdita sit.* Hoc etiam loco ad rationalem aspiciens potentiam, quam dualitate oculorum expressit, longè melius esse ait homini spiritali quam animali. *Si quid fuit, iam vocatum est nomen eius: & est cognitum quod est homo, & non poterit iudicare cum eo qui sit fortis super eum, quonia multa sunt verba argenti & vanitatem.* Multi sunt, inquit, sermones vanitatem multiplicantes, qui impudenter efferuntur contra prouidentiam dei. Sunt namque permulti qui incòsultius querant: quare hunc deus paupertate oppressit hominè; huic verò, contra, magnas opes diffudit! Cur hunc venustum esse voluit, hunc deformem! & que sunt huiusmodi curiosæ nugationes: quas vt è medio tollat noster Ecclesiastes, ait omnium rerum quæ factæ sunt rationes, cur ita factæ sint, repositas esse apud auctorem Deum qui tantæ est sapiëntiæ, vt nò solum eas sciret esse futuras antequàm fieret, sed earum quoque nomina recondita haberet in præscientiæ suæ còsiliis. Si quid enim Deo in generationem produxit, huius & rationem & nomen comprehensum habuit apud seipsum. Quum itaque multò ante præsciret quæ cuique homini vtilia essent futura; ita denique vnumquemque produxit in vitam: quum (inquam) præsciret omnes hominis conditiones, quod mutabilis, quod mortalis, quod imbecillis erat futurus. Nullus itaque hominum ausit efferre verba contra illum qui nouit cuncta antequàm fiant, & conuenienti loco singula statuit iuxta sibi vni cognitæ rationes. Non enim poterit quisquam iudicare; hoc est, còtendere in iudicio, cum fortissimo omnium: vincet enim proculdubio fortis, iuxta quod Dauid canit in Psalmis; *Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas quum iudicaris.*

CAPVT VII.

Vid est amplius homini? Quoniam quis nouit quid sit homini bonum, aut quid futurum est sibi? Et in umbra ea fecit. Quis enim homini nunciabit, quid post eum futurum sub Sole sit? Nò officiosam hominis vitam, sed vanam stultamque carpit, cum dicit; quid habet amplius homo qui circa vana & peritura occupatur? Dicetne hunc habere coniugem? Verum cui satis constat, ob eadem ipsam Coniugem doliturus nec ne sit, vel in adulterio deprehensam aut alias afferentem doloris causas? An pecunias habere hunc dices? Atqui pecuniæ, Iudam ad laqueum compulerunt. An verò potius vineam? Quasi non propter vineam sit Naboth, insidias mortemque perpeffus. Quis enim homini nunciabit, quid illi sit euenturum donec est in hac vita? Præfens verò hæc auctoritas nostri Ecclesiastæ, omnem funditus euertit diuinandi superstitionem, vanasque Astrologorum nugas de hominum Genituris. Nullus enim mortaliu, certam futurorum scientiam cõsequi potest. Vt verò etiam concedamus homini cuncta ad votum in hac vita cessura esse, illo tamen calculo hunc vrgebimus qui cum male vrat & torqueat; numerabiles scilicet positos esse suæ vitæ dies qui velut umbra transcurrunt.

Rom. 13.

Varij vanique sermones contra Prouidentiam.

Psal. 50. Rom. 3.

Coniugij dolores.

Matt. 27. Act. 1.

3. Reg. 21.

Contra Gen. thliacos, & Astrologos.

Futurorum nulla est scientia.

Ex quo planè comprobatur, viuendum esse nobis secundum virtutem, mentis oculos erigentibus ad futuram vitam mortis & umbrarum immunem; de qua nobis abundè per Prophetas, Apostolos & Redemptorem Mundi est traditum. Quæ enim ventura nobis in hoc Mundo sint, penitus ignoramus: quæ verò nobis reposita sint in futuro sæculo, fide iam scimus; quòd tormenta videlicet, peccatores; æterna verò gloria, iustos accipiet. *Melius nomen boni, oleo bono; & dies mortis, super diem natiuitatis eius.* Symmachus, pro eo quod legimus, *super oleum bonum*, transtulit, *super unguentum bene-olens.* In unguento autem, omnes hominum delicias significauit. Melius itaque est, inquit, ex officiosis actionibus laudabilis famæ fructum percipere, & exultare ob nomen suum scriptum in cœlis, propter viam bonorum operum fidem; quam frui omnibus humanis deliciis. Bonam etiam decernit esse transitus vitæ huius diem, super diem natiuitatis. Natalitius enim dies in turbulentum vitæ huius pelagus nos inducit, vbi Draco latibulum suum posuit; Transitus verò dies, è stadio nos educit. Et si quidem peccator fuerit qui decedit, peccare vltra iam desinit; qui verò fuerit iustus, vita perfructur æterna. Mysticè autem: Melius est habere nomen bonum; hoc est, habere Christum in portione ac sorte propter fidei Christianæ sacramentum, & vocari eius cognomine Christianum; quam sine illius fide, in eleemosynas, facultates suas profundere. Multi namque Gentilium quia hoc carent nomine, sine vlla vtilitate ac fructu animæ suæ fortunas suas erogant indigentibus: Si tamen hoc fecerint, affectu misericordiæ moti, ipsi quoque in cognomen hoc sanctum aliquo pacto peruenient: sicut & Cornelius ipse venit Centurio. Bona est etiam interitus dies, quia peccato mortui Christo conspelimur; super diem vulgaris huius ac mundanæ natiuitatis qua nos Adam pater primus in vitam progenuit. *Melius est ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij, propterea quòd hic futurus est finis omnium hominum.* Luxuriæ maculas & desidiæ, quas anima contrahit è conuiuio, etiam sanctus ille Iob quum secum tacite reputaret, sacrificia pro expiandis filiis offerebat; quanquam illi nò malo consilio sed tuendæ gratiæ causa cõuiuia inter se (quasi cognatorum Charistia) celebrarent: Funeris verò luctus longè vtilior est cõuiuio. In eo namque cõmune fragilitatis humanæ conditionem reputantes, & orbatis compatimur & errores proprios emendamus, ac in melius respicimus: Hoc enim significat quod statim subsequitur; *Et viuens affert bonum in mentem suam. Super risum bona est ira: In tristitia enim vultus, cor & animus emendabitur.* Irasci sine peccato, bonum laudabileque censetur: vt cum quis vel contra dæmonas, vel contra carnis passiones insurgit & exandescit; huiusmodi iram, hoc loco bonam appellat. Quæ autem non odio peccati sed appetitu vindictæ illatas vlciscitur iniurias, hæc damnanda est ira. Melius itaque est hoc pacto irasci, quam risu lento dissolui. Grauis enim vultus nec resolutus, correctionis est index, & ad solidum virtutis gaudium animam parat. Aliter irasci quodammodo dici potest, qui seuera, delinquentes corripit obiurgatione. Melius est ergo vel præceptorum vel domino, subditos oratione graui cõercere; quam per risum atque blanditias pati illo-

Gentiliu Eleemosynæ infu-ctiuas.

Act. 10.

Iob. 1.

Ira laudabilis.

Vultus grauis, resolutus & blando melior.

rum mentes languescere: In vultus enim austeritate, quam hoc loco tristitiam nominat, & sibi melius consulat & subditos in viam probitatis conuertet. *Cor sapientum in domo luctus, & cor stultorum in domo lætitiæ.* Vir sapiens & funebri luctu secum animo deputans sese natum de corruptili carne, breui ex hac vita migraturum; mortales cæteros qui eadem sunt nati cõditione, affectu pio prosequitur: Contemnit autem quæcunque suis oculis obuersantur, vt casui mortique subiecta. Stultus autè, cum mentis hebetudine, solida putet esse quæ sunt in Mundo neque illorum mutationè intelligat, propterea que futuri exitus sit securus; delicijs effluit, voluptatibusque indulget. Animaduertit autem quòd initio te admonui, ac sæpe obiter repetiui; Ecclesiasten nostrum (non in genuè quidem ex sententia sua loquentem, sed ex persona voluptuarij, quã nonnunquam vt sibi commodum est assumit) ita de patinis poculisque differere, vt videri possit iis qui non intelligunt obliquum sermonis ductum, velut Epicureus quidam, bonum hominis, voluptate metiri. Sed animi sui consilium compluribus in locis planè ostendit; tum proximè à nobis loco exposito, vbi ait sapientis mentem versari in domo luctus, stulti verò in domo lætitiæ. *Melius est audire correctiones sapientis, super virum audientem carnem stultorum.* Hoc namque effeminat animum, sapientis verò correctio colligit & confirmat. *Qua sicut vox spinarum sub olla, ita risus stultorum.* Ebulliens (inquit) risus & cachinnatio, spinis videtur esse per similibus, quæ sub ollæ fundo strepitantes cõsfragant: Primò quidem quia sicut ille fragor ardentium spinarum planè percipitur auditu, quanquam oculis nò cernatur; ita & immodestus cachinni sonus, si ultos faciliè prodit: Tum verò, inde à spinarum globo fumus attolitur; hic quoque caligo quedam mentis ex huiusmodi risu cognoscitur: Ibi ollam spinæ succendunt; hic, animam stulti risus, peccati forde non carens, igni parat æterno: Sapiens enim vix tenui ac modesto risu vultum reuoluit. *Sed & hoc vanitas, quia calumnia vexat sapientem & perdit cor vigoris eius.* Aliam vanitatis speciem nobis ante oculos ponit. Quem verò hic sapientem vocat? Si profectò accipiendum putes, qui cum ceciderit non collidetur in tentationibus, tunc ita intellige. Insapientes corde qui non sunt Dei gratia confirmati, non solum in seipsis sed in Dei prouidentia scandalum patiuntur ita vt calumnijs ac blasphemijs abstinere non possint, quòd vel Deum intueri humana non putent, vel contemptu quodam humanarum rerum pati omnia temerè immutari, cum sæpe videant impios lætis exultare successibus, contra autem iustos grauius preni. Ad hoc pertinet illud, quod in Psalmis cecinit Dauid; *penè effusi sunt gressus mei, quia zelau super iniquos, pacem peccatorum videns.* Sentisne quomodo animæ vires labefactæ sint, & nescio quid ineptire videatur? Sed quia perfectus erat sapiens ac Spiritu sancto plenus, statim subdidit nouissima ad quæ peccatores demum perueniant: *Facti sunt in dissolutionem, subito differunt, perierunt propter iniquitatem suam.* Si verò sapientem pro eo accipias qui nuper sacra imbutus sit doctrina; planè scito quòd Neophyti huius hæreticorum contagia & calumniæ & diabolicæ tentationes & quæ modò retuli iustis impiisque contingere, faciliè potuerunt animæ vigorem intringere: Quòd nisi

Commoda ex funebri luctu.

Obliquus sermonis ductus, Libri Ecclesiastes facile videri, Epicureu.

Risus stulti & sapientis non idem.

Psal. 72.

Ibid.

Neophyti, animæ fideique vigore, quam perturbat.

maturè ad se rediens conualecat; huic quoque vanitatis sarcina infidebit. *Melior est finis orationis quam principium.* Orationis in qua agitur de virtute, melior est finis principio: neque enim solum cœpisse pulchrum est, sed multò magis rei cœptæ finem imposuisse. *Melior est longanimis, eo qui spiritus est elatus.* Superius est à nobis dictum, quæ cõtraria sint, in comparisonem propriè dicta venire nò posse. Non itaque cõparatiuè ad amissum accipièda sunt quæ nunc tradit Ecclesiastes; sed discretis rationibus, ita vt se habent, reputanda. Inquit ergo sapientem ac longanimum bonum esse; illi autem qui per superbiam spiritus leuiter efferatur, Deum resistere. *Ne sis velox in spiritu tuo irasci, quoniam ira in sinu stultorum requiescet.* Ne sis velox; id est, caueto ne malum iracundiæ cõcipias habitum, ita vt transeat in affectu cordis: sed si oporteat fortasse ex enata occasione non nihil irasci, caue (inquam) ne in passionem ac peccatum temerè cadas: Ira enim quæ culpabilis est, habitat & quiescit in stultorum mente ac capite, quod hoc loco sinum vocauit tãquam iræ sit receptaculum quoddam sedesque. Aliter quoque; *In sinu, accipies;* quasi dicat, ne stultorum more ac ratione carèrium hominum, iram in sinu confoue, nè illi blandiendo indulge atque adulare, quod profectò efficiunt qui procliuiores sunt ad vlciscendum. *Ne dicas; quidnam factum est quod priores dies fuerunt præsentibus meliores? Non enim sapienter de his ipsa re interrogasti.* Quotidiè sic stulti homines loqui solent. Dicunt enim: Patrum nostrorum temporibus illis priscis, deus hominibus modò per Angelos, modò per Prophetas solebat loqui: licebat antiquis Patribus vxores multas accipere multas diuitias possidere, quæ tamen nobis Euagelica lex interdixit. Sunt præterea qui dicant: olim me deus auxilio suæ gratiæ protegèbat, nunc verò me penitus solum dereliquit, idèque bona operari nò possum: hæc autem omnia sunt insipientiu verba. Est & alios ita blaterantes audire. rēpēstare nostra, mūdus hic malis hominibus est refertus: alij sunt boni dies, alij verò mali. Ceterum qui duce virtute suã moderatur vitã de vita in vitã transit, ac de fide in fidè proficit operibus bonis; neque apud illu est aliqua dieru differentia, sed cõgruis rationibus nouit euertere quas paulò ante adduximus stultorum hominū quæstiones. *Bona est sapiëntia cum hereditate, & amplius est videntibus solum; quoniam sapiëntia est in umbra ipsius, sicut umbra argenti: Multa quoque cognitio sapiëntiæ vniuersificabit habetem se.* Ille cui per dona Spiritus datur sermo sapiëntiæ; habet proculdubio sapiëntiã cum hereditate ac portione sancti scilicet Spiritus. Hic etiã copiam magnã habet cognitionis in videndo hoc Sole quem luminare magnum vocamus; neque enim pulchritudine attonitus illum cultu læriæ veneratur vt Deum, neque in sola illius admiratione spectaculoque consistit; sed ab hac Solari luce, proportionem quadam dicitur ad Authorem Solis contemplandum, atque diuina superiori luce perfunditur: Præstat enim sapiëntia, quæcumque præstat argentum siue pecunia: eripit à periculis, extruit ciuitates, proteggit habentem accipitur enim umbra hoc loco, pro ipsa protectione. Habet autem hoc adhuc amplius sapiëntia; vniuersificantem scilicet cognitionem siue scientiã dum persuadet visibilia cuncta cõtemnere, solam verò suscipere vitã eternam. Aliter: Sapiëntia (inquit) cū hære-

Habitus iracundiæ non cõcipiendus.

Prisca tēpora an meliora fuerint præsentibus.

Cultus læriæ.

Sapiëntia cõmmoda.

Fides cum Operibus practica

ditate ac forte, hoc est, fides cum operibus; amplius aliquid praestat habetibus se, qua alii qui mortuam sine Operibus Fidem habeat. Quid autem amplius praestat? Nempe Solem ipsum: ad solem namque iustitiae contendunt perueniunt, qui sunt praediti fide. Argentum vero in Scripturis, mystico sensu pro Eloquio ipso accipitur. Sicut igitur enarratiuus & dilucidus sermo docet nos sapientiae disciplinas, sic & umbra sapientiae; hoc est, practica virtus quae introductio quadam, est veluti umbra; perducit nos ad perfectam sapientiam, diuinarum scilicet rerum contemplatione & intellectu: Huiusmodi vero sapientiae possessio, vitam nobis conferit sempiternam. Per vmbra itaq; argenti; hoc est, verborum enunciationem quae reru quasi umbra quae praemia est; ad res ipsas & scientias peruenimus. Per sapientiae vero vmbra; hoc est, Practicam vitam quae est veluti praemia introductio ad Theoricam; peruenimus ad contemplandam diuinarum rerum sublimitatem. Ita vero litera compones: Sapientia est in umbra ipsius; id est, sublimis contemplatio mysteriorum, est in practica vita ipsius possidentis; ac per hoc, qui prius hanc habuerit vmbra, habebit & mox sapientiam. Sicut umbra argenti; scilicet se habet ad sapientiae disciplinas; hoc est, sicut verba sunt praemia & inducunt ad sapientiae disciplinas. Vide opera Dei, quoniam quis poterit adornare quae Deus peruenit in die prosperitatis eius? Fuere permulti qui videntes, enormitates rerum magnas contingere in vita mortalium; dum nolunt autorem malorum & iniustitiae Deum asserere, egregie se putarent illius partes tueri posse si in aliud blasphemiae genus ac stultitiae laberentur. Dicebant enim neque a Deo Mundum creatum esse, neque vlla Dei prouidentia gubernari: Si enim curam gereret Deus humanarum rerum; cur, inquit, non omnes aequae diuites stauisset? Curve non omnibus vegetam tribuisset ac prosperam corporis sanitatem? Hanc ut radicatus tollat opinionem noster Ecclesiastes, manifeste asserit esse Deum Mundi autorem, nec posse quemquam porrigere quae sint praue obliquata, illo excepto: ut claudos, puta, reuocare in sanitatem; & quae sunt generis eiusdem. Quod si velis plane cognoscere omnia nobis in vtilitatem nostram Deum dispensare; adice animum ad ea quae protinus insequuntur, videlicet: Viuere in bono, & intueri in die mali: Intueri (inquam) hoc enim congruum. Huic fecit Deus de dissertatione, ut non inueniat homo post eum quicquam. Viue, inquit, secundum virtutem (hoc est enim, vine in bono) & obferua cum tibi tentationes infortuniaq; acciderint, vt videas congrue ac opportunè nec ne cuncta fecerit Deus. Hanc vero humanorum casuum rationem pulchre nobis Deus occuluit, quam & dissertationis nomine significauit Ecclesiastes, quod de huiusmodi rerum causis soleant homines inter se multiplices dissertationes asserere. Pulchre, inquam, Deus nobis illam occuluit; ne cognoscat homo quae sibi sunt euentura. Congruè vero Deus atque appositè, quod videtur nobis malum adducit, post id quod visum est nobis bonum: Contraque nonnunquam bonam malis superinducit: vt, exempli gratia; bene quis valet, & hoc fruitur bono viuens secundum virtutem; pauloq; mox in aduersam incidit valetudinem, vel de opulento pauper efficitur. Et quid ita nobis haec euentura non prauidemus? curve horum euentuum

vita est inductio ad Theoricam.

Dei Prouidentia.

Calamitates cur iustus eueniant.

Futurorum ignoratio peruis est homini.

causas ignoramus? Nempe ad maiorem nostram communitatem. Si enim quae ventura nobis essent, homines praesciremus; nullus Dei nobis ineffet metus, nulla religio. Hac autem perutili rerum ignoracione conclusi, cum ad singula pendeamus; & Deum pio colimus metu, & cognoscimus ab eo (& quidem solo) nobis malorum omnium finem futurum: Nullus quippe potest, illo excepto, quod peruersum est in hominibus emendare. Consonum est itaque, quod esse videtur dissonum; & equale est quod inaequale videtur. Unde omnes eodem pacto communiq; futurorum ignoracione commouentur ad timorem Dei. Protinus vero subsequitur: Omnia vidi in diebus vanitatis meae. Haec (inquit) vt sapiens considerauit in diebus vanitatis. Vocat autem vanitatis dies, praesentem vitam: primo quidem, quia viuentes homines praerit; quod fas piisq; est, minus sequuntur, tum vero etiam, quia fugit velut umbra, neque consistit. Ea propter, futurae vitae desiderio nos extimulans, inquit: Noli esse iustus multum, neque nimium sapias, ne obstupescas: noli esse multum impius neque sis durus, ne moriaris in tempore non tuo. Cum virtus ipsa in mediocri quadam norma consistat, vitia vtrinq; assident per exuberantiam & defectum. Inquit ergo: Ne sis multum iustus: hoc est, ne exuperanti odio vitiorum, omnem abiicias erga delinquentes benevolentiam tanquam rigidus & inhumanus: sed neque sis nimium sapiens aut plura quam sit opus quaerito, ne quando obstupescas. Nimia sunt ac plura necessariis, quaecunque sunt extralimites sacrae doctrinae. Inquit ergo: Quaecunq; nostram ad vtilitatem diuinus Sermo nobis voluit esse occulta, ne solliciti simus ea inquirendo. Haec enim perscrutari, stupor est quidam phreneticae mentis vitium. Sed neque circa dogmata opinionemq; Sectarum multum commorando sis impius ac superstitiosus; studeto autem quaeritare quod verum est curatoque vt salubri poenitentia tua deleantur peccata. Noli que esse durus, hoc est, qui emoliri nesciat quique aduersetur Spiritus sancti doctrinae. Subinde autem generali quadam comprobacione concludit: ne moriaris tempore non tuo. Importuno tempore ac non suo decedit e vita, qui consummatus non fuerit in virtutibus, sed qui in peccatis moritur quibus conuixit: Qui vero est virtutum plenitudinem consequutus, sicut granum frumenti quod maturum est; cadit in tempore suo. Bonum est te hoc tibi asciscere, hoc autem ne pollueris manum tuam: quoniam qui Deum timet egredietur omnia. Cum proximè de vitio praeeperit ac virtute, nunc appositè subinfert, quod bonum est sibi hoc; id est, virtutem comparare: bonum quoq; suas quas hoc loco manus vocauit, impollutas vitij contagione seruare. Tum vero & de timore domini sancto qui nos sanctificat, facit mentionem cum dicit: Deum timens omnia egredietur. Cum enim suas Orationis actiones ex virtute moderetur, & profectibus assiduis augeatur; euadet illaesus tetationum certamina. Sapientia auxiliabitur sapienti, super decem qui potestate habent in ciuitate. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & qui non peccet. Dominus noster Iesus Christus qui est ipsa sapientia, ei qui in se crediderit, iam per fidei lumen sapienti, effecto, auxiliatur multo validius quam decem praepcepta Legis, quae in ciuitate Iudeorum potentiam & authoritatem magnam habent. Vt enim quis decem seruaret praepcepta Legis, non tamen erat quin

Præfens vita, est vanitas.

curiositas fugienda.

Durities quid sit.

Mundus est ciuitas.

Seruis non irascendum.

Rom. 11.

609 quin ex mortali fragilitate in peccatum aliquod laberetur. Ipsa praeterea Lex nullum iustificabat: noster vero dominus Iesus Christus nobis fuit iustitia, sanctificatio, & Redemptio. Aliter: Ipse homo paruus est Mundus; sed hoc loco ciuitas nominatur, quinque sensus habes in corpore, quinque in anima. Si itaque putet homo posse sibi ipsi satis auxiliari per decem sensum qui sibi sunt insiti, facultates; nisi Reipublice suae cura gesserit Dei sapientia Christus noster, sciat se frustra omnem operam desumpturum: homo enim cum sit ex peccati carne progenitus, non peccare non poterit. Cum tunc sermonibus quos impij loquentur, ne adhibeas cor tuum, ne etiam tu audias seruum tuum imprecantem tibi: Saepè enim tibi iniquus erit, & descensibus quamplurimis affliget cor tuum, sicut & tu alijs imprecatus es: Hoc loco nos admonet Ecclesiastes iniuriarum penitus obliuisci; nomine impiorum, conuiciatores & iniurios demum omnes significans. Tum generali quadam comprobacione concludens, non oportere inquit, aurem accommodare contumeliis ac maledictis; ne, si tuus quidem seruus tibi mali quid imprecetur (ita vt plerumq; serui faciunt) ira succenseas: credibile est enim vehementer illum tibi ac saepè insidiari. Hoc enim significat quod dicit; Et descensibus quamplurimis affligit cor tuum. Aut aliter ita intellige: Conuictum per saepè cum auditur, animam turbat. Si igitur quispiam in quemlibet sibi conuiciantem ira succendatur, in multos cadit labiturque descensus; a sublimi sede rationis detractus in iracundiae Passione; atque ita tristi turbulentia implet cor suum. Cogita autem quod & tu frater quenter alijs conuiciatus fueris & imprecatus; atq; ideò in melius respiciens, induere maledictorum omnium & iniuriarum obliuionem. Haec omnia tentauit in sapientia, Dixi, sapiens efficiar; & ipsa procul elongata est a me multo magis quam erat. Est alta profunditas; quis inueniet eam? Cum spiritualium rerum & sensibilibus cognitionem attigisset Ecclesiastes; & ex parte aliqua, sapientiae magna mysteria prospexisset, contemplatus illius patentissimum pelagus, quod quanto ulterius quis processerit tanto illi maiora spacia relinquuntur, in eiusmodi voces erupit, quod & multo post videmus Apostolo Paulo contigisse cum ex admiratione proclamat: O altitudo diuitiarum scientiae & sapientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Circumui ego & cor meum, vt cognoscerem & considerarem & quaererem sapientiam & rationem, vt cognoscerem impietatem stulti, & turbulentiam, & errorem: & inuio amariorem morte ipsam mulierem quae laqueus est venatorius, & sagena ipsius. Bonum est vinculum ad manus ipsius. Qui est in conspectu Dei, educetur ab ea; qui autem peccator est, comprehendetur in ipsa. Vir sapiens cum ad intelligendum aliquid, vires intendit; collecta mente omnia in circuitu rationibus lustrat, se ipsum suasque facultates speculatur atque perpendit. Tum & obiectam rem, materiamque intelligendam optimè consulit, neque prauo animi iudicio ad veritatem aberrat. Neque item recta linea fertur ad sensibilia prospectanda, sed clausis sensuum fenestris, ac recedens in suae mentis penetralia deambulat in circuitu: ibi arcano reflexu in se rediens intelletus, sese speculatur ipsum, & quod intelligendum obicitur. Hoc itaque pacto colligens in eipsum (inquit Ecclesiastes) quaerui scire quamnam esset mundanarum rerum sapientia, & eiusdem ratio: siue illam

intelligat rationem quae positis calculis numerisque subducitur, vt in Arithmetica fit facultate; siue potius numeros Genethliacis obseruationibus seruientes; aut simpliciter rationes omnes quae per numeros colliguntur a studiosis Secularibus, gentilibusque Philosophis. Quaerui ergo scire quamnam haec sit multorum Sophistarum stultitia & turbatio, & inconstans error, mentisque circumductio; & inueni demum hanc ipsorum sapientiam per similem esse adulterae mulieri. Sicut enim illa blandis sermonibus ac dolosis iuuenes lactat; ita & haec stultos venatur, irretitos syllogismorum laqueis & sagenis. Ac sicut illa molli contrectatione animam frangit, fractamque deuincit; ita haec, mala eadem adducit titillanti orationis conceptu. Peccator itaque sine vlla controuersia atque praesidio facile in illius captiuitatem protrahitur; pius vero ac fidelis auxilio Dei suffuitus, ab illius extrahitur laqueis. Asserit autem vel morte peiorem esse huiusmodi sapientiam, siue potius stultitiam dici oporteat: tantoque nostrae animae damnosiores esse, quanto peius est morti animam tradere (quod praestat haec sapientia) quam eandem animam nexa corporis expedire, quod temporariae mortis est munus. Ecce hoc n. ueni, dixit Ecclesiastes. Sigillatim inspexi vt inuenirem rationem quam quaerebat & expectabat inuenire anima mea, neque tamen inueni. Virum de mille vnum inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Verum tamen hoc inueni, quod fecerit Deus hominem prorsus rectum, ipsi vero sibi homines, quaestiones multiplices rationesque comparauerunt. Totus hic locus sensu mystico ac morali exponendus est; ita videlicet. Cum inspicerem, inquit, vniuersum genus muliebre, non sexu quidem corporeo, sed eneu ac effeminato ingenio muliebri; in nulla mulierum, rationem inueni quam quaerebat anima mea, fortem scilicet virilemque rationem: huiusmodi namque rationem sapiens exigit ac requirit. Neque vero solum hoc mihi accidit in iis qui mollitie eneruati, a viris ad foeminas descuerunt; sed quod grauius multo est, cum ad illos quoque inspiciendos me transulissim qui putabantur mulieres non esse, perquam rarum in his quoque inueni, qui virili ingenio ac virtute verus esset vir dicique mereretur. Ex admiratione itaque cum mecum tacitus reputare coepissem vnde haec enormitas orta esset; inueni demum quod Deus omnes homines rectos protulerit carentesque prauitate, ipsi vero sua electione, in obliquas viuendi rationes commigrarint dissectique sint; vt alius quidem libidinibus, alius auaritia seruiat, alij passionibus alijs sint subiecti.

Numeri Genechliacarum obseruationum.

Ars Sophistica similis Adulterae.

CAPVT VIII. VIS nouit sapientes? & quis nouit verbi solutionem? Sapientia hominis illuminabit faciem eius, & impudens vultu suo punietur. Qui verè sapiens ipse non fuerit, neque discretionis donum fuerit Dei beneficio consequutus; non facile sapientem verum discernet ab eo qui videatur sapiens & non sit. Ille autem quem Deus discretionis dono dignatus sit, noscit planè quid inter verum sapientem, existimatumq; intersit: hic etiam potest soluere quaestiones, ac sermonum vertices explicare; hic profectò habet animae suae faciem luce magna conspicuam, iubare scilicet diuinae sapientiae illustratam. Qui verò nequaquam sapiens fuerit, effreni

Sophisticæ capti-
cula.

tamen vultu impudētiam præ se tulerit; hoc est, qui contentiosis sermonibus captiunculisq; sophisticis sese efferat; redargutus, imprudentiæ pœnas dabit, odióque habebitur. *Os Regis custodi, & de verbo in-
menti Dei ne studeas à facie eius ambulare.* Bonū quidem censetur homini, vt terreno Regi ac mortali pereat subiectusq; sit: Bonū verò eidem est, si os Regis omniū dei seruārit & custodierit, sicut & Scriptura nobis custodire præcipiunt. Est autem os Regis Dei custodire, diuina mysteria auditoribus occultare, neq; indignis ac prophanis auditoribus explicare. Bonum quoque est homini præcepta Legis, quæ suo Deus ore pronunciauit, fideliter abseruare. Bonum item est cauere ne iurando per Deū, sacrosanctum illius nomen temerè ac leuiter vsurpemus: neque etiam studeamus extra faciē Dei ambulare sed omnia nostra opera sic peragamus vt Deum vereamur tanquam præsentem iudicem & inspectorem. Aliter quoque ita verba hæc punctis distingues, videlicet: *Et de verbo iuramēti Dei nequaquam studueris* & festinaueris; hoc est, Iuramenta ne frequēter ac temerè vsurpato, sed à facie ipsius scilicet iuramenti ambulato; hoc est, absiste longius ac discede, neque omnino sustine vt iuramentū in os tuū admittas. *Nec consistas in sermone malo, quia omne quod voluerit facit. Tanquam Rex potestate habēs loquitur, & quisquā illi dicet, quid fecisti?* Simpliciter ac absolutè bonū est, nullo mali genere animā occupare, neque consistere in iis quæ quouis modo malè locuti sumus aut opinati: quia tamen subsequētia verba, de præceptis (vt videre mox poteris) mentionem faciunt, ita intelliges quæ modò exponenda proposui: videlicet, cum ille præceptorū Legem tulerit qui est omniū Rex & Dominus autoritatē habens, neq; præterea liceat cuiquam intercedere ac reluctari; ne quēso vt peruicax cōtrariam tu Legem præceptis feras, rationē curiosius perscrutādo, quare hoc potius quam illud præceperit obseruādum. Qui enim sic loquutus fuerit, malignitatis crimine non carebit. Tu verò stans in timore ac fide, cura vt quæ præcepta tibi sunt sequaris. *Qui custodiet præceptū, nesciet verbū malum. Et tempus iudicij cognoscit cor sapientis, quonia omni negotio est opportunitas temporis & iudicij.* Qui custodierit, inquit, Dei præceptū, nesciet verbū malum; hoc est, opus malum nō faciet. Est enim duplex cognitio: altera quidem generica, in pura mentis intelligentia & notitia; altera verò quæ in actionem prodit atque emergit, iuxta quod scriptum est: *Cognouit Adam Euan uxorem suam*: non quod prius illam nesciret, sed cum ad illius carnalem copulam accessisset, tunc illam dicitur exteriore quadam actionis notitia cognouisse. Qui ergo secundum hanc agendi cognitionem præcepta custodit, ignorat proculdubio malum quia illud non operatur. Cæterum secundum priorem simplicem ac latentem in intellectu cognitionem, qui nouit bonum, nouit protinus & quid sit malum; contrāq; bonum nouit, qui non ignatus fuerit mali (contrariorum enim eadem est cognitio) non vsu quidem sed scientiā vi ac facultate. Inquit ergo: Cum sapiens vir omnia suo tempore ac discretè faciat disponatque in iudicio, nouit affuturum vniuersalis Iudicij tempus in quo Deus iudex iustas iniustitias iudicabit vni cuique pro dignitate. *Quonia scientia hominis multa est super eum, quia non est qui futurum cognoscat. Quo enim*

Iuramenta fugien-
da.

Cognitio duplex.

Contrariorū quomodo sit eadem cognitio.

pacto futurum sit, quis renunciat ei? Immenſa cum sit ipsa scientia, premit hominem atq; obruit. Si enim voluerit omnia scire, vasta mole irruens super eum angit eius mentem ac suffocat. Sunt autem quædam necessaria ad salutem, à quorum cognitione homo nequaquam repellitur: vt puta hominē esse animal rationale, mortale, cuius anima sit immortalis; esse bonis malisque paratas reſpensiones; & quæ demum ad eruditionem fidei spectant: Præterea verò creatum fuisse hominem ad imaginem Dei; sui que officij esse, puram & immaculatam imaginem cōseruare. Quæ autem post ipsum futura sint, solum scire Deum, & eos duntaxat quibus idem Deus voluerit nota facere. Quia verò Ecclesiastes hoc loco vltimi Iudicij potissimum mentionem facit, ita hæc omnia ad intellectū Iudicij accommodabis. Multa est scientia & immensa de rationibus & sermonibus Iudicij, neque est qui homini certas vnquam Iudicij rationes renunciauerit; hoc est, quo tempore aut vbi locorum, iudicium sit futurum, vel quo pacto Deus vni cuiusque vitam morēq; disquiret, aut quomodo qui hora vndecima in vineam venerit precium primæ retributionis accipiant, aut quo Dei iudicio approbantur boni quos ipsi fortasse malos esse censuimus: contrā verò damnabiles deo sunt qui nobis esse probi videbantur. Itaque propter omnia, noli esse sollicitus ac sapere plus quam oporteat, ne obſtupescas vt superius idem Ecclesiastes te monuit. *Non est homo qui potestatem habeat in spiritu, vt prohibere spiritum penitus possit: neque est qui potestatem habeat in die mortis.* Spiritus significatio latè patet. Nam ipsa anima, Spiritus nuncupatur; ipse quoque ventus & aer quem respiramus & donum Sancti spiritus hac appellatione significantur. Itaque secundum prædicta omnia significata, nullus sanè est qui potestatem habet super spiritum solo Deo excepto. Neque enim animare corpus, aut anima cassum reddere; neque ventum impellere, vt notum puta vel Aquilonem; neque infundere charisma Spiritus aut reuocare; neque item aerem vitare temperatumue efficiere, alterius est cuiusquam quam solius Dei. *Non est itaque potestatem habens in spiritu, vt illum prohibere possit; neque est potestatem habens in die mortis. Non est emissio vel nauigatio in die belli.* Verba hæc literaliter intellecta, hæc sonant. Bello ciuitatem ac prouinciam occupante, non est commodum neque tutum clasſes educere ac nauigare ad negocia externa. Myſtico autem intellectu sic accipe: Quem Deus iusserit mori in bello, nō est qui extinctum emittat seu reuocet in hanc vitā. Aliter: Quando quis incœperit in iudicio conscientie, scelerum suorum bella sentire; nequaquam poterit huiusmodi preces effundere; Mitte me Domine in vitam vt pœnitentiam subeam peccatorū. Sed neque qui articulo mortis animam agit, potest precari; Da mihi quēso Domine vt pœnitentię causa modicum quid adhuc viuam. Nullus est itaque potestatem hanc habens in die mortis. *neque impietas saluum faciet sibi subiectum.* Cum itaq; nō sit qui in die mortis potestatem habeat, neque sit in die belli tuta nauigatio vel emissio, impietatem summo studio cuiusdem. *Et omnia vidi ego.* Hæc se omnia vidisse affirmat Ecclesiastes, & cognouisse; vt tanquam conscio rerum omniū atq; experto, fidem docibiles habeamus. *Et dedi mentem meam in omne opus quod factum est sub So-*

Iudicij Extremi Circumſtantiæ no-
bis adhuc sunt incongnita.

Spiritus significatio latè patet.

* iniquè reputant.

* Scilicet, cum anima excidit à diuina gratia, aliquid non intelligit.

Oratio nominata. Matt. 5.

Genes. 7.

sub Sole, vt viderem quæcūque potenter operatus est homo in hominem, vt ipsum damno molestiaque afficeret. Et tunc vidi impios in sepulchra inductos, etiā de loco sancto. Attēte, inquit, applicaui mentem meam vt viderem opera hominum, & quā multiplici ratione homo homini damnum inferat: quia verò perſepè homines scandalizantur, & iniquam rem putant, eosdē esse impios qui & potentes fortunatique sint; idēo profundius (inquit) super hac re contēplatus sum, & vidi demum postremā impiorum ruinam, cum scilicet non tantum corpore, sed anima moriantur. *Quod enim ait hoc loco; in Sepulchra inductos:* in supplicia & tormenta intelligit. Eis verò qui in Sepulchra hæc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habiti olim iusti sanctique fuerint, nihil quod in templo Dei sacra ministeria muneratque obiuerint. Docet itaque nos, Ecclesiastes, nequaquam scādalizari, propterea quod in hominum vita enormem statuum dissidentiam conditionūque cernamus; cum contrā potius spectare debeamus ad eam quæ in futuro sæculo est retributionem. *Et processerunt & laudati sunt in ciuitate, quod ita effecissent. Qui videbatur (inquit) esse pij ac sancti, cum tamen in impietate sua ambularent atque procederent; nihilominus laudem ab hominibus retulerūt, vel ignorātibz illorum impietatem, vel eisdem calidè adulantibus. Nihil verò illis profuit aut simulatæ species pietatis, aut adulantium laus: In vanitatem namque abiit hoc totum negocium, quando quidē in Sepulchra miseri corruerunt. Quod autem ait; & hoc etiam vanitas; poller à superioribus distingui sententiis, & ad inſequentes versus aptè transmitti; vt videlicet legatur: Et hoc etiam vanitas. Quia enim non est contradictio facientibus malum, cito, propterea impletum est cor filiorum hominum in ipsis, vt faciant malum.* Hoc est (inquit) quod vanitatem auxit & confirmauit, quia non sunt qui contradicāt facientibus malum cito, neque qui eos coarguant: vt, cito, hic ad contradicentes referatur; significetque, sedulo ac vehemēter contradicant acrique reprehensione compescant: aut illud, cito; ad operantes malum referto, quasi velociter ac studiosè peccantes. Inquit ergo: Quia mali non arguuntur sed potius laudibus & plausu efferuntur, idcirco impletum est & in malo habitu stabilitum cor filiorum hominum, vt studeant operari mala. Appositè autem dixit, *filiorum hominum*; filij enim Dei, mala non operantur. *Qui peccauit, operatus est malum ex tunc, & à iuuentute sua.* Peccatum dolo ac fraude mala Diaboli inuectum est in Orbem terrarum; eā propter Orationem dominicam concludimus orantes, *sed libera nos à malo*; hoc est, à Diabolo. Qui ergo peccat, Diaboli iussum exequitur & voluntatem. Diabolus autem ex tunc & à iuuentute sua; hoc est ab initio; dux fuit & autor peccati. Aliter: Non est, inquit, recens peccatum, sed peruetustum. Hinc est quod & Noë dicentem Deum audiuit, consedis se iam & confirmatam fuisse hominum mentem, vt seduli essent in peccatis ac vehemēter operaretur malum. Iuuentutem hoc loco intellige, non quod ad ætatem, sed similitudine quadam quoad temerarios mores, & ritu iuuentum à rationis semita leuiter aberrantes: quos mores dici possunt habere diaboli, autores peccati; & qui vestigia illorum sectantur scelesti peccatorēque homines. Aliter: Qui ha-

Electio immutata consilij.

mat. 5.

que sollicitudine, nullumque demum esse qui somnum; hoc est, quietem; videat: sed ipsorum alij quidem officiose circa res diuinas occupati versantur, alij vero inutiliter ac reprehensione dignissimi, circa perituras res studet. Et iustus quidem hoc pacto non dat somnum oculis suis aut dormitatione; sed vigilat, quoniam sibi nox processit, dies autem appropinquauit. Vigilat ergo neque cadit in caliginem ignorantia; neque per diem (hoc est, tempus prosperitatis) neque per noctem; hoc est, tempus tentationis. Iniustus autem in perpetua iniquitate insequentem noctem dici coniungens dulcem oculis somnum non capit vel assidue cogitans quoniam pacto consequatur quae concupiscit vel timens ne amittat quae possidet: et vidi omnia opera Dei, quoniam non poterit homo inuenire opus quod factum est sub Sole quatenus laborauerit homo ut querat, et non inueniet: et quae cumque dixerit sapiens se cognoscere, non poterit tamen inuenire. Recondita illa Dei cognitio per quem facta sunt omnia, soli Deo est nota. Nos autem mortales, quicquid vel scribimus vel loquimur vel de his rebus intelligere nos arbitramur, ex parte cognoscimus participatione quadam gratiae eius illustrati. Nullus itaque, neque saecularis scientiae neque diuinae sapientiae vel mediocriter consultus, vel quantum homini licet perfecte eruditus, poterit substantias rerum, neque mensuram caeli, terrae ac Maris, aut quomodocumque haec ipsa concreta coalescent, quibusue administrandis innixa consistat, intelligere. Quod si forte quisquam sapiens, videatur probabiles rationes afferre, ipsam tamen intimam veritatem inuenire prorsus non poterit.

CAPVT IX.

Ania haec transmissi in cor meum, et cor meum haec omnia vidit, quod sint iusti atque iniusti et opera ipsorum in manu Dei. Dixit iuperius, quarum rerum cognitio sit abstracta; ut nos auerteret ab inutili ac vana perquirendi sollicitudine. Nunc autem proponit, qua in re satisfacere sibi possit sapientis intuitus et cognitio; quod videlicet iusti sapienterque homines, vna cum operibus suis sub umbra Dei et protectione suae dextrae coquiescant. Neque enim permittit Deus, illos impetentium viribus deuastrari. Probi namque homines et officiosa opera proteguntur a Deo: at vero de impiis scriptum est; Et ipsi de manu tua repulsi sunt. Dilectionem et odium non est homo qui sciat omnia ante faciem eius, vanitas in omnibus. Symmachus pro eo quod attulimus: vanitas in omnibus: ita exposuit: Omnia incerta sunt in conspectu ipsorum: hoc est nescit homo si quem nunc maxime odit, mutatis vicibus, amicum et beneficium sit experturus; contraque, an timendum sibi quandoque sit ab eo quem nunc amore prosequitur. Altiori autem intellectu: Qui adhuc sapit quae hominis sunt neque planè de eo se tradidit, nescit discreto iudicio, quae dilectione sunt digna, et quae odio. Ardua enim virtus atque difficilis amore est digna; odio autem prosequenda voluptas quae de sensibilibus prouenit. Homo autem qui peruersè aberrat in intellectu rerum, facile sibi omnia quae vana sunt, ante oculos ut bona proponit; de qua iis iudicat non ut veritas habet, sed ut voluptas subdola subministrat. Euentus vnus iusto et impio, et bono et malo, mundo et immundo, sacrificanti et non sa-

crificanti: sicut bonus, sic, et peccator: sicut iurans, sic qui iurandum timet. Hoc malum est inter omnia quae sunt sub Sole, quod videlicet et idem cum eis sit euentus. Sapè superius ostensum est, quod quae media sunt sicut de qua habenda, per se nec bona nec mala; ut aegritudo, ut sanitas, ut diuitiae, ut paupertas, et quae generis sunt eiusdem; iustis ac peccatoribus communia sunt atque aequè contingunt, quatenus scilicet hic quoque animalia sunt morti subiecta; Quatenus autem rationales sunt, plurimum sanè inter sese differunt: quandoquidem libera Electione consilij, alteri quidem quod pium fasque est operatur, alteri vero ad impietatem feruntur. Aduerte autem quod iurantem posuerit inter peccatores. Quod autem malum vocauerit communionem illam equalitatemque euentuum, ita intelligendum est, ut haec verba proferantur è persona, prauè de rebus ipsis iudicante: quum propter aequales communèque causas, nihil opinetur ab impio iustum differre. Pariter enim uterque labores perpetitur, donec est sub Sole; ceterum post huius vitae curriculum, vnicuique redditur pro dignitate. Ipsum quoque cor filiorum hominis impletum est malitia, et circuitus in corde ipsorum, et posteriora istius ad mortuos. Quoniam quis communicat ad omnes venientes? Cor filiorum hominis impletum est malitia; huc et illuc in circuitu ambulant, neque desistunt vnquam homines fatigari donec ipsi quoque ad mortuos deueniant: nullus est enim qui perpetuum et indeciduum habere possit cum viuentibus societatem. Sed et ipsum, quicumque is demum sit omnibus, finis excipiet. Aliter: filij hominis; hoc est, gregarij ac vulgares; videntes communi quadam sorte iustos iniustoque vexari, implentur iniquitate atque malitia et ipsorum mens in flagitiosis laboribus circumfertur donec prauis operibus mortui mercantur inter vita iam sanctos adnumerari, quum nullam habeant societatem cum iis qui vixerunt secundum virtutem, qui nunc proprie ac verè dicendi sunt, propterea quod ad repositam sibi aeternam vitam peruenerunt. Est spes, quoniam melior est Canis viuens Leone mortuo. Mendicus qui viuunt secundum Deum, meliore habet spem quam proteruus et arrogans qui in peccato suo mortuus est. Aliter: Populus Gentilis veluti Canis immundus; quum per fidem in Ecclesiam venerit, iam regeneratus in Domino meliorem spem habet quam regius ille populus Iudeorum. Viuentes non runt se morituros esse, mortui vero penitus nihil cognoscunt. Illi quorum intellectus humore viuido irrigatur, quum secum reputat temporarium vitam huius curriculum; officiose viuunt, confirmati spe vitae aeternae: Qui verò in peccato mortui sunt, ignorantia nebula occupati, viuunt sine oratione, pecorum more. Neque est amplius illis precium, quoniam desit memoria ipsorum. Quid enim precij sit peccatoribus, quorum ne meminisse quidem dicitur, Deus? Nouit enim Dominus eos solos qui sui sunt. Hoc verò ad Iudaeum populum referendum est. Amor quoque ipsorum et odium et zelus iam perierunt. Quin in peccatis mortui sunt, quorum è numero est populus Iudeorum neque charitatem erga Deum habent neque odium erga iniquitatem, neque possunt dicere iuxta illud Phinees, Zelans zelauit si per Dominum. Neque habent partes in saeculum, in omni opere quod sub Sole est. Iudaeorum populus, Terram promissionis quae sibi sorte obligit, amiserunt;

Probörü & improborü, quomodo sit eadem ratio.

Libera Electio consilij.

Damnati non habent charitatē.

Fortè melius, Helig qui de se illud dicit 1. Re. 19. b

etiam alioqui Deus ipsemet, simile quidpiam dicat de ipso Phinees, Nu. 25. c.

Mystica Corporis Christi participatio, si mulieris Realis

Psal. 6.

Oleum mysticè quid.

monogamia.

Genes. 3.

serunt; Ciuitatem quoque Hierusalem ac sacerdotij dignitatem, ita ut neque in praesenti vita partem suam habeant super terram. Vade ergo et comede in letitia panem tuum, et bibe in corde bono vinum tuum, quoniam approbavit Deus opera tua. Literali sensu in letitia et corde bono uti quis dicitur bonis sibi à Deo concessis, quum modestè utitur & ad naturae necessitates; hic est enim proprius vsus rationalis creaturae: ea propter, inquit, panem tuum comede. Nā qui inexhausta cupidine, gulae ventrique deseruiunt, pecorum vitam potius consecantur. Mystico autem sensu; panis, & vinum rationalis creaturae, sunt ipsae virtutes ex quibus animae nutriuntur. Aliter: Verbum caro factum; homines cohortatur ad mysticam sui Corporis participationem; quum propter nostram salutem carnem assumpserit; Approbat ergo hoc fieri, congaudetur mysterijs & ritibus Ecclesiae. In omni tempore candida sint vestimenta tua Hoc est; actiones & opera quae virtutis normam sequuntur; nec non tradita nobis indumenta per lauari regeneratione; quae proculdubio candida asseruantur per omne tempus quo à peccatorum sordibus abstinemus. Candida quoque habere dicitur vestimenta, qui lauat per singulas noctes lectum suum, et lachrymis suis stratum suum rigat; ita sordes peccatorum per poenitentiam tergens. Et oleum tu in capite non deficiat. Literali sensu; mites ac perhumanos vult esse eos qui virtutes exercent; ne scilicet extenuent ac decolorent facies suas fidei hypocrisis austeritate. Mystico autem intellectu, oleum duo haec praestat; ut lumen scilicet tueatur, & deflexa membra confirmet. Vtraque verò haec, affert vnctio Sancti spiritus; mentem namque Fidelium illuminat & in solida tranquillitate constituit. Hanc verò vnctionem proculdubio habebimus, nisi ipsi Sancto spiritui, molesti ingrati que resistamus. Aliter: nostrum caput Christus nuncupatur in Scripturis sanctis; qui sibi ipsi collatas accepturus est, quascumque pariteribus eleemosynas conferemus. Ne itaque desistam caput hoc nostrum perungere oleo misericordiae; hoc est, Christi pauperes & egenos misericordiae affectu protegere. Vitam cognosce cum vxore quam dilexisti omnibus diebus vanitatis tuae, qui dati sunt tibi sub Sole omnibus diebus vanitatis tuae quoniam hoc pars tua in vita tua et in labore tuo quo tu laboras sub Sole. Verba haec si absolute accipias, ita mysticè intellige: Cum vxore dilectae; hoc est, Ecclesia quae sponsa est Christi: in hac siquidem inuenietur vita aeterna. Quod si ad vxorem mariti cuiusque referas; tunc literali sensu nos admonet, ut iuxta monogamiae legem, vxore vna contenti simus: Coniugalis namque castitas & obseruantia, ipsa quoque nobis est aeternae vitae conciliatrix. Vitam igitur cognosce, & viue cum vxore quam dilexisti; quasi dicat: Caue ne ab vxore decipiaris, sicut est Adam deceptus ab Eva vxore; tu verò contra stude, ut mutuae societatis debiliorem partem (hoc est, mulierem) in melius ipse eductas, ad aeternae vitae cognitionem. Mystico autem sensu; sapientia vxor nostra dicitur, cui si coniuuamus, aeterna proculdubio vita perfruimur. Quaecumque inuenit manus tua ut faciat, quantum patitur facultas tua operare; quoniam neque opus, neque ratio, neque cognitio, neque sapientia est in Inferno quo tu perrecturus es. Hortatur nos ut omni contentione ac studio practicas aggrediamur virtutes, non tamen supra facultatem elabora-

tes. Qui enim quod potest in his exerceat, secundum congruam cognitionem viuunt; & dignum inuenitur scientiae dono ac sapientiae, quantum permittit Deus atque ad illius vtilitatem impartitur. In Inferno autem quum Practicae operationes esse non possint, quas medijs sensibus exercemus: qui ibi propter patrata flagitia sunt sepulti, non valentes amplius Practicas obire virtutes; neque sapientes effici possunt neque aliter officiosi ac probi: ad id enim tantummodo delati sunt in Infernum ut aeternis torqueantur supplicijs. Venti me et vidi sub Sole quis non esset leuibus cursum, neque bellum potentibus, neque sapientibus panis, neque diuitiae prudentibus, neque scientibus gratia; quoniam tempus et casus continget omnibus ipsis neque nouit homo tempus suum. Venti me, inquit; hoc est, aliud contemplatus sum; quod vincere in cursu brauiumque accipere non sit cuiuscumque; leuis ac expediti ad currendum; neque omnium qui potentes sunt, egregios se ac inuictos praestare in bello; neque ad prudentes sapientesque viros atque industrios, diuitias deuolui; sed neque eos qui multa nouerunt, gratiam consequi: Casus enim omnibus communes contingunt; hoc est, incerti rerum euentus. Nihilque est hominibus vnquam fatis, nihil vndique perfectum, nihil aequale, omniaque ferè dissimili fine terminantur. Transcunt enim omnia & immutantur inaccessis Dei iudicijs. Sed neque homo, inquit, nouit tempus proprii finis; idcirco vigilare oportet, operarique virtutes. Mystico autem sensu; quicumque sunt virtute agiles atque expediti, quaeue potentes, qui sapientes, qui diuites; sibi ipsis nequaquam debet considerere: contra verò dicere id debent; quod verè sapientes testantur; Nisi Dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt qui aedificant eam; debentque Deo ut auctori referre. Ut enim ait Apostolus: neque volentis est neque currentis sed miserentis Dei, brauium victoriamque referre. Nam neque gratiam habet quispiam, quod multa cognoscat, nisi ex Deo gratia accipiat; neque scire potest aduenientis sibi gratiae tempus, nisi mente diuino lumine illustretur. Sicut pisces capiuntur in rete malo, et sicut aues in laqueo; ita illaqueantur filij hominis in tempore malo, quando repente irrunt super eos. Rete malum, est è multiplici vitio ac iniquitate contextum. Est siquidem & bonum rete; sagena scilicet, è praecipis institutisque tum antiquis tum recentioribus Saluatoris nostri contexta. Homines ergo, qui fluitans & instabile huius vitae pelagus sulcant, varias voluptatum illecebras cosectantes; quasi carètes ratione pisciculi, malis rebus implicantur. Illi quoque qui opinione vana scientiae superbiunt & efferuntur, quum sibi videantur excelsi esse atque aërambuli veluti volantes aues; Daemonum laqueis facile capiuntur, & incidunt in malum tempus infernalium suppliciorum, quum repentinus interitus illis adueniat. Et hoc etiam vidi. sapientiam sub Sole: meo quidem iudicio magna est ciuitas parua, et in ipsa pauci viri, et veniet super eam vex magnus et circumdabit eam, et aedificabit munitiones magnas circa ipsam, et inueniet in ea virum pauperem sapientem, et seruabis ciuitatem in sapientia sua, et homo non recordatus est viri illius pauperis. Et dixi ego: Bona est sapientia super potentiam; Et sapientia pauperis nihili facta est, et verba eius non sunt audita. Locus hic ad personam scandalum patientis pertinet, qui tanquam seculum loquens vidisse se

Psal. 126.

Rom. 9.

dicat magnam sapientiam sub Sole; ciuitatem quā-
pam exiguam paucis inhabitatam hominibus, quā
quū obfideret rex magnus, seruaui quidam ciuis,
pauper quidem ueruntamen sapiens, cuius soler-
ti consilio uicta fuerint arma obfideatis ingratos ve-
rō fuisse ciues in pauperem illum. Solent enim ple-
rūque homines beneficiorū esse immemores, con-
siliaque puillorum hominum, quāquam sint peru-
tilia, paruifacere; quum tamen opulentis ac poten-
tibus adulētur, eorumque sermones laudibus in cœ-
lum ferant. Sed ego, inquit sapiens, longē à vulgari
opinionē abhorrens, aliter dicam; sapientiam scilicet
longē meliorem esse potentia. Atque hęc quidē
ad literalem pertinēt intellectum: Altiore autē
mystico sensu ita intelliges. Parua ciuitas, est mi-
litans Deo, in terra, ecclesia: parua inquam, compa-
ratione eius quę triūphat in cœlis. Pauci in hac
ciuitate sunt uiri; sancti scilicet & electi Dei: magnus
autē rex, iniquitatis caput, est diabolus. Hic assidue
hanc circuit ciuitatem, ut illius ciues redigat in ser-
uitutem. Pauper autem sapiēs in hac ciuitate, cuius
consilio ipsa seruetur, ipse est Christus Dominus
Deus noster. Dicit enim ciuibus suis sanctis; *confi-
dite, ego uici Mundum.* Ac huius quidem pauperis
verba, à stultis Gētilibus & perfidis Hebræis nō au-
diuntur: sapiens uerō Ecclesiastes intelligens in spi-
ritu quōd Deus nō per solam diuinitatis suę poten-
tiam & uirtutem, sed sapiētia societate utens uer-
būmque caro factum, tyrannum Diabolū deiectus
esset, nullam sibi per fugij excusationem relin-
quens, ut sicut olim ipse antiquum uicerat hominē
Adā, ita demum sub nomine fractus corrueret no-
uus Adā. Propterea nunc afflatus spiritu; multo an-
te, hoc mysterium patefecit in hęc uerba prorump-
ens. *Sapientia melior est quā potentia: uerba sapientum
audiuntur in quiete, plusquam clamor potentium in stultitia.*
Locus hic non est accipiendus quasi per compara-
tionem dicatur; neque enim compararet sapiētiam
cum stultitia: Fit enim comparatio inter similia, nō
inter contraria. Inquit ergo: *Verba sapientum au-
diuntur in quiete;* hoc est, quum auditores iucundē
accipiunt quę dicuntur, sit requies quidem in men-
te ipsorum: clamor uerō stultorum dignus est qui
damnetur, licet illi potentia magna polleant; anima
enim quę stultitiā repleta est, cū clamore & turbu-
lentiā sermones profert sine quiete, ordine, ac con-
stantia. Aliter: Apostoli sapientia ministri, auditorum
mentes quietas ab omni passione sedatāque
reddebāt; insipientiā uerō Iudæorū clamor quum
iniuste clamarent; *Tolle, tolle, crucifige eum;* & illos
perdidit, & omnes qui huiusmodi acclamationib⁹
assensus faciles prębuerūt. *Melior est sapiētia quā bel-
lica instrumenta.* Melius est consiliū cuiuscūque
prudētis, quā omne auxilium quod ab armis ex-
pectari possit, Mysticē autem ostendit potentiam
Saluatoris nostri Iesu Christi, qui utiq; est sapientia.
Huius enim uirtus; arma belli (hoc est, Diabolum
Tartarēaque phalanges) euertit, omnesque species
eius iniquitatis ad debilitatem redigit. *Et peccatorum
multa bona perdit.* Adā peccauit, & in omnem ge-
neris humani posteritatem, peccati labē mortēque
transmisit; ipseque imaginem Dei ad quam factus
fuerat uolauit, & uolatores sibi similes quā
plurimos propagauit. Vnus quicūque is demum

fit, dum sese peccati forde cōmaculat & bona cor-
rumpit quę sibi ex acquisitis uirtutibus insidebant,
& multos etiam malo exemplo ad imitationem in-
ducit.

CAPVT X.

*M*usca mortificantes putrefaciunt apparatus
olei suauitatem. Apparatum oleum,
est unguentum, sicut & Aquila inter-
pretatus est: musca uerō impurum ani-
mal quod putredines & ulcera in-
sidendo exugit, appetitque lacerare cutis scissuras.
Mortificat autem & corrumpit oleum unguenta-
rium Musca, cum se in illud temerē proiciat; nam &
ipsa immoritur, & olei vim extinguit. Iudæi ergo
propriam uitam contemnentes, animęque salutem,
uere sunt muscæ mortificantes, cū suauē redolens
uerbū saluatoris Iesu Christi semper uitiare ac sce-
dare studuerint, semperque affectarint causas calū-
niarum arripere, quibus illum uirgere possent. *Paruum
sapientia preciosius est, quā gloria magna leuitia.*
Multi à sua stultitia gloriam & laudem reuulerunt;
ut puta, qui dicendi facultate polientes iniustū cli-
entibus patrocinium præstant; qui ex opulentia cla-
ri amplique habentur, uel qui sæculari sapiētia præ-
diti circa inuites quæstiones uitam consumunt:
sed longo interuallo preciosior est habendus qui
ianuas & initium sapiētia quę est secundum Deū,
ingreditur, & in ea eruditur incipitque eam libere,
omnem stultorum gloriam paruipendens. *Cor sapi-
entis in dextrum ipsius; & cor stulti in sinistrum ipsius.* Cor
hoc loco, pro intellectu ac mente accipi decet. Ma-
teriale enim cor & carneum, omnibus in ea parte
corporis situm est quā Thoracis crater appellat.
Sapientis itaque intellectus semper in dextras uer-
git partes uirtutis ac laudabiles, stulti autem mens,
in sinistra fertur & in ea quę facile culpam possint.
*Sed & cum stultus in uia ambulauerit, cūque cor ipsius re-
tardetur ac desipiat, omnia sunt stultitia.* In hac uita quā
uere uiam dixeris, stultus perambulans, cū ad si-
nistra cor habeat, semper cessat ac posterior inueni-
tur; in vacuum enim pergit, nequaquam sibi propo-
sito supernæ uocationis brauiō. In anteriora itaque
sele non extendit nec properat ad finem, sed quam-
uis adhæc ipsa pergere uideatur, medio in cursu de-
ficiet, omnia imperfectè & sine ratione cogitans &
aggrediens. Quod si ipsam adeat uiam iustificatio-
num; uel (ut uerius dicam) adire se simulet; hoc est,
diuinorum obseruantiam mandatorū: quia tamen
illius mens flectitur ad sinistra, cessabit prorsus at-
que deficiet, ut neque quid præceptum sit intelligat,
neque operetur iuxta Legislatoris uoluntatē. *Si spi-
ritus potestatem habentis ascenderit super te, locū tuum ne di-
miseris quia curatio cessare faciet peccata magna.* Spiritus
potestatem habentis, est Diabolus princeps Mundi
huius & dominus filiorum inobediētia qui nulla
coacti necessitate sed electione libera uoluntatis
sele uirō subiecerunt illius dominationi atque ty-
rannidi. Inquit ergo: Si te ad supernæ patrię beati-
tudinem cogitatione ac studiis erectum, irruens ex-
aduerso Spiritus potestatem habētis, deturbare con-
netur ad inferiores semitas Mūdi huius; omnes, illi,
aditus præclude; omnes obstruc sensuum operatio-
nes, ut

Musca natura.

Iudæi, Muscarū similes.

Cordis situs in corpore humano.

Luc. 18.

Mar. 17.

nes, ut neque per aures, neque per linguam, neque
aliunde admittatur. Primis namque affectionū sub-
latis principiis atque causis, nulli prorsus orientur
affectus. Quod si quid ad ipsa mentis penetralia,
callidus hostis, ueneni trāsuderit; tu tamē in uesti-
gio tuo consistens, locum stationemque ne deferas:
ita ut temperantiā munitus, procul libidines supra
que repellas, odiūmq; coërceas charitate, stationē-
que singulas uirtutū strenuē tuearis. Si enim cadas,
ut negligentius resistens permittas insidere tibi ac
requiescere super te spiritum potestatem habentis,
multa & magna peccata super animam tuam facile
aggregabis. Aliter: Si animam tuam curaueris adhi-
bita uirtutum diligentia, plurima sedabis; talis est
enim uirtutum curatio, ut cohibere possit spiritum
habētis potestatem, ne super te ueniat & cōculcet.
*Est malum quod uidi sub Sole, quasi non spontaneum egres-
sum sit a facie potentis. Stultus traditus est sublimitatibus
magnis, & diuites in humilitate collocabuntur.* Litterali
sensu, aliam se uidisse ait iniquitatem in humanis re-
bus; principes scilicet uiros ac magistratūs, inuitos
quidē quasi metu coactos maioris alicuius potesta-
tis, eos qui stulti sunt gloria honorare; fortunam uerō
locupletum ciuium, populari factione addicere
inuita proscrizione: sapē enim principes ciuitatis
ac magistratus, regiis edictis contra uoluntatem suā
obedire coguntur. Mystico autem intellectu; spon-
te sua atque electione uoluptatis uia semel ingressi
homines, inuiti mox facere plurima cōpelluntur vr-
gente eos Diabolo qui potestatem habet super
filios inobediētia, ut tanquā iniquam detestentur
& accusent iustissimam Dei prouidentiam, ita stultē
interrogantes: Ut quid insipientes, in sublimes digni-
tatum gradūs, conspicui efferuntur; contra uerō qui
honesto loco nati gentilitiis polleāt opibus, in pau-
pertatem disiciuntur? Cū itaque cæci mortales
sponte primū nostra uolentes, hausto uoluptatis
poculo ebrietatem contraxerimus; tum furripit ille
Callidus potestātē habens, subiicitque nobis quę
inuiti faciamus, ebrietatis nebula occupati; cui⁹ ge-
neris sunt, libidinibus pollui, rixari, percutere. Ne-
que enim qui ebrij fiunt, talia se facturos cogitant;
sed ebrij iam effecti, uel inuiti compelluntur ad hu-
iusmodi flagitia perpetranda: ita & uoluptatis stu-
dio traditi, scandalizantur sepē de inaccessis Dei iu-
diciis, ac contra diuinam sapiētiam, linguam teme-
rē exertamus. *Uidi seruos in equis, & principes quasi ser-
uos ambulare super terram.* Vitæ mutabilitatem & con-
uersionem nobis contemplandam proponit; ut à
mundanis rebus incertis, ad stabilem illam cœlestē
beatitudinem nos conuertat. *Qui fodit foueam, incidet
in eam.* Locus hic totus soli uacat mystico intelle-
ctui; aliter enim semper hoc non contingit, ut qui
foueam fodit in eam cadat. Inquit ergo: Peccator
suam animam prius excruciat: qui enim diligit in-
quitatem, odit animam suam; & unusquisque ob ea
quę peccauerit, punietur. Ipse etiam Moses legisla-
tor ita faciendum sanxit in homicidam, uidelicet;
*Facite illi eo pacto quo contra proximum suum mali-
gnatus est. Et qui dissipat sepem, mordebit eum colu-
ber.* Sepes animę, lex est diuina, & metus, uerāq; Le-
galium sensuum cognitio. Qui ergo Legē Dei con-
temnit, & diuina præuaricatur madata, qui falsa co-
gnitione decidit in peccatum cuius opifex est ipse

Affectio- num colē da sunt principia. Sic & A- postolus, Ephes. 4. nolite, in- quit, locū dare dia- bolo.

Ephes. 2.

Plal. 10.

Exod. 21. c.

Sepes A- nimę.

Electio li- beræ uo- luntatis. Sensuum operatio- nes Dx- moni præ- cludēdæ.

callidus Serpēs; iste incautus ac diuina cæsus gratia;
a morsus Serpētis perpetietur. *Qui extrahit lapides, dole-
bit & affligetur in eis.* Qui sibi domum uirtutibus
extruit; lapides congregat, ac benè ædificat: qui uerō
vel sacerdotia uana elatione demolitur, ac soluit
quę prius erant extructa, lapides aufert, angiturque
miser, dolet ac periclitatur. Aliter: Lapidēs sancti ap-
ud Prophetam Zachariam sancti homines sunt. *Zachar. 9.
Mar. 17.
Mar. 6.
Luc. 9.* Qui ergo huiusmodi lapides eximit; hoc est, perse-
quitur sanctos atque interficit; labore affligitur; hoc
est, perniciē sibi attrahit, sicut Herodes fecit qui Io-
annem Baptistam gladio percussit. *Ligna scindēs peri-
clitabitur in eis, si excideret ferrum, & ipse faciem conturba-
tus est, & fortitudines corroboretur & superflua robusti sa-
pientia.* Per symbola & sensibilia, ad spiritualia nos
perducit. Inquit ergo: Qui sua fretus doctrina, uo-
luti ferro quodam utens, scindere ac comminue-
re aggreditur diuinas Scripturas, quasi ligna qua-
dam benè olentia; si fortē decidat & aberret ab in-
tentione Spiritūs sancti neque secūdum Legisla-
toris mentem rectē ac fideliter eas interpretetur sed
à ratione procul exorbitet, in magno est periculo
ne in perniciosas hæreses impingat; faciēque do-
ctrinæ suę confundit & animas eruditorum. Quod
autem ait; *& fortitudines corroboretur;* hoc est,
aduersantes validiores efficiet: ex iis enim erroribus
quos Interpres aliquis ac magister in doctrina uer-
bi admiserit, validiores assumūt vires qui ex aduer-
so loco disputantes cum illo contendunt. Qui uerō
fortis extiterit in opere & sermone, ita ut cū sapien-
tia eloquatur; habet omnino multum, atque adeo
omnino aliquid amplius quā ceteri, ut scilicet in
scindendis lignis nequaquam periclitetur. Nā qui
tantummodo potens fuerit in sermone, ac uolubili
præditus lingua, sophisticis autem captiuculis abū-
det uacuis diuinæ sapiētia, excidente ferro pericli-
tabitur in cædendis quę superius diximus lignis.
Si mordeat Serpens in silentio, nihil est amplius excantanti.
Qui clam peccat, nec emissa uoce palam de suo
peccato gloriatur; siue is agendo perperam delin-
quat, siue in corde suo impium dogma hæreticū-
que concipiat, poterit tamen in melius emendari
cū nondum ad effrenem peruenerit impudentiā.
neque sanē nimium laborabit in eo reuocando, qui
cūque saluari doctrina excantare aggredietur uir-
tus inferni Serpētis. Aut ita intellige. Si peccator ser-
pens mordeat in silentio; hoc est, ita ut peccator ad-
missum scelus confiteri nolit: nullam poterit salutē
præstare qui sancta excantatione curandum susci-
piat sua peccata non confitentem. *Verba oris sapientis
gratia; & labia stulti demergent ipsum. Initium uerborum
oris sui stultitia, & ultimus error eius malus; & stultus
multiplicabit uerba.* Paulus Apostolus cupiens eos
quos in fide erudiebat sapiētes esse, ita ad eos scri-
bit: *Sermo uester penitus sit in gratia, sale conditus.*
Sermo enim sapientis neque austerus est inhu-
mānūque, neque mollis & dissolutus; sed gratiā multā
cōditus, ita ut pariter cohibeat neque finat audito-
res disfluere: Labia uerō stulti; hoc est uerba; mor-
tem illi perniciēque conciliant. Nam & suę ipsius
animæ noxius est stultus, & animas quōque audito-
rum corrumpit. Demerfio enim de qua hic loquitur
Ecclesiastes, ad æterna referenda est supplicia, iuxta
illud: *Præcipit Dominus, & diuide linguas eorum;*

Zachar. 9. Mar. 17. Mar. 6. Luc. 9.

Hæresis nascitur ex nō fidei Scri- pturæ in- terpreta- tione.

Sophisti- cæ capti- uæ sine diuina sa- piētia pe- riculosæ.

peccatoris confessio

Dol. 4.

Psal. 54.

Nugacitas etiam in paucis verbis.

Genes. 1.

1. Cor. 13.

Stultis ferre continetur futura scire velle.

Rex dignus quis sit.

Stultus verò cum insipienter loqui incipiat, circumfertur & errat in stultitia cordis sui finemque sortitur malum. Sed & verba, inquit, *stultus multiplicat*; hoc est, in cassum blaterat & nugatur, siue multa loquatur siue pauca. Multitudo enim hoc loco, pro nugacitate ponitur: Nam qui nil boni loquitur, nihil vtile; etiam in paucis verbis nugatur. Quòd si quid tamen interdum videatur boni loquutus; cum deinde mores orationi non consonent; & hic quoque nugatur cū planè ignoret quid loquatur, quid ve bene agendo comprobet & confirmet. Oportet enim eum qui bene dicat, prius facere, ac deinde alios edocere. *Multiplicat ergo verba*; hoc est, siue multa siue pauca loquatur, suo illo sermone importunus est ac molestus. *Nescit homo quid factum fuerit; & quid futurum sit post ipsum, quis renuntiabit ei? Labor stultorum affliget eos, nescit pergere in civitatem.* Et si multa iam nouerimus quæ facta sunt ante nos, tradita nobis à sanctis patribus perlegètes, qualia sunt; *In principio creauit Deus cælum & terram*; & permulta alia: licet etiam per fidem sciamus quæ sunt futura, vt de iustis puta atque iniustis quod resurgent, hi quidem in vitam illi verò in mortem pœnamque æternam; tamè omnia nequaquam scimus, sed quædam: *Ex parte enim cognoscimus*, inquit Paulus, & *ex parte prophetamus*. Quis autem nobis ea quæ pòst sunt renuntiabit? hoc est, futura: vtputa, num filios genituri simus, an genitos iam liberos amissuri; nobis ne in patria an apud externos moriendum sit, exiguone spacio an contrà longinquo futuri simus in vita. Idcirco qui solliciti sunt hæc rescire, vel per auguria, vel per natalis diei obseruationem, vel per mendaces alias huiusmodi diuinationes, & qui cætera demùm scire affectant quorum habere certam cognitionem non possumus, in vanū laborant, inutilèque sibi desunt operam; Hæc autem fermè cuncta stultis cõtinentur, propterea quòd minime norunt pergere in civitatem; hoc est, optimæ ciuitatis normam sibi ad viuendū proponere, neque persequi volunt Ecclesiæ simplicem fidem, pulchrâ que pergere in ciuitatē, supercœlestem scilicet hierusalem cuius opifex & autor est Deus. *Væ tibi ciuitas cuius rex iunior, & principes tui mane comedunt. Beata est terra cuius rex filius liberorum, & principes tui vescuntur tempore suo in fortitudine, & non confundentur.* Literalis quidem sensus, miseram censet ciuitatem cuius rex instabilis habet mores iuuenum ritu, & cuius principes dimissis publicis negociis curisque ciuilibus, prima irrupente aurora poculis comestationibusque indulgent. Nam qui mero & crapula sese infarciunt, quique ieuces sunt & parum sibi constantes, neque regno neque principalibus aliis gerendis sunt apti. Beatam verò iudicat regionem cuius rex fit filius liberorum patrum; hoc est, qui fit officiosè ac liberaliter educatus, quique probæ educationis mores conferuet, vt nihil penitus velit quod seruire sit, quod illiberale quod turpe; & cuius regionis principes omni studio curant quæ ad commoda subditorum pertineant: modestè præterea suoque tempore vescuntur, non iis quæ ad ventris & gulæ gratiam comparentur sed quæ virile robur bonamque valetudinem pariant ac tueantur; hoc est, quæ necessaria sint. Tales enim principes insitam pectoribus gerentes iustitiam, iustumque iudicium iudicantes; nulla

vnquam ignominia confundentur. Mysticè autem sensu morali; anima rationalis est ciuitas; huiusque ciuitatis rex, intellectus: qui si fuerit iuueniliter leuis atque inconstans, motusque suos quasi principes quosdam habuerit gulæ voluptatibus indulgentes; vè proculdubiò adiunctum habebit: sin verò rex in lectus sacris enutriatur Disciplinis, verè filius est liberorum & motus habet rationum, qui congruo tempore omnia exequentur tam quæ ad corporis curam spectant quam quæ ad animæ faciunt mentisque solertiam. Quòd si ciuitas hæc & prouincia quam animam nuncupamus, ita viuat, ita se regat, bonisque profectibus roboretur; nullas vnquam turpi nota ignominiaque scœdabitur. *In plenitudinibus humiliabitur contignatio, & in desideria manuum stillabit domus: in visu faciunt panem, & vinum letificat viuentes, & pecunie obediunt omnia.* In parabola nos crudis, hortans ne contemnamus operari bonum, ne spiritualis nostræ domus (hoc est, animæ) cõtignatio; id est, firmæ ac connexæ rationes humilietur & corruant; ita vt domus ipsa perstillet; defluentibus vndique vitis cõturbata, atque ita si quas habebamus prius virtutes, ex desidia & inertia amittamus. Oportet ergo assiduè inspicere nostrâ hanc domum, neque solùm ea respectare quæ benè hæctenus gessimus, sed oculos ad contignationem; hoc est ad supremum finem erigere, nam qui segniùs sese habet ad capefendas virtutes, ad totam voluptatem oculos animumque cõuertunt, occupanturque circa id quod hominum quam plurimi, suaue lætiumque opinantur, palamque iactant comparari pecunias oportere, cum argento dicant omnia subiecta. Aliter: desideres ociosique homines sinūt stillare domum suam; qui verò aguntur sanctis Ecclesiæ institutis, pane quodâ mystico vinoque aluntur; cuius virtute confirmati, Dæmonis aduersantis insidias facillè ridere possunt, scientes quòd vniuersi Mundi machina argento subiecta sit; hoc est, Dei verbo propter nos incarnato, quod argenti appellatione sacra vocat Scriptura. Sciendū verò est quod nomine panis omne siccum alimentū solet eadem Scriptura designare; sicut & vinum vocat aut aquam, quod insitam humiditatem habet. Hoc significare voluit Moses, cum quadraginta diebus quibus legem accepit; *neque panem, inquit, comedi, neque bibi vinum*; hoc est, neque siccum neque humidum quicquam gustauit. *In conscientia tua Regi ne impreceris, & in secreto cubiculi tui ne impreceris diuiti: Volucris enim cæli asportabit vocem tuam; & qui habet alas sermonem tuum renuntiabit.* Volucres cœli, sunt qui putent esse animam ipsam, vel spiritum nobis insitum; habentem verò alas, aut Spiritum sanctum qui apparuit in columbæ specie, quique omnia cõplet & omnia nouit: aut ipsos sanctos Angelos. Contrà verò nonnulli, habentem alas, pro Diabolo accipiendum dicunt; volucres verò cœli, parentes Diaboli aëreas potestates. Secundum verò vtramque expositionem ita intellige: *Ne regi, neve diuiti impreceris*, ac ne in penetralibus quidem: *Tua namque maledicta excurrens fama deferet ad illius aures, cui tu malū imprecratus fueris.* Imprecari verò quempiam dicimus, cum malum aliquod vel sibi vel proximo aduenire votis exposcit.

anima est ciuitas.

Panis in Scriptura significat siccū alimentum. Exod. 34. Deuter. 9.

Ita. 58. Panis significat omne genus eleemosynæ.

Psal. 143.

* Forte melius, nono.

Gen. 1.

Eleemosyna omnibus danda.

Mitte panem tuum super faciem aquæ, quia in multitudine dierum inuenies illum. Scriptum est; *Frangite esurienti panem tuum*. Cæterum panis appellacione, omne genus eleemosynæ designatur. Dicit ergo Ecclesiastes. Cum lachrymis & misericordie affectu, facito eleemosynam; huius enim fructus tecum permanebit in sæculum. Aliter: Aquas pro hominum conuenticulis & congregatione solet appellare Scriptura, iuxta illud; *Libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.* Inquit ergo: O tu quisquis es diuinæ Legis Interpretes ac doctor; alimentum verbi quod tibi gratia Spiritus sancti liberaliter dedit, sine vlla intermissione pauperibus & egenis imparti; præmium ministerij huius relaturus, vt cum Deo Verbo viuas iunctus in sæcula. *Da partem ipsis septem, partem quoque dato & ipsis octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram.* Qui credit veteri Testamento, partem dedit ipsis septem; propter Sabbati cultū qui in Lege veteri cõtinetur, quique tunc spirituali sanctificatione perficitur cum à peccatis desistim⁹ ac requiescimus: Qui verò nouum recipit Testamentum, partem suâ dedit & ipsis octo, propter Dominicâ Resurrectionem insequente; vt primo* quodam initio Resurrectionis Seculique futuri. Inquit ergo: Recipe Vetus ac Nouum testamētum. Vel aliter: Nostræ huius vitæ tempus, septem dierum numero designatur: Inquit enim Scriptura; *Requieuit Deus die septimo ab opere quod patrârat.* Initium verò futuri sæculi, octaua est dies cuius symbolum nobis est Dominica resurrectionis. Quod ergo nos monet Ecclesiastes, hoc est: Modestè, inquit, viue in præfenti sæculo & thesauriza tibi per operum bonorum executionem, quæ ad futuram vitam bonum pertineant; atque ita partem ipsis septem dato, & ipsis octo. Aliter: Septem dona Spiritus numerat Esaias. Potest igitur Christianus populus appositâ quadam collatione per septenarium numerum designari, cum septem spiritualibus Donis ditatus fuerit. Octonario autem numero designabitur populus Iudæorum, qui octauo die Circumcisionis accepit signum. Inquit ergo; confer eleemosynam in omnes homines. Quod autem inquit; *quia non cognoscis quid mali futurum sit super terram*; ad omnes potest accommodare expositiones quas modò attuli; ita videlicet: Recipe duo Testamenta, vt ignorantia pariter ac nequitia tenebras procul abs te repellas. Vel; modestè age quæ ad huius pertinent vitæ officia, cogitans assiduè & de futuro sæculo: neque enim nosti quam grauiâ reposita sunt tormētâ iis qui neque septenariis partem suam dederūt neque octonariis. Vel; eleemosynam omnibus confer in cordis tui simplicitate; neque enim nosti quis hominū verè indigeat, quæue simulata paupertate per auaritiam petat. *Si repleta fuerint nubes pluuia, in terram effundunt: & si decidat lignum ad Austrum siue ad Boream, in loco ubi ceciderit ibi desidebit.* Prima quidem particula huius loci, literalis sensu potest ad eleemosynam referri: quia sicut nubes iussu diuino imbrem super omnes spargunt; ita conuenit eleemosynam cunctis hominibus impartiri. Mystico autem & sublimiori sensu, *Nubes* pro sanctis viris accipiuntur; quorum vnus fuit Moses, qui dicit: *Expectetur vt pluuia eloquium meum.* Sancti

ergo repleti diuino verbo quale scilicet factum est ad Oseæ sanctosque alios, effundunt secundum imbrem non super solam Iudæam, sed & in omnem terram in quam exiit sonus eorum. Et hæc quidem de prima particula loci huius, quæ ad pluuia pertinet. Ligna verò in Scripturis sacris significat modò iustos viros, modo etiâ peccatores: Auster autè accipitur, pro illustri loco ac lucido, vel pro verissima illa luce quæ est Iesus Christus Domin⁹ Deus noster; Cõtâ verò, Boreas pro caliginoso ac tenebrarū pleno accipitur loco, proque ipso Diabolo qui in tenebris habitat. In quocunque igitur loco seu illustri seu tenebroso; hoc est, siue in turpi scelerum statione; siue in honesta virtutum; deprehendatur homo cum moritur, in eo gradu atque ordine permanet in æternum. Nam vel requiescit in lumine sclicitatis æternæ cum Iustis & Christo Domino, vel in tenebris cruciatur cum Iniquis & Principe mudi huius Diabolo. *Qui obseruat ventum non seminat, & qui considerat nubes non metet. Sicut non est qui sciat quæ via sit spiritus, neque quomodo compingantur ossa in ventre prægnantis: ita non cognoscis opera Dei quodcunque facturus est.* Qui ventos obseruant, fationi minus incumbunt. Plerumque enim contingit vt qui hodie perflat ventus, crastina die sit quieturus; aut cõtâ baccaturus sit die crastina, qui hodie conquiescit: hodiè si compluat, cras erit aër serenus. Non oportet ergo ventos obseruare, sed spe bona fationem facere, Deo cõfidentes auctori bonorum omnium. Nam si præ obseruatione nubium ac ventorum differamus fationis tempus, irritam deinde messem experiemur. Sed etiam si maximè velimus, obseruare non possumus aëris qualitates; neque enim scimus viam ipsius spiritus. Sapienter namque ac variè Deus humanis cõsultat rebus: neque aliter ignoramus Dei erga nos consilia & dispensationes, quam & ossa quæ compinguntur & gestantur in ventre prægnantis. Quis enim nouit, masculus ne ibi delitescat an fœmina? integrum ne gignatur, an parte aliqua corporis imperfectum? Quòd si ignoramus quale nam sit quod in vtero Genitricis compingitur, multò ignorabimus magis, quam ratione offula illa quam Embryonem vocat, in corpus animalis coalescat & conformetur; quo etiam pacto ossa componantur, quòve totius corporis sibi congruat harmonia: Inquit ergo: Tu quoque ne tantopere sis sollicitus curiosè quærendo cui sis eleemosynam daturus, cui non daturus; vt puta, Fidelis ne sit ille an Infidelis, Iustus ne an Iniustus. Et enim si pendebis animo ista disquirens, amittes fationis tempus, neque inuenies in tempore messis quod metas. Sine vlla itaque dilatione temporis, in simplicitate cordis tui eleemosynam confer; neque enim scis an spiritus cum viuificet quem tu fortasse putas iniustum, contrâque illum à se repellat quem tu iustum existimas, *Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua, quia nescis magis ne prouenturum sit hoc an illud: quod si vtraque in idem tendant, bonum hoc erit.* Qui tenebras ignorantia ab intellectu suo procul expellit, cum sit in ipso principio virtutum, manè primo fationem facit, iuxta illud: *Donec dies est operamini.* Quòd si hic ad finem permaneat officiosè viuens secundum virtutem, operatus dici potest vsque ad vesperam, ita vt manum

Psal. 5.

Eleemosynæ danda ratio.

1. 34.

suam ab opere non remiserit neque cessarit. Inquit ergo: Virtutem aggressus, persequera usque in finem; neque enim noui stitueram ex tuis bonis operibus placitura sint Iudici: illane quae iuxta carceres peregristi, an ea quae iam perductus ad metam. Quod si utraque eodem pariter modo approbentur, bonitatis & perfectionis plena censetur huiusmodi operatio. Aut aliter ita intellige: Ab ineunte pueritia operare virtutem; neque dixeris, nunc adolescentior cum sim fruatur delictis quas habet vita, postea vero cum ad senectutem peruenero, ad poenitentiam me conuertam; nequaquam enim nosti quid tibi euenturum sit, aut quando tibi aderit finis vitae. Est itaque operae praecium operari semper virtutem, summamque contentione ad hanc assequendam conari. Oportet etiam sapere Deum precari, ut quae ipsi operamur, eius sint maiestati placita & bonitati. Dulce lumen, & bonum est oculis videre Solem. Si annis multis uixerit homo, in omnibus his laetabitur opera tenebrarum; quoniam multa tenebrae erunt, & omne quod aduenit, uanitas. Docet nos hoc loco Ecclesiastes quale sit illud uanum quo nos hortatus est satiatione facere; hoc est, suauiter profus ac dulce oculis ipsius intellectus. Mane inquam illud quod producit iustitiae Sol, animas nostras interno splendore illustrans. Sicut qui Solem hanc sensibilem vident, per ipsius lumen visibilia intuentur, atque ita sensus ipsos variis officiis intendunt; qui vero Solem non vident, in tenebris deficiunt ociofi eo quod non videant quae Solis lumine illustrantur: ita pari ratione & qui intelligibile contuentur Solem, lumen in mente sua recipiunt, per quod planè uident atque cognoscunt quae ad eiusdem Solis uoluntatem sibi agenda sunt, quae uero etiam dimittenda. Is autem qui ad diuini uerbi sententiam uiuendum sibi constituit, tametsi multos annos ueretur in uita hac quae difficilis ferme ab omnibus existimatur, anima tamen sua uoluptate laetitiaque perfunditur, cum non solum complectatur animo & intelligat quae agenda sibi sunt in practico uitae cursu, uerum etiam mente pacatissima contemplet pulcherrimas illas species quae a materia seiunctae, solo intellectu percipiuntur. Speculatur autem haec, lucidissimis iustitiae Solis fulgoribus illustratus. Neque uero tantum haec ipsa contuetur, uerum reputat animo & tenebrarum dies qui in futuro saeculo sunt impios comprehensuri. Et cum meminerit dies illos perenes fore, peccatoresque ipsos post rerum omnium uanitatem uenturos ad aeterna supplicia; omni studio & contentione declinat a malo, bonumque operatur. Laetare iuuenis in adolescentia tua, & bonis fruatur cor tuum in diebus adolescentiae tuae, & immaculatus deambula in semitis cordis tui, & in uisione oculorum tuorum. Cum dicit: ambulat immaculatus in semitis cordis tui; planè ostendit quod ad spiritualem laetitiam hoc loco iuuenem cohortatur. Iuuenem uero intelligit, qui sit animo robustus ac fortis, & qui tuto possit atque intrepidè contra Diaboli colluctationes in campum descendere, exuere antiquum hominem ac inducere, tum qui sit ad imaginem Dei factus. Hic autem qui ambulat immaculatus in semitis cordis sui; hoc est, animam in tuto loco constituens mentemque purificans; habet utique & purus sui corporis sensus, redditurque aptissimus ad admirabiles pulchritudines contemplandas, laetitia

Poenitentiam in aeternum non est reuocanda.

summam percipiens in spiritali adolescentia inter-naque mentis perspicua uisione. Quia uero mascula nomenclatura persapè Scriptura utitur in his locis in quibus foeminas aequè ac viros ad uirtutem hortatur; sciendum est quod a principaliora parte ac sexu orationem aggreditur, mulieris namque caput est uir: una uero utriusque animae est substantia, & unum sumus omnes in Domino, cum foemine sexus uirilisque differentia ad corpus solum pertineat. Quare & si hoc loco adolescentem solum uideas adhortationem accipere, sub huius tamen adhortationis lege foeminas putato aequè ac viros ipsos comprehendere. Verba quoque Pauli Apostoli, quibus inquit; Despodi uos uero uirum uirginem castam exhibere Christo; tam ad viros pertinere quam ad mulieres existimato. Et cognosce in his omnibus quod ducet te Deus in iudicio.

Eph. 5.

1. Cor. 11.

CAPVT XII.

Remoue iram a corde tuo, & abducito malignitatem a carne tua, quoniam iuuentus & amentia, uanitas. Et memento creatoris tui in diebus adolescentiae tuae, antequam ueniant dies afflictionis, & anni in quibus dices, non est uoluntas mea in eis. Hoc loco in memoriam nobis reuocat diuinum iudiciu, loquiturque tanquam auctoritatem habens; remoue iram a corde tuo; Potes enim cum sis praeditus ratione, iracundiam frenare: Malignitatem uero carnis, accipit pro omni peccato. Nam & Apostolus, opera carnis peccata appellat. Praecipua uero malignitas carnis, est ipsa libido; Passiones uero quas dicimus, sunt motus inconstantis animi ac iuuenilis. Animo autem iuuenili, amentia ferè plerumque annexa est, quae nihil est aliud quam mera uanitas. Inquit ergo: Si uelis exuere hunc iuuenilem animum, & petulantis superbiae motum freno compescere, indelebilem Dei memoriam conseruato. Dies autem adolescentiae, praesentis uita dies significat: uerè, stultitiae dies si ad perfectionem comparantur futurae uita. Si eni in praesenti uita memoriam Dei abieceris, incubit tibi tempus uisionis, quod diem uocat afflictionis cum peccatores tunc puniendi sint; & tunc dices non est uoluntas mea in ipsis. Nullus enim cum torquetur tormentis carere nolle. Qui ergo in hac uita non secutus Domini praeccepta sed suas cupiditates, ex amentia & animi imperfectione facit ea quae uult; in tempore uisionis torquetur ita ut non uult. Antequam obtenebreat Sol & lumen & Luna & stelle, & reuertantur retrò nubes a pluuia, in die in qua commouebuntur custodes domus, & in obliquum deprauati fuerint uiri fortitudinis, & cessauerint molentes quoniam ad paucitatem redacti fuerint, & obtenebrescent quae aspiciunt per foramina, & ocludent ianuas in platea in infirmitate uocis molentis. Audiui quempiam qui uerba loci huius putaret ad particularè uniuscuiusque interitum pertinere: alium, qui ad uniuersalem Mundi consumptionem: alium item qui ad altiorem sensum referret; quae omnia, paucis omnino uobis explicabo. Oratione conuertit Ecclesiastes ad eum quem ad monendum suscepit; aitque: Rationem habeto tuae salutis, eam que curato diligenter, donec uti potes libero uoluntatis arbitrio, integrumque tibi est ad uirtutem accedere. Post hanc etenim uitam tibi accidet non sicuti uis; sed torqueberis sicuti non uis. Rationem itaque tui habeto ante obitum diem, antequam scilicet tibi Sol ob-

Liberum uoluntatis. Arbitrii.

Sol obtenebreat, & Luna & stella: huiusmodi enim tenebrae uniuersae contingunt in extremo uita obitu. Tu itaque curato salutem tuam, priusquam in aquam terramque soluaris. Corpus enim hoc nostrum quod ueluti nubes quaedam uidetur animae superincumbere ac superpositum esse; defunctis nobis, in similia elementa resoluitur, aquam scilicet atque aërem. In ipso etiam mortis die; domus, hoc est, animae custodes commouentur, & obliquum declinant ac remittuntur quae prius rectae ac intactae fuerant rationis vires, quae hoc loco uiri fortitudinis nuncupantur: dolent enim ac conturbantur in ipso formidabili a corpore nostro exitu. Possunt & custodes domus intelligi, corporis nostri materiales oculi ac sensibiles, qui in mortis articulo, contuendi vires extingui sentiunt. Tunc etiam molentes ociofi sunt; hoc est, dentes ipsi ac molares qui inditos ori cibos molunt atque comminuunt; non quod prorsus numero pauci fiant, sed quia ad paucitatem uirtutis officique deueniant. Pupillae quoque oculorum, quae ueluti per foramina quaedam prospiciunt; tenebris obducuntur, cum meatus omnes & operationum uiae quibus uis sumus in uita, penitus ocluduntur: Incipit enim tunc homo tenui uocis filo ac infirma uoce uix & aegre loqui cum in extremo respirat. Antequam te haec mortis incōmoda comprehendant, cura ut in officiosis opererique uirtutem. Aliter, ad uniuersalem mundi finem ita haec accomodare poteris. Sicuti per uerbum Dei, creatura Mundi creata est; ita & diuino iussu quandoque resoluitur. Cum enim ad saeculorum finem Mundus peruenit, superuacuis erit usus luminarium; tunc pluuia opus non erit quae irriget terram, sed nubes quodammodo a pluuia retrò conuertentur; hoc est, pluuiam nullam dabunt, uel cum pluuia pariter soluetur & euanescent cum neque; nubium neque; imbrium usus aliquis sit futurus: uel tunc in aliud ministerium Domino Deo obediēt, uehicula fortasse gestandis Sanctis effecta. Tunc & custodes domus commouebuntur; hoc est, sancti, fortitudinalis uiri hoc loco nuncupati; qui tunc in obliquum paulisper declinabunt & secedent propter Antichristum, non quod penitus reuerentia iustitiae remissuri sint aut casuri. Ipsi enim sunt custodes Ecclesiae & mundi huius, quorum praesidio consistit & conseruatur. Tunc & molentes redigentur ad paucitatem: molentes pro ipsis Iudaeis accipiendi sunt, qui tanquam in pistrino molentes, graue Legis iugum laboriosumque pertrahunt. Redigentur ad paucitatem, quia praeter paucos, ceteri omnes ad fidem Christi conuersi erunt. Tunc enim saluus erit omnis Israel hoc est; plurimi ex Israel. Tunc pauci illi ad fidem Christi non accesserint, qui nunc dici possunt modicum quid per foramina. Litera legalis aspicere, caecitate uelut caligabunt & tenebrescent, cum in ipso errore penitus fuerint confirmati, & uiuentes in obstinatione & contumacia ianuam salutis sibi ipsis ocluserint. Plateam uero siue forū, pro praesenti uita intellige. Illud autem patiuntur Iudaei quod superius dictum est, eo quod permanserint contumaces in infirmitate uocis molentis; hoc est, legalis Litera. Grauis enim lex est atque etiam debilis & infirma cum iustificare neminem possit; sicut & Apostolus inquit: Infirmitas enim

Nubium uis in futuro saeculo.

Sancti, custodes Ecclesiae.

Rom. 11. d

Rom. 8.

Legis, in qua infirmata est propter carnem; & quae sequitur. Et conseruetur ad uocem passeris uel auiculae, & humiliabuntur montes filiae cantici, & ab altitudine uidebuntur stupore in uia. Hoc loco sapiens noster Ecclesiastes loquitur de extremo Iudicij die quando mortui conseruentur in iussu & uoce tubae Archangeli. Iussu autem passeris; hoc est, uerbi quod carneum Corpus assumpsit, qui propter sollicitudinem suam in Cruce mansionem de seipso dixit per Prophetam Dauid; Factus sum sicut passer solitarius in teeto. Tunc humiliabuntur filiae Cantici; hoc est, animae rationales mortalium hominum, quae in deliciis & in uoce Organi & cantus firmitate, musicisque instrumentis oblectata nimium fuerunt. Aut animas intellige falsa docentium Magistrorum ac mendacium Prophetarum, quae sonora uolubilitate uerborum quasi dulci quodam cantico, perniciose uoluptate occuparint aures & animam Auditorum. Sed & ipsae Iudaeorum animae, quae filiae sunt Cantici Prophetarum; humiliabuntur, quoniam non audierunt canentes Prophetas & uocantes eas ad fidem Christi, sicut cecinit Elias, Cantabo dilecto canticum dilecti; & quae sunt generis eiusdem. Omnes itaque praedictae peccatorum animae, sed fortasse & iustorum animae admirabuntur & obstupescant quando adducentur in uiam Iudicij, & uidebunt ex alto uenientem in nubibus Filium hominis in gloria Patris sui. Florebit amygdalus, & pinguescet locusta, & dissipatur capparitis. Cum praesentem uiam animo Salomon reputaret, in Cantico Cantorum inquit, Hæms mansi; tristitiam uita huius ac turbulentiam denotat: Uer autem nominauit futuram in splendore gloriae, uiam iustorum; sequitur enim, Flores uisi sunt in terra nostra. Idem ergo nunc sibi in mentem uenit, atque ait; quod tunc in gloria resurrectionis florebit amygdalus, pinguescet locusta, & aperietur capparitis (ita enim alius Interpretes exposuit) haec autem omnia, Uere ipso prouenunt. Ait ergo, futuram uiam uerbo temporis esse maxime comparandam. Aliter: Qui agriculturæ sunt periti, aut ante ceteras arbores esiliorere amygdalum, & reliquarum postrema folia exuere, ut uideatur quodammodo frondibus uirere perpetuis: Scimus autem nuce amygdalas triplices esse. Nam extrinsecus uiridem corticem ligneæ testæ siue duriori putamini impositum habent, cui nucleus quæ comedimus. Talis uero est homo è corpore, anima, spiritusque compositus. Inquit ergo: Tunc florebit iusti sicut amygdali; habentes in uigore & gloria, corpus, animam & Spiritum. Aliter: Virga Aaron quæ germinasse credimus, nuce protulit, gerens signum Saluatoris Domini Iesu Christi qui uirgæ fuit egressus è radice Jesse. Ait ergo quod in futuro saeculo sacer florebit sermo, dignis auditoribus perfectam tribuens doctrinam. Iustis igitur in gaudio constitutis, locusta pinguescet; hoc est, peccatorum corpora depascetur in ærnis, ita ut pinguescere uideatur. Locusta enim hoc loco supplicium figurat & poenam, quia & locustis Deus Aegyptios deuastauit. In hoc itaque statu rebus constitutis; florentibus (inquam) iustis, peccatoribus autem traditis ad aeternum supplicium; dissipatur capparitis & euanescit, quæ cum amarorem quandam & salledinem habeat, anxietatem figurat sollicitudinemque peccati. Ipsum uero

Mat. 24. 1. Thef. 4. 1. Cor. 15. Psalm. 10.

Ia. 5.

Amygdala, & hominis comparatio.

Nu. 17. c.

Isa. 11. a.

Exod. 10.

peccatum, priuatio quaedam cum sit neque reuera subsistat; in nihilum redigetur atque cessabit cum homines exacto iudicio, amplius in hoc Mundo peccaturi non sint. Quoniam fuit homo in domum aternitatis sua. Inquit Propheta Dauid; Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est; non perpetuam habitationem sed incolatum vocans presentem vitam. Tunc ergo (inquit) commigrans homo est presenti incolatu; in aeternam suam domum; hoc est, futurum saeculum; perueniet. Et circumierunt in foro plangentes. Tunc & qui fuerunt in hac vita peccatores, plorabunt & se percutient. Forum vero siue platea, praesens dicitur vita, propter crebras rerum vices ac mutationes. Antequam eueratur funiculus argenti. Orationem conuerit ad Auditorem quem ad monendum suscepit; aitque: Cura adolefcens vt piis operibus tuaeque probitate seuerum venturum Iudicem tibi placabilem reddas atque demulceas, antequam per supremam Iudicis flammam deleatur huius Mundi diuitiae, funiculique auaritia scindatur qui materiam praebet omnibus peccatis ad homines implicandos; radix enim malorum omnium auaritia perhibetur. Antequam igitur excedas ab hac vita in qua viget dolosa pecunia & auaritia studium, dispone omnes operationes tuas vt securus Iudicij futuri egredi possis. Et antequam conteratur flos auri; Florum auri, pulchritudinem intellige vel arcam repositorium in quo aurum repositum asseruamus; Ait ergo: Antequam preciosa Mundi huius suppellex disperat, accede ad virtutem. Aliter: Argentum plurimis in Scripturae locis pro diuino sermone accipitur, aurum vero pro intellectu ac mente. Thecam vero auri, intelligimus nostrum cerebrum. Ita igitur verba haec expones: Antequam transeat tibi doctrina sacrae Scripturae, quae instar triplicis funiculi ac flagelli malas nostras affectiones vitiaque depellit; dum potes cerebrum tuum purgare, donecque es in vita, multa tui rationem habeto. Et antequam conteratur hydria super fontem. Hoc loco Ecclesiastes noster philosophatur de massa ac globo humani corporis. Ne quis enim putaret hoc corpus nostrum quod in morte resoluitur in nihilum, perpetuo abiturum esse; symbolicè nobis ostendit suam reparabilem perennitatem. Sicut enim hydria iuxta fontem attrita, aqua non perit nec euascescit sed in fontem suum reuertitur; rursumque cum quis voluerit, aquam poterit haurire de fonte: ita & corpus quod in elementa resoluitur; in fontem suum (terram videlicet ipsam) reedit, paratum iterum in membra componi quando Author ille voluerit qui ab initio illud plasmauit. Aliter: Aqua hydriae, in fonte non perit, sed ad suam plenitudinem integritatemque accedit in fonte ipso existentem. Quando igitur quod ex parte euacuatum fuerit, iuxta Apostolum, tunc veniet quod perfectum est. Particularis itaque haec nostra cognitio quae nunc nobis inest, tunc perfectionem suam accipiens, erit velut aqua hydriae ad plenitudinem fontis deueniens, fonti parte tunc addita qua fons prius carebat. At antequam conuoluitur rota super lacum. Aliis eandem sententiam verbis expressit. Conuolui enim rotam super lacum; est, rotam conuoluendo infringi ac decidere in lacum siue cisternam vna cum aqua ipsa, quam figuli suo operi superinfundunt. Rotam enim hoc loco accipit cisternae vel puteo appositam, qua figuli solent aquam

exaurire. Similiter autem hic quoque aquam intelligit in lacum deferri, sicut superius suum in fontem. Aliter: Rota accipitur pro nostra hac vita, ob ipsas reuolutiones ac motus, iuxta illud; vox tonitru tui in rota. Inquit ergo: Antequam rota huius vitae nos secum praecipites deuoluat in lacum, propriam curemus salutem. Lacus vero pro Inferno accipitur iuxta quod alibi dicitur: Saluasti me de lacu inferiori, & a descendentibus in lacum. Et antequam reuertatur puluis in terram sicut erat. Corpus namque nostrum in affine sibi elementum terram soluitur, iuxta illud; Terra es, & in terram reuertetur. Et spiritus reuertetur ad Deum qui dedit illum. Spiritus si cum anima vocabulo coniunctus legatur, potiore animi vim; hoc est, intellectum mentemque significat. Sin vero ita simpliciter & absolute positum inuenias sine vlla mentione animae, sicut hoc loco ponitur; pro anima ipsa positus intelligitur. Inquit ergo: Cum in terram Corpus resoluitur; anima reuertitur ad Deum, redditura rationem rerum quas gessit in vita, Creatori suo. Neque enim de terra plasmata est anima nostra rationalis, sed talis existit qualem solus ille nouit qui eam creauit: Nostrumque huic terreno corpori colligatur, sicut etiam & a corpore educitur cum illi soli placuerit qui eam corpori colligauit. Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, omnia vanitas; & amplius, quod fuerit ipse Ecclesiastes sapiens, & docuerit hominem scientiam. Et auri inuestigabit elegantiam parabolam. Reperit hoc loco quem superius persaepe vsurpauit sermonem, asseritque omnia quaecumque sunt in Mundo vanitatem esse; se vero ipsum, non nihil amplius quam ceteros homines accepisse; hoc est, egregiae ac singularis sapientiae propriam possessionem: sola namque sapientia folius est sapientis possessio. Ait praeterea se hanc sapientiae possessionem sine inuidia ceteris communicasse hominibus; ta videlicet ea tradentem quae ad sensibilibus rerum spectant cognitionem, quam ea quae a materia seiuncta intellectu solo percipiuntur. Tum subinfert, quod qui purgatum habuerit aurem, qualem, videlicet ille qui dicit; Apposuit mihi aurem vt audirem; poterit facile inuestigare elegantias scientiarum quae in Prouerbiis continentur. Aut aliter ita intellige: Qui habuerit elegantem aurem ornatam in auribus verbi diuini, qualem habuit Rebecca quae accepit in aures a puero seu seruo Abraham; hic poterit audire atque percipere quae parabolicè traduntur. Multum quae sunt Ecclesiastes vt inueniret sermones voluntatis, & scriptos rectitudinis sermones veritatis. Verba sapientum sicut stimuli bouum, & sicut clauis igniti, quae ex constitutionibus tradita sunt a pastore vno, & superfluum ex ipsis. Sermones voluntatis, intelligit sermones conformes voluntati diuinae, quos quisque sequutus homo fuerit, percipiet gloriam vitae ac felicitatis aeternae. Vel sermones intelligit mysteria continententes, de quibus ait Saluator in Psalmis Dauid; Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui: Voluntas autem fuit Patris, vt vnigenitus Filius eius humanam carnem assumeret. Voluntatis itaque diuinae sermones, ipsiusque sapientiae quae & rectitudo & veritas iure optimo nuncupatur, quae siui (inquit noster Ecclesiastes) ex iis monumentis quae scripta Prophetae nobis reliquerunt. Neque enim satis est tantummodo voluisse, nisi & multo quoque studio perquiramus. Qui enim quaerit, inuenit, & pulsanti aperitur. Haec

psalm. 119

1 Tim. 6.

Resurrexio.

1 Cor. 13. c

Vita humana rote similis. psal. 76.

psal. 87. a psal. 129. a

Gen. 3.

Tob. 10.

Trinitas confabulatio.

Act. 10.

Gen. 14.

psalm. 39.

Luc. 14.

Haec igitur cum quaesisset Ecclesiastes, cognouit quod verba Prophetarum pieque de Deo sententium Patrum, sunt per similia stimulis bouum. Sicut enim stimuli, boues pungunt vrgentque aratro sulcum profcindere, ita & Theologorum verba excitant nos qui spe bona aramus, profcindere sulcum spiritualem; vt cum purgatus fuerit ager cordis nostri, pulchros in eo virtutis furculos conferamus. Similia quoque sunt clauis ignitis atque candentibus qui altius ac facilius lignis infiguntur: ita enim & sapientum verba Theologorum, in penitissimos finis intellectus nostri altius figuntur. Haec autem verba tradita sunt nobis ex constitutionibus: alia vero exempla siue compositiones, intellige opera Dei quae admirabili ac supremo ordine & harmonia disposita & constituta sunt: ex quibus proportione quadam ac similitudine ducimur in aliquam dei opificis cognitionem. Poteris & constitutiones hoc loco accipere, pacta vtriusque Testamenti; Veteris scilicet ac Noui. Vnde autem cognitio data est nobis vt & sensibilia speculareremur & intelligeremus quae intellectualia sunt; Ex vno nempè pastore. Quo autem? qui scilicet & in caelis & in terra rationales pascit creaturas; qui & dixit: Ego sum pastor bonus, Sequitur autem; Et superfluum ex ipsis. Quodnam superfluum ex harum scilicet rerum cognitione? Ampla enim & permagnifica cognoscimus; vt puta, quod hereditas nostra, vita aeterna futura est: quod bonus ille Pastor dignatus est noster fieri magister; & (quod denique in suprema felicitate locandum est) quod qui digni habiti sumus imperfecta hac cognitione quae est ex parte dum viuimus, ad perfectam deinde in futuro saeculo veniemus, puri pariter a sancta confabulatio Trinitate illustrandi. Fili, caue tibi a facienda multis libris, quoniam non est finis; & meditatio multa, carnis labor. Multi libri multique sermones qui non tendunt ad vnum eundemque propositum finem, conturbant animam legentis atque confundunt. Quotiescunque vero de vera religione sermonem quis faciat; tametsi in longum spacium temporis illa protrahat (sicut Apostolus fecit, qui in schola, trinoctium de mysteriis Christi perdoctus) is neque tunc multa dicit neque molestus est & importunus, immo vero potius auditores satiare non potest. Talia etiam sunt sanctae Scripturae volumina quae multis conscripta veribus, multa tamen nequaquam dicuntur, sed Lex Domini nuncupantur; quandoquidem vnus in vtroque Testamento Legis est lator, librique omnes sanctae Scripturae in eundem finem scopumque feruntur; sicut & nos Dominus docuit, qui verè magnus est Ecclesiastes, Patrisque sapientia, his maxime verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & 12. Proximum tuum sicut teipsum, in his enim d. iobus Mandatis, tota Lex & Prophetae pendunt. Videt ne igitur vt in sermone vno & verbo abbreviato, multiloqui Libri & argumentosi comprehendantur, neque ideo multi sint? Quae sunt itaque volumina quae nos dehortatur componere Ecclesiastes? Nempè Gentiliu volumina & monumenta; qui scilicet alterius euerunt & impugnant sententias, semperque inter sese grauissimum bellum gerunt. Nec non absterret nos ab haereticorum libris inuicem dissidentium, recenribusque Iudaeorum voluminibus ac secundariis quae

infinita propè sunt, fabulisque conferta. Dum enim scripturas nouis quibusdam figuris interpretari student, in ridiculas fallas & genealogias conuersi sunt traditionesque adiderunt a sententia Scriptoris longissime aberrantes. Multa itaque meditatio quae in huiusmodi conficiendis libris adhibetur, solum affert laborem carnis & affligit corpus sine vlla utilitate ac fructu. Meditatio vero quam intendimus circa diuinos Libros, in qua nos versari die noctuque sanctus Dauid hortatur, cum dicit; Et in lege eius meditabitur die ac nocte; non labor est carnis, sed exultatio spiritus. Quamuis enim in sudore, & lacrymis meminimus laborantes circa honestum, in exultatione tamen meremur inclytum virtutis fructum: bonorum siquidem laborum gloriosus est fructus. Aduertendum est autem quod Filium suum vocat Ecclesiastes, què ad monendum suscepit: caendum est igitur nobis, vt omni studio paternam hanc dignationem seruemus, quod profecto faciemus si paterna mandata non transgrediamur. Quod vero ait, non est finis; intellige sine fine versari circa res vanas: vel quod res vanae, propositum finem siuecunquam illum non habent què consequi possimus, illas, persequentes: vel quod infinita laborum est multitudo, qui per Orbem terrarum circumferuntur. Audi supremum finem sermonis Deum time, & mandata eius obserua, quoniam hoc est omnis homo. Omne opus adducet Deus in iudicium, in omni quod omissum fuerit siue bonum siue malum. Ego, inquit, tibi compendiosam & breuissimam salutis viam ostendo; Deum time, & mandata eius obserua. Timorè vero intellige; non qui est valde imperfectorum quasiq; seruilis; quo incipientes ac timidi introducuntur in virtutis ac pietatis viam (Hic namque propter imminentes minas formidatque supplicia, perturbatione non caret) sed intellige timorem Domini sanctum & sanctificantem, quem debemus ex charitate pioque affectu erga illum qui Leges tulit mandataque seruari sua instituit. Si enim carnem a fornicatione cōpescamus supplicij metu non charitate iubetis; quis dubitet qui sub iudicij pœnarumque terrore, in fœdas libidines prolapsuri simus, cum stupri desiderium in pectore habeamus? Quod & de ceteris flagitiis quae Legibus nobis prohibentur intelligendum est. Si verò non timoribus metu atque supplicij, sed odio vitiorum peccare nolumus; tunc charitate prosequentes Legem legis, mandata eius seruamus & cauemus sedulitate seruamus. Sancto enim timori adiuncta est operatio; sicut & qui operatur, idem etiam timet ne quod preceptum contemnat atque post habeat. Timor hic itaque sanctus cum ab honestate proficiatur, nostras sanctificat animas & charitat. æquipollet. Qui verò timorem hunc habet & mandata Dei custodit, hic est sapiens omnis homo; hoc est, integer & vnde cunque perfectus. Haec itaque (inquit) securus operare, certus quod omne opus humanum a Liberi arbitrij facultate profectum adducet Deus in iudicium, rationem a nobis exigens eorum quae gesserimus in vita, quaeque etiam facere omiserimus, siue illa bona sint, siue etiam mala. Omittuntur autem persaepe multa, sedulo ac volentibus nobis; multaque rursus nobis inuitis. Nam si cum possim bene quid facere, illud tamen sciens bonum esse omitto atque posthabeo; haec voluntaria est omisio. Si verò per ignorantiam boni, omisi operari bonum

psalm. 1.

psal. 129.

Sap. 3. d.

Timor seruilis introductus nos in vitiosam viam.

Timor sanctus.

Omissio duplex.

quod poteram; hæc ipsa omisso præter voluntatem contingit. Accidit autem ut inuiti quandoque bonum operemur; per sæpè verò, scientes atque consultò: rursusue contraria ratione malum per sæpè aggredimur confcii quid patremus, nostramq; conscientiam contemnentes; hoc sanè ipsum voluntarium est peccatum. Quandoque verò per ignorantiam patramus aliquid quod Lege diuina prohibetur ne fiat; quod sanè peccatum, præter nostram voluntatem contigisse putandum est. De huiusmodi

verò peccatis & beatus Dauid orabat dicens; *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me Domine: hoc est, quæ per ignorantiam peccaui cum mala esse nescirem. Nos autem benè iam per Ecclesiasten edocui, timeamus Deum & illius mandata custodiamus omni nostra contentione ac studio, summa enim salutis nostræ in misericordiis Domini, ac benignitate Iudicis reposita est: cum quo, & per quem, Deo Patri est gloria, sanctoque Spiritui, & nunc & in sæcula sæculorum, Amen.*

Psal. 1.

PHILONIS EPISCOPI CARPATHII IN CANTICVM CANTICORVM INTERPRETATIO, AD EVSTATHIVM Presbyterum & Eusebium Diaconum, Stephano Salutato Piscience Interprete.

DE PHILONE CARPATHIORVM EPISCOPO, EX MAGNI EPIPHANII, CONSTANTIAE CYPRI, EPISCOPI VITA descripta per Polybium.

QVI missi fuerant ab Imperatoribus (Honorium & Arcadium dicit) urgebant Epiphanium ut nauigaret Romam. Erat autem quidam ex Oratoribus clericus, Philo nomine, vir sanctus. Opus autè erat in Ciuitate Carpathij in sede collocare Episcopum eratque is Diaconus. Hunc ergo ex dei reuelatione Episcopum ordinat Epiphanius in sede Ciuitatis & Ecclesie Carpathij. Cum ergo Romam profecturus esset Epiphanius accersit prius dictum Philonem, Episcopum, datque ei auctoritatem Ecclesie Constantie ut si fuerit opus clericis, ipse ordinaret, &c.

EX STEPHANI SALVTATI EPISTOLA DEDICATORIA AD NICOLAUM BARGILESIUM PRESBYTERVM BONONIENSEM.

NON vnus mihi Philo, sed plures fuisse videntur qui hocce commentarios in Canticum Canticorum consecerint; nam quod Philonis nomine circumfertur apud Græcos, breue admodum Opusculum est. Sed sunt qui velint ab Eustathio quoque & Eusebio (quorum rogatu, Philo ipse Commentarium hunc consecerat) interpretatum esse, vnumque ex tribus esse conuenientum. Quod an ita sit, haud temerè ausim affirmare. Nam de Philone testis est Suidas hisce verbis: *φίλων κερσώτιος ἐγραφε ἐν ὑπόμνημα ἐς αὐτὰ τῶν ἀσματῶν.*

PHILONIS EPISCOPI CARPATHII IN CANTICVM CANTICORVM INTERPRETATIO, AD EVSTATHIVM PRESBYTERVM ET Eusebium Diaconum, Stephano Salutato Piscience, Interprete.

QUEMADMODVM calcaribus eques ad cursum impellit equum, velocemque reddit, recta & ire cogit: sic tenuis mēs nostra ad scribendi cursum, duorū præstantissimorum hominum desiderio voluntatēque vrgetur: quorum alter Diaconus, alter verò Presbyter, ad interpretandum Canticum Canticorum spiritali nos amore compellunt. Quod etsi difficillimum opus esse intelligo, nostrisq; viribus longè impar (Quis enim tam profunda mysteria satis foeliciter audeat?) haud tamen rectè tam honesto & tam sancto desiderio id negari posse video: quod diminutioni amoris potius quam ingenij imbecillitati adscribi posset. Quare vtrumque vestrum hortor, non modo nos impellere & vrgeri ad interpretationis cursum; verum etiam precibus à Deo optimo maximo nostræ mentis recititudinē deprecari: ut recta gradientes, nullam in partem declinemus: sicque salutarem orationis fructū nostri laboris capientes, *irreprehensibiles* secundum Apostolum euadamus: vtique solum Dominum ascensorem admittentes, ad urbem beatorum & immortalium nos quoque peruenire possimus: nō quod ita per nos sanè mereamur; sed vt vni deo bona omnia

accepta referentes, ad proposita præmia conuolemus. Quæ quidem is facile adipisci poterit, qui abiecta omni rerū humanarū cupiditate, soli ipsi Deo metè & animum consecrarit: tēperatiæque virtute, fortitudinis, atq; iustitiæ seipsū illustras & prudētiæ nihil aliud quā cœlestia meditabitur. His enim virtutibus munitus animus atque vallatus, iam Canticum siue Cantica Canticorū, sacratissima mysteria penetrare potest. Nam qualia ipsa & quanta sint, ipsa inscriptio apertissimè declarat. Non enim simpliciter Cantica appellantur: sed Cantica Canticorum, cœlesti quodā titulo inscribuntur, vt hæc audiens studiosus lector, *Sancta Sanctorum*, hæc esse iudicet: nō enim Cantica Canticorum modo, verū etiam & Sancta Sanctorum, & *Sabbata Sabbatorū* habemus. Nam vt olim Sancta Sanctorū maiora quædam cæteris & sacratoria mysteria, occultum quandam honorem præ se ferebat: hæc enim soli summo Sacerdoti semel in anno ingredi licebat: sic & Cantica Canticorum spiritalē & profundissimū ex omnibus sacramentis, abdytissimūque sensum totius sacræ paginæ continere videntur: & vt Sabbata Sabbatorum, maiorem quietem futuræ foelicitatis atque bonorum, quàm quæ ex præsentibus bonis

Exo. 16. Lc. 11. 26. a

bonis esse potest, mysticè declarant (Sabbata enim Sabbatorum, tranquillitatem ac pacem futuri sæculi peruenientibus ostentant ac tradunt, illicque parata laborum præmia vberrimè effundūt) ita & hæc ipsa Cantica Canticorum & mentes honestissimas hinc sanctissimè pascunt, & ad ea lautissima conuiuia mirabiliter nos ire docent; quibus, iis solis licet accumbere qui se hinc dum vixere, ab omni labe delictorum atque scelerum deterferunt. Quare vt illa Sabbata Sabbatorum longè maiora his præsentibus existunt: ita & hæc Cantica Canticorum ad maiorem quandam atque penitiorē spiritalem intelligentiam præ cæteris sacris Scripturis omnibus interpretantes accessuros admonent. Nam cum multa alia Cantica in sacris literis legantur, vt illud Moyses, *Cantemus Domino gloriose*, &c. & alia multa quæ in Lege veteri inuenire licet: Nam & Esaiæ illud, *Cantabo Domino dilecto Canticum dilecti vineæ meæ*: Et illud Annæ; *Firmatum est cor meum in Domino*: Et quæcunque alia leguntur in Psalmis, *Cantate Domino Canticum nouum*; & cætera eiusdem generis: Nulla tamē, Cantica Canticorum, titulo prænotantur; vt Sancta Sanctorum, & Sabbata Sabbatorum; quò legentibus profundiorē mysterij sensum quandam in his scrutandum esse daretur intelligi. Nam neque hæc Cantica Canticorum ita præscripta sunt, vt à Solomone facta; sed quæ casu possidendi, Solomoni esse dicantur. Is enim Solomon, vt noctis, pacificus interpretatur; propterea quòd omni viro Christiano eidemque pacifico atque tranquillo, nullo profus vitio perturbato, hæc Cantica Canticorum scripta esse tradantur: Non enim carnis illecebris atque corporis voluptate distentis, hæc commoda esse possunt. Nam nisi quis semet, animum, mentē, cogitationēque suam omnem à carnis desiderijs abduxerit; is se ab his Canticis Canticorum, & Sanctis Sanctorum, & Sabbatis Sabbatorum longissimè abesse intelligat. Contrà verò quicumque carnis omni occasione præcisa, remotisq; atque depulsis illecebris voluptatum, mente tranquilla, corpore castus & animo, temperantiæque viribus valatus erit; is hæc Cantica Canticorum intrepidè adire potest. Huic enim nihil terreni sapient, nihil carnale; sed omnia spiritali intelligentia referta planèque pacifica: *pax enim diligentibus legem tuam, nec est illis scandalum.* Cæterum vt in magnis ædibus sunt vestibula & atria, porticus atque triclinia, laquearia quoque splendidissima: interius verò promptuaria, & quæ cubilia appellantur, in quibus sponsæ cum sponsis requiescunt, itaque sibi inuicem secretiora communicant: ita & in his Canticis Canticorū cœlestis sponsus Christus, Deus pariter & homo, altissima quæque secreta & profundissima mysteria suæ fidei, propriæ sponsæ (Ecclesie scilicet, & fidei cuiusque animæ) communicat ac profert: ipsa verò vt fidei id fieri benignissimè deprecatur. Ait enim: *Osculetur me osculis oris sui.* Tanquam à Paranymphe edocia, vt ita dicant; à Sponso cœlesti misso ad sponfam, cui formam & decorem ipsius Sponsi declarat ac enarrat: sic exorditur fidelis anima seu sponsa ipsa sanctissima Ecclesia, diuini ipsius sponsi pulchritudinis amore captā: mira enim sponsus & incomparabili formositate præstat. Nam & Esaias eundē demonstrans ait: *Hic formosus in stola sua*: Et illud,

Exod. 15. a

Isa. 5. a.

1. Reg. 2. Psal. 149.

Cantica canticorū non nisi perfectis legenda.

Psal. 118.

Cant. 1.

1c. 63. a.

Speciosus forma præ filiis hominum: Sic & Solomon eodem allegoricè; *Amicus fidelis, protectio* valentissima: Et idem; *Amicus fidelis, vitæ medicamentum*: Et *Amico fidei non est commutatio*. Dauid quoque cum eadem loquitur, dicens; *Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui*; Et, *concupiscet rex decorus speciem tuam quoniam ipse est dominus Deus tuus*. Et Esaias alibi, huius legitimū atque sanctissimū connubium laudans, eidem loquitur, dicens; *Quomodo lætatur sponsus in sponsa, sic lætabitur in te Dominus*. His igitur & aliis quàm plurimis per totam sacram Scripturam vaticiniis, salutis admonita sponsa & cœlestem pulchritudinem spōsi edocia exclamat ac dicit; *Osculetur me osculis oris sui*. Tu verò quicumque hæc audis aut legis, spiritalia hæc omnia esse cogita. Sunt enim Spiritus sancti oscula purissima, castissima, sanctissima, planèque diuina, septem gratiarum dona atque cœlestia: nihil carnale profus, nihil corruptibile, nihil turpe, nihil obscœnum, sed honestissima omnia esse ducito. Ne mens grauata crimine, aut aliquid voluptuosè cogitas, inde lætale vulnus accipiat, vnde salutarem medicinam & animi refectiōnem capere potuisset. Spiritale nāque osculum cuncta carnis oscula tam longissimè præstat ac superat, quàm lux tenebras, quàm vita mortem; quàm sempiterna, peritura: vt enim corpus animale est, ita & spiritale; vtque carnis osculum, sic & spiritus: sed illud terrenum & corruptibile, hoc verò cœleste totum atque diuinum. Quare terrena beneuolentia omnis & amicitia, partim turpis partim honesta est: honesta, quæ ex legitimo matrimonio nascitur, liberorum causa: turpis, quæ à fornicatione & luxu omni, illegitimāque voluptate manat. In hac miseri versantur omnes, qui non suis legitimis vxoribus contenti, aliis turpissimè miscntur: venerabile coniugium aspernantur ac bonum: bonum enim ex bonis nuptiis omnino. Sed plerique aut adulterij, aut incestus, aut pellicatus scelere, aliisue prohibitis luxuriæ foetoribus deturpantur. horum omnium perniciosissima est amicitia atque teterrima: hi enim lætalis cætro voluptatis capti, sibimet crudelissimi fiunt inimici, omnisq; talis amor & amicitia in sempiternas ipsi vertetur inimicitias, odiūque pestiferum: quandoquidem oculorum omnium bonorum atque malorū inspector est Deus, eorundemque iustissimus remunerator atque corrector. Is enim vnicuique hominum prout se gessit in vita hac mortali & peritura, iustissimè rependet: bonis quidem bona quàm vberrimè donans; malis verò mala, quàm grauissimè reddēs. Quare dum licet vnusquisque se à vitis detergat ac purget; virtutibus illustret, ad bene beatēque agendum se se erigat, accēdat, informet, & soli Deo placere studeat. Nam quæ cœlitus nobis est amicitia ac charitas: hæc sancta & immaculata sempiternas dulcedines & immortales habet planèq; synceras, nec villo temporis puncto defuturas, sed maiori quodā cumulo sese in dies, augentes; infinitas odorū suauitates, aspirantes; & ineffabiles glorias ac laudes, præ se ferentes; honores æquales angelis, tribuentes, & quòd omnes omniū voluptates habet & longissimè cūcta exuperat, per hanc demum Dominum Deū nostrum amantissimum certè nostri, visuri sumus. Hæc igitur nunquam satis laudata charitas Domi- d d iij

Psa. 44. a.

Ecc. 6. b.

Isa. 62. b.

Osculum spiritale.

Turpis amicitia, in sempiternas inimicitias vertetur.

num adit intrepida, eidemque nos conciliat ac copulat: indeque nobis quicquid iustitiæ habemus atque fiducia, elargitur ac desert: nosque hic pariter & in cœlis honorabiles reddit & gloriosos. Audistis ofculorum differentiam, audistis discrepantiam, audistis quâ inter sese dissimilia sint atque distãtia: cognoscite nunc reliqua. Eia age sponsa beatissima ediffere occulta, fuge noxia, apprehende salutaria. *Osculetur me ofculis oris sui:* hoc est; Filius ofculetur. Neque enim volo, inquit, à Prophetis ofculari amplius, non à Patriarchis: sed ipse iam proximè accedat, & *ofculetur me ofculis oris sui:* Filius, inquam, supernæ intelligentiæ oculus ac Verbum: non enim carnale est, quod prædictum; sed spiritale vaticinium à Prophetis legimus. Non vult per os solum Prophetarum erudiri atque doceri; sed ipse met, inquit, appropinquet: iamque me Filius ipse instruat. Magnus enim olim fuit morbus meus ac langor, (clamat Ecclesia, vocat & Sponsa) non vili ego curatore; sed magnis mihi medicamentis opus est omnino: cœlestem medicum voco, huius necessario indigeo, sine hoc vno perco, ab huius sola curatione conualeo, ab hoc verò mihi medicina salutaris ac certa. Maximû hunc ergo medicum planèque perfectum quærto, intollerabiles me tenebræ ofuderunt, non iam caligo, non cæcutio, non offendo: sed diu misera cæcitate premor, deniq; caligine circûfundor ac grauor. Veniat igitur hoc lumen: lucerna enim lex & Propheta: vnde illud, *Lucerna pedibus meis lex tua,* & *lumen semitis meis:* sed illa me illuminare nequit, nisi mihi, quod perfectum lumen est, illuxerit. Illud ergo sydus splendoris immensi, illud fulgentissimû mihi cæcitate depellet omnem, tenebrarûque caliginem, & viam commonstrabit, qua reuertar in patriam: hoc Legem præstat: hoc Prophetas excelsit. In ipso ofculari vnigenito deprecatur Ecclesia rogat & sponsa cœlestis & anima fidelis. Os enim Dei Patris est Filius; propterea cum Deus & ipse sit æqualis natura patri, verbum appellatur: quoniam quæcunque vult Pater, per Filium loquitur, creat, conditque simul ac seruat vnâ cum diuino illo Spiritu qui à Patre Filioque procedit. Sed cur ofculari velit, aperit cum dicit: *Quoniam meliora vbera tua super vinum.* Duo vbera, duo Testamenta intellige, à quibus lactentur Ecclesiæ filij, lingua atque mète, corde & ore: ex iis enim verba veritatis exurgunt, quæ ad vitam perfectam ætatèque augentur. Horum potio super vinum & liquores omnes: non enim ex terra scaturit ac legitur, sed è cœlo deriuatur & fluit. Ait enim; *Expectetur ut pluuia eloquium meum,* & *descendant ut ros verba mea:* hæc potio illis salutaris inest, qui diuinis rebus intenti, ita mente ac lingua sacras Literas sugunt; vtque in ventrem, sic & in cor exueta coniciunt; indeque dolorificas pœnitentias salutares peccatorum medicinas assument. Vt enim duo vbera duèque mamme hinc inde pectori affixæ, cor ambiunt: ita & duo Testamenta ex Spiritu sancto spiritalem nobis potionem diuini lactis instar effundunt, nosque super delectationes omnes humanas sanctissime lætificant atque tuentur. Non enim hæc nos, vt vina dissoluunt (ait enim propheta, *ἐκλυθησται;* id est, multitudo potantium tanquam tenebris obducta corrui) sed exultatione potant, ac replent, fidèque firmant ne ruamus in terram, sed immobili

rectitudine consistamus, ad deum: quemadmodum Hieremias in excessu mentis ob nimiam diuini eloquij lætitiã raptus, ait; *factus sum veluti homo conturbatus,* & *qui occupatur à vno, à facie Domini & à facie decoris gloriæ eius:* Quare prosequitur enarrare sui desiderij causam. *Et odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.* Ad exhortationem Ecclesiæ arbitror Spiritum Sanctum talia suauissima odoramenta Domino accepta dicere, vt nos eiusmodi diuini odoris suauitate capti, quæque grauissimè spirantia peccatorum scelera omnesque malos odores omnium delictorum quàm diligentissimè & quàm celerrimè deuitemus, respuamus, abhominemur: suauitate verò odoris Iesu Christi, iustitiæ, clementiæ, humilitatis nobis ipsis ac cæteris hauriamus: tunc enim, *odor vnguentorum tuorum super omnia aromata,* rectè dicit Ecclesia, clamabit & sponsa. Hoc vnguentum suauiter à Sanctis diuina cum dignitate è sacris literis deliquatum esse cognouimus. Nec enim quid sibi velit hoc vos latere arbitror, tanta doctrina & sanctitate viros: Scitis enim in sacris eloquiis Reges oleo ad regnandum inungi, simulque & veteris Testamenti Sacerdotes vnguento sacro perunctos sacerdotium inire consueuisse: Quare & Reges & Sacerdotes secundum Legem vnguento perungebatur, vt quanta iam esset imperij atque sacerdotij dignitas, apertissimè pateret: quemadmodum Daniel ait; *Exsuscitabit Deus cœli, regnum quod superabit omnia regna terræ.* Et illud; *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem melchisedech.* Odor igitur vnguentorum super omnia aromata, vnguentum suauè spirans; qualis in se est talem effundit odorem. Christus ergo in cœlo, & in terra, ac Mari omnia continens, regnum suû & imperium omnibus & vbique bene sanctèque olentibus suauissimè inspirat: seque lucidè vel hic & apertissimè per sacras Literas occultaque mysteria & aperta mentibus humanis aperit: docet enim nos per sacram paginam; noménque suum quale sit & quantum, declarat cum dicit; *Vnguentum effusum nomen tuum:* propterea adolescentulæ dilexerunt te, & traxerunt te post te. Dicens autem diuina Scriptura, *vnguentum effusum nomen tuum;* Christum Iesum appellat humanitate vestitum. Dum enim *vnguentum effusum* vocat nomen Iesu Christi, immensam ipsius misericordiam atque pietatem erga nos ostendit. Tunc enim verè effusum, cum sese nostra mortalitate contexit vt nos sua immortalitate donaret: tunc sese totum nobis per viscera suæ pietatis effudit, cum pro nobis mori vel crudelissimè non recusauit: sua enim sponte se pro salute nostra deuouit, per se oblata est sanctissima hostia, innocentissima victima, immaculatissimus agnus, sacratissimum holocaustum in ara Crucis salutiferæ vitæ nostræ, vt nos à sempiterna morte redimeret. Hoc est nomen illud effusum, summa charitas, ardentissimus amor Creatoris ad creaturam: mortalis venerat, vt nos redderet immortales; passus est aliquando qui semper est impatiibilis, ne nos semper pateremur; mortuus est semel ne nos in perpetuum moreremur; descendit ad ima vt nos tolleret ad superna; *exinanitus est* Dominus, vt excellentissimè dominaretur & seruus, vt fuit quæso, & quantum est hoc nomen suauissimû? mellissimum planèque cœlestè & salutare, lætare mater Ecclesiæ; tanti nominis tamque salutaris suauitate,

Hier. 23. b

Dan. 2. g. Psal. 109.

Phil. 2.

Pla. 118.

Filius Dei est os Patris.

Spiritus sanctus à Patre & filio procedit.

Deut. 32. a

pœnitentiæ salutares, sunt peccatorum medicinæ.

tate, referta. Exulta sponsa diuinitate hoc vnguento perfusa; erumpe in gratiarum actiones. Age iam diues & clama; *Vnguentum effusum nomen tuum dilecte mi;* vnguentum effusum nomen tuum clementissime mi. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam,* & *nomen Domini inuocabo.* Cum igitur dicit; *Vnguentum effusum nomen tuum;* Duobus modis potest intelligi. Nam vt ex effuso vnguento tota domus bene redolet: sic & Dominus noster Iesus Christus cum ad nos descendit, vique suam & potestatem Apostolis tradidit, totus Mundus pietatè sanctissimè inouit; quemadmodum vnus ex iis Paulus Apostolus exclamat dicens: *Christi bonus odor sumus;* saluandis quidem ad salutem; perdendis verò ad damnationem: Illis ex morte in mortem, his verò ex vita ad vitam. Ergo idem odor aliis mortem, aliis salutem & vitam affert: mortem certè persequentibus. Apostolos ipsos attulit, affertque quotidie quicumque bonos iniuste vexant ac torquent; vitam verò atque salutem præbuit, creditibus ipsis, pièque & iuste & castè viuentibus in domino. Ecce vnguentum effusum in idipsum, cum & Maria Magdalena sancta Ecclesiæ & anima peccatrix contrito alabastro vnguenti dominum nostrum Iesum Christum ex intimi cordis amore perunxit. Vnde & illud *vnguentum sic effusum* nomen habuit, vt dominus dixerit; *Amen dico vobis vbicumque prædicatum fuerit hoc Euangelium, in toto Mundo prædicabitur,* & *quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius:* & his duobus modis arbitror exponi posse hunc locum, vbi sacra Scriptura dicit; *Vnguentum effusum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te nimis.* Nam postquam Deus noster in carne apparuit, suæque diuinitatis odorem hominibus impartiuit: ceperunt tunc animæ iustorum nomen ipsum effusum in cordibus sentire, ipsumque vehementer amare. Neque censendum est nunc solum adolescentulas fœminas, hic à diuina Scriptura significari: sed & inter mulieres, adolescentulas inueniri: non quidem corpore; nam corpus nihil ad salutem (*Caro enim occidit spiritus autem viuificat*) sed fide adolescentulas adhuc esse. Vide adolescentulam illam, quæ quidem corpore erat imbecillior (Sanguinis enim fluxum patiebatur) sed animæ fide valentior ac fortior: Quæ cum extrema vestimentorum Iesu tetigit, sanguinis profluuium sistit, non vi corporis sed animæ fidelis virtute ac robore: Non enim corpore iuuenula, sed nouello admodum adhuc fidei cogitatu suæ infirmitatis morbo finem imposuit. Hæc adolescentula traxit ipsum à tergo tangens, vt & in illa impleretur, quod scriptum est.

Propterea adolescentulæ dilexerunt te, atque traxerunt te post te. Et altera rursus adolescentula à tergo in clamabat Iesum, nomine Chananæa, genere verò Syrophœnissa, Adolescentula quidem fide: at Discipuli dicebant: *Dimitte eam domine, quoniam post nos acclamat.* Et ipsa ergo Iesum à tergo traxit, ad quam quidem ille ait; *Non est bonum eripere panem filiis,* & *illum dare catulis:* Cui adolescentula adhuc fide, innouata tamen diuino spiritu ac fide; *utique domine* respondit, *Etenim & catelli pascuntur micis quæ decidunt de mensa sui domini.* Contemplare nunc a-

dolefcentiam fidei, vique humilitatis inspecta; quæ ita dominum nostrum Iesum Christum traxit à tergo, vt illius omnino miseretur. Hæc duæ adolescentulæ, altera profluuiio sanguinis affecta, Syrophœnissa altera: hæc quidem immunda secundum Legem, vt mundaretur omnino: illa verò alienigena, vt sui morbi dolorem sedaret atque languorem. Ambæ igitur Iesum à tergo traxerunt hæc duæ adolescentulæ, ipsius vim atque potestatem supplices deprecantes, & ex fidei robore infirmo quoque corpori remedia salutaria ab eodem pietatis fonte hauserunt: ita, vt per ipsarum iam firmissimam fidem propriè & de illis clamet Apostolus; *Cum infirmor, tunc fortis & firmus sum.* Corporis enim imbecillitas vim fidei declarauit. *Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* Non solum curatæ intellectu fidei mulieres, verumetiam & notæ adolescentulæ atque maiores quàm supra dictæ, longèque fortiores quàm quæ sanatae sunt corpore, Animæ sanctorum Martyrum possunt intelligi, quæ quidem valentissimæ contra iniquitates, firmissimis assiduæ memoriæ cogitatibus, vim inexpugnabilem insuperabileque robur (thorace fidei, armatæ) tenentes; victoriæ præmia sunt adeptæ, florentissima fide conseruata, certaminisque stadio quàm celerrimè decurso, Apostolicum illud exclamantes: *Cursum per feci, fidem seruauit, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ,* & quæ sequuntur. *In odorem vnguentorum tuorum currentium.* Vna est Ecclesiæ & multitudo Fidelium: In Christo enim Iesu multi sumus, & vnus: multi, numero; vnus, fide; vnus spe, vnus charitate: omnes in idipsum; Vide currentes omnes in odorem mysteriorum Christi Iesu. Cum enim reliquias Martyrum, cum exempla Sanctorum videre & imitari contendimus; tunc in odorem vnguentorum Christi Iesu currimus: Cumque latatur & gaudet bonitate, fidelium multitudo; Christumque gerit Ecclesiæ, & de suo ipsius Sponso semper exultat, in eodemque gloriando & gratias eidem semper agendo grata memorque omnino exclamat & dicit: *Introduc me rex in promptuarium tuum: exultabimus & lætabor in te.* Promptuarium Regis est vbi thesauri & res omnes preciosæ reponuntur: sed hoc cœlestis Regis illud primum apertissimè demonstrat corpus, in quo sibi domicilium fabricauit, Deinde & cœlorum regnû. Cum igitur Saluator ait; *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum:* iure ac rectè, vt prædictum est, ex voce veritatis, hi regnum cœlorum ingrediuntur qui iustitiæ tuendæ & conseruandæ causa hic afflictantur. Propterea in ipso exultant atque lætantur dicentes; Exultabimus & lætabor in te, videntes sempiterna gaudia nuptiarum, & quæ sibi ante Mundi conditionem præparata fuerant, iamque sibi data promissa dicunt. *Diligamus vbera tua super vinum:* Quod est; amicus duo Testamenta per quæ nos Dominus erudiuit, per quæ & in cœlestè promptuarium nos inuexit; quoniam per duo ipsa Testamenta cœlorum regnum consecuti sumus. Conspecte & vetus & nouum Testamentum; videbis ab his impelli, volentes pati pro iustitiâ & Christi Iesu nomine; firmamque atque perfectam ab iisdem

Psalm. 115

2. Cor. 2. d

Mar. 14. a

Ioan. 12. a

Mat. 26. a.

Ioan. 6. d. 2. Cor. 5. d

Mat. 9. c

Mar. 5. c. Luc. 8. f

Mat. 15. c. Mar. 7. c. d.

6. Cor. 12. d.

2. Thi. 4. l

Currere in odore vnguentorum Christi.

Mat. 5. a.

Mat. 25. c.

viam cœlestis vitæ commonstrari. Audi iam quæ-
 so ex Vetere sapientiam suam cum dicit; *vsque ad*
mortem pro veritate pugnavi: similia & in Nouo, in E-
 uangelii ipsum Dominum dicentem audi. *Nolite*
timere eos qui occidunt corpus, animæ verò nihil obesse pos-
sunt. Audi, & Vetus, dicens: *Audite verbum Domi-*
ni qui tremis sermonem eius, dicite odientibus vos, fratres
nostri estis. In Euangelii autem ex ore ipsius Do-
 mini, audi: *Diligite inimicos vestros, & benefacite iis*
 Exo. 3. a. *qui oderunt vos.* Ex vetere quoque illud: *Si occurre-*
ris iumento inimici tui, quod suo oneri succubuerit, ne tran-
sferis; sed illum adiuuabis. Vnus enim & idem Le-
 gislator in vtròque Testamento; *Benefacite,* inquit,
 matth. 5. g. *is qui oderunt vos.* Duæ ergo mannae ipsius, duo
 Testamenta vocata sunt: & ex vno immortalis fon-
 te profluua Spiritus sancti lactis emanarunt. Ideo-
 que dicunt in promptuarium cœlestis introducti;
Diligamus vbera tua super vinum. Nunquid tale quid-
 piam vini liquor efficit quod immoderatè sum-
 ptum, caliginem mentis incutit? At duo ipsa Te-
 stamenta (cœlestia sanè luminaria) animum in bo-
 nis affirmant, stabiliunt fidem, roborant charita-
 tem Dei ac proximi, & ad Cœlestia regna produ-
 cunt; ob idque clamant: *Recti dilexerunt te.* Cum
 omnia diuinæ Scripturæ verba rectissima sint, tamè
 huius sanctissima plenæque mysteriis paginulae re-
 ctissimus est sermo, cum de rectitudine cordis ma-
 ximè sentit: ait enim: *Recti dilexerunt te.* Nisi cor-
 dis rectitudo inest, frustra Vnigenitum amabis;
 Pro. 17. d. *Opprobrium enim peccatorum, sapientia; Cor autem rectum*
diligit sapientiam. Est autem rectitudo continere se
 ab omni specie delictorum, conscientiam suam
 Dei Lege conformare, eiusque mandata omnia in-
 tento corde perficere. Nam, vt inquit Dauid: *In*
 Psal. 110. *consilio rectorum & congregatione, magna opera Domini.*
 Fugienda sunt scelera, vitandæ prauitates: Sequi-
 tur enim: *Nigra sum, & pulchra.* Nigra vel fusca,
 propter delicta; formosa ob pœnitentiam. Non
 corporis nigredinem, neque carnalem rursus huius
 Sponsæ pulchritudinem; sed nigram propter ini-
 quitatem semet dicit. Denigrata enim valde fuerat
 in Idolorum cultu caterisque suæ dementiae & in-
 temperantia erroribus. *Nigra ergo sum & pulchra fi-*
lia Hierusalem. Filias Hierusalem arbitror vocari à
 Sponsa Propheticas iustorum animas, quibus quid-
 dem se peccasse confitetur, sed illustratam esse sui
 Sponsi humanitate atque clementia; quippe quæ
 de peccatis acceperit pœnitentiam. Videas hanc re-
 vera, nigredine circumfultam; sed & pulchram fa-
 ctam ab Æthiopo eunucho, præconium Vnigeniti
 per Philippum Apostolum suscepisse. Vnde & Da-
 uid cantat. *Æthiopia præcuniet manum eius Deo.* Se-
 quitur adhuc, & ait: *Sicut tabernacula Cedar, sicut pel-*
 les Salomonis. Cedar interpretatur testaceus, vel te-
 nebræ ac mœror; quoniam Cedaritæ quacunque
 dissipati sunt, vt testatur Hieremias. *Transite insulas*
 Hier. 2. c. *Chetum & in Cedar mittite, & intelligetis vehementer an-*
talia facta sint; si mutant gentes deos suos. Cum igitur
 ex illis esset & hæc, quæ idolis seruibant; iamque
 tamen confiteretur se nosse Deum, ait: *Sicut taber-*
nacula Cedar, sicut pelles Solomonis. Ex Iudæis & Gen-
 tibus se ipsam appellans; Tabernaculis Cedar quos
 ex Gentibus collegit, assimilat: pellibus verò So-
 lomonis, quos à Iudæis fideles accepit, omnisque

diuinam misericordiam consecutos. Vnde profe-
 quitur: *Nolite considerare me quod fusca sum, quoniam*
circumspexit me Sol. Nolite despiciere me, inquit, ob
 delictorum meorum nigredines, quoniam circum-
 fulsit me Christus Sol iustitiæ: Neque de sensibili
 hoc Sole intelligas quod dicitur. Non enim dixit
 et; quoniam hic Sol me circumspexit; quando
 sub vmbra nutriti magis dealbantur: sed in stultis
 Idolorum cultibus infansisque verfata ante fidè, se
 vita ac moribus tenebrosam fuisse intelligit. At fidè
 consecuta, ex sola diuina misericordia atque cle-
 mentia à Sole iustitiæ Deo semet dealbatam esse læ-
 tatur, vt speciosa præ filiis hominum. propter sacri
 fontis lauacrum typicè dicatur à Dauid, cum vati-
 cinitur: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domi-*
 Psal. 4. *ne.* Et alibi: *Et erit splendor Domini Dei nostri super nos.*
 Et alibi: *Vt tenebræ, sic & lumen eius.* Facta est igitur
 candore vitæ lucida, quæ antea tota tenebris ob-
 ducta fuerat: idque per sanctissimos Apostolos;
 propterea, inquit; *Filij matris meæ in me pugnaverunt.*
 Sapientissimos cœlestis Regis bellatores (filios suę
 matris appellans Apostolos) sanctam atque hone-
 stam pugnam, & longè humanæ paci præferendā,
 diuinæque zelo feruentem circa se fecisse demon-
 strat. Nam vide quid pro illa pugnet Apostolus:
 Gal. 2. c. *Coram omnibus dixi cephe? Si tu cum Indæis sis, gentili-*
ter & non iudicè viuere decreuisti, propter Christum
 & fidelium ædificium; quomodo Gentes Iudæos
 imitari compellis? Talem eiusmodique pugnam
 pacificam ac sanctam in me sanctissimè pugnarunt
 filij matris meæ. Nam & horum fortissimis virtu-
 tum præliis insuperabilique victoria demolita sunt
 idola, fugati dæmones, depulsa scelera, virtutes in-
 fertæ, lux vitæ restituta animis, commonstratum-
 que rectum iter redeundi ad patriam, & verum &
 vnicum Dei filium totius humani generis redem-
 ptorem agnoscendi, amandi, colendique: & æsse-
 quendi principium ac finem totius nostræ beatitu-
 dinis, atque felicitatis. Hi sunt Bellatores fortes,
 hi duces inuicti, hi equi in mare missi ad deturban-
 das omnes omnium scelerum faces è profanis mœ-
 tibus, & virtutes omnes inferendas; vt iam per se
 multi possent vineam propriam custodire, si me-
 mores Dei optimi Maximi beneficiorum esse vo-
 luissent. Sed multorum est incipere; perpaucorum
 admodum, bene cœpta perficere. Permultorum
 admodum, bene cœpta perficere. Permultorum ex Iu-
 dæis, non pauci ex Gentilibus à fide miserabiliter
 recesserunt, receduntque quotidie; quorum misera-
 bilem iacturam deplorat mater pietissima. Sed
 quid sponsa cuiusque Deo dilecti anima? num vi-
 neam suam non custodit, non excolit, non feracem
 reddit, vt possit aliquando venienti Domino, li-
 quoris aliquid suæ deuotionis offerre? Nemo dile-
 ctus vineam Domini aspernatur ac deserit. Sed Iu-
 dæam intellige, de qua & paulò mox dicemus: nunc
 verò ad Sponsam suæ matrem quæ sic enarrat:
Posuerunt me custodem in vinea. De hac sæpè in sacris
 Literis scriptum legimus; vt illud Euangelicum,
 de non reddentibus fructus missis à Domino ser-
 uis: *Veniet Dominus vinea, & malos male perdet. & vi-*
 Mat. 21. d. *neam suam locabit aliis agricolis, qui reddent fructus in tem-*
pore suo. Quod & Dominus confirmat, cum ait ad
 illos; *Auferetur à vobis regnum Dei;* de hac noua spon-
 sa recordatus, quam nunc in Canticis alloquitur:
 & dabitur

& dabitur genti facienti fructus suos. Hæc ab Apostolis
 posita est custos in vinea; hoc est, in frugifero cam-
 po fidei. Nam & Iudæorum Synagoga idem con-
 fessa fuerat, sed nostra ab illis veniens in sanctam
 Ecclesiam, de ipsa sic loquitur; *Et vineam meam non*
custodiu: Hoc est; mandata Legis meæ non seruati,
 vt per confessionem delictorum veniam consequa-
 tur aliquando. *Ad vesperam enim conuertentur,* inter-
 rim famem patientur vt canes. Apostolos enim expul-
 lerunt; hos, Ecclesia, diuini verbi prædicatores ac-
 cepit: Sicque sponsa Christi facta, sponsi desiderio
 & amore ardet, inquiratque officii & sanctissimis
 actionibus, meditationibusque & intimis affecti-
 bus ad illum ipsum peruenire anhelat; vnde ait: *Indi-*
 Psal. 17. *ca mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in*
meridie. A Prophetis olim prænunciata, maximè que
 à Dauid querit nunc dominum suum noua Sponsa,
 quæ & per se ait; *Diligam te Domine fortitudo mea;* Sed
 vocata ac tracta prius intus est à Sponso, quam
 Sponsum ipsum cœpisset agnoscere, vt inquit Pau-
 lus: *Non quoniam ipsi dileximus Deum, sed quoniam ipse*
 E phc. 5. a. *dilexit nos, seque ipsum pro nobis obtulit; propterea*
 1. ioh. 4. d. *amata redamat, & ait: Indica mihi quem diligit anima*
mea vbi pascas, vbi cubes in meridie. Hoc est: de hora suæ
 necis, quam passionem vocat, quando ab hora sexta
 ad nonam vsque tenebræ factæ sunt super vniuer-
 sam terram: idcirco clamat, *vbi pascas, vbi cubes in me-*
 ridie: in quo quidem meridie, & vis æstus maxima
 tentationum insurgit; & sæpe dilectos suos Domi-
 nus iusto iudicio tentari finit: sed nemo potest, nisi
 ipsemet sponsus, quem querit sponsa, se querenti
 sponsæ declarare. Quis enim inaccessibilem lucem
 adeat? Quis infinitum verbum illud capiat, de quo
 ab homine verbum formari nequit? Ex ipso igitur
 & per ipsum & in idipsum sancta anima querendo
 peruenit, assequiturque quod auet. Quod & nunc
 vehementer optat, curque tam cupida sit Sponsi,
 apperit: *Ne quando fiam veluti errabunda, & circumducar*
 in greges sodalium tuorum. Hoc est, ne vnquam cum hæ-
 reticis atque schismaticis falsisque Christianis ver-
 sari incipiat & admisceri; ob idque greges veluti bru-
 torum rationis expertium appellantur, viuunt sine
 ordine, sine vera fide & charitate. O quot sunt gre-
 ges animalium immundorum! quot simulati & fal-
 si Christiani, qui ore quidem *fatentur se nosse Deum,*
 vt inquit Paulus, vita verò ac moribus aperte ne-
 gant! Hos querit fugere sancta anima, hos abhomi-
 nantur iusti, ab his declinant recti; propterea respō-
 det illi Sponsus, ac dicit: *Nisi te ipsam noueris pulchram*
 inter mulieres. Quod est; nisi temet noueris qualis sis,
 & qualis facta. Pulchram enim inter mulieres eam
 esse dixit. Nam inter hæreses omnes & synagogas
 & conuenticula; tu sola speciosa es & decora, fide,
 spe, charitate; nō quod per te hæc habeas, sed quod
 à me gratis acceperis: ex Specioso enim Speciosa
 præ filiis hominum. Typicè enim in ipsa propriam
 pulchritudinem Vnigenitus per lauacrum regenera-
 tionis accepit. Quare vtiliter vocat & ad ipsam ait:
Nisi te ipsam noueris quam pulchra sis inter mulieres, egrede-
 re post vestigia gregum, & pasce hædos tuos. Nisi intellexe-
 ris, inquit, vbi sis, vbi stes, vbi vigeas, vbi viuas: ni-
 si sciueris tuæ formæ gratiam, quam gratis accepi-
 sti; abi post calcaneos gregum. Minax oratio, admo-
 nitorius sermo, increpatiuæ verba. Vbi enim igno-

rantia, ibi dedecus & ignominia. Nam & superius
 dixerat; *Ne quando fiam veluti errabunda, & circumuager*
 post greges sodalium tuorum, vel in gregibus malis. Om-
 nis anima errabunda vagatur, quam pondus Spiritus
 sancti, & Christi amor ardens non firmat ac ro-
 borat. Illa misera anima multis & variis cogitatio-
 nibus circumfertur quæ soli Deo nō adhæret; illūm-
 que solum amando, querit honestatem vitæ ac
 morum. Illi ergo omnes in vestigiis gregum; hoc est,
 in vmbis, in vanitatibus, in erroribus, in vitiis ho-
 minum gregalium & brutorum miserimè vagan-
 tur, & iacent; quos Christi amor & desiderium non
 firmat ac pascit erigit ac fouet, illuminat ac beat.
 Ob id ergo monetur Sponsa seipsam diligenter ag-
 noscere, non negligere diuinam gratiam, non ob-
 bliuisci dona Spiritus sancti, non delectari nisi in
 Domino sponso & vero fine suo. Quod nisi fecerit,
 audiet minantem Sponsum, & dicentem: *Abi in ve-*
 stigis gregum, & pasce hædos meos: Id est, nisi temet
 dignam præstiteris mea gloria, pasces hædos tuos; hoc
 est, animas peccatorum; Sensus, corruptores spiri-
 tūs; & malignorum mentes ac desideria, carnis ille-
 cebras, atque turpissimas corporis voluptates. Se-
 quitur enim: *In tabernaculis Pastorum.* Tabernacula
 pastorum, conuenticula sunt hæreticorum: Sed pri-
 mo Iudæorum pertinaces mentes ac corda, Chri-
 stum & Apostolos repellentium, intelligit. Qui e-
 nim pugnare nescit in tabernaculis pastorum; hoc
 est, euitare dolos ac fraudes diaboli, & malorum
 hominum vitas ac mores, hæreticorumque insidias
 is demum immundas cogitationes omnes pascit in
 corde, gladiis tentationum moraliter succumbit:
 sed bona anima, quæ Christi sponsa fieri concupi-
 scit; quomodo se gerere debeat, admonetur à Spō-
 so, cum ait: *Equis meis in curribus Pharaonis assimilauit te,*
 propinqua mea. Arbitror, equos vel equitatum ipsius,
 Iustorum congregationem significare; qualis A-
 postolorum fuit: quos veluti in Mare misit ad tur-
 bandas aquas; hoc est, seculi huius populos ad fidè
 conuertendos, secundum illud Abachuc: *Viam se-*
 cisti Mari equis tuis, in luto aquarum multarum. Ob id e-
 quos appellatos, quod velociter in stadio suæ pie-
 tatis cursum bene beatèque viuendo & prædican-
 do confecerint. Curribus verò Pharaonis assimi-
 latur Sponsa, quoniam olim in idololatriæ cultu de-
 monum miserimè vertebatur: vt que currus olim
 superbissimi Pharaonis, obruti atque demersi in
 mari Rubro perierunt: sic & veteres Sponsæ nephā-
 di mores, stultissima instituta, Impij ritus, miseræ il-
 lius vitæ quasi rotæ per spiritus sancti gratiam & sa-
 lutaris vndæ fluxus, fractæ sunt & dissipatæ, ad de-
 umque conuersæ; vt renata (fonte baptismatis) piæ
 vitæ cursum vnā cum cœtu Iustorum quam celerimè
 perficeret vel breuissimo vitæ spacio, simulque
 cum Sanctis veteris Testamenti & nouæ Legis re-
 muneraretur: quod & idem Dominus in Euangelio
 testatur, cum similitè mercedem donauit iis qui vna
 hora, atque iis qui tota die laborarunt: sicque tan-
 dem ab beatam terram, in qua cum Sponso sine fi-
 ne lætetur, peruenit; cui bene dicitur, quod subiun-
 gitur: *Quomodo speciosa facta sunt gena tuæ sicut turturis?*
 Castitatis animal, aggregte, gemibile, vno conten-
 tū mare, vel femina ad prole, turtur est; quæ admo-
 dum ipsa sancta Ecclesia quæ agrestis olim fuerat,

Anima va- ga vnde- liat.

Hæretico- rum insi- dias, vita- que qui nescit in mul- ta incidit mala.

Abat. 3. d.

Exod. 14. f.

Matth. 13.

Act. 8. c.

Psal. 67. g.

Hier. 2. c.

Psal. 4.

Psal. 89.

Psal. 138

Gal. 2. c.

Pf. 58.

Pfal. 17.

E phc. 5. a. 1. ioh. 4. d.

Hæretico- rum ce- tus, simi- les sunt gregibus brutorum

Tit. 1. d.

Psalm. 44.

Mat. 21. d.

nunc verò solum virum Christum sponsum habet, qui & hæc ipsi sponsæ loquitur, sicut & Paulus scribit: *Respondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo.* Casta igitur & sancta debet esse Sponsa, sancta quæque anima: & quandiu abest à Sponsi presentia, tandiu in eius amorem & desiderium anhelare debet & gemere, ab omnique alieno affectu se continere; quasi in genarum verecundia, castitatem animi, ipso habitu, actu, incessu ac motu semper ostendens ut possit & id quod sequitur, audire: *Et collum tuum sicut monile.* Per collum Sponsæ, prædicatores sanctæ Ecclesiæ demonstrantur; quos primum à Iudæa (tanquam monilia) nostræ fidei ornamenta accepit: nam superius per agrestis animalis maxillarumque similitudinem, gentium Ecclesiam; per collum verò; Iudæorum fideles ostendit. Scimus enim Iudam, Thamar, monile armillatæ dedisse: vnde & ex Iuda natus est Dominus noster Iesus Christus. Qui Sponsam ipsam ornauit (quamuis enim fornicatam cum Idolis) virtute Spiritus sancti ac gratia; castissimamque fecit & dilectam suam: utque indies augeri possit & conseruari, promittit ipsi alimenta virtutum; Scripturarum scilicet sanctarum diuina pabula, exemplaque sanctorum ac martyrum: dicit enim; *Murenu- las aureas faciemus tibi, cum variis notis argenti.* Ut enim aurum probatur igni, sic & Christianorum vita, igne tormentorum & ærumnarum tollerantiâ, qualis sit agnoscitur. Nam benefacere & mala pati, Christianorum est; Bonâque pro malis referre, proprium & salutare prorsus. Habet igitur Ecclesia aurum in sapientia probitatis, ærumnarum patientia, & martyrum vita: habet & argentum in veræ prædicationis fide, & proximorum charitate. His ornamentis opus est Sponsæ, ut dilecta sit & chara Sponso suo Christo Iesu; cui neque amor proximi sine amore sui, neque sui sine amore proximi fatis placere potest: vtrumque igitur sancta anima, rectè amet oportet; ut supra dicta ornamenta, digna sit accipere. Sed notas illas argenti diligentissimè debemus animaduertere, ne dum perferuilem metû formidamus amittere terrena & peritura, cœlestia perdamus & sempiterna. Imitandi sunt Martyres, qui ut fidem Christi splendidiorum facerent & conseruarent; nulla pœnarum genera, quamuis seuißima extimuerunt. Nam quòd de Martyribus intelligat, vide notas argenti, seu puncta siue stigmata esse apposita post aurum: Quæ quidem stigmata ac notæ, flagella ac tormeta pro Christo Iesu passorum apertissimè declarant. Quod & Paulus confirmat, cum dicit; *Ego enim stigmatas Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto.* Sequitur autem; *Dum esset rex in accubitu suo: Quasi diceret, vsque ad Regenerationem per conuiuium cœlestium nuptiarum hæc ornamenta argenti producentur: ut quicumque verè Christi serui esse cupiunt, hi pro fide (non solum tempore persecutionum & tormetorum; verumetiam & in tēpore pacis, per angustam & perfectam viam) currere, & sanctis actionibus Martyres imitari debeant: Nam & Sponsa ipsa respondet ad Sponsum, & dicit; *Nardus mea dedit odorem suauitatis.* Quod est; in hæc bona dependisti: Per nardum enim, alabastrum vnguenti significat, de quo Dominus apertè ait: *Ne molesti sitis huic mulieri, bonum enim opus operata est in me;* & quæ*

sequuntur. Sic igitur grata ac memor Sponsa clamat ad Sponsum: Tu mihi dedisti suauitatem vnguentorum; hoc est, martyrum: & illustrium actionum efficaciam, decus & gloriam. *Nardus enim dedit odorem suum;* hoc est, martyrum, & mors tua seu passio Martyres adhortata est pro te pati, nam & tu pro nobis passus es. Ex sequentibus autem, dictorum consonantia qualis sit, agnoscitur: *Fasciculus myrrhe patruelis meus mihi.* Statim cōmemorat sanguinem & aquam quæ de latere Iesu fluxerunt in die sue necis. Manipulus myrrhæ frater meus mihi: per aquam enim & sanguinem ex latere ipsius fluentes, ipse factus est mihi Sponsum, & ego illum Spōsa: per sanguinem quidem ipsum comparata & copulata est Sponso; per aquam verò quæ de carne illius exiuit, sacro Fonte lota, & per Spiritum sanctum qui à diuinitate ipsius & Patris est cœternus, & consubstantialis vtrique, parque diuinitate, Spōsa ipsi coniuncta & copulata: Quare sequitur; *Inter vbera mea demorabitur.* Hoc est; inter duo Testamenta est testimonium de mysterio meæ necis. Nam in veteri est vaticinium Hesaiæ dicentis; *Tanquam ouis ad occisionem ductus.* Ex nouo verò, Philippus Apostolus eum locum de Christo Iesu, Eunucho reginæ Candacis aperiens apertissimè testatur. Hæc igitur vbera omni vbertate vberima; sancta quæque Anima Sponsi cupida exugit; in his se pascit, saginat, obfirmat: hæc eadē proximo ad salutem elicit ac premit: vnde ait: *Botrus Cypri patruelis meus mihi in vineis Engaddi.* Per botrum Cypri, humanitatē assumptam vnigeniti filij Dei dici arbitror, & Ecclesiā vniuersam; Nam in salutem multorum effusus est Christi sanguis. Engaddi interpretatur, fons hædi, vel mādaturum. Quid fons hædi, nisi peccatorum fœtor ac copia, priuicquam fide purgantur, & sacro fonte à sordibus peccatorū abluantur; quibus olim mortales miserimè seruiebant, quibusque anima mergitur in gehēnam? Sed ut botrus dum maturat, voluptatem affert intuentibus: sic qui cœperunt in Christum credere, nondum tamen maturos fructus capientes, botro florenti comparantur: cum verò iam maturum botrum degustant, veram Christi fidem charitatēque induti, perfecti esse incipiunt, & Sponsæ nomine appellantur: hi ex Gentibus & Iudæis sunt fideles omnes. Quod Apostolus affirmat dicens: *Electio cōsecuta est;* hoc est; qui ex gentibus & Iudæis electi sunt: Nam & Spōsus sacro fonte lotorū typum gessit, propterea laudatur à Sponsa, cum dicit: *Botrus Cypri patruelis meus mihi in vineis Engaddi.* Hoc est; in Ecclesiis & animabus illis quæ maximam hanc gratiam redēptionis ex diuina misericordia consecutæ sunt; quæque mactatis hædis vitiorum, lasciuis omnibus ac pompis, & mandata Dei feruenter obseruantes, die noctūque sincero corde illi soli seruire atque placere conātur; laudantes sponsum, quòd tali ac tāta gratia suam sponsam exornarit: cui & hæc dicit; *Ecce pulchra es propinqua mea, ecce formosa es.* Duplici laude celebrat Spōsæ pulchritudinem, cum dicit: *Ecce pulchra es, & c.* Ut non modò extrinsecus eam formosam esse ostendat, verum & intrinsecus decoratam: interiùs quidem sanctissimis fidei cogitationibus, honestissimis desideriis, diuinissimis meditationibus cordis exteriùs verò recto iustitiæ & actionum, oculorum intuitu, itaūque vi-

* Alibi, frater & dilectus.

Spiritus sanctus Patri & Filio consubstantialis.

Isa. 53. b. Act. 8. f.

Rom. 11. a.

Mat. 3. d.

Psal. 90. a. Psal. 16. c.

Psal. 22. a.

Isa. 55. d.

1. Corint. 12. c.

CANT. II.

Isa. 55. a.

tæ, & ordine rerum gerendarum composito, honesto, ac sancto, irreprensibilique omnino. Quæ quidem ita se habere, sequentia probant, cum honestatem oculorum ipsius commendat, dicens: *Oculi tui columbæ.* Non huius quidem sensibilis; sed illius cœlestis & spiritalis Spiritus sancti; quem in columbæ formam, in Sponsum ipsum descendisse nouimus. A cerrimi enim visus, acutissimi sensus probatissimi officij, atque prophetici intellectus & sapientiæ, Spiritus ille est columbæ cœlestis, cui hanc modò Sponsum comparauit, ad quem conuersa Sponsa respondit: *Ecce formosus es patruelis meus & decorus; accubatio nostra in umbra.* Similem pulchritudinem de Sponso, sed longè maiorem prædicat Sponsa, non enim solum pulchrum, sed & speciosum appellauit in Euangelio: nam & pulcher quidem fuit in Prophetis, sed in Apostolis decorus, pulcher in custodia bonorum quæ mihi promiserat ante secula, formosus in vberima exhibitione promissorum. *Accubatio nostra in umbra.* Cum enim inclinamur ad mortem; vitam æternam, pro temporali morte rependit. Nam de cæterò tu nostra umbra eris, & protectio; clamat Sponsa secundum illud; *Scapulus meus obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.* Et *sub vmbra alarum tuarum.* Ad te enim solum refugium nostrum & protectio; Tu nostra umbra, tu defensio, tu certa salus & vita. Dicamus cum Dauid: *Et si constitero in medio vmbre mortis, non timebo mala quoniam tu mecum es.* Trabes domus nostræ cedri & laquearia nostra cupressina. Vide quam hæc consequantur antè dictis, Ecce pulcher in Prophetis, decorus in Apostolis, dicit: *Trabes domus nostræ Cedri;* hoc est, Ecclesiarum Prophetæ: ait enim, *Iustus ut palma florebit, & sicut Cedrus in Libano multiplicabitur. Et laquearia nostra cupressina;* id est, Apostoli, secundum Elyâ dicentē: *Et pro abiete mutabitur cyparissus.* Quoniâ trabes interiores sunt quàm laquearia, & alaquearibus trabes occultantur; delectatio autè & ornat⁹ dom⁹ sunt laquearia; propterea Prophetas primū trabib⁹ cōparat deinde propter ornatū, ecclesiæ ab apostolis collatū laquearia cypressina nostræ domus, Apostolos ipsos quos in Ecclesia nostra dominus principes posuit, appellauit: Vtque responderet ad illud apostoli; *Posuit Dominus in Ecclesia primum Apostolos, mox & Prophetas;* præcedūt in Ecclesia apostoli Prophetas; proptereaque pulchra vocata est Spōsa Christi, quæ & ita sequitur dicēs: *Ego flos campi, & lilium vallium.* Tanquam iâ grata facta & accepta Spōso, dū in illius versatur amplexu & cultu mandatorum; florem campi seipsam appellat, pōstque prophetica vaticinia meditata, audit Hesaiam dicentem; *Leta-re deserta, arida, Exulter deserta.* & floreat vt liliū, & effloreat deserta antiqua; sed nunc non solum floribus redolet, sed & iustitiæ fructus maxima suauitate replet, & ideo dicit; *Ego flos campi,* Prophetis admonita & ornata vaticiniis. Quod autem & lilium vallium se rursus appellat, euāgelicis atque salutaribus & bene olētibus verbis Sponsi maximo perè delectatur: Cum Discipulos suos idem Sponsum sine curis atque sollicitudine rerum humanarū esse iubet, dicens; *Considerate lilia campi;* Prophetarum vaticinia agnoscit. Quapropter & Sponsum ad illam respondet, & ait: *Sicut liliū inter spinas sic propinqua mea inter filias.* Vt ipsam iustitia florentem in

medio iniustorum, & piam inter impios Mūdi versantem laudat: Ad quam & Apostolus hortando clamat; *Vt sitis filij irreprensibiles in medio generationis* Philip. 2. b *prauæ atque peruersæ.* Multi enim nomine (sed paucire, Christiani) qui solo ore Christum confitentur, operibus verò nihil nisi humanas sollicitudines sectantur; solâque illa anima liliij cādorem habet, quæ necessariis tantum vitæ contenta ad cœlestem pulchritudinem, candore animi & corporis munditia aspirat, sequemet & proximis quoque rectæ opinionis odore & vitæ sanctitate reficit. huiusmodi enim Sponsam iam se dignam Sponsum mutuo laudat, & laudatur ab ipsa: ait enim; *Sicut malum inter ligna sylvarum, sic patruelis meus inter filios.* Malum & eius aptum est & potui: vt ergo mysticam lætitiā designaret, quam ipsi Sponsæ elargitus est Sponsum dicens; *Accipite & comedite hoc est corpus meum;* Et, *Accipite & bibite, hic est sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum;* propterea malum appellari puto. Tria enim bona, malū continet: Esum, per quem significat Christi corpus; potum, quod significatur salutaris Christi Iesu sanguis; & odorem per quem fides exprimitur. Ad hæc, humanum æterni Verbi characterem eidem Malo inter ligna versanti comparat, ligno Crucis appendentem, tanquam Malum suauissimè redolentem: ait enim; *Sicut malum inter ligna sylvarum, sic patruelis meus inter filios.* Per filios, Iudæos intelligit: ipsos enim filios in Elyâ vocat, dicens; *Filios genui & exaltaui; ipsi verò abiecerunt me.* Ligna sylvarum, homines significat gentiles primū, deinde cæteros omnes tam fideles, quam sine fide; in quibus quicquid est præter Deum, noxium est nobis & mortiferum: nam salutis verbum est in solo Christo, in quo sunt omnia sanctissima atque maximè salutaria nostræ vitæ & salutis exempla atque remedia. In hoc solo cibum salutis, quoties quærimus, inuenimus. In ipsius verbis & exemplis animas nostras fructu suauissimò atque saluberrimo reficimus. Ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit: In cæteris verò, si quid refectiois capimus; nō quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumim⁹; quia quicquid in eis præter Deum est, lætale nobis est prorsus atque mortiferum. Quare rectè per ligna sylvarum, reliqui homines; per Malum verò, Christus designatur. In cuius protectione & Spiritus sancti refrigerio concupiscit Sponsa (anima dilecta) requiescere, cum dicit: *In umbra ipsius (vel tua) concupiu, ac sedi.* Umbra Sponsi, Spiritus sancti est protectio; qua, qui munitur; ab æstu tētationum adumbratur, eiusque spirante aura à calore noxio temperatur: sed mandata sponsi seruire oportet, vt in tempore malo protegatur, propterea Ecclesia sancta & anima legē perficere exoptat, umbra enim & lex Vnigeniti intelligi potest, quæ & omnis anima priorū cōcupiscit; gaudet enim se Legis vinculis salutaribus adstringi, cum audit: *Non mœchaberis, non occides, non furaberis, nō falsum testimoniū dixeris, honora patrē & matrē;* & quæ sequuntur. In his vmbis (primū peccatorum, sed à tribus) animæ iustorū quiescere nituntur; ob idque Spōsa pariter & Ecclesia dicit; *In vmbra tua cōcupiu & sedi.* Nā & futurorū bonorū Lex vmbra habuit, vt diuinissim⁹ testatur apostolus: quare & rectè profecit; *fruct⁹ ei⁹ dulcis gusturi meo.* Qui enī sub umbra

Mat. 26. e.

Isa. 1. a.

Mat. 5. f.

Heb. 12. a.

Legis sedent; certum est, quod & Euāgelici fructus refectionem accipiunt. Sic enim & David testatur, cum inquit: *Quam dulcia fructibus meis eloquia tua super mel ori meo. Et ideo; Expectavi salutem tuam Domine, & mandata tua dilexi. Et Concupivi salutem tuam Domine, & lex tua meditatio mea est.* Cupiens ergo noua Sponsa ab obseruatione Legis ad perfectionem Euāgelicam peruenire, clamat Apostolis, & dicit: *Introduce me in cellam vinariam.* In corpus Domini scilicet; commiscete me illi, inquit, per lauacrum regenerationis. *Ordinate in me charitatem.* Tunc enim mihi Deus infudit cœlestis Spiritus charitatem, quam vnigenitus enarrat dicens: *Vsq̄ue adeo dilexit Deus mundum ut Filium suum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam eternam.* Ordinatur autem charitas in anima fideli ex diligenti obseruatione Mandatorum, dum legit & meditat̄ur Scripturas sanctas; ex quibus, fructu suauissimo pascitur & interna quadam animi suauitate repletur, adeo vt in cellam vinariam (hoc est, in arcana diuinitatis) contemplando sepe rapiatur; indeque, sic edocta, voluptates omnes rerum omnium humanarum facillimè abhominatur ac fugit: sed quoniam amandus est & proximus, intermittit quandoque propriam mentis excessum, & ad proximorum charitatem flectitur, vt sciat non sibi soli datum esse donum Spiritus, sed & ad proximi vtilitatem; haud tamen deserens quod proprium est & necessarium, vt possit & in his quæ sequuntur admitti. Ait ergo: *Seruate me in unguentis;* Hoc est, in omnibus diuinis Christi eloquiis cum donis Spiritus sancti; nam seruastis in Malis. *Sepelite me in numero Iustorum, quoniam vulnerata sum charitate.* Propter sanctos Martyres, per quos dilexit Christum, vulnerata; ob id ipsum quoque, mortè se libenter sustinuisse fatetur: tunc enim verè amat̄ur Deus cum parati sumus pro illo mortes subire omnes & nihil extimescimus: nec enim nos sumus qui patimur, sed ille patitur in nobis. Ille nos intuetur & seruat, ille pro nobis præliatur & vincit. Consentit & illi quod dicitur: *Moriatur anima mea in manibus Iustorum:* vnde sequitur: *Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Per sinistram, præsentem vitam (vt arbitror) significat: per dexteram verò, futuram quæ propria iustorum est. *Longitudo enim vitæ,* inquit, est & anima, in dextera ipsius: in sinistra verò, diuitiæ & gloria. Nam & in præsentī vita, perpetua bona præbet Ecclesiæ suæ cœlestis sapientia, secundum Prophetam dicentem; *Dominus non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia;* & in futuro seculo, longitudo vitæ per infinita secula, plenissimæque lætitiæ erit. Quam quidem Deus sanctis suis in dextera sua se daturum esse certissimè promittit in dio illa, cum ad Sponsam propriam ad dexteram constitutam dicit; *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum,* &c. sic & dextera illius amplexabitur me, cum me sistet ad dexteram suam instar ouium diuinus Pastor, intra paradisi pascua locans. Sed hoc totum, vt reliqua, diuino ipsius beneplacito permittit, & summæ prouidentia; vt quando ipsa sapientia & charitas velit, exurgat ad Sponsam: idcirco sequitur; *Adiuo vos filie Hierusalem in viribus & potestatibus campi, ne excusit̄is neque enigilare faciatis charitatem, donec*

ipsa velit,
 A Filias Hierusalem, animas sanctorum Prophetarum & Apostolorum vocat illas in viribus & potestatibus campi adiurat; in diuinis miraculis ac signis quæ summa potestas Vnigeniti fecit in Mundo. Campus enim vel ager, *Mundus est,* vt Dominus inquit: *Adiurat, inquam, ne excitent desiderium Sponsi ad ipsam: Sed vt quando velit & secundum beneplacitum maiestatis suæ; pro illa, terrestri fungatur legatione redemptionis & iudicij: ideoque aperte intulit; donec ipsa velit.* Deum & Sponsum, charitatem appellat, secundum illud; *Deus charitas est,* &c. Potestates verò & vires seu robora & virtutes, ipsorum Prophetarum & Apostolorum sanctissimos mores institutaque bonæ vitæ & exempla sanctitatis, quibus claruerunt quibusque Ecclesia comparata est & aucta post sanguinem Iesu Christi: significare arbitror. Ex his enim nata Ecclesia, & quæque Fidelium anima; quomodo se Sponso humiliter subiiciat, & quomodo omnia, de se Deo permittat; docetur suum tantum esse ipsius Sponsum, puritate cordis & totis viribus amandū atque colendum; proximum verò vti semetipsam charum habendum iuandamque omnino. Quæ omnia cum studiosè de se sanctèque præstiterit, tunc merebitur audire quæ sequuntur. *Vox patruelis mei.* iam vocem Sponsi recognoscit, iam se illi cordi esse intelligit.
 C Ecce hoc illi datur post obseruationem mandatorum quæ eò cupit discere & conseruare, vt illius intimam charitatem cōsequatur: quemadmodum & ipse per se in Euangelio asseuerat, dicens; *Qui diligit me, mandata mea seruabit: rectè ergo; Qui vult vitam, seruet mandata.* Qui cupit hunc habere Sponsum, omni se rerum humanarum cupiditate priuet: tunc enim dicit; *Ecce hic venit saliens in montibus, transiliens colles.* In montes salit; hoc est, in Prophetas: Indèque rursus transilit in colles; id est, in Apostolos: secundum generationem enim & generationem (ait sapientia) in animas sanctas descendens, amicos Dei & Prophetas præparat. Quod autē Montibus Prophetæ cōparentur, & collibus Apostoli; manifestè testatur Elaias cum ait: *erit in nouissimis diebus manifestus mōs domini præparatus in summitatibus montium;* hoc est, in cœticis Prophetarū; & exaltabitur super colles: id est, super Apostolos ipsos: Et rectè. Vt enim Sol illucens, primò fastigia montium illustrat, & radiorum lucidas conuersiones extendit; sic & Christus Sol iustitiæ, lumē suæ diuinitatis per vniuersum Orbem veluti fulgur emisit: & primum quidem in Prophetas & Apostolos, radios suæ maiestatis effudit, per quos ex Orbe tenebras expulit ignorantia. Nec miremur montium appellatione Prophetas maiores videri Apostolis, quos colles diximus appellari: Nam vt montes altius attolluntur, colles verò humiliores surgunt; sic Prophetæ Christum in carne longius aspexere, Apostoli verò manibus contrectarunt, vt est apud Ioannem; *de verbo vitæ* (inquit) *quod nos & vidimus & contrectauimus,* &c. Minus enim Patriarchæ quàm Prophetæ de Verbo vitæ intellexerunt: minus & Prophetæ, quàm Apostoli; qui soli, sibi illud præfens familiarèque habere meruerunt. Grandis certè felicitas, & ineffabile, vitæ gaudiū; Deum rerū omnium conditorem, o-

culis carnis potuisse videre, & manibus mortalibus cōtrectare! Quod autem Patriarchæ minus intellexerint, quàm Prophetæ (Quippe qui longius hunc Solem iustitiæ humanitate vestitum aspexere) testatur David cum inquit: *Super omnes docentes me intellexi, & super senes, & cetera.* De Apostolis nemini dubiū, quin plus omnibus & Patriarchis & Prophetis id nouerint, cum Dominus asseueret dicēs: *Multi desiderarunt videre; me scilicet, Verbum vitæ incarnatum quod vos videtis, & non potuerunt.* Rectè igitur montes, Prophetæ; & Apostoli, colles appellantur: à quibus omnibus tamen adiuta Sponsa & illustrata, gaudet nunc de Sponso, & ait: *Similis est patruelis meus dilectus, caprea hinnulūque ceruorum super montes Bethel.* Caprea animal est acutissimi visus; dorcas, ἀγρὸν τὸν δροκείν dicta: hinnulus verò, celer & mitis; eruitque Serpentes, & deuorat venenosa: ideoque cognominatus est caprea, hinnulūque ceruorum. Montes verò Bethel; gradus ac status excellentissimæ iustitiæ seruatorum Dei significant: Nam & domus Dei Bethel dicitur. Sunt autem domus Dei, iusti omnes; vt scriptum est, *Et habitabo in vobis, & inambulabo.* Dilectus igitur ipseus, Itemque & Apostolis; *Dei domus estis vos* Sponsus; scilicet Christus; caprea assimilatur, eò quod corda omnium subtilissimè rimetur, & inspicit cogitationes omnes sicuti dicit: *Ego Dominus scrutans renes, probans corda; num quæ fecerit homo in occulto, non videbo; non intelligam;* propterea caprea comparatur à Spōsa & hinnulo ceruorum: nam & malorum cupiditates, ac vitia animæ inflata, omnesque pestiferos morbos animi, præceptis salutaribus prædicationeque sanctorum (ceruorum instar) extirpat Dominus ac tollit, inseritque virtutes: deuorat etiam venenosa omnia, malignorum spiritum tentamenta, prosternt insidias: denique mētes, fidelium suorum (maximèque humiliū) custodit semper, atque conseruat ab omni labe mortali, atque delicto. Cæleste enim verbum incidit, per acutissimum ensem (quem dilectis suis dedit) pietatis & amoris in Spōsum; vt eo præuidere possint omnes aduersarij laqueos. Quare rectè assimilatur hinnulo ceruorum per montes Bethel; hoc est, per mentes iustissimorum hominum, & petras saliens ac pascens: Ideoque adhuc sponsa ita loquitur; *ecce ipse stetit post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Parietem quem Sponsa hinc appellat, Legem intelligit, quemadmodum & Paulus Apostolus enarrat dicens: *Et Medium parietem maceris dissoluens, inimicitias in carne sua Legē Mandatorū doctrinis ac præceptis euacuauit* aspiciens enim post Legē venit; & per fenestras, hoc est per Prophetas. Primò enim in Lege per Mosē prædicatus est; deinde per fenestras, i. per Prophetas aspiciere cœpit. Sed &; *prospiciens per cancellos & aspiciens per fenestras;* admirabilis est consequentia, & maxima ordinis consonantia; primum post parietem, deinde à pariete per fenestras, mox & per cancellos. Quod paries Legem significet, manifestè declaratum est: Quod verò & per fenestras aspiciere; per Prophetas intellexerit, dictum est etiam. Vt enim qui per fenestras aspicit, modò cernit, modò se subtrahit; sic & per Prophetarum dogmata aspexit aliquando Deus: per Elaiam enim prædictus est,

per Hieremiam prænunciatus, per Danielem reuelatus. Nam vt per fenestras Prophetarum se olim aspexisse dixit; sic per cancellos non ampliùs aspiciere, sed prospicere testatur. Nam qui, vt diximus, per fenestras videt, modò seipsum ostendit, modò subtrahit: Qui verò manifestè prospicit, totum se præbet ac profert. Quare, per cancellos; hoc est, per sanctos Apostolos sese totum manifestauit in carne: diuinitas enim velata humanitate, quasi per cancellos videbatur: nam modò, per signa, Deus; modò, per carnem, homo esse putabatur, sicque quasi per cancellos prospicere videbatur, ob eamque cancellorum appellationem (quæ communis est retibus & cancellis, quippe qui retiū modò per decussim contexantur & fiant) allegoricè dixit Apostolis de retibus: *Venite post me & faciam vos piscatores hominum, qui relictis retibus secuti sunt eum;* quod & ex sequentibus manifestè declaratur; dicit enim: *Respondit patruelis meus & dixit mihi: Surge & veni propinqua mea, formosa mea, columba mea.* Per sanctos Apostolos vocata est Sponsa Ecclesia, quæ à peccatorum ruina surrexit & virtutibus Spiritus sancti dona & integritatem, quam illi seruandam Spōsus imperat ac docet. Seruata enim integritate vitæ ac morum, & iustitiæ sanctitate ac innocentia, pulchritudinèque castitatis & rectitudine prudētię iure audit quod sequitur: *Iam enim hyems abiit.*

Hyemem, salutarem necem Domini vocat; in qua hycantes Iudæi, miseram tulerunt perditionem: siue intelligas Idololatriam quam pertulit Sponsa, priusquam purgaretur à Sponso. Secundum vtramque iam præterit hyems, neque moritur ampliùs, semel enim pro nobis passus est Dominus, vt Apostolus ait, *Mors illi amplius non dominabitur;* Quod enim mortuum est, mortuum est semel peccato, Quod autem viuit, viuit Deo. Quod autem reuera hyems, passionem significet; vide Petrum hycantem propter metum mortis, dum enim mori timuit vitam denegauit. Calefaciebat enim se ad mortale ignem & frigus erat: sed præteriuuit hyems; nā postquam resurrexit vita, factum est serenum in plenitudine fidei Vnigeniti deitatis. Sequitur adhuc, & ait: *Hymber abiit, & pluuia recessit sibi.* Tentationum impetus atque delictorum fluctus, pluuias hymbreique appellat; quibus iusti sæpè afficiuntur in vita: sed dum in petra persistunt, facile alliduntur & percutunt omnes omnium tentationum & erumnarum fluctus ac turbines. firmissima enim sunt quæ edificia supra petram posita quæ non ventorum procellas extimescunt, non fluuiorum impetus, non hostiles incurfus, non incendia & tormenta malorum dæmonum. Abcunt omnia prætereunt cuncta, & in nihilum resoluuntur omnia peccatorum prælia. Nihil enim peccatum est; ob id, recessit sibi, dixit; nec bonorum mentes in petra bene fundatæ diuelli possunt ac destrui. Spirauerunt venti, concusserunt domum illam, nec concidit; *fundata enim erat supra petram.* Quare vt ostenderet iam tentationes depulsas & abiectas esse, postquam hyems transiit, & hymbes abiit, & pluuia recessit sibi, manifestissima indica enarrat, dicens; *Flores apparuerunt in terra nostra:* Hoc est; Sanctorum Apostolorum odor veræ fidei per totum flagrauit Orbē, iamque certissima argumēta

Psal. 118

Psal. 118

Ioh. 3. b.

Nam. 11. b.

Prophet. 3.

Psal. 83. d.

Matt. 25. c.

Matt. 13. c.

1. Ioh. 4. b.

Ioh. 14. a.

Matt. 19. c.

Isa. 2. a.

Ioh. 14.

Matt. 4. c.

Rom. 6. b.

Ioh. 18. d.

Matt. 7. d.

apparuerunt delati chirographi humanæ seruitutis, diabolicæ olim potestati, addictæ: iam cœpit Sponsa bene olere sanctitatis odorem, & spirare odoramenta virtutum, iustitiæ, castitatis, innocentie, temperantiæ, fortitudinis, vnde rectè subiungit: *Tempus opportunum putationis aduenit.* Iam noxiæ amputandi sunt palmites, iam infructuosi præcidendi sunt rami, iam iam tollenda sunt omnia scelera atque delicta, & animæ ab omni peccatorum labe purgandæ ijs omnibus qui filij mei esse volunt & in me credere, & cuiuscunque animæ quæ desiderat mea fieri sponsa. Potest & sic intelligi, quod iam tempus aduenerit metendi gentiles frumentorum instar, & in horreum cœlestis regis colligendi à cupiditatibus rerum terrenarum; sicut Dominus in Euangelio manifestat, dicens; *Messis quidem multa, operarij autem pauci.* vnde sequitur; *Vox turturis audita est in terra nostra.* Hanc vocem Turturis existimo non incommodè vocem Pauli Apostoli posse intelligi. Comparatur enim Turturi ob ipsius feritatem quæ olim in Ecclesiam Christi sauisimè exercuit, infectans includensque carceribus quoscunque in Christum ipsum credentes inuenisset: sed mox ipsius vox scripta est in terra nostra: hoc est, in Ecclesia Gentium, & Iudæis erepta: præco enim fidei factus est inuictus & egregius prædicator vt impleretur quod scriptum est; *Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum suum ubi ponat pullos suos:* qui quidem sunt fideles omnes qui per illius prædicationem in Christum crediderunt: Et si per Turturam Ecclesia quoque potest intelligi, & per terram patria beatorum. Cum enim Sponsa pro desiderio Sponsi gemit, eumque deprecatur aduenire, & sibi opem ferre quàm diu in hac valle lachrymarum peregrinatur exauditur in cœlo clementissimè à Sponso atque laudatur vt fructuosa, ait enim; *Ficus protulit grossos suos.*

Dulcis fructus arbor, ficus est; atque suauius per quam, Ecclesia ac sponsa designatur; cui Apostoli (Grossorum instar) suauißimos sermones & euangelium Iesu Christi protulerunt: de quibus & Hieremias vaticinatur dicens; *ficus vtilissima.* Sunt autem Grossi, ficorum veluti præcursores: quos, Apostolos primùm fuisse scimus, deinde ficus, ex Iudæis enim tanquam grossi decerpti sunt à Domino: post quos, & Martyres & dolores, sanctissima Ecclesia, virtutum exempla charitatis, fortitudinis, & patientiæ, & suauißimam eloquiorum dulcedinem effuderunt; Ex quibus sequitur, quod ait: *Vinea nostra florentes dederunt odorem.* Rectè sequitur, comparare vineis Sponsam Ecclesiam, quæ quidem per saluberrimam doctrinam sanctitatem & recte fidei opera, per totum Orbem, virtutum omnium odores suauißimè spirarunt. Sanctæ enim Ecclesiæ & quæque fideles animæ, non modò sibi vtilis sunt & profuturæ (vitæ rectitudine ac morum) verùm etiam alios sanctissimis exemplis & salutari Christianæ doctrinæ verbo ad Christum ire adhortantur & monent: sicque & vineam sui animi, iustis manibus excolunt; & suauißimo florum sanctissima vitæ odore proximos delectant ac pascunt: vnde meretur Sponsa audire quod sequitur; *Surge, & veni propinqua mea.* Propinquam vocat ipsam Sponsam, propterea quòd ipsius amore è cœlo descendens, humana carne vestiuerit eamque fide sibi copularit, postquã

Mat. 9. d.

Psal. 83. a.

Hierem. 24. b.

Christus Ecclesiæ cognatus.

ab omni iniquitate purgata ad amorem ipsius Spõsi surrexerat; ob eamque causam, & eandem speciosam columbam appellat: ait enim; *Pulchra es columba mea.* Pulchra ob poenitentiam, columba simplicitate vitæ; pro quibus rursus inuitatur à Sponso. *Veni columba mea in protectione petrae, & latitudo antemuralis.*

Protectio & Petra hic ipse Sponsus est: Petra quidem propter fundamentum fidei, quam Ecclesia fundauit in ipso: Protectio verò, quoniam ipsam protegens ab omni tentatione defendit ac liberat. *Habens antemurale.* Antemurale autem Legem appellat. nam latitudo murorum Euangelia sunt, secundum illud Esayæ: *Ponet murum & circumseptum,* per quæ duplicem potestatem significat sanctos viros custodientem, ne per insidias ab iniquissima bestia capiantur. Habet igitur Sponsa & Ecclesia murum & antemurale, quo primo munimur ab insidiis hostis humani generis. Arcet enim ab malis cũ dicit; *Ne machaberis:* & reliqua: deinde sic munita per amorem Sponsi in Euangelicæ charitatis arce, sese quotidie sanctissimè exercet; adeò vt intima Sponsi sibi monstrari deslagret dicens; *Ostende mihi faciem tuam, & audiam mihi fac vocem tuam.*

Hoc est; non solum per Legem & Prophetas mihi loquaris, sed iam totum te mihi declara: *Quòd & Moses tali desiderio captus, Domino audeat dicere; Ostende te mihi apertè, vt te videam:* sed tunc Moxi dixit: *Nemo videns faciem meam viuere.* Huic tamen Sponsa se ipsum ostendere volens nebula instar, se corpore circumtexit; sub eoque semetipsum occuluit, vt propriæ Sponsæ omnino se demonstraret per omnes omnium virtutum gradus, per patientiam & puritatem; vt pietatis formam & exemplar humilitatis haberet: Ideoque freta illius immenso amore dicit; *Ostende mihi faciem tuam.* Quod tum certò plenissimè effecit, cum de intemerata Maria semper virgine (humana carne velatus) Mundo illuxit, suaque sponsæ vocem suam notam fecit & certam docens in monte Oliueti, & cum euangelica præcepta per Apostolos in vniuersum terrarum Orbem prædicanda ipsi destinauit, & misit: tunc enim primùm faciem vidit Sponsus, & vocem audiuit cum per prædicationem fidem accepit & charitatem, ipemque futura veræ felicitatis agnouit. Ex quo debet quælibet fidelis anima, non solum voce confiteri verum & operibus comprobare se nosse Christum; vt qualis sit fides interior, per exteriora opera apertius innotescat. Nam si semetipsum & proximum ad bene beatæque agendum excitârit, & iuuerit; iurè poterit, & quæ sequuntur, edicere: *Vox enim tua suauißima, & facies tua decorata.* Suauißima certe vox Domini dicentis; *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos:* *Vox tua suauißima:* dicens cæcis; *Secundum fidem vestram sicut vobis:* *Vox tua suauißima, cum dixit Paralytico; Surge, tolle grabatum tuum & vade in domum tuam.* *Vox tua iocunda quæ dixit; Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* *Vox tua dulcis, quæ dixit; Filia, fides tua te saluã fecit, vade in pace.* *Vox tua semper amabilis, dicens leproso; Vis mundari? & statim mundatus est lepra.* *Vox tua iocunda, vento imperans, ac mari tranquillitatem faciens.* *Vox tua dulcissima, Lazarum à mortuis reuocans ac dicēs, Lazare veni foras.* *Vox tua suauißima & nūquam obliuiscenda, cũ dixit; Ite & docete omnes gentes, baptizantes*

Isa. 26. a.

Exo. 20. c.

Christus incarnatus vt esset nobis exemplar virtutum.

Mat. 11. d.

Mat. 8. d.

Mat. 2. a.

Mat. 9. a. Ib. d. e.

Mat. 8. a. Mat. 1. d.

Ioh. 11. c. Mat. 28. d.

baptizantes ipsos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentesque seruare præcepta mea &c. *Vox tua suauißima, dicens; Venite benedicti Patris mei, &c.* *Vox tua iocunda, quæ omnes in sua nece siue passione seruauit: Et facies tua decorata:* Cum formam serui accepit vt nos liberaret à seruitute peccatorum; & cum transfiguratus in monte, vt propriæ diuinitatis gloria corruscetet, & cum intimè agnoscitur à Sponsa. Tunc enim decoram cognoscimus esse faciem Domini, cum ad illius diuinitatis arcana degustanda per contemplationem purissimæ mentis accessimus sed euitanda sunt mala; propterea ait: *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoluntur vineas.* Hæreticos (inquit) capite; qui vulpium vice, nocte latentes, paruas Ecclesias Fidelium sua prauitate corrumpunt, vastant, ac delent. Tales aquam turbidam semper epotant; vinum bonum, nunquam ad satietatem: iidemque fidelis Ecclesiæ & orthodoxæ, palmites teneros adhuc & nouellos frangunt: ob idque paruulos esse in fide ostendit nec firmos, quos hæretici demoluntur à fundamento fidei: propterea comprehendit hæreticos ipsos imperat, & longè à vinea depellit; idcirco dicit; *Et vinea nostra florent.* Quod est; Populi & Fideles, quique bonum odorem iam suæ fidei & probitatis exhalant: per Fontem enim sacrum loti & per vitæ integritatem, ad dei charitatem & proximi benevolentiam. Sed vt floribus qui natura fragiles sunt & facile cuilibet iniuriæ obnoxij, filij Sponsæ comparantur: sic timendum est omnino ne ab ipsis hæreticis & malorum consuetudine (quæ quàm plurimos perdit vel bonos interdum) tenelli in fide adhuc & imbecilli crudelissimè decerpantur. nam qui exercitati sunt in via Domini & perfecti, hi veluti robustissimi palmites nõ facile diuelluntur ab obtusa falce hereticæ prauitatis; de quibus sequitur Spõsa: *Frater meus mihi, & ego illi.* Ipse mihi sapientiam & ego illi cor dabo. Ille mihi de cœlis sapientiam ego verò illi, de gētibus, fidei, spei, & charitatis fructus rependam: sentio enim me ab illo vehementer amari; ob idque firmissimè illi ipsi semper adhareo, vel si aliquot videam ab eius amore discedere, ignorantem quàm ineffabilia sint bona tua & semper æterna; quàmque delectes, te semper amantes: propterea sequitur; *Qui pascis inter lilia, donec aspires dies & moueantur vmbra.* Hoc est; qui inter pios iustosque versaris & castos; horum enim odore delectatur Dominus, cum his est assiduè, eritque semper quàm diu puritate cordis & corporis munditia, sibi met & cæteris suauißimè olebunt. Cùmque dies aspirabit; hoc est, iudicij dies aduenerit, in qua bonus Pastor clamat & dicit; *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum;* tunc dies aspirabit & mouebuntur vmbra, quia vita æterna apparebit; & præsens vita quæ veluti vmbra fugit, finietur: omniæque vitæ præsentis opera & cogitationes quæ iniustus exercent, præteribunt: tunc omnia occulta patebunt, tunc vnusquisque; hominum qualis fuerit, apparebit. O veram diem illam, in qua nulla nox, nulla mutabilitatis vmbra, nulla rerum vices insunt; sed omnia lucidissima, stabilissima, æterna. Ad hanc vnã viri boni quotidie peruenire nituntur. Nam hæc tota tenebrarum caligine obducta, non sinit nos lucem illam inaccessibilem intueri; sed caligamus in luce mun-

Mat. 25.

Mat. 17. a.

Hæretici sunt vulpes.

Mat. 25.

dane varietatis: Ob idque sanctæ animæ hinc euolare cupientes, ad illam æternam semper anhelant per contemptum rerum humanarum, per iustitiam & innocentiam, summamque cordis humilitatem. Quocirca cupida sponsa dicit: *Conuertere patruelis similis capreae hmuloque ceruorum ad montes conuallium.* *Conuertere,* dicit, à Iudæorum Synagoga in gentes: quoniam illi præconium Euangelij salutaris disciplinæ recipere noluerunt, Conuerte te ad gentes. Comparatus est autem capreae hmuloque; ceruorum propter acerrimum visum & velocem cursum, ad omnes fines Orbis, in speciosis pedibus Apostolorum currens, de quibus Dominus prædixit in Scriptura sancta; *Quam speciosi pedes Euangelizantium bona: ad montes verò conuallium dixit;* quoniam montes conuallium, sunt animæ iustorum: Montes quidem propter iustitiæ & virtutis excellentiam: Conualles verò, quòd veluti conualles verba fidei percipientes, ea fidelissimè conseruauerunt. Dicitus est autem Capreae siue Dorcadis assimilis, non autem ceruorum; quoniam per Ceruos Patriarchas intelligit, ex quibus est natus secundum carnem.

In cubili meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea. Quæsiui ipsum & non inueni; vocaui ipsum & non exaudiuit me. Cùm enim peccatis grauamur, tunc in anima dormimus in noctibus: hoc est, in sceleribus & tenebrosis desideriis corporis voluptatum; nefandisque criminibus torquemur. Diu christiani vocamur, sed opera Christi non imitamur; non mites sumus, non humiles, non pij, non iusti, non misericordes, non patientes ad omnes; propterea quærimus Sponsam, & non inuenimus; inuocamus, & non exaudit. Nam quomodo quæsitus inueniatur, & inuocatus exaudiat; ipsemet per Prophetam docet, cum ait; *Quærite Dominum,* & in quærendo inuocate: cum autem appropinquauerit vobis, derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas & conuertatur ad Dominum, & miseretur illius. Si ita quæremus ipsum, tunc nos exaudiet: At si in cubili delictorum iacemus, & noctibus vitiorum offundimur; tunc à peccatis quærimus ipsum, nec inuenire possumus; neque si inuocamus, exaudit; non enim nouit iniquis patrocinari Deus, nec obstinatos peccatores exaudit. Propterea dicit; *Nunquid non potest manus Domini saluare; an non potest misereri? sed peccata nostra diuiserunt inter vos & ipsum:* Et ideo; *Quæsiui & non inueni;* Inquit Sponsa & mater Ecclesia in persona peccatorum, vt eos admoneret abstinendum esse ab omni specie delictorum. Nam qui desiderat Sponsam Christum Iesum quærendo inuenire, inuentum possidere, possidendo frui; debet se quàm diu viuere in hac valle miseriarum, abstrahere ab omni cupiditate rerum humanarum; nihil nisi necessarium humanæ vitæ, idque bono modo & iusto appetere ac velle, honores fugere, diuitias aspernari, curiositates hominum & rerum caducarum euitare; & quoad fieri potest, in meditatione futura vitæ & despectione præsentis commorari: Et quæuis in hoc Mûdo nemo perfectè possit ab omnium rerum perturbatione conuiescere; anniti tamen debemus, vt precibus assiduis & studio bonæ voluntatis diuinum auxilium semper implorantes in cubilibus nostris; hoc est in cordibus & animabus; nihil nisi Deum ipsum habeamus, in eoque solo de-

Ro. 10. c.

CA. PVT. III.

Isa. 55. b.

Ioh. 9. f. Isa. 59. a.

lectemur & quiescamus: sicque surgentes ab humanis ad diuina, quæremus Sponsum nostrum, & facile inueniemus vel in hac vita; sed in futura verè possidebimus: ait enim; *Surgam & circumibo in ciuitate per fora & plateas, & quæram quæ diligit anima: quæ sui enim & non inueni.* Nondum se illum inuenisse dolet, & surrecturam se dicit, rursusque inquisiturâ per orationes & lacrymas. Nam cur adhuc non inuenierit, causam per seipsam exponit, cum ait; *Surgam & circumibo in ciuitate per fora & plateas: hoc est, à præteritis vitæ meæ actionibus surgam, à malorū consuetudine discedam, ab illecebris voluptatum rerum omnium humanarum abstineam ac desinam; discutiâ conscientiam meam, & diligenter examinabo per circuitum actiones vitæ meæ recogitabo annos vitæ transacta: studiosè quæram in ciuitate; hoc est, in Ecclesia, in scripturis sanctis, in sanctorū vitis & exemplis; quomodo rectè ambulare ad te debeam, & quomodo hucusque vixerim & ambularem. Per latas enim & apertas peccatorum vias inaccessi, communes mores & consuetudines aliorum imitata sum: ob idque per fora & plateas dicit se disquisituram, secundum illud; *cogitavi vias meas & conuertii pedes meos in testimonia tua.* In foris enim & plateis exponuntur, venduntur, tractantur omnia corporis voluptati solummodo idonea ac grata; quibus animæ Christianorum miserabiliter captantur & occidunt. In ijs se quoque versatam confitetur, ab ijs se prohibitam ne quærèdo Dominum inueniret: Arcta est enim via & angusta quæ ducit ad vitam; sed dum ita sese castigat anima fidelis & quæ Sponsa esse flagrat, dum se vitæque suam & mores suos omnes & actus recenset ac iudicat, rectè meretur habere, quod sequitur: *Inuenerunt me custodes, & qui circumueunt in ciuitate; num quem diligit anima mea, vidistis?* Custodes & circumueunt in ciuitate, Iustos appellat & Doctores sanctos, Prophetas & Apostolos qui mandata Dei custodiunt, circumeutes in cœtu Fidelium si quem inuenierint cupidum æternæ vitæ, Dei peramantem, & illi soli seruire cupientem; hunc enim erudiunt, instruunt, docent, ac monent qua via ad Sponsum tuto peruenire possit. Sed voluntariè seruendū est Deo, vocanti obediendum est actutum: non debemus expectati diutiùs, impelli; sed nostra spòte interrogare, perquirere, indagari per Scripturas sacras, per exempla bonorū, per rectas prædicationes veritatis, per cõsilia salutaria, & admonitiones seruatorū Dei, qua ratione Spõsum nostrum inuenire, cõsequi, & continere valeamus. His enim imbuta mens & fidelis anima incipit altius ascendere & propius videre Deū? Ideò sequitur; *Paululum pertransiui ab ipsis, & inueni quem diligit anima mea.* Ut primùm à peccatorum nexibus ac labe liberati sumus, & Mundi; utiq; à malis ad bona cõuerfi sumus: tunc inuenimus quem anima nostra diligit, secundum illud; *Conuertere, conuertere ad Dominum, derelinque peccata, & odio vehemèter habeas iniquitatem.* Et iterum, cum nobis annunciat bona; *Derelinquat impius vias suas;* sicque incipiat Scripturas sanctas, & Sanctorum Vitas diligenti studio perquirere & imitari: ut quid de Christo senserint, intelligat; intelligendo, bene agat, bene agèdo, perseueret: cumque sic ab illis sanctè doctus & rectè admonitus, mentis oculos ad autorem suum cõpe-*

Christus quomodo sic quæritur.

Plal. 41.

Ofec. 14

Isa. 55. b.

rit attollere, facile inueniet quem auebat: non modo in Sanctis illis omnibus, non in Scripturis, non in factis ac dictis hominum (quamuis bonorum) tanquam in fine suo quasi paruulus iaceat semper ac repat; sed se aliquando attollat ad Deum vnicam spem & salutem nostram, illum ipsum intelligat Creatorem omnium & redemptorem, illū finem nostrum; Cætera omnia & omnes homines ab ipso creatos, ipsique soli ministrare ac subdi oportere. Væ quibus homo spes est, & desiderium: scriptum est enim; *Maledictus homo qui confidit homini.* Adhæreat ergo soli Sponso, feruenti animi desiderio; de ipsoque sola loquatur & sentiat cogitet meditetur & agat; sic enim poterit quod sequitur adipisci: *Tenui illum, nec dimittam, donec illum introducam in domum matris meæ & in cubiculum genitricis meæ.*

O quam tenet illum, & (vt ita dicam) cogit Fidelium anima, dū beneplacita illi & accepta facit. Delectatur enim Sponsus quemadmodum Sponsa, iustorum vita, moribus, societate atque consuetudine: teneturque operibus virtutis, non manibus armatorum; non diuitum pompis, non opulentorum iactantia, non elatorum fastu; non gulæ, somni luxuriæ, inuidiæque, morbo laborantium: sed misericordiæ, pietatis, continentia, humilitatis, temperantiæ, beneuolentiæ, castitatis, & precibus rectorum: tūc in domum matris nostræ volens libentissimè introducit Sponsus. Per domum Matris, cor cœlestis sapientiæ ipsius Verbi arbitror intelligi: & per cubiculum genitricis, hoc ipsum cor. Nam domum quidem propter illud puto dictū, quod legitur; *Inhabitabo in vobis, & inambulabo.* Per cubiculum verò (quoniam in cubiculo quæque optima collocatur & præciosa) fides, spes, charitas, iustitia fortitudo, temperantia, prudentia, patientia, virtus: hæc quidem non corporis, sed animi sunt ornamenta. Siue ad illud respexit; *Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris conpungimini.* Possumus per domum matris, & Iudæorum synagogam intelligere quæ mater fuit Sponsæ: ex ipsa enim sanctos prædicatores habuit, ex quibus verbum veritatis accepit per quod in fide regenerata fuit. Tenet ergo illum Sponsa Ecclesia, donec in domum matris suæ reducat: nunquam enim ab eius fidelis amore recedet, donec Iudæos ad fidem Spõsi adducat; nec tunc quidem recessura, sed multo magis amatura Sponsum & eos omnes quos ex Iudæis conuerterit, quos vel adhuc amat propter ipsum. In domum ergo matris Sponsum introducet, cum in fine Seculi Ecclesia per prædicatores suos Iudaicam plebem ad Christi ouile colliget, & suis imbuet sacramentis; & ex multis quos de illa coget, sanctum cubile faciet; in quod quidem (præciosa omnium virtutum supellectili ornatum) iucundissimè Sponsus introducetur. *Delicia enim eius esse cum rectis filiis hominum,* qui abiectis inutilissimis oneribus iisdèque mergentibus in gehennam, rerū caducarum; se totos soli Spõso deuouerunt & addixerunt; nihil aliud dies ac noctes, auentes, quàm vnum Deum animo complecti, eumque studiis rerum optimarū promereri, & adipisci: huiusmodi viros, cubile faciet Sponsa, cum tempus illud aduenerit de Iudæis, nec tamen interim cessat quotidie efficere & habere, in quos possit Spõsum introducere. Habet enim petra pro se oratè, quæuis pro fidei meritis modò pauciores mo-

Christus quomodo à nobis tineri possit.

2. Cor. 6.

Plalm. 4. b

Prov. 8. d

* Petrus

res modò plures habet Ecclesia, in quibus nunc quiescens exoptat non turbari: ait enim; *Adiuo vos filias Hierusalem per vires & potestates agri, ne exsuscitatis, neque euigilare faciatis charitatem donec ipsa velit.* Hæc patientiæ & expectationis describitur forma: nam cooperatrices ad orationem filias Hierusalem cœlestis appellat, hoc est iustorum animas; ac petit ne exsuscitent atque excitent Sponsum Vnigenitum ad ipsam Sponsam donec velit: vnde rectè Sponsus ad illam ait: *Quæ est hæc quæ ascendit à Deserto veluti virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* A Deserto enim ascendit; hoc est, ab idololatria auocata Sponsa, Ecclesiam facit: quæ tanquam fumi virgula (vt ait) myrrhæ, thurisque odorem à passione sui Spõsi per vniuersum Orbem suauissimè effudit: nam myrrha, sepulturam; thus verò, diuinitatem significat Spõsi: à quo Sponsa ipsa comparata, aromata diuinorum eloquiorum atque Virtutum & Prophetarum redolere videtur. Virgula verò eadem vocatur secundum illud Hieremiæ: *Erit in ipsa, virgula nemoris ac syluæ.* Est enim tanquam in Deserto nunc Ecclesia, & sancta quæque anima quandiu viuunt; quia inter Dæmonum pessimarum bestiarum lætales morsus, & inter pestilentes auras humanæ laudis ac gloriæ, virulentas quæ humanæ malitiæ præuitates, periculosè admodum versatur & agit; non tamen à Sponso deseritur quæuis per exilia & varias tentationes adhuc peregrinetur. Nondum enim cum eo tuta regnat; ob idque quandiu abest, laborat quasi ab eo deseri videatur, vt quem verè diligit, vel hic sentiat adesse quandoque: quatenus in carne mortali Deus sentiri & teneri potest à Fidelibus suis, vt resiciantur mentes & animæ laborantium: eiusque desiderio accensæ ad ipsum tandem aliquando peruenire possint. Sunt certè nonnulli adhuc in carne, qui dum omnia visibilia fastidiunt, mentem in cœlestia attollunt; nihilque aliud optant ac student quàm sese Sponso suo per intimos cordis affectus adiungere, in eoque solo delectari ac pacisci, spretis rebus omnibus Mundi, seque metipsis neglectis atque macatis in corde, in carne, in actu, & habitu, in omni denique opere ac verbo: solo diuino amore accensi, veluti virgula deserto in cœlum ascendunt, odorem sanctitatis & bonæ famæ, subtilitatemque mentis & recti iudicij olentes: hi non cuiuslibet fumi odorè redolent, sed myrrhæ tantummodo ac thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij. Myrrha defunctorū corpora condiuntur, ne putrescant: Thura, vt bene oleant, incenduntur. Illa cuncta carnis vitia & sensus omnes illecebrę domantur, ne delectatione scelerum vertatur in famiem: his docetur anima, vt mundæ fiant planęque acceptæ Sponso orationes omnes ac preces. Fidelis ergo anima dum carnem suam à putredine vitiorū purgat ac seruat, dum omnes Mundi voluptates continentia superat ac vincit; quasi myrrham mortuo corpori illinit, vt post iudicium à corruptione illa æterna integrum incorruptumque permaneat. Cum verò se ad cœlestia maiori desiderio accendit depulsis à cordis cubiculo importunis cogitationibus quibusque, reiectisque curis omnibus & studiis rerum caducarum; cor suum ignitum veluti thuribulum coram Deo adoratissimum facit: in quo quidem corde eum per amorem virtutes colligit, quasi car-

bones in thuribulum congerit quibus seipsam mentem in conspectu Dei igne charitatis accendat: dum feruentes & mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo exhalat vt coram Sponso suaue redoleat; & proximis quoque; ad eius amorem per bona exempla concitare non desinat. Sed cauendum est diligenter ne pigmenta solum, sed vt & puluerem pigmentarium congeramus. Pigmenta quippe virtutes sunt in corde collectæ, quæ quidem tunc puluis pigmentarius fiunt cum diligenti iudicio sigillatim recensentur, & mentis acrimonia quasi pistillo conteruntur; ne qua rudis adhuc ac crassa inculatque omnino affectio, sub virtutis nomine vitium re vera fiat ac scelus. Huiusmodi Sponsæ Deo placent, ipsique per eius gratiam gratæ fiunt & periocundæ. In his enim sic ornatis cubiculum semper habet, & requiescit: ob idque narrare sequitur; *En lectulum Solomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortibus Israël.* Lectulum siue cubiculum Solomonis, Ecclesiæ cõparat Filij Dei: prius enim quàm ipsam suo sanguine comparasset, dicebat; *Filius hominis non habet ubi caput reclinet;* sed postquam hanc elegit, factum est cubiculum Solomon: illi (inquam) pacifico qui omnia pacifica reddit in cœlo & in terra. Quæcunque enim Sponsa cor suum in sollicitudinibus Mundi purgat ac vacua diuinòque amore replet, cubiculum parat sponso suo Christo Iesu; cum eoque ab omni perturbatione rerum humanarum requiescit ac gaudet. Per sexaginta exfortibus Israël qui circundant cubiculum ipsum; hoc est, Ecclesiam; & quàmlibet fidelem animam custodiunt Lege & institutis: Apostolos dici arbitror, à Prophetis secudos immisos, & Martyres pro Christo passos, & ex Prophetis collectos multos. Sexaginta potest & ad numerum sexagenarium, qui ex Circuncisione venerunt secundum Legem. Nam quoad numerum sexagenarium, qui ex denario & senario decies ducto constat, decalogus potest intelligi, & vniuersum huius vitæ tempus quod sex diebus laboriosis voluitur: Siue ad illud respexerit quod sexta die creata & perfecta sunt omnia; nam septima requieuit. Et post omnia condita, decem præcepta Legis data sunt homini; vt qui naturæ Legem abiecerat, diuinâ saltem frenaretur. Horum singuli gladium habere dicuntur, bellum edocti ac pugnam; hoc est, Lege & diuinis præceptis instructi (vnius enim sermo Dei & efficax, omni que gladio ancipiti acutior) non quidem contra homines, sed aduersus spiritus nequitia; debellandos edocti; secundum Prophetam dicentem: *Mansuetus esto bellator.* Vnde sequitur: *Omnes tenentes gladium, bellum edocti, unusquisque vir gladium suum super femur suum propter pauores nocturnos.* Quicumque verbum Dei corde & opere complent, hi sapientissimi atque fortissimi pugnatōres, hostem suum diabolum calumniatorem nequissimum humani generis posternunt: gladium enim (vti diximus) legem significat & Dei verbum: quo (per temperantiæ & prudentiæ officia) carnis opera, & terrenæ cupiditates omnes præciduntur. Hi sunt, qui in manibus suis; hoc est, rectis operibus; propriæ conscientie gladium suum tenent, non alienum: non enim alienis precibus solummodo præfidunt & sanctis actionibus: ipsi verò negligentes ac pigri, & (quod grauius est) polluti, alio-

Luc. 9. 5

Hebr. 4. 9

conscientie proprie gladius.

rum bonis adiuari temerè præsumunt. Frustrà enim pro eorogatur dominus, qui dominum ipsum non desinit irritare. Hi sunt (inquam) qui diligenti obseruatione mandatorum sese ab impietatis operibus abducunt, carnemque suam cum vitijs omnibus & concupiscentijs vincunt ac maciant; ob idque enssem super fœmur suum tenere dicuntur: nam fœmur, carnis illecebras & voluptates (vt dictum est) significat; ne cupiditatibus victi serui Dei, præcipientes ruant. Hinc illud; *Sunt lumbi vestri præcincti, & lumbi ardentes in manibus vestris.* Carnis luxuria vincenda prorsus, & bonis operibus illucendum est proximis nostris quandiu in hac formidolosa nocte mortalis vitæ sumus, & peccatorum nexibus plena: in qua piorum mentes ne vsquam offendant aut ruant, extimescunt à timore nocturno; à fragilitate humanæ carnis inimicæ semper mentis operibus honestis ac sanctis: timent enim ne vincantur, secundum illud; *Non quod volo, hoc facio.* In noctibus ergo cupiditates carnis amputandæ sunt omnino, vt integerrimæ intemperantiæ & castitatis fructus suo tempore metam cum fiducia: Nihil est enim quod bonorum mentes facilius euertat, quam animi mollicies ac corporis. Propterea domanda caro, vincenda voluptates, tollendæ occasiones pugna; maximè teneris adhuc mentibus bellatorum. Tunc enim apparet virgula illa aromatum, de qua supra diximus, surgens à Deserto. Quod quidem Desertum siue animam intelligas quæ deseruit aliquando vitia omnia, & virtutes accepit: siue Ecclesiam quæ à deserta Synagoga nasci cœpit, nihil refert in præsentia: nam anima ab omni labe peccati deterfa ac munda, veluti flammæ virgula, quotidie surgit ad Dominum per odorem sanctitatis & precum. Ecclesia quoque non cessat ad Christum Sponsum suum bonos odores emittere; quæ quidem Sponsa fieri non potuisset, nisi synagoga (ob delicta sua) repudiata, vt inquit Apostolus; *Si peccatum ipsorum, diuitiæ sunt Mundi; & abiectione eorum, diuitiæ gentium; quæ assumptio nisi vita mortuorum?* Quod autem & Desertum Iudeorum synagogam significet; testatur Dominus noster Iesus Christus dicens ad eos; *Ecce relinquetur domus vestra deserta.* Quare ex hoc Deserto demonstratur per Saluatorem ipsum, à quo illi superius dicitur: *Quæ est hæc quæ ascendit à deserto tanquam virgula sumi ex aromatis?* Quandoquidem per sanctissimæ passionis odorem salutarè, fidem scilicet spirauit in Christum & sanctorum thymiam: *myrrha enim, inquit, & thuris, & omnis pulueris pigmentarij.* Myrrha passionem, vt iam dictum est, & thus diuinitatem demonstrat. Ecce lectulus Solomonis: lectulum intellige sepulchrum Iesu qui omnia pace repleuit per propriam suam necem, atque resurrectionem; de quo lectulo & Angeli testantur, cum dixerunt; *Ecce locus ubi posuerunt eum.* *Sexaginta potentes in circuitu eius ex fortibus Israël.* Potes & illos omnes intelligere, quos Iudæi sepulchro Iesu custodiendo præfecerunt, habentes romphæam, doctos ad pugnam; vnusquisque gladium suum super fœmur suum propter metus nocturnos. Hæc enim acciderunt illis custodibus, quando custodientibus ipsis terræ motus factus est magnus: *Angelus enim Domini auoluit lapidem, & in nocte ipsa custodes exhorruerunt, & facti sunt velut mortui.* Idcirco dixit, à paucis nocturnis: sed de lau-

dibus Sponsi prosequitur nunc dicere: *Ferculum sibi fecit rex Solomon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas.* Ferculum sibi fabricauit Deus carnem ipsam humanam, in qua delituit Deus & homo, vt homo homines alloqueretur. Vt enim Consules & Duces, dum procedunt, in ferculo sedent, per ipsosque negotia Mundi reguntur: sic & in carne humana Deus conuocatam Ecclesiam sanctam, ferculum sibi fecit; quo quidem, non mundi negocia sed cœlestis regni documenta firmavit. Ferculum enim nõ modo caro Iesu Christi dicitur, sed & ipsa Ecclesia quæ corpus est ipsius: quippe quæ digna facta sit illum ipsum ferre Filium Dei, secundum illud; *Glorificate Deum in membris vestris.* Hoc igitur ferculum humanitatem Iesu Christi spiritalis Solomon appellauit, & fidelium cœtum; *sapientia enim edificauit sibi domum.* Sed vnde hoc ferculum? De lignis Libani, hoc est, de prædestinatis & electis sanctis suis, Abraham, Isaac, Iacob, & reliquis eiusmodi in Ecclesia sua sancta in æternum permansuris. Columnas verò argenteas, sanctos Apostolos intelligit, & rectos Christi prædicatores qui (columnarum instar) intra hoc ferculum Christi ipsam per vniuersum terrarum Orbem verbo spiritus sancti gestarunt ac gerunt, quod & Apostolus confirmat, dicens; *Iacobus & Ioannes qui columnæ esse videbantur.* Qui argento propterea comparantur, quod sincera fide & recta prædicationis operâ, veluti argentum refulserunt, ipsique Ecclesie sanctissimè ministrarunt. Vnde sequitur adhuc Sponsa de ipso. *Reclinatorium suum fecit aureum & ascensum eius purpureum: intrinsecus vero lapide strauit, & charitate è filiabus Hierusalem.* Aureo reclinatorio Martyres comparantur. Nec tamen existimes Apostolorum chorum Martyribus inferiorem; nam & ipsi, martyres extiterunt, factique sunt reclinatoriũ Christo: nam ante ipsorum testimonium Vnigenitus dicebat: *Filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet.* Comparantur etiam auro propter fidei probationem, & ærumnarum tentationumque firmissimum argumentum: *Tanquam aurum, inquit, in fornace probauit eos, & veluti hostiam holocausti accepit eos.* In his enim & singulis electorum animabus resplenduit aurum, dum eis diuinitatis suæ potentiam per contemplationem ostendit: ex qua dum pulchritudo cœlestium gaudiorum paululum monstratur, quasi reclinatorium aureum fit electis, in quo se vel in hac mortali luce contemplando refocillent ac requiescant. Nihil hoc ipso reclinatorio dulcius, nihil suauius, nihil denique diuinus. *Melior est enim sapientia cunctis operibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari.* Ad hoc reclinatorium multis laboribus peruenitur, quàm plurimis ærumnis & corporis incommodis ascenditur: ab huius ascensu nullo metu, nullo corporis damno, nullo flagello debemus absterri, vel si sanguis effundi debeat; ob id enim purpureus esse dicitur. Nam & sanctissimi quique Martyres, dum ob vitam illam sempiternam sua corpora ad supplicia tradiderunt, dum flagella ac verbera, carceres ac famem, eculeos, ignes, gladios ac fustes, & id genus alia innumerabilia tormenta, ac mortem æquanimiter pertulerunt; nõne reclinatorium illud (beatam vitam scilicet) per gradum purpureum ascenderunt? sed heu nos miseri! quid agimus, qui in hoc ferculo ne columnæ quidem ex argento

Luc. 12.

Psal. 90. a

Ro. 7. c. d

Mollicies
facillimæ
euerit
mētēs bo-
norum.

Ro. 11. b

Mat. 23. d

Mat. 16. b

Mat. 28. a

1. Cor. 4. d

Prou. 9. a

Gal. 2. b

Luc. 9. g

Sap. 3. a

Prou. 3. d

argento sumus; quia sanctam Ecclesiam nec exemplis sustentamus, nec doctrina prædicationis augemus? In ea reclinatorium aureum non habemus, quia terrenis cogitationibus inuoluti, ad splendorem sapientiæ per contemplationem non assurgimus! Ascensum purpureum ignoramus, quia voluptatibus impliciti, labores & ærumnas pro æterna beatitudine ferre recusamus! Consolatur tamè nos aliquando, quod lapide & charitate interna constrata dicit à filiabus Hierusalem: nam etsi veluti fœminæ, non mares (filias enim, non filios Hierusalem appellauit) imbecilli sumus ac timendi in Ecclesia, qui contra vitia fortiter non reluctamur, nec viriliter malis obistimus; fide tamen & charitate cum summis Ecclesie membris ad eandem Sponsi beatitudinem peruenire possumus si charitatem ipsam indefessam fidemque seruamus: Hierusalem enim, visio pacis interpretatur; quæ matrem nostram Ecclesiam significat, eò quod assidue pacem perpetuam contemplatur. Si ergo nos in ferculo cœlestis regis columnæ argenteæ non sumus, reclinatorium aureum non habemus, per gradum purpureum ascendere non valemus; fidem saltem & charitatem quæ communis est omnibus electis, & quæ quasi in medio posita est, teneamus: per hanc enim Rex Solomon nos in ferculo suo esse cognoscit, quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo, cum ascensu purpureo, propter filias Hierusalem etiam media & interna charitate constrauit. Sunt qui etiam per ascensum purpureum, lauacrũ sacri Fontis intelligant: vt enim purpura regale est indumentum, sic & lauacrum cœlestis regis, regia nos veste amicit. Nam si corruptibilis purpura tantum habet studij apud mortales, ne maculetur atque sordeat; paratam peritura omnino & belluis marinis comparat: quanto maiori studio atque diligentia, hæc animi conseruari debet cœlestis Lacry Regenerationis; non ex maritimis quidem feris, sed ex cœlestibus thesauris sacratissimis Iesu Christi sanguinis fulgentissimum colorem habens & sempiternum? Quod verò lapide & charitate interna ac media, constratam dixit; admirabilem pulchritudinem (vel in hac militanti Ecclesia) iustorum chori laudare videtur & efferre. Nam per filias Hierusalem, multitudinem Fidelium intra Ecclesiam Christi contineri declarat: in qua quidem lapidibus sanctis viros integros ac iustos comparat, secundum illud; *Lapides sancti voluntur super terram nostram; eò quod humi iacuerint, & genu flexerint.* Qui quidem charitate vniuersam Legem complentes, in ea persistunt nec ab eius mandatis & charitate diuelluntur. Filias verò Hierusalem, animas sanctorum Apostolorum vocat; quæ quidem non in hac terrena, sed in illa cœlesti Hierusalem in perpetuum requiescunt. Vnde sequitur: *Egredimini filia Sion, & videte regem Solomonem in diademate quo coronauit eum mater eius in die desponsationis suæ, & in die letitiæ cordis sui.* Egredimini, scilicet atque perfidia: *& videte regem Solomonem:* hoc est, dominum nostrum Iesum Christum, in diademate quo coronauit eum mater eius; quando illius capiti, Iudæorum nequitia coronam spineam crudelissimè imposuit. Matrem suam carnem, ipsam appellat Synagogam, quoniam secundum carnem ex Iudæis natus

est Christus. Dies autem desponsationis eius tres sunt: passionis scilicet; tunc enim sibi hanc sanctam Ecclesiam Gentilium desponsauit; tunc & illud Osce Prophetæ adimpletum est quod dicitur; *Desponsabo te mihi in fide & charitate.* Tunc fuit & in die letitiæ cordis sui; cum in illa die Paschatis in qua Iesus letitia affectus dixit discipulis suis; *Desidero desiderauit hoc Phasem inducare vobiscum.* Tertia verò cum resurrexit à mortuis, & apparuit discipulis suis. Siue incarnationis dies prima intelligatur cum deitatem suam humanitati nostræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem suam tempore opportuno Ecclesiam suam sibi assumere illi placuit. Tunc cum charitatis exultatione, carnem nostram ex Maria virgine suscipere dignatus est; in qua cum doloribus pro tempore viuens, de redemptione nostra vehementer exultauit. Secunda verò dies, cum pro salute nostra in humilitate gloriæ Dei sed exaltatione humanitatis, quasi diademate coronatus fuisse dicitur; & verè mortuus, resurrexit pro redemptione & gloria totius humani generis: ipsius enim membra sumus & corpus per communionem ipsius qui est caput nostrum. Tertia verò dies & vltima, cum ascendens ad cœlos, Spiritus sancti ignem in filios adoptionis effudit ad gentium conuersionem & fidem; sic enim dilexit Ecclesiam ac Sponsam; à qua cum laudatus sit hucusque, vicissim & ipse laudibus nunc attollit Ecclesiam. Ait enim: *En pulchra es propinqua mea: Ecce formosa es: Oculi tui columbarum, præter ea quæ de te silentur.* Laudat huius suæ Sponsæ pulchritudinem Sponsus; nec semel, sed bis cum dicit; *Pulchra es, & formosa es propinqua mea:* vt non modò fide speciosam, verum etiam operibus iustitiæ ornatam illam esse delectet. Quod verò oculis illius columbarum appellat, sinceritatem & innocentiam oculorum mentis spiritualium eiusdem commendat ac celebrat: *Præter ea quæ de te silentur;* vel, quæ intrinsecus latent. Aliam quoque pulchritudinem & speciem quandam interiorum ex taciturnitate, huic Sponsæ inesse testatur: sæpè enim multi Piorum, ore quidem tacet corde verò clamant, gratas Deo preces offerentes, vt beato Moyse tacenti dictum est; *Quid ad me clamas?* Et beata Anna cum tacita deprecaretur, fructum suauissimum suæ orationis accepit magnum scilicet Samuel. Magna igitur laus, honestè foris inter homines conuersari, & coram proximis bonorum operum lucis exēpla monstrare; vnde speciosa appellatur à Sponso: sed maxima prorsus laus & commendatio est Ecclesie & cuiusque fidelis animæ, cordis arcana sanctissimè custodire; eaque illibata atque sincera retinere, depulsis omnibus illecebris voluptatum, & desiderio rerum humanarum longissimè abdicato: solaque cœlestia contemplari animo, mētē capere, & cogitatione completi, nec aliud meditari ac velle (quandiu huic carceri pœterrimo inclusi sumus) quàm soli Deo optimo maximo, interno animi desiderio semper inharere, eique aliquando in sempiternum coniungi velle; idque & quàm celerrimè & quàm optimè fieri velit ipse cuius arbitrio & huc demissi & hinc omnino discessuri sumus. His enim Sponsæ occultis animi ornamentis maximè delectatur sponsus qui de eadem sic loquitur: *Cincinnati tui tanquam greges caprarum, quæ ascenderunt ad Galaad. Cincinnati siue capillis, multitudinem Christiana-*

Tres dies desponsationis christi.

Of. 1. d

Luc. 22. b

C A P V T I I I I.

Ex. 14. d
1. Rc. 1.

Concilia sunt capilli in Ecclesia.

ni populi comparat, mysticam (vt arbitror) significationem continentibus secundum Apostolum dicentem; *Mulier si se comit, hac illi gloria est.* Coma enim & capilli Ecclesiae, multitudo sunt populorum Christo credentium: Coma namque pro tegumento data est & capitis ornatu. Quare capilli Sponsae Christi concilia atque coetus hominum sunt & conuentus populorum vnum Deum colentium, verum ornamentum ipsius Sponsae & gaudium Iesu Christi qui caput est Sponsae & totius humani generis conditor atque redemptor: secundum illud Prophetas; *Omnes ipsos induet, & ornabit eos veluti sponsa ornatum.* Nec mirum videri debet ac durum, per capillos, Fideles populos designari. Nam si per oculos praedicatores Ecclesiae & quosque illustrissimos sanctitate viros accipimus, quod ceteris quasi lumen ostendant ac viam, qua bene gradiantur ad vitam: cur non per capillos, populorum turmas, qui iisdem Sponsae maximo sunt ornamento, capiamus? Sint ergo capilli sponse veluti caprarum greges, fideles populi; quia dum praecipua Legis ruminatur & fide coelestia contemplantur, munda sunt animalia quae (caprarum instar) alta atque sublimia depascuntur animo. Quod autem a Galaad ascendere dicuntur, candidatorum Martyrum laudat exercitum: qui dum fidem Christi insuperabilem tenuerunt, testimonium veritati vel per mortem suam perhibere non timuerunt. Possimus etiam per Galaad, quod Aceruus testimonij interpretatur, Prophetarum & Apostolorum de Vnigenito verissima vaticinia atque testimonia intelligere: qui verbis ac rebus Christo nascituro, iamque nata fidelissimè testificati sunt. Vnde in ipsa per Dauid nouit psallere, cum dicit; *Testimonia tua meditatio mea est, & consilia mea iustificationes tuae; Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum & non confundebat.* Greges ergo illi caprarum de Galaad ascendere, quia populi Christiani eo promptius corporis incommoda atque supplicia perpeffi; & coelestia concupiscunt, & humana omnia aspernantur & peritura, quo fortius ac verius sanctos Prophetas, Apostolos, & Martyres eidem fidei testimonium perhibuisse norunt: vnde sequitur laudare Sponsam; *Dentes tui sicut greges tonsuram, quae de lauacro ascenderunt omnes gemellis fœtibus; & sterilis non est in eis.* Hic ordo colligit antedicta atque connectit, cum dentes tuos vt greges tonsuram vocat, vt enim per oculos, praedicatores sanctos & doctores Ecclesiae intelligit, per quos Ecclesia illuminatur; sic per dentes, eosdem possumus accipere: ab ijs enim & infideles contemuntur, & paruuli adhuc in fide nutricantur. Sancti enim praedicatores veluti dentes, cibum salutarem Scripturarum & mandatorum imperitioribus exponentes; tanquam matres filijs paruulis panem commendant, quo fortiores (in dies) ad coelestia conualefcant: hi rectè gregibus tonsuram de lauacro Spiritus sancti ex baptisate regeneratos esse intelligunt, libenter onera huius seculi deponunt, seque ipsos ad aeterna consequenda, & alios sanctissimè adhortantur. Quare Christianos omnes veterem hominem cum actionibus simul & cupiditatibus suis omnibus exutos esse oportere declarat, cum dicit; *Quae ascenderunt de lauacro:* hoc est, Animas sacro Fonte renatas ac lotas à terrenis cunctis rerum hu-

manarum studijs minime necessarijs; fide verò illustratas, & spei & charitatis duplici purpura atque miro candore perfusas: Gemello enim foetu ornatos omnes, nec vllam inter eas sterilem appellat. O admirabilem Sponsae charitatem! O immensam illius sapientiam, qui disponit omnia suauiter, & attingit finem usque ad finem. Solae descenderunt in aquam fideles animae, sed duplici Spiritus sancti partu ornatae, fecundissime, ascenderunt charitatem scilicet Dei ac proximi; nec vlla sterilis esse potest inter veras Christi oves. Gemina quippe semper dilectione foecundus esse debet bonus Christi seruus; hoc sibi fidelissime tenere, hoc ceteris praedicare, vt quod sequitur rectè audire possit: *Sicut vita coccinea labia tua, & eloquium tuum speciosum ac pulchrum.* Vitae coccineae labia confitentium atque praedicantium Christi necem ac sanguinem comparat; & hunc lauatem scelus omne, per quem salus data est homo generi. Vt enim Raab meretrix, signum coccineum in fenestra suspendit, per quod domus eius seruata fuit; sic & Ecclesia per inuictam confessionem, Christi fidem, & veram charitatem filiorum, veluti in fenestra coccineum velum habet; per quod sanctissimam Trinitatem apertè confitetur, adoratur, & credit; indeque salutem eternam amplexatur & tenet. Si quis enim erubuerit confiteri Iesum Christum, vnicum Dei Filium, & Patrem, & Spiritum sanctum, Deum Trinum & vnum; Trinum personis, Vnum substantia, atque natura coaeternum, consubstantiali, coaequalem, parèmq; omnino & vnum; & item Patrem & Filium & Spiritum sanctum, essentia, potestate, sapientia, prouidentia, & quicquid essentialiter de Deo praedicatur. Nam Filius quod ad humanitatem tantum, minor est quam Pater; caetera compar omnia, principium de principio: Nam solus Pater principium sine principio esse dicitur. Siquis (inquam) de Deo palam confiteri extimuerit; non audebit (quia nolet) Sponsus eum confiteri coram Patre suo, vt ipsemet nos admonet in Euangelio: vnde rectè sequitur; *Eloquium tuum speciosum atque suauiter.* Delectat enim bonos, malos instruit, credentes affirmat, nam & praecipua vitæ loquitur, qui bene vidit ac docet: & veluti vitta coccinea, fluxas cordis hominum cogitationes sanctissimis suis verbis, quasi capillos sparos, ne immoderatè fluant, astringit ac firmat; in Deumque bene viuendo colligit ac comit. Sed coccinea esse debet & vitta & verbum; hoc est, igni amoris accensa omnis admonitio proximi atque doctrina, ne quid nisi charitate Dei & proximorum adducti faciamus. Tunc enim frugifera sunt verba & exempla, praedicationes & opera, sacrificia & preces, oblationes & dona: *Ignitum enim eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud.* Omnis qui verus est Christi seruus, & libenter verba Dei audit, & audita studiosè conseruat ac exercet, indeque fit vt de se audiat, quod sequitur: *Sicut mali corium, malum tuum: praeter id quod in te latet.* Per Malum (quanquam superius diximus quid significaret; praedicatores tamen possumus nunc accipere, & veros quosque Christi seruos; qui (dum sibi ac ceteris prodesse student) veluti, cortex mali punici, colore igneo bonorum operum, in facie Ecclesiae splendent. Per malum vero punicum, ipsa Ecclesia & fidelis anima designatur: quia vt in illo multa suauiora grana; sic & in Ecclesia

Sap. 8. a

Iof. 1. a

Solus Pater est Principium sine principio.

Psal. 60. a

Ioh. 1. Sacratissima & semper intemerata virgo Dei Mater. Christi & Ecclesiae sponsualitia.

Psal. 111. a

Maria Deipara.

clesiae sinu multi fideles populi in vnitatem fidei continentur: dumque multi ex his diuino seruitio se ceteris valentius astringunt ac dedunt ita vt omnia mundana contemnant ac fugiant, voluntates suas abnegent, & vitia sua omnino purgent ac lauent, seque deprimant, ceteros extollant, dum suis exemplis multos Deo alunt ac parant: hi veluti mala punica iam matura, planèque gustui suauia, sese proximis in salutarem cibum aperiunt ac potum. Plura autem atque maiora sunt quae in his latent quam quae fidelium oculis exponuntur, ob idque dixit; *Praeter id quod in te latet.* Nunc ad reliquas Sponsae laudes accedit: *Collum tuum sicut turris Dauid quae edificata est in Thalpioth.* Collum, fides, dicitur humanae rationis forma: vt enim longius visuri, collum extendimus; sic per fidem & rationis visum, futura prouidemus, & longè posita praestolamur. Tales sunt Fideles omnes qui & se bene docent ad bene beatèque agendum, & ceteros instruunt ad futuram gloriam; hi tanquam turris Dauid existimantur: etsi turris Dauid Sponsus potest accipi, eo quod ex Dauid secundum carnem natus, ad genus humanum protegendum huc venerit. Cunctos enim Deus ad se confugientes & suam opem implorantes, turris instar ab omni malo defendit atque tuetur; à Diaboli scilicet laqueis ac dolis assiduèque praedio, conseruat illaesos. *Turris enim fortitudinis a facie eius,* vt Dauid inquit; *Qui & manu fortis esse dicitur, & in Thalpioth turrim ipsam edificasse.* Thalpioth, altitudo interpretatur: rectè enim in altissimis re vera domus Dauid edificata est: quandoquidem in sinu aeterni Patris ante secula erat ac fuit, estque semper Filius Verbum quod & caro aliquando factum est, vt Ioannes inquit, *& habitauit in nobis.* Quod tunc etiam domum hic sibi edificasse potest intelligi, cum sacratissimae & semper intemeratae Virginis vterum sibi praeparauit ad despondendam sibi humanam carnem: Tunc enim facta est diuina illa desponsatio coelestis Sponsi ad Sponsam Ecclesiam, cum Deus filius humanitatem nostram in sanctissimo Virginali vtero mirabiliter sibi copulauit & tanquam Sponsus de thalpioth processit ad nuptias humani Generis reparandi. Hec igitur sapientia edificauit sibi domum, quae secundum illud; *Et in altis habitat & humilia respicit.* Huius altitudinem si quis nosse cupit, non modò in Deipara Maria humaniter edificatam contempletur; verum etiam supra caelos in dextera Dei Patris sedentem videre tandem sibi dari deprecetur: tunc enim huius sapientiae, qualis & quanta sit altitudo, quod Thalpioth dicitur, apertissimè intelliget. De hac ipsa sequitur cum dicit; *Mille clypei, seu scuta, ex hac pendunt, & omnia iacula fortium.* Per mille, qui numerus est, ex quo ceteri complentur (ex denario enim & centenario decies ducto, nascitur) omnes electos Dei sanctos intellige: vel ex Iudaeis ex quibus & ipse Sponsus secundum carnem natus est; hi sunt qui denarij & centenarij veram significationem habent qui pie iustèque viuentes in carne Deum ipsum supra omnia & plus quam se ipsos amarunt colueruntque, nec vnquam à charitate proximi recesserunt: hi fidei inuicibilis clypeo tecti, contra haereticos & vitiosos omnes, acerrimè pugnant, & in hostem ipsum & veritatis oppugnatores iacula salutariter intorquent: sanctis enim actionibus mu-

niti Christi serui intrepidè certant, fortiter iaculantur & inuicto animo Mundum superant ac carnem nec vnquam vitij libera colla summittunt: sicque verè fortes & scutum fidei & lanceam charitatis venientibus aduersarijs opponunt. Hec omnia & contemplatiua facit anima, dum se primum bene munivit scuto verae fidei; hoc est, honestis operibus plena: fides enim sine operibus mortua est, sicut scriptum est. Deinde sese, ad vtilitatem proximorum bene consulendo, monendo, docendo, tanquam iaculis armavit: Inde enim fit vt iure de se quoque, quod sequitur, audiat: *Duo vbera tua sicut duo hinuli capreae gemelli, qui pascuntur in lilis donec aspiret dies, & moueantur umbrae.* Duo vbera, vt supra dictum est, duo Testamenta & duo praecipua charitatis, & duos ordines sanctorum Prophetarum & praedicatorum intellige; Circumcisionis scilicet & Praeputij: Qui quidem omnes cum ceteris bonis Christi seruis tanquam duo hinuli capreae, vtriusque Testamenti mandata acutissimè perscrutantes; omnia studiosissimè seruauerunt, seruaueruntque quotquot ad Sponsum peruenire nituntur. Hi duplicis vberis fuctores meditatio fiunt; spiritalis videlicet sensus & literalis siue historici: sicque arcana Dei mysteriaque rimantes in Lilij; hoc est, in puritate conscientiae, candore vitae & integritate versantur; mundi ac casti, fideles & iusti inuictique profus, beatitudinis praemia in die Iudicij praestolantur; quae adhuc in labore noctis atque periculis assiduè contemplantur. Tunc enim dimotis vmbri huius mortalis noctis; hoc est, praesentis vitae transactis actionibus atque discussis; qualis quisque vixerit, apparebit, sempiterna bona aut mala recepturus. Sed annitendum est, fratres, vt his omnino annumeremur pro quibus narrare proficitur Sponsus: *Vadam per me ipsum ad montem myrrhae & ad collem Thuris.* Quicumque carnem suam ita domat atque castigat per assiduas lachrymas & poenitentiam salutarem nec non per vigilias & ieiunia, vt nunquam sensus imperium rationis excurrant; sed vna cum anima, diuinae Legis praecipis obediant; nihilque velint profus ac cupiant, nisi quod à recta ratione manarit; sicque victis & superatis desiderijs carnis & illecebris voluptatum, liberè & expeditè ad quaeque optima peragenda sanctissimè accingitur; & in cordis penetralibus tanquam thuris collis (in precibus ad Deum) odorem redolet sanctitatis is verè Mons myrrhae & Collis thuris habetur: ad huncque Sponsus per seipsum libenter accedit secundum illud; *Si quis sermonem meum seruat, ego & Pater ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus.* Quamuis per Montem myrrhae, non incoègruè corpus Sponsi possit intelligi; quod sua sponte neci oblatum est: Is enim mons est, de quo legitur; *Abscisus est lapis sine manibus, & contriuit imaginem & factus est in montem magnum.* Myrrha vero secundum illum Ioseph à quo hic mons eam nactus est & conditus in sepulchro: Ad hunc montem myrrhae & collem thuris voluntariè accessit Sponsus; vt non solum pro Sponsa mortuus sepeliretur, verum etiam vt pro eadem resurgeret immortalis: ob idque colli thuris, eius caro assimilatur; quod post resurrectionem, thuris instar; viua ligna (Iustos scilicet) germinatura erat; ad quos respiciens, ex sequentibus Sponsam ipsam mirabiliter laudat; ait enim: *Tota pulchra es*

Iac. 2. d

Scripturae sensus duplex.

Carnis castigatio.

Ioh. 8. f

Dan. 2. e

propinqua mea & macula non est in te. Admirabilis certe est laus Sponsæ; eaque à Sponso; & propterea illi lætandum est magis. Sed cum nemo sine peccato viuat, nec infans vnus diei; quid est, quod tota pulchra esse dicitur, in qua macula non habetur? Scimus enim illud; *Si dixerimus quod peccatum non habemus, veritas in nobis non est.* Et idem; *Si dixerimus quia peccatum non habemus, mentimur & veritatē non facimus.* Adhæc, & illud; *Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius.* Nec vos fugit quod dicitur; *In multis offendimus omnes.* Est ita prorsus; Sed dum fidelis anima à peccatis quotidianis se per pœnitentiam mundat; dum quotidie minora peccata cum lachrymis lauat & à maioribus sibi cauet; quàmuis frequenter peccet, per assiduam tamen pœnitentiam, mūditiā suam perpetuò seruat. Hinc eidem alibi præcipitur: *Sint omni tempore vestimenta tua candida.* Et illud; *Iustus autem ex fide uiuit;* quàmuis enim mox vt peccat, à iustitia deuiet; tamē dum semper credit in eum qui iustificat impium, & assiduè sub eius fide peccata sua deflet; per assiduas ablutiones iustitiā suam retinet: fitq; vt ipsa quoque sancta anima, mons Myrrhæ & collis Thuris esse possit: dum enim se vehementer obseruat ne peccet, castigatque subinde (omni carnis voluptate depulsa) nec cessat ab honestissimis vitæ actionibus, & per humiles preces & sanctas orationes suauiter olere; fit editus mons Dei & suauissimus Sponsi collis, amabiles odores redolens ac fructus. Vnde rectè ei dicitur à Sponso; *Veni à Libano Sponsa; Veni de Libano;* Vt ostēderet omnes sanctos & electos dei quàmuis partim à Iudæis, partim à gentibus congregatos ab vno tamen Sponso per baptisina lotos, cœlestis gratiæ cādorem accepisse; de Libano Sponsam venire iubet; Libanus enim dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum, nisi candidissimum sacri fontis Lauacrum, quo sancta Ecclesia & quæque fidelis anima per Spiritum sanctum quem accepit, delictorum sordibus abluta, & per Christi fidem dealbatur? Vnde illud Dauid: *Asperges me Domine hyssopo & mundabor.* De Libano ergo sancta Ecclesia ad coronam venit; quia in Christi baptisimo fidem percipit Sub qua ex diuina gratia præmiū posse accipere meretur: ob id enim venire iubetur vt in fide, spe, & charitate; quicquid operatur, firmum habeat, stabile ac tutum: his enim munita virtutibus, perpetuò constantiam seruat & patientiam, fide enim firmatur animus; hac, & corda mundantur; sine hac impossibile est placere Deo; spe quoque nunquam deicimur: vnde scriptum est; *Non confundentur omnes, qui sperant in te Domine.* Charitate verò ad eò stabilimur, vt de ea rectè Apostolus exclamārit; *Quis nos separabit à charitate Christi?* hæc verò operit multum dimem peccatorum, vt i nostis: hæc Deus est, & Deos facit esse homines, hanc vnam sinceram inuiolatamque seruantes: ob idque bis dicitur Sponsæ; *Veni, vt Deum ipsum pariter & homines sanctissimè amemus colamúsque;* omnino, quò simus aliquando quales, Spōsus nos esse desiderat cum ait: *Venies & coronaberis à primitiis fidei à capite Saniyr & Aërmon, à cubilibus leonum, à montibus pardorum.* Ad fidem, venturam Sponsam prophetatur cum dicit, *Venies & coronaberis.* Venies enim à Gentibus, transibis à Lege. Omnes enim inquit, videbunt me à paruo vsque ad magnum eius. A primitiis à capite Saniyr & Aërmon. Saniyr, interpretatur

rubus; Aërmon, spiritus siue vox sublimis. Principium enim fidei ab eo fuit qui in rubo locutus est Moyse, & voce sublimi locutus est filijs Israël cum eos eduxit ex Ægypto, in vnūque coëgit. Neque ab vno loco venturas Gentes ad fidem Sponsus ostendit; sed vndique gregatim, cum dicit: *A cubilibus leonum & à montibus pardorum.* Vt reges potentissimos quoque & qui leonum instar olim sæuiebant, efferratos moribus, crudeles ac seuos, elatosque omnino atque superbos, simul & pardorū similes (varijs maculis vitiorum cum aliqua forte virtutis umbella variatos animos ac pictos habentes ad fidem Christi aliquando cōuolatuos esse, relictis stultis atque vanissimis idolorum cultibus, scelerūque omnium voragine depulsa ac labe; sacro fonte renatos, diuinōque Spiritu sancti lumine illustratos. Ex his Sponsam coronādam vaticinatur Sponsus, vt perpulchra sit omnino & admirabilis huiusmodi fidelium populorum amictu varietate ac gloria: ob id enim & à montibus Pardorum coronam illi affuturam & gaudium; vt vel ex hæreticis nonnullos qui pardorum similes esse perhibentur, & ex filijs regum ac principum habitura sit pastores, ministros, prædicatores ac duces. Quid enim per montes, leones ac pardos nisi summos & potentes huius seculi; qui quò ditiores sunt & magis opulenti, eò maiores apud infirmos esse videntur, ob idque vanissimè superbiunt? At ex ijs montibus sæpe Ecclesia coronatur (vt diximus) dum superbi ad mansuetudinem, crudeles ad pietatem, hæretici ad fidei vnitatem conuertuntur; fitque vt de illa sequatur quod Sponsus edocet: *Vulnerasti cor nostrum soror nostra, vulnerasti cor nostrum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.* Per oculos, excellentissimos quoque prædicatores fidei, sanctosque doctores Ecclesiæ; per crines, fideles populos (vt diximus) intelligit: per collum verò; capitis cordisque coniunctio atque concordia demonstratur in fide, per quam caput & corpus copulatur, dum Fidelis quisque Christo tenaciùs inhæret sanctiūque versatur in cœtu fidelium atque consensu: ob idque *in vno oculorum, & vno crine colli* Sponsæ se vulneratum esse dixit; non autem duobus oculis neque multis crinibus, vt nequid nisi spiritale totum id esse intelligamus, sanctæque concordia & charitatis plenum. Nam cum duos oculos carnis habeamus, cordis verò vnum ac mentis, qui animam ad fidem pietatēque adducit, & ad prudentem ac simplicem rationis visum; rectè, in vno sese vulnerari (interiori scilicet animi mentisque affectu) gaudet Sponsus. Non enim carnis desiderio non corporis ornatu, non discordia, rixa atque dissidio, & contentione delectatur deus; sed animi sanctissimis optatis ac studijs, concordiaque & pace quam testatus est nobis maximè afficitur. Propterea Apostolus Corinthios vehementer obiurgat; dum eorum alij, Cephæ; alij, Pauli; alij, apollo sese discipulos & sectatores esse iactant: vnum enim Christum pro omnibus esse mortuum; vnum, genus humanum redemisse; vnum, gratiam gloriāque donare singulis prout vult, ostendit: non Petrum, non Paulum, non Ioannem, non alium quēquam sese voluntariè morti pro redemptione nostra deuouisse. Vnum ergo deū Iesum Christum amandum colendūque sanctissimè, illi soli laboandum, parendam, seruiendum, n orien-

Ioh. 1. d

Iob. 25. a

Iac. 3. a

Peccata maiora & minora.

Eccel. 9. b

Rom. 1. b

Pl. 50.

Plal. 24. a

Ro. 8. g.

1. Pe. 4. b

1. Ioh. 4. b

Hier. 42. a

Ex. 3. a

Hæretici Pardorū similes.

Christus cœcordi: nostra ximè dicitur.

1. Cor. 11.

moriendūque omnino, cum oportuerit; cauendūque esse diligenter ne inconfutibilem hanc integerrimæ fidei vestem miserimi discindamus: vnum enim corpus, vnus spiritus, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisina, vnus Deus & pater omnium, vna salus. Quare in vnitatem Fidei Sponso placere possumus, aliter non possumus. Sed animaduertendū est quòd non se solum Sponsam vulneratū, sed cor nostrum esse dixit; vt totam simul Trinitatem, salutē humani generis operatam esse declaret: quanquam persona Filij ad id propriè descendisse creditur; solumque Filium Patri cœternum eiusdemque substantiæ atque naturæ cum Spiritu sancto, humanam carnem & integrum hominem suscepisse; personæ humanæ atque diuinæ admirabili vnitatem, vt vna persona Christus esset, duplicique natura: Tam ineffabili charitate vulneratus est Deus erga genus humanū, creator omnium erga creaturam, summus erga infimum, æternus & immortalis erga temporarium & periturum, infinitus & immensus erga pusillum & angustum, planèque breuissimum! O incomparabilem amorem! o inauditam charitatem! o maxime infinitam Dei misericordiam, summamque pietatem! Quis non te vehementer amet ac colat summe Deus, amabilissime Iesu, clementissime redemptor? Saxeus ac ferreus, adamantinus ille prorsus ac miser & miserabilis qui non te vnum vehementer desiderat, te adorat, tibi seruit, tibi semper adheret, ad teque vnum tandem peruenire contendit. Sed tu nos attrahas oportet: nemo enim ad te venit bone Iesu nisi Pater tuus traxerit illum; hoc est, nisi te Patri æqualem cœternūque crediderit. Da nobis ergo hanc fidem, adauge, conserua. Nam sine te quid possumus miseri? tunc enim de nobis dices, quod laudare sequeris de Sponsa: *Quam pulchra sunt vbera tua soror mea Sponsa: quam pulchra sunt vbera tua à vino; & odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.* Per duo vbera, duo Testamenta duòque præcepta charitatis (Dei scilicet & proximi) significari iam sæpe diximus: sed considerandum nobis est, quòd ea pulchra esse dicit à vino; hoc est, à sanguine Iesu Christi & ab immensa Spiritus sancti charitate: prius enim ipse dilexit nos, indeque verus est amor noster omnis & perfecta charitas in Sponsam & proximum quemque nostrum: inde perfecta sunt & accepta opera nostra omnia, ieiunia, vigiliæ, orationes, elemosynæ, patientia, benignitas, iustitia, sanctitas; sola charitate perficiuntur omnia. Hæc vis est & forma atque perfectio nostrarum actionum omnium: ab hac quicquid est, perfectum est & salutare: sine hac, omnia vana & nocitura. Lege apostolum ad Corinthios & quanta sit ipsa charitas intelliges: huius vestimentorum odor, cæterarum virtutum omnium odores ac fructus excellit. Euangelica est enim hæc charitas quæ regali vestit amictu, cœlesti pascit alimonia, ineffabili replet gaudio & sempiterno: huius indumenta duplici colore purpureo insignita; Apostolorum scilicet & Prophetarum, Martyrum atque Doctorem opera veteris Testamenti, mandatorum gestis longissimè antecellunt. Bona & illa quidem Legis opera, sed nihil ad sublimia Euangelicæ charitatis acta. Hanc igitur amplectentur & teneant qui sine causa laborasse nolunt: multi enim multa vestimēta habere videntur; Thom. 1.

Fides vestis inconfutibilis.

Filius Patris & Spiritui sancto cōsubstantialis.

Admirabilis in Christo vno duarū Personarū in vnā.

Ioh. 6. e

Luc. 17. a

Opera omnia perferuntur charitate.

sed quia sincera charitate carent, luporum sunt, non ouium: vnde in die illa tremenda cum dicent; *Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & signa multa fecimus?* audient miserimi: *Nunquam noui vos; Discedite à me omnes operarij iniquitatis.* Sibi enim, non deo laborarunt & placuerunt. Quare charitatis indumentis obtegatur Ecclesiæ; in huiusque sinu ac gremio, veræ sanctitatis odorem spirare nitamur; non hominibus placere studentes; vt quorum ossa dissipantur à Deo; sed soli Christo Iesu Sponso nostro, cuius auribus ac labijs sola veræ charitatis opera a deo accepta sunt & pericunda vt ab illis Sponsam laudare non cesset: ait enim; *Fauum distillant labijs tua, Sponsa.* Doctores sancti & prædicatores integerrimi, labia sunt Ecclesiæ; qui diuina doctrinæ Christianæ præcepta, salutariūque eloquia paruulis effundunt ad fidem alendis. Fauis enim mellis, honesta sunt verba ac doctæ: Per hos, *oculus diuinæ sapientiæ,* quasi cordis latentia aperiantur. fauus est diuina Scriptura; in qua, mandata vitæ æternæ, dulcissima Sponsi cum Sponsa colloquia virtutēque omnes continentur, & diligenter inquirentibus patent: vt enim in fauo, mel & cera latent (quorum altero pascimur, altero lumen accendimus) sic in Literis sacris suauissimus cibus animi & lumen mentis infunt, modò ritè quærantur. Hæc, labia custodiunt sacerdotum, secundum illud; *Labia sacerdotis custodiunt scientiam:* hæc docent boni omnes Christi serui. Tunc fauum distillar Ecclesia, cum electus quisque recta prædicat, & cœlestia gaudia reuelat: quantaque dulcedo sapientiæ in scriptura lateat, per oris fragilitatem, audientibus manifestat; vt quod sequitur, iurè audiat: *Mel & lac sub lingua tua, & odor vestimentorum tuorum, tanquam odor thuris.* Per mel, prædicatio pœnitentiæ; per lac, Legis institutio; per odorem vestimentorum quasi odorem thuris, obseruatio mandatorum in odorem suauitatis Iesu Christi potest intelligi. Hoc mel, falsi Christi serui quales sunt prædicatores ficti, in lingua portant, quod sub lingua non habent: sæpe enim alijs cœlestia gaudia prædicant tanquam veri sint; cum ipsi tamen terrestria & peritura bona desiderijs appetant. hos ab æterno prouidit Dominus, cum in Euangelio canendos sapienter admonet: *Super cathedra Moysi, inquit, sederunt Scribæ & Pharisei, quæcumque dixerint vobis, facite; secundum eorum opera nolite facere; Dicunt enim, & non faciunt.* At recti & integri buccinatores Dei & sancta quæque anima; & mel in lingua portendit, dum diuinæ sapientiæ dulcedinem loquendo effundit eaque mentes audientium reficit; & idem secum sub lingua retinet, dum ea omnia sibi met profutura reseruat, & sanctè peragit quæ cæteris rectè prædicauit: imitata Apostolum Paulum, qui aduersus improbos eiusmodi prædicatores clamat; *Castigo corpus meum & redigo in seruitutem, dei, ne cum alijs prædicauerim ipse reprobus efficiar.* Hæc quoque fidelis anima, lactis candorē habet & teneritudinem de Scripturæ sanctæ mammis atque vberibus spiritus sancti fluentis haustā; qua paruulos quosque in Ecclesia cōmodè nutrit ac fouet, augētque; quotidie, secundum illud Apostoli; *Tanquam paruulis in Christo lac nobis potū dedi non escam:* nec ipse tamen à se discedit, sed terrena abiicit, vitiorū amaritudinem respuit, per sese honores fugit, oblatos

Plal. 50.

Mat. 23. a

1. Cor. 9. d

1. Cor. 13. a

spernit: seque met interioribus sensibus sapientiae dulcedine pascit ac roborat; ne ad aeterna gradiens, villo (quamuis summo) labore viae itinerisue lassescat. Per vestimenta Sponsae (vt supra quoque diximus) sancta opera designantur; quibus vel praerita mala teguntur, ne in die irae appareant vlciscenda. Hinc enim illud; *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, & videatur turpitudine eius.* Et illud item; *Besti quorum remissa sunt iniquitates & quorum reata sunt peccata, & c:* Vel innocentia conseruatur & augetur; non enim satis est mala non agere, nisi & bona peragamus: Prima pars iustitiae est mala deuigare, & vitia fugere; secunda vero, honesta ac iusta sanctaque patrare, quibus (iure) bonitatis amatores esse iudicemur; Scriptum est enim: *Declina a malo, & fac bonum, & c.* Vnde recte laudatur Sponsa; *Odor quasi thuris;* quia semper studio voluntatis & humilitate precum, bene olere debet fidelis anima. Sancta ergo Sponsa quandiu potest in hac mortali vita; bona semper operatur, & desiderio ardet sempiterno; nihilque boni agit nisi vt ad caelestia quae vehementer amat, aliquando peruenire possit: ob idque recte *odor vestimentorum eius* odori thuris comparatur, quia quicquid agit ac fludet, Deo bene redolet, dum (aeterna consequendi studia atque proposito) cuncta bona operatur. Quo fit, vt de illa Sponsus libentissimè loquatur, ac gaudeat: *Sequitur enim; Hortus conclusus soror mea, hortus conclusus, fons signatus.* Hortus conclusus, Sponsa Ecclesia dicitur quam & fororem vocat; propterea quod in ea tanquam in bene culto pomario atque horto plures sunt arbores fructuosae ac plantae; multi flores odoratissimi, quam plurima holuscula: ex variis enim populis ac gentibus quas habet, varios quotidie flores & fructus boni operis profert. Varias sunt actiones bonorum, quanquam ad vnum finem omnes nitimur peruenire. Nam alij matrimonio castissimo addicti sunt, alij soluti & coelibes, alij virgines perpetua corporis & animi munditia cum humilitate florentes: Qui tamen omnes in suo statu fidelissimi permanentes, iuste viuunt ac sanctè; neminem laedunt, ius suum cuique tribuunt. Hos perpulcros flores in fide gignit Ecclesia, quae idcirco *ortus conclusus*, siue clausus bis esse dicitur, quod fidei, spei, & charitatis vallo munita; Diabolo semper claudi, soli vero Spòso spiritali, Filio Dei Domino nostro Iesu Christo patere debet huiusmodi ortus. Quaelibet fidelis anima esse debet praceptorum Dei obseruatione & charitate vndique vallata, ne quid boni ob laudes humanas agat; non propter inania haec terrena & peritura labore, sed ob sempiterna illa atque caelestia honestissimè viuat, quae nos sola explere possunt, atque beare; summo studio circumspectans, ne ad interiora bona rapienda antiquus hostis irrumpat. Fons quoque signatus eadem Sponsa dicitur, quia in baptisinate signaculum Iesu Christi accepit, ex eius sacratissimi Sanguinis fonte perlota: vnde non licet amplius Sponsae adulterino diaboli sigillo inculpi, ne dicam inuri: grauis enim iniuria fit diuinissimo Sponso, dum quae ipse suo preciosissimo sanguine clementissimè lauit & sanctissimè inculpsit; eadem, nostra nos ignauia & improbitate patimur ab eius Aduersario ac nostro tur-

apoc. 16. b
Pf. 31. a
Iustitiae
duae sunt
partes.

Pf. 36. c.

Bonorum
actiones
variae sunt
vnustamè
suis.

pissimè foedari atque deleri. Quare sancta quaeque anima studiosè se circumspicere, & conseruare debet caelestis Sponsi characterem, caelestia cogitare, peritiam Scripturarum in memoria ventrem semper ingerere, & quaeque optima documenta veluti saluberrimas aquas colligere; quas sitientibus fidelium animis salutariter effundat cum oportuerit, vt in eis aliquando incipiat ea scaturire aqua de qua dicit Dominus; *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.* Et alibi: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquae viuae fluent de ventre eius.* Potest etiam ob id, fons signatus intelligi, quod sensus spiritalis carnalium mentibus ocluditur. *Animalis enim homo,* vt inquit Paulus, *non percipit ea quae sunt spiritus Dei;* nam stultitia illi est, nec potest intelligere quoniam spiritaliter recedet; estque perinde ac Liber ille clausus Apocalypsis. Sanctus enim spiritus mentem quam replet, illuminans irrorat, & irrorans illuminat; vt & de luce eius videat quid appetat, de rore refrigeretur ne turpiter incalescat. Purgandus est ergo animus ab omni labe carnali & tenebra delictorum; vt ex horto, honesta fructificare, & ex fonte, sanctissima haurire possimus, & vtilites ad ea quae sequuntur, admitti: *Emissiones tuae paradisi malorum puniceorum cum fructibus arborum: Cyprus cum nardis: nardus & crocus, calamus & cinamomum cum omnibus lignis Libani; myrrha & aloè cum vniuersis primis vnguentis.* Per emissiones Paradisi, quae, ἀπερλαί, dicuntur, sanctissimi Apòstoli veluti deliciarum horti, lauacrum sacri Fontis habentes, intelliguntur; qui tanquam mala punica foris rubentes in laboribus & ærumnis, postremò & sanguine martyrij; per multos hominum, Christi fidei, veluti grana pepererunt, hisque tanquam paruulis fructus suauissimos arborum caelestium ad fidei incrementum & charitatis opera praebuerunt: per has enim res sensibiles, diuinæ illae & caelestes insinuantur. Nam fructus arborum, iusta Sanctorum opera & castitatis odores indicant. Quid per Cypros cum Nardis, nisi verba salutaria pietate & fide redolentia? Cyprus, Nardus, & Crocus, fides spes, & charitas. Cyprus arbuscula est flore candido cincinnorum instar pendente, coma odoratissima, folio oleae. Ex hac fit vnguentum nomine Cyprium ad multa commodissimum; habetque folia, flores, fructus & ramos vtilissimos: haec optima in Ascalone Iudaeae, & Aegypti Canopo prouenit. Nardus quoque medicus est frutex Syriae & Indiae praestantissimus, colore ruffo, comosus, odoratissimus, saporis amari, suauitatem odoris diutissimè redolens; calefacit, exsiccit, virètque perpetuò: miscetur antidotis, & efficacissime vires ad quàm plurimos morbos habet. Crocus item notissima herba est, cuius probatissimus in medicina vsus, praesertim qui ex Ciliciae promontorio, nomine Corycius: maximi est odoris, folio angusto in capillamenti modum, florem caelestis arcus colore persimilem, calicis modo ab angusto in latum sese explicantem habet: intra quem, fructum triplicem, veluti apicem, coloris flammei ex vna radícula duplici fillo lutei coloris hinc inde munitum profert; gaudet calcari & atteri pede, percundoque scelicius prouenit; ideo iuxta fontes & viarum

Ioh 4. b

Ioh 7 f

Apoc. 5. a

Cyprus arbor.

Nardi descriptio.

rum semitas latissimus est: nec melli, ac dulci; sed vino vel aqua dissoluitur huic igitur Croco, exercitati virtute patientiae, & factis charitatis illustres comparantur. Qui (veluti triplex Croci fructus ex vna radice dilectionis emanans) Deo, sibi que, & proximis vtilis extiterunt; terrenis rebus angusti, sed caelestibus amplissimi; castigati & afflicti corpore, sed animà vegeti, latissimi, & immortales. Sed haec satis, ne medicinam docere videamur. Calamo verò & Cinamomo odoratissimis similiter arbusculis, & quarum vsus in medicina plurimus est & valentissimus, cum omnibus excellentissimis lignis Libani; Paulus & Petrus cum cæteris fidelibus cunctis aptissimè congruunt: vt omnes cum Christo sepultos in baptisimo viuis sanctitatis odoris esse monstraret: Quod & sequens orationis series aperte declarat, cum dicit: *Myrrha & aloè cum vniuersis primis vnguentis.* Scimus enim corpus Iesu Christi, myrrha & aloè à Ioseph summo pietatis studio, ex diuino consilio ac nutu fuisse conditum. *Cum primis omnibus vnguentis;* hoc est, cum vniuersis iustis illis qui ante Christi corpus sepulti fuerant & humati. Quare per diuersas huiusmodi aromatum species, variis sanctarum virtutum odor & multiplex fructus sanctitatis ostenditur: vt enim ex iis arbusculis ac plantis regalia vnguenta conficiuntur, & valetudines corporum reparantur; ex iisque bene confectis & conseruatis, & bonus odor salutis emanat & aegrescentibus animabus opportuna remedia depromuntur vt digna sint & à Spòso commendari qui adhuc laudes celebrat Ecclesiae. *Fons horti puteus aqua viuentis, quae fluit à Libano.* Ritè post emissiones Paradisi, in Ecclesia fons horti & puteus viuentis aquae describitur: nam per vtrumque Scriptura sancta notatur, Quae adeò diuinæ sapientiae abundat aqua vt & semper fluat ad mentes fidelium irrigandas & nunquam fluere desinat ad perennem copiam indigentium: rectèque horti esse dicitur, quoniam in eorum mentibus precipuè haec scaturit salutaris aqua, qui tanquam bene culti horti frugiferae plantae, nunquam cessant aliquibus fructus ex se reddere, ex acceptisque seminibus bonae fidei, maiori quadam copia reddunt omnia virtutum opera. Sed animaduertendum est quod fons primum, mox & puteus appellatur: vt ostendat sacras Literas non statim patere omnibus abyssum earum intrare cupientibus; sed vt fontem primo aspectu facilem potare volentibus apparere; mox vt haurire ceperint altissimum videri puteum: omnis enim puteus fons est, sed non conuertitur. Propterea laborandum est diligèter ac sedulò, quicunque profundissima huius aquae fluentia penetrare cupit, summamque humilitate aquandum: nam & superbis procellosum fit pelagus, & humilibus fluuius permeabilis; & quanquam interdum veluti fonticulus enatare videatur, aperta rerum intelligentia vt mediocriter eruditos irroret & non satis gnaros; est tamen profundissimus vel vbi maximè transibilis apparet. Quod verò per aquam, diuinæ Scripturae sapientia intelligatur, manifestat illud quod dicitur: *Auferet Dominus ab Hierusalem, mittens eis sitim aquae, & famem panis.* Et illud Elia; *Auferet Dominus ab Hierusalem & Iuda omne robur panis, &*

omne robur aquae. Vbi notandum, quod robur panis prius dicitur, & postea robur aquae, auferetur; quia dum grauia dicta Scripturae non perquiruntur nec fiunt vt mandantur, paulatim à scientia decidet mens vt aliquando vel leuia non intelligat: apteque de Libano fluere dicitur haec aqua, quia baptisinate dealbari cepimus (nam Libanus vt diximus dealbatio interpretatur) dum ablata nigredine peccatorum, ad candorem nouae vitae reformamur; & cum per poenitentiam salutarem instauramur. A Libano ergo fons horti & aquae putei fluunt; quia in baptisimo & dono poenitentiae; Electi, donum Spiritus sancti accipiunt: quò illuminati Scripturae sanctae sensus rimantur & capiunt: iisque ad aeterna capienda vehementius impelluntur, sicuti Dauid inquit: *Fluminis impetus letificat ciuitatem:* cum per donum Spiritus sancti fortiter inundans Scripturae sapientia auctam Ecclesiam & cuiusque capientis mentem infusione sua adeò exhilarat atque foecundat, vt malignum spiritum ab ea longè repellat, virtutes vero inlerat: ait enim; *Abscede Borea, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata tua.* Nihil frigidius est mente diabolica, quae vniuerso diuini amoris igne caret: nihil abstrictius ad calorem Spiritus sancti capiendum, nihil denique infelicius atque calamitosius eorum anima qui diuinæ voluntati obfistunt caelestique lumini atque splendori: quod Dauid intelligens, ait; *A resistens dexteræ tuæ cunodi me domine.* Per Borea seu Aquilonem (qui ventus est frigidissimus à Septentrione spirans) diabolus exprimitur: qui vt peccatorum frigore corda hominum constringeret, ausus est dicere: *Sedebo in monte Testamenti in lateribus Aquilonis.* Hic quoscunq; possidet, à bono opere torpere facit & iniquitate replet: propterea Spiritum hunc malignum, ab Ecclesia & à qualibet electa anima divedere iubet, secundum illud Prophetæ: *Et Aquilonem depellam à vobis.* Et austrum siue Notum aduocat, qui à Meridie spirans calidus est & humidus, alitque vehementer: hoc est, vitalem Spiritus sancti auram plenèque iocundam: Quae, cum mentes electorum perficit, statim calere facit torpore depulso, & ad bona peragenda feruentes reddit: hinc illud dauid; *Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut Torrentes in Austro.* Abscedat ergo Boreas, & veniat Auster, ac perflet hortum Sponsi, & fluant aromata sua, sublata potestate diaboli atque disiecta ab Ecclesia & à quacunque sancta anima. Adueniat Spiritus sancti gratia quae mentibus humanis ignem charitatis accendat, cogitationes sanctas infundat, honestissima facere doceat; vt aromata fluant, hoc est, vt iustae actiones & sanctitatis opera, & virtutum omnium odores per mentes proximorum suauissimè redeant: vt quique ardentes ad eadem se accendant, & Austro flante; hoc est, Spiritu sancto se infundente; latissimè spargantur odora virtutum: vt vbi que cuiusque fidelis hortus & latissimè floreat, & suauissimos fructus atq; salutes vberimè producat; in eumque, Sponsum iure inuitare & aduenientem excipere possit, quemadmodum nunc Sponsa aduentum ipsius Sponsi aeterni Verbi deprecatur, ac rogat: Ait enim: *Descendat frater meus in hortum suum, & comedat fructum*

Psal. 16. c

Is. 14. c

Psal. 125.

CAPVT

pororum suorum. Ad quos & quales fructus edendos horti sui; hoc est, Ecclesie gentium, & cuiusque fidelis animae; inuitetur Sponsus à Sponsa; ipse per se declarat in Euangelio, cum dicit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius qui me misit:* hoc est, ut quam plurimos ad me conuertam, meoque discipulos faciam & amicos, omnes in me credentes: quorum bona opera tanquam fructus suauissimos virtutis, Sponsus edit, hisque maximè lætatur. Tunc enim in hortum suum dilectus descendit & fructum comedit; cum mentes visitat, & iustorum operum delectatione satiatur. Sed iam tempus est explicandi, cur frater nunc appellatur Sponsus; & Sponsa, soror, idque vicissim: Nam more Dramatis; hoc est, interlocutorum & differentium; sese mutuò compellant, inuitant, ac laudant per totum hoc Opusculum; cum paulò superiùs seinuicem, Patrualem & Propinquam vel Proximam nominarint. Equidem propterea sponsum Christum Iesum Dominum nostrum *ἀδελφὸν*, hoc est, patruelem & nepotem (nam & id significat) primùm vocatum esse arbitror, à Sponsa Ecclesia gentium; Deinde & fratrem, quòd secundum carnem ex semine Iacob (vni nostris) natus est Christus: Ex Esaù verò fratre maiore natu Iacob, præcipuè congregata est ipsa Ecclesia. Quanquam omnes gentes & populi ad fidem Christi conuersi ex multis aliis oriundi fuere, præter quam ex genere ipsius Esaù: tamen quoniam ad Abraham coru auum (filij enim Isaac & Rebeccæ ambo fuere gemelli) dictum est; *Multiplicabo semen tuum sicut arenam maris*, &c; Rectè nunc videtur ipsa Ecclesia & genealogia Esaù, tanquam iure quodam propinquitatis & agnationis, Sponsum Christum Iesum, fratrem suum & patruelem appellare; ut quod sibi commune esset cum cæteris omnibus & gentibus & populis ad fidem Christi conuersis, id priuilegio quodam hæreditario præcunctis, Esaù stirpi tribueret: vnde & ipsa Sponsa *ἡ πλησιον*; hoc est, proxima vel propinqua & affinis appellata est semper à Sponso vsque ad eum locu, quo ait; *Vulnerasti cor nostrum soror nostra Sponsa.* Quare non sine mystica significatione Sponsus & Sponsa sese primùm patruelem & propinquam, deinde fratrem & sororem mutuò nominarunt; ut ostenderent sibi inuicem antea, naturæ tantum & creationis Lege atque beneficio copulatos; postea verò tanto tamque singulari redemptionis munere; hoc est, sacratissimo ipsius Sponsi pro Sponsa sanguine effuso, mirum in modum deuinctos esse atque coniunctos. Indèque mirè factum, ut non se amplius propinquos, sed fratrem & sororem & Sponsam sacratissimè appellent. Quod & ipse Sponsus per se in Euangelio manifestè declarat, cum dicit; *Non iam vos seruos dicam sed amicos & fratres.* Et idem. *Vade, dic fratribus meis:* Et illud per David; *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesie laudabo te:* Et idem; *frater non redimit, redimet Adam?* vel, *homo?* Tanta est igitur inter vtrumque beneuolentia, tamque admirabilis amicitia & diuinæ charitatis coniunctio Creatoris ad creaturam, Sponsi Christi ad Sponsam Ecclesiam & sanctam quamque animam, ut tam omnia inter se communia habeant & coniunctissima: propter-

eaque in hortum suum vocatur Sponsus à Sponsa, ad suos fructus edendos; ut ostendant nihil inter se habere disiunctum, nihil separatum, nihil difsonum, instar vnus sanctissimi paris amicorum: utque illud nos salutariter admoneat, omnia bona nostra ex ipsius gratia provenire, nihilque boni Sponsæ inesse quod non ab ipsius Sponsi largissima bonorum omnium fonte emanarit. Id quod ipse per se testatur, cum ait; *Sine me nihil potestis facere.* Et illud Iacobi; *Omne datum optimum, & omne donum perfectum superne est descendens à Patre luminum.* Ut igitur intelligant superbi ac reliqui, nihil se habere boni quin illud à benignissimo rerum omniu largitore Sponso Christo Iesu gratis acceperint, rectè ad sua bona edenda nunc inuitatur ab humili Sponsa ac grata; quam vicissim & Sponsus munificentissimè reinuitat ut memorem ac charam.

Ingrederere in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.

Amirabilis, Sponsi charitas erga Sponsam; quam non modò redemisse, verum etiam quasi tardantem adhuc, ad salutem suam inuitare & mitissimè adhortari non dedignatur. Ait enim; *Ingrederere in hortum meum soror mea Sponsa.* O qualis est hortus ille Sponsi deliciarum, quam omnium odoratissimorum florum & suauissimorum fructuum varietate copiatque refertus hic ortus! & pomarium salutare, ipse nex siue passio pro salute humani generis potest intelligi; & cœlestis illa manna (Eucharistia scilicet) quæ si sanctè meditetur, tantum dulcedinis cœlestis alimonie affert & suauitatis fructuum, ut rectè cum dauid dicere queat; *Gustate & videte quam suavis est Dominus.* In quo quidem horto, postquam infinitas cœlestes plantas saluberrimas atque sacratissimas diuinorum fructuum pomis onustas conseruit, quandiu vixit in terris: voluit & semetipsum tantam arborem æternæ vitæ plantare, ut quicumque ex ea fructum fidelissimè degustaret, viueret in æternum: Cœpitque à sepulchro sui corporis, quasi scrobem radici huius diuinissimæ Arboris cauaturus; ait enim: *Messui myrrham meam cum aromatibus meis;* hoc est, Sepulturam cum vaticiniis Prophetarum, hoc ipsum de me asserentium. *Comedi panem meum cum melle meo;* hoc est, Pascha cum humanitate assumpta: *hic est enim panis ille cuius qui de caelo descendit,* à pane illo diu antea præmonstratus quem Melchisedech Rex Salem & Sacerdos summi Dei cum vino obtulit: Vnde sequitur: *Bibi vinum meum cum lacte meo;* id est, calicem pietatis & innocentie. Possunt hæc omnia & ad cœlestem patriam & ad fidem quamque animam referri, cum Sponsus quemlibet electum suum cunctis virtutibus ornatum, ab hac vita succidens, ad æthereum thalauum deducit. *Panem cum melle comedit;* cum de Sanctis suis, fructus bonorum operum cum sanctitatis opinione colligit; eosque ad beatorum horreū cœlesti pabulo faginandos transfert: *vinum verò suum cum lacte bibit;* cum & perfectione quorundam se reficit, & innocentiam aliorum cum pietate, diligens utroque ad sempiternam requiem congerit. Horum exemplo cæteri, militantes adhuc in hac mortali luce, ad huc deliciarum hortum accelerare

accelerare adhortantur, cum sequitur: *Comedite propinqui, & bibite, & inebriamini fratres.* Patriarchæ & Prophetæ tanquam propinqui & amici (longius enim abfuere) de verbo vitæ, & passione Domini, & Spiritus sancti fluuio comederunt, biberuntque. Apostoli verò & Discipuli illius omnes & Martyres qui illud videre & contrectare ex diuina gratia meruerunt; adeò inebriati sunt ad summum vsque, Torrente Spiritus sancti cœlitus diffuso, ut *musto pleni* putarentur dum *magnalia* Dei prædicarent. Mystica ergo Paschatis comestione, & cœlitus demissum Spiritus sancti hymbrem intelligit, de quo dixit; *Accipite & comedite:* Et, *Accipite & bibite:* Et, *Accipite Spiritum sanctum.* Quod & sequens oratio confirmat, cum dicit: *Ego dormio [in Cruce scilicet] & cor meum vigilat.* Cum diuinitas Tartara spoliavit & optima spolia retulit de triumpho superatæ mortis æternæ, atque deicetæ diabolicæ potestatis: ait enim; *O mors, ego ero mors tua:* Et, Princeps huius Mundi, spiritus ipse malignus, *ericitur foras.* Verum si hæc ad singulorum Fidelium animam transferamus, alij sunt ex electis qui tanquam amici Dei comedunt ac bibunt dum diuina præcepta sic obseruant ut nihil Deum capitaliter offendant; & quanquam necessitati corporis vel coniugio castissimè astringantur & filiorum curæ, resque humanas possideant ac diligant; non ea tamen Deo præferunt, sed iustissimè viuunt, nihil alieni rapiunt, sua dilargiuntur egenis, charitate adducti. Alij verò nullis vinculis huius prophani Seculi annexi; non modò diuina mandata omnia studiosè curant ac sanctè, verum etiam posthabitis atque relictis despectisque omnino cunctis rebus humanis, soli Deo placere seruire conituntur: hi sacras literas meditantur, frequenter orant, desiderio regni cœlestis ardent, præterita sua delicta desunt, lachrymis se mundant, afficiant, torquent, nilque aliud student ac volunt quam Sponsum promereri semel & adipisci cum eoque regnare in sempiternum: hi non solum de cœlestibus potant, sed & ad ebrietatem vsque felicissimè complentur. Hi sunt cor Sponsi; in his libentissimè conuiescit. Quò magis enim exteriora cuncta despiciunt, cò secretiùs interiora Sponsi docentur: de quibus eum diligentibus idem Sponsus ait: *Qui diligitur à Patre meo, & ego diligam eum & manifestabo ei meipsum.* Dormit ergo Sponsus, & cor eius vigilet; dum à terrenis rebus eius electi alieni sunt & sola diuina concupiscunt; & tanquam à seculo mortui & rerum omnium infirmarum perpetuo sopore capti, ad superna tantummodò vigilant atque contendunt; nec nisi proximorum vtilitatis causa sese vquam ad peritura conuertunt; ob idque nonnunquam ad profectum aliorum, ab interna quiete excitantur à Sponso cuius vocem nunc audiens Sponsa lætabunda respondet: *Vox fratris mei pulsat ad ianuam.* Ianua siue ostium; cor Sponsæ & cuiusque fidelis animam significat; secundum illud: *Ego (to ad ostium, & pulso;* &c. Quicumque ergo Deo parat, & illius præcepta studiosissimè conseruat; is se quotidie ad ianuam cordis acciri & admoneri sentit ad meliora semper & altiora charitatis opera facienda; quod & sequentia confirmant. Sed illud priùs dicendum est, hoc quoque ad postresurrectionem

referri posse, cum Dominus noster Iesus Christus *clausis ianuis* apparuit Apostolis; cum & Thomam incredulitatis suæ reprehendit (& sub eius nomine, quamlibet infidelem animam) utque sibi ianuam cordis aperiret ad fidem capiendam excitauit: vnde propinquam primùm ipsam animam, fidei quasi vicinam nondum tamen credentem; deinde sororem, & Sponsam, & columbanam, & perfectam suam Sponsus appellat, ut ianuam fidem totam & igne charitatis ardentem: proptereaque ait; *Aperi mihi propinqua mea, soror mea, sponsa mea, columba mea, perfecta mea.* Propinqua, creatio; soror, incarnatione; Sponsa, fide; columba, salutaris vnde & Spiritus sancti regeneratione; perfecta, ex charitate.

Hæc tot & tantis diuinis muneribus insignita Sponsa & quælibet sancta anima cum pulsanti cœlesti Sponso libenter aperit, incredibili gaudio referta in stupore mentis exclamat, ac profert; *Dominus meus & Deus meus.* En iam se illius creaturam & seruum appellat, iam se illum timere & credere confitetur fidelis anima ac Sponsa; quæ dum dormit, Dillectus pulsat ut aperiat ei: multa enim peccatorum onera tolerantur à Deo, dum Sancti viri sibi solum per ocium contemplationis attendunt; quæ quidem peccata nisi à Spiritus sancti prædicatoribus arguantur, nunquam per se carnales emendant. Vult ergo Sponsus ut toties ocium studiorum & quietis animi intermittatur à bonis viris atque perfectis, quoties se verbo & exemplo cæteris profuturos intelligunt. Torpent enim prophatorum mentes & facillè mutantur in peius, nisi diuini verbi calore assidue foueantur: proptereaque se illi manifestat Sponsus, & cur eam sibi aperire vocarit, exponit: ait enim; *Quoniam caput meum plenum est rore, & circum me guttis noctis.*

Sunt qui per caput Sponsi rore plenum, resurrectionem matutinam ipsius; & per cincinnos noctis, redemptorum animas & populos ad fidem conuersos, intelligant. Qui quidem populi, *rore & guttis noctis;* hoc est, peccatorum frigore ac tenebris implentur, nisi doctrina Pastorum ac vita per Spiritus sancti gratiam illuminentur & incallescant. Multi enim in Ecclesia positi, Deum esse credunt & ore quidem confitentur; sed vita & moribus ita frigent delictorum pleni, ut nunquam (nisi sæpiùs admoniti atque correpti) ad ardorem charitatis accendantur. Quos in fide diuinitatis (quasi in capite Christi, cincinnos) pendere deprimeretque scimus: hi guttis noctis implentur, dum in hac caliginosa & mortali luce peccatorum tenebras patiuntur; & rerum caducarum cupiditatibus grauati, frigidissimas roris iniquitates stillant atque cruores. Ad hos curandos & accendendos excitatur Sponsa: dum spiritalis quique pro ædificatione plurimorum, ab honesta priuata vita tranquillitate ad sanctissimi Pastoris officium deuocatur. Sed quoniam nemo sapiens Christi seruus sibi dignitatem sumit nisi qui vocatur à Deo tanquam *Aaron*, ut Paulus inquit: nec item vocatus, non potest sibi non timere (Videt enim quam periculosa res sit, alienæ salutis curam gerere; quam difficile, bene administrare. Salute enim periclitamur omnes, sed maxime qui cæteris gubernandis præsumt: graue sanè

Ioh. 4. c

Aet. 1.

Mystica Paschatis comestio.

Osc. 13. d

Gen. 22. d

cant. 4. o

Ioh. 15. c

Mac. 2. b

Psal. 21. c

Psal. 48. b

Ioh. 15. a

Iac. 1. c

Psal. 33. b

Panis Abrahamus a Me. chise-dech præmonstratus cor-pus christi.

Ap. 3. d

Ioh. 20. f

Ioh. 20. g

Quies mentis quantum ad perfectis intermittere da sit.

Hebr. 5. a

onus & nulli nisi sanctè gerentibus tolerabile. Intelligit præterea se quàm plurimis molestiis sollicitudinibusque implendum; & post amissam sanctam animi quietem facillè sese peccatorum sordibus fœdari posse ac perdi: idèò clamanti Sponso respondet, ac dicit; *Exui me tunica, quomodo ea iterum induar? Laui pedes meos, quomodo iterum fœdabo illos?* Potest hoc ad ipsam resurrectionem Sponsi referri; qui mortalitatem assumptæ carnis iam exuerat, & ab angustissimis terræ gressibus ad amplissima cœlorum spatia transierat: vt semel mortuus non vltra se moriturum ostenderet, secundum illud Apostoli; *Et mors illi vltra non dominabitur*: ob idque dicit; *Quomodo ea iterum induar?* & *quomodo iterum fœdabo illos?* sed quoad Sponsam: Quicumque ex sacro Fonte lotus, veterem hominem cum vitis suis omnibus exuit; is se mortali tunica spoliavit, vt indueretur æterna: de qua tunica exuenda monet Sponsus in Euangelio, cum ait; *Nunc autem qui habet tunicam, vendat eam & emat gladium*; hoc est, despiciat seculi caduca & peritura, spoliat se delectis, & cupiditate rerum omnium terrenarum, & emat Spiritum paraclitum à quo sibi donentur æterna: Hunc enim gladium in terram missurum, se venisse idem testatur Dominus, hic est ille idem gladius, de quo dicitur; *Et gladium Spiritus, quod est verbum Dei*; quo vitiosa præsecantur, & vlcera scelerum omnium aduruntur atque sanantur. Pedes autem suos Sponsa lauit, cum præterita suæ vitæ errata corripit quotidieque commentando que deliquerit & asfiduis lachrimis se purgat, suspirat, ac gemit; dolètque vehementer se contra Legem Domini dissolute ambulasse, turpia concupisse, inhonesta atque iniusta peregrisse, nihil boni, nihil sancti à se factum: studuisse tamen mundari pœnitentia, vt immaculata aliquando Sponso appareret, eique vita moribusque placeret in animi honesti quiete atque ocio. Quare verita Sponsa ne rursus eis malis incideret quæ fugit, & quasi iam secuta in statione à maris fluctibus (ne eisdem iterum obruatur) renuit se pelagus vorticosum Prophanorum vitæ nauigare: sed sponso qui pro omnibus se voluntariæ morti deuouit, quiq; bona publica priuatis anteponebat; haud facile quàm plurimos perire tolerat; ob idque iam propius Sponsam ipsam per semet accedens excitare non dubitat, cum dicit; *Frater meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius*. Videtur non absurdè de Thoma Apostolo, & in persona eius de omni incredulorum anima posse intelligi, cum Iesus illi dixit; *Infer manum tuam in latus meum, & digitos in locum clauorum, & noli esse incredulus sed fidelis*. Tunc ille de vera Christi resurrectione certior factus, tunc fide plenus; tunc venter eius (hoc est, mens & animus) exhorruit ad tam veram tamque mirabilem resurrectionis præsentiam. Sed si ad Sponsam referamus, tunc manum suam Sponsus, per foramen, sponsæ admouet vt surgat, cum per internam quandam intelligentiam eam instruit ac docet quàm mira sint diuinæ prouidentia & potestatis opera; quibus qui tegitur, is nunquam perire potest: propterea non esse timendum, quin vel inter pericula tutò versari possit ob salutem proximorum, modò non id suæ virtuti tribuat atroganter, seque aliquid esse putet cum nihil sit omnino, nisi tum cum Deo suo adheret ac paret auditque

Rom. 6. b

Luc. 22. d

Eph. 6. c

Vorticosum pelagus vitæ prophanorum.

Ioh. 14. a

humiliter. Nam nec in summa pace & maxima solitudine quenquam saluari posse constat nisi per eum qui & bene olentes rosas inter spinas & triticum inter zizania conseruare nouit ne lædantur, nullumque vnquam hominum in se sperantium dereliquit vel in maximis vitæ discriminibus constitutum: ob idque, Sponsa ad huius tactum intremiscit, quoniã sancta quæque anima quò clariùs diuinam potentiam per interiorum mentis oculum intuetur ac certit, eò vehementius sibi timet seque eò acrius recenset, ac iudicat quicquid in se carnale deprehendit: Et quò maiore charitate in eum ardet quem exoptat, quòque magis veretur ac timet ne quid in se deprehendat odio vel animaduersione dignum; eò demissius se illi subiicit: seque totam ad Sponsi voluntatem parat ac desert; nullumque laborem neque periculum recusat, modò intelligat se rem gratam facere suo Sponso pro quo mori non refugit. Quare statim mandata sui Sponsi executura surrexit: ait enim; *Surrexi aperire fratri meo; manus meæ stillauerunt myrrham, digiti mei pleni sunt myrrha electa*. Manifestè & hæc, Thomæ & cuiuslibet ad fidem conuersæ animæ conuenire possunt: tunc enim illius manus myrrham stillauerunt, & digiti pleni fuerunt myrrha electa, cum Iesu latus manibus suis contrectauit & in clauorum loca digitos immisit: proptereaque ipse Iesu verissimam fuisse resurrectionem corporis non imaginariam confidenter testari potuit credituris; Idemque corpus Iesu Christi à morte ad vitam reuocatum quod antè familiarissimè nouerat atque tetigerat, quòdque pro salute totius humani generis in Cruce pependerit, in sepulchroque iacuerat. Tunc igitur manus Thomæ ac digiti myrrham stillauerunt gentibus, cum omnium certissimè prædicare potuit, quod ipse ob aliorum utilitatem dubitando palparat ac senserat. Si verò ad Sponsam respicias, tunc tacta surgit aperire Sponso cum sese intus ardentius incalere sentit, magisque accendi, quàm consuèrat: propterea intelligit iam se ad proximorum utilitatem excitari vt in illis quoque Sponso habitet quos fidelis anima prædicando (ex diuina gratia) Sponso comparat: sed quoniam magis exemplis quàm verbis commouentur homines, propterea sanctè agere & iustissimè conuersari omnino debent quicumque alios docturi sunt atque recturi; nihil facere accusatione dignum, nihil quod à quoquam iure carpi reprehenditue possit vnquam. Tunc enim manus Sponsi myrrham stillauerunt, & digiti pleni sunt myrrha electa, cum non modò promiscuè bona agimus, sed cum singulas actiones nostras dictaque ac facta omnia sigillatim recensemus, diligentissimèque discutimus. Nam vt ab vna cademque manu plures digiti nascuntur, ita ab vna cademque anima diuersæ virtutes emanant. Alia est enim benignitatis, alia continentia, alia parcitatis. Aliud est cum nobis ipsis sub silentio ad utilitatem propriam prædicamus; aliud cum proximis aperte loquimur ad eorum salutem & commodum; aliud cum liberè, delinquentes increpamus. Quæ quidem omnia, tum probatissimam myrrham redolent, cum ex propria carnis castigatione, & de fonte veræ caritatis emanant: Nihil est enim quod tam fidem prædicanti paret in

Virtutum varia sunt genera.

Quæ nã, prædicanti, maxime commparent fidem.

omni cœtu hominũ atque conueniunt quàm parem dilectis vitam agere, quàmque ante omnia caritatem fugere, superbiam deuitare atque libidinem. Tunc enim docentis verba fidem faciunt, tunc admonentes extimescimus, tunc imperantes audimus, tunc increpantibus cadentibusque tacemus. Incredibilis vis est integritatis, inexpugnabile robur conscientia, immobilis constantia veritatis. His, omnis duritia permollitur & quæque scelerum vincula dissoluntur, his aperiantur corda venienti Sponso vt inhabitet creditibus. Rectè igitur profequitur; *ressulum hostij mei aperui fratri meo*. Vt profequamur quod de Thoma cœpimus; Sponsa per ipsius Thomæ infidelitatem, de Resurrectione Christiana plenissimam fidem accepit: dum enim de Resurrectione Christi corporis dubitauit & palpare voluit; omnem dubitandi causam creditibus amputauit: plùsque Thomas Sponsæ dubitando profuit, quàm Maria Magdalene statim credendo contulit. Clauserat ergo Thomas antea cordis ostium resurgenti Domino fratri suo, cui mox & patefecit, cum ab infidelitate ad stabilissimam fidem & summam charitatè seipsum conuertit & credituros. Non enim phantastica siue imaginaria resurrectio illa fuit, vt supra diximus; sed verissimum illud idem prorsus Christi corpus quod olim mortale ab Iudæis cruci affixum immortale resurrexerat. Quocirca vbi sese Sponso dubitanti Thomæ per certissimum corporis actum ad illius utilitatem atque multorum, & ceteris Apostolis per quadraginta dies multis argumentis mirabiliter demonstrasset; ad cœlos demum ascendit. Sed si de quaque fidei anima moraliter loquamur; pessulum ostij facimus, cum per voluptates carnis aditum cordis contra Dominum occludimus: idem verò tum referamus, cum depulsis illecebriis vitiorum atque luxuria, in amorè Iesu Christi nos totos expandimus; nihilque Sponso venienti obstitimus, sed illi soli pulsanti aperimus, ipsumque nobiscum perpetuo inhabitare rogamus clamantes; *Mane nobiscum Domine quoniam aduersus perisit*. Et quoniam dum in hac mortali carne sumus, haud id perfectè statim facere possumus (nemo enim, vt dicitur repente fit summus) annitendum est Indies, vt hoc quàm maximè consequamur: nullique alij quàm Deo nostro studere placeam? Et quaquã interdum magis ac magis Sponso ipsi appropinquare contèdinus; is longius, nobis, abire videatur: haud tamen omittendum est vnquam, quin illum ipsum studiosissimè perquiramus, inclamemus, deprecemur: tunc enim maximè nobis præsto aderit, cum longissimè abscessisse timebitur: fingit enim se longius ire, vt rogetur impensius, studiosius inquiratur, diligentius conseruetur: ob idq; cupida illius Sponsa quasi dolendo narrat; *At frater meus abierat transieratque*. Discessit præsentia corporis Sponso à Sponso, cum ex hoc mundo transfuit ad Patrem; sed nunquam deseruit illum nec deseret orbem: Ipse enim dixit; *Non relinquam vos orphanos*: sed modò dilectam tangit modò absistit Sponso; cum & nobis inspirando quæque optima ad cœlestia prouocat, & interdum veluti destitutos nos laborantes luctatèscum Diabolo, Mundoque ac carne, proximè spectat: vt & qua sumus in illum charitate atque animi fortitudine probemur, & nobis ipsis innotef-

Luc. 24. d

Cur Deus patitur nos tetari Ioh. 14. c. Mat. 25.

camus. Quod quidem maxima gratia nobiscum agit, ne & illum vnquam humiliter deprecari cessemus, (dum afflicti nos quasi ab eo deseri timeamus) & ne superbia effieramur, dum nobis illum iamiam certò tenere videmur. Quare sapientissimè modò se nobis per gratiam suæ inspirationis infundit, modò subtrahit: quique iam abiisse putabatur, adest; & qui adesse credebatur, paululum vtiliter abscessit: sicque nobis semet cum admirabili prouidentia vicissim mutuòque dispensat quandiu ab eo peregrinamur in carne; plenissimè tamen in cœlis se totum nobis traditurus, cum dixerit; *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum*; &c. Quod Sponsa sentiens, incredibili lætitia perfunditur: ait enim; *Anima mea egrediens defecit in sermone eius*. Ad sermonem Sponsi egressa, se defecisse testatur, quoniam vim amoris Iesu Christi qui se per Spiritum sanctum desideranti animæ infundit, diu sustinere non valet Sponsa corpore adhuc inclusa. *Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam; & sensum multa diuina cogitantem deprimit*, rapitur læpe anima cœlesti amore incensa ad æterna illa gaudia contemplanda; sed diu illic esse nequit sarcina corporis onusta. Relabatur igitur egressa, tantaque interdum lachrymarum & Spiritus suauitate perfunditur, vt capere vix possit quod & intus certò sentit: & dum audius atque vberius prehendere conatur, iam sentire desinit quod sibi modò iocundissimè tenere videbatur. Quare sollicitior fit ad quærendum quod tam prærens habebat; multoque labore ac studio disquirat, modò legendo, modò meditando; nunc hoc, nunc illud charitatis opus agendo: nec tamen semper illi datur inuenire quod quærat; idque mira fit (vti diximus) diuinæ gratiæ dispensatione. Sæpe enim nobis vtiliter negatur à Deo, quod audissimè (sed ignari quid nobis melius sit) postulamus. Quod & ipse in Euangelio manifestè docet, cum dicit; *Ne scitis quid petatis*. Et idem, Paulo illum roganti respondit; *Sufficit tibi gratia mea*. Nec ob id cessandum tamen quin assidue Deum nostrum supplices deprecemur; quod ipsa Sponsa rectè se facere ostendit, cum dicit; *Quæsiui illum, & non inueni; vocaui, & non exaudivit me*. Quærit Sponsa pacem in tentationibus suis atque molestiis durisque flagellis quibus afflictaur in hac lachrymarum valle; nec inuenit in corpore atque rerum caducarum vsu: nam sæpe ad probationem fidei maioremque profectum charitatis; cum fortunarum commodis, tum corporis valetudine priuatur; sæpe tentatur vt pugnare discat ac vincere, ob idque ait *Vocaui, & non exaudivit me*. Vocat dilectum suum, nec exauditur Sponsa; & fidelis anima cum orando, meditando, & bene beatèque agendo, dulcedine illius diuinæ præsentia fatiari appetit, nec illi tamen adhuc datur quod exoptat. Vellet enim assidue alimonia cœlesti pasci, interna illa suauitate frui, ijs delictis æternis impleri, quibus solis se beari posse intelligit: sed corruptibili moles corporis impedita, sæpe conata decidit; in seque reuerfa per sacras literas & Sanctorum scripta ac gesta, sibi quærendum Sponsum adhuc esse videt, dum tempus aduenerit quo à corpore euocetur: vnde se, quærentem, à Custodibus deprehensam explicat cum dicit. *Inuenerunt me custodes, qui circumueunt in ciuitate; percusserunt me, & vulnerauerunt me*. Nihil efficacius amoro-

Corpus non potest diu factis facere contemplationi.

Sap. 9. d.

Postulata nostri se pe nobis negat Deus vtiliter.

Cur sinat Deus Ecclesiam tentari.

re rerum diuinarum, nihil follicitius charitate Dei & proximi; quibus qui afficitur, is nō potest nō adipsi quod honestissime desiderat: & quāquam mole corporis præpeditur quominus hīc fruatur optatis, habet tamen suæ speci certissima argumenta, firmissima pignora, fidelissimos sponsores: hi sunt qui custodiunt & circumuēunt ciuitatem; hoc est, Ecclesiam Sponsam Iesu Christi, & quāquam fidelem animam; beatissimi scilicet Prophetæ, Apostoli ac Martyres, Doctores integerrimi, sanctissimi Pastores. In hos incidit, quicumque ad cœlestem Sponsum cura, follicitudine atque studio rerum optimarum peruenire contendit: horum dicta ac facta, mores & exempla rectè quarit, inuestigat, discit ac tenet, imitaturque omnino quisquis desiderio vitæ cœlestis ardet; quicumque Sponso vehementer afficitur, eique soli & semper adhærere studet. Ab his ergo inuenta est Sponsa, quoniam ab his admonita est & docta non esse diffidendum; quin firmissimè sibi promittendum, aduenturum omnino esse Dei regnum, quamuis differri videatur; vnde Dauid: *Viniliter agite, & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino.* Nam mille anni in conspectu eius, tanquam dies hesterni: Et illud Salomonis; *Sola patientia canit victoriam.* Et illud Pauli; *Non habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus.* Dum igitur & hæc & alia quāmplurima huiusmodi à sacris Literis & Sæctorum scriptis edocemur; tunc dicimur à custodibus ciuitatis inueniri, ab illisquæ cædi & vulnerari: quia buccinatores sancti, dum cœlestia bona verè prædicant; amantem Dei animam sagittis amoris cædunt ac vulnerant. Ab his deducimur, ab his impellimur ad Sponsum. O quā suaue est ab his percipi ac cædi & vulnerari! Hi sunt qui sanctam Sponsam sanctissimo Sponso copularunt: quorum vnus Paulus eam sanctè percutit, cum admonet: *Mortificate membra vestra super terram.* Et eandem Ioannes gloriosè vulnerat, cum nos ad effecta verè charitatis adhortatur, dicens: *Si ipse animam suam posuit pro nobis; & nos debemus animam nostram pro fratribus nostris ponere.* Et Propheta, Pastori dicit: *In verbo Domini percutite me; & noluit; & dixi illi; pro eo quod non audisti mihi, egredietur leo de sylua, & deuorabit te.* Spirituali enim plaga ferri cupiebat Sponsa ad disciplinam salutare; non vt animam perderet, sed vt pro Domino pati doceretur. Vt enim si quis medicorum ad nos curandos accederet, diceretque; hulus tibi latalis inest, vitine aduram ac sanem? responderes aetutū; vre, feri, præcide, ac tolle: sic verus amator Christi, cum peccatis omnino abstinedum esse admonetur; quā celerrimè obtèperat, ac paret: nec illi durum est, asperius increpari; modò id Domino placitum intelligat. Vnde Salomon; *Meliora sunt verbera diligens, quam fraudulenta oscula inimici:* hæc enim ad perennem salutem ferriūt illa miserrimè occidunt. Vtinam ab his assidue cæderetur Sponsa, verberibus afficerentur homines! Non tot heu miseri Christiani quotidie per assentationes prædicationum in scelerissimè perirent! Hinc tanta peccatorū labes, hinc illa corruptela morum, qua singulæ fideles animæ, indices magis ac magis turpiter inficiuntur. Nam cum in omni cœtu hominum, tum in religione Christiana; assentatione nihil est perniciosius, corūque præsertim qui cōmonendi & obiurgan-

di cæteros officium susceperunt. Hi sunt qui peccata populorum deuorant (vt Ezechiel exclamat, vel Dominus potius per Euangelium) cum scelera reprehendere non audent, vel ob munera peritura accommoda, vel ob gratiam & amicitiam prophatorum ac diuitorum quos sibi venatur, vel ob humanam laudem ac gloriam, vel ob metum admittendi terrena bona & fomēta gulæ ac luxūs; vel dū (ignauī ac tepidi) calumnias pro Christo Iesu, opprobria, verbera, carceres, exilia mortēque timemus. At veri Christi serui & bellatores omnibus obstare audent pro veritate dicenda & conseruanda: nihil extimescunt, nihil loquuntur ad gratiam, nihil assentantur; sed honesta omnia ac sancta & vera prædicant, vitia omnia acerrimè insectantur atque reprehendunt vel regum ac principum: nulli (nisi bonis & Deo) placere student. Hi, scē, peccatoribus murū opponunt, vt idem Propheta monet: hi resistunt hæreticis, his solius Dei timor est & pauor, hi fortissimè pro Christo pugnant & gloriosissimè opponent. Ab his quāmplurimi conuertuntur ad Sponsum, dum suorum scelerum apertissimè admōti verissimèque conuicti, & quanta inde supplicia passuri sint nisi sese celeriter corrigant, intelligunt. Hi sunt qui sanctissimè cædunt, & saluberrimè vulnerant. Ab his cupiant peccatores sibi vulnus salutis infligi, ab his velle curari: ab his enim satius est ad tempus occidi, quā ab adulantibus ad gehennam exoculari. Teterima pestis vrbibus assentatorum vita, tabificus morbus eorū consuetudo adolecentibus, domibus ruina, Monasteriis euerfio, Christianæ religioni extrema calamitas, omniumque malorum seminariū & origo. Ab his falsis custodibus Ecclesiæ longissimè fugiat omnis anima fidelis: ab his declinet; horum mores perosi boni viri ad illos solos confugiant à quibus non laudari sed obiurgari & corripi malos intelligunt: his se credant, ab his moneri & erudiri ad salutem velint. Ab his enim sæpe videmus deliciosos atque opulentos homines per veram prædicationem morum, ad summam parcitatem continentiamque traduci. Nam qui nuper purpuratus & ociosus sedebat in foro auditis æternis bonis atque suppliciis quibus boni atque mali remunerandi sunt omnino; statim mutat-vita ac moribus, ieiunat, vigilat, orat, alget, æstuat, humi iacet, ac plorat. Iam enim salutariter vulneratus est in mēte, sauciatus in anima, percussus in corde: hæc enim *Vexatio dat intellectum;* hæc peccatores excitat ad pœnitentiam. *Stet in excelsis* (inquit Dominus) *& annuncia populo scelera sua.* Loquamur *veritatem vnusquisque cum proximo suo;* quoniam *sumus inuicem membra,* vt Paulus admonet. Nolite quæso ablandiri prædicatores verbi, nolite placere auribus, ne in illud Apostoli incidamus; *Cœcuerunt sibi magistros prurientes auribus.* Quin illud potius amplectamur; *Prædica verbum, in sta opportune & importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doct. rima;* vt eorum de numero simus, à quibus nunc se spoliari gaudet Ecclesia, lætatur & Sponsa, exultat & anima: ait enim; *Sustulerunt à me theristrum meum custodes murorum.* Theristrum, quod & Theristrum & Maphorium appellant; muliebre capitis & faciei est velamentū & operculum colore tinctum quo foemina (æstate præcipuè) vtuntur. Hoc faciei velū ignorant iæ

Ez. 19. 6. 22. c

prædica. tium off. cia.

Adolescē tū tribus, Assentatio.

Ita. 18. c. 11. 18. a. Zach. 4. c. Ro. 12. b

2. To. 4. a Ibid.

Pf. 30. 1. Pf. 89. 3. Prou. 16. d. Heb. 13. c

Col. 3. a 1. Ioh. 3. c

3. Re. 20. f

Prou. 27. a

Prædicationis assentationis.

Assentatione nihil perniciosius.

rantia Dei; & hunc capitis amictum, mentis cæcitatē; *custodes murorum,* hoc est, Apostoli, Prophetæ, & Doctores sancti omnes: vtriusque *murus;* id est, Testamenti & mandatorum Dei: vigilantissimi *custodes,* tunc primū Sponsæ detraxerunt; cum hanc, cœlestem Sponsum verum Deum suum piissimè agnoscere & sanctissimè colere docuerunt: tunc enim mulieres, mulierumque simillimi; molles animi, perulantes atque lasciui, idolorum culturae dediti & varijs erroribus inuoluti; sulco conscientiarū, in maximū æstu vitiorum, saluberrimè vti desierūt. Sed peccatorum mentes primū verbo veritatis cædere necesse est, deinde ferro tremendi iudicij Dei atque pœnarum vulnerare; postremò bonis omnibus rerum caducarum affectum (quo veluti palio atque amictu inutiliter tegebantur) auferre; eoque hortari vt posthabitis atque relictis terrenis omnibus (quasi velorum vmbriis) nihil aliud in vita hac peritura appetant quā cœlestem illum Spōsum reuelata facie tandem aliquando intueri posse: à quo fideles amici sui omnes & castissimæ quæque Sponsæ vbertate diuinitatis suæ inebriantur & Torrente voluptatis æternæ perfunduntur: Apud hunc enim solum *fontis vitæ* manat, & in lumine suæ gratiæ videri potest. Hæc faciunt veri Custodes vrbis & murorum, vera charitate Sponsi proximorumque feruentes, de quibus Elayas ait; *super muros Hierusalem posui custodes, tota die ac nocte vigilantes, ne quis furum vel latronum malignorum spirituum, clam ciuitatem Sponsæ direpturus ingrediatur;* aut si quem foris incaute mare vorticosum humanæ vitæ nauigantemprehenderit, in æternam prædam secum Pirata crudelis abducat. Quod cum prudens, casta, & simplex anima atque Spōsa intellexerit; eos Pastores sanctos & Vigiles Christi seruos omnes adiurare & obsecrare non desinit, per quos sese in dies chariorem Sponso reddi posse non dubitat. vnde sequitur. *Abiuro vos filias Hierusalem per vires & potestates agri, vt si inueneritis fratrem meum denuncietis ei quod ego vulnerata sum charitate.* Magna fiducia integritatis morum ac vitæ, Sponsæ Ecclesiæ & fidelis cuiusque animæ: cum iam audet in filiis suis modestis ac bonis Martyribus & Confessoribus, tanquā mater honestissima, Sponso suo Christo Iesu, quanta in ipsum charitate ardeat, prædicare. Clamat enim ad Apostolos, Prophetas ac Martyres (quibus se mater Ecclesia cōmēdare nō cessat) vt quos post Christū habuit suæ fidei & salutis autores, eisdem habeat defensores tutorēsq; perpetuos & perfectiores suæ spei apud eūdē cœlestē Sponsum: cui quidē nunc custodes illi beati Spiritus in cœlesti illa Hierusalem felicissimè assistunt ac supplicant pro Spōsa hac militante, mortali carne adhuc velata, studiofā tamen sui diuini Sponsi planēque percupidā illis assēquendi, ob idque charitate ardens & desiderio non modò rogat Apostolos ipsos ac cæteros fidelissimos patronos suos sese Deo commendari, verum etiam quasi adiurando cogit per eas vires & Potestates omnium virtutum semina; quas per diuini Spiritus sancti gratiam acceptas à Sponso per agrum Mundi ad salutem Gentium sanctissimè diffuderunt, vt illud adimpleretur; *Cognouit omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est.* Vnde pro sanctissimo hoc desiderio exaudita; sed quò ma-

gis indices in Sponsum ipsum accendatur nec vnquam à charitate torpeat, quasi nescia; quis nam sit illius Sponsus & qualis, sic interrogat: *Quidnam frater tuus à fratre, honesta inter mulieres? Quid, inquam, frater tuus à fratre, quoniam sic nos adiurasti?* Incomparabilis sapientia Scripturæ sacræ: cœlestis ordo, & admirabilis series orationis: bis repetitur, *Quid frater tuus à fratre?* vt & Sponsæ desiderium duplicetur, & interrogantibus latitia: Nihil est enim de quo auidius percunctemur & libentiùs audiam⁹ quā de eo quod mirificè cupimus & vehementer amamus. Gaudent in cœlis animæ Sanctorum; nec aliud semper quā de Deo suo laudes celebrare contendunt. Studet in terris sanctissima Sponsa mater Ecclesia & sancta quæque anima nihil aliud dies ac noctes quā de absente diuinitatis suo Sponso (quanquā spiritali gratiā temper & defensione, præsentis) percunctari, audire, ac loqui; rogareque perpetuò, vt se quoque tandem sibi præsentem adiungere dignetur in cœlis: ex quo sanctissimo desiderio & orandi studio, *honestatq;* formosa dicitur *inter mulieres;* hoc est, inter Tribus omnes Israël & Synagogæ, quæ turpissimè à Deo fornicatæ cœlestem virum deseruerunt. Ipsa verò, indissolubili sanctitatis vinculo, Sponso Christo Iesu copulata permanere studet illique soli semper adhærere deprecatur & supplicat; nec vllō temporis puncto de eo sanctè loqui, cogitare prudenter, meditarique desistit cum ipse ineffabilem charitatem quā mortalis homo pro se redimenda fieri non dubitauit, tum summam prouidentiam & potestatem qua cuncta per se creauit sapientissimèque moderatur & regit alia. Dum hæc igitur & quā plurima huiusmodi secum ipsa recenset & alta mente volutat; ardet absentis desiderio, inflammatur charitate: & quoquo modo potest, sese illi ipsi tandem aliquando præsentem adiungere laborat modò per suas ipsius preces ac lachrymas, modò per aduocatos ac nuncios & deprecatores illos quos vel proximos Spōso (fidei & vitæ meritis) vel iam præsentem altare eoque frui cognoscit; hocque tandiu facit, donec sibi optata donentur: & ne interim labore quærendi amādiq; lassescat, ad id quod auct interrogando excitatur, cum dicitur; *Quid frater tuus vel dilectus à fratre, formosa inter mulieres? quid frater à fratre?* Cum bis idem repetatur, *frater a fratre;* potest & Sponsus in carne ab Israëlítico populo natus intelligi; & consubstantialis ipse Filius de Patre ante sæcula genitus. Deus enim de Deo lumen de lumine, æternus de æterno, imensus de immenso, cœternus semper & coæqualis Patri vnā cum Spiritu paraclito. *Frater* ergo Sponsus a fratre; vel *dilectus à dilecto* bis dicitur, vt & Sponsa Deum & hominem eum esse intelligat; ad eumque sic amandum instāmetur, donec illum cōsequatur: vel vt ostendat neque Filium sine Patre, neque Patrem sine Filio rectè vnquam coli posse & venerari: sed vtrūque semper vnum esse Deum cum Spiritu sancto, inuisibilem, immutabilem, sempiternum, sicut ipse de se testatur; *Ego & Pater vnus sumus: Et qui nouit me, nouit & Patrem.* Proptereaque à Spiritu sancto per Prophetas & Apostolos Doctorēque loquente; cur sic nos adiurasti; interrogatur: vt per hoc iurandum sanctæ Ecclesiæ siue Sponsæ & cuiuslibet

Pf. 35. a. Ibid.

Humanæ vitæ vultus sui.

Non cesset mater Ecclesiæ commendare se, Sanctis.

Sancti, spei nostræ apud Christum per se esse.

Filius Patri cōsubstantialis.

fidelis animæ ad Prophetas ipsos ac cæteros ex
 suauissimo desiderio & igne Sancti spiritus profectum;
 ad Deum ipsum magis ac magis amandum colendumque hortemur;
 & hunc cœlestem Sponsum per omnia tandem (excepta humanitate) æqualem Patri omnino esse firmissimè credamus, si ad eius beatitudinem demum peruenire studemus.
 Non enim aliter ad eum patet aditus, nisi Iesum Christum Dominum nostrum verum Deum & verum hominem planèque perfectum esse confiteamur;
 idque sanctissimè virtutis actionibus comprobemus;
 quod ipse per se manifestè docet, cum dicit; *Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum;* hoc est, nisi (eouisque fide trahente) de me crediderit, vt me Patri æqualem diuinitate, parèmq; substantia atque natura omnino esse tenuerit.
 Ob idque magdalenæ hunc à Mortuis ad vitam reuocatum tangere cupienti dictum est; *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum;* hoc est, nondum in corde tuo, me Patri æqualem esse credidisti; dum foris humana carne vestitum, diuinum quendam hominem tantummodò esse putabat: hortularius enim Magdalenæ videbatur.
 Quare ex sincero ipsius Sponsi amore atque familiaritate, per assiduas orationes ac lachrymas, qualis ipse sit & quantus (quoad patitur humana fragilitas) fidelissimè agnoscere cõtendamus: ne dum hîc per ignauiam animi atque socordiam, autorem nostrum discere negligimus; tunc ab eo (miserrimi) iustissimè repellamur, cum eum maximè agnouisse vellemus: vnde Paulus; *Qui ignorabitur.* Et illud; *Nolite paruuli effici sensibus, sed malitia paruuli estote.* Quod prudentissima Sponsa intelligens, iamiam aliqua ex parte qualis sit eius Sponsus & quantus; ad percunctantes ita respondet:
Frater meus candidus & rufus (siue rubicundus) ex millibus electus.

Candidus, ob innocentiam & sanctitatem Christus Sponsus, esse dicitur; quia nullum peccatum fecit: rufus verò, siue rubicundus, propter Spiritum sanctum ac sanguinem quem pro Sponsa in salutè & resurrectionem nostram clementissimè effudit.
 Ipse enim tulit omnes iniquitates nostras & propter scelera nostra aruitus est: & quamuis esset innocentissimus, ad necem tamen crudelissimam, vt nos à morte redimeret, accedere non dubitauit. Vnde illud Esayæ: *Quare rubrum est vestimentum tuum? Quia solus ipse torcular humanæ redemptionis amantissime calcauit.* Ob id ex decem millibus electus, quòd ipse solus ex totius humani generis stirpe sine peccato vllò natus & inuentus, sua iustitia ac sanguine peccatores omnes pientissimè redemit. Sed notandum, quòd ex decem millibus electus dicitur, eò quòd post decem Legis præcepta & Prophetas, ex quibus significatus est, aduenit mille enim (vt diximus) perfectionem significat. Siue quòd à summo cœlo egressus de millibus Angelorum & Archangelorum post nouem Choros, ex deipara virgine, tanquam de thalamo sanctissimo processit in Orbem. Hæc sunt quæ cepit studiosa Sponsa de Sponso nosse; de quo & alia narrare sequitur: ait enim;
Caput eius aurum Caphas.

Caput Sponsi quoad diuinitatem, Pater intelligitur; qui propterea aurum esse dicitur, quòd omnis creatura si ad Creatorem referatur, vilissima

admodum res perpenditur: Si verò ad humanitatem respiciamus (hominis characterem intelligentes) per caput eius, Patriarchas & iustos omnes possumus accipere; qui tanquam aurum per ignem, multis fidei argumentis cogniti, fide ipsa maximè splenduerunt. Quòd verò aurum ipsum Caphas dicitur; quòd, Petrus vel firmitas interpretatur; stabilitatem eorum fidei apertissimè declarat: siue quòd Petrus qui & Caphas, caput Ecclesiæ ipsius Sponsæ aliquando futurus erat. Vtunque per aurum sapientia designatur, quæ Filius est Patri cœternus & consubstantialis. Cuius non ignara Sponsa, cætera sui Sponsi diuinissima ornamenta fidelissimè exponit; vnde ait: *Cornes eius siue cincinnati palmarum coma nigra uti cornus.* Cincinnos eius de quibus etiã supra diximus, Sanctos militantes intelligit, Apostolosque & iustos omnes: nam vt capiti eius, Patriarchæ comparati sunt quòd ex illis secundum carnem Christus in Mundum venerit; rectè cincinnati siue comæ, post illos, ad Apostolos referuntur & cæteros sanctos omnes. Quos eò Palmarum comis assimilât & corui nigredini, quòd multis ærumnis electos omnes agitato impulsioque omnino nunquam aduersis cedere succumberè oportet; sed palmarum instar, quò magis deprimuntur, eò altius resilire, non sollicitos omnino de corporis alimentis atque vestitu (plus quàm deceat) necessario: ob idque Apostolos ipsos, & in iis futuros Christianos omnes, per se, in Euangelio terribiliter admonuit de sollicitudine corporis humani fugienda, & omnium rerum humanarum cura, sumpto exemplo de fidelissimo Helia. Possumus tamen per nigredinè corui, peccatorum memoriam intelligere; quòd, quanuis sancti & boni omnes multis virtutibus polleant, peccatores tamen se fuisse & semper esse recordantur: vnde sequitur;

Oculi eius veluti columbæ, in fluentis aquarum, quæ in lacte sunt lotæ, & iuxta plenitudines aquarum resident. Oculi Sponsi, columbæ persimiles, quos vigilantissimos semper habet ad Sponsam; septem sunt illius charismata: quãuis & viros religiosos, veros Ministros Ecclesiæ, & sanctos Prædicatores possumus accipere: qui & ipsi sacro Fonte Baptismatis (omni lacte, candidiore) loti per Spiritus sancti gratiam, septem eiusdem Spiritus sancti dona quæ gratis accepere, Christiano populo sanctissimè ministrant. Rectèque columbinis oculis comparantur, vt est in Euangelio; de quibus oculis, & Zacharias mihi sentire videtur, cum dicit; *Et septem oculi Domini sunt, qui despicunt super vniuersam terram:* omni enim labe puri & defecati, simplices planèque prudentes esse debent omnes Christi serui; hique præcipuè qui sacra cæteros atque cœlestia docturi sunt, & monituri: ob idque postquam ipsi à fluentis Spiritus sancti mundati sunt & cãdore virtutis illustrati; iuxta plenitudines aquarum residere dicuntur, vt Scripturæ sacræ profunda arcanaque rimantes, ea Christiano populo ad salutem summa charitate impartiantur. Plenitudo enim Legis Charitas; super qua Spiritus sanctus residet & super Ecclesiarum fidelium multitudine mandatorumque fluenti; Penes quæ, cum ea de causa maximè columbæ residere dicantur, vt super volantium rapacissimarum auium vmbra in aquis ipsis intuentes, letales vngues effugiant.

Petrus caput ecclesiæ.

Zacar. 3. d. 4. c.

Debent

Scripturæ facit cõntra facillima abunde nobis suppeditant.

10. c.

Matth. 5.

Gal. 5. d.

Debent & viri sancti præsertimque Pastores, ita in sacrarum Literarum lucidissimis vndis inspicere, vt superuenientes fallacissimorum dæmonum rapinas, insidias, ac fraudes ex sanctissimis præceptis Scripturarum atque consiliis foelicissimè declinent; sèque ipsos ac cæteros tueantur illaños, diuina gratia protegente: nihil enim foelicissimi consilij, nihil salutaris præcepti desiderare possumus quin omnia nobis è Scripturis sanctis abudè suppeditetur, modò recta mente & animi sinceritate legantur. Hæc igitur omnia de Sponsis oculis largissimè proueniunt; de quo, & reliqua, Sponsa prosequitur, ait enim; *Maxilla eius (siue genæ) tanquam areolæ aromatum quæ producunt vnguentaria.* Dum Sponsi maxillas aromatum areolis quæ proferunt pigmentaria, Sponsa comparat; diuinam Scripturam intelligit, quæ & suauitatem odoris sanctissimæ fidei, & vngueta virtutum omnium ad quemlibet morbum animi languoremque sanandū amabilissimè spirat; qualia sunt sacratissima Euangelia ex Prophetarum vaticiniis diu antea præparata atque confecta: quibus bene perunctæ nares animi suauissimè redolent; omniumque turpissimarum rerum atque cupiditatum graucolentiam & fetorem abhominantur. Hinc Martyres habet Ecclesia incorrupta Christi Sponsa per quos veritas Christianæ fidei & latissimè diffunditur & inuictissimè roboratur. hi enim tanquam firmissimæ maxillæ siue genæ quibus dentes affixi, Euangelicæ doctrinæ falluberrima pabula sedulo mandentes & assidue ruminantes, cum sibiipsis tū aliis quàm plurimis cœlestè vitam foelicissimè coxerunt: dum coram immanissimis tyrannis crudelissimèq; tortoribus constituti, adeo inuictò animo Christum crucifixum humani generis redemptorem confitentur, vt de his quoque rectè dici possit; *Et genas suas vellentibus non auertit.* Scimus enim Deū nostrum in Martyribus pati, & illius esse spiritum qui omnia in omnibus operatur. Quare & Scriptura sacra, & sancti viri omnes qui integerrimæ vitæ sanctitatem redolent, & candidorum chorus qui (constanti fidei) virtutum exempla amplissimè diffundunt iis omnibus imitanda qui ad sempiterna præmia peruenire desiderant; rectè, areolæ aromatum, vnguentaria siue pigmentaria producentes appellantur. Sed iam Sponsa festinat ad reliqua Sponsi, dicens: *Labia eius lilia, stillantia myrrham plenam atque perfectam.* Diuinæ Scripturæ candorem, eiusque sermonum pulchritudinem, liliorum persimilem testatur: hæc enim perfecta myrrha sanctorum Martyrum tormentorum patientiam mortisque victorias referens; imitandæ nobis veræ virtutis exempla plenissimè stillat, cum ait: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Possumus etiam per labia stillantia, prædicatores fidei (vti supra dictum est) intelligere: qui dū fortissimorum Martyrum gesta & exempla prædicant, myrrham populis stillare videntur: plenam (inquam) atque perfectam, quoniam Martyrum vita ac mores, perfectæ cuiusque virtutis plenissimi fuerunt. Vtque myrrha carnes illiniuntur ne putredinem sentiant; ita Sanctorum exempla atque Martyrum, auribus adhibentur audientium vt carnem suam cum vitis omnibus & concupiscentiis crucifigere discant, ne ipsorum animæ miserrimè putrescant.

Sed cauendum est prædicantibus, ne labia polluta cordis & oris habeant: ait enim; *labia Sponsi sicut Lilia.* Necessè est omnino mundos esse & omnino candore virtutum refertos, per quos Sponsus Ecclesiæ suæ loquitur; vt & sanctitatis odore & veritate doctrinæ credituros attrahant, secundum illud Apostoli; *Bonus odor sumus in omni loco, & his qui salui fiunt: nec quicquam bene gestorum sibi attribuere insolenter; quandoquidem non sumus sufficientes excogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis, sed omnis nostra sufficientia ex Deo est,* vt idem testatur Apostolus: Quod & eadem Sponsa confirmat dicens; *Manus eius tornatiles, aureæ plenæ Tharsis.* Iam manifestè Sponsa ex diuinæ Scripturæ sententia; omnia sua bona, à salutifera nece sui diuinissimi Sponsi sibi prouenire testatur, cū per manus eius tornatiles aureas ac plenas Tharsis, passionè ei ostendit. Tunc enim Christi man⁹ tornatiles factæ sunt, cū eas pro salute nostra crudelissimis clauis in vitæ ligno perforatas extendit: quæ quidem ob diuinissimam puritatem & innocentiam admiradæque ipsius opera, iure aureæ prædicantur: Plenæ verò Tharsis, propter Gentium ad se conuertendarum plenitudinem. Tharsis enim, conuersio gaudij interpretatur. Cum enim Iesus in cruce manus suas extendit, tunc ad ipsum summa cruce lætitia se conuertit Ecclesia dicens, *In velamento alarum tuarum sperabo.* Et rursum; *In velamento alarum tuarum proteges me.* Et, *Venite exultemus Domino.* Manus enim suas Spon⁹ vt auis ad pullos suos protegendo à rapacitate bestiarum, ne diutiùs ab ingluuie dæmonum immanissimè voraremur, expãdit. Possumus etiam per manus tornatiles aureas ac plenas Tharsis, intelligere quæque optima ac sanctissima Christi opera quæ gessit in vita, & nobis imitanda reliquit dicens; *Exemplum enim dedi vobis vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis:* ob idque tornatiles dictæ, quòd vndequaque perfectissima ablutissimæque virtutis forma omnia fecit quoad vixit in terris; nihilque admisit vnquam quod non esset virtutum omnium & sanctitatis exemplar: aurea certè diuinitate, percussa; plenæque lætitiæ magnitudine, quoniam diligentibus se Torrentem voluptatis infundet. Vt enim quæ torno elaborantur, maximè expoliuntur, & consummata quadam rotunditate formantur; ita Christi opera diuinissima arte tornata, cœlesti quadam forma vndique sibi sanctissimè consentiunt. Quicunque igitur ipsius opera, sinceritate animi imitatus fuerit, æterni gaudij præmia consequitur, quod ipse testatur cum nos admonet, dicens: *Qui mihi ministrat me sequatur, & vbi ego sum ibi & minister meus erit:* proptereaque Sponsa, illius admirabili formositate capta, de ea sequitur enarrare: *Venter eius pixis ebur mea in lapide Saphiro.* Per ventrem seu vterum Sponsi, Legem veterem significari arbitror, iuxta illud Prophetæ; *Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero;* de Iudæis & hæreticis malè intellecturis quæ de Christo prædicta sunt, ob idque in ipsum non credituris, sed falsa prædicaturis omnino; cum ea tamen per illud saltè intelligere potuissent quod idem de se loquitur crucifixus; *Factum est cor meum tanquam cera liquefces in medio ventris mei.* Cor suum; vaticinina & oracula sui aduentus ac necis: in medio ventris sui; hoc est, Legis & veteris

Necessè est Doctores virtutibus referatos esse.

2. cor. 1. d. 2. cor. 3. b.

psal. 62. b. psal. 60. a. psal. 94. a. Christus cur expãderit manus suas in cruce.

Ioh. 13. b.

Ioh. 12. d.

psal. 37. a.

psal. 21. b.

Testamenti: *viu cere* liquefacta sunt & aperta post mortem suam, in qua omnia de se prædicta consummata sunt quæ antea dura & clausa erant legentibus. Vnde & *velum Templi scissum* dicitur; quia quod velabatur, reuelatum est: sicque cor Domini nostri Iesu Christi, id est, summa ipsius sapientia, quæ clausa erat in Scriptura sancta; post eius salutarem necem referata est omnino & patefacta; Quæ quidem rectè pixidi eburnæ comparatur. Vt enim in pixide, sententiæ recondi solent & decreta Principum; ita & in Lege veteri, ipsa Patriarcharum oracula & vaticinia Prophetarum de Christo venturo recondita sunt & continentur; non quidem ad terrenum imperium, sed ad cœleste regnum pertinentia. Quæ quidem pixis propterea eburnea dicitur *in lapide Saphiro*; quod, sicut ebur obscurius est & vilius quàm Saphirus qui lapis est preciosus, colore cœlesti atque totus lucidissimus; ita Lex vetus (sive Patriarchas & Prophetas per Legem intelligas) Euangelica Lege eiusque autore Christo Iesu longè vilior est planèque omnino inferior. Illa enim, pictura & flos; hæc, fructus & viuum animal, immo vita æterna: Illa carnalis, hæc spiritalis; Illa occidens, hæc viuificans: Illa pœnarum & subiti cruciatûs plena, hæc tota pietatis atque misericordiæ & vitæ sempiternæ. Quare sapienter à ventre & ebone; hoc est, à carnalibus & durioribus Veteris Legis præceptis, ad Euangelicum lapidem preciosum Christum Iesum qui lapis est angularis & cœlestis mandatorum vita, felicissimè peruentum est. Possumus etiam per ventrem Sponsi, Sanctorum chorum intelligere purum ac nitidum, vti pixidem eburneam; nihil sordidi habentem, nihil maculæ. In qua quidem spiritali pixide, codicilli sapientiæ suffragiaque conduntur non ad terrenum imperium (vti diximus) sed ad cœleste regnum conductura. Quod verò lapide Saphiro ornatum vas illud dixit; ad Sanctorum communionem, charitatem ac gloriam referri potest. Vt enim Saphirus lapis quæcunque proximè attigerit, similia sibi reddit ac trahit; sic & Beatorum chori, mutua charitate sibi inuicem adherentes; semet & alios sancta disciplina atque institutione ad cœlorum regnum perducere nituntur. Potes etiam per ventrem quasi pixidem eburneam, mortalitem carnis à diuinitate assumptam intelligere. Ebur enim os firmissimum est & maximè durabile regisque ornatibus commodissimum: Quare non absurdè venter Christi pixis eburnea dicitur, cum mortalitas carnis ad immortalitatem atque gloriam æterni Patris per resurrectionem transfertur, ibique ad dexteram collocatur secundum illud: *Assumptus est in caelum, & sedet à dextris Dei*. Quod verò ad ornamenta Regum utile fit ebur, eos omnes significat qui ita carnem suam domant sensusque rationi subjiciunt & sanctis virtutibus seipos illustrant, fide, pietate, iustitia, continentia, castitate, dilectioneque proximi ac Dei; vt & Christi mortalitatis, resurrectionisque ac gloriæ meritum digni sint ornari. Vnde & lapide Saphiro qui coloris est ignei; id vas ornatum dicitur; quoniam Christus in assumpta nostra mortalitate, cœlestia opera planèque miranda peregit ad salutem nostram & disciplinam (omnis enim Christi Iesu a-

ctio, nostræ vitæ fuit instructio) Quisquis ergo Christi Iesu munerum atque gloriæ particeps esse desiderat, is Saphiro lapide (quod fieri potest) se honestissimè adornet, vt vel in hac corruptibili carne ea omnia sanctissimè operetur quæ quasi eburnea opera) cœlesti regni futura sint ornamento, nec vnquam peritura: quales fuere Propheta & Apostoli de quibus vaticinatur Ecclesia, dum ipsius sponte prædicat ornamenta: ait enim; *Crura illius columnæ marmoreæ super basibus aureis fundata*. Vt crura totius corporis molem sustinent ac ferunt, ita & Apostoli (columnarum instar) vniuersam Christianorum Ecclesiam per Orbem terrarum fortissimè gestant; ob inuicti animi robur atque sanctissimi propoliti firmitatem, columnæ marmoreæ appellati: hæc enim illis omnia pro summa stabilitate fidei maximè conueniunt. Per hos enim Christus vniuersum terrarum Orbem ad fidem gentibus prædicandam peragravit, cum præcepit illis; *Item vniuersum terrarum Orbem, & prædicate Euangelium omni creaturæ rationali*. Quod quidem tanta animi sapientia atque constantia perfecere, vt tanquam marmorei & adamantini, nihil violentum extimuerint nihil aduersi formidarent; sed stabiles semper ac inuicti contra potestates omnes hominum atque demonum, luce ardenti sapientiæ tanquam in tenebris, prædicando, monendo, docendo, & miraculis coruscando victores demum felicissimè euaserunt. Erantque super basibus fundatæ columnæ; hoc est super firmissima petra Christo Iesu, æterni Patris sapientia; & sanctissimis præceptis: quibus quicunque fidelissimè innititur, & lucis Christianæ opera perfecit; is columna Christi marmorea super basibus aureis fundata esse poterit. Quod sancta Sponsa studio assequendi sollicita, reliquos sui Sponsi ornatûs prosequitur: *Species eius vt Libanus, electus vt Cedri*. De Libano quanuis superius diximus; mons est Arabiæ felicitis in quo feraces arbores atque odoratissimæ proueniunt; interpretaturque dealbatio. Huic Christi species comparatur propter humanitatem, viris illis antiquis iustis non absimilem: qui factus nobis à Deo Patre, *sapientia, & sanctificatio, & iustitia*, vt de ipso testatur Apostolus; Omnes in se credentes suaque præcepta fidelissimè seruantes super niuem dealbat, omnium candore virtutum, odoratissimosque facit rerum gestarum probitate & veræ sanctitatis odore; nec vnquam corrumpi sinit, quos semel sua beatitudine donarit. Est enim sempiternus, omnipotens, immutabilis, immensus vt Pater; à quo *electus* esse dicitur, vt Cedri; in quo sibi *bene complacuit*. Vt enim Cedrus procerum incorruptibileque lignum est & odoratum; sic Christus omni proceritate, atque odore incorruptioneque incorruptissimus, odoratissimus, atque procerimus: quanuis homo sit factus; nunquam tamè deus esse desinit; nec eam humanitatem quam semel assumptam habet habebitque perpetuò, corrompi sinit: de quo regius ille Vates; *Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*: vt ostenderet nos quoque mortales omnes, incorruptos aliquando resurrecturos, secundum illud Pauli; *Omnes quidè resurgemus*, vt hoc corpus corruptibile in incorruptibile mutetur: Sed nõ nisi boni atque electi ad æternam illam gloriam consequenda immutabuntur cuius percipienda Spõsa adhuc de Spõso

Legis veteris, & Euangelicæ comparatio.

Sanctorum communio.

Acto. 1.

Mar. 16.

Libanus Mons Arabiæ.

1. Cor. 1. d

Marth. 4.

Psal. 15. 4.

1. cor. 15. 5.

narrare prosequitur: ait enim; *Guttur eius dulcedo & totum desiderium*. Per guttur Sponsi, testamentum nouum potest accipi. Vt enim per ventrem, Vetus, quasi per inferiorem partem corporis; ita per guttur, Nouum, nobilius membrum atque sublimius, per quod cibos ac potûs demittimus in ventrem ipsum, & vocem proferimus: quibus omnibus veluti saporibus & viuua voce omnia dicta Veteris condiuntur atque probantur; quanuis vtrunque significari potest. Quod quidem Testamentum dulcedo dicitur, & totum desiderium; propterea quod in eo, *quam suauis sit Dominus*, à Fidelibus gustatur: per illud enim Christus nobis loquitur, suaque arcana & mysteria reuelat ac pandit. Quod facer vates Dauid testatur, cum dixit; *Quam dulcis faucibus meis eloquia tua super mel ori meo*. Et alibi; *Iudicia Domini iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum*. Incredible est nescienti quam suauis sit de Deo optimo maximo ex sacris Literis meditari ac loqui. In his enim legendis, peccatores de propriis erratis admonentur; quoque modo se castigant, corrigant, ac emendent, apertissimè docentur; & quicquid homines alter alteri vel dicere verentur vel ignorant, hoc sacrae Literæ & sanctissimè audent, & vberimè nouerunt. Ex his, guttur nostræ mentis admirabili dulcedine repletur in Deum; seque ad eò inflammari sentit desiderio æternæ vitæ consequendæ: vt mysticè, *dulcedo & totum desiderium guttur* sui Sponsi; non dulce neque desiderabile prædicetur à Sponsa. Est ergo *totum desiderium atque dulcedo* testamentum Sponsi, eò quod per illud homines bona omnia docti, qualèque & quantum sit Deus ipse summum bonum intelligentes; ad illud ipsum consequendum ardentissimo desiderio rapiuntur. Vnde Sponsa tot actantis bonis sui Sponsi Christi Iesu enarratis, quasi certissimis notis ad cognoscendum qualis & quantus sit appositus; ita de redemptore concludit dicens: *Talis est frater meus, & talis est propinquus meus filia Hierusalem*. Frater, propter patrum antiquorum genealogiam: Propinquus verò; quod, è cœlo descendens, Sponsa suæ Ecclesiæ per humanitatem appropinquauit: siue vti superius dictum est; *propinquus*, nos creando, *frater*, redimendo. Parum enim profuerat benignissimè creasse, nisi nos clementissimè redemisset. Quam nobilis facta est creatura rationalis, postquam summum Deum auctorem omnium suæ mortalitati meruit habere participem; vt iure dicere iam possit, *Deus homo, & homo Deus*. Quod Adam primus omnium parens futurum diuinitus prouidit, cum exclamauit; *Hæc nunc os ossibus meis, & caro de carne mea*. Prouiderat enim, Deum aliquando ex homine nasciturum; cui, homines tandem adhaesituri erant per fidem, spem, & charitatem; relicto patre diabolo siue putredine rerum caducarum, & matre concupiscentia carnis, siue vermibus peccatorum, secundum illud: *dixi, putredo pater meus es, mater mea & soror mea vermibus*. Omnia enim terrena putrescentia sunt & corruptionis plena; propterea relinquenda omnino homini quicunque Deo vult adherere: vnde illud

Sap. 12.

Psal. 118. Psal. 18. c.

Quam suauis sit Scripturæ sacræ lectio

Libanus Mons Arabiæ.

1. Cor. 1. d

Gen. 2. d.

Iob. 17. d.

dictum; *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhæret uxori suæ*: hoc est sanctissimæ Ecclesiæ, & per eam diuinitatis ipsius Sponsi Christo Iesu viro cœlesti, nostræque redemptionis & immortalitatis auctori. Quod Apostolus de matrimonio loquens insinuat, cum dicit: *Magnum hoc mysterium*. Et illud; *Respondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo*; *Qui enim adhæret Domino, vnus spiritus est cum eo*. Quare enumeratis tot laudibus ipsius Sponsi, totque muneribus ostensis quibus genus humanum illustrauit; Quis audiens, non iam totus inflammatur? quis intelligens non inardescat in illum redamandum, colendumque sanctissimè? Ingratissimus ille profusus, planèque lapideus, & omnis humanitatis expers; qui talem ac tantum Creatorem & Redemptorem suum non studiosissimè veneratur & colit. Sed fidelis anima, quæ quo plura atque maiora de Redemptore suo audit & intelligit; eò propius illi adherere contendit, illiusque secretiora & magis intima cognoscere, & penetrare flagrat. Vnde sollicitè de eo in persona Apostolorum & Prophetarum, quos per filias Hierusalem significari diximus; sic & percunctatur: *Quò abiit frater tuus, pulchra inter mulieres? quò se auerit frater tuus? & quæremus eum tecum*. Cum matre Ecclesia, quæque fidelis anima pollicetur se Sponsum quæsituram, dum illius amore flagrat: nihilque illi iocundius esse potest, quam proximam cum proxima de Christo Iesu commentari ac loqui; cum sese mutuo sciscitantur, & quonam modo quæri & inueniri debeat sanctissimè alloquuntur. Et si de Iudæis hoc quoque intelligi potest, qui aliquando conuersi; quo pacto Christum rectè inuenire possint, Ecclesiam interrogat: *quam & pulchram inter duodecim Tribus, vti supra diximus, appellant*. Sed qua via primum quærendus sit, ille nos docet, cum dicit; *Quærite Dominum omnes humiles terræ*: dein qua ratione inueniatur, ait; *Facite iudicium & iustitiam omni tempore*: Sic enim Sponsus à Sponsa quæsitus inuenitur. Nihilominus interrogata respondet: *Frater meus descendit in hortum suum ad areolas aromatum vt pascatur in hortis, & Liliæ legat*. Per descensum Sponsi quæ fratrem appellat, Domini nostri Iesu Christi descensum ad inferos possumus intelligere, vt arbitror: nam & hæc, sequentia probat cum dicit; *Ad aromatum phialas siue areolas*. Prisci enim illi sanctissimi viri, per phialas aromatum non ineptè significantur; quales fuere Noè, Abrahæ, Isaac, Iacob, Moyses, Iob, Dauid, Samuël, Elisæus, Daniel, alique quam plurimi ante Legem & in Legge: qui quidem omnes, veluti aromatum phialæ siue areolæ, sanctissimæ iustitiæ odores ac fructus suauissimè oluerunt. tunc enim Paradisum triūphator ingressus est, cum ad inferos penetravit. Adest nobis ipse Deus hac in re testis, cum in cruce Latroni (sese, illi ipsi, religiosissimè commendanti) clementissimè respondit; *Hodie mecum eris in paradiso*; hoc est, diuinam meam gloriam, meque ipsum deliciarum omnium hortum, & cœleste bonum infinitum ac summum (sic enim paradus dicitur) contempleris, spectabis, intueberis ac cernes; eoque pascere & frueris in sempiternum, nullum tibi vnquam fatietatis fastidiū allaturo: Inde nãque factū est; vt in

Gen. 2. d. Ephel. 5. g. 2. Cor. 11. 2. 1. Cor. 6. d

Soph. 1. a. Psal. 105. a

CAP. 5.

Christi descensus ad Inferos.

Luc. 23. 4. Paradisus quid sit.

hortis olētissimis mentium humanarum, per vniuersum terrarum orbem Christiana fide & charitate flagrantium pasceret ipse Deus: ex iisque candidissima Liliorum odorama ac ferta Apostolorum, Prophetarum ac Martyrum, & omnium beatorum ad cœlestem thalamum adolendum legeret. nisi enim ipse prius in hortum suum descēdens, diræ mortis aculeos contriuisset: nunquam in hortis; hoc est, multiplicibus fidelium totius Orbis Ecclesiis, sanctissimè se pascere & delectare potuisset in terris. Nam attende quæso, quàm admirabili diuine sapientia ordine antedicta hæc textuntur. In vnum enim hortum primò descēdisse; deinde verò non in horto, sed in hortis plurali numero, pasci & Lilia colligere dicitur à Spōsā, vt ex multis Ecclesiis, per diuersa loca fidelium Christianorum, sanctissimarū actionum flores ac fructus ad horreum illud sempiternum aliquando decerpturus esse videretur. Sunt ergo horti ac lilia Fidelium conuentus omnes, & quæque fideles animæ sanctitatis odores & bonæ famæ fructus olentes: quibus & hic dum viuunt, Sponsus ipse pascitur; & postremò thalamus æthereus adornatur: in quo quidem castissima Sponsa, sola charitate ardens ipsi diuino Sponso, inseparabili contēplatione adhæret, copulatur, afficitur; nec ab eo vnquam diuelli potest: ob idque rectè sequitur; *Ego patrueli meo, & patruelis meus mihi, qui pascitur in liliis.*

Deum semper amare oportet, illique soli placere studendum. Nam dum vni Deo rectè placeamus, satis cæteris omnibus & abundè facimus; tunc enim illi nostra opera grata sunt omnia. planèque iocunda: tunc is nobis frater est & Sponsus, cùm illum ipsum integritate vitæ innocentiaque laudamus, colimus, veneramur, amplectimur. Nam & ille nobis non modo vicissitudinem laudum, verumetiam omnium rectè factorum præmia vberrimè rependit, perpetuòque conseruat. Ecce enim merces ante faciem eius, & opus in conspectu suo, vt gregem fidelium suorum semetipso pascat, & in brachio æternitatis suæ tueatur atque fagine; modò illi ipsi sanctissimè semper adhærente nitamur, nullisque incommodis vnquam (quanquam grauissimis) ab eo deficiamus ad hostem. Nam, vt ipse per se ait; *Quicumque in me consenserit coram hominibus, consentiam & ego in eo coram Patre meo: Et, qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Qui verò in hunc ipsum (miserimus consentiri erubuerit; & ipse erubescet in eum, damnabitque perpetuò. sed quæ fidelis est illius anima & Sponsa, quæ casta, quæ sancta; veluti liliū candor virtutum, Deum pascit & pascitur; & nutrit & nutritur alumnus, & laudat semper, & amat cœlestem Spōsum, & mutuò laudatur & redamatur ab illo: hoc enim est, Sponsum in Liliis pasci. Quare rectè nunc vicissim laudatur ab ipso, cùm dicit.

Pulchra es dilecta, vt probata voluntas; electa vt Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Probè nunc laudatur omnium virtutum pulchritudinis Sponsa dilecta charaque & periocunda suo cœlesti Sponso; eadēque persimilis iam probata & accepta animæ, electaque illi Hierusalem pacifica visionis atque tranquillæ, & horrendæ castrorum aciei fructæ esse perhibetur. Hinc enim illud,

Probasti Domine terram tuam: Et, Gloria in Excelsis Deo, & in terra pax hominibus, & bona voluntas. Bona enim & probata voluntas, *δὲσποκία* à Græcis dicta; quæ & probatio Latine dici potest; voluntaria est mentis oblatio, quemadmodum & alibi sacræ Literæ ostendunt: *In voluntariis * benedicite Deum.* Et illud sacri Vatis; *Voluntariè sacrificabo tibi: Et, Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine.* Nullum bonum neque malum nisi voluntarium ac liberum: eoque laudabilius est, magisve damnabile quicquid agimus, quò magis voluntarium; hoc est, libertiore & magis diuturno iudicio mentis, & electiōne peractum est. Cùm ergo Sponsus suam laudans Ecclesiam; castissimam videlicet Sponsam, & quàmque fidelem animam, *Pulchra es dilecta mea vt probata & accepta voluntatis,* inquit; &c. Voluntariam ipsius Sponsæ dilectionem erga Sponsum, & mutuam ipsius Sponsi charitatem ad Sponsam apertissimè declarat; eadēque, vt Hierusalem, speciosam & electam asseuerant, illius supernæ cœlestis Hierusalem beatissimis Spiritibus comparat; ob id, electam, appellatam, quòd Sponsi præceptis sanctissimè paruerit, fidelissimèque seruierit. Rectèque, *terribilis, & horrenda, vt instructa castrorum acies,* esse dicitur intuenti, beata Sponsa & quæque fidelis anima: quoniam diuino splendore illustrata, & luce illa inaccessiblei circumfusa, stuporem spectantibus affert & admirabilem voluptatem: estque vel in terris, fallacissimis dæmonum turbis admodum formidabilis diuina gratiâ roborata; nec mirum: vt enim hostes cum hostibus pugnaturi dum sese ritè cogunt ac muniunt, nullumque aditum irrupendi hostibus relinquunt; non modò metui sunt hostibus, sedque faciliè tuentur ac liberant; verum etiam factò agmine, hostes ipsos plerunque superat ac perdunt: Ita Christi Sponsa, fidelium multitudo & sancta quæque anima; dum contra malignos spiritus ac nequam, vigilantissimè ac strenuè certare non cessat pacis charitate vallata atque munita; non solùm inexpugnabilis est prorsus, verum etiam terrorem hostibus incutit ac fugam, sibi quem salutem parat sempiternam immortalēque triumphum: At si dissentire misera (quod Deus auertat) secum ipsa cœperit, vel seditione discindi; heu faciliè expugnatur ab hoste, miserimèque truncatur, & in æternam prædam crudelissimè abducitur! Quare fides integerrima, spes firmissima, sincera charitas necessariae sunt Sponsæ & cuiusque fideli animæ, si vitrices aduersus callidissimos hostes euadere contēdunt: tunc enim Sponsa & fideles animæ, formidabiles & horrendæ sunt inuisibili hosti, nequissimis Spiritibus illis qui nos assiduè omni dolo ac fraudè perdere moliantur. Nam dum se fidei vnitatem colligit ac tegit, charitate munit; nullus aditus ad irruendum, hosti patere potest; nullus ad expugnandum datur ingressus: sicque collecta in semetipsa & conglobata, incolumis est omnino, pacifica, atque tranquilla: nihilque aliud die noctūque meditatur ac studet, quàm mentis oculos vitæ sanctimonia tergere atque pugnare, eosque ad supernam illam beatitudinis pacem visionēque conuertere. Sed quoniam hic nulli mortalium, eam sicuti est, videre datur (Quis enim adhuc exul & peregrinus, corruptibilis, tamque longè à patriâ, lumen

Luc. 2. b

** Vulgata in Ecclesiis. Psal. 67. c. Psal. 33. a. Psal. 118. Nullū bonum nisi voluntariū.*

Mat. 10. d

Ibid.

Seditione laborans Ecclesia, faciliè ab hoste expugnatur

Anima pro suo beatitudinis modo cognoscet Deū & cognoscetur

Psal. 118. Psal. 76. a

Minimū est quod de Deo videre potest peccata in carne Anima.

Psal. 24. d

men cœlestis aulae intueri possit & perlustrare?) idcirco dicitur Sponsæ tantæ lucis auidissimæ (hoc est, contemplandi sui ipsius Sponsi, qui lux est inaccessibleis, lumen æternum de cœterno lumine, diuinitas, sapientia, virtus, iustitia, veritas, maiestas, gloria, æternitas, substantia: Cuius essentia est esse, & esse essentia; & quicquid demum in ipso est, est ipse Deus trinus & vnus, amor siue charitas, lux vera tenebrarum nescia, pax summa, incorruptibilis sponsus, inuisibilis atque sanctissimus, imò ipsa sanctitas ac bonitas) Dicitur inquam Spōsæ, paulisper expectandum, donec tempus illud aduenerit quo, præfens, lumen ipsum sicuti est spectare poterit: tunc enim Sponsa, non vt modò per speculum in ænigmate & veluti caliginoso aere lucem ipsam æternam contemplabitur atque cognoscet; sed vt etiam, pro suo beatitudinis modulo & cognoscet & cognoscetur. Quare ne fallatur dum sperat hic eum à se videri posse; admonetur à Sponso, carnis oculos auertendos: ait enim; *Auerte oculos tuos à conspectu meo, quoniam ipsi me auolare fecerunt.* Conuertuntur oculi ad Spōsum intuentum, cùm mentis aciem ad Christi Iesu beatitudinem contemplandam intendimus: sed oculos auertere monemur, ne scilicet eam nos aspicere sicuti est (quantumcūque videamus) arbitremur: ob idque ipsius Sponsæ oculi eum auolare fecisse dicuntur quoniam quò acrius intuemur, eò magis inuisibilis esse cognoscitur. Et quamuis de summa illa diuinitate Sponsi inuisibilique luce non nihil interdum vel hic mentis oculis intueri prægustareque possimus, pro vt benignitas ipsius Sponsi elargitur; haud tamen vnquam sicuti est, spectare licet, secundum illud; *Oculi mei defecerunt in salutare tuum: Et illud item: Oculi mei præuenerunt vigilas, conturbatus sum & non sum locutus.* Vnde & Mosi eam cernere cupienti vt etiam, responsum est; *Nemo me videbit & viuet; in carne scilicet.* Sed & Paulus expertus apertissimè docet, cùm ad lucem illam ardentissimam vel mortalis adhuc vi diuina raptus, quomodò eam ipsam viderit explicare se nescire testatur. Quare minimū est illud quod in carne adhuc velata Sponsa, de inuisibili suo Sponso videre potest: proptereaque ab eius intuitu lōgissimè se auolare dicit, quòd modò ab illa corruptibili comprehendinequeat; sed tempus affore quo perfectè visura sit omnino & fruitura: Interim verò mentis ipsius oculos ad singula præcepta Sponsi sanctissimè seruanda conuertendos, in iisque sedulò & acerrimè figendos atque purgandos; vt paulò post, lucem illam fulgentissimam lucidissimè contueri possit in sempiternum: ait enim; *Oculi tui vias meas custodiunt ac seruent: Et illud Dauid; Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos: Vnde sic admonita laudatur de filiis bonis iterum à Sponso, atque prædicatur cum dicit:*

Capilli (vel cincinni) tui sicut greges caprarum quæ apparuerunt a Galaad.

Per capillos siue crines vel cincinnos Sponsæ, populos Christianos & fideles quasque animas significari iam dudum superius diximus, postquam sacro fonte renatæ fuerunt: nam antea illotæ pro-

sus atque immundæ planèque scēdissimæ omnium delictorum forde, tanquam caprarum hirci grauissimè spirabant; proptereaque à Galaad ascendentibus comparantur, vt testimonium iam lotæ conscientiaē habere videantur: ob idque statim; *Et dentes tui sicuti greges lotarum.* Addit, vt ex vera confessione suorum scelerum in ipso lauacro Regenerationis toti mundati sint & niue candidiores facti, veterem hominem cum malefactis suis omnibus exuti atque cupiditatibus; iamque interiori mentis cogitatu atque acie diuinarum rerum salutare cibos & arcana mysteriorum pabula sibimet ipsis conterunt ac mandant, & proximo cuique fraternè ruminantur ac impertiunt: Quod & sequentia manifestissimè declarant, cùm ait; *Quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fratribus ornatae, nec sterilis est in eis.* Verè duplici fœtu omnis fidelis anima decoratur à Sponso, postquam omni omnium delictorum labe per salutarem confessionem atque baptisma vel pœnitentiam purgata est & lota: nam ex accepto Spiritu sancto (vt salua fiat) Deum ipsum & quemque proximum sincerè amare debet; alioqui frustra se lauit, nisi (vt sæpe iam diximus) Deum vnum supra omnia castè ac sanctè veneretur & colat; proximum verò sicut seipsam diligit. Possumus etiam per duplicem fœtum, duplicem munditiæ fructum intelligere mentis & corporis, vt sponso nostro Christo Iesu immaculati simus & sancti. Sed prior intellectus (ni fallor) verior est & potior. Quare sedulò laborandum nobis est, vt ex binis Spiritus sancti fœtibus (quanquam septem esse possunt) veluti matres filiorum latantes esse possimus. Væ enim, væ qui sanctissimos fœtus ipsius Spiritus vel sua negligentia fœcidiæque amittunt, vel turpissimæ vitæ moribus miserimè perdunt: melius iis sanè foret nunquam in hanc lucem prodiiisse, vt inquit Dominus. Sed si sapimus, id potius esse conabimur quod Spōsus noster de sua fideli Sponsa laudare prosequitur: ait enim; *Sicut vitæ coccinea labia tua.* Ardentes charitate omnes esse debent fideles animæ ad salutem propriam ac Proximi: nihil negligere de lege Sponsi, nec illius speculatores salutare ac nuntios interimere vel perdere; sed studiosissimè amplecti atque sanctissimè fouere: vt sicut Raab meretrix in euerfione patriæ per fasciam illam coccineam in signum datam, fenestræ domus appensam seruata est & libertate donata; ita & nos in die illa riuissima quando *cœli mouendi sunt & terra,* vel cùm domus nostri corporis morte irruente euertetur; per vitæ coccinæ fraternæ charitatis ac Dei bene signata & sculpta opera, salutis æternæ participes esse possimus. Rectèque vitæ dicitur: nam vt hæc frons capitis ornatur; ita nobis à capite nostro Sponso Christo Iesu dicendum est vt semper ornemur: Ipse enim nos docuit, cum dixit; *Exemplum dedi vobis vt quemadmodum ego feci ita & vos faciatis.* Possumus etiam per fasciam ipsam coccineam à Raab fenestræ appensam, apertam atque sinceram Christi fidei confessionem accipere. Vt enim corde iustificamur, secundum Apostolum; ita ex aperta nostri oris confessione saluamur: eoque, *labia tua,* dixit; ne quis Fidelium coram impiis crudelissimè; tyrannis Christianæ fidei destructo-

Arcana pabula mysteriorum.

Confessio salutaris delictorum

Ioh. 2. c

Ioh. 3. c

Ioh. 13.

Ro. 10. b

ribus vel structoribus magis (iis enim affligenti-
bus, cœleste palatium ex viuis lapidibus iisque
purpureis sanctissimè constructur) ne quis (inquam)
coram iis positus erubescat, vitam æternam palam
confiteri: quin intrepidus, inuictusque omnino
Orthodoxam Christi fidem constantissimè reti-
neat ac prædicet: tunc verò gloriose de se audiet
quod sequitur; *Tanquam mali corium, sic & gena-
tue dilecta mea; præterea quæ intrinsecus latent.* Ru-
bro colore atque albicante Mali corium; hoc est,
cortex Mali punici circumfundit solet, cum matu-
rat: huic non absimiles genæ Sponsæ comparan-
tur à Sponso, vt per colores ipsos ruffum atque al-
bum vel virentem, fidei integritatem ac spei char-
tatisque ardorem habere debeat quisque fidelis
Christi seruus: cum hisque bonæ conscientie opti-
mos atque castissimos internæ mentis cogitatus
ac fructus (per genas enim flos castitatis & pudici-
tiæ significatur) ne vacuitate bonorum operum co-
ram Iudice constituta Sponsa, fatua sine oleo veræ
charitatis lampada ferens miserrimè damnetur: vt-
que similis sit Christo Iesu Sponso suo, vera chari-
tate & interna pulchritudine, ob id dixit; *Præter ea
quæ intrinsecus latent.* Scitis enim intra Malum puni-
cum multitudinem granorum contineri: horum
persimiles, bonorum operum fructus esse dicuntur;
& latentis animi conscientieque bene cogitata ac
facta quæ soli Sponso perspecta sunt & cognita; in
die tamen nouissima, cunctis propalanda. Quare
ad bene beatèque agendum accingamur omnes vt
iis Electis annumerari mereamur; de quibus ead-
em Sponsa laudatur à Sponso: ait enim; *Sexaginta
sunt reginæ, octoginta concubinae & adolescentularum
non est numerus.* Equidem per sexaginta reginas,
eos omnes significari arbitror qui ante Legem &
in Lege ipsa sanctissimè vixerunt: quod ij naturæ
Legem iustissimè seruantes; senarij numeri (quo
quidem omnia à summo ipso Deo rerum omnium
conditore patrata constant) mysticam perfectio-
nem acceperunt: Illi verò, Decalogo æquissimè
parentes, diuinam gratiam meruere: sex enim,
decies multiplicata; sexaginta reddunt. Per octo-
ginta verò Concubinas; illas omnes animas quæ
sine naturæ Lege ac Scripta vel Mosæica (veluti
quædam meretriculæ sine vllo viro legitimo) le-
nocinio Dæmonum illectæ, omni vitiorum iugo
turpissimè prostratæ (quales Gentiles populi fuere)
idolorum cultibus miserrimè seruiebāt prius quam
Christi Euāgelio corrumpente, ad verum atque legi-
timum matrimonium cœlestis Sponsi sanctissi-
mè coniugarentur. Per adolescentularum verò
infinitum numerum; multitudinem omnium in-
cipientium Christianæ fidei deseruire atque parere:
qui veluti teneri adhuc & paruuli in via Domini,
pro bona tamen voluntate ac vita, in Lege Dei
quotidiè magis ac magis adolefcunt. Sunt etiam
qui per Reginas sexaginta; eas sanctorum animas
intelligi velint, quæ castissimè se regentes ac cæte-
ros, cœlorum regnum ex diuina gratiâ & libero ar-
bitrio cooperante adipisci nituntur: nihilque omni-
nino prætermittunt quod sibi ad id conducturum
existiment. Per octoginta Concubinas, proficien-
tes in via Domini cuiusque mandatis obtemperare
studentes: ob id Concubinas appellatas quòd non-

dum perfectè carnis illecebras omnes edomue-
rint, eamque plenè cœlesti Sponso post internas
animi puras meditationes copularint: concumbit
enim adhuc caro cum aliquot sensuum illiciis & hu-
manæ fragilitatis origine; & nec dum omnino vi-
cta ac domita rationis iugo facilè parere afflueuit
sed certat adhuc Spiritui & interdum rationis ex-
currit imperium. Per innumerabiles verò Adoles-
centulas; promiscuè gentes omnes & nationes &
populos, quos dilectæ Sponsæ diuinissimus ille
Sponso præciosissimo atque maximè salutari suo
sanguine castissimè copulauit: Et quanquam infi-
nita propemodum ac varia credentium multitudine
constipata sit Sponsa atque referta, iuxta illud;
Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circum-
datis varietate. Vna tamen est vni viro suo Sponso
Christo Iesu charitate sanctissimè copulata, vt sit
vnus Deus, vnus spiritus, vna fides, vnum Bap-
tisma, vna perfectio, vnus finis secundum illud; *Et
erat cor vnum credentium omnium:* Et illud Dauid; *Ec-*
ce quam bonum & quam iocundum habitare fratres in
vnum. Quare rectè subiungit; *Vna est columba mea,*
perfecta mea; vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Vna
est ipsa sancta Ecclesia & fidelis Sponsa, puritate &
innocentia vitæ, morum integritate & castimoniâ,
prudentiam habens cœlestis sapientiæ: quæ qui-
dem oculis columbæ non amplius assimilatur, vt
suprà; sed iam columba dicitur, & vna, & perfe-
cta; vnâque matri & genitrici suæ. Columba
enim indicium est Spiritus sancti. Tota ergo spiri-
talis facta Sponsa totaque cœlestis; omnia de
Sponso, spiritali intelligentia, capit; nihilque car-
nalis neque perituri, sed æterna cuncta atque san-
ctissima meditatur & pascit; seque totam ad ipsius
sancti Spiritus Legem ac nutum mouet, versat, &
agit; vt vnâ cum ipso beatissima semper existat,
cuiusque æuo sempiterno fruatur: Vna genitrici
suæ; diuinæ gratiæ scilicet, quæ per incarnatam
Sapientiam, Sponsam ipsam in lauacro Spiritus
sancti foelicissimè regenerauit. Talis est Sponsa,
perfecta fide & charitate Dei ac Proximi: Ob id,
met, bis dicta; vt intelligat se non satis Sponso fa-
cturam, nisi perfectè Deum ipsum Proximùmque
amârit: tunc enim verè de se audit quod sequitur;
*Viderunt eam filie Sion, & beatissimam prædicauerunt
eam; reginæ & Pallacæ (sive Concubinae) laudauerunt
eam.* Per filias Sion, prisci illi Sancti viri Patriar-
charumque animæ & Prophetarum omnes indi-
cantur; qui longius hanc futuram Sponsam, in
Sponso nascituro aliquando prospexere: sed hanc
ipsam Apostoli cœlesti Sponso sua prædicatione
copularunt. Quod ipse apertissimè declarat, cum
illos tanti boni gratos ac memores fore admonet
dicens: *Multi Prophetarum atque Iustorum desidera-*
uerunt videre quæ vos videtis, nec potuerunt; & audi-
re quæ vos auditis, nec audierunt. Possunt hæc ta-
men & ad Ecclesias & fideles quâsque Animas
referri; quæ dum iam triumphantem illam Ec-
clesiam in hac mortalitate, desiderio contemplan-
tur; ab hac peregrina & militante, ad vitam æter-
nam indes magis ac magis eriguntur. Ob idque co-
lumbam foelicem & beatissimam prædicant; quòd
per virtutes & sanctissimas actiones ad Sponsum
illū foelicissimè se adiungit: hæc enim, fide à Geni-
trice

Libera ar-
bitria
cooperan-
tur ad no-
stram sa-
lutem.

Psal. 44.

Act. 4. f.
Psal. 111.

Matt. 13. b

Anima fi-
delis, car-
ne sui Spô-
si pascitur

Tit. 1. d.

Psal. 49. c

Psal. 77. d

Isa. 26. d.
Nihil in-
felicius
dispari
verbi: vita

trice gratiâ nutritur, spe futuri præmij alitur, car-
ne sui Sponsi pascitur, sanguine abluitur, sacris
Literis eruditur, charitate saginatur; hisque cœle-
stis alimonie saluberrimis cibis alta atque firmata,
Dæmonum vires expugnat, vitia fugat, virtutes in-
ferit, carnem superat, spiritum roborat, coronam
demum æternæ foelicitatis expectat. Cum his igitur
& aliis multis Sponsa virtutibus polleat; iure ad-
mirationem se videntibus affert, & à rectè intelli-
gentibus seque bene regentibus animis beatissima
prædicatur; videt enim ad quantam gloriam bene
beatèque viuendo perueniat: ad quam quidem
nemini datur accessus, nisi eam vita pariter ac ore
sanctissimè laudet: Multi enim ore se Deum nosse fa-
tentur, moribus verò turpissimè abnegant; de quibus
per Prophetam, Dauid ait: *Peccatori autem dixit
Deus; Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testa-
mentum meum per os tuum? Tu verò odisti disciplinam
& proiecasti sermones meos retrorsum.* Et alibi: *Et di-
lexerunt cum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei:*
Et, Non est speciosa laus in ore peccatoris. Vn-
de est illud Esaiæ; *Populus hic labijs me honorat, cor
autem eorum longè est à me:* Nihil enim est turpius,
nihil infelicius quam vitam disparem verbis age-
re. Nam qui verè boni sunt atque perfecti, æquè
dictis ac factis Deum confitentur ac diligunt; eun-
demque cum oportet, constantissimè prædicant;
plûsque de se rectè præstare malunt, quam polli-
ceri ac dicere: nec minus alios, quam semetip-
sos verbis, vita, moribus, exemplis adeò per-
pè instruunt ac docent & ad vitam cœlestem in-
uitant ac trahunt, vt eorum virtutibus permoti
nonnulli (vel inimici) ad fidem excitentur, dum
in eis & vitæ integritatem & fidei constantiam at-
que charitatis ardorem intuentur & admirantur.
Quocirca iam admirabilis vitæ sanctitate & iusti-
tiæ operibus facta; excitat in admirationem sui
& amorem Sponsi, venturos ad fidem, cum dicitur:
Quæ est ista quæ ascendit vt matutina (vel aurora?)
Beatissima sponsa atque columba veluti aurora
ascendere dicitur, cum primò à tenebris delictor-
um ad lucis sanctitatem abcessit, vt per Esaiam
inquit; *De nocte diluculo surgit spiritus meus ad te Deus
meus:* Deinde à magnis profectibus virtutum ad
altiores probitatis gradus ascendit, per amplio-
rem diuinæ gratiæ cumulum. Postremò in die
Iudicij relicta caligine atque putredine peccato-
rum & mortalitate carnis, immortalitatis lumi-
ne & æterna claritate vestietur. Rectèque auroræ
comparatur: vt enim aurora nonnihil frigoris se-
cum defert, & diuinæ lucis exortum; ita quæque
fidelis Anima ac Sponsa à prauitate vitæ ad iusti-
tiam conuersa, initium salutaris luminis intueri
capit, & vitiorum æstus astringentis frigoris tem-
periem ac requiem. Sunt enim nonnulli qui dum
attento animo secum ipsi considerant quanta sup-
plicia & quam grauissima tormenta parata sunt ini-
quis, eaque sempiterna; incipiunt vitam suam ac
mores diligentissimè discutere, seque ipsos & dicta
sua omnia ac facta ita acerrimè recensere vt actu-
rum tenebrarum opera abijciant & arma lucis assu-
mant, seque iustitiæ & sanctimoniæ officijs illu-
strent: hi veluti aurora de tenebris assurgere dicun-
tur, dum per bona opera & sibimet iustificè pro-

sunt, & proximis quibusque lucis exempla com-
monstrant. Quare non absurdè in his Sponsa fide-
lis ac sancta, Lunæ pulchritudini & Solis claritati
comparatur cum dicitur: *Pulchra vt Luna, electa vt
Sol.* Lunæ comparatur Ecclesia, propterea quòd
quicquid habet diuini luminis, id à iustitiæ Sole il-
lo immobili atque diuino quandiù sese illi rectè
offert, accipit: & veluti luna, modò tentationi-
bus atque pressuris decrefcere videtur ac minui;
modò victis malignis hostibus innouari ac surge-
re: Sicut quod morte corporis aliquando defutura
sit, & in nouissimo tandem ad gloriam illam
sempiternam cum iustis omnibus resurrectura:
nec vllas vnquam postea vices temporum perla-
tura; immortalis semper & beatissima permane-
bit. Dicitur etiam eadem soli non absimilis, ob re-
ctæ fidei splendorem summùmque decorem ipsius
fulgentissimi atque optimi iustitiæ Solis: à quo so-
lo quicquid vitalis splendoris atque diuinæ lucis
Sponsæ inest & cuique fideli Animæ, emicat ac
effulget. Tunc enim verè electa est vt Sol, Ec-
clesia & fidelis Anima cum à salutari Luce & ca-
lore tanti luminis non abcedit; cum illi Soli se vi-
tæ sanctitate ac morum, puram & nitidam humi-
lémque præbet: cum ab eo solo, non à se, non à
quâuis humana facultate illuminari posse confidit
vel sperat: ipse enim solus est qui bona omnia Spô-
sæ donat, qui gratiam, qui gloriam, qui Lunam ip-
sam virtute perficit vt sit perfecta in diebus suis, qui
illuminat abscondita tenebrarum; quique huma-
narum mentium caliginem depellit ac fugat ead-
emque adeò irradiat ac illustrat, vt non modò sibi
lumen ad rectum iter & semitas iustitiæ faciendas
in nocte mortalitatis nostræ verum etiam proximi-
mis quibusque salutariter esse possint. Licet non-
nullos intueri in Ecclesia tanquam stellas, sydera
ac Solem; nonnullos, vt Lunam: his vt in die ho-
nestè ambulare volentibus ad maiora charitatis
opera suis exemplis claritatis ardorem effundant;
illis ne in tenebris offendant atque cæcutiant, lucis
aliquid in Scripturis sanctis ostendant: Luna enim
Ecclesia adhuc pugnans est, vt diximus; Sol, Deus,
Luna etiam potest intelligi & humana Christi Iesu
caro, per quam Luna ipsa lucet & pascitur in nocte:
ipsa enim Iesu caro caput est Ecclesiæ & salu-
tare pabulum: Sol, diuinitas quæ & humanitatem
ipsam semel assumptam & Fidelium cœtum semper
illuminat, sustinet ac fouet. Quæ quidem
Dauid vaticinatus est, cum dixit: *Et thronus eius
sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in
æternum.* Sub hac humanitate tegebatur, non hic
visibilis Sol quem nobiscum bruta suspiciunt; sed
ille ipse Sol iustitiæ, de quo in fine miserrimè quæ-
runtur impij clamantes; *Quid nobis profuit superbia?*
*Quid diuitiarum iactantia contulit? transferunt omnia ve-
lut umbra;* nos autem errauimus à via veritatis, nec
iustitiæ lumē nobis illuxit, neque Sol ipse nobis est
ortus: nam Sol hic mobilis & creatus oritur super bo-
nos & malos. At ille nō factus sed genitus, per quem
facta sunt omnia, patri cœternus, eiusdemque sub-
stantiæ atque naturæ vna cum Spiritu sancto, inui-
sibilis, immobilis, sempiternus, solis probis electis-
que illucet: in hunc Solem diuinitatis qui non of-
fendit, aliter de Trinitate sentiens quam rei vera de-
gg ij

Ecclesia
adhuc pu-
gnans.

Christi ca-
ro, saluta-
re Eccle-
siæ pabu-
lum.

Psal. 44.

Sap. 1. v.

Matt. 3.
Filius eius-
dem ubi
stanti e-
cū
Spiritu
sancto.

beat: neque in Lunam *per noxam*; hoc est, in Ecclesia unitate per humanitatem Iesu Christi fundata cuiusque preciosissimo sanguine redempta secus non ambulat quam fides orthodoxa decreuit: non vritur in die illa aeternitatis, neque transfoditur ab illis haereticis qui dicunt fidei Animae soli Deo praesidentis, *Transmigrata in montem sicut passer; quoniam ecce peccatores intenderunt suae prauitatis arcum, parauerunt sui veneni sagittas in pharetra pessima, sui desiderij cupiditate, ut laetialiter sagittent in obscura luna rectos corde*: hanc enim Lunam, purissimam Ecclesiam & immaculatam Christi Sponsam diuinitimo suo sanguine fundatam & ablutam obscurare conantur haeretici & omnes male viuentes. Sed Sol ipse, ineffabilis bonitatis suae radiis nunquam hanc humilem & fidelem Lunam illuminare cessat, suoque ardore fouere ad plurimos quotidie vitales partus edendos: ut his omnibus armata Sponsa atque munita (quo plures enim secum trahit ac ducit Christi milites, eo tutior est omnino planaque felicitior) terrorem malignis hostibus incutiat, stuporem ac mortem, Vnde recte sequitur de eadem rursus dicere, quod iam supra dixerat, ut duplicem laboris charitatisque mercedem ac gloriam hanc accepturam esse declarat; propriae salutis scilicet ac proximi, corporis & animae; in hisque terribilem miseris, sed amabilem beatis esse futuram: ait enim; *Terror (vel stupor) ut castrorum acies ordinata. Quod sanctissimam Sponsam terrore similem instructa militari aciei esse praedicat; potest (ni fallor) ad miracula & ad diuinitima illa signa Apostolorum referri: quibus perfectis & cognitissimis vniversis terrarum Orbis in summam admirationem vertebatur, per haecque populi ad fidem Christi baptismumque currebant: Videre nanque, naturam claudos, statim suis pedibus liberè ambulare ac gradi; caecis natis, videndi aciem restitutum iri; mortuos ad vitam reuocari, uti Dorcada quae reuixit; umbram Petri infirmos languentisque sanari; aliaque quam plurima nullis vnquam humanis viribus concessa, vnico verbo vel tacito, quam celerimè & quam optimè, mirabiliter effici; non modò homines, verum etiam feras ac saxa in mentis stuporem excitare potuisset. Stupebant igitur (nec iniuria) Gentiles populi tanta rerum miracula & veluti portenta, nulla humani ingenij ratione, nullis philosophorum dogmatis, nullis argumentis sed sola fidei puritate capienda tenendaque sanctissimè. Sed animaduertendum est diligenter, quòd hanc diuinam Sponsam & quamque fidelem animam, non castrorum aciei simpliciter comparauit; sed ordinatam similem esse dixit: ut eo modo apertissimè daretur intellegi iis solis stупenda admirandaque fuisse & futura esse omnia Christi & Apostolorum gesta atque Sanctorum omnium, Sponsaque & cuiusque fidelis Animae exempla qui se bene praeparant ac muniunt obseruatione mandatorum: de quibus dicitur; *Serua mandata, si vis ad vitam ingredi. Quòsque Deus optimus vel ab aeterno prouidit ad vitam ipsam sempiternam accessuros; in qua veluti praeciosi lapides in sanctissimam structuram dispositi sine fine permanebunt: Sed prius Sponsus in hortum descendat oportet; nihil enim ad id per se potest humana fragilitas, nisi diuina gratia praeuenta: nihil valet ad caelestia**

consequenda, nisi trahatur à Patre gratiarum sicut eadem veritas ait: *Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum*. Ergo non laborandum si sola gratia saluandi sunt homines; quin immò laborandum omnino: nam, vae non laborantibus ad salutem. Sed audi quomodo hunc nodum rectè soluat Apostolus: *Gratia Dei sum id quod sum, sed gratia eius in me vacua non fuit*: Collaborauit enim & quidem plus quam ceteri. Studemus igitur & nos hunc imitari post acceptam Spiritus sancti gratiam, ex Libero voluntatis arbitrio quae bona sunt agere, cooperemur gratiae. Non ocio, non desidia, non languore, non inuidia, non ganea, non iracundia, non luxuria, non rerum mortalium cupiditate & auaritia non ambitione ac fastu, non vlla denique nostra culpa; frustra nobis diuinam gratiam donatam esse, patiamur: his enim vitiis vel vno duntaxat horum, nostra voluntate (heu miseri) tanti boni tamque incomparabilis iacturam facimus. Nemo diuinam prouidentiam de salute sua carpat; nemo, non posse falli causetur; ob idque quicquid ab ea prouisum est ab aeterno, necessario esse venturum: nemo in eam suae damnationis causam reiciat. Stulta est haec opinio; planèque iniqua, ridicula ac stulta prorsus argumenta eorum qui crassa ac minima humana sapientia (ne dicam, insipientia ac infantia) diuinam sapientiam inscrutabilem abyssum adire audent atque discutere. Quem nequeunt Angeli, nec vlli beati Spiritus, vel summi illi Ardētissimi atque proximi; qualis est ac quantus, intueri: nos tanta mole corporis, eaque mortali depressi, tanta rerum caligine & ignorantia offusi, tanta sarcina peccatorum onusti, tanta denique tenebrarum densitate vallati & tam imbecilli; audebimus quicquam de diuina illa ineffabili prouidentia recensere? nec audimus, quod monemur; *Scrutator maiestatis opprimetur à gloria?* Tamen ut curiosis aliquid respondeamus ex testimoniis diuinæ Scripturae; quam breuissimè & quam optimè possumus explicabimus, quomodo ad salutem illam aeternam ordinati saluentur. Certum est nihil rerum creaturarum (animatarumque praesertim) plus de se praestare posse quam vires earum naturaque contulerit. Omnia enim à summo illo rerum Opifice creata & condita, certa quadam essendi lege atque potestate in sua propriaque natura praesinita sunt & constituta; nec quicquam sine illo ipso qui solus est, qui est; per se stare potest & contineri. Creatus igitur & homo, rerum omnium quae sub caelo sunt princeps ac rector; isque anima ad imaginem & bonitate ad similitudinem Creatoris nobilissimè formatus ac liber, relictusque in manu consilij sui; bono sibi maloque appositis (vita scilicet & morte) breui; heu miser! quod gratis acceperat, sua culpa ingrattissimus amisit sine spe vlla & vi propria recuperandi quod semel amiserat: Omnia enim naturae suae iura virisque animi ac corporis deprauarat atque corruerat; & qui immortalis esse poterat si diuino praeepto parere ac stare voluisset, sempiterna morti factus est obnoxius vna cum ceteris omnibus ex sese nascituris. Sed illum miseratus idem qui sua bonitate condiderat, caelo descendens & humana carne vestitus; vniversum genus humanum sua morte redemptum & in melius reformatum aeterno Patri reconciliauit; eamque rursus

Ioan. 1. c. Nobis la. bonum est, etiam sola gratia saluandi sumus.

1. Cor. 18.

Libera voluntatis Arbitrium.

Non est reicienda in prouidentia diuinam, non stultitia damnatio.

Prou. 1. d. Diuinae Gratiae, & Liberae Arbitrij concursus ad salutem.

Homo ad imaginem & similitudinem Dei creatus.

Psal. 120. Qui ambulat in Ecclesia unitate non transoditur ab haereticis.

Psal. 10. a

Act. 9. g.

Matt. 19. c.

ius legem vitae dedit, cui qui parere vult (omnes autem velle debent) ea tandem immortalitate donabitur, quam Redemptor ipse primus omnium deuicta morte recepit. Quare parendum est illi soli, si id consequi optamus quod propriis viribus adipisci nullo modo valemus. Hinc est, quod ipse clementissimus Seruator noster ait; *Sine me nihil potestis facere; manete in me & ego in vobis*: Et, *qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum*. Et, *si quis sermonem meum serauerit, ego & Pater meus ad eum venimus, & c.* Et, *qui in me conferserit coram hominibus, consentiam & ego in eum coram Patre meo*: Et alia id genus multa. Ecce inuitat hominem ad vitam: Ecce allicit ad salutem: Ecce donat gratiam promerendi: offert, ut capias, hortatur accipere, ostentat accedere, pulsat, ut aperias; ait enim: *Sto ad ostium & pulso; si quis mihi aperuerit, ingrediar ad eum & commanebo*. Ecce ille immobilis Sol iustitiae, qui vt hic mobilis, semper illucet; aperta & patentia illuminat, clausa & obstrueta percurrit. Quid ergo dicemus? trahamur oportet, praeueniamur à gratia, eaque semper adiuuemur. Id ipsum fatemur utique; sed collaboremus omnino necesse est, ne in illud incidamus quod de negligentibus & peruicacibus dicitur; *Ex te perditio tua Israël*. Duo igitur ad salutem sunt nobis maximè necessaria; quorum vnum supra nos, alterum nobis inest ex munificentia conditoris: Diuina gratia scilicet nos praeueniens, & liberum de voluntate iudicium. Gratia alliciendo incipit, admissa consequitur, bene retenta ac fota perficit: vt enim ouiculae vel alij cuius è cicuribus animanti praemonstratum aliquid, eam propius allicit ac mouet, nec tamen cogit; ita menti humanae, diuinæ gratiae lumen infusum, voluntatem nostri animi seu rationis (quem Appetitum appellant) illicit ac trahit nec vlla vi cogit; sed sola charitate benignissimè inuitat. Tunc Deo nostro acceptabile est & pericundum quicquid agimus, cum ad caelestes nuptias inuitati, nihil (vt illi reprobi, malae voluntatis ac vitae) causamur, nihil opponim; sed libèter oblatum gratiae munus accipimus. Nā vnde quæso tot & tanta illa diuina praeepta, vnde tot iustitiae merita ac poenae, si nihil homo de se cōferre potest ad salutem? At Apostolus clamat; *Non sumus sufficientes excogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis: sed omnis nostra sufficientia à Deo est. Deus est qui operatur in nobis*. Et, *vult: & posse pro bona voluntate*. Et: *quem vult, induat; & cuius vult, miseretur*: Et, *Iacob elegit, & Esau odio habuit*: Et; *Deus viuificat & occidit*: Et; *quos praedestinavit, elegit*: & alia quae cūque contra citari possunt; omnia ad praeueniens gratiam diuinamque auxilium referenda sunt, & Liberum arbitrium: Iam enim supra diximus praeueniri hominem oportere, diuinoque auxilio semper adiuuari; *aliqui gratia non esset gratia*. Sed nunquid ociofum gratia cōseruabit? fugiet actutum, & veluti Sol clausa fenestra se colliget: cumque hunc amare & illum odisse dicitur; intelligendum est, quòd hunc amore, illum odio dignum fore prouiderit. Nam idem Paulus asseuerat, neminem coronandum, nisi qui voluntariè & rectè certauerit: ait enim; *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit*. Quare collaborandum est prorsus diuinæ gratiae acceptae, nec vlla nostra culpa perdendum quod gratis infunditur ac datur. Tria

Ioh. 15. a

Mat. 10. d

Apoc. 3. d.

Os. 13. e.

Duo nobis ad salutem necessaria.

Diuina gratia non cogit nos

Homo cōferat aliquid de se ad salutem. 1. Cor. 3. b. Philip. 2. b. Rom. 9. d.

Gratia praeueniens

Rom. 11. a

1. Tim. 2. a.

enim sunt quae Dominus remunerat in homine; Recta voluntas, quae promptam se Deo semper offert; Iustitia, quae quicquid boni potuit, libenter effecit; Mansuetudo atque modestia (quam humilitatem appellat) Quae omnia bona, soli Deo accepta refert; in illumque vt primum authorè & vberimum fontem bonorum omnium perfectoremque reicit secundum illud; *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, supernè est descendens à Patre luminum*: Cetera, diuina gratia supplet, & merita sanctissima salutaris necis redemptoris nostri. Quare iam Christi fideles omnes rogo ac monco, ne vnquam à bene beatèq; agèdo cessare velint: Impossibile est enim, eum qui bene vixerit vsque ad vltimum suae vitae finem, non rectè mori atque seruari: ipse enim dixit; *Non, qui inceperit; sed, qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit*. Quamobrem, vt nos quoque veluti castrorum acies inter sanctorum Choros ordinemur, aliquando ad Deum ipsum sanctissimè colendum & proximum quemque nostrum honestissimè amandum, studiosissimè accingamur: his enim duobus continetur Lex omnis & prophetia. Nec clementissimus Redemptor aberit, sed descendet ad nos & excitabit atque fouebit, seruabitque volentes; ait enim: *In hortum nucis descendere in germine Torrentis*. Ecce caelestis Sponsus primò descendit in synagogam Iudaeorum ad sacerdotem & Scribas per assumptam humanitatem ex eorum semine secundum promissionem & iusiurandum, quod Abraam Dauidque iurauerat. Per hortum enim nucis; rectè Hierusalem & Sacerdotium indicatur; Nam & virga Aaron, regalis sacerdotij dignitatem habuit. Nux verò apte Moisaica legi congruit: Vt enim nux arbor, folia amara eaque trifida; & fructum ipsum, nuxes scilicet, cortice amarissimo quem culeum appellant, & duriore testa atque arida circumtectas profert; quae quidem intus nucleum non ingratum quadrifidum, hūcque lignea chartilagine intercursante, & tenui membranula dum viridis est, septum continent: Ita lex illa digito Dei scripta; ex Sacrificiis illis carnalibus & ceremoniis tanquam nux amara frondibus, esse videbatur; quanquam trinum Deum & vnum mysticè significatis, & duro admodum sensu (quāquam mystico) veluti amaro cortice tecta erat: velatum tamen suauissimum fructum & maximè salutarè Christum Iesum caelestem descensurum tenebat inclusum: hūcqua quadrifido euangelico sensu per quatuor cardines Orbis propalandum: nec nisi rectè & sanctè enucleantibus eruendum edendumque sanctissimè. Nam Iudaeis adhuc perfidis obstinatissimisque, omnino ita clausus est ipse salutaris nucleus Redemptionis humanae, vt non modò miserè hallucinentur in ipsa carnali Lege quam falso interpretantur (velum enim adhuc impositum est cordibus eorum, vt Apostolus inquit) verum etiam letali eius umbra quotidie ad mortem pascuntur aeternam. Omnia enim illis continebantur in figura & umbra, prius quam caelestis ipse Sponsus è virginali vtero processisset in Orbem: sed postquam de illo consummata sunt omnia atque perfecta; quicquid in Lege illa carnali obseptum erat atque latebat, id iam palam apertum est & patefactum omnibus nosse volentibus: Nec quicquam ex folis operibus ipsius Legis seruari potest; sed & ex fide

Tria sunt quae deus in homine remunerat.

Iac. 1. c.

Impossibile est, cum non bene mori qui bene vixerit. Matt. 10. c.

Nam. 17.

1. Cor. 3. d

Christi Iesu & preciosissimo illius sanguine & mandatorum obseruatione salus aeterna paratur. Nam si tunc nemo per solam legem seruari poterat (non enim ex operibus legis iustificatus est Abraham, sed ex fide: credidit enim Deo Abraham, & reputatum est ei ad iustitiam, vt allegat Apostolus) quāto minū nunc seruari poterunt (Euangelio coruscante) qui soli Legi Moisaicæ credunt, per cuiusque carnales & iam irritas ceremonias salutem aeternam adipisci stultissime præfidunt? Sed iam redeamus ad Sponsū, qui cū primū (vti diximus) ad Synagogam deicēdisset *videre in gemine Torrentis*; hoc est, in tempore opportuno suæ necis (de qua arbitror sentire Dauid, cum dicit, *De torrente in via bibit*: Et idem; *Torrentem pertransiuit anima nostra*; hoc est, seuissima flagella pertulit, diros cruciatūs ac mortem) videre an nux ipsa & vinea floruiisset. O miram Dei clemētiam! O ineffabilem bonitatem! Non satis tibi fuerat dedisse Legē, non contentus tot ac tantos misisse Prophetas ac Reges doctrina & sanctitate præclaros: voluisti & ipse tu venire tandem videre præfens corāque tractare de nucis horto ac vinea, idque in *germine Torrentis*; hoc est, in assumptæ nostræ mortalitatis carnis ac necis, ac fructum aliquem ex ea capturus esses: sed heu ingratus & miserimus populus Hebraeus post interemptos seruos ac Nuncios Vineæ Domini, audent & eius vnigenitū Heredem extra vineam (hoc est, Hierusalem & Synagogam) cōtumeliosissime eiecū, crudelissime necare. Quare cum primū venisset ad hortum nucis ac vineam (hoc est, ad Synagogam) nec ex ea fructum collegisset, sed spinas, vt dicitur inferiūs; mox transiuit ad gentes, ex quibus frugiferas sibi parauit Ecclesias: quibus & vineam suam locauit, perditis atque destructis primis vinitorib⁹ illis quos ex Aegypto benignissime vocarat: Vnde de Ecclesia nunc ait: *Efflorent vni Mali punice*; Ecclesiæ scilicet gentium tāquam Mali punicæ speciosos fructūs atque suaues protulerunt. At in Synagoga non floruit vinea, nec vvas protulit sed spinas; Coronam enim de spinis Vnigenito plexuerunt: Vnde & in Esāia vineam ipsam arguit dicens; *Expectaui vt faceret vvas, fecit autem spinas*. Ecclesiæ verò Christianorum per vniuersum terrarum Orbem non modò iocundissime floruerunt, verum etiam & sanctissimæ vitæ fructu & odore sanctimonix suauissime oluerunt; rectēque malis punicis comparantur. Vt enim ipsa, & colore sanguineo vel purpureo, & succo, vino similes in granis habentur: ita & Christianorū fideles cœtus (quos Ecclesias appellant) sanguine Iesu Christi loti & colorati in sancti Dei populi mystico corpore cōtenti, per multos sanctos viros (tāquam grana) bonitate diuinę gratiæ & cœlestis Spiritūs succo plenos includunt, ex hisque quotidie sponsum sanctissimē delectat Sponsa. Quare bene subdit dices; *Illic tibi dabo vbera mea*. Per vbera, duo Testamenta significari iam sepe diximus; Vetus scilicet & Nouum: Quæ quidē nunc in Ecclesiis Spōsa proprio Sponso se daturam esse promittit. Nec mirum videri debet, si eadem vbera modò Sponsi, modò ipsius Sponsæ esse dicantur: Nam qui adhæret Sponso, vnus spiritus est cum eo; vt & Paulus ait. Cū enim Sponsa suum laudat Sponsum, inquit: *Quoniam bona sunt vbera tua super vinum*: Nunc

verò eadem Testamenta tanquā si sua propriā que sint, Sponsa ipsa duo vbera vocat, cum dicit: *Illic tibi dabo vbera mea*; hoc est, in Ecclesia Fidelium. O Sponsæ cœlestis atque sanctissime; duo tua Testamenta, doctrina, vita, moribus, & exēplis, operibusque iustitiæ sanctissime implebo & obseruabo: tibi que veluti sugenda præbebo in propriis filiis quos mihi dedisti, quosque in mandatis alendos accepi ad Legem tuam fidelem obseruandam, & euangelicæ præcepta, indēque tecum felicissime sine fine victuros: propter quæ quidem vbera sic distenta vitæ sanctitate ac morum; eoque, diuinissimo Sponso accepta & periocunda, tanta plerūque vel in terris adhuc castissima Spōsa & quæque fidelis Anima diuinæ gratiæ suauitate & superna visione repleri solet, vt extrā se posita, quid senserit, vbi fuerit, quoue *Torrente* diuinæ voluptatis potata sit, ignoret; & id se se nescire profus & apertissime fateatur. Quod & Paulus Apostolus id expertus verissime testatur, cū dicit; *Vidi arcana Dei quæ non licet homini loqui*; &c. Et Sponsa ipsa per se declarat, cum dicit: *Nesciuit anima mea. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te; gustate & videte quā suauis est Dominus amantibus se, castēque viuētib⁹, nec quenquam lædentibus vnquam; aut si lædentibus interdum, non permanentibus in peccato: Benignus enim est Dominus & patiens & multa misericordiæ, & facile ignoscens pœnitenti*. Sed cauendum est diligenter, ne stultē putemus nos posse, cum velimus, nostro arbitrio propriæque voluntate cōverti: non nostrum est, cum capitaliter cecidimus; vt inde vi vlla propria resurgamus, nisi diuina gratia præuēti. Propterea sedulo cauendum, ne semel, bis, tēre adiuti, idem semper nos (cū velimus) audacissime sperem⁹ posse adipisci. Nam qui semper pœnitētē admittit, non semper tempus pœnitendi concedit: Ait enim; *Tempore accepto exaudiuit te*: Et idem; *Estote parati, quia nescitis diem neque horam*. Quid ergo agendum? Cum Sponsa sanctissime viuendum, bene operandum dum tempus habemus. Et si quis ceciderit (quod Deus auertat) quā celerrimē resurgēdum, cautius ambulandum, frequenter orandum, lugendum, amandūque sanctissime: idque perpetuo, & Deum & homines; Christianosque præcipuē, vt domesticos fidei: Tunc enim de nobis fiet, quod de sanctis Sponsæ filiis feliciter enarratur; ait enim: *Posuerunt me quadrigas vel currus Aminadab*. Aminadab interpretatur, patris bona voluntas, vel probatio: dicitur etiam, populus meus spontaneus; propterea quod Pater ex beneplacito aeternæ voluntatis suæ voluntarium Filium vnigenitum ad nos redimendos miserit: & ipse Filius spontanea charitate pro salute humani generis seuissime morti Crucis amantissime se deuouit; ipse enim ad Patrem ait: *Voluntarie sacrificabo tibi*, vt gentes electum sibi populum asciret; iuxta illud: *Vocabo populum meum non populum meū*: Et; *populum quem nesciui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi*. Tunc enim posuerunt Pater & Filius & Spirit⁹ sanctus tres personæ & vnus Deus, per Apostolorum prædicationem, Sponsam & quamque fidelem animam in quadrigis quatuor Euangeliorū velut à quatuor velocissimis atque fortissimis equis per vniuersum terrarum Orbem vectis Spiritu sancto auriga atque ductore: per cœlos; hoc est, per

Cant. 7. d.

Psal. 33. a.

1. Cor. 11. b.

Psal. 30. c.

Psal. 33. b.

Psal. 85. 10. e. 1. c.

Capitaliter cadere.

Nō temere sperandum de diuina misericordia. 2. Cor. 6. 2. Mat. 24. d.

Psal. 33. a. Of. 1. c. Psal. 17. d.

Psal. 32. b. Psal. 18. a. Abac. 3. Ezc. 10. b.

Apostolos, Euangelistas, Prophetas Doctoresque: loquente arcana Dei, & diuina illa miracula operante, sicut per Dauid diu antea vaticinatus erat; *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Et idem: *In omnem terram exiuit sonus eorum*. Et per Abacuc: *Misisti equos tuos in mare turbantes aquas multas*. Et per Ezechiēlem: *Similitudo quatuor animalū, & rota in medio rotæ*: vt in quadrigam ipsam fideliter ascendens Sponsa & sancta quæque anima; curru igneo (hoc est, Spiritu sancto) ad cœlos tandem felicissime vehatur. Sed animaduertendum est diligenter, quod non solum in quadrigis Sponsa & fideles animæ positæ esse dicuntur; verum etiam curris vel quadrigas Ecclesiam ipsam positam dicit, vt se veluti piam matrem & sanctissimum vehiculum quo plures conuehantur ad patriam, esse intelligat. Vt enim qui quadrigis vel carris plaustrisque vehuntur, à terrenis incommodis (vt à luto, cœno, saxis aliisque eiusmodi) absunt, sæpēque immunes existunt; ita & Christianæ fidei cœlesti carro vecti, & pietissimæ matris Ecclesiæ sanctissimo sinu fori ad cœlestē regnum seruantur illæsi. Vnde rectē Sponsa & quæque fidelis Anima, vt sese quā celerrimē conuertat ad cœlestem Sponsum, terna uocatione monetur, cum dicit: *Conuertere, conuertere Odollamitis*. Odollamitis interpretatur, testimoniū in aqua. Considera, quæso, miram dictorum consonantiam. Quis enim in aqua testimonium dicit, nisi fidelis Ecclesia quando per lauacrum sanctissimę Regenerationis personarum Trinitatem in vnitatem substantiæ atque naturæ vnāque diuinitatem esse cōfiteatur, & hanc fidem in sacro ipso fonte testatur? ob idque bis primū accitur Sponsa & fidelis anima, cū dicit: *Conuertere, conuertere Odollamitis*; vt non solum ore ad vocem ipsam, per cāmque Deum patrē ingentum, & Deum Filium vnigenitum Redemptorem, & Deum Spiritum sanctum paraclētum & afflatorem, vnum tamen Deum non tres Deos trinum & vnum apertē fateatur; verum etiā vt & sanctis actionibus & exemplis Deo gratis & acceptis sua se cōuersione dignam præbeat. Tunc enim teritiō vocata meretur de se audire, quod sequitur: *Conuertere & aspiciemus in te*. Conuertere à prauitate ad innocentiam, à turpitudine & lenocinio peccatorū ad sanctimoniam & vitæ pudicitiam, ab iracundia ad mansuetudinem, à furore ad clementiam, à superbia ad humilitatem, ab odio ad perfectam charitatem, ab omni denique genere malorum ad virtutes omnes: & tunc aspiciemus in te Iesum Christum dicentem; *Inhabito in vobis & inambulabo*. Et, *Manete in me & ego in vobis*. Et, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam vos*. Sunt etiam qui non Odollamitis, sed Sulamitis legant; idque ad Synagogam (ad fidem Christi aliquando se cōuersuram) referri velint; quod non improbamus. Sulamitis enim, captiua dicitur ac misera; quod Synagoga Iudæorum maximē cōuenit: tenetur enim adhuc captiua ad voluntatem Diaboli; quem patrē miserrima adhuc habet, eidemque infelicissima deseruit: vnde monetur à Domino per Esāiam; *Solve vincula colli tui filia Syon*: Sed in fine sæculorum, & prius quam hæc generatio transeat, reditura est ad fidem Iesu Christi, & quasi iam senescenti Sponsæ sanctissime adheret: Quod diu antea vaticinatum

1. Cor. 6. d. Mat. 11. d.

Synagoga quæ ad Christum reditura.

Isa. 52. a.

esse videtur per Sunamitem illā quæ ad Dauid iam senem & frigescentem calefaciendum requisita dicitur. Quāquā potest hoc ipsum & ad sanctissimam Ecclesiam sponsamque referri, & quamque fidelem Animam quæ se tandem vndique vocatam ad Dauid manu forti cœlestem Sponsum castissime adiunxerit. Quod ex sequenti interrogatione Spōsi ad Sponsam ipsam delectam & sanctam apertē licet intelligi: gratulabundus enim ac lætus interrogat, dicens:

Reg. 1. a.

Cant. 7. b.

Cant. 1. a.

Eph. 6. c.

Rom. 10. c.

Castitas, gratiæ diuinæ singularis donum.

Ecclesia nunquam caret vero corpore Christi in Sacramento.

Aqua & vini mixtio in Calice quid significet.

Pfal. 137. b

Ioh. 12. d.

Communio Sacra n. e. i. Cor. poris & Sanguinis Christi

Pfal. 121.

Sanctorum ordines. 2. in Ecclesia.

Christi Corpus & Sanguis, eibus est populo salutaris.

& sanguine IESU CHRISTI, cui populus per fidem charitatemque miscetur; id quod per aquam illam quam Sacerdos vino miscet in Calice, a pertissimè docetur. Idemque Sacerdotium rectè umbilico non ab simile & tornatile esse dixit: vt apertè doceret Sacerdotes mundos ac puros & omni labe deterfos cunctisque virtutibus bene tornatos esse oportere; nec aliud quicquam in tota vita & in omni re gerenda, quam cœlestia sapere & meditari atque docere: Nostis enim illud; *Sacerdotes tui induantur iustitiam, & sancti tui exultent in vitæ refectione. sic enim fit quod sequitur: Venter tuus aceruus tritici circumseptus liliis. Ventrem Spôsæ vel Sponsi (nihil est enim inter vtrumque disjunctum, nisi quod ille est caput; hæc verò mēbra) multitudinem Christiani populi intelligit. Nā & triticū multitudini, & multitudinē tritico rectè cōparat, iuxta illud Domini de fructu huius Sponsæ dicentis: *Nisi granū frumenti cadens in terrā mortuū fuerit, ipsum solum manet, si verò mortuum fuerit, multum fructum afferit*: Quare rectè aceruus vel cumulus tritici Sponsa vel Ecclesia esse dicitur. Vt enim ex multis granis vnus cumulus coaceruatur, ita ex multis Christianis populis vna omnium fidelium Ecclesia copulatur; vnus & idem (fide Christi) populus, & communione vnus Baptismatis, & sacramenti corporis & sanguinis Iesu Christi cogitur: & vt ex multis acinis vnus botrus compingitur, vniūque liquoris vnda fluit; ita vnum drama populi vel chorus ex multis variisque personis constituitur, & vna fidelis Sponsa ac sancta ex infinita propemodum credentium multitudine colligitur, vt sit omnia in omnibus vnus & idem Deus ac Dominus Pater & Filius & Spiritus sanctus in cœlesti illa Hierusalem quæ edificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum; sed hic primū in liliis sepri & constipari debet; hoc est, in odoratissimis atque frugiferis virtutum actionibus, castissimisque colloquiis exerceri, mox ad cœlestem illam patriam fructus aliquid incorrupti deferre secum vt vnicuique detur de fructibus manuum suarum, finūque refertum virtutum gerat: quod ex sequentibus innoscit; ait enim: *Duo vbera tua duo caprea hinnuli*. Duo vbera, duo populi; Hebræus scilicet & Gentilis significari possunt: vel duo Sanctorum Ordines in Ecclesia militante; Religiosorum vnus, Prophanorum alter: nam duo testamenta significari iam sæpe diximus, itēque duo præcepta charitatis, & duplicis beatitatis præmia animæ & corporis. Sed iam festinat dicens: *Collum tuum sicut turris eburnea*. Per collum, purissimorum mandatorum Dei nitidam ac mundam obseruationem integrāque iustitiam, & vinculum sanctissimum ac nexum fidelis animæ & Iesu Christi significat. Siquidem Ecclesiæ caput Christus est; huic sancta omnia Fidelium membra firmissime adhærent: itque præcipue qui ministri fideles diuinitissimum eius corpus administrant, & sanguinem salutis æternæ Christiano populo salutarem cibum ac potum, iis solis notum, qui gustarunt. Vt enim collum capiti proximum est atque coniunctum; sic veri ministri Dei sacratissimo Corpori ac Sanguini Iesu Christi sanctissime atque proximè adhærent; sūntque ipsius*

collum maximè eburneum, quoties pura conscientia & sincera animi charitate diuina ipsa mysteria immaculatè celebrant, atque contrectant, vnā cum Diaconibus, de quibus ait Apostolus: *Diacones similiter honestos esse oportet, non bilingues, non violentos, sed purissimæ vitæ atque sanctissimæ, ministerium habentes in puritate conscientie*. Eburneum igitur collum dicuntur esse Sacerdotes atque ministri; quemadmodum supra Pixis eburnea dicebantur qui fordes animi nullas admittunt, sed honestissima vita ac moribus diuinitissimis sacramentis immaculatissimè ministrant. Inde enim sequitur esse Sponsam, quod de ipsa dicitur: *Oculi tui vt stagna in Esebon in portis filie multorum*. Vbi conscientie puritas, illic est & cogitationum refectione ac probitas. Esebon enim, puræ ac rectæ cogitationes interpretantur: Nam quod corde videmus, id interna luce mentis intuemur. Lumen enim cordis animæ sunt oculi, qui quidem non solum visibilia & peritura, sed & intellectibilia ac sempiterna longè prospiciunt atque diiudicant. Hi stagnorum vice, bene beatæque multiplicantur in anima collectione virtutum; ex hisque cogitationes animi ex rectis sensibus Scripturæ sacræ & ex verâ Dei scientia confirmata, ad propriam communemque salutem complentur atque redundant: ob id stagnis assimilata, quod è sacrarum Literarum fluentis & cognitione rerum diuinarum humanarūque instructi, & rerum gerendarum honestate bene culti animi dilatatur ac exuberant. In portis verò filie idcirco dicitur, quod ex multis Ecclesiis atque populis vna sancta & immaculata Christi Sponsa coadunata est atque coniuncta iisdem sacramentis Iesu Christi; quæ, veræ atque rectæ ianue nostræ salutis sunt & tutæ ad cœlestis vrbs ingressum: coniuncta inquam, vt non modò ex circuncisione præputij & Synagoga; verumetiam ex omni populo atque natione collecta sit & conglobata, vaticinante Esaia: *Venient exteri, pascentur vt oves tue, & alienigenæ aratores & vinitores erunt*. Sequitur: *Nasus tuus vti turris Libani prospiciens faciem Damasci*. Libanus, dealbatio dicitur, vti nostis: Damascus verò, sanguinem bibens, vel potus sanguinem, interpretatur. Nasus Sponsæ vel Sponsi; acutissimi sensus iudicium salutare, bonorumque atque malorum discrimen, moraliter indicat. Per nasum enim, scetulè a atque corrupta à bene olentibus syncerisque discernimus; per huncque odores omnes & rerum halitus mixtarū dignoscuntur. Quæ quidem nasi significata omnia, ad Pastores animarum pertinent, & eos omnes, qui ceteris regendis & gubernandis præficiuntur; ne sint immanes ac saui, sanguinem subditorum appetentes, ne auctoritate abutantur, & in illud Ezechielis incidant: *Sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia*. Sunt enim permulti nomine, sed valde quàm pauci re Pastores: qui cum ipsi malè viuant & turpiter agant; simulantes bonos mores & probitatem, à nemine reprehendi volunt: sed cum arguuntur, excandescunt ac fulminant; iidemque audaces facti & insolentes, subditis imperant vt taceant; minantur, vt fileant; & ni illicò paruerint, vincula & carcerem minantur & mortem. Væ pastoribus eiusmodi, si hoc nomine digni sunt qui semeripfos ad

Mysteria immaculatè celebrare. 1. Tim. 3. b

Isa. 61. b

Ezec. 34.

Mat. 11. d. Duo signa Spiritus sancti.

Leuit. 21. c.

Discretio, virtus maxima est.

Act. 9. a.

2. Cor. 3. b

1. Cor. 11. c.

ad gehennam miserrimè pascunt, & oves crudeliter lacerant ac maciant. At qui veri pastores sunt à Domino electi, mites sunt & perhumani, misericordique & pietate ornati, constantia quadam & grauitate condita, edocti ab eo qui dixit; *Discite a me quia mitis sum & humilis corde*. Hæc duo certissima signa sunt Spiritus sancti; iusta mansuetudo animi in proximum, & vera cordis humilitas in Deum. Debent ergo Pastores omnes atque rectores, misericordes esse atque benigni cum grauitate quadam, constantiæque referti & temperati. Ob id enim in Leuitico tanquam minus idonei respuuntur à Sacerdotio, qui paruo vel grandi vel torio naso fuerint, quod illa iudicandi atque censendi temperantia careant & virtute, quam discretionem appellant: quæ quidem gubernatoribus maxima virtus est maximè necessaria: sed de his alibi, nūc ad literam. Sunt qui per nasum Sponsæ, sanctissimum Apostolum Paulum tropicè significari velint, quippe qui sanctæ Ecclesiæ aliquando dederit, vt in vtriusque Testamenti obseruatione respirare posset, & altius odorari diuina eorum mysteria atque arcana, postquam à crudelissima illa discipulorū cæde destitit, quam auebat. Scitis enim illud; *Saulus adhuc minarum spirans & cædis in Discipulos, &c.* Vt enim nasus duabus naribus respirandi facultatem præbet & vitam, ita & duo illa sacratissima Testamenta per vnus diuini Spiritus afflatum vitam præstant æternam ac gloriā modò rectè percipiuntur; ob idque manifestè dixit, *prospiciens faciem Damasci*; quoniam in Damasco vocatus est Apostolus, ibique vtroque lumine (mentis & corporis) diuinitus illustratus, cum ab eius oculis veluti delictorum squamę salutariter deciderunt; vt deposito infidelitatis errore atque fauitiæ, lupus rapax animarum fieret ad salutem, manèque comederet prædam, & vespere diuideret: erat enim ex tribu Beniamin, vt ipse de se testatur. Quare ab immanitate & tenebris peccatorum, ad dealbatem pietatem illam & inaccessam lucem veritatis accitus est atque mutatus Apostolus, non infimum castissimæ Sponsæ membrum: de qua quidē Sponsus enarrare sequitur: *Caput tuum in te vt Carmelus*. Carmelus interpretatur cognitio vel agnitio Circuncisionis; hæc prima carnalis ab Abraam patre multarum gentium; secunda verò spiritualis tota à capite nostro Christo Iesu. Ipse enim caput est Ecclesiæ; nos autem cum ceteris fidelibus cunctis, illius membra sumus ex quo cognita nobis est & data vera & salutaris Circuncisio. De qua idem Paulus intelligit, cum dicit; *Et circuncisio cordis in Spiritu non literis, cuius laus non ab hominibus est sed à Deo*: sequitur; *Comæ tuæ (vel cincinni) capitis tui vt purpura*. Comæ siue cincinni capillorum Sponsæ, innumerabilem multitudinem Christiani populi significat, vt enim comæ ex multiplice capillorum numero constant; ita & Ecclesiæ, ex infinita Fidelium multitudine ad vnā fidem vnūque; Baptisma sanctissime copulantur, hos enim omnes ad ornatum & decorem Christianæ religionis æternæque salutis, Ecclesia sancta comit ac plicat, vt docet Apostolus, cum dicit: *Mulier*; hoc est, Ecclesiā; *si comam nutrit, ornamento sibi est & gloriæ*, Coma enim pro capitis amictu & ornatu ei data est atque concessa; siquidem

populorum multitudine (capillorum instar) sese spiritualiter amicit ac exornat, secundum illud; omnes illos se induet ac vestiet tanquam ornatum sponsæ. Quod autem comas tui capitis, vti purpuram esse dixit; ad vaticinia Prophetarum & oracula de futura nece ipsius Sponsi atque Martyrum respexit: vt enim purpura sanguinis colorè imitatur, sic & Spôsæ Fidelium turba primū sanguine Iesu Christi diuini Sponsi sui lota est & colorata; mox & martyrum nece aucta est & confirmata. Regale enim hoc illi est indumentum, de quo Iacob ad Iudam filium ex quo Sponsus secundum carnem natus est, vaticinatur dicens: *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vultus suum*, vel indumentum, Stola namque Christi atque amictus, sancta est Ecclesiā, à qua vicissim laudatur & Sponsus: ait enim; *Rex tremendus in excursibus*. Cœlestis hic rex, de quo Dauid canit dicens; *Dominus regnauit, exultet terra*; reuera tremendus est in excursibus suis atque progressibus. E cœlo nāque excurrit in terram tanquam sponsus de thalamo Virginali progressus in Orbem, & vsque ad inferos descendens mortem destruxit & prædam tulit Inferni. Ipse solus omnino tremendus in progressibus suis ac gestis quæ pro salute nostra non vllius necessitatis vinculis coactus egit, sed immensæ charitatis ardore victus, & ineffabili magnitudine suæ bonitatis ad hæc mortalia progressus & dolorifica volūtariè accessit; vtque nos sua immortalitate donaret, nostra est mortalitate vestitus, nusquam nos deserens, nullibi destituens, sed vbiq; fouens ac tuens: ait enim; *Ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*. O incomparabilem vim amoris! o summam bonitatem! o infinitam sapiētiam! quid te mouit ad hominem creandū? quid rursus ad eundem redimendū? solus amor quo cuncta ex nulla subiecta re creasti. Hæc quæso parumper animaduertite ingrati, hæc cogitate superbi, hæc meditemini auari, videte carnales an maior vlla vis amoris esse possit quā quæ Domini nostri Iesu Christi erga nos fuit extatq; quotidie & durat æterna. Deus immortalis, æternus, immutabilis, omnipotēs, creator omnium ac rector, summa sapientia; cui cœlum sedes & terra scabellum pedum eius; qui cūcta pugillo virtutis suæ continet, nullius egens, amore victus hominis cælo descendit vterum Virginis ingressus, humanitatem nostram, imo suam (iple enim nos fecit; non ipsi nos) assumpsit; factus aliquando perfectus homo idēque mortalis, qui semper increatus est & immortalis; factus patibilis qui semper est immutabilis, vt nos ab sempiterna morte redimeret, quā sua ipsius culpa primus ille parēs omnium Adam, sibi met & ceteris de sese nascituris infelicissimè intulerat. Nos tamen immemores, nos ingrati atque superbi, tot ac tanta tamque immensa summi Dei beneficia & sempiterna facile obliuiscimur atque negligimus! O miseri planèque calamitosi quicunque Christianorū non hæc assidue recordantur, eorumque auctorē Deū ipsum optimū maximū non sanctissime colunt ac prædicant! Sed ipsi viderint qui Deū ipsum verū redemptorem nostrū minūc amant, eique parere non student. Sentient post hanc mortalē & ærumnosam vitā, & in sempiternū experientur qualis & quātus sit ille quē hic dum vixere, amare voluerunt, secuti voluptates inanes & perituras

Gen. 46. b

Pfal. 96. a

Pfal. 18. b

Mat. 28. d. De beneficia in homines.

Pfal. 99. a

huius mortalis sæculi cui, qui afficitur, is omnium miserimus est infelicitissimisque omnino; nunquam quod de eodem Sponso dicitur, cogniturus. Is enim solis quam speciosus sit & potens, perceptus est & cognitus, qui vitam suam ac mores ad ipsius Dei mandata sanctissime componunt ac seruati: ait enim; *Quam speciosus factus es & potens!* Speciosus certe ac mirè potens non in natura diuinitatis suæ atque potètia, quæ quidem nunquam augeri potest nec minui (est enim immobilis & sempiterna) sed immortalitate carnis quæ assumpsit, & in eo perfecto homine quo sese pro salute nostra vestiuit, formosus apparuit specie illa ineffabili diuinitatis efformatus quæ nemo mortalium vnquam neque angelorum, uti est, intueri potest & contemplari; sed pro suo modulo quisque beatorum intuetur & fatiatur. Idemque omnium potentissimus, in cælorum regno sedens ad dexteram Dei Patris, pro nobis interpellat assidue, tantæque charitatis complectitur, ut nihil aliud quam nos secum semper esse malit: hoc enim de nobis auct, hoc postulat, hoc efflagitat; id quod aperte demonstrat quod sequitur; ait enim: *Charitas in deliciis tuis; hæc est magnitudo tua: assimilatus es palma, & vbera tua botris.* Summa certè charitas & incomparabilis dilectio Creatoris ad creaturam, cum alibi quoque clamet; *Delicia mea, esse cum filiis hominum.* Deliciæ Spiritus sancti non carnis, verè animi atque perfectæ charitatis est oblectatio, quod Dauid explicat cum dicit: *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.* hæc magnitudo immensæ charitatis assimilata est Palmæ secundum varios mores ac fructus & ornatus Spiritus sancti; diciturque Ecclesiæ sanctæ Dei, hoc est iustorum hominum atque sanctorum sicuti scriptum est: *Iustus ut Palma florebit.* Palma enim, cordis internam charitatem atque virtutem, vimque fidei inexpugnabilis ostendit; quemadmodum & iustorum voluntas ac vita sese virtutibus illustrat, neque circa terrena hæc & peritura versatur ac iacet sed ad superna atque cælestia & sempiterna cor attollit ac dirigit, nec vllis aduersis frangitur sed inuicta perdurat ac regnat. Et si Palma quosdam veluti aculeos profert, etiam in hac parte iustorum vitæ congruit. Sunt enim Palmæ aculei vel spinæ, quales iustis viris ac sanctis sunt increpationes in peccatores & delinquentes. Siquidè verba prudentum, valentissimum sunt medicamentum stultorumque calcaria quibus quisque hominum bene viuere volentium ad virtutes incitatur & ad salutem abiecta sarcina delictorum: sic enim fit, ut copia & vbertate bonorum operum, animæ iustorum veluti palmarum botri ac fructus impleantur: quod quidem explicat, cum dicit; *Et vbera tua botris.* Nam ut Palmarum rami fructibus prægrauantur atque dependent, fiuntque suaues dum maturant: sic fidelis & sanctæ Christi Sponsæ duo vbera, duo Testamenta, & duo præcepta charitatis, & duo vitæ genera (actiuum & contemplatiuum) maturo sensu prudentique decerpta & asservata dulcedine virtutum atque suauitate affluunt & abundant; eaque cæleste pabulum rectè gustare volentibus ministrant. Sed prius Sponsus, ut in altitudinem Palmæ ascendat ac regnet; oportet, ut inde renata & bene culta Sponsa, suauissimos vitæ fructus gustare possit & reddere; Quod ex sequentibus apparet, cum ait:

Dixi, ascendam in palmam, & dominabor altitudinum eius. Tantopere nos amauit & ad eum delectatur cæleste Verbum iustorum puritate & innocentia, ut quasi principium exutus æternitatis suæ atque substantiæ formamque; serui accipiens, acerbissimam Crucis mortem subire non dubitaret; eiusque altitudines dolorum omnium & cruciatuum, ignominia atque dedecoris, non modò vicerit, verum etiã amabiles reddiderit & gloriosas planèque cælestes & salutare; Hinc Paulus egregius ille prædicator & doctor, in crucis ignominia & passione gloriatur, cum dicit: *Mihi absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi.* Hinc reliqui Apostoli & cæteri fideles omnes, laborum præmia consecuti sunt & consequentur. In hac vna, tentamenta omnia & ærurnarum tormina sedantur atque vincuntur: per hanc, animi perturbationes & vulnere (vel lætalia) felicissime curantur. Hinc fit, ut quod sequitur habeamus: ait enim; *Et erunt vbera tua & botri vineæ, & odor nasi tui tanquam mali odoratisimæ.*

Vt enim botri vineæ calcati ac pressi lætissimum liquorè vini suo agricolæ atque vitatori effundunt; sic viri Dei, iusti ac sancti, diris cruciatibus atque pressuris hominum (botrorum instar afflicti ac torti; per victoriam salutarè, cultori Deo & Iesu Christo ac Sponsæ cælestem lætitiã de se pariunt ac promunt; sanctitatisque odore atque virtutum, ad idem cæteros imitatores Christi alliciunt ac trahunt: vnde rectè sequitur; *Et odor nasi tui tanquam mali odoratisimæ;* vel mala, poma scilicet ipsa ac fructus; ut per hæc fidei inuictæ, ac spei, & ardentissimæ charitatis odorem apertissime declararet secundum illud Apostoli; *Christi bonus odor sumus, & his qui salui sunt & is qui pereunt,* aliis quidem ex morte ad mortem aliis verò ex vita ad vitam sempiternam. Qui enim sanctorum monita & fidelissima consilia atque salutaria negligunt ac spernunt, qui Christi mandata nolunt, voluptates huius perituri sæculi amplexi; ij sibi ex prima peccati morte secundam illam æternam infelicitissime parant. At qui de peccatis suis admoniti prudenter sese corrigunt ac emendant, parentque præceptis omnipotentis Dei atque Sæctorum; hi ex prima luce veritatis & vitæ, ad sempiternam illam & inuisibilem beatissime perueniunt. Quare si nasum tuum legamus, Apostolum ipsum significat; sin narem vel nares, Ecclesiam orthodoxam: quæ quidè fragrantissimum virtutum odorè, vtraque nare (hoc est, vtroque Testamento) capit ac spirat. Et quanquam vnus est nasus; vnus scilicet spiritus, vna fides, vnus baptisma, vna vita æterna, vnus & idem finis beatorum Deus; duæ tamen Ecclesiæ nomine non re, gente non fide, locorum interuallo non sine diuisæ. Græca scilicet & Latina, Oriëntalis & Occidua: vel Synagoga & Ecclesia possunt (ni fallor) intelligi, ab vno eodemque Spiritu discretiois & vnitatis auctore qui attingit à fine usque ad finem, & disponit omnia sapienter: propterea hæc Sponsa tanquam Mala esse dicitur; quòd sicut mala poma cibum de se præstant ac potum (quæ duo simul in se continent) sic & bonus odor Ecclesiæ ex recta fide & sincera charitate, mysticū potum ac cibum Corporis & Sanguinis Christi possidet ac potat, quod ex sequenti patet: ait enim; *Et guttur tuum uti vinum bonum proueniens Fratri meo in vtilitatem, quod satisfacit labiis meis atque dentibus.*

Paulus e. gregius prædicator. Gal. 6. c.

2. Cor. 1. d.

Ecclesiæ 2. Græca scilicet & Latina.

Sap. 8. a.

Mysticū cibū cor. poris Christi sicut possidet Ecclesiæ simul que verum est reale

Guttur

Guttur Sponsi Christum significat. Christi enim diuinum guttur, Ecclesiæ guttur est salutare. Nam uti mēs verba dijudicat ac censet, ita & guttur cibū: & sicuti non possumus humanos cibos, quales sapore sint, nisi per guttur agnoscere; ita neque cælestes cupulas, quam suaves sint nisi per Christum gustare possum atque dignoscere. Vnde rectè regius ille Vates ita Canit; *Gustate & videte quæ suavis est Dominus.* Et illud; *Meditabor gutturi meo.* Has igitur spirituales eficas & salutare, Corporis scilicet ac Sanguinis Iesu Christi gustans Ecclesia, & quæque fidelis anima; guttur habet ut vinum bonum. Hoc enim vinum sanctè potum, dolores omnes animi sedat atque componit, ebrietatem omnem rerum caducarū tollit, cor exhilarat atque confirmat, omnèsq; morbos facillimè sanat ac curat, estque æternæ vitæ salutaris vnda, fons & origo in remissionem peccatorū benignissime effusus ac datus, ab omni scelerū sorde & grauitate lauans, dicente Domino: *accipite & bibite, Hic est Sanguis meus qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorū.* Est quæ admirabile quod, proueniens fratri meo in vtilitatem, dixit, ut ostenderet solis rectis corde hanc lætissimam escã, cælestem panem, super substantialèque & salutarem potum esse datū: quod ille idè cælestiū arcanorū Haustus explicat, cum dicit; *Lux orta est iusto, & rectus corde lætitia.* Et Paulus sanctissimus Apostolus non temere ad hoc diuinitissimum Conuiuium accedendum esse admonet, dicens; *Probet autem seipsum homo, & sic de Pane illo edat, & de Calice bibat,* &c. O rem miram! o rem tremendam hæc quæso diligenter mecum sacerdotes attendite; hæc, fratres, animaduertite; hæc timete semper, & caute periculum. Ea est enim rerum diuinarum humanarumque natura, ut quæ pro sua dignitate & excellentia optima esse debent ac summa, eadem mutato ordine pessima fiant atque infima. Scio non vos latere quid hæc sibi velint, noui vos in Dei seruitio iam diu versatos esse atque pollere. Licet videre quosdam ex hoc sacratissimo conuiuio fieri quotidie prauiores: & quod sine graui dolore commemorare non possum, ob id solū ad gehenam prope rare miserimos, quod ad tale ac tantū tãq; ineffabile & cæleste conuiuium, angelorum choris optabile, immundo corde atque sordidato audacter accedere & insolentissime deuorare præsumunt: sed hæc alibi pluribus deploranda. Studeat igitur quisque Christianorum se bene dirigere in Dominum, eidemque recto animo & voluntate perfecta seruire: itaque præcipue hoc faciant, quibus ex sacris Ordinibus datum est, & sibi rectè sumere, & cæteris ministrare sanctissime. Sic enim & cogitationum labiis, & dentibus meditationum, cælestis hæc escã & Mensa salutaris, bene discumbentibus diuinam refectiõnem est allatura: contra verò indignè sumentibus sempiternam famem ac mortem. Sed si sapimus, annittimur per hunc verum Panem Christo Iesu honestate vitæ & morum integritate semper narrare, ut de nobis quoque fiat quod de Electis narrare sequitur: ait enim; *Ego fratri meo, & in me conuersio ipsius. Mihi adherere Deo, bonum est* (ait ille) *ponere in Domino spem meam. Ego fratri meo, & in me conuersio illi:* hoc est, ego seruia nunc Filio Dei, & ipse affatim me remunerabitur cum in secundo illo aduētū cę-

Psal. 77. b. Hic spiritus meus, corpus Christi sicuti sedat omnes animi dolores.

Matt. 26. c. v. n. s. salu. raris & super. b. b. t. a. Paulus s. c. s. i. m. s. p. o. s. t. o. l. u. s. 1. cor. 11. d.

Sacri Ordines.

Psal. 72. b.

Tom. I.

litè descenderit Iudex sessurus omnium atque discussor cõgregas mortales omnes à quatuor angulis terræ per lumē & officium angelorū; sed illi primū cõuertamur oportet, & ille ad nos omnino: sicut scriptū est; *Cõuertere, cõuertere ad me, filia, &c.* Et alibi; *Cõuertimini ad me, & ego ad vos cõuertar.* Sed ipse primū nos attrahat necesse est; ipse se primū nobis offerat oportet: tunc enim cõuertemur ad illū & sanabimur, iuxta illud; *Sana me Domine & sanabor, salua me & saluus ero:* id quod manifestat, cum dicit; *Veni frater mi, exeamus in agrum pernoctemus in vicis, surgamus diluculo ad vineam.* Adhortatur Spõsa Spõsum, cū dèq; precatur & rogat iã inde aduenire; ut vnã cum ipso ingrediatur in hūc agrū; hoc est in hūc mūdū; dicente Domino: *Ager, Mundus est. Et pernoctemus in vicis siue pagis; & fiat vnū ouile & vnus Pastor Ecclesiæ sanctæ Dei iam iã latius amplificatæ, secūdū illud Prophetæ alloquetis & adhortantis cã: Dilata funiculos tuos, & caulas tuas fige ne times; & vallos tuos clausosq; cõfirma, & ad dexteram sinistraq; protède.* Quod hæc autè dicat Ecclesiæ; ex eo patet, quod pernoctemus in vicis vel pagis, ait, Et manè diluculo surgamus ad vineam. Tūc enī Spõsus pernoctauit in vicis seu villis & pagis, cū in agrestibus mētibus Iudæorū duris & obstinatis animis, peruicacissimèq; cordib; ac sauis, ad nocte mortis vsque peregrinus & infensus atque perosus fuit; cū & duab; noctibus iacuit in sepulchro, & die tertia ante lucē surrexit ad vineam Discipulorū & credituras gētes; cū nos à tenebris ignorantia Dei & cecitate mētis, cū nos à nocte delictorū & à cultura demonū ad admirabile lumē suū veraq; & salutarē religionē vocauit & Spõsam. Tūc enim diluculo surrexit ad vineam Electorū, quos & sanctis moribus florere, & vita honestissime fructificare desiderat: vnde rectè sequitur; *Videamus si floruit vinea.* Hoc ad fidelis Spõsę preconiū ac laudè & probationē pertinet, cū ex odore sanctitatis, veræ fidei præbet argumenta: quæ quidè opera sunt honesta, iusta, ac sancta. Fidelis enī Christianus omnis ex operib; iustitiæ, qualis sit agnoscitur: nã fides sine operib; mortua est prorsus, uti corpus sine anima. Duo enim sunt quæ fidè dicenti & prædicanti faciūt; vitæ honestas, & iustitia: Hęc ad actiones & officia, illa ad mores & vitã pertinet, Quicūq; igitur credere se dicit in deū, iuste agat, & sanctè viuat ambulet ut sanctus, viuat ut fidelis & pius, Tunc enim sequitur quod dicitur; *Floruit Cyprus.*

De hac ipsa arbuscula, supra etiam nonnulla diximus. Per hanc plantam flore candido, eorum innocentia & puritate animi significari arbitror, qui in sacro fonte regenerationis abluti, cãdore vitæ efflorere incipiūt, & vnde quaq; suæ bonæ vitæ atque virtutū spargere odorè ad suauitatē electorū & refectiõnem laborantiū, ad illicidas bonorū mentes & excitandas; quod ex sequentibus declaratur: ait enim *Floruerunt mali punice.*

Ecce iustorum animæ, ecce sanctorum mentes, quæ Punicorum instar ab honestis floribus virtutum, ad excellentissimos fructus gloriosissime perueniunt. Ut enim malus punica multa grana multosque sinus in pomis suis generat, & extrinsecus cortice ruffescit: sic & Ecclesia Dei multos populos intra se continet, suoque gremio complectitur

Of. 14. a. Zac. 1. a.

Hier. 17. b.

Psal. 18. b.

Matt. 13. d. Ioh. 11. c.

Iac. 5. d.

Christianus quis sit agnoscitur ex operib; iustitiæ. Iac. 2. d.

Psal. 91. d.

Cant. 7. c.

ac fouet, & amicis mandatorum circūtecta atque velata sanguine Iesu Christi cōseruatur, & martyrum corporum (veluti corticum rubentium) sanguine & miraculis decoratur. propterea sequitur; *Illic dabo tibi vbera mea.* Talibus enim bonis & rectis corde Fidelibus, profunda mysteriorū sensa ex spiritalibus vberibus (hoc est, ē duobus Testamentis bene cognitis & obseruatis) reuclantur, & veluti vbera fugenda præbentur. Incredibile est carnalibus quā suauis sit Scriptura sacra bene cognita; quā que mira & cœlestia arcana pandat pijs scrutatoribus ac iustis: Sed recta mente & humili, vigilāti que animo ac sobrio, ad eam perscrutandam accedere oportet: longē absit arrogātia, abscedat animi fastus ac tumor excitetur ingenium, inuigilet animus sit mens casta & humilis, nec ocio languescat: tunc enim fiet, quod sequitur: *Mandragoræ dederunt odorem.* Mandragorarum fructus atque odores similes de se ferunt Ecclesiæ Doctores sancti: hi enim bene scrutantes sacras Literas, ex ijs bonam frugem & suauiter olentem filijs Sponsæ parant ac mandunt hi veræ fidei suauissimum odorem, fructūque diffundunt ac reddūt. Possūmus etiam, per Mandragoras olentes; veteres illos & priscos Dei viros intelligere, qui cum odore virtutum apud Inferos descenderunt, aduentum Sponsi præstolantes. Siquidem Mandragoræ, radices sub terram agunt humanæ figuræ similes, quæ & cadaueris imaginem præ se ferunt; quemadmodum & sancti illi Patriarchæ atque Prophetæ, humanæ quidem naturæ participes, sed à vera Dei gloria sub terra mortui, bene olentes tum vsque ad Christi resurrectionis diem, in quo mercedem odoris sui fœlicissimè accepere sine fine victuri; quippe qui sanctissimè vixerunt nihil à verò Dei cultu aberrantes, sed obedientes illi atque parentes, seque totos per vniuersum corpus & sensus animi custodientes, quod ex sequentibus patet; ait enim: *Et in portis nostris omnes fructiferae arbuscule.* Per portas, vires animæ & humani corporis partes ac membra significari arbitror; vt aures & os & oculos: per quorum portas, & vitæ merita ingrediuntur & mortis; omnia secundum illius propositū & volūtātē qui corporis seruitio vitur & animi imperio: sic enim in portis nostris & vita & mors insidit. Nam & per oculos, pudicitia castitatisque indicia; & per aures, honestatis atque modestie; per os, grauitatis & tēperantiæ ad mandatorū obseruantia faciliè dignoscuntur. Quare si Deū verè timemus atque amamus, pudica oculis spectamus & honesta; auribus salutaria & optima quæque percipimus; ore, sancta atque necessaria loquimur; turpibus, clauduntur oculi; obscœnis, aures occludimus; vana & nocitura filemus secundum illud apostoli; *Omne verbum inhonestum nō procedat de ore vestro.* Propterea deprecabitur & beatus ille Vates; *Pone Domine custodia ori meo, & portam vel ostium continentia labiis meis.* Cōtrā verò agūtur omnia, si deū nostrū minimè amamus atque timemus: ad turpissima, vertuntur oculi atque mortifera; ad inanissima & fabulosa, accommodantur aures; ad absurda atque obscœna. pāduntur ora: Nec intelligimus miserī, quō idē vates deprecatur, dicēs; *Auerte oculos meos ne videat vanitatē.* Et Dominus in Euangeliis, per os & oculos & cæteras nostri

Al. Scri-
pturæ le-
ctionem
quomo-
dō acci-
dendum.

Mandra-
goræ ra-
dices hu-
mana fi-
gura.

rimo is &
Anonīs di-
uini, effe-
ctus.

Ephes. 4 f
Mal. 1.40.a

Psal. 118.

corporis ianuas ac portas mortē ingredi, nisi rectè sancteq; claudātur & reserētur. Nō enim sensus accepimus ad mortē, sed ad vitā sempiternā: ob id enī dati sunt oculi vt cœlestia atq; terrena contēplātes inde gratias immortales deo maximo agerem. Ob id aures affixę, vt quę honesta & laude digna nobisq; & cæteris profutura sunt, auscultarem: ob id, os afformatū dētibus, & labiis duobus veluti claustris obseptū; ne quicquā temerè effutiremus, sed grauitè omnia atq; prudētèr eloqueremur ad summi illius Cōditoris omniū præconiū ac laudes, qui summa prouidētiā cūcta moderatur & regit; vtque ore pariter & vita Deū ipsū benediceremus in sempiternū: nō quidē vt blasphemis incesseremus & maledictis, nō vt obscœnitate verborū prouocaremus ad irā, nō vt ipsius ineffabilē bonitatē atq; prouidētiā carperem, nō vt aduersā lamētaremur: sed vt in omnibus & per omnia gratias agētes, Deum ipsū summū bonū nusquā aberrare posse confiteamur & prædicemus. In eorum portis igitur omnes fructiferae sunt arbuscule, qui nihil in sensibus atq; cogitatibus deum ipsū capitaliter offendunt: ijque verè dicere de se possunt, quod sequitur: *Nona ad vetera, mi frater, seruauit tibi.* Si quis quærat quid nā in vetere Testamēto nobis præcipiatur à Domino; idē (respōdere possūmus) quod mādat in Nouo: & quod iubetur in nouo, id ipsū præceptum est in Vetere ex quo quidē hæc iustitiæ præcepta habem, & instituta; *Nō occides, nō mœchaberis, nō falsū testimoniū dices;* & reliqua: Et ex nouo quidē admonemur prauas cupiditates omnes & actiones amputare; ait enī Dominus: *Audistis in Antiquis, nō mœchaberis; amen dico vobis si quis viderit uxore proximi ad concupiscendum eam, iā mœchatus est eā in corde suo:* sic etiā non omnino iurandū, sed est, est; nō est nō est; dicendū esse: quicquid ampliū additur, peccatū esse. Hęc sunt quę fidelis Sponsa proprio & legitimo Spōso, vetera ad noua, & noua cū veterib; sanctissimè seruauit & seruare debet quęq; fidelis anima, vt per vtriusq; Testamēti diligētèr obseruationem ac sanctam, audire mereatur: *Veni electa mea, ponam in te thronum meum quoniam concupiuit rex speciem tuam.* Legalia igitur quę necessaria sunt, & Euangelica præcepta; omnia diligentissimè seruanda sunt nobis, nihilque ex ijs omnino negligendum. Nam qui minora negligit, is paulatim labitur in maxima: & qui in vno offendit, factus est omnium reus. Sed qui Deum verè timet, amat & colit; is noua cum veteribus stultissimè cōiungit & copulat. Hoc est enim quod idem Dominus in Euangelicis admonet, dicens: *Omni scriba doctus in regno cœlorum, similis est patrifamilias qui profert de thesauro suo noua & vetera:* Noua quidem, Euangelica Mandata illa perfectā & absoluta, quibus nihil in terris potest esse diuinius, nihil illustrius, nihil denique vtilius: Vetera verò quæcunq; in lege Moysayca & Prophetis continentur ad salutem æternam conductura. Hęc sunt igitur, quæ castissima atque fidelissima Sponsa se diuinissimo atque sempiterno Spōso Patri & Fratri suo accuratissimè seruasse & seruaturam esse promittit & spondet. Tunc enim fit, vt iure quodam de eodem Spōso sibi confirmet quæ sequuntur: ait enim; *Quis det te mi frater sugentem vbera matris mee:* Magna

Humani
sensus cur
à Deo ef-
formati.

Deum ea-
pialiter
offendit.

Math. 5.

Ecl. 19.4.

Math. 13.5.

Magna & admiranda mysteria, quæ in hac sancta Scriptura recondita sunt & includuntur: non enim dixit; *Vbera matris tuæ sed matris mee.* Quomodo enim fieri potest vt frater ipsius Sponsæ homo factus ad vnguem; iam ætate perfectā, quasi infans rursus vbera lactare queat ac fugere (Siquidem lactare non ætatis perfectæ, sed infantilis omnino. Ait ergo Sponsa ad Spōsum: *Quis det te mi frater sugentem vbera matris mee?* Mater Sponsæ æterna est sapientia: Frater verò, Dominus noster Iesus Christus in homine quem assumpsit & portat, vna Persona duabusque naturis diuina scilicet & humana subsistēs. Cū igitur ad nuper illuminatos homines Christus ipse veluti ad infantes Ecclesiæ gratia suæ visitationis accedit; tunc per illos incipientes deum ipsū agnoscere & cœlestia degustare, vbera lactare dicitur: hoc est, duo Testamenta & duo præcepta charitatis exugere & emulgere: è quibus quidem mel & lac nuper in lucem veritatis editis ad perfectæ ætatis plenitudinem per Spiritu sancti gratiam præbentur assidue ad innocentiam & probitatem comparandam exercēdamque sanctissimè, sicut & Paulus ait: *Lac vobis potum dedi non escam, non enim vobis vti perfectis loqui potui:* sicque & à Veteri ac Nouo vbera quotidie salutariter aluntur ad vitam illam sempiternam, reiecta atque depulsa omni malitia atque nequitia & iudicio temerario alienę conscientia; iuxta illud Zachariæ recte monentis: *Nemo vestrum de proximo suo male cogitet in corde.* Et illud Esayę clamantis: *Dicite ijs qui oderunt vos, fratres nostri estis; & aspersionibus & calumniantibus vos.* Hęc eadem & ex Euangelica Lege gratia atque misericordia tanquā è recentiori vberē (ob idque longē potiore quā vetus) lactemus, cum illud cœlestis integritatis & summæ sapientiæ verbum ita monentis audimus: *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Quod & Apostolus Paulus apertissimè confirmat, cum dicit: *Non malum pro malo reddentes, sed omnino quod bonum est: Nolite vinci à malo, sed vincite in bono malo.* Quare cū hæc omnia Sponsa Sponso de se fideliter præstitit erit & conseruauit; audebit & quæ sequuntur ad eundem sanctissimè dicere: ait enim; *Si te foris inuenero, osculabor te, neque me contemnet.* Grandis fiducia & mira fœlicitas Sponsæ terrene corpore atque mortalis; quanquā anima cœlestis & immortalis, cœlestem Sponsum & inuisibilem mortalibus non posse videri oculis & manibus cōtrectare diximus. Sed hanc inuisibilem impalpabilemque substantiam, increatam & immensam rerū omnium creatricem, cunctaque creata atque producta sapientissimè moderantem & regentem; visibili atque palpabili substantia atque corpore vestiri oportuit, vt ab ipsa Sponsa beatissimè videri (vel in terris) & osculari posset; hęcque iam foris apparentem visibilem & palpabilem crudelem mortem pro ipsius Sponsæ redemptione pati ac vincere. Tunc enim foris inuentus est Sponsus & osculatus à Sponsa, cum humanitate vestitus & extra hierosolymam crucifixus, eam ipsam à sempiterna morte redemit; & per ineffabilem charitatem soluto omni debito, sibi met amantissimè, reconciliauit & Patri. Sic enim Sponsa neque ab Angelis posthac contemnitur, neque vilis esse ducitur, quæ ta-

Christus
vna Perso-
na & 2.
Naturis
subsistēs.

1. Cor. 3. a.

Zach. 7. c.
Iia. 66. b.

Mat. 5.

Rom. 12. d

lem ac tantum meruit habere suæ captiuitatis Redemptorem: quandoquidem Deum ipsū rerum omnium conditorem & patrem, è cœlis (vt ita dicam) auocare potuit, eūdēque immortalem semper & impatibilem mortalitati corporis atque affectis facere obnoxium, humana carne velatum; vt in ea, spiritali osculo non carnali deoscularetur à Sponsa & à quaque fideli anima: quę quidem tunc omnino contemni non potest nec sperni à Deo ipso & Angelis & Sanctis omnibus, cū nihil carnalis osculi, nihil terreni & perituri secum defert ad Sponsum, sed spiritalia omnia atque cœlestia meditatur & amat: his enim sanctissimis oculis non modò non contemnitur, verum etiam diuinissimè laudatur; ad eaque quæ de mysterio Crucis explicantur, aptissimè se præparat & acutissimè intelligit: ait enim; *Apprehendam te, & introducam in domum matris mee, & in promptuarium eius, quæ me colligit.* Mater hominis & eius carnis, terra est omnino: promptuarium verò vel penus quod ipsū colligit ac fouet; eadem tellus est, secundum illud: *Terra es, & in terram reuerteris.* Huius penu vel promptuariū mors est: vt enim in promptuario, thesauri reconduntur; sic & in morte, animæ iustorum requiescūt, & ad perpetuam vitæ fœlicitatem & gloriam transferuntur. *Regnavit enim mors & imperauit homini, ab Adam vsque ad Aduentum huius cœlestis Sponsi:* sed idem Iesus humana carne eaque mortali vestitus vt in ea mortem perderet, & vitam repararet æternam quam semel assumpsit, pro nobis in mortem quasi in domum intulit, eamque in intimum promptuarium & sinum terræ (quæ nos omnes colligebat) triumphalem inuexit vt inde Sanctorum animas quę illic veluti reconditi thesauri Redemptoris huius præstolabantur aduentum eximeret ac solueret, secumque adduceret sine fine victuras. Possūmus etiam per domum matris Sponsæ, Scripturas sacras accipere; quarum mysteria atque arcana tanquā penus & veluti promptuarium habentur, in quibus fidelis anima sæpe cum ipso cœlesti Spōso secretò meditatur & loquitur in hisque sanctissimè reficitur: quod & sequens orationis ordo videtur ostendere, cū dicit; *Potabo te vino aromatico ab vnda punnicorum meorum.* A vino salutaris vndæ potata est Ecclesia & quæque fidelis anima, potaturque quotidie cum per sanguinem preciosissimum Redemptoris mundata est primum atque redempta, mox & per Apostolos Spiritu Sancto illustrata, & nece Martyrum (rubentium punnicorum instar) atque sanguine confirmatur. Hoc salutare vinum, omnium virtutum veluti aromatum suauitate refertum, fideles populos Christo Iesu cœlesti Spōso sanctissimè copulauit & miscuit: ob id enim in Sacramento vinum miscetur aquæ, quæ vnā cum sanguine ex eius latere salutariter fluxit, vt Christo populos fide & charitate inungendos daretur intelligi. Nam quod vino salutis potata sit Sponsa à Spōso, idem per se declarauit, cū dixit: *Accipite & bibite, hic est Sanguis meus qui pro vobis effundetur,* &c. Possūmus etiam intelligere, Sponsum à Sponsa nunc vicissim potari per charitatis officia, vt quod à Spōso gratis accepit, id aliquando rependat eidem.

Mixtio Vi-
ni & Aquę
in Sacra-
mento.

Mat. 16. c.

Potatur enim à Sponsa cum ab eius filijs liquore sanctimonie atque virtutum laudatur in terris; cum timetur à bonis, colitur à iustis, prædicatur à sanctis. Tunc enim vino aromatico (mysterijs cœlestium donorum & sanctitatis odore) proborum mentibus delectatur humani generis Author, & vices grati animi benèque operati accepta talenta & charitatis immensæ quàm prius ipse Sponsæ donârat, libentissimè admittit ac probat: quod ex sequentibus patet, cum subdit, dicēs: *ab vnda puniceorum meorum*; hoc est, à confluenti multitudine fidelium populorum. Vt enim populi multiplices sunt & numerosi, sic & mala punica granorum multitudine complentur, ijsque non absurdè fideles populi comparantur & Martyres, vt diximus. Sequitur: *Leua eius sub capite meo & dextra ipsius amplexabitur me.* Per leuam siue sinistram Spōsi, præiens tempus indicatur: per dexteram verò, futurum, dicente Scriptura: *Longitudo vite & anni in dextera eius; in sinistra, diuinitas & gloria.* Vt igitur ostendat ic vbiq̄ curæ esse Sponsi, ab eoque nullo temporis puncto deseri; sed hic defendi & conseruari, & in futuro sæculo munerandam esse prorsus, ait: *Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me.* Vtque ostendat caput suum esse Christum, & ab eo bonorum omnium auctore omnia dona sua proficisci, nihilque sibi esse boni vel terreni vel cœlestis quin hoc acceperit à Spōso; propterea se ab eo sanctissimè regi, gubernari, pasci, defendique & amplecti & illustrari, per leuam ipsam sinistramque declarat; hocque totum in voluntate & beneplacito esse Sponsi: Quod ex sequentibus liquet, ait enim: *Adiuuani vos filie Hierusalem in virtutibus & potestatibus agri, vt exsuscitatis & euigilare faciatis Charitatem, donec velit.* Iam moræ impatiens Sponsa, tardiore aduentu Sponsi & expectatione Spiritus sancti angitur: ob idque vel adiuuando Sanctorum animas ad voluntatem Spōsi flecendam excitandamque in Sponsa; quasi deprecatrices orat, vt iam tandem aliquando charitatem ipsam; hoc est, seipsum (*Deus enim charitas est*) in nos effundat ac firmet, donec nos assumat & secum esse velit, vti Dauid inquit: *Et in umbra alarum tuarum sperabo donec transeat iniquitas.* Tunc enim nos præterit transitque iniquitas, cum de hac mortali luce & valle lachrymarum à Sponso eripi dignamur, cum eoque viuere & regnare in sempiternum, quemadmodum testatur Apostolus dicens: *Qui in Domino moritur, iustificatus est à peccato atque solutus: sed rogandus est Deus, rogandi sunt & beatorum spiritus qui cum eo iam felicissimè regnant, vt quàm celerrimè & quàm optimè fieri potest nos ijs malis eripiat & casibus delictorum; suaque charitate in se stabiles reddat immobilisque omnino, vt hæc credula & fidelis Sponsa, de se, lata quæ sequuntur possit audire: *Quæ est hæc quæ ascendit de albis, & confirmata in fratre suo?* Vident hæc scellissimam Sponsam sancti Apostoli & Iusti omnes ascendentem de sacro fonte baptismatis & Spiritus sancti gratiã lotã, mundam ac firmam, non habentem maculam vllã nec rugã; hincq; pulchritudinẽ, admirabilẽq; candorẽ eius admirãtes dicunt: *Quæ est ista quæ ascendit, &c.* hoc est, quæ Christũ immobile fundamentũ suæ speciei & decoris habet, quæ fratrem iã sæpe vocitat, ac tuò: Cui respondet & Sponsus, dicens;*

Sub malo excitauit te, & confirmauit.
 Hæc malus salutifera, si ad arbore respicias crux est humanæ salutis autrix, in qua salus Mũdi auctorque pependit: si verò ad pomum eius ac fructum suauissimum atque sanctissimum, de quo sæpe iam diximus, cœleste totum & salutare malum, corpus est Iesu Christi, salutariter nobis ab eo datũ in escã scilicet & potum sub mystico pane ac vino; ex quo quidem Christianos omnes sanctissimè pascit ac beat. In hoc castissimam sibi Sponsam & quàmque fidelem animã ad amorem excitat vallat ac firmat. In hac enim sacratissima fructuosissimãque arbore dilectam sibi Sponsam comparauit atque despondit, id quòd sequens oratio apertissimè explicat, cũ dicit: *Illic in dolore te peperit, quæ te concepit.* In Cruce cum dolore cordis ac corporis parta est Ecclesia. Caro enim Christi in tormento Crucis passa, Sponsam sibi peperit sanguine redemptam & aqua (quæ de eius latere largissimè fluxere) regeneratam ac lotã; Spiritu verò sancto cum eius diuinitate permanente copulatam atque coniunctam: nihil aliud ab ea sibi repedi volens, quàm redamari vnice ac sanctè, sic dicens: *Pone me vt sigillum in corde tuo vt sigillum in brachio tuo.* Sigillum & signum Crucis in corde ipsius Sponsæ se primũ ponendum dicit; deinde & in brachio: vt illuminati atque redempti, quæcunque bona patrari possunt, ea per vires Spiritus sancti honestissimè agamus, verbo & exemplo optima quæque perficientes; vt caput ipsum quoad fieri potest, imitemur atque sequamur abnegata propria voluntate & rerum humanarum cupidine (præter necessaria) sicuti nobis præceptum est à Sponso dicente: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me:* nec durum aut impossibile videatur vlli Christianorum; quandoquidem charitas Dei ac proximi nihil graue existimat, nihil intolerabile veretur; sed omnia facillima habet & iocunda, quod sequens oratio demonstrat dicens: *Quoniam fortis ac valida vti mors est charitas.* Talem decet habere charitatem in Sponsum, vt præ veræ dilectionis magnitudine & pro veritate tuenda mortem contemnat corporis & durissimos quosque cruciatũ euincat, dicente Scriptura: *Vsq̄ ad mortem pro veritate decerta.* Hoc persuasi Martyres, mortes omnes & sanguinis effusiones dirissimãque supplicia æquanimiter tolerarunt atque vicerunt; idque vti Sponso viuerent, & nobis suo exemplo prodesse conarentur. Incredibilis vis est amoris insuperabilisque omnino; & rerum omnium quandiu sunt, firmissimum vinculum ac nexus: hic est enim primus ille animi affectus qui cunctis animantibus insertus est à natura, qui que omnia docet ac monet. Sed de illo nobis nunc est agendum, quem significantiũs Charitatem appellamus; de qua Paulus ille vas electionis, ita vociferatur & ait: *Quis nos separabit à charitate Christi?* &c. Rectè igitur & *Dura vti Infernus emulatio*, addidit: ita enim affirmatur animus charitate Dei ac proximi, vt vel ad Inferos preces penetrare faciat diuina gratiã nixus, ad subleuandas animas purgandorum. Ita nos adamauit & Sponsus, vt eò descenderit ad eruendas eorum animas qui antè ipsius aduentum illuc descenderant redemptionem præstolantes salutis æternæ, quam quidem nemo potest adipisci nisi qui ita

Prover. 3. c

1. Ioh. 4. c. Psal. 56. a.

Rom. 6. b. Rogandi sunt Beatorum Spiritus.

Christi corp' sub Panco.

Mat. 16. d. Charitas nihil graue existimat.

Eccle. 4. d. Martyres cur tam dira passi sint.

Amoris vis est incredibilis.

Rom. 8. g. Cant. 8. b. preces penetrat Inferos ad subleuandas Animas purgandorum.

Luc. 14. c.

Prou. 11. d.

1. Cor. 15.

Ioh. 15. b.

Gradus charitatis in Proximum.

Mat. 22. d.

Inuicta vis diuini Amoris.

Mat. 7. d.

ita Deum ipsum optimum maximum adamarit, vt semet, vitam corpusque & omnia quæ possidet, pro charitate seruanda neglexerit atque oderit, dicente ipso: *Si quis venit ad me, et non oderit patrem suum & matrem suam, uxorem & filios, fratres & sorores, adhuc autem animam suam* (corpoream scilicet) *non potest meus esse discipulus.* hi enim sunt charitatis gradus, vt & externa bona omnia pro salute corporis proximi contemnere debeamus; eaque cum opus fuerit, profundere velimus, id quod Salomon testatur, dicens: *Iustus est qui contemnit damnum propter amicum:* & corpus hoc mortale prorsus & semel periturum, quanquàm reuicturum demum, cum nouissimum tempus illud aduenerit (dicente Apostolo; *Omnes quidem resurgemus*) pro saluanda anima tum nostra tum proximi, periculis obiectare omnibus mortibusque omnino, admonente Sponso, cum dicit: *Nemo maiorem charitatem habet quàm qui ponit animam suam* (corporis videlicet ac sensus) *pro amicis suis.* Quapropter ita in nobis ordinauit charitatem summa ipsa charitas, vt qui plures hæc caduca bona (quas diuitias & opes appellat) itemque bona corporis, quàm salutem vel animæ vel corporis proximi sui fecerit; is indignissimus sit Sponso, ob idque miserimus omnium calamitosisimisque omnino. Duæ enim sunt nobis maximè necessariae huius charitatis partes, quas *alas ignis* idem Sponsus ignitus appellat: pars vna est erga Deum, vt sæpe iam diximus; altera verò in proximum quemque nostrum, quod sequens textus orationis enarrat: ait enim; *Alas ignis, carbones ignis, flamma ipsius.* O immensæ charitatis ardorem! carbones ignis sunt flammæ & alæ dilectionis Sponsæ in Sponsum & genus humanum. hæc est vera & perfecta charitas quæ & Deum & proximum quemque diligit sicuti nobis præceptũ est, *Dilige Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, & extota anima, & proximum tuum sicut teipsum.* In his duobus tota lex est, & Prophetarum admonitiones continentur. Quicumque igitur hæc studiosè seruat, is inextinguibilem possidet charitatem & quæ nulla vi aboleri potest sicuti ex sequentibus declaratur cum dicit: *Aqua multa non poterit extinguere charitatem, & flumina non obruent eam.* Qui diuina charitate vallati sunt atque muniti, etsi vi tentationum sæpe premuntur, & diaboli insidiis ac Mũdi turbibus veluti ingruentium hymbrium atque fluuioꝝ impetu quantuntur; nunquam tamen euelli nusquam expugnari possunt, sed inuictam semper & inconcussam vim amoris tuentur illæsi diuina gratia protegẽte. Cum enim alas Sponsæ veluti flammæ ignis esse dixit; ardere Spiritus sancti accensam animam, nullis aquis (hoc est, perturbationibus & viribus populorum atque pressuris) non modò extingui, sed ne quidem vinci posse declarat; adeò vi cœlestis amoris in deo ipso roboratur & crescit. Hic enim cœlestis ignis, non aquarum fluctibus, non fluuioꝝ impetu, non villos ventorum turbine extingui potest; quin flatibus aduersis indies magis ac magis accenditur, inflammaturque vehementiũs, nec vlla quauis maxima rerum iniuria lædi potest: scriptum est enim;

venti, in eamque impetum fecere; nec ipsa tamen corruit.
 Fundata enim erat super petram. Hoc igitur igne salutari qui consumit nec cõsumitur, qui que ardet nec amburit, inflammat nec lædit; conflagremus omnes ad idque consequendum vires omnes animi & corporis intendamus: scelicissimi enim sunt illi soli qui hoc igne assiduè incalescunt: hic est enim de quo Saluator ait; *Ego veni mittere ignem* in genus humanũ & *quid volo, nisi vt ardeant?* Quapropter ad hunc ardorem salutis æternæ quàm proximè indies magis atque magis accedamus vt quod sequitur, peragamus: *Si dederit vir vniuersam vitam suam in charitatem, contempnere cõtemnet ipsum.* Hæc prædicta sunt in eorum laudem qui sese totos Dei seruitio dederunt & charitati; in eaque perficienda vitam omnem absumunt ac locat, Mundo & rebus eius abdicati; nec se contemni atque despici extimescunt: quin vltro pro charitate ipsa calcari appetunt dicente Apostolo; *Tanquàm excrementa & quisquillæ Mundi facti sumus;* cumque hoc dici de Fidelibus Sponsæ, tum maximè de capite eius Christo Iesu intelligere debemus; quippe qui vniuersam vitã suam pro amore nostri desepxit & dignitatem; æternum illud (vt ita loquamur) imperium exutus & potestatem, egestissimum rerum humanarum pro nobis factus, formam serui accipiẽs, à Scribis & Phariseis Herodèque contemptus atque despectus, illusus & consputus, flagellis tortus, & inter peccatores tandem crudelissimè enectus, eorumque simillimus falsissimè iudicatus. O immensam immortalis Regis & Conditoris omnium erga mortalem seruum, charitatẽ! o ingratißimum gen' humanum, quod talem ac tantum Redemptorem tuum non ardentissimè redamas ac colis; pro eoque non vnã mortem sed mille libentissimè non cupis, quandoquidem ij scelicissimè semper obeunt qui pro Deo pati voluntariè nõ detrectant! Sed paruuli adhuc fide sumus, & vix læti nedum cibo idonei, nulla charitate feruentes, nulla spe sempiternæ scelicitatis erecti, nullo gradu salutis ascenso. Hic est primus veluti gradus ad salutem & veram sapientiam, despiciere terrena omnia vt cœlestia consequamur, sponte relinquere quæ diu retineri non possunt, mortalia cuncta fugere vt æternis non indigni omnino esse iudicemur. Væ vè amatorib' hui' sæculi! Væ hic cupiẽtibus delectari. Ad cœlestẽ patriã festinate iubemur illuc studio & voluntate gradiri, eò dirigere cogitatũs nostros omnes, illic mente versari ac pasci, nec aliud quicquã dies ac noctes meditari ac velle quàm summo illi bono semper inhære: tunc enim verè scelicus atque beati futuri sumus in sempiternum, cum illo solo sine fine fruamur, testate Dauid: *Tunc satiabor Domine, cum mihi apparuerit gloria tua.* Sed vtinam aliquãdò sapere incipiamus, & ijs saltem annumerari ad maiora profecturis de quibus Sponsus sequitur enarrare: *Soror nostra paruula & vbera non habet.*
 Cum fidelis anima cœpit in Christum credere & lacte fidei nutriri, nondum summum illum & altissimum mandatorum gradum assecuta est, & vtriusque Testamenti perfectum sensum atq; peritiam; sed paulatim proficit, sensumque conscendit & indies sumit incrementa virtutum; nemo enim fit repente summus, eoque dicitur; *Soror nostra paruula h' h' h'*

Ignis salutaris & diuinus.

Luc. 12. f.

Mundo abdicati.

1. Cor. 4. e.

Prim' gradus ad verã sapientiam, terrena despiciere.

Psal. 16. d.

hoc est nondum fide, spēque aucta, charitate feruet. *Et ubera non habet*; quia duo ipsa Testamenta, & duo illa sublimia atque excelsa præcepta charitatis adhuc ignorat; nec ob id tamen abjicitur, sed augeri magis magisque, precatur & orat. Solo enim timore Dei qui initium est & fundamentum salutis æternæ, atq; fide munita est anima; sed adhuc ignara perfectæ virtutis & charitatis. Quocirca rogandus est Deus vt post donatam fidem atque timorē (qua est benignitate atque clementia) eandem ipse inaugeat, simulque & charitatem nobis infundat atque confirmet; quanquam nemo perfectam fidē gratis accepit vnquam, quin eidem donata sit spes simul & charitas: sed more nostro ita loquimur & de incipientium fide quæ quidem quantulacūque est (modò vera sit fides) incipit operari: fides enim operis expertus mortuus est omnino, vt Ioannes ait; non enim auditores Legis iusti censentur à Deo sed factores. Nam plenitudo Legis est charitas: charitas autem Dei ac proximi nunquam cessat aliquid agere Deo gratū, nunquam fuga laboris ardua reuuit; sed inuicta semper & studiosa quæque optima atque honestissima aggreditur. Cūque duo homini sint necessaria, cognitio scilicet & recta actio; illudq; præcedat; hoc naturā sequatur: neque sola per se cognitio satis esse potest, neque rerum gerendarum actio perfecta est omnino; sed altera alterius eget, opemque requirit: sunt enim naturā copulata atque coniuncta, ita vt separari non queant. Quare non sola Dei mandatorūque scientia & altissima rerum peritia, satis est ad salutem, sed iusta & sancta actio rerū intellectarum, nobis est necessaria: hac enim absente, cū opus est agere, vana est omnis eruditio atque scientia & maximè nocit ura. *Scientia enim inflat, & charitas ædificat.* Sit ergo cognitio Dei, & rerum optimarum actioni coniuncta: insit nobis ipsa charitas quæ seruire potest atque beare: tunc enim non solum ea quæ de Sponsa & quaque fideli anima dicēda sequuntur, participabimus; verū etiam longè maiora magisque egregia & sempiterna consequemur: ait enim: *Quid faciemus sorori nostræ in die qua locuta fuerit in se?* Magna consequitur Dei beneficia, qui se rimatur & conscientiam propriam discutit ac purgat, secūmque loquitur & tacitè recenset quicquid vnquam egit in vita; vt cum Rege illo dicat: *Recogitabo tibi Domine omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Nihil est enim vtilius, nihil laudabilius, nihil sanctius quàm in se descendere, seque & vitam propriam ac proximi (cū possis) ad honestatem collimare. Obtemperandum est Deo, audiendum est præceptis eius, vt cum Propheta scelicissimè dicamus: *Audiam quid loquatur in me deus, quoniam loquitur pacem in plebem suam.* O beatissima auditio! o suauissima auscultatio & iocundissima pax animi! qui minora Dei præcepta audit ac seruat, maxima consequitur ab eo beneficia; eaque diuina & nunquam peritura: sed iam reliqua explicemus. *Quid* (inquam) faciemus sorori nostræ? &c. Equidem existimo has voces Patriarcharum, Apostolorum & Prophetarū esse atque Doctorum Sponsæ gratulantium eidemque bene esse cupientium, vt postquam ad fidem conuersa est Ecclesia gentium (cuius fundatores Apostoli ipsi primi extiterunt, Patre vnà cū Spiritu sancto authore ac Filio; *Verbo enim Domini, caeli firma-*

Fides perfecta.

*Iacobus Iac. i.

Cognitio & Actio homini necessaria

1. Cor. 8. f.

1. Sa. 3. c.

Psal. 84. b.

Psal. 32. b.

ti sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum) hanc virtutibus illustrari cupiant & sanctitate vnde quaque lucere; quod sequentis orationis series ostendit, cū dicitur: *Si murus est ædificabimus in ea pinnas argenteas.* Per pinnas, mores sanctos & excellentes (ni fallor) intelligit: Si credula est Spōsa; non infida, non dura ceruicis, non pertinax atque repugnans sanctorum monitis, & doctrinæ honestate pollens & pudicitia Sic enim fidelis esse iudicabitur) in eaque quemadmodum & in muris pinnas argenteas; probitatis excellentiam scilicet, præceptaque illa salutaria Sponsi, argenti & auri instar lucentia atque ignita: *Eloquia enim Domini eloquia casta, argentum ignitum, probatum, terræ purgatum septuplum.* Quod autem plurali numero dicit, *ædificabimus*; vel trium Personarum differentiam in vna eademque substantia atque natura deitatis ostendit; & vniuersam Trinitatem, redemptionem Sponsæ operatam esse declarat; quanquam Personam Filij, humanitatem suscepisse credimus, vt suprā iam diximus: vel quod Ecclesia ipsa ex pluribus membris & vero capite compacta est & cōformata. Si hæc igitur præcepta Spōsi studiosè seruauerit, mysteria interioris sensūs accipiet, nec ea solum quæ cunctis apparent quæque videntur, intelliget; sed intima illa & penitissima diuinitatis arcana quæ valde quàm paucis iisque amantissimis sui commonstrare solet, vti Tribus illis in monte Tabor & paulò altius euectis, quod sequendo narrat cum dicit: *Et si porta est describemus in ea tabulam cedrinam.* Ecce fidelis Sponsæ & mandata seruantis honos: fides enim & præceptorum obseruatio prima est salutis eterne ianua; vnde illud Psalmographi: *Aperite mihi portam, & ingressus in eam confitebor Domino*, &c. Propterea & tabula cedrina illi inscribenda promittitur, ab Apostolis & Prophetis, & cæteris Spiritu sancti prædicatoribus; modò fide digna inueniatur, & vitis omnibus abiectis virtutes omnes amplexetur: tunc enim maxima atque rarissima perfecta secreta Sponsi percipiet. Tabula autē hæc cedrina, veterum Iustorum & Patriarcharum & Sanctorum omnium immarcescibilis virtutis & sanctitatis exempla doctrinamque significat, & Spiritu sancti dona quibus peruncta Sponsa atque ornata nullius vitij labe distabescit. Quod autē viri iusti Cedro comparentur, ex eo licet intelligi quod dicitur: *Iustus vt palma florebit, & sicut cedrus quæ est in Libano, multiplicabitur*: vt que tabula è cedro, totius est pars; sic & Iustorum deprecatio ac vita, pars est iustitiæ & sanctitatis. Quare hæc Sponsa iam Spiritu sancti gratia illustrata; pulchra tota atque formosa (depulsa omni vitiorum macula) exclamat in Sponso suo glorians, ac dicit: *Ego murus & ubera velut turres*: Ego (inquit) iam fide munita sum & charitate referta: *Et ubera mea*; mea inquam (mihi enim donata & omnibus facientibus ea) hoc est, duo Testamenta & duo præcepta charitatis itēque duplex vitæ genus (actiuum scilicet, & quod contemplationis est proprium) iustitiæ officijs comprobata, quæ quidem diuina gratia duce ad altissimum probitatis gradum me turris instar cuexerunt: ibiq; iam aliena prorsus esse ceppi ab omni rerum humanarum sollicitudine, perturbatione, ac cura & requieuit: vnde sequitur:

Ego sedebam in oculis eius tanquam ea quæ pacem inuenit.
Rectè

Myseria Trinitatis

Mat. 17. a.

Psal. 117. c.

Psal. 91. d.

Rectè iam sedere se & conuiescere in oculis Sponsi gaudet, postquam diuinæ gratiæ munus accepit & pacem, dicente Sponso: *Pacem meam do vobis pacem meam relinquo vobis, non quomodo Mundus dat ego do vobis*; &c. Animauertendum est quod tempore imperfecto vitur cū dicit, *Sedebam*; non, *sed*; vt ostenderet nunquam nos hic perfectè posse quiescere: *Non enim habemus hic ciuitatem permanentem sed futuram inquirimus*, vt Paulus ait: Aduenā enim & peregrini sumus in alieno solo, longè à patria illa nostra superna profugis; ob id, huc missi (vtinam non eiecti) vt quādiū sumus in viuis, assiduè viatica ad patriam ipsam conductura, honestate vitæ atque morum comparemus: Quare nemo speret in exilio; nemo sibi falsò promittat se hic diutiùs regnaturum quieturūque omnino. Nati sumus ad laborem, nati ad corporis ærumnas, ad inedia, sitim, frigus & æstū, nuditatem & morbos omnes & vitæ finem. Quapropter in solo Deo speremus, qui nunquam nobis est defuturus; eique vinea fructifera esse studeamus, vt fidelis & sancta Sponsa vehementer optare se docet: ait enim; *Vinea facta est Salomoni in Beellamon.* Quicumque pacem Domini inuenit & requiem à delictis, hic iam vti vinea frugifera factus est Solomoni illi cœlesti atque pacifico qui cuncta beata reddit in cœlis ac terris, omniāque pacatissima atque scelicissima præstat ac seruat modò illi subiecta sint & parere velint: *non enim pax est impijs*, non improbis quies, non superbis beatitudo; sed mansuetis & rectis corde; propterea addidit; *Dedit vineam suam seruantibus eam.* Qui seruat mandata Dei, qui studet placere Sponso, non Mundo, non homini; hic vinea factus Domino, eandem sanctissimis fructibus iisq; generosis excolit ac seruat. Hæc vinea erepta Iudæis, locata est Gentilis populi agricolis; hoc est, ijs omnibus qui benefaciunt & perseuerant: hi sunt vinea Sponsi & regnum eius; quod Propheta ille regius apertissimè explicat, cum dicit: *Portio mea Domine, duxi custodire Legem tuam.* Omnis ergo qui vult partem vel portionē cœlestis hæreditatis ac regni, custodiat legem Domini; in eaque excolenda vigiliis suas omnes, curas ac studia viriliter agat ac loquet, tūcque; feret quod sequitur: *Vir portabit in fructu suo mille argenteos.* Ecce merces sanctorum: Omnis enim vir sapiens in Domino, magister probitatis & doctor prudens, auditor legis ac factor; in manu sua portat mille argenteos; hoc est totius Legis & mandatorum omnium plenitudinem salutarem secum in præmia defert ad patriam; in eaque de fructibus manuum suarum comedet sine fine victurus & beatus in sempiternum. Nihil est enim sanctius, nihil Deo nostro acceptius quàm benefacere, & cæteros bene docere: hoc de Deo ipso nostro probatur, cū dicitur: *quia cepit Iesus facere & docere.* Hic igitur nobis est imitandus, hic sequendus & totus amplectendus vt cum eo tandem semper esse possimus: Omnes enim viri iusti, qui vineam suam (hoc est, animā & Legem Dei) sanctissimè colunt & fructiferam reddunt, ij cum Sponso ipso sine fine manebunt; quod & ipse testatur cum dicit: *Vt vbi ego sum, ibi sit & minister meus.* Et Paulus; *Et nos in æra rapiemur ad Dominum, & sic cum illo semper erimus*; quod ex sequētib; patet: *Vinea mea coram me mille Salomoni & ducenti seruantibus fructum suum.* Hanc vocem Domini

Ioh. 14. d

Hebr. 13. c

Psal. 118. d

Nihil sanctius quam benefacere & docere. Matth. 5. c. Act. 1. a

Ioh. 17. d

1. Thef. 4

vel Sponsi esse arbitror, qui vineam suam coram se vel in conspectu suo, eos esse dicit qui charitate ardent, qui nihil aliud quàm cœlestia & sancta meditantur & volunt. Hanc vineam electam custodit Dominus ac seruat: *Oculi enim Domini super timentes eum, & aures eius in preces eorum.* Mille autem Salomoni, & ducenti seruantibus fructum suum. Equidem hic puto omne iudicium salutis intelligi, Vnigenito permisum; & acta omnia humani generis discutieda, iuxta illud; *Pater neminem iudicat, sed iudicium dedit Filio*: Quis enim mille habet, nisi qui solus perfectus est & solus bonus, qui nec peccatum fecit vnquam, nec de peccato vti nos, natus est omnino. Quis habet & mille, nisi cui ille donabit habendos ferendosque in patriam? modò præcepta seruemus, quod explicat, dicens: Et ducenti seruantibus fructum suum; hoc est, ijs omnibus qui duo Testamenta vel duo præcepta charitatis (Dei scilicet & proximi, vti sæpe iam diximus) studiosè seruauerunt, præmia dabuntur æternis: bis enim centum, ducenta conficiunt; & decem, decies ducta, centenarium numerum reddunt. Quicumque igitur vtriusque Testamenti mandata fidelissimè custodiunt; ij vel *centesimum* vel *sexagesimum* vel *trigesimum* sibi fructum accipient; & alios veluti arbitri cum Sponso ipso iudicaturi sedebunt, secundum Apostolum dicentem: *Si à nobis iudicatur Mundus, an ignoratis quod & Angelos iudicabimus?* Magna est excellentia veri Christiani, summa laus & gloria sempiterna sanctissimi Pastoris qui semetipsum ac cæteros sanctissimè custodit & pascit; quod sequens oratio declarat, dicens: *Qui sedet in hortis*: Hoc est; qui locum Pastoris habet & merita; quique sancti Doctoris vitam habes ac mores cæteris exemplum sanctitatis est & iter salutis ostendit, suisque Ouibus tanquam hortis vita bene cultis, & fructu suauiter olentibus sanctè præsidet ac prodest: quod qui benefaciat (omnes autem benefacere debent, namvæ pastoribus malis ac lupis) is permultos filios de se parit, honestate vitæ atque doctrina præclaros vitos; non modò adiutores suæ honestissimæ voluntatis & officij, verū etiam dignissimos sui sacerdotij successores: vnde ait; *Socij attendentes.* Ecce Pastor bonus cooperatores habet presbyteros, Diacones, & cæteros Christianos omnes qui ad bene beatèque viuendum semetipfos adhortantur & alios, seque puros & sanctos ad mysteria pertractanda conseruant, & ad diuinam Legem cor animūque in endunt vt sibi met & aliis sanctissimè attendant. Per hos enim vera doctrina & Euangelium Iesu Christi Ecclesiæ prædicatum tanquam hortus bene cultus salutari præceptorum sarculo, & cœlestis sapientiæ vndis vberimè irrigatur fructuosissimūque euadit: propterea subdit; *Fac me audire vocem tuam.* Per hos (vti diximus) Iesus Christus vocem suam notam facit Ecclesiæ, & cuique fideli Animæ: per hos accepit Sponsa vocem salutis à Sponso, per Apostolos & prædicatores illos qui missi à Sponso per vniuersum terrarum Orbem, Spiritus sancti præconio Ecclesiam Gentium Sponso ipsi fidelissimè aduocauerunt. Sed cœlos ascendere priùs Sponsum ipsum oportuit, indèq; coæternum Spiritum illum paraclētum & afflatorem bonorum omnium effundere in Orbem, vt eo pararetur castissima atque sanctissima Sponsa, quæ olim velut meretrix idolis &

Psal. 33. c

Ioh. 5. d

1. Pe. 2. d

Mat. 13. a

1. Cor. 6. a

Presbyteri cooperatores Pastoris.

vitij omnibus turpissimè seruibat : propterea illum Sponsa ad id hortatur & orat , dicens : *Fuge mi frater & assimulare Dorcadi vel hinulo ceruorum ad montes aromatatum.* Ecce iam tandem intrinsecus osculari desiderat , quæ à principio foris ab incarnato Sponso deosculari precabatur, dicens : *Osculetur me osculis oris sui.* Videte admirabilem diuinæ Scripturæ consonantiam; considerate quàm aptè vltima respondeat primis, & quàm congruam mediâ summis, & infima medijs, mediâque extremis : omnes huius diuinissimi libelli partes mirificè inter se consentiunt : ab initio descensum Sponsi rogat ; in medio , nati iam Sponsi facta illa præstantissima enarrat , & præmia bene militantis Ecclesiæ ; in fine verò eiusdem precatur Ascensum, & Spiritus sancti cursum atque descensum ; tamque impatiens est moræ, & tam ardet, illius Aduentum, vt præ nimij desiderij magnitudine, non iam discedere sed fugere deprecetur. Ait enim; *Fuge*, hoc est, ascende in cælum tu qui descendisti de cælo, vt Spiritum sanctum in Apostolos effundas, & ipsi per totum terrarum Orbem dispartiantur in gentes, è quibus tibi colligatur dilecta & castissima Sponsa ; neque enim aliter tibi conuerti possum ; quasi dicat Ecclesia, nisi tu fugeris : quod ipse declarat, cū dicit ; *Nisi abiero, Spiritus paraclæti non veniet.* Propterea id quàm celerrimè fieri rogat dicens ; *Fuge mi frater*, fuge de hoc Mundo ad Patrem illum æternum quem nunquam deseris, abscede præsentia assumpti corporis non spiritus ac gratiæ qua semper es cum Sponsa : ipse enim dixit, *non relinquam vos orphanos, sed vado & venio ad vos.* Vado, corpore; venio, spiritu qui à me semper Patrèque procedit deriuatur & spirat. Hunc orat Sponsa & Dorcadi vel hinulo Ceruorum assimilari ad montes aromatatum; hoc est, ad apostolos omnium virtutum cumulo refertos & conglobatos : vt eadem mira facta vel maiora quæ ipse gessit in terris & consimilia operentur & illi; sicuti factum esse nouimus. Scimus enim vel vmbra Petri sanatos infirmos, & mortuos incolumitati restitutos & vitæ: Ob id, *assimulare*, dixit, vt eius persimiles esse virtute & potestate in agro crederentur & essent: quod de Paulo & Barnaba creditum esse legimus diu enim putabantur à populis, eisque sacrificare volebant, quod & fecissent omnino nisi id ipsi fieri totis viribus prohibuissent. possumus etiam hunc extremum Cantici sermonè ad fidelem quemque referre, vt omnis qui audit atque intelligit, peccatum fugiat, iuxta illud; *Tanquam a facie Serpentis peccatum fuge.* Propterea &, *Dorcadi assimulare* dicit; vt qui peracutè cernit oculo Spiritus ac Legis, quæ fugienda sunt & quæ sequenda; is diligentissimè caueat ne capiatur à venatoribus Spiritibus nequitia, qui innumerabiles laqueos captandæ animæ assidue tendunt, milleque dolos in diem parant & insidias moluntur iniqui. Vt enim dorcas acutissimi est visus (vnde & nomen accepit; *drogac* enim, acutè cernens dicitur) & venatorum insidias plagasque prouidet atque declinat : ita & Christianus omnis, oculis prudentiæ & integritatis innocentia, optima quæque prouidere debet: ac sequi, & nocitura omnia declinare ac fugere ; vt, auditor salutarium mandatorum ac factor, ad montes aromatatum (hoc est, ad altissima omnia atque sublimia Iustorum exempla imitanda) mentem aduertat, scèque

totum ad dei optimi maximi Legem ac vitam componat & firmet : Ceruorum naturam æmulatus ; quos, & Serpentes è cauernis eruere & eosdem vorare tradunt; & hinulos suos, venatorum dolos insidias ac fraudes euitare sagaciter docent: vt si laqueū tibi concupiscentiæ proponat iniquus Hostis per carnalem fœminam, quam quidem, non videre, prima victoria est, secunda non alloqui, tertia non attingere : nam si facies fœminea aculeus est peccati, quid erit alloquium ac tactus? tu contra ad illum arduum continentia montem (Ioseph scilicet) te conuertas, cuiusque castitatem recorderis & temperantiam, teque serues illasum : tunc enim Dorcas eris & Ceruus, cū eiusmodi laqueos declinaris, & Serpentes occideris, Et si sceleris alicuius, vt iræ, vt vindictæ, & vlciscendi inimici cupiditatem ingesserit & ardorem; tu contra ad illius Dauid mansuetudinem (mitissimum clementiæ montem, & aromatatum bene fragantem cumulum) cogitationem auoca ; qui Saul focerum ac Regem à quo quotidie appetebatur in mortem, cū posset vlcisci noluit, sed clementissimè ignouit ac pepercit : vnde rectè de se meminit ad veniam impetrandā, cū dixit; *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Illudque recordemur omnes quod à Domino præceptū est, *Dimitte & dimittetur:* Et, *orate pro persecutibus & calūniantibus vos, & bene facite ijs qui oderunt vos:* nec enim aliter vnquam speret vllus se posse veniam suorum cōsequi delictorū, nisi & ipsi fratri suo liberrimè ignouerit: tantique est condonare & remittere iniurias, vt in eo audere nos petere veniam peccatorum voluerit Sponsus, cū docuit dicere ; *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Simus igitur illius imitatores, qui dixit ; *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Simus montes aromatatum ; hoc est, odoramenta virtutum; simus & valles benignitatis : neque enim mons sine planitie ac valle vnde surgit; neque vallis sine locis editioribus esse potest. Fit in mente mons iustitiæ & lucerna virtutis ardentis, sit in corde & actionibus veritas humilitatis & pacis: hoc enim iustis omnibus congruit estque maximè necessarium; in altitudinem atque sublimitatem virtutum & sanctitatis efferri, & in cordis humilitate & rectè factorum conscientia delitescere ; vt & in corde contrito & humiliato sibimetipsis, & in excellentia probitatis & innocentia cæteris prodesse queant; idque diuina gratia semper & bonitate duce ac comite, cui laus est & gloria in sæcula sæculorum : Amen.

Peroratio.

Habetis interpretamentum quod sæpius efflagitastis, in Canticum Canticorum : quod quidem si non tale est quale fortasse putastis, & ego sanè voluissim; id ingenij imbecillitate, non diminutione charitatis factum esse existimate : & quod olim in præfatione vos orauit, idem nunc in calce operis rogo & oro, vt mihi à Domino & mentis rectitudinè & efficaciam implendi quæcunque bona sunt, deprecemini. hoc enim & mihi admodum salutare futurum est, & vobis honestum & periocūdum: illudque recordemini, quod in principio nobis dicendū erat, sed tanquam minus necessarium, huc vsque distulimus ; hoc Canticum Canticorum more Dramatis esse conscriptum : in quo quidem, modò Sponsa,

Can. 1. a

Diuinissimi Cantorum Libelli argumētum.

Iob. 10. a

Ioh. 14. c Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit.

Ag. 14. b

Eccli. 11. a

Concupiscentiæ vincendæ tres gradus.

Gen. 39. b

Ira, Dauidis exemplum vincendæ.

Dauid, mons clementiæ. 1. Reg. 18. c.

Psal. 131. a

Luc. 6. e Math. 5.

Mar. 6. b

Mar. 11. d

Cantica Canticorum, Dialogi more descripta.

Sponsa, modò Sponsus loquitur sola cum solo; sæpe etiam vtrèque comitatus. Sunt autem Comites Sponsi vel amici ad sacrum hoc veluti Epithalamiū aduocati; nouem ipsi Angelorum chori: Sponsæ verò totidem Fidelium ordines, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Doctores, Pontifices, Presbyteri, Diacones, Subdiacones, Acolyti: hi que inter se, mysteria ipsa nostræ Redemptionis, & præmia futuræ

foelicitatis æternæ diuinissimè commentantur. Sed ne rursus idem textere videamur, ad agendum quæcūque bene scripta sunt, alter alterum sanctissimè prouocemus: & Deus qui solus cuncta nouit ac potest, tribuat implendi facultatem, nosque triumphantium numero faciat interesse, sua gloria perpetuò fruituros. Valetè & orate. Deo gratias.

D. IVSTI, ORGELITANI EPISCOPI, IN CANTICA CANTICORVM SALOMONIS, EXPLICATIO MYSTICA.

1. Osculetur me osculo oris sui.

OX Ecclesiæ hæc est, venientis ad Christum in osculo; offensam quam apud Deū homines peccando contraxerant, resoluī cupientis; & pacem, in qua, dum essemus Deo Patri inimici, per ipsum filium eius reconciliamur, inuenire desiderantis: Propter quod Propheta ad Deum; *Pacem tuam Domine dā nobis, & omnia reddisti nobis.* In Euangelio quoque, redeuntem à regione longinqua filium, pater deosculatus est: Tunc enim quodammodò, venientibus ad se, osculum tradidit, quando vnicum suum in homine nasci voluit; per quem etiam vt ei pacis vinculo adhæreamus, attribuit. Denique & Angeli, nascenti Christo, *Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, idcirco voce consona clamauerunt, quia ipsum qui est pax nostra, nobis vtiq; talia dicendo, perspicuè docuerunt. 2. *Quæ meliora sunt verba tua, vino, fragrantia vnguentis optimis.* Vbera Christi, Apostolos & Euangelistas non incongruè accipimus, per ipsos enim in fide nutrimur & spirituali alimento reficimur. Idcirco autem meliora vino probantur, quia Euangelica doctrina eminentior quàm lex olim data, dinoscitur. Denique illic figura, hic veritas: illic tanquam austeritas vini, diligendum tantummodò Proximū & inimicum odiendum ostendit; hic dulcedo gratiæ, pro inimicis orandum & eos qui nos oderunt admonet diligendos. Ipsa quoque Christi verba; id est, Apostolos; vnguentis optimis fragrantia declarat, quia tantis virtutibus tantisque enituerē miraculis, vt odor iustitiæ eorum longe latèque diffusus tunc intuentes oblectaret, & vsque huc omnes reficiat audiētes, sicut vnus ex ipsis pronunciat dicens: *Deo autem gratia, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat in omni loco, pro nobis.* 3. *Oleum effusum nomen tuum, idcirco adolescentula dilexerunt te.* Quem vnxit Deus; id est, Christum; oleo lætitiæ præ participibus suis, huius etiam velut oleum effusum est nomen. Quicumque enim Christiani à Christo nominantur, ipsique Chrysmate perunguntur, atque in eius nomine baptisati Sancto spiritu adimplentur, vt vnguentum quòd descendit à capite in barbam Aaron: quod verum, perfectum, atque fortissimum declarat; id est, sacer spiritus qui à Deo diffusus est in Christo, descendit etiam in oram vestimenti eius, ac totam, vsque in finem, Ecclesiam replet; quæ ei inhærendo, sine dubio, vestis ipsius est. Nam in transfiguratione *vultus eius splenduit sicut Sol, vt in Euangelio legimus, & indumenta ipsius velut nix candida facta sunt, quæ talia nullus fulso super terram facere potuit.* Nullus enim Doctorum ad tantum nitorem, sicut ille Discipulos suos, aliquan-

do perduxit; vel sic à maculis ablutos, instar niuis candidos, in se Credentes facit. Hunc ergo adolescentule, vel nouellæ Ecclesiæ vel incorruptæ animæ dilexerunt; quæ etiam flagranti vnguento repletæ, cum Apосто dicunt; *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* 4. *Trahere me post te, curremus in odore.* Dicit Dominus in Euangelio; *nemo venit ad me nisi Pater qui misit me attraxerit eum.* Attrahitur enim ad Christum, qui credit Christo: Illi verò currunt post eum, qui cum imitantur vel qui dono ipsius ipsum sequendo proficiunt. 5. *Introduxit me Rex in cellaria sua.* Introduxit Christus Ecclesiam in sua cellaria, cum ei reuelauit Scripturam occultata mysteria, sicut Apóstolus ait; *ut ostenderet in secretis sapienter sententias abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu.* Vel tunc ex toto sancti introducuntur in Christi cellaria, cum eis in fine dicitur; *Vente benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine Mundi.* 6. *Exultabimus & letabimur in te, memores vberum tuorum super vnus.* Exultant Sancti, & lætantur in Domino, cū recordantur quemadmodum per vbera Christi Apostolorū scilicet doctrinis; spirituali lacte nutriti sunt. Quam doctrinam Christi dum pilla scæ Legi præceptis insipientes intelligunt, in illa vel ex ipsa Christum intuentes intelligunt, quibus ipse in Euangelio dicit; *Vestri beati oculi qui vident, & aures quæ audiunt, Amē dico vobis, multi Prophetæ & Reges quæsierunt videre quæ videntis & non viderunt, & audire quæ audistis & non audierunt.* 7. *Recti diligunt te.* Nec enim prauī possunt diligere æquitatem. Illi enim recti sunt & diligunt Deum, qui non amore creaturæ captiui tenentur; sed sicut rectos decet, preciosum munus præponentes, Deo autori omnium, dilectione fortissima adhæserunt. Sed & illi Deum rectè diligere approbatur, qui non solum in beneficijs sed in flagellis ipsius constituti, similiter gratias agunt sicut & ille dicebat; *Benedicam Dominum in omni tempore, laus eius in ore meo;* Id est, & quando lætitiā ex dono capio, & quando dolorem (eodem corripiente) suscipio. Sicut alius quoque vehementissima passione probatus, carne putridus, & syncerus corde locutus est; *Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustineamus? Dominus dedit dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen, &c.* 8. *Nigra sum sed formosa, filia Hierusalem, sicut tabernacula Cedar.* Nigra, confessio peccatorum: formosa, gratiā Sacramenti, filia Hierusalem, Ex illa enim primitiuorum Ecclesia per Euangelium nata est quæ prima credidit in Hierusalem; vel certè sicut Apóstolus dicit; *illa quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra.* Et merito, quia adsimilat se tabernaculis Cedar; quod interpretatur, obscuritas;

Rom. 5.

Iob. 6.

Eph. 2.

Math. 23.

Math. 23. Luc. 20.

Ps. 139.

Iob. 2.

If. 26 Luc. 15.

Luc. 2. b

1. Cor. 2.

Pf. 44.

Chryfma.

Pf. 132.

Ecclesia est Christi vestis.

Math. 17. Luc. 9.

Eph. 5. ad cuius filios Apostolus dicit, *Fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino.* Potest etiam nigra vocari, cum passionibus, opprobrijs, contumelijs & defectu traditur. Considera nigram atque formosam in Paulo: *In omnibus tribulationem patimur sed non angustatur; aporiamur, sed non destituimur; deicimur, sed non perimus.* Quemadmodum tabernacula Cedar, tanquam purgamenta huius Mundi facti sumus, omnium peripsam; & sicut pellis Salomonis, semper mortificationem Iesu Christi in carne nostra circumferentes ut vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali. **9.** Nolite me considerare quod fuscus sum, quia decoloravit me Sol. Id est; nolite me constitutam in persecutione despiciere; æstus enim tribulationum sustinui, & quasi decorem temporalis iucunditatis amisi: *Per multas enim tribulationes oportet me intrare in regnum Dei.* In illis namque sum, de quibus scriptum est; *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Et vos quidem tristitia habebitis Mundus autem gaudet, sed tristitia vestra in gaudium convertetur.* **10.** Filij matris mee pugnaverunt contra me. Filij scilicet Synagogæ, qui docentem & arguentem Stephanum martyrem lapidauerunt; *Et facta est persecutio magna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis, & omnes Fratres dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ:* Vel illi etiam pugnaverunt adversus Ecclesiam, qui Paulum prædicantem in Gentibus, per civitates singulas persecuti sunt. Similiter & illi qui his qui ex Gentibus crediderunt, onera legis imponenda censebant, quæ beatus Iacobus cum cæteris Apostolis salubriter remouenda decrevit. Nam & illi qui Galathas in Christo credentes circumcidi suaserant, perturbantes Evangelicam traditionem adversus Ecclesiam pugnavisse docentur: de quibus Paulus Apostolus ait; *Neque enim hi qui circumciduntur Legem custodiunt, sed volunt vos circumcidi ut in carne vestra gloriætur.* De ipsis etiam dixit; *Vinam abscindantur qui vos conturbant.* **11.** Posuerunt me custodem in vineis. Vineæ quoque istæ, Synagogæ sunt: *Acceperat quippe Saulus potestatem & epistolas à Principibus sacerdotum, ut quoscunque credentes in Christo reperisset viros ac mulieres, in custodias tradere ut punirentur; ut dum ista perpetraret, quasi Synagogæ vineam custodiret. Et sequitur; *Vineam meam non custodivi:* Factus enim ex Saulo Paulus, ex persecutore prædicator; dum verbum Dei Iudæis contradicentibus prædicaret & omnino sperneretur, eisdem incredulis dixit; *Vobis quidem oportebat prædicari verbum Dei, sed quoniam repulistis illud & indignos vos iudicastis tanta salute, ecce convertimur ad Gentes, sic enim præcepit nobis per Scripturam Dominus, Dedit in lucem Gentium ut sis in salutem usque ad extremam terræ.* Vel sicut ipse ad Galathas scripsit: *Audistis conversationem meam in Iudæismo, quia persequeretur Ecclesiam Dei & expugnabam illam & proficiebam in Iudæismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius emulor existens paternarum mearum traditionum.* Et iterum; *sed quæ mihi fuerunt lucra hæc arbitratus sum detrimenta; tanquam sub ænigmate dicens: Posuerunt me custodem vineis, vineam meam enim non custodivi.* **12.** Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubas in meridie. Legimus in Euangelio; *Si dixerint, ecce hic est Christus, ecce illic, nolite exire.* Hic enim atque illic, Partes esse noscuntur; Christus autem in Ecclesia Catholica tanquam in Meridie cubans, Mundum uniuersum suo fulgore perfudit; & in spiritu feruentibus, requiescit; atque ex ea charitate qua*

Orbem uniuersum irradiat, credentes in se populos quotidie pascit. **13.** *Ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum:* Id est; Si in ea claritate qua Fidelium tuorum uniuersitas constitit, te habitantem ignoraue- ro; per greges Sodalium (id est, per congregationes hæreticorum) incipiam oberrare. Sodales quippe Christi ex quadam parte hæretici adpellentur, quia Natiuitatem, Passionem, & Resurrectionem ipsius profitentur: sed quia de ipsis Apostolus ait; *Habentes formam pietatis & virtutes eius abnegantes; non iam sodales sed aduersarij comprobantur.* **14.** *Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres, egredere & abi post vestigia.* Vox Christi est ad Ecclesiam; *Si ignoras te o pulchra inter mulieres: si non intelligis quia tu es illa cui in Psalmo dicitur; *Audi filia & vide & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, quia concupiscit Rex pulchritudinem tuam,* quia tu sola accepisti decorem incorruptibilis sacramenti. Et bene ait; *Inter mulieres;* id est, gloriosa inter hæreses; congruè enim mulierum nomine vocitantur, quia virginitatem quæ est in Christo amiserunt. Igitur non oberres, me alibi extra te quærendo vilo modo; in te quippe ubi me hætenus non quæebas, tanquam in meridie requiesco. Iam intellige ubi me pascentem & gubernantem temetipsam, quæras; ne velut in nocte quorumlibet simulatio te abducatur; quia tantummodo in te certa sinceritas, me apud te regnantem perdurat. In illis te esse cognosce, quibus post Resurrectionem meam veraciter repromisi; *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Quod si quadam promissorum meorum dubitatione aliquo modo fluctuas, nec meam præsentiam nec tuam pulchritudinem cognoscis; *egredere, & abi post vestigia gregum tuorum.* Merito etenim post vestigia gregum perget, quia Pastoris præsentiam dereliquit. *Et pasce hædos tuos, iuxta tabernacula pastorum:* Iniustos homines oblectans traditionibus vel conuenticulis hæreticorum. His etenim redargutionibus obiurgari merentur, qui Christum in Catholica Ecclesia, vel seipso Ecclesiam Catholicam esse non cognoscunt. **15.** *Equitatu meo in curribus Pharaonis.* Dicit Abac Prophetæ; *Nunquid in fluminibus furor tuus, vel in Mari indignatio tua, qui ascēdis super equos tuos, & quadrigæ tuæ salus? Quos equos, Apostolos & Euangelistas accipimus? Ideo Christus loquitur ad Ecclesiam; Tunc equitatu meo in curribus Pharaonis assimulaui te, cum Sapientes Mundi, ad meam fidem euocandos conuerti, ut deposito tumore sæculi, sub me (qui sum salus vera) currendo proficiant; meque circumferendo pijs prædicationibus, credentium fide oculis manifestent. Ac sicut Princeps Mundi huius qui iam missus est foras, falsis Philosophis tanquam claris curribus vsus est ad perniciem, ita ego mea sapientia repletis Apostolis, credentes institui ad salutem. **16.** *Pulchra sunt genæ tuæ sicut turturis.* Castitatem comitem verendia prædicauit. Dicitur enim genus turturum amisso corporali consortio solitarium incedere, nec carnalem copulam ultra requirere. Habet itaque Christi Sponsa eximiam pulchritudinem, quando cum pudore retinet castitatem. **17.** *Collum tuum sicut morilia.* In collo hi insinuantur qui Legem Dei diebus ac noctibus meditari non desistunt, quique etiam velut munda animalia, salutarem doctrinam iugiter ruminando**

Hæretici curdicantur Christi Sodales.

2. Tim. 1.

Psal. 44.

Hæreses amiserunt Virginitatem quæ est in Christo.

Mat. 18.

Abac 3.

ruminando reddunt. Hi quia præclara Ecclesiæ ornamenta sunt, velut Sponsæ monilia describuntur. **18.** *Murenulas aureas faciamus tibi.* Vox ista Doctorum est, qui tunc ornamenta Ecclesiæ auro argentoque permixta disponunt, quando spirituales intelligentias eloquij nitore edisserunt. Murenulæ autem à capite defluentes, solent ad ceruicem ornandam aptari: Et idcirco ille doctrinæ præclaræ sunt, quæ à capite (id est, Christo) procedentes, sic spiritali officio ministrant, ut ceruicem nostram iugo Christi subdendam edoceant, ita ut talibus ab Apostolo dicatur: *Non alta sapientes, &c.* **19.** *Dum esset Rex in acubitu suo.* Narrat Euangelia, ante biduum Paschæ, recumbente Domino, à muliere habente alabastrum vnguenti Nardi pistici eius capiti superfusum; & hic prophetia dicit: *Cum esset Rex in acubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Igitur tam hæc quam illa figuratè dicta vel facta noscuntur, quia Rege nostro (vel in Cruce ubi inclinato capite spiritum reddidit, vel in Sepulchro ubi corpore conditus requieuit) in suo acubitu, constituto; Ecclesia piæ confessionis odorifero vnguento eum perunxit, ut eum voluntariè passum fuisse, & à mortuis resurrexisse die tertia virtute propria, in salutem Credentium prædicare nõ cesset. **20.** *Fasciculus myrrhæ dilectus meus.* Myrrhæ species, mortuorum corporibus condendis apta dinoscitur. Fasciculus itaque myrrhæ, Christus passus & mortuus & sepultus. *Inter vbera mea commorabitur:* vbera Ecclesiæ esse, eruditi & spiritali lacte redundantes qui nascentes in fide populos nutriunt, illi sine dubio comprobantur, qui mortem Domini (sicut præceptum est) annunciare donec veniat, omnibus modis non desistunt. **21.** *Botrus Cypri dilectus meus.* Botrus in Cyprio, Christus suspensus in crucis ligno; quod genus ligni odoriferum semper & incorruptum est: Signum etenim Crucis, cum odore Chrysmatis prænotamus in fronte. Bene autem ait; *Botrus Cypri, dilectus meus mihi;* quia non illis qui crucifixi erunt sed his qui in crucifixum crediderunt, botri istius dulcedo concessa est. In vineis Engaddi; in Synagogæ populis ubi dominica peracta est passio. Engaddi, interpretatur oculus tentationis meæ. Lege Euangelium & inuenies Pharisæos & Sadducæos nihil aliud intendisse suis interrogationibus, nisi ut Dominum per singula tentarent & inuenirent causas accusandi eum; quibus ipse dicit: *quid me tentatis hypocritæ?* Sed tantum bonum Passionis Christi, illis quidem gestum, nobis autem qui credidimus constat esse concessum. **22.** *Ecce tu pulchra es amica mea.* Christus Ecclesiam quam amicam, pacis suæ osculo fecit, bis pulchram pronunciat; sicut Apostolus *sanctam corpore & spiritu esse docuit; adiiciens, oculi tui colubinarum.* Nihil est magis quod faciem ornet in corpore, quam dispositio oculorum; per quos conuenienter sanctos Apostolos accipimus, qui etiam futura prospicere potuerunt; quorum priuilegia designans beatus Paulus Apostolus ad Corinthios scribens ait; *Vos estis corpus Christi:* Et alio loco; *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos; &c.* Iam cum dicit; *oculi tui colubinarum;* ipsos Apostolos, quibus præceptum est ut essent astuti sicuti Serpentes & simplices sicut columbæ, euidenter ostendit: Per cuius auis similitudinem, eosdem sancto etiam Spiritu repletos esse demonstrat. **23.** *Ecce tu pulcher es dile-*

cte mi. Christum quem pulchrum & decorum Ecclesia hoc loco commemorat, Psalmista sic pronunciat, dicens; *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis:* Sed hæc tua pulchritudo exinde est, quia in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; Et, *Verbum caro factum est & habitauit in nobis.* Addens autem; *Lectulus noster floridus;* ipsum corpus Dominicum in quo Deitas requieuit, syncerum, odoriferum, ex Virgine natum ostendit. **24.** *Tecta domorum nostrarum.* Domus istæ in quibus Christus habitat, Sancti sunt, sicut Propheta dicit; *quoniam habitabo in eis.* Tecta autem & laquearia domorum istarum cedrina & cypressina, quæ incorruptibilia & odorifera dinoscuntur; directionem Dei & proximi, quæ per Spiritum sanctum desuper concessa est (id est, ut Sancti in se sint) demonstrat. **25.** *Ego flos campi, & lilium conuallium.* Ego decus Mundi, ex virginitate humilium. **26.** *Sicut lilium inter spinas.* Expulso homini de Paradiso, dicitur; *Maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos germinabit tibi;* quæ terra, utique caro humana intelligitur, quæ aculeos libidinum & concupiscentiarum spinas producere consuevit. Quapropter quod ait; *Sicut illum in medio spinarum, sic amica mea inter filias:* Filias hæreses dicit; quæ per baptismum quali renata, filiarum nomine nuncupantur: sed spinis comparatæ, corruptæ & corruptibiles perducuntur. Quam corruptionem Ecclesia nescit, quæ liliorum sinceritati comparata, vltro citroque redolet ac resplendet. **27.** *Sicut malum inter ligna siluarum.* Dicit Psalmographus; *Quoniam quis in nubibus equabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios dei?* illic, adoptione; hic naturæ est filius: Et ideo nullus in sanctis vel in uniuerso genere hominum, quamlibet filij vocabulo censeatur, Christo similis repetitur; qui fructus sui dulcedine refectioneque, electos incomparabili decore præcedit. **28.** *Sub umbra illius quem desideraueram.* Eodem protegentem quem semper adesse quæsiui, humilis ac secunda permansi. **29.** *Et fructus eius dulcis gutturi meo.* Dicit in Euangelio Dominus; *Ego sum vitis vos estis palmites qui manet in me & ego in eo hic adfert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.* Quamuis igitur fructus oriatur in palmitibus, ad viten tamen deputandus est, ex cuius radice palmes cum fructu processit; & ideo quicquid iusti in bonis operibus fructificant, totum est referendum ad Christum, in cuius fructibus incorparabilis dulcedo sentitur. Illi etiam sancti qui per gutturis speciem ruminare quæ gustauerant (id est, meditari quæ Christi sunt) consueuerant; ipsi etiam nimiam dulcedinè ex eius fructu percipiunt. **30.** *Introduxit me in collam vinariam.* Ascensus in cælos Dominus præcipit Apostolis ab Hierosolymis ne discederent, dicens ad eos; *Gaudete quia vici Mundum, & vado ad Patrem, vos vero sedete in ciuitate quoad usque induamini virtute ex alto.* Et sicut in Actibus Apostolorum scriptum est; *Tunc reuersi sunt in Hierusalem à monte qui vocatur Oliveti qui est iuxta Hierusalem, sabbati habens iter, Et cum intrassent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus & Ioannes: Et post pauca; hi erant omnes unanimiter congregati cum mulieribus, & matre Iesu Maria, & fratribus eius; erat autem turba hominum ferè centum viginti in hoc loco constituti, & superueniente Spiritu sancto repleti sunt, & eum cœpissent loqui variis linguis,*

Psal. 44.

Ioh. 1.

Leuit. 16.

2. Cor. 6. d.

CAP. II.

Gca. 3.

Psal. 138.

Ioh. 15.

Act. 2.

Rom. 11. Mar. 14.

Ioh. 12.

Signum Crucis eū Chrysmate in fronte.

Mat. 22.

1. Cor. 7. f.

1. Cor. 11. d. Eph. 4. b.

Mar. 10. c.

musto pleni à populo putabantur. Tunc itaque Ec-
 clesia in cellam vinariam introducitur, quando hæc
 Apostolica congregatio in vnitate permanens, Spi-
 ritu sancto repletur; sicut & Apostolus dicit: *In vno*
1. Cor. 12. spiritu omnes nos in unum baptizati sumus, siue serui, siue
liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. Quia verò
 charitas per Spiritum sanctum, piorum in corde dif-
 funditur, statim subiunxit: *Ordinavit in me charitatem.*
 Hæc enim est ordinata charitas, vt diligit homo
 proximum suum tanquam se ipsum; Sic verò dili-
 gat Deum, vt etiam seipsum abneget propter ipsum.
 Diligitur autem in malis quoque non iniquitas quã
 ipsi faciunt, sed creatura in qua boni à deo formati
 sunt. Sed & illa ordinata charitas; vt serui Dominum
 non sicut malefactores sentiant, nec sicut lasciuientes
 execrabili amore se diligant, sed etiam vbi necesse
 fuerit semetipsos mutuò expulsa superstitione
 cum libertate corripiant, secundum illud: *Meliora*
Prou. 17. sunt vulnera diligentis, quam fraudulenti oscula blandien-
Prou. 24. tis: Et iterum; *qui arguunt laudabuntur & super ipsos ve-*
met benedictio. 31. *Falcite me floribus, strigite me malis.*
 Sanctorum cœtibus coniungi vel circundari desi-
 derat, qua pio & casto amore languescit; quia lan-
 guor non est morbi, sed ineffabilis desiderii secun-
 dum illud: *Defecit in salutari tuo anima mea & in verbum*
Psalm. 118. ruum super speravi, defecerunt oculi mei in eloquium tuum
dicentes quando consolaberis me? fœlices illi qui tali pro-
 fectu proficiunt: quodammodò enim; qui multum
 desiderat, læguefcit & deficit donec optata vel que-
 sita reperiat. 32. *Læua eius sub capite meo.* Ipse Salomon
 in Prouerbis ait; *Beatus homo qui inuenit sapientiam &*
affluit prudentia; longitudo dierum in dextera eius, & in si-
nistra eius diuitiæ & gloria. Ac sic electa Christi Eccle-
 sia sinistram habens sub capite, temporalia sibi sub-
 iecta describit; & dexterâ eius se amplexari, dum
 æterna concupiscit, edocuit. 33. *Adiuo vos filia Hieru-*
salem per capreas. Filias Hierusalem, sanctas & pacifi-
 cas Doctorum animas dicit; quas, per munda & ve-
 locia animalia quæ ruminare non desinunt & in cam-
 pis sanctarum Scripturarum aluntur; coniurat, *ne*
1. Cor. 7. suscitare faciant donec ipsi velit: quod Paulum Apo-
 stolum fecisse cognoscimus, cum Virginibus de con-
 seruanda sanctimonia, non præceptum sed consiliũ
 dedit: Et in Euangelio, Diuiti dicitur; *Si vis perfectus*
Mat. 19. esse, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus. Et
 alio loco vbi *Spadones* laudantur qui seipsum castrauerunt
 propter regnum cœlorum; & statim adiicitur, *qui potest*
1. Cor. 7. f. capere capiat. Et iterum Apostolus, cum ad continen-
 tiam hortatur: *hoc ad vilitatem vestram dico (inquit)*
non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est,
Mat. 19. hortor, & quod facultatem præbeat sine impedimento Deum
Philem. obseruandi. Et rursus ad Philemonem: *Sine consilio au-*
tem tuo nihil volui facere, vt ne velut ex necessitate bonum
tuum esset, sed voluntarium. Tunc enim dilecta quoad-
 usque velit nullo modo suscitatur, quando sancto-
 rum vota, voluntate spontaneâ Domino offeruntur.
 34. *Vox dilecti mei.* Hæc vox Christi, quæ in
 hac Prophetia tantum commemoratur; non in scitè
 de illa accipitur qua genus mortuorum hominum
 in Euangelio suscitatur, sicut ipse pronuntiat di-
 cens: *Amen amen dico vobis, quia veniet hora, in qua om-*
Ioh. 5. c. nes qui in monumentis sunt audient vocem eius & procedent
qui bona fecerunt in Resurrectione vite. Et in Apoca-
 lypsi dicitur: *Bestias qui habitant partem in Resurrectione*

prima. Ille in prima Resurrectione partem inuenit,
 qui erutus de mala consuetudine; tanquam à mor-
 te, Christo viuificante resurgit. 35. *Ecce iste venit sa-*
liens in montibus. Venit Christus saliens in montibus,
 cum perfectior perfectis apparuit: *Transiliens colles,*
 cum omnem sanctorum altitudinem, suæ maiesta-
 tis excellentiâ superauit. 36. *Similis est dilectus meus*
capræ: Similis capræ, quia in similitudine carnis pecca-
 ti, nobis apparuit; similis etiam *cervorum hinnulo,* quia
 de sanctis qui Serpentem vicerunt, secundum car-
 nem duxit originem. 37. *En ipse stat post parietem.*
 Stat post parietem nostrum cum induitur vclamine
 corporis nostri. 38. *Respicens per fenestras.* Cum quid-
 dam sui occultuit, quiddam autè manifestauit; quasi
 per fenestras & cancellos prospexit. Non enim se
 ex toto præcipuè secundum Deum ostendit, qui
 Patrem videre cupienti Philippo dixit; *Tanto tempo-*
Ioh. 14. re vobiscum sum, & non cognouistis me? Et alio loco: *Qui*
Ibid. diligit me mandata mea custodit, & ego diligam eum, &
manifestabo ei meipsum. Vel tunc per fenestras & can-
 cellos prospexit, quando plebem in parabolis edo-
 cuit. Potest etiam intelligi, quod tunc per fenestras
 prospexit, quando in Passione, lancca perforato la-
 tere, sanguine & aqua manante, Redèptionis & Lau-
 acri sacramenta produxit. 39. *Dilectus meus loquitur*
mibi. Dilectus in hoc libro sæpe describitur; quis
 enim tam dilectus Ecclesie, quàm ille propter quem
 Martyres, animas posuerunt? *Surge, propterea, & ve-*
ni: surge, crede; prospera, peracto cursu pij laboris pre-
mium suscipe: Amica mea; reconciliata mihi per
mortem: formosa mea, munda facta per lauacrum.
 40. *Iam enim hyems transit.* Quia temporalis tribula-
 tio finem accepit. 41. *Imber abiit & recessit.* Crebra
 & multiplex tentatio; vel Paganorum persequutio,
 quieuit. 42. *Flores apparuerunt in terra.* Sancti redun-
 dauerunt in Mundo; Mense Nouorum, quando
 Pascha celebratur, exorti; quibus Apostolus dicit:
Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sap te non
Col. 3. quæ super terram. 43. *Tempus putationis aduenit.* Hi qui
 in domo Domini sunt plantati; adhibita disciplinæ
 falce, ab omni superstitione purgati, venturis fru-
 ctibus præparantur. 44. *Vox turturis audita est in terra.*
 Anima, in Euangelio, octoginta quatuor annorum
 castissima vidua non recedens de templo in ieiuniis
 & orationibus Christum agnoscit, & loquitur de
 eo omnibus qui expectabant redemptionem Israël.
 Istarum quoque auium combinationem in sacrificium
 offerri mandauit, qui nil omnino in oblatione
 Dei præclarum, nisi cum Fideles corpore & spiritu
 sanctificati Domino offeruntur. 45. *Ficus protulit gres-*
fos suos. Tandem etiam Synagoga, credentes in Chri-
 sto produxit Iraëlitas, sicut & Apostolus ait; *Nolo*
Rom. 11. vos ignorare mysterium hoc, quia cœcitas ex parte contigit in
Israël, donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israël
saluus fiet. 46. *Vineæ florentes, & dederunt odore.* Con-
 gregationes Clericorum, Monachorum quoque &
 Virginum in Ecclesia proficiunt, & per bonam fam-
 mam & conuersationem intonuerunt. 47. *Surge am-*
ica mea & speciosa mea. Pius appellationibus semper
 hortatur Ecclesiam vt relictis temporalibus ad æter-
 na festinet. 48. *Columba mea in foraminibus petra.* Non
 ob aliud Ecclesia columba vocatur, nisi quia est sine
 dolo & Spiritu sancto repletur: habitat in forami-
 nibus petra, quia semper receptaculum habet in
 his,

Charitas ordinata.
 Prou. 17.
 Prou. 24.
 Psalm. 118.
 1. Cor. 7.
 Mat. 19.
 Mat. 19.
 1. Cor. 7. f.
 Philem.
 Vox spō- tanca.
 Ioh. 5. c.
 Apoc. 10.

Rom. 8. 1
 Rom. 8. 1
 Ioh. 14.
 Ibid.
 Ioh. 14. f.
 Col. 3.
 Luc. 21
 Rom. 11.
 Congregaciones Clericorum.

his, ex quibus sanata est, vulneribus Christi. Reci-
 pitur etiam in cauernam maceræ, cum sancta ex
 Scripturis consolatione fouetur, vel cum præceden-
 tium sanctorum meritis atque orationibus ex
 toto protegatur. In his foraminibus petra, Thomas
 Apostolus tanquam columba, protectionem inuenit,
 cum post Resurrectionem contrectatis Chri-
 sti vulnerum locis, remota omni dubietate, *Deus*
Ioh. 20. meus & Dominus meus, fideliter exclamauit.
 49. *Ostende mihi faciem tuam Sion.* Sion interpretatur
 speculario; quæ merito in illis intelligitur, qui cum
 1. Cor. 3. Apostolo dicunt: *Nos autem gloriam Dei speculantes, in*
eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem
tanquam à Domini spiritu. Et iterum: *Non contemplan-*
tibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim
 videntur, temporalia sunt, quæ autem non videtur,
 æterna sunt. Hæc itaque inuitatur vt semper ante
 Deum adsistat, sicut Helias, qui dicebat; *Vniuit Domi-*
4. Reg. 3. nus in cœlis conspectu ad iohodæ: nec fit de illis quos
1. Reg. 17. Prophetæ denotat dicens; Verterunt ad me tergum &
Psalm. 59. non faciem: Et; *vox tua, inquit, in auribus meis.* Et; *cla-*
mauerunt iusti & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus
tribulationibus eorum liberavit eos. 50. *Vox enim tua dulcis.*
 Orationes sanctorum semper Domino acceptæ,
 gratiæque eius præsentis, quia de Christi lumine ac-
 ceperunt vt in decore iustitiæ permanerent. 51. *Capite*
Mat. 23. nobis vulpes paruas. dicit per parabolam in Euange-
 lio Dominus; cum creuisset herba & fructum fecisset,
 tunc apparuerunt zizania: id est, proficiente Ec-
 clesia, numerosæ etiam hæreses surrexerunt, vel in
 illa fide permanente quàm prauè sentirent, inuestiga-
 tæ sunt. Sic & ille Samson, qui interpretatur Sol,
 captis trecentis vulpibus, eorum caudis ignem ap-
 posuit & fructus inimicorũ accendit. Semper enim
 hæretici in primordiis, velut ficta religione conspi-
 cuit, in extremis suis ignem trahunt, Gehennæ incē-
 dio deputati. Et ideo *Capite nobis vulpes;* conuincite
 hæreticos; eorumque veritates sanctarum Scriptu-
 rarum: concludite testimoniis: Quos, vulpes parua-
 las dicit, quia nihil magni secundum rectam fidem
 intelligendo continent; omne enim quod sapiunt,
 exhibent: qui pusilli sunt, demoliuntur vineas, sub-
 uertunt plebes, præuis eas traditionibus corruppen-
 tes. *Vinea nostra floruit;* Ecclesia Catholica, indeclina-
 bili augmento proficit. 52. *Dilectus meus mihi, & ego*
illi. Dicit Apostolus; *Erunt duo in carne vna, Sacramen-*
Ephes. 5. tum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia.
 De ipso enim eadem Ecclesia dicit; *Dominus pars hæ-*
Psalm. 15. reditatis meæ. Et iterum à Patre, Filio dicitur; *Postula à*
me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem
tuam terrarum terræ. Habet igitur Christus Ecclesiam
 in suo corpore & Ecclesia Christum in capite: quæ
 connexio, quia difficiari non potest, merito dicit;
dilectus meus mihi. 53. *Qui pascitur inter lilia.* Pascitur
 inter lilia Christus quado corpus eius, quod est Ec-
 clesia, Sanctorum & Virginum cœtibus decoratur.
 54. *Donec asperiet dies, & inclinentur vmbra.* Donec
 Euangelica traditio in clariore luce proficiat; & fi-
 guræ veteris Testamenti, quæ velut vmbra, in ritu
 sacrificiorum, typicis obseruationibus præcesserunt
 depellantur. 55. *Reuertere, similis esto dilectæ mihi.* Dum
 dilectum insinuat regredi, similemque capræ &
 hinnulo dicit; Christi in cœlos Ascensionem, mun-
 dis & velocibus animalibus comparandam de-
 Thom. 1.

monstrat. Hæc enim celeri saltu, montium altio-
 ra transiliunt: Supergressus est autem Christus omnia
 quæ videntur excelsa, quia de ipso Apostolus
 dicit: *Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen*
Phil. 2. quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu
flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & om-
nis lingua confiteatur quia Dominus Iesus in gloria est Dei
Patris. Bethel autem interpretatur domus Dei:
 ergo super montes Bethel, quia omnibus sanctis
 qui in cœlo & in terra sunt, Christum prædicat po-
 tentiorem. 56. *In lectulo per noctes quasiui.* In his
 qui in fide dormitant, & ignorantia tenebris delati
 sunt, quasiuit Christum quem diligit Ecclesia; sed
 vide quid sequitur: *Quasiui illum, & non inueni.* Dicit
 Gen. 3. Dominus ad Adam; *In sudore vultus tui comedes*
panem tuum. Non enim qui vitio quodam vel so-
 pore inertia resoluuntur, ad illius panis qui de cœlo
 descendit, esum, citò perueniunt; sed qui sanctis
 laboribus inuigilauerint, ipsi eum reperiunt. 57. *Surgam*
& circuibō ciuitatem. Consideraui omnia in
 gloriam præsentis sæculi, inspexi congregationes
 Infidelium & diuersas sectas philosophorum; sed
 nec illic reperi quem diligit anima mea. 58. *Inuenerunt*
me vigiles. Disputauerunt contra me sæculi Sa-
 pientes, Idolorumque cultores, multa inaniter per-
 scrutantes, plurisque libris irritis laboribus con-
 ficentes, quibus dixi: *Cur incassum superfluo co-*
natu vexamini? Cur frustra vehementer ingenia
vestra atteritis? num quem diligit anima mea, vidi-
stis? Quandoquidem falso nomine sapientiæ glo-
riamini, stultam fecit Deus sapientiam vestram, quia
1. Cor. 1. c. Christum illic inuenire minimè valuistis. 59. *Paulu-*
lulum cum pertransissem. Cum pertransissem huius-
 modi homines qui in sæculo vanâ scientia clari pu-
 tantur, & cum eorum superstitionis adinventioni-
 bus restitsem, eorumque sapientiam stultam iudica-
 casset; *inueni quem diligit anima mea.* Inde est, quod
 1. Cor. 1. c. Apostolus de talibus dicit; *Sapientiam loquimur inter*
perfectos, Sapientiam autem non huius sæculi, sed loquimur
dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam præde-
stinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram; & quia ipsa
D sapientia quæ Christus est, apud tales non reperitur,
Sequitur: quæ nemo principum huius sæculi cognouit, si
enim cognouissent nunquam Domini gloriæ crucifixissent,
sicut scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec
in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus his qui diligunt
illum. Sed quia apud spirituales inuenit illum quem
 diligit Sponsa; audi quid sequatur: *Nobis autem re-*
 uelauit Deus per Spiritum suum, Spiritus autem omnia ser-
 uatur, etiam profunda Dei. 60. *Tenui eum nec dimittam.*
 Ita namque adhærebo Christo, in eius fide perseue-
 rabo, *donec ipsum* in Synagoga populis, tanquam in
 domo matris prædicans, *introducim in cubiculum ge-*
nitricis meæ; vt Iudæi qui eum hætenus negabant
 ore, corde recipiant; illuminatisque mentis oculis
 eorum, *In cubiculum,* in secreto sanctarum Scrip-
 turarum consistentem, qui nobis olim reuelatus est
 aliquando reperiant. Vel tunc Christus in domo
 matris inducitur, cum ad Hierusalem cœlestem,
 Christianus populus qui est corpus ipsius, fociaur,
 Vbi est *quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in*
cor hominis; &c. 61. *Adiuo vos filias Hierusalem.* Hanc
 sententiam iam in superioribus constituit, & in-
 quantum Deus audiuit; adhibitis testimoniis nos

Phil. 2.
 Gen. 3.
 Philo. ophi, christum in sua sapientia non inueniunt.

1. Cor. 1. c.
 1. Cor. 1. c.

Pfal. 106.
& 113.
Cordis
compun-
ctio.

Pfal. 75.

Ista. 62.

Ephes. 6.

Ioh. 4.

Gal. 1.

pertraſtaſſe meminimus. Sed idcirco iterum in hoc Libro arbitror repetitum, ne quiſquam Doctorem vel muneribus ſollicitet vel minis deterreat Credituros; ſed tantum quæ ſancta ſunt prædicet, & voluntariè ad fidem vel religionem, credituros ſive conuertendos, adducat. 62. *Quæ eſt iſta quæ aſcendit per Deſertum?* Per Deſertum aſcendit Eccleſia, quando populus gentium, fide occupans Credentium multitudinè, proficit. De ipſa enim in Pſalmis canitur: *Poſuit Deſertum in ſtagna aquarum; & terram ſine aqua in exitus aquarum. Virgula ſumi ex aromatis.* orationes dicit, quæ ex cordis compunctione ad Dominum aſcendunt à ſanctis. Solet enim fumus lacrymas excitare. Myrrha & thus & vniuerſi pulueris pigmenta; mortificationis inſignia, vel diuerſa gratiarum quæ in Electis redundant dona, inſinuât. 63. *En lectulum Salomonis.* Lectulus Salomonis, requies Chriſti eſt; quæ, requies Eccleſiæ, conuenienter accipitur; quam ſub numero in Pſalmis legimus electam: *Quoniam, inquit, elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi, Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo, quoniam elegeram.* In ſexagenario autem numero, quia ſexagenarius totus ſuis partibus conſtat, & per denarium aſcendit; meritò ex fortiffimis Iſraël deſcribuntur, qui præſente Domino in Eccleſiâ cuſtodiam deputantur. Ad ipſam etiam dicitur per Prophetam: *Super muros tuos Hieruſalem, cuſtodes conſtitui, tota die & nocte perpetuo non tacebunt. Omnes tenentes gladios, ad bella doctiſſimi; Et vniuſcuſque enſis ſuper ſcapulum ſuum:* Ipſis enim Apoſtolus dicit; *ſtate ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induite loriam iuſtitie, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis, In omnibus ſumentes ſcutum fidei in quo poſſus omnia tela Nequiſſimi ignea extingueri, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei.* Illi itaque ſunt ad bella doctiſſimi, qui contra carnis ſuæ concupiſcentias nouerunt repugnare: Et ille enſem ſuper ſcapulum ſuum vtiliter bauiulat, qui carnales fluxus atque libidines, ſpiritali cibo mortificat. Quicunque igitur huiusmodi in Eccleſia reperiuntur; hi fortes, ex fortiffimis Iſraël, contemplando Deum, eſſe noſcuntur. 64. *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon.* Vbi ciborum exhibitio ſcribitur, illic credentium fides per quam Chriſtus aduertitur. Nam cum Dominus mulieri Samaritanæ ad puteum loqueretur, & illa regrediens maieſtatem eius cæteris in ciuitate commentibus nunciasset, diſcipuli eius ſuperuenientes rogabant eum dicentes; *Rabbi manduca, ille autem dixit eis; Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis.* Et paulò poſt; *ex ciuitate illa multi crediderunt in eum Samaritanorum.* Horum fidem, cibum ſibi futurum oſtendit, quando Diſcipulis hoc fe comesturum quod illi nescirent, paulò ante prædixit. Sed in hoc loco, vt frequentia docent; nomen Ferculi, magis inſtrumentum in quo aliquid deferatur; vel ſicut alia Editio habet, geſtatorium, quàm ipſum cibum oſtendit. De lignis Libani; de præcipuis in Eccleſia ſanctis. 65. *Columnas eius fecit argenteas.* Suſtentaacula Eccleſiæ præparauit ex doctis vel Apoſtolis ſuis, ſicut Paulus vas electionis ad Galatas ſcripſit: *cum cognouiſſent, inquit, gratiam Dei, Iacobus, Cephas, & Iohannes qui videbantur columna eſſe, dextræ mihi & Barnabæ dederunt ſocietatem.* 66. *Reclinatorem aureum.* In illis bene epula-

turus Chriſtus reclinatorum inuenit, qui intellectu ſincero præditi velut aurum in ſancta congregatio-
ne reſulgent. 67. *Aſcenſum purpureum.* Aſcenſus purpureus, Martyrum eximiam perfectionem in effuſione ſanguinis docet. 68. *Media charitate conſtruit.* Vt iſta omnia Eccleſiæ ornamenta conſtrueret, nulla alia cauſa eſt niſi quia *dilexit nos & tradidit ſemetipſum* Eph. 5. 1. *pro nobis oblationem & hoſtiam* Deo in odorem ſuauiſſimæ. 69. *Egredimini & videte filiæ Sion.* Semper præ oculis habete ſanctæ animæ; *Regem Salomonem,* pacificum noſtrū qui Chriſtus eſt, quemadmodum Paſſionem ſuſtinuit, vt genus humanum ab interitu liberaret: inſpicite eum *in diademate quo coronauit eum mater ſua,* in illa ſpineâ corona quam capiti eius Synagoga ſuperpoſuit, in die deſpoſitionis eius. Tunc enim vniuerſam Eccleſiam ſibi deſpondit, quando in patibulum Crucis aſcendens, ex eadem Cruce ſignum in frontibus, omnes in ſe credentes edocuit, ſicut ipſe ait: *Ego cum exaltatus fuero à terra traham omnia ad meipſum.* Qui dies Paſſionis, fuit etiam dies lætitiæ cordis eius: Scit enim Chriſtus quæ bona per ſuam Paſſionem, in progenies & multa tempora Fidelibus condonauit. 70. *Quam pulchra eſ amica mea.* CAP. 4. Repetitio ſermonis commendat pulchritudinem quam laudat; vel ea ſanctorum genera, quæ ſub ſpecie ſimilitudinum intromittit, conſideranda præmonſtrat. 71. *Oculi columbarum abſque eo.* Simplicitas ſpiritualium plurimum veneranda, quia fe nec extollere nouerunt, & conſcia puritate magis Deo quàm hominibus placere contendunt. 72. *Capilli tui ſicut greges caprarum.* Docet Apoſtolus, mulieri capillos pro ornamento datos; & idcirco Eccleſia illos populos in ornamento quàm maximè habet, qui ex Circuſione primitiùs crediderunt, qui venditis, & in vſum pauperum prorogatis facultatibus ſuis habebant cor & animam vnâ. Hi aſcenderunt de monte Galaad; Galaad interpretatur, aceruus testimoniij; ac ſi aſcenſus, id eſt, proſectus eorum proceſſit de testimonijs ſanctarum Scripturarum, cum illic Chriſtum intellexerunt in quem poſtea crediderunt. 73. *Dentes tui ſicut greges detonarum.* Dentes. Prædicatores dicit, qui ea quæ ſuſceperunt, ſalubriter comminuendum, in corpus Chriſti trahiunt: Hi detonatarum gregibus comparantur, quia depoſito veteri Homine, in nouitate Spiritus proceſſerunt. *Aſcenderunt quoque de lauacro,* cum accepta per baptiſmata remiſſione peccatorum profeſerunt in Chriſto. 74. *Omnes gemellis factibus.* Omnes repleti in charitate Chriſti & proximi, & quia ad miſericordiam prompti; idcirco *ſterilis nemo inter eos.* 75. *Sicut vitæ coccinea, labia tua.* Raab illa meretrix quæ ſaluari meruit & Iſraëlitico populo associari, coccineum funiculum in ſignum ſalutis per fenestram ſuæ domus appendit. Quapropter illorum labia decora, qui Paſſionem iugiter prædicant, & per eius ſanguinem datam redemptionem annunciant; nihilque dulcius quod loquantur ſe inueniſſe congaudent, ſicut & Apoſtolus ait: *Nihil me arbitror inter vos ſcire, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum.* 76. *Sicut fragmen mali punici, genæ.* Illi in facie Eccleſiæ decorem efficiunt, qui comitante verecundia, caſtitem obſeruant: ſive ſancti Martyres, qui imitantes Chriſti paſſionem, roſeo ſanguinis ſui decore perfuſi ſunt, *abſque eo quod intrinſecus lateat;* præter caſtita-
tis &

Caſtita-
& Marty-
rii meri-
tum.

Pfal. 104.

Matth. 4.

1. Cor. 5.

Eph. 5.

D

Iof. 6.

1. Cor. 1.

tis & martyrij meritum. Multa ſunt & alia ſanctorum bona quæ ille nouit qui ea in eorum corde conceſſit. 77. *Sicut turris David collum tuum.* Turris dicitur perfectio vel doctrina ſanctorum, quæ non à ſe ſed à Chriſto edificata eſt cum propugnaculis; cū ſanctarum Scripturarum testimonijs quibus Infideles vel hæretici debellantur. 78. *Mille clypei pendent.* Potest hæc turris, Scriptura canonica Veteris & Noui Teſtamenti conuenienter intelligi, quæ per Spiritum ſanctum, velut turris excelſa, conſtructa eſt. *Mille clypei pendent ex ea:* Hic numerus per plenitudinem vniuertitatis accipitur, ſicut in Pſalmo; *Verbi quod madauit in mille generationes;* tanquàm diceret, in omnes generationes. Itaque in hac ſancta Scriptura, omnis armatura fortium reperitur; ex qua vel contra Diabolum vel contra miniſtros eius fortiter repugnatur, nam & ipſe Dominus, cum in Deſerto à Diabolo tentaretur, ex hac turri arma produxit, cum eum prolatis ex ſacra Scriptura testimonijs vſquequaque deuicit. 79. *Duo vbera ſicut duo hinnuli capree.* Duo vbera Eccleſiæ, duo ſunt Teſtamenta coaptata duobus hinnulis capree gemellis; id eſt, duobus populis qui ex te nutriuntur, Circuſionis videlicet & Præputij, ex peccati traduce natis; quæ tamen paſcuntur in lilis, dum ſanctorum proficiunt pariter exemplis & doctriſ. 80. *Donec aſpiret dies & inclinetur.* Donec, ſicut Apoſtolus ait, *abſorbeat quod mortale eſt.* 81. *Vadam ad montem myrrhæ.* Coniungar his qui ſe propter Deum mortificando, creuerunt; ſequæ illi offerendo odorem gratiæ propinare non deſinunt. 82. *Tota pulchra eſ amica mea.* Sicut dicit Apoſtolus, *ut exhiberet ſibi Eccleſiam ſine macula & ruga:* nec hoc vacat, quod ait; *Tota pulchra eſ,* in omnibus ſcilicet puſillis & magnis. Sed ſic, non ſolum in Martyribus, Confeſſoribus, eruditis Virginibus; ſed etiam in Continentibus, cleemoſinarijs ac pœnitentibus. 83. *Veni de Libano ſponſa mea, veni.* Libanus, candor interpretatur: niſi enim quis candorem in ſacro Baptiſmate quo peccatorum remiſſio datur, perceperit; ad Chriſtum venire non poteſt. 84. *Coronaberis de capite Amanæ.* Scir interpretatur lucerna; Hermon, conſecratio: quæ omnia referuntur ad Chriſtum, qui quos illuminat conſecrat; ipſoſque coronat, quos illuminans conſecrauerit. 85. *De cubilibus Leonum.* Euocatur Eccleſia de cubilibus Leonum, & montibus Pardorum, quando relicta elatione ſuperba vel diuerſarum traditione ſanctarum, ſimplex & humilis venit ad Chriſtum. 86. *Vulnera ſti cor meum ſoror mea.* Vlnus iſtud, cordis dilectio eſt. Ingentis amoris itaque in illo oculo, Eccleſia Chriſto complacuit quoniam non temporalia ſed æterna proſpexit. Sicque iam *in vno crine colli;* quia non ornari viſibilibus ſed futuris ſtuduit; aut fortè vnus oculus & crinis colli, eſt credentis Eccleſiæ populus quem Chriſtus ſic dilexit vt animam ſuam poneret pro eo. 87. *Quam pulchra ſunt mammae tue.* Quam admirandi ſunt illi Doctores, qui naſcentes in fide homines nutriunt; & garrientium carnalium moleſtias populorum tanquàm piæ nutrices perferunt donec quos ſpirituali lacte educauerint, ad perfectionem producant. 88. *Pulchriora vbera tua vino.* Iam ſuprà, vbera iſta Apoſtolos vel Apoſtolicos viros eſſe prædiximus, quorum doctrina vinum exuberat; veteris ſcilicet Legis traditionem atque præceptum. *Et odor*

unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Diſtributio gratiarum quæ per Spiritum ſanctum conceſſa eſt, quam Apoſtolus declarat cum dicit; *aliud datur ſermo ſapientiæ, aliud ſcientiæ;* & c, in tantum præeminet vt cunctas Mundi vanitates exuperet. 89. *Fauus diſtillans labia tua, ſponſa.* Fauus diſtillans labia tua, expoſitio Scripturarum ſacrarum: *mel & lacte* in doctrina tua, ſub lingua tua, eò quod lacte paruulos nutris; & in melle, diuerſorum vulnerum ſuè peccatorum putredines tollis. 90. *Et odor veſtimentorum tuorum.* Dicit per Prophetam ad Hieruſalem de ſanctis: *Viſo ego dicit Dominus quia omnibus his velut ornamento veſtientiſ, & circumdabis tibi eos quaſi ſponſa.* Proinde veſtimenta Eccleſiæ, omnes videlicet ſancti præclari in verbis & operibus, reddunt ſuauiſſimam odoris. 91. *Ortus concludus, ſoror mea ſponſa.* Huic ſponſæ, quæ velut ortus concluditur; id eſt, Chriſti gratia; tam indiſſolubilis maceria circundatur, vt de ea Etaias Propheta dixerit: *Non adiuuet vt pertraſeat per te omnis incircuſus & immundus.* Potest etiam ortus concludus & fons ſignatus, ipſa mater Domini ſancta Maria intelligi, quæ virgo concipiens, virgoque generans, concludi orti & ſignati fontis intemeratū in ſe decus exhibuit. 92. *Emissiones tuæ Paradus Malorum.* Profectus tui, congregatio ſanctorum Martyrum; cum pomorum fructibus; cum reliqua Fidelium multitudine quæ iuſtitie dulcedine decoratur. 93. *Cypri cum nardo, nardus & crocus.* In corruptio & fortitudo virtutis Martyrum, doctrina, bona fama reperiuntur in vniuertis populis Baptiſmate in Chriſto renatis. 94. *Myrrha & Aloè cum omnibus.* Mortis Chriſti inſignia cum præcipuis ſancti Spiritus donis. 95. *Fons ortorum, puteus aquarum.* Fons patens, eruditio populorum; puteus, profunditas doctrinarum; quæ ſuunt impetu de Libano, cum feruore Spiritus emittuntur à Chriſto. 96. *Surge, Aquilo, & veni Auſter.* Vnus Spiritus; id eſt, quia Aquilo tanquæ Auſter ſunt diuerſa vocabula, vnus Spiritus ſancti inſinuat dona: Aquilo dum æſtuantibus refrigeria præbet; Auſter dum duos, ad credendum vel benefaciendum reſoluit. Aquilonem autem in bonam partem poni Pſalmiſta docet; *mons Syon latera Aquilonis ciuitas Regis magni.* Et ruruſum Ezechiel Propheta: *Eſt ſuper me manus Domini, & vidi, & ecce Spiritus fulgens veniebat ab Aquilone.* Et quoniam in duobus vnus aduertitur; non ait, perſtate; ſed *perſtate ortum meum & ſuunt aromata illius;* inſpira credentem populum & redundent bona opera eius. 97. *Veniat dilectus meus in ortum ſuum.* Ingrediat in Eccleſiam ſuam & delectetur in operibus ſanctorum ſuorum: vel, paſcatur à Fidelibus, in pauperibus; retributurus pro temporalibus regnum æternum. 98. *Veni in ortum meum ſoror mea.* Feſtina ad regnum meum plebs nomine meo ditata; *ſoror mea,* de ſanguine meo; *ſponſa mea,* in fide mea, ſicut & Oſeas Propheta dicit: *Deſponſabo te mihi in fide.* 99. *Meſſui myrrham meam cum aromatis meis.* Suſcipe qui propter me paſſi vel mortui ſunt, cum meritis eorum, Martyres meos. 100. *Comede fauam, cum melle meo:* Eos qui tenera vel vehemētiore doctrina Veteris & Noui Teſtamenti eruditi ſunt, ſuſcipe in corpore meo. 101. *Comedite amici, & bibite.* Dicit Dominus in Euangelio ad Apoſtolos; *Iam non dico vos ſeruos & amicos.* Petro autem Apoſtolo in illo vaſe de Cœlis emiſſo, in quo ei diuerſa
ii ij

genera animalium sunt ostensa, dictum est: *Petre macta & manduca*; id est, mortifica quod sunt; & quod ipse es, effice. Ergo comedite amici & bibite: Sit vobis letitia de conuersatione populorum in vestram transeuntium vnitatem. 102. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Propter Christum moti paratus sum, sed post mortem cum ipso regnaturum me esse credo. Ego etiam a temporalibus delectationibus, confopitis quodammodo sensibus, cōquiesco; sed futura desidero, æternaque conquirō. 103. *Vox dilecti pulsantis.* Dicit in Apocalypsi ipse Dominus; *ego sto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi introibo cum illo & cenabo cum ipso, & ipse mecum.* Pulsat Dominus quando quæ bona sunt, vel per doctrinam docet vel occulta inspiratione sanctorum corda ad benefaciendum instigat. Vel hæc est vox pulsantis in Euangelio; *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* 104. *Aperi mihi soror mea, amica mea.* Aperiri sibi petit Christus vel obedientia Infidelium, vel in fide Gentium vocatarum. Tunc enim ostium illi aperitur, quando ea quæ precepit, adimplentur: vel quando in his qui crediderunt, ei per fidem introitus referatur. Soror Christi, est Ecclesia de sanguine eius: *Amica*, quia per mortem eius reconciliata: *columba*, de Spiritu sancto, immaculata baptismi sacramento. 105. *Quia caput meum plenum est.* Hi qui principali honore in Ecclesia præminere videntur, quasi caput in Christi corpore aduertuntur; & qui in ipsa Fidelium congregatione sacramenta visibilia administrant, veluti cincinni describuntur. Sed quia plerumque mortales homines, vitis vel tenebrarum operibus inficiuntur; Hi ergo velut guttis noctium prægrauati, Christo quasi capiti adherere videntur. Sed de quibusdam Apostolus ait: *Ipsi Christum non sincere annunciant:* Propterea vox Sponsæ, velut pro talibus ingemiscens, subsequitur. 106. *Spoliavi me tunica mea: Veniens ad fidem, veterem Hominem secundum pristinam conuersationem deposui, & indui Nouum qui secundum Deum creatus est.* Si quid etiam contagij dum in terrenis gradior, pedibus meis accessit Christo lauante ablutum est; & tunc ministros sacramentorum per quos ornari debeo, carnalibus infectos vitis non sine mœrore conspicio. Et idcirco quia malis quibus renunciaueram, in quorundam præuaricatione me fuscari sentio: *spoliavi me tunica mea, quomodo induar illa!* Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos! Lugubri corde pronuntio, tanquam apertius loquens: Nunquid concedet vt vestibus peccatorum quibus credens me exui, iterum induar? Aut fordibus quibus abluta sum, rursus malè viuendo inquinari me patiar? vel si oportet vt à profectu ad defectum, vel à nitore iustitiæ ad peccatorum nigredinem malè cōuersando regrediar? 107. *Dilectus meus misit manū suam.* Misit manum suam per foramen, quado me per Passionum angustias transire perducit: *& venter meus conturbatus est ad tactum eius,* quando imminente persecutione infirmiores mei conturbati contremuerunt acerbitate pœnarum quæ mihi illata sunt ex permisso eius. Tactus autem iste, aduenientis plagæ intelligitur cruciatu, secundum illud in Iob, dicente Satana ad Dominum: *Aliaqui tange ossa & carnem eius, nisi in faciem benedixerit tibi.* 108. *Surrexi ut aperirem dilecto meo.* Euigilans corde,

Christum confessa sum nec deterrita suppliciis corporalibus: in Passionibus & in operibus meis, Confessorum mortificatio, & in electis apparuit *In conspectu Domini mors preciosa Sanctorum.* 109. *Pessulum ostij mei aperui.* Omni dubietate remota, Christo credidi; cumque ineffabili amore dilexi, & clara voce in nationibus prædicaui, atque vt mihi adesset in tribulationibus inuocauī. 110. *At ille declinauerat.* In hoc quasi declinauit atque transiuit, cum me persequentibus tradidit & iniquis; & vt in meum corpus desauirent, ipse permisit. 111. *Anima mea liquefacta est.* Promissiones eius audiens æstuaui desiderio, quando beatos esse qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, eodem promittente cognoui. 112. *Quæsiui, & non inueni illum.* Sic in conculcatione malignantium derelicta sum quasi auxiliator non esset; & qui ab inimicis defenderet, subuenire nō posset, sicut & beatus Iob in Passione positus dixit: *Clamo ad te & non exaudis me, sto & non respicis me; Immutatus es mihi in crudelem, & in furore manus tue aduersaris mihi.* 113. *Inuenerunt me custodes.* Comprehenderunt me sæculi Potestates, qui quasi Republicam regere noscuntur. 114. *Perasserunt, vulnerarunt me plagis.* Et supplicii in corpore meo debacchati sunt; & onerantes vinculis, in carceribus concluderunt. Prolongantes exquisitis cruciatibus vitam nec mortem celeriter infrentes, ne faciliter ab illatis pœnis exui possem. 115. *Tulerunt pallium meum.* Etenim quando Ecclesias ad solum vsque demoliti sunt, & altaria simul cum Euangelis & cæteris libris Canonicis, ignibus cremauerunt; quando sacerdotes concluderunt ad metalla condemnatos, quando nec sacrificandi locus, nec baptizandi libertas, nec communicandi est attributa licentia. Cum hæc omnia persecutores agerent, tunc quodammodo sponsæ Christi, id est, Ecclesiæ, quasi quoddam pallium abstulerunt. 116. *Adiuuro vos filie Hierusalem.* Sanctos quosque coniurat si per istas tribulationes, ad ipsum, contempra vita Mundi perueniant; vt insinuent Ecclesiam in his persecutionibus constitutam, ineffabili circa Deum dilectione feruentem, nec tantis & tam horrendis angustiis vilo modo frigeferentem. 117. *Qualis est dilectus tuus?* Vox interrogantium Electorum, & fidem Ecclesiæ ex eius responsione inquirentium. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto?* id est, qualis est deus ex deo, vel Filius à Patre: in similitudine, omnium æqualitatem declarans Personarum: Qui enim non discernuntur in vnus esse Naturæ, & in eadem permanere creduntur gloria maiestatis. 118. *Dilectus candidus & rubicundus.* Candidus, quia in principio erat Verbum, & deus erat Verbum. Rubicundus; quia ex Virgine genitus, Verbum caro factum est & habitauit in nobis. Candidus in Virginitate, rubicundus in Passione; sicut & Propheta de eodem dicit: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra?* Edom, sanguis interpretatur; & idcirco ab effusione sanguinis rubicundus. *Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis sue.* Electus ex milibus. Ipse est de quo in Psalmis; *Quis similis erit Deo inter filios Dei: Et iterum; Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.* 119. *Caput eius, aurum optimum.* Legimus in Apostolo: *caput viri, Christus; Caput autem mulieris, vir; Caput vero Christi, Deus:* Et ideo sicut in metallis nihil

Apoc. 3.

Math. 11.

Ecclesia est Christi soror.

Phil. 1. c.

Eph. 4. f.

Ministri Sacramentorum, vitis infecti, non sine mœrore conspiciuntur ab Ecclesia.

Iob. 1.

Psal. 113. a

Mat. 5.

Iob. 30. c

Altaria eueria, & Libri sacri, causti.

Ioh. 1.

Ica. 63.

Psal. 44.

1. Cor. 11.

hil simile auro, ita nec in creaturis quicquam comparabitur Creatori. Est autem caput Christi, Deus, secundum quod paulò ante ex Euangelio commemorauimus, *In principio erat Verbum, &c.* 120. *Comæ eius sicut elata palmarum.* Hi equidem sancti, capiti suo; id est, Christo; adherere noscuntur qui in similitudine corui, se peccatores agnoscunt: De quibus est ille qui dicit; *si iustum me voluerim facere coram te, os meum condemnabit me.* Et rursus alius; *Quoniam iniquitatem ego agnosco.* Et consona voce Ioannes cum Electis pronunciat: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus & veritas in nobis non est; si vero confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est qui nobis peccata dimittat & mundet nos ab omni iniquitate.* Similiter & Paulus: *Christus Iesus venit in hunc Mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.* Et quia omnis, secundum Euangelium, qui se humiliat & exaltabitur; hi qui se confessione peccati deiiciunt, secundum quod in hoc libro scribitur, palmarum proceritati non immeritò comparantur. 121. *Oculi eius sicut columbe.* Spiritu sancto repleti, Electi eius absque vilo felle amaritudinis permanent, & Scripturarum riuulis populum imbunt. 122. *Quæ lacte sunt lotæ.* Exinde mundiores effecti, quia Christum in carne natum fide non dubia credunt; & Sacramento visibili se renatos, ablutos & nutritos agnoscunt: residit iuxta fluentia plenissima; id est, inter sancti Spiritus affluentissima dona. 123. *Genæ illius sicut areolæ aromatum.* Sicut enim in oculis columbarum, iure Apostolos accipimus Spiritu sancto repletos; ita & in genis quæ vicinæ sunt oculis, eas Ecclesias quæ per Apostolos crediderunt; quæ velut areolæ aromatum, suauissimum odorem ex sancta conuersatione producant: *consite à pigmentarijs;* pijs scilicet prædicatoribus, ad quos Apostolus ait: *Tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es.* 124. *Labia illius distillantia myrrham.* Doctores eius Spiritu vel etiam carne Virginis; in hocque Passionem eius prædicantes, vt pro illo qui pro nobis mortuus est non recusat mortem. 125. *Manus illius tornantes aureæ.* In manibus Christi deputantur, qui ea quæ bona sunt operari non desinunt. Idcirco *tornantes aureæ,* quia ad omne opus bonum semper paratæ: *plena hyacinthis,* secundum illud Apostoli; *Diuites in operibus bonis, facile tribuentes, & thesaurizantes sibi sui. dumentum bonum in futuro, vt apprehendant veram vitam.* 126. *Venter eius eburneus.* In ventre ipsius deputantur, qui credentes in fide parturiunt; & eburneus enim ipse venter, fons baptismi ex quo renascimur, non inconuenienter accipitur: & quia eboris, defuncti animantis speciosa & incorruptibilia ossa noscuntur; propterea nobis ab Apostolo dicitur: *An ignoratis, quia quicumque baptisati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptisati sumus? Consepulti enim sumus cum illo in baptismum per mortem, vt quomodo surrexit Christus per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Distinctus Sapphyris;* adornatus, ex se progenitis & in confessione clarissimis Sanctis. 127. *Crura illius columnæ marmoreæ.* Crura quæ totum corpus baiulant, ipsi sunt sancti qui domum Ecclesiæ; & velut marmoreæ columnæ fundatæ super bases aureas describuntur. Hi enim iusti qui cæteros

Iob. 9. c

Psal. 50. 1. Ioh. 1.

1. Tim. 1.

Mat. 23.

Luc. 14. & 18.

Rom. 11.

1. Tim. 6.

Gal. 3.

charitate supportant, & Scripturarum consolationibus fulciunt, sicut ait Apostolus: *Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere.* Et paulò post, tanquam bases aureas, Scripturas sanctas insinuat dicens: *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* 128. *Species eius vt Libani; electus vt Cedri.* Omnes sancti qui suauissimum odorem ex bona conuersatione dederunt, & in incorruptionis integritate perdurant; Deo auctore, tantorum bonorum gratiam perceperunt. 129. *Cruttur illius suauissimum.* Hi qui mysteria eius exponunt, & in Lege ipsius quotidie meditantur; in sacra Doctrina saporem suauissimum administrant. Et totus desiderabilis, vbi illud adimplebitur quod beatus Ioannes in Epistola sua dicit: *Charissimi nunc filij Dei somus, & nondum adparuit quod erimus; scimus quia cum adparuerit, similes erimus & videbimus eum sicuti est.* 130. *Talis est dilectus meus:* Ad has gratiarum varietates; & ad ista mysteriorum ornamenta iustos intendere persuadet, cum Sponsi decorem in eius membris contemplandum insinuat. 131. *Quo abiit dilectus tuus.* Tanquam ferutantes atque dicentes: quia tantam pulchritudinem eius exposuisti, vt ad querendum eum, nostrum cor ardens efficeretur; nunc ostende quod abierit, vel vbi declinauerit. Bene autem appellatur Ecclesia virgo, *pulcherrima mulierum,* quia de ea Paulus sic Fidelibus loquitur: *Respondi vos vni viro, vt virginè castam exhiberem Christo.* Et cōgruè de ipso dicunt; *Quo abiit, quò declinauit dilectus tuus? Declinauit enim quodammodo cum in forma Dei esset & non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo, humiliavit se vsque ad mortem, mortem autem Crucis.* Igitur qui excelsum quæserit in forma Dei, non eum reperiet nisi credat in formam serui; in qua, se idcirco humiliavit vt nos iacentes erigeret. 132. *Dilectus meus descendit ad ortum.* Descendit ad ortum suum, quando visitauit in Aduentu suo, Israël populum suum, sicut ipse ait: *Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël.* Areolam autem aromatis, ipsam sanctam Mariam virginem intelligendam accipimus; ex ea quippe nobis ordo iustitiæ ortus est Dominus Iesus Christus. 133. *Vt piscatur in hortis, & lilia colligat.* Vt regnet in gentibus, vel in Ecclesiis delectetur; vt ex eis Virgines vel sanctos quoque assumat. 134. *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi:* Ego, Christi regnum & ille Rex meus: ego, corpus ipsius; & ipse, caput meum. *Pascitur inter lilia;* cum in corde Virginum requiescit, vel cum illic per gratiā quam ipse tribuit, quotidie augetur & proficit. 135. *Pulchra es amica mea, pulchra, &c.* Pulchra per iustitiā; suavis & amica; quia semper pacifica, decora sicut Hierusalem, dicit Dominus in Euangelio: *In Resurrectione non nubent neque nubentur, sed erunt sicut Angeli in cælo.* Meritò autem Ecclesia, sicut Hierusalem decora describitur, cui in æternum similitudo Angelorum à domino condonatur. 136. *Terribili sicut castrorū acies.* Quam tyranni & Persequutores vnā cū auctore suo diabolo, conati sunt Ecclesiæ virtutem dirumpere; & prauallere nullo modo potuerunt. Habet enim sancta Ecclesia

Rom. 15.

1. Iob. 3.

1. Cor. 11.

Phil. 2.

CAP. VI.

Mat. 19.

Mar. 12. Luc. 10.

Ecclesiæ acies tu Persequutionibus.

castrorum aciem ordinatam, quando imminente Christo; nec Martyres, persecutio; nec Virgines, carnalis delectatio; nec misericordes, cupiditas; nec humiles, temporalis gloriae deincit ambitio. 137. *Verte oculos tuos a me, quia.* Non me semper in corpore conspiciendum requiras, quem Spiritu per fidem melius cernis. Idcirco etenim in caelos ascendi, ut non semper localis tibi adpaream qui sic omnia (diuinitatis meae praesentia) repleo, ut ubique adsim, cunctaque contineam & a nullo loco continear. 138. *Capilli tui sicut greges caprarum, dentes tui sicut grex ouium quae omnes gemellis fueribus: & sterilis sicut correx mali punici.* Hos quatuor versus, bis in hoc loco constat esse descriptos, quos Deo donante iam in superiori loco tractauimus; in quibus tamen Iudaeorum & Gentilium populos conuertendos cum gemina dilectionis fructu praedixit, & Martyrum gloriam cum eorum meritis declarauit. 139. *Sexaginta sunt Reginae, & octoginta Concubinae.* In sexagenario numero qui ascendente senario per denarium adimpletur, omnem bonorum perfectionem quae ex Legis preceptis consummatur, agnoscimus. Quemadmodum autem ipse Senarius, totis suis partibus constet, breuiter aduerte: nam sexta pars eius, vnu; tertia, duo; media autem, tria esse probatur: Vnum autem & duo & tria, sex esse quis nesciat? quod in alio numero, distributis partibus & in vnum reductis, ita adimpleri difficile inuenitur. Itaque Reginae, perfecta sanctorum animae quae non sunt peccatorum ancilla, dicuntur: Sic enim scribitur, *Vbi spiritus Domini, ibi libertas.* Concubinae autem quae sicut Agar, in seruitutem generant; in illis qui suscepto semine verbi Dei non spiritualia sed carnalia sapiunt, merito deputantur. *Adulescentularum* autem quarum non est numerus, eorum est multitudo, qui, quae semper sancta sunt audire parati sunt; nec tamen quae audiunt, operibus adimplere contendunt; de quibus Apostolus dicit. *Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.* Et licet ista sint genera hominum qui Christo tanquam per doctrinam ipsius sociatur, attamen quia in electis non diuersitas sed vnitas commendatur; audi quid sequitur. 140. *Vna est columba mea, perfecta.* Columba, quia simplex est & spiritualiter sapit: perfecta, quia Mundum relinquens, me magis quam temporalia aut se diligit, secundum illud: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes & da pauperibus & veni & sequere me.* 141. *Vna est matris suae electa.* Matris suae caelestis Hierusalem, de qua Apostolus dicit: *quae autem sursum est Hierusalem, mater nostra est.* Vna est ergo illi, quia in futura beatitudine, ipsa tantummodo consociabitur illi. 142. *Viderunt illi, in filia, & beatissimam praedicauerunt.* Quae enim sanctae sunt animae, quae Ecclesiam non miris laudibus efferunt; cum etiam nec concubinae (id est, carnales) in eius praeconio fileant, quando eam inuictam in Martyribus & victricem in Virginibus admirantur? 143. *Quae est ista quae progreditur quasi.* Confurgit quasi aurora, cum spreis tenebrarum operibus, castae & sobrietae viuit in Coniugatis: *pulchra ut Luna,* cum in continentibus candido nitore resplendet: *electa ut Sol;* cum in Virginibus, perfectionis decore refulget, sicut illa bona terra in Euangelio, quae suscepto in se semine verbi Dei, tricesimum & sexagesimum atque centesimum fructum produxit; *Terribilis ut acies ordinata:* An non

Cur Christus ascendit in caelum.

1. Cor. 3. Gal. 4. d

1. Tim. 3.

Mat. h. 19.

Gal. 4.

Ecclesia etiam a carnalibus laudatur.

terribilis, quae Gentium ritus Idolorumque cultus subuertit; & ipsa in Fide Christi perdurans, a gentibus superari non potuit? Est & in eo terribilis multum, cum ei in Petro datur illa potestas, ubi dicitur: *Quaecunque ligaueris super terram, erunt ligata & in caelo; & quaecunque solueris super terram, erunt soluta & in caelo.* 144. *Descendi ad ortum nucum, ut viderem.* Ortus Nucum, Canonem Veteris & noui Testamenti designat; Species enim nucum aliud ostendit in cortice, & aliud retinet in medulla: Quod si quis in Scripturis sanctis non discreuerit, & quodammodo velut in nucis corticibus interna non quaesierit; & ad partem spiritualis intelligentiae peruenire non potest. Quod autem ait, *ut viderem pomam conuallis;* ut viderem fructum humilitatis in Ecclesia plebis, sicut in Psalmis canitur: *Quoniam tu populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis.* 145. *Ut inspicere si floruisse vineae.* Ut probarem si in tantum profecisset Ecclesia ut germinarent in ea qui ad Martyrij perfectionem attingerent: & rubicundam, propter Christi sui sanguinis effusionem pulchri essent. 146. *Nesciui, anima mea conturbauit me.* Quid nesciuit Christus, nisi peccatum? Nesciuit etiam illos qui in Euangelio dicunt: *Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc* (inquit) *dixam illis;* Amen dico vobis, quia nescio vos: non quod eos, quales essent, nesciret; sed quia nihil boni ex ipsis esse recognouit. *Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.* Aminadab istum quoque in Christo genealogice reperimus. Vnde & has quadrigas in bonam partem accipiendas esse cognoscimus; in quibus, Euangelistas non incongrue accipimus. Porro autem quod ait, *Anima mea conturbauit me;* haec conturbatio non est tranquillitati contraria, sed sollicitudini congruens reperitur, secundum illud quod ad Martham in Euangelio dicitur; *Quid sollicita es & turbaris erga plurima? Et in Psalmis: Commouisti terram & conturbasti eam, sana contritiones eius quia mota est.* Vnde vero omnes Euangeliorum narrationes manant nisi per Spiritum sanctum, secundum illud Ezechielis Prophetae; *quocumque Spiritus ibat, illuc & rotae pariter ferebantur?* 147. *Reuertere reuertere Sunamitis.* Bis Sunamitem istam in libro Regum laudabili in loco reperimus constitutam: id est, tam illam quae Dauid Regi in senectute ministravit, & in eius complexu virgo quidem pulcherrima permansit; quam etiam illam cuius Heliseus filium ex promissione natum & post hoc mortuum suscitauit. Quapropter in hoc nomine, sanctam Ecclesiam accipiendam esse quis dubitet? Frequenter vero ei, *Reuertere,* dicitur, quae quondam in illo Iunior filio in regionem longinquam abiens auerfa fuerat; tunc etenim reuerfa est, quando ad Deum ex corde conuersa est. Aut idcirco tam crebro ei, *reuertere,* dicitur; ut etiam si conuersa deliquerit, in desperationem non decidat, sed a peccandi consuetudine, spei indulgentia respiscat: Quae vox ad sanctos utique comprobatur, qui conuersae pulchritudinem desiderant intueri. 148. *Quid videbitis in Sunamite, nisi.* Quid in Ecclesia intuendum est, nisi dispositio eorum qui semper in procinctu tanquam in castris constituti, contra diabolum dimicare non cessant; idcirco utique, ne Fideles fidem amittant; ne religiosi, apostatae

Matth. 16. & 18.

Ps. 17.

Matth. 7.

Luc. 10. Psal. 59. a

Ezech. 3 & 10.

4. Reg. 4

3. Reg. 1.

Luc. 15. e

CAPVT. VII. Ecclesiae castra.

statae efficiatur eleuati; ne misericordes, auaritia obdurentur; ne poenitentes reuertantur ad vomitum, ne virgines integritate decore careant, ne continentines castimoniae nitorem amittant? Hi sunt in Ecclesia chori castrorum iugiter in certamine constituti, & Deo muniente semper inuicti. 149. *Quam pulchri sunt gressus tui.* Quam admirandi profectus in his qui Verbum Dei annunciant in Ecclesia Christi; sicut Apostolus scriptum in Propheta commemorat. *quam speciosi pedes Euangelizantium bona!* Et iterum ipse: *Calciam pedes in preparatione Euangelij pacis.* 150. *Iunctura femorum tuorum.* Iuncturam femorum tuorum; ex Circumcisione & Praepotio venientium societatem aduertimus populorum; & per id, tam illi qui ex femore Abraham secundum carnem propagati sunt quam illi qui in semine eius (id est, in Christo) meruerunt; cum in vnitate fidei copulantur, tanquam monilia quae fabricata sunt manu artificis, describuntur. Quis enim artifex tanquam monilia, hos in fide populos sociauit; nisi ille de quo Apostolus ait: *Ipsa est pax nostra, qui fecit utraque vnum?* 151. *Vmbilicus tuus crater tornatilis.* Hi qui non extremo sed in medio Ecclesiae corpore commutantur, vmbilicus dicuntur. Crater tornatilis vasa sunt vitilia in eo tornatilia, quia ad obediendum vel ad omne opus bonum parata, numquam indigent poculis quia Spiritus sancti gratia semper repleta sunt. 152. *Venter tuus sicut aceruus tritici.* Qui semper sancta Scripturarum alimenta percipiunt, & ea quae sunt salutaria infra se congerunt; in ventris similitudine deputatur & hi velut aceruus tritici congestus merito pronunciantur, quia ex doctrina sana ex qua quotidie replentur, multos affatim reficiunt quae doctrina in tantum proficit, ut etiam ad virginum obseruationem pijs persuasionibus multos adducat. 153. *Duo vbera sicut duo hinnuli.* Duo testameta duobus hinnulis capreae; ex peccati traduce venientibus populis coaptata. Ex his enim operibus nutriuntur, qui originali peccato obnoxij, in Christo tanquam Hinnuli, renascuntur. 154. *Collum tuus sicut turris eburnea.* Notitia Scripturarum, quae frequenti meditatione conquiritur; velut turris eburnea, in colli pulchritudine designatur. Idcirco autem turris eburnea, quia qui verbo dei assistunt, quotidiano profectu per nitore iustitiae in excelsiora proficiunt. 155. *Oculi tui sicut piscinae in Esbo.* Spirituales doctores tui constituti in porta in Christo, sicut aquae irriguae ad erudiendos populos. Idcirco naq; piscinae, quia Spiritus sancti repleti sunt scientia. In alio libro ipse etiam Salomon dicit: *Extruxi piscinas aquarum, ut irrigarem syluas lignorum germinantium.* 156. *Nasus tuus sicut turris Libani.* Nasus Ecclesiae illi sunt qui odore iustitiae (qui est in Christo) percipientes, ad cordis interna traiciunt. Hi qui in magna virtute consistunt, sicut turris Libani disponuntur. Libanum autem, candore esse iam superius diximus: horum proceritatis candor respicit contra Damascum, quia sapientia eorum quae ex Deo est, illuminat Mundum. 157. *Caput tuum, ut Carmelus; & comae.* In Carmelo monte, sancti Helias & Helisaeus saepe receptaculum habuerunt: quapropter in capite Ecclesiae domino nostro Iesu Christo, quo sublimius ut est (tanquam in monte Carmelo) & Iusti, habitaculum; & multitudo populorum tanquam diuersitas animalium, sapientiae percipiunt alimentum. *Comae*

Rem. 10.

Ephes. 5.

Ephes. 2.

Virginibus obseruanda.

Eccles. 2.

3. Reg. 18.

capitis istius, sicut purpura Regis iuncta canalibus: Eminetiores quippe sancti; beati videlicet martyres Christi, consimilati per purpuram regalibus ornamentis, & salutaribus semper copulati intelliguntur doctrinis. 158. *Statura tua assimilata est Palmae.* Perfectione tua peruenit ad praemium, & Doctores tui dulces effecti sunt per Spiritum sanctum. 159. *Dixi, ascendam in Palmam.* Illi in Palmam ascendunt, qui in Christi Cruce proficiunt; de quibus Apostolus dicit: *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis.* Ipsi autem, fructus huius Palmae (sanctae Crucis) praemia coniequantur, qui illud; *si tamen copatimur ut & conglorificemur;* cum eodem Apostolo dicitur. 160. *Et erunt vbera tua sicut botri vineae.* Nec etenim alij reperiantur, qui nascetes in fide enutrient, nisi doctores Ecclesiae. 161. *Et odores tui sicut malorum.* Et suauitas eruditionis tuae per eos propagabitur, qui sobrietae & iuste viuendo odorem bonae conuersationis propinare non desinunt. 162. *Guttur tuum sicut vinum optimum.* Possunt etiam in gutture illi sancti intelligi per quos lex & prophetiae & Euangelica doctrina pronuntiata est: quae utique sancta Scriptura eximio sapore praedita, ut vinum optimum redolet ac resplendet, & per Spiritum sanctum potates inebriat. 163. *Dignum dilecto meo potandum.* De hac sacra Scriptura Christi potant, cum ex ea Christiani qui sunt membra ipsius, miris modis & incomparabili dulcedine satiantur. 164. *Labiisque & dentibus illius ad ruminandum.* Labia & dentes Christi Doctores Ecclesiae: hi quod sanctum est ruminare non desinunt, cum ea quae ad nostram doctrinam scripta sunt, quotidie meditantur. 165. *ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.* huic dilecto, ex voce Ecclesiae dicitur: *adhuc anima mea post te, me suscepit dextera.* Videamus & alibi, quomodo ipsa dilecto suo loquatur: *Nos autem populus tuus, & oues gregis tui.* Et, quomodo ad me conuersio eius: dicit Propheta: *Eritque antequam clamet, ego exaudiam; adhuc illis loquentibus ego exaudiam,* dicit Dominus. Sed nulla est ad Ecclesiam tam euidentis Christi conuersio, nisi cum Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. 166. *Veni dilecte mi, egrediamur.* Egreditur Christus cum Ecclesia in agro, quando cum sanctis praedictis visitat Mundum, sicut in Euangelio scriptum est: *Qui seminat bonum semen, est Filius hominis; ager, est Mundus, Commoremur in villis; in populis credentibus circuqua; diffusis, in quibus Christus per fidem habitat; non sine Ecclesia, cum eisdem ipsos in suis membris reputans, suam efficit Ecclesiam.* 167. *Mane surgamus ad vineas.* Ut animae quae per fidem coli iam meruerunt, in matutinis Christum surrexerunt cognoscant, ne ultra de sui corporis Resurrectione diffidant. 168. *Videamus si floruit vinea.* Appareat, si fideles, quae corde crediderunt ore pronunciant, sicut Apostolus ait; *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem; vel si flores, fructus parturiunt, si in eis per sancta desideria pietatis opera prodierunt.* 169. *Si floruerunt mala punica.* Si illi qui in Christo crediderunt, in tanta dilectione proficiunt ut etiam occidi pro ipso omnibus modis delectentur. Vis videre malum punicum? audi in Actibus Apostolorum, Paulum Apostolum: *Ego, inquit, non solum iudicari in Hierusalem, sed & mori pro Christo paratus sum.* 170. *Ibi dabo tibi vbera tua* In hac sancta confessione sociabuntur tibi Doctores mei, comparati ut patiantur pro te, qui quoque

Rom. 8.

Psal. 61. c. Psal. 78. d. Isa. 65. d.

Iob. 1.

Matth. 13. Mar. 14.

Rom. 10.

Act. 21.

sine fine regnabunt apud te. 171. Mandragora dederunt odorem. Hi qui alta radice in fide fundati sunt, & quadam disciplinae vel parsimonie austeritate vivere noscuntur; publicis praedicationibus populos instruxerunt, odorem suavitatis ex conuersatione sanctissima propinantes. 172. Omnia poma noua & vetera. Quoniam tam in Patriarchis & Prophetis quam in Apostolis & Martyribus, ego ipse noua & vetera seruauit tibi; quia illi te pronunciauerunt & crediderunt venturum, isti praedicare non desinunt ex Virgine natum ac pro salute omnium passum, & post Resurrectionem in caelos assumptum. 173. Quis mihi det te fratrem meum. Sugit vbera matris Christus cum mysteriis praesca Legis reficitur Christianus populus, vel cum eum spiritualibus sacramentis doctores, & piissima expositione, tanquam vero lacte reficiunt. 174. Ut inueniam te foras & osculer. Ut te, inquit, quem veteris Testamenti figurae tegebant; per Euangelium, ego in veritate reperiam. Et bene ait: Te foris inueniam, quia illi iuniori filio de regione longinca redeunti, pater in occursum regressus est: ut de osculer te, inquit, ut tibi reconciliari merear; & iam nemo me despicies; videlicet ut non dicatur Petro, pro Cornelio quem gratia Spiritus sancti praeuenerat: Quare introisti ad viros praepotium habentes, & manducasti cum illis? sed ipse Petrus pronunciet; In veritate comperio, quoniam personarum acceptio non est apud Deum, sed in in omni loco, & in omni gente, qui timet eum & operatur iustitiam, acceptus est illi, 175. Apprehendam te, & ducam te. Cum enim te apprehendero tibi que per fidem adhaesero; restat ut introducam te in domum Matris meae; in congregationem videlicet Hierusalem, illuc utique te introducam, quando cum omnibus bonis que per tuam gratiam consequuta sum etiam ipsa perduci eod: hoc est, ad caelestem Hierosolimam meruero. 176. Ibi me docebis, & dabo tibi poculum. Ibi me docebis ut iam non in enigmate per speculum, sed facie ad faciem videam; & non ex parte sicut nunc, sed tunc cognoscam, sicut & cognitus sum, ut ille ait. Et dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malo granatorum meorum; quando optimos & dulcissimos protulero martyrum & sanctorum fructus; & filij hominum qui in umbra alarum tuarum sperant, inebriabuntur a pinguedine domus tuae, & Torrente deliciarum tuarum potabis eos. 177. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: Adiuro vos, filiae Hierusalem: Haec quae in hoc loco scripta sunt, in superioribus iam praedicta; & Christo illuminante reperiuntur exposita. Sed idcirco arbitror iterato in hoc libro conscripta, ut vehementius cordi infideant; & bis insinuata, viuaciori memoria renouentur. Haec iubent spernenda temporalia; & infra nos posita, velut sinistram sub capite constitutam edocent; & caelestem gloriam quae nos ex superiori parte, tanquam dextera complexatur, expectandam admonent: vel illud; ut seruituti Domino, voluntarij non inuiti quae sunt sancta perficiant, secundum quod Petrus Apostolus docet; pascite qui in vobis est gregem Dei, non coacti sed spontanei. 178. Quae est ista quae ascendit de Deserto; Bene de Deserto ascendere describitur, cui Propheta dicit; Pro eo quod fuisti derelicta & odio habita, & non erat qui pertransiret, &c. De cuius etiam filijs in Psalmo canitur: Errauerunt in solitudine,

CAPVT III.

Luc. 13.

Act. 11. c.

1. Cor. 13. d.

Gal. 35. a.

1. Pet. 5.

Isa. 60. c. Psal. 110.

in siccitate, viam ciuitatis habitationis non inuenerunt; Esuriens & sitientes, anima eorum in ipsis defecit; & clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos & deduxit eos per viam rectam ut inuent in ciuitatem habitationis. Idcirco sequitur. 179. Deliciis affluens. Vnde & populus Israel e Deserto egrediens, in Terram promissionis lacte & melle fluentem ingreditur; & ille Filius qui de filiis porcorum pasci cupiens saturari non poterat, ad conuiuium quod de pingui occiso vitulo Pater praeparauit reficiendus inducitur. Has delicias a Deserto veniens Ecclesia, in Christo multiplices reperit: & nixa super dilectum scribitur, quia ad ipsam per Prophetam idem dilectus dicit; Ego feci, ego feram, ego portabo, & ego saluabo. 180. Sub arbore Mali suscitauit vos. In odorifero Crucis patibulo vbi ego occubui, illic te a peccatorum interitu suscitauit, quando te Credentem signo Crucis praenotare praecipio. 181. Ibi corrupta est mater tua. Vbi tu per meam mortem suscitari meruisti, illic per suam impietate synagoga capta est quando crucifige clamabat; & sanguis huius super nos, & super filios nostros, Pilato iudicante, respondit. 182. Pone me, ut signaculum: Ita ut cum Pfalmista dicere possis; Signatum est super nos lumen oculi tui Domine, dedisti latitiam in corde meo. Quoniam quaecumque signata sunt, facile temerari non possunt; sic recipe fidem meam ut eam integram illibatamque custodias, & quem per Crucis signaculum accepisti thesaurum iustitiae quem in te contuli, a nullo fore contingendum villo modo pertimescas. 183. Ut signaculum pone me. Primitus super cor, inde super brachium signaculum superponendum intellige; id est, ut tam in cogitatione quam in opere ad meum signum recurras: ac te, per hoc, non alterius sed mei esse demonstras; meque cotutante, integra perseueres. 184. Quia fortis ut mors dilectio tua. In tantum dilexi te, ut mori voluerim pro te; & haec erat fortitudo amoris, acerbitas mortis. Dura autem sicut Inferus amulatio; ut sancti quoque e contrario pro Christo occidi non metuant, quem pro sua salute mortem suscepisse sine dubio cognouerunt. 185. Lampades eius, lampades ignis. Vasa in quibus castitas habitat, semper sunt splendida & Spiritus sancti igne feruentia. 185. Aque multae non potuerunt extinguere Charitatem, nec flumina cbruunt illam, nec tribulationes; nulla quae libet valida persecutio, dilectione quae est ex Deo vel circa Deum, perturbare vel vincere possunt, secundum illud quod Apostolus dicit: Quis nos separabit a charitate Christi? an tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius, an periculum? certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque excelsa, neque profunda, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. 187. Si dederit homo omnem substantiam. Tanquam dicat: Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut ardeat, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Hac enim nihil preciosius, ut Ioannes Apostolus ait: Quia Deus charitas est; & qui manet in charitate in Deo manet. 188. Soror nostra parua, & vbera non habet. Ecclesia ex gentibus veniens, rudis adhuc ad credendum, & nec dum praedita viris cruditis ad docendum, secundum

Isa. 46. a.

Signo Crucis praenotari.

Luc. 13. c.

Psal. 4.

Rom. 8.

1. Cor. 13. b.

cundum quod Apostolus loquitur: Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed tanquam paruulis in Christo lic vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed nec quidem adhuc potestis, adhuc enim estis carnales. Et alibi: secularia iudicia si habueritis; contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum: Ad verecundiam vestram dico: sic non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum? Dum eos in tanta pusillanimitate redarguit; utique adhuc pusillam in fide, & nec dum spiritualibus nutrimentis habilem plebem ostendit. 189. Quid faciemus sorori nostrae? Quem admodum disponemus Ecclesiam, tempore quo ad fidem vocanda est? Si murus est, aedificemus super eam. Qui coeperunt in fide crescere & ita stabiliri ut robore suo infirmos quosque commoneant; suscepto honoris privilegio, ad caeteros docendos instituuntur, secundum quod Paulus ad Timotheum: Haec commenda fidelibus qui idonei erunt & alios docere. Et iterum ad Titum: Huius rei gratia reliqui te Crete, ut ea quae desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego tibi disposui. Dum ista sic in Ecclesia disponuntur, tanquam propugnacula argentea muris adiacent. 191. Si ostium est, compingamus. Dicit Propheta in Psalms: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiae labijs meis: Itaque si est quis idoneus ad loquendum, & velut ostium quod aperitur & clauditur; tempus loquendi vel tacendi intelligit; hoc tale ostium tabulis cedrinis compingamus, ut dum odoriferum lignum in se suscepit, cum Paulo dicere possit; Mihi absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi per quem mihi Mundus crucifixus est, & ego Mundo. 192. Ego murus, & vbera mea sicut turris. Vox Ecclesiae est, tam in fide quam pro fide proficientis: Ego murus; quia ipse aedificauit me qui fortissimus pugnat pro me. Et vbera mea sicut turris: construente Deo, proceritate iustitiae creuerunt; & in me paruulos qui in Christo sunt, nutriunt; & donec ad perfectionis cibum perueniant, eos educare non desinunt, quoad usque eis voce sapientiae dicatur: Relinquitte infantiam, & venite & ambulate per vias prudentiae. 193. Ex quo facta sum coram eo. Ex quo Christo pacem reperi, ex eo & murorum praesidia, & turrium propugnacula cum decore suscepi, cum eis ab eo qui me condidit ciuitas esse promerui, habens munimenta in sanctis, & decorem retinens in Electis. 194. Vinea fuit pacifico. Cultura assidua adhibita est a Christo in Ecclesia quae illos habet populos de quibus in Psalms canitur: Plantati in domo Domini, in atrijs Dei nostri florebut. Tradit eam custodibus: Commisit eam regendam Apostolis vel successoribus eorum Episcopis. Ad quam sub nomine Hierusalem, dicit Dominus per Prophetam: Super te & super muros tuos posui custodes tuos, tota die

1. Cor. 3.

2. Cor. 6. a.

2. Tim. 2.

Psal. 140.

Gal. 6.

Psal. 91.

Isa. 8.

& nocte, usque in finem non tacebunt. 195. Vir adfert fructus eius mille argenteos. Christus, de quo Propheta dicit; Ecce vir, Oriens nomen eius; compensat regnum caelorum pro sanctis laboribus vel eleemosynis, Secundum illud quod in Euangelio dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine Mundi, quia esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere, hospes fui & collegistis me, nudus & operuistis me, infirmus & in carcere & venistis ad me. In mille autem argenteis plenitudo totius remunerationis ostenditur, & merces consummata iustorum. 196. Vinea mea coram me est. Secundum quod in Psalms canitur; Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: Dicit etiam Apostolus; Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de caelo, & mortui qui in Christo sunt resurgent primi, deinde nos qui viuimus qui relinquitur, simul rapiemur cum illis obuiam Domino in aera, & sic semper cum Domino erimus. Igitur quia semper post resurrectionem sancti cum Domino sunt; idcirco Dominus dicit, Vinea mea coram me est. 197. Mille tui pacifici & ducenti his. Duodecim quippe, si per centenum numerum amplientur, mille ducentos efficiunt; qui numerus, utique Apostolis vel Apostolicis viris qui ex eis spiritualiter per Euangelium in Christo sunt geniti, conuenit; qui in summa perfectione constituti, tanquam illa terra optima per centesimum fructum Auctori suo respondet. Hi quoque pacifici (id est, Christi discipuli) merito describuntur, simul quia ipsi Ecclesiae fructus custodiunt, vel malos foris doctrinae suae voce deterrent; vel suis orationibus, de improbis canibus & bestiarum moribus, Ecclesiam quam Christus plantauit, defendere non cessant. 198. Quae habitas in hortis. Quae redundas in populis sub cultu iustitiae constitutis, vel doctrinae spiritualis aqua semper irriguis. 199. Amice ausculta, fac me audire. Dicit in Euangelio Dominus Discipulis suis; Iam non dicam vos seruos sed amicos; Et iterum; Qui habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi, qui statim audit cum gaudio gaudet propter vocem sponsi. Fac me audire vocem tuam: illam utique, qua remunerandis Fidelibus dicit; Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis super multa te constituam, in gaudium Domini tui. 200. Fuge dilecte mi, assimulare caprea hinnuloque ceruorum super montes aromatum. Qui conuersatus es nobiscum in terris, pronus regredere ad superna. Sicque ascendens in excelsis, qui nunc appares obtutibus carnis; adesto semper oculis cordis ut te in fide retineamus quem aspectu non cernimus. Assimilare caprea hinnuloque ceruorum, quia tu es qui carnem suscepisti mortalium, & saltu celeri omnes altitudines transcendisti caelorum. Super montes aromatum; excelsior existens super omnem gloriam Angelorum.

Zach. 6. c. Copenfatio regni caelorum pro Eleemosynis. Matt. 25.

1. Thes. 4.

Ioh. 15. Ioh. 3. d. Matt. 23.

DE D. AONIO, ET EIVS COMMENTARIIS IN CANTICA CANTICORVM, EX EPISTOLA DEDICATORIA Iohannis Fabri, ad R. in Christo Patrem Adamum, Cœnobij S. Petri in Hercinia Sylua Abbatem.

Vtor hic deprauatissime transcriptus & sui dissimilior factus, magis nunc mutilus in lucem prodire cogitur; Ita tamen restitutus, ut pauca sint, & ea etiam parum ad rem scientia, quæ desiderantur: quæ quidem pauca suis locis, signis quibusdam notata, indicauimus. Quanto autem sudore id sit partum; ex vno aut altero loco notum Lectori facere duximus necesse. Folio xvij. pagina ij. linea vij. habes; In quo curru cariosum fragilemque; temonem Iudam aptauit, primum omnium laqueis confringendum: Hoc ita nos metaphora insistentes reddidimus; quod tamen peruetustus ille codex sic referebat: In quo crucis curiosum fragilemque timorem Iudæ aptauit primum omnium laqueos eius confringendo. Plura huiusmodi recensuerimus, nisi breuitatis gratia ommitteremus. Atque utinam simul cum his liceret, omnibus Lectoribus exhibere vetusti exemplaris copia: certò scio neminem non affirmaturum me quasi è luto aurum eruisse. In eo tamen castigando non parum iuuat nos Luce cuiusdam, Abbatis montis sancti Cornelij, ordinis diui Benedicti, epitome; quæ horum Commentariorum quasi epilogos aut summaria (ut ita loquar) Autoris, etiam verbis non immutatis, licet plerisque in locis minus appositè nimisque succinctè cõscripsit: quæ à fine libri sexti commentariorum Aponij, ad finem Canticorum hic adiungendam diximus; ut quod de Autoris cõmentariis (qui prolixius, venustiusque omnia tractat) desideraretur, ex ea præcipuis sententiis nectis, subtitueretur; ne sicut verè gustus Lectori deesset. Neque tamen eiusdem Lucæ omnia addenda iudicauimus, maximè que initio erant: quod pleraque mutila, deprauataque omnino essent (non enim minus corrupta quam ipse Author, ad nos peruenit) etiam quod non aliis nisi Aponij verbis, idque frustulatum, uteretur: Denique ne idem sæpius repetitum censeretur possit. At cum ipsius exemplar deprehenderimus emaculatum circa finem (erat enim non ab vno scriptum) Aponij vero ad finem Canticorum non deductum; statim non omittendum. Iuuerunt etiam nos non nihil diui Angelomi in Cantica commentaria: qui inter cetera, nostri quoque Aponij sententiis plerumque interseruit. Potissimum tamè hoc labori nostro profuit, quod Autor hic noster in re ista tanta vobis fidelitate ac vehementia, tanto ardore seu potius totius cordis exhoratōe (ut ita dicam) hæc suam operam quasi inculcare & penitus in intimam animæ viscera inferere conatur, ut eadè sæpiusculè, appositè tamè omnia, repetisse non ineptè conspiciatur; quod abstracta illa arduaque Canticorum mysteria dilucidius proderet, nec quicquid quod ad ea intelligenda cõferret, omitteret. In quo, hoc quoque cõmodi nanciscetur Lector, quod permulta alia Scripturæ loca obscuriora, eruditè enucleata deprehendet. Præterea hæc etiã aduertendum: Primum, multas in eo esse locutiones ad Græcã imitationem; ut quasi Græcus autor (quæquã nō est) Latine reditus videri possit: Deinde, suo quodam modo (haud scio, quo) vsus esse gerundis, gerundiuisque nominibus; denique prolixioribus etiam hyperbaticis plerumque. Quibus ubi assueueris; & facilem intellectu senties auctorem, & medullitus Canticorum intelligentiã ipsam præstitisse cõfirmabis. Illud fortassis offendet, quod sæpius duo Adiectiua vni adnectit Substantiua, quod latinitas vix admittit si Seruo credimus. Atqui huic (si quid ego iudico) vitio dari in tam sacro præcipue negotio, non censebis, si cogitabis ipsam eo ardore locutum ut nihil omittendum censuerit modò plenam sui intelligentiam tradere, & quasi omnino se effundere possit. Tum quibusuis vsus verbis, ut quod erat illi cordi, omnia ad plenum tradendi desiderium, expleret. Sed neque distinxit hæc sua Commentaria iuxta Capitum ordinem, ut nos distincta habemus; verum ex re ipsa, & sententiarum Filo in libros digessit. Vfus autem est translatione Septuaginta interpretum. Quod si illius aliquid immutatam deprehenderis; non nostra negligentia, sed inscitia alterius cuiuspiam factum agnosces; qui cum multa non intellexisset, pleraque que benè in ipso vetusto codice habuerant, deprauauerat. Ceterum, eius etiam admonitum velim Lectorem; Aponium hunc nostrum, per integrum opus suum non aliud agere quam ut Christi & Ecclesiæ nexum & copulam, quid inter ipsum & ex Iudæis collatam nascentem adhuc Ecclesiã, quid item inter ipsum & Gentium Ecclesiã agendum fuerat fieri debeat ad finem Mundi vsque, quid denique inter Christum & eam Ecclesiã que sub finem Mundi ad veram fidem conuertenda est ex Iudæis futurum sit, exactissime appositisimèque tradat; licet alij suis in eadem Cantica commentarijs, aliò textum torserint. Quis autem, qualisve fuerit, quòve tempore vixerit; nihil certi apud quemquam deprehendere potuimus. Ex ipsius præfatione sanè agnoscimus fuisse non vulgaris & eruditionis & sanctimonie virum, & in cœnobio quopiam latitantem nyctioracem. Vetustate quoque ipsum non parum commendari vel ex hoc conijcere possumus, quòd Diuus Angelomus, non incelebris autor, ipsum non semel in suis in Cantica cõmentarijs allegat; qui ante septingentos annos sub Ludouico & Lothario eius filio vixit: quod arguit, ipsum non paucis annis ante Angelomum floruisse; ut quem iam tanquam autorem receptum ac probatum, in suorum dictorum cõfirmationem allegauerit. Exemplaris autem copiam (ne quem suo honore fraudem) fecit nobis eximius, nec minus pius, ut si quis alius, D. Ioannes Bihelschmidt, Custos Ecclesiæ Lutembachensis, vir ad studia promouenda haud ignauus; &c. & post pauca: In Aponio non est quod tollas (omnia siquidem concatenata sunt) In Casiodoro non est quod desideres. Aponius concioni, Casiodorus priuatae lectioni accommodatiss.

APONII COMMENTARIORVM IN CANTICA CANTICORVM, PROLOGVS, VIRO DESIDERIORVM, SERVO CHRISTI, ARMENIO PRESBYTERO, SVPPLEX APONIVS.

Agno quidem illo beati Danielis exemplo, diuinorum mysteriorum intelligentiã auidissimus, cupis per suador existere, sed me acerrima iussione vltra vires sub grauissimi ponderis cogis mole succumbere, ut tibi opusculum in Cantica Canticorum sapientissimi Salomonis, Christo detante, exponendo scribam. Bonum quidem opus, sed plenum præsumptione iniungis, qui me rudem eorum dentibus præparare, qui per singulas syllabas (antequam sensum desudantis contingant) sub sanando verba condemnent. In quo opere, hoc mihi solum opitulari solamen confido, quòd te meæ imperitiæ aurorem sim habiturus, qui desiderio acquirendi sapientiæ thesauros, non credis nescire alios quod ignoras. Aggrediar igitur tuis orationibus fretus, ipso duce cuius in prædicto Cantico mirabilia legis absconsa. Vbi si quippiam dignum laude ad animæ lucrum inluserit, iubentis merito crede esse concessum: Si quid verò literati torqueat nasum, eadem erit portio imperanti, & imperio subiacenti: qui ab omnibus lacerandam (plausu præcepti latitantem in cauerni silentio nyctioracem, in lucem egredi compulsi) Nam si cui surdet agrestis & hispidus sermo (si habet in se reconditum sal) non syllogismorum resonantia verba sed sensum requirat. Quòd si virunque fastidit, quis vel quid sit pernotet iudicio & nouerit, non vanæ gloriæ vel laudis aucupandæ studio, diuitibus opes, nec cibum ventre repleti impudenter ingerere, sed vestigia antiquorum magistrorum secutos paupertatem esurientium pauperum aliquantulum consolatos, vententes exemplarijs Hebræorum, quorum proprietatis, veritatis non paruum intelligentiæ lumen accendit. Obtestor autem per æterni Dei iudicium, omnem qui hos libellos trãscripserit vel cui habere placuerit, ut ad ea exemplaria de quibus transtulit diligenter emendet, ne tanti laboris solertia, libratorum dormitatione vilescat.

Danic. 9. f

COMMENTARIORVM DIVI AONII IN CANTICA CANTICORVM.

LIBER PRIMVS.

Scriptura frequenter appetit homines filios Dei.

Ps. 45. a. Hier. 3. f.

Exod. 4. f.

Ps. 44. 1. Corint. 11. a.

Luc. 3.

Genes. 2. b

DMIRANTI BVS nobis voces Spiritus sancti, qui in multis Scripturæ diuinæ locis, inenarrabili charitatis affectu, humanam naturam à verbo Dei sororem, filiam, vel sponsam asseruit nuncupari, secundum illud Esaie Prophetæ, Audi me plebs mea Israël: semen Abraham amici mei, qui portaminis meo vtero. Et alio loco idem Prophetæ; A modo, inquit, Patrem vocabis me, & post me ingredi liberè, non cessabis. Et in Exodo Dominus ad Moysen; Dic (inquit) Pharaoni, dimitte filium meum Israël ut seruiat mihi in Deserto. Et per Dauid sermo Domini ad Ecclesiã gentium; Audi (inquit) filia & vide, & inclina aurem tuam. Et beatus Apostolus Paulus ad Plebem Corinthiorum: Respondi, inquit, vos vni viro, virginè castam exhibere Christo, ut illicè apertius declarat admirabile dictum per Lucã Euangelistam; Adam protoplastum factum per Lucã Euangelistam; filium Dei per seriem generatione corporum nostrorum, per hoc proculdubio quòd Dei manibus de limo terræ formatus est. His igitur agnitis, tantis, & talibus testibus cõprobatur quã magnus creatus sit homo à magno artifice Deo, qui tanto amore eius ditetur. Accenditur animus, mensuram huius amoris agnoscere qui inter verbu Dei & animã flagrat; ut dū agnouerit mensurã amoris reciproca reddat amoris vicissitudinem Deo. Quæ amorè (id est, quãtum diligit anima perfecta Deu) & eius

mensurã, in martyribus possumus æstimare, in Deo autè nō possum. Omnis enim amor, licet nō sit nisi vnus (qui verus in Deo est) vique ad exitu mortis poterit terminari; quod Martyres pro nomine Filij Dei moriendo, & ipse pro impia plebe, fecisse probatum est. Sed multu interest, multuq; distat inter illum qui pro impijs, & eū qui pro iusto suscepit mortem. Et satis, & vltra quã effari potest, gloriosior ille qui nullis præcedentibus exemplis quod laude sit dignu fuerit operatus, quã ille qui alterius magisterio edocetur; Sicut humana natura (ut diximus) pro viribus vicè Dei Filio in Martyribus repescere dinoscitur. Huius ergo veri amoris quæ magister Gentiu Paulus charitatè edocuit, magnitudinem nobis agnoscere cupietibus; Liber Salomonis, qui Cantica Canticorum titulo prænotatur, inter cetera luminaria diuinorum apicū, velut lapas obuiauit. In quo vtique nihil de carnali amore (quæ gentiles Cupidinè appellat; qui insania potius intelligi potest quã amor) sed totum spiritale, totu dignu Deo, totuq; animæ salutare: Et ad quã gloriã, per suã incarnatione suãq; nimã charitatem, sublimauerit post tot facinorū mole, humanã naturã, luce clarius demonstratur nūc opinor. Sicut in Monte Sina, beato Mosi ostensum est in figura, cuius pulchritudinis vel mensuræ faceret tabernaculum sicut ei dicitur à deo: Vide ut ita facias Tabernaculum, sicut tibi in monte ostensum est: Ita sapientissimo Salomoni, quicquid ab initio Mundi vique in finem in mysterijs egit acturusve erit Dei

Rom. 9. b. 1. Pet. 3. d.

Ephes. 2. a. Ezo. 15. d.

sermo, erga Ecclesiam, in figura & in ænigmatibus est demonstratum. In quo Cantico omnia quæ narrantur tecta mysterijs, in Verbi incarnatione, reuelata & completa docentur. Vbi allisa erigitur humana progenies, compedita absoluitur, corrupta ad virginitatis integritatem reformatur, expulsa Paradiso redditur; ex captiua, libera; ex peregrina ciuis; ex ancilla, domina; ex vilissima, regina & sponsa, Creatoris sui verbi Dei Christi benignitate effecta ostenditur: quæ digna sit eius suscipere oscula, & vna cū eo effecta spiritu, in cœlestibus sublimata regnare. Quæ sublimitas, humiliatione Filij Dei celebrata cognoscitur, sicut magister gētiū docet de Christo, dicēdo: Humiliauit se, vt nos exaltaret. Nō enim iniuria deputatur artifici, pretiosum annulū lapsū in corporis foueā paulisper seposita stola, ad quærēdū descedere, & inuentū rursum suæ dexterę reddere. Nā quicquid humile, quicquid vilissimū, quicquid despectū indignūq; stulta impiūq; gētilitas opinatur; cuius incredulitatis caligo, oculos cordis excæcauit; hoc gloriosum, hoc mirabile, hoc per quā magnificū apud diuinā clementiam & omnes virtutes cœlestes esse probatur. Nā quæ immēsa potētia, quæ bonitatis dulcedo, quæ miserationis superlatiua omnium operū flagrantia paternæ virtutis, admirata ab angelis, omniumq; sanctorū choris, præ celsis vocibus perpetuisq; laudibus efferretur, nisi vt dominus ancillā verē pauperulā, vt eternus mortalē per assumptionē carnis, rex dominus Iesus Christus, Ecclesiā (id est, Dei Sermo animā) sibi sub cōiugis titulo copularet. Gaudet enim omnipotēs Pater in gloriosæ coniunctionis prole, quibus dicitur in Euāgelio; Filioi mei, adhuc modicū vobiscū sum, & vado ad Patre: gaudet (inquā) mirabilis Pater in multitudine filiorū. Christo & Ecclesiæ genitorū; qui eorum locis sedibūq; succedant qui proprię voluntatis malicia de cœlesti statione ad terras dilapsi sunt; qui nunc dolore multo torquentur, & callidis prapediculis ad regnū ascendentes retinere conantur, & per momenta mox genitos filios ecclesiæ festinatē extinguerē. Ecclesiā autē vocabulū Græco sermone, cōgregationē populi, quæ Hebræicē dicitur synagoga, interpretari nemo est qui nesciat; quæ pro loco vel tēpore diuersis nominibus à verbo Dei vocata esse probatur. Aliquādo Hierusalem, nonnunquā Sion, plerunq; amica, sæpenumerō dilecta, interdū soror vel speciosa dicitur, aut sponsa colūba, seu immaculata vel perfecta, in Christi persona, ore Prophetarum appellata cognoscitur. Hierusalem siquidem dicitur quia post iracundiam omnipotētis dei Pacē de cœlo missam à Patre suscepit, eō quod aliquam signatur habere pacem. Sion vero, quia de conualle Iachrymarum idololatriæ, vbi in corpore lapsa fuerat in Adam, nunc corde ad montē Paradisi reascēdit, & pro mundicia cordis speculū se præbendo indiuiduæ Trinitati, conspicua & excelsa efficitur: In qua Deus Omnipotens quasi in fertili mōte delectetur deambulare, & beatum doctrinæ suæ semen spargere; propter quod specula, vel semē in ea interpretatur. Amica autem dicitur, quoniam repudiādo diabolum, ad amicitias reuocauit Deum: Dilecta verō appellatur, quoniam post incredulitatis amarissima odia, credulitatis muneribus dilecta efficitur soror Dei videlicet nuncupata per assumptæ carnis my-

sterium, cū ex eadem materia videndus nascitur terris, de qua & Ecclesia generatur. Speciosa scilicet pronūciatur; quod absterisa per baptismum ab omnibus maculis peccatorum, post multam Æthiopicam pellem tenebrosamq; consuetudinem criminum, ad genuinam pulchritudinē reuocata speciosa laudatur. Sponsa verō effecta est, corpus & sanguinē suo corpori coniungendo; per quod sacramentū spopōdit se præter eum nullum alium amatorem in toto corde diligere, pretiosum ei⁹ fidei annulū, magno studio, cōseruando. Formosa namque prædicatur, formam eius imaginis in qua creata est, in anima reformando. Columba vero nominatur cū omni rapacitate (quam ad uncis manibus; velut vulturinis vnguibus consueuerat perpetrare) deposita, & consortio Spiritūs sancti sociata, simplicitatis & largitatis candore colūbarum refulget: Et quæ consueuerat in malis doctoribus, alijs animabus æternæ vitæ rapere cibos; nunc in bonis Doctoribus, de suo suauissimo gutture, audiētibus se impertit, sicut naturæ est facere columbarum. Immaculata autē laudatur, quod deposita veterē, antiquaque consuetudine criminum, & stola sacrosancti baptismatis semel induta, immaculatē viuēdo vltra se non maculauit; & Domini sui Christi imitatrix effecta, pro ei⁹ nomine moriendo, lima Martyrij spīdescit. Nul- lum enim aliud ferramentum, fortius potuit reperire, per quod antiquæ scoriæ animæ limarentur, nisi martirij limam; per quod in tormentorum fornace possit anima, quantalibet sordium peccatorum mole sit circumdata, in suo sanguine renouari: per quod perfecta sit colūba, & in Christo immaculata. Perfecta namque nuncupatur, omne iudicium a Patre suscipiendo in Christo. Hæc ergo Ecclesia) vt retro dictum est) in qua omnium credentiū in Christo multitudo consistit, quæ ante Sponsi aduentum in suo sanguine ignominiosē iacebat de proiectione pro Christo collecta, à Propheta Ezechiēle refertur; & in curis magnis nutrita, & vsque ad annos pubertatis prouecta, & eius doctrina quasi monilibus exornata, & eius coniunctione vsque ad regnum cœlorū sublimata, Prophetarum & Apostolorum vocibus cōprobatur. De quibus omnibus (vt dictum est) ita iubetur Ezechiēli propheta; ingratē plebi improperare, dicendo: Fili hominis, notas fac Israël abominationes suas, & dices ei; radix tua & generatio tua de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, in die qua nata, in die ortus tui, vmbilicus tuus nō est præcisus, & nō es lota aqua in salutē, nec sale salita, nec inuoluta pānis, nec pepercit super te oculus meus vt faceret tibi vnū ex his, misertus tui; sed iacebas nuda, plenāq; ignominia cōculcata in sanguine tuo: Vbera tua intumuerūt, & pilus tuus germinauit; Et ecce tēpus tuū tēpus amantiū, & iacebas nuda confusionis plena & nisi amictū meū & operui ignominia tuā; laui te aquā, & mūdauī sanguinē tuū ex te, & vnxi te oleo, & vestiui te vestimēto multi coloris; similia & melle nutriui te, cinxi te bysso, & calceauī te hyacintho, & posui coronā decoris in capite tuo & circulos in auribus tuis; & cætera quæ sequūtur: & iuravi tibi, & ingressus sum pactum tecum, & facta es mihi, ait Dominus Deus. Et multa sunt similia in Libris diuinis, quæ breuitas præsentis operis prosequi minimē patitur.

Sed hoc sufficit declarasse, quod modo sub nomine Israël, plebs Iudæorum contumax arguitur; & in eius persona, omnis anima quæ per lauacrum regenerationis nascitur, & per voluntatem eius qui prius eam genuerat per peccatum (Amorrhæi videlicet, qui amarus interpretatur; id est, diaboli) & per consuetudinem nefariam (quæ præfenti loco Cethæa dicitur, quæ mētis excessus interpretatur) fuerit oblita; increpari probatur increpatione. Ergo Israël, omnem multitudinem quæ à Dei nostri Iesu Christi primo aduentu vsque ad secundum, reperitur Mundum incolere, intelligitur nominari: quam Diabolus amarus, & propria excidens mente mala voluntas, supradictō ignominioso generat ordine: Quam clemens Dominus Iesus Christus, per sanctam apparitionem (licet nescientem) de prædictis sordibus collectam, nutriuit, & pretiosis vestibus vel monilibus exornauit, & sibi consortem regni facere est dignatus per sacrosancti baptismatis vndam; vbi gloriosa copula Christi Filij Dei & Ecclesiæ celebratur. In quo sacro mysterio, ablutionis aqua lauat; sapientiæ sale suscepto; indiuiduæ cœternæque Trinitatis fide; pro profitubili traditione salitur; variarum Virtutum charismate, vestimentis nudata operitur; Spiritūs sancti pinguedine, & charismatis vnctione repletur; vbi similia in Christi corpore, & melle in eius eloquijs enutritur; vbi circulis diuinæ intelligentiæ, aures ornantur; Martyrij gemmata in capite corona refulgens, bisso (quæ est puritatis indicium) cingitur; id est, amor virginitatis & pudicitia, ab omni eam dissolutione continet reuocatamque constringit: calciantur hyacintho pedes; qui color, præparans, hebræicē dicitur; vt præparati sint pedes ad præcepta Euangelij pacis, semper concurrere. His videlicet ornamentis decoratā Ecclesiā Christi, animam Sermo Dei testatur sibi in coniugium copulare. Cuius persona in huius libri principio orare ad Patrem omnipotentem voce Sponsæ inducitur dicentis: *Osculetur me osculis oris sui: quia meliora sunt vbera tua vino.* Cui per Prophetam Osæ ipse Dominus Iesus; Sermo Dei Patris, promiserat dicendo; *Desponsabo te mihi in sempiternum, desponsabo te mihi in iustitia, desponsabo te mihi in iudicio, desponsabo te mihi in misericordia, desponsabo te mihi in fide.* Similiter & per Hieremiam Prophetam dicitur; *Recordatus sum tui, miserens adolescentiæ tuæ & charitatis desponsationis, quando secuta es me in desertum, in terram que non seminatur.* Et per Esayam similiter vox Ecclesiæ ait; *Posuit mihi mitram sicut sponsæ, & induit me vestimentis salutis sicut sponsam decoratam corona; & sicut sponsam ornatam monilibus suis circumdedit me.* Et per Zachariam, huiuscemodi gloriam trepidanti Ecclesiæ nunciat, dicendo; *Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi mitis & mansuetus, sedens super pululum asinæ, saluator & redemptor ipse est.* Hi ergo omnes Patriarchæ vel Prophetæ, futuram ineffabilem Christi & Ecclesiæ copulam cecinerūt: Apostolus autem iam celebratam exposuit dicens; *Viri diligite uxores vestras sicut Christus dilexit Ecclesiam, qui semetipsum tradidit pro ea vt ipse sibi exhiberet immaculatam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Et iterum ad Corinthios; *Despondi enim vos vni viro, virginem castam exhibere Christo.* Et alio loco ita exhor-

tatur Fideles; *Vos estis corpus Christi, & caro de carne eius.* Huic videlicet tantis ac talibus officiis nuptiarum; vbi præfō sint etiam amici Sponsi, amicæ vel adolescentulæ, confodales sponsi, sodales etiam sponsæ; mores quoque cantantium qui dulci modulamine sponsi potentiam canant, vel sponsæ pulchritudinem laudent qua largitatem sponsi est consecuta, quomodo se excelsus humiliauerit de illa altitudine deitatis ad limum profundi vt humilem deiecitamq; carnis materiam ad cœlorum culmen leuatam suæ maiestati coniungeret. Quod virtutum schema cœlorum sedibus admirandum, ipse Spiritus sanctus qui in alijs Prophetis dispersē de hac coniunctione locutus est, nunc in hoc cantico, ore sapientissimi Salomonis, euidenter composuisse docetur; vbi omnia supradicta in ænigmatib⁹ enarrantur, & per imaginem terrenā, cœlestis verbi Dei & animæ coniunctio demonstratur. Quod Canticū ita intelligitur omnibus præcellere Canticis, sicut Dñs noster assumptus homo, Apostolis, Patriarchis vel Prophetis, aut quacunque illæ sunt cœlestium Potestates: Vt sicut rex regū, & Dominus dominantium est Christus, ita & canticum canticorum super omnia cātica, quæ à Prophetis cantata sunt, tituletur. Alia enim cantica, aut pro victoriæ laude, hoste prostrato, cantata sunt; sicut Moses demerso Pharaone, cantauit in Exodi libro; vel deletis Seon & Og regibus, in Numerorum libro cantauit: Aut tradenda posteris salutaria præcepta in Deuteronomij libro cantauit; quam iubente Deo, deuterofin Testamenti, egressurus de corpore, ingrato populo dereliquit vt quid eos maneret in nouissimo tempore si eius mandata fuissent obliti, præscirent. Cantauit & Delbora canticū in libro Iudicum, deuictō hoste Sisara. Cantauit & Anna vxor Helchanæ canticum in libro Regum, preces fundēdo pro sobole Samuele. Cantauit & Dauid canticum item in libro Regū, qua die liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorū eius & de manu Saül. Cātauit & Abacuc Propheta canticū, quod pro ignorantibus prænotauit. Cantauerunt & tres pueri canticum in fornace, in quo mirabilia Dei narratur, & humilitatis forma ostenditur, dū se pro peccatis ignibus traditos, quos ignis tangere non audebat, fatentur. Cantauit & Hieremias Propheta canticum lamentationis de euerfione Hierusalem & Sāctuarij, & totius populi Israël captiuitate. In quo docuit, quātō quis proximus fuerit Deo per sanctam cōuersionem, tantō eum (si declinauerit) sauior pœna manebit. Hęc autem Cātica, à diuersis Prophetis (vt diximus) pro diuersis personis vel caulis cantata sunt. Hoc verō ideō Cāticum canticorum appellatur, quia ad propriam Christi regis & Ecclesiæ coniunctionem cantatum esse manifestē probatur. Vbi orat ad Patrem Sponsi, Ecclesiā; qui est Sermo Dei, vt iam non per nūcios Spōsi (qui sunt Angeli qui à Dei filio, Ecclesiæ, futuræ repropiciationis nūcia deferebāt) sed per incarnationis mysteriū iā aliquādo ipsum corā ostēdat, iā ipsius formam speciosam præ filiis hominum amplecti mereatur, cuiusque dulcissima oscula suscipere & gratissima vbera contrectare dicendo: *Osculetur me osculis oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino.* Ab Adam scilicet vsque ad Ioannē Baptistā, semper

Genes. 3. d.

Philip. 2. a.

Luc. 15. a.

Ioan. 2. b.

Ioan. 13. d.

Luc. 10. c.

Genes. 3. b.

Math. 5. a.

Mat. 13. a.

Luc. 8. d.

Ephes. 5. f.

Genes. 1. d.

Ioan. 4. a.

Ezec. 16. a.

Ibidem.

Ephes. 6. c.

Osæ 2. d.

Hier. 2. a.

Esa 91. d.

Zach. 9. c.

Mat. 21. r.

Ephes. 5. f.

2. Cor. 11.

Ephes. 5. g.

1. Tim. 6. c.

Exod. 15. a. Num. 13. f. Deut. 32. a.

Iudic. 5. a. 1. Reg. 2. a. 2. Reg. 23. P sal. 17.

Dan. 3. c.

Hierem. Tren. 1. 3. 4. 54.

Ecclesia Christum in eis qui altioris intellectus erant, quæsiuit; & per omnes Patriarchas & Prophetas ad Patrem omnipotentem lachrymabili voce clamavit, eius sibi oscula propinare quem & in Iordanis baptismo vox Patris de nube, & Ioannes digito demonstravit dicendo; *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*: Et ipse Pater de nube; *Hic est, inquit, Filius meus dilectus in quo mihi complacui*. Vnum autem de multis amicis Sponsi, preparantem sponsam, Ioannem intellige; cuius presentia, Ecclesia Christi oscula sancta suscepit, ipso testante de Christo, *qui habet sponsum sponsus est, amicus autem sponsi gaudet ad vocem sponsi*. Miratur videlicet Ioannes, cum vidit eum propter aquarum sanctificationem ad baptismum venientem, cum ait; *Ego a te debeo baptizari, & tu ad me venis?* Gaudio vero gaudet audiens vocem eius dicentis; sine modo, sic enim oportet nos implere omnem iustitiam: Vbi complete sunt preces Ecclesie iam olim premissæ ad Deum patrem Domini nostri Iesu Christi dicentis; *Osculetur me osculis oris sui*: Vbi nimium gaudium amoris completum per adrektionem verbum demonstratur, cum dicitur; *Quia meliora sunt vbera tua vino*. Vinum enim erat verbum nunciorum delatum per angelos qui ad Prophetas vel in Phphetis loquebantur, sicut ait Zacharias Propheta; *Et dixi ad Angelum qui loquebatur in me*; quod satisfecit cor Ecclesie audientis nunciari aduentum eius quem desiderabat: Sed ubi ore manibusque **C O R P U S** **E I V S** ET SANGVINEM contrectavit, meliora cognovit vbera Apostolicæ Euangeliorumque doctrinæ lacte manantia (ubi omnis diuina perfectio, quæ nunc ministratur) quam vinum veteris Testamenti aut Legis quæ secundum Apostolum, neminem ad perfectum perduxit. Quanquam enim perfecti viri apostolici, qui præsentunt populo Christiano doctores, vbera Christi intelligantur, per quos Christus paruulos nutrit; tamen non erit inconueniens, duo vbera Christi, Baptistam & Euangelistam duos Ioannes intelligi proprie, qui Ecclesie (post oscula Sacramenti prædicti) plenissima vbera sunt propinati: Cum alter, eum solum, peccatum Mundi tollentem agnumque demonstrat Ecclesie; Alter, in principio Verbum Deum apud Deum Patrem manentem; qui per immaculatam vitam ita in amore eius quasi vbera pectori, adhæserunt, dum alter adhuc paruulæ & lactenti Ecclesie verum hominem sub nomine immaculati agni ostendit, Alter à creandi effectu eum omnium rerum fabricatorem in principio Verbum Deum demonstrat per quem creata sunt vniuersa. Nullus igitur vsque in hoc tempus ad Ecclesiam huiusmodi gustus suauitatis peruenit, vt in Agni mansuetudine, terribiles reges, turba luptorum dæmonum, effugarentur; cuius presentia terrorem incutit omnibus & terrenis & ætheriis Potestatibus, qui tegmine Spiritus sancti alios vestit & ipse de nullo necesse habet: qui de terris leuatam, ad Patris consortium ducit per carnis assumptionem Ecclesiam cum qua, mente & materia vnum effectus est, sedens ad dexteram Patris, cum quo erat in principio Verbum Deus. Huius ergo doctrinæ lacte vitam æternam conferente, prædicta verba dilectæ Ecclesie Christi Domini nostri, manantia; de cuius pectore

lacte, vitam æternam (quam Adam perdidit) per candorem doctrinæ in Apostolis infusæ, quasi per vbera in Credentibus suscipit Ecclesia; & suis posteris, quasi ex lacte butyrum effectum, per interpretationem sermonis quotidie porrigit. Nam primū in se continent sacramentū per lactis naturā, id est, casti liquoris; & cum fuerit arte subactus liquor, reddit butyrum: Ita & lactea apostolica doctrina, cum inueniunt magistrum, declaratur intra se continere indiuiduam Trinitatē. Quibus alimentis nisi indefinēter vsa fuerit anima, non poterit viuere in æternū. Quem cibū Ecclesia de supradictis vberibus in baptismatis suscipit sacramento; vbi trina confessione Patris, & Filij, & Spiritus sancti; notitiæ odorem cognoscit, cum ei sæpè dictum doctrinæ lac, triformem contulerit redēptionis medullam; liquorem scilicet baptismatis candidissimum suauemque succum corporis Christi, & pinguisimum butyrum sacri Christum oleum per quod Spiritus sanctus infunditur. De qua pinguedine, Ecclesia in alio Propheta deprecatur animæ suæ medullas repleri, dicendo; *Sicut adipe & pinguedine repletur anima mea*; cuius odor, sauciatas à peccatis animas resuscitat; cuius pinguedinis virtutem, in prædictis vberibus absconsam flagrantemque, post oscula suscepta, conlaudare sequenti docetur versiculo dicens: *Flagrantia vnguentis optimis*. Erat quidem boni odoris; id est, meriti; vnguentum illud in veteri Testamento, magistro Deo compositum; de quo vnguebantur Reges, Prophetæ, & Sacerdotes; sed quantum distat viuus homo à pictura fucis colorum oblita, tantum interest, quod Ecclesia suscipit renascendo in spiritu cuius figuram Synagoga suscipiebat in corpore: Cuius tantæ fuerunt vires, vt vix in vna gente Iudæa, & paucis, tribuerit principatum. Hoc autem Ecclesie vnguentum, tantum in se gerit virtutis, flagrantie simul & medicinæ, vt omnes credentes sanissimos reddat, Reges & Sacerdotes constituat; & eius notitiæ odor à Solis ortu vsque ad occasum, omnem mundum impleuerit: quæ intra se, quam aliam flagrantiam continere potest intelligi, nisi Christi nomen, de quo sequitur; *Vnguentum effusum nomen tuum*? Sicut enim inter multitudinem cadauerum putridorum reclusi homines morbo periclitantur, ita habitatoribus huius mundi eueniat per Adam, pluralem Deorum numerum inducente Diabolo ore Serpentis, dicendo; *eritis sicut dij*. Introducto autem vnus veri Dei nomine, per incarnationis mysterium, recondito in corporeo vasculo; quo fracto clauorum & lanceæ ictibus, odore eius notitiæ, omnis foetor diabolice doctrine, de toto Mundo abstersus est. Et illud magnum nomen, quod in solo populo Israël erat notum per christum vnctionem, nunc quasi effuso vase vnguenti in domo, tota domus repletur odore: Ita & à tempore passionis Domini nostri Iesu Christi, omnis Mundus vnus veri Dei Christi nominis notitiā impletus probatur, vbi per omnes nationes gentium quotidie (quasi odor vnguenti) virtutum recurrit flagrantia, dum *mortui* (in uocato eius nomine) *surgunt, cæci vident, claudi ambulant, muti loquuntur, leprosi mudantur, paralytici curantur*, effugantur dæmonia, omnis agritudo cadit, pellitur languor in virtute huius nominis inuocati

Zach. 1. c.

Ioan. 1. d.

Ibidem.

cati. Ecce quibus odoribus dilectio amorque Christi, adolescentulas accendit animas: de quibus nunc ait: *Idco adolescentula dilexerunt te*. His virtutibus videlicet, quasi suauissimis odoribus, Adolescentulæ, id est, rudes adhuc ad credendum animæ, in eius inflammantur amorem. Hæc virtus, sanitate concessa Euangelium adnunciantibus, velocitatem cursus adolescentulis addit. De qua in alio loco dicitur; *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa*. Hic nanque Dominus Deus Pater, dedit verbum ignitum huic Mundo, quod in figura carbonis forcipe duorum Testamentorum leuatur de altari, & labia purgat Esaiæ Prophetæ, qui per adunationem carnis, solus inter mortuos liber viuensque commixtus, simulque flante Spiritu sancto, omnes animæ quæ vt carbones mortui, impietatum tenebris obscurato intellectu, non accendebantur, eius vicinitate accensæ sunt. Quibus dicitur iam accensis; *sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant homines opera vestra bona & glorificent patrem vestrum qui in caelis est*. Hoc autem quod diligunt, quod flamma amoris Sponsi accenduntur, proprium donum gratiæ verbi Dei est qui perficit gressus ad currendum, qui illuminat oculos ad videndum, qui aperit labia ad loquendum, qui visitatione sua presentis mortis timorem perfecta charitate intronata cordi nostro foras expellit. Etiam quæ præcepit. in nostra posuit potestate; vt iusto iudicio aut custodientibus regni cælorum perpetuum gaudium tribuat, aut contentmentibus æternus luctus proueniat Gehennæ. Quod si absconsa sunt nobis quæ scripta sunt, quæramus ab eis qui eius iam perfecere voluntatem. Quod si vires deficiunt ad intelligendum quæ scripta sunt, sine intermissione orando peramus adipisci, eorum vestigia sequentes, quibus testimonia scrutantibus reuelata probantur. De quibus vnus dicebat; *Mihi omnium minimo data est hæc gratia inter gentes vt reuelaret in me filium suum*. Sic enim crederet Ecclesia, sic fructibus suis sermo Domini multiplicat in toto Mundo, dum infirmos, exemplo vitæ & perfectiores, verbo Euangelij instruunt; vt alios blanda commonitione, alios durius increpando, pro aliis crebrius Deo supplicando, eos castigatos in carne sanos in anima ad se attrahat semper. Sicut fecisse probatur beato Paulo quem contra se stricto mucrone venientem ad Damasci ciuitatem ad Ecclesiam oppugnandam, nube cæcitatatis ab alto directa inligatū, in castra Ecclesie traxit: & qui nomen Christi priusquam in tota Iudæa innotesceret, velociter anteibat excludere; nunc vincit vinculis charitatis Christi, per asperas vias famis, sitis, nuditatis, naufragij, periculis multis vigiliarum ieiuniorumque, vestigia eius sequitur die noctuque; cui parum videtur semel Christum pro salute hominum mortuum, nisi & ipse pro eorum gloria quotidie moriatur. Et quoniam non sufficit visibilis, praua, & lætalis natura, magnam & inuisibilem quæ tota & vbique est vestigio sequi vbi non occurrat corporis sui presentia; adolescentulas animas concitat ad cursum Epistolarum suarum vocibus, & post Christum currere hortatur. Cuius vocem intelligi in sequentibus non absurdum videbitur, dicentis; *Trabe me post te, curremus*. Ingresso

nanque nomine Christi in domo huius mundi; quod in similitudinem vnguenti olei, propter Spiritus sancti cooperantis personam, intelligitur; delectatione odoris notitiæ eius, de antro erroris egressa Ecclesia, in populo eiusque consimilibus anxia currit post Christum. Et quoniam ad tantum altitudinis culmen; quod post Deum currendo ascenditur, non sunt vires propriæ voluntatis; clamat: *Trabe me post te, curremus*. Hoc ergo orat perfecti viri persona, qui Ecclesie caput est; qui vice Christi in populo vngitur Christiano, qui nouit scrutando testimonia Dei, diuersis laqueis retinere diabolus animas post Deum currentes, vt nisi adiutorio Christi fuerit de manu diaboli quotidie attractus, adolescentulæ animæ currere omnino non poterunt. Nam quomodo potuerit in cuiuslibet artis vel sapientiæ perfectum magisterium quis discipulum introducere, cum ipse à perfecto magistro non didicerit? Prius tamen vtique magister discipulum in scientiæ thesauros multis modis; aliquando gratiosis alloquii, aliquando assidua commonitione, nonnunquam verberibus, plerumque grauitate morum, sæpenuerò dulci delectabilique expositione; & hoc ordine discipulum velocem ad cursum, in arcana sapientiæ intronata. Vbi cum ingressus fuerit, omnem Doctoris iniuriam quæ amara ad præsens visa fuerat, obliuioni tradit præsens lætitia: sicut presentis versiculo vox Ecclesie gaudens post attractionem & cursum, in sapientiæ regis cellaria intronata; dicendo: *Introduxit me rex in cellaria sua*. Attracta ergo Ecclesia in eis quos à piscium captura & a teloneis trahit ad Euangelium prædicandum, iam non sola sed cum suprascriptis adolescentulis currit; quæ verbo prædicationis eorum, credentes Christo, prouocata sunt ad cursum, & vitæ æternæ munera comprehendenda. Et vbi adolescentulas bene cursus duxit, nunc intronata se gaudet in cellaria regis Christi: in illa proculdubio cellaria, vbi sunt thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. De quibus cellariis in beato Petro suscepit clauas, in quibus summam rerum adepta est potestatem, & ligandi soluendique meruit principatum. Vbi audit verba arcana in Paulo, quæ non licet hominibus loqui. In quæ cellaria intro inspiciens oculis cordis propheta, dolenter admiratur, tam grandes tantæque dulcedinis deliciarum copias esse in cellariis vitæ æternæ, vt vix paucis illuc concedatur ingressus, dicens: *Quam magna multitudo dulcedinis tue Domine quam abscondisti timentibus te, & perfecisti eam sperantibus in te*. Per quod docuit, illis qui timorem gehennæ habent, absconsa esse; his verò perspecta & manifesta, qui perfecti sunt sperando in Deum. Summa ergo perfectionis, sperare in Deum est: In spe enim consistit quicquid in suprascriptis cellariis congregatum est. Qui sperat ergo, ipse credit in Deum: Et qui credit, omnia quæcunque promittit, siue impiis pœnam, siue rethgeria iustus, reddidituro; huic perfecta manet regni cælorum dulcedo. Quicūque videlicet sperat se pro sæculi caduca sapientia contempta, suis amatoribus interitum pariente, æternam vitam percipere; illi, necessario perfecta est (vt diximus) illa magna sapientiæ Dei dulcedo: sicut post Apostolorum discessum in multis

Psal. 67. Etia. 6. b.

Psal. 97.

Matt. 5. b.

Psal. 16.

Psal. 50. 1. Ioan. 4.

Christi- tis quanta sit virtus.

Matt. 8. b.

Gen. 3. a.

Ioan. 19. f.

Psal. 75.

Matt. 11. a. Marc. 16.

Psal. 118.

Matt. 4. c. Matt. 9. b.

Colof. 2. a. Matt. 16. c. Ioan. 20.

1. Cor. 12.

Psal. 30. d. Matt. 11. d.

Mat. 19. d
Luc. 8. c.
Mat. 8. b.

Mat. 10. d

Mat. 7. b.
Luc. 13. f.

Luc. 21. f.

Sap. 9. d.

Pfal. 118.

Eccl. 33. b.

Deut. 12. c.
Rom. 12. d.

+ Certe lege nunquam enim iussit scriptura odio haberi inimici + Cum

Mat. 5. f.
Exod. 21. c.
Mat. 5. f.

Philosophis factum probatur; qui contempta vanæ gloriæ captatrice sapientia Mundi, doctores Ecclesiarum, sacerdotes vel martyres extiterunt. Introducta est proculdubio in supradicta cellaria Regis, regina Ecclesia in eis qui spem habuerunt, pro rete vilissimo regnum cœlorum inuadere, pro fordidissimo telonio, inæstimabiles diuitias paradisi possidere; qui pro paruo cespite terræ contempto, confortia acquirere Angelorum; qui pro Gentili vel incredulo fratre dimisso, Deum maiestatis acquirere patrem; qui pro calice aquæ frigide mercenarium se effici Christi credit; his omnino conceditur prædictorum cellariorum ingressus. Nam nisi omnem curam seculi, omnéque pondus cupiditatis terrenæ quis deposuerit contemnendo, ianuam veræ sapientiæ ingredi minimè poterit, eò quòd angustus sit eius ingressus, & diuitiarum sarcina quàm maximè oneratos excludit. Exemplo sunt autem philosophi qui propter sapientiam terrenam, in vltimam se paupertatem redegerunt. Quamplurimi eorum cum essent diuitiis cumulati, vsque ad peram & pallium singulare omnes diuitias redegerunt, vt magnas delicias panem & aquam duxerint. Nonnulli etiam herbis agrestibus sustentati leguntur, ne crapula cordi incumbens, à cogitationibus sapientiæ hebetes redderet: Sicut & vox Euangelica clamata Apostolis; Videte, inquit, ne grauentur corda vestra ebrietate aut crapula; Et alia scriptura; Adgrauat, inquit, mentem multa cogitantem terrena cogitatio. Nisi ergo euacuatum fuerit omne desiderium carnis & abiectum de corde, omnisque vanæ gloriæ laus præsentis temporis, & intromissa fuerint illa quæ dixit Propheta; In corde meo abscondi eloquia tua vt non peccem tibi; in sæpè dicta cellaria Regis introire non poterit anima, vt videat quantæ diuitiæ clausæ sint in Legge diuina: de quibus dicit Esayas Propheta; Diuitiæ animæ, sapientia eius. Sed has diuitias cum acquisierit anima, Dei largitate, non in sua virtute, sed in conferentis laude, omnem lætitiã ponere docetur; Sicut in præsentì versiculo ait; Exultabimus & letabimur in te, memores verbum tuorum super vinum. Et si ad summum perfectionis scientiæ culmen prouecta fuerit, non suis viribus, aut in sophistica argumentatione confidat; sed sicut agnus, lac ad vbera matris requirit, ita ad Apostolorum fidem vel vitæ exemplum recurat; qui, vbera Christi Regis, iusta ratione intelliguntur: De quibus nunc vox Sponsæ dicit; Exultabimus & letabimur in te; & postea ait; Memores verbum tuorum super vinum: quali aliis verbis dicat, amplius memoria esse retinendam tranquillissimã illam patientiã & humilitatem plenam Apostolorum doctrinam & conuersationem quæ vindictam docet à Deo Iudice expectari, quàm illud veteris Testamēti mordacissimum exemplum doctrinæ, vbi non solum minimè iubetur diligi inimicum, sed etiam odio habendum, & maledictum reddi pro maledicto; & reliqua: Qui vbera Christi Regis, sicut in capite Cantici dictum est, verè intelliguntur, qui (immaculato pectore, vt vbera, adhærendo) quicquid gloriosum, quicquid splendidum, quicquid ad animarum pertinet, cibum, de pectore Christi in ipsis infusum est; & per ipsos in omnium crederentium

corda quotidie per sanam doctrinam & perfectæ vitæ exemplum transfundi probatur: Id est; exemplum mansuetudinis, patientiæ, humilitatis, contemptus diuitiarum, castitatis, integritatis, & exemplum veritatis, assidua orationis: quorum vitæ memorem se esse dixit super vinum; veteris scilicet Testamēti Legem, quorum cor nunquam inclinatum ad terrenas actiones (ex quo, pectore Christi adhæserunt) vltra detorsit; quod Dominus Christus velut vbera ad nutriendum animas, verbo salutis Ecclesiæ porrexisset probatur: Qui semper in necessitatibus, siue in lætitiã, siue in abundantia, siue in penuria, siue in aduersis, siue in prosperis constitutus; semper sensus cordis eorum rectus fuit cum Deo, quibus propriè idem conuenit qui sequitur versus; Recti diligunt te. Suscepta itaque considerans oscula Christi, perfecta anima, vberumque eius qualitatē contrectans; iam vnum confortium tenens cum verbo Dei, deambulando aula Regis, per spacia lectionum diuinarum, in cellariis sapientiæ intelligentiæque introducta; vidit ibi, quòd nemo nisi qui toto corde diligit Deum ingrediatur in his cellariis; & quòd nullus possit Diligere Deum, nisi qui rectum habuerit cor, dixit; Recti diligunt te. Docemur ergo per hoc, quòd illi diligunt factorem suum Deum, qui in se dilectionem eius conseruauerint quam creauit, aut perditam reparauerint: de qua dixit idem Salomon; Omnia scrutauit cor meum, & hoc vnum agnoui quòd fecit Deus hominem rectum & ipsi sibi exquisierunt adiuuentiones multas. De qua beatus Iob in laudibus coronatur: dicitur enim de eo; Et homo rectus in conspectu dei, & abstimens se ab omni malo. In quo euidentissimè declarat, prius directionem cordis (de qua dicere videtur) vnum Deum colendo, esse tenendam; & per hanc, abstinentiam omnium malorum posse conferri. In hac siquidem directione, imaginem & similitudinem Dei quam nobis legitur contulisse, opinor consistere; qui proculdubio secundum iudicium suum, hominem intelligitur fabricasse; sicut dicit ei Propheta; Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Rectus itaque, secundum iudicium suum, rectum hominem fecit; & æquo iudicio hoc requirit in homine quod fecit in eo, vt sicut ipse nullius potentia inclinatur ita & facturam suam vel imaginem, nulli alio præterquam sibi soli, vt inclinaret genua cordis, requirit. Ideoque dum cœpisset per Legislationem, incuruatam corrigere imaginem suam, per Mosen dixit; Dominum Deum adorabis & illi soli seruias. Nam & ipsi primi homines, quàm diu non pluralem deorum numerum receperunt sed vnum Deum factorem suum, nulla in eis incuruatio fuit; sed recti steterunt in conspectu Dei, & ad eloquium eius cum omni fiducia gaudētēque præbebant auditū. Vbi verò à mandatis eius declinauerunt, incurui, nuditatis pudorem tegētes, inter paradisi sylvas fugerūt. Quicunq; ergo vnum Deum omnium factorem, in tota virtute crediderit adorandum, & hunc per Verbum & Spiritum sibi coæternum, omnia fecisse quæ sunt formata; esse rectus in conspectu Dei probabitur. Et hic verè diligit Christū Regem, credendo quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris, cui dicitur per Prophetam, Dirige me in virtute tua, & doce me quia tu es Deus saluator meus; qui dicitur

Eccl. 7. d.

Iob. 11. b.

Exo. 10. a.

Gen. 1. c.

Pfal. 118.

Deut. 6. e.
10. d.

Gen. 3. b.

Philip. 2. b.

Pfal. 14.

Hebraicè,

1. cor. 13. a

Titum. 1. d
1. 177.

Mat. 25. d.

Ioan. 1. b.

Mat. 7. c.

In SS. Trinitate, nec tempora nec gradus.

Pfal. 118.

Luc. 1. a.
Pfal. 118.

Hebraicè, IESVS. Illi nanque intelliguntur recti, qui solum diligere Christum laudantur: qui se velut intra cor rectum veteris & noui Testamenti, in lege, ab omni hæretica perueritate concluderunt, dirigendi. Omnis enim qui bonis operibus fuerit adornatus, & habuerit omnem iustitiam, ita vt montes transferat, secundum Apostolum Paulum; & rectam (vt Apostoli tradiderunt) de mysterio diuinitatis & Incarnationis non tenuerit fidei regulam; labiis diligit Deum, sed factus mentitur ei, sicut illi de quibus dicit Propheta; Dilixerunt eum in ore suo, cor autem eorum non erat rectum cum eo. Fit plerunque vt ad misericordiam promptus sit quis, paratus visitare infirmos, requirere in carcere clausos, esurientibus cibum, sitientibus tribuere potum, peregrinum recipere in tecto, nudum vestire, consolari lugentes, pudicitiam diligere, virginitatem aut angelicam gloriam venerari, & omni verbo excolere; fidem autem Christi si non tenuerit in Trinitate, in qua cum Patre & Spiritu sancto coæternus verusque est Deus, & in qua cum carnis assumptione cū hominibus verus homo est; velut toto corpore pulcher sed incuruus est renibus, qui non possit in sublime extollere caput & videre quomodo Pater & Filius & Spiritus sanctus tres personæ, sub vocabulo verbi, in vnus potentia deitatis consistit (Quod beatus Euangelista Ioannes luce clariùs demonstrauit dicendo; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum, & verbum caro factum est & habitauit in nobis) dum in die Iudicij quasi incuruis terræque vultum coherentibus, quorum vox quidem audietur, sed facies non videbitur; clamantibus, Domine domine, nonne in tuo nomine virtutes multas fecimus? dicitur eis; nescio vos, discedite à me operarij iniquitatis. Non igitur ignorat quos ipse creauit; sed propria voluntate quam ad se diligendum indidit per naturam, deprauatum cor, à sua notitia vocat. Quisquis enim sic constitetur potentiam Trinitatis, vt gradus vel tempora ponat, tortuoso confiteri probatur corde: Et non sequitur, confitendo, eum cui dixit Propheta; Confitebor tibi Domine in directione cordis, in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ. Danda est ergo omnibus solertissimè, rectæ fidei regula (sicut est, omnipotens Deus) in Trinitate, obtinenda; quod bonorum omnium, & notitiæ iudicis fundamentum esse probatur. Vnde oportet omnem qui signaculum fidei nascendo suscepit; ad vocem doctoris, in ea discenda, sagacissimum præbere auditū: & illa quàm maximè populo Christiano semper incumbit necessitas, ita in omnibus mandatis diuinis sine querela, & in directione cordis incedere, vt sermone suo & vitæ exemplo curuos dirigat, rectos non sinat incuruari. Quid tam rectum, vt in omni negotio, Deo nulla præponatur persona? Quid tam rectum, nisi vt figmenta mortua, vasa dolata, spreta; & verus adoretur creator omnium Deus? Quid tam rectum, nisi vt in iudicando nulla veritate præponatur persona? Quid tam rectum, nisi quod accusator inserit diabolus: vbi iam excusatio? vocatus homo præueniat penitendo? Et quid tam rectum & tam placitum Deo, nisi vt nigredinem peccatorū suorū ipse pronūciat humiliado se iustus; & pulchritudinē fidei nō abscondat præ truculēto persecutore; & pro

directione cordis, & pro zelo rectæ fidei si necesse fuerit, moriendo: sicut sequenti docet versiculo Ecclesiæ vox dicendo: Nigra sum, sed formosa filia Hierusalem. Introducitur itaque, vt sæpè dictum est, sub figura cantilenæ, Ecclesia, per singulas personas, vel diuersarū gentiū voce loqui; quæ de Paradisi monte in Ægyptū huius mundi, in Adam peccado descendit; vbi ab operibus duris, ab Ægyptiis dæmonū ceteruis appressa rectorib; tenebrarū, qui sub Principe mūdi Pharaone militant, & flagris eorū verberibusque denigrata est: quæ repedare properas ad factorem suū Christū per gratiã sacrosancti Baptismatis, admirationē exhibuit filiabus Hierusalem: quas opinamur gloriosas animas, illius cœlestis Hierusalem filias, vel supernas virtutes intelligi: quibus, & quod in Ægypto huius Mūdi contraxerat, & quod per gratiã in illa reparatū est, vtrunq; ostēdit dicendo; Nigra sum, sed formosa filia Hierusalem. Nigra scilicet, ascendens interpretatur hebraica lingua; & Ægyptus tenebræ. Hanc ergo ascendente de tenebris peccatorū vsq; ad oscula Filij Dei, in tanta gloria exaltatā, vel introductam secretorū cellariorū (vt retro dictū est) archanis, miratur filia Hierusalem, siue angelicæ virtutes, siue illæ magnorū animæ quæ ante incarnationē Domini nostri Iesu Christi cōplacuerūt ei per Legis præcepta; eò quòd Hierusalem, pax interpretatur: quam beatus Paulus ad cælū raptus, magno numero filiorum constipatam conspexit in cælo; quam confirmauit matrem omnium esse Sanctorum; & hanc terrenam Hierusalem, illius vmbra portare. Satiùs vtique rectiusque, cœlestis Hierusalem filias intelligimus eius gloriam admirantes, quæ suscepit pro Christi nomine interfectos; quàm istius terrenæ, peccatorum maculas impropertantes, quæ sanctorum sanguinem fundit. Illæ igitur animæ, filia Hierusalem præsentì loco nominari intelliguntur, quæ ante quàm pax ostenderetur in terris, inter odientes pacem, cum tranquillitate pacis vixerunt: quæ admirantur Ecclesiam in illis tenebris, & tam ferocissimis gentibus, quæ tanta nigredine corporis & mentis barbarie fuisse probatur vt forsitan sanguinarias bestias aliquando præcellerent per sanctum lauachrum Baptismatis, & per martyrium coniunctionem Verbi Dei meruisse, & in amplexu eius inhaerentem quæ nigram se constitetur eò quòd in tenebroso erroris cubili, prophano idolatriæ sanguine ebria, multos filios compressit in mortem æternam. Formosa verò, quoniam multitudinem filiorum, Martyrum, Virginiū, Cōfessorum, se suscepisse de Christo, gaudens circum inspicit; quem & (se) in veri Ioseph Domini nostri, & in Madianitæ Moysi coniugis prætendebat coniunctione; quæ à finibus terræ, in regina Saba, ad regem Salomonem venit, audire sapientiam Christi: In Eunuchō Candacis Reginæ Æthiopum, etiam Synagogam præuenit in baptismo per Apostolum Philippum, munus offerre Deo: De qua prædixerat Propheta; Æthiopia, inquit, præueniet manus eius Deo. Filias autem Hierusalem, principes vel sacerbotes Iudæorum intellige; qui Ecclesiæ gentium, maculam nigritudinis peccatorum impropertant: qui Apostolos prohibebant verbum salutis gentibus loqui: sicut aliis visum est præsentē locum, nescio quomodo,

1. Co. 12. a

Galat. 4. d

Luc. 2. b
Eph. 2. a.

Eph. 5. f.
Ticum; b

1. e. 2. d.
1. e. g. 10.

2. aral. 9.
Mat. 12. b

Luc. 11. d
Act. 8. f.

Pfal. 67.
Act. 11. a.

* Sic interpretatur ille, cuius cōmentaria in Cantica, inter ta sunt Operib; O.

fig. 110. a.

congruè stare; cum istæ animæ, quæ filiæ pacis sunt (id est, Hierusalem) nihil æmulationis habeant in se, sed magis lætantur & gaudēt animarum aliarum salutē & patrem Christum qui est pax nostra, imitando; pro Fratribus ad eius fidem venientibus, animam ponunt. Sed mihi videtur per hanc figuram, retrodictas magnorum intelligi animas, admirantium in profectu Ecclesiæ gentium quæ in terris & sæuissimis gentibus in quibus etiam humanum sanguinem potabat & humanis carnibus saginabatur; & (vt diximus) nihil differerebat à sanguinariis bestijs; & per retrodicta opera placita omnipotenti Deo, coniunctionem Christi meretur. Nam secundum moralem sensum vult, vt omnis anima quæ se nouit nigredine peccatorum aliquando infectam fuisse, quamuis ad sanctitatis culmen conscenderit non extollatur in sanctitatis fastigio. Nam licet magnæ & perfectæ sint hæ personæ quæ filiæ Hierusalem appellantur, nisi doctæ fuerint; quomodo nigra fit & formosa Ecclesia, ignorant. Solus est enim Deus ex quo, & per quem, & in quo omnia constant, qui docet hominem scientiam, omnia nouit; quibus, in præscientia, futuræ emundationis suæ gloriam supradictam ostendit: *Nigra sum sed formosa, filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar & sicut pelles Salomonis.* Docetur itaque his comparationibus nullam personam execrari, quam maximè qui præest populo Christiano, etiam si minis splendat conuersatio eius in sanctis operibus; sed propter præcelsum ordinem venerandum, quia nō ad eum respicit horror, sed ad sancta sanctorum martyria, quæ intrinsecus contingere Ordo sacerdotalis cognoscit. Arca enim Testamenti; quæ typum corporis Christi gerebat, cui fluuenta Iordanis, cui muri Hiericho, cui Allophyorum ferocitas cessisse legitur; vilissimis pellibus erat cōtexta: & vilissimā sunt papyro contexta tabernacula Cedar; sed magni de stirpe Patriarchæ Abrahæ oriundum; ab æstu & pluuia contegunt populum: Abraham enim genuit Ismahelem de Agar; & Ismahel, inter ceteros genuit Cedar. O, inquit, filiæ Hierusalem; non vilescat vobis, extrinsecus minus pulcher aspectus, qui tabernaculis Cedar & pellibus Salomonis assimilatur: quia licet vilia sint; magni tamen Patriarchæ contegunt prolem, cui benedixit Deus in Auo, in quo benedictæ sunt omnes nationes terræ. Et licet mortuorum animalium exuuiæ sint, pelles Salomonis; attamen magnam (vt dictum est) contegunt ab æstu & pluuia Arcam, altare, & omnia utensilia Tabernaculi, Sancta sanctorum. Tabernaculis ergo Cedar, & pellibus Salomonis se comparando, Ecclesia; de errore ad veram fidem, ex mendacij caligine ad lucem veritatis iustitiæ de truculenta iracundia ad pacis tranquillitatem, ex defensione Idolorum ad defensionem vnus Dei se transmigrasse ostendit; & profectus suos gradatim ad Dei notitiam, filiabus Hierusalem exponit. Primò, tabernaculis Cedar; Secundò, pellibus Salomonis comparando; quia longè meliora, pelles cōregunt Salomonis, quam tabernacula Cedar. Illa enim, ferocem nigrāmque contegunt gentem; Pelles verò Salomonis, ea quæ Christi omniumque Sanctorum eius typum gerebat. In tabernaculis videlicet Cedar, protegere docetur Ecclesia eos, qui adhuc necdum Legis diuinæ sermone instructi sunt,

Ephes. 2. d. 1. Ioan. 3. c.

Rom. 11. d. Psal. 93.

Ecclesiæ Pastores ne execrentur.

Exo. 25. a. Iosue. 6. a. 1. Reg. 6. a. 2. Reg. 7. a.

Exod. 3. c. Gen. 16. d. Gen. 25. b.

Gen. 22. c.

aut gratia sacrosancti baptismatis emundati, quos fidei suæ luce protegendo inlustrat: In pellibus autem, vt diximus, magnæ contegi personæ mōstrantur; quæ (gratiā laboris) ad pristinam pulchritudinē repedaucrunt, & de sancta conuersatione nunquam foras egrediuntur, imitando matris Ecclesiæ vitam (quæ se pellibus comparat Salomonis) ad instar pellicum mortuarum, crucifigēdo cum Christo carnem suam redigunt, quatenus possunt in se Christi similitudinem trahere. In cuius persona introducitur Salomon, qui pacificus intelligitur Christus, qui est Ecclesiæ pax: cuius, si quis pellis meruerit esse; ipse proculdubio continebit in recessibus animæ, diuina mysteria Sancta sanctorum. Nāque Ecclesia aliquando vt tabernaculum Cedar, qui tenebrosus mœror interpretatur; quando vtique de tenebris errorum, suæ consolatione doctrine, mœrentes impios sub alas suas suscipit pœnitentes, quando ab imminente gladio protegit & defendit ad se confugiētes: & aliquādo vt Pelles Salomonis; tunc necessariò, cum Orthodoxos, & totius scientiæ sanctitatis intra se continet viros; quando misericordem, pacificum, recte iudicantem, sobrium, pudicum, mansuetum, virginumque intra se gestat exercitum. Quando autem (vt diximus) maioribus vitiis occupatis mentibus, immittente diabolo; in his quā maximè qui plebis Dei probantur gerere principatum, intra se continet viros; Tabernaculis comparatur Cedar, tenebrosus mœrori: qui dum terrenis desideriis detinentur, semper Diabolo (cui in hoc Mundo permissa potestas est) proximi fiunt. Cui quantò quis vicinior; tantò in illa forma qua creatus est ad imaginem Dei, efficitur magis alienus. Qui ita consentiētem sibi animam, ab illa gloria, Creatoris similitudinem decolorat, Solem se iustitiæ mentiēdo; sicut iste Sol volubilis in plaga cœli, vbi vicinior terræ ambulat, incolas loci nigerimos reddere comprobatur. De quo mysterio vt nos doceret Spiritus sanctus, non naturæ, sed volūtatis nigredine peccatorum infectos, sub Ecclesiæ figura (causam nigredinis, filiabus Hierusalem reddente) exposuit, dicendo: *Nolite me considerare quod fusca sim: quia decolorauit me sol.* Ostendit vtique, non secum, nigredinem à Conditore esse formatam; sed nimiam vicinitate Diaboli fuisse adtractam. Nam qui se, altissimo Deo adsimilare, & in angelum lucis transfigurare non metuit; quomodo non etiam se Solem iustitiæ mentiatur? animæ captiuæ tollendo pulchritudinem naturalem; & superinduendo suam terram adulteramque effigiem, perituram de cœlo tradit. Ergo huius Solis radiis inurentibus; quæ antea fusca, creaturas & turpitudines pro Creatore, colendo, adorando, totis viribus defendēdo in eis quorum elata sapiētia stultitia reputata est: sed iam Christo credendo, in Apostolis qui verè validissima mēbra Ecclesiæ sunt, & lucem recepit & pristinam pulchritudinem reparauit per sanctum lauacrum baptismatis: quem Synagoga non recipiēdo, à consortio Christi exclusa vsque hodie, dolet Ecclesiam gentium introductam, & cæco furore persequitur & expugnare conatur. Nam si quis de filiis Synagogæ se commodauerit ad sensum Apostoli Pauli, docentis quomodo Christi cōsortio supradicta nigredinis macula abstergatur; statim in eum odia concitant

Gal. 5. d.

Ephes. 2. d.

Gen. 1. c.

2. Cor. 11. c.

Ephes. 5. c. Titum. 3. b.

Rom. 9. g. Rom. 11. c.

citant & persecutiones: Et cum sint vnus matris filij (siue Euiæ, siue Synagogæ) quasi execrabilem alienigenam & hostem expugnant & persequuntur; dolentes scilicet, quòd secretorum suorum delatorem ex se, habeant impugnantem; sicut iu sequentibus demonstratur, cum dicitur: *Filij matris mee pugnauerunt contra me: posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodui.* Reddit ergo rationem, quam ob causam à filiis suæ matris impugnetur; quoniam inuentā meliore, traditam sibi custodiam vineæ suæ dereliquit. Quicumque ergo verbo sapientia cuiuslibet philosophiæ fuerit eruditus, qui à populo liberenter auditur, vel cui docendi potestas cōceditur; custos vineæ intelligitur. Vineam autem, populum appellari vel gentem, in multis Scripturæ diuinæ locis reperies: vt illud in Propheta; *Vineam ex Aegypto transtulisti*: Et in Esaia propheta; *Vinea Domini Sab. 10. th, domus Israël est*: Et in Hieremia, genti Hebrææ impropert Deus; *Ego, inquit, plantavi te vineam meam, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ?* Sed hic cum distinctione, suam & non Domini vineam se deseruisse ait; vt ostenderet, ab ea quæ est Domini doctrina quam in Prophetis suscepit Mundus, omnem aliam propriā esse doctrinam; & pro doctrina propria effici plebem doctoris. Et hac de causa, vineam figuraliter plebem appellari, quòd ita necessarium habeat doctorem sicut vinea cultorem vel custodem habere probatur. Et hæc custodienda dicitur tradi illi qui in ea sapientior repperit fuerit; per hoc quod de iudicio Seniorum vel procerum, docēdi accepit potestatem, & susceptam docendo custodit; de qua vinea, lætitiæ fructum gaudens suscipiet; Et si sanctè non viuens, nec rectè docuerit homines, amarissimum bibet impietatis fructum supradictæ vineæ suæ, cum ante tribunal æterni Iudicis tantarum animarum sacrilegio condemnabitur quantas per se docuerit. Cuius quantò longius latiusque auctæ fuerint per doctrinam venenosa propagines, tantò & augentur cruciatus. Nam sicut ille qui fecerit prius, & sic docuerit homines bona, magnus vocabitur in regno cœlorum; ita & iniqui doctores gentilium, hæreticorum, vel magicarum artium magistri, vel nuncij deorum, qui acutis sermonibus & dialecticis syllogismorum cōclusionibus veritatem in mendacium vertunt; magni malorum magistri, in magna supplicia vocabuntur. Quorū quisquis derelicta tali vinea sua in Christi vineam venerit, & in ea sanissimis sermonibus & vitæ sanctæ exemplo culturam impenderit; hunc persequuntur, contra hunc pugnant huius gentis homines, & inflammante diabolo acutissimis contra eum verborum iaculis concitantur ad pugnam: Cuius vox inducitur; *Filij matris mee pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodui. Filij matris*, id est, ipsius gentis in qua fuerat doctor: qui filij quidem sunt matris, iuxta pro sapia generis seu religionis in qua latus doctrinam suscipit; Fratres autem dici non possunt, cō quòd alieni & indigni à sancta religionis fraternitate (vehicula vel mancipia se præbendo, diabolo) in quibus diabolus persequitur sanctos, & diuersis dilacerat pœnis. Et eos crudelius & quam maximè persequuntur,

Psal. 79. d. Ela. 5. b.

Hier. 2. d.

Docendi potestas, de quorū iudicio suscipitur

Hæreticarum damnationum cruciat, pro perditariis ab eis animarū numero augentur. Mat. 5. c.

tur, qui eorum impio consortio derelicto, ad Christi confugiunt fidem: Sicut factum est à Iudæis in Stephano, & in Paulo, vel in omnibus Apostolis Christi. Contra quos *filij matris Synagogæ*, stricto pugnaucrunt mucrone: Et sicut de magno viro Iustino Philosopho historia refert factum; qui ex sua vanissima ad veram philosophiam Christi dum cōuertitur, & conuersus cum sancta religione contra Gentiles & quosdam filios Matris Philosophos redarguit blasphemantes, callidè in secreto vocatus, ab eis magistris interfectus est. Contra quem vtique *filij matris*, impiæ religionis, cum antiquam doctrinam deseruisset, vsque ad sanguinem pugnaucrunt. Hoc & multitudo Martyrum, à filiis Matris suæ perpeffa probatur, secundum domini dictum; *Tradet, inquit, frater fratrem in mortem, &c.* Suam autem vineam dicit se non custodisse, quoniam cognouit eam Domini non esse, cō quòd non suscepit Christum: Matrem verò non denegat, de qua natus est, Gentem; quoniam maxima laus est, de incredula stirpe Christum negante, prædicatorem Christi egressam. Nam si Iudæus est, non negat Synagogam matrem, vnde Patriarchæ, vnde Prophetæ, vnde Apostoli sunt procreati. De qua matre magnus se in vita, sacerdotalis proles Paulus extollit, dum pugnat contra filios *Matris*, dicendo: *Hebræi sunt, & ego; Israëlita sunt, & ego; Semen Abrahæ sunt, & ego.* Si verò gentilis doctor est, non negat philosophiam matrem, per quam natus, vel adoleuit in sapientia huius mundi. Cuius exercitio, non parum intelligentiæ acquiritur in diuinis apicibus, quomodo mali doctores, gentiles, Iudæi, vel hæretici impugnatores Ecclesiæ, suis periculis fauciantur. Conuenit enim armatum Custodem antiquis sapientiæ armis cū quibus propriam vineam custodibat, ad Domini vineam transmigrare; quatinus resonante vitæ immaculatæ flagello, & splendente sermonis iaculo, inlæsam possit omni parte prædictam rectæ fidei vineam custodire. Duplicia enim sapientiæ arma, Custodi vineæ necessaria sunt; huic præcipuè qui suam diruit & ad Domini vineam cōuersus transiuit: Sanctæ scilicet conuersationis exēpla, & sanæ doctrinæ sermones, simulq; astutia serpentina & Secularis ad simplicem sanctitatis candorem spiritalis columbæ; per quam, rationem de arcanis rebus reddendo quærentibus & patienter iniurias sustinendo, malos possit reuincere impugnatores. Cum ergo fuerit vtriusque armatus doctor plebis Dei; diuinorum apicum, & mundanæ astutiæ sapientiæ; victi, post pugnam necesse est vt cadant impugnatores Ecclesiæ, sicut per Apostolos sæpenumero in altercatione fidei factum probatur. Isti vtique qui suam, & non Dei vineam custodiunt docendo; mox vincuntur proculdubio vt inchoauerint pugnam, quia propriis viribus confidunt. Ille autem qui traditam sibi à philosophis vel autoribus hæreticorum vineam dereliquit, & ad veram Christi vineam transmigravit custodiendam; ipse Dominus Christus impugnantes eum expugnat: cui est honor & imperium in secula seculorum.

Act. 6. & 7. Act. 9. Meminit huius D. Hiero. factis honorificè in de Ecclesiæ scriptoribus.

Mat. 10. c.

2. Cor. 11. c. Philosophiæ exercitio, non parum intelligentiæ acquiritur in diuinis literis.

Astutia secularis.

Doctori Ecclesiæ, Armatura duplex.

FINIS LIBRI PRIMI.

kk iij

Cant. cap. 1. b.

Indica mihi quæ diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum. Post impugnationem & prælia, post multorum laborum defudationem; prolongasse à se queritur Christum; vt nos doceamur quâto desiderio quantisque lachrymis, post impugnationem vitiorum post dæmonum pugnas, debeamus emendata & bona vita quærere Deum vt nobis adiutorio suo iter ostendat, quibus actionibus suffulti ad confortium earum animarum peruenire possimus, quas ipse Dominus pascit, quas ipse accubare facit, cum quibus ipse præsens est semper: quibus opinor nullam iam luporum dæmonum subreptionem nocere, quas credo nulli vitio carnali subcumbere, nec aliquo contagio addictas peccati. De quibus ipse Dominus in Euangelio dicit; *Oves meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me, & ego pascua bona do illis.* Et quæ sint istæ Dei oves tam necessariæ tam fortæ, tamque amabiles, quas non Angelis, non Archangelis credit pascendas, sed ipse Dominus pascat eas; beatus Paulus euidenter ostendit. Qui dum in Ouili Dominico, præceptis suis singulas ordinaret oves, suo cõsultare loco: hoc est; quid vxor viro debeat, quid vir mulieri; quid pater filio, quid filius patri; quid frater fratri, quid seruus domino, quid dominus seruo: Vbi verò ventum est ad supradictas peculiarias quas in claro meridiano lumine ipse accubantes custodit; nihil sibi super illis dicit in præcipiendo iniunctum negotij, dicendo: *De virginibus autem Domini præceptum non habeo, consilium do quasi misericordiam consecutus:* De quibus in alio loco dicit; *Qui autem Christi sunt, carnem suam cum Christo crucifixerunt, cum vitio & concupiscentiis suis.* Habet ergo Dominus noster Christus, animas nimia sibi charitate coniunctas quas in claro intelligentiæ vel dilectionis suæ meridiano lumine semper conseruat; quæ per innocentiam & mansuetudinem supradictæ integritatis, vel solerti vigilantia in scrutandis testimoniis eius, flagrantibus amore diuino fuerunt; & quas non solum baculo proprio regit, sed & brachio constringere & sinu portare, Prophetarum ore probatur. In quibus Esaias; *Ecce, ait, Dominus cum fortitudine veniet, sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, foetas ipse portabit.* Quas animas ego confidenter in illis intelligi dico qui veri philosophi cœlestes effecti, relinquentes Mūdum cum deliciis & fallaciis & pompis suis, & hæremi habitationem aulis regalibus prætulerunt, potiùs eligentes cum bestis & sæuissimis draconibus in Desertis, quàm cum nequissimis hominibus in vrbibus habitare: & nimium supertuosa illa impendia ciborum (quibus oneratus, diuersos languores terminando, distenditur venter) ad vnus pulmentarij crudorum holerum, vel exiguum panis & aquæ vsum redegerunt. Qui à tempore matutino (id est, initio credulitatis suæ) disciplina bonitatis, vel scientiæ Legis diuinæ pascuo, repleuerunt con-

Ioan. 10. c.

Eph. 5. & 6.

1. Co. 7. c.

Galat. 5. d.

Esa. 40. c.

ceptaculum cordis sui, vsque ad meridianum; hoc est, vsque ad perfectum ætatis tempus. Nunc verò illum suprascriptum cibum qui in tempore iuuentutis, ardentissimo desiderio & minus mundano, in mentis recessu reconditus est, legendo; in claro intelligentiæ illius meridianoque lumine recubantes (id est, quiescentes) ab omnibus immunis cogitationibus, præsentem Domino Christo cõseruatur. Vbi nullus turbidarum cogitationum clamor, nullius desiderio distentatur; adulterij in ea nulla subreptio, nulla peruagatio oculorum, ciborum nulla concupiscentia transcendit certum terminum constitutum: sed sola ibi pax iustitiæ, ibi solum silentium, cultus iustitiæ requiescit; vbi Domino præsentem, nihil aliud præter diuinos apices motu labiorum ruminando, imbuuntur. In quibus dulcissimis pascuis, in quo splendore meridiano, in quo vmbraculo refrigerij; post prælia illecebrosa vitiorum, post multimodas dæmonum pugnas, post maiorum hominum persecutiones, desiderat se deduci Ecclesia: in his duntaxat, qui ab hac gloria procul sunt, dicendo; *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum.* Docemur igitur nunc quemadmodum miles, quàm diu in acie constitutus stricto mucrone decertat; nec cubile recubandi secure, nec cum rege miscere colloquia illi conceditur: Ita & anima, quàm diu impugnatur stimulis variarum tentationum, quàm diu calumniosus litibus incurfatur, quàm diu blasphemis plena hæreticorum vel gentilium concertatione defudat, quàm diu incertiis desideriis agitatur, quàm diu corporis mortem pro iustitia inlatam expauescit, quàm diu non concupiscit *dissolui & esse cum Christo*, ad supradicta pascua & peculiare meridianum cubile, perspicuum intelligentiæ lumen (vbi vberibus inhiando præsentem Domino, sermo eius virtutem saporis ostendit) peruenire non poterit. Vide itaque ordinem huius carminis, quod vt nubunt sponse, cecinit Spiritus sanctus. In quo sacramento docemur, non nobis hoc tantum sufficere ad vitam æternam obtinendam quòd baptisate à sordibus præuiis peccatorum deloti, quòd osculum Christi per Corporis eius & Sanguinis gustum anima nostra suscipit, quòd in cellaria notitiæ Scripturæ diuinæ introducta est, quòd directionem fidei (vt Apostoli tradiderunt) retinet inconcussam; nisi semper ea quæ operata est mala postponat; & inhiando ad ea quæ necdum perfecta sunt, petendo, quærendo, pulsando, totis viribus extendatur. Non enim vult alium quenquam focium amoris Deus in anima hominis: Sed in tota virtute eius, in toto corde, & in totis visceribus eius, solus obtinere desiderat principatum. Et in trino opere eius, cogitatione, verbo, factuque, solus discurre delectatur; sicut trino mysterio se in Decalogo diligendo; *Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo*; cogitationem sibi hominis, velut palatium inticulauit: Dicendo; *& in tota anima tua,* sermonis

Phili. 1. c.

Osculum christi per gustum corporis eius & sanguinis suscipit Anima.

Deut. 6. a. Mat. 22. d.

sermonis

Esa. 42. b.

Ioan. 6. d. 1. Cor. 10.

Nuptiæ à sacerdotibus benedicuntur.

Psal. 72.

1. Cor. 1. c.

Ezech. 34.

P. Petrus Apostolorum Princeps. Mat. 16. c.

sermones sibi eius singularem laudem sacrauit, de qua dicitur in Propheta; *Ego Dominus, laudem meam alteri non dabo, & nec laudem meam sculpsilibus;* quæ sola vtique sermonis obtinet potestatem. Dicendo verò; *In tota virtute;* quis ignoret operam hominis nominasse, quam pro sua voluntate sibi vult semper totam impendi, sicut ipse ait in Euangelio: *Operamini opus quod non perit.* De quo itidem Apostolus commonuit: *Quicquid agitis (inquit) siue manducetis, siue bibatis, siue aliud quid faciatis, omnia in nomine Domini facite.* Quòd si omnia in nomine eius iusta sunt fieri, nulla dereliquit opera, quæ non in eius nomine faciat: Imò & ideo nuptiæ etiã à sacerdotibus Christi benedicuntur; & sine macula thorus, Lege diuina, pudicorum coniugum, à Solomone laudatur. *Qui ergo vt iustum est, in toto corde, in tota anima, & in tota virtute diligit Deum;* nullum in se officium membrorum vacans relinquit peccato, nullum iræ, nullum cupiditati, nullum mendacio, nullum cenodoxiæ, nullum libidini. præoccupauit enim totum habitaculum mentis suæ, latissima Dei dilectione; & operante diabolo multas obstaculorum formas, propter Creatorem totis viribus calcando transcendit: & nihil tam bonum in hac vita, nihilque iucundius ducit, nisi Deo soli indefinenter coniugij sicut dicebat Propheta; *Mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Vbi igitur hæc omnia, operata à perfectâ animâ fuerint, & amoris Christi nulla dilectio huius mundi fuerit anteposita; tunc magna fiducia & ardentissimum desiderium nascitur inquirendi ea etiam quæ sunt occulta: & habitante in recessu mentis suæ Spiritu sancto qui *omnia scrutatur* secundum Apostolum; aliis proculdubio inuisa & inaudita, quæ adepta est perfecta anima, reuelauit: cuius vox præsentem introducit loco: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne forte euagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Sicut ergo oves sine pastore, & sine bono pastore subsistere minimè possunt: ita docuit præsentem loco, animam sine notitia rectæ fidei (in qua Creator noster, in qua æterna Trinitas probatur consistere) & sine adiutorio diuinæ protectionis, nec vitam æternam adipisci nec à Diaboli moribus liberari. Hæc proculdubio pascua, Sponsa desiderat adipisci, quæ in Domini nostri Iesu Christi incarnatione ostensa sunt; vbi credentium animæ pascuntur floribus, vernante campo dulcissima Euangelica doctrina, sicut prophetatum est per Ezechielem, Domino ipso dicente: *Ego requiram Oves meas, & congregabo eas de cunctis montibus, & non erunt ultra in depredationem bestiarum, & ego pascam eas, & ego accubare eas faciam, & seruus meus Dauid pascet eas iustitia & doctriina.* Vbi vnaquæque anima, pro capacitate sensus sui, quanta voluerit pascua miri saporis, currendo decerpit. Vbi post ardentis nequitie Solis æstus; sub tegmine defensionis Crucis, in perspicuo intelligentiæ lumine, Dei hominisque societate, agnito redemptionis mysterio, à diaboli impetu, qui solus mentitur, defenditur. Manifesta (ta) est autem omni terræ, vbi pascua sanæ doctrinæ Apostolorum principi reuelata est Petro, dum interrogante Christo responderet: *Tu es Christus filius Dei viui qui in hunc mundum venisti.* Ecce quomodo oves aliquando ad

vocem veri Pastoris, pascua vitæ æternæ in Petro inueniunt: & ideo Petrus tantis laudibus coronatur, cum ei dicitur; *beatus es Simon Bariona, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed Spiritus Patris mei qui in cœlis est:* quia ita ore eius, reuelante Spiritu sancto, gloriosa pascua, & requie sempiternæ, vitæ cubilia, Ecclesiæ indicata sunt; vt iam non ultra per malos & alienos greges vel pastores vegetur, eò quòd miram sententiam protulerit respondendo, quæ nullius nisi solius notitiæ erant indiuiduæ Trinitatis. Etenim hic euidenter cœternæ Personæ monstratur, qui venit, à quo venit, & quid reuelauerit Petro. Nã sicut terra, Solis calore & pluuiâ, pascua iumentis victumque hominibus germinare ad vitam præsentem probatur: Ita & Dei Filius in aduentu suo, manifestando clementissimam Trinitatem, vitam dedisse animabus credentibus comprobatur; sicut ipse Christus ait: *Pater quos dedisti mihi, dedi illis vitam æternam.* Et quæ sit vita quam dedit, in sequentibus declarauit: *Vt cognoscant, inquit, te verum & viuum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Ista pascua non videt anima, nisi quæ vestigia Petri, credendo & confitendo fuerit prosequuta. Ista pascua non videt Iudæus, neque gentilis, neque omnis hæreticus, qui non sequitur pastorem quem princeps Pastorum Christus Mundo vicarium dereliquit, dicendo: *Si amas me, pascue oves meas.* Omnis namque anima quæ non humiliter petendo, quærendo, pulsando, hæc sæpe dicta inuenit pascua, & iuncta non fuerit Dominico Gregi, foris caulam rectæ fidei exclusa aberrans; vbiunque audierit vocem falsorum Pastorum passim discurret, ita vt modò ad vnum gregem philosophiæ dogmatis auditorum iungatur, nunc ad alium: qui innumerabilem peruerforum dogmatum inuentores magisterio dæmonum extiterunt; qui cum boni creati essent à Conditore, proprio libertatis arbitrio in maliciam tyrannidis sunt conuersi, & contra salutem hominum quotidie inflammantur. Ideoque Prophetis docentibus, falsos vt pellant prophetas qui contraria mentirentur, & ea quæ hominibus mortem perpetuam generarent; quærentibus per insitam sibi rationem naturæ philosophis Creatorem, innumerabiles secuti sunt inter eos, & nãnas verborum immiserunt; & pro summo bono; id est, summo Deo quem querere conabantur; tot eos blasphemias docuerunt, quot greges philosophiæ repererunt in Mundo. Veniente autem vero pastore Christo qui perditum quæreret, agrotum sanaret, contractum alligaret; iidem hæreticorum autores, ad iugulandas animas se præparauerunt: quorum doctrina, diuersi greges animarum, sub diuersorum Pastorum manu, propria volutate redacti sunt. Qui dum sint angeli refugæ, ausu temerario Christos se facere præsumperunt: qui, Christo per Apostolos animas ad paradisi montem vocante; id est, ad notitiam quomodo debeat intelligi cœterna potetia Trinitatis, armatis quodammodo hæreticorum verbis, vel inani philosophia Gentilium, in Inferni foueam retrahunt per momenta. Quod periculum metuens, Sponsa ne incurrat; precatur sibi gregem Electorum (vbi pascatur sana doctrina) indicari; quem ipse Christus pascit: ne semel aberrans perfecta anima de grege Christi; diuersè de ei' diuinitate

Oves aliquando æternæ vitæ pascua in Petro inueniunt.

Personæ S. Trinitatis, cœternæ.

Ioan. 17. d. Ioan. 17. a.

Petrus Christi vicarius Ioan. 21. f.

Esa. 61. a. Luc. 4. c.

Mat. 24. a.

vel incarnationis mysterio sentiendo, per greges apostatarum Angelorum discurrat: quos error hæreticæ prauitatis per Basilidem, Valentinum, Photinum, Apollinarem, Macedonium, Eunomium, Montanum, Cataphrygam, Manichæum, Arrium, vel per omnes heresiarchas cōgregauit. Qui hac de causa Sodales appellantur quod unusquisque eorū dæmonum vicarius vel collega per superbiam effectus est: & quod omnes hi, cibos doctrinæ, apud sensum suum (de quo cuncta metitendo promunt) deceptis animabus præparatos; singuli ad vnā mensam, Legis diuinæ testimoniis malè interpretatis, deferunt comedendos. Propria enim pulmentaria ad vnā mensam multi propter commune conuiuium deferentes, ab antiquis sodales sunt nuncupari. Ad quorum comparationem, malorum dogmatum inuentores, Sodales Christi, Ecclesia appellauit: qui dulcia verba sanctæ Scripturæ, venenosis sensibus suis inficientes, diuerso sapore lætali inter se variante, vnus mortis æternæ conuiuium præpararunt animarū. De quibus dicit Propheta † Elaias: *Væ illi, qui cibam amicum suum, mitens sel in escam eius*: quorum magistri dæmones, dum angeli boni creati sunt & super singulas nationes positi sunt agere principatum; in superbia eleuati, vnāquamque mentem vel animum, fellita doctrina & criminibus interire festinant. Quas per vitia carnis & cupiditatem præuiderint se supplantare non posse; peruersi dogmatis venenoso poculo perimunt, ne soli in æternis suppliciis crucientur. Talia ergo pascua quæ præparant Sodales, perfecta anima formidans incurere; Christi veri pastoris vocē audire precatur, ne euagando, lætali eorum contagio saucietur, qui contingentes se insensibili inficiunt morbo. Quibus Apostolis, nec in salutationis iubet vicinitate coniungi, dicendo; *Hæreticum hominem, post vnā & secundam correptionem deuota*: & *væ illi qui dixerit; cōmunicam operibus illius*. Hæc igitur confortia ne incurrat, perfecta anima deprecatur; vt nobis qui Ecclesiæ filij sumus, ne hæreticorum confortia incurramus, exemplum pingeret deprecandi; vt inter omnia quæ præcepit Deus, maxima cura sit Deum supplicandi quatinus nobis illarū personarum confortia tribuat in quibus Christus Redemptor noster, rectæ fidei cibo doctrinæ suæ, in se credentium animas pascit; & quarum mentibus, humilitatis vel mansuetudinis vel castimonie nemorosus meridianis cubilibus delectatur. In alia enim peccata quicunque incurrit; aberrās à Dominico grege, citius, monitis salutaribus ad Ouile Christi poterit reuocari: Hæreticorum autem vestigia, anima quæ fuerit consecuta; aut vix, nimium vulnerata, aut nunquam omnino ad veritatis Ouile reuertetur: quoniam tam diu labentia eorum dialectica arte cōposita doctrinæ itinera sequitur, quam diu occurrente mortis fine, ab Spiritibus quis summās scientias illius sequēdo dogmatis adtigisse, ab alia expugnatur; vltimo discipuli loco, in calcaneo reuocatur. Qui dum serui dæmonum, plausu verborum gestientem eruditionem, Dei eruditioni præponant beatitudinem conferenti; non per viam Dei Patris (quæ est Christus) ambulat; sed per viam cordis sui quam diabolus fecit, in huiusmodi mentibus deambulando vel

inhabitando, ad supradictos deueniunt greges: vbi infelix anima; etsi prima fuerat aliquando in sciētia sancta, nouissima tamen deteriōrque eis quorum se magisterio subdidit, efficiatur necesse est. Ita vt si in illos greges deuenit, vbi Valentinianus, Marcion, Basilides, vel Manichæus primi esse probantur; necesse est vt in vestigiis eorum ambulans, in grege eorum contra se bellante in docendo euagetur: & in eo vbi Photinus vel Bonofus primi sunt, in multitudine falsorum Christianorum, non vnū Redemptorem totius Mūdi confitentium, vagetur: quos dicendo asserunt fieri, non de vtero Virginis procedendo; sicut Saluatorem nostrū impio ore blasphemare nō metuunt, nequaquā per diuinitatem sed ex doctrina Christū nominari debere: qui tantā multitudinē Christianorū fieri per momenta confirmāt, quanti reperti fuerint qui sermone doctrinæ vel exēplo vitæ suæ homines ad vitam immaculatam potuerint prouocare. Si verò in cum peruēnit gregem vbi candor sacrosancti baptismatis, vbi adoptio filiorum Dei, vbi dona sancti Spiritus auferri possunt reddi non possunt; non solum in vestigiis turmæ Arrij & Montani eorumque similiū vagatur, sed opinor huiusmodi animam truncato capite in his solis vestigiis remanere; dum à capite Christo (perdita fide) diuisa; vltimis Gehennæ ignibus deputatur. Quod malum, omnem Gētilem hæreticum vel Iudæum expectat, si minimè per sensum rationabilem quem à Deo suscepit, agnouerit quid debeat renuere, quid amplecti; sicut sequenti versiculo sub Sponsæ imagine, Anima Dei verbo, cōmonetur, cum dicitur: *Si ignoras te o pulchra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum, & pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum*. Hoc igitur quāmaximè ad cruditam Legis diuinæ sciētiæ animam respicit; vt post illa retrodicta lætitiæ cellaria ostensa, agnoscat se, cur vel à quo creata sit, & quid eam maneat si non circumspēctè per momenta pulchritudinem suam quam à Dei Filio suscepit vel reparauit, seruauerit. In ænigmatibus ergo, vt nuptialem cantilenam; & nihil historicè in toto hoc Cantico agere Spiritum sanctum, retro iam diximus: vbi non de terribilibus Iudicij, non de pœnis impiorū, aut aliquid simile est sicut in aliis scripturis narratur; sed quasi amatoria Verbi Dei & animæ, dulci modulatione canuntur. Et si quid finistrum inreperere animæ, præuideretur; blanda comminatione docetur: & necesse est, vbi figuris agit Spiritus sanctus, nos allegoriæ omni modo deseruire. Hic ergo mulierum nomine, omnium gentiū quæ in hoc mundo sunt, multitudinem nominauit: inter quas omnes nationes, vt regina ornata monilibus (Legis videlicet & sacrificiorum ritibus) quæ Templo, velut Sponsa thalamo vtebatur; omnibus pulchrior, gens Hebræa est nominata: quæ in illa plebe quæ Christum cognoscens, quasi legitimum virum in propria domo suscepit vbi Moyses famulus fidelis laudatur; Regina efficitur & sponsa: quæ agnouit, se in figurā omnia instrumenta veteris Testamenti portasse; & se de errore gentilium, ad baptismum per legem & sacerdotum officium ex Ægypto esse deductam: quæ Dominum sub columba nubis (in defensionem ab æstu incensiuorum dæmonum) & in ignis columna (in sancti Spiritus

Hæretici, malè interpretatis Scripturæ testimoniis venenosa sua; deceptis Animab' propinat. Iob. 13. a

* Abac. 2. hæc habetur, non apud Esayam. Dæmones nationū principes constituti superbiunt.

Tit. 3. c.

Orādum ne in hæreticorum confortia incurramus.

Hæretici vulnera quam sunt lætalia.

Toto libro Cantorum nihil historicè agit dicitur Spiritus sanctus

Exod. 14. Exod. 13. d

Matt. 11. d Ioan. 1. b. Exo. 16. c.

Matt. 4. a Deut. 8. a. Luc. 4. a. Ioan. 6. d. Exo. 16. d.

Exo. 37. a.

Iosue. 3. c. Eccli. 2. a.

Ioan. 1. b.

Matt. 25. c.

Reges vnice decepti in nomine Pastorum

spiritus forma) præcessisse agnoscit; per quem Pater reuelat abscondita sacramenta: quæ, Manna (in Verbo carne facta) vitam hominibus conferente suscepit; quod multiplex est & minutum statim diluclò colligendū mox vt notitia eius inluserit cordibus nostris, antequā ardor auaritiæ, antequā odor vanæ gloriæ, antequā ardor libidinis exhalet in nobis. Nā vbi hi æstūs increuerint mentibus nostris, panē illū cœlestē (in quo dixit Dñs hominē viuere) ad suam retractum naturam fugant à nobis, nec intra nostra viscera eius virtus manebit; sicut, Sole orto, Manna ad liquoris naturam reuertebatur; quod in Arca testamenti, incarnationem Christi præluxisse agnoscitur; & quatuor annulis Euāgeliorū, cōfixis duorū Testamētōrū vētib'us, à quatuor Euāgelistis (Leuitis scilicet) collo, in hoc toto itinere vitæ portatur. Cuius solius visio, impetum fluminis mundanæ sapientiæ, ad fontis originem in Iordanis figura reuocauit. De qua idem Salomon dixit; *Omnis sapientia à Domino Deo est*: quæ in figura Iordanis diuisa, in duas partes præfigurata est. Illa enim pars aquæ quæ in Mare ante faciem Arcæ delapsa est, illa videtur Philosophiæ pars quæ suo obstinato impetu (contempta prædicationē Christi) præceps, impetu in infernum delabatur: Illa verò sapientum huius Mundi turba quæ ad fontis meatum recurrit vel stetit in tumulo; ipsa proculdubio purè agnito Christo (quasi ad caput fontis recurrens, ad Sacerdotij honorem & ad Martyrij gloriam) omnium bonorum cultrix efficitur & instar Iordanis sublimatur ad cælum: Quæ agnoscit, vniuersa quæ gesta sunt à protoplasto Adam vsque ad Christum, in typo redemptionis humanæ omnia præcessisse. Illa autem plebs quæ iuxta omnia agnoscere contempsit; hoc illi enienit, quod præsentī loco vox Dei Christi minatur: Quæ dum Christum in propria venientem suscipere renuit, tradita est sauisimīs regibus; & de proprio solo lugens egressa, abiit post vestigia variarum gentium, gregum, violenter trahentium se; & pascit doctrinæ suæ cibo, Circumcisionem tenendo siue legem Moyfi, filios suos hædos à sinistris segregandos: *iuxta tabernacula pastorum*: Horum proculdubio Regum vel Principum, in quorum regno & potestate tradita est; quorum tabernacula, ritus diuersarum religionum intelliguntur. Qui sicut pastores nūcupantur ab eo quod populos circumspēctione sua vel legibus monitisque siue alicuius doctrinæ cibo pascant; ita & tabernacula eorum, templa & luci Idolorum intelliguntur. Vbi ita credunt se habere confugium, quemadmodum à tempestate, sub frondium tuguria, pasto res brutorum animalium confugere adprobantur; quæ, tabernacula moris est appellari. Et ideò *iuxta tabernacula* & non intra, pascere hædos suos supradicta gens memoratur; quia cum videtur idololatriis minimè deseruire, tamen similes filios pascit quos nesciet Christus in die Iudicij. Et cum se extollit legem Moyfi & ritum Circūcisionis custodire, iuxta est impietatem eorum qui idola colunt: quicunque enim non confitetur Christum Verbum Patris, virtutem Patris, sapientiam Patris, dexteram Patris; cum sinistris deputabitur. Sic

igitur & pastores qui propter lucra præsentia, peruersā doctrinā profitentur se animas pascere; qui in superbia eleuati, in iudicium diaboli inciderunt, *vbi erit fletus & stridor dentium*: de quibus dicit Deus per Ezechielem Prophetam; *Væ pastoribus qui pascunt semetipsos*, qui turpia lucra & vanæ gloriæ laudem sectando, à principe bono pastore Christo recedentes, conuersi sunt in vaniloquium; & de fundata domo fidei *super petram* egressi, fecerunt sibi tabernacula quæ non erubescant singuli suo nomine Ecclesias appellare; & in tot partes scindunt vnū gregem Christi, quot in toto Mundo schismata & hæreses numerantur, Et in tot membra vnū pastorem diuidere moluntur, quantæ diabolicæ doctrinæ & quot hæreticorum auctores surrexerunt: cum Dominus noster Christus dixerit; *Vnus grex & vnus pastor*: Et dixerit; *super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam*. Qui agnos quidem de grege Domini nostri Christi, suæ vocis doctrinā seducunt, sed hædos efficiunt, gehennæ ignibus mancipandos. Quod malum perfecta anima, præsentī loco, omni modo cauere monetur dicendo; *si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum, & pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum*. Potest nanque & ita intelligi, quod dicatur ei: Tu pulchra amica quæ dono scientiæ decorata es, & inter alias animas casta, iusteqne viuendo pulchrior effecta es; noli ocio torpescere in scrutando testimonia eius qui te suo amori sociavit, qui te aliis per speculum sapientiæ donis cumulauit, qui te caput suæ plebis forsitan aut posuit aut esse permisit: quia beatos asseruit Propheta, *qui scrutantur testimonia eius & in toto corde exquirunt eum*; iccirco agendum est tibi, vt quem constituit, non frustra constituissē se, pœniteat; sicut Saül Regem de quo dicit, *Pœnitet me vnxisse Saül in regem*. Hoc itaque agendum est isti animæ (quæ, siue magni honoris intelligitur inter alias animas, siue inter alia charismata scientiæ, siue in ordine) quatenus piè quærendo, solertissimè scrutando, non ignoret de Scripturis diuinis & fidei statu (in quā, vna potentia diuinitatis in tribus Personis clarescit) *omni poscenti se, reddere rationem*. Non ignoret hominem bonum à bono Deo creatum; per liberam voluntatem malum fieri; propria culpa; persuadente diabolo: Quem ignorare non debet, bonum angelum à Deo formatum, & per voluntatem propriam; malum effectum; quem ignorare non debet vinci nō posse ab homine, nisi Christi auxilio inuocato; qui hac de causa, suis infidiis hominem persequitur, ne homo amisso eius honore ditetur. Nō ignoret, cur à bono Deo (quem nullius personam accipere Apostolus affirmat) ad eius imaginem & similitudinem homo creatus; & tanta varietas morum, tanta sæuitia in hominibus videatur inserta: Cur diuersarum nationum diuersus corporis color, cur Energumeni & alieni sensus, cur cæci, claudi, vel muti, vel diuersis membrorum vulneribus maculati nascantur; & nonnulli homines pulchriores ab artifice facti sunt: Deb, vt dicit Propheta: *Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me*, da mihi intellectum vt discam mandata tua. Si ergo hæc nō ignorauerit supradicta quæ pulchrior inter cæteras prædicatur, nō naturā sed vitio ministrorū

1. Tim. 3. b. Matt. 8. b. Eze. 34. a. Hier. 23. a.

Ioan. 7. c. Matt. 16. e.

Psal. 118.

1. Reg. 15.

Luc. 6. c.

1. Cor. 13. b.

Gen. 1. d.

Psal. 118.

naturæ, euenire, per libertatem arbitrij, sæuitiæque & crudelitate, omne quod Deo contrarium est, esse contractum, procul dubio non omne malum ad creatorem retorquetur. Nasci autem inutile, non Creatoris culpa, qui naturæ constituit ordinem germinandi, sed ministrorum incontinentia, vt dictum est, obuenire conuincitur. Qui in aliis feminibus iaciendis, aut plantandis pomiferis fuculis potius congruum tempus, quam in hominibus seminandis requirunt: quæ pars vtique multo his maiorem curam in opera seminandi requirit secundum ea, quæ Dominus ad Moysen præcepit indicanda filiis Israël, quando vel quam ob causam debeat à coitu coniugis abstineri; & crimine condemnatur quisquis menstruam mulierem contigerit: quorum præceptorum contemptores, necesse est vt in sua sobole erubescant. Hæc à Deo præcepta sunt, vt non ignoret plebs Christi, quam suo sanguine decorauit, non in passione ignominia sed ad sanctam posteritatem homines dispari sexu, masculini & feminini, in quibus imaginem suam & similitudinem posuit, esse creatos. Nec ignoret similem quidem habere ordinem generationis conceptus, cum pecoribus, secundum carnem; sed in anima, porro sublimiore sensu & ratione præcellere: & eam iam formato corpore in utero, mitti; & non cum femine; sicut animalium animæ de prauo viscere effundi. Nec ignoret, se imaginem & similitudinem Creatoris, non in corpore sed in anima possidere. Nec ignoret animas quæ inter alias simpliciores sunt, & quibus credulitas sufficit, ore tradita Sacerdotum: Quia quod potuit orando postulandoque à Deo, adquiri; potest per ignauiam, insidiantem diabolo deperire sicut multorum regum Israël tradunt exempla; in quibus legitur aliquantos bona initia habuisse, & pessimum finem. Si qua ergo huiusmodi anima quæ monetur ne se ignoret, & pulchrior inter alias colaudatur; semel de caula rectæ fidei, de grege qui pascendus traditur Petro, fuerit egressa; incipiet post vestigia gregum peruersi dogmatis, de vnus in alterius gregis septa discurrere. Et ita fit, vt quicumque vnâ & veram doctrinam deseruerit, quotidie multas & falsas nouarum vocum doctrinas inueniat: Et qui forsitan caput erat gregis Christi, nunc in alienis gregibus cauda efficitur; sicut per Esaiam asseruit Dominus dicendo: *Propheta loquens mendacium, ipse est cauda.* Omnis enim, qui in populo rectæ fidei est: & si inferiore loco vel ordine sit, rectam tamen fidem tenendo proculdubio caput est: à quo capite si recesserit, quamuis magnus inter hæreticos videatur, loquendo mendacium, cauda efficitur. Et iam nõ vt ovis quæ vocem Dei audiat, sed velut capra oberrans, vestigia peruersorum gregum sequendo, efficitur. Quomodo qui veritatem in mendacium vertit, circa inutiles quæstiones ægrotat; & auditores (quos, maledicendo, nequiores generat) quasi hædos *intra tabernacula Pastorum*; dæmonum qui sunt auctores Hæreticorum; venenosis assertionum flosculis pascit. Quis autem sapientum poterit ignorare, inuentores, doctoresque hæreseos, tabernacula dæmonum esse, In quorum mentibus dæmones, velut in tabernaculis, requiescere delectantur? Nanque sicut bonus pastor Christus, animam suam tradendo in mor-

tem, gregem sibi adquisiuit quem Petro pascendum commendat: Ita & mali pastores, dæmones; per suam damnationem, animarum congregant greges cum quibus in æterna morte damnantur. Sunt ergo perditorum gregum pastores supradicti; *tabernacula vero*, illi in quibus primum hæresim loquitur Satanas; *Greges* autem, auditores vel amatores eorum: in quibus gregibus non agni generantur, vt retro dictum est, sed hædi; quos anima ad omne decus creata, pascere dicitur si ignorauerit se. Certum est enim per Christi doctrinam in qua verus Deus verusque creditur homo, agnos generari ad dextram in die Iudicij conlocandos; & ad sinistram, Reprobos, Gehennæ ignibus deputandos. In quorum consortium adgregandam minatur Dei sermo perfectam animam in sapientia vel sciëntia, si ignorauerit omnia sæpè dicta quæ in ea Creator contulit per naturam, eam ad suam imaginem & similitudinem fabricando, eam sensu & ratione ditando: per quem sciat adpetere bonum & respuere malum, per quem rationabile sensum Creatori suo præbeat auditum, contemnat diabolum, Deo se præbeat vehiculum, humilitatem diligendo, diabolum fugiat nequissimum ascensorem, execrando superbiam. Nam vnusquisque ascensor, ad suam possessionem vel patriam quasi vehiculum quem ascēderit ducit: Deus videlicet ad cœlorum regnum, Diabolus in infernum: de his enim duobus Ascensoribus euidenter declarat Scriptura diuina. Deus siquidem ita dicitur legitur per Esaiam Prophetam: *Super quem requiescam, nisi super humilem, & mansuetum, & trementem sermonis meos?* De diabolo vero ita præcipitur per Salomonem: *Si spiritus (inquit) potestatem habens ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris ei: hoc est; si ascenderit per cogitationem cordi tuo hortando ad crimen, arbitrij tui stabulum, bonæ voluntatis locum, crimen perficiendo ne dimittas. Quantumuis enim calcium suorum stimulis intra stabulum boni propositi animi latera in cogitationibus verberet; nequaquam tamen per campos scelerum, habenis eius verberibusque acta, crudelissimi exempli sui innocenti importabit interitum: sed laudis frena (reparatis viribus) Deum protectorem suscipiens, iugalis effecta Spiritus sancti, quæ possit (imo quæ mereatur) ægrotantibus ceteris animabus cœlestem medicinam perferre: simplex facta illis, quos Dominus Christus binos per ciuitates vel castella miserat ad prædicandum: de quibus Abacuc; *Ascendes super equos tuos, & quadrigæ tuæ salus*; quos, Apostolos vel Euangelistas intelligi, nullus sapiens dubitabit. Hæc ergo sæpè dicta perfecta anima, voce Sponsi terribilibus admonitionibus conturbata cum dicitur ei; *si ignoras te o pulchra inter mulieres, hæc & hæc venient tibi*; Porro melior esse effecta ostenditur, in pulchritudine, in potentia, in velocitate. Nam cui prius dictum est pro vltima nota; *si te ignoras, pasc hædos*: nunc eius pulchritudo, virtus, & velocitas sic admirabilis facta est, vt magnis similiter personis in quibus ipse sedet & equitat Christus, quantum eam humiliandam minatus est si se non agnouisset, cur vel à quo sit creata, tantum laudibus digna est exaltari, postquam salutaribus monitis erudita proficit in melius, dicendo; *Equitavi meo in curribus Pharaonis ad similiai te amica**

Exod. 16. c
Leuit. 1. c

Gen. 1. d

Ioan. 21. d
Semel lapsus in hæresim, quocidie multa & falsa inuenit.

Eso. 9. c

Ioan. 10. c

Rom. 1. c
2. Tim. 7. Tit. 1. c

Ioan. 10.

Ioan. 21. d

Matt. 25. d

Gen. 1. d

Esa. 66. a

Ecclesi. 10

Luc. 8. a
Abac. 3. b

medi vt nos doceremur quantum Dei correptio valeat, siue illius quem sua vice ordinat Christus. Habet equos, habet equites, habet & currus Dominus Iesus Christus quibus vehitur. Magnus ille Helias Propheta euectus est curru quasi ad cœlum: Equites aduenerant in auxilium contra Assyrios Heliseo in Samaria: Equos vidit missos perambulare omnem terram Zacharias Propheta: quibus amicam suam, id est, perfectam animam; Dei comparat sermo. Equi autem qui prædicti sunt videntur mihi Virtutes esse Angelicæ: in quibus ante incarnationem Domini vehabatur Spiritus sanctus multipliciter quia secundum ipsius Saluatoris sententiam idem dicitur; *Deus spiritus est: Et spiritus ubi vult spirat.* Quibus equis sociati coniunctique intelliguntur Apostoli simul & illi qui succedunt in eorum locum vel ordinem: qui sedentem super se Spiritum sanctum, multiplicem gratiam impertientem, portant *Deum in corpore suo*: & discurrunt, non quod vitia traxerint & diabolus persuadendo illecebram; sed quocunque ducti fuerint eius habenis, confirmante Apostolo Paulo; quotquot spiritu Dei aguntur (id est, ducuntur) hi filij Dei sunt, glorificantes & portantes Dominum in corpore vestro. In quibus ascensorem Dominum Iesum Christum vel Spiritum sanctum, & omnibus gentibus medicinam portaturum, in eis, cum de eius aduentu caneret, Propheta Abacuc (vt retro iam dictum adnunciavit. *Ascendes (inquit) super equos tuos*; & reliqua. In quibus equis vel quadrigis sedens Christus redemptor noster, loquens in Apostolis; acutissimo gladio verbo suo expugnat exercitum dæmonum qui super impios reges vel philosophos magicarumque artium doctores equitabant; & de singulis, secundum virium qualitatem, currus, equos, vel arma fecerunt: per quos suo Creatori bellum inferre adtentabant, deorum ubi nomina vsurpado. Sed Redemptori nostro triumphanti per Crucem; omnes currus & equites, omnisque cetera Principis Mundi cessisse probantur; qui sibi, de populo captiuo (vt diximus) currus & equites & arma fecisse comprobantur: & quicquid inuisibiliter ante eius aduentum moliti sunt; nunc in eius Passionis triumpho, per Iudam & principes Sacerdotum, per Scribas & Romanam cohortem militum, visibiliter exercuisse monstrantur. In qua turma aëriatum Potestatum proculdubio princeps Mundi ductor fuisse monstratur; qui per crudelissimos persecutores supradictos, ita Apostolica castra turbauit sicut carneus Pharaon, populum Israëlem cum curribus & equitibus persequendo, Israël castra turbasse refertur. In hoc ergo prælio tam funesto, videntur mihi Principes sacerdotum, equorum & curruum vices egisse: qui primi in tanto scelere cucurrerunt, & post se omnem crudelium turbam pro curribus traxerunt, clamantes: *Crucesige, crucifige* talem. De quibus, currus fabricasse probatur aërius Pharaon diabolus: super quos sedens, Domini corpus in mortem egit. In quo curru cariosum fragilemque temonem Iudam aptauit, primum omnium laqueis

4. Reg. 2. b
4. Reg. 6. d

Zach. 6. a

Ioan. 4. c
Ioan. 3. a

Act. 1. a
1. Cor. 6. d

Rom. 8. c

1. Cor. 6. d

Abac. 3. b

Matt. 26. c
Marc. 14. c
Luc. 22. c
Ioan. 18. a

Exo. 14. b

Matt. 29. e
Mar. 15. b
Ioan. 19. c

confringendum. Hi enim qui multitudinē criminū nimis volubiles sunt in malicia, currus Pharaonis, Principis Mundi, effecti sunt. In quibus Princeps Mundi cum suis ministris in malis operibus equitabat; siue hoc de retrodictis Philosophis intelligas siue de crudelissimis regibus, vel de magicarum artium inuentoribus, siue de illis qui dominum Christum egerunt in crucem, siue de his qui eius martyres diuersis trucidauerunt tormentis. Nunc autem Redemptore nostro domino Christo pugnante, & vincente Principem mundi cum exercitu suo; liberati de manu eius, Apostolorum collo doctrinæ tracti, Dominum portant. Et in quorum mētibus immundi Spiritus insidēre consueuerant, equitantes per facinorum campos, nunc Domini equi effecti per gratiam regenerationis, Spiritum sanctum vehere comprobantur: Per quos, mox ubi in insidiis inuenit inimicum eorum qui adhuc paruuli sunt ad peragendum bellum; sub currus, vel sæpè dictis equorū proculcat vestigiis. Sub eorum scilicet, pro quibus orat beatus Paulus Apostolus; *Deus Dominus noster cōteret Satanam sub pedibus vestris velociter.* De quorum ceruicibus deiecto iniquo Sessore, iubentur Domino se præbere vehiculum, cum ait; *Glorificate & portate Dominum in corpore vestro.* Per quod sacramentum redēptionis nostræ, cœpit aërius Pharaon suis curribus conteri in cunctis adinventionibus & calliditatibus suis, dū sapientia Mundi à suis quibusdam Philosophis vincitur; qui velocitate, sapientia cursum mutauerunt potius quam amiserunt. Mutatis enim doctoribus (apōstis) velocissimis demoniacis equis velociore necesse est efficiatur; & mutato magno Sessore prædicto, magni efficiatur equi. De illis ergo Potentibus in malicia; qui per doctrinam ipsius credentes, liberati sunt à malo Sessore, portant Spiritum sanctum. Et in quibus solebat sedere Pharaon (qui disperdens vel dissipans eos interpretatur; qui vtique Princeps intelligitur mundi) nunc vehitur in eis princeps cœlestis Militiæ Christus. Et quos consueuerant, autores vitiorum ministri Antichristi, trahere per saxosa conuallia criminum; nunc à potentibus & mansuetis equis Apostolis, vitæ exemplo & sana doctrina trahuntur per iustitiæ campos; In quibus rota sunt, voluntas & rationalis sensus: temones, Agens officium; per quæ aut Pharaonis aut Christi vnusquisque efficitur currus. Et quàm sint splendidi, veræ consciëntiæ auro obtecti; quàm resurgentes in omni sancta cōuersatione hi qui, ex Pharaonis, Christi effecti sunt currus euidenter agnoscitur, ubi eos Domini equi trahere adseruntur. Quibus etiam pro sublimi laude, animam suam adsimilat Christus dicendo; *Equitavi meo*; & reliqua. Quam plebem ostendit per omnia similia bella perpestram in Apostolis, vel in eis qui currus effecti sunt Dei: Et similem, eam, gloria post triumphos manere in se domino Christo vel Spiritu sancto multiplicis gratiæ largitore: cui est gloria in secula seculorum.

Rom. 16. c

1. Cor. 6. d

Vam pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturiv.

Post oscula sancta suscepta, post omnem lætitiã retro dinumeratã, post pugnam prædictorũ filiorum maris, post agnitionem sui, cur aut qualis vel à quo creata sit, post virtutem equitãtũ Dominico comparatã; nunc initia pulchritudinis, præ cæteris membris, à genis Ecclesiæ nosci docemur: & hæc pro magna laude Turturi comparatur; vt per ænigmata habitationem eius, à perturbatione sæculi istius tumultuosã, prolongandã ostenderet. Hæc enim pulchritudo genarum (quæ castitatis cãdore & verecundiæ rubore decoratur) faciei Ecclesiæ; duo contraria quàm maxime, probatur habere: hoc est; frequentiam populorum & cupiditatem præsentium rerum, adpetendo plus quàm necesse est. Quod si ad magisterium formicæ ad vltimã notã docendus mittitur piger (qui peccatoris futurã vitã non cogitantis significat figurã) nihil mirum si eorum persona, qui faciem Ecclesiæ exornant, Turturi comparetur; quæ sola præ cæteris auibus, remota à frequentia hominum diligit in colere loca, & ibi construit nidum educãtque pullos vbi hostis eius aut nunquam aut vix habet accessum. Quo vtique fugiendo malorum consortia, respuendo quicquid pretiosum in præsentĩ cernitur vita, sancta anima (quæ amica à verbo Dei appellatur) eo modo cognoscitur facere cœlestem prolem doctrinã suã sermone genitam; & vitæ exemplo nutritã transmittit ad cœlum. Nam Turtur, de qua sermo præcessit, tantæ castitatis ab eis qui naturas auium descripserunt esse narratur vt præter vnum, coniugem nesciat: de quibus si alter defectus fuerit, alteri iam nunquam alia societur; sed in omni vita, proprium coniugem amissum desiderando requirit. Cui ergo per castitatis & verecundiæ decorem, Ecclesia in genarum pulchritudine congruè comparatur. Hæc quidem secundũ ordinem historię dicta sunt; sed opinor præcellentiorem sensum in hac comparatione latere: nam mihi videtur illius Turturis pulchritudini genas Ecclesiæ comparari, de qua in octogesimo tertio Psalmo Propheta dicit; *Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi ponat pullos suos.* Vbi figurã Spiritus sancti in passere, & immaculatæ carnis adsumptæ, in turture nominatã nemo sapiens ignorabit. Tunc videlicet Ecclesia in genis quæ omnibus in proparulo sunt & bonis & malis, ab vtrisque pulchra laudatur quando adsumpti hominis Christi (per castitatis maxima bona) quantulumcunque in similitudine traxerit. Tunc pulcherrimum totum Ecclesiæ corpus cernitur, cum verecundus genarum aspectus per pudicitie gloriam ab impijs admiratur: tunc enim imagine virtutis ab hostibus suis castitas prædicatur, cum eam impugnantes vincere non potuerint. Nam sicut membra quæ sunt in capite, si pulchra fuerint, cæterorum membrorum quæ vitibus conteguntur, fœditatem excusant: ita & illi qui per sacerdotalem honorem mēbra capitis Ec-

clesiæ esse noscuntur, plebis negligentie fœditatem sua castitate decorant; & è contrario, nihil tam deforme tam abiectum in Ecclesiæ corpore nisi cum in supradictis mēbris turpissima vita vel fama cernitur. Et quia sancta Ecclesia in suis doctoribus, castitate & varietate virtutum Turturis (id est Christi) imaginem imitatur necessãriò ab ipso laudatur dicendo: *Quàm pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.* Sequiturque;

Collum tuum sicut monilia; Catenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

In collo mihi videntur laudari, qui verbo ædificationis paruulos instruunt ad salutem; qui spiritalem cibum sermonis, ad cætera corporis Christi membra quibus credulitas sola suffragatur, quæcũque obscura interpretando, transmittunt. Qui per doctrinã aureã & per exemplum vitæ gemmeum, in Ecclesiæ collo ostenduntur. Monilia namque, gemmarum ornatus esse dinoscitur; sed vt pulchrior fiat earum aspectus, auri materiã necessariã habent; per quam connexæ, in suo tenentur loco. Hoc & ipsum naturæ nostræ ingenium, quod in similitudine gemmæ de lapideo corde exciditur, necessariũ habet fulgentissimum Sancti Spiritus adiumentum: per quem noui & veteris Testamenti verba Legis diuinæ, quæ prænucciãuerunt vel ostenderunt Saluatorem Mundi venisse, concatenata; quasi vna veritatis catenula sermo effectus, gemmeis animarum transiectis mentibus per concordiam fidei, per vnanimĩtatis sensum, Ecclesiæ collum decorat. De quibus verbis vel sensibus nunc Spiritus sanctus ait; immò Trinitas ipsa inseparabilis, ad prædictã animã; *Collum tuum sicut Monilia;* Id est inter ipsã prophetica ab Spiritu sancto manantia aurea verba quibus circumdatã animã pulchrum præstant aspectum, argenteus sensus intelligentiæ rationalis emicet intersertus (qui sermo Prophetiæ conceptioni, qui natiuitati, qui passioni, qui resurrectioni, qui ascensioni in cœlum, qui regressioni ad iudicandum terram Saluatori conueniat (vt dictum est) intersertus argenti vermiculatione coruscet. Tribus quidem istis, gemmarum, auri & argenti, materiis, nescio si qua in suo collo vtatur nobilis sæculi mortalis Spõsa (In quo vtique ornamento, decorari videtur monili, si interseratur vilior argenti materiã.) Sed his qui ad animæ ornatum trahuntur, necessariũ est tribus materijs Sponsam verbo Dei ornari: per cogitationem scilicet, limpidissimã gemmã, & sermonem veritatis auro rutilantem, & opera iustitiæ argenti condore micantia. De quibus ipse Dominus in Euangelio auditoribus dicit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.* *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Aliquantulũ scilicet per Ioannẽ Baptistã pparatorẽ spõsæ, doctrinã pulchritudinis est adeptã Ecclesia: & in lametatione infantũ, velut angusta stola iduta, recubẽtẽ in domo Symonis le. p. l. lacrimas pœnitentiæ

Matth. 26. a
Marc. 14. a
Ioan. 12. a

tentiæ meretricis, Christum inuenit, & mentis suæ nardum gaudet dedisse odorem: Quæ fuso vasculo nardi super dominum, ostendit eum & indultorem criminum aduenisse, & gloriosã eius sepulturã ostendit futurã. Quæ cum à diabolo, qui odit pœnitentes, ore Iudæ traditoris fuisset vituperata, voce Christi magis laudibus meruit exaltari. Cuius memoriã ad exemplum pœnitentium, velut quoddã gloriosum fertile semen, in toto mundo prædixit spargendam. Quæ eius sepulturã significando, ostendit sedecim Prophetarum in Lege Veteris Testamento loquentium, medico animarum aduentante, completa esse præconia. Et Vetus Testamentum in sedecim Prophetis, & Nouum per quatuor Euangelia, octo beatitudines proferentia, in se complexa est, Christi sepulturã per suã pœnitentiã portendendo, eo quod speciebus arte pigmentaria mixtis oleo, conficitur nardus, id est, viginti octo & sedecim Prophetis, quatuor Euangeliorum libris, & octo beatitudinibus recognoscas, quem Ecclesia per pretiosã nardum impletum dedit odorem. Quæ nisi Christum regem incubantem in infirmitate carnis reperisset, nec mentis suæ dedisset odorem, nec Angelis cœlorum lætitiã exhibuisset: quibus gaudium est pœnitentiã peccatoris: nec domini regis digna fuisset voce laudari; quæ nõ sine mysterio concurrat ad suffragia regis in humilitatis accubitu recubantis, antequam exaltatus sedeat iudex: & quicquid super eam diabolus onerauerat criminum, paulatim ignis pœnitendo purgavit, ac fontibus lachrymarum extinxit. Et hoc tunc fecit, quando eum, vt est verbum Patris, vestitum hominem, cum alijs hominibus escam sumentem inuenit. Intellexit enim excelsum, quod cum patre vnum est, de illa altitudine deitatis descendisse (& humiliando se recubuisse super abiectã carnis naturã) in domum, hoc est, in terrã istã, quæ tecto tegitur cœlo, quæ per peccatum primi hominis facta est domus leprosi. Nulla enim tam fœdissima lepra, quàm nota peccati, quæ fecit projici à facie Dei. Quam domum suo ingressu mandauit, sua refectione sanctificauit: & suscipiendo meretricem pœnitentem, & indulgendo crimina, ipsum leprosum Dominum domus se docuit emundasse. Ecce quibus beneficijs, & quæ benignitate regis, mens humanæ naturæ, pœnitentiæ vel bonorum operum tantæ suauitatis dedit odorem: qui totã domum prædictã impleret, & totum lætificaret cum habitatoribus tugurium. Tria sunt scilicet, quæ in isto odore laudantur, vngendo, rigando lachrymis, & osculando Domini pedes in quibus prima laus est Ecclesiæ bonitatis vnum confitendo Deum: qui testimonio Christi solus est bonus, qui erat in ore Prophetarum. Secunda laus est disciplina, vnicum filium credendo Dei: super quo testimonio Esayæ Prophete, disciplina pacis nostræ florens, germinans fructum, in virga Aaron ad nos transfusa est in figura Aaron adferentis: (alia) disciplina pacis nostræ super eum, & vulnere eius sanati sumus. Quæ disciplina, paterno affectu inuitando ad lætitiã regni cœlorum, terrendo æternis tormentis gehennæ, per quatuor Euan-

Marc. 10. c

Es. 53. b
Numb. 17. c

gelia germinauit. Tertia vero odoris est laus scientiæ, & cognitio Spiritus sancti, qui odore vitæ octo beatitudines emanauit: qui in terra recta, id est, videntium, doctõr esse probatur, Clamante Dauid ad Dominum Patrem: Spiritus tuus bonus deducet me in terra recta. Quæ tria omnium bonorum fundamenta esse probantur: Quæ in se Baptisimum, Pœnitentiã, & Martyrium continere docentur. Quæ tria gloriosa, de supradicta Trinitatis confessione, Ecclesia gaudet in se quotidie fundi. Cuius vox est vt in se ista tria conferantur quotidie dicendo: Bonitatem & disciplinã & scientiã doce me, quia mandatis tuis credidi Domine. Quam si diabolus vidit innumerabilibus charismatum monilibus ornatã ditari, & omnium dulcium blandimentis præsentis vitæ contemptis, ad vnã illã æternæ lætitiæ dulcedinem festinantem, innumerabiles amaritudinum immisiones, tam per se quàm per satellites suos, per momenta immittit. Sed quia deus noster redemptor in medio eius, & semper non commouebitur de vestigio veritatis, neque perturbatur propter super se inruentium impactus impiorum, quia omnia & in omnibus Christus. Nam etsi amara pro Christi inferantur amore, indulcescunt tamen spe futuræ lætitiæ sempiternæ. Ideo sequitur.

Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur.

Myrrha siquidem amara interpretatur: quæ in se salutarem significat disciplinã, quã in Christo suscepit Ecclesia: quæ pro eius nomine in diuersis membris, diuersas tormentorum amaritudines tolerando fasciculus myrrhæ efficitur ei Christus. Arbor igitur myrrhæ, de qua multis infirmitatibus corporis profuturus gignitur succus, similis salicis subtilissimis contortisque virgultis, in modum fasciculorum ramusculos, ab eis qui arborum naturas descripserunt, proferre adferitur. Hæc igitur prædicta anima, vbi per auditum æternæ vitæ dulcedinem gustus accepit, in sponsi aduentum multimodas & amarissimas passiones, pro eius nomine inlatas, nõ sentit: hoc est, carceres, exilia, proscriptiones, rerum præsentium nuditatem, famam, sitim, vincula, cædes iniustas, ignitas laminas, imbres lapidum, impropria, pericula, naufragia, præcipationem profundĩ, flagellorum plumbi virgarumque pœnarum aculeos, & alia multa, quæ dinumerare perlongum est suscepta cum magna lætitiã dicit: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus.* Multas vtique infirmitates, diuersa vulnera, innumerabiles animæ morbos medendo, per multimoda medicamenta, correptiones, & ferramentorum exempla, necnon disciplinæ penicillo, fasciculus myrrhæ efficitur Christus Ecclesiæ. Cuius vox est in centesimo secundo Psalmo: *Benedic anima Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius: & reliqua, usque deest.* Cum ergo ad multas infirmitates à diabolo infiçtas, sanandas, multas à Deo correptiones patienter pertulerit anima, vel diuersas (vt supra dictum est) pro eius nomine inlatas gau-

Matth. 5. a

Psal. 142.

Psal. 117.

Colo. 3. b

dens sustinuerit passiones, fasciculus myrrhæ eius efficitur Christus, ad omnes vitiorum morbos de eius pectore expellendos. Tunc iam mundum, & cum orationibus paratum hospitium diuinum, vt ipsa iam tam magna fiducia Christum inuiter in cordis sui recessum, dicentem in Euangelio: Qui audit sermones meos, & facit eos, ego & pater veniemus ad eum, & mansionem faciemus apud eum. Ecce quibus modis inter vbera amica, hoc est, animæ sibi placitæ, cõmorari probatur. Ecce quo ordine, Christum inter sua vbera Ecclesia cõmorari lætatur. Inter illos proculdubio egregios viros, qui pro ætate, vel pro possibilitate ingenij, lacte doctrinæ suæ spiritali, paruulos nutriunt (de quibus ipse dominus dicit: Si duo vel tres conuenerint super terram, quicquid petierint in nomine meo, fiet eis: & vbi cõgregati fuerint duo vel tres in meo nomine, ego in medio eorum sum) Id est ea imperando quæ per gradus prouocent ad cultum diuini operis, & non in desperationem adducant: sicut fecisse alio Concilio Apostolos actus Apostolorum cõmemorat, scribentes in Antiochia discipulis adhuc paruulis in Christo. Non vobis, inquit, amplius pondus imponimus, nisi vt abstineatis vos ab immolatis idolis, à fornicatione, à suffocato & sanguine: & hæc custodientes, bene agetis. Valet. De quibus vberibus vnus auditorib⁹ suis dicit: Lac vobis potum dedi, non escam: & reliqua. Inter alia etiã media vberum Christi commorari lætatur. Quod si Ecclesiæ caput effectus est Christus, quid mirũ si & cõmorator menti efficiatur, vbi vicina sunt vbera? Nã si Ecclesia vnus corpus cõ Christo effecta est, cuius in capite dicimus vbera Apostolos debere intelligi per Euangelistarum Apostolorumq; doctrinam, non erit incongruum Patriarchas & Prophetas, etiã Ecclesiæ vbera nuncupari, in quorũ medio transfiguratus in monte Iesus, dilectus Ecclesiæ, inter Moysen patriarcham & Heliam Prohetã, in futurã gloriã Ecclesiæ manifestè esse probatur. Nunc autè per vnitione Dei & hominis adsumpti, diuinitatis & humilitatis æternalis & tẽporalis collegiũ, Verus & Nouũ duo Testamẽta, alterum quod promisit, alterum quod promissum Christum ostendit, Ecclesiæ vbera cognoscuntur: in quorum medio Christum commorari probatur.

Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

Præ omnibus terris insula Cyprus miræ magnitudinis botro vuarũ gignere fertur: cuius magnitudinis ille botrus, qui à duobus iuuenibus de terra repromissionis in desertũ perlatus fuisse legitur: qui omni modo figuram adsumpti hominis Christi redẽptoris nostri signabat. Qui vtique pro loco, vel tempore, vel causa, esca & potus Ecclesiæ factus est per corporis sui & sanguinis sacramentum. Cyprus verò tristitia vel m̃ror interpretatur: Engaddi, fons hœdi. Est ergo botrus Cypri amicæ suæ Ecclesiæ, dũ peccatoribus tristitiã vel m̃rorẽ pœnitentię in m̃tib⁹ seminat, vt eos ad illam beatitudinem sublimet, de qua ipse dixit in Euangelio: Beati qui lugẽt nunc, quia ipsi consolabuntur. Qui vt ille quem diximus botrus, à duobus portatus iuuenibus in desertum, ita & ipse à duobus populis, Iudæo scilicet persecutore, & Romano milite imperante, à phalã-

ga in crucis patibulum leuatus est, qui vsque hodie tristitiam m̃rorẽmque, vitam conferẽtem æternã Ecclesiæ, generat (vt prædictum est) in eis, qui post innumeras congeries criminũ, in sinus Ecclesiæ cõgregantur. Cibum verò spiritalem & potũ, botrus prædictus in se credentibus quotidie subministrat: his duntaxat, qui congregantur in vineis Engaddi, vbi est fons hœdi, hoc est, vbi multarum gentiũ nationes, quæ vineæ intelliguntur, creatore agnito, destructis conuenticulis incredulorum credentes Christo, habent in medio fontem hœdi, qui est sacrosancti baptismatis fons, vbi hœdi descendunt, qui erant deputandi à sinistris ante tribunal iudicis æterno igni tradendi: Et ascendunt agni immaculati, qui à dextris iudicis congregentur, æterno regno donandi. Nam certum est vnus esse fontem baptismatis in toto mundo, vbi trinitatis æternæ inuocato nomine tincti sanctificantur, vt ex hœdis agni efficiantur. Certum est enim, vt sicut vna gens Iudæa per notitiam Legis diuinæ, vinea domini nuncupatur: ita & diuersæ gentes ad fidem Christi aduẽtæ per Apostolorum culturam, id est, doctrinam, multæ vineæ appellantur. In quarum medio, vt dictum est, sancti baptismatis fons est aquæ, ad quem hœdi adueniunt vt agni efficiantur. Fons enim baptismi propter peccatores est constitutus, qui hœdi sunt appellati: non propter iustos, qui lauari nõ indigent. Iusta ergo ratione fons hœdi lauacrũ sanctificationis intelligitur: qui non propter iustũ, vt prædiximus, sed propter peccatorem populum à Christo in præfatis vineis est productus. Quæ vineæ Engaddi non vinũ, sed balsama gignũt. Engaddi vicus est præmagnus in terra Iudæa, iuxta mare mortuum: quæ terra figuram tenet terrę viuentium: vbi sunt vineæ balsami. De quo vico, multi reges transplãtauerunt arbusculas balsami in alijs locis vel terris, & penitus radicare aut viuere nequiverũt. Vnde factum est, vt in eodem loco, vel in eisdem finibus magnum studiũ adhiberetur à regibus in plantandis vineis gignentium balsama. Et quæ sit causa vt in nullo cespite hæ proueniant vineæ nisi in sola Engaddi, operapretium est intelligere. Reor hunc succum harum vinearum, vnus fidei confessionem intelligi typum tenere, in qua spes consistit fidelium, in qua singula medicinalis odor bonus Christi, vitã mortuis animabus reddens, germinare probatur; de qua confessione, quæcunque gens vel anima, à malis cultoribus hæreticis decepta, transplantata fuerit, arefcit. Quod multis animabus euissè probatur: quæ se, ab vnus verissima prædictæ confessionis fide euillæ & arefactæ, gehennę pabulum præbuerunt. Nam sicut corpus sine esca & potu subsistere non potest, ita Ecclesiæ voce declaratur, sine botro, qui est Christus, æterna vita de cœlo descendens, animam viuere non posse: qui in nulla alia terra, nisi in terra repromissionis, in nulla alia vinea, nisi in vineis Engaddi, ab esurientibus & sitientibus iustitiam inuenitur, id est, in nulla congregatione hæreticorum, in nulla sc̃ta Philosophorum, in nulla adulatione Schismaticorum: vbi si transplantatus fuerit aliquis, deceptus peruersitatis suæ fama, deperit arefactus.

Ioã. 14. b. & c.

1. Cor. 3. a. Hebr. 5. d. Mat. 18. c.

Act. 15. c.

1. Cor. 3. a.

Ephes. 1. d.

Mat. 17. a.

Num. 3.

Mat. 5. a. Luc. 6. d.

Mat. 25. c.

Mat. 5. a.

Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra: Oculi tui columbarum.

Post genarum & colli decorem sponsæ, oculorũ pulchritudo laudatur: & geminato præconio ab ipso, & totius corporis pulchritudo, & lumina, columbarũ oculis cõparatur. Et illi creaturã cõparatur, quæ mansuetudine, fecunditate, acumine visũ velocitate pennarum, omnibus penè aligeris animantibus præstantior inuenitur. Oculi ergo duces totius corporis esse probantur: sine quibus aut non potest incedere corpus, aut vix offendendo incedit. In quibus sacerdotes recto ordine intelliguntur, quibus sacrosancta mysteria cõmissa sunt. In quorũ fide decoratur Ecclesia, in quorum vita immaculata repetitis laudibus Ecclesia sublimatur. Pulchra namque est mundissimã deo conscientia exhibẽdo, Pulchra est, inimicis & alienis à fide Christi irreprehensibilem conuersationem monstrando. Adducitur & tertia pulchritudinis laus in acumine oculorũ. Columbarũ enim natura, super illa quæ diximus & hoc peculiare habere probatur, vt hostis aduentũ post se de luge, ante se in aqua speculetur. Cuius vtique in sacerdotum communionem sermonis, accipitris aduersarij diaboli insidias populis prædicãdo, pulchritudo laudatur.

Ecce tu pulcher es dilecte mi, es decorus, lectus noster floridus.

Non potest quis cuiuspiam, quæ minime diligit, decorem laudare: nec potest eũ, cuius moribus non concordat, diligere: sicut beatus Apostolus Paulus docet: nemo, inquit, potest dicere in spiritu, anathema in Iesu: Et nullus dicit Dominũ Iesum Christũ, nisi in Spiritu sancto. Ille ergo pulchritudinẽ speciẽque dilecti filij Dei, & videre potest, & laudãdo extollere, qui sanctis operibus spiritum eius in sua retinuerit mente. Ideoq; præfenti loco, Ecclesia plena spiritu veritatis, illo, qui in specie colubæ in Iordane de cœlo super adsumptũ hominẽ descendit, & pulchritudinẽ corporis eius sine peccato, & decorẽ veræ animæ sine mendacio & dolo agnoscens, reciproca, geminataque effert laude, dicendo: Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus, lectus noster floridus. Quamuis scilicet decora facies, vel pretiosa vestis, speciosum ostendat sponsæ sponsum procul positum, tamen vsque ad lectuli coniunctionem ceterorum membrorum decorem ignorat. Sed vbi celebrata fuerit legalis coniunctio & duo effecti fuerint caro vna secundum sententiam primi hominis (quod iacramentum magister Paulus Apostolus, in Christo & Ecclesia prælatum adseruit) ita & prædicta amica, vsque ad sepulturã diem dilexit quidem desiderando eius aduentum, visum osculatumque laudauit, sed tamen omnis amor, omnisque species decoris eius à tempore resurrectionis, vsque ad cõstitutum terminum, & effusionem sanguinis, pro ei⁹ nomine peruenisse probatur. Lectum namq; floridum, id est, sparsum floribus (vbi eius pulchritudinẽ decoremque in omnibus m̃bris agnouit) sepulchrũ domini per ænigmata ab Ecclesia intelligitur dictũ: vbi pariter corpus Christi Ecclesia, & verbum patris omnia implens, & vbiq; est totus semper, qui adsumpserat corpus, recubasse probatur. Nã nõ nisi præfentia verbi, tribus diebus & tribus noctibus caro nõ vidit corruptionẽ. Floridus autè lectul⁹ iusta

1. Cor. 12. a.

Genes. 2. d. Mat. 10. a. 1. Phes. 5. g.

Psalm. 15. Act. 2. d.

ratione prædicatur, in quo aromata vel aloë, quæ de multis specieb⁹ herbarũ succis vel florib⁹ arte pigmentaria cõposita, cõ Christi corpore intromissa sũt: quibus eo resurgente, sepulchrũ est aspersum. In cuius doctrina, ecclesia, id est fidelĩ turba, libertatem inuenit, in morte vitam, in sepultura silentiũ in duris laborib⁹ (quos demonũ flagris acta exoluebat quotidie) requiem. Vbi verus homo per inclusionẽ corporis, sub impiorũ signaculo cõseruatus cognoscitur: & verus Deus de signato sepulchro cõ suo homine resurgendo egressus, vbi sub vocabulo lectuli, filij Dei & Ecclesiæ coniunctio celebrata, vbi cõ eo Ecclesia delectabilem somnum passionis, & gaudium æternæ vigilationis meruit inuenire: clamante Apostolo ad eius membra: Si mortui estis cõ Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera patris. Ad cuius resurrectionem, & mentes hominum ad habitandum Spiritui sancto & tẽta congregationum credentium quotidie præparantur, etiam visibiliter quàm innumerabiles domus, Dei filio & Ecclesiæ sine cessatione omni tempore ampliantur. Et de quibus, qualibũve materiis fabricentur, aut quàm durabilia sint vel decora, docuit dicendo:

Tigna domorum nostrarum cedrina laquearia nostra cypressina.

Natura Cedrorum semper crescere fertur, nec aliquando finitur ire in senectam, secundũ illud Psalmographi: Iustus vt palma florebit, & sicut Cedrus Libani multiplicabitur. Quarum arborum succus tantæ virtutis est vt diuersa corporum m̃bra sanet, vermes vlcera necet, & à mularum aculeis perũta corpora defendat. Cuius arboris ligno cõ aqua viua & fasciculo hyssopi cõcto, adligato in vase fictili, peccatorum emundatio per asperionem in veteri Testamento celebrabatur, quod nunc in veritate per sacerdotem, per baptismum, & per sanguinem Christi, qui vnus fidei multitudines per fasces circõplexas, à diaboli infestatione defendens, æterna, & intẽporali peccatorũ remissione celebrari docetur. Dom⁹ videlicet dilecti filij Dei & Ecclesiæ cõ ueticula populi Christiani, vbi prædicta redemptio animarum celebratur, in toto mundo esse noscuntur. Quæ dom⁹ de doctorib⁹ apostoli voce agẽtib⁹, vel in eorũ cofixis lucis, eorũq; doctrinæ ferramentis dolatis, fabricari probantur. Ipsaq; cedrina imputribilia ligna prædictarum domorum intelliguntur, quæ nec subtilissimis nequissimarum cogitationũ ariolis, à suo sanctitatis robore depereũt, & semper transacta obliuiscẽtes, ad ea quæ anteriora sunt bona opera, sine intermissione extendentes (velut cedri) quotidie crescunt, id est, multiplicantur sanctorum operum fructibus, in adiutorium sanctorum lucris animarum: quorum succus sermonis vel consolationis ab aculeis demonum animas defendit, & insidã iam olim sordidorum facinorum consuetudinis vulnera sanat, & nequissimarum cogitationum vermes interimat. In quib⁹ tignis ad delectationem habitantiũ (domus recte fidelib⁹) cedrinis, cypressina laquearea affixa depẽdẽt. Cypressinum nãq; lignum, manu artificis concinnatũ, decorum præstat aspectum, & odorem iucundissimũ reddit, & ad multas passiones corporis medicinæ virtutem in se continere probatur: quæ castitatẽ pu-

Coll. 3. a. Coll. 2. d.

Psalm. 91.

Philip. 3. e.

dicendam, obedientiam, humilitatem, charitatem & misericordiam conseruantium auditorum formam, venerantium sacerdotum honorem exprimere intelliguntur: qui a verbo doctoris indefinenter dependent, qui in modum camerae de iustis laboribus solando, doctorum presentis temporis exorant & contegunt nuditatem, vt predicta laqueare conferta tignis, domorum abscondunt vel operiunt nuditatem. Doctorum enim gloria, deuota plebis persona probabitur. Similiter & plebis deuotissima gloria stabilitio firma in doctorum persona consistit: cum illi spiritalia dona plebi, & plebs carnalia munera predictis impertit, gloriosae domus Christo parantur. In quibus flores sapientiae caelestis, & lilia integritatis, per suam praesentiam, ad magnam iucunditatem honoris, ipse dominus praedictarum domorum impendit: quae admodum sequenti versiculo vtrunque se confitetur habere.

Ego flos campi, & lilius conuallium.

Ante suam incarnationem Saluator in Angeli persona Patriarchis vel Prophetis loquendo, solus, cui nullus similis inter Archangelos, thronos, dominationesque, omnibus admirandus, singularis flos in toto caelorum campo coruscans probatur. Qui partem odoris notitiae suae, prout poterant sustinere Patriarchae vel Prophetae, & mundus ipse mortalis, semper admonuit, dicendo: Omnis scientia per prophetas, per signorum virtutes, interficiendo impios per aquae diluuium, & Sodomitae per ignem: per quod insipientes intelligenter sapientiam, & stulti superbi aliquando saperent, super se excelsiorem (iustam exoluentem vindictam) Iudicem comorari. Vbi vero per Incarnationis sacramentum, huc in conuallem lachrymarum, inter spinas & consortia peccatorum descendit, lilius conuallium effectum se esse testatur. In qua conualle, quid aliud nisi spurcissima religio idolatriae, nisi inuidiae, nisi futurorum, homicidiorumque, aruspicinae, auguriorum, vel fornicationum, vel magicarum artium grassabantur spinarum syluae? In quarum medio, doctrinae flagrantia & exempli candore Christus ostensus, credentium turbam quotidie liberat. Tria igitur in se delectabilia & nimis oculis grata, liliij natura continere probatur: i. candorem, odorem, & ad quaeque adusta ignibus medicinam. Quae tria admiranda, simili ratione in hanc conuallem Mundi dominus adportasse cognoscitur: hoc est, abolitionem peccati, abstersionem mendacij, & refrigerij temperamentum ignium genitalium, de quo nascitur amor conseruandae virginitatis. Ex eo videlicet, quisquis a peccato aliquantulum vel a mendacio temperauerit, ipsius adiutorio & exemplo se facere gratulatur: amorisque integritatis seruandae vel castitatis in vtroque sexu, cuius, nisi gloriosi adsumpti hominis, & beatae memoriae Virginis accenduntur exemplis? De quibus tribus praedictis bonis, ita cecinit Esaias Propheta inter caetera: *Idcirco (inquit) dispersit ei plurimos, & fortium diuidit spolia; qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius; qui est mendacium. Et: Ecce virgo concipiet in utero, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, i. nobiscum deus. Quem florem campi intelligimus dictum & lilius conuallium, per immaculati corporis adsumptionem. Quod sacramentum ad liberandam plebem suam peregit, quo nos a diuersis languoribus di-*

Genes. 7. a
Genes. 19. e

Esa. 53. d.
1. Per. 2. d.
Esa. 7. c.
Luc. 1. c.

uersa eius membra sanemur, vt naueantes animas cibum Verbi diuini, suae odore notitiae, odoratus earum admutare, omne fastidium alium absterget: & cui perspicua veritas non erat ob lippitudinem oculorum cordis, eius praesentiae candore videret: & quae ignitis spiculis fornicationum & demonibus inflata fuerant vulnera, eius sanarentur doctrina: per quod spinigenae animae, quae acumine nequitiae Amicam in Prophetis & Doctoribus vulnerabant, in liliorum iucunditatem conuerterentur: de quibus Ecclesia nunc coronata refulget, quorum remedio amarissimis stimulis pungebatur, sicut ipse in sequentibus ait:

Sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias

Ista igitur amicae, inter quas Ecclesia vt lilius inter spinas consistit, licet non cum distinctione dicatur cuius sint filiae, tamen ex eo quod spinis comparantur aduertere possumus non Dei sed diaboli per nequissimam doctrinam genitas nuncupari. Inter tot enim venenosas spinas, Ecclesia incolit mundum, quot dogmate gentilium, vel haereticorum vario & diuerso ritu, pro defensione patris sui, pro vocabula hominum mortuorum, impugnant Ecclesiam. Sed quae Christi praesentia agitur, ne ocio torpescat contra hostes armari, impugnari quidem permittitur, vt post pugnam eius fortitudo appareat. Impugnata vero nequaquam permittitur superari. Nam quomodo in toto mundo fulgeret, nisi in magnis censuribus pro Christi nomine cum persecutoribus decertasset, & diabolus in martyribus moriendo uicisset. Demonstrat igitur ergo Dei sermo iustorum animas, hoc est, Ecclesiam, inter spinarum aculeos comorari in mundo, vt nihil noui Christianus sibi obuenisse opinetur, cum variarum spinarum aculeis impiorum se viderit in corpore vulneratum. Non enim cohabitatione huius vitae, qua innocentes cum alijs inhabitant mundum, sed consortio impiorum, fidelium animae vulnerantur. Nam spinarum aculea non procul positae, sed proximantibus & contrectantibus se, exitia inferre probantur. Ideo talium consortia in multis scripturae locis vitare monemur, ipso saluatore dicente: Cauete a sermone Pharisaeorum: quod est peruersa doctrina haereticorum. Et beatus Paulus: *Quae, inquit, societas lucis cum tenebris? aut quis consensus templo Dei cum idolis? aut quae communicatio Christi cum Belial? Et propere similiter Esaias: Exite, ait, de medio eorum qui portatis vasa Domini, & immundum ne tetigeritis. Quod autem dicit: Sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias: non vituperationem iustorum, qui sunt Ecclesiae membra, sed laudem demonstrat: vt nos doceret nimium esse laudabile, pie inter impios viuere, & peruersorum in nullo spinosa conuersatione adtrahi: inter quos iustus quasi lux in tenebris splendere probatur. *Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius quem desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.**

Sicut igitur ante incarnationis mysterium, multiforme, multisque modis, secundum Apostolum, Dei filius locutus est patribus nostris, vel ostensus est in Prophetis: Sic post praedictum mysterium celebratum, multa bona diuersis modis praestando humanae naturae, diuersis rebus, diuersisque comparatur personis pro tempore, & loco, vel causa.

Hcb. 1. a.

Nam

Psal. 67.
Cor. 2. b
Dan. 2. c

Ioan. 6. f

Pf. 62.

Ioan. 1. d

Gen. 3. d
Exod. 16. b.

Ioan. 6. b

Gen. 3. d

Mat. 11. d

Psal. 33.
Psal. 118.

Exod. 4. 5.
7. 6. 9.

Nam secundum Dauid Prophetam, mons Dei est, pro eo, quod plenitudo diuinitatis habitauerat in eo: quem Daniel Propheta, sine manibus abscisum vidit de monte in lapidis forma, implese crescendo totam terram, id est, sine complexu humanae consuetudinis, nascendo abscisum de monte carnis naturae. Est mons vber, paruulis scilicet animabus Apostolica vbera porrigendo. Est mons creatus: Firmioribus namque solidum cibum tribuendo, cum ait: Caro mea vere cibus est, & sanguis meus vere potus est, & qui madaucat carnem meam, & meum sanguinem biberit, habebit vitam aeternam. Est vitulus nouellus cornua producens, per duo Testamenta, & vngulas per octo beatitudines, a quatuor Euangelistarum pedibus productas: & agnus tollens peccatum mundi, per mansuetudinis impertionem Spiritus sancti: ita, vt alios vestiendo, ipse semper abundet. Est, vt dictum est, aliquando fasciculus myrrhae, & botrus Cypri, in vincis Engaddi: ita & pro loco, arborem cum vel malum granatum Ecclesia appellauit, pro eo quod arbor vitae est, cum diuerso sapore diuersis se personis praebendo, sicut illud manna filijs Israel in deserto: quod figuram eius fuisse corporis & sanguinis nemo fidelium dubitat: quod singulis comedentibus secundum desiderium cibi mutabat saporem. Est proculdubio arbor malignanati, quae inedia famis adfectas animas, sole subardente nequitiae fatigatas, sub umbra defensionis suae protegit ac defendit: & fructu labiorum doctrinae, esurientes & sitientes per suam dulcedinem reficit. Sicut etiam secundum historiam, visibili cibo (ab aestu diabolico protecta Ecclesia) in quinque millia populorum in deserto, quinque panibus & duobus piscibus gratiae suae fructum dulcissimum in esuriens eius guttur effudit. Quod utique de fructu virtutis paterna maiestatis participium descendens (tot mensurata de tam paruo cibo) quis sapiens poterit dubitare? A paradisi namque expulsionem, usque ad virginis partum, multis laboribus, & intolerabilibus demonum impugnationibus affecta est humana progenies: quae hic sub Ecclesiae persona amica est appellata: quae in eius aduentu, qui dixit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego vos requiescere faciam: sub tegmine defensionis eius, credendo vnum Deum, requiescens, laeta dicit: In umbra eius, &c. quam, dulcedinem regni caelorum & beatorum requiem nominat: Siue corpus eius & sanguinem delibando vitam aeternam conferentem, exultans ait: Et fructus eius dulcis gutturi meo. De qua dulcedine in alio loco conlaudando hortatur propheta credentes: Gustate, inquit, & videte quam suavis est Dominus: Et in alio loco: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine, super mel & fauum ori meo. De huius ergo arboris fructu, per supra dicta, quasi languidus in vltima infirmitatis desperatione, mali granati succo, in eius aduentu recreata est credentium turba. Qui fructus quotidie per eos, qui Christi vices agunt, in guttur Ecclesiae infundi monstratur: per ea scilicet mysteria, quae nota sunt populo Christiano. Et sic per singulos gradus profectuum in doctrina, introducitur ad arcanam intelligentiam Legis diuinae, vt agnoscere possit omnia illa, quae in veteri Testamento gesta sunt, siue peregrinationem Patriarcharum, siue af-

flectionem populi Israel sub Pharaone, siue decem plagarum verbera quibus flagellantur Aegyptij, siue diuisionem rubri maris, merisionemque Pharaonis: siue per lignum indulcatam amarissimam aquam, siue manna porrectum de caelo esurientibus in deserto, siue aquam de petra, nec non & duas tabulas Legis susceptas, digito Dei scriptas, constructionemque tabernaculi, Iordanem conuersum retrorsum, quodecim lapides leuatos de fundo Iordanis, & alios totidem repositos de superficie campi, muros Hiericho clamore populi planatos, aedificium templi Salomonis, vbi vox mallei & securis negatur audita, omnia typos & figuras veritatis, redemptionemque humani generis tenuisse, quae in nobis completa luce clarius demonstrantur. Arbori autem malignanati Dei filium comparauit Ecclesia, quae fructum gratum aspectui, & dulcissimi saporis habet: de quo lassae languidorum animae recreantur, & medicinam ad multas passiones corporis in se continere & germinare monstratur. Neque enim absque mysterio pulcherrimi ipsi granorum ordines, diuisis receptaculis, diligentissime forti tegmine circumdati, ab iniuria tempestatis consistunt. In quibus utique diuersi meritorum ordines, intra Ecclesiae fidem commemorantium figura signantur. Quorum multitudo beatitudinis gloria, in vno gaudio regni caelorum diuersas obtinet mansiones: quos de Ecclesiae rectae fidei sinu conclusos, latitudo suscipit regni caelorum: quos de terrena Hierusalem, visionis pacis, vera suscepit pax caelestis Hierusalem, mater omnium sanctorum. Quae utique de praedicta arbore vitae germinasse probatur, secundum magisterium Pauli Apostoli: Omnia ex ipso, & per ipsum, & in ipso constant. Et vt beatus Euangelista Ioanes: Omnia per ipsum, id est, per verbum, & sine ipso factum est nihil. Illud quod dicit amica: Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios: hoc significare videtur, quod non malicia notentur filij sicut filiae, quae spinis sunt comparatae. Vnde igitur illae diabolicae filiae per venenosam doctrinam genitae, & isti in statu genuino nobilitatis consistendo, Dei filij appellatur. Qui licet similem Christo fructum proferre non queunt, tamen qualemque necessarium germinant fructum: & nequitiae ramis non sunt armati, nec contingentes se vulnerant. Quorum exultationem credulitatis in dilecti aduentu futuram praedixit Propheta: Gaudebunt, inquit, campi, & omnia quae in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem Domini, quoniam venit. Est quippe magna exultatio lignis sylvarum, dum conspiciunt in medio sui talem arborem surrexisse, cuius fructus totam decorauerit syluam, omnes abstulerit animarum languores, omnesque indulcauerit fructus amaritudines: sub cuius umbra, omni aestu tristitiae, omnique pondere peccati abiecto, Ecclesia multum desiderata requiem inuentam, & dulcissimo fructu saginata, adolescentulis animabus adepta gaudia narrat.

10. 11. 14.
Exod. 15. b
Exod. 17. c
Exod. 32. d
Exod. 25. a
Iosue. 3. d
Iosue. 4. a
Iosue. 6. c
3. Reg. 6.
& 7.
3. Reg. 6. a

Ioan. 14. c

Gal. 4. d

Rom. 11. d
Coll. 1. d
Ioan. 1. a

Psal. 93.

In umbra eius, quam desideraueram, inquit, sedi & fructus eius dulcis gutturi meo.

Et sic per ordinem ad altiora intelligenda mysteria se introductam esse, dicendo:

Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.

Ad illam itaque dulcedinem inuitat adolefcen-
 tulas, & laudando feftinare hortatur, quam Chri-
 ftus propinando docuit, cum ait: Operamini opus
 quod non perit, fed quod permanet in æternum. De
 quo opere, meliorem partem Mariam dicit elegiffe
 ad Martham. Et de quo dicit: Beati oculi qui vident
 quæ vos videris, & beatæ aures quæ audiunt quæ
 vos auditis. In quo opere pofitos, fimiliter beatifi-
 cat propheta dicendo: Beati qui feruantur testi-
 monia eius, in toto corde exquirunt eum. Sunt enim
 testimonia in veteri Testamento legis, quæ Chriftum
 humani generis redemptorem probant venturum,
 adueniffe, iterum aduenturum in gloria. Ponamus
 igitur legem diuinam latiffimum effe palatium, in
 quo rex inhabitat Chriftus, fermo omnipotentis
 Dei Patris, vbi ad æternam militiam introducuntur
 credentium animæ. Vbi cum omnes qui introdu-
 cuntur vni militent regi, tamen quantum quis melius
 miniftrauerit, tantò gradum fibi magis bonum ad-
 quirat, ex multa fiducia lateribus regis coniunctus.
 Hæc ergo regina, cuius persona introducitur loqui,
 per fingulos gradus profectus fuos, quos acquirit in
 fapientia Dei, adolefcen-
 tibus narrat. Primum vi-
 delicet adhuc veluti pavidam in capite huius Can-
 tici, vel efurietem cibum illum, quem dixit dulcem
 gutturi fuo, in cellaria regis fe introductam lætatur:
 quod diximus multiformem fapientiam Dei, vbi à
 multorum deorum turpium cultura, ad vnus veri
 Dei notitiam animæ introducuntur. Hic iam multò
 fublimior facta, introductam fe intelligentiam legis
 veteris Testamenti dicit, ad confideranda mirabi-
 lia, quæ per fingulos Patriarchas vel Prophetas vif-
 que ad partum virginis operatus eft Deus: quæ nunc
 per figuram, cellam vinariam nominauit, vbi intro-
 ducta, fufcepit in fe ordinem charitatis, quomodo
 intelligere debeat omnia quæ carnaliter celebrata
 funt in veteri Testamento, fpiritualiter in Chrifti
 imaginata effe aduentu. Et quæ humanis comparationibus
 de Deo in prophetis dicuntur, non infirmitatem diuinitatis
 oftendunt, fed vt fragilitas humana poffit pro viribus,
 diuinitatis magnitudinem contemplari, in trinitatis ordine
 charitatem Dominici, fecundum Paulum Apoftolum in æternum
 manentem. In quo ordine charitatis, quid aliud credendum
 eft primum imbui, nifi vt credat & agnofcat primum
 debere patrem nominari, in quo filius femper vt verbum
 in voce? Secundum filium, in quo femper pater. Tertium
 Spiritum fanctum, qui vera ratione de voce & verbo,
 de patre & filio procedere comprobatur: fecundum illud
 in initio decalogi: Diliges Dominum Deum tuum in toto corde
 tuo. Secundus ordo eft: in tota anima tua. Et tertius ordo
 eft: in tota virtute tua. Deinde iam in fingulis præceptis
 legalibus, quomodo vel quo affectu debeat diligere
 proximum, vel fingulæ perfonæ, in Ecclefia charitas
 ordinatur: quæ introducta, non fummam intelligentiæ
 legis diuinæ fe adeptam, fed ordinatam in fe charitatem
 lætatur (quoniam totius fupradictæ aula regis ianua
 eft, æternum, vnum, verum, in vnitatis effentia femper
 manentem, credere Deum) vt nos doceremur, poffe quidem
 omnes homines quamlibet charitatem habere, fed non
 ordinatam. Illos autem tantummodo veram, perfectamque,
 & ordinatam charitatem tenere, qui fe amore

legis diuinæ dignos exhibuerint introduci in eius
 intelligentiam, vbi ordinem docuit effe charitatis.
 Nam nifi à mandatis intellexerit Dei, quid odio haberi
 debeat, quid perfecta diligere charitate (Sicut ille
 qui dicebat: A mandatis tuis intellexi, propterea o-
 diui omnem viam iniquitatis) & cui perfonæ, quomodo,
 vel quale officium charitatis impendat, inordinata,
 & non Deo accepta eius charitas apparebit. Alio enim
 ordine reciproca charitas repensanda eft Deo, qui nos,
 fecundum Apoftolum prior dilexit, qui in nobis omnem
 fummam charitatis per Chriftum contuliffe probatur,
 Alio ordine impendenda eft genitoribus, per quos
 fumus qui non eramus, Alio ordine fideli amico, alio
 ordine chariffimo filio, alio ordine fratri germano,
 alio ordine coniugi, alio ordine feruus Domino, alio
 ordine Dominus feruo, alio ordine impendenda eft
 charitas ciui, alio ordine peregrino, alio ordine agnito,
 alio ordine facerdoti, alio ordine propinquis vel
 proximis. Nam largiri neceffaria egentibus, infirmis,
 vel peregrino, non ad oftentationem laudis humanæ,
 fed propter retributionem æternam, ordinatæ charitatis
 indicium eft. Confolari lugentes, & oppreffos iniufto
 iudicio, vifitare infirmos vel carceri mancipatos,
 ordinata charitas demonstratur. In nullo negotio,
 pro veritate, hominis perfonam reuereri, mifericorditer
 admonere infipientes, veraciffimè increpare
 superbos, charitatis manifefteftus eft ordo. Quisquis
 autem amplius diligit patrem aut matrem, uxorem,
 filios, vel fratres, aut diuitias præfentis temporis,
 quam Deum, eft quidem in eo charitas, fed non
 ordinata: quæ etiam in tempore perfecutionis
 plerumque retardata, quandoque etiam reuocata
 coronatur. Pro Chrifti autem nomine perpeti diuerfa
 tormenta, & pro amore iuftitiæ pro fratribus animam
 ponere, ordinata charitas demonstratur. Ordinauit
 ergo Dei filius in Ecclefia fua charitatem, vt fciat
 vnufquifque Ecclefie filius, quo ordine vniciuique
 charitatis officium impendat: dicendo in Euangelio:
 Reddite quæ Cæfaris funt Cæfari, & quæ Dei funt
 Deo. Et per beatum Apoftolum Paulum: Reddite, inquit,
 fingulis debita: cui honorem, honorem: cui timorem,
 timorè: cui tributum, tributum: cui veftigal, veftigal.
 Non omnes autem, qui Chriftiano vocabulo nuncupantur,
 per hunc ordinem charitatis in prædictam intelligentiam,
 quam cellam vinariam nominauit, introducuntur:
 fed qui paruum quantumcumque imitatus fuerit Paulum,
 qui dicebat: Amplius omnibus laboraui, in vigilijs,
 in ieiunijs, & cætera, & omnia, ait, arbitratus sum
 vt ftercora vt Chriftum lucrifacerem. In capite huius
 cantici, in cellaria regis fe introductam Ecclefia
 gaudet, vbi ingreffa, dicit: Exultabimus & lætabitur
 in te: agnitam videlicet eius præfentiam corporalem,
 qui eft fapientia patris: qui velut in conclaui
 Prophetarum præconijs latebat. In quo funt omnes
 exultationes, & lætitiæ, & thefauri: Hic verò, vbi
 ad intelligendam legem diuinam, & quicquid obte-
 ctum myfterijs dictum eft, quis fermo legis cui perfonæ
 conueniat, vel ad discendum ordinem charitatis fe
 dicit introductam, non fe lætari & exultare, fed
 languere. Eo quòd fecundum eundem Salomonem,
 qui addit fapientiam, addit dolorem: & quantum quis
 confectando proximior effici cœperit fapientiæ,
 tantò

tantò eam vix confpicit prolongatam. De quo dolore
 beatus nafcitur amor Chrifti, & de amore gloriofus
 fanitatis animæ languor, qui ei omnes vires
 fubtrahat ad peccandum. Intantum enim anima in
 omnibus mandatis legis diuinæ femper cogitando,
 quomodo debeant fingula intelligi verba rectæ
 fidei ordine vel fuo loco, aut quomodo poffit, vel
 quibus operibus Chrifto coniungi, nunquam pro-
 culdubio membra fui corporis diabolo arma para-
 uit, nec vires in fe tribuit facinorum ad æternum
 interitum. Introducta fcilicet Ecclefia in prædictam
 cellam vinariam, ordinatam in fe charitatem adole-
 fcen-
 tibus prædicat. Quæ licet archana myfteria
 multiformis fapientiæ Dei adepta fit, quæ licet
 perfectionis teneat arcem, non fibi tamen folius
 prædictæ fcientiæ aut intelligentiæ credit fufficere
 fummam, nifi confipata malis punicis, & fulta
 diuerfis floribus fuerit, fic nunc ait:

Conftipate me malis, fulcite me floribus: quia amore languo.

Hoc eft, nifi glutinentur ei Apoftolorum exempla:
 qui velut poma de arbore vitæ Chrifto per doctrinam
 funt germinata: quem fuperius Ecclefie arborem mali
 punici diximus. Simulque fulcienda eft floribus
 pudicitia vel caftitatis, id eft, eorum confortio
 docetur anima (quæ cupit immaculata ad
 priftinum ftatum repedare) femper fulta confiftere,
 qui conferuant & diligunt caftitatem, qui magno
 ftudio intactum fanguinis fui florem cuftodiunt
 iuuentutis. Quorum victoriæ vox eft in centefimo
 vigefimo octauo Pfalmo contra fordidas dæmonum
 turmas: Sa pe expugnauerunt me à iuuentute mea,
 etenim non potuerunt mihi. Coniuncta ergo anima
 Dei verbo, introducta in intelligentiam legis,
 difcurrendo per fingulos apices fcripturæ, vt fæpe
 dictum eft, & fingula vafa cellæ vinariæ, diuinorum
 librorum deguftando fapores, quali inebriata lætitiæ
 vino, femper futuræ beatitudinis, cur ad eam
 tarde perueniat, dicit fe amore languere. Illo pro-
 culdubio amore, de quo propheta dicit: Sitiuit anima
 mea ad Deum fontem viuum, quando veniam
 & apparebo ante faciem Dei mei: Et de quo beatus
 Paulus dicebat: Deiderium habeo diffolui, & effe
 cum Chrifto. Per quem amore fcientiæ, amor
 germinatur vitæ æternæ: & de amore vitæ æternæ,
 tolerantia perfecutionis: & de tolerantia, certami-
 nis virtus: & de certamine, consummata martyrij
 gloria. In quo certamine, cupidine regni cælorum,
 & magnæ confolationis adiutorij diuini faporem,
 quali in lectulo collocata in varijs generibus tor-

mentorum, promiffionis læua, & adiutorij dextera
 Chrifti amplexari fe deprecatur, dicendo:

Læua eius fub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Cataftæ quippe, & diuerfarum pœnarum tormenta,
 impijs & ftultis ignominiofa & deteftabilia videbantur:
 martyribus autem, & omnibus qui in fapientia
 aulam funt introducti, deliciarum gaudia, & laftantium
 requie lectuli deputantur. Vbi pro ludibrio ar-
 rident incendia, vbi animi probati conuertuntur
 amphiteatra in paradifum, craticulæ & farragines
 in molliffimam plumam, flammæ globi in gratiffimos
 flores, liquefactum plumbum in balfamorum
 vnguenta, flagellorum, virgarumque & vngularum
 folatium in piniculis delicatiffimis: quibus anima
 ab omni peccatorum forde exterfa, ad antiquam
 pulchritudinem reuocata, fuo redditur creatori.
 Ipfa quoque mors pro Chrifto fufcepta, omni
 gaudio, omni que iucunditati, & diuerfo pretiofiffimo
 lapidi pretiofior anteponeitur. hæ funt namque
 delitiæ animarum fanctarum, pro æternis gaudijs
 adquirendis: vbi fe Ecclefia delitijs refoluta,
 amplexu dilecti Chrifti contineri lætatur, vt
 digna fit pro factore fuo atrocitatem perpeti tormentorum.
 Nam potest & ita intelligi, vt læua Chrifti à
 finiftris fuflineat animam, ne ab incentiuis
 vitiorum vnicius implanetur, in læua fe femper
 fufcitata, occultis compunctioibus fublimetur ad
 regnum: & ne in fuperbia elata, faciat lapfum in
 dextera, in qua diabolus corruit, tribulationes &
 multimoda retinacula permittendo, & fatigatam
 adiuuando, à dextera fua amplexatur. Nam & ita
 intelligi non opinor effe incongruum præfentem locum,
 vt læua fub capite, fidei fit fcutum, quod pugnantis
 finiftra contineatur manu: & dextera amplexatio,
 orationis gladius intelligatur, quo dextera femper
 armatus, quatenus altero armorum genere aduerfarius
 repellatur, & altero profternatur; & vno in-
 læfus ab hofte feruetur, alio hoftris peremptio
 celebratur. Cum ergo impugnantem nos, expugnari
 oramus; armata eft dextera noftra: & cum fcutum
 fidei innixi, læua; docente beato magiftro Paulo
 Apoftolo, *Apprehendite* (inquit) *fcutum fidei, in quo
 poffis omnia: cula ignita Maligni extinguere, & gladium
 fpiritus verbum Dei, per omnem orationem.* Quos cum
 ita armatos repererit hoftris diabolus, pauebit; &
 Dominus nofter Iefus Chriftus ita armatos milites
 fuos gaudebit: cui eft gloria in fecula feculorum;
 Amen.

FINIS LIBRI TERTII.

COMMENTARIORVM DIVI APONII IN CANTICA CANTICORVM.

LIBER QVARTVS.

AD DIVRO vos filia Hierufalem, per câ-
 pras, ceruifque camporum, ne fufcitetis ne-
 que euigilare faciatis dilectam, donec ipfa
 velit.

Post multos labores (fcilicet Ec-

clefiæ) & difcurfus; per quos, anxia intra fanctam
 cellam vinariam, fatigata redditur in foporem que
 ne celerius priftinis reddatur laboribus fufcitata à
 fomno, adiurantur filia Hierufalem ne fufcitet
 eam: & per hoc adiurantur, quod firma diligunt

charitate; quod opinor nec ipse minus diligit qui adiurat: per capreas videlicet ceruósq; camporum; quas non parui meriti vel laboris animas esse intelligi datur, per quas filia Hierusalem adiurantur. In plebe enim Christiana secundum meritorum qualitatem; diuersis mundis & immundis animalibus anima comparantur. Habet ergo palatium dominus noster Christus, quod intra se cellaria multa, & cellam vinariam, & camporum spacia continere intelligitur: cuius fores beatus Paulus ingressus, admirando laudat. *O altitudo* (inquit) *diuitiarum sapientiae & scientiae Dei!* In quo palatio inter multas diuitias; id est, multitudinem Sanctorum; intelligitur habere etiam animas agrestes quae ab Ecclesiae venatoribus intra fidei rete ex philosophiae sylua conclusae, mansuefactae, velocitate cursus literaturae, ad delectationem filiarum Hierusalem, per Scripturarum diuinarum campos discuntur. Filias autem Hierusalem (vt retro dictum est) perfectae animae, illius caelestis Hierusalem filiae intelliguntur; quam Apostolus dicit matrem esse omnium Sanctorum; quae cum Sponsa desiderant semper miscere colloquia. Delectantur enim eam secum concurrere in illis operibus, in quibus ipsae ad caelestem sunt gloriam sublimate: per quae, amissa corporea sarcina, cum illis epuletur in caelis. Quam Dominus Christus ad lucrum vel consolationem aliarum animarum conseruatam a periculis, vel de manu carnificum, virtute signorum in tempore persecutionis; tam diu ab impugnatione quae exitum mortis adducit requiescere in corpore iubet, quoad usque ipsa velit. Capreas vero eas animas opinor intelligi quae acumine dialecticae excellentiae, sensu & mente per philosophiam discurrere consueuerunt; quae nunc intra supradictum palatium & rete conclusae, arte praedictorum venatorum mansuefactae, mutata religione in melius, per sapientiae (quaeque ardua & obscura interpretantes) montes vel campos discuntur; quaeque in fide velocitatem sui cursus ostendunt: & tunc latus labor qui in figmentis mortuis vel turpibus hominibus qui se deos appellauerunt, consumebatur; in Creatoris laudem quotidie vertitur. Quae animae non vana & inania docendo discuntur; sed semper eorum quae ad montem paradisi veloci cursu eleuent, adiutor est Deus. Caprearum natura, primam corporis partem subliorem, humiliorem posteriorem probatur habere: & hac de causa semper sursum ascendendo in montem, in cursu velocior inuenitur; quo itinere, aduersarius minor est in sequendo. Cerui autem videntur intelligi, qui in ipsa philosophia sua velocitate doctrinae, non multos sed vnum Deum inuisibilem, immensum, inestimabilem, omniumque creatorem, totum vbi que Mundum implentem confessi sunt. Quae genera dogmatum; quantum immunda animalia distant a ceruis & capreis (quae, inter munda, Hebraeo populo per Moysen a Deo iussa sunt edi) tantum differunt a supradicta philosophia & iis qui caninam vitam simul & nome fortiti sunt; summum bonum libidinem praedicantes, & nihil esse turpe quicquid natura suggererit exercendum. Quantum ergo vtilia, vel omnia mansueta animalia distant ab agrestium feritate; tamen distasse intelligitur gentem Hebraeam (quae meruit cum Deo mis-

cere colloquia, & quae saepenumero per Ezechielem Prophetam ciuium vocabulo appellatur) ab omnium gentium natione, quae a Dei notitia (velut saeuissima bestiae) efferauerunt: & quantum mundiora vel simpliciora caprearum & ceruorum animalium genera saeuissimis & immundissimis bestiis; tamen distare cognoscitur inter philosophiam quae blasphemis suis gregem deorum persuasit mortalibus, & illam supradictam Platoniorum vel Stoicorum qui vnum Deum immensum docuerunt. Quorum doctrina licet quidem agrestis sit, tamen mundicia sensus non longe abest ab Ecclesiae fide; cuius populus, sub ouium vocabulo vel agnorum, a domino Christo, beato Petro Apostolo pascendus est commendatus. Quae fides, in qua perfecta Trinitas constat, domus magna a Magistro gentium intelligitur nominata cum dicit discipulo suo Timotheo; In domo magna, non solum sunt vasa aurea & argentea sed fictilia & lignea: vbi supradicta Sponsa per intelligentiam Scripturarum diuinarum introducta, omnem ornatum ad similitudinem palatii inuenit. Vbi sunt inter cetera latissimi sensus spacia Scripturae diuinae, in quibus discuntur animae, magnae peritiae literarum, ex philosophiae asperitate conuersae; quae velocitate sapientiae cursus, magnas laetias disputatione sua contra Aduersarios, filiabus Hierusalem exhibere noscuntur. Quae, disputationis suae cursu; grauius bestiis (Gentilibus vel haereticis immixtis a diabolo venatore) insequutibus, ad montes confugiunt: hoc est, vnum omnium Creatorem Apostolico dogmate confitentes in caelo: & acumine sensus, more caprearum vel ceruorum, longe prospiciunt aduersariorum insidias, sicut de caprearum fertur natura, ab eis qui Animalium scripserunt naturas: quarum mos est & magna velocitas ad montes confugere; siue ceruorum insecutorum more, ad fluuij suffragium concurrere, de quo dicit Propheta Dauid; *Fluminis impetus laetificat ciuitatem Dei*; quem proculdubio Spiritum sanctum qui Patri Filioque vnitus est, intelligi nemo sapientum ignorat. Illuc utique disputatione recurrent, suprascriptis canibus resistendo, vbi firmissima defensionis propugnacula esse cognoscunt, & magis cupiunt a corpore quam a fluuio separari, sicut ceruorum consuetudo esse probatur. Hi sunt ergo proculdubio cerui camporum & capreae, per quos Sponsus filias Hierusalem adiurat vt patiantur paulisper requiescere Sponsam in requiei somno. Haec utique animae quae diligunt firmissima charitate, quae studio scientiae sermonis suae rectam fidem docendo, instruunt paruulos in fide, reuincendo peruersorum dogmatum adsertores, magnam laetitiam, magnamque spectaculum angelis vel sanctis animabus exhibere noscuntur. Quae ita amabiles Christo vel filiabus Hierusalem supradicto studio esse intelliguntur, vt eas adiuvent, ne Sponsam sufficientem dormientem, donec ipse Sponsus prospiciens vtilitati eius (quia sic expedit conlocatam eam in somno praedicto) paulisper prolonget, vt agnoscat anima vires suas: quia sine ipso nihil potest. Sed perfecta anima in ipso requiei sopore, semper eum timedo audit, semper eum amando videt, sicut nunc ait: Vox dilecti mei; Ecce ipse venit saliens in montibus, transiliens colles. Et quid dicat vox ista dilecti Ecclesiae,

Platoniorum & Stoicorum doctrina, ab Ecclesiae fide non multum abest, mundicia sensus. Ioan. 21. f. 2. Tim. 2. c.

Rom. 21. d

Gal. 4. d

Philosophicid, vi doctrinae Philosophicae, Deum cognouerunt. Leuit. 11. a

Verè Philosophorum, magnum discrimen a Cynicis.

Ecclesiae, in Euangelio proprio ore declarat. Videte (inquit) *ne seducamini a Pseudopropheta, multi enim venient in nomine meo, dicentes quis ego sum, & multos seducet, & dabunt signa, ita vt etiam (si fieri potest) Electi in errorem inducantur.* Et: *Videte ne grauentur corda vestra, ebrietate aut crapula.* Et; *Similes estote seruis expectantibus Dominum suum, quando reuertetur a nuptiis.* Et per Esaiam Prophetam, audit similiter hanc vocem Ecclesia, dicendo; *Audi populus meus, quoniam absque me non est Deus, & praeter me non est saluator; Ego sum primus, & ego nouissimus, & ante me non fuit Deus, & post me non erit alius: Spiritus a me procedit, & statim omnes ego facio, & manus mea extendit caelos, & fundauit terram, & nullus mecum.* Haec est namque vox dilecti verbi Patris, quam audit Ecclesia in requiei sopore conlocata, id est, sublati tribulationum vel persecutionum aculeis, cessantibus odijs impiorum. Cum eam impugnatores eius aedificant, cum praecelsior regibus incendit, cum eius potentiam gentes mirantur, tunc dormiens requiescit Ecclesia, tunc post multos tribulationum labores in somno deducta requiescit. Sed in ipsa requie per haec figurata monetur, non ebrietate aut crapula grauata dormire, sed in ipsa securitatis requie sollicita, semper autem cordis ad vocem Christi praebere, hoc est, in scripturis diuinis, & assidua orationi operam dare. Quando enim sacerdotes, qui Ecclesiae praesunt, ab impiorum infectione requiescunt, Christus pro Ecclesiae custodia & securitate montes transilit & colles: per quod significat elongari deum ab anima: immo, anima nullis tribulationibus impugnata, paulo longius fieri a Deo: eo quod delictijs resolutus quis, non in toto corde inuocat eum: sicut dicitur in Psalmo: Prope est Dominus inuocantibus eum in veritate: nec facit quod ille se narrat fecisse in lxxvi. Psalmo: In die, inquit, tribulationis meae, Deum exquisiui manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus. Monentur ergo per haec qui praesunt populo Christiano, vt sine intermissione adnuntient plebi, quid praecipiat vox ista dilecti Ecclesiae: quomodo scilicet veniat de sinu patris ad humanum consortium, vt verbum fieret caro: quomodo secundum Abacuc Propheetam, humiliando demonum superbiam, confregerit montes violentiae, & liquefecerit colles aeternales: conculcando sub pedibus credentium Satanam salit in montibus praedictis: virtutibus vero conturbando idolorum cultores, transilit colles. Quorum rigidam diabolicam superbiam igni spiritus sui molliendo, ad credendum vni vero Deo, liquefacti intelliguntur colles aeternales. Exemplo enim humilitatis, & gloriose doctrinae viam salutis ostendunt, omnem superbiam sapientiae mundi, extollentem se aduersus creatorem, liquefecit, & per Apostolos ad nihilum redacta humiliatur. Humiliando ergo superbiam sapientiae per Apostolorum doctrinam, in quibus non Rhetorica argumenta, sed sancti Spiritus virtus fulgebat, & prostrata daemorum turba sub pedibus credentium, ostensus est Ecclesiae saliens in montibus, & transiliens colles venisse in mundo, & inter homines est versatus. In his proculdubio motibus eum salientem in modum capreae & hinnuli ceruorum videt venientem sponsum & colles transilientem, hoc est, omnem sapientiam mundi: sicut in sequentibus ait:

Mar. 2. 4. a
Marc. 13. c
Luc. 21. b
Luc. 21. c
Luc. 12. c
Eph. 4. 4. a
Apoc. 1. d
& 22. c
Hier. 51. b

Luc. 21. c

Psal. 144.

Abac. 3. d
Rom. 16. c

1. Cor. 10. b

Baruch. 3. b

Similis est dilectus meus capreae, hinnuloque ceruorum. Capreae Christum comparatum, non per detrimenta diuinitatis, quae semper eadem est, intelligimus, sed per incarnationis mysterium, in quo augmenta confectata est caelo recepta carnis natura. Nam in eius humili aduentu plenus erat mundus Philosophorum doctrina de quibus intelliguntur agrestes illae quondam animae, mundiores caeteris supra dictis, quae per Christi doctrinam ad vnium veri Israelis consortium aggregatae: quibus eum similem esse pronuntiat vox Ecclesiae: vt sicut eorum doctrina, qui vnum Deum omnia impellentem confessi sunt, velut scintilla claritatis reluxerat mundo: Ita & hunc, quem verum lumen Euangelista testatur, absterfis ignorantiae tenebris, totius in luminatorem mundi ostendit. Nam capreae pro eo opinor similem dici, quia nostrae salutis illustratio caecitatem cordis auferens: in posteriore seculi parte veniendo in carne ostendit, quam Moysi petenti in monte Sina monstrauerat. De quo mysterio idem Dauid dicit; *Pennae columbae de argentate in posteriore dorso eius*: sicut caprearum posterior corporis pars, candorem demonstrat. Hinnulo vero ceruorum, propter humilitatis formam, necdum adhuc potentiae cornibus exaltatis; quibus in secundo aduentu cassaturus est Mundum. De quibus dictum in Psal. lxxiiij. Exaltabuntur cornua iusti. Hinnulus enim ceruorum sine cornibus est, amorem in se potius visionis suae, quam terribilitatem ostendit: sicut Dominus noster Christus in primo aduentu fecisse probatur. En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos, & dilectus meus loquitur mihi. En ipse qui crucifixus est, qui diuinitatis suae dexteram languentem, id est, lugentem in Apostolis consolationis amplexu continebat Ecclesiam: cum qua carne sepultus est: cum ipsa utique stat resurgens post parietem incredulitatis nostrae, quem luteis operibus construxeramus peccando. De quibus dixit per Esaiam Prophetam: *Nunquid non valet manus mea ad liberandum? sed peccata vestra murum fecerunt inter vos & Deum!* post quem stans Dominus Christus, expectat se ab impij inuocari, & vocat ad poenitentiam animam peccatricem, & expectat sibi ab incredulis credi. Post quem parietem stat vsq; ad tempus baptismatis vel poenitentiae. Et licet non mereamur eum inueniri, tamen per hoc quod idolatriam abdicamus, fenestras in supradicto facimus pariete, quibus nos ab immundis spiritibus defendendo respicit Christus, & ipsi soli genua cordis descedendo cancellos faciemus, per quos compunctionem ad se conuertendo donando prospiciat. Vbi vero venerimus ad veram conuersionem praedicti baptismatis vel poenitentiae, retollit eum de medio concessa venia peccatorum, & loquitur nobis dicendo: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione Mundi.* Sicut & magister gentium Paulus docuit factum in eius aduentu: *Qui tulit* (inquit) *parietem maceriae de medio, & reconciliauit nos Deo Patri per sanguinem ipsius.* Potest autem & ita intelligi, inclusam esse Ecclesiam inter parietem septem propter metum persecutionis: vbi cum viderit animam dei sermo nimia terreri formidine, proximius fit solito,

Exod. 33. d

Psal. 67.

Esa. 54. a

Mat. 11. d

Mat. 25. c

Ephes. 2. c

& consolando, augendoque fidei calorem, auferendo formidinem loquitur ei: Sicut post suam resurrectionem formidantibus, & nimio timore deiectis Apostolis, ianuis clausis ingressus, magnam fiduciam, magnamque gaudium adportauit dicendo: *Pax vobis, ego sum, nolite timere. Vbi completum est; Dilectus meus loquitur mihi. Exurge prope amica mea, formosa mea, & veni.* Loquitur ei, videlicet ad perfectionem vitæ vocando, docendo eam iam non timere mortis autorem diabolum, nec ultra residere intra incredulitatis claustra. Propterea inquit, & veni quia ego moriendo vitam perditam reddidi, modo iam non terrearis a morte, cuius ego destruxi imperium. Stabat namque post parietem nostrum, qui nobis umbra sua obstabat, sol iustitiæ: de quo promiserat Propheta dicens: *Orietur vobis timentibus Dominum, sol iustitiæ; & sanitas in pennis eius.* Loquitur Ecclesiæ in Apostolis, quando resurgens a mortuis, consolatur eos dicens: *Confidite, quia ego vici Mundum.* Et; *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Et; *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt.* Nam sunt & alij persecutores animæ. Habet enim inuisibiles hostes, qui eam intra mentis suæ septum inuisibiliter & incessanter circumdatam impugnant: Qui tunc vel maximè crudeliter eam suis armis adgrediuntur, cum viderint fœtore ab ea Dominum prolongantem: quam ita in ergastulo redigunt vitiorum, vt non possit omnino progredi, ad *viuam mandatorum* Dei currendam, quousque eius precibus reuocatus veniens, quasi occultus stet, & spectet luctamen eius: & non totus se ostendit, ne omnino fugatis hostibus, cessante pugna, otij torpore deperat: sed velut per fenestras aspicit, suæ visionis adiutorium commodando, vt anima vires recipiat resistendi: & hostis impugnatione diminuta eius terrore, aliquantulum conuiescat. Nam sæpe numero varijs immissionibus circumdatur anima, cupiditatis, auaritiæ, ebrietatis commensationis, impudicitiae, iræ, blasphemiae, contentionis, hæresis, inuidiæ, & multarum aliarum his similibus: Eo utique tempore quando his circumdatur, quasi carcere retrusa continetur. Ad quam sermo Dei, pœnitentiæ orationumque vocibus reuocatus, venit, & aspicit per fenestras sensus eius, quibus corporeas per agit cogitationes, si non sunt polluti fordibus lasciuæ delectationis auditus, si non concupiscentiæ visus, si non meretricum odoribus delectatur odoratus, si non turpiloquijs, & quæ Deo contraria sunt, labia inquinata: si non sceleratis operibus pollutæ sunt manus. De quibus dixit Propheta; *Intrauit mors per fenestras.* Tali ergo animæ proculdubio loquitur Christus, quam sui viderit desiderio plenam, huic manifestat se loquendo in corde, & vocat eam verbis ineffabilibus, & tribuit ei fiduciam veniendi ad se dicendo:

Exurge, prope amica mea, formosa mea, & veni. Iam enim hyems transit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.

Docet eam, scilicet, iam non timere omnino iniquorum hominum truculentiam, nec dæmonum formidare terrores: quia & Deum patrem per adsumptæ carnis oblationem reconciliauit Ecclesiæ, & dæmonum exercitum subneruauit per crucem, & post brumalem gelidamque asperitatem, floridum

verni aduentus sui tempus ostendit: & quanta vel qualia gaudiorum esset præmia ei per suam præsentiam exhibiturus, futuram, iam quasi factam narrauit. Per has enim singulas figuras verborum, quantam malorum tristitiarumque congeriem abstulerit, & quanta magnalia suorum Dei filius in nobis contulerit, dulcissimo affectu narratur. Quomodo, veluti puellæ dilectæ, mortali naturæ, quod est Ecclesiæ, pristina amicitia & pulchritudo reddatur, & per suum humilitatis aduentum, docet eam per viam humilitatis venire ad se, hoc est, ad suam imitationem: per quam ipse venit ad eam, vt & vocem munusque repropitiacionis adferret, dicendo: *Iam vos non dico seruos, sed amicos.* Et; *Discite a me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.* Iam igitur agnitionem sui aduentus, suamque humilitatem imitanti vox ista dirigitur: *Exurge, prope amica mea, formosa mea, & veni.* Amica enim fit anima agnoscendo Deum: formosa, Christi humilitatem seruando: Columba verò efficitur, nihil de terrenis cupiditatibus, absque cibo vilissimo, indumentoque corporis requirendo: sed semper columbarum simplicitatem tenens, spiritui sancto se consociat. Sicut igitur superueniente Vere, præcursore ætatis, qui fugat hyemem, quando omnis creatura re diuina lætatur, & vniuersa animalia secundum genus suum cooperantur ad fœtus, & ingrauidata, cubilia construunt, & aues nidos componunt, & sese inuicem suis vocibus discretis aduocant & motibus: vbi iam reptilibus epulas præparat humus, nec deest pennigeris animantibus esca: vbi canora vox volatilium dulci modulamine resonat, & ad prædandos flores apes pennis armata procedit, ita Dominus noster Christus, post horridam hyemem idolatriæ, & Philosophicam doctrinam, vernum tempus per suam passionem (quod est pascha nostrum, transitus de morte ad vitam) faciem Mundi, martyrum vel omnium sanctorum operum flore decorauit. Quo tempore creata in principio omnis intelligitur creatura, & ipse homo de limo terræ formatus est: quo tempore de Mesopotamia ad propriam sedem reuocatus est Iacob: quo tempore filij Israël de terra Ægypti sunt eduçti, & in Christi figura agni sanguis, Ægypti vastatorem exclusit: quo tempore terram repromissionis transmissio Iordane ingressi: co tempore redemptor noster Christus de conualle lachrymarum ad Paradisi montem, suæ mortis exemplo Ecclesiam vocat, dicendo: *Surge prope amica mea, formosa mea, & veni; Iam enim hyems transit: id est; potestas tenebrarum, quæ tristem reddebat Mundum, sole iustitiæ Christo veniente, transit de hoc Mundo ad tartara. Imber abiit & recessit: id est; philosophiæ error & Gentilium doctrinæ, Christi aduentu splendente abiit & recessit. Flores apparuerunt in terra: Ad tanti quippe Sponsi ornandam aulam regalem, necessariò pro venenosis nequitiae tribulis innocentiae flores, per infantum allisionem apparuerunt in terra, cui maledixerat in Protoplasto deus. Quibus testibus coronatus, Magorum prænuncio inducitur in Iudæam: in quibus Ecclesia primùm decòris ornamenta suscepit. Tempus putationis aduenit: Illud proculdubio, in quo Pater agricola peritissimus putator, sterilia sarmenta de vera vite Christo, ystionis amputat falce: eos scilicet qui in se*

Luc. 24. f

Mal. 4. a

Ioan. 15. g
Mat. 28. d
Mat. 10. c

Psal. 118.

Hier. 9. f

Ioan. 11. b
Mat. 11. d

1. Cor. 5. e
Ioan. 15. a

Gen. 1. b

Gen. 11. a
Exod. 12. b

Exod. 13. d

Iosue. 3. d

Ioan. 15. a

in se nullam similitudinem Factoris sui Filij Dei, per imitationem boni operis ostendere. *Æstiuum tempus* namque putationis aduenit; quando ex vna stirpe corporis, boni separètur a malis ne vicinitate malorum depereat boni, ne perfidia incredulorum periclitentur credentes. Hoc utique tempus nunciabatur aduenire putationis, de quo Dominus dicit in Euangelio; *Veni separare filium a Patre, nurum a socru sua, & filiam a matre sua:* quatenus credens in Deum Patrem, in Deum Filium, in Deum Spiritum sanctum; separatis a se incredulis (arefactis palmitibus) semel in fide Christi plantatis, vt vitis radice; & corpus (de quo profert sarmenta) palmite decoratum, indiuiduam Trinitatem credendo consistat. Illi autem qui non credunt hanc, non eos portat prædicta radix; sed quasi aridi furculi, a sæpe dictæ vitis corpore defecti, æterno igni pabulum præbentur. Putatur etiam vnusquisque Ecclesiæ filius diuina pietate, per compunctionem sanctam in intima mentis, & arefacta malæ voluntatis de eo sarmenta absconduntur, vt possit iam putatus fructifer bonæ voluntatis palmes, fructus germinare iustitiæ: de quo gaudium in cælo angelis exhibetur. Nam certum est, nisi auaritia fuerit amputata, largitas non subcrefcit; nisi dolorum amor fuerit desecatus de corde, gloriosus martyrij non pullulat palmes; & nisi fornicationis præcisa fuerit consuetudo, castitatis non prouenit angelicus fructus. Hoc autem intelligitur in omnibus malis, quæ in mentibus hominum inseruntur ab hoste diabolo; quæ omnia per Christi aduentum reprobata probantur: in cuius ostensione tempus putationis aduenit.

Vox turturis audita est in terra nostra.

Congruè satis huius castissimæ auis vox, gloriofæ virginitatis, in supradicto tempore per beatam Mariam primùm audita est in terra nostra, dicendo ad angelum Gabrielem; *quomodo hoc erit, cum virum non cognoscam?* Et; *Ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius.* Cui voci Angelus respondit, sacratissimi partus exponendo mysterium; quomodo, quod sine lege complexus concipitur, sine pœna doloris parietur. *Virtus* (inquit) *altissimi obumbrabit tibi & Spiritus sanctus superueniet in te, ideo quod nascetur in te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Et verè digna quam solam beatam omnes generationes dicant; quam gloriosam inter omnes sceminas, non solum diuersarum gentium nationes sed etiam cælorum Virtutes admirantes collaudant. Per quam, vitam ingressam, mortem fugatam, Mundum reconciliatum gaudemus; per quam in terra maledictionis, in terra impiorum (perditam terram incontinentiæ!) primùm sanctæ voluntatis vox conseruandæ virginitatis audita est; de qua prædixerat Dauid; *Terra nostra dabit fructum suum:* Bonum utique bonæ voluntatis fructum, quem natura suscepit in parente Adâ. Nisi enim voluntas fuisset conseruandæ virginitatis, non diceret; *quomodo fiet, cum virum non noverim?* Quàm diu enim præuaricationis hyemis tempus triste constrictumque ab omni germine bono obtexerat faciem Mundi, & sua ditione obtinebat diabolus terram; hæc dulcissima vox turturis, siue per gloriosam Mariam siue per beatum Ioannem non est audita in terra: Sed vbi magnus ille iustitiæ sol

Mat. 10. d
Luc. 14. f

Ioan. 15. a

Luc. 15. b
Nisi amputatus visus, virtus in nobis non creuit.

Luc. 1. d

Luc. 1. e

Virginitas conseruanda voluntas, per Virgine natiuitatem, primùm audita est in terra. Psal. 64.

Thom. 1.

qui nobis indulgentia ætatis vbertatem adducendo, exortus est; cœpit desiderij conseruandæ integritatis vox turturis in terra nostra audiri: & quæ prius impiorum nuncupabatur, nunc suam terram vel Ecclesiæ, Dei sermo vocitare dignatur. Quæ ita coniunctæ Spiritui sancto utraque personæ, illa superuenièti in se, & ille adhuc in vtero Matris eo impletus, vnam nulli alij dictionis commodant voluntatem. Nam sicut natura turturum, Deserti habitacula diligit, & aduocans comparem dulci resonat voce; ita illæ supradictæ personæ; illa, dicendo; *Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum:* & ille clamando; *Post me venit qui ante me factus est, cuius non sum dignus calciamenta portare.* Iusta ergo ratione, turturi castissimæ auis, virginitas comparatur; quæ in Ioanne vel Maria obtinet principatum: quæ semel Verbo Dei vel Spiritui sancto coniuncta, nunquam aliquem alium cogitat comparem, nec alteri desiderium sui amoris communicat nisi illi cui semel conglutinata probatur, sed ad illum semper promissionis vocem & mentis emittit affectum cui promissit seruare quod nata est: sicut turturum amor erga comparem suum immutabilem fertur dilectionis affectum; quæ mortuo compare, nunquam alij, a Physiologis, iungi narratur; sed eum omnibus diebus vitæ suæ, cui semel fuerat coniuncta, desiderando requirit.

Ficus protulit grossos suos.

Propinquante igitur messe redemptionis humanæ, & gloriosi Redemptoris aduentu; horrida, & omni iustitiâ destituta, vel impietatis hyeme algoreque constricta, nihil in se ficulnea Synagoga nisi amarissimum succum doctrinæ (quem animarum cibum mentitur) intelligitur habuisse. Nunc autem in eius aduentu Apostolos protulit grossos suos; qui de ea generati, dulcissimus cibus doctrinæ animarum affecti sunt. Cui ficulneæ, vnus anni inducias petit Colonus vineæ: Michaël (opinor) Archangelus; qui portio Domini appellatur (id est, omnium credentium) Deo cœli: eamque excolere commotione sua, & a dæmonum vastatione intelligitur custodire, secundum Daniëlem Prophetam cui dicit Angelus Gabriel; *Viginti & vno die restitit mihi Princeps regni Persarum, & nemo mihi fuit adutor nisi princeps vester Michael.* Hoc utique dicitur Daniëli Hebræo qui de Iacob originem trahit. Multitudo ergo credentium deo, hi qui audiunt verbum Doctoris; Vineæ nuncupatur: Illi verò qui præsumunt populo, & verbo doctrinæ ædificant auditores; ficulneæ intelliguntur. Colonus verò vineæ (vt supra diximus) Angelus antedictus, cum magna fiducia in conspectu Dei est, magnæque cura laborat pro omnium salute illi commissa. Videns namque inter credentium multitudinem, huiusmodi infructuosam stare ficum Dominus vineæ: eos scilicet qui sibi honorem & locum doctoris audacter præsumunt & ea quæ cum doceant ad plebem nec sermone proferunt nec vitæ exemplo; similes facti principibus Iudæorum qui umbra potentiae suæ gloriantes, fructus proferre noluerunt & quibus tanquam ficui, vnus anni scilicet a passione Domini vsque ad Templi euerfionem concessa venia pœnitendi; id est, vnus generationis terminus, annorum xliij. huic nunc sic maledicit, posteaquam Apostolos protulit

Luc. 1. d

Ioan. 1. d

Luc. 13. b

Dan. 10. e

Mat. 11. b
Mat. 11. e

300

mm

quibus credere noluit, vt nunquam de ea fructus doctrinæ nascatur; quæ arefacta (omni decore nudata) nihil in se nisi ignis æterni alimenta conseruat. A cuius peruerse oppressiois umbra, liberata plebs cœpit (amotis malis Doctoribus) in Christo credendo florere; & suo exemplo, aliarum gentium nationes ad florem credulitatis prouocare. De quibus sequenti versiculo dicitur; *Vineæ florētes dederunt odorem suū*: Credēdo namque in vnum Deum omnipotentē, florent; pro eius vero nomine moriendo, suauissimum cōfessionis dederunt odorem. Nam sicut hyemis tempore absque frondibus & floribus, sine decore sunt vineæ; ita fuisse absque decore iustitiæ vel sanctitatis ornamento prædictas nationes (quas nunc vineas appellauit) certissimè comprobatur. *Surge amica mea, speciosa mea, & veni: columba mea in foraminibus petrae, in cauerna maceriae.* Iacebat ergo satis in humili loco & abdito, multum longè auocata hæc amica speciosa vel columba quæ nunc in toto Mundo regnare probatur, conturbata vel oppressa dæmonum tempestate: sed vbi passionis Christi sacramēta sunt celebrata; & per Apostolorū doctrinam in quibus Christus loquitur, aduocat vt surgat & veniat ad deambulantē Spōsum in vineis, ad cōgaudendum, & in prouentum fructūs iustitiæ prædictarum nationū: id est; vt veniat ad eum, pro eius nomine moriendo qui pro ea moriēdo mortis destruxit imperiū; vt veniat ad eum in humilitatis perfectione qui in se credentibus dicit in Euāgelio, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego requiescere vos faciam, & discite a me quia mitis sum & humilis corde.* Humiliando se enim anima, in conspectu Dei surgit; exaltando, alliditur secundum quod ipse Christus dicit; *Omnis qui se humiliat exaltabitur & qui se exaltat humiliabitur.* Tunc fit eius amica, eò quod propitium sibi fecerit Creatorem: de lota vero Fonte baptismatis, speciosa efficitur vel formosa: Vbi autem susceperit in se Spiritum sanctum qui in columbæ specie in Iordane ostensus est; columba efficitur. Sed vt queat ad hanc gloriam peruenire: id est; ad perfectionem plenitudinis Christi, ne accipitrum, dæmonum (malè credendo in coæternam & indiuiduā Trinitatem) vngulis lanietur; ostenditur ei via per quam veniat ad aduocantem: ne forte de brumali errore Gentilium liberata, vel de perfidiæ Iudæorum latebris educta; non per viam regalem quæ ducit ad regnum, sed per floridos campos qui rhetoricorum verborum delectatione inlicitiunt, aut philosophorum vel hæreticorum dogmata, currere delectetur; vbi accipiter diabolus, omni facilitate, perfectas animas (columbas effectas) deuorat: sed docet eam tumidæ sapientiæ campos omni modo deuitare, & per angustam viam, relictis terrenis desiderijs in quibus diabolus obtinet regnum, de morte ad vitam venire. Quicumque ergo desiderat ab hostibus aeriæ potestatis inlæsus euadere; in foraminibus huius petrae quam beatus Paulus demonstrat, rectam fidem seruando semper ingrediat. De qua dicit; *bibebant autem filij Israël de sequente eos petra, Petra autem erat Christus.* Sed hæc Petra habet multa foramina: id est; aditus per quos intratur ad Patrem regnum credentibus præparantem, quæ sunt genera virtutum exemplorum fora-

mina, hoc est, mansuetudinis, humilitatis, patientiæ, contemptūs diuitiarum, nullarum acceptio personarum, pernoctatio in oratione, misericordiæ magisterium, castitas immobilis, forma benignitatis, singulare speculum, indiuiduā Trinitatis agnitio, in qua est nostra redemptio. Hæc sunt proculdubio foramina, in quibus docetur amica ad gaudium regni cœlorum venire: per hæc foramina lux diuinitatis in tenebris huius mundi resplenduisse occulta fide probatur. Hæc est vtique Petra inter Deum & homines mediatrix: per cuius foramina, homines Deo, & Deus hominibus demonstratur. Cognoscuntur & illa in hac petra Christo quinque foramina in manibus pedibūque clauorum, & in aqua & sanguine per latus effulo. Per hæc foramina Ecclesia in beato Thoma vocatur, verum Deum in vero homine cognoscendo, venire, cum dicitur ei; *Mitte manum tuam in locum clauorum & in latus meū, & vide quia ego ipse sum, & noli esse incredulus sed fidelis.* In quibus foraminibus verum Deum, verūque hominem confitendo, incredulæ plebi ostendit dicendo: Deus meus, & Dominus meus. Illūque maxime plebi præfens versiculus conuenire intelligi datur, quæ post cruenta odia, & criminum feritatem dominicæ persecutionis, columbæ in se simplicitatem per pœnitentiam informauit: vt per hæc foramina viscera Christi confidant, verum Dei Filium Deum & hominem confitendo, quæ ipsa in eo clauorum & lanceæ ictus fecerant non credendo. Possunt siquidem foramina Petrae & quatuor Euangeliorum assertiones intelligi, quæ eius, quem Apostolus petram pronunciat, perforatum supradictis ictibus corpus testantur. Cauerna verò maceriae, Apostolorum doctrinam intelligi opinamur: de quibus vt vineæ, credentium plebi firmissimam maceriam, ob infestationem malignorum spirituum Deum construxisse probatur. Nam sicut ipsi per Christum, ita & nos per Apostolos agnoscences diuina mysteria, intra conspectum fidei, quam ipsi confessi sunt, continemur. De quibus velut de quadratis lapidibus, vineæ suæ credenti in se plebi initium tantum maceriae ædificasse monstratur: cum in fide, vt dictum est, primò ab eis prolata, à dæmonum insidijs defensatur, quam se ab ingrata plebe Iudæorum per Esaiam Prophetam auferre minatur, dicendo: *Nunc annuntiabo vobis quid faciam vineæ meæ; auferam maceriam eius, & erit in direptionem.* Venit ergo ad notitiam Creatoris, sicut in foraminibus petrae, ita & cauerna maceriae, & per Apostolorum virtutes, qui velut membra multi vnum corpus sunt in Christo petra, & vnum Deum prædicando, vnam fidem tenendo, vna maceria Ecclesiæ facti sunt. Nam sicut de multitudine petrarum vna, ad communiendam vineam, maceria fit, ita & hi, in Christo vnum sunt per sancti Spiritus coniunctionem, Christi pro humana salute implent locum. Venit namque Ecclesia ad Christum in foraminibus petrae, eius incarnationem credendo: venit in cauerna maceriae per Apostolos, eius diuinitatem agnoscendo, cum Petrus & Ioannes Apostoli, sanato claudo, admirante plebe, Crucifixi virtutem exponunt. Ad quorum doctrinam, quasi de antro incredulitatis, cœpit faciem suam, iam corde compuncto, ostendere creatori. Et quæ tanti pi-

Ioan. 19. f

Ioan. 10. g

Esa. 5. b

1. Cor. 12. b

Act. 1. b

Mat. 11. d

Luc. 14. c & 18.

Ioan. 1. c

Luc. 13. e

1. Cor. 10. a

culi collapsu cœdauerat faciem suam, Dominum maiestatis persequēdo perfusa sanguine iusti, quem super se sua effuderat voce, dicendo; *Sanguis eius super nos: nunc conuerse ad se, dicit: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, quia vox tua dulcis & facies tua decora.* In principibus scilicet sacerdotum & in doctoribus legis esse facies plebis intelligi datur, quæ in Christi passione consputorum & blasphemiarum vulneribus crudeliter fuerat maculata: nunc in Nicodemo & Ioseph, vel in Paulo, & in ea multitudine quæ per Apostolos credit, ad pristinam pulchritudinem reuocata est. Et vox eius, quæ horridam, interclusam, impietatis raucedine amarissimam, & lamentabilem reuocauerat vocem dicendo; *crucifige, crucifige;* tali haustu, & medicinali poculo sanguinis, quem effuderat, Christi, ad canoram dulcedinem renouata est, confitendo se credere Deū quem vt hominē damnauerat ante Pilatum. *Capite vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit.* Transacta videlicet dæmonum tempestate, quam superius hyemem appellauit; inuitatur Sponsa iam regis corpori iuncta per baptismi sacramenta; in vineam, id est, credentium sibi plebem ex gentibus: & inuenit eam producentem flores, per bonum naturæ ad confitendum Deo cœli paratam; sed calliditate infidiisque vulpium, maturitatem fructūs expectantium, ad demoliendam deuorandamque paratam: quæ sunt peruersarum hæreseos mordacissima dogmata: per quæ, non viribus sed versutijs & subreptione, diabolus fructū illius animæ lædit vel deuorat. Quæ vulpes, si quippiam captiuauerint, secum ad sua cubilia trahunt in inferos. Quarum insidias prospiciens Dei sermo, iubet custodibus vineæ (scilicet ijs qui præ sunt populo Christiano & locum Doctoris suscipiunt) solertissimè, rete fidei tendere prædicando; vt si suæ sententiæ vino mansuescere nolint, tamen demoliri desinant vineam Christi. In vulpium ergo vocabulo, hæreticorum dialectica peruersaque tergiuersatio demonstratur quæ arte custodum vineæ prohibetur: ab illis scilicet, qui sagacitate sua instanter verbo dei operam dant, & sciunt se, aut integritate prædictæ vineæ coronari, aut in læsione damnationis pœna multari. Illi quæ maxime in hoc loco admoneri videntur, qui ex secularium literarum peritia, velocitate possunt ad mundandam vineam, philosophica arte, reciprocis argumentis resolvere falsa ligamenta sententiarum: Sicut Historia Ecclesiastica refert post discessum Apostolorum ex ipsis autoribus literarum magistris, ex gentili errore conuersis, & populo Christiano magnis à sacerdotibus constitutis, velut sagacissimi canes, vt profunda syllogismorum (supradictarum vulpium cubilia) rimarentur: de quibus dicit Psalmographus; *Lingua canum tuorum ex inimicis.* Nam vulpes mansuescere non possunt;

Mat. 27. c

Ioan. 19. b

Vulpes in Scripturis significat uoluntatem hereseos dogmata.

Hæreticorum dialectica tergiuersatio.

Psal. 67.

ita & autores hæreticorum, etiam capti & iam victi nunquam redeunt ad salutem; eò quod per sapientiam vel scientiæ tumorem vltro in mentibus suis locum parauerint diabolo persuasori. Quorum omnis fiducia non in virtute veritatis, sed in calliditate profundæ dialecticæ artis est. In quarum vulpium parte, id est in inferno, erunt omnes, qui martyres iugulauerūt. De quibus Ecclesia dicit in Psal. lxij. Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ (hoc est, in tartara) tradentur in manus gladij (quod est, pœnarum Angelis) partes vulpium erunt. Et vt ostenderet saluator cui personæ in scelere participes essent hæreticorum autores, ita de interfectore beati Ioannis Herode pronunciat: *Ite (inquit) dicite vulpi illi, ecce ego hodie & crastino facio virtutes, & tertia die consummabor.* Docetur ergo, sicut per Herodem paruulos in corpore interfecit diabolus (fecit) quia par fuit vtique in credulitate interfectos prædicti Ioannis ita & per hæreticos, paruulos in doctrina Evangelica, quasi vineas exterminat. Vulpes enim, paruulas adhuc nouellâsque vineas facilius demoliuntur, vt quæ non altè adhuc à terra surgant. In quo versiculo videntur, vt dictum est, sacerdotes mone-ri, quibus docendi officium est commissum, vigilanter doctrinæ operam dare, vel vitæ immaculatæ exemplo, ad eos vel maxime, qui adhuc paruuli sunt in Christo: de quibus dicit nunc præfenti loco: vinea floruit. Nam duplici ratione intelligitur quod ait, nostra: siue suam dixerit & patris, siue Ecclesiam sibi coniunctam participem dicat. Venit ergo per incarnationem Sermo Patris in Vineam, gentem Israël; & propagines de ea per Apostolos toto Mundo porrexit; & fidei germine, de singulis gentibus singulas vineas fecit, & ad singularem boni operis fructum Sponsam inuitat ad congaudendum in Vineis. Quas cum flores credulitatis vidisset præferre, ante præparat venatores vel custodes, qui vulpes capiant, quam flores maturos fructūs parturiant. De quorum numero est vnus, qui dicebat; *Corripientes omnem hominem, & in captiuitatem redigimus omnem scientiam extollentem se aduersus scientiam Dei.* Qui reti doctrinæ suæ, admirante populo, callidissimam Vulpem captiuauit, magnum illum Elyman, Proconsulis exterminantem vineam mentis. Nam siue dæmones vulpes intelligantur, siue peruersi doctores, per quos dæmones loquuntur blasphemias, vtrumque conuenire manifestum est: per quos mentes hominum, in quibus habitat recta fides Ecclesiæ, determinantur. Quorum exterminium vel occultas insidias vt cauere mereamur, indefinenter Christi Domini nostri adiutorium imploremus; cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

Luc. 13. g

Ioan. 1. a

Coll. 1. d

1. Cor. 10.

Act. 13. b

DILECTVS meus mihi, & ego illi; qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies & inclinentur umbræ.

Coniuncta itaque Ecclesia Christo, hoc est, anima verbo Dei, vt eam abundantiore gaudio cumulet, per omnia, & in quibus ipse per lætitiā pascitur, & quo ipse delectetur in ea, ostēdit: Et quid illa respondere debeat pro tantis beneficijs edocetur. Sponsus videlicet decoram faciem in ea semper videre desiderat, quæ nulla peccati nigredine sit maculata, non turpium verborum mendacique umbris absconsa, vel blasphemiarum rauedine voce horrida, sed dulcedinem suis laudibus resonantem: vt retro iam dixerat: quia facies tua decora, & vox tua suavis. Ille vocat eam ad paradysum scientia legis suæ: Illa ei ex fructu voluntatis suæ, vernantia pascua præparat castitatis: in quibus eum præsentī loco pasci pronunciat dicendo: Qui pascitur inter lilia. Quanta autem gaudia posita fuerint, suis confodalibus adulescentulis læta exponit dicendo: Dilectus meus mihi: gratia (inquit) vocationis, redemptionis insigne, adoptionis clarissima libertate. Et quid ego illi? Voluntatis obedientiam, conseruandæ integritatis studium, quod indidit per naturam. Quid ille mihi? Singulare conseruandæ virginitatis exemplum, nascendo per virginem. Et quid ego illi? Singularem lætitiā, de nouo nascendo per baptismum, in toto corde meo seruando præcepta, angelicam, cœlestēque imitando naturam, vt intactum corpus redeat ad paradysum, quod intacto de vtero matris induxerat nascendo in mundum. Nam sicut diabolus cruenta iracundia, & execrando cœno libidinis saginatur, ita & Christus Dei filius, misericordiæ, mansuetudinis, vel castimonie lilijs pascitur. Licet & eum aluerint & alia bona. Tres illi pueri Hebræi tamen, castitatis dilectione missi inter babylonicas flammās, in eis medius ardente fornace, quasi inter lilia pascitur: cuius præsentia caminus in paradysum, & furor ignis in rorem mutatus est: & qui ad deuorandū suscepti crāt, velut materno gremio fœtus, refrigerij imbre perfunduntur. Et hoc quod illis legimus Deum fecisse, vsque in finem præsens versiculus ostendit futurum: eo quod semper pascatur mansuetudine, semper requiescat in cordibus diligentem castitatem, dicendo: donec aspiret dies & inclinentur umbræ: hoc est, donec dies ille iudicij verus adueniendo aspiret: & huius seculi caducarum rerum umbræ, quæ nos impediunt iustitiæ perfrui sole, inclinentur cum suis aromatibus in chaos inferni.

Reuertere, similis esto dilectæ mi, capræ, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel.

In hoc loco opinor per eos intelligi loqui Ecclesiā, qui in carne posito Dño Christo adhærebant: quibus de futuro passionis mysterio exponēs dicebat; Ioan. 16. b Ecce vado ad Patrem meum, & nemo vestrum interrogat me quò vadis? sed tristitia occupauit cor vestrum: Et quibus dicit; Non vos derelinquam orphanos, sed vado & veniam ad vos & iterum videbitis me & gaudebit cor vestrum: In

quo Versiculo docetur & Domini resurrectio prænunciata. Et sicut Apostoli in eo pauebant, perterriti insidijs Iudeorum; ita anima sine adiutorio Spiritus sancti, nuda quodammodo & inermis, insidijs Dæmonum deterretur. Quæ quum delectabiles operum illos retrodictos flores, ad pascendum Dominum in sua parauerit mente, gaudens dicit: Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Cùm autem aliquid ei contrariū negligenter commiserit, prolongat ab ea: quo prolongante, adpropinquare necesse est inimicum: quæ per hanc vocem emendationis, reuocare ad se prolongantem docetur, vt per correctionem vitæ, fiduciam sumat dicendi: Reuertere, similis esto dilectæ mi, capræ, aut hinnulo ceruorum super montes Bethel. Prologatio scilicet Christi ab Ecclesia tunc est, quando negligentia eorum, qui præsumunt populo Christiano, ad castigandam plebem tribulatio induci permittitur: cum siccitas, vel nimius imber, aut gladius, vel fames, seu pestilentia vindex grassatur. Reuersio autem eius est, dum precibus, ieiunijs, lachrymisque ad misericordiam inclinatus, ad vestigia pietatis suæ velociter recurrit quàm profilierat vindicando: similis factus cursus vel consuetudinis capræ hinnuloque ceruorum: quarum natura est, voce ante se in montibus resonante post tergum emissa, dum obuiam sibi opinantur occurrere quippiam, ad locum vnde abcesserant velociore cursu reuerti. Et hæc est causa, vt exasperata ab hostibus, consuetam noluit derelinquere sedem: sicut & Christus Dominus noster, quamuis prouocatus, quamuis exasperatus peccatis hominum, pietatis tamen non derelinquit consuetam sedem. Super montes vero Bethel, quod eum reuerti peccator, in cuius finibus crucifixus est, velocitate resurrectionis die tertia celebranda prophetasse monstratur. Nec mortalis siquidem amittendus est sensus. Vnusquisque enim credentium Deo, ipse se fecit montem Dei per sanctam conuersionem: aut montem diaboli peruersè viuendo. Bethel scilicet domus Dei interpretatur. Quicumque ergo ita exhibuerit vitam suam, vt in eo delectetur Spiritus sanctus habitare, mons efficitur, domus Dei, quæ est Ecclesia eius. Super hunc ergo, quando offensus peccatis populi prolongauerit, reuertitur Christus: hoc est, ipse precibus reuocatus à vindicta, ad pietatis consuetam reuertitur sedē: Sicut flētibus Apostolis vel sanctis mulieribus quæ secutæ fuerāt eum, reuocatus Dominus Christus, eorum præsentia redditur à mortuis resurgendo. In quibus geminū luctum Ecclesiā habuisse probatur, Dominū lamētando: Vnum videlicet, gloriosū vultū eius, & verba doctrinæ recolēdo: Alterū, quia nō licebat in die, ppter metū Persecutorū, eius require re sepulchrū; sed furti in nocte requirūt Dominū in monumēto, cū Angelus dicit mulieribus; Quid queritis viuētē cū mortuis? cū diceret Maria: Tulerūt Dominū de monumēto, & nescio vbi posuerūt eū: Et anxij patientes Petrus & Ioānes, ad monumētum cōcurrerent, sicut vox Ecclesiæ nunc in sequentibus ait:

In lectulo

In lectulo meo in noctibus quæsiui eum quem diligit anima mea: quæsiui & non inueni: & vocaui eum, & non respondit mihi.

Hæc ergo prænunciata sunt, quæ consummata agnoscimus in domini sepultura, dum mulieres ad sepulchrū, vt dictum est, peruigilāt: cū Apostoli intolerabiliter lugēt. Sed amplius hæc ad animā referenda sunt, id est, ad moralem sensum. Sicut per supradictas personas lectum suum Ecclesia Christi sepulchrum dixisse intelligatur, vbi certissime in adsumpta carne, quæ participium est corporis, iacuisse probatur: Ita & vnaquæque anima, nō alibi requiem poterit inuenire, nisi veram eius passibilem carnem confitendo, veramque impassibilem diuinitatem in cruce: aliud in sepulchro mansisse per triduum, & aliud penetrasse inferna ad liberationem iustorum. Lectus namque requiei locus est, vbi infirma, lassaque consueta sunt membra requiescere. Quam requiem anima, si fidem accōmadauerit Euangelio, in Christi sepultura inueniet, vt ex persona Ecclesiæ ostendit Spiritus sanctus in eius sepultura hanc requiem inueniri. In hoc lectulo in noctibus quæ diligit perfecta anima quærit, id est, in terra tenebrosa persecutorū plebe Iudaica, ibi inuenit eius sepulchrum, ibi inuenit suæ requiei luctum. Illuc enim de omni Mundo, de omni gente concurrunt multitudo credentium animarum; requiem suam (Dei Filiū) requirēdo; qui dixit: Tollite iugum meum super vos, & discite quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Illuc vtiq; per noctes in multis secretis cogitationibus, credendo, multitudo animarū, suæ voluntatis ingressus extendit. Sed licet laborem quærendo impendat, nō tamē inuenit quæ requirit, nisi inluxerit dies. Nihil enim legimus, in principio dū ornatur fabrica mūdi, dominum operatū in nocte, sed lux per lucem, in luce dici oīa condidisse monstratur. Docet videlicet & hoc modo posse intelligi præsentem locum, quod quæsitū in noctibus, id est, peruersa fide, multis & obscuris syllogismorum discussionibus dei filium non inueniri. Quicumque enim solum hominē credit Christum, non inuenit eum. Et quicumque deitatem non credit in Christo, vocat quidē in noctibus peruersorum sensuū suorum Dominum dei Filium; sed nō respondet ei, sicut non respondit Sauli regi à quo recesserat Deus. Sine causa igitur laborem impendit quærendo, qui æqualē hominibus absque peccato, & coætæram Patri, nō fuerit vtraque; natura cōfessus Deum qui redemit hominem, & per quem redemit perditos Deus. De quo dixit Propheta David; Frater nō redemit, redimet homo? Sicut ergo supradicti Apostoli vel sanctæ mulieres intolerabili desiderio quærebant eum in sepulchro; ita & anima dum cœperit Deum sitire, quærit eum in lectulo sensus sui, in noctibus: id est, in multis secretis cogitationibus: quomodo potuit Dominus maiestatis crucifigi secundum Apostolum; vel quomodo potuit homo crassioris naturæ, cœlo recipi ascēdendo? Sed cum surrexerit de humili & terreno lectuli sui sensu, & cœperit discurrere per diuinorū librorum apices (quos præsentī loco vicos & plateas appellauit) & earum habitatores (id est, qui in eis meditentur die ac nocte) interrogauerit; tunc agnosceret quod omnipotenti impossibile nihil sit, sicut nunc etiam ait:

Exurgam & circumibo ciuitatem; per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæsiui illum & nō inueni. Inuenerunt me Vigiles qui custodiūt ciuitatem. Numquem dilexit anima mea vidistis? Paululum cū pertransissem eos, inueni quem dilexit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, in cubiculum genitricis meæ.

Ab his ergo, à quibus inuenta est diligens anima Deum (quæ secundum corporalia, amore cœlesti inflammatur) qui angelorum vices agūt, qui ita custodiūt rectam fidem, sicut angelorū custodia erga animas cōtra dæmonum impugnationē iussu Creatoris constituta probatur: qui vigilant in verbo doctrinæ diuinæ; de quibus dicit Propheta, beati qui scrutantur testimonia eius: Qui ciues, quærenti animæ Christum possunt dicere: Et non habebat decorem neque speciem, & quasi humiliatus & absconditus vultus eius: Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & adritus est propter scelera nostra, & oblatu est quia ipse voluit: generationem eius quis enarrabit? Hæc igitur audit in vicis & plateis circumiens ciuitatem. Ciuitas ergo, recta intelligitur fides; vici, Prophetæ, plateæ verò, pia intelligentia Incarnationis: vigiles autem qui hanc circumueunt ciuitatem, supradicti die noctique in lege Domini meditantes; qui quærenti animæ Spōlum iter demonstrant, quomodo verum Deum verumque hominem credendo inuenire possit. Nam auctula quid ei quærenti in plateis Euangelistæ ore beati Ioannis respondeatur: Vidimus, inquit, gloriam eius: non illam passionis, vbi celatur diuinitas, quam prædixerat Esaiās futuram, Sed illam resurrectionis, in qua vnus cum Patre est: de qua dicit; Gloriam quasi unigeniti à Patre, plenum gratia & veritate: Et est lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. Hos vtiq; prædictos cum pertransierit vicos & plateas ciuitatis, ciuēsq; & quamuis meditationem, lectionemque assiduum, inuenit quem diligit anima eius. Inuenit eum scilicet in Propheta Esaiā dicentem; ego Dominus, primus, & ego nouissimus; ante me non fuit Deus, & post me non erit alius; Ego & manus mea extendit cœlos & omnibus sideribus eius lucere mandauit; Ego feci terram, & hominē super eam credi, & spiritus a me procedit, statūs omnes ego facio. Et dum exposuisset diuinitatem suam, prædicit incarnationis infirmitatem alio loco in sequentibus dicendo: Hæc (inquit) infirmitas mea est, & ego portabo eam: Tunc, inquam, proculdubio inuentus est à quærenti Ecclesia dilectus Christus, quando cum testimonio prophetarum verum Deum, veri hominis infirmitatem portasse agnouerit. Nam cū pro omnium salute occisus ponitur in sepulchro, prolongatur ab Ecclesia, id est, de cordibus adhærentium sibi, dum solum hominem eum opinantur: & tunc eum quætere dicitur supradicta, & nō inuenire. Vbi autem angelorum testimonio, qui mortuus homo lugebatur, asseritur surrexisse vt Deus: vel vbi ipse se resurgēs ostendit dicendo; Videte & palpate & quia ego ipse sum & nō sum phantasma: inuenit eum Sponsa & inuentum tenuit; nec iam vltra dimisit eum, firmissima fide verū Deum & verum eum hominem confitendo. Donec introduceret eum in domum matris suæ Synagogæ (cuius doctrinæ adoleuerat lacte, vnum Deum cœli credendo) hoc est, persuaderet plebi Iudaicæ prædicando Deum maiestatis crucifixum, quæ eum blasphemum m iij

Ioan. 16. b Ecce vado ad Patrem meum, & nemo vestrum interrogat me quò vadis? sed tristitia occupauit cor vestrum: Et quibus dicit; Non vos derelinquam orphanos, sed vado & veniam ad vos & iterum videbitis me & gaudebit cor vestrum: In

Luc. 14. a Ioan. 10. a

Mat. 11. d

1. Reg. 18. a

Psal. 48.

1. Cor. 2. b

Luc. 1. d

Psal. 118.

Esa. 53. a

Ioan. 1. b

Esa. 41. b

Esa. 43. b

Osee. 13. b

Hier. 27. a

Hier. 10. e

Luc. 14. f

phemandum docebat: Et in cubiculum genitricis suae: in eius scilicet plebis secretum mysterium regenerationis, quae illi per baptismum beati Iohannis genitrix fieri coepit. Cuius bono exemplo in baptismo in notitiam perfecta Trinitatis genita est: Sicut ait; *Tenui eum nec dimittam donec introducam eum in domum matris meae & in cubiculum genitricis meae.* Donec ergo, siue veteris testamenti doctrina, siue per baptismum Iohannis, quamuis de caelo fuerit datum non nisi introductione Christi per Spiritum sanctum firmari inuenitur Ecclesia vtiq; in Apostolis post resurrectionem. Et introduxit eum in domum praedictae matris suae synagogae, exponendo prophetias quaecumque venturum promiserant: Et introduxit eum in cubiculum antedictae genitricis suae, veram eius redemptionem humani generis ostendendo, quae in mysterio sacri baptismatis celebratur. Lex namq; laetatur Ecclesiam, gratia generat. Recte ergo vsque ad Christi aduentum primum mater ponitur Lex, ad quam nos gratia generatos caelo alendos transmittit. Iam enim a Christi aduentu gratia praecedit: quia omnis natus, nisi renatus per gratiam, nec putabitur natus. Mater enim, a lactis mammis porrigendo; & a generando, genitrix nuncupatur. Et sicut lactantibus, praeter omnibus alimonij necessaria sunt vbera lactis; ita & animabus generatis per gratiam, praeter omni censu terreno necessaria est obseruantia legis diuinae, ad quam nos gratia nutriendos transmittit. Cum ergo legem diuinam mundo legeris corde, & quae praecipit facienda docueris, exultantem Christum in domum matris inducis: Cum autem eius mirabilia mysteria differere fueris dignus, & cetero Iudaeo & Gentili, gratiae donum (veram humani generis redemptionem) annunciando; Christum renascentem, in cubiculum genitricis introducis. *

Adiuo vos filiae Hierusalem per capreas cervosque camporum, ne suscitatis neque euigilare facistis Dilectam donec ipsa velit,

Vbi cumque autem in hoc Cantico similia verba repetuntur; diuersis temporibus, credentium diuersorum populorum personae introducuntur. Hic namq; illius plebis persona videtur induci, quae post ascensionem Christi, persecutionibus & tribulationibus fatigata, in securitatis somno quiescit. Plebs vero Hebraica mihi dicta videtur vsque ad hunc locum; cuius erat cor unum & anima una. Ideo autem repetit hunc Verbum Sponsus, ne minorem eum Ecclesiae ex gentibus congregatae, quam Iudaeis habere solitudinem putares.

Quae est ista quae ascendit per Desertum sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhae & thuris & vniuersi pulueris pigmentarij?

Hanc ego opinor plebem per desertum ascendentem, quam doctor gentium Paulus ab Iericho vsq; ad Illyricum congregatae & vnguentis doctrinae delibutam mysteriorumq; coelestium aromatibus aspersam, vsq; ad pacifici Regis lectum perduxit: sicut reor, en lectum Salomonis! Hoc ergo miraculum est plebi Hebraeae; videre gentium Ecclesiam ascendentem per Desertum ad altitudinem laetitia notitiae Christi. Verum enim desertus est locus vbi Christi nomen non fuerit nominatum. De qua ergo dicitur: Et gentibus aperuit Deus ianuam misericordiae. Nam quem admodum mortificandae gentes miratae sunt Eccle-

sia Israel ascendentem de Aegypto per Desertum; ita miratur plebs Hebraea ascendentem Ecclesiam per arduam conuersationis viam, de Aegypto erroris: Et sicut multa suavissimi odoris in vnum puluerem redacta, ad delicias regum a pigmentarijs aromata praeparantur, & dum sunt multa in vnum corpus collecta, vna magni odoris virgula, vaporata ignibus, redditur: ita vnanimitate multorum populorum confessio rectae fidei & rationum, vnum suauitatis odorem in conspectu Dei reddere demonstratur: velut pigmentarius rationalis, congregat sensus coelestia aromata.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, ad bella doctissimi: vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

Supra; lectulum, sepulchrum diximus: hic autem sublimius aliquid demonstratur. Salomon, pacificus interpretatur; Israel, mente videns Deum. Et quis alius pacificus nisi Christus? Hic sibi lectum fabricauit in virgine maria; quia etiam super animam sibi obedientem requiescere comprobatur. Sexaginta vero, angelorum ministeria demonstratur de quibus dicitur; *tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt & ministrabant ei.* Quod per singulos sensus corporeos, visus, auditus, odoratus, gustus, tactusq; quinque duodecim (hoc est, sacro sexaginta numero) in ea gloriosa mysteria implentur. Fortissimi vero quod dixit, ostendit plus sanctos posse, quam daemones. *Tenentes gladios*: praecipuum eos eiuudem Creatoris semper tenere edocuit. Ad bella doctissimos ait, quod per sanctitatis bonum amplius Doctores posse demonum prauidere malorum insidias ob custodiam animarum, quam illos nocendi arte excogitaret monstraret. *Ex fortissimis Israel*, quod ostendit, Ministeria ista de illo Exercitu esse qui semper faciem Patris vident in caelis. Et quod ait; *vniuscuiusque ensis super femur*; edocuit angelos sanctos contra singulos Principes vitiorum, qui supradictos obsident sensus, spiritalibus armis accinctos, propter insidias eorum nocturnas & occultas.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, Columnas eius fecit argenteas, Reclinatorium aureum, ascensum purpureum media charitate constrauit propter filias Hierusalem.

Inducimur itaque in chori cantantis persona, a persona Apostolorum narrantium quantam gloriam parauerit ad nuptias Rex iste pacificus. Non dubitandum quanti saporis sint pulmentaria ferculo imposita, cum eum agnoueris. Thuris quoque succus soli omnipotenti Deo in odorem suauitatis adolebatur. Libanus interpretatur lingua nostra candidus vel candidatus. Videtur ergo mihi hoc ferculum Domini in Cruce intelligi, vbi totius Mundi vitam (licet nesciens) Iudaeus imposuisse probatur, sicut testatur Dominus; *nisi manducaueritis carnem Filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ferculum autem, a ferendo nomen accepit: quod dicit de lignis Lybani factum; in quo monte lex data est. Quod ferculum Crucis, secundum haec mysteria de lignis cedrinis factum, non erit incongruum intelligi. In cuius columnis argenteis, verum immaculatumq; a contagio peccati corpore cadescit, & gloriose animae auri rutilat fulgor, in qua vsq; nunc

Dei

Dei sermo reclinatorium habere probatur, & corporeus, regalisque deitatis coruscet sensus. Haec quippe tria in praedicto ferculo crucis fuisse, absque iniuria Deitatis, nullus recte fidei dubitauit. Et quicquid per pacificum regem agnoueris consummatum, hoc & in Apostolis, qui cum eo vnum effecti sunt conuenit: in quibus est recta fidei, & castitatis, & martyrij gloria.

Media charitate constrauit, propter filias Hierusalem.

De hac charitate Dominus in Euangelio dicit; *Nemo maiorem hac charitatem habet quam ut ponat animam suam pro amicis suis.* Est ergo firma charitas inter medium humanitatis & maiestatis constrata, ut adiuuando hominem paradiso redderet, quod homini tulerat hostis, media charitate constrauit, humiliando se charitas Dei vsque ad ignominiam crucis pro suae maiestatis imagine reparanda, media charitate constrauit resurrectionis accelerando mysterium, ne inter moras, electi etiam eius, incredulitatis offendiculo colliderentur. Haec sunt proculdubio tapetia charitatis, quae media humanae naturae & maiestatis consternuntur, propter sanctarum animarum salutem, & gaudia filiarum illius superne Hierusalem. Haec est vtiq; constrata charitas, quae omnia sustinet, secundum Apostolum Paulum, quae calcata nunquam cadit sed allisos erigit suae humilitatis exemplo. Haec igitur filiae Hierusalem, quae ante supradictum thalamum iudunt, nisi constratae saepe dicta charitate, fierent paululum consternatae: Nunc miraculis coruscante die desponsationis pacificae, toto tripudiant corde: Et non solum ipse, sed etiam filias Sion ad societatem laetitiae, ad stupendum decorem sponsi inuitant dicendo:

Egredimini & videte filiae Sion regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua in die desponsationis eius & in die laetitiae cordis illius.

Ad hanc vtiq; laetitiam, ad hoc miraculum, ad huius tam profundi mysterij contemplanda secreta, non infirmam aut paruam scientiam animam conuocantur, sed perfecta; quae aliud in rege Salomone pacifico, qui est pax nostra, intelligere possent intrinsecus, aliud peruidere extrinsecus. Sion enim, mons est vnde Dominus ascendit in caelos: in quo vel in cuius finibus, haec quae exponuntur, ab initio Mundi, mysteria, praeluxerunt: qui mons specula vel habens speculum interpretatur: qui ex eo tempore nomen accepit Sion adprobatur, ex quo in eo Abraham filium suum Isaac ad victimam duxit, & ibi vidit Abraham redemptionis humanae in Isaac & a riete futurum mysterium; aliud deuotione mentis, & aliud manibus immolatum: Et vocauit nomen loci illius, *Dominus vidit*, vel *Dominus visus est*. Quaecumque ergo animae harum personarum lacte doctrinae fuerint doctae, & effectae fuerint quales sunt praedicti immolatores, per quos mons nomen accepit: quae circumspicte in fide Trinitatis, inter cetera opera bona, vitam suam duxerunt: & quibus ita in corde aequalitas trinitatis ostenditur, sicut praedicto Abraham in effigie angelorum in tabernaculo ostensa probatur. Ista filiae (beatam namque animam Abraham figuratim intelligi dictam Sion, non erit incogruum opinari, quae verum vt mons inter alias animas eminentior adprobatur; in qua Deus velut in monte excelsi speculator consistens, ad eius vitae ex-

plum omnes animas hortatur ascendere) quae eius imitatrices effectae, eiusque doctrina generatae, ipsas necesse est intelligi filias Sion appellari. Et istae inuitantur ad regis insignia peruidenda. His dicit; *egredimini & videte filiae Sion regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater eius in die desponsationis eius, & in die laetitiae cordis illius.* Ad has vtiq; fit sermo in similitudinem Chori cantantis per doctrinam Apostolicae os vt dum audiunt praclarum exponi mysterium Passionis, diemque salutis totius Mundi (quod impijs ignominia videbatur) egrediantur de conclauis ignorantiae, ad veram scientiam aulam; de sensu Iudaico, ad Apostolicam lucem doctrinae: per quam videat seminum specimen in vna salutis victoria; aliud moriens, aliud semper viuens; aliud coronatum spinis a crudelissima matre, aliud exaltatum semper manens cum Patre; id est, verum hominem ab scelerata matre Synagoga visibiliter coronatum spinis; & verum Deum Verbum Patris, ipsam credentium plebem quae de illo creatur, pro corona inuisibiliter gerentem sicut ei per Esayam Propheeta dicendo promittitur; *Vocabitur tibi nomen novum & eris corona gloriae in manu Domini, & diadema regis in manu Dei tui.* Crudelis mater, spinis visibilibus coronauit Filium pacificum regem: Clementissimus vero Filius, sua morte inuisibilibus eam gemmis, si credat, ornauit. Ille igitur animae ad epulas intelligentiae huius mysterij inuitantur quae possunt capere magnae gloriae esse illius inuisionis funebriusque spectaculi diem, quando sibi quasi tradito annulo in conspectu omnium Virtutum caelorum effuso pretioso sanguine, despondit Ecclesia: quando facrilega mater spineo diademate coronauit eum Synagoga. De qua praedixit dauid in. c. viij. Psalmo; *Peccatum matris eius non delebitur*; quia crudeliter stetit mulieribus adulteris & homicidis quae crudeliter furimque generatos filios, crudelius trucidat: quae gloriose editum, morte turpissima condemnauit. Ostendunt ergo filias Sion, desponsationis dies inter Dei Filium Verbum & Ecclesiam, in eius Passione celebratos. Desponsationem enim annuli & osculi traditionem, CORPORIS & SANGVINIS sui sacramentum sub Passionis tempore in Apostolis tradidisse probatur. Quod ergo in capite huius Cantici Ecclesia precatur ad Patrem Sponsi, dicendo; *Osculetur me osculus oris sui*; nunc praesenti loco quomodo consummatum sit figuris enarratur. Diem vero laetitiae cordis Christi esse Spiritus sanctus edocuit, die qua lugubriter gaudebat Iudaeus, & laetitiae lachrymas in morte Christi fundebant Apostoli, lugebant & elementa, pendebant in patibulo condemnatum: sed laetabatur qui pendit, quoniam mors pendens omnibus credentibus vitam & gaudia adportauit. Cordis vtiq; erat laetitiae dies Domini Christi, quando Meretrix lachrymas fundendo, Raptor quadruplo male direpta restituendo, Publicanus relicto telonio praesentibus lucris contemptis sequendo; Latro, vociferando, regnum caelorum a se longe alienum peruasisse monstratur: Sic quippe coronatus a matre Pacificus, quae eum secundum carnem genuit Synagoga, rex Christus, verus Salomon. Et haec fuit dies desponsationis cordisque laetitiae, cum Immaculatus coniungitur maculatis, quatinus sui CORPORIS & SANGVINIS

m m iij

Hic rur' loquitur Aponius. Ioan. 15. b

Mat. 4. b

1. Cor. 13. c

Ephes. 2. c Act. 1. b

Gen. 22. b

Esa. 62. a Esa. 28. b

Christi & Ecclesiae Sponsalitia in eius Passione.

Cant. 1. a

*Temporis iniuria deprehendimus hic peruetulum illud exemplar mutilum, ut in quo desiderantur aliquot paginae, ab hoc uersiculo, *Adiuo vos, vsque ad uersiculum, Media conuocantur*: in earum autem locum substitutus est: *Quae est ista quae ascendit per Desertum sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhae & thuris & vniuersi pulueris pigmentarij?* Hanc ego opinor plebem per desertum ascendentem, quam doctor gentium Paulus ab Iericho vsq; ad Illyricum congregatae & vnguentis doctrinae delibutam mysteriorumq; coelestium aromatibus aspersam, vsq; ad pacifici Regis lectum perduxit: sicut reor, en lectum Salomonis! Hoc ergo miraculum est plebi Hebraeae; videre gentium Ecclesiam ascendentem per Desertum ad altitudinem laetitia notitiae Christi. Verum enim desertus est locus vbi Christi nomen non fuerit nominatum. De qua ergo dicitur: Et gentibus aperuit Deus ianuam misericordiae. Nam quem admodum mortificandae gentes miratae sunt Eccle-

tactu efficeret immaculatam ecclesiam: quam ab omni macula peccatorum mundatam sacrosancto baptisinate, & omni ruga hæreticæ attractionis do-

ctrinæ luto extensa, pulcherrimam reddidit Iesus Christus dominus noster: Cui est gloria & imperium in secula seculorum.

FINIS LIBRI QVINTI.

COMMENTARIORVM APONII IN CANTICA CANTICORVM.

LIBER SEXTVS.

Canticum Caput 4.

Vam pulchra amica mea, quam pulchra es; oculi tui columbarum absque eo quod intrinsecus læset:

Abrafa scilicet omnium vitorum consuetudine carnis; & à multorum deorum turpium cultu ad vnum verum Deum conuersæ

Ecclesiæ gentium, & animæ & corporis geminam pulchritudinem laudat Dominus Christus. Prima est enim animæ pulchritudo, vt cognoscat Factorem suum: Secunda, vt semetipsam agnoscat, qualis vel creata sit. Deinde pulchritudinis ornamenta sunt, desinere à malis operibus & facere bona; vt iurgia fugiat, pacem & charitatem sequatur; & casto auditu aures ornentur, vt verecundiæ retinaculis ab omni quod turpe est oculi teneantur; vt qui consueuerat in modum Accipitris inhiare ad prædam, ad concupiscendum aliena & lasciuia, nunc agnito Christo, columbarum simplicitate compositi, misericordiæ, mansuetudinis & castitatis lumine coruscant. Nihil enim inter cætera membra Ecclesiæ, nisi hi qui oculorum vices agunt, primùm laudantur: eò quod non sit omnibus membris corporis quicquam oculis charius. Exemplo suo ergo, huiusmodi personæ, vel sermone doctrinæ, ducatu toto corpori Ecclesiæ præbendo in mansuetudine in simplicitate in castitate congruè oculi Ecclesiæ nuncupari intelliguntur: & harum auium oculis comparantur, quarum natura est aduersarium venientem de lógè videre. Circumspectè igitur viuendo, nullum offendiculum ponendo viuentibus; columbarum oculis comparantur. Quando verò ita intrinsecus Deo reddunt decorum mentis aspectum, secus foris hominibus; ipsam est quod à Christo cultu laudatur, quicquid illud boni operis fuerit, dicendo: Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus læset: vt quicquid agunt, totum Deo & nihil ad laudem hominum & vanæ gloriæ detur.

Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad.

In oculis (vt dictum est) duces rectorisque populi Christiani; id est, sacerdotes intelliguntur: in capillis verò, religiosorum diuinitum persona monstratur; qui delicatis tegminibus coniecti auro gemisque resplendent, fragrantissimis pulueribus aromatatum sparguntur, delibuti vnguento, seruulorum ministerio stipati, lumine rectæ fidei suæ & misericordiæ decorati, totum Ecclesiæ corpus exornant. Hi enim propter quod in rebus corporalibus iocundantur, & Apostolicam Philosophiam grauitate sequi non possunt; caprarum gregibus comparantur: Et quanti (reddendò diuitias) capilli Ecclesiæ esse

meruerunt! Et non quibuscunque capris, quasi vilibus, comparantur; sed his quæ ascenderunt de monte Galaad: Galaad namque, transmigrationis testimonij interpretatur. Iustæ sunt vtique animæ quarum malicia & testimonium, ad bonitates, per conuersionem rectæ fidei transmigravit; de quibus dicebat Paulus Apostolus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: Et quibus dicebat: gloria mea & corona mea vos estis, si stetit in Domino. Quæ ex rapacitate ad misericordiam, ex multorum complexuum inluuie ad vnum legitimum cõiugium castum, ex omni mendacio ad omnem veritatem, ex omni lasciuia castæ ad vnius domini Creatoris laudè in perpetuo trãsmigrantes. De monte autem descendere dicitur, & in montem ascendere; sed istæ animæ, quia ex deterioribus ad meliora trãsmigrasse docentur, laudantur vtique de monte Galaad non descendisse sed ascendisse: Caprarum enim cõsuetudo est, cum lasciuia cursu de monte ad camporum planitiem descendere, ad montem verò cum magna ascendere grauitatis quiete. Vnde ergo intelligitur, quod pars illa diuinitum quæ suis contenta est & alienis nõ inhiat rebus; & per supradicta à temporalibus ad æterna ascendit, & Ecclesiæ corpori glutinatur: Illa verò quæ in conualle cupiditatis remanet; aut de prædicto monte vbi ascenderit, descendit; ab Ecclesiæ corpore, velut capilli de capite euulsa projicitur, & versa vice à bono ad malum testimonium transmigrasse notatur.

Dentes tui sicut greges detonsarum quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis foetibus, & sterilis non est inter eas.

Dentes itaque Ecclesiæ, illos opinor intelligi, qui non lacte doctrinæ indigent, sed infantia transcendentis ætatem, non solum fortissimum cibum mandunt, sed etiam mutuo fortissimi in Ecclesiæ corpore ad diuidendam & ruminandam carnem verbi Dei constituti probantur, & acutissimi ingenio ad diuidendas vnicuique animæ pro possibilitate, vt cuique conueniat, diuinas sententias. Omnes quidè dètes in vno ore consistunt, sed aliud officium habent qui labiorum viciniam iunguntur, qui in partes diuidunt cibum; & aliud qui diuisum, ad vnam subtilitatem spiritalem redactum, ad omnia membra Ecclesiæ sustentanda transmittunt, sicut ait Magister Gentium Paulus: Vnicuique (inquit) diuisit Deus secundum mensuram fidei, & primùm constituit Deus in Ecclesiam Apostolos, inde Prophetas, tertio Doctores. Primi ergo dentes videntur mihi secundum historiam exponendo, diuidere verbum Scripturæ diuinæ, quid vnicuique personæ conueniat esse præceptum, secundum illud; In Lege Domini meditabitur die ac nocte: Et illud; Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis

Ephes. 1. b. Ph. 4. a. 1. Thel. 2. d.

Rom. 12. a. 1. Corint. 12. b.

psalm. 1. psalm. 2. psalm. 81.

catu terram: Et illud; Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Gregibus verò quod comparantur tonsarum, de lauacro ascendentibus; illud videtur docere in Prophetia, quia semel tonsi, Noui & Veteris Testamenti gemino cultro doctrinæ, & abscissa ab eis veteri consuetudine sordentis peccati, lauacro baptisinate ad meliorem & immaculatam vitam superascendunt: sicut enim post-tonsarum ouium greges; ab omni sorde mundissimi efficiuntur loti in aqua: Ita & hi loti semel salutifero fonte, nunquam stolam candidissimam quam suscipiunt in baptisinate, inquinare docentur. Et ad cumulum laudis, semper eos discipulorum gemellis foetibus multiplicari & decorari demonstrat, nec vnquam imminuto numero sterilitatis vitio decrecere; sed fecunditatis benedictione, alios vitæ exemplo pariendo, gemellis foetibus quotidiè innouari.

Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.

Coccum, color est sanguinis: Vitta coccinea, mitra dicitur; quæ colligata pendeat in capite Aarõ summi pontificis, regalem demonstrat insignem honorem qui per confessionem nominis Christi veri Regis acquiritur: qui proculdubio cruor martyrum intelligitur in Ecclesia labiis rutilare. Confessorum enim & martyrum personæ, Ecclesiæ pulchritudinem reddunt: Ipsam enim ab iniurijs, retrodicti dentes defendunt; vt qui non credat verbo Doctoris; & irreprehensibilem legem ab omnipotente Deo (ore Prophetarum vel Apostolorum) nõ processisse blasphemet quæ vitam æternam post mortem corporis repromittit, martyrum testimonio credat. Qui amicitijs suis, quas vni Deo credendo adquisierunt à deo, & meritum magnitudine, vt labia dètes, ita eos virtutibus signorum, qui verbum Dei ruminant, ab iniurijs malorum hominũ, vel demonum infestatione, suis orationibus defendere probantur. Quos etiam pro Christi nomine interfectos, viuere cernunt; & mortis suæ autores demones, flagris, verberibusque perspicunt agere. Nã sicut de intra cõclusionem dentium, & labiorum spiramine vox resonans, repercussa melodiæ dulcedinem reddit: Ita virtute signorum martyrum, & gratia interpretationis archanorum mysteriorum per eos qui dentium vices agunt exponendo rectè verba Legis diuinæ, inspirante Spiritu sancto, dulce eloquium Ecclesiæ redditur.

Sicut fragmen mali punici; ita gena tua, absque eo quod intrinsecus læset.

In genarum pulchritudine, virginitatis vel castimonie verecundia intelligitur demonstrari: quoniam nihil ita speciosum in Ecclesiæ specie, quod Fideles simul & Infideles possit magnificare, nisi castimonie decus. Nam quod dixit; sicut fragmen mali punici: id est; granati, Domini Christi nostri operum ostendit imitatricem esse virginitatem. De quo retrodixit Ecclesiæ; quasi malum punicum inter syluas, sic Dilectus meus inter filios. Quæ arbor profert ex se pomum, & visione pulcherrimum & sapore dulcissimum & satis commodam lægumentibus medicinam; quia qui pro hominum salutem per Virginem Mundo ostensus est, integritatis & castimonie flores toto Orbe sparfit. Cuius pulchritudinis partem (id est; fragmen) virginitatem & continentiam ostendit habere, in quibus Ecclesiæ facies intacti sanguinis

Martyres flagris & verberibus agunt demones.

Castitas, fideles & infideles potest magnificare.

conseruati pulcherrima demonstratur. Illud verò quod ait; Absque eo quod intrinsecus læset; solam præ omnibus bonis operibus castitatem in his qui ministri sunt plebis Christianæ (in qua homines vident castitatem) speciosam Ecclesiam reddere indicat, absque eo quod intrinsecus in secreto mentis Deo pulcherrimum est & homines læset. Principes autem Virgines Ecclesiæ; alteram in Veteri Testamento, alteram in Nouo; duas Marias (sororè Moysi & Aaron, & electam Matrem Domini) virgines opinor intelligi; quæ primæ cœperunt, Sponsæ Ecclesiæ genas mirandas efficere, integritatem seruando.

Sicut turris Dauid collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis suis: Mille clipei dependent in ea, omnis armatura Fortium.

Collum Ecclesiæ, eos intelligere possumus qui studio lectionis iustructi sunt scientia rectæ fidei: per quos totum corpus Ecclesiæ; ita vt est Pater in Filio, Filius in patre, Spiritum sanctum de vtroque manentem, vnius essentia; loqui probatur: qui suscipientes supradictorum expositionum sententias Legis diuinæ; qui oculis, labiis, vel dentibus comparantur; fidei verbum animæ, ad totum Ecclesiæ corpus, non solum voce sed & vitæ exemplo transmittunt: qui per illustrem vitam inter caput Ecclesiæ Christum & cætera membra consistunt, ad similitudinem beato Moysi per quem Deus ad populum Israël & ipse loquebatur cum Domino: qui non recta ceruice superbia, sed inclinato collo humilitatis incedit ante deum & homines sicut de Moysè Scriptura testatur: Erat (inquit) Moyses mitis & mansuetus super omnes homines. De cuius similibus per Esayam Prophetam Dominus dicit; super quem requiescam nisi super humilem & mansuetum & tremement sermones meos? Isti sunt ergo qui collum Ecclesiæ congruè intelliguntur; super quos caput Ecclesiæ Christus sedere probatur, glorificantes & portantes dominum in corpore suo. Nam quod ait; sicut turris Dauid collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis suis; similes eos qui collum Ecclesiæ sunt, Moysi esse ostendit: qui Christi & suam similem Prophetiæ dignitatem fecit dicendo ad populum de Christo; Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester, quem sicut me audietis; & quicumque non audierit Prophetam illum, exterminabitur de populo suo: in quo velut in turre Domiuus requiescens, legem Populo promulgabat. Quem opinor hac de causa, Dauid turrem intelligi; cui collum Ecclesiæ similatur, eò quod Dauid manu fortis interpretatur. Et quis fortis manu alius potest intelligi, nisi ille qui ex semine Dauid, quasi de turre ostensus hominibus per carnis assumptionem, verum se brachium Patris vniuersa se creantem probauit? Quicumque ergo rectam fidem tenuerit de incarnatione, & mansuetudinem possederit beati moysi, & qui dignus sit à Deo susceptam gratiam reuelationis archanorum mysteriorum hominibus impertire; hic mihi videtur Ecclesiæ collum intelligi, adtracta in se similitudine illius turris quæ per manum fortem edificata est de materia carnis ex Virgine. Cui dexteræ dicit Propheta; deduxisti me quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Quod ergo ait; quæ edificata est cum propugnaculis suis; docuit non sufficere solam rectæ fidei sententiam ad deuitandas insidias

Dux Mariæ, Principes Virginum Christianarum.

Num. 12. a. Esa. 66. a.

Deut. 18.

Ps. 66. a.

Diuites & deuoti corpus Ecclesiæ exornant.

Sola re-
de fidi
sententia
no est fa-
rs ad fa-
lucem.

inimici, nisi super hæc edificata fuerint propugna-
culorum exempla, quæ faciendo tradidit Christus
Sermo Patris, manu fortis id est dilectio Proximi,
misericordiæ inconcussa veritas contemptus præ-
sentium rerum, tranquillitas mentis, ieiuniorum &
assidua orationis consuetudo. Hæc sunt utiq; pro-
pugnacula quæ in nobis, bonæ voluntatis manibus
fabricantur. Ista sunt propugnacula proculdubio quæ
in petus sagitarum acriarum Potestatum repellunt,
quæ per carnis concupiscentiam in negligentem a-
nimam infiguntur. Cuius similitudinem propter ho-
stium infidias Rex Dauid in arce Sion legitur fabri-
casse, ubi arma & custodia regis sit. Vnde etiam ve-
rus Dauid manu fortis, Verbum Patris ad cælos as-
cendit: qui nobis in arce Sion (sæpè dicta turre) ci-
bum animarum nostrarum, Corporis & Sanguinis
sui, & Crucis arma defensionis nostræ, posuisse do-
cetur. De quibus armis in præfenti dicitur; *mille cli-
pei dependent in ea omnis armatura fortium; mille,* plena-
rius numerus est qui ab vno & primo elemento li-
teræ surgit secundum Hebræam & Syram & Græcâ
linguam, & consummatur in vno; ad quæ dum mil-
lia millium numerum hauris, reuertes; cui addere
nihil potes. His si detraxeris, numeri plenitudinem
dissipasti; quem si in partes quas secaueris, imparem
facis si tripertieris; id est, non erit parilis concordia
numeri, secundum Arithmeticam vel Geometricâ
disciplinam, qui millenarium numerum solidum in-
diuisibilemque esse pronunciant. Quem Ecclesiastica
in plerisque non reuinit regula, eò quod multa my-
steria comprehendatur ab Spiritu sancto per numeri
rationem in Scripturis diuinis. Qui millenari⁹ nume-
rus in Hebræa, Syra, & Græca lingua, per primū ele-
mentū literæ (vt dictū est) sicut vnum per solam li-
terarum primā sine apice ductā, ita & millenarius nu-
merus tracto apice demonstratur; vt intelligatur, si-
cut in vno & in primo numero per primum elemen-
tum ostenso, vnus & primi (ante quod nihil) Dei
Patris omnipotentiam demonstrari. In quo elemēto
numeri ducto apice indiuisibilis & coeterna, per
millenarium numerum Trinitas declaratur: quæ ar-
ma nobis per Crucis mysterium inuictissima, cōtra
Dæmonum turmas donata esse noscuntur. Qui vt
Hebræus, Syrus, & Græcus calculus millenarij nu-
meri per primam literam, ita in Latino calculo vi-
cesima prima litera singulare videtur, quàm X lati-
nitas nuncupat; quæ duabus virgulis interfertis, licet
iacentibus, Crucem depingit. Quæ litera in vicesi-
mo primo numero posita, per septiformem Spiritum
splendescens perfecta Trinitas protegens cre-
dentium in se animas, demonstratur. Duobus autē
dextera, læuâque, conclusa, duorum Testamentorum
veteris & noui media crux, integro defensionis
nostræ numero arma designat. Quæ arma in illo
dependent, qui factus est ex femine Dauid secundum
carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute, qui factus
est nobis turris fortitudinis a facie Inimici, quia ex ipso,
& per ipsum & in ipso sunt omnia arma militiæ populi
Christiani; quibus hortatur Apostolus Paulus militem
circundari: *Per arma (inquit) iustitiæ dextris &
sinistris.* Hæc ergo turris de conualle lachrymarum
(credentibus) præstat ascensum ad montem Paradi-
si. Hanc turrem (per manum fortem, fabricatam ri-

debat Iudæus, compunctus mirabatur Cetero, cō-
fitendo ascendit Latro ad regnum cælorum. Cui
turri, gloriosæ animæ comparatur, quæ collum Ec-
clesiæ meruerunt esse; *Omnia armatura Fortium;* illud
edocuit, quod nemo sit fortis, neque regum, neque
principum, nec quisquā diuitiarū mole suffragatus,
neque præpotens membrorum robore, neque bel-
lica arte edoctus; nisi ille qui pro scuto, Cruce Do-
minica, toto mentis affectu protectus incedit. Ipso
enim clipeo fortissimi protecti, iacula malignorum
Spirituum non timuerunt; quæ arma velut in turre
dependebant in Paulo, per quem Christus de cor-
pore Ecclesiæ loquebatur & ridens gloriando dice-
bat; *Nemo mihi molestus sit, Ego enim stigmata Domini
mei Iesu Christi in corpore meo porto: Et mihi absit gloriari
nisi in Cruce Domini mei, per quem mihi mundus crucifixus
est & ego Mundo.* Hæc sunt utique vera & fortissima
arma quæ illæsum possunt Christi militem conser-
uare, dimicantem aduersus cuneos acriarum Pote-
statum, quæ per vitiorum immisiones cum Fide-
libus dimicant quotidie. Sed fortis est huiusmodi mi-
les, cui ad vitam gloriosam victoria pugnanti repro-
mittitur per prophetā dicēdo; *Cadet a latere tuo mille,
& decem milia à dextris tuis.* Per hanc armaturam to-
tus Mundus redemptus est; cum hac expugnauerūt
Martyres, Reges & Principes terræ & omnes dæ-
monum legiones. De hac, magna fiducia tribuitur
Iusto, cum dicitur; *Scuto circumdabit te veritas eius;* id
est; veritas Verbū Dei Patris, scuto defensionis per
crucem, qui dixit; *Ego sum via, veritas, & vita.* Hæc
autem sæpè dicta armatura Crucis, quam diu male-
dictos trucidabat, dependentes in se mortaliū iu-
diciū, infirmorum erat armatura pœnalis: ubi ve-
rò suspensus mortificatusque in ea est, benedictus;
fortium & semper viuētium armatura effecta est in
ipso prædicto millenario numero clipeorum. Sed
hæc armatura fortem profecto Trinitatis bellatorē
requirit, qualis erat vnus de illis fortibus, qui dice-
bat; *sed in his omnibus superamus, & gratias ago ei qui me
confortat:* Et vt paruulus ab omni iactantia subtrahatur,
nihil aliud se scire aiebat nisi Christum, & hunc crucifi-
xum pro totius Mundi peccato
*Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capræ gemelli qui pa-
scentur in liliis.*
Per duo vbera sponsæ Ecclesiæ; duos filios Aarō
primi in lege sacerdotis. Eliezer & Phineen præfi-
guratos opinor; quorum loco subrogantur qui nūc
in plebe Dei, doctrina salutari & vitæ sanctæ exēplo
paruulas adhuc & lactētes in fide animas nutriunt
Auditorū. Pectus autem Ecclesiæ, de quo prædicta
vbera germinauerūt; ipsum aaron intelligi nō mihi
videtur absurdū: qui ita auro textis vestibus gem-
marum varietate irradiante circumdatus, iubetur
in tabernaculum testimonij ingredi, sicut sponsa re-
gina regi nuptura, toto vernanti pectore auro gem-
misque refulgens, thalamum vel cubiculum regis
ingreditur. Duo vbera propterea dixit, quoniā hic
quicquid doctor profitetur & animarum nutritor,
nisi de vtroque testamento docuerit auditores (id
est, vetere & nouo) ab vno omnipotēti Deo process-
sisse; homicida animarum est. Nam vnū quasi vber
sugendo, quis vnquam augebit vires vt ad perfe-
ctum perueniat virum, & tatem plenitudinis Christi.
Sed

Rom. 1. a.
Rom. 9. a
psalm. 60.
Rom. 11. d
2. Cor. 6. b

Mar. 17. a
Marc. 17. d
Luc. 23. f

ephef. 6. e

Gala. 6. d

ibidem.

psalm. 90.

ibidem.

Ioan. 14. a

Rom. 8. g.
Phil. 4. c.
1. Cor. 1. a

Exo. 18. c.

Sed aut cum Iudæo solum vetus suscipiendo, tabe-
factis, aridisque gressibus, subiectione alterius indi-
gebit: Aut cum Manichæo solum nouum & aquoso
hydropi superbiæ morbo distentus, morietur. Ideo
duo vbera sicut duos hinnulos capræ gemellos di-
xit, vt equalitate duorum, & similitudine conueniē-
ti sensu doctrinæ, lac porrigere auditoribus moneā-
tur hi qui Ecclesiæ vbera se præbere noscuntur: vt
quicquid vetus Testamentum per typos in Prophe-
tia futurum pro humana salute pronunciauit, hoc in
Nouo ostendatur perfectum per Domini nostri in-
carnationem. Per quem Trinitas quæ non euiden-
ter sed sub imagine in Lege Mosayca coruscabat,
nunc velut Sol in totius Mundi facie splendescit.
Verbi gratia: dixit Deus per Moysen in primo libro
Geneseos; *In principio fecit Deus cælum & terram:* Et in
sequentibus; *Spiritus Dei superferebatur super aquas:* Ec-
ce habes tres Personas in vna potentia; Principium,
Deum, Spiritum; qui fecit, in quo fecit, qui facta a-
nimauit. Harum autem trium Personarum vnitas
omnifaria in nouo Testamento, per beatum Ioan-
nem Euangelistam, per Verbi vocabulum luce clari-
us manifestatur, dicendo; *In principio erat Verbum,
& Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Pa-
trem autem in Filio omnia fecisse, ipse Filius ad-
probauit; qui interrogatus à Iudæis, *Tu qui es?* re-
pondit se esse principium; in quo beatus Moyses
cælum & terram facta testatur, dicendo, *Princi-
pium quod & loquor vobis.* Principium autem inter-
pretatur, ante quod nihil; vt euidenter doceret,
ante Principium, ante Verbum Deum, ante Spiritum
sanctum, nihil fuisse, sicut confirmat Apostolus
Paulus; *Omnia ex ipso;* id est, ex Patre; & in ipso, id est
in Filio; & per ipsum constant qui est Spiritus sanctus.
Hæc est igitur similitudo, vel pulchritudo vnus fi-
dei vberumque gemellis caprarum hinnulis cō-
parantur, quæque de vno pectore Ecclesiæ, Spiritus
sancti pinguedine replente, lactea doctrina ore Do-
ctorum orthodoxorum germinasse laudantur; quæ
admodum hinnuli capræ gemelli, vnā similitu-
dinem gerere comprobantur. Nam quod ait; *Qui
pascentur in liliis;* pulchritudini dantur augmenta: si-
milique declaratur, vt sicut hinnuli caprarum am-
plius sursum erecta fructuorum quàm solum herbi-
dum delectantur depasci; ita & illorum de quibus
lac doctrinæ in Auditorum corda infunditur, sem-
per debent & sermo & vitæ exempla non de infe-
rioribus flosculis secularium literarum sed de su-
pernis Apostolicis montibus, exhortando flores
depasci; semper in eis de pudicitia, de continentia,
de conseruanda integritate, exhortatorius sermo
ad populū respondere, & semper eis in castarum
animarum exemplis pascua doctrinæ esse conlocā-
da: eorum præcipue qui inter spinosas syluas, in præ-
dictorum quasi in liliorum candore, castimoniam o-
doribus fluxerunt; id est, beati Helix, Helisæi, Da-
nielis, Hieremiæ, Iosephi, Ioannis, Mariæ, Teclæ, vel
quicumque sunt horum similes, quos enumerare lō-
gum est. De his lilijs decerpenti flores imitādo, de
his floribus māducandum est docendo, de his exē-
plis vnicique pascentū est cogitando. Tunc enim
licet plena sint prædicta vbera pinguedine Spiritus
sancti; additur pulchritudo cū his lilijs, hinnulorum

Nō ex Se-
cularium
sed ex A-
postolica
ram litera
rum nos-
culis text-
di sunt ex
hortatorij
ad populu
sermōnes.

rom. 11. d.
Collo. 1. c.

more, & imitando pascentur: tūc quā maximè imple-
buntur lacte doctrinæ; cum taliū florū fuerint vitæ ex-
empla depasti. Vbi enim amor est castitatis, ibi spiri-
tus multiplex sapiētia Dei; *Et ubi spiritus Dei, ibi ser-
monis libertas;* & ubi libertas, ibi nulla seruitus con-
sciētia turpis; & ubi nulla seruitus consciētia, ibi af-
fluētia miræ doctrinæ. Nā hoc est quod docet Spiritus
sanctus, vt sicut hinnuli capræ gemelli, pascentes
inter florētia lilia, delectabile præstāt aspectū, ita &
populi doctor iucūditissimū auditoribus in se gaudiū
exhibebit, si inter alia bona, castitatis cādore, toto
suo vitæ tēpore fuerit circūdatus; sicut sequitur: *Do-
nec aspires dies, & inclinetur umbra;* Per quod decla-
rauit, tam diu plebē Dei necessariā habere sanā do-
ctrinam, donec dies ille magnus Iudicij aspires, qui
pars est tenebrarū; & cuius aspiratio, huius tenebrofi
seculi vmbras in occasum inclinat. Quicquid enim
in hoc Seculo magnum videtur, umbra vel somnia
deputāda sunt: pulchritudo scilicet corporis, sapiē-
tia literarū, robor mēbrorum, in flore, in dignitate,
in regni potentia; omnia hæc ad cōparationē illius
æterni Iudicij diei, umbra & somnia cōprobantur.
Hinnulis ergo caprarum, Ecclesiæ vbera compa-
rantur; eò quod semper vnus aspectus, & pulchri
sint visione & veloces ad fugiendas seculi cupidita-
tes & inlecebras; & nunquā pigri excelsa & ardua,
Deo placita consecrari. Nā vnicique animæ tunc
aspirat dies, quando per pœnitentiā suam quæserit
Creatorem; & desinendo à malis operibus, inclinatā
tæ fuerint ei ignorantia vmbræ.
Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.
Vadam; per retro dicta doctrinæ mysteria. Perfe-
ctam reddidit dominus noster Christus Ecclesiam;
quam diximus per amicum Paulū Apostolū vsque
ad cubiculū regis ex Deserto adductam: eā nunc ad
aliam gentē amarissimam & pro suo nomine mori-
turam, & per sanctam vitam hostiam acceptabilem
quandoque futuram, montem nominando, poten-
tissimam in malitiæ supercilio demonstrat. Myr-
rhæ nanque montem dicendo; salutarem eius quæ
per disciplinam adquiritur mortificationem quam
Apostolus ad præfens amaram esse testatur, postea
verò per exercitationem sensus, fructū pacatissimū
parare dixit; quod beata anima pacationis munus
suo offert Creatori. Thus autē peculiare Deo sacri-
ficiū, in Veteri legimus Testamento; quod humili-
tatis bonū accipere possumus, quod per cordis cō-
tritionē adquiritur. De quo dicit Propheta; *sacrifi-
cium Deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatū.*
Quicumque ergo mortificationem Christi, corpore
suo circūferre lætatur: pro iustitia tribulationes nō
refugiendo amarissimas (quod, myrrha, interpreta-
tur) & quisquis mēbra sua ab omni fœderate luxurię
cōtinentiæ lōmēto diluerit; & dulcissimā thuris ho-
stiam, per hanc viā preparauerit carnē suā Deo: hic,
mons myrrhæ & collis efficitur thuris; super quem
sermo ascendat ad totam pulchritudinem Ecclesiæ
contemplandam: id est; cui reuelatum, si nullam of-
fensionis maculam adtraxit plebs, an ex alio offen-
diculo castigatio admouenda est.
Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.
Fides est nanque recta in qua Christus iussit
Apostolis baptizare omnes gentes vnitate Trinita-

2. Cor. 3. d
Castitas,
prædicari
necessaria

Omnia
(compara-
tione diei
Iudicij)
somnia
sunt.

Heb. 12. e.

Exo. 30. d.
Leuit. 2. a.

psalm. 50.

2. Cor. 4. c

Matt. 23. d
Marc. 16. d

Hoc loci paginam faciem m. v. l. m. v. n. m. u. s. que tamē vix in omnibus vna dcerat linea integra, eā sic repleuimus.

Ioan. 10. c. Mat. 28. d. 1. Corint. 14. d.

tis; & vita immaculata; quæ totam pulchram & ab omni macula deterfam Ecclesiam vel animam reddit. Est utique plebs, ad quam contemplandam ad montem thuris iciturum per suam doctrinam Saluator ait in Euangelio: *Oves meæ vocem meam audiunt: Et alias Oves habeo quæ nō sunt ex hoc Ovili, & ipsas me oportet adducere ut sit vnus grex & vnus Pastor;* id est; grex vnius fidei in toto Mundo. Vt vnus grex populus Christianus in vna fide, & vnus pastor Dominus Christus: qui promisit Ouibus suis vel Pastoribus; *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Hæc ergo gens quæ per Desertum ascendit, per beati Pauli doctrinam; quæ ex diuersis populis congregatur & gentibus quibus dicit; *Gratias ago Deo meo qui omnium vestrum linguas nouit:*

edocta veri Dei & veri hominis, per Incarnationis, Passionis, & Resurrectionis sacramentum: nunc ad perfectionis culmen, martyrij amore ascendit; & ita gloriosa singulis membris effecta, vt in qua nulla sit macula. Quicumque in hac plebe in humilitate illustriores, & in martyrij culmine sublimiores reperiuntur; ipsi motes myrrhæ & colles thuris intelliguntur, quia humilitas Christi, discipulum facit martyrem Christo vicem rependentem pro eius nomine moriendo quem pro suis peccatis mortuum cognouit esse. Nam sicut *preciosa est in conspectu Angelorum, Archangelorum & Dominationum*, pro impijs, Christi Domini mors; ita & sanctorum Martyrum pretiosa in conspectu eius laudatur: Cui est gloria in secula seculorum, Amen.

Psal. 113.

FINIS LIBRI QVINTI.

VLDARICI REGII CENSURA LOCORVM QVORVNDAM EX HOC LIBRO VI. COMMENTARIORVM

B. Aponij millenario & centenarij numeris, in vetusto Codice miserrimè deprauatorum.

Millenarium, imparem facis si tripartieris: *Millenarius enim per tria æqualiter diuidi nō potest, ut cōstat hac figura: X X I Atque ita per Ternarium, abstruse nobis significatur sacratissima & indiuisibilis Trias: per unitatem vero in diuisione relicta exhibitur nobis monas & unitas Triadis.* 1000 (333) Millenarium numerum, solidum indiuisibilemque esse pronunciant. *Millenarius, dicitur numerus solidus, quod sit Cubus denarij, nam decies decem decies faciunt mille: vide Hieronymum super Amos, cap. V.* 333 Sicut Vnum per solam literarum primam sine apice ductam; sic & millenarius, tracto apice demonstratur. *Sensus is est: prima Hæbræorum litera, in numeris sine puncto supraposito, signat vnum sine unitatem, cum punctulo vero sic, representat mille: & sic unitas Trinitatis, iterum exhibitur occultè per unitatem literæ & numeri (m. denarij scilicet) in tria non diuisibilis.*

Per septiformem Spiritum splendescens perfecta Trinitas: nam ter septem producant, xxj.

Voniam reliquos Aponij libros desideramus, nec quicquam præter ea quæ dedimus, in vetusto illo nobis oblato codiceprehendimus, obseruauimusque Lucam illum (cuius antea facta mentio) ab initio in huius Autoris commentaria, Summariola quedam euulgasse, ipsius etiam verbis non immutatis: itaque ne sedulitati tuæ (candidissime Lector) defuisse videremur, opera pretium nos facturos opinati sumus, si Luca illius Summariola hic adnecteremus, is enim in finem vsque Autorem est prosecutus, & nec diuini numinis benignitate; reliqui tam solidi tamque exacti Autoris in eadem Cantica Libri, alicubi deprehensi, in lucem producantur.

SVMARIOLA LVCÆ, ABBATIS S. CORNELII, IN DIVI APONII COMMENTARIA IN CANTICA.

Veni de Libano Sponsa mea, soror mea, veni de Libano, veni.

PERFECTAM per Apostolos, corūque discipulos ostendit Spiritus in antelicto libello plebem; nunc eius conuersationis exemplo aliam potentissimam in malicia vocat. Hæc nanque plebs vocatur de Libano, & alta & superba sapientia; quæ in literatura sibi & in Philosophia confidebat. Et ideo soror appellatur, quod nonnulli ex ipsa studiosè, vnum & verum Deum cœli confessi sunt, & hunc humanæ naturæ parentem: sibi, & non Deo donanti, scientiam adscribentes, *stulti sunt* reputati; qui pia miseratione Creatoris, signis & virtutibus ad plenam fidem Christi vocantur. Soror ergo, vt dictum est, propter sapientiæ amorem ap-

Philosophorum quidā, ex Philosophia, vno Deo confessi sunt. Rom. 1.

pellatur; Sponsa verò propter gratiam sacri lauacri, vbi vnus cum Deo spiritus efficitur anima. Quod tertio vocatur, in Trinitatis confessionem, ad tanti Regis consortium venire docetur, & tria remedia ei à cœlesti medico (si necesse fuerit) promittuntur: Primum scilicet baptismi, secundum pœnitentiæ, tertium beati martyrij. *Coronaberis de capite Amara, de vertice Sanir & Hermon de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Interpretatur autē Amara, *mecum*, in Hæbræa lingua, & Syra; per quod docuit illam animā coronari quæ cum Christo effecta fuerit vnū. Vox est adsumpti hominis, qui credenti in se plebi vel animæ promittit. *Coronaberis de capite mecum*, Benedictio ergo animæ in Christū credentis, est corona, quæ

quæ septem gemmis pretiosis septiformis Spiritus, in capite Ecclesiæ, toto mundo coruscet. Veniens anima, dat obedientem voluntatem, suscipit supradictam coronam de Christo capite: quod est, Deus Omnipotens. Sed hæc corona quinque vocabulis præsentis versiculi super animam ostenditur, cum ait: *Coronaberis de capite Amara:* hoc est, vt credat vocanti, vt baptizetur, vt anathema dicat diabolo qui eum elongauerat à Creatore, vt corpus Christi sibi iungat & eius sanguinem sumat. Sanir, interpretatur *nouitas*, vel *Deus lucerna*. Cum igitur venerimus ab sacrosanctum baptismi; leuamus super nos nouitatem sensus de vertice nouitatis; id est, summam & inestimabilem diuinitatem, quæ in tribus Personis vno splendore credentes illuminat: sicut lucerna tribus materijs, lichni scilicet, olei, & igni plena, vnum lumen ostendit; quam ardentem lucernam intelligere possumus. Quando ergo confitebimur nos credere in Patrem, & filium, & Spiritum sanctū, leuamus nouitatem: vbi verò renunciauerit quis mundo, efficitur lucerna, in quo Verbum Dei lucem illuminat (discussis ignorantie tenebris) ambulatis summa maiestas, de cuius nouitate Ecclesia coronatur. Coronatur enim Ecclesia *de capite Amara* in martyribus, *de vertice Sanir* de his qui post baptismum nō indigēt pœnitentiā: de *Hermon*; de his scilicet qui post violatum baptismū anathemate digni, ad pœnitentiam cōuertuntur. Coronatur & *de cubilibus leonū, de montibus pardorū*: nam dæmones, pro crudelitatis sæuitia, leones; pro magicarū artium & variorū terminorū adinuatione, Pardi nuncupantur. Quemadmodum enim leones occupāt sibi cubicula, vbi captā deuorent prædā; & vt Pardi, quasi secretissimos motes vbi animalia simpliciora captēt: Ita & dæmones in subditorum sibi mentibus cubicula collocauerūt, in quibus sæuitiā suā per homicidia, per crudelitissima sacrificia explent; in alijs verò per incantationes magicarum sortium, per maleficia, per auguria, & reliqua, montes sibi abditos in talium cordibus fecerunt: quibus nunc expulsis, victor in eorum cordibus leo de tribu Iuda, habitator existit probante Paulo; *Fugisti aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vulnerasti cor meum soror mea. Sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui.* Vocata igitur (vt diximus) & coronata; nunc dicit eius Sponsus; *Vulnerasti cor meum.* Sed ista vulneratio nō ad infirmitatē respicit Sponsi, nullis enim subiacet passionibus; sed profectū fidei Sponsæ, & augmenta iustitiæ. Duos esse oculos quibus bona & mala videmus corporaliter, nemo ignorat; & nisi vterque pulcher in homine fuerit, secdū necesse est reddat: sed quomodo hic vnus laudatur; Redēptor noster rogādas est vt ostēdat. Ipsum enim oculū tertium animæ audio numerari, de quo dicit; *si ocul' tuus simplex fuerit, totū corpus tuum lucidū erit.* Et de quo dicitur etiā voce pœnitentis; *Turbatus est præ ira oculus meus.* Et illud; *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Vides secundum Domini sententiā de duobus corporis oculis præsentia & terrena cerni; & de vno cordis (qui in Sponsa laudatur) Ecclesiam contueri. De cuius pulchritudine non solum angeli admirantur, sed etiam ipse Sponsus proclamatur cor suum vulneratum; in admiratione vtiq; & nō in passione, eò quod seipsum quasi in lucidissimo speculo in eius

Ephes. 5. b

Mat. 5. d

Psal. 6. Mat. 5. a.

Tom. 1.

inspicit corde. Magnū enim miraculū Christo & angelis est, vt hæc anima quæ cæco corde multitudinem deorū turpium prædicabat, puro oculo vtitur. Sicut igitur Ecclesiæ singularē oculū in eis demonstrauit qui nihil aliud corde intendunt; ita quærendum quod ait Ecclesiæ vnū crinem, per quod sic exornetur vt pulchritudine eius cor suum Christus proclamet vulneratum. Illos opinor, qui oblitū aliquid diuitiarum vel honoris in seculo se possedisse, exēplo eius; quos ita charitas vnit in Christo, vt eos neque gladius, neque fumes, à charitate Christi, quæ est recta fides, valeat separare. Qui vsque ad Ecclesiæ colū exornatū perueniūt; id est; ad gratiā Mosi qui à Deo suscipiens verbum, ad totum Ecclesiæ corpus porrigebat: De quo Crine Ecclesiæ, singularem laudem Actus Apostolorum extollit dicens; *multitudinis aut credentium Christo erat cor vnus.* Tunc igitur vnusquisque Fidelium exornat Ecclesiæ collum (id est; lætificat eū per quē eloquitur Christus) cū propter vnū Christi amorē, diuitias vel honores contemnit. Sicut enim soluti, sparsiq; capilli fœdum: & in vnū collecti, decorū reddunt caput: Ita & multitudo Fidelium, per misericordiā in vno vinculo charitatis à Spiritu sancto connexa, impertiendo omnem substantiam suam in cibos pauperum, pulcherrimam nimis reddunt Ecclesiam; eos videlicet qui à capite Christo cibum susceptum, ad Ecclesiæ membra, sua exhortatione transmittunt. Oculus ergo decorat caput; crines verò, collum: de collo verò, peccator infunditur verbum, ex quo germinant māmæ vel vbera, quæ impleta nutriunt pueros. *Quam pulchra sunt mamme tuæ soror mea, sponsa mea: pulchriora vbera tua vno.* Mamme, ad fecunditatis benedictionem; Vbera verò, virginitatis gloriā respicere opinamur: In genitricibus enim, mamme; in virginibus, vbera appellatur. Quibus ecclesia, tēpore apparitionis Christi, pulchra ostēditur; eò quod quotidie cōcipit, quotidie parit, quotidie lactat & virgo est. Hoc igitur qui nō credit Deū per Ecclesiam facere quod fecit per Mariā Virginē; infelix est. Nā mammas lactētibus porrexit per eum qui dicebat; *vnusquisque vir sui habeat vxorem:* quomodo verò profundiori mysterio, sensus scripturæ diuinæ tractat de archanis, vbera quæ gloria maneat cōseruantes castitatē, seu cum indiuiduæ Trinitatis puritas traditur; Ecclesiæ vbera pulchriora sunt vno: illo scilicet nuncio gaudij Prophetarum; quo quod in veteri Testamento obiectum mysterijs nunciabatur, nunc ab his qui sponsa vbera esse meruerunt, luce clarius in Nouo demonstratur. Qui per inuisibilis Spiritus sancti vnguenta, infundunt credentibus spiritalia opera pietatis; quibus, Christus quasi odoribus delectatur. *Et odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.*

Rom. 8. g.

Ad. 4. f.

Deus, per Ecclesiam facit quod olim fecit per virginem Mariam. 1. Cor. 0. a.

1. Co. 12. a.

Exo. 30. e. 40. b.

præcellunt in illo veteri. *Fauus distillans labia tua, Sponsa; mel & lac sub lingua tua.* Fauum videlicet legē veteris Testamenti intelligere possumus, quod de floribus cœlestiū camporum, in modum apum, à Patriarchis & Prophetis vario sermone futuræ redemptionis nostræ constructum; mirabilem suauitatem conclusit. Quem fauum, mollia prædicando (id est, mores quos diligit Dñs) distillat hi qui Ecclesiæ labia esse meruerunt. Illi quippe quorū tota vita martirium est de quibus indefinenter fauum futuræ lætitiæ stillat; Linguam, eos intelligere possumus qui scientia sancta præditi, nullius pertimescūt personam; qui vulneratas diaboli iaculo animas melle medici sermonis inliniunt, ad emundandas de cordibus peccati putredines. Lac autem, consolationis verbum, paruulis adhuc in Christo ad profectū ministrant; & amarissimam scientiam inflatam literaturæ mundana, mitissimo sermone in mellis suauitatem conuertunt, qui superbum cādorem humilitatis lacte mutauerunt. *Et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris.* Vestimēta Ecclesiæ eos opinor intelligi qui in Dei omnipotentis honorem decimas de iustis laboribus suis, Ministris Ecclesiæ præbenti, sicut in Leuitico Dominus fieri iubet; egenis ministrant indumenta, pauperes tegunt vt cum eis mereantur futuri seculi gaudium: *Beati enim pauperes spiritus;* quomodo cuncti qui propter amorem Dei & spem futuræ lætitiæ, voluntate potiū quam necessitate se in pauperum numerū aggregauerūt: Quorū famam similem pronunciat Spiritus sanctus eorum qui sacrificium Dei efficiuntur; id est, Martyrum; eò quòd thus soli Deo in odorem suauitatis offerri iustum sit. *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus; Emissiones tue, paradus malorum punicorum, cum pomorum fructibus;* Cyprus cum nardo, nardus cū croco: *fistula & cinamomum, cum vniuersis lignis Lybani; myrrha & aloë cū omnibus primis unguētis.* Perfectā virtutibus in singulis mēbris plebē vocari de Lybano cū ostēdisset Spiritus sanctus ore Salomonis; nunc gloriosos suos fructūs laudibus effert. In quo vtique Apostolicus proficit labor, vt magnæ delectationis hortus Regi cœlorū effecta sit, in quo nulla desit vitæ substantia: quæ vndiq; vitā apostolicā imitādo & fidei regulā seruādo, præceptorum macerā exclusit furē diabolū; vt pro magna laude, *hortus cœclusus, fons signatus* Regis sit appellata. Est igitur *hortus conclusus* Ecclesia, credendo perfectum hominem Christum Virginem peperisse. Est & *fons signatus*, Verbum Patris Christum Deum verum credendo in hominem ex vtero processisse; qui est fons vitæ, & fons luminis. Fit ergo Ecclesia hæc, fons; vtputa, corpus eius effecta. Sicut *fons signatus* à Patre, dicitur Christus; ita & Ecclesia, *fons signatus*, regali videlicet signaculo Crucis appellatur, à Christo, continens in tra se aquam baptismatis: quam signaculo ex pretioso fonte suscipiunt iniqui dum lauantur; quos dicit, *Emissiones tue,* &c. eò quòd *nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu,* & induerit Christum qui mali granati arbor cum pomorum fructibus figuratur, ornamentum esse non poterit paradisi. Nam quicūque emissus ex vteri Ecclesiæ paradiso fuerit: necesse est vt arbori Mali punici, id est, similis Christo sit, eius in se reparando imaginē. Cyprus interpretatur *tristitia* vel *maeror*. Vnde ergo pomorum ordines in Ecclesia

positos, tristitia, si patiēter suscipiatur, cōtinuò consolationis Spiritus sancti Nardus subsequitur: per quā spem, iā tenemus promissum eius qui dixit; *Beati qui lugēt nunc* Nardus frigore de algētibus membris expellit. Crocus ardētib' refrigeria cōfert; hoc est, timorē mortis præsentis expellit, & futuræ vitæ amore accēdit. *Fistula* abstinentiæ fructū significat, eò quòd in tenerrimis virgulis siccata, à verme, propter austeritatē corticis, referuatur; quæ infirmitates viscerū intrinsecus curat: sic & abstinentia, exiccata pelle corporis, animæ medicina referuatur. Cinamomū autē secundū quod vicino capite fistulæ gignitur, & diutissime suā viuacitatē seruare probatur; spirituales sensus viuacitate sapiētiae atq; abstinentiæ gigni demōstrat. Cū vniuersis vero lignis, quosdam magni odoris fructūs, quos enumerat Apostolus, simul germinare de abstinentia verbo sapientiæ edocuit. *Myrrha* ad mortificationē membrorū accipiēda est, secundū Apostoli disciplinā quæ ad præsentis amara videtur, dicētis; *mortificate membra vestra*: quæ cœlestis medicina cognoscitur de arbore vitæ Christo disciplina procedēs, sicut myrrha de arbore myrrhæ probatur. Aloë autē, propter succi virtutē quā habere mōstratur; & in viuus ac mortuis corporibus necessaria species docetur. Medicinale illud exemplum, multiplici medela animarum & corporum repletum; quemadmodum secundum carnem fœcis per cōtemptum habendi, & nullam ab hominibus gloriam requirēdo tradidit mortalibus Christus, intelligendum est. *Cum omnibus primis unguētis*: id est, Spiritūs sancti donationibus de quibus delibutus Magister gentium dicit; *Omnia omnibus factus sum.* Fōs hortorū, &c. Vna est Ecclesia in toto mūdo, cuius caput Christus fons vitæ per lauacri regenerationē agnoscitur: Et quòd multitudo animarū vel gentiū de eius doctrina à Christo suscepta irrigatur; idē fons hortorum nominata est. *Puteus* verò *aquarum viuentium*, ad laudis cumulum nominatur, eò, quòd profunda sapientia Christi per Trinitatis mysterium de aliis gentibus manasse intelligitur. Quæ flumina de illo proculdubio monte, qui secundū Danielem sine manibus succifus de monte est lapis, fluūt: qui, quia sacrificiū pro peccatis, Libanus nominatur: quod thus patriā dicitur linguā. De quibus aquis dicitur; *si quis credit in me, flumina de ventre eius fluent.* Surge Aquilo, *veni Auster; perfla hortū meū, & fluent aromata illius.* Vt frigor Aquilonis, & calor Austri efficiunt temperatum aërem paradiso, quem perflant; sic commixto frigore tribulationis cum calore securitatis, animarum paradisi defluere ad alternos auctūs. Legis enim Euāgelij doctrina, ab Austro spiritalē virtutē suo calore inspirans, humanis mentibus, vt arbusculis, indidit dulcissimi succi medullā: quam Aquilonis immundus Spiritus, per regnum Romanorū (sanctorū corpora laniādo) ad odorē suauitatis, nesciēs perduxit. Aromatū ergo, vt saepe dictū est, multę fragrantissime species in vnū redactæ, pretiosū efficiūt puluerē, qui tunc maximē reddit odorē suauitatis, quādo in necessarios vsūs fuerit vtilitatus: Ita & Deo credentiū animæ tunc suauitatem exempli sui fundunt posteris profuturam, quando dæmonum tempestates de corporibus fuerint decussæ. *Veniat dilectus meus in hortum suū, & comedat fructū pomorū suorū.* Narrans igitur hic

Leuit. 17. d. Matt. 5. a.

pauperes voluntarios, martyribus & quales esse ait Spiritus sanctus.

Ioan. 3. a.

Matt. 5. a.

Gal. 5. d.

He. 11. c. Colof. 3. a.

1. Cor. 9. d. Ephel. 1. d.

Tit. 3. b.

Dan. 2. g.

Ioan. 7. f.

Tit. 1. b. Rom. 5. b.

Ioan. 2. c. Matt. 3. d. Matt. 1. b. Luc. 3. d.

hic Sponsa adolescentulis suis, quomodo laboribus passionum ad antiquam gloriam sit regressa, vnde reatu commissi pulia fuerat in Adam: Sponsa inuitat, vt primitias boni operis, fructū pomorum virginitatis, ipse consecret, ipse delibet procedendo de Virgine, ipse gaudij pœnitentiæ pomum susceptū ab Ecclesia, angelis transmittat ad cœlum: ipse misericordiæ botrum degustās, regni tribuat munus, &c. *Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatis meis, comedi fauum cum melle meo.* Venit scilicet inuitatus lachrymis Prophetarum, vel omnium qui intellexerunt tantam gloriam perditam, in hortum plebis suæ per incarnationis mysteriū. Messuit myrrham amarā quōdam, nunc medicinæ exemplum; per conuersionem truculentī Latronis cum aromatis pœnitentiæ Meretricis: Comedit fauum cum melle suo, in his delectando scilicet qui studio intelligentiæ Legis diuinæ, in corde suo, quasi in vasculum, Prophetarum vel Apostolorum verba vt flores congregans; & in modum apum, rectæ fidei pretiosissimum fauum comedunt. In huius cibi figura, post resurrectionem postulatum ab Apostolis cibum comedit, & reliquias ipsis protulit. Quicūque enim lætificat Christum, necesse est vt lætificet Apostolos eius, qui cum eo vnum effecti sunt. Nam omnis hæreticus construit quidem fauum, exponendo legem peruersē; sed veritatis mellis non congregando, minime eā pascitur. *Comedite amici, & mebrumini charissimi.* Per talem ergo doctrinam verbi cœlestis, saturantur Christi amici, qui per Apostolos se comeditis testantur credulitatem, & eos sibi charissimos effici; quibus mirantibus suæ resurrectionis velocitatem; exponit aliud esse dormire in mortem, aliud, nunquam recedere, dicendo: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Diuinus vtique Sermo, qui sub cordis vocabulo intelligitur nominari; nunquam obdormiuit, neque dormitat: Ego (inquit) dormio vobis, per absentiam corporalem; sed vigilo corde, nunquam recedendo à vobis per præsentiam deitatis. *Vox dilecti mei pulsantis; Aperi mibi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinnati capitis mei guttis noctū.* Vbi omnium animarum amator Christus, animam securam, carnis deliciis occupatam, ingressum in corde præbentem latroni diabolo (licet abiret) timendū, & videret eam vallatam insidiis Inimici; reuersus per noctis secretum (id est; per occultam compunctionem) pulsat ostium mentis eius, vt suscitata à somno letali, videat se periculis circumdatam, & deprecetur à se adiutorium. Sororis igitur honorem tribuit secundum carnis adsumptæ originem: Amicæ nomen, per lauacri regenerationem; columbæ, per imaginem eius, quæ per Spiritūs sancti commonitionem reparatur, qui in columbæ specie super cœleste caput Christum in Iordane descendit: Immaculatæ verò, per similitudinem eius agnitam, rectissimam fidei regulam Trinitatis, per repudium Idololatriæ in se reformando: & hæc enumerat, vt memor horum, aperiat. Quia (inquit) rore sapientiæ & scientiæ plenum est caput meum; aperi ergo mihi piē castēque viuendo, vt ad ingressum meum descendat in te is per cuius roris venā, fontes & flu-

mina de tuo corde procedūt; per quē, iustitiam scripserūt Patriarchæ Apostoli; sine quo, iniustitia philosophi hæretici. Quid sit caput Christi, gentiū Magister ostendit: *Caput* (ait) *Christi Deus.* Cincinnati verò huius capitis intelliguntur Angeli, Archægeli, & reliqua; qui guttis occultæ sapientiæ pleni sunt; & hominibus, de capite delapsi, ipsi stillāt in eis qui membra Ecclesiæ sunt; nunciādo futura, reuelandō archana; *Aperi mibi soror mea;* & reliqua. *Expoliam me tunica mea: quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Docemur ergo per hanc malam consuetudinem difficile esse, aut vix aliquando cum magno labore expoliatam animam charitatis tunica, reuestiri: quæ sola vtique cooperit omnes nuditates animæ; id est, multitudines peccatorum. Et semel reuocatos à via angusta Euangelica, per delictiarum consuetudinem, & desidiæ aqua dilutos: cū magna conuictione cordis, in præparatione Euāgelij reuocari, & spe consuetudinis recontegi. Nam cum cœperis hæretico persuadere vt ad vnitatem Ecclesiæ reuertatur; respondet se huiusmodi societatibus non inquinari. Omnis autem qui credit nō in manu hominis, sed inuocatione indiuiduæ Trinitatis maculas peccatorū lauari: nec dicit (extollēdo se de sanctitatis munditia) pulsanti Deo, *laui pedes meos;* sed respondet, *multum laua me ab iniustitiis meis;* clemens Dominus non ad duritiam vel stultitiam; sed ad suā immobilē bonitatē intendēs, inuitat etiā nolentē, signorum virtutib' occultis & compunctionibus ore Doctorum. *Dilectus meus misit manum suam super foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.* Surrexi vt aperirem dilecto meo, *manus mea stillauerunt myrrham, digiti mei pleni myrrha probatissima, pessulū ostij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat atque transierat.* Quādo vtique supradicta in quocunq; errore posita anima, pulsanti nō aperit; Christus per foramen mittit manū suā, castigādo per dāna rerū, per famem contumacē, & tradit flagellandū per vastationē hostilem; per orbitatē propinquoitū; & reliqua. Mittit per foramen vt sentiat quidē, sed nō dat vt videat manū quæ corripit contemptorē. Inrumescit enim venter animæ, id est, sēsus, quādo pro peccatis, iuncis fuerit acerrimis flagellatus. Sic cōtigit plebi Israël dum se captiuā cōpiceret; surrexit aperire dilecto, clamando ad eū dū tribularetur. *Manus eius stillauerūt;* & reliqua: hoc est; opera eius (quæ pro manibus accipiuntur) stillauerūt per amarus gemitūs compunctionis, per mortificationē peccati; de qua digiti cōfessionis culparū procedūt, qui pleni sunt lachymarū probatissimæ myrrhæ, clamando ad Deū patrū suorū, qui liberauit eā in patribus de manu Pharaonis: At ille declinauerat atque trāsierat, nō interficiēdo neque subdendo hostes eius, quos propter eius disciplinā seruabat; sicut fit de aëris Potestatibus quæ ad animarū cōtumaciū impugnationē referuātur. Quibus tradūtur rebelles, à Paulo Apostolo, vt disciplinam accipiāt ne blasphement. *Animæ meæ liquefacta est vt dilectus locutus est.* Dum loquitur eis, videlicet per angelum dicens; *quid clamatis ad me: ite ad dōs vestros.* Quibus ignitis locutionibus; animæ eius, ab omni frigore criminū, velut cera liquefacta est. *Quæsiui eū, & non inueni eum; vocaui & non respondit mihi.* Nō in toto corde exquirendo, non tenuit eum: & quia non obliuiscēdo alios falsos deos, vnum & verum

1. Cor. 11.

Matt. 7. b.

Ephel. 6. a.

Psal. 50.

1. Cor. 1. a.

Exod. 14. g.

1. Cor. 5. b. 2. Tim. 1.

Exod. 14.

vocavit; ideo non respondit ei. Non enim fecit quod ille dixit; *Clamavi in toto corde meo.* Dum ergo multi quærentur ab anima; nullus liberator adeo inuenietur. Hæc igitur omnia quæ contingebant, nunc durius contingere adprobantur. Qui non secundum carnem sed secundum Spiritum vivere iussi fuimus; faciendo contra Christi præcepta, in cordibus idola fabricamus: auaritiam scilicet diligendo, mendacium, turpem sermonem, blasphemiam ex ore proferendo, signa & auguria observando, & reliqua; & declinat à nobis Iesus Christus clamantibus in tribulatione, atque transit. Quo declinante, tradimur non solum carnalibus sed etiam nequissimis Spiritibus, castigandi. Inuocamus eum & exaudire non dignatur, sicut & per hunc Salomonem ait; *Clamabam & non exaudivatis, extendebam verba mea & non intendebatis; itaque & ego vestram perditionem videbo.* Hæc nanque terribilis locutio quæ liquefaciet animam contemnentem Dei præcepta; quæ utique lachrymabiliter demonstrat qualia perpessa sit, eò quod mox pulsanti aperire contempsit, sicut ait: *Quæsiui, &c. Inuenerunt me custodes qui circumierunt ciuitatem, percusserunt me, vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum custodes murorum.* Christo prolongante, approximat animarum latrones dæmones, & inualescunt in animam cuius adiutor prolongat Christus: qui insidiis suis custodiunt recte fidei ciuitatem quæ Apostolicis muris ambitur. Unde si quæpiam receperint; percutiunt, vulnerant, atque expoliant, ne credat veram carnem in Christo, quæ ligno affixa est; & verum Deum, qui veram animam quam gerebat, quando voluit posuit, & quando voluit sumpsit. Petrus dicit: *Coædificamini in ipso summo angulari lapide Christo.* De qua ciuitate (vt dictum est) quilibet errando à fide, declinando à mandatis Dei, egressus fuerit; statim à prædictis custodibus (id est; insidiatoribus) percutitur titulo hæreticæ persuasionis, expoliatur sacrosancti baptismatis pallio. Illius itaque Animæ quæ ad pœnitentiã reuertitur, est vox ista lamentationis: *percusserunt; &c.* quæ licet vulnerata, ad seruitium tamen sui Creatoris festinat. *Adiuuro vos filie Hierusalẽ, si inueneritis dilectum meum, ut nunciatis ei, quia amore languo.* Instanti indigna & degenerem credit se effecta vt non audeat pro se fundere preces, sed filias Hierusalẽ adiurat lachrymabili præconio, vt ipse dignetur intercessionibus suis lamentationem eius, Dilecti auribus insinuare, quatinus errantẽ reuocet. cõsuletur percussam, vulneratã refanet, expoliatã reuestiat. Filias autẽ Hierusalẽ, cœlestes virtutes omniumq; Sanctorũ choros (vt sæpè dictum est) intelligimus: quæ docentur opem ferre (exemplo Mosi) qui tot millia peccatorũ solus sua prece à reatu criminis liberauit. Metuit, ne fortè & ipsis abscondatur nimis offensus, dicendo: *si inueneritis; & reliqua.* Posuit scilicet similitudinem amoris carnalis; de quo, turpes turpia diligendo periclitantur; vt ostendat qua mensura debeat diligere Christus, qui animam nostram (post innumera mala) quasi nutrix, sinu aperto suscipit venientem. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto; o pulcherrima mulier? Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos? Interrogant filie Hierusalẽ, pœnitentem animam, cuius potentia vel pulchritudinis sit hic qui dilectus fuerat ante culpam; & ex dilecto offensus factus est post*

peccatum: vt dum certa delectat eius pulchritudinis figura (rectam eius fidem consistendo) filia Hierusalẽ supplicando quærent, vt & ipsa eius formã recolens amplius accedatur in eius desiderio. Quod autem ait, *adiuro, & non dicit per quid; subaudiatur, per quicquid in tota anima, in tota virtute, & in toto diligunt corde eas adiurasse.* Et ideo quasi cõtubernales dicunt; quem quæris, *quia sic adiurasti nos,* terribiliter per eum scilicet, quo nihil charius habem⁹, cui Abraham nec dulce vinicum pignus præposuit. *Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus.* Candidus, quia *lux Mundi est,* quia sol iustitiæ illuminans omnem hominem venientem in hunc Mundum: Rubicundus, quia carnis indumentum de Maria virgine abstractum, ictu lanceæ rubicundum protendebatur. Electus verò ex milibus, eò quod à lapsu primi hominis vsque ad Virginis partum, vnus ex millibus inuentus est de stirpe Dauid, qui electus à Deo mitteretur ad bellum contra hostem diabolum. *Caput eius aurum optimum, comæ eius quasi elata palmarum, nigra quasi corui.* In capite, fulgorem deitatis figurauit. Amandus præ omnibus quæ cogitari possunt, solus Deus, in toto corde, in tota anima, in tota virtute, sicut præ cæteris membris caput diligitur; & velut aurum à cupidis regib⁹ amari probatur, qui eius amore mortibus se committere non pertimescunt. Quod quãtò in subtiliores laminas fuerit productum, tantò splendidius redditur & ductilitate sua crescit: ita & deitatis potentia, quantò amplius de eius scrutari voluerimus maiestate; tantò immensius pelagus dilatatur. Et quemadmodum auri materia, quò deduxeris, sua mollitie sequitur; ita Maiestatis immutabilis bonitas, quantumcunq; ab impiis irridetur, non frãgitur. *Comæ eius:* In Comis scilicet, Virtutes Cœlorum, Throni, Dominationesque mōstrantur. *Elata verò sicut palmarum comæ,* quòd dixit; docuit, nunquã eũ declinari à sua potentia suòq; officio sed semper permanere, sicut Palmarũ comæ vires semper & virtutẽ tenentes in sublime erectæ sunt. *Nigra autẽ quasi corui* dicendo; latibulũ mysteriorũ secretorum, & magis obscurata angelorum mysteria, per quos exercentur iudicia iusta, demonstrant; vt, *nubes & caligo in circuitu eius. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarum; quæ lacte sunt lota, & resident super flumina plenissima.* Oculi toti⁹ corporis duces sunt: quos cõgruè opinor Orthodoxos diuinæ Legis, soli Deo adhærentes intelligi: de quibus vnus dicit; *In principio erat verbum.* Hi ergo tales viri, exponẽdo diuinam legẽ, ostendunt simplicioribus occultas insidias dæmonum; semper verò intendentes Prophetarũ, Patriarcharũ, Apostolorũ dicta (qui riuuli vel flumina, aut fontes intelliguntur) perueniunt ad Euãgeliorũ plenissima fluẽta. Totus in cœlo est, qui in tam glorioso capite meruit collocatus oculus esse; & candorẽ iustitiæ, in quo creatus est per baptismũ, nõ quã ambitionũ sordibus infuscat. Nã sicut ex sanguine lac vbera replet, paruulis alimoniam ministras; ita sacratissimus sanguis Christi in animarũ salutẽ cõuersus, & vitã tribuit sempiternã & angelorũ splendorẽ candidissimũ. *Genæ illius sicut areolæ aromatum, cõsita à pigmentariis.* In singulis igitur laudibus membrorum dilecti Christi, singulæ charismatum donationes demonstrantur; quatinus non doleat se vnusquisq; omnes minimè possidere; dum modò vnãquamlibet gratiam

Psal. 118.
Rom. 8. c.
Idola cordium no. Torum.
Colof. 3. b
Prou. 1. c.
Ioan. 19. c.
1. Pet. 2. b.
Psal. 117.
Exo. 52. g.

Deut. 6. a.
Mat. 23. e.
Gen. 22.
Ioan. 8. b.
Ioan. 6. a.
Luc. 2. a.
Gen. 3. b
Luc. 2. b.
Deut. 6. a.
Mat. 22. d.
Psal. 9. 6.
Ioan. 1. a.

tiam possidendo, in Christi corpore membrum esse mereatur. In genarum pulchritudine intactus rutilat sanguis; qui, conscientia, intrinsecus, Creatori integritatem conseruando; & foris, hominibus, pingendo exemplo, faciem Christi decorat. *Consita à pigmentariis,* ait, quòd Apostolorum labore & arte edocti, suo Creatori delectabilem odorem reddunt. *Labia eius, lilia distillantia myrrham primam.* In labiis, illi videntur intelligi qui vices Christi agunt in terris, quibus ligandi & soluendi potestas tradita est: qui ore Christi prolata iussione, iustè peccantes alligant condemnando, & iustè pœnitentes reconciliando condemnationis vinculo soluunt. Qui sapientibus, quasi liliorum odor, infessam delectationem & animæ medicinam ministrant; insipientibus autem, velut myrrha amara sentiuntur: sed curati, laudant & ipsi tantæ medicinæ myrrham quæ viuẽtia corpora à vitiorum doloribus intrinsecus sanat, & mortua à corruptione vermium inlæsã conseruat; ita & memorata doctrina, & in præsentia curat, & in futuro à verme pœnarum conseruat. *Manus eius tornatiles aureæ, plene hyacinthis.* Manus Christi, opinor illos quibus potestas eiiciendorum Spirituum immundorum indulta est; qui fulgore conscientia, & in conuersatione, hominibus resplendent. Hæc ergo talis anima, est digna quadriformi laude, vt manus intelligatur, & aurea manus, & tornatilis examinationis præcepti, decorata manus pretiosis hiacynthinis gemis: manus quæ circumferendo plena est gemmis & suo sermone & vitæ exemplo lucrificatas animas de lapideis nationum montibus præparat Christo offerendas, eò quod Hiacynthus præparans interpretatur. *Venter eius eburneus, distinctus saphiris.* Venter, conceptaculum escæ est; vbi tota corporis substantia congregatur. Eburnea, ossa sunt pretiosa Elephantia. Saphirus, gemma regalis est, cuius nomen interpretatur pretiosus siue egregius. In quo illi intelliguntur qui licet alios docere suo sermone non studeant; cibum tamen animarum Spiritum sanctum, renascendo percipiunt. Per sanctam conuersationem igitur intra se pacis silentio clausum conseruant, in quibus nec materia præterit eboreis; in eis decorem fortitudinis & impunitabilitatem demonstrando) qui per omnem gloriam retrodictam, distincti speciosis egregiisque gemmis integritatis, prædicantur: qualis illa multitudo de qua dicitur; *Et cum mulieribus non sunt polluti. Crura illius, columnæ marmoreæ quæ fundatæ sunt super bases aureas.* Crura igitur tanti corporis, illi mihi videntur intelligi qui (se humiliando) tantæ efficiuntur fortitudinis, qui omnia membra subuehant capitibus; sicut ipsius vox per Prophetam dicit: *Super quem respiciam nisi super humilem?* & reliqua; & in se continent similitudinem illius petrae de qua dicit Apostolus: *Petra autem erat Christus.* Et super bases aureas fundatæ laudantur; quas bases opinor, Abel, Seth, Enoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Heliam, Helisæum, Daniëlem, eorumque consimiles; qui verè per bonum naturæ, aureæ propter humilitatis stabilitatem bases intelliguntur. *Species eius vt Libani; electus vt Cedri.* Libanum, vt diximus, thus interpretatur quod à Pontifice super hostiam pro peccato & holocaustum, & quod peculia-

re Deo erat sacrificium, iubebatur imponi. Ergo species eius vt Libani; nihil de contagione peccati (conuersando inter impios) contrahendo: cuius omnis actus, sacrificium est acceptabile Deo Patri omnipotenti. De quo Propheta dicit; *Speciosus forma præ filiis hominum.* Quod autem ait; *Electus vt cedri;* incommutabilem patientiam vel humilitatem (per quam dolus non est inuictus in ore eius) prædicere videtur; per quam exaltatus inter consortes eiusdem monstratur, Paulo dicente: *Humiliauit se; & reliqua; Propter quod & Deus exaltauit illum.* Porro autem electio eius ideo Cedris comparatur, quia quotidie in augmentum sui corporis (quod est Ecclesia) crescit. *Guttur illius suauissimum, & totus desiderabilis est: Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filia Hierusalem.* Guttur Domini, illi mihi videntur qui ab omni negotio Mundi alieni, mellifluenta eloquia Domini meditantur; & relictis vrbibus Desertæ petetes, nihil in se triste sed totum quod plenum sit gaudio Deo & Angelis, continentes. Nulla ergo amarus homines causa efficit, nisi lata possessio Mundi. Et ideo totum efficit desiderabile corpus Christi, qui guttur est per supradicta, dum vident homines opera eius bona, & glorificant patrem. Hic est qui dilectus meus, pro mea dilectione mortuus verus homo: & iste amicus meus, pro mea glorificatione resurgendo à mortuis verus Deus. Hic itaque pœnitentis persona ex dilecto, dilectum suum diligendo effectum, & propter amissas amicitias eius semper se lachrymasse testatur. *Quò abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum.* Vbi cognoscunt eam cõfiteri hæc, quæ angelorum sermo testatur, & pulcherrimam appellant, & pariter se ad quærendum pergere pollicentur. *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, vt pascatur in hortis, & lilia colligat.* Descendit utique cum tropheo victoriæ de altitudine Crucis, in hortum suum, paradysum, qui fuerat per Adam clausus: vt pascatur ibi primum fructu salutis latronis confitentis: vbi areola aromatis, multa merita animarum, multis tribulationibus, acquisita ostendit: quas de regione adgregauit inferni resurgendo. De quibus nunc ait: *Et pascatur in hortis, & colligat lilia.* Quas liliis comparatas credo, propter candorem castimoniam. Et cuius fœditate offensus declinauerat, nunc eius pulchritudinem admiratur dicens: *Pulchra es amica mea, suavis, & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.* Pulchritudo videlicet in lenitate morum, suauitas in mundicia cordis ostenditur: decor autem in amore pacis: eo, quòd Hierusalem visio pacis interpretatur: Terribilitas verò in veritatis & castimoniam armis. Quibus accincta anima, non solum nihil metuit in præcinctu contra hostes suos, sed etiam terribilitatem incutere probatur. *Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt.* Nanque in anima errante, oculi nequissimi ad notitiam creatoris, qui Christum non rectè intendendo, totum corpus tenebrosum efficiunt: quibus offensus, auolauerat ab ea: & incidit in latrones: quos dixit custodes murorum. Sed illis oculis se intendi desiderat, de quibus dicit Apostolis; *Beati oculi qui vident quæ vos videtis: quibus utique corpus*

Deut. 6. a.
Mat. 23. e.
Gen. 22.
Ioan. 8. b.
Ioan. 6. a.
Luc. 2. a.
Gen. 3. b
Luc. 2. b.
Deut. 6. a.
Mat. 22. d.
Psal. 9. 6.
Ioan. 1. a.
Apo. 14.
Esa. 66. a
1. Cor. 10.

Psal. 44.
Esa. 53. c.
Philip. 2. a
Ephes. 4.
Colof. 2.
Sola mēdi. possessio efficit homines amos. Mat. 5. b
Luc. 23. f.
Mat. 9. c
Luc. 10. c
Luc. 10. d.

Christi extrinsecus homo videtur, intrinsecus intellectu videtur Deus. *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ apparuerunt de Galaad, Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt de lauacro. Omnes gemelli foetibus, & non est sterilis in eis. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, absque oculis tuis.* De his retrodiximus: sed ne videamur in totum prætermittere præsentem locum, Sunt capilli huius plebis, qui post offensam dilecti sui, per poenitentiam reuocati sunt, illi, in quibus sola credulitas rectæ fidei, & mina iusti laudatur laboris: eo quod ministris Dei impertiendo solatia, Ecclesiam Christi decorant: eo quod non dicit ascendisse, vt retro, de ea quæ non est ad vomitum reuersa: sed dicitur: *Capilli tui*, & reliqua. Inter ascendere enim & apparere multum distat. Nam secundum geometricam disciplinam ascensio in tribus diuiditur partibus, & longo, & lato, & grosso: Apparitio autem in duabus, longo, latoque, nimie tenuitatis, qualis in araneorum telis attenuatis monstratur. Vnde & intelligi datur, illos, qui ascendentes comparantur de mote Galaad, esse, qui ab inferiori sensu carnali, ad Trinitatis notitiam, & intelligentiam spiritalem sublimantur: eo quod Galaad acerius transmigrationis vel testimonij interpretatur. In his nempe sedit acerius testimonij, in quibus longitudo & latitudo noui & veteris Testamenti credulitas vix apparet tenuiter: quibus sufficit credere, Christum promissum & ostensum in terris. In dentibus vero hi, qui de plebe Iudaica in sancto lauacro veteri consuetudine deposita, propter acumen ingenij boni, & verbum Dei ruminandum, & robur tolerandi propter Christum iniurias, fortissimi dentes Ecclesie nuncupantur: propter innocentiam vel patientiam ouibus simulantur. Ad baptismum siue ad bonam conuersationem conuersi, ascendere laudantur, qui mente intrinsecus Deo placita, & corporis actibus bono exemplo, sanctitatis gemellos generant. In genis autem eos, qui lapsi post baptismum, luxurie maculis imaginem in se scædauerunt creatoris: mundati vero lachrymarum lomento, faciem Ecclesie puicherrimam reddunt. Qui ideo cortici mali granati comparantur, quoniam lapsus sui metu alios continent (eos qui asperitatem poenitentiae ignorant) à peccato. *Sexaginta sunt reginae.* Nisi sermo patris deprecandus aduerit, adhæret sensus noster disciplinæ artis Geometricæ & Arithmeticæ. Altera numero, altera cogit mensuris: Et ita esse coniuncta probantur, vt vna sine altera stare non possit. Et sunt apud eos numeri diuisibiles & indiuisibiles. Diuisibiles, qui in duas partes secti, æquas partes ostendunt, vt duo. Indiuisibiles vero, qui inæquales, vt tria, & reliqua. Et sunt certi numeri, qui vnam diuisionem recipiunt, vt sexagenarius: Sunt qui tres, vt quadragenarius: Sunt qui septem, vt octogenarius. Sed longum est per singula currere, sufficiat hos tangere, qui in hoc Cantico habentur. Millenarius autem solidus & indiuisus est, qui vnus deitatis tenet figuram: à quo sexagenarius generatur, qui Reginarum nobilitatem ostendit. De quo duo indiuisibiles nascuntur numeri, noui & veteris signantes imaginem: in quibus coherentes animæ in toto corde, reginæ efficiuntur: in quarum medio rex Christus consistit. Et ipsæ ita rectæ & perfectæ animæ, quæ in se nobilitatē veram,

in qua creatæ sunt, reformauerunt, reginæ dicuntur: eo quod regnent peccato, vel regendus eis populus Christo credentium sit commissus: Quæ adhærendo verbo Dei, concipiunt & pariunt reges. De quibus ipse rex dicit: *Narrabo nomen suum fratribus meis, in medio Ecclesie laudabo te*, id est, in hoc sacro numero reginarum: qui numerus per Patriarchas & Prophetas, vsque ad triceniarium in doctrina veteris peruenit, id est per Legem naturæ, & circumcisionem, & Legem Moysaycam: quæ promissit Legem salutis: Qui ostensus in nouo per Baptismum, per Poenitentiam, per Martyrium, id est, triceniariū numerum. Quia hoc quod præfigurabatur in veteri per Prophetas, in nouo ostensum est per Apostolos: qui Trinitatis fidem vt in veteri numeratur, ita in nouo Testamento suscipiunt, & immaculatē custodiunt. Quæ per eos sacro numero, qui vnam recipit diuisionem, calculabatur, quia semel diuisa per vnum indiuisibilem Deum, non credunt terrenis operibus, vt iterum necesse sit diuidi. *Ostoginta concubinae.* Qui numerus apud supradictos Arithmeticos, diuisiones recipit quatuor: vel geometras, qui mensuris agunt. Qui octogenarius, octo beatitudines germinat: quæ octo septiformi spiritu intersero, inter se diuisiones recipere comprobantur. De quo Paulus ait: Operatur hæc omnia vnus atque idem spiritus. De quibus beatitudinibus quæcunque auidius quærendo plures poterit possidere vel omnes, magna vocabitur in regno cælorum, vel regina. Quæ autem paruum quiddam adepta fuerit, vocabitur minima aut concubina. *Adolescentularum non erat numerus.* Opinor illarum dici personas, quas imperitiæ vel negligentia actus, de verbo Dei (licet ei iungantur per baptismum) concipere prohibet: quæ adhuc sub pædagogorum vel docturum cura gubernantur. quousque in perfectionem ætatis plenitudinis Christi perueniant, id est, angelorum, quas immatura ætas non sinit parere filios per doctrinæ exemplum, sicut reginæ vel concubinæ parere possunt. Sed hæc est reginarum regina, quam Dei sermo sumpsit, per quam Spiritus sanctus semper mansurus, descendit in Iordane, cuius coniunctione perfecta est concubina. *Vna est columba mea, & perfecta mea: vnica est matris suæ, electa genitricis suæ.* Manifestissimè (scilicet vnica est matris suæ Synagogæ, quæ genuit eam secundum carnem: cuius amica nunquam dedit voluntatis suæ dexteram peccato. Electa est genitricis suæ, illius proculdubio virtutis altissimi, quæ omnes animas generat. Nam vt doceret omnes animas hominum non cum corporibus, sed eius potentia generari, non dixit, vnica est matris suæ, sicut de Synagoga dixerat: sed ostendit inter multitudinem animarum, vnam esse electam mediatricem inter robur diuinitatis & carnis fragilitatē: quæ missa in corpus, cū corpore egressa, intactum vterum virginis derelinquens, vnica effecta est virginis: quæ matris mammas lactigeras porrigendo, iure dicitur mater. *Viderunt eam filie Sion, & beatissimam prædicauerunt reginæ, & concubine laudauerunt eam.* Viderunt eam scilicet, quæcunque virtutes cælestis Hierusalem ciues, charitatis paternæ vnitam, nascentem in terris, pannis inuolutam, maiestatis gloria coruscantem: & beatissimam prædicauerunt dicendo: *Gloria in excelsis Deo.* Quæ omnes

omnes beatitudines sola in terris inter omnes in integro obtinuisse monstratur. De quibus si, qui poterit obrinere vnam, beatus est, quæto magis hæc, quæ in se omnes aggregauit, superlatiuo gradu beatissima prædicanda est: Reginæ verò & concubinæ, retrodictæ animæ, pro viribus eius pulchritudinem laudant, quam in ea per munditiam cordis conspiceri possunt. Adolescentulæ verò, quæ satis procul sunt à consortio prædictarum eius pulchritudinem narrant conlaudantes. *Quæ est ista, quæ egreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata.* Egreditur videlicet antedicta amica post ignorantie flammam, matutina luce quasi consurgens, ad sacrum baptismum, per singulas virtutes, pulchra vt Luna, quæ tot annis sapientia & ætate corporis proficit, quot diebus Luna complet orbem & minuit. Quæ, vt Luna in ortu ostensionis suæ præstat lætitiā viatoribus contristatis, in ruptis exhausto vino, inter (exordia*) adhuc credentium, splendens ostenditur: & in cuius occasu totum mundum tempestas quassauit, & amoris luminaribus, tenebris operuit. Electa vt sol, post resurrectionis gloriam plenissimam, paterna claritate consistens. Possunt siquidem tres isti gradus, laudibus pleni, in futuro iudicio intelligi. Apparebit iustis in pulchritudine Lunæ, cælorum virtutibus in maiestate fulgent, impiis autem deputatis æterno igni, terribilis vt castrorum acies ordinata. *Descendi in hortum meum vt viderem poma conuallium.* Reddit videlicet rationem descensus sui Dei sermo vnica electæ animæ. Descendi ergo (exinaniendo potentiam deitatis) ad hortum, id est, ad gentem mei notitiam habentem, vbi Patriarchæ & Propheta, non parum defudauerunt laborando in doctrina: ad conuallium huius mundi, id est, ad conuersionem humanam offensam in Adam: vt viderem poma conuallium, hoc est, lachrymas iustorum, quas pro exilio vel carcere omnium hominum, qui in inferno à diabolo, siue errore idololatriæ tenebantur captiui, fundebant. Hæc igitur animas de conualle lachrymarum in montem paradisi transplantat, sicut dicitur: *Inducens plantas eos in montem hæreditatis.* *Vt inspicerem si florisset vinea.* Illa vtique, de qua Esayas dicit: *Vinea Domini Sabaoth domus Israël est:* id est, vt inspicerem si flores agrorum cogitationum orirentur in ea, per quos dignus fructus poenitentiae adolescat. *Si germinalissent mala punica.* Præconia Prophetarum scilicet, quæ intra se mysterium magnæ dulcedinis vel medicinæ obiectum continent animarum, quo verbo doctorum remota superficie, credentium multitudinem nutriuit: quæ in beato Ioanne Baptista super virginitatis amorem in descendenti aduentu cæperunt germinare. *Nesciui: Anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab.* Sicut dicitur: *Congregata sunt super me flagella, & ego ignoravi:* hoc est, non fuit pro quo fieret crimine, quando asteterunt reges terræ, & reliqua; Aminadab interpretatur lingua Hebræorū, populus meus spontaneus. Hic ergo populus immundorum spirituum, qui impiorum ceruicibus insident ad scelera perpetranda, per hoc quod factura est Dei, quam diu voluit per libertatem arbitrij in sanctitatis stare vestigiis, populus Dei fuit: vbi electus, propria voluntate, relicto rege suo, spontaneus factus est (quia

per calliditatem homines ad suum seruitium inclinat) quando supradictis quadrigis inhærens, Pilato, milite Romano vel promiscuo vulgo clamante crucifige, crucifige, Christum conatur occidere. Ecce quadrigis se dicit adsumpta anima conturbatam, in propria voluntate exinanitam, dicendo: *Nesciui: anima mea, & reliqua; narrante Euangelista: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te.* Vt tria de ipsa plebe persecutorum intelligantur, interpretatio nominis docet. Sunamitis enim interpretatur, despecta, captiua, vel comparata. Hanc plebem diabolus sub iugum suum miserat, & iumentis insipientibus comparari fecerat, quam clemēs Dominus noster quadrisona voce per quatuor Euangelia vocat ad poenitentiam quotidie. Vel intueamur te, vt per confessionem Trinitatis, & lauacri mundationem, vel dignæ fructum poenitentiae, imago (inquit) nostra, quam in te contulimus, videatur in te: sicut Apostolis, quibus videtur eloquitur Deus. *Quid videbis in Sunamite nisi choros castrorum?* Sunt proculdubio armis multis & diuersis iustitiæ munitis, galea salutis, lorica charitatis, scuto fidei, gladio Spiritus sancti, assiduæ orationis, chori castrorum ex illa plebe Iudaica, quæ Christum persequedo, demonum fuerat effecta: qui contra aërias potestates sancte viuendo, orationi instando, & reliqua; castra contra diabolum componunt quotidie. Nam sicut nulla virtus protectionis armigeros contra hostem nisi adiuctio scutorum: ita Christianum populum vnanimiter congregatio à mucrone diaboli protegit. In singulo autem certamine erit dubius euentus vitæ, vbi ex quo latere iaculum caueas ignores. Ideo magnis laudibus exaltantur hi, de quibus dicitur: *Multitudinis credentium erat cor vnus, & anima vna.* In his dicitur patri à Christo: *quid videbis in Sunamite nisi choros castrorum? Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis.* Illam opinor intelligi, quæ cum longè abesset, per doctores qui ex illa egressi sunt, plebique soror vel amica appellantur, effecta est propior in sanguine Christi: quæ ad hoc apta est fidei gressibus currendo, & confessionis voce clamando, à sinibus terræ, quæ recalando à proprio creatore, facta fuerat filia principis huius mundi. Cuius ideo primùm præ omnibus membris pulchritudo gressus laudatur, quia non prius capita, Duces vel Reges, de ea conuersi sunt ad doctrinam Apostolorum, sed illi qui subiecti regibus, & minimi in potentia, pedibus comparantur: qui pulchri quidem viam præceptorum currentes, & aliis membris ducatum præstanto laudantur, dicendo: *in calceamentis: vt adiutorium nostrum in nomine Domini, & à pedibus vsque ad caput ascēdatur colaudando.* Nam in aliis personis introductis, quæ sorores vel amicæ sunt appellatæ, à capite earum pulchritudo describitur vsque ad pectus: pro eo opinor, quod proceres illius plebis primi sunt conuersi ad notitiam creatoris. Sed per hoc docemur, vt qui apud hominum dignitatem inferiores videtur, conuersi ab errore ad veritatem, apud Deum fortiores, & qui totius plebis infirmitates sustinent, eliguntur. *Iunctura femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.* Congruē magnum doctorum, qui ingressus Ecclesie intelliguntur, d. gni-

rati, iunguntur hi, qui derelictis vanitatibus idololatriæ populo fidelium corpus Ecclesiæ construunt, manu artificis Christi exemplo & doctrina fabricati: qui exemplo sanctæ conuersationis ita generant sui imitatricem plebem, occulta opera iustitiæ facientes de iustis laboribus manuum suarum, sicut prædicta membra occultis natiuitatibus rediuuam posteritatem generare adprobantur. Nam sicut per generationis successiones totus mundus ornatur, ita & hi, qui prompti sunt in operibus misericordiarum, exornare totum corpus Ecclesiæ comprobantur: implentes illico: Cum feceris eleemosynam, noli tuba canere ante te. *Vmbilicus tuus sicut tornatilis crater, nunquam indgens poculis.* In quo mihi videntur illi laudari, qui non solum à terrenis desiderijs renascendo abscissi sunt à peccato, sed iam torno consuetudinis vel desiderij boni admirabiliter expositi, lætitiæ poculis ultra non indigent, sed aliis indigentibus, animæ abolutionem, exemplo conuersationis, ministrant. Nullus enim animam ficientem Deum, post criminum ariditatem ad pinguedinem sanctitatis perducit, nisi qui exemplis laudabilibus poculum subministrat. Vbi enim excindendo turpissimos actus laudatur, & castitatis dulcedinem aliis sitientibus porrigit. Sicut paruulis mox de matrum visceribus egressis, obstetricum cura vmbilicus præciditur, ita & animabus adhuc paruulis in Christo, doctorum diligentia prospiciendum. *Venter tuus sicut aceruus tritici, vallatus liliis.* Sicut enim venter conceptaculum esse est, per quem tota moles corporis roboratur: ita & docentur animæ vigilantes in verbo cloquij Dei, abscondendo in corde suo, alias animas sustentare: quæ infirmiora membra Ecclesiæ intelliguntur. De quibus ille dicit: In corde meo abscondi cloquia tua. Rectè aceruo tritici comparati, qui iam à palearum leuitate separati, grauitate morum, pudicitia liliis circumdati, illius splendidissimi grani tritici expresserunt in se imaginem, qui pro totius mundi vita in terra abscondus est singularis, & in toto mundo pullulantia in se credentium, resurgendo fruteta porrexit. *Duo vbera tua, sicut duo hinnuli gemelle capree.* Hoc igitur ratio naturæ poscit, vt cum impletus fuerit ex conceptu fœminicus venter, horrea lactis in augmento vberum construuntur. Similis ergo mihi videtur huius plebis, quæ filia principis nominatur, causa narrari, in cuius corpore, id est, congregatione, alia intelliguntur membra quæ cōcipiunt, alia quæ nutriunt animas. Illi enim quorum vita in secreto, pro sancto exemplo, confirmatas animas in Dei amore, de tenebris errorum nutriendas ad vbera perducunt, venter Ecclesiæ intelliguntur: Hi verò vices vberū peragunt, qui doctrinæ lacte paruulas animas in Christo, ad maturam ætatem martyrij perducunt. Hi ergo, hinnulis gemellis propterea similatur, vt & pulchritudo sensus, & vnitas similitudinis ex Prophetarum doctrina & Euangeliorum gratia processisse doceret. Capræ autem filiis comparantur, quia sicut didicerant à lege Christum esse vitam omnium animarum, ita & eos enutriunt sua doctrina, & ad montes Apostolicos necessitatis tempore confugere instruunt: sicut capræ peculiare est natura, persecutionis tempore veloci cursu ad montes confugere, quæ & acu-

men visus, & velocitatem cursus tota vita obtinet, & filios suos quousque adolescant ad cursum, semper abscondit. *Collum tuum sicut turris eburnea.* Collum opinor huius plebis eos, qui colla sua sub iugum seruitutis Christi mittentes, nunquam subducunt: qui gloriosum exemplum martyrij à capite Christo susceptum, ad totum corpus Ecclesiæ, posteris profuturum transmittunt: qui dignè turri eburneæ comparantur, cum in toto mundo altis virtutibus ab omni populo conspiciuntur. Ebor enim quam diu carne obtegatur, non apparet pretiosus: cum autem à carne fuerit separatus, tunc ad ornatum proficit regis: Ita & supradictorum anima tunc erit thronus, vbi Deus per virtutem signorum sedere conspicitur, cum à corpore fuerit separata: Qui moribus bestiarum fuerant dum carnaliter viuerent aliquando, nunc cognito creatore, pretiosa martyrij in conspectu Domini adfecti sunt morte. *Oculi tui sicut piscina in Efebon, quæ sunt in porta filie multitudinis.* In oculis scilicet Ecclesia, pro eo quod piscinis Efebon comparatur, illi videtur ostensi, siue qui pro suis communibus aliquando, siue qui pro alienis criminibus fontes profertur lachrymarum. De quibus dicitur: Beati qui lugēt nunc, & reliqua; quoniam & Efebon mœrorem, siue cingulum mœroris interpretatur: quæ ciuitas Amorrhæorum interpretatur amara. Qui oculi per hanc comparationem ab imminente periculo gladij vel cuiuslibet flagelli, docentur suis lachrymis populum liberare, sicut piscina Efebon vrbis habitatores à sitis periculo liberauit. In qua regnū tenuit Seon, qui interpretatur germen inutile, quæ interfecto rege cum habitatoribus, destruxit & redificauit Israël: qui interfecto rege, cepit in ea germen necessarium multiplicare. Vbi enim mente videtur Deus, destruit iniquitas, ædificatur veritas, destruit cogitatio mœrorem gehennæ parturiens, ædificatur cogitatio vitam æternam germinans, & reliqua; Nam intelliguntur & illi Ecclesiæ oculi, qui prius Deum cœli per inanem philosophiam horrebant, nunc prædicando in errore positos demonstrant; *Nasus tuus sicut turris libani, quæ contra Damascum respicit.* Narrat historia à Salomone domum in Libano ædificatam propter delectationis aspectum, quæ respiceret Damascum. Sed quia omnia quæ a Patriarchis vel Prophetis gesta sunt, spiritalem in se continent intellectum, turris Libani, cui nasus Ecclesiæ comparatur, eo quod thus libanum patria lingua dicitur: Damascus vero osculum sanguinis vel potus sanguinis. Cum vero diabolus deceptis hominibus, cruenta amicitiarum suarum oscula sanguinis propinaret vel pocula, facit sibi omnipotens Deus turrim suauissimi odoris, vbi nullus peccati reperitur fœtor, per carnem absumptam de virgine Maria: vnde respiciendo destrueret diaboli regnum. Vnde mihi videntur nasus Ecclesiæ intelligi, quibus maior zelus, & ardentior fides in destructionem idololatriæ inest. Hi itaque non frustra supradictæ turri comparantur, qui vitæ exemplo virtutibus refulgentes, inter gentiles positi, dæmonum culturam destruant: qui inter cæteras donationes, præscientiæ munus meruerunt. In quibus Ecclesia quasi per olfaciendi officium, & proliquantem iratum, & adpropinquantem proprium

Rom. 1. d.
Colof. 2. b

Ephes. 1. d.

Exo. 10. a

Ioan. 12. c

1. Cor. 4. d
Phil. 3. d

Luc. 2. f

1. Co. 4. d

Mat. 5. a

1. Co. 2. d

pitium Deum agnoscit. *Caput tuum vt Carmelus.* Caput huius plebis reges Romanorum intelligo, illos duntaxat, qui agnita veritate, Christo exhibent supplicè famulatum: eo quod Carmelus, fluuius mollis cognitio circuncisionis interpretatur, non in carne, sed in anima. *Et comæ capitis tui sicut purpura regis iuncta canalibus.* Comas eas personas intelligere possumus, quæ Christum venerantes, lateribus coniunctæ sunt regum: Et sicut purpura circumdatum regem fulgentissimum reddit: ita & prædictæ personæ largitate, benignitate, & reliqua: imperatoris Christi, qui est Ecclesiæ caput exornant, maximè, dum per confessionem martyrij purpuratur Ecclesia. Per quem decoré effuso sanguine sanctorum, sanguinem cōseruant fundi, qui ita in fide trinitatis Ecclesiæ captiui monstrantur, sicut & regalis purpura à suscepto liquore concipitur. Iuncta canalibus, quibus decurrens succus suscipitur iterum profuturus: ita & ipsi, suū sanguinem fundēdo, aliis profunt, quorum exemplum sequi desiderant. Hæc est igitur decem membrorum totius corporis huius plebis mirabilis pulchritudo, quæ in pleno decem præceptorum catalogo, nullam in se partem membrorum fœdam derelinquit. *Quam pulchra es, & quam decora charissima in deliciis.* Liberata videlicet à crudeli patre principe mundi, ad antiquam pulchritudinem, paradisi delicias, cognito vero patre, per baptismum reuocata pulchra laudatur. *Statura tua adsimilata est palmæ, & vbera tua botris vineæ.* Figuratur Christi imitatores (de quibus vnus dicebat: imitatores mei estote, sicut & ego Christi) botro: illo proculdubio, cuius gerebat imaginem ille de terra repromissionis à ludæis in deserto portatus, qui gemino ligno suspensus, expresso suo sanguine, iam mortuum mundum reddidit vitæ. Cuius imitatrix prædicta plebs effecta, confessionis rectæ fidei martyrij protulit fructus, quos ipsa beata anima, quam Dei sermo comparauit, adprehendere delectatur, & cum gaudio munus offerre, sicut ait: *Dixi, ascendam ad palmam, adprehendam fructus eius.* Ascendit enim in palmam crucis, ibique suos inuenit victoriæ fructus, castimoniam, misericordiam, & reliqua; Filia nanque principis adsimilata est palmæ, quæ vere vt palma, vix aliquando multo labore doctorum, in latronis confessione patri offerendos portauit. *Et erunt vbera tua sicut botri vineæ.* De quibus vnus dixit: Secundum Euangelium ego vos genui. Botri enim vineæ ad vtrunque apti sunt, & cibum esurienti, & potum tribuunt sitienti: quod etiam hæc vbera esurientibus iustitiam, vitæ exemplum, & sitientibus scientiam, exhortationis sermonem facere adprobantur. *Et odor oris tui sicut malorum puniceorum, guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsque & dentibus illius ad ruminandum.* Huius plebis os mihi videtur beatum intelligi Paulum, qui solus & prior ad urbem Romam epistolam destinauit: de cuius intelligentia quasi per os loquitur. In quo ore odor est malorum granatorum, & omnium redolent exemplum sanctorum: vt ait; Bonus odor summus Christi. Guttur verò eius beatū Petrum, eiusque vicarios pronuncio: è quibus optimum vinum per trinitatis confessionem mana-

re probatur. Cuius vini dulceo nimis grata, per quā mundus redimendus est, vnica creditur anima laudata. *Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.* Hæc vox illius, quam reginæ admirando conlaudant: quæ dilecto suo verbo Dei inuisibiliter inhæret. Et ad me conuersio eius, per incarnationis collegium: ita & verbum earum fieret. Hæc ergo immaculata vnita cum eo, hortatur eum ad redemptionem aliarum gentium, quæ eum non viderunt in carne per discipulorum sermonem de aula Synagogæ egredi. *Veni dilecte mi, ingrediamur in agro, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea:* Egressus nanque ad agrum gentium per aduentum Spiritus sancti, qui per Apostolorum splendorem, noctem ignorantiam in agnitionem veritatis conuerteret matutina luce, & spinas turpium cogitationum abstergeret. Et commoratur in villis, in simplicissimis videlicet mentibus hominum: quibus præsentia sancti Spiritus ore doctorum, cum ignorantiam tenebræ occidissent, mox matutina cepit cōsurgere veritatis cognitio. Mane surgamus ad vineas, loquēdo verbū Euāgelij ad eas animas, quæ aliis sitientibus, poculum vini & lætitiæ propinare intelliguntur. *Videamus si floruit vinea.* Floribus videntur decoratæ vineæ, cum derelictis Idolis ad baptismum veniunt: Ipsi verò flores, fructus parturiunt, præcepta seruando. *Si flores fructus parturiunt, si floruerunt Mala punicea.* Flores Malorum puniceorum; conseruandæ virginittatis desideria mihi videntur: quæ cum adoleuerint, pulchriora efficiuntur: cum autem per martyrium aut per debitū resolutionis corporeæ floruerint; cum fructu suauissimo, Creatori, gaudij poculum præparant. *Ibi dabo tibi vbera mea.* Ibi: proculdubio in agro gentium, ibi porrigam tibi vbera mea rectæ fidei, misericordiarum, & integritatis, &c. Prædicta vnica promittit; *ibi dabo tibi vbera mea:* licet in multis Deo acceptis operibus hæc vbera intelliguntur; tamen integritatis & martyrij (quæ propriè de pectore eius germinasse probantur) quibus Dei sermo lactatur; alterum mihi videtur martyrij in Petro, alterū virginittatis in Ioanne. *Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris.* Mandragora, herba est cuius radix per omnia humanū deformat corpus absque capite: & germinat mala arboribus similia, magni odoris: quæ herba inter cæteras virtutes, his maxime dicitur tribuere medelam, qui nausæa infirmitate laborant & nec continere nec appetere possunt cibos: & huius suauitatis, post omnes quæ in Cantico hoc nominantur, odore, prædictæ animæ delectantur. Et hi odores non in agro sunt, sed in portis: id est, prope finem mundi. Quæ gentes illæ vidētur, quæ per legem naturæ, rationabilibus hominibus similes sunt, capita verò fidei non habent: quæ de suis sedibus, duabus de causis pulsæ ab angelis; ad medicinam animæ in nostros terminos deducuntur; sicut prædicta herba, propter remedia corporum, non ab homine, sed reflexa stirpe euelli de suis sedibus fertur. Per quam animæ habentes dei notitiam; & nec adpetebant cibos salutis doctrinæ verbi Dei, nec per vim ingestos poterant in sua mente continere: nunc angustis coartatæ, cum magno desiderio in tribulatione requirunt cibos quos in delitijs fastidiebāt. Altera verò ex causa adducitur super ingratos:

vt dum pro correptione Christianus disciplinam accipit vt se emedet, illa occasione salutis per verbi notitia, ore sacerdotum quos captiuos obtinet, percipere gratulentur. Nam poterat & alia causa immodica esse, quod scilicet propterea homo per hominem flagellatur, vt in disciplina alter ab altero occasionem accipiat. Ista ergo mandragora, prope finem Mundi; quod est, in portis: cum plenitudo gentium; id est, ex omni gente quae est sub caelo, quantitas conuersa est ad Dominum, tunc confessionis suae credendo dabunt odorem. *Omnia poma noua & vetera seruaui tibi dilecte mi. Noua*, mihi videntur per baptismum innouata animae dici; *vetera poma*, verae poenitentiae afflictione emendatae: vtraque in canistro Ecclesiae collectae intelliguntur seruari; & ideo primum noua poma, deinde vetera posuit; quae sunt, siue illi qui in nouitate colliguntur quotidie, & qui in veteri per Ioanem praecursores collecti sunt. *Quis mihi det te fratrem meum surgentem vbera matris meae?* Ostendit bonitatis suae affectum supradicta anima, & dicit gentium animas per se congregari posse in vitam aeternam, & solam remansisse incredulam plebem Iudaicam, matrem secundum carnem. Optat itaque Verbum Dei se per adunationem a synagoga lactari, sicut ab Ecclesiis gentium lactatur. *Vt inueniam te solum foris & deosculer te, & iam me nemo despiciat.* Adsumpta ergo persona Iudaicae plebis, saepe dicta beata anima Redemptoris, optat vt eam foris extra literam in mysterio agni, & claudentem Vastatorem Aegypti inueniat: & corporis eius sacramentum suo corpori coniungendum, & sanguinem eius suo sanguini, deosculetur vt prius; & qui eam solebant despectui habere, iam nemo despiciat, *Apprehendam te, & inducam te in domum matris meae; ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum Malorum meorum granatorum.* Sola est anima; id est, natura humana; quae Spolum desiderat apprehendere, & circumdatum carne in domum matris Synagogae introducere, & ibi ab eo doceri ea *quae nec oculus vidit, &c.* De qua circumdatione vel apprehensione praedixerat Hieremias dicens; *Creatur Dominus nouum super terram, & foemina circumdabit virum.* Ibi me docebis; *Tollite iugum meum super vos, & reliqua.* Ex vino condito; proculdubio confessione Trinitatis coaeternae: *Et mustum*; videlicet martyrij. In his igitur versiculis mihi videntur labores tribulationum prophetati, plebis Iudaicae illius quae sub finem seculi agnitionem Redemptoris mirabitur; de qua dicit Apostolus: *Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Leua sub capite ponitur, repulsus aliquantulum impugnationibus quae persuadendo stimulant animam; Dextera vero illius amplexatur, desiderijs caelestibus compungendo: Et vocando a malis & ad bona trahendo, leua sub capite & dextera intelligitur amplexari. Sed quia impatientes sunt filiae Hierusalem nimio desiderio, huiusmodi personam videntes a demonum laqueis liberatam in terris; ad suum optant confortium peruenire in caelis, ne intra moras aliquid damni patiatur in terris: sed praescius dilectus Sermo Patris, qui nouit Mundum obscurari siue talium luminaribus animarum, tam diu vult eas esse in hoc Mundo quam diu tristari in aliquo penitus non vult, vt patiat paululum post

Rom. 11. c

Eas. 64. b
1. Co. 2. b
Hier. 31.

Mat. 11. d

Rom. 9. c
& 11. c.

Persecutionum arumnas requiescere in somno; qui & dixit: *Adiuuro vos filiae Hierusalem, ne suscitatis & vigilare faciatis Dilectam donec ipsa velit.* Omnia quae a capite huius Cantici vsque ad praesentem locum figuris narrantur; illa intelliguntur quae ab incarnatione Domini vsque ad finem conuersionis Gentium acta sunt vel aguntur, quando omnis plenitudo gentium intrauerit: & reliqua: Nunc vero praesenti versiculo, vsque ad finem Cantici; ea quae ad diem Iudicij agenda sunt ostenduntur; in quibus diebus erit tribulatio qualis nunquam fuit. *Quae est ista quae ascendit de deserto delitiis affluens, innixa super dilectum meum?* Quae requiescit in sopore; cuiusmodi vidit quandam; & totam suam fidem in vnum Redemptorem Mundi dilectum suum, ponentem; & de deserto incredulitatis ascendentem, admirando. *Sub arbore Malo suscitauit te; ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.* Docetur videlicet in his versiculis, quod plebs ista quae ascendit de Deserto, decem Tribus in Assyrios ducta a rege Salmanasar intelligantur: quam vsque ad finem mundi reuertentem, reliqua plebs Credentium non inuidendo sed admirando ait; *quae est ista?* Nunc sequenti versiculo, comperta fide eius eam agnoscit, dicens; *Sub arbore malo suscitauit te:* id est; sub potestate diaboli dormientem (is est arbor mortis) sua doctrina vocauit, suo exemplo suscitauit. Nam sicut Christus arbor vitae, ita diabolus arbor mortis probatur; qui vere malus & rebus & nomine docetur sicut Ezechiel dicit: *Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.* Quod nomen Amorrhæi, porrigendo potius quam generando sortitur, Genitrix vero huius violata a diabolo, intelligitur plebs Iudaica. *Pone me vt signaculum super cor tuum, pone me vt signaculum super brachium tuum.* Hoc est; in cogitatione cordis, & in operibus brachiorum sit semper anima quae aduersarij nequitias superare desiderat: Sicut lex bellantibus esse probatur, certum sermonem a duce traditum in secreto omnium corde tenere; quod symbola nuncupatur, per quod hostis in conspectu, aut collega agnoscitur; & signum certum in brachio ponere, quod prohibebat gladium committionis. In quibus versiculis docetur, frustra sibi plaudere animam in Dei cultura, si Deum Christum non crediderit Dei sapientiam, quod est signaculum cordis; & Dei virtutem, quod est brachij inuictum signaculum. Hoc vt credat plebs ista, saepe hortatur anima. *Quia fortis vt mors est dilectio, dura sicut Infernus emulatio tua.* Cuius esset fortitudinis mors quae inuaserat mundum, perdoctur, cum eam dilectioni quae est inter se & verbum, praedicta comparare non horruerit. Cuius fortitudo tanta fuit, vt a nullo nisi a solo hoc poterat vinci cuius vox est; *confidite, ego vici mundum;* Et, *venit enim Princeps huius mundi & in me nihil inuenit:* Quae sola inter omnes animas hoc potuit dicere, & factis probare. Hanc autem regulam fidei quisquis Electus egredi attentauerit, emulando superbiae duritia, Inferni diabolo comparatur: qui nunquam poenitendo, a sua duritia mollescere potest. Infernus autem, tormentorum locus est, vt neque precibus neque lachrymis neque interuentione cuiusquam possit ad pietatem molliri; vt, *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Cuius possessor diabolus ita durus effectus est vt nequeat a sua duritia molliri: Cui per omnia aequati

Rom. 11.

Mat. 14.

4. Reg. 17.

Ezech. 16.

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Esa. 38. d.

aequati fortes vel haeretici omnes, ita vniti vt ab eo penitus separari non possint. Nam sicut humilis aemulatio, quae Christum in corde, & Christum in operibus perferat, sublimat ad regnum; ita superba aemulatio deiicit ad Infernum. De qua dicit; *qui se exaltauerit, humiliabitur.* Magnus itaque est ille qui seruum se Christi audeat dicere & confiteri, vt Paulus dicit; *Paulus seruus Iesu Christi.* Siquidem amplius se praesumendo putauerit quis, in diaboli collegio vel Simonis Magi deputabitur, qui spiritu plenus diabolico, Christum sibi adsimulare non potuit. *Lampades eius, lampades ignis atque flammularum.* Viuacitas verbi deitatis & flammularum illuminationis metum, Spiritus sancti inluxit de lampade. Adsum pro nomine procedere praesenti docuit loco; & vt ostenderet de vna eademque luce illuminari iustos, impios autem cremari; lampades ignis dixit procedere. *Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruerunt illam;* De qua Paulus ita prosequitur; *quis non separabit a charitate Christi? hac charitas diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum:* nec multitudine insipientium populorum, pro idololatriae defensione, extingui potuit vnquam: de quibus praecipio, tormentorum inundatione non potuit extingui, licet quasi de fluminibus inundauit. *Si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione, quasi nihil despiciet eum.* Hic nanque dilectionem pro amore posuit in quo si quis incederet; nec periculum cogitat, nec si dederit omnem sensum domus suae sentit: & quanto magis multas personas curauerit, tanto vilior efficitur & despectior. Coelestis dilectionis animae perfectae inducitur amor praesenti loco: quae si viri fuerit dilectione inflammata, & toto affectu adhaerit; nunquam metuit ignem, bestias, & reliqua, pro eius fide & pro eius nomine. Omnis enim casta anima non multas sed vnam formam diligit: & ideo nunquam despicitur ab ea sed vsque in finem diligitur; & non exhaurit substantiam domus suae per multas, sed augmentat substantiam mercimoniis thesauros domus metis suae: de quibus dicitur; *bonus odor;* & reliq. de qua dicitur, *Vna pecunia domino:* & reliq. & qua Salomon omnibus diuitiis anteponebat accipit. Nam vt nobis exempla castitatis vel sapientiae pingerentur; in diuinis libris, Patriarcharum connubia describuntur. Abraham Igitur non leuitate tractus sed propter posteritatem, deprecanti Sarae vt coniugio vteretur ancillae suae; vix legitur praebuisse consensum. Isaac similiter vnam legimus duxisse, de qua dicitur; *suscipit Isaac Rebeccam, & dilexit eam.* Iacob autem, licet de quatuor, suscepit Liberos; vnam tamen dilexit Rachel. Paulus ait: *Et si habuero prophetiam; & reliqua; charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest;* si pro nomine eius; interficiatur, nihil feci boni operis, Despiciunt eum qui charitatem non habet, poenarum angeli in die Iudicij: Nam de hoc non dubito Apostolum dicere; *Qui totam seruaauerit, offendit autem in vno;* & reliqua. Quid autem prodest omnis obseruatio Legis, haeretico qui ipsum Legislatorem perdidit blasphemando: cuius dictio vnica excludit omnes. *Soror nostra parua est, & vbera non habet; quid faciemus sorori nostrae in die quando alloquenda est?* Soror, proculdubio plebs ipsa Iudaica sub finem

Luc. 14. c

Rom. 1. a.

Iob. 41. b.

Rom. 8. g
Rom. 5. a.

2. Cor. 2.

Psal. 16.
Prou. 8. b.
19. b. & 17.

Gen. 16. a.

Gen. 24. g
Gen. 29. d

1. Cor. 13. a.

Iacob. 2. b

Mundi adducta ad fidem intelligitur; quam diximus de incredulitatis Deserto ascendisse, vbi Deus non colitur; innixa super verbum Dei, delitiis affluens cognita fide indiuidue Trinitatis. *Soror*, quoniam de femine descendit de quo Christus secundum carnem, & Ecclesia secundum fidem; quae vnum corpus Christi, sicut anima Christi vna persona cum verbo effecta probatur: Et quae pietatis affectu dicit; *Soror nostra parua est;* quia in nouissimis diebus ventura est ad hanc gloriam fraternitatis. Nam quod ait, *vbera non habet;* ostendit eam in Mundi fine sapientissimos viros doctores non habituram per quos nutrit alias animas, sicut aliae gentes; eo quod infantiae tempore, necdum ad pubertatem adducta. Dies autem allocutionis plebis huius, illi mihi videntur quando ab Antichristo vel eius ministris adloquenda est plebs Christiana an eligat negato Christo sibi inflectere colla an atrocissimae morti succumbere. *Si murus est, edificemus super eum propugnacula argentea: si ostium, compingamus illud tabulis cedrinis.* Videtur mihi in hac plebe, eos intelligi muros qui vnum Deum omnipotentem cognouerunt, proximi facti Deo Patri: Illi vero, qui pro eius nomine parati sunt sanguinem fundere, qui ex iplo suo ostium credulitatis praebent; ingressui ad salutem comparantur. Sed huiusmodi murus, necessaria habet aedificari super se verbo Dei Christo, per notitiam Trinitatis, per baptismi sacramenta, per Spiritum septiformem, propugnacula argentea; in quibus a seculis, redemptio nostra splendor emicat; in quibus tutissimus consistat a diaboli sagittis, rationalis animae sensus. Igitur tanta est benignitas Domini nostri, vt quod ipse per naturam deitatis est, hoc in imagine per virtutem signorum martyres eius efficiatur: id est; vt sicut comparibus virtutibus fulgebant martyres quibus dicitur, *maiora horum facietis;* Ita eorum exempla sequentes, eius similes fiant. Hic magnus artifex Sermo Dei, in Apostolorum electione parat sibi, imputribili materia, tabulatum. *Ego murus:* Vna Hierusalem ciuitasque Ecclesia, cuius Christus, culmen; cuius Patriarchae, fundamentum; cuius muri, Prophetae; cuius portae, Apostoli; cuius serui, imitatores eorum; cuius filij (hoc est, ciues) omnium Credentium multitudo: Cui dicitur; *Lauda Hierusalem Dominum;* & reliqua. *Et vbera mea: sicut turris ex tempore quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens.* Quicquid in mysterio praefiguratum est, vel in omnium gentium vel in quorum persona a capite huius Cantici vsque ad praesentem versiculum dictum est, intelligitur esse completum. Hinc vero in his quae sequuntur, propriae & singulariter electae vox inducitur; per quam pax terra effusa est, quae per fidem rectam in visceribus Christi, intra urbem inexpugnabilem fortissimo muro vallata consistit. Et huic contra hostem dicit pugnant, adsumpta anima Redemptoris; *Ego murus:* proculdubio consolationis vox est praenunciata quam dixit Apostolis; *confidite, ego vici mundum.* Per quod verus hominum defensor probatur, dicendo; *Ego murus;* & reliqua. Vbera ergo huius, Apostoli; susceptam doctrinam porrigunt paruulis animabus. Sicut turris; Quia sicut per os nutrit, ita per eos defendit Ecclesiae ciuitatem: qui vt turris, murum; ita doctrinam Christi ornare probantur. Securus ergo in his turribus, diuiniae scientiae armis cir-

Rom. 9. a
Ephel. y. f

Ioan. 14.

Psal. 147.

Ioan. 16. g

cundatus consistit qui in corū fide immobilis permanet. Nam sicut turris portatur à muro, & intra turres arma posita; ita per fidem à Christo sustentantur Apostoli, & per Apostolos Fidelium turma; in quibus vitæ exēpla & rectæ fidei arma sunt collocata: quæ, qui indefinenter tenet, vincit; qui dimiserit vincitur. Et quemadmodum facta est immaculata, ita permanet coram eo: quæ sola inter Deum & hominem pacem reperit & Mundo tradidit, clamantibus Angelis in eius ortu; *Gloria in excelsis Deo*; & reliqua. Et ipse dicit; *Pacem meam do vobis*. Et Paulus dicit; *Qui est pax nostra*: Vtique pacem inuenit celando potestatem, & monstrando infirmitatem. *Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos, tradidit eam custodibus; Vir adfert pro fructu eius mille argenteos*. Hæc vinea plebs Israël; cuius caput Hierusalem, in qua erat sedes Salomonis: Quæ vinea; id est, populus habens Dei notitiam; fuit *Pacifico*, per hoc quod crederet Prophetis qui Christum prenunciabant venturum, qui est pax nostra; & (vt ipse ait) *Ego sum vitis vera*. Nam sicut ciuitas vel murus est, cum defendit ab impugnatione dæmonum; ita vitis est, cum doctrinæ suæ liquorē credentibus porrigit. De hac ergo vite, est Christo tota vinea domus Israël, vel omnis humana progenies quæ conuersa fuerit ex amaritudine vitis alienæ & ei inserta esse probatur. Cùm in toto mundo Vitis nomine appellatur populus, totus credentium Christo chorus intelligitur. Huius vineæ agricola Pater, in ostensione Filij sui; tradidit eam custodibus Apostolis eorūque vicariis, vt fructus fidei (quos per Trinitatis confessionem profert) non a Volucris vel bestiis cæli dæmonibus deuorentur. Inter quos custodes, ille *adfert pro fructu eius mille argenteos* qui vir fortissimus est, sicut Paulus qui dicit; *Amplius illis omnibus laboraui*. Argentum enim ad splendorem doctrinæ refertur, vel interpretationem diuinæ scripturæ; Mille verò, quia solidus, plenarius & indiuisibilis numerus est, ad fidei confessionem, in qua vnus integer & perfectus dicitur Deus in tribus personis coæternis, referre possumus. De qua fidei confessione pullat decies centesimus fructus Apostolicus, per decem verba præceptorum decalogi seminatus. Sic tamen tradita custodibus, vt ipse præfens vineæ semper, & ab eius custodia non recedat; sicut sequitur.

Luc. 2. a. Ioan. 14. d. Ephes. 2. d.

Ephes. 1. d. Ioan. 15. a.

Esa. 5. b.

Hiere. 2. c.

1. cor. 15. b.

Exo. 20. a.

Mat. 28. d.

Philip. 2. b.

Vinea mea coram me est. Talibus tradita est custodibus, qui digni sunt audire; *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi*. *Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius*.

Pro vinea excolenda; *Pacificus*, Christus assumptus homo; per doctrinæ vitæ immaculatæ, & amarissimæ passionis laborem: *mille argenteos*; id est, honorem maiestatis accipit, per quem coniunctus indiuisibiliter per verba Patris comprobatur. De quo Paulus dicit; *Humiliauit se usque ad mortem*; &c. *vt in nomine Iesu omne genua flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum*. Quæ trina genuflexio præfiguratur per millesimum numerū qui & Trinitatis formā & vnus deitatis potētīā dignoscitur designare. (Millesimus enim numerus, qui venit in parte pacificū, per trecentenos & cætenos æternos cucurrit, trium reperies personarum.) Vno verò qui superest, qui supplet numerum; vnus Deus monstratur, in Christo

Mundum reconcilians. Siue numerus videlicet ducentorum, duplicem coronam designat, quam sint custodes vineæ percepturi: Alteram immaculatè viuendo, alteram rectè docendo: Alteram quæ Saluator pro dimissis affectibus & substantiis seculi, centuplo in præfenti seculo reddit; alteram quam in vita æterna, in futuro donabit. Redditur ergo iusta merces vtrisque; plantanti morientique pro vinea, assumpto homine, pacifico, & custodibus vineæ. Ille inter innumeros millenarios, diuinitatis gloriam; Apostoli verò eorūque; consimiles, ipsam crucē suscipiūt Redemptoris, Quoniam sicut per Hebræam, Syram, & Græcam linguas; per primam literam, vnum & mille signatur: ita ducenti, per literam decimam (quæ Crucem deformat, & est similis latinæ literæ X vicefimæ primæ) signantur. In qua quia nouit diuinitas omnes animas collocatas, dicit; *si quis post me venire voluerit: id est; in gloriam maiestatis; abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam. Qui habitas in hortis, amici auscultant te; fac me audire vocem tuam*. Omnia quæcūque ab incarnatione Dñi nostri Iesu Christi acta sunt vel aguntur; à capite huius Cantici vsq; ad hunc versiculum, in persona Ecclesiæ in anigmatibus vel figuris dicta sunt: Nunc verò prope finem Cantici, vsque ad hunc versiculum; in persona Ecclesiæ, ea quæ agenda sunt dum finem acceperit Mundus, exponit Spiritus sanctus. Hæc ergo sponsa; id est, congregatio sanctarum animarū; vocatur ad gloriam resurrectionis: ad quam gloriam, ducatum præstant humilitas, & charitas, & apostolica fides. Significat igitur Spiritus sanctus quod nouissima Persecutione nihil aliud desiderat à Iudæis Creator, nisi confessionis vocem, qui dicit; *si quis me confessus fuerit coram hominibus; & reliqua*. Tunc complebitur confessionis vox per turbam Martyrum in omni Mundo. *In hortis*, id est; in cōuenticulis Fidelium: quæ apparere desiderat agminibus Angelorum, Patriarcharum, Prophetarum, vel Martyrū; quos, amicos præfenti loco nominauit. Proculdubio gaudent in eius confessione, sicut eius crudelitate fuerunt contristati cum diceret, *crucifige*: nunc autem dulcissimā confessionis vocem eius, ex inimicis amici effectū auscultant. *Fuge dilecte mi, & adsimilare caprea hinnuloque cernuorum super montes aromatum*. Hæc videlicet Sponsa, prædicta plebs, vocata à Christo ore Doctorum, hanc reddit vocem responsionis suæ qua confitetur se ad hoc de cælorum montibus descendisse vt prostrato hoste, adsumptam carnem (triumphans) secum ad cælorum montes leuaret. Aromata autem (vt sæpè dictum est) ex multis odoramenti speciebus in tenuissimum puluerem redactis, conficiuntur: vis medicamēti, & mortuus corporibus (fugato fœtore) tribuit incorruptionem, vt supradicti montes cælorum in fluxisse spiritalem animæ medicinam probantur. Hortamur ergo eum per hæc ænigmata, non deicētis locis vel quibuscūque montibus (sicut retro in aliis locis dictum est) sed super montes aromatum, vnde venerat carnem adsumere, repedare. *Caprea* eum hortatur exemplo comparari; quæ vt vetustissimis locis abscondit paruulos, & sic ad arduos & ad excelsos montes si fuerit necesse ascendit, & pleno vbere veloci cursu repedare ad fœtus suos festinat; sic & Dominus

Mat. 19. d. Marc. 10. d. Luc. 18. d.

Mat. 16. d.

Marc. 8. d. Luc. 11. b.

Luc. 21. o.

Ioan. 14. c. nus se promittit facturum, dicendo: *Non relinquam vos orphanos*. Qui vti que per vnitatem Spiritus sancti paternæque virtutis; & prædictos aromatum possidet montes, & de terris ab Ecclesia non recedit: per hoc quod se dicit in Propheta cælum & terram implere. Hinnulo autem ceruorū cum adsimilari precatur, multam eius super peccatores & impios patientiam implorando: non vt cornua potentæ præferat iudicando, & asperetur blasphemis impiorū sicut armati cornibus cerui aduersus hostes suos facere consueverunt; sed per patientiam hinnulorum qui exasperati vel comprehensi non tribuunt talionem, fac me audire vocem tuam. Vocat Ecclesiam Christum dicendo; *Venite ad me omnes; & reliqua*; de qua vocatione dicitur, *Fac me audire vocem tuam*. Et hæc vox quam audire desiderat Christus; est, vt sicut eum verum hominem credidit crucifixum quādo venit habitare in hortis (id est; in cœtu Fidelium) ita verum eum Deum credat in maiestate paternæ, cum ante tribunal persecutores adducti fuerint ad iudicandum. Dicendo enim; *fuge dilecte mi; audiam fecit vocem suam quam desiderat Christus* audire. Per quod cōfiteatur eum solum in terra, solū inter omnes homines; hominem quidem, sed inenarrabili ordine natum: qui omnino solus fordida conuersationē hominum fugiens, solus supradictos montes aromatum ascendens, vt cœli terræque dominator efficeretur, sicut dicitur; *Cōsiderabam ad dexteram; & reliqua*: Et nō fuit vti que qui eum cognosceret, eō quod solus homo nouo ordine de intacto vtero inter veteres homines apparuit Mundo. *Perijt fuga* (inquit) quando in manibus impiorum tenetur: nunc autem ad illam potentiam maiestatis vti que

Psal. 103.

Mat. 11. d.

Mat. 25. c.

Mat. 28. d. Psal. 141.

Ibidem.

caro per supradictam Ascensionis fugam migravit, vbi Cherubim & Sedes, & reliqui, quos Spōsa aromatum mōtes appellat; vnde iustus vltor criminum veniet in gloria Dei Patris. Diuersarum gentium plebem pro loco vel causa, amicam, Sponsam, sororem, & immaculatam appellat: de quibus, velut vnū corpus quinque sensibus quibus vniter opera agnoscitur, fit; ita in hoc Cantico figurauit quinquies Sponsam imaginem, mutando personas ex illo: *Sexaginta sunt regine*; & reliqua: Vel filiam, & illam vnicā matris suæ, & eam quæ vbera habet. Quas quinque personas, quinque opinor intelligi linguas; Hebræam, Græcam, Ægyptiam, Latinam, & Syriacam. Postea vero quæcūque sub cœlo sunt alia conuersa ad Christum: his quasi mēbra corpori inferuntur. Quæ omnes vnum Deum credentes omnipotentem, vnū Redemptorem Christum Dei Filium confitentes, vnum Spiritum sanctum ex vtroque procedentem suscipientes; vnum corpus Ecclesiæ faciūt. De quibus quinque linguis opinor per Esayam Prophetatum: *Erunt* (inquit) *in die illa, cum diruperit Dominus vinculum populi sui quinque ciuitates erunt in terra Ægypti: loquentes linguam Chanaan: Et Ciuitas Solis vocabitur vna. Ægyptus scilicet, obscuritas vel caligo interpretatur: quod totus Mūdus in incarnatione Christi fuisse à Ioanne docetur cum de eo ait; *Lumen in tenebris lucet*: & reliqua. *Canaan autē, ardens populus*: de quo dicitur; *Et sedit super singulos eorum velut ignis*. Et de plebe Hebræa Sol iustitiæ Christus ortus; sciens in eius Ascensione ad regnum reuocari vt acceleret perpetuæ lætitiæ dies, in quo, eo facie ad faciem perfruatur.*

Mat. 16. d.

Esa. 19. c.

Ioan. 1. a.

Act. 2. a.

FINIS EPITOMES LVCE IN COMMENTARIA AONIO IN CANTICA.

VDALRICI REGII SCHOLIA IN ALIQVOT D. LVCE ABBATIS LOCOS, EX EIVS SVMMARIOLIS IN CANTICA.

NAM diuisionem: *Ego puto legēdum esse*; duas diuisiones: *est enim numerus ille. lx. impariter par. Sunt qui tres, vt xl. & cetera; numerus ille. xl. seruo diuiditur in partes æquas. Vnde & ipse impariter par est. Ibidem. lin. Sunt qui septem, vt. lxxx. Arbitror & hoc loco mendam esse, ac legendum; Sunt qui quatuor, vt lxxx. N. m. is numerus quater admittit æqualium sectionem, vnde & ipse quoque impariter par est. Et hæc meam cōfirmat quod sequitur linea; diuisiones recipit quatuor. Hæc omnia ex geometrico numero demonstrari quoque possunt.*

Fol. lin. trium reperies personarum melius fortè sic: Triada representat personarum; vel Trinitatem representat personarum. *Videtur autem esse sensus: Si quæras, 3 in 1000. per diuisionem, vnāque duntaxat quotientis figuram, habebis pro quotiente 300. & pro residuo 100. Porro per 300. quemadmodum Trinitas in personis, ita per ceterum significatur nobis vnitas diuinæ Naturæ: Siquidem 300. à ternario, 100. vero ab vnitatem ducunt appellationem: Deinde, quia Trinitas pariter & vnitas in deitate est; deusque pacis Deus est vt pie philosophatur Apostolus 1. Cor. 14. & 1. Thess. 5. & 2. Thess. 3. Millenarius ergo rellē dicitur venire in parte pacificum. Ibidem, linea. Siue numerus: melius? Vel numerus.*

Fol. lin. Per primam literam vnum & mille. per h enim sine puncto, vnum; cum puncto sic, h mille significatur. *Lin.* Ita ducenti: *Ego censeo legēdum esse*; Ita decem, per literam decimam, & notam quæ Crucem format & est similis latinæ literæ, xxigēsimæ primæ; signantur. *Est enim ille character seu nota, x. qua denarius vulgè representatur. Porro decima litera apud Hebræos est י Iod; cuius figura neuiquam similis est vigezimæ primæ literæ Latinorum, X. Signat autem י Iod in numeris, decem: ducenta verò per literam י resch significatur.*

S. P. N. THEOPHILI PATRIARCHÆ ANTHIOCHENI OPUSCULA.

Commentariorum sive Allegiarum in sacra 4. Evangelia; Libri 4.

Eiusdem contra Christianæ Religionis calumniatores; ad Antolycum; Libri 3.

DE EODEM S. P. N. THEOPHILO; EX EVSEBII ECCLESIASTICÆ HISTORIÆ LIB. 4. CAP. 19. ANTHIOCHENÆ ECCLESIAE, &c.

Idē. Nic. ecclesiast. Hist. lib. 3. Cap. 25.

Anthiochena Ecclesia cum post Heronem Cornelius 4. ab Apostolis præfisset; eo mortuo, Heros, quintus ordine obtinuit Episcopatum, cuius deinde, Theophilus 6. Episcopus designatus fuit.

Ex eiusdem Libri Cap. 23.

Alij habēt Anatolio: potro idē quod hic Eusebius, Niceph. Hist. li. 4. c. 19.

Theophili verò (quem Anthiochena Ecclesia Episcopum fuisse supra monstrauimus) tres Libri extant, quos, Regionis elementa & quasi seminaria complectentes, Antolico dedicauit. Aliud item opusculum edidit cuius Inscriptio est, Contra Hermogenis hæresim, in quo testimonis sumptis ex Apocalipsi Ioannis utitur. Alij sunt eius libri qui ad primam Christiani in fide Institutionem spectant.

Ex Guilielmi Archiepiscopi Tyri, Lib. 4. Hystoriæ Belli Sacri, Cap. 9.

Antiochia, Apostolorum princeps Cathedram obtinuit sacerdotalem, & Pontificali primū functus est dignitate; viro venerabili Theophilo qui erat in eadē Ciuitate potentiss. in proprio domate, Basilicam dedicante; Cui Lucas eadē ex urbe origin. trahens, tam Euangelium suum quam Actus Apostolorum scripsit; Qui & B. Petro sepimus in ordine Pont. in eadem Ecclesia successit.

Ex D. Hieronymi Scriptorum Ecclesiasticorum catalogo.

Theophilus sextus Anthiochena Ecclesia Episcopus sub Imperatore M. Anthonino Vero, Librum contra Marcionē composuit qui usque hodie extat. Feruntur eius & ad Antolycum 3. Volumina, & contra Hæresim Hermogenis Liber 1. & alij breues, elegantēque Tractatus ad Ecclesie edificationem pertinentes. Legi sub eius nomine, in Euangelium & in Prouerbia Salomonis Commentarios, qui mihi cum superiorum Voluminum elegantia & phrasi non videntur congruere. Gustū eius modicum exhibet in Expositione Parabolæ de Villico iniquitatis quam ipse de Cōmentariis eius trātulit cum ad Algasiam de Quæstione eius Parabolæ interrogatus ab eā responderet: Sixtus Sen. Bibliothecæ sanctæ. Lib. 4.

S. P. NOSTRI THEOPHILI PATRIARCHÆ ANTHIOCHENI; COMMENTARIORUM, SIVE ALLEGORIARVM. in sacra 4. Evangelia. LIB. I.

Quatuor Evangelia quatuor animalibus figurata Iesum Christum demonstrant. mattheus enim Saluatorem nostrum natum passūque homini comparauit. Marcus Leonis gerens figuram, à solitudine incipit dicens; Vox clamantis in Deserto, parate viam Domini; sanctęque regnat inuisus. Ioannes habet similitudinē Aquilę, quod ab imis alta petiuerit: Ait enim; In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat principio apud Deum: Vel quia Christus resurgens volauit ad cęlos. Lucas Vituli speciem gestat; ad cuius instar Saluator noster est immolatus. Vel quod sacerdotij figurat officium Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid filij Abraham: quamuis ordine successione posterior sit Dauid, ideo tamen prior quā Abraham in Domini generatione describitur quia princeps fuit generis Christi, & quod in regno clarus enituit; Abraham vero populorum fuit fidelium pater. & ob hoc prius, Dauid filius dicitur Christus. Sciendum est, quoque quod Mattheus per reges, Lucas autem per sacerdotes ductā Christi originem comprobauit. Et non est mirandū si pauciores secundum Mattheum successiones vsque ad Christum fuerint, plures verò secundum Lucam; cum per alias personas generatio deducta sit Iesu Christi: potuit enim fieri vt per eundem temporum cursum, alijs bre-

Mar. i.

Ioh. i.

Cur Christus dicitur filius Dauid, deinde Abraham, mathei & lucę genealogia. rum christi distincta.

uior, alijs longior vita prouenerit. Christi autem generatio sic erat. Cum Ioseph nō sit pater domini Saluatoris; quid pertinet ad Dominum, generationis eius ordo deductus vsque ad Ioseph? Sciendum est primū non esse consuetudinis Scripturarum vt mulierum generatio describatur: Deinde ex vna Tribu fuisse Ioseph & Mariam; vnde, ex Lege, eam vt propinquam ducere cogebatur in vxorem, Ideoque in Bethleem simul censentur quod de vna stirpe sint generati. Cum esset desponsata mater eius Maria: quare nō ex simplici virgine desponsata cōcipitur Christus; primū, vt per generationē Ioseph, origo Marię monstraretur: Secundō ne lapidaretur à Iudæis vt adultera: Tertiō vt in Ægyptum fugiens, haberet solatium viri: Quartō vt partus eius falleret diabolum putantem, Iesum de vxorata nō de virgine natum. Cum ergo natus esset Iesus in Bethleem ciuitate Iudę; hoc est, in domo panis: Nam Bethleem, domus panis; Iuda verò, confessio interpretatur: Illic natus est Iesus qui dixit; Ego sum panis viuus qui de cęlo descendit. Pannis obuoluitur vt scissam humani corporis vnitatem, suo redineret in corpore. Obtulerunt Magi ei munera: aurum vt regi, thus vt Deo, Mirrhā vt homini ad sepulturam. Admoniti sunt ne redirent ad Herodem: quoniam his qui ex gentibus ad Christum veniunt, recursus ad Seculum denegatur. Tunc misit Herodes & occidit Infātes; quod legim⁹ Infātes pro Christo occisos esse; significat, incipientes peccare consilia

Cur Christus ex desponsata sit genitus.

Ioh. 6.

Matth. 2.

1. Cor. 10. p. sal. 16.

Hierc. 31.

Isaac Nazareus.

Matth. 3. li. 40.

Matth. 3.

Ezech. 11.

Psal. 149.

Act. 2.

Papifim⁹ ignis in futura vita

Matth. 4.

1. Corin. 3. & 6.

Matth. 3.

consilia sua ad Christum debere cōuertere, de quo scriptum est; *petra autem erat Christus, & bestius qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram*: hoc autem intelligendum est de baptisimato dixisse Prophetam. Nā quod ait, *à bimatu & infra*; Gētilem populum atque Iudaicum dicit venturos ad baptisimum. *Vox audita est in Rama*: id est, in excelso; scilicet longē latēque dispersus. *Rachel plorans filios suos*: Rachel vxor fuit Iacob, hic pro Ecclesia ponitur quę esset Martyres habitura. *Et noluit consolari*; æstimās, filios suos mortuos in sempiternum esse victuros. *Quoniam Nazare⁹ vocatur*: Nazaræi dicuntur ex repromissione nati quorum capita, ferrum non tangebat; vt fuit Isaac, Samuel, Hieremias, Ioannes Baptista, Christus de⁹ noster; & Sanfon qui in figura fuit Saluatoris nostri, homo magnę virtutis; qui ad instar septiformis Spiritus, septem crines legitur habuisse, in quibus ideo vires gerebat quia *Caput viri Christus est*. Et sicut Sanfon, per coniugem amissis criminibus, voluit interire: Ita Christus pro cōiuncto sibi genere; id est Iudæis, & deferentibus se Discipulis qui sunt fidei lumina; sponte passionem subiit Crucis: Deinde velut recuperans crines, refumpta maiestate, resurrexit à mortuis; & terram necem, male conuersantibus illaturus *Vox clamantis in Deserto*; id est, in seculo; eò quod non habentes fidem Seculares deserunt cultū Dei, *parate viā Domini*; id est, animas Credētium in quibus ambulaturus erat Domin⁹. *Omnis vallis implebitur*; id est, omnis Mūdus doctrina Christi replebitur & *omnis collis humiliabitur*; id est, Diaboli nequitia cōteretur. *Et erunt praua in directas*; scilicet cum mala reuertuntur in bona. *Cibus Ioannis erant locustę & mel sylvestre*: per locustas, populos agrestes significat; mel autem fructum indicat credulitatis iporum quibus prophetantibus, dulcis auditus erat vt fide sua pasceret prædicantē. Siue per Locustas, gentes; per mel autem, significat Iudæos, credulitate sua, fructūs Deo dulcissimos offerentes. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę*: lapides pro paganis ait propter cordis duritiam, vt in Ezechiel dicitur: *Auferam a vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, Ecce securis ad radices arboris posita est*; id est, prædicatio sermonis diuini, ex vtraque parte habens acutum noui ac veteris Testamenti: vnde alibi ait, & *gladii accipietes in manibus eorum*. Radices verò arbori, spes & curas hominum dixit. *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni*; hoc ideo ait, siue quia ignis Spirit⁹ sanctus est vt Acta Apostolorum docent; cum eo descēdente, sedit quasi ignis super credentium linguas & impletus est sermo Domini dicētis, *Ignem veni mittere super terram, & quid volo nisi vt ardeat*; siue quia in præsentī vita Spiritu baptizamur; in futurā autem, igni, habens ventilabrum in manu sua: hoc est; Crucem, *Et purgabit arē suam*; scilicet mundum vel Ecclesiam suā; & *colliget frumentū in horreum suum*; id est, in Paradisum congregabit Sanctos, Nam per paleas, peccatores significat, *Sciat Iesum super pinnā Templi*; per templum, hominem significat; vt & Apostolus, *vos estis Templum Dei*; per pinnam templi, nostram indicat sublimitatem de qua Christum descendere Diabolus hortabatur dicēs; *mitte te deorsum ne offendas ad lapidem pedem tuum*: Lapidem verò, pro homine inuidioso, propter duritiam cordis Diabolus dixit vt & supra; *Dic vt lapides isti panes fiant*. *Vade re-*

tro Sathana: id est; vade in ignem æternū. Diabolo hæc dixit: Nam beato Petro hoc dixisse; significat, sequere me quia contrarius es voluntati meę *Vos estis sal terrę*: sal appellantur Apostoli, quia per illos conditur vniuersum genus humanum. *Si sal euauerit, in quo salietur?* Id est; si Doctōr errauerit, a quo alio Doctōre emendabitur? *Vos estis lux Mundi*: hoc Apostolis dicit qui illuminant Mundum Doctrinā cœlesti. *Non potest ciuitas abscondi super montem posita*. Ciuitas; à ciuibus dicitur; id est; ab habitatoribus appellatur: Ciuitas, Ecclesia; mōs, iutelligendus est Christus super quem ædificata est Ecclesia. *Neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio sed super candelabrum*: Lucerna, verbū Dei est, modium autē m, lex, eò quod in abdito loco fuerit: Candelabrum verò, crux Christi, quę totum Mūdum fulgore sui luminis illustrauit. *Non veni legem soluere sed ad implere*; quia dilectio Proximi, legis est plenitudo, & causa humanę dilectionis Christus corpus humanum sumere dignatus est, Ideoque non soluit Legem sed impleuit Saluator adueniens. *Iota unum vel vnus apex non præteribit à Lege donec hæc omnia fiant*: per iota, vetus significat Testamentum quo Decalogus continetur: Iota enim pro decem est apud Græcos; Apex autem quatuor litteras habens, per Euangelium quadruplex, Testamentum indicat nouum. *Esto consentiens aduersario tuo*: hoc est; Legi diuinę consenti, quam omnis peccator aduersarium putat ob uiam desideris suis; & benè es in via; id est, in hac præsentī vita, vel in carne, *ne tradat te Iudici*: Age igitur quod præcepit lex, ne te dissentientem sibi tradat Iudicij scilicet Christo, & Iudex tradat te ministris, id est Angelis; & mittaris in carcerem; id est, in Gehennam. *Et non exeat inde donec reddas nouissimum quadrante*: id est, de omni ociofo sermone rationē omnino persolues. *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue illum*: dextero oculo & dextera manu; fratrum, vxoris, liberorum, affinium, & propinquorum mōstratur affectus: quem si ad contemplandam veram lucem nobis impedimento esse cernimus, supra dictas truncare debemus istius modi portiones, ne dū volum⁹ lucere supra ceteros, ipsi pereamus in æternum. *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua*: per sinistram, præsens vita; futura verò, per dexterā declaratur: vel dextera indicio, significat Christianos colentes Christum sedentem ad dexteram Patris; per sinistram verò, hæreticos indicat vel Iudæos. *Nolite thesaurizare vobis thesauros super terram*: id est; nolite habere fiduciā carnis. *Vbi tinea*; id est, auaritia decipit vel libido; & *vbi fures effodiunt*; id est, demones sollicitant peccatores. Nam per thesauros, fidē significat; per terram, carnem; per cœlum, spiritum; *Lucerna corporis tui, est oculus tuus*: Lucernam, oculum; lumen pro Episcopo vel his qui in Ecclesiā clari sunt, dixit, Corpus, pro Ecclesia; Tenebras, pro peccatis vel ignorantia posuit. *Si oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit*: Lippientes oculi solent lucernas videre numerosas; simplex autem oculus & purus, simplicia intuetur & pura. *Hoc est ergo quod ait: quomodo totū corpus in tenebris e⁹ si oculus ei non fuerit*; ita si anima principalem fulgorem sapientię perdidit, vniuersus sensus in caligine commoratur. *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, in tuo autem trabem non consideras?* hoc autem ad

Matth. 5.

Matth. 5.

Matth. 5.

*echēnā quā existur, Purgatorium appellamus.

Matth. 6. Dextra, & sinistra, mysticē quid sit.

Luc. 11.

Matth. 7.

eos ait qui malè viuentes audent cum simplicioribus de lege contendere; quorum ab oculis, stipulam coronæ Dominicæ mundare nituntur, & in suo trabem non sentiunt Crucis. *Nolite sanctum panem de re canibus*: per canes significat eos qui post pœnitentiam peccant. *Neque miseritis margaritas ante porcos*; per porcos, illos vult intelligi qui necdum Euangelio crediderunt, & in luto incredulitatis suæ vicibusque versantur: quib⁹, ait *Margaritas*; id est, mystica Sacramenta fidei non debere committi. *Nunquid colligunt de spinis uvas: aut de tribulis ficus?* In spinis & tribulis hæreses intelligendæ sunt de quibus iusticiæ fructum nemo colligit; id est, Martyres ex hæreticis nemo nouit. *Nō potest arbor bona malos fructus facere*: Arbor mala, homo peccator est qui malos fructus facit; hoc est peccata libidinis & auaritiæ: Arbor autem bona homo bonus est placens Deo, faciens fructus bonos. *Omnis qui audit uerba mea & facit ea, similis est uiuo sapienti qui edificauit domum supra petram*: Petra, Christus est intelligendus; domus, uita hæc præfens innixa Deo; fulmina & venti impetus persecutionis; arena, hæresis in quâ quidquid ædificatū fuerit cadit. *Accessit quidam Cetero*: hic figurâ gerit populi ceteris credentis in Deū & uenientis ad fidem ex omni Orbe terrarum. Sanè quod ait; *Filius hui⁹ regni ibit in tenebras exteriores*, Iudæos incredulos taxat. *Vulpes foveas habent*: in te scilicet, tanti doli tantæque sunt fraudes, ut in tuo corde vulpes videantur fecisse cubilia, *Et volucres cæli nidus*: id est; tantum superb⁹ es ut uolare te æstimes; cumque sit peccus tuum plenum iniquitate & arrogancia, Christus illic succedendi non inuenit locum. *Sine, mortui sepeliant mortuos suos*: id est; perimite Infideles officia præbere nature. Tu autem uiuificaturus animas meus esto pedissequus. *Nunquid possunt filij Sponsi ieiunare quando cum illis est Sponsus?* Sponsus, Christus est; filij autem Sponsi, nouissimi Christiani qui diuina faciendo præcepta minime ieiunamus adhærentes ei qui dixit, *Ego sum panis uuius qui de Cælo descendi*: quisquis ergo ab eius mandatis fuerit alienus, auferetur ab eo Sponsus; id est, Christus; & tunc ieiunabit. *Nemo mittit commixturam panni rudis in uelimentum uetus*: Indumentum uetus, ueterem hominem significat; Nouum uero indumentum, hominem indicat spiritalem qui carnali iunctus maiorem facit scissuram maiusque peccatum. *Neque mittunt uinum nouum in utres ueteres*: Vinum nouum, sacramentum est noui Testamēti; utres autem ueteres, Iudæi sunt. Nam utres noui, nos sumus Christiani: mustum bibentes id est, doctrinam Sancti Spiritus. *Ecce mulier que profluuio sanguinis laborabat*: per mulierem Emorausam, Ecclesia significatur ex Gentibus; in cuius imagine, antè iugulati sunt Macchabæi cæterique Prophetæ: Sed ueniens Christus iudicio Crucis suæ; nō in muliebri profluuio fecit sanguinem Martyrū fundi, sed in gloriâ suâ. Vestimentum autem Saluatoris tetigisse mulierem, diuinas significat Scripturas: 12. uerò anni, Apostolorum numerum monstrat. *Nō est mortua puella sed dormit*: hoc ideo, ait quoniâ Deo uiuunt omnia. *Et cum eieceta esset turba, intrauit & tenuit manum puellæ*: Non enim erant digni ut viderent mysterium resurgentis, qui resuscitantem Dominū indignis contumeliis deridebant. *Et tenuit manum eius, & surrexit puella*: Nisi prius mundatæ fuerint

manus Iudæorū; quæ sanguine plenæ sunt; Synagoga eorum mortua non resurget. *Messis quidem multa operarij autem pauci*: messis; id est populus: operarij autem pauci; id est, Doctores Ecclesiæ. *Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum*: Lupos, Persecutores; Oues autē, Christianos ait. *Astuti estote sicut Serpentes*: Qui in necessitate mortis, caput suum celant corpus autem suum uelut minus necessarium negligunt cædi exponentes; Ita & nos caput nostrum facultatēque nostras abijciamus, *Simplices sicut Columbae*: Columba, Ecclesia est. *Cum autem persequuntur uos in hac ciuitate fugite in aliam*. Hoc apostolus ait: cū uos in hac congregatione Iudaica fuerint persecuti; fugientium more, celeriter ite ad gentes; hoc est, Paganos: & si apud eos persecutionem prædicatio diuina pertulerit, migrandum est rursus mente non corpore; ad illos scilicet, qui errantes, uiam ueritatis affectant; de quibus dicit Iesus; *& alias Oues habeo que non sunt ex hoc Ouli*, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum Oule, & unus Pastor. *Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine*: Tenebras, pro Iudæis; lumē autem, pro Christianis ait; ut dicit Apostolus, *erat aliquando tenebræ nunc autem lux in Domino*, ergo ut filij lucis ambulate. *Et quod in aure auditis, prædicate super tecta*: Aurem populo ait propter auditum; si oculi Principes intelliguntur, eò quod cæteros illuminent prædicatione diuinâ: tecta autem, promissa diuina ideo dixit quia Credētes remoueri habebant à cōuersione terrena, & in uia cœlestis disciplinæ cōstitui. Iste est sensus, omnia quæcumque à me auditis; populo, publicè ac ueluti in edito, prædicate. *Nonne duo passeressesse ueniunt?* spiritum animamque significat, ut scriprum est; *anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium*: Assis autem, denarius fidei est ad quam religionis studio conuenimus. *Et unus ex eis non cadet super terram*. Super terram, uerè hominem significat qui sine uolūtate Patris cœlestis nec Animam nec spiritum sumit. *Sed & capilli capitis uestri omnes numerati sunt*; quod caput nostrū Christus est; Capilli eius, Sacti sunt intelligēdi quos Christ⁹ numerare dignatur: Nō ergo hic capitis nostris significat comā quæ in nostra uel in Tōris est potestate. *Non egent sani medico sed malè habētes*: Infirmitas Mundi uisitata est aduētū Saluatoris domini; omnes enim peccauerāt & egebāt gloriâ dei: aduētū uerò eius nullū iustum inuenit sed omnes reos & qui frenetica rabie medicū occiderunt, qui infirmitates nostras & labores nostros portauit & crucifixus est pro nobis ut de sanguine suo fieret medicamentū quo sanaretur omnis egrotus, *Simile est regnū cœlorum thesauro abscondito in agro*: Thesaurus absconditus in agro gratia est in Mundo missa, dicente domino; *Ager autem hic Mundus*. Ideo autem ait thesaurum absconditum, quia non omnibus datur. *Margarita præciosa*; est Trinitas sancta quæ diuidi non potest, nam in uitate consistit. *Retem missum in mare*; est prædicatio data seculo. Capti sunt pisces; id est, conuenerunt ad Ecclesiam boni & mali; sed mali ruperunt retia, schismata facientes; & multi Infideles exierunt de congregatione Catholica. *Secesit indè in Nauicula*: Nauis est Ecclesia; quia ut illa de tabulis, sic & ista de animabus est composita fidelibus: uela extendit orando, anchoram fidei figit in cœlo

Hæreticorum nulli Martyres.

March. 7. Luc 6. Adificata omnia in Hæresi, conuulunt.

Math. 9.

Ioh. 6.

Mat. 9. b.

Math. 20.

Ioh. 10.

Ephes. 5.

Psal. 113. b.

Math. 9.

Mat. 13.

Ecclesia similis Naui. Mat. 14.

in cœlo, habet arborem crucis, funes Charitatis extendit, & remigia sanctæ operationis habere cognoscitur. *Acceptis quinque pambus & duobus piscibus, &c. manducauerunt omnes, & saturati sunt*. De quinque panibus; id est de doctrina Penthateuci; & duobus piscibus; hoc est, duobus Testamentis, Vetere & Nouo; quinque milia hominum saturata significant quod in quatuor cardines Mundi uerbum Dei cucurrerit, ut legimus: *In omnem terram exiit sonus eorum & in fines Orbis terre uerba eorum*: per septem etiam sportas, septem Ecclesias dicit quas in Apocalipsi legimus, quæ uinitatis gratia continentur. *Et ambulabat Iesus super mare*: ideo Iesus ambulabat super mare, quia uenientem in hunc Mundum non demersit tempestas aqua neque absorbit Profundum, nec coarctauit super eum puteus os suum: Et quia uenit Princeps huius mundi, & in eo nihil inuenit suum. Denique supra Mare ambulabat, quia nullo pondere peccati grauabatur: Petr⁹ uerò supra petram fundatus, in quo figurabatur Ecclesia in qua boni & mali sunt iūcti, mergebatur: sed Domini est dexterâ subleuatus, quia noui Dominus pios de tentatione eripere. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proiice abs te*. Oculum scandalizat: cuius Sacerdos, tantum dīctor est & non factor, dicente domino Apostolis: *uos estis lux mundi*. Et quid est, *erue eum abs te*; nisi quod cum aliquis sacerdotum de Catholico dogmate in aliquam hæresim declinauerit, abiiciendus est ne cum illo plebs in gehēnam mittatur: per manum autem, amicum; per pedem uerò, seruum ancillamque significat. *Ouis erratica*, anima est quæ habens pabulum spiritale, sine pastore in peccatis errabat; quam Angelis Dominus sociauit. *Erunt primi nouissimi; & nouissimi primi*: Ex gentibus scilicet Christiani; & primi nouissimi; id est, Iudæi: *Uel legimus, maior seruiet minori, Deus cecos illuminauit*; Iudæos atque Gentiles: *Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei*. Hi iuxta uiam errant, quia in Christum necdum crediderunt, qui est uia ueritas ac uita. *Simile est Regnū Cœlorū homini Regi qui fecit nuptias filio suo*: Dominus Iesus uenit hic ad nuptias ut animam nostram spiritui maritaret; quorum copula spiritali filios procrearet; Charitatē scilicet, pacem, gaudium, spem, bonitatem, mansuetudinem, continentiam. *Cui autem similem æstimabo generationem istam? similis est pueris sedentibus in foro & clamantibus*. Duo genera puerorum sunt alij sensu, alij malicia tales sunt, ut legimus; *nolite pueri effici sensibus, sed malicia paruuli estote ut perfecti sitis sensibus*. Forum autem, Hierusalem significat in qua diuinæ Legis Iustitia tractabatur: In quo foro olim dicuntur fuisse Prophetæ, postea Apostoli carentes malitia quibus ait Iesus; *Pueri numquid pulmentarium habetis? Cantauimus uobis & non saluastis*: id est; Aduentum & gloriam Domini prædicauimus, & credere nolulistis; Saltare enim, lætari est. *Lamentauius & non planxistis*: excidium scilicet Hierusalem, & dispersionem populis; nec tamen pœnitentiam egistis. *Abijt Iesus Sabbato per segetes Ager est omnis Mun-*

us iste: Agri segetes, fecunditas numerosa Sanctōrum: Spicæ agri, fructus Ecclesiæ; quos discutiētes Apostoli, operibus suis pascebantur. Confriantes autem manibus suis spicas, Apostolos manducasse ob hoc ait Euangelista, ut paleas & aristas (id est; peccata) à Credentibus, Baptismate separarent. Dies uerò Sabbati, aduentum indicat Saluatoris: 5. enim libri Moſis, quinque dies computantur; & omnium Prophetarum dicta, liber vnus sextusque dies accipit; unde Sabbatum septimo ponitur loco. *Inuenit Iesus hominem habentem manum aridam*; id est, infructuosam: cui, dicendo, *Extende manum tuam*; significat, eum non auarum debere esse sed largum. *Arundinem quassatam non cōfringet, & lignum fumigans non extinguet*: Qui peccatori non porrigit manum nec portat onus fratris, iste quassatam arundinem confringit; & qui modicam scintillam fidei contemnit in paruulis, hic lignum extinguit fumigans; quorum utrumque non fecit Christus; ad hoc enim uenerat ut saluum faceret quod perierat. *Quomodo potest intrare quis in domum fortis & uasa eius diripere nisi prius alligauerit fortem?* Fortis erat præterito tempore Sathanas qui omne genus hominū in hoc Mundo uelut uasa propria possidebat: Sed ueniens fortior eo Filius dei, uictō illo, passione sua eruit nos è potestate ipsius; & fecit nos uasa sua, dās nobis Spiritum sanctum. Hunc autem habemus thesaurum (ut ait Apostolus) in uasis fictilibus ergo corpora, uasa dixit. *Quicumque dixerit uerbum, contra Filium hominis; remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro*: Sciendum est quia Filius hominis cuiuslibet, quæ carnis sunt, sapit: Cui si contradicitur, iustitia est ante peccatum, Nam Iesus Christus Dominus noster, humilitatis studiosè filium hominis dicebat, cum esset & per Patrem Deus & per matrem homo, quamuis omnes facientes iustitiam (sicut ait Apostolus) *Filij Dei uocemur & simus*. Præterea ergo negat contra Spiritum sanctum emissum uerbum posse dimitti, quia Deus spiritus est, & spiritalis est lex diuina. Ergo sicut quicumque filium hominis humana meditantem impunè contemnimus; ita dicenti agentique spiritalia, ut Filiū Dei nō resalutare, perpetu⁹ est reatus nisi pœnitentiæ remedia consequamur. Nam peccator conuersus ad Deum, & delictis suis terminum ponens; desinit esse peccator ut ait Ezechiel. *Iustitia iusti non liberabit eum, in quacumque die errauerit; & iniquitas iniqui non disperdet eum quocumque conuersus fuerit*. Denique Paulus persequens Ecclesiam Dei, spiritale peccatum gerebat; sed misericordiā est consecutus à Domino, quia ignorans fecerat in incredulitate sua. *Regina austri surget in iudicio*: sicut regina Saba uenit ad Salomonem; ita Ecclesia cum multitudine Credentium, ab omni Orbe terrarū uenit ad Christū: de hac Ecclesia, Dauid ait. *Astitit Regina à dextris tuis in uestriu deaurato circumamicta uarietate*. *Simile est regnum Dei grano sinapis*: granum sinapis missum in agrum, seipsum Saluator ostendit qui missus est in hunc Mundum à Patre, de cœlis: quod minimum granum minus est quidem omnibus feminibus; scilicet quod ipse deposito honore cœlesti, humilior sit factus omnibus hominibus ut ait Apostolus; *qui cum in forma*

Marc. 6.

Psalm. 68.

Mat. 14. d. 2. Pet. 2. b. Matth. 18.

Mat. 19. Gene. 25. c. Rom. 3. c. Mat. 22. a.

Mat. 11. c. 5. Cor. 14. d.

Ioh. 21.

Mat. 11. a.

Mat. 12. a.

Mat. 12. b.

Mat. 12. c.

Rom. 8. Gal. 3.

Ezech. 18.

Mat. 12. d.

Mat. 13. d. Psal. 44.

Philip. 1. *Dei esset (inquit) non rapinam arbitratus est esse se aequali Deo, sed semetipsum exinanit formam serui accipiens.* Ergo propter contumelias quas ipse pertulit nostri causa humiliorem se omnibus demonstravit: sed postquam creuit Christus, scilicet vel in cruce vel resurgens, recepta iam potestate, maior omnibus hominibus ut sanctus Paulus ait: *propter hoc (inquit) exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen quod est super omne nomen ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & inferorum.* Arborem autem fieri, ita ut volucres caeli habitent in ramis eius; Ecclesiam quae post passionem & resurrectionem Domini nata est, ostendit: cuius ramos esse Apostolos, constat, ad superna tendentes. Volucres autem caeli habitantes in ramis; homines significat spirituales qui in Apostolorum catholica doctrina requiescunt: qui idem Volucres appellantur quoniam sanctae conuersationis studio volare videntur ad caelum, a terrenis operibus recedentes. Tum & ut ait Apostolus; *& nos qui viuimus simul rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera, & sic cum Domino erimus.* Siue propterea Regnum Dei, grano sinapis adaequatur; quia ita difficilia in deuotis praecipua diuina, sicut vehemens est ac moieustum sinapi illud fumentibus. *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro: Ager hic, Mundus est; thesaurus, Christus est qui triduanam latuit passione: Vnde vendendum est nobis omne quod habemus in hoc seculo, vt vitam mereamur aeternam.* *Accipitis Iesus quinque panibus & duobus piscibus:* Per quinque panes, Pentateucum significat; id est, quinque libros Moysi: per duos pisces, duo Testamenta; vetus & nouum; quibus Dominus genus humanum pascit. *Vespere autem facto solus erat ibi: Nauicula autem in medio mari et abatur fluctibus:* Mare significat seculum; Nauis, Ecclesiam; vetus, Diabolum; quarta vigilia Euangelia designat, quae adueniens in fine seculi nobis detulit Christus. Turbatum autem Petrum visa tepestatae diabolicae aurae, Passionem indicat Christi cum penes subuertit est fides negantis Apostoli. *Et rogabant eum ut vel sibi vestimentum eius tangere: Vestimentum Saluatoris, lex est diuina in qua sunt plura mandata, sicut in vestimento multa sunt simbriae: quarum vniam si quis contigerit (id est; de multis, vel vnum praecipuum Saluatoris faciens) remedium percipit salutem.* *Ecce mulier Cananaea de simbria illius veniens:* haec mulier, Gentilis populi habebat figuram, qui rogabat Dominum vt congregatio eius ab erroribus Idololatriae mutaretur: At Iesus dissimulabat, vt fides mulieris omnibus fieret manifesta. *Et Apostoli dixerunt; quid clamat post nos? significantes, post Resurrectionem Domini, Gentilem populum crediturum.* *Respondit Iesus, non se missum esse nisi ad oves perditas domus Israel:* id est; ad populum Iudaeum soluendum, si tamen credere voluissent. *Non licet (inquit) accipere panem filiorum, & mittere canibus:* Panem, corpus suum dixit; Canes autem Gentiles homines velut indignos gratiam diuinam. *At illa respondens ait; utique Domine: id est; verum dicis. Sed & catuli edunt de micis mensa dominorum suorum:* per catulos ostendit omnes gentes venturas ad fidem dei, & esuras ex micis; id est, ex Prophetarum Apostolorumque doctrinis: quas de mensa cadere, est de congregatione populi Iudaici separari ad resurrectionem generi humano praebendam;

Mensa enim, congregatio populi est intelligenda. *Vade ad Mare & mitte hamum, & cum piscem qui primus ascenderit tolle.* Hoc tributo, Passio Domini designatur; quia homo abstrahendus erat a seculo, habens in ore suo staterem: id est; didragma, 4. continens dragmas, quibus intelligenda sunt 4. Euangelia: quorum proditio, testimonia fidei demonstrabat, vnde debitum (id est; peccatum) generis humani possit absolui; quia passione Christi, liberandi eramus a debitis peccatorum. *Nonne hic est filius Ioseph fabri? Filium fabri, vel ab obretractoribus se Iesus voluit appellari quia ipse Conditor Mundi Deus in principio fecit caelum & terram: Et quia terrena nos docent quae sunt caelestia; quasi bonus animae faber, spiritalia vitia nostra circūdolant; citò etiā securum admouens arboribus infecundis, secare doctus exigua, sublimia seruare culminibus; rigida mentium, spiritus igne molire; & in varios vsus, omne humanum genus diuersa ministeriorum qualitate formare.* *Herodes enim tenuit Iohannem & alligauit eum, caput que eius in disco ad mensam sibi fecit afferri:* Discus, nouissimam seculi partem significat; futurum enim erat nouissimis temporibus, vt puella (id est; Ecclesia) acciperet caput Christi; quod obtulit matri, scilicet Synagoga: ergo passionem Christi significabat Iohannis passio. *Non dico tibi septies, sed & usque septuagesies septies: i. 490,* vicibus, vt totiens ille peccanti dimitteret in die quotiens ille peccare non posset: Siue quia hic numerus ita venia conuenit vt poenae. Nā de Lamech ita septuagesies septies vindicatus est, sicut & posterius imitator eius; maliciae eius Iudei, 70. anno (Esdra ducēte) de Babilone redire captiui. *Et cum coeisset rationem ponere, oblatum est ei vnus qui debebat ei, 10. talenta:* Per seruum debitorē summam praedictam, vniuersos homines significat generaliter, qui transgresso Decalogo debitores Deo sumus & nobis dominus dimisit debita peccatorum per gratiam baptismatis, siue per poenitentiam. Ita ergo & nos ceteris debitoribus nostris indulgere debemus, ne affectibus sensuum nostrorum amissis cogamur debita nostra soluere. *Iesus ascendit in montem: id est; ad maiestatem Patris. Et vultus eius immutatus est: id est; maiore sui luminis claritate, ne discipuli de ipso adhuc dubitarent. Nam dixerat sancto Petro: *mod ce fidei quare dicitur? Per vestem ipsius splendidam, adsumptionem sanctorum futuram inducit; per tria verò tabernacula; triduanam habitationem passionis ostendit, siue Trinitatis figuram. Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum caelorum:* per diuitem, populum significat Iudaeorum, qui cum diuitijs egressus est de Aegypto, & de quo legitur, *diuites egerunt & esurierunt,* per camelum autem; Gentilem populum dicit, nihil habentē rectum, gerentēque sarcinam peccatorum, ac per foramen acus intrantē; id est, per arctam viam incedentem, quae ducit ad regnum caelorum: nam & Iudas de precio perditionis diues fuit, sed vitam aeternam non meruit, *Simile est regnum caelorum homini patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Pater familias, Christus est qui operarios conducit & qui credentes colligit vt mercedem suam sanctitatis accipiant; Vineam verò, obedientia legis est; denarius autem, vita aeterna. Primae horae**

Philip. 1.
1. Cor. 15.
Mat. 13.
Mat. 14.
Marc. 6.
Mat. 15.
Mat. 17.
Mat. 18.
Ibidem.
Mat. 24.
Mat. 21.
Ibid.
Mat. 24.
Voti sui pragnantes.
1. Cor. 3.
Mat. 24.
Psal. 37.
Mar. 10. a.

horae operarij, virgines sunt qui se laborem corporis & calorem primae aetatis tolerasse dixerunt; per caetera autem etatis augmenta, in continentibus accipiendi sunt. Vesperè accepisse mercedem, aduētum Christi significat. Siue, primae horae operarius est Adam; Tertiae, Noë; Sextae, Abraham, Isaac, Iacob, & caeteri Patriarchae; Vndecimae, Apostoli, & omnes Christiani fideles: quibus vniuersis, remuneratio aequalis est data; id est, denarius habens figuram Domini aeternam vitam Credentibus dantis. *Homo quidam habuit duos filios, & accedens ad primum dixit; Fili, vade operare in vineam meam: At ille respondens ait; volo: per duos filios, duos populos dicit, Iudaicum atque Gentilem: quorum prior, Gentilis est intelligendus negasse paternis parere praecipis, & tamen fecisse: posterior autem promissit se facturum quod iusserat (vt puta Iudaei) & promissa minime compleuit: Vineam verò, lex est accipienda, ad cuius praecipua omnes homines inuitantur. *Homo erat pater familias qui plantauit vineam, & sepe circumdedit eam: id est; Deus omnipotens plantauit domum Israel: turrem verò, legem dicit; lacum, Templum: Coloni autem, Iudei sunt; Sepis, fides est; Seruos occisos, Prophetas; Alios postea missos, Apostolos dicit, ex quibus vnum decollauerunt, Ioanem. Nouissimè filium suum misit; scilicet Christum, quem occidisse noscuntur. *Reddite quae sunt Caesari, Caesari: Tempore persecutionis reddendum Caesari praecipit corpus, in quod solummodo potestatem habet; Deo autem dicit debere reddi constantiam spiritus & animae, *De Septem fratribus vnā uxorem habentibus. 7. fratres, libri veteris Testamenti intelligendi sunt: Vxor eorum significat synagogam cum qua Patriarchae conuenientes dederunt semen fidei Christianae; sed illa non concepit. *Exurgat regnum si per regnum: id est; aduersus regnum Christi Catholicum, audebit Diabolus, haereses concitare. *Erunt terra motus & fames significat, homines verbi diuini famem passuros; qui timore Diaboli, ad haereses confugient. *Tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes: per Iudaeam terram sanctam, significat hominem castum confugere debere ad Apostolorum doctrinam. *Et qui in agro est; in Ecclesia: non reuertatur tollere vestimentum suum; hoc est, veterem hominem derelinquat. *Vae autem praegnantes: hic significantur qui in corde concipiunt aliquod opus sanctum, & perficere illud causa auariciae dissimulant; eo autem neglecto, voti sui veluti praegnantes existunt: Lactantes autem sunt, qui diuina praecipua negligenter docent aut sapiunt vt paruuli, quibus non solidus cibus sed lac necessarius est. *Orate ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato: id est; ne refrigescat Charitate, ad Gentilitatem reuertaris: aut Iudaismo consentiens, ex praecipuo Antichristi Sabbatum colas: siue hic sensus est, ne propter asperitatem temporis, frigus fidei patiamini; aut in Sabbati ocio, deuotionis timorem minime seruare possitis vel certe Persecutores euadere non valeatis. *De die illa autem vel hora, nemo scit: diem & horam Deus se tantum scire, non hominem voluit: & ideo nec Filium dixit scire, vt improbitatem humanam in Iudicij diuini curiosa inquisitione confunderet, cum Filium hominis hoc nescire dixisset: caeterum Filius Dei, qui Deus ex Deo est; hoc ignorare non poterat, quippe dixit; *omnia Patris mea sunt: Si ergo natu-************

ra Patris in filio erat, scientiae natura degenerare non poterat: ergo diuinitas vna Patris & Filij, diem & horam nouerat quam creauit; non poterat autem nosse humana fragilitas quod vtiliter ignorabat: *Tunc erunt duo in agro; Vnus assumetur & alter relinquetur.* In agro sunt, qui gubernant Ecclesiam, vt ait Sanctus Paulus: *Ego plantauit, Appollo rigauit, Deus incrementum dedit. Duo in seculo: in seculo esse, Monachos significat qui amat quietem, alieni a tumultu generis humani & Domino seruientes; inter quos, sunt boni & mali per molam, Mundum indicat & eos qui mundanis actibus conteruntur: Nam sicut mola duobus lapidibus constat; ita alter populus inuisus Deo, alter Catholicae Ecclesiae Orbem in terris complent, & horum aliqui Deo complacent, aliqui artibus seculi ita vtuntur vt inde nequeant liberari, cum alij sic ibi sint (ait Apostolus) vt qui viuuntur hoc Mundo, tanquam non vtantur. *De decem virginibus, interpretatio haec est: quingue esse corporis sensus; scilicet videndi, audiendi, odorandi, gustandi, & tangendi: qui propter abstinentiam illicitarum rerum & propter integritate fidei in vtroque sensu continent, Virgines appellantur vt ait Apostolus; *Respondi vos vni viro, angur em castam exhibere Christo: & quia Virginitatis deuotione ipse corruptor est Diabolus adiecit Apostolus; *in vno autem ne sicut Serpens Euam seduxit & iurata sua, sic & vestri sensus corruptantur a Chritate quae est in Christo. Lampades autem, opera bona dicit, sicut Saluator discipulis suis; *sint lumbi vestri praecincti, & lucerna ardentis: in Lumbis accinctis, est intelligenda virginitas; In lucerna verò ardenti, opera bona. Quingue igitur sapientes Virgines nolunt videre quod malum est, ab illicitis sacrificiorum cibus ora subtrahunt, complexum detestantur alienum, auditum suum a detrahente conuertunt; odorem diuinam charitatis inquirunt frangendo panem esurienti, hospitem in domum suam introducendo, vestientes nudos, concordantes litigiosos, visitantes aegrotos, sepelientes mortuos: hoc agentes, & virgines & sapientes Virgines comprobantur: negligentes verò, & bona praedicta non facientes; stultas esse non dubium est. Et Sapientes lampades habent lucentes oleo in vasis allato; quod est, Charitatem conscientiae suae in Proximos, habere probatam: Nam sicut oleum omni liquori supernat & eminent; ita charitas praecellit omnibus rebus & laudibus. *Tardante autem somno, obdormierunt omnes; scilicet fatuae: Nam prudentes nisi perseuerassent in vigilijs vsque in finem, non introissent regiam Sponsi: *Ecce media nocte clamor factus est: Noctem pro ignorantia posuit, ac si diceret; cum nesciretur: Ipse enim ait; *Non est vestrum scire tempora vel momenta quae Pater posuit in sua potestate. De hoc clamore etiam dicit Apostolus; *in noctu oculi, in nouissima tuba, & mortui resurgent incorrupti & nos immutabimur. Dum eunt emere: id est; dum quaerunt aliorum fauorem & adulationum suffragia & non operari optant caeperunt aptare Lampades suas: id est; in Resurrectione a mortuis, caeperunt operum suorum Deo reddere rationem, quia tunc nemo veniis est nec quisquam alteri plus quam sibi consulit. *Ite ad vendentes & emite vobis: hoc responsum dedere, iridentes non consulentes, vt irent ad adulatores & emerent sibi oleum; id est, laudem famamque pro-**********

Mat. 21. c
Ibid.
Mat. 21.
Ibidem.
Mat. 24.
Mat. 21.
Ibidem.
Mat. 24.
Voti sui pragnantes.
1. Cor. 3.
Mat. 24.
Psal. 37.
Mar. 10. a.
Ioh. 16. b.

1. Cor. 7.
Mat. 25.
1. Cor. 11.
Luc. 11. d
Act. 1.
1. Cor. 15.

bitatis. Ne forte non sufficiat nobis & vobis: ne ad arrogantiam nobis accidat si vobis diuinorum præbeamus munerum portionem. *Pulsantes dixerunt; Domine Domine aperi nobis*, dictum quidem à Domino; *pulsate & aperietur vobis*; sed in hac præfenti vita, quâo misericordiæ non iudicij tēpus est. *Et vni dedit quinque talenta*: id est, Penthateucum; quem accipiens fidelis Seruus, Decalogi præcepta compleuit. *Alij dedit duo talenta*: hoc est; duo Testamenta, Vetus & nouum; de quibus, fidelis Seruus, Euangelia virtutum opere coæquauit. *Alij dedit vnum talentum*: vnam sententiam; *quod tibi non vis fieri, alij ne feceris*: quam sententiam, nequam Seruus, non exequendo; id est, aliis non præbendo; celsæ & obruiße comprobatur, velut si quis lucernam sub modio, tenebris per liuorem abcondat: *Venit dies Paschæ*: Pascha, Domini passio est vel transitus; triduum, Ecclesia est; per patrem familiâs, Domini Patrem significat; per domum eius, Hierusalem cœlestem debemus intelligere vbi cum sanctis est conuiuium habiturus Christus Dominus nosfer. *Inuenietis pullum asinæ*: per asinam, figuratè intelligēda est Synagoga; per pullum asinæ, lasciuum populum Gentilem indomitumque significat ad quem duos ex Discipulis misit, Petrum in circuncisionem, Paulum in gentes. *Tunc imposuerunt vestimenta super illum, & Iesum super sedere fecerunt*. Id est; Vestis Apostolica, Scripturarū est expositio diuinarum; & nisi cœlesti doctrinā instructa fuerit anima, sessorem habere Deum non meretur: Vel; *ad duxerunt asinam & pullum eius*: id est; Gentilem populum qui & præsepe Domini sui ignorauit; hoc scilicet de quo cibaria sumimus: *Ramos de arboribus abscindentes*: peccata sunt, quæ in nobis virebant; Arbores enim, homines sunt: vel ramos de arboribus cædere, & viam sternere; est peccata sua Domino confiteri, quo facilius in corde credentium Christus Dæmonum victor incederet. *Hoc est enim corpus meum*: Corpus suum, panem dicens de multorum granorum adunatione congestum; populum hunc quem assumpsit indicat adunatum. *Hic est calix sanguinis mei*: Sanguinem suum, vinum appellans de botris atque acinis plurimis expressum & in vnum coactum, Item congregationem nostram significat commixtionem adunatæ multitudinis copulatam. *Pater si fieri potest, transeat*: vel; *transfer à me calicem istum*: fragilitatem in se Dominus præfigurabat humanā, qui sine labore patiendi liberari se cupiebat à corporis nexu. Ob hoc, Calicem, pro passione ait: Nam vinum, sanguis interpretatur; & calix, corpus agnoscitur: Sicut enim vino, calix; ita sanguine plenum est corpus humanum. *Et percussit Petrus seruum Principis sacerdotum & amputauit eius auriculam dexteram*; Is autem cui ablata est, Malchus dicebatur: id est; rex quondam populi Iudæorum, seruus factus est impietatis Iudaicæ, qui ideò perdidit dexteræ auris auditum, quia totam liberè ciuitatem audire consueuerat per fenestram: sed & Dominus, his qui ex Iudæis credere volunt reddit aurem dexteram, & facit eos ex seruis genus electum: *Velum templi scissum*: significabat populum ad videnda Sacramentorum Mysteria conuersum ad Deum ex gentibus quas credidisse noscitur; Ideò enim Christus passus est maledictionem, vt nos à maledictionibus liberaret; Illud ipse passus est, vt nos ab illusione dæmo-

num qui in hoc Mundo versantur, auferret: *Spineam in capite coronam accepit*; vt sententiam capitalem que ex spinis peccatorū nobis debebatur, eriperet. *Aceto potatus est*; vt acedinē qua sanguis noster efferbuerat, in se susciperet, & ipse liberaret à passionis calice qui nostris passionibus debebatur. *Expoliatus est* vt nuditatē Parentum nostrorū, ob quam (Serpentis cōsilio factā) doluerant; niueo vestimentorū tegmine mirabiliter operiret. In ligno suspensus est, vt ligni præuaricationem ligno suæ tolleret passionis: mortem quoque ad se venire permisit, vt eam aduersum se colluctantem dimicantēque prosterneret: & quæ per Serpentem, regnum inuenerat; cum ipso Serpente postea fieret captiua per Christum. Cur Latroni, saluator ait; *hodie mecum eris in Paradiso*; cum vtique illius, secundum hominem, corpus in terra, anima apud Inferos fuerit? Sciendum est quod hanc promissionem secundum affectum diuinæ potestatis impleuit, quia vbiq; Deus esse credendus est; & vbi est Deus, illic & vita atque amœnitas æterna. Quomodo die tertio resurrexit Christus à mortuis? Sciendum est quod prior fuit nox, die; nam tenebræ erant super aquas antequam à Domino fieret lux: & cum primo die azimorum facto vespere, Christus à Iuda sit traditus; primus, Parasceuæ passionis Dominicæ intelligendus est dies; secundus, Sabbati; Tertius, is qui à resurrectione Domini dominicus appellatur & primus est Sabbati. Sanè enim quod legimus in Matthæo; *Vespere Sabbati venisse Mariam ad sepulchrū*: Vesperam ait, pro eo quod est, sero vel tardè: Nam subiicendo, *quæ lucebat in primi Sabbati*, non dubium est, Dominici diei significasse diluculum. Siue hoc magis intelligendum est, quod hora sexta Parasceuæ qua dimisit spiritum factæ sunt tenebræ quæ pro nocte sunt accipiendæ: quibus finitis reddita est lux Mundo, quæ prima accipienda est dies Dominicæ passionis, secunda verò, sequens nox diēque Sabbati: Tertia, ipsum mane post Sabbatum, id est, diluculo cum surrexit Dominus nosfer. *Noli me tangere*: id est, noli me corporali tactu, sed fide pulsare. *Nondum enim ascendi ad Patrem*: hoc est, nondum in te ascendi quæ viuentem cum mortuis quæris, & ideò ad Discipulos mittitur, quorum credere disceret exemplo; Amen.

S. P. NOSTRI THEOPHILI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, COMMENTARIORUM SIVE ALLEGORIARUM IN EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

LIBER. 2.

ECCETTO mitto Angelum meum ante faciem tuam: Per Angelum, hic hominem Ioannem Scriptura significat; sicut & in Genesi ait: *Videntes Angeli Dei filias hominum quod speciosa essent, sumpservunt sibi uxores*: Angelos enim istos Dei, intelligimus homines sanctos lapsos in peccatum. *Vox clamantis in Deserto*: significat Ioanem clamasse Iudæis; nam Desertum, dicit terram Iudæam à sancto Spiritu derelictam. *Erat autem Ioannes ipse indutus pilis cameli*: per habitum eius & cibum, gentes significat tortuosas, Cameli similitudinem habentes, venturas ad

ras ad Baptismum: & per Locustas, Iudæos qui non militantes Deo, sine Rege sunt vt Locustæ: per mel autem siluestre, rusticos dicit; qui, credentes, dulces facti sunt Deo. *Erat in Deserto 40. diebus & 40. noctibus*. Hoc propter eos dictum est qui imaginario corpore dicunt eum fuisse, & phantasma; vel propter eos qui hominem eum tantum fuisse putant, nam 40. diebus & 40. noctibus ieiunare non potuisset. *Et cum venisset Iesus in domum Petri, inuenit focerum eius febricitatem*. Socrus Petri, Synagoga est; filiaque eius Ecclesia quam regendam Petrus Apostolus accepit: Febris ergo, est iniquitas clandestina: à quâ infirmitate; id est, à perfidiâ Iudæorum ipsos euasisse probamus Apostolos & velut refuscitados gentibus ministrasse cibos ac potus salutis æternæ. *Tunc ierunt ad eum portantes Paralyticum in lecto, qui à quatuor portabatur*: à corpore scilicet; quod corpus viuentis ex quatuor substantiis constat, humore, statu sanguine, & carne. Nudatum verò lectum, confessionem significat peccatorum: Nam grabatum, hominem ipsum oppressum onere delictorum debemus accipere; cui ideò dimittuntur peccata, vt ablata languoris iniuriâ, purificata anima corpus suum baiulans pergeret ad propriam domum; hoc est, ad Legis diuinæ custodienda præcepta. *Hi sunt qui supra terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum Dei & faciunt vnum tricesimum*; quod ad cōiuges pertinet: *Aliud sexagesimum*; hoc ad viduas respiciens dicit: *Aliud centesimum*; Virginibus fructus iste conuenit. *Et facta est procella magna venti*. Figuratè, procella venti, insidias diaboli significat: Nauis verò, Ecclesiam; Mare, seculum; fluctus maris, humores: & Saluatorem dormisse dixit Euangelista, vt hominem demonstraret quem excitatum Discipuli Deū approbant dicendo eum imperasse vento & mari. *Et facta est tranquillitas magna*: id est; serenitas. *Et exiit de nauis obuiauit ei homo de monumentis, habens Spiritum immundum*: Monumenta, sunt mortuorum: id est; Infidelium loca; vt legimus, *dimitte mortuos vt sepeliat mortuos suos*: quorum habitator habebat dæmonium Legionē; hoc est, plura peccata, quæ scilicet quoniâ dæmonum stimulis committitur, tanta sunt quantum auctores: *Nec quisquam poterat ligare eum cathenis*: Reuera qui amicus est seculi, diuinæ Charitatis vincula dirūpit: *Et lapidibus se condebat*: Condebat imaginam illam ad quam plasmatus erat, pro Deo lapides adorando. *Depræcabantur (inquit) Iesum Christum, dicentes; mitte nos in porcos*: id est; in homines luxuriosos & sordidos & porcorum more viuentes de quibus dicit alibi; *nec miseris Margaritas ante porcos*. *Et mulier quædam erat in profluuio sanguinis, annis duodecim*. Cum iret Dominus ad filiam Archi synagogi saluandam; id est, populo Iudaico medicaturus: hemorroissa mulier; hoc est, Gentilis populus sanguinem idolis fundens; tacta fimbria vestimētī; id est, totius legis minimum præceptum exequens (scilicet, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*) vel certe perfeuerantiam fidei habens, sanata est. *Egressus Iesus vidit turbam multam, & misertus est eius*. Cum videret Dominus fame verbi diuini populum laborare, misertus est eius; scilicet vt ostenderet ad hoc se venisse vt spiritalem escam omnibus credentibus daret. *Et quia necdum fuerat passus, ait discipulis suis, date vos illis manducare*: hoc est; prædicate illis Filium Dei,

quia lex & Prophetæ usque ad Ioannem erant. Diem autem declinantem, quia in fine Mundi sumpto corpore Iesus in seculum venit: locum verò desertum Iudaicum populum dicit, qui ob incredulitatem suam desertus est à Spiritu sancto, vt ait Dominus. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Quinque panes, quinque libri Mosis intelligendi sunt: Duo pisces, duo Testamenta sunt: quod autem iussit populum discumbere & cessare super Fœnum, corpora nostra significat, Esaiâ dicente, omnis caro sicut fœnum. Duodecim cophinos autem superesse, manifestum est duodecim Apostolos plenos Spiritu sancto significari, quorum doctrinā post escam legis quotidie fatiamur. *Homo quidam erat diues, Christus est intelligendus: Is abiit in regionem longinquam, nihil enim est longius quam terra à cœlo: Hic venit accipere regnum, humani generis, Et reuersus, vocauit seruos suos, & dedit illis decem minas, & ait ad illos, negotiamini dum venio: Ciues autē eius oderant eum*. Iudei scilicet: *Venit ergo primus dicens, domine mina tua acquisiuit decem minas*, hoc est præceptum tuum seruans, acquisiuit verba decalogi: *Et ait illi Dominus; Euge serue bone & fidelis, quia in modico susti fidelis, eris potestatem habens super decem Ciuitates*: id est, decem animas, quibus more Angelorum nōmo ille præponitur, quicumque in pecunia, id est, in prædicatione diuina Domino suo perseuerans ac fidelis extiterit. *Et secundus venit dicens, Domine mina tua acquisiuit quinque minas*, id est, mandatum tuum custodiens adeptus sum spiritualiter Penthateuci scientiam ad 5. corporis sensuum perfectionem. *Et huic dixit, & tu esto super quinque ciuitates*, id est, animas, eo quod pecuniam Domini & eloquia casta quasi argentum probatum, mentibus hominum fœnerasti. Denique celanti diuinam doctrinam velut lucernam sub modio ait Dominus, *quare non dedisti pecuniam meam ad mensam nummulariis & ego veniens cum vsuris utique exegissem eam?* Vnde sciendum est quia spiritualis pecuniæ, id est, prædicationis diuinæ vsura, exercitium est boni operis. Secularis autem pecuniæ vsura, peccatum est. *Et statim aperta sunt aures eius, & soluta est lingua eius*. Sciendum est quod Christus non solum spiritualia, sed & carnalia miracula faciebat, præbendo lumen cæcis, surdis auditum, mutis loquelam: Apostoli autem spiritualia miracula faciebant, prædicando scilicet vt monitis ipsorum conuersi homines & verba veritatis audirent, & viderent diuina mysteria, ac Deo placita loquerentur. *De 3. mortuis à Christo resuscitatis* Tres mortui à Saluatore resuscitati, tria genera peccantium indicant Nam per filiam Archi synagogi infra domesticos parietes resuscitam, eos scriptura Euangelica demonstrat qui in cordibus suis cum adhuc meditantur delinquere, inspiratione diuina reuocantur à peccato mortis æternæ: Per iuuenem autem defunctum, quem clatū de domo, sed necdum sepultum dominus suscitauit, intelligendi sunt qui prauum aliquid mox vt publica actione commiserint: diuinā reuerentia compuncti peccare desistunt: Per Lazarum verò quatrduanum ac foetentem, eos scriptura declarat quos cōsuetudo peccandi facit horribiles, eosque Saluator obiurgans & fremens spiritu, id est, minis terroribusque pœnarum à necessitatibus eripit delictorum.

Mat. 7.

Mat. 25.

Mat. 26.

Mat. 21.

Præsepe Christi de quo cibaria carnis eius sumimus.

Mat. 26.

Mat. 27.

Marc. 1. Luc. 4. Petrus Ecclesiam regendam accepit.

Marc. 2.

Luc. 23. f.

Latro quo modo in Paradiso.

Mat. 8. Nox prior fuit die. Gen. 1.

Dies dominicus.

Mat. 28.

Sic Clemens A. in topologica descriptione Ecclesie ad Iacobum fratrem Domini. In Epistola Mar. 4.

Matth. 8.

Luc. 9.

Mar. 5. Luc. 8.

Mar. 5.

Matth. 7.

Ioh. 1.

Mat. 23.

Isa. 40.

Luc. 19.

Prædicatorū præmium.

Marc. 7.

3. Mortui à Christo resuscitati m. stice qu. d. sine.

S. P. NOSTRI THEOPHILI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, COMMENTARIORUM SIVE ALLEGORIARUM IN EUANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

LIBER. 3.

Luc. 1.

Vinum & siceram non bibit, vinum propter luxuriam, Siceram vero propter dulcedinem & voluptatem, quæ siceram est succus dactyli. Potens est Deus de lapidibus, istis suscitare filios Abraham: Lapidem pro Iudæis posuit, pro cordis durtia, De quibus suscitauit Apostolos: vel quia de gentibus martyres extiterunt. Tam securis ad radices arborum posita est: securam pro cruce ait, cui similis est per manubrium: Nam arbores pro martyribus ait. Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio: Lucerna Christus est, siue lex diuina illuminans cor nostrum: Modium, pro seculo ait: Candelabrum, auctoritas veritatis est, vnde oportet nos mandata Christi non celare sed palam prodere, vt luceant opera nostra omnibus qui in domo sunt, id est, in Ecclesia. Iesus ascendit in montem, id est, in maiestatem Patris, & vultus eius immutatus est, scilicet maiore sui luminis claritate, ne de ipso adhuc discipuli dubitaret, Nam dixerat sancto Petro, modicæ fidei quare dubitasti? per vestem verò ipsius splendidam, Assumptionem Sanctorum futuram indicat: per 3, enim tabernacula, triduanam tumuli habitationem ostendit, siue Trinitatis figuram. Quia si in Tyro & Sydone factæ fuissent virtutes quæ in vobis factæ sunt, cum dicat saluator Tyrum & Sydonem pœnitentiam agere potuisse si in eis diuinarum apparuissent signa virtutum, non capropter illic facta non sunt, quia salutem fuissent credentibus allatura, sed quia Dominus ac Saluator pro diuina dispensatione non venerat, nisi ad oues quæ perierant domus Israël. Et quid est quod non venerat nisi ad oues quæ perierant domus Israël? quia inter reliquas vsquequaque nationes, specialiter Israël vnum Deum coluit, atque, vt ita dixerim, peculiaris illius populus fuit ob merita Abraham, Dauidis, & ceterorum Patriarcharum, quibus Christus proprie repromissus est; atque ex eorum stirpe descendens inde ipsam carnem in qua terris apparuit, assumpsit: sed tamen quia virtutes postea & in gentibus factæ sunt, ita hoc testimonium intelligi potest vt vbi dicit, non veni nisi ad oues, subaudiatur illic, prius; & ita hoc testimonio, veritas & misericordia Dei in vniuersos prompta clareat magis: Ecce efferebatur mortuus filius vnicus matris suæ quæ erat vidua, & multa turba Ciuitatis sequebatur eam: per Ciuitatem, intelligendus est Mundus; per filium vnicum mortuû, exterior homo (id est, corpus) accipiendus est; cuius matrem, animam; patrem verò, Spiritum credimus Dei, à quo Anima in hominem afflata est quæ corpus humanum & vnicum filium ab infantia instituit ac nutriuit: quam Animam ideo matrem viduam debemus accipere; quia cum in Adam accepta lege extitit præuaricatrix, recedens ab ea Spiritus Dei, viduam illam reliquerat, & ob hoc vnicum filium suum (id est, Adæ corpus mortuum peccato) amissit. Quam, ideo ait quod multa turba sequeretur Ciuitatis; quoniam multi ex hoc Mundo sequuntur

Luc. 3.

Luc. 8.

Mat. 9.

Mat. 14.

Luc. 7.

Adam: Fletus autem Matris viduæ, pœnitentiæ fuit indicium. Huic Dominus ideo ait, noli flere; quia restituere illi filium disponebat: & quod funus eius contigit Dominus, congressurum se cum morte in assumpto corpore indicabat. Ille autem Iuuenis, quod resurgens sedit ac loquebatur, Adam resuscitandus; & animæ (hoc est, matris suæ) reddendum designabat. Homo quidam descendit ab Hierusalem in Ierico: Hierusalem, interpretatur visio pacis; Ierico, seculum; homo quidam, Adam: Incidit in latrones; id est, in diaboli voluntates quæ illum expoliauerunt; hoc est, abstulerunt ei indumentum immortalitatis, & ingesserunt ei peccatorum plagas. Hunc femiuuum neglexit Sacerdos atque Leuita; id est, Aaron; & Helias, vel Moses qui vulnera illius non lauerunt; id est, peccata gentium non curauerunt. Samaritanus autem, Christus intelligendus est qui vulnera nostra curauit, oleum infundens; id est, sanguinem suum & Chrisma largitus est: Impositum iumento perduxit ad stabulum; id est, assumptum hominem ad Ecclesiam duxit; nam stabularij Episcopi sunt. Quod autem dixit, reuertens reddam tibi; in futuro Aduentu mercedem medicinæ ac prædicationis suæ daturum se pollicetur Episcopis. Homini cuiusdam diuitis & bebes fructus, possessio attulit: Luxuriosum hominem significat plenum peccatis, quem cupientem amplius delinquere per illecebras vitiorum, Dominus alloquitur dicens, stulte hac nocte, scilicet quanto plus peccas & latere te æstimas, anima tua à te auferetur, id est, carnis erit socia, qua stimulante peccata moliris. Ignem veni mittere in terram, id est, Spiritum sanctum carnalibus dare. Erunt quinque in domo vna diuisi, tres in duobus & duo in tribus, matrem, patrem, filium, filiam, nurum: hos quinque persecutio separabit dum alij Christo, alij vniuntur seculo, nec non cum venerit Antichristus, legem veteris Testamenti scriptam in duabus tabulis, prædicabit: Helias autem, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum annuntiabit. Tunc Sancti confessuri sunt Trinitatem: impij verò, Diaboli sequentur doctrinam. Ita diuiduntur duo à tribus, & tres à duobus: Et inimici hominis, domestici eius, inimici veritatis, erunt etiam domestici hominis, cum vel pater filium, vel filius patrem doctrinæ diabolicæ consentire fuerit adhortatus dicens, Caue ne occidaris, consentias ei qui dixit, hec omnia mea sunt, & cui volo, do illa: Quis ex vobis volens turrem edificare, non prius sedens computat sumptus si habet quæ opus sunt? per turrem, vitam nostram significat, quam ex omnibus mandatis Christi debemus edificare, & trabe Crucis Christi consignare operis cœpti finem, id est, perseuerantiam fidei, ne forte aliqui imperfectum opus nostrum derideant. Homo quidam fecit canam magnam, per Cœnam, Aduentum Saluatoris nostri Scriptura significat, quod omnes gratiam spiritualem conuiuio Domini sumpturi eramus, & ideo cœnam ait, quia sub vesperam seculi Christus aduenit, Qui misit seruos suos, id est, Apostolos, vt vocarent Iudæos ad conuiuium Domini iam pridem inuitatos per Prophetas: illi autem nolentes Christo credere, excusauerunt se, per sollicitudinem seculi præsentia diligentes, & futura contempserunt per mille excusationes. Qui per quinque iuga bouum se excusauerunt, illi intelliguntur qui

Luc. 10.

Chrisma Episcopi sunt hominum stabularij. Merces prædicationis.

Luc. 14.

tur qui de lege Pentateuci recedere noluerunt vt ad cœnam, id est, ad Christi perfectionem venirent, Euangelium suscipiendo: Illi autem qui per vxorem ductam se excusant, sunt qui à libidine corporis detinentur & ad Christum venire non merentur, licet per legem sint vocati. Deinde mittuntur sui, id est, Apostoli ad exitus viarum, vt quia Iudæi indignos se iudicauerunt non recipiendo Aduentum Domini, & conuiuium sancti Sacramenti spreuerunt: Conuocarent luscios, id est, sacrilegiis suis Deum non videntes: claudos, id est, qui per viam veritatis minime ambulabant: Mendicos, id est, pane vitæ æternæ egenes: pro his vocatis & venire nolentibus, Apostoli venerant ad conuiuium Domini: ex his vnus qui non habuit tunicam nuptialem, id est, bonam conscientiam, vt Iudæas Iscariothes, in exteriores tenebras proiectus est: vel generaliter hoc debemus accipere, quia quisquis crediderit ex gentibus, nisi fideliter mysterium Baptismatis fuerit consecutus, peccatorum tenebras non potest euitare, quia nisi quis renatus fuerit ex Aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Simile est regnum cœlorum fermento quod accepit mulier: per mulieris figuram, propter filiorum procreationem Ecclesiam significat, sicut alibi scriptura, virginem ponit eam propter integritatem: Hæc accepit fermentum, id est, doctrinam Christi: Sata tria, significant Trinitatem, & abscondit illud in farina, hoc est, populo tradidit numerofo, quia permixtione vniuersitas multiplicata est Christiana. Homo quidam habuit duos filios, & dixit illi iunior, Pater da mihi portionem substantiæ quæ me contingit: hic autem Adam & Christus est intelligendus: Nam per Patrem, patrimonium Paradisi scriptura significat, quem accipiens Adam, per inobedientiam perdidit: Abiit in longinquam regionem, id est, in seculum, vbi fames est facta, diuini scilicet verbi, & cupiebat se de siliquis satuari quas porci manducabant, id est, secularium cibis vti delectabatur: quod autem penitus ad patrem reuersus est, significat gentes quæ Adæ figurâ habent, cognituras creatorem suum. Stolum primam, vitam scilicet quam diabolus ademerat, per Christum recepit, & annulum, inquit, in manu eius, fidem dicit quam amiserat: per calciamenta verò, vestigia munita intelliguntur, quibus diaboli non timeat lapsum, vt ait Apostolus, calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, per vitulum occisum, Christum pro Adam, scilicet pro gentibus significat passum: Senior frater, Iudæus est: Cui pater ait: tu mecum semper es, & omnia mea, tuâ sunt: à quo de regressione fratris, hac framea longinqua probatur, repellitur inuidia. Homo quidam erat diues, qui habebat villicum: Hanc cõparationem saluator villico iustitiæ, id est, Episcopis dedit, vt quomodo domino suo fraudem fecit vt haberet vnde postea viueret, ita Episcopi non omnia peccata vlcisci debeant, sed locum pœnitentiæ referuare eos conueniat, cum præsertim ipse dominus dixerit, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur à via sua & viuat. Ideo autem laudauit dominus Iesus fraudatorem domini sui, vt eius sequentes exemplum nõ omnia debita exigamus. Et occurrerunt ei decem viros leprosi: per decem viros leproso mundatos vnumque gratias agentem, Iudæos arguit Iesus, quia cum omnes eos à diuersis læguoribus liberasset, ingrati eius fue-

Luc. 76. Episcopi sunt indulgentia.

re virtutibus, solusque Naaman gentilis ab Eliseo purgatus gratias egit deo. Iudex quidam erat in Ciuitate, hoc est, Pilatus erat in seculo, nec Deum timeo, nec hominem reuerens: Christum scilicet dicit, qui Deus erat & homo, vidua quædam, id est Synagoga, cepit ad illum dicere, vindica me de aduersario meo, hoc est de Christo: & Pilatus nolebat multo tempore, dicēs, quidem mali fecit? post hæc autem dixit intra se, et si Deum non timeo, neq; hominem reueor, id est, Christum, qui vtrumque erat, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, scilicet Synagoga: significat ergo congregationem Iudæorum insolentem fuisse Pilato, cum clamaret, non hunc dimittas sed Barrabam, ille autem lotis manibus dixit, innocens sum à sanguine iusti huius, vos videritis: & dimisit illis Barrabam, Iesum verò flagellis caesum tradidit eis vt crucifigeretur: Zachæus statura pusillus erat, scilicet quia necdum habuerat fidem quam adeptus est in arborem ascēdens, id est, credens in eum qui crucifigendus erat: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si cui aliquid fraudis feci, reddo quadruplum. Non est hoc contrarium ei quod alibi dicit Iesus, dimitte omnia tua & sequere me, quia dimidium bonorū suorum daturum se pauperibus pollicetur, & dimidium his quos fraudatus fuerat, impartiturum. Homo quidam erat pater familiæ, qui plantauit vineam & septem circumdedit ei, & fodit torcular in ea: per patrem familiæ, Deum patrem significat plantantem vineam, scilicet populum Israël: Sepe circumdantem, Prophetarum prædicationibus munientem: fodientem torcular, patientiam voluntatis & deuotionis perseuerantiam: vbi per lignum crucis & lapidem angularem affluere faciunt spiritalis dulcedinis fontem: & edificauit Turrem, gloriam suam & altitudinem diuinæ legis ad quam Euangelij prædicatione conscenditur: & locauit vineam agricolis, id est, Doctoribus legis ac Sacerdotibus qui interfectis seruis ac Prophetis exigentibus ab eis fructum iustitiæ fideique, per quos credere debuerant in aduentu filij Dei quem peremerunt, putantes negato eo se hereditatem patris posse lucrari. Qui habet, dabitur illi: verbi gratia, si fidem habens, charitatem non habet, etiam cadet à fide quam se habere credebat. Quomodo Saluator secundum hominem euectus est ad cœlum, aut quomodo cœlum permittitur Sanctis, cum dicat, nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis qui est in cœlo? Aut quomodo in cœlo erat, cum adhuc esset in terra? Sciendum est quod secundum carnem in terra erat, secundum Deitatem in Cœlo non deerat: ideo & ipse ascendit qui descendit, quia licet homo factus sit, non tamen Deus esse destitit: idem est ergo homo & Deus, i. Christus vna persona est: & vtique cum ille sit caput, sancti autem sint membra eius, necesse est vt lequamur membra eius quod caput præcessit, vt sit in cœlo Christi corporis plenitudo. Nõ enim ad mensuram dat Deus Spiritum, hoc de filio propriè intelligendum est, in quo est plenitudo diuinitatis: nam homines secundum mensuram accipiunt gratiam Spiritus Sancti. Arborem fici quidam habuit plantatam in vinea sua: apta Synagoga arboris istius cõparatio est: quia sicut illa arbor folijs redudans affluētibus, spem possessoris sui, cassa speratorum prouentuum expectatione destituit, ita etiam in Synagoga, Doctores eius operibus inficauerunt

Luc. 11.

Luc. 12.

Mar. 12.

Luc. 13.

di, diuinis verbis tantum velut foliis redundatibus gloriantur. Inania verba legis exuberant, spes autem falli expectata prouentus, populi vota credentis illudat. *Ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata.* In muliere infirma, est figura Ecclesiæ, quæ cum mensuram legis in qua est Decalogus, & Resurrectionem Christi, in qua octo beatitudines sunt, impleuerit. Tunc Sabbato, id est, quiete perpetua perfructur & in sublimi erecta fastigium, inclinationem nostra infirmitatis sentire non poterit: ideo autem curata est hæc mulier, id est, populus Christianus, quia & legem impleuit, & percepit gratiam in lauacro, per quod morimur seculo, & resurgimus Christo. Nam in decem verbis legis perfectio est, in octauo numero Resurrectionis est plenitudo. *Non bibam a modo de hoc genimine vitis usque in diem illum cum illud bibam vobiscum in regno Patris mei:* per germen vitis, populum significat Iudæorum, quem negat se esse assumpturum, nisi in regno Patris sui, hoc est, nisi infide ipsius crediderint: & appellatione patris se asserit filium, quia pater non dicitur, nisi habens filium: per regnum autem, fidem indicat, vt alibi ait, Regnum meum inter vos est. *Diues qui habebat villam suam in agro, & dispensatorem, deus omnipotens est, quod nihil ditius:* huius dispensator erat Paulus, qui ad pedes Gamalielis sacras literas discens, legem Dei susceperat dispensandam: hic cum cœpisset credentes in Christum persequi & omnem domini sui dissipare substantiam, dictum est ei: Saule, Saule quid me persequeris? durum est tibi cōtra stimulum calcitrare! Dixitque in corde suo: quid faciam? magister fui, & cogor esse discipulus Ananiæ, villicus, & operarius in gentibus: fodere nō valeo, omnia enim mandata legis conspicio destructa, & legem ac Prophetas vsque ad Ioannem Baptistam esse finitos: mendicare erubescō, vt scilicet qui doctor fueram Iudæorum, cogar ad gentes per Ananiam discipulum, veritatis & fidei mendicare doctrinam: faciam ergo quod mihi vrile esse cognosco, vt cum proiectus fuero de villicatione mea recipiant me Christiani in domos suas: cœpit eos qui prius versabantur in lege, & sic in Christum crediderant, vt arbitrarentur se in lege iustificandos, docere legem abolitam, Prophetas transiisse, & quæ antea fuerant pro lucro in stercore deputari: vocauit itaque duos de plurimis debitoribus: primus qui debebat centum batos olei, eos videlicet significat qui fuerant ex gentibus congregandi & Dei misericordia indigebant: ac de centenariio numero qui perfectus est, fecit coscribere quinquagenarium numerum conuenientem pœnitentibus, iuxta Iubilæum, & illam in Euangelio parabolam, in qua alteri quinquaginta denarij remittuntur. Secundum autem vocauit populum Iudæorum, qui pabulo mandatorum Dei vnitus erat, & debebat ei centenarium numerum, quem cœgit, vt de eo faceret octoginta, id est, crederet in Domini Resurrectionem, quæ octauæ dici numero continetur, & octo decadibus completur, vt de sabbato transferit ad primam sabbati: Ob hanc causam à domino collaudatur, quod bene fecerit, & pro salute sua in Euangelij elementiam, de legis auctoritate mutatus sit: Ideo autem vocatur villicus iniquitatis, quia licet bene offerbat, non

bene tamen diuidebat, credens quidem in patrem, sed filium persequens: habens Deū omnipotentem, sed Sanctum Spiritum negans: prudentior itaque fuit Paulus Apostolus in transgressione legis, filiis quondam lucis, qui in legis obseruatione versati, Christum qui dei Patris est verum lumen, perdidērunt. *Qui fidelis est in minimo, id est, in carnalibus, & in multis fidelis erit,* hoc est in spiritalibus: qui autem in paruo iniquus est, vt non det fratribus ad vtendum quod à Deo pro omnibus est creatū, iste in spiritali pecuniâ diuidendâ iniquus erit: Si autē (inquit) carnales diuitias quæ labuntur non bene dispensetis veras aternasque diuitias cœlestis doctrinæ quis credet vobis? & si in his quæ aliena sunt (alienum est autem à nobis, quod seculi est) infideles fuistis, ea quæ vestra sunt & proprie homini deputata, quis credet vobis? vnde corripit auariciam, dicens, eum qui amat pecuniam, Deum amare non posse: Sciendum est autem hanc comparisonem saluatorem nostrum Episcopis posuisse.

S. P. NOSTRI THEOPHILI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, COMMENTARIORUM SIVE ALLEGORiarum in Euangelium secundum Ioannem.

LIBER. 4.

In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: Principium est Deus, Verbum filius Dei Christus de quo paterna vox dicit in Psalmo, Eructauit cor meum Verbum bonum, id est, Christum per quem omnia facta sunt: & sine ipso factum est nihil, id est, idolum, quod vt ait Apostolus Paulus, scimus quia nihil est in mundo. *Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea:* hoc ideo ait, quia Christus, & Deus erat de Deo natus, faciens miracula: & homo erat per matrem, humana tractando: ergo nunc, quia mysterium operaturus erat, aquam in vinum mutando, nihil se commune dicit habere eum matre, id est, nihil humani, sed diuini operis ait se esse facturum: Nam per nuptias, coniunctionem Christi & Ecclesiæ, hoc est veteris & noui Testamenti traditionem debemus accipere: per septem autem hydrias Lapideas, septem Ecclesias super petram fundatas, aqua plenas, id est, Baptismatis gratia repletas: quod autem dicit scriptura, *capientes metretas binas vel ternas,* binæ eos significant, qui matrimonio coniunguntur: quod vero ternas dicit, eos demonstrat qui Trinitatis virtute spiritalis effecti sunt: Architrictinus autem, Moyses: & nouus sponsus, Christus est intelligendus: aquas in vinum conuersas, significat fideles Baptismate cruorem passionis appetere. *Respondit mulier, & dixit, non habeo virum:* hæc mulier Samaritana erat, quam per quinque viros, quinque libros Moysi dominus habuisse significat: *Est autem Hierosolymis natoria piscina, quinque porticus habens:* per quinque porticus, quinque libros Moysi significat, quibus populus Israël continebatur: nam per aquam, populus Iudaicus est intelligendus, qui adueniente Domino nostro ita turbatus est eius videndo miracula, sicut aqua per Angelum mouebatur: Ideo autem ad motum aquæ vnus

Luc. 16. De Episcopis, item portalia male administrantibus quid sperandū.

Ioh. 1.

1. cor. 1.

Ioh. 1.

Ioh. 4.

Ioh. 5.

vnus curabatur, quia vnica est Ecclesia: ob hoc etiā scriptum est quod, *non nisi descendisset, sanabatur,* quia superbis Deus resistit, humilibus autē dat gratiam: quod vero eum triginta octo annos in infirmitate iacuisse scriptura commemorat, sciendum est quadragenarium numerum, plenitudinem conferre Iusticiæ: Nam quadraginta diebus ac noctibus Moyses & Helias & Christus ieiunasse noscuntur, quoniam ab vno qui Deus est vsque ad quatuor multiplicatio facit decem, quot sunt præcepta Decalogi: qui denarius numerus veteris Testamenti per Euangelium, quadragenarium numerum facit: ad quem implendum qui duo mandata deerant infirmanti, scilicet, diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum tanquam teipsum: Venit ad ægrum Iesus qui erat Deus & homo, vtriusque dilectionis auctor atque collator, & sanauit eum, dicens: *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam:* & quid est ferre grabatum, nisi quod voluntatem carnis nostræ in qua iacebamus, quasi in lecto comprimere debeamus, & cum fuerimus saluati diuinitus, ferre nitamur vt carne nostra potiores probemur? Nam quod ait, *vade in domum tuam,* hoc præcepit vt faciamus diuina mandata per quæ ad aternam domum peruenire possimus, *Et nemo misit manum in eum quia nondum venerat hora eius:* hæc ora non secundum Mathematicos intelligenda est, sed potius hora illa qua ipse crucifigi & pati voluit: Inde ait: *nondum venerat hora eius,* quia nondum vniuersa propositæ operationis impleuerat Mysteria, propter quæ carnem dignatus erat sumere: *Et præteriens vidit hominē cæcum à natiuitate sua:* per cæcum naturaliter non videntem & illuminatū, significat humanum genus originali peccato detentum. *Mittitur in Syloa,* i. in Baptismatis fonte, à gentilitatis sacrilegio detentus, liberatur: Lutum vero factū de salua oris domini, ac positum super oculos cæci, significat hęc quod naturæ deerat, opere suo implere figulum: vt illuminationem nostram auctori imputemus potius quam naturæ. *Erant quidam languens Lazarus à Bethania:* per Lazarum, humanum genus ostenditur, quod ante Aduentum Christi in seculi noctibus dormiebat: Institis autem constrictus, significat peccatis propriis obuolutum. *Martha vero & Maria,* Ecclesiæ fides & opera intelliguntur, rogantes Christum vt Lazarum, id est, humanum genus viuificet: Lapis autem reuolutus à monumēto, significat infidelitatis duriciam ab hominum corde submotam: per quartum diem resurrectionis eiusdem, quatuor Euangeliorum demonstrat figuram, quorum prædicatio duriciam à nobis aufert cordis, quod autem lachrimatus est Iesus, vel propter perfidiam Iudæorum, vel vt se hominem demonstraret, fleuit. Item aliter de alio Lazaro Lucæ inquirendum est, quomodo in parabola Lazari diues in tormentis sit ante iudicium: aut quomodo digitum Lazari dicat. Nunquid corpora apud Inferos sunt: Aut ipse qui aquam, desiderat, nunquid sitim corporis sentiebat? hæc autem omnia secundum eos affectus loquitur, quos aliquando pro necessitate corporis gesserat: Cæterum ille ante iudicium tormentorum sensus quasi pro loco custodiae in quo erat, accipiendus est. Res quippe ipsa in custodia nō est absq; tormentis. In hoc quoque quod apud Infernum, Abrahamū videt, hic subesse à quibusdam

ratio putatur, quod omnes Sancti ante Aduentum domini Iesu Christi etiā ad inferna, licet in refrigerij locum descendisse dicuntur: Alij opinantur locum illum in quo Abraham erat, ab illis inferni locis seorsim in superioribus fuisse constitutum: propter quod dicit dominus de illo Diuine, quod eleuans oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham de longe: Sinus quoque ipsius Abraham, designat loci illius & regionis quietem. *Ambulate dum lucem habetis:* per lucem, Christum legemque significat: per tenebras verò, Antichristum erroris auctorem. *Vado ad patrem, quia pater maior me est:* cur igitur alibi ait Iesus, *Ego & pater vnus sumus?* Sciendum est quod Christus Dominus noster ita verus homo & verus est deus, de patre Deo: de matre homine, homo: Illic secundum hominem, hic secundum Deum loquutus creditur: iuxta quam rationem etiam in reliquis quæ aut æqualitatem cum patre, aut humilitatem eius humanitatis sonant, facile intellectus patebit, *Ego sum vitis vera, pater meus autem agricola est:* quoniam pluuiam & serenitatem ministrans, nostrarum est cultor animarum: per palmitem verò fructiferum, Catholicum Populum significat vbiq; diffusum: per instructuosum autem, hereticos notat, quos velut Sarmenta arida Gehennæ ignis expectat. *Recondo gladium in theca:* hic per gladium, spiritus est intelligendus, vt alibi ait Dominus Iesus: non veni pacem mittere sed gladium. *Auricula autem à Petro amputata,* auditus est Iudæorum vt ait Isaias, *Aure audietis & non intelligetis.* Theca autem pectus est Petri, in quo latebat Spiritus Sanctus. *Et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, 153.* Sciendum est quod mare, seculum significat: per nauem Ecclesiam, per Piscatores, Apostolos, per Pisces magnos, Animas sanctas, quas ideo 153. esse Euangelista commemorat, quoniam qui Decalogi Præcepta custodiūt, accepto Spiritu septiformi, sancti esse noscuntur: Nam ab vno vsque ad decem & septem multiplicati crescendo 153. faciunt. Spiritales ergo legunt Euangelium, quia seruantes numero & merito Apostoli eliguntur. Cæteri verò, quorum vita expers est Ecclesiastica disciplina, vagantur in fluctibus. *Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue.* Et cur alibi legitur propter verba laborum tuorum ego custodiui vias duras. Manifestū est quidē quod omnes qui in Christo piē volunt viuere, persecutionem patientur. Sed tamen diligentibus Deum quæ sunt dura in præfenti vita, sunt leuia spe futuri gaudij. *Regnum Dei intra vos est:* in vno quoque pro bonorū malorūq; distantia aut Deus regnat, aut diabolus: quia necesse est vt cuius voluntatem opere perficit, eius imperio videatur esse subiectus, itaque si iusti sunt quidam, Deus in his regnare videtur & dicendus est: Si autem iniusti, diabolus, potest & fides regnum Dei dici per quam scilicet iustus viuunt, & per quam Iesus Christus habitat in cordibus sanctorum suorum. *Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum, vidit & gauisus est:* Proprietæ videntes olim appellabantur, ideo quod Sancti Spiritus munere ea quæ cæteris erant clausa quasi futuroiū prescij videbant, inter quos Abraham Iesum Christum vidit in spiritu *Dixit Iesus ad Samaritanam, da mihi bibere,* id est credulitatem tuam sitio & conuersionem dicit ei quoque, *voca virum tuum,* hoc est

Ioh. 11. & 14.

Ioh. 15.

Ioh. 18.

Mat. 10.

Ioh. 11.

Mat. 11.

Ioh. 8.

Ioh. 4.

accommoda intellectū, quinque viros habuisti: vel Penthateucum, vel quinque corporis sensus significat. Ideo Iesus pedes Apostolis lauit, id est ne quid in eis terrenæ cogitationis & maculæ remansisset vel remaneret. Ad hoc quod legitur Ioannes recubuisse super pectus Iesu, quia solus virgo fuit, qui à virginis filio præ cæteris præferretur. Hic de secreto pectoris sui hauriebat aquam viuam quæ ei nunquam faceret sitim. Ideo accepta buccella legitur quod Satanus in Iudæ pectus intrauit, quia sicut an-

tidoto fugatur venenum, ita dato pane apparuit Sathanas in Iuda, in quodum furaretur, latebat, & ideo subdidit dicens, quod facis, fac celeriter, vt ostenderet horam passionis propria voluntate sibi imminere. Ortus Domini est Ecclesia Catholica in qua sunt rosæ martyrum, liliæ virginum, violæ viduarum, hædera coniugum: nam illa quæ æstimabat cum hortolanum esse, significabat scilicet, cum plantantem diuersis virtutibus, credentium vitam. Amen.

S. P. NOSTRI THEOPHILI PATRIARCHÆ ANTHIOCHENI, contra Christianæ Religionis Calumniatores, ad Autolycum, LI B. I.

Orationis subiectū considerandum potius quam verba.

INGVA quidem deserta & dictio terfa delectationem & laudem asserunt, nec non plurimum conducunt miseris mortalibus, quorum animus deprauatus est, ad vanam gloriam parandam. Cæterum veritatis studiosus non animum adiicit sermonibus corruptis, verum sedulo inquirat quænam materia, siue quis effectus, aut quodnam opus sit orationis. Tu me, ô amice, tantum non obruisti sermonibus tuis, quibus declaras te multum gloriari & superbiere propter deos tuos lapideos, ligneos, sculptos, fusos, fictos, & pictos, qui neque cernunt neque audiunt. Præterea mihi crimini vertis, quod sim Christianus, & insigne præclarumque hoc nomen geram. At ego quidem libere confiteor me esse Christianum, gaudeoque istoc nomine quod Deo gratum & acceptum est, appellari: & nihil æque in votis habeo quam vt sim *εὐχρηστος*, id est, bonus erga Deum, siue vt me bonum Deo exhibeam. Non enim, vt tibi videtur, odio sum & molestum nomen illud est. Verum enimvero tu fortassis ita sentis de Deo, quod *ἀνεχρηστος*, id est, malus erga deum. Sin autem obieceris, Age ergo ostende mihi Deum tuum, respondebo: Age ergo ostende mihi hominem tuū: fac te hominem esse cognoscam, & quis meus sit Deus demonstrare non morabor. Animi tui oculos præbe videntes: cordis tui aures da operam vt videant. Quemadmodum enim oculis carnalibus humanæ vitæ actionem apprehendimus, probantes ea quæ inter sese differunt, siue lucem siue tenebras, album aut atrum, pulchrum aut turpe, commensurabile aut incommensurabile, id quod suis numeris aut constat aut distat, aut quod partibus excedit aut mutilum est siue defectum patitur: similiter quæ sub auditum cadunt, quemadmodum explorat auris, acutane sint siue graua aut iucunda: sic se res habet quod attinet ad aures cordis & ad animi oculos, si id quæritur, vt Deum aspicere possint. Nam Deus non ab omnibus videtur, verum illi soli eius aspectu frui possunt quibus datum est, iis nempe qui animi oculos offerunt, non clausos, sed apertos. Omnibus quidem sunt oculi, at quorumdam adeo sunt obscurati, vt Solis lucem intueri nequeant. Cæterum non propterea Solares radij fulgore carent, quod à cæcis non videntur, immo seipsos & suos oculos potius culpant cæci. Pari ratione, ô homo, animi tui oculis offusa est caligo, cuius causam nullam

aliam, quàm tua scelera & peccata dicit. Vt speculum splendidum, sic hominis animum purum & mundum esse oportet. Si rubigo inuaserit speculum, quod hoc patitur, idem & tibi accidit, vbi peccatum te occupauerit. Talis, vt dicam quod sentio, Deum cernere nequaquam valebit. Si itaque desideras vt Deum meum tibi ob oculos ponam, primum peto temetipsum mihi ostendas, vt sciam, sis ne adulter, scortator, fur, raptor, spoliator, cynædus, contumeliosus, calumniator, iracundus, inuidus, & superbus: sis ne contemptor, percussor, avarus, parentibus parum obtemperans, plagiarus, tuosque liberos vendas. His, qui prædictis criminibus sunt innexi, nequaquam apparet Deus nisi prius ab omni inquinamento se repurgarint. Hæc omnia tenebras oculis tuis inducunt, non secus ac si humor aliquis in oculos exteriores influat, qui obstat, quò minus solis lucem diligentius contemplari queant. Haud dissimili ratione, ô homo, impietas tua te occæcat, quo fit vt nequeas deum videre. dicas igitur: Tu, qui videns es, obsecro, Dei formam mihi enarrato. Audi, ô homo: Dei quidem forma nobis occulta explicari haud quit, nec corporeis oculis videtur. Nam ea animi parte, qua opinantur, percipi non potest: nec magnitudo eius cõprehendi, aut altitudo mente valet capi. Fortitudine nemini est conferendus, eiusque sapientia planè censetur incomprehensibilis. Bonitate nemo est qui cum possit imitari, sumusque imbecilliores quàm vt eius beneficentiam nostris linguis explanare possimus. Lumen si eum dixerò, creaturam eius (si quidem à Deo lux creata est) dico: Sermonem si dixerò, principatum eius dico: mentem si dixerò, prudentiam eius intelligo: spiritum si dixerò, respirationem eius demonstro: sapientiam si dixerò, filium eius sentio: fortitudinem si dixerò, potentiam eius accipio: potentiam si dixerò: operationem eius efficacem intelligi volo: providentiam si dixerò, bonitatem eius in conspectum produco: regnum si dixerò, gloriam eius profero: dominum si dixerò, iudicem, si dixerò, iustum eum esse pronuncio: patrem si dixerò, omnia eum esse determino: ignem si dixerò, iram eius indico. At obiicias: Irascitur Deus? Maxime, iram enim suam porrigit in omnes qui mala designant, bonitatem vero & mansuetudinem, nec non misericordiam suam impartitur iis omnibus, à quibus vt pater & timetur & amatur. Pios enim instruere & docere nõ cessat: interim impios pœnis subdere nõ

Liberonũ venditor.

Cæcitas ex impietate.

Deus incomprehensibilis

Deus est incomparabilis.

Dei attributa quid significet.

Opinor aliquid deesse.

omittit

Deus unde dicitur.

omittit: impios magna seueritate & iudicat & vindicat. Principio caret, est enim ingenitus: nulli mutationi subiacet, est enim immortalis. Deus nominatur, *ὁ θεὸς τὸ θεῖον*, id est, ab eo quod omnia in suam securitatem collocavit. Idem nomen & à *θεῖν*, id est currendo sortitus est. Omnia enim mouet, in operationem producit, nutrit, sua providentia disponit, gubernat, vegetat & viuificat. Dominus nũcupatur quia omnia eius dominio sunt subiecta. Pater appellatur, quia ante hoc vniuersum extitit. Opifex & creator vocatur, quia cõdidit & creauit hæc Vniuersi machinam. Altissimus perhibetur, quia super omnes siue omnia, est. Imperator dicitur, quia omnia complectitur, suoque imperio temperat. Nam altitudines cœli, profunditates abyssi & fines orbis in manu eius sunt. Nec locus est aliquis in quo moretur & quiescat. Cœli sunt eius opus atque creatura. Mare præterea, ipse cõdidit. Homo, figmentum & imago eius est. Sol, luna, astraque, elementa eius habentur in signa; tempora, dies, annosque cõparata. Condita sunt hæc omnia vt ministrent & inseruiat homini. Præterea Deus vniuersa, cū nõ forent, creauit, vt ex operibus suis quàm magnus, quàm excellens sit homini innotesceret. Vt anima in humano corpore non videtur inuisibilis existens, verum ex corporis motu cognoscitur: sic nec Deus humanis & corporeis oculis videri potest: cæterum ex providentia, qua singula ordinat: suisque operibus aspicitur & apprehenditur. Quemadmodum si quis cernat nauẽ suis armamentis instructã mare sulcare, & in portum appellere, certe credit aliquem, à quo gubernetur, in ea esse gubernatorem. Sic certe nemo adeo abiecti animi, quin credat deum esse gubernatorem omnium, quamuis oculis carnalibus eum nõ assequamur: quia nullo modo à nobis percipi potest. Nam si in solem, quod sanè minimum est elementum, homo oculos intendere nequit propter caloris & potentie excellentiam: multo minus gloriam Dei, quæ ineffabilis est homini, homo mortalis contueri potest. Quemadmodum malum Punicum cortice velatur, qui interiora continet: habet & mansiones loculosque complures pellibus interceptos & distinctos qui plurima grana intra sese cõplectuntur: sic vniuersa natura à Dei cõtinetur spiritu. Spiritus, qui vniuersam naturam consertam tenet, à Dei manu cõtinetur. Quemadmodum granũ mali Punicum, quod cortice exteriori includitur, corticis exteriora cernere haud potest: sic nemo mortaliũ qui tenentur manu Dei cum vniuersi natura, Deum cernere valet. Imperator terrestris esse præsumitur (quamuis non ab omnibus videatur) oculos vertenti in leges & imperij administrationem. Præterea esse cognoscitur si quis oculos in potentatus & potestates nec non imagines eius coniciat, & Deum ex potentia & operibus suis cognoscere cunctaris? Opera Dei, ô homo, obseruato, statam & certam temporũ mutationem & vicissitudinẽ, stellarum reuolutiones, elementorum ordinatũ cursum, dierum, noctium, mensium, annorumque eleganter dispositum ambitũ, seminum, plantarum, fructuumque mirabilem amenitatem, variam & eximia quadrupedum, volatiliũ, reptiliũ, natatiliũ, aquatiliũque prolem. Vide ad hæc prudentiam animalibus inditam ad generandũ & enutriendum fœtus,

Mundus cur à Deo conditus.

Dei gloria ineffabilis.

Mali Punicum ad Deum, & mundum analogia.

Dei, & Imperatoris terrestris comparatio.

Animaliũ prudentia.

Tom. I.

nec id faciunt respectu priuata vtilitatis, sed vt homo alimenta & necessaria capiat, sic procurante diuina prouidentia, dum omni carni alimenta parat. Nota mirabilem obedientiam, quam induxit Deus vt omnia homini parerent. Contemplare fontium dulcium & fluuiorum perennem fluxum, roris, pluiarum, imbriumque qui statim temporibus fiunt, certã suppeditationẽ. Vide cœli in primis admirandũ motũ, Luciferũ ex oriente, & perfecti syderis aduentũ prænuçantẽ. Suspice Pleyadũ & Orionis cõiunctionẽ, Arcturũ & reliquorũ astrorũ processum, qui in cœli peragitur circulo, quibus omnibus excellẽs Dei sapiẽtia, nomina propria imposuit. Hic ille Deus solus est, qui ex tenebris creauit lucem, qui ex thesauris suis lumen profert: qui preparauit receptacula Austri, thesauros abyssi, terminos maris, niuis & grandinis thesauros: quiq; cõgregat aquas ex abyssi thesauris. Hic idẽ colligit in suos thesauros tenebras & lucem iucundam, suauem, desiderabilem delectabilemque ex prõptuariis suis depromit. Nubes à terræ extremitate sursum rapit, fulgura cum imbribus multiplicat, mittit fulmen in terrorem mortalium, fulminisque fragorem corruscante fulgure prædicit, ne anima prostrata & subito confertata è mortali corpore euolet. Fulguris ex cœlo descendẽtis magnitudinem ita cõtemperat, ne terram comburat. Nam si suo arbitrio feratur fulgur, orbis concremaretur: si tonitru suo impetu feratur, omnia quæ in orbe sunt subuerterentur. Hic meus est Deus & vniuersorum dominus, qui cœlum extẽdit solus, latitudinem terræ quæ sub cœlo est posuit, cõturbat & concitat profunditatem sinuosi maris, resonare facit procellas eius, maris potentie potentem imperat, procellarum turbinem sedat & placat: qui in edificauit aquis veluti fundamento, terræ orbem: spiritum subministrat liberalissime qui orbem vegetat, huius spiraculum viuificat hoc vniuersum, quem si apud sese retineat, deficiet hoc vniuersum. Hunc, ô homo, loqueris, hunc spiritum spiras & hauris, eumque ignoras, quod ideo tibi euenit, quia geris mentem occæcatam & cor obstinatum. Cæterum, si voles, sanabere. Medico temetipsum committe, & oculos animi tui cordique aperiet, iis que visum restituet. At quis ille medicus? Deus qui sanat & viuificat per sermonem & sapientiam suam. Deus per sermonem & sapientiam suam condidit vniuersa. Nam sermone eius firmati sunt cœli & spiritu eius. In sapientia sua fundauit Deus orbem, prudentia præparauit cœlos, prouidentia eius abyssi rupti sunt, imbrẽsque promanare fecerunt rorem. Si in hunc modum fueris, ô homo, institutus, & eadem sapis, caste sancteque viuens, profecto Deũ videre quibus. In primis tamen requiritur fides & timor Domini, quæ duo in animo tuo præcedere oportet. Hæc autem tum intelliges, vbi deposueris mortale hoc corpus, & incorruptibilitatem indueris, tum demum condigne Dei conspectu frui poteris. Nam Deus suscitabit carnem tuam, eamque vna cum anima immortalitate donabit. Tunc igitur, si nunc fidem habueris, immortalitate amictus deũ conspiciere, tunc scibus & senties quæ impio ore cõtra ipsum es in hac vita loquutus. Si nunc parum credis mortuorum Resurrectionem, tunc nõens volens credere cogeris. Cæterũ fides tua, tunc tẽporis

Mundi consideratio elegas. Solem intelligit.

Fulmen, & Tonitru, cur fiant.

Spiritus Dei.

Deus vt videatur.

Resurrectio mortuorum.

pp ij

Deũ, quoniam videre possunt.

Peccatum est causa spiritalis cæcitas.

incredulitas reputabitur, nisi nunc fidei te adiugas. Quid obsecro incredulus es? Non animaduertis actiones omnes antecedere fidem? Quis cedo, agricola metere potest, nisi prius semen credat sulcis? Quis mare poterit traicere, nisi prius semetipsum credat nauis & gubernatori? Quis morbis implicitus sanitatem recuperare poterit, nisi semetipsum prius credat medico? Quam artem, quam scientiam quis discere poterit, nisi prius semetipsum tradiderit & crediderit præceptoris? Si igitur agricola credit telluri, nauigaturus nauis, infirmus medico, tunc refugis temetipsum credere Deo à quo tot fidei arrabones accepisti? Primum quidem cum non fores, te creauit. Nisi enim parentes tui fuissent multò minus tu exitisses. Cum non esses, te formauit ex humida & minima substantia, & ex minutissima guttula, quæ nec ipsa aliquando erat. Et eo modo in hanc vitam te produxit deus. Itane tandem quæso credis idola quæ humana parauit manus, deos esse, & virtutes operari, Deo autem conditori tuo, qui operari potest, diffidis? Nomina quidem eorum deorū, quos te colere ais, nomina sunt mortuorum hominum. At qui & quales fuere homines? Saturnum perhibent proprios deuorasse natos. Sin huius filium Iouem dixeris, obsecro & huius vide opera: cuiusque vitam & conuersationem perpende. Primum quidem in Ida monte à caprea enutritus est. Hanc deinde macians (vt fabulæ docent) ex pelle sibi vestem fecit. Reliqua eius opera, quod cum sorore concumbit, adulteria committit, pueris insidiatur, melius de ipso Homerus aliique poëtæ commemorant. Quid filios eius enumerare attinet? Herculem, qui seipsum concremauit: Bacchū, ebrietati obnoxium, & furore percitum: Apollinem qui Achillem metuit, & fugit, Daphnen amat & Hyacinthum mori nescium. Venerem vulneratam: Martem hominum occisorem, & sanie semper manentem. Hos omnes in deorum numerum referunt. Hæc quidem quæ hæcenus dedimus, mediocria sunt, cum reperitur deus in primis decantatus Osyris nomine. In huius honorem quotannis initiationes fiunt, vt qui perierit, & iterum inueniatur dum cantu queritur. Nec, an interierit, intelligitur: nec, si inueniatur, ostenditur. Quid dicam Attim castratum? Adonim in syluis errantem & venantem & ab apro vulneratum? Æsculapiū fulmine ictum? Serapis Sinopa profugus in Alexandriam aduentum? Dianam Scythicam & ipsam profugam homicidam, venatricem & Endymionis amore furentem? Hæc non à nobis literarum monumentis produntur, vestri scriptores ea commemorant, & vestri poëtæ ea deprædicant. Quid refert recitare numerū animalium reptiliū, iumentorum, bestiarū volatiliū, aquatiliū, & natabiliū, quibus diuinum cultum præstant Ægyptij? Præterea quid commemorare pelues & reliquos turpitudinis sonos? Si dixeris Græcos & reliquos gætes. Certe & hæc colūt lapides ligna, & reliquam materiam, quemadmodū prædixim⁹, & imagines defunctorū hominū. Phidias Pisis Eliensibus Olympiū cōstruit Iouē: idem Atheniensibus Mineruā, quæ in arce locata est, elaborauit. Te interrogare lubet & quot tandem inueniantur Ioues, Iupiter primum quidem nominatur Olympius, deinde Latialis, Caius, fulminator,

Fides omni actione auri.

Dii genitum Saturnus. Iupiter.

Hercules. Bacchus. Appollo. Venus. Mars.

Osyris. Attis. Adonis. Esculapius. Serapis. Diana. Endimio.

Ægyptiorum Dii.

Phidias Iupiter, & Minerua. Ioues quā multi.

propater, peruigil, vrbiū defensor, Capitolinus. Et quidem Iupiter Saturni filius Cretensium rex, in Creta sepultura digni habiti sunt. Sin autem in medium produxeris eam, quæ deorum mater celebratur, respondeo: Dij meliora vt sustineā vel ore eloqui opera eius. Nam ea saltem nominare nobis haud phas est. Nec eius ministrorum, à quibus colitur, opera recitabo, nec etiam vestigalia & oblationes quas inferūt regi. Præterea nec ipsam nec filios eius deos esse iudicandū est, sed idola sunt, quemadmodum supra docuimus. Opera sunt, quæ confecit manus humana, & demonia impurissima, his similes reddantur quicunque ea fabricant, & in eis spem collocant. Quæ cum ita sint, magis honorabo regē siue Cæsarem, non tamen cum adoro, verum pro eo orabo. Deum, qui vere verus Deus est, adoro, sciens Cæsarem ab ipso esse ordinatum. dicas ergo: Quare regem siue Cæsarem adorare recusas? Quia non ad id institutus est vt adoretur, sed vt legitimo, qui ipsi congruit honoretur honore. Rex enim siue Cæsar, Deus non est, sed meminerit se esse hominem à Deo in hanc dignitatem promotum, non vt adoretur, sed vt iuste, quemadmodum iustitia exigit, iudicet. Nam regnum siue imperium, rerumque administratio ipsi, à Deo commissa & demandata est. Hinc Cæsar siue rex, neminem subiectorum aut regem aut Cæsarem appellari vult. Regium enim siue Cæsarem nomen ipsi soli competit, nec alius id vindicare audet. Ita adorandi cultus nemini nisi Deo soli deferendus est. Itaque, o homo, in omnibus errore duceris. Regem quidem siue Cæsarem honora: honora, inquam, magna, cum beneuolentia, subiectus ei existens, & orans pro eo. Hæc faciens, Dei voluntatem exqueris. Nam diuinę legis hic tenor est: Honora fili mi deum & regem, nec vnquam eorum inobediens sis. Subito enim hostes suos vlisci possunt. Quod tibi ludibriū debeo, dum me Christianum nuncupas, non magni facio, immò respondeo te nescire quid dicas. Nam vnctionis hoc nomen, in primis bonū suauēque est, nec risum meretur. Quæ etenim nauis bona & vsui esse potest, nisi prius vngatur? Quæ turris aut domus elegans & utilis esse potest, nisi prius vngatur? Quis mortaliū, qui progreditur in hanc vitam quæ certaminum arena est, non oleo inungatur? Quodnam opus ornatum haberi potest, nisi perungatur, & quasi splendore illustretur? Præterea aer, & omnis quæ sub cœlo est creatura quodammodo lumine & spiritu inungitur, & tu recusas macerari Dei oleo? Certe nulla alia ex re Christianorum nomen traximus, quam quod diuino oleo perfundimur. Præterea negas mortuorum resurrectionē: Ais nāque, Ostende mihi saltem vnum ex mortuis reuocatum, quem si videro, verbis tuis fidē habebō. Sed quid memorabile facis, si videas & credis? Si credis Herculem, quem flamma absumpsit, viuere, Æsculapium fulmine tactum vitæ restitutum: quæ demētia est nolle dare fidem illis, quæ Deus loquitur? Dubitatio me tenet, & si tibi præsentarem aliquem è mortuis euocatum, an apud te fidem inuenire possem. Cæterum Deus plurima rerum argumenta suppeditat, quibus incredulitatem nostram, quantum ad resurrectionis negotium attinet, propellat.

Deorum Matris flagitia.

Imperator quomodo honorādas.

Orādum pro Regibus. Prou. 24.

Christianorum nomen vnde ductum. Resurrectionis fides.

Obscra, nisi molestum sit, temporum, dierum & noctium interitum. An non animaduertis vt ista & moriantur & resurgant? Quid præterea referam resurrectionem fructuum & seminum, quæ omnia nostrę vtilitati seruiunt? Si enim granum, exempli gratia, tritici, aut reliquorum fructuum in terram sparseris, primum quidem moritur & dissoluitur, & tum demum nascitur, & in culmum fructificatē affurgit: Arborum & quercuum natura secundum Domini imperium occulta quadam vi nobisque inuisibili statim temporibus fructus proferunt. Interdum passerulus aut alia auicula deuorans semen mali, aut ficus aut alterius rei, auolat in locum aliquem æditum, saxosum & id in foueam aliquam per diuersam corporis partem emittit. Quid sit? Semen illud subcrefcit, & in arborem magnā euadit, quamuis deuoratum per tantum calorem trāserit. At hæc omnia operatur Dei sapientia, quibus confirmare aggreditur, sibi non esse impossibile præstare ea, quæ de vniuersali resurrectione feruntur. Sin autem vuleris mirabilius spectaculum cernere, quod ad id comparatum est vt maiore euidencia mortuorum resurrectio comprobetur, iubeo te erigere vultum non solum ad terrestria, verum etiam ad cœlestium resurrectionē. Lunam vide, quæ singulis mensibus & perit & renascitur, nec non & alia considerato astra. Præterea & in temetipso, quamuis id ignores, resurrectionis operationem agnosce, o homo. Nam non dubito, quin aliquando aduersa valetudine afflictus amiseris carnes tuas & formam roburque. Cæterū Deus misericordiam tibi imparties, & medicinam tribuens effecit, vt carnes amissas formam roburque recuperares. Et quemadmodum ignoras quò te relicto carnes abierint: sic te fugit vnde redierint, & vnde eas receperis. Verum enim uero, inquis, quasi nesciam, ex alimento & saporibus pulchre in sanguinem conuersis carnes repullularunt. Cæterum & Dei, ne erres, hoc beneficium est, nec alteri est accepto ferendum. Quapropter moras necere cessa, quin magis fidei te mancipato, Et ego quidem quondam parum credidi resurrectionem futuram: at ea cum animo diligēter voluens reuoluenſq; quæ modo diximus, nihil hæsitans libenter iis fidem accommo. Fidem meam plurimum adiutarunt literæ sacræ, quas legi, in primis tamē prophetarum oracula, quæ Spiritu sancto afflato prædixere, plurimum mihi contulere. Nam præterita, nō secus ac euenere, prædixerunt, similiter & præsentia, nec non futurorum quis modus quicquid ordo futurum sit præmonere. Confirmatus igitur ex iis quæ prædicta sunt à prophetis & cōtigere, non amplius hæsito, sed deo fidem habeo, lubenti animo ei obtemperans: cui te adhortor quoque, obedias: ne, si nunc incredulus es, aliquando credere cogaris, magno tuo malo subditus sempiternis pœnis. Harum pœnarū mētionem fecere & prophani vestri scriptores philosophi & poëtæ: at proprio Marte ne somniare quicquam de illis potuerit, verum expilantes scripturam sacram, pœnarū illarum mentionem in suis scriptis fecere, vt tua dogmata magis constabilirent. Sed non ab re factum est quod etiam hi commemorarunt, immò prænuciarunt pœnas, quæ impios & incredulos manent. Nam hæc quidem in testimonium vergent mortalibus, ne se excusare possint, di-

Resurrectionis quædam exempla.

Lunæ renascētia.

Philosophi, & Poëtæ meminerunt pœnarum infernalium.

centes: non audiuimus nec cognouimus. Verum tu ipse, si placet consule literas sacras. Hæ etenim maiore euidētia te instituire possunt, quo pacto possis cuitare sempiternas pœnas, & nancisci perpetua bona, quæ suis cultoribus pollicetur Deus. Nam is qui dedit os ad loquendum, qui formauit aurem ad audiendum, qui finxit oculos ad videndum, exquiret & assidua indagine excutiet omnia: & sententiam suam iustissime pronuntiabit, tribuens cuique secundum opera sua. His quidem, qui operibus bonis intenti quærunt immortalitatem, donabit vitam perennem, gaudium, pacem, requiem, & abundantiam bonorum quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt. At incredulis, contemptoribus non obtemperatibus veritati, parentibus vero iniusticiæ, & qui inquinantur adulteriis, scortatione, mascula Venere, auaritia, & nephario simulachrorū cultu, iis inquam cedet ira, furor, tribulatio & angustia, Et vt ad pauca redeam, ignis infernalis hos perpetuò cruciabit. Cum igitur tu mihi imperaris vt tibi ostenderem, o amice, quis sit Deus meus, puto me meo officio perfunctum, cum tibi significarim quis meus sit Deus. Hūc vt timeas eique credas tibi pectore toto consulo.

Bona opera. I. Cor. 2.

Theophili ad Autolicum. LIBER 2.

ANte hosce aliquot dies, optime Autolyce, sermonem habuimus te audiente: & satis euidenter declarauim⁹, quis meus sit Deus. Interim tu quidem, ne id omiserim, aures præbuisisti attentas, cum de mea religione verba facerem. Quibus peractis, mutua salutatione facta singuli digressi sum⁹ domos suas amici, quamuis antea sæuissimæ inter nos exardent inimicitia. Meministi enim dubio procul quod nostræ religionis sermonem, delyramentum & nihil aliud nisi stultitiam iudicaris. Veruntamen cum me adhortatus sis vt latius de nostra religione disserā, quamuis dicendi sim imperitus, volo tamen in presenti bello maiore luce demōstrare vanitatē & inutilem religionē, quam tu tenes. Hic me plurimū iuuabunt paucissimæ (nam inde argumenta demonstrationis petentur) quædam, quas legis, historia. Forsitan enim ipse nequis adhuc ad veritatem ipsam penetrare. Verum enim uero mihi perquam ridiculum videtur lapicidas, fectores, fusorēque, fingere, pingere, sculperē, fundere, deosque parare, quos vbi soluerint, & laborarint, ipsi vilipendūt primi, & ne flocci quidem faciunt. Vbi autem dij illi opera humanarū manuum fuerint ære redempti, & in templum aut in domum aliquam collocati, non dubitant in eorum honorem victimas cedere emptores & artifices, qui eos & fecerūt & vendiderunt & accedunt pariter magno studio & exquisito sacrificiorum apparatu, vt eos adorent. Putant eos esse deos, nec cogitant, qualescunque nunc sint & appareant, tamen cum fabricarentur fuisse, aut saxum, aut æs, aut lignū, aut colorem, aut aliam materiam. Hoc quidem vobis, quod mirum est, accidit, qui historias & genealogias eorum legitis qui dii dicuntur, Dum genealogias eorum contextitis, in hominū numerū eos ponitis. Hos postmodum deos a pel-latis, iisque diuinos cultus exhibetis, & tanta vestra socordia est, vt neque cogitare neque intelligere velitis eos tales esse, quales natos siue genitos legitis, videlicet homines. Et quidem deorū, si modo nati

De gene- ratione deorum genitū.

fuere fecunda & copiosa reperitur generatio. At ubi nunc Deos gignere, ostendi potest? Nam si tum genuere & geniti sunt, oportebat eorum generationem hucusque porrigi. Sin secus se res habet, certe infirmum deorū genus reputabitur. Aut enim senio confecti generare desierūt, aut mortui sunt, aut è vi- uerū numero penitus sunt sublati, & in nihilum redacti. Si enim aliquando dij nati sunt, eorum ge- nerationem hucusque protendi necessarium erat quemadmodum & hominū generatio ex quo cœpta est, non est intermissa. Hinc tandem illud cōse- quium colligeretur, plures esse Deos quam homi- nes sicuti & Sibilla perhibet. Nam si generationi dant operam & immortales permanent, profecto maior nūc deorum quam hominum floret affluen- tia. Siquidem quæ fati crudelitas ipsis immortalita- tem adimere valeret? At hominum mortalium, qui modico tempore durant, proles esse hucusque de- monstratur, nec inter homines quicquam à gene- randi ordine cessatum esse liquidò cōstat. Quapro- pter plurimæ vrbes subinde conduntur, vici con- struuntur, regiones inhabitantur. Quā sit igitur quod non eadem ratione deos, quos poëtæ immortales canunt, oportebat & gignere & gigni, cum affue- retis, eos etiam generationi incumbere, & eorum genealogias literarum monumentis mandetis? Pre- terea mons ille, quem Olympum nomināt, iam plā- nē occupatus & infessus à diis foret. Cæterum is mons nunc desertus est. At qua de causa? Ea tempe- state Iuppiter in Idamonte domicilium habebat, & apud omnes constabat ex testimonio Homeri alio- rumque poëtarum, eum ibi morari. Nunc ubi sit ig- noratur. Qui sit autem quod non ubique erat, sed saltem in vno terræ angulo reperiebatur? Aut enim reliquos negligebat aut non poterat simul ubique esse, & omnium prouidentiam agere. Nam si erat (exempli gratia) in loco orientali, non inueniebatur in occidentali. Sin versabatur in occidente, eius præ- sentia desiderabatur in oriente. Cæterum Dei altis- simi qui omnia regit, reque vera existit, hoc quasi proprium est, vt non solum ubiq; sit, verum omnia præsens inspicat & audiat. Præterea nec loco capi- tur: alioqui locus qui ipsum capit, eo maior inueni- retur. Nā id quod capit, eo quod capitur maius est. Deus loco nequaquam circumscribitur, verum ipse est omnium locus. In dubio est, verum Iupiter morte præuentus, aut quia locus non perinde placebat, Idā dereliquit. At quo abiit: in cœlos: nequaquam. Quò igitur? in Cretam profectus est, quod quidem eo comprobatur, quo sepulchrum eius ibidem ad- huc hodie visitur. Verum ais Pissas concessit, ubi hucusque Phidiæ manum concelebrat. Veniamus nunc, his relictiis, ad Philosophorum & Poëtarum scripta. Stoici quidem Deum esse in vniuersum ab- negant: aut si sit, asserunt eum nullius quam sui curā gerere. Hæc quidem Epicurus & Chrysisippus deli- rant. Quidam astruunt omnia fortuitò siue casu sub- sistere: præterea mundum non esse gentium, verum esse, aturam quandam peculiarem: & (vt ad pauca redeam) dicere ausi fuerunt, dei prouidentiam cum esse verum vniuscuiusque conscientiam Deum cō- stituunt. Quidam asseuerant spiritum per omnia diffusum & confertum Deum esse. Plato cum suis assēctis Deum quidem confitetur ingentū, patrem

Olympus

Iuppiter.

Dei pro- prium, v- biq; esse.

Stoici ne- gant Dei Prouide- tiam.

Conscien- tia.

præterea & conditorem omnium: at deinde subiicit siue supponit Deo materiam quoq; ingentam quæ simul cum Deo prodierit siue extiterit. Verum si deus cœsetur ingentus, & materia perhibetur inge- nita, iam nec amplius Deus conditor & creator est omnium etiam secundum Platonicos: nec quod v- nus & solus sit ab iis vere demonstratur. Quemad- modum Deus ingentus, ita etiam immutabilis est. At hac ratione si materia ingenta foret, nulli muta- tioni siue alterationi obnoxia foret, nec quicquam differret à Deo. Nam id quod gignitur, mutatio- ni & alterationi succumbit. Cæterum illud quod ingentum est, nullam mutationem vel alterationē agnoscit. Quod insigne & præclarum opus foret, si Deus ex subiecta materia mūdum creasset? Et enim & homo, qui artificium aliquod callet, si materiam ab aliquo accipiat, quæ vult, ex ea conficere potest. Dei potentia in hoc ostenditur, dum absque mate- ria supposita, quæ vult, operatur. Animam infun- dere & motum assignare, nullius alterius est, quàm solius Dei. Homo quidem similitudinem aliquam statuere aut effigiem effingere valet, at operi suo vel rationem vel respirationem vel sententiam ingenerare nequit. At hac prærogatiua gaudet Deus. Nouit e- nim rationem, spiritaculum & sensus formare. Quem admodum igitur in his omnibus potentior ostenditur deus homine: sic etiam in eo excellit, quod ex non existentibus producit, & produxit entia quot- quot voluit & quomodo voluit. Ex quibus colligi- tur parum inter sese conuenire Philosophorum & reliquorum scriptorum sententias. Cum hæc ad finem deduxerimus, ecce occurrit Homerus, alio quodam modo non solum mundi, sed & deorum generationem introducens. Inquit enim alicubi: Oceani deorumque generationem & matrem The- tim, ex quo omnes fluuij & vniuersum mare, &c. At quæ recentet nequaquam Deum constituunt. quis enim nescit, Oceanum esse aquam? At si aqua est, nō est igitur Deus. Si autē deus, vt nemo it inficias, vniuersorum est conditor, condidit ergo aquam & maria. Hesiodus non solum deorum generationem verum etiam mundi explanauit. Cum autem dice- ret mundum esse genitum, adeò imbecillus fuit, vt non ausus sit eius conditorem nominare. Etiam ip- sos deos eloquutus est, videlicet Saturnum, eiusque filium Iouem, nec non Neptunum & Plutonem, quos quidem iuniores mundi generatione noui- mus. Tradit insuper Saturnum à Ioue filio suo esse debellatum. Sic enim canit: Perdura, quia vicisti pa- trem Saturnum. Bene attamen singula immortalibus disposuit & honores distribuit. Postea infert compellans Iouis filias, quas & Musas nominat, qui bus supplex fit, cupiens ex ipsis discere quo mundo omnia facta sint, & ait: *Saluete liberi Iouis, date vero amabilem cantilenam. Celebrate quoque immortalium diuinum genus semper existentium. Qui tellure prognati sunt, & cœlo stellato, Nocte caliginosa, quos item falsus nutriuit pontus. Dicite insuper, vt primum dij & terra fuerint Et flumina, & pontus immensus astu feruens, Astraque fulgentia, & cœlum latum supernè: Et qui ex his nati sunt dij, datōres bonorum: Vtque opes diuiserint, & quomodo honores distinxerint.*

Platonico- rum opi- nio de Deo.

Materia an sit in- genita.

Dei pote- tia, sine materia operari.

Thetis Deorum mater.

Dei Mun- do iunio- res. Saturnus viatus à filio Mu- se.

Atque

Atque etiam quomodo primum multis implica- tum sphaeris tenuerint cœlum. *Hæc mihi dicite Musæ cœlestes domos inhabitantes. Ab initio: & dicite quodnam primum fuerit illorum.* Cæterum quomodo hæc norūt Musæ, cum mul- tō iuniores sint mundi creatione? Aut quomodo ista explicare potuerunt Hesiodo, cum pater earum nondum foret genitus? Verum Hesio- dus quodam modo testatur materiam causam esse mundi creationis, dum mūdū creationem exponit, Ait enim: *Primo omnium quidem chaos fuit, atque deinde Tellus lato pectore prædita, omnium fundamentum solidum semper Immortalium, qui tenent iuga niuosi Olympi. Tartarūque tenebrosam in recessu terræ spaciōse: Atque Amor, qui pulcherrimus inter immortales deos, Soluens curas & omnium deorum, & omnium hominum, Domat in pectoribus animum, & prudens consilium. Ex Chaos vero Erebus, nigraque Nox editi sunt. Noctē porro tam Aether, quam dies prognati sunt, Quos peperit, ubi concepisset Erebo amore mixta. Terra verò primum quidem genuit parem sibi. Cœlum stellis ornatum, vt ipsam totam obtegat. Vtque esset beatis diis sedes tuta semper. Genuit præterea montes altos, dearum gratas speluncas. Nympharum quæ habitant per montes concauos. Atque etiam in frigidis pelagus peperit, vnda concitatu.* Quamuis autem Hesiodus hæc pronuntiārit, non- dum tamen demonstrat à quo condita sint. Si in principio erat Chaos, liquet materiam quādam ingentam ista antecessisse. Quem igitur, cedo, dabis, qui hanc disposuit, temperauit, formauitque. Num materia semetipsam & formauit & exornauit? Iupi- ter enim, tempore lōgo interiecto, materiam ipsam, mundūque, & hominum multitudinem sequutus est. Præterea magis pater eius Saturnus dicendus erat, materiam ordine debito temperasse, siquidem senior erat. Aut forsitan aliud quippiam est, maiore virtute præditum, quod eam fecit. Deum autem dico, qui eam quàm pulcherrimè exornauit. Ad hæc manifestum est, Hesiodum omnia illa ineptissimè tradere, & sibi cōtraria proferre. Dum enim inquit, Terram, cœlum & mare, &c. quid aliud sentit, quā ex his prodiisse & natos esse Deos? Inde recentet homines potentissimos ex diis prognatos, videlicet Titanum & Cycloperum profapiam, nec non multi- tudinem Gygantum, qui quodam modo deorum cognati reputantur. Deorum dæmonūque Ægy- ptiorum, nec non vanorum hominum meminit Ap- pollonides cognomento Horapius, in libro cui titu- lus est, Semenuthi. Præterea & in reliquis, quas scri- bit, historiis mentionem facit superstitionis circa cultum diuinum Ægyptiorum, & regnum, vanita- tēque in his declarant. Quid necesse est Græcorū repetere fabulas? Plutonem videlicet tenebrarum regem, Neptunum sub mari incedentem, & Mena- lippe in cōplexu ruentem, ex quo cōgressu nasci- tur filius homines deuorās? Quid cōmemorē Iouis filios, & quæ tragicè admodū de his scriptores me- moriæ prodidere. Ceterum vt constet eos nō deos sed homines fuisse, non abs re scriptores ethnici ge- nera siue gentilitatem eorum pandunt. Aristophanes in ea Comedia, quæ Aues inscribitur, exordiēs

Apolloni- dis liber, Semenuthi.

Neptu- nus.

sermonem de mūdū creatione ait: In principio om- nium constitutio mundi fuit, primum paries nigri suffulta pennis aurora. Satyrus, qui composuit hi- storiam populorum Alexandrinorum, initium faci- ens à Philopatre, qui & Ptolomæus nuncupatus est, eius generis siue gentilitatis caput, Bacchum ex tituisse indicat. Quamobrem eam tribū Ptolomæus, primam designauit. Cæterū verba Satyri hæc sunt: Ex Baccho & Althea, quæ Thestij fuit filia, orta est Deianeira: ex hac & Hercule Iouis filio genitus est Hyalus: ex hoc Cleodimus, ex hoc Aristomachus, ex hoc Temenus, ex hoc Ceixon, ex hoc Maron, ex hoc Thestius, ex hoc Acous, ex hoc Aristomidas, ex hoc Caranus, ex hoc Cœnus, ex hoc Tyrimmas, ex hoc Perdicca, ex hoc Philippus, ex hoc Æropus, ex hoc Alceta, ex hoc Amyntas, ex hoc Bocrus, ex hoc Meleager, ex quo Arsinoe. Hæc & Lagus procrea- runt Ptolomæum cognomento Sotera: ex hoc & Berenice descendit Ptolomæus Philadelphus: ex quo & Arsinoe exortum habet Ptolomæus Euerge- tes: ex quo, & Berenice quæ simul cum eo Cyrenem gubernauit, originem trahit Ptolomæus Philadel- phus. Regum Alexandrinorum cum Hercule cog- natio in hunc modū se habet. Quapropter in Dio- nyssiaca tribu populi inter sese sunt discreti. Althes ab ea quæ iuncta fuit Baccho, initium sumit, & ex- titit filia Thestij. Althea Deianeiræ ex filia Bacchi & Althea, vxore vero Herculis. Hinc tribus, quæ pe- nes ipsos sunt institutæ, adhuc ea nomina retinent. Ariadne nomen habet à filia Minois, quæ fuit vxor Bacchi filij. Hinc adamans patrem sub aliena for- ma cum eo concubuit. Thestis nominatur à The- stio Althææ parente. Thoantis dicitur à Thoante Bacchi filio. Staphylis nominatur in hunc modum à Staphylo Bacchi filio. Euænis vero ab Eunoe fi- lio Bacchi appellatur, Maronis nomen tenet à Ma- rone Ariadnes & Bacchi filio. Nam hi omnes tra- duntur esse filij Bacchi. Cæterum & aliæ plurimæ denominationes factæ sunt, quæ adhuc durant. Ab Hercule, Heraclidæ: ab Apolline, Apollonide & Ap- pollonij: à Neptuno, Neptunij: à Ioue, Iouij & Ioue geniti sua nomina sunt adepti. At quid necesse est abundantiam huiuscemodi nominum & genea- logiarum repetere? Apparet igitur magnopere de- cipi scriptores omnes, poëtās & Philosophos! præ- terea illuduntur & falluntur illi omnes, qui hæcce audiunt. Nam nescio quas fabulas & quæ dehya- menta consuerunt de suis diis. Interim nos haud Deos esse docēt, verum homines: quosdam ebrios, alios scortatores, alios vero vt homicidas inducunt. Præterea & de mundi generatione pugnantia tradi- dere, Primò, quidam mundum ingentum asserere ausi fuerunt, quemadmodum supra significauimus. Illi qui mundum ingentum & peculiarem quandā dixere naturam, nequaquam consentiunt cum iis qui mundum genitum esse proponunt. Nā sequenti- rerum similitudines & mentem humanam nec ip- sam veritatem, huiuscemodi sententias protulere. Sunt qui prouidentiam agnoscunt, at alij horum dogmata subruerunt. Aratus ait: Ex Ioue incipia- mus, hunc nequaquam sinamus, o viri, inexplica- tum. Plenæ sunt Iouis omnes plateæ, omnia etiam hominum fora. Plenum est & mare, pleni sunt & portus. Vbi que Ioue fruimur omnes. Huius enim

Satyrus Histori- cus.

Ptolomæo rō genus Ariadne.

Bacchi So- holes.

Dij gēti- lium.

Philoso- phorum piniones de Mūdo.

Philoso- phi de prouidentia. A. 7.

Aratide Prouide- tia opinio

pp iiij

genus sumus. Ipse benignus hominib⁹ dextera nūciat. Populos ad opus excitat faciens eos meminisse vitæ. Dicit præterea quando gleba optima bubus & ligonibus. Indicat quoque quando dextræ sint horæ, vt plantæ virides flectantur & transplantentur, & quando omnia sunt spargenda semina. Cui igitur fidem dabimus? Arato, an Sophocli qui clamat. Nullius est prouidentia, sed casu quodam, vt quilibet potest, viuitur? Huic præterea Homerus non cōcinit, inquit enim: Iupiter virtutem viris auget minuitque. Similiter & Simonides ait: Nemo absque diis virtutem accepit, non vrbs, non homo, non prudens Deus. Nihil autem integrum inest eis. Euripides: Nihil hominibus absque Deo est. Menæder: Non igitur quisquam nostri curam gerit quàm solus Deus, Euripides iterum: Saluare quādo visum fuerit Deo, multas occasiones ad salutem suggerit Deus: & Thestius: Deo volente saluabitur, etiam si in Euripo nauigarit. Talia quidem multa canētes, pugnantia inter se pronunciarunt Sophocles in quodam loco aperte testatur, citra prouidentiam omnia gerit: deinde inquit: Dei autem pœnā non effugiet mortalis. præterea hoc vniuersum à multis, quidam, ab vno administrari docuerunt. Cū quidā prouidentiam crederent, fuere alij qui eam è medio tollerēt. Quapropter Euripides dicit: Occupati sumus quidem circa multa, præter spem frustra quidem laborantes. Quæ cum ita se habeant, liquet eos plane ignorare veritatem. Si quid autem in medium produxerit, id fecerunt à dæmonibus inspirati & inflati. Quapropter & si Homerus & Hesiodus: aut alij Poætæ, quidpiā eloquuti sunt, afflati à Musis, id nequaquam est credendum. Nam phantasia quadam rapti, & errore nec spiritu puro ducti vaticinati sunt vt vel hinc elucefcit. Siquidem obfcffi, interdum sanantur adiurationibus quæ fiunt in virtute re vera existentis Dei. Et seductores spiritus, qui expelluntur, ad eum modum consentunt eos esse dæmones, qui tum temporis & in illis vires suas exercebant & operabātur. Verum quidam ex Poëtarum cœtu animo vigilantes deprompsere interdum & Prophetarum vrculis consonat, videlicet de vnitae Dei eĩsque iudicio: nec non de reliquis, quæ in ipsorum operibus videntur. At ea tum ipsis tum reliquis mortalibus in testimonium vergunt. Cæterum Dei homines pleni spiritu sancto & à Deo inspirati instituti que, Prophetæ ordinati sunt, Proinde fuere à Deo docti, sancti, iustique. Quapropter digni habiti sunt vt essent organa Dei, à quo accipientes sapientiam, vaticinati sunt de creatione mundi, & de reliquis omnibus. Siquidem eorum Prophetiæ habētur, de fame, de peste, & de bellis. Nec est vt quis putet vnum solum aut duos fuisse: sed plurimi fuere suis temporibus, vt commodum videbatur, apud Hebræos. Nec interim Græci Sibyllis caruere. Prophetæ profecto omnes ad eō cōsonantia inter se dixerunt, de præteritis, & de præsentibus quæ nunc fiunt, vt non dubitemus de futuris, quin sint euentura, quemadmodum priora contigere omnia. Iam primum omnium, consensu magno nos docuerunt, Deum ex nihilo omnia creasse. Nihil enim cum Deo floruit aut vixit: sed ipse sibi locus erat, nullius indigens & ante sæcula subsistens. Hinc ductus, hominem à quo cognosceretur, condere voluit. Hinc

Sophocles negat prouidentiam.

Poætæ à dæmonibus inspirati.

Poætæ ex Prophetis quædam de cœpserunt.

Prophetarum doctrina.

præparauit mundum. Is genitus, proinde egens est: ipse verò ingenuus, nullius rei eget. Deus igitur habens suum sermonem in suis visceribus, genuit eum cum eum produceret cum sua sapientia ante hæc vniuersa. Hoc sermone vsus est in mundi creatione, & omnia quæ condidit per ipsum fecit. Hic principium dicitur, quia omnium est principium, dominatorque omnium quæ per ipsum facta sunt. Hic igitur existens spiritus Dei, principium & sapientia, altissimique potentia, descendit in Prophetas, per quos, ceu organa, de mundi creatione, nec non de reliquis loquutus est. Non enim erant Prophetæ cum mundus crearetur: sed sapientia Dei, quæ in ipso est, sermoque eius sanctus semper præsto erat. Quapropter per Salomonem Prophetam sic fatur: Cum ipse præpararet cœlos, aderam: & cum firmaret terræ fundamenta, aderam: simul cum eo disponens & ordinans. Moses vero, qui multis annis præcessit Salomonem, inquit, immo sermo Dei per Moysen: In principio creauit Deus cœlum & terram. Primo quidem principium & eius creationem nominauit: deinde ipsum Deum posuit. Non enim phas est, Deum temere & otiose nullo opere subiecto nominare. Nam diuina sapientia prænouerat fore qui ineptias effutirent, & multitudinem deorum introducerent: vt igitur Deus, qui vere est, ex operibus suis deprehenderetur, & constaret Deum sermone suo creasse cœlum & terram, scriptum est: In principio creauit Deus cœlum & terram. Postea vt eorum creatio pateret, ait: Terra autem erat informis & inanis, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus Dei mouebat se super faciem aquarum. Hæc in primis scriptura sacra agit & monet vt doceat materiam à Deo esse quodammodo factam ex qua mundum constituit, & in decentem ordinem redegit. Cæterum principium creationis lux est. Siquidem exornata & in mundum producta, lux manifestat. Quapropter testatur Moyses: & dixit Deus, Fiat lux, vt quæ plurimum esset profutura homini: & distinxit Deus inter lucem & tenebras. Vocauitque Deus lucem, diē, & tenebras vocauit noctem: & fuit vespera, fuitque mane dies vnus. Et dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & faciat distinctionem inter aquas & aquas. Et fecit Deus firmamentum, distinxitque inter aquas quæ erant sub firmamento, & inter aquas quæ erant supra firmamentum, factumque est ita. Er vocauit Deus firmamentum, cœlum: & fuit vespera, fuitque mane dies secundus. Et dixit Deus, Congregentur aquæ sub cœlis in locum vnum vt videri possit arida: factumque est ita. Et vocauit Deus aridam terram, & collectionē aquarū vocauit maria, & vidit Deus quod esset bonum. Et dixit Deus, germinet terra herbam virentem, quæ seminificet semen lignum frugiferum, faciens fructum iuxta speciem suam cuius semen in semetipso sit super terram: & factum est ita. Et prodire fecit terra herbam virentem, seminificantem semen iuxta speciem suam, & arborem facientem fructum, cuius semen fuit in semetipso iuxta speciem suam, & vidit Deus quod esset bonum. Factaque est vespera, & factum est mane dies tertius. Dixit vero Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & distinctionem faciant inter diem & inter noctem: & sint in signa, & in certa tempo-

Genesi.

Mundi materia.

ra, & in dies atque in annos: & sint in luminaria in firmamento cœli, vt lumen præbeant super terram & factum est ita. Fecit autem Deus duo luminaria magna, luminare maius, in dominium diei: & luminare min⁹, in dominium noctis, & stellas. Posuitque eas Deus in firmamento cœli, vt lucem præberent super terram: & vt dominarentur in diem atque noctem, & distinctionem facerent inter lucem & inter tenebras: & vidit Deus quod esset bonum. Et fuit vespera, fuitque mane dies quartus. Et dixit Deus: Repetificet aquæ, reptilæ animæ viuētis: & auē quæ volitet super terrā, in facie firmamenti cœli. Et creauit Deus cetos magnos: & omnem animam viuētem & mortabilem, quæ reperi fecerunt aquæ iuxta speciem suam, & omnem auem pennatam, iuxta speciem suam: & vidit Deus quod esset bonum. Et benedixit illis Deus, dicens: Fructificatæ & augete, & implete aquas in fretis, & auis multiplicetur in terra. Et fuit vespera fuitque mane dies quintus. Et dixit Deus: Producat terra animam viuētem secundum speciem suam, iumentum reptile & bestiam terræ secundum speciem suam: & factum est ita. Et fecit Deus bestiam terræ iuxta speciem suam, & iumentum secundum speciem suam, & omne quod reptat super terram iuxta speciem suam: & vidit Deus quod esset bonum. Dixitque Deus: Faciamus hominem in imagine nostra, secundum similitudinem nostram, & dominetur in piscem maris, & in volucrum cœli, & in iumentum, & in omnem terram, & in omne reptile quod reptat super terram. Creauit itaque Deus hominem in imagine sua, in imagine Dei creauit eum masculum & feminam creauit eos. Et benedixit illis Deus, dixitque ad eos Deus: Fructificatæ & augete, implete terram, atque subijcite eam: & dominamini in piscem maris, & in volucrum cœli, & in omne animas quod reptat super terram. Et dixit Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam seminantem semen, quæ est in superficie vniuersæ terræ, & omnem arborem, in qua est fructus arboris & quæ semen seminet, vt sint vobis in escam. Sed & omni bestia terræ, & cuncto volatili cœli, atque omni illi quod reptat super terram, in quo est anima viuens, dedi vniuersum virorem herbæ in cibum: & factum est ita. Et vidit Deus omne quod fecerat, & ecce erat valde bonum, & facta est vespera, fuitque mane dies sextus. Et per facti sunt cœli & terra, & omnis exercitus illorum. Cōiummauitque deus in die septimo opus suū quod fecerat, & quieuit in die septimo ab omni opere suo quod fecerat. Et benedixit deus diei septimo, & sanctificauit eum, eo quod in eo quieuisset ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret. Cæterum Hexaimeri nullus homo potest vel ordinem, vel dispositionem pro dignitate eloqui, nec si quis haberet decies mille ora, totidemque linguas: neque si totidem annis in hoc mundo peregrinans viueret vel sic quippiam tanta materia dignum profari posset. Tanta est excellentia magnitudoque, & tantæ sunt diuitiæ diuinæ sapientiæ quæ latet in præscripto Hexaimero. Plurimi Scriptores imitati sunt prædicta sex dierum opera, & de iis sermonem facere instituerunt. Accepta igitur inde occasione differuere, de mundi creatione, de hominis natura: sed eorum sermo ne vel scintillulam qui-

Ornatus.

Mundi creatioe pro dignitate eloqui nemo potest.

dem veritatis complectitur: Ea quæ historici, philosophi aut Poætæ tradidēre, non nihil probabilia videntur: at verborum lenocinium tolle, stulta & vana eorum scripta apparebunt. Siquidem scripta eorum, quid aliud quàm infinitas nugæ continent? nec in iis vel particulam veritatis quis cernere potest. Præterea si quando credis aliquid quod veritate nittitur, ab ipsis prolaturum, attamen semper errore & mendacio corruptum est. Quemadmodum pharmacum aliquod mortiferum, si mel le, vino, aut alio quodam liquore amabili temperetur totum inutile & noxium redditur. Sic loquacitas, quæ in prædictis scriptis reperitur, vanus & irritus labor est, & maxima incommoda fert iis, qui garrulitati illorum fidem habent. Præterea de die septimo, qui inter omnes mortales celebris est magna apud plerisque ignorantia est. Hic enim dies, qui ab Hebræis sabbatum vocatur, Græcè, si quis nomē interpretetur, septim⁹ dicitur. Hoc nomine mortales omnem diem istum appellent, at nominis causam nesciunt plerique. Quod Hesiodus Poëta canit ex Chaos processisse Erebum, terram & amorem qui diis hominibusque imperat, quis nescit eius sententiam planissime esse vanam & frigidam, & plurimum ab ipsa veritate exorbitare? Deum etenim voluptate vinci nequaquam oportet. Siquidem homines quidam inueniuntur tanta modestia præditi, vt abstineant ab omni inhonesta voluptate superentque malam cupidinem. Præterea quod à terrestribus & infimis telam creationis vniuersorum exorditur, humano more facit. Siquidem ea omnia planè humilia & infirma sunt respectu Dei. Nam homo qui in vna mundi regione est, super terra ædificium ponere solet: nec nisi fundamento iacto, fastigium ædificio imponere potest. Cæterum Dei potentia hinc innotescit, Nam ex iis quæ non sunt, facit, vt libitū est, quæ vult. Quæ enim apud homines sunt impossibilia, apud Deum possibilia habentur. Quapropter Prophetia testatur, creationem cœli factā esse primò, non, vt hominum more sit, sed in modū fastigij. Dicit enim: In principio creauit Deus cœlum id est, per principium conditum est cœlum, quemadmodum supra edocimus. Terram dicens, intelligit fundamentum & quasi pavementum: Abyssum nominans, aquarum multitudinem & abūdantiam repræsentat. Tenebras pronuncians, ob oculos ponit caliginem, quæ cœlum creatum obscurarunt & contexerunt, quemadmodum aquæ potu salubres operuere superficiem terræ. At spiritum, qui ferebatur super aquas, largitus Deus creaturæ vt eius opera possit producere viuētia, non secus ac homini animam attribuit, tenue tenui commiscens: Spiritus nanque sua natura tenuis est, itidem & aqua. Cæterum aqua addita spiritui nutrit & conseruat creaturam vniuersam per omnia meās. Vnum quidem spiritum lucis qui formam obtinet, inter aquam & cœlum constituit medium ne tenebræ communicarent cū cœlo quod proximū Deo est, antequam ipse diceret: Fiat lux. Verum non secus ac fornix cœlum, terram glebæ assimilata complectitur. Nam Propheta quidam nomine Esayas de cœlo ad hunc modū fatur: De⁹ qui fecit cœlum & fornix sue cameram, & extendit vt tabernaculum ad inhabitant-

Sabbatū.

Mundi creatio contra humanā consuetudinem instituta.

Psal. 103. I sa. 40.

pum. Hæc verò Dei ordinatio est, nempe sermonis accendentis lucem quasi in domo, quæ illuminat orbem sub cælo vniuersum. Lucem Deus vocauit, diem: tenebras nominauit noctem. Nullus enim mortalis potuisset luci aut tenebris, vt par erat, nomina imponere. Alij alijs nomina indidère, at illa à solo Deo nomina sua acceperunt, vt qui ea creasset. Primò autem loco, vbi scriptura sacra tractat creationem seu mundi generationem, non loquitur de isto firmamento visibili, sed aliud quoddam cælum nobis inuisibile proponit, secundum quod visibile hoc firmamentum nuncupatum est, quod quidem aqua dimidium sursum rapuit, vt in hominũ vsum, pluuiam, imbres & rorem funderet. Reliqua aquarum dimidietas relicta est terre, vt sint flumina, fontes atque stagna, mariaque. Cæterum cum aqua adhuc teneret superficiem terræ, maximè tamen se recepisset in cauernas eius, Deus per sermonem suum id præstitit, vt aqua in vnum abiret locum, & terra, quæ prius haud cernebatur, appareret. Verum enimvero terra quamuis oculis esset subiecta, attamè ornatu suo, vt quæ foret informis, carebat. Quapropter Deus id negotij sibi desumpsit, & eam quã pulcherrime exornauit omnigenis seminibus, floribus plâtiisque. In his obserua, ô homo, variam & diuersam tum pulchritudinem tum multitudinẽ. Per hæc manifestissime vniuersalis hominum resurrectio demonstrari quit, quasi apertissimo & euidentissimo exẽplo. Quis enim, si modo aduertat animũ non miretur ex paruo ficus semine nasci arborem ficuni? aut quem non admiratio defigat cernentem ex reliquis seminibus & quidem minimis arbores crescere maximas? Cæterum mundus si recte reputare volumus, comparatur verissima ratione, mari. Quemadmodum mare, ni subinde sentiret & experiret fontium fluminũque sæcundum influxum, & alimentum caperet ex salugine sua vsque dulcibus aquis diluta, iam dudum intercidisset: Sic & mundus ni haberet legem & prophetas manentes & subinde scaturientes dulcedinem, misericordiam, iustitiam & doctrinam sanctorum Dei præceptorum, propter peccatum & malitiam, quæ duo in eo potenter & copiosè regnant, certe iam dudum intercidisset. Quemadmodum in mari insulæ quædam prominent habitabiles, frugiferæ, & quibus est aqua salubris: nec non naualia & portus commodi, quo se naufragi receptèt: Sic deus dedit mundo qui peccatorum tempestatibus & naufragiis iactatur, synagogas, quas Ecclesias nominam⁹, in quibus veritatis doctrina feruet, ad quas confugiũt veritatis studiosi omnes quotquot saluari, deique iudicium & iram euitare volunt. Vt verò & alię sunt insulæ saxosæ, aqua potabili vacuæ, steriles, cæferatæ & inhabitabiles, quæque plurimum damnum nauigantibus, cum naufragis afferũt; In his etiã naues atteruntur, & quotquot ad eas appellunt, extrema pericula subeunt: Ita sunt doctrinæ erroris, dico autem hæreses, quæ suos sectatores perdunt. Non enim à veritate præuia ducuntur, verũ, quæ admodum pyrætæ, vbi impleuerunt suas naues, penetrant ad prædicta loca vt exitium apportent. Sic accidit his, qui relicta veritate in hæreses abeũt, à quibus tandem perduntur. Dies quartus erat quo luminaria creata sunt. Deus etenim præciuerat nugas

vanorum Philosophorum, quod dicturi essent (vt irritum deum facerent) omnia quæ terra profundit, fieri ex causis elementorum. At vt rei veritas omnibus conspicua foret, ostendit plâtas & semina creatione sua anteuertisse elemẽta, quæ posteriora cum sint, quis adeò, delirus est, vt credat ea potuisse face re ea, quæ creatione sunt priora? Cæterum astra hæc typum magni mysterij præ se ferunt. Sol etenim Deum quodammodo repræsẽtat, Luna vero hominem. Vt sol multis (quod dicitur) parasangis, antecedit lunã potentia & gloria: Sic Deus plurimum excellit hominem. Vt sol plenus semper conspicitur, nec vnquam diminuitur: Sic Deus perpetuò perfectus existit, plenus potentia, intellectu, sapiẽtia, immortalitate & reliquis bonis omnibus. Luna singulis mensibus occumbit, eiũsque potentia emoritur, hominis conditionem ostentans: deinde regeneratur & augetur ad designandã resurrectionem cunctorum futuram. Tres dies, qui præcessere creationem duorum luminarium, Trinitatis mysterium sacrosanctũ repræsẽtant, videlicet deum, sermonem, sapientiam. Quartus dies, typus est hominis qui lumine indiget, nempe vt sit deus sermo, sapiẽtia, homo. Atq; hæc est causa, quare quarto die luminaria sint condita. Verum astrorum positio & ordo, iustos & pios qui seruant legem & Dei præcepta, denotat. Nam illustriora astra suo splendore imitantur prophetas. Quapropter nullo modo inclinãtur, nec ex vno in alterum transcendent locum. Astra, quæ secundum ab his locum dignitatis obtinent, referũt, quasi typus quidam, populum iustum. Astra mobilia, quæ vaga ex vno in alterum locum abeunt, & Planetæ nominantur, ostendunt eos homines, qui à Deo deficiunt, eiũsque legem & præcepta deserũt. dies quĩtus produxit animalia quæ ex aqua dei iussu procreata sunt, in quibus mirabilis quoque dei sapientia elucescit. Quis enim horum multitudinem variãque sobolem enumerare valet? Præterea animalia, quæ humor profert, benedictionem dei cõsequuntur. Quare autem id fit? Vt notum sit mortalibus, fore vt pœnitentiam apprehendant & peccatorum remissionem nanciscantur per aquam regenerationis lauacrum, quotquot accedunt ad veritatem, & regenerantur accipientes benedictionem à Deo. Ceti & volucres carniuoræ in memoriam nobis redigunt homines auaros & præuaricatores. Sũt etenim ab vna radice tam aquatilia quàm volatilia procreata, & quædam naturale ius obseruant nulli imbecilliori iniuriam inferendo, verum decenter legem dei custodiunt, & victitant seminibus terræ. Quædã vero ex istorum grege transgrediuntur dei legem, carnes vorant & infirmiora iniuriis afficiunt. Ad eum modum quotquot sunt in iustorum album relati, legem Dei sedulo obseruant, neminem lædunt, nemini que iniuriam faciunt, sancte & iuste vitam agẽtes. Cæterum raptores, homicidæ & impij nihil differunt à cetis, feris & carniuoris auibus. Potenter enim deuorant infirmiores. Et quidem aquatiliũ & reptiliũ soboles nacta benedictionem Dei, nihil proprij prorsus acquisiuit. Sexto die cum Deus conderet quadrupedia, bestias, & reptilia terrestria, retieet benedictionem, eãque reseruat homini, quem sexto die creare instituerat. Cæterum quadrupedia & bestia quædam Deum

Cælum quoddam inuisibile.

Resurrectionis exemplum.

Ecclesiæ portus veritatis & salutis.

Hæretici, similes Pyretarum.

Opus, dici.

Sol & Luna, Dei & hominis typus.

Astra mystice quid.

Plantæ.

Opus, dici.

Ceti, & aues carniuoræ, mystice quid.

Auari.

Opus, dici.

Deum

pulchre nobis depingunt homines quosdam qui deum ignorant, impia patrant, terrena sapiunt, nec vnquam ad pœnitentiam conuolant. Nam qui cõuertuntur ab iniquitatibus & iuste viuunt, animo quemadmodum aues furium volitant, cœlestia & superna curantes, deo que placere satagentes. Qui vero voluntatem Dei nesciunt, & impia facinora committunt, similes sunt auibus, quæ pennas quidem habent sed onere corporis pressæ nequeunt furium volare: Sic & hi peccatorum saburra degrauati, non possunt ad superiora contendere, & altiora deitatis, humi repentes, animo percurrere. Feras autem Græci nominant, θηρία από τῶν ἐπιπεδῶν id est, quod venando capiuntur. Nec tamẽ rerum primordio noxiæ & exitiales creatæ sunt. Nam nihil noxiũ ab initio à deo conditũ est. Sed hominis delictũ conditionem creaturarum deteriore reddidit, vbi primum homo legem dei transgressus est, etiam reliqua præuaricata sunt & degenerarunt. Vt enim si pater familiã sapiẽter vitam instituit suam etiam domestici & reliqui familiares ordinate & decenter viuunt sequitur haud inconuenienter. Sin autem herus peccarit & negligentia se corrupendum dederit, huius dubium ne est quin & serui delinquant & socordiam amplectantur? Pari ratione cõtingit in præsentī negotio, vt peccate homine, etiam reliqua quæ in hominis ministerium creata erant, præuaricarentur. Vbi autem homo ad suam naturam & pristinum ingenium nec non dignitatem redierit cessans malefacere, etiã aliqua animalia in primitiuam restituantur mansuetudinem. Quod attinet ad hominis creationem, scias eam ab homine non posse sufficienter enarrari, quamuis breuib⁹ & paucis scriptura sacra eam pronunciet. Nam cum dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. hominis excellentiã & dignitatem prodit. Cum enim cætera omnia sermone nudo cõstitueret De⁹, & ea quasi obiter nulla peculiari adhibita diligentia conderet, hominem existimauit solum esse opus sempiternum, suisque manibus dignum: Præterea, dum hæc loquitur, videtur ea proferre quasi auxilio aliquo egeat: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem, &c. At hæc verba ad neminem alium, quàm ad suum sermonem sapientiamque dixerit. Creato homini benedictionem impartitus est, vt augeteretur & impletet terram. Omnia eius manui & potestati subiecit. Ordinauit quoque primitus, vt victum haberet à fructibus terræ, seminibus, herbis & glandibus, quib⁹ vnã vesceretur cum reliquis animalibus quibus eadem alimenta constituit. Cum in hunc modum consummasset deus creationem cœli & terræ, maris & omnium quæ in ipsis cõtinentur, die sexto, ab omnibus operibus die septimo cõquieuit. Deinde, his expositis, scriptura sacra omnia quasi in quãdam summã contrahens, inquit: Istæ sunt generationes cœlorum & terræ cum crearetur in die cum faceret dominus Deus terram & cœlos. Et omnem plantulam agri antequam esset in terra, & omnem herbã agri antequam germinaret, quia non pluerat fecerat dominus Deus super terrã, nec erat homo qui coleret humum, &c. His verbis manifestissimè docet vniuersam terrã primitus irrigatam esse à diuino fonte. Nec terra postulabat laboriosas hominũ

manus, sua sponte ex præcepto dei proferebat fructus, ne homo operando lassaretur. Ne autem quæstio nter mortales moueretur imperuestigabilis super hominis formatione, cum dixisset: Faciamus hominem, &c. quia creatio eius nõdum patefacta erat. Ideo infert scriptura nos omnia docens: Fons siue vapor ascẽdebat de terra, & irrigabat vniuersam faciem humi. Formauit quoque dominus deus hominem, puluerẽ de humo, & inflauit in nares eius flatũ vitę, factũque est homo in animam viuẽtem. Inde anima à plerisque dicitur immortalis. Condito homini deus elegit regionẽ in locis oriẽtalibus, amœnitate eximiam, lumine coruscantem, & splendorẽ aère illustrem, plantis variis sæcundam. Et in hac collocauit hominẽ. Verum verba sacre historię sic habent: Plantauit insuper dominus Deus hortũ in Eden ab oriẽte, & posuit illic hominẽ quem finxerat. Fecit etiam germinare dominus Deus de humo omnem arborem, quæ concupiscibilis erat visu & cõmoda in cibum: & arbor vitę erat in medio horti, atque arbor scientiæ boni & mali. Et fluuius egrediebatur de Eden ad irrigandũ hortum, & inde diuidebatur, & erat in quatuor capita. Nomen vnus Pison: ipse est qui circuit totam terram Hauilach, vbi est aurum. Et aurum terræ illius est bonum, est quoque ibi bdellium & lapis Onychinus. Nomen vero fluuij secundi Gihon: ipse est qui circuit totam terram Æthiopiæ. Porro nomen fluuij tertij Hidkel, & hic vadit ad oriẽtalẽ plagã Assyriæ: & quartus fluuius est Euphrates. Tulit itaq; dominus Deus ipsum Adam, & posuit eum in hortum Eden, vt coleret & custodiret ipsum. Præcepitque dominus Deus ipsi Adam, dicẽs: De omni ligno horti comedendo comedes, de arbore vero scientiæ boni & mali, nequaquam comedes ex illa: alioqui quacumque die comederis ex ea, moriẽdo morieris. Et rursum dixit dominus Deus: Non est bonum vt sit Adam solus, faciam illi adiutorium quod sit coram eo. Itaque formauit dominus Deus de humo omnẽ bestiam agri, & omne volatile cœli, adduxitque ad ipsum hominem, vt videret quomodo appellaret illud: Omne enim quod ipse homo vocabat in anima viuẽte, illud nomen eius erat. Igitur vocauit ipse homo nomina cuiq; iumẽto & volatili cœli, omniq; bestiæ agri: & pro homine non inuenit adiutorium, quod esset coram eo. Et fecit illabi dominus Deus soporem in Adam, & obdormiuit, tulitque vnã ex costis illius, & clausit carnẽ pro ea. Et edificauit dominus Deus costam quam acceperat de homine in mulierem, & adduxit eam ad hominẽ illum. Et ait homo ille: Hac vice os de ossibus meis, & caro de carne mea. Hinc vocabitur virago, eo quod de viro sumpta sit ipsa. Propterea deseret vir patrem suum & matrem suam, & hærebit cum vxore sua, erũtq; in carnem vnã. Erant autem ambo illi nudi, homo inquam ille & vxor eius, & non erubescabant. Serpens vero fuit callidior omni bestia agri, quæm fecit dominus Deus, & dixit ad mulierem: Etiam si dixit mulier ad serpentem: De fructu ligni horti comedimus, de fructu vero arboris quæ est in medio horti, dixit Deus, nequaquam comeditis ex ea, neque contingetis illam, ne forte moriamini. Et dixit serpens ad mulierem: Non moriendo moriemini.

Anima immortalis. Paradisus terrestris.

Fluuij 4. ex paradiso terrestris profuentes. Hidkel, fluuius.

Genes. 1.

Mat. 19.

Genes. 3.

Sed scit deus, quod ipsa die quando comederitis ex ipsa, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Videns itaque mulier quod bona esset arbor illa in cibum, & oculis concupiscibilis, desiderabilis quoque esset ipsa arbor ad prudentiam comparandam, tulit de fructu illius & comedit, deditque viro suo existenti secum, qui & ipse comedit. Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quod nudi essent, & confecerunt folia ficulneæ, feceruntque sibi cinctoria. Et audierunt vocem domini Dei ambulantis in horto ad ventum diei, & abscondit se Adam & vxor illius a facie Domini Dei inter arbores horti. Et vocauit dominus deus ipsum Adã, & ait illi: Vbi es tu? Qui ait: Vocem tuam audiui in horto, & extimui, quia nudus ego, & absconditus sum. Et ille dixit: Quis indicauit tibi quod nudus esses? nuncius de ipsa arbore, de qua præcepi tibi vt non comederes ex ipsa, comediti? Et dixit Adã: Mulier ipsa quam dedisti vt mecum esset, ipsa dedit mihi de arbore, & comedi: Et dixit dominus Deus ad mulierem, Cur hoc fecisti? Et dixit mulier: Ipse serpens seduxit me, & comedi. Et dixit dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es præ omnium iumento, & præ omni bestia agri: supra ventrem tuum gradieris, & puluerem comedes omnibus diebus vite tue. Et inimicitias ponã inter te & inter ipsam mulierem, inter semen tuum, & inter semen illius, ipsum conteret tibi caput, & tu conteres eius calcaneum. Ad mulierem vero dixit: Multiplicabo dolorem tuum & conceptum tuum: in dolore paries filios, & ad virum tuum erit desiderium tuum, & ipse dominabitur tibi. Ad Adam vero dixit. Quia audisti vocem vxoris tue, & comediti de arbore, de qua præcepi tibi, dicens, nõ comedes ex ea, maledicta est humus propter te, in dolore comedes eam omnibus diebus vite tue. Et spinam atque tribulum faciet crescere tibi, & manducabis herbam agri. In sudore vultus tui vesceris pane, donec reuertaris in humum, ex ea enim sumptus es, quandoquidem puluis sis, & in puluerem reuersurus sis. Verba sacra scriptura, quantum attinet ad historiam hominis & Paradisi, sic se habent. Objicias igitur mihi: Supra tradidisti Deum loco non comprehendendi, nunc vero ais eum in Paradiso ambulare? Audi responsum: Deus quidem vniuersorum pater, loco nec includitur, neque in loco inuenitur. Non enim est locus in quo ipse quiescat. Cæterum sermo eius per quem omnia creauit, existens potentia & sapientia patris, assumit personam patris & domini vniuersorum, is venit in paradysum sub persona Dei & colloquebatur cum Adamo. Si quidem scriptura sacra diserte ponit, Adamum dixisse: vocem tuam audiui. At vocem quid aliud dixeris, quam sermonem Dei, qui eius filius est? Nec arbitris, vt poetæ & fabularum scriptores perhibent, Dei filios ex concubitu esse natos: sed intellige hoc loco enarrari sermonem perpetuo existentem & insitum in corde patris dei. Antequam enim quicquam eorum quæ facta sunt, fieret, hunc consiliarium habuit, vt qui mens & prudentia eius foret. Cum vero iam cõdere, quæ deliberauerat, instituisset, hunc sermonem genuit prolatur, primogenitum vniuersæ creaturæ, nec interim Deus exinanius est sermone, sermonem gignens, & sermone al-

ana tena-
ta à ser-
pente

christus
cũ Adamo
colloque-
tus.
Filius Dei
Patri coe-
ternus.

Colof. 1.

loquens quæ volebat semper. Hæc nos docent sacra litera & omnes sancto Spiritu afflati, quorum de numero est Ioannes ad hunc modum differens: In principio erat sermo, & sermo erat apud Deum, &c. Significas in principio solum fuisse Deum & in eo sermonem. Postea infert: Deus erat ille sermo. Omnia per ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil. Deus itaque existens sermo, & ex Deo progenitus, quando vult pater vniuersorum, mittit eum sermonem ad aliquem locum. Qui adueniens, auditur & videtur ab eo missus, & in loco reperitur. Deo, vt ex præmissis apparet, hominẽ die sexto creauit. Eius tamen creationem patrefecit post septimum demum diem, cum & paradysum parasset, in quo, vt in meliore & in excellentiore regione, homo degeret. Cæterum eorum, quæ tradidimus, veritatem res ipsa declarat. An non animaduertimus grauissimos dolores, quos in partu perpetuunt mulieres? Horum deinde leui momento obliuiscuntur, vt multiplicetur & incrementa sumat mortalium genus. An non videmus condemnationem serpentis, quam exotus sit humi serpens & terram vorans? Quæ quidem omnia plurimum faciunt ad comprobandam prædictorum veritatem. Præterea Deus exoriri fecit ex terra omnem arborem visu pulchram & bonam ad comedendum. Quare hoc? In primis namque femina, plantæ herbæque solæ habebantur, quas imperio domini tertius produxerat dies. At quæ Paradysus proferebat, amantissima & pulcherrima erant, siquidem eorum plantatio ab ipso nec ab alio Deo peccata est. Reliquas quidem plantas haud ab similes habuit mundus: at duas istas arbores, arborem vite, alteram cognitionis, nulla alia terra tenuit quam sola paradysus. Verum vt sciamus paradysum esse terram, & super terra excultam, docemur a scriptura sacra, quæ inquit. Et plantauit Deus paradysum in Eden in regione Orientali, & in eo posuit hominem. Et prodire fecit Deus ex terra omnem arborem pulchram visu & bonam ad comedendum. Quod igitur ait, Ex terra, & in Orientali plaga, &c. diserte nos docet scriptura sacra paradysum esse sub hoc celo, sub quo Oriens & terra conspiciuntur. Dicitur Eden, quæ Hebraica est, si transferatur in nostram linguam, versionem significat, Præterea indicat scriptura sacra fluium procedere ex Eden ad irrigandum paradysum, qui inde in quatuor dispescitur capita, quorum duo vocantur Phison & Geon, & humectant Orientales regiones maxime tamen Geon, qui quasi circulo, vndique aluit vniuersam Æthiopiæ regionem. Huc perhibet generare Nilum flumen Ægyptiacum. Reliqui duo fluij manifeste a nobis cognoscuntur, & nominantur Tigris & Euphrates. Hi vique ad nostra climata accedunt. Hominem autem Deus perduxit in paradysum, vt eum operaretur & custodiret, eique præcepit vt ederet de omnibus fructibus, nec etiam arborem vite exceperit. Cæterum vetuit ne gustaret quidem fructum arboris cognitionis. In hunc modum transfudit Deus hominem in paradysum, ei vndique occasiones suggerens vt crederet & perfectus redderetur, & declaratus tandem Deus, in astra ascenderet. Mediam etenim conditionem obtinuit homo, nec totus mortalis, nec totus immortalis existens, verum vtriusque extitit particeps. Sic quoque, paradysus

Ioh. 1.

Christus
à Patre
missus, re-
peritur in
loco.

Gen. 1.

Nũs 1.

Homini
prima co-
dino.

paradysus æternitate donatus in medio caeli & terræ constitit, quantum ad amoenitatem & pulchritudinem attinet. Quod inquit, vt eum operaretur, &c. nullum aliud opus nullumque laborem præcipit, quàm vt sedulo seruet mandatum Dei ne impingens seipsum perdat, quemadmodum accidit ei propter peccatum. Arbor quidem cognitionis erat bona, erat bonus & eius fructus. Non enim, vt quidam opinatur, aliquid noxij vel letiferi ea arbor tulit, sed inobedientia mortis causa fuit. Nam fructus nihil aliud habebat, quàm cognitionem solam. Verum cognitio bona & pulchra est, si quis ea recte vtatur. Eo tempore adhuc infans seu puer erat Adam. Quapropter eam cognitionem digne percipere nequirit. Nam etiamnum infans recenter natus pane vesci nequit, at proeiectione ætate etiam ad solidiorem cibum procedit. Idem euenit vt in Adamo. Quapropter non inuidens (vt quidam sentiunt) Deus Adamo, cum ab arbore cognitionis abstinere iussit. Præterea hominẽ probare volebat Deus, an dicto audiens esse vellet. Ad hæc cupiebat vt homo tempore longo simplex & syncerus maneret quasi puer. Id enim sanctum & laudabile censetur, non solum apud Deum, sed & apud homines, videlicet in simplicitate, & absque omni malitia subiici parentibus. Præterea ius naturale postulat, vt liberi sint paratib' subditi. Si autem liberos parentibus subiectos esse oportet, quanto magis conuenit vt Deo patri omnium pareamus? Indecorum est pueros, antequam puerilem egressi fuerint ætatem, supra ætatem sapere. Quemadmodum enim ætas & statura incrementum sumit paulatim, sic etiam prudentiam pedetentim augetur. Cũ lex aliquid vetat, nec homines legi positæ obtemperant, iam pœnam non lex, verum hominum inobedientia gignit. Nam & pater interdum filio edicit, vt ab aliquibus abstineat: si paternum imperium respuit & in verita nititur, virgis caditur, pœnamque non paternum edictum, verum inobedientia meretur. Nec res ipse, verbera seu pœnas continent, sed inobedientia inobedienti pœnam & ignominiam importat. Ad eum modum, Protoplastum nostrum inobediẽtia ex paradiso expulit. Nec propterea, quasi aliquid mali scientiæ siue cognitionis arbori inesset, homo primæuus in labores, tristitiam & postremo in mortem prolapsus est, sed inobedientiam potius culpet, quæ horum malorũ causam extitit. At Deus maximũ beneficiũ homini præstitit, ne perpetuũ in peccatorũ sordib' herere cogeretur. At quod est illud beneficiũ? Nepe quod eũ eiecit paradiso, solũ vertere quasi exulẽ, iubens, vt statuto siue determinato tempore peccatũ exoluens, & probe omnia edoctus & institutus, postremo reuocaretur. Quapropter eũ homo iã reces in mundo conditus foret, quasi sub ænigmate, & mysterio in Genesi scriptum reperitur, hominẽ bis in paradysum esse collocatum. Prima in paradysum indusio contigit: altera eueniet post vniuersalem resurrectionem & extremum iudicium. Quemadmodum vas aliquod, modo factum artificis manu si non respondit ad animum artificis, denuo fingitur & funditur vt sit nouum & integrum, sic homini accidit per mortem. Nam eius potentia contrafactus est vt inueniatur in resurrectione sanus, id est mundus, iustus, immortalis. Quod Deus vocat hominem, &

Arbor co-
gnitionis.

Adam in-
fans.

puerorum
sapientia, et
subiectio.

Homobis
paradiso
collocat'
à principio

Adam cur
à Deo, vo-
catus.

Tom. 1.

ait. Vbi es Adam? &c. ne tu factum intelligas, quasi rerum fuerit ignarus. Deus longanimis existens, ei occasione pœnitentiæ & confessionis subministra- bat. Sed dicat quis: Mortalis ne creatus est homo? Nequaquã. Quid igitur? nõ immortalis? Ne hoc quidem. Nam à primordio suæ creationis nec mortalis nec immortalis conditus est. Si immortalẽ ab initio cum fecisset, Deum eum constituisset. Si mortalem eum formasset ab initio, Deus sanẽ posset author hominum mortis videri. Apparet igitur hominem à Deo nec mortale nec immortalem esse factum, sed quẽadmodũ supra significauimus, vtriusque quodãmodo participẽ, vt reperet ad immortalitatẽ seruandũ mandatum Dei, & vt hanc caperet mercedem, tandem & ipse Deus factus: Sin autem conuersus fuerit (inobedientiam sectatus) ad peccatum & reliquerit Deum, sibi ipsi vt author foret mortis. Nam liberum & sui iuris creauit Deus hominem. Quod autem sibi per iniuriam & inobedientiam accersiuerat, id ei nunc donat Deus per suam humanitatem & misericordiam faciens homines sibi obediẽtes. Quemadmodum enim sua inobedientia quasi proprio iumento mortem sibi apportauit homo: Sic qui Dei voluntati non recusat obtemperare, sibi æternam potest parare vitam. Nam legem & præcepta sancta communicauit nobis Deus, quæ si homo seruarit, salutem cõsequi: & resurgens, hereditatem incorruptibilem nancisci poterit. Adam paradiso exactus cognouit Euam vxorem suam, quam ei formauerat Deus ex costa. Cæterum ex costa mulierem finxit non ideo, quasi ex alia materia præstare id non valeret, sed alia causa est. Deus prænouerat homines Deorum multitudinem introducturos. Eius igitur rei præsciens existens, & quasi certò sciens serpentem, per multitudinem Deorum (qui non sunt) errorẽ allaturum (nã cum sub idem tempus vnus foret Deus, iã tum meditabatur error siue diabolus multitudinẽ deorum subferere, & dicere: Eritis vt dii) ne exurgerent qui dicerent: Hic Deus virum, alius format mulierem, &c. Euam ex costã compegit, & duos fecit ambos. Simul per hæc, quasi in mysterio, suam monarchiam siue vnitatem demonstrari voluit, dum simul vtrumque creat. Et erunt duo in carne vnã. Hoc quidẽ in nobis experimur cõpletum. Quis enim legitimis nuptiis cõtrahens, non contemnat matrem, patrem, vniuersam cognitionẽ, propinquos & amicos, vt suo cõpari adhæreat? Et quo maiore inuicem deuincuntur beneuolentia, ad Euã dixit Adam: Hoc nũc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Præterea vaticinatus est, dicẽs, Huius rei gratia deseret homo patrem suum & matrem, & adglutinabitur vxori suæ, eruntque duo in carne vnã. Hoc quidem in nobis vsuuenire quis est qui non videt? Quis enim legitimis nuptiis sese cõmittens, non spernit matrem & patrem, omnẽ cognitionẽ, atque adeo omnes propinquos & adglutinatur & coadunatur magis vxori, quam prædictis omnibus? Hinc videre est quosdam propter sponsas suas non cunctari extrema subire vite discrimina. Hanc Euam principem & caput peccati (quia seducta est à serpente per quẽ maleficus diabolus loquutus est, qui Diabolus & Satã vocatur & vsque adhuc operatur in iis qui ipsius spiritu aguntur) diabolus nõ cessat vocare. Diabolus quoque draco nominatur.

Adam ini-
tio cur nec
mortalis
nec im-
mortalis.

Euã cur
formata
ex costã.

Adam pro-
pheta.

Diabolus.

99

tur. At eius nominis etymologia deriuatur *απὸ τῆς* *ἑξέτα*, id est, qui fugerit, seu fugitiu^o à Deo. Si- quidem in principio suę creationis Angelica fulge- bat dignitate. Et hæc quidē de Diabolo, cuius alias multā fecimus mentionem in aliis nostris scriptis. Quapropter nolumus nunc ea in re esse prolixiores. Adam ubi cognouit vxorē suam, ea concipiens pe- perit tandē filium nomine Cain, & dixit: Acquisiui hominē à Domino. Deinde denuo cōcipiens & al- terum filiū enixa est, cui parētes nomē dixere Abel. Abel rem pecuariā exercebat: Cain erat agricola & agriculturā dabat operā. Quod ad hos pertinet, hi- storia sacra cōplectitur plura, & alio, quā nos enarra- mus, modo. Quapropter si quis cupit hæc exactius & quasi ad vnguem nouisse, consulat librum, qui in- scribitur, Generatio mundi: & omnia perfectius ad- discet. Diabolus videns nō solū Adamum & Euam vita frui, verum & liberos procreare, quos cum non posset perimere, inuidia stimulatus instigauit Cain, vt fratrem suū Abel, qui gratus & acceptus erat Domi- no, crudeliter enecaret. Hęc pacto diabolus princi- pium & origo fuit mortis quę postmodum late vsq; ad nostra tempora in vniuersum genus mortalium euagata est. Deus ductus misericordia sua voluit pœnitentię & confessionis Cain, sicut & Adę præ- bere occasionem, & dixit: Vbi est Abel frater tuus? Cain respōdet, a dmodum præfractē inobediens existens Deo & inquit, nescio, num ego custos sum fratris mei? Hinc iratus Deus, dixit: Quare fecisti hoc? vox sanguinum fratris tui clamat ad me de hu- mo. Et nunc maledictus es tu è terra, quę aperuit os suū ad suscipiendum sanguines fratris tui de manu tua. Mobilis & vagus eris in ipsa terra. Ex hoc tem- pore, terra timore percussa nō amplius hominis nec etiam alterius animalis sanguinem fudit. At homicidij culpam non herere in terra, verum in homine transgressore, omnibus manifestum reor. Sed & Cain natus est filius, cui nomen erat Enoch. Pater dehinc extruxit urbem, quam nomine filij sui ap- pellauit Enoch. Eo tempore cęptę sunt vrbes con- di, & quidē ante diluuium. Proinde falsum & men- dax est testimonium Homeri canentis: Nec enim dum vrbs posita erat hominum distinctas linguas habentium. Enoch natus est filius nomine Gaidas, qui genuit Meel, qui genuit Mathusalē, qui genuit Lamech. Lamech accepit vxores duas, quarum nomi- na Ada & Sela. Eo enim demum tempore inole- uit mos multas habendi vxores. Hoc eodem tem- pore & musica inuenta est. Nam Lamech nati sunt filij tres, quorum nomina, Obel, Iubal, Thobel. Iu- bal inuentor Psalterij & Citharę est. Thobel fuit faber æris & ferri. Hucusque excurrit genealogiarum cathalogus, quę sequuntur obliuio aboleuit, quod commisit fratricidium. At Deus, vt alius in locum Abel perempti substitueretur, dedit vt Eua conciperet & filiū æderet, qui nominatus est Seth, à quo ad nostra vsque tempora mortalium genus propa- gatum est. Sed si qui cupidine aguntur & reliquas audiendi genealogias, quas quidem scriptura sacra tradit, scripturam sacram adeant, & rem omnem inuenient. Nam etiam nos conscripsimus, vt supra testati sumus, orationem quę continet genea- logiarum seriem. Cæterum genealogiarum ordo est in primo sacrę historię libro. Hęc omnia, quę

Cain

Diabolus origo mortis.

Vrbes cō- di cęptę.

Polyga- mia.

hactenus tradidimus, docet nos Spiritus sanctus per Mosen & reliquos Prophetas. Ex quibus constat, nostra scripta, qui pij sumus & veram religiouem te- nemus, esse antiquissima: præterea demonstrantur veriora esse omnium poëtarum & authorum scri- ptis. Quod ad Musicam attinet, eius inuentorem quidam nugati sunt esse Apollinem. Alij hoc inuē- tum Orpheo acceptum referunt, vt qui Musicam ex suaui auium concentu venatus sit. Verum quis non intelligit horum rationes vanas & mendaces esse? Nam Apollo & Orpheus longo demum post dilu- uium tempore vixerunt. De Noë, quem nonnulli Deucalionem vocant, in libro quem supra osten- dimus, loquuti sumus: quem, si lubet, ipse inspice- re potes. Post diluuium denuo vrbes cęptę sunt extrui, & regna distingui. Vrbs prima fuit Baby- lon, hanc ordine subsecutę sunt, Orech, Archat, & Chalanę conditę in regione Senaar. His, & rex præfuit Nembroth. Inde originem sumpsit Assur, vnde Assyrij suum nomen sunt adepti. Nem- brothica opera sunt Niniue, Rhoboon, Calaë & Dasan, quę in medio Niniues & Calaës sita est. Niniue primitus, vrbs admodum fuit magna. Alter filius Sem filij Noë, nomine Mesrain, genuit Laudonim, Eucmigim, Labim, Nephthalim, Pa- trosoniim & Chasloim, vnde progressus est Philis- tim. Verum, quod attinet ad trium filiorum Noë consummationem & genealogiam, quid refert plu- ra commemorare, cum omnia ista prolixè tracta- ta sint in Epitome eius libri de quo supra? Nunc, quod superest, recordabimur vrbsium & Regum, qui eo tempore fuere, quo hominibus adhuc igno- tæ erant varię linguarum dialecti. Vrbes, quas mo- do diximus, ædificatę sunt ante linguarum diuisi- onē. Cum autem tempus diuidendarū linguarum instaret, homines consilium cepere, at nō ex Deo, extruendę vrbs & excitadę turris, cuius fastigium cœlum attingeret, Et hoc pacto sibi immortalitatis famam parare nitentur. At quia præter Dei con- silium, adeo temerariū exorsi sunt opus, factū est vt Deus corū opus dissiparet, turrimque sterneret. Eo tempore hominum linguas Deus mutauit, dans sin- gulis propriam dialectum. At hæc quidē Sybil- la significauit, mundo iram futuram annun- cians, & sic fatur: Sed quando magni Dei perfici- untur minę quas comminatus est mortalibus, quando turrim fabricarunt regione in Assyria: Omnes erant eiusdem linguę & parabant in cœ- lum scandere stelligerum. At Deus immortalis ma- gnā iniiecit necessitatem ventis: Verum venti deinceps magnam & excelsam illam turrim de- icerunt præcipitatem ex alto, & inter mortales contentionem excitarunt. Sed vbi turris corruit, linguę hominum in multas mortalium diuisę sunt dialectos, &c. Hęc quidem euenere in terra Chal- dæorum. Cæterum in terra Chanaan condita est vrbs nomine Charra. Sub idem tempus primus Æ- gypti rex fuit, quem vocarunt Pharaonem, qui idem Nechaoth secundum Ægyptios appellatus est, & ab hoc mutua successione aliorum regum Ægyptus administrata est. In terra Senaar, quam te- nebant Chaldei, rex primus extitit Arioch. Huic successit Ellasar, in cuius locum substitutus est Cho- dollagomor rex Ælan, in cuius locum surrogatus est.

Musica quando inuenta.

Noë, qui & Deuca- lion.

Vrbes an- tiquissime.

Niniue.

Turris Ba- bel. gen. ii.

Sybilla.

Pharao Nechaoth.

est Thargan rex gentium quę dicebantur Assyrio- rum. Fuere & alię quinque vrbes in ea terrę parte, quam sibi vendicant filij Cham, quę genuit Noë. Harum nomina hæc sunt, Sodoma, Gomorrha, A- dama, Seboim, quę & Segor nūcupata est. Nomina regum, qui istis vrbibus præfuere, sic habent: Ballas rex Sodomorū, Barlas rex Gomorrhę, Senaar rex Adamę, Hymur rex Seboim, Balach rex Segor, quam vrbem alio nomine vocarūt Cephalam. Prę- dicti reges tributarij fuere Assyrio Chodollamo- gor, annis duodecim. Anno vero decimotertio de- fecerunt ab Assyrio. Hęc defectio peperit bellum quod gestum est à quatuor regibus Assyriorū cum quinque regibus qui tenebant regionem Cham filij Noë. Eo tēpore cęsi sunt gigantes Carnain, nec- non cædemenserunt gentes robustę: eadem cæ- des traxit Ommaeos habitantes in vrbe, & Chor- ræos colentes montana Seyr vsque ad Terebin- thum Pharam, quę visitur in deserto. Ea tem- pestate floruit rex iustus nomine Melchisedek do- micilium habens in vrbe Salem, quę nunc Iero- solyma dicitur. Hic primus omnium sacerdos Dei altissimi fuit. Ab hoc Salem Hierusalē dicta est, cū antea nominaretur Hierosolyma. Hic cū fuisset pri- mus sacerdos, factum est vt ab eo sacerdotes initiū sumētes peruaserint vniuersam terram. In huius lo- cum successit Abimelech, qui regnavit in Geraris. Huius successor fuit alter Abimelech. Post hunc re- gni gubernacula cepit Ephron cognomento Chet- tæus. Nomina eorum regum qui illa tempestate vi- guerunt, sic se habent. Assyriorum reges, qui multis annis interiectis regnarūt, silētiū & obliuio oppres- sit. Omnes enim saltē postremorū meminere tēpo- rum. Assyriorum, quod scimus, reges fuere Thegla- phasar, Selamanasar, Senachib. Hui^o triarchus fuit Adramelech Æthiops, qui etiam Ægyptiaci tenuit gubernacula regni, quamuis hæc, quod ad nostra scripta attinet, recentiora sint. Hinc videre, & nus- piam alibi, historiarum & antiquitatis studiosi pos- sunt, an ea quę à nobis tradūtur per Prophetas san- ctos, sint nupera. Cum primis temporibus pauci fo- rent homines in Arabia & Chaldæa, post lingua- rum diuisiōem aucti & multiplicati paulatim sunt. Hinc quidam abierunt versus Orientē, quidam cō- cessere ad partes maioris cōtinentis: alij porro pro- fecti sunt ad Septentrionem, sedes quasituri. Nec prius deserunt terram vbique occupare, quā etiā Britānos in Arcticis climatibus accesserint. Fuere qui sibi subiicerēt Iudæam, Phœniciam & regiones Æthiopię, Ægypti, Libyęque, nec non eā regionē quę torrida dicitur, & loca qui in Occidentē porri- guntur. Fuere qui incipientes à regione maritima & Pamphylia, Asiā, Græciam, & Macedoniam sibi assignarent. Reliqui porro Italia, Galliis, Hi- spanis & Germania sunt potiti. Atque adeo vniuer- sa terrę superficies abūdāt habitatoribus seu incol- lis. Primò quidem loca Oriētī, Meridiei & Occidē- ti subiecta inhabitata sunt. Postmodum inde pro- gressi paulatim homines, etiam reliquas orbis par- tes inuaserunt. Hęc dum ethnici scriptores nesciūt, attamen audent asserere mundi formam esse instar globi, & propter soliditatem & suum ad centrum recessum, non cunctantur eam cubo comparare. At qua fronte audent horum veritatem adstruere, cum

Melchise- dek à quo omnes sa- cerdotes.

Abime- lech.

Adrame- lech.

Mundi forma.

mundi creationem ignorent, præterea non constat penes ipsos vt paulatim, sicuti prædiximus, homi- nes dispersi sunt habitandi gratia per vniuersam terram, Ad cum modum cęptę sunt habitari insu- lę maris, nec non reliqua orbis climata. Quis igitur ex isto magno Philosophorū, Poëtarum & scripto- rum grege potuit verum pronunciare, cum mul- to sint creatione mundi iuniores, & Deorum mul- titudinem docuerint, quos liquidò elucet natos esse longo demum tempore post vrbes conditas, regna- distincta, gentes diuisas, & bellorum exortum. Si san- nē voluissent veritatem rerum demonstrare, oport- tebat eos quę præcessere diluuium, tradere: videli- cet mundi & hominis creationem, deinde etiam re- liqua quę contingere, non silentio præterire. Ad hæc conueniebat, vt & Ægyptiorum & Chaldæorum vates & reliqui scriptores quotquot diuino & puro spiritu illuminati fuere, non solū præterita aut instā- tia prædicerēt veritate subnixi, sed & futura quę es- sent, mundo magna veritate prænūciare. Ex quibus omnibus apparet omnes scriptores cæteros errore tractos, solos, vero Christianos veritatis factos esse compotes. Docemur etenim & instruimur à sancto spiritu, qui loquutus per Prophetas, iā olim omnia quę mūdo cętura essent, prædemonstrauit. Et tibi quidē in facili est scrutari ea quę sunt Dei, id est, ea quę per Prophetas iā olim prædicta sunt. Quę si diligēter inspexeris, collatione facta eorū quę à vobis & ab reliquis prophanis rhetoribus ferūtur, verita- tem faciliē assequi poteris. Nomina eorū, quos Deos dicitis, satis liquet ex illis quę supra annotauimus, & ex reliquis historiis, esse nomina hominum demor- tuorū. Horū imagines subinde adhuc hodie fingun- tur, quas quid aliud, quā simulachra, humanarū ma- nuū opera dixeris? Ista suppliciter colit vanorū ho- minū multitudo: Cæterū Creatoris & opificis alto- rumq; omnis spiritus irritū faciūt & vilipendūt mor- tales, nec recusant obtemperare vanis dogmatibus sequuti stultam à patribus traditā sententiam. Verū Deus non derelinquit humanū genus, imò pater & cōditor huius vniuersi legē dedit, misit & Prophe- tas sanctos vt annuntiarēt & demonstrarēt efficaciter hominibus vt euigilent, atq; vnū solum esse Deum cognoscāt. Prophetę docuerūt abstinere ab nephario idolorum cultu: iusserūt quoq; vitare adulteriū, cædē, scortationē, furtū, auaritiā, periuriū, irā, mēda- cium, nec non omnē lasciuiam & immundiciē. Præ- terea sedulo cauere præceperunt, ne quis faciat al- teri, quę sibi minime fieri velit. Quare? Vt homo ad eum modum opera bona faciens pœnas sempiter- nas effugiat, & dignus sempiterna vita à Deo pronū- cietur. Nec solum idolorū cultum lex diuina inhi- bet, sed interdicit quoque, ne quis elemēta, solē, lu- nā, & reliqua astra adoret. Præterea prohibet colere cœlū, terrā, mare, fontēsq; sed sedulo inculcat vt reuera existens Deus, qui creator est vniuersorum, in sanctitate cordis, puroque animo adoretur. Quę- propter sancit sancta lex; Non adulterium com- mittas, Non occidas, Non furtum facias, Non fal- sum testimonium dicas, Non concupiscas vxo- rem proximi tui, Idem docent & Prophetę. Solo- mon ita nos instruit, vt ne nutu quidem nos pecca- re velit, dicens: Oculi tui in directum aspiciant, & palpebrę tuę rectum teneant iter ante te. Mo-

Propheta- rum do-ctrina.

Exod. 20.

Pro. 4. ses qui & ipse Propheta est, de vnitate Dei in hunc modum differit: Hic Deus vester qui firmavit cœli & creavit terram, cuius manus offendit vniuersam militiam cœli. Non eam vobis monstravit vt post eā abiretis. Esayas inquit: Sic dicit Dominus Deus qui firmavit cœlum, & creavit terram, & ea quæ sunt in ipsa: qui dat spirationem populo super ea, & spiritum iis qui calcant eam: Hic Dominus Deus vester. Iterum per eundem ait: Ego feci terram & hominem super ea. Ego manu mea firmavi cœlum. Idem in alio capite: Hic noster Deus, qui parauit extremitates terræ. Non esuriet nec fatigabitur, nec prudentia eius vestigari potest. Similiter & Hieremias dicit: Qui fecit terram in virtute sua, & parauit orbem in sapientia sua, atque intelligentia sua extendit cœlos. Qui per vocem suam dat copiam aquarum in cœlis, & leuat nubes ab extremitate terræ: ipse fulgura in pluuia facit, & educit ventum de thesauris suis. Videre est quàm consona loquuti sint omnes Prophetae vno eodémq; spiritu afflati explanantes vnitatem Dei, mundi hominifque generationem. Præterea grauiter dolere deplorantes impium mortaliū genus: nec non obiurgarunt, & reprehenderunt magna seueritate eos qui sibi sapientiam arrogabant, cum essent interim erroribus & tenebris immerfi: Hieremias clamat: Infatuatus est omnis homo à sciētia, & confusus est omnis cōfator propter sculptile, eo quod cōfatile eius mendacium sit, & non sit spiritus in eis, Vanitas sunt & opus errorum, in tempore vniuersitatis eorum peribunt. Idem sentit & Dauid, dicens: Corrupti & abominabiles facti sunt suis studiis, Non est qui faciat bonum, Non est vsque ad vnum. Omnes declinarunt simul & inutiles facti sunt. Assentitur his & Habakuk, inquit: Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus vt esset confatibile, & quod annunciat mendacium? & tamen fiduciam habent in eo, fictor scilicet in figmento suo, vt faceret idola muta, Væ qui dicit ligno, cuiugila: & lapidi insensibili, excitare. His ad stipulati sunt in suis prophetiis & reliqui sacrosancti veritatis vates. Ad quid necesse est multitudinem enumerare Prophetarum qui plurimi extiterē: & omnia inter se consona, adeo vt nulla contrarietas deprehendi possit, protulere. Si quis ea scire gestit. Prophetarum ianua patent. Hos legat accedens mente pura, & exacte veritatem ipsam cognoscet. Cæterū Prophetæ illi, quorum mentio facta est, fuere in populo Israëlítico illiterati, pastores & idiotæ. Verum etiam Sybilla Græcorum & reliquarum gentiū prophetissa, in principio suæ prophetiæ inuehitur in mortalium genus, dicens:

Viri mortales & carni nihil, existentes
 Quomodo statim exaltamini, vitæ finem non inspicientes?
 Nec contremiscentis nec timetis Deum inspectorem vestri,
 Altissimum cognitorem & omnium speculatorem, testem omnium,
 Nutritorem omnium & creatorē, qui dulcem spiritum omnibus indidit, & ducem mortalium omnium statuit.
 Vnus Deus solus regna, magnitudinē excedens & ingenitus,
 Omnipotens, inuisibilis, videns ipse solus omnia,
 Ipse non videtur mortali à carne vniuersa.
 Quæ enim caro potest cœlestem & verum
 Oculis cernere Deum, immortalem qui urbem habitat?

Verum nec ex aduerso radiorum solus
 Homines stare possunt: mortales gauisi
 Viri, ossa, venæ & carnes existentes
 Ipsum solum existentem colite ducem mundi,
 Qui solus in seculum & ex seculo natus est:
 Ex se genitus, ingenitus, omnia tenens, semper
 Cunctis mortalibus significans iudicium in luce communi.
 Stultitiæ dignam accipietis mercedem,
 Quod Deum omittentes verum sempiternum
 Laudare, eique immolare sacras hecatombas,
 Demonibus sacrificastis qui sunt in inferno.
 Superbia & furore perciti incesistis, & callem
 Rectum deserentes abiistis per spinas,
 Et per vepres errastis: Mortales cessate vani,
 Errantes in tenebris & in obscura nocte atraque,
 Relinquit tenebras noctis & lucem apprehendite:
 Hic, ecce, omnino verus & errore vacuus existit.
 Venite, nec tenebras sectemini & caliginem semper,
 Sols dulce visu ecce lumen splendet:
 Cognoscite ponentes sapientiam in præcordiis vestris.
 Vnus Deus est, imbres, ventos, terræ motus immittens.
 Fulgura, famem, pestem, & curas tristes,
 Et niuem, glaciemque: Quid omnia singulatim commemoro?
 Cœlum gubernat, terram tenet, ipse existit,
 Et ad eos qui geniti dicuntur, loquutus est:
 Si genitum omnino & corrumpitur, non potest ex viri
 Semine & matrice formatus Deus esse,
 Sed Deus solus, vnus, excelsissimus,
 Qui creauit cœlum, solem, astrâ atque lunam,
 Fertilem terram, & marinas ponti præcellas,
 Montes excelsos & perennes fontium scaturigines:
 Etiam aquatiliū generat innumerabilem multitudinem,
 Reptilia terra se mouentia, & qui frigido nutriuntur,
 Varia animalia suauiter sonantia voceque titubantia,
 Pulchra, alu dulce crepantia, turbantiaque æreum alis.
 In saltibus montium syluestrem prolem posuit ferarum:
 Nobis iumenta subiecit omnia mortalibus:
 Omnium principem constituit hominem à Deo conditum:
 Viro subiecit admodum pulchra captiue facilia.
 Quæ etenim caro potest cognoscere hæc omnia?
 Sed ipse solus nouit qui fecit hæc ab initio,
 Immortalis, conditor, sempiternus, æthera inhabitans,
 Bonis bonam proferens & multiplicem mercedem:
 At malis, iniustis, bilem & furorem excitans,
 Et bellum, & pestem, & dolores lugubres.
 Homines quid frustra exaltamini? eradica bimi vni.
 Erubescite, mustelas & bestias consecrantes,
 Non furor est, & rabidorum hominum vanaque onera?
 Boves furantur dij, rapiuntque ollas
 Circæ aureum polum & fecundam terram.
 Vermibus exesa aspexitis, & densis araneis velata
 Timuistis, adstantes serpentes, canes, feles: stulti
 Etiam liberos colitis & reptilia animalia terre,
 Et lapideas statuas & simulachra manufacta,
 Et in itineribus lapidum acervos: hæc adoratis
 Et alia multa vana, quæ sanè turpe fuerit predicare.
 Sunt enim dij hominum deceptores stultorum.
 Horum ex ore funditur letale venenum,
 Neque est vita, & incorrupta sempiternaque lux,
 Et melle dulciorem visus risum
 Profundit. Huic soli ceruicem steffe,
 Et semitam in piis seculis inclina.
 Illa reliquentes omnia, iustitia plenum poculum
 Parum forte pressum admodum bene temperans

Traxistis

Traxistis imprudentia me sola: quia spiritu omnes
 Et nolulistis cuiugilare, & ad prudentem mentem reuerti,
 Et cognoscere regem Deum omnia inspicientem.
 Huius rei gratia ardentis ignis splendor venit ad vos,
 Flammas comburemini in seculum quotidie.
 Falsis confisi idolis & inutilibus.
 Qui vero Deum colunt verum & sempiternum,
 Vitam hereditabunt in sempiternum, ipsi
 Inhabitantes paradisi amenum hortum,
 Edentes dulcem panem à cœlo stellato.

Quod autem hæc vera, vtilia, iusta, gratæque sint omnibus mortalibus, manifestū esse reor. Præterea quod malefactoris necessariō suorum scelerū pœnas perfoluant, etiam Poetæ quasi oracula quædam cecinerunt. Sed ea in testimoniū cedunt iis qui scelera committunt, vt qui propter ea sint pœnis subdendi. Nā Æschylus inquit: Patranti scelus, & pœna debetur. Pindarus ait: Eum qui iniuriā infert, & pœnas dare (vt videtur) oportet. Euripides dicit: Æquo animo pœnas patere, nam delinquens gaudebas. Legis esse puto, hostem male multare, virum, vbi eum ceperit: idem, hostem male multare virum, viri iudico esse partes. Ab his non dissentit Archilochus, dicens: Vnum noui, & illud quidem magnum, malefacta malefactori grauissimis compensatum iri malis. Ad hæc Deum nihil latere, sed omnia ipsius oculis esse subiecta, & esse longanimē vt possit conuincere vsque dum iudicaturus sit vniuersum mundum, satis euidenter Dionysius docuit: Iustitiæ oculus, placida formâ veniens, vt fax splendens, quam proxime accedet si videat. Quod Deus mundum sit iudicaturus, & mala subito sint deinde impios & sceleratos apprehensura, testatur Æschylus his verbis: Malum quidem celere venit mortalibus, inueniunt & delicta eum qui negligit Themis. Vides iustitiā tantam & occultam dormienti, incedenti & sedenti. Inde proponit decretum, aliud deinceps non inuoluet nox delictum. Cum igitur quid feceris mali, inspectorē aliquem præsto esse credito. Nonne his & Simonides concinit scribens: Non est malum, quod præter expectatum obuēniat hominibus. Breui momento vicissitudinē inducit Deus. Euripides: Nunquam felicitatem mali viri & superbas diuitias stabiles fore cōiicere oportet, nec etiam felicitatem nouam iniquè partam. Tempus enim in lucem protrahit hominum vitia. Idem iterum inquit: Non enim intellectu caret Numen: imò intelligere potest si qui male sint positi & vi oppressi. Sophocles inquit: Si cupiisti siue fecisti mala, etiam mala te perpeti oportet. Præterea quod Deus iudiciū sit redditurus in extremo die de periurio & aliis peccatis, poetæ quoque ferè prædixerunt. Quod pertinet ad cōflagrationē mundi, nolentes volentes consentiūt cum prophetis, quāuis temporis respectu his multo sint iniuniores. Attamen ea ex Lege & Prophetis, vt supra monuim⁹, suffurati sunt. Sed quid refert priores vel posteriores fuerint Prophetis? In hoc negotij cardo vertitur, quod haud absimilia Prophetarum oraculis prædixere. De mundi conflagratione vaticinatus est Malachias Propheta: Ecce dies Domini venit vt clibanus ardens, & incendet omnes impios. Similiter & Esayas: Veniet enim ira Dei veluti inundans grando, & turbo subuertens, veluti impetus aquarum validarum & inundantium qui

Tom. 1.

omnia fortiter deiicit ad terram. Hæc quidem Sibylla & reliqui Prophetæ vaticinati sunt. Verum & Poetæ Philosphique scripserunt de iustitia, de iudicio, de æterna condemnatione, necnon de Providentia. Nam non solum sua prouidentia Deus, nos qui adhuc vita fruimur, sed & mortuos curat, quicquid tamen alij garriant. At eorum oratio à veritate subuertitur & redarguitur. Solomon vnus è Prophetarum sanctissimo choro de mortuis loquutus est, dicens: Erit sanatio carnis, & curatio ossium. Idem testatur & Dauid: Exultabunt quæ sunt humiliata. His haud incongrua pronunciauit Timocles, dicens, mortuis impertitur misericordiam æquus Deus. Præterea scriptores, quot quot tradidere deorum multitudinem, tandem ad Dei vnitatem deuenere: qui docuere non esse prouidentiam Dei, tandem eam confessi sunt: qui volere Deum non iudicaturum orbem, tandem credere iudicium futurum, etiam illi qui negabant post mortem esse sensum. Homerus quidem dixit: Anima instar somni auolauit. Et alibi: Anima ex membris auolans ad inferos descendit. Et alibi: Sepelito me, vt quàm primum portas Plutonis traeseam. De reliquis puto te melius nosse, vt qui legere auctores qui ea tradidere. Hæc omnia intelliget qui Dei sapientiam exquirat studens ei placere per fidem, iustitiam, & per bona opera. Nam quidam eorum Prophetarum, quos supra ostēdimus, nomine Oseas ait. Quis sapiens & intelliget ista, & prudens cognoscet ea? quoniam recte sunt viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis: iniqui autem corruēt in eis. Oportet igitur te, si es discendi cupidus, frequentius accedere scripturam sacram vt viuas: & audiens vocem Dei, ad vnguem (quod aiunt) veritatem consequere.

THEOPHILI AD AVTOLYCVM, LIBER TERTIVS.

Theophilus Autolyco salutem dicit. Scriptores ceteri auent multos libros conscribere, quibus vanam venentur gloriam: libros itaque componunt aut de diis, aut de bellis, aut de temporibus dum annales condunt. Alij fabulis inutilibus & aliis deliramētis opera sua complent. Et tu quidem hætenus multum in fabulis fingendis deludasti, nec nunc ab isto labore recedis, & quamuis nobiscum sis congressus & disputaris, attamen adhuc arbitraris veritatis sermonem esse nugas. Nam existimas nostra scripta esse recentia & nupera. Proinde ego nihil cūctabor (adfit modo Deus) à prima origine repetere nostrarum literarū antiquitatē, breue & succinctū Hypomnema conficiens, ne verborum multitudine deterritus, si prolixior forem, id legere morareris. Hinc autem cognoscet reliquorum scriptorum, qui circa prophana versantur, ineptias & nugas. Oportebat enim scriptores testes esse oculos eorum quæ tradunt, aut rerum veritatem exactè didicisse ex iis qui rebus gestis interfuere. Nā qui incerta quæ ij si ignorāt, scribunt, quodammodo (quod dicitur) ærem cędūt. Quid Homero profuit bellum Iliacū descripsisse, & multis eo opere fucū fecisse, dū falsa cōtemorat? Quos fructūs percepit Hefiodus ex c. a. a. q. q. iij

Hiere. 10. & 31. Isa. 42.

Hiere. 31.

Psal. 52.

Abac. 2.

Propheta illiteratu.

Sibylla.

Dei defecti Pto.

Ignis Genæ.

Piorum vita æterna.

Panis cœlestis.

Poetarū telum mo- rale de pœnis impio- rum.

De Proui- dentia.

De Iudi- c. exte- mo.

Diuitiæ superbia, inuitabiles

Mundi cō- flagratio.

Poeta multa furati ex Prophe- tis.

Dei Proui- dentia.

Homo o- mnia p- riacept- conditus.

Gentium Idoliola- tria repre- hēduntur.

Psal. 5.

Gentiles omnes tā dem cou- fessi eadē que Chri- stiani.

Homeri sententia de an. iua

Osez. 14.

Scripto- rum stu- dia.

Poetarū medi- cia inuitia.

Orpheus moritur vna Deū colitur.

logo genealogia deorū, quos ipse fingēdo cōgessit? Quæ utilitas manauit ad Orpheum ex eo quod trecentos & sexaginta deos confessus est, quos tandem reiecit in testamento suo cum obiret mortem, afferens Vnum esse Deum? Quem fructum cōsequutus est Aratus ex sua sphærographia mūdani Cycli? Aut quem fructum sensere alij qui iisdem incubuere studiis. Certe nullus alius laborum fructus ad eos deuenit, quam vana gloria hominum, quam ne quidē ipsi condignē consequi quauerunt. Sed quid veri ex ipsorum scriptis aut verbis elici potest? Quid utilitatis Euripides, Sophocles, & reliqui Tragici scriptores ex suis cepere tragædiis? Aut quem fructum Menander, Aristophanes, alijque Comici tulere ex suis comædiis? Herodotum & Thucididem historiarum non iuuerunt, nec Pythagoram occulta & arcana, nec etiam Herculis columnæ. Diogeni, quid Cynica philosophia: Epicuro, asserere non esse Prouidentiam, Empedocli, docere non esse Deos, contulit? Socrati quid cōmodi atulere dæmonia, quæ inuocabat? Quid præterea, quod iuraret perquam sanctē, Canem, Anserem, Platanum, & Esculapiū fulmine tactum? Nam quid ista viro conduxerunt? Præterea quod voluntario animo nihil trepidans mortuus est, quam sperat post obitum mercedem nancisci? Quid Platoni profuit sua disciplina & philosophia? Quid utilitatis pepererūt reliquis sua dogmata philosophis, qui plurimi fuere? Nolo enim omnes nunc, quia plurimi fuerunt, recensere. Hæc quidem enumeramus, vt demonstramus, & quasi ob oculos homini ponamus impias & inutiles eorum esse sententias: nec ipsi veritatem assequuti sunt, nec alios ad veritatem cohortati sunt. Nam ex suis ipsorum, dum contraria sibi proferunt, scriptis, mendacij arguuntur. Quidam etiam sua scripserūt dogmata. Nec solum semetipsos subuerterunt, verum nonnulli Philosophi etiam propria dogmata, infirma & irrita fecere. Itaque gloria eorum cessit in infamiam & stultitiam, vt inde habiti sint stulti & inglorij. Nam intellectu præditi facile eorum scripta intelligunt, eorumque vanitatem perspiciunt. Aut enim loquuti sunt de diis, & deinceps docuere non esse deos. Aut si de mundi generatione differuerunt, postremō omnia fortuito, & casu quodam sua spōte facta esse confessi sunt. Aut de prouidentia fermocinantes, tandem statuere mundum fortuito, nec prouidentia gubernari. Quid præterea de moribus instituendis dicam? An non dum conantur de morum grauitate scribere, docuere adulteria, scortationem atque omnem immundiciem perpetrare? Ad hæc exosam & detestadā maculam Venerem introduxerunt. Et vt hæc magis grata & accepta sint mortalibus, canunt & Deos vfos cōcubitu non dicendo. Præterea veritos & nepharios inducunt cibos Saturnum suos liberos vocare perhibent. Aiunt Iouem huius filium, Prouidentiam in Ilia demisisse. Scribunt & scelerata conuiuia diis apparatus. Vulcanum quendam claudum & fabrum diis ministrare docent. Proponunt Iunonem vxorem Iouis & sororem, non solum propter nuptias incestas, sed ore quoque patrare impuro quæ minime dicere expediat. Flagitia eorum omnia quæ poëtæ celebrant, omitto commemorare. Siquidem ipse ea pernouisti. Quid attinet commemorare Neptu-

Socratis infurā fū. Socratis obitus nil ei profuit. Platonis Philosophia inuatis.

Philosophi vani, & inconstantes.

Philosophorū fabulæ.

Deorum gentium flagitia.

num, Apollinem, Bacchum, Herculem, Mineruam sinus amantem, Veneremque impudicam, cum abunde de his loquuti simus in alia nostra oratione? Nec oportebat sanē nos nunc ista confutare. Sed quia te adhuc ambiguum, quod spectat ad veritatis sermonem video, confutationem apprehēdo. Cum enim sis prudēs, æquo animo stultos pateris. Siquidem nequaquam moueris à stultis hominibus, qui te à vera religione vanis verbis auertere moliantur, neque iis obtemperare studuisti, qui falsō nos, qui Christiani nominamur, calumniis onerant. Aiunt enim nostras vxores esse communes, & promiscuo concubitu nos vti criminantur. His accedit, quod crimini nobis vertūt, quasi nec à propriis fororibus nobis temperemus, verum & has incesta libidine temerario ausu violemus. Istud præterea & crudelissimum & immanissimum est, quod nobis intendunt crimen, dum impio ore garrunt, nos humanis vesci carnibus: nec cessant nostram religionem seu doctrinam maledictis incessere vt nuperam, & omni veritate vacuum, quam nec nos, si controuersia exortatur, satis luculentis demōstrationib⁹ tueri possumus. Ad hæc nostram doctrinam nihil aliud quam stultitiam esse & meras nugas cauillantur. Verum enim uero maxime te admiror, qui præ reliquis studiosius omne sciētiae genus inquiris, nos tamen nostraque negligentius audis. Nam, si facultas datur, etiam noctu non cunctaris in bibliothecis merari. Cum igitur plurima scriptorum monumenta perlegeris, cedo quid tibi videntur quæ Zenonis aut Diogenis aut Cleanthis continent & docent libri? Nam tradunt morem vescendi carnibus humanis, & patres quidem à propriis filiis assari & deuorari. Præterea si quis nolit aut abominetur detestadum illum cibum, aut abiciat membrum oblatum, reliquis licere & hunc mastare & edere. At sermo Diogenis magis impius esse deprehēditur, dum docet liberos cadere in sacrificiis suos parentes atque eorum carnes in ventrem demittere. Herodotus quoque historicus an non fabulatur Cābysē Harpagi filios necasse, occisos & coctos patri apposuisse? Fabulatur etiam apud Indos esse morem, vt patres à suis comedantur liberis. O impiam (exclamare libet) doctrinam eorū qui talia scribūt, nō scribūt imō docent! O impietatem & scelera! O mentem peruersam eorum qui ad hunc modum se perfecte philosophari putant, & veram philosophiam se docere profitentur! An non hæc & talia docentes mundum impietate complerunt? Etenim quod ad impium adulterij & scortationis vitium attinet, pulchre illi qui circa philosophiam errarunt, inter se consensere. Et primus, immō princeps Philosophorum, Plato, statim in primo libro, qui de Republica inscribitur, quodammodo lege sanciri vult, vt omnium vxores sint communes, sequutus nimirum exemplum Iouis, & Cretensium legislatores, vt hoc sub prætextu, frequentior & abundantior proueniret soboles: & vt tristitia affecti ob communem vxorum concubitum, consolationem aliquam inde caperent. Epicurus, vt satis euidenter impietatem doceret, suadet incestus cōcubitūs, videlicet, vt quis cum matre & sorore coeat, quamuis eo tempore extiterint leges quæ hanc impietatem prohibebāt. Nam etiam Solomon legem tulit, quæ

Antolici prudētia.

Paganorū calumnie in Christianos.

Antolici studiosus.

philosophorū doctrina.

Herodotus fabulator.

Plato philosophorum princeps.

Epicuri impietas.

inbet

inbet vt ex matrimonio, liberi legitimè nascantur, legitimo, præuenire volens, ne liberi ex scortatione aut ex adulterio exoriantur. Quod si fieret, periculū esset, ne filius eum qui non est pater, vt patrem honoraret: ei autem qui reuera est pater, nullam paternam deferret, ignorantia ductus, reuerentiam, quæ admodum Romanorum Græcorūque leges & ceteræ postulare videntur. Quare igitur Epicurus & Stoici introducūt incestūs qui cum fororibus committuntur, & maculam Venerem, quibus omnibus bibliothecas repleuerunt? Huius ergo nullam aliam causam reddere possum, quam vt pueri statim ab inuente ætate addiscant impias & detestandas conuersiones. Et quid attinet diutius hic immorari, cū & suis diis eadem flagitia adscribant? Præterea dum asserunt esse deos, cōtinuo ad nihilum eos deducūt. Quidam enim tradidēre, eos ex atomis consistere, quidam vero eos in atomos procedere, & nihil amplius quam homines posse docuerunt. Plato, dum de diis loquitur, eos materiales siue ex materia constare perhibet. Idē sentiunt Platonici omnes. Pythagoras magno labore, summa imaque pericrutatus, extremam naturam Deum esse autumat. Adstruit quoque omnia fortuito fieri, & deos, mortalium nullam curam gerere: nec non & illa quæ Clitomachus Academicus protulit, dicens deos non esse. Quid præterea Critias aut quid Protagoras Abderites pronuncians in hunc modum de diis? Si enim dii sunt, nequeo de iis differere, neque quales sint possum demonstrare. Nam multæ sunt causæ quæ me prohibent. Nam quæ impurissimus Euimarus commemorat, ea superuacaneum reor in medium afferre. Cum enim plurima de diis ausus fuisset proponere, postremō deos prorsus è rerum natura tollit, & hoc vniuersum casu & fortuito nec prouidentia regi constitetur. Dum autem de Vnitate Dei & de hominis anima disputat, quam immortalem credit, an non rursum sibi contraria infert? Ostendens etenim animas defunctorum in alios transire homines, quorundam etiam animas illabi in bruta animalia, quis non mente sana præditus, horrendum & impium hoc dogma exsibilabit? videlicet, vt is qui quandoq; fuit homo, nunc lupus, canis, asinus, aut aliud quodpiam sit irrationale iumentū. Huic haud dissimilia inuenitur nugari Pythagoras, præter id quod prouidentiam non agnoscit. Cui igitur istorū fidem dabimus? num Philemoni Comico, qui ait: Nam hi qui Deum colunt, spes bonas habent ad salutem, &c. An his quos prædiximus, credemus, Euimaro, Epicuro, Pythagoræ & reliquis pietatem negantibus, & prouidentiam è medio propulsantibus? De Deo quidem & prouidentia sic inquit Aristo: Bono animo sis, opitulari consuevit omnibus bonis Deus. Hanc quidem prærogatiuam habent omnes, quotquot sancte suam vitam instituunt. Itaque pia vita excellit impiam. Sic quidem res se habet, confiteor: verum eos qui sancte vitam agūt, video innumeris obnoxios esse malis: è regione, illos, qui nil nisi priuatam utilitatem sectantur, honoratius & felicius cerno in præsentī seculo viuere. At, si me audias, re porro prospicere, & omnium finem te expectare iubeo. Nec animus adiciendus est huic opinioni, quæ apud quosdā inoleuit, videlicet viuēdū esse vt lubet: Hæc enim omnia iu-

Stoicorū incestūs.

Philosophi.

Plato de Diis. Pythagoras negauit prouidentiam.

Euimarus

Philemō Comicus de Deo.

Prouidentia.

dicat esse viatica mali ad malos suos mores. Est autē (si verum fateri velimus) sancte viuētib⁹, suis honor: & impiē viuētib⁹, sua pœna. Nam absque prouidentia nihil prorsus fit. Cæterum videre est, vt illi ferē omnes aut plures qui verba facere instituerunt de Deo & prouidentia, inter sese pugnantia dixerint. Quidam enim Deum & Prouidentiam in vniuersum è medio subtraxerunt. Quidam porro deos constituerunt, & omnia prouidentiam gubernari confessi sunt. Intelligentem itaque lectorem & auditorem diligenter attendere oportet ea quæ dicuntur, quemadmodum & Symylus testatur. Nam eodem nomine superfluos natura & pulchros poëtæ nominare consueuerunt. Oportet enim iudicare ex quo quid sit, quemadmodum etiam Philemon inquit: Difficilis res est auditor non intelligens & sedens; Nam propter dementiam, seipsum non culpāt. Proinde necesse est vt is qui Philosophos & Poëtās audit legitque, singula cum iudicio examinet & perpendat. Nam dum negant deos esse, continuo eisdem iterum esse confitentur, nec non eos impia facinora committere demonstrant. Et primū quidem magna voce decantant Poëtæ, Iouis flagitia. Chrysippus quomodo non inuenitur multa impuro ore ineptiens, significans Iouem cum Iunone concumbere: Præterea omitto recensere lasciuam matris Deum & Iouis latearj sitientis humanū sanguinem. Prætereo quoque Attim castratum, & Iouem, cognomento Tragædum, qui inundans manum suam (vt perhibent) nunc à Romanis diuinos honores accipit. Silentio trāsmitto Antioi Lucos, & reliquos qui cæteris diis dedicati sunt. Etenim cū sint istæc literarum monumētis prodita & legantur, profecto fieri non potest, quin intelligenti lectori risum moueant: siue quis legat eos negare deos, & tandem sibiipsis contraria dicere: aut promiscuos & illegitimos ipsorū cognoscat concubitūs. Etiam ex ipsorum monumentis quis elicere potest, humanis carnibus vesci esse licitum: & deos, quos præcipuo cultu venerati sunt, primos id factitasse prodit. Cæterum nos Deum confitemur vnum cōditorem, creatorem & opificem huius vniuersi mundi. Præterea non ambigimus omnia diuinā administrari prouidentia, & ex ipso solo legem sacrosancām didicimus. Immo nullum alium habemus legislatorē quam illum qui reuera Deus est: qui nos pie, iuste & honeste viuere docet. Quod ad piā vitam attinet, sic præcipit: Non erunt tibi dii alij præter me. Non facies tibi sculptile, atque omnem similitudinē quæ est in cœlis desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles ea. Quia ego Dominus Deus tuus, &c. Vt bona opera faciamus sic nobis imperat: Honora patrē tuum, vt & matrem tuam, vt prolongentur dies tui super terram (quam Dominus Deus tuus dat tibi.) Quod ad honestam & piā vitam spectat, sic inquit: Non moechaberis. Non occides. Non furaberis, non respondebis contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis vxorem proximi tui, aut seruum eius, aut ancillam eius, aut bouem eius, aut asinum eius, aut quodcunque fuerit proximo tuo. Non euertes iudicium pauperis tui, in causa sua. A verbo falso longe aberis, nec innocentem & iustum occides,

Philosophi quam varij inter se de prouidentia.

Auditor non intelligens. Philosophi, et Poëtæ caute legeri di.

Antioi luci.

Fides Christianorū.

Decalogi 3. parces. Exod. 10. Leuit. 19. Deut. 5.

Nec impium iustificabis. Munus ne acceperis, quia munus excæcat videntes, & peruertit verba iustorum. Huius diuinæ Legis minister fuit Moyses famulus Dei, cuius ministerio & opera vniuersus mundus, præcipuè tamen Iudæi, Legem acceperunt. Hos, cum etiam Hebræi nuncuparentur, primus in seruitutem redegerat rex Ægypti. Fuerunt autem prædicti Hebræi soboles piorum, iustorum & sanctorum virorum, descendentes ex Abraham, Isaac & Iacob. Verum Deus recordatus Hebræorum, multis miraculis & prodigiis æditis per Moysen, eos in libertatem asseruit & ex Ægypto eduxit. His per desertum ductis restituit terram Chanaanam postmodum Iudæam appellatam. Legem quoque eis dedit, & per eam eorum incõditos mores reformauit. At Lex cum in multa præcepta sit diffusã & mirabiliter vniuersam iustitiam contineat, scias ea quæ supra dedimus, saltem esse Legis decẽ capita, siue decem articulos. Hebræi in Ægypto aduenã & peregrini fuere. Nam Hebræi ex Chaldæa oriundi sunt. Eo autem tempore, famis vehementia cogebantur transire in Ægyptum vt frumentum cõmerent, vbi & aliquanto tempore habitauerunt. Cæterum id ipsis accidit, cum iam dudum id prædixisset Deus. Cum igitur morati fuissent in Ægypto annis quadringentis & triginta, eo anno quo eos inde ducere parabat Moyses per desertum in terram promissam, Deus legempofuit, statuens: Peregrinũ ne affixeritis aut tristitia affeceritis. Vos enim noſtis animũ peregrini, ipsi enim peregrini fuistis in terra Ægypti. Legẽ, quã Deus tulerat, præuaricati sunt. Cæterũ Deus bonus & misericors existẽs, eos perdere noluit: & præterquã quod legẽ iis cõmunicauit, etiam Prophetas non peregrinos, sed ex ipsorũ corpore, misit: qui eos docerent legem, eamque in memoriam iis redigerent, & ad pœnitentiam peccatores conuerterent, porrò abstinentes à peccato. Sin autem in peccatis & vitis perseverarent, interminatus est fore, vt dispergerentur in omnia orbis regna. Hoc quidem iis euenisse, nemo est qui nesciat. Cæterũ Etaias Propheta communiter omnes, in primis tamen Iudæos compellat, vt ad pœnitentiam conuolent, dicens: Quærite Dominum, quando ille inueniri potest: inuocate eum, quando ille propẽ est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miseretur eius, & ad Deum nostrum, quoniam abundabit vt remittat. Alius præterea Propheta Ezechiel, inquit: Quod si impius auersus fuerit ab omnibus peccatis suis quæ fecit, & custodierit omnia statuta mea, feceritque iudiciũ & iustitiã, viuendo viuet & non morietur. Omnes iniquitates eius quas fecit non venient in recordationem eius, sed in iustitia sua quam fecit, viuet. Nunquid desidero aut volo mortem impij, dicit Dominus Deus? an nõ magis vt conuertat se à viis suis & viuat? Etaias iterum inquit pœnitentiam inculcans? Conuertimini qui profundum consilium initis & iniquum, vt saluemini. Similiter Hieremias: Conuertimini ad Dominum Deum vestrum quẽadmodum vindemians ad cartallum, & misericordiam consequemini. Plurima sunt & numerum ferẽ omnem excedunt, quæ in scriptura sacra de pœnitentia agenda comprehenduntur. Nam semper Deus hoc egit vt humanum

genus ad pœnitentiam cõuerteret, quo liberarẽtur ab omnibus peccatis. Præterea de iustitia cum lex suggerit, non dissimilia videre est in Prophetis & Euangelistis. Quia vtriusque Testamenti ministri, vno eodẽmque spiritu inspirati, loquuti sunt. Esayas sic clamat: Auferte malitiam conatuũ vestrorum à conspectu oculorum meorum, cessate malefacere, discite benefacere, quærite iudiciũ, saluate oppressum, agite in iudicio causam pupilli & viduæ. Idem alibi dicit: Dissolue impias colligationes, solve fasciculos onerosos, dimitte contractos, liberos, & vt dirumpatis omne onus? Nunquid vt partiaris esurienti panem tuum, & pauperes vagos introducas in domum? Si videris nudum, operies eum, & à propinquo tuo te non abscondes. Tunc proferetur quasi aurora lux tua, & sanitas tua velociter crescet, & ibit ante te iustitia tua. His adstipulatur Hieremias dicens: State iuxta vias & circumspicite, interrogate de semitis antiquis, & quæ via melior fuerit, in ea ambulate, vt inueniatis requiẽ pro animabus vestris, Iudicium iustum iudicate. Quia in his consistit voluntas Domini Dei vestri. Huic cõsentit Moyses, qui ait: Custodite iudiciũ, & appropinquate ad Dominum Deum vestrum, qui firmavit cœlum, & cõdidit terram. His haud contraria sator Ioel: Cõgregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, colligite paruulos & eos qui fugũt vbera: egrediatur spõsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorent sacerdotes, vt misereatur vestri Deus, & delebit peccata vestra. Ab his non dissentit Zacharias, dicẽs: Sic ait Dominus exercituum, dicens: Iudicate iudicium veritatis & facite pietatem atque misericordiam vnusquisque cum fratre suo. Viduam & pupillum, peregrinum & pauperem nolite calumniari; neque cogitetis in corde vestro vnusquisque malum fratris sui. Quod spectat ad morum grauitatem atque ad eõ ad vniuersam virtutem, docemur diuinis oraculis non solum opere non peccare, sed ne mente quidem. Similiter scriptura sacra vetat, ne vel animo aut cogitatione aliquod vitium concipiamus: præterea ne videntes alienam vxorem eandem concupiscamus. Nam Solomon, qui rex & Propheta extitit, tradit: Oculi tui in directum aspiciant, & palpebræ tuæ reũt teneant iter ante te. Stude librare semitam pedis tui, & cuncta via tuæ rectẽ disponatur. Præterea Euangelica vox maiore vehementia & auctoritate castitatem docet, in hunc modum sonans: Quicunque aspexerit vxorem alterius ad concupiscendum eam, iam adulterium cum ea commisit in corde suo. Et quicunque repudiatam duxerit, adulteriũ committit. Et quicunque repudauerit vxorẽ suam, nisi causa stupri, efficit vt illa sit adultera. Nam Solomon sic testatur: Numquid fouebit aliquis ignem in sinu suo, vt vestimenta sua nõ comburantur? Aut si gradietur quis supra carbones, vt pedes eius non adurantur? Sic qui accedit ad vxorem proximi sui: non innoxius erit quisquis accesserit ad eam. Præterea quod non solum nostri generis homines, verũ & alienos amore complecti debeamus, in hunc modum monet Esayas; Dicite his qui oderunt vos & his qui execrantur vos, fratres nostri eritis, vt nomẽ Domini glorificetur & videatur in lætitia eorum. Ad hæc Euãgelica historia sic habet: Diligite inimicos

Moses.

Hebræi.

Chanaanæ Iudæis restituta.

Hebræi ex Chaldæa oriundi coacti fame in Ægyptũ.

Deus semper exhortatus est homines ad pœnitentiam.

Ezech. 3.

Isa. 45.

Hier. 35.

Exhortationes ad Iustitiam

Isa. 1.

Isa. 58.

Hier. 6.

Ioel. 1.

Zach. 7.

Etia lex

Pro. 4.

Matt. 5.

Pro. 6.

Matt. 5.

cos vestros, bene precemini deuocentibus vos, benefacite his qui vos odio prosequuntur. Orate pro his qui lædũt & insectantur vos. Nã si dilexeritis eos qui diligunt vos, quod præmium habetis? nonne latrones & Publicani idem faciunt? Ne præterea sua bona opera, boni gloriosius iactent, docet Euangelium: Nesciat manus tua sinistra, quid faciat dextra. Etiam magistratibus & potestatibus vt parcamus, diuina scriptura monet: præcipit quoque vt pro his preces fundamus ad Dominum, vt tranquillam & quietam transigamus vitam. Iubet omnibus diuina sapiẽtia reddere omnia: cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui tributum, tributum: nemini quicquam debeatis nisi vt vos mutuo diligatis. Nunc vide an hi qui talia docentur, taliãque discunt, possint more brutorum animalium viuere, & pollui nephariis commixtionibus: aut possint, quod quidem omnium immanissimum est, carnes humanas attingere? præsertim cum etiam monomachias spectare nobis interdũtum sit, ne videlicet participes huiusmodi cædium reddamur. Nec cætera spectacula spectare audeamus, ne oculi nostri inquinentur, & aures nostræ hauriant prophana, quæ ibi decantantur, carmina: nempe dum Thyestis tragica facinora cõmemorat, & Teræ liberos deuoratos recitant. Nec phas nobis est audire adulteria deorum, hominũque, quæ suauis verborum modulatur mercede, & præmiis inducti celebrat. Verum absit, absit in quã à Christianis, penes quos modestia & temperantia florent, continentia viget, vnus vxoris legitimum matrimonium seruatur, castitas colitur, iniustitia expellitur, peccatum eradicatur, iustitia exercetur, lex regnat diuina, religio tractatur vera, quos veritas gubernat, gratia seruat, pax protegit, diuinum verbum ducit, sapientia docet, Christus qui vera est vita regit, Deusque solus imperio temperat, absit inquam vt talia facinora vel cogitemus, ne dum faciamus. Certe multa super sunt nobis, quæ de nostra religione & viuendi consuetudine, nec non de Dei iustificationibus & mundi opifice, in medium adducere possemus, verum hæc sufficere putamus. Nam satis arbitrator hæc sufficere quãtum attinet ad id, vt prædicta omnia tibi in mentem reuocentur. Non dubito quin inde discendi nostra cupidior factus, plura quẽadmodũ hæcenus fecisti, ad discas. Cæterũ nunc instituo, ad sit modo Deus cõceptis, exactius temporum computationem demonstrare, vt cognoscas non esse nuperam nec fabulosam nostram historiam, verũ quod pertinet tũm ad antiquitatem eũm ad veritatem, esse vetustiorẽ & veriorẽ poëtis & historicis, qui omnes incerta scripsere. Nã quidã corũ mudã ingenitũ ponẽtes, in infinitum processerunt. Alij, qui mundum genitum esse affirmarunt, dixerunt ab eius creatione myriades annorum transiisse quãdecim, & annos ter mille & septuaginta quinque. Horum quidem author est Apollonius Ægyptius. Plato, qui videtur sapientia & eruditione Græcos omnes excelluisse, ad quas ineptias & nugas deuoluit? In libris enim, qui de Republica inscribuntur, disertè ponit: Quomodo enim, o vir optime si hæc in sempiternũ, ita se, (ait) vt modo habentia, permansissent, nouũ aliquid esset inuentum? Nempe, quia innumerabilis quãdam multitudo annorum ignorabatur ab illis. Mille au-

tem anni vel duo millia intercessere, ex quo quicquam dicitur partim Dædali, partim Orphei, partim Palamedis inuentum. Dum autem hæc scribit, testatur decies mille myriades annorum intercessisse à diluuiũ vsque ad Dædalum. Verum cum multa differuisset de vrbium exornatione, habitatione, gentibusque, tandem confitetur, se hæc sub similitudine quadã exposuisse. Inquit enim: O hospites, quis nobis suggerat Deus, vt aggrediamur legumlationis speculationem, eorum inquam nunc nimirũ sub similitudine. si similitudine quadã scripta sunt quæ tradidit Plato, nõ ergo vera sunt. Oportet igitur nos magis discipulos esse legislationis diuinæ, quẽadmodũ etiã Plato cõfiteretur, dicens, Non exacte posse disci, nisi Deus docuerit per legẽ. Quid? Non Homerus, Hesiodus & Orpheus Poëtæ testari sunt, se à diuina prouidentia seu inspiratione, quæ literarum monumentis prodiderunt, didicisse? Perhibet quoque vates & prophetas præcis temporibus extitisse ex quibus cognouerint scriptores, quæ literarum monumenta retulerunt. Quæ cum ita sint, quanto magis nos ipsa veritate potimur, qui eam discimus ex oraculis Prophetarum sanctorum, qui diuino spiritu afflati vaticinati sunt? Quapropter hoc spiritu impulsus, consona & nullo modo pugnantia prædicere quæ euentura sint mundo vniuerso. Nam discendi cupidus, immò veritatis studiosus certus rerum prædictarum euentus docere potest vera esse quæ per Prophetas annunciata sunt, tum quæ spectant ad tempora quæ à diluuiũ ad nostra vsque extiterunt, cum quæ spectant ad tempora quæ præcessere diluuiũ. Nec cunãtabor à condito mundo vsque ad nostra tempora certam proponere temporum computationem, vt demonstrẽm & quasi ob oculos ponam ineptias & nugas scriptorum, qui omnes falsa tradidere. Plato enim, cum incidere in mundi diluuiũ, ait non vniuersam terram, sed saltem campos inundatione aquarum esse occupatos: Eos vero qui effugerint, in summis montibus esse saluatos. Alij loquuntur seruatos esse ab vndis diluuij Deucalionẽ Pyram in arca cõstitutos. Deucalionem autem ferunt, postquam ex arca progressus est, retro iactasse lapides, ex quibus homines exorti sunt. Hinc aiunt multitudinem hominum lætẽ, id est populos, esse dictam. Alij porrò memoriã prodiderunt Clymenum in secundo diluuiũ extitisse. Quod igitur miseri & prorsus impij stultique sint qui talia commemorarunt, siue Philosophi siue alij scriptores, ex prædictis constare arbitror. At noster propheta Moyses, qui fuit minister Dei, de mudi generatione historiam contexens, dilucide exposuit quo tempore diluuiũ acciderit: necnon enarrat, quo pacto aqua vniuersam terrã superficiem operuerint: nihil fabulosi vel de Pyra vel de Deucalione, vel de Clymeno tradẽs. Indicat præterea nõ solũ cãpos, verũ & montes diluuiũ sensisse, nec quenquã mortalium in his salutem esse consequutum. Nullam quoque mentionem alterius siue secundi diluuij facit: immò aperte significat, nullum aliud quam prædictum, fuisse. nec aliud mundo eũturum. Docet autem solos homines octo incolumes euasisse, qui conseruabatur in arca quæ Dei iussu nõ à Deucalione, verum à Noẽ (cuius nomen si interpretaris requiem denotat) cõposita & extructa fuerat, quẽ-

Platonis temporum supputatio.

Poëtæ fatentur se à Prophetis doctos.

Platonis doctrina de diluuiũ.

Deucalionis fabula.

Matt. 6.

Rom. 13.

Monomachias interdũ & cur.

Spectacula interdũ Christiana.

Christiana Historiam veritatem demonstrat, a cõstanti tempore computatione.

Philosophorum inconstans Chronologia.

Noë prædixit diluuium. Noë cur à Græcis dictus Deucaliō.

Gen. 7.

Reliquiæ Arcæ Noë.

Pharao Tethmoses.

Fortè Manetho qui hodie circumfertur.

Hic desit quædam.

Exod. 1.

Ægyptus à Rege Sethos dicta

Danaus.

admodum alibi memorauimus. Noë mortalibus diluuium prædixit, hortans: Venite, Deus ad pœnitentiam nos vocat. Inde propriè Deucalion αὐτὸ τοῦ καλῶν, id est vocando, dictus est. Huic Noë tres fuerunt filij, quorū nomina sunt, Sem, Cham, Iaphet, quibus totidem fuerunt vxores. Hunc virum quidam Eunuchum nominarunt. Omnes igitur homines in arca inuenti, quos oſtonarius numerus comprehendit, abiere diluuiū intacti & inuolati. Idem Moſes manifestat diluuium quadraginta diebus totidemque noctibus ſæuiſſe cœli cataractis abruptis, & fontibus abyſſi fortiter manantibus, ad eò vt inūdatiōnis aquæ exaltatæ ſint ſuper vniuerſum montem excelſum, cubitis quindecim. Hoc modo vniuerſum mortalium propemodum interiit genus. Octo ſaltem, quos arca tenebat, incolumes enatarunt. Arcæ huius reliquiæ adhuc durare perhibentur in montibus Arabicis, & ibi oſtendi. Cæterum vt ſummam dicam, diluuij hiſtoria ſic ſe habet quemadmodum prædiximus. Moſes dux fuit Iudæorū, qui cicti ſunt ex terra Ægypti à rege Pharaone, cuius nomen fuit Tethmoſes. Hic, poſt exactum populū, regnauit annis 23. & menſibus 4. vt ſupputat, Manathos. Hic ſucceſſit Chebron, qui regnauit annis 13. Huic ſucceſſit Amenophis, qui regnauit annis 20. & menſibus 7. Huic ſucceſſit ſoror nomine Amella quæ regnauit annis 21. & mēſe 1. Huic ſucceſſit Mephres, qui regnauit annis 12. & menſibus nouem. Huic ſucceſſit Methramuthoſis, qui regnauit annis 20. & menſibus 10. Huic ſucceſſit Tythmoſes, qui regnauit annis 9. & menſibus 8. Huic ſucceſſit Damphenophis, qui regnauit annis 30. & menſibus 10. Huic ſucceſſit Orus, qui regnauit annis 35. & menſibus 5. Huic ſucceſſit filia, quæ regnauit annis 10. & menſibus 3. Huic ſucceſſit, Marchares qui regnauit annis 12. & mēſibus 3. Huic ſucceſſit filius nomine Armæs, qui regnauit annis 4. & mēſe vno. Huic ſucceſſit Meſſes Miami filius, qui regnauit annis 6. Huic ſucceſſit Rhameſſes, qui regnauit anno vno & mēſibus 4. * & mēſibus 2. Huic ſucceſſit Amenophis, qui regnauit annis 19. & menſibus 6. Huic ſucceſſere Thoſſus & Rhameſſes, qui regnarūt annis 10. Hos ferūt habuiſſe illis tēporibus plurimas copias equeſtres & nauales. Hebræi ſub idem tempus incolētes Ægyptum in ſeruitutem redacti ſunt à rege, vt præmonuimus, Tethmoſe. Hinc extruxere vires munitas Peitho videlicet & Rhameſen, quarum altera eſt Heliopolis. Itaque conſtat Hebræos antiquiores eſſe vrbib⁹, quæ apud Ægyptios tum erant famoſiſſimæ. At his Hebræis, vt noſtris maioribus gloriatur. Ab his accepimus ſacros libros, qui vetuſtate ſuperāt omnes prophanos ſcriptores, quemadmodum ſupra declarauimus. Ægyptus autem ſuum nomen fortita eſt à rege Sethos. Nam aiunt Sethos, ſi quis hoc nomen exponat, ſignificare Ægyptum. Huius, quem modo nominauimus Sethos, frater erat Armæn. Hic idem & Danaus vocatus eſt, qui relicta Ægypto Argos adueniens, ibi moratus eſt. Eius meminere reliqui ſcriptores, vt qui fuerit antiquiſſimus penè omniū qui vetuſtate celebrantur. Manathos plurima de Ægyptiis fabulatus eſt, etiā blaſphemam linguam ſoluit in Moſen, & Hebræos quorum ductor extitit. Nam ait eos ex Ægypto propter lepram, qua infecti fue-

riant, eſſe eiectos. Dum autem teſtatur eos fuiſſe paſtores & bellum geſſiſſe cum Ægyptiis, nequit exactam temporum computationem assignare. Quod autem eos paſtores fuiſſe calumniatur, præter voluntatem profeſſus eſt veritatem. Nam maiores noſtri, cum incolerent Ægyptum, reuera, ne quis erret, paſtores fuere: interim tamen mentitur, dum eos leproſos fuiſſe comminiſcitur. Cum enim veniſſent Hieruſalem, & Iudæam cœpiſſent inhabitare, ſatis conſtat quomodo eorum ſacerdotes permanentes in templo & exequentes cultum diuinum ex præſcripto Dei ſanarint omnem morbum. Itaque non ſolum leproſos curarunt, verum omnem languorem. At templum excitauit Iudææ rex Solomon. Quod autem Manathos plurimum aberrarit in temporum computatione, ex prædictis apparet: nec non ex rege Pharaone, à quo ſunt Ægypto pulſi, non enim amplius ipsis imperauit. Nam hic perſequutus hoſtiliter abeūtes Hebræos, ſubmerſus eſt in mari rubro cum vniuerſo exercitu ſuo. Præterea quod ſcribit eos, quos ipſe paſtores nūcupat, debellaſſe Ægyptios, egregiè mentitur. Nam trecentis & ſexdecim annis ante egreſſi ſunt Ægypto, & eam regionem occuparunt, quæ etiamnum Iudæa appellatur, antequam Danaus quoque in Græciam perueniret. Hunc quoque plurimi credunt, Græcorum eſſe antiquiſſimum vt maniſeſtum eſſe cunctis reor. Itaque Manathos in ſuis ordinibus quos deſcripſit, inuitus veritatem pronūciauit, quamuis ab ea aberrarit: Primum quidem quod eos paſtores conſeſſus eſt: deinde, quod poſtmodum inquit eos ex Ægypto abiſſe. Quapropter etiam ex his ſcriptis liquet, Moſen & Hebræos nōgentis aut mille annis vetuſtiores eſſe Iliaco bello. Præterea Tyrij quoque annotarunt quomodo & quando ædificatum ſit templum à Solomone in Iudæa, quingentis, & ſexaginta annis demū poſt exitum ex Ægypto. Et quidem in antiquitatibus eorum ſeruantur monumenta, quæ aperte euincunt templum Solomonis eſſe poſitum ferè centum & triginta annis & mēſibus quatuor, antequam Carthago à Tyriis ſit cōdita. Octo annotati ſunt nimirum menſes ab Hieromo qui rex fuit Tyriorum & filius Abemali. Nam Hieromus amicus fuit & familiaris Solomoni propter paternam amicitiam. Etiam ſapientiam, quā cunctos mortales infra ſe reliquit Solomon, hanc amicitiam cōciliauit. Nam quæſtionibus & interrogationibus propoſitis ſe frequenter exercuerunt. Eius rei maniſeſtum ſignum perhibent literæ & epiſtolæ, quæ feruntur adhuc hodie apud Tyrios ſeruari. Etiam mutis literis ſe inuicem compellarūt, quemadmodum meminit Menader Ephelſius, qui cōſcripſit hiſtoriā Tyriorū regni, & ſic loquitur: Mortuo Abemalo rege Tyriorum, regni gubernacula ſuſcepit filius eius Hieromenus, qui vixit annis 53. In huius locum ſubrogatus eſt Bazorus, qui vixit annis 43. & regnauit annis 17. In huius locum ſubſtitutus eſt Methuaſtartes, qui vixit annis 54. & regnauit annis 12. Huic ſucceſſit frater Atharymarus, qui vixit annis 58. & regnauit annis 9. Hūc interfecit frater nomine Helles, qui vixit annis 50. & regnauit menſibus 8. Hunc peremit Iuthobalus Aſtarnæ ſacerdos, qui vixit annis 40. & regnauit annis 12. Huic ſucceſſit filius nomine Bazorus, qui vixit annis 45. & regnauit annis 7. Huic

Iudgificer dotes sanabunt omnem morbum.

Exod. 15.

Danaus.

Mofis antiquitas.

Hieromus Tyrius.

Menadii Ephelſij. Hiſtoria Regis Tyriorum.

Carthago

Iosephi Miſt. Belli Iudaici.

Zachariae Prophetæ ætas

Solonis tēpora.

Iupiter Cretenſis.

Chronologia Biblica. †110. †105.

†90. †70. †65.

7. Huic ſucceſſit filius nomine Mettin, qui vixit annis 32. & regnauit annis 29. Huic ſucceſſit Pygmalion Pygmalij filius, qui vixit annis 56. & regnauit annis 7. At in ſeptimo anno eius regni in Libyam fugiens, vrbem condidit quæ adhuc hodie Carthago appellatur. Decurrit igitur omne tēpus ab Hieromi regno vſque ad conditam Carthaginem ad annos 155. & menſes octo. Duodecimo anno regis Hieromi ædificatū eſt templum Hieroſolymitanū. Itaque vniuerſum tempus ab conſtructo templo vſque ad conditam Carthaginem complectitur annos 533. & menſes 8. Quod autem attinet ad Pœnicum & Ægyptiorum teſtimonium, ſicuti ſcripſere de tēporibus quæ ad nos ſpectant: Manæ hos Ægyptius & Menander Ephelſius, nec non Ioliſippus, qui contexit hiſtoriam belli Iudaici cum Romanis geſti, iſta ſufficere in præſentiarum reor, Nam ſatis euidenter inde demonſtratur, dum ea quæ à Moſe nobis allata ſunt, etiam illis antiquiſſimis ſcriptis antiquiora ſunt: non falſum videri & ſi aſſeratur Moſaica ſcripta, reliqua quoque ſcripta quæ lōgo demum tempore vulgata ſunt, vetuſtate excellere. Etiam quæ reliqui Prophetæ nobis tradidēre, vetuſtate, prophanorū ſcriptorum monumenta ſuperāt. Nam Zacharias, qui inter Prophetas nouiſſimus cēſetur, attigit tempora regis Darij. Præterea ſatis conſtat, poſt Moſen & Prophetas, demum omnes reliquos legumilatores viguiſſe & leges poſuiſſe. Si quis dicat Solonem Athenienſem vt antiquum legilatozem: reſpondeo cum extitiſſe temporibus Cyri & Darij regum, quo tempore & Zacharias prædictus floruit. Sanè multi interceſſere anni vſq; ad legiſlationem Solonis. Sin autem quis adiciat Licurgū, Draconem aut Minoa legūlatores, ſanè reperiet ſacros libros etiam his antiquiores eſſe, cum ſatis maniſeſtum ſit ſcripta diuinæ legis per Moſen oblata, præcedere Iouem Cretenſium regem & Troianum bellum. At tamen & exactiorem temporum computationem edoceamus (auxiliante Deo) non ſolū quæ diluuiū præceſſere, ſed & quæ diluuiū ſequuta ſunt enucleabimus: vt quatenus poſſibile eſt, omniū certum teneamus numerum. Id verè præſtabimus recurrentes ad primordia cōditi mundi, quemadmodum ea commemorat Moſes Dei ſamulus ſancto ſpiritu afflatus. Nam dum creationem mūdi, primique hominis, & cætera quæ ſequuta ſunt, magna fide docet, etiam annos qui antecēſſere diluuium cōmemorauit. Verum enimvero ego gratiam peto à ſolo Deo, vt voti compoſ ſiam, & ſecundū voluntatem eius exacte rerum veritatem explanem: vt tu & quiſ alius hæc noſtra legens, à veritate Deique gratia ducatur, nec tenebris & errori inuoluatur. Principium autē ſumam à generationis libro, quæ admodum, in eo, genealogiæ à primo homine condito comprehenſæ ſunt: verum initium à primo homine faciam: Adā natus annos †330. genuit filiū nomine Seth. Seth natus annos †205. genuit filium nomine Enos. Enos vixit annis †190. & genuit filiū nomine Cainan. Cainan natus annos †170. genuit filium nomine Malaleel. Malaleel natus annos †165. genuit filium nomine

Iared. Iared natus annos †192. genuit filium nomine Enoch. Enoch natus annos †175. genuit filium nomine Mathuſala. Mathuſala natus annos †187. genuit filium nomine Lamech. Lamech natus annos †188. genuit filium nomine Noë. Noë natus annos †500. genuit filiū nomine Sē. 500. Sub Noë, cum annos natus eſſet 600. contigit diluuium. Itaque ab condito homine vſque ad diluuium reperiuntur anni, vt ex prædictis liquet. 2322. Sem natus annos †100. genuit filium nomine Arphaxat ſtatim poſt diluuium. Arphaxat natus annos †135. genuit filium nomine Cainan. Cainā nat⁹ annos 130. genuit filiū nomine Sala. 130. Sala natus annos 130. genuit filium nomine Heber: ab hoc vniuerſum ipſorū genus Hebræi dicūtur. 30. Heber natus annos †134. genuit filium nomine Phaleg. Phaleg natus annos †130. genuit filium nomine Rhageu. Rhageu natus annos †132. genuit filium nomine Seruch. Seruch natus annos †130. genuit filium nomine Nachor. Nachor natus annos †79. genuit filium nomine Tharra. Tharra natus annos †70. genuit filium nomine Abram. Abraham Patriarcha noſter natus annos 100. genuit filium nomine Iſaac. Iſaac natus annos 60. genuit Iacob. Iacob natus fuit annos 130. cum proficiſceretur in Ægyptum. Hebræi in Ægypto morati ſunt annis 430. Egreſſi Ægypto, hæſere in deſerto annis 40. Hi anni, ſi addantur ſupra poſitis, faciunt 4252. annos, qui elapſi ſunt vſque dum ingrederentur in terram promiſſam. Hoc tempore deceſſit Moſes. Quo mortuo, imperij adminiſtrationem ſuſcepit Ieſus filius Naue qui præfuit populo annis 27. Ieſu deſuncto cū Hebræi deceſſiſſent à præceptis Domini, ſeruiertunt regi Meſopotamiæ, cui nomen Chufarathon annis 8. Deinde ad pœnitentiam cōuerſi, Iudices à quibus gubernarētur, naſti ſunt. Gonothoel iudicauit Hebræos annis 40. Eglon iudicauit Hebræos annis 18. Aioth iudicauit Hebræos annis 80. Dehinc præuaricati legem Domini alienigenis ſeruiertunt annis 20. Debbora poſtmodum iudicauit Hebræos annis 40 Deinde ſeruiertunt Ma dianitis annis 7. Deinceps Gedcon redemptos iudicauit annis 40. Abimelech Hebræos iudicauit annos 30. Thola Hebræos iudicauit annis 23. Iair Hebræos iudicauit annis 22. Poſtea Hebræi ſeruiertunt Philoſtinis & Ammonitis annis 18.

†Bicanio. Gen. 11.

Scriptura non meminit Cainā ſed imine diare ponit, ſale patrē Heber, genuitum ex Arphaxate 10 annos 35.

Gen. 11. †29. †39.

†70.

Gen. 21.

Gen. 25. Gen. 47.

Iudic. 3. †Gonothoel ſeruiertit filij Iſrael Eglon Rege Moab, 18 ann. Iudic. 3. Iudic. 4. Iudic. 5. Iudic. 6. Iudic. 8. Iudic. 9. Iudic. 10. Iudic. 12.

Abessan. Eion. Iudic 13. Iud. 15. d. 1. Reg. 4. 1. Pa. 29. h. 2. Par. 9. 3. Reg. 15. 40. Aza. ibid. 3. Reg. 21. 4. Reg. 8. Athalia Mater O. chezir post obitu huj tyranidem occupavit Anais 6. 4. Reg. 11. 1025. 4. Reg. 12. 29. Anais regnavit. 4. Re. 14. Azarias filius Amazie. 4. Reg. 15. Iosaphat regnavit annis 25. 4. Reg. 15. Ioram regnavit anno 1. 4. Reg. 15. Achaz regnavit in Hieru. annis 16. Iosias regnavit annis 40. Amasias regnavit annis 39. Ozias regnavit annis 52. Iotham regnavit annis 17. Achaz regnavit annis 16. Ezechias regnavit annis 29. Manasse regnavit annis 55. Amos regnavit annis 2. Iosias regnavit annis 31. Ochas regnavit mensibus tribus. Joachim regnavit annis 11. Joachim alter regnavit mensibus tribus & diebus decem. Sedechias regnavit annis 11.

Sub idem tempus cum populus Iudaicus perseveraret in peccatis, nec poenitentiam vilo modo cogitaret, quamvis subinde ad poenitentiam vocarentur a Propheta Hieremia, venit rex Babylonis in Iudæam, nomine Nabuchodonosor. Hic populum in Babylona transtulit, & templum, quod Solomon extruxerat, destruxit.

In Babylone fuerunt Iudæi anni 70. Tempus igitur vniuersum à condito homine vsque ad transmigracionem Babylonicam completitur annos 5035. menses sex & dies decem.

Vt Deus per Hieremiam prædixit captiuitatem Babylonicam, ita etiam significauit completis annis septuaginta, eos ex captiuitate in patriâ reuersuros.

Cõsummatis igitur quinquaginta annis, Persarum rex declaratur Cyrus, qui cuddum Prophetâ Hieremiam secundo sui regni anno pronuntiauit per præcones & rescripta, vt omnes Iudæi, qui in ipsius regno agerent, redirent in Iudæam, & templum quod demolitus fuerat Nabuchodonosor, rædificarent. Præterea idem Cyrus (sic enim ferebat Dei voluntas) imperauit suis satellitibus fidißimis Sabesaro & Mithridati, vt sacra vasa quæ abstulerat prædictus Nabuchodonosor, reportarent Hierusalem & in tẽ-

Cyri pietas in Iudæos. 1. Esd. 4.

4. Reg. 16. 4. Re. 18. 4. Re. 11. Ibid. 4. Reg. 22. 1025. 4. Reg. 23. Ibid. 4. Re. 24. Ibid. cyrus rex. Hic. c. 27.

plum reponerent. Secundo Darij regni anno, completur anni septuaginta ab Hieremia prædicti. Hinc videre licet antiquiora & veriora esse sacra scripta, quibus nos innitimur, quàm Græcorum, & Ægyptiorum scriptorum, quamnis plurima extiterint, monumenta. Herodotus, Thucydides, Xenophon, aliique scriptores complures, initium ferè scribendi ab Cyrij & Darij regno fecerunt, attamen nequiverunt exacte, antiqua & priora commemorare tempora. Quid enim magni de Cyro & Dario Barbarorum regibus recesuerunt? aut de Græcorum regibus Zopyro & Hippia? Nam literarum monumentis mandarunt, Atheniensium & Spartanorum bella, aut Xerxis res gestas, aut Pausaniæ gesta, qui in Mineruæ templo, famis mortiferæ periculû adiit: aut Themistoclem, aut bellum Peloponnesiacum, aut Alcibiadem aut Thrasylbulum in sua monumenta retulere. At nolo nunc singula ista enumerare, haud enim loquacitatis fumus studiosi. In animo est, significare numerum annorum à condito mundo vsque ad nostra tempora, & redarguere vanissimas prophanorum scriptorum nugas. Nec enim sunt, vt Plauto perhibet, viginti mille myriades annorû à diluuiio ad sua vsque tempora. Nec interuenire quindecim myriades annorum & 375. anni, quemadmodû prædiximus annotasse Apollonium Ægyptium. Nec etiam mundus ingenitus est, & omnia sponte subistere sicuti Pythagoras & reliqui nugati sunt. Genitus est, & Prouidentia Dei qui ipsum creauit, administratur & regitur. Vniuersum tempus & anni exacte traduntur volentibus obtemperare veritati. At ne videamur saltem, tempora quæ ad Cyrum vsque excurrunt, enarrasse, & reliquos annos qui interuenire, neglexisse quasi non potuerimus eos demonstrare, conabimur nunc (adsit modo Deus) sequentium temporum ordinem, quatenus possibile est, enucleare.

Cyrus cum regno præfuisset annis 38. interfectus est à Myriade in Mesangia, Olympiade sexagesima secunda. Ea tempestate etiam Romanorum res cresecbant non citra auxilium Dei, condita vrbe à Romulo qui fuit filius (vt aiunt) Martis & Iliæ Olympiade septima, ante decimum septimum calendas Maij, eius anni qui tunc decem numerabatur mensibus. Cyro defuncto, sicuti prædiximus Olymp. 62. fuit condita vrbis annus 220. Eo tempore regnavit Tarquinius cognomento Superbus. Is primus in exiliû quosdam Romanos relegauit, pueros corrupit, Spadones fecit quosdam Romani soli incolæ: virgines quas vitiauerat, elocabat aliis. Quapropter meritò vocatus est Superbus. Id enim nomen, Romanorû lingua, fastuosum & elatum significat. Primus hic decreuit, vt si à quo salutatus foret ab alio resalutaretur. Regale sceptrum tenuit annis 25.

Huic successit annuus magistratus Consules, Tribuni & Ædiles, quorum nomina recensere superuacaneum reor. Sub annis magistratibus fuere Romani, annis 453. Si quis horum nomina scire auet, legat Chrysurum & Cratorem libertum M. Aurelij Veri. Crator à condita vrbe vsque ad obitum patroni sui Veri manifeste & exacte annotauit cum nomina, tum tempora. Anni igitur magistratus, vt modo diximus, præfuisse Romanis annis 453.

His successere Cæsares seu Imperatores. Caius Iulius

Tom. ride. Cyrimon

Annus. 10. mensium. Romano. tũ reges. Tarquinij. su. erbia.

Cæsars.

lius ordine primus est, qui imperauit annis 3. mensibus 4. diebus 6. Augustus imperauit annis 56. mensibus 4. & die 1. Tiberius imperauit annis 22. Caius alter, imperauit annis 3. mensibus 8. diebus 7. Claudius imperauit annis 23. mensibus 8. diebus 24. Nero imperauit annis 13. mensibus 6. diebus 23. Galba imperauit annis 2. mensibus 7. diebus 6. Otho imperauit mensibus 3. diebus 5. Vitellius imperauit mensibus 6. diebus 22. Vespasianus imperauit annis 9. mensibus 11. diebus 22. Titus imperauit annis 2. diebus 22. Domitianus imperauit annis 15. mensibus 5. diebus 6. Nerua imperauit anno vno, mensibus 4. diebus 10. Traianus imperauit annis 19. mensibus 6. diebus 16. Adrianus imperauit annis 20. mensibus 10. diebus 28. Antoninus imperauit annis 22. mensibus 7. diebus 6. Verus imperauit annis 19. diebus 10. Tempus igitur vniuersum Cæsarum, qui imperarunt à Iulio vsque ad mortem Veri imperatoris continet annos 237. & 5. dies. Vniuersum tempus, quod decurrit à morte Cyri, & à regno Tarquinij Superbi vsque ad obitum imperatoris Veri, contrahitur in annos 744. At omne tempus à condito mundo vsque ad mortem Imperatoris Veri, summam in hunc supputatur modum. A condito mundo vsque ad diluuium numerantur anni 2242. A diluuiio vsque dum gigneret liberos Abraham Patriarcha noster, decurrunt anni 1036. Ab Isaac filio Abraham vsque ad mortem Mosis, qui in deserto mortuus est, computantur anni 660. A Mosis morte & Iesu filij Naue imperio, vsque ad obitum patriarchæ nostri Dauidis inueniuntur anni 498. A morte Dauidis & regno Solomonis vsque ad transmigracionem Babylonicam reperiuntur anni 518. menses 8. dies 10. A Cyri regno vsque ad mortem imperatoris Aurelij Veri sunt anni 744. At vniuersum tempus à condito mundo vsque ad mortem imperatoris Veri habet annos 5695. Ex temporum itaque computatione, & ex reliquis quæ prædiximus, liquido constare iudico, doctrinam & religionem nostram non esse nuperam, immò quæ supra dedimus, manifeste designant antiquitatem literarum prophetarum & diuinitatē nostræ religionis. Neque ea, quæ nos tradimus, fabulosa & falsa sunt, quemadmodum quidam calumniantur, immò antiquitate & veritate, nostra scripta superant longe, prophanorum scriptorum monumenta. Meminere quidam prophani scriptores, Beli Assyriorum regis & Croni, dicentes, Belum, bellum gessisse Titanis, adiunctum cum Ioue & cum reliquis diis qui steterunt à Iouis partibus. Aiunt hoc in bello Gygi extensum, fuga euasisse in Tartessum. Hæc regio tum temporis Acte nominabatur, nunc Attica dicitur cui Gygi præfuit ea tempestate. At reliquæ regiones & vrbes vnde nomen sint sortitæ, nunc dicere non est nostri instituti, in primis cum ad te scribam qui alioqui historias omnes ferè ad vnguè tenes. Apparet quoque non solum Mosen, sed & reliquos prophetas vetustiores esse omnibus prophanis scriptoribus. Mosen quoque antiquiorem esse

Antiquitas fidei Christiana.

Belus diis auxiliatus contra Tytanem.

Autholycus hystoricus.

Crono, & Belo, & Iliaco bello satis euidenter demonstratur. Nam etiam Thali historia edocet Belum antiquiorē esse Troiano bello annis 322. At Mose præcedere Troianū bellū maxime annis 938. satis supra ostensum esse arbitror. Plurimi præterea ignorat Belum & Cronum contemporancos extitisse: etiam plurimi nesciunt quis Cronus, quisve Belus fuerit. Quidam diuinos honores Crono deserunt eumque Belum & Bal nominant, maximè tamen id faciunt homines qui orientalia climata inhabitant nescij quis Cronus & quis sit Belus. Cronus à Romanis Saturnus appellatur, qui nec ipsi satis nouere Saturnus quem colunt, sit Cronus, aut sit Belus. Si quis respiciat Olympiad. initium, facile assequetur Cronum ab Iphito primitus ceptum coli. Sunt qui perhibent à Lino introductum esse cultum qui desertur Crono, inde cognomen alij nactus est. Quis verò sit ordo & quantum sit numerus annorum & Olympiadum satis supra quàm exactissime dabatur ostendimus. Quantum igitur pertinet ad refellendas calumnias, quibus nos hætenus Christiani sumus impetiti, & quantum pertinet ad computationem annorum, satis vobis dictum pro ingenij nostri viribus opinor. Nam etiam si nos latuit tempus fortè annorum 50. aut 100. aut 200. non tamen exorientur siue exrescent myriades aut chiliades annorum quemadmodum Plato & Apollonius nec non reliqui prophani scriptores falso cõmetati sunt. Nec nos forsitan exacte omnium annorû numerum tenemus. Nam in sacris libris non annotati sunt superflui menses & redundantes dies. Verum quod attinet ad nostram computationē, bene nobis conuenit cum Beroso qui apud Chaldæos philosophatus est, & Chaldæas literas Græcis ostendit. Hic quoque quædam Mose cõsona dixit de Diluuiio & de reliquis multis. Etiam quædam tradidit in quibus non dissentit à prophetis Hieremia & Danièle. Nā conscripsit ea quoque, quæ Iudæi perpassi sunt à Babyloniorege quem ipsi Abobassarum vocat, Hebræi eum Nabuchodonosor nuncupant. Idem declarauit quomodo Chaldæorum rex solo æquauerit Hierosolymitanum templum: præterea vt secundo Cyri regis anno noui templi fundamenta sint iacta, & vt secundo Darij regis anno, templum consummatum sit, satis magna claritate docuit. Cæterum sacrarum literarum veritatis haud meminere Græci scriptores. Eius rei causa prima est, quod nuper admodum literarum scientiam assequuti sunt. Nam & ipsi confitentur literas quidem esse Chaldæorum quidam Ægyptiorum quidam Phœnicum inuentum. Secundam causam assigno, quod plurimum à Deo vero aberrarunt & adhuc aberrant. Eius enim nullam mentionem faciunt, sed subinde versantur circa res vanas & inutiles. Et quidem homeri, Hesiodique & reliquorum Poëtarum magna voluptate recordantur: at Dei, qui nulli corruptioni obnoxius est, gloriam non solum silentio prætereunt, sed etiã conuitiis lacerant. Præterea Christianos qui verum Deum venerantur hætenus sunt persequuti, nec ad huc hodie persequi cessant, immò iis, qui verbum quibusdam illecebris Deum conuitiuntur, præmia & honores decernunt: quosdam eorum qui festinat ad virtutem capessendam, & sanctam vitam agunt, lapidibus obruere: quosdam interfecere. Adhuc

Mosis antiquitas.

Beli, etas.

Chronus qui & Saturnus.

Chronologia sacra. Berosi Chaldæi scripta.

Græci, literas sero didicerunt.

Christia-
na virgine
ca.ii. hodie non cessant Christianos crudelissime & im-
manissime virgis cadere. Quapropter necessario a-
miserunt sapientiam Dei, & veritatem ipsam inue-

nire nequiverunt. At si tu cupis veritatem ad vnguē
(quod aiunt) nosse, hæc lege, quæ tibi vt symbolum
& veluti arrabonem veritatis proponimus.

DD. PETRI LAODICENSIS ET GERMANI PA-
TRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI, EXPOSI-
TIONES IN ORATIONEM DOMINICAM.

PATER NOSTER QUI ES IN COELIS.

D. PETRVS LAODICENSIS.

Math. 6.
Luc. 11.

NUNC demum se Deus Patrem nostrū
dici vult, cum Spiritus sanctus adue-
niens, Christi nos adoptione dignatur.
Quisquis enim Deum patrem vocat;
is purus à peccatis, heretique regni cœ-
lestis esse debet: temerarius autem, Diabolo similis
effectus, Deum patrem dicit quem non glorificat.
Cæterum hoc pronomine, *Noster*, in vno multos in-
dicat; quia videlicet vnum omnium sit corpus, vnū-
que caput, qui Christus est. Subinnuit etiam oportere,
vt alij inuicem pro aliis oremus, quia fratres sumus
omnes.

Rom. 12.
1. Cor. 12.

D. GERM.) Re vera, pater omnium nostrū est,
quasi *πᾶντας τῶν ὄντων*; hoc est, omnes cōseruās. Quod
si voluntatem eius facimus, pater noster est: sin mi-
nūs; cuius opus exequimur, is pater est. Vel: An pa-
trem eum vocas? vt filius actiones tuas institue, vt
ipsi Patri cœlesti accept' esse queas. Quis enim sub
inferioris Mūdi principe militās, eique per mala o-
pera in filium adoptatus; ausit eum Patrem appella-
re, qui sit boni cuiusuis Dominus & author? Con-
stat vtique ab eo qui sit huiusmodi, non Dominum
Sabaoth patrem vocari, sed aduersarium; cuius etiā
opera facit. Vel: Tu; ὁ homo, Deum patrem tuum
appellas? Re cte dicis. Is enim omnium nostrum pa-
ter & creator est: verū ea opera festinanter exe-
quere quæ Patri tuo grata sunt. Quod si mala opera
facis; haud dubiè Diabolum patrem inuocas; hic e-
nim malorum ἐφορος, seu præfectus est. Proinde
hunc quam primū effuge, bonoque Patri & factori
tuo gratus euade.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

D. PETR. Hoc porro verbum, *Sanctificetur*, non
imperatiuum, sed optatiuum est: vt sit, *ἁγιαθῆτω*,
ὄντων ἁγιαθῆτω, hoc est, *sanctificetur*: quasi, vtinam
sanctificetur; non vt sanctum è prophano fiat, sed vt
eius sanctitate nobis reuelata, sanctitatem eo dignā
exhibeamus, præsertim quotiescūque Dei nomen
exprimimus.

D. GERM. Nomen intellige filij Dei, quod su-
per nos inuocatum est. Siquidem Christus est, nos-
que Christiani; & nomen eius super nos inuocatum
est. Proculdubio Deus verè sanctus est; at nos eum
obsecramus vt sanctificet in nobis nomen suum,
quod est opus nostrum rationi consentaneum san-
ctūque; corpus nostrum omni ex parte purū red-
det, vt ab omni reprehensione tutum in die illa in-
ueniatur, in qua de factis & dictis omnibus reddenda
erit ratio. Agè verò; an Deus sanctus non est; cer-

tè sanctus est, sed hoc dicit: In me sanctificetur no-
men tuum; vt *homines bona opera mea videant*, & te,
qui pater & creator meus es, glorificent.

Math. 1.

ADVENIAT REGNUM TVVM.

D. PETR.) Cæterum regni Dei nomine; vel futu-
ram bonorum fruitionem, vel gratiam quā ille per
Spiritum sanctum nobis impertit, vel secundum eius
Aduentum intelligit. Quia verò Christus naturā
Deus, ratione dispensationis seu carnis assumptæ,
Rex tanquā homo vocatur; idcirco fideles orant
vt idem regnum Infidelibus quoque adueniat, vt in
Christum credentes eum Regem suum esse proffi-
teantur.

D. GERM.) Regnum Dei, sanctus Spiritus est, vt
inquit; *Regnum cœlorum intrat vos est*: Quandoquidem
Spiritui sancto vnā cum Patre & Filio regnare curæ
est; vt qui Virtutes intellectuales & Angelicas Exer-
citūsque cœlestes, atque *omnem hominem venientem*
in hunc Mundum, credentēque in nomine Patris,
& Filij, & sancti Spiritūs, sanctificet atque illuminet
verè rex cœli & terræ visibilium & inuisibilium. Ve-
rumenimverò quemadmodum ciuitas cum ab ho-
stibus obsidetur, auxilium regis implorat; ita & nos
cum ab aduersariis Potestatibus & à peccatis obsi-
demur, petimus ab illo vt nobis opem ferat nosque
redimat. Regem ne vocas? vt spiritalis miles efficitur,
vt regi gratus esse queas qui te stipendiariis suis
accensuit. Agè verò; an Deus rex non est, quia re-
gnum eius aduenturum est? Profectò rex omnium
est; verū quemadmodum ciuitas, &c, vt iam dixi-
mus. Aliter. Quandoquidem cum inquit Propheta;
Regnauit Deus super gentes; tempore præterito tāquam
futuro vitur, idcirco exclamamus, *Adueniat regnum*
tuum super nos qui gentes sumus, Domine.

Ioh. 1.

Psal. 46.

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT
IN COELO ET IN TERRA,

D. PETR.) Horum autem verborum; *Fiat volun-
tas tua sicut in cœlo & in terra*; sensus hic est.

Quemadmodum Angeli omnes in cœlo purè at-
que inculpatè conuersantur, fac vt homines quo-
que in terris eodem se pacto gerant. Vel; Quemad-
modum sunt in cœlis Angeli; ita facito, vt nos etiam
per spiritalis purique corporis resurrectionem ibi-
dem simus. Vel; Quemadmodum Ecclesia in cœlis
pacifica & tranquilla est, ita fiat & in terris.

D. GERM.) Voluntas Dei & Patris, œconomia
est seu dispensatio filij ei; & vt Angelis in cœlo mu-
tua

Hypocri-
sis.

tua est concordia mutūque consensus, ita & nos
in charitate sine hypocrisi viuere quæramus. Quæ-
risne qualis ea sit voluntas, quæ fit in cœlo? eam quæ
in terra est, te adimplere oportet. Sensus hic est. Do-
mine quemadmodum fit in cœlo voluntas tua, &
Angeli omnes in pace degūt, nec vllus est inter eos
qui pellat & qui pellatur, neque qui affligatur, ne-
que qui bellum gerat & qui bello impetatur, sed om-
nes te profunda in tranquillitate glorificāt; ita et-
iam in nobis terrestribus hominibus fiat voluntas
tua, vt omnes cœtes vno ore, vnoque corde te Crea-
torem & Patrem omnium nostrum glorificemus.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIA-
NVM DA NOBIS HODIE.

D. PETR.) Panem verò ἐπιβίσιον; vel cum intelli-
git quod nostrū corpus sustentatur; id est, quotidia-
num: vel ἐπιόντων; hoc est, futurum (hac autem velut
ὀνομασποποιῶν, seu nominis confictione, deriuatur
τὸ ὁμοῶνιον; siue id, cuius eadem cum aliquo essentia
ratio est) vel παρὰ τὸ ἐπιόντων; hoc est, ab eo quod ad-
uenturus est. Vt sit sensus; Tu, panem, non præfenti
seculo congruum sed eum qui Sanctis in futurum
saeculum repositus est, *da nobis hodie*. Vel: Quando-
quidem ἐπιόντων; hoc est, essentia, propriè & firma & sta-
bilis est, quippe quæ sit animi nostri natura quæ ima-
ginè inuisibilis Dei præ se ferat; idcirco panis ἐπιόν-
των, is dici potest qui cum vera versatur essentia; ni-
mirum Deus Verbum, panis viuus.

Ioh. 6.

Christus
se mandu-
candum
præbet.

D. GERM.) Panis substantialis vel quotidia-
nus est Christus, qui est & prius erat & in æternum
permanet; qui vltro se manducandum præbet, at-
que semper superest inconsumptus, vitamque Mū-
do dat: quem Baptismatis intermedio susceptum,
omni tempore accipere, habere, & manducare pos-
sumus; quippe qui essentia nostra conueniat, pro
vt nobis sic latis est, ne egentes & fame confecti ad
blasphemiam adigamur; aut nimia bonorum abund-
antia efferamur, atque à te procul abiiciamur. Si
panem quæras, aurum ne acumules; sin eo careas
& priueris, hoc ipsum excitet te, vt quæras. Super-
substantialem seu quotidianum panē accipere po-
stulamus, quandoquidem omnis homo duabus ex
naturis constat; nimirum anima & corpore: hinc fit
vt panem petamus qui vtriue naturæ conueniat.
Panis quidem certè corporis, hic ipse est quo vesci-
mur; animæ verò panis, verbū Dei est. Fili, aperi os
tuum, & frequentius Dei memor esto; immò potiùs
illum respirato.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA
NOSTRA, SICVT ET NOS DIMIT-
TIMUS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Iniuriatū
obliuio.

D. PETR.) Deinceps idem Dei verbum nos ex-
hortatur ad ἀμνηστειαν; hoc est iniuriarum nobis
illatarum obliuionem, præsertim cum peccatores
nos esse sciamus; & moderatè agendum esse monet,
si velimus nobiscum eadem moderatione mansue-
tudinè agi. Ait enim; *Et dimitte nobis debita nostra*,
sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Porro pecca-
ti genus omne debitum est.

Nisi quis autem virtutē τῆς ἀμνηστειᾶς seu malo-

Tom. 1.

rum obliuionis, excolat animum; fieri non potest, vt
peccatorum remissionem consequatur.

D. GERM.) cum dicimus; *condona nobis peccata*
nostra sicut & nos iis condonamus qui nos offenderunt; cer-
tè si hoc faciamus, ipse quoque nobis ita faciet.
Quare cum cuiquam remiseris, si fratrem odio ha-
bere desueris, tum ignosci tibi postula. Sin autem
illatæ iniuriæ recordaris, qualem remissionem petis?
Porro huiusmodi solutio hæc est, verbi gratiā: *Domine*,
dimitte nobis debita nostra; id est, peccata nostra &
offensas; *sicut & nos dimittimus omnibus* qui peccant
& delinquant in nos fratribus nostris, & liberis, &
seruis, omnibus denique qui nobis subiiciuntur.
Hæc cum dicis, ὁ homo; an ita facias, ipse in animo
perpende; siquidem *terribile est incidere in manus Dei*
iruentis; & vbi te correxeris & emendaueris, tūc de-
mum conuertere ad Deum qui tuus & Pater &
Creator est.

Hebr. 10. f

ET NE NOS INDVCAS IN TEN-
TATIONEM. SED LIBERA
NOS À MALO.

D. PETR.) Postremò docet detrectanda non esse
certamina; ita tamen ne nos iis temerè obiciamus.
Quod si necessitas urgeat, orandus est Deus vt nos
liberet nec eis succūbere sinat. Quisquis enim vin-
cit in certamine, nec animum despondet; is non in-
trat in tentationem. Tentatio enim est, quotiescun-
que Diabolo succumbimus, & ab eo in errorem in-
ducimur: quisquis autem cassibus tentationis irre-
ditus non est, is liberatus est à malo. Malus porro,
Diabolus est; non naturā, sed προαίρεσει; hoc est, op-
tione liberæque electione. Si quidem malitia seu vi-
tiositas rebus naturalibus haudquaquam accense-
tur, sed ex vitioso affectu qui nostra in potestate po-
situs est, atq; à volūate procedit. Cæterum Diabo-
lus, ὁ ἔχθρῆς; hoc est, excellētia cuiusdam ratione
Malus appellatur; quia in eo præ cæteris omnibus
vitiositas exuberat. Aliter: Ob nostræ carnis infirmi-
tatem à Deo petimus vt tētationem deuitare queam-
us. Porro ex peccatis alia corporalia sunt, alia spi-
ritalia. Corporalia quidem hæc esse dicimus, ven-
tris ingluuiem, ebrietatem, luxuriam: spiritalia verò
odium erga proximum, inuidiam, contentionē, vanam
gloriam, superbiam. Iam hæc vitia in nostro in-
ualescunt animo, si charitas ab eo continentiaque
abfuerint. Euanescent autē omnia, partim dilectio-
ne spiritali, partim ieiunio & abstinentia: Mens e-
nim nostra tunc demum & proprium lumen recu-
perat, & Deū remotis omnibus obstaculis intuetur.

Diaboli
malitia;
ex libera
Electio-
ne est.
Affectus
vitiosus
est in no-
stra por-
tate.

peccatorū
2. genera.

D. GERM.) Nos, Domine, nullo non supplicio di-
gni sumus, obsecramusque; ne nos in manus infestis-
simorum hominum malorumque dæmonum pro-
das, vt pœnas de nobis repetat; sed tu, Domine, nos
crudi & castiga tanquam filios: quia quemadmo-
dum φιλανθρωπία; hoc est, humanitas & clemen-
tia tua se habet, ita etiam παιδεία seu castigatio tua.
Quid hoc? An hominem Deus in tētationem indu-
cit? Absit: nec enim Deus author malorum est; sed
obsecremus eum, ne, in tanta miserationum suarum
copia, nos in tentationem incidere permittat. Do-
mine si quæserit nos Satanas cribrandos vt triticū;
quemadmodum sanctos quoque tuos Apostolos
r r ij

quæsiuit quidem, at non affectus est) vel quemadmodum veterem illum Iob; ne permittas ut quicquam in nos possit; Immo etiam si maleuolus homo nos tentare voluerit; ne nos eius voluntati tradas, sed sub umbra alarum tuarum protege nos.

QUONIAM TVVM EST REGNVM ET VIRTVS, ET GLORIA, PATRIS, ET Filij, & Spiritus sancti; Amen.

D. C. E. R. M. Nā in tua manu & potestate sunt misericordia & salus, mors & vita; Pater, & Fili, & Spiritus sancte; nunc & semper & in sæcula. Domine, quia regnum tuum est, fac ne regnū aliud formidemus, neque potestatem, neque dominatum; sed quamlibet supplicii propter peccata nostra digni simus, tu pro arbitratu in nos animaduertito, nec nos hominum manibus exponas; fac in tuas potius manus incidamus, vt enim magnificentia, ita & misericor-

dia tua est, Pater omnipotens.

A'NAKE#AAA1' OΣIEΣ, EX TERTVLLIA- NI LIBRO, DE ORATIONE.

Ompendiis paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabola, exempla, præcepta; quot simul expunguntur officia! Dei honor, in patre; fidei testimonium, in nomine; oblatio obsequij, in voluntate; commemoratio spei, in regno; petitio vitæ, in pane; exomologesis debitorum, in deprecatione; sollicitudo tentationum, in postulatione tutelæ. Quid mirum? Deus solus docere potuit, vt se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio Orationis; & de Spiritu ipsius, iam tunc cum ex ore diuino ferretur, animata; suo priuilegio ascendit in cælum, commendans Patri quæ Filius docuit.

Exomologesis de bitorum.

ARNOLDI, CARNOTENSIS, ABBATIS BONÆVALLIS, OPVS CVL A.

ARNOLDI, BONÆVALLIS, ABBATIS, DE LAVDIBUS sanctæ ac perpetuæ Virginis.

DE ARNOLDO CARNOTENSI; ABBATE BONÆVALLIS, ET EIVS SCRIPTIS.

Isus Arnoldus Abbas Bonæuallis vixit D. Bernardi ætate, eique familiaris vt apparet ex ea Epistola quam ad illum scripsit D. Bernardus paucis diebus ante suam & vniuersam professionem quæ incidit in annum Christi, 1163; & est trecentesima & decima inter eius Epistolas; quam etiam Goffridus Claraualensis inseruit libro quem scripsit quartam de eiusdem S. Bernardi vita; quæ ex re constat, ni fallor, lapsam Trinitatem cum ait descriptam a D. Arnolde S. Bernardi vitam Libris 4. Primus enim est Godefridus Abbas S. Theodorici, cui subscripsit eo mortuo Burchardus Abbas Balernensis ad quem extat D. Bernardi Epistola 310. Tres postremi sunt Goffridi illius Claraualensis, Epistolæ verò illius cum nullæ extant quod sciam, hæc tibi exhibemus illius Opuscula:

De laudibus sanctæ ac perpetuæ Virginis Matris Christi Mariæ; Tractatus.

De nouissimis 7. verbis Domini in Cruce; Tractatus vj.

Eaque hoc ordine; consulto omnino & ex mente eiusdem S. P. N. Arnoldi. Quod enim paulo ante finem huius Tractatus; Postulabat ordo, inquit, vt & de cæteris Capitulis quæ Christus in Cruce tetigit, aliqua scriberemus, sed supra nos esse scimus, &c. ac statim eadem summa Capita perstringit: Aperte indicat profecto, cum hunc ederet Tractatū, ex nimia humilitate nondum ausum fuisse Tractatus illos posteriores aggredi; quod tamen sanctorum verborum reuerentia permotus, eloquenter postea præstiterit ac feliciter.

ARNOLDI CARNOTENSIS, ABBATIS BONÆVALLIS; DE LAVDIBUS SANCTÆ AC PERPETUÆ VIRGINIS, MATRIS CHRISTI MARIE; TRACTATVS.

In linguis hominum loquar & Angelorum, nihil dignè, nihil propriè, de sanctæ ac perpetuæ Virginis matris Christi Mariæ gloria eloqui poterò; quia verè in laudibus eius modulandis non inuenitur conueniens organū, & hebes est cuiuscunque subtilitatis ingenium. Cum enim debita venerationis summa ad Christum respiciat, ex cuius plenitudine roratum est desuper quod Maria prædicatur gratia plena, manifestum est indiuiduam esse Matris & Filij gloriā; & commune esse vtriusque præconium, cuius definitio omnem superat intellectum: quia et illud antiquum consiliū de incarnato in sancta Virgine Verbo quod Deo apud Deum erat, palam factū sit Mundo; tamen huius tā insolitæ actionis modū (quia res miraculi est, & ordinem non sequitur naturæ) sensus humanus timet attingere & hæret ancipiti affectu, quia & stupori est maiestas operis, & ingratitude foret præterire silentio laudes auctoris. Res mira & inaudita; mater Virgo, Verbum caro, Deus homo! quis in tam celebri miraculo silcat? Itē quis hæc prædicare iustif-

ciat? Scimus quidē supra nos esse, hoc aggredi; sed illa in cuius sacratissimo vtero Verbū caro factū est, locuturis de Verbo, conciliat Verbum: Nec fas est muta esse gaudia Ecclesie, vbi implente nos Verbo, hoc habemus in mente quod Mater in vtero. Et ipsum quidem vnigenitū Patris; ipsa prius mente concepit quā carne. Salutata ab Angelo, credidit sibi manere virginitatis propositū, & nasci ex se Sanctū Sanctorum quia & hoc acceperat cœlitus intimatū quod non esset apud Deum impossibile omne verbum. In huius beatitudinis commercio, vnita sunt diuinis humana, terrenis cœlestia. Securus accessum iam habet homo ad Deum, vbi mediatorem causæ suæ Filium habet ante Patrem, & ante Filium Matrem. Christus nudato latere, Patri ostendit latus & vulnera; Maria, Christo pectus & vbera; nec potest vilo modo esse repulsa, vbi concurrunt & orant omni lingua disertius, hæc clementiæ monumenta & charitatis insignia. Diuidunt coram Patre inter se, Mater & Filius pietatis officia; & miris allegationibus muniunt redemptionis huius aeternæ negocium, &

Luc. 1. Virginitatis propositum in Dei para.

Mater, ut dicitur est nostra ad Filium.

Luc. 1. Indiuidua est Virginitas Matris & Filij gloria. Ioan. 1.

condunt inter se recōciliationis nostræ inuolabile Testamentum. Maria, Christo, se Spiritu immolat & pro mūdi salute obsecrat; Filius impetrat, Pater cōdonat. Magnum quidē est, quod Latroni conceditur venia; sed & hoc stupendum, quod cōsummata dispensatione incarnationis, extirpaturus Iesus Matrem tanto affectu honorat victor suppliciorum; & quasi sui immemor, ad matrem de Cruce cōuertitur & colloquitur intimens quanti apud eū meriti esset & gratiæ quā solam in illo puncto respiceret cū iam capite vulnerato, fossis manibus & pedibus, in vltimis esset. Mouebat enim eum matris affectio, & omnino tunc erat vna Christi & Mariæ voluntas, vnūque holocaustum ambo pariter offerebant deo; hæc in sanguine cordis, hic in sanguine carnis. Verū altius repetenda sunt operis huius capitula, & breui est sermone colligendum, quo initio, quo progressu, ad hunc beatitudinis cumulum Virgo sancta deuenit vt cum Christo comunem in salute Mundi effectū obtineat, & à dextris eius regnās in cœlestibus, circumamicta varietatibus, in deaurato vestitu assistat. Inuenta est Virgo ab Angelo in Nazareth, solitaria, seorsum à turbis, vacans proculdubio meditationibus sanctis; credo secum pertractās quomodo sine offensione Legis maneret in proposito castitatis; quia hanc elegerat, hæc Deo vouerat, & integritatē carnis & spiritus apud se Domino cōsecratur. Stabat in aduerso Lex, vrgebat ad cōiugiū Moyses; qui maledictum intentans sterilibus, semen & sobolem à filiis Israël exigebat. Nullum de Virginibus à domino datum erat præceptum, sed nec erat Apostolus qui daret consilium: Acceperat tamen hoc ipsum à deo per Spiritum sanctum, familiare mandatum; non ex responso Angelico, sed ex inspiratione secreta quæ ei & affectum virginitatis intimaue- rat, & vsque ad necessitatē voti purum desiderium alligauerat: quis tamen rei exitus futurus esset, nondum erat intimatum diuinitus; sed huiusmodi accessionibus gradatim sibi officinā purgatissimam aptabat Spiritus sanctus. Ob hanc eam arstimo elegisse solitudinem segregatā, vt diebus & noctibus in huius cōtrouersie angustiis, cōgruis se rationibus muniret, quibus & stare sibi posset optata virginitas; nec tamē quasi in cōtemptū sui, Legis indignaretur auctoritas. Hoc enim (vt diximus) id est, cōiugium, ad propagandum populum dei, ita lex ab omnibus indifferenter exigebat, vt nec summos Sacerdotes pateret immunes; quia necesse erat Filium Patri defuncto statim substitui, nec aliū quēquam in ordinē Pontificali assumi. Ideoque propter successoris necessitatē oportebat eos misceri cōiugibus, vt essent parati filij statim cū Pater obiisset, cōsecratione patrata, ad cōtinationis Incensum accedere, & intra Sancta manē & vesperē secūdum ritū legis omni die offerre: tātaque erat huius rei necessitas, vt cū immundis & contaminatis concubitu, ex aliarum Tribuū cuiuscūq; officij personis, nullus ad Sancta pateat accessus; solam summi Pontificis personam, propter hanc impossibilitatem, lex à ministerio nō excluderet: licet & à quibusdā ita accipiatur, vt noctibus propter incensum matutinū vxores non tangeret; & ab illa hora si hoc egissent, vsque ad vesperā permanerent immundi; quā horā purificati, Lege nō temerata, ex ordine ministrarent. His difficulta-

tibus vallata, quia humani consilij ratio non occurrebat quā & decretū & votū pariter cōtinerēt, causam suā Maria domino commendabat, & meditationibus & sanctis orationibus vacans de Cœlo expectabat consilium; vbi Spiritu & mente conuersationē sibi parabat, vbi cœlebs animus medullitū inhærebat: Nec defuit cōsolatio. Gabriel Archangelus defersum illabitur; solus solā affatur. Ave (inquit) Maria gratia plena Dominus tecū, Raro in veteri Testamento, salutatione Angelica quēquā honoratū reperies. Non saluatur Abraham cum extollitur titulo fidei, cū credit nil hæsitās nasciturum de Anu sterili filium sibi iam seni: neque cū eundem filium, de quo & cui promissiones factæ erant, mastrare iubetur, nec cunctatur. Non saluatur cum iugulatis quinque Regibus, crepto Loth, victor reuertitur: & licet à Melchisedech oblati Decimis dignus sit benedici, non tamen meretur cœlitus saluari. Sub arbore Mambre, & Deo loquitur & euntem in vltionē Sodomæ supplicationibus deuotis profecquitur; & licet cōiugio & hospicio dignus inuentus sit; & licet, si in illis quinque flagitiosis vrbibus decem inuenirentur immunes, reliquis veniā impetrasset, nō tamen ad salutationis familiaritatē peruēnit. Non saluatur Moyses, cū de rubo eū Deus alloquitur, neque cū in monte Sina Testamenti tabulis honoratur. Adnūciato Christo salutationis incipit, iā proximo Iesu qui est Saluator, mūdi salute nō lōgè posita; Verbū sanctæ spei, Verbū incolumitatis & restitutionis nostræ de Cœlis ad terras defertur, iā hoc Verbū pri' rarū omnino incipit frequētari. Saluat Angelus mariā, nec multo post Elizabeth occurrit & ipsa salutans & prophetās. Saluant Angeli post Resurrectionē sanctas mulieres; saluat ipse Christ' discipulos. Denique & hunc salutandi morē, saluata per Christū, semper gaudia sua cōmemorās, exultās set uat ecclesia. Inuenta est in Christo perpes latitia, & salutis æternæ medicamina per ipsum sunt nobis in pœnitentiæ balsamis designata. Maria lingua Syriacā, domina dicitur: Christ' dñs, maria Domina; & licet ipsa se Christi profiteatur ancillā, hoc seruitutis gen' omni regno sublimius esse intelligit. Cōstituta quippe est super omnē creaturā; & quicunq; Iesu curuat genu, matri quoque pronus supplicat & acclius. In supernis & infernis admirationi est Virgo puerpera; stupet dæmones, gaudet homines, in Cœlo gloriā deo cōcinunt Principatus & Potestates. Nō cadit in Angelos zelus, nec inuidiæ liuore cādidatus ille tabescit exercitus, nec de preposito sibi carnis ordine offenduntur; quia & si Christus aliquādo paulo minus ab Angelis, propter passibilitatē, sit imminutus, modo gloria & honore coronatus sub pedibus suis continet omnia subiecta. Nec à dominatione vel potētia Filij, Mater potest esse seiuncta. Vna est Mariæ & Christi caro, vnus spiritus, vna charitas: & ex quo dictum est ei; Dominus tecū; inseparabiliter perseuerauit promissum & donū. Vnitas diuisionē nō recipit, nec secatur in partes, & licet ex duobus factum sit vnum; illud tamē vltra scindi nō potest; & Filij glor' a cum Matre non tā cōmunem iudicio quā eandē. Ecce tabernaculū dei, habēs intra se Sanctū Sanctorum, virgam signorum, tabulas Testamēti, altare incensū, ambo Cherubin respiciētia in alterutrū, manna, & sine vmbra Propitiatorium palam expositum. Hæc

psalm. 44. Luc. 1.

Virgo maria vouerat Deo Castitatē.

1. Cor. 7.

Luc. 1.

Genes. 13.

Genes. 22.

Genes. 14. Genes. 18.

Exod. 3. Exod. 19.

Luc. 1.

Luc. 1.

Psalm. 8. Heb. 2.

non in figuris sed in ipsa veritate, sacrarium Virginis in se continebat reposita, exhibens Mundo legem & disciplinam incensionem zeli, castitatis odorem, concordiam Testamentorum, panem vitæ, inconfumptibilem cibum, sanctitatem, humilitatem, & obedientiæ holocaustum, pœnitentiæ omnibus tutum naufragis portum. Nulla facta est Angelicæ dignitati iniuria, si illius excellentiæ cacumen obubrat virgo exaltata sicut Cedrus in Libano. Cedrus arbor est procerâ, & impubilis: Virginitas quoque Mariæ quia nulla concupiscentiæ carnalis viscatur putredine, in hoc procerior & altior virginitate videtur Angelica, quod hæc virtutis, illa, naturæ: hæc, voluntatis, illa, necessitatis: & in carne quod non est carnis agere, res incôparabilis meriti est & gloriæ singularis. Prosequi Prophetarum oracula quæ de Maria scripta sunt, non est nostri propositi, neque enim rem tanti culminis sibi noster arrogat stilus. Quomodo enim illud diuinum puerperium eloquar, quod ab Angelis in Bethleem celebratum est, ubi in angusto Tugurio hospitata virgo nõ habens diuersorium, infantem Iesum lasciuia reposuit fasciatum; ubi Virgo & obstetrix & genitrix, sibi ipsi in illa celebritate exhibuit clientelam: Nihil quippe doloris, nihil clamoris ibi erat, nullã ibi vsurã pœnarum pro voluptate vltio repetebat. Neque enim erat Christus in peccato cõceptus, cuius folius est donare peccatũ. Vnde ipsi egrediẽti, nullũ exigẽs tormenti vestigal, vltro natura tanas referabat. Aderant illic Cherubin & Seraphin; & gratulabũdus, gloria in excelsis, Deo decantabat cœlestis Exercitus: & vsque ad Pastorum excubatum aures, harmoniæ Angelicæ consonantia perstrepebat. Reges Arabum & Sabba ab Oriente egressi, sequuti Stellam insoliti luminis, genibus curuatis & humi purpurã defluente, Iesum nostrum pannosum adorantes, donis sacramentalibus venerati sunt. Ab ortu Saluatoris vsque ad Baptismũ anni, 30. defluerant, nec toto hoc tempore se iuncta est Mater à Filio; semper indiuidua illi adstiti, & diuini cõscia secreti, humili affectu venerabatur vt deũ, amplectebatur vt Filium. Ventum est ad miracula, & illico Iudaica perfidia mouit calũnias & corde felleo doctrinam euãgelicã persecuta, ringes in Christũ despumabat cõiucia dicẽs eũ in Beelzebub eucere demonia; & non esse à Deo, Sabbati contemptorẽ. Multa præterit succinctus & ad finẽ properans stilus. Quid singula prosequar? Nec mortuo Christo quieuit inuidia, nec saturata est cruẽtã plebis malicia, cum pedibus & manibus clauis, cum lancea lateri, fel ori, spinã capiti, & totum corpus hæreret Cruci. Obseruabãt milites Crucifixum, irridebãt Iudæi nec extorquebant responsum. Fugientibus Apostolis, in faciem Filij se opposuerat mater; & gladio doloris animę eius infixõ, vulnerabatur Spiritu, & crucifigebatur affectu: & quod in carne Christi agebant clauis & lancea, hoc in eius mente, compassio naturalis & affectionis maternæ angustia. Statbat ante Crucẽ, non minor quã matrem Christi decebat: Fortasse autẽ quia in morte Filij intelligebat redẽptionem mundi, etiã suã ipsã morte se aliquid æstimabat publico muneri additurã. Sed Iesus alieno adiutorio nõ indigebat qui dixit; factus sum sicut homo, sine adiutorio, inter mortuos liber. Suscepit qui-

dem Parentis affectum, non tamen quæsiuit auxiliũ: imò ipsam inter reliquos pro quibus sui sanguinis patri sacrificiũ offerebat, illo generali beneficio complexus est. Ecce bone Iesu, corã te est mater tua Cur modò non dicis; quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Modò matrem non abiicis, nec ignoras, sed commendas discipulo, & vicariam imponis sollicitudinem illi quem præcipuẽ diligis qui supra pectus tuum in Cœna recubuit. Mulier (inquit) ecce Filius tuus, & ad Discipulum; ecce Mater tua. Supererat Ioseph, ad quem vsque ad illud tempus præcipua obsequij spectauerat ratio, & cui ad hoc ipsum fuerat desponsata; & modò, quasi hoc ministerio censeatur indignus, Ioannes assumitur. Hunc intellectum circumstantia sermonis videtur exigere: verum secretior ratione virginitas virginitati commendatur, vt hoc testimonio iuguletur Bonofus hæreticus & prophanus Heluidi; qui ore fœtido ausi sunt garrere quod de vtero Virginali alius præter Christum partus effusus est; & post Saluatorem natum, Ioseph eam licentia maritali contigerit. Ipse Christus de Cruce Maternæ Virginitatis est arbiter, idem & assertor. Obstruẽtum est os loquentium iniqua; suscepit eam Ioannes in suam, non abnuente Ioseph, nec aliquã calumniam referente: suscepit eam in suam; nõ quasi maritus sed loco Filij affecta & custos & testis, & conficius. Erant quidem ambo in ministerio Mariæ, Ioseph cædente pro tempore & causa; Ioanne, præposito. Christus quidem in eum expensis contumeliis & tormentis; iam hora propinquante, in Matre amplius quã in se pati videbatur: nec dissimulans quod humano pungeretur affectu, circa nouissima expressit quãtã Matri vellet reuerentiã à Mũdo exhiberi, cui in vltimis tam officiosum reliquit dilectionis indicium: in ipso mortis articulo exponens, quod Matris esset intemerata virginitas, & quod ei gratiã singularis æterna maneret hæreditas. Suscepit itaque Discipulus, quod ei commendatum est; & Christus dixit; Consummatum est. Hoc dixit; & bono pietatis sine, mysterium omne compleuit. Postulabat ordo, vt & de cæteris Capitulis quæ Christus in Cruce tetigit, aliqua scriberemus; sed supra nos esse scimus, ad tantæ profunditatis mysteria mittere manum. Quis enim differere sufficiat, quod se derelictum clamat in Cruce, quasi infirmus; & Latronem in Paradisum præmittit quasi Deus? quod orat pro eis qui illi maledicunt, & crucifigentibus obtinet veniam? & quod in eodem puncto in quo apud Patrem, totius Mundi causam allegat; quã propriẽ & singulariter Matrem reueratur indicat! quod de siti, & nõ de corpore vulnerato eloquitur; quod tunc demum protestatur omnia consummata, & sic in manũs Patris, spiritu commendato, capite inclinato, emoritur? Magis hæc nostro videntur honoranda silentio, quã indigni sermonis ausu temerario contingenda. Verum de Maria quod cœpimus, vt breuiter prosequamur; hoc ex actionibus Apostolorum traditum nobis accepimus, quod Passionem Christi, cum Apostolis vsque ad Pentecosten in orationibus & ieiuniis vnanimiter conuersa est. Postea verò, Ioãne in eius obsequiis perferente, non diũ vocatione dilata, migravit ad Filium: & Angelis occurrentibus

Luc. 2.

Luc. 2.

Matth. 1. Psal. 71. Reges ab Oriente reuerunt ad Christum

Luc. 3.

Matth. 9. Ioan. 9.

Ioh. 19. Virgo, cur nõ minor quã decebat Christi matrẽ, ante crucẽ ei stabat.

Ioan. 19.

Ioan. 1. d. Ioan. 19. Ioseph Christo superstitis, Bonofus hæreticus Heluidius prophanus. Psal. 42. e. Ioh. 19.

D. Ioãnes erat in ministerio Virginitatis Mariæ.

Ioan. 19. f.

Matth. 7. Euc. 23. Luc. 23. Ioan. 19.

Ad. 1. Virgo Maria nõ diũ post Filium obiit.

rentibus & deportantibus illam inclitam animam, assumpta est in Cœlum. Vtrum in corpore, aut sine corpore, nullius Canonice Scripturæ diffiniuit auctoritas: sed quocunq; modo sit; eam cum Christo esse, dubium non est. Nec fas est homini loqui quid illud gloriæ sit, quæ beatitudinis plenitudo quã illa perfuitur; quia sicut scriptum est, pax illa omnem superat intellectum; nec eam oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hoc certum est, quod ibi est vbi tam ipsa quam Filius vultui Dei assistunt pro nobis, misericordiam postulantes non iudicium; & obtinentes omni pœnitenti remissionem

peccatorum. Imò datum est Filio à Patre omne iudicium; & eius est, temperare & dispensare seueritatis districtæ decretum, qui non faciliẽ eos quorum aduocatus existit condemnat: cumque idem sit Aduocatus & Iudex; nequaquam crudeliter iudicat, qui semper misericorditer interpellat. Merces quippe mortis eius, salus est hominum. Nec illud sibi perire faciliẽ patitur, pro quo & sanguinis precium magnum datum est; & tantum reconciliationis humanæ studium fuit, vt sua dispendia non attenderet dum erroneum lucraretur.

Deiparæ Virginis Assumptio.

Phil. 4. b. 1. Cor. 2.

Heb. 9.

Ioan. 5.

EIVSDEM S. P. N. ARNOLDI CARNOTENSIS ABBATIS BONÆ-VALLIS, TRACTATVS DE VLTIMIS SEPTEM VERBIS DOMINI, IN CRUCE.

P R A E F A T I O.

VLTIMA Christi verba quæ cruci affixus, noui Testamenti hæredibus tractanda proposuit licet sparsim in nonnullis Commentariis Euangeliorum videantur exposita; mouit me tamen verborum sanctorum reuerentia, amplius eorum penetralia scrutari, & quod illa hora qua consummata videbantur quæ de eo fuerant prophetata, prolata sint, cum iam non de doctrina sed passionis agebatur negotium; & quod in eis sua omnia Christus recapitulat dogmata, tam diffusè prius prædicata, breuib; coartat capitulis: ita vt in illo verborum compendio, Christiana fidei ratio splendeat; & de semine exiguo seges immensa vniuersitati Credentium profutura consurgat. Quanto enim breuius dicta sunt, & in illo articulo quo seria & necessaria agi, verum circumstantia postulabat; tanto diligentius inquirenda sunt: & tanto penitius inquirenda, quanto fecundior & casualis & seminalis ratio in eis delitescit. Eoluta igitur causis; quasi ex quibusdam latebris, & ex quodam reclinatorio aureo honorabilem interiorum intellectuum maiestatem producens in medium, & egre tietur palam in decore suo cognoscibilis veritas quam antea oppositis velaminibus ignorabas; & cum propius accesseris & insideris se tibi illuminans sensum tuum diuina radius veritatis, intelliges & videbis in scintilla incendium, & in stilla reperies pelagus; & in lechito olei, vnde creditori reditas debitum, & tibi affatim supeditabit inconfumptibilem cibum. Ante tamen exordium, attendamus quisnam ille sit qui se clamat derelictum. Nonne ipse qui Latroni promittit & donat Paradisum? Vtrobique, Verbi virtutem intellige. Audi quid hæc vltima schola subtilitatis edoceat. Hic idem qui se derelictum causatur, non pro Latrone Patrem rogare sed potestatiuẽ (immerito donatis reatibus) repente flagitiosum iustificat, & cœlestibus inuehit sedibus, & secum in gloria locat. Hoc fundamentum fidei esse, hoc argumentum probabile & necessarium, omni euidentiã constat, quod regni Christi etiam in Cruce perfecta sit efficientia; nec minuatur humilitate carnis, imperij dignitas: immò hoc ad gloriam crucifixi perueniat, quod in illa contumelia Crucis, sapientiam & fortitudinem Mundi huius vincat & superet, quod stultum & infirmum estimabatur incarnati Verbi venerabile sacramentum. Quod enim Filius in persona derelictorum conuenitur, non est impossibilitatis indicium; sed hoc potius intimat, quod diminutio illa excellentiæ superioris, humanitati corporis tribuat incrementum: vicissim humilitas & sublimitas quibusdam reuolutionibus inter se partiantur negotium; forma Dei se exinaniens, & forma serui nomen quod est super omne nomen accipiens. Non derelinquitur usquequaque, sed dispensatoriẽ singularum exprimitur ratio naturarũ, quia & relinqui & pati & mori, quidam arcti & difficiles sunt transitus, per quos ad solidum & immobilem statum quasi pelle peccati deposita & omni scabie viciorum deterfa, venotus homo perueniat. Vnde etiam quod sit in Cruce fons vitæ; quod supplicante Christo, etiam crucifigentibus locus est veniæ; quod inter conuicia & supplicia, pietate matris afficitur; quod omnibus consummatũ victor migrat ad Patrem; indiscussum relinquere, ingratitudinis esset & torporis: & cum hæc singula capitula proprium syntagma requirant, & meditatores legis Dei totius hic religionis reperiant semina de quibus exercitatus animus Diuinorum intellectuum fructus vberes metat. Ad quarum rerum indaginem licet insufficientem me, iudicem; nec oculis impuris puram lucem intueri sustineam: interim tamen sub umbra Diuinorum secretorum secedens, à prohibitis & inaccessibilibus abstinens, ad reliquas Paradisi arbores præsumpsi manũs extendere, & experiri gustu quid saporis intra se dulcedinum multitudo proposita contineat.

Mat. 27.

Mat. 27.

D. ARNOLDI, ABBATIS BONÆVALLIS TRACTATVS DE NOVISSIMIS SEPTEM VERBIS DOMINI, IN CRUCE: ET PRIMVM DE VERBO ILLO; Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti?

POST regulas fidei, Euangelico dogmate promulgatas; post signa & miracula & documenta iustitiæ; quia iter longum fuit per præcepta, ventum est & ad compendiosum & efficax, per exempla. Et ne aliquid doctrinæ deesset, sequuta est forma; quæ ideo ad vltimum dilata est, vt quasi piæ

hæreditatis Testamentum filij superstites eo deuotius amplecterentur, quo Christi sanguine conscripta priuilegia sua viderent, & impressam obedienciæ eius imaginem Bulla impubilis exhiberet. Ideoque ex illa cathedra Crucis quoddam Deuteronomium dictatum est in recapitulatis breuiter quæ multa prolixitate diffusa erant; ac satagit simul

Mar. 15.

Magister bonus facere & docere & exemplo consummare doctrinam, nec tam veritatis præceptor esse quam testis. *Deus meus.* &c. Modò vltro eloquitur qui paulo ante ad Herodis & Pilati inquisitiones conticuit; curiositatem & fastum timentium hominum aspernatus, pauperes spiritu de patibulo edocet: ibiq; scholam religionis iterum instituens, pauca proponit Capitula in quibus & affectum charitatis intimat, & zeli sancti imitationem commendat. Non possunt impedire tormenta doctrinam, sed quasi hebes contemnitur ferrum; & prouidet sollicita pietas, vt ad regulam fidei, discipulorum mores æquentur; & conuadato fundamento edificatio firma stabiliter innitatur. Se igitur ipsum modò hominem exhibet, modò Deum; modò omnipotentem & modò infirmum: vt inter se sublimitas & humilitas, vices negotio cõgruas partiantur. Modò supplicat, modò imperat; modò se dicit derelictum, modò Latroni promittit Paradisum. Agit secundum vtramque naturam quod exigit causa. In hac cõtemnitur, in illa gloriam regnũq; largitur. Perstrepebant ante Crucem clamores irrisorij; & ad dolorem vulnere, cruenta plebs addebat cõuicia: ringebat, & toruis aspectibus in faciem quam conspuerat intendebat, & vnanimi classico acclamabat; *Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas.* Vide quãtum mali, error & perfidia Principum adfinuerat plebi; quãtum rubiginis suæ affricuerat populo imprudenti, auctoritas sacerdotũ; quãtum conualuerat coniuratio facta in Christum cùm occiderent eum & nomen eius deleterent è medio. Non verebantur omnes, homicidij titulo in perpetuum esse notabiles; vno in se & in paruulos suos tanti sceleris reliquias congerebant, & vltro damnationis suæ Chiographo subcribebant. Nondum expirauerat Christus, sed fossis manibus pedibũq; & scisso vepribus capite viuebat in cruce; & parricidalium mentium intuens vota, non tam clauorum acumine quã illorum crimine pungebatur. Pro his igitur ad Patrem conuertitur, & charitatis argumẽto prolato in medium; inauditum dicendi genus nouus orator assumit: & inimicorum in causa allegãt, ipsis inuitis atq; negligentibus parti contrariæ suffragatur: & vtrum plus possit peccatum quã iustitia, Deo patri quæstionem proponit: Et edisserit esse inconueniens vt amplioris sit virtutis delictũ quã donum; & præualeat malicia bonitati, & perditio saluti. Cùm enim ipse ad hoc nitatur vt saluentur; & Iudæi ad hoc vt damnentur; plus debet apud Deum posse Filij charitas, quã populi cecitas: quia & hoc non minimum habet pondus quòd causæ huic non patrocinator alienus sed Filius; neque Reipublicæ commodum ex hac indulgẽtia minuitur, sed auctur: ideoq; nec Legibus nec Iudici derogat, si temperatur sententia; quia cùm communibus vtilitatibus tribunalia deseruiãt, non est sibi contraria institutio quæ quocũq; tramite ad propositum redit; quæ, quod à statu integritatis suæ elapsum erat, restituit. Alioqui subtrahit sibi agonũ suorum stipendia Christi quæritur; protestans non esse quæstuosos tanti discriminis sudores, si hi quibus tanti laboris opera impensa est sic relinquuntur, & ad salutem eorum inefficax sit hæc humilitas, & ita sanguis Filij in conspectu Patris vilescat vt non omnia postula-

Mat. 27.
Mar. 14.

ta obtineat. Clamat igitur; *Heloi Heloi, quare me dereliquisti?* Non impropere Patri nec derelictum se dicit, quasi contumelia Crucis contra propositum videatur apposita; vltro enim & vlnas patibulo & palmas ferro exposuit; sed quantum sit obedientiæ fundamentum & culmen, interrogans innuit, cùm se & minorem & æqualem ostendit. Deserit humilitas, adest maiestas; fortius est & sapientius omni virtute & sensu hominum, quod in Christo Iudæus & Græcus stultum æstimat & infirmum. Secundum formam serui, legationis suæ ministerium non erubescit, non diffitetur carnis naturam passibilem & mortalem. In hac forma Patri blanditur mediator attentus, nec abnegat quod videtur, nec rapinam arbitratur si aliquid pro potestate loquitur & Patrem aliquando ex æquali affatur. Deum igitur suum vocat, ne quis quod proprium est alterius ad alterum, existimet alienum; & quod commune videtur, secare præsumat quasi diuisum. Naturæ diuinæ communio inter Patrem & Filium, non admittit scissuram; & licet sit ibi discretio Personalis, vna tamen est diuinitas & essentia naturalis. Suum dicit, vt manifestum fiat quòd ille qui suus est, in nullo, ei contradicere possit. Deum suum dicit, vt nobis minimè formidandum Iudicem intimet, quem sicut suum flectere possit; & ad eum, tutum esse accessum, quem nõ vt alienũ appellat, sed suum. Nec paruam cõfidentiam huius familiaritatis germanitas exigit, quæ in conspectu Patris tantam derelictorum sollicitudinem gerit, vt se quoq; in eo quod constat voluntarium esse & spontaneum, dicere non dubitet derelictũ. Impossibile sane est, vt in Patrem bonũ, bonæ voluntatis cadat ingratitude; & non magis in tam benigno dilecti sibi Filij affectu complacat, quod autẽ derelictum se Filius cõmemorat, mercedem obedientiæ postulare videtur; nec diũ beneficiũ differri tolerat, quod deberi sibi obedientia morti obuiam procedens, cõnãdenter proclamat. *Quare* (inquit) *me dereliquisti?* Huius mysterij rationem nondum intellexerat Mundus, necdum tanti sacramenti effectus palam aduenerat; & necesse erat, vt tam opus quã virtus huius Holocausti innotesceret, & auditoribus Euangelij imprimeretur hæc forma vt discerent ex præsentis regula, vnumquemque oportere deinceps introire in Sancta in sanguine proprio, & finem aduenisse earum expiationum, quæ factæ erant eatenus in sanguine alieno. Periret enim & prorsus dilueretur religionis auctoritas si iterum circa imagines & vmbas veritatis occuparetur; & nõ magis ipsam veritatem apprehendens, mores in se Taurinos vel Hircinos maceraret, & in Altari intrinseco puræ deuotionis non adoleret fragrantiam, pro turture & columba pietatis & sanctimonie intendens affectui. Deseritur Christus ad modũ Ionæ Prophetæ; proiectũ in Mare, venter beluæ suscipit: sed propè erat susceptio matutina, de qua Pater prædixerat dicens ad filium; *Exurge gloria mea:* & Filius ad Patrem; *Exurgam diluculo.* Exarmata erat nauis, fractumque remigium; sed recollectis reliquiis, iterum nauigij supellectilem Gubernator magnus apprat ad cursum: & cuius res deplorata esse videbantur dum clauderetur intra Sepulchrũ, deuicta morte victor egrediens, imperauit ventis & Mari: Et Infernus obitupuit Iudicem, quem quasi prædam peculiarem

Vnumquemque in sanguine proprio introire oportet in Sancta.

Ion. 1.

Psal. 107.

Mat. 21.

culiarem vnguibus carni infixis pro consuetudine indifferenti attraxerat. Sane ille Psalmus cui titulus est; *In finem, pro susceptione matutina;* ex persona Christi sic incipit: *Deus Deus meus, respice in me quare me dereliquisti?* Sed hæc erant verba delictorum; id est, in persona eorum quibus ipse se vnierat, quibus per omnia absque peccato similis erat. Suos dicit peccatores propter quos venerat, quorum caput erat; neque, membra sua à se abscindi, conueniens iudicabat: Alioquin absque nota & labe peccati si corpus inquiras, caput sine corpore constituas: nec erit cui proficiat bonitas, si non sit infra quæ regatur infirmitas. Agit igitur caput, causam corporis sui; & pro infirmis suis sollicitus medicus in tantum compatitur, vt etiam ex parte se infirmari non dedignetur; & (vt amplius dicam) sit peccatum, qui abradebat peccatum. In qua parte patitur, derelinquitur; quia naturæ impassibili, in nullo congruit iniuriari vel pati. Absentat se passioni diuinitas: hoc solius carnis est, in hoc solo se deserit Filius inuit, vt vndique sanæ Fidei veritas elucescat; & palam sit, quia secundum quòd Deus est, omnino non moritur; secundum quòd homo, dispensatoria ratione ad tempus moriturus deseritur, deseritur itaq; cum derelictis; & pro natura quam assumpserat, tributũ seluit; & euecturus secum genus suum vltra huius sæculi pelagus, Piratis rapacibus nauulum carnis suæ protulit; inuisitatisque dentibus eorum illudit voracibus; & tam se quã prædam suam abstraxit & euexit. Pro debitoribus debitorem se obiecit; & que d ex se non debebat, vltro debere non abnuit; ideoq; totius debiti summam ab eo qui pro omnibus se tradebat, exactor exegit. Relictum vidit ad tempus & penitus posse extinguí arbitratus est: sed abiectio voluntaria non expers erat omnipotentis; & calix ille amaritudinis, concupiscentiæ venena infusa antiquitũ, ab imo auulsit, & vomitu repentino tota veteris fermenti cõspersio eiecta est. Extensis igitur brachiis Christus in cruce totum corpus suum infra se positum complexus est: & sub alis Crucis aggregato genere nostro, ibi & protexit & fuit vbi nihil posse putabatur; & in quo victus æstimatus est maxima victoriæ vexilla erexit, quia neq; mors in eum vsquequaque præualuit, neque Pater vltro modo negare Filio indulgentiæ priuilegium potuit quod ad pedes ei prostrata charitas postulauit. Obtinuit itaque deiectio capitis veniam corpori; & percusso vertice, solidata sunt membra: vt non segnus sit recompenratio; & semper quid debeat homo Christo pro quo ille mortuus est, in hac forma meditetur & relegat; sicutumque præ oculis sit hoc charitatis argumentum, maneatque hoc viuum documentum & continuè persuasione exemplum. Sed & nobis qui toties derelinquimur, quoties nos tentamina colaphizant nõ negligenda quæstio est, inquirere cur derelinquimur, & intellectis causis indagare remedia; Quia non poterit in illa mente diũ labe obrepere, quæ se prouida studuerit circumspectione munire. Deserimur nonnũquam cùm hanc curam negligimus, & commonent nos contumeliæ propullant: vt solliciti simus, & medetur quãdòque negligentis confusio; compelluntque ad remedia confessionum nonnullos (cùm se erubuerint aberrasse) ipsa tentationũ ludibria. Castigatur sæpe ex casu, super-

In rebus aduersis, inquirenda sunt causa & remedia.

Confusio medetur aliquando negligentis.

bia; & præsumptio, ex ruina. Pulsatur sanctitas, nec extollatur; & vt exerceatur, vexatur ad tempus; in modico derelinquitur, & in magnis miserationibus denudò congregatur. Labitur, & erigitur; deficit, nec sufficit ex se vt ad medicum recurrat. Ad hanc inquisitionis formam proposita à Christo in Cruce quæstio nos inuitat quoties nos pungit stimulus carnis, vel rapit in mirabilibus supra nos elatio mentis. Nec tamen peremptorius æstimandus est recrudescens peccati pruritus, cui obuiam pergit ratio, & serpenti scabiei opponit cauterium. Licet enim sub fumigent afluata incendia, & flamma vorax iam fectorum elambat fastigia; vna gratiæ stilla subitũq; respectus clementiæ, vno flatu ea in cineres rediget: sedatque procellã diuinitus, quod putabatur detrimentum inuenitur solatium; & quod relictum & oblitum, assumptum & restitutum.

D. ARNOLDI, ABBATIS BONÆVALLIS, TRACTATVS SVPER verbo illo; *Amen dico vbi, hodie mecum eris in Paradiso.*

Luc. 23.

Domine Dominus noster, quã admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, qui & ex impiorum ore perficis laudem. Ecce vnus de derelictis assumitur. Latro ille collateralis tuus, damnatus ob scelera: illum victoriæ tuæ præcursores constituit, & viuificatum ex gratia in Paradisum præmittit; in quo confusus est Inimicus, & vltor hæreticus, & proditor peruersus discipulus, & detractor Iudæus. Opponebatur à Phariseis, Christo, pro crimine, quòd cum peccatoribus quos Lex abdicabat, ad Legis iniuriam non tantum verbo sed etiam communicaret conuiuio. Cùm enim leprosus & immundus, ex ritu & decreto extra Castra depelleret; abrasisque parietibus earum domorum in quibus fuerant conuersati, ipsis quoque in quibus confederissent subscelliis, propria mandaretur purgatio; hoc arguebant in Christo quòd huiusmodi personarum nec mensam vitaret nec domum, sed susciperet & sanaret. Inoluerat superstitio; & occasione Legis intellectu carnaliter, persequebantur quidem Ministri Legis peccatum, cùm tamen nec ipsi essent à peccato immunes; subscribebantque damnationibus propriis, nullum locum misericordie reseruantes. Nephas putabant, quòd Christus curabat in Sabbato, quòd misericordiam præponendam docebat iudicio. Ita & quidam hæretici (in quibus sunt Nouatiani) qui volunt videri defensores Ecclesiæ; eos qui in quocũque crimine post baptismum lapsi sunt, peccati censeant indignos, & omnino non posse restitui dogmatizat illa impietas, quem in aliquod crimen humana impedit infirmitas. Verum Christus & falsos defensores Fidei hæreticos, & inimicos gratiæ Iudæos præsentis iudicio destruit & cõuincit, mutans Legem in gratiam, terrorem in mansuetudinem, asperitatem in lenitatem, vmbra in veritatem, iudicium in misericordiam. Nouus rex, noua lex; nouus dux, noua lux; fractis prioribus Tabulis & silice ad silicem comminuto, nouis subscriptionibus figit titulum; & dicit pietas, & discernit omnia charitas. Scribitur tribus Linguis insignib; Hebraica, Latina, & Græca

Ps. 8.

Nouatiani videntur esse defensores.

Ioh. 19. d

regnum Christi; & dominatio eius emanatura in Gentes, Cruci insculpitur, nec corrumpere Pilatus quod scripserat voluit. Et licet tam insignem titulum deleri perfidia Iudæorum clamose expeteret, obtinere nullo modo præualuit. Iam ad hanc scripturam Latro Crucifixus pertinebat, & cum intra se illæ litteræ colligebant: iam spes subintrabat conuerso, quia (Crucifixo sibi Mundo) inhiabat cœlestibus dilatatisque charitate, quasi consputis repudiatisque quæ infra sunt, cum Christo tractabat de regno, affectabat superiora: & cum iam anima egressum accelerans in primis labris esset, & hora ultima aduentaret; quo animo ibat; nec urgebat formido pœnarum conscientia quæ se Sanguine Christi præterfluente sentiebat ablutam. Exacuebant linguas venenatas, blasphemantes Christum Iudæi, & conclamabant & euomebant conuicia, & quasi victores insultabant pendenti: fugerant Apostoli; sola plebs maledicta, firmatis nequam sermonibus, celebrabat ludibrium; Romanis militibus, seditio-nibus tumultuosis, cadentibus; pro potestate misterium potius exhibentibus, quam consensum. Sed & alter Latro oblatranti plebi assentiens, quod nec se nec alios saluos posset facere, testabatur; iridebaturque comparticipem suum qui in eum quem in eadem secum damnatione videret, spem poneret: & nugatorum omnino videbatur, illum credere regem vel Deum, quem secum opprefferat idem opprobrium & simile tormentum. Erat itaque vnus irrisor, alter Confessor; vnus exprobrator, alter venerator; hic sperans, ille desperans; hic diligens, ille negligens: aderatque illi controuersia, Iudex qui data sententia blasphemum ad Tartara, cōsententem præmisit ad regna. Sane hic de quo agimus Latro, mansueti animi, & sicut testem Christi decebat, in Auditorio publico, fidei protulerat argumenta; & nouo Philosophandi genere, supplicij tanti immemor, cum blasphemus illo, de timore Dei, & iusticia disputabat. *Ne que* (inquit) *tu times Deum, qui in eadem damnatione es; nos quidem iuste, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit.* Credit & confitetur, testis est innocentia Christi; increpat maledicum nec sibi parcat; sed tantum accusator sui, seipsum (aduersum se, sententiæ veritate prolata) persequitur. Damnatio (inquit) similis quidem est, sed causa differens: cum hic ad hoc destinatus sit ex obedientia, nos ob flagitia. Causam accusat, non arguit pœnam; execratur scelus suum, non detrectat iudicium. *Neque* (inquit) *tu times Deum: fateri non erubescit, quem, ex inuidia non ex merito, nouerat crucifigi.* Intelligere enim, reuelante non carne & sanguine, sed ipso cui attestabat iam poterat; quia quod fiebat, voluntarium erat non necessarium, quia vt sic fieret, voluntariè fuerat definitum. Ibi igitur Philosophatur & prædicat & fatetur, vbi non tantum diffugiunt & tremunt Apostoli sed & ipsi maligni Spiritus iam iam impositi sibi freni saluaria masticantes, per antiquum Organum suum (linguam foemineam) nitebantur colligationes illas impietatis dissoluere; scientes quia fortis Armatus hic ancipiti gladio erat eos de diu possessore huius Mundi atrio eiecturus. Itaque concionator illustris, oblato confessionis & fidei adoramento, impositoque latroni blasphemanti, silentio; victoriæ suæ palmam & auctoramentum

à Iudice exigens, ad Christum conuertitur & dicit: *Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum.* Considerare necesse est, quem locum, quem modum, quod tempus hæc causa habuerit, & quam celere auditum confessio meruerit; quid possit pœnitentia, quando bonus Dominus; tribulato corde clamantem ad se seruum suum, etiam in ultimo peccati puncto non negligat. Hora mortis erat, iamque confitentis anima faucibus hærebat, iamque lingua eius alligabat angustia; illoque articulo temporis, ferè ab ipsis Apostolis salus desperabatur. Modus passionis, Crux, inter omnia supplicia turpissimum & atrocissimum. Quibus postpositis, quasi plagarum & sanguinis immemor, dictator Euangelij Latro efficitur; & (quod persuaderi illa hora difficile erat) Christum Deum in Cruce fatetur: ibi orat, ibi adorat; multa simul pietatis officia complectitur. Credit, & timet; compungitur, & pœnitet; confitetur, & prædicat; amat, confidit, & orat. Fide illuminatur, timore subditur, compunctione mollitur. Pœnitentia concutitur, confessione purgatur, prædicatione zelatur, dilectione dilatur; confidentia sperat, oratione impetrat. Ne irascaris, princeps Apostolorum: tibi dico Petre, cui *claves regni cœlorum* commissæ sunt: Et te amarè flentem Christus respexit, & donauerat negationis reatum; qui non ex sententia, sed ex infirmitate descueras: Teramen iuxta Crucem non video; territus lates, nec saltem Matrem Christi foeminasque sanctas prosequeris, quæ spectaculo lugubri astabant immobiles. Nec ibi Apostolica auctoritate vteris, vbi ad inuicem fixis iuxta crucibus priuata miscent colloquia, Saluator & Peccator. Absens eras, & ministerij tui clauis (quod pace tua dixerim) modò nõ profers. Supplet vicem tuam summus Sacerdos; apertisque seris antiquis, Latro primitiæ derelictorum introducit (aperiente Christo) in regnum cœlorum. Amouetur ab introitu Paradisi, custodia ab initio peruigil; & versatilis gladius ille minax, quem Cherubin ab antiquo non vibrauerat. Ibi Latro locatur, vnde Lucifer corruit; & cui tu forsitan vltra septies ignoscere nolles, vltra septuagies septies reus sed absolutus à bono Iesu, modò cum Angelis conuersatur. Resurge, & discite ignoscere; neque annumeres peccata vel multiplices tempora. Non arctatur numero, nõ clauditur sine, nullas omnino habet metas diuina clementia: sit qui inuocet, erit qui exaudiet; sit qui pœniteat, non deerit qui indulgeat. Non huic pœnitenti, multorum annorum ieiunia imponuntur; non nudi pedibus vel sacco afficitur: simul & confitetur, & iustificatur, & glorificatur. Vide horam, nota personam. Vltima hora, peccatrix persona; multa antiquaque peccata illic abolet gratia, nec processu moraque temporis indulgentia limat corroditque culpæ rubiginem: sed vbi repente, facto cœlitus sono, Spiritus sanctus illabitur; quicquid inaduerat peccati tabe, siccatur: nec superest vllum sceditatis vestigium vulnere, quod misericordie abluit lauacrum. Fœtebat etiam quatruiduanus in monumento Lazarus, suscitatus non tabescit languore; Erigitur, soluitur, & statim conuescit. Nulla lepræ crepido, nullus sinus in facie Simonis superest. Hospes incolumis, curatori suo hylarem exhibet famulatum: nullum signum horrores comitantibus

Luc. 23.

Fœmina antiquum maligni Spiritus organum.

S. Petrus Apostolus in principio Mat. 16. Luc. 11.

Gen. 1.

Nudipedalia.

Ioh. 11.

Luc. 7.

Ioh. 11. & 12.

2. Reg. 12. Gen. 4.

Ioh. 8.

Ioh. 3. 4. Reg. 24

Loca Purgatoria.

Ioh. 19.

Bi sunt misericordie tue antique Domine? Quid differs? Iam venit hora; mater tua coram te est, & Ioannes quem diligis. Latroni loqueris, & matri non loqueris? Intuetur te illa in mulieribus benedicta; & confixis in te oculis, vulnera tua, materna pietate considerat. Et licet non ignoret quid boni conferat Mundo Passio tua; tamen Parentis affectu commoritur, & pectus maternum immanitate doloris arctatur. Suspirat intrinsecus, & erumpentes reuocat lachrymas; & eo amplius anxietas intumescit, quò prohibetur egredi & per luctus lamentaque dissolui. Emergebant quidem aliquando gemitus, sed increpati reprimebantur; reuertebanturque in sinum mentis de quo prodibant, & collidebant se adinuicem introrsus; eratque in anima illa, tempestas valida, occurrentibus sibi procellis; & quasi in fartagine frixis medullis, ebulliebant amaritudines quas excoquebat & coagulabat exacerbatio perseueras. Imperabat quippe dolori silentium, formido; & ringentium Iudæorum torui in eam oculi, illos turbines suffocabant. Verum illa tantarum procellarum saluginem ebebant: Et (quod difficillimum erat) moriebatur & mori non poterat; & clauso tanti doloris tormento intrinsecus, alium vultum palam exhibebat: nec poterat ex facie colligi Crux illa animæ & patibulum spiritus in quo erat hostia viua, beneplacens deo, &

Virgo Maria, penderet Christo, erumpentes lachrymas rececabat.

Virginis Mariæ dolor ne ex eius quidem vultu pendente Christo, poterat agnosci.

medullatum holocaustum; quod cum ipsa incenderet, tantum conscientia ministerio utebatur; ipsaque sine strepitu seipsam mactans, in altario interiori & ligna & flammæ & latices congererat. Nimirum in Tabernaculo illo, duo videres Altaria: Aliud in pectore Mariæ, aliud in corpore Christi; Christus carne, maria immolabat animam. Optabat quidē ipsa, ad sanguinē animæ, & carnis suæ addere sanguinem; & eleuatis in Cruce manibus celebrare cū Filio sacrificium vespertinum, & cum domino Iesu (corporali morte) redemptionis nostræ consummare mysterium; sed hoc solius summi Sacerdotis priuilegiū erat, vt de sanguine munus intrā Sancta infretet: nec poterat ei consors hæc esse cum aliquo dignitas; & in Reparatione hominis, nulli Angelo, nulli homini cum eo fuit aut esse potuit communis auctoritas. Cooperabatur tamen plurimum secundum modum suum, ad propiciandum Deum, ille matris affectus; cum, tam propria quam matris vota, charitas Christi perferret ad Patrem; cum, quod mater peteret, Filius approbaret, Pater donaret. Diligebat Pater Filium, & Filius Patrem; mater verò post vtrumque ardebat; vnumque erat, quod diuersa exhibebant officia, quod Pater bonus, quod Filius pius, quod Mater sancta intendebat, quod in commune elaborabat dilectio; simulque se complecebantur pietas & charitas & bonitas, Matre supplicante, Filio interpellante, Patre propiciante. Filius ad pectus Matris & vbera, Pater ad Filij crucem & vulnera respiciebat: & quid inter hæc, tanta pignora non mouerent? quid illa sanctitatis Schola nisi pietatem doceret? quid nisi misericordiam informaret? Dilectio & sanctitas & bonitas nihil sibi contrarium sapere poterant; nec reluctari sibi nec aduersari, concordia congruebat: & omnino decebat, vt supplicatio & sanctificatio & exauditio, in negotio rectitudinis conuenirent. Iesus ergo vt per omnia, pietatis fœdera commendaret; antiquum decretum quod de honorandis parentibus dictauerat, obseruauit; & Matrem adhuc volens sic esse, ad consolationem Apostolorum reseruauit superstitem; vt ex his quæ ipsa ab initio audierat & viderat & contulerat in corde suo, Senatus Apostolicus doceretur, & Euagelica firmaretur doctrina. Honoratur etiam affatu familiarissimo; & licet breuis fuerit sermo, intimat tamē est debitus affectus, & expressa singularis dilectio, *Mulier* (inquit) *ecce filius tuus.* Præfens erat Ioannes, cui & dicitur; *Ecce mater tua.* Nõ est passus Christus, vt Iudaica rabies in sanctuarium suum, prophanam mitteret manum, vel aliqua infestatione violaretur illud templum Spiritus sancti: Positus est fidelis auditus ad tanti thesauri custodiam. Discipulus qui in cœna dominica ceruical sibi in pectore magistri aptauerat, ecce iterum alio priuilegio honoratur; & post illud reclinatorium in quo viderat, *In principio erat verbum & verbum erat apud Deum*, officina illa in qua Verbum caro factum est, diligenter à Filio ei commendatur: probato dilectioque Discipulo pudor virgineus, matris thalamus & sanctimonie integritas assignatur, vt testis esset idoneus, virgo virginis; fidelis cubicularius Matri Domini sui, minister deuotus pro reuerentia Magistri. Vices Filij naturalis, filius accipit adoptiuus, & transfunditur in ministerium filialis affectus: forma-

Solus christus potuit hominis lapsum reparare.

Erod. 16.

Deut. 5. Matth. 15.

Ioh. 19.

Ioh. 13. & 21.

turque & firmatur in ambobus pietatis vnicae grati-
 tus concorsque complexus, non ex traduce nature,
 sed ex munere gratiæ. Vnum igitur contubernium
 Ioannis & Mariæ virginitas accipit; & vnus moris
 in domo, vnum integritatis propositum, vnam habi-
 tationem meretur communemque conuictum. Ecce
 Ioannes, pia hæreditatis suscipis testamentum; eli-
 geris, & in hoc præponeris omnibus. Ioseph qui ca-
 tenus ministrauerat, te subrogato, cedit nec mari-
 talia iura opponit; vt obseruatur os loquentium ini-
 qua in posterum, quia matrimonium illud dispensa-
 tioni diuinæ non copulæ carnali seruierat. Ideoque
 nec Ioseph, cum Ioannes eam suscipit in parentem,
 queritur de disuncto cõnubio quod dispensatoriu
 fuerat sine vilo carnalis copulæ cõmercio. Hoc tes-
 timonium integritati matris Christus in fine per-
 hibuit, vt haberet Ecclesia sancta ex euangelio lapi-
 dem quem Bonosi Heluidij; hæreticorum impu-
 denti fronti infingerent, qui in matris illibata virgi-
 nitatem ausi sint impia blasphemaque garrire. Tu
 igitur Ioannes sancte, ad hoc eligeris vt ministres &
 obsequarisea dilectione qua filius, ea obediẽtia qua
 discipulus, ea subiectione qua minister & famulus.
 Petro commendatur ecclesia, tibi Mariæ illi tumul-
 tuosa negotia, tibi pacifica & quietia: illi atria & ve-
 stibulũ, & altaria sanguinum; tibi cõmendatur Alta-
 re incensũ, & Sancta Sanctorũ. Ad culmen mysterij
 tui nullus tecum admittitur; solus illi assistis propi-
 ratorio, solus illud Vas aureum continens Manna,
 illud diuinæ Legis serinũ Põrifex destinatus obser-
 uas. Loco filij positus es, & vt vicẽ in Matre suppleas
 ordinaris; nec abnuit te mater sancta vicarium licet
 longẽ imparẽ & inferioris tituli; tamen quia sic
 visum est Filio, amplectitur successorem. Certẽ pi-
 cator fueras, & in hac arte a parentibus institutus;
 nullum te stratagemata inelytũ facit: sed qui infirma
 Mundi elegit vt fortia confundat, in assumptione
 tua, paupertatis & humilitatis & castitatis gloriam
 commendauit, fundatamque charitatem & illustri
 animæ puritatem, hoc singulari titulo honorauit. In
 tucor igitur quadrigam qua currẽdum est ad Patrẽ,
 sic debere distingui vt per te ad Matrẽ, per Matrem
 ad Filium, per Filium vero attingere possit pœnitentis
 affectus ad Patrem. Et in hoc ferculo quod nos ab
 hoc seculo euehit, tu sis columna argentea; mater,
 ascẽsus purpureus; Filius, media charitas; reclinato-
 rium aureum, visio Patris in decore suo, & æternæ
 pacis iocunda tràquillitas. Hanc interim gloriã prop-
 riẽ virginitas promeretur. Per hanc, in hunc gradũ
 Discipulus sublimatur; per hanc ipsa Mater & Vir-
 go placuerat Deo, & obumbrante virtute Atissimi,
 in illo beatifico vtero, Verbum caro factum est: per
 hanc fuerat Gabriel Archangelus Mariæ domesti-
 cus, immo tota militiẽ cœlestis multitudo & naturæ
 Angelicæ gloria (admiras quod sic integram in ter-
 ris reperisset) circumfusa vndiq; cognato cœlibatui
 exhibebat reuerentiam, & diuino incolatui clientelam:
 proprie tunc Gabriel & Ioannes huic assignati
 officio, cõmunibus studiis ministrabant; simulque ab
 ambobus tam in cœlo quàm in terra, diuina & hu-
 mana consolatio procurabatur: Ioanne, iuxta quod
 res postulabat, prouidente subsidiũ; Archangelo pia
 vota perferente ad Filium. Factum est igitur vt Do-
 minus imperauerat; & cohabitabant simul in bono

matrimo-
nium Vir-
ginis Ma-
riæ & Io-
saph.

Bonosi &
Heluidij
impietas
in Depar-
tae Virgi-
nitatem.

D. Petro
commen-
data fuit
Ecclesia.

Quibus
intercõlo-
ribus sit
accenden-
dam ad
Deum.
Cant. 3. d.

Virginitas
muerina.

Cœliba-
tus, Ange-
licæ natu-
ræ cogni-
tus.

Virginis
Mariæ &
S. Ioannis
coh bita-
tio.

iocundoque conuentu, virginitas & humilitas, dile-
 ctio & puritas; & erat vnanimittatis participatio in-
 idipsum, inter Dominã & ministrum sicut magistri
 ordinarat auctoritas. Bonus itaque Dominus, bono
 sine cõsummans pietatis mysterium; in Cruce iusti-
 ficat impium, & debitũ Matri reddit affectum. Ad-
 dit quoque & tradit exemplum quod ad cõseruan-
 da quæ sancta sunt, debeat eligi sanctitudo; nec Sa-
 cramentorum archana impuris sint exponenda cõ-
 spectibus, nec possit dignè sacris ministrare myste-
 riis nisi qui in Schola studuerit continentiæ con-
 uersari. Decet enim vt qui mundandis vel mundis
 officium exhibeat, omnimoda splendat sanctitate;
 quia omnino huic formæ contrarium est vt contre-
 det Incorrupta corruptus, & purificatorijs muneribus
 manum apponat impurus. Quod non ideò di-
 citur quod in his qui iam abluti sunt & sanctificati,
 de quantiscumque naufragijs euaserint, aliqua post
 indulgentiam nota permaneat; quia nisi ad antiqua
 reuertatur contagia, nulli prior præiudicat vita.

Sancta
debet
Sanctis
conuerti
& con-
seruari.

Scholasticus
tinetur.

Ioh. 19.

D. ARNOLDI, ABBATIS BONÆ-
VALLIS TRACTATVS DE VERBO
illo Christi in Cruce; Sitis.

Ecce iterum mysteria; & ad inuicem sibi
 Sacramenta diuina occurrunt. Respon-
 sum erat de Cruce Latroni, & Matri: & ad
 confirmationem spei, pietatisque exem-
 plum; Latro in regnum præmittitur, Mater interim
 ob rerum mysterium reueratur. His pie prouidẽq;
 dispositis, Christus inter supplicia sitit. Exhaustum
 erat sacrum pectus sudore sanguineo; & lignum il-
 lud cui affixus erat, sanctis baiulauerat humeris; &
 vt solet ex mœsticia somnus nonnullis obrepere,
 sic poterat sitis illa accendi. Forsitan sic erat: Ego
 vero sacramentalem hanc sitim intelligo, in qua nõ
 tam desideratur potus, quàm hominum salus. Neq;
 enim ab irrisoribus & interfectoibus poterat bene-
 ficium expectari, quia omnes ad impietatem proni,
 paratiores erant augere iniurias quàm misereri vel
 compati. Perseuerabant adhuc; nec flagellis, nec
 sputis, nec colaphis poterant saturari. Vnde nec cõ-
 sequens videtur, vt audita sitis, eorum cor immoliret
 quibus parum erat quod in Cruce pendebat; nec
 fatis actum esse ipsa morte, malignantibus videba-
 tur. Christus tamen, sicut per Dauid prædixerat, ir-
 ruentibus in se vniuersis, tanquam parieti inclinato &
 maceria depulsa, currit & sitit. Sitit conuersionem,
 currit ad remissionem, exoluit quæ non rapuit. Et
 licet illi precium illud magnum cogitarent repelle-
 re; iam absorpto serpente festinat ad lauacrum ini-
 ricatorũ, & moritur pro impijs, & rebelles adoptat,
 & tanti effectus beneficij largitor ingratis. Hoc et-
 iam in titulo Psal. 33. continetur; vbi effectare
 Dauid in persona Christi prædicitur, cum coram
 Abimelech vultum suum mutasse perhibetur. Affe-
 ctabat Dauid, & tympanizabat ad ostia ciuitatis, &
 ferebatur manibus suis, & in barbam eius disiebat
 saliuæ: Affectante quippe Christo, & hoc sitiente vt
 mansuesceret domus exasperans, & duræ ceruicis
 populus molliretur; exhaustoque pœnitentiæ anti-
 doto, felleas viscosasque peccati feces euomerent;
 visa sunt eis huius doctrinæ verba omni ratione ca-
 rentia,

Ps. 33.

rentia, & dementiæ adscribent quod deos ad car-
 nis suæ edulium inuitabat. Horrebant potũ sangui-
 nis; & carnem humanam cibum insolitum mensis
 suis inferre, impium & nepharium iudicabant. *Durus*
erat sermo huiusmodi; quia sensu carnis oppressi, spiri-
 tum & vitam in verbis veracibus contemnebant.
 Hoc intimabant illæ per barbam Dauid fluentes sa-
 liuæ, quod infantilia hæc verba & friuola æstimarẽt
 Iudæi; & contemnenda essent prophanis sacramen-
 ta Dominica; & quasi arrepticij & furibundi repu-
 tandi essent horum dogmatum discipuli, & intelle-
 ctualium mysteriorum ministri. Sed Christus diffi-
 nitiones patientiæ edocens, nec irascitur, nec vlcif-
 citur; sed sustinet & prestolatur, & affectat vt illumi-
 netur populi cæcitas, vt conualescat & exurgat infi-
 delitatis mole suffocata illa tyrånica & effrenis ob-
 stinatio, tandemque pateat veritas, & redeat ab erro-
 re conuersa impietas. *Tympanizat ergo ad ostia clausi;*
ad aures oppilatas, & incredulis cordibus intonat;
& extensa, in Cruce, pelle corporis sui; in psalterio de-
cachordo, veteris & noui Instrumenti concutit con-
sonantiam; & quasi incantatis Serpentibus, ad inso-
litam harmoniam reddit edomitos; & detractores,
facit cãtores; & impios, modulatores. Mutatur om-
nino facies Christi in specie sacramentorum; coram
Abimelech, id est, coram Iudæis qui ad regnum Dei
Christi ex promissionibus factis ad patres, pertine-
re videbantur. Hic Achis, id est, ignorans; hic est
ex parte, populus ille qui non credit nec intelligit.
 Porrigit quidem discipulis suis, imò toti Ecclesiæ,
 proprijs manibus Eucharistiã, quasi se ipsum ferens:
 quam qui dignè accipit, viuit; nec immeritò proferri-
 bitur, qui cõtemnit: & alijs quidem tantæ rei myste-
 rium odor est vite in vitam, alijs odor mortis in mortem.
 Vnde & Achis, dauid dimittit; quia quibusdam ex
 Iudæis repellentibus verbum hoc & indignos se vite
 æternæ iudicantibus, doctrinam huiusmodi Christus
 ad gentes conuertit. Abimelech & Achis, non sunt
 vnus personæ nomina; sed quia vnus mysterij con-
 tinent rationem, non incõgruè diuersis respectibus
 vni personæ aptantur. Ex parte, Achis; id est, igno-
 rantia & error, adhuc in eodem populo perseuerat:
 & qui filij regni videbantur, cõtempto affectu cha-
 ritatis Christi & typano crucis, quasi Dauid a se di-
 mittunt vt eat, cum dicunt christo, *Recede a nobis, sci-
 entiam viarum tuarum nolumus.* maledicunt adhuc Iudæi
 Christo, & veri Helisæi deridẽt caluariam: necdum
 tamen Vrsis; id est, demonibus; derisores exponit;
 sed in multa patientia expectat pœnitentiam, & dif-
 fert nec infert pro meritis iram. Sed peruersa & a-
 uerla mens carnalium, sitis huius non intelligens sa-
 cramentũ, sancto ori amaritudinem applicat in ca-
 lamo; & fonti misericordiæ, venena propinat. Non
 tangit Iudæe Christus poculum tuum, non gustat
 acerrum de suburbanis Gomorræ & vinea Sodomorum.
 Fons ille de quo aquæ viuæ emanant, cuius riuus in
 æternitatem profluit, non exaruit; neque, vt à te
 impleatur, affectat. Hoc potius ille fons sitit irrigu-
 vt ex eo affatim haurias, illaq; replearis dulcedine;
 vt puri te refrigerent latices, & ardentium in te libi-
 dinum extinguant carbones. Hoc sitit, vt virens in
 te charitas perseueret, vt sicut palma in sublime com-
 mam spei attollas, & sicut cedrus Libani imputribi-
 lis viuas. Pincernas veneficos, sitis ista discernit; &

Ioh. 6.

1. Reg. 21.

Psal. 143. c.

Eucharis-
tia.

2. Cor. 2.
1. Reg. 29.

Act. 13.

4. Reg. 2.

Deut. 32. c.

propinatos amaritudinis horret & abiicit. Nullis
 passionum ardoribus fons iste siccatur, nullis pressuris
 Charitas exhauritur. Etiam vbi percussis & irri-
 des, vbi fel porrigis; non commutat se dulcedo in a-
 maritudinem, nec exigit Charitas vltionẽ. Sanguis
 & aqua, de latere exeunt vulnerato; aqua in laua-
 chrũ, & sanguis in mortis exemplum. Charitati igitur
 Christi quæ esurit & sitit iustitiam nostram, te-
 stimonium perhibet in cœlo Trinitas, ipse Filius qui
 iustificat, Spiritus qui sanctificat, Pater qui glorificat;
 quia & iustitia, & sanctitas, & claritas nostra defur-
 sum est; & testimonium Dei (quod maius est hominis)
 hæc in nobis dona sua commendat, & informat, &
 confirmat. Nihilominus in terra, per visibilia & cot-
 poralia sacramenta, quod intus inuisibiliter agitur,
 cõmendatur extrinsecus; & attestantur fidei Christi-
 anæ, spiritus, aqua & sanguis; quæ tria vnum sunt &
 indiuidua manent, nihilque eorum a sui cõnexionẽ
 seinguntur, quia Catholica Ecclesia ac fide viuunt &
 proficit; vt iam nec sine vere diuinitate humanitas,
 nec sine vera humanitate credatur Diuinitas. Ne
 sufficere nobis posset ad intellectum veritatis, testi-
 monium quod de cœlo est, quod sibi ipsi perhibet
 Trinitas, nisi & nobis innotesceret aliquibus signis
 & aliquibus argumentis, fidei veritas. Sunt itaque
 hæc tria, spiritus sanctificationis, sanguis redemptio-
 nis, aqua purificationis. Non redimit sanguis nisi
 quos gratia vocat & lauat; nec nisi ablutos & mor-
 tuos peccato, Spiritus sanctificat. In commune par-
 ticipant, redemptio & ablutio & sanctificatio. Alter-
 rum sine altero esse nõ potest, quodque agitur, vnum
 est non multiplex. Spiritus namque sanctus super-
 fertur mysterijs, interest sacramentis; quorum ratio-
 nem aqua mundans significat, quæ illius rei cõtinet
 signum, cui & sanguis Christi & spiritus Dei præbet
 affectum. In aqua mundamur, in sanguine informa-
 mur. Mirum dictu, tremendum relatu. Profluentibus
 de sacro latere aquis viuentibus, & emananti-
 bus de fonte vberi largis liquoribus, Christus sitire
 se perhibet; & ipse mundum irrigans & fecundans,
 de ariditate causatur. Omnino sane sitis illa exprimit,
 raros tunc extitisse qui crederent, cum ipsi &
 laterent & dubitarent illã horã Apostoli; & adhuc
 non illabebatur sanguis & aqua in corda discipulo-
 rum radicibus, nec immaduerant ebrietate spiritus
 quorum animas timor & dubietas siccauerant. Te
 sitit Christus, o Petre: reuertere, & dic liberẽ; *Obedire*
oportet Deo magis quàm hominibus. Reuertere & cõfide,
 & cum frater tuus in aliquo delicto præoccupatus
 fuerit tu qui spiritualis es iudica in spiritu lenitatis.
 Et tu tentatus es aliquando & ad vnus vocem an-
 cillæ, a proposito excidisti. Verum sanguis Magi-
 stri hunc reatum aspersit; manet tibi eadem gratia,
 non priuaris Apostolatu, manent tibi clauis tuæ, &
 eadem excellentiæ tuæ dignitas perseuerat, Exurge,
 & bibe de fonte misericordiæ; & tu aliquando conuer-
 sus, confirma fratres tuos, & in eadem mensura qua pro-
 pinatus est tibi, remette eis: & ad formam tuam, qui
 stas, videat ne cadat; & qui ceciderit, adiciat vt resurgat. E-
 tiã te Iudæe parricida, Christi charitas sitit. Muta in-
 tentionẽ, replica orationem. Dixisti; *sanguis eius super*
nos & super filios nostros. Bonum est quod dicis, si re-
 cõtẽ intenderis. Sit super te sanguis eius, & conse-
 pelire ei per baptismum in mortem. Opta saluari,

1. Ioh. 3. b

Argumen-
ta verita-
tis fidei
Christi-
anæ.

Act. 5.

Mat. 26.

Luc. 22. d

1. Cor. 10.

Math. 27.

non damnari; bibe & tu nobiscum de calice passionis illius. Non est hoc horroris, sed poculum pietatis. Liminalis frontis tuæ lini hoc sanguine; & præteriet te Angelus percuciens, nec tanget primogenita tua, sed attrita Ægypto euades illæsus.

D. ARNOLDI, ABBATIS BONÆVALLIS TRACTATVS DE VERBO

illo Domini in Cruce; Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

Luc. 23. c

Exod. 21. e
Leuit. 24. d
Deut. 19. d

Calum pro oculo, dentem pro dente euelli, Lex præcipit. Nemini parcit Moyses, omnes iniurias suas persequitur & vlciscitur; & absque vlla miseratione, Decretorum eius cõremptor occiditur. Tempore gratiæ temperantur edicta, & Euangelica mansuetudo à populo acquisitionis, iram & conuicium & contemptum excludit; nec Rucha, fratri dici, aut fatue; vel etiã irasci, Magistri nostri disciplina permittit. Ipse quoq; qui Iudex est omnium, cuius est vindicta, nequaquam per singulos dies irascitur; & gladium in vaginam reuocari præcipiens, percucientes in gladio, gladio perituros denũciat. Ipse scisso dorso verberibus, vellcatis genis, facie sputis illita, puncto capite vepribus, latere faucio, terebratis palmis, pedibus confossis, tanquã agnus iugulatori suo alludens, carnem suam non reluctans explicuit; & nudum corpus, quasi in eudem, malleatorum ictibus patienter supposuit.

Mat. 5. d

Luc. 6.

Luc. 23.

Ioh. 15.

Luc. 4.

Isa. 6.

Iudæis nullus de Christo dubitandi relictus locus. Ioh. 7.

Tempore gratiæ temperantur edicta, & Euangelica mansuetudo à populo acquisitionis, iram & conuicium & contemptum excludit; nec Rucha, fratri dici, aut fatue; vel etiã irasci, Magistri nostri disciplina permittit. Ipse quoq; qui Iudex est omnium, cuius est vindicta, nequaquam per singulos dies irascitur; & gladium in vaginam reuocari præcipiens, percucientes in gladio, gladio perituros denũciat. Ipse scisso dorso verberibus, vellcatis genis, facie sputis illita, puncto capite vepribus, latere faucio, terebratis palmis, pedibus confossis, tanquã agnus iugulatori suo alludens, carnem suam non reluctans explicuit; & nudum corpus, quasi in eudem, malleatorum ictibus patienter supposuit.

Poterat utique accitis multis millibus Angelorum agere pro se, & de tantis ludibriis erui; sed qui præceperat, percussori sinistra maxillæ porrigi dexteram; & auferenti pallium præberi & tunicam; seipsum intra regulas suas concludens, voluit, vt à capite, patientiæ forma prodiret in membra; & in hoc, æmulatio filiorum probaretur, si non se degeneres exhiberent. Igitur quid prius sitierit, manifestat; & iterum conuersus ad Patrem, orat vt hæc ignorantia populo dimittatur: Pater (inquit) dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Quid est Domine, quod dicis? Non acculas, non quæris vindictam? potius exculas, & coniuurationis illius spissamentum attenuas; & hereditarium onus ab impiis transferens, crimen maliciæ non opponis, qui ideò dimittendum censes quia admissum ignoranter ipse testaris. Vbi est illud quod dixeras prius; si non venissem & locutus fuisset eis, peccatum non haberent, Nunc autem & viderunt & oderunt, & me & Patrem meum? Viderunt quidem, & oderunt; & quod de te scripserat Moyses, & antiqua conclamabant volumina, omni Sabato decantabant. Intraisti Synagogam, & sicut palam erat) nequaquam ex Commentario literatus librum Esaiæ explicas, & in auribus omnium legis; Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me, ad Euangelizandum pauperibus misit me; & in Auditorio publico, in te impletum huius Scripturæ vaticinium, protestaris. Quis ignorantia locus erat, cum ipsis inquirentibus quomodo literas nosse quas non didiceras; hoc ipsum diuinæ sapientiæ documentum esset, quod te quem in Scholis suis nunquam elementarium viderant, eruditum in Lege probarent? Certè latere non poterat, sed in hoc te Vniuersitas mirabatur. Et te sapis, ex te intelligis, disputas publicè de Lege cum Scribis; & ex Lege brutos hebetesque

Doctores conuincis. Quis dubietatis locus, quæ ignorantia ratio esse potest, vbi cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, resurgunt mortui, pauperes Euangelizantur? Sed obstinatis animis & nolentibus intelligere vt bene agerent; nec signa ipsa persuasoria erant, nec virtutes operariæ. Intantum in eorum pectore Christi induruerat odium, vt & bona quæ negare non poterant, non virtute Dei sed præstigiis dæmonum fieri diceret: Opera Christi, Beelzebub acribent; & Spiritus sancti vnctionem, Dæmoniis. Et tamen Christus nescire eos quid agant affirmat; ideoque pro errore eorum & cæcitate obnixè supplicat Patri. Sed habebat hæc ipsa postulatio ordinem; & necesse erat, in terra sterili & palustri & purgamenta creante pro frugibus, vsque ad imum fidei fundamenta infigi, & ex profundis Adytis primum submoueri sensus erroneos, vt firmam stabilemque domum sibi veritas aptaret & illustraret, fideique fundatum templum spes gloriæ pingeret. Nec tamen licet tanti criminis molem Mediatoris autoritas climaret, obstinatio illius infidelitatis ex se excusabilis erat; nec habebat quid opponeret destituta ratione mens, & animus ad vera prospicienda caligans, cui rectissima species veritatis (ad instar remi qui in aqua demissus, cui præfractique similitudinem reddit) aliter intelligebatur quam erat: & cum esset præ oculis res ipsa, nullaque interiectio impediret; ex se in transuersum intuens, strabus ludificabatur aspectus. Ideòque nec ratio nec doctrina in culpa erant, quæ utique non de erant; sed dum multo impendio temporis superuacua quæruntur; malum inolitum in ipsis visceribus sedens, medicantem non admittebat manum: Ideòque quia se ægrotare nesciebant, sanitatis contemnebant subsidia. Neque aliquid ipsa luce oculis malignis erat infestius; demissisq; palpebris & complexis in arcetum, violenter sibi cæcitatem imprimebant; vsq; adeò in hoc malum voluntarij, vt voluntas consuetudinem, & consuetudo faceret necessitatem; necessitas verò vsq; ad illam vecordiam eruperet, vt nescirent quid facerent. Hæc erat illa animi crassitudo quam Esaias populo Iudæorum impropert; per quam in hanc hebetudinem venerant vt videntes non viderent, & audientes non audirent: quia exasperantes animos dignum erat in propriis sensibus confundi; & qui abutebantur iustitiæ documentis & veritatis radios abhorrebant, abdicati à naturæ & gratiæ luce, in cæcitate sua tabescerent, & haberent intra se fumosas exhalationes quæ totum candorem intellectuum & sensuū denigrarent. Legis quippe salua quam ab antiquo imbiberant, ita eorum faucibus inuisicata hærebat; & cæremoniarū veterum sapor, palatum mētis perfidæ ita infecerat vt esset eis in Sathan, quisquis à Moysè doceret discessum, & de occidente Litera viuificantē spiritum hauriret. Vnde & Moysen Christo præponetes; quasi in blasphemum, linguā zelantes armabant; præferabant seruum Domino, & discipulum magistro. Nec negare poterat miracula; sed tanti ponderis odium erat, tantæ immanitatis inuidia, vt Christi benegesta vel dicta eis nõ saperet. Ad vesanas mentes nullus omnino veritati patebat accessus; & quæ palam erant & nulla tergiuersatione abscondi poterant, peruerse prout poterant interpretabantur; & in defensione

Defensione Legis, iam non tam rationibus quam conuiciis vtcebantur. Ex ipsa quippe Lege conuincebantur, & propriis concluderentur dogmatibus; nec supererat aliquod præuaricatoribus effugium, nisi quod detrahebant & persequebantur violentia, veritatem vnãq; communis intentio omnium ad hoc conspirauerat, vt cõtumelia gloriam suffocarent; & mortis opprobrio, pariter & nomen eius delerent & famam. In hoc, omne cõsiliū eorum voluebatur; & ad hanc definitionem, omnia perfidie argumenta conuenerunt, vt sanctum & iustum (quia contrarius erat eorum operibus) de medio tollerent; ac per hoc probarent, nullum ei esse cum diuina natura cõfortiū, cum sicut cæteri homines, mortalis & passibilis videretur. Hæc erat cæcitas, hæc ignoratia plebis erronee, quã dimitti Christi charitas postulat, beneficium præstans ingratum; quod vtique; & ibi ex parte cõpletum est, & in fine perfecte cõplendum, quando intra huius indulgentiæ sinum tota Israëlitici populi massa cõcurreret, cum gentium intrauerit plenitudo. Hoc sciens Iesus quod omnia dederat ei Pater in manus; cum dare posset quod petebat, & potestatiue hoc propria contineret auctoritas, supplicantis tamen pro tempore personam exhibuit, vt ex affectu charitas, & ex subiectione humilitas, & ex effectu innotesceret veritas; quòd in tanti absolutione criminis, nulla esset inter Aduocatū & Iudicem cõpugnancia voluntatum, sed vna & cõcors esset in hoc negotio allegatio vtriusq;: quia nullus omnino seueritati locus ibi esse poterat, vbi vulneratus Christus proprij mercedem sanguinis exigebat. Exauditur ergo pro sua reuerentia; nec tunc gratis accipit, sed ingens erogatur precium vt cõmendetur his pro quibus res tanti pòderis agitur, quã desperata esset humani generis causa quã aliter componi nõ poterat nisi exsolueretur pro pace eius, tanti precij quantitas quod singulariter habebat apud se humilitas Christi & assumpta humanitas. Conuenerunt itaque iustitia & pax, & osculum datum est; & pro Captiuo suo Vadem fidelem Liberator se posuit: tantaque auctoritate firmatū est huius indulgentiæ priuilegiū, vt in ipsius Christi Crucifixi membrana, proprio sanguine conscriptæ sint illius absolutionis Literæ; maneatq; infixum vsque hodiè sigillum, plaga lateris, quam semper oculis Patris exhibet præsentia Saluatoris. Perennè igitur huius gratiæ hereditatem Testator noster trãsmisit ad posteros; & Originalis mali præcisa radice, licet recrudescat peccatum in multis, generalitas tamen in illa ita abrafa est vt ad expiationem eorum quæ quotidie admittuntur, nõ iterum Christum crucifigi oporteat, sed vnun Cõfessionis ad omnia crimina sufficit lauacrum; & ad omnia flagitia, vna poenitentia sufficit hostia. Vnde illud Crucis sacrificium, factum est nobis & sanitas & exemplum; quia & propriè sanguis ille nos purgauit, Christo aspergente populum, semel in Sancta illatus; & nos, similis introitus formam, in proprio sanguine (crucifixis membris nostris, & abdicatis voluptatibus) retinemus. Nec nos latitudinis Crucis, & altitudinis & longitudinis & profunditatis vsquequa; mysteria intacta præterire conuenit. Nam sua profunditate vsque ad intima nostra penetrat hoc vexillum, & cuspide præacuto rimatur interiora; & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, ipsis infigitur affe-

Matth. Mar. Luc. II.

rom. II.

Hebr. 5. e

Necessitas ex cõsuetudine.

Isa. 6. c

Mar. 4. b

Confessio nis lauacrum. Introitus viuificus iustusque, in Sancta, in proprio sanguine. Heb. 9.

Crucis Christi quantitates & carum mysteria.

ctibus, secretisque & abditos comprimit motus, & totius petulantia perforat appetitus. Hoc in profundo cordis Crux agit abscondita. Intus compungit animam; subterque, Leuiathan verme venenato, hoc veste transfixo; intrinseca nostra pacificat & conscientiam munit, & meditationes sanctificat. Et sicut lignum Moysi à Domino ostensum, aquis Marath immersum, omnem illarum amaritudinem in dulcedinem vertit; ita sanctæ Crucis virtus animo recondita, omnem tentationum falsuginem sua immersione contactuque indulcat. Iam verò longitudo quæ à pedibus vsque ad Ligni transuersi inerstaturam se erigit, continuæ mortificationis Christianæ indicium est; & oportere crucifigi simul cogitationes & opera, efficax documentum. Necessè quippe est, quantumcumque longa sint huius seculi spacia, vt omni vita, infatigabilis ad ea quæ ante sunt semper tendat semper se euehat patientia conans & longanimitas perseuerans. Latitudo autem charitatis, zeli amplitudine vniuersa complectitur; cum agnis infirmatur, & cum his quibus est scandalum, virtut. Extendit se & superfertur afflictis, affectu nutritio; expansisque alis, pullos implumes aggregat & fouet & protegit; & seipsam in tutelam paruulorum exponens, negligit; neque alios vt defendat, propria damna formidat. Cum his etiam qui odunt pacem, in tantum est pacifica vt nec læsa exigat vltionem, nec exacerbata referat contumeliam: & si corrigat, omnino sollicitè agit vt plus agat benuolentia quam seueritas, cohortatio quam commotio, humilitas quam potestas. Iustum & impium simul complectitur: alterum, vt stet; alterum, vt resurgat. Nõ est ei aduena bonitas, nec emendicata aliunde clementia; nõ stimulis, non Legibus, non oris ad portanda aliena onera vrgetur; vltro demisso poplite curuat scapulas, nec graue iudicat eos pati qui seiplos ferre non possunt, sed de alterius miseria beneficium ordinat, & liberalitatem exornat. Si qua sunt apud infirmos inhonesta, his abundantius honorem circumdat, non improperat, non diffamat; sanat, non vulnerat; curat non lacerat; exonerat, non grauat; Operit peccata, non diuulgat. Huius latitudinis mysteria Christus etiam inter supplicia commendans in eo quod expansis manibus eleuataque læua & dextera inter Latrones se medium exhibebat, volebat intelligi commune esse illud beneficium; & non solum bonis sed & impiis quod agebatur proficere, & se potius medicamina illa ægris proposuisse quam sanis; & gratiã illã, pari libertate donasse eos qui de libera & eos qui nati fuerant de ancilla. Restat altitudo, quam vsque ad summum intimat pars porrecta. Hæc est bonæ spei confidentia quæ crucifixos Mundo, cœlestibus inuehit; & ex bonæ conscientia testimonio securos certosque illi gloriæ confociat, iam iamque bonis illis manum intet, iam gustat, iam os aperit, iam delibat, iam cõuersatur cum Angelis, iam illa profequitur agmina, iam agnoscat, iã liquefcit, iam amat, iam iubilat, iam lætatur & delectatur, hilarescit & quiescit, intelligit & diligit; & tamen quantalibet perfectione quisque quæ sursum sunt sapiat, interest tamen plurimum inter fidem & speciem; nec sine Cruce est electis illatio plenitudinis, quos iam probatos consummatosque nulla quidem tentatio concutit, sed (vt dixi-

Sap. 2. c

Iud. toru ignoratia pro qua orauit Christus.

rom. II.

Hebr. 5. e

Psal. 84. c

plaga lateris Christi.

Confessio nis lauacrum. Introitus viuificus iustusque, in Sancta, in proprio sanguine. Heb. 9.

Crucis Christi quantitates & carum mysteria.

Exod. 15.

Christiana mortificatio.

1. Cor. 11.

Psal. 119.

correctio nis modus.

charitatis descriptio.

2. Cor. 11.

Christus medius inter Latrones.

Gal. 4.

Spei effectus.

mus) hoc solum deest ad cumulum pacis, quod nondum ex toto se integram exhibet contemplatio veritatis.

D. ARNOLDI TRACTATUS DE SEXTO ET SEPTIMO, VLTIMIS verbis Domini in Cruce.

OST myrrhatum calicem & reliqua Crucis ludibria; quod à Mathæo & Marco & Luca fuerat prætermisum, Ioannes nõ tacuit: hoc videlicet, quod benè dispositis omnibus & assignato in nouissimis testamento gratiæ, & certæ spei regulis commendatis; ad intimum quod nihil omnino deesset ad doctrinam formamque iustitiæ, Christus intulerit: Consummatum est; ac deinde in manus Patris, spiritu commendato, inclinans caput, quasi gratias agens, potestatiuè emiserit animam, consummans omnem legalium rationem hostiarum, & ultimam enigmatibus antiquis manum imponens. Sese itaque totum obtulit Patri, & consummata est illius holocausti plenitudo, expensis in illud ministerium carne simul & spiritu; quia & pro carne & pro spiritu hominis agebatur, & totus homo totum Christum habuit sanatorum dum & caro in medelam carnis oblata est in ligno, & ad sanctificationem animæ obtinendam, spiritus ille descendit ad Inferos & ascendit ad Superos; ibi confringens ferreos vectes, hic portas aperiens æternales. Et à corpore quidem, Anima Christi per illud triduum se absentans, non ita diuinitatem quemadmodum carnem deseruit; sed erat Deus in ea indiuisibiliter, Mundum reconcilians sibi, tollens à nobis mortis formidinem, per maturam Resurrectionem; purgans illa amaritudine, quicquid voluptatū venena infecerant, victoriæ suæ gloriam cælo exhibens & Inferno. Abstractusque his qui in illa expectatione diu languerant, etiam angelorum desideria compleuit, quibus hæc hominum restitutio grata fuit. Nec fuit mora inter oblatum & impetratum; sed sub omni celeritate se complexæ sunt Passio & absolutio. Itaque alterum ex altero constitit, vt eadem hora & repletet superos, & Inferos captiuaret: Acta sunt tamen in cælestibus gaudia illa prolixiori spacio, neq; statim reuersa est ad corpus suum Anima Christi; sed interim his quos de tam antiquis tenebris liberauerat, splendoris diuini gratulabundam exhibebat præsentiam: & his qui in Mundo erant, cõsolationem dispensatoriè aliquantulum differebat, vt & dilatio auerget desiderium, & Resurrectionis repentinæ lætitiæ impleat affectum. Quia igitur hoc in capite Libri scriptum erat, vt hanc Patris voluntatem filius faceret, & res diu expectata & multis præfigurata modis, occultam à seculo faciem in lucem protulerat; ex oneratum peccatis populum non vltra passus est Christus superuacuis grauari culturis, quia deinceps non esset religio sed superstitio si cæremoniarum veterum feces cum vino mero in Euangelico calice miscerentur. Nec tantum Passionum suarum finem, sed illarum etiam obseruantiarum intelligi voluit; vt postquam aduenerat veritas, figuræ cessarent, nec vltra superflue vexaretur Fideles spinosis circuitionibus per deuia aberrando, cum indicaret eis ipsa veritas

Ioan. 19. Luc. 23.

Christus & Spiritus & corpus obtulit pronostre redemptio-ne.

Psal. 23.

1. cor. 5.

Patres expectatio-ne christi, diu languerant.

Psal. 39.

viam, & loqueretur publicè quia ego ipse qui loquebar ecce assum. Vinctus erat Christus oleo lætitiæ præ cunctis humanæ naturæ participibus, qui etiam præ Angelis nomen hæreditabat differentius; & exiccata iam erat à facie huius olei Iudaica vinctio; & necesse erat vt complicaretur Ephor, & Teraphim non aptarent & quicquid Beseleel vel contexerat vel celauerat, locum daret viuus & rationalibus documentis; & abessent vmbra & imagines & typica integumenta, vbi ipsa veritas nudam formam & puram speciem intuentibus exhiberet. Itaque finem Legis aduenisse, in fine Passionum Christi monstratum est: & quicquid ab antiquo in sanguine Hircorum & Vitulorum, siue in aliis quibuscumq; vel odoramentis vel libamentis, lex multipliciter ad expiationem peccatorum agendum decreuerat, gratia reduxit ad compendium; & abbreviato tantæ fatigationis itinere vnum sanguinem, vnam incensionem proposuit, & vnum holocaustum omnia continens, ea moderatione aptauit vt ad id comparandum, quantæcumque mendicitatis esset homo, haberet sufficiens præcium, nec quemquam persona vel locus impediret à tantæ dignationis accessu. Vnum igitur Agnum habet Ecclesia; neque quoties Pascha reuoluitur, quæri alterum necesse est: & cum vna sit Tribus & familia populi Christiani, vni populo vna sufficit hostia; & in vna domo, vna ponitur mensa. Vnum habet Panem & Calicem vniuersitas fidei; & multitudini Credentium vnus cibus apponitur, idemq; sumitur nec consumitur; & cum omnes impleuerit, superest & abundat. Mutabantur Panes propositionis per singula Sabbata, appositisque calidis, frigidi tollebantur, quia veteres oblationes, quasi frigidas & calorem Spiritus non habentes, repudiandas tempore gratiæ, ipsa Panum mutatio intimabat. Agnus noster idem est, nec diuersi per diuersas familias immolantur; quia sicut vnitas Ecclesiæ nec scindi potest nec diuidi, ita necesse est vt vnum agatur ab omnibus, & vni forme obsequium deuotio communis exhibeat; totiq; vniuersitatis cõsensum, sacrificij singularitas ipsa commendat. Quod verò ad esum Agni, si forte quid superesset, vicinis cõiunctus domui eius cui supererat, vocari præcipitur; introductionem Gentium ad communionem sacramentorum Ecclesiæ exprimit: quas vtique per Euangelium vocatas, cõiuij huius sapor illexit, & eatenus ieiunos ad ea quæ Iudaicus populus edere non potuit, gratia mater admisit. Mirum omnino est dictu, & res ipsa spirituales exigit intellectū; quod cū agnus nõ nisi ab vna familia posset immolari, quæ esse posset tantæ paucitatis familia ita carens filiis vel nepotibus aliisque propinquis, vt vnum non posset per se agniculum edere; maximè cum tam numerosa illius gentis esset fecunditas, multaque coniugia multiplicem sobolem cumularent? Sed (vt diximus) intimata est Prophetice vocatio gentium, & admittæ sunt per fidem ad participationem Sacramentorum, Iudeis secundum carnalem sensum literaturæ hærentibus, nec peruenire valentibus ad spiritualis plenitudinem intellectus. Assatus est ergo agnus noster in veru Crucis, subter incensis tormentorum carbonibus; nihil crudum aut carnale in eo iam sapiamus, nihil elixum aut molle: sed ita illa boni odoris assatio in patibuli flamma induruit, ita solidata est vt

Esa. 52.

Psal. 44. Heb. 1. Esa. 10.

Of. 3.

Exod. 38.

Ex. 12. a

Exod. 15. Mar. 10. & 11.

Exod. 12.

Estis Agni Paschalis mystica explicatio.

Ioan. 1.

Ezech. 10.

Ioh. 6.

1. Cor. 13.

Mat. 26.

Mat. 25.

A. 100. 11.

Exod. 12.

est vt nihil in eo vltra superfit vel passibile vel mortale; sed omninò mortis pyra ab antiquo accesa, sanguinis illius conspersione extincta est. Ideoque & sibi & nobis constat inconsumptibilis illius integritas; quia nec corrumpi potest quod omnino est solidum, nec minui quod æternum. Caput eius cum pedibus edimus, nec abhorremus intrinseca; quia fides nostra in hoc viuut & proficit, hoc fatetur, hoc credit quòd Verbum quod erat in principio apud Deum, factum sit caro in fine sæculorum, & maiestas diuina vsque ad infirmitatis nostræ descenderit intestina nec nostræ fragilitatis abhorruit officinam: & qui erat nostrum principium, ad finem quoq; nostrum accessit cõstituens nobis in se metam & terminum; per finem temporalem reuocans ad finem infinitum; & consocians corporis & capitis gloriam, indiuidua connexionem altrinxit in vnum. Sic caput, sic pedes, sic intestina comedimus, cum ita altitudinem Christi prædicamus, vt non crubescamus humilitatem; ita infirmum, vt fortitudinem quoque non negemus; ita stultum, vt sapientiam admiremur; quia hoc amplius stupendum est in illo nostræ Redemptionis negotio quòd exinaniri sic se passa est, diuinitatis sublimitas, quàm quòd in se incommutabilis virtus & incomprehensibilis magnitudo stat in beatitudine sempiterna immobiliter persecrans. Atque ita & apud Ezechièlem faciem & pedes Dei quasi prima & nouissima Cherubin contegunt, media tantum videnda exponunt; quia quæ ante Mundi constitutionem apud ipsum erant, vel quis status rerum futurus sit post iudicium vltimum, cibus est fidei & spei: Interim dum intelligere satagit quæ secundum carnem gesta sunt, & humanitatis indagare affectus; quasi ex charitatis eius visceribus, religionis mansuetudo pascitur. Carnem igitur hoc modo comedimus: ossa verò igne comburimus, quia sacramenta quidem (quæ quasi diuina virtutis caro sunt, & veritatis integumenta) visibilibus secundum suam speciem percipimus & sumimus; ipsam verò substantiam secundum inintelligibilem & inuisibilem statum firmam omnino & solidam nec frangimus nec minuimus, sed flammis iniicimus; id est, spiritualibus intelligentiis commendamus; quòd spiritus & vita sint in diuinis mysteriis, nec fas sit intellectu humano tantæ rei confringi notitiam, quam interim intra se Spiritus sanctus colligit donec euacuato quod ex parte est, perfectum prodeat palam: & cognoscens sicut & cogniti sumus; iam non hoc, sacramento agamus sed specie. Ideo nocte Agnum mactare præcipimur; quia nondum ad liquidum elucet huius operis ratio, cuius fides ministra est quam in splendoribus Sanctorum detegit veritas, cum nouum vinum in regno Dei propinabitur, accensisque lampadibus, Virgines Animæ ad æternas nuptias admittentur; positæque inextinguibili lucerna super candelabrum, omnibus qui in domo erunt lucebit, tam sacramentorum veritas, quam ipsius ratio Trinitatis. Interim sanè immensi quæstus res agitur, & virtutem inuisibilem manifestus effectus eloquitur, fideique certitudinem beneficia indulta corroborant; & ex collatione præsentium, firma fixaque est expectatio futurorum. Datur nobis agnus iste ad epulum, datur sanguis eius ad poculum. Mundatur,

extrinsecus liminaribus & postibus domorum nostrarum sanguis ipse apponi in signum, vt munitum sit quod patet & quod latet; habeantq; caro & Spiritus securæ præsidia, cum cibus potusque diuinus Animam introrsus alat & vegetet, abigatque extra virtutes contrarias signum Crucis & sanguinis nota. Nec dubium quin omnino formident demones Passionis formam, terroremque eis characteris huius inspectio ipsa incutiat. etiam ipsos Sacramenta sancta & fidei muniunt signa, quos constat non quantum expedit Christiano dogmati & castis moribus cõformari, sed solius fundamenti obtuitu cui quoquo modo inhaerent: nec statim propter lignum & feruum quæ superponi à negligentibus vident, irraunt Demones in quoscunque carnales; sed reuerentur fundamentum, & disparent ad viuificum signum, nec temerè accedunt ad cõsecratam sanguinis balsamo domum. Alioquin, si ad singulos excessus vim suam penitus Sacramentorum subtraheret virtus; & inaniter frontibus errantium Crucis titulus pingere-retur, & nulla spes superesset ruentibus. A quibus, licet lapsus articulo Spiritus sanctus abscedat, manent tamen etiam in reis nec sunt inania sacramenta; ad quæ, vt compungitur qui deliquit, idem Spiritus redit: Tantæque est Sacramentorum dignitas, vt ipso Spiritu absente nõ audeat Vis inimica ingredi, nisi desperatione & consuetudine deliberatæque consensu, signum sanctum, victa captiuæque mens, apostasiè scalpello eraserit. Hinc est, quod exterminator Angelus, Primogenita quæque Ægyptiorum percutiens, viso hoc signo, à liminibus sanguine illitis, quasi increpatus se cohæbet; euectisque Ægyptiis, illesi incolumetque manent quorum latera frontemque cruoris huius conspersio rubricauerat. Sic Raab cum esset meretrix, appensa ad fenestram rest: coccinea, saturatur, & sola ex Hiericho libera euadit; nec patuit domus eius, vastationi & prædæ, quam tam celebris signi reuerentia muniēbat. Iubetur etiam vt festinanter & auidè hoc agatur conuiuium; vectesque itinerarios, habentes in manibus; lumbis præcinctis, panes Azimos edant cum lactucis agrestibus; quia tanti operis ministros, nec desides decet esse nec molles; neque viaticum accipientibus exiturusque de Ægypto, quarènda sunt diuersoria voluptatum; sed in exiit de populo barbaro, simul se debent componere amaritudo pœnitentiæ & sinceritatis vitæ. Hæc carnaliter aliquando, sicut & cætera Legis ænigmata, profuerunt, dum fides & pietas ad id quod promiserat veritas, concurrerant; sed ubi venit plenitudo tẽpõris, finisq; Legis Christus, quicquid de agno vel hædo vel luuena russa mandatum est; omnia factus secundum congruos statûs, & in se omnia reiciens iuxta proprios intellectus; cessatum est à multis, vbi vnum sufficien-tiam posuit; nec oportuit adhiberi signantia, vbi significatum aduenit. Sacrificia de craticula vel sartagine, zelum feruoremque sanctorum perlo- quuta sunt: suffumigationes aromatum, incensiones orationum, & pia vota affectusque sanctorum; incensi adipēs, emortuas voluptates. Indumenta sacerdotum; multiplicium gratiarum ornatum continebant. Fœminalia quæ ad operienda pudenda primo loco posita sunt; tantam edocent oportere esse continentia vercundiam, vt ne suspicioni quidem

Crucis character sine dubio, Demoniibus terrorem incutit.

1. cor. 3.

Viuificum signum crucis.

Crucis titulus in frontibus.

Signum sanctum Crucis. Exod. 12.

Iosue. 6.

Exod. 12.

Gal. 4. Rom. 10.

Leuit. 2.

Sacerdotium veteris Legis indumentum mystica expianjo Exod. 26.

Sacerdotum castitas.

locum relinquit, & ita abscondi quicquid id est inhonestatis notabile, vt nullo casu ad ea intuenda, zelotes admittatur aspectus. Sed talem se exhibeat cōuersatio Sacerdotum, quasi sine sexu sit, & omnino abominetur huiusmodi labem, quinetiā confundatur & erubescat ad membra communia, ipsūque operiat naturam consciam sui, detesteturque quod potest non quod agit, & quasi emortuas & fœtidas partes illas sepeliat & abscondat. Secunda vestis, quæ Poderis, id est talaris, dicitur, linea est: quæ mūditiæ perseverantiam intimabat, & vitæ immaculatæ candorem, quæ stricta erat & adhærens corpori, quia singularitatem hoc propositum diligit, & expeditos esse oportet qui sanctis ministrant altaribus, carnemque & vestem & totam cōuersationem solitariam exhibere. Tertio loco aderat Balteus, lineam tunicam inter vmbilicum & pectus astringens; vt in eadem Legem sub eisdem propositionis vinculo, mens & actio conuenirent; & vtrūque quadam necessitudine ageretur, carnalisque & spiritalis affectus hanc regulam sibi pari voto conscriberent, & in id ipsum cōmuni studio perenniter consentirent, ornatus ornatus erat Thyara vel Cydaris: qui capitis cultus (eo quod domestica est ibi camera sensuum, & propria sapientia domus) indicat, quod philosophica contemplatio tendat, & quantæ sit sapientiæ, eligere cœlibatum. Hæc omnia fieri iussa sunt de lino, vnde & byssus aptatur, vt nō lateat huius studij & propositi animos, quia multis ablutionibus opus est vt ad hunc candorem exercitatus quisque perueniat; diu torqueri, & longa consuetudine carnales solidari affectus ne tētationum mole faciliē disrumpantur. Et quidem ad caput nostrum (quod est Christus) hæc Cydari signante, tota puritatis nostræ referenda est gloria; & tunc demū tuta poterit esse perseverantia, si in eo fixa sit spes, & fiducia radicata. Hæc quatuor indumenta minoribus & summis Sacerdotibus, ex Lge & decreto erant cōmunia. Quatuor reliqua, sunt propriè summi Sacerdotis. In primis, post indumenta prædicta, Tunica hyacinthina summus Pontifex induebatur, dependebantque in inferiori eius parte per circuitum lxxij, tintinnabula; & inter duo tintinnabula, vnum Malū punicum. Omnia erant ex auro purissimo, vt totus vocalis ingrederetur in Sancta; si aliter ageret, continuō moriturus. Vestis sanè illa hyacinthina, animā in sanctimonia enutritam, ad illum profectum indicat peruenire, vt Spiritu viuat Spiritu ambulet, à nemine iudicetur & omnia iudicet. Hoc enim est summum Sacerdotium, ad hunc apicem sanctitatis attingere vt totum se vir iustus cœlestem exhibeat, morēsque supernos & diuinam exprimat formam; solique Creatori mente infixam, indiuidua cōuersatione inhæreat; hoc totum cōplectens, tunica hyacinthini coloris insinuat. Tintinnabula vero aurea erant: Mala autem ex hyacintho & purpura, cocco & bysso, in modum spherulæ facta; hoc signante Spiritu sancto, quod viri contemplatiui quorum cōuersatio in Cœlis est & qui quæ sursum sunt sapiunt non quæ super terram; fidei Christianæ doctrinam; & maximè, nouissimum debent populis denunciare terribile iudicium: totūque eorum incessus & sermo resonare debet diuina mysteria; nec gratiam diuinam quæ data est illis, premere vel suffocare de-

Sapientia est regere cœlibatū.

Summus Pontifex, totus vocalis introibat in Sancta.

Phil. 3. Colo. 3.

bent silentio: Quia non satis est, acceptum in sudario reposuisse talentum, nisi à negotiatione feruus reuertatur cum lucro; nec prodest hyacinthina tunica, nec castitatis continentia que insignia Doctori sufficiunt, nec pacificus est ad Altaria sancta ingressus, si negligit annunciare impio viam suam, peccati que stipendium; cum & ille non habens correctorem, in peccato suo pereat; nec proffit Doctori sua Iustitia, cum sanguinē errantis Iudex de manu speculatoris requirat: nec magnū est sibi viuere, nisi fatagat & alios secum viuere. Vt ait Seneca; qui res & homines fugit, qui alios videre non potest, sed velut timidum atque iners animal metu oblituit; nequam dicendas est viuere sibi, sed somno & ventri. Ideo ingrediens in sancta Sanctorum, totum vocalem se debet summus Pontifex exhibere & virtute verbi quasi floribus odoriferis allicere auditores; vt Prædicatio quasi tintinnabulum ex auro purissimo, puritatem perfectionemque singularis intelligentiæ indicet; & ex omni parte per circuitum sermo eius, lucis diuinæ intonet claritatem: & ipsi florum colores in hyacintho (vt dictum est) cœleste desiderium; in purpura magnanimitatem regiam aduersus peccatum; in cocco bis tincto, inflammatum in dilectione Dei & Proximi, piæ mentis ostendat affectum. Oportet sanè, vt sacerdotalis actio semper sit & auro sapientiæ fulgida, & hyacintho spei in sublime erecta, & purpura regni (vt debellatrix peccati & in captiuitatem redigens demoniorum monstra) circumdata; & cocco bis tincto, dilectione gemina, flammea & bysso retorta semper in oppressione & castigatione carnis sollicita. In Malis punicis quæ intra corticem vnum contegunt multa grana, virtutum multifaria operatio exprimitur, quæ vndique vno charitatis integumento ambitur. Et recte tintinnabulis Mala miscentur, cum simul prædicatio & actio coherent; & Doctor ipse, quæ dicit, hæc facit. Sextum deinde additur indumentum, quod Superhumeralis dicitur; hoc apud Hebræos etiam Ephot appellatur. Hoc Samuel cum puer esset, habuisse legitur; & Dauid ante Archem hoc tulit. Sed Ephot; id est, superhumeralis quod summorum erat Pontificum; erat ex hyacintho & purpura & cocco byssoque contextum. Aliud vero Ephot quod & pro tunica linea accipitur; simplex erat & lineum. In hoc Superhumerali, duo lapides onichini auro inclusi in ferti erant; vnus in ora vna, & vnus in altera: & sculpta erant nomina filiorum Israël; sex in lapide vno, & sex in altero. Itaque in Superhumerali Pontificis hoc debet intelligi, quomodo in portandis fratrum oneribus officium illud se habere debeat; quantaq; eis ex debito regiminis, sollicitudo incubat, vt propriis humeris ouem perditam ad ouile reportent. In hoc bonorum operum patientia, in laboribus perseverantia indicatur. In coloribus vero superhumeralis, quæ sit ratio, dictum est supra, quod autem nomina Patriarcharum gestat in humeris, ob recordationem eorum vtique sit; vt videns populus Patrum nomina conscripta in veste Pontificis, eorum imitetur iustitiam, veniatq; in memoriam fides Abraham, mansuetudo Isaac, patientia Israël, castitas Ioseph, disciplina Moyse, zelus Phinees, victoria Iosue, Samuelis sinceritas, Dauid humilitas; eorumque qui de illis xij. Patriarchis egressi sunt Principibus vel Sacerdo-

Mat. 17. Luc. 19.

Ezech. 1.

Sacerdotalis actio nis perfectio.

1. Reg. 1. 2. Reg. 6.

Ephot, duplex.

Luc. 17.

Exod. 28.

Patriarcharum virtutes.

Heb. 11.

Galat. 6.

Heb. 9. 2. cor. 11.

can. 2. Eia. 42.

2. cor. 6.

Sacerdotibus, recte facta vel dicta: qui *per fidem uicerunt regna operati sunt iustitiam, adepti sunt reprobationes.* Duplex autem ratio est, quare hæc in humeris Pontifex nomina portet: vt & ipse auditoribus sequenda Patrum exēpla proponat; & ipse, eos quos verbo instruit & exemplo, si præoccupati fuerint in aliquo delicto in spiritu lenitatis ferat, & amplius exonerare quam grauari infirmos intendat. Eorū enim onera, ipsum Lege officij sui ferre necesse est; & per singulos, sicut diuersi morbi exigunt, cum his qui ignorant vel errant, & infirmari & vri. Quod autem sex nomina in sinistra parte erant, & sex in dextera, in lapidibus Onichinis sculpta; illud est, quod ad conscriptionem hæreditatis superne pertinent, non tantum qui probitati perfectique videntur, sed etiā qui minoris æstimationis habentur: quia imperfectū nostrum non abiicit diuina perfectio, & *calamū quassatum non conterit, & linū fumigis non extinguat.* Amplexatur quidem dextera eius, eos qui digni sunt promoueri ad oscula; sed & leua eius supponitur eorum capitibus, quos imbecillitatis vertigo inclinat, nec patitur lapsos omnino collidi quos corruentes excipit, & piam manū inclinatis supponit. Onix vero, lapis est habens vnguis similitudinem, albisq; cingentibus zonis igniculis emittit: vnde per hunc lapidem, in quo dextrorsum & sinistrorsum nomina xij. filiorum Israël sculpti iubeantur; rectè intelligimus, hanc Scripturam pertinere ad Christum qui in carne assumpta, quasi vnguis se nobis exhibuit & operuit multitudinē peccatorū: zonis candidis (id est continentia doctrinis) cingens electos, & miraculorum igniculis accedens ad fidē, ardebat intus & lucebat exterius. Ipse est autē lapis ille in quo & Lex est conscripta diuinitus; & in quo scribuntur nomina eorū omnium qui nomen ipsius non assumunt in vanum, quos nulla tribulatio vel aduersitas, cum semel insculpti fuerint, eradere poterit vel delere. Ideo à dextris & à sinistris locatur, quia fudatos vel scriptos in petra, nec altū cōcutit nec profundū: quia per arma iustitiæ, in prosperis & in aduersis gradiatur inuicti. Sequitur indumentū septimū, quod Hebraicè hosen; Græcè, λογίον; Latinè verò, rationale vocatur. Hoc ex eisdē speciebus & coloribus quibus est Superhumeralis, & propter easdē rationes aptari iubetur. Duplex verò fit propter lapidū pōdus, ne forte rūpatur. Quadrangulū quoque erat, & palmi mensuram tā in latitudine quam in lōgitudine continēs. In quaternario doctrinæ Euangelicæ iugē memoriā accipe: In palmi mēsurā plenā iuris mēsurā, quantū possibile est operationi humanæ attingere. Qui enim palmo aliquid metitur, expansis digitis manū extendit vt possit attingere in locum quod tendit. Eadem igitur mensura erit piæ intentioni in longitudine boni operis, & in latitudine charitatis. In texti quoque erant in eo, xij, lapides per quatuor ordines; terni & terni in latere vno, & terni & terni in latere altero. Et sculpta erant nomina filiorum Israël in singulis singula, per tribuum differentias & ætatū. Per quatuor verò rationalis angulos, quatuor annuli aurei erant, habentes contra se in Superhumerali alios quatuor annulos; vt annulus contra annulum veniens, catherulis aureis vtrinque ad hoc infertis, Superhumeralis & Rationale in-

uicem iungeret, & mutuo copularēt. Sed & vncini erāt in Superhumerali infixi, in quibus catenæ inferebantur, quæ annulos vtrinque sibi occurrētes necēbant. Erant etiam & in lateribus & in superiori parte rationalis & numeralis, annuli duo in summitate, & duo in lateribus; & per singulos discurrentes catenæ, sub & supra: vt in quatuor angulis & in ambobus lateribus iuncturæ adessent, & ad scapulas & ad extremitates & ad media vtrūque indumentum firmæ stringerent ligaturæ. Hoc autem indumentum non tantum rationale sed etiam rationale iudicij, à Domino dictum est: In quo doctrina & veritas poni iubentur; & hoc, summi Pontificis pectus cum ingreditur in Sancta Sanctorum, ornat. In primis diligenter attendendum est, quod qui hac veste induitur; in qua, litteris, doctrina & veritas impressa est; consecratum doctrinæ & veritati pectus suum intelligat: neque debere secularibus negociis & actionibus & lucris occupari; sed doctrinam fidei exemplo & moribus indicare: quia omnino infame est, abuti ratione, & corrumpere doctrinam, & circumuentionibus vel technis opprimere veritatem. Oportet quippe vt omnia quæ agit moderatrix ratio, sic disponat & sic suis locis aptet misericordiam & iudicium; vt cum iudicat, seueritas non excludat clementiam, & cum miseretur iustitiam peccatis non relinquit; & siue percutiat siue parcat, à veritatis tramite non recedat. Considerans igitur loca & tempora & modos actionum, & ætates & gradus; in numero & pondere & mensura, singula suis aptet rationib; discretio Sacerdotis; in cui pectore horum debet esse scientia, cuius etiam nec. se est vitam esse doctrinam: nec vllum locum in anima illa habeat falsitas, quæ ad iudicij diuini regulā quadrare debet quæcunque vel docet, vel agit, vel statuit, vel corrigit. Superhumeralis etiam & Rationale, sibi iunctis annulis catherenarum complexu ad inuicem copulatur; vt puri cogitatus in mente sancta & rationabiles conueniant actiones, & omnia vinculo pacis cohæreant, vniuersamque Pontificis dispositionem charitatis complexus astringat. Aderat præter has ligaturas quæ cœlestibus desiderijs piisque affectionibus aptantur, præter Ephot quod posterius & anterior Logion coniungebat; Baltheus tam Tunicam hyacinthinam quam ipsum Superhumeralis & Rationale superne consringens, tanta firmitate vt trium indumentorum vna species esse videretur, & omnia sibi strictim cohærerent: vt daretur intelligi, quantā sit diligentia, sanctitas obseruanda; cui etiam post tantæ excellentiæ gloriam, post dona virtutum, post agones & collēctationes & victorias innumerabiles, restant plerūque circā nouissima etiā, carnis pericula: & necesse est vt semper huiusmodi sollicitudo & intus & extra inuigilet vt actionū & meditationū in finem, illabata gloria perseueret. Etiam summos fulgura feriunt montes. Et nisi hoc Baltheo, etiā cum omnia catenæ benè disposita fuerint, & ratio & opera iugi nexu stringantur; per motus & impulsus diuersarum tētationum disungi potest & dissilire quod nullo turbine propellente firmum videbatur & competenter dispositum. Baltheus iste ex purpura erat & Bysso retorta, & hyacinto & Cocco bis tincto; in similitudinē

Pontifex secularibus negociis non occupetur. Iudicij modus.

pellis Colubri in rotundo contextus. Gestat autem sic ornatus Pontifex, nomina filiorum Israël; pro diuersis rationibus, in pectore & in humeris. In humeris quidem, à dextera & læua; propter causas prædictas.

Esa. 9.

Vel ideò in duobus tantum ordinibus, quia noster summus Pontifex, cuius Imperium super humerum eius, & Gentibus scripturam Crucis reliquit, & eorum nomina Redemptioni intimaui inscripta quorum linguas Crucis titulus continebat. In Rationali vero, quatuor lapidum ordines distinctè sunt positi (vt dictum) in quatuor eius extremitatibus; supra terni, & infra terni. In nominibus Patriarcharum quæ hærent pectori summi Pontificis, hoc intimatur quòd qui in regimine sunt, semper affici debeant pro his qui ad eorum sollicitudinem pertinent; & quantum possibile est, recordari eorù debent ex nomine, & Orationis exhibere suffragia: neque aliud illud pectus occupare debet, quam animarum zelus; quia officij illius est, reuocare deuios, reconciliare erroneos, confirmare eos qui proficiunt in iustitia; & qui deficiunt, cohortari ne desperent de venia. Sed & seipsum etiã ad præcedentium Patrum quorum gestat nomina, conformare debet exempla; vt quorum recolat gloriam, imitetur & vitam; neque ab eorum fide & operibus se alienum exhibeat, quorum actus & titulos circumfert & probat. Quòd autem duodenarius numerus in quatuor ordines diuisus, per singulas partes, ternarium reddit; accipi non incongruè potest, quòd Euangelij quadratura præ omnibus Scripturis insinuat Trinitatè. Et hæc est Apostolica doctrina quæ decem Legis præcepta in duobus consummat; & totum illud antiquarum traditionum dispendium, in dilectione Dei & proximi abbreviat & coarctat. Sequitur octauus ornatus Pontificis, Thyara videlicet quam etiam nonnulli vocant Galerum, vel cydarim. Hæc etiam minores Sacerdotes utebatur; eratque bissina, circumdata coronulã aurẽã, opere textili factã, sicut hodie Phrygium Mitris nostrorum Pontificum plerunquẽ confuitur: eratque in modum cassidis porrecta aliquantulum, verticis cacumen in sublimẽ excedens; astringebaturque capiti vitrà hyacinthinã, ne casu aliquo, immolatè Põtifice laberetur. At verò summi Thyara Põtificis, excellentior erat; & præter hæc, laminam auream (quam Plateum vocant) fronti habebat insertam: in qua nomen Dei quod apud Hebræos ineffabile dicitur, scriptum erat. Hæc Thyara quæ caput tegit & ornat Pontificis, totãque eius pulchritudinem coronat & protegit (vt dictum est supra) omnes sensus capitis Deo indicat consecratos; & totã corporis gloriã debere ad caput referri. Totus enim bonæ mentis candor, & sapientiæ splendor, prædicationis gratia mundiciæque gloria, benignitas charitatis, & quæcunquẽ sanctitatis insignia, ab illo vniuersali capite veniunt, eo quòd totũ corpus per connexiones & subministraciones crescit ac proficit, solidatur ac perficitur. Ideòq; ad totius cãdoris indicium, & cõplanatã mētis cõpositum statum, omniumque sensuum cõcordiam intimãdam; Cydaris bissina in capite Pontificis ponitur. In vita vero hyacinthina quæ Cydarim capiti astringit, hoc intelligitur, quòd amor & regni cõlestis desiderium, huius perfectionis apicem cumulat; & ille respectus totas gratiarum connexiones vnit & sociat. Auri vero lamina, cui nomẽ illud Dei quod diffiniri non potest ab homine, erat inscriptum; subiectam & suppositam diuinæ essentiæ omnẽ indicat creaturã. In superioribus quidem hoc nomen ponitur, vt quicquid vndique est, quantumcũq; sit, se cognoscat inferius, se fateatur indignius; & si quid habet candidum, si quid conspicuum, ad illud nomen referat vnde accepit, illique excellentiã deuotus ascribat. Hoc nomen tetragrammaton id est, quatuor literarum erat; scilicet י, ה, ו, ה: Cuius interpretatio lingua Hebræica, ineffabile sonat: nõ quia dici nõ possit, sed quia (vt dictũ est supra) sicut est, nec capi humano sensu possit, nec diffiniri: In fronte verò hoc nomen Pontifex gerit, quod vtiq; est super omne nomen, cui omne genua flectitur; de quo & in Apocalypsi legitur Ioannis, quòd cum agno stabant supra montem Sion, cõtum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius & nomen Patris eius, scriptum in frontibus suis. Ibi enim verecundiã sedes est, & significat professionis nostræ fiduciam; per quam non tantum in nomine gloriæ vel omnipotentia Dei, sed etiã in Cruce Christi gloriamur. Vnde & ipsa quatuor litera; quatuor Crucis intimant cornua, de quibus Abacuc ait; Abac. 3. Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Sic ornatus Pontifex, creaturarum omnium typum portabat in vestibus Sanctis; in quarum coloribus, totius Mũdi similitudinẽ præferbat. Byssus enim, terrẽ deputatur de qua gignitur; purpura, Mari, quia ex eiº Cocheis tingitur; hyacinthus, aëri cuius speciẽ habet; Coccus, propter ruborem, Igni vel Ætheri: Iustum enim erat, vt Pontifex Creatorem non solum pro Israël, sed etiam pro vniuerso Mundo (qui ex his quatuor constat) rogaret, & indicaret cuncta indigere misericordia Dei; & cum sacrificaret, vniuersalis cõditio expiaretur. Nec tantum pro liberis & parëtib; sed pro omni creatura & voce & habitu precaretur. Hęc quæ dicta sunt in visibili Pontifice; ad inuisibilia iustitiæ ornamenta nos mittunt, de quibus dicitur: Sacerdotes tui induantur iustitiam. Et alibi: Erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinetorium venum eius. Hæc omnia, noster Pontifex indutus decore & fortitudine, in Spiritu & veritate consummauit: & ingressus sacriore cultu quàm Aaron, virtutum significatarum; ipsam rem amplius nos voluit moribus implere quàm vestib; & lumbos spiritali zona succingi percipiens, ad lucem sui intellectus & cognitionem diuinam, sine carnis mentisque munditia neminem posse peruenire, in illa præcinctiõne nos docuit. Denique ipse Tunica incõfutili quasi Podere Pontificali indutus, integritatem Charitatis & vnitatem Spiritus in vinculo Paecis, in eo nos obseruare docuit. Crucem autem quasi Superhumeralẽ, Sacrificium oblaturus pro populo, humeris imposuit: & plaga & sanguis, loco Rationalis; nõ solum intra se duodecim filiorum Israël nomina concluderunt, sed & totius generis humani opus illud complexum est naturam; sicut & infixus capiti titulus continebat, scriptus Græcè Hebraicè & Latinè. Nihil ad sanguinem Christi Coccus Legis bis tinctus apparct; vltra septuagies septies nostra tinctura præcedit: totum pallidum est quicquid Lex typice colorauit; & ad comparationẽ veritatis

Pontifex debet subditis exhibere ex nomine, Oraculis suffragia. Pontificis officia.

Mitris Christianorum Pontificum.

Coloss. 2.

Phil. 2. b Apoc. 14

Psal. 131. Esa. 11. Psal. 92.

Luc. 12.

Anagogi. cap. pontificalium indumentorum veteris Legis, interpretatio. Ioan. 19.

veritatis totum marcidum est quicquid contextum fuerat in figuris. Nulla hyacinthi comparatio ad carnem Christi; quia cum Verbum caro factum sit, totum cõeleste erat quod nulla peccati infecerat macula, nec quicquam ei de suo Princeps huius Mundi adliuocatur. Nec bissus nec purpura huius munditiæ vel gloriæ aliqua ratione aptantur; omnia superat eius potestas & sanctitas, sanctitudo naturæ, & principatus iustitiæ; & amplioris gloriæ sunt quàm quælibet, torquentibus digitis elaborata, vel conciliatorum sanguine delibuta. Imposita est capiti Christi corona pro Cydari, & intexta illi Serto erant pro bracteis spinæ; & pro lamina aurea in qua nomen Dei sculptum erat, lignum ceruici supereminens, in quo Pylatus pro Beseleel, conscripserat nomen quo nihil in cœlo vel in terra sanctius, nihil potentius, nihil mirabilius; IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Hæc scripsit Gentilis homo nesciens quia ipse esset Rex etiam Gentium. Ideò autẽ scripsit, vtiq; non intelligens quia ad hunc titulũ peruenturus erat & iungendus aliquando populus Gëtium. Vnxit etiã manũs Sacerdotis nostri; immò

Ioan. 1.

& caput & pedes & latus, sanguis Balsamo preciosior; quem vtiq; puncturæ veprium & Clauorum & Lanceæ exprimebant, & fundebant extrinsecus: eratque omni Oleo liquor ille celebrior; sanctificationem & emundationem nostram nõ significans, sed consummans. Hæc & alia multa quæ lex velamine posito super faciem Moyfi absconderat, Christo transfigurato in monte, paucis patuere Discipulis; & consummato in Cruce, facta sunt euidentia vniuersis: Ruptum quippe est illud velum integumentorum carnalium, & patuit Candelabrum, & propositionis Panes, & Altare incensi, & Cherubin & Propitiatorium, & Sancta Sanctorũ. Petræ quoque scissæ sunt, & sepulchra referata; quia hæc consummatio, & lapideis cordibus aperit spiritualem intellectum; & ad eos qui mortui erant in peccato, vitalem reuocat spiritum: ita vt qui desperati erant, & malæ consuetudinis Institis alligati, in ciuitate Dei nostri (quæ est sancta ecclesia) deinceps viuentes appareant; & qui diu fuerant cineres, fiant Doctores; & qui sepulti, magistri.

DE VICTORE ANTIOCHENO, ET TITO BOSTRENSI EX THEODORI PELTANI, E S. SOCIETATE IESV THEOLOGI & Interpretis Epistola dedicatoria ad illustriss. Principem Marquard. à Berg Ecclesiæ Augustanæ Episcopum, & altera ad Lectorem.

NOS cum cernerem, neque ita longos, vt partim scire deberem, & ita eruditos, vt multis possent magnam utilitatem afferre, diuini confusus ope, umbos in Latinum vertere constitui. Ambo hi auctores, toto explanationum cursu magis aliorum doctrinam iudiciũque sequuntur & probant, quàm suã: id quod clarè discas ex præfatione Victoris, in qua consistit, se tanquam in vnum corpus collecta redigisse, quæ Ecclesiæ doctores diuersis locis & partem annosant. Titus similiter non raro antiquorum sententias interponit, quibus commentationes suas confirmat atque illustrat. Quibus vero temporibus vixerint, etsi nihil dum pro omnino comperto habeam; suspicor tamen, vtrumque satis vetustum esse. Siquidem ætate Victoris, Hierosolymitani templi fuerunt, & parietina, & alia quedam reliquie supererant, quod testatur ipsemet in cap. 13. Marci. Atque Nicephorus commemorat, Imperatore Iuliano Apostata fundamenta illa cœlesti quodam portento ita fuisse conuulsa ac dissecta, vt ne lapis quidem super lapidem remaneret. Annotat eodẽ capite plerisque adultis, Baptismi ad extremam senectutem per ea tempora detulisse. Et cap. sequenti, Catharorum hæresim plurimum grassatam. At enim quàm multa sæcula effluerunt, ex quo Ecclesiæ tum hæresim illam profugauerunt, tum Baptismi dilationem prohibuit. Eodem tempore, aut non multo post, vt idem Nicephorus auctor est, Titus quoque floruit; siquidem Iuliani principis mandato, ex Cyzencorum ciuitate eiectus fuit, & synodo Antiochena, quæ in Iouiani imperium incidit, iam tunc senex interfuit; Et cum Eusebio Emisseno, Basilio Ancyrano, Serapione, multisque aliis ætatis illius orthodoxis patribus, & quibusdam aduersus Arrianos propugnauit. Et quia Titus iste non Luca tantum, verum Matthæi quoque Euangelium exposuit, idcirco quæ Luca cum Matthæo communis sunt, vel omittit, vel leui brachio exponit, vt commentarius eius iam perfectus non sit, quàm Victoris. Scripsit idem aduersus Manicheos, & alia quedam, quæ perierunt, aut fortasse in Bibliothecis inter reliquias vetustatis puluere conficiuntur. Neuter porro horum, quod sciam, hæctenus Latina lingua prodit in lucem nec putarim facillè typis Græcis impressos reperiri.

Eusebius & missenus & Basilus & Hieronymus & Iuvenalis & Hieronymus

VICTOR PRESBYTER ANTIOCHENSIS IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM secundum Marcum: Opera THEODORI PELTANI Societatis Iesu Theologi, nunc primum Latinitate donatus.

Nulli verum in Marcum scripserunt.

QVANDO QUIDEM permulti in Matthæi & Ioannis, pauci verò in Lucæ; nulli autem omnino, vt e quidem arbitror, in Marci Euangelium scripserunt (certè veterum monumentorum indices studiosè euoluens, nullum qui illud edisseruisset, in hodiernũ

vsque diem comperi) visum est mihi, quæ Ecclesiæ Doctores sparsim & per partes in præsentẽ n Euangelistam annotarunt, in vnum quasi corpus redigere, succinctamque in hoc ipsum quoque Euangelium explanationem conscribere. Cæterum Marcus hic, qui alio nomine Ioannes appellatus est, post Matthæum Euangelij historiam

Marcus Euan-gelista bino-mius

cap. 12.

cap. 5.

cap. 5.

cap. 4.

coll. 4.

marc. Euag. gelii sui rom. scrip. tit.

cap. 40.

cap. 3.

Totum ad scribitur Esaię, tanquam potiori vati. Tom. 7. expof. in Ioan. Emendatōres codices greci, aliter locū hunc legūt habēt enim: Sicut scriptum est in Propheta. Cap. 3. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Quo fen- fu Ioānes pręcurforis perso- nam susti- nuert.

Baptisma Ioan. neq; peccata ex- piabat neque gratiā prę- stabat.

contexit; matremque, vt ex Apostolorum Actis constat, Mariam illam, apud quam Hierosolymis discipuli Christi diuertere soliti erant, habuit. Et quidem initio, vt in iisdem illis Apostolorum Actis proditum extat, adhærebat Barnabæ cognato suo & Paulo. Verum vbi Romam venisset, secutus est Petrum. Quare in priori sua Canonica ad hunc modum de illo, scribit: *Salutat vos Ecclesia quę est in Babilone collecta, & Marcus filius meus.* Quin Apostolus Paulus quoque, non in ea tantum, quam ad Collofenses scripsit; sed in posteriori quoque ad Timotheum mentionem illius facit. *Marcum*, scribit hic, *assume, & adduc tecum.* ibi verò: *Salutat vos Marcus conforinus Barnabæ.* Marcus itaque celestis doctrinæ semen, quod ab Apostolis hauserat, cum alibi, tum Romæ quoque ad tempus profeminavit. At verò cum aliò iā auocaretur, ab iis que, qui Romæ Christo per fidem adiuncti fuerant, vt salutaris prædicationis seriem scripto exponeret, enixè rogaretur, haud grauatim annuit. Atque hinc Euangelium, quod secundum Marcum inscribitur, natū traditur.

CAPVT I.

Initium Euangelij Iesu Christi, Filij Dei: sicut scriptum est in Esaiā Propheta, &c. Euangelista Marcus Spiritu illo, qui è sublimi in hominum corda demittere solet, afflatus, à prophético oraculo Euangelium orditur. *Vox clamantis in deserto &c.* Hoc vaticinium historiæ, quæ de Ezechiaę ægrotatione, apud Esaiā agit, subtexitur. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, &c.* Hoc dictum non ex Esaiā, sed ex Malachia depromptum est. Euangelista enim compendio vsus; duo distincta oracula, sub vnus Esaię nomine in medium adfert. Marcus, scribit Origenes, duas prophetias diuersis temporibus; & à diuersis editas, in vnum conflans, ait: *Sicut scriptum est in Esaiā Propheta: Ego mitto Angelum meum &c.* Et vt compendij gratia, duas prophetias conflauit in vnam; ita, vt eidem Origeni placet, loco illi Malachiaę *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam &c.* illud ante te, vel, ante faciem tuam, adiecit: Siquidem in Propheta contextu isthæc non leguntur.

Vox clamantis in deserto &c. Hæc Ioannis Baptista fuit oratio ad illos, qui à Pontificibus, populique Doctoribus ad eum missi fuerant. Cum enim illi percunctarentur, anxieque: *Quis es tu, vt responsum demus his, qui miserunt nos? &c.* ab illo exquirerent, ipse vicissim intulit: *Ego vox clamantis in deserto &c.*

Prædicans Baptisma penitentia. Et hæc quoque appendix ibidem subiungitur: Nam, cur baptizaret, interrogatus, statim subiicit: *Ego baptizo in aqua &c.* Discis hinc autem Ioannem præcurforis tantū personam sustinuisse; hoc est, viam ad cœleste illud donum, quod est peccatorum remissio, docendo & prædicando ita munuisse; vt tamen illud non impartiret. Nec mirum: Siquidem munus illius non erat expiare, aut sanctificare; sed eorum animas, qui vniuersorum Deum suscepturi erant, ad eiusmodi munditiam disponere, & præparare. Pœnitentiã itaque Baptisma, quod prædicabat Ioannes, ad sanctitatem, internamque animi munditiam disponebat; at perfectam vero sanitatem, vt Baptisma Christi,

nequaquam præstabat. Hæc enim sanitas contingit per gratiam, qua Ioannis Baptisma destituebatur. *Et erat Ioannes vestitus pilis Cameli &c.* Clarius hæc Matthæus; ait enim: *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis Cameli.* Hic autem habitus, & pœnitentiæ, & lucus, & regiæ quoque potestatis, vt nonnullis placet, symbolum præ se ferebat. *Et Zona pellicea circa lumbos eius,* Zona hæc pellicea, cum internum animi mœrorem, tum carnis quoque mortificationem adumbrabat. Atque huc spectat illud Seruatoris: *Cantauimus vobis tibis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. Et Locustas, & mel syluestre edebat.* Elca Ioannis, spiritalis, ni fallor, populi Iudaici escæ signum erat: Nec enim vllis ille omnino mundis cœli voluctibus vesceretur. Quamuis enim sublimi quadam cœlestique doctrina pasci videbatur; attamen mysticis alis non subuehebatur, neque è terra assurgebat, aut vocem tollere poterat. Sed & melle quoque syluestri utebatur: nam licet illud ab intelligentibus apibus, hoc est, à Prophetis congestum, confectumque esset: nihilominus, quod per diligentem inquisitionem, germanamque explanationem non excoleretur, neque edulcicaretur, vsque agreste & insipidum manebat.

Et prædicabat dicens: Venit fortior me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam Calceamentorum eius. Aliud est Calceamenta portare, quod dicit Matthæus; aliud procumbere, & Calceamentorum corrigiam soluere, quod habet Marcus: At neuter interrim Euangelista, aut à veritatis scopo aberrat, aut cum altero pugnat: Verissimile fit enim (quod alia & alia differendi occasio sese offerret) baptistam diuersis temporibus vtrumque dixisse. Quin eandem quoque rem, diuersis sæpe verbis, diuersoque modo commemorant: quippe qui maiorem rerum, quam verborum curam habere, magisque id operã dare soleant, vt res summatim perstringant, quam vt singula, quæ vel dicta, vel facta fuerant, accuratè ad memoriam reuocent.

Non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Quæ dicit, huc tendunt: Cum ad summã illam Christi Redemptoris dignitatem, summamque diuinæ eiusdem naturæ præstantiam mentis oculos conicio; indignum me planè sentio, qui vel infimi ministri locum apud illum obtineam (hoc enim calceamentariæ corrigiæ, vel lingulæ solutione denatur.) Siquidem vniuersa mortalium natura, cum Dei maiestate comparata, quasi stilla sitular, & quasi momentum statæræ reputatur: totaque eiusdem iustitia instar panni menstruatae habetur.

Ego baptizauit vos aqua, &c. In aqua se baptizare asserit: quandoquidem necdum datus Spiritus sanctus: At Christum verò Spiritu sancto baptizatum prædicat. Cæterum diuino huius spiritus dono primi omnium, post Domini ad cœlos ascensum, potiri sunt discipuli: idque Christi Seruatoris sponcioni consentaneè; aiebat enim: *Ioannes baptizauit in aqua, vos autè baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.*

Cur, inquis, Ioannes anticipatione quadam vsus, dicebat: *Venit fortior me post me.* Rursum: *Ille baptizabit Spiritu sancto?* Ne Christum inter cæteros Dei seruos ad Ioannis Baptisma accedentem cernens, turbaretis; sed illius celsitudinem & maiestatem hinc potius

Cap. 3.

Habitus Ioan. penitentiam & luctum designabat.

Luc. 7.

Quid esca, qua Ioan. utebatur, insinuabat.

Cuiusmodi spiritalis Iudæorum esca.

Euangelista maiore rerum, quam verborum ratione habuerunt.

Quid sit calceamentum cuiuspiã soluere.

Esai. 40. Esai. 64.

Diferimè inter Christi & Ioan. Baptisma. Apostoli Spiritus primitiis potiri. Act. 1.

marc. 1. Luc. 3.

Ioan. Baptisma quodammodo obinebat in re nostro & Iudæis. Christus Dominus non est baptizatus in peccatorum remissione. Ioan. 1. Pet. 2. Ioanis Baptisma non præstabat gratia.

Dominus pluribus de causis Ioan. Baptisma suscepit.

Iustitia diuini præceptorum obseruatione præcipue constat.

Ioan. 1. Luc. 7.

Iustitia exigat obedientiam.

Christus suo Baptismo aquas sanctificauit.

Genes. 8. Cur Spiritus sanctus in specie columbae apparuerit.

potius admirareris. Siquidem hæc in rebus illis abiectis & humilibus relucet vel maximè.

Porro autem ad Baptisma Ioannis vim rationem quod attinet, obtinebat illud medium quodammodo inter nostrum & Iudæorum: Erat namque Iudaico perfectius, nostro verò multis partibus imperfectius. Quare ex ipsa Baptismi natura, quo Dominus vsus est, in peccatorum expiationem ablutum non esse manifestum est: Ipse enim vnus ille erat, & est, qui tollebat & tollit peccata mundi: *Quique peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Sed neque ob id quoque Ioannis Baptismo initiatus est, quod Spiritus sancti gratia, aut aliquo eiusdem Spiritus dono indigeret: Siquidem Baptisma illud vtriusque vacuum, neutrum per se præstare poterat. At multò verò minùs in pœnitentiæ symbolū (quo sensu cæteri ad Ioannis Baptisma accedebant) in Iordanis flumine lustratus est: Quandoquidem erat is Ioanne multis modis maior, infinitisque partibus illo sanctior & purior.

Et cur ergo baptizatur? quò multitudini patefiat, eaque ratione fidem ab illa impetret. Ea etiam de causa Spiritus sanctus aspectabili forma in illū descendit: Neque enim descensus hic ob id contigit, quòd tunc primùm diuini Spiritus illapsu potitus esset (nunquam enim ille doni huius exors fuerat) sed quò orbi illum commonstraret, vniuersaque creaturæ quasi digito ostenderet, quem Ioannes prædicabat.

Baptizari adhæc voluit, quò omnem iustitiæ partem in se impleret. Hæc porro iustitiæ expletio vna præceptorum obseruatione præcipue constat.

Inter cætera autem præcepta Prophetæ Ioanis Baptisma extabat quoque: Nam quòd *DEVS Iudæos Ioannis præcurforis Baptismo initiari voluerit, id ex illo Ioannis disce: Quis, inquit, misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, &c.* Et ex illo rursum Christi: *Publicani & meretrices iustificauerunt Deum, baptizati Baptismo Ioannis; Pharisei & Legis periti consilium Dei spreuerunt non baptizati ab eo.* Si ergo iustitiæ ratio exigit, *DEO obsequamur, isque Ioannem, quò populum baptizaret, miserat, consequens fit, Christum Dominum, qui cum aliis vniuersis legalibus, hanc etiam cæremoniam obseruauit, omnem iustitiæ partem expleuisse.*

Denique si ob id quoque à Ioanne baptizari voluisse dixeris, quo aquas nobis sanctificaret, neutiquam à veritatis scopo aberraueris. Argumento sit Spiritus sanctus, qui in specie columbae descendit, nam vbi reconciliatio cum Deo intercedit, ibi columba præstò esse consueuit. Quare vt in Arca Noë columba non defuit; ita nunc quoque Spiritus sanctus in columbae specie, non in assumpto corpore aduenit; suoque aduentu Dei misericordiam Orbi annunciauit: simul etiam hominem spiritalem mansuetum, & simplicem omnique nequitie & doli expertem esse debere, indicauit. Alia itaque Christo extitit causa, cur ad Ioannis baptisma accederet; alia cæteris mortalibus.

Vidit cœlos apertos &c. Cœli $\sigma\chi\iota\sigma\tau\alpha\iota$, diffunduntur, vt habet Marc. vt autè Matthæus legit, $\alpha\pi\epsilon\rho\upsilon\sigma\tau\alpha\iota$ aperiuntur. Denotat hoc autem, sanctimoniam hominibus è cœlo obuonire, cœlestiæque rebus terrenis

fese confociare. *Et vox facta est de cœlo.* Vox hæc cœlitus delata, non Patris propria extitit, sed in Patris persona, Angelorum ministerio efformata fuit.

Et statim Spiritus expulit illum in deserto &c. Quandoquidem quæcunque Dominus faciebat, aut tolerabat, ad nostram doctrinam & instructionem faciebat & tolerabat, propterea fese in desertum abduci, Diabolique tentamenti exponi patitur; ne videlicet Baptismo expiati, animo statim conceidat, si post susceptum Sacramentum, graui nonnunquam inexpectatæque tentatione pulsari se sentiant; verum infractò semper imperterritoque animo consistant; cunctaque, quæcunque tandem euenerint, viriliter perferant.

Et cur, inquis, Deus Baptismi Sacramento initiatos, à Diaboli vexationibus, molestisque eiusdem tentamenti non prorsus absoluit? Nimirum vt hinc discas, multò te nunc maiori robore pollere; quam dudum antè. Deinde verò, quò carnis & Dæmonis tentationibus etiamnum obnoxium te intelligas, intra mediocritatis limites te cõtineas; neque propter donorum magnitudinem, nimium te extollas. Hinc vt malignus Spiritus per tentationum experimenta edoctus, perfectè te illum deseruisse, plenèque ab eodem recessisse cognoscat. Mox vt hac cõsultatione, veluti ferrum induratus, fortior subinde euadas. Postremò vt quanti thesauri opes tibi conceditæ sint, euidenter ex hac re perspicias: Neque enim diabolus ad eò infestus esset, nisi in maiori honore & loco te nunc, quam antea constitutum, animaduertet.

Et statim Spiritus expulit eum in deserto. Cur Filium in desertum non simpliciter profectum; verum secundum œconomia rationem per Spiritum eò abductum dicit? Insinuare pei hæc voluit, neminè vltro- neis tentationibus se obiectare; verum si quo casu in illas inciderit, animosè eisdem resistere debere. Expulit autem Spiritus Christum in desertum, quia Diabolum ad pugnam prouocare, commodamque eidem inuadendi occasionem, non modo per inedia, verum per loci quoque solitudinem offerre voluit. Nam tunc demùm Diabolus homini præcipue infidiari, & insultare cõsuevit, quado illum solitarium, & quasi scorsim ab aliis positum cernit. Hinc etiam desertum, in quò Dominus concessit, inuium, ferisque bestiis refertum, scribitur.

Et Angeli ministrabant illi. Angeli post debellatam tentationem, obentamque aduersus Diabolum victoriam, Christo ministrant. Adminiculantur hi enim humanæ salutis, iuxta illud Apostoli: *Nonne omnes administratorij Spiritus sunt in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis?* Aduerte hic autem, accuratè que obserua, omni tandem tentatione perfercta, Angelos accessisse, debitumque cultum, & ministerium Christo Victori detulisse.

Posteaquam traditum est Ioannes, venit IESVS in Galileam &c. Hæc Euangelista Marcus fati consentaneè ad ea, quæ exponit Matthæus. Ille enim posteaquam dixerat: *Et ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei, statim subiungit: Cum audiisset Iesus, quòd Ioannes traditus esset, secessit in Galileam; & paucis interiectis: Exinde cepit Iesus predicare & dicere: Pœnitentiã*

Cur dominus post susceptum Baptisma in desertum abduci & a dæmone tẽtatur

Multr grauescaur fectur Dominus Baptismo iniuratos ab omni statione tentatione non abso. uat.

Nemo vltro- neis tentationibus obiectare se debet. Cur Spiritus Christum in desertum, quia Diabolus quòd accipiente, solitudine obseruat.

Heb. 1.

Angeli ministrabant illi. Hæc est causam prouocantem ad uant.

Cap. 4.

agite, appropinquauit enim regnum caelorum.

Math. 3.

Cur Ioan. & Christi non eodem modo ordiantur praedicationem.

Cap. 4.

Penitentia, quam Ioan. & Christus praedicabat, non erat eiusdem rationis.

Dominus persecutio necesse est, et quare istuc, Philip. 2.

Iudaei Sabbathis ad Synagogas conueniebant.

Impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei. Obseruandum est hoc loco, Ioannem quidem, dum praedicandi initium in deserto Iudaeae facit, caelesti regno poenitentiam praemittere: ait enim; Poenitentiam agite, appropinquauit enim regnum caelorum; Christum vero Seruatorem nostrum, posteaquam ciuitate Nazareth, ut Matthaeus exponit, relicta, secessisset in Galilaeam, Capharnaumque, quae ciuitas maritima est, habitatum uenisset, non quidem statim: Poenitentiam agite, praedicare & dicere coepisse; Verum impletum est tempus, appropinquauit regnum Dei. nec ratione sane haec ordiendi dissimilitudo caret: Nam cum Ioannes ad hoc missus esset, ut uiam Domini praepararet; par erat, ut poenitentiam ante caeleste regnum praedicaret.

Secundum Marcum igitur Dominus noster ita orsus est: Impletum est tempus & appropinquauit regnum Dei. Porro autem quod Christus Dominus hoc loco tempus impletum uocat, hoc Apostolus ad Galatas scribens, temporis plenitudinem appellat, ait enim: Vbi uenit temporis plenitudo, misit Deus filium suum &c. Iam enim, quae de Christi aduentu, eiusdemque oeconomia per Prophetas praedicta fuerant, ad finem deuenerant.

Poenitemini, & credite Euangelio. Post omnem tentationem absolutam, Angelorumque ministerium expletum, Ioannem carceri macipatum esse, ad Dominum perfertur. Statim igitur a patria digressus inter caetera coepit dicere; Poenitemini, & credite Euangelio. Non pugnant haec autem cum iis, quae paulo ante exposita sunt: Siquidem poenitentia, quam praedicabat Ioannes, non erat eiusdem rationis cum ea quam exigebat Christus: Ioannes enim poenitentiam praedicando, ad uitae emendationem, hoc est, ad peccatorum, quae in uita designant, detestationem, scelorumque patrum expiationem auditores prouocabat: Christus autem per uerba illa: Poenitentiam agite, Iudaeos a legali litera, ad legalem Spiritum, qui in Euangelis reuelatur, transferre satagebat. Quod autem hic germanus loci huius sit sensus, id ex eo patet, quod αὐτῶν νόμος, hoc est, respicite, uel conuertite uos, statim adiungit: Et credite Euangelio.

At quorsum, dixerit hic quispiam post captum Ioannem Dominum secedit in Galilaeam? Quo peruenis quibusdam, qui uim illi parabant, det locum, selesque doctrinae & curationibus, quas ante crucem & mortem explorare, certum deliberatumque habebat, integrum asseruet. Post has autem expletas, uelut se humiliavit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Post Ioannem itaque traditum selescit; neque persecutionis procellam expectauit, uerum in aliud tempus eam reiecit.

Et praeteriens secus mare. His plane similia exponit Matthaeus: unum hoc solum inter hunc & illum intercedit, quod Marcus Mattheo narrat contraeuius.

Et ingrediuntur Capharnaum. Post Apostolos electos statim subiungit: Et ingrediuntur Capharnaum. Quibus cognata refert etiam Lucas. At unde, inquis, profecti, uenere Capharnaum? Ex Nazareth, ut apud eundem Lucam uidere licet.

Et ingressus in Synagogam, docebat eos Sabbathis. Sabbathis enim, uel solum, uel potissimum inter se coibant Iudaei. idque non tam uirtutis, hoc est, sae ncti-

moniae & obedientiae amore, quam legalis poenae formidine. Nam ut per Sabbathata conuenirent, lege cautum extabat. Docebat ergo Sabbathis in Iudaeorum Synagogis, auditorum animos aucupari, & ad pietatem allicere contendens.

Et stupebant super doctrina eius. Cur stupebant? quia non loquebatur ad gratiam; neque ulli prorsus adlabatur; nec auditorum laudes captabat; sed erat sermo eius in potestate.

Hortabatur enim non ad quauis promiscue; sed ad caelestia, & animae salutaria, perfidisque & obstinatis peccatoribus imperterrite supplicia comminabatur.

Et erat in Synagoga eorum homo in Spiritu immundo.

Per hoc, quod Spiritum hunc immundum appellat, fecernit illum a caeteris omnibus rebus, quae Spiritus nomine designantur. Nam & aer, & anima, & spiritus administratorij, hoc est, Angeli, & ipse etiam Spiritus sanctus, Spiritus uocantur. Ne ergo ob communem illam notionem, in aliquam haesitationem incideremus, Daemonium hoc Spiritum immundum nominat. Dicitur autem hic Spiritus immundus, cum propter obstinatam in impietate mentem secedamque a Deo defectionem; tum maxime, quod obsecnis flagitiosisque operibus mirifice oblectetur.

Et exclamauit uoce magna, dicens: Quid nobis, & tibi Iesv Nazarene? Tetandem, clamat nequam Spiritus, praesentem conicio: te tandem aduenisse suspicor. Nam etsi hoc absolute se scire simulet, perindeque ac si certo sciat, uerba fundat; attamen necdum certam & firmam satis de illius praesentia notitiam hauserat.

Uenisti ante tempus perdere nos. Quorsum haec pertinent? huc utique, nullum nobis amplius locum reliquum facis: nam & impietatem e medio tollis, & errorem proferbis, & Dei notitiam mortalium pectoribus inseris.

Scio quod sis sanctus Dei. Sanctus erat Prophetarum unusquislibet: uerum non loquitur hic de uulgari quopiam uate, aut promiscuae sortis homine; sed unum illum, qui ex uno procedit, praesto esse annunciat: Siquidem per articulum adiectum, unum quempiam praeter caeteris eximium designat; metumque percussus, omnium Dominum sese agnoscere neutiquam dissimulat.

Et comminatus est ei Iesvs. Increpat illum Iesvs, quia ueritati, ut per malignos Demones statureretur, aut per aduersariorum testimonia coonestaretur, opus non erat. unde Euangelista: Et comminatus est ei, dicens: Obmutescere, & exi ab homine. Quin salutare quoque documentum per hoc nobis tradidit, ne uidelicet ullam unquam Daemonibus fidem habeamus, etiam si uera se dicturos profiteantur.

Et discerpens eum Spiritus, & exclamans uoce magna exiit ab eo. Cur Daemon obsessum hunc fudit in terram? Dominus ob id illum iactari, discerpique passus est, ut omnibus palam fieret, Daemonem fuisse, qui dicebat: Scio qui seisc &c. & non hominem: tamen ea sobrietatis uerba essent. Exiuit autem ab illo, nihil eum laedens. Nam etsi immundus Spiritus permissus est eum iactare, & humili sternere, non tamen vulnerare. Indulfit autem Domi-

Christi ratio Iudaeos in stuporem rapiebat, & quare.

Variis r. fus nominis huius Spiritus.

Cur Daemon immundus spiritus appellatur.

Demones Christum peccate non cognoscebant.

Demoniis, etiam uera discenibus, non est fides habenda.

Cur Dominus demoniacum passus est discerpi.

Visa certiora sunt, quam ab aliis audita.

Christi corpus sanitaris instrumentum.

Quo animo sanitas a Deo expectada.

Iudaei nefas putabant Sabbatho curare.

Scripturae multitudinis uocabulo uniuersitate saepe designant.

Cap. 4.

Cap. 4.

nus istiusmodi vexationem, quod imperantis uirtus praesentibus manifesta fieret. At agrum uero hominem cofaueari, aut grauius ea iactatione laedi non permittit. Et mirati sunt omnes. Quae enim propalam cernebantur, certam fidem faciebant; neque enim simplex auditus, qui animum quodammodo diuidit (constituit enim eum medium inter fidem & dubitationem) eorum, quae fiebant, testis erat, sed oculus. Quare etiam non absque stupore inter se disquirebant, dicentes: Quidnam hoc rei est? quid hoc factum portendit? aut nos docet uerius? Imperat malignis Daemonibus, & euestigio e medio facessunt. Prodidant in medium Prophetae, at, haec dicit Dominus, aiebant; hic autem: Ego dico uobis, ait. Ecquae haec noua doctrina? non enim Prophtarum more Deum inuocat; uerum ipse cum potestate: Obmutescere, & exi ab eo, intonat. Omnino omnium hunc Dominum esse, nobis probabile fit. Quamobrem miraculum hoc per uniuersam mox regionem diuulgatum est. Et protinus egredientes de Synagoga. Post signum patratum Synagogam egressi, quod Sabbathum esset, cibi sumendi causa ad discipuli domum diuertunt. Uerum quae illis ministratura erat, febribus detinebatur.

Statim ergo discipuli ea de re illum certiore faciant: siquidem certum de illius uirtute experimentum iam tum ceperant. Et accedens, eleuauit eam. Accessit ad illam Verbum, corporeaque manu extensa, febricitantem erexit. Nam indiuisam se cum carne sua societatem habere, persuasum uolens, pleraque miracula & signa per corporis ministerium edebat. Et ministrabat eis. Socrus Petri a febribus liberata, suum uicissim ministerium & seruitium exhibet: nos per hoc erudiens, ne sanitatis beneficium frustra, aut praeposterè a Deo expectamus; uerum eo praecipue animo, ut sanitatem iam adepti, praecipite illius accuratius parere, Sanctisq; eiusdem necessariae uitae praesidia facilius subministrare ualeamus. Vespere autem facto, cum occidisset Sol. Non temere additur, post Solis tandem occasum multos aegros oblatos esse. Quandoquidem Iudaeis persuasum erat, Sabbatho curare fas non esse: Eius ergo rei causa Sabbathi finem expectabant. Sed & Iudaeorum proceres quoque, ob id Domino insultabant, quod Sabbatho sanaret. At Christi uero discipuli, qui nonnullos iam in fide progressus habebant, uespere non expectata, Ieiunium, ut Petri focrum a morbo exuscitet, rogant. Et curauit multos. Euangelista Marcus Christum multos male habentes curasse asserit; Uerum is, aut scripturarum more multitudinis nomen generatim pro omnibus accipit (scripturae namque dictionem hanc frequenter in eo sensu usurpant, notum est enim illud Pauli: Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi; ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi) aut certe per multos, eos omnes & solos denotat, qui in illum credebant. Fides namque ad praestandum sanitatis beneficium alliciebat. Uerum Lucae contextus cum priori expositione magis facit; ait enim: At ille singulis manus imponens, curabat eos. Et demonia multa eiiciebat. Quae hic dicuntur, ea iis non aduersantur, quae habentur apud S. Lucam. Ille enim scribit ad hunc modum: Exhibant autem Demonia a multis clamantia & dicentia: Quia tu es Filius Dei, Et in-

crepans, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum Christum esse. Marcus autem compendio usus, illud: Clamantia & dicentia: Quia tu es Filius Dei, tanquam e superioribus notum, praetermittit. Quia sciebant eum. Demones norant illum Christum esse: iam enim de uirtute illius experimentum ceperant; partim quidem ex miraculis, quae iam ante patratat; partim uero ex peculiari modo & ratione, quae signa & uerba faciebat.

Et non sinebat ea loqui. Non patiebatur haec illos dicere: nos per hoc, ut paulo ante dictum est, docere uolens, ne ullum omnino testimonium a Daemonibus recipiamus. Et diluculo ualde surgens. Cum his per omnia conspirant, quae narrat Lucas: Facta autem die, scribit ille, egressus, ibat in desertum locum: & turbas requirebant eum. Marcus autem Apostolos multitudinis aduentum anteueruisse insinuat; ait enim: Et profectus est eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum inuenissent eum, dixerunt ei: quia omnes quaerunt te. Uerum haec non pugnant; fieri enim potuit, posteaquam Apostoli ad Iesum iam perucnerant, turbas mox a tergo consecutas, Christum comprehendisse, enixaque, ut illum apud se detinerent, contendisse. Dominus autem peregrinationis suae tempus breue futurum compertum habens, doctrinaeque suae thesauros cum aliis quoque communicare uolens, illos, ut ab incepto desistant, admonet. ait namque: Eamus in proximos uicos, & ciuitates, ut ibi predicem, &c.

Ad hoc enim ueni. Commode hoc subdit Euangelista: Neque enim sola Diuinitatis illius auctoritas, per hoc adumbratur; uerum etiam spontaneae euacuationis humilitas. Lucas autem, quod uerbi oeconomiam exprimat; ad hoc enim missus sum, scribit. Quare in Patris de uerbis incarnatione beneplacitum, Apostolatus nomine designat. Quin etiam Ioannes, quando; Poenitentiam agite, appropinquat enim regnum caelorum, in deserto praedicabat, ad unum hoc mysterium spectabat. Nec enim aliud illi regnum caelorum annuntiabat, quam Verbum caro factum est, hoc est, Christum. Egressus abiit in desertum locum. Secedit Christus puillum in desertum locum quod absens eorum desiderium acuat, qui illum sequebantur; subque nos exemplo admonet, ut post miraculum patratum, aut opus aliquod illustre perfectum, aliquod seorsum secedamus, ne quod inanis gloriae uenenum, aut humanae laudis studium, in animos nostros irrepit; sed Deo sua ubique gloria, debitaque gratiarum actio nusquam non costet. Ibi orabat. Orabat autem, non quod is uillo prorsus precu praesidio egeret; sed quod praestantissima cuiusque actionis formam seipsum nobis proponere uellet. Et erat praedicans in Synagogis eorum. Praedicat in Iudaeorum Synagogis Dns, quo unum ex ueteri & nouo Testamento doctrinae corpus absolui; selesq; ueteris aequae, ac noui instrumenti auctoritate ostendat; & non alterius tantum, ut impij nugantur haeretici. Ubique autem; quod doctrinae suae robur & fide conciliet, uerba sua miraculis cofirmat. Et uenit ad eum leprosus deprecans eum. Qui terrarum orbem, ab impietatis lepra expiatum uenerat, is nunc lepraem, quae corpori cohaerebat, expiat. Quod autem illud in integrum restituat, quod est secundum naturam, primo omnium mentem per fidem & spem emundat. Dicit autem ad eum leprosus:

Demones duplici de causa Dominum esse Christum esse colligebat

Demoni testimonium de ueritate suscipit. cap. 4.

quale erit regnum quod loq. annuntiabat. cur Dominus post patratum miraculum secedat in desertum.

Christus non sui, sed nostri causa orabat.

Christus animam ante corpus sanauit.

Si vis, potes me mundare. Noui te omnia posse, modo sola ad sit voluntas. Si operari placuerit, nihil exat, quod impedire te valeat. Ex tota anima leprosus aiebat: Certo scio, te id posse; sed neq; ignoro quoque, hoc me beneficio prorsus indignum esse: Iusto namque iudicio Dei patior, quaecunque patior. Quamobrem si id beneficij prestare nolueris, non repugno.

Iesus autem misertus eius, &c. Seruator misericordia motus, leprosum tangit. Eccur, ais, Dominus hominem lepra contaminatum tangit, & non solo verbo sanitatē illi restituit? Lex Moysaica eum pollutum pronūciabat, quicumque leprosum contigerat. Vt ergo constet, naturalem scēditatem Seruatorē inficere non posse: Tum rursus, vt legem illā contra se latam non esse ostendat; sed contra ceteros homines, quantumlibet excellentes, dicit leproso: *Volo mundare.* Verboque prolato morbum mox fugat; adeoque quod verbo leprosus dixerat, hoc ille opere ipso verum esse demonstrat. *Vide nemini dixeris.* Non indigeo tua predicatione; si enim morbus, quo laborabas, me non predicauerit, munditia tua nulla erit. *Sed vade, & ostende te principi Sacerdotum.* Quod impudentē Iudaeorū linguam obstruat, secundū legis decretū, ad Sacerdotū principē mundatum amādat. *Vade,* inquit, *ostende te Sacerdotum principi: vt cum paulo post, veluti erroneam & impostorem me persequeretur, tutē mihi testimonium perhibeas, & q̄ a me sanatus fueris, & quod iuxta legis præsceptū, Sacerdotis iudicio te sistere iussus. Ostēde te nihilo facies, ne extra hominū cōsortiū eiciāre: Siquidē lex cauebat, vt lepra cōtaminatus, tanquā pollutus, extra castra maneret. Quod si qui spōte mundabantur (id quod Dei volūtate contingere nonnunquam poterat) illi extra hominum cōsuetudinē non proscribebantur. Interim dum summus Sacerdos illiusmodi homines expiatis declararet, tanquam adhuc cōinquinati, vnā cum ceteris pollutis, extra castra consistere compellebantur.*

Et egressus cepit predicare. Leprosus hic debita gratitudinis nequaquam oblitus, vbique locorum benefactorem suum laudat, & prādicat.

CAPVT II.

T *Venerunt ad illum ferentes Paralyticū.* His non absimilia exponit Lucas quoque, vno illo duntaxat excepto, quod ciuitatis, in qua miraculū editū fuerat, nomen nō exprimat. Matthaeus verò, quod de tecto reuulsonarratur, suppresso, eadē ferē verborū serie, signū in sua ciuitate factū scribit. At ciuitas illius non Capharnaū; sed Nazareth habebatur: nisi quis Capharnaū ob id forsā ciuitatē illius appellatam dicat, quod frequenter admodum in illa degeret, multaque subinde miracula in ea patraret. Sunt qui putent, (quod loca illa paruo interuallo à se inuicem distarent) Euangelistas non tam curasse, vt locum prācisē indicarent, quā vt miraculum ipsum exponerent; de hoc autem omnium sententias inter se conspirare; etiamsi alij alio modo historiam texant. *Et cum non possent offerre eum illi, prae turba.* Venerunt ergo, qui paralyticum baiulabant: Cum autem ianuam magna hominum multitudine vndique obseptam comperissent, adeo vt

nullus omnino per illam aditus ad Christum pateret, (Nec enim ij, qui intus erant, ih̄s, qui foris vrgebant, concedere, aut vllum prorsus accessum ad medicum indulgere volebant) capto repente consilio, cum salutis aegri essent oppidō auidi, supra domum conscendunt, rēmq; ob certam sanitatis spem, adoriūtur nouam, planēque inusitatam. Etenim tecto euerſo, lectum vna cum onere, hoc est, virum paralyſi detentum, vnā cum grabato ante Christi Seruatoris nostri pedes in terrā dimittūt.

Cum autem vidisset Iesus fidem illorum, ait Paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Hic tu mihi nūc Christi Domini benignitatem, & mansuetudinem perpende: Perpende, inquam, quomodo transactis, quae modō audiuiſus, aegro mox peccatorum veniam indulgeat, non ignarus, quod illo minus erat, paulō pōt vltro illi obuenturum. Dominus itaque fide illorum comperta, quem sumpserant laborem, inanem abire, nequaquam passus est; ait autem: *Fili, vel, vt Lucas habet, homo, dimittuntur tibi peccata tua.* Quod autem Paralyticum hunc filium vocat, illud, aut propter fidem, quam de ipso conceperat, facit; aut certē ad creationis causā respicit. At quid hoc est, inquit intra se ille, quod de peccatis audio? Aliud expecto, & aliud largieris. Detulerunt me huc illi, vt recuperata sanitas in ambulem, tu verò aliud pro alio sanas? Cernis haud dubiē, quae illi nō cernunt. Cognoscis enim, quae secretō admisi, quae illi non cognoscunt. Anima prae corpore laborat; morbi itaque causam ē medio submouens, ipse etiam morbus vnā submouebitur. *Quid est facilius dicere: dimittuntur tibi peccata tua, &c.* Vtique peccata re ipsa dimittere difficilius est, quā dicere: dimittuntur tibi peccata tua. Neque enim is faciliē falsitatis redargui potest, qui dicit: dimittuntur tibi peccata tua; quippe cū hic effectus sub sensum non veniat: Siquidem vulnus non patet, vt medici virtus diiudicare possit. Dicit ergo, vtrum est facilius, dicere ne, an facere? haud dubiē dicere; quandoquidem opus, quod promittitur, sensibus non obiicitur. Quia ergo fidem non habetis, en opus adiicio: quod illud statuatur, quod sub aspectum non cadit. Etenim si Dominus primū exterius paralyticum sanasset, atque deinde peccata illi condonasset, rati fuissent, primū quidem prāstitum, secundum verò manere incertum. Quia ergo primū erat ambiguum, vulgōque parum creditum, adiectum est secundum: nempe opus ipsum, quod hac ratione infidelitas redarguatur, quodque animo agitabat, vanitatis reuincatur.

Tibi dico surge, & tolle grabatum tuum, Tibi, ait, dicomente hoīce; infideles enim sunt, malāq; & improba animo volūt. Te, inquā, non illos cōpello; quandoquidem remissa sunt tibi peccata tua; idoneūsq; sermonum meorū auditor euasisti; & dignus nihilo fecius habitus, cui sanitatis beneficiū impēderetur. Surge proinde, sublatōq; grabato vade in domum tuam. *Et statim surrexit ille.* Exiit ex ore verbū, & uestigio cōsecutū est miraculū. Rediit statim sua vis corpori, totūque extēplō consolidatū est. Paralyticus autē sanitatis sensu percepto (hūc namq; Dñs illi impertuerat) in pedes mox se erigit, plantarūque, ac ceterorum membrorum articulos & nervos intendens, sanus in domum suam abiit.

At quorsum

At quorsum Seruator signum patraturus, prāmittit: *Vt autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata?* Haud alia de causa istud facit, quā vt planum hinc fiat, diuinitatis vim, propter indiuisam vtriusque vnionem, in humanam quoq; naturam sese diffundere. Quod ergo dicit, eiusmodi est: Quamuis homo iam factus, cum Deus alioqui essem, propter carnis oeconomiam in terris degam, & familiariter cum hominibus agam, nihilo fecius, vt Deus, signa omnem rationem superantia edo, peccatisque obstrictis, peccatorum vincla relaxo. *Ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum.* Quod maioris momētī erat, puta peccatorum remissionē, missum faciunt; id vnum autem, quod in omnium oculos incurrebat, demirantur. Etenim si rectam rationem inire voluissent, dicere omnino debebat: iam non tātū paralyticum surrexisse admiramur, quantum hinc edocti, animam illius sanitatem, hoc est, à peccatis liberationem, consecutam credimus.

Et egressus est rursus ad mare. Iterum post editum miraculum, doctrinam in medium proponit: viam hac ratione, ad certam indubitatamque fidem auditoribus aperiens. *Et omnis turba veniebat ad eum.* Dum omnem turbam ad eum venisse scribit, qui illum sequebantur, non Scribas, aut Phariseos, extitisse insinuat; sed homines simplices, omnisque fuci & astutiae expertes, nec non sanō incorruptoq; iudicio prāditos. *Et egressus est rursus ad mare.* Obserua hic quo modo Seruator noster, nusquam non ab omni prorsus ambitione, & fastu alienum se ostendat: Neque enim cum ingens multitudo ad eum conflueret, ad frequentes ciuitates se conferebat; aut in medium forum se inferebat; verum ad desertum, vel montem sese recipiebat. Per hoc nos admonens, ne quicquam vnquam ad ostentationem faciamus; sed secessum quaramus, cum aliās saepe, tum verò prācipuē, quando sacrarum rerum meditationi insistendum, aut de rebus ad salutem necessariis differendum est. *Et cum praeteriret, vidit Leui Alphaei, &c.* Seruator noster nō per diuturnum rerum vsum, vt ceteri mortalium solent, discipulorum animos explorat, verum vt is, qui omnium hominum cōscientias intimē compertas habet, quos idoneos iudicat, seligit. *Quare si quam margaritā cōno obrutam, alicubi iacentem viderit, eam mox ē sordibus excipit, latentēque animae eius candorem in lucem producit.* Egressus igitur comperit Leui, ad telonium sedentem. Est autem Leui hic idē omnino cum Euangelista Matthaeo: Et quidem B. Marcus & Lucas nomen, quod illi familiare erat, primāua appellatione obnubunt. At ipse verò Leui, dum Euangelij historiam contexit, palām, quae ad se pertinebant, denunciat, ait enim: *Cum transiret Iesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthaeum nomine.* Quod enim medici artem impensius admireris, suum ipse vulnus aperit. *Sequere me.* Hominum amator; Seruatorque noster Iesus, Leui, tamen si totus, quātus erat, in iniquitatum foecibus immerſus iaceret, nō aspernatur; sed elementer inuitat, amantēq; ad se vocat; ait autem: *Sequere me.* Ille verò animae salutem ceteris omnibus potiore ducens, cunctis desertis, se totum euestigio, vocantis nutui, & voluntati mācipat; neq; morosa dilatione Christū vocantē contristat; verum ob vocationis beneficium, gratum se de-

clarat: Nam magno mox conuiuio in domo sua instructo, cum Christum ipsum, tum ceteros omnes familiaritate coniunctos, benignē ad illud inuitat. Facit id autem, ne ipse solus beneficiū accipiat; sed reliqui omnes, qui vocati ad epulum venerant.

At is vero, qui illum in discipulorū numerum cooptauerat, nihil prorsus cunctatus, aut veritus, statim in domum illius ingreditur; in qua, prāter vnā patris familiās poenitentiam, nihil prorsus boni comperit. Neque ob id tamen succenset, aut, quod acciderat, probrosē obiectat; verum tōnquam naturae Dominus, ad conuiuium ingressus, vnā cum ceteris comedit & bibit, susceptaeque carnis veritatem, omnibus palām ostendit: Neque oblatam interea benefaciendi occasionem negligit.

Scribe autem & Pharisei videntes, &c. Venerunt eō etiam Scribae & Pharisei, non quidem quō aliquid discant; verum quō in ea, quae fiebant, curiosē inquirant. Cum ergo Publicanos vnā cum aliis accūbere vidissent, Discipulos vocant, & quod fieri conspiciantur, malignē insulant.

Non necesse habent sani medico, &c. Et vos quoque medici opera egetis, ait: nā nisi malē haberetis, Medici benignitatē in culpa nequaquam poneretis. Neque enim nescio hoīce Publicanos esse; neque aegritudinem, qua illorū animē tenentur, ignoro. Noui quod aegre habeant, nisi enim aegre haberent, curationis gratia ad illos nō venisē. At cur, inquis, Scribae & Pharisei Seruatorē eo nomine reprehendunt, quod cum Publicanis & peccatoribus cibum capiat? Quia lex inter Sāctum & Profanum fecerbat: Pharisei autem Christum ita comparatum ignorabant, vt supra legis cōsuetudinem, clementiam & gratiam exhibere vellet, & posset. Lex enim polluta omnia simpliciter reiiciebat, Christi autem gratia, malum in bonum conuertebat. Neque enim Christus venerat, vt Iudex; sed vt medicus. Quare quod Medicorum professio, & ars deponit, familiariter cum iis agebat, qui sanationis egentes erant.

Quare discipuli Ioannis & Phariseorum ieiunant, tui autem non ieiunant? Posteaquam primam quaestionem solutam vident, adoriuntur secundam; dicunt autem: *Quare discipuli Ioannis & Phariseorum ieiunant, tui autem non ieiunant?* Hoc autem quaesito aliud nihil moliantur, quā infinitē sapientem arte capere, infinitēq; rectum, certae cuiuspiam prauitatis reum facere.

Numquid possunt filij nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, ieiunare? Nunc nuptiarum, nunc vocationis, nunc doctrinae tempus est; nunc pueri educantur; nunc vocati laete palcantur; nullus nunc ieiunationi locus est. *Non possunt filij nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est ieiunare.* Dominus autem tempus, quo in carne cū discipulis familiariter versabatur, nuptias vocat: quia omnem aegritudinem omnemque animis molestiam secundum se secludere natum erat. Is enim iustam lugendi causam habet, qui bonum, quod desiderat, nō obtinet: siquidē optati boni absentia, sua natura affligere solet: expetitur nanque eius fructio: At vero, qui praesenti bono iam potitur, is ab omni cura mētorēque solutus iure mēritoque letatur. Ceterum humanae naturae sponsus, est illius dux, & princeps, Dei nimirū Verbū caro factū, quod offert nobis semē vitae. Quādo ergo auferetur ab illis, hoc est, Apostolis, sponsus, tunc d. n. u. m.

Et ij

Magna leprosi curam habent & fides.

vis diuina in humana Christi natura se diffunde - bat.

Maius est animo quā corpore si sanitatē prestare.

Cap. 5. Cur Christus Paralyticum filium vocet

Turbae & simplices sequuntur Christū, Pharisei non item.

Peccatorū remissio non cadit sub sensū.

Vt certō eligat, nō eger pro - ba ioue Deus.

Matthaeus binomius extitit.

Christus peccatores clementer ad se inuitat.

In domo Matthaei nihil boni cōpētū, prāter patris familiās poenitentiam.

Pharisei Christi eloquentiam malignē interpretantur.

Pharisei aegritudinem a Publicani.

Christus supra legē operabatur, venterque, idē nō vt Iudex, sed vt medicus.

Iudaei infinitē sapientem arte capere, infinitēq; rectum, certae cuiuspiam prauitatis reum facere.

Cur Domini tempus, quo in carne versabatur, nuptias vocat.

Humanae naturae sponsus, est Christus.

ieiunabunt, praesentiam illius desiderantes. Ieiunabunt autem, quod a corporeis voluptatibus seiuncti, sequestratique, saltem secundum spiritum cum illo versentur. *Cum auferetur ab illis sponsus.* Hoc est, quando is ad caelos assumetur, qui Ecclesiam sibi desponsaturus est: Siquidem priori nupta, hoc est, Synagoga eiecta, repudiataque, facta est noua quaedam desponsatio. Desponsatio autem aliud nihil est, quam arrabonis datio. Arrabo porro, qui hic intercessit, est Spiritus sancti gratia: per hanc enim, & mundus credidit, & piscatorum coetus terrarum orbem flexit, & in aliud vitæ genus transformauit. *Nemo assumetum panni rudis, &c.* Quomodo, inquit, rudis intonsusque pannus, si obsoleto vestimento assuatur, natiua sua firmitate eiusmodi indumentum discindit: & ut vinum nouum, in vetustis vres immissum, suo calore & vapore vres dirumpit; ita hic quoque contingit. Cum enim Apostoli noui Testamenti Praecones & Doctores sint instituti, non debent nunc veterum ceremoniarum, & obseruationu legibus obstringi. Vos itaque, qui priscis illis ritibus, & consuetudinibus etiamnum addicti, obstrictique; hereticis, Moysaica ieiunia merito obseruatis: Isti verò, qui, ut noua, anteq; inaudita praeccepta, & leges hominibus tradant, designati sunt, ad vestras ieiunationes hoc tempore compelli non debent, nec iure quoque valent. At suis nihilominus locis, vna cum ceteris virtutibus, ieiunij quoque obseruantia, & religionem ostensuri sunt. Non quod aliqua legis necessitate ad hoc adigerentur, aut quod vestro more, aut sensu, veteribus ritibus adhuc insistendum arbitrabuntur; sed quod hoc medium veluti salutare, & opportunum, ad virtutis perfectionisque studium, suo postea tempore adhibebunt.

Enimvero inter eos, qui in Moyse, & eos rursus, qui in lege gratia ieiunij dant operam, hoc, praeter caetera, interest, quod illi quidem ieiunia a Deo praefinita habebant, quae proinde modis omnibus exple re obligabatur, etiam si aliis nolissent; hi verò virtutis amore, liberaeque voluntatis electione ieiunant verius, quam vlla omnino legis coactione. Quod si verò quadragesimale, vel aliud quodcumque ieiunium definitum habemus, propter ignauios, & negligentes; quò nimirum ij quoque officium faciant, praefinitum habemus. Studiosi namque, pietatique dediti, certo animi consilio, propensaque voluntate ieiunium illud persoluunt magis, quam vlla omnino legis, aut praeccepti vi compulsi.

Et factum est iterum cum Sabbatis ambularent per sata. Discipuli cum veritate iam praesente aetatem agentes, exemplumque a Christo Domino mutuantes, in vmbatilibus & typicis illis rebus liberius se gerunt: Eapropter perpetua illa a rebus mundanis quiete, per, & propter Christum Seruatorem paulatim iam sese prodente, figuralis Sabbati requiem minoris faciunt. Etenim cum Sabbato quodam nihil, quo inedia sedarent, ad manum esset, spicas citra scrupulum velunt, semadenque inde excussum, in corporis alimentum vertunt. At illi verò, qui veritatis expertes, typis etiamnum seruebant, pro vmbis depugnant, illique, qui absolutam in omnes potestatem obtinet, eandemque pro libitu cum aliis communicat, insultant; dicunt enim: *Eccedite discipuli tui in Sabbatis faciunt, quod non licet.* Obiciunt haec autem illi,

quia non expendunt, legislatorem sua lege haud teneri: Neque enim quicquam est omnino, quod regi in suis legibus non liceat. Dominus autem nulla insultatione, aut potestatis ostentatione, sed patrum tantum exemplo vsus, intentatam calumniam, mansueta oratione refellit. Nam etsi illi corporales ritus, resque typicas magni facerent, neutiquam tamen tanti faciebant, ut naturae necessitati illas anteferrent. Praeteris autem in medium adfert Dauidem, qui legis sanctimoniam aduersatus videri potuit, quando sacerdotalem annonam accepit, acceptamque illis, qui cum ipso erant, in escam distribuit. Facit hoc autem eo consilio Dominus, quod per honorem, & reuerentiam, quam Dauidi deferrebant, compescat impudentem sycophantiam, quam Apostolis malignè intentauerant.

Numquid legis, quid fecerit Dauid, &c. Quasi dicat: si Prophetam Dauidem a violatae legis crimine absoluitis, eò quod non temerè, verum rerum nec essariarum egestate compulsi, in legem praeruaricatus fuerat; cum is tamen tamquam seruus, legi obnoxius esset: cur discipulis meis succederis, legemque contra illos vindicare contenditis, quod panis obsonio destituti, lautioris mensae loco, seminum apparatus apposuerunt? An non Dauidem legis seruitute obstrictum meministis? Ego autem, etsi Filius hominis dicar, Sabbati nihilominus Dominus sum. Vocat autem Dominus seipsum hominis Filium, quia ut verus homo, inter homines versabatur.

Sub Abiathar principe Sacerdotum. Cum Regum historia, quod de Dauide hic exponitur, sub Achimelech sacerdotio accidisse commemorat, cur Dominus ad Abiatharem Sacerdotum principem factum hoc transfert? Sunt qui Achimelechum binominè extitisse existimant; adeoque hunc eundem esse omnino cum illo. Alij Regum libros Achimelech tamquam simplicis sacerdotis meminisse respondet; Abiatharem autem, cuius hoc loco Saluator mentionem facit, per idem tempus Pontificem, hoc est, summum Sacerdotem fuisse. Et huic sententiae satis fauet Scripturae contextus: Neque enim Achimelechum Pontificem, sed Achimelechum sacerdotem, pluresque alios Dei sacerdotes, Saulis iussu, trucidatos asserit.

CAPVT III.

Introuit iterum in Synagoga; & erat ibi homo habens manum aridam, &c. Euangelista Lucas caeteris adiungit, docendi gratia in Synagoga venisse: Tum sanitate potitum, dextram manum aridam habuisse. Matthaeus autem de miraculo hoc in hunc modum scribit: *Et dixit illis Iesus: Quis erit ex vobis homo, qui habet ouem unam, si ceciderit haec Sabbatis in foveam, nonne tenebit, & leuabit eum? Quanto magis melior est homo oue?* Omnia haec summo consensu probant, humanae salutis causa, corporale Sabbatum soluere, nefas non esse: Neque enim ex diuinis tantum Scripturis Dominus id euincit; sed oppositum statuentes, euidetibus, planèque inuictis rationibus refellit; adeoque miraculum ab omni prorsus crimine, sinistraque suspitione alienum esse ostendit. *Et circumspiciens, &c.* Circumspicit Christus Dominus, quod ab alienatos vultu, ipso, si fieri queat, alliciat; simulque Sabbathisne

Christus Dominus Synagoga repudiata, Ecclesiam nunquam sponfam complexus est.

Apostoli noui Testamenti Doctores.

Quo sensu Apostoli ieiunarent, & ieiunandum praefiniuerint.

Quid intercedat inter Iudeorum & Christianorum ieiunia.

Ieiunia propter negligentes precipue indicta.

Apostoli corporis necessitatem Sabbathato anteposuerunt.

1. Reg. 21.

In magno honore & pretio Dauid apud Iudaeos.

Tantum intercedebat inter Dauidem & Christum quantum inter seruum & Dominum. 1. Reg. 21.

Achimelech & Abiathar quorundam sententia vau & idè

Cap. 6.

Cap. 12.

Licet Sabbathum solueret ob hominum salutem.

Sabbathisne curare, animam saluam facere, an perdere liceat, ex Pharisaeis interrogat. At illi tacuerunt: intelligebant enim, utcumque responderent, se captos, foreque, ut integrè omnino sanitate, aegro restitueret. *Surge in medium.* Constituit aegrotum in medium, quò ipso aspectu eos fleat: nempe ut spectaculo hoc fracti, ruboreque, ob sanati hominis praesentiam, perfusi, furere desinant, omnemque malitiam semel ex animo eiiciant. *Et dicit eis, licet Sabbatis benefacere?* Marcus & Lucas Dominum ex Pharisaeis id sciscitatum scribunt, Matthaeus autem Pharisaeos, liceret ne Sabbato curare, ex illo interrogasse narrat. Vtrumque accidisse verisimile fit. *Dicit homini, extende manum.* Verbo adiungit signum: nam vbi primum homini dixit, *extende manum*, isque extendisset, statim per solam vocem consecutus est sanitate. Dominus autem per haec omnia, & rationem pro discipulis reddit, eosque a Pharisaeorum calumnia defendit, & vitæ, quod tenebat, institutum, legali multis partibus sublimius esse ostendit. *Excuntes autem Pharisei.* Pharisei ob miraculum, quod merito venerari, & admirari debebant, malitiae malitiam adiciunt: vsque adeo liuor & inuidia illorum mentem occæcauerat. *Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare.* Ne rei naturæ vim adferat, hoc est, ne quid grauius, ante praefinitum tempus, ab iis patiat, qui de industria vitæ illius insidiabatur; (id quod, si diutius apud illos haesisset, futurum omnino erat.) Tum rursus quo ea secessione, quantum res ferebat, gratiam illis faciat, hoc est, ut praepediat, ne citius, quam par erat, nefario caedis Christi scelere sese cõmentent, vna cum discipulis aliò cõcedit, eque illorum conspectu tempestiue sese subducit.

Et multa turba a Galilæa & Iudæa secuta est eum. Cum Euangelista Marcus, magnam hominum turbam Christum, a Galilæa consecutam dicit, breui compendio multa simul comprehendit: Neque enim ambitiosè, magnoque verborum apparatu & pompa, verba de Christo facere soliti sunt Euangelistae, singula videlicet, quae, vel dicta, vel facta fuerant, prolixa narratione exaggerando; verum quò auditorum infirmitati consulant, oppositum sectati, omnia breuiter & concisè narrat. Si enim omnia & singula (quod fieri alioqui nequibat) scripto complexi voluissent, ne ipse quidem mundus, ut Ioannes Theologus loquitur, libros, qui scribendi erant, capere potuisset. Nihilominus quò illustra Christi opera, in omnibus illis locis late percrebuisse, ingens vndique mortalium turba, ad illum consuebat: partim quidem ut ea, quae praclare ab eo fiebant, coram viderent, visaque aliis denuntiarent: partim verò, ut omnis generis morbis detentos, ipsi offerrent; oblatique sanitate ab illo impetrarent.

Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum. Christus Dominus sectantium, certatimque in se irruentium studio oblectatus, ampla mercede laborem illorum pensandum existimauit: Quare omnes illorum infirmos integrè mox sanauit.

Et spiritus immundi procidebant ei: & clamabant, &c. Cur Christus immundis spiritibus: *Tu es Filius Dei*, clamantibus, pronaque adoratione, se Dominum suum agnoscere, testantibus ne se manifestum faciant, imperat? Ne eiusmodi vociferatione Scribarum & Pharisaeorum iram magis excitent, eo-

rundemque inuidiam vehementius accendant. Afferuabat enim passionem ad tempus a se definitum.

Et ascendens in montem, vocauit ad se, quos voluit. Christus Dominus non temerè, verum, ut Lucas scribit, orationis causa, in montem ascendit. Plurimum enim miraculis orationem adiungit: nò quò per hoc progressum in virtutibus faciat; sed quò nos exemplo hoc excitati, in Dei oratione pernoctare discamus, ipsumque bonorum operum, quae facimus, causam, ut effectorem, & adiutorem statuamus: adeoque illiusmodi donorum largitorem, debitis hymnis & laudibus offeramus.

Inter alia quoque, Ecclesiae duces & pastores admonere per hoc voluit, ut prius in oratione pernoctent, quam illis manus imponant, quos ad sacrorum ministerium consecrare deliberatum habent; ne fortè eiusmodi promotio frustra cadat. Ille enim qui omnium corda, ut Deus, explorata habebat, omniaque, quae futura erant, accuratè tenebat nò absque iudicio Apostolorum delectum habuit. Etsi in terram, quò palam fieret, non ipsam hominum naturam in causa esse, ut alij seruentur, alij pereant; sed liberam vniuscuiusque voluntatem, Iudam Ischariotam, sciens volensque, in Apostolū acieuerit. Vnusquilibet namque se ipsum vita, vel interitu dignum declarat. Nam quò Dominus Iesus Iudam traditorem iore nò ignorauerit, id Euangelia passim commonstrant.

Cum ergo dies factus esset, ut Lucas narrat, aduocauit, quos voluit, duodecimque ex toto numero (aderat enim plures) selegit, illorumque Apostolos nominauit. Selegit autè ad operis, quod tum praeparationem; & ad muneris rursus, quod suo postea tempore obtituri erant, procuracionem. Delectis porro morbos curadi, demonestque pellendi virtutem, & potestatem impertiuit.

Et imposuit Simoni nomen Petrus. Ne quis casu, aut temerè Apostolos electos putet, Euangelista singulorum nomina ordine recenset. Dicit autem Simoni imposuisse nomen Petri, quò nimirum nomen ipsam anticipet. Quia enim Christus Dominus supra Petram, hoc est, supra infractam, sanamque Petri doctrinam inconcussamque eiusdem fidem, Ecclesiam suam aedificaturus erat, ob id Prophetico spiritu Petrum illum appellat: Filios autem Zebedaei; Iacobum nimirum & Ioannem, Boanerges, hoc est, filios tonitruui vocat: Siquidem diuina illorum praedicatio magnum quendam & illustrem sonitum, per terrarum orbem datura erat. Nominauit ordine deinde caeteros.

Et veniunt ad domum. Duodecim Apostolorum electione facta, mox in domum se recepit; Sed neque hic quoque requiem inuenit; sequitur enim: *Et conuenit iterum turba, ita ut non possent, neque parum manducare.* Cum autem audiissent sui, exiuerunt tenere eum: Dicebant enim, quoniam in furorem versus est. Vnde isti venerint, vel vnde Christum furere audierint, discretè non exponitur: Probabile fit autè, malum hoc a Scribis & Pharisaeis, qui ab Hierosolymis venerant, ortum fuisse: Illi enim cum admirabilia illius facta audiissent, turbasque ingentes vndique circumfusas vidissent, inuidia simul & ira perciti, & quasi in vasa furere dixerunt: atque ita, ut eum tenerent, irruerunt, aliique, ut idem facerent, auctores fuere. Arbitrabantur enim id

Omnium bonorum operum causa est deus.

Sacra ordinationi preces praestantur.

Non natura, sed voluntas praeparationis causa est.

Ecclesia sit praeparata, sicut Petrus, sicut doctrina fundata.

Cur Ioannes & Iacobus Boanerges appellati.

illum pati, quod ipsi reuera patiebantur. Furia enim aperta, & pudenda mentis vafania erat, tatarum rerum opificem, tantumque animarum curatorem, celestisque doctrinae magistrum, in furorem verfum existimare. Quare statim de quibusdam, disertis verbis haec subdit: *Scribe, qui ab Hierosolymis descenderat dicebant, quoniam Beelzebub habet.* Quandoquidem iis, quae facta fuerant, gloriosaeque subinde ab eo fiebant, contradicere omnino non poterant, alia rursus via illius opera in calumniam rapere conantur: blasphemant enim in Beelzebub daemioniorum principe daemonia eiicere. Quamobrem turbae multo in Christum aequiores, multoque in illum benigniores erant, quam Iudaeorum proceres. Horum enim mentis iudicium impediabat ambitio, vanaeque gloriae cupiditas; illorum vero quaedam tantum animi hebetudo, mentisque caligo. Hac autem semel discussa, qui ante caecutiebant, facili negotio ad veritatis lucem, veramque Dei cognitionem adducitur. Porro Legisdoctores non ex inscitia, sed de industria calumniabantur, remque a diuinis legibus alienissimam, Christo tribuere non vercebantur; Puta daemionum opera daemones ab hominum corporibus profligare. *Quomodo potest Sathanas Sathanam eiicere?* Dominus ab ipsa rerum natura, quod illi dicebant, fieri non posse, validissime probat: Siquidem omne omnino regnum, intestinis tumultibus & seditionibus inter se dissectum, non potest paulatim non infirmari, penitusque tandem dilabi. Hoc ipsum etiam in familiis, & ciuitatibus, & quibuscunque aliis communitatibus contingere videmus. Eapropter si Sathanas regnum inter se diuisum est, vt reuera diuisum est, si Sathanas Sathanam ex homine pellit; interitum vicinum sit necessum est. Quandoquidem imperium, quod daemones obtinent, in homines potissimum obtinent. Si hoc autem sibi mutuo admittunt, nihil aliud dici potest, quam regnum illorum dissolutum iam esse. Quod si vero diaboli regnum adhuc subsistit, itaque rerum humanarum etiamnum potitur; manifestum fit, regnum illius nec dum medio sublatum esse: atque ideo Sathanam diabolum non expellere. *Nemo potest vasa fortis, &c.* Quandoquidem homines propter peccata, daemionum vasa euaserant, inque potestatem illorum deuenerant, fieri non potuit, vt daemones suo illo peculio prius orbarentur, quam bello fusi, in vincula peterentur: ne amplius videlicet sese erigere, nouaque in posterum bella, de adempra sibi possessione ciere possent. Haec autem daemionum fusio, & in vincula petitio, a daemionibus nunquam est facta: Sed neque fieri quoque potuit, vt ipsi ea potestate, quam in homines exercebant, se mutuo quandoque spoliarent. *Qui blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem.* Blasphemiam in Deum (quem Spiritus sancti nomine designat: siquidem vt Spiritus sancti virtus est regnum Dei; ita conuictum in Spiritum sanctum, est blasphemiam in Deum) venia indigna pronunciat. Caeterum ob id peccatum hoc venia indignum perhibetur, quia ex se veniae causam non adfert: At vero blasphemiam in Filium, cum altera illa collata, venia dignam affirmat. Nam et si hic ipsa Deus esset, vulgo tamen tenuis fortis, obscurique generis homo habebatur. At grauius censetur peccatum, quod committitur in Deum, quam quod

in homine. *Non habebit remissionem in aeternum,* Apud Mattheum legitur: *Qui dixerit verbum in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro,* hoc est, neque supplicium in hoc seculo in blasphemos constitutum euadet, neque illud etiam, quod in futuro. Quandoquidem lex morte eum mulctari iubebat, qui in Deum blasphemus extiterat. Cui legis decreto Dominus seie conformans, eiusmodi peccatum neutrobique remissum iri comminatur. Retinetur hic autem ea condonatio, quae fit per Baptismum: siquidem per id tempus, nec dum opportunum erat, ea de re apud Iudaeos verba facere. Nam absolutio isthaec medium quodammodo obtinet, inter iudicium, quod exercetur in hoc seculo, & condemnationem, quae in futuro: Quandoquidem omnis omnino baptizatus, huic seculo certa quadam ratione moritur; adeoque a legis onere, & condemnatione absoluitur; notum est enim illud Pauli: *Deus est, qui iustificat, quis est qui condemnet?* Interim examen, quod inter hanc & illam vitam intercedit, baptizatus non euadit. Itaque miracula, daemionumque expulsionem, quae solius Spiritus sancti opera sunt, Sathanas attribueret, nefarium, citra vllam controuersiam, manifestumque blasphemiae crimen est: & illud quidem eiusmodi, vt nullum ex se veniae locum reliquum faciat. Haec autem cum de blasphemiae peccato Seruator noster differit; neque conuictum in Filium absolute remissibile; neque blasphemiam rursus in Spiritum sanctum simpliciter irremissibilem definire vult: *Quasi nullus prorsus eiusmodi blasphemis hominibus (dummodo ad sanam mentem redire in animum induxerint) poenitentiae locus relictus sit; verum comparatione quadam inter hanc & illam contumeliam facta, indicat eam, quae cadit in Filium, tanquam quae in hominem proximè ferri videatur, multo minorem censeret illa, quae temerario nefarioque ausu effunditur in Spiritum sanctum. Quae est mater mea, & fratres mei? &c.* Insinuat hoc loco, omnibus cognatis, fidei domesticos se anteferre. At isthaec interim non depromit, quod matrem vlla prorsus ratione asperneretur, aut fratres contemnat: absit hoc; verum quod planum faciat, familiarem animam, cum Deo coniunctionem, quauis carnis cognatione potiore se ducere. Propter hanc enim genere quoque propinquos amabat; & huc illos adducere contendeat. Cum is ergo, qui differentem interpellabat, familiarium praesentiam, causam idoneam apprimèque efficacem, cur mox illis qui eum conuentum cupiebant, sese sisteret, existimaret; ad illorum, qui concioni praesto aderant, instructionem, opus videbatur, vt eiusmodi quippiam responderet. Sed & alia quoque datae responsionis ratio reddi potest: Nam vt ex Ioanne discimus, fratres illius nec dum in illum credebant. Quare etiam, vt paulo ante ex Marco audiuius, conati sunt illum aliquando comprehendere, vinculisque, tanquam mente captum, & furiosum, constringere. Quia ergo nonnulli saltem ex illis, eius mentis, eiusque animi erant; mirum videri non debet, si Dominus non magnam aliquam illorum, tanquam cognatorum rationem habendam putaret. Colligimus hinc quoque, nos Christo secundum Spiritum cognatione iunctos esse.

Quo sensu blasphemiam in Deum in neutro seculo condonetur.

Rom. 8.

Peccatum in Spiritum sanctum non est absolute irremissibile.

Maioris apud Deum sit Spiritus quam carnis cognatio.

Ioan. 7.

Et iterum

CAPVT III.

Iterum cepit docere ad mare, &c. Sedet iuxta mare, mediisque in turba constitutus, scholam aperit. Et neque hac adhuc ratione ob multitudinis frequentiam, spacium satis capax inuenit. Quare consilium ex praesenti necessitate capiens, nauim conscendit, eosque, qui in littore consistebant, e naui erudit. Docet autem more suo ex nauis, & non proximè ex mari, cum id alioqui potuisset; ne ob rei stuporem & insolentiam, auditorum attentionem impediatur, magisque admirabilem operum effectorem, quam doctorem se probet. Quandoquidem signum citra necessitatem, peculiaremque hominum vtilitatem editum, haud aliud ferè, quam superuacaneam inutilemque ostentationem habet. Quia ergo multo iam ante signa fecerat, salutaria rursus doctrinae semina profeminat: sedensque in nauis, eos per verbi rete piscatur, qui in terra assistebant. *Et omnis turba circa mare super terram erat.* Haud temerè Euangelista hoc posuit: Indicat enim ita appositè, accuratèque theatrum instituisse, vt nulli omnino dorsum obuenteret; verum omnes ex aduerso positos haberet. Sedens proinde ibi per parabolas loquebatur. Caeterum parabola, quas ordine hic iam subiungit, aliud ferè nihil esse videntur, quam quaedam earum rerum adumbrationes, & quasi delineationes, quas circa verbi ministerium euenturas, iam tum prauidet. Orditur autem a praedicationis fructu & incremento, illorumque, qui fide destituti, aliorum more, aures caelesti doctrinae non accommodant, peruersitate. *Exiit seminans ad seminandum.* Quò auditorum attentior reddat, praesentem hanc parabola instar praemij in acie collocat. Docet autem per aenigmata, & parabolas: primò quidè propter Scribas & Phariseos, qui multitudini admixti erant. Mox verò, quò sermonem illustriorem, aperioremque reddat: postremò autem, quò res per parabolas & similitudines sensibus quodammodo subiiciens, cognitu obseruatique necessaria, auditorum memoria altius imprimat. Hanc consuetudinem ipsos quoque Prophetas obseruasse comperimus: Igitur os suum, iuxta Psalmistam vocem, in parabolis aperiens, ita exorditur: *Exiit seminans, ad seminandum.* Vnde exiuit, qui vbi que praesto est? qui latè implet omnia? Exiuit non loco, sed certa quadam habitudine, & modo quoad nos: Nobis enim per, & propter assumptam carnem vicinior factus est. Quia enim peccatis viam obstruentibus, aditumque intercludentibus, ad illum venire non poteramus, ipse ad nos venit. Exiuit ergo ad seminandum pictatis doctrinam: per semen namque doctrinam; per terram autem vel agrum, hominum mentes hoc loco designat. *Et aliud cecidit iuxta viam.* Non dicit, qui sementem faciebat, semen iuxta viam sparsisse; sed semen ipsum iuxta viam cecidisse. Aliud verò cecidit super petrosam: aliud autem inter spinas; aliud tandem in terram bonam. Atque ita ex toto semine, quarta distaxat pars seruatur. Sed neque hoc quoque fructum ex aequo fundit, sed magno cum discrimine. Haec ea autem de causa proponuntur, vt hinc in-

Signa non ostentationis, sed publicae vtilitatis causa fieri debent.

Plures causae, cur dominus per parabolas & similitudines doceret.

Psal. 77.

Dominus assumpta carne ad nos venit, quia nos ad illum venire nequibamus.

Ex toto diuini verbi semine quarta tantum pars seruatur, nec illa adhuc ex aequo fructificat.

Tom. 1.

telligamus, Christum Dominum copiosè, & candidè, citra vllam prorsus personarum acceptionem, diuinum illud verbi semen spargere, omnibusque proponere: Vt enim illi, qui agrum seminant, inter hanc & illam agri partem non secerunt, sed simpliciter & indiscriminatim semen deiiciunt; ita Seruator noster, quod suarum erat partium, omnibus promiscuè caelestis verbi pabulum offerebat: esto, quod de multis futurum erat, non ignoraret. Denique ita hic se gessit, vt merito dicere potuerit: *Quid debui facere, & non feci?* Caeterum Prophetae de Iudaici populi coetu, perinde quòdam verba faciebant, atque de quadam vinea: Christus verò Ecclesiae corpus sementi comparat. Indicat per hoc autè, obedientiam nunc multo expeditiorem, multoque faciliorem omnibus propositam, quam olim: rursus fructum nunc multo vberiorum, multoque tepestiuiorem prouenire, quam priscae legis tempore. Cum autem audis hic: *exiit, qui seminat ad seminandum, ne παντολογίαν, ineptamve eiusdem repetitionem committi existimes:* Siquidem sator non semper ad seminandum egreditur; sed interdum quoque propter alia quadam negocia, puta, vt vel rus innouet, aut malignas herbas extirpet, aut aliud quippiam istiusmodi faciat: hoc autem loco seminator ad serendum egressus dicitur.

Christus promiscuè omnibus caelestis verbi pabulum offerebat.

At vnde prouenit, inquis, vt maior seminum pars interierit? Interitus huius causa non extitit penes seminantem; sed penes terram, quae semen exceperat, hoc est, penes audientium animas: tamen Dominus, ne auditores vehementius perstringat; aut ne quem forsitan in desperationem coniciat, disertè id non asserat; verum vnusquisque audientis conscientiae diiudicandum relinquit.

Per hanc tandem Parabola, Christus Dominus discipulos praemunit, mysticèque iniungit, & instruit, ne animo consternantur, si plures interdum ex iis, qui Euangelij doctrinam exceperant, perire, quam ad salutis portum appellere intelligant. Nam haec sementis sterilitas ipsi quoque Domino vsu venerat. Et quamuis is eam seminis iacturam futuram, exploratè nosset, (prout nihil non ille compertum habet) adhuc tamen serere non dubitabat.

Et quidam Agricola iure incusaretur, si temerè vbiuis semen dispergeret: at Doctor verò, si hoc fecerit, laudem promeretur. Agricola, inquam, non iniuria reprehederetur, si citra vllum soli delectum, semen deiiceret: quia is petrosam, vt neque protritam, neque spinosam quoque, non ignorat, neque, vt velit, sterilem & infructuosam terram, in pinguem & vberem mutare valet. Verum in spiritali & mystica semete res longè aliter habet: potest enim tellus saxea, in pinguem glebam transmutari: Sic rursus anima, quae ante instar viae publicae, ab omnis generis vitiis & flagitiis calcabatur, & procrebatur, ab ea quorumlibet transcuntium conculatione liberari potest; liberataque in fructuosum iolum verti. Sic tandem mysticas spinas non unquam absumi, penitusque aboleri contingit; ita vt semina intra illas iacta, ab omni oppressione vindicata, magna fruatur pace. Denique si id, quod modò dictum est, fas non foret, Dominus vtique ad eum modum semen non sparsisset.

Tu autem ex his omnibus collige, non vnam, aut

tt iij.

Pharisaei ad Christum imponunt quod ipsi patiebantur.

Turba aequiores in Christum, quam Scribae & Pharisei.

Facilius sanatur inscitia quam inuidia, aut malicia.

Cur peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicatur, in Filium autem non item.

simplicem perditionis viam esse, sed multiplicem. Viâ inter cæteros, assimulantur ignavi, & negligentes. Petræ, homines vsque adeo supini, vt doctrinâ exceptam, etiam si nemo prorsus tentet, aut insultet, omnino marcescere sinant; nedum si quando cum grauioribus têtationibus luctentur. Spinis demum, qui horum omniû ignauiam, peruersitatem, & ingratitude procul à terra relinquant.

Postremo autem loco, ne animû penitus despondeamus, verûm in certam pœnitentiæ spem nos erigamus, triplici sterili solo subiungit terram bonam, & fructuosam. Perpende hîc autem, cum vnus sit colonus, eadêmque semina, quâta, præter naturam, feminantisque sententiam, in fructu & terra contingat differentia. Perpende æquè, quanta agricolæ huius sit clementia, quanta benignitas, quanta liberalitas. Nam & primi ordinis homines admittit, & secundi non repellit, & postremis locum concedit.

Et dicebat illis in doctrina sua. Per hæc Euangelista indicat, Christum Saluatorem suam, non alienam doctrinam proposuisse. *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.* Quæ dicit huc tendunt: Quandoquidem vos idonei estis, qui ea omnia discatis, quæ ad prædicationis munus cõferunt, discetis illa etiam, quæ ad harum similitudinum sensum & intellectum faciunt. Apud hos autem obscure, & per ænigmata dissero, & doceo: siquidem propter innatam improbitatem, qui planè & apertè instituantur, indigni sunt. Cum enim legi, quam acceperunt, auditum non accommodent: neque iussis illius obtemperèt, æquius censeo, vt triusque legis lucem illis adimere, quàm nouæ legis doctrinam eisdem impartire. In noua enim lege vetus inclusa tenetur. Quare vbi noua non est, ibi vetus quoque locum habere non potest.

Obsequentium itaque discipulorum exemplo, cæteros, propter obstinatum repugnandi studium, indignos ostendit, quibus Euangelica doctrina dilucidè tradatur. Cæterum quod Dominus vniuersè non taceat, neque tamen perspicuè quoque doceat; sed tantum per parabolas, hoc inter cætera indicat, qui ad bonum palam propositum, tametsi illud per se aliquod sui iudicium facere soleat, propinquè non accedunt, eos sensum illius clarè non percipere: sed tantum obscure & imperfectè. Quæ admodum etiam corpora & corporata omnia, quæ de longinquo spectantur, plenè non comprehendunt. *Vt videntes videant, & non videant.* Iudæorum malitiam multò antè prædictam, præuisamque voce prophetica demonstrat. *Vi videntes non videant, &c.* Videndi facultas aderat illis, ex illius, & per illius gratiam, quam coram cernebant. Quod autem nihil videbant, hoc inde oriebatur, quod oculos suos ad obiectam lucem, studio clauserant, seseque nihil videre malignè cõfingerèt. Sic quoque quod non audirent, ex eo proueniebat, quod illa, quæ dicebantur, intelligere non vellent; sed publicè contemptui ducerent. Atque ita continget illis, vt nõquam à peccatis absoluantur; verum saluti suæ de industria semper aduersentur.

Nunquid venit lucerna, vt sub modio ponatur? Qui id, quod de lucerna hîc dicitur, absolutissimis I E S V C H R I S T I discipulis tribuere vellet, is per ea haud difficulter id persuadere posset, quæ de Ioanne pro-

data extant; *Erat enim ille lucerna ardens & lucens.* Quin in singulos quoque homines sententia hæc transferri queat; Scriptum est namque: *lucerna corporis tui est oculus tuus.* Et alio rursus loco: *Sint lumina vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* ad omnes itaque Christi discipulos lucernæ symbolum haud incommode accommodari valet.

Indecurrentis proinde vitæ huius stadio (ad hæc enim, quod de lychno hîc docetur, præcipuè spectat) rationis lucem in anima accensam, nemo abdat; verum, vt omnibus luceat, super candelabrum illam efferat. In cuius rei argumentum Moyses in tabernaculo Testimonij lucernam perpetuò ardere voluit. Nemo, inquam, mysticam hanc lucernam, hoc est, cœlestem doctrinam sub modio ponat; verum vt omnes, qui in domo Ecclesiæ sunt, radios illius tanquam super candelabrum iam elatæ, videre queant, in apertum proferat.

Sed neque sub lecto quoque, vbi quies ociosè capitur, viri prudentes, neque sub alio quocunque vase lucernam ponere soliti sunt. Nam qui illud facerent, ij illorum commodo, qui in domum ingrediuntur, non satis cõsulerent: Siquidem lucernam, quam in aperto proponere debuerant, in aperto nõ proponerent. At verò, qui lychnum accendunt, accensumque super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt, constituunt; illi eos, qui intra domum versantur, accensæque lucernæ splendore conspicantur, vt suas ipsi quoque lucernas aliquando accendant, ac supra candelabrum efferant, inflammant & excitant.

Porrò autem præcipuus orationis huius scopus eiusmodi est: Ego, clamat Christus, cœleste lumen accendi; vt illud autem foueatur, nec non in concepto semel ardore conseruetur, hoc vestri sit muneris & studij; idque non propter vos tantum, verum etiam propter alios, qui radi s illius in posterû illustrabuntur, & ad veritatis lucem adducentur. Nam si vos vestram vitam accuratè institueritis, nulla calumnia, nullæ falsæ criminationes lucernam vestram obscurare poterunt. *Non est aliquid absconditum, quod non manifestetur.* Vbi nunc iunt, qui Christi virtutem eleuât, fidemque eidem habere recusant? Audiant hæc, & oraculi vim admirati, Domini virtutem adorent. Nam, vt hoc fiat, auditorum attentionem excitat: subdit enim: *Si quis habet aures audiendi audiat.* Perpende quanta sint, quæ hoc loco spondet. Etenim iis, qui antè, ne in sua quidem patria satis cogniti erant, fore promittit, vt terra, marique, atque adeo ad orbis terrarum fines vsque noti celebrique euadant; idque non fama tantum, sed benefactorum quoque virtute. *Videte quid audiat.* Attendite, inquit, & prudentes estote. Quantam enim huc attuleritis obedientiam, tantam haurietis & notitiam: Quantam animi promptitudinem, tantam & sapientiam. Quam mensura, siue bonum, siue malum mensi fueritis, ea vobis remetietur. *Sic est regnum Dei.* Per regnum Dei fides in Christum, Verbi que in carnem aduentus designatur. Notum est enim illud Seruatoris, quod ad Apostolos aliquando dixit: *Regnum Dei intra vos est.* Item: *Appropinquauit regnum cœlorum.* Hoc igitur Dei regnum assumulatum est homini, semen in terram spargenti; Homo enim est, & quis cognoscet eum? Etenim cum Dei Filius

Quid sit regnu Dei

Luc. 17. Matt. j.

Ioan. j.

Matt. 6. Luc. 11. Luc. 12.

Exod. 17.

Quid per diem & noctem mysticè de hinc tur. Daus exigit liberâ hominis synergia.

Hominis voluntas est libera, neque vili, aut necessitate, ad hoc vel illud compelli potest.

Psal. 125.

Salutè adepturo op est obedientia & animi fortitudine.

Matt. 13.

& Deus, ante omnia secula esset, citra vllam sui mutatione, nostri causa homo factus, terram conseruit, mundumque; vniuersum diuinæ cognitionis luce illustravit. Postea verò perinde atque si aliquo dormitû concessisset, ad cœlos abiit, vel, vt alibi ait, peregrè profectus est; animo interim benigno & patienti, vt illi, qui semè illud cœleste salutarèmq; doctrinâ exceperat, & quotidie adhuc excipiunt, fructû opportuno ferrèt, expectas. *Et dormiat, & exurgat nocte & die.* Surgit autem seminator hîc nocte & die, iuxta illud: *Exurge, quare obdormis Domine: Exurge, & ne repellas in finem.* Exurge ergo, tuæque prouidentie rationibus, vt fructum feramus, effice.

Nocte & die. Per diem fausta fortunataque iustitiæ arma; per noctem persecutio & disciplinæ seueritas adumbrantur. Per hæc enim, impedimento sublato, iactum semen germinat, & crescit.

Dum nescit ille. Quorsum hæc? Liberè doctrinæ semè suscipientium voluntati, vt, si velint, operentur, permittit. Ipse nãque non omnia per se efficit, ne bonû nobis quasi inuitis obueniat, sed nostram quoque synergiam efflagitat. Quare statim quoque subdit: *Vltro enim terra fructificat.* Neque enim liberum hominis arbitrium necessitate, aut vi, aut aistorum circumuectione, aut fortuna, aut fato cogitur, vt stolidè quidam nugantur, sed liberè ad hoc vel illud fertur. *Vltro enim terra fructificat, primum herbam, &c.* Profert autem terra nostra primò quidem herbam, quæ naturæ ductu sensim adolescens, progressumque faciens, tandem ad perfectionis culmen adducitur. Nam qui cœlestis doctrinæ semen recens susceperunt, ij veluti infantes lacte potantur, & tãquam infirmi oleribus, agrestiore alimento, pane videlicet herdoceo nutriuntur. Quod si quando ceciderint, casum illorum scemum excipit.

Deinde fert spicam. Quæ ad Domini altare offertur. Spicis porrò primitiuis in manipulos collectis, fit quod scriptum est, nempe: *Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua; venientes autem venient, cum exultatione portantes manipulos suos.*

Deinde plenum frumentum. Tandem cum semen in terram deiectum, dederit nunc fructum suum, regionisque ad messem iam incanuerint, tum demum bonus ille agricola, quò frumenta in horrea conuehatur, mittit falcem suam, & metit. Neque enim satis est ad salutem, vt viridis sceni more, per obedientiam floreamus; sed quadam præterea mascula animi fortitudine, qua ventorû flatibus, hoc est, temptationibus circumamicti, crecti culmi instar consistamus, opus est. Tum etiam vt veluti vberes arista, fructuum, hoc est, virtutum granis turgeamus, mentisque manum impleamus. *Cum ex se producerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.* Messis est tempus consummationis, falx Dei verbum, omni gladio ancipiti penetrabilis. Cæterum falx hoc loco non denotat supplicium, aut maledictionem, vt alicubi apud Prophetas: Neque enim ea de causa falx hîc in messoris manu ponitur, quò perdat, verum ne quid de frumento pereat. At verò in parabola de zizaneis, Filius hominis mittit Angelos suos, vt colligant de regno eius omnia scandala, & eos, qui fecerant iniquitatem, vt mittant eos in caminum ignis. Hæc præsens igitur parabola de folis iustis agit; Prima autem quatuor hominum

ordines ponit: è quibus tres diuerso modo noxa, constricti, pereunt: vnus seruatur, quamvis hoc ipsum quoque pro fidei & operum diuersitate variè. Assignatur enim istic triplex iustorû hominum discrimen. Hîc autem triplex illa differentia in vnam classem redigitur. Omnes enim ferunt frumentum, etsi non æquè multum omnes. *Sine Parabola non loquebatur: seorsum autem discipulis edissererebat omnia.* Excellentis Doctoris munus est, pro auditorum qualitate differere; cauereque, ne margaritas inconsulte ante porcos abiiciat; aut ne propter accuratorem mysteriorum explicationem, res illustres in cõtemptum adducat. Seorsim proinde parabolam de semine & zizaneis discipulis edisserit: Reliquas inexplicatas relinquit; Siquidem interrogati ab illo, intelligerentne hæc omnia? responderunt, utique Domine. Dominus namque prudentiam ab auditoribus exigit; nam quod intelligitur, hoc fert fructum: quod autem non capitur, hoc, vt alibi exponitur, citra vtilitatem abripitur.

Et ait illis in illo die, cum sero esset factum, transeamus contra, &c. Marcus temporum, rerumque gestarum serie prætermissa, ita scribit. Simile quid Lucas quoque obseruauit. At verò Matthæus rerum ordinem, & successionem accuratè hîc prosequitur. Hoc ideo dixerim, ne quis forsân quorundam prætermissionem, discrepantiam interpretetur: neque enim omnes omnia eodem modo & ordine narrat Euangelistæ. Turbis igitur missis, aut veriùs præmissis solos discipulos secum assumit. Assumit autem non frustra, aut temerè; verum quò miraculi, quod patraturus erat, spectatores illos habeat. Ne autem ob id sese efferant, quò cæteris missis, soli ipsi assumpti fuerant, Dominus graui tempestate illos iactari sinit. Quamuis per hoc quoque illorum in tentatione constantiam, animique fortitudinem explorare voluerit. Matthæus ergo Christum simpliciter dormiuisse scribit; Marcus autem quoquo modo somnû cepit, exponit; ait enim: *Et erat ipse in puppi super ceruicem dormiens.* Summam per hoc illius modestiam & submissionem indicans, plurimamque hac re philosophiâ nobis tradens. Sæuior itaque tempestate mota, excusit illum, dicentes: *Magister non ad te pertinet, quia perimus: Et exurgens conuatus est vento, & dixit mari: Tace, & obmutescet.* Monet autem per hoc discipulos, fidèdum esse, etiam si magni interdum fluctus insurgant: Tum cuncta, quæ euenerant, permissaque fuerant, ad illorum salutè & vtilitatè euenisse, & permissa esse: Siquidem magna illa animi consternatio effecit, vt miraculum maius appareret, eisdemque memoria Apostolorum pectoribus diutius inhaereret. Propter hoc etiam somnum carpit; si enim ipso vigilante ea tempestas accidisset, non ita expauescent, neque opem illius tam ardentè implorassent; neque fortassis aliquid istiusmodi illum præstare posse, existimassent. Vt igitur iustam illorum formidini moram indulgeat, exactiorèmq; eorum, quæ fiebant, sensum in illis efficiat, securè dormit.

Cum ergo (quod cæteros omnes beneficio aliquo affectos, se verò nullo adhuc potitos cernerent) supini quodammodo, locordesque euassissent, oportuit, vt ipsi quoque beneficiorum illius commoda tandem aliquando sentirèt, Permisit itaque tempesta-

Quod excellens Doctoris munus quæque eiusdem patres.

Cur Domini nus Apostolos tempestate iactari passus fuerit.

Lex noua veterè includit.

Esa. 6.

Videdi factas cultas est à Deo, &c.

tem exoriri, quò per periculi euasione, accuratio- rem beneficij sensum haurirent. At cur, inquis, alijs presentibus non fuit eos iactari? ne infirma illorum fides cæteris pateficeret; ipseque seorsim illos còmodius instruere & corrigere posset: neque enim ipsi quoque conuenientem satis de illo opinionem habebant. Nā etsi scirent & crederent, à somno excitatum maris æstum compescere posse: dormientem tamē id posse, neutiquā putabāt. Quare etiā Dominus illorum infirmitatē & imperitiā frequenter reprehendit, vt cū dicit: *Adhuc vos sine intellectu estis?*

Apostoli fide infirmantur.

Mat. 23.

Et timuerunt timore magno. Cū Apostoli tanta adhuc inficitia & imbecillitate tenerentur, nemo miretur, si turbæ non magni quippiam de Christo imaginabantur. Conterriti ergo & obstupescati, dicebant ad alterutrum: *Quis putas est iste? quia & ventus, & mare obediunt ei?* Christus Dominus non reprehendit, quòd se hominem vocent, quòdque pro homine tantum habeant; verum sustinet, dum per miracula falsum esse discant, quòd animo de ipso conceperāt.

At vnde hominem illum esse colligebant? Ab ipsa facie, & corporis còstitutione, à somno, à nauis vfu. Propter hæc enim, aliæque id genus similia, in quadam hæsitationem, animique perplexitatem venerant. Dicebant enim, qualis est iste? Siquidem somnus, & id totū, quòd in oculos incurrebat, hominē esse ostendebat: At verò mare, & tranquillitas solo illius imperio repente facta, Deum esse clamabant. Sola namq; iussione omnē mox còmotionem sedauit. Neq; enim Echincidem, aut Moysis virgam adhibuit; verum vt Dominus ancillæ, aut opifex creaturæ solet, ita mari & vento absolutè imperauit. Ast vbi è mari egressus est, aliud rursus miraculum, & quidem proximo multò admirabilius consecutum est.

Apostoli dubij, qd de Christo stauant.

CAPVT V.

Gadara, Gerasa, & Gergesa loca diuercia.

T' venerunt trans fretum maris, in regionem Gerasenorum. Emendatiora exemplaria, neque Gadarenorum, neque Gerasenorum legūt, sed Gergesenorum. Est autē Gadara ciuitas Iudææ, propter salubres vicinæque thermas haud ignobilis. Huius promontorio adiacet lacus, quem incolæ mare appellāt. Gerasa porrò est oppidū Arabiæ, nullum, neq; mare, neque lacū vicinū habēs. Sed neque probabile fit, quoq; Euāgelistas, qui rerū locorūq; Iudææ ignari non erāt, commississe errorē vsque adeò manifestarium; quiq; tanta facilitate à quois mediocriter perito, deprehēdi poterat. Gergesa proinde est locus, à quo Gergesenorum ciuitas denominatur; vetus quidem illa, non procul ab ea sita, quæ nunc Tyberias appellatur. Circa quam extat rupes præcella, latèque sese ostentans, ex qua porci dæmonibus acti, in mare sese præcipites dedisse feruntur. Interpretatur autem Gergesa eiectorum vicinia; Ab euentu hoc fortassis nominis sortita, quòd nimirum loci illius homines Christum Seruatorem, si non vi, certè precario inde expulerint: siquidem rogabant illum, vt à finibus ipsorum decederet. Vel certè quòd mali dæmones porcos inde in mare deturbarint. Meminit huius rei Origenes Tomo sexto explanationum in Ioannem.

Quid Gergesa latine sonet.

Statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo. Marcus & Lucas vnus tantum, qui à Dæmone vexabatur, mentionem faciūt; Matthæus autem duorum. At hæc non pugnant, pugnant tamen, si quidem Marcus & Lucas vnum dumtaxat extitisse scriberent; Matthæus autem duos. Sed cū duo hi Euangelistæ de vno tantum differant, Matthæus verò de duobus, nulla hinc exurgit repugnantia, sed narratio tantum diuersa. Verisimile fit autem, Marcum & Lucam sæuiorem ex duobus selegisse, deque eo solo, quæ apud illos extant, in medium attulisse. Quare etiam calamitatem illius accuratius exponunt, quàm Matthæus. Scribunt namque vinculis, catenisque disruptis per loca deserta diuagari consuetum habuisse; Marcus addit lapidibus seipsum còcidisse. Potuit nihilominus fieri, vt vterque æquè sæuus & indomitus fuerit; neq; tamē vtriusq; sed alterius tantum mentionē faciendā duxerint. Nā ad ostendendam illius virtutem, qui miraculum patrārat, nihil omnino referebat, vnus ne, an duorum, vel etiam plurium mentionem facerent. Qui enim vnum vsque adeò insanum; & immanem sanārat, & duos, & plures quoque similiter affectos curare poterat. *Et semper die ac nocte in monumentis, & montibus erat.* Quorsum dæmones in sepulchris versantur? Quò rudi plebi execrandū planèque impium dogma persuadeat: nempe demortuorū animas in dæmones transformari: quæ opinio procul absit, à cuiusuis hominis mente & cogitatione.

Cur dæmones in monumentis versantur.

Quid mihi, & tibi Iesu Fili Dei? Quandoquidem Apostoli in naui Christum hominem esse còfessi fuerant, prodeunt nunc in medium dæmones, qui illius Diuinitatem apertè promulgant. Eapropter qui mare fluctuans, rursūque conuulsum non audierant, illi iam dæmones magna id voce clamantes audiunt, quòd mare per subitam tranquillitatem iam antè clamārat. *Adiuuro te per Deum, ne me torqueas.* Ne adulandi studia: *Iesu Fili Dei, &c.* clamitare videantur, rerum experientia, hoc est, pœnarum sensu compulsi, venisti huc ante tempus torquere nos, vociferantur. Nam ne illorum supplicatio de fraude suspecta haberi queat, verbis modò allegatis inimicitiam inter se intercedere, manifestè testantur. Neque enim igni, qui sub sensum non cadebat, Christi que præsentia dirè tantum incendebantur & torquebantur, verum etiam impendentium malorum metu. Arbitrabantur enim vltimum supplicium iam tum adesse; adeoque ad inferorum cruciatu èuestigio sese abreptum iri.

Cautè lege monumentis.

Metu itaque consternati, rogant, pèrque omnia sacra obtestātur, ne ante tēpus, ad pœnarum locum amandētur. Nam cū Dominus in nefario planèq; iniquo opere ipsos occupatos deprehendisset, verebantur ne propter scelus, quæ designauerāt, immanitatem, communi punitionis tempore non expectato, statim ad abyssum ablegarentur. Ne id ergo fiat, orāt, & obsecrant. Et sic qui antè ferreis vinculis detineri nequibant, nunc supplices accedunt: quique antea in montibus vagè discurrebant, illi nunc montibus desertis, vltro ad campestria & plana descendunt.

Adiuuro te per Deum, ne me torqueas. Etsi dæmones sint nequissimi flagitiosissimisque moribus deformati; attamen certò compertum habent, propter mala,

Mat. 8.

Est hic sermo de còsummata dæmonia, nā alijs nunquam, sūt absq; pœna & cruciatu.

Dæmonibus vsque ad còmuniē carnis resurrexerunt diuagandi & rēdi spātū indulgēt, & si forsitan nō omnibus.

Cap. 8.

Cur Dominus patitur dæmones homines terere.

Cur Gergesini deprecari sint christi, vt inde decederet.

mala, quæ quotidie perpetrant, tandem aliquando grauissimas pœnas sese daturos. Quòd autem promerita supplicia alicubi, & quidem citò expensuri essent, id ex eo facillè colligere poterant, quòd iam tum citra aliud tormenti genus, tantum ex hominum corporibus excedere iubebantur. *Exi immunde spiritus ab homine isto,* aiebat Christus Seruator. Vt ij ergo, qui tempus adhuc reliquum habeant, intra quòd ea, quæ lubent, circa homines exercent, non sine contentione cum Domino expostulant, tanquam qui ante legitimum tempus vim ipsis adferat, pœnamque citra iustam causam inferat.

Et interrogabat eum, quòd tibi nomen est. Quamuis Dominus, dæmonum, qui in homine habitabant, multitudinem non ignoraret, attamen quòd illi, qui spectaculo huic aderant, vnum tantum hominem cernerent, vnāque solam vocem haurirent, ne ipse multos esse dicere compellatur; sed ipsimet dæmones palàm id profiteantur, propterea, quòd tibi nomen est, interrogat.

Et dicit ei: Legio mihi nomen est. Non dicit numerum præcisè; sed simplici voce magnam adesse multitudinem indicat: Siquidem exacta numeri discussio, nihil ad rei, quæ quebatur, notitiā faciebat.

Et deprecabatur eum Spiritus dicentes. Spiritus enixè obtestantur Christum, ne extra prouinciam ipsos eiiciat; aut ne in abyssum abire iubeat, vt habet Lucas. (Abyssus enim secessio est ex hoc seculo.) Ex eo autem, quòd dæmones, ne extra prouinciam, aut extra hominum confortium, in tenebras exteriores, quæ paratæ sūt diabolo, & angelis eius, expellantur, tantopere rogant, planum sit, Dominum aliò illos amandare potuisse, si voluisset. Permisit autem eos in terra illa hæere: quemadmodum diabolus quoque in mundo hoc circumuagari finit: non quòd nobis malè velit; sed ne per aduersarij absentiam, humana natura corona, hoc est, obtentæ victoriæ præmio spoliectur.

Mitte nos in porcos, & concessit eis statim. Vbi primùm illos in porcos introire passus est, omnes mox à dæmonibus correpti, è rupibus in mare sese deiiciunt: ita vt subulci ob rei insolentiam, simul pauerent & stuperent, cursūque in oppidum contenderent, vniuersa, quæ acciderant, loci illius hominibus ordine exposituri. Illi autem vehementer, vt par erat, obstupescati, consternatique, statim ad Iesum exierunt; hominēq; à quo dæmonia exierant, vestitū, sanāq; mente præditum, iuxta Iesu pedes sedentem, suūque benefactorem agnoscentem, inuenerunt. Super eo ergo, quòd acciderat, admirati; debitūque honoris & reuerentiæ cultū, in ipso statim accessu, Dño impertiti, cū, vt ad alia loca sese cōferat, submissè deprecantur. Agnoscent enim se indignos, qui tantum bonum in sua regione habeant; simūq; ne ob præsentis virtutem, grauius quiddam propter admissa peccata patiantur, plurimū formidant. *Cum ascenderet nauim, cepit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat.* Ne Dominus sua præsentia illum tueri & custodire videatur, solum dimittit; ac, ne quem dæmonem in posterum metuat, præcipit. Præsentia namque miraculi magnitudinem eleuat; absentia autem vim illius clariùs demonstrat.

Vade in domum tuam. Certum salutis pignus à me

deferens; reuètere in domum tuam, aliisque miraculum in te factum expone; quò hac ratione acceptam gratiam confirmes: id quòd ille etiam præstitit; abscessit enim statim.

At quærat hic quispiā: cur Christus Dñs dæmonibus ingressum in porcos petēribus, huc illos ingredi passus sit, cū ea res ingēti damno regionis illius homines affecerit? (neq; enim dubiū est, quin multi aliquādo de hoc Dei iudicio quæstionē mouerint.) Dominus per hoc omnibus palàm facere voluit, quāta ira & indignatione dæmones in homines ardeant: Voluit per hoc æquè ostendere, multò minora incommoda & damna hominibus inferre, quàm alioqui inferre vellent, & recipi quoque, nisi Dei virtus prohiberet, inferrent.

Cur christus Dominus dæmones tot porcos perimere passus sit.

Cū ergo Seruator nos permittere non vellet, vt insanum furorem suum in homines effunderent, permisit vt in porcos inuaderent; vt clarè hinc còspiciatur, quanta dæmonum sit rabies, & nocēdi facultas. Qui enim temporis quasi puncto, tot porcos præfocarūt, & è medio sustulerūt, nullo illi negotio, nisi diuina vis obstaret, eadē illa dāna, & exitia hominibus quoq; irrogare possent. Quamobrem non modò dæmonū nequitia, per miraculum hoc patefactum est; verum Dei quoque virtus & misericordia, vt qui impediatur, ne ea omnia dæmones in homines designent, quæ alioqui designare vellent, & possent. *Et venit quidam de Archisynagoga.* Miraculum miraculo succedit. Etenim princeps quidem Synagogæ, non tam fide ad demerendam Medici gratiā instructus, quàm letali filia morbo compulsus, præsidij causa ad Iesum venit.

Nomine Iairus. Patris puellæ nomen propter Iudæos editur, qui, quòd acciderat, exploratè còpertum habebant: Quò nimirum nomen ipsum miraculo, quòd factum fuerat, suo postea tempore testimonium perhibeat.

Et deprecabatur eum multum. Rogat Dominum Archisynagogus pro filia, quam Matthæus mortuam, Marcus grauius ægrotantem, & tantum non animam agentem asserit. Quare paulò post de Archisynagogi familia venere, qui Domino iter adhuc carpente, puellam vita defunctam denunciāunt idcòque Magistrum eius rei gratia amplius vexare, superuacaneum videri. Atque hæc quidē ita habēt; verum nulla est repugnantia: siquidem Matthæus miraculum hoc exponens, vnum breuiter per alterum designat. Ex hoc namque, quòd Dominus mortuam exuscitauit, vtrumque inferre licuit: nepe & mortem obiisse, & in extremis laborasse adolescentulam. Matthæus ergo exacta illa narratione missa, Dominum operam suam pollicitum, vnā cū discipulis mortuam exuscitatum abiisse scribit.

Et ecce mulier. Quin hoc quoque signū Matthæus compendio absoluit: multa namque prætermittit ille, quæ Marcus addit. Marcus enim præter alia, scribit Dominum retrò conuersum, quis nam ipsum tetigisset, sciscitatum; mulierem que exterritam, tremētēque seipsam prodidisse; atque ita tandem à Christo Domino audiuisse: *Fides tua te saluam fecit.*

Ceterum illi Christum Redemptorem spiritaliter tangunt, qui in illum credunt, ceteri verò, qui fidem in illum non habent, eum veriùs comprimunt & affligunt, quàm tangunt. Qui autem Christum verè

tangit, is illum ad clementiam, & misericordiam allicit. Negabant autem omnes, se illum tetigisse: nam cum in illum non crederent, non tangebant eum; sed tantum comprimebant.

Quis tetigit vestimenta mea? Virtutes, quae ex Seruatore in alios dimanabant, non locali, aut corporali motu, ab illo decedebant: Nam cum corporis expertes essent, ita de illo in alios transibant, aliisque impendebantur, ut tamen in illo esse non desinerent. Quemadmodum enim scientiae, & penes doctorem consistunt, & discipulis nihilominus traduntur: ita Christi virtus, & penes illum manebat, & in illos nihilominus, cum bona illius voluntate deriuabatur, qui fide eum tangebant. Appositè autem Euangelista non dixit; sentiens autem virtutem, sed cognoscens virtutem, quae exierat de illo. Neque enim virtutes illius sentiebantur, cum corporeae non essent; sed tantum intelligebantur.

Virtus christi & in illo manebat & in alios nihilominus transibat.

Luc. 8.

Tetigit me aliquis. Hoc est, aliquis animo se mihi adiunxit; fideque instructus interna oratione me compellauit; nec non clanculum, sensimque arrepsit, sanitatem à me accepit. Non illi me tangunt, qui me atterunt, quia animi sensu mecum non faciunt. Qui igitur tetigit, virtutem confiteatur, quò hinc magis proficiat, simulque intelligat, & quod sanitate sit potitus, & quòd illa me non latuerint, quae apud se cogitabat.

Luc. 8.

Quis est, qui me tetigit? Cur, inquis, Seruator ad Haemorroissam se vertens, quis me tetigit, dixit? Dominus inter caetera hoc ideo fecit, quò illa se non ab inuito sanitatem rapuisse intelligat; sed à volente & spontaneo. Nòrat enim, quae nam illum tetigerat nihilominus ut ipsa in mediū progressa, eiusdem fides, atque virtus adeò, qua opus illud factum fuerat, omnibus patefiat, de occulto tactu quaestionem mouet. Videns mulier quia non latuit. Cum igitur se non latuisse deprehendisset, vniuerso populo spectante, ad Iesu pedes procidit, ac, quomodo statim sanata esset, coram omnibus exponit.

cur Dominus Haemorroissam filiam vocet. Fides est donum corporis sanitate praestantius.

Ille autem dixit ei: confide filia, fides tua te saluam fecit. Filiam vocat illam Iesus, quia spiritaliter à sanguinis fluxu, hoc est, à vitiis, quibus obstricta tenebatur, mundata erat. Filiam rursus appellat, quia per, & propter fidem, sanitatem obtinuerat. Est autem fides res quaedam ipsa corporis sanitate potior: ut quae filiorum adoptionem conciliat. Fides, inquit, tua te saluam fecit. Cum hinc ergo discas, fidem animae corporisque salutem largiri, da operam, ut semen illud in te crescat. Vnusquilibet enim tantum proficit, & fructificat, quantum credit.

Causa lege. Nonnulli dicunt, quod filiam vocet, quia illa filia erat.

Fides tua te saluam fecit. Haec disertè indicant, vestimenta contacta eam non sanasse; sed fidem. Igitur neque locus, neque verba, neque aliud quippiam eiusmodi externum, hominem saluat; sed vnumquodque sua fides seruat.

Vade in pace, & esto sana à plaga tua. Corpore mulieris sanato, Dominus animae quoque eiusdem benignè facit: Amandat enim illam ad bonorum fastigium; nempe ad pacem illam, in qua Deus habitare dicitur; notum est enim illud Psalmistae: Factus est in pace locus eius. Abeat ergo, & discat hinc, non modo corpus suum à plaga, qua vexabatur liberatum, verum se ipsam quoque à corporei morbi causa, hoc est, à peccatis expeditam esse.

Filia tua mortua est, quid ultra vexas Magistrum? Cum internuncij existimarent, Christum ad aegram puellam vocari, tamquam Doctorem, nimirum ut ingressus aegre admodum habentem sanaret, ea iam extincta, operam illius amplius necessariam non putabant. Neque enim illum earum virium esse credebant, ut defunctum exuscitare posset.

Et veniunt in domum Archisynagogi. Dominus ad domum tandem Principis Synagogae veniens, magnūque tumultum & luctum, aliaque eiusmodi, quae de more, per id tempus, apud funera fieri consueverant, cernens; multitudini, ut isthaec missa faciat, mandat, quòd puella non sit mortua, sed tantum dormiat. Significabat enim aequè facile sibi esse mortuos exuscitare, dummodo velit, atque alij dormientem expergefaceret.

Quin per hoc quoque, quòd puellam extinctam, dormire asserit; neque statim se illam exuscitaturum promittit, omnem factum, omnemque inanem iactantiam ab opere illo secludit. Ille ergo ab omni superbia, vanaque gloria vacuitatem consecratur; at verò operis excellentia, famam illius longe lateque, mox diffundit. Turba itaque eieccta, manūque adolescentulae apprehensa, ex templo illā exuscitat; ita ut magna statim admiratio caperet omnes, resque pervniuersam regionem illam continuo percrebesceret. Omnibus certatim, ut verisimile sit, magnaque contentione tantum illud miraculum praedicantibus, & diuulgantibus.

CAPVT VI.

Egressus inde abiit in patriam suam. Ascendit in patriam non ignarus, se istic, ob familiarem usum, contempturn iri. Verū popularium ingratitude posthabita, Sabbato in illorum Synagogā ingreditur, ingressusque doctoris munus intrepidè adorat. Illi verò, etiam propter admirandam doctrinam, stupēdaque & inusitata opera quae faciebat, illum admiraretur; attamen quòd genus illius secundum carnē probè nosset, adeò debitum honoris cultum illi non impendunt, ut palam quoque despiciatui habeant. Quod malum omnibus penè incredulis semper familiare extitit, & etiānum existit. Quò sit, ut eiusmodi homines vix vnquam ad exactam aliquam Dei notitiam adducantur; veluti tunc temporis quoque, Dominus propter ciuium suorum incredulitatem; per paucas in patria virtutes ostendit.

Dominus contemnitur à suis ciuibus.

Etenim ut iis, qui primaria, cuiusmodi sunt fides, caeteraque, quae viam ad virtutes & signa muniunt, ex animo complectuntur, secundaria liberaliter suppeditare assolet; (quemadmodum id ex Germanis illius discipulis cognoscere licet) ita illis, qui primaria vltro oblata ingrato animo respuunt, secundaria haud facillè adiacere solitus est: Censet enim eiusmodi additamentum hominibus, qui ita comparati sunt, inutile planèque superuacaneum fore. Sed neque in se quoque, eiusmodi opera patrare, satis conuenire.

Dominus citra fidem & obedientiam miracula ordinari non edebat.

Et non poterat ibi virtutem ullam facere. Hoc propter eorum duritiam & incredulitatem dicitur, qui illiusmodi beneficio potituri erant. Quia enim

Ve sanitas per miraculum obmagat opus est fide & diuina virtute.

enim ad impetrandam sanitatem vtrumque coire debet, nimirum eorum, qui cura egent, fides, & illius rursus, qui curaturus est, virtus, si alterum horum defuerit, non temerè sanitatis beneficium obueniet. Potest quoque addi; rationi non satis consentaneum videri, sanitatem ei praestare, qui propter fidem inopiam detrimentum veriùs, quam emolumentum inde percepturus creditur.

Et circumibat castella, in circuitu docens. Circumibat ciuitates & castella, quò iis omnibus, qui doctrinam illius gratanter suscipere, aditus ad fidem patefieret. Caeteri verò, qui audire & credere nollent, nullam de sua contumacia, & infidelitate excusationem haberent.

Et vocauit duodecim, & cepit illos mittere binos. Aduocat duodecim Apostolos, binosque & binos Euangelium praedicatum amandat: potestate cuiusque generis miracula patranda, illis impertita. Iniungit autem grauius omnibus, ut missis Gentium regionibus, Iudaeis tantum pietatis dogmata annuncient, corporumque sanitatem iis, qui inter hosce forte eguerint, impendat: quò hac ratione, & laborum magnitudo sit minor, & discipulorum cum Magistro coniunctio & consuetudo maior: Siquidem vbius gentium Euangelizare in aliud tempus asseruabatur.

Cur Apostoli ante Christum patrum Iudeis tantum conuentionari missi sint.

Et quidem Euangelista Marcus numerum eorum, quos ad munus illud delegerat, accuratè exponit: Matthaeus autem non hoc solum sed missorum quoque nomina edit. Marcus rursus missionis modum disertis verbis aperit; scribit enim Dominum binos & binos simul, ad Euangelizandum misisse; Matthaeus autem non modò, qui missi fuerant, exprimit, verum etiam missorum ordinem describit: Indicatur namque, quis ex illis fuerit primus, quis secundus, & sic deinceps vsque ad postremum.

Et praecipit illis, ne quid tollerent in via. Tantum, ait Seruator Apostolis, ab omni cogenda pecuniae studio, auaritiaque suspicione alienos vos esse volo, ut ne comeatus quidem causa, (quae tamē res maximè necessaria vulgò haberi solet) quicquā omnino ab iis, apud quos hospitij gratia diuertitis, accipere vos sinam. Itaque tieque aurum, neque argentum, neque aes ad itineris usum vobis à quoquam obrudi patiamini. Sed neque peram quoque habere vos volo: quò nimirum habitu ipso, corporisque cultu planū fiat, quantum ab omni pecuniae cupiditate seiuncti sitis.

Apud Matthaeum autem non haec tantum sed gemina quoque tunica, & calceamenta, & virga prohiberi videntur; habet enim: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via neque duas tunicas, neque calceamenta, neque (quod tenuissimum est omnium) virgam habeatis. At verò apud Marcum virga permitti videtur; legitur hic enim ad hunc modum: Et praecipit illis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Ibidem sandaliorum vsus quoque permittitur.

Diuiditur difficultas quae apud

Verum, quod de virga hic asseritur, tantum secundum quandam indulgentiam assertum videtur. Certè verba eiusmodi quiddam insinuant; habent enim: nisi virgam tantum, quasi Dominus dicat: Nihil omnino volo vos in via deferre, nisi forsā virgam, qua nitamini: non peram, non panem, non

Tom. I.

in Zona aēs, neque calceamenta, nisi forsā sandalia, neque duas tunicas induatis. Particula itaque uandè, neque, ita late hoc loco vsurpatur, ut non absolutè neget; sed aliquatenus etiam permittat.

Euangelistas se offerre de virga & calceamentis, siue sandaliis.

Quae de virgae permissione hic dicuntur, ea cum iis satis consonant, quae apud Lucam, de hoc ipso argumento, circa passionis articulum exponuntur. Dominus enim discipulos eo loci ita affatur: Quando misi vos sine saculo, & pera, & calceamentis? nunquid aliquid defuit vobis? Hic virgae nulla omnino fit mentio. Quare quod apud Marcum de virga scribitur, inter permissiones habeatur. In summa, discrepancia, quae hic se offert, si aliqua omnino est, tantum secundum externam literam superficiem est.

Virga Apollonii videtur concessa non ad bellum, vel aliorum offensionem sed ad itineris usum, ita sandalia iisdem concessa sunt, non ad ornatum sed ad pedum mundiciam, a qua ita nulla reliquitur antiologia.

Quocumque introieritis in domum, illic manete. Ne apud ciuitatis incolas in mobilis inconstantisque animi suspicionem veniant, ne de domo in domum transeant, mandat: verum in ea, in quam semel ingressi fuerant, maneat.

Quocumque non receperint vos. Cum ostendere vellet, impunè non abituros, qui Apostolos non receperint, aut sermones illorum non audierint, iubet ut puluerem pedibus coherentem, in eos excutiant, qui illos non admittunt: qui itineris, laborisque, illorum causa frustra suscepti, testis sit.

Quid sit puluerem in ingratos excutere. Cap. 10.

Amen dico vobis, & Tolerabilis, additur apud Matthaeum, erit Sodoma & Gomorrae in die iudicij, quam illis, qui videlicet Christi Apostolos non receperunt. Quandoquidem post tot miracula & signa patrata, adhuc illorum dictis fidem habere noluerunt. Iure proinde meritoque, scribit quidam, peccatorum illorum puluis, in eorum capita reflectitur, Sodomaesque & Gomorraeis omnibus grauius puniuntur: quia nulli ad hos, ut ad illos, Apostoli missi, neque vlla apud illos miracula facta fuerant.

Et Dementia multa eiciebant, & ungebant oleo multos aegros. His familia exponit Lucas quoque: verum quod de mystica vnctione, & olei vsu hic subiungitur, hoc inter Euangelistas solus Marcus commemorat. Interim quae Apostolis Iacobus in sua Canonica narrat, ab his non dissentiant; scribit enim: Infirmitas quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Oleum autem inter alia, & laborum molestias mitigat, & lumen fouet, & hilaritatem conciliat. Oleum igitur, quod in sacra vnctione adhibetur, & Dei misericordiam, & morbi sanationem, & cordis illuminationem denotat. Dici tamen potest, Orationem haec omnia efficere, oleum autem eorum omnium; quae sunt externum tantum Symbolum esse.

cap. 10. cap. 5.

Et audiuit Rex Herodes & dicebat. Herodes, de quo hic sermo, primi Herodis, quae Regnante Ioseph ab Angelo admonitus, Iesum & matrem eius deportauit in Aegyptum, filius erat. Hunc Herodem, quòd quartam tantum paterni regni partem obtinisset, Matthaeus & Lucas Tetrarcham appellant: Siquidem Romani post primi Herodis obitum, Iudaeorum regnum in quatuor partes, seu Tetrarchias partiti fuerant, è quibus vna Herodi senioris Herodis filio administranda obuenerat. At Marcus verò & alij praeterca nonnulli, Herodem hunc Regē

In ratione Sacramenti sicuti vtriusque coitit efficit.

BIBLIOTECA

appellant: sive quod paternæ consuetudini hoc tribuerint; sive quod voce hac licentiosius vsi sint. Verùm de his consulatur Iosephus, qui Iudæorum res satis accuratè descripsit.

Cùm ergo Herodes Christi miracula audiuisset, probeque, quod Ioannem, qui iustus alioqui erat, iniuste temereque è medio sustulisset, compertum haberet, ratus est illum ex mortuis resurrexisse; atque ideo tanta illa, quæ passim ferebantur, miracula edere. Augebat hanc eius suspicionem non parum quoque, quod alios etiam, vt Lucas narrat, eandem illam opinionem occupasse intelligeret. Quamobrem quò exploratè cognosceret Christus ne Ioannes ille esset, quem ipse occiderat, maiorem in modum eum videre cupiebat.

Alij autem dicebant, quia propheta est, quasi vnus ex prophetis. Hoc ipsum Apostoli quoque, à Christo: *quem dicunt homines esse filium hominis* interrogati, confirmant; aiunt enim: *Alij Ioannem Baptistam esse dicunt; Alij autem Eliam, alij verò Hieremiam, aut vnum ex prophetis.* Omnia autem placita, quæ tùm temporis de Christo inter homines ferebantur, humana erant; Vnum enim hoc tantùm de illo opinabantur, quod de summo aliquo, magnæque sanctimonix viro, mortalium vulgus opinari solitum est.

Cùm autem Marcus scribit, quosdam dixisse: *quia propheta est, quasi vnus ex prophetis*, insinuare videtur, illos de eo propheta hoc asseruisse, de quo Moyses dixerat, nempe: *Prophetam de gente tua suscitabit tibi Dominus Deus vester, &c.* Probabile fit enim, procerum metu impeditos, Christum Dominum illum ipsum Prophetam esse, disertè profiteri ausos non esse; atque ideo opinionem, quam de illo habebant Moysi verbis adumbratè.

Ipsè enim Herodes rursus, ac tenuit Ioannem. Modum, quo Herodes Ioannem peremit, & causam, propter quam illud fecit, Euangelista breuiter hoc loco exponit; non quod propheta cædes in illud tempus incidisset; sed quia narrationis series, quam instituebat, commodè id ferebat. Cùm enim narraret Herodem (quòd admirabilia quædam de Christo Domino audiuisset) existimasse Ioannem, quem paulò antè interfici curarat, ex mortuis resurrexisse, mox cædis causam subiungit, quæ fuit huiusmodi.

Cùm Herodes fratris sui Philippi etiamnum superstitis vxorem, ex qua filiam ille ante diuortium susceperat, rapuisset, raptamque domui suæ detineret, Ioannes nefarium flagitium non ferens, palam propter improbam scèdamque præuaricationem illum reprehendit. Herodes autem eiusmodi reprehensionem periniquè accipiens, voluit illum occidere: Verùm turbam, apud quam Ioannes in summa existimatione erat, veritus, mortem illi inferre non audebat, etiam si, propter Herodiadem, summopere id desideraret. Nam ad se quod attinebat, nõrat illum virum iustum & sanctum esse, multaque iuxta illius præscriptum faciebat. Tandem improbis Herodiadis precibus victus inclusit illum in carcere, mandato dato, vt diligenter custodiretur.

Interea accidit, vt Herodes magna cum pompa & apparatu, natalis sui diem celebraret. Cùm autem filia Herodiadis inter epulas elegantius sal-

tasset, Herodique eo nomine placuisset, continuo se id totum illi daturum iurauit, quodcunque illa ab illo petiuisset. Hæc autem à matre edocta, subornataque, caput Ioannis Baptistæ sibi donari postulauit. Herodes ergo, ne promissionis fidem fallere videretur, caput Baptistæ auferri, ablatumque puellæ offerri iussit inhumani sceleri iurifurandi religionem & vim, propter præsentem, obtinens, seseque propter id, quod acciderat, contristatum assimulans.

Colligimus hinc autem tria, inter cætera, Ioannem Baptistam capite multatè: nimirum adultèrium, saltationem, & Iurandum. Quare si mentis iudicio valemus, tria hæc auersèmur, vt quàm maximè; si non propter aliud, certè ne cum iis communicemus, culpæque obnoxij euademus, qui mortis præcurforis auctores & causæ extiterè.

Quo audito discipuli eius venerunt. Hæc exponit, quò ostendat beneuolentiam, qua discipuli Ioannis, Magistrum prosequerentur, per mortem illius extinctam non fuisse; sed vsque constantem, perseuerantemque constitisse. Subdit his porro:

Venite seorsum, & requiescite paulillum. Per hoc Christus Dominus Ecclesiæ Doctores & Pastores monet, ne externis turbis perpetuò se dedant; sed prinatim sæpe, secretòque agentes, animum colligant, eundemque à publicis negotiis & occupationibus, quantum res patitur, identidem seuocent. Docet per hæc eadem etiam, in verbi ministerio defudantes, nonnunquam respirare, & interquiescere, seseque & corpus suum suo tempore curare, & reficere debere; maximè verò post ministeriū absolutum.

Et exiens vidit turbam multam Iesus, & misertus est super eos. Sequebatur Christum ingens multitudo, cum propter alia, tum maximè propter signa & prodigia, quæ faciebat. Inter quos etiam non pauci ita, vt probabile fit, comparati erant, vt vniuersis, quæ in bonis habebant, relictis, ipsum quoquò versum sequi ex animo desiderarent: quique iam ad hoc seriò sese componebant. Cùm ergo Christus Dominus illos ex itinere defatigatos, & veluti oues, quæ pastorem non habent, disiectos videret, (Tales enim erant illi, eò quòd nullum, qui vtilia, animaque; salubria eos doceret, ad manum haberent: Nam ob hanc spiritualis annonæ penuriam Christum Seruatorem præcipuè sequebantur: Siquidem vnū illum præ cæteris idoneum censèbant, qui ad meliora, salutique viciniore ipsos adducere vellet & posset) miseræ illorum sortis misertus est, studioque & diligentia eorundem mirificè oblectatus, mysticam cœlestis doctrinæ mensam, immortaliumque esearum apparatus magnificentum illis apposuit.

Et cum iam multa hora fieret. Cùm maior iam diei pars acta esset, discipuli à Christo, vt turbam demittat, petunt; allegantes cum loci solitudinem, tum comeatus quoque tenuitatem; Dicebant enim: *desertus est locus, & nõ habent quod manducent.* At verò diues ille & benignus pater, corpoream quoque mensam illis apponi iussit; discipulos tantum non eiusmodi oratione compellans: *Ne de escis plus satis anxij sitis, en ego adsum, qui magnam copiam & affluentiam subministrare valeo.* Cùm illi autem, quò tenderet, non intelligerent, animoque propter rei difficultatem penderent, sciscitatus est, quot panes habetis?

Tria Ioanni Baptistæ caput ademerunt.

Ecclesiæ Doctores & Pastores sæpe seorsum à turbis que rant & colescentur oportet.

Multi considerabunt Christum sequi.

Christus præ cæteris idoneus populi ductor & doctor.

Math. 16.

Deut. 18.

habetis? Ipsi verò facta inquisitione, quinque, & duos pisces, responderunt.

Acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cælum benedixit, & fregit. Meritò nunc in cælum suspicit, & gratias agit nempe quò factò hoc omnibus planum faciat, sed id totum, quod fiebat, cœlesti Patri ascribere.

Et dedit discipulis vt ponerent ante eos. Quandoquidem Deus Optimus Max. manna Israëlitæ, per desertum pauperat; ipsique obiicere quandoque ausi fuerant: *nunquid & panem dare poterit? &c.* ne ea in re Patre inferior videatur, panes hinc in deserto multiplicat. Interim ne Iudæis, qui varias calumniandi occasiones aduersus illum venabantur, iustam aliquam cauillandi ansam offerat; quasi Deo sese exæquet, aut eidem quoque se præferat; prius ad cælum spectat, quàm panes multiplicet, totumque, quod fiebat, & futurum erat, cœlesti Patri tribuit.

Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Exaturati sunt vniuersi, cum tamen exceptis mulieribus & paruulis, quinque virorum millia adfuisent.

Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos. Tantum reliquiarum copiam fieri voluit, vt duodecim sportæ inde implerentur, quas singulas quoque, quò miraculum euidentius euaderet, eorumque qui interfuerant, sensibus tenaciùs infixum hæreret, in humeros tolli, & asportari mandauit. Nam hoc quoque perfectò obseruatòque, discipuli, ob insignem rei nouitatem, de re admirabiliter patrata, dubij adhuc hærebant, vt præsens Euangelista disertis verbis paulò post indicat; ait namque: *Non enim intellexerant de panibus; Erat enim eorum obcæcatum.*

Quin alia quoque de causa tantam reliquiarum vim facere visum fuit nimirum quò publicè hanc constare, tantum rerum abundantiam magis provenisse, ad ostendendam facientis virtutem, quàm ad explendam præsentem populi necessitatem Moyses quondam Manna Israëlitis suppeditabat, verùm id tantum ad necessarium vitæ vsum: Siquidem quod plus eo colligebatur, hoc statim in putredinem vertebatur. Quare etiam vbi primum terræ Palæstinæ fructus apprehenderunt, Manna illico descendere desit. Sic Elias quoque viduæ farinam & oleum multiplicauit; verùm tantisper hoc solum, dum pluuia terram irrigaturæ descenderent: vbi enim hæc descendere cœpèret, statim quoque farina multiplicatio cessauit. Quò ergo discrimen inter hos & illum appareat, magnam residuorum copiam reliquam fecit; ita vt illi etiam, qui saturati fuerant, reliquiarum vim admirarentur.

Opus ergo, quò factum est, & admirabile est, & virtutis opificis manifestus index est. Admirabile nihilominus alicui videri queat, cur Dominus ad subministrandam alimentorum copiam, ea potestate non semper vtatur. At non est id mirum: siquidem signum non temerè; sed publicæ utilitatis causa fieri debet: nempe quò facientis virtus per illud manifestetur, & Catholica rursus fides, per illud ipsum statuatur & nutriatur. At verò vbi nulla necessitas vrget, nec vlla rursus publica utilitas impellit, ibi per media vsitata, humanæque naturæ conuenientia nitendum est. Quin illis quoque benignè per hoc miraculum factum est, qui operam suam ad

illud in medium contulerant: nam quò Domino in communem vsum impenderant, hoc summa liberalitate & beneficentia compensatum accipiunt. Insinuatuna est hinc denique, alimenta ab iis percipere, quos in fide erudimus, nefas non esse.

Et statim coegit discipulos ascendere nauim. Antequam turbam dimitteret, discipulos nauim conscendere compulit. Compulit autem, quia se ab illo diuelli non facile patiebantur: partim quidem propter animi studium, quo in illum ferebantur: partim etiam quia incerti hærebant, quomodo nauigio destitutus, ad illos peruenire possit. Neque enim expendebant, DOMINVM ea potissimum de causa abitionem indixisse, quò super aquas paulò post eum gradientem cernerentes, præsentis virtutem, & magnitudinem accuratius perspicerent. Vbi ergo turbas, quæ ideo, vt probabile fit, ad illum accedebant, quò, vel benedictione illius potirentur, vel certè, vt sanitatem ab illo consequerentur, demississet, abiit in montem, ibidem precaturus. Precatur autem, quò & verum hominem per hoc se probet, orationis operi impigrè insistendum esse doceat.

Et cum sero esset, erat nauis in medio mari. Profunda iam nocte, ipse quidem DOMINVS solus erat in terra; discipulorum autem nauigium medium iam mare obtinebat; neque vento aduerso vehementius flante, vltèriùs progredi valebat.

Erat enim ventus contrarius eis. Ad euidentiore miraculi, quòd mox consecutum est, demonstrationem, non parum faciebat, quòd ventis contrariis flantibus, fluctibusque secundum ventorum flatus sese erigentibus, ipse nihiloscitius, quasi à nullo prorsus impeditus, liberè per aquas incederet, & ambularet.

Circa quartam vigiliam noctis, venit ad eos. Scriptura sacra totam noctem in quatuor Vigiliis deducit, singulisque ex illis tres horas assignat. Per quartam itaque noctis vigiliam designat decimam, aut vndecimam, aut duodecimam noctis horam; circa vnam ergo aliquam ex tribus illis, visus est eis per mare incedens, gressumque ad illos intendens. Cùm ij autem spectaculo hoc super modum conturbarentur, propterque rei nouitatem, quòd cernebatur, phantasma esse arbitrantur; nec non præ paoris magnitudine, sublata voce vociferarentur, Dominus illos compellauit dicens: *Confidite ego sum, nolite timere.*

Et præ timore clamauerunt, statimque Iesus locutus est illis, &c. Dominus IESVS non prius suis se discipulis patefacit, quàm ipsi clamoris voces ad illum destinant, eiusdemque opem & fidem implorant. Hoc enim modo excitati illius præsentiam audiùs complexi sunt. Quia ergo sublata voce ad illum clamabant, trepidantes & vociferantes eiusmodi oratione à concepto metu absoluit: *Confidite, ego sum, nolite timere.* Neque enim eum, propter admirabilem, inusitatamque super aquas ingressum, tempusque nocturnum satis internoscere poterant. Quamobrem vt voce seipsum manifestaret, omnino necessarium videbatur.

Confidite, ego sum, nolite timere. Hac CHRISTI voce audita, metus quidem illorum sedatior factus est; interim apparentis visi nouitas, eorum animos adhuc dubios & suspensos tenebat. Ea propter

Apostoli multiplicatarum recipiunt, quod in turbas contulerant.

Discipuli ægrè patiebantur se à Christo diuelli.

Christus Dominus duplici de causa orationi vacat.

Christus aduersis ventis & fluctibus ambulat super aquas.

Nox in quatuor vigiliis deducitur.

Christus in carceris suis se discipulis manifestat.

Psal. 77.

Exod. 16.

Iosue. 5.

3. Reg. 17.

Signa duplici de causa eduntur.

quod id, quod videbatur, phantasmata non esse accuratius disceret; tū rursus quod ipse quoque nouæ huius peregrinæque rei periculū faceret, Petrus magno animi feruore incitatus, ad IESVM dixit: Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas, & Dominus ad illū: veni.

Domine, si tu es, iube me venire ad te. Hoc, vt quibusdam placet, Petrus Magis dicebat, propter incensam erga CHRISTVM charitatem, quam propter vllam prorsus ostentationem. Nullus enim IESVM æquē amabat, atque ille: Sed neque suæ tantum dilectionis ardorem, per hoc factum probabant, cæterōque suo exemplo ad idem studium excitabat; sed suam quoque fidem ostendebat. Et descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquas.

Petrus præ cæteris Iesum ardentius amabat.

Math. 14.

Math. 14.

Ecquid autem adhuc Christus? Supplicantis votis annuit; ait enim: Veni. Et descendens Petrus, &c. Petrus è nauī digressus, initio quidem intrepidē super aquas ambulat; verū vbi primū fluctibus iactari ventōque vehementiori flante, metumque augente animum despondere cœpit, inceptum iter deseruit: domino per hoc docente, non sua; sed sola Christi virtute, id quod inchoauerat, explere potuisse.

Petri curiositas multata.

Et cum cœpisset mergi. Quod palam fiat, magis decuisse, vt citra vllam eiusmodi experiētiam, Christi verbis fidem accomodaret, Dominus passus est cum nō nihil mergi: At verō vbi primū cum morte luctam inire; nec non, Domine, saluum me fac, clamare orsus est. Seruator ima iam petentem extensa manu, statim excepit, exceptumque super aquas erexit; fidei infirmitate ipsi improperata. Etenim submersionis discrimen efficiebat, vt magis de sua imbecillitate, & vitæ periculo, quam de Seruatoris virtute, Christi gratia cogitaret.

Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Iesus, Petro secum assumpto, ascendit in nauim, statimque ventus conuulsiuit: cōmotionem illam ea præcipuē de causa accessisse ostendens, quod miraculi magnitudo clarior, illustriorque per hæc euaderet.

At cur, inquis, Christus Dominus ventis silentiū non indicit; verū ipse per se Petrum mergi incipientem, sustentat, & cleuat? quia hoc Petri fides exigebat. Vbi enim humana deficiūt, ibi diuina sese prodere mox incipiunt. Planum ergo faciens, non tã ventū vim, quam propriæ fidei infirmitatē ipsūm euertisse, ait: Modice fidei quare dubitasti? quasi dicat: nisi fidei infirmitate laborasses, vtique; aduersus ventorū status cōsistere valuisses: Siquidē, vbi firma adest fides, ibi ventus detrimentū adferre non potest.

Petrus fidei infirmitas euerit, & ceteris, quam nauis tempestas.

Qui in nauicula erant, venerunt, &c. Discipuli, qui in nauī erant, accesserunt, & adorauerūt Christum, dicentes: Verē filius Dei es. Commōstrant autē pro hoc, ante perfectam de eo notitiam nondum habuisse: Nam quorsum post patratum miraculum, istud cōfiteri attinebat; si antē certō illud cōpertū habebat? Sed neque in tantam quoque animi anxietatē, & dubitationem, illo super aquas gradiente, deuensissent, si eum ante id tempus perfectē cognouissent.

Et ascendit ad illos in nauim, &c. Igitur, qui antē aiebant: Quis putas est hic homo, quia & ventus, & mare obediūt ei; illi nunc nō ita, sed verē filius Dei es, inquit. Ea propter ambulatio & incessus ille sup aquas, à Christo, Seruatore non fuit institutus, ad aliquam ostentationem, sed ad discipulorum vtilitatem. Supra enim quam dici, aut credi potest, de facto hoc inter

Christus discipulorum causa ambulauit super aquas.

se stupebant, & admirabantur: Neque enim vt Euangelista scribit, intellexerant de panibus: Siquidem cor illorum obcæcatum erat. Verū vno hoc miraculo tantum profecerunt, vt publicē Deum illum esse profiterentur. Neque reprehendit dominus hanc illorum confessionem: quin contra potius vniuersam dictorum illorum seriem, vt verus DEVS, opere confirmat. Quandoquidem ægros, sanitatis causa vndicunque ad illum delatos, maiori potestate & virtute sanauit & saluauit, quam antea vnquam.

Quæ hæcenus exposita sunt, ea solitudinem & secessum, rem apprimē vtilem, cuique qui familiariter cum Deo colloqui volunt, oppidō necessariam ostendunt: quietis namque, & tranquillitatis mater, est secessus & solitudo: Siquidem vna hæc ab omni tumultu & strepitu liberos nos reddit. Ostendunt adhuc, Christianum hominem omnia incōmoda, quæ cunque tandem Dei permissu euenerint, æquo fortique animo perferre debere: Nam Christus Dominus discipulos hoc loco, quod patientiam illorū probet, & cōstantiam exerceat, ad tempus deserit; tempestatēque in medio mari cōorta, tota penē nocte cum fluctibus luctari permittit; occæcatum illorum cor, vt mare loquitur, ea re expergefaceret, maiusque sui desiderium, atque diuturniorem miraculi memoriam, eorundem pectoribus imprimere volens.

Per hoc tandem, quod laborantibus non statim adfuit, discipulos, & nos per illos, docere voluit, ne à malis, in quæ forsitan incidimus, liberationem è vestigio petamus; verū vnde cunque illata forti infractōque pectore perferamus; animo pertractates dura & aspera ita sæpe secedere, & conuiescere, vt alia nonnunquam difficiliora succedant, vel simul etiam accedat. Argumento sint nobis Apostoli, qui ante propter maris procellam perterrefacti propter peregrinum spectaculum, quod se inopinatē in illorum oculis intulit, grauissimè denuō consternantur, & perterresunt: Neque enim sola tempestas eorum animos turbabat, verū phantasma quoque insperatum, quod sese videre existimabant. Quodque maiori admiratione dignum videtur, quod metus hic crescat, Dominus, neque noctis tenebras discutit, neque statim quoque seipsum prodit; sed post certum demū temporis interuallum. Cur ita fecit? vt hinc edocti, in rebus aduersis animum non faciliè despiciamus; præsertim cum vehementiores tentationes, diuturnæ esse plerumque non soleant. Fatendum est tamen, quod maiora lucra obueniunt, Deum iustorum certamina interdum extendere, eosdemque priusquam ex vitæ huius palastra excedant, diu multumque nonnunquam exercere.

Cumque egressi essent de nauī. Per hæc Euangelista ostendit, Christum Dominum plusculo tempore isthic diuersatum esse: Nam cum loci illius viri cum adesse cognouissent, vniuersam mox regionē illam percurrunt omnēque malè habentes, in grabatis ad eum deferunt. Neque enim eo nunc modo, quo antē ad eum accedunt; neque curationis causa ad domū trahunt; neque rursus vt manu tangat, aut verbo imperet, petunt; Verū animo multo nunc celsiori & sapientiori, fidēque longē perfectiori sanitatis beneficium ab eo cōtendunt, quam dudum antē. Ipsa enim Hamorroisita quiddā sublimius, quam vulgus alioqui consueuerat, de eo sentire, & loqui omnes iam

magnum vltimū habet secessus & solitudo.

Dominus per aduersa priorum constantiam & animi patientiam exerceat.

Non tūc est imper à malis in quæ forsitan incidimus liberationem vige.

Vehementiores tentationes plurimum nō diuturnæ.

Crescebat Christo existimatione cum tempore apud populum.

iam docuerat. Quin ipse quoque temporis decursus, conceptam de eo opinionem & fidem adeo nō dissoluebat, vt maiorem quoque in modum subinde augetet, vegetiorēque & validiorē efficeret. Neque mirū erat tempore sensim labente famaque; propter admiranda, quæ faciebat, gliscente, maiorem quotidie existimationē de illo, apud homines inualuisse.

CAPVT VII.

Et conueniunt ad eum Pharisei, & quidam de Scribis. Cum Euangelista accusationem, quam Scribæ & Pharisei apud Christum Seruatorē cōtra discipulos illius instituerunt, explicare deliberatum haberet narrationi huic commodē interserit, cuiusmodi seniorum traditiones extiterint: atque tum demum, quid in Apostolis calumniati fuerant, exponit.

Cum vidissent quosdam ex discipulis, communibus manibus manducare. Nō est hoc eo sensu accipiendū, quasi discipuli manus nullo modo lauerint; non ita enim res habet, verū quia à Domino edocti erant, vt ea, quæ ad explendam cōmūnem corporis necessitatē faciunt, pro rerum vltimū locique, & temporis cōmoditate administrarent; soli autem virtutum studio ex animo incumbere; quo tempore cibum iuendus erat, de receptis apud Phariseos lauacionibus non magnopere curabant. Hoc autē cum Scribæ & Pharisei animaduertissent, illos veluti vltimatorum traditionum transgressores, apud Christum accusabant. Quid autem ad eam inculpationem Dominus?

Apostoli Phariseas lauaciones & Scribæ in potestatis ducunt.

Relinquentes mandatum Dei, tenetis traditiones hominum: Quandoquidem Pharisei Christi discipulis insultabant, non tanquam legis transgressoribus; sed tanquam patrum traditionum præuaricatoribus: Propterea Dominus durius reprehendit illos; vt qui sub pietatis schemate, insignem absurditatem complecterentur. Allegat huc autem Prophetæ Esaiæ oraculum, quasi dudum iam antē de illis pronunciatum.

Quemadmodum enim illi, inquit, de quibus isthic sermo est, Deum summis tantum labiis colebant; (corde enim longē ab eo aberant) adeoque frustra, nullōque prorsus fructu reuerentiæ cultum illi deferebant: Rursus vt illi ipsi hominum doctrinas maiorūque placita assidue vrgebant, & inculcabant; eademque diuinis præceptis & legibus potiora ducebant; ita vos quoque in dei legem aperte præuaricantes, externum tantum hominem excolitis, internum autem horridum, planēque incultum relinquitis. Et cum tales sitis, nudaque tantum pietatis speciem præ vobis feratis adhuc eos reprehendere, & in ius vocare non veremini, qui veritatem & pietatem ex animo consecantur.

Pharisei & Scribæ externam tantum pietatis speciem præ se ferebant.

Vt eos igitur seniorum traditionibus perperam innixos, tanquam qui veram religionem, & pietatem floccifaciant, graui reprehensione dignos esse planū faciat; iniustitiam & iniquitatem, quam propter maiorum traditionem, in parētes cōmittebat, ob oculos collocat: Scripturam diuinam, traditioni illorum non sciptæ, ex aduerso opponens.

Exod. 10. Deut. 5.

Honora patrem, & matrem tuam. Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. E duobus legis præceptis parentum honorem secundum Dei voluntatem

vrget. Altero quidem mandante, vt id fiat: Altero verō pœnam mortis irrogante, si oppositum fiat; adeoque præcepti huius obseruationem, ad salutem apprimē necessariam ostendit.

Iam cum talis, tantaque legis comminatio, contra legis præuaricatores promulgata extet, vos, inquit Christus Dominus, temere pernitiosaque exemplo Doctorum vestrorum traditiones secuti, diuinū mandatū scēdē præuaricamini. Etenim si quis ob deonestatos parentes, munus, hoc est, illud deo in sacrificium sese oblaturum promiserit, quod patri alioqui debebat, vos id iustum pronunciat. Vos, inquam, rem, qua filij parentes alere, & honorare, omni iure obligabantur, deo offerre licitū asseritis. Id quod aliud nihil est, quam manifestaria diuinę legis, ppter vestrā traditionem, euersio & abrogatio.

Insignis quorundam Iudeorum impietas & iniquitas in parentibus.

Enimuerō cum nefarium iuuenum aulum, insignemque temeritatem, & in parentes impietatem increpare debuisset; nec non eiusmodi sacrificium tanquam horrendam quandam abominationem repudiare (neque enim Deus eo honore, aut munere delectatur, quod in parentum iniuriam & calamitatem redundat) adeo illud non facitis, vt vltro quoque instigatis; tantamque iniustitiam palam iustificetis. CHRISTVS proinde increpationem illam, qua DEVS eos per Prophetam increpabat, qui Esaiæ etate in viuīs erant, nunc in Scribas & Phariseos quoque conuenire demonstrat; vt qui eadem modo sentiant, & faciant quæ illi olim.

Deus non recipit munus, quod redadatur in iniuriā parentum.

Nihil est extra hominem, introiens in eum, quod possit eum conquinare. Hinc lex secundum spiritum sciam paulatim prodere incipit: Neque enim hæc, vt notaica, circa corporales expiationes, ciborumque differentias versatur; sed circa virtutem spiritus. Ne mireris autem, si veteri lege corporum inquinamenta diiudicant, & aduersante, Christus hoc loco contra docere videatur: (loquitur enim perinde, atque si nulla prorsus corporalis immunditiæ in hominem cadere queat:) Si quidem lex vetus ad externum tantum hominem spectabat; Christus autē ad internū mentis aciem coniciebat; veluti tempore illo iam præsentē, quo crux illis rebus typicis & corporalibus finem impositura erat. Quod nimirum Christi fideles vitā posthac ita instituant, quasi corpore deposito in merum spiritum trāsirent. Verum itaque illum, internūque hominem, nullum corporeum inquinamentum pollucere, aut lædere potest: At ea tantum mala & vitia, Christo Doctore, hominem contaminant, quæ ex corde procedunt.

Christus magis ad internū, quam ad externū hominem spectabat.

Si quis habet aures audiendi, audiat. Addit porro: qui habet aures aud. eū audiat; interim quæ nā sint mala illa, quæ de corde exeunt, id planis verbis nō explicat.

Et cum introisset in domum à turba. Cum Apostoli animaduertent, doctrinam illam aliquid profundius insinuare, posteaquam Dominus à turba se unctus, intrauit in domum, interrogauerunt eum de parabola illa. Parabolam autem sermonem subobscurum nominant. Ille autem dixit eis:

Sic & vos imprudentes estis? non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum conquinare? Quod dicit, eiusmodi est: nihil extra hominem existens, hominem cōtaminat; sed sola malitia, quæ est intra hominem, cæteraque quæ cogitationem cum illa habent, ea sunt quæ polluant hominem.

Et inde surgens, abiit in fines Tyri & Sydonis. Cùm Dominus inde ad Cananæorum loca se transfulisset, (illic enim extabat Tyrus & Sydon) mulier quædam regionis illius incola, quæ filiam habebat crudelissimè à dæmonio vexatam, Dominum ad loca illa venisse edocuit, statim se ad illum cõtulit, filie sanitatem enixè efflagitans, validèque clamans.

Et quidnam illa clamabat, inquis? Illud utique, quod Matthæus narrat, nempe: *Miserere mei Domine Fili David, &c.* At IESVS verò, quod mulieris fidem exploratam haberet, quòdque illam paganam, & alienigenam (utpote ex phœnicia oriundam) esse, non ignoraret, petita sanitatis beneficium distulit: Partim quidem, quò Iudæis per hæc ostendat, non pari se facilitate ipsi, & exteris hominibus sanitatem præstare: partim etiam, ut mulieris huius fides omnibus manifesta euadat. Quò hac quoque ratione, comparatione quadam facta, Iudæorum perfidia & duritia magis in apertum veniat.

Quæ dixit illi: *sine prius saturari filios.* Quæ dicit, huc tendunt: necdum præstito est tempus, ut gratia, & beneficentia mea inter Gentes & alienigenas diffundatur: Siquidem Israël bonum oblatum nedum plenè repudiavit. Venit proinde Dominus ad Cananæos, non tanquam ad domesticos; sed tanquam ad eos, quibus cum Patribus, ad quos promissio facta fuerat, nihil commune erat.

Et quia res ita habebat, Tyreis & Sydoniis aduentum suum non indicavit; sed quantum commodè fieri potuit, celavit. Fecit hoc autem, ne ante tempus ad Gentes migrare videretur: Tum quò Iudæos, propter beneficia, quæ in illos conferebat; virtutesque, quas inter ipsos exercebat, ad fidem prouocaret. Conuersionem autem ad Gentes in tempus, quod Crucem & Passionem, absolutamque Israëlitarum abiectiõnem consequeretur, reuocare placuit.

Nihilominus non potuit per omnia latere: Sed neque rationi quoque contentaneum erat, ut iis, qui fide Israëlitis multis partibus præstabant, nullo prorsus iudicio, aut beneficio sese manifestaret: maximè verò propter Apostolos, quos ex hoc facto certam coniecturam facere oportuit, salutis ostium Gentibus quoque patefactum esse.

Sine prius saturari filios. Hoc sermone Dominus, apud Cananæam non vitur, quasi virtus illius tanta non fuerit, ut viturque, Iudæis inquam Gentibus, benignè facere nequiverit; (Erat enim illa satis, quæ omnibus ope indigentibus adminiculetur) Sed quòd Iudæi & Pagani veluti à se mutuò maximè dissidentes, nullam omnino inter se communicationem haberent. DEVS namque ita sese gerere videbatur, quasi hos solos simpliciter elegisset; illos contra simpliciter repudiasset. Imò verò donec manus tandem in CHRISTVM Dominum iniecerunt, pristinam in Iudæos beneuolentiam constanter retinuit; Neque gratiam suam ad villos ferè exteros transfudit. Cuius quidem rei Iudæi non ignari, Paganos omnes canum nomine designabant. Quod sanè canis nomen in ipsos etiam Israëlitas, tum demum quadrare cœpit, quando cœlestis escæ alimonia orbatus fuit; Notum est enim illud Psalmistæ: *Conuertentur ad vesperam, & sumemur patientur ut canes, & circumbunt ciuitatem.*

Sed neque Cananæa quoque canis appellatiõnem grauius tulit; verùm in tali ordine constituta, beneficium quæsiuit, opulentæque illius gratiæ, qua Israëlita potiebantur, partem aliquam impetrare studuit. Quemadmodum canes quoque micarum, quæ de puerorum manibus in terram feruntur, participes euadere solent.

Dimitte illam, quia clamat post nos. Dominus Cananæam animam, & in se studium, cunctatione aliquali patefactum iri certò cognoscens, Apostolorum intercessionem ad tempus negligit. Interim ne curam illius penitus abiectis videatur, patitur illam accedere, patitur adorare, patitur filie sanitatem iterum iterumque efflagitare, locumque & tempus, ut omnia hæc fiant, opportunum indulget.

Vtique Domine, nam & catelli, &c. Admirabilis hæc mulier: duro responso à CHRISTO accepto, tantum abest, ut ægrè indignabundèque id ferat, ut voces, non multa tantum fide, sed magna quoque reuerentia & sapientia plenas, depromat. Nam quòd à Domino inter canes se censerì patienter fert; id summæ utique reuerentiæ & pietatis argumentum erat. At verò minimam virtutis illius partem, (hoc enim micæ nomine significatur) ad præstandam integram filie sanitatem sat esse certò arbitrari, id excellentis fidei opus erat. Demum ex illato probò, familiaris cuiusdam necessitudinis occasionem arripere, ederèque responsum vsq; adeò admirabile, id eximie prudentiæ, admirandæque sapientiæ indicium erat. Ecquid enim ait illa?

Vtique Domine, nam & catelli. Quasi dicat: magni beneficii loco duco, vel in canum ordine haberi; dummodo abs te, veluti aliena non excludar; sed de mensa Domini cibum capiam; si non panem, certè micas temerè de mensa cadentes. Tantè enim Domini mensa sunt opes, ut abunde mihi sat sit, si iustorum tuorum micis frui liceat.

Et ait illi: propter hunc sermonem, &c. Tanta animi humilitate & fide alienigenæ mulieris perspecta, Dominus dixit ad illam: *propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium à filia tua.* Matthæus sanationis causam fidei, Marcus sermonis virtuti ascribit; sed in idem reddit: efficax enim sermo, ex efficaci fide prodibat.

Et apprehendens eum à turba seorsum. Dominus noster IESVS CHRISTVS, non ita ad suam dignitatem spectare videtur, sicut ad nostram salutem: neque adeò curare, ut magnum aliquod sonet; atque ut illud depromat, quo nos ad se pertrahere queat. Quamobrem sublimibus illius dictis factisque, per multa passim tenuia & humilia interferuntur. Quam obrem surdum & mutum, quem obtulerant, seorsum accipit, quantumque res finit, à turba seiungit: tum ne ad ostentationem diuina signa perficere videatur; tum maximè, quò nos hoc facto admoneat; ut animi candorem, laudatamque ab omni fastu vacuitatem studiosè semper consecremur. Maioris enim facit illos, qui animi modestiam, morumque grauitatem impigrè consecantur, quam qui virtutes & signa operantur.

Miseri digitos suos in auriculas eius. Infert digitos in aures eius, cùm solo verbo miraculum patrare valuerit: quò corp⁹, modo qui verbis exprimi nequit, ipsi vnitum, animaque intelligenti, & rationali informatum,

Cap. 15.

Decuit, ut Dominus Gentibus quoque ex parte se manifesta ret, benèque de illis mereretur.

Canis nomen, quo Iudæi gentes appellabant, in ipsos tandem quadrare cœpit. Psal. 57.

Cur Dominus Cananæam appetitionem distulit.

Cananæa ingenuitas, sapientia, & patientia orata.

Christus Dominus non minus spectabat hominum salutem, quam suam gloriam & exultationem.

magis probatur Deo humiles, quam signorum patratores. Cur Dominus dignus infertur in aures matris.

matum, diuinæ virtutis vim & energiam obtinere commonstret.

Et expuens, tetigit linguam eius. Eiusmodi quiddam, ut Ioannes exponit, in homine à Natiuitate cæco obseruatum est quoque. Etenim cùm per Adami præuaricationem, multa incommoda, multaque pestes, & membrorum ægritudines humanæ naturæ acciderint: (Quæ quidem corporis incommoda & vitia, præter alia, ostendunt; in quantam miseriam, & infirmitatem eadem illa mortalium natura per peccatum prolapsa sit) Christus Dominus in mundum hunc ingressus, naturam illam læsam & quassatam admirabili modo sibi adiunxit; perque adiunctam, ac quasi de integro in se ipso reformatam, partium sibi cõsubstantialium ægritudines, & morbos curauit, & in integrum restituit. Ob hoc ergo digitis in illas insertis, muti & surdi aures aperuit, sandique facultatem per saluam linguam impertiuit.

Et suspiciens in cœlum, ingemuit. Cœlum respicit, partim quidem ea, quæ faciebat, ad cœlestem Patrem, tanquam ad primarium auctorem referens; partim verò humanæ naturæ causam dolore & commiseratione prosequens. expendebat enim in quantam calamitatem & miseriam omnis bonæ honestæque actionis hostis diabolus, primorumque parentum incuria & lapsus, illam deiecit.

Et ait illi, effata, quod est adaperire. Hæc dixit, vnâque cum verbo miraculum in opus abiit: Statim namque aperta sunt aures eius, & locutus est rectè. Quomodo enim nõ rectè loqueretur, rectèque audiret, cùm naturæ opifex id expleret, quod naturæ deerat?

Et præcepit, ne cui diceret. Hic denuo modestiam & humilitatem nos docet: Siquidem iis, qui sanitatis beneficium consecuti fuerant, ut rem tacitam apud se contineat, grauius iniungit. Fecit hoc quoque ea de causa, ne Iudæorum animos in cædem accensos, ante tempus contra se inflammaret, & cõcigaret; etiam si certò sciret, eos opus vsque adeò admirabile & inusitatum minimè tacituros; sed passim inuulgaturos.

CAPVT VIII.

T Dominus iam antè, quò hac via & ratione populum ad fidem alliceret, escas multiplicauerat; ita nunc denuò idem signum instaurat: utrobique commoda occasione, quæ se offerebat, ad hoc vsus. Ea autè præsentis loco erat, inuicta plebis, quæ eum sequebatur, perseuerantia. Nam triduo, ut hic scribitur; illum iã sustinuerant. Etenim cùm panes non haberent; neque commodè in deserto habere possent, citra detrimenti cuiuspiam periculum, impransi dimitti nõ poterant.

Quòd si eiusmodi necessitas non vrisset, Seruator utique consuetam miraculorum virtutem hinc non ostendisset: Siquidem turbæ non sectabantur illum propter corporalem annonam; sed propter spiritalem escam. Etsi interim ex toto numero non decessent, qui hinc quoque scopum præfixum haberent; notum est enim illud Christi: *Queritis me, non quia vidistis signa; sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.* Quos proinde ad maioris momèti res per-

quirendas exhortatur: nempe ad fidem in ipsum; Nã ex vna hac non temporariam; sed sempiternam vitam, & vtilitatem haurire licebat. Facta namque inter temporalem & mysticum cibum comparatione & ad hunc magis, quam ad illum inquirendum impellens: *Operamini, inquit, non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.*

Vnde illos quis poterit hic saturare panibus? Apostoli miraculum, quod fidei conciliandæ causa Dominus in panis multiplicatione denuò repetere constitutū habebat, non intelligentes, Vnde, aiebant, *illos qui poterit hic saturare panibus in solitudine?* Etenim humanæ rationis iudicium consulentes, rem illam fieri omnino non posse existimabant.

Et interrogauit eos, quot panes habetis? Non ignarus, quid in parato erat, interrogat: verùm quò hac ratione discipulorum animos in virtutis suæ considerationem excitet.

Et præcepit turbæ discumbere. Tanta potentiæ Christi vis & promptitudo erat, ut audito tantum panum numero, multitudinem statim ad epulandam accumbere iusserit, certus, apparatus illum, tametsi exiguum, in omnes abunde futurum satis.

Et accipiens septem panes gratias agens frangit. Quasi cæterorum hominum more, virtutem & energiam circa id, quod propositum erat, à Deo accipiat, gratias illi agit, cùm tamen eiusmodi vim non aliunde, ut sancti viri solent; sed à seipso peteret; huc enim ea Euangelistæ Lucæ oratio spectat: *Virtus de illo exibat, & sanabat omnes.*

Et dedit discipulis, ut apponerent. Ut alibi semper; ita hic quoque Dominus decorum seruat. Vitur namque discipulorum opera ad ministerium: Quando quidem aliis ministrare, secundum discipulatus rationem Apostolis ex instituto incumberebat. Sed & paucos illos pisciculos quoque, quos habebant, benedixit, & apponi iussit.

Et manducauerunt, & saturati sunt. Omni ex parte miraculum fit manifestum: Primò quidem ex eorum saturitate, qui epulati fuerant: mox verò ex escarum copia, quæ superfuerant: Postremò autem ex eorum multitudine, qui ad saturitatem vsque manducauerant. Cæterum hætenus tantum benefactoris munere vsi sunt conuiuæ, quatenus necessitas postulabat. Nam etsi magna-reliquiarum vis superfuisset, nihil tamen inde secum asportarunt. Admonemur autem exemplo hoc percommodè, rerum vsus ex necessitate spectandum & metiendum esse: nihil autem vnquam, grauiorinecessitate seclusa; propter habendi studium subducendum.

Et statim ascendit nauim cum discipulis. Seruator vnâ cum discipulis nauim iam conscendit, cùm antea illud non fecisset. Dicimus hinc autem, non semper pugnas adducere, verùm antè tentatos pugni que defatigatos, suo quoque tempore ab eiusmodi miseris & laboribus recreare & refocillare. Ut enim sua absentia laborem & molestiam; ita sua præsentia à molestiis & laboribus quietem indulgere solet.

Et exeunt Pharisei, & cæperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo, tentantes eum. Rectè tentantes dixit, neque enim, ut crederent, signum quærentes dicit, & si quiddam eiusmodi, si signum faceret, præ se ferrent; verùm solo tentandi fallendique animo quæstionem illam mouebant. Tantum enim quid

prophet venturum.

Ioan. 6.

Christus Dominus virtute propria signa faciebat. Cap. 6.

Christus vbique obseruans decori.

Rerū vsus ex necessitate spectandus.

Dominus non semper pugnat, aut tentat, sed sepe quoque refocillat & recreat.

Pharisei tentant Christum eius scire virtutem.

eo in genere posset, vel non posset, explorare volebant. Fidei autem nullam prorsus rationem habebant.

Signum de caelo. Cuiusmodi signum de caelo petebant? Expectabant, ut vel Solem sisteret, aut retrorsum flecteret, aut fulmina dimitteret, aut aërem immutaret, aut aliud quippiam istiusmodi faceret. Verum aliud primi aduentus tempus deposcit, aliud secundi: Priori convenire, & necessaria quoque fuere signa terrena; cuiusmodi sunt, quae Dominus in terra adhuc cum hominibus versans edebat. Coelestia autem posterioris aduentus tempestati asseruantur. Nunc tamquam medicus occulte venit; tunc autem tanquam Iudex summa cum gloria & claritate venturus, poenitentiae & sceleris exacturus est. Tunc igitur caelum inuoluet, & certa quadam ratione abscidet: Tunc Lunam lumen suum diffundere non sinet: Tunc virtutes caelestes quatiet. Hoc autem tempore illis signis, neque locus neque opus est.

Alia primus, alia secundus Christi aduentus signa postular. Primus Christi aduentus occultus, secundus manifestus erit.

Ingens Iudaeorum erga Christum ingratitudo.

Amen dico vobis, si generationi huic dabitur signum. Quae dicuntur hoc loco, huc tendunt: quodnam signum improbae generationi huic, quae temere à Deo recedit, dabitur aliud, quam quod is vicissim recedet ab illa? Cuius quidem rei argumentum extitit, secessio illa, qua eos mox deseruit, aliòque abiit. Merito proinde Christus Dominus diuortium hoc animo pertractans, spiritu ingemuit. Quo enim sine ad Iudaeos venerat? nonne ut mortem, extremaeque omnia illorum causa subiret? Quid autem eius rei gratia contra praestiterunt illi? Aliud sanè nihil, quam quod in summa nequitia aetatem transigentes, tantum illum benefactorem quotidie in se suamque perniciem prouocarent.

Et cogitabant ad alterutrum dicentes, quia panes non habemus. Quid autem ad haec Dominus? partim sanè increpat illorum incredulitatem: Partim rursum quod obscure dixisse videbatur, clarioribus verbis explanat; ait autem: Quia cogitatis, quia panes non habetis? quasi dicat: Oportebat vos tandem aliquando eorum, quae antea per experientiam didicistis, memores neque quod panes non habetis, anxios esse; neque me de panibus verba fecisse arbitrari. Neque enim difficile mihi fuerit, nunc denuo, perinde atque antè, panes necessarios in medium adferre, vestramque inopiam explere. Quomodo ergo necdum intelligitis, sed cor etiamnum occaecatum habetis? Haec autem dicebat, discipulos ad fidem diuinorumque mysteriorum sensum paulatim promouens, & excitans.

Cauete à fermento Phariseorum, & fermento Herodis. Etsi verò Matthaeus scribat, cauete vobis à fermento Phariseorum & Herodianorum: Lucas autem à fermento Phariseorum tantum, nulla tamen interuenit hic pugna: Siquidem omnes tres primarios inter illos nominarunt, puta Phariseos: duo autem inter posteriores fecerunt; alter namque Phariseus adiungit Sadducæos, alter Herodianos. At neuter interim, vel hos, vel illos solos extitisse asserit. Verissimile fit autem Marcum, ad narrationis expletionem, Herodianos, quos Matthaeus praetermiserat, cæteris adiecit.

Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei caecum. Ingredditur Dominus in fide destitutâ Bethsaidâ, caeco ad

illu adducto, ut eum tagat, rogant. At non sana, neque integra offerretur fides erat. Quare qui miraculi spectatores fierent, indigni habiti sunt. Etenim Christus Dominus hominem seorsum apprehendit, apprehensumque extra vicum duxit; mox in oculos illius expuens, manumque eidem imponens; num quid videat, interrogat. expuit manumque imponit per hoc ostendens verbum diuinum actioneque, verbo adiunctam, opera, quae admirabilia habebantur, & erant, absolueret. Manus enim operationis est Symbolum & organum, verbi autem, quod de ore procedit, vis opus ipsum perficit.

Interrogauit eum si quid videret. Interrogat, num quid videat, cum aliâ illud facere non contueuisset. Designat per hoc autem, cum offerentes, tum cum quoque, qui oculis captus offerebatur, fidei infirmitate laborasse. Tantum non enim caecitientem eiusmodi oratione affabatur. Fiat tibi secundum fidem tuam: Siquidem imperfecta illa sanatio, fidem illius debilem admodum extitisse, arguebat. Fatebatur namque homines, quasi arbores obambulantes sese videre, hoc est, obscure & imperfectè.

Deinde iterum imposuit manus super oculos eius. Repetit manuum impositionem, quod ex fidei, quam antè hauserat, gustu, hominem ad fidei incrementum paulatim prouehat, adeoque perfectè tandem illuminet. Ipsum autem visionis incrementum & accessio id, quod modò dicebatur, nempe fidei incrementum & accessionem confirmat. Posteaquam enim dixerat, & cepit videre, statim subiungit: & restitutus est ita, ut clarè videret omnia: cum externo nimirum, tum interno quoque animae oculo. Quandoquidè Christus Dominus integrè, hoc est, secundum corpus & animam sanauit illum. Respexit itaque, & mentis, & corporis oculis clarè. Par est autem, ut nos quoque diuinorum discipulorum Christi exemplo, seruatori dicamus: adauge nouis fidem.

Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixeris. quasi dicat: seruatus; è Sodomis ingressus es; in monte Ecclesiae. (Haec enim est domus tua) serua te ipsum. Bethsaida autem, venatorum vicum, vel domum sonat: cuius incolae fuere indigni, qui admirabile illud opus viderent, vel audirent. Obserua itaque quod dico: ne denuo illuc ingrediaris, ne fortè captius in illorum voluntatem abripiare.

Et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem esse dicunt homines? Interrogat, quod norat, quia ex responsione, quam daturi erant, aliquod operae pretium colligere instituebat. Inter cætera enim interrogatione illa effectum voluit, ut discipuli rectius de ipso sentirent, & loquerentur, quam cæteri opinatores.

Et quidem Petri, qui orthodoxè de illo senserat, confessionem probat: aliorum verò Apostolorum fidem, ex proprio eiusdem Petri testimonio confirmat: Ad cæteros autem quod attinet, omnes quidè per admirabilia opera, quae faciebat, in stuporem & admirationem rapit; at non omnes ad fidem quoque per haec adducit. Sanè, quae in omnium oculos incurrebant, ea, ut hominem esse arbitrarentur, cõpellebant: verum illustria illius opera, ut Ioannem aut Hieremiam, aut vnum è prophetis ex mortui resurrexisse opinarentur, efficiebant.

Cur in ipso statim orationis exordio, quid ipsi de illo sen-

Cur Dominus caecum seorsum, & per intervalla sanauit.

Christus Dominus caecum integrè sanauit, & animam sanauit.

Bethsaida venationis domus

Omnes quidem christi opera & doctrinâ rirantur, sed non omnes credunt

illo sentirent, non percunctatur; sed primò omnium vulgi sententiam de se exquirat? Ut aliorum de ipso iudicia depromentes, posteaque, quid ipsimet de Christo statuerent, interrogati, per interrogationis modum, in sublimiorem sensum assurgerent, apud se decernentes: par non esse, ut ipsi æquè abiectione & humiliter de illo iudicarent, atque cæteri mortaliu. Propter hoc ipsum quoque non in ipso mox praedicationis initio, sententiam illorum exquirat; sed post multa demum miracula & signa perfecta, multaque de rebus sublimibus, suaque diuinitate vltro citroque cum illis agitata & disputata.

Quem dicunt homines esse filium hominis? Christus Dominus œconomiam suam secundum carnem omnibus persuasam exploratamque cupiens, passim Filium hominis se vocat.

Apostolorum os Petrus.

Vos verò, quem me esse dicitis? Quid ad hoc quaesitum Apostolorum os Petrus, qui nusquam non feruidè se se declarat? Omnibus interrogatis, solus ipse; Tu es filius Dei viui, respondit. Hunc locum Matthaeus praesenti Euangelista accuratius exponit. Marcus namque, ne quid in Petri, Magistri sui gratiam dicere videatur, compendio contentus, exactiorem historiae explanationem praetermittit.

Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. Matthaeus hoc loco ita scribit: & praecipit discipulis suis, ut nemini diceret, quia ipse esset Christus. Voluit enim opinionem, quam de ipso habebant, adhuc testam manere: quò crucis passionisque scandalis è medio sublatis, puram tandem sinceramque fidem illorum mentibus imprimat.

Et cepit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati. Posteaquam diuinitatis suae sensum illis impressit, doctrinam de Cruce & Passione mox subiungit. Sed neque hoc modo, quod dicebatur satis intelligebant. Erat enim verbum istud, ut Lucas scribit, absconditum ab eis, & non intelligebant quae dicebantur, & quòd eum oportebat resurgere. Et timebant eum interrogare; non quidem effretne omnino moriturus, verum qua ratione, quòve modo futurum id erat. Neque enim quorsum, quod de resurrectione dicebatur, tenderet, assequerentur. Ducebant namque fatius esse, prorsus non mori, quam mori iterumque resurgere. Aliis itaque omnibus perturbatis, & haesitantibus, rursus Petrus, tanquam cæteris ardentior in medium profilit, de quo eo, quod quaestionem habebat, audenter inquirat.

Cap. 18.

Petrus ceteris Apostolorum ardentior & audacior.

Petrus Christi mortem ac crucem cogitans non hauserat, sed illius damnationem.

Cur Christus Petrum vel ementius increpauit.

Vade retro me Sathana, quia non scis, quae Dei sunt. Et quid nã hoc est? illene, qui diuina reuelatione paulò antè ditatus, felixque à Christo Domino praedicatus fuerat, tam citò prolabitur, & impingit? Verum hoc mirum non est, si quidem nullam ille de Christi Passione & Cruce notitiam è caelo acceperat. Christu Dei filium esse, hoc ei diuinitus patefactum fuerat; at Crucis verò & Resurrectionis mysterium, ipsum adhuc fugiebat. Erat enim, ut Lucas ait, verbum istud absconditum ab eis. Dominus autem hoc loco clarè ostendit, tantum abesse, ut inuitus ad Passionem veniat, ut Petrum, ne id fiat, dissuadetem, palam quoque increpet, Sathanamque appellet.

Non scis, quae Dei sunt. Cur Dominus Petrum mortem sibi dissuadentem, tanta cum vehementia & grauitate increpat? neque enim Sathanam ex eo locutum dicit, sed ipsomet Petrum Sathana-

nam vocat: Quia is indignum illud arbitratur, quod saluti nostrae quam maximè conueniebat. Christus igitur superuacaneam illius curam, & anxietatem comprimere volens, ait: Vade post me, &c. quasi dicat; tu indignum censeres malè me ab aduersariis tractari & pati, & tamen res ita non habet.

Vade post me Sathana. Ad Sathanam, cum Iesum in deserto tentaret, dictum non est: vade post me Sathana; sed dictum est: vade Sathana; scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, &c. Ad Petrum verò, qui peccatis adhuc obstrictus erat, adeoque post Iesum non ibat, dicitur: Vade post me Sathana; scandalum enim es mihi. Quapropter si Sancti Iesum ponere sequuntur, consequens sit, illos Iesum post terga reuicere, qui ab illo discedunt, eiusdemque sermones non audiunt. Petrus proinde à Christo audit: Vade post me, hoc est, sequere me; neque voluntati meae; qua sponte cruci me submitto, in posterum aduersere, neque sermones meos post tergum, ut in Psalmis est, cum peccatoribus reuice.

Matth.

Isaia.

Si quis vult post me sequi, denegat semetipsum, & tollat crucem suam. Isthac huc tendunt. Tu Petre me pati volentem increpas; ego autem dico tibi, non id tantum in noxam & detrimentum tibi cessurum, si meum studium impedire, meamque crucem agrè ferre perrexeris; verum te quoque partem mecum non habiturum, nisi tute itidem crucem tuam tuleris, mortemque mei causa oppetiueris. Et quia tantum ea in re monumenti positum est, ut vobis multis quidem partibus satius sit, mori, quam non mori: hoc enim damni, illud verò lucri causam adiunctam habet, propterea non ad te Petrum tantum, sed ad vos omnes sermonem dirigo.

Pro Christo mori lucrū non dānum.

Si quis vult me sequi. Non dicit: Et si vos non volueritis, ego nihilominus pati vos volo; Sed quomodo? si quis vult me sequi? quasi dicat: Ad bona & honesta prouoco non ad mala & odiosa; nec quanquam huc compello, sed amice tantum inuito. Haec autè dicens, magis attrahit: qui enim vim adfert decorum non seruat; qui autem auditori libertatem facit, validius allicit. Delinitio enim & obsequium quavis violentia fortiora sunt.

Deus ad bona honesta prouocat neminem autè vi huc compellit.

Obsequium quavis violentius.

Denegat semetipsum. Et quid nam est, inquis, semet ipsum denegare? Facili negotio, quid illud sit, assequemur, si quid alterum negare sit, exploratum habuerimus. Igitur qui alterum vel fratrem, vel famulum, vel alia quacunque necessitudine coniunctum negat, siue flagris illum concidi videat, siue persecutionem pati, siue captiuum abduci, siue cum alio quocunque incommodo cõsiliari, quasi prorsus ab illo alienus sit, neque quicquam commune cum eo habeat, non illi assistit, neque defendit, neque, quod ad se quidem attinet, quicquid omnino eius causa sustinet.

Quid sit se ipsum negare.

Ad cum itaque modum Dominus nos erga corpus nostrum affectos vult esse, quodcunque tandè illud patiat. Non dixit autem ille, ne nimium sibi indulgeat, aut ne carni suae nimium parcat; sed vehementius insurgens, abneget, vel abiuret semetipsum inquit, hoc est, nihil cum seipso, vel cum sua carne commercij habeat; verum ita se gerat, ac si non ipse, sed alius quispiam crucem toleret.

Dominus non quauis sed serua mortificationem à nobis exigit.

Et tollat crucem suam. Indicat per haec, hominem

Homino Christianus tota vita cruce terre debet.

Christianum non quouis modo, aut gradu, seipsum abnegare debere; sed vsque ad mortem, mortem autem crucis; idque non semel, aut bis in vita tantam; sed per totam vitam absolute fieri oportere.

Perdit puerum qui plus satis illi indulget.

Et sequatur me. Contingit enim non raro aliquem graua quaedam perpeti, neque Christum tamen sequi; quia nimirum non patitur propter Christum.

qui perdit animam propter Christum inuenit eam.

Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Quod dicit, eiusmodi est: non duriter, sed clementer & indulgenter vobiscum agens, hac præcipio: Nam qui puero plus satis indulget, perdit eum; qui autem peccanti non parcit, seruat eum.

Nihil extra Deum animam beatæ potest.

Propter me & Euangelium. Quandoquidem dixerat, qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam; qui autem perdidit animam suam, &c. ne hunc & illum interitum; hanc rursum & illam salutem eiusdem rationis esse arbitreris; verum vt quantum inter hunc & illum; hanc rursum & illam intercedat, intelligas, addit: propter me, & Euangelium.

Cetera semel amissa recuperari possunt anima nequaquam.

Quid enim proderit homini? Monet per hæc animæ salutem extra Deum insanabilem, omnique interitu quodammodo peiorem esse: quippe cum nihil extra illam existat, quod illam verè beare aut seruare queat. Neque mihi dixeris, quod à multis periculis illam asseruaris; aut magnam per eam, & propter eam opum vim congesseris: Nam vt vniuersum terrarum orbem in tuam potestatem redegeris, quid, quæso, commodi inde referres, si animæ tuæ iacturâ fecisses? Neque enim aliam habes animam, per quâ semel deperditam, redimere, aut recuperare valeas. Pecuniæ, domus, mancipia, aliæque eiusmodi semel amissa, redintegrari possunt: at verò animæ suæ detrimentum semel passus, nullam reliquam habet animam, quam pro amissa impendat.

Dominus cordis & omnis confessionem à nobis exigit.

Et quid mirum, si res cum anima ita habeat, cum simile quid etiam in corpore vsu venire soleat; Nam etsi innumeris diadematis redimitus fueris; attamen si corpus sua natura morbidum, aut immedicabiliter ægrum nactus sis, non poteris hoc vitium emendare, etiam si totum regnum insumpseris.

Anima quæ Dei præcepta non obseruat, adultera est.

Qui me confessus fuerit. Non fat est, si fidem animo retineas, aut corde tantum credas; sed opus est præterea confessione quæ fit ore: siquidem hanc Dominus à nobis deposcit. Neque enim frustra sua nos gratia iniungit; verum quò libero ore eum profiteamur, maioremque dilectionis affectum in medium adferamus; adcoque illustriores hac ratione euadamus.

In generatione ista adultera. Quemadmodum adultera est, & adultera appellatur, quæ, marito deserto, alteri viro sui copiam facit; ita anima, quæ Deum legitimum sponsum suum deserit, eiusdemque præcepta non custodit, adultera vocatur: atque peccatrix existit. Qui ergo coram id genus hominibus dominatum meum negauerit, aut doctrinam Euangelicam palam confessus non fuerit, is dignas olim impietatis suæ pœnas pensurus est: siquidem in secundo tremendoque illo aduentu auditorus est: Amen amen dico vobis, nescio vos. Ea propter si quid boni hic feceris, neque iustam tamen in hoc seculo mercede

dem receperis, ne conturberis.

CAPVT IX.

Post dies sex. Lucas post octo dies, quæ sequuntur, accidisse scribit verum hæc non pugnant, sed oppidò inter se conspirant. Quandoquidem Lucas diem, quo dominus dixit: sunt quidam de his stantibus; & illum rursum, quo Petrum, Iacobum, & Ioannem secum assumpsit, cæteris connumerat. Marcus autem tantum sex illos, qui inter duos extremos intercesserunt, per censet.

Assumpsit Petrum & Iacobum, & Ioannem. Hi tres tanquam Coriphæi, primas inter Apostolos obtinebant.

Et ducit illos in montem excelsum. Poterat sanè in domo gloriam suâ discipulis patefacere; verum quòd montis celsitudo, quandam cum maiestatis illius celsitudine cognationem haberet, quos secum ex discipulis assumpsit, in montem excelsum subduxit.

Secus solus. Quòd tres illos solos seorsum assumpsisse scribitur, illud Dominum, quæ acciderant, per id tempus inuulgari noluisse, mysticè designat.

Et transfiguratus est coram ipsis. Transfiguratio, de qua hic agitur, secundum quendam externum fulgorem facta est. Nam vt Matthæus narrat; Facies eius resplenduit, vt sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Vt Lucas autem habet: Species vultus eius facta est altera, & vestitus eius albus & resplendens. Hinc tamen inferre non licet, aliquam naturalis formæ mutationem in cœlesti illo regno olim futuram. Vt enim Christi effigies secundum se non est immutata; sed tantum illustrata; ita nec iusti quoque, qui corpori claritatis illius conformabuntur, secundum formam mutabuntur; sed illorum tantum corpora quandam splendoris, & lucis accessionem acceptura sunt. Quem quidem splendorem lucisve accessionem Apostolus Paulus mutationem; Euangelista autem transfigurationem vocant.

Et apparuit illis Elias cum Moyse. Cur Moyse & Elias præ cæteris in medium procedunt? Plures huius rei causæ assignari solent; nobis vnam, aut alteram attigisse fat sit. Primo ergo hoc factò illorum opinio refutabatur, qui Christum Eliam, aut Hieremiam, aut vnum ex prophetis esse existimabant. Sistentur hic enim duo cæteris illustriores, qui ita cum Domino differunt, vt cuius audienti facilè hinc discere licuerit, tantum inter hunc & illos intercessisse quantum inter seruos & Dominum solet. Mox verò planum ex hoc mysterio euasit, Apostolum Petrum rectè laudatum quòd Christum Dei viui filium esse confessus fuerat. Postremò autem delectus hic personarum, propter Iudæos habitus dici potest: Siquidem insinulabant illi Christum Seruatorem tanquam legis transgressorem; aiebant namque: non est hic homo ex Deo, qui Sabbatum non custodit, & alia id genus complura.

Vt ergo ab eiusmodi criminibus se prorsus alienum ostendat, clarèque, quod faciebat, legis sanctioni non aduersari, neque quòd Patri æqualem seipsum prædicabat, temerariam indebitæ, hoc est, in se conueniētis gloriæ vsurpationem esse, doceat,

Cur dominus in monte potius quam in domo transfiguratus sit.

Cur dominus transfiguratus sit in monte.

cap. 17.

1. cor. 15.

plures eum se ceteris & Moyse præ cæteris in christi transfiguratione apparuerunt. Moyse & Elias discunt cum christo ita quæ serui cū Domino.

Ioan. 9.

Cur dominus transfigurationem tuam ante resurrectionem noluerit manifestari.

Turbe ergo christi bene affecta.

ob id illos quasi testes in medium adducit, qui in vtroque genere cæteris excelluntiores erant; Quòd quidem Moyse legem promulgauerat, seuerissimèque in legis transgressores adinuaduertere solitus erat. Cum is ergo talis esset; nunquam tanta humilitate Christum obseruasset & adorasset, si ille studio legem calcaasset; ipsique Legislatori manifestum aduersarium se declarasset. Elias autem pro Dei honore & gloria magno vbique zelo decertabat. Quamobrem si Christus Dominus cum Deo pugnasset, se seque Deum, Patrique æqualem falso asseruisset, Propheta Elias nequaquam familiariter se illi adiunxisset: Sed neque conuenienter quoque id facere potuisset.

Et præcepit illis, ne cuiquam, quod viderent narrarent, nisi cum Filius hominis à mortuis resurrexerit. Silentium incidit: nã quòd Apostoli plura, maioraque de illo sparsissent, eò res apud turbas incredibilior visa fuisset; scandalumque, quod ex cruce postea ortum est, latius se diffudisset. Ob id ergo, quæ viderant silentio tegere mandat. Neque hoc tantum, verum passionis quoque mentionem orationi interferit, causam obliquè pandens, cur transfigurationis Sacramentum, tãtis per tacitum habere, nullique onmino patefacere iusserit, dum à mortuis resurgeret. Ad hæc quod difficultatem, mœrorèque ciere poterat, puta crucem & mortem, reticens; dulce tãtum propinat. Illi verò, quòd de resurrectione proposuerat, non intelligentes, rem quidem taceri iussam, apud se cõtinuere; at verò quorsum, quod de resurrectione ex mortuis dixerat, spectaret, id seriò inter se disquisiuerunt.

Quid ergo Pharisei dicunt? Quomodo, quæ hoc loco dicuntur, inter se cohæreant paucis expandamus. Cum ergo Christi discipuli in monte adhuc essent, Dominique transfigurationem coram conspexissent, & regni illius nonnullum iam gustum hausissent, de eo illum consuluerunt, quod Scribæ & Pharisei de Eliæ aduentu frequenter familiaritèrque in ore habebant. Dominus autem consultus, Prophetæ oraculum non infirmat, sed confirmat; ait enim: Elias veniet & restituet omnia. Rursum illi; Quomodo Filium hominis multa perpeffurum scriptum est? ad hoc autem Christus: Quemadmodum Ioannes in similitudinem Eliæ veniens, dura admodum pertulit; ita Filium hominis quoque secudum quod scriptum est, dura perpeti necessum est.

Veniens ad discipulos, vidit turbam magnam circa eos, & scribas conquirentes. Cur Scribæ & Pharisei cum nouem illis discipulis, quos Dominus secum in montem non assumpserat, disputationem instituunt? Occasione ex Christi Seruatoris absentia capta, eos do lo se capere, & circumuenire posse arbitrabantur. At verò Dominum repente conspiciat; aut non illi, (erant enim, qui Iesum contempserant, indigni) sed plebei, viso illo inexpectato in admirationem ipsos abripiente, vniuersi mox in stuporem versi sunt. Statim proinde, qui de turba erant, accurrunt, venientèrque blanda salutatione excipiunt: Nam cum hi ab omni praua affectione essent alieni, perpetuò cum illo agere gestiebant.

Magister attuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum. Scripturæ huius contextus hominè, de quo hic sermo, infirmæ admodum fidei extitisse ostendit;

idque pluribus argumētis, ex hoc ipso loco petit, confirmari potest. Primo ex eo, quòd Dominus ait: O generatio incredula. Item: Si potestis credere, omnia possibilia sunt credenti. Mox ex eo, quòd cū lachrymis ad Christum accedens; Adiuua, Domine, incredulitatem meam, dixerit. Tertio ex eo, quòd dæmonio, ne denuò in eum ingrediatur, Dominus imperat. Quarto & postremò ex eo, quòd ad Seruatorem dicit: Si quid potes, adiuua nos, nostri misertus. Quare incredulitas illius præcipuè in causa fuit, quòd dæmon ad Apostolorum vocem loco cedere noluerit.

Dicis, si res ita habet, cur ergo Dominus Apostolos obliquè inculcat? Ostendere voluit, nonnunquam etiam citra offerentium fidem, ægris quibusdam sanitate obtingere posse. Nam vt sola illorum fides qui deferunt vel petunt, sæpenumero satis est, ad obtinendum sanitate beneficium ab eo, qui per se alioqui debilius erat, quàm vt miraculum patretur; ita verà vice sola patrantium virtus, per se interdum satis est, ad edendum signum in eos, qui citra fidem accedunt, vel offerunt.

Magister dixi discipulis tuis, vt eicerent illum, & non potuerunt. Disce hinc quasi ex alio rursum capite, hominis, huius ingratitudinè & iniquitatem: neque enim seorsum, & secretò; sed tota turba præsentè & audiente Christum Dominum aduersus Apostolos interpellat: Obruli, illumini, Discipulis tuis, & non potuerunt eum sanare. Verum Dominus defectus huius causæ maiorè partem in illum translata, Apostolos ab hac accusatione coram omnibus absoluit, O generatio incredula, & perversa, quandiu apud vos ero; quandiu vos patiar; Ne hominem ad desperationem adigat non in illius solam perionam orationis neruum intendit; sed generatim omnes Iudæos incredulitatis perstringit. Probabile fit enim, multos ex præsentibus, ob Apostolorum imbecillitatem offensos, ea de illis cogitasse, que non satis cõueniebant. Cum autè dicit: quandiu apud vos ero? insinuat rursum mortis decretum à se transferri omnino non posse. Tum molestius quodammodo sibi esse, diutius eum eis versari, quàm in crucem agi. Veruntamen ad apertam criminationem non processit, sed dixit.

Aferite illum ad me. Inter accedendum, vt diabolus illum conturbaret, vel, vt Lucas habet, elideret & dissiparet, permisit. Hoc autem non ad ostentationem; sed ob ægri pueri parètèr; nempe vt animaduerso, diabolum ex eo solo conturbari, quòd illum accersebat, ad futuri miraculi fidem exciteretur.

Et interrogauit patrem eius, quantum temporis est &c. Seruatore interrogante, quanto tempore puer dæmonis vim passus esset, respondit pater, ab infantia; periculumque esse, ne illum quandoque interimat. Addit his autem vocem planè incredulam, nimirum hæc: Si quid potes adiuua nos, nostri misertus. Dominus verò non absque decenti modestia & mansuetudine, quid posset, declarans, ait: Si potes credere omnia possibilia sunt credenti. Non dixit: mihi possibilia sunt omnia; sed credenti possibilia sunt omnia. Significat per hoc autem, qui sincera incorruptaque in Christum fide ornati sunt, eos nihil non posse. Ægri proinde genitorem ad fidei iumen excitans, credenti omnia possibilia dicit. At vide, quomodo is cui-

Suprà epistolam visus est docere, verum ibi transierit de ordinario, hic verò de extraordinario.

Cur dominus passus sit dæmonio agitari cū dicit & conturbari.

Christus Dominus potèntiam suam modèrè declarauit. Fide ornati magua possunt.

dentibus adhuc suam incredulitatem prodat, ait namque:

Credo Domine, adiua incredulitatem meam. Atqui si credebat, vt se credere aiebat, qua ratione adiua domine incredulitatem meam, dicit? Non vnus rationis est fides: Est enim fides inchoata, est rursus consummata. Exorsus igitur credere, vt Dominus virtute sua, quod deerat, adiceret, opus habebat. Sic discipuli quoque ad Seruatorem aiebant: Adauge nobis fidem.

Est fides inchoata est & consummata

Luc. 17.

Et cum vidisset Iesus concurrentem turbam. Ad spectaculum, de quo hic tractatur, magna mox mortaliu turba confluebat. Hanc autem cum Seruator concurrentem, adeoque praestandae sanitatis ansam no vulgarem sibi oblatam animaduertisset, immundo spiritui, vt Euangelista scribit comminatus est. Ea autem benignè faciendi ansa, sui apud turbam, qua confluerat, patefactio erat. Nam quod hominibus, pro cuiusque conditione, & necessitate seipsum patefaceret, Christus Seruator in hunc mundum venerat. Deinde vero pracepti sui vim ostendens, mutum & surdum spiritum ita alloquitur.

Christus Dominus, quod se sua que virtute patefaceret, in mundum venerat.

Surde & mute spiritus, ego praecipio tibi, exi ab eo; & amplius ne introeis in eum. Quod autem, Ego praecipio tibi, dicit: id diuinæ virtutis energiam, etiam si humana fides non adlit, arguit. Quod porro addit. Exi ab eo, & amplius ne introeis in eum, indicium facit, facile altera rursus vice, daemone in illum, qui fide satis munitus no erat, ingredi potuisse, nisi Domini praceptum, ne id fieret, impediisset. Quandoquidem hoc ipso etiam urgente daemone no absque difficultate, & tergiuersatione, abscedebat. Nam, & vociferabatur, & hominem, in quo erat, discerpebat, & tandem decedere coactum, mortuo similem deferebat; ita vt plerique omnes iam extinctum existimarent.

Daemones ab homine, que seculum occupant, egreduntur.

Iesus autem tenens manus eius, eleuauit eum, & surrexit. Iesus, inquit, Euangelista, crexit eum, erectusque in pedes mox constitit. Neque enim malignus spiritus, vita praesente, agrum in mortem deiicere poterat. Exiuit ergo nulla amplius redeundi potestate retenta. Quam quidem rem Matthæus his verbis insinuat. Et curatus est puer ex illa hora.

Et cum introisset in domum, discipuli eius secreto interrogabant eum. Videtur Apostoli anxij fuisse, ne forte gratia, qua illis concedita erat, iacturam fecissent; Acceperant enim potestatem contra immundos spiritus. Quarè rubore posito, & causam interrogat, & seorsum illum compellant. Quid verò ad hæc Christus?

Hoc genus in nullo potest eiici, nisi in oratione & ieiunio. Per duo hæc, asserit Dominus, omne daemoneium gen^o profligari potest. Discis hinc autem, quo modo Christus Seruator noster, doctrinam de ieiunio proponat; eiusdemque necessitatem & vsum tacite insinuat. Neque mihi hic nunc paucorum quorundam, qui citra ieiunium daemonia eiecerunt, exemplum opponas; Nam & si de vno forsan aut altero malignos daemones increpate & profligat, verè istud asseri queat? attamen daemoneum vim patientes, simulque gulae & carnis voluptatibus operam dantes, citra ieiunium, ab ea infania quandoque liberari, quodammodo impossibile est. Quem enim

Christus Dominus doctrinam de ieiunio eiusdemque necessitate tradit

Quem gula lauebat, abisti-

gulae daemoneium fauciavit, illum ieiunij & abstinentiae pharmacum sancto oportet.

Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis. Quoniam Filius hominis tradetur &c. Quodcumque Christus Dominus, de sua morte, & Cruce verba facit, statim miraculum aliquod adiungit. Et quidem ante, & post traditam doctrinam, non raro hoc facit, prout multis passim locis obseruare id licet. Et inde, scribit Matthæus, cepit Iesus ostendere discipulis suis quia oportet eum ire Hierosolymam, & multa pati &c. Tunc, inquam, quando Apostoli illum Christum, & Dei Filium esse confessi sunt.

Rursum quando admirabilem vultus sui splendorem, discipulis in monte ostendit; deque singulari illius gloria & maiestate vtérque Propheta prolixè disseruit, suæ iterum perpeffionis & mortis mentionem intulit. Etenim vt primum transfigurationis historiam Euangelista absoluerat, statim subiunxit: Et cepit docere eos, quoniam oportet Filium hominis multa pati. Tandem posteaquam hoc loco obstinatum daemoneum, quem discipuli eiicere non valebant, expulerat, illico, qua hic modò citata sunt, subnequit. Faciebat hoc autem, quò miraculorum magnitudine maestitiae, quam de morte illius conceperant, magnitudinem non nihil diminueret, & mitigaret.

Et timebant interrogare eum. Christum Dominum istiusmodi de sua morte & resurrectione praedicantem audientes, quorsum ea praedicatione tendat, non interrogat: siue quòd nimia animi tristitia pressi non possent; siue etiam, quòd metu impediti, non auderent. Saepè enim, cum nolle ipsum disertis verbis aliquid exponere animaduertunt, silent omnino. Quin Lucas quoque de hac re. ita scribit: At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum, ante eos, vt non sentirent illud; & timebant illum interrogare de hoc verbo.

Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi esset, interrogabat eos, Quid in via tractabatis? Christo Domino de Cruce & morte sua verba ad discipulos suos faciente, cogitatio, vt Lucas narrat, intrauit in eos, quis eorum maior videretur. Vt autem Marcus habet, in via ea de re inter se disceptauerant. Dominus ergo, vt Marcus & Lucas exponunt, occasione ex propria illorum cogitatione & disceptatione sumpta, quid per viam inter se contulissent, interrogat. Matthæus autem (quòd is narrationem ab exordio non auspicetur) notitiam, qua Seruator de illorum cogitatis dictisque habebat, reticet: Inducit autem questionem, quam ipsimet discipuli Christo proposuere, doctrinamque inde enatam: Siquidem de primatu ad hunc modum quaesiuisset scribit.

In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas maior est in regno caelorum? Nā cum certò illis persuasum esset, omnia tam ea videlicet, qua cogitant, quam ea rursus, qua seorsum inter se disseruerant, Domino manifesta esse, de cogitatis æquè, ac de disputatis sententiam illius exquirunt. Apostoli proinde (bonum fortassis, & licitum hoc esse rati) primatum, adeoque honoris prerogatiuam ambiunt. Nam, vt quisque maior & illustrior est; ita maiorum quoque honorum cupidus est. Sed quid ad hæc vota Dominus?

sententia laetor oportet. Christus Dominus doctrine de morte & cruce miracula plerique addit. Cap. 16.

Matth. 17.

Apostoli, que Christum dice re nolle intelligebant, tunc non interrogabant.

cap. 9.

Matth. 18.

Vt quisque magnus ita magnorum honorum cupidus est.

Quo quisque in terris magis se se humiliauerit, eo subliorem locum sortietur in caelis.

Pueri ab inuidia & fastu alieni.

Pueri candore & simplicitate ornati.

nihil eque peccati oblectat atque animi humilitas, candor, & simplicitas. Deus non in omnibus vult nos pueros esse. 1. Cor. 14.

Cap. 4. Qui Christum recipit, patiens inuis recipit. Luc. 9.

Apud Iudaeos copiosius miculorum dono ornati. Iudas Christum solo corpore sequebatur.

Si quis vult primus esse. Vos, inquit, quis vestrum maior futurus sit, inter vos disceptatis; deque primatu litem seruitis. Ego autem dico vobis, qui omnium humilimus non fuerit; atque ita omnium in finem se non iudicauerit, eum ne caeli quidem ingressu dignatum iri, nedum primatum in regno meo obtenturum. Deinde verò exemplo ad rem admodum oportuno vsus, innoxium puerulum in mediū adducit, eundemque ob oculos illis constituit: quò nimirum illius candore & innocetia admoniti, instar puerorum humiles & candidi, nec non ab omni furo & fastu studeant esse alieni. Etenim pueri ab inuidia, omnique superbia, & vana gloria sunt vacui; & ab omni nihilominus primatus ambitione procul positi. At verò animi candore, & simplicitate, qua virtutum omnium fundamentum, & quasi princeps est, ad vnum omnes excellenter sunt ornati.

Quisquis unum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo &c. Non solum, ait, si vos ita comparati fueritis, magnam mercedem referetis; verum etiam si alios, ea mente praeditos, mei causa in honore habueritis, eo, quo illos, honore & loco, vos quoque habebis, hoc est caeleste regnum æquè vobis, atque illis praestabo: vsque adeò candor, animique simplicitas, & humilitas me oblectant. Neque tamen simpliciter, & in omnibus pueros nos vult esse: sed tantum secundum innocentiam & animi submissionem, aliaque, qua cum his affinitatem habent; notum est enim illud Apostoli: Nolite pueri effici sensibus; sed militia paruuli estote: sensibus autè perfecti estote. Qui ergo eiusmodi paruulos, propter Christum recipit; neque aliud hic, quam Christum spectauerit, is Christum ipsum recipit. Quemadmodum idem rursus Apostolus ad Galatas scribens, testatur: Sicut, ait, Angelum Dei accepistis me: sicut Christum Iesum. Per Christum, autem ipse etiam Pater hospitio suscipitur. Quicumque, ait Dominus, me receperit, receperit eum, qui misit me. Is proinde maior existit, qui ita se gerit, vt, qui Filium & Patrem suscipiat, idoneus habeatur.

Magister, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem daemoneium &c. Non inuidia, non praua aliqua æmulatione percitus, tonitruum filius hæc aiebat; verum omnes, qui Christi nomen inuocabant, Christum itidem sequi vnāque cum Christum discipulis aetatem agere debere persuasum habebat. Cuiusmodi autem eratis, de quo Ioan. hæc dicit? Breuiter respondere hic licet, multos in Christum alioquin non credentes, apud Iudaeos extitisse, qui istiusmodi gratias, & prerogatiuas acceperant. Qualis erat is, de quo hoc loco sermo est: hic enim daemoneia eiiciebat, neque tamen cum Christo vivebat. Talis quoque erat Iudas Iscariothes; nam etsi ille nequā esset, soloque corpore Christum sequeretur, miraculorum tamen gratia ornatus erat.

Quin in veteri Testamento comperti sunt quoque, indigni alioqui, qui ad aliorum vtilitatem, eiusmodi gratia pollerent. Quia ergo non omnes æquè apti ad omnia erant; neque parium virtutum, eiusdemque animi omnes; verum alij vitæ integritate; alij excellentis fidei dono praestabant; propterea illos quidem, vt magnum fidei studiū ostendat, hortatur: hos verò, vt, propter illustrè fidei gratiā, ad integriorem vitæ rationem contendant, admo-

net. In summa Christus Dominus neminem ab se repellere; verum omnes ad gratia suæ communionem clementer inuitabat. Nolite prohibere eum. Ne prohibeatis eum, inquit Saluator, vel hac ratione ad virtutum incrementum, animique perfectionem contendere. Nemo enim ex illis, qui virtutes & signa in nomine meo edunt malè de me loqui facillè poterit. Addit hoc ob eos fortassis, qui postea in profanas haereses prolapsi sunt. Et quorum numero erat Simon Magus, Menander item, & Cerinthus, pluresque illius farinae alij. Fieri nihilominus potest, ne hoc quidem vera in Christi nomine miracula patrasse; sed quibusdam tantum praestigiis & imposturis mortaliu mentibus illusisse. Quamuis ergo illi nos non sequatur, ait Christus, neque illorum opera ex viua fide oriatur; attamen non facillè aliquid mali aduersum nos dicturi, aut molituri sunt; quippe qui de virtutibus quas in nomine meo faciunt, gloriari, se seque iactare soliti sint.

net. In summa Christus Dominus neminem ab se repellere; verum omnes ad gratia suæ communionem clementer inuitabat.

Nolite prohibere eum. Ne prohibeatis eum, inquit Saluator, vel hac ratione ad virtutum incrementum, animique perfectionem contendere. Nemo enim ex illis, qui virtutes & signa in nomine meo edunt malè de me loqui facillè poterit. Addit hoc ob eos fortassis, qui postea in profanas haereses prolapsi sunt. Et quorum numero erat Simon Magus, Menander item, & Cerinthus, pluresque illius farinae alij. Fieri nihilominus potest, ne hoc quidem vera in Christi nomine miracula patrasse; sed quibusdam tantum praestigiis & imposturis mortaliu mentibus illusisse. Quamuis ergo illi nos non sequatur, ait Christus, neque illorum opera ex viua fide oriatur; attamen non facillè aliquid mali aduersum nos dicturi, aut molituri sunt; quippe qui de virtutibus quas in nomine meo faciunt, gloriari, se seque iactare soliti sint.

Qui enim non est aduersum vos, pro nobis est. Istæc illis non sunt aduersa, qua alibi dicit, nempe: Qui non est mecum, contra me est. Illud namque de daemoneibus dictū est; hi enim omnes omnino homines, à Deo auertere, totumque eiusdem coetum seducere, & dissipare tota vi nituntur.

Quisquis potu dederit vobis, calicem aquae frigidae in nomine meo &c. Non eos tantum, qui me inuocant, virtutesque in nomine meo patrant, ait Dominus, complector; ideoque, tales prohiberi nolo; verum illorum quoque studium laudo, qui vos recipiunt, aliique qua largiantur, destituti, calicem tantum aquae frigidae in nomine meo porrigunt. Nam hoc ipsum quoque ex quodam liberali, & ingenio animo proficiscitur. Addit hoc autem propter eos, qui, ne aliis benignè faciant, rerum inopiam callidè obtundunt. Nequis ergo paupertatem praetextat, illos etiam, qui aqua duntaxat frigida poculum obtulerint: vbi aliud, quod offerri possit, ad manū non fuerit, sua mercede haud frustratum iri promittit. Interim per hæc tenuia, ad opera excellentiora, magisque perfecta omnes exhortatur.

Et quisquis scandalizauerit vnum, ex his pusillis &c. Quò oratione reddat efficacior, magisque acceptam, non tantum per praemia, qua pollicetur, exacuit illam Dominus, verum etiam per supplicia, qua interminatur. Vt autè igitur caeleste regnum illis promiserat, qui propter se Apostolos in honore haberent; ita iis nunc vltimum supplicium denunciat, qui probris & maledictis illos onerant. Illud enim scandalum, hoc est, offensionis, vel supplantationis vocabulo hoc loco denotatur.

Neque verò supplicium illud ex se, vel ex ipsa re natura definit; sed ex rebus terribilibus, qua apud nos in vsu posita sunt: quò hac nimirum ratione illius magnitudinem efficacius exprimat, clariorque ob oculos ponat. Cum enim Dominus quæpiam acrius perstringere, vel aliud aliquid peccatoribus vult imprimere, exempla plerumque ab iis petita, qua sub sensum cadunt, in medium adducit. Cum hoc ergo loco grauissimas illos penas duros ostendere instituisset, qui paruulos offendunt, demerfionem, saxūque molare in exemplum proponit. Nō dicit autè mola asinaria ad collum illius suspensa-

Christus neminem a sua gratia communi one excludere, sed omnes huc clementer inuitabat.

Non potest idem Christum ex animo inuocare, & malè de illo sentire, aut loqui. Hæretici perstigiis & imposturis proferunt inuocare, & malè de illo sentientes, aut loquuntur. Demones tota vi homines à deo auertere cōtentur.

Per calicem aquae frigidae Dominus ad elemosinam studium excitat, & ad perferenda opera rainuat.

Quid scandalum, daemoneia, ne designetur, Marc. 9.

Cur Dominus exemplis, a rebus que sub sensum cadunt peccatoribus non tantum proponit.

tur; verum fatius fore, supplicium illud hic subire, quam tormenta perferre, quae in altero seculo in tales constituta sunt. Subindicat per haec autem, cruciatus multis partibus maiores illic, quam hic in improbos & sceleratos homines defaure.

Qui scandalizauerit unum ex his pusillis.

Pusilli imprimis dicuntur, qui in illum credunt: Tum illi rursum, qui nomen illius inuocant, esto cum non sequantur: Tum illi tandem, qui aliud nihil valentes, aquae tantum frigidae poculum, propter nomen illius offerunt. Eiusmodi ergo nemo scandalizare, nemo offendere, nemo supplantare audeat.

Et si scandalizauerit te manus tua &c.

Non de corporis membris haec tradit, absit; sed de amicis: Siquidem hos necessariorum membrorum loco habemus. Nihil enim equae exitiale, nihil equae noxium est, atque prauorum hominum consuetudo. Nam quicquid vis, aut necessitas potest, hoc ipsum quoque valet amicitia, & familiaritas; idque tam in rebus turpibus, & flagitiosis, quam in honestis & salutaribus. Ea propter Dominus magna cum seueritate, illos omnes abscondere, missosque; facere iubet qui animos nostros laedere, pestemque aliquam spiritalem eisdem affricare nati sunt. Porro autem ut grauius illis interminatur, qui scandalum offerunt: ita eos, qui ex aliorum consortio facile offendi, aut laedi poterant, grauius admonet, ut studiosae eos omnes deuitent, diligentique obseruent, qui scandala seminare soliti sunt; etiam si eiusmodi sint familiarissimi, summamque necessitudine coniuncti. Nam etsi talium abscissio, membrorum truncationem aemuletur; attamen fatius est hanc poenam tolerare, quam propositam perditionem adire.

Vbi vermis eorum non moritur &c. Adfert in rei huius argumentum Esaias Prophetam oraculum, quo impiorum vermem, nunquam intermoriturum praedicatur. Omni enim supplicio grauius est, immortalis illum vermem perpetuo, citra ullam prorsus intermissionem, auidem voratam, direque corrodentem circumferre. Designatur autem hoc vermis nomine impura scelerataque conscientia: Si quidem vna haec animam peccatricem, nulliusque boni sibi conscia, inutilis poenitentiae aculeis, instar edacis vermis, continuo pungit & rodit.

Vnusquilibet ergo sceleratorum, sui ipsius accusator erit. Etenim dum ea secum perpendit animoque iugiter reuoluit, quae in mortali hac vita improbe gessit, vel inuitus se reum confiteri compellitur, propriae nimirum conscientiae stimulis actus, eiusdemque contra se testimonio aperte conuictus. Ad hunc itaque sensum peccatorum vermis immortalis dicitur: neque enim, quae de vermi hic disputatur, ad sensilem aliquam vermem, qui impiorum corda apud inferos rodat, transferenda sunt.

Et ignis eorum non extinguitur. Ut ignis, qui peccatores incendit, alibi aeternus, ita hoc loco in extinguibilis appellatur. Sunt autem qui per inextinctum hunc ignem, pollutam improbaeque conscientiae iudicium, & aestimationem designatam putent. Quod quidem iudicium illud, per & propter immortalis vermem, instar aestuantis ignis in impiis usque grassatur, flammamque more viscera illorum perpetuo depascitur.

Omnis enim ignis salietur? & omnis v. Elima sale condie-

tmr. Cognatum est huic illud Paulinum: Vniuscuiusque opus quale sit, ait ille, ignis probabit. Est autem praesens hic locus, ex illo Leuitici petitus: Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies. rursum: In omni oblatione offeres sal. Obseruamus autem praecipuum hoc secundum mysticum sensum, legemque spiritus, si omnino dono sacrificij nostri, quod plurimum per orationem exhibetur, aliud donum, quod in usum proximi cedat, hoc est, eleemosynam adiunxerimus; quod hac nimirum ratione, gratiam in conspectu Domini inueniamus. Dicimur rursum sacrificij nostri munera sale condire; si iuxta diuinarum literarum praescriptum, Deo illa litauerimus, & obtulerimus: vniuscuiusque proinde opus, hic quidem sale, ibi vero igne salitur. Quod si vero sacrificium nostrum hic quoque igne condiendum est, diuino illo caelestique igne, quem Dominus in terram mittere venerat, condiatur: ita ut iuxta Pauli doctrinam, spiritu posthac feruentes simus.

Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. Ecce quid nam, inquit Basilii, est sal, quod Dominus hoc loco vnumquemlibet habere praecipit, dicens: Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos? Ecce rursum Apostolus vult, dum ait: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus? Plana horum sententia ex iis colligenda & statuenda est, quae haece utrobique adiunguntur. Domini itaque verbis docemur, nequam vnquam mutuae auersionis, aut dissidij materiam subministremus, verum uti spiritus vnitatem, in vinculo pacis perpetuo indiuisam conseruare studeamus. Per Apostoli autem verba, vnusquilibet nostrum disti illius admonetur: Num quis panem manducare potest absque sale? Num quis sapor in verbis inanibus inesse potest? Admonemur per haec, inquam, uti orationem nostram ad fidei aedificationem, hoc est, eo modo & ratione institutam, ut gratia apud eos, qui audiunt, conciliet, interque loquendum, tempus opportunum, ordinemque compositum, & ad fidem auditoribus faciendam idoneum, obseruemus.

CAPVT X.

Et inde exurgens venit in fines Iudaeae. Cum Dominus ob Iudaeorum inuidiam, principumque terrae abalienationem, Iudaeam antea sapius deseruisset, nunc denuo illam repetit: Siquidem crucis, & perpassionis tempus iam aduentabat: Interim non ascendit Hierosolymam, sed intra regionis terminos sese continet. Venienti autem rursum occurrunt turbae, quas ille more suo iterum instituit; nec non a morbis, ut Matthaeus habet, quibus tenebantur, liberos asserit. Contulit autem illis geminam sanitatem; corporis vnam, animae alteram: Hanc quidem per doctrinam, illam vero per diuinam virtutem. Caeterum corporaliu infirmitatum profligatio, non iis modo, qui sanabantur, in diuinae cognitionis materiam cedebat, sed aliis quoque. At non ita Phariseis: illi enim per hoc ipsum magis incendebantur, multoque effratoriores efficiebantur.

Et accedentes Pharisei interrogabant eum: Si licet viro uxorem dimittere? O caecitatem? O amentiam? homines insani illi os per quaestiuiculas, nescio quas se ob-

Qui dicatur pusilli in Euangelio.

Per membra corporis scandalizantia qui designentur. Nihil equae noxium, atque prauorum hominum consuetudo.

Quid vermis nomine significetur in scripturis.

Vnusquilibet sceleratorum apud inferos sui ipsi accusator est.

Quae de impiorum vermine dicuntur, ad sensibilem vermem naturae ferri nequeunt.

Quid denotetur, per inextinguibilem ignem.

1. Cor. 3. Cap. 2.

Quo sensu omnis vltima nostra sale condidit.

Luc. 12. Rom. 12.

In ascet.

Marc. 9.

Collo. 4.

Quomodo sermo noster secundum Apostolum, sale debeat esse conditus.

Pharisei sapius expeti inuicta Christi virtute & sapientia adhuc terredi & interrogandi nem non faciunt.

Saeuum & indomitum malum est malitia & inuidia.

Christus ad interrogata neque semper respondet; neque semper tacet & cur sit.

malach. 2.

Christus Dominus Malachiam & Moysen admirabili sapientia conciliat.

Christus Dominus Moysi legem ab omni iniquitate vindicat.

Lex repudiij repugnat primae coniugij & generis nostri institutioni.

se obstruere posse arbitrantur, cuius inuictam virtutem & sapientiam toties iam ante experti fuerant: ut cum multa de Sabbati obseruatione cum illo disceptantes, inter caetera aiebant, blasphemant. Rursum cum impuro impudetique ore demonium habere eructabat. Tandem cum discipulis illius, quod Sabbato iter per sata facientes, spicas vellerent, illotisque manibus cibum caperent, insultabant. Cum, inquam, hisce locis, & alibi frequenter, os illorum semper obstruisset, adhuc tamen quaeritandi, & tentandi finem non faciebant, usque adeo saeuum, & indomitum malum est malitia & inuidia.

Interrogabant eum; si licet viro uxorem dimittere. Ecce quid ad haec dominus? Neque semper tacet, ne machinationum, & consiliorum illorum ignarus videatur; neque semper rursum eos reprehendit, quod per hoc omnia miti patientique animo perferenda esse nos doceat. Interrogatus ergo uxoremne dimittere fas esset, non statim id fas non esse respondet: ne tumultus, aut conturbationis cuiuspiam causam offerat; verum prudenti interrogatione de legis aere, illorum sententiam primo explorat; quod per anticipationem hoc illi respondere compellantur, quod ipsum alioqui respondere oportuisset.

Quia vero Propheta Malachias ad hoc quaesitum tacite iam responderat; Siquidem illos, qui uxores suas temere dimittebant, increpans, ita scriptum reliquerat: Uxorem pubertatis tuae ne deseras; sicut enim societas tua, & uxor foederis tui &c. ob id problema hoc tanquam omnino insolubile illi proponunt; eodem nimirum quod Prophetae oraculum legi, quae ea de re cauerat, videretur plane aduersum. Verum Dominus Seruator noster ea sapientia respondet; ut neque Prophetae dictum inhaeret, neque legem tamen vilius omnino iniquitatis inculet; ait autem.

Moyses ad duritiam cordis vestri, scripsit vobis praecipuum illud. Enimvero cum ipse et legem per Moysen tulisset; par non erat, ut in vlla omnino aculatione eam haerere sineret. Vindicat ergo illam ab omni noxa & crimine, cauillationisque illorum caput penitus enervat; id quod alias vbi que facere consueuerat. At vero quod datum responsum, aliquantulum durius videri poterat, (quandoquidem terram peruicaciae notam illis inurebat,) propterea orationem ad primam legem statim conuertit; dicit autem:

Ab initio creaturae masculinum & feminam fecit eos Deus. Quasi dicat: Deus iam inde ab initio legem ab hac plane diuersam sanxit. Neque enim cauillari hic possent, & quaerere: Vnde constat, Moysen ad cordis nostri duritiam repudiij libellum permisisse? ipsa prima uia coniugij, generisque nostri institutione, os illis obstruit. Quae enim dicit, huc tendunt: si repudiij lex utilis & salutaris esset, illa utique a principio lata fuisset; neque Deus genus nostrum ad eum modum formasset, & instituisset, quando illud primo formaui, & instituisset, quando illud primo formaui, & instituit: Neque ea etiam, quae tum dixit, utique dicturus erat.

Aduerte autem, Christum Seruatorem rem haec non tantum ab efformationis modo & ratione constituere & confirmare; verum etiam a mandato, quo decernitur, ut vna tantum vni copuletur.

Ad ipsam autem institutionem quod attinet, si Deus vna per diuortium dimissa, aliam superinduci voluisset; utique post virum vnum conditum, non vnam, sed multas mulieres efformasset. Nunc vero ex ipsa legis forma, primaque generis nostri institutione, vnum virum, vni tantum mulieri perpetuo, citra vllum prorsus dissidium cohabitare debere ostendit. Ex vna namque radice facti sunt ambo; & in vnum rursum corpus conueniunt ambo.

Deinde vero ut primordiale illam sanctionem & institutionem in ius vocare, graui cum periculo coniunctum esse demonstrat, non dicit; nemo vinculum illud dissoluat, sed dicit: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quod si tu Moysen opposueris, ego vicissim Moysi Dominum oppono; & vna cum hoc ex temporis ratione rem quoque confirmo. Nam etsi lex haec nunc demum a me induci videatur, non est tamen heri nata, sed multo ante Moysam lata. Neque enim Deus simpliciter uxorem viro coniunxit; verum parentibus quoque, propter iustitiam cum vxore societatem, nuncium mittere iussit. Quin ipso etiam locutionis modo copulam illam indiuisam demonstrat; ait enim: Et erunt duo in carnem vnam. Et haec quidem naturalis habet coniunctionio.

Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit. Etsi, vxor per diuortium a viro diuellatur; attamen ob copulam initio initam, iure ab illo se iungi nequit. Quamobrem prima adhuc superstita, alteri sese coniungere, adulterium vocat. Idem de vxore quoque alteri nubentem pronunciat. Et quidem lex manifestam moechiam; quando nimirum cum ea quispiam habitabat, aut Veneris consuetudinem habebat, quae alteri iam nupserrat, prohibebat: Saluator autem illam quoque adulteram censet, quae vulgo manifesta non est; neque quod naturaliter ab altero cognita sit, adhuc conuicta est.

Et ait illis &c. Matthaeus Christum Seruatorem ad Phariseos isthaec dixisse scribit; Marcus autem ad discipulos. Verum haec non pugnant; potuit enim eadem vtriusque exposuisse. Marcus innuere videtur, discipulos, post transactam cum Phariseis disputationem, Iesum ea de re interrogat, ipsum vero, quae hic habentur, ad illorum interrogata respondisse.

Et offerrebant ei paruulos, ut tangeret eos. Proprium est Conditoris in suis sese operibus oblectare, eorundemque ad se accessum non inhibere, maxime vero cum nihil occurrat, quod eiusmodi aditum legitime impediatur. Sola enim malitia, effectiue operis peruersitas impedimento sunt, ne liber ad officium accessus pateat. At rationis vero vel iudicij defectus, eiusmodi aditum per se non prohibet; sed promouet & suadet; quippe cum id, quod deerat, per accessum ad Deum expleri soleat.

Talium enim est regnum caelorum. Non dixit Dominus, talium horum est regnum caelorum; verum, ut accuratior lectio habet, dixit, τοιούτων, talium siquidem pueri, pro naturae suae conditione, rationis iudicio destituntur: ab hoc autem rationis destitutu Apostolus alicubi nos dehortatur; ait enim: Noli effici pueri sensibus; sed malitia paruuli estote; sensibus autem perfecti estote.

Deus voluit ut vna vni, & non plures vni per coniugium copularentur; idque declarauit verbo & exemplo. Periculosum est dissolui, quod deus coniunxit.

Indisceda bilis coniugij lex, est multo antiquior lege diuortij.

In ratione aduicij vir & mulier parati.

Capitulum.

Sola malitia impedit accessum ad Deum. Iudicij defectus non prohibet accessum ad Deum.

1. Cor. 14.
 puerorum
 stulticia in
 adultis mi-
 nimè lau-
 dabilis.
 Ad pueros
 & horu si-
 miles cœ-
 leste re-
 gnum spe-
 ctat.

Paruuli
 anima cã-
 dida.
 Plurimæ
 laudabi-
 les condi-
 tiones &
 qualitates
 in paruu-
 lis, ppter
 quas omni
 honore
& bened-
 lentiã ap-
 primè ai-
 gi sunt.
 Paruuli
 iniuriam
 passi, non
 nesciant
 tur vindic-
 tam.
 Paruuli
 pãnosam
 matrem
 Reginis
 omnib' an-
 teponunt.
 Paruuli eo
 qd natura
 deposcit,
 contenti.
 paruuli ob
 reru fluxa
 riu iacturã
 nõ morerẽt
 Paruuli
 formas e-
 legãtes nõ
 stupet ne-
 que eorũ
 aspectu
 mouetur.
 Cur domi-
 nus paruu-
 los cõpice-
 xus manũ
 illis impo-
 nit, suãq;
 benedi-
 ctionẽ il-
 lis imper-
 tit?

Talium enim &c. Per hæc Euangelista breuiter cau- sam reddit, cur pueri à Christo arceri nõ sint; quia nimirum ad tales cœleste regnum præcipuè spe- ctat.

Discipuli autem comminabantur offerentibus. Cur discipuli, ne paruuli ad Iesum accederent, impedi- re volebant? Quia eiusmodi accessum Christi au- ctoritati aliquid derogare credebant. Quid autem Dominus? Ut animi modestiam præ se ferant, om- nemque mundi fastum sub pedibus calcant, illos admonet.

Et complexans eos. Christus Dominus paruulos blandè complectitur & suscipit, cœlestique regnũ iisdem promittit. Est enim paruuli anima candida, & ab omnibus vitiosis affectibus libera: Quando- quidem puerulus tristitia passus, aut iniuria à quo- piam affectus, neque iniuriarum reminiscitur, ne- que vindictam meditatur; verum quasi nihil incõ- modi tulerit, ad eum, qui læserat, tanquam ad ami- cum vltro accedit. Pari modo licet grauius à matre cædatur, accurrit nihilo fecius, præ cæteris ad ip- sam, vnãque illam aliis omnibus mulieribus po- tiorem ducit. Et si Regiam Diademate redimitam ostenderit, non anteponit eam matri quantumlibet vilibus pannis indutæ: auetque magis illam videre pannis obsitam, quàm Regiam splendido corporis cultu ornatam.

Ad hæc nihil prorsus plus exigit, quàm naturæ necessitas deposcit. Quare vt primùm mammarum succu sese expleuit, statim materna vbera deserit. Præterea de earum rerum iactura, quas nos maximi facere consueuimus; vt sunt pecuniæ gemmæ aliã- que eiusmodi, nihil prorsus mouetur, aut contristatur. Denique non stupet, nec rapitur ob corporum venustatem, vt cæteri mortalium solent. Propter hæc ergo Dominus dixit: Talium est regnum cœlorum, nempe per hoc nos admonens, vt studio, certaque voluntatis electione, talia faciamus, talẽque affec- tum induamus, qualem ipsi ex naturæ suæ qualita- te induti sunt.

Et complexans eos, & imponens manum super illos, benedixit eos. Concinnè autem apteque illos complectitur, suãque complexis benedictionem impertit. Siquidem Conditoris opus, quod initio in pec- catum prolapsus, ab ipso seiunctum fuerat, rursum erigitur, & quasi inter brachia subleuatur. Imponit autem infantibus manus, Diuinæ virtutis illapsus, propriique operis complementum, per eam manuũ impositionem tacitè designans. Et quidem Dominus Iesus manus imponit, secundum communem hominum consuetudinem: nam vt verus, numeris- que omnibus perfectus homo erat; ita humana quo- que verè operabatur & patiebatur. At verò interius non operabatur vt homo, aut ritu humano; sed vt Deus, prout verus quoque Deus erat.

Et cum egressus esset in viam &c. Sunt qui adoles- centem hunc calumniantur tanquam malignum & subdolum; vt qui non discendi, sed tentandi studio ad Iesum accesserit. Ego verò auaritiæ labe conta- minatum fuisse nõ negauerim: siquidem Dominus hoc nominè tacitè illum insimulat; at subdolum ve- rò, aut versipellem extitisse, neutiquam cõcesserim. Nam Marcus ab ea suspitione cum prorsus liberat; ait enim: Præcurrrens quidam genu flexo ante eum, rogabat

eum dicens, & paucis interiectis: Iesus autem instituit eum, dilexit eum.

Dicis: si res ita habet, cur Christus illi respondit; Nemo bonus nisi vnus Deus? Quia accedebat ad illum tanquam ad merum hominem, vel tanquam ad vn- um è communibus Iudæorum doctoribus. Pro- pter hoc ergo non secus cum eo agit, atque homo cum homine solet. Dominus enim frequenter ora- tionem eorum menti, & sententiæ accommodabat, quibus cum illi negotium erat, vt cum aiebat: Nos a- doramus, quod scimus. Item: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.

Cum ergo dicit: nemo bonus &c. ad hominum nat- uram spectat; sensus est enim: Nemo mortalium bonus. Sed neque hoc quoque dicit, quasi om- nem prorsus bonitatem hominibus adimere ve- lit; sed tantum per comparisonem ad diuinam bo- nitatem. Quare etiam non subdit; nisi solus Pater meus, sed subdit: nisi solus Deus? vt hinc intelligas, ado- lescenti seipsum manifestè prodere non voluisse.

Magister bone, quid faciam? En vt adolescens hic pa- ratum se offerat, ad præstandam debitam diuinis præceptis obedientiam. Neque enim quærit: quo- modo in vitam æternam ingrediar? sed quærit: Quid faciam, vt vitam æternam habeam? Ostendebat enim se planè accinctum, ad id totum implendum, & seruã- dum, quod eius rei causa iniungeretur. Quod si ten- tandi animo accessisset, illud vtique Euangelista nõ reticuisset, sed prodidisset; quemadmodum aliãs fa- cere solitus erat. Neque verò si adolescens animi vi- tium callidè dissimulasset, Christus cum latere si- uisset; sed vel apertè vel testè dolum arguisset. De- nique si tentandi studio Dominum accessisset, non abiisset contristatus, propter ea quæ à Christo au- diuerat. Cupiebat ergo vitam æternam, at morbo tenebatur longè difficillimo.

Vade, quaecunque habes, vende, & da pauperibus, & ha- bebis thesaurum in cælo. En quanta præmia, en quales coronæ iis hic proponantur, qui in hoc spontaneæ paupertatis stadio impigrè currunt. Quod si adole- scens tentator accessisset, Dominus sanè hæc illi præmia nequaquã proposuisset: nunc autem hæc illi tanta ob oculos ponit, tantamque remunerationẽ promittit, quò cum præmiorum amore ad se pellit- ciat. Etsi interim magna quẽdam gratia, eximiãque merces sit ipsum re ipsa sequi.

Et habebis thesaurum in cælo. Rectè sapienterque Christus hoc loco nõ vitæ æternæ; sed thesauri me- minit: quandoquidem de pecuniis erat sermo. Spõ- det autem se plura, maiorãque redditurum, quàm erant illa, quæ in pauperes erogare iubebatur; & quidem tantò maiora, quantum cœlum maius est terra.

Qui contristatus in verbo, abiit mœuens. Adolescens verbo hoc contristatus mœuens abiit: si quidem nõ tanta vi detinentur, neque tanta potentia à perfe- ctionis studio abstrahuntur, qui pauca in bonis ha- bent, atque illi, qui magna opum copia affluunt; Nam facultatum subinde accedentium incremen- tum, maiorem habendi sitim incendit, animũque possessoris auidiorem, & quodammodo egentiorẽ reddit. Disce hinc ergo, quanto robore hic animi morbus polleat. Etenim vbi primùm Dominus il- li, qui magno cũ gaudio, magnãque animi alacritate

Christus Dominus saepe ora- tionẽ accõ- modat co- rã se sui & mœti, qui- bus cũ illi negotium erat. Ioan. 4. Ioan. 5.

Nemo mortalium bonus cũ Deo com- paratus.

Errat, qui adolescẽtem. Marc. 10. Christum testã di cau- sa diuile putant re- uincitur; hic error multis ar- gumentis.

Morbus gẽ diffici- litus aua- ritia.

Magna in præmia p- polita, qui ipõtançã ppterchi- itã conse- ctantur.

Pauperes facilius in- ducuntur; ad opẽ & mudi cõ- temptum quã di- uites.

Christus pecunias vel opes nõ dãnãt, sed ini- quos earũ dem pos- eñores.

Exemplo ca- meli & fo- ramini ac- cus ostendit diu- itis salutẽ summis diffi- culta- tibus ex- positam. Diuites ra- rò rerum cœlestiũ studio & meditatio- ni intenti.

Diues per- orationẽ & diuinã- gratiã sal- uis potest fieri.

Cur Petrus dixerit ecce nos reliquimus omnia.

Apostoli hoc nomi- ne multa reliquerãt quod ex- is omni- bus, quæ habebãt, & habere poterant, excessã- rant.

Quo sensu vxor deferi pos- se à Chri- sto docca- tur.

te & promptitudine accesserat, suavit, vt pecunia abiecta, vel in pauperes erogata, se sequeretur; vna illa voce adeo consternatus fuit, vt de vita sempiterna ne cogitare quidem potuerit, sed tristis mœrensque statim abiuerit.

Quam difficile, qui pecunias habent &c. Hæc Christo oratio ipsas pecunias in ius non vocat, aut damnat; sed illos, qui citra modum illis cõquirendis inhiant, aut nimis auarè conquisitas, detinent. At quorsum ad discipulos, qui pauperes erant nihilque omnino in bonis habebant, ait; Filioli quam difficile, qui pecunias habent in regnum Dei introibunt? Voluit per hoc illos admonere, ne propter paupertatem erubescant, aut animum despondeant.

Observandum est hic quoque, Dominũ non simp- liciter dicere: Difficile esse diuitem in regnum Dei intrare; sed quadam emphasi & vehementia v- sum, rem hanc quodammodo impossibilem de- finire. Quod dicimus, ex exemplo, quod de came- lo & foramine acus, in medium adfert, patet. Ostẽ- ditur per hæc autem, animum diuinis rebus seriõ intetum habere, cœlestium rerum meditationi im- pigrè vacare, donum esse eiusmodi, quod homini- bus diuitibus & præpotentibus non temerè obue- niat. Quare Dominus quoque vt ostendat, magno illi diuinæ gratiæ præsidio opus esse, qui ad hoc fastigium aliquando venturus sit studium hoc pecu- liare Dei opus appellat.

Discipuli autem obstupescabant, & infra. Qui magis ad- mirabantur &c. Cùm discipuli in summam admira- tionem rapti dicerent: Et quis potest saluus fieri? Domi- nus statim diuinam virtutem, & potentiam in me- dium adducit; ait enim: apud homines hoc impossibile est; sed non apud Deum. quasi dicat: Etsi id virtute hu- mana nullo modo fieri queat; attamen apud Deum, qui quiduis citra difficultatem valet, sola orationis vi confici illud potest.

Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quæ nam ista omnia, ò beate Petre? nempe arundinem, rete, nauiculam, & artem piscatoriã. Hæc ne omnia tu mihi dicis? vtique ait ille, at istuc non ob inanem aliquam ostentationem, perquiro; verum quò ea ratione inopem plebeculam ad Chri- stum alliciam. Nam etsi modica quispiam relique- rit, attamen si propter Iesum reliquerit, æternum thesaurum recepturus est.

Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Apostoli non generatim tantum, quenam præmiorum spes illis reposita sit, qui omnia propter Christum deserunt, interrogant; verum quidnam de se ipsis quoque futurum sit nosse desiderant: nõ quòd magna aliqua essent, quæ reliquerant; sed quòd ex iis, quæ habebant, simpliciter excessissent. Seruator autem illorum promptitudine, & cha- ritate collaudata; & approbata mercedem, quam olim hoc nomine accepturi essent, aperit; ait au- tem:

Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fra- tres, aut sorores, aut uxorem, aut patrem, &c. Porro autem cùm Dominus dicit: qui reliquerit uxorem, vt Mat- thæus & Lucas habent, non eo sensu hoc accipien- dum est, quasi legitima coniugia dissolui voluerit: absit hoc, verum quod ante de anima, hoc hic de vxore affirmat. Qui inquebat ibi, perdidit animam

suam, propter me inueniet eam. Iam vt per hæc docere non voluit, vt nos ipsos perimamus; neque vt ani- mam à corpore abrumpamus; verum vt pietatem in Deum rebus omnibus, & ipsa etiam vita potiorẽ ducamus; ita de vxore quoque, & fratribus, & aliis hoc loco statuitur.

Videtur autem futuras persecutiones hac oratio- ne adumbrare: Siquidem plures comperti sunt pa- rentes, qui filios & permultæ vxores, quæ maritos ad impietatem trahere conatæ sunt. Cùm ergo pa- rentes, vel vxores aliquid eiusmodi imperant, vel suadent, quod cum pietate pugnat, aut quod impie- tatẽ adiunctã habet; neque vxores vxorum, neque parentes parentum loco habeantur, ait Christus.

Quod ipsum etiam Apostolus insinuat, dũ ita scri- bit: si infidelis discedat, discedat. Per hæc ergo omnium sensus excitat, nec non, vt totus terrarum orbis læ- uiat, ad capessendam animi fiduciam, & fortitudi- nem extimulat.

Multi autem primi erunt nouissimi. Ostendit hęc au- tem eos, qui videbantur primi, futuros nouissimos; & vice versa qui habebantur nouissimi, primis poti- turos. Illi autem inter cæteros futuri sunt primi, qui in Christum credunt, seque ac sua omnia propter ipsum deserunt; Per nouissimos verò, Pharisæos in- nuere videtur; id quod antè quoque visus est face- re, cùm nimirum filios regni in tenebras exteriores eiec- tum iri prædicabat. Vel certè per nouissimos, diuites illos designat, qui pecuniis obstinatiũs, quàm par est, adhærent, quorum proinde salus per- difficilis est. Certum est enim, Apostolos ad di- uites spectasse, quando dicebant: & quis potest saluus fieri?

Et assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere, quæ es- sent ei ventura. Operæ præcium videbatur, vt Domi- nus isthæc fore discipulis prædiceret: Tũ quò hinc discerent, quod futurum erat, non ignorasse, sed o- mnia dudum antè præscisse: Tum maximè quò planum hinc fieret, non inuitum, sed vltro eum mortis supplicium subiisse. Atque vnum hoc in cau- sa erat, vt frequenter illud ipsum fore repeteret. Quare Marcus quoque hoc loco inter cætera ita narrat: Et assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei ventura.

Et quidem discipulis seorsum, priusquam fieret, familiariter exponebat omnia: nam & digni erant, qui præ cæteris prænotione illa potirentur; & præ- munendi præterea erant, ne cruciatibus illius, plus eq̃uo conturbarentur. Quamobrem licet multi vnã cum illis iter facerent, nihilominus Apostolis seor- sum ab aliis clarè, quæ futura erant edifferebat, & quo Baptismo baptifandus erat, in memoriam illis reducebat. Voluit autem vt nihil horum, eos late- ret, ne, si illa præcognita non haberent, inexpectato rerum euentu nimium commouerentur & turba- rentur.

Et tertia die resurget. Hæc malorum omnium, quæ prædixerat, medelam quodammodo continent. Ap- pud Lucam porro isthæc non tantum futura, sed dudum antè quoque per Prophetas prædicta ha- bentur; legitur enim ibi in hunc modum: Ecce ascen- dimus Hierosolymam; & consummabuntur omnia quæ scri- pta sunt per Prophetas, de filio hominis.

Quandoquidem per magnam consolationis vim

Cũ par- tes, mariũ vel vxores aliquid suadent, quod cum pietate vel utilità pu- gna, parẽ tam mai- torũ, aut vxorũ lo- co habẽdi non sunt.

Quis in regno cœ- loru futuri sint primi, qui intel- ligantur per nouis- simos, quã- do Domi- nus dicit & erunt primi no- uissimi.

Cur domi- nũ frequẽ- ter se mo- riturum & resurre- cturũ præ- dicebat?

Cur chri- stus multa de sua morte & resurre- ctione præ- fecerit Apostolis quã non aliis.

cap. 18.

habebat, quicquid Seruator noster perpeffus est, id totum iam dudum ante per Prophetas predictum fuisse certo compertum habuisse. Nam ex euentu tristium, quae praedicta fuerant, certam de Christi resurrectione spem concipere licuit: nam haec ipsa quoque praenunciata fuerat.

Et accedunt ad eum, Iacobus & Ioannes filij Zebedaei. Matthaeus matrem filiorum Zebedaei ad Iesum accessisse scribit. Vtrumque factum verisimile fit; nam quod filij supplicationem instituant efficacior, perque matris intercessionem Christum facilius in suam sententiam inducant; vel certe quod rubore impediti, per se petere non audeant, matrem assumunt, eandemque veluti clypeum Christo obiciunt. Verum licet mater interuenerit, petitio tamen filiorum erat. Quare etiam Dominus non ad matrem, sed ad filios orationem dirigit. At siue ipsi per se, siue per matrem postulationem obtulerint, expendamus hic ante omnia, & quid petant, & quo sensu vel causa inducti, petant.

Vnde ergo ad hoc consilium venire; Animaduertebant se magni praeter ceteris fieri, plurimumque a Christo diligi, ea propter in certam spem veniebant, facile se voti compotes euasuros, quicquid tandem ab eo peterent. Et: quid porro petunt, & qua re vel causa commoti ad eiusmodi petitionem venerunt? Audi alium Euangelistam clare hac de re loquentem. Hec, inquit, illis audientibus, adiciens dixit parabolam, eoque quod esset prope Hierusalem; & quia existimarent, quod cōfestim regnum Dei manifestaretur. Rati namque Christi regnum praeforibus esse, seseque post acceptum regnum non facile id impetrare posse, quod Euangelistae illos petiuisse narrant, tempestiue nunc Christum accedunt, suaeque petitionis modum non satis moderatum illi apperunt. Ex quo manifestum fit, certam illos de sensu, & temporali regno suspicionem habuisse. Nemo interim Apostolos, si per id tempus minis adhuc perfecti erant condemnent. Necdum enim crucis mysterium celebratum erat; necdum Spiritus sancti gratia aduenerat. Patenti autem discipulorum Christi defectus, quod hinc cōstet, cuiusmodi aliquando fuerint, & quales tandem per Christi gratiam euaserint.

Quid vultis ut faciam vobis? Non ignarus, quid petere vellent, Seruator interrogat: Quid vultis ut faciam vobis? Interrogat autem, quo ipsos respondere compellat, eaque ratione ad conuenientem admonitionem viam sibi muniat. Illi vero rubore suffusi, (si quidem humano quodam spiritu impulsus, in eam sententiam descenderant) ne res a ceteris deprehendatur, seorsum, extra discipulorum cunfortium; (Iesus namque, vt Euangelista exponit, solus ante alios ibat) Christum adeunt, suaeque vota eidem recludunt. Et quid illi ergo petunt? nihil sane spirituale: Imò vero quid petant, ne ipsi quidem satis intelligunt. Nam si quid petebant, verè intellexissent, nunquam tanta petere ausi fuissent.

Nescitis, quid petatis. Nescitis quanta res sit ad Dei patris dexteram confidere. Non intelligitis, quanto interuallo sessio isthac, omnium supernarum virtutum vim, & dignitatem excedat.

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? En quo modo ea mox inferat, quae ab illorum sententia, &

petitione prorsus aliena erant: Vos, inquit, de honoribus & praemiis questionem moueris; ego vero de certaminibus, & sudoribus vobis dissero: Neque enim tempus hoc praemiorum tempus est: Praesentia gloriam, non quietem, non alia eiusmodi, sed sedem, sed bella, sed pericula, plurimamque id genus alia exigunt.

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ecce vt ipso interrogationis modo, illos ad iam enumerata alliciat. Querit enim, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? nempe quod ipsa pœnarum communicatione, perpeffionumque societate, ad quosuis cruciatibus alacriter perferendos, promptiores illos reddat.

Et Baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Rursum passionem suam Baptismi nomine designat. Indicat per hoc autem, magnam ab illis, quae perpeffus erat, purgationem prouenturam esse. Ipsi quidem ab illo, & per illum; terrarum vero oibi a cruce.

At illi dixerunt, possumus. Sperantes id se concessum audituros, quod petierant, statim promittunt.

Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis. Hæc illos, quae dixerant, ex animo, & non inanis iactantia studio impulsos dixisse ostendunt: ait ergo; Calicem quidem, quem ego bibo, & vos bibetis, hoc est, martirij gloria donabimini, eaque perpeffuri estis, quae ego: Sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram meam, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Aduerte autem vt sensum illorum animos excuset, & erigat, erectosque & excitatos omnium tristitia superiores efficere contendat. At quid sibi vult, ais quod Dominus hoc loco dicit: Sedere ad dexteram, vel sinistram, non est meum dare vobis? Duplex namque locus hic dubium offerre videtur; alterum, alicuius homini ad dexteram Dei sedere, constitutum sit: Alterum vero, Dominusne iis dexteram, aut sinistram assignare possit, quibus hæc praerogatiua ab vniuersorum Domino, caelestique patre parata vel destinata non sit; Ad primum paucis dici potest, nullum omnino mortali Deo patri dextera aut sinistra assidere; ne vllum omnino assidere illi hac ratione posse: Siquidem thronus hic vniuersae creaturae est prorsus inaccessus. Quamobrem Apostolus Paulus eam consuetudinem, eamque ad dexteram patris sessionem soli vni genito Dei filio attribuit; ait enim: Ad quem Angelorum dixit aliquando; sede a dextris meis. Et ad Angelos quidem dicitur; qui facit Angelos suos Spiritus: Ad Filium autem: thronus tuus Deus. Quomodo ergo Christus Dominus hic dicit, inquit; Sedere ad dexteram, aut ad sinistram, non est meum dare vobis; sed quibus paratum est a Patre meo? loquitur enim quasi hæc sessio aliquibus iam parata sit; Nullus ne ergo omnino caelesti regno poterit? aut aliquis ne ad dexteram patris sedebit? absit Igitur quae Dominus respondet, ea ad illorum scopum & mentem, qui eum interrogabant, spectans, respondet; dimittit se namque ad rudem illorum sensum. Neque enim illi throni illius sublimitatem, aut sessionis ad patris dexteram celsitudinem intelligebant. Solum autem primatu in Christi regno potiri ceterisque omnibus anteferri desiderabant. Nam cum de duodecim sedibus audiissent; neque quid per illas designaretur affecti essent, duas prio-

tas rei dignitatem.

Praesentis uita tempus non praemiorum, sed laborum atque certaminum tempus est. Christus per suam crucem ad crucis inuicem & animat.

Cur Dominus passio nem suam Baptismi nomine apellet.

Duplex dubia de sessione ad dexteram Dei.

Thronus dexterae Dei vniuersae creaturae inaccessus.

Quid Apostoli Iacobus & Ioannes per sessionem ad dexteram & sinistram intelligebant.

Filij Zebedaei per se & per matrem dexteram & sinistram petunt.

Luc. 19.

Apostoli Christi regnum temporale & sensu esse credebant.

Cur Apostolorum defectus in scripturis pateat.

Iacobus & Ioannes nihil spirituale a Christo petunt, sed neque quid petant satis intelligunt. Sedere ad Dei patris dexteram excedit omnem creaturam.

res, & honoratioribus ex illis duodecim occupare cupiebant.

Quod itaque Christus dicit, eiusmodi est: Moriemini quidem mei causa, eritisque mihi in passione socij: at hoc interim fat non est, vt primas sedes iure vobis vindicetis. Si enim alius quispiam accesserit qui vna cum martyrio omnem aliam virtutem secum deportauerit, aut certe multo plura, multoque excellentiora virtutum ornamenta in medium attulerit quam vos, ille utique praecedet. Neque enim, quia vos nunc amo, aliique certa quadam ratione antepono, ob id opulentiore illo repulso, primatum vobis assignabo.

Illis igitur eiusmodi primatus paratus est, qui per illustriora opera, primis sedibus capeffendis praeteris idoneos sese reddiderunt. Ex omni itaque parte, quò post Dei gratiam, in propriam virtutum praesidiis, praeclearorumque operum muniis, approbationis salutisque spem collocent, illos impellit: prudenterque, ne de primatu frustra simul & stulte contendant, praemunit. Paucis orationem ita temperauit vt & discipulos erudiret; neque nimia tamen tristitia eosdem affligi sineret.

Quò autem Christus absolutus omnium sedium, & sessionum sit Dominus, illud ex iis manifestum est, quòd vni ipsi, omne omnino iudicium delatum est. Quare secundum Apostoli doctrinam, ille est, qui vt iustus iudex, non Paulo tantum, sed ceteris omnibus, qui diligenter aduentum eius, iustitiae coronam redditurus est. Quocirca praestare, quòd Iacobus & Ioannes ambiebant, illud Filij facultatem non excedebat: æquè enim regnum illud, caelestique praemium iustis a Filio praeparatum & destinatum est, atque a Patre. Vnde Marcus quoque non dicit, a Patre paratum esse, sed simpliciter paratum esse: atque ita ad alterum quoque dubium responsum restat. Neque enim Pater seorsum a Filio, neque Filius seorsum a Patre praedestinatus, aut ordinatus; sed vna ad numerum praedestinatione, & ad vitam ordinatione, praedestinat & ordinant ambo. Quære autem, an Pater vel Filius non praedestinatum praedestinare queat, aliud nihil est, quam quære, an aliqua mutatio in DEVM cadat.

Et audientes decem, indignati sunt, de Iacobo & Ioanne. Tum demum reliqui decem indignati sunt, cum duos in iustam Domini reprehensionem incurrisse acceperunt. Animaduertebant sane iam ante, illos praeter ceteris a CHRISTO foueri, & honorari; attamen quòd Magistri dignitatem vererentur, studioque eiusdem deferrent, patienter rem tulerunt; neque vsque ad hanc condemnatoriam CHRISTI sententiam, vnquam in illos insurrexerunt. Quem admodum aliis quoque propter PETRVM humanum quiddam passi sunt; verum non ea de causa se molestos, aut agrè affectos declarabant; sed solum, quis eorum videretur maior, inter se disquirebant.

Quia ergo duorum discipulorum petitio, in eundem illum scopum, nempe in primatum, nunc quoque collimabat, propterea indignati sunt: at hoc non statim (comprefferunt enim & continuerunt se ad tempus) sed tum demum, cum Christus duos illos increpauit, eorundemque vota illaudata nominique dissidentia ostendit. Vique adeo per id tempus ad vnum omnes imperfecti adhuc erant. At postea ve-

Solum martyrium non fat est ad obtinendum primas in regno caelorum.

Secundum Christi gratiam, spes salutis in operibus collocanda.

Christus absolutus omnium sedium ecclesiarum dominus. 1. Tim. 4.

Filius æquè ordinatus & destinatus ad regnum, ac pater.

illo ab omnibus iis miseris, & animi morbis, prauisque affectionibus liberis, primasque sibi mutuo deferentes videbis.

Et veniunt Hiericho. Demonstratur hoc loco, quas Dominus sanitates praestabat, eas cum potestate praestitisse, aiebat enim: Quid vis tibi faciam? Demonstratur æquè promiscuam multitudinem Christum Seruatorem nostrum in summo honore, & reuerentia habuisse. Neque enim caeco permittit, vt liber vociferetur, aut obturbet; verum non citra comminationem silentium illi mandat. Nempe datur ab ea opera, vt omnia vbique sint quieta & pacata, veluti dum Rex quispiam pertransit. Ex quo inferre licet, Iudæorum plebem in Christi caedem nunquam consensuram fuisse, nisi magnates, populique principes sua importunitate huc illam adegissent. Praua proinde principum potentia, populo apprimere est noxia.

Iesus Fili David, miserere mei. Caecus Christum Dominum Filium David vocat: audierat enim famam de eo in populo sparsam; animaduertebatque quae iam olim per Prophetas de Messia praedicta fuerant, omnia exactè in eum cōuenire. Et quidem Dominus genus illud non repudiat; esto alibi omni carnali genere sese superiorem ostendisset. Neque enim sanitatem caeco impendisset, si Davidis filium falsò illum vocasset, aut ex vana fide aut blasphemia oratione, eo nomine eundem compellasset: Sicuti nungantur, qui quadam externa tantum apparentia Dei Verbum in mundum hunc venisse, aut ex aliena substantia, & non ex Davidis massa, carnem suscepisse mentiuntur.

Quid vis ut faciam tibi? Cur Dominus istud rogat? Ne quis dicere queat, aliud Christum dedisse, aliud caecum expetiuisse. Nam prius vbique illorum voluntatem & scopum, qui sanitatem ambiebant, exquire, exquisitamque praesentibus omnibus patefacere solitus erat, quam sanitatem praestaret. Partim quidem, quòd alios per hoc ad pium quendam zelum & æmulationem prouocaret; partim etiam, quòd sanitatis beneficium in dignos collatum publicè constaret.

Quòd autem caecus hic, fidelis, collatoque beneficio dignus fuerit, id primò quidem patet ex arden ti illius inuocatione: mox verò ex eo, quòd a Domino vocatus, cum omni alacritate exiliens, ad illum accurrerit; vestemque, qua indutus erat, quò ad cursum expeditior esset, abiecerit; tantum non veterem hominem sese exuere, totumque se Christo dedere symbolo hoc testatum faciens. Postremo autem ex eo, quòd Dominus fidei illius testimonium perhibuit; aiebat enim: Vade, fides tua te saluum fecit. Denique sanitatem consecutus non resiliit, quòd multi post accepta beneficia facere solent ingratos se declarantes; Verum vt ante acceptum sanitatis beneficium, fidum constantemque se praebuerat; ita post illud impetratum gratus esse perrexit; sequitur enim Iesum per viam.

Cæterum quòd sanitas caeco in via obtigerit, hoc Marcus consentaneè tradit Matthaeus, & post illum Lucas: Verum Lucas & Marcus vnus tantum caeci mentionem faciunt; Matthaeus autem duorum. Hæc tamen non pugnant, aut fidem historiae derogant: Fieri enim potest, Marcum & Lucam cele-

Praua principum potentia populo apprimere est noxia.

Christus Dominus se Davidis Filium agnoscat.

Errant qui Christum ex semine David ortum negant.

Cur Dominus ex sgris exquire solitus erat, quidam petere. Bartholomaeus caecus multis modis idoneuse-rat, cui christus sanitatis beneficium contulisset.

brioris tantum meminisse; cuius quoque nomen prodit Marcus: vocat enim illum Bartimæum, filium Timæi, quasi ubique tunc temporis notum.

CAPVT XI.

Et cum venisset ad ficum, nihil inuenit in ea, præter folia, &c. Matthæus manè ad ficum venisse scribit. At quomodo Dominus inuente iam mane esuricabat? Certa de causa carni hoc indulgebat: Marcus ad ficum à longè conspectam accessisse, & si quid fortè in ea comperiret, quæ fuisse narrat. Ex quo colligere licet, si non Christum, certè discipulos aliquid eiusmodi suspicatos esse. Annotant enim Euangelistæ, non tantum verè gesta; sed ea interdum quoque, quæ contingere poterant, vel discipuli obiter suspicati fuerant: Sicut hoc etiam loco Dominum ob id ficum execratum opinantur, quòd fructum non haberet; & tamen hæc fructuum vacuitas, propria execrationis causa non erat.

Discipulo rû opinio de hęc execratione falsa.

Dominus ficu propter Apostolos maledixit.

Christus Dominus nullû hominem in terris degens punire potuit, se aut m punire per porcos submersos & ficu arcafiã ostendit.

Hoc fecerit putatur fuisse Iudæorum sterilitas & incredulitas, horû enim ille salutem & fidem ardentem studebat.

Et cur ergo, inquis, Seruator noster ficu, quæ insons alioqui erat, (neque enim ficuum tunc tempus erat) maledixit? Propter discipulos hoc fecit. Posteaquam enim ubique beneficia præstiterat, nullum autem puniuerat, consentaneum erat, vt aliquod quandòq; punientis virtutis specimen ederet: quò Apostoli hinc discerent, licet Iudæis veniæ poenitentiaque locum clementer indulgeret; neque omnem statim vitæ succum illis adimeret, adimere tamen, imò verò in nihilum illos redigere potuiss.

Noluit autem, quanta virtutis suæ facultas esset, in hominem, sed in rem, sensus expertem, hoc est, in fici arborem ostendere. Porro autem quando in hunc locum incidimus, nemo curiosè inquirat, aut anxie disputet, iustène an scûs factum sit; sed miraculum editum contempletur, & admiretur: Nam de submersis porcis quoque nonnulli hanc quæstionem mouerunt, factumque iustitiæ colore destitutum prædicare veriti non iunt. Verum non est istis nunc immorandum; nobis sat sit, vt ficus in quam maledictio cecidit, sensu; ita porcos in mare præcipites actos, ratione exortes fuisse.

Dicis: si Dominus verè non esuricabat, cur ergo esuriētis speciem præ se ferebat? Rursum si ficus innoxia erat, cur infonti maledicebat? Iã antè dictum est, propter Apostolos, eorundemque informationem, id factum esse. Insinuabatur præterea factio illo profundum quoddam mysterium. Instas nihilofeciùs; at non tum tempus ficorum, adeoque ficus innoxia erat? ita est; ait hinc rursum confirmatur, Christum Dominum secreto consilio, hoc est, non propter famem, sed propter discipulos, aut certè propter aliam occultam causam, ad hoc se dimisisse. Nam quis sanamente præditus, summo manè adeo esuriisse credat, vt veluti inedia impatiens sensus experti ficu malediceret? Quòd si vera aliqua, naturalique inedia laborasset, non deerat, quo illam sedaret: nihil enim prohibebat, quòd minus, antequam è domo egrederetur, aliquid cibi caperet. Neque dici potest fructuum conspectum eam in illo appetentiam excitasse: quando quidem non erat tum temporis ficuum prouentus.

Deniq; si verè esuricabat, cur non aliunde potiùs,

quàm à ficu, ex qua, vt certò ex Euangel. constat, fructum habere nõ poterat; quia istiusmodi fructuum tempus tunc non erat, escam petebat? Quæ rursum indignatione dignum erat, non habere fructus, extra fructuum tempus? Ea propter qui rationis iudicio non penitus destituuntur, haud difficulter ex his colligere possunt, non adfuisse naturalem aliquam inedia, aut famem; Verum famis vltro assumptæ prætextum obtulisse causam, vt suam ipse virtutem ostenderet. Ne autem Apostoli ob virium imbecillitatem, aut naturalem esuriam, cibi desiderium præ se gessisse, aut ficu maledixisse existimarent; sed aliò illum spectasse animo pertractarent; arborem, quam sola increpatione statim extingueret, eiusmodi selegit, quæ insitam humiditatem non facillè deferere solet, etiam si radicitus excidas.

Christus Dominus famè vltro assumptæ, quòd ostendendæ virtutis suæ causam haberet.

Ficus insitum humorem non facillè deserit, etiam si radicitus excidatur.

Et cum introiisset in templum, cepit eucere vendentes & ementes. Hæc ipsa etiam Ioannes exponit; verum sub Euangelij sui initium: Marcus autem, (vt Matthæus & Lucas quoque) sub finem. Quam obrem probabile fit, idem illud heroicum Christi factum, diuersis temporibus bis accidisse; potestq; sententia hæc non modò ex temporis ratione, verum etiã ex verborum qualitate confirmari.

Sunt tamen qui dicant, tres Euangelistas, dum Christi ad Hierosolymorum ciuitatem ascensum, eiusdemque in templum ingressum describunt, accurata temporis ratione missa, rem ipsam tantum persecutos esse: Ioannem verò, qui historiam illam cæteris diligentius enarrat; satis apertè insinuare, CHRISTVM Dominum ea primo ascensu patrafse, quæ reliqui paulò ante mortem contigisse commemorant. At multò verò credibilius fit, Matthæum, Marcum, & Lucam compendium sectatos, primum ascensum, & in templi ingressum prætermisisse, tantum autem postremum attigisse; atque ideo duos, aut fortè plures in vnum conflasse.

Vero affiniõrillorû est sententia, qui Christum bis ementes & vendentes è templo ex turbasse dicunt, semel subnitenti prædicationis cuius meminit Ios. iteru sub fidem, cuius mentionem faciunt tres reliqui Euangelistæ, quam qui semel cautum.

Aggrauat autem Iudæorum causam non parum, quòd Dominus idem factum semel iterumque repetètes, ipsi nihilominus in sua illa arte cauponaria, & infami nundinatione obstinatè vsq; persistabant; ipsamque veluti Dei & legis aduersarium, iniquè criminari vsq; pergebant; cum hic tamen summam illius erga Deum reuerentiam & zelum, summamque eiusdem potestatem veluti ex euidenti quodam argumento meritò discere & colligere debuissent. Videbãt enim omnia illius dicta & facta, omni ex parte inter se conspirare & consentire. Verum tantum aberat, vt per hæc illi placarentur, aut persuaderentur, vt magis quoque insanirent, & indignarentur.

Iudæi in sua malitia obstinati, & ad omnem admonitionem surdi & duri.

Nonne scriptum est, quia domus mea, domus orationis vocabitur? CHRISTVS Dominus muri loco opponit illis Esaiam, qui eos accusat, quòd vel hac saltem ratione, animi illorum incendium nonnihil restinguat, scilicet què à DEO venisse, omnibus planum faciat.

Iudæos per Esaiã inculcat, se sequè à DEO venisse se demonstrat.

Vos fecistis eam speluncam Latronum. Saluator noster negatioros illos, propter prædatorium auaritiæ vitium, Latrones vocat: siquidem quæ ad sacrificiorum usum necessaria erant, hæc illi in turpis quæstus materiam vertebant. Alij enim lucri causa venditabant boues; alij oues; alij turtures vel colubas, alij aliud. Nonnulli etiam erectis mensis rem nummariam tractabant, hoc est, nummulos ærisue minuta lucelli causa cum nummis grandioribusue numismatis permutabant.

Cur Dominus ementes & vendentes in templo latrones vocet.

Christus vehementer & feuerus in eos qui vendebat in templo. permutabant. Multò autem feuerius, multòq; terribilius hoc Christi factum euasit, posteaquã nõ sermone lenitate, vt solet, sed verbere vsus: vendentes è templo expulit, mensasq; nummulariorum euertit.

Quo audito, principes Sacerdotum quærebant, quo modo eum perderent. Intelligebant enim, ad se pertinere, quæ ab illo facta fuerant. Dominus itaque ab hostibus vndique obseptus, interdum quidem per medium illorum inaspectabilis transibat: Nonnquam verò omnibus conspicuus, vi quadam occultæ prægnantem illorum nocendi cupiditatem comprimebat: Hoc autè loco multitudinis timor sacerdotum principes à maleficio absterbebat. Nam ne economiam secundum carnem de veritate suspectam redderet, aut fidem illi abrogaret; non omnia semper supra humanam virtutem, & naturam faciebat; sed quædam tantum. Illi autem neque propter plebis in Christum studium moderatioris; neque per Prophetarum de Christo oracula & testimonia prudentiores euadebant; verum in sua cæcitate obstinatè vsque persistabant: vsque adeo malitia & auaritia illorum animos semel & simul impleuerant, & ad Christi cadem accenderant.

Et cum vespers facta esset, &c. Præfens Euangelista quid postero die acciderit, accuratius exponit: Scribit enim cum sequenti luce ex suburbiis ad ciuitatè reuertentur, discipulos ficum radicitus exaruisse animaduertisse. Matthæus verò exactam temporis rationem mittens, ficum, cui maledixerat Iesus, statim exaruisse asserit; eaque de causa Apostolos supra modum obstupuisse. Verumenimverò licet mox exaruerit, ipsi tamen rem hanc non statim deprehenderunt; sed postero demum die. Est enim vis diuina efficax & expedita, cum in viuificandis iis, quæ emortua iacebant; quemadmodum ex iis cognoscere licet, quos Christus Dominus ex mortuis ad vitam reuocauit: tum in extinguendis rursum illis, quæ vita prædita erant: vt patet hoc loco de ficu. De præpotenti hac Dei virtute in viuificando & mortificando, alicubi ita proditum extat: Ego occidam, & viuere faciam: Ego viride lignum defico; & aridum rursum virefcere facio.

Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis. Sensus est, vt animi munditia, quam vera poenitentia parit, vobis obtingat, veniamque peccatorum consequamini, per gratuitam iniuriã ab homine vobis illata condonationem, viam vobis ad Deum munite, ansamque, vt vestras vobis noxias gratuito condonet, illi offerte. Per hæc autem Apostolos in spem erigit, quasi dicat; nullam vnquam repulsam metueritis, dummodo orationem puram fidèque munitam obtuleritis. Nam quòd de ficu subito arefacta plurimum admirabantur, id non proueniebat ab excellenti aliqua fide, sed ex fidei imbecillitate: Neq; enim opus illud magni alicuius pòderis erat, si Dei virtutè spectes. Quia ergo diuinam illius virtutè nõ satis exploratã habebant, ppterca ab incredulitate, qua tenebantur, tacitè illos abducere; nec non quantum sit fidei robur ostendere contendit.

Et cum ambularet in templo, &c. Quandoquidem signa illius falsitatis insimulare non poterant, ob id cauponantium, & nundinationem in templo exercentium expulsionem in medium adferunt; quod autem dicunt eiusmodi est: Sacerdotio ne summo

Quod Apostoli ficum arefactã admirabantur subito ex fidei imbecillitate proueniebat.

Poenitentia animi munditiam parit.

Quod Apostoli ficum arefactã admirabantur subito ex fidei imbecillitate proueniebat.

initiatu es, vt tantam tibi potestatem sumere audeas? Atqui Dominus nihil fecerat, quod vlla protus cum arrogantia, aut temeritate conuictum esset. Procurauerat autè ea tantum, quæ ad sacri loci ordinem quàm maximè facere videbantur. Attamen, quòd aliud nihil, quòd obicerent, haberent; illud quòd dixi, in noxiam trahere conabantur.

Et quidem cum negotiatores è templo eiciebat, nihil ausi sunt dicere, propter miracula, quæ, vt Matthæus narrat, tum faciebat: At verò ubi denuo illum in templo conspiciunt, statim non absque increpatione eum inuasunt, tantum non eiusmodi oratione ipsi insultantes. Cur tu id prohibere audes, quòd nullo vnquam tempore nos inhiuimus? Cur nostram in sacrorum administratione incuriã reprehendis? Cur publicè, quasi circa ea, quæ templi sanctimoniam & religionem decent, negligentes extiterimus, nos confundis?

Baptismus Ioannis de caelo erat, an ex hominibus? Si Iudæi Ioannem tanquam virum sanctum & veracem recepissent, consequens erat, vt illius de Christo testimonium quoq; reciperent. Illo autem semel admisso, vnde Seruator potestatem illam acceperat, ignorare non poterant; ob hoc ergo dicit: Interrogabo vos, & ego vnum verbum, respondete mihi; & dicam vobis, in qua potestate hæc faciam; hoc est, si Ioannem Baptistam testimonium de me perhibentem recepistis, haud difficulter, quis ego sim, intelligetis.

Iudæi nõ obiter Ioanis testimoniu de christo admittere & Christu reicere, aut potestatem illius ignorare.

Cæterum cum Christus Dominus de Ioannis Baptismo interrogat, de gratia & sanctimonia, qua ille præ cæteris mortalibus ornatus erat, interrogat. Illa enim vna erat, quæ eum venerandum, & testem fide dignum, omnique exceptione maiorem, apud omnes efficiebat. Exponite ergo mihi, ait Christus, ex Deone erat Ioannis Baptisma, an ex hominibus? Quòd autem ex Deo esset, id ipsemet Ioannes iam dudum antè planum fecerat, omnibusque efficaciter persuaserat.

Dum Christus de Ioanis Baptismo interrogat, de illius sanctitate & auctoritate interrogat.

Et respondentes dicunt: nescimus. Hærent hic miseri, & quid respondeant prorsus ignorant: Nam si conceptam de Ioanne eiusdemque Baptismate veritatem liquidò profiteantur; ne testimonium, quòd CHRISTO dederat, statim ab omnibus verum exitiussè deprehendatur, adeoque suam ipsi perfidiam cunctis mox patefaciant, vrentur. Si autem ex Deo fuisse inficientur, ne in grauem totius populi offensionem incidant, meritò formidant. Ab omni itaque tuta, commodaque responsione exclusi; nescimus, aiunt. Ad quæ illico Dominus.

Cur Pharisæi de Ioan. Baptismo interrogati, responderint, nescimus.

Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc faciam. Cum in aperto sit responsum dare vos detrectare; non quòd verum ignoretis, sed quòd verum dicere non velitis; neque ego vobis dico, ait CHRISTVS in qua potestate hæc faciam. Non respondet autem nescio; sed respondet, non dico, quasi dicat: Quandoquidem compertam veritatem agnoscere defugitis; neque à me quoq; vllam responsionem feretis; etsi aliàs etiam indigni sitis, qui de me, quis sim, audiatis: Siquidem testem illum, qui in testimonium venerat, vt testimonium perhiberet de lumine, non recipitis. Enimverò si iuxta illius testimonium me veram illam lucem esse crederitis, intelligeretis vtique, me iure tenebras à templo submouisse. Ecquid enim aliud sunt auaritia, & turpe

Quod Ioan. 1.

Auaritia, turpè lucru, aliã

lucrum, quibus templum scetet, quam tenebrę, que bonum, & honestum cerni non sinunt?

CAPVT XII.

Et cepit illis in parabolis loqui, &c. Parabola hæc indicat, Iudæos non solum in Ioan- nem, cæterosque prophetas ingratos extitisse; verum in ipsum etiam Dominum. Etenim à seruis seruitiam exorsit, ad Dominum ipsum seruiendo progressi sunt. Quare etiam iure opti- mo proscritionem illis vaticinatur. Vineę autem nomine Israëlem designat (hunc enim apud Esaiam dilectam vineam appellat) per Patrem verò fami- lias, DEVM.

Quid per vineę designetur mysticę. Esai. 5.

Esai. 5.

Quid spiritaliter significetur per vineę sepem, quid ię per torcular & lacum & turrim, &c.

Agricolę Sacerdotes & legis doctores.

Et circumdedit sepem. Hoc est diuina cura & prouidentia muniuit illam. Quapropter Deus apud Prophetam Esaiam, sepem sese à vinea ablaturum interminat. Per sepem ergo diuinam custodiam, cœlestęque præsidium significat. Et fodit in ea lacum, vel, ut alius habet, torcular. Per torcular autem altare; per lacum verò vas, quod torculari subiicitur, exprimit. Cuiusmodi quidem vas in templo erat illud, quod hostiarum sanguinem subter altare excipiebat. Per turrim autem, templum illud augustissimum, & apud omnes mortales longę celeberrimum denotat.

Et locauit eam agricolis. Hoc est, summis Sacerdotibus, & legis Doctores.

Et peregrę profectus est. Hoc est, temporis spacium, quantum sat erat, vt fructum facerent, illis indul- sit: quem etiam, vbi peregrę denuo rediisset, iusta ratione exigere possit. Hęc autem secundum propo- situm parabolę scopum; iuxta quem Filius hoc loco inducitur, de patre proprię dicuntur: Quandoquidem incarnatio non Patris, sed Filij est propria. Interim sermo de patrefamilias institutus, Filium à Patre non seiungit: siquidem per ipsum facta sunt omnia.

Et misit ad Agricolas in tempore seruum, &c. Post hæc, scribit, per seruum suum fructuum prouentum hoc est, tempestiuum temporarię vitę huius fructum & meritum exegit. Verum Agricolę primum hunc patrisfamilias seruum, loco fructuum verberibus oneratum demiserunt; attamen hunc non occiderunt. Eundem illum virtutum prouentum, per alium denuo seruum, vt par erat, vrsit; sed frustra, quippe qui illum in capite fauciatur remiserint, contumeliosęque de vinea expulerint. Quin tertium rursus, & plures præterea alios seruos, qui idem illud fructuum debitum exigerent, ad illos ablegare visum fuit: ast eodem omnino euentu, quo cæteri antea obligati fuerant. Tandem quò hac saltem via, vultum illius veriti, confunderentur & emendarentur, per proprium filium rem tentauit: qui incredibili quoque gratia & beneuolentia cum illis egit. Misit hunc autem; tamen quid futurum erat non ignoraret; quò colonos illos omni prorsus ignominia & pœna dignos palam ostenderet, si huic tanto, & tam benigno filiofamilias morem non gererent.

Christus incredibili gratia & beneuolentia cum Iudæis egit, sed frustra.

Qui designentur per seruos quos pater familias misit ad

Per primum autem seruum, eos Pastores & Doctores designatos volunt, qui ætate Elię vivere, & ipsum etiam Eliam, cæterosque Prophetas, qui tum temporis apud Iudæos florebant. Per secundum verò

Esaiam, Oseam, Amos, & reliquos hæc Patribus æquales. Per tertium autem Ezechiëlem, Danielem, aliosque illius ætatis Synagogę duces & Magistros. Iuxta hanc ergo partitionem, paterfamilias tribus diuersis annis, hoc est, temporibus venit fructum ex hac ficu, vel vinea querens; sed nullum cõperit. Ad Prophetas itaq; triennium illud referatur; vt quartus aduetui Domini nostri asseruetur, & nõ tertius.

exigendę fructus vineę.

Coloni autem dixerunt: Hic est hæres, venite occidamus eum. His verbis parabola nefarium colonorum facinus, aduersus Dominum suum ob oculos ponit: Etenim cum verissimè ad se missum, hæredem esse intellexissent, potiundę hæreditatis spe incitati, maiorem crudelitatem, maiusque piaculum in legitimum Dominum suum ausi sunt, quam antea vnquam, in illius seruos. Et quodnam illud? Vnicum illum legitimumque hæredem, hoc est, cœlestis Patris Filium, immaniter trucidarunt, trucidatumque extra vineam abiecerunt.

Crudele colonorum facinus in Dominum suum.

Et eiecerunt illum extra vineam. Coloni illi Christum extra vineam, hoc est, extra templum & ciuitatem eiecerunt, occiderunt.

Quid ergo faciet Dominus vineę? Veniet & perdet colonos. Hęc secundum parabolę seriem, ad Filium referri commodè non possunt, tamen si is quoque vnà cum patre de iniquis seruis supplicium exegerit; sed ad patrem.

Perdet colonos, & vineę suam dabit aliis. En quòd Iudæorum populus in Romanorum ius ditionem que deuenerit; id non tam Romanorum, quam vindicis Dei opus extitisse. Tunc autem mystica illa vinea aliis colonis, nempe Apostolis & Ecclesię Doctores ex Gentibus ad Christum conuersis, excollenda tradita est. At verò plena perfectaque improborum illorum colonorum punitio secundo Filij Dei aduetui asseruatur.

Iudæi in Romanorum ditione. Deo auctore venerunt. Hierosolyma capta, vinea mystica ad Gêtes, ad Christum per fidem cõuersas usque lata est.

Lapidem, quem reprobauerunt, edificantes. Dominus passim fore indicat, vt Iudeis repulsis & excisis, Gentes assumantur, & inferantur. Appositè autem à Domino id factum additur; nempe vt hinc discamus, nihil eorum omnium, quę fiunt, Deo aduerso, aut inuito fieri. Et est mirabile in oculis nostris. Et hoc quoque non citra causam, vt paulò post explicabitur.

Nihil fit Deo inuito.

Lapidem, quem reprobauerunt, edificantes. Dominus se ipsum lapidem vocat; edificatores autem illos ipsos, quos paulò ante vineę colonos, nimirum Iudæorum Pontifices & Doctores. Se ipsum porrò, posteaquam ab Architectis illis repudiatus fuerat, in caput anguli constitutum asserit: vt pote medium inter Iudæos & Gentes. Addit tandem à Domino factum id esse, & apud homines præsertim intelligentes miraculi loco haberi. Admirantur enim, & meritò, Christum post mortē denuo viuum in medium prodire, summąque potentia cœlestibus & terrestribus simul imperare, & Gentes antè profanas, sanctas Deoque acceptas & familiares efficere.

Quis lapis ab edificantibus reprobus, & qui nam illi edificatores.

Et querebant eum tenere, & timuerunt turbam. Non fat erat illis, quòd Christo non crederent; verum quòd reprehensionem eius non ferrent, ad pœnam quoque illum abripere contendebant: cum tamen non aperte, sed testè admodum illos reprehenderet, multoque, Salomone teste, melior sit manifesta reprehensio, quam occulta, hoc est, simulata & adulatoria amicitia. Ad eadem autem præcipiti animo

Melior manifesta reprehensio, quam simulata amicitia.

animò ruentes, hominum, non Dei timore, à nefario opere absterrentur.

Et mittunt ad eum quosdam ex Phariseis, & Herodianis. Herodianæ ætate illa, vt fertur, erant, qui Herodem Christum in lege promissum esse contendebant. Sunt tamen, qui per Herodianos Herodis satellites intelligant. Hos autem tanquam vero Christo infestissimos, suoque principi addictissimos illorum interrogationi testes adesse voluerunt qui eum tentatum venerant; & aliquid ab eo, quo censum Cæsari pendere, vetaret, audire cupiebant: quò nimirum Herodianorum præsidio, & testimonio stipati, efficaciorum aduersus illum accusationē instituere possent. Hac enim mente ad Christum venisse, præfens Euangel. disertè indicat; scribit enim.

Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus? Huc enim pertinent præclara illa encomia & testimonia, quibus Christum cumulant. Allegant enim quòd & verax sit & veritatem liberè doceat, omnemque virtutis actum verè exerceat. Tum quòd vitia cum fiducia & publicè reprehendat, nullumque metuat, prout vnum hoc inter cætera Deo peculiare est, vt nullum curet, nulliusque hominis faciem formidet. Hęc enim omnia eo fine adferunt, quò callidè illum in Cæsaris contemptum pertrahant, cõfque alienos ab illo reddant, qui tributum illi exsoluere soliti erant. Compertum enim habebant, Iudam Galilæum, quòd terreno Regi parendum non esse, neque ferendum, vt singulorum facultates is censeret, docuisset, periisse; omnesque, qui studia illius sectati fuerant, dissipatos esse.

Contra hoc igitur occultum & dissimulatum tentamenti genus, Seruatoris oratio dirigitur. Primo ergo hoc ipsum reprehendit, quòd tentandi animo accesserant. Quid me, inquit, tentatis? Facit hoc autem ne Domino astutè sese imposuisse gloriari queant. Tum verò, quò Christum Dominum intima cordis illorum sensa explorata habuisse, certò hinc cognoscant. Quòd enim liquidò illa comperita habuerit, hoc verba illa, Qui sciens versutiam illorum &c. dilucidè indicant. Deinde verò denarium, qui tributi nomine, Cæsari exsolui consueuerat, offerri iubet. Eo tandem oblato quærit:

Cuius est imago hæc, & superscriptio? Quærit autem de numismatis inscriptione, non quòd eam ignoret, verum quòd ex illorum responsione, & numismatis inspectione commodum, rationisque consentaneum, ad propositam quæstionem responsum adferat, hoc est vt ex eo, quòd illi respondent, illud quoque audiant, quòd necessariò inde consequeretur. Etenim cum Seruator noster, Cuius est hæc imago, & superscriptio, interrogasset, ipsique Cæsaris esse, respondissent, statim ex illorum oratione conuenientem intulit responsionem; nempe hanc: Reddite ergo, quę sunt Cæsaris, Cæsari: & quę sunt Dei, Deo.

Adiunxit autem: Reddite quę sunt Dei Deo, ne quam Iudæis cauillandi ansam relinquat. Nam ni hoc fecisset, dicere poterant, Cæsari adulari voluisse: Si quidem abiecta quædam res, vilis que seruitus videtur, hominem homini obstrictum certumque vectigal illi exsoluere obligatum esse, Deo autem nihil. Demum responsionis acumen admirati, (neque enim vlla ratione illum carpere poterant) victi confusi que abiuerunt.

Et venerunt ad eum Sadducei. Quales fuere Sadducei? Secta quædam Iudæorum, a Phariseis, cæterisque Hebræorum sectis secreta, quę inter alia docebat, neque carnis resurrectionem esse, neque Angelum, neque Spiritum. Et quidem nullam illi hic de carnis resurrectione quæstionem directè mouent. Constringunt autem rem quandam, tanquam verè gestam, quę (vt probabile sit) nunquam vsu venerat; puta vnã mulierem septem ordine fratribus nupsisse. Rati hoc commento in inextricabilem difficultatem se CHRISTVM coniecturos; nullamque post hanc vitam carnis resurrectionem superesse, certò euicturos.

Errores Sadduceorum varij.

At cur non duos, aut tres; sed septem fratres eandem uxorem duxisse comminiscuntur? Quò per maritorum multitudinem & copiam, resurrectionē suggillent, eandemque publicè deridendam proponant. Quare etiam addunt; & omnes eam habuerunt. Ecquid autem ad hoc Christus? ad vtrumque respondet; non quidem ad illorum verba orationem dirigens, verum ad illorum mentem spectans. Respondet autem, carnis resurrectionem certò quidem futuram; neque talem tamen, qualem, vt tradunt quidam, Pharisei futuram existimabant. Quid verò ait?

Pharisei circa carnis resurrectionem quæm conhebatur, curabant.

Erratis nescientes Scripturas; neque virtutem Dei. Cum enim tanquam sacrorum periti, Moysen & legem allegarent, Dominus vicissim ostendit, illos neque sacras Scripturas, neque ad eò dei virtutem, quę in illis, & p illas manifestatur, satis intelligere. Et quia eã præcipuè de causã carnis resurrectionem inficiebantur, quòd eiusmodi rerum statum, & constitutionem in altero sæculo fore imaginabantur, cuius modi nunc experimur; propterea Dominus primū omnium causam hanc submouet; mox verò, quòd ex eiusmodi falso principio illatum fuerat, aut certe inferri poterat, tollit. Vtitur autem tali oratione:

Cur Sadducei carnis resurrectionem negabant.

Cum à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur. Sensus horum est: vos Sadducei pro rationis vestrę fundamento mendacium ponitis, scripturas, quę de carnis resurrectione agunt, non intelligentes, neque virtutem Dei, quę solo verbo ex iis, quę non sunt, constituit vniuersa corruptasque & in ærem dilapsa, in integrum identidem instaurat, non comprehendentes.

Post carnis resurrectionem nullus amplius erit ortus aut interitus.

Quia ergo homines, post carnis resurrectionem in multitudine amplius non diffundentur; sed Angelorum more integri perpetuò incorruptique persistent, propterea nuptialis societas & communicatio nulla post hanc vitam & reliqua erit, hoc enim per verba illa: Et erunt sicut Angeli Dei in cœlis, indicatur. Quemadmodum enim Angelorum multitudo tamen ingens per generationem non est multiplicata, neque vnquam multiplicabitur, sed tantum per creationem; ita quoque exuscitatorum hominum multitudo foelici illi seculo, per generationem amplius non propagabitur.

Angeli non multiplicantur per generationem sed per creationem facta.

De mortuis autem, quòd resurgant, non legis? Quòd autem carnis resurrectio per diuinam potentiam fieri queat, eademque certò futura sit olim, id Dominus humanę rationis argumentis missis; ex diuinę Scripturę fundamentis constituit. Neque enim Deus apud Moysen eorum, quę non sunt, Deum se vocat, sed rerum existentium: Ego, inquit ibi, sum

Christus ex Scripturis carnis resurrectio pro- bat.

Exod. 3. Deus Abrahamæ, & Deus Isaac, & Deus Iacob, hoc est, Ego uiuentium, seruumque existentium deus sum, mortuorum autem, aut eorum, quæ nusquam existunt, non ita.

Valerius & Marcion homines hæretici Christi uerba peruerant.

Non ignoramus verò, qui à Valentino, & Marcione stant, quæ hîc dicuntur, in dubium vocare, totiusque Dominicæ huius sententiæ vim, ad solas animas transferre: de his enim tanquam de uiuentibus Dominum locutum dicunt: quando non mortuorum, sed uiuentium deum se appellabat. Verum hoc imperitè; neque enim de animarum resurrectione Sadducæis cum Christo & aliis certamen erat; sed de corporum. Ea propter Dominus de corporum tantum resurrectione respondet & disputat; non etiam de animarum.

Quis verè dicatur ex mortuis resurgere, quid ad ueram corporum resurrectionem sit necesse.

Dicitur autem, tum demum, qui mortuus fuerat, resurgere, cum anima unà cum corpore, quod ante informauerat, naturaliter denuo coit; non quòd anima illo temporis interuallo, quò à corpore soluta fuit, in nihilum abierit; sed quòd interea loci, quasi otiosa & inefficax propria munia, hoc est, ea, quæ in corpore alioqui solita erat, non obierit, easque functiones extra corpus non habuerit, quæ intra illud habere & exercere consueuerat: Siquidem ex utroque una communis hominis uita constituitur. Quare ut homo ex mortuis uerè resurgat, utrumque rursum simul coeat, oportet.

Et accessit unus de Scribis. Matthæus Scribam hunc tentandi animo interrogasse narrat; Marcus autem oppositum insinuat; ait enim: Iesus autem uidens, quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. At non pugnant hic Euangelistæ, sed oppidò inter se conspirant: Siquidem initio tentandi animo quæstionem mouit, uerum ex Domini responsione mutatus, & non nihil quoque emendatus, laudari à Christo promeruit. Neque enim Seruator noster, in ipso statim exordio illum laudauit, sed tum demum, quando dixit: Bene magister dixisti, &c. Item: Diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustis, & sacrificiis: Tunc enim Dominus intulit; non es longè à regno Dei. Quia iam tum humilia illa & abiecta calcauerat, uirtutisque principium, & quasi arcem apprehenderat. Quandoquidem omnia sacrificia, & holocausta, & Sabbata, & cætera omnia legalia in unum hunc dilectionis scopum collimabant.

Omnialegalialia sacrificia legisque præcepta referantur ad Dei & proximi charitatè.

Sed neque post illam orationem quoque, absolutam laudem illi tribuit; sed tantum diminutam: Nam hoc ipso quòd; non es procul à regno Dei, aiebat, illum à regno adhuc distare indicabat; etsi non ita procul ut antè: idque eo animo deferebat, ut ea, quæ ad finem hunc obtinendum ipsi adhuc deerant, studiosè inquireret. Et cur ergo initio eiusmodi quæstionem Christo proponebat, ais? Venabatur ansam, ut Christus Dominus propositæ quæstionis occasione se uel Deum pronunciaret uel tale quid diceret, quòd iure carpi & reprehendi posset. Quid autem ad eam captionem dominus? Hominem omni charitate vacuum, inuidia autem & æmulatione ostendit; ait uero: Diliges Dominum Deum tuum, &c. hoc est primum mandatum, Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam teipsum.

Cur Dominus dixerit legit perito, non es procul à regno Dei.

Quo sensu Deus diligendus

Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, &c. Lex hæc eiusdem uerbi, circa eandem materiam re-

petitione, præ cæteris abundat; habet enim: Ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua, &c. Facit hoc autem, quòd hominem tanto Dei amore flagrare debere commonstret, ut nihil prorsum in ullam omnino animæ facultatem irripere sinat, quòd suam erga Deum dilectionem excludat, aut diminuat, aut aliò transferat.

dicatur ex toto corde & ex tota anima &c.

Hanc autem Dilectionem, Christus Dominus, & primum, & maximum mandatum uocat; hoc quidem, quia inter omnia arcem tenet; illud uerò, quò secundum quoque, quò à primo diuelli non debet, commode inferre queat. De uno itaque; hoc est, de primo tantum interrogatus, alterum, circa quòd primum incoluere consistere non ualet, reticendum non putauit. Neque enim uera est illa Dei dilectio, quæ proximi dilectionem confociatam non habet: De primo proinde rogatus, secundum, quòd certa quadam ratione primo non cedit, adiunxit.

Cur Dei dilectio appellatur primum & maximum mandatum.

Dilectio Dei sine dilectione proximi consistere non potest.

Secundum autem est simile illi. Cur hoc illi simile? Quia hæc dilectio illam parit, & uiam quodammodo ad eam munit. Ex hoc namque quòd nos ipsos (qui inter illos, qui proximi appellatione ueniunt, primatum obtinemus) & proximum tanquam membra nostra amamus prouenit, ut Dominum & Deum nostrum amemus quoque. Nam cum nos ipsos diligimus, necessario eum etiam amamus, qui tales nos fecit, ut illi qui secundum suam imaginem nos efformauit, similes quodammodo simus. Non enim ex eo, quòd Deum amamus, amamus nos ipsos; Verum dum nos ipsos diligimus, incitatur & admonemur, ut grati illi simus, qui nos procreauit, taliæque ac tanta beneficia in nos contulit, qualia & quanta enumerare non ualemus: adeoque ut munerera ab illo nobis impensa, per dilectionem, (quæ in præceptorum obseruatione præcipue posita est,) pro uiribus rependere ac compensare studeamus; notum est enim illud CHRISTI: Qui diligit me, ser-

Proximi dilectio dilectione Dei quodammodo parit.

Ioan. 14.

monem meum seruabit. Item: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Et illud rursum eiusdem: Omnis, qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Et illud tandem Dauidis: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis. Quòd ergo præceptorum omnium facile caput est Legis perite? Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Quæsit, quòd Scriba de primario legis præcepto proposuerat, soluto: Dominus uicissim eiusmodi quæstionem mouet:

Ioan. 3.

Psal. 13.

Quomodo dicunt Scribæ, Christum esse Filium Dauid? Posteaquam Saluator eum laudauerat, qui unum tantum DEVM esse dixerat, ne iure illi obicere possent, quòd signa quidem & miracula patraret, legi nihilominus & DEO hoc ipso manifestè aduersaretur, quòd diuinitatem temerè sibi arrogaret. Propterea quæstionem hanc mouet; arte quadam huc illos inducere cõtendens, ut ipsum DEVM esse agnoscant & fateantur.

Quomodo dicunt Scribæ? Cùm Christus Dominus paulo post ad crucem & mortem abiturus esset, Prophetæ locum, qui propriè & quasi ex instituto de ipso illiusque diuinitate agit, Iudæis ob oculos ponerè uoluit. Fecit hoc autem non simpliciter, aut incòsultè; sed iusta rationis; cõtentanea causa mortis. Etenim

Cur Dei dilectio appellatur primum & maximum mandatum.

Etenim cùm erroneam illorum opinionem, qui ipsum purum hominem esse credebant, euertere in animo haberet, eiusmodi Dauidis oraculum in medium adducendum existimauit, quòd illum uerum Deum, uerumque & naturalem Dei Patris Filium esse disertis uerbis prædicaret; nec non Christum Iesum eiusdem cum Deo Patre honoris, dignitatis, & maiestatis esse clarè demonstraret. Sed neque inter hos terminos Dominus adhuc consistit; uerum quòd metum illis inculciat, quæ ibidem consequuntur mox subdit, nempe hæc: Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum: Quò uel hac saltem ratione ad sanæ mentis statum illos reuocet. quærit ergo primo.

Psal. 109.

Quid uobis uidetur de Christo, cuius Filius est? Excitat autem quæsitum hoc, quòd ex sua hac interrogatione, illorumque responsione commodius, quo tēdebat, perueniat.

Dicunt ei, Dauid. Ita Dauid ipse docuerat. At rursum interrogat ille:

Quomodo ergo Dauid in Spiritu, uocat eum Dominum? In Spiritu nimirum sancto addit, ne, quæ dixetat, ex se, uel ex suo spiritu dixisse uideretur. Simili quoque consilio non dixit: quid uobis uidetur de me? sed dixit: quid uobis uidetur de Christo?

Si ergo Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius est? En quomodo omni ex parte illos concludat & inuoluat. Interim Dauidis se filium esse non negat; absit, uerum opinionem, quæ de eiusmodi cognatione habebant, emendat. Quæ enim testè hoc loco insinuat, eiusmodi sunt. Ut uos putatis Christus Dauidis tantum filius est, non etiã eiusdè Dominus: & tamen res ita non habet; neque enim hoc tantum, uel illud solum est; sed utrumque simul est. Verum quo modo utrumque est, illorum interrogare erat; at nihil interrogant: Non enim quæ meritò scire, & discere debebant, ea discabant, aut scire laborabant.

Christus utriusque est, & filius Dauidis & dominus Dauidis. Iudæi non laborabant ut sciret & disceret, quæ scire debebant.

Ipsè ergo Dauid dicit eum Dominum. Seruator infert, Christum Dauidis Dominum esse. Poteratne eadem opera inferre, Iudæorum omnium Dominum esse: poterat sanè; uerum ut Iudæi istud audirent, necdum opportunum erat. Tu autem perpende hoc loco prudentem Christi Domini discursum; neque enim ex operibus tantum Dauidis se Dominum esse ostendit, uerum ex ipsa etiam Dauidis assertione, aperta que eiusdem testificatione ostendit, æque Prophetam Dauidem pro Christo, tanquam pro uero suo Domino, stare & decertare, summamque inter utrumque concordiam intercedere, atque adeo Christum non solum legitimum Dauidis filium, sed uerum quoque germanumque Dauidis Dominum esse. Neque enim ut filius patris sui Dominus uocetur uisus habet; sed oppositum ubique obtinet. Quare etiam Bersabæa, ut Iudæi non ignorat, filium suum Salomonem, non patris sui Dominum, sed patris sui seruum uocat. Nonne, aiebat, Salomonem seruum tuum, &c. Patrem autem de filio tanquam de Domino loqui, res est inuisitata, & ab ipsa natura naturalique rerum ordine prorsus aliena: maximè uerò quando secundum Spiritus sancti impulsu sermo instituitur. Christus itaque & filius & Dominus Dauidis est.

Uisus non habet ut filius patris sui Dominus appellatur, sed contra. Reg. 1. Res ab ordine nature aliena patrem de filio loqui tanquam de domino.

Obseruandum est hic quoque, Dauidem nõ dici Tom. 1.

cer, Christum Spiritus sancti Dominum esse, sed dicere; Dauidis Dominum esse: Neque enim, quia Dauid in Spiritu, uel per Spiritum loquens, Christum Dominum appellabat, ob id Spiritum sanctum in seruatorum ordinem redigebat; ut illi, qui in Spiritu sanctum blasphemant, effutire audent: absit; aliud est enim, per Spiritum loqui; aliud Spiritum serui, uel instrumenti loco habere. Idem Dauid alibi se filium ancillæ Dei uocat, & plura alia id genus passim de se prædicat, quæ omnia in illum tantum, & nullo modo in Spiritum sanctum, aut aliam quamcunque diuinam personam conueniunt.

Aliud, per spiritum loqui, aliud Spiritum in seruatorum ordinem redigere.

Et dicebat eis in doctrina sua. Quibus dicebat? iis utique, qui erant e plebe, de quibus præmiserat: Et multum turbam eum libenter audiebat.

Turbam libenter audiebat eum.

Caute à Scribis. Caute uobis à Scribis ait, nolite eos æmulari, neque oculis in externam illorum speciem cõiectis, felices fortunatos uel illos prædicetis. Neque enim propter Deum talem speciem præ se gerunt, sed propter priuatum quæstum; nempe ut uulge habeatur pij religiosique uiri, inutilisque honoris præmium apud homines ferant. Sunt enim omnia hæc idonea superbæ cuiusdam ostentationis instrumenta, humanæque laudis aucupia.

Pharisæi extrema pietatis specie, humanam tantæ laudem aucupabantur. Quos etiam Pharisæi exhaurebant domos uiduarum.

Qui deuorant domos uiduarum. Pharisæi, ait Dominus, uiduarum domos exhauriunt. Siquidem quæ infirmis & egenis uiduis impendi debuerant, ea illi sub superuacanei cultus scemate, prolixæque & morosæ orationis obtentu intercipiunt. Quò autem magis à populo honorantur, ambitumque honorem in finem deteriore referunt, eò grauius condemnabuntur potentes enim potenter tormenta patientur. Hæc autem dicens, Apostolos admonet, ne Iudæorum Doctores, hoc est, Scribas & Pharisæos æmulentur, uel admirentur; uerum ad Domini sui imitationem sese totos potius componant. Etenim cùm orbis terrarum Doctores & Magistri iam tum essent designati, oportebat ut optimæ politiæ uiam & rationem Christus Dominus illis præfinitet.

Sap. 6.

Apostoli orbis Doctores & Magistri.

Et cùm uenisset uidua una pauper, misit duo minuta. Non ad id tantum, quòd mittebatur, spectabat Iesus, quantum ad animi promptitudinem, uiduæque deuotionem. Time itaque, & Dei iudicium admirare; neque enim is tam munerum magnitudinem considerat, quam animi alacritatem & promptitudinem ponderat. Illi, inquit, qui opibus affluerebant, ex eo, quòd ad quotidianum usum necessarium non erat, impenderunt, hæc autem totum, quòd in bonis habebat, obtulit. Hæc proinde uidua nõ solum Scribis & Pharisæis, uerum lasciuientibus quoque uentrique & gulæ deditis uiduis, multis partibus faustior & honoratior est. Illæ enim Magistrarum partes sibi sumentes, garrulis blandisque sermonibus, nec non nugis ad animæ salutem nihil facientibus perpetuò intentæ, impunè liguriunt, ligurientesque & aliena absumentes, uagæ passim per domos discurrunt: Hæc autem cuncta, quæ habebat, nullo uitæ præsidio sibi relicto, clam Deo largita est. Neque enim procerum assentatione, aut adulatione mota hoc fecit; sed Deo secretò uoluntatem suam probare uoluit.

Deus magis ponderat animi deuotionem & promptitudinem quam munerum magnitudinem.

Improbam uiciorum delinatio.

CAPVT XIII.

T cum egredieretur de templo, ait illi vnus ex discipulis suis. Marcus vnum, Lucas quosdam, Matthæus discipulos vniuersæ quæstionem hanc mouisse asserit. Marcus rursus & Lucas vnam duntaxat quæstionem motam scribunt, eam nimirum, quæ de Hierosolymorum & tēpli euersione agit. Existimabant hi fortè secundum Christi aduentum, & Hierosolymorum deustationem ad idem tempus spectare. Matthæus autem de templi & ciuitatis destructione scribit; de secundo rursus Christi aduentu seculique consummatione rursus interrogasse tradit.

Verum hæc facillè conciliantur; potuit enim vnus cæteros antevertens petere, quod alij postea repetuerunt. Sed neque Matthæus quoque discipulos omnes id percussitatos scribit; sed discipulos indefinitè. Quamobrem verisimile fit non omnes, sed eos tantum id exquisuisse, quos Marcus paulò post in morte ad Iesum accessisse, eaq; de re seorsum consuluisset exponit. Hi enim cæteris maiorem fiduciam & libertatè apud Dominum habebant. Ad alterum dici potest, de vtraque re quæstionem quidem agitam fuisse, verum Marcum & Lucam vnam tantum, Matthæum autem vtramque attigisse.

Magister aspice, quales lapides, & quales structurae. Quandoquidè Christus Dominus multa iam dudum antè de solitudine & euersione, quæ templo, & ciuitati impendebant, prædixerat, inter cætera autem: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta:* discipuli cõminationem eiusmodi audientes & admirantes, accesserunt ad Iesum, templique pulchritudinem & venustatem eidem ostenderunt. Videntur hi, Christi prædicatione non obstantè, animo hæsisse, tantane moles & ædificiorum maiestas in nihilum quandoque redigeretur.

Vides has omnes magnas ædificationes? non relinquetur, &c. Dominus discipulorum admiratione, & interrogatione audita, nihil prorsus motus aut mutatus, vniuersalem eorum omnium, quæ demonstrarant, & admirati fuerant, euersionem prædicare & confirmare pergit.

Quod si qui verò sunt, qui isthæc necdum perfectè euenisse cõtendunt, eò quod quædam adhuc tēpli reliquiæ extare videantur; ij responsum habeant, ne hoc quidem admissio, Christi assertionem vanam esse. Nam ad cultum legalem quod spectat, nullum amplius eo loci, vbi is antè exercebatur, hoc tempore illius extat vestigium, adeoque vniuersalis solitudo iam olim isthuc obtinet. Restat sanè quædam adhuc tēpli pars; siquidè ad fundamentum vsque tantum euersum est; verum ex illis, quæ euersa iam sunt, certò statuere licet, quod adhuc reliquum est, id totum suo postea tempore euersum iri.

Dici quoque potest, & fortè rectius; quãdoquidem discipuli templum ostendebant, eiusdemque splendorem & maiestatem non citra admirationem prædicabant; per hoc insinuantes, neque consultum, neque vtile quoque videri, vt ædificiũ vsque adeo augustum & nobile penitus euertetur: Dominum vniuersalem sententiam extulisse, qua tempus olim venturum significabat, quo omnia absolutè destruerentur, soloque æquarentur, ita vt ne lapis quidem lapidi amplius cohereret: verum hoc de

vniuersalis consummationis tempore, non de Hierosolymitanæ vastationis tempestate asseruisse.

Videtur hæc omnia? Hunc locum non eodem modo exponunt omnes; sed alij & alij alio & alio modo. Quidam namque hæc omnia ad sæculi consummationem spectare autumant: alij ad Hierosolymorum depopulationem & vastitatem. Priorem sententiam complectitur Apollinarius & Theodorus: posteriorem Titus & Ioannes regiæ ciuitatis Episcopus. Quia ergo Marcus Apostolos de solo posteriori quæstionem mouisse scribit, consentaneum est, vt nos quoque hanc potius, quàm illam sequamur & amplectamur.

Aliud proinde interrogant discipuli, aliud respondet Magister: illi enim vastitatis Hierosolymorum tempus exquirunt; Christus verò ea in medium adfert, quæ antè eam vastitatem illorum mentes præmunire & in fide confirmare idonea erant. Parum namque profuisset illis, futuræ depopulationis tempus exploratum habere, nisi orthodoxa fide validè muniti essent.

Etenim cum diabolus Christi in terram aduentum obcurare vellet, prima statim Apostolorum ætate quosdam impostores & errorum satores excitauit, & in vineam Domini immisit. Qualis inter cæteros erat Theodas & Iudas Galilæus, & Simo Magus, plurisque illius contagionis alij. Quia ergo malum illud impendebat, multique Christi nomen falso sibi sumpturi erant, Seruator noster discipulos suos tempestiuè admonendos, & fide muniendos curauit; dicit autem:

Videte ne quis vos seducat. Cauete, inquit, ne sub falso Christi nomine quispiã vos decipiat. Hoc vnũ namque si obseraueritis, hoc est, si circa illius fidè, qui iam in mundum venit, nempe Christi, firmi immotique constiteritis. Hierosolymitanæ euersionis tempus facili negotio deprehendere poteritis.

Cæterum quando bella illa & seditiones (quas Iosephus ciuitatis expugnationem antecessisse cõmemorat; cum enim Iudæorum populus contra legitimum Magistratum furiosè insurgeret, cõsuetaque vestigialia Romanis ducibus pendere detrectaret, Romanorum exercitus frequètes in illum impetus, impressionesque facere compellebatur) audieritis, nihil omnino timueritis: necdum enim ciuitatis finis est: Siquidem ob Romanorum principum clementiam, crebrae dabuntur induciæ, frequentisque à bello vacationes, Iudæi rursus ob innatam improbitatem, suam subinde ingratitude in eisdem illos principes declarabunt. Dominus itaque hoc loco non de iis præliis & seditionibus agere videtur, quæ toto passim terrarum orbe, sub sæculi fine ardebunt. (Ecquid enim hæc ad Apostolos, quibus cum ille differebat?) verum de Iudaicis; Et si ad communia illa mala, quæ sæculi consummationem anteibunt, trahi quoque valeant.

Exurget enim gens contra gentem, &c. Per hoc indicat, è remoto venturos, qui Iudæis assulent, & in ciuitatem illorum inuadant: *exurget itaque gens contra gentem, & regnum contra regnum, & erunt terræ motus per loca, & famēs, & seditiones; initium dolorum hæc.* Atque hæc sola, cæteris omnibus seclusis, abunde sat erant, quæ illos commouerent, & perterrefacerent.

Significat

Quæ Christi stus Domini nus de Hierosolymorum & tēpli vastitatis prædixit, ea, si necdum integrè eueniunt, ad seculi consummationem certò euentura sunt.

Apostolo rursus ætate excitate variæ hereses & sectæ.

Iudæi contra legitimos Magistratus furiosè insurgunt. Paranthesi intercepta non ex Christi stis, sed ex Scholiastæ persona dicunt neq; enim tempore Christi Ioseph' adhuc scripserat. Romani principes ante Hierosolymorum excidium in Iudæos clementes

Non Romanitatis, sed Deus quoque cõtraludcos bellum gessit.

Christus cladis, quæ Iudæos oppressit auctor præcipuus.

Magna in miseris cõsolatio, hominem propter Christum affligi.

Vulnera & incommoda, quæ Iudæi Apostolis intulerunt, testimonium aduersus illorum perfidiam olim latuere.

Ante Hierosolymam captã, Euangelium toto penè terrarum orbe prædicatum, Rom. 10.

Multis vbiq; Apostolorum prædicatione cessit potius in testimonium hoc est, in accurtione quam in salute.

Causa cur Hierosolyma non statim post Christum passum fuit capta, solòq; æquata, verum post Euangelium toto penè terrarum orbe prædicatum, & inuulgatum? Ne ingratis Iudæis vlla prorsus iustæ exultationis causa relinqueretur. Enimvero cum Christi virtutem vbiq; terrarum splendere & florere viderent, breuissimòque temporis spacio terrarum orbem ipsi per fidem adiunctum audirèt, quam, quæso, à perfidiæ crimine excusationem, aut veniæ fiduciam concipere potuerunt, in eadem illa incredulitate & ingratitude obstinatè semper persistentes? nullam profectò.

Significat per hæc autem se ipsum quòque impetum in Iudæos facturum, bellaq; & prælia contra illos concitaturum: non solum per hostiles exercitus, verum etiam per famem, terræ motus, aliãsq; plagas, quales peccatoribus diuinitus inferri solent.

Quod si Christus Dominus de iis calamitatibus & præliis, quæ olim vbiq; terrarum grassatura traduntur, disseruisset; neque quod depromebat, noua prædictio fuisset; neque Apostolos multum ea re commouisset. Propter hoc quoque non nuda bella sed multis signis & prodigiis comitata ventura, prædicit, vt hinc intelligas, ipsum cladis, quæ Iudæos oppressit, præcipuum auctorem exitisse. Mihi proinde illarum miseriarum & calamitatum, quæ populo Iudæo ante captam ciuitatem euenerunt, præludia designasse videtur, iuxta illud: *Hæc autem omnia initium dolorum*, qui nimirum obstinatè illi genti obuenturi sunt.

Videte autem vosmetipsos; tradent enim vos, &c. Opportunè interserit hoc loco incommoda, & persecutiones, quæ Apostolis contingent: quæ tamen geminam cõsolationem adiunctam habent; alteram ex malorum communionem (neque enim ipsi soli vexationem illam sustinebunt, sed vnà cum multis aliis) alterum ex eo, quòd propter Christi nomen, siue propter Christum ipsum, ea incommoda perpassuri dicuntur.

In testimonium illis. Significatur per hæc nullam Iudæis iustam excusationem reliquã futuram: quippe cum Apostoli per & propter incommoda, quæ illis auctoribus pertulerunt, apertum aduersus eorum perfidiam & incredulitatem testimonium latuere sint.

Et in omnes gentes primum oportet prædicari Euangelium, &c. Hoc adiungitur, ne existiment, quæ dicta fuerant, impedimento esse, quò minus Euangelium liberè vbiq; prædicent: Siquidem ante Hierosolymam expugnatam Christi Euangelium in quàm plurimis, imò verò in omnibus penè orbis partibus iam diuulgatum & prædicatum fuerat; notum est enim illud Pauli: *In omnem terram exiit sonus eorum; & in fines terræ verba eorum.*

At verò licet Apostoli vbiq; terrarum prædicarent, non omnes tamen illorum prædicationi aures accõmodabant, aut fidem habebant: Multis namque non modò ex Iudæis, sed ex gentibus & paganis quoque illorum prædicatione in testimonium, hoc est, in accusationem & condemnationem cedebat veritatis, quàm in fidem & salutem.

Cur, inquis, Hierosolyma non statim post Christum passum fuit capta, solòq; æquata, verum post Euangelium toto penè terrarum orbe prædicatum, & inuulgatum? Ne ingratis Iudæis vlla prorsus iustæ exultationis causa relinqueretur. Enimvero cum Christi virtutem vbiq; terrarum splendere & florere viderent, breuissimòque temporis spacio terrarum orbem ipsi per fidem adiunctum audirèt, quam, quæso, à perfidiæ crimine excusationem, aut veniæ fiduciam concipere potuerunt, in eadem illa incredulitate & ingratitude obstinatè semper persistentes? nullam profectò.

Quòd autem Christi Euangelium Apostolis etiamnum superstitibus, latissimè per terrarum orbem percrebuerit illud ex Pauli testimonio paulò antè

Tom. i.

allegato, & altero eiusdem Apostoli loco, qui in Epistola ad Colossen, extat meridiana luce clarius est. *Si permanserit in spe Euangelij, scribit ibi, quod audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura, quæ sub caelo est.* Hæc ille. Porro autem tantillo tempore, puta viginti plus minus annorum spacio, Euangelij doctrinam, vsque ad orbis terrarum fines peruasisse, illud euidens, planèque inuictum virtutis Christi argumentum extitit. Post hunc ergo prædicationis cursum expletum, cæteraque, quæ cladem illam antegressura prædicta sunt, consummata, Hierosolymorum excidium venturum est, ait Dominus.

Tradent enim vos in conciliis. Ante verò Hierosolymam captam, cladisque, de quibus hic sermo est, Iudæorum genti illatas, beati Apostoli graues admodum persecutiones à Iudæis perpassi sunt: nam & ab illis cæsi sunt, & in vincula coniecti sunt; & ad Reges & præfides adducti sunt; & multa præterea alia incommoda, ipsis auctoribus & impulsoribus, perpassi sunt.

Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare, &c. Denunciat illis, ne anxie præmeditentur, quid responderi sint, coram Magistratibus constituti. *Ego enim, inquit, dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri.*

Tradet autem frater fratrem in mortem. Hic illud Apostolis vsu venturum prædicit, quod omnium propemodum est difficillimum & miserrimum: videlicet tantam vbiq; fore rerum perturbacionem & calamitatem, vt ne ab iis quidem vllam omnino cõsolationem accepturi sint, qui summa alioqui amicitia, & necessitudine coniuncti sunt: Siquidem ob bella intestina occultasque seditiones & machinationes; tantam rerum omnium confusionem & tempestatem grassaturam insinuat, vt nullus prorsus familiaritati, aut societati; nullus cognationi aut affinitati locus reliquus futurus sit.

Quò fit vt triplex belli genus assignari queat: Vnum, quòd infertur à familiaribus & domesticis: alterum, quòd ab Hæreticis & seductoribus: Tertium & postremum, quòd ab exteris hostibus. At summum interim solamen adfert, quòd hæc omnia propter Christi nomen illis euentura prædicantur. Hoc vnũ enim, propter futuram spem, sat est ad mitigandam & submouendã omnem omnino animi tristitiam; externamque ærumnam vnde cunq; ortam vel illatam.

Cum autem videritis abominationem, &c. Per abominationem quidam prophanos Cæsaris milites, qui capta ciuitate in templum ingressi, illud profanarunt, accipiunt. Alij victoris Cæsaris statuam post urbem expugnatam in templum illatam: & hæc opinio probabiliori ratione nititur: Siquidem omne omnino idolum, & omnis statua apud Iudæos abominatio appellabatur. Dicitur autem abominatio desolationis, quia post factũ illud locus ille ab omnibus desertus, in solitudinem redactus est.

Sunt qui Pilatum illum, qui Christum Dominum in crucem egit, clam noctu Cæsaris signum in templum intulisse, & erexisse dicant; eamque rem magnas inter Iudæos turbas & tumultus excitasse. Ex eo enim tempore, vt Iosephus refert, intestina seditio exorsa, non prius grassandi & sæuendi finem fecit,

Pilatus Cæsaris statuam in templum inferens, magnam in populo excitauit seditionem.

y y ij

Matth.

Ætate Victoris Antioch. extat adhuc tempore Hierosolymitanæ reliquiæ, hoc est, fundamenta & quædam alia.

Cap. 13

Inuictæ virtutis christi argumentum euidentissimũ 10. annorum spacio Euangelij tuba per terrarum orbem perlonuise.

Apostoli multa incommoda à Iudæis accepisse.

Triplex belli genus domesticum, & externum, & medium.

Quid designetur per abominationem desolationis Omne idolum apud Iudæos abominatio appellabatur.

Pilatus Cæsaris statuam in templum inferens, magnam in populo excitauit seditionem.

quam templum incensum, & ciuitas tota in vastam solitudinem versa est. Hanc ergo Cæsaris statuat in templum illatam, merito desolationis abominationem vocat: quippe quæ illi seditioni, per quam ciuitas tota in perfectam solitudinem versa est, an-fam initione dederit.

Cum videritis abominationem desolationis. Vt sciant quibusdam ex illorum numero, qui tum aderant, Christumque differentem audiebant, in viuis adhuc de-gentibus, isthæc futura, non absque quadam em-phasi ait: Cum videritis, &c. Maiorem autem in mo-dum admirari hic licet cum Christi virtutem, tum Apostolorum quoque constantiam & fortitudinem: vt qui toto illo, & tanto illo tempore, quo Iudæo-rum res erant afflictissimæ, vt pote ex omni parte oppugnata, constanter semper sacris concionibus operam dederint.

Tunc, qui in Iudæa sunt. Hic rursus Iudæorum ca-lamitatem persequitur. Ostendit autem inter cæte-ra tunc variis illos cum ærumnis & calamitatibus conflictaturos, quando terrarum orbis doctores, hoc est, Apostoli in magna vbique existimatione & gloria erunt. Cum, inquit, hæc fieri cœperint, & de-solationis abominatio in facto loco constituta iam fuerit, tum demum seriam fugam inite: Siquidem nulla tū amplius salutis spes reliqua vobis fiet. Neq; enim erit, vt aliquam eiuſmodi mutationē tum fore-cogitetis, cuiusmodi in prioribus bellis & oppugna-tionibus sæpenumerò experti estis.

Et qui super teſtum, &c. Quasi dicat: magni tum temporis beneficii loco ducatis, si vel nudo corpo-re mortē euadere liceat. Quāobrēm qui tunc in te-ctis, vel agris versabuntur, ne sint solliciti, vt descen-dant, & vestimenta accipiant. Per hæc autem, aliāq; id genus similia, mala prorsus ineuitabilia, talisque calamitas insinuat, quæ nunquam habitura sit fi-nem.

Orate, ut non fiat fuga vestra in hyeme, aut Sabbato. Ex tēporis difficultate, quam Dominus hoc loco tan-git, dum ait: Orate ne in hyeme, aut Sabbato fuga vestra fiat, facile colligi potest, de illis malis & miseriis dis-feruisse, quæ Iudæam comprehensuræ erant.

Erunt enim dies illi tales, &c. Nemo quod hic addi-tur, hyperbolam sapere arbitretur. Qui enim Iose-phi Commentarios legerit, omnia, quæ hoc loco scribuntur, verissima esse comperiet.

Et nisi abbreviaſſet Dominus dies, &c. Per hæc subin-dicatur, Iudæos maiorem pœnam, maioremque ca-lamitatem, quàm hæctenus exposita est, promeritos fuisse. Si enim bellum, quod Romani exercitus, contra illos eorundemq; metropolim gerebāt, diu-tius protractū fuisset, omnes simul ad internecionē vsque deleti fuissent: Siquidem per omnem carnē, vniuersam Iudæorum gentem designat, hoc est, tam eos, qui intra ciuitatem obsessi tenebantur, quàm eos, qui extra illam in diuersis locis & ciuitatibus diuersabantur. Neque enim illi solum oppugnabā-tur, & ad necem petebantur, qui in Iudæa ætatem agebant; sed alij præterea omnes, qui per terrarum orbem passim dispersi erant.

Sed propter electos, quos elegit, breuiauit dies. Quos, quæſo, hoc loco electos vocat? Eos vtique, quos in medio oppugnantium cœtu fideles comperit. Ne enim Iudæi mentiri possent, mala, quæ pertulerant,

& perferebant, propter electos illos, & promulgatū Christi Euangelium accidisse, oppositum verum as-ferit. Afferit, inquam, nisi pauci illi electi extitissent, ad vnum omnes funditus interituros fuisse. Etenim ne illi, qui Christo per fidem ex Iudæorum genere adiuncti fuerant, vnā cum cæteris infidelibus extin-guerentur; benignus Dominus cruenta illa bella tempeſtiuè dissoluit, sæuisque præliis & pugnis ma-turè finem imposuit.

Et tunc, si vobis dixerint: Ecce hic est, &c. Absolutis illis, quæ ad Hierosolymorum euersionem & cala-mitatem pertinebant, ad secundum nunc aduentū suum ordine descendit; signaque, quæ eundem il-lum aduentum antegressura sunt, exponit. Erat au-tem ea signorum prænotio & indicatio non tantum Apostolis utilis & salutaris, verum nobis quoque, & cæteris præterea omnibus, qui post nos venturi sunt.

Et tunc, &c. Illud, Et tunc, non significat secundi aduentus signa cum Iudæorum calamitate coitura; ita vt hæc & illa in vnum, vel quasi in vnum tempus incidant, vel proximè se inuicem consequantur. Si-gnificat autem tempus, quo ea futura sunt, quæ in-trā exponuntur: Solet namq; scriptura eiuſmodi narrationis seriem interdum obseruare. Interea lo-ci & illos, & nos quoque per illos, aduersus illam tē-pestatem præmunit. Nā & varia aduentus sui signa enumerat; & certas impostorum & seductōrū æta-tis illius notas, è quibus internosci queant, indicat. Neque enim vt in primo aduētū, in paruo orbis an-gulo, hoc est, in Bethleem, nullo propemodum saltē initio rei eius conscio apparuit; ita tunc quoque ap-parebit: Verum tanta claritate, & maiestate tunc venturus est, vt nullis opus futurum sit le-gatis, aut internunciis, qui aduentum illius denun-cient.

Exurgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetae, &c. Qui Apostolorum ætate exorti, toti in hoc erant, vt homines in fraudem & errorem inducerent, fuere admodum acres & pestilentes, multosque mortaliū astu cepere, arteque seduxere: at verò qui secun-dum Christi aduentum antecedent, prioribus illis multò adhuc acriores, multòque pestilentiores fu-turi creduntur. Edent hi enim eiuſmodi prodigia & signa, vt, si fieri queat, electos quoque in errorē inducant; Antichristo suam ea in re operam studiū-que accommodantes.

Qui apud Iudæos itaq; mortalium animas capta-bant, Pseudoprophetae erant; in noui autem Testa-menti exordio Pseudochristi in medium prodire: Tūc autē, iuxta Christi prædictionē, Pseudoprophe-tæ & Pseudochristi quasi Symmista, eiuſdemque factionis sectæ coniunctim grassabuntur.

Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia. Infert tandē dominus: nemo ignoratiā obtendat; nemo se nō ad-monitum alleget; verum vnusquisque ab illorum impostura sibi caueat.

Post tribulationem illam sol obtenebrabitur. Propter se-ductorem multitudinem, Antichristi cæterorumq; Pseudoprophetarū ætate, ingēs vbique immanitas & persecutio per bacchabitur: attamē vexatio illa & per-secutio non protendetur in longum. Si enim Iudæi-cum bellum propter electos contractum est, mul-tò magis postrema illa tentatio propter illos ipsos electos

Prænotio signorum secūdi aduentus christi omnibus utilis & salutaris.

circæ seculū dum christi aduentum, varij emerſerunt impostores & seductores.

Primus christi aduentus oc-cultus, seculū ma-nifestus.

Pseudo-christi & pseudo-prophetae secundum christi aduentum antegres-suri, prioribus omni-bus futuri acriores & pestilēti-ores.

Pseudo-prophetae ministri Antichristi.

In veteri testamēto grassaban-tur Pseudo-prophetae; in nouo Pseudo-christi; sub finem seculi si-mul vtrique grassabū-tur.

Tempore Antichristi ingens seculi per-secutio.

Quo seculo & modo sol obsecratur.

Hoc ipsum Christum Deum esse probat, & Angelos tanquam ministros mittat.

Hic auctor Antipodas terræ rotū dicit, & alia quædam quæ hinc consequunt, negare videtur: sed neque primus, neque solus hoc facit. Per similitudinem a sicu viri te petita, dominus tria designat.

generatio rectorum ante seculi consummationē non deficiet, quondam

electos contrahetur.

Sol obtenebrabitur. Transacta immani illa afflictione & persecutione, quam pseudoprophetae & pseudo-christi passim excitabunt, statim sol obscurabitur, vniuersaque creatura immutabitur; neq; mora; præforibus aderit iudex; (Simul namq; propemodum fiet hæc omnia) at verò q̄ Sol tenebras cōtracturus traditur, id nō ita accipiendū est, quasi lampas illius extingatur, aut secundū se lucere desinat; sed quod immenso aduentus Christi splendore superatus, lucis radios clarè vt antè non defundat.

Et stelle cœli erunt decedentes. Rectè illud, sed mysticè. Nam quis stellarum vsus futurus est, cum mox nulla erit?

Et virtutes, quæ in cœlis sunt, movebuntur. Angeli tantam rerum mutationem cernentes, suosque conferuos ad æternū supplicium abripi conspicantes, nec non vniuersum terrarum orbem tremendo illi iudicio iam iam sistendum, animo pertractates, præ stu-pore & admiratione suprā quàm dici potest, com-mouebuntur.

Et tunc videbunt Filium hominis. Videbūt illum cor-pore indutum è cœlo descendentem; quemadmo-dum eodem illo habitu antè quoque in cœlum as-sumptus fuerat.

Et mittet Angelos suos. Hoc ipso quod filium homi-nis Angelos suos missurum scribit, illum verū Deū esse disertè ostendit: Dei enim sunt Angeli, illiusq; proprium est, Angelos mittere.

A summo terræ, vsque ad summum cœli. Per hæc doce-mur cœli terræq; extrema opponi. Quarè Christo potius quàm iis nos credere par est, qui terram, veluti minimā totius vniuersi partem, in medio cœli posi-tam asserunt, cœliq; magnitudinem innumeris par-tibus terræ molem excedere contendunt.

A sicu autem discite parabolam. Adfert huc exemplū de frondescēte ficu: quò planum faciat, non ma-gnum inter hæc interuallum intercessurum; Verum Christi aduentum tribulationem illam mox à tergo consecuturum. Ostendit hoc autem non solum per virentis ficus paradigma, cum ait: Scitis, quia propē est in autumnis, verum etiam per quadam alia.

Quin aliud quoque per eandē illam similitudinē à ficu petita, nobis adumbrat: nempe Dominici aduentus diem iustos quidem ex hyeme & tempe-state, ad æstatem summamque tranquillitatem trās-laturum; peccatores contra de æstate & serenitate ad hyemem & tempestatem trāsmissurum esse. De-monstrat per idem exemplum tandem omnia, quæ Dominus fore prædixerat, certum citravllam pro-rus controuersiam, euentum sortitura. Vt enim sic-us viror, certus & necessarius æstatis est nūcius; ita signa, de quibus hic agitur, necessarij & indubitati consummationis sæculi sunt indices.

Non transibit generatio hæc. Non solum à tempore rem statuit; Verum etiam à religiosi cultus ratione, piæque conuersationis duratione. Indicat namque hominum fidelium Dominumque ex animo quæ-rentium genus, antequam prædicta omnia ex-pleantur, hoc est, ante seculi finem, nunquam interituum.

Donec omnia ista fiant. Et quænam ista omnia? Ea vtique omnia, quæ de Hierosolymorum clade, & templi euersione; de bellis rursus & seditionibus;

de cæteris denique omnibus, quæ vsque ad secun-dum Christi aduentum fore prænūciata sunt. Nam quod suprā dixerat: Oportet enim hæc omnia fieri, illud hic denuo confirmat, dum ait: Non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant. Manebit itaque generatio rectorum & fidelium, donec vniuersa, nullo prorsus ex iis omnibus, quæ prædicta fuerant, prætermisso fiant.

Sunt, qui Christum de praua peruersaque impro-borum Iudæorum generatione locutum existimēt, quasi dicere voluerit; Impia hæc & Christicida He-bræorum generatio tantisper in mundo hoc per-stabit, dum Filium hominis summa cum gloria & maiestate, è cœlo descendentem viderit, coramq; in tanto illo splendore & lumine conspicuum, con-templata fuerit, quò hac nimirum ratione impleat-ur, quod scriptum est: Et videbunt, in quem confixe-runt.

Non desunt tandem, qui Christum Seruatoreū nostrum ad illius loci & ætatis homines promi-scūe orationem direxisse putent, vt sit hic sentus: Non præteribit hæc mortalium generatio, donec ea omnia Iudæis eueniant, quæ iam prædicta sunt. In-terim per illa ipsa, ea quoque confirmare voluisse, quæ de seculi consummatione pronunciat.

Cælum & terrā transibunt, verba autem mea non tran-sibunt. Res illæ, radicibus vsque ad eò firmis nixæ & immotæ, facilius loco mouebuntur; atque adeò in nihilum redigentur, ait Dominus, quàm vt mi-nimum verborum meorū intercidat. Quod si quis est, qui fidem hisce prædictionibus non habet, is ea discutiat, quæ dudum antè prænūciata, nunc per-fecta consummataque cernuntur, certaque ex iis, quæ iam transacta sunt, de illis coniecturam faciēs, quæ adhuc restant, illa ipsa quoque olim futura, in-dubitatō sibi persuadeat. Neque enim Seruator nos-ter alia de causa elementum secundum se maximè immotum in medium adfert, quàm vt hoc liquidò euincat. Fatendum est tamen veterum quorundam Prophetarum studium & exemplum ea in re ex parte imitatum. Nam Hieremias quoque certam im-motamque assertionis suæ veritatem ostendere volens, à cœlorum stabilitate alicubi argumenta-tur.

Dominus igitur certum prædictionum suarum euentum, per cœli terræque firmitatem declarat; simulque se rerum omnium conditorem esse obli-que insinuat. Cum, inquam, Dominus de seculi consummatione (de re vtique, quæ apud multos pa-rum recepta erat) verba faceret, in dictorum suorū fidem, cœli terræque soliditatem allegat; perque hæc eadem totius vniuersi se Dominum esse, non absque potestate demonstrat.

De die autem illa, & hora nemo scit; neque angeli in cœ-lo. Cum Angelos cœli mysterium hoc latere dicit, discipulos tacitè admonet, ne id ipsi curiosè dis-ciscere aueant, quod Angeli ignorant. Cum porrò addit: neque Filius, non modo ne hoc discere stu-deant, vetat; verum etiam ne anxie inquirāt. Quòd enim propter hoc illud dixerit, ex iis cognoscere licet, quæ post illius reuersionem acciderunt. Nam cum Apostolos aliquantò curiosiores videret, quò illorum curiositati silentium imponeret, diei

Fideles ex Iudæis in causa fuerunt ne simul omnes periret

Iudæi vt que ad finem seculi durat. Zach. 12.

Ex præteritis cōiectura faciēda de futuris.

Seculi eōrum sumatio, res est, quoniam apud multos parum credita.

Quo seculo Filius hominis mysteriū consummationis igno-rare dicatur. Mysteriū consummationis Deo omnino secretum habet. Act. 2.

illius ignorationem prae se ferre visus est: cum tamē æquē certō, atque Pater illum compertum haberet.

Etenim si omnia per ipsum facta sunt, quomodo fieri potest, ut diem illum ignoret? Qui enim sæcula condidit, certum est eum omnia tempora, & temporum momenta explorata habere. Quod si omnia tempora nouit, omnem quoque diem sciat oportet. Quomodo enim diem, quem ipse fecit, nesciret? Si igitur Pater diem illum ignorat, & Filius quoque ignorat. Verum quia Pater non ignorat, sed certō cognoscit, nec Filius quoque ignorat, sed certō cognoscit: utpote Patris sapientia existens, omniāque quæ Pater habet, vno hoc tātū excepto, quod ipse Pater non est, integrē obtinens.

Sed dicis: si Filius tempora omnia, temporūq; omnium discrimina, status, & rationes nouit; prout & illa ipsa, & cætera omnia condidit, cunctāque admirabili ordine & sapientia in suos fines dirigit, cur diem illum prodere non voluit? Ut vigilēs; huc enim spectat, quod mox subditur.

Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. Per hæc enim disertē causam aperit, quare diem illum indicare recusauerit. Nam si hoc rerum statu, quo communi lege omnes præfinitum vitæ diem incertum habent, multi passim comperiuntur, qui vsque ad supremam vitæ horam Baptisimū differre non verentur: quid non fecissent, si consummationis tempus exploratē compertum habuissent? Quamobrem tanquam, qui diei illius ignari sitis, videte, & vigilate, ait Dominus. Nō dixit autem: Nō noui ego: sed, Vos nescitis. Voluit per hæc autem nos admonere, ut semper simus parati, & ad iter accincti.

Nescitis enim, quando Dominus domus veniet, serō, an media nocte, an gallicantu, an manē. Per Dominus domus seipsum non obscurē designat Saluator. Quod ad hunc autem locum attinet, excitat ignauos & desides ad studium & vigilantiam; monetque, ut quātam curam & diligentiam circa pecuniæ custodiam adhibent, qui, ne furto subducantur, probabili ratione ducti formidant; tātū illi, & nos omnes circa salutem nostram adhibeamus.

Sicut homo, qui peregrinatur, &c. Propter carnis œconomiam, hominem seipsum vocat. Per peregrinationē autē suam ad cœlum reditum adumbrat. Per opus verō seruis iniunctum, accuratam præceptorum obseruationem insinuat, quæ quidem obseruatio, per ianitorem patefiat.

CAPVT XIII.

Terat pascha, & azyma post biduum. Duobus diebus ante passionem, Scribæ & Pharisei & Magistratus populi, consilium inter se de nece Christo inferenda inière. Qua de causa quarta hebdomadæ feria ieiunia agitamus; quasi passio illius aliquod tum temporis exordium fecerit.

Quomodo eum dolo tenerent. Propter populum, qui Iesum sectabatur, frequēsq; assiduō circa illum versabatur, dolo eum capere machinantur.

Non in die festo. Sanē festum propter cædem, quam iam tum animo conceperant, haud inuitē transtulissent, at per legem non sinebantur: Siquidem decretum, quod in legalibus illorum voluminibus tradi-

tum extabat, impleri oportebat; erat autem illud eiusmodi: Pascha vestrum quartadecima die mensis primi immolabitis. In eo enim mense, illōq; die verum illud pascha immolari necessum erat. Ostenditur hic autem, quomodo Christus Dominus in mortem, quam nostri causa subiit, vtrō sese obtulerit. Quandoquidem cum illum comprehendere volebant, ut sæpenumero iam dudum antē voluerant, eum comprehendere non potuerunt. Quando verō de illius comprehensione nihil deliberatum habebant, tunc præter omnem illorum spem vtrō se illis dedit; factūq; est, ut id, in quod diu multūque magno studio incubuerant, tandē aliquando ad finem perducerent.

Et cum esset Bethania, in domo Simonis. Quæ in Bethania in domo Simonis leprosi acciderunt, illa etiā Matthæus æquē atque Marcus cæteris adiungit. Et prima quidem facie vnam eandemque mulierem apud omnes Euangelistas decantari videri queat: & tamen res ita non habet. Nam apud tres vna eadēque celebratur, nempe admirabilis illa Lazari foror Maria: Atque hoc ipsum quoque Ioannes Regiæ ciuitatis Episcopus profitetur. Origenes verō aliam illam esse dicit, quæ apud Matthæum & Marcum in domo Simonis leprosi vnguentum super caput Iesu effudit; aliam rursus eam, quæ cum in ciuitate peccatrix esset, in domum Pharisei ingressa, pedes illius lachrymis abluit, & vnguento perfudit. Appolinarius tandem & Theodorus eādē apud omnes Euangelistas describi aiunt, Ioannem verō historiā illam cæteris accuratius persequuntur.

At longē verisimilius sit, quod paulō antē dicebatur, neque Origenes quoque disertē inficiatur; etsi de ea, cuius sit mentio apud Ioannem nihil dicat, videlicet, Matthæum, Marcum, & Ioannem de eadem omnino agere; omnes nam que in Bethania (quæ est vicus quidam ab Hierusalem non procul distans) rem hanc accidisse tradunt. At illa verō, de qua Lucas agit, alia omnino erat. scribit enim:

Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit quia Iesus accubuit, in domo Pharisei, &c. Hæc itaque & peccatrix erat, & in ciuitate viuebat: Altera autem illa, neque peccatrix appellatur, neque in ciuitate versata describitur; sed in Bethania vico.

Erant autem quidam indignē ferentes. Cum diuersi fuerint, qui vnguenti huius profusionem, veluti inutilem calumniati sint. Ioannes quidem solius Iudæ traditoris mentionem facit, Matthæus discipulorū omnium indiscriminatim, Marcus autem quorundam tantū. Multis proinde & variis rem hanc insimulantibus, Dominus, qui omnium sensus & corda cōperta habebat, tametsi generali oratione vtatur, solum Iudam tanquam auarum perstringit verius, quàm reliquos discipulos. Nōrat enim ex quadam potiūs animi simplicitate, quàm ex malitia, aut inuidia mulieris factum improbasse. Venerat forsitan illis in mentem, illud Christi: Misericordiam volo, & non sacrificium.

Poterat vnguentum istud venundari, plus quàm trecentis denariis. Cum discipuli vnguentum illud plus trecentis denariis diuendi potuisse asserunt, quantum mulier illa in vnguentum illud insumperat, quantūque ex consequenti, animi alacritatē & pietatē erga Christum declararet, nobis diuinandum relinquunt.

Exod. 12.

Christus in morte se tradidit nō quādo Iudæi voluerūt, sed quādo ipse voluit.

Luc. 7. Vnū opiniones de mulieribus quæ christū vnxit se legunt.

Matt. 14. Marc. 14. Ioan. 11.

Quæ Luc. 7. vnxit pedes Domini, secū dūm Origenem, Victorē Antiochenū, Basilium Seleuciæ Episcopi, & alios præterea multos, non fuit Maria foror Lazari. Esti plures discipuli vnguenti profusionē improbarint, solum tamen Iudas generalis oratione perstringitur quia Iudas malo animo mouebatur. Matt. 9.

Sinit

Sinite eam, quid illi molesti estis? Christus Seruator noster mulieris promptitudinem, animique deuotionem ex animo complexus, causam illius publicē tuendam suscipit. Quæ enim dicit, huc tendunt: Quod mulier hæc fecit, non frustra fecit; nam vbicumque locorum Euangelium hoc prædicatum fuerit, prædicabitur & decantabitur hoc illius factum quoque: non tam propter impensas, quas in me fecit, quàm propter fidem, quam vnā cum vnguento obtulit. Hæc enim flagrantissimi odoramenti instar Christo fuit. Quare etiam vnguentum hoc pisticæ pretiosæque nardi nomine designant Euangelistæ. Sinite ergo illam: quod habuit, hoc fecit: Præuenit enim vngere corpus meum in sepulturam.

Bonum opus operata est. Dominus pium illud mulieris officium, opus vocat: tanquam quiddam quouis dicto celebrius, quoddamque grata animi memoria recolatur, dignius. Eodem illo facto se instantem Christi mortem & passionem non ignorasse, prodidit quoque.

Vbicumque prædicatum fuerit Euangelium hoc in vniuerso mundo. Per hoc rursum Apostolorum ad omnes gentes dispersionem denūciat: hac oratione de sua morte illos quodammodo consolans; Indicat enim tanta virtute se pollere, ut post Crucem & mortem quoque Euangelij Doctores, populorūque Pastores & Duces, quoquo versum amandare, & dispergere valeat.

Et quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius. Tantum abest, ait Dominus, ut ego illam condemnem, quasi malefecerit; aut reprehendam, quasi minis rectē fecerit; ut factum hoc nullo vnquam tempore latere permiffurus sim. Etenim quod in domo & in occulto ab illa factum est, hoc vniuersus terrarum orbis cogniturus est: Siquidem quod illa fecit, hoc magno animi consilio, magnoque fidei ardore fecit.

Et primo die azymorum, quando pascha immolabant. Primus azymorum diem eum vocat, qui primum azymorum proximē antecedebat. Consueuerant enim Iudæi a vespera diei festi exordium facere. De illo ergo die est hic sermo, in quo Hebræi pascha ad vesperam immolabant, azymisque panibus vescabantur: quem quidem diem nonnulli vnam, alij primam azymorum diem vocant, Lucas autem azymorum diem simpliciter appellat. Quod autem ea dies absolute hęc designetur, in qua Iudæi circa noctem pascha immolabant, id non ex iis tantum, quæ obiter modō exposita sunt, euinci potest, verum ex eo etiam, quod discipuli feria quinta ad Iesum accesserunt, dicētes: Vbi Vis paremus tibi comedere pascha? Quamobrem vterque Euangelista, Matthæus, inquam, & Marcus, verum dicit, dum Christum primam azymorum diem, pascha celebrasse asserit. Siquidem pascha, in quo azymo pane vescerentur, ad vesperam inchoabant. Ea propter Marcus, posteaquā dixerat, primo die azymorum, statim subiungit: quando pascha immolabant, dicunt illi, quō vis eamus? &c.

Quō vis eamus, & paremus tibi, ut manduces pascha. Hic manifestum fit, Christum Dominum nullum proprium domicilium, aut diuersorium habuisse. Idem de illius discipulis citra temeritatē dici quoque potest; ut qui iam dudum antē ab omnibus sese abdicassent. Nam si quam illi domum habuissent,

ad illam vtique Seruatorem inuitassent. Et mittit duos. Christus adornat pascha, quō ad vltimum vsque vitæ diem, legi per omnia sese obsequentem fuisse ostendat, in nullo autem relegendi contrarium. Occurret vobis homo lagenam aque baiulans. Mittit illos ad hominem ignotum, planum per hæc faciens, potuisse non pati: Nam qui solo verbo hospitis huius mentem potuit flectere & permouere, in aliis, si ita visum fuisset, quid non potuisset? Deinde verō, quia, vt Marcus & Lucas narrat, ad quem ituri erant, ignorabant, quasi certum itineris ducem, dedit illis signum. Neuter autem Euangelistarum Christum: tecum pascha manduco, dixisse, scribit; verū ubi est diuersorium, vel cœnatio, ubi pascha cum discipulis meis manducem? At illi ceperunt contristari, & dicere. Non mirum Apostolos contristatos fuisse: nam cum Christi oratio nullum certum designaret; sed generatim tantū in medium proponeretur, vnusquilibet illorum, ne de se forsitan talem suspicionem cepisset, metuebat. Dicebant ergo illi: nunquid ego sum Dominus? Væ homini illi, per quem Filius hominis tradetur. Per hoc supplicium in proditorem constitutum manifestat; ne vllam ille de patrato scelere exculationem, in posterum adferre queat. Et Filius quidem hominis vadit, &c. His verbis mortem suam transitioni, aut discessui cuiusdam similitudinem ostendit, quàm veræ morti. Dixerat idem antē ad Iudæos quoque: Vado ad eum, qui misit me. Significat per eandem vocem quoque, sponte se ad mortem abire. Satius erat ei, si non esset natus homo ille. Hoc dicitur propter duos cruciatūs, quos apud inferos expensurus erat: Siquidem satius est multō, omnino non esse, quàm tantis miseriis & calamitatibus perpetuō obstrictum esse. Et manducantibus illis, &c. Insinuat hic, Iudam tametsi diuinorum mysteriorum participem effectum, sui semper similem mansisse, hoc est, tremendę illius mensæ cibo refectum, nihil prorsus mutatum, aut emendatum esse; verum in sua nequitia & auaritia obstinatē vsque perstitisse. Ioannes post acceptam buccellam, Satanam in illum introisse scribit. At hoc ea de causa non contigit, quod Satanus acceptum Christi corpus pro nihilo duceret, aut contemneret; sed quod Deus impudentem proditoris ausum impunem abire non vellet. Dominus autem, licet omnium consiliorum Iudæ gnarus esset; attamen à Sacramenti sui accessu illum non prohibuit. Cur ita? nempe ut hinc discas, nihil eorum prætermisisse, quæ eum ad sanam mentem reducere quoquo modo poterant. Sunt tamen, qui Iudam ante porrectum Eucharistiæ Sacramentum exiuisse existiment. Sanē Ioannes quiddam eiusmodi subindicare videtur. Dicit hi, nequaquam decuisse, ut cædis Christi minister salutaris communionis Symbolum acciperet: Ad dunt iidem, Christum cætera omnia æquanimiter tolerasse, hoc verō tantum piaculum neutiquam permittere voluisse. Sumite, hoc est corpus meum. Quod Dominus potestatem celebrandi & conficiendi noui Testamenti mysteria Apostolis per hæc contulerit, hoc nemo,

Mulier hæc Christo non placuit propter impensam quam fecerat, quā propter fidē & deuotionē: curvnguentū in Christi effusū dicat nardi pisticæ. Cur domini vnguentū effusū non opus vocet.

Mariæ fororis Lazari factum per totum terrarum orbem celebre.

Cur Euangelista die qui azymorum, festum proximē antecedebat, primū azymorum diem vocet.

Hæc obferuēt Græci, qui ad Christi exemplū se pane fermētato vti opinantur.

Christus poterat nō pati, si ita visum fuisset.

Christi mors trā sitioni, q̄ morti simi lior. Ioan. 7.

Satius est non esse, q̄ grauissimi miseriis, & pœnis semp obstrictū esse. Iudas cœlesti cibo refectus nihil est emendatus.

Cur Satanus post acceptam buccellā in Iudam introiuit. Christus Iudam traditorem à Sacramento non arcuit & quære. C. em. lib. 5. c. 13. Cōsti. Apost. & alij nō nulli. Dominus cōstulit Apostolis potestare celebrādi & cōficiēdi noui Testamenti mysteriū.

Qui secunda cōdidit, nullū tempus, aut tēporis momentum nescit.

Filius habet omnia quæ Pater excepto eo, quo Pater pater est.

Cur Filius diē iudicij prodere nolit.

Nō minore salutis q̄ auari peccunie curā habere obligamur.

Die Mercurij, propter inchoatā iam tum Christi passionem quōdam ieiunabatur. Cur Iudæ christum dolo voluerint capere & occidere.

opinor, in dubium vocat; Propter hoc enim benedixit, & distribuit, & sumere iussit. Fecit hoc autem, quod ex eiusmodi benedictione, & gratiarum actione discamus, verè magna, omnique gratiarum actione digna esse, quæ per Christi passionem dispensantur. In cuius rei typum & commemorationem diuina illa mysteria, iuxta illius madata, peragimus & consecramus.

Cum autem ad Apostolos dicit: Hoc est corpus meum. Item: hic est sanguis meus; certò apud se statuât vult, posteaquam benedictio, & gratiarum actio, ad panem, vel calicem propositum accesserit; per panem quidem Symbolum, corporis Christi; per calicem verò eiusdem sanguinis participes se fieri. Nam circa corpus & sanguinem, in communem mortaliū omnium salutem & peccatorum remissionem, passionis Christi Sacramentum præcipuè transactū est. Porro autem fides hisce de rebus animo concepta, vt illorum, quæ expleta sunt, confessionem deposcit; ita credentibus indulgentiam & peccatorū veniam rependit.

Non bibam de hoc genimine vitis, vsque ad diem illum. Dominus ex mortuis excitatus cibum potumque cū discipulis sumpturus erat, quò maiore hac ratione, certiorumque de sua resurrectione fidem illorū animis imprimeret.

Cum illud bibam nouum in regno Patris mei. Patris regnum suam appellat resurrectionem; Per hanc enim & ipsi regnum obuenerit, & cæteris hominibus eiusdem regni societas obtigit. Illud igitur: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, vsque ad diem illum, &c. vtrumque denotabat; nempe mortis & passionis Christi vicinitatem; & certam nihilominus eiusdem ex mortuis resurrectionem.

Sed dicit: si in eiusmodi cibo & potu in posterū cum Apostolis communicaturus non erat, aut obiter tantum communicaturus erat, cur circa paschatis tempus mysteria perficiebat? Quò omni ex parte constaret veteris legis auctorem extitisse, & illa, quæ istic obtinebant, ea adumbrasse, quæ pertinent ad nouam.

Donec bibam illud nouum vobiscum. Vobiscum, inquam, meæ resurrectionis testibus: quadoquidem vos me exuscitatum videbitis. Quid autē sibi vult, quod dicit: Donec bibam illud nouum? hoc nimirum; donec quasi totus iam innouatus, corpus indutus fuero impatibile & immortale, nullique corruptioni obnoxium, neque vllius alimenti indignum.

Et hymno dicto. Ante passionem laudes gratæque Deo depromit: per hoc ostendens, se vltro lubenterque pati. Tum nos quoque exemplo hoc admonens, vt aduersa, si qua nonnunquam sese offerant, grato patientique animo perferamus: cibòque sumpto de percepto munere, Deo largitori debitā gratiarum actionem persoluamus.

Exierunt in montem Oliueti. Cur in montem exiit? quò spretis latibulis, iis commodo loco sese exponat, manifestumque faciat, qui illum comprehensuri erant. Maturabat enim illum locum occupare, vbi antea orare solitus erat; & quem proditor optimè compertum habebat.

Scriptum est: percutiam pastorem. Ne reprehensio durior videatur, adfert Prophetæ Zachariæ oraculum; partim quidem quò illorum animos ad accu-

ratam Scripturæ huius considerationem excitet; partim etiam vt planum hinc fiat, se illum esse, qui ante hac eos à lapsu conseruauerat.

Sed posteaquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam.

Hæc subdit, ne nimia animi ægritudine absorbeantur; tum etiam vt Iudæorum metu posito, in trepidè iis fidant, quæ certò hoc loco promittuntur.

Petrus autem ait illi: & si omnes scandalisati fuerint &c. Propheta Apostolorum dispersionem certò prædicente, & Christo eandem certò confirmante, Petrus nihilo secius grandia quædam forti pectore polliceri pergit. Monemur per hoc autem, vt omnibus Christi dictis promissisque, simpliciter citra vllam prorsus hæsitacionem fidem habeamus, certissimè nobis persuadentes, illius assertionem multò certiore, multòque firmiorem & fideliozem esse, quibuslibet animi nostri propositis, cunctisque conscientia nostræ testimoniis.

Et si omnes scandalisati fuerint. Cùm Petrum, cæterosque omnes precari & dicere oportuisset: Adiua nos Domine, ne abs te auellamur; sibi suisque viribus nimium confisi, ea temerè promissere, quæ non præstitere. Siquidem Dominus nimiam illam, quæ præ se ferebant, audaciam animique fiduciam non nihil comprimere & castigare volens, Petrum quidem in trinam negationem prolabi; cæteros verò omnes per fugam dispergi passus est.

At ille amplius loquebatur, & si oportuerit &c. Quantò Christus Petri casum magis affirmabat, tanto Petrus certæ prædictioni illius obnitens, fortiori pectore officium se deserturum negabat. At vnde, quæso, hæc tanta vis animi illi proueniebat? non aliunde; quàm ab incensa charitate. Cùm enim ab anxia illa cura & sollicitudine, qua antea propter futuram prodicionem premebatur, sese liberatum videret; (iam enim, qui prodicionem moliebatur, paterfactus erat) ingentem animo fiduciam concipiēs, illa, quæ modò audiuiimus; plus satis audacter depromebat. Interim res illa nonnullam quoque instantiæ, inanisque gloriæ speciem præ se ferebat.

Et tu hic modò perpende, quamque modestus Apostolus Petrus post lapsum euaserit. Qui enim ante casum nihil non sibi arrogare audebat, is post lapsum contraria studia sectatus, nihil quicquam sibi, sed omnia Christo Domino tribuebat. Vni Iudæiæ, aiebat, vt quid nos intuemini; quasi nostra virtute, aut potestate, fecerimus hunc ambulare, &c. Offeritur autem hic nobis singulare quoddam documentum: nempe ad depellendas grauiiores tentationes, nullam hominis promptitudinem sat esse, si cœleste subsidium desit; neque vllam rursus supernaturalem gratiam spiritale lucrum adferre, si animi promptitudo, studioque hominis synergia non adsit.

Sedete hic donec orem. Mos erat Christo, seorsum à discipulis orare. Faciebat hoc autem, Apostolos, & nos per illos, admonens & erudiens, vt precaturis secessum, locumque à turbis secretum quæramus.

Et assumpsit Petrum, &c. Cur hos tres tantum, & non simul omnes assumpsit? Ne omnes simul animis conciderent. Præ cæteris autem illos præcipuè assumendos existimabat, qui gloriæ illius in monte spectatores fuerat. Quin his quoque à tergo relictis, paulum ab illis progressus, solus orationi incumbit. Tristis est anima mea, vsque ad mortem. Cur Domine Iesu

Omnibus Christi dictis simpliciter fides habenda est.

Apostolorum temeritas per Christum castigata.

Petrus incensè Christum diligens quid vis promittere audebat.

Nulla prodest animi promptitudo, si desit præsidium diuinum: neque quicquam prodest rursus gratia diuina, si desit hominibus synergia. Dominus precaturis secretum locum petebat.

Christus eos secum assumpsit in horru, quos ante secum assumpsit in monte Thabor.

Per panis & vini speciem carnis & sanguinis Christi participes efficiamur.

Cur Dominus post resurrectionem cum discipulis edit & bibit. Christus resurrectionem suam regnū vocat & quare.

Quid sit donec bibam illud nouum.

Cur Dominus post coronam huiusmodi dixerit.

Zach. 13.

Iesu mœres? cur tædio afficeris? Noui quanta bona totimundo ex mea cruce, & perpeffione obuentura sunt; interim maiorem in modum affligit me, primogenitum meum Israël, non esse inter seruos meos. Obtuli pro illo preces & supplicationes, vt veniat & tandem aliquando ad Deum sese conuertat. Vbique illius superbiam & contumaciam frangere, ipsumque ad certamina & præmia cœlestia prouocare contendo; sed incassum omnia.

Insignis Israël eorumacia, insignis rursus Christi in illum benignitas.

Vt Christus verè moritur; ita verè quoque orat.

Christus oratione sua docuit spiritui magis, quam carnis impulsui obsequendum esse.

Caro semper ad ima trahit.

Eiusdem redintegratio arguuntur exitit. Gen. 41.

Christus patris voluntatem omnia obsequens.

aut admonet; sed rem totam tacitè dissimulat? Reddit ad illos, quò ingentem eorum infirmitatem omnibus ob oculos ponat: siquidem semel reprehēsi & admoniti, adiuu in vigilia perflare, & à somno sese continere non potuerunt.

Surroite, eamus hinc: ecce, qui tradet me, prope est. Per hæc, sicut per cætera sermè omnia, nullius, quod fiebat, necessitatis fuisse ostendit; sed admirabilis cuiusdam dispensationis. Etenim proditorem certò venturum sciebat; & tamen ea de causa ad eò fugā non inibat, vt obuiam quoque illi procederet.

Venit Iudas Ischariotes, vnus è duodecim. Quod vnus è duodecim Apostolorum numero, vnā cum turba venisse scribitur, id insignem diaboli malitiam, infandamque proditoris nequitiam, & impudentiam arguit. Qui enim pari cum cæteris Apostolis honore & dignitate potiebatur, is eorum ducem & antesignanum se præbet, qui Christum ad supplicium, & mortem petiit venerant.

Dederit autem traditor eis signum dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est. Iudas Christi gloriæ & muestatis prorsus oblitus, præque auaritia planè occæcatus, existimabat latere se posse, si osculum in amicitia symbolum prætenderet.

Aue Rabbi. Cui lætæ infidias struebat, illi infelix proditor vnā cum osculo salutem offert. Dominus autem osculum offerentem non aduersatur; neque vultum ab eo vertit, ostendit autem illum non amicitia studio, sed impietatis explendæ desiderio accessisse.

At illi manus iniecerunt in Iesum. Scelerata Iudæorum cohors, cruentas in Dominum Iesum manus iniicit, infontemque inuadit, idque eadem illa nocte, qua Pascha manducatur erant; Tanto infani homines odio in Christum ardebant, tantaque furia insaniebant. Verum nihil prorsus efficere potuissent; nisi ipse vltro in mortem se tradidisset; seseque illorum voluntati sponte permisisset. Interim hæc permissio Iudæorum cœtum à nefando scelere, intolerandæque pœnæ reatu non absoluit; sed maiori quodammodo condemnationi obnoxium reddit. Cùm enim tantam de illius virtute, moderatione, & mansuetudine experientiam haberet, adeò ob hæc cum veneratus non est, vt quauis quoque furentem belua crudelius in eum grassatus sit.

Vnus autem quidam de circumstantibus, educens gladium, &c. Beati Apostoli amoris simul & pietatis stimulo acti, gladios obtendunt, irruentium hostium impetum hoc præsidio compesci, & à Domino submoueri posse arbitrati. Verum Christus Dominus non fuit isthuc fieri: Neque enim gladio aduersarios nos vult sternere, aut profigare, sed virtute, & prudentia, & beneuolentia, aliisque similibus. Hæc enim sunt arma, quibus aduersus hostes familiariter nos vti iubet. Illum porro, qui plagam acceperat, vi quadam diuina, vt alius Euangelista exponit, in integrum statim restituit; illis, qui ad comprehendendum eum venerat, hoc quoque signo se Deum esse palam ostendens.

Quotidie apud vos eram in templo, docens. Cùm dicit: Quotidie apud vos eram in templo docens, & non tenuistis me, planum facit, neminem prorsus illius vim frangere, aut voluntatem expugnare potuisse, nisi ipse se capi, & ad mortis supplicium adduci passus esset.

Magna discipulorum Christi infirmitas. Christus nulla necessitate copulatus, sed libera voluntate in Iudæorum manus venit.

Insignis impudentia & ingratitude Iudæ.

Iudas auaritia occæcatus.

Iudæi eadem nocte qua pascha manducatur erant, infontem Iesum cruentas manus iniiciunt.

Quibus armis debellandi sint hostes secundum Christi doctrinā. Ioan. 18.

Afferuabat autem crucem, quam nostri causa subire decreuerat, tēpori magis cōgruo; cuiusmodi illud erat, quod tum instabat: quod nimirū Scripturæ implerentur. Per hoc clarè demonstrās, in illorum potestate id situm non fuisse, sed in sua.

At cur, inquis, in templo illum non comprehenderunt? Quia metuebant turbam. Quo ergo à loci & temporis opportunitate, prædæ potiundę spem cōcipiant, noctu extra hominum consortium secedit.

Tunc discipuli eius, relinquentes eum, omnes fugerunt. Neque enim fieri poterat, vt vel veritas mentiretur, aut à veritatis scopo Prophetæ abtraherent.

Adolescens autem sequebatur. Hic forsā è domo, in qua pascha celebrarant, illos fuerat secutus. Solēt enim illiusmodi affectationes nonnunquam contingere.

Petrus autem à longè secutus est eum. Magnus erat discipuli huius feruor: neque enim cæteris fugientibus ipse quoque fugiebat; sed vel resistebat, vel statim certè pedem è fuga retrahebat: Siquidem vnā cum in Pontificis atrium introibat. Aderat etiā Ioannes, sed hic Pontifici notus erat,

Et adduxerunt eum ad summum Sacerdotem. Cur illum ad summum Sacerdotem adducunt? quia ibi omnes Iudæorum proceres & magistratus congregati erant. Quò ergo omnia ex Pontificum & Sacerdotum sententia administrarentur, vincitum Iesum ad Caiphæ domum adducunt: Siquidem is anno illo summo Sacerdotio fungebatur.

Conuenerunt omnes Sacerdotes, & scribæ, & seniores, &c. Conueniunt sanè ad Concilium omnes: verum illorum confessus, nihil erat aliud prorsus, quā pestilentium hominum cœtus. Porrò autem insidias suas tribunalis schemate palliantes, multa ex Christo non candidè, sed captiosè & insidiosè interrogant. Neque enim testimonia, quæ à submissis testibus aduersus Iesum adferebantur, conuenientia, hoc est, veritati consentanea erant, vt scribunt Euangelistæ. Nam vt illorum Concilium erat prophanum; vtpote ex prophanis & sceleratis impostoribus constat; ita nihil non isthic prophanis turbis, & tumultibus erat plenum.

Et quidam surgentes falsum testimonium ferebant. Falsi hi testes in medium progressi, hunc dixisse audivimus, aiunt: Ego dissoluim templum hoc manufactum, & post triduum, aliud non manu factum reedificabo. Quò autem testimonium, quod adferunt, ponderosius, coramque senatu speciosius videatur, per apertam calumniam, quò manufactum, & non manufactū Christi verbis adiiciunt.

Sed neque Dominus quoque dixerat: Soluā templum hoc, sed dixerat: soluite templum hoc. Neque rursum de materiali templo verba fecerat, verum de corporis sui tabernaculo. Et quid ergo Pōtifex? Aliquam ex illo responsonem elicere, eaque ratione incomprehensum capere nitens dicit:

Non respondes quicquam ad ea, quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat. Nam cum nullus adesset, qui auscultaret, superuacaneum prorsus videbatur, quicquam responsi dare. Erat enim iudicium illud quædam veriùs tribunalis larua, quàm legitimum Concilium; id quod Euangelista Lucas hoc ipso

quoque demonstrat, quò Dominum ad illos, qui ex eo, si tu es Christus, interrogabant, ita respondisse narrat. Si vobis dixerò, non credetis mihi: Si autem interrogauerò, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

Rursum summus Sacerdos interrogabat eum, & dixit: Tu es Christus filius Dei benedicti? Quandoquidem multi Christi nomine appellabantur; nam & Sacerdotes, & Prophetæ, & Reges, Christi dicebantur, propterea Pontifex interrogat: Sine ipse Christus per excellentiam, hoc est, Christus Dei benedicti Filius? Quærit hoc autem non vt credat, verum vt habeat, quò illū arguat & condemnet, si se hoc esse fortè respondeat. Neque enim ita comparati erāt Pontifices vt aliquādo crederent. Quare Dominus apud Lucam ita illos affatur: Si vobis dixerò, non credetis mihi. Veruntamen ne hoc illis reliquū fiat, vt iure quandoque dicere queant, Seruatorem nostrum se Christum Dei Filium esse nusquam disertè affirmasse, ob id Marcus planis verbis id illum pronunciaffe commemorat.

Tu es Christus Filius Dei benedicti? Per hæc plano sensu ostēditur, Caiphæ cæterisque Iudæorum proceres diuinitatis Christi prorsus ignaros non fuisse. Venerant autem in eius rei siue notitiam, siue suspicionem, per signa quę ediderat. Nam quorsum hūc solum se ipsene Christus Dei benedicti Filius esset, interrogare attinebat, nisi eum id esse suspicati fuissent? neque enim ex aliis reis tale quippiam interrogare soliti erant.

Ego sum & videbitis Filium hominis, &c. Dominus manifestæ diuinitatis suæ assertioni ea adiungit, quę pertinent ad vniuersalis iudicij statum. Interminatur enim hic illis futurum, vt se Christum in cœlesti gloria, & maiestate conspicuum coram quandoque cernant.

A dexteris virtutis Dei. Per hæc non forma, aut species aliqua corporea designatur: (neque enim immensus ille Spiritus vllò omnino sensu comprehendendi potest) sed spiritalis: alioqui enim dextera virtutis Dei, vel sessio ad huiusmodi dexteram, vi aliqua sensibili spectari & capi posset, quòd est impossibile.

Interim Christus Dominus in aspectabili gloria & maiestate suo postea tempore sese ostensurus est: quippe cum sensilis illa maiestas & gloria illi, quæ sub aspectum non venit, indiuisè sit adiuncta; neque secus ferè ex illa dimanet, quàm radius è Sole. Cum ergo dicit: Videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, denunciat Iudæos gloriā & maiestatem, qua circumdatus è Cœlo ad terram sub seculi finem descendet, certò conspēcturos.

Verum illi his auditis, adeò non sunt moti, aut emendati, vt sanissimæ verissimæque Christi Seruatoris responsioni blasphemię quoque nomen imposuerint, aliòsq; testes inquirere, vel adhibere planè superuacaneū duxerint. Ex quo planum fit, cœlestium mysteriorum patefactionem obstinatè improbis, in nullam ferè vnquam vtilitatem, verum in maiorem plerumque condemnationem cedere.

Quid vobis videtur? Posteaquā & Dominus se Christum Dei Filium esse, dexterāque patri assidere, nec non, vt mundum vniuersum iudicet, olim è cœlo se descensurum dixerat, (per hæc enim summam se cum patre consensionem & æqualitatem obtinere

Iudæi christum propter turbam in templo aggredi non audeb.

Magnus Petri feruor & animositas.

Conciliū Pharisæorum aliud nihil quā pestilentium hominum cœtus.

In Concilio Pharisæorum tales erāt testes quales iudices & assessores.

Iudæi christi verba falsificat, & interpretantur.

Cur Christus à Caiphæ interrogatus taceat.

Luc. 11.

Christi nomen apud Iudæos late patens.

Cur Dominus planis discretis verbis falsus est, se esse Filium Dei benedicti, Pharisæi & Scribæ & Iudæorum Pontifices diuinitatis christi non protulit signari.

Christus Dominus corā Caiphæ sedet & Dominus, & mortali omni iudicio cempromittitur.

Deus sensu comprehendit nullo modo potest.

Ex animæ splendore felicitate, & gloria, re dundat splendor & gloria sensilis in corpus.

Iudæi christi c. f. sione & cōminatione nequiores euadūt.

Christus patri æqualis se prædicat.

Summus Sacerdos scindit vestimenta, & quare.

Caiphæ assessores & circumstantes vt mortis sententiam in infante Iesum ferat rāum non compellit.

Cur Iudæi extimam quādoque vestem lacerant.

Christus Dominus sume patientia fortis se omnibus prophetis largitor & auctor.

Petrus infirmatus negat Christū.

Matth. 10.

An eadem Ancilla Petrum bis interpellat incertū Euangelistę de Petri negatione clarescunt omnes conueniunt de causa autem proxima non ita perspicue omnes.

tere apertè declarabat) summus Sacerdos quasi orationis indignitate commotus, vestem mox scindit; orationeque ad auditores conuersa, Audistis blasphemiam, dixit, quid vobis videtur?

Quid vobis videtur? Non fert Caiphæ condemnationis sententiam per se, aut ex se; sed exigit illam ab assessoribus & circumstantibus, tanquam de homine in manifestario, planèque confesso blasphemię crimine deprehenso. Præoccupat autem auditorum animos eiusmodi sermone: Quid vobis videtur? En apertam modò blasphemiam audiuitis. Hæc Pontifex non tam illos, qui aderant, vt mortis sententiam in Iesum ferat, sua oratione incendens, quàm vi quadam importuna huc prorsus cōpellens. Aut non ipsi; sed ipse verus odio, & inuidia istigatus, eiusmodi sententiam promit. Et quid ergo illi?

Omnes condemnauerunt eum, reum esse mortis. Illi sunt accusatores, illi Iudices, illi, vt paucis dicam, sunt omnia: siquidem Pontifex tuniculæ dissectione, omnes permouerat, & in sententiam suam pertraxerat. Iudei enim si quid fortè, quòd aliquam blasphemię speciem præ se ferre videbatur, audiissent, more suo extimam statim vestem lacerabant.

Et cœperant quidam conspuere eum, & velare faciem eius. Cœli terræque Dominus, vniuersorumque conditor & Architectus, tanquam vnus ex nobis sputis & colaphis fœdè dehonestatur, indignèque cæsus durat & perstat; & ab impiis ludibrio habitus, patientiam constanter retinet: summæ per hæc omnia tolerantia & patientia formam se ipsum nobis proponens.

Prophetizans. Qui omnium corda & renes scrutatur, omnique prophetia auctor & largitor habetur, quomodo is, quis nam ipsum cæcidisset, ignorare poterat?

At ille negauit dicens: neque scio, neque noui quid dicas. Beatus Petrus (pro vt à Domino prædictum fuerat) infirmatus, vniuersorum Dominum & Seruatorem negat; idque non semel & iterum, sed tertia vice: Neque id simpliciter rursus, sed cum iuramento, vnus duntaxat ancillæ voce exterritus, & examinatus. Vtique subita illa consternatione, animique perturbatione occæcatus, Dominicæ illius comminationis: Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui est in cœlis, penitus oblitus fuerat: quandoquidem non semel tantum sed aliquoties coram omnibus illum negat.

Rursum autem, cum vidisset illum ancilla. Iterum hic negat, siue ancilla, quæ circumstantibus vnum illū ex discipulis Iesu esse indicium faciebat, eadem fuerit cum prima, vt Marcus insinuare videtur; siue alia, vt Matthæus scribit. Neque enim scribentium animus, vt istuc accuratè memoriæ proderetur, anxie laborabat: vt quòd ad salutaris fidei rationem non ita multum conferret.

Quamobrem Lucas, nulla ancillæ facta mentione, qui ante secundam negationem, Petrum vnum ex iis esse affirmabat, qui erant cum Iesu, virum fuisse commemorat. Verum licet hæc non ita exactè inter se conuenire videantur, in eo tamen, quòd hic recensere propositum illis erat, summè consentiunt

omnes: videlicet Petrum secundò negasse, nec non cum iuramento se hominem illum non cognoscere assueuisse.

Post pusillum rursus, qui astabant dicebant. En quo alij magis vrgent & affirmant; cō Petrus vehementius iurat, & obstinatius negat, vnde sequitur: Ille autem cepit anathematizare & iurare.

Et statim gallus cantauit, & recordatus est Petrus, &c. Posteaquam metus ex parte deceffit, & animus illius à vehementi illa commotione, quæ memoriam eius obturbauerat, non nihil reualuit & quasi respirauit, admirabili quodam modo statim in illud ipsum malum & probrum sese decidisse comperit, in quòd Dominus illum prolapsurum paulò antè denunciauerat. Galli itaque cantu admonitus, & quasi à graui somno excitatus & clementi simul Domini, quem negauerat, oculo respectus & inquantam demum calamitatem præceps ruisset, liquidò edoctus, foras è vestigio egressus, casum suū amarissimè deslere cœpit.

Et quia ex animo ad se & ad Deum rediit, suūque lapsum vehemèter doluit, factum est vt à gradu & ordine suo non deciderit; mansit enim, quòd antè erat nempe germanus verūque Iesu Christi discipulus. Quandoquidem per pœnitentiam, internumque animi dolorem non modò certam veniæ spem, verum plenam quoque peccatorum omnium remissionem obtinuit.

Porrò autem per Sanctorum lapsus, quos diuinæ scripturæ ob oculos nobis ponunt, admonemur, vt simile quid fortè passi, seduli pœnitentiæ illorū imitatores simus. Siquidem clemens Deus vnicum salutis remedium post casum, pœnitentiam nobis reliquit, omnibusque peccatoribus clementer conuoluit. Quam illi medicinam è medio tollere conatur, qui se ipsos Catharos, hoc est, mundos vocant; haud cogitantes rem esse omnibus sordibus & inquinamentis sordidiorem & inquinatiorem, eiusmodi de se ipso opinionem concipere. Nemo enim vt factis literis proditum est, à sordibus immunis est, ne vnus quidem dici infans.

Sed neque illud quoque Cathari illi ignorent; nempe Apostolum Petrum ante Christum captum tertioque ab illo negatum corporis, & prætioli sanguinis Domini nostri Iesu Christi participem extitisse, & adhuc tamen prolapsurum esse: verum per pœnitentiam resurrexisse, & peccatorū veniam impetrasse. Ne isti ergo Dei benignitatem eiusdemque clementiam & mansuetudinem incusent, memores illius, quòd per Prophetam disertè alicubi tradit. Iniquitas impij non nocet ei, dicit Dominus, quacunque die, ab impietate sua conuersus fuerit.

Et statim gallus iterum cantauit. Marcus Euangelista gallum, posteaquam Petrus primò negauerat, vocem dedisse scribit: Vbi autem tertio Christum negauit, denuo cecinisse asserit. Accuratius hic enim Apostoli infirmitatem eiusdemque propter ingentem metum animi consternationem explanat, quàm Matthæus. Nam cum hic Petri sectator esset, perfectius, quæ ipsi acciderant, ab illo didicit, quàm reliqui. Interim quæ hac de re à Matthæo & Marco narrantur, etsi prima fortassis facie pugnare inter se videantur, verè tamen non pugnant: Quandoquidem galli eodem gallicinio noctisve interual-

Petrus gallicinū quæsi à graui somno excitatus & clementi Domini oculo respectus casum suum agnouit & desleuit.

Petrus per pœnitentiā pristinum statum & locum reuersit. Cur Scripturæ sanctorum plus proponant. Vnicuique salutis remedium post casum pœnitentiæ.

Nihil immodiuse qui se mūdū iactat. Petrus paulò post accepit Eucharistiā lapsus.

Ezech. 31.

Cur Marcus Petri negationem accuratius exponat quæ reliqui Euangelistæ.

lo non semel aut bis tantum canunt, sed vno eodemque tractu eandem vocem crebrius repetunt.

Marcus itaque vbi semel canere coeperat, vocem non continuasse significat, verum eandem iterum iterumque ingeminasse; quod vel hac saltem ratione Petrum excitaret, eaque illi in memoriam redigeret, quae Christus ipsi comminatus fuerat. Quare vtrumque verum est, & quod Petrus ter negauerat Christum Dominum, antequam gallus caneret, & quod post tertia negatione denuo vocem dederit: Alterum enim refertur ad noctis vices, seu galliciniorum intervalla; alterum vero ad vnus intercapedinis voces. Negavit itaque ter, priusquam gallus vnus gallicinium integre absolueret.

Sunt qui dicant, & in idem penes redit, quod Matthaeus simpliciter & indefinitè retulerat, hoc Marcum explicatè commemorasse. Galli enim, vt nemo nescit, eandem vocem crebrius intendere soliti sunt. Eapropter Euangelista Marcus illud: *antequam gallus cantet*, quod Matthaeus habet, explicat in hunc modum: *Priusquam gallus vocem bis dederit*, hoc est, priusquam gallus secundam omnibusque manifestam vocem dederit, *ter me es negaturus*: Marcus proinde aliis non aduersatur, sed planius dicit, quod caeteri contractius exposuerant.

Et cepit flere: Petrus obuerso Christi vultu obtutuque peccati sui admonitus, lachrymas statim profundit, at non palam illud ausus est facere, quocirca egressus est foras, ibidemque amarè ploravit.

CAPVT XV.

Iudaei christum tradidit Romano- rum praesidi paulo post eorundam exercitibus tradendi. *Et vincientes Iesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato. Iudaei Christum Iesum tantquam mortis reum tradunt Pilato Romanorum Praesidi. At ipsi vicissim non ita longo post tempore Romanorum exercitibus traditi fuerunt. Impletum est enim in illis, quod per sanctos Prophetas iam dudum antè praedictum fuerat, e quibus vnus ita ait: *Vt in impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei*, alius vero: sicut fecisti, ita fiet tibi, merces tua in caput tuum.*

Tu es Rex Iudaeorum? Pilato interrogante: *tu es Rex Iudaeorum?* Iesus respondit, *tu dicis*. Quia enim, vt Lucas scribit, coeperunt illum accusare dicentes: *Hanc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Caesari, &c.* Ob id Iesus à Pilato interrogatus, respondit: *tu dicis*. Vnus est autem hoc responsi genere, ne per absolutum silentium illorum calumniam confirmare videretur. Tum etiam ne per exquisitam criminum obiectorum inficiationem aut depulsionem, in timoris cuiuspiam suspicionem forte veniret.

Per diem autem festum, &c. Vnicus hic impiis Iudaeis scopus propositus erat, inque vnus hoc studium incumbabant omnes, nempe vt vitæ authorè in mortem praecipitem darent; Facto hoc popalà ostendentes, se homine idolorum culturae addicto multis partibus nequiores esse, Siquidem Pilatus Christum Iesum non semel; sed saepius ab omni prorsus crimine alienum pronunciarat; Illi autem manifestarum calumniarum causas hinc inde colligentes, vrgerent & instant, ac: *tolle, tolle, crucifige eum*, infanis vocibus clamitant. Praeses autem non absque graui increpatione, *quid enim mali fecit?* ab illis percunctatur.

At illi magis clamabant: crucifige eum. Illo, penes quem iudiciaria potestas erat, absolvente & liberante, scelerati Iudaei nihilo secius vt mortis sententiam in eum ferat, quæ vniuersæ pietatis & æquitatis doctorem, omnisque sanctimoniae Magistrum esse publicè constabat, magna contentione efflagitant. Quorsum hoc autem, nisi vt maiorem damnatione, intolerabilioremque suppliciorum causam sibi accersant?

Pontifices concitarunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis. Certatim itaque turmatimque vociferantur omnes, & dicunt: *Tolle illum, & dimitte nobis Barrabam*. Igitur, vt S. Petrus merito illis obiicit, *Sanctum & iustum coram Pilato negauerunt, virum autem homicidam sibi donari petierunt*: quod nimirum sortis illius olim socij euadant.

Pilatus ergo volens populo satisfacere. Pilatus nihil se proficere animaduertens quod petebant fieri iussit. Atque ita Iudaei victoriam obtinere, sed certam mortis genitricem. Saluator quoque, quod tribunal prorsus corruptum & deprauatum videret, nullum omnino verbum ad obiecta respondit, sed simpliciter tacuit.

Tradidit Iesum flagellis caesum. Cur Pilatus IESVM, priusquam in crucem ageretur, flagellis caedi curauit? Aut hoc fecit, quod publicè constet, non citra grauem causam morti adiudicatum esse; adeoque iudicium suum ab omni iniustitia & iniquitate alienum esse; aut certè, quod hoc facto Iudaeorum voluntati, & Romanorum quoque consuetudini sese accommodare voluerit.

Milites autem duxerunt eum in atrium. Tanquam ex condicto communique pacto diabolus in omnibus letitia exultat, chorosque ducat. Nam ipsi quoque milites ex iniuriis & contumeliis, quas assatim Christo irrogant, voluptatem capiunt. Siue quod ipsi itidem Iudaeis hoc nomine gratificari studerent; siue quod pro innata malitia, & improbitate isthac designarent.

Et quidem variis viis, diuersisque modis & artibus nefarij scelerati que viri in Dominum Iesum debacchantur: Alij enim colaphos illi infrangebant, alij spinea corona venerandum illius verticem contumeliosè inducebant; alij tandem adorandum illud caput arundine percutiebant. Cum hæc ergo ita habeant, quam, quæso, iustam commonitionis, aut queritationis causam nos reliquam habemus, si qua nonnunquam iniuria vel contumelia afficimur? Quæ enim Christo per summam contumeliam illata sunt, ea ad summum contumeliarum omnium fastigium peruenerunt.

Merito profectò Christi discipuli ad miserandum & indignum illud spectaculum admissi non sunt: periculum enim haud quaquam leue erat, ne extantibus illis iniuriis & contumeliis, grande aliquod scandalum caperent. Quæ enim hic acciderunt; ea omnem modum & orationem multis partibus excedunt.

Et posteaquam illuserunt ei. Vbi milites ad fatietatè usque, Christum Redemptorem nostrum ludibrio habuerunt,

Conciliatur Marcus cum Mattheo de Gallicia tu & Petri negatione

Ante galli ciniū primū absolu- tū Petrus negauit Dominū.

Iudaei christū tradidit Romano- rum praesidi paulo post eorundam exercitibus tradendi.

Esai.

Luc. 23.

Cur domi- nus Pilato interrogā- ti Rex Iudaeorum es- tu, tantum respōderit Tu dicis. Vnicū Iudaeorum stu- diū erat vt te auctore in morte tradere.

Iudaei mila- to multis partibus iniquio- res.

Christus vniuerse pietatis & sanctimonie magister.

Iudaei pro vita auctore re latrone sibi dari postulat, latronis sorte olim experiri.

Iudaei victoriam mortis genitricem ob- tinuerunt.

Cur Dominus flagellis sit caesus priusquam in crucem ageretur.

Diabolus omne hominū genus intelligat & ar- mar in Christi iniuriam.

Milites variis modis debacchantur in Iesu

Nulla christi- anus homo iustā queritādī causam habet, si qua nonnunquam contumelia afficiatur.

Christi discipuli non circa causam à christi patiens spectaculo excludi sunt.

habuerunt, abduxerunt eum, vt crucifigeretur.

Et angariauerunt prateruentem quempiam Simonem Cyrenæum. Marcus Simoni Cyrenæo Christi crucem impositam scribit. Ioannes autem dominum ipsum crucis suæ lignum baiulasse scriptum reliquit. Sed vtrumque verum & certum est: Nam initio suam ipse crucem Seruator noster portabat: Verum inter eundem, circa mediam fortassis viam, casu occurrit Simon Cyrenæus, quem comprehensum, vt IESV crucem post illum baiularet, coegerunt. Huc enim spectant illa Matthaei: *Excuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem. Hunc angariauerunt, vt tolleretur crucem eius*.

Quamobrem Dominus noster intra & extra ciuitatem tantisper crucis suæ molem baiulauit, donec tandem obuiam venit Simon Cyrenæus, qui militum imperio adactus, dilassatum Iesum ab onere illo subleuauit. Quin Euangelista Marcus quoque, hoc ipsum confirmat, dum inter caetera ita narrat.

Et deducunt illum, vt crucifigerent eum. Et angariauerunt prateruentem quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleretur crucem eius. Ad maiorem autem lucem, exactioremque rei gestæ notitiam, adiungit, quorum parens Simon ille Cyrenæus extiterit. Forfan enim quidam de eo, qui crucem IESV post illum portauerat, dubij erant; aut hic fortassis Simon per id tempus adhuc superstes erat; ita vt certò ea referre poterit, quæ circa crucem Domini acciderant. Fieri nihilominus potest, ea de causa illud adiunxisse, quò ea corroboraret & illustraret, quæ caeteri Euangelistæ de cruce deportata scripserant. Vt cunq; sit, certum est, Marcum aliorum dicta ea adiectione, euertere non voluisse.

Et dabant ei bibere myrrhatum vinum & non accepit. Aduerte hoc loco, Euangelistam, qui Domino Iesu vinum felle mixtum oblatum scribit, neque à veritatis scopo aberrare, neque illi rursus, qui vinum myrrhatum illi propinatum asserit, aduersari, ne ab illo tandem dissentire, qui acetum tantum oblato meminit. Siquidem non omnes de eadem propinatione agunt, sed de alia & alia. Vnus namque ex illis, quid antequam in crucem ageretur factū fuerit, exponit; alter vero, quid in ipsa cruce oblatum sit, describit. Sic quoque accipere, & gustatum reddere, & initio gustare noluisse non pugnant.

Matthaeus igitur CHRISTVM Dominum, vbi vinum cum felle mixtum degustasset, bibere noluisse scribit, Marcus vero vinum myrrhatum initio, hoc est, antequam in crucem subleuaretur, oblatum recusasse exponit. Ioannes autem acetum, per spongiam & hyssopum ori illius admotum, accepisse tradit. Neque tamen, dum hæc scribit, caeteris, qui huius propinationis & sumptionis, (sicut nec hyssopi quoque) expressè non meminerunt, aduersatur, absit. Nam cum milites multa nefaria summa cum licentia in IESVM designarent, (prout in magna infanientis multitudinis confusione fieri consuevit) vnus obtrudebat hoc, alius illud, alius item aliud. Multa quoque, quæ istic facta fuerant, ab Euangelistis omnino pratermissa sunt. Addi his potest, qui scribit: *Cum accepisset IESVS acetum, dixit: consummatum est*; non dicere verè bibisse: siquidem simpliciter tantum degustare, & non bibere non

Est euangelista de potu Christi propinato non eodè modo loquatur, atque inter se non pugnat, quia non agunt de eadem propinatione.

Cap. 27.

Cap. 15.

Cap. 19.

Non omnes euangelistæ eadem prorsus scripserunt. Non omnia quæ Christus passus est, euangelistæ scripserunt.

Tom. I.

contradiciunt; sed prudentis menti vnum idemque offerunt.

Paucis, quæcunq; ab Euangelistis exposita sunt; ea omnia verissimè exposita sunt: vtpotè ab illis, qui & sancti erant, & rem optimè exploratam habebant: Neque enim temerè, aut vt fors ferebat, quæ acciderant, scriptis mandabant, sed accuratè & bona fide. Neque quorumlibet rursus hominum tempore scribebant; sed eorum ætate, iisque adhuc vitæ superstitibus, qui, si quid fortè literis comprehendere ausi fuissent, prater id quod verè acciderat, falsitatis eos reuincere poterant.

Et cum eo crucifixerunt duos latrones. Christo in venerandam crucem acto, duos vtrinq; latrones vnà cum illo suspendunt. Erat sanè res isthæc, quod quidem ad Iudaeorum studium & scopum attinebat, aliud nihil, quàm mera indignaque quædam contumelia, re ipsa autem prophetiæ illius; *Et cum iniquis reputatus est, fida expletio & in mentem reductio erat*. Et cur, inquis, vniuersorum Dominus & opifex nostri causa homo effectus tantam ignominiam, tantaque supplicia pertulit? Nobis ille assimilatus est, nostrasque in te miseras & cruces suscepit, quò naturam nostram per peccatum collapsam erigeret, & in pristinum dignitatis gradum denuo reuocaret. Commoda itaque, quæ per illius cruciatu in nos defluerunt, sunt permulta: Ipse enim nostra pro nobis debita exoluit; ipse peccata nostra tulit, ipse nostri causa doluit & gemuit, &c.

Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Quo modo Marcus hora tertia IESVM crucifixum dicit, hora autem sexta obortas tenebras? Probabile fit, CHRISTVM ad tertiam, vel ad finem tertiæ in crucem sublatum; tenebras autem & reliqua prodigia circa sextam cuenisse.

Noli scribere: Rex Iudaeorum. Iudaei Pilato, vt causam, quam cruci affixerat, refingat, admonent: (ea autem erat eiusmodi Scriptura: *IESVS Nazareus Rex Iudaeorum*) at nihil obtinuerunt. Praeses namque in sententia persistit: Nam vt alius Euangelista scribit; respondit illis: *Quod scripsi, scripsi*. Interim templi magistratus populūque Iudaeorum per ea, quibus CHRISTO insultabant & illudebant, eum Regem non esse, ostendere conati sunt, sed frustra.

Et prateruentes blasphemabant eum, similiter & summi Sacerdotes. Non tantum Scribæ & Pharisei Christo Iesu in crucem sublato insultant, verum caeteri quoque, qui obiter solum illac pertransibant, virulentam linguam in illum exertare non dubitabant. Et quod omnium deterrimum erat, in fontem Dominum ob imposturas & seductiones ea pati furiosè blasphemant. Inter caetera autem dicunt: *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si Christus Rex Israel est, descendat nunc de cruce, vt videamus, & credamus ei*.

At qui merito obiecte hic quispiam illis: Si alios saluos fecit, vosque Iudaei verè & ex animo id accidisse cognoscitis, quo modo, si voluisset, ex vestris manibus se expedire non potuisset? Verum per hæc dicta caetera quoque, signa, quæ antè patrarat, calumniari, & in dubiū vocare voluerunt, addunt rursus.

Confidit in Deo, liberet nunc eum, si vult. At si hæc ratio vllam omnino ad sanctitatem illius labefactandam vim habet, neque prophetæ; verè fuere prophetæ; neque iusti verè iusti: siquidem deus non semper

Multæ cause ebbellebant, vt Euangelistæ nisi vera, certòque comperta scriberent.

Esai. 63.

Cur Filius dei homo factus tanta nostra causa perferre voluerit.

Titulus crucis Iudaeis exosus, sed frustra.

Etiam viatores christo in crucem sublato insultant.

Deus non semper liberat, si vult.

illos è periculis & sceleratorum manibus eripuit.

Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei. Hanc de latronibus historiam Lucas accuratius profequitur. Matthæus enim & Marcus rem hanc breuiter tantum attingunt; scribunt autè Latrones, qui cum illo crucifixi erant, æquè ac cæteros, conuicia in Christum detorsisse. Lucas verò alterum quidem ex illis Iesum cõuiciatum narrat; alterum verò conuictoris insolentiam graui oratione compressisse & reprehendisse; cui proinde magna quoque merces, magnusq; honos à Christo promissus sit. Fieri nihilominus potuit initio vtrumque, quod causam, propter quam Dominus ad mortem condemnatus fuerat, ignoraret, blasphemasse; postea verò Christi innocentia comperta; alterum quidem conuictis vale fecisse; alterum verò insanabili animi malitia detentum, post cognitam quoque Domini innocentiam conuictari perrexisse.

Et facta hora sexta, tenebræ per totam terram factæ sunt. En hac ipsa hora exhibetur, quod Iudæi antè à christo petierant nempe signum ecelestæ. Hoc autem paulò post aliud maius consequitur; & quodnam illud; illud vtiq; quod Dominus sese daturum promiserat: Generatio, aiebat, mala & adulter signum querit, & signum nõ dabitur ei, nisi signum Ionæ prophete, & alio rursum loco: Cum exaltaueritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Etenim multò admirabilius erat, cum ex cruce adhuc pendebat, virtute illius hæc accidisse, quàm si cum in terris adhuc ambulabat, euenissent.

Tenebræ per totam terram factæ sunt. Editur hic eiusmodi prodigium, cuiusmodi antea nusquam, nisi in sola Ægypto, visum fuerat, idque circa tempus, quo pasca immolabatur. Etenim quæ ibi fiebant, horum typus & umbra erant. Ne autè aduersarij cauillari possent, tenebras illas propter Solis Eclipsin obortas, propterea decima quarta Luna, hoc est, in ipso Plenilunio, quando Sol deliquim pari nullo modo potest, accidit hoc signum. Accidit adhuc medio die, quò omnes, qui terrarum orbem inhabitant, illud conspiciari & admirari valerent.

Erat verò obscuratio illa tanta tamque stupenda, vt sola ob miraculi magnitudinem sat esse potuerit ad conuertendum omnes, quotquot spectaculo huic præsentés aderat; maxime verò quòd eo tempore accidisset, quo Iudæorum principes contumeliarum & iniuriarum omnium telam iam absoluerant. Iam tum enim Deum meum missum fecerant. Iam dictæ & proba in illum iactare desierant. Iam cuncta, quæ volebant maledicta & conuicia in Iesum meum effuderant.

Et hora nona exclamauit Iesus voce magna. Clamat & loquitur Dominus, quò Iudæi illum adhuc viuere, omniumque admirabilem, quæ fiebant vnicum auctorem esse certò hinc cognoscant, cognoscendoque moderatores & æquiores in eum euadere incipiant. Clamat autem:

Eloi Eloi lamma Sabachtani. Nimirum vt planum ex hoc fiat, ad vltimum vsque vitæ halitum Patrem honorasse, nullaque in re ipsi contrarium esse. Ea ipsa quoque de causa, nempe vt palam cõstet, quanta sibi cum Patre consensio & cõcordia intercedat, propheticam vocem hoc loco vsurpat; ait enim:

Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Osten-

dit per hæc inter cætera nullam mortis causam sibi cohæsisse. Ostendit per eadem æquè se omnes vnà cum natura nostras miserias & languores in se transtulisse. Nos enim iheramus, qui à Deo proscripti abiectione, per illius crucem & mortem, qui secundum se impetrabilis est, ab eodem denuo in filios assumpti, & in vitã reuocati sumus. Ipse verò Christus secundum se, nunquam à Patre desertus, nunquam ab illo abiectus fuerat; notum est enim illud Ioannis: Solus non sum, sed ego, & qui misit me Pater.

Et quid ex circumstantibus dicebant: Ecce Eliam vocat. Specta hinc quoq; vñ sanum illorum iudicium: putant namq; Eliã opem implorare. Fieri tamen potest, Romanorum militum inscitia hoc accidisse.

Currens autem vnus. Et hoc quoq; quòd spongiam aceto plenam ori illius admouebant, insanæ absurdæque illusionis opus erat. Quamobrem Dominus Iesus non solum à Iudæis, verum etiam à Græcis & Gentibus variis modis ludibrio habitus est.

Iesus autè emissa voce magna expirauit. Per hoc factum Dominus Iesus demõstrabat, se totam vitam mortemq; suam in libera sua potestate positã habuisse. Quare Marcus Pilatum nõ citra admirationem iamne obiisset interrogasse narrat; addit item: Centurionem ea potissimum de causa credidisse, quòd cum valido clamore, magnæq; potestatis significatione spiritum reddidisse animaduertisset. Vox autem, qua vsus est, secundum Lucam eiusmodi erat:

Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc quoq; Christi commendatio in animarum nostrarum cõmodum cedebat: quippe quas ille à corpore, quod inhabitauerant, absolutas, quasi quoddã depositum, in Dei viuentis manus ea oratione tradebat. Cuius quidem rei Apostolus Petrus non ignarus, in priori sua Canonica, ita scribit: Itaque hi, qui patiuntur, secundam voluntatem Dei, fideli creatori commendent animas suas.

Iesus autem emissa voce expirauit: & velum templi scissum est. Vna hæc vox & velum templi discidit, & monumenta apparuit, & domum dei desertam reddidit. Fecit hoc autem non in templi contumeliam sed in sacerdotum notam. Illi enim, qui diutius in templo diuersarentur, indigni erant. Oportebat adhuc vaticinium, quod de futura templi desolatione editum extabat, impleri. Oportebat quæ legis vmbra iam consummatas, iustificatiq; per fidem in Christum sancta sanctorum iam tandem patefacta demonstrare. Oportebat denique iis omnibus, qui Christi vestigiis impigrè insunt, aditum ad interioris tabernaculum, omni impedimento prorsus sublato, iam patere ostendere.

Et velum templi scissum est. Quomodo is verus Dei Filius non erat qui & petras rumpebat, & tenebris terrarum orbem inuoluebat, & monumenta aperiebat, & mortuos vitæ restituebat? nõ quidem corpore, vt Elisæus, illos contingens (quippe quod tunc temporis ex cruce adhuc pendebat) verum solo nutu & voluntate, quos volebat, ex puluere exuscitans.

At verò quòd non tantum mortui resurgant; sed saxa quoq; rûpantur, & terra cõcutiatur, illud planum facit Christum, qui vel mortuos admirabilia illa faciebat, multò facilius Iudæos conterere, & in nihilum redigere potuisse, si ita ipsi visum fuisset.

Erant autè & mulieres de logè aspicientes. Maria Magdalena, &

Illud vniuersum me quare dereliquisti me, nõ ad Christum sed ad Christi membra pertinet. Christus nunquam à Patre desertus. Ioan. 8.

Dominus Iesus non solum à Iudæis, verum etiam à Paganis & Græcis ludibrio habitus est. Christus Dominus moriendo vitã mortemque in sua se potestate habuisse ostendit. Vox Christi morientis Centurionem conuertit. I. Petr. 4.

Cur voce christi velum templi discissum sit.

Matth. 23.

Signa que Christo in cruce pendente & mouente euenierunt, euidentissimi diuinitatis illius testes erant.

Iena, & mater Domini, & mater Iosephi, & alię mulieres iuxta crucem Domini perseuerabant: Siquidem spectaculum illud mulieribus minùs formidabile erat, quàm Apostolis. De hac autem mulierum constantia Ioanes ita scribit: Stabant autem iuxta crucem Iesu, mater eius, & soror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalene.

Cæterum ministerium, quod fœminæ, quæ Iesum sequebantur, præstabant, aliud ferè nullum erat, quàm quod de pecuniis suis ipsi ipsi que discipulis sumptus faciebant. Erat porro mulierum illarum præsentia, & apud crucem perseuerantia hætenus necessaria, quatenus ipsas, vbi Dominus poneretur, non lateret: Nam cum sepulchrũ Iesu inuisere, eiusdemque corpus inungere deliberatum haberent, consentaneum erat, vt locum quoque, vbi reconderetur, diligenter notarent & obseruarent.

Et quia hoc illarum studium pium Deoque gratum erat, factum est, vt primæ omnium in Iesum iam exuscitatum inciderent, primæque ad apostolos certum de resurrectione nunciũ deferrent. Placuit enim Domino, vt genus illud, quod antè tanquam ruinę nostrę causã malè audiebat, læto hoc resurrectionis spectaculo ante cæteros omnes frueretur.

Erant autem mulieres, &c. Matthæus & Marcus nullam matris Domini mentionem faciunt. Sunt tamen, inter quos etiam est Ioannes, qui Matthæum & Marcum per matrem Iacobi minoris & Ioseph Deiparam virginem designatã putant. Appollinarij autem Matthæum quidem & marcum Iesu matrem omnino prætermisisse existimant, marcum verò per Salomẽ matrem filiorũ Zebedæi insinuasse. Ad idem Appollinarij matrem matthæũ Salomes huius sub matris filiorum Zebedæi nomine commemorasse. Euangelistæ autem nominatim harum mulierum mentionem fecere, quod præ cæteris celebres, & ob virtutum ornamenta præstantes haberentur.

Venit Ioseph ab Arimathia. Et si hoc Ioseph Iesum Christum publicè non sequeretur, erat tamen germanus Christi discipulus. Et quidem antè occultus erat, nunc verò post Domini mortem, præclarè propter Iesum facinus ausus est: Neq; is enim ignotus aut obscurus quispiã erat; sed tanquam vnus ex ordine Senatorio, apud Iudæos admodũ illustris & celebris habebatur. Ex hoc autè Iosephi factõ, & summã animi illius constantiã & fortitudinem spectare licet, (parum enim aberat, quin vitã ipsam Christi causã impenderet: quippe qui Iudæorum omnium inimicitiam propter illum in se susciperet) & summum rursus eiusdem erga dominum nostrum studium & beneuolentiam: Non ob id solum, quòd corpus eius à Pilato impetratũ honorificentissimè & sumptuosissimè sepeliret; verũ ob id etiã, quòd in proprio eõq; nouo monumento illud conderet. Interim quòd Christus Dominus nõ in veteri sed in nouo monumento cõditur, illud nõ citra peculiarẽ Dei prouidentiam & sapientiam accidit: siquidem per hoc vnum præcautum est, ne vlla prorsus suspicio oboriri possit, alium pro alio inde resurrexisse.

Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph, &c. mulieres, de quibus paulò antè habitus est sermo, assidēt, & accuratè, vbi Dominus ponatur, obseruant: (nihil enim adhuc eximium de Christo compertum habebant, aut animo versabant) quò Iudæis, quo-

Tom. I.

rum furiam muneribus iam forè deliniuerant, abeuntibus, demortuum Christi corpus liberius complecti contractarèq; queant. Ostendunt hæc autem ad mortem vsque magnam animi fortitudinem & charitatem, magnamque in pecuniarum impensa liberalitatem & magnificentiam.

CAPVT XVI.

Et cum transisset sabbatum, Maria Magdalene. Posteaquam Dominus resurrexerat, venit Angelus domini, & submouit monumenti lapidem. Submouit autem à sepulchri ostio grande illud saxum propter mulieres, quò nimirum sepulchrum à corpore vacuũ cernentes, Angelum verò in illo sedere coram conspicantes, cum, quem querebant, ex mortuis resurrexisse certò crederent.

Ad tempus verò, quo mulieres ad monumentum venere, quod attinet, matthæus Mariam Magdalenam cum altera Maria vespere Sabbati ad sepulchrũ venisse scribit. Lucas verò vna Sabbati valdè diluculo. Ioan. autem vna Sabbati manè, cum tenebræ adhuc essent, hoc est, illo tẽpore, quo nox iam decedens ad diem inclinare videbatur, mariã magdalenã ad monumentũ venisse asserit. Potest autè hæc temporis constitutio & vespere Sabbati vocari, & vna rursus Sabbatorum valdè diluculo.

Quin Marcus quoque, vna Sabbatorum valdè mane dicens, nocturnas horas etiã tum adhuc obtinuisse subindicat. Certum est autem, omnes omnino, qui vnã Sabbati dixere, resurrectionis diem significare voluisse. matthæus itaq; vespere autem Sabbati, dicens, resurrectionis exordium exprimit: siquidem Iudæorum Sabbatismus, omniq; illorũ solennitas & festum à vespere initium facit.

At quia in quibusdam Euangelij marci exemplaribus habetur: Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalene, &c. hoc autem illi aduersarij videtur, quod legitur apud matthæum: (hic enim vespere Sabbati dominũ resurrexisse scribit) propterea cõperti sunt, qui hunc marci locum à falsariis vitiatũ existimant. Verum ne ad id hic cõfugere videamur, ad quod cuius cõfugere procliuẽ est, marci contextum vno duntaxat commate ab ea, quam offert, difficultate vindicare possumus.

Itaq; locum hunc Euangelistę ita legamus, vt proximè post Iesum, virgulã subiiciamus, ad huc modum: Surgens autè Iesus; mox verò subdamus: Mane prima Sabbati apparuit primò Magdalene, ita vt illud: Surgens autè Iesus, reiiciamus ad id, quod apud matthæum de vespere Sabbati legitur; (tunc enim ipsum resurrexisse credimus.) quod hinc autem cõsequitur, nepe illud: Mane prima Sabbati, &c. (quòd alteram sententiam auspicetur) ad sequentia trãmittamus. Marcus ergo mariam magdalenã Iesum, quem matthæus vespere Sabbati exuscitatum cõmemorat, manè vidisse narrat. Hoc ipsum eo ipso quoque Ioannes confirmat, quod magdalenã manè, cum tenebræ adhuc essent, illum conspexisse affirmat. Euangelistæ proinde duo tempora insinuant: vnum, in quo Dominus surrexit, quod est vespere Sabbati; Alterum, in quo apparuit, quod est mane prima Sabbati.

Et respicientes viderunt lapidem resolutum. Neque

zz. ij

Probabile sit vtrumque latronum quòd Christi in nocentiam cõpẽtam non haberet, initio conuictiatum esse.

Christus in cruce pendens exhibet, quod Iudæi antè ab illo petierant nempe signum ecelestæ. math. 12. Ioan. 8.

Tenebræ Ægypti, si gura tenebrarũ que acciderunt christo in cruce pendente.

matth. 23.

Dominus in cruce clamat & loquitur ob Iudæorum salutem.

Cur Angeli submouerit lapidem & monumento.

Quo tempore mulieres ad sepulchrũ venisse vno modo exponit.

Vespere Sabbati resurrectionis exordium continet. Iudæi à vespere diem festũ ordiuntur.

Marcus cum Mattheo vna duntaxat distinctio ne adhibita potest, vbi tempore dominicæ resurrectionis distepare videtur. christus vespere Sabbati resurrexit creditur. Euangelistę d. christi resurrectione distferentes duo distincta tempora assignant, vnum quo surrexit, quod fuit vespere

Sabbati, alterum, quo mueribus apparuit, quod fuit diluculi primis Sabbati.

hoc quoque, quod mulieres, quae summo mane ad Iesu sepulchrum sese contulerant, interea dum respiciant, lapidem a monumento reuolutum vidisse hoc loco narrantur, illis aduersatur, quae apud Matthaeum ea de re leguntur; scribit is autem in hunc modum: *Vespere autem Sabbati, quae lucebat in prima Sabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum. Et ecce tremotus factus est magnus: Angelus enim Domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem; & sedebat super eum: Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.* Nam dum mulieres anxie; ut est apud Marcum, inter se disquirunt & differunt, & *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?* dicunt illo tum temporis necdum deuoluto, Angelus e caelo descendit, saxumque a monumento submo- uit; atque ita respicientes, lapidem ex insperato reuolutum viderunt. Quod autem ab Angelo reuolutus fuerit, hoc Marcus reticuit; quia Matthaeus iam ante illud exposuerat.

Denique licet Matthaeus Angelum super lapidem sedisse scribat, Marcus vero mulieres, posteaquam in monumentum ingressae fuerant, iuuenem stola candida coopertum a dextris sedentem vidisse narret, adhuc nullo vero dissidio hi Euangelistae inter se pugnant: siquidem contingere potuit, ut illum ipsum Angelum, quem secundum Matthaeum fulguris more splendens candidoque vestitu instar niuis micantem lapidi insidentem viderant; posteaquam iam in monumentum intrauerant, quasi viam ducem praerentem, nec non a dextris se collocantem conspexerint. Quem quoque Angelum Marcus in iuuenis schemate visum asserit. Nam Matthaeus, qua forma a mulieribus conspectus fuerit, non exponit. Quod ergo a Matthaeo praetermissum fuerat, hoc Marcus expleuit.

Non nescimus autem esse, qui varias visiones contigisse dicant & doceant; caque ratione omnem, quae se inter Euangelistas offerre videtur, diaphoniam e medio tollant. Aiunt itaque, alias esse mulieres, quarum sit mentio apud Matthaeum; alias rursus, quarum apud Marcum. Addunt Mariam Magdalenam, propter incensum erga Christum studium, omnibus se adiunxisse, eaque de causa vni illi diuersas visiones obtigisse. Scribunt tandem tempora, quibus a mulieribus ad monumentum ventum est, ab Euangelistis diuersa assignari. Secundum illos igitur, alij alias mulieres, alia tempora, alia referunt visa. Atque ita vnus Euangelista, quod ab aliis dictum, vel scriptum fuerat, non euerit.

Nolite expauescere, IESVM queritis, &c. Primum omnium omnem animi metum mulieribus eximi oportuit, ac tum demum de Christi resurrectione verba ad eas facere. Angelus itaque ante omnia omnem pauorem illis adimit: Nam & forma, in qua apparebat, leta erat, adeoque aliquid non omnino obscurum resurrectionis symbolum praeseferbat; & verbis praeterea blandis illas compellebat, aiebat enim: *Iesum queritis Nazarenum crucifixum.* Non erubescit crucifixi nomen: hoc vno enim nomine & re omnium bonorum nostrorum summa continetur.

Surrexit. Vnde hoc notum? quia non est hic. Ecce

locus, ubi posuerunt eum. Propter hoc enim, nimirum quod locum, ubi positus fuerat, vacuum demonstrare posset, lapidem sustulerat.

Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia praecedet vos in Galilaam. En aliis quoque resurrectionis mysterium denunciare iubet: Hoc autem id, quod Angelus mulieribus denuntiabat, maxime credibile efficiebat.

Et Petro. Per hoc quod rei huius indicium Petro vult fieri, admonet illas, eum, qui propter negationem ante reiectus videri poterat; nunc per & propter poenitentiam denuo assumptum, & inter ceteros Apostolos aequae atque ante rursus numeratum.

Praecedet vos in Galilaam. Recte in Galilaam, non etiam in Hierusalem: per hoc enim ab omni difficultatis & discriminis formidine illas absoluit, idque cum ob alia, tum vero praecipue, ne metus fidem illarum plus iusto conturbet.

At illae exeuntes fugerunt de monumento. Etsi Maria Magdalena & Maria Iacobi, & Salome aromata praeparauerant; attamen, si Eusebio Caesariensi fides est, non sunt tres illae, quae orto iam sole ad monumentum venerunt; sed aliae innominatae. Multae enim erant, quae vna cum Christo Hierosolymam ascenderant. Illae vero, quae secundum Marcum, exorto iam sole, ad sepulchrum venerunt, erant admodum simplices & imperfectae. Quare etiam non noctu; sed mane ad monumentum veniunt.

Ad haec cum ab Angelo audiuissent, *ite, & annunciate discipulis eius, & Petro,* statim fugerunt, neque quicquam omnino ex iis, quae in mandatis acceperant, ceteris patefecerunt: metuebant enim, neque fidem quoque, quam oportebat visioni haberent. Et quia tales erant, neque quae Saluatorem viderent; neque quae Angelum instar fulguris fulgentem, aut duos Angelos in monumento sedentes, aut duos viros iuxta, ut Lucas narrat, astantes conspicerent, dignae visae sunt. Viderunt autem quendam tantum iuuenem alba stola amictum, hoc est, visionem animi illorum exilitati & simplicitati plane conformem.

Secundum Eusebium igitur Marcus non de Magdalena; sed de aliis incerti nominis mulieribus haec narrat. Neque enim fieri potest, addit idem, ut Magdalena post tantas res visas, orto demum sole, ad monumentum veniret, aut, quis lapidem reuolueret, anxie inquireret.

Non desunt tandem, qui Euangelistas iis, quae in Christi resurrectione acciderunt, non interfuisse dicant, adeoque vnumquemlibet ex illis simplicissima narratione ea tantum complexum, quae ex tantis illis, quae praeter omnem spem euenerant, audierat: Diuino interim spiritu rem omnem ita ordinante & administrante, ut omnibus palam constaret, de resurrectionis miraculo, ceterisque omnibus fidei mysteriis simpliciter, omni prorsus curiositate anxique disputatione seclusa, scripsisse & docuisset. Illud ipsum tamen ea sapientia & cautione, ut nunquam vere pugnancia praedicauerint, aut literis mandauerint.

LAUS DEO.

SANCTVS

TITVS BOSTRORVM EPISCOPVS IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIUM, secundum Lucam.

In ter Euangelistas, solus Lucas exordio vsus.

VONIAM quidem multi, &c. Ceteri Euangelistae ab ipsis statim rebus initium faciunt. Lucas vero, tanquam grandia quaedam expositurus breui exordio praemisso, rem aggreditur; ait autem:

Quoniam quidem multi conati sunt, &c. *επεχειρησαν,* hoc est, tentarunt, adorti, vel aggressi sunt. Indicat hac voce Euangelista, fuisse, qui diuinae gratiae praesidio destituti, ad texendam Euangelij historiam sese contulerant. Matthaeus enim non tentauit; sed caelesti spiritu afflatus, conscripsit. Idem statuas de Marco, Ioanne, & Luca. Porro Euangelium, quod inscribitur secundum Aegyptios; tum illud rursus, quod duodecim Apostolorum titulum praeseferat, hoc ab iis prodiit, qui Euangelium scribere conati sunt. Feruntur permulta alia Euangelia; verum Ecclesia ex omnibus quatuor duntaxat recipit.

Quid sit conari Euangelium scribere,

Euangelium secundum Aegyptios & duodecim Apostolos apocryphum. Ecclesia quatuor tantum Euangelia recipit.

Non est certum omnino mulieres, quae orto sole ad monumentum venerunt fuisse Magdalenam, Mariam Iacobi & Salome.

Cap. 14.

ne verbu non exierit non tantum schemate, sed vere eunem su cap. Lucas Euangelium ab Apostolis edoctus. Explicat his quod de incerta relatione, & humana fide, cui falsum subesse potest, paulo ante dixerat. Apostolis duplicino nunc verbi mini- str.

Quae gratia acciperet ea gratia imperant apostoli. coperant Euangelij doctrina silentio pretere non est tutum. 2. Cor. 8. Theophilus & ceteri & nomine Theophilus.

Rerum περιληφοποιημένων, hoc est, certò comperatarum. Significat hoc verbo ea literis se commissurum, non quae incerta aliorum relatione didicerat, aut sola humana fide acceperat, sed quae exploratè nòrat, perfectèque reipsa assecutus fuerat.

Rerum, appositè hoc; neque enim Dominus Iesus imaginaria, ut haereticis nugari lubet; sed vera naturalique carne indutus, in mundum hunc venit. Nam, ut ipse veritas est, ita quaecunque patrauit, aut pertulit, verè patrauit & pertulit.

Qui ab initio, &c. Hoc addit, quò fidem scriptorem se probet: sensus enim est; quae scribo, ea ab illis non accepi, qui intermedio tempore consecuti sunt; neque ab illis etiam, qui post res perfectas vocati sunt: sed ab illis, qui ab initio rerum gestarum spectatores, verbique ministri fuerunt. Allegat autem testes omni exceptione maiores, quò historiae Evangelicae, quam conscribit, robur & auctoritatem comparet: per rerum autem spectatores, verbique ministros sanctos Apostolos designat.

Qui ministri fuerunt του λόγου, hoc est, verbu, vel doctrinae, quam verbum tradebat. Recipit namque hic locus vtramque expositionem: nam & doctrinae; quam Seruator profeminauerat, subseruierunt: & ipsi rursus verbo familiare obsequium praestiterunt.

Sicut tradiderunt. Per hoc omnem ab Apostolis inuidiam submouet. Significat his eam: Quod gratis illi acceperant, hoc gratis nobis tradiderunt.

Visum est & mihi assecuto omnia a principio diligenter, &c. Quae dicit, huc tendunt; Posteaquam omnia, quae iam inde ab exordio acciderunt, accuratè percipi, forsitan periculi expers non forem, si tanti ponderis res silentio premerem. Scripturus sum autem non quae obiter tantum audiui; sed quae exploratè noui, quaeque ordine & exactè, a primo initio consecutus sum. Commendat autem beati Lucae diligentiam ipse etiam Apostolus; scribit enim: *Misimus cum illo fratrem nostrum, cuius latus est in Euangelio.*

Optime Theophile. Virum fidelem, cui praesens hoc Euangelium nuncupat, Theophilum appellat; vel quòd hoc illi nominis esset, vel certè, quia religioni

Tom. I.

& pietati comprimis deditus erat.

Ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritate. Quae Theophilus auribus autè hauserat, ea nunc Lucas literis consignata hic illi offert, quò nimirum frequenti illorum lectione, in fide instructior, constantiorque euadat.

CAPVT I.

IN diebus Herodis Regis, &c. Meminit Herodis Regis, ne quem tempus, quo gesta sunt quae hic narrantur, lateat. Appellat autem illum Iudaeorum Regem, quia ea literis mandat, quae apud Iudaeos contingerant.

Sacerdos quidam nomine Zacharias. Ioannis praecursoris parentem nominat, quò Euangelij historiam ab ipso exordians, sensimque ad Iesum Christum Dominum nostrum eandem deducens, nihil ex iis, quae postea consecuta sunt, praetermissum ostendat: consentaneè vtrique ad illud, quod in exordio promiserat. Quin ob hoc quoque a Ioanne, eiusdemque patre narrandi initium facit, quo dum praecursorè iustis encomiis ornatum in medium adducit, ad eius patefactionem viam paulatim munit, quam ille praedicabat.

De vice Abia. Insinuant haec, duos extitisse Sacerdotes, qui alternis sacerdotio fungebantur, Zachariam nimirum & Abiam. Quia ergo vterque ordine suo sacrum ministerium obibat, secundum Abiam facris operabatur Zacharias. Nemo autem ex voce *εφημερας,* qua Euangelista hic vtitur, inferat, alternis tantum diebus facris in templo operam dedisse; non enim ad vnum tantum diem singuli in officio erant, sed ad integram hebdomadam.

Et vxor illius de filiabus Aaron. Cum Zachariam vtriusque legitimum Sacerdotem extitisse ostendere vellet, vxorem illius e filiabus Aaron ortum dixisse asserit.

Erant autem iusti ambo ante Deum. Iustum esse ante Deum, id demum solidè perfectèque laudis est: solus namque Deus est, qui hominum corda exactè perspecta habet. Etenim secundum externam faciem, multi coram hominibus habentur iusti, qui tamen propter latens in pectore venenum non sunt cuiusmodi.

Incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus domini sine querela. Cur in omnibus domini praecipis & caeremoniis *εμμεπτες,* hoc est, inculpatos incessisse additur? Quò hinc cognoscatur, nullum profusum fastum, aut inanis gloriae studium, aut aliud quodecunque istiusmodi vitium in animo fouisse.

Et non erat illis filius. Quia vero Euangelistae in animo erat, admirabilem domini ortum orbi patefacere; simulque cum, qui nostri causa in medium prodibat, naturae opificem esse ostendere, praemittit sterilis mulieris partum; subdit enim: *Et non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis.*

Apparuit autem illi Angelus. Quandoquidem cum Deus, & Dei Angelus non apparent promiscuo omnibus; sed iis, qui puro castoque sunt animo, cuiusmodi erat Zacharias; ea propter is Angelum

Duplici causa a Ioanne Baptista ac Zachariae Lucae. Iustitiam velistat orditur. Pr. habitus loquatur qui Zachariam hunc de familia posterorum Abia extitisse asserunt. Quamquam qui illum Abiae sunt nulli, aut in sacerdotio collegam fuisse contentur ut hic auctor. Zacharias vtriusque legitimus Sacerdos. Ante Deum iustum esse, id demum solidè laudis est. Non omnes iusti, qui apud homines iusti habentur. Quo sensu Zacharias & Elizabeth vixit. Iustitia & Deo inuicem patet & sine querela. Cer virgineo partu, sterili partus praemittitur. Deus & Angelus ris castitibus si mliatus pparet.

zz iij

domini coram cernere promeruit.

Stans a dextris altaris incensi. Non citra causam altaris incensi vocat; siquidem extabat alia ara aere tecta, in qua alia dona & sacrificia offerebantur.

Et Zacharias turbatus est, videns; & timor inruit super eum. Cur turbatus? quia homo earum virium non est, vt eiusmodi peregrinum inusitatumque visum, citra vllam commotionem ferre valeat. Interim Angelus ab ea animi consternatione, eiusmodi oratione illum abducit: Ne timeas Zacharia. Hac enim voce animo turbatum ab alienatum ad se reuocat, & recreat.

Ne timeas Zacharia. Quomodo, inquis, Angelus Zachariae pro populo intercedente, proque peccatis illius deum deprecante, & veniam conferuis suis deposcente, dicit; Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua? videri haec enim possunt parum inter se cohaerere. In exaudita autem orationis argumentum, filium nomine Ioannem ex Elizabeth ipsi nasciturum subdit. Aptè cohaerent omnia: quia enim pro peccatis populi deprecabatur, procreaturus erat autem filium, qui sublata voce: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, clamaturus erat, conuenienter dixit: Exaudita est deprecatio tua; & vxor tua Elizabeth pariet tibi filium.

Et magnus coram domino. Per haec singularem animae Ioannis excellentiam & sanctimoniam designat. Caeterum vt de parentibus illius; Et erant iusti ambo coram Deo, ante dixerat; ita hic Ioannem magnum coram domino fore pronunciat.

Vinum & siceram non bibit. Siceram nomine id omne denotari solet, quod licet ex vite natum non sit, inebriandi tamen vi pollet.

Et spiritu sancto repletur. Ioannes intra matris vterum adhuc haerens, Spiritu sancto repletus est, quando nimirum ad salutationem, & accessum matris domini ad Elizabeth, praegaudio in vtero materno exultabat.

Et multos filiorum Israel conuertet. Secundum Angeli praedicationem, Ioannes quidem multos filiorum Israel ad Dominum deum ipsorum conuertit: Dominus autem noster Iesus Christus, omnibus veritatis lucem proposuit; hoc enim proprium illius munus erat.

Et ipse praecedet ante illum in spiritu & virtute Eliae. Sensus est: Quemadmodum Elias secundum Christum aduentum praebit, iuxta illud prophetam: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies domini magnus & horribilis: ita Ioannes primi illius aduentus praecursor erit.

In spiritu & virtute. In Spiritu quidem; nam vt sancti Spiritus gratia Eliam afflarat, ita Ioannem quoque: In virtute vero, quia in demandati muneris & ministerij excellentia, ambo pares extitere.

Vt conuertat corda patrum in filios. Quorsum, inquis, haec tendit oratio? Iudaici populi filij erant sancti Apostoli: nam secundum sanguinis cognationem ortum ex illo ducebant. Praedicat ergo Ioannes ministerium eiusmodi fore, vt Iudaeorum corda, ad Apostolorum doctrinam conuertat. Qui enim Christo Domino tam illustre testimonium perhibeat, is, vt Apostoli illum, taquam idoneum magistrum, in cuius fidem & disciplinam sese traderent, vltro affectarentur, sua illa praecleara testificatione efficiebat.

Et incredulos ad prudentiam iustorum. Hoc est, Iudaeos, qui initio fidei expertes erant, ad Apostolos, in quibus iustorum prudentia lucebat.

Parare domino plebem perfectam. Hoc est, vt populum Christo Domino, priusquam orbi se manifestet, reddat instructum, fideiq; capeffenda aptum: Siquidem admirabilia illa, quae de Seruatore palam annunciabat, populi animos ad illius susceptionem excitabant, & praeparabant.

Vnde hoc sciam? Qua vero Zacharias fide vacillans, aiebat: Vnde hoc sciam? propterea surditate, loquendi que facultate mulctatus est.

Ego sum Gabriel, &c. Quod Angelus pro responso adfert, eiusmodi est: Quandoquidem Angelo, qui Deo assistit, fidem non habes; neque deo, qui illum misit, credis; magisque rei difficultatem, quam dicentis virtutem considerans, vocem edidisti plane incredulam; propterea voce tatisper orbabere, donec re iam expleta, & tuam in credendo tarditatem, & Dei rursum agnoscas potentiam.

Et erat plebs. Morae silentijque causam, quam populus discere auebat, Zacharias nutibus indicat: Siquidem huc spectat, quod Euangelista dicit: & ipse erat inuens illis & permansit mutus.

Post hos autem dies concepit Elizabeth, & occultabat se mensibus quinque. Quandoquidem Elizabeth mulier erat pudica, & grauis, ea propter rubore quodammodo suffundebatur, quod in senectute foetum concepisset.

Respexit auferre opprobrium meum inter homines. Hoc ideo dicit: quia aetate illa probrosus erat apud homines, sterilem esse, liberitque carere: sicut e diuerso honorificum, publicoque praconio dignum, numerosam procreasse sobolem.

Mense autem sexto. Nimirum post Ioannem in vtero conceptum.

Missus est Angelus Gabriel ad virginem desponsatam, &c. Sacratissimam Deiparamque dominam nostram viro, de familia dauidis, desponsatam asserit Euangelista: per hoc vtique indicare volens, ex eodem illo Dauidis genere, vnde Ioseph, qui illam duxerat, ortum trahebat, ipsam quoque inculpatissimam virginem fluxisse. Nam secundum legis praescriptum alienae tribus mulierem matrimonio sibi iungere fas non erat.

Aue gratia plena. Quandoquidem Deus ad Euam dixerat: In dolore paries filios, propterea Angelus gaudium, per quod dolor olim decretus soluitur virginis denunciat; Aue, inquit, gratia plena.

Dominus tecum. Quod dicit, huc tendit; ne existimes virgo, me absolum, aut mollem aliquem sermonem ad te deferre, cuiusmodi ad innuptas puellas iuuenes nonnunquam solent; diuinus est enim, quem adfero: quippe cum hoc ipso, quod dominum tecum esse asseram, oblata salutationi Dei memoriam admisceam.

Ne timeas Maria. Quia vero fieri vix poterat, vt conturbata accuratè ad ea, quae Angelus dicturus erat, attenderet; quo ab omni animi commotione iam libera, diuinum responsum sedatè excipiat, propterea Gabriel in ipso statim orationis vestibulo omnem illi metum adimit, dicens: ne timeas Maria, &c.

Inuenisti enim gratiam apud Deum. Quod Angelus ait, inuenisti gratiam, &c. Hoc illis cum aliis multis commune

Duplex in Hierosolymitano templo ara. In aspectu Angelorum conspectus sua natura hominem exercebat.

Ioan. 2.

Quid siceram nomine com muniter accipitur. Ioannes in vtero adhuc haerens, Spiritu sancto repletus est.

Christus Dominus omnibus veritatis lucem proposuit.

Malach. 4. Ioannes & Filias Christi praecursor.

Quo sensu Ioannes in virtute & spiritu Eliae Christi praefuisse dicitur. Filij Iudaeorum Apostoli.

In Apostolis iustorum prudentia inerat.

Ioannis oratio populum Iudaicum ad Christi susceptionem praeparabat.

Surdum fuisse ex eo constat, quod noui bus cum illo agebant.

Zacharias populum nutu alloquitur.

Cur Elizabeth occultavit se mensibus quinque.

Probrosa apud Iudaeos stetit.

Cuiusmodi Thronus Christi.

Maria & Ioseph eiusdem generis & tribus.

In omne aeuum regnate, solus Dei proprius.

Quo sensu virgo interroget quomodo fiet.

Metus attentionem impedit.

Habere gratiam, virgini cum multis commune erat concipere autè & parere Deum, illius proprium. commune erat; siquidem multi alij ante ipsam, gratiam apud Deum inuenerunt: at verò, quod subiungit; nempe, ecce concipies in utero, & paries filium &c: sed factae promissionis proprium. Dicit hoc autem, quò Dominum nostrum non aliunde, quàm ex ipsomet virginis vtero, carnis nostrae substantiam suscepisse, planum faciat.

Et vocabis nomen eius Iesum. Meritò Iesus appellatus est, quia salutis nostrae causa in hunc mundum ingressus est. Quandoquidem nomen hoc Iesus in graecam linguam translatum, θεου σωτηριαν, xpi iaciv hoc est, Dei salutem & sanitatem sonat.

Hic erit magnus. Non quidem vt Ioannes, sed vt dominus, & orbis conditor: hoc enim denotat, quod mox subditur; & filius altissimi vocabitur. At quorsum, inquis, dicit, filius altissimi vocabitur, cum re-ctius dictum oportuerit filius altissimi est; vt qui ante omnia secula, ex Deo & patre genitus sit? Respon- sio esset, vt filius, cum verus alioqui natura sua Deus esset, propter adiunctam humanam naturam muneris loco accepit nomen, quod est super omne nomen (est enim & appellatur Deus.) Rursum vt idem ille, cum vniuersae creaturae opifex & conditor foret, ratione humanae naturae ex liberali patris donatione recepit gentes in haereditatem: Postula- me, ait per prophetam, & dabo tibi gentes haereditatem: ita cum natura sua verus Dei Filius esset, ante omnia secula ex paterna substantia ortus, propter, sus- ceptam humanitatem appellatus est altissimi Fi- lius.

Et dabit illi dominus Deus sedem David patris eius. Et hoc quoque ad vrbi ceconomiam, carnisque susceptionem spectat; per sedem autem hoc loco, non sen- sibilem aliquem, aut caducum, vel interitui obnoxium thronum designat; sed immortalem, & tale omni- no, qui Solis instar radios suos per vniuersum ter- rarum orbem diffundat, animasque mente & ra- tione praeditas diuinæ doctrinae luce illustret.

Et regnabit in domo Iacob. Per domum Iacob non Iudaeorum tantum gentem significat; sed omnes omnino homines, qui per Seruatoris nostri gratiam, ex omnibus gentibus, & nationibus San-ctorum adoptione potiuntur.

Et regni eius non erit finis. Obtinere regnum in omne aeuum, & in nullum conuenit, nisi in solum conditorè vniuersorumque Deum & dominum. Qui itaque salutis nostrae causa homo fieri dignatus est is solus aeternus Rex est.

Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Sacratissima virgo, Deique parens Maria, non quasi, incre- dula: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? interrogat: verum vt sapiens, rei, quae denuntia- batur, modum & rationem discere desiderat; ne- que enim antè eiusmodi quippiam, nempe vt virgo pareret, virgo factum fuerat; neque in posterum vnquam futurum erat. Quare Angelus quaesitum in bona partem accepit, modumque his verbis exponit.

Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. At quomodo Christus, qui, Apostolo teste, Dei virtus est, superueniet? Sanè tu vim coe- litus allabentem non cernes, interim mysterium illud, quod sub sensum non venit, fabrè effectum da- bit. Et virtus altissimi obumbrabit tibi. Hoc est, vnde-

Per domum Iacob designatur omnes iusti.

In omne aeuum regnate, solus Dei proprius.

Quo sensu virgo interroget quomodo fiet.

1. Corin. 2.

quaque circumdabit te, induet te, circumvallabit te, complectetur te. Obseruare hic autem licet, quomodo dum spiritum sanctum, virtutemque & altissimum nominat, totam sacratissimam Trinitatem virgini patefaciat. Quod Zachariae haesitanti Angelus non ignouerit, non est mirum: habebatis enim aliarum sterilium mulierum, quae ante illius aetatem pepererant, ex diuinis scripturis exemplum non vnum, virgo autem nullum penitus.

Ideo quod nascetur ex te. Non dicit Angelus ad virginem, quod natum est, simpliciter; ne quis corpus, quod ex ea prodiit, aliunde petitum existimet; sed addit ex te; quò nimirum, quò nascetur, secundum naturam ortum ex illa ducere, adeoque natura- lem illius foetum esse, certò persuadeat.

Quod nascetur ex te sanctum. Non ob id sanctum vocabitur, quò filium Dei intra se habiturum; aut sanctimoniam aliunde accepturum sit; sed quia vnus ille, qui hominis, natura sua Dei quoque fi- lius existit.

Ecce Elizabeth cognata tua. Angelus sacratissime virginis cognatam vocat Elizabeth: siue quò eodem generis auctore Iacob descenderint ambae: siue quò Aaron, qui è familia & tribu Leui ortum trahebat, lege nec dum promulgata, Elizabeth filiam Aminadab, sororem autem Naafon, qui è tri- bu Iudae genus ducebat, vxorem acceperat. Quo tempore stirps regia Iudae ex qua fluxit sacratissima virgo, cum sacerdotali stemmate, Leui ex qua erat Elizabeth, coniuncta est. Admirabili autem sa- pientissimaque sacrosancti Spiritus gratia, & pro- uidentia facta est, vt haec quoque Zachariae coiu- x per inde atque Aaronis, Elizabeth appellaretur? quò nimirum per nominum cognationem, hanc generis propinquitatem, ex prima illa Elizabeth prouenisse liquidò discamus.

Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Haec sacratissimae virginis oratio huc tendit. In tabula sum, quamuis scripturam excipere idonea: scribat in me Scriba ille, quòdcunque visum fuerit; faciat de me vniuersorum Dominus, quicquid li- buerit.

Et discessit ab illa Angelus. Consensu fideique confessione à sacrosancta Virgine impetrata, Angelus discessit ab ea. Quin ipsa quoque sanctissima Virgo, earum rerum, quae ab Angelo didicerat, euentum cognoscere auida, statim ad montana, vbi Zacha- rias sedes habebat, ad Elizabeth se contulit.

Et factum est, vt audiuit &c. Quod nulli propheta- rum antè, hoc Ioanni vsu venit in causa autem erat vicinus Christi aduentus; hunc enim ille proxime antecedeat. Quare non prius quoque repletus est Spiritu sancto, quam ea quae Christum Domi- num vtero gestabat, illi se adiunxisset. Repletus autem exultauit; gratiaque, quam acceperat, matrem participem fecit. Elizabeth autem propter infantem, quem intra viscera gestabat, Spiritu afflata, eiusmodi prophetica verba detonuit: Benedi- cta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Nulla enim mulier tantam vnquam consecuta est gratiam, neque consequetur vnquam, quantam mater Domini.

Et benedictus fructus ventris tui. Ad promissionem Dauidi factam alludens, Christum Dominum ventris

Angelus paucis verbis trinitatis mysterium virginis aperit.

Christum naturae virginis filium esse, ex Euangelij phrasibus manifestum.

Quomodo Christus ut diciturque sanctus. Idè onni- no Christus Dei & hominis filius. Elizabeth duplici nomine vir- ginis cog- nata.

Zachariae & Aaronis coniuges cognomi- nes.

Cur virgo post salutationem Angelicam montana petat.

Quod Ioan- ni, hoc nul- li propheta- rum antè su- venit.

Ioannes acceptam gratiam cum ma- tre commu- nicat.

Nulla ex omnibus mulieribus virginima tri gratie magnitudi- dine par.

fructum appellat; scriptum extabat enim: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Appositè autè Elizabeth Christum Iesum vteri virginis fructum vocat; quandoquidem non prodiit ille ex viro, sed ex sola sacrosancta virgine Maria: Et si istud non absq; peculiari Spiritus sancti allapsu, altissimiq; quæ illà obumbraverat, virtute. Nam qui à parentibus profeminantur, illorum fructus sunt, & nominantur. Quam obrem tam ipsa sacratissima Deipara, quam eiusdem aui, & atavi, quod ex viris orti essent, Dauidici ventris fructus appellantur, iuxta illud, quod modò citatum est. *De fructu ventris tui &c.*

Matth. 13. Elizabeth, duplici de causa christum vteri virginis fructum vocat.

Matth. 3.

Virgo mater illius miraculo subseruit.

Genes. 12. 18.

Maria in dei matre ob generis spei dore nequaquam electa.

Omnes fidelium o-mnium generationes, Virgine matre fecit beatam; pradicat. Virgine partus nature fines excedit.

Deo nullius rei iam poluz cota tu pollui potest.

Et unde hoc mihi, ut veniat &c. Cuiusmodi verba suo postea tempore depropturus erat Ioannes, eiusmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elizabeth, ut ille enim indignum se pronuntiabat, qui Christo proximè assisteret; ita hæc quoque Deiparæ virginis presentia indignam se pronunciat. Unde, ait, *hoc mihi &c.* Quasi dicat; quo excellenti opere promerita sum, ut mater Domini mei veniat ad me? Vocat autem illam matrem, cum vterum adhuc gestaret, partus tempus prophetica voce antecertens. Prædicat verò eam beatam; ut quæ certò ea affectum fortitura crediderit, quæ ipsi à Domino prædicta fuerant.

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum &c. Cui sacrosancta Virgo dicit: Magnificat anima mea Dominum, se ipsam laudis hostiam sese offerre ostendit, idque ex debito; sensus enim est: Quam illustre & magnum est mysterium & miraculum, cui subseruio tamen cum magnificare obligor, quæ admirabilia in me & per me operatur; Atque ideo Spiritus meus in Deo salutari meo exultat, ingentique gaudio perfusus, in eodem sese oblectat. Et enim qui mundo salutè per me largitur, is & Deus meus, & Seruator meus est. Spiritus autem & anima, pro eodem hoc loco usurpatur.

Quia respexit humilitatem ancilla sua. Ille, inquit, est, qui me respexit; ego enim cum humilis, abiecteque conditionis essem, tantòque beneficio me planè indignum censerem, nihil prorsus eiusmodi expectabam. Ast nunc inexplicabile illud incarnationis Sacramentum expletum reddens è terra subuehor in cælum

Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quasi dicat, non tu sola Elizabeth post hac me fœlicem fortunatamque prædicabis; sed omnes omnino fidelium omnium generationes.

Quia fecit michi magna. Admirabilia, ait, per me operatus est potens ille; nam cum virgo essem, præpotenti illius voluntate nature fines supergressa, concepi: nulliusque viri commercio vsa, digna effecta sum, quæ non cuiusvis promiscuè, sed vnigeniti Filij Dei mater fierem.

Qui potens est. Hoc addit, ne quis tanto huic mysterio fidem detrahat. Quæ enim dicit, huc spectat: nemo, si Virgo concepi, miretur; nam qui hoc operatus est omnipotens DEVS est.

Et sanctum nomen eius. Per hoc, quod nomen illius sanctum vocat; vniuersorum conditorem, nihil ex eo, quod mulierem contingat, labis contrahe re significat.

Et misericordia eius à progenie in progeniem. Hoc ideo dicit, quia non alia de causa in Virginis vtero conce-

ptus, homòque factus est quàm vt suam in omnes generationum generationes misericordiam diffunderet.

Timentibus eum. Opportunè hoc additur; nam qui modis omnibus indigni sunt; cuiusmodi inter cæteros sunt, qui infidelitate obstinatè persistunt, illi misericordiam non consequuntur. Consequuntur autem hi soli illam, qui veritate agnita, ad fidem vitæque emendationis frugem ex animo sese conuertunt.

Fecit potentiam in brachio suo. Siquidem opus hoc non hominis, sed manus illius opus est. Patris namque brachium est Filius, iuxta illud: liberaisti in brachio tuo, populum tuum: Per hunc igitur contra spirituales hostes, qui iam olim in genus nostrum Tyrannidem exercebant, victoriam obtinuit triumphumque erexit.

Dispersit superbos mente cordis sui. Horum eorundem, inquit, spiritualium superbiorumque hostium corda, hoc est, consilia, & machinationes, quas aduersum nos moliebantur, dispersit; castasque penitus & inefficaces reddidit.

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Eosdè illos, qui sub aspectum non cadunt, aduersarios, potens appellat; quos itidem, tametsi validos, è cœlo in terram deturbauit; & exaltauit humiles, hoc est, eos, qui submissò animo sub potenti Dei manu seipsos submiserunt; impertiens ipsis *virtutem & potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici.*

Esurientes impleuit bonis. Hoc est, fideles ex gentibus ad fidem conuersos; qui magna diuinorum eloquiorum, cœlestisque doctrinæ fame tenebantur, noui Testamenti opibus exatiati.

Et diuites. Hoc est, Iudæos, qui lege ditati, prophetarumque oraculis saginati erant, dimisit inanes, omnique spiritu, & virtutum fructu vacuos. Cur ita? quia Deum & Dominum nostrum Iesum Christum, quem Lex & Prophetæ venturum prædixerant, recipere noluerunt.

Suscipit Israel puerum suum. Hoc ad carnalem Israël referri potest; siquidem multæ myriades ex ipsis in Christum crediderunt, credentesque salutem consecuti sunt. Potest rursus ad spiritalem, hoc est, ad eos, qui internis mentis oculis Deum cernunt (hoc enim sonat vox Israël) cuiusmodi sunt, qui ex gentibus ad Christum conuersi sunt, haud incommodè accommodari.

Recordatus misericordie sue: Sicut locutus est ad patres nostros &c. Hoc ideo dicit: Quia non Abrahamo promiserat, nempe: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ: iam tandem ad finem deductum erat.*

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Hoc est tantisper, dum tempus partus Elizabethis appeteret: nam si mense sexto à conceptione Ioannis, Missus est Angelus Gabriel ad sacrosanctam Virginem, ipsaque ad cognatam suam Elizabeth profecta, tribus mensibus hæsit cum illa, liquidum euadit, cum sacratissima Virgo domum rediit, parturitionis illius tempus iam tum expletum fuisse. Rediit autem, quia circa Elizabethis partum, magna hominum multitudo ad Zachariæ aedes confluxura erat: Virgo autem sanctissima virgineo quodam pudore tenta, hominum conspectum de-

Solius dei misericordia, incarnationis Filij Dei causa extitit.

Nō omnes Dei misericordia potuitur.

Cœlestis Patris brachium Filius.

Superborum damnum consilia & machinationes de per Filij sui incarnationem dissipauit.

Diabolus tamen potens, è cœlo nihilo fecit deus deturbatur. Luc. 10.

Gentes esurientes impleat bonis.

quidnam diuites illi, quos Deus dimisit inanes.

Duplex est Israël, secundum carnem, & secundum spiritum.

Genes. 12. 18. Galat. 3.

Maria mansit apud Elizabeth vsque ad tempus partus.

cur Maria redierit domū ante Elizabethis partum.

Non vna causa, cur maria diu hæsere, apud Elizabeth & Zachariã.

Curnomè post circūcisionem omnimoda imponeretur.

Elizabeth Spiritu facta mota in infantis Ioannis nomè indit.

Zacharia quod nutu nequibat, scripro indicat.

Ioannes gratiam loquitur.

Quid poterint signa quæ circa Ioannis ortum acciderunt.

Christus non omnes efficaciter visitauit.

Cornu in scripturis bisariam vitupatur & vitæque notio cõuenit in Chriſtum.

clinabat. Cur tot mensibus isthic mansit? forsitan vt admirandæ rei euentum spectaret: Tum etiam, quòd eiusdem rei magnitudine attonita, quidque factò opus non satis gnara de iis, quæ ad se attinebant, concilium capere vellet.

Elizabeth impletum est tempus pariendi. Obseruatione dignum est, num in tota veteri & noua Scriptura, de peccatoris ortu vsquam dictum comperiat *et impletum est tempus pariendi*; Arbitror equidem non facile quempiam illud scriptum inuenturum, nisi vbi is, qui nascitur, iustus nominatur. Quia ergo istud hic locum habet, rectè Euangelista ait: *Elizabeth impletum est tempus pariendi.*

Et factum est octaua die, &c. Cur lege sancitum erat, ne vlli omnino infanti, ante susceptam circumcisionem, nomen imponeretur? Quia par erat, vt per signaculum, quod Deus præceperat, hoc est per circūcisionem primò omnium in Dei populum censerentur, ac tum demum humano nomine insignirentur.

Et respondens mater eius, dixit: nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Mon temerè Christi prodromum Ioannis nomine appellandum censuit Elizabeth; sed tanquam vates spiritus sancti afflatu mota; neque enim illa illorum conscia erat, quæ Zacharias per oraculum acceperat. Quomodo enim maritus hæc illud indicasset, qui fari omnino non valebat?

Et postulans pugilarem scripsit. Zacharias postularis pugilaribus, nomè, quod infanti inderetur, scripsit siquidem nutibus illud exprimere nequaquam poterat, quomodo enim id potuisset?

Et mirati sunt vniuersi. Stupor hic inde oriebatur, quia animaduertebant Zachariam & Elizabetham de Ioannis appellatione, quæ noua alioqui & inusitata in illorum cognatione erat; inter se conspirare. Sonat autem Ioannes idem, quod Dei gratia. Ea propter vbi primùm nomen hoc exarauit, statim diuinæ gratiæ beneficio apertum est os eius, & locutus est benedicens Deum, multaque, vt infra patet, cum de Christo iam tum presente; tum de Ioanne quoque futura prædicens.

Et factus est timor super omnes vicinos eorum. Ob hoc in omnes, qui circum circa habitabāt, timor irruit; quia contentanum erat, vt quemadmodum vniuersus populus de Zachariæ silentio obstupuit; ita de restituta ipsi fandi facultate vicissim admiraretur adeoque vt omnes, propter duo hæc miracula, magnum quiddam de puero animo conciperent. Portendebant autem omnia hæc Ioannem testem cum primis idoneum fore, qui Christo testimonium perhiberet. Zacharias porrò in Dei laudem ingressus, ipsum plebem suam visitasse asserit: canit autem in hunc modum:

Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitauit &c. Quos visitauit? Eos vtique, qui in Christum crediderunt. Hi namque ea visitatione digni effecti sunt; quippe qui diuinam visitationem efficacem in se extitisse, palàm ostenderint.

Et erexit cornu salutis &c. Cornu in sacris literis, modò pro regno; modò pro robore, vel potentia usurpatur: vtrumque autem in Christum, qui ex familia Dauidis originem ducit, appositè quadrat. Ipse enim est Rex regum, iunctaque patris virtus, qui omnes aduersarios nostros in triumphum egit.

Sicut locutus est per os Sanctorum. Hoc est secundum sanctorum vatum prædictionem. Vniuersi namque prophete Christi mysterium denunciarunt.

Salutem ex inimicis nostris. Ipse idem vis illa est, quæ liberauit nos ex inimicis nostris, & è manu omnium, qui oderunt nos. Liberauit nos autem, non de aspectabilibus hostibus, sed de iis, qui sub aspectum non veniunt.

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris. Per hæc insinuatur, misericordiamque nobis exhibitam, in Abrahamum, cæterosque patres aliqua etiam ratione exundasse. Etenim beneficiorum quæ Dominus in nos contulit, sensum capientes, ipsi quoque communis lætitiæ participes quodammodo efficiuntur.

Memorari testamenti sui sancti. Testamentum seu fœdus, de quo hoc loco sermo, illud est, quod pepigit cum Abrahamo, dicens: *Et benedicentur in semine tuo omnes gētes terræ.*

Iusurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum. Hæc eodè tendunt, dixerat enim Deus ad illum: *Benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.* Multiplicatum est enim semen Abraham, cum ipse etiam gentium populus, per fidè ad Christum conuersus, censeatur in illius semine.

Vi sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati &c. Quandoquidem contingit non rarò, vt aliqui de hostium manibus eripiantur, id tamen non absque timore: propterea id nobis se præstiturum asserit, vt metus omnis expertes, ab hostili manu in libertatem vindicemur. Etenim Christi aduentus efficit vt formidine vacui, ex inimicorum potestate eriperemur. Neque enim vllum hostilium insidiarum sensum cepimus; ex templo enim & quasi præter omnem spem nos à vi illorum ereptos, in sortem & partem suam transtulit. Ea propter & nos vicissim illi, in omni sanctitate & iustitia seruire debemus. Hoc autem fit, dum vniuersa illius præcepta, nō ad exiguum aliquod temporis spacium tantum, sed omnibus diebus vitæ nostræ sanctè religioseque explemus.

Et tu puer propheta altissimi vocaberis. Quorsum Zacharias infantem, tanquam eum, qui ritè iam audiatur, auditaque perfectè intelligat, affatur, dicens: *tu puer, &c.* An non, obsecro, superuacuum erat puero rationis vsu adhuc destituto, istiusmodi occinere nequaquam. Statuere enim licet, vt Ioannes admirabilem habuit ortum, (Nam & Archangelus illum prædixit; & ipse rursus, quando sacrosancta virgo ad salutandam Elizabeth venit communes nature terminos supergressus, in vtero materno spiritu exultauit) ita admirabiliter, præterque communem rerum ordinem, iam tum plenum rationis, sensuumque vsu sortitum fuisse. Tempestiuus ob id quoque presenti illi vaticinatus est pater, dicens, *tu puer propheta altissimi vocaberis; præbis enim ante faciem Domini, parare vias eius;* qui futurorum præcius, tanquam Propheta, illum paulò post à se in desertum concessurum intelligebat; id quod ipse etiam Euangelista nō prorsus dissimulat, ait enim: *Et erat puer in deserto vsque in diem ostensionis suæ ad Israël.*

Ad dandam scientiam salutis plebi eius. Salutis notitia, quam hominibus datum iri asserit, est cognitio

Prophete omnes de Christo vaticinati

Christus liberauit nos ab hostibus, qui sub seculum non cadunt. Clementibus exhibitam, in Abrahamum, cæterosque patres aliqua etiam ratione exundasse. Etenim beneficiorum quæ Dominus in nos contulit, sensum capientes, ipsi quoque communis lætitiæ participes quodammodo efficiuntur.

Cuiusmodi fœdus Deus cum Abrahamo pepigit. Genes. 12.

Gen. 12. 18

Quomodo semen Abrahami multiplicatum.

Non omnis citra timorem ab hoste liberatur.

Qui christus tra timorem ab hoste nos vindicabit.

quonia n-tur illi, qui Deo seruauit in sanctitate.

Ioannis ortus admira-bilis.

Ioanes rationis vsu de natus, ante ortu ex vtero.

zacharias per spiritum intelligit, Ioannes adhuc puerum in deserto cõcedit.

Sciētia facta in christū.

Christi notitia parit peccatorum remissionē.

Per Dei misericordiam salutem colēti sumus. Solei Dei misericordia in causa fuit, ut sol iustitiae nos in uiferet. Tenebrae ignorantiam, umbra mortis peccatum deliquit. Mors est peccato magnam affinitatē habet.

Doctrina Christi aperit uiam ad pacem. Ut corpore, ita uirtute crescebat loānes. Cur Ioānes uixerit in deserto. Improbi & scelerati mundi nomine designantur.

Cur circa Christum uirtutū uirtutū edictum exierit.

Occasione Augustini dicitur Maria in Bethleem concepit. Mich. 5. Math. 2.

Christi. Hæc vna enim est, quæ omnibus cum Iudæis, tum etiam Græcis; dummodo tamen ita comparati sint, ut salutem agnoscere uelint, salutem impetrant.

In remissionem peccatorum eorum. His explanatur modus, quo Christi notitia parit salutem; quia nimirum operatur peccatorum remissionem. Deus namque per hoc medium suam mortalium generi præstare uoluit misericordiam.

Per viscera misericordiae Dei nostri. Verè per viscera misericordiae Dei nostri, misericordiam consecuti sumus, quia non per opera, quæ fecimus nos.

In quibus nos uisitauit Oriens ex alto. Sensus est: non nostra merita; sed illa ipsa cœlestis patris viscera in causa fuere, ut Sol ille iustitiae, qui oritur ex alto, nempe è cœlo, hoc est, uirgenitus Dei Filius Deus noster clementer nos inuifere dignaretur.

Illuminare his, qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Per tenebras ignorantiam; per mortis umbram, peccatum designat; eò quod mors hæc, utpote æterna, sub sensum non cadat. Habet autem peccatum non paruam cum morte affinitatem: nam ut mors sensibilis, animæ à corpore separationem; ita peccatum Spiritus sancti ab anima discessum denotat.

Ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis. Hoc est, ut uitæ nostræ dux Christus, per Euāgelij prædicationem, dirigat, deducatque gressus nostros ad suam doctrinam: Hæc vna enim est, quæ uiam aperit ad pacem, animæque tranquillitatem.

Puer autem crescebat. Quod quidem iuxta ætatis analogiam & incrementum, proderimus gratia & spiritu proficiebat, ob id Euangelista subdit: Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu.

Erant in desertis usque ad diem &c. Cur isthuc? nempe ut supermundanum Christum annunciaturus, extra sceleratorum hominum, qui mundi nomine designantur, consuetudinem, ætatem agat; Christoque testimonium perhibiturus, nec non hominum nequitiam impeterritè redarguturus, testis doctorque omni exceptione maior habeatur.

CAPVT II.

Diebus illis exiit edictum. Quandoquidem uniuersalis quædam gratia, totum terrarum orbem illustrata erat; tempore, quo vnus Seruator in totius mundi salutem nascebatur, vnum exiit edictum, uniuersum orbem comprehendens; unde Euangelista & factum est in diebus illis, &c.

Exiit edictum. Ecquis, inquis, uniuersalis edicti huius usus extitit? Inter cætera commoda, quæ attulit descriptio hæc, opportunè sacratissimam uirginem è Nazareth in Bethleem emisit: quod Christum isthuc in lucem ederet, adeoque, ut Prophetiam, quæ dicit; Et tu Bethleem domus effrata minima es, ut sis in principibus Iudæ; ex te enim mihi egredietur, ut si princeps in Israel, expletam probaret.

Et peperit filium suum primogenitum. Cur Euangelista filium illius primogenitum uocat? neque enim sacratissima, semperque uirgo Deipara Maria, ullū vnquam alium filium habuit. Quia dominus noster Iesus Christus, qui carnem ex illa suscepit, cum uerus alioqui Deus esset, secundum carnem factus

est noster frater. Primogenitus itaque appellatus est, quasi inter omnes fratres primatum obtinens.

Et reclinauit eum in præsepio. Reclinatur in præsepio, tum quia, ut Euangelium prodit, non erat illis locus in diuersorio: tum rursum, quod nos à beluina illa uiuendi ratione, amentiaque brutis animantibus propria; liberaret, liberatōque ad prudentiam homine dignam transferret.

Et pastores erant in eadem regione uigilantes. Ut diuina oracula in veteri testamento per corporis exortes spiritus, transmittentur ad spirituales pastores, hoc est ad prophetas; & inde ad alios; ita nunc persensiles, crassoque corpore indutos transmittuntur ad carnales pastores. Nam & is quoque, qui corporis antè expers erat, per carnem assumptam, mortalium generi conspicuum se reddidit. Quin ob id quoque, præ cæteris, pastoribus beneficium hoc obtigit, quia præ cæteris simplices, doctique exortes erant: sciebantur enim adhuc veterum consuetudinem: nam ut Patriarchæ, & ipse etiam Moyses, pascendis gregibus quodam intenti erant, ita nunc ipsi quoque.

Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Hoc est non, tantum Iudæorum genti; sed toti mortalium generi obolutè. Quod autem cœlestium exercitum multitudo, non absque gaudio, laudumque præconio recinebat: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, illud haud obscure indicabat, Deum, qui antè illorum gloria erat, qui degebant in supremis, nunc demum eorum pacem effectum esse, qui uersantur in terris. Etenim qui factus est nobis pax, bonaque uoluntas, is illos, qui in cœlo, & eos rursum, qui degunt in terra, vnum gregem absoluere palam ostendit. Siquidem Angeli, uirtutesque cœlestium ordinū uniuersæ, iis duntaxat exceptis, qui à Deo descuerunt, dū Dei Opt. Max. iussa constanter exequuntur, pacē quam cum illo habebant, perpetuū retinuerunt; nos autem peccatū, tanquā hostes, à Deo abalienauerat. Quia ergo Dominus noster Iesus Christus inimicitiam dissoluit, suoque patri nos denuo reconciliauit, iuxta illud Apostoli: Christus est pax nostra, iure meritoque Angeli Christum Deum nostrum, tanquam pacis huius conciliatorem celebrant, laudibusque euehunt.

Et claritas Dei circumfulsit illos. Diuina claritate, cœlestique gloria circumfusi; nec non Angelorum exercitum conspicati, spiritalique eorumdem hymno recreati pastores, magno mox ardore feruntur in Bethleem, quæ interpretatur domus panis: Transseamus usque in Bethleem, inquit, hoc facto Ecclesiæ pastores sacerdotiōque initiatos adumbrantes Horum namque munus est cœlestem panem hoc est, agnum illum Dei, qui tollit peccata mundi, quinque pro sua ingenti clementia quotidie in mystica ara sese offerri sinit, studiose inquirere. Maria autem conseruabat omnia uerba hæc. Ecquænam erant illa, quæ sacrosancta Deipara conseruabat, & obseruabat? omnia simpliciter, tam ea, quæ acceperat ab Angelo, quàm ea etiam quæ didicerat à pastoribus.

Conferens in corde suo. Id est, hoc cum illo, & illud rursum cum altero committens; singulæque cum singulis componens, uniuersa summa consensione ad hoc

Cur Christus primogenitus appellatur. Non vna de causis Dominus reclinatur in præsepio.

Spirituales pastores Prophetæ.

Cur Angeli gloria in excelsis, &c. cœlestinari.

Angeli & homines simul vnum multum corpus absoluunt.

Ephes.

Bethleem domus panis.

Pastores Bethleem Sacerdotes & Pastores designant. Proprium Pastorum munus Christum inquirere, eundem qui in mystica ara quotidie offerre. Cuiusmodi uerba Maria obseruabat. Tæ Pastorum quæ Angelorū dicta Christi diuinitati testimonium perhibet.

ad hoc tendere competit, ut eum, qui secundum carnem ex ipsa natus erat, uerum Deum esse probent.

Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer. Circumcisus est Dominus noster Iesus Christus, quia ut est, apud Apostolum, factus est sub lege. Deus, scribit ille, misit filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Factum est idem duplici de causa: primò quidem, quod nos per legis consummationem, à legis onere redimeret: Deinde uerò, quod per obedientiam modis omnibus perfectam, insignem adami inobedientiā sanaret. Atque huc tēdit illud Apostoli: Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi; nempe omnes illi, qui in Christum Deum & Dominum nostrum credunt.

Cum igitur Scripturæ diuinitus inspiratæ, Christum uerè circumcisum disertè asserat; quis eorum temeritate ferat, qui ueram illum circumcisionem pertulisse negare audent? Atque isthuc, inter cæteros, haudquaquam obscure inficiantur, qui Christum non uerè, sed imaginariò tantum incarnatum mentiantur.

Illos porrò, qui de circumcisi præputio quæstionem mouent, anxieque & curiosè, quid de eo factum sit, disputant; ueluti qui circa incerta, planèque inaccessa occupentur, missos hinc facimus: siquidem sacris literis nihil ea de re proditum extat. Quid dixerit, ut crucis tempore, immaculatus illius sanguis uñ cum aqua, in terram defluens, terrā, inquam dimanabat; sanctificauit; ita præputium per circumcisionem ablatum, terram, in quam ferebatur, contactu suo sanctificasse; is meo iudicio à ueritatis scopo haud procul procul aberraret. Vt cunque res habet, certum est, qui sponte se circumcidi passus est, eum modis & rationibus, quas ipse compertas habet, totum illud, quod per circumcisionem à corpore decesserat, ita conseruasse, ut resurrectionis tempore; nihil eorum omnium, quæ ad perfecti corporis constitutionem deposcuntur, omnino desideratum fuerit; adeoque, ut integer, omnisque prorsus uitij, etiā quod ad hanc partem attinet, expers è mortuis in vitam redierit. Nam & nos quoque communis resurrectionis momento, corpus nostrum integrum, omnique ex parte perfectum recipiemus.

Et uocatum est nomen eius Iesus. Cum Euāgelista dicat: Et uocatum est nomen eius Iesus, hoc est, Saluator, quod uocatum est ab Angelo, priusquam in utero conciperetur. mirū est quomodo exorti sint quidam, qui ipso statim tempore articulo, quo Angelus dixit: Aue gratia plena, in utero conceptum fuisse asserere audent?

Et postquam impleti sunt dies purificationis eius, secundum legem Moysi. Rectè ab Euangelista subiungitur, secundum legem Moysi: nam secundum rē, sacrosancta uirgo mater nulla prorsus purificatione egebat; adeoque ut purificationis dies, qui, si id, quod pepererat, masculus erat, quadraginta habebantur, morosè expectaret, nullum operæ pretium erat. Legis uox eiusmodi erat: Mulier si suscepto semine masculum pepererit, quadraginta dies polluta erit. At castissima Deipara Maria, quod non ex uiri semine, sed ex Spiritu sancti uirtute concepisset, neque secundum legem, neque secundum arcanam legis significationem immunda erat.

Galat. 4. Non vna de causis Christus circumcisus suscepit.

Rom. 5.

Christum uerè circumcisum inueniunt, qui uerè incarnatum negant. Quid de Christi præputio actū facerent non produunt. S. Iulianus tenet de Christi præputio.

Christus in tetro per se uoque corpore refulxerit.

Omnes homines integro corpore resurgunt. Erant, qui Christum in ipsa statim salutæ tunc conceptum dicunt.

Virgo mater, nulla egebat purificatione.

Leuit. 12. Maria nullo legis sensu contaminata erat.

Et ecce homo erat in Hierusalem, &c. Quod Simeonem Israël conuolationem expectasse hoc loco asseritur, eiusmodi est. Optabat pius senex, ut Israëliticus populus in Christum crederet, credendoque conuolationem, hoc est, à Romanorum dominatu, Herodisque hominis alienigenæ tyrannide liberationem, per illum quandoque inueniret.

Nunc dimittis seruum tuum Domine. De dimissione ex caduca hac, mortalique uita hæc accipe. Secundum uerbum tuum in pace. Hoc dicit propter oraculum, quo edoctus fuerat, nō prius è uiuis se excessurum, quàm Christum Dominum in carne præsentem oculis conspexisset.

Lumen ad reuelationem gentium. Quandoquidem gentes in tenebris, hoc est, in tetra ueritatis ignorantie degebant, cultumque, qui soli Deo debetur, demonibus impendebant; Christum autem lux est, quæ uerum illum Deum, hoc est seipsum, & Patrem, & Spiritum sanctum patefecit, propterea lumen ad reuelationem dicitur.

Et gloriam plebis tuæ Israël. Idem ille Christus Israeli quoque cessit in gloriam: nam & ortum secundum carnem ex illis ducit, & multos præterea ex illorum genere, propter fidem in ipsum, ad cœlestem gloriam euexit.

Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israël. Quod Dominus in ruinam, & resurrectionem multorum positus dicitur id non ita accipiendum est, quasi alius auctor sit, ut cadent; alii necessaria causa ut resurgant: nulli enim uirginæ causam offert; nec ullum rursum, ut exurgat, compellit. Quicunque enim cadunt à gradu utique, uel ordine, in quo antè consistebant, decidunt: pagani autem humi perpetuò reptantes, nunquam constiterunt. Rectius proinde dicitur, per Christi aduentum effectū, ut is, qui antè in peccato immotus perstabat, peccato per penitentiam cadat, ipsique moriatur, quod iustitiae deinceps uiuat, perque fidem in Christum cōsurgat. Vt enim meliora exurgant, peiora ruant oportet. Nisi enim scortatio, & impudicitia cadant, pudicitia & castitas nunquam exurgent. Sic quoque nisi beluinus sensus ruat, rationis uis, quæ in nobis est, non facile surget. Hoc igitur sensu in ruinam & resurrectionem multorum positus intelligatur.

Et in signum cui contradicitur. Sacris literis edocti, per signum salutarem uiuificamque crucem accipimus; Moyses enim, ut tradunt illæ, fecit serpentem æneum, & posuit eum in signo, hoc est, in cruce. Quia ergo non desunt vnquam, qui de Christi Domini nostri incarnatione uerbosè digladiantur, eandemque uariè oppugnant, (Alij namque Dei uerbum corpus sumpsisse; alij absque vlla corporea concrectione ad nos descendisse aiunt: Alij rursum corpus extitisse; alij externa tantum corporis specie cœconomiae opus expleuisse definiunt. Alij item terrenum; alij cœleste corpus habuisse asserunt: Alij tandem ab æterno extitisse; alij ab immaculata uirgine Maria primam originem traxisse conueniunt) merito Christus Dominus in signum, cui contradicitur, positus perhibetur.

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Gladij nomine tentatio, cogitationumque fluctus, & mentis agitatio hoc loco designatur. Simeon namque sacrae Mariæ uirgini uaticinatur, post luculentum il-

Veritas optabat liberationē à diabolo & peccato, que in istis cæ per Herodem & Roma os designantur.

Simeon de Christi ad uerū certo oraculo edoctus.

Quo sensu Christus dicitur: uirgenitū lumen.

Quomodo Christus? I. act. uicq. pl. bis gloria prædicetur.

Christus, nulli auctori ruinæ qui cecidit, aliquid doctus.

Quomodo Christus in multorum ruinam & resurrectionem sit positus.

Ut uirtus surgat peccatum cadat, oportet.

Signi nomen Christus denotatur Num. 21.

Cruce Christi, eiusdemque cœconomia uariè oppugnantur.

Hæc mystici gladij expositio, neque ueterum

Intentia, hanc ex- cecitilli me quo- que gratie qua D. Vir go ornata erat, factis est cofen- tanea.

Immerito virgo ma- ter, que Christum neque ani- mo, ne- que corpo- re vnqua deservit: Stabat e- nim iuxta crucem Iesu confertur hic cu A- postolis crucis sca- dali passis hanc expla- natio ve- rior, & a- pud vete- res multo receptior. Nullo mo- do sic cre- dibile, Vir- gine ma- trem de christi re- surrectio- ne dubi- tasse.

Quomo- do, & qua de causa Anna co- stituitur Domino. Anna de Christo oratio.

Et erat Anna Prophetissa. Anna hanc, que tam illustri Euangelista testimonio commendatur, mundi Is- raelisque salutem pre foribus iam adesse cernens, confitebatur Domino, hoc est, gratias illi ex animo agebat.

Et loquebatur de illo. Quid loquebatur? Hic inque- bat, est mundi Redemptor, hic hominum est Serua- tor, hic ille est, qui nostram moestitiam, animique deiectionem, in gaudium & letitiam conuertet.

Reuersi sunt in Galileam, in ciuitatem suam Nazareth. Et si natiua illorum ciuitas esset Bethlehem; attamen quod fixum annos iam aliquot domicilium in Na- zareth obrineret, vulgo ciuitatis nazareth ciues ha- bebantur, & dicebantur.

Puer autem crescebat, & confortabatur. Quandoqui- dem Euangelista Deum verbum, non nudum, sed vera carne indutum inducit, propterea scribit: Puer autem crescebat, & confortabatur, Sunt enim isthac, ad assumptam carnem referenda: secundum corpus na- que crescebat, & confortabatur; membrorum nimi- rum robore vna cum ipsa corporis mole sensim glif- cente, & adolescente.

Plenus sapientia, & gratia. Puer Iesus non impleba- tur gratia & sapientia, quod aliquod gratia, aut sa- pientie incrementum, per temporum interualla ipsi accederet, (semper enim, vt deus, earum rerum ple- nus erat) sed quod Dei Verbum, sapientiam & gra- tiam, qua pollebat, iuxta corporis incrementu, mag- is magisque subinde proderet.

Audientem illos & interrogantem eos. Quid interroga- bat? ea vtique omnia, que erat legis, faciebantque ad legales sanctiones & ritus,

Ego & pater tuus. Norat sacratissima Virgo pueru

Iesum non esse Filium Ioseph; Verum ne Iudaei ex- scortatione natum falso suspicarentur, propterea ad illum aiebat: Ecce pater tuus & ego dolentes querebamus te. Sed nunquid, obsecro querebant eum tanquam qui periisset, aut ab itinere, vt pueri solent, aberrasset? Absit. neque enim sapientissima Virgini matri, cui plurima iam ante de illius diuinitate patefacta, co- pertaque erant, tale quippiam in mentem venire potuit; Sed nec ipsi etiam Iosepho. Querebant au- tem illum perinde, ac si quis Scripturam, vel abdi- tam scriptura cuiuspiam sententiam quaret: Con- stat namque anxie & dolenter illam inquirere; non quidem vt errantem, aut falsam, aut fallentem, sed vt veram mysticamque doctrinam continentem, nec dum tamen proditam. Ad eum ergo modum, & illi querebant dominum nostrum Iesum Christu Solliciti enim erant, ne forsan ab iis discessisset, ip- suse deservisset.

Quid est, quod me querebatis? Deus & Dominus no- ster humana responsione, quam dare licebat, re- pudiata, diuinam attulit minimè obscure per illam ostendens, se Deum esse carne obtectum. nam cum deipara Virgo Iosephum, qui vulgo parens illius habebatur patrem illius appellasset, ipse sermo- nem ita excepit, vt templi Dominum, hoc est, Deum, non autem Iosephum patrem suum esse planum faceret. Quandoquidem cum in Dei tem- plo ageret; Nisi sciebatis, inquit, quod in his que patris mei sunt, oportet me esse?

Et ipsi non intellexerunt. Sacra Deipara verbum, quod ad illos loquebatur, non assequatur. Siquidem mysterium vsque adeo subtile & abditum, sta- tim deprehendere, id humanæ mentis opus neuti- quam erat.

Et erat subditus illis. Ob id sponte se illis subie- cit, quò filios omnes exemplo suo huc inducat, vt debitum honoris cultum parentibus impendant, ipsique in omnibus morigeros se prestent.

Et mater eius conseruabat omnia hæc &c. Quæ verba sacratissima Virgo mater conseruabat? omnia, & quæ Angelus & quæ Pastores, & quæ Simeon, & quæ Anna, & quæ ipsemet tandem filius ad illam dixerat. Nam etsi sacratissima Deiparaque virgo, quæ ab illo depromebantur, plenè non assequatur, intelligebat nihilominus diuina, humanoque sensu sublimiora esse: neque enim audiebat Iesum tanquam duodecim annorum puerum; sed excipie- bat & obseruabat verba illius, tanquam verba viri modis omnibus perfecti.

Iesus autem proficiebat sapientia, etate, & gratia. Iterum hic Euangelista progressum in sapientia & gratia secundum corporis incrementum assignat. Eum namque sensim progrediendo notitie excel- lentiam ostendebat, vt apud non paucos existi- mationem homine maiorem de se concitas- set; quam etiam diuinitatis opinionem, pro ata- tis ratione, & quantitate, magis magisque sub- inde confirmabat, clariùque, patre sic volente prodebat.

CAPVT III.

Anno 411.

Anno autem quintodecimo. Commodè Eu- angelista temporis, & principum, qui tum imperabant, meminit, Anno, inquit, quintodecimo imperij Tiberij Cesaris: quò hinc nimirum discamus, quando Deus & Domi- nus noster Iesus Christus homo factus est, iam tum omnem omnino Principem & Ducem de familia Iudæ defecisse. Homines verò alienigenas, Pilatum videlicet, qui Romanorum locu tenebat, & Hero- dis Alcalonitæ filios regni scepra tenuisse. Aderat ià enim ille, cui imperiu, veluti depositum, asserua- batur: nempe Christus Deus noster. Principes autè de tribu Iudæ, iuxta Patriarchæ Iacob prædictione imperare iam tum profus desiderant.

Factum est verbum Domini super Ioannem. Hæc clarè ostendunt, Ioannem ad Baptismi & verbi ministe- rium se non ingessisse; sed à Deo vocatum, & mis- sum fuisse. Cæterum vnum hoc munus in causa fuit cur tam stupenda & admirabilia, in ipso statim ini- tio, circa illum acciderint. Oportebat enim nõ mo- dò Christum ipsum; sed Christi quoque præcurso- rem idoneum apud omnes haberi, cuius dictis fides accommodaretur.

In eremo. Cur Verbum Dei, factum est ad Ioannem in eremo? Non citra mysticam rationem id factum est: Quia enim plures futuri erant filij desertæ, quã nuptæ, eius rei gratia in deserto prædicandi exor- diu facit; nisi enim hic facti huius scopus extitisset, in deserto verba facere superuacaneum erat.

Predicans Baptismum poenitentia in remissionem pecca- torum. Baptisma Christi ex vi propria, perfectam peccatorum remissionem habet. At Ioannis verò Baptisma, licet peccatorum remissionem adiuncta habebat, non eam tamen ex se habebat, sed ex pœ- nitentia. Erat enim imperfectum; quamuis cæteris Iudeorum Baptismatis perfectius: preparabat enim homines ad pœnitentiam, eosdemque, qui Christi Baptismum aliquando susciperent, capaces redde- bat.

Parate viam Domini rectas facite semitas eius. Quia verò Ioannes Christi præcursor erat, Vox rursum & non Verbum (anteuertit enim vox verbum) ea propter tanquam Domino nondum præsentem: Parate viam Domini, inquit. Hoc est, missis veteris legis vmbris, ad illorum susceptionem vos com- parate, quæ ipse decreturus, & promulgaturus est.

Rectas facite semitas eius. Is Dei semitas rectas facit, qui per illius iustitiam graditur: Siquidem malitia & improbitas res obliqua & sinuosa est.

Omnis vallis implebitur, &c. Hac oratione Prophe- ta obiectioni, quæ ab aliquo hæsitante fieri fortè poterat, obuiam it. Quia enim dixerat: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius; ardua autem & spino- sa, & propter plurima impedimenta, res penè inac- cessa est virtus: (opponunt se huic enim maligni spiritus, tum internæ quoque, externæque animi perturbationes) quomodo, dicere quis Propheta poterat, cum tot vbique obstitent obices, fieri potest, vt per virtutis iam recta incedamus? Ipse ergo ob- iectionem eiusmodi excipiens, ita respondet: Nihil vereare, siquidem omne illud, quod virtutis cur- sum antè impediabat, per Christum è medio sub- mouebitur, & emendabitur. Siqua profunda, & ob-

Ante chri- sti ortum, scriptu de- re: Iuda ad alieni- genastral- lam erat.

Gen. c. 49.

Ioanes ad Baptismi & verbi ministre- riu à Deo vocatur.

magnu in- ter Ioanis & Christi Baptisma discrimen.

Ioanis Ba- ptisma Iu- deoru Ba- ptismatis perfectu.

Christi e- xemplo obe- dientiam doce.

Maria au- dit pueru Iesum, vt viru etate perfectu.

Puer Iesus sapientiam homine maiorem ostendit.

Quid sit parare viam Domini.

Res obli- qua ini- quitas.

Esa. 40.

Res ardua virtus; q; multis de- causis.

Christus Dominus virtutis arduam a- lioqui fa- cilem red- didit.

id transitu difficilis, vallis occurreret, ea ad superfi- ciem vsque implebitur, soloque equabitur. Rursum si mons quispiam, aut collis semitam interceperit, adeoque iter laboriosum molestumque reddiderit, is quoque humiliabitur, & in viam planam redige- tur. Denique omnia posthac erunt directa & per- uia.

Per profundas autem vales; per montes itidem & colles, inconcinnos sensuum motus, incondita- que animi perturbationes, & omnia omnino obsta- cula, quæ dæmonum malitia obiicit, designat. Pau- cis quod oraculum habet, eiusmodi est: omnia quæ hactenus virtutem, viamque, quæ ad Deum ducit, difficilem effecerunt, ea per Christum auferentur, soloque sternentur: ita vt omnia iis in posterum fu- tura sint plana, qui iter hoc carpere voluerint. Sunt autem isthac plana & læuia ad hunc sensum facta; & quia Christus sathanam, fregit eundemque sub seruatorum suorum pedibus strauit; incensos autem carnis ardores, prauatque eiusdem cupiditates in se ipso sedauit & aboleuit.

Et videbit omnis caro salutare Dei. Non modò Iu- dæos, aut profelytos; sed vniuersam mortalium na- turam Dei clementia benignitate posthac potitu- ros ostendere volens subiungit: Et videbit omnis caro salutare Dei. quasi dicat: salutaris horum Euangelio- rum virtus, cœlestisque doctrinæ notitia, vsque ad orbis terræ fines profeminabitur; profeminatque mortalium genus à ferina illa, belluinatque viuendi consuetudine, mentisque durezza, & feritate, in magnam quandam animi mansuetudinem, mo- rumque suauitatem conuersura est. Siquidem per praua illa & tortuosa, quæ paulò antè per Christum corrigenda monuerat, quosuis corruptæ deprava- tæque vitæ homines insinuat: cuiusmodi, inter cæ- teros, erant & sunt publicani, meretrices, fures, la- trones, Magi, &c. Hi enim cum dudum antè fuissent perueri, tandem aliquando viam rectam terere cœ- perunt. Et hoc est, quod Dominus Iudæis alicubi obiicit, dicens: Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.

Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant. Hæc, & quæ se- quuntur, vsque ad illud: omnis arbor non faciens fru- ctum &c. in Euangelio secundum Matthæum ex- posita sunt.

Et interrogabat eum turba dicentes: Quid ergo faciemus? Io- annes, quid factu opus esset, à turbis interrogatus, periti medici more, singulis opportuna præsidia, sa- lutariatque pharmaca præfinit. Et quidem turbis, vt mutua benecolentia se inuicem complectan- tur, mutuisque operis se mutuo subleuent iniungit. Publicanis verò ad telonium sedentibus, ad im- moderatam auaritiam, insatiabiliemque illam ha- bendi sitim, viam obstruit. Militibus autem, ne quem temerè concutiant, non absque singulari prudentia præcipit. Deus namque nullum omnino, modò rite iustæque vitam instituire non detrectet, ab se reiciat.

Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus. Tantæ fidei, tantæque auctoritatis apud omnes e- rat Ioannes, vt Iudæorum populus in eam suspicio- nem veniret, eum esse Messiam illum & Christum, quæ sancti prophetæ in mundum venturum prænu-

quid val- liu & mo- tiu nomi- ne desig- net Eu- gelista post E- saiam.

quo sensu & modo alpera per Christum facta sint plana.

Qui desig- nantur per praua & tortuosa per Esaiã & Euang- listam.

Math. 21.

Math. 3.

Ioanes sin- gulis ho- minum ge- neribus ia- luentia pharmaca præfinit.

Deus ne- minem sa- nicitè cup- ientem. respuit.

Ioannes summe; existima- tionis a- pud Iu- dæos.

ciarant. Ipse vero eiusmodi opinionem præcincidens aiebat:

Ego quidem aqua baptizo vos. Hæc quoque vsque ad illud: *Pallex autem comburet igne inextinguibili*, in commentariis ad Euangelium matthæi iam antè explanata sunt.

Math. 3.

Multa quidem & alia exhortans Euangelizabat populo. Per hæc indicatur, qui Euangelij doctrinam candidè annunciant, multa inter prædicandum salutaria documenta in medium adferre.

Herodes autè. Quod de Herode Tetrarcha hic subditur, hoc totum enarratum est in Euangelio matth. Quem admodum illud etiam quod de Ioannis Baptistæ hoc loco atteritur.

Cap. 14. Cap. 3.

Et ipse erat incipiens quasi annorum triginta. Christus triginta plus minus annos natus, accedit ad Baptisma: siquidem communi mortalium consensu, illa ætas perfecta haberi solet. Voluit per hoc quoque indicare, mysticam regenerationem viros secundum Spiritum perfectos generare. Quin primus quoque homo perfectus conditus est: statim enim veluti adultus collocatus est in paradiso, eundemque excolere & custodire iussus est.

Cur Christus circa triginta annis annu baptisimus sit. Adamus secundum flo ride etatis statu conditus.

Putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli. De Domini nostri Iesu Christi ortu secundum carnem, nonnulla offert se hic controuersia. matthæus enim genealogiam illius texens, è Salomone orsus, deducit illam in Mathan, Iacob, & Ioseph. Lucas vero initio à Nathan factò descendit in Mathan, Heli, & Ioseph. Ex quo aperte constat, utrumque Euangelistam aliud & aliud proximum genus Iosepho assignare. Nam ut idem Ioseph, qui sacratissimæ Deiparæ semperque virginis Maritus habebatur, simul ex Iacob & Heli ortum duxerit, id videtur omnino impossibile.

Cap. 1.

Verum huius, quæ apparet, differentia & difficultatis commoda inuestiganda est solutio. Tertius ergo à fine, secundum Matthæi genealogiam, est Mathan; quintus autem à fine secundum Lucam, est Melchi. Melchi porro & Mathan diuersis temporibus vnam eandemque Estham vxorem habuere. Primus duxit eam Mathan, procreauitque ex illa Iacob. Mathan autem vita defuncto, melchi, qui erat ex eadem tribu, etsi non ex eodem genere, eandem Estham iam tum viduam, ascitit sibi in coniugem, suscepitque ex illa Heli. Iacob igitur & Heli fuerunt fratres vterini: utpote ex eadem matre editi.

Melchi & matha eadè Estha vxore habuere.

Iacob & Heli fratres vterini.

Cæterum cum Heli accepisset vxorem, nullisque ex ea liberis susceptis, mortem obiisset; secundum legis præscriptum, ingressus est ad illam Iacob, tanquam frater, heli. germano suo sine prole defuncto, semen excitaturus. Procreauit itaque ex illa Ioseph atque ita idem omnino Ioseph, & naturalis filius est Iacob, & legalis rursum filius Heli.

Heli & Iacob fratres eadè ducit vxorem. Idem Ioseph, est naturalis filius Iacob, & legalis Heli.

Cum ergo matthæus naturalem Iosephi parentem exprimere vellet, Iacobum nominat; & vnde hic descendat indicat. Lucas vero legalem eiusdem patrem manifestare deliberatum habens, Heli in medium adducit, stirpemque, vnde idem Heli descendit, aperit. Opportunè autem conuenienterque alter naturalis, alter legalis patris meminit, quò hac nimirum ratione planum fiat, Iosephum ex utroque parente ad Dauidem & Iudam genus suum referre. Ad hæc cum Iudæi tanquam lege obstricti, legales parentes agnoscant, Græci vero & pagani, quibus

nihil cum lege commune est, naturales tantum proge nitores spectent, Euangelistæ diuino Spiritu afflati, Iosephum ex utroque patre, legali, inquam, & naturali genus suum ad Dauidem reducere ostenderunt. Quamobrem cum duo hi patres originem suam ad Dauidem referant, tam Iudæis, quam Græcis omnis porsus hæsitacionis, omnisque offensionis causa adempta est.

CAPVT III.

Esus autem plenus Spiritu sancto. De Seruatoris nostri tentatione disputatum est in explanatione Euangelij secundum Matthæum.

Cap. 4.

Et ostendit illi omnia regna mundi in momento temporis. Hoc est, omnia mundi regna oratione delineauit, delineataque menti illius, ut opinabatur, impressit; qui enim omnia condiderat, nihil ille eorum omnium, quæ diabolus ostendere volebat ignorabat. Nam nisi sic exponamus, quomodo is potuit omnia orbis loca, in vnum quasi centrum adducta, corporeis oculis spectanda subiicere, ac veluti digito intento, age, hoc Persarum, hoc Iudæorum est regnum, dicere?

Quo scitu diabolus temporis momento ostendit christo omnia mundi regna.

Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in Galileam. Hoc dicit propter signa, quæ Spiritus sancti virtute patrabat. At nemo interim existimet, aliunde, & veluti precario, tanquam vnumquempiam è Sanctorum numero, eiusmodi gratiam accepisse. Non enim ab extrinseco ea vis illi aderat; verum cum natura & veritate Dei filius esset, ter Sacrosancti & homouij sancti Spiritus virtute & energia, tanquam propria ad miraculorum opera utebatur.

Quomodo Dominus à Iordane regressus in virtute Spiritus sancti, vis non aderat Christo ab extrinseco.

Et venit in Nazareth, ubi erat nutritus. Manifestum deinceps seipsum Israëlitis sanguinis necessitudine coniunctis facere volens, palamque à Deo & patre in sublunaris orbis salutem sese inunctum ostendere instituens, non absque singulari consilio & sapientia, cuius oppidi Nazareth, apud quos secundum carnem nutritus fuerat, istud, præ cæteris, donauit; vnde Euangelista: *Et venit Nazareth, ubi erat nutritus.*

Domini non absque singulari consilio à Nazareth condonandi exordium facit.

Et traditus est illi liber Esaiæ. Accepto libro, quæ in in Esaiæ de ipso prodita extabât, nempe illa: *Spiritus domini super me, propter quod unxit me, Euangelizare pauperibus misit* &c. legit. Per hæc autem auditoribus planissimè ostendit, se illum ipsum esse, qui tum per prophetam loquebatur, quique humanam naturam indutus, olim in mundum hunc inferiorem venturus, eundemque de morte in vitam asserturus erat.

Esaiæ 61. Idem ille, qui olim per Esaiam & alios prophetas postea per se ipsum locutus est, Christus tantum secundum naturam assumptam inunctus est. ceteros autem Christi ad uentum veteris pauperes: virtute omni spiritali præstitit.

Propter quod unxit me. Filium tantum secundum carnem, quatenus nimirum factus est homo nostri similis, inunctum dicimus, secus nequaquam.

Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Per hæc manifestè confirmat, quod modo dicebatur: nempe se illum ipsum esse, de quo Esaiæ vaticinium edictum extabat, Ipse enim est, qui regnum cælestis iis annunciauit, qui erant ex gentibus (siquidem gentes verè erant pauperes; neque enim Dei cognitionem, neque legem, neque prophetas, neque aliud quicquam in bonis habebant) cæterisque omnibus, spiritalibus opibus destitutis. Ipse rursum tyranno Apostata, hoc est Sathana subuerso, eos qui captiui tenebantur, in libertatem vindicauit. Ipse itidem spiritali, diuina, cælestique luce illos collustrauit, qui cor obscuratum habebant, *Ego*, inquit, *lux in*

Ioan. 11.

lux in hunc mundum veni. Ipse æquè à peccatorum vinculis eos expediuit, qui corde erant saucio. Ipse tandem annum Domini acceptum prædicauit: cuius quidem rei sapientissimus Paulus quoque alicubi mentionem facit: *Ecce, inquit, nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.*

1. Cor. 6.

Et omnes testimonium illi dabant. Hæc illi audientes; deque verbis gratiæ, quæ de ore illius procedebant admirantes, adhuc abiectè de illo sentire, & loqui non desinunt, aiunt enim: *Nonne hic est filius Ioseph.* Quamobrem iure illud in eos deprompseris: En populus hic stultus, & excors est; oculos habet, & non videt; aures & non audit.

Ciues Nazareth abiectè de christo loquuntur, & sentiunt. Psal. 113. Sap. 15.

Medice cura te ipsum. Protritum vilitatumque apud Iudæos erat, ut medicos in morbum prolapsos, facto hoc vrbanoque dicto: *medice cura te ipsum*, quidam exciperent.

Nimia frequentia & familiaritas pariter contemptum.

Dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. Christi oratio huc tendit; vultis, ut multa signa apud vos, apud quos educatus sum, edam; verum noui, quid communiter accidere soleat. Etenim ut res præclaræ, nisi rarè admodum fiant, vulgè semper ferè contemnuntur; ita viri excellentes, honorèque & admiratione digni, si nimis familiares sese exhibeant, omniumque conspectui passim sese offerant, apud eos, qui familiariter, & quasi domesticè illos norunt, debito honore plerumque orbantur. Atque hinc est, quod vobis dico: *quia nemo propheta acceptus est in patria sua.*

Multa vidua &c. Quandoquidem vaticinia, quæ de Christo, eiusdemque aduentu edita extabant, iam ad finem adducta videbantur: alij ex Iudæis ad quosdam, qui regnum apud ipsos administrauerat; alij verò ad sanctos Prophetas illa detorquebant; propterea dominus ab ea operatione salubriter illos abducit; eosdemque tanquam fide laborantes; neque oracula eiusmodi ad se magis quam ad illos ad quos ipsi ea referebant, pertinere credentes tacitè redarguit.

Iudei vaticinia de christo edita alio transferunt.

1. Reg. 17.

Multa vidua erant in diebus Eliæ. Cum, inquit, ætate Eliæ, multæ in Israël viduæ essent, ad nullam ex illis missus est Elias. Rursum cum multi Elisæi tempore lepra in Israël laborarent; nullus tamen ad illum missus est, nisi tantum Naaman Syrus. Cur ita? quia ex omnibus viduis illa sola reperta est fidelis; parimodo ex omnibus leprosis solus Naaman idoneus inuentus est, cui hoc beneficium impertiret.

4. Reg. 5.

Et eiecerunt illum extra ciuitatem. Qua de causa, cum eum ex mote præcipitem dare vellent, ipse per medium illorum, transgressus abiit; non ideo id fecit, quòd crucem fugeret, (nam ut pateretur, in mundum venerat) sed quòd tempus eam ad rem idoneum necdum adesset: Cœperat enim iam tum primum Euangelij doctrinam disseminare. Veruntamen quod hic fecit, euidenti argumèto est, Iudæos nullo modo eum in crucem agere, aut in suam potestatem redigere, tempore, quo cruci affixus est valituros fuisse; nisi ipse vitro in mortem se tradidisset.

Iudei christum vulgari sancti loqui habebant.

Est stupebant in doctrina eius. Quoniam quidem Iudæis per suam erat, Christi nihil præ cæteris Sanctis peculiari habere, verum tanquam vnum è prophetis in medium prodire; ea propter, quòd maiorem de ipso, quam de aliis opinionem & existimationem

conciplant; communem prophetarum mensuram excedit. Neque enim dicere consueuerat: hoc dicit Dominus, verum tanquam legis Dominus, multa, quæ legis modum exuperabant, edicebat, immundolique Spiritus cum potestate Deo digna increpabat. Laudat autem ipsum immundus Spiritus, dicens:

Christus operare & ceteris prophetis & sanctis maior ostendit.

Sine, scio te, quia es Sanctus Dei. Hoc ideo nequam Spiritus aiebat, quia fore sperabat, ut per istiusmodi adulatoria blandimenta aliquod inanis gloriæ desiderium in eius pectore excitaret, eaque ratione efficeret, ne vel se, vel sui ordinis alios increparet; hanc nimirum gratiam, pro impensa gratia rependens. Ast fraudulentus prædo, quam confectabatur prædam, non est assecutus. Deus enim non irridetur nec dolo cuiuspiam capitur. Quare Dominus impuram illius linguam mox compescit; utque ab eo, quem occupatū tenebat, abstedat, cum maiestate indicit. Permisit nihilominus, ut hominem, in quo erat, solo sterneret, quò facto hoc omnibus palam fieret, dæmonem fuisse, qui verba per os illius fundebat; adeoque, quæ accepta fuerant, non produisse ex hominis corde, sed ex dæmonis improbitate. Etenim animo restitutus, mentisque compos effectus, sobrii modestique viri oratione utebatur.

Curne quæ Spiritus Christi blasphematur & adulator.

Deus nullus dolo capitur.

Deus per os hominis verba fundit.

Et colloquebantur ad inuicem dicentes quod est hoc verbum. Admirabantur virtutem illius; ut qui cum imperio, & potestate miracula patrat. Neque enim viuum illud, & efficax Dei patris verbum, per quod omnia, & in quo omnia, precibus adhibitis, immundos Spiritus, aut morbos profligabat, sed solo nutu & iussione sanabat.

Christus cum imperio & potestate miracula patrat.

Surgens autem Iesus de Synagoga. De socru Simonis Petri, cæterisque, qui à diuersis langoribus curati, spiritibusque immundis liberati fuerant, de Petro itidem, & Andrea & Ioanne, & aliis nonnullis, qui piscatoria nauis & arte posthabita, secuti sunt dominum, scriptum est ad Euangelium Matthæi.

Cap. 7. 4.

CAPVT V.

Concluserunt piscium multitudinem copiosam. De hac piscium captura, Cyrillus Alexandrinus scribit in hunc modum: Dominus per munia piscatoris, piscatur discipulos. Omnia diuini nutu ad nutum obsequantur. Cuiusmodi nutu ad nutum obsequantur. Cuiusmodi nutu ad nutum obsequantur. Cuiusmodi nutu ad nutum obsequantur.

Cuiusmodi nutu ad nutum obsequantur.

Quin aliud quoque obseruare hic licet: nempe cum Simon, & qui cum illo erat, rete subducere non possent, eiusdem piscationis socios nutu (nam cum præstupore, & metu loqui non auderent; nutibus vti sunt) aduocasse; eosdemque ut vnà operi incumberent, prædamque captam conseruare adiuuarent

Apertoli piscatores gentium.

Non soli Apostoli... Geres piscatori sunt...

hortatos esse. designabat hoc enim mysticè multos fuisse, & esse olimque futuros esse, quibus hic piscandi labor...

CAPVT VI.

Actum est autem in Sabbato primo secundo. Quod de Sabbato primo secundo Evangelista hoc loco commemorat...

Christi omnia sua opera dirigit ad fidem & utilitatem.

Factum est autem in illis diebus exiit orare in montem. Erat pernoctans in oratione Dei. Per hęc, ut placet Cyrillo, Evangelista ostendere voluit...

Quid obsequare debeat qui salubriter orare voluit.

Qui ergo salubriter precari cupiunt, sanctas purasque, & ab omni ambitione alienas manus ad Deum subleuent...

Vocauit discipulos suos & elegit duodecim. De Apostolorum vocatione, & beatitudinibus scriptum est ad Euang. Matth.

Vae vobis diuitibus. Posteaquam Deus, bonorumque omnium Dominus ostenderit, Sanctos, qui paupertate illius amore consecretantur...

Ceterum quod de diuitibus hoc loco traditur, illud non pertinet ad omnes, sed ad eos tantum, qui totum animi desiderium ad pecunias contulerunt...

Diligite inimicos vestros. Doctrinae & ad monitionis, quae hinc, vsque ad illud: facta est ruina domus illius magna, consequuntur...

CAPVT VII.

Centurionis cuiusdam seruus male habens. Et haec quoque iam antea explanata sunt Chryostomus in commentariis ad ca. 8. Matth. locum de Centurione enarrans...

Et ibat Iesus in ciuitatem quae vocabatur Naim. Cur is, qui omnia nouit, vitaeque & mortis potestatem habet, post sanatum Centurionis seruum...

Cap. 10.

Vae illa, que non habet...

Non omnes diuites dantur.

Matth. 6.

Matth. 6.

Cap. 17. 15.

Matth. 8. Apud Ios. non Centurio...

Cur Christus Dominus post sanatum Centurionis seruum...

Caro & corpus Christi uiuifica sunt...

cum solo alioqui verbo tanquam omnipotens, facere id potuisset, adolescentem excitauit. Ob id autem loculum seu feretrum tetigit...

Sedere & loqui certa vitæ argumenta.

Et resedit, qui erat mortuus, & loquebatur. Resedit, & locutus est mortuus: ne cui secundum externam tantum faciem, & non verè resuscitatus videretur...

Ioannes mittit discipulos ad Christum.

Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes. Quandoquidem miraculi huius magnitudo omnes, qui ad spectaculum praesentis adfuerant, in magna admirationem coniecerat...

Cap. 11.

Vertipelas Pharisei. Dominus Phariseorum, tametsi vertipellum mentem non auerfatur.

Rogabat autem illum quidam ex Phariseis. Animaduertere hoc loco licet, Phariseum, qui Dominum Iesum Christum ad praedictum vocarat...

Caute lege

Haec lectio haec... non est...

Et ecce mulier, quae erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit, quod Iesus accubuit in domo Pharisei...

Osculabatur pedes eius. Non simpliciter, aut oscitantes Domini pedes osculatur...

Simō habeo tibi aliquid dicere. Mox illo verò, ad Christi quaesitum, respondente: Estimo, quia is, cui plus donauit, Dominus vicissim excepit...

Mulier haec peccatrix, inmensum erga Christum amorē ostendit...

que in peccatorum reatum incidat. neque enim ob id condemnationis iudicium euadet peccator, quod paucis delictis obstrictus teneatur...

Vides hanc mulierem &c. Quasi dicat, tu ne illis quidem vsus es, quae ad manum erant: aquam enim, quam nusquam non obuia, facilimo negotio parari potest...

Et capillis suis tersit. Nimirum quod per ea aucupetur sanctimoniam, per quae iuuentutem pellexerat ad noxam. Ad haec despectui me habuisti...

Et quia intra te aiebas: Hic si esset Propheta, sciret utique quae & qualis est mulier, quae tangit eum quia peccatrix est...

Et caeperunt, qui simul &c. Per haec Evangelista ostendit, alios quoque vnā accubuisse, ad quos Christi verbum spectabat...

Fides tua te saluum fecit. Credidit enim illa Christum habere potestatem remittendi peccata...

CAPVT VIII.

Ter faciebat per ciuitates & castella. Qui doctor est caelo ad terram descenderat is ciuitates & oppida praedicans...

Duodecim erant cum illo. Erant hi quidem cum illo, attamen verbi ministerium tum non obibat, sed ea tantum, quae ad Evangelij doctrinam faciunt...

Et mulieres ministrabant ei de facultatibus suis. Mulieres, quae Christum securae fuerant, ministrabant illi de facultatibus suis...

tur, quia hi poenitentiam ducunt, illi uero item: Etiam paucis peccatis damnari si per poenitentiam & confessionem non expiatur.

Lachrymis contritionis non facile obtinentur. Mulieres capilli pellicunt ad noxam.

Christus euidenter ostendit, se mulieris peccatrice quae illud statum non ignorasse. Christi verba non arguebant vulgarem prophetam, sed vniuersum forum noxam.

Mulier peccatrix credit Christum esse verum deum.

Cur dominus de caelo ad terram descendere rat.

Apostoli in principio Evangelij non praedicabant, sed discabant.

salutem ex Euangelij doctrina haurientes. Erogabant autem & infumebant, quæ in bonis habebant in egenorum vsum, quod comparant pietatem.

Exiit qui seminat. Quod deiecti seminis similitudine; de lucerna accensa sub modio non recõdenda; de matre & fratribus, qui cupiebant illum videre; de ventorum & fluctuum increpatione, de demonum legionẽ habente, & Gerasenis; de filia Archisynagogi & Hemorroissa; de duodecim Apostolis, eorundemque potestate & munere; de Herode Tetrarcha, & quinque panibus; de discipulorum reipõsione ad illud Christi; quem me dicunt esse turbæ; de Domini transfiguratione & lunatico; de eo tandem; quod discipuli de antecessione inter se versabant, in hoc & proximẽ consequenti capite certa quadam serie traditur, hoc totum in Euangelio Matth. explanatum est iam antè.

CAPVT IX.

Ræceptor vidimus quendam in nomine tuo euidentem demonia. Quod de Ioanne fratre Iacobi, Dominum eiusmodi oratione compellente: *Ræceptor vidimus quendam in nomine tuo euidentem demonia & præuimus eum, quia nõ sequitur nos, Euangelista hoc loco exponit, id non ita accipiendum est, quasi Apostoli inuidia perciti, hoc dixerint: non enim inuidebant; sed an aliis quoque minus hoc, Apostolis alioqui proprium, exercere liceret, a Christo discere cupiebant. Quamobrem ipse eos de quæsito hoc anxios instituens, ita respõdit: Ne inuideatis eum, qui conterit Sathanam in nomine meo: talis enim vobis non aduersatur. Iam qui vobis, qui me diligitis, non aduersantur, pro vobis faciunt. Si qui enim sunt, qui quæ ad gloriam meam spectant, implere satagunt, illi non ex se, sed gratia mea præuerti, ea præstant.*

Factum est autem dum completerentur dies assumptionis. Ecquid est, quod de assumptionis illius diebus, euangelista hic dicit: Aduentante iam tempore, quo eũ salutarem crucẽ nostri causa subire oportebat; cõlõque repetit, Deo patri dextra assistere, constituit Hierosolymam ascendere; nec ampliũ huc illuc diuagari, vicõsque & ciuitates obire: hoc enim denotatur verbis illis: *Et ipse faciem firmavit, ut iret in Hierusalem.*

Et misit nuncios ante conspectum suum discipulos. Præmittit hos ad Samaritanos, vt denuncient, cupere scãpud illos diuertere, & si repulsam istic accepturos non ignoraret. Facit hoc autem, tum vt omnem illis exultationis causam adimat: tum maximè, vt nonnulla hinc vtilitas ad discipulos accedat. Qui enim perfectionis tempus vicinum iam tum habens, Hierosolymam ascendebat, infanas Iudæorum furias ibidem experturus; ne indigna eum pati cernẽtes, offenderetur; neque, si qui ipsos aliquando, vel contumelia afficerent, vel iniuste insectarentur, animo frangerentur, aut patientiæ & mansuetudinis obliuiscerentur; propterea Samaritanorum petulantiam, quasi quoddam futurorum incommodorum præludium & præexercitamentum, venire permittit: tantum non eiusmodi oratione illos compellans: Quamuis Samaritani vos non exceperint, nihilominus meis, qui Dominus sum, vestigiis insi-

stentes, æquanimiter, vt Sanctos decet perdu-
rate.

Igitur cum ex discipulis eius quidam dicerent: *Domine vis dicamus, vt ignis descendat de celo, & consumat eos?* acciter statim illos increpuit, celeremque eorundem bilem, vi quadam diuina compressit; ac, vt ad omnia aduersa patienter se præbent, graui- ter admonuit; non tum solũ, sed postea quoque, si forsã, dum sublunarem hunc orbem percursuri sunt, in impios quosdam quandoque incidant, qui diuini verbi prædicationem non ferant.

Quod autem dicunt: *vis dicamus &c.* id arguit noui Testamenti gratia necdum fuisse imbutos; sed veteris consuetudinis imperfectioni obstrictos adhuc hæsisse. Dicebant hoc enim in Eliam, qui bis quinquaginta viros vnã cum ducibus illorum igne absumplerat, mentis oculum conicientes.

Domine sequar te, quocunque ieris. De hoc scriptum est ad Euangelium Matthæi; sicut de illo quoque, qui aiebat: *Domine permittite mihi primam ire, & sepelire patrem meum.*

Sequar te Domine, sed permittite mihi primum renunciare his qui domi sunt. Qui dicebat: *sequar te Domine*, promptitudinem sanè laude & emulatione dignam ostendebat: at verò, dum iis renunciare efflagitat, qui domi erant, animum declarat adhuc ancipitem, & certa quadam ratione diuisum. Nam domesticis, aut genere propinquis, qui perfectioris vitæ institutum plerumque non probant, eiusmodi consilium velle communicare, istud est mentis etiamnum fluctuantis, & in religionis proposito nondum satis firmatæ. Quamobrem Dominus quoque petitionem illius istiuscemodi oratione non iniuria excipit.

Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Quemadmodum agricola, qui sulcum ducere, terramque aratro proscindere orsus est; si ignauia victus, inchoatum opus ad finem vsque persequi destiterit, ex toto insumpto labore, agrum aristis luxuriantem nunquam cernet; neque vllum omnino fructum hinc colliget; sed illud præterea incommodum sentiet, quod apud eos, qui opus foeliciter semel coeptum, malè intermissum animaduertent, ridiculus fiet; ita quoque si quis Christum Deum sequi deliberatum habuerit; neque ab iis omnibus tamen sese abdicauerit, quæ in mundo habebat; amicisque carnalibus, & iis præsertim, qui propositum illius auersantur, nuncium miserit; nihil ille vnquam toto illo laudabili proposito, magni, aut præclari efficiet; neque regno Dei capeffendo vnquam idoneus euadet. Inicit quidem manum aratro, quia promptum scætatorum spondet. Respicit autem retro, quia per hoc quod rem cum domesticis vult conferre, iisdemque vale facere, dilationis & procrastinationis causam quærit. Tales profectò non erant S. Apostoli: nam vbi illi primũ Christum dicentem audiissent: *Venite post me*, statim relicto patre, nauis, & retibus, secuti sunt eum. Ad eum itaque modum illos comparatos esse decet, qui Christum ex animo sequi volunt.

Dominus discipulorum bis, vi diuina cõprimis.

Discipuli Christi initio imperfecti.

Cap. 8.

Velle domesticis valefacere, priusquam Christum sequere, id est animi parũ adhuc in proposito sumi, domesticis sanguine uicium de religio nis proposito cõsulit, in oppositã plũque parẽ impellit. Operã perdit, & dænum præterea sibi a seiscit, q inchoatum opus ignauia victi persequi o-mittit. Nemo potest Christũ & mundũ simul sequi.

Quid sit retro respicere.

Math. 4. apostoli semel vocati, præcepto perfecti & que Christum secuti sũt.

CAPVT

CAPVT X.

Hæc autem designauit Dominus, & alios septuaginta duos discipulos, & misit illos binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quod erat ipse venturus. Non citra causam Christus Deus, & Dominus noster duodecim Apostolis septuaginta duos discipulos adiunxit: Cernebat enim magnam eorum futuram multitudinem, qui olim in ipsum credituri erãt. Tendebat enim non Israëli tantum retia, sed gentium quoque gregibus; Hæc ergo auctioris numeri ratio exiit. Quæ hinc cõsequuntur, vsq; ad illud: *Nolite transire de domo in domum* (id quod vagorum, mercedemque ambientium est, & certæ nihilominus calumniæ expositum est) & hinc rursum, vsque ad illud: *Qui mespernit, spernit eum, qui misit me*, ea in Euangelio secundum Matth. enarrata sunt.

Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio. Paulò antè septuaginta duos ablegasse expoluerat; nunc verò eisdẽ cum gaudio rediisse cõmemorat. Gaudij autem causa erat, quia ad illorum inuocationem diuina miracula cõsequabantur; dicebãt enim: *Domine etiam demonia subiciuntur nobis in nomine tuo.* Hoc autem aiebant; quia impensius gaudebant, quod signorum effectores euaserant, quàm quod diuinæ prædicationis ministerium acceperant, Apostolica quæ gratiæ communionem digni habiti fuerant.

Videbam Sathanam, veluti fulgur de celo cadentem. Hæc Christi Domini oratio huc tendit: si dæmonum antesignanus & princeps è cœlo decidit; serui illius in posterum efficere quid poterunt? Dicit verò, se illum ruentem vidiisse; siquidem alius, quàm iudex ille, qui sub aspectum non venit, eum videre omnino nequit.

Tanquã fulgur. Hoc addit, quia licet diabolus prauo voluntatis proposito, effectus sit obscurus & tenebrosus, secundum naturam tamen quandoque illustris & clarus extitit. Quod enim Deus condidit, hoc venustum & pulchrum erat: id autem, in quod draco ille infernalis seipsum transformauit, hoc malum & turpe est. Cum res ergo ita habeat, inquit, & ego is sim, qui eam vobis potestatem contuli, nemo vestrum se ipsum admiretur, nemo se effera, aut magni faciat.

Secundum beatum Cyrillum, potest hic locus aliter quoque exponi nempe vt sensus: Videbam Sathanam sicut fulgur de celo cadentem; hoc est, è sublimi in terram; à gloria, ad ignominiam; à summã fortitudine, ad summã infirmitatem deiectum. Nam ante Christi Dei & Seruatoris nostri aduentum, toto passim terrarum orbe rerum potiebatur; colebaturque ab omnibus propemodum gentibus & nationibus. Vbiq; extabãt delubra in illius honorem erecta, vbiq; aræ, vbiq; sacrificia. Posteaquam autem vnigenitum Dei verbum è cœlo descendit, ruit ille vt fulgur. Nam qui paulò antè eos omnes cultores habebat, quos malis artibus inerrorem pertraxerat; is illorum pedibus nunc subiicitur, qui supplices olim, prostratim illum adorauerant.

Et ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones. Hæc idem illud, quod modò dicebatur, confirmant. Quod enim de serpentibus & scorpionibus hoc loco scribitur, hoc totum ad diabolum

& dæmones, qui vnã cum illo à Christi Dei nostri feruis, à quo tantam illi potestatem acceperunt, calcantur, referendum est.

Nolite gaudere quia spiritus vobis subiciuntur. Quasi dicat: caute ne aliqua hinc inanis gloria in animos vestros irreat: Nam si quid hoc est, aliorum est; eorum nimirum, qui sanitatis beneficium hinc consequuntur.

Gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Scripta sunt autem, non per calamum & atramentum; sed per Dei Opt. Max. memoriam, eiusdemq; Dei gratiam & gloriam. Et quidem diabolus è tum mo deorsum ruit; homines autem, qui deorsum in terris vitam debebant, inter cœlestes ciues censentur, & describuntur. Vera itaq; & solida lætitia est, super nẽ inscriptum esse. Inscrubitur autẽ vnusquilibet cõ veriũs & firmiũs istic, quò Christi gratia & præsidio adiutus, plura hinc illustrioraque opera ediderit.

Quæ hinc consequuntur, vt est illud: *In ipsa autem hora exultauit in Spiritu sancto, & illud rursum: Besti oculi qui vident, quæ vos videtis,* & illud tandem, quod de legisperiti interrogatione subditur, vsque ad illud locum: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, hoc totum in Euangelio Matth. explanatum est.

Ille autem volens seipsum iustificare, &c. Iureconsultus hic à Domino laudatus, in superbiam & arrogantiam prorumpit: ponit namq; se, se nullum habere proximum, hoc est, nullum extare, qui secundum exactam iustitiæ rationem cum illo conferri queat. Hoc enim insinuat Euangelista dum ait: *Ille autẽ volens seipsum iustificare, dixit ad IESVM: Et quis est meus proximus?* Hic legisperitus, scribit Pelusiotã, solum iustum iusto proximũ iudicat. Eum autem ille tantum iustum censebat, qui ad virtutũ fastigium peruenerat. Neque enim hominum inter se cognationem, aut excellentiam ex natura, aut naturæ similitudine spectandam putabat, sed ex dignitate, & actione. Seipsum proinde iustificare, hoc est, iustum demonstrare, quantoque in virtutibus, aut iuris sapientia progressus haberet, ostẽtare volens, aiebat: *Et quis est meus proximus?* quasi dicat: ostende mihi aliquem tantum, quantus sum ego?

Dominus autem, tanquam rerum omnium opifex (ipse enim paruum formauit & magnum) propinquitatem hanc nõ ex dignitate, vel præclara aliqua actione æstimari vult; sed ex naturæ cõditiõne. Hominem itaque tantum non ita compellat: Nolo nunc dicere, quod cæteris nihil præstes; neq; quod falso opinaris, studeo hic refutare; ne vgrè studio si fortè autument, charitatem vitæq; integritatem proximo nihil debere; verum datur, quod de virtute & dignitate persuasum habes, ratione niti: at tu interim operã da, vt egenti posthac proximus fias, non spacio, aut loco tantum, sed pia animi affectione, diligentique eiusdem cura præcipue; huc enim exemplum, quod de Samaritano hoc loco adfertur, pertinet. Cum ergo cognatio, de qua hãc sermo est, non ex virtute, aut dignitate, vt dictum est, æstimãda sit; sed ex natura, commiserationisq; & curatio- nis ratione; tute illum potissimum tibi proximum iudicato, qui opera tua maximè indiget, adeõq; vt opem illi ferat, ne tantisper, dum voceris, expectes; sed vltro occurras, manũque porrigas.

Suspiciens autem Iesus dixit: Homo quidam descendebat
aaa iij

qui sua in egenos ex hauriunt, saluẽ & pietatẽ cõparant. Match. 13. Match. 10. Match. 12. Match. 8.

Match. 9. Match. 10. Match. 14. Match. 16. Match. 17. Match. 18.

Non sunt inhi- ben di qui con- terũt Satha- nã in no- mine Chri- sti.

Nemo ci- tra christi gratiam, Christi gloriam quærit, quid de- uotetur p- dies assu- ptionis Christi.

Cur Chri- stus miserit discipulos ad Samari- tanos, cõ- certo scie- ret repul- sam accep- turos.

Gratia fan- titatũ, id aliorum vsum con- fertur.

Quo sen- tu iusto- rum no- mina in cœlo scri- pta d. can- tur.

Diabolus è cœlo ruit: in tet- rã, homo è terra sub- uoluitur in cœlum.

Cap. 13. 22

Iurisperi- tus à chri- sto lauda- tus, in su- perbiã in- cõditur.

Errant cõ- iurecon- sulco Fua- gelico qui solum ius- tum, aut excel- lentem ex- cellenti- proximũ iudicant.

Propinqui- tas spe- cãda ex na- turæ con- ditiõne ve- rius, quàm ex præstã- tiõne, vel morũ similitu- dine. Quia ratio- ne homo, egeri se proximũ ostẽdere d. beat.

Ille cen- sendus, st- proximus de quo be- ne meret licet.

ab Hierusalem in Hiericho. Quando Christus Dominus hominem ab Hierosolymis Hierichonta versum descendisse asserit, eius est supernis ad inferna descensum tacite exprimit. Qui quidem descensus, per Adæ præuaricationem contigit. Hic enim est sublimi illa, pacatâque, & diuina paradisi habitatione (quæ Hierusalem, quæ Dei pacem denotat, haud incommodè appellatur) ad cauam illam, humilemque, & ardore præfocata Hierichonta pronolapsu decidit. Hiericho namque mundi huius vitam, miseris & perturbationibus, quæ à Deo sciungunt, plenam, significat.

Et incidit in latrones. Latronum nomine agrestes, fauatque dæmonum acies designat. Qui quidem dæmones hominem illum fortitudine, temperantia, cæterisque virtutum indumentis & ornamentis miserè exutum, peccatorumque vulneribus dirè fauciatur, semiuuum reliquerunt, & abierunt. Neque enim facile est illis, lethalia vulnera prius alicui inferre, quam virtutum præsidiiis & munimentis ipsum de spoliari. At verò ubi primum virtutum arma abstulerunt, statim citra intermissionem cædunt & sæuiunt; neque antè cædendi & sæuendi finem faciunt, quam mortem intulerint. Neque enim contenti sunt solo virtutum spolio, verum toti in hoc sunt, ut homini vitam adimant.

Accidit autem, ut sacerdos quidam descenderet eadem via. Quandoquidem lex Leuiticum sacerdotium inducit; Dominus per sacerdotem & leuitam legis imbecillitatem, eiusdemque inutilitatem explanat. Neque enim plagas, illi qui in latrones incidit illatas, sanare valebat. *Impossibile est enim, per taurorum & hircorum sanguinem auferri peccata.* Et quidem sacerdos fauciatur de fixis oculis aspexit; verum robore destitutus; neque perfectæ sanitati ægrum restituere; neque prostratum erigere potuit. Quod enim præterisse scribitur, id ita inde digressum subindicat, ut tamen vulneratum contueri non omiserit. Constitit enim, & iacentem contemplatus est: imò verò sanandi animo eundem contrectauit, verum cum se ad præstandam sanitatem impotentem animaduertit, plagarum, hoc est, perturbationum magnitudine victus exterritusque, retrorsum abiit, pedemque retulit, hoc enim significatur vocabulo illo *ἀντιπαρῶν*.

At verò ubi ille, qui per massæ nostræ primitias, vniuersam naturam humanam induerat (in ea enim cuiusque gentis, hoc est, Iudæi, Samaritani, Græci, & ut paucis dicam, omnium hominum pars quædam inerat) corpore, quod iumentum vice ipsi erat, loco hominis fauciati affecto, afflictioque sese applicuit, omnis mox vulnerum dolor, & sanies è medio facessuit. Verè hic enim erat, qui ibat, sed non præteribat: quinimò studio ob id iter isthac faciebat, quò eos inuiseret, propter quos è cælo in terram descenderat; & apud quos rursum veluti hospes diuerteret. Neque enim posteaquam citra vllam prorsus sui mutationem, aut falsæ imaginis speciem, hominem semel induit, ab hominibus tantum visus est; sed verè etiam inter homines conuersatus est. Enimuero legitimorum, benèque affectorum medicorum proprium est, familiariter cum ægris versari; neque prius eos deserere, quam integram sanitatem recuperauerint.

Infudit oleum & vinum. Vinum oleo temperatum, hoc est, doctrinam informandis animis idoneum, in ægri vulnera infudit: siquidem vulnus graue, & morbus quodammodo insanabilis, nõ ferebat illud purum, hoc est, excedentem illam astrictionem & acrimoniam. Quare cum publicanis quoque; & peccatoribus accumberebat, cibumque; cum illis sumebat.

Imponens illum in iumentum suum; hoc est enim in seipsum. Ipse enim veluti propria corporis sui membra nos portat.

Duxit in stabulum. Hoc est in Ecclesiam; hæc enim cum omnium capax existat, omnes intra gremium suum complectitur. Neque enim nunc amplius iuxta legalis vmbra, typicique cultus angustias, audimus: *Non introibit in Ecclesiam Dei Moabites, aut Amonites,* audimus autem: *Euntes docentes omnes gentes, &c.* rursum: *In omni gente, quæ timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi.*

Et curam eius egit. Quomodo peculiarem illius curam habuit? Quia Christus ipse in Ecclesia ex gentibus, quæ in Idololatriæ sordibus sepultæ iacebant, congregata, versatus est iuxta illud: *Habitabo & ambulabo in eis,* omnemque spiritali gratiam illi impertitus est.

Dedit duos denarios stabulario. Stabularij typum gerunt Apostoli, & qui illos secuti sunt, Doctores & Pastores. Iis enim Christus Dominus ad cælum ascensus, obtulit duos denarios, mandatum dans, ut diligentem curam ægro impendant; certoque promittens, ubi redierit, se id totum cumulatè referentem, quodcumque supererogatum fuerit.

Cæterum per duos denarios, duo Testameta designat, vetus nimirum & nouum; vtrumque enim dei est; & vtrumque, ut legitima numismata solent, vnà eandemque Regis vnus imaginè & inscriptionè præse fert; & eundem tandem per diuina eloquia, regni characterem cordibus nostris imprimit inducitque. His ergo denariis acceptis, propriaque industria actis, (eius enim naturæ est argentum spiritale) Domino ad vltimum diem reuertenti, singuli dicturi sunt: Domine duos denarios tradidisti mihi; ecce propria industriam in mediū conferens, eandemque hisce adiungens, lucratus sum alios duos: siquidem gregem tuum auxi. Quibus Dominus responsurus est: *Euge serue bone & fidelis.*

Deinde Domino ex legisperito sciscitante; *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?* illoque respondente, *qui fecit misericordiam in illum,* mox audiuit: *vade, & tu fac similiter.* Quasi dicat, & sacerdotij dignitas, & titulus rursum, nomenque iureconsulti, res sunt, quæ paruum vtilitatem sacerdotibus & iurisperitis adferunt, nisi bonis operibus illa probent, & exornent. Cernis hinc ergo regni coronam iis contextam & præparatam, qui proximum diligunt.

Dum irent intrauit in quoddam castellum. Magna virtus, magnumque; & illustre bonum & donum est hospitalitas, quo Martha ornata, Dominum ipsum hospitio suscipere meruit. Interim quod Maria coplexa fuerat, illud, Domino nostro Iesu Christo teste, excellentius erat. Maria enim, quæ ad pedes Iesu confidebat, verbique eiusdem audiebat, Martha præclara est. Ad hanc enim dictum est: *Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima, &c.* Non ea de causa huic venimus, ut superuacaneis escis ventrem impleamus:

Cur Samaritanis vino olei admiscuerit. Ob morbi magnitudine summa lenitate & mansuetudine opus fuisse indicat. Scruentiam enim locum nullum erat. Christus, ut propria corporis membra nos portat Ecclesia omnes gremio suo complectitur. Deut. 21. Matth. 18. Act. 10. Christus versatur in Ecclesia ex Gentibus congregata. Christus omne gratiam impertitur Ecclesie. Stabularij typum gerunt Apostoli, & illorum in munere succellentes. Per duos denarios, duo Testameta exprimitur.

Quomodo mystici denarij augerentur.

Sacerdoti & iuris sapientia parum profunt, si bonorum operum ornamentis destituantur.

Illustrè bonum & donum est hospitalitas. Maria Martha rationem meritis præclara. Natura paucis contenta.

impleamus: natura enim paucis contenta est. Ad illam verò *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ecquænam erat pars illa? eloquiorum veritatis perceptio, diuinorumque mysteriorum contemplatio. Verumenimvero licet Dominus Mariam ob id, in quod ex instituto incumberebat, commendaret; Martham tamen ab eo, quod familiariter tractabat, non submouit. Ex quo coniectura fit, per duas has mulieres geminam nobis vitæ fortem ob oculos ponere voluisse: Alteram minorem, tametsi vtilissimam; alteram sublimiorem & spiritaliorem. Hæc circa cœlestia & spiritalia versatur; illa circa externa corporis ministeria.

Quilibet proinde nostrum vtrum ex his voluerit sibi deligat. Cui egenis ministrare, aut aduersa valedudine laborantes curare placuerit, Marthæ exemplum secutus, hoc vitæ institutum complectatur. Quodcumque enim quisquam in Christi seruum contulerit, hoc in Christum ipsum redundat. Qui autem Mariam æmulari maluerit, quæ corporali ministerio posthabito, ad rerum spiritalium considerationem se contulit, animoso, candidoque pectore rem adoriatur. Contulit hac re Christus non parum quoque suis discipulis: ostendit enim quomodo, quæ ratione in illorum ædibus gerere sese debeant, qui, dum terrarum orbem prædicationis causa percurret, eos hospitio excepturi sunt.

CAPVT XI.

Domine doce nos orare. De oratione communi, deque altera illa, quæ dominica appellatur, prescriptum est ad Euangel. Matth.

Quis vestrum habebit amicum, &c. Hæc per modum parabolæ proponuntur, ne ignauo, negligentique; animo precationi insistamus; neque, si prima forte oratione fusa, auditi non fuimus, secundam statim tanquam quæ nullum nobis opere præcium adferre queat, auersemur; insulset aliquid istiusmodi animo pertractantes. En sæpenumero iam accessi, lachrymatus sum, obtestatus sum, nihil vnquam hætenus consecutus sum. Non ita nos ratiocinari decet; cogitemus potius vniuersorum Dominum peculiare nostri curam habere; quidque è re nostra sit adeoque quid concedere conueniat, probè nosse. Adde his, si lubet, nos ea frequenter petere, quæ modulum nostrum multis partibus excedunt.

Hæc igitur, aliaque; similia animo versantes, orationi impigre incumbamus, in eaque; constanter perseveremus. Etenim quæ citra sudorem obtingunt, vel ex parato subministrantur, ea, ut nõ cõtemnantur, certè minoris plerumque; sunt. Cum enim dicit: *querite, laborate;* cum verò, *pulsate, constantiam,* & quandam importunitatem iniungit. E rebus igitur, quæ apud nos receptæ sunt, quod vtile est, venari discentes, quæ ramus, pulsemus, & importunè insistamus.

Et ibit ad illum media nocte. Hoc propter eos adfertur, qui circa vitæ catastropham peccatorum, quæ admiserunt, sensum capiunt, fidèque ad Christum sese adiungunt. Huc enim clementis Domini tendit oratio:

Amice commoda mihi tres panes. Amicus, cuius ostiū pulsatur, est Dominus, & Deus, & Seruator noster Iesus Christus, qui omnes diligit, omniumque; etiam

eorum, qui in ipsum necdum credunt, salutem sinit. Per tres autem panes, fidem in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum designat. Siquidem trium horum inuocatione sacrosanctæ, hominifæ; & viuificæ Triadoc constet professio.

Amicus meus venit de via ad me. Per amicum, qui de via hospitij causa diuertit, Angelum, vel Angelos, qui circa vitæ finem accedunt, ut nos secum assumant, haud incommodè accipere possumus. Amant enim nos ipsi quoque, deque salute nostra lætitiæ materiam hauriunt; notum est enim illud Christi: *gaudium est in cælo, &c.*

Pueri mei mecum sunt in cubili. Per pueros in conclaui quiescentes, describit conuersos, ut pueros; cuiusmodi sunt, qui simplici corde Euangelio credunt; atque ob id idonei habiti, qui pacatè cum Christo quiescant. Qua de re Saluator alicubi ita ait: *Muli ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac, &c.*

Propter improbitatem tamen eius surget. Improbitatis, vel impudentiæ nomine, hoc loco constantem prolixamque in oratione perseverantiam designat.

Quis autem ex vobis patrem petit panem. De hoc loco, deque habente dæmonium mutum, & aliis nonnullis, quæ hæc annectuntur, vsque ad illud: *Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus,* prescriptum est ad Euangelium Matth.

Beatus uenter, qui te portauit. Cur muliere exclamante: *Beatus uenter, qui te portauit, &c.* Christus Dominus intulit: *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud?* Conuenienti planè opportunoque tempore, hoc ab eo dictum est; quandoquidem nõ deerant per id tempus, qui Dei verbum adeo non audiebant, ut eos etiam in ius vocarent, palamque condemnarent, qui audiebant. Dominus autem oppositam quasi viam ingressus, illos præ cæteris beatos fortunatosque prædicat, qui Dei verbum audiunt, auditumque custodiunt.

Quin ob mutum quoque & surdum, quem paulò antè sanauerat, illud dixisse videri potest. Hic enim Christi beneficio huc iam adductus erat, ut Dei verbum audire, & discere; audiendo verò & discendo, credere; credendo autem, operari; operando demum, gloriæ coronam cum iis omnibus, qui Domini præcepta obseruant, consequi posset.

Generatio hæc generatio nequam est. Quæ de nequam generatione Christus Dominus hic docet, vsque ad illum locum: *Et erit lucidum totum, &c.* Ea in Euangelio Matth. iam antè enodata sunt.

Regauit illum quidam Phariseus, ut pranderet apud se. Cum Pharisei malitia simul & inuidia flagrarent, hominèque; auari, & fastu pleni essent, cur Christus Deus & Dominus noster, ab vno ex eorum grege, ad prandium vocatus, non recusauit; sed in domum illius ingressus, vnà cum cæteris accubuit? Non ideo hoc fecit, quò illorum perueritatem ignoraret; nõrat enim ille omnia, Verum cum eum docere & erudire in animo haberet, voluit rem hanc in spiritalis institutionis materiam & causam conuertere.

Phariseus cepit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Phariseus hic, quò Dominus, antequam mensæ accumberet, non lauat, offensus est. Sed admodum insulset. Faciebant hoc autem Pharisei suo more (siquidem Moyses hunc

Hierosolymorum nomine Paradisus mysticè significatur hominis autem laudij, genus humanum. Quid Hiericho denotet. Latrones, qui hominè despoliarunt & vulnerauerunt, dæmonum acies inuunt. Demones post sublatam virtutum præsidia, inferunt vulnera. Demones non prius sciendi finem faciunt, quàm hominem peremerint. Per sacerdotem & leuitam, ægrum præterentes legis infirmitas exprimitur. Heb. 10.

Sacerdos leuiticus ægrum sanare voluit, sed nõ potuit.

Christus per massæ nostræ primitias vniuersam naturam humanam induit.

Christus Dominus probi benèque affecti medici mane pe sancti.

Tribus panibus. Quis sit amicus ille, qui de via diuertit.

Lucæ 19.

Quinam sunt pueri illi, qui cum patre familiaris in cœclau de quor, & dormiunt. Matth. 8.

Cap. 7. 9.

Cur Dominus dixerit: Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei.

Gradus, quibus acceditur ad cœlestem beatitudinem.

ca. 11. 65.

Pharisei malitia & inuidia flagrant. Causa, cur Iesus cum cæteris accubuit. Quos improbos esse sciebat. Moyses de Phariseorum baptizatus nihil cauerat.

Phariseo- rum bap- tismatano expiabant animorū fordes, vt falsō illi & stolidē persuasū habebant sed corpus tamen. Cap. 23. Greg. Nyss. de Zacharia qui inter arā & ædem perisse scribitur, sententia sed apud veteres Latinos parū recepta. Peculiaris locus virginibus in templo Salomonis assignatur.

ritum nusquam præceperat) rati omnes animi corporisque fordes per eiusmodi baptismata sese deponere, sed stolidē. Nam etsi ablutio, quæ per solam aquam fit, utilis & salutaris sit iis, qui corporis inquinamenta cōtraxerunt; attamen impuritatem, quæ cordi vel mēti coheret, expiare nequaquam valet. Vos Pharisei, quod de foris est calicis, &c. Hæc, & quæ sequuntur vsque ad illud: Spiritus sanctus docebit vos, in Euangelio Matth. enarrata sunt.

A sanguine Abel vsque ad sanguinē Zachariæ, qui perijt inter altare & ædem. Gregorius Nyssenus Zachariam, qui hoc loco inter aram & ædem trucidatus asseritur, Ioannis baptistæ patrem fuisse autumat. Cædis autem causam idem Gregorius duplicem allegat. Alteram quod sacratissimam Deiparam Mariam, post immaculatum partum à loco, qui secundū legis præscriptum intra altare & ædem virginibus in templo assignatus erat, nō femouerat: Alterū quod illum ipsum, qui diuina dispensatione secundū humanam naturam verē ex illa in lucem prodierat, totius creaturæ Regē esse prædicauerat. Iudæi itaq; cū regium nomen exosum haberent, ac, ne principi cuiquam obnoxij fierent, timerent, Zachariam sacerdotem inter altare & ædem peremerunt.

CAPVT XII.

Magister dic fratri meo, &c. Cur Dominus dicente quodā: Magister dic fratri meo, vt diuidat mecū hereditatem, exceptit, dicens: Homo quis me constituit iudicē, aut dī- mīssore super vos? Quia prætermisissis vtilibus, & ad animæ salutē facientibus, quæ cum vel imprimis inquire oportebat, de terrenis momentaneisq; anxius, christū istiusmodi rerū sequestrem deposcebat. Ob hoc ergo tanquam importunum; neque quicquam, vt ea, quæ scire debebat, diceret, sollicitum, placido vultu illum à se dimisit.

Cum autem hominem, propter repulsam, pusillanimum effectum animaduertisset, innata grauitate vsus, cum illi ipsi, tum cæteris omnibus quoque, qui vel tunc audiebant, vel in posterum audituri erant, suasisit, ne fluxis istis caducisq; rebus nūmūm sese dederent; neque propter eiusmodi res concertationem aliquā cum fratribus inirent, etiamsi qui plus iusto obtinere aliquando cōtenderent: Verūm dicti illius: Volenti tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium, memores, iniuriæ vltro cederent, eaque, quæ ad animæ salutem vtilia vel necessaria haberentur, studiosè inuestigarent, subdit porro.

videte & caute ab omni auaritia. Per hæc infatigabilem illam habendi sitim; nō secus atq; quoddā diabolicū, plenèq; inexhaustum barathrum deuitandam admonet. Quin sapiens Paulus quoq; nō alio, quædam idololatriæ nomine auaritiam designat: quasi eos tantūm hoc morbo laborare cōueniat, qui deū non nōrunt. Vel ideo certè hac nota auaritiam explicat, quod æquè ferè profanum & execrabile sit, feruire pecuniis, atque lignis, vel lapidibus.

Non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his, quæ possidet. Quomodo hominis vita in eo, quod ex substantia, quam possidet, ipsi redundat, non est posita? Quia vitæ mensura non extenditur cum opibus: ita nimirum, vt vita tamdiu persistet, quamdiu opes

Cur Dominus inter duos fratres de hereditate intercesserat, dirimere noluerit.

Dominus reb' s fluxis non nūmūm vult nos esse deditos. Iniuriæ, iuxta christi cōsiliū, vltro cedendum. Matth. 5.

Auaritia inexhaustum diabolū barathrum. Ephes. 5. Cur auaritia nomine idololatriæ ab Apostolo designatur. Quo sensu vita hominis nō est in abundantia eorum, quæ possidet.

durant. Quemadmodum Dominus noster Iesus Christus, per similitudinem admodum appositam, quam hoc loco subiungit, clarè euidenterq; demonstrat, ait autem.

Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit, &c. Diligenter sermonis huius artificium ritemur, accuratèque vim illius expendamus oportet. Neque enim vnum aliquod prædium tantūm spem Domini solatū narrat; sed vniuersum agrum vberimos fructus fudisse cōmemorat, vt ingentē morbi animi magnitudinem clariùs hinc perspiciamus.

Etenim qui tanta bonorum copia vnde quaque affluebat, animo adhuc angebatur, curisq; immensis distrahebatur; aiebat enim: Quid faciā? Non enim spectabat ad vitam futuram; neq; oculos in Deum coniciebat; neque vllō prorsus pauperum amore, aut cura tangebatur; neque vllam tandem gloriæ, quæ inde ad se redundare poterat, rationem habebat. Verūm omnia ad seipsum, suamq; cōmodum & vsum referebat. Et quod his omnibus absurdus est, longā sibi vitam promittebat: quasi illa quoque, tanquam reliqua humi nascentia, è terra decerperetur; dicebat enim: Dicam animæ meæ; anima habes multa bona, posita in annos plurimos, requiesce, comed, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: stulte, hæc nocte animam tuam repetent à te, quæ autem parasti, cuius erunt?

Verè itaque dictum est, hominis vitā in eo, quod ex facultatibus, quas possidet, ipsi redundat, positā non esse, hoc est, non ob id quempiam diuitius hic viuere, quod multas habeat opes. Quamobrem, quod statim hic subditur, metuentes, nempe illud: Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues, nunquam, quod diuites aliquando fieri velimus, in animum inducamus. Profectò ter felix fortunatusq; est ille, opeque citra vllam controuersiam præclara nititur, qui secundū Deum diues est: sicut ediuersio verè miser & infelix haberi potest, qui in alterā partem abductus est. Imò verò omnis eiusmodi amens & stultus est; quemadmodum regius quoque Psaltes, minimè obicure alicubi id profitetur: Venit tamen, ait, frustratus conturbatur homo; thesaurizans & ignorat cui congregatebit ea.

Nolite solliciti esse animæ vestræ. Hæc, vsque ad illud: hæc omnia adiucentur vobis, in Euangelio Matthæi explicata sunt.

Nolite timere pusillus grex. Hoc est; noli diffidere, aut spem abiicere. Vocat autem Sanctos gregem pusillum; nam qui in voluntaria paupertate, facultatūque, quas obtinebat, abdicatione, ætatē transigunt, ij parui plerunq; in mūdo fiunt. Aut ideo certè gregem pusillum appellat, quia totum genus humanū, ne dum soli sancti, cū immensa illa Angelorū multitudine collatum, perexiguus grex est. Est enim illorū multitudo incredibilis, hominum numerum in finitis penè partibus excedens. Cum enim in parabola de centum ouibus, maius gaudiū in cælo esse asseritur, supra vna oue, quæ errauerat, reperta, quàm supra nonaginta nouem, quæ nō errauerant, vniuersum hominum cœtum, qui in terris versatur, ita ad innumeras illas cœlestiū spirituum cohortes sese habere indicatur, sicut se habet vnū ad centum.

Quia complacuit patri, dare vobis regnum. Quasi dicat: esto grex vester adeo pusillus sit; nihilominus benignitas Dei, quæ omnem rationem superat, illi ipsi quoque

Inexplabilis proci- sus avari animus.

Auari diuites nullius rei, nisi sui tantūm cōmodi & questus, rationem habent. Stultū est longā sibi vitam pro mittere.

Nemo quod dicitur quando ue e- uadere vel lit, in animo in- ducit. Verè scilicet, qui in Deum di- ues est. Omnis a- natus stultus & ex- cors est. Psal. 5. Cap. 6.

Cur Sancti vocentur pusilli? grex.

Humanū genus cū Angelorū multitudine collatum, ne collatū exiguus grex est.

Vt se habet vnum ad cœtum, ita Ange- lorū multitudine ad hominum numerū.

Benignitas Dei superat omnem rationem. Qui diligenter se promittit æterna, non denegat quæ vitæ huic præsentis sunt necessaria. Cap. 6.

Quid sit habere lumbos præcingere.

Quid lucernatum nomine designetur.

Externo interitō; sermone lucere nos oportet.

Cur cœlesti regni nuptiali solennitati comparetur.

Deus pro meritoū ratione soluit premia.

Qui sint primæ stationis vigiles, qui secundæ & tertie.

Diuerse noctis vigiliæ ad diuersas ætatum qualitates referant. Et primam quidem ascribunt pueris infra pubertatis annos adhuc constitutis; secundam iuuenibus adhuc adolescentibus; tertiam adultæ firmitatæque ætatis viris.

Cap. 24. Seruus domini volūtatē ignorans vapulat, quia eam discere negligit.

quoque cœlestium spirituum, qui tanto intervallo excedunt, sortem, hoc est, cœlestis regni hereditatē impartiri dignatur. Cum ille ergo tanta, tamq; illustra largiatur; quomodo fieri potest, vt è rebus ad caducam hanc vitā necessariis, nobis, quantum fat est, prospicere omittat; maximè verò si illud facere non detrectauerimus, quod mox cōsequitur, videlicet: vendere quæ possidetis, & date eleemosinam, &c. de quibus vsque ad illud: sibi & cor vestrum erit, in Euangelio Matthæi perscriptum est iam antè.

Sint lumbi vestri præcingenti. Quod de lumborum cintu hic dicitur, id ad corporis lumbos, quasi eos præcingere iubeamur, referendum non est; sed ad alium sensum: vult enim animo prompto, & ad quoduis bonum, & laude dignum opus obeundum parato nos esse.

Et lucernæ ardentes. Lucernæ hoc loco mentis vigilantiam, spiritalēque animi iucunditatem, & lætitiā denotant. Vult enim vt in virtutum studium impigrè incumbamus; externumque & internum sermonem, hoc est, tam cum, qui latet in mente, quàm cum rursus, qui prodit ex ore, nunquam nō splendentem habeamus: perq; vtrumque ex æquo lucem fundamus: Siquidem, vt hic nos intus; ita ille foris illustrat alios. Sit itaq; doctrinæ nostræ lucerna animata, quā actio deinde studiosa irriget, & nutriat, ne quando obscura & tenebrosa euadat.

Et vos similes hominibus expectantibus dominū suū, quando reuertatur à nuptiis. Cœlesti regnū nuptias vocat; cō quod nihil prorsus abiectum, aut mæstum apud diuinam illā immortalemq; naturam locū habeat.

Vt cum venerit, & pulsauerit, &c. Hoc est, cum in secundo aduentu repente, & inexpectatè, & quasi in tempesta nocte irruens foribus astiterit (per hæc namque incertus illius aduentus significatur) confestim aperiat ei.

Beati sunt serui illi. Illi, inquit, serui, quos pater ille familiās, siue in secunda, siue in tertia noctis vigilia aduenerit, inuenerit vigilantes, hoc est, paratos, omnique virtutum generi intentos, sunt verè beati.

Præcinget se, & ministrabit illis. Hoc est, pro merito- rum ratione soluet premia. Nam etsi mensam variis donorum & gratiarum ferculis magnificè instructam, omnibus promiscuè appositurus sit; attamen pro exhaustorum laborum quantitate, singulis alias & alias spirituales delicias apponet.

Et si venerint in secunda vigilia. Primæ stationis vigiles, eos existimare licet, qui, quod cæteris accuratiorē vitæ rationem tenuissent, bonorūmq; operum studio præ aliis excelluissent, primi ordinis mercedem cōsecuti sunt. Secundæ verò eos, qui infra primorū gradum constituerunt; Tertie autem, qui his adhuc obscurius vixerūt. Sunt qui primā, secundam, & tertiam vigiliam, ad diuersas ætatum qualitates referant. Et primam quidem ascribunt pueris infra pubertatis annos adhuc constitutis; secundam iuuenibus adhuc adolescentibus; tertiam adultæ firmitatæque ætatis viris.

Hæc autem scitote. Hæc cum cæteris, quæ sequuntur, vsque ad illud; & partem eius cum infidelibus ponet, in Euangelio secundū Matth. enarrata sunt.

Qui non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Cur seruus, qui domini voluntatem non cognouit; plagis autem digna fecit, rationem reddere,

pœnamque subire compellitur? Quia cū domini voluntatem scire potuisset, discere neglexit. Iam si is, qui domini voluntatem compertam omnino non habuit, promeritam pœnam non euadet, quomodo ille dira verbera euasurus est, qui certò exploratam perficere non voluit?

Cui multum datum est, multum quaeretur ab eo. Hæc clarè indicant, doctorum, pastorumque iudicium, cæterorum non parum grauius, periculosiusque fore. At qualia ea, inquis, sunt quæ dñs ab eiusmodi hominibus deposcit? Inter cætera, deposcit ab illis fidem modis omnibus rectam; doctrinam ab omni errore alienam; spem erectam & firmam; inconcusam in rebus aduersis patientiam; infractam Spiritus fortitudinem; in omnibus denique præclaris virtutibus & actionibus promptum expeditumque animi studium, quò Euangelicæ conuersationis exemplum aliis præbere queant.

Ignem veni mittere in terram. Hæc, & quæ sequuntur, vsque ad illud: donec nouissimum minutum reddatis, expofita sunt in Euangelio Matthæi.

CAPVT XIII.

Derant autem quidam, illo ipso tempore, nuntiātes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. Credibile sit, Galilæos, quorum cruorem Pilatus sacrificiis admiscuit, ex eorum numero extitisse, qui erroneam Iudæ Galilæi, cuius beatus Lucas in Apostolorum actis mentionem facit, opinionem sectabantur. Cæterum Iudæ huius dogma, (si vera sunt, quæ Iosephus, circa Iudaicarum antiquitatum finem, ea de re exponit) eiusmodi erat, vt aliquam pietatis speciem præ se ferre videretur. Docebat enim nullum omnino neq; honoris, neque beneuolentiæ, neque vllius alterius rei causa, dominū, aut Regem appellare fas esse. Imo verò eiusmodi nomina, ne ore quidē efferre liceret. Vnde fiebat, vt multi ex ea secta, dura sæpe verbera, grauissimæque fustigationes, ea sola de causa subire compellerentur, quid Cæsarem dominum vocare nollent.

Iidem illi nulla omnino sacrificia Deo offerri volebant, præter ea, quæ in Moyfi lege decreta extabant; ea propter omnia illa sacra & sacrificia, quæ seniores populi pro Imperatoris populique Romani salute & incolumitate instituerant, apertè inhibebant. Verisimile sit ergo, Cæsarem ob hoc indignatum, Pilato iniunxisse; vt iuxta sacrificia, quæ secundū Moyfi legē offerre videbantur, illos trucidari, eorūmq; qui offerebant, cruorem, vnā cum illis ipsis sacrificiis, quæ offerebant, misceri curaret.

Quia ergo supplicium hoc, conseruandæ religionis causa irrogatum censetur; adfuerūt, qui Christo Seruatori nostro illud denunciarent; cognoscere ex illo volentes, quidnam ille de eo facto sentiret, plerique enim è populo caecos, iustè propter peccata sua è medio sublato, iudicabant; vt qui seditionem in populo concitassent, principēque & magistratus in subditorum odium coarmassent, & irritassent. Dominus autem ponit quidem peccasse addit nihilominus, non ideo hæc tam dira illos perpeffos; quasi cæteris omnibus, qui similia perpeffo non fuerant, sceleratiores extiterint.

Non dico vobis, sed nisi penitentiam habueritis, &c. Si Domini voluntatē ignorans vapulat, quid de eo fiet qui compertā calcat? Graue eorum iudicium futu- rum, quibus alio- rum salus commissa est. Cuiusmo- di sint ea, quæ deus à Doctori- bus & Pas- toribus deposcit. Cap. 10. 5.

Si Domini voluntatē ignorans vapulat, quid de eo fiet qui compertā calcat? Graue eorum iudicium futu- rum, quibus alio- rum salus commissa est. Cuiusmo- di sint ea, quæ deus à Doctori- bus & Pas- toribus deposcit.

Act. 5.

Cuiusmo- di fuerit dogma Iudæ Galilæi.

Iudæi pro Cæsaris salute sacri- ficia offerrebant.

Qua de causa Pila- tus Galilæorū san- guinē mis- cuit eorum sacri- ficiis.

Dominus nō negat, Galilæos, quos Pila- tus truci- darat, pec- casse, ne- gat autē omnium maximè peccasse.

Hoc dicto populares ab intestina seditione, quam pietatis prae-textu incendebant, auertere studet. Illud enim: nisi poenitentiam egeritis, idem sonat, quod: nisi a seditionibus illis concitandis animum in posterum seruo caueritis, cristasque aduersus principes & legitimos magistratus erigere desieritis, (id quod diuina voluntati omnino dissentaneè facitis) omnes simul peribitis, vesterque sanguis vestris sacrificiis permiscebitur.

Sicut illi decem & octo, super quos cecidit turris in Siloë. Turris, qua in Siloë lapsa, ruina sua decem & octo homines oppressit, non oppressit illos, quasi hi soli ceteros omnes scelere & nequitia vicerint, (negat hoc enim dominus) verum per paucorum necem omnibus, qui Hierosolymorum ciuitatem incolebant, exemplum propositum est. Vna enim turris comparatur cum tota ciuitate; decem rursus & octo homines, cum vniuerso ciuitatis populo; Quò nimirum pars exterrcat totum. Quia ergo perfidia & incredulitas habitatoribus Hierusalem vsque adherere perrexit, & ipsi vna cum illa paulò post in idem incommodum inciderunt, in quod turris, & decem & octo; cum nimirum Titus euersa ciuitate, ingentem populi multitudinem neci deditit.

Dicebat autem & hanc similitudinem: arborem ficus, &c. Hac fici similitudine notatur sterilitas ciuitatis Hierosolymorum, vt quæ amara tantum folia, hoc est, quendam externum tantum virorem, ne prorsus infructuosa videretur, fuderit, fructum verò omnino nullum.

Ecce anni tres sunt, ex quo venio, quærens fructum, &c. Appositè tertio te venisse asserit. Venerat enim per Moysen, per Prophetas, & per se ipsum. Euangelica ficus, scribit Pelusiotas, est humana natura; paterfamilias, Deus pater; vinitor vitisque cultor filius Dei, qui è cælo aduenerat, quò hanc vineam, ficumque in ea plantatam, & à patrefamilias tanquam inutilem excindi iussam, excoleret, & repurgaret.

Dicit illi: domine dimitte & hoc anno. Quasi dicat: si per legem, & prophetas, meliores effecti non sunt: neque villos fructus poenitentiae dignos ediderunt, forsitan mea nunc doctrina, meoque sanguine irrigati, fidei obedientiaque fructum ferent. Quod si secus; in posterum illam excindas, hoc est, in futuro seculo è iustorum sorte eos proscribas.

Cæterum vt contigit triplex insignis visitatio, ita triplex quoque legis præuaricatio. Prima ex his accidit in paradiso, quando præceptum, quo cauebatur, ne quis de ligno, quod erat in medio paradisi gustaret, violatum est. Secunda in deserto; quando lege iam lata, per summam Iudæorum impietatem, diuinus cultus delatus est in animi vitulo. Tertia in legis gratia exordio, quando iidem Iudæi Rege gloriae negato, foedæque repudiato, clamauerunt;

Non habemus Regem nisi Casarem. Dum fodiana circa illam, & mittam stercora. Per stercora, vt placet Gregorio Theologo, designantur lachrymæ, & gemitus & humi cubationes, & vigiliae, animæque & corporis extenuatio, totiusque adeo vitæ per veram confessionem, humilèque conuersationem emendatio.

Et ecce mulier, quæ habebat Spiritum infirmitatis. Mulier hæc sæua demonis tyrannide, & improbitate

hoc corporis vitium contraxerat. Huc enim tendit illud Christi domini: Quam alligauit Sathanas ecce decem & octo annos. Solet is enim varios humanis corporibus morbos adferre. Fieri autem potest, mulierem hanc, ob grauiam quædam flagitia, in quæ inciderat, tot annos à Deo desertam neglectamque fuisse. Vt cunque res habet, voce certè diuini cœlestique potestate plenissima, dominus sceminae huius infirmitatem è medio profligauit.

Et imposuit illi manus, & confestim creta est. Manus imposuit, vt hinc discamus, sacrosancam Christi carnem diuini verbi virtute & energia polluisse. Erat enim Verbi propria, & non alterius cuiuspiam filij, ab illo distincti, seiorumque, & per se subsistentis; vt impiissimè quibusdam visum est. Quæ de Archisynagogo & Sabbatho hic subduntur, ea in Euangelio Matthæi iam antè enarrata sunt.

Et omnis populus gaudebat in vniuersis, quæ gloriose fiebant ab eo. Rectè hoc; quandoquidem opera admiranda, quæ faciebat, soluebant omnem prorsus quæstionem, & dubitationem, apud eos præsertim, qui animo subdolo malèque affecto non querebant. At verò principes Synagogæ toti in hoc erant, vt violatæ legis prætextu aliquam Domino calumniam intenderent.

Simile est regnum cælorum grano sinapis. De hoc loco & de fermento, vsque ad illud: Sunt primi, qui erant nouissimi, scriptum est in Euangelio Matthæi.

Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Pharisei inuidia concitati, hæc Christo denunciant; quia tota vi ad hoc intenti erant, ne qui vllum omnino, siue ex diuinis illius miraculis; siue ex doctrina, quam legali multis partibus excellentiorem tradebat, fructum caperent. Quòd enim aiebant: Herodes vult te occidere, hoc ideo dicebant; quia malitiã, quam in pectore fouebant, honesto titulo prætexere cupiebant. Quare dominus huius rei non ignarus; vt qui vnus mortalium omnium corda & renes scrutari solet, more suo placidè, non tamen absque quâdam obscuritate respondet, dicens.

Ite, & dicit vulpi huic, &c. Videri poterat, totam orationis vim, in vnam Herodis personam conuerrere; & ita arbitrati sunt nonnulli; & tamen contra Phariseorum prauitatem dirigit illam veritè, quam contra Herodem. Neque enim aiebat, dicitur ἀλώπεκι ἐκείνῳ, vulpi illi; sed ἀλώπεκι τῷ τῷ, vulpi huic. Enimvero quò improbae fraudis commentatione Phariseos vulpibus similes clarè ostenderet, summa industria media quadam voce utebatur. Nam vt vulpes bestia est, nunquam non callida & versipellis, ita Pharisei quoque.

Rati illum ergo, qui virtutum est dominus, manum Herodis veritum, solum versurum; vade hinc, dicunt; quia Herodes vult te occidere. At is nihil ea cõminatione exterritus, id modis omnibus expletum iri denunciat, quod Phariseorum cuneo mæstitiam nequaquam paruam allaturum sciebat; ait enim: Ecce eicio demonia, & sanitates perficio. Nam, vt modò dicebatur, ob id illum abactum cupiebant, ne admirabilem operum demonstratione vsus, multos ad fidem pertraheret.

Tertia die consumor. Per hoc indicat, quò mundus per ipsum seruetur, sponte se crucis tormenta subire.

Demoni varios morbos humanis corporibus adferre. Grauiam flagitia sunt, vt homo tradatur in demoni potestate. Christi caro diuina virtute pollebat. Christi caro diuini verbi caro erat, & non alterius cuiuslibet.

Pharisei operam dant ut qui ex Christi signis, aut concionibus fructum capiant. Cor Pharisei christo denunciant vade hinc, quia Herodes vult te occidere.

Dominus sub persona Herodis perstringit Phariseorum improbitatem. Pharisei vulpibus similes. Pharisei frustra nituntur christum per Herodis sequitiam à beneficiis doabsterere & in fugam agere.

Dominus sponte se in morte offert.

Verumtamen oportet me, &c. non oportet non denotat hic inuitabilem aliquam necessitatem, quæ Christum vi quadam ad hoc vel illud impulerit. Constat namque in libera voluntatis illius potestate situm fuisse, liberè inoffensèque, quocunque libitum fuisset, concedere; totamque Iudæam, nullius prorsus insultu, aut insidiis impeditum, dum per pretiosam tandem crucem vitæ finem facere voluit, peragrasse.

Hodie, & cras, & sequenti die. Hæc non vnus, aut alterius diei tantum; sed plurium dierum spacium significant.

Non capit prophetam perire, extra Hierusalem. Hac oratione Dominus Hierosolymam multarum cædium & sanguinum sanctorum ream pronunciat, subindicatque se ipsum quòque prophetarum omnium dominum, haud alibi, quam istic, mortem perpeffurum. Quòd autem dicit non capit, vel non contingit, &c. Nemo ita accipiat, quasi Iudæi aliqua fatali adacti sint in Sanctos scuire; dictum est autem propter certam veritatis cognitionem; quatenus nimirum Christus Dominus sanguinari illo- rum voluntatem exploratè compertam habebat.

Hierusalem Hierusalem, &c. Hoc totum, vsque ad illud: benedictus qui venit in nomine Domini, expositum est in Euangelio Matthæi.

CAPVT XIII.

Factum est cum intrasset Iesus in domum cuiusdam principis. Dominus noster Iesus Christus à Phariseo, qui inter sui ordinis homines principem locum obtinebat, Sabbatho denuo inuitatus, peruersitatem illorum nihil moratus, accendere non detrectat. Imo verò quò aliquam vtilitatem is adferat, familiarem & quasi domesticum se illis exhibet, nempe vt virtutis simul & gloriae illius omni humana maioris spectatores effecti, eum, qui ad nostram similitudinem sese demiserat, ab eo interim, quod erat, non discedens, verum Dei filium esse credant.

Et ipsi obseruabant eum. Obseruabant, ne legis reuerentia contèpta, aliquid die Sabbati patraret, quod per legem fas non erat. Christus autem Dominus magis intentus, vt nonnullis benignè faciat, quam vt stultam illorum reprehensionem depellat, aut declinet; consilium illorum, qui parati aderant illum in ius vocare, si quod fortè beneficium die Sabbati in aliquem contulisset, vanum esse palàm ostendit, percunctatur ex illis; Sabbathone curare liceret. (Nam, vt Evangelista scribit, homo quidam hydropicus iacebat ante illum) cum illi verò callidè, malignèque taceret, Dominus præfactam illorum impudentiam euidentibus, planèque necessariis rationibus impetit. Eius autem ratio huc tendit: Si lex inhibet misericordiã præstare Sabbatho; cur tu Pharisee eius misereris, qui in puteum decidit; neque, siue puer sit, quod in id periculi deuenit; siue aliud quodcunque istiusmodi, Sabbatho inde extrahere vereris? Nuncio proinde Pharisaica inuidia missio, eum, qui aqua intercute laborabat, è vestigio à morbo liberat.

Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. Quòd Dominus de inuitatis hoc loco dicit, obseruans, quomodo

Christus Dominus nulli fatali aut alteri cuiusque necessitati subiacere, sed p omnia, & in omnibus sui iuris & liber erat. Hodie & cras nò bi diei præcise, sed breue tempus in scripturis denotant. Hierosolyma multo rã sanctorum cædium rea. Quo festu dictum sit non capit Prophetam perire extra Hierusalem.

Cap. 23.

Dominus Phariseis tametsi familiarè se exhibet, quò hac ratione illos lucrifaciat.

Pharisei obseruant Christum a quid re contra legis reuerentiam desingent.

Dominus magis intentus vt egenibus benignè faciat, quam vt stultam illorum reprehensionem depellat, aut declinet.

Pharisei frustra nituntur christum per Herodis sequitiam à beneficiis doabsterere & in fugam agere.

Dominus sponte se in morte offert.

do primos accubitus ambiebant, leue fortè, paruicq; momenti quibusdam videri queat. Verum qui mentis oculum accuratè in illud defigit, is demum quanto probro dedecoreq; hominem liberet, quantumque decus & ornamentum eidem conciliet, animaduertit. Constat namque, manifestæ amentia indicium esse, honores nullo iusto titulo debitos temerè ambire. Pertracta tecum, quanta cum turpitudine coniuncta res sit; quando honoratiore quopiam adueniente, is, qui vtrumque inuitarat, illi; qui in primam sedem inuaserat, dicit: faceffe hinc, da huic locum. Ille porrò cordatus, summæque admiratione dignus censendus est, qui cum primæ sedis honorem iure promereatur; attamen ne ambitionis morbo teneri videatur, adeò illum non affectat, vt vltro quoque aliis deferat. Talis enim delatum honorem quasi debitum recipit, omnique iure; Amice ascende, audit. Quapropter magnum præclarumq; bonum est, animus modestus, suaque forte contentus.

Omnis, qui se exultat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Hæc ad diuinum iudicium referenda sunt; siquidem in humanis, non semper id locum habet. Comperiuntur enim non rarò, qui ambitum mundi honorem adipiscantur. Verum hic honos, res est nullius ferè ponderis.

cum facis prandium aut cœnam. Cœlesti doctrina, de salutari animi submissione, & humilitate tradita inuitatis; nunc documentum apprimè vile iis suggerit, qui alios inuitant. Ostendit autem, beneuolam hospitem susceptionem, rem esse omnino studio, & æmulatione dignam, oppidòque fructuosam; etsi eiusmodi fructus non statim semper appareat.

Exponit deinde, non vnum omnium inuitantium scopum; nec idem omnium ingenium esse. Comperiuntur enim inter illos præcellit ingenuiq; comperiuntur rursus vilis abiectique animi. Hi amicos, vel fratres, vel cognatos, aut vicinos tantum ad cœnam, vel prandium vocant: & quidem eo id animo, vt statim oblata occasione, vicissim ab illis inuitetur. Illi verò id, quod multis partibus præstantius, & magnificentius est, faciunt. Etenim Christi Domini doctrinam secuti, suam in pauperes, debiles, claudos, cæcos, alioque eiusmodi, à quibus nullam retributionem sperare licet, benignitatem exercent; adeoque ex eorum albo se esse probant, quibus Deus in futura vita mercedem reddidit, alicubi promittit.

Cæterum Christus Dominus hæc ea de causa non monuit, quasi sanguine, vel alia necessitudine coniunctos, conuiuio excipere, vel alio modo honorare, non liceat; licet id enim: Verum docere per hæc voluit, beneficia, quæ in amicos, vel cognatos conferuntur, in altera vita ea mercede non pensari; neque ea rursus commoda adferre, quæ solent illa; quæ pauperibus propter Deum impendantur.

Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Qui hæc dicebat, necdum spiritalis, sed totus adhuc animalis; adeoque, qui exactè ea caperet, quæ Iesus proponebat, minimè idoneus erat. Arbitratur enim, Sanctorum retributionem rebus corporeis consistare. Christus proinde Deus noster iis, qui tum

America in dicitur, est honores nullo iusto titulo debitos ambire.

Alteri potentiora esse ferre, & tutum, & apprimè honorem non affectat, vt vltro quoque aliis deferat.

In humanis non omnibus, qui se exaltant, humiliae, aut qui se humiliant, exaltantur. Hospitalitas res fructuosa, & æmulatione digna.

Non idem omnium inuitantium scopus, nec idem etiã animus.

Suar qui inuitat, vt vicissim in uideat, & hi pariam præstant. Salubriter inuitant, qui egenos ad cœnam ve prandium vocant.

Fructuosa sunt, quæ pauperibus conferuntur, quàm quæ a amicis conferuntur.

Sanctorum premia non consistant in rebus corporeis.

presentes aderant, parabolam contexit; qua economiam totius mundi causa susceptam, admodum appositè conuenienterque ob oculos ponit. Est autem ea eiusmodi:

Homo quidam fecit cenam magnam. Per hunc hominem Deum patrem, denotatam existimare licet. Imagines namque ita ad veritatem exprimentam effinguntur, vt tamen non sint ipsa veritas. Hic ergo vniuersorum opifex, gloriaeque Dominus fecit cenam magnam; hoc est, vniuersalem toto terrarum orbe, propter Christi economiam, solennitatem instituit. Vocat autem festum hoc cenam, non prandium; quia in nouissimis seculi diebus, & quasi ad aui nostri occasum, Dei Filius apparuit nobis. Quo etiam tempore mortem nostri causa subiit, suamque carnem in cibum nobis proposuit.

Et vocauit multos, nempe totam Iudaeorum multitudinem. Et quisnam ille erat, inquis, quem pater misit, quem suum quoque seruum appellat? Ipsemet Christus. Hic enim, cum Deus esset natura, verusque & naturalis Dei Filius, forma serui accepta, seipsum exinaniuit.

Quis parata sunt omnia. Eque nam sunt fercula illa, quae ad cenam vocatis parata denunciantur? Quae alia, quam peccatorum remissio, Spiritus sancti communicatio, adoptionis gratia, regnum caeleste, aliaque eiusmodi. Ad haec omnia enim Christus Dominus per Euangelica oracula inuitauit omnes; praeter ceteris autem Israelem.

Et ceperunt simul omnes excusare. Hoc est, vniuersi, quasi ex condito, communicare pacto, vocationem spreuerunt. Cur ita? quia mente excussa villis, agriculturam, liberorum procreationi, aliisque id genus terrenis rebus perditè affixi haerebant.

Ceteram per eos, qui amice accersiti, venire detrectarunt, seseque male excusarunt, Iudaice Synagogae proceres, haud incommodè acceperis. Erant hi enim praeter ceteris pecuniae, & auaritia dediti, totique in vnum hoc intenti; quo etiam nomine grauius passim in diuinis literis perstringuntur. Hoc itaque morbo infecti, duraeque & infracta incredulitate acti, extra hoc festum manserunt, magnamque hanc cenam, in conuicia versi, turpiter aspernati sunt.

Exi cito in plateas, &c. Pharisaorum procerumque Iudaeorum loco vocati sunt, qui aegri, abiectique in vicis & plateis iacebant, hoc est, illi, qui ex Iudaica multitudine habebantur infirmiores, metemque, vsque ad illud tempus, obtinebant claudam, magnaque caligine obscuratam; Nam paulò post, per fidem in Christum sani, robustique effecti sunt. Etenim lumine diuino intra se recepto, recta vestigia figere edocti sunt. Quod autem quam plurimi ex Iudaeorum plebe crediderint, hoc quibus facile, si sanctorum Apostolorum acta percurrerit cognoscere quauerit.

Exi in vias & sepes. Cum sua natura benignus & bonus sit Deus, in publicas quoque vias, & sepes emittit vocatores. Significatur hoc autem, post Israelitas per fidem introductos, gentium quoque populum fuisse vocatum: Siquidem Iudaeis introitam receptis, seruus ait: Dominus factum est, vt imperasti, & adhuc locus est. Porro autem, qui ex gentibus vocati, ad cenam hanc venere, illi mere erant agresti,

animoque efferato, quasi extra vrbes, absque vlla prorsus ciuilitate nati & educati. Neque enim vllis omnino bonis legibus, aut moribus utebantur: Verum pecudum more, in magna quadam rationis caligine & amentia versabantur.

Et compelle intrare. Bonus hic pater gentes, non simpliciter ad cenam vocari, sed compelli quoque vult. At dicis: Cum credere vnicuique sit liberum; imò verò cum donum hoc non sine precibus à Deo obtineri soleat; quippe quod inter cetera charismata, quae nobis ab illo obueniunt, praecipuum ferè existat, quomodo dicit; compelle intrare? Quadam orationis figura istuc dicitur. Quia enim gentes intoleranda quadam errorum seruitute tenebantur, diabolo subditae, Dei autem, diuinæque cognitionis prorsus erant ignaræ, propterea validiori quadam vocatione egebant; talinimirum, quae aliquam compulsionis speciem praeseferret; quò vel hac ratione tandem aliquando ad eum respicerent, desertisque antiquis erroribus, aliquem doctrinae caelestis gustum caperent, atque diaboli vnguibus, quibus antè constringebantur, euadere quandoque possent.

Si quis venit ad me. Cum hominum amator, Christus Dominus hoc loco dicit: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, &c. Neque naturam vult nos ignorare; neque naturam rursus vult nos seruire; sed natura ad meliora salutisque viciniora vult nos vti. Etenim vt liberi parentes venerentur, eorundemque mandatis obsequantur; parentes verò liberos alant, & instituant, hoc expressum Domini decretum est. Pari modo, vt vxores maritos suos timeant, mariti verò vxores suas diligant, id diuinus Apostolus disertè praecipit. Neque enim fidei domesticis, fidei domesticos odio persequi, licet. Domini autem oratio aliud nihil à nobis exigit, quam vt eos auersemur, qui fidem nostram in Deum impedire, aut ab iis rebus auertere nos student, quae ad animae salutem sunt necessariae; tum ne eò vnquam nos abduci sinamus, vt propter qualemcunque carnalem amorem, eam dilectionem negligamus, aut contemnamus, quam debemus Christo.

Quis ex vobis volens edificare turrim, &c. Quod per turris edificationem nobis hic aduertitur, eiusmodi est: Qui praeclearam illam inculpatamque viuendirationem capescere in animo habent, illi promptitudinem, quantam fat est, mente concipiant; necnon in medium adferant, oportet: debentque beatum illud vitae institutum ea ratione complecti; vt dictum illud sapientis, subinde secum pertractent: Fili, accedens ad seruitutem Dei, prepara animum tuum ad tentationem, deprime cor tuum & sustine. Quod si qui sunt, quibus ea animi promptitudo non adest, quomodo, quæso, illi ad scopum sibi propositum, aliquando peruenire poterunt?

Aut quis rex iurus, committere praelium, aduersus alium regem. Per haec indicatur, certamen nobis esse cum aduersis potestatibus. Non est nobis colluctatio, scribit Apostolus, aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potestates. Tum rursus cum prudentia sensuque; carnis, hoc est, cum lege illa, quae in membris nostris grassatur, plurimamque; animi perturbationes intestinaeque praelia, quotidie istuc excitat. Cum his ergo assidua nobis est lucta. Haec efferat illa, seuæque

Parabolae & similitudines, non sunt res ipsae, sed rei tantum vmbra.

Cur Christi economia cenam familiariter appellat? prandium.

Pater misit Filium in mundum, tanquam seruum, quia seruuli forma illum induit.

Cuiusmodi fercula inferantur in cenam Domini.

Cur Iudaei ad mysticas Seruatoris nuptias vocati, Dei consilium contempserint. Pharisaei auaritia dediti, & praeter carnis increduli.

Cuiusmodi fuerint illi, quos vocatores in vicis & plateis abiectos conuocauerunt.

Multi ex Iudaeorum plebe, in Christum crediderunt.

seuæque hostium copiae sunt, quae nobis aduersantur.

Quibus armis spiritualis hostis debellandus. Psal. 117. Psal. 26.

Quid sit eum demone vel carne pacem habere.

Cap. 18.

Quomodo autem hos superabimus? si certo credemus, in Deo nos facturos virtutem; ipsi quoque eos omnes, qui nos vexant, in nihilum redacturum. Hac ratione S. Propheta Dauid seipsum solabatur: Dominus, inquit, mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos; & alio rursus loco: Dominus illuminatio mea, quem timebo? Ipse enim nostra est fortitudo. Ipsum proinde adiutorè facti, nullam cum inimicis nostris demonibus pacem ineamus (nam cum demone, vel carne pacem habere, aliud nihil est, quam demoni, vel carnis sensui obsecundare.) Quin potius praepotentis Dei nostri auxilio, toto animo, indefessèque implorato, viriliter illi obstitamus. Quae hinc sequuntur, vsque ad parabolam de ouibus, hoc est, vsque ad illud: quam supra nonaginta iustos, qui non indigent poenitentia, ea in Euangelio Matthaei exposita sunt.

CAPVT XV.

Gregorii Theologi sententia de drachma pedita. Lucerna accessa denotat Christi humanitatem domus, mundum, mundum, drachma, genus humanum.

Va mulier habens drachmas decem, &c. De hac drachma, Gregorius Theologus scribit ad huc modum: Christus Deus noster accendit lucernam, hoc est, suam ipsius carnem, mundumque, quae domus illius est, euertit, hoc est, à peccatis expiauit; & drachmam, quae regia quidem imagine insignita erat, verum perturbationum caeno penitus obruta, quasi uit. Drachma autem inuenta gaudio plenus, conuocauit caelestes virtutes: amat enim illas; conceptaque laetitiae easdem participantipes, mysteriorumque economiae suae concias reddidit.

Vniuersum mortalium genus in duos ordines deducitur. Filius adolescentior non aetate sed sensu adolescentis erat. Liberæ voluntatis conditi sumus.

Homo quidam habuit duos filios. Quae de duobus filiis hic dicuntur, ea ad vniuersum mortalium genus referri possunt. Costat enim illud in duos ordines deduci: Horum alter complectitur iustos: alter peccatores. Pater autem humanae naturae, est benignus Deus.

Et dixit adolescentior. Adolescentior, qui patrem accessit, non ob aetatis infirmitatem; sed ob mentis imbecillitatem, animique inconstantiam impubes vocatur.

Pater da mihi portionem substantiae, quae me contingit. Quasi dicat: posteaquam liberæ voluntatis conditus sum, nolo coactus seruire. Si voluero, temperans ero, sin id autem noluerò, compelli non volo.

Et dimisit illi substantiam. Pater ergo liberali munere donatum dimisit; Tradidit enim illi vniuersam creaturam in possessionem. Huic cum naturalem, tum scriptam quoque legem adiunxit; quò hac nimirum ratione eruditus, & institutus, legislatoris voluntatem impleat. Deposuit enim ille à nobis spontaneum obsequium.

Et peregrè profectus est. Non quidem de loco ad locum comigrans; sed mente à Deo decedens, & Deus vicissim ab illo: Siquidem nullum is seruitium detreçantem, vi ad seruitium compellit.

Disparuit substantiam suam viuendo luxuriosè. A Deo itaque sciunctus, vixit luxuriosè; & insumplit substantiam, hoc est, insitam animi lucem, temperantiam, veritatis notitiam, Dei memoriam, &c. Quofactum est, vt valida mox fames illum inuaderet.

Qualè substantiam si ilius prodigus dilapidarit.

Inuasit autem eum, non inedia panis, aut fitis aquae; sed desiderium verbi Dei. Eiusmodi enim esuries praedictarum virtutum iacturam consequi solet.

Virtutum iacturam consequi inedia verbi Dei.

Et abiit & adhaesit vni ciuium regionis illius. Inedia compulsum abiit ad eiusmodi regionem, vbi ciues sunt daemones; vbi extrema bonorum omnium inopia semper vrget.

In regione daemou extrema semper bonorum omnium famer vrget daemones cultores suos mittit ad portum gre gem.

Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. Tali honore daemones afficere solent cultores suos: Eiusmodi muneribus cumulant eos, qui suggestionibus illorum morem gerunt. Etenim vt primum quis à Deo descuerit, perque carnis illecebras, & voluptates daemonebus adherere coeperit; statim quasi in porci naturam versus, terram tantum spectat. In turpitudinis porro caeno, vltro citroque aliquantisper volutatus, merito inter porcos censetur. Tandem in eiusmodi vitae obscenitate diu multumque perstans, aliis quoque perditionis forma efficitur; Lasciuiae luxuriaeque dogmatis certa quadam ratione illos pascens, & nutriens.

Quomodo tenentur in porcos degenerat qui carnis illecebris & voluptatibus operam dant.

Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. His insinuat, nullam flagitiorum satietatem eum cepisse. Peccatum autem non iniuria assimilatur siliquis. Nam vt harum gustus suavis est, & tamen adiunctam habet nonnullam asperitatem; ita peccatum quoque ad breue quidem tempus oblectat; verum postea cruciat prolixè. Paucis, delectat momentaneè, sed flagellant aeternè.

Peccatum cum sit iura natura, cognatio non habet nullam.

In se autem reuersus. Hoc est priore felicitatem cum posteriori miseria conferens; qualisque & quantus erat, quando cum Deo patre adhuc degebat, animo pertractans; quam teter & miserabilis tandem, posteaquam Deo deserto, daemonebus coepit esse obnoxius, euaserit, iterum iterumque expendens, dixit.

Abiit.

Quantum mercenarij. Hoc est, Christi mysteriis initiati. Deus namque pro sua benignitate, & circa horam tertiam, & circa sextam, & sic deinceps, hoc est nunquam non, vt scriptum est, operarios in vineam suam conduxit.

Miser, qui daemone seruituti obnoxius tenetur Deus nunquam non operarios in vineam conduxit. Quid sit pane abundare.

In domo patris mei abundant panibus. Hoc est diuinorum donorum, & eloquiorum deliciis asiluunt; ego verò ingenti earum rerum penuria hic laboro, inediaque misere perco.

Surgam, & ibo ad patrem meum. Hoc est, pulchre eò reuertar, vnde turpiter decessi.

Pauca verba ad salutem fat sunt dummodo ex animo contrito percipiuntur.

Et dicam ei: Pater, peccavi in caelum, & coram te. Pauca haec verba mihi ad salutem fat fuerint. Noui patris mei suauitatem; noui facilitatem; miserebitur mei poenitentis, & ad sanam mentem reuertentis, quem in peccati fordibus se volutantè non puniuit.

Et surgens, venit ad patrem suum. Vnde surrexit: è voluptatum & deliciarum cathedra, è peccatorum fouea: Siquidem bono voluntatis proposito adiunxit opus. Oportet enim non ea solum, quae Deo sint grata & accepta, velle; sed bona animi desideria, per bona opera quoque ostendere.

Non fat est bona voluntas ad salutem nisi adfit copia bene operandi.

Cum autem adhuc longè esset. Quomodo longè? quia Deus hominis poenitentiam, sua misericordia, & benignitate solet anteuertere.

Vidit illum pater eius, & misericordia motus est. Quamuis enim Deus sit natura, clemètia tamen &

benignitate pater est.

Et accurrens, cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Non enim expectauit, ut is, qui tam grauiter offenderat, propè accederet; verum ipse vltro obuiam illi processit. Familiare namque est clementissimo Deo, animam penitentem suauiter complecti, eiusdemque subiectionem & obedientiam paternè exosculari.

Dixitque illi filius: Pater, peccavi in caelum. Haud secus firmamenti faciem metuo; atque acculatoris cuiuspiam vocem.

Et coram te. Propter quod diuinitatis tuæ lucem intueri vereor: nam & animi, & corporis oculos immundos habeo. Præ omnibus autem malis, plurimùm me incusant infanæ libidines.

Fac me sicut unum ex mercenariis tuis. Quæ dicit, huc tendunt: Obsecro, Domine, ne me rursum ex aula tua proscribas; ne forsitan inimicus oberrantem deprehendens, denuo captiuum abducat. Neque tamen vt mysticæ tremedæque mensæ tuæ me adiungas, peto: quandoquidem eo animo sum, vt sancta illa sanctorum ne aspicere quidem profanis oculis audeam.

Dixit autem pater ad seruos suos. Hoc est, ad sacerdotes.

Cito proferte stolam primam. Hoc est, fidem, veritatisque cognitionem: quarum rerum à patre discedens, iacturam fecerat.

Et induite illum. Qui seipsum exuerat.

Et date annulum in manu eius. Hoc est, fidei signaculum, quo contra diabolum armatus aliquando fuerat.

Et calceamenta in pedes eius. Quò in præparatione Euangelij pacis, hisce indutus, serpentes & scorpiones, hoc est contrarias virtutes, intrepidè proterat.

Et adducite vitulum saginatum. Illum, inquam, vitulum adducite, qui pro terrarum orbe immolatus, eiusque, qui vera resipiscencia ducuntur, donatus est. Hoc est, tremendorum mysteriorum participem illum facite.

Et manducemus, & epulemur. Quia hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit; perierat, & inuentus est.

Et cœperunt epulari. Gaudent enim non ij solum, qui degunt in cœlis, super vno peccatore penitentiam agente; verum ij etiam, qui versantur in terris: Siquidem iusti omnes de eiusmodi hominis forte lætantur.

Erat autem filius eius senior in agro. Quæ de proposita parabola hinc, ad finem vsque consequuntur: puta quòd filius senior, quid hoc esset, percunctatus, cõmunisque lætitiæ & celebritatis causam edoctus, præ indignatione noluerit in domum ingredi, & alia quædam eiusmodi, illa eo sensu accipienda non sunt, quasi senior iuniori salutem re ipsa inuiderit; aut patri propter summam illam, in perditum filium, clementiam, verè succensuerit. Nam, vt D. Chrysostomus parabolam de operariis in vineam conductis, quæ apud Matth. extat, edisseres, rectè monet, id, quod vniuersè proponitur, parabola est; singula autem parabolæ membra sigillatim, & quasi ad verbum curiosè expendere & inuestigare, istud, neque necessarium est, neque commodè quoque fieri potest: fat est autem, si scopum, propter quem præ-

ponitur, vt cunquē perspectum habeamus, fructumque nonnullum ex eo decerpamus. Aliquid verò hoc amplius anxie inquirere, id nullum est operæ precium. Neque enim vllus omnino inter Sanctos est, aut fuit vnquam, qui Dei erga peccatorem benignitatē, in ius vocaret, aut improbaret: vt qui ab omni inuidia & odio sint prorsus alieni. Etenim si animos suos pro peccatoribus tradere parati sunt, quid fieri potest, vt salutem illorum dolenter ferant? Imò verò tantum abest, vt bonum quodcunquē illis inuideant, vt beneficia quoque in eos collata perinde ac si in seipsos collata forent, grata acceptaque habeant.

Et cur ergo, inquis, parabola eiusmodi quippiam præ se fert? Ecquid nobis illa vult adubrare? Aliud nihil, quā excellentē Dei clementiam, quæ vtique erga omnes, & eos præcipuè, qui peccatis desertis, ad sanā mentē redeūt, veròque penitentia sensu cõcutiuntur, tanta est, vt iis, qui penitentia non indigent, inuidiā quodammodo mouere queat. Nam & in humanis quoque aliquid eiusmodi receptum videmus. Etenim cum quempiam insigni aliquo beneficio affecimus, dicere nonnūquā cõsueuimus: En iste vel ille, quòd tanto honore te cumulauerim, me incusauit. Dicimus hoc autem, non vt hunc, vel illum inuidiā insimulemus, aut quouis modo calumniemur, verum vt doni, quod obuenit, magnitudinem, per hoc exprimamus.

Adde his, Christum Dominum senioris filij exemplo eos, qui inculpatam, virtutibusque ornatā vitā ducunt, præmonere, & quasi præmunire voluisse; ne quam vnquam maligni diaboli fraude impulsu, cogitationem admittant, quæ ob peccatore penitentium salutem, qualecunquē inuidiæ stimulos animo ingerat; verum mente ab istiuscemodi cogitatis, tota vi abducta; de illorum salute potius gaudeant, & in Domino exultent.

Sunt qui per duos filios, sanctos Angelos & homines, qui in terris vitam degunt, designatos existimant. Et quidem per senioris personam, Angelorum ordinem, per læciuū autem & prodigum adolescentem, humanum genus denotatum volunt. Non desunt tandem, qui per seniore filium Israëlẽ secundum carnem; per iuniorem verò gentium populum insinuatum contendant.

De his opinionibus, scribit Cyrillus, liberum cuique iudicium esto; probet quisque studiosus; quòd vero affinius iudicat; mihi interim neutra opinionū probatur; neque enim cogitare fas est, sanctos Angelos prodigi filij conuersionem ignorasse; aut festum eius rei causa celebratum, nesciuisse; adeoque quasi rerum ignaros, quid hoc esset, interrogare cõpulsos esse. Sed neque iis quoque assentiri valeo, qui per seniore filium carnalem Israëlẽ accipiunt. Cõstat namque; Israëlitas per vniuersam ferè scripturam diuinitus inspiratam, veluti desertores, & incredulos perstringi; tantum abest, vt paterna mandata illi nunquam præterierint.

De parabolis porrò Cyrillus idem scribit & sentit, quòd Chrysostomus: nempe dum breuiter, succinctèque explicantur, vtiliū rerum notitiā adferre: etsi hoc ipsum obliquè & dissantaneè. Vt autem singulæ parabolæ partes subtiliter, & exquisitè discutiantur, id minimè opus est. Nam præterquam quòd

Nullus scilicet dicitur, dei in peccatores clementiam dānā. Sancti ab omnino odio & inuidia alieni.

Parabola de filio p. digo, sum. m. Dei erga peccatorem resipiscencia clementia adumbatur.

Illustrata dona in immeritos collata inuidiam mouere dicitur.

Diabolus nonnullos ob penitentiam suam, ad inuidiam prouocat.

In dicit per vniuersam scripturam male passim audiri.

Parabolæ succinctè explicate, rebus obscuris luce adferunt.

Parabolæ nimis curiose explicata: naufragi mouent.

Commodo exemplo ostenditur, non omnia parabolæ membra, cõmodam expositionem admittere.

Vniuersorū Dominus, nihil æquè desiderat, atque, vt virtutum studiis insulamur.

Psal. 45. Luca 12.

Mens humana infirma, & ad terrena incuruata.

Quæ à vitio necessario redū dāt, in ege nos, ro-ganda.

Deuter. 15.

quòd commodè istud fieri non queat, sermo quoque modum excedens, nimia copia, & quasi luxu, auditores bene affectos non parum sæpe offenderet; nimiaque loquacitate naufragam non paucis moueret. Probat id ex parabola, quæ de homine diuite, qui habebat villicum, capite proximo proponitur, & explanatur.

Enimuerò si quis accuratè explicare velit, quis fuerit homo ille, qui habebat villicum diffamatum: Tum quis illum diffamauerat; hinc cuiusmodi debitorum illi fuerant; mox quinam illi, qui à debitorum summa partem refecerant: postremò cur hunc oleū, illum verò frumentum debuisset commemorare, ne orationem ille obscuram, planèque superuacaneā in mediū adferret. Igitur non omnes & singulæ parabolæ partes ad rerum propositarum explicationem sunt vtilis, sed quædam tantum. Siquidem id solum ex eiusmodi imaginibus desumendum & explicandum est, quòd rei quidem obscuræ nonnullam lucem; auditoribus verò aliquem vsum adferre natum est.

CAPVT XVI.

Homo quidam erat diues, qui habebat villicum. Scopus & mens parabolæ hic propositæ, vt eidē Cyrillo placet, eiusmodi est: Vniuersorū Deus & Dominus nihil æquè desiderat, atque, vt totis animi neruis virtutū studiis incubamus; iisque omnibus, quæ animos nostros in hac vita distrahere, & disturbare solita sunt, nunciū mittamus, quò nimirum quietè, pacatèque assiduò ipsi seruiamus. Vacate, clamat per Dauidem, & videte quia ego sum Deus, & per seipsum rursum: Vendite quæ possidetis, & date elemosynam. Et quidem lex hæc diuinæ voluntatis citra vllam controuersiam est vtilis & salutaris: Verum humana mens est admodum infirma, & ad res terrenas plus satis semper incuruata.

Propter hæc ergo Dominus per similitudinem, hoc loco propositam, facilem expeditamque salutis viam nobis ostendit: tantum non eiusmodi oratione omnes compellans. Si qui ex vobis sunt, qui omnibus bmnino, quas in terra possident, opibus, simul & semel desertis, sublimem illam vitæ cõuersationem capeffere non volunt; minimum ex eo, quòd à necessario sumptu redundat, pauperum æconomi sint; quò nimirum vel hac qualicunquē facultatum suarum communicatione, multis amicis, multisque misericordiæ testibus hinc comparatis, quando olim è caduca hac, terrenaque vita excedent, in eorum tabernaculis tum locum aliquem inueniant, quibus in hoc seculo benignè quandoque fecerant.

Quòd si verò ne hoc quidem facere in animū induxerint; verum omnia, quæ gratis à Domino acceperunt, suis tantum sumptibus, & voluptatibus consecrare, aut in momentaneos honores conuertere perrexerint, obliiti Dei dicentis: Aperiendo aperies viscera tua fratri tuo egeno, aliorumque omnium, quæ diuina scriptura de subleuanda miserorum inopia passim præcipit, morte iam illis insultante, & ab omnibus, quæ in bonis habebant, ipsos vel inuitos submotiente, & extrahete, à sua villicatione omnino am-

Tom. 1.

uebuntur. Et quòd his grauius est, propter inelemitatem illam, duramque, & inhumanam in pauperes voluntatem, æternorum tabernaculorum loco, æternū inextinguibilemque ignem sortientur.

Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis erit. Qui ritè honestèque vitam instituire didicit, futurorumque bonorum spe fultus à terrenis fluxisque rebus mentem abduxerit, ea sapiens animoque pertractans, quæ sunt cœlestia, eorumque amore & studio incensus, caducas hæc opes, quas & minima bona, & iniquitatis mammona appellat, prouidè in egenos dispensauerit; qui, inquam, in minimis istis fidelis compertus fuerit, is in magnis quoque, hoc est, in donis bonisque spiritualibus fidelis erit: Qui autem in eiusmodi opibus iniustus deprehensus fuerit; vt pote in sui solius vsum illas conuertens, asseruansque; ille in diuinis quoque charissimis iniustus deprehendetur.

Et si in alieno fideles non fuistis, &c. Opum copiam alieni nomine designat: Quandoquidem non nisi cum diuitiis stipatis, sed nudi. Verè enim sacris literis proditum extat: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quòd nec auferre quid possumus. Itaque opibus affluere, si hominis naturam spectemus, ab homine alienum est. Si cui autem adiunt, extrinsecus, & quasi per accidens aduenerunt.

Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Vnum eundemque ad opposita diuelli, & inculpatam nihilominus vitam ducere, rem arduam, summèque difficilem esse, Christus Dominus hoc loco ostendit, dum ait: nemo potest duobus dominis seruire, &c.

Audiebant autem omnia hæc Pharisei, qui erant auri, & irridebant illum. Pharisei auaritiæ morbo obstricti, Christi sermonem in risum transferunt: nihil morati, quòd in proluxa oratione ipsos, ab eiusmodi vitio sanare, conatus esset. Quia ergo eum labore incassum sumpterat, temporis quoque qualitas ad id prouocabat, blandū sermonem in grauem cõuertit reprehensionē, palam demonstrans, at ambitionis amore occæcatus, eum honorem & gloriam superbè ambire, sibi que vendicare, quæ in solos iustos probosque viros conuenit; cum ipsi interim nihil minus essent, quàm eiusmodi; dicit autem:

Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus; Deus autem nouit corda vestra. Quia quòd hominibus altum est, abominabile est ante Deum. Istæc proinde & nos audientes, omnem fastum, omnemque inanem gloriam, & studium placendi hominibus, tanquam quæ Deo sint prorsus exosa, summèque execratione digna, cum omni nequitia & auaritia, promptè, totòque pectore abiiciamus: Animi verò submissionem, & in egenos cõmiserationem, Dei auxilio freti, studiosè cõsectemur. Neque enim propter illos tantum, per sacra Euangelia hæc prodita sunt; sed propter mortales omnes, qui de generatione in generationem, perpetua quadam successione, se inuicem excipiunt.

Lex & Propheta vsque ad Ioannem. Hæc vsque ad illud; qui dimissam à viro ducit, mæthatur; in Euangelio Matth. explicata sunt.

Homo quidam erat diues. Hanc de diuite eulone & Lazaro parabolam, ad rem præsentem appositè admodum effectam efformatamque, Christus Dominus noster hoc animo in medium adducit, quòd

b b b iij

Iudicium corū, qui superuacaneā in pauperes non expèduūt.

Inter bona infirmum locū tenent, ope caducæ.

Quis dicitur fidelis aut infidelis in minimis, quis item in magnis.

Quod ex bonis ad vitam necessariis, superat Dominus alieni vocit.

Quomodo opum copia quidam bho mine alienam dicitur.

Res per ardua diuersis seruire, & inculpatè viuere.

Pharisei christi sermonem in risum conuertunt.

Christus blandū sermonem, in grauem reprehensionem transferit.

Christus Phariseos ambitionis notat. Superbia & arrogantia Deo summè exosa.

Quæ Dominus ad præsentem distulabat, ea perueniat ad omnes.

Cap. 15.

Christus Dominus per parabola de diuite & Lazaro proposita, ad beneficentia mortaliu genus excitat. Diues epulo anony mus inducitur & quare. Psal. 13.

Lazarus extreme egenus & aeger Hierosolymitanis notus fuisse creditur. Insignis hic opinio quae postea planius exponit, non satis sana, tametsi verum sit, quod de plena retributione asserit. Haec obseruent, & sibi caueant diuites.

Diffimilius vitae status epulonis & Lazari Lazarus omni profectis humano praestitutus.

Quo sensu & studio canes Lazari vice-ra linxerunt.

Huius Lazari in summa miseria & calamitate praesentia. Angelico comitatu stipatus Lazarus deducitur ad requiem.

ad beneficentiae studium nos acuat & excitet. Vult enim nos in mutuum amorem esse propensos, communicationi deditos, liberales item, & studiosos e-

genorum curatores, & in hoc studiorum genere praecellso animo praeditos. Homo quidam erat diues. Hunc tanquam durum, & in pauperes inhumanum, Dominus anonymum nominisve expertem inducit: nempe vt exemplo id confirmet, quod per Prophetam de iis aliquando praenunciarat, qui Deum non metuunt: Non, inquit memor ero nominum illorum per labia mea. At pauperem verò proprio nomine designat; siquidem tales in Dei lingua & ore obuersantur. Fertur autem vulgi sermone, cui Hebraeorum traditio quoque astipulatur, Lazarum hunc fuisse quendam extremè egenū, & aegrum, Hierosolymis per id tempus notum; Dominum autem hunc praeceteris in exemplum asumpsisse, quò ea, quae de epulonis inhumanitate dicere instituerat, apertiora cuaderent.

Nemo autem haec, aliave similia audiens, existimet, pro bonorum, vel malorum operum ratione; plenam iam retributionem, quibusdam obtigisse. Quod hic enim proponitur, parabola est, maioris lucis, & explicationis causa, à Christo Deo nostro effecta, commodèque inducta; nimirum vt illi, qui terrenarum opum copia affluunt, hinc discant, nisi ita comparati sint, vt in egenos velint esse benigni, & liberales, & benefici, & ad subleuandam illorum egestatem prompti, expeditique, fore, vt in ineluctabile damnationis barathrum, diraque supplicia certò olim incidant. At nunc otiosum, vanumque diuitis huius fastum & supercilium contempnemur.

Induebatur purpura & bysso; & epulabatur quotidie splendide. Hoc est; cultui, luxuique corporis, ex instituto operam dabat. Nam & vestitu utebatur sumptuosissimo; & in deliciis volutabatur assiduus; hoc enim denotatur per voces illas: Et epulabatur quotidie splendide, hoc est, perditè, & prodigè; & ille quidem ita. Lazarus autem morbo grauatus, inediaque exhaustus, ad domus illius vestibulū iacebat abiectus, neglectus, prostratus, pro nihilo habitus, omni cura, omnique humano praesidio prorsus destitutus, ad placandam inediam aliud nihil expetens, quam micas, quae de diuitis mensa temerè cadebant; & nemo illi dabat. Grauiissima autem inediae tormèto, accedebat morbus longè molestissimus.

Sed & canes veniebant, & lingeabant ulcera eius. Istuc canes non faciebant, quasi ea re voluerint illum la cessere, aut vlla omnino iniuria afficere; Faciebant autem eo, quo poterat sensu, vicem illius dolentes; curamque illius, qui ab omnibus desertus erat, amicè suscipientes; necnon vulnera eiusdem beneuolè, medicorum more, fouentes, & circumlingentes; quò per hoc quoque diues epulo feris bestiis immior; imò verò omni misericordia, omnique humanitatis sensu prorsus exutus ostendatur.

Et si verò pauper Lazarus in tanta illa miseria & calamitate constitutus esset, nequaquam tamen veluti fastidio victus, animum despondit, aut conuicia dixit, aut stomachosè succensuit, aut murmur aliquod contra diuitem edidit. Et vnde hoc tibi compertum est, inquis? Ex eo, quòd Angeli illum sustulerunt, honorificòque comitatu deductum, in sinu Abrahæ deposuerunt.

Mortuus est autem & diues, & sepultus est. Non temerè adiectum putemus, diuitem, posteaquàm mortuus fuerat, in sepulchrum illatum esse. Quandoquidem cum in viuus adhuc ageret, anima illius in abdomine, perinde atque in quodam monumento, obruta, defossaque iacebat; carnemque veluti sepulchrum circumgestabat. Propter hoc ergo adiuctum videtur, & sepultus est.

In inferno autem eleuans oculos suos. Diues à corpore iam absolutus, è carnis illecebris, mundi que voluptatibus, rectà migrat ad inferos. Quò autem isthic constitutus, acrius excrucietur, cernit Lazarum in Abrahæ sinu collocatum. Quemadmodum enim Deus Adamo è Paradiso eieccto, ex aduerso Paradisi sedes assignauit; quò creber eiusdem conspectus, conceptum dolorem subinde instauraret, eaque ratione bonorum, è quibus exciderat, iacturam exactius sentiret: ita Lazarum quoque in cruciatum illius augmentum, diuitis huius aspectui obiecit.

At cur, quæso, Lazarum in sinu Abrahæ potius vidit, quàm apud quemcunque alium iustum? Quia Abraham hospitalitati comprimis deditus fuerat: Vt huius ergo hospitalitas, illius inhospitalitatem redargueret, propterea æquus iudex hunc cum illo collocare voluit. Abraham enim, vel obiter tatum praetereuntes venabatur; & ad domum suam pertrahebat, diues verò etiam intra domus vestibulum abiectos aspernabatur.

Cur diues orationem ad Abrahamum dirigebat, ad Lazarum autem non item; aiebat enim: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, &c. Quia robore & verecundia impetiebatur. Persuasum habebat enim Lazarum veteris iniuriæ memoriã adhuc retinere. Ego, apud se inquiebat, tantis opibus circumquaque affluens, nullaque vnquam iniuria affectus, hominem in tanta miseria & calamitate constitutum despexi; neque vel panis micam fame percuntimpertuiui: Quomodo is ergo vsque adeò durè à me habitus, meæ huic petitioni annuet? Hec autem dicimus, non vt Lazarum inculsemus; (neq; enim ille ita affectus erat) sed quòd diues eiusmodi quippiam metuens, animoque versans, Abrahæ potius, quàm illius opem implorandam existimaret. Credebat enim Abrahamum, quæ acciderant, ignorare. Ecquid autem ille?

Fili recordare, quia receperisti bona in vita tua. Hic tu mihi singularem iusti huius viri prudentiam expende: Non dixit; inhumane, crudelis, perditissime; tot mala homini huic irrogasti, & adhuc amicitiam, adhuc misericordiam, adhuc veniam, adhuc commiserationem ambis? Non erubescis, non verecundaris, dum isthæc petis? quid autem dicit: Fili, receperisti bona tua; nòrat enim scriptum esse: Cor exacerbatum ne perturbes magis. Sat suum est illi supplicium. Caue calamitati illius insultes. Fili non ego Dominus, sed tuæ conditionis homo sum: quare hinc illuc transire, aut alium transmittere, in nostra potestate non est positum.

Fili receperisti. Cur Patriarcha non potius dicit: Fili accepisti bona in vita tua, quàm receperisti: nò recipere enim insinuat, & denotat debitum. Recipiuntur enim, quæ iusto aliquo titulo debentur. Ecquid hinc ergo discimus? Illud inter cetera, nempe eos etiam, qui alioqui scelerati sunt, & in vitium quod-

Cur diues post mortem sepultus dicat.

Epulo à deliciis de porcare ad supplicia. Adamus è regione paradisi sedes habuit & quare.

Cur diues Lazari potius vidit apud Abrahamum quàm apud alium iustum. Summa Abrahæ hospitalitas.

Qua de causa diues epulo Abrahæ potius quàm Lazari implo- raturus.

Singulis Abrahæ prudentia, & suauitas.

Ecclesi. 4.

Aliud accipere, aliud recipere hoc enim debetum significat, illud non item.

Etiam mali, & improbi boni aliquid interdū faciunt. Deus operam mortaliter bona, temporaliter mercede reponat.

Chaos inter Lazarum & diuitem firmatum indicatim permutabilem iustorum & iniustorum statum in altera vita.

Diues epulo pro aliis intercedit.

Causa cur diues Lazarum ex mortuis exuscitatu, in domum patrem mitti voluerit.

Maiorem Deo quàm homo, de homine curam habet.

Diues fratru suoru animos ex suo spectabat.

Qui Scripturis non credunt, neq; mortuis exuscitatis fidè habet.

dámmodo malorū deuenerūt, vnum aliquod interdū, aut alterum, aut plura quoque bona opera faceret: id quod huic quoque diuiti vsu venerat. Quia ergo per molles fortunatosq; dies, quos Deus in hac vita illi indulerat, bona omnia, quæ vnquam fecerat, iusta mercede pensata fuerant, propterea audiuit: Fili receperisti bona tua in vita tua; & Lazarus similiter mala. Forsan Lazarus quoque in vnum, aut alterum aut plura quoque errata inciderat, quæ per dolores, & miseras, quas patienter in hac vita tolerauerat, Deus eum eluere voluit; quare ait: Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris: Iudicium enim sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.

Inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Quid sibi vult, quòd Abraham magnum inter vtrumque chaos firmatum asserit? Indicat discrimen, quod inter iustos & peccatores intercedit; vt enim oppositæ illorum sunt voluntates & studia; ita in permutabilis quoque eorumdem est status. Nam vt hi perpetua quiete potiuntur; ita illi perpetua dependunt supplicia.

Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei. Diues epulo eorum spe frustratus, quæ sui causa petiuerat, quod reliquum erat, pro aliis precatorem agit: vsque adeò benignus, & humanus euaserat in tormentis. Qui paulò antè enim Lazarum praesentem superbè despiciebat, is aliorum absentium cura frustra nunc æstuat. Efflagitat autem, non vt quiuis promiscuè ex mortuis exuscitatus in domum patris eius mittatur; verum vt Lazaro provincia hæc demandetur.

Cur Lazarum, praeceteris, expetit? nempe vt illum ipsum gloria & honore videant cumulatam, quem paulò antè innumeris malis & incommodis oppressum viderant, hoc est, vt illi ipsi; qui summæ illius inediae, paupertatis, & miseriae testes fuerant, illius quoque mutationis & gloriae testes existant: adeoque res humanas vitæ huius limitibus non còcludi, ex vtraq; sorte edocti, vitam in posterum ita instituant, vt supplicia sceleratis apud inferos constituta, euadere queant. Quid autem ad hoc Abraham?

Habent Moysen, & Prophetas, audiant illos. Quasi dicat; non eam tu de fratribus curam habes, quam Deus, qui condidit illos. Adhibuit illis enim mille Doctores, & Magistros, illis credant, si velint.

Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad illos, poenitentiam agent. Cur diues isthæc dicit? Quia ipse Prophetas nullo prorsus fructu audiuerat. Quæ enim ab illis prodita extabant, ea propalam còtempserat, fabularumque loco habuerat. Ex qua re còiecturam faciebat, suos quoque fratres ita comparatos esse. Volebat enim ita dicere: Illi nunc ratiocinantur, vt quondam ego: nempe quis inde aliquando rediit? quis ex mortuis vnquam resurrexit? Quis ea, quæ apud inferos sunt, enarravit? Eapropter si quis ex mortuorum grege ad illos accederet, non denegarent illi fidem, verum dictis illius studiosè intenderent.

Ait autem illi: si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent. Rem ita habere puta, illos, qui scripturis non credunt, illorum quoque dicta flocci facere, qui ex mortuis resurrexerunt, id Apostolorum ætate Iudæi clarè ostende-

runt. Nam cum hi Moysen, & Prophetas audire semel detrectassent; neque mortuos exuscitados cernentes, crediderunt. An non Lazarum perimere conati sunt? nòne Apostolis, esto, permulti tempore quo Christus in crucem actus est ex mortuis resurrexissent, hostiliter insultarunt? Porro autem per sinū Abrahæ, Isaac, & Iacob, sanctus Dionysius Arcopagita, diuinitissimas illas, fortunatasque sedes designatas asserit, quæ omnes iustos post foelicissimam consummationem intra sese recipiunt.

CAPVT XVII.

Impossibile est vt non veniant scandala. De scandalis vsque ad illud: Dimitte illi, scriptum est in Euangelio Matthæi.

Et dixerunt Apostoli: Domine adauge nobis fidem. De veteribus Sanctis proditum extrat, fide inuentos probatos; sancti itaque Apostoli hos æmulari cupidi, ad Christum Dominum dixerunt: Domine adauge nobis fidem. Non petunt autem fidem simpliciter; ne quis illos fide caruisse existimet, sed fidei incrementum, hoc est, certam in fide stabilitatem. Dominus autem gratiæ huius illos capaces fieri volens, ait:

Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: eradicare, &c. Si vis fidei, dixerit quispiã, tanta est, vt id, quod vsque adeò firmatum, & in terra radicatum est, aliò transferre valeat; ergo in vniuersum nihil ita immotum & solidum est, quod fides loco mouere non queat? Nemo ita desipiat, vt Christū Dñm, ad solum stuporè & admirationè excitandã, hæc dixisse existimet: non eo enim sine illa deprompsit, sed ad procurandã & promouendam nostram salutem & vtilitatem. Voluit enim, vt hinc disceremus, diuinæ virtutis pondus tantum esse, vt nihil non possit. Verum de grano sinapis disputatū est in Euang. Matthæi.

Quis autem vestrum habens seruum. Mens humana sua natura rapitur ad inanis gloriae studium, malum vti que periculosum, & Deo Opt. Max. admodum exosum. Causa autem morbi huius sæpe sunt preclara quædam facta, quibus laudem & commendationem apud Deum promereri videmur. Etenim infernalis ille Draco, omnisque mali architectus diabolus, quosdam nonnunquam huc agit, vt Deum, propter vitam honestè laudabiliterque institutam, cœlestem gloriam iure sibi debere existiment. Vt hæc ergo pestis omnium pestilentissima è medio profligetur, Christus dominus serui hoc loco debitum, ob oculos nobis ponit, ait autem:

Quis vestrum habens seruum arantem, aut pascentem boves, &c. Docet per hæc, dominicæ potestatis vim, promptam vbique, expeditamque obedientiam, tanquam certum debitum à seruis exigere. Neque enim vllam, ait ille, dominus gratiam debet seruo, si is illud praestiterit, quod secundum, seruitutis conditionem præstare obligabatur. Quamuis ergò seruus, si id, quod officij ratione explere tenebatur, nò expleuerit, poenæ periculo sese exponat; attamen ob iniuncti operis expletionem, nulla illi debetur merces, aut gratia. At licet res ita habeat, nihilominus Deus & Dominus noster, pro sua singulari liberalitate, & in genus nostrum benignitate, non modò

Hæc sedes ante Christū passū erat limb' parū, nūc verò celi sui: empyreum.

Cap. 19.

Hec. 11. quo sensu Apostoli augmentū fidei expectant.

Quò tēdo nit dominus cū dixit, si habueritis fidē, vt granū sinapis Cap. 17. Humana mens naturaliter fertur ad inanē gloriã. Causa superbiae sepe sūt preclara quædam opera.

Quid Dominus debeat seruo, si quā sūt muneris praestiter. Quid itē seruo imminet, si officium nō faciat. Deus præmia inferis laboribus multis partibus maiora persoluit.

CAPVT XVIII.

præmia laboribus paria laborantibus persoluit; sed multis quoque partibus laborum exhaustorum pōdere maiora. Quemadmodum sapientissimus Paulus alicubi disertè id exponit; scribit enim: Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

Rom. 8.

Dominus illustris miraculi opere pro nocat Israëlem ad fidem pertrahat: Verum vt ex leprotorum quorundam sanatione clarè cognoscere licet, persistit ille in sua obstinatione, & infidelitate æque atque antè. Hi enim secundum Mosaicæ legis præscriptum, è ciuitatibus & castellis, tâquam immun-di, exclusi, Christo iter facienti obuiam venerunt, eundemque, vt à morbo, quo tenebantur, sese liberaret, enixè rogauerunt. Is autem, cum benignus & clemens esset, fortis illorum misertus, lepram profigauit. E quorum numero nouem erant Iudæi, vnus autem Samaritanus. Cum autem abirent, Sacerdotibus, vt iussi erant, sese ostensuri inter eundem sanitate potiti sunt. Et quidem nouem in ingrati obliuionem lapsi, non sunt reuersi, vt darent gloriam Deo: vnus autem solus, & ille quidem alienigena, debitam gratiarum actionem obtulit. Promptiores namque propensioresque fuerunt hi semper ad fidem amplectendam, quàm ingrati Iudæi. Quare Dominus, nonne, inquit, decem mundati sunt, & nonem ubi sunt?

Promptiores ad fidem geres quàm Iudæi.

Quid sit, regnū Dei intra vos est.

Per cruce & molestias homo cœlesti regno capessè idoneus redditur.

Apostoli post Christi ad cœlum ascensum plura perpessi, quàm ante.

Cap. 24.

Operibus spiritalibus impigre incumbendum: neq; exemplo vxoris Loth cœpto opere desistendum.

Et cum ingrederetur in quoddam castellum, occurrerunt illi decem viri leprosi. Rursum Seruator noster Iesus Christus, illustris miraculi opere, gloriam suam pādīt, quò, vel hac ratione, excordem amentemque Israëlem ad fidem pertrahat: Verum vt ex leprotorum quorundam sanatione clarè cognoscere licet, persistit ille in sua obstinatione, & infidelitate æque atque antè. Hi enim secundum Mosaicæ legis præscriptum, è ciuitatibus & castellis, tâquam immun-di, exclusi, Christo iter facienti obuiam venerunt, eundemque, vt à morbo, quo tenebantur, sese liberaret, enixè rogauerunt. Is autem, cum benignus & clemens esset, fortis illorum misertus, lepram profigauit. E quorum numero nouem erant Iudæi, vnus autem Samaritanus. Cum autem abirent, Sacerdotibus, vt iussi erant, sese ostensuri inter eundem sanitate potiti sunt. Et quidem nouem in ingrati obliuionem lapsi, non sunt reuersi, vt darent gloriam Deo: vnus autem solus, & ille quidem alienigena, debitam gratiarum actionem obtulit. Promptiores namque propensioresque fuerunt hi semper ad fidem amplectendam, quàm ingrati Iudæi. Quare Dominus, nonne, inquit, decem mundati sunt, & nonem ubi sunt?

Ecce regnū Dei intra vos est. Quod hīc dicitur, eius modi est. In vestræ voluntatis arbitrio positum est accipere regnū Dei. Cuilibet namque iustificationis gratiam per fidem in Christum Iesum adepti omniq; virtutum genere expoliti, cœlesti regnū consequi integrum est.

Et ait ad discipulos suos: venient dies, &c. Cum sanctos discipulos ad quiduis, cruciatum & molestiam ciere natum, perferendum paratos, necnon ad omnem patientiæ genus egregiè instructos vellet; quò nimirum hac ratione probati & expoliti, in regnū Dei quandoque possent ingredi, ait ad illos: Venient dies, quando desideretis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis; hoc est: quādo vno die cum illo in terris versari desiderabitis, & nō obtinebitis. Nam etsi tunc quoque cum ætatem cum illo in terra degebant, crucis expertes non viuerent; attamen post illum ad cœlos assumptum, multis grauioribus malis tentati fuere. Iam maiorum malorum, quæ ceruici incumbunt, comparatione, leuiora mala quodammodo optabilia sunt.

Ecce hic est, ecce illic. De secundo, inexpectatōque Christi aduentu, vsque ad illud non redeat retro, scriptum est ad Euangelium Matthæi.

Sicut factum est in diebus Loth. Adfert in exemplū vxorem Loth, quæ posteaquàm è Sodomis semel egressa, conuersa est retrò, mutata est in statuam salis, hoc est, conuersa est in lapidem. Quin & Loth quoque, eorumque, qui ignis & sulphuris materia in Sodomis effecti fuerant, meminit: quò nimirum vnumquemlibet per hæc moneat, vt operibus spiritalibus impigre incumbat; neque semel exorsus, retrò facilè respiciat, hoc est desistat.

Icebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare. Per parabolam, quam Christus Deus & Dominus noster, de iniquo iudice, qui erat in quadam ciuitate, hīc proponit, ad iugem indefessamque orationem nos exstimulat. Nam si frequēs viduæ aditus, & interpellatio, hominem vsq; adeò improbum alioquin & sceleratum; vt neque Deum timeret, neque hominem reuereretur, emolliuit; ita vt tantum non inuitus illam de aduersario suo vindicaret; quomodo ter misericors, improbitatisque ofor Deus, qui manum auxiliarem, & seruatricem, nunquam non illis porrigit; qui ipsum diligunt, illos non suscipiat, qui dies noctesque supplices eum adeunt; eosdemque tanquam electos suos, ab aduersariorum iniuria non vindicet? Et hæc quidem sanctus Cyrillus.

Christus per iniqui iudicis parabolam ad iugem oratione nos exstimulat.

Deus se diligenti-bus auxiliarem manum nunquam non porrigit.

Errat, qui Deū iudicem illum iniqui esse contentant cum euangeliū aperire reclamet.

In nouissimis temporibus, iurta Christi doctrinā descissent perimulitā fide. Per parabolam de Pharisæo & Publicano docet dominus, quo modo nos orare oporteat, ne frustra oremus.

Pharisæus inuisam oratione instituit. Scipis ad mirari, stultorum proprium. Cuiusmodi fuerit affectus Publicani.

Quin beatus Chrysostomus quoque in diuersis sermonibus, vbi de iniquitatis iudice differit; virum illum iniquum & exlegem fuisse tradit; atque hoc ipsum sacrum Euangelium eo ipso quoque ostendit, quod Dominus dicit: Audite quid iudex iniquitatis dicit; Deus autem non faciet vindictam electorum suorum? Siquidem per verba hæc planum facit, alium esse Deum, alium iniquitatis iudicem. Quomodo ergo post tam illustrem demonstrationem, quidam in animum inducere non horrent: imò verò palam effutire audent, Deum ipsum iniquitatis iudicem esse? Profectò res est summa admiratione digna. Veruntamen filius hominis, &c. Non quòd Christus Dominus, quid futurum sit, ignoret, ait: Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? (quomodo is enim, qui omnia nouit, quicquā ignoret?) Verum quòd ostendere per hæc voluit, nouissimis temporibus non defuturos, qui à recta inculpatāq; fide desciscant, errorumque spiritibus, & peruersorum hominum mendaciis attendant.

Dixit autem ad quosdam, qui in se confidebant, &c. Per parabolam de Publicano & Pharisæo, qui vnus eorum numero erat, qui in se confidebant, tanquā iusti, & aspernabantur cæteros, benignus Deus, & Dominus noster Iesus Christus nos docet, qua ratione hominem orare oporteat, ne orando frustraneam operam sumat, hoc est, ne per ea, per quæ rem se facturum existimabat, eum contra se concitet, à quo omnia cœlestia charismata, tanquam à fonte dimanant, Scriptum est enim: est iustus, qui in iustitia sua perit. Nam & Pharisæus quoque, hoc loco ea de causa condemnatur, quòd orationem instituisset nimis inuisam, nimisque insecram, & imprudentem. Multa enim errata ex illa, contra illum deprimi possunt. Nec enim ipse tantum seipsum admittatur, id quod stultorum proprium est; sed multos præterea vnā cum ipso Publicano condemnabat, scelerumque reos prænunciabat.

At verò Publicanus ab ipso condēnatus, ne oculos quidem ad cœlum tollere audebat; verum omni propemodum animi fiducia destitutus; conscientiaque stimulis grauiter agitata (vt qui Dei leges nullo ferè loco sese habuisse non ignoraret) vel in diuinum solum conspectum prodire nefas ducebatur.

At verò Publicanus ab ipso condēnatus, ne oculos quidem ad cœlum tollere audebat; verum omni propemodum animi fiducia destitutus; conscientiaque stimulis grauiter agitata (vt qui Dei leges nullo ferè loco sese habuisse non ignoraret) vel in diuinum solum conspectum prodire nefas ducebatur.

At verò Publicanus ab ipso condēnatus, ne oculos quidem ad cœlum tollere audebat; verum omni propemodum animi fiducia destitutus; conscientiaque stimulis grauiter agitata (vt qui Dei leges nullo ferè loco sese habuisse non ignoraret) vel in diuinum solum conspectum prodire nefas ducebatur.

Suum

Suum igitur pectus tundens, quæque admiserat delicta, humiliter confitens, & animi morbum Deo tanquam medico pandens, ad misericordiam illum prouocabat, & inclinabat. Quamobrem, vt iustus iudex testatur, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

Luc. 17.

Luc. 14.

11d. Pelu.

Hæc itaque audientes, prudenter virtutum studia exerceamus; Nemo autem harum rerum causa in superbiam, & fastum efferatur. Quin ea potius mente recolat, quæ Christus Dominus sanctis Apostolis alicubi prædicat, Cum, inquit, omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus, & ante hunc locum, Omnis qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.

At stupore, inquis, & admiratione dignum est, quomodo Pharisæus, dum grandia quædam de se iactat, impegit: Iob verò, qui multò plura, multoque maiora de se deprompserat, laudem promeruerit? Audi breuiter. Pharisæus nemine prorsus instigante, vel irritante, magna de se fundens, vniuersoque terrarum orbi sese antepones, merito offendit, vt qui superbiæ morbo sese laborare manifestis argumentis prodiderit; Iob verò, quousque probabatur, suas virtutes & prærogatiuas omnino occultas habebat: At verò cum iniuste accusabatur, ea coactus in mediū attulit, quæ ad depellēda crimina falsò ipsi imposita, facere videbatur. Quod ergo celebris Iob fecit, hoc ab omni noxa alienum fuit, tota nimirum culpa penes illos residente, qui iniquè illū inculpauerant. Hæc Pelusiota.

Cap. 19. Apostoli ante Christum passum prophetarum oracula non satis intelligebant.

Cæcus per fidem agnoscit, Iesum filium Dauid naturalē esse Dei filium.

Dominus honorat & lauat cæcū propter suā fidem. Cur Dominus ex cæco interrogauerit quid tibi vis faciam?

Adferebant autem ad illum & infantes. De infantibus, de quo illo, qui dicebat: Magister bone, quid faciā, &c. vsque ad illud: & tertia die resurget, scriptum est ad Euangelium Matthæi.

Et ipsi nihil horum intellexerunt. Propterea sancti Apostoli nihil horum intelligebant; neque, quæ dicebantur, capiebant; sed erat verbum ab iis omnino absconditum, quia necdum ea exactè norant, quæ sancti Prophetæ de Christo prædixerant.

Cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat. Accedit cæcus ad Christum, tanquam ad omnipotentem Deum; nominat autem illum filium Dauid, siquidem in Iudaismo educatus, quæ de ipso per legem, & Prophetas prædicta erant, non ignorabat & inter cætera, quòd secundum carnem ex genere Dauid oriturus erat. Certò igitur persuasum habes eum, qui ex sacratissima Virgine, secundum carnem ortum ducebat, naturale Dei verbum esse; adiit ad illum, sicut ad Deum, eiusmodi vsus oratione: Misereve mei fili Dauid. Nam quòd ita comparatus, supplicationem attulerit; id Christus ipse testatum facit; ait enim: Fides tua te saluum fecit.

Et qui præbant increpabant eum. Admirari licet de constanti cæci huius confessione, siquidem quibusdam illum increpantibus, & vt taceret, admonentibus, ipse de sua contentione nihil quicquam remisit. Quare meritò quoque honorauit eum Christus Dominus. Accersitum enim iuxta assistere iussit.

Et interrogauit illum. Haud ignarus, quid vellet, interrogat ex illo: Quid tibi vis faciam? (nōrat enim omnia) verum vt circumstantes, vnāque gradientes discant, non petiisse pecuniam, aut aliquid aliud eiusmodi ab illo; sed opus diuinum, hoc est, miraculum, tanquam à Deo. Posteaquam verò petitionis

modum manifestauit, tunc demum Christus Dominus Iudæorum perfidiam, & incredulitatem palam redarguit. Etenim sua, hoc est, summa vsus potestate, ad cæcum, respice, dixit: statimque vox lumine casto, lux effecta est; erat enim veri illius luminis verbum. Quis vnquam sanctorum Prophetarum eiusmodi quippiam fecit? hoc est, aut tanta vsus est potestate aut tanta vnquam locutus efficacitate? A cæcitate porrò morbo liberatus, non neglexit Christi amicitiam: mox enim illum ponè securus, laudē, quæ in solum Deum conuenit, deprompsit. Quin aliis quoque ansam, vt eum publicè laudarent, & glorificarent obtulit. Sequitur enim: Et omnis plebs, vt vidit, dedit laudem Deo.

Efficit vox Christi, quia vox Dei.

Cæcus christo depro mit laudē quæ in solum Deū cōuenit.

Publicano rū studiū in avariā de industria intētum. Christus eos vocat, qui longè absunt, eosq; illuminat, qui in tenebris desident. 1. Tim. 2. Dominus vult oēs saluos fieri. Zachæus salutis eapax & auidus.

Zachæus vbi primū dominū in domū suscepit, effectus est misericors. Zachæus legis decreto se accōmōdat. Exod. 22. 2. Reg. 12.

Parabola cæ homine nobili, vniuersā Christi œconomā nobis ob oculos ponit. Christus vt homo seruus, vt Deus: bax & ingenuus.

CAPVT XIX.

Ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat Publicanorum. Zachæus hic inter Publicanos principatum tenebat: siquidē ad summum avaritiæ, sitisque pecuniariæ fastigium peruenerat; Enimuerò præcipuum publicanorū studiū, in vnā hanc rem de industria incumbit. At non persistit Zachæus in illis sordibus; consecutus est namque à Christo peccatorū veniam. Ipse est enim, qui eos ad se vocat, qui procul absunt; quique illos illuminat, qui in tenebris & obscuritate desident. Cum ergo Zachæus dominum Iesum videre desideraret, eaque de causa in arborem sycomorum ascendisset; atque ideo aliquid iam salutis semē in illo germinasset, statim Christus Dominus, qui omnes homines vult saluos fieri, diuinitatis oculum in eum defixit, blandaque & amica voce eundem compellauit.

Zachæe, inquit, festinans descende. Nam, vt Deus omnium præcius iam tum, quod futurum erat cernebat. Animaduertebat enim hominis animam ad capeffendam vitam Sanctis dignam vndequaue paratam, necnō ad pietatē amplectēdam, modis omnibus propensam. Quare vt primū Christum Dominum nō citra gaudiū in domū excepit, statim effectus est misericors, statim studiosus pauperum curator, eoque mox iustitiæ ardore inarsit, vt in quadruplum ea se refarturum sponderet, quæ per iniustitiam forsā sustulerat. Atque hoc legi consentaneè: mandabat ea enim, vt pro vna oue furto ablata, redderentur quatuor. Rectè proinde Christus Deus noster, ait:

Hodie salus domui huic facta est, eò quòd & ipse sit filius Abrahæ. Vbicunque enim Christus ingreditur, ibi salus præstō est. Oportebat autem, vt ipsi etiam Iudæi, de Zachæo admirabiliter seruato, gauderent, nam & ille quoque inter filios Abrahæ, quibus Deus per Prophetas sanctos redēptionem per Christum promiserat, censebatur.

Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. Parabola hic proposita scopus est, vniuersam diuini verbi œconomā, nostri causa suscepā, perfectāque, totāque; eiusdē virtutē & energiā, hoc est, omnia, quæ circa hoc verbi mysteriū à principio, vsque ad finē acciderūt, breuiter nobis ob oculos ponere. Etenim Deus verbū factus est homo, eaq; de causa sortitus est nomē serui. At verò secundū inexplicabilem generationē, quā habet ex patre, erat, manētq;

semper ingenuus & illustris. Post absolutum porrò œconomia secundū carnē mysteriū, cōcessit ad gloriam, quā naturaliter alioquin insitā habebat; & peregrē quodāmodo ad longinquam regionem profectus est; siquidem cœlum est regio à terra seiuncta. Ascendit autem, ut lumeret sibi regnum. (At quo sensu, inquis, ille, qui vnā cum patre omnibus imperat ascendit ad patrē, suscepturus ab eo regnum? Ad carnis œconomia sunt hæc referēda: pater namque non aliter filio dat regnū, quā in carnato, vel homini factō) Ad cœlos autem euectus, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis; sessurusque dum pedibus illius substernantur omnes inimici eius.

Ciues autem eius oderant eum, &c. Ecquidam sunt ciues illi, qui oderunt eum? haud alij vtique, quā Iudæi; de his enim ait: *Viderunt, & oderunt, & me, & patrem meum.* Sed neque passi sunt quoque, illum super se regnare. Quare regno palām illi abrogato, ad Pilatum aiebant: *Non habemus regem, nisi Cæsarem,* cum tamen Propheta Zacharias iam olim disertē ad illos clamaret: *Exulta satis filia Syon; iubilā filia Hierusalem. Ecce rex tuus venit tibi Saluator, & ipse pauper, & ascendens super asinum, & super pullum filium asinae.* Tum Elayas quoque: *Ecce, ait, in iustitia regnabit rex, & principes in iudicio præerunt.* Sed & Dauid quoque Propheta de Christo ita scribit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo.*

Vocatis autem decem seruis, dedit illis decem mnas. Cuiusmodi fuere serui, quibus accessitis distribuit decem mnas? Seruorum nomine hoc loco designantur, qui magnos in virtutibus progressus habent: quibus proinde, ut rectē ad omnem virtutem informare, seseque & alios probē gubernare sciant, solida œca conuenit. Hi enim sunt, qui, dum populū fidei suæ conceditū, ritē studiosēque instituunt, talentis sibi traditis incrementum adiiciunt, fortēque, quæ Sanctos decet, adipiscuntur. Quare etiam à nobili viro illo, hoc est, Christo Deo & Domino nostro, post acceptum regnum, in aduentu secundō redeunte, summis laudibus euehantur, summōque honore potientur; siquidem fortem denariam, & quinariam, quam acceperant, duplam hoc ipso dependentes, quod multos Christo lucrati fuerant, decem, aut quinque ciuitatibus præficiuntur, hoc est, præerunt rursum non iis tantum, quibus antē, sed multis præterea aliis.

At seruos verò ignauia superatos, ignominia & probum excipient. Etenim qui mnā suam sudario obuolutam abdiderat, eiusmodi sententiam audiuit: *Serue nequam sciebas, quia ego homo austerus sum, tollens, quod non posui, & metens, quod non seminavi, &c.* Cur gratiam, quæ meo beneficio tibi obuenerat (hanc enim mna significat) non dedisti trapezitis, hoc est, cur illis eam ad opus non tradidisti, qui talento tuo probē uti sciuisent? *Et ego veniens, exegissē meum cum usuris?*

Munus namque Doctorum & Pastorum proprium est, vtilem & salutarem doctrinam auditoribus seminare; auditorum verò, deiecta semina non solum integrē conseruare; sed omnem quoque virtutem adicere. Eapropter ignauus seruus gratia, quam acceperat, exiit, qui verò meliorem viam ingressi fuerant, diuinæ gratiæ augmentum consequuntur, & quod eo maius est, læti æternis

bonis perfruuntur. *Veruntamen inimicos meos.* Iudæi, inquit, qui hominem illum nobilem super se regnare noluerunt, ad vnum omnes in illius conspectu trucidati sunt. Etenim aliquot iam ex illis in Hierosolymorum expugnatione, cladē, de qua hīc sermo, experti sunt. In secundo verò Christi veri Dei nostri aduentu, vniuersi veluti in bello quodam internecino, supplicio nunquam finem habituro mancipabuntur.

Et factum est cum appropinquasset ad Bethphage. De hac materia, vsque ad illud: *Dico vobis, quia si hincauerint, lapides clamabunt,* scriptum est ad Euangelium Matth. Et quinam, ais, sunt lapides illi? Illi vtique, qui quondam lapides adorabant, gentes nimirum deceptæ, & diaboli fraude in errorem abductæ.

Et ut appropinquauit ciuitati, fleuit super illam. Fleuit super Hierusalem hominum amator Dominus, ut hinc discamus vero doloris sensu eius causa tactum fuisse; si ei tamen, qui est Deus super omnia, dolorem tribuere fas est. At fas est; nam qua ratione sceleratorum hominum miseria affici cognosceremus, nisi per opus humanum, planum illud nobis faceret? Quare non statim quoque, sed trigesimo demum quinto anno post Christi Seruatoris ad cœlos ascensum Hierosolymorum ciuitas capta est: benignissimo Deo tanto annorum intervallo promeritam pœnam differente; patientēque, vt per sanctorum Apostolorum prædicationem ab errore ad sanam mentem, veramque fidei cognitionem se recipere, expectante: eaque ratione *ab ira, quæ super filios diffidentia ventura est,* liberarentur. Quare etiam omnes illi cladē euaserunt, qui ex illis in Christum crediderunt, cæteri verò, qui in perfidia perstiterunt, miserē interierunt.

Quia si cognouissetis & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi est. Hoc est, si cognosceres, quænam sint illa, quæ & vtilia, & planē necessaria sunt, vt pacem cum Deo in eas (cuiusmodi inter cætera sunt fides in Christum, & obedientia, cessatio a typis, & vmbri, cultūque legali) non tantæ te miserię & cruces exciperent: verum sunt isthæc ab oculis tuis abscondita. De industria enim scire, hoc est, Scripturas, quæ œconomia meæ Sacramenta prouident, intelligere noluit.

Tempus visitationis tuæ. Visitationis tempus illud vocat, quo ipse è cœlo dilapsus, eam visitauit; multaque inter visitandum diuina documenta tradidit, ac plurima tandem stupenda miracula in ea patrauit.

Et ingressus templum cepit eicere. De iis, quos è templo eiecit, cæteriſque omnibus, quæ inde consequuntur, vsque ad illud: *Hi accipient damnationem maiorem,* disputatum est in Euangelio Matth.

CAPVT XX.

Vo audito dixerunt illi: absit. Parabola de vinea, alteri genti tradenda, audita, Iudæi mox subiiciunt: *absit hoc:* Siquidē ex Christi verbis, ingentem calamitatem ceruicibus suis impendere intelligebant.

Qui denorant domus viduarum. Quomodo Scribæ deorabant domus viduarum? Ieiuniorum loco gastrimargiam suo exemplo docebant; viduarum ad hæc causas non propugnabant; sed bona illarum absorbabant. Accipient hi autem maiorem damnationem: nam cum Doctorum & Pastorum formā præ se ferant, ad omnem tamen improbitatem, & malitiam, duces se præbent.

AD CAPVT XXI. EVANG. LVCÆ

gastrimargiam suo exemplo docebant; viduarum ad hæc causas non propugnabant; sed bona illarum absorbabant. Accipient hi autem maiorem damnationem: nam cum Doctorum & Pastorum formā præ se ferant, ad omnem tamen improbitatem, & malitiam, duces se præbent.

CAPVT XXI.

Idua hæc pauper, plusquam omnes misit. Quo sensu mulier hæc pauperula, & vidua diuites omnes, qui dona in gazophylacium mittebant, superabat? iustorumque calculum à Deo accepit? quia diuites ex magnis opibus pauca, ipsorumque facultatibus imparia, huc inferre bant; cum multa alioqui, pro opum suarum quantitate, huc inferre, & offerre debuissent. Vidua autem modicum illud, quod sudore parauerat, & è quotidiano victu vix comparerat, hoc totum in medium attulit. Ea enim magnanimitate, & deuotione duos obulos, hoc est, omnia, quæ habebat, obtulit, ac si vitam propriam pro nihilo duceret.

Et quibusdam dicentibus de templo. De templo, & seculi consummatione, vsque ad illud: *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt,* scriptum est ad Euangelium Matthæi.

Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra crapula. Cum de seculi cōsummatione differuisset, supremumque diem illum, citra vllam controuersiam, olim venturum exposuisset; atq; ea omnia quæ futura prædixerat, certō euentura, asseruisset; neque fieri posse, vt quippiam ex omnibus secus, ac prædictum erat, eueniret, statim subdit: *Attendite vobis ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, &c.* Etenim vitæ huius cura, crapula item, & ebrietas homini intellectum adimunt, fidem obscurant, & earum rerum, quæ sunt vtilis & necessaria, obliuionem inducunt. Quocirca magna opus est vigilantia, magnaque cautione & prudentia, dandaque opera, vt præter iugem orationem, conuenientia quoque ieiunia Deo offeramus.

Et erat diebus docens in templo. Ecquænam docebat in templo? ea vtique, quæ legalem cultum & sensum multum excedebant. Nam quæ in typo tantum, & vmbra antiquis tradita erāt, ea ille cum potestate, ad veritatem trāsferēbat. Propterea quoque populus sermonis illius vim & potestatem admiratus, libentissimē eum audiebat.

Nocte exiens morabatur in monte. Pernoctabat autē in monte oliuarum; cum, vt ciuitatis tumultus, & strepitus declinaret; tum etiam, quò nobis hoc factō precandi formam daret.

CAPVT XXII.

Propinquauit autem dies festus azymorum. De eo, quod dies festus azymorum appropinquabat; & quod summi sacerdotes eum interficere quærebant; & quod Sathanas in cor Iudæi intrauerat; & quod de Christi traditione cū principibus sacerdotum pepigerat; & de eo tandem, quod ad hanc rem cōficien-

dam, tempus opportunum quærebat; vsque ad illud: *Et duodecim Apostoli cum eo,* præscriptum est in Euang. Matth.

Et ait illis: desiderio desideravi, hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Per hæc disertē significat, se non inuitē ad crucem & mortem accedere; sed magno cum desiderio crucis supplicium pro mundi salute subire. Non manducat autem hoc pascha cum Iudæis; sed tantum cum discipulis suis: Siquidem Iudæi, propter obstinatam incredulitatem, hoc paschate indigni erant.

Ex hoc non manducabo illud. De hoc loco vsque ad illud: *Va homini, per quem tradetur,* De eo rursum, quod facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior, vsque ad illud: *Sicut qui ministrat,* scriptū est in Euang. Matth.

Cæterum cum Dominus palām dicat: *Ego in medio vestri sum, sicut qui ministrat,* quis adeo sæuus, aut mētis inops est, vt omnem mox fastum, & ambitionem non respuat? Cui vniuersa sancta: mentēque & ratione prædita creatura, cultum & ministerium defert; quique eadem prorsus cū Deo Patre maiestate & potestate pollet, is ministri persona sumpta, discipulorum pedes lauat. Et si interim hunc ministerij ordinem, non absolutē, sed tantum secundum carnis œconomiam subeat.

Vt edatis, & bibatis super mensam meam, in regno Patris mei. Hæc ea de causa non asserit, quali vllus istic denuo mensæ, aut esculetis locus futurus sit; sed quod res spirituales, rebus apud nos vtitatis, exprimere voluerit. Tum rursum, vt ostendat; quæ admodum ij, qui primas apud terrenos reges obtinent, eadem cum illis domo & mensa vtuntur; ita sanctos, celeberrimosque; Apostolos quoque, primis honoribus apud immortalem regem potituros; tantum qui in tentationibus constanter cum illo perseuerauerint.

Et sedeat super thronos. Hæc alibi iam exposita sunt.

Dixit autem Dominus Simoni; Simon ecce Sathanas, &c. Cur cæteris omnibus missis, soli Simoni Petro dictum est: *Simon, Simon, ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticū.* Ut hinc moneatur, ne viribus suis nimirū fidat; verum ex solius Dei gratia, laudem quærat. Cribrare autem idem est hoc loco, quod turbare, vexare, exterrere, tētare, &c. mos est enim Sathanæ sanctis probatisque viris insultare; quemadmodum cognoscere ex iis licet, quæ per diaboli inuidiam beato Iob acciderunt.

Ego autem rogavi pro te, ne desiciat fides tua. Per hæc Dei verbum verē carnem se factum planum facit: siquidem precari tantum in humanam naturam cōuenit, in diuinam autem nequaquam. Ostendit per hæc eadem quoque, si Simon Petrus Sathanæ liberē, prout petiuerat traditus esset, fidei iacturam in totum facturum fuisse, quandoquidem in illius potestatem non traditus, aut certē non plenē traditus, adhuc fide infirmatus est: negauit enim.

Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Hoc addit, ne animum prorsus despondeat; quin magnam potiùs de Dei auxilio fiduciam mente concipiat. Illud autem: *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos,* hunc habet sensum: Esto posthac Petre, eorum doctor, & firmamentum, qui mihi per fidē

Quo fesu pater filio largiatur regnum. Dominus ad cœlos ascendit sedēq; ad dexteram maiestatis in excelsis Heb. 1. Ciues, qui nobilē virum, hoc est, Christū super se regnare non uerūt, sunt Iudæi Ioan. 19. Ioan. 20. Iudæi loco filij Dei, Cæsarem regem eligunt. Zach. 9. Esa. 31. Psal. 2.

Quina & quales sint illi, qui per ratera sibi commissa hunc erū faciūt: fortēque; acceptā in duplum augent.

Quid sit quinq; aut decem ciuitatibus præfici.

ma collata, Christi gratiā significat.

Quod pastorum vel doctorū, quod item auditorū sit muuus.

Cap. 21. Lapidē clamātes, denotant gētes Iudæi quōdā seruitē. Deo, vho mo est dolorem tribuere fas est, se eius n. quāq; Cur domi nus rigin ta quin q; annos, & eō ampli di tulerit expugna- tionē Hierosolymo rum.

Ephes. 1. qui ex Iudæis Christi eruditū, illi cladē Hierosolymorum euasere.

Quia sine que Iudæi cū Deo nec conciliare poterant.

Cuiusmodi fuerit tempus visitationis Iudæorum

cap. 21.

Quo fesu Pharisæi viduarum domos deuorante dicantur.

Cap. 26.

Dominus p mundi salute, magno desiderio crucis supplicium subiit.

Ca. 26. 10

Christus Dominus verbo & exemplo sustulit omnē superbiam & ambitionis causā, docuitque omnem animi submissiōē & humilitatem In cœlesti beatitudine nullus carnalium dapiū erit locus.

Quid sit accēbere mēse christi regno cœlorum.

Matt. 20

Cur soli Petro dictū sit: Simon, ecce Sathanas expetiuit vos, &c.

Mos Sathanæ sanctis insultare, eisdemque insidias moliri.

Orare nō conuenit in diuinā naturam.

Simō fide infirmat.

S. Petrus corū Doctor & firmamentū, qui in christū credunt.

adiungentur. Nam & si me negaturus es, non ob id tamen Apostolica gratia priuabere; id quod certissimum diuinæ erga illum serenitatis, infandæq; benignitatis argumentum erat.

Domine tecum paratus sum ire in mortem. De hac Petri spouisione, Christi que, quod cum negaturus esset, prædictione, scriptum est iam antè.

Quando misi vos sine sacco & pera, & calceamentis, &c. Non sancit opposita, aut inter se pugnantia Dominus; quando initio dicit: nolite possidere peram; nunc verò, qui habet sacculum, tollat; similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Si quidè initio perfectâ illam rerû abdicacionem Apostolis indixit, vt exemplo, certâque experientia fide edocti, nihil vnquam necessariorum per Christi virtutem & prouidentiam sibi defuisse, promptè postea intrepidè que terrarum orbem percurrant.

At verò ad œconomia suæ terminum iam adductus; illa, quæ modò audita sunt, præcepit; ne videret, si quando paupertate, aut inedia, aut nuditate, aut aliquo alio eiusmodi incommodo tentarentur, ab omni prorsus cura, & sollicitudine semper vacui degerent; rati ea, quæ muneris sui erant, perinde per ipsos perfectum iri, ac per quædam in anima instrumenta.

Fecit hoc rursum ea quoque de causa Dominus; ne qui posthac dicerent, Apostolos nihil de suo in medium contulisse; verum omnia diuino nutu & prouidentia, absque vlla prorsus illorum opera, perfecta esse. Fecit id denique ideo etiam, quò debitâ vbique mensuram seruare discerent; neque aliquam opinionem homines maiorem, de se caperent.

Propter hæc ergo, & alia his maiora, eum decreuissent illos in multa inexpectata incommoda labi permittere; noluit prioris illius sanctionis rigorem vrgere; sed primæui illius instituti seueritatem non nihil remittere, ac temperare; ne grauis planèque intoleranda vita illis esset, si omni externo præsidio sæpe destituti, exactam illam abdicacionis regulam perpetuò accuratè obseruare cõpellerentur.

Et emat gladium. Per gladium, quem parere iubet, Iudæorum aduersum se insidias & apparatus designat; sèsequè mox ab illis comprehensum iri, eodè illo symbolo indicat. Atq; hoc quidem ille, ne nimium turbarentur, disertis verbis exprimere noluit: interim per gladij ænigma malû, quod impen-debat, eaque à Iudæis sese perpeffurum, quæ paulò post perpeffus est, insinuat; quemadmodum ex iis id perfacilè colligi potest, quæ proximè sub dicitur: nã cum dixisset, emat gladium, statim subiungit: Quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me. Et cum iniquus deputatus est. Etenim quæ de me sunt, sine habet. Neque ergo rem omnino tacitam habuit, ne repentina Iudæorum insultatione plus æquo turbarentur; neque manifestè rursum indicauit, ne nimia formidine exanimarentur.

Cum autem Apostoli, quò tenderet, non intelligerent; Domine, inquiunt, ecce duo gladij hic, at ille dixit eis, satis est. Atqui si humano præsidio vti illos voluisset, neque si centû gladij in parato fuissent, iatis erat. Quod si verò illo defensionis adminiculo eos vti nõ voluit, duo quoque superuacanci erant. Attamen secretum hoc illis non aperuit; sicut nec alia quoq;

complura. Per sæpe enim, dum Apostoli obscurum aliquod illius dictû non assequuntur, præterit illud, finitque, vt dictorum notitiam, è rerum, quæ postea consecuta sunt, euentu, hauriant; sicut quando dicebat: Soluite templum hoc, & in triduo, &c.

Positis genibus orabat. De oratione, quam fudit Christus, antequam pateretur, scriptum est in Euangelijs secundum Matthæum.

Et factus est sudor eius, &c. Vt verum se hominem esse, omnibus planum faciat, eamq; luctam & agoniam ex diuina natura nõ prouenire ostendat, sudauit: Factus est enim sudor eius sicut gutta sanguinis decurrentis in terram. Sub qua re vtique magnum sacramentû tectum latebat. Nam licet ingenti terrore quispiam concutiat, summèque meticulosus habeatur, nõ ideo tamen ob solum metum; vel ob solam animi luctam, sanguine sudare solitus est. Ea propter sanguine sudore perfundit, res est planè præter naturam. At placuit nihilominus Christo, vt hoc quoque in se fieret, quò nimirum timiditatis fons, paucis fluxus, qui naturæ nostræ cohærebat, hoc modo abstergeretur, penitusque ex illa profligaretur.

Apparuit autem illi Angelus de cælo confortans illum. Non ideo id factum est, quod is, qui ab vniuersa cœlestium virtute, non absque timore, & tremore adoratur, & glorificatur, Angeli confortatione egeret; verum vt illud impleretur, quod in magno Moyfi cantico ea de re proditum extabat, nempe illud: Et confortent illum omnes filij Dei. Enim vero propter summum rei miraculum, Angelus nõ citra illustre laudè, pronamque adorationem, eiusmodi oratione eum affatus credi potest: Tua Domine est virtus, tua est potentia. Tu enim aduersus mortem, aduersus infernum & diabolum, dum genus humanum ab illis liberat, victoriam & regnum obtinuisti.

Et cum surrexisset ab oratione. De hoc loco, de quo Iudæi osculo, & sequentibus, vsque ad illud: & duxerunt illum ad Pilatum, scriptum est in Euangelio Matth.

CAPVT XXIII.

Operunt autem illum accusare. Accusabatur Christus à Iudæis variè; ast illorum accusatio fide carebat; quippe cû res ipsa voces depromeret accusatoribus planè cõtrarias. Nunquã enim ille, ne Cæsari celsum darent, prohibuerat; imò disertis verbis oppositû iniunxerat. Reddite, inquit, quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

Sed neque vnquam quoque imperium affectauerat; imò verò cum turbæ totæ in vno hoc essent, vt regem eum crearent, ipse, illis desertis, secessit in montem. Qualem, quæso, iniqui illi calumniatores, militarem apparatus viderant apud illum, vt de regni affectatione illû accusarent? Ecquod vnquam ille, quod vllû omnino factum, aut superbi, aut arrogantia saperet, dicto, aut facto præ se tulerat? Nõne vicos, & ciuitates hominum curandorum causa, pedes obire palàm cernebatur? Quare ipsi etiam Pilato eiusmodi accusatio vana, nullaque omnino probabili

Dominus nõ omnia obscura. Apostolis semper e-discerebat.

Cap. 14.

Cur Dominus in hortu sine guine sudauit. Sub lãgni neo sudore magnum mysteria tecta latebant. Sanguine sudare res est præter naturam.

Christus Dominus nõ egebat vt ab Angelis confortaretur.

Qua oratione Angelus affatus sit dicitur in horro.

Cap. 16.

Iudæorum adæsus Christum accusaciones variat, sed omnes aperte falsæ. Matt. 11.

Christus ad regu Iudæorum petiuit, fugit in desertu.

Dominus nihil vnquam præ se tulit, quod terreni regni ambitione factum pereret.

Pilatus Iudæorum accusacionem tacitè deridet.

Cur Dominus Herodi multa interrogati nihil respondecit.

Candida vestis, qua Herodes Christum induit, illius innocenciam propalam ostendit.

Vestis candida, qua Dominus ab Herode induit fuit, Iudæorum calumias redarguit. Pilatus Herodis facto eruditus, Christum innocentè proclamauit.

Romani Iudæos viuere sinebant suis legibus & moribus.

Ionathas ad populi petitionem vita donatus. Cap. 27.

Cur Dominus mulieres quæ plangebant eum, non commendauit.

probabili ratione nixa visa est. Vnde percunctatio illa, tunc es rex Iudæorum? aliud nihil erat, quàm tacita quædam accusatorum derisio. Et si interim per hæc Christum Dominum reuera regem esse, non negetur.

Et vt cognouit, quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem. Christus Dominus à Pilato ad Herodem missus, ab eodem que de multis interrogatus, nihil quicquam respondit. Neque enim opus erat, vt hominem nihil prorsus responsione dignum in medium adferentem, vllò omnino responso dignaretur: maximè verò quòd doctrinæ tradendæ tempus iam tum nullum esset. Sed neque decebat quoque, vt cœlestia signa coram illo ederet, qui præstigijs spectandis, quàm diuinæ virtutis miraculis cognoscendis audior erat. Dominus proinde tēpus illud silentium postulare cernens, tacuit omnino.

Spreuit autem illum Herodes, cum exercitu suo. Homo omni rationis sensu destitutus, numen illud venerandum, omniq; cultu & adoratione dignum ludibrio habet. Cæterum per quæ ille Christum deridet, per ea ipsum ab omni prorsus noxa, & iniustitia alienum esse propalam declarat. Neque enim candido vestitu conuenienter illum induisset, si quod facinoroso dicto vel facto designasset. Quare Iudæi quoque hinc cõfunduntur, falsaq; accusacionis rei peraguntur. Quandoquidem eum, quem de multis accusauerant, candida veste ornatum, ab Herodis tribunali decedere conspicantur. Nam etsi totum, quod Herodes hinc fecit, irrisionis tantum causa fecerit; attamen id ipsum, quod fecit, non fecisset; si quid iusta ira dignum in eo deprehendisset.

Quin Pilatus quoque Christum Herodis sententia, nihil mali, aut morte dignum admisisse publicè hoc ipso demonstrat, quòd pro tribunali sedens, principis sacerdotum, & magistratus populi ita compellat: Oblitis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto, ex his, in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes quoque.

Necesse autem habebat, &c. Cur oportebat, vt vnus dimitteret eis per diem festum? probabile fit, posteaquam Iudæi in Romanorum ditionem & potestatem iam deuenerant, Romanorum duces id illis indulgisse, quòd secundum patriæ ritum, legitimum apud eos erat. Inter hæc autem continebatur quoque, vt vnus è flagitiosorum hominum numero, populo ad diem festum donaretur, hoc est, liber à morte dimitteretur. Sic Saül quoque Ionatham ad populi petitionem vita donauit.

Dimitte nobis Barabbam. De Barabba, de quo Simone Cyrenæo, quem angariauerint, scriptum est ad Euangelium Matthæi.

Filie Hierusalem nolite flere. Cur Christus Deus, & Dominus noster, quando triumphantis more crucem abibat, mulieres, quæ plangebant & lamentabantur eum, adeò ob eiusmodi plantum & luctum non commendauit, vt oblique quoque reprehenderit? Quia ad crucis supplicium spon te contendebat. Iam licet illi, qui ad cruciatum inuitus rapitur, commiseratio nonnullum solamen adferre soleat; attamen crucem cupidè vltroque affectanti, eiusmodi sympatia molestiam parit vltroque, quàm leuamen.

Quia ergo illæ mœstæ afflictæ que eum lugebant, quem æquius erat, plausu latæque acclamatione excipere; quippe qui mortem iam tum extinctum, diabolum debellatum, & infernum euersum, & cõculcatum abibat; ob id tacitè illas increpat, quidque posthac futurum sit palàm denunciat. Quæ etiam denunciatio tum euentum sortita est, quando Romanorum gladius Iudæorum prouinciam, & Hierosolymorum ciuitatem, miserandum in modum depopulata est.

Quia si in viridi ligno, &c. Scipsum Dominus propter vitam diuinam, immortalem, & incorruptam, quæ in carne illius abdita latebat: Tum etiam propter operum virorum, fructuùmque vbertatem viride lignum vocat. Huius autem ligni fructus erant, viuifica doctrina, diuinæque admonitiones, & exhortationes, &c. Quod autem hoc loco Christus vult dicere, eiusmodi est.

Si Pilatus Romanorum præses, eiusdemque milites, me talem, hoc est, tanta virtute & dignitate ornatum, tanta ignominia & dedecore affecterunt, totque malis omni ex parte circumdederunt, quid acres bellicosique eorundem Romanorum exercitus populo vestro, hoc est, Iudæis facient, qui aliud nihil sunt, quàm quoddam aridum & infructuosum lignum? In quibus nihil deprehendēt iustum, nihil admiratione dignum, nihil denique tale, propter quod consentaneum erat, vt venia vos donarent; aut aliquam saltem populi vestri rationem haberent. Quid aliud ergo restat, quàm vt nos tanquam aridum & inutile lignum comburant? hoc est, vndique oblideant, & in captiuitatem redigant, & propter impietatem, quam in Christum Seruatorem exercuistis, morti & interneconi dedant?

Crucifixerunt eum, & latrones. De Christi Domini crucifixione, vsque ad illud: Erat autem & superscriptio scripta super eum, literis Græcis, Latinis, & Hebræicis: hic est Rex Iudæorum, scriptum est alibi, nempe in Euangelio Matth.

Vnus autem de his, qui pendebant, latronibus. Cur Matthæus & Marcus vtrumque latronem conuitia in Christum detorsisse asserunt, Lucas verò alterum tantum? Initio vterque latro æquè ac cæteri Iudæi Christo insultabat: forsàn quòd hac ratione, gratiam illorum emeriti, venia potirentur, aut aliquod saltem pœnarum laxamentum consequerentur. Posteaquam verò beneficio, quod à Iudæis expectabāt, se se frustratos viderunt, alter è latronibus, ille nimirum, cuius hinc fit mentio, respuit, sociumque, vt vnà respiceret, grauitè admonuit.

Ast vnde hic, cum miracula, quæ circa crucem, paulò post acciderant, nulla adhuc vidisset, ad mentem rediit? Fortassis ex oratione, quam Iesus Christus magna cum fiducia ad Deum, tanquã ad patrem transmittēbat: Pater, aiebat, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Nam & perinde cum eo loquitur, atq; par cum pare, & patrem vocat, & cum magna libertate dimitte illis, clamat. Non enim dixit: Domine, rogo te, vt hanc illis noxam cõdones; sed simpliciter, dimitte illis, inqueiebat. Ostendit per hæc autem, quæ Iudæi per iniuriam & cõtumeliam in illum committēbant, ea propter vtriusque naturæ, & diuinitatis identitatem, in ipsius quoque patris iniuriam & contumeliam redundasse.

Etsi mors Domini aliquo sensu plausu deponat, alio tamè vehementem luctu & mororem à vobis efflagitat.

Christus scriptum viride lignum vocat, & quare. Cuius fructus fuerit viride lignum, quod Christus erat.

Iudæi aridum & infructuosum lignum.

Cap. 27.

Vterque latro initio Christo insultabat: forsàn quòd hac ratione, gratiam illorum emeriti, venia potirentur, aut aliquod saltem pœnarum laxamentum consequerentur. Posteaquam verò beneficio, quod à Iudæis expectabāt, se se frustratos viderunt, alter è latronibus, ille nimirum, cuius hinc fit mentio, respuit, sociumque, vt vnà respiceret, grauitè admonuit.

Quæ Iudæi committunt in Christum ea in patris iniuriam redūdant.

Lucas ex- plet. quod Matthæus & Marcus circa la- t. onumhi storiam prætermi- lerant.

Christus secundum carnem non e ar simul in celo, & in cruce, sed tan- tum in cru- ce, nec se- cur. di ani- ma simul erat in ce- lo & in in- ferno, sed in in- ferno tantum.

Hebr. 11. Esti Sacti necdū re- ceperint solam se- cundam, adeoque plenā illā retributio- nem, acce- perunt ta- men post- simā, hoc est, clarā Dei visio- nem, cœ- lestiq; beatitudi- nem.

1. cor. 2. Esti hæc, siue chry- softomi, siue Tiri sententia, sic multo- rum vete- rū, hæc tamē atate ob Ecclē- siæ defini- tionem cā- tueri non licet.

cap. 27. Ioan. 12. Dominus cruci ad- huc affi- xus incipit quodam ad se per- fidem tra- here. Nonnulli ex Iudeis christo ex cruce ad huc pen- dente ad illum con- uerſi sunt. Mat. 27. 28.

Matthæus itaque & Marcus ad alia festinantes, ea tantum exposuerunt, quæ initio circa latrones acciderant; quod reliquum verò eius historiæ erat, id prætermiserunt. Lucas autem prioribus, tanquam ab aliis iam expositis missis, quæ Matthæus & Marcus omiserant, profecutus est: nempe vnus latronis pœnitentiam, noxæque agnitionem; ex- ordio ab oratione illa Domini facta: *Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.* Per hanc enim (vt paulò antè dicebatur) probabile fit, alterum latronem ad compunctionem, cordisque contritionem peruenisse.

Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Quo- modo hæc Dei, & Domini nostri promissio latroni facta, nimirum: *hodie mecum eris in Paradiso, expleta est?* Quod Christus Dominus noster sua diuinitate im- pieret omnia, & in cruce erat secundum carnem, & in celo secundum diuinitatem. De cruce rursus depositus, & in inferno erat secundum animam, & suæ nihilominus diuinitatis virtute latronem in Pa- radisum inferebat. Forsan latronem, qui in ipsum crediderat, prius tranſtulit in Paradisum, quam ipse ad inferos descendit.

Ad illorum porrò cauillationem, qui ita argu- tantur: quomodo latro ingressus est in Paradisum, cum Sancti, iuxta Apostoli doctrinam, promissio- nem necdum acceperint? respondet D. Chryso- stomus in hunc modum: Ecquid, quæso, incom- modi est, etiamsi latro in Paradisum illatus dicatur. Neque enim Paradisi deliciae sunt bona illa, quæ Deus nobis promissit: Non audis Apostolum, bona, quæ nobis promissa sunt, eiusmodi esse asserentem, *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit?* &c. Paradisum autem, & Adami oculis vidit, & auris audiuit, & cor illius comprehendit. Latro ergo nondum recepit bona illa, quæ expectamus; neque enim **D E V S** se nos in Paradisum illaturum promissit; sed in ip- sum cœlum; neque ille prædicabat regnum Paradi- si, sed regnum cœlorum.

Erat autem ferè hora sexta. Hæc vsque ad illum lo- cum: *hæc dicens exspirauit*, exposita sunt in Euan- gelio Matth.

Videns autem centurio, &c. Quod Christus Domi- nus antè prædixerat, videlicet; *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*, hoc opere iam nunc explere incipit. Cœpit enim multos statim cruci etiamnū affixus hærens, ad veritatis lucem trahere. Quare etiam Centurio, quæ fiebant, animo pertra- ctans, glorificabat Deum. Sed & nonnulli quoque ex Iudeis animo compuncti, rea pectora tundebant mentisque oculis ad Christi agnitionem coniectis, ab impietatis, quam contra Dominum exercuerant, peste liberi, vt credi potest, euadebant, audax- que & nefarium illorum facinus, qui Dominum in crucem egerant, detestabantur. Etſi id fortassis ob principum, qui ad spectaculum aderant, metum & immanitatem non apertè.

Et ecce vir nomine Ioseph. Quomodo Ioseph Dei & Domini nostri **I E S V C H R I S T I** corpus sepe- licit, & mulieres vnguenta detulerint, & Dominus ex mortuis surrexerit, totum id explicatum est iam antè.

ET ecce duo ex illis ibant. Quandoquidem discipuli illi, qui castellum Emaus versum iter faciebant, mœsti de Christo tanquam de eo, qui amplius in viuis non ageret, inter se differebant, (huc enim tendit hæc illorum oratio: *Et nos sperabamus, &c.*) Propterea Dominus illis se adiungens, ipsos stupidos, cordèque & mente tardos appellat; hac ratione animos illorum ad resurrectionis fidem paulatim excitans. Nam etſi resurrectionis famam, cum per mulieres, tum per Petrum & Ioannem quoque ad se peruenisse non dissimulant; attamen quæ ea de re referunt, tanquam fide adhuc destituti referunt; aiunt enim: *Sed & mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos; neque enim feminas illas aliquam omnino veritatis lucem in medium attulisse putabant: Quod autem de resurre- ctione coram exposuerant, hoc totum ex quadam animi perturbatione, sensuumque illusione ortum credebant. Sed neque illud quoque, quod Petrus & Ioannes de solis linteaminibus in monumento repertis testati fuerant, certum satis veræ resurre- ctionis argumentum censebant; idque cum ob alia, tum ob id maximè, quod se illum non vidisse affir- marent; subdunt enim: *Abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt, sicut mulieres dixerunt; ipsum verò non inuenerunt.**

Et ipse dixit ad eos, ô stulti. Christus Dominus, à tanta illa cæcitate, discipulos modis omnibus liberos esse volens, veterum oracula, & vaticinia in memoriam reuocat, Moyſeque & aliis sacris vatibus in testimonium adſcit, ea edisserit & explanat, quæ in illorum dictis obstrusa iacebant, hoc est, dignis ea reddit clara & liquida, quæ apud indignos sunt, manent que semper obscura.

Et appropinquauerunt castello. Quia verò, vt Euan- gelista exponit, eorum oculi tanisper tenebantur, ne cum agnoscerent, dum Scruatoris nostri doctrina in illorum corda recepta, viam ad fidem ipsis aperuisset; ob id, vbi primum eò adductos animadu- ertit, vt verbis illius acquiescerent, absolutèque crederent, statim natiuum vultum illis patefecit; at- tamen apud eos non mansit: *Et ipse*, scribit Lucas, *euauit ex oculis eorum;* neque enim Domino post re- surrectionem eiusmodi cum discipulis conuersatio, & vtus erat, cuiusmodi antè. Nam quò maius sui desiderium, maioremq; amorem in illorum pectore excitaret, rarò admodum cum illis agebat.

Et surgentes eadem hora, reuersi sunt in Hierusalem. Hoc est, eodem illo tempore, quo Dominus è cõ- spectu illorum sese subduxit, nihil cunctati, statim Hierosolymam redière. Veruntamen, neq; eadem illa hora, vndecim simul congregatos compere- runt, neque eodem illo temporis momento, quæ de domo **I E S V** comperta habebant, retulerunt; sed post aliquot horas, intra quas nimirum, sexaginta stadiorum interuallum, quod inter Emaus & Hie- rusalem interiacebat, eos conficere potuisse, probabile erat. Inter quod etiam temporis spacium Do- minus Simonis visus est. Vndecim igitur duobus in- dicarunt, Dominum verè resurrexisse, & apparuisse Simonis; duo vicissim ea vndecim discipulis expo- suerunt, quæ acciderant in via; tum quomodo eum in fractione panis cognouissent.

Dum autem hæc loquerentur, stetit Iesus in medio eorum.

Oculis

Cur Do- minus dis- cipulos in Emaus eū- tes vocet stupidos & corde tardos.

Discipuli mulierum de Christi resurre- ctione di- cta pro de- lictis ha- bent.

Discipuli Christi duri ad credendum Christi re- surrectio- nem, & quare, Dominus ex scripu- ris, & pro- phetarum oraculis resurre- ctionem su- probat.

Dominus non omni- bus Scri- pturarum nodos a- perit sed dignis aut certe non indignis.

Dominus tantisper discipulo- rum oculos, ne eum agnosceret tenuit, dñi mētis illo rum oculi aperirentur; fidem que de Christi re- surrectio- ne concipi- erent.

Cur Do- minus fa- miliariter cum disci- pulis non versaretur post resur- rectionem, securante, Discipuli Christo, in panis fractione, cognito, statim sese Hieroso- lymā ver- sus contur- lere, ac nō statim, eō- peruenerunt.

Dominus circa vllas ambages, discipulis clarè sese manife- stat.

Discipuli præ admira- tione, & stupore, Christum spectrum esse existi- māt. Pax vobis, salutatio Christo familiaris Soli DEO occulta cordium patent.

Cur Do- minus dis- cipulis, post resur- rectionem ostendat manus & pedes, &c.

1. Cor. 15.

Quo sensu femina- ri dicatur corpus animale. & resurre- ctionem spiritali. Carnali- bus illece- bris nullus amplius post resur- rectionem locus erit.

Oculis eorum ab omni nube iam liberis, apparet il- lis Iesus, neque de se nunc loquitur, tanquam de al- tero; sed se ipsum manifestum exhibet, omnesque bono animo esse iubet. Illi autem præ admiratione, vsque adeò exterriti & consternati sunt; vt pro Iesu spectrum aliquod, aut vmbra aliquam, sese con- spicari existimarent: Dominus autem eiusmodi cogitationum fluctus sedare volens, verbum consue- tum, & apud illos protritum mox depromit; ait enim: *Pax vobis.* Quò autem firmiter, citra vllam hæ- sitationem, se illum ipsum esse credant, qui mortem perpeſsus fuerat, ostendit statim, se tanquam verum Deum (huic enim soli occulta cordium sensa pa- tent) internam illorum conturbationem minimè ignorare.

Quid, inquit, turbati estis; & cogitationes ascendunt in corda vestra? videte manus meas, &c. Commonstrat il- lis manus, & pedes, & clauorum vestigia; & hæc ipsa contrectare iubet; quò certò exploratèque hinc cognoscat, illud ipsum corpus, quod mortem sub- ierit, resurrexisse.

Nemo proinde communem carnis resurrectionem, tanquam vanam calumniatur, neque turbe- tur, aut corporum de mortalitate ad immortalita- tem tranſtum inficietur, si de humano corpore scri- ptum audiat: *Seminatur corpus animale, surget corpus spi- ritale: Quemadmodum id enim animale dicitur, quod animali, hoc est, carnali concupiscentiæ obse- cundat; ita spiritale illud vocatur, quod Spiritus san- cti impulsui ad nutum obsequitur.* Atqui post gene- ralem mortalium omnium ex mortuis resurrectionem, nullus amplius carnalibus illecebris, aut volu- ptatibus locus erit; Verum omnis omnino carnis peccati que stimulus iam tum profus extinguetur, & eneruabitur. Illud ipsum nihilominus, quod fertur in terram, exuscitatum induet immortalita- tem.

Locus hic autem admonere videtur, vt paucis

THEODVLI, COELESYRIÆ PRESBYTERI THEOLOGI, IN DIVI PAVLI EPISTOLAM AD ROMANOS COMMENTARIVS.

Authores ex quibus Theodulus Cœlesyriensis texuit Commentarium suum in Epist. D. Pauli, ad Romanos.

Dionisius Alexandrinus
Ioannes Chrysoſtomus
Cyrillus
Gennadius.

Methodius
Basilius Magnus
Seuerianus
Isidorus.

Photinus
Gregorius Nazianzenus
Theodorus
Oecumenius.

EPISTOLÆ, D. PAVLI AD ROMANOS, ARGVMENTVM.

Euangelicam hæc Epistola institutionem continet, de iis qui sunt extra Christi gratiam, tum de iis qui sunt in gratia, tum de spe atque rebus spiritualibus.

S. Petrus Apostolo- rum Co- rinthus. Seruitutis priores cau- se.

PAVLVS. Quia absentibus scribit, ideo nomen eius ap- positum est: à Saulo autem propterea in Paulum sanè permutatum est, vt ne infe- rior esset Apostolorum cory- phæo Petro. *Seruus:* Multæ ser- uitutis sunt formulæ, quæ om- nes in Paulo comparuerunt: Alia namque Crea-

Tom. I.

expendamus, per quot argumenta, modos, & ratio- nes Christus Dominus discipulis, suam resurrectionem probârit. Primo ergo per hoc verè se resurre- xisse ostendit, quòd se ipsum palpandum, & specta- dum, manusque, & pedes suos contrectandos spon- te obtulit: *Palpate, aiebat, & videte.* Item: *Videte manus meas, & pedes meos.* Mox verò per hoc, quòd escã ab Apostolis petitam, in omnium conspectu comedit; etſi nulla alia de causa istud fecerit, quàm vt illum ipsum à mortuis resurrexisse, omnibus planum fieret, qui ante crucem toto œconomix suæ tempore humano more cum illis manducabat, & bibebat, & versabatur. Neq; enim post resurrectionem comede- bat, quasi caro illius aliquo adhuc alimento indigisset. Postremo autem per hoc, quòd mentem il- lorum illustrauit, quòd scripturas, quæ de illo difere- bant, intelligerent; & inter cætera, oportere, vt ea omnia, quæ à prophetis de ipso prædicta fuerat, im- plorentur; pœnitentiæque & peccatorum remissio, inter omnes gētes, in nomine ipsius prædicarentur.

Vos autem sedete in ciuitate. Vbi illos in ciuitate Hie- rusalem considerare, & dum virtute induerentur ex alto permanere, iussisset, eduxit eos in Bethaniam, ibidemque sublatis in cœlum manibus, suam illis benedictionem impertiuit. Hoc autem, vt ex Apo- stolorum actis, cognoscere licet, die quadagesimo à sua resurrectione accidit: Quæ enim Euangelistæ succinctè, & breuiter dixerant, illa istici latiori enar- ratione edisserunt, & explanantur.

At posteaquam verò bene illis precatus est, pau- lum progressus, subuectus est in cœlum; vt vnà cum adiuncta sibi carne patri affideat, simulque re- gnum cum illo administret. Et hæc quidem est via illa, quam verbum humana forma vestitum no- bis præmuniuit. Venturum est olim autem vnà cum Angelis sanctis in gloria Patris; nosque ad sese af- sumet. Ipsum decet gloria, & imperium, in secula seculorum. Amen.

Christus Dominus multis modis & argu- mentis, se verè ex- uscitatum ostendit.

Cur Do- minus ex- uscitatus, in conspe- ctu disci- pulorum manduca- uerit.

Nisi Do- minus mē- ti lucem infunderet, scripturas intelligere non va- let.

Dominus benedi- ctionem suam disci- pulis impertit. Cap. I.

Verbum cum ad- iuncta sibi carne vnà cum patre regnat.

fanè ad alia selectus est, ego verò ad Euāgelium se-
gregatus sum. *Dei*: Deum enim existentem, Christū
annunciabat; nam Patrem ex veteri Testamento
norant iam antea. Nihil autem triste, Prophetarum
instar, prædicamus; enim uerò Deum incarnatū an-
nunciamus. *Quod ante promiserat per Prophetas suos*: Nemo,
inquit, me noua tradere arbitretur; iam olim e-
nim promissum fuit hoc Euāgelium. Quod adiicit;
In Scripturis; indicat, quòd non modò id dixerint,
verum etiam scripserint Prophetæ. *De filio suo qui factus
est ei ex semine Dauid secundum carnem*: Secundum
spiritum enim, Iesus, Dei erat. *Definito filio Dei*. Hoc
est; demonstrato, declarato, cum per Prophetas, tum
per miracula Dei signa, perque resurrectionem. *In
virtute*: Id est, non gratiā, quā ceteri filij pollent; sed
virtute, propriaque potentiā quam operabatur &
exhibebat diuinis signis. *Secundum Spiritum Sanctifica-
tionis*. Et ex Spiritu, inquit, sancto, quem præstabat
Iesus in sese credentibus. *Ex resurrectione mortuorum
Iesu Christi Domini nostri, per quem accepimus*: Et ex re-
surrectione, inquit, mortisque dissolutione; resurre-
ctione autem, quā ipse Dominus noster Iesus Chri-
stus resurrexit. *Gratiā*: Non ex propriis virtutibus
rebusque per nos strenuè gestis, accepimus Aposto-
latum; sed quicquid id est, gratia & donum est. *Et
Apostolatus, ad obedientiam*: Atqui Spiritus sancti, A-
postolatus eius, munus est, vt in Actis memoratur;
Omnia tamen, quæ ad sanctā Trinitatem pertinent,
communia nouit. *Fidei*: Etenim non oportet variis
occupari rebus eum qui filij Dei generationem &
essentiam nouisse velit, sed solummodò verbo obe-
dire. *In omnibus gentibus, p. nomine eius*: Et si enim ipse nō
omnes circumierit gentes; omnes tamen, per Apo-
stolos Euāgelium acceperunt. *Inter quas estis & vos,
vocati Iesu Christi*: Non, inquit, vt circa essentiam dei
curiosi simus, verum vt nomini eius credant. In qui-
bus gentibus; hoc est, cum quibus; & vos vocati es-
tis: non enim à vobis ipsi venistis. Depremit autem
simul illorum fastum, perinde ac si dicat; Ne existim-
etis Urbem imperatoriā vestram primas in Orbe
hodie tenentem, cæteris præstantiorem Euāgelij
nomine esse; siquidem cum cæteris, penèque genti-
bus vocati estis. *Omnibus qui sunt Romæ*. Non enim apud
ipsum est discrimē inter diuitem & pauperem.
Dilectus Dei: Primum, dilectus Dei, posuit; deinde, *voca-
tis sanctis*; innuens, ex dilectione Dei esse sanctifica-
tionem. *Vocatus sanctus*. Vndiq; vocatis dicens, benefi-
cia dei nobis exhibita reuocat nobis ad memoriā.
Gratia vobis. Nemo enim, inquit, ex operibus seruari
potest. & pax: Nam à Deo, gratia & pax stabilis est.
*A Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo, Primum qui-
dem*. Porro per dictionē Patris; filiorū adoptionem
quæ nobis obrigit, commōstrat. *Gratias ago*: Conue-
niebat enim à gratiarum actione præfari. *Deo meo*:
Gratias autem agere decebat, ne dum pro pximo-
rum pariter officiis; hæc enim Charitatis est indi-
cium; Deum enim omnibus cōmunem, sibi tantum
vendicat. *Per Iesum Christum, pro omnibus vobis quoniā*:
Ipe namque nobis autor est gratiarum actionis
quam Patri exhibemus; quippe qui natura nostra
assumpta, proprio sanguine Deo Patri nos reconcil-
liauit. *Fides vestra annunciat in toto Mūdo*. Siquidem
Romanorum fidem apud omnes passim diuulgari,
non erat indecorum. *Testis enim mihi est Deus*: Merito

Deum testem adducit; hominibus enim incognitis
persuadere, animus est. *Cui seruiō*. THEODORITI,
Species seruitij Dei seu diuini cultus, multæ sunt.
Etenim qui adorat Deum, illi inferuit, eumque colit;
tum qui inediā corpus suum extenuat; quin etiā
qui sacris Literis adhibet mentem, ac qui peregrinorum
curam gerit. Diuus verò Apostolus seruire se Deo dixit,
gentibus adferens Euāgelium de Filio Dei: ac seruire Deo
in spiritu; hoc est, in tradito sibi dono. *In spiritu meo*:
Vel hoc dixit; Nō quoniam meo conatu contigit mihi
seruire Deo; sed Spiritus Paraclæti gratia: vel; quia non
carnalis est mea seruitus, sed spiritualis. *In Euāgelio*.
Multi quidem seruitutis modi sunt; ego verò per Euāgelij
prædicationem inferuiō: Hinc simul commonstrans, quòd
necessariò pro ipsis sollicitus sit qui Verbum Dei susceperūt,
suscepturūq; dum sint. *Filius ipsius*. Viden quòd
suprà dicens, in Euāgelium Dei, Christum dixerit? quòd
incessanter memoriā vestri faciā semper in orationibus
meis. Sinceræ charitatis est, meminisse; & citra inter-
missionē istuc facere; maximè verò in precibus ad Deum.
Precans, si quomodo iam tandē. Profficiisci Romā
vrgebatur; sed enim citra dei voluntatē isthuc transire
nolebat. Quod addit, *in tandem olim*; ἰδρυοτε, ὀλεσσοτε;
admodum vrgentis profectionem argumentum est.
prosperum iter institui in voluntate Dei, veniendi ad vos:
Vt facilitatem habeam (inquit) & vt profectio mea ad
vos sit bona, sit honesta, & foelix. *Desidero enim
videre vos*. Non simpliciter inquit; nec citra fructum
videre vos laboro; sed vt donum vobis commuicem:
dicit autem, doctrinam & institutionē; hoc enim est
fulciri. Est autem hinc colligere, ipsos vehementer
fuisse cōmotos. *Vt aliquid*: quod ait; *Vt aliquid*; moderantis
est: quasi dicere velit; parum quippiam. Quum subiicit,
impertiam; indicat, quòd nihil mei vel ex me dabo,
verum illud duntaxat quòd à Deo ego accepi, *Spiritualis
gratia vobis impertiam*: Haud enim exigua gratia vel
exile donum est, fide non concuti. *Vt fulciamini vos; hoc
autem est, vt simul consolationem accipiam in vobis per
mutuā fidem, vestram & meam*: Postquam fulchri vel
constabilitionis meminisset, vt ne contristaret eos
plane quòd in fide concuterentur nutarentve, statim
consolationem mutuam subdit: Hoc est; vt ego vos,
& vos ipsi me consolemini. Mutua enim inter nos
consolatione (inquit) indigemus, ob eam quæ in nobis
est, fidem. Valde autē moderatè agit. Potest etiam
ista paraclæsis sic intelligi: Vt vos quidem à me ad
fidem aduoceemini; ego autem ad lætitiā vertar, quando
quidem vos Christo credentes certnam. *Nolo autem
vobis clam esse fratres, quòd sepe propius venire ad
vos*. Multorum namque Fidelium conuentus, maximam
consolationē parit, & prohibitus sum huc vsque:
Si igitur venire optas atque utilitatis causa iter
instituis, cur non aduenis? *Prohibitus sum*, inquit.
Non autem iam suscitatur causam curiosè vta-
tionis istius: non enim nostrum est, poscere à Deo
causas eorum quæ mandat; sed nostrā interest, obedire
tantummodo. *Vt fructū quempiam & in vobis habeam,
quemadmodum &*. Omnino dixerit hic aliquis, quòd
eam ob rem vetitus sit; quia non secundum Dei
voluntatē proficiisci voluerit. Haudquaquam, ad hoc
respondet, fructum enim & in vobis habere volui.
Fructum autē appellat, quod eos ad fidem

ad fidem perducatur. *In reliquis gentibus*: Dum cæteris
eos gentibus copulat, fastum illorum retundit. *Gre-
cis & Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum: sic
quantum in me est, promptus sum, & vobis qui Romæ estis,
Euāgelium prædicare*; perinde ac Græcis & Barbaris,
sapientibus & insipientibus debitor sum. Sic quantum
in meo est studio ac prōptitudine, vobis etiam
prædicare Christum; repetit, *debitor sum*. Nō enim
pudet me Euāgelij Christi. Quia Infidelibus, plerūq;
incelebra Euāgelio inesse videtur; quòd genus sunt,
Crux, mors, Iudæorū dementia; docet iam eos, nihil
in ipso ingloriū incelebreū reputandū propter
quòd pudesceri quisquam debeat. deinde ad reliqua
pergens, extollit Euāgelij. Alia etiam ratione isthuc
intelligi potest. Quoniam Romani ob nō parū
multa quibus abundabant, insignia & præclara; ve-
luti diuitis, potentia, sapientia, turgebant. Vos qui-
dem, inquit, illorū causa superbitis; ego autem Deū
prædicaturus venio in medio vestrum, & non erubesco.
Quam ob causam? Potentia enim Dei ad salutem
suspicientium illud, vt sequitur. *Potentia enim Dei
est ad salutem omni credenti*: Pulchrè dicit; *ad salutem*;
est enim & ad pœnam potentia dei. Ad salutem autem
non cuius cedit, sed credenti: Inobedientibus enim
& incredulis, pœnam interminatur Euāgelium Iudæo
primū & Græco: Verbi tantū honor est, primū:
non gratiæ exuberantia. *Iustitia enim Dei in ipso
reuelatur*: Vt ne salutem & iustitiam audiens, eam
solummodò significare ipsum cēscas quæ est in hoc
sæculo; subdit, eam reuelari: quòd, & futuram salu-
tem & iustitiam innuit; perinde quasi nondum tota
manifestata sit. *In ipso*; Euāgelio scilicet. Aliter. O-
portet enim fidem adhibere Prophetis, perq; illos ad
Euāgelij fidem perducere. Vel aliter: Domino enim
Christo credens, baptismatis gratiā acceptā, transfertur
per eam illò vt futuris bonis credat; nimirum
resurrectioni à mortuis, & æternæ vitæ, regnòque
cœlorum. *Ex fide in fidem*: A fide incipit, & in
credentem definit; vel, à fide orditur, & in fidem de-
finere debet tanquam non debeamus nos, cuncta
quæ in ipso sunt, curiosè rimari, *Iustitia enim Dei in
ipso reuelatur ex fide in fidem*: Iudæo quidem reuelatur
ex fide Legislatoris, quæ fuit in Iesu Christo, Græco
autem ex fide naturæ, in ipsam Iesu Christi fidem.
Quemadmodum scriptum est; iustus autē ex fide. Vt
nō videatur impersuasibile verbum, quòd fides salu-
tem donet & iustitiā; Abbauc vatem, testis vice
producit, Abbauc. 2. Viuet; In die iudicij. *Reuelatur enim
ira Dei de celo super omnem*. Primum quidem post
præfationē de iudicio quod est contra Gentes quæ
nature Legem non custodierunt, impietatem & in iustitiam
hominum: veritatem: Iustitia namq; vniuersalis, varia
verò circa dogmata est impietas. Hanc ad rationem
varia est circa vitam, adeoque mores, malitia & prauitas.
In iustitia detinentium: Veritas quidem est Dei
cognitio; iniustitia verò, idolorum impostura. Illi
igitur veritatem Dei in iniustitia detinent, quotquot
cultum Dei, Idolis tribuunt. *Detinentium* porro, idem
est, ac *Obscurantium*. *Eò quòd, id quòd de Deo cognosci
potest*. Cognitio enim Dei manifesta est inquit; per
visibile enim creaturā, inuisibilis Deus cognoscitur.
Proinde huiusmodi, suapte spontè in errorem abducitur.
manifestum est in ipsis; Per pulchritudinē & magnitudinē
huius creaturæ. *Deus enim ipsis*

manifestavit; dum apponit omnibus creaturam do-
ctricem suæ maiestatis: Cæli enim, vt David inquit, *plac.
enarrant gloriam Dei. Inuisibilia enim ipsius*. Vbi dixisset
Apostolus, quòd suam illis Deus notitiam manifestasset,
ipsique suapte sponte eum neglexissent; iam hoc
demonstrat, inquit, quoniam per ea quæ cōdidit Deus,
veluti per inuisibilia & visibilia, mōstravit suam
ipsius maiestatem: nam Creatura vocem edens, per
visum, Autorem suum de prædicat. *Inuisibilia verò,
intelligit Angelos*; adeoque vniuersam cœlestem
potētiā ac virtutem: Per opera autem; quæ cernuntur,
accipit; vt cœlum, terram, Mare. Intuere ergo in ea
quæ dicit; *Inuisibilia* (inquit) *ipsius, per visibilia,
perspicua redduntur*. Quam ratione istuc? *Qui enim
cœlū intuetur, cogitabit omnino, quòd intra ipsum
sint Spiritus nonnulli administratorij*: Itaq; quòd non
apparet, ex eo quòd cōspicitur, declaratur. *A
Creatura Mundi, ex operibus, intellectu conspicuntur*:
Vt ne coeternos Deo Angelos arbitreris, creationi
eos subiicit. *Inuisibilia enim*, inquit: quæ
nam hæc? Quæ à cōdito Mundo ad generationem
rerum peracta sunt. Pulchrè autem ait; *conspiciuntur*;
ex visibilibus enim, intelligibilia cognoscuntur.
Ipsa nimirum sempiterna eius virtus ac diuinitas:
Repete; *Intellectu conspicitur*. At quomodo per
creationem, æterni Creatoris agnoscitur virtus &
potētia? Quia, quæ generationis via producta sunt,
corruptibiles sint naturæ, suoque tempore ad
substantiam sint traducta; horum Auctorem,
incorruptibilem & sempiternum esse, omnino
necessarium fuerit. *Vt sint ipsi inexcusabiles
quod cum Deum cognouissent*: Quum enim tot
tantæque sint quæ Dei maiestatem indicant; quomodo
se purgabunt qui (voluntati excæcati) non incubuerunt
studiis suis, vt Deum agnoscerent? Quinimò etiam
si hoc accidit & cognouerunt quidem Deum per
creationem; sed suapte sponte neglexerunt, & tamen
non vt Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt.
Pro quibus enim oportebat glorificare Deum,
illi que gratias agere quòd Mundum quem
conspicimus (nobilissimum opus) cōsiderit; è
contrario tantum abest vt glorificauerint, vt
ignominia etiam adfecerint. *Sed vani facti
sunt in disceptationibus suis*: Errauerunt (inquit)
& à Deo prorsus exciderunt. Porro quum dixisset
quòd voluntarij excæcati essent; adiicit causam,
quæ est, quòd omnia suis rationibus commiserint,
& non fidei. Volentes enim per formam &
figuram formæ omnis expertem, perque imagines
corporeas, incorporeum deprehendere; in errorem
delapsi sunt quum nō possent cogitationibus
suis ad finem duci. Verbi gratia: Vndenam
patet, quòd cœlum aut terram Deus cōdiderit?
Quis nam Patet Dei, quæ uè causa
Subsistentiæ vel Personæ eius, aut quæ ipsa
sit Hypostasis; obtenebratumq; est cor eorum
non intelligēs. Nubibus enim adæquatæ
cogitationes eorū, obscurarunt ipsorum
cor insipientis. Insipientis autem ideo
appellat, quòd nouerint fide vniuersum
ipsum cōprehendere. *Dicentes se esse
sapientes, stulti facti sunt*: Causam reddit
cur omnia cogitationibus suis permiserint:
Putarunt, inquit, se esse sapientes, seq;
sufficere sibi ad cuiuslibet rei comprehensionem;
idem cōstulti facti sunt; quid enim
dementius, lapidum & lignorum
adoratore? *Permutaueruntq; gloriam
incorruptibilis Dei*. Habebant sanè
scientiam Dei; sed hanc

Angeli
quando
creati.

Qua ex
causa con-
trigerit
philoso-
phis erra-
re in Dei
cognitiō-
ne.

transulerunt in gloriam & cultum Idolorum, quibus & creationem rerum adeoque præscientiam diuinam tribuerunt. Hæc itaq; Idolis adiudicant, quæ conficta fuerunt ad similitudinem hominum, Alitum, & cæterorum; nec interea loci pudefunt, quæ solius Dei sunt propria, Serpentibus & reptilibus accensere. *in similitudine imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & Serpentum.* Quod Deum, corruptibilem essentiam putabant; satis erat ad redarguendam illorum amentiam: at verò quòd corruptibilis imaginis similitudinibus, Dei gloriam adiudicant; isthuc verò, cum attonitæ, tum stupidæ prorsum mentis est. *Propterea tradidit eos Deus in desideria cordium suorum, ad immunditiam, ut ignominia afficerent corpora sua in semetipsis.* Non ipse sanè tradidit; absit: verum iis quidem istos neglexit, à cura sua illos excidere sinens; quod quum contingit, consequitur eos ab Sathana comprehendit: hinc, tradidit eos, in quæ tradidit. Dei itaq; Permissum, traditionem appellat. *qui permutauerunt:* Viden' rursus permuandandi verbū, significare permutationem secundum formas? *veritate Dei in mendacio.* THEOD. Veritatem vocat, Dei nomen; mendacium autem, manufactum Idolum. Quia igitur debuissent verum adorare deū; Creaturæ diuinū cultum obtulerunt. Aliter: Quoniam Deus verè quidem Deus est; idola autem quæ coluerunt vani, appellantur dij. *Et coluerunt:* Hoc est; quæ verè de Deo dici & intelligi possunt, mendacio attribuerunt; hoc est, Idolis. *Et seruierunt.* Supte namq; sponte, in cultu Idolorum perseuerarunt. *Creaturæ potius.* Atqui per hoc (inquit) Deus nihil quicquam læsus est in ppria sua gloria; nam in se permāsit, idq; in sæcula benedictus. Ipsorum autem pœnæ prædictæ ac prædicandæ, sunt corporis sui ignominia & permutatio. *Quam Creatori qui est benedictus in secula; amen.* Cōparatione, semper terribiliorem facit sermonem: Creaturæ, inquit, potius quam Creatori seruierunt. *Propterea tradidit eos Deus in passionem ignominie:* Propterea qualēnā illud est? nempe quòd seruierunt Creaturæ potius quam Creatori *fœmina namque eorum mutauerunt naturalem usum, in eum qui est præter naturam.* Habentes namque naturā congressum legitimum, permutarunt illum in illegitimum. *Similiter & Mares relicto naturali usu fœminæ;* Turpissimum quiddam rectè dicit: *Exarserunt in cupiditate sua:* Ostēdit quòd nedum aduersum diuinas Leges, verumetiam aduersus naturales bellum gerat. *Inter se mutuo, masculi in masculos:* Multam insaniam & cæstrum denunciat; propterea exarserunt. *Turpitudinem:* Non dicit; cupiditatem suam exercentes; sed enim, *turpitudinem;* planū faciens, quòd ipsam etiam naturam pudefecerint. *operantes.* Viden' quòd non ignorantia affectus fuerint, sed quòd studiosè tāta scelera patrarint? κατὰ, enim, præpositio; in participio, κατὰ τὴν φύσιν, ἢ τὴν ἀσιν, hoc est, intentionem & contentionem quam ostendit, perinde ac si quisquam contendat ac totus in hoc sit vt offendat Deum. *Et mercedem quam oportebat;* Quæ illis oportuna erat, ac quæ illos decebat qui tales essent. *Erroris sui in se ipsis recipientes:* Mercedem dicit, quæ debebatur errori eorum. Errorē porrò vocat, quòd adorarint Creaturam: Quam in semetipsis recipiunt, mulier à muliere, vir ab viro turpia patientes. Quum enim sermonibus de Gehenna non adhiberent fidem, hanc

Tradere, pro, permittere.

ipsis mercedem & compensationem Diuus Paulus profert, quā pudore eos suffundat. *Ac quemadmodum non probauerunt Deum habere in agnitione, tradidit eos Deus.* Obseruāne, quòd non ignorantia error fuerit, sed scientiæ? Ac quosdam potius illorum subobscure petit, etiam si orationem suam perinde instituat, quasi de aliis loquatur. *In reprobam mentem, ut facerent quæ non oporteret:* Per auersionem enim à Deo, reprobam mens à dæmonibus inducitur. Hanc sanè auersionem, inductionemque, mos est Scripturæ appellare traditionem. *Repletos omni iniustitiā, fornicatione, maliciā; refertos inuidiā, cæde, lite, dolo, prauis moribus; murmuratores, detractores, Deo odibiles, iniurios, superbos:* Nullam itaque mensuram dicit, neq; quicquam mediū habet; sed, *repletos,* dicit, cū pleni sint iniustitia, cæq; omni: Quum enim quisquam Deum auersatus fuerit, & ab eo discesserit; meritò omnia malorum genera è contrario in eum subintrant. Deinde generatim iniustitiam nominans; in posterum & species eius iuxta recenset. GENADII. Hæc iniustitiæ appellatione; omnia illorum (quæ inter sese admiserunt) scelera complexus, singula deinceps sigillatim denuerat. Ac maliciā quidem dicit, quæ ex confirmatione ad quædā, è labore fit, *καλονοῦσα.* Auaritiā autem, noxam & circumuersionem accipit, quæ fit ex cupiditate plura habendi. Malitiā verò; conatum, quo proximum suum quisquam affligere studet. Inuidiam porrò; ob Proximi secundiorē fortunam, liuorem: Cædem; ad ipsum vsq; homicidium, motionem. Litem, vituperandam seu ad conuitia vergentem cōtentionem vocat. Dolū; ob fratrum honorem, insidias & artes. Morum prauitatem; ipsam morositatem, atq; adeò in vitæ conuersatione; ratione difficultatem. Murmurationē autem, sub dente de præsentibus male-loquentiam. Obrektionem maledictiam à quibusdā in absentes. Deo odibiles, non eos quos Deus oderit; nō enim isthuc Diuo Paulo iam nunc monstrare propositum est, verum eos qui Deum oderunt: hominū ita circa omnia execrationem explicans, Iniurios, audaces, temerarios & conuiciatores vocat. Superbos, eos qui eorum causa quæ ipsi habent, instantur erga eos qui talia non possident. Arrogantes, ostentatores dicit; qui ob ea quæ non habent, gloriantur æquè ac si habeant: Inuentiones malorum; qui ob vetera mala, alia nō perinde bona, noua moliri flagrant. Parentibus immorigeros; imprudentes in rebus parentum. Insipientes; cōscientiā vacantes: huiusmodi enim nihil est insipientius. Fœderis expertes; qui pacta non seruant nec promissis stant, nec fœderibus perdurant quæ cum nonnullis percusserint. A charitatis affectu alienos; immites appellat, & sæuos, & amicis carentes. Irrecōciliabiles; reconciliationē aut inducias nō admittentes, iniuriarumque non immemores: immisericores verò, inflexibiles neq; adeò ad misericordiā propensos. *Arrogantes:* Si enim rectè agens (si ostendit sese) in nihilū redegit ab se rectè acta, & cum virtute; qualinam supplicio dignus fuerit, qui in peccatis suis sese ostendat? *inuentiones malorum, parentibus immorigeros, insipientes fœderis expertes, à charitatis affectu alienos, irrecōciliabiles, immisericores:* quod quidem exercentium sese proprium est, & studiosè quicquam agentium; non certè ignorantium. Dissidentes ab omnibus; hoc est, omnibus

Malicia, quid sit.

Odibiles Deo qui sint.

omneis odio prosequentes auersantēsq; *Qui simul ac iustitiam Dei agnouissent.* Rursum indicat, per cognitionem eos peccasse: iustitiam, Dei verò mandata vocat. *nempe quòd talia agentes digni sint morte.* Quæ verò est iustitia Dei? Quoniam (inquit) huiusmodi committentes, digni sunt morte; hæc enim Dei est iustitia. *Non solum qui ea faciunt. Verumetiam qui consentiunt agentibus.* Duas culpas & accusationes ponit: alteram facere & coagere vel adiutare facientes; alteram, Proximum ad mala cohortari, inuitareque. *Isidori.* Nonnulli, quòd dictum est haud assequentes verum pendentes animi; Apostolicas dictiones deprauatas rati, hunc ad modum interpretati sunt; *Nō solum facientes ea, verum & consentientes:* sic enim habebat (inquit) vetus exemplar; vt facere maius sit, consentire verò minus: Ego verò neque errasse existimans Apostolicos libros, neque assentiens illis qui non assequuti sunt mentem Pauli, Lectoribus isthuc iudicandum permittam. Censeo igitur, quòd simulatque delinquentes commendare, dum delinquent, sit multò molestius ac maius quàm delinquere; meritò hac castigationis ratione dictū est, *non solum ea faciunt, verumetiam agentibus assentiuntur.* Nam qui cum delicto condemnat peccatum, poterit olim suo tempore seipsum recuperare; Maximū nimirum habens ad emendationem morum suorum iuuamen, condemnationem peccati: Qui verò nequitiam laudibus vehit, sese ipse auxilio quod ex permutatione morum in melius depēdebat, viduabit. Quum ergo iudicium isthuc quo alter alteri peccanti adsentitur, corruptæ sint sententiæ, animæque immedicabiliter languentis; haud immeritò, delinquentis flagitium, laudans, longè sceleratior esse iudicatus est.

Pecantes laudare, quā sit flagitiosum.

CAPVT II.

Propterea. Notat Apostolus urbem, imperium occupasse Orbis: hinc ad principes sermo transfertur; tametsi ad plebeios & priuatos etiam referri commode queat. *inexcusabilis es o homo omnis qui iudicaris. In quo enim alterum iudicaris, teipsum condemnas; eadem etenim facis quæ iudicaris.*

Nam qui mala agit, & alios interim condemnat; contra sese primū condemnationis sententiam profert. *Nonimus enim quòd iudicium Dei est in veritate, aduersum eos qui talia operantur.* Hic quidē (in Mundo nimirum) non est iudicium secundum veritatem: multi namque rei euadunt, & plerique insontes condemnantur: Illic autem, apud Deum; est secundum veritatem. Porrò istud Dei iudicium; neque iniustū innocentem reddit; neque iustum morti adiudicat condemnatue, quando ad iudicium quisquam cōstitutus fuerit. *Arbitraris autē hoc, o homo qui iudicaris talia agentes & eadem facis, quòd effugies iudicium Dei?* Plerique namque putant (dicentes) quòd etiam si peccem alios verò à peccando arceam, mercedem inde tamē referam. Verum tali imbutus affectu, illud Christi audiet; *Medice cura teipsum;* etenim condemnationem tu ipse tibi primus adduxisti. *An diuitias bonitatis ipsius, & patientiæ, & longanimitatis contēdis;* Longanimis quidem est, verū tamen si non conuertamur, ensem suum vibrabit. *Ignorans quòd bonitas*

Dei ad pœnitentiam te ducit? Propterea enim longanimis est, non vt longanimitate eius vtaris ad occasionē maioris contemptus, verum vt pœnitentiæ interuallum accipias. Perseuerans itaque in transgressione, vindictam Dei experieris, *iuxta verò duriciē tuam, & cor pœnitere nescium.* Quando namque neque bonitate quispiam mollitur, neque indignationem formidat; quid hoc quædō durius? *thesaurizans tibi ipse.* Omnino obseruandū hic ostendit, & quòd tibi ipse iræ autor es, & quòd reiciis bonitatē Dei, atque colligis indignationem. *Iram, in die iræ.* Ne verò dum iram audis, perturbationem animi existimes, subdit *Reuelationis & iusti iudicij.* Hic enim, iustum iudiciū non est motus. Tum enim maximè iustum esse iudicium reuelatur, quum reddit vniciquē secundum opera sua. *Reuelationis, & iusti iudicij Dei.* Tanquam ad interpretationem; pro, id est; coniunctio copulatiua, Et, adicitur. *Qui reddet cuius secundum opera sua.* Non enim fides tantum sufficit, sed operum etiam suus est vsus & commoditas. *Alijs quidem secundum tolerantiam operis boni gloriam & honorem & incorruptibilem.* Tollerantiam dicens, docet, vt sese strenuè aduersum tentationes gerant; *Quærentibus vitam.* Quærentibus vitam aeternam; est Hyperbaton *Aeternam:* Resurrectionis ianuas aperit. *Illis vero, qui sunt ex contentione:* Rursum indicat, peccata esse ex contentione & fœcordia: *veritatique non obtemperant.* Et coniunctio est attractiua, seu paragogica. *Sed morem gerant iniquitati indignatio & ira, & tribulatio & angustia.* Quis enim credit, quòd honestum sit ipsa iniustitia; & malum, ipsa veritas? Perspicuum autem est quòd in generatione est peccatum, hoc enim potissimum optemperantibus indicat. Voluntariis enim obtemperat, qui obtemperat. *Idque super omnem animam hominis operantis malum.* Non est (inquit) rex, non est potens, qui effugiet. *Iudæi primū:* Quantò enim maiore institutione donatus est; tantò maioribus, si peccet, pœnis afficietur. *Et Græci;* Obueniet; vel, erit. *Gloria autem & honor pax homini operanti bonum.* Pulchrè dicit; pax: Isthic enim nemo per inuidentiā pugnabit cum eo qui honore est adfectus, glorificatusque *Iudæo primū:* Vt ne existimant Iudæi Gentes præputio munitas, etiam si impia sint, inferiores se esse; ideo eas copulat. *& Græco.* Græcum, non idolorum cultorem dicit; sed præputiatū quidem, interim tamen colentem Dei & Fidelem. Non enim personarum, sed operum etiam est questio. *Nam quotquot citra legem peccauerunt, citra legem etiam peribunt. Et quotquot in lege peccauerunt per legem iudicabuntur.* Hinc ad multas vsque paginas pugnam Gentium introducit & Iudæorum; patrocinatūque Gentibus sanè, naturā, quæ iusta sunt agētibus: Istuc verò agit, Legem abrogare eicereque volens, fidem autem in eius locum surrogare. Aliter: Monstrare vult; duobus peccantibus; Iudæo nimirum & præputium habente ethnico; Iudæum peius affligendum, quatenus Lege duce ac ei rectum indicante iter, deliquit. Citra Legem autem peccantes introducit Gentes: quæ & ideo (inquit) citra Legem peribunt; hoc est, non cum exactione Legis; quod quidem ostendit moderatam perniciem. Iudæum porrò in Lege peccantem adserit; qui & per Legem (inquit) quam præuaricatus est, iudicabitur; id est, condemnabitur; atque hoc, peiorem in-

Fides sine op.ribus, nō sufficit ad salutē.

teritum significat. Iudicium autem appellat, & noueritū; quando quidem forum iudiciarum præcedit condemnationem. Si peius igitur Iudæus puniatur iuxta præsentem scripturam; quomodo de Græco, *interibit*, dixit; de Iudæo vero, iudicabitur? quorum alterum quidem, malum videtur ambiguum; alterum autem, indubitatum! Atqui animaduertas oportet, quod iudicium, condemnationem dicat; hoc est, minimè incertam internectionem: Sed est poena supra poenam. Ac duo ista non pariunt indubiam perniciem. Non solum parem hic dignitatem Iudæi & Græci ostendit, sed multò etiam magis Iudæum grauari Legis traditione: nam Græcus contra Legem iudicatur. *Citra Legem* autem hic, non difficilior; sed quod placidius & mansuetius est, vocat: Hoc est; Græcus non habet accusantem legem: nam sine lege; hoc est, sine condemnatione quæ est à ratiocinatione cogitationeque Legis condemnatur tantum: Iudæus verò in Lege; hoc est, tum natura tum Lege accusante perit, Plutonisque Regiæ adiudicatur. Quomodo enim maiore fructu curat lex Mortales, tantò maiore poena damnat iuxta neglecta. *Non enim auditores Legis iusti sunt apud Deum, sed factores Legis iustificabuntur.* Fortasse enim homines fallunt: verum auditores Legis Deus non iustificat, sed factores. *Nam quando gentes, quibus non est lex; naturam quæ Legis sunt faciunt:* Naturæ cogitationibus videntes ad iustam operationem. Aliter: quando dixerit natura, pro naturæ cogitationibus accipit. *Illi Legem non habentes, sibi ipsi sunt Lex, qui ostendunt opus Legis.* Admirationis igitur sunt huiusmodi, Lege non indigentes pro pedagogo; qui suspensorum sunt legislatores, legislationisque adimpletores. *Scriptum in cordibus suis.* Nam non opus habent literis compræsa, cæterum cor eorum scriptam in mente perdurantem legem habet. *Testimonium dicente ipsorum conscientia.* Satis enim est Legis loco, propriam habere conscientiam, quæ Testimonium dicat bonis operibus. *Et inter se mutuo accusantibus cogitationibus, aut etiam defendentibus.* Siquidem in illo iudicio, non indigemus exterioribus vel accusatoribus vel bonum nobis Testimonium dicentibus; suæ enim, cuiusque, cogitationes & conscientia, vel accusabit vel defendet. *In die quando iudicabit Dominus oculos hominum, secundum Evangelium meum,* Homines sanè manifesta indagant, Deus verò abstrusorum est explorator. *per Iesum Christum.* Pater namque iudicabit neminem, ut qui *omne iudicium Filio dedit.* *Ecce tu Iudæus agnominaris.* Quomodo dixisset; quod Deum timenti Græco nihil desit ad salutem, si modo legis factor extiterit; ponit deinceps, cuius gratiâ plurimum turgebant Iudæi, commonstrans nimirum quod nihil illis commodet si non rectè viuât, quod Iudæi sint, quod Legem habeant. Ac primum quidem nomen ipsum posuit; *En tu,* inquit, *Iudæus cognominaris.* Videbatur enim nomen ipsum, magnum esse quippiam, perinde ac hodiè Christianorum. *Requiescis in Lege:* Non enim es reuera, nisi adimpleas Legem. *Ac gloriaris:* Valdè inquit, superbis Legis nomine, ac propter ipsam delicatus es; quippè qui dignus indicatus sis diuina Lege præ cæteris. *Requiescis,* porò iudicat quod haud quaquam laboribus eius aut virtutibus rebuscè præclare gestis data sit lex; verum diuinâ potius ex gratiâ. *In Deo,* ceterum

solus præ cunctis mortalibus dilectus: Videtur autem eorum simul stoliditatem notare. *Et nostri voluntatem.* Atqui cognoscere quidem & non facere, maiorem poenam apparabat; interim tamen, eo nomine inflabantur admodum: Vnde, non dicit; *Facis, sed cognoscis Dei voluntatem. Probâsque quæ eximia sunt, instructus ex Lege.* Legis namque institutio nouit exactam eorum quæ præstantia sunt, explorationem docere; ac propterea quod eorum quæ commoda forent, probationem nouissent, non parum fastuosi erant. *Confidens te ipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris agunt, eruditorem insipientium, doctorem infantium.* Non es (inquit) dux; verum talem te reputas ipse. Cæcos autem dicit, & in tenebris agentes, & insipientes, & infantes qui ipsis accedebant Procelytos qui nondum Legis scientiam habebant: hisce enim nominibus, ob vanam suam quæ intumescere gloriam, ipsi Profelytos vocabant. Hinc & Apostolus, tacite exprobrando, talibus illorum nominibus vsus est *Habentem formam scientiæ & veritatis in Lege.* Studiose dixit; *formam scientiæ & pietatis;* indicans, quod non veram cognitionem & pietatem habeant, sed fictitiam tantummodo imaginem quandam quæ figuram quidem præ se ferat veritatis; re ipsâ vero, nulla sit. Bellè autem positum est; *In Lege* oportebat namque imaginem veram in conscientia & operibus possideri. Tu verò, inquit, valdè intumescis, quod Legi talis imago sit; verum id nihil ad te attinet, postquam non es factor Legis. *Alium igitur docens, te ipsum non ducens? Qui prædicas non firandum, furaris? qui dicis adulterium non committendum, ipse mæchus es?* Consecrarium erat dicere, quod qui talia à Deo acceperunt nec tamen ea custodierunt; hoc maioris sint supplicij rei, quò maius in agnitione peccatum sit: non nimium tamen eos impetit; verum per interrogationem promouens sermonem, illud ipsum ostendit. *Qui abominaris idola, sacra deprædaris? Lex, pecunias in Idolis excecrauit; ut quæ dæmonibus essent dicatæ: Vos verò Idola quidem execrari vos dicitis; pecunias autem quæ in ipsis sunt, rapitis; proinde neque idola reuera detestamini. Qui in Lege gloriaris;* Gloriaris ceu magni æstimatus à Deo per Legem: quid igitur, præuaricatione, ignominiam Legè afficis; Deumque pariter honore suo spoliatis? *Per transgressionem Legis, Deum contumelia afficis!* Quia graue erat quod dixerat, *Deum contumelia afficis;* Prophetam adducit testem, quasi dicat: Non meum hoc verbum est, sed Elaiæ; *Nomen enim Dei propter vos vituperatur.* Gentes enim animaduertentes, eos perperam vitam instituere suam; ad maledicentiam vertebantur, ita ut secum commentarentur; non quid tales à Deo diliguntur? num quicquam illis ab eo datum oportuit? An ne scelestos illos & esse, & fore nouerat? *Inter Gentes; sicut scriptum est.* Non solum vos, inquit, contumelia Deum afficitis, verum aliis iuxta occasionem præbetis. *Circumcisio quidem prodest, si Legem opereris:* Postquam eximium quiddam videbatur Circumcisio, tandem ad ipsam peruenit inquit: ardua & comoda (dicetis) res est Circumcisio; pertinet, enim ad populum Dei, eiusque est symbolum: Ne (inquâ) istuc equidem fateor; sed tum cum legem fueris operatus. *Sin transgressor Legis fueris, Circumcisio tua.* Demonstrate illi animus est, Circumcisionem esse (vt ita di-

ita dicam) mentalem, cuius typus sensibilis fuerit illa corporea qua & purgabatur superflua & circumdabantur. Ex hoc, quispiam incircumcisus esse potest corpore, circumcisus autem mente; ac è diuerso circumcisus corpore, incircumcisus autem mente. Siquidem præputium & circumcisionem veram, cum bona tum praua opera denunciat. *In præputium versa est.* Ad mentale adeoque internum præputiū abiit Circumcisio tua; propter te nimirum, qui eam malè vsus es: Nec enim palam, contumelia vult afficere Circumcisionem. *Si igitur præputium iustificationis Legis seruauerit, nonne præputium eius in Circumcisionem:* Hoc est; gentes præputium habentes, *Repudiabitur:* non dicit, quod vincat circumcisionem; fuisse enim id admodum odiosum; verum quod in Circumcisionem reputatur; coram Deo videlicet. *Et iudicabit præputium;* Hoc est, condemnabit; quemadmodum dictum est: *Viri Niniuite surgent, & condemnabunt generationem hanc Ab naturâ Legem perficiens:* Ex naturâ præputium dicit, in carne adhuc præputium, habentem. Talis igitur adimplens quæ sunt Legis, condemnabit te Circumcisionem habentem; & quò ad literam, Legem etiam, sed operibus, eam, transgredierem. *Te qui per literam & Circumcisionem es transgressor Legis.* Per Legem enim scriptam, & Circumcisionem adhibitam, factus es omnium transgressor. Aliter. Definit iam quis reuera Iudæus, qui reuera præputium gerat. Ac videtur quidem non reicere Iudæum, sed præuaricatorem; omnino autem deiicit, demittitque eos; omnia enim illis monstrat, quibus ipsi sese agnoscant, suumque deliquium animaduertant. *Non enim qui in manifesto Iudæus est, Iudæus est; nec quæ in manifesto in carne Circumcisio est, Circumcisio est:* Hæc dicens, vniuersa corporea & carnalia reiecit. *Verum qui in occulto, Iudæus est; & Circumcisio cordis:* Veluti mente. Non enim inquit, necessum est, carnale præputium circumcidere; sed enim cor ipsum, à prauis operibus. *In spiritu non litera.* Quomodo addit, *in spiritu;* iter præstruit fidei; Fideles enim per Spiritum sanctum, peccatorum Circumcisionem habent in spiritu qui corde Circumcisus est ab omni impuritate: is enim verè Iudæus est Legem adimplens. *Cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo.*

Occultæ namque, & in corde Circumcisionis, non erit laudator homo; sed enim qui explorat corda & renes Deus.

CAPVT III.

Quæ igitur excellentia est Iudæi? aut quæ est commoditas Circumcisionis? Opponit sibi argumentum Diuus Apostolus: Si igitur iuxta rationem nihil prodest, neque Iudæum esse neque circumcidi, sed magis obest: adeo vt transgressores maiore supplicio digni iudicentur: quid nam Deus nos elegit? quam verò ob causam idem nos circumcidi mandauit? Licebat itaque ad obiectionem dicere, quod figura extiterit carnea ista Circumcisio, huius quæ fit per fidem in spiritu Circumcisionis: quòd item Iudæus, spiritualis Iudæi typus extiterit, qui Christum sit professurus: Iudas enim (si interpretaris) confessionem significat. Verum hæc interim dilutione prætermis-

sa, vt quæ nondum possit admitti, ad aliam perrexit: Prodest, inquit, Iudæismus, hinc enim iter salutis didicerunt. Acceperunt sanè Legem ducem agendorum; quòd si eam non obseruarunt, de se ipsi conquerantur: Mihi, inquit, interim ad transgredientes sermo est, THEODORETI. Iudæicum deprimens supercilium, demonstransque frustra ipsos Circumcisionis, Legis, Iudæicæque appellationis nomine intumescere; vt ne quis suspicetur, hostili istud animo, inuidenti que ac infenso Apostolum facere; infert: In quo igitur præcellit Iudæus; quæ uè est commoditas Circumcisionis? Quòd si alienigenarum gentium, inquit, quædam, pietate & virtute ornatæ; diuinis præconiis fruuntur: quidnam ab gentibus secreuit Israël Deus? cur Circumcisionem eis dedit? præcellentiam enim Iudæi, prærogatiuam eius præ gentibus dicit: deinde subdit; *Multum per omnem modum;* elegit namque Maiores ipsorum; ab Ægyptiorum tyrannide in libertatem eos asseruit, illorumque famam per multa mirifica: signa celebriorem reddidit, legem in auxilium tulit. Prophetas excitauit: Hoc enim dicit; *Multum per omnem modum* Atque hæc omnia silentio præteriens, solius Legislationis meminit; primum quidem (inquit) quoniam credita sunt illis oracula respondaque. *Multa sanè per omnem modum: περίσσοι καὶ πόδου,* excellens & multum; se mutuo hic respiciunt, & in idem prope modum recidunt. *Primum quidem quòd commissi sunt illis oracula Dei.* Quoniam, inquit, omnino in manus sibi traditam acceperunt legem, quæ est oraculum Dei. *Quid enim si quidam illorum increduli manserunt? nūquid incredulitas ipsorum fidem Dei abolebit? Haud quaquam.* Deinde, vt ne dicat: Ne tradidit quidē nobis Deus Legem; verum quæ est utilitas: nobis traditæ Legis postquam non parum multi, ipsi non crediderint? Ecquid hoc ad Deum, inquit, si vos non credidistis? non enim necesse est, vt Deus inuitos seruet: nunquid enim, quia nonnulli increduli manserunt, propterea fidem Dei; hoc est, beneficentiam, aboleuerunt, hoc est, irritam fecerunt? *Minimè gentium: Quamquam enim ipsi voluerunt seruari: Deus tamē quod suum est, fecit. Sit autem Deus verax, & omnis homo mendax, sicut scriptum est,* non quia increduli permanserunt Iudæi, propterea offensa est vllâ ex parte gratia & elementia Dei, aut imminutum est donum, sed hæc omnia facta sunt, vt indicetur euidenter Dei veritas in iis quæ promisit Abrahamo hominumque mendacium: mentiti sunt enim per incredulitatem suam Deo, diis seruientes vanis ac dæmonibus. *Vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas.* Vt iustificeris. Producit Dauidem, idem asseuerantem. Quoniam propterea, inquit, in indignos collocat beneficium Deus, vt commonstretur ipsius bonitas; & vt victoriam obtineat, in iudicium cū hominibus vocatus. *Cum iudicaris.* Antithesis est: Deus (inquit) in nos beneficia contulit; nos, ipsum abnegauimus & mentiti sumus: ac, nostram ob malitiam vsus est magis misericors; quanto magis erga indignos est beneficis: Ob eam proinde causam vincit in iudicio: nos enim ipsi, ingrati, victoriæ occasionem ei præbuimus. Cur ergo punit nos, per quos vincere demonstratus est? Si causa es ipsi victoriæ; punit autem, iniustus est: si autem iniustus non est, punit autem; non igitur tu ipsi causa es vi-

toriarum, licebat enim ipsi & alia ratione vincere etiam si malus non videaris: Non enim qui non est malus, dignus est Dei dilectionem vindicare. Si autem iniustitia nostra, Dei iustitiam commedat; quid dicemus? Nunquid iniustus est Deus, qui infert iram?

Si, inquit, ex nostra iniustitia magis ostenditur veritas & iustitia Dei; & quia neque nostra iniustitia prohibuit eum iusta facere (hoc est, ad finem deducere quae Abrahamo promiserat) Ac, si non aliter videretur iustus & verus, nisi nos essemus iniusti: Si ita sese habet, isthuc, iniuste igitur punit eos qui auctores, ipsi, sunt facti veritatis! Sin autem iniuste non punit; non igitur vos illi causa estis veritatis. Secundum hominem dico. Absit. Alioqui quomodo. Quandoquidem humanis ratiocinationibus est usus; Deum non esse iniustum ostendens infert: Humano more loquor dum haec dico, quum alia sint argumenta sanctiora, diuiniusque. Secundum itaque humanam ratiocinationem, hunc ad modum dicemus: Num iniustus est Deus? ac respondet; nequaquam; & rationem subiicit; quomodo enim iram infert? Anne perspicuum est, quod vos non estis ipsi veritatis & iustitiae auctores, sed ipse sibi indicabit Deus Mundum. Si iniustus (inquit) esset, non iudicaret mundum; ipsum enim iudicare, indicat quod iustus est. Natura enim ipsa iudicij est, quod iustus iudicet iniustos. Si enim veritas Dei in meo medacio exuberavit in gloriam eius, Idem rursus dicit: Si enim propterea, inquit, exuberavit & victoria Dei, quod ego iniuste egi, atque abnegavi ipsum; immerito iudicor aut condemnor: decebat enim, me compensatione retributione dignum existimari; quippe qui autor & causa veritatis, adeoque; victoriae fuerim. Atqui postquam illi non sum veritatis causa; idcirco sane iudicor. Cur ego adhuc tamquam peccator iudicor; Vbi glorificatur propter victoriam, iustitiam, veritatemque? Et non quemadmodum vituperamur, & perinde ac nonnulli aiunt nos dicere; Faciamus mala ut veniant bona. Quid iudicamur, inquit, ceu peccatores qui auctores sumus victoriae Deo? Cur etiam non sit, aequae ac nonnulli arbitrantur nos dicere, nosque proscindunt; Faciamus malum, ut hac ratione Deus victoriam obtinens, nobis compensationem reddat, beneficia in nos conferendo quod victoriae causa ei extiterimus per scelera nostra quae patrauimus? Et non fiat illud quod dicere existimamur; quod ob iniustitiam nostram nobis Deus benefaciat, eod quod auctores victoriae ipsi simus. Atqui non vsu venit, illud videlicet ut bona veniant; adeoque beneficium accipiamus ab Deo, ceu illi qui vi victoriae illi causam praebemus. Iam enim, inquit, diuersum fit; etenim ob flagitia nostra punimur. Audiuerunt Graeci Christianos dicentes; vbi exuberavit peccatum, superexuberavit gratia. At ipsi sane haec dicebant, postquam Mundus plenus fuit peccatorum, & ipsum quidem Filium Dei ad sese attraxit ad salutem; hincque in nos abundauit gratia. Quod ipsi dictum sinistre interpretantes, Christianos dicere affirmabant, oportere Mortales peccare ut gratia exuberet. Quorum condemnatio iusta est. Quorum; videlicet hac ratione de nobis male loquentium blasphemantiumque, condemnatio iusta est; quoniam bene dicta, male interpretantes, inuerunt ac proscindunt. Quid igitur? Excellimus nulla ratione. Iam antea enim causati sumus, Iudaeos omnes & Gra-

eos omnes sub peccato esse: Quid igitur precellimus eos? Per legem Circumcisionis, inquit, nihil prius ceteris obtinimus, in iis quae obtinimus. SEVERIANI. Quid igitur excellentius ceteris sumus affecti? Antea enim causati sumus Iudaeos & Graecos; & quae deinceps sequuntur, dicta sunt per defectum. Ei enim quod dixit; Quid igitur excellentius adepti sumus? consecretarium erat inferre; iustitiam quae est ex fide: quod in sequentibus etiam in progressu dicit; nempe iustitiam Dei per fidem Iesu Christi. Quid igitur, inquit, nos praecelles tenemus? iustitiam quae est ex fide: antea enim causati sumus Iudaeos & Graecos. Ecqui antea causatus est? Dum Graecos coarguit; quod corruperent naturalem cognitionem, quum, inquit; Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius, à creatura Mundi, ex operibus intellecta conspiciuntur, & quia cum cognouissent Deum, non ut Deum glorificarent, aut gratias egerunt. Iudaeos autem reprehendit, quod Legem sint transgressi. Nam qui (inquit) in Lege gloriaris; per transgressionem Legis, Deum contumeliā afficis. Porro simul ac ostendit, quod apud alios quidem natura elanguisset, apud alios vero & natura & lex; consequenter Euangelij gratiam introducit, & ait: Quid enim habemus eximium aut excellens ex gratia? fidem, quae per Iesum Christum efficax est iustitia. Ne unus quidem. Quum supra dixisset: Quid igitur plus habet Iudaeus? docuissetque non nihil praecellere gentibus Iudaeos; quandoquidem omnino eis & credita & tradita esset lex; nunc ostendit, illos in nullo praestare gentibus, quia Legem Dei non seruauerint ac fortasse inferiores sint illis, ac tantò minus habeant praestantiae, quanto in cognitione peccare peius est. Quid igitur (inquit) est in quo Iudaei praecellimus? nihil sane. Quid ita? Nam omnes peccato sumus obnoxij & Iudaei & Graeci. Nihil igitur ex Lege, Iudaeo, praestantiae seu praerogativae accedit; non enim eam custodiuit, non obseruauit: Nec praepotium gerenti, nam & is peccauit; neuter igitur altero est melior. Omnes namque; causati sumus; hoc est euicimus; peccato esse obnoxios. Deinde ne videatur ipsis infensus, Dauidem, nec non Esaiam testes producit. Perinde ac scriptum est; Non est iustus, non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum: In praepotio videlicet. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonitatem, non est adusque unus: Qui enim à Deo declinarunt, simul inutiles & abiecti facti sunt. Sepulchrum apertum guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum, quorum os execratione & amarulentia refertum est, veloces pedes ipsorum ad effundendum sanguinem. Haec obtreatoribus conuenit applicari. Contritio & afflictio in viis ipsorum. Per vias, mores intelligit & vitam; contritionem & miseriam, peccatum dicit. Nihil enim adeo atterit & extenuat cum animum tum corpus, ut peccatum. Viamque pacis non cognouerunt, non est metus Dei coram oculis eorum. Viam pacis, commodam vocat vitam & conuersionem Nouimus autem, quod quaecumque lex dicit, iis qui in Lege sunt loquitur: Ut ne dicant Iudaei; Ecquid haec ad nos? Omnino enim de nobis dicta sunt certè; & profectò, inquit, maximè ista ad nos attinent: Omnes enim id nouimus, quod quaecumque lex dicit (Legem autem nominat, vniuersum vetus testamentum) iis qui in Lege sunt, loquitur. Quae enim necessitas erat, alios & non proprios, per Prophetas; nimirum

nimirum Dauidem & Esaiam, ad correctionem Iudaeorum diuinitus allegatum in iudicium vocari? THEODORET I. Multa isthuc cautione ac diligentia posuit; non enim dixit de iis qui sunt extra Legem, sed iis qui sunt in Lege. Etenim plerumque de Babyloniis, de Persis, Medis, & Aegyptiis loquitur, & aliis quam plurimis gentibus: Iudaei tamen, vaticinia de hisce adferebant ut omne os obtureretur. Tale quiddam sub obscuro indicat: Hanc ob causam (inquit) Prophetæ redarguerunt Iudaeos; planumque fecerunt, eos ne quaquam magnifica de sese praedicare deberent; quinimò totum iuxta Mundum peccatis obnoxium, vt iter praestruerent fidei. Etenim cognoscentes Mortales, quod neque per Legem & Circumcisionem neque per praepotium liceat seruari aeternum: facile Christo accesserint, gratia sua genus mortalium conferuanti. Aliter: Grandiloquos adeoque superbos ostendit Iudaeos; propterea igitur arguebantur à Prophetis, ut fastuosa loquentium obfirmaretur ora. & subditus fiat; non solum Iudaeus, sed etiam, vniuersus Mundus, Deo; eod quod ex operibus Legis non iustificabitur: Deinde ne indigna patiantur Iudaei, toti mundo connumerati; vt obnoxij sint, denuo quae contra eos sunt explorat. omnis caro coram ipso: neque enim quae sunt in Lege adimpleuit. Per Legem enim cognitio peccati. At enim quid dico, quod vos Iudaei nihil commoditatis ex Lege accipiatis, quò minus cum vniuerso Mundo rei efficiamini? Imò si quis rite exploret, inueniet ab Lege vos detrimentum accipere; ob eius naturam, verum propter vestram malitiam. Ecqui fit istuc? Quia peccati notitiam per Legem non habetis. In cognitione vero peccare grauius est, quam per ignorantiam indignum admittere facinus. Aliter: Oportebat, ad Abraham factas promissiones impleri; In semine tuo benedicetur cunctis gentibus. Ea igitur est iustitia, quod Deus promissionis tenax fuerit, eamque etiam apud indignos seruauit. Vel hunc ad modum intelligere licet. Ad hoc nobis lex profuit: manifestauit, cognitumque nobis reddidit peccatum, non solum quod ab absurdis nos operibus arceat, eaque prohibeat; verum etiam, quod morem sibi non gerentes supplicio adficiat. Non enim quale peccatum esset agnouissemus, nisi per tribus atque delictis nostris poenam inferret. Ac per omnia, omneis prorsus peccato faciens anxie obnoxios; infert protinus, verbi & Euangelij sui quod praedicat excellentiam ostendens. Nunc autem sine Lege, iustitia Dei manifestata est. Commonstrato, ipsos ex Lege nihil adiutos; ad desiderium eos perducens compendij ac scientiae quae seruari queant, opportunè admodum ad fidem Christi pergit. Cui testimonium dixere Lex & Propheta. Si cum Lege peccauimus, ecqui seruari poterimus? Sic enim quisquam dicere queat; maximè vero quomodo citra Legem? Huic respondet; per iustitiam quae ex Deo est: quam si Deus dederit, ne ambigas de salute tua, o homo. Iustitia autem Dei; Ab Deo tradita per fidem Iesu Christi. Porro iustitia Dei manifestata est vt erat, quae antea fuerat occulta. Proinde vt effugiat calumniā, neue à quopiam videatur nouitatis studiosus, vt ne reces esse dogma iudicetur & praedicatio dixit; Manifestata est: neque id simpliciter. Enimvero iam olim testimonium est nata, adeoque per Moysen praedicta, & Prophetas. Qualis autem est iustitia? di-

xit aliquis; aut quomodo ab Deo est tradita? Per fidem (inquit) Iesu Christi. Atque vt ne nouum quiddam auctore videantur, si omnino eos seruari aeternumque beari liceat, citra vllam ipsorum aditionem contributionem, vel operationem; demonstrat, quod ipsum credere, sit contribuere: anima namque; fortitudine, ipsum credere indiget. hinc & ait; Per fidem, innuens, per eam nos etiam adiicere vel contribuere quicquam. In omnes & super omnes credentes. In omnes, nimirum Iudaeos, vt qui ex genere suo, seque ipsis habuerunt salutis Autorem. Super omnes vero gentes, ceu ab Iudaeis in ipsas quoque sit transfusa gratia. Attamen & hos & illas gratiae participes fore dixit; non tamen simpliciter, verum credentes: & quia non iniuria, gratia sit omnibus communis; Non enim est distinctio, Nam omnes peccauerunt & destituuntur gloria Dei; iustificati gratia ipsius gratia, per Redemptionem quae est in Christo Iesu. Per Redemptionem. Quomodo iustificatur homo? per remissionem (inquit) peccatorum, quam in Christo Iesu consequimur; id est, per Iesum Christum, quem proposuit Deus propiciatorum per fidem. Quem proposuit. Benevolentia enim Patris, propiciatio facta est nostrorum peccatorum, adeoque aeternam Dei hac de re voluntatem atque decretum. In sanguine suo. In ipsius sanguine. Pater quidem proposuit ac decreuit; Filius autem sanguinem effudit pro nobis: Communis itaque gratia sanctae Trinitatis: cooperatus est namque & Spiritus sanctus. Ad ostensionem iustitiae suae. Ad ostensionem iustitiae. Perinde ac demonstratio locupletis, in hoc cernitur quod alios etiam locupletat: hac ratione Christus iustitiam suam ostendere volens, mortales etiam iustificauit. Per remissionem praeteritorum peccatorum quae Deus tolleravit. Demonstratio iustitiae ipsius, maximè in hoc consistit, quod remissos; hoc est, mortuos planè in peccatis; iustificauit. Deinde orationem, ad mortaliū culpam (eam exaggeras) dirigit: quod peccata fuerint in tolerantia Dei; hoc est, quod Deus ea longanimis tulerit. Quum enim data patientia, mores & vitam quisque suam in meliorem permutare statum debuissemus; tunc peccauimus. Qui igitur grauius adeo flagitia commiserant, vt vel indigni essent venia; hos iam per fidem seruauit, aeternumque beat. Ad demonstrationem iustitiae suae, in presenti tempore, vt sit ipse iustus, & iustificet eum qui est ex fide Iesu. Mortuum namque peccatis nunc seruari quando tempus supplicij instat; isthuc verò est commostratio iustitiae: per hoc quod nedum ipse Deus iustus sit, verum etiam iustificet per fidem in Iesum Christum, proprium etiam populum suum. Vbi igitur gloriatio tua? Quum hac ita sese habeant, patereque seruet eum qui ex fide in Christum proprius factus est, Deoque adiunctus, vbinam in posterum Iudaeorum gloriatio manet? monstrat autem eos temerè gloriari. Exclusa est. Per quam legem? Non dixit; obscurata est; sed, Exclusa est; ostendens olim quidem fuisse relictum iactantiae & gloriationi locum, iam nunc verò per fidem exclusam. Aliter: Exclusa est; id est, eiecta est. Operum? non sed per Legem fidei. Legem operum, periphraستicè dixit, Legem; sicuti Legem fidei, periphraستicè, pro ipsa fide accepit. Non per opera ergo, inquit, quae nos peccamus, Iudaeorum gloriatio est exclusa; sed certè

Hominis contributio ad ipsius salutem.

Apo. 9.

per fidem; Perinde quasi dicere fuisset ei animus: omnis ista gloriatio, & quæ visa est dignitas, prima- tülve vester; exclusa sunt per fidē, citra operum indigentiam, accessumve. *Arbitramur autem fide. Arbitramur*: pro eo quod est; rationibus certis acceden- tes putamus, iustitiā fidei, omnem hominem volē- tem esse participem eiusdem, sine operibus legis iustificari. *Iustificari hominem, sine operibus legis*. Proinde, inquit; dicimus ex fide iustificari hominē citra Le- gis obseruationes. *Aut Iudæorum ne Deus tantum? non etiam gentium? Næ, & gentium; post quam vnus est Deus.* Quod si eos tantummodo, qui ex Lege proficiscā- tur, aut ex lege incedunt, iustificaret, nec omnem hominem credentem; vnus modò partis studiosus esset, ac Deus Iudæorum tantum. *Qui iustificabit cir- cuncisionem ex fide, & præputium per fidem*; Cùm qui sunt è Lege, tum qui extra Legem, opus habent fide ad salutem. *I legem igitur destrumus per fidem? Haudqua- quā.* Tumultuabantur Iudæi, perinde quasi Lex per fidē è medio tolleretur. Quare, inquit, non solum non destruit Legem fides, sed potius constituit. Ec- quā-nā id ratione? Quia lex salutē impertiri volens, non potest hoc præstare; fides autē saluat & æternū beat. Quū itaq; Legis scopum expleat fides, statuit profectō Legē ac stabilit. Vel sic intelligas licebit. Opus erat Lege, vt iustū faceret hominē; verū hoc præstare non potuit, omnes enim peccauerūt: Fides autē veniens, id ipsum transegit; simul ac enim quis- piā credidit; & iustificatus est. Proinde Legis volun- tatē statuit: vel ante hac apud Maiores nostros, ad- hæc vsque tēpora, Prophetæ, quæ ad fidē pertine- bant vaticinati sunt: fidē itaque amplectētes, stabi- līmus Legē. *Sed legem statumus. Quū dicit; statumus;* indicat fuisse concussam.

CAPVT IIII.

Quid igitur dicemus inuenisse Abraham patrem no- strū secundum carnē? Impensē Abrahami no- mine, Iudæi intumescbāt; quod Abrahā circūcisus esset adherentes. Consiliū itaq; & scopus Apostoli, est, demonstrare quod Abraham etiā ipse non ex operibus Legis, sed per fidem iustificatus sit. *Quid igitur dicimus, Abraham patrem nostrum secun- dum carnem, inuenisse?* aut qualem ipsum consecutū ius- titiam? operūne an fidei? Ostendit autem, quod per fidem sit nactus iustitiam. Vnde & inuentionē, ipsam appellat, postquam non ex operibus ipsam possederit; sed ex fide, quæ per gratiam Christi præ- statur. Aliter: Qualem nam (inquit) antequam Deo crederet Abrahamus, iustitiam eius per opera fuisse audiuius? Secundum carnem namque, iustitiam appellat operum; quādoquidem per ipsam carnem nimirum, opera perficimus. Vel hunc ad modum in- telligere etiam queas. Hyperbaton huic sententiæ inest. Sic enim quadamtenus consecutio textūs ac structura erat composita; *Quid igitur dicemus Abra- ham, secundum carnem patrem nostrum inuenisse?* Redea- mus (inquit) ad principem generis nostri secundum carnem, Abrahamum; quem ex omnibus gentibus Deus eligens, benedixit ei; posterisque eius per ip- sum, benedictionem sese trāmissurum promisit; vt quatenus se Abrahami res haberēt, ita & nostræ ha- bituræ essent. *Secundū carnē.* Pulchrē ad Iudæos, secū-

dū carnē. Secūdum fidē enim & promissionem, Fi- deles, filij sumus Abrahami, perinde ac scriptura di- cit: *Nō filij carnis, ij sunt filij Dei; sed filij promissionis repu- tantur in semen Abrahami. Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriationem; sed non apud Deū.* Duo in- dicat; & quod Abraham ex fide iustificatus; & quod iustitia per fidē, maior est. Dicit itaque: si operibus & virtutibus suis Abraham iustificatus est; habet quidem gloriationem, sed non apud Deum, verū apud seipsum, eò quod strenuē & cum virtute sese gesserit. Qui verò ex fide seruatus est, postquam nō habet vnde apud se gloriatur (nullum enim opus o- peratus est) coram Deo gloriatur. Maius porrò est apud Deū gloriari, quā apud Semetipsum. Virtutes enim rectēque gesta, haud rarò aliis delictis ob- curantur; gloriatio verò quæ est in Deo, inalterabi- lis perseuerat. *Quid enim scriptura dicit? Credidit Abrahā Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.* Genesin profert, at- testatē quod Abraham ex fide iustificatus sit. *Operanti autem merces nō imputetur secundū gratiam sed secun- dum debitum: Non operanti verò.* Maiorem, secundum gratiam, iustitiam esse monstrat, quā fides præstat; hæc ob rationem: Ei qui grauiter operatur; præmiū, secundum debitum debetur, & meritum. At verò quid quæso potest, qui totus etiam in virtute versa- tur ac strenue se gerit? quid inquam; & quomodò Christum potest debitorem suum vel facere vel ha- bere? Enim verò qui ex fide iustificatur, secundum gratiā iustificatur. Vbi porrò Deus donat, omnino grandia donat. Ecquid verò donat: filiorum adop- tionem præstat, fratres efficit Christi, hæredes Dei, cohæredes Christi; quæ sanē iam olim nobis præsti- tit dona. *Sed credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius.* Neque fidem existimes cuiuspiam faciliè obtingere; fortitudine enim indiget, circūcisāque anima. *Ad iustitiā.* Vides quod operāti, merces secū- dum opera tribuitur; credenti verò; iustitia imputa- tur; Innumeras autem mercedes, iustitia continet? *Quemadmodum & David dicit, beatitudinem esse hominis cui Deus imputat iustitiam sine operibus.* David, iustitiæ fidei, tribuit sanctificationem, citra opera. *Beati quorū dimissæ sunt iniquitates, & quorum coniecta sunt peccata.* Beatitudo, summitas adeoque finis bonorum est. Videtur quadamtenus alienum esse testimonium. Non enim est Beatus, cui fides ad iustitiā sine ope- ribus imputatur; nam mutuum inter se respectum habent, opera & fides: quod si Beatus est is cui pec- cata per gratiam dimissa sunt; ter beatus est, quē per gratiā iustificauit Deus. GREGORII THEOLO- GII. *Remissæ sunt;* ad baptisma: *Coniecta,* ad pœni- tentiam refertur. Quod adiicit; *Cui non imputauerit;* est interpretatio verbi, *Coniecta sunt;* vera nam- que & recta pœnitentia tegit peccata, vt apud Deū non imputentur. *Beatus vir cui non imputauerit Domi- nus peccatum.* Beatitudo (inquit) ab Dauide dicta, ad circūcisionemne venit an ad præputium? Magis au- tem ostendit ad præputium ipsam venisse, locum- que habere; propterea quod Abraham in præputio existens, & seruatus & iustificatus sit. SEVERIANI Circūcisio, treis ob causas data est: Primum vt ef- set signum fidei; deinde vt esset indicium generis A- brahami; postremò, vt esset Argumentum & index & præmonstratio Rei publicæ; vitæque puræ & sob- riæ. *Beatitudo igitur illa, ad Circūcisionem an ad præpu- tium per-*

Fides, nisi foribus non obtingit. Merces se- cundum opera tri- buitur.

Psal. 31. Circūci- sionis my- sticia.

tium pertinet. Proinde non est data vt iustitiam effice- ret, verum vt iustitiæ sigillum esset, & euidentis iusti- tiæ significatio, quæ Abrahamo ex fide obtigit. *Di- cimus enim, quod imputata est Abrahamo fides ad iustitiam. Quomodo igitur imputata est? quum in circūcisione esset, an cum in præputio? Non in circūcisione.* Confirmat, in præ- putio magis habere locum beatitudinem. Abraha- mo (inquens) iustitia per fidem imputata est; videam- us itaque, in circūcisione ne an præputio talis fi- des Abrahamo imputata sit: Planum autē sit, quod incircūcisio obtigerit. Quare in præputio potius, beatitudo eiusmodi locum habet. *Sed in præputio:* Si ergo in præputio quum esset, iustificatus est; magis igitur, à Dauide dicta beatitudo, in præputio locum habet quā in Circūcisione. *Et signum accepit Cir- cūcisionis, signaculum iustitiæ.* Obiectionem quæ vi- debatur hic emerfura, diluit: Hunc enim ad modū opponere quispiam posset. Adeò præclara & ar- dua res erat Circūcisio; vt sine hac iustificari non liceret: nam & ipse iuxta tuum sermonem, in præpu- tio iustificatus, Circūcisione opus habuit. Cui hac via occurrit: Non ob aliam rem circūcisus est, quā ob signum. Ac, Circūcisionem, infert, de- monstrationem esse præsentis iustitiæ; quæ in ipso quum in præputio dum esset, renitebat. Si verò pro- pter iudicium, adeoque sigillum, accepit Circūci- sionem; nihil ipsi ad iustitiam profuit. Cæterum tali ratione ipsum iustificatum esse significabat: hoc est, quum in præputio esset, iustitia eum Deus dignatus est. *Fides quæ est in præputio.* Fidei quæ ex fide est. *Vt sit pater omnium.* Ad quid autem omnino Cir- cūcisio necessaria fuit, si nihil eadem iustitiæ pro- fuit? quid (inquam) opus ea habuerunt? Primum quidem, perinde ac supra commemorauit, vt esset ipsa signum; deinde vt communis esset pater & eor- um qui in Circūcisione essent & eorum qui in præ- putio agerent. *Credentium.* Non simpliciter qualiter- cunque credentium, verum credentium in Christū Iesum, per præputium vt imputetur & ipsis iustitia. Per præputium; hoc est, eorum qui in præputio credunt. *Et vt sit pater circūcisionis;* Iustitia per fidem, scilicet sine operibus. *nō iis tantum qui ex Circūcisione sunt; ve- rumetiam.* Quemadmodum in præputio agētes, eam ob rem solam non habebunt Abrahamum patrem, quod in præputio crediderint eum esse patrem; nisi & fidem eius imitati fuerint: Hac ratione; neque circūcisū tantum, patrem habebunt Abrahamum, nisi fidem eius cum imitati fuerint tum moribus ex- presserint. Planum itaque est, quod Iudæi excidēt à cognatione Abrahami, nisi in Christum credide- rint. *Vestigia fidei ingredientibus;* in obedientia perse- uerantibus. *Quæ est in præputio patris nostri Abrahami:* Rursus meminit, quod in præputio credidit, & post- eà circūcisus est. *Non enim per legem promissio Abra- hamo, aut semini eius.* Mirificum quiddam dicit. Adeò (inquit) Circūcisio sine fide iustificare non potest; neque progenitorem tuum, o Iudæe, tibi Abraha- mum facit; Nam & ipsa lex ob quam gloriaris, ni- hil profuit ad promissiones ipsi Abraham factas; vt quæ nondum sancita esset; sed sola fides. Quum enim incircūcisus dum esset; antè Legem, promis- siones illi datae sunt credenti. Si itaque lex ad pro- missiones nihil fecit, Circūcisio ad iustitiam haud quaquam quicquam valebit, sufficere. *Vt hæres esset*

mundi. SEVERIANI. Hæredes Mundi, Iustos ferē ad- leuerat, quoniam impiis è medio sublatis supplicio- que traditis in die Iudicij, vniuersum deinceps Mū- dum possidebit iusti innoquatim; ipsorumque erūt tam cœlestia quā terrestria bona. *Sed per iustitiam;* non quamlibet inquit; sed, *fidei.* Si enim qui, ex lege, hæredes sunt, euacuata est fides. Qui enim Legem, ceū eam quā seruetur, tenet; is salutem per fidem obuientem contumelia efficit. Hæredes autem, nimirum cœ- lorum regni. *Euacuata est fides:* Ceū nihil commo- dantes, irritæ factæ sunt promissiones; hoc est, inef- ficaces, nihil efficientes, inutiles factæ sunt. Quo- modo? Si enim fides destruitur, propter quam pro- missiones factæ; perspicuum est, quod promissio- nes pariter abolentur: quæ si abolitæ fuerint, næque Abraham pater cuiuspiam relinquatur. *Irritæque fa- cta est promissio: Lex enim iram operatur. Vbi namque non est lex; ibi, neque transgressio est. Propterea ex fide sunt hæ- redes vt.* Adeò autem (inquit) per Legem promis- siones non stabiliuntur, vt quadamtenus etiam im- pediant. Quomodo? Quoniam lex iram efficit; nī quis nimirum eam præuaricetur: nemo enim ipsam implere potuit. Vnde autē ira prouenit quā- nam ratione, isthinc, promissiones oriantur? Atquē fides gratiam Dei adducit: gratia porrò si adsit; ve- niunt implenturque promissiones. *Secundum gratiam.* Vbi nanque gratia dei, ibi haud sunt dubiæ promis- siones, sed firmæ ac stabiles: *Deus enim, inquit est qui per gratiam iustificat, & quis est qui condemnet? Vt firma esset promissio omni semini,* Hyperbaton est, *omni semini, Abrahami, non illi quod ex Lege solum esset.* Ex Lege eos dicit, qui ex Iudæis ad fidem Christi accesserunt: *Verum ei etiā quod ex fide Abraham esset, qui est Pater om- nium nostrum, sicut scriptum est; Quoniam Patrem multarū gentium posui te.* Eos qui sine Lege fideles facti sunt ex fide Abrahæ esse dicit. Porrò hic iterum intuere & considera, quo pacto duos populos conuertat om- niūque Patrem Abrahamum faciat. THEODORETI. Perinde (inquit) atque omniū est conditor deus; omniūque deus & curator; consimilē ad modum Abrahamum omnium Patrē elegit, non Iudæorum tantum, verum cunctorum iuxta Credentium. *Ante conspectum eius cui credidit:* Coram eo; hoc est, a quē ac Deus non est partis vnus tantum, sed omnium planē deus; non dissimilem ad modum, Abraham cunctorum est Pater. *Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt tanquam sint.* Resurrectionis hīc sermo- nem & argumentum textit; idque commodē & ad institutū: *Credidit enim Abraham Deo;* quod quum mortuos resuscitet, ipsum etiam sibi senio consecutō posse dare semen. Nam si mortuos viuificat; & iis quæ non sunt, essentiam communicat: multo mag- is poterit etiā effecto & senij nomine mortuo cor- pori meo dare semen. *Qui præter spem in spe credidit vt esset ipse Pater.* SEVERIANI. Præter spem prop- riæ naturæ, in spe promissæ potentiæ. Aliter: Præ- ter spem; scilicet humanam; in spe Dei. *Multarum gentium secundum id quod dictum est; Sic erit semen tuum: Multarum gentium quæ secundum fidem & pro- missionem agerent. Quis verò per fidem & pro- missionem ei filius datus est? Isaac sanē: nam Ismael filius eius secundum carnem. Porrò quum in fide non e- languisset, haud considerauit suum ipsius corpus iam emor- tuum. Multa profectō erant, quæ fidem eius langui-*

Iusti, Or- bis inno- uari, Hæ- redes fu- tui.

Ro. 8. f.

Gen. 17. a.

dam & inualidam reddere, potuissent; sed enim ad nullum istorum planè generosa eius anima elanguit. Primum quidem nullum exemplum quod inueneretur, cui ve mens eius inniti posset habuit; verum primum, præter spem, promissio prognerandæ sobolis illi tradita est. Secundum, quo animus eius labefactari potuisset quominus adhiberet fidem; erat corpus eius senio iam profus confectum & emortuum. Tertium; quod Saræ cõiugis eius nutrix pariter intermortua esset; & Sarra ipsa effœta, & sterilis senio, adeoque inutilis ad prolem cum concipiendam, tum gignendam. *centum enim ferè tum annos natus erat, nec emortuam matricem Saræ.* Rectè dixit, *Centum propemodum annos;* nonaginta enim nouem rum habebat. *promissione autem Dei.* Non erat operis demonstratio, sed tenuia verba, *non vacillauit incredulitate,* Non dixit; *Non credidit;* sed, non fuit incertus animi, non hæsitauit, neque dubitauit. *Sed roboratus est fide:* Quum dixit, *roboratus est;* monstrat, multo labore & virtute animi defatigationeque fidem rectè firmari. *dans gloriam Deo:* Hoc est; non curiosè indagis quomodo istuc fieri queat, verum illicò rediēs, Deumque laudans eum benefactorem qui iam dederat quod iam olim promiserat. *Ac certus factus, quoniam quod promiserit, potens sit præstare Deus, eam ob re reputatum est ei ad iustitiam.* Certior redditus: non dixit, *credens,* sed *significantius;* *Certior redditus.* *Non scriptum est autem propter ipsum tantum,* Videntur quod ex fide iustificatus est; *quoniam reputatum est ei;* *verum propter nos etiam, quibus itidem ad iustitiam imputabitur si crediderimus in eum.* Ut ne dicerent auditores; Ecquid isthuc ad nos? Ille enim iustificatus est; Infert: hæc non Patriarchæ solummodò causã scripta sunt, verum etiam propter nos; vti exemplo Abrahami nobis præposito, fideles similiter efficiamur, eundemque ad modum fides ad iustitiam nobis reputetur. *Qui excitauit Dominum ex mortuis, qui traditus est propter delicta nostra & excitatus est propter.* Studiosè in sermonem de Domino se conuertit, inquires: Nò ob propria sua commissã mortem obiit; quandoquidem neq; hac ratione resurrexisset, perinde ac nemo ante hunc alius excitatus erat; verum ob nostra peccata mortuus est, vt nos ab illis liberaret. *iustificationem nostram.* Vt nos, inquit, iustificaret, atque peccatis liberòs faceret: Nò enim eam ob causam peccata nostra in se transtulit, mortis supplicium pro nobis subiens, vt nos obnoxios teneret morti, eiufque debitores; enimuerò vt nos iustificaret, ac omnino inculpato dimitteret.

CAPVT V.

Iustificati igitur ex fide, Pacem habeamus apud Deum. Quomodo autem aliquis pacem habet apud Deum? Si sequatur mandata eius; quemadmodum qui peccat, bellum gerit aduersus Deum. Per Dominum nostrum Iesum Christum. Per Dominum. Si enim per ipsum à præteritis peccatis liberati sumus; per ipsum rursus, & per fidem in eum à peccato deinceps abstinemus. Etenim facilius est tueri seruareque, quam acquirere bona, eius ope atque consilio. *Per quem & accessum habemus.* Per ipsum nanque adducti sumus ad Deum. Si ergo quum longè abessemus ab Deo, per mortem

eius viciniore illi facti sumus; multò magis propinqui ipsi existētes, pacem habebimus erga ipsum per gratiam Christi. *In fide:* Positis iis quæ ad Christum attinent, nostra etiam subdit; ad inenarrabilia enim dona & beneficia Dei in nos collata, nos nihil præter fidem attulimus. *Ad gratiam hanc in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ Dei:* Hoc est; vt donaremur a deo que digni iudicaremur cognitione Dei, vt ad eum deduceremur liberaremurque à peccatis, eaq; acciperemus quæ baptisima confert. Quod verò ait, *Stamus;* stabilitatem indicat. *Non solum autem, verum etiam gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem:* Non solum (inquit) ob tradita nobis bona & ob ventura nobis adhuc gloriamur; verum ob contraria & aduersitates etiam gloriamur. Ecquid ita? Quoniam ad patientiam nos adflictiones inungunt. Quod verò patientiæ lucrum probatos (inquit) efficit; quæ porro commoditas eius quod quispiam probatus efficitur? spem nobis præbet futurorum bonorum. *Qui iam hæc sperauerit, non pudebit:* At qui in hominem spem suam collocauerit, fortasse spe sua excidere poterit; qui verò in Deum sperat, nunquam à spe sua excidet. Verumtamen non modò (inquit) in bonis, in quibus stamus, verum etiam in bonis quæ expectamus eum præsentibus gloriamur: hoc enim exactæ firmæque fidei. Pulchrè autem, *gloriæ,* dixit: Quum enim promissa eueniunt, efficiunt eum qui promisit celebriorem, glorificantque. *Probatio verò spem, spes autem non pudebit.* Mala igitur conscientia percussit, neque sperant retributionem boni & mali; quod enim quisque vult, id etiam arbitrat. *Nam dilectio Dei effusa est in corda nostra, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Vnde planum fit, inquit, quod Deus illic sit nobis bona daturus? Vnde, inquam? & quibus hæc dedit? Ecquid verò dedit? Spiritum, quem ex sola dilectione quã nos dilexit, impertit nobis. Nò enim propriis virtutibus vel operibus, Spiritus paracleti gratiã impetrauimus. Aliter: Benè dilectionem Dei, quæ est donum Spiritus, effusam esse ait, vt quæ largiter tradita sit in corda nostra. Mentalis autem inhabitatio, adorandi tẽrque sancti Spiritus; cum sola mente, tum corde est comprehensibilis. Porro, Spiritum sanctum dicens, pulchrè ad Deum transit. *Quum enim adhuc essemus infirmi:* Quum quæ futura essent, ex Spiritus sancti datione firmasset; nunc ex morte Christi, eadem stabilit. *Christus secundum tempus:* Hoc est; opportuno, adeoque conuenienti tempore: *Pro impiis mortuus est;* *Vix enim pro iusto quis morietur, pro bono forsã aliquis etiam audeat mori.* Si, inquit, pro viro virtutibus conspicuo, nemo mori cligat; Domini nostri bonitatem mihi hic contemplare, qui Filium suum etiam pro impiis, peccatoribus dedit. *Commendat autem;* confirmat, demonstrat; *suam dilectionem erga nos Deus, Quoniam quum adhuc peccatores essemus nos, Christus pro nobis mortuus est.* Multò magis igitur, iustificati nunc ipsius sanguine seruabimur per ipsum. Si tũ (inquit) nò est aspernatus nos quũ peccatores essemus, opusq; erat morte Filij eius vt nos cõseruaremur; quãtò magis nũc nos nò contēnet, vt qui sumus iustificati sanguine christi, neq; porro sit necesse Filium eius postmodũ mori? *Ab ira:* id est; futuro supplicio. *Si enim quum hostes essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij sui;* multò magis reconciliati seruabimur in

vita

vita eius. Non opus est quemadmodum antea, vt deinceps Filium suum in mortem tradat; verum viuentis erit salus, quare nihil erit difficile nos per ipsum beari. *Non solum autem, verum etiam gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum.* Vt nerubore suffundamur, mœrorẽque conficiamur quod adeo extiterimus impij vt etiam necessarium fuerit Filium Dei pro nobis in mortem tradi vt saluaremur; infert: Non solum autem seruati sumus, inquit, verum gloriari debemus: Proinde gloriamur quod Christus omnino pro nobis mortuus est, cum impij essemus. Id enim maxime Patris dilectionem indicat; quando quidem & pro impiis Filium suum dedit. Dilectos porro ab Deo neque lugere, neque mœstos esse; sed enim exultare potius & gloriari in Deo conuenit. *per quem nunc recõciliationem accepimus.* Recõciliationem; id est, assertionem, quã Deus nos in libertatem asseruit; quã item per Christum Deo Patri, irato ante hæc nobis, reconciliati sumus. *Propterea, perinde ac per vnum hominem peccatum in mundum ingressum est, & per peccatum mors;* & sic in omnes homines mors peruasit. Quum suprã multifariã confirmasset, iustificatos nos communicatione Spiritus sancti, mortẽque filij; iam nũc ex rationabili eadem ac decenti ratione corroborat. Decebat (inquit) ac rationale erat, vt qui per vnum hominem peccatores mortique obnoxij facti essent per inobedientiam Adami; per vnum hominem Christum Dominum seruarentur, iustificati, & immortales constituti. *in quo omnes peccauerunt:* E' q' õ; in quo, Adam: vel, per quem, Adam: vel quod in ipso etiam alij peccauerunt. *O E C V M E N I I.* Porro ne quis iniustitiã infimulet Deum quod ob Adami delictum nos moriamur; subdit: *In quo omnes peccauerunt;* perinde ac si dicat; Ipse quidẽ principium præbuit & causam, peccauimus autem & ipsi nos. Non enim propter autum, adeoque primorum Parentum peccatum tantum punimur: nec ideo solum quia per mortem Adami, in genus eius & propagationem, peccatum deriuatũ sit; enimuerò ob suum quisque perpetratũ indignum facinus, mortis terminũ recipit. *Adusque enim Legem, peccatum erat in Mũdo; peccatum verò nõ imputatur, si non sit lex.* Demõstrare est illi animus, quod non vsque adeo propter peccata nostra intermori-mur, quantum propter Adamum qui peccato locũ fecerit per inobedientiam suam; inquires: Erat sanè in hominibus, antè Legem etiam, peccatum; verum nõ imputabatur ipsis, quandoquidẽ non esset lex peccatum denunciãns adeoque vetans. Non imputato itaque peccato, obibant diem homines? Quid? Non ne perspicuum est, quod propter Adami condemnationem istuc eis acciderit? *O E C V M E N I I.* Obserua Apostoli prouidentiam: vt ne videremur iniuria affici indignave pati, alterius causa morientes; intulit: *Peccatum in mundo erat, etiam si non imputaretur.* Quocirca non ob solum Adamum; ceterum propter nostrum etiam peccatum intermoriebamur. Aliter: Ego censeo, peccatum ipsum hĩc dicere, quod ex præuaricatione Mosaicæ legis eiusque præceptorum constat; qualia sunt, oportere circuncidi, Sabbatum sanctificari, hæc deinde manducari, ab illis verò temperari. Nam peccatum, vniuersum ipsi humanæ naturæ cognitum cum erat, tum imputabatur; quod genus

est, homicidium, furtum, puerorum virginũ nque corruptiones, horumque similia: Cuius rei testes sunt Cain, Lamech; ac tempore Diluuij, Sodomitæ. De hisce namque peccatis, naturalis erat lex posita. Conditor enim Vniuersi Deus, hominem creans; rerum quas agere deberet & non agere, naturalem quandam eidem cognitionem indidit & inseruit. Nonnulli ex Patribus; inter quos est Gregorius Nazianzenus; affirmant, Mandatum traditum Adamo, ne velceretur Ligno scientiæ boni & mali; legem esse, peccata huiusmodi generatim prohibentem. Lignum enim efficiens scientiam boni & mali, peccatum esse intellexerunt. *A' xelc, vsque;* non pro, *tantisperdum;* sed veluti, *ad finem,* dixit: ac tanquam diceret; Donec lex regnabat, peccatum potens fuit nam citra legem non est transgressio. *Verum regnauit mors ab Adam.* Regnauit, accepto ordine ac dominatu à transgressione Adami. *Vsque Moysen, in eos etiam qui non peccauerunt:* Moysen totum vetus Testamentum appellat, itidem vt isthuc; *Si Moysen non audirent:* Tempus igitur ad aduentum vsque Christi, Moysen dicit. Ait itaque quod mors (veteris Testamenti tempore) sceptris sit potita; iam nunc verò, in nouo Testamento, per gratiam Christi soluta sit ac destructa per sanguinem De nostri. Non peccantes autem eos vocat, qui antè Legem in terris vixerunt. *O E C V M E N I I.* Non quod qui antè Legem vixerint, non peccauerint; magis enim illi delinquebant quàm qui post Legem duxere vitam; verum enim ob eam quam supra retulit, causam. Nam peccatũ sanè erat & patrabatur ab hominibus; at enim non imputabatur ipsis, eò quod non esset lex, peccatum denunciãns. Quantum igitur adhuc quod non imputaretur peccatum (peccatum enim non imputatur, inquit, si non sit lex) peccati tũ expertes fuerunt etiam si peccarent. *In similitudine transgressionis Adami.* Nam etiam si mandatum Adæ traditum non sint transgressi, alia tamen præuaricati sunt. Ac quemadmodum ille admissio flagitio propriã suam mortalitatem in genus omne mortalium transfudit; consimilem ad rationem, Christus vniuersam iustitiam replens, a que morte resurgens, cunctis incorruptibilitatem impertit. Quum deinceps figuram eum vocat, ostendit sublimitatem eius sententiã quam subiicit, *sed non quemadmodum delictum.* *Qui est typus futuri:* Qui (inquit) Adam, figura erat venturi; nimirum Christi. Quanam ratione? Æquẽ, inquit, atque per mortem Adami, omnes moriebantur; sic per mortem Christi, omnes viuemus resurgemusque: Typus igitur ex contrario contingit. Aliter: Ecquã figura Christi est Adamus? Etenim perinde ac ille omnibus suis Posteris, iis etiam qui non ederant de ligno illo, causam mortis per manducationem induxit: Haud dissimilem ad modum Christus in ipsum credentibus; etiam iis qui nihil iuste egerunt; iustitiã* autor est & collator. *Sed non quemadmodum delictum, sic & donum.* Obserua quid dicat: Nò adeo, inquit, efficax est delictũ Adami, vt donum dei. Si igitur tam fuit potens delictum Adami (etiam si infirmum esset ac longè inferius dono Dei) vt etiam eos qui non peccauerat, morte frangeret: quanto maiore robore donum Dei efficax erit; eos etiam qui non rectè egerint, resurrectione suã viuificare? *Si enim vnus ob delictum,*

Gen. 5. & 18.

Gen. 3.

Luc. 13.

* Primæ quæ dem, quæ in Baptismo donatur: non autẽ secunda: quæ per Pœnitentiam confertur.

multi mortui sunt. Vult indicare efficaciorē potē-
tiorēque fuisse Dei gratiam, Adami prauarica-
tione. Ecquanam ratione istuc? Nam videmus
eum qui paria effecerit, etiam si diuersi sint effectus.
Vt enim obedientia Christi in omnes homines al-
legauit vitam & resurrectionem: haud impari via,
inobedientia Adami, in omnes homines demisit
mortem. OECUMENII. Quum ista ita sese habeat,
quemadmodum dixit, efficacior fuit gratia Dei. Et
non secundum hoc maius ipsum dico, quod quis-
piam cogitare posset; nimirum quod vita cum ma-
ior sit morte, tum etiam praestantior: sed certē
quod ipso opere, adeoque reuera, maiora effece-
rit Christi obedientia, Adami transgressionem. Quo-
modo? Nam mors principium ex Adam ducēs, no-
stri omnium peccatum cooperationem habuit, vt
contra omnes esset potens; quod tamen minimē
potens futurum erat, si à cunctis sordibus mansi-
sent puri mortales; Gratia autē Dei, vel citra nostrā
cooperationem ad omnes accessit: atque hoc indi-
cat, quod gratia Resurrectionis non solum in Fide-
les efficacis fuerit, veluti eos qui fidem ad salutē cō-
tribuerint attulerintque; verum etiā in Infideles, vt
Iudaeos & Graecos. Quod igitur nostro auxilio non
eget, maius dicit quam quod eget nostra, ad hoc vt
potens sit valeatque, ope. *Multo magis gratia Dei, &
donum in gratia quae est vnius hominis Iesu Christi, in mul-
tos exuberavit.* Nedum, inquit, gratia Patris, sed Filij
quoque. Est autem confirmationis argumentum à
possibili ductum; quum ait: Gratia Patris & Filij. V-
bi autem Pater & Filius; planum fit quod Spiritus
possit neminem non seruare. *Ac non quemadmodum
per vnu qui peccauerat donum:* Non inquit, vt peccatum
Adam, ita & donum Dei; verum, donum est maius.
Qua ratione? iudiciū enim; hoc est, cōdemnatio; ex
vno Adam in omnes homines venit: Gratia verò
ac donum Dei adeo exuberavit vt & ipsum Adami
peccatum deleteret; nec illud solummodò verum om-
nia omnium aliorum mortalium alia delicta quae post
illius peccatū cōmiserunt. Nec id tantum effecit, ve-
rū ad iustificationē; id est, ad iustitiam; omnes de-
duxit: Multū autem interest inter obliuionem pec-
catorum & iustitiam. *Iudicium enim ex vno ad con-
demnationem, donum autem ex multis delictis ad iustifi-
cationem.* Cōstructio est: Non sic, inquit, donum est,
perinde ac transgressio & peccatum est per vnum
qui peccauerat, sed donum est lōgè excellentius &
maius. *Si enim vnius delicto, mors regnavit per vnu.* Iterū
idē cōfirmat, & ait. Si enī vnius Adami delicto, per
ipsum vnum mors regnavit; multo magis nos gratiā
& donum accipientes & iustitiam, non succumbe-
mus morti, sed certē viuemus. *Multo magis exuberatio-
nem gratiae ac doni iustitiae accipientes, in vita regnant per
vnum Iesum Christum.* Exuberationem; ipsam largita-
tem & copiam vocat. Confirmat autem istuc, quod
in vita regnare debeamus, quatenus gratia nobis
haud parcē neque diuifim data est, sed copiosē. Vel
hunc ad modum intelligere queas: Nō solum vt vi-
uamus, data est nobis gratia Dei, vt quae peccatū tol-
latur, & poena simul auferatur: verum etiam vt & Fi-
lij dei efficiamur, & cohaeredes Christi, & haeredes
Patri, cōcorporeique Filij, aliāque innumera bona
consequamur. Eam ob rem; *exuberationem,* inquit,
gratiae accipientes. Aliter: Eadem ratione certat. Quum

Causa lege

Iustitia
differt ab
obliuione
peccato-
rum.

enim cōmunem vulgi opinionem exuperaret; atq;
adeo mirificum videretur, vnius Iesu Christi vita,
dono, & virtute, omne seruari mortaliū genus; mul-
tipliciter illud cōprobat. *Igitur quemadmodum per vnius
delictum, ad omnes homines ad condemnationem; sic per v-
nius etiā iustificationem, in omnes homines ad iustitiā vitae.*
*Vt enim per obedientiam vnius hominis. Idem rursus ar-
gumentū est. Peccatores cōstituti sumus multi, morte sci-
licet & poena. Vel; quod serie quadam & ordine in
omnes homines primi parētis peccatum transferit,
omnibus nobis per imitationē & successione quā-
dam peccantibus. Vel, peccatores; pro eo quod est,
obnoxij morti & supplicio. Sic & per obedi-
entiam vnius, iusti constituentur multi.* Si quidem obe-
diēs factus est Patri vsque ad mortem, mortem ve-
rò Crucis. *Lex autē:* Legis gloriam tollit. Ad Iudaeos
enim illi certamen erat, & ait: Nō solum autem no-
bis nihil profuit Lex, vt & peccatum per transgres-
sionem aueret. Coniunctio *ita;* id est, vt; nō est po-
sita hic vt rationem reddat, verum vt quod acci-
disset indicaret. Non enim in eum finem sancita est
lex ac data, vt peccatum faceret abundare; minimē
gentium! verum data est, vt nos seruet & erudiat.
Atqui non obseruata auxit peccatum; nō quod per
propriam naturam peccatum augeat, sed per socor-
diam & transgressionē eorum qui ipsam non obser-
uant, GENNADII. Simile est hoc, ei quod Galatis A-
postolus dixit, Lex, prauaricationum causa lata est.
Nam particulam, *ita;* id est, vt; hic iuxta proprietatem
linguae posuit, significat enim consequens. Cū-
ctis enim Adami posteris; imò ipsi etiā Adamo Le-
ge latā, abundauit delictum. Quod enim praecpta
maiora, hoc si quis ea transgrediat, delicta grandiora.
Subintravit, accessit opportunitatem eius ostendit.
Vt abundaret delictum. Quum enim multa mandata dedisset Lex; si quis
eam prauaricaretur, peccata auget *Vbi autem abundauit
peccatum.* Ne perterrefias, inquit, quod peccatum ab-
undauerit? etenim hominum transgressionem ad bo-
num & commodum vsus est Deus, indigentibus o-
pes tribuens. Hinc enim gratia per Christum ma-
ior & desiderabilior facta est, cuius bonitate nobis
communicata, fides auctior est reddita. Non enim
ex abundantia peccati, poena etiam maior est facta,
sed salus iucundior amabiliorque nobis obtigit.
Superexuberavit gratia. Non enim à peccatis tan-
tummodò nos liberavit, sed innumera etiam bona
largita est. *Vt quemadmodum peccatum regnavit:* Pecca-
tum enim, Regis instar, mors verò, militis & mini-
stri in mortem fuit. *In morte,* per mortem. *sic & gra-
tia regnet per iustitiam.* Gratia namque dei & iustitia,
maiora persequitur, quàm peccatū & mors. *In vitā
aeternam per Iesum Christum:* Per iustitiam videlicet
Christi.

Vt finale,
non cau-
sali.

CAPVT VI.

*Q*uid igitur dicemus? permanebimus in
peccato, vt gratia exuberet? Quid? Ve-
niemusne ad haec verba, per conse-
cutionem ex precedentibus? Qua-
lia verò intelligat, subiicit, postquā
suprà dixisset; Vbi abundauit pec-
catum, superabundauit gratia, vt ne insipientibus
videantur dicta, per adhortationem ea tollit. *haud
quaquam.* Id in apertē absurdis dicere consueuimus.

SEVE-

SEVERIANI. Quoniam dum baptizatur, profite-
mur nos Mundo esse mortuos, atque peccato dia-
bolo nos reluctaturos. *Qui mortui sumus peccato, quo-
modo adhuc viuemus in ipso?* Mortui sumus peccato,
vel quod quadam ex parte illi obedierimus; at quo-
modo tum licet peccati nomine, & mori & viuere?
Vel quod mortui (inquit) sumus peccato, Christo
credentes, Baptismatēque tincti, non oportet igitur
salutarem (inquit) mortificationem expectantes, vi-
uere minimē optimam peccati vitam: Mortui pro-
inde sumus peccato. Quomodo? vt ne, inquit, mo-
rem geramus ipsi. *An ignoratis, quod qui baptizati su-
mus in Iesum Christum, in mortem eius baptizati sumus?*
*Consepulti igitur sumus ipsi per baptismum, in mortem: vt
quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis.* Admi-
rabili vsus est sermone, interpretans, quomodo
mortui simus peccato. An ignoratis, inquit, quod
quotquot in Christum baptizati sumus, in mortem
ipsius baptizati sumus? Nam mortem imitatur Bap-
tismus; hoc enim indicat, *In mortem eius baptizati
sumus.* Etiā si enim baptismum nō sit corporalis mors;
peccatum tamen est. *Per gloriam Patris.* Credibilem
facit Resurrectionem, per gloriam excitantis. Pul-
chrē porro dicit Patrem excitasse, adhuc enim in-
fantibus differit. THEODORETI. Gloriam Patris
Christi diuinitatem appellat; nam & alio loco dicit:
*Vt Deus Domini nostri Iesu Christi, Pater gloriae, sic & nos
Consecrarium erat dicere; Sic & nos resurgemus:*
Verum ad vitā institutionem peruenit, aliam à
nobis Resurrectionem postulans quae est per vitā no-
uitatem; in qua emoritur quidem peccatum, resur-
git autē vita, virtute & fide cōspicua. *In nouitate vi-
tae ambulemus:* Si fornicator non porro fornicatur, &
raptor ac praedo non amplius praedetur; vitā isthuc
est nouitas. *Si enim simul inisti sumus:* Ad aequationem
quandam ostendere instituit cum nostri, tum
Christi. Si simul (inquit) inisti sumus; hoc est, si
participes sumus mortis. Inistos verò propterea si-
mul nos dicit, quia aequē ac corpus Christi Domini
nostri tumulatum, adeoque in terram sepultum, sa-
lutem mundo protulit; sic & nostrum corpus per
Baptismum sepultum, iustitiam produxit nobis ipsis.
Similitudini mortis eius, Resurrectionis quoque erimus. Si-
militudine quidē mortis habuit in baptismate non
corporalem mortem. Nam tres obitus & ortus; hoc
est, triplex illa Tinctura; mortem & Resurrectionē
significant. CYRILLI. Similitudo erat mortis,
Christi mors, eò quod nō permaneret ipse in mor-
te, sed tertio die reuiuisceret, resurgeretque. Ac ruf-
sum similitudo mortis erat, Passio & Crux Chri-
sto, idque decenter & apprimē; reuixit enim, neque
quisquam mortuus remansit. OECUMENII. Vide
hic bonitatē dei! Morte domini, ceū in imagine a-
deoque similitudine mortui sumus; verum Resurre-
ctionis reuera cōsortes erimus. *Hoc sciētes, quod vetus
noster homo simul crucifixus est.* Cōmemorat postmo-
dum quā sit nobis celebris Resurrectio, inquitens:
Sciētes, quod vetus noster homo; id est, vita condemna-
ta; simul crucifixus est cum Christo, per Baptisma:
vnde etiam dicit, in eo destrui corpus peccati; hoc
est, mala opera, scelera, flagitia, mortem expectare:
Hæc enim dicit, *corpus peccati.* Aliter: Veterem homi-
nem, non naturam appellauit; sed enim prauam
mentem & sententiam, quam baptismate dari neci

adfirmat. *vt aboleatur corpus peccati.* In hoc, inquit, vt
aboleatur & morte planē tollatur, ne porro quisquā
in peccatum incidat. *Vt ne deinceps seruiamus peccato:*
Internecionem & mortificationem dicit, quantum
ad peccatū, vt sit casum vita; Nā mortuū non quic-
quā porro cōmittit. CYRILLI. Abolytū autē est
ac destructū corpus peccati; id est, affectuū in ipso
instita feritas; concitans quidē perpetuò ad turpia
mentē, terrenisq; voluptatibus ceū luto admouens.
Atque hoc dicit D. Paulus: Nā impossibile legis, in
quo lāguebat per carnē; Pater, Filio misso in simili-
tudine carnis peccati; amouit, ac de peccato cōde-
nauit peccatum in carne. Viden' quinā corpus pec-
cati sit abolitum? Condemnatus est enim in carne
peccati stimulus, occisusque est in primo Christo;
Transiit autem ab ipso & per ipsum, ad nos, gratia:
Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Animadu-
uertis, quod quātum ad peccatū, oporteat nos esse
mortuos? Qui enī (inquit) obiit, iustificatus est; hoc
est, discessit; nec non liberatus est à peccato: nōnulli
istuc de baptismate intellexerūt; in quo, Christo cō-
sepulti sumus. *Si autem mortui sumus cum Christo credi-
mus quod pariter etiam cū ipso viuemus:* Resurrectionem
deinceps praedicat. Si, inquiens, mortui sumus cum
Christo, quemadmodum obimus diem per bap-
tisma; credimus, quod & simul viuemus cum ipso bea-
tam illam reuera senioque vacantem vitam, post
Resurrectionem nobis obuenturā. *Sciētes quod Chri-
stus excitatus ex mortuis, postmodum haud morietur; nec
mors porro in ipsum.* Et vnde (dixerit aliquis) perspi-
cum est, quod simul viuemus cum Christo? Nam
& illud obscurum est, num Christus excitatus de-
nuò occubat mortique abdicatur. Minimē (inquit)
gentium. Nam eius te rei certissimum esse oportet;
nempè Christum vltra non moriturum: eam enim
ob causam etiam mortuus est, vt mortem de-
strueret, eamque exarmaret. *Dominetur.* OECU-
MENII. Quanam enim ratione in ipsum domina-
retur, in quo nos vitam habebimus? Nam & nobis
simul remissa est mors, in primitiis, qui Christus est.
*Quod enim mortuus, peccato mortuus est semel; quod autem
vinit.* Adeo, inquit, deinceps non morietur, vt & il-
lud semel quod mortuus est, non; ceū morti obno-
xius reliquorum mortalium instar mortuus est; verū
propter Mūdi peccatum, vt istud tolleret occide-
retque *Vinit Deo:* hoc est, vt Deus; citra vllum no-
cumentum, vel corruptionem. Vt enim intelli-
gitur, mortuus esse peccatū; hoc est, propter pec-
catum; sic etiam accipitur quod dixit *Deo;* hoc
est, ideò quod sit Deus. OECUMENII. Hanc ad
rationem intelliges; perinde ac dicere solemus de
homine apud nos agente, adeoque nostrae sortis;
Mortuus est sanē carne, viuuit autem Anima. Iuxta
quorundam verò interpretationem sic accipias,
quod ait; *Vinit Deo:* hoc est, est Deus; vel per hoc
quod est Deus: non quod si anima esset, non viuere-
ret. Caeterum quod certius erat, minisq; pugnae
habebat, posuit; quod scilicet sit ipse Deus *existima-
te vos ipsos mortuos quidem esse peccato, viuere autem Deo,*
Ne dicerent; quid ad nos, si semel vita desunctus
Christus in posterū non moriatur? Sic & vos de vo-
bis ipsis cogitate. Quomodo? quoniam mori emini
quidem propter peccatum semel, viuētis autē Deo:
Etenim in ipso viuimus, mouemur, & sumus; aequē

Tomus I.

ddd iij

ac alio in loco ait. Vel hanc ad rationem intelligas licet: Quemadmodum Christ^o mortem obiit, & viuit; sic & vos existimate, vos ipsos oportere mori, quantum ad non peccandum attinet; viuere autem in diuinis cœlestibusque rebus, per Iesum Christum hoc est, Christo auxiliante. *In Christo Iesu Domino nostro*, id est; per Iesum Christum; per mortem enim ipsius, nobis vita obtigit. *Ne igitur regnet peccatum in mortali*. Postquam nos mortuos esse peccato dixisset, quantum ad peccatum; *Ne dominetur vestri peccatum*; subdit. Pulchrè verò adiicit; *In mortali vestro corpore*; per corpus enim, peccatum vires accipit. Ne itaque regnet, inquit, vt obediat ipsi obedire enim peccato, est idem quod inferuire. **THEODORETI** Regnum hîc à tyrannide differt, quòd tyrannidi, inuiti subdantur ciues; regno verò, suapte sponte morem gerant. Commonefacit igitur nos, ne posthac peccati potentie ac potentatui assentiamur; dissoluit namque imperium eius, Dominus, quo homo factus est, ac mortale dum corpus habentibus Legem tulit, ea tamen sanciens, quæ imbecillitati nostræ responderent, conuenirentque. Nec dicit; Peccatum tyrannidem exerceat; sed, *ne regnet*; alterum enim, peccati est proprium; alterum verò, à nostro consilio dependet. *Mortali vestro corpore, vt obediat ipsi*. Consolatur eos, dum corpus mortale dicit; mōstrans, quòd opportuna sit aduersus peccatum lucta quādoquidem & corpus accommodum sit opportunum *In cupiditatibus eius*; nempe corporis; ne perficiatis quæ ipsum suaserit. *Neque exhibete membra vestra, arma iniustitiæ*. Corpus nāque (vt manum) quisp̄iam ducere potest, vt fiat scutum cum elemosynæ tum rapinæ: sic lingua, vt sit grata & non maledica instituta potest, atque ad hanc rationem artus reliqui, *omne peccato*: Belle, iniustitiam, peccatum appellauit; aut enim seipsum quiscūquā iniuria per ipsum afficit, aut proximum. *Verum exhibete vos ipsos Deo*. Ex vocibus interim est diuersitas & pugnantia; dū non peccato sed Deo, illos, & corpora & seipsos exhibere præcipit. *velut è mortuis viuentes, & membra vestra*. Ita, inquit, vos ipsos exhibete deo, vt par est; nam mortuos vos iā oī peccatis, viuificauit atq; à peccati (ad eò ne in vos dominaretur) imperio liberauit. *Arma iustitiæ Deo*. Qui enim ad arma iustitiæ, mēbra sua cōstituit, Deo, semetipsū exhibet. *Peccatum enim vobis non dominabitur*. Qualenam peccatum non dominabitur? Quod antè baptisma in vobis potens erat, quod remittit etiam gratia Christi: Id verò lex præstare haud potuit. Nō estis igitur sub Lege, quæ non potuit liberare sed potius afficere pœna. *Non enim estis sub Lege, sed sub gratia*. Nisi inquit, nos ipsos subdimus peccato, haud intercipimur. Quomodo? quoniam non sumus porrò sub Lege denunciante tantum, peccatum; nec enim eā ornata est virtute quā nos liberare possit; sed sub Christi gratia, quæ & commissa flagitia condonat, & quæ in futurum excubias canit, si nos modò minimè torpeamus. *Quid igitur peccabimus, quoniam non sumus sub Lege, sed sub gratia? Haudquaquam*. Vt ne segnīs auditor fiat, cum audit sese non redigendum esse sub iugum peccati, quòd sub gratia sit vigilante; præmunit orationem suam, ipsūque auscultatorē à tali cogitatione fo-cordix auocat. *Nescitis, quòd cui vos ipsos exhibetis, id*

est, facitis, demonstratis, præparatis; *Seruos ad obedientiam, serui estis qui obeditis?* Serui estis, inquit, illius rei cui paretis *sive peccati ad mortem ducentis; sive obedientia Dei, ad iustitiam agentis*. Non dico ad Gehennam, neque quæ istic sunt iudicia & supplicia: Nonnè enim satis, vos rubore suffundi ob eam ignominiam quā peccato vos rubore suffundi ob eā ignominiam quā peccato vos in seruitutem redigitis, quum sitis à Christo liberati *sive obedientia*, repete, serui estis ad iustitiā *Gratia autem Deo, quoniam eratis serui peccati*; Quum terruisset eos seruitute peccati, & morte ex eodem proveniente; beneficiorum, iuxta, Dei meminit addens ipsis animum; atque demonstrans facilem fore deinceps ad salutem, viam obedistis *autem ex corde*, Nemine inquit vobis vim faciente aut cogente, obedistis: Id verò ad encomiū illorum pertinet. *In quā traditi estis doctrinæ formam*: Simulac dixisset spontaneam illorum esse voluntatem, diuinum simul auxilium deinceps subdit: Vos quidē, inquit, voluntarij obedistis, Deus autē vos in formam hanc doctrinæ tradidit. Qualem? vt rectè viuere velitis & cupiatis; tum etiam incolumes sitis, valeatisque circa religionis Christi doctrinā: Formā verò doctrinæ appellat, veluti finitionem & regulam. *Liberati autē à peccato, serui facti estis iustitiæ*. Non solum, inquit, Deus liberauit nos à peccato, verum etiam subiugauit iustitiæ. *Humanum loquor propter imbecillitatem carnis vestre, quemadmodum enim exhibuistis membra vestra, vt seruirent impuritati & iniquitati, sic etiam nunc exhibete membra vestra, vt seruiant iustitiæ ad sanctificationē*. Moderatum & exiguum quiddam dico, atque adeo quod non excedat humanam naturam. **IOANNIS CHRYSOSTOMI**. Naturā melior institutionem adhortationemque meā ad vos. noui enim, quinam in mortali corpore soleant affectus concitari, propter imbecillitatem carnis vestræ. Nō dixit, electionis, deliberationis, aut cupiditatis vestræ, quæ illorum erat iniustitia, sed carnis, quæ præter sententiā illis erat, hoc dicit, vt sermonem suum & verbum molestiā & grauamine liberet. Aliter, Multò quidē maiorem oportebat Christo seruitutem exhibere, & iustitiæ, quam ea est, quā exhibuistis impuritati & iniquitati: propter imbecillitatem tamen carnis vestræ, æqualem posco. *Quando enim serui eratis peccati, liberi eratis ab iustitia*. Quando in peccatis viuicatis, adeo parebatis peccato, vt ne tantillum quidem boni ageratis, hoc enim indicat quod ait: Liberi eratis ipsi iustitiæ, hoc est, non eratis subditi iustitiæ vlla in re. Proinde & nunc simulatque translati estis in iustitiam. liberi facti estis ipsi peccato, nam isthuc subaudire, superioris Capitis scopus postulat. *Quem igitur fructum habebatis tum ex eis ob que nunc pudore adscimini?* Quæ igitur vobis est è veteri prauitate comoditas? Immo planum est, quod istius etiamnum vos pudeat. Tantum enim mali est peccatum, vt cōmisso illo, rubore suffundamini. *Finis enim illorū mors* Nedum ab ignominia verum etiam ab euentibus, peccati malignitatem probat. *Finis* (inquit) illorum mortem nanciscitur; nempe spiritualem. *Nunc autem liberati à peccato, redacti autem in seruitutem Deo habetis fructum vestrum ad sanctificationem*: illorum, inquit fructus mors est & confusio horum autem emolumentum

tyrānidis & regni difficiētia, Christi lex imbecillitati nostræ respondet. Peccati regnum & Tyrannidis in homine.

mentum, est sanctificatio & vita. Attamen quum hæc se ita habeant, sic Deo seruire deinceps, vt iam antea impuritati & iniquitati, *finem verò, vitam æternam*. Ex iis quæ data sunt; ea quæ expectantur, firma facit: hoc est, à sanctificatione, vitam æternam. *Stipendium enim peccati, mors*: Stipendium, veluti fructus est. Obserua autem, quomodo sermone suo pergat, fortioresque & securiores reddat; ad futurarum rerum expectationem ac quomodo gratos eos facere Deo laboret, eò quòd per Christum redempti sint. **PHOTINI**. Stipendium appellat, quam ceū mercedem nobis per peccatum comparamus; quāque, admissum flagitium seu perpetratum, nobis reddit atque donat. *Donum autem Dei, vita æterna in Christo Iesu Domino nostro*: Non dixit, merces virtutum seu officiorum; sed *donum*, vel gratia; demonstrans quòd non ex laboribus suis verum ex gratia, discesserint ac liberati sint à peccatis.

CAPVT VII.

N ignoratis fratres (Scientibus enim Legem loquor) Scientibus; Cum laude hæc dicuntur. *Quod Lex tantisper dominatur*. Mortui sumus peccato, supra dixit; quocirca non dominatur nostri, quatenus ei sumus mortui: Nunc autem commonstrare vult, quòd neque lex in nos exerceat dominium. Humanum autem exemplum commemorat; deinde pergens, ostendit quòd non modò nos mortui sumus Legi, verum quòd lex pariter ipsa in aduentu Christi obierit. *In hominem*: Non dixit, in virum aut mulierem; sed, *in hominem*, vt vtrumque comprehenderet & significaret. *Dum viuit*? Tantisper dum viuit; videlicet vir: Per Ellipsin ergo hic D. Paulus locutus est; perpicuum autem id efficit quod sequitur. *Mulier enim viro subdita, viuenti viro adligata est soli: Sin maritus obierit diem suum, soluta est à lege mariti*. Ad virum, Legem retulit: Credentes autem in Christo, ad mulieris locum transtulit. *Viuenti igitur Marito, adultera vocabitur si alteri copuletur viro: Sin mortuus fuerit maritus, libera est*; Soluta est; à Lege statuente de marito vxorēque illi adnectente *κατήρηται*; pro, soluta est, liberata est. **PHOTINI**. Exempli vice, Legem vitā defunctam hic adfert; non finis & conclusionis loco, vt ne iniustam reddat orationem suam. *Vt non sit amplius adultera, etiam si alteri viro copuletur: itaque fratres mei; & vos occisi estis Legi*. Non conclusionis, sed exempli loco Legem adducit, ne aspera videatur oratio, vt antea dictum est: Iudæis enim verba facit; verum credentes, morte Christi, Lege se mortuos, & ab ea liberatos. Si igitur Lege mortua, non est transgressor qui aduersus eam committat; quippe quia Domino credit; multò magis (inquit) si quis ipse mortem obiit, perinde ac vos obiistis; solutus est à Lege, nec est porrò transgressor Legis qui Christo fidem adhibet. *Per corpus Christi, vt iungeremini vos alteri*. Per corpus læto dati pro nobis; simul enim cum ipso in Baptismate mortui sumus, nec sumus porrò nostri iuris; empti sumus enim precio. *Qui à mortuis excitatus est*; ceū Lege ad arcum demissa, adeoque vitā defunctā: Quapropter præuaricatores posthac haud inueniemur. **THEODORITI**. Fructum feramus; Legem nimirum, vita moribusque nostris exprimen-

mendo: siquidem carnem, carni latas sanctiones nominauit; de estu videlicet, potu, lepra, idque genus aliis. Aliter: Ad meliorem spem excitat. Tum enim, inquit, fructum ferebamus; Legi, quicquid faceremus, colligentes; iam nunc verò Deo viuimus fructum producentes. *Vt fructum feramus Deo: Quando namque eramus in carne, affectus peccatorum quæ per Legem vigeant*. In carne; id est, carnali vita. Non dixit autem in Lege; ne gratificaretur Iudæis, legem adhuc colere visus. *Efficaces erant in membris nostris*. Non enim norā (inquit) concupiscentiā, nisi lex diceret; *Non concupisces*: Carnis itaque cupiditates per Legem manifestantur. Nec dixit, efficacia sunt; vel, operantur efficaciter membra; vt ne carnē accuset: sed; *efficaces*, inquit, *erant* vel operabantur adfectus. *Vt fructum ferrent morti*: Innuat affectiones carnis, per Satanam forinsecus etiam accidisse, vt nos morti obnoxios redderent, cique includerent; per peccata enim admissa, morti fructum ferebamus, cōmodabamurque; *Nunc autem soluti sumus à Lege, vitā defuncti, in qua detinebamur*. Rursus quòd inuidiosum erat declinans, non dixit; Lex est abolita vel soluta; verum: Nos à Lege liberati sumus; hoc est, absoluti & redempti. Quamobrem? Nam mortui sumus per peccatum quod nos detinebat; excitati que sumus non per Legem, sed per Christum. Perpicuum igitur est, quòd à Lege absoluti sumus tanquam mortui, subiectique sumus ei qui nos à morte redemit, Christo. *Vt seruiremus nos in nouitate spiritus*. Ne existiment; postquam absoluti sint à Lege sibi deinceps quiduis etiam patrare licere citra omnem vel metum vel periculum; aliud longè (inquit) exactius ministerium ad seruitutem adfert; spiritus nimirum. Pulchrè verò; *In nouitate*, dixit: Non enim eadem in nouo Testamento mandata quæ Veteribus, Legis tempore iniungebantur; verum communia noua præcepta, sapientiāque maiorem complexa, Christus nobis dedit: perinde ac dicat; vt inseruiamus à spiritu profectis Mandatis. Nā veteribus iniunctum erat non occidere: nobis ne irasci quidem; illis porrò nō mœchari; nobis autem, ne visu quidem curiosus esse præceptum est, & *non vetustate literæ*: Non enim lex porrò, sed spiritus nobis imperat. Quum dixit; *Vetustate*, ostendit Legem esse marcidam & inutilem: quod enim antiquatum est senioque confectum, proximè obscuracionem est. *Quid igitur dicemus? Lex ne peccatū est? Absit*. Quum dixisset; *vt seruiamus in nouitate spiritus*; ceū spiritus seruet æternū, lex autem minimè seruet; subdit: *Quid igitur dicemus? Lex ne peccatrix est aut peccati sup-peditatrix?* Id verò (inquit) non adserto; verū, ipsam præbere mihi peccati cognitionem. Quare cruciari me grauius etiam oportebit, si per * cognitionē delinquā. Pariter autem cōmonstrat, Legem esse peccati cōstitutricem, non modò præter propriam naturam, verum etiam præter suam malitiam. *Peccatum non noui, nisi per Legem* Cupiditatem enim non nouerā, nisi lex diceret; *Non concupisces*. Non dixit, peccatū nō feci nisi per legem; verum, non noui. Lex itaque in causa est, non vt peccatum committas; sed vt illud ipsum potius agnoscas. Erudire namque solet (ea enim eius est natura) nec permittit, per ignorantiam, ad brutorum naturam excidere, & ratione vacantibus pecoribus ad æquari. *Occasionem autem acci-*

Exod. 20. Rom. 7.

Math. 5. Luc. 18.

* Melius post.

piens peccatum; per Mandatum, in me omnem operatum est cupiditatem, citra namque legem. Peccatum hic videtur accipere, ipsum diabolū. Perinde enim vt Scriptura Seruatorem nostrum appellat vitam & iustitiam; quandoquidem & vitæ & iustitiæ sit autor; hunc ad modum, cōtrariam sanè potestatem, aliàs peccatū, aliàs mendacium, nonnunquam verò mortem appellat. Sic postmodum, vbi inquit: *Peccatum reuixit;* Satanam indicat. Per peccatum itaq; deinceps occasione accepit Diabolus. Etenim præcepta Legis, ceū materiem arti suæ quandam faciens; hominem deduxit eò, vt diuersum à Mandatis ageret. Planum est autem, quòd Apostolus per se ipsum, omnem hominem intelligat. Proinde lex nō est causa peccati, sed peccatum per Mandatum; hoc est, Legem; sed uixit me. Viden' quàm tacitè mōstret, legem peccati occasionem esse? At palàm hoc non adferit, ne impingat aduersum eos. Rectè, *Omnem*, ait: Nam & priusquam lex sanciretur, erat cōcupiscentia. Nam cur Cataclysmus factus est? cur Sodomā interiit? Atquē quas nūc non noueram, didici ex Lege cupiditates. *peccatum est mortuum.* Mortuum, id est inefficax, perinde quali dicat: Licet etiam ante Legem, peccatum, affectum suum haberet, non tamen tantum, quantū nunc agnoscitur, erat. Dormire namq; videbantur peccata, & mortua esse; nō enim multa nōram. hinc & in ignorantia agens, non adeò peccabam. *Ego autē uiuebam.* Quondam uiuebam sine Lege, priusquam daretur Mandatum primis Parentibus, vitam uiuētibus in Paradiso. *Quondam sine Lege,* Quondam; ante Moysen uidelicet; non eram tum mortuus multitudine peccatorum. Tum enim solum naturæ Legem habebam, quæ me accusaret; nunc verò & scriptam. Animaduertis quinam ex circumstantia, Lex nocuerit? *vbi autē uenisset Mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum; & inuentum est mihi Mandatum, quod ad vitam erat, esse ad mortem.* Mandatum, Legem uocat: quum autem ait, *Reuixit,* ostendit fuisse quidem peccatum, sed quietum permāsisse. Lex autem ceū beneficio nos afficiens; manifestauit isthuc, vt auersemur illud. Circumstantia autem, iis qui non effugerunt obfuit. Quæ itaq; ad vitā mihi lata erat, (ea enim eius natura erat & finis) in mortē mihi uersa est, ppter nostram fœcordiam, non certè per ipsius naturam. *Nam peccatum occasione accepta per mandatum, imposuit mihi, & per ipsum occidit.* Eadem rursus variis modis probat, idque non immeritò: Magnam namq; gloriam, ingēnsque decus lex habebat. Ostendit itaq; Legem nihil quicquam profuisse, sed accepto pondere & occasione lassisse quoq; vt gratus sit cū docet deserendam esse Legē, & ad fidem Christi accurrendum. *Itaque lex sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum:* Non enim Legis naturæ erat quòd mihi nocuisset; sed nostræ, inquit, malitiæ; quòd non, demandata iniunctaque nobiscustodiuiimus. Aliter: Legem mosaicam dicit, Mandatum quod Moyse traditum fuit: *sanctum profectò;* vt quod doceret, quid æquum, quid decens esset: *Iustum* autē, quòd rectè in Transgressores sententiam ferat: Bonū, ceū vitam, illud obseruantibus imperiens. *Quod igitur bonum est: factum est mihi in mortem? Haud quaquā;* sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum mihi mortem operatum est. Sed peccatum uti demonstratur, quomodo sceleratum, validum & forte

peccatum, per bonum ipsum; id est, Legem; mortem operatum est. Maximum autem peccati robur indicat, ob oculos nobis ponere uolens Christi donum quantum sit; quippe quòd nos à tam forti, à quo nemini effugere liceat, peccato liberauerit. *Vt fiat excellenter peccans peccatum per mandatum.* Ut ipse omne venenum, omnisque malitia appareat; quod ait: *καθ' ὑπερβολήν,* per excessum, per exaggerationē, & intensionem dictum est. Non parum igitur lex profuit, omnem peccati amarulentiam reuelans, ut ita ipsum euaderemus. *Nonimus enim,* Quum dixisset Legem esse causam peccati, tamen si id non sit ex natura sua, ut ne existiment quicquam ipsum cōtra legem dicere: non solum ipsam ab accusatione liberat, verum etiam defendit ac laudibus uehit: Vocat autem in iudicium eos qui non obseruauerunt legem. Vide quomodo Titus hunc locum sit interpretatus, in quarto contra Manichæos. *Quòd lex spiritualis sit.* Magister ac præceptor virtutis, hostis peccatorum, spiritualis est; id est, donum sancti Spiritus est, ac ueluti imperium eiusdem. *Ego autem;* id est, ipse homo; non quatenus est homo, verum quatenus nos ipsos ita instituiimus, *Carnalis;* sub carnis cupiditate positus, ac quæ corpori placent perficiens. *Venditus sub peccatum.* Nam cum morte, perturbationum pariter cœtus subiit, ut ira, tristitia, concupiscentia mala; his (inquit) traditus sum: id enim significat, *Venditus:* Traditus autem sum perturbationibus principium ducentibus in Adami præuaricatione. P H O T I N I. Vnde perspicuum est, quòd venditus sum sub peccatum? Ex eo, quòd ignoro quidnam agam: liber autem & solutus ab ipso, agnoui quid me oporteat facere, cum à naturæ tum charitatis Lege edoctus. Enimvero uoluntario peccato subiugatus, sub eius iure fui constitutus, ac planè diuenditus: hinc non noui, quid operer. *Quòd enim operor:* Deinceps dicit, quomodo venditus sit sub peccatum. Ignoro, inquit, quomodo decipiar ac rapiar ad peccatū: furtim, inquit rapior, ut propemodum me clam sit quidnam patiar. *Non noui.* Non noui, hic non significat ignorantiam; nemo enim vnquam in ignorantia peccauit: verum, *non noui,* inquit; pro eo quòd est, tenebris obsepior, dolorem & violentiam sustineo, verum nescio quomodo eneruer. Tale est quòd ait; *Non uolo:* Non enim necessitatem ostendens hoc dixit; verum quòd non probet ea quæ fiant. *Non enim quòd uolo, hoc facio; sed quòd odi, hoc ago:* Non dicit quòd peccatum ipsi vim faciat, aut cogat inuitum; verum deceptionem eius ostendere uult, & quomodo dulcedinem quandam sensibus inspirans, eos corripiat: Nam haud raro, quam rem & damno, & odi, in eam rapior. *Si autem quòd nolo, hoc facio; consentio Legi, quòd bona sit. Nunc autem non adhuc ego operor illud.* Non exiguum Legis præconium dicit: Quòd peccatum nolim; à Lege habeo; Quomodo igitur lex, causa mali est, quum isthuc solummodo doceat? Autor est autem adeo lusus, Lex; vt ob opportunam peccati suauitatem, homo illa etiam agat quorum accusatrix esse uideatur; quæ etiam damnet cum antequam agat, tum postquam egerit. *Sed quòd habitat in me peccatum:* Ecce quomodo operatur isthuc peccatum. Suauitas (inquit) rei mihi obiicitur; sicque decipit me, ne perseuerem in iis in quibus decreui atq; constitui. Bona est lex;

Ioh. 14. Col. 3. Ioh. 1.

Gen. 7. Gen. 19.

Titus Libet cōtra Manichæos.

D. Methodij Sermo de Resurrectione.

Peccatum totum est ex Damoniibus suggerentibus.

Peccati conductio, instar naturæ est.

Lex quadruplex.

est lex; uidelicet quoniam me ipsum accuso, transgrediens Legem, odiòque prosequens peccatum. *Noni enim, quòd non habitat in me:* Libertatem uult ostendere; nempè quòd homo non sit dominus ad boni malique momentum. Dicit itaque; *Non habitat in me bonum;* hoc est non est certum neque necessariò apud me permanet, ut possim bona persequi; immò adeò natura mea corrupta est, ut uelut quadam ad mala me pertrahat: Id enim est ueluti habitatio, assidua perduratio, ac ueluti confessio est ac residentia. Hoc est; *in carne mea, bonum:* Carnem dicit, quæ post transgressionem per peccatum est inhabitata, ut D. Methodius in Sermone de Resurrectione ait. *Nam uelle adiacet, perficere autem non inuenio:* Voluntas quidem est mihi; facere autē nō adparet ppter peccati raptum, & celerem qua me inuadit arreptionem: Corripit enim me, & ita apprehendit ut non peragam quæ à me laudatur sed quæ potius uituperatur. *Non enim quòd uolo bonum, hoc facio; sed quòd nolo malum, hoc ago.* Ostendit tantum peccati esse deceptionem & fraudem, eiusque persuasionem, quum inquit: Sedulo attendo, estq; mihi animus bonum facere aliquod, estque mihi animus nihil mali transigere; nihilominus me concupiscentia inuadit captiuū me ducens, adeoque persuadens, quæ mihi placuerunt posthabere, atque conatus meos bonos intermittere, eique obtemperare. *Si autem quòd nolo ego, hoc facio; non adhuc ego operor ipsum.* Ferè enim præter uoluntatem meam ad malum arripior, ut adeò totum peccatū sit ex Dæmonibus suggerentibus: Isti enim simulac exiguum loci occupauerint, totum subuertunt. *Sed quòd habitat in me peccatum:* De bono, non dixit habitationem; de peccato autem dixit, nam sæpè delinquendo, ad peccati habitum peruenimus: Nimia enim consuetudo, instar naturæ est. *Inuenio itaque Legem, uolenti mihi facere bonum; Nam malum mihi adiacet.* Obscurum est quòd dixit; est autem eiusmodi. Laudo, inquit, Legem secundum conscientiam meam; atq; ipsam Legem deprehendo, me (si quando boni quicquam facere delegero) ad hoc adhortantem: Quid igitur deinceps? Malum, inquit, ago; nam mihi malum adiacet (id est, sedulo, mihi adglutinatum est) ut ne uolenti quidem mihi bonum agere, Lex sufficiat auxiliari; Nam præter adhortari, nihil ualet. Igitur à lege abstinendum (hoc enim hic efficit D. Paulus) Christòque accedendum & attendendum; qui non adhortatur tantum, verum etiam tollit præteritum delictum, per baptismā; deinde uerò seruat & opitulatur. Vel hanc ad rationem intelligere queas: Difficile esse peractū Legem relinquitur; quandoquidem uolens etiam facere bonum, nō possum; & sic inuenio ipsam haud posse facile seruari. Nam uolenti mihi facere bonum, malum est magis in procinctu; uel quia & Legi & uoluntati meæ, malum resistit: Patrocinari itaq; bonis, Lex inuenitur *Volenti;* hoc est, adhortationem ac ueluti consultationem exhibēti. *Obletor autē lege Dei:* Quatuor sunt Legum formulæ, de quibus hic disputat. Prima lex est Dei, de qua dicit hic: *Obletor autē lege Dei.* Altera est, quæ opponitur Legi Dei. Tertia est, de qua inquit: *Legi mentis meæ.* Quarta est, de qua ait; *Legi peccati, quæ est in membris meis.* Harum prima, est Euangelica institutio; forinsecus per Verbi ministerium

& prædicationem ingrediens, animam nostram componens & ordinans. Altera est, quæ primæ opponitur; & hæc forinsecus accedit, iuxta operationem mali, animam hominis captiuans. Tertia, quam dicit Legem mentis; hæc est, quæ naturæ nostræ à Conditore est insita & imperia, ad ea quæ deo grata sunt, excitans. Quarta est, peccati lex; hæc est peccati amans, quæ per consuetudinem ad malum, peccatum in nobis indurauit. Quomodo igitur in adeò ex diametro pugnantibus Legibus incedemus? Harum namque duæ extrinsecus nos aduunt: altera quidem ad boni operationem uocans; Euangelica scilicet: altera uero ad malitiam adhortans; Euangelicæ opposita, prauitatis nimirum lex. Aliæ duæ intus sunt, & intrinsecus animam cohibent: altera quidem, Lex mentis à conditore Deo nobis inspersa & ad meliora nos ducens: Quarta est, Lex peccati; ob frequentiam peccati que crebram usurpationem, nobis infixam. Proinde animaduerte, quàm scitè & accuratè dixerit: *Video aliam Legem contrapositam reluctantemque Legi mentis meæ,* adeoque huic Legi renitentem quæ mihi ad bonum est insita; Porro ista me captiuum detinet per Legem peccati, quòd est in artubus meis: perinde ac dicat, forinsecus adspirans, commouet & irritat omne in me repositas sordes & sterces, quæ mihi ad peccatum consuetudo scèdè iniecit & inussit. Vel sic accipias licet ut D. Methodius in Concione de Resurrectione. Lex dei (inquit) Euangelica, mouet & exuscitat quæ nobis sunt insita & inspersa à Conditore Deo ad boni operationem, femina. Nam quælibet Legum forinsecus accedentium, propriam & mutuam interiorum in nobis Legum mouens & prouocans, aut piè aut impiè agere nos adortatur. Vel *σωθησονται ὁἱ ἄγιοι;* id est, consentio ei bene habenti: Nam & antea quid bonum esset, nōram; quum uerò isthuc literis quoque proditum reperiam, commendam ipsum. Atque interiorum quidem hominem; dico, mentem: Legem uerò in membris; peccatum, ob obedientiam ei, persuasionem & morigerationem. Quomodum, Mammonem & ventrem, Deum appellamus, propter subditorum ipsis seruitutem, & ob eos qui nolunt ipsi dicere, uale, ipsum peccatum nimirum opponitur naturali Legi, hoc enim est quòd ait, *Legi mentis meæ.* Quòd addit, *In membris meis,* est pro: per membra, bellum gerenti aduersus me, Neque hoc sit corporis culpa: neque enim si Regis domum tyrannus quispiam occupet, domus est causa. Hæc uerò explicat, uti demonstrat, quinam ante gratiam, quales item post gratiam communicatam simus, Ac, quòd per hostes in seruitutem redactus sit & coactus eorum robore: Legem uerò imbecillem ad opem ferendam demonstrat, inquit: *O infelix ego homo. Secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis, oppositam Legi mentis meæ.* Interiorum hominem, mentem aut animam uocat, inquit: Cupit quidem mens mea agere quæ Lex exigit, uerum in ipso tempore peccati, quando corripior per peccatum (Hoc enim alteram Legem appellat, eo quòd propria quædam & ea quæ sint extrà Legem, imperet) Hæc lex siue peccatum, decipit me propter insitam membris meis & nobis ipsis concupiscentiam, me-

Math. 6. Luc. 16.

que captiuum ducit. Nam concupiscentia quæ in nobis est, vt commodet, ad incommodum peccatum vertens, nobis ipsi contra nos pro munimentis vtur. *Captiuamque me: Rectè dixit, Captiuum ducentem, me: Pugna enim excitata inter peccatum Legisque Mandata, siue contradicente peccato, abit victoriam referens peccatum, captiuum agens calamitosum hominem. Legem peccati. Legem peccati, periphraſticè, ipsum peccatum vocat. Quod est in membris meis: Hoc est; quod per membra mihi mea reluctatur. Id verò non est corporis culpâ; neque enim si regiam tyrannus quispiam domum occupauerit, ipsius isthuc domus est causa. O miserum me hominem! quis me liberabit ex corpore mortis huius? Quis, inquit, me liberabit ex corporalibus actionibus, spiritualem mortem adducenibus? Aut; quis me liberabit, vt non arripiar ab iis quæ in corpore meo sunt cupiditatibus, quæ nobis prorsus mortem conciliant? Quis autem alius præter Christum? id enim clam indicat: Neque enim lex me liberabit, neque mea voluntas (quantumuis hoc conetur) seruabit. *Gratias ago Deo meo, per Iesum Christum Dominum nostrum.* Gratias, inquit, ago Deo; quoniam ipse me (inquit) liberauit per mortem Filij sui. *Proinde ipse ego mente seruo Legi.* Quantum ad voluntatem meam attinet (quod supra dicebat) oblector secundum interiore hominem, Legi Dei. *De carne autem Legi peccati.* Peccatum, per carnem eiusque cupiditates, quæ sua sunt, facit.*

CAPVT VIII.

Nulla igitur. Lex quidem ad hunc modum agit: Christus verò à præteritis nos peccatis liberauit, verum etiam in futurum nos liberos effecit; ac tales, qui delictis intercipi captiuque teneri non possumus: hoc enim denunciat; *Nulla igitur condemnatio nunc:* ac si dicat, nulla postmodum (propter peccatum) condemnatrix proferetur sententia. *Nunc condemnatio est in Christo Iesu, non secundum carnem ambulantes sed secundum spiritum.* Quid igitur? nulla condemnatio, neque peccatum nunc? Hoc iam confirmat, & inquit: *Nulla sanè condemnatio; sed iis tantummodo qui non suapte sponte carnalem vitam viuunt.* Si enim solummodo spiritualiter viuere elegerint, non peccabunt. Porro in Lege; non qui rectè viuere voluit, potuit, nemine adiuuante neque confortante: in Christo autem Iesu, tanquam iis qui sunt in Christi fide, eligentibus spiritualem vitam. *Lex enim ipsius spiritus vita, non secundum carnem, liberauit me à Lege peccati & mortis.* Quemadmodum Legem peccati, peccatum appellat; sic & Legem spiritus, spiritum, quem dicit vitæ esse choragum ac datorem: hoc est quod dicit; *Spiritus per Iesum Christum.* Ipse namque Christus autor est, cur nobis impertiatur Spiritus donum, & idem nobis soluit peccatum, & attrahit (quatenus est homo) Spiritum quem nobis communicet. Is itaque Spiritus liberauit me à peccato, & inde emergente morte, ducens nos ad quæque optima. *Impossibile itaque Legi, in quo ægrotabat per carnem, Vides quòd Legem non condemnet! Non enim dixit; prauitatem Legi in qua fraudabat? sed, Impossibile; &, in quo infirma erat: perinde ac si dicat; voluit*

seruare, sed non potuit. *In quo,* inquit, *ægrotabat per carnem;* hoc est, per carnalem effectum: non enim carnem vituperat, criminatur, calumniatur. *Deus misso suo ipsius Filio:* Suprà confirmabat, nos per Spiritum paraclctum seruatos; nunc, per Filium, dicit: Nam communi sanctæ Trinitatis nos benivolentiæ salui facti sumus. *In similitudine carnis peccati.* Quod ait, *in similitudine;* non ad carnale respicit, verum ad peccata carnis: Non enim aliam à nostrâ naturam sibi adunauit: minimè gentium! verum haudquaquam peccatricem naturam assumpsit: perinde ac dicat; in similitudine peccantis carnis, peccato tamen vocans ipse. D. Cyrillus Libro decimo quinto aduersus Iulianum: Corpus (inquit) Christi non erat peccati corpus; sed similitudo carnis peccati. Aliter: Christus naturales affectus suscepit ad confirmationem veræ humanæ naturæ; ne videretur, apparenter, in speciem, & per imaginationem duntaxat, hominem induisse; repulsis tamen affectionibus, adeoque cupiditatibus planè vitiosis quæ vitæ nostræ puritatem sordibus conspergere deſcedarèque solent: Has enim vt indignas Deitate, reiecit. Hanc ob rem dictus est, *in similitudine carnis peccati factus esse.* Carnem itaque nostram vnâ cum affectibus suscepit; peccatum autem admisit nunquã. *Et de peccato condemnauit.* Non simpliciter, neque inexploratè dixit; Quemadmodum potens est, pro potentiâ suâ condemnauit peccatum; verum, primum certè commonstrans quòd maximè impegerit, offenderit, deliquerit; peccatum nempè ipsum: *Peccatū in carne;* per carnem, inquit, suam. Hoc enim admirabile est, quòd per carnem quæ iam olim obnoxia erat peccato, ipsum cõdemnaret. Quomodo? quum videlicet peccati vacuum & inanem retinet: hac enim ratione, & vincit & punit peccatū. Atqui peccati sanè punitio, eiusdem est ablatio & interuicium: Hæcque ratione, dum peccatum sustulit, exhibuit se esse Deum. *Vt iustitia Legis impleatur in nobis qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.* Vt ne quis dicat: Et quid hoc ad nos? Hæc Christus fecit, vt scopus Legis (hæc enim iustificatio est) impleatur in nobis. Quis verò Legis scopus est? Vt ne fiamus obnoxij execrationi, impleatur autem in nobis; quibus? illis qui nolunt porro secundum carnem viuere sed secundum spiritum: Vt enim ne dicas; Christus victoriam obtinuit, nec opus est porro nos non tutò viuere; *Iis qui secundum carnem non inambulant,* adiecit, perinde quasi dicat: Scopus quidem Legis per Christum nobis partus est ac exhibitus; verum nostrâ etiam hîc vitâ & præſentiâ opus est. Christus namque nobis victoriam & coronam impertit; nostrâ autem interest, posse retinere quæ nobis sunt tradita; per non pessimam videlicet conuersationem, & fidem. *Qui enim sunt secundum carnem, quæ carnis sunt sapiunt.* Qui (inquit) carnalibus sese cupiditatibus dederunt, iis etiam vnice sunt intenti: *Qui verò secundum spiritum, quæ sunt spiritus; scilicet, sapiunt.* *Affectus enim carnis, mors: Affectus autem spiritus. Affectum carnis vocat, terrestrem mentis imperum, atque adeò conatum & raptum ad absurdas operationes.* Hæc verò non est carnis calumnia: Non enim dixit, *natura;* sed, *affectus,* qui potest corrigi. *Vita & pax.* Vita, quatenus attinet ad hoc quod dixit; *Affectus carnis, mors:* pax verò, quatenus attinet ad

Similitudo carnis peccati in Christo, quid sit.

In carne esse, quid sit.

Spiritus est communis Patris & Filij.

Hoin. 13. in Epist. ad Rom.

Spiritus sanctus pertinet etiam ad filium.

net ad ea quæ sequuntur; *Nam adfectus carnis inimicus est Deo.* Adfectus carnis non est caro, verum ipsius ad intentionem impetus: Ita D. Methodius in Conciõne de Resurrectione tradit. *Legi enim Dei non subiungitur:* causam inimicitie dicit, quòd non obtemperent Legi Dei. *Neque enim potest:* Ne turberis, quum audis; *Neque enim potest:* non hoc dixit, quòd carnalem adfectum habens, Deo placere nunquam possit; cæterum, quòd si meo perseueret, non possit Deo subiici: Nam quomodo aliàs, plerique respicientes seruati essent? Non enim isthuc adfirmat, quòd affectu carnali imbutus non possit Deo subdi, verum quia adfectus ipse (quæ sunt praua opera, quæ & merito deferere licet) Deo non subiungatur. *Qui verò in carne sunt, Deo placere non possunt.* Quinam verò sunt in carne? isti nimirum qui adfectum carnis habent; nam isthuc per mutuum respectum dixit. *Vos;* Ob datam vobis dei gratiam. *Autem:* Haud est ambigenti hoc loci, coniunctio, *et tunc,* siquidem; sed persuasi, adeoque certi, perinde ac si dicat: Quoniam iam spiritus Dei habitat in vobis. Quemadmodum & in eo loco, vbi dicitur, *et tunc per dicitur per dicitur,* postquam sanè iustum est apud Deum, reddere adigentibus vos adſiictionem: Nam & isthuc coniunctio, *et tunc,* pro, *et tunc dicitur,* est posita. *Non estis in carne:* hoc est; in carnalibus peccatricibusque operationibus, verum in spiritali affectu. *Si verò quisquam spiritum Dei non habet, non est eius.* SEVERIANI Spiritum Dei dixit, noui Testamenti dona. Porro ne mœrore afficeret Romanos, non dixit; Si verò Spiritum Dei non habetis vos; sed permutauit, vt veluti de aliis loqui videatur. Insuper Spiritus Dei, etiam Spiritus Christi; nam & Patri & Filio Spiritus est communis. *Quod si Christus in vobis est.* Quod triste erat, in alium quempiam, eumque vnum transtulit; quod verò lætatum ac desiderabile, ad Romanos, multitudinis numero refert, inquitens: *Si autem Christus in vobis est.* IOANNIS CHRYSOSTOMI. Monstrauit Apostolus, quohaud carnem, sed peccatum potiùs accuset. Præcepit enim corpori, vt peccato moreretur; hoc est, peccatum non efficax esse debere, neque vllas habere vires. Spiritum verò hîc animam appellauit quæ iam spiritalis facta est: hanc, iustitiam adire iubet; cuius fructus, amabilis est vita. *Corpus quidem mortuum est propter peccatum.* Corpus quidem mortuum est, quatenus ad peccati effectum & operationem; hoc enim est quod ait, *Propter peccatum. Spiritus autem viuuit propter iustitiam.* Ne perterrefias, inquit, quum audis mortuum corpus: Tibi namque est etiam vita; nempè spiritus, ad iustitiæ & operationem & effectum. Vt autem dixit; *Corpus quidem mortuum;* sic consequens erat dicere, Spiritus autem vita. Porro, Vitam, dixit, innuens non modò esse Spiritum, sed viuificantem etiam spiritum. CYRILLI. Excitatus est Dominus noster Iesus Christus à Patre qui operatus est circa carnem ipsius, vitam, per Spiritum sanctum qui ad eum etiam pertinet. Proinde etiam si à Patre dicatur excitatus, ipse tamen etiam per sese resurrexit & per Spiritum sanctum; Omnia namque diuina operatur Christus per Patrem & Spiritum Paraclctum; quare & nostra Christus corpora excitabit. *Si autem Spiritus eius qui excitauit Iesum à mortuis, habitat in*

vobis; qui Christum excitauit à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra. Ad Resurrectionem peruenit. Quoniam igitur in hac omnes resurgunt; sed alij quidem ad vitam, alij verò ad supplicium; non dixit, *Excitabit,* sed *Viuificabit;* hoc est, ad vitam & gloriam resurgere faciet. *Per Spiritum suum habitantem in vobis.* Causam viuificationis reddit, & Habitatantem dicit, vniuersalem tantummodo ipsius vim denuncians, adeoque ostendens. *Proinde fratres debitores sumus non carnis.* Post tantum, inquit, exhibitum nobis beneficium; debemus certè secundum voluntatem Dei, vitam ducere, nec porro secundum carnem. Deinde ne existimetur necessaria corporis ministeria adimere, vt alimentum, indumentum: infert; *Vt secundum carnem viuamus;* hoc est, in peccatis; vt ve carnalibus eam cupiditatibus permittamus. *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini;* morte immortalis, in Gehenna. *Si autem Spiritu opera corporis occideritis, viuetis.* Si autem per Spiritum sanctum opera corporis (hoc est, praua opera) interfeceritis; viuetis vitam illam cœlestem ac sempiternam. *Quotquot enim Spiritu Dei ducuntur.* Non dixit, *quotquot Spiritu Dei acceperunt;* verum, *quotquot Spiritu aguntur;* hoc est, vniuersæ vitæ suæ heniochum, aurigam & ducem eum præstituant. Nam omnes qui baptizantur, Spiritum sanctum accipiunt; ait non omnes, præſidatum ei permittunt atque concedunt. *Hi sunt filij Dei.* Ecce filiorum etiam adoptionem annunciat. *Non enim accepistis.* Postquam filiorum adoptionis meminit (fuerunt autem & Iudæi hoc nomine honorati, quemadmodum illud indicat; *Filius meus primogenitus Israël:* Et; *ego dixi, dij estis & filij, altissimi, omnes*) vult ostendere, multam adoptionem differentiam. *Non enim,* inquit, *accipimus Spiritum seruitutis rursus ad timorem:* non perinde ac Iudæi spiritualem acceperunt Legem, seruorum instar ad terrorem; id enim indicat, *Spiritus seruitutis.* Nam ipsi per timorem, qui in manus illorum positus erat, cogebantur facere quod bonum honestumque erat; Nos verò, vt filij, propter spem in Cœlis repositam, quæ decet & recta sunt, persequimur. Quocirca ad seruos illos ex æquo omnes in timore vitam agentes, nomine tenus & honore, filiorum adoptionem pertinet; ad nos vero reuera applicatur, nostraque est ipsa opere. OECUMENII. Perinde ac omnia apud eos typus erant, nostrorum (quæ nobis per Christum obtigerunt) bonorum; sic & filiorum adoptionem arbitramur pari ratione figuram fuisse. *Spiritus seruitutis rursus ad timorem.* Spiritum seruitutis, spiritualem legem vocat; Non enim acceperunt spiritum vniuersim Iudæi. *Sed accepistis spiritum adoptionis filiorum* Næ consequens erat dicere, *Spiritus libertatis!* attamen quod potiùs est, protulit & accepit. *In quo clamamus, Abba pater:* dicimus enim; *Pater noster, qui es in Cœlis.* Posuit autem Hebræam dictionem vt ostenderet genuinum Patrem & verum per omnia. *Ipse Spiritus testimonium dicit spiritui nostro quòd simus filij Dei.* Quia Iudæi, Patrem vocabant Deum; vult iam demonstrare hoc ipsis non fuisse permissum, nobis autem reuera isthuc datum esse; atque hoc perspicuum fieri ex testificante Spiritu. Ipse itaque Spiritus; hoc est, ipse Paraclctus simul testimonium perhibet spiritui nostro; id

Exod. 4. Psal. 81.

Adoptionis nostræ & Iudæorum differentiam.

Causa lege

Math. 6. Luc. 11.

est; comunicato nobis ab ipso, dono. Nō enim solus charismatis donūe huiusmodi vox est; verum etiā donātis Spiritus. Atqui in hoc loco, Spiritus testatur; non nihil est controuersæ. Si autem filij & heredes: Augēt dignitatem, quum inquit; Si filij & heredes. *Heredes quidem Dei.* Viden' quod alia sit nostra adoptio, quā Iudæorum? Nos enim heredes sumus; ceteri autem, non item. Nam de iis; *Malos* (inquit) *malē perdet, & vineam illorum aliis agricolis elocabit;* & rursus; *Multi* (inquit) *venient & recumbent cum Abraham, filij autem reiciantur, Cohæredes autem Christi.* Iterū amplificat dignitatem Christianorum; nōque Domino Christo vicinos ac propinquos statuere contendit. *Siquidem compatimur, ut simul glorificemur.* Ne scigniores reddamur, quum vniuersum gratiæ esse cogitabimus; exigit etiā a nobis quæ nostra sunt: (inquit) *tristium consortes erimus; bonorum quoque participes erimus. Arbitror autem non esse dignas afflictiones Præsentis temporis.* Opportunitatem & occasionem ad afflictionem, per præsens tempus innuit. *Ad futuram:* Deinceps ostendit, totum propemodū esse gratiæ, eō quod Deus vincat compensationibus beneficiis que nos; ac quod non possimus dignū aliquid futurā permutatione hic vel pati, vel cōtribuere, vel adferre. *Quæ in nobis reuelabitur, gloriam, pulchrè dixit; Quæ reuelabitur; nam hodiè que est; ceterū occultata est. Expectatio enim creaturæ.* Αποραξια *vehemens auidaque expectatio est.* Quod porrō ait, est huiusmodi: Ipsa creatura auidè expectat futuram nostram gloriam. Quam ob causam? In corruptibilis creata, ob mortalium & peccata corruptibilis facta est; quando quidem & nos ex incorruptilibus, corruptibiles facti sumus. Vult igitur creatio & creatura, ut homines immortalitatem accipiant (id quod in Resurrectione est futurum) vt & ipsa propriam incorruptibilitatem accipiat. Homine enim, propter quem creatio facta est corruptibilis, incorruptibilitatem recipiēte; & ipsa simul propriam induet, nunquā interituram sanè naturam. Atqui totum istuc profopopœia est, vt bonorum excellentiam in apricum proferat: & vt demonstrat, vos multo magis debere, huiusmodi sempiternam naturam adeoque incorruptibilitatem assequi conari, quā illa creationem insensibilemque creaturam. Nec enim existimabis, inanimatam & sensu vacantem creaturam, talia vel expectare vel percipere. Aliter. Αποραξια, *διον τεταμὲν ἐστὶν ἀποραξια,* hoc est, Apocaradocia est veluti intensa expectatio. Excitans itaque auditorem & attollens erigēsq; a creatura, grandem reddit sermonem suum Apostolus contemptum præsentium constituens cupiditatemque futurorum: atque vt futurorum bonorum excellentiam exhibeat, ac desiderium ostendat quo cupiant liberari a quibus detinentur malis; infert, etiam creationem valdè expetere præstolarique bona. *Ingemiscit,* inquit, *creatura:* non quia gemitum cuiuspiam quod a terra moueatur, audiuerit, hoc dicit; verum vt ob oculos poneret cupiditatem quā expetit creatura, a malis quibus est obnoxia, liberari, reuelationem filiorum Dei manet. Reuelationem; hoc est, Mundi finem, quando demonstraturus est deus quānam sint filij Dei, quāue filij Satanæ. Vanitati

Alia est quam Iudæorum nostra ad optio. Mat. 21.

March. 8.

Gratiæ nō est tota nostra factus.

enim subiecta est: id est? corruptibilis facta est sed non planè condemnata est; reuertetur enim ad incorruptibilitatem denuo, non volens, sed propter eum qui subiecit. Christi potentia hoc opus est, vt vel inuitam subiecerit creaturam, eam in spe: Sperat, inquit, ipsa liberationem; in spe igitur liberationis subiecta est. Deinceps verò seipsum interpretatur, quomodo in spe sit subdita: *Nā & ipsa creatura liberabitur* (inquit) *a seruitute corruptionis ad libertatem gloriæ filiorum Dei.* Ad libertatem; veluti dicat, ob libertatem gloriæ; hoc est, nostri causa, creatura erit incorruptibilis. Perinde namque vt propter nos facta est obnoxia corruptioni; sic rursus propter nos erit confors incorruptibilitatis. Vel, *ad libertatem;* significat quod æquè ac nos a corruptione liberabitur, ex corruptibili incorruptibilis futura. *Novimus enim, quod omnis creatura simul nobiscum ingemiscit.* Ingemiscit creatura, cupiens in posterum deponere corruptionē. Quod si hæc, creatura desiderat; quantò potius nos isthuc velle debemus, nec terrenis adeo hic inhiare rebus? quippè, verbo Dei honorati sumus, filiorumque ad optionem præstolamur! *Et parturit ad usque nunc.* Quia primitias Spiritus habemus, nōque ipsi ingemiscimus; propterea præpositio, οὐν; id est, simul, adiecta est: *οὐν τὴν ἀρετὴν,* hoc est, simul ingemiscit. Rubore autem suffundit auditorem, quum hoc dicit: *Ne sis,* inquit, inferior creatura; aduenturūque Christum lubens expectes. *Non solum autem, verum etiam nos ipsi primitias Spiritus habentes.* Et nos ipsi in nobis ipsis gemimus. Non modò creatura (inquit) ingemiscit; verum etiam nos qui primitias quasdam exiguas ac veluti gustum quendam Spiritus accepimus; eō peruenire festinamus conamurque. Nam si primitiæ, adeoque principium Spiritus tale est vt faciant mirifica ex umbra; quid finis & consummatio Spiritus efficiet? *filiorum adoptionem?* Ne quis obiiciat: Dixisti nos Deos esse; quam ergo aliam adoptionem expectamus? subdit; Liberationem corporis; hoc est, incorruptibilitatem: tum enim stabilis erit adoptio, effectusque eius eueniant; Nunc enim neque gloria est conspicua. Expectamus etiam vt liberemur a casu & ruina in peccatum, ad quod per damnatam vitam propellimur. *expectantes redemptionem corporis nostri.* Tum enim adoptionis euenta & effectus apparebunt. Porrò ne videatur præsentia criminari, hæreticisque non nihil ansæ dare; non præsentia sed futura quæ expectantur, dixit bona, quæ sunt meliora; ipsam nimirum filiorum adoptionem. *Spe enim seruati sumus;* *Spes verò quæ videtur, non est?* *Quod enim videt quisquam, qui adhuc sperat?* *Si autem quod non videmus, speramus;* *per patientiam expectamus.* Spe enim. Perinde ac si dicat; omnia a Deo accipientes fide ipsi attulimus, cuius magna pars est spes futurorum bonorum: Ne igitur quære, cuncta tibi hic adesse bona, sed nonnulla etiam spei reconde. Si enim cuncta esse tibi præstō vis, nondum porrò speras. Etenim spes quæ videtur, non est spes; Si autem quæ non videmus, speramus; per patientiam autem quem illorum expectationem, Patientia autē est maxima virtutis pars. Nemini non item perspicuum est, quod spes & fidem patientiam generet. *Simulter & spiritus opitulatur infirmitatibus nostris:* *Nec existimes,*

Patientia est maxima pars virtutis.

existimes, inquit, defatigari te expectando; Spiritus enim non finet te defatigari, verum hac in re te adiuuabit: Sumus enim infirmi, nec patientes satis esse possumus, citrà Spiritus Paracleti auxilium. Nam si conaris bonum operari quantum in te est, Spiritus pariter tui curam geret: si verò negligis, tu simul negligēris. *Nam quid oremus, & quatenus oportet.* Ecquid dicam, inquit, quod ad patiētiā exhibitionem dexteriorem, Spiritus indigeamus auxilio, vt in re difficili? Quis enim hoc inficiari queat; quum & in iis quæ facilia videntur (vt in oratione) eius ope carere non possumus? Admodum enim inutilia nonnunquam citrà Spiritus Paracleti gubernationē petere-mus. *Ignoramus.* Seipsum immiscet, ne infensum se reddat, neve grauis videatur. *Verum Spiritus ipse intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Olim plerique varia charismata accipiebant; nempè Prophetiarū, interpretationum, linguarum; quæ omnia, Spiritū vocabant: Nonnulli etiam orationis donum accipiebāt; quum enim ignoraret vulgus quæ sint commoda, sæpe inutilia petebat. Acceperūt itaque charismata quidem orationis, vt adeo pro populo ad Dominum preces funderent; quod & ipsum, Spiritus dicebatur. Dicit igitur, quod donum & gratia orationis, apud Deum pro nobis intercedit vehementissimis gemitibus. Hoc verò ait, commendare atque monstrare nobis volēs, ignorare nos qui orandum sit. Nam si hoc non esset, quid erat necessū quosdam accipere, pro populo interpellādi & orandi donū? *Qui scrutatur corda, charisma nouit.* Ipse (inquit) Paracletus, corda spiritalium hominum scrutans; qui gratiam videlicet atque orandi susceperunt spiritum. *quisnam sit affectus spiritus;* spiritalium videlicet hominum, qui commemoratum orationis cum spiritum tum donum acceperunt. *Quoniam secundum Deum intercedit.* Nouit (inquit) Paracletus quod secundum Deum intercedit, non secundum noxiam quandam cupiditatem. *Secundum Deum;* id est, voluntatem Dei, *pro sanctis.* PHOTINI. Qui per orationem sanctificantur. Vel quia pro puris Deoque placentibus operibus petitiones faciat; vel pro hominibus sanctificationem desiderantibus. *Novimus autem, quod diligentibus Deum.* Sic, inquit, in ignorantia precum a Spiritu iuuamur, & vt mala in bona nobis permutet. Porrò totus hic locus ad eos qui in periculis sunt constituti pertinet; eruditque eos, ne quæ sibi videantur commoda seligant: Nec dixit, quod non accedat quicquam periculi. Ceterum; ad bonum cooperantur; hoc est, quod ipsis periculis vtatur ad bonorum; insidias & calamitates sustinentium, probationem. *omnia cooperantur ad bonum.* Omnia, etiam mala; nam & hæc Deus conuertit ad bonum, ad explorationem enim patientium conuertuntur. Magnum autem est, quod in bonum permutentur, vt adeo ne accedant quidem mala vel adorianentur electos. *iis qui secundum propositum.* Quia minimè probabile videbatur, quod mala in bonum conuerterentur, Dei vocatione adiecta confirmauit, quod dixerat: Non enim quibuslibet id contingit, ceterum a Deo tantummodò vocatis. Deinde ne existimetur Deus partem solummodò mortaliū vocasse, subiicit; *iis qui secundum propositum vocati sunt.* ostendens omnes quidem vocatos esse, verum eos dumtaxat obedisse adiutōsq; a Deo esse,

Spiritus, pro dono Spiritus.

qui secundum propositum ac prædestinationem sint vocati. *Quoniam quos præsciuit:* repete; secundum propositum vel prædestinationem vocatos. *Prædestinuit etiam conformes fieri imagini filij sui, vt esset ipse primogenitus.* Perspicuum est, quod Filius Dei secundum naturam humanitatis sanctus est & peccato vacat; id, & credentes facti sunt secundum gratiam. *Conformes autem vocat,* qui sint haud imparis cum eo formæ; imaginem verò Filij, dispensationem nominat, & corpus inde suum. Nam secundum carnem & dispensationem sumus conformes ipsi nos homines, adeoque fratres ipsius; secundum verò Deitatem, vnigenitus Filius Patris sui æterni est imago. CYRILLI. Qualisnam hic imago Dei intelligatur, declarabit ipse, quum dicit; *Quemadmodum enim tulimus imaginem Terrestris, sic & imaginem Supercelestis feremus;* hoc est, vitam in sanctificatione, ac irreprehensibilem ad quemque Proximum conuersationem. Quemadmodum enim imaginem terrestris; Id est Adami, dicimus esse vitam in inobediētia & peccato; haud dissimilem ad modum, imaginem Supercelestis; hoc est Christi; sanctificationē, iustitiam & obedientiam adseueramus. *Inter multos fratres.* Per omnia, cognationem nostram quæ nobis cum Christo est, significare vult, per cognationem quæ est in dispensatione carnis suæ. *Quos autem prædestinavit, eos & vocauit: & quos vocauit, hos etiam iustificauit.* Vbi que; qui secundum propositum vocati sunt; subaudi. Nam absurdum colligitur, * si Deus in quosdam beneficium contulit, in quosdam verò non contulit: sin, *secundum propositum,* subaudiatur; ipsorum virtutem statuit, Deumque a personarum respectu liberum facit. *quos autem iustificauit;* per lauacrum regenerationis; *hos & glorificauit,* per charismata & filiorum adoptionem. *Quid igitur ad hæc dicemus?* Perinde ac dicat: *Quum ista sic habeant;* nemo deinceps de tentationibus quibus hic expositi sumus, conqueratur. *Quid enim adducere poteris aduersus tantam Dei bonitatem? si Deus pro nobis, quis contra nos?* Vt ne dicant: quoniam Reges nobis aduersantur, & populi ac duces (omnes enim dolum necrebant Fidelibus) ait; Potest Deus, hostium nostrorum technas, occasionem facere coronarum. Nemo igitur contra nos. *Qui proprio filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quomodo nos Deus perdet, qui nedum conformes nos Filio suo fecit, sed & iustificauit & glorificauit? Nec id tantum fecit, sed & Filium suum dedit pro nobis omnibus peccatoribus, publicanis & fornicatoribus. *Quomodo non etiam vnā cum ipso nobis omnia donabit?* Si Filium in mortem dedit; quid est quod de aliis ambigamus? Nam qui maius dat; minus etiam dabit. *Quis igitur accusabit Electos Dei?* Plerique impij accusabant pios atque credentes; ait ergo: Ecquis iam poterit accusare Electos Dei, vel de iis quicquam conqueri? Animaduerte autem quod non dixerit, seruos Dei aut Fideles; sed, *electos;* dignitatem illorum amplificans. *Deus qui iustificat?* Non dixit, qui remittit peccata; sed quod maius est; *qui iustificat.* *Quis condemnat?* Si enim Deus proprio calculo quempiam iustificat, quis est qui condemnet? *Quid verò efficit is, qui condemnat?* Cōdemnandi autem verbo, veluti de peccato vtitur. *Christus qui mortuus est, immò*

Christus vt homo; natura sanctus.

1. Cor. 15. f

Adami vt usque imago, quid sit

* NAM AB SVRDVM COLLIGITVR: HANC (vt Pelagianam) opinionē retractauit D. Augustinus, Rctract. li. lib. cap. 25 Ceterum, an præsciētia merito iū sit causa prædestinationis, pete ex Xistii Senensis Bibliothecæ lib. 6, Annotacione 25, in qua Theoduli hunc locū tractū nō prætermisit.

resurrexit? Per interrogationē ipsū cōceptū perficit, tanquā sint irrefragabilia. Ecquis est (inquit) qui cōdēnet; Spiritu simul excipiente adiuuantēq; imbecillitatē nostrā. Patre autē iustificante, Filio verò pro nobis mortuo? porro quos ipsa Trinitas iustificauit, quis cōdēnet? **O E C V M E N I I.** Poteris etiā sic intelligere, veluti ad ea quæ in præsentiā dicta sint, respōdeatur. Si spiritus (inquit) nos adiuuat, si excipit, si Pater iustificauit; quis est qui cōdēnare possit? relinquitur itaq; Filius. At Filius (inquit) potest cōdēnare? At qui vsq; adeo diligit, vt & mortem pro nobis elegerit; quūque sit in gloria Patris, & in propria sit reuerūs gloriā, non destiterit à dilectione erga nos, verūm apud Patrem pro nobis intercedat. Consolationem autem & intercessionem sic intellige, quod per incarnationem quā homo factus est, pro nobis ad Patrem interpellet. *ad dexteram Dei, qui & intercedit pro nobis.* Ne per intercessionem, diminutionem quādam intelligas: primum parem adeoque æquam dignitatem posuit, nimirum quod sit ad dexteram Patris; deinde adiicit, *Intercedit;* mōstrare volens ignitam ipsius dilectionem erga nos, non quod ipse per sese non possit seruare credentes. **O E C V M E N I I.** Cū humanū more dictū est; quoniā Pōtifex erat. *Quis nos separabit à dilectione Dei?* Nemo, inquit, nos separabit, postquā tanta nos dilectione Deus & prouidentia profecutus est ac dignatus. *Adflictio-ne, an angustia, an persecutio, aut fames, aut nuditas, aut periculum, aut gladius?* Non dixit; pecuniæ, gloria, & quæcunque homini speciosa videntur; sed ea quæ humanam etiam naturam cogere solent: porro *ἀλγῶν;* id est, adflictionis nomine, multa significatur; carceres, vincula, cathenæ, proscriptiones, idq; genus cætera. *Sicut scriptum est.* Pudefacere eos volēs adduxit Testimoniū. Si enim qui in veteri Testamēto erant, vitam contemnebant, quibus tamen terrestria præmia promittebantur; quanto magis nos debemus, vt regnum cælorum obtineamus, adflictione ac labore quandam Deo permutationem? *Quoniam propter te occidimur.* Testimonio, sermoni suo fidem facit. *totum diem.* Dic enim propemodum occidi solent homines. *reputati sumus tanquā pecudes mactationi destinatae.* Omnibus, inquit, ad iniuriam expositi sumus; nos Apostoli videlicet, tanquā nos oporteat primum mactari; cui sanē rei nihil cōtradimus. *Verūm in his omnibus egregie vincimus, qui dilexit nos.* Auditorem erigit, vt ne succumbat animūmve despondeat audiens adflictionem & persecutionem idque genus reliqua; Omnium, inquit, dominamur per gratiam Christi: Nec dixit simpliciter; *Vincimus;* sed enim, *ὁ πρῶτος ὠμῆν;* hoc est, superuincimus, excellenter vincimus; hoc est, per eos qui nobis insidiantur, coronamur. Insidiatores enim & aduersarij nostri, sunt nobis coronarum suppeditatores, si modò patiēter iniuriam propter Christum feramus. *Persuasus enim sum, quod neque vita, neque mors, neque Angeli, neque Potestates, neque instantia, neque futura, neque altitudo.* Quia suprà, præsentiā dixit; nūc futura cōmemorat. Neque futura (inquit) mors, neq; futura vita, neque Angelus, neque Potestates, poterunt me separare à dilectione Dei, quæ mihi per Christum donata est. Nam omnia, mihi, præ illa charitate sunt exigua. Quum omnē deinde creaturā enumerasset visibilem & spiritalē; adiicit: *Neque alia quedam crea-*

tura: Hoc est; si alia quædā præter eam quæ est, subsisteret; neque ipsa mihi quicquam esse videtur ad charitatē Dei. Postquā verò & Angelorū & Potestatum mentionem fecit; ne existimes, Angelos quospiam aut potestates à Christo auertere velle; absit: enimverò vehemens desiderium significare quærens, & ardorem erga Deum, ad hos sermones peruēnit. *Neque profunditas; neque vlla alia creatura poterit nos separare à dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu, Domino nostro.* **T H E O D O R I T I.** Profunditatē, vt opinor, Gehēnam appellat: altitudinē autem, regnum, præterea æternam vitam, & æternam mortem. Aliiter: Id est, neque valde celebria, neque apprime incelebria nos separabunt à dilectione Dei. Quod autem dicit, est eiusmodi: Etiam si alia tanta creatura esset, quanta est visibilis & inuisibilis, nihil quicquā tamen ab ea me charitate diuelleret.

CAPVT IX.

Veritatē dico in Christo, non mentior, simul Testimonium mihi dicente conscientia mea, in spiritu sancto, quoniā tristitia mihi magna est, & incessibilis dolor cordi meo. Suprà, primū meminit charitatis Dei, vt ne videatur verba dare, si de propria dilectione loquatur: nihil enim mirū, si amatus redamet. Quippiā ardui porro dicturus est, eā ob rē prestuit sibi iter, vt verus esse crederetur. Vide autē: *Veritatem* (inquit) dico in Christo, non mentior, conscientiaque mihi ad hoc testis est in spiritu sancto: *Optarim enim ipse ego anathema esse à Christo.* Obserua epithasin, hoc est, intentionem. Non dixit, velim, sed, *optarim.* Videtur velle pro fratribus abalienari à Christo, adeoque cognatis suis: hæc enim anathematis vis est. Attamen exactè rimanti hæc apparebit eū ob Christi dilectionem hæc dixisse. Quānam ratione? Quia enim videbat Deum à Iudæis vituperari, hunc admodum: Nos (inquiunt) qui Legem & Promissionem accepimus, & qui maiores fumus ipsius Christi, ad quos pertinebat adoptio filiorum, eiecti sumus: Subierunt autem in nostri locum, homines recens ab aris & focis egressi. Quum igitur hæc dicturos nōrat, & ne esset occasio blasphemie cōtra Deū: cupiit Iudæos etiam respicere, at que adeo anathema pro iis fieri: quod sanē indicium est ingentis dilectionis, quā ergā Christum accensus est. Quem enim nulla creatura separare potuit à Christo: quomodo charitas erga eū cognatos tum fratres, segregaret? Ne itaque dicerent, excidit promissio Dei, irritaque facta est promissio, & ad opus non peruenit aut exitum, adiicit verbum: *Optarim,* inquit, *anathema fieri,* id est, cuperem à gloria Christi segregari, vt Dominus ille meus Christus nō vituperaretur: propterea quod audiret nōnullos tali Christū maledicentiā petere: Res ipsæ factæ sunt irritæ & vmbra instar, Nam aliis promisit, aliis verò prestetit. Exciderunt itaque è regno tales. Lubens autem nihil nō periculorum sustinuissem, ne ita obloquerentur & malè sentirent de eo qui est desiderabilis præ filiis hominum. Præceptor porro cunctarum gentium hæc dicit, qui innumeras expectabat coronas, qui omnium dilectionem & salutem suæ ipsius antepōnit, *Pro fratribus meis, qui mihi cognati sunt secundum carnem.* Propter Christi dilectionem, hoc dixit: voluit enim

Gal. 43. d.

Vis Antheam.

enim ipsū ab omnibus glorificari: Cæterum, donū ita publicare noluit, vt non sanguine ad sese pertinētes quoque contingeret. Donum namque, quoadē ardēter Christum amat, cognatos etiam amore completi facit; *qui sunt Israhelitæ, quorum filiorum est adoptio, & cultura, & promissiones, quorum sunt patres, & ex quibus est Christus secundum carnem; qui est super omnia Deus.* Ostendit, Deum nihil prætermisisse quod faceret ad Iudæorum beneficentiam: Ipsi namq; propria tum imprudētiā, tum stultitiā ab omnibus istis bonis exciderunt; atque ob eam causam recēset dona Dei. *benedictus in secula, Amen.* **D.** Apostolus pro omnibus gratiam retulit. Et si enim, inquit, aduersus ipsū blasphemū sunt Iudæi; Ego tamē (vt is qui arcana nōrit, eiusque prouidentiam compertam habeat) scio quod prædicari laudarique, quippe qui Deus existat, sit dignissimus. *Non quod iam veluti exciderit sermo Dei.* En anathema quæro fieri, vt Iudæi Christo accedāt, & vt ne videatur Deus in suis promissionibus minūs esse verax. Attamē si penitus rē fuerimus contemplati, neque nunc excidit sermo, aut promissio Dei facta est irrita. Hæc enim dixi, inquit, nō quod sermo Dei cassus factus sit; verūm vt dilectionem ipsi meam ostenderem. Deinceps etiā monstrat, quomodo sermo Dei, & promissio Abrahamo facta, non sit irrita facta nec exciderit. Qualis nam? quæ pollicetur semen eius futurum astris simile: Semen autem secundum promissionem, est eorum. Sūntne ij qui non exciderunt à diuina promissione. *Non enim omnes qui sunt ex Israel, illi sunt Israel: nec, quia sunt semen Abraham, omnes propterea filij; verum in Isaac vocabitur tibi semen, hoc est.* Et quomodo non excidit verbum Dei? Quoniam, inquit; non omnes qui ex Israhel sunt, Israhelitæ sunt; hoc est, Abrahami: deinde seipsum declarat; Non enim si qui sunt filij Abrahami secundū carnem, propterea sunt filij promissionis, quibus promissio data est. Verūm quales nam sunt filij Abrahami? Audi, inquit, Scripturam. Obserua autem quod non dixerit ex Iacob; verūm ex Israhel; virtutis manifestationem ac notitiam Israhelī attribuens, supernūque ac cœleste donum. *non filij carnis.* Deinde interpretatur adductam Scripturam; quid sit, *In Isaac vocabitur tibi semen:* Quoniam, inquit, qui ex promissione sunt, filij sunt. Nō dixit autem, Abrahami, sed Dei; ostendens neque Isaac simpliciter esse filium Abrahami, indicando quod filiorum adoptionem habentes, ij sunt iuxta promissionem, filij Abrahami, *Hi sunt filij Dei.* Hæc enim ratione & Idumæi (quandoquidem & ipsi sunt de semine Abrahami quantum ad carnem attinet) debebant esse filij Dei, sed non sunt; nam secundum carnem sunt semen Abrahami. Nos verò sumus filij Abrahami, qui sumus eiusdem cum eo fidei; filij autē Dei, per lauacrū regenerationis. *sed filij promissionis reputantur in semen.* Quotquot secundum Isaac nati fuerint; hi sunt. & semen Abrahami & filij Dei: Nam Isaac nō est natus, lege naturæ, cæterum virtute promissionis. Igitur qui sic nati sunt, filij sunt Abrahami: Hanc verò ad rationem nos nascimur per baptisma. Quinetiam & verbis, nos promissionis filij efficimur. Verbis quidem, quod per nomen Patris & Filij & Spiritūs sancti, in baptisinate fiat submersio & intinctio; promissione verò, quatenus Prophetæ ante multa tempora baptisma nun-

Geh. 12.

Gen. 21. b. 12.

ciarunt; vt, *Lauamini mundi estote. Promissionis enim sermo ille; secundum tempus isthuc veniam, eritque Sarra filius. Non solum autem, sed & Rebecca, ex vno semen habens patre nostro.* Quid mirū est, quod Iudæi Credentes, in semen Abrahami reputantur; Infideles autē; nō item? Nam id & in veteribus deprehendes: Isaac namque solus pro semine censetur, quum tamen & alij ex Chettura nascerentur. Non solum autē hoc, inquit; verumetiam Rebecca simulac ex vno Isaac semen haberet, duōsque genuisset; nō habuit tamē ambos placentes Deo, neque reputatos in semen Abrahami. Pari ratione, Iudæi; alij quidem Fideles semen Abrahami sunt, & seruantur æternū; alij verò Infideles, & pereunt. *Isaaco;* ex quo non habuit duos placentes Deo; Ambigentibus dubia diluit. Quid mirum, inquit, Iudæorum quosdam seruatos esse; quosdam verò non item; quum & in Patriarchis isthuc acciderit? *cum nondū nati essent, neque quicquam vel mali vel boni egissent, Esau & Iacob. vt propositū Dei maneat secundum electionem; Electio secundū præscientiam ac prædestinationem. Non ex operibus, sed ex vocante:* Quum enim nondum quicquā egisset Iacob, vocauit eum dilectum; *Iacob* (inquiens) *dilexi, Esau autem odio habui. Dictum est fœmine; Quoniam maior seruiet minori, sicut scriptum, Iacob dilexi, Esau sum odio profecutus.* Dicitur est matri priusquam pareret; Maior seruiet minori. *Quid igitur dicemus? Nunquid iniustitia est apud Deum? absit: Ad Moysen enim dicit. Quid igitur? Num iniustus est Deus? Nequaquam. Audi itaque reliqua deinceps. Virtus quidem & vitium isthic discernebant, hic vetō vnum erat vniuersorum Iudæorum peccatum, quod Vitulum scilicet cōfārant; & interrim tamen alij quidem sunt puniti, alij verò seruati. Miserebor enim, inquit, cuiuscunque misertus fuero. Non enim tuum est, o Moyses, nouisse quānam clementiā digni sint; verūm isthuc mihi permitte. Homines quidem post natiuitatem fortassē quicquam animaduertunt; cæterum Deus priusquam quisquam nascatur, nouit quid sit in homine. Porro Esau, cū impius odio est habitus. Quid verò dicemus de Iudæis in Deserto? Nonne omnes vitulum finxerunt? Quomodo igitur dictum est; *Miserebor, cuius misertus sum?* Nam iniustitia apud Deum nulla est. Interim tamen, quum in vniuersum omnes fudissent Vitulū: Miserebor, inquit, cuius misereri voluero. Atqui oculis Deus irrepit in corda Mortalium; neque hominum more iudicat: Proinde neque hodiē in Iudæis iniustus est Deus. Quotquot enim digni sunt, seruantur; credunt enim: Et quotquot non sunt digni, pereunt; non enim credunt. *Miserebor, cuius miserebor, & miserebor quem miserari voluero.* Perinde quasi dicat; Ego noui quānam digni sint salute, & quotquot indigni. Quod si Moses ignorauit arcanum hac in re diuini consilij; quanto magis rerum & euentuum causæ nobis clam erunt? *Non est igitur volentis neque currentis, sed miserentis Dei.* Operæ precium quidē esse velle & currere, adeoque quemlibet pro sua virili agere, attamen citra voluntatem Dei, neque volens neque currentis, quippiam eximij perficiet. *Ait enim scriptura Pharaoni.* Videbatūf ipsi obici, cur reiectus esset Iudaismus apud Deum, & introducta fides: Volens igitur erudire nos ne petamus causas eorum quæ ait Deus, sed vt omnia potius bona censeamus quæcunque agit,*

Il. d. 16.

Malachi. 1. & 2. Gen. 25.

Exo. 33. 4. 15.

Deut. 9. Exo. 32. f. 28.

Exo. 9. c. 16.

etiam si nos ignoremus; multa adducit, quibus infinitam adeoque inscrutabilem iudiciorum Dei naturam nobis commendet. Huius itaque dilutionem infra subdit: *In hoc ipsum Excitavi te ut demonstrarem in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in uniuersa terra.* Pharaon ex propria malitia passus est, quæ passus est, etenim Deus eum seruare volebat; hinc & longanimis erat, locum ei poenitentiae relinquens. **OECUMENII.** Potentia Dei est longanimitas, adeoque maxima potentia. Quis enim non obstupesceret, si Deus sit longanimis? Ait itaque: In hoc regnare permisi, ut demonstraretur quam sim longanimis. *Proinde cuius uult, miseretur, quem autem uult, indurat.* Qui dignus est misericordia, eius miseretur; qui uero durus est & inobediens, durum & incredulum esse concedit. Non enim iudicij praesens tempus est; ceterum, morum, liberæque potestatis. Indurat igitur, pro, durum esse permittit, intelliges. **GREGORII NAZIANZENI.** Quod Aegyptius tyrannus à Deo induratus est, non sic accipiendum est quasi Deus diuinæ suæ uoluntati pugnantiam & renitum, meti Tyranni impresserit: uerum, quod uoluntas, adeoque propensio ad malitiam, non acceperit uerbum, molliens istum (quo Dei sententiæ aduersabatur) renitum. **D. BASILII.** Indurauit Deus Pharaonem longanimitate, poenæque dilatione, eius ita malitiam intendens, ut ad extremum usque finem nequitia eius aucta, diuinum aduersus eum iudicium iustum appareret. *Dices igitur mihi: Quid adhuc queritur? uoluntati eius quis resistet? At qui homo; tu qui es, qui ex aduerso respondeas Deo?* Veluti ex consecutione dicens: Quid igitur reliquum est aduersum nos? Deinde obstruit omnes qui uolunt nouisse quæ facit Deus, eorumque scire causas. Pro iis quæ discis, gratus esto: ob ea uero quæ ignoras, ne sis ægro animo; compertum habes, quod omnia haud citra rationem eueniant, etiam si huiusmodi rationes te lateant. Pulchrum autem est quod ait; *Tu quis es? Es ne particeps dominatus eius? Es ne iudex ipsius? Nunquid dicit figmentum, ei qui se finxit: Cur me sic fecisti?* Non ut libertatem tollat uoluntatis, hæc dicit: Minimè; uerum ut ostendat omnibus modis nos oportere obtemperare Deo, etiam si ignoremus causas rerum, euentuumque. Itaque in postulatione causarum à Deo, cur ita fiant vel non fiant; conuenit persuasum esse, nihil differre hominem à luto. *At non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa fingere.* Habet, inquit, potestatem Deus excitans mortuos: alios quidem ad gloriam, alios uero ad ignominiam excitare, iuxta formulam uitæ quam quisque pro sese hic transegit. Hæc D. Methodius, in Concione de Resurrectione. *Aliud quidem uas ad honorem, aliud uero ad ignominiam?* Ad dispensationum potestatem hic accipitur figulus? Nō, quia alios quidem bonos, alios nō tales Deus condidit: Absit; uerum omnia Dei bona ex æquo sunt omnibus communia. Quia uero ad omnes, huiusmodi bona Dei peruenerunt; omnes uoluit probare. Verū Apostolus hæc de potestate Dei ait; quæ, quæ sibi placet, agit. Omnia, inquit, pulchrè & probè decenterque facit; etiam si nos non intelligamus, rationemque ignoremus. Nam perinde ac figulus quod ipsi uisum fuerit, parat; neque quicquam contradicit ei lutum, curiosè seiscitatur: hanc ad rationem, neque; tu (inquit) curiosus esto. Num si ignores rerum harum causas quas

te Deus latere uoluit; egrederes? At qui ignoratia tibi omnino cōducit, si modo spiritu Dei imbutus es. *Si autem Deus uoles ostendere iram, ac manifestare potentiam suam.* Longanimitatem uoluit cōmonstrare; Verum simulac ad dementiam, longanimitate eius abusi sunt, iram illis deinceps habuit. **OECUMENII.** Nūquid igitur iræ affectu Deus apprehensus est? haud quamquam: Enim uero, quia talia egit qualia nos indignantes facimus; iram, huiusmodi rem, ex nobis cognito appellauit. *Tulit in multa longanimitate.* Hoc est; omnino longanimis fuit, ad resipiscentiam ducens. Ut uero non peruenit ad resipiscentiam morisque sobrios; afficit ita delinquentem poenā. *Vasa iræ, parata ad interitum.* Vas iræ erat Pharaon; id est, homo. Dei iram accendens, uel Dei iram ad sese attrahens: neque hoc solum, uerum ad interitum iuxta destinatus, ac planè in hoc constitutus ut periret, atque id non à Deo, ceterum à propria malitia. *Et ut manifestaret diuitias gloriae suæ super uasa.* Quid (inquit) condēnas, quod Deus citra rationem tibi uidetur agere? Per subdistinctionem istuc legendum est, uel quod iam dixit, subaudiendum. *miseri cordiæ.* Quemadmodum ad uasa iræ tulit iram, quum diu fuisset longanimis ac patiens: sic ad uasa misericordiæ; hoc est, ad eos qui digni per eum misericordia sua reputati essent, attulit humanitatem & clementiam: hoc enim sub intelligendum: *quæ preparauit ad gloriam, quos & uocauit nos.* Preparauit autem, postquam dignos cognouit, per fidem. Id uero ad gloriam suam pertinet. Unde igitur alij quidem uasa iræ, alij uero uasa misericordiæ: à propria uidelicet deliberatione ac uoluntate. Deus autem apprimè bonus, utriusque bonitatem suam ostendit: Non enim eorum qui seruantur, tantum misertus est: uerum etiā Pharaonis, partem etiam populi sui miseratus est. *Non solum ex Iudæis, uerum etiā ex Gentibus: sicut & in Osea dicit.* Viden quod non unius partis, Deus est Deus? sed enim ex Iudæis & Gentibus, qui per fidem digni sunt salute, seruat. *Vocabo non populum meum, populum meum.* Quia uero non simpliciter dixit: nec ueluti si quisquam asseueret quod Deus ex Gentibus simpliciter beaurit Fideles, uerum quia digni fuerunt salute, subdit, Prophetam qui ante multa retro tempora istuc per cinuerit: Ecce enim Deus, & populum & dilectam Ecclesiam, tum filios quoque ex Gentibus appellat. Quid ita? omnino sanè ob uiam sapiētiam & fidem. *Et non dilectam, dilectam.* Et erit in loco, ubi dicitur est eis: Ex Gētib⁹ Ecclesiam intelligit, quæ ante hac non erat dilecta: nec enim agnoscebat Deum. *Non populus meus uos, illic uocabuntur filij Dei uiuentis.* Gētes enim rursus auerfabatur, ob superstitionem & idololatriam. *Esaias autem clamat super Israël, Si fuerit numerus filiorum Israel, uelut arena maris.* Non remissè loquitur, sed clamat. *reliquiæ seruabuntur.* Non omnes, inquit, sed pars ex ipsis: id enim, *reliquiæ, uolunt.* *Verbum enim consummans & concidens in iustitia.* **OECUMENII.** Cōsummans uel perficiens, indicat quod finem habeant omnes sermones fidei cognitionisque Dei: nec aliud uerbum posthac prædicandum sit præterquā quod diuulgatum est: *Quemadmodum Iudæorum politia & Lex, in præsentē Christianismi statum deciderunt.* Verum in perfectione totius fidei omnisque sermonis, datum est nobis fidei illud mirificum uerbum. Concisus uero & consum-

Israēli Deū quid, sit.

Osea. 1. d. 1. Pet. 1. b.

Osea. 1. d. 1. Sa. 10. c.

Ero. 4. 7. & 14.

Libertas uoluntatis.

D. Metho dij concio de Resurrectione.

matus sermo; est fidei sermo. *Nam uerbum concisum faciet Dominus in terra.* Fidem intelligit: Si enim dixeris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo quod Deus ipsum excitauit ex mortuis; seruaberis. Vides breuitatem? *Ac sicut prædixit Esaias: Nisi Dominus Sabaoth.* Virtutum, Exercituum. *reliquisset nobis semen.* **OECUMENII.** Poteris etiam hoc de Christo accipere, sicut inquit D. Cyrillus. *uelut Sodomam facti essemus, & Gomorrhæ assimilati essemus.* Obserua hic dilutionem; quamobrem Fideles quidem æternum sunt seruati; in Iudaismo uero permanentes, reprobat. *Quid igitur dicemus; quod gentes non persequentes iustitiam, iustitiam acceperunt:* Quæ est rerum permutationis ratio? Et, qui iustitiam cōsecuti sunt? Ii quibus iustitia non erat curæ: qui uero secundum Legem uixerunt & per eam in iustitia sunt instituti, ad eam non peruenerunt. Quid (inquam) causæ est? *Offenderunt,* inquit; Nouum enim est & alienum planè quod (non sectantes) apprehenderint; Iudæi uero sectantes, non apprehēderint. *Iustitiam autem quæ est ex fide.* Illa enim uerè est iustitia; quemadmodum iustitia Legis est fallax & uana. *Israel autem persequens Legem iustitiæ:* Hoc est, Iustitiam quæ est ex Lege. *Ad Legem iustitiæ non peruenit: Quare? Quoniam non ex fide.* Non enim quæ lex postulat, obseruauit. *Sed ueluti ex operibus Legis.* Voluit (inquit) iustificari: quid igitur causæ est, quo minus perueniret ad iustitiam? Quoniam ex Operibus quæsiuit iustificari: Quis autem mortalium ex operibus iustificatur? Inducit autem hic totius loci dilutionem, causamque dictorum omnium reddit. Quæ igitur causa est; Quoniam, inquit, nō ex fide, sed ueluti ex operibus Legis. Hanc enim dicit esse causam interitus eorum, quoniam non fide, sed ueluti ex operibus Legis iustificari uolunt. *Offenderunt enim in Lapidem offensionis, sicut scriptum est Ecce pono in Sion, lapidem offensionis, & petram scandali.* Offenderunt, id est, increduli manserunt. Quomodo autem aliquis offendit? Si aduertit animum ad externam Legem, æquè ac Iudæi faciebant. Offensionis porro lapidem petramque scandali, Christum Dominum appellat, nomine illo, ab iis qui in eum impigerunt eoque offensi sunt imposito. **THEODOR ETI.** Impingere confuerunt, qui, aliò mente sua feruntur, dum ad iter non desigunt oculos, uel inuiti. Hoc patiuntur sanè Iudæi. In superflua enim Legis inhiantes, à uatibus prædictum iam olim Lapidem uidere noluerunt. *Et omnis qui credit in ipsum, non pudeat.* Viden non esse unius duntaxat Patris studiosum Deū? Sed quisquis in eum crediderit, seruabitur æternum. Infidelibus, secus quam natura eius ferat, se ostendit: Infidelibus autem, naturā clementē & benignum se exhibet.

It. 1.

1. Pet. 2.

CAPVT X.

Rates, uoluntas quidem Eudæia, bona uoluntas; id est; uehemēs cupiditas. *cordis mei, & precatio ad Deum pro Israel, est ad salutē.* Iudæos notaturus; beneuolentiā primū cōciliat, ut ne videatur inuidens esse sermo. uerum eius qui increpationis uerba profert; ait itaque: Valde desidero atque precor, ut ipsi seruentur. *Testimonium enim illis exhibeo.* Videtur gratificari Iudæis. Testimoniū illis dico, quod non per hominem sunt dissecti à Christo; sed enim per zelum sanè Dei. Hoc uero per ignorantiam,

agūt; existimantes enim Legem esse bonam, nō adhibēt fidem ei qui potest seruare, Christo. *Zelum Dei habent, uerum non secundum scientiam.* Zelum quidem habent, inquit, sed non ut agnoscant quod uerè bonum est; nempe Christum: si enim talem habuissent zelū, utique ipsum agnouissent, *ignorantes enim.* Verbum est ueniæ; quandoquidem gratia Dei indigeat. *Dei iustitiam.* Iustitiam Dei uocat, fidem in Christum. *Et propriam iustitiam.* Propriam iustitiam, eam quæ est ex Lege, appellat; uel quia nihil porro ualeat, uel quia laboris ac sudoris sit indiga. *Querentes statuere.* Ne Legis quidam igitur iustitiam impleuerunt, quam lex postulat; quærunt enim statuere, proinde non statuerunt; *Iustitiæ Dei non sunt subiecti.* Id est, obedientem non subiecerunt ceruicem. *Finis enim legis Christus.* In libro nono aduersus Iulianum, sic est scriptum: Quoniam finis & ueluti sublatio Legis & impletio, est Christus. Aliter: *finis enim Legis.* Obserua, quidnam astruat. Quoniam lex, inquit, iustum uolebat facere hominem, sed non potuit; nemo enim ipsam impleuerat. Hic igitur finis erat Legis, & propter hunc omnia facta sunt, & festiuitates, & sacrificia. Verum hunc finem Christus perficit, per maiorem in se fidem. Et quia ex Lege iustitiam quandam appellauit; ut ne existimēt quod lex iustificare queat; Christum, finem & adimplentiōem Legis esse ait: Lex namque perfectionem habet per fidem in Christum. Qui igitur Christo credit, Legē implet. *Est ad iustitiam omni credenti.* Ut uerè iustificet legis cōsummator; hoc est, fidelē. *Moyſes enim scribit iustitiā quæ est ex lege.* Legalis iustitiæ, finis qualis quātūsq; sit, mōstrat. *Quoniam.* Nō igitur seruari potest æternum, qui madata Legis non impleuerit. Quum igitur nemo mortalium implerit, iustitia sane per Legem excidit, euanuit, adeoque interiit. *Qui fecerit ea homo, uiuēt in ipsis.* Qui Legem impleuerit, inquit, illis tantum bonis fruitur quæ per Legem annunciata sunt; hoc est, terra fluente lacte & melle. *Quæ uerò ex fide est iustitia.* Quum fecisset mentionē iustitiæ quæ est ex lege; iustitiā item quæ ex fide est meminuit, ostenditque nō ad eō laboriosam aut difficilem esse: Quare hanc nonnulli adsecuti sunt, illā uero nemo. *Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cælum? hoc est Christum deducere; aut, quis descendet in abyſsum? hoc est, Christum à mortuis reducere, sed quid dicit?* Ut ne existimetur fides tranſactū facilis, beneque cōprehensibilis intellectus; idēdemonstrat eam labore etiam indigere, & aduersus obscuras cogitationes habere luctam. Ne dixeris enim, neque in corde tuo; hoc est, ne cogiteris: quidem, sed omnem cogitationem eice foras. *Prope te est uerbum tuū in ore tuo, & in corde tuo, hoc est, uerbu fidei quod predicamus.* Breuis sanè salus est, nihil indigens externis uel operibus uel circumspectionibus; in mente nāque & lingua sita est: ueruntamen solido, forti, prudentique animo opus habet. *Quoniam si confessus fueris in ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo quod Deus ipsum.* Ostendit, quo pacto in corde, ueluti in mente, cogitatione, & lingua, salus sit constituta. *excitauit à mortuis, seruaberis.* Modum explicat, quo aliquis ad fidem perduci queat: Cogita enim potentiam eius qui Christum à mortuis excitauit, sic fiet, ut non sis difficilis ad fidem futurus. *Corde namque creditus ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem.* Corde namque creditus

Christus, iustificat: sin ore quisquam cum suo confiteatur, seruat. Sufficiebat quidem cor ad vtraque, & ad credendum & confitendum, nisi operæ simul esset precium, ore pariter profiteri, siue docere eos qui instituantur in religione Christi; & in Persecutionibus confiteri, & non abnegare ipsum, *Dicit enim scriptura; Omnis qui credit in ipsum, non pudebit.* Testimonium protulit, vt ostenderet non esse in fide differentiam inter Iudæum & non Iudæum. Omnis enim qui credit, æternū beatus erit. *Non enim est distinctio Iudæi & Græci.* Omnibus communem esse gratiā prædicat; & quod supra multis verbis effecit, Iudæorū factum deiicere volens, iam nunc paucis sanè persequitur. Non est, inquit, medium inter Iudæum & Incircūcisum. *Idem enim est Dominus omnium.* Suprà, de Patre dixerat; *Num Iudæorum Deus tantum, non autem & Gentium?* Nūc idem de Filio commemorat, adeo non nouit sacrosancti Ternarij discrimen. *Dives in omnes qui inuocant ipsum.* Christum salutis nostræ apprime appetentem indicat, quippe qui diuitias suas existimat esse, si plures beentur æternū. Istuc autem facit, erudiens eos ne semetipsi desperent. Nam qui diuitias proprias arbitratur, alios seruari; nunquam cunctabitur aut differet illam ipsam salutem. *Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, seruabitur. Si omnis; nihil igitur Gentes ipsas Iudæi excellunt, vel Ioële teste.* Quomodo igitur inuocabunt, in quem non crediderunt? Paulo antè dixit; Quicumque inuocauerit nomen Domini, seruabitur: Quomodo igitur licet eis adsequi Prophetæ verba, hominibus credere non lentibus? Seipfos itaque accusent, vt qui salutem a se excludant suam. *Quomodo verò credent, quem non audierunt?* Per consequens id accidit: Postquam enim sermones eius audire renuerūt, meritò quidem nec crediderunt etiam. *Quomodo audient sine prædicante?* Proinde, inquit cōcionator, conuenit vos tollerare cum verba tum obiurgationes. *Ecqui vero prædicabunt nisi mittantur?* Ob oculos eis ponit, quod nō propria autoritate prædicaturus illis verbum, sese intruserit: cæterum sese à Christo amandatum testatur; dignum sese, fide, hac ratione faciens. *Sicuti scriptum est; Non solum, inquit, quod missus sim; verum etiā quod olim in Propheta sit prædictum, me Apostolum futurum.* Vtriusque ergo rei nomine mihi adhiberi par est, cum ex Apostolatu, tum ex Apostolatus mei prædestinatione. *Quam speciosi pedes.* Pedes eorum celebrati sunt, ob prædicationis rationem. *Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona.* Igitur aliās non licebat credere nisi audiretur & nisi prædicaretur, iamque prædicatum est & crediderunt etiam quidam; perspicuum fit, quod Deus nihil quidem reliquerit quod ad salutem mortalium faceret. Quare qui non crediderunt, de se ipsi conquerantur. *Sed non omnes obediunt Euangelio: Esaias enim ait, Quia D. Paulo obiectū erat: Si à Deo missi estis, cur non omnes ex æquo obtemperarunt Euangelio? subdit, quod antè multum retrò temporis, istuc prædictum sit. Quum enim nos liberi simus, neminem Deus adigere vult, vique pertrahere ad salutem suam. Domine quis credidit auditui nostro? Si offenderis, quod pauci obediunt; offensionem tibi adimat quod prædictum sit non omnes credituros, Fides igitur ex auditu. Quandoquidem Iudæi perpetuò signa inquirebant; occasione accepta ex loco*

Soph. 9. & 10.

Sacrosanctus Ternarius.

Isa. 52. b.

Isa. 53.

Prophético, hortatur eos haud esse necessarium signa inquirere; fides enim ex auditu (vt cernitis) nō ex signis nascitur. *Auditus autem per verbum Dei.* Quū auditum dixisset, infert; *per verbum Dei;* ne vile quippiam existimes auditum vel prædicationem: non enim humana istic verba, verum diuina dicuntur. Fides (inquit) ex auditu est. *Sed dico; Nunquid non audierunt? Atqui in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba ipsorum.* Verum hic obiicit quispiam, inquit; Num quid igitur audiuerunt Iudæi? cui respondet: Vniuersus terrarum Orbis audiuit, perinde ac Propheta testatur; & Iudæi apud quos maximè diuulgatum erat, non potuerunt audire. *Sed dico, an ne Israel cognouit? Primus Moses dicit: Ego prouocabo vos in non gente; in gente autem non intelligente.* Prædicauerunt sanè multi. Est autem verisimile, Israëlitas non agnouisse prædicationis vim. *Ecquomodo istuc contigit? Quoniam, inquit, gētes quibus nihil prædictum erat, agnouerunt: Israël verò nō agnouit, etiam si iam audiuiisset. En ipse namque Legislator ait: Ego prouocabo vos per non gentem. Quum igitur viderent, ex Gentibus nonnullos accedere fidei, deinceps item accessuros, sese autem reiici; par erat, eos causā nouisse, quæ alia dari haud potest quàm quod suapte sponte sint obliti cœlestium, nec non apertissimorum Vaticiniorum. excerbabo vos.* Ad iracundiam prouocabo; hoc est, excitabo vel irritabo. Nam læpenero vīuenit vt qui adhortationi non crediderint, æmulatione persuadeantur; quæ res plurimum sanè roboris habet. *Esaias vero audet, ac dicit: Inuentus sum; In gente nō intelligente. Quid autem est vilius, aut imprudentius aut insipientius; Idolorum cultoribus? is qui me non quærunt, perspicuus factus sum.* Αποδομα: Maluit, inquit, periclitari Esayas, quàm ea non dicere quæ ad reipublicæ ipsorum dispensationem pertinētia Spiritus Sanctus nunciārat. *me non interrogantibus: ex Gentibus videlicet. Viden' quantas agnoscendi Christi habuerint occasiones? Animaduertentes enim, fide probari Gentes; debuerunt & ipsi accendi. Enimvero voluntarij excœcati sunt. Ad Israel autem ait: Tota die expandi manus meas.* Gentium hic prudentiam tollit, quum totum istud Christi mysteriū gratiæ tribuit. Attamen & gentium est; nam quod & inuentum & monstratum Christum non dimiserint, ipsorum est virtutis. *ad populum minimè morigerum. O Iudæorum quanta hæc est accusatio! Vt enim non dicerent; cur nobis non apparuit? occur nobis non est factus conspicuus? abundè satisque demonstratum ipsis ait: Nam adhortabatur eos, nec tamè est exauditus Dominus. Totum diem, inquit; cœu tempus Incarnationis intelligat, vel potiùs omne illud quod præcesserat tempus ab usque ex Ægypto emigratione. Et contradicentem. Deus quidem vocabat, ac veluti vlnis suis complectebatur; Quid autem isti agebant? inobedientes erant, & contradicebant,*

Deut. 31.

Isa. 65. 4.

CAPVT XI.

Ico igitur vobis. Postquam igitur inobedientes manserunt, & contradixerunt; nunquid istuc in reiectionem eorum factum est cœu reuerti non possint; atque per hoc irritæ

ritæ factæ sunt promissiones ad Abrahamum factæ? Haudquaquam: nam & populus eius est, ipsūque præcognouit; hoc est, ante Gentes. Porro, cōfirmatio est in promptu; Nam & ego, inquit, sum præco ac doctor gentium: Minimè igitur repulsi estis; cæterum vos ipsos repellitis. *Num repulit Deus populum suum? Per interrogationem & inficiationē prouehit sermonem. Absit: Etenim & ego Israelites sum, ex semine Abraham, ex tribu Benjamin. Non repulit Deus populum suum, quem præcognouit.* Si enim repulisset, non ex Iudæis sanè Apostolos & præcones delegisset. *Aut ignoratis, in Elia quid dicat Scriptura; quod intercedat apud Deum aduersus Israel, dicens: Domine, Prophetas tuos occiderunt, & aras tuas suffoderunt. Vt ne dicant Iudæi: Tu igitur solus, es vniuersus populus Israël; & in te, promissiones Abrahamo factæ, finem sunt accepturæ? dicit ad hoc: Multi quidem seruati sunt qui vobis haud sunt cogniti; Etenim & Elias solus putabatur esse relictus, verum audiuit etiam alios esse. Hanc ad rationem iam nunc ait: Næ ex Iudæis crediderunt haud pauci; atqui vos id ignorantes, arbitramini me solum esse. Et ego relictus sum solus, & quærunt animā meam.* Quod si Elias ignorabat se solum esse, non est mirum si vos nesciatis. *Verum quid dicit ei diuinum responsum? Id est, verbum Dei. Reliqui mihi septem millia virorum qui non flexerunt genu Baali. Reliqui, verbum; indicat, plurimam partem, gratiæ fuisse. Sic igitur. Quemadmodum igitur, tum ex vniuerso populo septē milia Deo placebāt; sic hodiēq; pauci placent, qui & ipsi in semen Abrahamo reputantur, nec excidit promissio Dei. Et in præsentī tempore, reliquæ, secundum electionem gratiæ, saluæ factæ sunt. Si autem ex gratiā, iā non ex operibus. Proinde & temporibus Eliæ gratia seruati sunt; hoc enim coniunctio, Et, denunciat. Ac rursus; perinde ac Eliæ temporibus, reliquæ placebant, secundum gratiā electorū; mōstrauit simul electorū probationē; nō enim reprobi delecti sunt. Sed quāuit, gratiā; Dei donū ostēdit, Nā gratiā sic non amplius esset gratiā, si vero ex operibus, nō porro ex gratiā, quoniā opus nō est porro opus. Vt ne dicāt; Etiā si Prophetæ admonerēt nos ac Deus nos adhortaretur, ac prouocatio per gētes satis esset vt nos ad fidē accederemus; attamē quia grauiā quædā & intolerabilia à nobis exigebantur, eam ob rem nō obediimus, subdit: Gratia est, quicum per Christum contingit; nec opera ad fidem sunt necessaria. Neque enim qui crediderunt; ob præterita opera, vocatione illa digni visi sunt; verū gratia Dei hoc rotum est. Nam si gratia opus postulat, opus igitur non est opus; quum gratia anteuertit, & facta sit opus, ac veluti expellat opus ne sit opus. *Quid igitur? quod inquirebat Israel, hoc non est affectus? Hoc non est interrogantis, sed accusantis. Secum, inquit, ipse pugnat Iudæus quærens iustitiam quam non vult accipere. Hoc enim (inquit) inquit quod non vult assequi. Nam quod ait; Non consecutus est; secundum propriam intelliges voluntatē. Electio autem est consecuta? Tanquam ex tum Iudæis, tum gentibus Fideles. Electionem autem dicens, illorum ostendit assumptionem, Deique gratiam. Affectus est, autem; bonorum magnitudinem indicat. Reliqui autem indurati sunt, perinde ac scriptum est: Reliqui, quicumque in Iudaismo perdurarunt. Inter reliquam reprehensionem, obdurationem eorum ac-**

Reg. 19.

Isa. 6. e.

cusat. *Dedit ipsis Deus. Dedit; non actum, sed permissum intellige: veluti si dicat; accipere permisit. Spiritum compunctionis oculos vt non videant, & aures vt non audiant in hodiernum usque diem.* Animi circa peiora habitudinem & attentionem & compunctionem vocat. Compungi enim; est, infingi alicubi & affigi tam malo quàm bono. Hic sanè perimmutabilem ipsorum ad malum propensionem & conatum, κατὰ φύσιν. nominauit. *Dicō; obdurati sunt; Esaiæ Testimonium profert, vt non videatur esse infensus illis. Causam itaque ipsorum obdurationis; ipsorum fuisse cōtentionē ait: Oculos enim habētes, quibus videre poterāt mirifica Christi; & aures, vt idē trīnam ipsius audirent: neutro opportunè horū vli sunt; verū, hos quidem clausurunt, illos verò obfirmarunt; incumbentes in hoc vnicē, ne seruentur. Insuper & Dauid ait. Tandem incredulitatis pœnam, vaticinantem Dauidem profert, quæ iam vera facta est, & ad suum effectum deducta. *Fiat mensis ipsorum in laqueum.* Bona ipsorum atque deliciae ad perniciē vertantur. *& ad venationem, & scandalum.* Facile à persequentibus; immò, ministris capiantur. *& in retributionem ipsis.* Retributionem dixit; ostendens, quod hæc patientes, peccatorum pœnas luant. *obtegebrentur oculi eorum ne videant.* Quod volūtarium ab ipsis futurum erat, tanquam in execrationis parte commemorat. Nam simulac noluerunt Solem iustitiæ intueri; Ne videant, inquit, ac tergum illorum semper incurua, Ipsos Romanis subiugandos indicat; Quod autem, Semper, adicit; innuit eos nunquam futuros liberos. *Dico igitur, num impegerynt vt cadere? Haud quaquam.* Quum acriter eos carpsisset, attentat iam non nihil consolationis eis adicere, & inuenire. *Næ, peccata, inquit, sunt grauissima? Nunquid igitur sic impegerynt, vt lapsi non resurgant, etiam si cupiant? Minimè gentium, inquit: Nam qualiaciūque commiserint facinora; si modò velint, Deo reconciliari possunt. Interim tamen obserua, quod in ipsa consolatione reos facit maximorum delictorū. Verum ipsorum delicto ac lapsu, salus gentibus obigit.* Totus hic locus eò pertinet, vt ipsis animum addat, cōsoleturque ne desperent; vtque Gentium demitteret factum, persuaderetque ne ad demeritiam verterentur: Ob eam, inquit, causam seruati sunt Gentes, quia Hebræi seruari non sustinuerunt: cœu hos primum oportuerit (vt dignitas postulabat) æternū beari, deinde Gentes. At postquam illi renuerunt, vos exemplaria facti estis Fideiū: Vnde & ipse ait; *Iudæo primum & Græco, tum Dominus: Proficiscimini patius ad oues quæ interierunt in domo Israel. Et necessarium erat vt vobis primum annuncietur verbum.* Viden', incredulitatem Iudæorum locum dedisse Gentibus vt fierent exemplaria: vt prouocaret eos: Vt quia à seipsis credere noluerūt, per zelum quandam crederent. *Quod si lapsus ipsorum, diuitiæ sunt mundi, & quia succubuerunt, opes gentium.* Ad consolationem eorum hæc dicit, & admonitionem. Si enim lapsus eorum atque ipsum succumbere, occasio facta est tantorum gentibus bonorum; quotnam bonorum occasio erunt, quantæque salutis si omnes seruentur? Hac itaque ratione ne despondeant animum, eos erudit. *quanto magis plenitudo eorum? Consolatur eos ita constitutos; abunde considerent ipsos putans salutis suæ nomine, si modò respiscant. Etenim si**

Compungi quid sit.

Psal. 68.

Rom. 1. Math. 19 Act. 13. 28.

quando tot tantique impegerunt, tot simul salutem cōsecuti sunt; ac dum illi cieciti sunt, tot vocati sunt, considera quid futurum sit, si redeant ad sanio rem fidei mentem. Nec dixit, quantò magis conuersio eorum; sed, *quanto magis plenitudo ipsorum?* hoc est; quando omnes ad Christum accesserint. Hoc verò adiecit, gratiæ donique Dei plenitudinem & exuberantiam demonstraturus. *Vobis enim dico Gentibus, quatenus ego quidem sum gentium Apostolus, ministerium meum glorifico, si quo modo ad emulationem.* Pro Iudæis verba facit, vt ne videatur ex inuidia, quæ dixit, memorasse; vtque gentium demittat fastum. Vos, inquit, gentes ob duas causas laudo & glorifico: Primum, quoniam in ministerium vestrum (hoc est, prædicationem) vobis datus sum; necesse habeo & laudare & glorificare vos, ceu discipulos. Deinde vt ex Iudæis (quos & proprium corpus appellat) nonnullos seruem; laudibus nimirum vestris impulsos. Atque per hoc gentes splendidas reddit, ceu eas quæ sint salutis causa Iudæis factæ. Nam illi, inquit, qui ad interitum pertinebant; vobis occasio sunt salutis, siquidem robur ex fide sunt facti. Aliter: Videtur eos terrere ac ferire qui sunt ex Gentibus; eorumque arrogantiam deprimere. Tacite autè Iudæos carpit ac circumit, inquirens quomodo fulciat tãtam ruinam eorumque interitum; nihil autem inuenit ob rerum naturã. Etenim ex iis quæ dixit, maiore sunt accusatione digni; quum, quæ iis bene parta sunt, alij ipsis indigentes acceperint. Posthac cōtentionem illorum indicans; non dicit, si quo modo persuadeam; *pruocem carnem meam, & seruem.* O Iudaicã contentionem, & renium, & peruicaciã! Non enim dixit; persuadebo; sed, ad emulationem prouocabo; vt qui aliter persuaderi non possint, nisi per intensionem, p̄ve appositionem exempli aliorum. Suprà autem; eos, cognatos & fratres appellat, nũc verò carnem; magis eos sibi admouens, vicinioreque reddens. *Quosdam ex ipsis:* Neque sic tamen omnes, sed quosdam; adeo ipsorum exploratam habebat peruicaciam. *Nam si reiectio eorum, est reconciliatio mundi; quæ erit assumptio?* Postquam eos notauit; hic rursus laudat, eadem cum superioribus dicens. Si enim, inquit, eorum transgressio & offensio facta est salutis occasio Mundo; quid dixerit aliquis futurum, si assumpti fuerint à Deo? Quid igitur aliud, nisi resurrectio, inquit, ex mortuis? Verum perinde vt resurrectio non ob receptionem eorum futura est; sic neque salus Gentibus obtigit propter ipsos: Atqui verba ipsis facit, quibus eos inhortetur ad salutem. **OECVMENII.** Si enim reiectio ipsorum. Hoc etiã eos condemnat. Si quidem alij quidem ex peccatis suis lucrum acceperunt; hi verò, ne ex rebus quidẽ strenue gestis, adeoque virtutibus aliorum adiuti sunt. Quod si, quæ necessitate Fati cōtingunt, illorum esse adseueret; ne mireris: Nam vt hos demitteret, illos verò adhortaretur, sic format sermonem. Aut hoc dicit: Quid erit assumptio eorum; nisi vt dicamus, quod mortuos eos peccatis, assumens Deus; eos viuificet? *Si autem primitiæ sanctæ; & massæ.* Primitias & radicem, Abrahamum vocat; massam autem & ramos, qui ex genere ipsius crediderunt. Si autè irascens ipsis, tanta donauit aliis; quando iam eis reconciliatus fuerit, quid non dabit? *Ac si radix sancta; & rami.* Si igitur cum primitiis & radice, neces-

se est sanctam esse massam & ramos; Iudæi verò nõ sunt sancti; exciderunt ergo à cognatione Abrahami. **OECVMENII.** Vel quia ipsos sanctos appellat, adhortatur ad fidem, perinde ac dicat: Studiosi estis, ac virtute decori; velle vobis tantummodò deest. *Sin nonnulli ramorum.* Paucitatis significatiuam posuit dictionem, animum illis addens, quandoquidẽ in superioribus ostendit, haud multos seruatos esse; veluti si dicat, reliquias fore saluas. *Effracti sunt;* Incredulitate. *Tu autem oleaster quum sis:* Quantò ostendit viliores Gentes; tantò illos carpit magis. Porro quum ait, *Institus es ipsis;* ostendit, gentes excellentiori se radici, insistere: Proinde verba hæc sunt carpentis. *Ac simul particeps radicis & pinguedinis oleæ factus es.* Istuc ad calamitatem Iudæorum spectat; nulla in re excellentes (Gentes nimirum) cōsortes eximia ipsorum radicis fieri; ipsos verò eiici expellique. *Ne gloriaris aduersum ramos.* Ingentem Iudæorum vilitatem exhibet: non enim dixit, *gloriaris,* simpliciter; sed, *contra gloriaris;* id quod ad humi iacentes refertur. Deinde admordet etiam eos gentibus digna euenisse monstrans, gloriatione ex fide, etiam si non deceat gloriari. *Si autem gloriaris; non tu radicem bauias, sed radicem te.* Ecquid hoc ad effractos ramos? nihil sanè. Nam si aduersus radicem gloriaremur; haberet hoc rationem: Sin radicem veluti sanctam adoro; quid ad ramos qui exciderunt, si bauiolor à radice? verum vmbra eis vult inuenire consolationis, vt ne vltra quàm par sit, in mœrore submergantur; sed sobrij potius sint, ac excubias canant, tanquàm salutis reliquias.

Dices igitur; effracti sunt rami, vt ego inserar. Figuratus est sermo, ceu Gentes dicant: Eccur non gloriarer, quum tot tãtãque mihi sint bona? ego insertus sum, factusque hæres gloriæ, adeoque honorum à patribus in ipsos deriuatorum; promissionibus item quæ illis sunt traditæ ego nouus hospes (nihil tale meritus) fruor. Ac quum dicit; *Bene; Gētibus adfentitur,* ceu iis quæ vera dicant. *Per incredulitatem effracti sunt.* Intuere hic D. Apostoli sapientiam. Quum videtur verba facturus pro Iudæis, magis eos atterit, atque concidit; illorum reiectionis nostræque assumptionis, fidem in Christum causam adserens. *Tu autem fide stas; ne nimium alte sapias sed metue.* Metue, inquit; Nam fidei & incredulitatis res agitur, haud naturæ. Nec dixit, humiliare; sed, metue; clementia enim contemptum parit & imprudentiam. *Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit.* Calamitatem ipsorum non nihil minuere, animum inducit, gentium quadã obiurgatione. *forſan, ne tibi quidem parcat.* Sermonis sui molestiam ac duriciem, ambiguitate tollit. *Vide igitur bonitatem & reiectionem Dei; super eos qui ceciderunt quidem, reiectionem! super te autem, bonitatem.* Ad Deum rem perducit, & ad ipsius gratiam refert. Non enim dicit; Intuere, considera, quantum laboris & virtutum rerumque bene ac piẽ tranſactarum habeas. *si perseveraueris in bonitate, alioqui & tu excideris, & illi, si in incredulitate non permanserint, inserentur.* Nam potens est Deus illos rursus inserere. Si digna, Dei mansuetudine, peregeris. Nõ enim fide, tibi (inquit) sola opus est. Nam neque tibi bona, neque illis mala sunt immutabilia. Non enim Deus illos excidit, verum ipsi se ipsos. Nam potens est Deus, illos rursus inserere. Probabilem facit sermonem, dum Dei potentiam recorda-

Fide sola non est opus.

recordatur. *Si enim tu ex naturali excisus es oleastro, ac præter naturam institus es in pulchram & veram oleam; quantò magis illi ex natura sua inserentur propria olea?* Ratione reddit, quod possit, eos (si modò velint) inserere. Si enim fides efficit quæ sunt contra naturam; quantò potius quæ sunt secundum naturam efficiet? Ne quis Iudæos præcellentiores Gentibus existimet, quum audit Gentes præter naturam insitas; Iudæos etiam inferendos adiecit, vt alterutrius eandem dignitatẽ ob oculos ponat, ac quod ad rem nihil quicquam sint præstabiliores quia ad natuã Oleam pertineat; quandoquidem & ipsi insitione opus habeant. *Nolo autem vos ignorare fratres mysterium hoc;* A vobis ignoratum: Ignorantiæ autem mentione, suæ voluntati autoritatem parit. *Vt ne sitis, apud vosmetipsos prudentes.* **GENNADII.** Ne (inquit) magnum aliquid & mirificum de vobis ipsi suspicemini, decipientes vos blandientẽsque vobis; tãquam super alios, vos quippiam intelligatis; Discite itaque omnino mysterium istuc horribilissimum; & ineffabilem profusum. *Quoniam induratio, ex parte, Israeli contigit.* Dei erga omnes prouidentiam, ostendit Iudæis namque ex parte induratis ac salutem repellentibus ab se, talem nimirum super eos Deus excæcationem & indurationem adduxit: Omnibus autem vobis & illis rursus adoptatis, gratia denuò omneis assumet. Testimonium autem & hic sententiæ ipsum diuini Esaiæ vatis oraculum depromit. *Ex parte, Israeli contigit.* Non ex toto (inquit) siquidem & ex Iudæis plerique crediderunt, & credituri sunt. *Tantisper dum plenitudo gentium accesserit.* Plenitudinem gentium, cunctos ex gentibus credentes dicit. Quando ergo ad fidem omnes accesserint; tum & Israël credens seruabitur. Israël autem appellat eos qui in Iudaismo perdurãrunt: Nam, *pones* (inquit scriptura) *eos dorsum & in residuum* (hoc est, reliquiis) *parabis faciem eorum.* *Et sic omnis Israel seruabitur.* **DIONYSII Alexandrini.** Omnis Israel: Pro; Bona pars; seu, plures. *Sicut scriptum est; Veniet ex Sion liberator.* Ne quis ad Iudæos qui recens Christo accesserint, Scripturam hanc pertinere deputet; signum ponit quo cognoscatur quando hoc vaticinium complendum sit. Qualenam id est? *Quando abstulero peccata eorum.* Si enim nondum abstulit; igitur hoc vaticinij adhuc complendum est. Vnde infert; *dona Dei vacat penititudine.* *Et auerret impietatem ab Iacob; hocque erit ipsis à me Testamentum, quando auferam peccata eorum.* Auerret quidem à peccatis; conuertet autem ad seipsum. Tum euenit (inquit) promissio Dei, quando peccata per Baptisma abstulero. *Secundum quidem Euangelium, dilecti propter vos; secundum autem electionem, dilecti propter patres.* Quando Euangelium illuxit Orbis; propter vos, Gentes, Iudæi sunt inimici. Qua ratione istuc? Nam vobis fide annunciata, illi contentiofiores facti ab fide resilierunt. Quatenus autem ad Maiores attinet (patrum nempè nomine intelliguntur) à Deo dilecti sunt. **OECVMENII.** Deinde quia in incredulitate perseverãrunt, ac propter hoc non sunt dilecti; tutum quiddam accipiens; *Propter patres* (inquit) perinde quasi dicat: Licet ipsi ob incredulitatem suam dilecti non sint, propter patres tamen adhuc diliguntur, vnde & salutem sunt accepturi. *Pœnitentiæ enim vacant dona, & vocatio Dei.* **OECVMENII.** Vocatio gentibus exhibita. *Vt enim*

& vos olim non obedistis Deo, nunc autem misericordiam consequuti estis horum inobedientia; consimilem ad rationem isti iam inobedientes facti sunt in vestri misericordiam consequantur. Innuit ex gentibus primùm vocatos esse quosdam; deinde quia non crediderunt. Iudæos electos; atque idem rursus deinceps euenturũ. Postquam enim noluerunt Iudæi fidem adhibere Christo, denuò gentes vocatæ sunt; ac secundum accitæ crediderunt: at qui id in Iudæorum reiectionem nõ vergit, sed vt etiam ipsi misericordiam rursus consequantur. *Conclufit enim Deus omnes sub incredulitate, vt omnium miseretur.* Conclufit: hoc est; incredulos arguit iudicauitque; Vt alios (inquit) propter aliorum contentionem seruet; hos autem, propter illos, illos verò propter hos. *O profunditas.* Profunditatẽ quidem nouit; quantum autem sit, non nouit. *diuitiarum, & sapientiæ & scientiæ Dei.* Quum intelligeret sapientiam Dei & gubernationẽ qua à condito vsq; Mundo in rerum dispensatione conspicuus fuerit; non habens quod dicat; demiratus est tantummodò. *Quam imperſcrutabilia iudicia eius.* Nõ enim solum cognosci non possunt, sed ne inquiri quidem. *Et inuestigabiles:* Nedum enim comprehendi non potest, sed ne indagari quidem; *via ipsius:* id est; dispensationes. *Quis enim nouit mentem Domini? aut quis à consiliis illi fuit.* Ipse, inquit, solus nouit quæ sua sunt. *Aut quis primum dedit ei, & retribuatur ei?* Nulli, inquit, pro debiti compensatione beneficium exhibet; verum primus beneficia largiri incipit, donaque impertit. *Quoniam ex ipso:* Ipse inuenit bona. *& per ipsum:* Ipse fecit etiam quæ sunt. *Et in ipso sunt omnia.* Ipse continet etiam res. *ipsi gloria in sempiterna secula, Amen.* Quia magna dixit & incognita, ad admirationem sese conuertit, & sic hoc argumentum finiit.

CAPVT XII.

Adhortamur igitur vos, Fratres, per miserationes Dei, exhibere corpora vestra. Ipsæ (inquit) miserationes Dei, per quas seruati estis, adhortantur vos. Ipsas namque miserationes suas profert, vt Deo dignam vitam geratis. *Hostiam viuentem, sanctam, beneplacentem Deo.* Quia sacrificij mentionem facit; ne quis existimet, nos mactari iuberi, intulit: Viuens, seu viuentem hostiam. Qui verò erit victima corpus? Vidcant oculi, quæ recta sunt: lingua manusque; altera quidem laudibus Dei, altera verò præceptis vacet; sic fiet hostia viua ipsum corpus. Secernens itaque sacrificium isthuc ab Iudaico; sanctum, inquit, bene placens, & rationis capax. Nam Iudaica victima, corporea & externa quum esset; non perinde sancta aut beneplacens erat. *Rationalem cultum vestrum;* seu rationalem seruitutem seu ministerium; quasi dicat: Exhibete corpora vestra hostiam, per rationalem latreiam, hoc est; cruore vacantem: Vel, offerte sacrificium viuens, & rationale Ministerium: Offerte namque, subaudiendum est. Rationalis autem seruitus, est vita secundum Christum. *Et non conformemini seculo huic.* **OECVMENII.** Id est, ne simul transferamini cum deceptione eius; vel, ne simul mutemini cum tempore hoc. *Et quomodo aliquis sese offert hostiam viuentem? quomodo? Ne conformemini:* id est, ne efformetis vos iuxta formã

Corpus humanũ quomodo fiat viua hostia.

Mundi huius; nihil enim sani habet aut firmi. Hinc etiam figuram ipsum vocat, instabilitatem eius denuncians; atque hoc dicens, mortalem innuit. Verū *transformamini*. Mundi figuram nominans; virtutis formam intelligit, natiuam eius pulchritudinem monstrans. *In renouationem mentis vestrae*. Quia homo quum quispiam sit, nec possit non peccare: ideo; in noua, inquit, te ipsum per penitentiam; nihil enim adeo animam senio conficit, annosam reddit & antiquat, atque peccatum. Vel hoc dicit: Innouare, vt discas quid sit commodum, quæve bona Dei voluntas. *Vt probetis vos quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta*. Ad Iudæos sermonem dirigit, qui lege tenebantur; inquit: Lex quidem Dei, itidem voluntas erat; sed non beneplacens neque consummata, verum ob imbecillitatem vestram concessa: perfecta autem & beneplacens Dei voluntas, est nouum Testamentum. *Dico enim per gratiam quæ data est mihi. cuius qui est in er vos, ne sit arrogans, nimiumve sapiat*. Quum supra per miserationes dixisset; nunc per gratiam, inquit; haud quaquam se fide dignum iudicās ad persuadendum. Hinc aliās quidem miserationes, aliās verò gratiam obicit ac proponit. Gratia autem mentionem faciens, beneficiorum etiam Dei recordatur. *Ac præter id quod opportunum est*: Ne (inquit) vltra mensuram nostram sapiamus; id enim dementia est atque stultitia. *Sed sapiat ad sobrietatem, cui libet ut paritius est Deus mensuram fidei*. Prudentiam enim accepimus, non vt ad dementia eam vtamur, aut stultam eam reddamus; sed vt ad sobrietatem ac mentis nostræ sanitatem eam potius adferamus: hanc enim nunc sobrietatem appellat, non eam quæ luxui & Libidini opponitur. Fuerunt nonnulli apud eos donis conspicui; ac alij quidem admodum turgescerant huiusmodi donorum nomine, alij verò adspersabantur alios, contraque eos efferebantur; hi verò æmulabantur: *Quare ait, Quid alios despicias? quid inuides? Si Deus distribuit; omnino benè & cōmodè distribuit*. Progrediatur ergo vnusquisque quod potest, neque extollatur; Dei enim donū est, non tua virtus. Neque quisquam aliis, quod non habet, inuideat: Deus enim dona distribuit, qui nouit quid cuique decorum sit atque conueniens: In ipsa igitur perseueret, neque æmuletur, neque efferratur dono suo. *Quemadmodum enim in vno corpore membra multa habemus*. Quid enim tu (inquit) cristas erigis atque superbis? quid verò æmularis? Nōne omnes vnum corpus sumus; membra autem inter nos mutuò, alter alterius? Nec dixit; is qui inferius donum habere visus est, membrum est eius cui maius charisma obtigit: verum; is qui maius habet, eius est membrum, cui minus est donum: Hac diuinatione volens cum hos demittere, tum illis addere animum. *Membra autem omnia non eandem habent operationem; sic multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem inter nos alter alterius membra sumus*. Eò respicit Parabola: quemadmodum (inquit) membra, differentem nata sunt operationem; sic diuersa à Spiritu paraclito data sunt charismata. *Habentes autem donata, secundum gratiam quæ data est nobis*. Si donauit; quid tu fastu turges? Nunquid enim tua virtute dona peperisti? haudquaquam. Dei namque donū est. *diuersa*. Pulchrè dixit, *diuersa*; vt ostendat, non alterum quidem magnum, alterum verò parū esse:

Voluntas
Dei bene-
placens.

Sobrietas
quid sit.

nam omnia Dei magna sunt; verum varia sunt & cōuenientia. *Sine Prophetiam*; subaudi; habeamus. *Secundum proportionem fidei*. Commonstrat iam, quod qui maiora quæ videntur dona accipiunt; sint causa cur accipiant. Si enim gratia est; tantò magis adfluit, quātò magis inuenit commodum quiquam ea per fidem exhibere sibi. *Sine ministerium*. Ministerium, generale quippiam est; omnia enim dona ad Ministerium & Proximi commodum dantur: deinceps verò ad specialia etiam accedet. Subaudiendum est autem; accepit aliquis *in ministerio*. Scilicet; permaneat. *Sine qui docet*. Si quis accepit dona doctrinæ & institutionis, *In doctrina*: repete; perseueret. *Sine qui adhortatur*. Donum adhortationis accepit: *in adhortatione*; scilicet, permaneat seu persistat. *Qui impertit, in simplicitate*: Deinceps ostendit, quod qui Donis abutuntur ea inutilia reddant. *Qui præest, in sedulitate*: Non enim satis est, præsidere tantum. *Qui miseretur, in hilaritate*: Non veluti damno adfectus, verum eum lucro auctus sit; hinc enim continget exhilaratio. *Dilectio non sit fucata*. Ne sit fucus charitatis, sed ipsa charitas; quæ existente, commemorata rectè transfiguntur. *odio prosequentes malum*. Non modò abstinentes, verum penitus illud odio prosequentes: atque, illud, præpositio *ἀπὸ*, innuit, in dictione *ἀποστῆναι*. *Adherentes bono*. Deinde subdit; Non solum odio prosequamini malum, sed ipsum etiam bonum iuxta teneatis. Illud autem *Adherentes*; ipsam ad bonum propensionem palam indicat: potest enim & in turpibus quædam esse dilectio. *Fraterna charitate erga vos mutuò adfecti, honore alius alium præuenientes*. Si fraterna inter vos charitas vigerit, omnino vos mutuò diligatis; fratres enim estis. Deinde cōmemorat quomodo fraterna charitas rectè perficiatur, si quisque fratrem suum honore præuenierit: Etenim & hoc honorem parit, quando non honoramus tantum, verum & in hoc studiosè incumbimus vt honore alios anteuertamus & vincamus. *Studio non segnes, spiritu feruentes*. Feruentem habentes & flammam in vobis Spiritum sanctum; quod fiet, si in bonis operibus vixeritis: Vt & fitis calidi & excitati; sic fiet, vt Domino inferuiatis, *Domino seruientes*. Ex commemoratis enim eueniet, vt Domino seruiatis. *Spe gaudentes*. Qui fiet autem vt spiritu ferueamus? Si spe, inquit, gaudeatis. Nihil enim adeo ad quæuis alacrem efficit, atque spes bona; Ac si patientes (inquit) permanseritis; & si citra intermissionem, orationem vestram coram Deo effundatis. *In afflictione patientes*: Patientia namque parit probationem. *In oratione perseuerantes*: Ea enim adiutante, erunt facilia omnia. *Necessitatibus sanctorum communicantes*. Si necessitate constricti fuerint. *Hospitalitatem persequentes*. Ne expectes tantisper dum ille ad te venerit; erubescit enim ac pudore suffunditur: verum tu insequere eum, inuita eum. *Benedicite persequentibus vos: benedicite, & ne maledicatis*. Quū docuisset, quomodo erga cum fratres, tum amicos, nos affectos esse oporteat; simul iam nunc instituit, qui Christiani sese aduersum hostes gerere debeant. Obserua autem, quod non dixerit; Ne vlciscaris te de hoste, neque maledicta in eum euomas; verum quod longè maius est; *Benedic & intercede pro eo apud Deum*. *Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus*. Nedum verbis (inquit) benedicite, verum etiam

Hospitalitas.

etiam operibus; gaudentibus quidem congaudentes, dolentibus condolentes. Magnum autem est, congaudere gaudentibus; quandoquidem foelicitas proximorum, impiis sese occasionem inuidiæ præbeat. *idem inter vos mutuò sentientes; non alta affectantes, verum humilibus consentientes*. Si magnum te existimas, talem & fratrem tuum reputa etiam si pauper fuerit; Nam apud Deum, diuitiarum & inopiæ nullus est respectus aut discrimen. Quomodo autem tibi hoc contingat? Si de te ipse non alta sentias, verum si commodes & consentias tenuibus, atque ad illorum humilitatem descenderis. Ex his, vanam illorum gloriam supprimit; verissimile namque erat, propter vrbis amplitudinem; tali affectu detineri. *Ne sitis prudentes apud vosmetipsos*. Hoc est: Ne existimetis vos esse sapientes ac nullius consilio indigos, dicit enim Scriptura; *Va prudentibus & intelligentibus apud sese*. Nulli malum pro malo reddentes. Si namque vituperabilis atque infelix est qui tibi iniuriā infert; cur non, prauorū, imitationem fugis? Si quidē dum vlcisceris te, impietatis te ipsum confortem reddis, *prospicientes bona coram cunctis mortalibus*. Tantū dicit: *Date operam, ne cuiquam vituperationis occasionē detis, & vt boni & probi appareatis*. Vel, quia paulò antè dixerat; *Nemini malū pro malo reddentes*; apposuit, curam gerentes boni; perinde ac si dicat: Non satis est vos tantū nō reddere malū; ceterū oportet vos ei etiā prospicere qui vobis malefacit. Nam & supra non satis fuit nō execrari eos qui persequantur nos; sed benedicere nos illis etiam præcepit. *Si possibile est, quantum in vobis est, cum omnibus pacem habentes*: Nōnunquam enim non potest habere locum pietatis ratio. Quod verò ait; *quantum in vobis est*: valet; Tu fac quod tuum est, nec exhibeas inimicitia occasionem, neque Græco neque Iudæo: hoc enim est quod ait; Cum omnibus. *Non vos ipsos vlciscentes, dilecti, sed date locum iræ*. Id consecrarium esse solet, vt qui iniuria sit adfectus, vltionē ac vindictam affectet; atqui id ipsum tibi nunc, inquit, annunciat: Ne vlciscaris te; ipsum enim sic futurū est, vt Deus tuo nomine vltionem sumat. *Date, enim, inquit, locum, spaciūque iræ, vt veniat Deus*. Si enim tu non vltionē de te sumas; veniet super illos ira Dei. IOANNIS CHRYSOSTOMI. Quia cui vis facta est, maximè desiderat videre, vt vltione ipse fruatur; hoc ipsi magna copiā tribuit. Si ipse, inquit, de te vltionem ipse non sumpseris; Deus erit vltor tui. Permite igitur ipsi causam tuam, vt ipse pro te egrediatur aduersus hostem: hoc enim est quod ait; *Date locum iræ*. *Scriptum est enim*: Maiori consolatione iniuria affectum recreans, illique animum addēs; protulit Testimonium. *Mihi vindictam, & ego rependam, dicit Dominus*. Mihi, hoc est; apud me. *Si igitur esuriet inimicus tuus, ciba illum: hoc enim faciens carbones ignis coaceruabis super caput ipsius*. Non solum, inquit, pacifici fitis & pacati, nec vltionem sumatis de inimicis vestris; verum etiam benefacite, alentes eos & potu saturantes. Quia verò id admodum durum erat & arduū; subdit, ignem ei coaceruabis hoc faciens. Hoc autem dixit, vt animum adderet, cui est iniuria illata; vtq; perterrefaceret illum qui intulit. *Ne vincaris a malo sed vince in bono malum*. Emollito iam antea eo qui iniuria erat affectus, persuasōque vt benefaceret, per hoc quod dicebat; *Carbones coaceruabis*: nunc al-

tius ipsum adhortatur. Si tali, inquit, affectu ipsum alis, vt ignem ei aggeres; non vicisti malum, sed victus es ab eo. Ego autem volo, vt tu vincas malum: Proinde ne malefico affectu benefacias; Pro tua enim consolatione, quæ dicta sunt commemorata sunt, non vt ita facias.

Quo affectu sit inimicus benefacientium.

CAPVT XIII.

Mnis anima potestatibus præeminentibus subdatur. Multam Capitis huius vndique prouidentia facit; monstrans, Christi Euangeliū non ad publicæ bonæ ordinationis subuersionē datum esse: & quod satis sit hostiū qui veritatis nomine sint nos impugnaturi; & quid nos aduersum tot hostes, eosque superfluos, cogitare oporteat. *Non enim est potestas, nisi à Deo*. Non de quouis Principe sigillatim hæc dicit; sed de ipso Magistratu. Quum enim eūdem esse omnium honorem idēque precium, dicere, seditiosum esset; intulit Deus potestatem instituit. *Quæ autem sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt*. De eodem hæc loquutus est. Quum enim, *non est potestas, diceret, nisi à Deo*; rursus idem profert. *Quæ sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt*; veluti factæ. Deus, inquit, ordinauit & dispensauit eas. *Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Ne sese deteriores vilioresque reddi, Christi serui arbitrentur, si potestatibus subiiciantur; ostendit quod necessarium sit, obtemperare & non reluctari, neque inobedientem esse quempiam Magistratui. Qui enim isthuc attentauerit, Deo resistit, qui condidit instituitque Magistratus. *Qui autem resistunt, sibiipsis iudicium accipient*. Condemnationem appellat, quam ipsi sibi à Deo attrahunt, pariunt, conciliant. *principes enim non sunt metus bonorum operum*. Quid doles, inquit, subditus potestati? quid verò metuis eam atque tremis? Nunquid enim increpat benè honesteque viuētes? Nunquid est terrifica ei qui virtuti impedit operam; Hoc est, iis qui benè operantur, & vita sunt bonis digna conspicui? *sed malorum*. Id est, mala patrantibus. *Quod si nolitis metueret potestatem*. Quod si cupias, vt vel Princeps vel Magistratus nedum tibi clemens sit, verum te laudibus etiam vehat. *fac bonum & habebis ex ea laudem: Dei namque ministra est tibi in bonum*.

Adeo, inquit, laudabit te si bonum opereris, vt sit etiam auxiliatura ad hoc, tibi. Porro timor occasio tibi erit benè recteque viuendi. Eam autem ob rem dixit, Dei eam esse ministram ad bonum; quādoquidem ministret ac inferuiat voluntati Dei, cum bonos laudibus euehens, tum malos puniens: hinc te ad bonum etiam impellit. *Sim malum feceris, time*. Nō igitur Princeps aut Magistratus, metus tibi causa est, sed scelerata tua vita. *Non enim frustra gladium gestat*. Viden' quomodo perterrefecerit subditum, armaueritque Magistratū? *Dei enim ministra est, vltrix ad iram, ei qui malum operatur*. Nam qui sceleratam vitam ducēs pœna adficit, Dei minister est ad iram. *Quare necessarium est, ei subiici*. Necessarium est igitur, inquit, Magistratui subiici, non solum propter iram Dei, Magistratui subditis obuientē; sed etiā propter cōscientiam: hoc est; vt ne videaris conscientia vacare, & ingratus esse benefactori ac ministro Dei, si nō obtēperes potestati: Atque hoc est quod ait; *Non solum propter iram, verum etiam propter conscientiam*.

Tributum
est merces
gubernati
onis.

tim. Propter hoc enim & tributum penditis. Tantis inquit, beneficiis vos perfundit magistratus, ut & tributum ei pendatis: mercedem nimirum gubernationis, præfidatúsque eius; *ministri enim Dei sunt:* Hoc est; sub operarii Dei sunt, ministrantes ipsi principes ex hoc quod curam subditorum gerunt. *In hoc ipsum inuigilantes sedulo.* Neglectis suis priuatis rebus, publico suorū ciuium commodo inuigilant. *Reddite igitur omnibus quæ debetis: cui tributum, tributum; ei cui uectigal debetis, pendite uectigal; cui timorem, timorem.* Monstrauit paulo antè, rem esse necessariam Magistratū: hinc, debita hic nominat ea quæ exhibentur eidem. *cui honorem, honorem.* Non solū pecunias debetis; cæterum, etiam honorem. *Nemini quicquam debeatis, nisi ut vos mutua inter vos charitate prosequamini.* Ad matrè adeo quæ fontem omnium bonorum peruenit, nempe charitatem; ostendens, eam esse tum necessariā, tum deberi. Nam qui alterum diligit, *legem impleuit.* Lucrum charitatis subdit. *Qui hanc implet, vniuersam (inquit) Legem implet.* Porro quum ait; *qui diligit, totam Legem impleuit;* innuit quadantenus, vniuersa Mandata, charitate impleri. Atqui non dixit, *Implentur, simpliciter;* sed, in summam rediguntur: hoc est; breuiter & succineta ratione totum fit, & paucis completur vniuersum mandatorum opus. *Quod enim ait Lex: Non committes adulterium, nō occides, non furtum facies, non dices vanum Testimonium, nō concupisces, & si quod est aliud mandatum; in hoc verbo redigitur, ac summam comprehenditur; nemp e: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Quod habet mandatum; *Sicut te ipsum;* intèsam admōdum charitatem significat. *Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo itaque legis dilectio.* Viden' vtramque in charitate virtutem esse; & quod à malis absteineat, & bona perficiat? Ecce abstinentiam à malis Proximo (inquit) *malum non operatur:* Ecce bonorum operationem; *Plenitudo (inquit) Legis charitas;* proximo enim beneficium impertit: Vniuersum autem Legis studium nihil aliud quàm hoc ipsum postulat. *Et hoc scientes.* SEVERIANI. Implete, inquit, dilectiois opus; scientes, tempus id vrgere, virtutemque deposcere; Nunc enim est propior salus nostra quàm quum credidimus: hoc est; nunc quum nouimus quæ sint opera cōmodiora, leuius nobis est & facilius seruari quàm quando instituebamur in fidei adhuc verbo atque norma. Non enim simul cum fidem in Christum priuim docemur, statim exactam agēdorū comprehensionem aut cognitionem tenemus. *tempus.* Scientes, (inquit) hoc: qualenam *Hoc?* tempus nimirum, adeoque opportunitatem temporis. *Quoniam hora est iam:* id est; proximè finem. hinc operæ sanè est precium, vrgere nos bonorum operum peractioem. *nos è somno excitari.* Ex socordia, nec non acedia sopore expergisci, surgere. *Nunc enim propior est nostra salus.* Præsentè namque vita vel paululum præterlabente; vicinus redditur Resurrectionis futuræ tempus. Si enim quemadmodum opus fuerit, instructi inueniemur; salutaris nobis Iudicij illa dies illucescet: sin minus, perniciofa nobis erit: At tamen ipse ex commodioribus illam diem denūciat. *Quam quando credidimus,* Verisimile est, eos qui priuim crediderunt, ceū neophytos, feruentes fuisse in fide & religionē; at postea illos deseruuisse ac veluti emarcuisse: Hoc igitur nunc subobscurè

indicat. Quantò, inquit, vicinior est salus nostra; tantò nos feruentiores esse in fide & moribus oportuit, potius quàm segniores esse. *Nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Noctem; præsentem vitam appellat; nihil enim à somno, res humanæ distant: Diem verò, futurū tempus nominat; quòd, quæ iam abdita sunt, tum reuelabuntur. *Deponamus igitur opera tenebrarum, induamusq; arma lucis.* Opera tenebrarum, prauas operationes accipit; arma verò luminis, virtutem ipsam. Perinde autem ut arma muniūt; pari ratione, luminis arma splendidum reddunt. *ut in die, decor è circumambulemus.* Quum supra dixisset futurum Iudicij diem; nunc ipsum exhibet ac veluti præsentem statuit, in trepidationem cōiiciens auditorem. *Quū ait; Circumambulemus;* exiit inuidia & odio sermonem, nam & se ipse immiscuit. *Non in commestrationibus & remulentiis.* Nō bibere sanè; verum immōdicè bibere prohibet. *non in cubilibus & libidimbus:*

Non tollit Matrimonium, sed fornicationem. *non in lite & emulatione.* Per litem intelligit, indignationem & excandescantiam; per emulationem, inuidiam. *sed induite Dominum Iesum Christum.*

Qui enim Christum Dominum induerit; is habet vniuersam virtutem. Qui verò ipse induendus est? Si nobis intrinsecus & forinsecus, omnia, ipse solus fuerit; si externa bona nostra, ille solus extiterit: Porro, & nunquam ab eo destitui, indumentum vocat. *carnis prouidentiam ne feceritis ad concupiscentias.* Quum ait, *carnis non esse gerendam curam;* addit, *Ad concupiscentias;* ne existimes, in necessariis rebus non oportere nos carnis nostræ cura tangi, ut in cibo & potu: Est enim ei prospiciendum ut permanere possit, non ad libidinem.

CAPVT XIII.

Languentem in fide suscipite. Fuerunt nonnulli ex Iudæis credentes, qui Legis cæremoniis adhuc detenti, multos cibos execrabantur; & ne Prophani fierent, vescebatur oleribus solis: ita ut nō cōtinentiæ sed execrationis ista obseruatio videretur. extiterūt & alij ex Iudæis Credentes, qui solida fide firmati, haud quaquam obseruabant cibos. Ad hos igitur in fide sinceros, sermonē suum vertens; cibos, abominantes non nihil carpit ac tægit, infirmos eos in fide appellans. *non ad diuinationes disceptationum.* Primum aduersum ipsos vulnus est, dicere Languētes in fide: Alterum est; Suscipite, ostendit enim, eos ingenti cura indigere. Tertium, quòd ait; *Non ad diuinationes disceptationum,* seu cogitationum. Indicat autem, vique adeo impingere illos infirmos; ut & eos qui eodem secum charitatis & amicitie vinculo colligari debeant, iudicent. *Alius quidem ei edit licere sibi vesci quibuslibet: qui vero in fide infirmus est, vescitur oleribus.* Alius (inquit) sincerè credens, neque vllam Iudaicam obseruans traditionem aut obseruationem; quibuslibet citra abominationem vescitur: Prædicat autem ipsum à fide. Qui verò, inquit, circa fidem *infirmus est,* oleribus vescitur: hic simul increpat eum quòd non secundum laudatam abstinentiam edit olera: verum hypocritā agit; at secundum fidei infirmitatem. *Qui vescitur, non vescentem ne aspernetur.* Et qui non vescitur, vescentem ne iudicet; *Deus enim ipse suscepit.* Nō dixit, non corrigat; sed, *ne aspernetur;*

Nox est,
vitaluma-
na.

Christum
inducere,
quid sit,

Ciborum
delectus
duplex.

Laudata
à cibus ab-
stinentia.

netur; ostendens quòd ridicula agat. Opus est enim ipsum fraternam charitate corrigere, nec veluti execratum contemnere. Porro quemadmodum qui per fidem omnia edebant indiscriminatim, vilipendebant obseruantes; sic illi, hos veluti edaces ac gastrimargos iudicabant. Obserua autem, quum id dixisset; Deus (inquit) ipsum ad sese attraxit ac liberauit ab omni Iudaica obseruatione. SEVERIANI. Christi minister, quem Christus suscepit; alienus est à Lege: Quis igitur es qui iudicas ex Lege, ab Lege alienum? *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum.* Ad sincerè credentem, ipsi sermo est. Hinc manifestum est, quòd non modò vilipendebant, verum etiam iudicabant manducantes olera. *suo Domino stat, aut cadit:* Dei est, & ad Deum pertinere lapsus, eius & resurrectio. Ne igitur iudices ipsum, quum non digna condemnatione agat; Alienus namque seruus est. *Statuetur autem, nam potens est Deus statuere eum.* Rursus ferit infirmos, adeoque eos qui ciborum discrimina obseruabant: Quum enim dicit, *Statuetur;* indicat, quòd concutiuntur in tantum ut etiam Dei consolidatione opus habeant. *Alius quidem diem à die discernit, alius autem omnem diem iudicat.* Verisimile erat, eos qui continuè ieiunabant, eos condemnare qui non continua inedia corpus castigarent suum; quos hic vetat, iudicare, condemnare, & accusare. Fuerunt enim qui recens ad fidem accesserant: Metuebat itaque, ne multa accusatio planè eos à fide abscinderet, ira perculosos ob huiusmodi accusationes. *vnusquisque in propria sententia.* Ne de omnibus accipias quod ait Apostolus; *Vnusquisque in sua sententia certus esto;* verum de ieiunio tantum, idque quum fidei recens infixi fuerunt Romani & consentiebant Iudæis: Nam si de fide commemoratum locum acceperis, à toto seu scopo excidisti. *certus sit.* Quilibet propria sententia certus sit; vel quòd rectè facit ieiunans semper; vel quòd benè, non ieiunans semper. OECYMENTII. Non est accipiendum quod dixit, de doctrina fidei; quemadmodum & ipse prædixit. *Qui discernit diem, Domino discernit:* Ambo enim, hic & ille, vno vtuntur scopo; nimirum honore Dei: Nam qui obseruat diem legem sese Dei adimplere censet; qui verò hic sese indifferenter gerit, simili honore Deum adficit. *qui non discernit diem, Domino non discernit: qui edit, Domino edit.* Qui sic adfectus est ut in singulos dies ieiunet, Domino sic adfectus est: & qui in singulos dies, inedia sese non castigat; propter Dominum sic adfectus est. Quicquid autem propter Dominum fit; bonum est, inquit, *gratias enim agit Deo. Et qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.* Si igitur opportunum est, ut per omnia gratiæ agantur Deo; quid adeo vehementer ieiunij causa dissidetis? parum enim distatis; nec est adeo magnum, quod inter vos est medium. Ac si pro ipsorum concordia loquitur: Enimverò, quā viā Christo placere potest, qui non edit? veluti enim Legi detentus ista dicit. Obserua hic, quàm continue hic feriat Iudaicantem. Si enim quod quæritur; est, gratias agere: perspicuum est quòd ille gratias agat, qui edit, non qui non edit; quomodo enim is gratias agat, quum Lege dum teneatur? *Nullus enim nostrum sibi ipsi vniuit, & nullus sibi ipsi moritur.* Habemus (inquit) Dominum cui & vi-

uimus, si viuamus; cui & morimur, si moriamur. Si igitur Domino, & vita & mors nostra preciosa est; ipse reget ac dispensabit ea quæ ad nos attinent; nec opus ut Proximum nostrum iudicemus vel cōtemnamus. *Sive namque viuamus, Domino viuimus; sive moriamur, Domino morimur:* Vita enim ipse mortisque solus potestatem habet. *Sive igitur viuamus, sive moriamur, Domini sumus.* Rationem adduxit eius; nempe, quod & viuentes nos & morientes sumus Christi. Præterea & illud monstrat: Si tanta, inquit, vsus est erga nos prouidentia ut & crucifigeretur; haud iam nos despiciet. Nam si morientibus adeoque defunctis vitā prospicit; quantò magis viuentium tangeatur nostri cura? Istuc verò ad condemnatos dicit, quòd imbecilles in fide apud Deum curētur, quodque ratio eorum habeatur: ob tantam nimirum pietatis erga omnes prouidentia: In fide autem exiguum rubore suffundit, dum beneficia Dei ad memoriam illi reuocat: *In hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & reuixit.* Nostri dominatus iustificationes antea reposuit. *ut in mortuos & viuentes dominetur.* Hoc in animas & corpora: Hæc enim sunt immortales, illa verò morti obnoxia. Hæc, D. Methodij quoque in Concione de Resurrectione, est sententia. *Tu autè, quid iudicas fratrem tuum?* Ad eū qui in fide pusillus est, hic rursus est sermo. *aut & tu quid contemnis.* Ad solidum in fide hæc verba facit. *Fratrem tuum?* Nomine tenens fratrem. *Omnes enim statuemur ante tribunal Christi.* Diluit ipsis interrogationem. *Scriptum est enim; Visuo ego dicit Dominus.* Videtur quidem per Prophetiæ prolationem, demittere Fidelem, ut ne flocci faciat Iudaicantem. Atqui totum locum idè protulit, ut animum eius qui Iudaismo adhuc laborat, concutiat: hic quidem iudicij mentione; supra verò ipsis Christi beneficiis illos pudefaciens. Si enim ante Christi thronum iudicari omnes sistemur; ipse à nobis, non lex ipsa, delictorum nostrorum rationem exiget. Quid igitur adhuc Legem tenes, & non potius Christum amplecteris? *quoniam mihi flebetur omne genu & omnis lingua.* Dominatum ipsius in omnes testatur. *confitebitur.* Propria peccata, ex propria conscientia: *deo;* tanquam Iudici. OECYMENTII. De Deo & Patre dictum, quòd ipse iudicet neminem, iudicium autem dederit Filio: Perspicuum est igitur, quod de Iudice hoc, à D. Paulo in medium est depromptum; *confitebitur deo,* & rationem reddet Deo: Igitur Christus Deus est, etiam si hoc impij nolint. Proinde *vnusquisque nostrum, de seipso rationem reddet deo.* Ne igitur nos mutuo iudicemus, *Verum id iudicate potius.* Rursus prima tenetur ratione, ut ne accipias, timoris ac terroris causa, iudicij ipsum meminisse: sed enim propter sermonis consequentiam, *ut non ponatis offendiculum fratri, aut scandalum.* Hoc & ad sincerum Fidelem, & Iudaicum adhuc spirantem quadrat. Etenim & perfectus ille offendebatur: ex ciborum obseruatione, qua proximus occupabatur: cibos item obseruans, vehementi increpatione sincerè credentis lædebat: Vno itaque consilio vtrumque corrigit, & ad rectius iter reuocat, per horum quæ proximo scandali occasionem præbent, commemorationem. *Novi autem & persuasus sum in Domino Iesu, quoniam nihil cōmune est per sese.* Adhuc de ciborum obseruatione ei sermo est.

D. Me-
thodij
Con:ode
Resurre-
ctione,
II, 45.

Quum igitur dixisset; Noui & persuasus sum, nihil esse commune; ne obiceret qui Iudaismo adhuc adhaerens esset: Ecce quid ad nos si tu persuasus es, Lege diuersum docente adducit; *In Domino Iesu*; ostendens, quod ab ipso haec didicerit certusque factus sit, nec a se ipso protulerit. THEODORETI. Nihil, inquit, commune est per ipsum: Vt ne dicerent; Tu quis es, qui resistis Moyfi? ipsius Moyfi Dominum, in medium adducit; docens, ab eo Legales obseruationes antiquatas, ac nullum cibum debere a te immundum indicari. Nam quod Apostolus ait; *per ipsum*. Sic vulgata; & non, *per sese*; vt hic paulo supra: Atque id quidem multo melius: Illud enim, *per sese*; nisi ad cibos ipsos referri non posset, cum Authoris Commentarius id de Christiana Lege interpretetur: Quamquam etiam statim subiungit interpretamentum Severi qui legat; *per sese*; accipiendum est, pro Euangelica ipsius sanctione. Vel; *per ipsum*; nempe Deum, vel per gratiam quae data est nobis ab ipso. SEVERIANI. Nihil commune est *per sese*, seu natura; hoc est, immundum: nisi ei qui reputat quicquam esse commune, illi commune est. nihil natura commune est, inquit; verum ex voluntate ventis fit commune; vnde & illi soli est commune, non omnibus: illi (inquit) commune est. Quod si vero propter cibum frater tuus contristatur. Fideles conuiciabantur & eis obiciebant, quod Iudaicis ceremoniis adhuc adhererent ideoque cibos obseruarent: Non vult igitur eos in non adeo magnis rebus attonitos reddere, admodum veritus ne forsitan animum despondentes, omnino ab fide deficerent tandem. Nihil igitur in cibis commune seu impurum dicit; verum hoc tantum praecipit, vt sibi temperent a nimia fratrum accusatione, ob aequalem & eandem Christi erga se curam; perinde ac antehac dictum est: *non adhuc secundum charitatem obambulas*: Vult enim vigere inter Christianos charitatem; sciens, omnia per ipsam quadantenus recte perfici. *Nec cibo tuo illum perdas, pro quo Christus mortuus est*. Ne, quia tu omnibus videris quum Fidelis sis; acriter ipsum accusans, prorsus ipsum tandem a fide elicias. Etenim & pro ipso Christus mortuus est; vnde debes etiam pari ratione illi acquiescere. OECUMENII. Hic consulit & Fideles a cibis abstinere, vt iis qui in fide adhuc sunt exigui, condescendant & inferuiant; id quod & in progressu deinceps ait. *Ne igitur vituperetur*. Nam accusans eum, & semper cum ipso contendens ob ciborum obseruationem: non solum ipsum contentiosorem reddis verumetiam occasionem das Gentibus & Infidelibus vituperare nostram fidem, ob huiusmodi contentiones vestras. OECUMENII. *Bonum vestrum*: id est; fides: Perinde atque si dicat; Bene quidem doces; verum contentio vestra causam maledicentiae praebet. *Non enim est regnum Dei, cibus aut potus*: Compescere eos in animum inducit, vt ab accusationibus desistant: Non enim, inquit, per cibum & potum ingredi possumus regnum Dei. *Sed iustitia, pax, & gaudium*. Qualia igitur sunt, quae in Regnum introducunt? Iustitia, pax, laetitia: hoc est; vita virtutibus conspicua, pax erga fratrem, ex vnanimitate gaudium. Quum vero pax etiam, gaudium & laetitia sit in turpibus quoque rebus; apponit; *In Spiritu sancto*; perinde quasi dicat: Hanc dico pacem & laetitiam in Spiritu sancto factam: hoc est; quae

per Spiritum sanctum docetur. *Nam qui in hisce seruit Christo*. Est quando & ex vana gloria quisquam inferuiat Deo, non vel ex metu, vel dilectione Dei: propterea inducit; Qui enim in huiusmodi Christo inferuit; hoc est, in iustitia gaudio, & pace spirituali. *Cum Deo gratus est, tum probatus hominibus*. Etenim & homines te admirabuntur videntes paci studere te, gaudium item & iustitiam complecti; vel propter cibos. *Proinde quae pacis sunt persequamur, & quae ad mutuum inter nos adificationem pertinent*. Quia haec iam sunt in confesso, & quia pax demonstrata est esse bona; hanc itaque accedamus & amplectamur, per quam omnium nostri edificatio perueniet. *Ne propter escam destrue opus*. Non solum (inquit) non edificas, seu nomine litem ferens: verumetiam quam fidem habet alter, eam dissipas; contentiosiores itaque alios efficiens exacerbansque; vt tandem penes a fide deficiant. *DEI. OECUMENII. Deus, inquit, per Crucem illum extruxit; tu vero edificationem extructionemue eius dissipas. Omnia quidem mandata sunt*. Ne consternatione firmorum in fide, confirmet infirmum vt cibus obseruet; ad ipsum deinceps pergit, *sed malum est homini per offensionem edere*. Mala conscientia edere, malum est; inquit: Nam etiam si coactus edis, nihil agis; cum diiudicatione enim & condemnatione edisti. Neque enim, manducare, te purum efficit; sed mens & sententia cum qua manducas. *Bonum erat non vesci carnibus, neque bibere vinum*. Hic non modo Fidelem adhortatur, non grauius impetere Infirmum in fide; verumetiam illi condescendere ac non nihil assentiri, neque carnes edere neque vinum bibere, & si quid aliud opus sit deuitare ob Fratris salutem: Maximam enim habet assensus, adeoque permissus occasionem, ipsa infirmitas. *neque in quo frater tuus impingit aut offenditur aut imbecillus est*. Obserua quo pacto in sermone ad Fidelem pertinente; eos qui in fide sunt imbecilles, notat. Impingere enim dixit, quod est caecorum proprium: deinde; *Offenditur*, inquit; quod est eorum qui facile offenduntur: postremo; *Infirmus est; quod est, in fide exiguum. Tu fidem habes? apud te ipsum habe*. Fidem hic dicit, veluti de escis propositis; tanquam fides doctrinae omnibus debeat esse manifesta. Hic vero; & vana gloria, in fide firmum, visum duci innuit. *Perfectus es, inquit, & in fide firmatus; quid ob virtutem tuam cristas tollis? Deus, te animumque tuum nouerit, eique tantum placeas. Beatus qui non indicat seipsum in eo quod probat*: Hoc est; in ea re quam probauerit hac vel illa ratione; veluti, vesci hoc vel illo. Quomodo autem id continget? ex pura conscientia. Quum enim dixisset; *Apud te ipsum fidem habe*; illud vult: Conquerentur de te Infirmi, quod impure agas; serua igitur fidem apud te, vel Fratris tui nomine. Quod si conscientia tua non diiudicat te, non condemnat, non ambigit; beatus es. Ex hoc, in fide languentem ferit. Nam si ex conscientia, corona & beatitudo Fideli prouenit; manifestum est, quod inde etiam condemnatio. Ne igitur per diiudicationem ede, sed propter necessitatem. *Qui enim diiudicat; si ederit, condemnatus est, quoniam non ex fide: Omne autem quod non ex fide, peccatum est*. Hoc rursus ad Sanum in fide pertinet; quid enim ipsum adigis edere, si nondum firmatus est? Estne te clam, quod qui diiudicat, si ederit, condemnatus

Fides, pro doctrinae certitudine.

demnatus est; quoniam non ex fide edit, verum vel ex necessitate, vel ex verecundia? Neque enim credidit purum esse cibum; & interim edit: cur igitur ei condemnationis sit occasio? Deinde quod sequitur per inficiationem ait; *Quicquid quisquam non ex fide fecerit, peccatum est*.

CAPVT XV.

EI autem qui potest vos. Hyperbaton est; Ei qui potest vos fulcire, gloria sit in saecula, Amen. *fulcire iuxta Euangelium meum*. Deinde orat, adeoque votum edit pro Infirmis: oratione namque potius opus habebant, quam consilio. Quum porro dicit; *Fulcire*; indicat, quod concutiantur: deinde firmationis modum subdit; *Secundum Euangelium meum. OECUMENII. Vt viuant, perinde atque Euangelium annunciat. & praedicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij, temporibus aeternis*. Christus eadem praedicauit. Nequaquam igitur sunt humanae Leges, quae per Euangelium traduntur: fidem autem illis firmat, cum a praedicatione, tum nomine. Nam Euangelium dicitur, ipsa verbi annunciatio. Qualis autem est praedicatione? Christi adeoque ipse Christus. *taciti*. Dati, inquit, secundum reuelationem mysterij; qualis? taciti & absconditi. Praecedentibus temporibus saecularibus; hoc est, multis: nostris vero hodie temporibus manifestati. Significat autem ipsum donum magni esse precij, non modo ex praedicante Christo & ex eo quod Euangelium dicatur; verumetiam, quod nunc nobis gratis illuxerit, & si fuerit ante tempora & Mundi creationem: A principio enim erat Christus; verum nunc cognitus est qui antehac ignorabatur. *manifestati autem nunc per scripturas Propheticas, secundum mandatum aeterni Dei*. Qui vero manifestum est per scripturas Propheticas? Patre nimirum imperante, vt isthuc fieret. Hac itaque ratione, incredulum, ad fidem hortatur. *Quid, enim inquit, metuis candidè ac sincerè illi credere; quando quidem Prophetæ diuinitus afflati praedixerunt; Deus vero Pater demandauit Filij sui Euangelium diuulgari per vniuersas gentes? ad obedientiam fidei*. Nam fides opus habet obedientia, vt credens non multum sit curiosus quam obrem nunc sit primum manifestatum; & cur olim, omnibus retro saeculis, fuerit occultatum. *ad omnes gentes patef. et. Ne metuas; inquit; Non tu solummodo credis, verum vniuersus terrarum Orbis. soli sapienti Deo*. Ad discrimen vanorum Deorum, non Christi aut Spiritus paraleti: haudquaquam enim eo referendum est hoc encomium. *per Iesum Christum, cui gloria in saecula, Amen*. Patefacto in gentibus per Iesum Christum; vt qui & ipse etiam promulgauerit. Reliquum est per medium hyperbaton; *Soli sapienti Deo gloria: OECUMENII. Sic accipias licebit: Ei qui potest vos firmare, soli sapienti Deo*. Firmare autem quomodo? per Iesum Christum: Gloria, inquit, sit in saecula. *Debemus autem nos, qui fortes sumus, infirmitates eorum qui non sunt fortes, baiulare*. Ad eos qui in fide sani sunt, sermonem transfert; docens oportere nos condescendere & assentiri infirmis: Hoc enim (inquit) debemus. Vide autem quam humiliter de im-

Non est curiosè inquirendū cur tam serò Christus venerit.

becillibus loquatur. Alios enim potentes vocat: de his autem dicit; infirmitates & imbecillitatem eorum nos debere baiulare; *nec nobis ipsi placere, sed proximo*, per adensum seu infirmitatis tolerantiam. *Quilibet enim nostrum Proximo placeat ad adificationem*. Potens, fortis, & fidelis es? experiatur ergo robur tuum Infirmus, per tuam tolerantiam ac permissum: Oportet enim quemlibet nostrum, Proximo placeat. Verum, quum & quisquam in malo, ei placere queat; adiecit: *Ad bonum, ad adificationem*. Hoc enim faciens; edificabis ipsum & corriges, erigè que. *nam & Christus sibi ipse non placuit. Sed, Si voluisset Christus, quod suum est, quærere; non fuisset passus: licuisset enim & ipsi extra iniuriam manere*. At vero sibi ipse non placuit, neque sui ipsius curam gessit; sed nostram commoditatem spectauit. IOANNIS CHRYSOSTOMI. Potuisset alienus esse a conuiciis & opprobrio Iudaeorum; neque pati quae pertulit, si priuatum commodum spectasset: sed nostram utilitatem quærens, propriam sanè posthabuit, & iniuria est affectus, malamque apud non parum multos gratiam retulit, quemadmodum scriptum est; *Opprobria opprobantium tibi, ceciderunt super me*. Nihil, inquit, noui contigit: ceterum qui veteris Testamenti temporibus te & contumelia & iniuria affecerunt, Deus Pater; illi & aduersus me, Filium tuum sese concitarunt. *Quaecunque olim scripta sunt, ad nostram doctrinam olim scripta sunt*. Haec, inquit, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt imitemur, *vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus*. Vt accepta consolatione per Scripturas, & per scriptam isthuc patientiam confortati; maneamus in spe Dei. Patientia enim spes efficit; & spes rursus patientiam & expectationem parit. *Deus autem patientiae & consolationis det vobis idem sapere inter vos mutuo*. Ostendit, quod cum Scripturis, & doctrina & consolatione quae ex ipsis proueniunt; opus etiam sit Oratione vt Dei nobis auxilium conciliemus. *per Iesum Christum*. Dilectionem ipsis precatur. At quia & in malo dilectio est; ab ea, hanc secernens, addit; *Secundum Iesum Christum*. *Vt vnanimiter vno ore glorificetis Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi*: Quae verò est commoditas, si charitatem habeatis, atque idem inter vos sentiat; haec nimirum, vt vnanimiter glorificetis Deum. *Propterea*. Quum haec ita sese habeat assumite alter alterum. hoc est; reconciliamini inter vos, ac Christum vita vestra commonstrat. Hoc facientes; Deum per dilectionem glorificabitis. *Assumite vos mutuo, quemadmodum & Christus nos assumpsit ad gloriam Dei*. Hyperbaton est; assumite vos mutuo ad gloriam Dei. *Dico autem, Iesum Christum*. In Iudaismo adhuc perseverantibus, ipsumue spirantibus; haec, Apostolus, eum accusans eos, loquitur. Christus in hunc mundum veniens, Patri suo cooperatus est vt promissiones Abrahamo factae, ad finem perduceretur. Cooperatus est autem, Legem vniuersam implens; circumcisus etiam: ideo enim ait, ipsum ministrum fuisse Circumcisionis, vt & hanc firmaret compleretque Legem. *ministrum fuisse Circumcisionis*. Potest & sic locus hic intelligi: Minister fuit Christus Iudaeorum: hoc est; eorum qui inter promissionem detenti fuerunt, vt i Pater qui has promississet, veras etiam efficeret easque praestaret. *pro veritate Dei*. Vt verum ostenderet, & exhiberet

psalm.

Patrem qui promiserat. *ut stabiliret promissiones patribus factas.* Lex quidem non potuit ipsas stabilire: Quomodo igitur non absurdum est, Christum qui promissiones nostras Patribus factas firmavit, negligere; ac Legem tenere atque tueri, quæ non potuit promissiones nobis seruare? *ut gentes pro misericordia glorificarent Deum.* Iudæi etiam promissiones acceperant, nihil tamen per eas adiuti fuissent nisi Christus eas firmasset. Vos autem gentes, inquit, pro sola clementia & humanitate debetis Deum glorificare, postquam neque promissiones habetis, sed misericordia vobis est communicata quæ totum id quicquid est, efficit. Quanto magis igitur misericordia perfuisti estis, tanto maiores debetis Deo agere gratias; adeoque debitores estis Dei, ut ex Iudæis in fide imbecilles feratis. Id enim in gloriam Dei cedit, concordia vestra, paxque vestra. Disserit autem hic fidelibus qui ex gentibus Christo accesserant: ij enim maxime ciborum discrimen obseruantes, impetebant. IOANNIS CHRYSOSTOMI. Promissio ad Abrahamum facta erat huiusmodi: *Tibi dabo terram, & in Semine tuo benedicentur omnes gentes:* Verum facti sunt obnoxij pœnæ deinceps, quotquot à semine Abrahami descenderant. Lex enim quam prætergredebantur, iram ipsi operabatur; ac promissione illos ita orbabat, Patribus addicta. Proinde Filius Dei in carnem veniens, cooperatus est Patri, ut promissiones illas præstaret. Vniuersam enim Legem implens in qua & Circumcisio erat; atque per Crucem eos qui transgredierentur Legem, liberans; non permisit intercidere promissionem. Quum igitur Christum Circumcisionis ministrum dicit; hoc ait: quod simul atque aduenisset impleissetque Legem, ac (circumcisus) esset factus semen Abrahami; dissoluit maledictionem, placauitque iram Dei: pronos etiam & auidos hac ratione faciens eos qui promissionem in posterum accepturi erant. Ut ne igitur dicant illi in iudiciū vocati. Quomodo igitur Christus circumcidebatur, & omnem Legem obseruabat; si in diuersum ipsam illam conuertit, ac tantum non evertit; Respondet: Non ut permaneret Lex, id egit; verum ut eam dissolueret, atque ab illius nos liberaret maledictione. Porro ne hanc ob rem cristas erigerent gentes, adicit; gentes propter misericordiam, Deum glorificare, debere. Quod vero dicit; est huiusmodi: Iudæi promissionem sanè habebant; tu vero nihil huiusmodi: verum ex sola humanitate atque clementia seruatus es; quanquam & illis nihil profectò quo alios excellerent, obtrigisset ex promissione illa, nisi Christus aduenisset. Gloria autem Dei hoc totum est; nempe, coagmentatas esse gentes cum Iudæis, ut vniuersim Deum prædicent; fortiores quoque, imbecilliores bailent. *sicut scriptum est: Propter hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo psallam. Et iterum dicit; Laudate eum omnes gentes cum populo isto. Et rursus: Laudate Dominum omnes gentes. Laudate eum omnes populi. Ac iterum Esaias dicit: Testimonium Scripturæ producit, ostendens coagmentari Iudæos gentibus. Erunt radix Iesse, quæ exurgit ut dominetur gentibus, in eum gentes sperabunt. Erunt radix Iesse: qualis? quæ exurgit, ut dominetur in gentes. Deus autem spes impleat vos omni letitia &*

Gen. 12. c. & 22.
Psal. 117. d.
1. Reg. 22. d.
Psal. 116. a.
Isa. 11. c.
Isa. 11.

pace. Rursus ad votum & precationem venit, inquit: Deus, inquit, liberabit vos à mutua pugna mœstitiæque, & infelicitate inde proueniente. *ut credatis, & in spe exuberetis, in potentia Spiritus sancti:* A nobis enim fides ipsa adferenda est. Hinc iam erit nobis causa omnium bonorum ipsa in Deum spes, quam cum quadam exuberantia illis exoptat: Ut exuberet, inquit; quod non aliter erit, nisi potentia. Qui igitur Spiritum habet, omnia habet. *Perfusus sum autem Fratres mei, & ipse ego de vobis, quod vos plenis sitis.* Non opus habeo discere ab aliis. Bonitate. Bonitatem appellat, perfectam virtutem. Quod adicit, *id est, referti;* verbum est intensiōnis. *repleti omni cognitione.* Quid enim, quod aliquis Fratrum amore dilectioneque sincera flagrat, si non possit commode charitate uti? propterea adicit; *Omni cognitione, qui se qui possitis & alios adhortari:* Non solum, inquit, opus habetis admonitione; verum alios etiam insituenti. *Audacius autem scripsi vobis Fratres, ex parte; veluti memoriam subinde vestri faciens.* Oportebat enim eos qui duriter tractati essent & obiurgati, mitigare; lenitateque quadam excipere. Periuatus sum (inquit) de vobis; verum tamen audentiū scripsi quod antenus. hæc sunt placantis verba; neque hic desistit; exterum quid ait? Veluti ad memoriam vobis reuocans: nec dixit; docens, neque reminiscens; sed *ἐπιμαρτυροῦμαι:* hoc est; paululum quippiam vobis ad memoriam reuocans: Aliter. Placide (inquit) veluti reminiscens, vel ad memoriam reuocans: hoc est; parum recordatus, seu commonefaciens vos. Talis autem dictionum significatio prohibet, ne omnino ad memoriam ista eis reuocet: Vnde non dicit; docens; sed, reminiscens. *per gratiam quæ data est mihi à Deo, ut sim minister Iesu Christi inter gentes.* Non meus est labor, inquit; sed gratia dei. Ostendit autē, quod neque recordari eorum ausus fuisset, nisi gentes ei concreditæ fuissent: pleræque autem mitigat. *Ac sancte ministrum Euangelij Dei, ut fiat oblatio gentium.* Proinde & à vobis non iniuria sanè audiat. *Acceptabilis & sanctificata.* Proinde quum mihi ministerium isthuc, & sacrum officium adeoque opus concreditum sit; dabo operam ut sedulo persequar voluntatem Dei; quæ est, ut oblatio vestra, grata benèque accepta reddatur. *in Spiritu sancto.* Quomodo autem eritis acceptabiles & sanctificati? Si habetis, inquit, Spiritum. Ecqui hoc fit? per vitam irreprehensibilem. Quare, qui non rectè viuunt, Spiritum sanctum à sese abigunt. *Habeo igitur gloriationem in Christo Iesu, in iis quæ ad Deum pertinent.* Glorior igitur, non in me ipso, neque in diligentia mea; sed in rebus ad cœlestem Patrem redeuntibus, pertinentibusque. Proinde fides in Christum, Patri etiam eximia res est, & ad Patrem pertinet. *Non enim audebo loqui quicquam eorum quæ non effecit Christus per me.* Quia dixit; *Habeo gloriationem;* addit: Non sunt inanes verborum fastus, quæ dixi. Nihil enim audeo dicere, præter ea quæ mini sunt à Christo tradita, ad gentium sacrum ministerium, & ut mihi gentes obediant: quin etiam signorum operationes & prodigiorum demonstrationes mihi sunt traditæ. Seipsum enim hic rursus attollit, quum nimium sese supra demiserit, Confidentiū scripsi

scripsi vobis, ut ne veluti à vili quopiam profecta oratio reiectitia fiat. *ad obedientiam gentium, verbo & opere: in potentia signorum & prodigiorum.* Nihil suum fuisse, sed totum Christi, ostendit. *in virtute Spiritus Dei.* Spiritus sancti dignitas est & honor, quod hæc eius virtute fecerim. *Ut ita ab Hierusalem finitimisque circumiacentibus locis, ad Illyricum usque impleuerim Euangelium Christi.* Quæ dixit, demonstrat ex Discipulorum multitudine. Propterea dixit *ὡς ἔστι;* hoc est, per circuitum: ut ne rectam viam intelligas, sed omnia quæ Hierosolymæ circumiacent. Non dixit autem, prædicare; sed quod maius est, Implere. *ipsumque adeo audis prædicarim: non tamen ubi nominatus esset Christus.* Erat mihi honorificum, & gloriæ mihi ducebam, annunciare Euangelium ubi nondum nominatus esset Christus. Ecquid ita? Ut ne, inquit, super alienum fundamentum ædificarem. SEVERIANI. Non veluti deprecans, aliorumque Apostolorum communionem deuitans; enimvero auarum & iniquum iudicarem, alienorum operum gloriam mihi arripere ac vendicare. *ut ne super alienum fundamentum ædificarem.* Alienum fundamentum, aliorum Præconum doctrinam appellat: alienum autem, non quod diuersa doceant, verum mercedis laborisque nomine. *Sed perinde ac scriptum est; Quibus non adnunciatum est, de ipso videbunt; & qui non audiuerunt, intelligent.* Ostendit, quod dum fecerit, Prophetiam simul impleret. Propterea & *impediebar sæpè, ne venirem ad vos.* Eius quod principio dixit; *Sæpè decreui mecum venire ad vos;* nunc rationem reddit: Ad gentes, inquit, doctrina & prædicatio, me hæctenus arcuit. *Nunc autem nondum locum habens in regionibus his.* Vides quod eorum gloriam, suamue utilitatem appetens, hæc non scripserit: neque perindè ac quispiam obicere posset quod aduletur ipsis, ceteri magnatibus & potentibus? etenim tantum non hoc scribit: Opere meo completo, adeo ut nihil mihi porro transigendum restet; ad vos venire in animum induxi. *desiderium autem habens veniendi ad vos iam inde à multis annis, ut si proficiscar ad Hispanias.* Ne videatur eos floccipendere, si scribat; quoniam nihil habens quod agam, ad vos veniam; charitatis rationem replicat. *veniam ad vos.* Ne rursus videatur adulanter dixisse; *desiderium habens iam inde à multis annis;* corrigit hic quod dixit, inquiens: Propterea potissimum venire volo, ut ad Hispanias proficiscar. *Spero enim, me, si transiero, visurum vos, & à vobis deducendum illuc.* Ne dicant; profectionis tuæ nos facis ociosum quiddam & superuacaneum, adeoque frustra & nulla de causa ad nos proficisceris; infert: *Ut à vobis deducar;* ut rursus charitatem ob oculos ponat. Verum quia hoc non erat debitum, adicit; Simulac vestri satur fuero; quod Patris erat magis, quam præceptoris aut doctoris. *si vestri primum quadam tenus plenus fuero:* Id est; ex parte. Nullum enim tempus, dilectionem meam erga vos complere ac saturare potest. *Iam vero ab eo Hierosolymam.* Quum dixisset: Non porro locum habens in climatibus hisce, veniam ad vos: & quia moram nexurus erat, dilaturusque aduentum; ne illusos se arbitrarentur, cunctationis suæ causam explicat. *ministrans sanctis.* Si Paulus minister est, rei inde magnitudinem tecum

Sup. Cap. I.

reputa. Non modò causam vult dicere cunctationis suæ; ceterum eos iuxta commonefacere, ut perinde quicquam ut alij, sanctis in Hierusalem degentibus impertiant. Eò enim respicit, quum Macedonia & Achaia suam eleemosynam mittentium mentionem facit. *Placuit enim Macedonia & Achaia communionem quandam facere.* Communicationem, ipsam eleemosynam appellat, quandoquidem ipsi pecunias, sancti autem intercessionem apud Deum contribuant. *in pauperes sanctos qui sunt in Hierusalem.* Duplex est impertitionis necessitas, propter paupertatem, & virtutem. *placuit enim eis, cum & hoc illis debeant.* Ecquid istud facere voluerunt? Voluerunt, inquit; quippe qui debitores sint. Non igitur ut eleemosynam, verum ut debitum mittunt. *Si enim spiritualibus ipsorum communicauerunt gentes, debent & in carnalibus ministrare ipsis.* Deinceps quomodo ipsorum debitores sint, recenset. Propter ipsos, inquit, potissimum venit Christus. Loquitur de iis qui ex Circumcisione crederant; illorum etiam bona tanta erant, & promissiones. Quemadmodum igitur spiritualibus ipsorum communicauerunt gentes; sic operæ precium est, eos in carnalibus opem ferre. Non dicit autem rursus, communicare; sed, *λεητοσυργῆσαι;* hoc est, ministrare: ita eos collocans, In ordine eorum qui sanctis ministrent; adeoque tutò repositurus (in Cœlis enim repositurus erat) inquit, & sigillo muniens. *Hoc igitur perficiens, & obsequans ipsis fructum hunc.* Fructum appellat eleemosynam; innuens eum qui quicquam impertiat pauperibus, lucrum facere. *Abibo per vestram operam in Hispanias.* Rursus Hispaniarum meminit; amorem suum erga Hispanos ingentem detegens, Noui autem quod veniens ad vos, in plenitudine benedictionis Euangelij Christi veniam. Hoc est; Noui, quod veniens ad vos, ornatos vos bonis inueniam. nam quod ait; In plenitudine benedictionis Euangelij veniam; eos intra omnia bona esse constitutos significat. OECVMENII. Vel sic intelligere hunc locum poteris: Noui quòd veniens, eò venturus sum, ut vos Euangelij benedictione impleam: hoc est; ut vos ad fidem & virtutem inungam. *Adhortor autem vos, fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum & per dilectionem spiritus, ut simul certetis mecum.* Perinde ac ipse non satis idoneus esset ad persuadendum; per Christum (inquit) & Spiritum sanctum vos adhortor. Obserua, quòd hic, Filij & Spiritus meminit; nondum etiam Patris: Hoc autem dictum est, ut quando Patris & Filij solius mentionem facit, non turberis quòd non Spiritum etiam exprimat: indiscriminatim enim sanctam Trinitatem ponit. *in orationibus pro me ad Deum.* Maxima est D. Pauli humilitas, quòd dicat se illorum etiam precationibus ad Deum habere opus. *ut liberer.* Non dixit; ut conflagam cum illis, vel ut vincam eos; sed *ut liberer;* Christi mandatum implens, Orate ne intrecis in tentationem. *ab Infidelibus in Iudæa.* Indicat sceleratos quosdam lupos potius quàm homines, insurrecturos aduersum sese. *utque ministerium meum erga Hierusalem, gratum fiat sanctis.* Ut sacrificium meum acceptabile fiat apud Deum; utque ipsi cum alacritate & gratiarum actione recipiant, quæ illis offeram. *ut in letitia ve-*

Eleemo-
syna.

niam ad vos. Simulatque enim liberatus fuero ab infidelibus, & ministerium meum gratum extiterit, in lætitia, neque quicquam in mœrore veniam. per voluntatem Dei. Quod principio dixit, id nunc quoque commemorat; Si qua ratione, prosperum iter natus fuero veniendi ad vos, ac simul quiescam apud vos. Videntur ipsum omni vacare fastu? Non enim dixit, docebo vos aut instituiam; sed, simul requiescam, vel refocillabor: hoc est; vos, apud me, per doctrinam; & ego apud vos, ob fidei vestræ communicatione. Deus autem pacis cum omnibus vobis; Amen. Id ubique Apostolo in more est, vt post adhortationem, votum adiciat & exoptationem.

CAPVT XVI.

Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, ministram Ecclesiæ quæ est apud Cenchras, vt ipsam suscipiatis. Vide quanti faciat Phœben: & quod primum eius meminerit, & quod sororem eam appellat. Ecquid si forsitan Pauli soror fuerit? in Domino; Aut, secundum Dominum; vel, per Dominum. Dignè sanctis: quemadmodum (inquit) decet sanctos accipere. Duplicem autem dedit eis curandi occasionem; tum quod propter Dominum suscipienda sit, tum quia sancta sit. *Et assistite ei, in qua vestri opera indiguerit.* Considera hinc Apostoli modestiam, qua nemini grauis est. Non dixit; liberate ipsam ab iis quæ ei imminet, eamve circumstant; sed, Assate, assistite: hoc est; quantum in vobis est conferte, & manum ei porrigite. Nam & ipsa multorum affectrix fuit. Ingens laus, quæ sola sufficiebat eam commendare. meique ipsius. Maximum postremo loco encomium posuit. Felix re vera est, vt quæ potuerit prodesse, ac refocillare animam Pauli sanctam. Mei ipsius: hoc est, Apostoli, præconis verbi, Doctoris terrarum Orbis. Salutate Priscam & Aquilam, cooperatores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea suam ipsorum cervicem supposuerunt: quibus non ego solus, gratias ago. Cooperarij fuerunt in doctrina, in tentationibus, in periculis. Ingens hæc profectio laus est. verumetiam omnes Ecclesiæ gentium. Vel propter institutionem, vel propter pecuniarum collationem. Et quæ in domo eorum est, Ecclesiam. Adeo probata viæ fuerunt Prisca & Aquila, vt & domum suam Ecclesiam fecerint. Vel quod tota cum domo sua fideles fuerunt; sic domum reliquam, Ecclesiam vocat. Salutate Epænetum, dilectum meum, qui est primitiæ Achaïæ in Christum. Magnum est Pauli esse dilectum, qui iudicio & non ad gratiam amare nouit. Primitias autem ipsum vocat, siue quod primus credidit, siue quod maiorem omnibus pietatem ostenderit. Atque ne existimes, ipsum in rebus carnalibus fuisse primitias; addit, in Christum. Salutate Mariam quæ multum. Ostendit, quod cum doctrina, alia etiam erga ipsos fecerit. laborauit erga nos. Nedum, inquit, erga seipsam laborauit, vt seruaretur, verum erga nos etiam, Apostoli ordinem implens, & Euangelistæ. Quomodo igitur dixit. Mulieri autem docere non permitto: Prohibuit mulieri, ne in publico & in communi conuen-

tu primatum sibi vendicaret, neque concionandi cathedram occuparet, cæterum à doctrina verbi non remouit. Salutate Andronicum & Timum cognatos & concaptiuos meos. Maior laus est, concaptiuos meos: siquidem duriora patiebantur in carcerem intrusis, dum persecutionibus, iniuriæ & contumeliæ obnoxij erant, ac tantum non succumbebant. qui sunt insignes inter Apostolos. Magnum quidem est, esse Apostolos; sed quod inter ipsos sint celebres & insignes, est omnium maximum. qui & ante me fuerunt in Christo. Vide piam mentem sanctamque animam. Non veretur dicere, quod illi ante me crediderunt Christo. Salutate Ampliam, dilectum meum in Domino. Salutate Urbanum. Ingens laus. cooperatorem nostrum in Christo: & Stachyn dilectum meum. Hoc maius est, quod doctrina cooperatus est. Salutate Appellem, probatum in Christo. Veluti irreprehensibilem. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli domo. Fortasse non fuerunt eiusmodi, quales priores; idè nec nominatim eorum meminit. Salutate Herodianum, dilectum cognatum meum. Salutate eos qui ex Narcisci familia, qui sunt in Domino. Salutate Tryphænam & Tryphosam. Aequalis omnibus laus; quoniam in Domino fuerunt; id est, Fideles. Quæ in Domino laborant. Suprà, Mariam recordabatur quæ multum laborauerat; hæc autem adhuc laborare dicit, quæ res maiorem ipsi laudem parit. Salutate Persidem dilectam, quæ multum laborauit in Domino. Hæc maior est Tryphæna & Tryphosa; quoniam cum dilecta est, tum multa fecit in Christi gloria. Salutate Rufum, electum in Domino, & matrem ipsius & meam. Salutate Asyncritum, Plegontem, Herman; Patroban; Hermen. Duplex bonum est, & quod filius sit inculpatus, & quod mater virtutibus sit redimita, hoc enim indicat, quod ait: & meam. & qui cum ipsi sunt fratres. Magnum est quod isti D. Pauli fratres dicantur. Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & sororem eius, & Olympiam, & qui cum ipsis sunt. Sanctos omnes. Quod si Sancti; non parum profectio encomij nanciscuntur. Salutate vos mutuo. Salutate vos Ecclesiæ Christi. Nunc ad omnes promiscuè ponit, ne quispiam tristitia afficiatur cuius nomen expressum non sit. in Osculo sancto: Ad discrimen eius, quod minimum sanctum est: Non porro hunc vel illum, sed iunctim omnes est complexus, quum, Vos, dixit. Adhortor autem vos fratres. Noua consultatione, Supplicis personam gerit; fratres eos, multo sanè honore vocans. vt consideretis eos. Scrutari & perdiscere hortatur. Subiicit autem oculis fallacias eorum: non enim palam se conspiciendos præbent scelerati. Porro maxima est Ecclesiæ subuersio, eam inter sese dissociari. qui dissensiones. Post dissensionem namque, scandalis patebit aditus. & scandala præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt: ac declinate ab ipsis. Quid verò sint scandala, ipse interpretatur. Hæreses, inquit, præter doctrinam Euangelij nostram, subeuntes irrepentisque. Talis enim Domino Iesu Christo non seruiunt, sed suo ventri. Hæreses enim omnes & offendicula hinc oriuntur, quod earum auctores & ventri & affectibus suis seruiant: Eam obrem dicit, quod Christo non seruiant, sed alio. Videtur autem Iudæorum hic notare quosdam: Iudæos enim veluti gastrimargos accusat, suaque tantum

Hæresiarum ingenium.

tum quærentes; per subuersionem Ecclesiarum, & per commodi loquentiam & bona verba imponunt cordibus. Verbis, inquit, vestri curam gerunt; mens verò illorum, erga vos dolosa est. Nouum autem deceptionis modum hic profert, quod nimirum adulatione dolum nectant. simplicium. Non dixit, vestris; sed simpliciorum. Obedientia enim vestra ad omnes peruasit. Gaudeo igitur propter vos. Quod verò non vobis sed simplicibus imponant; inde liquet, quod obedientia vestra & fides, ad omnes peruenit: multos autem eorum, fidei & obedientiæ causa laudat, ne & ipsi ad terram istam doctrinam turpiter cum rubore quodam acclinentur. Volo autem vos; qui nondum estis decepti: Obscurè autem innuit, quod ex ipsis etiã nonnulli in errorem fuerint inducti. Sapientes quidè esse ad bonum simplices autè ad malum. Volo, inquit, ad bonum vos esse prouidos ad mala verò. volo vos imperitos & inexpertos prauis, esse. SEVERIANI. hoc est; prudètia quidem vt, vt ne ab aliis iniuria vobis inferatur; simplicitate autè, vt ne aliis fallacias machinemini. Deus autem pacis. Quia dissensiones fuerunt; pacis datorem inuocat, vt offendicula tollat & compefeat. coneret: Multo maius est quàm si imperasset, dicendo; Coneretur. Satanam, celeriter subter pedibus vestris. Non modò, inquit, offendicula disseminantes coneret; verum ipsum iuxta imperatorem eorum Satanam: idque celeriter; ex temporis breuitate consolationem constituens. Gratia Domi-

ni nostri Iesu Christi vobiscum. Gratia Dei nunquam non seruantis, apud eos meminit. Quod si hostes quum adhuc essetis, vos seruauit; multo magis nunc. Videntur quod operibus & gratia habeamus opus, vt æternum beemur? Quum enim obedientiam eorum adduxisset; gratiam pariter eis exoptauit & precatus est. Salutate vos Timotheus cooperator meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater. Videntur Timothæi encomion? Adiurabat autem eum in Euangelio. cognati mei. Cognatos appellat, qui pietatis nomine tales videbantur. Salutate vos ego Terentius, qui scripsi Epistolam hanc in Domino. Magnæ sibi laudi duxit, se esse Amanuensem Pauli. Salutate vos Caius hospes meus, totiusque Ecclesiæ. Hoc est; qui me hospitio recepit. Non parum autè laudis ei accedit, quod vniuersam ipse Ecclesiam hospitabatur; adeoque ipsum Paulum qui haud simpliciter apud ipsum tractatus est. Salutate vos Erastus, aconomus vrbis, & Quartus frater. Dignitatem eius posuit, vt scias neque diuitias, neque dignitatem cuiquam obitare, quod minus rectè viuat, & fidei accedat. Gratia Domini nostri Iesu Christi. Gratia meminit, Christi beneficia ad memoriam reuocans. cum omnibus vobis, Amen. Sic auspiciari ab oratione, sicque desinere ac finire sermonem conuenit oratione & voto. Hoc enim fundamentum, hunc item terminum semper facere, Diuo Paulo & gratum & consuetum est.

Opera ne cellaria ad salutem.

Sermonè, Orati ne & voto finitè conuenit.

D. CLEMENTIS ALEXANDRINI PRESBYTERI, QUI ET STROMATHEVS DICTVS EST; IN ALIQVOT Epistolas Canonicas, Adumbrationes.

Ex Cassiodori Institut. Diuinarum Lectionum. Lib. I.

Epistolas Canonicas, Clemens Alexandrinus Presbyter, qui & Stromatheus vocatur; id est, Epistolam sancti Petri primam, sancti Ioannis primam & secundam, & Iacobi; Attico sermone declarauit. Vbi multa quidem subtiliter, sed aliqua incaute locutus est; quæ nos ita transferri fecimus in Latinum, vt exclusis quibusdam offendiculis, purificata doctrina eius securior posset hauriri.

D. Clementis Alexandrini Presbyteri, qui & Stromathæus dictus est, in priorem D. Petri Canonicam Epistolam Commentarius.

BENEDICTVS Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi per magnam misericordiam suam regenerauit nos. Si etenim Deus nos genuit ex materia; postea verò secundum profectum vitæ regenerauit. Pater Domini nostri per Resurrectionem Iesu Christi; secundum fidem vestram resurgentis in nobis: Sicut è contrario moritur in nobis; id, nostra infidelitate, faciente. Dicebat autem iterum, nunquam reuerti secundo ad corpus animam in hac vita; neque iniustam fieri quæ Angelica facta est neque malignam, ne iterum occasione peccadi per susceptionem carnis accipiat: In Resurrectione autem, vtramque in corpus reuerti coniunguntur sibi inuicem iuxta genus proprium secundum compositionem alterius se quadam congruentia coaptantes sicut sagena, vel ædificatio lapidum. Propterea Petrus inquit; & vos ipsi sicut lapides vivi ædificamini domus spiritalis; custoditum

scilicet in Cælis locum significans sedis Angelicæ. In vos, inquit, qui virtute Dei conseruamini fide ac speculatione, percepturi finem fidei vestræ animarum salutem. Hinc apparet quoniam non est naturaliter Anima incorruptibilis; sed gratia Dei, per fidem & iustitiã & per intellectum perficitur incorruptibilis. De qua salute, inquit, exquisierunt & scrutati sunt Propheta; & cætera quæ sequuntur; declaratur per hoc, cum sapientia locutos esse Prophetas; & Spiritum in eis Christi fuisse secundum possessionem & subiectionem Christi: per Archangelos enim & propinquos Angelos qui Christi vocantur Spiritus, operatur Dominus. Quæ nunc, inquit, annunciata sunt vobis per eos qui vobis euangelizauerunt. Vetera (inquit) quæ per Prophetas facta sunt, & plurimos latent; nunc vobis reuelata sunt per Euangelistas. Vobis enim, inquit, manifestata sunt per Spiritum sanctum qui missus est: hoc est, Paraclytum, de quo Dominus dixit: Nisi ego abiero, ille non veniet. In quem concupiscunt, inquit, Angeli prospicere: non Angeli apostata; sicut plurimi suspi-

causa legi

Ioh. 16.

cantur; sed quod verum est ac diuinum, Angeli qui desiderant profectum perfectionis illius adipisci. **Sanguine** (inquit) *precioso, sicut agni incoaminati & immaculati.* Hic tangit Leuiticas & Sacerdotales antiquas-celebrationes. Significat autem animam mudam per iustitiam, quæ offertur Deo. *Præcogniti quidem,* inquit, *ante constitutionem Mundi.* Primò quippe præcognitus ante omnem creaturam quod erat Christus. *Manifestati autem in nouissimis,* per generatum corpus. *Regenerati non ex semine corruptibili.* Corruptibilis igitur est anima quæ cum corpore simul profunditur, vt quidam putant. *Verbum autem Domini,* inquit, *permanet in æternum;* tam prophetia quam diuina doctrina. *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium.* Quoniam verò electum genus sumus, Dei electione; abundè clarum est. Regale autem dixit, quoniam ad regnum vocati sumus, & sumus Christi. Sacerdotium autem propter oblationem quæ fit orationibus & doctrinis, quibus adquiruntur animæ quæ offeruntur Deo. *Qui cum malediceretur inquit, non maledicisti;* Cùm patererur non comminabatur. *Dñs;* hoc vtique per bonitatem atque patientiam. *Tradebat autem iudicanti se iniuste,* siue se metipsum, vt sit hyperbatò hoc modo se habès tradebat autè semetipsum secundum iniustam legem iudicantibus; quia inutilis illis erat, vt pote Iustus existens: vel tradebat Deo, iniuste iudicantes, id est, eos qui cum nequissimè condemnabant, & gratis neci eius instabant; vt supplicia perperientes, erudiantur. *Qui enim vult vitam,* inquit, *diligere, & videre diem bonos;* hoc est; qui vult æternus & incorruptibilis fieri. Vitam verò, dominum dicit; dies autem bonos, hoc est, sanctos. *Quis oculi,* inquit, *Domini super iustos, & aures eius in preces eorum.* Multiformem Spiritus sancti speculationem significat: *Vultus autem Domini super facientes mala;* hoc est, siue iudicium, siue vitio, siue manifestatio. *Dominus vero Christum,* inquit, *sanctificat in cordibus vestris.* Sic habes etiam in Oratione Dominica: *Sanctificetur nomen, inquit, tuum. Christus enim, inquit, semel pro peccatis nostris mortuus est, Iustus pro iniustis ut eos liberaret Deo, Mortificatus quidem carne, circumscissus autem Spiritu.* Hæc ad fidem eorum redigens, dicit. Hoc est; in nostris viuificatus est Spiritibus. *Adamens,* inquit, *prelicatus est qui quondam erant increduli, sipeciem quidem eius non viderunt, sonum verò vocis audierunt.* Cùm iustitiam, inquit, *Dei longanimitas.* Ita est bonus Deus, vt etiam per eruditionem salutis operetur effectum. *Per Resurrectionem,* inquit, *Iesu Christi;* scilicet quæ per fidem in nobis effecta est. *Subiectis sibi Angelis,* qui sunt, primus ordo; & subditis *Præstantibus,* qui sunt secundi ordinis; subditis quoque Virtutibus, quæ ad tertium ordinem pertinere declarantur. *Qui reddent,* inquit, *rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos.* Hi secundum præcedentia Iudicia erudiantur. Ob hoc etiam subiungit: *Propter hoc enim & mortuus Euangelizatus est;* nobis qui quondam videlicet extabamus infideles. *Vt iudicemus quidem secundum hominem,* inquit, *in carne viuat autem secundum Deum in spiritu.* Quia à fide videlicet exciderunt; dum adhuc in carne sunt, iudicantur secundum Iudicia præcedentia vt peniteant. Idcirco, & subnectit dicens. *viuant in spiritu secundum Deum.* Sic Paulus quoque; nam & ipse tale aliquid dicit: quem tradidit (inquit) Sathanæ, vt viuat spi-

ritu. *Sicut boni;* videlicet, *dispensatores multiformis gratie Dei.* Similiter & Paulus; multiformè, inquit, & multimodis, deus olim locutus est patribus nostris. *Gaudete,* inquit, *communicantes Passionibus Christi;* hoc est, si iusti estis, propter Iustitiam patimini sicut & Christus pro Iustitia passus est. *Besti,* inquit, *quoniam qui est eius honoris, & virtutis Dei spiritus super vos requiescit.* Hoc possessiuum, eius, & Angelicum spiritum significat: gloria quippe Dei, illi sunt per quos secundum fidem & Iustitiam glorificatur ad gloriam honorabilem secundum profectum introductorum Fidelium. Potest etiam sic intelligi spiritus Dei super nos; Hoc est, qui secundum fidem animæ superuenit, veluti venustas quædam mentis, & animi pulchritudo. *Quoniam,* inquit, *tempus iudicij inchoandi à domo Domini.* His enim, in Persecutionibus, constitutis; Iudicium contuetur. *Deus autè,* inquit, *totus gratia.* Totius gratiæ dixit, quoniam bonus est, & omnium bonorum dator est ipse. *Saluat vos Marcus filius meus.* Marcus Petri sectator, palam prædicante Petro Euangelium Romæ coram quibusdam Cæsareis equitibus, & multa Christi testimonia profferente; petitus ab eis vt possent quæ dicebantur memoriæ commendare, scripsit ex his quæ Petro dicta sunt, Euangelium quod secundum Marcum vocitatur. Sicut Lucas quoque, Actus Apostolorum stilo executus agnosceret, & Pauli ad Hæbræos interpretatus Epistolam.

Explicit Clementis Alexandrini Commentarius in Epistolam D. Petri priorem.

Incipit eiusdem Commentarius in Epistolam Iudæ.

VDAS qui Catholicam scripsit Epistolam, frater filiorum Ioseph extans, valde religiosus; cum sciret propinquitatem Domini, non tamen dixit se ipsum fratrem eius esse; sed quid dixit? *Iudæ seruus Iesu Christi;* vt pote Domini; frater autem Iacobi. Hoc enim verum est; frater erat eius, Ioseph. *Subintroierunt enim quidam,* inquit, *homines impij qui olim præscripti & prædeterminati erant in Iudicium Dei non impij, non vt fiant Impij; sed existentes iam impij, in Iudicium præscripti sunt.* Quoniam Dominus Deus semel populum, inquit, *de terra Aegypci liberans, accipit eos qui crediderunt per dñm vt eos videlicet per supplicium erudiret.* In præsentem quippe tempore puniti sunt, & perierunt propter eos qui saluantur donec conuertantur ad Dominum. *Angelos vero,* inquit, *qui non seruauerunt proprium principatum, scilicet quem acceperunt secundum profectum; sed deliquerunt,* inquit, *sumum habitaculum;* cælum videlicet ac stellas significans. Apostatæ facti sunt & vocati. *In iudicium,* inquit, *magni Dei iudicium perpetuum sub caligine reuerant.* Vicinum terris locum, hoc est caliginosum aërem significat. Vincula vero dixit amissionem honoris in quo constiterant, & cupiditatem in insarum rerum, cupiditate quippe deuincti propria conuertit non queunt. *Sicut Sodoma, inquit, & Gomorra.* Quibus significat Dominus remissus esse, & eruditos poenituisse. *Similiter iudæ,* inquit, *& hic somniantes,* hoc est qui somniant imaginatione sua libidines, & reprobas cupiditates, bonum esse putantes,

tantes, non illud quod vere bonum est, & omni bono superius. *Carnem quidem,* inquit, *maculant, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant,* hoc est solum dominum qui verè Dominus noster est Iesus Christus, & solus laudabilis: maiestatem inquit, blasphemant, hoc est Angelos. *Quando Michaël Archangelus cum diabolo disputans, altercabatur de corpore Moysi;* hic confirmat assumptionem Moysi. Michaël autem hic dicitur qui per propinquum nobis Angelum altercabatur cum diabolo. *Ei autem,* inquit, *quæcunque quidem ignorant, blasphemant. Quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia noverunt, in his corrumpuntur.* Significat eos comedere ac bibere, & rebus veneris indulgere, & alia eos perpetrare dicit quæ sunt communia cum animalibus ratione carentibus. *Væ illis,* inquit, *quia in via Cain abierunt.* Sic etiam peccato Adæ subiaceamus secundum peccati similitudinem. *Nubes,* inquit, *sine aqua,* hoc est qui verbum diuinum, & fecundum in se non possident. *Ob hoc,* inquit, *& à ventis, & spiritibus violentis, huiusmodi circumferuntur homines.* *Arbores,* inquit, *autumnales infructuosæ, & infideles videlicet, qui nullum fructum fidelitatis apportant.* *Bis,* inquit, *mortuæ,* semel scilicet quando delinquendo peccarunt. Secundo vero, quando supplicii contradentur secundum prædestinata dei iudicia: mors quippe reputanda est, etiam quando quisque hæreditatem non continuo promeretur. *Fluctus,* inquit, *ferocis maris.* His verbis vitam gentilem significat, quorum ambitionis abhominabilis est finis. *Sydera errantia,* hoc est errantes & apostatas significat, & huiusmodi stellis sunt, qui Angelorum cecidere de sedibus, quibus, propter apostasiam, caligo tenebrarum reseruat in sempiternum. *Prophetavit autem de his septimus,* inquit, *ab Adam Enoch,* his verbis Prophetiam comprobat. *Isti,* inquit, *segregantes fideles à fidelibus secundum propriam infidelitatem redarguti.* Et iterum discernentes à canibus. *Animales,* inquit, *spiritum non habentes:* Spiritum scilicet qui est per fidem secundum vsum iustitiæ superueniens. *Vos autem,* inquit, *charissimi super edificantes vosmetipsos sanctissima vestra fide in spiritu sancto.* Quosdam autem, inquit, *saluate de igne rapientes, quibusdam vero miseremini in timore,* id est eos qui in igne cadūt, doceatis vt semetipsos liberent. *Odientes,* inquit, *eam quæ carnalis est maculatam tunicam,* Animæ videlicet tunica macula est, spiritus concupiscentiis pollutus carnalibus. *Ei autem,* inquit, *qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in latitibus.* In conspectu gloriæ suæ dicit coram Angelis. Immaculatos autem constituendos? Angelos factos? cum dicit Daniel de populo, & venit in conspectu domini, non hoc dicit quoniam vidit deum. Hoc enim impossibile est vt quisque non mundo corde videat Deum: sed hoc dicit, quia cuncta quæcunque faciebat populus in conspectu erant Dei, & manifesta illi cõstabant. Hoc est quoniam nihil absconditum est à Domino. In Euangelio vero secundum Marcum interrogatus dominus à principe Sacerdotum si ipse esset Christus filius Dei benedicti, Respondens dixit: ego sum, & videbitis filiū hominis à dextris sedentē virtutis. Virtutes autem significat sanctos Angelos, proinde etiā cū dicit à dextris dei, eisdem ipse dicit propter æqualitatem & similitu-

dinem Angelicarum sanctarumque virtutum qui nominantur nomine Dei. Cum ergo sedere in dextra dicit, hoc est in eminēti honore requiescere. In aliis autem Euangelis dicitur principi Sacerdotum interroganti si ipse esset filius Dei, non è contra respondisse. Sed quid dixit vos dicitis. Satis bene respondens. Si enim diceret, sicut vos intelligitis, mentiretur vtique non se confitens filium Dei, illi non ita de illo sentiebant, dicens autem, vos dicitis, verè locutus est, quod enim non sapiebant, verbis dicebant hoc ille verum esse confessus est.

Explicit in Epistola Iudæ Apostoli. Incipit eiusdem Epistola Ioannis prima.

QUOD ERAT AB INITIO, quod vidimus oculis nostris, quod audiimus. Consequens Euangelio secundum Ioannem, & conueniens etiam hæc epistola principium spiritale continet. Quod ergo dicit ab initio, hoc modo presbyter exponbat, quod principium generationis separatim ab opificis principio non est. Cum enim dicit quod erat ab initio, generationem tangit sine principio filij cum patre simul extantis? erat ergo verbum æternitatis significatiuum est, non habentis initium, sicut etiam verbum ipsum, hoc est filius Dei secundum æqualitatem substantiæ vnum cum Patre consistit, sempiternum est & infectum? quod semper erat verbum, significatur dicendo in principio erat verbum. Quod verbo dixit, quod vidimus oculis nostris, domini significat in carne præsentiam, & manus, inquit, nostra contrectauerunt de verbo vita, Non solum carnem eius, sed etiam virtutes eiusdem filij significat, sicut radius solis vsq; ad hæc infirma loca pertransiens, qui radius in carne veniens palpabilis factus est discipulis. Fertur ergo in traditionibus, quoniam Ioannes ipsum corpus quod erat extrinsecus tangens, manum suam in profunda misisse, & ei duritiam carnis nullo modo reluctatam esse, sed locum manum præbuisse discipuli. Propter quod & infert: *Et manus nostra contrectauerunt de verbo vita,* contrectabilis vtique factus est qui venit in carne, sicut *et vita que manifestata est.* nam & in Euangelio sic dicit, & quod factum est, in ipso vita erat, & vita erat lux hominum. *Et nunciamus,* inquit, *uobis vitam æternam quæ erat apud Patrem.* Et palam facta vobis. Patris appellatione significat, quoniam & filius semper erat sine initio. *Quia Deus,* inquit, *lumen est:* non essentiam diuinam exprimit, sed declarare volens maiestatem Dei quod melius est & excellentius apud homines propriè diuinitati coaptauit. Sic & Paulus lumen vocans inaccesibile. Sed & ipse Ioannes in eadem ipsa epistola, *charitas,* inquit, *Deus est.* virtutes significans Dei, quoniam clemens est & misericors, & quia lumen, hoc est iustus secundum profectum animi per charitatem constituit. Lumen ergo Deus qui est inenarrabilis secundum rationem substantiæ, *Et tenebræ,* inquit, *in eo non sunt vllæ,* hoc est nulla iracundia, nulla passio, nulla circa quemquam mali retentio, nullum perdens, sed cunctis salutem tribuens. Lumen autem significat vel præcepta legis, vel fidem, vel doctrinam. Tenebræ verò horum contraria, non veluti altera via sit. Vna quippe via est secundum præcepta diuina. Monas

namque Dei opus est, dyas autem & quicquid præter monadam constat, ex vitæ peruerfitate contingit. *Et sanguis filij eius, inquit, mundat nos.* Doctrina quippe domini quæ valde fortis est, sanguis eius appellata est. *Quod si dixerimus quod non peccavimus, mendacem facimus eum & verbum eius non est in nobis.* Doctrina eius videlicet, si verbum veritas est. *Et si quis inquit, peccaverit: consolatore huius ad Patrem Iesum Christum.* Sicut enim apud Patrem cōsolator est pro nobis Dominus, Sic etiam cōsolator est quem post Assumptionem suam dignatus est mittere. Hæc namque primitivæ virtutes, ac primò creatæ, immobiles existentes secundum substantiam & cum subiectis Angelis, & Archangelis, cum quibus vocantur æquivoce diuersas operationes efficiunt: sic etiam & Moyfès Michaël Angeli virtutem per vicinum sibi & infimum Angelum vocat. Similiter quoque in Prophetiscentis inuenimus, sed Moyfi quidem propinquus ac vicinus Angelus apparuit, Exaudiuit eū, & locutus ei Moyfès manifestè facie ad faciē. Alii autem Prophetis secundum operationem Angelorum motus quidam fiebat, veluti audientium ac videndum. Idcirco & soli audiebant, soliq; cernebāt, sicut & in Samuēle manifestatur. Helytæus enim solus audiebat vocem qua vocatus est. Si autem esset manifesta & communis vox, ab omnibus præsentibus audiretur, Nunc autem à solo in quo operabatur motus qui ab Angelo fiebat, audita est. *Non solum autem, inquit, pro nostris peccatis.* Dominus propiciator est, hoc est fidelium, *sed etiam pro toto mundo:* proinde vniuersos quidem saluat, sed alios per supplicia conuertens, alios autem spontanea assequente voluntate, & cum honoris dignitate, vt omne genu flectatur ei, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Hoc est Angeli, homines, & animæ quæ ante aduentum eius de hac vita migrare temporali. *Et in hoc cognoscimus quoniam nouimus eum si mandata eius custodiamus.* Qui enim intellectus est, vtique & opera perficit quæ pertinent ad virtutis officium. Qui vero opera perficit, non continuo etiam intellectus est. Potest enim esse rectorum operationum, non tamen intelligibilium sacramentorum cognitor, demū sciens quædam propter opera perfici timore supplicij, quædam vero propter reprobationem remunerationis, docet, perfectionem in intellectualem hominis per charitatem opera cōplentis: proinde subiungit ac dicit. *Qui vero custodit verbum eius vere: in hoc charitas Dei perfecta est.* In hoc enim cognoscimus, quoniam in ipso sumus secundum fidem & secundum charitatem. *Non mandatum nouum scribe vobis, sed mandatum vetus quod habuistis à principio,* per legem scilicet & Prophetas. Vbi dicitur vn^o est deus: Idcirco & infert. *Quoniam mandatum vetus est verbum quod audistis.* Iterum autem dicit. *Mandatum autem hoc est quod tenebræ transierunt,* peruerfionis scilicet. *Et lumen verum esse iam claruit secundum fidem, scilicet secundum intellectum, secundum testamentum, secundum præparata iudicia in hominibus operans.* *Qui dicit se, inquit, in lumine esse in lumine dicit in veritate, & fratrem suum, inquit, odit.* Fratrem videlicet dicit non solum proximum, sed & Dominum. Odiant enim cum infideles, & non custodientes mandata eius, propter quod etiam infert. *Qui diligit fratrem suum, inquit, in lumine*

permanet, & scandalum in eo non est. Deinde profectus, & proiectiones significat animarum adhuc in carne positarum, & filios quidem vocare eos quibus sunt remissa peccata propter nomen Domini. Nam multi solo credunt nomine, patres autem profectos appellat, eos qui intellexerunt quod erat ab initio, & intelligibiliter præceperunt filium videlicet de quo supra dixit, quod erat ab initio, *scribo, inquit, vobis iuuenes quia vicisulis malignum.* Fortes iuuenes contemnentes voluptates. Malignum, diaboli extollentiam significat. Filij autem cognoscunt patrem, vtpote qui ab Idolis confugerunt, & ad vnum Deum conuocati sunt. *Quoniam mundus, inquit, in maligno est.* Nōne mundus & omnia quæ in mundo sunt creatura Dei dicitur & hæc valde bona, *sed concupiscentia carnis & oculorum, & ambitio seculi,* quæ ex vitæ peruerfione contingunt, *non est ex Patre, sed ex mundo est, & ex vobis, Idcirco & mundus pertransiet & concupiscentia eius: qui vero fecerit voluntatem Dei & mandata eius, permanet in æternum.* Ex nobis, inquit, exierunt, *sed non erant ex nobis,* neque Angeli apostatæ, neque homines cadentes, sed vt manifestentur quoniam non sunt ex nobis. Clare satis discernit genus electorum, & perditorum, & illud quidem quod in fide permanet, vnctionem habet à sancto, quæ fit secundum fidem. Qui verò nō permanet in fide, mendax est, & Antichristus. *Qui dicit, inquit, quia Iesus non est Christus.* Iesus enim Saluator & liberator & Christus Rex: qui negat filium, ignorando eum, nec patrem habet, neque cognoscit eum. Qui vero cognoscit filium, & patrem secundum scientiam nouit, cum manifestatus fuerit Dominus, in secundo aduentu, fiduciam habebit, & non confundetur. Quæ confusio est grande supplicium. *Omnis, inquit, qui facit iustitiam, ex Deo natus est,* secundum fidem scilicet renatus. *Propterea mundus non cognoscit nos, quoniam nec eum cognouit.* Mundum dicit seculariter in delitiis viuentes. *Dilectissimi, inquit, nunc filij Dei sumus,* non naturali dilectione: sed quia patrem Deum habemus. Maior quippe est charitas, vt cum nullam cognationem habeamus ad Deum: diligit nos tamen, & filios suos vocat. *Et necdum claruit quod erimus:* hoc est ad qualem peruenturi sumus gloriam: Si enim manifestatus fuerit, hoc est si perfecti fuerimus, *similes ei erimus,* veluti requiescentes & iustificati mundi in virtute, vt ipsum vultum eius videamus sicuti est comprehensibiliter. *Qui vero facit iniustitiam, ex diabolo est,* hoc est ex patre diaboli: eademque confectans & eligens. *Ab initio, inquit, diabolus peccat.* Ab initio scilicet à quo peccare cœpit inconuertibiliter in peccando perseverans. *Omnis, inquit, qui natus ex Deo est, non peccat, quia semen eius in eo manet.* Verbum eius videlicet in eo qui secundum fidem renatus est. *Sic filios Dei intelligimus, sicut & filios diaboli,* familia diaboli eligentes: sic etiam ex maligno esse dicitur. *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* In hoc enim secundum infidelitatem Christus moritur, rector itaq; subiungit dicens, *& scitis quia omnis homicida & infidelis, non habet vitam æternam in seipso manentem.* In mente quippe fideli viuens Christus permanet, *ipse enim pro nobis,* hoc est pro credentibus animam suam posuit: hoc est pro Apostolis. Si ergo pro Apostolis animam suam posuit, Apostolos autem eius dicit

dicit semetipsum tanquam si diceret, nos inquam Apostoli propter quos animam suam posuit, debemus pro fratribus animas ponere: salus quippe proximorum, Apostolorum erat gloria. *Quia maior est, inquit, Deus corde nostro,* hoc est virtus Dei conscientia quæ subsequetur animam, propter quod subiungit & dicit. *Quoniam cognoscit omnia, Charissimi si cor nostrum non redarguat nos, fiduciam habebit apud Deum.* In hoc cognoscimus quia manet in nobis, *de spiritu quem dedit nobis, secundum episcopatum, scilicet & prouidentiam futurorum.* *Perfecti, inquit, charitas foras mittit timorem.* Perfectio namque fidelis hominis charitas est. *Iste est, inquit, qui venit per aquam & sanguinem: & iterum, quia tres sunt qui testificantur, spiritus, quod est vita, & aqua quod est regeneratio ac fides, & sanguis, quod est cognitio, & hi tres vnum sunt.* In Saluatore quippe, istæ sunt virtutes salutiferæ, & vita ipsa in ipso filio eius existit. *Et hæc est confidentia quam habemus ad eum, qui si quid petierimus secundum voluntatem eius audiet nos.* Non absolutè dixit quod petierimus, sed quod oportet petere, *& mundus omnis in maligno constitutus est.* Non creatura, sed seculares homines, & secundum concupiscentias viuentes. *Et filius Dei venit, & dedit nobis intellectum secundum fidem scilicet aduenientem in nos, qui etiam Spiritus sanctus appellatur.*

*Explicit in prima Epistola Ioannis,
Incipit eiusdem in Epistola Ioannis
Euangelista secunda.*

SECVNDA Ioannis Epistola quæ ad virgines scripta est simplicissima est: scripta verò est ad quandam Babyloniam electam nomine, Significat autem electionem Ecclesiæ sanctæ. Astruit in hac epistola perfectionē fidei extra charitatem non esse, & vt nemo diuidat Iesum Christum, sed vnum credere Iesum Christum venisse in carne: Nam qui habet filium in intellectu perceptibiliter, & patrem quoq; cognoscit, & magnitudinem virtutis eius sine initio temporis operantem intelligibiliter mente continetur. *Si quis venit ad vos, inquit, & hanc doctrinam non portat, non suscipiatis eum in domum, & aue ne dixeritis ei, qui enim dixerit aue, communicat operibus eius malignis.* Tales salutare prohibet, & in hospitium suscipere. Hoc enim in huiusmodi non est inhumanum, sed nec conquerere, vel condiscipulare cum talibus ammonet qui non valent intelligibiliter diuina tractare, ne per eos tradantur à doctrina veritatis, veri similibus inducti rationibus. Arbitror autem, quia & orare cum talibus non oportet, quoniam in oratione quæ fit in domo, Postquam ab orando surgitur, salutatio Gaudij est & pacis iudicium.

VICTORINI PITABIONENSIS EPISCOPI COMMENTARIUS IN APOCALYPSIN.

EX SIXTI SENENSIS, SANCTÆ BIBLIOTHE-
CÆ LIBR. IIII.

Victorinus, Pitabionensis Episcopus & martyr, diuinorum voluminum fuit admodum studiosus: huic Hieronymus eruditionem tribuens, & eloquentiam adimens, in libro de viris illust. inquit: Victorinus martyr, cum non aequè Latine, vt Græcè, nosset, scripsit Latino sermone opera multa, grandia quidem in sensibus, sed compositione verborum viliora, & in Epistola ad Paulinum idem repetens, ait: Inchyto Victorinus martyrio coronatus, quod intelligit, eloqui non potest: in Epistola verò ad Magnum Oratorem eruditionem quoque ei detrudere videtur, inquit: Victorino martyri licet in libris suis desit eruditio, non tamen desit eruditionis voluntas. *Quæ sanè Hieronymi verba non de sacra, sed de prophana secularium disciplinarum doctrina intelligenda sunt.* Is igitur scripsit explanationes in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Ecclesiasten, in Cantica Canticorum, in Esaiam usque ad visionem quadrupedum in deserto, in Ezechielem, in Abacuch, in Mattheum, & in Apocalypsin breuem commentarium annotationum per intervalla dispositarum, qui nunc typis excussus circumfertur cum huiusmodi Hieronymi præfatione.

PROLOGVS BEATI HIERONYMI PRESBYTERI IN LIBRVM VICTORINI SVPER APOCALYPSIN.

Diuersos marina discrimina transuadentes, inueniunt casus. Si turba ventorum fuerit vehementior, formido est: si cetera diacentis elementi moderatior crispauerit aura, pertimescunt insidias. Ita mihi in hoc videtur quod misisti volumine, quod in Apocalypsin explanationem videtur continere Victorini. Et est periculosum, & obrectatorum latratibus patens, de egregij viri opusculis iudicare. Nam & anterior Papias Hierapolites Episcopus & Nepos in Ægypti partibus Episcopus de mille annorum regno ita, vt Victorinus, senserunt. At quia me literis obtestatus est, nolui differre: sed ne spernerem precantem, maiorum statim libros reuolui: & quod in eorum commentariis reperi, Victorini opusculi sociavi. Ab ista inde quæ ipse secundum literam senserit, à principio libri ad signum crucis quæ ab imperitis erant vitata scriptoribus correximur, exinde usque ad finem voluminis addita esse cognosce. Iam tuum est discernere, & quid tibi placeat comprobare. Si vita nobis comes fuerit, & Dominus sanitatem dederit, tibi nostrum in hoc volumine potissimum sudabit ingenium, Anatoli charissime.

Gelasius Papa dist. 15. Victorini scripta inter Apocrypha reuicit. Claruit sub Valeriano & Galieno Impp. Ann. 270.

PRINCIPIUM libri beatitudinem audienti & seruanti promittit, vt lectio-
ni studens exinde opera discat, & quæ
præcepit custodiat. *Gratia vobis & pax
à Deo, qui est, & qui erat, & qui venturus est.* Qui est,
quia permanet. Et erat, quia cum patre omnia fe-
cit, non ex virgine sumpsit. Venturus est, vtique
ad iudicandum. *Septiformi spiritu.* In Isaiâ legimus,
Spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitu-
dinis, scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini.
Isti septem spiritus, vnus scilicet dona sunt spiritus
sancti.

*Et ab Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus ex
mortuis.* In homine suscepto perhibuit testimonium
in mundo, in quo passus, suo nos sanguine soluit à
peccato: & debellato inferno, primus resurrexit à
mortuis, & mors ei vltra non dominabitur, sed ipso
regnante mundi regnum destructum est.

Et fecit nos regnum & sacerdotes. Id est, omnem fi-
delium Ecclesiam, sicut Petrus Apostolus dicit,
Gens sancta, regale sacerdotium.

Ecce venit cum nubibus, & videbunt eum omnes populi.

Qui primò in suscepto homine venit occultus,
post paululum in maiestate & gloria venit ad iudi-
candum manifestus. Quod autem dicit, In medio
candelabrorum aureorum ambularem similem filij
hominis, similem dicit post mortem diuinitatem, cū
ascendisset in cœlum, adunato & isto corpore cum
spiritu, & gloriæ suæ, quam recepit à patre, potestate:
quasi filium hominis ambularem inter medium
candelabrorum aureorum, sicut in Salomone dicit,
Inter semitas iustorum ambulabo. Cuius antiquitas
est immortalitas. Maiestatis origo, in capite candor
ostenditur, Caput autem Christi Deus est. Et in ca-
pillis albis, albatorum est similitudo: lanæ similis,
propter oues: similis niui, propter innumerabilem
candidatorum turbam de cœlo datorum. Oculi eius
vt flamma ignis, præcepta Dei sunt, quæ credenti-
bus lumen ministrant, incredulis incœdium. *In facie
autem eius claritas vt sol.* Claritas quod dixit, apparitio
illius fuit, qua locutus est hominibus facie cōtra fa-
ciem. Solis autem gloria minor est quam gloria Do-
mini. Sed propter ortum & occasum, & rursus ortū,
quod natus sit, passus & resurrexit, ideo dixit simile
scriptura faciem eius gloriæ Solis. In veste sacerdoti-
ali, carnem quæ corrupta non est à morte, & habet
passionem, sacerdotiū apertissime traditum. Māme,
duo sunt testamenta: & zona, chorus sanctorum, vt
aurum per ignem probatum. Aliter, Zonā auream
accinctus pectori, conflata conscientia, & purus spi-
ritualis sensus ita traditus est Ecclesiis. Per gladium
bis acutum de ore ipsius emicantē, ostēditur ipsum
esse qui & nunc Euāgelij bona, & prius per Moysem
legis notitiam vniuerso orbi protulit. Sed quia ex
eodem verbo omne genus humanum tam veteris,
quàm noui testamenti iudicaturus est, ideo bis acu-
tus commemoratus est. Gladius enim militem armat,
gladius hostem interficit, gladius desertorem punit.
Et vt ostenderet apostolis quia iudicium annuncia-
bat, ait: Non veni pacem mittere in terram, sed gla-
dium. Et postquam confirmauerat parabolas, ait

ad illos: Intellexistis omnia? & dixerunt, ita. Pro-
pterea omnis scriba doctus in regno Dei similis est
patri familias proferenti de thesauro suo noua & ve-
tera. Noua, Euangelica verba: vetera, legis & pro-
phetarum. Et hæc de ore suo processisse & Petro ait,
Vade ad mare, & mitte hamum: & piscē qui primus
ascenderit, aperto ore eius inuenies staterem, id est,
duos denarios: & da pro me & te. Et David simili-
ter per spiritum ait, Semel locutus est Deus, duo
hæc audiui, quia semel decreuit ab initio Dominus
quod futurum est vsq; ad finem. Deniq; cum iudex
sit ipse à patre cōstitutus, volens ostēdere quoniam
verbo prædicationis iudicabūtur homines, ait: Pu-
tatis quia ego vos iudicabo in nouissima die? Sed
verbū quod vobis locutus sum, illud vos iudicabit
in nouissima die. Et Paulus contra Antichristum ad
Thessalonicenses ait, Quē Dominus interficiet spi-
ritu oris sui. Hic est ergo bis acutus gladius, proce-
dēs de ore eius. Vox eius tanquā vox aquarū mul-
tarū. Aquæ multæ, populi huius mundi intelligūtur.
Sed & donum baptismi, quod emisit per Apostolos
diffunditur ad salutē hominum. *Pedes eius similes ori-
chalco.* Tanquā fornace cōflatos apostolos dicit, qui
per passiones cōflati prædicauerūt verbum eius. Per
quos enim ambulabat prædicatione, meritò pedes no-
minātur: vnde Propheta anticipauit dicendo: Ador-
amus vbi steterūt pedes eius, Dominum primum.
Vbi illi primum steterunt, Ecclesiam confirmaue-
runt, id est, in Iudæa, vbi omnes sancti conuenturi
sunt, & Dominū suum adoraturi. Stellæ septem in
dextera dixit, quia spiritus sanctus septiformis virtu-
tis datus est in potestate eius à patre, sicut Petrus ad
Iudæos exclamauit: Dextera dei exaltatus, acceptū
à patre spiritum effudit, hunc quem videtis. Sed &
Ioānes Baptista anticipauerat discipulis suis dicēdo:
Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Pater
amat filium, & omnia dedit in manus eius. Istæ sunt
septē stellæ, septem Ecclesiæ quas nominatim voca-
bulis suis vocat, ad quas & facit Epistolas: Non quia
ipse sint Ecclesiæ principes, sed quod vni dicit, om-
nibus dicit, nihil enim differt, vt quis vexillationē
paucorū millium maiori numero anteponat. In tō-
to orbe septem Ecclesias omnes esse, & septem no-
minatas vnā esse Catholicā, Paulus docuit primo:
quod vt seruaret ipse, & ipsum septē Ecclesiarū non
excessit numerū, sed scripsit ad Romanos, ad Corin-
thios, ad Galathas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad
Colloenses, ad Thessalonicenses. Postea singulari-
bus personis scripsit, ne excederet modum septem
Ecclesiarū. Et in breui contrahens prædicationem
suam, ad Timotheū ait: vt scias qualiter debeas con-
uersari in Ecclesia Dei viui. Hunc typum à spiritu
sancto per Esaiam prædicari legimus de septem mu-
lieribus quæ apprehenderunt hominem vnū. Vnus
autem homo, Christus est, non ex femine natus.
Septem mulieres, Ecclesiæ sunt, panem accipientes
suum: & cum eis sunt velatæ, quæ petunt auferri im-
properium suum, vt inuocetur nomen Domini in
illis. Panem spiritum sanctum, qui nutrit in vitam
æternam suam sibi per credulitatem promissam. Et
tunicas suas, id est, sibi promissas, quæ cooperiri se
optant:

optant: de quibus ait Paulus: Oportet & hanc fragi-
litate vestiri inuolam: & mortale hoc vestiri
immortalitate. auferri improperium suum. Imprope-
rium est peccatum pristinum, quod aufertur in bap-
tismo & incipit vocari homo Christianus: quod est,
inuocetur nomen tuum super nos. In his ergo septē
Ecclesiis putes fieri de vna Ecclesia septem: & pro
qualitate fidei & electionis aut ad eos scripsit qui &
laborant in seculo, & operantur de frugalitate labo-
rum suorum, & patientes sunt, & cum videāt homi-
nes quosdam in Ecclesia dispensatores præposteros
ne dispersio fiat portāt, admonent tamen eos de a-
more, vt in quibus fidei eorum deest, agant pœnitē-
tiā, aut ad eos qui locis crudelibus inhabitant inter
persecutores, & perseverant esse fideles: aut ad eos
qui sub textu misericordiæ illicita peccata in Eccle-
sia faciunt: aut ad eos qui negligētes, nomine tantū
Christiani sunt: aut ad eos qui humiliter structi, in
fide fortiter perseverant: aut arguit illos qui student
scripturis, & laborant cognoscere arcana prædica-
tionis, & dei opus facere nolunt, id est, misericordiā
& amorem, Omnibus pœnitentiam denunciāns,
omnibus iudicium annunciat. *Et in prima quidē Ep-
istola ait: Scio laborem tuū, & opera, & patientiā tuā.* Scio
laborare te & operari video patientē te esse, ne pu-
tes me longe morari à te. *Et quia nō potes portare malos:
& qui se dicunt Apostolos esse, inuenisti eos mendaces, & pa-
tientiā habes propter nomen meū.* Hæc vniuersa ad laudē
spectant, & laudem nō mediocrem. Sed tales viros,
& talem classē, & tales electionis homines oportet
et omnimodo admoneri ne istis sibi bonis concessis
fraudentur. Pauca dixit se habere aduersus illos.
*Amorem, inquit, tuum pristinum deseruisti: memento vnde
excideris.* Qui cadit, de alto cadit. Ideo dixit, vnde:
quoniam omnimodo vsque ad nouissimum amoris
opera exercenda sunt: quod est principale manda-
tum. Deniq; nisi fiat, minatus est mouere candela-
brum de loco suo, id est, spargere plebem. Odire au-
tem se opera Nicolaitarum, quæ & ipse oderat, hoc
ad laudem spectat. Nicolaitæ autem erant illo tem-
pore ficti homines & pestiferi, qui sub nomine Ni-
colai ministri fecerunt sibi hæresim, vt delibatū ex-
orcizaretur, & manducari posset: & vt quicumque
fornicatus esset, octaua die pacem acciperet. Ideo
collaudauit eos ad quos scribit, quibus talibus & tā
magnis viris promissit lignū quod est in paradiso dei
sui. Sequens Epistola sequentem cōuersationem al-
terius classis & cōsuetudines detegit. Deniq; ait: *Scio
vos pauperes esse, laborare: sed diuites estis.* Scit enim apud
se talibus diuitias esse reconditas. Et detrectationē
de Iudæis, quos negat esse Iudæos, sed synagoga sūt
Satanæ quoniā ab Antichristo colliguntur: quibus
ait vt perseverēt fideles esse vsq; ad mortem. Et qui
perseuerauerint vsq; in finem, non lædentur à mor-
te secunda, id est, nō castigabuntur in inferno. Ter-
tia classis sanctorum ostēdit seueros, qui fortes sunt
in fide, & nō expauescunt persecutionem. Sed quia
& in illis sunt qui proni sunt ad illicitas promissio-
nes, ait, Pugnabo cum illis gladio oris mei, id est,
quid præceperim dicam, & quid feceritis cōferam.
Nam Balaam doctrinam oculis filiorum Israël esse
delibatam, & fornicari olim notum est. Ille enī hoc
consilium dedit regi Moabitum, & scandaliza-
uerunt populum. Sic, inquit, vos habetis inter vos

talem tenentes doctrinam, & sub p̄textu misericor-
diæ alios vitiat. *Qui vicerit, inquit, dabo illi mānā absco-
sum.* Manna abscosum, immortalitas est, gemma al-
ba, adoptio in filium dei. Nomen nouum, Christia-
nū est. Quarta classis nobilitatem fidelium operan-
tium cotidie, & maiora facientium opera designat.
Sed & ibi esse quoq; homines faciles ad illicitas pa-
ces dandas, & Prophetias nouas attendendas ostē-
dit. Arguit & præmonet cæteros, quibus nō placet
hoc, qui cognoscunt nequitiam aduersam, quibus
malis dolores inducere quærit in capita fidelium &
pericula: & ideo ait: Non mitto super vos aliud pon-
dus, id est, non dedi vobis legis obseruationes & o-
nera, quod est aliud pondus: vt quod habetis, teneatis
donec venio, inquit. *Et qui vicerit, dabo illi potestatem
super nationes, id est, iudicem illum cōstituet inter cæ-
teros sanctos.* *Et dabo illi stellam matutinam.* Primam
resurrectionem scilicet promissit. Stella matutina
noctem fugat, lucem annunciat, id est, dici initium.
Quinta classis, id est, cōuersatio vel cōuersatio san-
ctorum, declarat homines negligentes, alias quàm
oportet in seculo agentes operationes, nomine tan-
tum Christianos. Et ideo hortatur eos si quo modo
reuerſi à negligentia, periclitati possint esse salui. *In-
staura, inquit, ea quæ moritura erant: nō enim inuenio opera
tua plena coram Deo meo.* Non enim satis est arborem
misericordiæ, & fructū nō habere: sicut nec satis est
Christianum dici, & ipsum confiteri, & Christum in
opere non habere, id est, eius præcepta non facere.
Sexta classis, id est, cōuersatio collectionis optimæ,
cōsuetudines sanctorū declarat, horum scilicet, qui
humiles in seculo, & rustici in scripturis, fidem im-
mobiliter tenent, nec on nino villo casu terrii retra-
hūtur à fide, ideo ait ad illos: Dedi ante vos ostium
apertum, & ait. Quoniam seruasti verbum paciētiæ
meæ in tam paruis viribus: & ego te seruabo de hora
tentationis, vt sciant huiusmodi gloriam: neque in-
tentationem eos tradi permittit. *Qui vicerit, inquit,
fuit columna in templo Dei.* Columna, decor est
edificij, id est, qui perseverauerit, totum nobilitatur
in Ecclesia. Sequitur hæc quoq; collectio. Septima
classis declarat homines locupletes, apud quos in
cubiculo quædam scripturæ tractantur, foris autem
an sint fideles à nemine intelligitur, scilicet iactātes
& dicentes se omnia cognoscere, præditi fiducia li-
teraturæ, opera autem negantes. Et ideo ait ad illos
neq; frigidus, neque feruentis illos esse, id est, neq;
incredulos, neq; fideles, ad omnes enim omnia sūt.
*Et quoniā nec frigidus es, nec calidus es, tepidus es, & nau-
seam facis: vt omnia, inquit, te de ore meo.* Nausea quauis
odibilis sit, neminē latet, sic & huiusmodi homines
cum fuerint proiecti. Sed quia tempus est pœniten-
tiæ, ait, Coniulo tibi vt emas à me aurum cōflatum,
id est, si quo modo potestis pro nomine domini ali-
quid pati. Et collirio, inquit, inunge oculos tuos: vt
quod libenter cognoscis per scripturam, huius &
opus facere coneris. Et quoniā si huiusmodi homi-
nes de magno excidio ad magnam redeant pœni-
tentiam, non solum sibi vtilis, sed multis prodesse
possunt, nō mediocrem eis mercedē promissit, id est
sedem in solio iudicis. Ostium apertū in cœlo nō
testamenti prædicator vidit Ioannes, & dicit ei *As-
cende huc.* Quando apertū ostenditur, clausum fuis-
se hominibus manifestum est. Satis autem & plenē

fatis factum est quādo Christus in corpore in cœlos ad patrem ascendit. Vox autem prior quam audierat, cum dicat illū secum locutum, sine contradicōne arguit qui alium in Prophetis, alium in Euāgelio dicūt fuisse locutum, cum magis ipse qui venit, ipse in prophetis locutus sit. Ioānes enim ex circūcisiōne erat, & omnis ille populus veteris testamēti prædicationem audierat, illa voce ædificatus est. Illa eademq; vox, inquit, quam audieram, illa mihi dixit, ascende huc. Idem spiritus, quem paulo antè quā filium hominis, inter candelabra aurea ambulātem se vidisse fatetur, & nunc exinde recolat quæ per legem in similitudinibus renūciata erant, & per hanc scripturam coniungit omnes priores prophetas, & aperit scripturas. Et quia postquam inuitauit in cœlum omnes credentes in nomine suo Dominus noster, statim spiritū sanctum effudit, qui laturus est in cœlum, ait, Statim factus sum in spiritu. Et cū aperiat per spiritū sanctū mens fidelium, & illud illis manifestetur, quod & prioribus est prædicatum, significanter folium positum est sedes iudicij & regis: super quod foliū vidisse ait similitudinem iaspidis & sardij. Iaspidis aquæ color est: sardij ignis. Hæc duo iudicia posita esse vsq; ad consummationē orbis super tribunal Dei exinde manifestantur, quoniā iudiciorum duum, vnū iam cōsummatur in cataclysmo per aquam, aliud autē cōsummabitur per ignē. *Irim autē circa solū.* Eisdem colores habet iris, & arcus dicitur, de quo etiā ad Noë & filios eius locutus est Dominus ne timerent in resurrectione Dei. Iam statuat, inquit, arcum meum in nubibus: nec iam aquā timeatis, sed ignem. Ante solū autem tanquā mare vitreum simile crystallo, donū baptismi, quod per filium suum pœnitentiæ tempore antequam iudiciū iudicet, effudit, ideo ante solū, id est, ante iudiciū. Cum autem dicit mare vitreum simile crystallo, aquam mundā, stabilem, nō vento agitātam, non in procliuo defluentem, sed tanquā donum Dei immobile traditum ostēdit. Quatuor animalia, quatuor sunt euāgelia. Primum, inquit, simile leoni, secundū simile vitulo, tertiū simile homini, quartum simile aquilæ volanti: habētes alas scnas in circuitu, & oculos intus & foris: & non cessabant dicere, hāgios, hāgios, hāgios: sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus, Sedētes viginti quatuor seniores habentes tribunalia viginti quatuor, libri sunt prophetarū & legis, referentes testimonia iudicij. Sunt autē viginti quatuor patres: duodecim apostoli, & duodecim patriarchæ. Animalia igitur quod differentia vultibus sunt, hanc habet rationē. Simile leoni animal, Euāgelium secundū Marcum, in quo vox leonis in eremo rugientis auditur. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini. Hominis autem figura Mattheus enititur enūciare nobis genus Mariæ, vnde carnē accepit Christus. Ergo dum enumerat ab Abrahā vsq; ad Dauid, & vsq; ad Ioseph, tanquam de homine locutus est. ideo prædicatio eius hominis effigiem ostēdit. Lucas sacerdotiū Zachariæ offerentis hostiā pro populo, & apparentē sibi angelū dum enarrat, propter sacerdotiū, & hostiæ conscriptionē, vituli imaginationem tenet. Ioannes euāgelista aquilæ similis, assumptis pennis ad altiora festinans, de verbo Dei disputat. Marcus Euāgelista sic incipit, Initiū Euāgelij Iesu Christi, sicut scriptū

est in Isāia propheta: Vox clamantis in deserto hæc est leonis effigies. Mattheus, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid Abrahā. hæc est facies hominis. Lucas autem dicit: Fuit sacerdos nomine Zacharias, de vice Abia, & mulier ei de filiabus Aaron hæc est imago vituli. Ioānes sic incipit, In principio erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. hæc est similitudo aquilæ volantis. Non solum autē, sed & ipsum verbū Dei patris omnipotentis, qui est filius eius Dominus noster Iesus Christus, feret eadē imagines in tempore aduentus sui ad nos. Et cum prædicatus est tanquam leo, & catulus leonis, propter salutē hominis homo factus est ad mortē deuincendam, & vniuersos liberādos. Quod seipsum obtulit hostiam patri pro nobis, vitulus dictus est. Et quoniā mortem deuicit, & ascendit in cœlos extendens alas suas, & protegens suam plebem, aquila volans nominatus est. Hæc prædicationes quauis quatuor sunt, vna est tamē, quia de vno ore processit: sicut fluuius in paradiso, cum sit vnus, in quatuor partes diuisus est. Oculos autem intus & foris habere animalia, id est, prædicationē noui testamenti, specialem providentiam ostendit, quæ & secreta cordis inspicit, & superuenientia videt, quæ sunt intus & foris. Alæ senæ sunt testimonia veteris testamenti librorum ideoque viginti quatuor faciunt tot numeros, quot & seniores super tribunalia. Sed sicut animal volare nō potest, nisi pennas habeat: sic nec prædicatio noui testamēti fidem habet, nisi habeat veteris testamenti prænunciata testimonia, per quæ tollitur à terra, & volat. Sēper enim quod ante dictum est, & postea factum inuenitur, illud fidem facit indubitabilem. Rursum tamen & alæ si non hæreant animalibus, vitam vnde trahant non habent. Nisi enim quæ prædixerunt prophætæ, in Christo essent consummata, inanis erit prædicatio illorum. Hoc tenens Ecclesia Catholica, & ante prædicata & postea consummata volat, & merito tollitur à terra viuum animal. Hæreticis autem qui prophetico testimonio nō vtuntur, assunt ei animalia, sed nō volant, quia sunt terrena. Iudæis autem, quia non accipiunt noui testamenti prædicationem, assunt alæ, sed non viuunt, id est, inanem vaticinationem hominibus afferunt, facta dictis non cōferentes. Sunt autem libri veteris testamenti qui accipiuntur viginti quatuor, quos in Epitomis Theodori inuenies. Sed & viginti quatuor, vt diximus, patres & apostolos iudicare populum suum oportet. Interrogantibus enim apostolis & dicentibus, Nos, omnibus nostris relictis, secuti sumus te: quid erit nobis: respondit Dominus noster: Cum sederit filius hominis super folium gloriæ suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Sed de patribus qui iudicaturi sunt, ait Iacob patriarcha, Dan iudicabit & ipse populum suum inter fratres, sicut vna tribus Israël. Exire autē fulgura & voces & tonitrua à folio Dei, & septem facies ignis ardentis, significat prædicationes à Deo, & minas. Nam fulgura aduentū Domini significant: voces autem noui testamenti prædicationes, tonitrua autē, quod cœlestia sunt verba. Faces ignis ardentis, donum sancti spiritus, quoniam in lignum passionis est redditū. Et cū hæc fierent, cecidisse diuersos maiores natu, & adorasse Deum, cum darent animalia gloriam

gloriam & honorem, id est, euāgelia actionē, prophetiā scilicet Domini, & doctrinā cum adimpletset ante per illos prænunciatum verbū & digne meritoque exultant, scientes secreta & verbum Domini ministrasse. Deniq; & cū venit qui mortem disungeret, & coronam immortalitatis solū dignus sumeret, omnes habētes pro gloria aliqua actus sui optimi coronas, proiecerūt eas sub pedibus eius, id est, propter eminentē victoriam Christi, omnes victorias sub pedibus eius. Hoc & in Euāgelio suppleuit Spiritus sanctus ostendendo. Cū enim passurus nouissime venit Hierosolymos dominus noster, & exisset illi populus obuialis: alij præcis ramis palmarū viam sternebant, alij tunicas suas subiiciebant: duos scilicet populos ostendens: vnum patrum, & alium prophetarum magnorum virorum, qui quascūque habebant palmas victoriarum contra peccatum victori omnium Christo eas sub pedibus iactabant. Palma autem & corona idem significat, quoniam non datur nisi victori. In dextera autem sedentis super tribunal liber scriptus intus & foris, signatus sigillis septem, vetus testamentum significat, quod est datum in manibus dei nostri. A patre accepit iudicium, Præco, inquit, præconauit an aliquis dignus esset aperire librum, & soluere signacula eius: & nemo inuentus est dignus neque in cœlo, neque in terra, neque infra terram. Aperire autem sigilla, est pro homine mortem deuincere. Hoc dignus facere nemo inuentus neque in angelis in cœlo, neque in hominibus in terra, neque inter animas sanctorum in requie, nisi solus Christus filius Dei; quē dicit vidisse agnum tanquam occisum, habentem cornua septem. Quod enim erat tunc prædicatum, & quicquid per vanas oblationes & sacrificia lex in illum meditata fuerat, ipsum implere oportebat. Et quia ipse erat testator, & mortem deuicerat, ipsum erat iustum constitui à Deo hæredem, vt possideret substantiam morientis, id est, membra humana. vnde dicit leonem de tribu Iuda vicisse, qui est radix Dauid. Leonem de tribu Iuda in Genesi legimus vt Iacob patriarcha ait, Iuda te laudabunt fratres tui. Recubisti & obdormisti, & resurrexisti tanquā leo, & tanquam catulus leonis. Ad deuincendam enim mortem leo dictus est, ad patiendum pro hominibus tanquam agnus ad occisionem ductus est. Sed quia mortem deuicit, & præuenit carnis officium, qui occisus dictus est: hic ergo aperit quod ipse signauerat testamentum. Ob hoc Phinees, & Moyses legis dator, quod oportebat esse signatum & cœlatum vsque ad aduentum eius, velauit suam faciem, & sic est populo locutus, ostendens velata esse verba prædicationis vsque ad aduentum temporis. Nam & ipse tunc legis de populo, Accepta lana succida & sanguine vituli & aqua, asperxit populum vniuersum dicens: Hic sanguis testamenti eius quod mandauit ad vos. Animaduerti ergo oportet hominem diligenter prædicare, & vniuersa in mundo coercere. Nam nec sufficit legem illam dici: sed testamentum nominata est. Nulla lex testamentum vocatur: nec testamentum aliud dicitur, nisi quod faciunt morituri: & quodcunque intrinsecus testamenti est signatum, est vsque ad diem mortis. Ideo modo designatur moritura per agnum occisum, qui tanquam leo cō-

fregit mortem: & quæ de eo pronunciata fuerant, repleuit, & hominem liberauit, id est, carnem de morte, & accepit possessionem substantiæ morientis, id est, membrorum humanorum: vt sicut per vnum corpus omnes homines debitum mortis susceperāt, ita per vnum corpus vniuersi credentes renati in vitam resurgerent. Modo ergo facies Moyfi aperitur, & creditur, & reuelatur, ideo Apocalypsis reuelatio dicitur: modo liber eius resignatur: modo hostiæ oblationis intelliguntur: modo sacerdotiū, christiana fabricatio ædis: testimonia apertē intelliguntur, viginti quatuor seniores & quatuor animalia citharas & phialas habentes, cantantes canticum nouum. Coniuncta veteris testamenti prædicatio cum nouo, populum Christianum ostendit cantantem canticum nouum, id est, confessionem suam publicē conferentem. Nouum est filium Dei hominem fieri: nouum, cum corpore in cœlos ascendere: nouum, remissionem peccatorum hominibus dari: nouum, sancto spiritu signari homines: nouum, sacerdotium accipere sacræ obseruationis, & regnum expectare immensæ repromissionis. Cithara enim chordam in ligno extensam significat, id est, carnem Christi passionis ligno coniunctam: phiala confessionem ex noui sacerdotij propagine, & angelorum multorum, immo omnium. Et vniuersæ dominationes domino nostro referent iam gratiarum actionem liberationis hominum de clade mortis. Resignatio sigillorum, vt diximus, apertio est veteris testamenti, & prædicatorum prænunciatio in nouissimo tempore futurorum: quæ licet scriptura prophetica per singula dicit, omnibus tamen simul apertis sigillis, ordinem tamen suum habet prædicatio. Nam aperto primo sigillo, dicit se vidisse equum album, & equitem coronatū, habentem arcum, hoc enim primū factum est. Postquam enim ascendit in cœlos Dominus, & aperuit vniuersa, misit spiritum suum, cuius verba prædicationis tanquam sagittæ, ad corda hominum pergentes, vt vincerent incredulitatem. Corona autem super caput prædicatoribus est promissa per Spiritum sanctum. Cæteri tres equi, bella, fames, & pestes, in Euāgelio à Domino prædicata manifestius significat: ideoque ait vnum de animalibus dixisse, quia omnia vnum sunt, Veni, & vide. Veni dicitur inuitato ad fidem, vide dicitur ei qui non videbat. Ergo equus albus, verbum est prædicationis, cum Spiritu sancto misso in orbem. Ait enim Dominus: Prædicabitur hoc Euāgelium per totum orbem terrarum in testimonium coram gentibus, & tunc veniet finis. Equus roseus, & qui sedebat super eum habens gladium, bella sunt significata futura, vt legimus in Euāgelio: Surget enim gens contra gentem & regnum aduersus regnum; & erunt terræ motus magni, hic est equus roseus. Equus niger autem famem significat, ait enim dominus: Erunt fames per loca. Propriè autem extenditur verbum vsque ad Antichristi tempora, quoniam magna fames est ventura, quaque omnes lædentur. Stratera in manu, libra examinis, in qua singulorum merita ostenderet. Ait dein, Vinum & oleum ne læseris, id est, hominem spiritualemente ne plagis percusseris. Hic est equus niger. Equus autem pallidus, & qui sedebat super eum, nomen habebat

mors. hæc eadem quoque inter cæteras clades præmiserat dominus, veteras pestes magnas & mortalitates. Cum enim dicat, Et infernus sequitur eum, id est, expectabat deuotionem animarum multarum impiarum. Hic est equus pallidus. Animas autem occisorum vidisse sub ara, id est, sub terra. Ara enim, & cælum & terra dicitur sicut lex ait, imaginaria veritatis facie meditante, quæ duas aras auream intrinsecus fecerat. Nos autem intelligimus auream ita dici, domino nostro testimonium perhibente, ait enim: Cum offers munus tuum ad aram. Vtique munera nostra, orationes sunt quas offerimus. Et ibi recordatus fueris habere aliquid fratris tui aduersum te, relinque ibi munus tuum ante aram. Vtique ad cælum ascendunt orationes. Sicut ergo cælum intelligitur ara aurea, quæ erat interior (nam & sacerdotes semel in anno introibant qui habebant chrisma ad aram auream, significante Spiritu sancto Christum hoc semel facturum) sic & ara ærea, terra intelligitur sub qua est infernus, remota pœnis & ignibus regio, & requies sanctorum: in qua quidem ab impiis videntur & audiuntur iusti, & neque illuc transire possunt. Hos ergo tantos, id est animas occisorum, expetere vindictam sanguinis, id est, corporis sui de habitantibus super terram, voluit nos cognoscere qui omnia videt. Sed quia in nouissimo tempore sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura est damnatio, dictum est eis; Expectate, & pro corporis sui solatio acceperunt, inquit, stolas albas, id est, donum Spiritus sancti. Sextum sigillum. Factus est terræ motus magnus: ipsa est persecutio nouissima. Sol fit ut saccus, incredulus splendor doctrinæ obscurabitur. Luna sanguinea, Ecclesia sanctorum ostenditur pro Christo sanguinem fundere. Stellæ eiusdem fideles turbantur. Agitata ficus amittit grossos persecutione homines ab Ecclesia separat. Cælum inuoluit Ecclesia de medio fit, & mons & insulæ de locis suis motæ. Nouissimam arundinem similem virgæ, ut metiretur Dei templum, & aram, & adorantes in ea potestatem dicit: quam dimissus postea exhibuit ecclesiis. Nam & Euangelium postea scripsit. Cum essent Valentinus & Cherinthus & Ebion & cæteri scholæ Sathanæ diffusis per orbem, conuenerunt ad illum de finitimis prouinciis omnes, & conuenerunt ut ipse testimonium conscriberet. Mensura autem filij Dei, mandatum Domini patrem confiteri omaipotentem. Dicimus & huius filium Christum ante originem seculi spiritualemente apud patrem genitum, hominem factum, & morte deuicta in cælos cum corpore à patre receptum, effudisse spiritum sanctum donum & pignus immortalitatis, hunc per prophetas prædicatum, hunc per legem conscriptum, hunc esse mandatum Dei, & verbum patris, & conditorem orbis. Hæc est arundo & mensura fidei. Et nemo adorat aram sanctam, nisi qui hanc fidem confiteatur. Aulam autem exteriorem eiice foras. Aula atrium dicitur, vacua inter parietes area, hostales non necessarios eiici iussit de Ecclesia: quia data est, inquit, calcari à gentibus, id est, huiusmodi hominibus, ita ut à gentibus conculcetur. Deinde repetit de nouissimi temporis ruina & excidio, & ait Ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus. Et dabo duobus testibus meis,

& prædicabunt amicti cilicio dies mille cclx, id est, triennium & menses sex. hoc enim faciunt menses quadraginta duo. Est ergo illorum prædicatio triennium, & menses sex, & regnum Antichristi alterum tantum. De ore illorum prophetarum exire ignem contra aduersarios potestatem verbi dicit. Omnes enim plagæ quotquot futuræ sunt ab Angelis, in eorum voce mittuntur. Multi putant eum Heliam esse, aut Helisæum, aut Moysen: sed vtrique mortui sunt: Hieremiæ autem mors non inuenitur, quia omnes veteres nostri tradiderunt illum esse Hieremiam. Nam & ipsum verbum quod factum est ad eum, testificatur ei dicens: Prius quàm figurarem te in ventre, cognoui te: & prius quàm de vulua procederes, sanctificaui te: & prophetam in gentibus posui te. In gentibus autem propheta non fuit, & ideo verbum dei verax necesse habet quod promissit exhibere, ut in gentibus propheta sit. Hos duos candelabra duo & duas oliuas ideo nominaui, ut si in alio legens non intellexisti, hic intelligas. In Zacharia enim vno ex duodecim prophetis scriptum est, Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra, qui in conspectu Domini terræ stant, id est, sunt in paradiso. Hos ergo oportet interfici ab Antichristo post multas plagas sæculo infixas: quem dicit ascendisse bestiam de abyssu. De abyssu autem cum ascensurum, multa testimonia enim nobis in hoc capitulo contrahenda sunt. Ait enim Ezechiel, Ecce Assur, cypressus in monte Libano. Assur deprimit cypressos excelsas, ramosas, id est, populos multos in monte Libano. Regnum regnorum, id est, Romanorum. Formosus in germinibus, id est, fortis in exercitibus. Aqua, inquit, nutriet eum, id est, multa millia hominum subiecta erunt illi. Et abyssus hausit illum, id est, ructauit eum. Nam & Esayas penè iisdem verbis loquitur. Fuisse autem eum iam in regno Romanorum, & fuisse inter Cæsares, & Paulus Apostolus contestatur: ait enim ad Thessalonicenses, Qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat: & tunc apparebit iniquus ille, cuius est aduentus secundum efficaciam Sathanæ in signis & portentis mendacibus. Et ut scirent illum venturum inquit, tunc erat princeps, adiecit, Arcanum, inquit, malitiæ iam oritur. Sed non sua virtute nec patris suscitatur, sed Dei iussu. Quare ergo Paulus idem dicit? Idcirco quod non receperunt amorem Dei, mittet eis Deus spiritum erroris, ut omnes persuadeantur mendacio, qui non sunt persuasi veritate, & Esaias, ait; Sustinentibus lucem, illis tenebræ ortæ sunt. Hos ergo Prophetas ab eodem interfici manifestat Apocalypsis, & quarta die resurgere, ne quis domino æqualis inueniatur. Sodomam autem & Ægyptum dicit Hierosolymam. Dicitur populi persecutor id efficiet. Diligenter ergo & cum summa solitudine sequi oportet Prophetica prædicationem, & intelligere quoniã spiritus ex parte prædicat & præposterat, & cū præcucurrerit usque ad nouissimū, rursus tempora superiora repetit, & quoniã quod facturus est, semel, aliquoties quasi factum ostendit: quod nisi intelligas, aliquoties quasi ut factū, aliquoties ut futurum, in grandi caligine inuenieris. Ergo interpretatio sequentium dictionum ea monstrabit, ut non ordine lectionis, sed rationis intelligatur. Apertum est templum Dei, quod est in cælo. Apertio est Domi-

est Domini nostri. Templum enim Dei filius eius est, ipse ait, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, & dicetibus Iudæis, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum istud; Euangelista, inquit, ille dicebat de templo corporis sui. Arca testamenti, Euangelij prædicatio, & indulgentia delictorum, & omnia bona quæ cum illo aduenerint, illa dicit apparuisse. mulier autem amicta Sole, & Luna sub pedibus suis, habens coronam duodecim stellarum, parturiens in doloribus suis, antiqua Ecclesia est patrum & Prophetarum, & sanctorum Apostolorum, quæ gemitus & tormenta habuit desiderij sui, usquequo fructum ex plebe sua secundum carnem olim promissum sibi videret Christum ex ipsa gente corpus sumpsisse. Sole autem amicta, speciem resurrectionis significat, & gloriam repromissionis, Luna vero calus sanctorum corporum, & debitum mortis, quo deficere nunquam potest. Nam quemadmodum minuitur vita, sic & augetur. Nec in totum extincta est spes dormientium, ut quidam putant: sed habent in tenebris lucem sicut Luna. Corona stellarum duodecim chorum patrum significat secundum carnem natiuitatis: ex quibus erat Christus carnem sumpturnus Draco, roseus stans & expectans ut cum peperisset filium, deuoraret eum diabolus & angelus refuga scilicet, qui omnium hominum interitum per mortem æqualem posse esse opinabatur. Sed qui de semine natus non erat, nihil mori debebat, propter quod nec deuorare eum potuit, id est, in morte retinere. In tertia enim die resurrexit denique, & priusquam patererur, tentare eum accessit, tanquam hominem. Sed cum inuenisset non illum esse quem putabat, discessit, inquit ab illo ad tempus. Hunc dicit raptum ad solium Dei, & nos legimus in actibus Apostolorum quemadmodum loquens cum discipulis suis, raptus est in cælos. Virga ferrea, gladius persecutionis. Omnes recessisse de locis suis, id est, quod boni mouebuntur, persecutionem fugientes. Quatuor angeli per quatuor angulos terræ, siue quatuor venti trans Euphratem fluuium, gentes sunt quatuor, quia omni genti à Deo deputatus est Angelus, sicut dicit, Statuit eos super numeros Angelorum Dei, donec sanctorum compleatur numerus, suos non egrediuntur terminos, quia in nouissimo cum Antichristo venient. Quod autem dicit, turba multa ex omni tribu, creditibus electorum numerum ostendit, qui per sanguinem agni baptismo purgati, suas stolas fecerunt candidas, seruantes gratiam quam acceperunt. Septimo autem sigillo silentium fit in cælo semihora. Semihora initium est quietis æternæ. sed partem intellexit, quia interruptio eadem per ordinem repetit. Nam si esset iuge silentium, hic finis narrandi fieret. Angelum autem ascendentem ab oriente solum, Heliam Prophetam dicit, qui anticipaturus est tempora Antichristi, ad restituendas Ecclesias & stabiliendas à magna & intolerabili persecutione. Hæc in apertione librorum veteris testamenti & noui prædicata legimus. Ait enim dominus per Malachiam: Ecce ego mittam vobis Heliam Thebitem euertere corda patrum ad filios, & cor hominis ad proximum suum, id est, ad Christum per penitentiam: conuertere corda patrum ad filios,

secundum tempus vocationis Iudæos ad sequenti populi fidem reuocare. Ideo ostendit etiam numerum ex Iudæis crediturum, & ex gentibus magnam multitudinem. Mitti etiam in cælum orationes Ecclesiæ ab Angelo, & suscipi illas, & contra iram effundi, & scopari regnum Antichristi per angelos sanctos, in Euangelio legimus. Ait enim: Orate ne incidatis in tætionem. Erit enim, angustia magna, qualis non fuit ab origine mundi. Et nisi abbreviauerit Dominus dies illos, non esset salua omnis caro. Hos ergo archangelos malos septem ad percutionem Antichristum mittit. Nam & ipse ita dicit: Tunc mittet filius hominis nuncios suos, & colligent electos eius de quatuor angulis venti à finibus eius usque ad fines eius, & ante ait per prophetam: Tunc erit pax terræ vestræ, cum surrexerint in ea septem pastores, & octo morsus hominum, & indagabunt Assur, hoc est, Antichristum, in fossa Nembrot, in damnatione diaboli. Ecclesiæ specie similiter commoti fuerint custodes domus. Ipse autem in parabola ad Apostolos sic ait, cum venissent ad eum operarij, & dixissent, Domine, nonne bonum semine feminasti in agro? Vnde ergo ibi lolium? respondit eis, Inimicus homo hoc fecit, cui dixerunt, Vis imus, & eradicamus illud? qui ait: Non sed finite vtraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus, colligere lolium, & facere manipulos, & cremari igni æterno: triticum autem colligere in horrea mea. Hos messores & pastores & operarios hic Apocalypsis ostendit esse Angelos. Tuba autem verbum est potestatis; & licet repetat per phialas, non quasi bis factum dicit, sed quoniam semel futurum est quod est decretum à Deo ut fiat, ideo bis dicitur. Quicquid igitur in tubis minus dixit, hic in phialis est. Nec aspiciendus est ordo dictionum, quoniam sæpe Spiritus sanctus vbi ad nouissimi temporis finem percurrerit, rursus ad eadem tempora redit, & supplet ea quæ minus dixit. Nec requirendus est ordo in Apocalypsi, sed intellectus. Sequendus est enim & ipse propheta. Sunt igitur scriptæ in tubis & phialis, aut plagarum orbi Missarum clades, aut ipsius Antichristi infamia, aut populorum detractio, aut plagarum differentia, aut spes in regno sanctorum, aut ruina ciuitatum, aut ruina magna Babylonis ciuitatis, id est, Romanæ. Aquila magna medio cælo volans, Spiritus sanctus significatur, in duobus Prophetis contestans magnam plagarum iram imminere si quo modo quisque volasset nouissimo tempore conuersus, ut aliquis adhuc saluus esse possit. Nam fortem quem dicit de cælo descendisse, amictum nube, & iris super caput eius, & facies eius tanquam sol, & pedes eius columna ignis, & habebat librum in manu sua apertum, & posuit pedes suos super mare & terram: dominum nostrum significauit, sicut superius enarrauimus. Facies eius tanquam sol, id est, de resurrectione. Super caput eius iris, iudicium intelligitur quod per illum factum est, aut futurum est. Liber apertus, Apocalypsis est quam Iohannes vidit. Pedes eius conflatos & superius diximus Apostolos esse. Nam calcari ab eo & marina & terrena, omnia sub pedibus eius subiecta significat. Angelum cum dicit, id est, nuncium, scilicet patris. Vocatur enim magni consilij angelus. Quod clamasse dicit voce

magna, vox magna est cœlestis, omnipotentis Dei verba hominibus nunciare, & contestari quia post clausam pœnitentiam spes postea futura non est. Septem tonitrua locuta voces suas, Spiritus sanctus septiformis virtutis per Prophetas protestatus est omnia futura voce illius in sæculo testimonium reddit. Sed quia dicit se scripturam fuisse Iohannes quanta locuta fuissent tonitrua, id est, quæcunque in veteri testamento erant obscura & prædicata, vetatur scribere, sed relinquere ea signata, qui erat Apostolus, nec oportebat gratiam sequentis gradus in primo collocari: quia tempus, inquit, prope est. Apostoli enim virtutibus, signis, portentis, magnalibus factis, vicerunt incredulitatem: post illos iam eisdem cõsumptis, ecclesiis datum est solatium prophetarum scripturarum interpretandarum quos interpretes Prophetas dixit. Ait enim Apostolus, Et quidem posuit in Ecclesia primum Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores, & reliqua, & alio loco ait, Prophetæ duo aut tres dicant, & alij æstiment; & ait, Omnis mulier orans vel prophetans detecto capite, deturpat caput suum. Cum autem dicat, Prophetæ duo vel tres dicant, & alij æstiment: non tantum de Catholica prophetia dicit, inaudita, & incognita, sed etiam prædicata & nota. Æstiment autem vtrũmque interpretatio cum testimonio congruat dictionis propheticæ. Constat ergo Iohanni non fuisse necessarium superiori virtute armato, cū Corpus Christi, id est Ecclesia, suis membris ornatum, suo loco respondere debeat, accipere libellum, & comedere sub ostensione facta memoriæ. Dulcis in ore prædicationis est fructus loquenti, & audientibus dulcissimus: sed & prædicanti & perseverantibus in mandatis, per passionem amarissimus. Oportet autem te iterum prophetare, inquit, populis & linguis & nationibus: hoc est, quoniã quando hoc vidit Iohannes, erat in insula Pathmos, in metallum damnatus à Domitiano Cæsare. Ibi ergo vidit Apocalypsin: & cum senior iam putaret se per passionem accepturum receptionem, inperfecto Domitiano omnia iudicia eius soluta sunt, & Iohannes de metallo dimissus, sic postea tradidit hanc eandem quam acceperat à Domino Apocalypsin, hoc est, oportet te iterum prophetare. Accepisse autem arundinem omnes gentes, quæ dimicaturæ Antichristo, contra istos statuendæ sunt, & gladiis alterutrum sunt casuræ. Qui ait illum coloris esse rosei, id est coccinei operis illius futurum talem dedit ei colorem. Ab initio enim homicida, & omne genus humanum non tam debito mortis, verum variis gladiis ac vitis oppressit. Septem capita, septem reges Romanos, ex quibus & Antichristus est. In priori dicimus cornua decem, decem Reges in nouissimo tempore. Hos eisdem plenius ibi tractabimus. Mulierem autem volasse in desertum auxilio alarum magne aquile, dono scilicet prophetarum Ecclesiam illam Catholicam, ex qua in nouissimo tempore creditura sunt centum quadraginta quatuor millia hominum Helix. Sed & cæterum populum viuum inuentum in aduentu Domini hic dicit. Sic & Dominus in Euangelio ait, Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes: id est, quotquot in Iudæa fuerint collecti, eant ad illum locum quem paratum habent, & nutriantur ibi triennium & mē-

ses sex à facie diaboli. Alæ, duæ magnæ, duo sunt Prophetæ, Helias, & qui cum eo fuerit Propheta. Aqua quam emisit de ore suo serpēs, iussu suo exercitum eam sequi significat. Aperuisse terram os suū, & deuorare aquas, vindictam de præsentibus manifestam. Hanc igitur licet parturientem significet, postea partu edito fugientem ostendat, tamen non vno tempore vtraque facta sunt. Christus enim ex quo natus est, scimus tempora intercessisse: vt illa autem fugiat à facie serpentis, adhuc factum non esse. Deinde ait, Factum est bellū in cœlo, Michaël, & nunciij eius. Et non est inuentus ei locus iam in cœlo: & iactatus est draco magnus anguis antiquus in terram, hoc est initium Antichristi. Antè tamen oportet prædicare Heliam, & pacis tempora esse & postea cõsummato triennio & sex mensibus prædicationis Helix, iactari eum de cœlo, vbi habuit potestatem ascendendi vsque ad illud tempus, & angelos refugas vniuersos. Sic & Antichristum de inferno suscitari Paulus Apostolus ait, Nisi prius venerit discessio, & apparuerit homo peccati, filius perditionis, & aduersarius, qui se eleuat super omne quod nominatur Deus, aut quod colitur. Quod autem dicit draconis caudam traxisse tertiam partem stellarum, bifariè hoc accipiunt. Multi enim arbitrantur tertiam partem hominum credentium posse eum seducere, sed verius intelligi debeat angelorum sibi subiectorum cum adhuc princeps esset, cū transcederet constitutionem suam, tertiam partem seduxisse. Ergo quod superius dicebamus, ait Apocalypsis, Et stetit super arenam maris. Et vidi de mari bestiam ascendentem similem pardo. Regnū illius temporis Antichristi cum varietate gentium, & populum commixtum significat. Pedes tanquam vasis fortis, & spurcissimæ bestix. Duces, pedes eius dixit. Os eius tanquam ora leonum, inquit, est, id est ad sanguinem armatum. Os enim eius, visio illius est, & lingua quæ ad nihilum processura est nisi ad sanguinem effundendum. Capita septem mōtes sunt in quibus mulier sedet, id est, ciuitas Romana. Et reges septem sunt, quinque ceciderunt: vnus est: alius nondum venit: & cum venerit, breui tempore erit. Et bestia quam vidisti, de septem est: & octaua est. Intelligi oportet tempus quo scriptura Apocalypsis edita est, quoniam tunc erat Cæsar Domitianus. Ante illum autem fuerat Titus frater illius, & Vespasianus pater, Galba, Otho, & Vitellius. Hi sunt quinque qui ceciderunt: vnus extat, sub quo scribitur Apocalypsis, Domitianus scilicet. Alius nondum venit, Neruam dixit. Et cum venerit, breui tempore erit. Biennium enim non impleuit. Et bestia quam vidisti, inquit, de septem est: quoniam ante istos reges Nero regnavit. Et octaua est, ait: modo cum illa aduenerit, computas loco octauo. Et quoniam in illo est consummatio, adiecit, In interitum vadit. Nam decem reges accepisse regalem potestatem, cum ille mouerit ab oriente, aut mittitur ab vrbe Roma cum exercitibus suis. Hæc cornua decem & decem diademata Daniel ostendit, & tria eradicari de prioribus, hoc est tres duces primarios ab Antichristo interfici. Cæteros septem dare illi honorem, & consilium, & potestatem, de quibus ait, Hi odient meretricem. Urbem scilicet, dicit. et carnes eius comburāt igni.

Vnum

Vnum autem de capitibus occisum in morte, & plaga mortis eius curata est, neronem dicit. Constat enim, dum insequeretur eum equitatus missus à senatu, ipsum sibi gulam succidisse. Hunc ergo suscitatum Deus mittet regem dignum dignis, & Christum qualem meruerunt Iudæi. Et quoniam aliud nomen allaturus est, aliã etiã vitã instituturus vt sic eū tanquã Christū excipiant Iudæi. ait enī Daniel, Desideria mulierū non cognoscet, cum prius fuerit impurissimus: & nullū Deū patrū cognoscet. Nō enim seducere populum poterit circumcisionis, nisi legis vindicator. Deniq; & sanctos nō ad idola colēda reuocaturus est, sed ad Circūcisionē colēdā, si quos potuerit seducere. Ita demum faciet vt Christus ab eis appelletur, De infero autem illum surgere, & superius diximus, verbo Isaia: Aqua nutriet illum: & abyssus auxit illum. Qui tamen licet nomine mutato, & actu immutato veniet, ait spiritus: Numerus eius nomē hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex. Cum attulerit ad literam Græcam, hunc numerū explebit. * A I. N. L. T. C C C. F. V. M. L. X. L. O. L. XX. C C C. I. III. E V N. L. C C. N. V. III. P. C I X. K. X X O L X X. C C. Aliam bestiam subeuntem de terra magna, salum prophetam dicit, qui facturus est signa & portenta mendacia ante illum in conspectu hominum. Habentem cornua quasi agni, id est speciem iusti hominis: loquentem quasi draco. loquetur autem diaboli malitia plenus. Hic enim facturus est vt ignis de cœlo descendat: sed in conspectu hominum. Hæc magi per Angelos refugas & hodie faciunt. Faciet etiam vt imago aurea Antichristi in templo Hierosolymis ponatur, & intret Angelus refuga, & inde voces & sortes reddat. Faciet etiam hic ipse vt accipiant serui & liberi notam in frontibus aut in manibus dextris numerum nominis eius, ne quis emat vel vendat. Aspernationem autem & exacerbationem Daniel antè prædixerat. Et statuet, inquit, templum suum super Samariam super montem inclytum & sanctum, id est, Hierosolymis imaginem, sicut Nabuchodonosor fecerat, tūc hic substituet. modo hoc Dominus resoluens, admonens Ecclesias suas de nouissimis temporibus & periculis, ait: Cum autem videritis aspernationem quæ dicta est per Danielem Prophetam, stantem in loco suo: qui legit, intelligat. Aspernatio dicitur, quando exasperatur, Deus quod idola pro eo colantur, vel dogma hæreticorum in Ecclesiis introducat. Euersio autem quod stabiles homines signis falsis & portentis seducti euertantur de salute. Angelum volantem medio cœlo quem dicit se vidisse, quem superius tractauimus, eundem esse Heliam, qui anticipat prædicationē suã regnum Antichristi. Aliū autem Angelum, angelum sequentem eundemque comitem prædicationis prædicat Prophetã. Quod autem ait, Mitte falcem acutam, & vindemia botriones vineę; de gentibus perituris significat in aduentu Domini. Equidem pluribus speciebus hic illud ostendit, sicut in messe arida: sed semel in aduentu Domini & consummationis & regni Christi, & apertione regni sanctorum futurum est. Quod autem dicit missum in torcular iræ Dei, & calcatum extra ciuitatem: calcatio torcularis, retributio est peccatoris. Et exiet sanguis vsque ad frenos equorum. Exiet vltio vsque ad principes populorum, id

est, rectores, siue diabolum siue angelos eius, nouissimo certamine exiet vltio sanguinis effusi, sicut antè prædictum est. In sanguine peccasti, & sanguis te persequetur. Per stadia mille sexcenta, id est, per omnes mundi quatuor partes. Quaternitas est enim conquaternata, sicut in quatuor faciebus quadriformibus & rotis. Quater enim quadringenti, mille sexcenti. Eandem repetēs persecutionem apocalypsis dicit Angelos septem habentes plagas, quoniã in his finita est ira Dei. Percuti populum contumacem septem plagis, id est perfectè, vt in Leuitico. Dicit quæ in vltimo futura sunt, cum Ecclesia de medio exierit. Quod autem dicit stetit eos super mare vitreum habentes citharas & phialas, id est super baptismum suum stabiliter in fide constituisse: & confessionem suam in ore habentes, exultaturos in regno coram domino. Ad propositum reuertamur. Ait enim: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas. Et vidi, inquit, mulierem ebriam de sanguine sanctorum decreto senatus illius consummatæ nequitix, & omnem contra fidei prædicationem etiam latam indulgentiam ipse dedit decretum in vniuersis gentibus. Sedere autem eam super bestiam ruffam astrictam homicidiorum, diaboli imago est: vbi etiam & capita hæc de quibus tractauimus, meminit. Hæc quidem Babylonem propter confusionem dicit, & in Apocalypsi & in Isaia & in Ezechiele antè ruffam nominauit. Denique si compares quæ contra Assur dicta sunt, & Isaia contra Babylonem dicit, quæque Apocalypsis dicit, vnum esse omnia inuenies. Equum enim album esse, & sedentem super eum Dominum nostrum cū exercitu cœlesti adueniētē ad regnandū ostendit. A mari enim Aquilonis vsque ad mare Phœnicix, & vsque ad fines terræ maiores partes has in aduentu Domini mundari. Omnes animæ gentium congregabuntur ad iudicium. Nam mille annorum regnum non arbitror esse terminum. Aut si ita sentiendum est completis annis mille regnare desinunt. Sed vt mei sensus capacitas sentit proferri, quoniam denarius numerus decalogum significat, centenarius virginitatis coronam ostendit. Qui enim virginitatis integrum seruauerit propositum, & decalogi fideliter præcepta impleuerit, & contra impuros mores vel impuras cogitationes intra cordis cubiculum vigilauerit, ne dominantur ei: iste vere sacerdos est Christi, & millenarium numerum perficiens, integre creditur regnare cum Christo, & apud eum recte ligatus est diabolus. Qui vitii & dogmatibus hæreticorum irretitus est, in eo solutus est diabolus. Sed quia completis mille annis dicit eum solui, completo perfectorum sanctorum numero, in quibus corpore & corde virginitas regnat, adueniente abominandi aduentu, multi ab eo, amore terrenorum seducti supplantabuntur, & simul cum eo ingredientur stagnum, & post modicum tellus reddet sanctorū qui dudum quieuerant corpora, immortale cum eterno rege suscipientes regnum: quos non solum corpore virgineo, sed & lingua & cogitatione exultaturos cum agno demonstrat. Ciuitatem verò quam dicit quadratam auro & preciosis splendere lapidibus, & plateam stratã, & flumē per mediū, & vitæ lignū ex vtraque parte faciens fructus duodecim per mēses duodecim, & solis lumē ibi non esse quia agnus

est lux eius, & portę eius de singulis margaritis ternę portę eius ex quatuor partibus, & claudi nõ posse ciuitatę quadrã: sanctorũ adunatã turbã ostēdit, in quibus fides nullo modo fluctuare potuit, sicut & Noë præcipitur vt ex quadratis lignis faceret arcã, quę diluuij posset impetus ferre. Preciosos lapides, fortes in persecutione viros, qui nec tēpestate pericutionũ moueri, nec impetu pluuiã à vera fide solui potuerũt. Propterea auro mũdo sociantur, ex quib⁹ regis magni ciuitas decoratur: Plateę verò, eorum corda ostēdunt ab omnibus mundata sordibus, vbi deãbulat Deus. Flumen verò vitę spiritualis natiuitatis currere gratiã ostēdit. Lignũ vitę ex vtraq; ripa, Christi secundũ ostendit aduentũ, quę venturũ & passurũ verus lex prædixit, & in Euãgelio manifestatur. Fruct⁹ verò duodeci per singulos mēses, duo decim apostolorũ diuersę gratię ostēdũtur, quas ab vno ligno crucis suscipiētes, populos fame cõsumptos, verbi Dei prædicatione satiãt. Et quia dicit in ciuitate Solẽ nõ esse necessariũ, euidenter ostendit

creatorẽ luminũ fulgere in medio eius cuius splẽdo rē null⁹ sensus cogitare poterit, nec lingua proloqui. Ex quatuor partibus portas dicit esse ternas virtutes, prudētiã, fortitudinẽ, iustitiã, tēperatiã, quę inuicẽ, sibi hērēt: & dũ mutuo miscentur, duodenarium efficiũt numerũ. Portas verò, duodecim apostolorũ esse numerũ credimus, qui in quatuor virtutibus vt pretiose margaritę fulgētes, inter sanctos lumẽ doctrinę suę manifestãtes, ad ciuitatẽ sanctorũ ingredi faciũt, vt de conuersatione eorũ Angelorũ letentur chori. nõ posse claudi portas, euidenter ostēdit, nulla contradicētiũ tēpestate Apostolorũ doctrinã superari, etiã si fluctus gentiũ vel hæreticorũ insana superstitio, dũ à fide fuerit superata eorũ, vt spumã dissoluuntur, quia petra Christus est, à quo & per quẽ Ecclesia firmata, nullis fluctibus insanientium hominum superatur. Ergo audiendi non sunt, qui mille annorum regnum terrenum esse confirmant, qui cum Cherintho hæretico sentiunt.

DE D. ANDREA, CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ EPISCOPO, EX THEODORI PELTANI E. S. SOCIETATE IESV THEOLOGI ET INTERPRETIS, AD REVERENDIS. & Illustris. Principem D. Martinum de Schaumberg, Ecclesię Eystadianę Episcopum; & altera ad Lectorem.

Inter eruditos & Orthodoxos libri Apocalypsis interpretes, vel primũ vel primo certè proximũ locũ promeretur Andreas Cæsareæ Cappadocię Archiepiscopus. Nã est ante ipsum Iustinus Martyr & Philosophus, & Irenęus Lugdunensis Episcopus, & alij præterea nonnulli Apocalypsin exposuerint, nullus tamen vno hoc Patre aut copiosius & eruditius, aut luculentius hoc præstitit. Quamuis enim homo Græcus & Cappadox, & quod ad hæc loca atinet, hospes quoque & peregrinus sit, nihil tamen aut erroneũ, aut barbarũ, aut circulatoriũ sonat: quin mirã potius pietatẽ ubique spirat, magnã; in singulis propemodũ pagellis eruditionẽ & singularẽ insuper ab omnibus hæresibus & hæreticis animi alienationẽ ostēdit, maxime verò ab Origenistis & Chiliasis, qui Ecclesiã Catholicã per id tẽpus præ ceteris infestabant. Quo tẽpore autẽ is vixerit, aut Cæsarię Ecclesię præfuerit, id certò nondũ comperi. Basilio Magno eiusdẽ Sedis Antistiti posteriorẽ fuisse extra cõtrouersiã est; vt qui non semel in hoc cõmentario nominetur. Ad genus porrò doctrinę quod attingit, illud est apprimẽ accuratũ & Orthodoxũ, &c. Quamuis enim vno aut altero loco, eorũ opinioni fauere videatur, qui Sanctos ante cõmunẽ carnis resurrectionẽ ad clarã Dei visionẽ admitti inficiantur, hoc tamen illius fidei & auctoritati nihil quicquã derogat. Siquidẽ ea tēpestate doctrina hæc in controuersiã vocabatur, & apud multos illustris Theologos veluti rationi & Scripturę consentiẽtia palãm recepta erat. Verũm hæc hominum atate propter diuersã Ecclesię sententiam, eam amplius tueri non licet.

S. P. N. ANDRÆ ARCHIEPISCOPI CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ, IN D. Ioannis Apostoli & Euangelistę Apocalypsin; Commentarij.

MVLTI, qui maiorem de me opinionem, quã vires meę ferunt conceperãt, peramanter sæpe rogatus, vt Diui Ioannis Theologi Apocalypsin explanarem, eiusdẽque vaticinia temporibus, quę post illam patefactã consecuta sunt, vtcunque accommodarem, quę ingenij mei neruos excedere vibebantur, aggredi hæcenus vix sum ausus. Intellegẽ enim mysteria viris sanctis per visum ostensa, quę olim explenda expectantur, commodẽ explicare, intelligentiã esse magnã, mentisq; diuino spiritu haud vulgariter illustratã. Enimuerò si veterum Prophetarum libri, tametsi à quã plurimis iam olim explanati, Sacramentorum, quę in ipsis latent, profunditatem etiamnum abditam habent, habebũtque vsque ad diem illum, quo scientia, quę ex parte est, destructa ea quę perfecta est suc-

cedet: Esto, interim maior illorum pars de primo magni Dei & Saluatoris nostri aduentu concionetur (Nam quædam quoque de secundo eiusdẽ aduentu alicubi interseri negari non debet) quomodo is audax non habeatur, qui Prophetici spiritus exors, illa interpretari aggreditur, quorum euentus necdum clarẽ cernitur. At quia obedientiam victimis præstare, scriptum extat, spesque secundum Apostolum non confundit, neque charitas, qua animæ tuę intimẽ coniunctus sum, vnquam excidit, Dei, qui sapientiam largitur, ope fretus, munus abs te mihi iniunctum Macari, vt potero explere conabor; persuasum enim habeo, si qui inter commentandum defectus acciderunt, eos te pro tua charitate & eruditione beneuolẽ correcturum, mercedẽque, quam obedientia, quę ex charitate oritur, iure promeretur, haud illiberaliter persolutorum.

Primum

Prophetarũ oracula cõmodẽ explicare, mentis esse diuino spiritu haud vulgariter illustratã.

1 Cor. 13. Tit. 2. Verbis Testamēti vaticiniis, depi-mo Christi aduentu potissimum agere. 1 Reg. 11. Romanj.

1 Cor. 14. Iacob. 5.

Quid corporis, quid ite animę & spiritus locum in diuinis literis sibi vendicat. Literam in Iudæos, Tropologia in Christianos, Anagogen in beatos quadrare. Triplex Scripturarũ genus extare, historicum vnũ, Ethnicũ alterũ, Propheti-cum vel mysticum tertium. Prouer. 22. Eia. 23.

Apocalypsin Ioannis inter libros mysticos primatum tenere.

Certam de mysterijs in Apocalypsi abditam sententiam ferre perdifficile esse.

Res præfentes sua natura fluxas atque caducas, futuri autẽ sculi gēnas esse. Solũ Deũ accuratẽ nosse, quãdo Apocalypsis oracula implebitur. Cur commentarij auctor Apocalypsin in 24. sermones & 72. capita deduxerit. Quid in Apocalypsi 24. sermo-res designent.

Primũ igitur, vt tu ipse quoque non ignoras, vniuersa Scriptura diuinitus inspirata, quę homini, qui ex tribus distinctis partibus conflatur, non absque singulari Dei beneficio obrigit, tripartita est. Huius veluti corpus est litera, externãque historia. Anima verò Tropologia: hæc enim per ea quę sub sensum veniunt, ad illa deducit Lectorem, quę mētẽ tantũm conspiciuntur. Spiritus autem locum Anagoga; hoc est rerum futurarum longissimẽque à sensu positarum theoria sibi vendicat. Primum genus in illos præcipuẽ conuenit, quorum pedagogus lex erat: Secundũ in eos, qui sub lege gratiæ & charitatis ætatem agunt: Tertium in homines vitali hac luce feliciter perfunctos, in quibus carnis sensũ motũque perfectẽ iam subiugato, solus spiritus regnũ obtinet. Primum denuò rerum dudum antè geitarum expositionem cõplectitur; et si hoc ipsum quoque typis veritatem adumbrantibus, multis paucis locis non mediocriter exornetur. Secundum pro uerbialibus parænesibus, sententiisque moralibus maiore partẽ constat. Cuiusmodi inter ceteras sunt istæ. Spinæ nascuntur in manu temulenti. Erubescere Sidon, ait mare, aliæque hisce similes. Tertium nempe mysticum vel anagogicum in Apocalypsi Ioannis Theologi & Apostoli maxime exuberat. Nam licet Anagoge & spiritus simul cum historia & Tropologia in aliorũ quoque Prophetarũ libris frequenter occurrat, in hoc tamen opere vtrumque peculiari quadã ratione exundat; quippe quod non quibusuis, sed cumulatori rerum diuinarum notitia locupletatis, DEVS Optimus Maximus proponi & prædicari voluerit. Quamobrem scopus hoc loco nobis propositus non est, de arcanis illis mysterijs certam aliquam & absolutam sententiam proferre, quasi nos spiritus, qui hic abditur, profunda assecuti simus; sed de earum rerum sensu, quę beato illi Theologo patefactæ fuerũt, specimẽ exhibere aliquid tantũm (Nam omnia secundum nudam literã superficialiter interpretari, neque audeamus neque fas esse ducimus) eaque ratione Lectoris menti ad diligentiorẽ inquisitionem, industriæque exercitationem qualemcunque ansam offerre: necnon eandem ad rerum præsentium, quę natura sua fluxæ atque caducæ sunt despicientiam, futurorũque bonorum, quę æterna atque stabilia habentur, desiderium aliquo modo excitare. At verò exactam certamque horum omnium notitiam & interpretationem, diuinã sapientiæ libenter relinquimus. Hæc vna enim est, quę & tempora, & momenta, quando libri huius oracula certum exitũ fortientur, exquisitẽ nouit, in quæ etiam tempora & momenta, ne curiosius inquireremus, per Apostolos nobis inhiberetur voluit. Ceterũm quicquid hic tentauimus, hoc totum solo obsequendi studio tentauimus.

Partiti autem præfens hoc opus sumus in viginti quatuor sermones, & duo supra septuaginta capita propter tripartitam viginti quatuor seniorum substantiam, corporis videlicet & animi, & spiritus. Per hos namque compediõ quodam illorum omnium plenitudo designatur, qui vnquam iam inde à mũdi exordio vsque ad seculi consummationem, Deo placuerunt; quemadmodum quę hinc consequentur planum id nobis facient. Porro autem de libri

Tomus I.

huius fide & auctoritate, prolixẽ hoc loco differere superuacaneum arbitramur. Constat namque beatos illos viros patresque nostros Gregorium Theologum, Cyrillum Alexandrinum multoquẽ hisce vetustiores Papiam, Irenæum, Methodium & Hippolytum diuinum fidẽque dignum esse, nõ vno loco tradere; e quorum monumentis occasione accepta, nos ad hoc consiliũ venimus; sicuti multas quoque sententias ex eorundem scriptis mutuauimus, hiscẽque nostris commentariis inferuimus. Tu autem, homo Dei, nostrum hũc conatum precibus ad Deum fufis compensa, qui sanẽ, quod crebram præmiorum, quę iustis olim persoluentur, mentionem faciat; suppliciaque, quę impiis & peccatoribus apud inferos cõstituta sunt subinde ob oculos ponat, haud parum, vt autumo, ad salutarem animi cõpunctionem conferet.

Apocalypses sancti Ioannis Theologi & Apostoli. CAPVT PRIMVM, ET SERMO ITIDEM PRIMVS.

Apocalypsis IESV Christi, quam dedit illi Deus palam facere seruis suis, quę oportet fieri citò.

APOCALYPSIS nomine occultorum mysteriorum patefactio designatur: siue illa fiat per infomnium diuinitus immissum; siue in vigilia parte illa, quę in animæ regno principatũ tenet, per cœlestis luminis illapsam collustrata. Cum autem eiusmodi reuelationem Christo à Deo datam asserit, humanitati Iesu orationem accommodat, idque inoffensẽ. Quandoquidem iam antè in euangelio suo sublimiora & diuiniora de Dei verbo tradiderat, quã Euangelistarum alius vllus. Quin hoc ipso eiam loco per Angelum administrum, addiscentiumque seruorũ vocabulum, Christi diuinitati per amplum testimonium impertit. Ipse namque est cui vniuersa creatura feruit. Porro autem cum isthæc citò futura subiungit, nonnulla ex iis, quę hoc libro patefacta sunt iam præforibus vrgere, breuiq; ad cõeuentum fortitura esse subindicat. Sed & ea ipsa quoque, quę ad seculi tandem finem continent, haud procul abesse: quippe cum mille anni apud Deum reputentur tanquam dies hesterne, quę præterit.

Et significauit mittens per Angelum suum seruo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium IESV Christi, quacumque vidit, & quę sunt, & quę post hæc oportet fieri.

Christus Dominus, inquit, hæc mihi, disertẽ illum professus sum, tanquam seruo suo per Angelum manifestauit, quo & ea, quę sunt, hominumque notitiam adhuc fugiunt; & ea rursum, quę oim futura sunt, mihi que per visionem ostẽta sunt, palãm ad audientium conuersationem contester, publiceque prædicem. Vtraque namque Prophetico spiritu hausi. Atque hic sensus ex orationis tenore apertẽ colligitur; quandoquidem verba hæc, quę sunt, & quę fieri oportet, præsentis futuriq; temporis notionem manifestẽ præ se ferunt.

Beatus qui legit, & audit verba prophetiæ huius: & set-hhh

apocalypicos libros vetustissimo rum Patrum sententia, Canonice & inter sacros cõsentendũ sũt. Qui olim in Apocalypsin scripserunt. Apocalypsin Andreę Episcopi commentarũ illustratã, multum ad salutarem penitentiam conferet.

quid apocalypsis nomine designatur. Diuinam patefactio nem bifariã homini obtinere.

Ioannẽ de Christi diuinitate ceteris plũra tra didisse.

Solius dei esse angelos, ad eõiã creaturam inferuie.

quõ sensu quę pro-cu, ad-hic abdit; propinqua esse dici queat: 2-Petr. 3. Apocalypsin vtraque complecti & ea quę sunt, sed hominum notitiam fugiã, & ea rursum quę oim futura sũt.

ut ea, quae in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

Beatos praedicat non quosuis profmifcuet, qui haec legunt, vel audiunt; sed qui bonorum operum studio intenti, legunt vel audiunt. Caeterum tempus, quo beatitudinem hanc comparare licet, quodque omnibus vt studiosè operentur, propositum est, in propinquo esse admonet. Notum est enim illud Christi; Me oportet operari opera eius, qui misit me donec dies est, venit nos quando nemo potest operari. Alio quoque sensu tempus, quo meritorum praemia distribuentur, propinquum est; Siquidem vita huius spatium, cum aeternitate comparatum, breuissimum est.

Ioannes septem Ecclesias, quae sunt in Asia. Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est, & septem Spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.

Cum multa passim per orbem existent Ecclesiae, ad septem duntaxat scribit: Verum numero hoc septenario, qui praesentis vitae decursui consentaneus est (totius namque hebdomadae periodus septem dierum curriculo absolvitur) omnium vbiuis locorum existentium Ecclesiarum mysterium complexus est. Ea igitur de causa vt septem Angelorum, ita septem quoque Ecclesiarum mentionem facit, ad quas proinde hunc in modum scribit: Gratia vobis & pax à diuinitate, quae in tribus hypostasibus subsistit, & caetera. Et quidem per eum qui est, Pater designatus videri potest. Moyse enim respondet Deus: Ego sum qui sum. Per eum verò, qui erat, Verbum. Verbum namque in principio erat apud Deum. Per eum Denique, qui venit & venturus est, Spiritus paracletus; hic enim per sanctum Baptisma ad Ecclesiae filios saepe iam olim venit, neque vnquam vsque ad seculi consummationem venire desinet. Interim in altero illo aeo, maiori copia & vbertate in suos sese effundet. Per septem porro Spiritus septem Angelos, quibus Ecclesiarum cura & gubernatio demandata est, accipere licet: Hi enim tanquam disparis potestatis cum supremo illo nomine, omniumque regina Triade, non connumerantur; Sed tanquam primarij illius serui & administri vnà cum ipsa interdum nominantur. Cuius rei illustre exemplum subministrat vobis Diuus Paulus, ait enim: Testor coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis, &c. Possent haec alio etiam modo & sensu non omnino incommode exponi; nempe vt per eum, Qui est, & qui erat, & qui venturus est, solum Patrem significatum intelligamus: Siquidem is vnus omnium; quae vsquam in rerum natura existant, principia, & media, & fines in sese complectitur. Per se septem autem spiritus, septem viuifici spiritus charismata, vel totidem eiusdem opera. Per eum autem qui mox subiungitur, Christum Deum & Dominum nostrum, qui nostri causa factus est homo. Pluribus namque locis diuine hypostases apud Apostolum citra certum aliquem delectum & preponuntur, & postponuntur; Quare hoc quoque loco praedictis mox subditur.

Et à Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum & princeps regum terrae. Ipse enim est qui fidele testimonium sub Pon-

tio Pilato tulit, qui que in omnibus dictis suis verax existit: primogenitus itidem ex mortuis, & vita, & resurrectio. Quibus enim ille dominatur, illi mortem, vt solebant, qui olim è viuis excedebant, amplius non gustabunt; sed in omnem aeternitatem beati victuri sunt. Vocatur hoc autem loco Princeps regum terrae, vt alibi Rex regum & Dominus dominantium: vt pote eadem omnino cum Patre potentia & essentia praeditus. Alia etiam ratione princeps regum terrae appellatur, quia peculiarem in illos dominatum obtinet, qui terrenis cupiditatibus impetare didicerunt.

Quod si Gregorius cognomento Theologus sententiam illam. Qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens, in solum Christum rectè transtulit, nihil vetat quò minus alteram illam, quae mox consequuntur, ad eundem quoque transferamus. Est enim huic planè cognata, & nomen omnipotens aequè adiunctum habet atque haec praesens, neque vlla prorsus persona istic adiungitur aut ex superioribus repetitur, ad quam transferri possit. Hoc autem loco cum proximè praecedentibus statim adnectatur illud; Et à Iesu Christo, qui est testis fidelis, &c. Clarè insinuat sensum, quem nos reddidimus commodum, rationique & contextui oppidò consentaneum esse: Nam si sententia illa, Qui est, & qui erat, & qui venturus est, de solo Dei verbo, aut Filij persona dissereret, superuacaneo profectò adderetur: Et à Iesu Christo, quo hunc ab illo distinctum esse planum fieret; praeterrim cum eodem Gregorio teste. voces quae in Deum conueniunt, pari honore, gradu, dignitate aequalique in singulas personas, & omnes simul in communi conueniant, iis duntaxat exceptis, quae ad hypostasicon proprietatem, aut Verbi incarnationem spectant. Potestque hoc inde quoque confirmari, quod hymnus seraphicus, quem τρις ἄγιος Graeci appellant, vni Filio in Euangelis tributum legamus; in Paulina verò concione, quae in Apostolorum actis extat, soli Spiritui sancto; in sacra autem tremendorum mysteriorum oblatione soli Patri. Ad illum namque, vt beato Epiphanio in oratione, quam de Spiritu sancto edidit, placet, eiusmodi preceationem dirigere consueuimus. Atque haec haecenus, quò certius constet nostram expositionem sanctorum Patrum vocibus atque sententiis neutiquam aduersari; sed ad institutum denudò reuertamur.

Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris per sanguinem suum: Et fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo, & Patri suo, ipsi gloria, & imperium in secula seculorum, Amen. Illum, inquit decet honor, gloria, & imperium qui ardenti charitate incensus, sua morte genus nostrum à mortis vinculis liberauit, sanguinisque viuifici & aquae effusione à peccatorum sordibus nos abluit; ac in regium sacerdotium cooptauit: quippe qui brutarum victimarum loco hostiam viam cultumque certa ratione constantem, Deo & Patri iam nunc offeramus.

Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui expiatum.

Quo sensu Christus Dominus dicatur te stis fidelis, primogenitus mortuorum & Rex regum. Apoc. 19.

Gregorij Nazianzeni de eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est, sententia.

Illud, Qui est, & qui erat, & qui venturus est, quod in saluatione Ioannis ponitur, comòdo sensu ad solà Verbi personam transferri non possit. Vocesque in Deo conueniunt, ex aequo in omnes personas conueniunt, quae pertinent ad hypostasicon proprietatem & verbi incarnationem, τρις ἄγιος, & omnibus personis simul, & singulis rursus seorsum imbutà inueniunt.

Christi morte à mortis vinculis genans humanum liberatum, eiusdemque sanguinè à peccatorum sordibus expiatum.

qui eum pupugerunt. Et plangent super eum omnes tribus terrae etiam, Amen.

Qui hic, ait, veluti agnus fuit iugulatus, is paterna gloria & maiestate exornatus, Iudex olim in nubibus est venturus. Siue nubium vocabulo radiantem virtutum corporis expertium splendorem accipias: siue nubes eiusmodi, cuiusmodi ipsum vnà cum discipulis in monte Thabor operuere. E caelo porro cum gloria & maiestate descendente omnis quidem oculus conspiciabitur; ij autem soli, qui illum pupugerunt, caeque tribus terrae, quae in perfidia ad finem vsque perstitere, plangent & lamentabuntur super eum. Na, Amen, hoc est, ita planè futurum est; siquidem vni hominibus Graecis idem prorsus sonat, quod Hebraeis Amen. Amen autem interpretatur, idem hominum menti offert, quod fiat, vel ratum esto.

Ego sum alpha & omega, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui venturus est, omnipotens.

Hic locus perspicue Christum designat, vt qui & Deus existat, & absolutum in omnes dominatum obtineat, & omnis principij & finis expertus viuat. Qui idem etiam est, & erat, & finem ignorat, perindeque atque Pater aeo sempiterno durat, & vnicique olim pro operum suorum ratione & qualitate, vel praemia exsoluet, aut supplicia inferet.

Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione & regno, & patientia in Christo Iesu, fui in insula, quae appellatur Pathmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu.

Quando, inquit, & vester frater, & vestrarum afflictionum socius sum, meritò apud vos fidem & auctoritatem obtinere debeo. Igitur propter testimonium Iesu Christi ad insulam Pathmon relegatus, & vt ibi aetatem agerem, condemnatus, mysteria & arcana, quae in illa vidi vobis denuncio.

Ut Dominum in medio septem candelabrorum videre, hoc est, talari veste indutum conspexerit.

CAPVT II.

Vi in spiritu in dominica die, & audiui post me vocem magnam, tanquam tubae dicentis: Ego sum & ω, primus & nouissimus. Quod vides scribe in libro, & mitte septem Ecclesiis quae sunt in Asia, Epheso, & Smyrna, & Pergamo, & Thyatira, & Sardis, & Philadelphia, & Laodicia.

Diuino spiritu afflatus, aurèmq; nactus spiritalem die Dominico, qui propter Christi resurrectionem praeter ceteris celebris habetur, audiui vocem, inquit, ob soni magnitudinem & claritatem tubae non absimilem. In omnem enim terram sonitus illius percurrebit, quae per a & ω Deum initij finisque exortem significabat, nec non quae

Dies dominica ob Christi resurrectionem praeter ceteris celebris.

deinceps visurus essem, ad septem Ecclesias vt transmitterem iubebat. Caeterum numerus hic septenarius, qui in Sabbatismum definit, requiem, quam in futuro saeculo expectamus, inuenit. Ad quam rem designandam magnus Irenaeus septem quoque caelos totidemque Angelos ceteris excellentiores initio à Deo conditos scriptum reliquit.

Et conuersus sum, vt viderem vocem, quae loquebatur mecum. Et conuersus vidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis vestitum pedes, & praecinctum ad mammillas zona aurea.

Quòd vox haec tubae non fuerit externa & sensilis, id disertè indicat, dum ait: Et conuerti me; non vt audirem, sed vt viderem vocem; Nam etsi visio & auditio in rebus corporatis non commendant, in spiritalibus tamen reciproquant. Conuersus, inquit, vidi septem candelabra, quae septem Ecclesiarum nomine paulò post appellat; & in medio illorum similem Filio hominis, nempe Christum. Vocat autem Iesum, non absolute hominem, sed homini similem, quia non tantum homo, sed simul quoque Deus erat; Vidit porro eundem pedes, hoc est talari veste indutum; vt pote Pontificem secundum ordinem Melchisedech in caelestibus. Zona adhuc aurea praecinctum, non circa lumbos, vt ceteri mortalium ad comprimendas carnis illecebras & voluptates solent (illis namque diuina caro obnoxia omnino non erat) sed ad pectus circa mammillas; tum vt hinc ostendatur opus nobis esse clementia, quae iustam Dei iram, quae tolerari alioqui non posset, contineat; tum etiam vt veritas, quae duo testamenta, per quae fideles tanquam per duo Domini vbera nutriuntur, vndeque cingit, hoc quasi Symbolo commonstretur. Dicitur autem zona isthaec aurea ad designandam singularem illius excellentiam eiusdemque castimoniam, ab omni prorsus sorde & adulterino fuco alienam.

Caput autem eius & capilli erant candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix; & oculi eius tanquam flamma ignis.

Merito istud: nam etsi nostra causa eandem indutus recens in medium prodiit, secundum se tamen antiquus; imò verò modis omnibus sempiternus est; Atque in eius rei argumentum canis capillis opertus cernitur, oculi autem eius ignitae flammæ speciem praese ferunt; Quamuis enim hi sanctos illustrent & recreant, homines tamen profanos & sceleratos incendunt dirèque excreciant.

Et pedes eius similes aurichalco, sicut incamino ardenti.

Per pedes Nazianzenus Christi secundum carnem oconomiam significatam existimat; siquidem factos sancta caro, diminitati illius pedum loco quodammodo existit. Nam & per illam ad vos venit, & nostram rursus salutem per eandem patrauit. Sunt autem pedes isti similes chalcobano id est, thuri masculo; hoc enim incensum gratissimum odorem spargere solet. Quòd si voces, vnde nomen hoc constat, seorsum interpreteris, per

Quid per a & ω denotetur. Quod numerus septenarius inter caetera designet. Septem caelos totidemque Angelos ceteris excellentiores initio conditos.

Visionem & auditionem in spiritalibus reciprocare.

Cur Iesus in Apocalypsi non absolute homo, sed homini similem vocatur. Cur de pedibus indutus cernatur. Cur Dei Verbum zona praecinctum cernatur, non circa lumbos, sed circa pectus & mammillas.

Cur Filius hominis cernatur canis capillis opertus, oculis, quae inflammatis.

Quid per Christi pedes in sinuere in Apocalypsi.

es humana Christi natura, per thus autem diuina eiusdem substantia denotatur: per vtrumque verò & fidei fragrantia, & inconfesa naturarum inter se vnio atque coniunctio. Aut per es suavis prædicationis sonus significatur; per thus autem gentium ad fidem conuersio, ad quam sponsa in Canticis inuitatur. Alio etiam sensu Apostoli, Christi pedes dici possunt, vt qui solida Ecclesie sint fundamenta, & ad magistrum exemplum in tentationis camino egregie probati & examinati.

Cur Christi pedes chalcobano asperantur.

Apostolos Christi pedes appellari posse.

Cur vox Christia quarum multitudine affluat. Per ancipiti in incarnati Verbi gladium, duo in sinuari. Quid inter corporei & iustitie solem intercedat. Iosue 5. Dan. 10. Christum venisse eo vt mortem inferat, verum vt vitam præstet. Quid per mortis & inferni clauces designatur.

Et vox illius tanquam vox aquarum multarum: & habebat in dextra sua septem stellas; & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat; & facies eius sicut sol lucet in virtute sua.

Haud iniuria vox illius aquarum multitudinis affimulatur; nam vna cademque illius & spiritus vox est; Ast spiritus vi fit vt aquæ viuæ torrentes è fidelium ventre fluant, clarèque per terrarum orbem personent. Porro autem quos hic stellas, illos paulò post septem Ecclesiarum Angelos appellat. Per gladium autem vtrinque acutum condemnationis sententia, quam contra impios fulminabit, insinuat. Ea enim quouis ancipiti gladio penetrabilior erit; Aut certè de gladio spiritus, quo interior homo circumciditur, est hic sermo. Quod verò facies eius instar solis lucida dicatur, id non ad sensilem aliquem lucem vel splendorem, sed ad mentis illustrationem referri debet. quandoquidem sol iustitie vi propria & potestate lucet & illuminat; nõ ita autem sol ille, qui obtutibus nostris quotidie obiicitur; is enim tanquam res creata virtute, quam à Deo accepit, lucem spargit, illiusque adeo iussu mu nus suum obit.

Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me dicens: Noli timere: ego sum primus & nouissimus; & viuus, & fui mortuus; & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo clauces mortis & inferni.

Idem passus est Apostolus, quod Iosue filius Naue, & Propheta Daniel, quem proinde Christus ob naturæ imbecillitatem corroborauit, talique oratione compellauit: Nihil metues, neque enim ob id huc veni, vt morti te dedam. Etenim cum principij finisque expers essem, mortem hominum causa vitro subire non dubitavi. Quin mortis quoque & inferni clauces, hoc est, absolutam in animæ & corporis mortem potestatem habeo.

Scribe ergo, quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea; & septem candelabra aurea. Septem stelle, Angeli sunt septem Ecclesiarum. Et candelabra septem, quæ vidisti; septem Ecclesie sunt.

Quandoquidem lux vera est Christus, fit vt copiosiore luce ab eo illustrati, lucernæ appellantur, quasi præsentis vitæ noctem iam exuti. Lucernæ rursum haud inconcinne vocantur Ecclesie, vt quæ stellas eiusmodi intra se foueant, quæ vitæ verbum iuxta Apostoli sententiam obtinent. Aureæ autem eadem lucernæ & ipsa etiam candelabra dicuntur, ad innuendam singularem illorum

Cuiusmodi homines sensu mystico appellantur lucernæ & stellæ.

excellentiam, eximiamque fidei, quæ in ipsis viget, sinceritatem. Singulis porro, vt Dominus alicubi insinuat, & Gregorius Theologus, dum præsens hoc caput edisserit, confirmat Angelus custos præpositus est. Hos autem Angelos custodes ob naturæ claritatem, vitæque sanctitatem & castimoniam tropo quodam stellarum voce denominat.

Ecclesiarum Doctores stellas comparari, & quare. Matth. 18. Singulis hominibus & Ecclesiis præfectus est Angelus. Cur Angeli stellæ nominentur.

Ad Ephesinæ Ecclesie Angelum destinata.

CAPVT III.

ET Angelo Ephesi Ecclesie scribe. Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua; qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.

PER Angelum Ecclesiam perinde ferè affatur, atque si quis per pedagogum verba ad illum faciat, qui literis primùm imbuitur, solent namque præceptores, quæ discipulorum sunt, in se nonnunquam transferre; siue ea errata fuerint, siue præclara quoque facinora: Nituntur hi enim discipulos, quoad eius fieri potest, similes sibi reddere. Probabile fit autem per septem stellas septemue Angelos, quos Irenæus & Epiphanius intelligentium cælorum nomine alicubi expriment, totius vniuersi gubernationem, quæ in dextera Christi, sicut omnes quoque terræ fines sita est, hoc loco significari. Siquidem is est qui iuxta promissionem suam in medio Ecclesiarum ambulat, mundumque per sanctos Angelos administrat.

Scio opera tua & laborem & patientiam tuam: & quia non potes sustinere malos, & tentasti eos, qui dicunt se Apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mendaces: & patientiam habes, & sustinisti propter nomen meum, & non defecisti. Sed habeo aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, & age poenitentiam, & prima opera fac.

Ephesiorum Ecclesiam de duobus tribus summatim commendat, de vno autem inculcat, idque in medio collocat. Etenim tolerantiam laborèque & molestiam quam pro fide susceperat, odium quoque, quo improborum scelera & imposturas persequebatur, laudat. Laudat æque quod non omni spiritui fidem habeat, verum in eos, qui pro Apostolis se venditabant, diligenter inquirat, falsosque compertos prudenter repudiet. Laudat tandem quod impura Nicolaitarum opera auerteret palamque detestetur. At verò quod primam dilectionem, solitamque erga egenos beneficentiam remissius, quam par erat, exerceret, id vitio vertit; Ad quam proinde illam denuo reuocare contendit; huc namque pertinet comminatio, quam mox subiungit, & verba illa: Age poenitentiam, & prima opera facito.

Sim autem: Veniam tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam egeris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Ecclesiâ loco moueri haud incommode asseritur, cû diuina

Cap. 2. Deum per Angelos, veliu per pedagogos quosquæ, ecclesiam erudiat. Angelos intelligentes cælus a quibusdam appellari. Deum per sanctos Angelos mundum gubernare.

Ephesiorum Ecclesia triplici nomine commendatur; de vno autem inculcat. Ephesiorum Ecclesia Nicolaitis iufesta. Ephesius caritatis remissio vitio vertitur.

diuina gratia denudatur, siquidem vno hoc gratiæ præsidio destituta per nequitia spiritus hominèsq; sceleratos, efficacia eorum spirituum organa & ministros, in scedos fluctus & tempestates facile conuicitur. Sunt nihilominus qui per candelabri motionem Sedis Pontificiæ, quæ in Ephesina ciuitate quondam exstabat, in regiam ciuitatem translationem intelligant. Cæterum quam obscœna Deoque exosa Nicolaitarum fuerint opera, illud diuersi commentarij de execrabili illorum hæresi dudù antè editi, meridiana luce clarius ostendunt.

Qui habet aurem audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

Aurem corpoream nullus non mortalium fortitur; spiritalem autem spiritualis tantum: cuiusmodi auris Prophetæ Isaia obtigit. Homini itaque ex prælio, quod contra dæmones geritur, victoriam referenti, esca de ligno vitæ decerpta promittitur; nempe æternorum bonorum communicatio. Siquidè per æternæ vitæ lignum eiusmodi bona designari solent. Vtrumque autè, vt Salomon insinuat, & præfens Euangelista alicubi disertè affirmat, est Christus. Ille enim de sapientia verba faciens iis qui apprehendunt illam instar ligni vitæ esse pronunciat: Ioannes autem de Christo in hunc modum scribit: Hic est verus Deus, & vita æterna. Si igitur æterna illa bona consequi desideramus, contra animi perturbationes carnisque voluptates acre certamen incamus victoriaque potiri enixè contendamus. Quandoquidem per Domini nostri Iesu Christi gratiam atque clementiam istiusmodi labores sua mercede nunquam frustrabuntur. Ipsi vna cum Patre & Siritu sancto sit gloria in secula seculorum, Amen.

Duplicem homini obtingere aurè, corpoream vnam, spiritalem alteram. Per lignum vitæ cælestis gloriam æternamque vitam designari, Christum autem vtrumque esse. Proverb. 3. I. Ioan. 5. Cuiusmodi certamen contra carnem & demoneam æternam vitam exigat.

Cuiusmodi Smyrnenfis Ecclesie Angelo sint indicata.

CAPVT IIII.

SERMO SECVNDVS.

ET Angelo Smyrne Ecclesie scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit.

Idem Christus est primus & nouissimus: Primus quidem, vt Deus; nouissimus autem, vt homo; Vtpote nouissimis hisce temporibus natus. Qui sua etiam post triduanam mortem resurrectione, certum ad vitam æternam aditum nobis aperuit.

Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam; sed diues es.

Noui, inquit, afflictionem & paupertatem, quam in rebus, quæ ad carnis sensum faciunt, pateris: Nã & flagellis mei causa ab infidelibus cæsa, & ab omnibus facultatibus exuta es; interim spiritualibus opibus affluis, vtpote thesaurum absconditum in peccatoris agro defossum asseruans.

Tomus 1.

Eundem Christum pro naturarum diuersitate primum & nouissimū esse. Smyrnenfis Ecclesiam propter Christum verbera & facultatū spoliatio nem passā

Et blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse & non sunt; sed sunt Synagoga Satanae.

Repetere hoc loco oportet verbum, noui, quod præcessit ad hæc omnia commune: sensus enim est; Noui opera tua, & noui eorum quoque blasphemiam, qui id non sunt quod se esse falso asserunt: Nam cum Iudæos se esse iactent, re ipsa Synagoga sunt Satanae. Neque enim, qui in manifesto Iudæus est, ille statim pro germano Iudæo habendus est, sed qui in occulto eiusmodi est; Iudas namque si interpreteris, confessionem & respicientiam sonat, qua illi destituuntur.

Nihil horum timeas; que passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini; & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

Ne metuatis, inquit, afflictionem quam Iudæi, Deo infesti, per flagella & tentationes vobis sunt illaturi; Neque enim diu duratura sunt illa; sed decem tantum dierum interuallo, hoc est, breuissimo temporis spatio. Quin ipsa etiam mors, quod temporis quasi puncto interruptam vitæ coronam largiatur omnino contemnenda videtur.

Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non ledetur à morte secunda.

Qui, inquit, spiritali auditu præditus, prauas diaboli suggestiones deuicerit, etsi primam mortem, quæ tantum in carnem cadit, subiuerit: at tamen à secunda, quæ in gehennam mittit, non offendetur.

Cuiusmodi Pergamenfis Ecclesie Angelo fuerint significata

CAPVT V.

ET Angelo Pergami Ecclesie scribe: Hæc dicit, qui habet romphæam vtraque parte acutam: Scio opera tua, & ubi habitas, ubi sedes est Satanae.

IDOLOLATRIÆ dedita erat ciuitas, ad quam Euangelista hæc scribit. Interim fideles, qui in illa degebant, propter tolerantiam, quam in tentationibus ostenderant, commendat. Porro autem per gladium ancipitem, aut Euangelij doctrinam, credentium corda circumcidentem, fidelèsq; ab infidelibus secernentem insinuat; aut peremptoriam Iudicis contra impios sententiam.

Et tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi Satanas habitat.

Quidam Antipas nomine fortissimus constantissimisque Christi Martyr extitit Pergami cuius ego martyrium olim legi. Facit autem Euangelista peculiarem illius hoc loco mentionem; tum quod fidelium ciuitatis illius virtus atque constantia plana fiat; tum etiam quod seductorum eiusdem immanitatem ob oculos nobis ponat.

Iudæos Satanae Synagoga esse, & quare. Rom. 2.

Per decem dierum interuallo breuissimo temporis spatio significati. Cur mors sit contemnenda.

Duplicem mortem exstare primam & secundam: Hæc mittit in gehennam, illa à corpore sciungit animam.

Pergamena ciuitas idololatriæ dedita. Quid per romphæam vtraque acutam in Apocalypsi designetur.

Antipas fortissimus Christi martyr Pergami. Christi si est accitatur. Cur Antipæ martyrium peculiariter commemoretur in Apocalypsi.

Sed habeo aduersus te pauca: quia habes illic tenentes do-

Pergame- ni duplici morbo laborabant, pagano Nicolaitano & Nicolaitano.

Diabolum inquit cum Balaam dicit, & quia de causa.

Dei con i nationes clementia & benignitate temperate solium.

Manna absconditi nomine duo significati, Chriſtum nimirum & celeſte regnum. Celeſte manna candidamque calculum iis deberi qui diabolum & mundum deuicunt.

Quid per nouum in Apocalypſi ianuetur.

Duobus, ut videtur, hæc ciuitas flagitiis obſtricta tenebatur, iſque minimè vulgaribus. Nam & multos adhuc paganos intra ſe fouebat. & inter eos, qui Chriſtiano nomine cenſebatur, permulti impuro Nicolaitano contaminati; & inter loci illius Orthodoxos, perinde ferè atque lolium inter triticum ſolet, interſiti comperiebantur. Atque ea de cauſa Balaam, qui populum Iſraëliticum callidè in errorem induxerat, mentionem facit. Caterùm per externum & ſenſilem hunc Balaam, qui Iſraëli per Balas inſidias ſtruxerat (ſiquidem per ſcortationem illexit illum ad idololatriam; carnis enim voluptate delinſi eò dilapſi ſunt, ut idolo Beelphegor publicè immolarent) inſinuatur Balaam myſticus, nempe Diabolus & Satanus.

Similiter penitentiam ageſi quo minus: Veniam tibi citò, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

En, ut inter minas clementiæ quoque & benignitatis non obliuiſcatur: neque enim ait pugnabo aduerſum te; ſed ait pugnabo contra illos, nempe obſcænos Nicolaitas, qui inſanabili morbo laborant.

Qui habet aurem audiat, quid Spiritus dicat Eccleſiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomē nouum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit.

Manna absconditum eſt cœleſtis vitæ panis, qui noſtra cauſa è cœlo delapſus, ad manducandum apprimè eſt idoneus. Quin bona illa, quæ in altero ſecundo ſanctis reſpoſita ſunt, māna quoque appellantur, ut quæ & cœlitus veniant, & in cœlo tantum, quod alio nomine ſuperna Hieruſalem vocatur, plenè obtingant. Horum autem bonorum tuta poſſeſſione illi demum poterunt, qui diabolum & mundum vicerunt. Accepturi iidem quoque ſunt candidum victoremque calculum: ut pote qui ad Iudicis dexteram collocentur digni habebuntur. Accipient tandem vnā cum calculo nomen nouum, præſentique huic vitæ prorsus incognitum. Oculis enim non vidit, nec auris audiuit, neque mens humana comprehendit, quæ quantaque in futuro æuo præparata ſunt iuſtis. Sicut nec nomen quoque illud nouum, quod iidem illi pacatè poſſidebunt.

Cuiusmodi Thyathirensis Ecclesie Angelo significata sunt.

CAPVT SEXTVM.

Angelo Thyathire Ecclesie ſcribe: Hæc dicit. Filius Dei qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius ſimiles aurichalco. I GNEAM oculorum ſpeciem vtrumque præ ſe ferre dictum eſt antè; ſplendorem nimirum & ardorem; & hunc quidem ſignificare ſupplicia in impios & peccatores conſtituta, illum ve-

Quid flammæ Chriſti oculi pedesque

ro lucem, quibus iuſti & ſancti perfunduntur. Per pedes autem & chalcolibanum denotari Chriſti humanitatem eiufdemque in his, qui ſalui ſunt, veluti ſpiritualis cuiuſdam vnguenti fragrantiam; nec non indiuiduam illam & inconfuſam planèque admirabilem diuinæ humanæque naturæ inter ſe vnionem: ea enim tanquam diuini Spiritus igne conſolata, miròque modo augmentata humanis rationibus comprehendere omnino non poteſt.

Noui opera tua, & fidem & charitatem tuam; & miſterium & patientiam tuam, & opera tua nouiſſima plura prioribus. Sed habeo aduerſum te pauca; quia permittis mulierem Iezabel, quæ ſeducit Prophetam docere, & ſeducere ſervos meos, ſcortari & manducare de idolothytis.

Etiſi, inquit, veſtram in fide conſtantiam, veſtramque circa egenorum & pauperum miniſterium charitatem, & veſtram denique patientiam commendo acceptaque habeo; attamen hoc nomine iure vos reprehendo, quòd Nicolaitarum hæreſin, quæ propter impiam impuramque laſciuiam Iezabel, per tropum hoc loco appellatur, palam obtinere permittitis, hætenuſque permittitis. Hæc enim res ſeruis meis ob ingenij ruditatem mentisque ſimplicitatem magnam offenſionis occaſionem offert; imò verò ad earum rerum uſum, quæ idolis immolatae fuerant, à quo pulchrè iam antè abſtracti videbantur, denuò attraxit, & quotidie adhuc pertrahit. Hanc proinde Iezabel quamprimùm compeſcere oſque eiufdem obſtrudere debetis: Siquidem maligno ſpiritu agitata, prophetidem ſeſe iactare non dubitat.

Et dedi illi tempus ut penitentiam ageret; & non vult penitere à fornicatione ſua. Ecce ego mitto eam in lectum, & qui mœchantur cum ea in tribulatione maxima erunt, niſi penitentiam ab operibus ſuis egerint; & filios eius interficiam in morte.

Quia inquit, maligna illa hæreſis tempore, quod ad agendam penitentiam commodum nata erat, bene uti non voluit; Ecce deiiciam illam in ægritudinem & mortem. In tropo perſtans, neſariam illam Nicolaitarum peſtem propter verſipellem hæreticorum verſutiam mulieri adulteræ comparat. Comminatur verò non illam tantum in ægritudinem & mortem ſe directurum niſi reſpue- rit, verum ceteros quoque omnes, qui Deo per myſticam ſcortationem deſerto, cum illa ſeſe contaminauerunt, niſi tamen per veram penitentiam ad ipſum ſe denuò conuerterint.

Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutans renes & corda, & dabo unicuique veſtrum ſecundum opera ſua. Vobis autem dico, & ceteris qui Thyathiræ eſtis. Quicumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognouerunt altitudines Satanae, quemadmodum dicunt, non mittam ſuper vos aliud pondus. Tamen id quod habetis, tene- te donec veniam.

Et hæc hætenus ad ſeducos aliòſque ſeducos hæreticos. Ad ſimpliciores verò ait. Quandoquidem aduerſus homines uſque ad eò malignos & callidos, ob ingenij morumque ſimplicitatem conſiſtere non valetis; utpote profundarum fraudum Satanae, ut aſſeritis, ignari, non exigam à vo-

chalcolibano ſimiles in- nuant.

Duarum vna perſona natura- rum inter ſe con- iunctione, humanæ mentis ca- pta n- excedere.

Thyathir- ſes in ſide & charita- te ſeruidi & in cõ- primenda Nicolai- tarum hæ- reſi remiſ- ſi.

Cur Ni- colaitarum hæreſis Iezabelis nomine ſignificetur.

Certe mor- ti ſeſe ex- ponere, qui tem- pore quo licet reſ- piſcere no- ſcunt. Hæreticos verſutos & verſipel- les eſſe.

Non tãta exigere Deum à ſimplicibus & rudibus quanta à prudentibus & callidis.

Rudesſim- pliciter credere debere, nò etiam- ue fide diſputare.

Luc. 19. Marth. 25.

Qui in Chriſtum exgentib' crediderunt, illos eos olim iudicatu- rum & cõ- demnatura- rum, qui in perſidia perſtite- runt. Marth. 12. Luc 11.

Quid stel- la matutinae nomi- nis ſignetur. Fla. 14. Pſal. 90. Luc. 10. 2. Pet. 1.

quo ſenſu Luciferi nomen in Ioannem Baptiſtã & Eliã cõ- ueniat. Idem nomen alia & alia ratio- ne diuerſis rebus in Scriptura tribui ſole- re. Et Chri- ſtũ & Anti- chriſtũ Iſtũ Leonem vocari ve- rum hunc ex Baſan, illum ex tribu Iuda. Vocabuli Orientis uſus va- riuſ.

bis verborum pugnam; ſed fidam tantam doctri- nam accepit, & cuſtodiam, donec tandem vos hinc ad me aſſumpſero.

Et qui vicerit, & cuſtodierit uſque ad finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper gentes: & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas ſiguli confringentur; ſicut & ego accepi à Patre meo.

Qui ſuam mnam ſuumque talentum benè col- locauerit, & opera mea fecerit, ait in Euangelio Dominus, dabo illi poteſtatem ſupra quinque aut decem ciuitates. Aut per poteſtatem cuius hoc loco fit mentio illud iudicium inſinuatur, quo ſeduci vel increduli ab iis iudicabuntur, & veluti virga ferrea conterentur, qui ex gentibus & infidelibus per fidem promptamque obedientiam Chriſto ſe adiunxerunt: Notum eſt enim illud Chriſti ſeruatoris: Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam. Cùm autem ſubdit; ſicut ego à Patre accepi, aſſumptæ carni humanæque naturæ orationis ſillum attemperat.

Et dabo illi ſtellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

Aut ſtellam matutinam eam hoc loco vocat, de qua Eliã dicebat: Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer, qui manè oriebaris; cuiuſmodi ſtellam Dominus ſub credentium pedibus ſe proculcandam daturum alicubi promittit; Aut de ea ſtella eſt hic ſermo, quam Apoſtolus Petrus in fidelium cordibus veluti Luciferum naſci, in ſua Canonica ſcribit; quæ utique aliud nihil eſt quàm lux quædam à Chriſto in credentium corda dimanans. Quin Ioannes Baptiſta & Eliã Theſ- bites, Luciferi nomine à quibuſdam quoque appellentur, nec iniuria; Ioannes enim priorem ſolis iuſtitia ortum antecellit; Eliã verò poſteriori eiufdem exortum antegredietur: Cum quibus eos quoque partem habituros credibile fit, qui ſtrenuè pugnando diabolum vicerunt. Neque mirum videri debet ſi idem nomen ad res inter ſe admodum diuerſas nonnunquam tranſferatur, cum ex ſacris literis compertum habeamus, Chriſtum & Antichriſtum alia & alia ratione idem nomen fortiri; Vterque enim appellatur Leo; ſed ille ex Iuda, hic ex Baſan. Sed & dies futuri ſæculi, in quo præſentis vitæ tenebræ diſcutientur ſinemque facient, Angelus ruruſum, qui illum annunciaturus eſt, Orientis quoque vocabulo alicubi deſignantur. Vterque enim iuſtitia ſolem, qui ſanctis apparebit, præſentique vitæ obſcuritatem diſſipabit, antecedit. Cuius radiis utinam nos quoque illuſtrari contingat, acceden- te huc bona Patris voluntate, cui cum Spiritu ſancto ſit gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

De iis, quæ Sardicenfis Ecclesia Angelo significata sunt.

CAPVT SEPTIMVM.

SERMO TERTIVS.

Angelo Eccleſiæ Sardis ſcribe: Hæc dicit, qui habet ſeptem Spiritus Dei, & ſeptem ſtellas. Scio opera tua, quia nomen habes quod viuas, & mortuus eſ.

PER ſeptem ſtellas ſeptem Ange- los denotari iam antè indicatum eſt. Per ſeptem autem Spiritus vel illi ipſi; aut ſeptem certè viuifici Spiritus vires & energiæ innuuntur; Vtraque enim in Chriſti manu & poteſtate ſunt. Nam & Angelis tanquam vniuerſorum Dominus imperat; & Spiritum ſanctum tanquam eadem cum illo eſſentia & potentia præditus, largitur. Increpat autem Sardicenfem Eccleſiam, quòd nudum tantum viuæ fidei nomen teneat, ad bona verò opera quod ſpectat, demortua iaceat.

Eſto vigilans, & confirma cetera quæ moritura erunt. Non enim inueni opera tua plena coram Deo. In mente ergo habe qualiter acceperis & audieris, & ſerua, & penitentiam age

Ignauia, inquit, deſidiaque ſomnum excute, tuaque membra, quæ propter infidelitatem ad mortem rectà tendunt, confirma: neque enim bonorum operum exordium coronat operarium, ſed perfectio. Memento proinde traditionis, quam ab Apoſtolis accepit & audiit, & ſerua eam deque ignauia tua ſeruo reſipiſce, & penitentiam age.

Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur, & neſcies quâ hora veniam ad te.

Meritò illud; nam ut communis præſentis ſæculi conſummatio omnibus eſt incognita; ita vniuſcuiuſque mors quoque eſt incerta. Caterùm qui corporis mortem adducit, iis quidem qui parati ſunt quietis à laboribus auctor eſt, iis verò qui ſæcus comparati ſunt, fur eſt.

Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt veſtimenta ſua, & ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt.

Hoc, inquit, bonum adepta eſ; quod quorſdam apud te habes, qui ſordidis impuriſque actibus carnis ſuæ veſtimenta non contaminauerunt; qui proinde in regenerationis ſolemnitate candidis vnâ mecum induentur, ut qui immortalitatis ſtolam im- pollutam conſeruauerint.

Qui vicerit ſic veſtietur veſtimentis albis; & non delebo nomen eius de libro vitæ; & conſitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

Qui, inquit, victoriam, de qua antè dictum eſt, cum glorioſis Martyribus obtinuerit, virtutum ſuarum ſtola ornatus ſplendebit velut ſol; nomenque illius in libro viuientium manebit indelebile; quippe qui palam coram Patre meo, angelicisque virtutibus illud profeſſurus ſim. Quin in Euangelio quoque legitur iuſtos inſtar ſolis ſplendoris radios olim ſufuros.

Cuiusmodi significata fuerint Angelo Ecclesie Philadelphie.

CAPVT OCTAVVM.

Quid per ſeptem ſtellas & totidem Spiritus denotetur Apocalypſi tertio. Chriſtum tanquam Dominũ Angelos mittere, eundemque veluti Deum Spiritum ſanctum imperare.

Non exordia bonorum operum conſtare operariſ, ſed perfectione & aſſuetudine uſque per ſecularitatem.

Traditiones Apoſtolicas ſeruandas eſſe. Ut ſæculi cõſummatio eſt incerta, ita vniuſcuique mors quoque.

Mors alijs fur eſt, alijs à labore requies. Qui carnis ſucebris ſe nò pollunt, olim candidos eſſe.

Vnũ quẽlibet virtutum ſuarum ſtolam ornatum eſſe.

T Angelo Philadelphia Ecclesie scribe: Hec dicit Sanctus & Verus, qui habet clauem David: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.

Quid per Davidicam clauem designetur. Clavis potestatis symboli est. Cuiuslibet prophetia clauem Spiritum sanctum esse. Quid per clauem in fermi signi ficetur. Christum ipsam per se sanctitatem & veritatem esse.

Philadelphi fide magna, ciuium numero parua. Philadelphus Ecclesie opera Deo grata. Sola Dei voluntas ad quidvis impediendum efficac.

Iudaeorum conuersio mercedis loco Philadelphensibus promittitur.

Quid per tentationis horam in sinu Apocalypsi.

Deus electos suos supra vires tentari non permittit.

Ecce venio cito: Siquidem post dierum illorum afflictionem, vt in Euangeliis legimus Iudex statim est venturus, propterea quoque serio admonet, vt fidei thesaurum inuiolatum conferuent, operamque dent sedulam, ne patientiae coronam amittant.

Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius.

Recte illud; nam qui aduersarias potestates debellauerit, columna & firmamentum Ecclesiae constituitur; vt pote immortum iuxta Apostoli doctrinam fundamentum in illa habens.

Et scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouae Hierusalem; quae descendit de caelo a Deo meo, & nomen meum nouum.

In corde, inquit, eiusmodi columnae diuini nominis supernaeque Hierusalem notitiam inscribam; quo pulchritudinem, quae in ipsa existit, spiritalibus oculis consideret. Et nomen itidem meum nouum, quod in futuro seculo inter sanctos percelebre erit. Verbum autem postquam citra vllam sui mutationem caro semel nostra causa effectum est, susceptae & humanitati sermonem admetiens, humanoque more loquens, caelestem Patrem Deum appellat suum, Hierusalem autem est supernis descendere dicitur: Siquidem diuina cognitio ab Angelis exorsa, certo quodam ordine ad homines vsque pertingit; Per Christum namque caput nostrum hi & illi inter se inuicem apti sunt.

Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiae. Iltiusmodi aurem vt consequamur, precibus ad Deum fufis indefesse contendamus.

Aduersariorum potestatum victores Ecclesiam columnam & firmamentum effici.

Christi in futuro seculo per celebre inter sanctos futurum.

Quo sensu Hierusalem est supernis descendere dicitur. Per Christum Angelos & homines in vnum quali corpus aptari.

Qualia Laodicensium Ecclesiae Angelo significata fuerint.

CAPVT IX.

T Angelo Laodiciae Ecclesiae scribe: Hec dicit Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturae Dei.

FIDELITATIS voce Christi veritas hoc loco insinuat, aut verius, illum esse ipsummet Amen, vel ipsissimam veritatem per essentiam hac phrasi indicatur. Vocatur autem creaturae principium, quia est primordialis, & increata eiusdem causa vel ob id creaturae apertum vocatur, quia absolutum in res omnes productas principatum tenet.

Scio opera tua, quod neque frigidus es, neque calidus; vnam frigidus esses, aut calidus: Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te enomere ex ore meo.

Cum hominem accuratè viuere, hoc est, vel insigniter feruere, vel insigniter frigere oporteat, merito, inquit, Gregorius Theologus, dicit: Vtinam frigidus aut feruidus esses; Siquidem qui omnino adhuc friget, hoc est, feruentis fidei exorsus est, prorsus spem

Christum esse ipsammet veritatem per essentiam.

Quo sensu Christus dicitur principium omnis creaturae.

Quid sit in fide nec calidum nec frigidum esse.

fus spem facit fore vt eam aliquando consequatur, adeoque ex frigido feruidus euadat: At verò qui per Baptismum spiritu feruidus semel exiit, & postea per ignauiam intepuit, ille salutis spem sibi ipsi quodammodo amputauit; fide nimirum, quam antè complexus videbatur, repudiata. Sanè in operibus externis, quod medium seruat, non est semper respuendum quasi cum vitio sit coniunctum (neque enim legitimum coniugium, quod medium tenet, inter virginitatis custodiam & vagam libidinem est condemnandum) At verò medium, hoc est, tepidum in fide, iure ab omnibus improbatum.

Incipiam te enomere ex ore meo, quia dicitis; Dives sum, & locupletatus, & nullius ego, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & caecus, & nudus.

Quemadmodum, inquit, tepidum vomitum iis ciere solet, qui illud assunt; ita ego quoque per verbum oris mei te veluti execrabilem escam in sempiternum supplicium exspuam. Nam diuitiarum spinis obsitus, diuini verbi semen in te praefocas, tuamque in rebus spiritalibus inopiam ignoras; neque interiorum oculorum tuorum caecitatem curas, neque tuam quoque à bonis operibus nuditatem satis accuratè consideras.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias; & vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuae; & collyrio intunge oculos tuos, vt videas.

Si ditescere lubet, à me, inquit, qui veras stabilesque opes largior, feruenti desiderio, volentique animo ignitum aurum emito; nempe sacrae doctrinae verbum igne exploratum splendendumque redditum. Per hoc enim cordi tuo eiusmodi thesaurus obtinget, qui nec violari, nec deripi facile poterit. Vestientiisque splendida virtutum stola, qua nuditas, quam ex peccato contraxeras, contegetur. Per collyrium autem innuere videtur externarum rerum penuriam, munerumque despicientiam. Nam si dona videntium oculos excacant, omnino munerum contentio hos aperiet.

Ego quos amo, arguo & castigo; amulare ergo, & penitentiam age.

Papa quanta Dei clementia? quanta suauitate & benignitate reprehensionem temperat?

Ego sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum.

Mea, inquit, praesentia nulli vim adfert: Cordis ostium pulso, promptè aperienti super salute sua gratulor, illamque, opiparæ cœnae loco duco: Siquidem iis rebus praecipue capior & pascor, quibus ipsi spiritum alunt, famemque audiendi verbum Dei sedant, ac erroris tenebras propulsant.

Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & confedi cum Patre meo in throno eius. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiae.

Per solium regnum futurique seculi requies denotatur, ait ergo: Quisquis hostem, qui sub aspectum non venit, deuicerit, ille mecum regnabit, meaque gloriae particeps erit. Cum autem

Medium in fide & religione rectè ab omnibus improbatum.

Tepidum vomitum iis ciere natum. Quomodo Christus tepidus ex ore suo euomat & quare.

Vni Deum esse, qui veras opes largitur.

Quid sensu mystico sit aurum ignitum.

Cuiusmodi collyrii oculos sunt inuigend.

Deum ac minè cogere ad virtutem aut penitentiam. Cuiusmodi fratribus quo Deus praecipue oblectatur.

Quid per Christi thronum denotetur.

addit; Sicut & ego vici, ob assumptam carnem, vt homo loquitur; neque enim Deus Verbum caeleste regnum tanquam virtutis premium aliquando tulit; quippe qui naturaliter & ab omni aeternitate illud possederit; Nisi enim natura sua ita comparatus esset, aliis illud impertiri non posset; Cum tamen secundum tonitruum Filium potestatis suae plenitudine sanctis illud impertiri consueuerit. Ad eandem quoque potestatem spectat iudices designare & instituere, sicuti sanctos Apostolos duodecim tribuum Israel iudices iam designauit olim; futuros promissit. Etenim postquam (cum Deus alioqui & sempiternus Rex esset) nostra causa semel factus est homo, nostraque omnia, solo peccato excepto, participauit, ea omnia quae diuinitatis illius propria erant; Neque humanae tamen naturae repugnabant, iis qui diabolum superassent, vicissim impertiri constituit. Ea propter vt ille in sua ad caelos assumptione nubes tanquam vehiculo vti voluit; Ita sanctos quoque, vt Apostolus testatur, per nubem in occursum suum quondam abripit. Rursum vt ipse tanquam creaturae Dominus, rerumque conditor Iudex venturus est, ita sanctis quoque illustribusque viris eos iudicandi & condemnandi potestatem largitur, qui diuinae verèque beatæ seruitutis iugum superbe excusserunt. Nescitis, ait Apostolus, quia Angelos iudicabimus? nempe tenebrarum principes. Cum ergo Iudicem nacti simus vsque ad deum benignum & clementem, vt illum beneuolum clementemque experiamur operam demus sedulam; illudque Salomonis: Vestimenta tua omni tempore sint candida, hoc est, nullis prauis operibus contaminata, omni studio explere contendamus. Ad eum enim modum nuptiali veste animas nostras conuestientes, immortali sponso & Regi nos commendabimus, ipsique per virtutem coniuncti, sempiternis illis bonis potiemur: In ipso Christo Deo & Domino nostro eorumdemque bonorum largitori, cum quo Patri cum viuifico sanctissimoque Spiritu sit honor, gloria, & adoratio in secula seculorum, Amen.

Nisi Deus esset Christus regnans caeleste aliis impertiri non possit.

Quicquid humanae naturae in se, ita non repugnat, vt peccatum hoc totum Christum ex nobis adimpleret, suaque vicissim omnia quoad eius fieri poterit in nostram infudit. Cuiusmodi sint Angeli, quos Apostoli, & alij excellentes viri olim iudicabant. 1. Cor. 4. Eccles. 9. Quid per candida vestimenta inuauit.

De ostio, quod in caelo visum est apertum: De qua viginti quatuor senioribus, & alijs quibusdam, quae hinc ordine consequuntur.

CAPVT X.

SERMO QUARTVS.

Ostium vidi, & ecce ostium apertum in caelo, & vox prima, quam audiui tanquam tuba loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quae oportet fieri cito.

COELESTIS ostij patefactio, occultorum mysteriorum spiritus explicationem significat. Tuba autem grandisonam patefacientis vocem. Illud verò; Ascende huc, audientis mentem, à rebus hisce fluxis atque terrenis perfectè auul-

Cep. 4.

Quid caelestis ostij patefactio, tubae que sonus in Apocalypsi significat.

nam, in caelo versari indicat.

Posthac statim sui in spiritu. Et ecce sedes posita erat in caelo, & supra sedem sedens. Et qui sedebat similis erat aspectui lapidis Iaspidis & Sardinis: Et Iris erat in circuitu sedis, similis visioni Smaragdinae.

Cum, inquit, vocem audiuisset, mensque mea diuini Spiritus allapsa tacta fuisset, ecce mox thronum in caelo positum vidi. Per hanc autem sedem, Christi in Sanctis requies designatur: Siquidem in illis veluti in throno quodam insidet. Caterum Patri, quem hoc loco visum inducit, nullam omnino corpoream figuram affingit, vt in prima visione Filio affinxerat, verum preciosis tantum lapidibus illum comparat. Iaspidi quidem quod is viridis existat, suaque viriditate diuinæ naturæ symbolum præ se ferat; Hæc namque semper floret & viret vitæque & æscam viuentibus omnibus præstat. Sed & omne quocumque terræ semen viridam herbam fundere solet. Assimulatur adhuc Sardinio ob terrorem, quem hostibus incutere natus est; Aiunt namque, Sardinum feris spectrisque terribilem videri: vi præterea, quam natura insitam habet, ægra corpora sanare solitum. Sanè vt magno Epiphonio placet, non modo tumoribus, si commodè adhibeatur, medetur, verum etiam ferro illatis vulneribus. Porro Iris, quæ Smaragdi colorem æmulatur, vana & florida cœlestium virtutum & ordinum ornamenta, diuersaque eorumdem munia & ministeria adumbrat.

Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor: Et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamictis vestimentis albis; Et in capitibus suis coronæ aureæ.

Hunc viginti quatuor seniorum numerum quidam ex prisca interpretibus constituisse existimant Abelem, cum aliis viginti veteris & tribus noui Testamenti Patribus. At certumne id sit, an verò pro viginti quatuor elementorum Græcorum numero, rectius per hos accipiantur viginti quatuor, qui actione & cognitione præ ceteris excelluerunt, hoc iudicium penes Lectorem esto. Nobis illorum opinio magis probatur, qui per duodecim seniores intellexerunt duodecim viros, qui in veteri lege sapientia & virtute præ aliis illustres extiterunt: Per reliquos autem duodecim totidem alios noui Testamenti heroes. Apud Iudæos celebres fuere duodecim Patriarchæ, duodecim tribuum Principes & quasi capita: In nouo autem duodecim Apostoli, quos propter excellentem virtutem & sapientiam, Christus Dominus duodecim tribuum Israël iudices olim futuros docuit. Candidæ autem stolæ symbolum sunt integræ puræque vitæ: tum perpetuæ quoque festiuitatis solidæque lætitiæ, qua beati potentur. Coronæ tandem aureæ, victoriæ aduersus malignos demones, non absque magna animi fortitudine obtentæ, sunt notæ.

Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua.

Et hinc quoque planum fit, quàm terribilem ac formidabilem Deus iis exhibere sese soleat, qui illius patientia & mansuetudine abutuntur. Nam hominibus salute dignis, tonitrua isthæc & fulgura lucem verius & voluptatem quàm terrorem adferent. Alterum namque ex his mentis illorum

oculos lumine perfundet; Alterum verò spirituales eorumdem aures perficiet & quadam suavitate afficiet.

Et septem lampades ardentes ante thronum, quæ sunt septem Spiritus Dei; Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile crystallo.

Per septem hos Spiritus, aut septem Angelos cæteris præstantiores cum Irenæo accipere oportet; Aut septem viuifici illius Spiritus christmata, quorum mentionem facit Esaias Propheeta. Vtraque expositio ratione & auctoritate nititur. Caterum per mare vitreum immensa illa sanctorum virtutum multitudo, rerumque cœlestium ab omni labe immunitas; necnon illa summaque futuræ vitæ tranquillitas designatur. Sunt tamen qui per mare vitreum aquas illas, quæ secundum Psalmistam super cœlos firmatæ homini prorsus incognitæ & inaccessæ sunt, denotatas putant. Aut crystallinam cœli naturam, aut singularem certè diuini illius pauimentis fulgorem & perspicuitatem. Verum rerum, quæ mentis nostræ captum excedunt, inuestigationi prolixius, quàm par est, insistere, ridiculum fortassis fuerit.

Et in medio sedis, & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro.

Per hæc ostenditur thronum Dei nihil ferè aliud esse, quàm regnum Dei iucundumque in eiusdem Sanctis requiem. Cernit autem in regno illo Seraphin oculis plena thronumque, de quo hic sermo est iugiter obuentia. Oculorum autem numero vim, qua ad hauriendos diuinitatis radios pollent, haud dubiè subindicat. Quandoquidem ea perfectione à Deo illustrantur, vt & illa videant, quæ iam dudum antè sunt facta; & illa rursus, quæ olim sunt futura.

Et animal primum simile Leoni; & secundum animal simile Vitulo; & tertium animal habens faciem velut hominis; & quartum animal simile Aquila volanti.

Eiusmodi animalia Propheeta Ezechiel contemplatus quoque legitur. Caterum per quatuor facies, quatuor elementa, ex quibus homo coagmentatur, eorumdemque procreatio & conseruatio, vt nonnullis placet, hoc loco denotantur: Aut Dei in res omnes, siue illæ in caelo, siue in terra, siue in mari, siue in aère, siue sub terra existant, dominatus: Aut quatuor primariæ virtutes, aut quatuor Euangelia, aut, quod aliis magis probatur, vtrumque simul. Leone quidem fortitudinem & Euangelium secundum Ioannem significante. Nam, vt Irenæus admonet, num hoc in ipso statim exordio sempiterni regni mentionem infert. Prædicat namque Dei verbum à principio extitisse. Vitulo verò tanquam propriis opibus laboribusque contento sibi que sufficiente, iustitiam & Euangelium secundum Lucam, qui Christi genealogiam simul per legalem & sacerdotalem lineam ducit: Aquila autem temperantiam; huic enim animali isthæc virtus familiaris fertur, & Euangelium secundum Marcum, quod & breue est, & à Prophetico spiritu exordium facit: Homine tandem prudentiam & Euange-

Christi thronum Sanctorum mentes esse.

Cur cœlestis Pater comparetur Iaspidi & Sardinio lapidi.

Sardinium lapide varias & admirabiles vires sortiri.

Quid Iris, quæ cœlestis Patris thronum circumdat significet.

Varie interpretati de 24 senioribus opiniones.

Probabilem illorum opinionem videri, qui per 24 seniores accipiunt 12 Patriarchas veteris & totidem Apostolos noui Testamenti.

Mat. 19. Luc. 22.

Quid stellas coronæ quæ aureæ denotent.

Denim terribilem contra eos se ostendente, qui illius patientia abutuntur.

Cap. 11.

Quid per mare vitreum in Apoc. designetur, variè opiniones. Psal. 148.

Per thronum Dei duo significantur. Quo sensu Seraphin dicitur oculis plena.

Seraphin in diuina essentia non modo præsentia cernere, verum etiam præterita & olim futura.

Cap. 1.

Quid per quatuor facies totidemque animalia per. 4. & Ezech. 1. significetur diuersas extare opiniones & sententias.

Leonem secundum quosdam Euangelium Ioannis & fortitudinem significare, Vitulo autem Lucæ, & iustitiam: Aquilam verò Marci, & temperantiam: Homine denique Matthæi, & prudentiam.

Euangelium secundum Matthæum, quod legali missa, naturalem tantum Christi generationem texit. Probabile fit quoque præcipuas œconomiae Christi partes per quatuor hæc animalia designare voluisse. Regè extitisse indicatum videri potest per Leonem. Sacerdotem porro aut verius sacrificium per Vitulum, nostri autem causa carnem assumpsisse per hominem. Viuifici denique Spiritus, qui è supernis deuolat, benignum largitorem esse, per Aquilam.

Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas in circuitu, & intus plena sunt oculis.

Quatuor hæc animalia, vt magno Dionysio visum est, duabus alis ob id facies suas tegebant, duabus rursus pedes, & duabus tandem mediis volabant, quò hinc constaret quanto cum metu & reuerentia in sublimiorum rerum theoriam & inquisitionem profundiorumque mysteriorum comprehensionem ferantur; quantaque cautione haustos diuinitatis radios, ad alios inter rectos ordines & sedes non absque Dei iussu transmittere soleant.

Et requiem non habent die ac nocte, dicentia; Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, Qui est, & qui erat, & qui venturus est.

Sactæ istæ virtutes ob id requiem habere negantur, quò à diuinis laudibus nunquam cessent. Caterum per sanctitatis nomen tertio repetitum diuinitati, quæ in tribus hypostasibus ex æquo subsistit, laudem deferunt. Porro autem illud, Qui est, & qui erat, & qui venturus est, sacrosanctæ Trinitatis mysterium, vt antè quoque dictum est, ob oculos nobis ponit.

Et cum dixerint illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, & viuenti in secula seculorum; Viginti quatuor seniores procident ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum.

Hinc discimus seniores, de quibus actum est antè, in diuinæ laudis decantatione virtutibus cœlestibus consociari: Victoriæque de hostibus, qui sub aspectum non veniunt, nulli alteri, quàm Deo acceptam ferre.

Et mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & per voluntatem tuam erant, & creata sunt.

Tu, inquit, Domine, victicium coronarum auctor & largitor extitisti. Quam ob rem ab vniuersa creatura gloria, & gratiarum actio iure meritoque tibi debetur.

De libro septem sigillis ob signato, quem nulla creata natura aperire potuit.

CAPVT XI.

Cap. 5.

Quid denotentur per librum septem sigillis ob signatum.

Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, ob signatum sigillis septem.

PER hunc librum tenacissimam sapientissimamque Dei memoriam accipimus, in qua, iuxta diuinum Dauidem,

omnes homines descripti sunt, operumque diuinorum abyssum. Libri huius intima, propter spiritum in eo inclusum, captu sunt difficilia; extrema verò, nempe ea quæ per literam offeruntur, minori negotio capiuntur. Septem autem sigilla, certam libri huius fidem, nullique mortalium satis perspectam eiusdem firmitatem significant; Aut eius sanè ordinem & dispositionem, qui diuini spiritus profunda scrutatur, quæ omnia soluere nulla omnino creata natura valet; Aut per librum prophetia ipsa vniuersè intelligitur, quàm Christus Dominus in Euangelio secundum Lucam impletam asserit: Quæ autem adhuc reliqua sunt, ea nouissimis diebus certò implebuntur.

Et vidi Angelum fortem predicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum & soluere signacula eius? Et nemo poterat, neque in caelo, neque in terra; neque sub terra aperire librum, neque aspicerè illum.

Per hæc manifestè ostenditur, neque Angelos, neque homines in carne adhuc degentes, neque Sanctos corpore iam exutos accuratam iudiciorum Dei notitiam tenere; sed ipsum Dei Agnum solum. Hic vnus enim oracula iam olim per Prophetas de ipso edita, per suum aduentum accuratè dissoluit, suæque Ecclesiæ patefecit.

Et ego flebam multum, quòd nemo dignus inuentus est aperire librum, nec videre illum.

Et ego, inquit, flebam, ob id forsitan, quòd animo versaret, ne ipsa etiam Angelica natura in mortiferam ignorationem prolapsa esset.

Et vnus de senioribus dicit mihi: Ne fleueris. Ecce viciit Leo de tribu Iudæ; radix Dauid, aperire librum, & solvere septem signacula eius.

Etli, inquit, liber hic Angelorum captum excedit, Dei tamen, qui nostra causa factus est homo, non ita: Qui quidem secundum diuinam naturam, prout nimirum rerum omnium conditor est, Dauidis radix & origo est: at verò secundum naturam assumptam ex eiusdem radice in vitalem hanc lucem progressus est.

Vt Agnus, qui habet septem cornua, aperuerit librum.

CAPVT XII.

Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium; & in medio seniorum Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem; qui sunt septem Spiritus Dei, missi in omnem terram.

SEPTEM oculi, totidemque Agni cornua, significant septem Spiritus Christi, quorum Esaias & Zacharias Propheeta meminere. Quod autem Agnus ille cernitur veluti occisus, hoc vitam & speciem illius post mortem & immolationem exprimit: In illa namque tanquam verè occisus manifesta perpeffionis suæ vestigia ostendit; quæ post suam quoque ex mortuis resurrectionem in corpore suo reliqua esse voluit.

Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum; & cum aperuisset librum, quatuor animalia & viginti

Quid septem libri intus & foris scripti sigilla de monstrè.

Nullum viuendum accuratè iudiciorum Dei ratione tenere, Propheatarum oracula per Christum impleta & Ecclesiæ patefacta. Cur Ioannes, cum librum clausum nemi nec aperire posse intellexeret, fluere.

Christum duplici nomine & ratione Dauidis radicem dici & esse.

Septem Agni cornua & oculi septem Spiritus Christi designare. Cap. 11. Cap. 3. Christum mortis vestigia in corpore suo reliqua esse voluit.

quatuor seniores prociderunt coram Agno, habentes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum.

Citharæ concinnam suauēque sonantem Dei laudem, rerumque diuinarum celebrationem demonstrant. Thimiamata autem beneuolentia sacrificium, quod fideles per vitæ castimoniam & integritatem Deo offerunt: huc enim spectat illud Apostoli: Christi bonus odor fumus. Phialæ verò pias castasque cogitationes: hinc namque bonorum operum fragrantia, puræque & casta precatio dimanare consuevit.

Et cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omnibus tribu, & lingua, & populo, & natione; & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes; & regnabimus super terram.

Per hæc ostenditur seniores illos eximios quosdam præcellentisque sanctitatis viros esse; qui partim in veteri, partim quoque in nouo Testamento Deo præ cæteris placuerunt; quique adeo communi omnium nomine Agno Dei, qui pro totius mundi salute immolatus est, suoque nos sanguine redemit, continuo gratias agunt. Nouum autem hoc carnem dicitur: Siquidem ex omni tribu & lingua ad fidei lumen vocati, & à literæ uelutate liberati, deinceps per spiritum canere edocti sumus. Eiusmodi autem terræ dominaturi prædicantur; non huic crassæ & caliginosæ, sed nouæ illi, quam Dominus mitibus se daturum promisit.

Et uidi, & audiui uocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum; & erat numerus eorum nullus. Illi uero dicentium uoce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere uirtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem, & omnem creaturam, quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo; omnes audiui dicentes sedenti in throno, & agno; Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum, Amen.

Ab omnibus, siue ea uiuant, siue intelligant, siue quouis alio modo existant, Deus tanquam omnium principium & causa laudatur & glorificatur: nec non uigenitus & consubstantialis eiusdem Filii; qui homini totique creaturæ, quæ per ipsum facta est, nouitatem impertitus est. Et si interim secundum naturam assumptam, tanquam homo potestatem in ea, quæ sunt in cælo & in terra, accepisse scribatur.

Et quatuor animalia dicebant; Amen, & viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt uiuentem, in secula seculorum.

Et hinc quoque demonstratur per Iesum Christum Deum & Dominum nostrum, qui diuisa conuinxit, macerique interstitium dissoluit, unum ex omnibus hominibus ouile, & unam rursum ex hominibus & Angelis Ecclesiam factam esse. Ecce enim viginti quatuor seniores, per quos saluandorum plenitudo adumbratur, digni hoc loco prædicantur, qui consona uoce cum quatuor mysticis animalibus, quæ inter cæteros Angelos primatum tenent, Deum laudent & adorent; Quo laudationis munere nos quoque in ipso Christo Deo nostro

pacisque datore digni habeamur. Cum quo Patri unâ cum Spiritu sancto sit gloria, imperium & honor, nunc & semper & in infinita secula seculorum, Amen.

Solutio primi sigilli, per quam Apostolorum doctrina designatur.

CAPVT XIII.

SERMO QUINTVS.

Et uidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis. Et audiui unum de quatuor animalibus, dicens, tanquam uocem tonitru: Veni & uide.

Ex hoc loco concinnum rerum cœlestium ordinem cognoscere licet: Siquidem ex primis ordinibus sensim fit gradus ad alios inferiores. Per primam itaque quadriformium animalium faciem, nempe Leonem, primam uocem factam audiuit Euangelista, quæ Angelo, qui ænigmaticam uisionem imprimebat, demandabat ut ueniret & uideret. Cæterum primum hoc animal (quod Leonem esse diximus) regiam Apostolorum prudentiam, impertentiamque eorundem contra demones fortitudinem significare creditur. Huc enim dictum illud; Ecce Reges terræ congregati sunt: & illud rursum; Constitues eos principes super omnem terram, pertinere uidetur.

Et uidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum; & data est ei corona, & exiit uincens ut uinceret.

Sunt qui & præsentis, & reliquorum, & itidem quæ hinc consequuntur, sigilli patefactionem ad incarnati Verbi œconomiam referant. Et quidem primum ex his septem, ad illius ortum. Secundum, ad Baptismum. Tertium, ad signa, quæ post Baptismum susceptum patrauit. Quartum, ad iniustam apud Pilati tribunal accusationem. Quintum, ad crucem. Sextum, ad sepulturam. Septimum, ad descensum ad inferos, inferorumque spoliationem. Nos autem Methodij: sententiæ lubenter astipulamur. Scribit is autem in hunc modum: Nulla necessitas cogit ut hæc ad Christum natum pertinere arbitremur: Siquidem incarnati Verbi mysterium, dudum ante Apocalypsin editam, impletum erat: Ioannes autem de præsentibus olimque futuris uerba facit. Hac autem pericopa, quomodo rufus ille ignitusque draco subiugatus fuerit, exponitur. Primi proinde sigilli solutio ad Apostolorum generationem haud incommode transfertur. Hi namque Euangelij prædicationem ueluti arcum infractum contra demones intenderunt, salutaribusque sagittis vulneratos ad Christum adduxerunt. Coronam ob id sortiti, quod per ueritatis arma erroris ducem deuicerunt, secundæque uictoriæ spe usque ad uolentiam mortem nomen Domini professi sunt. Ea propter hoc loco exiit uictor ut uinceret. Prima itaque uictoria, quam per Apostolos Christus nactus est, Gentium fuit conuersio: secunda autem spontaneus à corpore exitus, non absque cruciatu eius rei causa susceptus.

Quid 24. seniorum & 4. animalium citharæ & phialæ & thimiamata menti offerant. 2. Cor. 2. Ex bonis castisque cogitationibus bona opera fluere.

24. seniores quod cæteris omnibus præstant, communi omnium nomine pro redemptio-nis beneficio Deo & Agno gratias agere. Cur canticum, quod viginti quatuor seniores & quatuor animalia canunt nouum dicatur.

Deum ab omnibus, quæ in rerum natura existunt, laudari tamquam omnium causam. Christum suo aduentu rebus omnibus quandam nouitatem impertitum esse.

Per Christum ex omnibus hominibus factum esse unum ouile ex hominibus autem & Angelis unam Ecclesiam.

Concinnum in rebus cœlestibus ordinem extare.

Per Leonem Apostolorum prudentiam & impertentiam innuere. Psal. 47.

Septem sigilla totidem œconomia Christi paribus accommodari posse.

Primi sigilli solutionem ad Apostolorum generationem, uitam, mortem & prædicationem rectius referri, quæ ad Christi natiuitatem.

Secundi sigilli solutio, quæ prælium, quod infideles contra fideles ineunt, describitur.

CAPVT XIII.

Cap. 6.

Secundum animal, nō pe Vitulū, Martyrū uictimas designare.

Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicens: Veni et uide.

SECUNDUM animal Vitulum dici existimo; hoc autem sacrosanctas beatorum Martyrum hostias designat; sicuti primum Apostolicam potestatem, uti paulo antè indicabatur.

Et exiit alius equus rufus: et qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, et ut inuicem se interficiant. Et datus est illi gladius magnus.

Persecutū sigilli secundæ ecclesiæ artem, quod in martyrum tempus incidit, innuere.

Quomodo Christi pacem esse terra sustulit. Matt. 10. quid signum fuerit per equum rufū.

Hanc secundam ab Apostolis successionem interpretari possumus; quæ per Martyres & Doctores constituta est. In hac enim Ecclesiæ ætate, dilatata iam Euangelij prædicatione, mundi huius pax dissoluta, hominumque natura contra seipsam quodammodo diuisa est. Huc namque pertinet illud Christi; Non ueni pacem mittere, sed gladium, per quem Martyrum hostiæ mactatæ, & in cœlesti ara oblatæ sunt. Porro equus rufus, aut effusi sanguinis symbolum est; aut inflammatum illorum affectum significat, qui mortem pro Christo oppetierunt. Cum autem additur rufus equo insidenti datam esse potestatem, ut tolleret pacem de terra, sapientissima Dei permissio ob oculos nobis ponitur; hæc una enim est, quæ fidos Dei seruos per tētationes probari & explorari finit.

Solutio tertij sigilli, quæ illorum à Christo defectionem proponit, qui minus firmiter in ipsum crediderant.

CAPVT XV.

Homo liber, sed in firmo atque ob hoc ueritate dignus.

Et cum aperuisset tertium sigillum, audiui tertium animal, dicens: Veni et uide.

TERTIUM animal hominem, ut arbitror, designat: Hic autem, mortaliū omnium casum. Nam ob uoluntatis libertatem, & carnis infirmitatem homo facillè prolabitur in peccatū, eaque de causa mitiorem quoque poenam promereri uidetur.

Et ecce equus niger; et qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua; et audiui tanquam uocem in medio quatuor animalium, dicentem, Bilibris tritici denario uno, et tres bilibres hordei denario uno, et uinum et oleum ne leseris.

Per equum nigrum cui luctum atque mortem denotari. quæ conuenient iusti de infirmorum à fide deficiōe.

Probabile fit aliquam tum temporis sensilem externamque famem exstitisse, qua de re suo postea loco aliquanto plura. Per equum autem nigrum denotatur luctus & mœror ille, qui, ut credi potest, apud iustos de illis orietur, qui propter suppliciorum immanitatem à fide, quæ est in Christum, descicet. Per stateram autem e-

Tom. 1.

Secundi

xamen, quod eorum animos explorabit, qui ob mentis lubricitatem & inconstantiam; aut propter inanem gloriam, aut corporis quoque infirmitatem fidem abiiciunt. Tritici porrò chœnicem seu bilibrem denario uno æstimati, tropo quodam, ut quidam putant, illorum statum insinuat, qui legitime certauerunt, impressanque à Deo imaginem accuratè custodiuerunt. Tres autem hordei chœnices tantidem fieri, illorum fortunam exprimit, qui cum pecudum more ignaui persecutorum futuri antè cessissent; postea prolapsum suorum ratione poenitentiam egerunt, imaginemque peccatorum sordibus antè conspurcatam, lachrymis abluerunt. Quando uero, ne uinum aut oleum lædatur, iubetur, ne per turbam Christi medicina cuertatur; aut per fraudem & imposturam infirmetur, seridè iniungitur: ut quæ illos sanare sit idonea, qui in latrones inciderunt. Ad hæc per mortem illos interciperi non licere, qui per Dei longanimitatem & patientiam, post lapsum denuò exsurrecturi, decusque pristinum recuperaturi sunt. Ut igitur nos quoque Deum Optimum Maximum, benignum, clemētēque animarum nostrarum medicum experiamur, fratribus nostris errantibus benignos clemētēque nos exhibere studeamus; obiurgationis uinum commiserationis oleo miscerentes; ne nimia seueritate, quod Apostolus damnat, id quod claudum mutilumque erat, distorqueamus uerius quàm sanemus; eaque ratione Dei adiutores effecti, in bonis illius non absque iucunda uoluptate in omne æuum uersemur; gratia & clemētia Domini nostri Iesu Christi, cum quo Patri & Spiritui sancto sit gloria in secula seculorū, Amen.

Solutio quarti sigilli, qua illorum flagella delineantur, qui propter animi mollietatem & impatientiam Dominum negauerunt.

CAPVT XVI.

Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui uocem quartum animalis, dicens: Veni et uide.

QUARTUM animal est Aquila, quæ ubi perspicacibus oculis prædam despectauit, magna statim celeritate è sublimi ad illam deuolat. Significat autem hæc, clades plagasque omnes non aliunde venire, quàm è supernis: Deus namque iusta ira & indignatione prouocatus, immittit illas partim quidem, ut iustos uisceratur, partim etiam, ut impios, nisi forte per eas excitati à sceleribus resipiscant, puniat atque affligat.

Et ecce equus pallidus; & qui sedebat super eum, nomen illi Mors: Et infernus sequebatur eum: Et data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestis terræ.

Hæc cum calamitosa rerum præsentium statu satis conspirant. Etenim cum Maximiano Romanorum Principe imperante, in ipso persecutionis æstu pestis simul & fames crudeliter grassarentur, tanta hominum multitudo, ut Eusebius Pamphilus exponit, extincta interiit, ut cadauera

Quid per statera & tritici bilibris significetur.

Quid sit tres hordei chœnices denario uno æstimari.

Cur iubetur ne uinum aut oleum lædatur, & quid hoc sit.

Errantes & istinctos cum lenitate corrumpendos. Galat. 9.

Cap. 6.

Clades & plagas omnes non aliunde uenire quam à Deo. iuste semper. nō sine Deum iuste iustos alio impios.

Imperatore Maximiano pestem simul & famem grauissimè latuisse, multosque mortales absque pietate. Lib. 9. c. 8. hist. Eccle.

111

sepulturae tradidit aegre admodum potuerint, etiam si Christiani accuratè per id tempus circa demortuorum funera occuparentur, errorèque seductos magna humanitate ad veritatis lucem adducere niterentur. Addit idem auctor non paucos quoque ab Armeniis, qui contra Romanos eadem tempestate insurrexerant, contrucidatos occubuisse, canesque in interfectorum cadauera immaniter saeuisse; ita ut ij, qui à clade reliqui adhuc erant, in canum caedem sese conuerterint, veriti ne posteaquam è viuis excessissent, illorum ventres viua sepulchra fortirentur. Probabile fit quoque agrestes feras cadauerum passim iacentium copia excitatas, eiusdem cum canibus partus participes exstitisse. Quin nostra quoque aetate quadam similia vñ venisse nouimus.

Bellu contra canes gestu Maximiano imperante

Solutio quinti sigilli, quae Sanctorum clamores ad Deum pro seculi consummatione proponit.

CAPVT XVII.

Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subter altare animas interfectorum propter verbum Dei; et propter testimonium quod habebant; et clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine (sanctus & verus) non iudicas & non vindicis sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?

Cap. 6.

Animas interfectorum, quae subter altare vindictam expectant, ad nouum Testamenti Martires magis spectant, quoniam veteris.

Non omnes qui iustos iunxerunt persequuntur, Dei clementia indignos esse. Psal. 124.

Heb. 11. Olim citra illam etroris suspitionem hanc de animarum quiete opinione nem tueri licuit iam non licet, cum aliud ab Ecclesia fides inu

ferre iubentur. Candidae autem stolae virtutum splendorem, qui illustris in illis existit, insinuat, quo splendore iam nunc vndique sunt circumfusi, etiam si promissorum bonorum haereditatem necdum adepti sunt. Eorum itaque bonorum spe, quae spiritali oculo nunc contemplantur, ab omni interea crassitudine exuti, merito laetantur; necnon in Abrahamae sinu pacatè requiescere feruntur. Multorum namque Sanctorum sententia est, vnumquemlibet virtutis cultorem, locum factis suis dignum post hanc vitam fortiri, ex quo de gloria sibi praeparata certam coniecturam facere valeat.

Haec sententia dicitur esse condennata & ab Ecclesia profecta.

Sexti sigilli solutio, quae plagas, quae sub seculi catastrophem mortalium generi inferentur breuiter percenset.

CAPVT XVIII.

Et vidi cum aperuisset sigillum sextum; et ecce terra motus magnus factus est; et sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis; et stellae de caelo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cum à vento magno mouetur.

ET SI non desunt, qui haec omnia ad Hierosolymorum euersionem & obsidionem, quae à Tito Vespasiano facta est, pertinere existiment, coque referant; singula quae hic dicuntur tropicis exponentes; nobis tamen probabilius fit à persecutionis tempore transitum hoc loco fieri ad tempus, quod Antichristi aduentum antecedit, in quod clades & persecutiones, de quibus hic sermo est, incident. Caeterum calamitates & cruces, quae tantae tunc existant, quantae antea nunquam visae vel audita leguntur, haud alio fine praedictae videntur, quam ut homines dudum antè de iis praemoniti animum non despondeant, cum per Antichristum eiusdemque ministros re ipsa irrogabuntur: Siquidem mala praesentia: & quodammodo praemeditata minus offendere solent. Per terrae autem motum Sacrae litterae rerum mutationem passim significant. Adhuc semel, ait Scriptura, & ego mouebo terram, quod Apostolus ad rerum mobilium translationem refert. Sic Israelitarum quoque ex Aegypto profectio, terrae motus vocatur; Terra, scribit David, mota est; etenim caeli distillauerunt. At verò solis nigredo, & lunae obscuratio colorque eiusdem sanguineus, eorum caecitatem & obscuritatem denotant, quos Dominus in ira sua tunc comprehendet. Ad hunc enim modum beatus Cyrillus non vno loco isthaec exponit Quod autem stellae cadant (id quod de iis quoque traditum legitur, qui ab Antiocho seducti fuerant) significat eos qui mundi luminaria putabantur, suppliciorum terrore factos deiectosque, à fide & veritate in perfidiam & errorem defecturos. Nam ut CHRISTVS Dominus praemonet, tanta tunc erit afflictio ut seducatur electi quoque; si fieri possit. Forfan ad id designandum in exemplum assumpta est ficus; ut quae fructus imperfectos (cuiusmodi sunt qui

Antichristi persecutione, quae sub seculo finem accidet, caeteris omnibus immunitate seruam.

Per terrae motum rerum mutationem frequenter indicari. Agg. 2. Heb. 12. Psal. 67. Quid solis nigredo & lunae obscuratio colorque eiusdem sanguineus mystice significant. Quid istae stellae cadentes.

Matt. 24. Marc. 13. Luc. 21.

qui tentationum igne necdum excociti; neque charitatis ardore ad dulcedinem adhuc perducti sunt) dum à diabolico vento vehementius quatitur, decutere ac in terram deiicere soleat. Nouimus enim vocabulum Ficus in bonam & malam partem accipi: Colligitur hoc cum ex duobus illis bonarum & malarum ficuum calathis, quarum fit mentio apud Esayam; tum ex sicu rursus, quam maledictione sua Christus arefecit; tum ex illa denique quae fertur in Canticis. Porro autem an Christo Domino cum gloria & maiestate ad iudicium veniente, aliquid ex praedictis sensibili modo euenturum sit, hoc vnus ille nouit, qui omnes scientiae & sapientiae thesauros in se abditos continet.

Ficus voca bulu in bonam & malam partem vsurpari. Cap. 34. Marc. 11. Cap. 2.

Et caelum recessit sicut liber inuolutus.

Caelum instar libri inuoluti, vel secundum Christi aduentum incertum esse indicat; Siquidem libri subito & absque vilo penè strepitu aperiantur; Aut virtutes caelestes, dum eos qui ex fide excidunt, ex commiseratione lugent molestam quandam animi aegritudinem, & quasi torturam praese laturum. Quin aliud quoque per hoc significatur, nempe caelum non subitum alicquem interitum aut abolitionem, sed tantum quandam inuolutionem, & ad meliorem statum mutationem. Qua de re Irenaeus libro quinto reprehensionum falsi nominis scientiae ad verbum ferè ita scribit. Neque enim caeli substantia, aut creaturae essentia abolebitur. Siquidem qui hanc coagmentauit verus & stabilis est; sed mundi figura, in quo praeruaricatio accidit, in statum primò venustiore, vt veteres asserunt, transitura est. Haec magnus Irenaeus. Arbitramur autem Apostolum veterum consuetudini orationem accommodasse; siquidem Hebraei loco librorum, quorum apud nos est vsus, inuolutis quibusdam chartis vtuebantur, quarum euolutio vel explicatio non pariebat interitum, aut extinctionem, sed rerum, quae in illis descriptae continebantur, manifestationem. Eapropter caelestis quoque corporis explicatio bonorum, quae Sanctis istis reposita sunt, patefactionem ostendit. Atque ita praesentem locum quadrisariam, prout diuinitus nobis datum est, exposuimus, iam sequentia persequamur.

Probabilis Irenaei de caeli & mundi im mutatione sententia.

Caeli inuolutionem bonorum, quae Sanctis istis reposita sunt, manifestatio quae iudicium sententia significat.

Et omnis mons, & insulae de locis suis motae sunt; Reges terrae & principes, & tribuni, & fortes, & omnis seruus, & omnis liber absconderunt se in speluncis, & in petris montium. Et dicunt montibus & petris; Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni. Quoniam venit dies magnus irae ipsorum, & quis potest stare.

Dominus noster IESVS CHRISTVS Apostolis de Hierosolymitani templi euersione & seculi consummatione interrogantibus, quae olim futura erant, quatenus eius rei capaces erant, praedixit. Ex quibus quidem cladibus & incommodis multa in Vespasiana obsidione Iudaeis, qui Christum in crucem egerunt, vt Iosephus scriptor Hebraeus diffusè in sua historia explicat, euenierunt. At verò sub seculi finem, nempe sub Antichristi aduentum, multò plura multoque saeuiora & crudeliora mala totum, vt ita dicam, orbem

opprimunt. Ea namque tempestate tam ij, qui mundana potentia praeter ceteris praestant, quam ij etiam, qui inter Ecclesiasticos primatum tenent, montes figura quadam appellati; tum fidelium quoque Ecclesiae, quae insulae metaphoricè vocantur, & innouatae à Deo apud Esayam leguntur, sedes suas deserent, deque loco ad locum propter Antichristi immunitatem subinde se transferent. Cuiusmodi incommoda & clades nos quoque Antichristi aduentum propter peccata nostra iam experti sumus. Caeterum Reges terrae ij hoc loco dici videntur, quorum studium & dominium circa terram praecipue occupatur; nihilque commune cum caelo habent. Qua in re conspirant cum omnibus terrenis principibus, & diuitibus, rerumque terrenarum seruis, & liberis, hoc est, à Christi seruitute absolutis. Higitur omnes sub speluncis, & petris, & montibus abscondent potius, quam Agni iram & flagellam, quae in Antichristi aduentu secundum iustitiam Dei permissionem ex fame, & peste, aliisque eiusmodi plagis orta, instar impetuosi imbris miseris illos obruent, experiri. Aut certè tanto illo terrore concutientur propter praeparata post carnis resurrectionem supplicia nunquam finem habitura; quando nimirum diuina ira, & quidem iuste, magis, exardescet in eos, qui supra fidei fundamentum aedificauerunt ligna, foenum, & stipulam, quam incensa fornax, omniaque veluti paleas ignis solet, consumet. A qua ira clemens & benignus Deus nos liberet, aeternorumque bonorum, quae sanctis illius reposita sunt, participes reddat, illorum plenitudini nos accensens, qui salui fient, gratia & benignitate vnigeniti Filij sui; cum quo Patri, & Spiritui sancto sit gloria, honor, & adoratio in secula seculorum, Amen.

Quid sit insulas de suo loco moueri.

Qui dicat Reges terrae. Apoc. 6.

Cuiusmodi diuinitas olim montibus & petris dicitur fuisse. Cadite super nos.

De centum quadraginta quatuor hominum millibus qui à quatuor Angelorum plaga illasi conseruantur.

CAPVT XIX.

SERMO SEPTIMVS.

Est haec vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terrae, tenentes quatuor ventos terrae, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

ET SI isthaec ad illa incommoda à quibusdam referantur, quae Iudaei quondam à Romanis perpeffi sunt. Arbitrantur enim per quatuor mystica animalia effectum, vt neque terra, neque mari, neque vlla alia via iram diuinam impendentemque cladem euitare potuerint, multò tamen rectius ad Antichristi aduentum locus hic refertur: Tunc enim saeva illa tempestas furibundè defauiet non in vna aliqua terrae parte solum, aut in Iudaeorum Regione tantum, sed in vniuersa terra: Quare etiam super quatuor eius angulos quatuor Angelos stitisse narratur, qui impleverint ministrum

Cap. 7.

Quid sit animalia mystica.

rium diuinitus quidem sibi demandatum, nobis autem incognitum. Ast verò ventorum cohibito legitimi ordinis dissolutionem, inuitabilémque comminatorum malorum euentum haud dubie insinuat: Siquidem per ventorum flatum arbores & plantæ nutriuntur & refocillantur, & maria nauibus fulcantur.

Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vini; & clamauit voce magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens:

Quod Propheta Ezechieli per illum iam olim significabatur, qui linea stola indutus gementium frontes signabat, ne iusti simul interirent cum iniustus (sunt enim Sanctorum virtutes sæpe occultæ, & ne ipsis quidem Angelis satis compertæ) hoc ipsum beato Ioanni pari ferè modo hoc loco ostenditur. Etenim per sublimioris virtutis & sanctitatis Angelos, Angelis pœnis irrogandis præfectis seridè hic indicitur; ne quid prius contra peccatores tentent, quàm veritatis cultores per signaculum ab aliis distinctos videant. Hoc autem est iis quondam ex parte acciderit, qui ex Iudæis in Christum credentes depopulationem illam, quæ Hierosolymorum ciuitati à Romanis illata est, admirabiliter euaserunt, qui secundum magnum Iacobum, qui illorum multitudinem Apostolo Paulo allegabat, aliquot myriades conficiebant; Veruntamen aduentus Antichristi tempore maximè, vt antè dictum quoque est, hoc locum habebit; quando nimirum viuificæ crucis signum fideles ab infidelibus fecernent. Hi enim intrepidè citràque vllum ruborem Christi crucis signaculum in conspectu impiorum deferent, & ob id Angelus hic mox subiungit.

Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.

Creatura nostri causa facta nobis castigatis vnâ nobiscum plagarum particeps efficitur; quem admodum è diuersò Sanctis ad gloriam euectis, ipsa simul quoque cum illis lætabitur & suo etiam modo glorificabitur. Discimus autem hinc virtute quoque ornatos Angelorum præsidio egerè, quò nimirum aduersus grauiores tentationes firmentur & corroborentur. Cæterum spiritus signaculum, quod homini contra tentationes donatur, eatenus vim suam ostendit, quatenus ipsi collaboramus. Qui igitur auxilio hoc destituuntur idèò destituuntur, quia vnâ cum ipso manum operi adhibere non volunt.

Et audiui numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati; ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda, duodecim millia signati.

Iudas confessionem sonat, per quem illi designatur, qui per Christi confessionem, qui ex Iuda ortu ducit, salutem consequuntur. Ex tribu Ruben, duodecim millia signati. Ruben si nomen interpreteris visionis filium sonat, per quem denotantur, qui per cordis puritatè cœlesti visione potiuntur. Ex tribu Gad, duodecim millia signati. Gad tentationem significat, per quem illos accipere licet, qui per tentationum tolerantiam & pa-

tientiam, ad similitudinem Iobi corona donantur.

Ex tribu Aser, duodecim millia signati. Per Aser, qui interpretatus beatitudinem sonat, illi intelliguntur, qui per dignam vitæ conuersationem dominicam beatitatem promeriti, stationem ad dexteram Christi consequuntur, filiique lucis & diei appellantur.

Ex tribu Nephtalim, duodecim millia signati. Per Nephtalim, qui precationem denotat, ij insinuuntur, qui assiduo precandi studio Deo indiuisè adhærent.

Ex tribu Manasse, duodecim millia signati. Manasses, qui ab obliuione nomen trahit, designat illos, qui diuino amore incensi, ea quæ retro sunt, domumque paternam obliuioni tradunt.

Ex tribu Simeon, duodecim millia signati. Per Simeonem, qui idem ferè sonat, quod obedientia innuuntur illi, qui per studiosam diuinorū præceptorum obseruationem iustificationis gratiâ consecuti sunt.

Ex tribu Leui, duodecim millia signati. Leui assumptum significat, quo nomine denotatur ij, qui per conuersationem Sacerdotè dignam à Christo assumpti sunt. Collocatur autem Leui ordine octauus, quod octauo demum resurrectionis die verum sacerdotium ostensum sit.

Ex tribu Issachar, duodecim millia signati. Per Issachar, qui de mercede appellationem sortitur, illi adumbrantur, qui propter mercedem, quam ex Deo expectant, studiosæ vitæ rationem inierunt.

Ex tribu Zabulon, duodecim millia signati. Zabulon interpretatur virtutis aut suauolentiæ habitaculum; per quem intelligi videntur, qui per inhabitantem Dei Spiritum aduersus animi perturbationes, carnisque sensum firmati & corroborati, facti sunt bonus odor Christi, vt Paulus loquitur.

Ex tribu Ioseph, duodecim millia signati. Ioseph idem sonat quod additio vel incrementum, denotat autem eos, qui in partem augmenti vnâ cum regno cœlorum, ea quoque à Domino accipiunt, quæ ad vitæ vsum necessaria habentur.

Ex tribu Benjamin, duodecim millia signati. Per Benjamin, qui interpretatus doloris, aut diei, aut dextræ Filium significat, eos accipere possumus, qui per cordis dolorem seruantur; siue ij ex illorum numero sint, qui tum ex Iudæis fideles facti erant; siue ex illorum, qui ex Romanorum captiuitate fidelium cœtui adiuncti fuerunt; siue, quod nobis verisimilius fit, ex eorum, qui sub seculi consummationem ex Iudæis per fidem saluabuntur: Quando nimirum iuxta Apostoli sententiam post gentiū multitudinè ingressam, omnis quoque Israël saluus fiet. Neutrum à ratione videtur alienum. Cæteram exacta illa accuratâque ex quauis tribu æqualitas, Apostolici seminis multiplicationem insinuat; siquidem numerus duodenarij duodecies multiplicatus, prædictorum millium numerum integrè absoluit. Apostoli namque Verbi vel grani potius illius discipuli erant, quod in terrâ lapsū multiformè pro sua clemètia salutis fructu vniuerso terrarum orbi progerminauit. Obseruandum est quoque; tribum Dan, quod Antichristus ex illa nasciturus

Quid qua tuor veteru status diuinitus cohibitus possédât.

Cap. 4.

Sanctoru virtutes ne ipsis quidem Angelis compertæ.

Iudæos, qui Christi crediderunt, Titi & Vespasiani gladios euasisse.

Crucis signu Antichristi tempore fideles ab infidelibus distincturū.

Angeloru præsidium omnibus etiam virtutibus ornatis in grauioribus præsertim tentationibus necessarium esse.

Diuina gratiæ col laboradū, alioquin vtiolum manere. Iudas quos signi fieret.

Quid & quos Ruben demostret.

Quos Gad

Antichristi ex tribu Dan nasciturus.

Apostoli in duodecim patriarcharū locum substituti. Plalm. 44.

Cap. 7.

Plalm. 138.

Ne uisissima tempora fortissimi morum martyrum copia affluunt. Palma victorie symbolum.

Ex Angelis & hominibus vnâ Ecclesiam constituit.

Incertum esse quæ formâ Angelii olim inter homines versauerint.

Antichristi ex tribu Dan nasciturus. rurus feratur; cum reliquis tribubus hoc loco non recenseri. Verum eius loco tribum Leui, quæ olim, quod sacerdotialis esset, in tribuum diuisionem non veniebat, suffectam esse. Porrò ex nominum interpretatione vnicuique tribui sententiam aliquam accommodare licet; sicuti nos quoque in proximè expositis aliquam vnicuique accommodauimus. Cæterum Ioseph pro Ephraim filio ab Euangelista positus est. Conuenienter autem prædictus duodenarius numerus illis assignatus est; tum ob duodecim veteres Hebræorum Patriarchas tribuumve Principes; tum etiam propter Apostolos; qui illorum loco constituti sunt principes super vniuersam terram, vt scriptum exstat; per quos etiam Iudæi, per orbem terrarum dispersi, salui sunt.

De innumera illorum turba, qui ex gentium nationibus conuersi, candidis induentur, vnâque cum Christo regnabunt.

CAPVT XX.

Ost hac vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amici stolis albis: & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro qui sedet super thronum, & Agno.

Hi sunt, de quibus Dauid aiebat: Enumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur; è quibus alij iam olim fortitudine digna Martyre pro Christo decertarunt, suarumque actionum stolas sanguine propter Iesum profuso dealbarunt; alij verò sub nouissima tempora ex omni tribu & lingua fortium Athletarum more, adhuc decertaturi ac dealbaturi sunt. Omnes autem directos suauium & quod ad cor attinet, candidarum palmarum ramos victoriæ symbola manibus gestantes, circa diuinum summæque quietis thronum choros ducunt, & in omne æuum ducturi sunt tanquã grati famuli, victoriam omnem contra dæmonem, carnem & mundum obtentam, non sibi, sed largitori ex animo adscribunt.

Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, Amen.

Ecce vna ex Angelis & hominibus Ecclesia constituitur. Et quidem prædictis Sanctis, tametsi Angelis non dissimilibus, formidabiles apparebant Angeli, quemadmodum ex Daniele Propheta, & aliis quibusdam cognoscere licet: tunc autem vnâ cum hominibus ministrabunt; siue corpore vestiti locoque circumscripti, vt eruditis quibusdam placet, inter ipsos compareant; siue, vt aliis magis probatur, trina illa longitudinis, latitudinis, & profunditatis intercapedine (vt quæ corporum sit propria) destituti; non in propria natura conspiciantur, sed in ea figura & forma, quàm

Deo illis tribuere visum fuerit. Vt videret, in circuitu animalium & seniorum consistere cernentur. Per hanc autem stationem, honoris magnitudinem & excellentiam, qua illi potiuntur, qui per seniorum numerum designantur, ostendunt. Ab omnibus autem præpotenti Deo propter eximiam illius in res omnes à se productas curam & prouidentiam admirandamque œconomiam & dispensationem nostri causa susceptam, gratiarum actio impenditur, & in omne æuum impenditur.

Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi qui amici sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt? Et dixi illi, Domine mi tu scis.

Vnus è senioribus per interrogationem excitat Apostolum Ioannem, vt de iis quæ viderat inquirat. Ioannes verò dum inscitiam suam ingenuè profiteretur, amanter ab eo, quem cernebat, de rei veritate instruitur.

Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni; Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius; & qui sedet in throno, habitabit super eos.

Beati planè qui per temporarios labores exigualque corporis molestias sumpternam requiem compararunt, quique ob id quod vnâ cum Christo impigrè certarunt crucemque pertulerunt, simul cum illo regnant & perpetuò illi ministrant. Siquidem per diem & noctem quædam temporis perennitas, actionisque continuitas hoc loco designatur: Quandoquidem ibi nulla nox est, sed vnatantum dies, non sole hoc, qui sensibus obicitur, illustrata, sed sole iustitiæ, qui mente cernitur, illuminata. Forsan per noctem profunda prorsusque abdita cognitionis mysteria denotantur: Per diem autem quædam euidentia captiueque facilia. Templum autem Dei est quæuis creatura per Spiritum innouata; præcipue verò homines illi, qui viuum extinctumque Spiritus pignus fideliter custodiuerunt: in quibus quoque Dominus se habitaturum & ambulaturum promisit.

Non esurient neque sitient amplius. Merito istud: Habituri sunt enim panem illum cœlestem, vitæque fontem.

Nec cadet super illos sol, neque vllus aestus. Neque enim vllis amplius tentationibus, quæ per solem & ardorem significantur, tunc vexabuntur vel affligentur: trácto nimirum iam omnium certaminum tempore.

Quoniam Agnus qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum; & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

Qui, inquit, tum temporis à Christo pascuntur, luporum incurfiones amplius non formidabunt; quippe cum omnes tunc lupi in gehennæ incendium, quod nunquam extinguitur, amandandi sint, deducuntur autem ad liquidos purósque diuinarum intelligentiarum fontes, per aquam designatos: ibidemque non crassa aut corporea pascuntur & potabuntur esca vel aqua, sed immateriali & spiritali. Quin hoc ipso quoque tempore fons ille suauem diuini Spiritus liquorem fundere

Quod Angeli thronum & 24. seniores & 4. animalia vndique ambunt, id ingente 24. seniorum & 4. animaliu dignitate agere. Beatos omnes Deum cernitibus laudare & gratias eidem agere. Humilis inscitia confessio, scientiam parit.

Per diem & nocte quædam perennitas denotatur.

Per noctem obscura mysteria significari per diem autem clarari.

Per solem & aestu tentationum ardore significari.

Qui tunc tempore pascuntur, luporum incurfiones amplius non formidabunt.

Non modo in celestibus sed in hac mortalitate quoque vitam diuinam Spiritus latices fundere. Ioan. 7.

nanquam definit. Neque enim Dominus frustra de illis, qui sincerè in ipsum credituri erant, fore prædixit, ut flumina aquæ viue de ventre illorum dimanarent, qua Sancti vberim tunc potati, in perpetua lætitia & exultatione degent. Etenim scientia illa, quæ ex parte est, exuti, perfectaque locupletati, & ab omni præterea mutatione & corruptione liberi, æternam beatamque vitam ducturi sunt.

Solutio septimi sigilli, qua explicatur quomodo angelicæ virtutes Sanctorum preces veluti thymiama quoddam Deo offerant.

CAPVT XXI.

Cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in caelo media fere hora. Et vidi septem Angelos in conspectu Dei, & datae sunt illis septem tubæ.

FREQUENTER & familiariter admodum hic sanctus septenarius numerus assumit; ut qui præsentis seculi symbolum præ se ferat, & ad sabbatissimum Sanctorumque requiem recta tendat. Quare hoc quoque loco per septimi sigilli solutionem aliud nihil denotari putandum est, quam impendentem regni terreni terrenæque vitæ & conuersationis finem & dissolutionem: Cui rei subseruiunt septem Angeli ad supplicia hominibus, qui disciplina & castigatione indigent; irroganda à Deo constituti. Porro silentium, quod factum dicitur in caelo, compositam Angelorum modestiam, modestamque eorum compositionem & reuerentiam significat; vel secundum Christi aduentum; nam hic ipse quoque Angelis incognitus est; horæ denique dimidium, temporis breuitatem, quod inter plagas illatas resque in terra consummatas, & regni Christi manifestationem intercedet.

Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum.

Et si ea quæ Sanctis ostenduntur, non absque materiæ colorumque schemate ostendi solcant; siue id altare sit; siue thuribulum; siue aliud quippiam eiusmodi, sunt tamen ea omnia materiæ & colorum expertia; neque sub corporalium oculorum obtutum veniunt. Iuxta istiusmodi igitur mysticam aram stetit Angelus, acerram thurisve receptaculum manu tenens, precésque Sanctorum tanquam quædam suffimenta Deo offerens. Per quæ petebat, ut orbe consummato pœnæ & flagella, quæ impiis & præuaricatoribus hic inferuntur, supplicia in altero seculo in illos constituta diminuerent, simulque per suum aduentum iustam illis mercedem, qui laborauerant, persolueret; atque hoc ex proximè sequentibus clarius euadet.

Et datae sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum.

Altare hoc, est Christus; in quo omnis sancta & ministratoria vis posita est, omniumque Martyrum victimarum & sacrificia immolantur & offeruntur: Cuius quoque typus erat illud, quod simul cum taber-

naculo ostensum est Moyse in monte. Thymiama autem sunt orationes Sanctorum, quæ Deo, ut dictum est, grati odoris loco sunt. Cæteram altare illud, quod Christum esse diximus, ante thronum, hoc est in conspectu sanctarum supremarumque virtutum, quæ proximum ad Deum accessum habent, situm est. Hæ enim propter effusum incensumque diuinæ charitatis ardorem, exquisitamque scientiam & sapientiam, quæ in ipsis existunt, & singularem præterea excellentiam, thronorum appellationem haud incommode sortiuntur; quemadmodum ex nominum quoque, quæ illis imposita sunt, interpretatione facile ostendi id queat.

Et ascendit fumus incensorum, de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo. Et accepit Angelus thuribulum aureum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram.

Sanctorum preces per Angelum acceptæ & oblatæ effecere, ut thuribulum punitorio igne plenum in terram effunderetur; sicuti olim quoque vnus ex Cherubim apparuit Ezechieli, qui istiusmodi punitorium ignem accepit, acceptumque Angelis, qui ad impiorum habitatorum ciuitatis Hierosolymorum internecionem mittebantur, tradidit. Huius autem Angeli typum gerit vnusquilibet Pontifex; utpote mediator inter Deum & hominem constitutus; Nam & huius preces sursum euehit, illius autem gratiam & propitiationem deorsum reuehit. Alios rursus suauis blandoque admonitionis verbo à peccatis auertit: Alios autem seueriori quadam castigatione, & disciplina ad sanam mentem reducit.

Et facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræ motus. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparauerunt se ut tuba canerent.

Per hæc omnia terrores illi & minæ, quæ seculi consummationem antecedent, adumbrantur. Sicut eadem in monte Sinay quoque certi diuinæ præsentia indices erant, salutarèque timorem omnibus, bene præsertim affectis, incutiebant. Angeli autem harum rerum administri tanquam misericordes condolentésque; medici; dum ad Christi exemplum cæteria & sectiones illis adhibent, qui grauiori peccatorum morbo tenentur, aut omnino curant, morbumque profligant, aut ignauis certè ingratisque hominibus futurum supplicium nonnihil subleuare, moderatiusque reddere satagunt. Nos autem, qui precioso Christi nomine insigniti sumus, Sanctorumque gloriam expetimus, necnon per pœnas & molestias, quæ hic inferuntur, futurorum laborum & molestiarum pondus euadere peroptamus, misericors Deus clemensque Pater in hac mortali vita ita expiet & castiget, ut in peccati mortem non tradat; quin potius acerbos illos æternorum cruciatuum dies nobis tum mitigare, imò verò prorsus adimere dignetur, quum impietatis inuentori fovea fodietur, obscurus nimirum profundissimisque gehennæ locus; quò tandem omnibus latantibus in Sanctorum habitaculum recepti, vnâ cum illis Christoque Deo & Seruatore nostro perpetuè viuamus. Quem decet omnis gloria, & honor, & adoratio, simul cum Patre & sanctissimo Spiritu in secula seculorum, Amen.

De septem

De septem Angelis, è quorum numero, dum primus tuba canit, grando, & ignis, ac sanguis in terram fertur.

CAPVT XXII. SERMO OCTAVVS.

Primus Angelus tuba cecinit; & facta est grando, & ignis mixta in sanguine, & missum est in terram: & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est.

ISTHÆC, ut quibusdam placet, denotant supplicia impiis & peccatoribus apud inferos constituta, variis modis atque metaphoris per res sensibiles, pœnam inferre aptas, adumbrata. Nos autem arbitramur non tertiam tantum mortalium partem, ex tota hominum multitudine in futuro seculo pœnas daturam, sed longè maximam: Lata namque, ut Dominus ait, est porta, & spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem, adeoque per hæc significari tormenta & cruciatus, qui hominibus ante seculi consummationem inferentur. Et quidem grandinem indicare, Deum iusta ira prouocatum eiusmodi flagella cœlitis immittere. Ignem autem sanguine mixtum, quotidianas depopulationes, incendia itidem & cædes per Barbarorum manus illatas; à quibus nimirum tertia pars rerum, quæ in terra existat, absumetur. Bellum enim non tantum homines, sed humi quoque nascentia, ut videmus, lædere & consumere solet. Quin beatus Ioël quoque, dum ante magnum diem Domini sanguinem, & ignem, & vaporem fumi exoritura dicit, nostram de iam propositis opinionem validè confirmat.

De secundo Angelo, eorumque interitu, qua vitam in mari degunt.

CAPVT XXIII.

Secundus Angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens, missus est in mare: Et facta est tertia pars maris sanguis. Et mortua est tertia pars creaturæ eorum, quæ habebant animas in mari, & tertia pars nauium interit.

QUIN ipsam quoque mare simul cum iis, quæ vitam in eo degunt expiatorio igne, post communem carnis resurrectionem cōflagraturum, hoc loco insinuari videtur, quam insinuationem eruditorum quorundam opinionem sequuti, haud improbabile existimamus. Nihil fanè ob stare videtur, nisi forsitan tertiæ partis mentio. Nam multo plures, ut dictum est, sempiternis pœnis subiiciuntur, quam æternam salutem cōsequantur. Interim minus fortassis à scopo aberrabimus, si præsentem vitam, quæ metaphoricè mare appellatur, isthæc incommoda subitura, tertiãque, quæ in ipsa uiuit, partem plagis istis exercendam & cōsumendam dixerimus: Siquidem ob diuinorum iudiciorum abyssum fit, ut alij quidem scelerati è vestigio puniantur, alij e-

ro ad conuersionem & pœnitentiam diu multumque expectentur. Cæterum per montem magnum diabolus designatum arbitramur: id quod quibusdam quoque Doctoribus visum est. Hic enim est qui & furoris igne contra genus nostrum ardet, & gehennæ incendiis referuatur, & tempore illo, quod illi ad tentandum permissum est, tertiam insularum, & nauium, & animantium, quæ in mari natant, partem corrumpere & interimere enixè contendet. Quem admodum olim ætate nimirum beati Iob, clarum eius rei specimen dedit. Nam & mortalium hostis, & iusto Dei iudicio peccatorum vindex est, & lege præterea receptum est, ut quiuis eius efficiatur seruus, à quo legitime superatus est. Quod si illis, qui vitam in mari agunt, sacrãque Triadem per verba vel opera Trinitatem blasphemant, mors animæ infertur, nihil est nouum aut à ratione alienum.

De tertio Angelo, & profluentium aquarum amaritudine.

CAPVT XXIII.

Tertius angelus tuba cecinit: Et cecidit è caelo stella magna, ardens tanquam facula; Et cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum. Et nomen stelle dicitur Absynthium, & facta est tertia pars aquarum in absynthium; & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amara factæ sunt.

AMARITVDINEM absynthij vocabulo denotata, dolorem qui peccatores in gehenna torquet hic significare tradunt nonnulli; cõdemque peccatores propter multitudinem aquarum nomine cõuenienter exprimi. Nos verò per hæc ipsa etiam tristitia illa & acerbata vulnera denotari existimamus, quæ tempore, de quo supra diximus, hominibus peccatis obstrictis passim inferentur. Per stellam autem vel mala hæc cœlitis venire, vel ipsum certè diabolum. De hoc enim apud Esayam scriptum exstat: Quomodo è caelo cecidisti lucifer, qui manè oriebaris? Diabolus namque dum homines per carnis voluptates inebriat, amarum turbulētãque euerfionem inducit, necnon flagella cruciatibus plena propter illa inferre finitur; non quidem omnibus, sed tertiæ tantum mortalium parti: Atque hoc partim quidem propter Dei patientiam & longanimitatem quæ eos tuetur; partim etiam quod non omnes supplicia, quæ in altero seculo illis sunt præparata (qui propter impatientiam mortis causam sibi attulerunt) vel contempserunt, vel perfidè inficiati sunt. Quod illis verò, qui circa seculi consummationem in viuis comperti fuerint, multa acerbata euenient, quorum malorum poderosos aut proemia verius nos iam experti sumus, Dominus ipse dudum antè prædixit. Si ergo iudicari à Deo non volumus, nos ipsos iudicemus, oportet: Si nosmetipsos iudicaremus, inquit Apostolus, nõ utique iudicaremur. Par est ergo ut respiciamus, illatãque ab eo vulnera & tristitia cum gratiarum actione suscipiamus: Sicut videmus homines egro corpore affectos, modo iudicio destituti non sint, sectiones & a iustionibus, quæ à medicis adhibentur, sanitatis desiderio æquo patientique animo ferre; quo nos quoque ab

animo valentes, nullamque ad fouendum gehennae ignis incendium materiam adferentes, mundi huius condemnationem euadamus; cum Christo vero in omne aeuum felices regnemus. Quem decet omnis gloria, & honor, & adoratio, & maiestas, & magnificentia, cum Patre principio expetere, & sanctissimo Spiritu nunc, & semper, & in infinita secula seculorum, Amen.

De quarto Angelo, & luminarium obscuracione.

CAPVT XXV. SERMO NONVS.

Quartus Angelus tuba cecinit; & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunae, & tertia pars stellarum; ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non lucret pars tertia, & noctis similiter.

Arbitramur haec quoque illis cognata esse, quae de sole & luna & vtriusque obscuracione apud Prophetam Ioëlem leguntur, quae multo ante dominicam de seculi consummatione sententiam praedicta fuisse constat. Per tertiam autem luminarium & stellarum partem, tertium diei & noctis spatium significari putamus. Ut hinc discamus neque tunc quoque Deum poenam omnis misericordiae expertem illaturum; neque enim die & nocte tota fauciatos affligi patietur, sed tertia tantum, hoc est, minori temporarij interualli parte, per illam indulgentiam poenarumque relaxationem ad resipiscentiam tacite eos prouocans. Quis enim diuinae irae calicem perferre possit, si pure, hoc est, nulla clemetia temperatus proponatur?

Et vidi, & audiui vocem vnius Aquilae volantis per medium caeli, dicentis: Aliter: Vnum Angelum volantem per medium caeli, dicentem voce magna: Vae, vae, vae, habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba cecinit.

Ex his quoque discimus quanta diuinorum Angelorum sit miseratio, quantaque eorundem erga homines humanitas. Etenim ad Dei imitationem miseret eos hominum, qui durius propter peccata excipiuntur; multo vero magis illorum, qui ne plagis quidem suauiter admoniti, emendatur: In quos vel maxime ipsum Vae quadrat; vt qui in terra degant & terrena tantum sapiant; & coenum verius & puluerem, quam suauem unguentum, quod nostri causa Christus effudit. Porro autem, qui suam conuersationem in caelis habent, iis tristitia resque aduersae immortalem coronam amplissimamque praemia conciliant.

De quinto Angelo, mysticisque locustis, ac varia eorundem forma.

CAPVT XXVI.

Quintus Angelus tuba cecinit; & vidi stellam de caelo cecidisse in terram; & data est ei clavis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus putei; sicut fumus formacis magna: Et obscuratus est sol & aer de fumo putei: Et de fumo exierunt locustae in terram; & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terrae; & praecipit est illis, ne laederent scenum terrae, neque omne viride, neque omnem arborem;

nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis: Et datum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarentur mensibus quinque; & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpionis, cum perculit hominem.

Stellam, quae hic in terram, nempe in valle Iosaphat, quae vna ex omnibus ad vniuersalis iudicij usum reliqua fiet, dilapsa asseritur, quidam Dei Angelum poenis irrogandis praefectum esse dixerunt: Puteum vero abyssi, gehennam; fumum autem qui inde continuo exhalat, sua obscuritate solem & aërem & tenebrosam & quasi inaspectabilem illis reddere, qui aeternis cruciatibus addicti sunt. Locustas porro vermes illos, de quibus Propheta ait: Et vermes eorum non moritur. Ideo autem locustis illis mandauit ne terram aut scenum offendant, sed homines tantum, quod isthaec iam tum ab interitu & corruptione immunia erunt, cui hoc tempore nostri causa obnoxia sunt; mentes denique quinque insinuare inferorum poenis traditos, breui quidem praefinitoque tempore in intensius cruciandos, post illud vero exactum, remissius; in omnem tamen aeternitatem. Ego autem vna cum illis fateor stellam, de qua hic sermo, diuinum esse Angelum. Hunc autem malignos daemones, quos Christus homo factus ad abyssum ablegauerat, inde rursum ad tempus, secundum sapientem Dei permissionem, educiturum, quo ante seculi consummationem, que ipsorum sunt propria molientes, suppliciis demum nunquam finem habituris mancipentur. Fumum autem significare tenebras illas, quae ex improbis illorum conatibus atque insultibus ortae, potestatem illis faciunt homines, quos seduxerunt, ex cruciandi & diuexandi. Ast vero solis & aëris obscuratio interiorum hominum, qui luce illorum vtuntur, caecitatem, aut prauam sanè eorundem in rebus aduersis dispositionem insinuat. Siquidem lux illis, qui in grauioribus doloribus & cruciatibus versantur, obscuritas videtur. Quod autem intelligentes locustae ad scorpionum similitudinem ferunt, mortem animae in prauis operibus inclusam ad finem se prode indicat; quam etiam sustinebunt quotquot frontes diuino sigillo signatas non habent, neque viuificae crucis luce per Spiritum sanctum vndeque illustrati sunt; ita vt iuxta Domini verbum luceant coram hominibus, qui lumen illorum ad diuini nominis gloriam referant. Quinque porro mensium spatium temporis, quo afflictio & cruciatus ille durabit, breuitatem exprimere arbitramur. Nisi enim Dominus abbreviasset dies illos, scribit Marcus, non fuisset salua omnis caro: Aut alium quendam quinarium numerum propter quinque sensus, per quos peccatum in animam illabitur: Aut aliud tempus definitum soli Deo notum.

Et in illis diebus quaerent homines mortem, et non inuenient eam; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

Per haec ingens suppliciorum magnitudo subindicatur: Solent namque qui magnis cruciatibus detinentur mortem inuocare & exoptare. Quod autem ad eos, qui in tormentis vitam degunt, vocata non accedat, illud ex occulto Dei iudicio prouenit: Iudicat enim is mortalium generi vtile ac salutare esse, peccatum, quod tormentorum parens & conciliator est, poenarum quae inferuntur amaritudine & grauitate exosum illi reddere.

Et in illis diebus quaerent homines mortem, et non inuenient eam; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab eis.

Per haec ingens suppliciorum magnitudo subindicatur: Solent namque qui magnis cruciatibus detinentur mortem inuocare & exoptare. Quod autem ad eos, qui in tormentis vitam degunt, vocata non accedat, illud ex occulto Dei iudicio prouenit: Iudicat enim is mortalium generi vtile ac salutare esse, peccatum, quod tormentorum parens & conciliator est, poenarum quae inferuntur amaritudine & grauitate exosum illi reddere.

Quid defignet per stellam, quae de caelo in terram deicidisse scribitur. Quid per puteum abyssi & fumum inde exhalantem & locustas quorundam opinione adhibetur.

Daemones inferni per Christum traditi, sub seculi finem inde ad tempus libera buntur.

Lux illis molesta, qui in grauioribus cruciatibus versantur.

Marc. 9.

Quid per quinque mensium spatium afflictioe dicatur.

Salutare esse generi humano peccata impunita non manere.

Et simi-

Et similitudines locustarum, similes equis paratis ad praelium: & super capita earum tanquam coronae similes auro; & facies earum tanquam facies hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes earum quasi leonum erant; & habebant loricas sicut loricas ferreas.

Per locustas Angelos poenis praefectos accipitose.

Per haec omnia & ea praeterea, quae mox subiiciuntur, vt quida putat, insinuat, locustas de quibus hoc loco agitur, Angelos esse diuinæ punitionis administratos, per singula arma & ornamenta, quae parabolas hic exponuntur, & metaphoricis illis tribuuntur, delineatos. Tribuuntur autem haec tum vana & admirabilia illis, vt ipsi aiunt, ad designandam admirabilem qua pollent virtutem, siue fontes terrene, siue gehennae supplicia promeritos punire; siue aliud quodcumque eiusmodi moliri libeat. Nobis autem vero similis sit per praedictas locustas malignos daemones significari. Hi enim semper accincti sunt ad bellum nobis inferendum; gestantque in capitibus suis coronas auri speciem praefereutes, certos vtique victoriae contra nos obtentae indices; nos enim sumus qui toties illos coronamus, propositamque victoriam turpiter abiicimus, quoties voluptatis sensu superamur. Per mulierum porro capillos, foeminarum blandimenta, quibus ad sui amorem carnisque illiberas allecare solent. Per dentes autem leonum, lethale venenum, quod spargunt. Per loricas denique ferreas, cordis obfirmatam duritiam.

Per locustas vario armorum genere instructas, & eiusdem nominis accipiuntur Angelos. Toties demone coronamus, quoties voluptatis sensu cedimus.

Quid per mulierum capillos, & leonum dentes, & locustarum ferreas loricas significetur.

Cur locustarum vox assimuletur curribus militarij.

Jacob. 1.

Jacob. 1.

Cur peccatum quinque mensium spatium afflictioe dicatur.

Et vox alarum earum, sicut vox currum equorum multorum currentium ad bellum. Et habebat caudas similes scorpionum; & aculei erant in caudis earum. Et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habent super se regem Angelum abyssi; cui nomen Hebraice Abaddon, Graece autem Apollyon, Latine habent nomen exterminatoris. Vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo vae post haec.

Strepitum alarum intelligentium locustarum ob id militarium currum strepitui assimilatum putamus, quod saltu sint elatae, ingentique celeritate praeditae. Nam, vt Propheta alicubi innuit, ex alto nos illae impugnant. Quod autem earum caudas scorpionum similes asserit, illud infaustum peccatorum exitum ob oculos nobis ponit; qui vtique non est alius quam certus animae interitus. Peccatum enim cum consummatum fuerit, generat mortem. Hoc idem quoque peccatum in causa est, vt quinque mensium cruciatus in homines inuadat. Quinque porro mensium spatium peccatum affligere dicitur, partim quidem propter quinque numero sensus, per quos ingreditur; partim vero propter temporis breuitatem, si affectionem illam cum futuri seculi suppliciis, sicut iam antea monuimus, comparemus. Per harum denique regem diabolum merito accipimus, vt qui verè illos perdat, qui fidem ipsi habent. Contra quem proinde irreconciliabile bellum geramus, oportet; quò vae illa, quae post haec ventura comminatur, minus sentiamus.

De sexto Angelo, & quatuor Angelis qui iuxta Euphraten ligati tenebantur.

CAPVT XXVII.

Sextus Angelus tuba cecinit; & audiui vocem vnā ex quatuor cornibus altaris aurei; quod est ante oculos Dei, dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solue quatuor An-

gelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensē, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum; & numerus equestris exercitus vicies milles dena millia. Et audiui numerum eorum.

Nomina quatuor primario- rum Angelorum.

Sunt qui hosce Angelos quatuor ex primariis & illustrioribus esse putant; nempe Michaëlem, Gabrielem, Raphaëlem, & Vriëlem, qui haecenus quidem diuinæ contemplationis iucunditati & vbertati alligati tenentur; tunc vero, nimirum sub diem iudicij, cum innumerabilium Angelorum multitudine ad impiorum condemnationem soluentur, ac tanquam Dei ministri tertiam mortalium partem internecioni dabunt. Ego vero hosce etiam non Angelos, sed pessimos daemones esse existimo, quos iuxta diuinum mandatum è sublimi caelorum altari (cuius exemplum in veteri tabernaculo extrabat) ciectos, & per Christi in carnem aduentum ad certum locum ablegatos & alligatos vnus quispiam ex Angelorum numero liberos eo tempore dimittet, quò gentes conturbent & vexent, eademque non tantum aduersus Christianos, sed contra se inuicem quoque instigent; vt hac demum ratione tērationis igne probati fideles manifesti fiat, ampliorique mercede & splendidiori in caelis mansione, & apotheca denique tanquam maturum purumque triticum nobiliori digni habeantur. Palae autem & impij insignesque peccatores & obstinati ad vnum omnes iuste hic puniti, clementiori condemnationis sententia in iudicio illo feriantur. Si autem quatuor pluresve daemones Euphrati verè alligati asserantur, nihil noui aut inusitati asseritur. Constat namque alios in abyssum saepe amandatos: alios in porcos ciectos, alios aliò pro Dei voluntate ad tempus ablegatos fuisse, in omne postea aeuum, vbi primum videlicet bellum, quod aduersus hominē gerunt, integrè absoluerint, apud inferos cruciandos. Credibile fit quoque Euphratis ob id mentionem fieri, quod Antichristus ex illis locis exorturus credatur. De ingenti autem daemorum multitudine non est dubitandum, cum omnes Sancti aërem hūc daemonebus refertum asserant.

Daemones ante gentile iudicium soluti, humani generis grauius infestabunt.

Antichristus ex locis Euphratis veteris credidit.

Et ita vidi equos in visione, & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas; & capita equorum erant tanquam capita leonum; et de ore eorum procedebat ignis, et fumus, et sulphur; Ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, et de fumo, et sulphure, quae procedebant de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum. Nam caudae eorum similes serpentibus habentes capita, et in his nocent.

Quid equi significant.

Per equos hoc loco designari arbitramur homines veneri luxuique deditos, belluinamque vitam ducentes: Aut daemones sanè, qui aliorum imperio veluti serui subiacent; quorum vectores sunt spiritus, qui principatum inter reliquos tenent. Daemones namque vt cepto apud ipsos more nõ modò mutas sibi inuicem operas praestant, verum prauis quoque hominibus famulari, iisdemque vicissim tanquam organis ad aliorum cognatorum hominū fraudem & insidias vti solent. Ceterum per igneas & hyacinthinas, & sulphureas loricas, aëreas sceleratorum spirituum naturas, igneasque eorundem vires & operationes insinuari credimus. Per leonū capita autem lethale efferatumque nocendi studiū.

Quid igneae & sulphureae loricae, leonū capita, ignis & fumus, &c.

Cap. 2. Quid sit sol & stella tertia tui parte obscurari.

Angelos clemeter erga homines affici illorumque eladem quadae commiseratio. ne sequi.

Cap. 9.

Per ignem denique, qui cum fumo & sulphure ex ore illorum egressus, tertiam hominum partem non absque comminatione interempturus afferitur; aut peccata quae per letiferos demonum insultus, veritatisque illorum suggestiones in animum ingrediuntur, cordisque fructus incenduntur; aut vastitatem & depradationem illam, quae per Barbarorum manus ciuitatibus inferentur; aut frequentes certe caedes sanguinisque effusiones, quae iuxta diuinam interminationem tertiam hominum partem e medio tollent. Recte autem illorum caudas serpentibus assimilatur; siquidem omnium diabolicarum suggestionum scopus est, infundere virulentum peccatum, quod est mors animae.

Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis; neque poenitentiam egerunt, de operibus manuum suarum; ut non adorarent demonia, & simulachra aurea; & argentea, & aerea, & lapidea, & lignea; quae neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt poenitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

Haec cum praecedentibus cohaerent: Nam cum paulo ante dixisset tres illas plagas tertiam hominum partem assumpsisse, & quaedam interea interposuisset, hic nunc subiicit ceteros homines, quibus partitum erat, hoc est, quibus plaga praedictae illatae non fuerat, poenitentiam repudiante; neque ab idololatria, neque a caedibus, neque a scortationibus, neque a furtis, neque a veneficiis, quibus asseuerat, sese continuisse, adeoque easdem quas reliqui vel grauiiores quoque calamitates & miseriae propediè subituros esse. Significatur autem per haec vniuersalem cladem ex diuina ira profectam, mundum olim oppressurum. Multus namque & varius error baccatur inter illos, qui veritatem non cognouerunt; e quibus alij adorant simulachra; alij creaturam pro creatore obseruant; alij alio modo errant. Et quamuis comperiantur, qui Deum se agnoscere non distentur, attamen factis illum negant: Cuiusmodi inter ceteros sunt, qui externa pietatis larua contenti, virtutem illius nihil curant. Alij auaritiae demoni seruiunt, quibus diuinus Apostolus idololatriam notam impingit, ait enim: Et auaritiam, quae est simulachrorum seruitus.

Faxit Dominus, ut nos sinceram germanamque in Christum fidem viuus operibus ostendentes, terribilem illam Christi vocem: Amen, Amen dico vobis, nescio vos. Et alteram illam: Disceditis a me omnes operarij iniquitatis, nunquam audiamus; Verum beatam illam modisque omnibus optabilem patentibus auribus hauriamus: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis a constitutione mundi regnum. Gratia, & clementia, & misericordia illius, qui crucem sponte propter nos sustinuit, hoc est, Christi Dei & Domini nostri, cum quo, Patri vnà cum sancto viuificoque Spiritu sit gloria nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

De Angelo circumdato iride, & nube, qui seculi consummationem denunciabat.

CAPVT XXVIII.

SERMO DECIMVS.

I vidi alium Angelum fortem, descendentem de caelo, amictum nube, & iris in capite eius; & facies eius erat vt sol; & pedes eius tanquam columna ignis.

Hinc aliquem ex sanctorum Angelorum numero extitisse, iudicium faciunt nubes, & iris, & solare lumen. Per haec enim varius virtutum cultus, ad gelicæque substantiae atque notitiae splendor & lux indicantur. At verò columnæ igneae vim illam denotant, qua Angeli eos perterrefacere & punire valent & solent, qui impia designant; praecipue verò illos qui latrocinantur in terra, aut Piraticam exercent in mari. Eapropter huic dextrum pedem, vt paulo post audiemus, imposuit, illi verò sinistrum; nempe quò vtrobique praeuaricantium poenam exprimat.

Et habebat in manu sua libellum apertum; & posuit pedem suum dexterum super mare, sinistrum autem super terram: Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit; & cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

Libellus hic veluti paruus magnaque cum diminutione expressus, hominum insigniter nequam & sceleratorum nomina & acta continere videtur: Cuiusmodi inter ceteros sunt, qui latrocinia in terra, aut Piraticam in mari exercent, aut quouis alio modo impietati student; quorum supplicium per hoc insinuat Angelus, quod inflammatos pedes simul super terram & mare extendit. Vox autem Angeli leonis fremitui assimilata, terroris quem incutere assolet magnitudinem, ingentemque angelicæ comminationis & punitionis acerbiter, qua in impios fertur, significat. Cui rei luculentum testimonium perhibet Propheta Daniel, quippe qui neque comminantem, neque asperè increpantem, sed amicè blandientem Angeli vocem citra magnam molestiam animique consternationem perferre non potuit. Per septem autem tonitrua, vel septem voces ex vno Angelo profectas intelligere possumus; vel septem alios sanctos Angelos, quae futura erant, praedicentes. Quod si admittatur, statuendum ex consequenti erit, hosce septem secūdas à primo tulisse, vaticinandi que ansam ab ipso eodem sumpsisse; idque consentaneè ad ea, quae B. Dionysius de Angelorum inter se ordine & illuminatione scribit.

Et cum loquuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram; & audiui vocem de caelo dicentem mihi; Signa quae locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere.

Per haec indicatur multa hoc tempore incerta esse, quae per experimentum certumque rerum euentum olim patebunt. Monetur hic namque per caelestem vocem Euangelista, vt tonitruum voces menti nunc tantum imprimat, perfectam autem illarum comprehensionem plenamque intelligentiam, nouissimis temporibus asseruet. Ob signatos namque & obseptos eiusmodi sermones esse, ipse etiam Propheta Daniel aliquando audiuit.

Et Angelus, quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam dexteram ad caelum; & iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit caelum, & ea, quae in illo sunt; & terram, & ea, quae in ea sunt; & mare, & ea, quae in eo sunt; Quia tempus non erit amplius.

Cum Deus nullum se maiorem habeat, per quem iurare possit, per semetipsum iurare solitus est: Angeli autem tanquam res creatae per creatorem iurant,

Quid nubes, iris, solis splendor, & pedes columnae igneae similes. Latrones & Piratae poena praecreant digni.

Quid continetur libellus quem Angelus fortis manu gestabat.

Cur vox angelica fremitui leonis, Cap. 10.

Vade septem tonitrua procedant.

Multa hoc tempore incerta & obscura & obscura sunt ipsae rerum euentus olim patefaciet. Cap. 11.

Deus per semetipsum iurat, Angeli per Deum.

Per ignem qui non absque fumo ex ore mysticorum eorum egreditur, varia accipipolle.

Qui alienis plagis admoniti à peccatis non respiciunt, grauius poenitentiam ob sua duritia & ingratitude dimittuntur.

Coloss. 3.

Fides viuus operibus ostendenda. Matt. 25. Luc. 13.

Matt. 25.

raque quae dicunt, propter nostram diffidentiam & incredulitatem, caelestis numinis attestatio confirmant. Iurat hic autem nullum posthac amplius tempus fore; atque hoc vel in futuro seculo, in quo nullum extabit tempus, quod sole hoc sensibili mensuretur, sed vita tantum aeterna, quae temporarium numerum excedit; Aut tempus certe longum post sextam Angeli vocem non futurum; eò quò iam tum ad exitum tendant, quaecunque ante praedicta erant, quare etiam subdit.

Post sextam Angeli vocem parum tempus reliquum futurum.

Septima tuba canente, quid sit futurum.

Et in diebus vocis septimi Angeli, cum caeperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut Euangelista ait per seruos suos Prophetas.

Per haec significari arbitror post absolutam saeculorum periodum, in diebus septimi saeculi (quod tempus per septimam tubam exprimitur) ea omnia quae per sanctos Prophetas dicta erant, & ante expleta non erant, tum demum, nempe ad saeculi finem, certò euentura; Harum autem rerum expletionem ob id Euangelium laetumve nuncium appellat, quod aeterna requies Sanctis iam tum parata erit.

Vt Euangelista librum ex Angelo suscepit.

CAPVT XXIX.

Audiui vocem de caelo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare & super terram.

Quid liber quem Angelus, qui patet super terram & mare fixerat, manu tenebat denotet.

Malorum cognitio recreat, ex penitentia contristat.

Euangelista Ioanè ignatum fuisse seculum per experientiam.

Et hic rursus alia virtus angelica ex eorum ordine, qui primatum obtinent, Euangelistae apparet; eidemque, vt de manu Angeli librum, hoc est, certam earum rerum notitiam, quae oraculo tradebantur, suscipiat, praecipit.

Et abij ad Angelum, dicens ei, vt daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, & deuorauit illum, & faciet amaricari ventrem tuum; sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.

Suaui sanè & iucunda futurorum cognitio accidet tibi; attamen amarum reddet ventrem, hoc est, cor tuum. (Hoc vnum enim spiritualium alimentorum capax est.) Sauciaberis namque eorum diuinitusque illata flagella excipient. Exponi aliter quoque hic locus potest; Etenim cum Euangelista vir magnae sanctitatis esset, improba facta per experientiam non gustauerat; Verum vbi librum, qui improborum & nequam hominum facta continebat, deuorauerat, edoctus est dulcedinem, quam peccatum initio offert, post opus patratum in amaritudinem, hoc est, in poenam & cruciatum verti.

Et accepi librum de manu Angeli, & deuoravi illum; & erat in ore meo tanquam mel dulce; & cum deuorasset eum amaricatus est venter meus.

Dulcis apparebat liber in exordio, propter lata quae tractabat; molestus autem & laboriosus ad finem, propter plagas quas interminabatur. Quae admodum peccatum quoque dulce est gustui, at amarum sortitur exitum; nec coctu quoque facile est. Cum autem Sancti sint misericordes, misericordesque copati soleant, sicuti cum gaudentibus gaudent, ita cum plorantibus & flentibus flent quoque & plorant.

Peccatum suauis esse gustui, sed difficile coctui.

Rom. 12.

Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetae gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

Per haec alterutrum insinuat; nempe quae per

diuinam Apocalypsin ostensa sunt Euangelistae, ea nondum finem sortita, neque statim quoque sortitura; sed oportere beatum illum virum partim quidem per Euangelium, quod scripsit; partim etiam per praesentem hunc librum vsque ad seculi finem, quae futura sunt Lectoribus annunciare: Aut sanctum certe Apostolum mortem necdum gustasse, sed sub seculi consummationem venturum, vt imposturam Antichristi imperium sistat atque coercent.

Apocalypsin finem sortita.

Antichristi imperium sistat atque coercent. Cap. 11. * Alias qui dicebat. + Rectus iura templum.

Quae cernuntur in caelo, spiritalia esse.

Qui calami denotet.

Quid Dei templum: quid atrium exterius significet.

Antichristus quatuor tempore seuiet.

Et datus est mihi calamus similis virgae, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo: Atrium autem quod est foris templum, eice foras, & ne metiaris illud, quia datum est gentibus; & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.

Per calamum hunc ostenditur, omnia quae in caelo cernuntur, etiam si eiusmodi res sensu & ratione apud nos careant, vt sunt altare, thronus, & alia id genus complura, spiritalia esse. Nam quomodo calamus, qui Euangelistae datus scribitur, dicere poterat: Surge, & metire templum Dei, vt contextus sonat, nisi mente & ratione fuisset praeditus? Quod si quis dixerit ab vno eodemque Angelo & calami hom accepisse, & vocem hanc surge, & templum hoc metire, audiuisse; Per calamum certam scientiae mensuram, quae accipientis qualitati consentanea erat, significari dicimus; cuiusmodi consequuntur illi, qui à Deo diuinitusque Angelis propter sancta opera agnoscuntur. Nouit enim Dominus, qui sunt sui, iuxta Scripturae eloquium. Aduerte autem non deesse, qui per Dei templum vetus Testamentum intelligant; Per aulam autem exteriolem, nouum propter innumeram illorum multitudinem qui salutem in eo adipiscuntur. Quadraginta autem duos menses temporis breuitatem, quo noui Testamenti mysteria à primo Christi aduentu vsque ad secundum obtinebunt, exprimere aiunt. Nos autem arbitramur Dei viuentis templum Ecclesiam appellari, in qua rationales hostiae Deo offeruntur; Atrium autem exterius gentium & infidelium Iudaeorum Synagoga; vt pote propter impietatem, qua obstricta tenetur, quae ab Angelo mensuretur, indignam. Nouit enim Dominus, qui sunt sui, vt modò dicebatur. Iniquos autem & praeuaricatores, is qui aliàs omnia nouit, ignorare dicitur; quia illorum facta non probat. Quod autem sancta ciuitas, siue nouam Hierusalem, siue Ecclesiam Catholicam per eam accipias, menses quadraginta duos à gentibus calcanda hoc loco asseritur, illud subindicat, nisi fallor, fideles probatosque viros, tres annos cum dimidio, quibus Antichristus sauiet, magnam persecutione perpeffuros.

De Enoch & Elia.

CAPVT XXX.

Dabo duobus testibus meis; & prophetae bunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis, Hi sunt duo olivae, & duo candelabra, in conspectu Domini stantia.

Per hos testes plerique Doctorum acceperunt Enoch & Elias, qui sub seculi finem à Deo accepturi sunt trium annorum cum semisse spatium; quantum nimirum ex mille ducentis sexaginta die-

Enoch & Elias sub fine seculi quadiu coeauerunt.

cur Enoch & Elias vestiantur faccis.

cur Enoch & Elias coparentur oliæ & candelabris

Antichristi veneficorum & prestigiarum omnium principem simulant.

Enoch & Elias decem pros ab Antichristo in via conuersionis reducent.

Enoch & Elias interficiuntur, & insepulta iacent.

Antichristus Hierosolymis solium Davidis occupabit.

rum numero conflatur, ad vaticinandum & prædicandum. Amiciuntur autem faccis, quo planum faciant mærorem & luctum, quo propter eos faciabantur, qui tum temporis in Antichristi errorem abducti comperientur. Apud Zachariam hi duo sub duarum oliuarum, totidemque candelabrorum schemate delineantur: ob id forsitan quod bonorum Deoque placetium operum oleo, cognitionis lumini fomentum suggerent, veritatisque vehicula existant.

Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore ipsorum, & deuorabit inimicos eorum; & si quis voluerit illos ledere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum; & potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint.

O immensam Dei benignitatem, qui vulneri inflicto efficacem statim medicinam, infusoque veneno salutare mox antidotum adhibet. Cum enim Antichristus in omnibus prodigiis signisque mendacibus veneficorum omnium princeps, omniumque prestigiarum coryphæus futurus sit; utpote vniuersa Dei fraude & energia perfecte imbutus; Deus Opt. Max. Sanctos illos verorum signorum atque miraculorum virtute armabit; quo veritatis ostensione mendacium, lucisque patefactione, tenebras redarguant; & seductos partim quidem eruditio Doctorumque digno sermone; partim verò omni plagarum & calamitatum genere: ut sunt terræ siccitas, ætæris intemperies, noxia elementorum transmutatio, & alia eiusmodi complura, ad veritatis lucem conuertant; ipsum autem impostorem Antichristum palam reuincant, publicèque confundant: Nihil interim incommodi, neque ab illo, neque ab vilo alio, donec prophetiam & ministerium suum expleuerint, perpessuri.

Et cum finiuerint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abyssu, faciet aduersus eos bellum, & vincet eos, & occidet illos; & corpora eorum iacebunt in platea ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus; ubi et Dominus eorum crucifixus est.

Posteaquam impostoris fraudem detexerint, inquit, eamque modis omnibus vitandam palam ostenderint, bestia, nempe Antichristus, ex obscuris humidisque terræ locis, in quibus diabolus versari solitus est, egressus, secundam diuinam permissionem interficiet illos; ipsorumque corpora per plateas veteris & iam euersæ Hierosolymæ, in qua Christus quoque Dominus noster passus est, vltro citroque iactata insepulta relinquet. In hac namque ciuitate ad imitationem Davidis regni sedem, ut probabile sit, constituet: In cuius quoque confinio Iesus Christus Deus & Dominus noster natus est secundum carnem; quo vel hæc ratione fidem faciat se verum esse Christum, impleturque propheticum illud: Instaurabo tabernaculum David collapsum, &c. Quod Iudæi errore decepti ad illius aduentum transferunt.

Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora ipsorum per tres dies & dimidium; & corpora eorum non sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illis, & iucundabuntur, et manerunt mittent inuicem. Quonia hi duo Prophetæ cruciauerunt eos, qui habitabant super terram.

Qui mendacibus Antichristi prodigiis præoccupati, nomen illius Deo exosum cordibus suis semel inscripserunt, inquit; siue illi ex Iudæis originem duxerint; siue ex gentium natione venerint, illi sancta illa corpora in monumentum inferre non sinent; Verum quod à flagellis, quæ ad illorum salutem & conuersionem intulerant, liberatos se videant, lætum festumque diem agent; haud cogitates quem Dominus amat, eum & castigare quoque solere; flagellat enim omnem filium, quem suscipit: Camoque & freno illorum maxillas constringere, qui se ad ipsum adiungere cõtantur; quò vel necessitate coacti ad viam rectam, à qua seducti aberrarant, aliquando reuertantur. Nos autem orare par est & dicere: Bonum est mihi Domine, quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Neque intres in iudicium cum seruis tuis Domine. Iudicati enim abs te, qui clemens & benignus es, erudimur, ne cum hoc mundo condemnemur, sed per leuia quædam flagella admoniti, sempiternum cruciatum euadamus. Quoniam diues es in miserationibus, Christe Deus noster. Quem proinde decet omnis gratiarum actio, & gloria, & honor, & adoratio vnâ cum Patre & viuifico sanctoque Spiritu nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

Ut duo isti Dei Prophetæ ab Antichristo trucidati, denuò surrexerint. CAPVT XXXI. SERMO VNDECIMVS.

Post dies tres et dimidium, Spiritus vitæ à Deo intrauit in eos: et steterunt super pedes suos; et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam ex cælo dicentem eis: Ascendite huc, et ascenderunt in cælum in nube.

POSTEA QUAM, inquit, tot dies extincti iacerunt, quot annos vaticinati fuerant, nimirum tres cum dimidio, denuò surrexerunt, dominicoque vehiculo nube videlicet subuecti, ad cælum ascenderunt; timoris simul & stuporis causa illis effecti, qui ante illos viderant.

Et viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terræ motus magnus; et decima pars ciuitatis cecidit; et occisa sunt in terræ motu nomina hominum septem millia.

Isthæc forsitan sensili modo conueniēt; sublimiori autem sensu per terræ motum rerum mobilium atque fluxarum ad stabiliorem firmiorēque statum translatio designatur. Quod autem de decima ciuitatis parte eiusdemque ruina hic dicitur, hoc ad impietatis casum referendum videtur: quippe quæ nec admonitione, neque Sanctorum ad cælum raptu, ad sanam mentem redire animum aliquando induerit; cum cæteri tamen, ut paulò post innuitur, huc redierint, septem denique millia occisa, eos significare arbitramur, qui in septima præsentis vitæ ætate obtorpescentes, ad octauam resurrectionis non anhelant: quos proinde mortem secundam, hoc est, æternum gehennæ supplicium subire necessum est; Aut septem millia illos fortè denotat, qui ex Iudæis Antichristo crediderant.

sectatores Antichristi de morte Eliæ & Enoch fecerunt diem agent.

Heb. 11. Psal. 31. Pœnis homines ad penitentiam adducunt Psal. 118.

Psal. 84. Psal. 141. 1. Corin.

Enoch & Elias ad Christi expleti nubes in cælum subuehantur.

Terræ motus quid significet. Heb. 11.

Quos significant septem millia, quæ terræ motus opprimit fecerat.

Et reliqui

Et reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cæli. Væ secundum abiit, & ecce Væ tertium veniet citò.

Infidelibus cæsis, Christi que Martyribus gloria donatis, quotquot salute non indigni comperti sunt, inquit, omnes Deum laudibus extulerunt & glorificauerunt. Post duo autem Væ, tertium venit per septimam tubam adumbratum.

Væ tertium per septimam tubam adumbratum.

De septima tuba, & Sanctis, qui Deum ob futurum iudicium celebrant.

CAPVT XXXII.

Septimus Angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magna in cælo, dicentes: Factum est regnum huius mundi Domini nostri & Christi eius, & regnabit in secula seculorum Amen. Et viginti quatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, Qui es, & qui eras, & qui venturus es, quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti. Et iratae sunt gentes.

Homines & Angelos vnum Deum laudantium chorum absolue-

Hic rursum docet sanctos Angelos & homines qui angelicam vitam ducunt, vna quasi voce atque consensu Deum laudare gratiamque eidem persolvere, ut qui regnum illud, quod iam inde ab initio in omnes tanquam Deus obtinuerat, nouissimis temporibus à Deo nostri causa tanquam homo suscipere non recusauerit, perfidisque gentibus, quæ ipsi tanquam recenti nouaque & peregrina doctrina videnti infestis animis repugnabant, post diuturnam patientiam iustam tandem aliquando iudicij condemnationisque pœnam inflixerit, quare etiam mox subiungit.

Et aduenit ira tua, & tempus mortuorum iudicari, & reddere mercedem seruis tuis Prophetis, & Sanctis, & timentibus nomen tuum, pusillis, & magnis, & exterminandi eos, qui corruerunt terram.

Tempus mortuorum quid significet.

Tempus mortuorum generalis resurrectionis tempus appellat, in quo vnicuique pro merito- rum ratione aut præmia persoluentur, aut supplicia irrogabuntur. Per Prophetas autem, & Sanctos, & Deum timentes, tres, ut opinor, hominum ordines assignat. Vnum eorum qui centesimum fructum reddidit: alterum qui sexagesimum: tertium & postremum qui trigessimum, è quibus Apostoli potiore citra contouersiam sortem adepti sunt, & sedes præterea iudiciarias. Pusillos autem & magnos minus magisque sanctos appellare putamus; aut paruos certè reiectaneos peccatores vocat, magnos autem iustos & sanctos.

Apostolos inter sanctos primatum tenere.

De prioribus & nouissimis Ecclesie persecutionibus.

CAPVT XXXIII.

Apertum est templum Dei in cælo, & visa est arca Testamenti eius in templo eius, & facta sunt fulgura, & voces, & terræ motus, & grando magna.

Quid per cælum patefactum

PER cælum patefactum, & arcam testamenti in cælo visam bonorum,

Tom. I.

que Sanctis istic præparata sunt, manifestatio significatur; ea autem omnia in Christo sunt reposita: In illo namque, iuxta Apostolum, habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: Tum autem bona hæc orbi patefient, quando terrificæ voces, & fulgura, & tonitrua in impios iruerint, gehennæque tormenta veluti densa quædam grando eisdem obruent. Per terræ motum autem, ut paulò antè expositum est, rerum præsentium mutatio innuitur.

En signum magnum apparuit in cælo: mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius; & in capite eius corona stellarum duodecim.

arcam Testamenti ostentat significetur. Coll. 2.

Cap. 14.

Hanc mulierem nonnulli Dei genitricem virginemque matrem per omnia sanctissimam interpretati sunt; quam ea omnia, quæ ordine hinc consequuntur, prius perpessa autumant, quam diuinus illius partus perfecte cognosceretur. At magnus Methodius ad Ecclesiam retulit, in dominicæ natiuitatis mysterium partum ea conuenire ratus, quæ hoc loco de illo narrantur, maxime verò quod Dominus noster dudum ante patefactam libri huius prophetiam natus fuerit. At ipsamet Methodij verba in medium adferre lubet. Is ergo in tractatu, quem Symposium inscripsit, ex persona Procles virginis ita scribit.

Mulier amicta sole, quid ex Methodij sententia significet.

Mulier sole induta est Ecclesia. Quod autem nobis vestis est hoc illi lux est. Pari modo quod nobis est aurum & preciosi lapides, hoc illi sunt stellæ & quidem cæteris præstantiores & illustriores. Ascendit hæc autem super lunam, quia sinagogæ sub pedibus prostratam habet. Ceterum per lunam eorum fidem methaphoricè designari putamus, qui per regenerationis lauarum à corruptionis malo expiati sunt; siquidem humida & aquea natura ex luna præcipue dependet. Hæc autem parturit & regenerat hominesque crassos & animales in celestes & spirituales transformare, ideæque & similitudini Christi conformare studet. Et paucis interiectis rursum: Non oportet arbitrari de Christo recens iam nato verba hic fieri. Iam olim ante Ioannis Apocalypsin, in incarnati verbi Sacramentum completum erat; Ioannis autem Apocalypsis de rebus præsentibus, olimque futuris vaticinatur. Et post alia denuò: Non possumus proinde non confiteri Ecclesiam eam esse, quæ parturit & generat regenerationis fonte ablutos. Quare in Esaia Spiritus dicit, priusquam parturiet effugit, ut pareret, & peperit masculum. Et quem effugit spiritalis Sion nisi draconem? quò natiuum generare possit populum in aesculum? Et tandem subdit: Ea propter in vno quolibet spiritaliter nascitur Christus; Ecclesia autem parturit fasciisque inuoluit, donec Christus natus in nobis formetur; atque ita vnus quilibet Christi participatione Christus quodammodo efficitur.

Ioannis Apocalypsin de rebus præsentibus omnique futuris præcipue vaticinari. Cap. 66.

Quid christi parturientis officium.

Et in vtero habens, & clamat parturiens; & cruciatur ut pariat.

Ecclesia vnumquemlibet, qui ex aqua & Spiritu sancto regenerantur, tantisper parturire dicitur, donec Christus in illis formetur, ut Apostolus loquitur. Comperiuntur enim abortiui nonnulli eiusmodi sunt qui à vera luce, qui Christus est, exciderunt; qui vnâ etiam cum vita infidelitatis mortem sustinent. Ecclesia itaque Christum iustitiæ

Fidei naufragium passos abortiuos Ecclesie si hios dici possit.

kkk

solem induta, legalem nocte lucentis lunæ lucem vitamque mundanam, quæ instar lunæ mutabilis & inconstans existit, sub pedibus prostratam tenet, capitique verticem Apostolicorum dogmatum virtutumque corona redimitum habet. Idem auctor docet per Lunam, quæ humidæ substantiæ dominatur, Baptisma mare methaphoricis appellatum, designari, quod sanè Sacramentum, vt regeneratis est salutare, ita dæmonibus exitiale est profus.

Et visum est aliud signum in cælo; & ecce draco magnus, rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus eius diademata septem.

Cælum hoc loco aërem significare arbitramur, draconem autem rufum serpentem illum qui ob id conditus apud Iob scribitur, quod ab Angelis Dei deludatur. Vocat autem illum rufum, quod cædi & sanguini deditus sit, aut quod Angelorum natura habeatur ignea, etiam si peccato contaminata sit. Per septem capita, septem nequiores illius virtutes spiritalibus viribus & operationibus aduersas intelligimus: Aut septem illos nequam spiritus, quos Christus in Euangelio in homine illo habitasse asseruit; qui cordis domicilium scopis mandatum habebat, hoc est à bonis cogitationibus & operibus vacuum. Aut septem nequitas, quas Salomon in corde inimici existere ostendit, qui per simulationem voce magna supplex illis sit, quos in sententiam suam callidè pertraxit. Decem porrò cornua, decem peccata decem legalibus præceptis contraria denotare putamus; Aut mundani regni diuisionem, quæ ipsi tanquam seditionibus gaudenti voluptatem parit non vulgarem. Septem autem diademata in totidem illius capitibus ob id dicuntur posita, quod homines diabolicas vires & suggestiones impigrè expugnantes, coronas inde deportent, vnde per labores atque seductores victoriam reulerant.

De his beatus Methodius ad hunc modum scribit: Draco magnus, rufus, & septiceps, qui tertiam stellarum partem trahit, quique in insidiis, vt parturientis filium deuoret, consistit, diabolus est. Et paucis interiectis: Sed fallitur prædæque spe frustratur, regeneratis per Baptismum sursum in sublime raptis. Et paulò post rursum: Tertia autem stellarum pars dicuntur illi, qui in sanctæ Trinitatis numero circa vnum errant. Ad desertum, in quod Ecclesia commigrans nutritur, est locus à malis immunis omnisque corruptionis expers. Millia autem per centena multiplicata, numerum continent perfectum & plenum. De coronis porrò isthæc subiungit: Hæc autem in certamine aduersus diabolum præualens, septemque capita illius morti dedens septenis virtutum coronis potitur.

Et cauda illius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram.

Per hæc alterutrum è duobus significari opinor; vel primum luciferi è cælo casum, quo Angelos, qui per extremum inuidiæ motum vnâ cum ipso à Deo descuerunt, deorsum traxit (primus enim omnium motus mentis erat elatio) aut post caput illius contritum caudæ eiusdem agitationem. Hæc enim homines animo instabiles, ex cælesti sensu

& conuersatione deorsum ad terrena abripit. Nominantur hi autem methaphoricis stellæ, propter splendorem quem ex sancto Baptismate hauserrunt. Ita namque Propheta Daniel de Antiocho, qui venturi olim Antichristi typum gerebat, vaticinatus est.

Et draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cum peperisset, filium eius deuoraret.

Continuò namque Apostata aduersus Ecclesiam in armis consistit, illos qui pro tempore in illa regenerantur, in escam suam vertere enixè contendens. Aut verius per Ecclesiam Christum ipsum persequitur tanquam illius caput; qui proinde quæ fidelium sunt propria, sibi vendicat. Quare ad Saulum aiebat: Saule, Saule, quid me persequeris?

Et peperit filium masculum, qui relicturus erat omnes gentes in virga ferrea.

Ecclesia per eos, qui Baptismo inicianur, citra intermissionem generat Christum; vtpote in illis formandum vsque ad consummatam spiritalis ætatis plenitudinem. Ecclesiæ autem populus, is demum filius masculus rectè appellatur, qui carnis voluptatibus sensumque illecebris non frangitur, neque deiicitur, sed animo infracto in officio persistit. Per quem nunc quidem Christus Deus Romanorum manibus, quasi ferrum robustis, gentes regit; rectorus easdem post communem quoque mortuorum resurrectionem. Constituet enim iudices fide validos, qui gentes, quæ propter infirmitatem & infidelitatem mysticum illud & nouum vinum non capiunt; vt ferrum vana fictilia & infirma solet, conterent.

Et raptus est filius eius ad Deum, & ad thronum eius.

Rapiuntur hic quoque ex grauioribus tentationibus interdum Sancti ne forte afflictionibus & difficultatibus, quæ vires illorum excedunt, absorbeantur. Rapiuntur & olim in occursum Domini, nubibus quasi vehiculis quibusdam in aërem subuecti. Cum Deo eius denique thronis, hoc est, summis Angelorum virtutibus felices semper victuri.

At mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo; vt vbi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

Quando (inquit) diabolus, qui in Antichristo efficax erit, aciem per ipsum contra Ecclesiam direxit, tunc illius electi summæque eiusdem capita, ciuilibus tumultibus mundanisque voluptatibus contemptis, in desertum ab omni malitia alienum, vitæque consuetudinem omni virtutum genere lucentem sese recipient, iuxta magni Methodij sententiam; ibidemque impugnantium dæmonum, malignorumque hominum impetus atque insultus, subterfugient. Probabile fit quoque sensilem eremum eos conseruatuos, qui in montibus & speluncis & cauernis terræ, propter Apostatæ & Antichristi insidias confugient; quemadmodum primos quoque Martyres ad eiusmodi latibula sæpe se recepisse, mortemque ad tempus euasisse constat; idque ad annos tres cum dimidio, per mille ducentos sexaginta dierum numerum designatos; inter quos regnum obtinebit Apostasia; à qua magnus ille Agonotheta nos liberet, qui non permittit vllum omnino tentari, super id quod potest, idemque impertiat nobis animum robustum, & ad aduer-

ad aduersariorum insultus infractum; vt legitimè contra principes & potestates tenebrarum decertantes, iustitiæ corona exornemur, victoriæque brauium consequamur. Eum namque, qui per infirma mundi potentes aëris potestates in triumphum agere consuevit, decet victoria, & imperium cum Patre & viuifico Spiritu, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

De Angelorum & demonum prælio, & Satana casu.

CAPVT XXXIII.

SERMO DVODECIMVS.

Factum est prælium magnum in cælo; Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone; & draco pugnabat & Angeli eius; & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo.

ISTHÆC primo diaboli lapsui, quo ex Angelico ordine propter superbiam & inuidiam proscriptus est, accommodari possunt: & secundæ rursus eiusdem ruinæ, qua per dominicam crucem fractus atque deiectus est; quando nimirum mundi huius princeps, iuxta Christi Domini oraculum, iudicatus, & à tyrannide, quæ antè exercebat depulsus est. Enimvero cum diuini Angeli cum duce suo Michaële illius superbiam & arrogantiam ferre non possent; ipsum ex suo consortio & consuetudine, vt probabile fit, statim abiecerunt: Atque huc spectat, quod Propheta Ezechiel illum ex Cherubinis mediæque ignitorum lapidum, hoc est, angelicorum ordinum statione eiectum asserit; eanimum de causa, quod iniquitates in illo compertæ essent. In Christi porrò aduentu Angeli illi, qui post absolutum ieiunium, intentatamque à satana tentationem accedentes ministrabant ei, diabolum veluti vile abiectumque mancipium non absque execratione denuò propulsarunt. Aduerte autem Patribus nonnullis visum esse, post aspectabilis mundi huius opificium diabolus propter superbiam & inuidiam è cælo eiectum, potestatem quam in aëream hanc regionem ante lapsum acceperat, post lapsum in partem adhuc retinuisse. Sanè Apostolus haud obscurè insinuat illud, dum lucram nobis non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus aëreas potestates esse scribit; Confirmat autem Papias B. Ioannis discipulus disertè hisce verbis: Aliis ex ipsis, nempe Angelis quandam circa terræ administrationem potestatem & procuracionem tribuit; ritèque munus iniunctum administrare iussit. Et paucis interpositis, subiungit: Accidit autem, vt ordinem sibi præfinitum absoluerent non vt decebat.

Et proiectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas; qui seducit vniuersum orbem: Et proiectus est in terram; & Angeli eius cum illo misi sunt.

Merito hoc, neque enim vllum terrenum sensum afferre potest cælum; neque vlla lumini cum tenebris est communicatio. Porrò autem quod nomen hoc Satanas articulum hoc loco adiunctum habet, id non arguit alium esse satanam, alium diabolum (etiãsi hyperbaton in contextu lateat) ostendit

Tom. 1.

autem antiquum illum serpentem duo nomina sortiri. Alterum diaboli, quod virtutes virtutumque studiosos & ipsum etiam Deum apud homines calumnietur; siquidem apud Adamum inuidiæ illum insimulare non dubitauit. Alterum verò satanæ, tanquam pertinax Christi Domini & seruorum eius aduersarius.

Obseruandum est autem diaboli casum post Christi crucem non fuisse localem, vt fuit primus: dicitur tamen post Christum passum cecidisse, quia pristina illius vires, post illud tempus sunt diminutæ, & quasi fractæ. Vt ipse B. Antonio confiteri non erubuit, illud Prophætæ in se impletum ostendens. Inimici gladij defecerunt in fine. Igitur ruina illius aliud nihil est, quàm malignorum conatum illius infirmatio, posteaquam semel è cælo dominiòque; quod obtinebat, decedit. Aduerte rursus, apud B. Iustinum Philosophum & Martyrem legi, diabolus post Christi aduentum, latamque aduersus illum gehennæ ignis sententiam, maximè blasphemum euasisse; primòque; initio ea impudentia Deum non blasphemasse qua modo. Ea propter rectè de ipso proditum extare: Cor eius indurabitur vt lapis nempe propter durissimam illam planèque saxeam in malitia obstinationem. Quod si sola suppliciorum expectatio diabolus sceleratiorem reddit; quomodo vel ipse, vel illius ministri gehennæ ignis ardore inflammati, dirèque puniti, peccatorum fordes eluent? Hanc autem à peccatis per ignem expiationem non consecuti; quomodo secundum stultam quorundam hæreticorum sententiam cruciatus illorum finem olim sortientur?

Et audini vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnū Dei nostri, & potestas Christi eius. Quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

Per accusationem falsamque calumniam, quibus homines impetuntur, ipsum diabolus designat; siquidem hoc studium nominis eius ratio, vt antè dictum est, insinuat. Latantur autem Angeli de illius eiectione, quia nulla est pars infidelium cum fidelibus.

Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas vsque ad mortem. Propterea letamini cæli, & qui habitatis in eis. Vt terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

Et Sancti, inquit, tametsi acriter apud omnes; qui fidem ipsi habent, ab illo accusentur multisque falsis calumniis infestentur; vt de Iob constat, adhuc tamen perpeffionibus pro Christo susceptis deuicerunt illum. Credibile fit autem, vt supernæ virtutes ad Dei exemplum de dæmonis ruina & casu gaudent; ita è diuerso de insidiis, quas illis struit, qui in rebus terrenis miserè tabescunt; vicissim contristari. Vt autem illis denunciatur qui inhabitant terram & mare, hoc est, illis, qui non conuersantur in cælo, sed in terra animarum defixum habent. Multi enim ex eorum numero, qui vitam in terra degunt, inimicum vincunt & in potestatem victuri sunt, etiam si hoc tempore magis incensus sit contra strenuè pugnantes, quàm antè propter supplicij, quod ipsi impendet, vicinitatem & temporis breuitatem. Quant

Luna methaphoricos quid?

Cælum & rufus draco quid significent.

Diabolus ignis naturæ dici.

Math. 12. Luc. 11.

1. Cor. 12.

Dracōnis septem capita & decem cornua quid significet.

Quid intelligatur per tertiam stellarem partem quas draco cauda sua trahit deorsum secundum Methodium.

Dracōnis cauda, quid innuat.

Cur homines, quos draco decipit, appellatur stellæ. Antichrius Antichristi ty-

Quæ Christi stus sibi vendicat.

Act. 9.

Ecclesia per quos generet christum. Filij mascululi, qui?

Filios mascululos relecte variis modis è dracōnis fauibus abripit.

Sanctorum desertum quod, Antichristo sciunt.

Apostasia 1160. dies regnabit.

1. Cor. 10.

Gen. 3.

Diaboli casus methaphoricus.

Diabolus post Christi aduentum magis quam antè blasphemus.

Iob. 41.

Diaboli cruciatus perpetuit.

Diabolus hominum accusator.

1. Cor. 6.

Vt illis impendet qui terrenis adhaerescit.

ob rem necesse est omnino, ut ij, qui hic terrena sapiunt, marisque presentis vite fluctibus iactantur, pœnis, de quibus dictum est, affines fiant, adeoque infelices perpetuo habeantur.

Ut draco Ecclesiam persequi non desistat.

CAPVT XXXV.

Cap. 12.

Posteaquam vidit draco, quod proiectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum: Et data sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis.

CUM, inquit, diabolus Christum post Baptistam susceptum impugnasset, victusque recessisset, & sanctos rursus apostolos pari impetu adortus confusus abiisset (vidit enim illos per mortem vitam inuenisse) & se tandem, ut in terra serpentis more volaretur, & in terra rebûsque terrenis pro cibo vteretur, condemnatum animaduertisset, tunc denuò Ecclesiam, quæ parit & peperit filium masculum, hoc est, populum virilem nihilque effœminatum præ se ferentem persequi incœpit: Verùm ab initio in præsidium data est illi caritas erga Deum & proximum. Huic porrò addita est eius prouidentia adiutrix, qui propter nos in crucem actus est; & duo præterea Testamenta, quæ simul omnia designantur per alas Aquilæ; quo per has in sublime sublato, concedat in desertum, ibidemque omnis vegetæ solidæque virtutis nutritur alimento; & id quidem semper, Antichristo verò sauiente maximè. Hunc enim trieteride cum anni semisse grassaturum sapius iam antè indicatum est. Quo etiam tempore multos ad sensilem eremum concessuros, inque montibus, & cauernis terræ, quo furiam illius euadant, sese abdituros valde probabile est.

Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine, & adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbit flumen, quod miserat draco ex ore suo.

Cum, ait, Ecclesia ad loca inuia & inaquosa propter impostoris insidias se recepisset, draco ex ore suo, nempe per oris sui mandatum, aquam instar fluminis à tergo illius eructauit, hoc est, ingentem impiorum virorum, aut malignorum dæmonum, aut infestorum tentationum multitudinem aduersus illam armauit, quo hac ratione eam si queat in seruitutem redigat. At terra, inquit, iuuat illam; Iuuat autem aut viæ longitudine, aut locorum squalore & siccitate improborum hominum impetus sistens, tentationumque flumen eius rei causa eiectum absorbens, Sanctorum denique submissione, qui verè recteque dicere solent, Ego sum terra & cinis, omnes superbi diaboli laqueos enervans: Nihil enim, ut diuino Antonio, ab Angelo indicatum est, diaboli vires, ita frangit sicuti humilitas.

Et iratus est draco aduersus mulierem, & abiit, ut faceret prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

Et iratus est draco aduersus mulierem, & abiit, ut faceret prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

Et iratus est draco aduersus mulierem, & abiit, ut faceret prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

Et iratus est draco aduersus mulierem, & abiit, ut faceret prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

Et iratus est draco aduersus mulierem, & abiit, ut faceret prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

Illustrioribus Ecclesiæ magistris, iisque qui terram resque terrenas despectui habebant, ad eremum veluti ad ærumnosum exitium translatis, ita ut horum compos fieri amplius non valeat, Draco vel Antichristus ipse contra eos aciem mox conuerteret, inquit, qui Christo in terra hac militant. Hos enim veluti terreno puluere olei lubricitatem exasperante asperos, vitæque huius negotiis curisque immerfos, adeoque captu faciles inueniens, pedibus suis substernere contendet. Ast non omnes sternet; nam multi ex illis quoque, eò quòd Christum sincero amore persecuti sunt, victoriam ex diabolo referent.

De bestia, quæ habebat cornua decem, & septem capita.

CAPVT XXXVI.

Steti super arenam maris, & vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata. Et super capita eius nomina blasphemæ.

VIDIAM per hanc bestiam accipiunt virtutem quandam viribus & nequitia satana inferiorem, cæteris autem dæmonibus utroque genere eminentiorem, per bestiam verò, quæ paulò post è terra emergit, Antichristum ipsum. At sanctus Methodius & Hyppolytus, & alij veteres de ipso Antichristo præsentem locum interpretati sunt; ut qui ex turbulento plurimumque vndoso vitæ huius mari egressurus sit. Per decem autem cornua totidem diadematis exornata, & septem capita familiaritatem illam denotari volunt, quæ inter ipsum & diabolum intercedet (nam hæc illi adfore iam antè quoque indicatum est) regni que terreni in decem partes sectionem; & regnum præterea septenarium mundi huius cursui conformatum, septem quidem dierum spatio dimensum, & in septem rursus successiones distributum; prout in sequentibus latius id explicabitur. Secundum quod mundi huius princeps Satanas appellatur, qui per Antichristum præpotenter operabitur. Nomina autem blasphemæ in capitibus, hoc est, in satellitibus & ministris illius comperiuntur quàm plurima. Nam quotquot iam inde ab initio tyranni vsque ad Constantini Magni imperium extiterunt, omnes Christum certatim blasphemarunt. Post Constantinum autem Iulianus, & Valens, & alij præterea nonnulli Imperatores denuò in Christum blasphemum os erexerunt.

Et bestia quam vidi, similis erat pardis; & pedes eius sicut pedes ursi; & os eius sicut os leonis.

Per pardum Græcorum; per vltimum Persarum; per leonem Babyloniorum regnum denotatur, quæ omnia vnus obtinebit Antichristus, idemque Regis Romanorum titulo ornatus, in medium se offeret, atque vbi primum fictiles pedum digitos (per quos regni in decem partes diuisi infirmatas indicatur) animaduertent, totum illorum principatum funditus euertet.

Et dedit illi draco potentiam suam, & thronum suum, & potestatem magnam.

Et dedit illi draco potentiam suam, & thronum suum, & potestatem magnam.

Et dedit illi draco potentiam suam, & thronum suum, & potestatem magnam.

Spiritualis draco est satanas, qui suam in signis & mendacibus prodigiis potestatem impertietur Antichristo, idque ad hominum instabilium ruinam & internecionem.

Et vidi vnam de capitibus eius quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est.

Caput quod hic veluti iugulatum in mediū proponitur alterutrum inuit, nimirum aut vnum aliquem è principibus ab Antichristo occisum, præstigiis eiusdem imposturisque actum, denuò excitatum apparuisse. Qua arte cum Simon magus familiariter vteretur, ab Apostolorum coryphæo palam est reprehensus. Aut certè Romanorum regum diuisione illa in decem partes internecionem quodammodo passum, ad monarchiæ formam (cuiusmodi augusti Cæsaris ætate exstabat) ab Antichristo redactum, rursus conualuisse, & quasi in integrum restitutum denuò visum esse.

Et admirata est vniuersa terra post bestiam; & adorauerunt draconem, qui dedit potestatem bestia; & adorauerunt bestiam, dicentes: Quis similis bestia? & quis poterit pugnare cum ea?

Miracula quæ Antichristus præstigiis suis operabitur, ad diabolum, qui per ipsum & in ipso efficax erit, referri debent. Per ipsum enim draco imposturas suas exercens publicè adorabitur: Per quem etiam mortuos exsuscitare, multaque alia admiratio ne plena facere abs se seductis videbitur.

Et datum est illi os loquens magna, & blasphemias: Et data est ei potestas facere mensibus quadraginta duobus. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos, qui in caelo habitant.

Triennij, inquit, spatio cum anni dimidio Deus finet illum conuitiis verbisque blasphemis cœleste numen impetere sanctosque affligere. Tabernaculum autem Dei, est natura humana quam assumpsit, perpetuamque in assumpta carne eiusdem habitatio: Tum requies quoque illius Sanctis; contra quæ omnia (sicuti aduersus sanctos Angelos quoque) homo ille peccati vertetur in blasphemiam.

Et datum est illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, linguam, & gentem: & adorauerunt eam omnes, qui inhabitabant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vite Agni, qui occisus est ab origine mundi.

Contra omnem, inquit, tribum, & linguam, & populum maligna sua potestate abutetur. At contra illos tantum victoriam obtinebit, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ.

Si quis habet aurem, audiat. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet. Qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia, & fides Sanctorum.

Vnusquisque, inquit, præmia factis suis digna recipiet. Qui igitur ad vexandum & affligendum proximum prompti expeditique fuere, ij à diabolo captiui abducentur, eius iuxta magnum Iacobum, mancipia effecti, cui per praua opera seruierunt; satanæque gladio iecti æternam mortem sustinebunt. Qui autem fidem sinceram infractamque in tentationibus rebûsque aduersis patientiam conferuauerunt, illi de libro vitæ nunquam delebuntur. Quorum socios benignissimus Deus nos declaret, reputantes presentis temporis afflictiones, quæ cum futura gloria, quæ Sanctis patefiet, comparentur.

Tom. I.

prorsus indignas esse; necnon per angustam viam impigrè gradientes, gloriam in futuro tandem seculo & requiem, locique amplitudinem inueniamus, & in omnem cum Christo æternitatem regnemus: Quem vnâ cum Patre decet omnis gratiarum actio, & adoratio, cum Spiritu sancto nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

De Pseudopropheta.

CAPVT XXXVII.

SERMO DECIMVS TERTIVS.

Vidi aliam bestiam ascendentem de terra; & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicuti draco.

SUNT qui per hanc bestiam Antichristum intelligant; aliis magis placeat quempiam è diabolorum numero esse. Per duo verò eius cornua, Antichristum & Pseudopphetam significari; nam Pseudopphetam quempiam Antichristi aduentum præuenturum, multorum est opinio. Nos autem putamus per draconem, satanam: Per bestiam autem, quæ de mari ascendit, Antichristum: Per bestiam verò, quæ hoc loco è terra ascendere scribitur, Pseudopphetam denotari.

Quæ sententia Irenæo quoque probatur. Dicitur porrò è terra ascendere, quia de terrena humi que repente conuersatione in medium prodit; haberetque duo cornua Agni cornibus similia, ob id fortassis quod sub ouina pelle cædis studium occultique lupi ferociam celare studeat: tum etiam quod initiò aliquam pietatis formam præ se feret; qua de re Irenæus ita ferè scribit. De satanæ satellite (quem Pseudopphetam quoque vocat) loquebatur, ait, ut Draco. Addit porrò signorum prodigiorumque potestatem huic impertiuisse, quo viam per hæc Antichristo sterneret, aditumque ad hominum perditionem eidem patefaceret. Cæterum sanationem plagæ mortis, quam bestia acceperat, momentaneam regni antè diuisi visionem esse dicimus: aut temporariam tyrannidis satanæ, quam Christus sua cruce fregerat, per Antichristum instaurationem. Aut fictitiam certè cuiuspiam resurrectionem. Dicitur tandem hæc bestia loqui ut draco; nam quæ diaboli omnis mali auctoris & inenforis sunt propria, ea ipsa quoque patrabit & loquetur.

Et potestatem prioris bestia omnem faciebat in conspectu eius; & fecit terram, & inhabitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis: Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de caelo descendere in terram in conspectu hominum.

Quicquid, inquit, Pseudochristi præcursor ad hominum deceptionem facturus est, hoc totum per præstigias & incantationes facturus est; quo hac ratione Antichristum Deum esse persuadeat; ut qui testimonium habeat à viro, qui tanta miracula patrârit; eamque virtutem & gloriam ad exemplum Ioannis Baptistæ, qui fideles ad Christum adducebat, diuinitus citra controuersiam acceperit; siquidem mendacium ad hominum seductionem veritatem imitari contendit. Non est

Quicquid, inquit, Pseudochristi præcursor ad hominum deceptionem facturus est, hoc totum per præstigias & incantationes facturus est; quo hac ratione Antichristum Deum esse persuadeat; ut qui testimonium habeat à viro, qui tanta miracula patrârit; eamque virtutem & gloriam ad exemplum Ioannis Baptistæ, qui fideles ad Christum adducebat, diuinitus citra controuersiam acceperit; siquidem mendacium ad hominum seductionem veritatem imitari contendit. Non est

Diaboli potestas in signis mendacibus.

Quid sit bestia caput ablatum & restitutum.

Romanorum regnum diuisum, in monarchiam redigitur.

Diabolus per Antichristum mendacia figat.

Tabernaculi Dei, quid.

Antichristus præseus tantum expugnabit.

Quid diabolus seruauit eodem perpetua tormenta sustinebunt.

Rom. 8.

Angustam viam ingreditur quantū præstant.

De bestia è terra ascendente opinio.

Pseudoppheta Antichristum præcedes Agni cornua duo cur habeat. Irenæi sententia de dracone, Antichristo, &c.

Cui terræ stris bestia loqui dicitur ut draco.

Præstigiis quibus Antichristi præcursor vteretur.

autem mirum aut nouum, si in oculis hominum errore iam excæcorum, ignem è cœlo descendere faciat impostor: Posteaquam ex historia Iob com-

Dæmonis virtute ignem accendi posse in aere.

Quos facilius seducturus sit Antichristus.

Et seducit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiarum.

Seducit illos, inquit, qui cordis sensum in terra rebusque terrenis perpetuò defixum habent. Quorum enim conuersatio in cœlis est, hos neque sensus, neque Antichristi præsentia decipit; utpote accuratè iam dudum antè de illius aduentu edoctos, validèque contra eiusdem fraudes munitos.

Dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiarum, quæ habet plagam gladii, & vixit. Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiarum, & ut loquatur imago bestiarum. Et faciet, ut quicumque non adorauerint imaginem bestiarum, occidantur. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habeat characterem, aut nomen bestiarum, aut numerum nominis eius.

Narrat Apollonius, & alij confirmant, dæmones incantationum & præstigiatorum vi per imagines & statuas, per arbores rursùm & aquas, perque alia eiusmodi sæpenumero locutos: arbitror & per mortuorum cadauera loqui quoque posse. Nam & Simon magus in B. Petri Apostolorum coriphæi mul-

torumque Romanorum præsentia mortuorum hætenus exuscitauit, quatenus sese mouere palam videretur, etsi interim Apostolus imposturam, hoc est, virtutem, qua falsò eum excitauerat, aperuerit; & vim qua mortui verè resurgunt publicè declarauerit. Ad eum itaque modum probabile fit, Antichristum quoque prodromum & administrum dæmonum vi impulsùm, bestiarum imaginem facturum, arte & fraude diaboli loquendi facultatem illi communicaturum; adeòque daturum operam ut omnes trucidentur, quotquot eam adorare recusatuerunt. Neque his contentum, lethiferi quoque nominis characterem omnium seductorum frontibus & dextris impressurum: His quidem, quò omnium dexterorum bonorumque operum vim amputet; illis verò, quo abs se deceptos hoc symbolo commonefaciat, perfricta fronte in errore & tenebris persistendum esse. Verùm non facile suscipient eiusmodi characterem, qui vultus frontisque diuino lumine signatas habent. Quin bestiarum quoque calculum ad omnes vbiq; contractus & negotiationes extendet; ita ut nulli emere aut vendere liceat, qui cum recipere detrectet; quò ea saltem ratione fideles ob rerum ad vitæ vsum necessariorum penuriam, ad violentam mortem adigat.

Simonis magi præstigia ab Apostolo Petro deprehensa, publicè refutata.

Antichristi prodromus imaginem bestiarum facturas videtur, per quò diabolus loquatur. Cur bestiarum characterem frontibus & dextris seductorum imprimatur.

Bestiarum pestas in contractibus.

De Prophano Antichristi nomine.

CAPVT XXXVIII.

Cap. 13. **I**c sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiarum. Numerus enim hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex. ACCURATAM calculi notitiam, ut reliqua

itidem, quæ de Antichristo scripta extant, tempus & experientia viris prudentibus & sobriis manifestabit. Nam si in exquisita nominis huius cognitione magnum aliquod operæ præcium situm esset, illi utique, qui visionem impressit, ut veteres rectè admonent, Euangelistæ illud patefecisset. Verùm diuinæ gratiæ aliud, quam corruptoris perditique hominis nomen, diuino huic libro inferere visum fuit. Veruntamen per modum exercitationis multa secundum B. Hippolytum & alios confingi possunt nomina, quæ numerum illum complectantur cum propria tum etiam appellatiua, idque in omni propemodum lingua. Proprium exempli causa, Græcis sit λαμπρῆτις. Latine Benedictus, Perfice Sarmæus. Similis in cæteris linguis effortatio fiat. Appellatiua verò, ut ἄλλοτὸς ὄδοντος, dux improbus, ἀλλήλας βλαβερός, verè noxius, πάλαι βόσκικος, iam olim inuidus ἀμνὸς ἀλλικός, Agnus iniquus, quibus ab illis præcipuè appellabitur Antichristus, qui errores illius auerfantur; siquidem is gloriam suam in flagitiis probo dignis constituet vel maximè.

Multa de Antichristo tradita extare, quæ sola experientia patefiant.

Numerus 666. in omni propemodum lingua, cæteris vocibus expressus.

Antichristus gloria suam in flagitiis ponet.

De Agno & centum quadraginta quatuor millibus stantibus cum Agno in monte Sion.

CAPVT XXXIX.

Rē vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis.

Cap. 14.

AGNUM, qui hic cernitur, Christū esse extra controuersiam est. Consistit autem supra montem Sion non veteris illius ciuitatis, sed nouæ viuientis Dei. Ipsa autem millia vberem multiformemque apostolici seminis gratiam denotant; ut quæ per vnumquemlibet duodecim millesimum, hoc est, perfectum fidei fructum in iis, qui salui fiunt, reddiderit. Aut certè millia hæc noui Testamenti virgines secundum vtrumque hominem significant; nam apud veteres virginitatis decus parum admodum receptum erat. Quare hæc millia alia esse à prioribus illis, quæ à duodecim tribubus Israël nominatim censebantur, putandum est; siquidem iis virginitatis nomen nõ tribuebatur; Horum autem omnium frontes diuini vultus lumine signatæ conspiciuntur. Per quod angelis exterminatoribus venerandi ac formidabiles apparent.

Montis Sion duplex. Centum quadraginta quatuor millia, quid si significent, Virginitas in veteri Testamento à paucis calculata.

Et audiui vocem de cælo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruu magni, & vocem quæ audiui, sicut citharæ dorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores.

Vox aquarum multarum & tonitruu & sonus citharizantium, quid?

Vox multarum aquarum sonusque tonitruu & citharizantium, hymnorum & laudum, quas Sancti fundunt, claritatem odæque, & carminis suauitatem & consonantiam significant; hæc namque, instar cordarum citharæ aptè compositarum, per vniuersam Ecclesiam, cærumque primogenitorum in cælo descriptorum, late circumsonant. Enimverò quod est concinna fidium consonantia, hoc Sanctorum est consensus, mutuæque inter se cõspiratio ad quæ viam munit carnalis sensus mortificatio, libidi-

libidinumque corporis compressio. Cæterum Muficam, de qua hic sermo, nemo discere aut canere poterat præter eos, quos virginitatis cultus condecorabat. Quandoquidem cognitionis mensura, castæ conuersationis & integritatis mensuræ commensurabitur; quemadmodum secretorum manifestatio obtingere solet seruis, secundum magnitudinè familiaritatis, quæ illis cum dominis intercedit; aut pro beneuolentiæ ratione, qua Domini erga illos affecti sunt.

Cogniti- omnia in enarra- tione cui responde- at.

Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coimquinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitia Deo & Agnos & in ore eorum non est inuentum mendacium; sine macula enim sunt ante thronum Dei.

Post 24. seniores in cælo qui primitiam teneant.

Post viginti quatuor seniores, arbitramur hosce supra nominatos cæteris omnibus gloria præstare; tum propter virginitatem; tum etiam propter linguæ manuūque innocentiam & puritatem; quippe qui post Christi in carnem aduentum, cum virtutum splendorem nacti sunt; ut digni habitati fuerint, qui eiusmodi carnem edocerentur, quod per multis noui modò in mortali hac vita, verùm in futuro quoque seculo incognitum manebit. Nam etsi cognitionis perfectio tum demum obtinebitur euacuata illa, iuxta Apostolum, quæ ex parte tantū est: Attramen vnicuique secundum vitæ hinc transactæ modum & rationem sanctorum mysteriorum reuelatio obuenerit. Multæ enim apud Patrem sunt mansiones, & stella differt à stella in gloria; quemadmodum multa quoque suppliciorum sunt discrimina; à quibus nos vniuersorum Dominus liberet eorumque numero propter ingenitam bonitatem suam nos adenseat, qui salui fiunt. Neque ad multitudinem peccatorum nostrorum spectet, sed ad solitas suas miserationes, propter quas etiam è cælo in terram descendit, nostræque causa preciosum sanguinem suum largiter profudit; quo macula sordisque nostras eluens, mundos nos Patri offerret; Cui, utpote vitæ nostræ duci nostræque salutis auctori, vnà cum Patre & Spiritu sancto sit gloria, honor, & imperium, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

Sanctiores & perfectiores plurimè in cælo mystèria cognoscunt. Ioan. 14. 1 Cor. 13. Ut multæ sunt in cælo mansiones, sic apud inferos diuersa peccatorum genera.

De Angelo iudicium propinquum denunciante.

CAPVT XL.

SERMO DECIMVS QVARTVS.

Rē vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Euangelium æternum, ut euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum & linguam, & populum dicentem magna voce: Time Deum, et date illi honorem; quia venit hora iudicii eius, et adorare eum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et fontes aquarum.

Cap. 14.

Quid medium cæli per quod Angelus volat significet.

MEDIUM cæli vtrumque designat, nempe sublime præcellsumque esse quod anūciatur; & Angelum rursùm qui apparet, è sublimi cœlestique loco venire: nec alia de causa missum adesse è supernis, quam ut Christi exemplo homines humi repentes

per suam intercessionem transmittat ad cœlos, totumque Ecclesiæ corpus Christo capiti suo coniungat. Vocat autem Euangelium æternum, quod ab æterno à Deo præfinitum sit. Hoc porro exigit ut Deum timeamus; Antichristum autem qui animã vnã cum corpore occidere non potest, nihil formidemus, quin potius animosè illi obstitamus; utpote propter iudicij propinquitatem, vicinamque pro meritorem ratione retributionem ad modicum tempus dominaturo.

Euangelium æternum.

Per breuè Antichristi dominium fore.

De Angelo, qui Babylonis ruinam annunciat.

CAPVT XLI.

Alius Angelus secutus est, dicens: Cecidit, cecidit Babylon ciuitas illa magna, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes. NOMINE ex re ipsa sumpto, mundi huius confusione vitæque præsentis turbas Babylonem appellat, quam paulò post finem facturam prædicat. Per vinum porro iræ fornicationis non idololatricam furiam mentis que à Deo alienationem tantum designat, sed quamuis quoque temulentiam animique insaniam ex quouis peccato natam, propter quam iuxta Psalmistæ oraculum, omnes quotquot fornicantur à Deo exterminabuntur. Ruet autem hæc Babylon tum demum perfectè, radicitūque euellatur, quando iniquitatis operariis in æternum ignem missis, Hierusalem illa, quæ sursum est, apertè ostendetur.

Cap. 14.

Babyloniam quam confusione significet, Vinum iræ fornicationis quid?

Babylonis ruina, quando?

De tertio Angelo qui fideles, ne Antichristum suscipiant, grauius admonet.

CAPVT XLII.

Tertium Angelus secutus est illas, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua aut in manu sua. & hic bibit de vino iræ Dei, quod mixtum est mero in calice erat ipsius; & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni.

Cap. 14.

SI QVIS, inquit, Antichristo obferitatem in belluam verso manus dedit impiamque vitæ conuersationem, quæ ad viuum illum exprimit, adierit, aut dicto vel factò Deum esse prædicauerit (hoc enim per characterem, qui fronti & manui imprimitur, significatur) ipse vnã cum illo calicis diuinæ iræ particeps erit, hoc est, omnis commiserationis expers: Dicitur autem hic calix mero propter iudicij æquitatem; at verò propter peccati sponte electi vltroque perpetrati multiplicatam & diuersitatem, ex variis cruciatibus pœnarumque generibus mixtus. Percomodè autem eruciatus iræ vinum appellatur; quippe quod ex impietatis vua confletur, quod quidem inebriat omnes quotquot ex illo bibunt; nam per que quis peccauit, per ea puniri quoque solet.

Pœna eorum qui characterem bestiarum suscipiunt.

Iræ diuinæ calix purus & mixtus. Cur cruciatus appellatur iræ vinum.

Et fumus tormentis eorum ascendit in secula seculorum.

Aut per fumum hunc intelligere oportet inflammatum halitum, quem in tormentis constituti eximo pectore continuo non absque suspiriis emittunt.

Fumus tormenti, quid?

CAPVT XLIII.

SERMO DECIMVS QVINTVS.

tut; aut illum certè quem ignis, qui eos punit & incendit, qui in illum inciderunt, sursum emittit. Dicitur hic autem fumus in secula seculorum ascendere, quo hinc discamus, ut iustorum voluptas & gloria finem nescit; ita nec peccatorum quoque supplicia vllò vnquam tempore finem habitura.

Nec habent requiem die ac nocte qui adorauerunt bestiam & imaginem eius, et si quia acceperit characterem nominis eius.

Futuri seculi statum, in quo impios nullam requiem habituros prædicit, diem ac noctem vocat; non quasi ibi exstet spatium, quod diuino solis motu mensuretur, sed quia ad præsentis temporis consuetudinem, quod per noctes & dies conficitur, numeratur: Aut per diem vitæ ratio quam Sancti tenent, denotatur; per noctem autem impiorum hominum cruciatus, quos præ cæteris apud inferos luent illi, qui per ea quæ perpetrant, diaboli studiū nefariâque eiusdem cõtra blasphemias Christum, quasi ad viuum exprimunt, quique per fumus & infame illud Antichristi nomen tãquam rem preciosam cordibus suis inscribunt.

Hic patientia Sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, et fidem Iesu.

Impij, ait, post hanc vitam in omne æuum torquebuntur; At Sancti verò, qui hinc patientiæ fortitudinem ostendunt, & tempore hoc quod citò præterit, diuina præcepta fideliter custodiunt, & fidem quæ in Christum est, inuiolatam conseruant in æternum cum illo regnabunt.

Et audiui vocem de cælo dicentem mihi: Scribe, Beati mortui, qui in Domino moriuntur à modo. Sanè dicit Spiritus ut requiescant à laboribus; opera autem illorum sequuntur illos.

Vox de cælo lapsa non omnes mortuos beatos prædicat, sed illos duntaxat qui in Domino vitæ finem faciunt: Cuiusmodi inter cæteros sunt, qui iam antè mundo mortui Christi Iesu mortificationem in corpore suo portabant; vnamque cum illo crucè circumferebãt. Talium namque ex corpore exitus veram à laboribus requiem adfert. Quod autem ex operibus nascitur, illud immarcescibilem coronarum gloriosorumque præmiorum causa existit. Quæ quidem coronæ & præmia multis partibus excedunt certamina & pugna labores, quos Christi Dei nostri milites contra virtutes & potestates, quæ sub aspectum non cadunt, defudant: Neque enim presentis vitæ passiones condignæ sunt ad futuram gloriam, quæ in illis, iuxta Apostolum, reuelabitur, qui Deo placuerunt. Quam si nos ex animo desideramus, citra intermissionem Dominum precemur, hac vel alia simili oratione vtentes. Inclina Domine cor meum in testimonia tua; auerte ab omni vanitate oculos nostros; Neque intres in iudicium cum seruis tuis Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, quin potius opulentis tuis miserationibus nos visites & protegas, quoniam tuum, Pater & Fili & Spiritus sancte, est imperium, & regnum, & virtus, & gloria, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Vt is, qui super nubem sedebat, falce ea demittat, quæ oriuntur e terra.

Et vidi, & ecce nubem candidam, & supernam, in qua sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo, coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

PER nubem, sensilem accipere licet; cuiusmodi fuit illa, quæ Christum ex oculis Apostolorum suscepit; aut aliquam certè angelicam virtutem; sunt enim hæ suapte natura puræ & instar nubium sublimes. Notum est namque illud Psalmistæ: Ascendit super Cherubim, & volauit. Per eum igitur qui super nubem sedere, hominibusque similitudinem præ se ferre visus est, Christum denotatum arbitramur. Corona autem capiti illius imposita Regem, rerumque omnium tam aspectabilium, quàm inaspectabilium Dominum esse ostendit. Additur porro coronam hanc fuisse auream, propterea quod materia hæc apud nos illustris splendõris, eximique valoris existat. Falx denique quam manu tenebat, consummationis est symbolum; nam ipse quoque Dominus seculi consummationem per messem designat.

Et alius Angelus exiit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem falcem suam super terram, & demessit eam.

Vox isthæc Angeli & clamor periphraeticus cõmunes Angelicarum virtutum preces, communèque Sanctorum omnium desiderium significat. Omnes namque iustorum honorem & gloriam, peccatiq; & iniquorum excisionem videre gestiunt, quò fluxa tandem motuique obnoxia definãt, succedunt autem & sese produnt stabilia fixæque consistentia. Cùm verò messem aruisse clamat, consummationis tempus præ foribus vigere indicat; quando nimirum frumentum maturum semênque pietatis in trigessimum, sexagesimum, & centesimum multiplicatum dignum cõlebitur, quod tempestiuè in cœleste horreum inferatur.

Et alius Angelus exiit de templo, quod est in cælo, habens & ipse falcem acutam.

Et si Christus Dominus magni paternique cõfilij Angelus nominatur, præsentis tamen loci Angelum vnam ex ministratoriis virtutibus esse, ex sequentibus demonstratur; siquidem ex templo, quod in cælo exstat, egressus, falcèque acuta instructus, hominum insigniter impiorum vindemiam facit.

Et alius Angelus exiit de altari, qui habebat potestatem super ignem: & clamauit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam mature sunt vine eius.

Ex hoc loco, vt ex aliis quoque nonnullis dicimus, Deum angelicas virtutes rebus abs se creatis administrandis præfecisse; Vnam quidem aquis, aliam autem igni, aliam denique alteri vniuersitati parti. Hunc igitur Angelum, quod igni præpositus, vim munusque puniendi sortitus esset, vnum ex supre-

ex supremis exstitisse conuicimus. Quare clara quoque voce alteri illi, qui falcem acutam habebat, vt vineæ terræ botros vindemiet, imperat. Per botros autem impij illi & iniqui homines designantur, qui calicem iræ diuinæ implent, furorèque draconum & fel aspidum pro vino lætitiæ optimo colono proferre non dubitant.

Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemianit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum.

Lacus iræ Dei non est alius, quàm locus suppliciorum, qui diabolo & Angelis eius præparatus est. Afferitur hic autem magnus propter illorum multitudinem, qui pœnas in illo pendunt, lata enim porta & spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam.

Et calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiit sanguis de lacu vsque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

Extra iustorum ciuitatem lacus hic calcatur; neque enim par est vt virga peccatorum, ad sortem iustorum aliquando appropinquet. Nam vt vtrorūque vita & mores fuere dispares, ita domicilio quoque & statione inter se communicare non debent. Per sanguinem autem, qui ex iudicio obnoxius, dū in lacu calcantur, funditur, iustum incorruptumque Dei iudicium significatur. Sanguis autem vna est vinum; vini autem puri calix plenus offertur propter diuinam iram, qua sæuiente, cruciatus qui pœnam pro meritis excepturus est, vsque ad equorum hoc est, lasciuorum illorum hominum fræna pertinet; & meritò, vt qui nullum dum viuerent in carnis voluptatibus frænum agnouerint, neque vllum vnquam adhibere studuerint. Additur porro ad mille sexcenta stadia dimanasse sanguinem, ad designandum consummatam hominum illorum nequitiam, pœnæque magnitudinem; siquidem milenarius numerus inter omnes est perfectissimus & cõsummatissimus. Sexcentesimo adhuc Noe anno, peccatum aqua obrutum nouimus. Fit autem mentio senarij, quia creaturam sex dierum spatio conditam improbis suis studiis contumelia affecerunt. Sex denique dierum numerus, in quibus mundus constitutus est, operationis est symbolum.

(Hæc Andreanis commentariis in quodam exemplari inserta comperimus: Quæ autem sequuntur, vt cetera omnia, sunt Andree.)

Vt suppliciorum locus extra cœlestis Hierusalem ciuitatem est positus, ita illi quoque qui eidem additi sunt. Porro autem quod sanguis illorum vsque ad equorum fræna ascendisse, seseque ad mille 600. stadia diffudisse hinc dicitur, istud ad insinuandam pœnarum prolixitatem & grauitatem, quæ per Angelos cruciatibus præfectos irroganda est pertinere videtur (siquidem hos equorum nomine Scriptura sacra alicubi designat; nec enim aliò spectat illud: Ascendes super equum tuum; & illud rursum: Equæ meæ in curribus Pharaonis assimulaui te.) Pertingit autem peccatorum qui cæduntur, eiulatus & sanguis, vsque ad equorum frænos, hoc est, vsque ad præcepti limitem, quem ea de re Deus præfinit. Frænum enim Sanctæ illæ virtutes, aliud nõ agnoscunt, quàm diuinum præceptum: Hoc vno namque diriguntur & impelluntur ad ea omnia exequenda, quæ in mandatis habent. Potest aliter

quoque hic locus exponi: Nam cum iniqui præuaricatores instar equorum, qui præ cæteris animantibus lasciuus, superbi, & furiosi sunt voluptatibus vsque ad fastidium incubuerint, digni sunt qui vsque ad frænos supplicii vicissim immergantur. Quid enim iustius, quàm vt ij qui nullum in flagitiis modum tenuerunt, nulla pariter in pœnis relaxatione potiantur? Per mille autem & 600. stadia magnum illud chaos, quod inter iustos & peccatores interiectum est, designatur: Tum consummata eorum, de quibus hic sermo est, nequitia summâque in operibus abominatio; decade quidem ex centenis perfectam malitiæ magnitudinem significante; hexade verò eorumdem centenorum accuratum & deque industria susceptum peccandi studium, scdumque creaturæ, quæ sex dierum spatio condita est, abusum sexcentesimo denique Noachi anno vniuersam terram diluuij aquis prostratam iacuisse.

De septem Angelis, qui ante seculi finem septem plagas hominibus inferunt, deque mari vitreo.

CAPVT XLIII.

Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile; Angelos septem habentes plagas septem nouissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei.

VBIQUE ferè septenarium numerum assumit Euangelista: docet autem hic fore vt per septem Angelos totidemque plagas iniquitates, quæ intra septenarium dierum numerum in præsentem hoc seculo temerè perpetrantur, comprimantur & cõtercantur. Post has autem illatas, Sanctorum vitam & gloriam per mare vitreum designata, exordium facturum.

Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igne, & eos qui vicerunt bestiam, & imaginem eius, & characterem eius, et numerum nominis eius, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei.

Mare vitreum, eorum multitudinem qui salui sunt, futuræque quietis puritatem, tum ipsorum quoque Sanctorum splendorem, significare arbitramur. Hi enim virtutum radiis ornati instar solis lucebunt. Quod autem mare illud ignem admixtum habere perhibetur, ad Apostolicum illud referri potest: Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit; etsi interim ignis ille eius naturæ existat, vt puris sinceræque fidei & vitæ hominibus nihil quicquam noccat; discinditur enim vis eius citra vllam confusione in diuersas vires & operationes, secundum Prophetæ oraculum. Enimuerò quod in eo adurendi virtutem sortitum latet, hoc peccatoribus tribuitur quod verò illuminare natum est, hoc ad iustos, vt magnus Basilius interpretatur, transmittitur. Sunt quoque qui per ignem diuinam notitiam, aut vitifici spiritus gratiam significari volunt. In igne enim Moyse visus est Deus: In specie rursum ignitarum linguarum super Apostolos descendit Spiritus sanctus. Per citharas verò membrorum mortificationem, benèque compositam vitæ rationem, diuini Spiritus pleetro per virtutum concentum ritè moderatam, insinuat.

Diei & noctis nomē, quid?

Qui grauius præcæteris apud inferos torquetur.

Impiorum & sanctorum status post hanc vitam.

Soli beati qui in Domino moriuntur. 2 Cor. 4.

Opera bonammarcescibilem coronam facere.

Roman. 8.

Psal. 118.

Psal. 142.

Caput 14.

Per nubem in qua Filius hominis sedet, duo significantur. Angelorum cum nubibus affinas. Psal. 17.

Per falcem & messem seculi consummatione denotari.

Sancti Angeli cuiusculi consummationem desiderant.

Necessariad quid?

Christus magni cõfilij Angelus.

Peccatorum loco & reatu obstiti, ubi positi.

Equi quoniam fræna sanguis peccatorum mittuntur, qui?

Angeli elementis præfinit.

Frænum mysticorum equorum. Equi, lasciuorum & superbiorum symboli. Meritò sine pœnas luent, qui sine fine peccare voluerit. Quid per mille 600. stadia singulasque numeri huius partes significetur.

Cap. 13.

Numerus septenarius Euangelistæ familiaris. Mare vitreum quid?

Cur mari vitreo ignis admittatur. 1. Cor. 3.

Ignis qui vnus cuiusque opus probat nõ eandem vim habet iniustos & impios.

Exod. 3. Act. 2.

Quid cithara significetur?

Et cantant canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni dicentes: Magna & admirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens. Iusta & vera sunt viae tuae Rex seculorum. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quis solus pius es. Quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.

Quod inter Moysi & Agni canticum intercedit hoc inter veteris & nouae legis iustos.

Per Moysi canticum eam laudationem & cultum accipimus, quibus Deum prosequantur, qui ante effusam Christi gratiam, in veteri lege iustificationis gratia poterant. Per Agni autem carmen indefessam illorum praedicationem & gratiarum actionem, qui post Christi aduentum sancte integreque vixerunt. Hi enim de beneficiis & donis, quae a Christo in genus nostrum dimanarunt, continuo gratias agunt. Maxime vero de eo, quod gentes per Apostolos ad sui agnitionem vocare dignatus non fuerit.

Et post haec vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonij in caelo; & exierunt Angeli septem habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & praecincti circa pectora zonis aureis.

Exod. 15. Hebr. 9. Act. 7. Tabernaculum duplex. Angelorum vestitus, curcandus, &c.

Tabernaculum, de quo hic agitur, illud insinuat, quod est in caelis; ad cuius similitudinem Moysi iniunxit Deus, ut aliud desigeret infernè. Ex illius autem tabernaculi templo egressurum praedicitur hoc loco Angelus lino mundo, vel, ut alia exemplaria legunt, puro lapide amictos. Tribuitur autem illis eiusmodi amictus, vel propter naturam munditiam vel propter affinitatem quam cum Christo, qui est lapis angularis, sortiuntur, aut certe propter virtutum splendorem. Dicuntur tandem praecincti lumbos circa pectora zonis aureis, ad designandam illorum potentiam, & castitatem, & nobilitatem; tñ etiam ut hinc intelligatur, in obeundis iniunctis ministerijs ita expeditos esse, ut impediri non facile queant.

Et vnus ex quatuor animalibus dedit septem Angelis, septem phialas aureas, plenas iracundiae Dei viventes in secula seculorum.

Cap. 1. Cur angeli phialas accipiunt a quatuor animalibus.

Quod Angeli phialas aureas ira diuina plenas, ex quatuor animalibus, quorum apud Prophetam Ezechielem quoque fit mentio, accipiunt, hoc secundum magnum Dionysium significat, agibiliū notitiam a primis ordine quodam ad alios & alios dimanare.

Irae diuinae fumus, quid?

Et impletum est templum Dei fumo a maiestate Dei, & de virtute eius.

Per diuinam iram fumum, qua caeleste templum impletur, terrorem illum stuporemque & poenam, quae ira eius inferre nata est, intelligimus. Quae quidem vniuersalis iudicij tempore horribiliter contra eos defauit, qui ira illa digni comperientur; & ante illud aduersus eos, qui Antichristo paruerrunt, & oporaeque apostasiae illius consentanea perpetrarunt. Atque isthaec sequentia clarius exponunt.

Dei ira in secleratos & Antichristi secleratos.

Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem Angelorum.

Hanc sententiam ante Ecclisiam de finitione citra retro sem tenuerunt, iam

Hinc coniectura fit Sanctos caelestis Hierusalem hereditatem non prius adepturos, neque prius rursum sacrum ministerium templo Dei obituros; neque prius tandem perfecta quiete potituros, quam diuina indignatio contra impios concepta,

inter iustos & iniustos secleretur, ait enim: Donec impleatur plaga, per quas poenam pro meritis peccati stipendia perfoluuntur. Donec igitur impij condemnationis sententia, in quam sua culpa inciderunt, seriantur, Sancti supernae metropolis habitatione non donabuntur. Caterum ad plagas haec septem quod spectat, quisquis illas iis accommodauerit, qui sub seculi finem in viuis inueniuntur, is a scopo, ut arbitror, haud multum aberrauerit. Nam cum Deus sit benignus & clemens, quo supplicia illa, quae in futuro seculo sine fine inferentur, non nihil diminuantur in praesenti vita poenam promeritos per Enoch & Eliam Prophetas; per elementorum rursus intemperiem & clades atque calamitates, quae per bella contingunt; per ea olim denique omnia incommoda & mala, quae Antichristus infert, puniri & flagellari permittit, sicut subinde quoque permittit; siquidem haec omnia eo spectant, ut mitigetur poena sceleratis apud inferos constituta. At nos paternè a Domino castigati submissè precemur; Domine ne in furore tuo flagelles nos; neque enim est sanitas in carne nostra a facie irae tuae; ut stolas nostras peccatis contaminatas lacrymis poenitentiae eluentes, honestaque nuptiarum veste induti, in aeternum perpetuae laetitiae thalamum Christi Dei & Domini nostri ingrediamur. Quem decet omnis gloria & honor, & adoratio vnà cum Patre & Spiritu Sancto in secula seculorum, Amen.

non licet, quia aliud nunc definitum est. Quod minus in altero seculo puniat Deus, pro sua clementia in hoc praesenti puniat. Deus variis cladi- bus impios saepe exercet.

Psalm 77.

Stolae peccatis contaminatae poenitentiae lacrymis abluantur.

Ut prima phiala effusa, vlcera nata sint in desertoribus.

CAPVT XLV.

SERMO DECIMVS SEXTVS.

Tandem vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas irae Dei in terram. Et abiit primus Angelus, & effudit phialam suam in terram. Factum est vlcerus sicut & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiae, & in eos, qui adorauerunt imaginem eius.

PHIALA hoc loco, quemadmodum calix quoque pro vi quadam caelesti cruciatum inferre idonea, usurpatur. Haec igitur cum per Angelum fuisset effusa, exortum est vlcerus malignum in iis qui adorauerant bestiam; illum vtique dolorem & cruciatum exprimens, qui in corde illorum infixus, instar latentis purus aut merus scorpionis, animos desertorum assidue pungit & rodit; dum nimirum variis plagis diuinitus immisissis acriter egredi & tantum non enecti, nullam ab Antichristo, quem Deum esse apud se constituerant, opem consequi se posse animaduertunt, sed & verisimile fit quoque externa vlcera eorumdem corpora grauiter excarnificatura; idque cum ob alia, tum maxime ad ostendendum vlcerosam animae illorum statum, vulneraque diabolicis impostoris Antichristi & erroris iaculis inflata.

Phiala & calix, quid?

Vlcerus desertoribus inflatus, quid? Scleratos Antichristi duplici vulnerere faciendos.

De plaga secunda, que iis inferitur, qui in mari vitam degunt.

CAPVT

CAPVT XLVI.

Cap. 16.

Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanquam mortui: & omnis anima viuens mortua est in mari.

Aquae in alienam speciem transmutatio.

Occidit cruore maria & flumina tempore Antichristi inflicienda.

NON est magnum aut difficile diuinæ virtuti, ut Pseudochristi infirmitas, eorumque quos ille seduxit facilitas & inconstantia plana fiat, per sanctos Prophetas Enoch & Eliam transmutare mare; ita ut mortui occisive hominis speciem praeseferat: Tum interitum iis adferre, qui vitam in ea degunt. Nam istud olim per Moysen in Aegypto fecisse certò nouimus; Fecit hoc autem cum ad redarguendam Pharaonis duritiam, tum etiam ad ostendendam suam ipsius virtutem atque potentiam; facturisque idem est olim, cum ob alia tum maxime quò hac ratione fide stabiles non nihil mortificentur; instabiles verò exterreantur, creaturam ob id contra se insurgere animo pertractantes, quod homini pestilenti & corruptori diuinum honorem detulerint. Fortè caedes quoque sub Antichristi aduentum propter bella & seditiones passim euenient per haec denotantur. Nam & Gog & Magog contra se inuicem concitabuntur, & in quatuor orbis partibus praeliabuntur. Quin Reges quoque qui Antichristi imperium detrectabant cum toto exercitu in partes concidentur. Tot autem caedibus passim editis mare quidem illorum sanguine cõtaminabitur, qui nauali praelio interierunt; flumina verò eorum cruore miscebuntur, qui circa illa caesi occubuerunt.

Ut flumina per tertiam phialam in sanguinem conuertantur.

CAPVT XLVII.

Cap. 16.

Tertius Angelus effudit phialam in flumina, & in fontes aquarum, & facta sunt sanguis. Et audiui Angelum aquarum dicentem: Iustus Res Domine, Qui es, & qui eras, & sanctus, quia haec iudicasti. Quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere; digni enim sunt,

Angeli elementis praef. di. Quibus sanguis propinatur.

Circa mundi finem prophetiae donum non defaturum.

Et hinc rursum confirmatur, quod supra dictum est, nempe Angelos elementis praesse. Enimvero ex eorum numero vnus prodit hoc loco, qui cum aquis praepositus esset Deum eo nomine laudat, quod iustam de praearicatoribus poenam ultionemque exegerit: ut qui sanguinem illis propinauerit, qui manus suas Sanctorum cruore polluerant. Ostenditur per haec eadē quoque permultos tempore illo, quo Antichristus bacchabitur, passim occisuros, qui propter singularem in fide constantiam prophetiae donum consequentur; qui ea etiam de causa a diaboli satellitio trucidabuntur. Aut eos sanè qui diuinorum Prophetarum praedicationem auersabuntur; caedes autem, quas duri cordis duraeque ceruicis Hebraei Christo & Prophetis attulerunt, veluti iustas approbant aut olim approbaturi sunt, ob mentis propositum inter illos ipsos homicidas censendos, huc enim spectat, quod Christus Dominus ad Iudaeos dicebat: Vae vobis, ait, qui aedificatis monumenta Prophetarum, Patres autem vestri occiderunt illos; profectò testificamini, quod consentitis operibus Patrum vestrorum, &c.

Ut per quartam phialam ardore crucientur homines.

CAPVT XLVIII.

SERMO DECIMVS SEPTIMVS.

Et audiui alterum ex altari dicentem; Et iam Domine Deus omnipotens vera, & iusta iudicia tua.

Per altare interdum designatur Christus, quod in ipso & per ipsum ratione praedito Deo Patri offerantur hostiae, sacrificiaque & victimae viae, quales ipsi offerri vult Apostolus. Nonnunquam verò angelicae virtutes, ut quae nostras preces nostrasque spirituales oblationes in sublime euehant Deoque offerant; siquidem haec propter eos, qui hereditatem salutis capiunt, in ministerium mitti, ex eodem Apostolo disertè discimus. Ex hoc igitur mystico altari vocem delatam, inquit, quae omnia Dei iudicia iusta ad omnem mentem & orationem superantia praedicebat. Quia ergo ex sacris oraculis intelligimus, intelligentes illas spiritualesque virtutes de illorum salute gaudere festumque diem agere, qui per poenitentiam conuertuntur; contritari vero & moerere de illorum perditione, qui rectam viam deserunt; ac gratia denique caelesti numini agere de eorum punitione, qui diuina praeccepta praearicantur, quò vel partem contrafactorum debitorum per eiusmodi cruciatum in hac mortali vita perfoluant, par est, ut nostra ad Deum conuersione & poenitentia nonnullam illis laetitiam & exultationem conciliemus: Cogitantes vnum quèlibet nostrum diuinum Angelum comitari, qui veluti mens quadam nostrae menti arcano quodam modo sese adiungat, salutariaque consilia assidue suggerat, & quae facere debemus ostendat. Et quidem gaudere cum consiliis, quae suggerit, acquiescimus; ad Dei autem exemplum moerere & contritari, cum parere detrectamus; quemadmodum id ex salubribus animaeque vtilibus narrationibus cognouimus. Fertur namque virum quendam qui multis peccatis erat contaminatus, cum in Ecclesiam ingrederetur, Angelum moestum planèque tristem a lōgè subsequi visum: Cum autem ad poenitentiam compunctus, illi, qui mysticam vult vitae mutationem priorisque nequitiae missionem ex animo promississet, eaque mente è templo denuò exiisset, Angelum statim prodisse, laetumque & exultantem ante ipsum ambulasse; malignum contra daemone confusum procul a tergo subsecutum; qui tamen ante Deo gratam hominis conuersionem gestiebat. Faxit Deus Optimus Maximus, ut nostra conuersatio vitaeque ratio sit eiusmodi, ut daemone quidem confusionis deiectionisque causa existat, Angelis autem laetitiae occasionem offerat, quò vnà cum illis in voce exultationis & confessionis sono festum celebremus, Christo quoque Deo nostro de victoria aduersus malignos daemones obtenta, gratias agamus. Cum quo Patrem & Spiritum sanctum decet gloria nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Per altare quid designetur. Rom. 12.

Hebr. 2.

Angeli quatenus peccatorum poenis gaudeant.

Angeli quos cogitantur.

De Angelo custode & daemone detrectatore exemplum illustre.

Caput. 16.

Quartus Angelus effudit phialam suam in solem; et datum est illi astu affligere homines et igne, et esturunt homines astu magno et blasphemarunt nomen Dei habentis potestatem super has; neque egerunt poenitentiam, ut darent illi gloriam.

Deus plagis peccatores admonet.

Fortassis sensu solis ardore homines tunc temporis incenduntur; clemente Deo como & freno maxillas eorum constringente, & tantum non vi quadam impellente, qui cunctantius ad illum accedunt, quò hac saltem ratione excitati, tandem aliquando ad poenitentiam spectent: Et si illi interim utpote in profundum malorum delapsi non ad conuersionem respiciant, sed impotenti animo improbaque mente in blasphemiam sese eferant. Fieri quoque potest, ut per solem diei cursum adumbret, adeoque variatum tentationum ardore hunc eos adusturum, subiudicet, qui flagellis digni comperti fuerint; quatenus nimirum poenarum & cruciatuum sensu admoniti, earum rerum parentem, nempe peccatum odio habere incipiant. Verum insani homines, pro lapsu & scelerum suorum agnitione & detestatione, linguam suam contra Deum exaudent; quemadmodum hac quoque aetate multos ostendere licet, qui nefanda illa mala, quae ex Barbaris, qui in circuitu degunt, inferuntur, aegro & iniquo animo ferentes, diuinam bonitatem iniquitatis insimulare non verentur; quasi tot illas tantaque afflictiones nostrae huic generationi reseruare non debuerit.

Poenarum & cruciatuum patiens, peccatum.

Ut per quintam plagam bestia regnum obscuratum sit.

CAPVT XLIX.

Cap. 16.

Quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiae; et factum est regnum eius tenebrosum; et commandauerunt linguas suas pra dolore, et blasphemauerunt Deum caeli pra doloribus suis, et visceribus suis; et non egerunt poenitentiam de operibus suis.

Antichristi regnum, quare obscurum?

Phiala super bestiae sedem effusa eiusmodi iram super Antichristi regnum venturam indicat, quae illud penitus obscuratura palamque omnibus ostensura sit, solis iustitiae luce prorsus destitutum esse. Porro autem linguarum commandatio, eminentem doloris magnitudinem denotat. Hic autem ideo inferitur, quò ab Apostata seducti, plagis diuinitus illatis admoniti confundantur, confusi- que impostorem & seductorem tandem aliquando illum esse agnoscant, quem Dei loco coluerant & obseruauerunt; eaque ratione ab errore desistant. Verum ita comparati erunt miseri, ut hinc ad conuicia & verba in Deum blasphemia potius sese conuertant, quam ad poenitentiam morumque mutationem. Quod si flagellis tantum caesi in blasphemiam conuertentur, multo magis huc se conuertent illi, qui postea a grandine pondo mensuram obtinente, ferientur; verum de hoc, ubi ad eum locum peruenimus, Deo volente, latius.

Sectatorum Antichristi afflicto.

Quin improbi quoque, atri-que daemones, per humana corpora, quibus tanquam organa vtun-

tur, a Sanctis flagellati conuicia verbaque blasphemis plena in flagellantes detorquere solent. Ea propter considerandum hoc loco venit, ecquidnam de impiis, qui in gehenna ignis torquentur, nobis cogitandum & itatuendum sit, num videlicet ab insita malitia ita desistant aliquando, ut mente & cogitatione verè illam auerfentur; an haecenus solum ab ea abstineant, quatenus praua consilia in opus non efferant; quemadmodum scelerati nonnulli qui in ergastulis & vinculis detinentur, adeoque necessitate non voluntate ab aliorum offensione, solitisque insidiis coercentur. Ego sanè cum aeternum supplicium impiis decretum audio, decernentis sententiae repugnare nec valeo nec debeo: Ast verò cum summam illius benignitatem, & ad misericordiam propensionem iterum iterumque expendo; certè apud me constituo poenam pro meritis, neque aeternum supplicium comminaturum, neque comminatum quoque illaturum, si condemnationis sententia obstrictos videret verè poenitentes, nequitiamque quam spontanea electione complexi erant, (neque enim ob id plectuntur quòd necessitate aliqua ad illam compulsi essent, sed quòd sponte suscepissent) ex animo detestantes. Si enim Pharaonem, tametsi certò nosset flagellis utique emollitum, postea rursus ad ingenium rediturum, Moysi precibus flexus tanquam venia dignum a flagellis absoluit; quantò magis illos, siquidem per ignem a sordibus instar aurei vasis (hoc enim in exemplum quidam in hac materia assumpserunt) expiatis excoctisque agnosceret? Verum auri & animi non est par ratio: Auro enim tanquam rei inanimi scoria naturaliter adest: Animo autem ceterisque ratione praeditis non natura, sed propria voluntate sordes adiunctae sunt; aut verius ipsimet impij eas vltro sibi asciscunt. Propterea qui Dei bonitatem & praenotionem & potentiam, supplicij aeternitatem impedituram asserunt, iustitiam, quae vnicuique pro meritorum ratione praemia vel supplicia distribuere solet, tribus praedictis admisceant; & tunc, si tamen constare sibi volunt, ad diuinae sententiae euersionem nullatenus spectabunt. Quod si noluerint, vel terrenos Reges accusent; nam licet hi certò prauideant non omnes, qui lueta, vel pugno, vel cursu, vel equestri certamine certant, victoria potituros, sed ex qualibet classe vnum duntaxat, omnibus tamen stadium ad certamen aperiunt. Quod autem decertaturis est arena vel stadium, illud omnibus hominibus in hanc vitam est introitus; siquidem nasci vel non nasci, in nostra potestate non est situm; verum impigre certare, daemonesque malignos vincere, adeoque aeternis bonis potiri, id in nobis est positum. At qui daemones insultibus succumbunt, illos dolor & mæror ingens non potest non comitari. Verum poenitentia & threni apud eos, qui sempiternis cruciatibus iam mancipati habentur, prorsus inutiles sunt. Nam apud inferos nulla est redemptio, nec vllus ibi Dominum, iuxta Psalmistam, consistetur, quippe cum Spiritus sancti subsidium, quod in hac mortali vita adesse solet, condemnatis amplius non adsit. Diuidentur enim, ut ait Christus, a viuifico illo Spiritu, quem ipsi iniuria & contumelia affecerant, perpetuo

In obsecris flagellatur & torquentur demones.

Damnati, non voluntate, sed necessitate, ab im. probitate abstinent.

An poenitentia de meritis & damnatione retrodesse possit.

Moyse pro Pharaone in terrefacto.

Incerfades auri & animi delictum.

Dei bonitas poenitentiam aeternam non tollit.

Stadium in certaminibus, est hominum inuita introitus.

Poenitentia apud inferos quare inutilis?

Matth. 24

Psal. 124

Cur beati amplius peccare nequeant.

perpetuo auulsi. Atque ad hunc sensum Psalmographum spectasse arbitramur, cum ait; Quoniam non relinquet Dominus virgam peccatorum super fortem iustorum, ne extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Neque enim horum cum illorum vita misceri potest; non solum quia operibus inter se non communicant, neque moribus, quibus quisque vititur, consentiunt, verum etiam quia iusti concinne inconcussèque bono adherent; neque illorum voluntas cuiusuis mali admixtione ad peccatum irritatur; neque carnis infirmitate fragitur; neque mutationis formidine lætiam diminuente turbatur, sed immutabilem in Deo firmitatem fortitur. Et hæc haecenus oratione ad alia dilapsa nunc reliqua ordine persequamur.

Ut per sextam phialam via Euphratis pandatur Regibus ab oriente venientibus.

CAPVT L.

Sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem, & siccata est aqua eius, ut prepararetur via Regibus ab ortu solis.

Flumen Euphrates transitum vadisum praebiturum Regibus & gentium populis. Gog & Magog, ex Sythia veniunt.

Flumen Euphrates diuino nutu ita fortassis vadisum euasurum, ut gentium Regibus ad mutuam caedem, aliorumque hominum interitum commodum transitum praebet. Quantum autem ex iis, quae infra ea de re in Apocalypsi traduntur, diuinando consequi possumus, arbitramur, illos Gog & Magog nominibus designatos, ex Scytharum regione moturos. Quin verò quoque consentaneum arbitramur Antichristum ex orientali Perside, ad quam tribus Dan, è qua ortum ille ducturus dicitur, alegata est, vnà cum aliis Regibus & Principibus regium nomen adeptis Euphratem transmissurum, animæque vel corporis mortem hominibus illaturum: hanc quidem propter fidei constantiam, animique fortitudinem; illam verò propter ignauiam, animique molliem.

Dhraco & bestia ex terra accensae, quid?

Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiae, & ex ore Pseudoprophetae, exire tres spiritus immundos in modum ranarum

Et hinc quoque ostenditur diabolus tanquam draconem, & Antichristum tanquam bestiam, & Pseudopropheta tanquam alium quempiam ab illis diuersum, per se seorsum commemorari. E quibus tribus tres immundi spiritus ranis similes exabant. Assimilantur autem ranis propter virulentum, obscenum, & immundum illorum effectum; nec non ob serpentium malignorum virtutum ad cœnosas voluptates studiū. Hi porro diaboli, & Pseudochristi, & Pseudoprophetae spiritus sola iussione, quae per os significatur, fucata falsa que prodigia edent, hominibusque ostendent; quemadmodum ex sequentibus cognoscere datur.

Per os mandatum vel iustum significari.

Sunt enim spiritus demoniorum facientes signa, & procedunt ad Reges totius terrae, congregare illos in praelium ad diem magnum omnipotentis Dei.

In die iudicii multi se deceptos esse cognoceant.

Falsa hæc daemones signa, ut & opeta quoque patrata, omnes quotquot fidem illis habuerint, contra magnum & manifestum Dei viuorum & mortuorum Iudicis diem in praelium armabunt; in quo

sanè vniuersi Deo rebelles, cum sese superatos animaduenerint, incassum lugebunt, nulloque fructu priores errores deplorabunt.

Ecce venio tanquam fur. Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Helbrauce Armagedon.

Vigiliae & ornata Sanctorum.

Vigilare vestemque custodire aliud nihil esse videtur quam bonis operibus impigre insistere; ea enim Sanctorum sunt indumenta & ornamenta; quibus proinde qui orbatus est, nudus confusione & turpitudine plenus appareat, oportet. Ad nomen autem Armagedon quod attinet, illud intercisionem vel separationem denotat, & meritò; Ad eum namque locum gentes adductae, & à diabolo in praelium concitatae, penitus, ut probabile est excidentur: gaudet enim ille caede humanoque sanguine. Quia verò ex hoc loco discimus turpè quiddam & infame haberi, virtutum indumento spoliatum esse; ex Euangelij autem parabola non citra ignominiam è nuptiali thalamo abiectum fuisse illum, qui nuptiali veste carebat; ex Apostoli tandem dicto quod de incorruptione agit dādam esse operam ne nudi inueniamur, nempe à bonis operibus, indecessè Domino nostro supplicem, ut hic animarum nostrarum stolas eluat; quò iuxta Psalmistae sententiam, super niuem dealbemur; ne quando audiamus: Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? ligatis manibus & pedibus abiiciamur in tenebras exteriores. Verum iuxta Salomonis doctrinam, omni tempore candida vestimenta habentes, lætaque, hoc est, commiseratione & studiosa conuersatione ornatas lampades palam deferentes, cum casto inculpatoque sanctarum animarum sponso Christo Deo & Domino nostro in thalamum ingrediamur: cum quo & Spiritu sancto Patrem decet gloria, imperium, honor, nunc, & semper, & in secula seculorum Amen.

Quid Armagedon Latine significet.

Diabolus caede ac sanguine humano gaudet.

Matth. 22. C. 13.

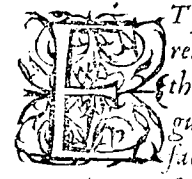
Ipsal. 50. Matth. 22.

Ecles. 9.

Ut per septimam phialam grando & terra motus in hominum perniciem excitatus sit.

CAPVT LI.

SERMO DECIMVS OCTAVVS.

Septimus Angelus effudit phialam suam in aërem; & exiit vox magna de templo caeli à throno, dicens: Factum est. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terra motus factus est magnus, qualis non fuit ex quo homines fuerunt super terram, talis terrae motus sic magnus.

Cap. 16.

PER Angeli vocem, quae de caelo facta aëritur, diuinum mandatum effectum sortitum indicatur. Ceterum fulgura, & voces, & tonitrua stuporem & terrorem, qui ex iis rebus quae in visitato modo tum sicut exorietur, futurumque Christi aduentum significant; quemadmodum eadem olim quoque Dei super montem Sina descensum indicabant. Denique terrae motus eorum, quae in rerum natura exstant, translationem, & in meliorem statum mutationem insinuant: quo sensu

Angelica vox de caelo facta, fulgura, tonitrua, & terra motus, quid?

Hebr. xi.

vocem hanc Apostolus quoque alicubi vsurpat, ait enim: Adhuc semel, & non solum terram, verum etiam cœlum mouebo.

Et facta est ciuitas magna in tres partes; & ciuitates gentium ceciderunt.

Per ciuitatem magnam, non ciuium multitudinem, aut ædium & domiciliorum amplitudine, sed religione & pietate antiquissimam & maximam Hierosolymorum urbem designatam putamus; vt quæ per Christi mortem & passionem mirè sit magnificata, & à gentium ciuitatibus distincta. Porro eius in tres partes sectionem triplex hominum genus, quod in ea degit, adumbrare existimamus. Vnum Christianorum, alterum Iudæorum, tertium Samaritanorum. Aut vnum eorum, qui firmi constantisque in fide consistunt; alterum eorum, qui Baptisma susceptum fœdis operibus contaminauerunt; postremum illorum Iudæorum & Samaritanorum, qui Euangelij prædicatione repudiata, suæ voluntatis iudicium liberè citra vllum impedimentum sequi, & explere permisi sunt; sicut ad illa quoque loca, eamque in sortem concedere, quæ horum vtrique magis conuenire, censèbantur. At nunc verò tam Iudæi quàm Samaritani piorum Principum timore percussi, suæ perfidiæ consilia occultant; ac nobiscum sese facere simulant, siquidem sectam suam ex animo deserere non audent: Sicuti veris quoque Christianis veræque fidei professoribus & cultoribus, ij nonnunquam admiscerentur, qui solo nomine sunt Christiani. Verum enimvero vbi primum tentationum incendium ipsos probare & redarguere cœperit, tunc statim sectio illa tripartita, nempe piorum, impiorum, & peccatorum conspicua erit; singuli namque ad similitudinem turbarum gregemque suæ forti affinem concedent. Quod autem gentium ciuitates cadere dicuntur, significat regno Dei iâ presente (quod Sancti secundum Danielem occupabunt) cum ipsas paganorum ciuitates, tum vitam quoque & conuersationem ethnicam interituram.

Et Babylonia magna venit in memoriam ante Deum; vt daret illi calicem vini indignationis iræ eius.

Et confusa illa Babylonia, inquit, variis vitæ huius curis diuisa atque distracta, opibusque ex iniquitate conflatis magnificata; necnon numerosa illa hominum multitudo diuinæ iræ calicem bibit. Etenim quæ propter diuturnam Dei patientiam in obliuionem venisse quodammodo videbatur, propter iustum iniustè calcatum, dictorumque & factorum impietatem vindictam expetentem, denuò in memoriam rediit ante Deum.

Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.

Insulas sanctas vocat Ecclesiarum per montes autem, sacræ literæ designant Ecclesiam Pastores & Doctores, ceterosque qui primum inter illos tenent. Eiusmodi autem tempore, quo prædicta mala grassabuntur, fugam inuitos CHRISTVS ipse Deus & Dominus noster præmonuit. Tum, inquit, qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, &c. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, nec erit; Siquidem alij propter peccata, quæ perpetrarunt, variis in-

commodis & suppliciis afficientur; Alij ad virtutis probationem grauiam perpeffuque difficilia perferre compellentur: Neque enim illa tantum mala & incommoda exercebunt eos, quæ Antichristus in veri Christi odium inferet, verum ea etiam, quæ post fugam in montibus & speluncis, imò in ipsa etiam fuga sese offerent; quæ tamen omnia ad conseruandam fidei & pietatis sinceritatem, ciuili politicaque vitæ anteferent.

Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines, & blasphemaerunt Deum homines propter plagam grandinis; quia magna facta est plaga eius vehementer.

Per grandinem cœlitus missam Dei iram significatam putamus; hæc enim è supernis venire solet. Quod hæc autem talenti magnitudinem sortita fuerit, id perfectum illius ardorem denotat; & hic rursus summam peccati malitiam, eminentemque eiusdem grauitatem; huius namque rei symbolum talentum existit; quem admodum Zachariæ quoque patefactum aliquando fuit. Quod illi denique, qui iusti & sancti ab illa fuerant ad penitentiam non respexerint, sed ad blasphemiam sese conuerterint, istud excellentem cordis illorum duritiam saxeamque obstinationem. Quare etiam Pharaoni assimilari poterit, aut illo quoque duriores obstinatiorisque cenferi; siquidem ille diuinis plagis admonitus quodammodo emollicebatur, propriamque iniquitatem fatebatur; illi autem inter flagella dirè blasphemant.

De vno è septem sanctorum Angelorum numero, qui Beato Ioanni adulteræ ciuitatis euerfionem ostendit; Deque septem meretricis capitibus, & decem eiusdem cornibus.

CAPVT LII.

Et venit vnus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens mihi, Veni & ostendam tibi damnationem meretricis magna, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt Reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitabant terram de vino prostitutionis eius; Et abstulit me in spiritu in desertum; Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem & cornua decem.

HANC meretricem quidam veterem Romam designare putant; vt quæ super septem colles edificata tradatur. Septem autem capita bestie, quæ illam sustentant, septem eminentioris impietatis Principes, nempe omnes à Cæsare Domitiano vsque ad Diocletianum. Hi enim omnes Dei Ecclesiam atrocissimè sunt persecuti. Nos autem ex iis coniecturâ faciètes, quæ hinc sequuntur, per hæc vel vniuersale orbis terræ regnum, in vnâ quasi corpus conflatum, insinuatam existimamus; aut prænobilitate ac præpotentem quâpiam ciuitatem, quæ vsque ad Antichristi aduentum principatum in terrarum orbe sit obtentura: siquidem antiqua Roma iam olim imperij maiestatem amisit; nisi quis forsân arbitretur

Quo fesu Hierosolyma in tres partes dicatur se cta.

Hierosolyma qui omnia habebant.

Veris Ortodoxisq; cultoribus falsos interdum admisceri.

Paganorum ciuitates per terrarum cadere, quid significet.

Quomodo Babylonia magna in Dei memoriam venerit.

Insule & montes, quid?

Vnam omnium Antichristi tempore persecutio nem fore.

Grando cœlitus missa & talenti mensura.

Obstinati, quodè in calamiatibus blasphemant.

Per meretricem magnam, quid intelligant veteres.

Ciuitas magna, quid designet. Romam antiquam maiestatis iacturam iâ fecisse.

tur pristinam dignitatem & maiestatem suo postea tempore denuò recuperaturam; Verum hoc admissio, ciuitas illa magna, quæ hodie primatum obtinet, è medio faceffat oportet. Nam Apocalypsis verba sunt. Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet imperium super Reges terræ. Verum de hoc in sequentibus, si Deus permiserit, accuratiùs; nunc autem opportunum videtur indagare cuiusmodi sit desertum illud, in quod per spiritum se abductum proficetur ille, qui hæc videbat. Desertum proinde in rebus spiritualibus omnem ciuitatem, aut numerosam turbam, aut hominum multitudinem denotare putamus, quæ ob animæ temulentiam, aut turpem à Deo fornicationem, aut aliam eiusmodi crimina apud Deum in noxa est.

Alio modo dici potest, Apostolum Ioannem spiritali mentis oculo plenam prædictæ meretricis desolationem obseruasse. Vidit autem eam muliebri schemate ornatam, propterea quòd sit effœminata & ad peccatum propensa, virilique robore destituta. Vidit eandem æquè super bestiam coccineam sedentem, ob id forsân, quòd propter nefaria opera super diabolium, qui cæde & sanguine gaudet, quiescere soleat. Per quæ etiam opera idoneam Apostatæ blasphemiarum contra Deum materiam subministrat. Immanitatis namque & feritatis mentisque cædem spirantis indicium est cum bestia ipsa, tum coccineus quoque eiusdem color. Porro de septem capitibus, & decem cornibus paulò post, Deo bene propitio, per Angelum instruemur.

Et mulier circumdata erat purpura, coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis.

Circumdata est purpura & coccino, quæ imperij sunt symbola, ad exprimendum dominatum, quem in omnes exercet: Idem quoque per lapidem pretiosum, & margaritas quibus exornatur, significatur.

Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione & immunditia.

Per poculum prauorum operum dum primum gustantur dulcedo exprimitur; per aurum autem pæmij amplitudo, vel pœnæ quoque (vt quidam exponens illud Iob: Bibens derisionem instat aquæ; opinatur) magnitudo. Vel manu certè poculum tenet, vt planum fiat malitiam sectari, non vt inde faceretur, sed vt perditionis illius studium & sitis manifestetur. Suas proinde abominationes, quas Deus subinde execratur, multiplicat, quibus turbam quoque peccatis deditam inebriat, earumque abominabilem peccati temulentiam profanamque à Deo seortationem, auidè veluti dulce poculum, haurire solet.

Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

Frontis inscriptio significat omni malitia & impudentia, omnique scelerum genere & animi confusione refertam esse. Vocatur autem mater fornicationum, quia omnis spiritalis fornicationis animæ magistra & causa existit; vt quæ subiectis quoque dominio suo ciuitatibus, multas Deo execrabiles præuaricationes pepererit.

Tomus I.

Vt Angelus Mysterium, quod viderat, interpretatus sit.

CAPVT LIII.

Et vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Iesu. Et miratus sum cum viderem illam admiratione magna. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Sacramentum ego dicam tibi mulieris & bestie, quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

Nomina ex re vel euentu multis sæpe ciuitatibus imposta, ex diuersis Scripturæ locis colligi potest; nam & Babylon antiqua inde nomen adpta est; & nobile quoddam scortum, Pharmacum apud veteres appellatum legitur. Et ad antiquam Hierusalem dicitur; Meretricis frons tibi facta est; & vetus Roma in Canonica B. Petri Babylonis vocabulo designatur. Verius tamen nomen illud in eam urbem conuenit, quæ apud Persas imperium tenuit. Quare familiarius quoque & Babylon & meretrix quàm ceteræ nominatur. Quin quæuis omnino alia ciuitas, quæ sanguine & cædibus delectantur, eo nomine appellari potest. ex his itaq; vna, quæcunque tandem illa fuerit, cum Euangelista Sanctorum sanguine coinquinatam vidisset, vehementer obstupuit. Verum quæ ad statum illius atinebant, ea ab Angelo mox haurit. Audit autem quæ & qualia eâ propter nefaria scelera perpeti oporteat, quæ mundani regni imperium vsq; ad seculi finem obtinebit; siue præuisam ab Apostolo illâ accipias, quæ olim apud Persas regnauit & etiân regnat, siue veterè Româ antiquiùs & ditionem denuò adeptam; siue nouâ Româ; siue orbis imperium ex variis principatibus in vnum quasi corpus redactum; siquidem in qualibet earum ciuitatum diuersa peccata, diuersæque infontium cædes, & iniustæ sanguinum effusiones acciderit; etsi interim alibi plures, alibi pauciores accidisse certum sit. Et quidem numerum Martyrum & sanguinis modum, qui à Neronis tempore in Romana vrbe & editione effusus est vsque ad Diocletianum; Sanctorum rursus cruciatus & pœnas, quas pertulerunt in Perside, quis enumerare valeat? Quæ autem sub Apostata Iuliano & Arrianorum temporibus tentata sunt contra Orthodoxos in noua Roma, & multis aliis locis, ea variæ historiæ, si quis cas legere voluerit, luculenter exponunt.

Bestiam quam vidisti fuit, & non est; & ascensura est de abyffo, & in interitum ibit.

Hæc bestia est diabolus, qui nunquam non quærit, quem absorbeat. Hic per Christi crucem fractus, sub seculi finem denuò reuersuros dicitur; siquidem per prodigia & erronea signa, quæ per Antichristum operabitur, Christi Seruatoris negationem quanta vi poterit procuraturus est: Propter hoc ergo ante salutarem crucem & mortem, & erat & potens erat; post illam autem super se negatur, quia vi illa & potestate, qua antè pollebat, gentesque per idololatriam in suam seruitutem

Cap. 17.

Romam Babylonis nomine à Diuo Petro designatam. I. Petri. Babylon, in Perside.

Cuiusmodi fuerit Babylon, quæ D. Ioanni ostensa est, incertum esse.

Quæ ciuitas designetur per Babylonem, cuius mentio fit in Apocal.

Martyrum sanguis in Vrbe & ditione Rom. fusus.

Per bestiam quæ non est, & in interitum ibit, est, diabolus in interitum ibit. Quæ Antichristi temporis diaboli vires.

Math. 8.
Mar. 5.
Luc. 8.
Abyssino-
men ad
variatis-
ferri.

redigebat, exutus cernitur. Consummationis autem tempore secundum modum, quem indicauimus, ex abisso aut ex eo loco quem condemnatus fuerat (nam ne in abyssum abirent, sed in porcos inuadere permitterentur demones Christo supplicasse leguntur) denuo emerget. Aut certe ex presentia vita, quae propter peccati profunditatem, quae in ea versatur, fluctusque perturbationum, quibus variè iactatur & agitur metaphoricis abyssus appellatur. Ex qua ipse etiam Antichristus, qui satanam ad hominum interitum in se gestat, exsurget, ad aeternam perditionem paulò post abiturus.

Et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in libro vitae a constitutione mundi) videntes bestiam quae erat, & non est, & adest.

Qui bestiam & eius opera admirantur.

Admirabuntur bestiae vel Antichristi praesentiam, falsaque eiusdem prodigia illi, inquit, qui in libro aeternum uiuentium non sunt inscripti; neque quae Christus de illo praedixerat, solidè satis animo complexi erant, Reputabunt namque non absque admiratione apud se, quomodo pristinum dominatum & vim, quam amiserat, denuo recuperarint;

Et hic est sensus, qui habet sapientiam.

Cum, inquit, quae hoc loco traduntur & exponuntur, sint spiritalia, ut salubriter capiantur, spiritali non mundana opus est sapientia.

Septem capita, septem montes sunt super quos mulier sedet; Reges septem sunt.

Septem montes, super quos mulier sedet.

Per septem capita totidemque montes, septem loca designari putamus, quae mundana potentia & excellentia ceteris praestabant; in quibus diuersis temporibus mundi huius regnum firmatum nouimus. Primum, exempli causa, Assyriorum sit regnum, quod in Ninive exordium habuit. Secundum Medorum in Ecbatanis sub Principe Arbace. Hic enim, ut historiae tradunt, Sardanapalo Rege perempto Assyriorum regno potitus est. Post hos in Babylone Chaldaeorum imperium initium fecit; quibus Nabuchodonosor imperauit. His porro deletis ac dissipatis, in Suis Persarum dominatus sub Cyro emerfit. Isti hoc rursum ab Alexandro Magno extincto, macedonum regnum successit. Post hos autem Romanorum robur in antiqua Roma emicuit, quod sensim vsque adeo creuit, ut sub Augusto Caesare, post primos illius Reges & Consules, monarchiam obtinuerit; quae sub impiis Principibus diu multumque detenta, tandem ad magnum Constantinum peruenit. Hic autem tyrannis omnibus iam deletis, Christiani Regni ornamenta in nouam Romam transfudit.

Septem mundi regna & monarchiae.

Primus Christiani regni Princeps Constantinus Magnus. Generum enallage facris litteris familiaris.

1. Ioan. 5.

Prou. 30.

Eadem sententia septem quoque Regibus accommodari potest generum enallage neutiquam obstante aut sententiae identitati praediuicante. Nam etsi septem capita, ad genus foemineum spectant, septem autem montes, ad neutrum, & a masculinis verò Reges, ad masculinum, hoc tamen veritatem non infringit. Sapienter enim in Scripturis pro foemininis collocantur masculina, & e diuerso. Notum est enim illud Theologi: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres vnum sunt. Et illud rursum Salomonis: Tria sunt, Hircus,

& Gallus, & Rex concionans. Igitur per septem capita, septem ciuitates foeminine denotantur: Per septem autem montes, septem eminentiora terrae loca non locali situ, sed praestantia & dignitate, neutraliter: Aut septem Reges, ad modum iam expositum, masculinè; cuiusmodi haberi possunt illi, qui locis vel sedibus regia dignitate ornatis primi praefuerunt; ita tamen ut Synechdochicè totum regnum illorum nomine designetur. Per Ninum itaque accipiatur primum regnum, nempe Assyriorum: Per Arbacem, Medorum: Per Nabuchodonosorem, Chaldaeorum, seu Babyloniorum: Per Cyrum, Persarum: Per Alexandrum Magnum, Maedonum vel Graecorum: Per Romulum vel Augustum Caesarem, Romanorum; Per Constantinum denique Orientalium aut nouae Romae.

Quid sepiem capitula, totidemque montes designent.

Qui & quot existerint primimonaarcha.

Et reges septem sunt, quinque ceciderunt, & vnus est, alius nondum venit: Et cum venerit, oportet illum breue tempus manere.

Beatus Hippolytus per hosce Reges secula accepit, è quibus quinque iam praeterierunt: Sextum in quo Apostolus haec vidit, adhuc decurrit: Septimum autem ut ille oppinatur, post elapsa sex annorum millia tandem se proderit; vbi autem sese prodiderit, parum durabit. Et haec quidem ad eum modum ille. Foritan ut Beati Irenaei sententia septem conditi sunt dies, & septem caeli & septem Angeli ceteris praestantiores; ita iam inde ab exordio vsque ad seculi finem septem regna ceteris celebriora citra absurditatem statuere licebit, è quibus quatuor iam tum conciderant: Sextum cum Apocalypsis cernebatur, adhuc consistebat, & quidem in antiqua Roma: Septimum porro per id tempus necdum aduenerat; siue per illud insinuaretur nouae Romae imperium; siue aliud quodcunque regnum. Sed neque absolum quoque fuerit, si orbis vniuersi principatum vsque ad Antichristi aduentum, vnam regnantem ciuitatem constituamus; postremam autem Antichristi tyrannidem, quae modico tempore, si priores Monarchias spectemus, duratura est; siquidem aliae ex illis super quingentos annos imperarunt; aliae ultra mille. Sed & omnis quoque temporis mensura, si cum futura Sanctorum vita, quae est aeterna, comparetur, breuis est.

B. Hippolyti sententia de septem Regibus, & septem mundi aetatibus.

Cur seculum B. Irenaeum 7. regna ceteris illustriora statuat.

Septimum regnum, Antichristi tyrannidem denotat. Duratio omnis, et aeternitate comparata, breuis.

Et bestia quae erat, & non est, & ipse octauus est; & de septem est, & in interitum vadit.

Haec bestia est Antichristus octauus quidem, quia post septem regna ad mortalium perniciem, deceptionem, & terrae desolationem exortus: Vnus verò ex septem, quia ab vno ex illis prognatus. Neque enim tanquam extraneus quispiam, aut alius à praedictis exurget, sed tanquam Romanorum Rex ad illorum interitum & internecionem, qui fidem ipsi habebunt, in medium sese efferet. Postea verò, vbi nimirum ad breue tempus bacchatus fuerit, in gehennae perditionem praereps ruet.

Quo sensu bestia vel Antichristus dicitur octauus, & vnus interitum ex septem.

Et decem cornua quae vidisti, decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam Reges vna hora accipient post bestiam.

Decem haec cornua seu Reges Daniel quoque vidit

Quot Reges Antichristi vltrosque subiciunt. Vna hora quid designetur.

Carnis assumptio non adimit Christum potestatem, quae sita in omni substantia.

Cur decem Reges in vnam ciuitatem sibi in omnibus obsequentem conuenire voluerit, aut etiam potuerit.

In caelesti Hierusalem Christum fore omnium in omnibus.

vidit, qui Antichristum praecedet; ex quibus tres mox radicatus euelleret, reliquos autem seculis ille imperio suo subiiciet. Vnam autem horam breue temporis spatium vocat; aut vnam certè anni tempestatem, quae trimestri solis motu absoluitur; post qua omnes Antichristo tanquam praecellentiore subiugabuntur.

Hi vnum consilium habent; & virtutem & potestatem suam bestiae tradent. Hi cum Agno pugnant, & agnus vincet illos, quia Dominus Dominorum est, & Rex Regum, & qui cum illo sunt, vocati, & electi, & fideles.

Merito hi cum Agno pugnant; nemo enim duobus dominis seruire potest. Eapropter qui improba conspiratione inter se coeunt, suamque operam Antichristo addicunt, non possunt verò Christo se non opponere. Verum vincet illos, qui nostri causa iugulatus & immolatus est Agnus Dei: Non enim ademptum est illi regnum & principatus, quem in omnes obtinebat, posteaquam factus est homo; nempe quo electos suos regni sui socios consortesque efficeret.

Et dixit mihi: Aqua quas vidisti, vbi meretrix sedet populi sunt, & turbae, & gentes, & linguae. Et decem cornua quae vidisti in bestia, hi odio persequuntur fornicariam & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius maducabunt, & ipsam in igne concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod placuit illi; & ut vnanimiter voluntatem. Et dent regnum suum bestiae, donec consummentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est ciuitas magna, quae habet regnum super Reges terrae.

Cum Angelus accuratè isthaec omnia exposuerit, superuacaneam censeo omnem aliam explanationem; interim mirum videri queat, cur diabolus mortalium hostis scelerumque incensor & vitor, decem illa cornua sibi obnoxia, impellere & inflammare voluerit, non modò ut in omnis virtutis & honestatis auctorem Christum Deum nostrum palam insurgerent, verum etià uti populosam illam ciuitatè, à diuinis praecipis exfornicatam, ipsiusque voluntati & voluptati sedulo obsecundantè, in solitudinè redigere; eiusdemque sanguine instar carniorum belluae sese explere; necnon ex vastitate & depopulatione eius, latitiae capere, & carnes humanas in frustra coctas, in escam & alimèntum vertere animum inducerent. Denique quomodo is, qui dissidijs discordiisque mirificè pascitur, inter decem illa apostolica cornua pacem concordiamque conciliare potuerit, aut etiam voluerit. Porro autè cum subiungit, conspectam mulierem ciuitatè illam magnam esse, quae super Reges terrae imperium obtinet; de impendentibus ciuitati illi arumnis & crucibus verba fieri aperte insinuat, quae per illud tempus rerum poterit. A quarum calamitatum, crucum, & arumnarum experientia, clemens & benignus Deus nos liberet, caelestisque Metropolis, hoc est, supernae Hierusalem ciuibus nos accenseat. In qua sanè caelesti Hierusalem, iuxta Apostoli doctrinam, ipse erit omnia in omnibus: quando nimirum euertet, & enervabit omnem terrenum principatum, omnemque apostaticam potentiam & virtutem; necnon illos, qui fideliter & prudenter hic illi seruerunt ad mensam suam accumbere faciet totumque aeternorum bonorum apparatus; à constitutione mundi

praeparatum, quasi omnium minister in usum & fruitionem ipsis apponet. Quarum rerum apparatus & fruitione nos quoque digni habeamur, per Christum Iesum animarum nostrarum assertorem; cum quo Patrem & Spiritum sanctum decet gloria, & imperium, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

De alio Angelo Babylonis ruinam denunciante: deque caelesti voce, qua sancti ciuitatem deserere & voluptatibus quibus ante fruebatur, missas facere iubentur.

CAPVT LIIII.

SERMO DECIMVS NONVS.

Et post haec vidi alium Angelum descendentem de caelo, habentem potestatem magnam; & terra illuminata est a gloria eius. Ex hoc clarè ostenditur, quantus sanctarum virtutum sit splendor & lux; multis namque partibus illarum pulchritudo, venustas, & splendor stellarum iubar, & luminarium caeli splendorem & venustatem excedit.

Cap. 18.

Ingenis sancti & Angelorum ipsorum.

Et exclamauit in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna; & facta est habitatio demoniorum, & custodia omnis spiritus immundi; & custodia omnis volucris immundae & odibilis; quia de vino irascationis eius biberunt omnes gentes.

His cognata Chaldaeorum quoque Metropoli Babyloni, quae à Cyro Persarum Rege capta est, Deus per Esayam comminatur; siquidem ad designandam perfectam illius desolationem & vastitatem fore praedicit, ut feris immundisque spiritibus impleatur. Solent namque terrae belluae, malignique demones deserta loca consecrari; partim quidem, quod caeleste numen homines non absque singulari praesentia à detrimento, quod inferre poterant, hac ratione liberare studeat; partim etiam quod suapte natura sunt inanthropi, hominumque osiores. At quo modo scortationis suae vino gentes potauit haec Babylonia? Sane ad omnis praeruaricationis & iniquitatis viam ducem se illis praebens; subditisque sibi ciuitatibus muneribus corrupta, principes & magistratus veritates contemptores iustitiaeque corruptores praeficiens.

Cap. 17. & 21.

Cur demones locis desertis gaudent.

Pravi magistratus ciuitates euertunt.

Et Reges terrae cum illa fornicati sunt; & mercatores terrae de virtute deliciarum eius diuites facti sunt.

Propter opum iniquis artibus partarum abundantiam, otio, inquit, & ignauia tabescens, & in iis, quae in necessarium egentium usum verti debebant, supra decorum & modum lasciuens, opportuna terrae mercatoribus quaestus materiam obtulit.

Orij lasciuiaque parens, opum copia.

Et audiui aliam vocem de caelo dicentem: Exite de illa populus meus, ut ne particeps sitis delictorum eius, & de pl-

gis eius non accipiat; quoniam peruenerunt peccati eius usque ad caelum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.

Genes. 19. Esai. 52.

Quod ad B. Loth in Sodomis agentem dicitur nempe; Saluando salua animam tua; Et apud Esaiam ad quosdam Israelitas: Recedite, recedite, exite inde, immundum ne tetigeritis; id ipsum hoc loco Dei populo mandatur, Viratus est namque illorum vltus & habitatio, qui nefariis sceleribus Deum quotidie exasperant.

Vitandi qui sceleribus Deum exasperant.

Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis; & duplicate duplicia secundum opera eius: In poculo quo misit vobis, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.

Qui Babylonis duplicia reddere.

Ist hac vel ad illos pertinent, qui istic infantes inculpatique videbant, & pessime interim in iis tractabantur, qui in illa ciuitate rerum potiebantur (vt pote propter tristitiam qua pertulerant patientiam, hoc quoque inter caetera promeriti, vt cumulat vicem illis redderet, a quibus iniuria acceperat, poenasque & cruciatu perpeffi fuerant) Aut significant transitum a persona ad personam; nimirum ex illis, qui iniuria affecti erant, ad quasdam coelestes virtutes poenis irrogadis praefectas; quae & diuina charitate inflammata iniurias Dei feruis illatas, non secus plebunt ac si ipsis illatae forent. Duplum poculum misceri iubet, vel quod insigniter scelerati & peccatores & in hoc, & in futuro quoque seculo puniantur; vel quod corpus & anima, ex quibus opus praecedat communi supplicio olim afficiantur: Aut quod peccatum non modo poena externa plebatur, verum saepe quoque interiori, cuiusmodi est illa, quam conscientiae stimuli adferunt. Vtraque tamen significari Dei clementia multo minor est, quam exactae iustitiae ratio exigebat.

Iniurias Dei feruis illatas in Deum reddere.

Quia in corde suo dicit; Sedeo Regina, & vidua non sum, & luctum non videbo.

Vox eorum qui in otio vitam transigunt.

Mos est iis, qui in voluptate & gaudio vitam transigunt, nisi forsitan diuinus timor ipsos coerceat atque contineat, dicere: Non mouebo in aeternum; id quod haec ipsa quoque mulier adultera sibi pollicetur, sed vanum.

Quid per vnum diem inueniatur.

Ideo in vna die venient plaga eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Dominus Deus, qui iudicabit illam.

Deum teporis punire & perdere posse.

Per vnum diem insinuat vel temporis breuitatem, vel malorum repente irruentem magnitudinem. Simul namque ex gladio & fame luctus illi accedet; peste ad haec ante tentata igne comburetur. Aut per vnum diem ipsam diei periodum, in qua mala isthaec eam obruent, designat; siquidem vbi inimici ciuitate potiti fuerit, sat est vel vna dies ad inferendum lethale detrimentum omnibus iis, qui deuicti succubere, multiformesque mortis modos & rationes. Vt enim Deus homines, qui ipsi placet, vel temporis puncto seruare potest; ita insipientes quoque peccatis que contaminatos morte multare.

Et stebunt illam, & plangent se super illam Reges terrae, qui cum illa fornicati sunt; & in delitiis vixerunt, cum viderint fumum incendij eius, longè stantes propter timorem tormenti eius, dicentes: Vae, vae ciuitas illa magna Babylon; ciuitas illa fortis, quoniam vna hora venit iudicium tuum.

Per Reges hoc loco Principes, sublimiores que potestates & magistratus denotari putamus. Hoc enim sensu Psalmista vocem vsurpat, cum de Hierusalem loquens, ita canit: Astiterunt Reges terrae, & Principes conuenerunt in vnum. Et alio loco Ecce Reges terrae congregati sunt. Hosce proinde tanquam praeter caetera a diuinis praecipis in illa scortatos, sterturos pronunciat, vt primum illius depopulationem extremamque desolationem viderint, vel audierint. Et enim repentiam illam conferamque rerum mutationem animo expendent, obstupescere non poterunt intra se non dicere: Heu, vt temporis quasi momento tanta illa maiestas tota simul concidit.

Et negotiatores terrae stebunt, & lugent super illam: quoniam merces illorum nemo emet amplius. Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritae, & byssi, & purpurae, & ferici, & coccini.

Regum nomine Principes ac magistratus significati. Psalm. 46. Reges ac Principes propter cetera Deo rebellare.

Superuacanea namque earum rerum emptio & vsus est iis, qui iam per luxum & potentiae abusum perierunt.

Rerum pretiosarum vsu inuisibilis.

Et omne lignum thymum, & omnia vsa eboris, & omnia vsa de lapide pretioso, & aramento & ferro, & marmore. Et cynamomum & amomum, & unguenti et thuris, et vini, et olei, et similia, et tritici, et iumentorum, et ouium.

Babylonis opus atque luxum quod spectent.

In his omnibus subauditur praecedens clausula, nullus emit amplius. Considerandum porro nobis hoc loco proponitur, eccuinam ciuitati istiusmodi rerum emptio sit visitatio; & quibus rursus hominibus isthaec superuacaneorum possessio, ob immoderatum voluptatis studium, sit familiarior? Probabile fit sanè hunc locum non agere de prisca Babylone, aut de veteri aut noua Roma, aut de quavis alia peculiari ciuitate, sed de orbe vniuerso, eiusdemque inquilinis, qui varia in eo negotia tractant, mundinarumque mundi huius finem cum luctu & stertu excipient.

Et equorum, et rhedarum, et mancipiorum.

Rhedae, vox latina.

Et horum itidem vsus, inquit, erit superuacaneus. Per rhedas autem significantur vehicula, Rheda enim idem sonat Romanis quod Graecis ῥήμα, hoc est, essedum aut vehiculum. A Rheda nascitur genitiuus pluralis ῥημάτων rhedarum, & per syncopen ῥημά.

Et animarum hominum. Et pomis desiderij anima tua discesserunt a te; et omnia pinguis et praeciosa perierunt a te; et amplius illa iam nequaquam inuenies.

Quid sit pomis desiderij orbati esse.

In posterum, ait, mortalium animas non amplius emes, neque liberos homines in seruitutem rediges; neque in pinguis illis & splendidis, in quibus olim volutabaris, posthac volutabere, aut quicquam ex iis ad vsu habebis.

Mercatores horum, qui diuites facti sunt, ab ea longè stebunt, propter timorem tormentorum eius stentes et lugentes, et dicentes: Vae, vae ciuitas illa magna, quae amicta erat bysso, et purpura, et cocco, deaurata erat auro, et lapide pretioso, et margaritis; quoniam vna hora destituta sunt tanta diuitiae.

Vae gemi nati, clades Babylonis.

Ob oculos ponit insignem Babylonis huius cladem & afflictionem; per luctus & lamentationes calamitatis, quam perpeffura illa, quae ante ob regiam dignitatem & maiestatem, elato collo incedebat, magnitudinem apposite delineans.

Et omnis gubernator, et omnes qui in lacum nauigant, & nauta, & qui in mari operantur, longè steterunt, & clamauerunt, videntes fumum incendij eius, dicentes: Quae similis ciuitati huic magna? Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt stentes, & lugentes, dicentes: Vae, vae ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes, qui habebant naues in mari, de precijs eius, quoniam vna hora desolata est.

Et clamauerunt, videntes fumum incendij eius, dicentes: Quae similis ciuitati huic magna? Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt stentes, & lugentes, dicentes: Vae, vae ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes, qui habebant naues in mari, de precijs eius, quoniam vna hora desolata est.

Cur praesens vita mare interitum appellatur.

Sceleratorum & flagitiosorum ex hac vita migrantium affectus.

Caelum quid designet.

Prophetae Iudaeis, Apostoli a gentibus trucidati. Cur & quo sensu Sancti de impiorum poena gaudent.

Et sustulit vnus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna; & vltra iam non inuenietur. Et vox citharedorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius; & omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius; & vox mole non audietur in te amplius; & lux lucernae non lucebit in te amplius; & vox sponsi & sponsae non audietur posthac in te; quia mercatores tui erant Principes terrae, quia in veneficijs tuis errauerunt omnes gentes. Et in ea sanguis Prophetarum & Sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.

Quemadmodum molaris lapis magno impetu

Babylonis repentina euersio.

Musicores defectio.

Per Babylonem metropolim Romanam designari.

Quem se Antichristus venditabit.

Per Babylonem regnum relictis accipi orbis Imperium, quam vnà aliquam ciuitatem aut principatum.

De sanctorum hymnis & laudibus, triplicique Alleluia, quod propter subuersam Babylonem cecinerunt Sancti.

CAPVT LV.

Ost haec audiui quasi vocem tubarum multarum in caelo dicentium: Alleluia. Laus, & gloria, & virtus Deo nostro est. Quia vera & iusta iudicia eius, qui iudicauit de meretrice magna, quae corruptit terram in prostitutione sua; & vindicauit sanguinem seruorum suorum de manibus eius. Et iterum dixerunt, Alleluia. Et fumus eius ascendit in secula seculorum. Et ceciderunt viginti quatuor seniores, & quatuor animalia, & adorauerunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen, Alleluia.

Cap. 19.

Vox Alleluia diuinam laudem, vox autem Amen

CAPVT LVII.

SERMO VIGESIMVS.

Cap. 19.

Et vidi caelum apertum, & ecce equus albus; & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis & Verax. Et cum iustitia indicat & pugnat. Oculi autem eius sunt flamma ignis; & in capite eius diademata multa.

Quid caelum apertum & albus equus significet.

Ignis illuminandi & vreni vis.

Christi diadema, quid?

Psal. 50.

Quid sit, Dei Filius sibi soli egrediens esse. Christo multa nomina conueniunt.

Christus secundum essentiam innominatus & inaccessus.

Christi vestimentum, immaculatum, illius caro.

Cui Filius appellatur Verbum. Verbum in mente impatibiler gigni.

Nuptialis Christi caena.

Futuri seculi bona multis nominibus expressa.

Caelis beatitudo, cur abrahams dicitur.

Dei cum anima coeque infini tam animi voluptatem, parit.

Confessio Christi propheti donum largitur.

Cur propheta, num quibusdam obtingat Angelos humiliter & sensu peccatos esse, daemones autem superbere & insolentere.

Matth. II.

Sanctorum habitatio lumine vultus dei illustratur.

Vt Christum viderit Euangelista angelicarum virtutum agminibus circumdatus, alboque equo insidentem.

Voces Hebrae, Amen, & A. Ielua, cur tertio repetantur. Homines angelice puritatis amuli. Cur sancti de impiorum ruina gaudeant.

Thronus Dei quid sit.

Puerorum infantium resurgentium statua.

Vox aquarum multarum & tonitruorum.

De aquis supra caelum opinio.

Christum duplici nomine res omnes regnum obtinere.

verè, aut fiat, significat: Vtraque verò propter vnam Deitatem in tribus personis, Patris nimirum, & Filij, & Spiritus sancti subsistentem trifariam, cum ab angelicis virtutibus, tum ab hominibus quoque angelica puritatis amulis, ad Deum transmittitur. Laudant autem illi Deum, quod seruo sanguinem de manu Babylonis vindicauerit, eiusdemque habitatores per temporarium cruciatum beneficio affecerit; quippe qui iam aliquatenus puniti, moderatiorem in futuro seculo poenam daturi sunt, aeternam tamen, peccandi facultate prorsus orbati. Quod autem accensae ciuitatis fumus in secula seculorum ascendit, illud tormenta eius nunquam finem habitura, neque vllò vnquam tempore in obliuionem ventura, innuit.

Et vox de throno exiit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius; & qui timetis eum pusilli & magni. Thronus Dei sunt Cherubim & Seraphim, a quibus & magni, & in virtutibus praeclaris & facinoribus parui, Deum laudare iubentur. Vnus quilibet tamen secundum propriae virtutis modum & rationem. Existimo autem illos quoque, qui adhuc parui & imperfecti, hoc est, in puerili vel infantili aetate etiamnum constituti, vita nunc defunguntur, nouissimo illo die magnos resurrecturos, Deumque, qui magna operatur, cum ceteris beatis laudaturos. Et audiui vocem quasi tubae magnae; & sicut vocem aquarum multarum; & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium: Alleluia; quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

Per tubae mulatrumque aquarum & tonitruorum vocem omnium Angelorum caelestiumque virtutum (quae utique numerum omnem excedunt, adeo ut non desint qui per aquas, quae super caelos sunt, caelestes mentes designatas existiment) claritatem & in diuina laude concentum hoc loco insinuat: vna autem cum iis vniuersus iustorum coetus & Sanctorum plenitudo Deum creatorem glorificat & celebrat. Porro Deus & Dominus noster Iesus Christus ob id regnasse perhibetur hic: Nam quibus ante dominabatur naturaliter, tanquam rerum opifex, horum post humanam naturae susceptionem factus est Rex quadam oeconomica ratione & proprietate, hoc est, secundum potestatem in Regem & Iudicem conuenientem.

De mysticis Agni nuptiis, eiusdemque Agni caena.

CAPVT LVI.

Cap. 19.

Audeamus, & exultemus, & edemus gloriam; quia venerunt nuptiae Agni, uxor eius preparauit se. Et datum est illi ut cooperaret se byssino splendens & candido. Byssinum enim iustificationes sunt Sanctorum, & dixit mihi, Scribe: Beati qui ad caenam nuptiarum Agni vocati sunt; & dicit mihi; Haec verba Dei, vera sunt.

Agnina puer.

PER Agni nuptias Christi cum Ecclesia coniunctionem intellige, quas praeter diuini Apostoli conciliantur. Hi enim sunt per quos Spiritus sancti pignus datum est Ecclesiae, quae suo postea tempore plenum subitura est sponsi complexum, hoc est, facie ad faciem Deum visura est. Ceterum quod Ecclesia, de qua hic sermo, byssinum indutam asserit,

Sponse mysticae byssinae.

id virtutum illius splendorem notitiaque subtilitatem, & contemplationis sublimitatem significat. Per haec namque diuina iustificationes contextuntur. Christi autem caena est laeta eorum festiuitas qui salui sunt, ordinatissimaque & cocinnissima eorumdem laetitia & iucunditas. Qua proinde qui potientur, beati erunt, necnon cum casto mundarum animarum sponso in aeternum thalamum ingredientur. Verax est mentiri nescius, qui promissit. At verò cum varia & magna futuri seculi sint bona, quae omnem mentem & cogitationem multis partibus superant, illorum usus & participatio variis multisque nominibus exprimitur. Quandoquidem propter incomparabilem gloriae splendorisque magnitudinem, beatorum merces aliquando regni caelestis nomine designatur. Nonnunquam verò, quod bonorum omnium copia, quae nunquam deficiunt, affluat, & esculentorum spiritualium omnium apparatu abundet, paradisi vocatur. Quandoque autem sinus Abrahæ appellatur, ea fortassis de causa, quod vita defuncti ibi fortiantur requiem. Interdum denique thalami & nuptiarum vocabulo continetur laetitiam & oblectationem, verum etiam propter sinceram & inexplicabilem Dei ad seruos suos coniunctionem; quae tantum excedit corporum copulam, quantum lumen tenebras & pretiosum vnguentum cuiusque cadaueris foetorem & graueolentiam.

Et cecidi ante pedes eius, ut adorarem eum; & dicit mihi, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu, est Spiritus prophetae.

Ne me adores, inquit diuinus Angelus, quasi ex me quae futura sunt praedixerim. Etenim confessio & testimonium Christi eius ponderis sunt, ut propheticum spiritum largiantur. Quin alio quoque sensu exponi haec possunt; nempe prophetiam ob id obtingere, quo Christi testificatio firmetur, fidesque Sanctorum attestacione corroboretur. Ea propter caue coeseruum adores; sed si adorare lubet, eum adora, qui dominum in omnes obtinet. Atque hinc quoque humilem submissumque sanctorum Angelorum sensum & mentem cognoscere licet: Clare namque ex hoc loco constat diuinam gloriam, ut effrontes lasciuiae daemones solent, nequam sibi arrogare: Verum quicquid eiusmodi existit, id totum Domino deferre. Faxit Deus, ut nos quoque humilitatis exemplo inuicem praelucentes, diuinum sermonem impleamus, qui ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris; futuri seculi quietem ac refrigerij locum adispicamur; vbi omnis dolor, & tristitia, & gemitus aufugit, omniumque latantium est habitatio lumine vultus Christi Dei nostri mirifice illustrata. Illum decet omnis honor, & gloria, & adoratio, cum Patre, & viuifico Spiritu, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

Vt Christum viderit Euangelista angelicarum virtutum agminibus circumdatus, alboque equo insidentem.

CAPVT LVII.

SERMO VIGESIMVS.

Cap. 19.

Et vidi caelum apertum, & ecce equus albus; & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis & Verax. Et cum iustitia indicat & pugnat. Oculi autem eius sunt flamma ignis; & in capite eius diademata multa.

Quid caelum apertum & albus equus significet.

Ignis illuminandi & vreni vis.

Christi diadema, quid?

Psal. 50.

Quid sit, Dei Filius sibi soli egrediens esse. Christo multa nomina conueniunt.

Christus secundum essentiam innominatus & inaccessus.

Christi vestimentum, immaculatum, illius caro.

Cui Filius appellatur Verbum. Verbum in mente impatibiler gigni.

Nuptialis Christi caena.

Futuri seculi bona multis nominibus expressa.

Caelis beatitudo, cur abrahams dicitur.

Dei cum anima coeque infini tam animi voluptatem, parit.

Confessio Christi propheti donum largitur.

Cur propheta, num quibusdam obtingat Angelos humiliter & sensu peccatos esse, daemones autem superbere & insolentere.

Matth. II.

Sanctorum habitatio lumine vultus dei illustratur.

tur; vt qui naturae subtilitate & intelligentiae sublimitate; & virtutum praeterea splendore mirè sint illustrati; & accurata indiuitiaque cum Deo vnione admodum conspicui.

Et ex ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus; vt in ipso percutiat gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea; & ipse calcet torcular vini furoris irae Dei omnipotentis.

Gladius hoc loco significat supplicium, quod secundum iustum Dei iudicium certumque eiusdem mandatum, quod ex ore illius procedit, impiis & peccatoribus inferitur, iuxta quod virga frangi flectique nescia, ad multiplicis malitiae eneruationem regentur & non absque ingenti supplicio confringentur; cuius quidem virgae exsortes manebunt Sancti. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super fortem iustorum, vt Psalmista scriptum reliquit: Torcular autem vini furoris solus Dei Filius calcet; quia Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio tanquam homini; quod alioquin naturaliter tanquam Verbum iam inde ab initio habebat.

Et habet in vestimento & in femore suo scriptum: Rex Regum, & Dominus Dominantium.

Hoc nomen indiuitium diuinae incarnationis vinculum innuit, secundum quam cum Deus alioqui esset, carne passus est, homoque existens Rex Regum & Dominus Dominorum appellatus est; eorum nimirum qui animi passionibus dominantur, regnumque & principatum aduersus peccatum illius ope & auxilio fulti, adepti sunt, adeoque vna cum illo in futuro seculo regnaturi sunt.

De Antichristo, ceterisque qui simul cum illo in gehennam abiiciuntur.

CAPVT LVIII.

Cap. 19.

Et vidi vnum Angelum stantem in sole; & clamauit voce magna, dicens omnibus ambus, quae volabant per medium caeli.

Christus secundum essentiam innominatus & inaccessus.

Et vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocabatur nomen eius verbum Dei.

Christi vestimentum, immaculatum, illius caro.

Cui Filius appellatur Verbum. Verbum in mente impatibiler gigni.

Et clamauit voce magna, dicens omnibus ambus, quae volabant per medium caeli.

HVC vnum è nobilioribus Angelis extitisse arbitramur, qui propter poenam iuste peccatoribus irrogatam, peccatumque exterminatum, ceteris laetitiam festumque diem denunciat; volucres autem appellauit Angelos, quod sublimes & inter caelum terramque volitent, scilicet; ad nostram instructionem subinde demittant; quorum cibus, vt & Christi quoque, est diuinae voluntatis expletio. Per medium autem caelum feruntur, vt hominibus quoque, qui angelicam vitam ducerent, redditum, ad patriam demonstrant, laetitiamque, de qua dictum est, communem esse ostendant; quorum tanquam sequestrium intercessio sursum illos subehere nata est, qui infra constituti sunt, per quos etiam Sancti in occursum Domini rapiuntur.

Venite, & congregamini ad caenam magni Dei, vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & seruorum, & pusillorum, & magnorum.

Antecedens & quasi primaria Dei voluntas, quae & placiti quoque appellatur; & caena quam desiderat, vel maxime est, vt omnes homines salui fiant, & ad veritatis agnitionem veniant, conuersique ad Deum aeternum viuant: Secundaria autem & quasi

Ornatus, quo caelestis exercitus induitur, quid?

Ancep gladius, impiorum supplicium.

Psal. 124. Torcular vini furoris solum filium calcet. Ioan. 5.

Quid significetur per Rex Regum, &c.

Angeli a vibus assimilati, siue alati.

Quae primaria & secundaria Dei voluntas.

consequens est, velle eos punire, qui supplicij causam sibiipsis vltro asciuerunt. Igitur paternam voluntatem Christus cibum suum vocat; eandem autem hoc loco cœnæ nomine designat. Mortalium porrò vnusquilibet id consequitur, quod per opera expetere visus est, regnum nimirum aut æternum supplicium. Cæterum per escam carnium, carnalium hominum interitus iudicatur; nominum quæ principatum in terra obtinentium defectio.

Quemlibet mortuum id eodem sequi, quod per opera & studia expetere visus est.

Quo sensu Sancti inuicentur ad manducationem carnium equorum.

Qui magis & parui liberi.

Meminit autem equorum, non quod ipsi olim sint exsuscitandi aut iudicandi, sed quoniam per illos denotantur homines instar petulantium equorum salaces; aut nequitia sanè non ita insignes, aut vtrique simul. Per ascensores autem illorum illi adumbrantur, qui præminentis malitiæ extiterunt. Id quod hoc ipso quoque innuit, dum mox addit: liberorum & seruorum, magnorum & paruorum. Per magnos enim & liberos illos insinuat, qui maiori peccato & contemptu peccauerunt: per seruos autem & paruos, qui minori, vel propter ætatem, aut propter infirmitatem, vel etiam propter animi iudicium.

Et vidi bestiam & Reges terre, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo, & cum exercitu eius.

Qui sub diabolo stipendia faciunt, illos multitudinis numero effert propter diuersas peccati formas; multiplicemque peccantium sententiam & voluntatem; cum tamen angelicarum virtutum, hominumque Angelorum puritatem æmulantium, minimam partem exæquant. At eos qui Christum sequuntur, singulari numero exercitum vocat, propter singularem voluntatum consensionem, sententiæque Dei verbo gratæ coniunctionem.

Cur dæmonis exercitus multitudinis numero effertur, Christi autem singulari.

Et apprehensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso; per quas seduxit eos qui acceperunt characterem bestie, & qui adorauerunt imaginem eius.

Et si isti duo cum Regibus & Principibus qui ipsi obsequuntur, Christo Seruatori obstant, aciemque contra illum dirigant; ambo tamen nempe Pseudochristus & pseudopropheta, qui per signa & portenta impostori Antichristo viam, vt reciperetur, munuerant superati, à diuina ira comprehendentur.

Bestiam & Pseudopropheta à diuina ira comprehendit & in ignem coniicit.

Vni missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.

Forfan hi duo comunem mortem non oppetent; verum in momento icstue oculi extincti, morteq; secunda condemnati, ad ardentis ignis lacum abripiuntur; quemadmodum Apostolus de quibusdam loquitur, qui non sunt dormituri, sed temporis quasi puncto & oculi noctu immutandi. Interim hi ad iudicium venturi sunt; duo verò præsentés tanquam impij Deoque rebelles non in iudicium exurgent, sed in condemnationem. Quod si cui ob id aliud videatur, quod Apostolus Antichristum diuini oris spiritu perimendum asserat, nonnullique ex Doctoribus tradant, quosdam, post Antichristum è medio sublato, superstités à Daniele beatos prædicari; respondemus, hosce in corpore immortali & incorrupto viuentes, post euerfam eneruatamque ipsorum à Christo potestatem in gehennæ ignem abiectum iri, quæ quidem gehenna illis, & mors, & interemptio erit, diuino Christi mandato perfecta.

Pseudopropheta & bestiam comunem morte quorundam sententia non esse mortuos.

1. Thef. 2.

quosdam viuos in gehennam abiectum in.

Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui

procedit de ore ipsius: & omnes aues satyrate sunt de carnibus eorum.

Dux sunt mortes; altera quæ consistit in separatione animæ à corpore; altera quæ constat certa condemnatione & in ignem æternum ablegatione. Si illos igitur spectes qui militauerunt Antichristo, dubium nullum est priorem, hoc est, carnis mortem Dei gladio eiusdemue mandato illatam præcedere. Quod si illud non placet, ad illos ipsos quoque pertinere statuas, quod de secunda morte, quæ mittit in æternum gehennæ supplicium hic dicitur. Erunt enim socij illorum, à quibus decepti fuerant. Quod autem aues omnes illorum carnibus saturantur, illud accipimus secundum eum sensum, quem antè reddidimus. Adhæc, vt Deus quosdam per Esaiam increpans, ait: Facti estis mihi in saturitatem; ita quæuis carnalis motio Sanctis est molesta, eorundemque palato fastidiosa.

Mors duplex, & in quo consistat.

Deceptos cum impostoribus apud inferos conuincidos.

Vt Satanas per Christum crucifixum vsque ad seculi finem sit ligatus; & de mille annis.

CAPVT LIX.

SERMO VIGESIMVS PRIMVS.

Vidi Angelum descendentem de caelo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus & satanas: Et ligauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes, donec consummatur mille anni, & post hoc oportet illum solui modico tempore.

Cap. 10.

EXPONIT hoc loco diaboli deiectionem, quæ Dominicæ passionis vi facta est: Per hanc enim alius ipso fortior, nempe Christus Deus & Dominus noster illum, qui potens alioqui habebatur, ligauit, nosque spolia illius de manibus eius eripuit, illo ad abyssum condemnato & amandato. Atque hoc ex eo planum fit, quod dæmones quidam deprecati sunt illū, ne se in abyssum amandaret. Quod autem vires illius sint ligatæ, id testatur nobis faciunt idololatriæ interitus, & abolitio, & templorum idololatricorum demolitio, sacrificiorum, quæ aris imponi solita erant, defectio, & diuinæ tandem voluntatis passim per terrarum orbem cognitio atque expletio. Quin magnus quoque Iustinus existimat, in primo demum Christi aduentu diabolus cognouisse, se in abyssum ignisque gehennam condemnatum esse. Per prædicta igitur, Christi contra diabolus sententiam, intelligi posse autumo. Angelum autem eiusmodi sententiæ ministrum asserit; Vt hinc palam fiat, diabolus ne ministerium quidem virtutum potentiam æquare, nedum Dei, adeoque frustra ac stultè planè contra omnium principatum insolescere. Per catenam porrò nostro sensui sese accommodans, virtutem nequitiam illius coercentem designat. Mille autem annos non omnino præcisè, quasi tot tantum numero decursuri sint, intelligere conuenit. Neque enim cum Dauid ait: Verbi, quod præcepit in mille generationes, deciescentenas pressè accipere debemus, sed numero multas. Ad eundem itaque

diabolus per Christum deiectum.

Variis iudiciis consistere, dæmonis vires in Christi cruce fractas esse.

Minimos Angelorum quouis demone potentiores esse. Quid carena qua demones ligati sunt.

itaque modum per numerum millenarium, aut multum, aut certè perfectum hoc loco significatum putamus; siquidem multis opus fuit annis ad prædicandum vbique in vniuerso terrarum orbe Euangelium, & ad radicans in ipso pietatis veræque religionis semen. Sunt iidem quoque anni perfectionis indices; quoniam in illis à puerili illo legis vsu & consuetudine liberati, in virum perfectum mensurâque ætatis & plenitudinis Christi vocati sumus. Mille igitur anni, vt credibile sit, complectuntur totum illud tempus, quod interfuit inter Christi incarnationem & Antichristi aduentum. Vtrum ergo anni illi accipi debeant, vt modò exposuimus, an verò inter decies centenas absolute coerceri, an denique, vt quibusdam placuit, inter angustius spatium concludi, id soli Deo cognitum opinor; hic vnus enim nouit quousque illius patientia, vitæque huius vsura nobis commoda & utilis futura sit. Ast verò post spatium illud temporis elapsum, statim Antichristus vniuersum orbem conturbabit, auctoris omnis mali Belialis virtutem in se continens, virulentæque illius malitiæ factes hominibus infundens; haud ignarus supplicij sibi parati vim inuitabilem esse. A cuius operibus clementissimus Deus nos liberet, idemque à paratis ipsi & Angelis eius cruciatibus nos eripiat; atque æternorum bonorum particeps declaret, quæ parata sunt illis, qui vsque ad sanguinis effusionem illi resistent: Quia ipsum decet misericordia erga illos, qui spem suam in eum reiectam habent; & ab omnibus angelicis virtutibus & sanctis hominibus gratiarum actio, & adoratio; vnâ cum Patre, & viuifico Spiritu, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

Per mille annos totum illud tempus accipi posse quod inter primū & secundum Christi aduentum intercedit.

Sub Antichristi aduentum diabolus ex abyso ad tempus emerit.

De sedibus, quæ illis sunt paratæ, qui Christi confessionem illibatam conseruauerunt.

CAPVT LX.

Vidi sedes; & sederunt super eas, & iudicium datum est illis; & animas decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei; & qui non adorauerunt bestiam, neque imaginem eius; nec acceperunt characterem eius in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt, & regnauerunt cum Christo mille annos.

Cap. 10.

Apostolorum cathedre in hoc & altero seculo.

Psal. 111.

Sancti Martyres iudices futuri, dæmonesque condemnaturi. Sancti autem reliquiarum vis in dæmones & omnis mortuus.

corporum morbum, fraudemque; & vim dæmonum conspicuè donati. Cæterum quod diabolus, & Antichristus, & Pseudopropheta communicant non modò operibus, verum etiam nominibus, illud ex eo manifestum est, quod vnus quilibet horum appellatur bestia, similisque habitu ornatus cernatur. Nam & draco siue satanas septem capita & decem cornua, cum tot diadematis deferre visitur; & bestia quæ ex mari ascendit, nimirum Antichristus, simili schemate vestitus in medium prodire conspicitur: & Pseudopropheta tandem eandem cum vtroque mentem & vim ad seducendum & perendum adferre deprehenditur. Ab horum autem consortio & fraude, qui se exemerunt & vindicarunt, cum Christo iuxta modum paulò antè expositum vsque ad secundum illius aduentum regnabunt; post illum autem, diuinis promissionibus abundantiùs potentur.

Dracones, Antichristus & dæmonem operibus & nominibus inter se communicare.

Quæ sit prima resurrectio, quæ item mors secunda.

CAPVT LXI.

Eteri verò mortuorum non vixerunt, donec consummarentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus, qui habet partem in resurrectione prima: In his mors secunda non habet potestatem; sed erunt Sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille annis.

Cap. 20.

Ex diuinis literis duas extare vitas, & duas itidem mortes didicimus: Prima vita est illa, quæ post præceptum ab Adamo violatum reliqua fuit, carnalis vtique & temporaria: Altera æterna est, quæ post diuinorum præceptorum obseruationem, Sanctis in altero seculo promittitur. Mors similiter duplex est: Vna carnalis & temporaria: Altera sempiterna, quæ in peccatorum vindictam per gehennam ignis, aliæque id genus tormenta apud inferos post hanc vitam infertur. Hinc iam mortuorum discrimen colligitur. Alij enim sunt vitandi, ad quos illud Esaiæ spectat: Qui autem mortui sunt, vitam non videant; Eiusmodi sunt qui per fœda opera cadauerum foetorem præ se ferunt. Alij autem laude digni sunt. Eius generis sunt qui propter Christum opera carnis mortificantes, necnon cum eodem Christo sese crucifigentes mundo viuere desierunt. Mortui igitur deplorati, quales sunt qui per Baptisma cum Christo non sunt sepulti, neque cum eo resuscitati, sed in peccatorum morte vsque ad vitæ finem persistenterunt, non viuent cum ipso donec finiatur mille anni, hoc est perfectus ille annorum numerus, qui à primo illius aduentu vsque ad secundum eumque gloriosum pertingit, sicuti supra indicatum est. Verum vt ex terra tantum nati sunt & non ex spiritu; ita in terram denuò reuertentur. Neque enim aliud illorum mors est, quam futurorum suppliciorum initium. At qui primæ resurrectionis participes euaserunt, hoc est, qui ex lethalibus cogitationibus & operibus resurrexerunt, illi beati sunt. Nullam enim potestatem in illos habebit mors secunda, nepe infinitus inferorum cruciatus, sed sacrificabunt & regnabunt cum Christo mille annos, ad modum antè explicatum, donec nimirum soluatur satanas, vt seducat gentes; non quod hi tum regno spoliabuntur;

Vita & mors duplex.

Cap. 26.

Laude digni propter Christum opera carnis mortificant. Qui dicuntur mortui deplorati.

Improbiorum futurorum suppliciorum initium.

Resurrectio prima, quæ

ficut nec illi quoque tum temporis à pœnis absoluentur; sed quod tunc illud illustrius & firmiter possidebunt; rebus fluxis & temporariis iam proscriptis, æternis autem & solidis præsentibus. Parum enim temporis à diaboli solutione vsque ad sententiam, quæ contra ipsum feretur, eiusdemque in gehenna condemnationem, intercedet. Quare illud; Et erunt Sacerdotes Dei & Christi, ad tempora dudum ante transacta referendum est. Etenim quæ nunc per experientiam rerumque euentum videntur Sanctorum miracula, meritorumque præmia; quando Euangelistæ hæc patecebant, adhuc futura erunt, vt dictum est antè. Cum ergo duæ sint mortes, duæ quoque resurrectiones sint oportet. Prima mors est corporalis, in humanæ inobedienciæ pœnam irrogata. Secunda est gehenna, seu æternus apud inferos cruciatus. Prima resurrectio est viuificatio ex operibus mortuis. Secunda est ex corporum corruptione in incorruptionem transmutatio.

De Gog & Magog.

CAPVT LXII.

N T cum consummati fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo; & exibit. Et seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terre, Gog & Magog; vt congreget eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.

PRÆDICTVM mille annorum tempus quidam nescio quomodo ad spatium, quod à Christi Baptismate vsque ad illius in cœlum ascensum fluxit, referunt, ad eoque mille annos in trieteridem cum anni semisse contrahunt, postquam diabolus solutum afferunt. Alij verò post expletum sex milium annorum interuallum primam ex mortuis resurrectionem, solis Sanctis propriam futuram dixerunt; quò nimirum in hac crassa & caliginosa terra, in qua illustra fortitudinis & patientiæ specimina ediderant, mille annis gloria & honore potiantur, omnique voluptatum genere perfruantur; post hoc autem tempus elapsum vniuersalem omnium, hoc est non iustorum tantum, verum etiam peccatorum resurrectionem fore. Sed Ecclesia neutrum horum recipit; nosque Christum ad Sadducæos dicentem, audimus; Iustos vitam in cœlo Angelis Dei similem acturos. Et Apostolum afferentem regnum Dei non esse cibum aut potum, per mille annos vniuersum Euangelicæ prædicationis tempus designatum putamus. Nam, vt antè scriptum est, nulla necessitas nos cogit vt ad mille annos absolutè illud tempus constringamus: neque enim illud, quod in canticis dicitur: Vnusquisque pro fructu suo mille argenteos apponet, rursum. Mille Salomoni & ducenti iis, qui seruant fructum eius, numerum hunc absolutè designat, sed fructuum tantum multitudinem, fructificationisque vbertatem; quemadmodum hoc quoque loco per mille annos perfecta fidei fructificatio significatur. Postquam filius perdicionis, homo ille iniquitatis veniat, vt iudicentur omnes qui veritati non crediderunt, sed iuxta Apostoli doctrinam, quam Christus confirmat, in iniquitate vitam traducere optimum duxerunt. Christi verba sunt:

Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me, alius veniet in nomine suo, & illum suscipietis. Tunc igitur, vt dictum est, satanas è carcere solutus seducet omnes gètes; & Gog præterea & Magog ad totius orbis vastitatem & desolationem concitabit in prælium. Sunt autè ex veteribus qui per Gog & Magog gentes quasdam Scythicas & Aquilonares insinuatas existimant (quæ alio nomine Huni appellantur) bellica virtute & militum numero quavis terrena potentia finitimoque regno potentiores. Quare sola quoque Dei manu & potestate coerceri dicuntur, ne toto terrarum orbe potiantur, suoque eundem imperio subiugent, idque vsque ad Antichristi satanæque aduentum. Caterum quod nomen Gog, si Latine ex Hebræo interpreteris, sonet colligentem vel collectionem; Magog autè eleuationem vel eleuatum, quidam per eiusmodi nomina ingètem hominum turbam hinc inde collectam, summamque mentis elationem significatam arbitrantur. Aduertendum est præterea Ezechielem quoque vaticinatum, gentem, de qua hic sermo, magna cum potentia nouissimis diebus venturam, ingentique bellica multitudine terram pressuram, igneque & armis latè omnia vastaturam. Hoc tamen oraculum quidam ex interpretibus ad casum Assyriorum, qui tempore Ezechie Regis sub Senacherib militabant, retulerunt, sed perperam; siquidem Assyriorum clades multo tempore antè aditam Ezechielis prophetiam accidit. Alij proinde transferunt ad gentium populorumque interitum, qui inuaserunt eos, qui ex Babylonica captiuitate reuersi; Hierusalem instaurare instituerunt: Primo quidem Cyro Persarum Rege, post illum verò Dario Syriæ perfectis, opem eam in rem conferre mandantibus. Non desunt denique qui ad Antiochi vires, quas Macchabæi fregerunt & superârunt, istud vaticinium spectasse putant. At certum est Gog & Magog aduentum multò rectius quadrare in nouissima tempora. Primò enim nequaquam scriptum extat, Schyticas gentes contra Iudæos tunc temporis bellum collegisse, sed solum populos, qui in circuitu habitabant; qui subitæ Iudæorum felicitati inuidebant. Deindè verò quod Scriptura de Gog asserat, ab antiquis diebus ad hoc præparatum & destinatum esse, vt nouissimis temporibus veniat, terramque perturbet. Postremò autem quod in præsentì Apocalypsi, quæ de futuris vaticinatur, doceatur ad seculi huius finem Gog & Magog in medium prodituros.

Et ascenderunt super latitudinem terræ; & circueverunt castra Sanctorum, & ciuitatem dilectam. Et descendit ignis à Deo de cœlo, & deuorauit eos. Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris; ubi & bestia, & Pseudopropheta cruciabantur die ac nocte, in secula seculorum.

Quemadmodum agrestes feræ è cauernis ad prædàm prorepunt; ita innumera hominum multitudo satanæ & dæmonum, qui cum illo faciunt, opera è suis locis in prælium excita, super terram se diffundet; quò Sanctorum castra, Christi nimirum Ecclesiam, quæ in quatuor orbis partibus firmam sedem obtinet, depopulentur penitusque euertant; ignari non vnum tantum Angelum, sed permultos in circuitu timentium Dominum castra metari, idque iussu & mandato Dei secundum Psalmistam.

Satanam ad modicum tantum tepus solvendum.

Mors & resurrectio duæ.

Ioan, Gog & Magog vniuersam terram vastabit. Quæ gentes per Gog & Magog de signentur.

Gog & Magog signatio.

Ezechielis vaticini de Gog & Magog.

Mille annos, post quos exactos satanas soluetur, variè accipi.

Errant, qui putant Sanctos in terra hac, mille annos cum Christo regnuros.

Per mille annos rectius totum Euangelicæ prædicationis tempus accipi.

Per Sancto. castra Ecclesiam significari.

Psalmistam. Neque his contenti, nouam quoque Hierusalem ciuitatem illam Deo dilectam, capere & subiugare cõtendent, ex qua lex diuina per Apostolos egressa, terrarum orbem percurrit. Vbi ipsum etiam Antichristum in templo sessurum à nonnullis traditur; siue in Iudaico, olim quidem diuino & admodum religioso; postea vero, propter audax & nefarium illud Iudæorum contra Christum facinus, solo æquato; verum ab ipso Antichristo secundum Deo rebellium Iudæorum expectationem, tum denuò instaurato; siue etiam in vero Dei templo, nempe in Ecclesia Catholica aliena vsurpans, & seipsum, secundum diuini Apostoli oraculum, pro Deo venditans. At non in longum tempus illius regnum perstabit; ignis namque cœlitus dilapsus illum absument; siue is sensilis futurus sit; cuiusmodi erat, qui tempore Eliæ duos illos quinquagenarios, militum duces absumpsit; siue gloriosus Christi aduentus, qui spiritu oris sui ipsum interfecturus scribitur; denique ignis prædictas gentes pari modo deuorabit, & ducem illorum diabolū vnâ cum Antichristo & Pseudopropheta in stagnū ignis contradet; vbi in secula seculorum torquebuntur, dirisque suppliciis excruciantur.

Incertum quale vel quod tempus illud sit, in quo Antichristus tãquã Deus sessurus fertur.

1. Thess. 2.

Tentationū impetus orationis præsidio depelli.

Nos autem tentationum impetus orationis præsidio depellere à Christo Seruatore nostro edocti, agnita nostra infirmitate, iugiter ipsi preces & supplicationes offeramus; quò à prædictorum malorum periculo citra experientiam eruemur; neque Pseudopropheta aduentum vnquam videamus; neque gentium supra nominatarum motum, neque lethiferum eorum discrimen, qui à salutari fide vi decedere compellunt, experiamur; sed bonæ conscientiæ testimonium pro viribus illæsum conferuantes, necnon per bona opeta incensam erga illum dilectionem ostendentes, qui pretioso sanguine suo nos mercatus est, æternorum bonorum fruitionem speremus; opulentis Christi miserationibus ad hoc corroborati & confirmati, quæ vti nam per Seruatorem & Redemptorem nostrum Christum consequamur. Cum quo Patrem vnâ cum sancto & viuifico Spiritu decet gloria, & imperium, & honor, & adoratio, nunc, & semper, & in secula seculorum, Am. n.

De sedente super thronum, & communi resurrectione.

CAPVT LXIII. SERMO VIGESIMVS SECVNDVS.

Vidi thronum magnū candidum, & sedentem super eum; à cuius conspectu fugit terra, et cælum, et locus non est inuentus eis.

magnus & candidus thronus.

Cœli & terræ fuga.

PER candidum thronum, Christi resurrectio denotatur: tum quies illa quæ Deus in Sanctis capit, qui virtutum ornamentis splendet. At verò cœli & terræ fuga, illorum trãsitionem, & in melius mutationem significat. In quibus proinde postea nullus amplius conuersionis aut mutationis locus inuenietur. Si enim nostri causa, iuxta Apostoli doctrinã, creatura mutationi & corruptioni obnoxia facta est, nobis in libertatem gloriæ filiorum Dei mutatis & translatis, & ipsa itidem

innouabitur, & in lætorem formam transformabitur. In interitum autem non vertetur, neque, vti Irenæus, Antipater, & alij sancti viri rectè tradiderunt, in solidum corrumpetur. Verba Irenæi ita sonant: Creaturæ substantia & quidditas neitiquam interitura est; verus est namque & stabilis, qui illam formauit & condidit; sed species, & pars illa mundi, in qua transgressio accidit, & homo inueteratus est, transibit. Enimvero cum Deus humani lapsus præscius esset, voluit partem illam vniuersitatis, quæ humanis vsibus ad tempus seruiret, temporariam, & omnino eiusmodi esse, quæ in meliorem & stabiliorum statum mutari aliquando posset. Et magnus Patriarcha Methodius in sermone de resurrectione, de his ita differit: Non placet quod nonnulli asserunt, nempe rerum vniuersitatem totam simul interituram, cœlumque, & terram, & aërem amplius reliqua non futura. Inflammabitur sanè ad repurgationem vniuersus orbis, igne quasi diluuiio quodã mudatus, attamen nõ transibit in omnimodum interitum, aut in omnino nihilum. Et infra rursum. Et Paulus quoque disertè testatur, dicens: Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat; vanitati enim creaturæ subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe; quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei; & quæ sequuntur. Et ante hos Sanctos beatus David quoque, cum Dominum laudare vellet, ita aiebat: Emittes Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Cui cognatum est illud Esayæ: Ecce ego creo cœlos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora; & non ascendent super cor, sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his, quæ ego creo. Hæc ille, & merito; siquidem summa nunquam deficientis lætitiæ & voluptatis affluentia, præmiorumque ex legitimis certaminibus ortum ducentium magnitudo, omnium laborum & molestiarum ante susceptorum, obliuionem facillè inducit. Et alio rursum loco idem: Sicut cœli noui, & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum. Rationi proinde illorum sententia consentanea est, qui creaturam, quæ nostri causa facta est, mutationem quidem ad meliorem statum vnâ nobiscū suscepturam asserunt, in nihilum autem nequaquam concessuram; sicut neque nos quoque post mortem in illud trãnsibimus quod non est.

Terra & elementorũ forma.

Irenæi sententia de mundi inuouatiõe.

Vniuersi inferiori hinc mudati igne quasi diluuiio quodã mudati, aut in omnino nihilum.

Psal. 103.

Cap. 69.

Creaturæ electorum gloriæ cõformandæ.

Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni; et libri aperti sunt: Et alius liber apertus est, qui est vitæ: Et iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.

Qui dicuntur mortui in Apocalypsi, qui iudicantur magni & pusilli.

Mortuos vocat aut omnes omnino homines, tanquam qui corporis mortem sustinuerant; aut eos qui vitis & peccatis nuncium miserant. Magni autem & parui illi nominantur (vt antè quoque indicauimus) qui ætate & statura pusilli adhuc erant: Aut ij certè qui minori contemptu mortis opera designarant, ad eoque operum ratione minores pœnas daturi erant. Aut magnos appellat iustos, pusillos autem peccatores: Hi enim propter animæ vilitatem ex peccatis ortam, nullius re ipsa sunt momèti. Libri autem aperti vniuersiusque opera &

quid libri aperti & liber vitæ significet.

cuiuslibet rursus conscientiam denotant. Ast vnus ille liber, vt ipse fatetur, est liber vitæ, in quo Sanctorum nomina scripta sunt.

Et dedit mare mortuos, qui in eo erant; & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant; & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

Vnumquodque corpus ex illis, inquit, instaurabitur, & separabitur, in quæ dum resoluebatur abierat; siue illud in terram illatum, siue in mare abiectum erat. Mors autem & infernus non sunt viua animalia, sicut à quibusdam describuntur, sed mors est separatio animæ à corpore. Infernus autem est locus obscurus nobisque incognitus; neque enim locus ille sub sensum venit, qui excipit animas mortuas hinc emigrantes. Mortuæ autem illæ dicuntur, quæ actiones mortiferas secum deferunt. At iustorum animæ, vt Sapiens ait, in manu Dei sunt, & non tanget illas tormentum mortis.

Et mors & infernus missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda; & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

Mortem & infernum in stagnum ignis coniecta esse, vel illud significat quod scriptum est: nempe; Nouissimè verò inimica destructur mors; aut nequam spiritus. Hi enim sunt, qui grauissimam deterrimamque peccati mortem conciliant; quorum etiam domicilium est infernus; ad quem amandant omnes, quotquot hic sibi obsequentes habent, & à Iudice ad ignem condemnantur. Vt enim ciuitas dicuntur qui illam inhabitant; ita mors quoque & infernus, qui horum incolæ, vel causæ quoque sunt. Cum enim omnia quæ Deus condidit sint valde bona, ignis ille ea tantum absumere natus est, quæ talia non sunt. Scriptum enim est, Deus mortem non fecit. Per hanc igitur mortis & inferni in stagnum iniectionem, insinuat apud eos, qui in libro vitæ scripti sunt, nullam amplius mortem, aut corruptionem regnum obtenturum, sed vitam tantum & incorruptionem. Neque mireris, si omnes qui in libro illo scripti non sunt, in vnum ignis stagnum mittantur. Nam vt apud Deum & Patrem multæ saluandorum sunt mansiones; ita ibi quoque diuersa erunt loca suppliciorum. Alia enim sunt acerbiora, alia mitiora, quibus illi tentabuntur in æternum, qui in libro viuendum scripti non sunt.

De cælo nouo, & terra noua, supernaque Hierusalem.

CAPVT LXIII.

Et vidi cælum nouum, & terram nouam: Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non est.

Et hic quoque locus nullam creaturæ demolitionem, aut interitum significat, sed rerum tantam, quæ existant in meliorem statum transformationem & inuolutionem; nam & ipsa etiam creatura, vt Apostolus loquitur, liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Et diuinus Psalmista ait; Mutabis eos, & mutabuntur, & tanquam indumentum inuolues eos. Etenim rei obsoletæ vel inueteratæ inuolutio, non

significat substantiæ illius interitum vel essentiæ abolitionem, sed senij tantum abscissionem, rugarumque inductionem. Nam nos quoque de homine, qui mores in melius aut peius ex parte mutauit, dicere consueuimus; Alius ex alio factus est. Obseruandum est autem de cælo quidem & terram hinc asseri transiisse, hoc est, mutata esse, & ad nostri similitudinem quandam quodammodo mortem pertulisse. Subiungunt namque prioris cõstitutionis in meliorem formam, mutationem & sortem; de mari autem non amplius existere. Quid enim opus est mari, cum omnis apud homines cessabit nauigatio? Et ad regiones longè positas peregrinarum & aduenticiarum mercium causa profectio? Ad hæc cum mare sublimiori quodam sensu significet quoque præsentem hanc mortalemque vitam fluctibus & perturbationibus plenam, in hac etiam notione nullus illius erit vsus aut locus; siquidem nihil turbationis aut formidinis in Sanctis tunc reliquum erit. Confirmat hanc opinionem magnus quoque Basiliius, allegans illud Esayæ: Qui dicit abyssus, in desertum redigeris, & omnia flumina tua desiccabo.

Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem no- uam, descendentem de cælo, à Deo paratam sicut sponsam ornatum viro suo.

Et hinc rursus ostenditur, nouitatis nomen transformationis in lætorem statum notam esse, quam superna illa Hierusalem consequetur; quæ ex virtutibus corporis expertibus exorsa, vsque ad homines descendit; vnumque est & appellatur corpus, eò quod Christus Deus & Dominus noster commune vtrorumque sit caput. Hæc autem ciuitas constituitur ex Sanctis, de quibus scriptum est; Lapidem sancti voluntur in terra, Christum angularè lapidem fortiti. Dicitur autem ciuitas quasi reginæ Triadis domicilium; habitat enim & ambulat in illa, iuxta promissionem suam. Vocatur rursus spõsa tanquam Domino coherens, summæque & indiuisa coniunctione illi vnita. Ornata denique, tanquam quæ præclaram intra se gloriam & pulchritudinem ex virtutum varietate natam, secundum Psalmistam contineat.

Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Et habitabit cum eis, & ipsi populi eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

Sanctus Euangelista è cælo docetur, tabernaculum hoc verum esse; cuius typus ostensus fuerat Moyfi; Vel quædam verius typi protyposis & simulachrum; cum præsentis huius Ecclesiæ typus extiterit. In hoc autem tabernaculo, quod hominum manibus factum non est, nullus erit fletus, nullæ lachrymæ, Nam qui æternum gaudium largitur, Sanctis omnibus lætitiæ finis expertem impartietur.

Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

Hoc ipsum est, quod alibi scriptum existat; nempe aufugit dolor, tristitia, & gemitus. Quod autem prima abiisse dicuntur, hoc cum Sanctorum afflictionem, tum impiorum quoque insolentiam finem vtrique horum congruentem fecisse significat.

Cuiusmodi.

Quid sit mors & infernus.

Quæ anime dicantur mortuæ. Sap. 3.

Quid sit mortem & infernum in stagnum ignis coniectum. 1. Cor. 15. Infernorum mancipia appellari merentium.

Ignis inferni in quæ agat.

Quo sèu rorsus & infernus in stagnum ignis mittantur dicantur.

Cap. 21.

Rom. 8. Psal. 101. Creaturæ inuolutio nã passura nõ etiam abolitionem.

Quid sit mare post mundationem nõ amplius existere. Cur non videat mare penitus interitum.

Cap. 44.

Homines & Angelos vnum mysticum corpus cõstitueret, eiusque caput Christum esse.

Cur celestis Hierusalem dicatur ciuitas & Ecclesiæ sponsa & ornata. Psal. 44.

Typus tabernaculi Moyfi ostensum, veri tabernaculi protyposia extitisse.

Afflictionis & malitiæ finis.

Cuiusmodi ab eo dicta sint, qui sedebat in throno.

CAPVT LXV.

Et dixit qui sedebat in throno: Ecce noua factio omnia. Et dixit mihi, Scribe; Quia hæc verba fidelissima sunt & vera. Et dixit mihi; Factum est. Ego sum a & o, initium & finis.

VERA sunt hæc verba, vt pote ab ipsa veritate profecta, neque per figuras aut symbola, vt olim, sed per res ipsas cognita. Est autem idem Christus principium & finis, primus itidem & vltimus; hoc quidem propter assumptam humanitatem; illud verò propter increatam diuinitatem. Dicitur alia quoque ratione a & o, quia nimirum à prima rerum corporis expertium substantia, vsque ad vltimum hominem sua prouidentia attingit.

Ego sitiienti dabo de fonte aque vitæ gratis.

Sitiienti iustitiam viuifici spiritus gratiam se daturum pollicetur, quam in Euangelio quoque illis promittit, qui in ipsum credituri essent. Gratis autem & hanc & quæ hanc sequuntur largitur, quia præsentis temporis afflictiones non sunt dignæ, quæ cum futura gloria, quæ Sanctis obueniet, comparentur. Aut gratis, quia pecuniis parari nequit, sed bonis tantum operibus, cuiusque clementia qui præbebit.

Qui vicerit, possidebit hæc; & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

Qui, inquit, victoriã aduersus hostes, qui sub aspectum non veniunt, obtinuerit, bona, de quibus hic sermo est, consequetur, Dei nimirum filius effectus, bonisque paternis atque delitiis tutò potitus.

Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololâtris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda.

Deus salutem nostram auide sitiens, ad illorum bonorum hæreditatem, quæ ipse nobis præparauit, partim quidem per læta & iucunda, partim rursus per tristia & acerba, ad officium faciendum subinde nos hortatur. Modo namque supernæ Hierusalem splendorem ob oculos nobis proponit: modò rursus, obscuram dolorisque plenam gehennæ ignis acerbiteriam, in memoriam reducit; quo vel æternæ gloriæ desiderio, aut infinitæ confusione metu, dū tempus finit operemur bonum. Cum repudiatis & execratis ceterisque, qui ad secundam mortem condemnantur, timidos quoque, hoc est, in ferendis laboribus & molestiis effœminat; necnon in lucta contra diabolium ignauos & quasi fractos recenset. Vtinam eum, qui sacrificio misericordiam anteponebat, peccatorumque conuersionem magis quam illorum mortem desiderat, bonis operibus ita placemus propitiūque reddamus, vt dona illa & beneficia, quæ non solum per sermones exhortatorios, verum etiam per opera & afflictiones nobis conciliate studeat, feliciter consequamur. Cum enim sat illi esse potuisset ad bonum tantum nos exhortari, & à malo absterre; & post hoc gloria aut pœna dignos, honorare aut punire; non fuit hæc

Tom. 1.

contentus; Verum pati quoque nostri causa voluit; quò hac ratione neque voluntatis nostræ libertatem læderet; neque quicquam eorum quæ ad nostram medicinam & emendationem facerent, prætermisisset palam appareret. Ne proinde in vanum Dei gratiam suscipiamus; Verum per conuersionem bonorumque operum exercitationem beneficia illius efficacia in nobis faciamus; quo promissorum bonorum thesauro tandem potiamur, in ipso Christo Deo nostro, cum quo Patri & sancto viuificoque Spiritu sit gloria, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

De Angelo, qui sanctam ciuitatem illi ostendit, eiusdemque muros et portas dimetiuntur.

CAPVT LXVI.

SERMO VIGESIMVSTERTIVS.

Et venit ad me vnus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.

PER hæc planum fit Angelos non semper calamitates & plagas inferre, sed peritorum medicorum more interdum quidem loca affecta ferro incidere; nonnunquam verò mitia pharmaca vulneribus adhibere. Qui enim cladem promeritis plagam antè irrogauerat, nunc Ecclesiæ beatitudinem Theologo demonstrat. Scitè autem spõsam Agni uxorem appellat: Quando namque veluti Agnus occisus est Christus, tunc illam proprio sanguine sibi desponauit. Quemadmodum enim Adamo dormienti adempta est costa, ex qua deinde mulier formata est; ita Christo per spontaneam mortem in cruce consopito; sanguine qui ex latere illius fondebatur, Ecclesia constituta, ipsique propter nos patienti consociata est.

Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem, descendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei.

Cum spiritu in montem se abductum affirmat, mente & intelligentia à rebus terrenis ad celestium rerum considerationem sese subuectum fuisse indicat. Per montem porrò magnum & altum sublimem mundique captu superiorem, Sanctorum vitam esse insinuare videtur: In illo autem monte vxor Agni, superna videlicet Hierusalem à Deo condecorabitur, ingentique gloria cumulabitur.

Et lumen eius simile lapidi pretioso, tanquam lapidi Iaspidis sicut crystallum.

Lumen Ecclesiæ est Christus. Hic autem per Iaspidem instar crystalli lucentem delineatur, tanquam perpetuò virens, cunctisque viuentibus vitam largiens, & incredibili munditia præstans. Per alia autem alio modo describitur; neque enim vnus generis exemplo tanta illa erga genus nostrum beneficiorum multitudo, & diuersitas commodè describi potest.

Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim: et in portis Angelos duodecim: et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israël.

Murus magnus & altus Ecclesiæ, est Christus Hic enim propugnat, & custodit illos, qui versantur in sancta hac ciuitate. Duodecim autem illius portæ

Christum nihil eorum prætermisisset, quæ ad salutem hominum quouis modo facerent.

Cap. 21.

Mos Angelorum in ciuitate non morantur, sed sibi desponant.

Quædo Christus Ecclesiam sibi desponauit.

Quid sit spiritus in montem altum ascendere.

Lumen ecclesiæ Christus esse. Cur Christus Iaspidis & alijs præterea multis rebus affimiletur.

Cur Christus Ecclesie sit murus.

mmj ij

Apostolos
Hierusalem
portas
esse.
Angeli
Deo vic-
niores.

duodecim sunt Apostoli; per quos introitum simul & accessum ad Patrem nacti sumus. Ipsi verò peculiare subsidium & robur accipiunt, à duodecim præstantioribus propiusque ad Deum accedentibus Angelis. (Propius autem illi ad Deum accedunt eidemque assistunt, qui maiori præditi sunt scientia & sanctimonia.) Si enim vnumquemlibet hominem fidelem Angelum, qui custodis fidique pædagogum munus obeat, sortitum credimus, quanto iustius credere debemus primos Ecclesiæ fundatores, verbique Evangelici profeminatores, ad Evangelij prædicationem eos ex Angelis habuisse adiutores, qui primas inter omnes obtinebant. Cæterum nomina trium spiritualis Israël, Apostolicis ingressibus inscripta dicuntur. Nam eadem in externi sensusque Pontificis epomide, olim quoque secundum tempus inscripta continebantur. Ad præsentem autem nominum inscriptionem quod spectat, illa præclarum curæ & sollicitudini, quam Apostoli circa fideles habuere, testimonium perhibent. Sed neque Apostolus Paulus quoque incassum omnium Ecclesiarum cura se tangi, suumque cor, quò omnes, quos per Euangelium genuerat, capere posset, dilatari prædicabat.

Apostolos
præstanti-
simos An-
gelos sibi
adiunctos
habuisse.
Quid si-
gnificent
nomina
duodecim
tribuum
duodecim
ciuitatis
portis in-
scripta.

Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres: & ab Austro portæ tres; & ab Occasu portæ tres.

Quadrupartita portarum figura, & triplex earundem explicatio, sanctissimæ adorandæque Trinitatis agnitionem per quadrupartitum orbem diffusam significat; quæ sanè agnitio per viuificam crucem obtigit nobis; siquidem portarum compositio & dispositio eiusmodi est, vt crucis speciem præ se ferat. Sunt enim digestæ ad formam duodecim boum, qui mare æneum à Salamone confectum sustentabant, tripartitumque Apostolorum quaternionem, sanctæ Trinitatis præconem, designabant; & quatuor itidem Euangelistarum ad quatuor terræ fines emissionem. Per quod etiam spiritale sacri Baptismatis mare, quod mundum à peccatis expiat, per mysticum Salamone constitutum & institutum, adumbrabatur.

quadripa-
rita porta-
rum figura.

Et murus ciuitatis habebat fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina, duodecim Apostolorum Agni.

Fundamenta muri, inquit, beati sunt Apostoli; super hos enim Christi Ecclesia fundata est. Quorū nomina in illis veluti in tabula quadam inscripta sunt, ad commodam eorum qui legunt, aut legere volunt, instructionem.

Et qui loquebantur mecum, habebat mensuram arundineam auream, vt metiretur ciuitatem, & portas eius & murum.

Mensura aurea vtrumque & mensurantis (quem in hominis quoque specie cernebat) excellentiam & dignitatem; & mensurata rursus ciuitatis præstantiam significat; cuius murum Christum esse iam antè indicauimus. Mensuratur autem hæc ciuitas non ab hominibus, sed ab Angelis ad designandam singularem naturarum supermundanarum munditiam & sapientiam. Est præterea supernæ illius ciuitatis magnitudo & elegantia præcæteris, vt verisimile sit, illis cognita. Per murum autem diuinæ munitionis atque protectionis septum, in quo Sancti tutè custodientur, accipi hoc loco posse arbitramur.

Mare æ-
neum duo-
decim bo-
bus susten-
tatum.

Apostolos
Ecclesiæ
sua lamæ-
ta esse.

Et ciuitas in quadro posita est; & longitudo eius tanta est, quanta & latitudo. Et mensus est ciuitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia; & longitudo, & latitudo, & altitudo eius equalia sunt.

Quadrata hæc ciuitas describitur ad designandum immotam illius firmitatem. Quod enim secundum profunditatem, & altitudinem, & longitudo æquilaterum est, illud cubus à quibusdam appellatur. Figura autem cubica præ cæteris firma & stabilis habetur. At verò duodecim millia stadiorum, quot ciuitas, de qua hic agitur, habere asseritur, illius fortè magnitudinem denotant. Nam, vt Propheta Dauid vaticinatur, illius incolæ super arenam maris multiplicabuntur. Fortassis per duodecim Apostolorum numerum, per quos ipsa inhabitatur, & septenarium, qui ipse itidem mysticus est, facta quadam calculatione & resolutione quod quæritur inuenietur. Etenim prædicta duodecim stadiorum millia, mille septingenta & quatuordecim signa, quæ vulgo miliaria appellantur, conficiunt: E quibus mille interminabilis vitæ perfectionem insinuant: Septingenta autem perfectam requiem: Quatuordecim verò duplicè Sabbatissimum, animæ nimirum & corporis quietè. Bis enim septem constituunt quatuordecim.

Cur ciui-
tas super-
na quadra-
ta descri-
batur.

duodecim
millia sta-
diorum ce-
lestis Hieru-
salem, Psal. 138.

duodecim
millia sta-
diorum in
miliaria
recta cæ-
cætere
miliaria
1714. quæ
mysticam
habent si-
gnificatio-
nem.

Et mensus est murum eius, centum quadraginta quatuor cubitorum; mensura hominis, quæ est Angeli.

Mensura profunditatis muri erat cubitorum mille quadraginta quatuor; duodenarius enim numerus in seipsum multiplicatus, qui Apostolica doctrinæ vbertatem ob oculos nobis ponit, hunc numerum absoluit.

Et erat structura muri eius ex lapide Iaspide; ipsa verò ciuitas aurum mundum simile vitro mundo.

Structura muri eius Iaspis, quæ beatam semperque vernantem Sanctorum vitam demonstrat, vt sæpè iam antè dictum est. Aurum autem eius dicitur purum tanquam vitrum; ad significandum illorum splendorem conspicuamque claritatem, qui in ea habitant.

Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata.

Duodecim fundamenta, sunt duodecim lapides pretiosi; è quib' octo in summi Sacerdotis rationali olim inserti erant, quatuor autè mutati sunt; vt hinc appareat noui cum vetere Testamento consensus, simulque illorum excellentia patefiat, qui in nouo illustres existerunt. Apostoli igitur omni virtutum genere ornati, per lapides preciosos denotantur.

duodecim
numerus
in se
multiplica-
tus, Apo-
stolica do-
ctrinæ v-
bertatem
significat.

Murus et
Iaspide.

Fundamentum primum, Iaspis.

Per Iaspidem, qui ad Smaragdi similitudinem ad viriditatem tendit, probabile sit D. Petrum Apostolorū coryphæum significari; vt qui Christi mortificationem in suo corpore vsque portarit, vegetamque & vernantem charitatem erga illum semper ostenderit; qui etiam per feruidam fidem ad loca pascua dux nobis exstitit.

Per duode-
cim pre-
ciosos la-
pides, duo-
decim Apo-
stolos de-
notari.

Per Iaspide-
dem D. Pe-
trum desi-
gnari, &
cur istud!

Secundum, Sapphirus.

Quod hic lapis cœlesti corpori assimiletur, quare colorem quoque cæruleum, quem vulgo Lazurum appellant, ex eo fieri aiunt, beatum Paulum significare arbitror; siquidem ad tertium cœlum aliquando raptus, animoque in cœlum iugiter defixus; eò pertrahere studebat, quotquot ipsi parebant.

Sapphirus
lapis diui
Pauli sym-
bolum.

Tertium

Calcedo-
ni & Car-
bunculus
B. Andreæ
attribuit.

Tertium, Calcedonius.

Hic lapis Sacerdotali rationali non inferebatur, sed carbunculus, cuius hoc loco nulla fit mentio. Spectandum est tamen ne fortè Theologus per Calcedonium carbunculum designauerit. Sunt enim eiusdem propemodum coloris. Carbunculus autem B. Andreas Apostolus vocari potest, vtpote spiritus igne luculenter accensus.

Ioannis
Euangelij
per Smar-
ragdum ex-
primi.

Quartum, Smaragdus.

Per Smaragdum, qui viridem colorem sortitur, oleoque nutritur, necnon perspicuitatem & venustatem ex illo mutuatur, Ioannis Euangelistæ prædicationem insinuari arbitramur. Hic enim animi deiectione ex peccato ortam, diuino oleo serenat, excellentique Theologiæ gratia assiduum fidei vigorem nobis præstat.

Quintum, Sardonix.

Per hunc humani vnguis colorem, cum quadam perspicuitate & claritate exprimentè, Iacobum denotari probabile credimus: Quandoquidè vnus hic ante omnes alios propter Christum corporis mortè sustinuit, quam vnguis suos colore delineat. Vnus hic etiam absque vilo doloris sensu abscisci solet.

Sardonix
Iacobo
Apostolo
assimilari.

Sextum, Sardius.

Per Sardium, qui fuluo pellucidoque colore ignè æmulari, & vim tumores & vulnera per ferrum insinuat sanandi fortitur, virtutis pulchritudinem Apostoli Philippi designari arbitror. Hæc enim diuini Spiritus igne incensa, spiritalia seductorū vulnera per diaboli insultus & fraudem illata, refocillat & curat.

Sardius in
Apostolū
Philippū
conuenit.

Septimum, Chrysolithus.

Per Chrysolithum, qui rutilante splendore aurum refert, beatus fortè Bartholomæus adumbratur; siquidem diuina prædicatio, pretiosaque virtutum suppellex, hunc admodum mirificè illustrauit.

Chrysolithus
D. Bartholo-
mæi virtu-
tes adum-
brat.

Octauum, Beryllus.

Per hunc maris ærisque colorem mutantem, & ad hyacinthinum accedentem, admirabilem Thomam significari verisimile fit; quippe qui longa per mare peregrinatione vsque ad Indos peruenit, eò ad procurandam illorum populorum salutem à Deo missus.

Beryllus
ad D. Tho-
mæ relati.

Nonum, Topazium.

Per Topazium, qui rubri est coloris, neque carbunculo absimilis, lacteumque liquorem, qui iis opitulari fertur, qui ex oculis laborant, emittit, beatus Matthæus significatus videtur: Nam is & diuino zelo egregiè fuit inflammatus, & sanguine propter Christum fuso dignus est habitus, qui per Euangelium eos, qui corde cæcutiebant, illuminaret modoque genitos fidei lacte potaret.

Per Topa-
zium B.
Matthæus
significat.

Decimum, Chrysoprassum.

Chrysoprassum, qui auri colorem auro ipso altius imbibit, beatum Thaddæum, qui Abgaro Regi Edessæ Christi regnum per aurum, eiusdem autem mortem per prassum designatam prædicauit, significari existimo.

B. Thad-
dæus per
Chryso-
prassum
insinuat.

Vndecimum, Hyacinthus.

Hyacinthum, qui cærulei æreique coloris speciem per se gerit, ad Simonem tanquam charismatum & gratiarum Christi zelotem, cœlestemque prudentiam haud vulgarem sortitum, haud incommodè retuleris.

Simonem
zelotè be-
lotem Hia-
cintus
exprimit.

Duodecimum, Amethystus.

Tom. I.

Per Amethystum, qui ignis formam spectantibus exhibet, Matthiam significari conicio; vt qui in linguarum distributione cœlesti igne affatim sit afflatus; & ob inflammatum Deo, à quo electus erat, seruiendi & placendi desiderium, idoneus census, qui in prolapsi Iudæ locum sufficeretur.

Amerthy-
stus Apo-
stolū Mat-
thiam ad-
umbrat.

Hæc autem ex iis in medium attulimus, quæ sanctus Epiphanius de lapidibus istis differuit, tribuūque Israël Principibus accommodauit, idque ad illorum exercitationem qui in hæc quasi ænigmata suo fortè tempore incident. De veritate quidem nonnullam coniecturam facientes, accuratam autem earum rerum notitiam soli Deo, qui isthæc patefecit, relinquentes. Interim Apostoli sunt vera Ecclesiæ fundamenta lapidesque verè pretiosi. Et hic quidem huius, iste verò illius lapilli virtutem & proprietatem refert; omnes autem in communi, quicquid in singulis pulchrum & excellens existit, hoc totum sibi vendicant, etsi non eodem semper gradu. Eapropter ad vnum omnes rogatos cupio, ne sententias, quas hic apposuimus, quasi coactas reprehendant; neque enim virtutem, quam vni alicui Apostolo quasi propriam tribuimus, aliis adimimus, aut mutuam earum coherentiam amputauimus, aut communiorem negamus. Verum per dispartitam diuersitatem perfectam earum connexionem atque societatem indicare volumus. Vt quæ instar catenæ sibi mutuo cohæreant, neque à se inuicem diuellant.

epiphani-
de duo-
decim lapi-
dibus opi-
nio proba-
bilis tati.

Apostoli
lapides pre-
tiosi & ve-
ræ Ecclesiæ
fundamē-
ta.

Virtutes
omnes in-
ter se con-
nexæ.

Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt; & singule portæ erant ex singulis margaritis.

Portæ duodecim sunt duodecim Christi discipuli; per hosce namque & hostium, & viam vitæ cognouimus, qui quidem duodecim sunt margaritæ ex vna pretiosa margarita, nempe Christo splendorem lucemque adepti.

duodecim
portas, to-
tidemque
margarit-
as duode-
cim Apo-
stolos esse

Et platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum pellucidum.

Cum vna similitudine exacta, cœlestis illius ciuitatis venustas plenaque bonorum eiusdem notitia tradi non possit, sed ad eam rem variis opus sit exemplis & similitudinibus, propterea ciuitatis illius plateas crystallo auroque mundo assimilat; quò hinc quidem eius præstantiam colorisque elegantiam colligamus; inde verò eiusdem mundiciem & claritatem; quæ duo apud nos in vnum simul conuenire haud facile solent. Hæc autem omnia sanctus Euangelista vidit, quantum & quatenus potuit; siquidem exquisita supernæ ciuitatis cognitio excedit omnem auditum, omnemque mētis & sensus captum.

Vna simi-
litudine
cœlestis re-
gni iucun-
ditatē ex-
primi non
posse.

Et templum non vidi in illa; Dominus enim Deus omnipotens templum illius est & Agnus.

Quorsum enim opus est illi externo & sensibili templo, quæ Deum, in quo viuimus, mouemur, & sumus, habet custodem & defensorem. Is enim Sanctorum templum & incola est; quia iuxta promissionem suam habitat & ambulat in illis; & Agnus Dei, qui propter nos iugulatus est, cui etiam viuificus spiritus per essentiam coniunctus est. Atque hoc per fluuium, cuius paulò post fit mentio, disertè significatur.

Templum
in superna
Hierusalē
quale?

Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea; nam claritas Dei illuminabit illam, & lucerna eius est Agnus.

in m m iij

Celestis ciuitas solē Christum esse.

Vbi enim mysticus iustitiæ sol lucet, ibi externis luminaribus opus non est. Ipse enim illius & gloria, & lucerna est, & gentes, quæ saluæ fiunt, in lumine illius ambulabunt, de quibus subiicit.

Et ambulabunt gentes quæ seruatae fuerunt in lumine eius; & Reges terræ afferent gloriam suam & honorem in illam. Et portæ eius non clauduntur per diem, nox enim nō erit illis.

Gentes quæ salute potiuntur, in lumine eius, vt dictum est, ambulant; qui autem in terra constituti aduersus carnis motus animiq; perturbationes dominatum obtinent, ij honorum operum gloriam & honorem in ipsam inferent. Quod autem ciuitatis illius portæ non claudantur, hoc, vel habitatorū illius securitatem & immutabilitatem significat; aut certè Apostolicæ doctrinæ portas, ad hauriendam perfectiorem de rebus sublimioribus notitiam, ibi omnibus patere. Dies autem existat ibi perennis; nox autem nulla omnino, hæc enim in peccatorum fortem deputata est.

Et afferent gloriam & honorem gentium in illam; non intrabit in eam aliquid conquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

Splendor & gloria gentium, hoc est, illorum qui ex gentium populo conuersi, Christo placuerunt, in ciuitate illa Deo fructum deproment, totūq; quod habent acceptum illi ferent. Omne autem commune & immundum illuc non ingreditur; Quia nulla est societas aut communicatio luci cum tenebris, aut Christo cum Belial.

De fluuio mundo, qui è throno in mediam ciuitatis plateam procedere visus est.

CAPVT LXVII.

Cap. 22.

T ostendit mihi fluuium aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni, in medio plateæ eius.

PER fluuium qui in mortali hac vita ex Ecclesia procedit, regenerationis lauacrum adumbratur. Hoc enim per Spiritum sanctum motum, omnes quotquot in eo abluuntur, omni niue ac crystallo puriores nitidioresque reddit. At verò fluuius Dei, qui supernam Hierusalem larga aquarum copia irrigat, est Spiritus sanctus, qui ex Dei & Patris throno per Agnum procedit; & per medium supremarum virtutum, quæ diuinitatis sedes nominantur, dilapsus, sanctæ ciuitatis plateas, nempe multitudinem eius, quæ iuxta Psalmistam arenæ numerum excedit, vbertim recreat.

Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim; per menses singulos reddens fructum suum.

Hic, inquit, fluuius irrigat Sanctos iuxta se concitos, qui similitudine quadam ad lignū vitæ, quod Christus est, eiusdemque imitatione & participatione, ligna vitæ metaphoricis appellatur. Progerminat autē hoc vitæ lignum fructus duodecim, hoc est, perennē fructuū fœturam: Neque enim peccati hyems, quæ foliis vitæ ligna exuit, seuiet ibi, quæ admodum hic fœuire solet; Verum Sanctorū æuum, quod propter anni apud nos vsitati cōsuetudinem, ac duodecim Apostolorum prædicationem, duodecim mensium nomine rectè designatur, optimorum fructuum copia est referrißimum. Potest alio quo-

Cur celestis hierusalē portæ non claudantur.

Nox in peccatorū fortem deputata.

Qui intellegantur per gloriā gentium.

1. Cor. 6.

Mysticum Ecclesiæ fluuium Baptisina esse. Baptismus peccatum non tantum radit, sed penitus expiat. Fluuius Dei Spiritus sanctus est.

Cur Sancti vitæ ligna appellentur. Quid per duodecim fructus intelligatur.

que modo totus hic locus exponi. Per fluuium igitur, vt dictum est, viuifici Spiritus charismata significantur; quæ per Patris & Filij thronum, nempe per Cherubicorum spirituum ordines, in quibus Deus insidet, in ciuitatis plateas, hoc est, in numerosam illam Sanctorum multitudinem, exeūt; & ab his tanquam ex primis ad illos, qui secundariò ea participant, sese diffundunt; idque secundum concinnam cœlestium ordinum & hierarcharū dispositionem. Per lignum autem vitæ, Christum, in spiritu & per spiritum cogniturum, significari, extra cōtrouersiam est. In ipso namque est Spiritus, & in spiritu adoratur, & ipse est qui Spiritum largitur; & per illum duodecim Apostolici chori fructus, affiduos diuinæ cognitionis fœtus proferentes, nobis donantur. Per quos vtique obtingit annus Domini acceptus, diēque retributionis, qui dudum antè à Propheta prædicatus nobis nunc tandem annunciat.

Et folia ligni ad sanitatem gentium.

Per folia ligni vitæ, quod est Christus, designantur tenuiores & quasi superficiales diuinorum iudiciorum notitiæ; quemadmodum per fructus consummatio earundem rerū cognitio; quæ in futuro tādē æuo patefiet. Eiusmodi igitur folia ad sanationem, hoc est, in ignorantis expiationem illarum gentium, quæ in virtutum actione minus valuerunt, cedent: Siquidem non eadem omnium, sed alia est gloria solis, alia lunæ, alia stellarum. Et multæ rursum mansiones sunt apud Patrem, quarū alia maiori, alia minori splendore potiuntur, secundum operum vniuscuiusque analogiam & qualitatem. Alio sensu per lignum vitæ, quod mensibus duodenis fructus duodecim adfert, chorum Apostolicum accipere licet, propter peculiarem societatem & communicationem quam habuit cum ligno veræ vitæ. Hoc enim posteaquam cum carne nostra semel communicauit, suæ diuinitatis participes nos fecit. Horum autem fructus in centesimum crescunt; folia verò alia reddunt sexagesimum, alia trigessimum, quæ sanitatem iis adferunt, qui ex gentibus in diuini luminis splendore, non ita multum excelluerunt; quam quidem sanitatem per illos susceperunt, qui centuplum fructificauerant. Quantū enim interest inter folia & fructus, tantum inter eos qui tunc saluabuntur, intercessurum putandum est; Aliis quidem maiori, aliis verò minori gloria portionibus, sicuti antè obiter indicatum est. Quod autem lignum singulariter pro lignis scriptum est, hoc Sanctorum inter se vnionem & concordiam significat. Sed & numerorum heterosis sacris literis admodum quoque familiaris est. Constat enim ligna multa, lignum vnum; & multos equos, equum vnum appellare, aliæque id genus singularia pro nominibus pluralibus frequenter collocare solere.

Et omne maledictum non erit amplius.

Cum anathematis nomen bifariam vsurpetur; vno modo pro eo, quod soli Deo consecratum & dedicatum est; ad quod proinde promiscuè multitudini non patet accessus. Alio modo pro eo, quod neque Sanctis illis virtutibus, neque vlli alteri creature contrectare fas est: Vtpote diabolo nuncupatum, necnon ab omni prorsus bono & honesto alienum, non est hic sermo de priori illo, sed de posteriori,

Diuina charismata ordine quodam à summis ad infimos dimanare.

Verum vitæ lignum, Christus est.

Ligni vitæ folia & fructus.

Sanctorū omnium non eadē gloria.

Per verbi incarnationem humanum genus diuinitatis participes efficiuntur.

Numerorum heterosis familiaris esse diuinis literis.

Anathematis nomen bifariam vsurpari.

Catathema & Anathema quid differant.

Deum in Sanctis veluti in sede quiescere.

Nomen Dei in Sanctorum frontibus.

Matth. 13.

Ingens splendor in regno Christi.

Cap. 22.

Cur Dei verba fidelia & vera?

Christum Prophetarum & Angelorum Deū esse.

Christum nihil à Patre dicere secundum diuinam naturam, sed tantum secundum humanā.

riori, quod graui quadam emphasi catathema vel maledictū hoc loco vocatur; re ipsa enim tale anathema cœlesti numini non dedicatur, neque vt res votiuæ solent, Deo suspenditur; sed vt res diabolo subiecta, simulque cum illo condemnationi obnoxia deponitur, & tanquam profanum quiddam pedibus calcatur. Eiusmodi autem catathema in ciuitate illa non erit.

Sed sedes Dei & Agni in illa erunt; serui eius seruient illi, & videbūt faciem eius, & nomen eius in frontibus suis.

Qui, inquit, facti sunt thronus Dei per requiem, quam Dominus in illis capit, ij germani ciuitatis illius habitatores censebuntur; videbuntque ipsum non per ænigmata, sed facie ad faciem, quemadmodum visus est sanctis Apostolis in mōte, vt magnus ait Dionysius; habebuntque pro aurea lamina, quā summus Sacerdos olim ferebat, diuinum nomen non tam in frōtibus descriptum, quàm in cordibus impressum. Indicat id autem firmā, liberam, & immutabilem dilectionem, qua in illum feruntur. Etenim inscriptio in fronte, honestæ cuiusdam libertatis argumentum & Index est.

Et nox ultra non erit ibi; & non egent lumine lucernæ, neque lumine solis; quoniam Dominus Deus illuminat illos; & regnabunt in secula seculorum.

Si iusti, vt inquit Christus, fulgebunt vt sol; quæ ratione lucernali aut solari lumine opus erit iis, qui à Domino gloriæ & maiestatis illustrantur & reguntur? & in omne æuum regentur? Aut, vt rectius secundum Apostolum dicam, sine fine vnā cum illo regnabunt?

Quod Christus sit Deus Prophetarum, & Angelorum Dominus.

CAPVT LXVIII.

Cap. 22.

T dixit mihi; Hæc verba fidelissima sunt & vera.

FIDELIA & vera sunt; vtpote ab ipsa veritate prolata. Hucusque Angeli visionem visorūq; interpretationē in medium proposuit; posthac autem, quasi ex propria persona disserit. Ait autem:

Et Dominus Deus Spirituum Prophetarum misit Angelum suum, vt ostendat seruis suis, quæ oportet fieri ei.

Si Christus est Deus Prophetarum, qui angelum suum mittit: vt per diuinum Ioannem, qui visionē hanc vidit, quasi per internuncium seruis suis, quæ olim futura sunt, ostendat; planum sit, cum in libri huius exordio Filium rerum harum manifestationem à Deo Patre accepisse asserit, orationem æconomix illius secundum carnem accommodasse; quadamque συγκατάθεσι & condescensione vsum esse. Qui enim Prophetarum Deus est, Angelosque tanquam spiritus administratorios ad seruos suos, vt quæ futura sunt illis patefaciat, subinde mittit; certum est eum nihil quicquam latere, adeoque diem & horam consummationis seculi non ignorare; ita vt isthæc nunc tandem per Patrē eum discere oporteat; qui omnes sapientiæ & scientiæ thesauros tanquam Deus in se abditos habet. Cuius personam Euangelista assumens in medium nunc prodit, & dicit,

Christum Prophetarum & Angelorum Deū esse.

Christum nihil à Patre dicere secundum diuinam naturam, sed tantum secundum humanā.

Ecce venio velociter: Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius.

Solēt namque Prophetæ diuina oracula tanquā ex propria persona sæpenuerò depromere. Illud autem; Ecce venio citò; aut præsentis temporis breuitatem comparatione futuri significat; aut certè vniuscuiusque finem propè adesse, & simul quoque incertum esse insinuat: Siquidem translatio ex hac mortali vita suus cuique finis est. Quia ergo qua hora fur venturus sit exploratè non tenemus; oportet nos vigilare, lumbosque accinctos habere, & pia Deoque digna conuersatione lucernas ardentes, proximoque lucem præbentes, palam ostendere. Quamobrem ne cessemus corde cōtrito Deum deprecari, vt ab omnibus qui nos persequuntur nos liberet; nequando ab illis superati, Angeli, qui animas corporibus exutas suscipere solent, hinc nobis abripiant imparatos; ita vt non sit qui redimat, neque qui saluum faciat; ne fortè humi repētium terrenarūque rerum laqueis cuiusuis nostrum anima intricata; neque ab illis se auelli sustinens, frustra ad eas conuertatur; vtpote angelico impulsu & vi, diuinoque mandato celeriter hinc excedere, aliisque illas relinquere coacta; ac tum demum præteriti temporis negligētiam inutiliter deplorare incipiat. Quin potius illud Dauidicum oraculum continuo meditemur, concinnēq; modulemur; Paratus sum, & non sum turbatus ad custodiendum omnia mandata tua; huiusque obseruationis mercedem, gloriam à Deo accipiamus; auribus haurientes benedictam illam vocem: Euge serue bone & fidelis, quia in paucis iustis fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui; cum quo Patrem simul & sanctum Spiritum decet gloria, honor, & imperium, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

Angeli animas corporibus exutas suscipiunt.

Psalm. 118.

Matth. 29.

Luc. 19.

Matth. 29.

Luc. 19.

Quod ea omnia, quæ Apostolus vidit, digna sint fide.

CAPVT LXIX. SERMO VIGESIMVS QVARTVS.

Ego Ioannes qui vidi, & audiui hæc. Et posteaquam audiuissem, & vidissem, cecidi vt adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dixit mihi: Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius: Deum adora.

Et hæc quoque Apostolicæ animæ proprietatem arguunt. Etenim vt in Euangelio eiusmodi oratione vtitur: Et qui vidit testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius; ita hic quoque quæ prædicta erant per se, & vidisse & audiuisse fatetur, eaque ratione visa confirmat. Ostendit quoq; Angeli, qui mysticam illam visionem impresserat, grauitatem & erga Deum pietatē; vt qui conserui adorationem non admiserit, sed piè prudentēq; communi Domino illam detulerit,

Vt iussus sit, ne hanc Apocalypsin obsignaret, sed palam prædicaret.

CAPVT LXX.

Prophetas, Dei personam sæpe assumere.

Finis cuiusq; propinquus & incertus. Matth. 24. Mar. 13. Luc. 12.

Angeli animas corporibus exutas suscipiunt.

Psalm. 118.

Matth. 29.

Luc. 19.

Cap. 22.

Eundem Euangelij Ioannis & Apocalypsis auctorem esse. Ioan. 1. Summa Angelorū modestia.

Cap. 22.

T dixit mihi: Ne signaueris uerba prophetie libri huius: tempus enim propè est.

HACTENVS angelicas sententias & voces adduxit; hinc nũc ad Dominicam Christi personam transit: Iubet hæc autem ne prophetiæ huius uerba obfignet; quippe cum liber hic qui ab omnibus fidelibus legatur dignus sit; Nam per supplicia, quæ peccatoribus comminatur, & quietem, quæ Sanctis hinc promittitur, lectoribus ad veram illam vitam viam ostendit.

Qui nocet, noceat adhuc; & qui sordidus est, sordescat adhuc; & qui inustus est, iustificetur adhuc; & sanctus, sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, ut reddam unicuique secundum opera sua.

Non adferuntur isthæc hoc loco quasi ad iniustitiam aut immunditiam aliquem incitare velit, abfit; verum vt ostendat se hominis voluntatem liberam & ab omni coactione immunem conferuare certò decreuisse. Sensus enim est: Vnusquisq; quod sibi placet, operetur; nullius equidem volũtati vim infero: Vnum hoc tantum ostendo, atque denuncio: nempe vnũquemlibet exitum fortiturum suis studiis, suisque operibus consentaneum, quare etiã subdit: Venio enim citò, vt reddam unicuique præmia factis suis digna.

Ego sum a & w, principium & finis: primus & nouissimus.

Neque enim aliquid exstat meo principio vetustius; sed neque regni diuini diuinæque potestatis vllus omnino exstat terminus. Subinde autè Christus, vt antè quoque indicatum est, appellatur primus & nouissimus, illud quidem propter Deitatem, hoc verò propter assumptam humilitatis naturam.

Beati qui lauant stolas suas in sanguine Agni, * vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.

Vera beatitate citra controuersiam digni tales: vtcunque tandem legas; Siquidem interminabili vita illa potiti, ius illis factusq; erit in ligno vitæ, nempe in Christo Deo nostro conuiescere, suauiterq; in illius contemplatione sese oblectare; nulla maligna virtute, aut potestate vllum prorsus impedimentum adferente; sed per Apostolicas portas, hoc est, per Apostolorum doctrinam in ciuitatè supernam ingredientur; neque aliorum per saltum irruent, quemadmodum mercenarij pastores solent, sed à vitæ ianitore per verum ostium introducentur.

Vt Ecclesia & Spiritus, qui in illa degit, gloriosum Christi aduentum expectant; certeque maledictioni subiiciantur, qui librum hunc adulterant.

CAPVT LXXI.

Cap. 22.

Oris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruietes, & omnis qui amat & facit mendacium.

CANES hoc loco appellantur, non solum effrontes, & infideles, cæteri que mali operarij omnes, quos Apostolus deplorat; verum ij etiam, qui post susceptum Baptisma ad proprium vomitũ reuersi sunt. Quare neque hi quoque ad supernam illam: ciuitatem admittentur: sed simul cum scortationibus, & homicidis, & idolis seruietibus, veluti profani & alieni inde repellentur.

Ego IESVS misi Angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis.

Et hinc quoque diuina Christi potentia ostenditur; neque enim Angelum mitteret, nisi Deus esset. Mittitur autem vt cum certa adiuratione, & protectione palàm denunciaret Ecclesiis, quæ hinc scripta sunt.

Ego sum radix & genus Dauid.

Radix Dauidis est Christus tanquam Deus; genus autem eiusdem secundum carnem: ex ipso namque originem duxit.

Et stella splendida & matutina.

Idem Christus lucida illa & matutina stella est; vt qui post triduanam mortem manè nobis exortus fuerit; necnon post præsentis vitæ noctem, in matutina communis resurrectionis hora Sanctis omnibus conspicuum sese exhibebit; diem qui nunquam habiturus est finem, certò adducturus.

Et Spiritus & sponsa dicunt: Veni; & qui audit, dicat: Veni.

Ecclesia enim & Spiritus, qui in ipsa habitat, & Abba Pater in cordibus nostris clamat, vnigeniti Filij Dei aduentum inuocat & optat. Sed & cuncti quoque mortales, qui fideliter audiunt, & expendunt illud; Adueniat regnum tuum, quasi diuinitus edocti, eundem illum aduentum à Deo & Patre enixe contendunt.

Et qui sitit veniat; & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

Siti namque ad vitæ poculum firmamque & stabilem boni comparati possessionem opus est; maxime verò cum donum hoc iis impenditur, qui etsi prorsus otiosi non fuerunt, attamen doni magnitudine neque digna, neque paria præstiterunt; solum autem pro auro & argento, externisque laboribus bonam mentem, incensumque animi desiderium in medium attulerunt.

Contestor autem omni audienti uerba prophetie libri huius: Si quis apposerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de uerbis libri prophetie huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta, & de iis, quæ scripta sunt in libro isto.

Formidabilis in illos desueti execratio; qui diuinam Scripturam adulterare non dubitant. Nam illorum hæc temeritas est nimis audax & temeraria; imò verò tanta est, vt vel sola arrogantes & temerarios illos à futuri seculi bonis excludere valeat. Quod incommodum, ne nobis, qui hæc audimus, vlu quandoque veniat, non absque comminatione contestatur & exhortatur, ne quid apponamus aut adimamus. Verum Scripturarum phrasas & idiomata Attica orationis structura & compositione syllogismisque Dialecticis potiora, certiora, & ad fidem maius momentum adferre censeamus. Nam & in illis multa inuenire liceat, quæ regulæ & veritatis legi non satis consentanea sunt, & tamen propter scriptorum auctoritatem dissimulatur, missaq; fiunt. Quantum autem interuallum inter eos, qui apud nos, & eos rursus, qui apud illos celebres existerunt, intercedat, id mente complecti vix valeamus. Arbitror autem plus intercedere, quàm inter lucem & tenebras.

Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio citò. Amen. Veni Domine Iesu. Caritas Domini nostri Iesu

Apocalypsis lectu dignissima.

Verborum sensus, qui nocet, noceat adhuc &c. Hominis voluntas libera.

Deus reddet unicuique secundum opera sua.

Quomodo Deus est a & w, principium & finis, &c.

* Alii, Beati qui faciunt præcepta eius.

Quid sit habere potestatem in ligno vitæ & introeundi per portas.

Christi nisi Deus esset, Angelos non mitteret. Christus radix & genus Dauid.

Christi stella matutina.

Aduenit Christi qui expectant.

Ad vitæ poculum hauriendū magna opus est sitis.

Scripturam adulterare temerarij & periculosum.

In Scripturis non cõtinentur quæntia Attica, sed veritas & fides querenda.

1375

Iesu Christi, cum omnibus vobis, Amen.

Et ego, inquit, qui hæc ad te, qui es vita, dico venio; & tu itidem veni. Etsi alio quoque sensu hæc ex persona Christi dicta videri queant; Qui, inquit, hæc protestor citò veniam. Ex persona autem Apostoli dicitur, quod mox subiungitur, nempe illud: Veni Domine Iesu Christe: Desiderabilis enim est Sanctis Christi aduentus; quippe qui operum mercedem reddere soleat longè amplissimam. Et hæc de præsentis libri, qui & sanctus & diuinitus inspiratus est, viamque certam ad beatam requiè & finem ostendit iis, qui diligenter illum legunt, cuius scopum vniuersum in compendium contractum paucis proponam, idque non inutiliter, vt spero.

Sanctis omnibus desiderabilis Christi aduentus.

Quid per septem Ecclesias nobis commendatur.

Quid homini in terris maxime optandum.

Angeli & homines circa diuinam maiestatis thronum. Diuinorum iudiciorum liber foli Deo & Agno aperitus.

Deus singularem iustorum curam habet.

Septem plagæ quò pertingant.

Angeli quomodo erga humanum genus affecti. Enoch & Eliranimi magnitudo.

seculi finem venturi sunt, vt Pseudochristum & Pseudopphetam redarguant, fortitudine animique constantia accuratè hic quoque tractatur, tum de vltima Babylonis ruina & intereione, deque ciuitatum gentium euerfione, tum de lætitiæ & animi exultatione, quam superne virtutes eam ob rem concipiunt, de diaboli casu, de sæua Antichristi furia & crudelitate, de Pseudopphetæ fraude & impostura, de grauissima Ecclesiæ persecutione, de innumera saluandorum multitudine, de orbis vniuersi area & messe, de acerbarum vuarum vindemia, de purissima Sanctorum quiete vitreo mari affimulata, de septem phialis diuinæ iræ in eos effusis, qui terram, & mare, & flumina, & reliqua elementa inhabitant, deque crudeli afflictione & calamitatè, quæ hinc propter hominum malitiam consequentur, de bestiarum throno per easdem phialas fœdè obscurato, de via per Euphratem diaboli satellitibus patefacta, miraque eorundem infirmitate, de admirabili rerum omnium confusione & transmutatione, quæ vbi primùm fornicaria illa & belluina ciuitas diabolique sedes euerfionem, quam promerita est, perpessa fuerit, terrarum orbem inuadet. Post hæc exponitur, vt cœlestes supermundanæque virtutes Deum laudent, vt superna illa Hierusalè, quæ est Ecclesia, accuratissima vnione Christo coniungatur, vt iræ diuinæ torcular calcetur, vt Antichristo eiusdemque satellite & protospatrio gehennæ cõtraditis, terrenisque voluptatibus & curis è medio sublatis, cum Angeli tum homines quoque, qui Angelicam vitam duxerant, mysticæ cœnæ participes declarentur. Vt diabolus antè ligatus ad tempus soluatur, ac deinde rursus excindatur & in interitum abiiciatur, vt Martyres cum Christo regnent, beatitudinemque etiam ante Antichristi aduentum obtineant, vt diabolus Gog & Magog in prælium concitet, citòque vnà cum illis in interitum abeat, vt libri acta vniuscuiusque continentes, & liber itè vitæ aperiantur, aliique secunda morte feriantur, alij contra superna Hierusalem Christi que nuptiis digni censeantur. Ex hoc tandem libro planè diuino discere licet, quanta supernæ ciuitatis sit intercapedo & magnitudo; cuiusmodi eiusdem mur i, & portæ, & fundamenta. Nam hæc omnia Angelus quanta fieri potuit diligentia delineauit: Quæ rursum diuini Spiritus fluuius ex Dei throno procedat, & per medias plateas sese diffundat. Denique rerum cœlestium decorem, gloriam, & venustatem esse tantam, vt nulla oratio pro dignitate eam explicare valeat. Ad quam proinde diuinus Theologus toto animo anhelans, nosque eò pertrahere satagès, ait: Veni, Domine Iesu, qui ea daturus es, quæ præparasti Sanctis. Quarum rerum cõspectum & vltim, vtinam per ardens legis seruandæ desiderium, animique lenitatem, & mansuetudinem, & cordis humilitatem & munditiam aliquando consequamur. Etenim ex animo mansueti cordèque humili & mundo, humilis constansque & turbationis exors oratio nascitur, quæ mentem Deo, qui occultorum inspector est, exhibet ab omni terrena & materiali cogitatione nuda & immunem, & à diabolicis imposturis & insultibus liberam. Sanè imposto ille & hostis nihil æquè desiderat, atq; cordi nostro, cum Deum interpellare familiariterque cum eo versari

Ingenio cœlestium multitudine

Christi vno cum superna Hierusalè

Diabolus ad tempus solui, & iterum in interitum abiici.

Cœlestis gloria, nulla oratione explicari potest.

Media ad cœlestem gloriam obinèdã. Cuiusmodi mentis statum efficiat oratio deo deponat.

Diabolus enixe cõtendere, ne mentem eum Deo vniamur.

contendit, adulterino modo sese insinuare atque ea corruptionis semina ipsi inferere, per quæ ab vnione cum Deo abstrahatur; ne videlicet in illius meditatione exardescat ignis, quæ illius molitiones, occultosque conatus absumat frangatque: Siquidem Deus noster ignis consumens est, animamque adeo quæ castè tranquillèque cum ipso versatur, etsi propter peccata frigida existit, calidam, ignisque illius, qui sordes absumere natus est, capacè reddit. Quæ admodum sol quoque, dum radiis suis vas vitreum aqua refertum vehementius ferit, per quandam effruescètiã & refractionem ignem ex illo tametsi gelido elicit. Cùm igitur res ita habeat; & nos quoque non vt vas luteum, aut testaceum, aut eiusmodi, quod diuini radij impressionem suscipere nequeat,

sed tanquam Spiritus sancti templum, vitrumque mundum & lucidum, iustitiæ soli, hoc est, Christo nos exhibeamus, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad veritatis agnitionem peruenire, omnibusque adeo effusè & inoffensè sui splendoris gratiam impertit & offert; etsi interim non ex quo participetur ab omnibus, sed secundum mensuram puritatis interioris oculi. Faxit misericors Dominus, qui nostri causa secundum carnem passus est, vt hunc mentis oculum mundum castumque adipiscamur: Nempe IESVS CHRISTVS Deus noster, quem decet omnis gloria, & honor, & adoratio, vnâ cum Patre, & sancto & viuifico Spiritu, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

1. Tim. 2.

Non omnes ex quo participare lumen diuinum, & vnde hoc proueniat

Quomodo anima alioqui frigida ex coniunctione cum Deo efficiatur calida.

~~LIBRARIUS~~ BIBLIOTHECÆ TOMI PRIMI, QUI
 VETERVM ~~LIBRARIUS~~ PATRVM IN SCRIPTVRAM SACRAM
 COMMENTARIOS COMPLECTITVR; FINIS.